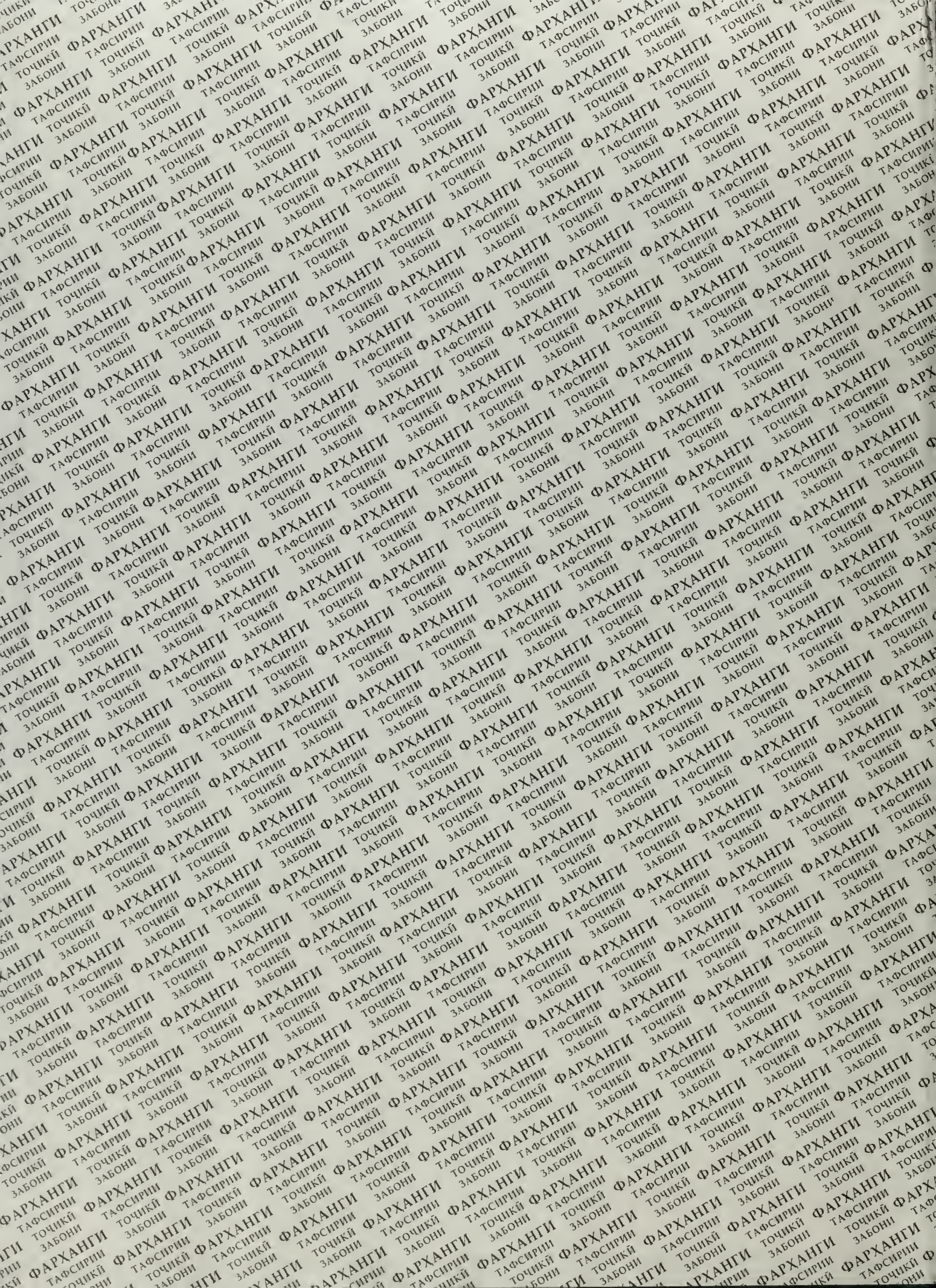
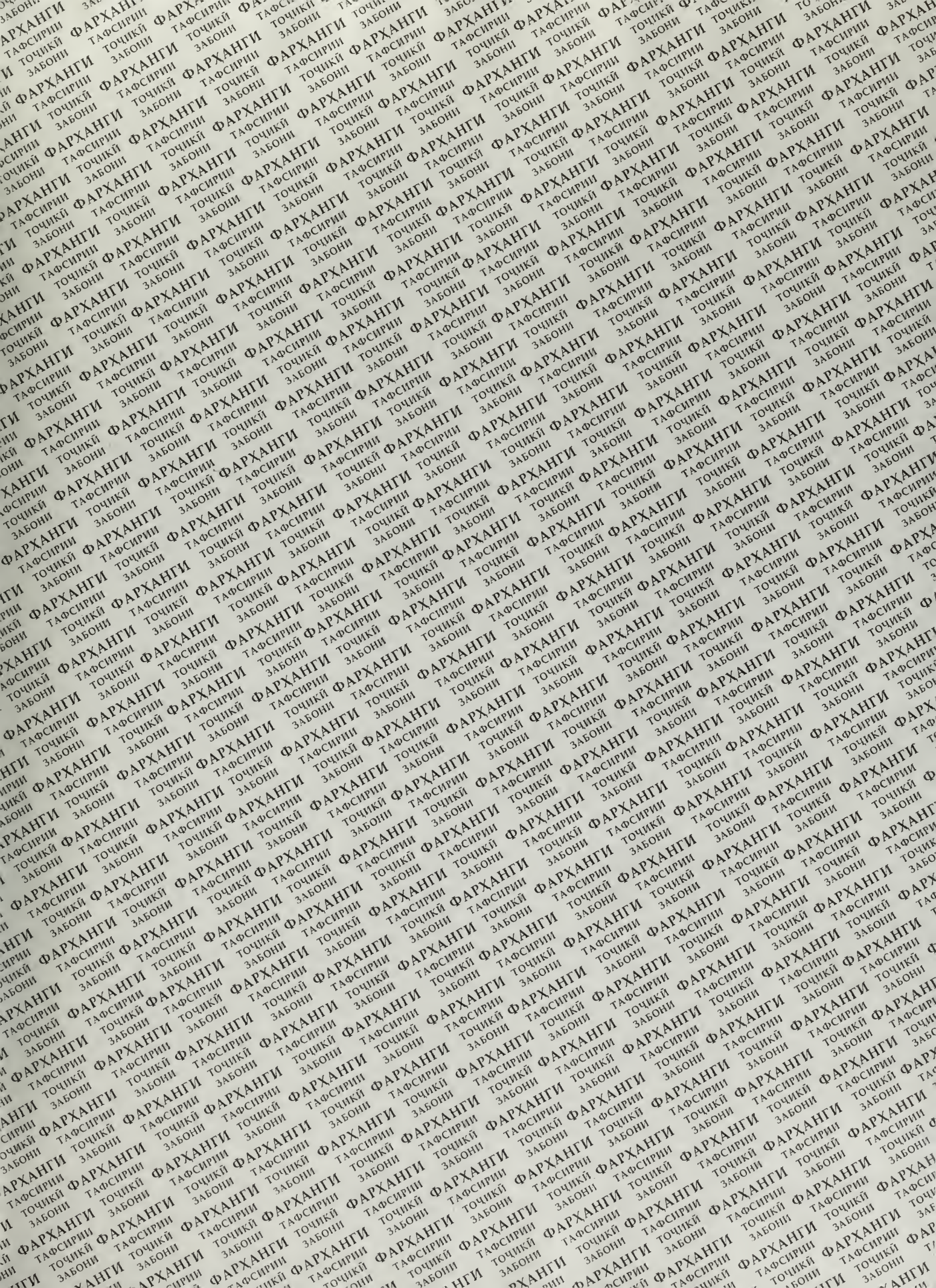
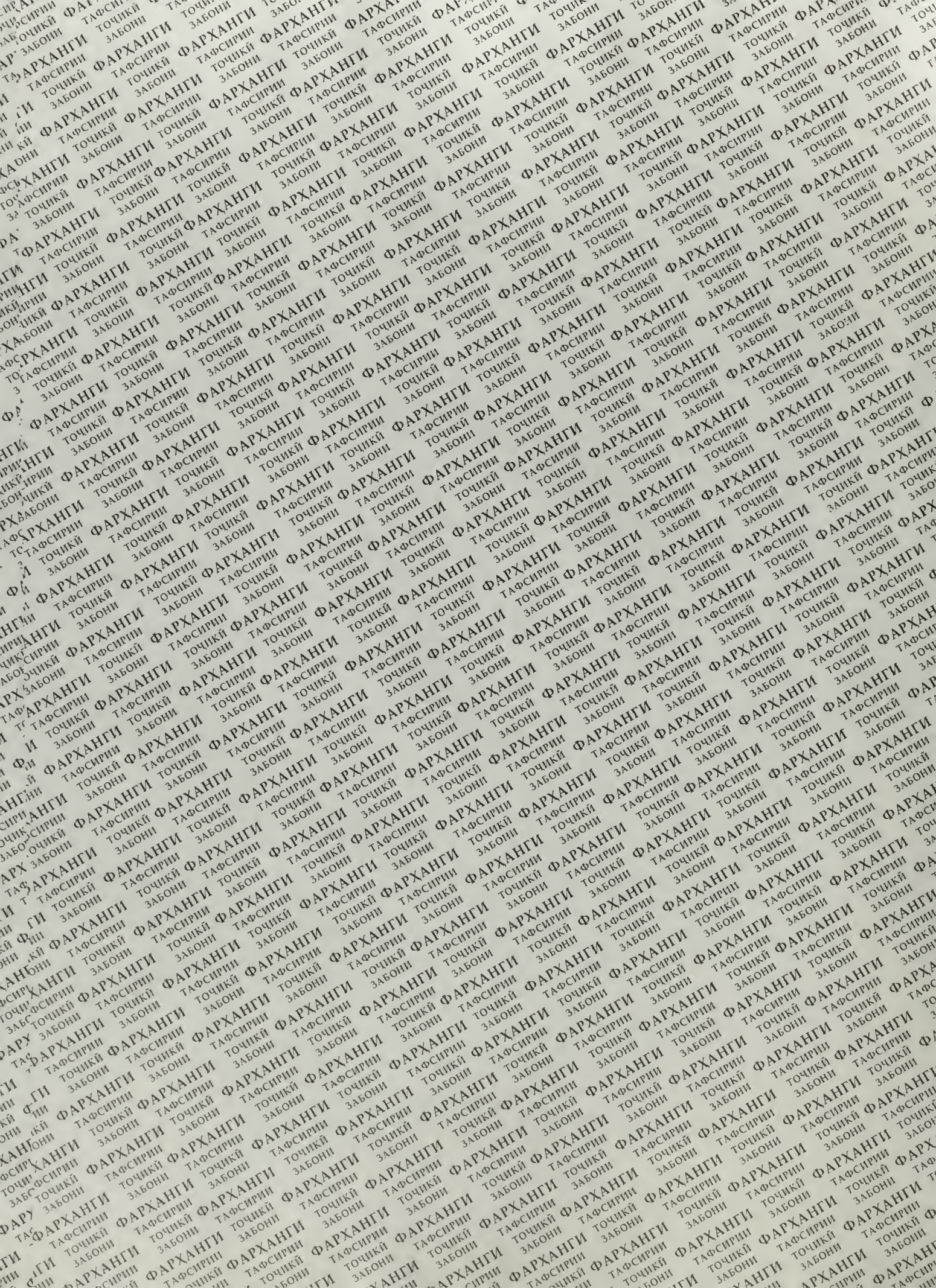

ФАРҲАНГИ
ТАФСИРИ
ЗАБОНИ ТОҶИКӢ

فرهنگ
تفسیری زبان تاجیکی

«...Бигзор ин фарҳанги ҷомеъ ҳамчун мероси азизи
гузаштагони мо дастраси ҳар хонадони тоҷик ва китоби
рӯимизи ҳар фарди бонангу номуси миллат бошад».

Эмомалӣ Раҳмон

«... Бگذار این فرهنگ جامع همچون میراث عزیز گذشتگان ما دسترس هر
خاندان تاجیک و کتاب روی میزی هر فرد با ننگ و ناموس ملت باشد»

امام علی رحمان

اکدیمیة علم‌های جمهوری تاجیکستان
پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی

فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی

(عبارت از ۲ جلد)

جلد ۱

۱-ن

زیر تحریر

سیف‌الدین نظرزاده (رئیس)، احمدجان سنگیناف،

سید کریماف، میرزا حسن سلطان

دوشنبه - ۲۰۰۸

**ББК 92 Я2+81.2 Тоҷик – 4 +81.2 Форс – 4
Ф-41**

Тартибдиҳандагон:

С. Назарзода, А. Сангинов, Р. Ҳошим, Ҳ. Рауфзода

Иштирокдорони таҳрир ва такмили аввал:

С. Назарзода, А. М.-Ҳ. Султон, О. Қосимов, С. Матробов,
С.Сабзаев, М. Музофиршоев, О. Саидчаъфаров, К. Тӯраҳасанов

Иштирокдорони таҳрири ниҳой:

С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов

Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангшиносӣ: С. Холматова,
С. Каримов

Таҳрири назоратӣ: Ф. Қодиров, С. Холматова

Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ беш аз 80 ҳазор вожаву ибора ва таркибҳои забони тоҷикиро фаро гирифта, аз лиҳози сохтор, калимаву таркиб ва истилоҳот ҳам давраи классикии инкишофи забон ва ҳам давраи муосири рушди онро дар бар гирифтааст.

Дар охири фарҳанг мифтоҳи арабӣ замима шудааст.

Фарҳанг барои истифодаи доираи васеи хонандагон пешбинӣ мешавад.

Тасҳеҳот: И. Мискинов, Г. Усмонова, Ч. Назаршоева,
С. Некбахтшоева, О. Мирзоева

Чопи компютерӣ:

а) бо хати кирилласос: Ч. Назаршоева, Н. Ашӯрова, О. Мирзоева, С. Некбахтшоева, Г. Усмонова, М. Раҷабова, Ш. Назарзода, М. Носирова, А. Шералиева;

б) бо хати арабисос: И. Мискинов, Г. Усмонова, О. Қосимов, С. Матробов, М. Музофиршоев.

ISBN 978-99947-715-5-4 (ҷ.2)

ISBN 978-99947-715-7-8

© *Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти Рӯдакӣ, 2008*

П Е Ш Г У Ф Т О Р

Фарҳангшиногонӣ дар таърихи забони тоҷикӣ собиқаи дерина ва намунаҳои барҷаста дорад. Фарҳангу луғатномаҳои фаровон, ки луғатшиносон ва фарҳангшиногонӣ машҳур дар даврони гуногун таҳия ва таълиф кардаанд, ганҷинаи бебаҳои вожагонӣ забони тоҷикӣ маҳсуб гардида, то имрӯз қолаб ва шаклу гунаҳои мухталифи калимасозӣ ва истилоҳфаринӣ забон аз рӯи онҳо омӯхта мешавад. Дар ин фарҳанг ва луғатҳои гуногунҳадаф муаллифону мураббӣон тағйироту таҳаввулотӣ баҳши вожагонӣ забон ва калимаҳои навсохту тозаҷодӣ замони худро бо шарҳу тафсири сабтӣ карда, барои ниғаҳдошту тақмил ба ояндагон мерос мондаанд.

Фарҳангшиногонӣ як риштаи басо муҳими забоншиносии тоҷик буда, таҳлил ва баррасии он яке аз василаҳои асосии пажӯҳиш ва таҳқиқи баҳши вожагонӣ забон маҳсуб мешавад.

Ҳадафи асосии ҷунин таҳқиқот таҳияи феҳристи мукаммали фарҳангҳои тоҷикӣ-форсӣ, тартиб додани маҷмӯи умумии барғаҳои хатӣ ва компютерӣи вожагон ва таркибҳои дар ин фарҳангҳо сабтшуда, баррасии илмӣи усулҳои фарҳангшиносии таҳия ва нашри матни интиқодӣи фарҳангҳои пешин, бунёди як маркази умумӣи таҳқиқи муқоисавӣи фарҳангҳо ва дар ниҳоят, дар асоси ин фарҳангҳо таҳия намудани як фарҳанги мукаммали вожагонӣ тамомӣи минтақаҳои интишорӣи забон мебошад.

Муҳаққиқонӣ забоншинос марҳилаҳои таърихи фарҳангшиногонӣи тоҷикӣ-форсиро ба таври шартӣ ба марҳилаҳои тоисломӣ ва баъдинсломӣ ҷудо менамоянд.

Аз давраи тоисломӣи фарҳангшиногонӣи тоҷик ба ғайр аз ҷанд намуна, аз қабилӣи «Фарҳанги оим-евак» (Frahang-i oim-evak), «Фарҳанги паҳлавӣк» (Frahang-i pahlavik) дигар осоре ба дасти мо нарасидааст, ки дар асоси онҳо оид ба сатҳи фарҳангшиногонӣи дар як давраи тақрибан якунимҳазорсолаи таърихи забон ба таври муфассал қазоват намоем. Дар «Фарҳанги оим-евак», ки бо ҳуруфоти авестӣи ва паҳлавӣи таҳия шудааст, калимаву вожаҳои авестӣи ба забони паҳлавӣи шарҳ ёфта ва дар «Фарҳанги паҳлавӣк» бошад, идеограммаҳои забони форсӣи миёна (паҳлавӣи) тафсири шудаанд. Бояд гуфт, ки фарҳангшиносии барои матнҳои бостонӣи, махсусан матнҳои динӣи зардуштӣи баъдан ҳам идома ёфта, нусхаҳои ин гуна фарҳангҳо дар марказҳои эроншиносии дунё маҳфузанд.¹

Замони авҷу густариши фарҳангшиногонӣи ба давраи навини таърихи забон, ки бо номи форсӣи нав ё форсӣи дарӣ машҳур аст, рост меояд. Тавре ки маълум аст, аз асри XI сар карда ба забони тоҷикиву форсӣи дарӣ фарҳангҳои сершуморе, аз қабилӣи «Луғати фурс»-и Асадии Тӯсӣ, «Фарҳанги Ҷаҳонгирӣ»-и Ҳусайни Инҷу, «Баҳори Аҷам»-и Рӯй Текчанди Баҳор, «Фарҳангнома»-и Ҳусайни Вафӣ, «Фарҳангӣи Рашидӣ»-и Абдурашиди Таттавӣ, «Бурҳони қотъ»-и Муҳаммадхусайнӣи Халафи Табрезӣ,

¹ *Муфассал ниг: Основы иранского языкознания. Среднеиранские языки. – Москва, 1981, –С. 14-15, 235-236; Энциклопедияи советӣи тоҷик, – Душанбе, 1987, ҷилди 7. –С. 537-538; Маҷидов Ҳ. Забони адабии муосири тоҷик, – Душанбе, 2007, ҷ. 1, –С.191; Бавский И. С. Описание таджикско-персидских рукописей Института народов Азии. – Вып. 4. – Москва, 1962, –С. 51-52.*

«Ғиёсуллоғот»-и Муҳаммади Ғиёсуддин, «Чароғи хидоят»-и Алихони Орзу ва даххо лугатномаҳои дигар таҳия ва тадвин шудааст. Устод Саид Нафисӣ дар мақолаи «Фарҳангҳои порсӣ» фехристи фарҳангҳои форсиро овардааст, ки он 202 лугатро дар бар мегирад ва қисме аз онҳо то замони мо нарасидааст. Дар «Лугатнома»-и Деххудо шумораи ин фарҳангҳо 250 китоб нишон дода шудааст.²

Муҳаққиқон ин давраро ба таври куллӣ ба ду марҳила – марҳилаи фарҳангшиносии минтақаи Хуросон (асрҳои X-XV) ва давраи лугатсозӣ дар сарзамини Ҳиндустон (асрҳои XVI-XIX) ҷудо кардаанд.³ Ба ин даврабандӣ бояд як марҳилаи дигар - марҳилаи фарҳангшиносии замони муосир (асрҳои XX-XXI) низ илова шавад, зеро ин марҳилаест, ки дар фарҳангшиносии тоҷикӣ-форсӣ таҳаввулоти амиқе рух дод ва он имрӯз бояд аз ҷониби муҳаққиқон ба таври алоҳида мавриди баррасии амиқи илмӣ қарор гирад.

Қадимтарин лугати тафсири, ки то замони мо маҳфуз мондааст, «Лугати фурс»-и Асадии Тӯсӣ (асри XI) мебошад. «Лугати фурс» тафсири калимаҳои подиреро, ки дар осори шоирони Осиёи Миёна ва қисми шарқии Хуросони асри X ва ибтидои асри XI воমেҳуранд, фаро мегирад. Ин калимаҳо бо намунаҳо аз ашғори Рӯдакӣ, Дақиқӣ, Фирдавсӣ, Унсурӣ, Фаррухӣ ва дигарон оварда шудаанд. Дар фарҳангҳои баъдина аз осори Ҳоконӣ, Низомӣ, Саъдӣ ва дигарон низ шохид оварда шудааст. Ба ин тарик, фарҳангҳо тадричан ташаккули такомул ёфта, забони тоҷикӣ-форсиро дар тамоми қаламрави интишори ин забон дар бар гирифтаанд. Метавон гуфт, ки фарҳангҳои то асри XV таълифшуда дар минтақаи Осиёи Миёна ва Хуросону Эрон идомаи

мантиқии ҳамин «Лугати фурс»-и Асадии Тӯсӣ мебошанд.

Дар асри XV ва махсусан дар асри XVI баъд аз барқарории давлати теуриёни Ҳинд ва интишори забони тоҷикӣ-форсӣ дар ин сарзамин маркази илми фарҳангшиносии тоҷикӣ форс низ ба ин кишвари паҳновар интиқол ёфт. Дар асрҳои XV–XVII дар Ҳиндустон фарҳангҳои машхуре мисли «Шарафномаи Мунярӣ»-и Иброҳим Қавоми Форукӣ (асри XV), «Тухфатуссаодат»-и Зиёуддини Муҳаммад (асри XVI), «Муаййидулфузало»-и Муҳаммад ибни Лоди Дехлавӣ (1519), «Мадорулафозил»-и Файз ибни Асадулуламо (1593), «Фарҳанги Чаҳонгирӣ»-и Хусайни Инҷу (1608), «Бурҳони қотей»-и Муҳаммадхусайн ибни Халафи Табрзӣ (1652), «Фарҳанги Рашидӣ»-и Абдурашиди Таттавӣ (1654) ва дигарон таълиф ёфтаанд. Дар садаҳои XVIII-XIX дар минтақаҳои форсизабон фарҳангу лугатномаҳои зиёде таҳия шудаанд, ки намоёнтарину муҳимтарини онҳо «Баҳори Аҷам»-и Рой Текчанди Баҳор (1739), «Сирочуллуғот» ва «Чароғи хидоят»-и Сирочиддин Алихони Орзу (миёнаҳои асри XVIII), «Ҳафт қулзум»-и Ғозиуддин Ҳайдар (1818), «Ғиёсуллоғот»-и Муҳаммад Ғиёсиддин (1827), «Фарҳанги Онандроҷ»-и Муҳаммади Подшоҳ (1888) мебошанд.⁴

Ошноии эронӣ бо фарҳангу дастовардҳои илмӣ ва фарҳангу тамаддуни аврупоӣ ва нуфузи сиёсӣ иҷтимоии ҷаҳони Ғарб дар фарҳангшиносии анъанавии эронӣ садаи XX низ дигаргунӣ чидӣ ба вуҷуд овард. Вуруди ҳазорон мафҳум ва луғоту истилоҳоти нав аз забонҳои пешрафтаи дунё дар ҳаёти иҷтимоӣ сиёсӣ ва зиндагии рӯзмарраи мардуми Эрон аз соҳибони забони форсии муосир тақозо мекард, ки барои онҳо

² Ниг: «Бурҳони қотей», наشري Муҳаммади Муши, ҷони I, ҷ. I. -Техрон, 1330 ҳиҷри шамсӣ, муқаддима. -С. 71–77; Назарзода С. Забон ва истилоҳот (Андашаҳо дар атрофи забони тоҷикӣ ва ташаккули истилоҳот). -Душанбе, 2003, -С. 78.

³ Маҷидов Х. Забони адабии муосири тоҷик. -Душанбе, 2007, ҷ. I, -С. 191.

⁴ Ниг. Фарҳанги забони тоҷикӣ (аз асрҳои X то ибтидои асри XX), иборат аз 2 ҷилд. -Москва, 1969, ҷ. I. Сарсухан, -С. 5-7; Маҷидов Х. Забони адабии муосири тоҷик. -Душанбе, 2007, ҷ. I, -С. 191; Капранов В. А. Таджикско-персидская лексикография в Индии XVI-XIX вв. -Душанбе, 1987. -С. 5.

муодиле пайдо кунанд ва ё дар луғатномаҳое онҳоро чамъ оварда ба мардум тақдим намоянд. Бинобар ин дар луғатсозӣ низ марҳилаи нав оғоз шуд ва чандин фарҳангномаҳои муътабар таҳия ва тадвин гардид. Аз луғатномаҳои тафсирии Эрони муосир, ки дар луғатнависи тоҷик ва ҳосатан дар фарҳанги ҳозир таъсири худро гузоштанд, инҳо мебошанд:

«Фарҳанги Нафисӣ ва ё «Фарнудсор»⁵, таълифи Алиакбари Нафисӣ, фарҳанги тафсириест, ки солҳои 1899-1924 таълиф гардида, 158431 моддаи луғавиро дар бар мегирад, ки аз он 58879-тоаш форсӣ ва 99552-тоаш арабист. Дар фарҳанг калимаҳои туркӣ ва аврупоӣ, ки ба забони форсӣ гузаштаанд, низ тафсир ёфтаанд. Барои он ки талаффуз фаҳмо бошад, дар ҳар як сарвожан моддаи луғавӣ овонавишти лотинии он ҳам сабт шудааст. Пас аз тафсири маъноӣ калимаҳо таркибҳо ва ибораҳои фразеологӣ онҳо дар ҳамон моддаи луғавӣ шарҳ меёбанд. Муаллиф дар тафсир ба тобишҳои маъноӣ калима ва гунаҳои он диққат додааст. «Фарҳанги Нафисӣ» дар 5 ҷилд бори аввал солҳои 1938-1955 дар Техрон ба таъб расид.

«Луғатнома»-и Алиакбари Деҳхудо⁶, фарҳанги бисёрҷилдаи энциклопедӣ ва аввалин фарҳанги ҷомеест, ки калима ва истилоҳоти соҳаҳои гуногунро фаро мегирад. Яке аз хусусиятҳои барҷастаи ин «Луғатнома» айнан овардани вожагон ва ашъори шоирон аз фарҳангу луғатномаҳои тафсирии давраи классикӣ мебошад ва он як навъ чамъбасти фарҳангшиносии тоҷикӣ-форсӣ аз «Луғати фурс»-и Асадии Тӯсӣ то ибтидои асри XX ба ҳисоб меравад.

«Фарҳанги Амид»⁷, таълифи Ҳасани Амид, фарҳанги тафсириест, ки зиёда аз 25 ҳазор калимаро дар бар мегирад. Тарзи дуруст хондани баъзе калимаҳо бо ҳаракатҳои замма, фатҳа ва касра нишон дода шуда, овонавишти лотинии калимаҳои иқтибосии аврупоӣ низ оварда шудааст.

«Фарҳанги форсӣ»⁸, таълифи доктор Муҳаммади Муин луғати тафсири мебошад, ки солҳои 1963-1973 дар 6 ҷилд ба таъб расидааст. Се ҷилди аввали он калимаҳо, таркибҳои феълӣ ва ибораҳои рехтаро дар бар мегирад. Дар охири ҷилди 3 таркиботи хоричӣ, фаронсаӣ, англисӣ ва ғ. илова шудааст. Дар радифи сарвожа ва баъзе ибораҳо овонавишти лотинии онҳо оварда шуда, номи лотинии истилоҳоти тиб, наботот, хайвонот ва ғ. дар поварақ ишора гардидааст.

Тавре мебинем, тайи садаи бист қадамҳои ҷиддӣ дар фарҳангшиносии Эрон бардошта шудааст.

Вале пешрафтҳои илмӣ ва фарҳангии солҳои охир зарурати таҳия ва тадвини як фарҳанги ҷомеи забони форсӣ мутобиқ ба ниёзмандии рӯзро ба миён овард. Аз ин рӯ «Интишороти сухан» кори таълиф ва ҷопи як фарҳанги муътабарро бо номи «Фарҳанги бузурги сухан»⁹ оғоз намуд ва тайи солҳои 1995-2003 он дар 8 ҷилд аз ҷоп баромад. Фарҳанги мазкур ба таври кулл мутобиқ ба завқ ва фаҳмиши табақаи миёнаи босаводони эронӣ ва ҳамчунин дигар хонандагони кишварҳои ҳамзабон таҳия ва тадвин шудааст, то ки ҳам эҳтиёҷоти касоне, ки ба матнҳои муосир ва вожаҳои ноошноии забони гуфторӣ рӯзмарра бармехӯранд ва ҳам ниёзи

⁵ Алиакбари Нафисӣ, *Фарҳанги Нафисӣ, дар панҷ ҷилд. - Техрон, 1964; Энциклопедияи советии тоҷик, - Душанбе, 1983, ҷилди 7. - С. 537.*

⁶ Алиакбари Деҳхудо, *Луғатнома, дар 17 ҷилд. - Техрон, 1373/1995; Энциклопедияи советии тоҷик. - Душанбе, 1983, ҷилди 4. - С. 72.*

⁷ Ҳасани Амид, *Фарҳанги Амид, дар ду ҷилд, ҷопи ишғум, Техрон, 1351/1973; Энциклопедияи советии тоҷик. - Душанбе, 1983, ҷилди 7. - С. 536.*

⁸ Муҳаммади Муин, *Фарҳанги форсӣ, дар шаш ҷилд. - Техрон, 1963-1973; Энциклопедияи советии тоҷик, Душанбе, 1983, ҷилди 7. - С. 538.*

⁹ Ҳасани Анварӣ, *Фарҳанги бузурги сухан, дар 8 ҷилд. - Техрон, 1995-2003*

ононеро, ки ба матнҳо ва осори куҳан саруқор доранд, бароварда тавонад.

Фарҳангҳои тафсирии забони тоҷикӣ дар замони шӯравӣ нисбат ба луғатҳои дузабонаи русӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ-русӣ таърих ва умри кӯтоҳтаре доранд. Тавре ки медонем, нахустин кӯшиш барои сохтани чунин фарҳанг ҳанӯз солҳои 30-юм аз ҷониби устод С. Айнӣ оғоз гардида буд. Ӯ соли 1938 нусхаи дастнависи фарҳангро барои таҳрир ба академик Е.Э. Бертелс фиристода буд. Бо сабабҳои гуногун ва шояд ба сабаби оғози Ҷанги Бузурги Ватанӣ нусхаи он, ки барои чоп ба Нашриёти Давлатии Тоҷикистон фиристода шуда буд, аз байн рафтааст. Нусхаи дуюми ба ҳуруфоти лотинӣ баргардоншудаи он соли 1944 аз ҷониби А. Деҳотӣ ва Я. Калонтаров ошкор гардид. Ин фарҳанг бо такмили иловаҳо аз осори устод аз тарафи Ҳ. Рауфзода ва Р. Ҳошим мутобиқи усулҳои вожашиносии нав таҳия гардида, соли 1976 ба сурати ҷилди алоҳидаи Куллийт, ба муносибати 100-солагии устод С. Айнӣ ба чоп расид. Фарҳанги мазкур «Луғати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик»¹⁰ ном дошта, бештар аз 11000 вожаро фаро мегирад.

Яке аз ходисаҳои муҳиме, ки дар таърихи фарҳангсозии забони тоҷикӣ дар даврони шӯравӣ ва ҳатто хато нахоҳад буд, агар гӯем дар ҳаёти фарҳангии Тоҷикистон руҳ дод, ин чопи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» дар ду ҷилд аст, ки 45000 калима ва таркиботро дар бар мегирад. Соли 1958 таҳияи ин фарҳанг дар нақшаи корҳои илмии Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ дохил карда шуд ва баъд аз ин кори ҷиддӣ барои сохтани ин луғат оғоз гардид. Баъди тахминан 10 сол (1969) ҳосили меҳнати ҳайати калони вожашиносон ва олимони соҳаҳои забон ва адабиёт бо номи «Фарҳанги забони тоҷикӣ»

¹⁰ Айнӣ С. Луғати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик // Куллийт: 13 ҷилд, ҷ.12 -Душанбе: Ирфон, 1976.

дар ду ҷилд зери таҳрири М. Шуқуров, В.А. Капранов, Р. Ҳошим, Н.А. Маъсумӣ рӯи чопро дид. Ин нахустин фарҳанге буд, ки дар қарни ХХ нашр шуда, вожаҳои забони тоҷикиро (албатта дар ҳудуди имконоти ин ду ҷилд) аз асри X то ибтидои садаи ХХ дар бар мегирифт. Дар таҳияи ин луғат фарҳангҳои маъруф ва серистеъмоли забони тоҷикӣ, чун «Бурҳони қотъ», «Ғиёсуллуғот» ва мисли инҳо истифода шуда, маводи фаровон ва мисолу иқтибосоти зиёд аз осори шоиру нависандагонӣ классикӣ дар он ҷой дода шудааст. Қайд кардан бамаврид аст, ки ҳамин «Фарҳанги забони тоҷикӣ» бо баргардон аз хати кириллӣ ба форсӣ ва бо баъзе шарҳҳои Мӯҳсини Шучой аз тарафи муассисаи «Фарҳанги муосир»-и Эрон дар 2 ҷилд (Техрон, 2006) ба таъри расид.

Табиист, ки забон ҳамчун падидаи ҷамъиятӣ ҳамеша дар ҳоли инкишофи такомул ва тағйири таҳаввул буда, пайваста мафҳумҳои нав ва маълумоти тозаи фаровон тавассути расонаҳои мухталифи ахборӣ ба он ворид мегардад. Маъмулан, ин гуна воситаҳои ифода дар фарҳангҳои тафсирии забон танзим, такмил ва ниғаҳдорӣ мешаванд. Дар забони тоҷикӣ то имрӯз чунин нақшо «Фарҳанги забони тоҷикӣ» мебозид, ки он ҳам бештар барои омӯзишу тадқиқи забони адабиёти классикӣ ба қор меравад. Ҳамчунин эътироф бояд кард, ки «Фарҳанги забони тоҷикӣ» асосан калимаву таъбироти адабиёти китобии асрҳои X то ибтидои асри ХХ-ро фаро гирифтааст. Имрӯз аз ҷопи он тақрибан ним аср мегузарад. Дар тӯли ин муддат дар ҳаёти иҷтимоӣ сиёсӣ ва фарҳангии Тоҷикистон рӯйдодҳои басо муҳим ва дигаргуниҳои бисёр амиқ ба вуқӯъ пайваст. Махсусан, пас аз эълони истиқлолият ва забони давлатӣ шудани забони тоҷикӣ дар бахши вожагону истилоҳоти он тағйироти зиёде ба вуҷуд омад. Ин таҳаввулот ва ин ҳама истилоҳоту наввожагон дар таркиби захираи луғавии забон бояд ҷойгоҳи худро пайдо кунанд. Ифодани забонии падидаҳои иҷтимоии даврони муосир дар ягон фарҳанги дигар

сабту танзим нагардидааст. Яке аз сабабҳои нобасомониҳои забон ва худсариҳои дар истифодаи забони ду-се даҳсолаи охир низ ҳамин омил аст.

Бори аввал аст, ки барои тасвир ва инъикоси ин тағйироту таҳаввулот ва пешрафтҳои, ки дар як муддати тӯлонӣ, яъне қариб як аср дар таркиби луғавии забони адабии тоҷикӣ рух додаанд, фарҳанги тафсирии бо фарогирии тақрибан 80 ҳазор калимаву ибора мураттаб ва нашр мешавад.

Дар таҳияи ин фарҳанг нуктаҳои зерин дар назар гирифта шудааст:

- инъикоси хусусиятҳои асосии забони тоҷикии давраи классикӣ то садаи ХХ ба таври фишурда бо истифода аз маводи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ва дигар фарҳангу луғатҳои давраи классикӣ бидуни овардани намунаҳо аз осори шоирон ва адибони ин давра;

- истифода аз таҷрибаи фарҳангсозиву луғатнигории ҳамзабонони мо дар Эрон Афғонистон. Дар ин маврид аз фарҳангу луғатномаҳои ҳамзабонон фақат вожаву таркибҳои серистеъмол гирифта шуд, ки аз лиҳози дарку фаҳмиш барои тамоми форсизабонон муштарақанд;

- истифода аз калимаву истилоҳот ва таркибҳои забони тоҷикии муосир, ки то кунун дар фарҳангҳои тафсирии инъикос наёфта буд.

Забони тоҷикӣ тӯли се даҳсолаи охир аз вожаҳову ифодаҳои дари Афғонистон ва форсии Эрон фаровон истифода бурда, таркиби луғавии хешро ганӣ ва эҳтиёҷоти ифодаи мафҳуму падидаҳои навинро таъмин сохтааст. Айнан ҳамин гуна ниёзмандӣ дар забони дариву форсӣ низ мавҷуд аст ва «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» барои ҳамзабононамон чунин шароитро фароҳам хоҳад овард. Гузашта аз ин, «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» имкон медиҳад, тамоми мафҳуму зухуроти дар садсолаи гузашта дар калимаву истилоҳоти забони тоҷикӣ ифодагашта мавриди таваҷҷӯҳи ҳамзабонон қарор гиранд.

Манбаи асосии калимаву ибораҳои мавриди тафсири ин фарҳанг захираи бисёр

бузурги ганҷинаи баргаҳо-вожаҳои мисолдори то солҳои 80-уми асри гузашта аз осори адабии бадеӣ, сиёсӣ ва иҷтимоӣ, илмӣ соҳавӣ, аз матбуоти даврӣ, ҳуҷҷатҳои расмӣ, китобҳои дарсӣ ва аз тарҷумаи асарҳои бадеии гуногун интихоб ва ҷамъомада мебошад, ки аз тарафи кормандони шӯъбаи фарҳангшиносӣ ва истилоҳоти Пажӯҳишгоҳи забон ва адабии ба номи Рӯдакӣ ба вучуд оварда шудааст. Ин ганҷина дар таҳияи «Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ» низ ба таври васеъ истифода шудааст.¹¹ Азбаски аз ибтидои солҳои 90-уми асри ХХ интихоб ва барҷидани калимаву ибораҳо дар ин шӯъба бинобар камбуди қувваи корӣ қатъ гардид, дар таҳия, ислоҳ ва такмили «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» маводи «Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ» ҳамчун сарчашмаи асосии вожагон ва ибораҳои забони муосири тоҷикӣ истифода гардид.

Инчунин, ба гайр аз вожаву таркибҳои забони меъёр дар фарҳанг як теъдод воҳидҳои луғавӣ аз забони зиндаи халқ, ки аз лиҳози сохт зебову шинам, аз ҷиҳати ифодаи маъно бенуқсонанд ва аксар дар осори шоирону нависандагон истифода шудаанд, ҷойгоҳи худро ёфтаанд. Ин амал барои аз нав зинда кардани калимаҳои нобу асили тоҷикӣ ва мавриди истифодаи минбаъда қарор гирифтани онҳо нақши муҳим хоҳад дошт.

Мураттибони фарҳанги ҳозир ба сифати дастур ва раҳнамо дар қатори фарҳангҳои тафсирии тоҷикӣ ва форсии гуногун аз маводи ҳамаи луғатҳои дузабонаи тоҷикӣ-русӣ ва русӣ-тоҷикӣ, форсӣ ба русӣ ва русӣ ба форсӣ, Энциклопедияи советии тоҷик дар ҳашт ҷилд, Энциклопедияи адабиёт ва санъат дар се ҷилд ва дигар луғатномаҳои мӯътабар ҳамчун сарчашмаи васеъ истифода бурдаанд

¹¹ *Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ ҷ.1, зери таҳрири С. Д. Холматова, С. Солеҳов, С. Каримов. -Душанбе, 2004; ҷ.2, зери таҳрири Д.Саймиддинов, С. Д. Холматова, С. Каримов. -Душанбе, 2005; наҷри дуҷум бо илова, такмил ва ислоҳ, зери таҳрири Д. Саймиддинов, С. Д. Холматова, С. Каримов. -Душанбе, 2006.*

ва ба услуби нигориши онҳо пайравӣ намудаанд.

Дар таҳияи ин фарҳанг «Фарҳанги забони ҳозираи тоҷикӣ», ки бо баъзе сабабҳо дар охири солҳои 80-уми садаи ХХ рӯи чопро надид, ҳамчун асос ва манбаъ ба таври васеъ истифода гардид. Фарҳанги мазкур дар охири солҳои 60-уми садаи ХХ бо истифода аз маводи асосии чопшуда ва боқимондаи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» (дар 2 ҷилд, соли 1969) ва маводи забони тоҷикии садаи ХХ оғоз шуда, ба таври ниҳой соли 1975 анҷом ёфта ба чоп тавсия шуда буд. Дар таҳияи ин фарҳанги чопнашуда Ходими шоистаи илми Тоҷикистон Раҳим Ҳошим, номзоди илми филология Х. Рауфзода ва номзоди илми филология А. Сангинов иштирок намуданд. Дар аснои таълифи ин фарҳанг ҳамон вақт кормандони собиқи шӯъбаи фарҳангшиносӣ ва истилоҳот номзадҳои илми филология А. Отахонова, М. Собирова, М. Юсуфова дар интихоби мисолу шохидҳо ба мураттибон ёрии бевоситаи худро расонидаанд. Солҳои 1996-2005 ҳарфҳои ҷилди аввал аз тарафи А. Сангинов тақмилу ислоҳ шуда буд. Ин ҷилд аз тарафи узви вобастаи АИ ҶТ А. Маниёзов низ қисман таҳриру тақмил ва ислоҳ шуд. Матни ҳамин ҷилди якум дар Шӯрои илми Пажӯҳишгоҳ 2 июни соли 2006 мавриди муҳокимаи ҷиддӣ қарор гирифт. Дар ин ҷаласа зикр гардид, ки бо дарназардошти тағйироти инкишофи забон дар даврони истиқлолият ба забон калимаву ибораҳои зиёде ворид гардидааст, ки дар ин фарҳанг ҳанӯз инъикос нашудааст ва ҳар ду ҷилди ин фарҳанг ба таҳрир ва тақмилу иловаҳои ҷиддӣ ниёз дорад. Бинобар ин, Шӯрои илмӣ қарор кард, ки барои таҳрир, тақмил ва ислоҳи бунёди гурӯҳи корӣ ва ҳайати таҳририя созмон дода, фарҳанг бо истифода аз вожаҳои таркибҳои имрӯзаи забони тоҷикӣ таҷдиди назар шавад.

Ҳамин тарик, дар таҳияву таҳрир ва тақмили ниҳоии «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» ҳайати зерини муаллифон ва муҳаррирон иштирок намуданд:

I. Таълифи фарҳанг:

- ҳарфҳои И, К, Л, М (м-мол), О, Р, С, Т, Х, Ҳ (ҳ-ҳарф), Ш – Р. Ҳошим;

- ҳарфҳои А, Г, Ғ, Е, Ё, Ж, М (мола-мӯя), Н, П, Ү, Ҳ (ҳасаб-хӯрт), Ч, Ҷ, Э, Ю, Я - Ҳ. Рауфзода;

- ҳарфҳои Б, В, Д, З, Ё, Қ, У - А. Сангинов;

- бахши аъзами иловаҳо – С. Назарзода.

II. Таҳриру тақмили фарҳанг:

А. Ҷилди аввали фарҳанг.

1. Таҳрири аввал (то иловаҳои бунёди) - А. Сангинов (ҳамаи ҳарфҳо), А. Маниёзов (ҳарфҳои А, Б, В, Г, Д, Е, Ё, Ж, З ва қисми аввали Қ).

2. Таҳрир ва тақмил (иловаҳои бунёди) - С. Назарзода (ҳарфҳои А-Н), С. Каримов (ҳарфҳои А-Н), М.-Ҳ. Султон (ҳарфҳои Б-Н), А. Маниёзов (ҳарфҳои Г, Ғ), Қ (қисман), О, Қосимов (ҳарфҳои А, Б, И, Қ), С. Матробинов (ҳарфҳои А, В, З, К, М), С. Сабзаев (ҳарфи Н).

3. Таҳрири ниҳой: С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов.

4. Таҳрири назоратӣ: Ғ. Қодиров ва С. Холматова.

5. Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангшиносӣ: С. Холматова ва С. Каримов.

6. Тасҳеҳот: И. Мискинов, С. Зарафшонӣ, Ч. Назаршоева, С. Некбахтшоева, Г. Усмонова, О. Мирзоева.

Б. Ҷилди дуюми фарҳанг.

1. Таҳрир ва тақмил: С. Назарзода (ҳарфҳои О-Я), М. Музофиршоев (ҳарфҳои Ҷ, Ш, Э, Ю, Я), С. Сабзаев (ҳарфҳои Х, Ҳ), О. Саидҷаъфаров (ҳарфҳои О, У, Ү, Ф), О. Қосимов (ҳарфҳои Ф, Х, Ҳ, Ч), С. Матробинов (ҳарфҳои П, Т, Ҳ), Қ. Тӯраҳасанов (ҳарфҳои Р, Т), М.-Ҳ. Султон (ҳарфи С, Ф, Ш).

2. Таҳрири ниҳой: С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов.

3. Таҳрири назоратӣ: Ғ. Қодиров ва С. Холматова.

4. Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангшиносӣ: С. Холматова ва С. Каримов.

5. Тасҳеҳот: И. Мискинов, Г. Усмонова, Ч. Назаршоева, С. Некбахтшоева, О. Мирзоева.

III. Мифтоҳи арабии вожагон: Фирӯзи Набавӣ ва И. Мискинов.

IV. Чопи компютерӣ:

а) бо хати кириллиасос: Ч. Назаршоева, Н. Ашӯрова, О. Мирзоева, С. Некбахтшоева, Г. Усмонова, М. Раҷабова, Ш. Назарзода, М. Носирова, А. Шералиева;

б) бо хати арабиасос: И. Мискинов, Г. Усмонова, О. Қосимов, М. Музофиршоев, С. Матробов.

Роҳбарияти Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ ба аъзои Шӯрои илми Пажӯҳишгоҳ ва кормандони фаъоли он аъзои вобаста ва пайвастаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон М. Шакурӣ, Х. Отахонова, Д. Саймиддинов, М. Муллоаҳмадов, докторҳои илми филология Р. Ҳодизода, Д. Карамшоев, Б. Тилавов, Ф. Зикриёев, А. Мирзоев, М. Файзов, Д. Обидов, номзадҳои илми филология С. Мирзоев, А.

Набиев, Р. Аҳмадов, В. Самадов, Ш. Солеҳов, Б. Алиев, М. Муҳаммадиев, ки дар баррасӣ ва муҳокимаи ин фарҳанг фаъолона иштирок намуда, маслиҳатҳои муфид ва арзишманд додаанд, изҳори сипос ва ташаккур менамояд.

Албатта, дар баробари муваффақияту дастовардҳо, ин фарҳанг аз камбуду нуқсонҳо низ ори нест. Бинобар ин аз тамоми алоқамандоне, ки дар бораи ҳусну кубхи ин фарҳанг изҳори ақида кардан меҷоҳанд, хоҳишмандем мулоҳиза ва пешниҳодҳои худро ба нишони шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 21, Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бифиристанд, то дар нашрҳои минбаъда ба эътибор гирифта шаванд.

پیشگفتار

تهیه نمودن یک فرهنگ مکمل واژگان تمام منطقه‌های انتشار زبان می باشد.

محققان زبان‌شناس مرحله‌های تاریخ فرهنگ نگاری تاجیکی - فارسی را به طور شرطی به مرحله‌های تا اسلامی و بعد اسلامی جدا می نمایند. از دوره تا اسلامی فرهنگ نگاری تاجیک به غیر از چند نمونه، از قبیل «فرهنگ آیم اوک» (Frahang-i oim-evak)، «فرهنگ پهلویک» (Frahang-i pahlavik)، دیگر آثاری به دست ما نرسیده است، که در اساس آنها عائد به سطح فرهنگ نگاری در یک دوره‌ی تقریباً یک و نیم هزار ساله‌ی تاریخ زبان به طور مفصل قضاوت نمایم. در «فرهنگ آیم اوک»، که به حروفات اوستایی و پهلوی تهیه شده است، کلمه و واژه‌های اوستایی به زبان پهلوی شرح یافته و در «فرهنگ پهلویک» باشد ایدئاگرهای زبان فارسی میانه (پهلوی) تفسیر شده اند. باید گفت، که فرهنگ نویسی برای متن‌های باستان، مخصوصاً متن‌های دینی زردشتی بعداً هم ادامه یافته، نسخه‌های این گونه فرهنگ‌ها در مرکزهای ایرانشناسی دنیا محفوظ اند.¹

فرهنگ‌نگاری در تاریخ زبان تاجیکی سابقه‌ی دیرینه و نمونه‌های برجسته دارد. فرهنگ و لغت نامه‌های فراوان، که لغت‌شناسان و فرهنگ‌نگاران مشهور در دوره‌های گوناگون تهیه و تالیف کرده‌اند، گنجینه‌ی بی‌بهای واژگان زبان تاجیکی محسوب گردیده، تا امروز قالب و شکل و گونه‌های مختلف کلمه‌سازی و اصطلاح‌آفرینی زبان از روی آنها آموخته می‌شود. در این فرهنگ و لغت‌های گوناگون هدف مؤلفان و مرتبان تغییرات و تحولات بخش واژگان زبان و کلمه‌های نو ساخت و تازه‌ایجاد زمان خود را با شرح و تفسیر ثبت کرده، برای نگهداشت و تکمیل به آیندگان میراث مانده‌اند.

فرهنگ نگاری یک رشته‌ی بسا مهم زبان‌شناسی تاجیک بوده، تحلیل و بررسی آن یکی از وسیله‌های اساسی پژوهش و تحقیق بخش واژگان زبان محسوب می‌شود. هدف اساسی چنین تحقیقات تهیه فهرست مکمل فرهنگ‌های تاجیکی - فارسی، ترتیب دادن مجموع عمومی برگه‌های خطی و کامپیوتری واژگان و ترکیب‌های در این فرهنگ‌ها ثبت شده، بررسی علمی اصولهای فرهنگ‌نویسی، تهیه و نشر متن انتقادی فرهنگ‌های پیشین، بنیاد یک مرکز عمومی تحقیقی مقایسوی فرهنگ‌ها و در نهایت در اساس این فرهنگ‌ها

¹ Основы иранского языкознания. Среднеиранские языки. - Москва, 1981, -С. 14-15, 235-236; Баевский И. С. Описание таджикско - персидских рукописей Института народов Азии. - Вып. 4. - Москва, 1962, -С. 51-52.

امروز باید از جانب محققان به طور علی حده مورد بررسی عمیق علمی قرار گیرد.

قدیم‌ترین لغت تفسیری که تا زمان ما محفوظ مانده است «لغت فرس» اسدی طوسی (عصر XI) می باشد. «لغت فرس» تفسیر کلمه‌های نادری را که در آثار شاعران آسیای میانه و قسم شرقی خراسان عصر X و ابتدای عصر XI و می خوردند، فرا می گیرد. این کلمه ها با نمونه ها از اشعار رودکی، دقیقی، فردوسی، عنصری، فرخی و دیگران آورده شده‌اند. در فرهنگ های بعدینه از آثار خاقانی، نظامی، سعدی و دیگران نیز شاهد آورده شده است. به این طریق فرهنگ ها تدریجاً شکل و تکامل یافته، زبان تاجیکی-فارسی را در تمام قلمرو انتشار این زبان در بر گرفته‌اند، می توان گفت، که فرهنگ ها تا عصر پانزده تألیف شده در منطقه‌ی آسیای میانه و خراسان و ایران ادامه‌ی منطقی همین «لغت فرس» اسدی طوسی می باشند.

در عصر XV و مخصوصاً در عصر XVI بعد از برقراری دولت تیموریان هند و انتشار زبان تاجیکی-فارسی در این سرزمین مرکز علم فرهنگ نگاری تاجیک و فارس نیز به این کشور پهناور انتقال یافت. در عصرهای XV-XVII در هندوستان فرهنگ های مشهوری مثل «شرف نامه منیری» ابراهیم قوام فاروقی (عصر XV)، «تحفة السعادت» ضیاء الدین محمد (عصر XVI)، «مویدالفضلا» محمد بن لاد دهلوی (۱۵۱۹)، «مدارالافاضل» فیض ابن اسدالعلما (۱۵۹۳)، «فرهنگ جهانگیری» حسین انجو (۱۶۰۸) «برهان قاطع» محمدحسین بن خلف تبریزی (۱۶۵۲)، «فرهنگ رشیدی»

زمان اوج و گسترش فرهنگ نگاری به دوره‌ی نوین تاریخ زبان، که به نام فارسی نو یا فارسی دری مشهور است، راست می آید. طوری که معلوم است از عصر XI سرکرده به زبان تاجیکی و فارسی و دری فرهنگ‌های سیرشمار، از قبیل «لغت فرس» اسدی طوسی، «فرهنگ جهانگیری» حسین انجو، «بهار عجم» رای تیکچند بهار، «فرهنگ نامه» حسین وفای، «فرهنگ رشیدی» عبدالرشید تتوی، «برهان قاطع» محمد حسین خلف تبریزی، «غیاث الغات» محمد غیاث الدین، «چراغ هدایت» علی خان آرزو و دهها لغت نامه های دیگر تهیه و تدوین شده است. استاد سعید نفیسی در مقاله‌ی «فرهنگ‌های پارسی» فهرست فرهنگ های فارسی را آورده است، که آن ۲۰۲ لغت را در بر می گیرد و قسمی از آنها تا زمان ما نرسیده است. در «لغت نامه» دهخدا شماره‌ی این فرهنگ‌ها ۲۵۰ کتاب نشان داده شده است.^۲

محققان این دوره را به طور کلی به دو مرحله - مرحله‌ی فرهنگ نگاری منطقه‌ی خراسان (عصرهای X-XV) و دوره‌ی لغت سازی در سرزمین هندوستان (عصرهای XVI-XIX) جدا کرده‌اند.^۳ به این دوره‌بندی باید یک مرحله‌ی دیگر - مرحله‌ی فرهنگ نگاری زبان معاصر (عصرهای XI-XX) نیز علاوه شود، زیرا این مرحله‌یست که در فرهنگ‌نگارئی تاجیکی-فارسی تحولات عمیقی رخ داد و آن

انسکلاپدیهٔ ساری تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۲۸-۵۲۷، مجیداف ح، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷، جلد ۱، ص. ۱۹۱.

^۲ نگ. «برهان قاطع» نشر محمد معین، چاپ ۱، ج ۱، تهران ۱۳۳۰ هجری شمسی، مقدمه، ص. ۷۷-۷۱: نظرزاده س. زبان و اصطلاحات (اندیشه ها در اطراف زبان تاجیکی و شکل اصطلاحات)، دوشنبه ۲۰۰۳، ص. ۷۸.

^۳ مجیداف ح، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷، ج ۱، ص. ۱۹۱.

«فرهنگ نفیسی» و یا «فرنودسار»^۵ تألف علی اکبر نفیسی فرهنگ تفسیری است، که سالهای ۱۸۹۹ تا ۱۹۲۴ تألیف گردیده ۱۵۸۴۳۱ مادهی لغوی را در بر می گیرد، که از آن ۵۸۸۷۹ فارسی و ۹۹۵۵۲ عربی است. در فرهنگ کلمه‌های ترکی و اروپایی، که به زبان فارسی گذشته‌اند، نیز تفسیر یافته‌اند. برای آن که تلفظ فهما باشد، در هر یک سرواژه مادهی لغوی آوانوشت لاتینی آن هم ثبت شده است. پس از تفسیر معنای کلمه‌ها، ترکیب‌ها و عباره‌های آنها در همان مادهی لغوی شرح می یابند. مولف در تفسیر به تابش های معنایی کلمه و گونه‌های آن دقت داده است. «فرهنگ نفیسی» در ۵ جلد بار اول سال‌های ۱۹۳۸-۱۹۵۵ در تهران به طبع رسید.

«لغت نامه»ی علی اکبر دهخدا^۶. فرهنگ بسیار جلده انسکلایدی و اولین فرهنگ جامع است که کلمه و اصطلاحات ساحه‌های گوناگون را فرا می گیرد. یکی از خصوصیت های برجسته این «لغت نامه» عیناً آوردن واژگان و اشعار شاعران از فرهنگ و لغت نامه های تفسیری دوره ی کلاسیکی می باشد. و آن یک نوع جمع بست فرهنگ نگاری تاجیکی- فارسی از «لغت فرس» اسدی طوسی تا ابتدای عصر XX به حساب می رود.

عبدالرشید تتوی (۱۶۵۴) و دیگران تألیف یافته‌اند. در سده‌های XIX-XVIII در منطقه‌های فارسی زبان فرهنگ و لغت نامه های زیادی تهیه شده‌اند که نمایان ترین و مهم ترین آنها «بهار عجم» رای تیکچند بهار (۱۷۳۹)، «سراج اللغات» و «چراغ هدایت» سراج الدین علی خان آرزو (میان‌ه های عصر XVII)، «هفت قلزوم» غازی الدین حیدر (۱۸۱۸)، «غیاث اللغات» محمد غیاث الدین (۱۸۲۷)، «فرهنگ آندراج» محمد پادشاه (۱۸۸۸) می باشند^۴.

آشنایی ایرانیان با فرهنگ و دستاوردهای علمی و فرهنگ و تمدن اروپاییان و نفوذ سیاسی و اجتماعی جهان غرب در فرهنگ نگاری عنعنوی ایرانیان سده XX نیز دگرگونی های جدی به وجود آورد. ورود هزاران مفهوم و لغت و اصطلاحات نو از زبانهای پیشرفته دنیا در حیات اجتماعی و سیاسی و زندگی روزمره مردم ایران از صاحبان زبان فارسی معاصر تقاضا می کرد، که برای آنها معادلی پیدا کنند و یا در لغت نامه های آنها را جمع آورده به مردم تقدیم نمایند. بنا بر این در لغت سازی نیز مرحله ی نو آغاز شد و چندین فرهنگ نامه های معتبر تهیه و تدوین گردید. از لغت نامه های تفسیری ایران معاصر، که در لغت نویسی تاجیک و خاصاً در فرهنگ حاضر تاثیر خود را گذاشتند، اینها می باشند:

^۵ علی اکبر نفیسی، فرهنگ نفیسی. در پنج جلد. تهران، ۱۹۶۴؛ انسکلایدی ساویس تاجیک،

دوشنبه، ۱۹۸۳، جلد ۷، ص. ۵۲۷.

^۶ علی اکبر دهخدا، لغت نامه، در ۱۷ جلد، تهران، ۱۳۷۳ = ۱۹۹۵. انسکلایدی ساویس تاجیک،

دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۷۲.

^۴ نگ. فرهنگ زبان تاجیکی (عصرهای X تا ابتدای عصر XX)، عبارت از ۳ جلد، مسکو،

۱۹۶۹، جلد ۱، سر سخن، ص. ۵-۷؛ مجیداف ج، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷،

ج. ۱، ص. ۱۹۱؛ Капранов В. А. Таджикско-персидская лексикография в Индии XVI-XIX

هم زبان تهیه و تدوین شده است، تا که هم احتیاجات کسانی، که به متن های معاصر و واژه های نا آشنای زبان گفتاری روزمره بر می خورند و هم نیاز آنانی را، که به متن ها و آثار کهن سروکار دارند برآورده تواند.

فرهنگ های تفسیری زبان تاجیکی در زمان شوروی نسبت به لغت های دو زبانه روسی تاجیکی و تاجیکی روسی تأریخ و عمر کوتاه تری دارند. طوری که می دانیم، نخستین کوشش برای ساختن چنین فرهنگ هنوز سالهای سی ام از جانب استاد صدر الدین عینی آغاز گردیده بود. او سال ۱۹۳۸ نسخه‌ی دست نویس فرهنگ را برای تحریر به اکادمیک ای. ا. برتیلز فرستاده بود. با سبب های گوناگون و شاید به سبب آغاز جنگ بزرگ وطنی نسخه‌ی آن که برای چاپ به نشریات دولتی تاجیکستان فرستاده شده بود از بین زفته است. نسخه‌ی دوم با حروفات لاتینی برگردان شده‌ی آن سال ۱۹۴۴ از جانب دهاتی و کلانتراف آشکار گردید. این فرهنگ با تکمیل و علاوه ها از آثار استاد از طرف حفیظ رئوف زاده و رحیم هاشم مطابق اصول های واژه شناسی نو تهیه گردیده، سال ۱۹۷۶ به صورت جلد علی حده کلیات، به مناسبت صد سالگی استاد عینی به چاپ رسید. فرهنگ مذکور «لغت نیم تفصیلی تاجیکی برای زبان ادبی تاجیک»^{۱۰} نام داشته، بیشتر از ۱۱ هزار واژه را فرا می گیرد. یکی از حادثه های مهمی که در تاریخ فرهنگ سازی زبان تاجیکی در دوران شوروی و حتی خطا نخواهد بود، اگر گوئیم در حیات فرهنگی تاجیکستان رخ داد، این

«فرهنگ عمید»^۷، تألف حسن عمید فرهنگ تفسیری است که زیاده از ۲۵ هزار کلمه را در بر می گیرد. طرز درست خواندن بعضی کلمه ها با حرکت های ضمه، فتحه و کسره نشان داده شده، آوانوشت لاتینی کلمه های اقتباسی اوروپائی نیز آورده شده است.

«فرهنگ فارسی»^۸ تألف دکتر محمد معین لغت تفسیری می باشد، که سالهای ۱۹۶۳ تا ۱۹۷۳ در شش جلد به طبع رسیده است. سه جلد اول آن کلمه ها، ترکیب های فعلی و عباره های ریخته را در بر می گیرد. در آخر جلد ۳ ترکیبات خارجی، فرانسوی، انگلیسی و غیره علاوه شده است. در ردیف سرواژه و بعضی عباره ها آوانوشت لاتینی آنها آورده شده، نام لاتینی اصطلاحات طب، نباتات، حیوانات و غیره در پاورق اشاره گردیده است.

طوری می بینیم، طی سده ی XX قدم های جدی در فرهنگ نویسی ایران برداشته شده است. ولی پیشرفت های علمی و فرهنگی سالهای آخر ضرورت تهیه و تدوین یک فرهنگ جامع زبان فارسی مطابق به نیازمندی های روز را به میان آورد. از این رو «انتشارات سخن» کار تالیف و چاپ یک فرهنگ معتبری را به نام «فرهنگ بزرگ سخن»^۹ آغاز نمود. طی سالهای ۲۰۰۳-۱۹۹۵ آن در هشت جلد از چاپ بر آمد. فرهنگ مذکور به طور کل مطابق با ذوق و فهمش طبقه میانه باسوادان ایرانی و همچنین دیگر خوانندگان کشورهای

^۷ حسن عمید، فرهنگ عمید، در دو جلد، چاپ ششم، تهران ۱۳۵۱/۱۹۷۳، انسکلاپدیه ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۴۴.

^۸ محمد معین، فرهنگ فارسی، در شش جلد، تهران، ۱۹۶۳/۱۹۷۳، انسکلاپدیه ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۳۸.

^۹ حسن انوری، فرهنگ بزرگ سخن، در هشت جلد، تهران ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۳.

^{۱۰} عینی ص. لغت نیم تفصیلی تاجیکی برای زبان ادبی تاجیک // کلیات: جلد ۱۳ - جلد ۱۲،

دوشنبه: عرفان، ۱۹۷۶.

چاپ «فرهنگ زبان تاجیکی» در دو جلد است که ۴۵۰۰۰ کلمه و ترکیبات را در بر می‌گیرد. سال ۱۹۵۸ تهیه این فرهنگ در نقشه کارهای علمی پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی داخل کرده شد و بعد از این کار جدی برای ساختن این لغت آغاز گردید. بعد تخمیناً ده سال (۱۹۶۹) حاصل محنت هیئت کلان واژه شناسان و عالمان ساحه‌های زبان و ادبیات به نام «فرهنگ زبان تاجیکی» در دو جلد زیر تحریر محمد جان شکوراف و ولدیمیر کپرناف، رحیم هاشم، ناصر جان معصومی روی چاپ را دید. این نخستین فرهنگی بود که در قرن XX نشر شده، واژگان زبان تاجیکی را (البته در حدود امکانات این دو جلد) از عصر X تا ابتدای سده ی XX در بر می‌گرفت. در تهیه این لغت، فرهنگ‌های معروف و سیر استعمال زبان تاجیکی، چون «برهان قاطع»، «غیاث اللغات» و مثل اینها استفاده شده، مواد فراوان و مثال و اقتباسات زیاد از آثار شاعر و نویسندگان کلاسیکی در آن جای داده شده است. قید کردن به مورد است، که همین «فرهنگ زبان تاجیکی» با برگردان از خط کریلی به فارسی و با بعضی شرح‌های محسین شجاعی از طرف مؤسسه‌ی «فرهنگ معاصر» ایران در ۲ جلد (تهران ۲۰۰۶) به طبع رسید.

طبیعی است که زبان همچون پدیده جمعیتی همیشه در حال انکشاف و تکامل و تغییر و تحول بوده، پیوسته مفهوم‌های نو و معلومات تازه‌ی فراوان توسط رسانه‌های مختلف اخباری به آن وارد می‌گردد. معمولاً، این گونه واسطه‌های افاده در فرهنگ‌های تفسیری زبان تنظیم، تکمیل و

نگهداری می‌شوند. در زبان تاجیکی تا امروز چنین نقش را «فرهنگ زبان تاجیکی» می‌بازید، که آن هم بیشتر برای آموزش و تدقیق زبان ادبیات کلاسیکی بکار می‌رود. همچنین اعتراف باید کرد، که «فرهنگ زبان تاجیکی» اساساً کلمه و تعبیرات ادبیات کتابی عصرهای X تا ابتدای عصر XX-را فرا گرفته است. امروز از چاپ آن تقریباً نیم عصر می‌گذرد. در طول این مدت در حیات اجتماعی و سیاسی و فرهنگی تاجیکستان رویدادهای بسا مهم و دگرگونی‌های بسیار عمیق به وقوع پیوست. مخصوصاً، پس از اعلان استقلالیت و زبان دولتی شدن زبان تاجیکی در بخش واژگان و اصطلاحات آن تغییرات زیادی به وجود آمد. این تحولات و این همه اصطلاحات و نوواژگان در ترکیب ذخیره‌ی لغوی زبان باید جایگاه خود را پیدا کنند. افاده‌ی زبانی پدیده‌های اجتماعی دوران معاصر در یگان فرهنگ دیگر ثبت و تنظیم نگردیده است. یکی از سبب‌های نابسامانی‌های زبان و خود سری‌ها در استفاده زبان دو سه ده ساله آخر نیز همین عامل است.

بار اول است که برای تصویر و انعکاس این تغییرات و تحولات و پیشرفت‌های که در یک مدت طولانی، یعنی قریب یک عصر در ترکیب لغوی و فرزآلایی زبان ادبی تاجیکی رخ داده‌اند، فرهنگ تفسیری با فراگیری تقریباً ۸۰ هزار کلمه و عباره مرتب و نشر می‌شود.

در تهیه این فرهنگ نکته‌های زیرین در نظر گرفته شده است:

- انعکاس خصوصیت‌های اساسی زبان تاجیکی دوره کلاسیکی تا سده‌ی XX به طور فشرده با استفاده از مواد

رسمی، کتابهای درسی و از ترجمه‌ی اثرهای بدیعی گوناگون انتخاب و جمع‌آمده می‌باشد، که از طرف کارمندان شعبه فرهنگ‌نگاری و اصطلاحات (شعبه لغت) پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی به وجود آورده شده است. این گنجینه در تهیه «فرهنگ تاجیکی به روسی» نیز به طور وسیع استفاده شده است.^{۱۱} از بسکه از ابتدائی سالهای ۹۰ عصر XX انتخاب و برچیدن کلمه و عباره‌ها در این شعبه بنا بر کمبود قوه‌ی کاری قطع گردید، در تهیه، اصلاح و تکمیل «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» مواد «فرهنگ تاجیکی به روسی» همچون سرچشمه‌ی اساسی واژگان و عباره‌های زبان معاصر تاجیکی استفاده گردید. اینچنین به غیر از واژه و ترکیب‌های زبان معیار در فرهنگ یک تعداد واحدهای لغوی از زبان زنده‌ی خلق، که از لحاظ ساخت زیبا و شرم، از جهت افاده معنا بی‌نقصانند و اکثر در آثار شاعران و نویسندگان استفاده شده‌اند، جایگاه خود را یافته‌اند. این عمل برای از نو زنده کردن کلمه‌های ناب و اصیل تاجیکی و مورد استفاده‌ی منبعده قرار گرفتن آنها نقش مهم خواهد داشت.

مرتبان فرهنگ حاضر به صفت دستور و رهنما در قطار فرهنگ‌های تفسیری تاجیکی و فارسی گوناگون از مواد همه لغت‌های دو زبانه‌ی تاجیکی- روسی و روسی- تاجیکی، فارسی به روسی و روسی به فارسی، انسیکلاپدیه ساویتی تاجیک (در ۸ جلد) انسیکلاپدیه ادبیات و صنعت (در ۳

«فرهنگ زبان تاجیکی» و دیگر فرهنگ و لغت‌های دوره کلاسیکی بدون آوردن نمونه‌ها از آثار شاعران و ادیبان این دوره؛

- استفاده از تجربه‌ی فرهنگ‌سازی و لغت‌نگاری همزبانان ما در ایران و افغانستان. در این مورد از فرهنگ و لغت‌نامه‌های همزبانان فقط واژه و ترکیب‌های سیر استعمال گرفته شد، که از لحاظ درک و فهمش برای تمام فارسی‌زبانان مشترکند؛

- استفاده از کلمه و اصطلاحات و ترکیب‌های زبان تاجیکی معاصر، که تا کنون در فرهنگ‌های تفسیری انعکاس نیافته بود.

زبان تاجیکی طول سه ده ساله، آخر از واژه‌ها و افاده‌های دری افغانستان و فارسی ایران فراوان استفاده برده، ترکیب لغوی خویش را غنی و احتیاجات افاده‌ی مفهوم و پدیده‌های نوین را تأمین ساخته است. عیناً همین‌گونه نیازمندی در زبان دری و فارسی نیز موجود است و «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» برای همزبانانمان چنین شرایطی را فراهم خواهد آورد. گذشته از این، «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» امکان می‌دهد، تمام مفهوم و ظهورات در صد ساله‌ی گذشته در کلمه و اصطلاحات زبان تاجیکی افاده‌گشته مورد توجه همزبانان قرار گیرد.

منبع اساسی کلمه و عباره‌های مورد تفسیر این فرهنگ ذخیره‌ی بسیار بزرگ، گنجینه‌ی برگه‌ها-واژه‌های مثال‌دار تا سالهای ۸۰ عصر گذشته آثار ادبیات بدیعی، سیاسی و اجتماعی، علمی و ساحوی، از مطبوعات دوری، حجت‌های

۱۱ فرهنگ تاجیکی به روسی، جلد ۱، زیر تحریر س.د. خالفتاوا، س. صالح اف، س. کریف،

دوشنبه، ۲۰۰۴: جلد ۲، زیر تحریر د.سیم‌الدین اف، س.د. خالفتاوا، س. کریف، دوشنبه، ۲۰۰۵:

نشر دوم بعلاوه، تکمیل و اصلاح، زیر تحریر د.سیم‌الدین اف، س.د. خالفتاوا، س. کریف، دوشنبه،

جلد) و دیگر لغت نامه های معتبر همچون سرچشمه وسیع استفاده برده اند و از اسلوب نگارش آنها پیروی نموده اند. در تهیه این فرهنگ «فرهنگ زبان حاضره ی تاجیکی»، که با بعضی سبب ها در آخر سال های ۸۰ سده ی XX روی چاپ را ندید، همچون اساس و منبع به طوری وسیع استفاده گردید. فرهنگ مذکور در آخر سالهای ۶۰ سده ی XX با استفاده از مواد اساسی چاپ شده و باقی مانده ی «فرهنگ زبان تاجیکی» (در دو جلد سال ۱۹۶۹) و مواد زبان تاجیکی سده XX آغاز شده به طور نهایی سال ۱۹۷۵ انجام یافته به چاپ توصیه شده بود. در تهیه این فرهنگ چاپ نشده خادم شایسته ی علم تاجیکستان رحیم هاشم، نامزد علم فلاگاهی حفیظ رئوف زاده و نامزد علم فلاگاهی احمد جان سنگیناف اشتراک نمودند. در اثنای تالیف این فرهنگ همان وقت کارمندان سابق شعبه ی فرهنگ نگاری و اصطلاحات نامزدهای علم فلاگاهی ا. آتخاناوا، م. صابراوا، م. یوسفوا در انتخاب مثال و شاهد ها به مرتبان یاری بی واسطه خود را رسانیدند. سالهای ۱۹۹۶-۲۰۰۵ حرفهای جلد اول از طرف ا. سنگیناف تکمیل و اصلاح شده بود. این جلد از طرف عضو وابسته اکدیمیة علمها ا. منیازاف نیز قسماً تحریر و تکمیل و اصلاح شد. متن همین جلد یکم در شورای علمی پژوهشگاه ۲ ایون سال ۲۰۰۶ مورد محاکمه ی جدی قرار گرفت. در این جلسه ذکر گردید که با نظر داشت تغییرات و انکشاف زبان در دوران استقلالیت به زبان کلمه و عباره های زیادی وارد گردیده است که در این فرهنگ هنوز انعکاس نشده است و هر دو جلد این فرهنگ به تحریر و تکمیل و علاوه های جدی نیاز دارد. بنا بر این شورای علمی قرار کرد که برای

تحریر، تکمیل و اصلاح بنیادی گروه کاری و هیئت تحریریه سازمان داده و فرهنگ با استفاده از واژه ها و ترکیب های امروزه ی زبان تاجیکی تجدید نظر شود.

همین طریق، در تهیه و تحریر و تکمیل نهائی «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» هیئت زیرین مؤلفان و محرران اشتراک نمودند:

I. تألیف فرهنگ: حرفهای ا، ک، ل، م (تا مال)، آ، ر، س، ت، ف، خ، ح (تا حرف)، ش) - ر. هاشم؛ حرفهای (آ، گ، غ، ای، یا، ژ، م، (مال - مویه)، ن، پ، او، ح، (حسب - هورت)، چ، ج، ای، سو، ی) - ح. رئوف زاده؛ (حرف های ب، و، د، ز، ق، ی، او) - ا. سنگیناف؛ بخش اعظم علاوه ها - س. نظرزاده.

II. تحریر و تکمیل فرهنگ.

الف) جلد اول فرهنگ:

تحریر اول (تا علاوه های بنیادی) - ا. سنگیناف (همه ی حرفها)، ا. منیازاف (حرفهای ا، ب، و، گ، د، ای، یا، ژ، ز و قسم اول ک).

۲. تحریر و تکمیل (علاوه های بنیادی) - س. نظر زاده (حرفهای ا-ن)، س. کریماف (حرفهای ا-ن)، م. ح. سلطان (حرف های ب-ن)، ا. منیازاف (حرفهای گ، غ، ک (قسماً)، آ. قاسماف (حرفهای ا، ب، ی، ق)، س. متراباف (حرفهای ا، و، ز، ک، م)، س. سبزه یف (حرف ن).

۳. تحریر نهایی: س. نظر زاده، س. کریماف، م. ح. سلطان، ا. سنگیناف.

۴. تحریر نظارتی: غ. قادراف، س. خالمتاوا

(ب) با خط عربی اساس: ا. مسکیناف، گ. عثمان‌اوا، آ. قاسماف، م. مظافرشایف، س. متراباف

رہبریت پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی به اعضای شورای علمی پژوهشگاه و کارمندان فعال آن اعضای وابسته و پیوسته اکدیمیه علمهای جمهوری تاجیکستان: م. شکوری، خ. آتخاناوا، د. سیم‌الدیناف، م. ملاحمداف، داکترهای علم فلاغیہ: ر. ہادی زادہ، د. کرمشایف، ب. تلواف، ف. ذکریایف، آ. میرزایف، م. فیضاف، د. عابداف، نامزدهای علم: س. میرزایف، انبیف، ر. احمداف، و. صمداف، ش. صالحاف، ب. علی یف، م. محمدی یف کہ در بررسی و محاکمہ ی این فرهنگ فعالانہ اشتراک نمودہ مصلحت های مفید و ارزشمندی دادہ اند، اظهار سپاس و تشکر می نمایند.

البته در برابر موفقیت و دستاوردها، این فرهنگ از کمبود و نقصان ها نیز عاری نیست. بنابر این از تمام علاقمندانی کہ در بارہی حسن و قبح این فرهنگ اظهار عقیدہ کردن می خواهند، خواهشمندیم ملاحظہ و پیشنهاد های خود را بہ نشانی شهر دوشنبہ، خیابان رودکی، ۲۱، پژوهشگاه زبان و ادبیات بہ نام رودکی اکدیمیہ علم های جمهوری تاجیکستان بفرستند تا در نشر های آیندہ بہ اعتبار گرفته شوند.

۵. همگون سازی و کارکرد فرهنگ نگاری: س. خالمتاوا، س. کریماف
۶. تصحیحات: ا. مسکیناف، س. زرافشانی، چ. نظرشایوا، س. نیکبخت شایوا، گ. عثمان‌اوا، آ. میرزایوا
- (ب) - جلد دوم فرهنگ
- ۱- تحریر و تکمیل:
- س. نظر زاده (آ-ی)، م. مظافرشایف (حرفهای ج، ش، ی، یو، ی)، س. سبزه یف (حرفهای خ، ح)، آ. سعیدجعفراف (حرفهای او، ا، ف)، آ. قاسماف (حرفهای ف، ح، چ)، متراباف (حرف پ، ت، ح، ق)، توره حسناف (حرفهای ر، ت)، م. ح. سلطان (حرف س، ف، ش).
- ۲- تحریر نهایی: س. نظرزاده، س. کریماف، م. ح. سلطان
- ۳- تحریر نظارتی: غ. قادراف، س. خالمتاوا.
- ۴- همگون سازی و کارکرد فرهنگ نگاری: س. خالمتاوا، س. کریموف.
- ۵- تصحیحات: ا. مسکیناف، چ. نظرشایوا، س. نیکبخت شایوا، گ. عثمان‌اوا، آ. میرزایوا.
- III. مفتاح عربی واژه گان: فیرز نبوی، ا. مسکیناف
- IV. چاپ کامپیوتری.
- الف) با خط کریلی اساس:
- چ. نظرشایوا، ن. عاشوراوا، آ. میرزایوا، گ. عثمان‌اوا، س. نیکبخت شایوا، م. رجب‌اوا، ش. نظرزاده، م. ناصیراوا، ا. شیر علی یوا.

МУНДАРИЧА ВА СОХТИ ФАРҲАНГ

Забони адабии муосири тоҷикӣ забони давлатӣ ва расмии Ҷумҳурии соҳибистиклоли Тоҷикистон буда, тамоми коргузори расмӣ, таҳсил дар макотиби таҳсилоти умумӣ ва олий, муошират ва мубодилаи афкор, матбуот, радио ва телевизион ба воситаи он сурат мегирад. Таркиби лугавии забони ҳозираи тоҷикӣ хеле ғанӣ ва дар айни замон мураккаб буда, махсули давраҳои тӯлонии таҳаввулу таракқиёти ҷомеа мебошад ва хусусиятҳои хоси он то ҳадди имкон дар ин фарҳанг таҷассум ёфтааст.

Мундарича ва сохти фарҳанг дар асоси дастовардҳои ахири илми фарҳангшиносии ҷаҳон таҳия шуда, дорои хусусиятҳои зерин мебошад:

1. Ба фарҳанг дар навбати аввал калимаву ибораҳои ба қоидаҳои забони адабӣ мувофиқ ва ба таври умумӣ истеъмолашаванда ворид шудаанд. Ҷамчунин бо назардошти тамоюли рӯзафзуни рӯ овардан ба асосат ва покизагии забон як миқдор вожа ва таъбироти китобӣ, таърихӣ ва кӯҳнашудае, ки дар асарҳои адабиёти классикӣ, таърихӣ ва илмӣ истифода мешуданд ва ҳоло қисми зиёди онҳо аз нав эҳё мешаванд, дар фарҳанг ҷой дода шудаанд.

2. Ба фарҳанг аз рӯи вазифа калимаҳои гурӯҳи зерин дохил нашудаанд:

-калимаҳои махсус, ки ба соҳаҳои касбу кор ва ихтисосҳои маҳдуд мансубанд, инчунин истилоҳоти камистеъмоле, ки хоси ягон риштаи нодири илму техника мебошанд;

-калимаҳои хоси лаҳҷаи маҳалле, ки дар нутқи қаҳрамонони адабиёти бадеӣ ё дар матбуоти даврӣ ба нудрат вохӯранд ҳам, истифодаи зиёд надоранд;

-калимаю ибораҳои аз доираи одоб берун;

-калимаҳои хоси услуби ин ё он адиб, ки доираи хеле маҳдуди истеъмолашаванда;

-калимаҳои кӯҳнашудаю китобӣ, ки фақат дар баъзе лугатҳои тафсирии қадимӣ бо онҳо дучор омадан мумкин аст;

-ихтисораҳои хуруфӣ ва ҳичой;

-исмҳои хоси мардонаю занона, номҳои ҷуғрофӣ, унвони корхонаву идораҳо ва ғ. (ба истиснои баъзе номҳои машҳур ва таърихӣю диниву асотирӣ);

-сифатҳои дараҷаҳои қиссӣ ва олий (ба истиснои «бештар», «калонтар» барин калимаҳо, ки маънои лугавӣ низ пайдо кардаанд).

3. Дар шарҳу эзоҳи маънои калимаю ибораҳо аз усулу принсипҳои «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ва дигар фарҳангҳои тафсирии пешини тоҷикӣ ва форсии муосир истифода бурда шудааст. Пеш аз ҳама, маънои асли ва бевоситаи воҳидҳои лугавӣ дода шуда, сипас маъноҳои киноявӣю маҷозӣ ва ниҳоят маъноҳои наву навтариини онҳо тафсир мегарданд.

Нахуст маънидоди начандон муфассали хоси калимаю ибораҳо оварда, баъд муродифҳои онҳо ва ниҳоят дар охир ҳамчун як воситаи дигари тафсир калимаҳои сермаъно ё баъзе шаклҳои дар қолиби онҳо сохташуда барои муқоиса ҷой дода шудаанд. Агар калимаву ибори мавриди тафсир муродифҳо дошта бошад, шарҳи муфассали маъно дар моддаи лугавӣ яке аз онҳо, ки истеъмоли бештаре дорад, оварда шудааст. Муродифҳои дигар ҳар кадом аз рӯи ҳарфҳои онҳо дар ҷои худ моддаҳои алоҳидаи луғавиро ташкил медиҳанд ва дар шарҳи маънои онҳо бо зикри муродиф ё муродифҳо иктифо карда мешавад. Масалан:

ОФТОБ آفتاب ситораи нурдиҳанда, мааркази низоми офтобӣ, ки равшаниву ҳарорати замин аз онҷост, хуршед, меҳр, шамс.

ХУРШЕД خورشيد офтоб, меҳр, шамс.

ШАМС شمس офтоб, хуршед, меҳр.

4. Омонимҳо (ҳамсонҳо), яъне калимаҳои аз ҷиҳати тарзи талаффуз ва шакли навишт айнан ба ҳам монанд, ки маъноҳои гуногун доранд, дар моддаҳои алоҳидаи луғавӣ омада, ба воситаи рақамҳои римӣ ишора мешаванд. Масалан:

АЛАМ I الم дард, ранҷ, озор, ғусса....

АЛАМ II ا. علم байрақ, ливо, парчам.

БОЗ باز 1. асоси замони ҳозира аз **бохтан**. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои машгулшаванда: қиморбоз, ҳуккабоз, бедонабоз...*

БОЗ I باز 1. бори дигар, аз нав, мучаддадан, такроран, дубора: **боз такрор кардан**, **боз пурсидан**, **боз муруҷиат кардан**. 2. илова бар ин, болои ин, ба зами ин; ҳам, ғайр аз ин: **боз ба кучо равам**. 3. *пасванд* давомнокии амалро ифода мекунад; дар муддати..., ... ин қониб: **ду рӯз боз**. 4. *ҳиссаҳои таъкидӣ* мабодо...

БОЗ II باز кушода, яла, во; *муқоб.* **баста**; **боз кардан** кушодан...

БОЗ III باز парандаи қавичанголи нӯлдароз, ки парандагон ва ҳайвоноти майдари шикор мекунад, куш: **бози дастомӯз**, **бози шикорӣ**.

5. Шаклҳои дучори ҳодисаҳои гуногуни овой, имлоӣ ва лугавигардидаи калимаҳо, ки дар забони адабии хаттӣ ва гуфтугӯии тоҷикӣ мавриди истеъмоли дошта, дар қоидаҳои мавҷудаи имло инъикоси худро ёфтаанд, дар фарҳанг ҷой дода, ба шаклҳои аслии ва дурусташон ишора ва зимнан ҳавола карда мешаванд. Чунончи:

а) калимаҳое, ки бештар бо талаби вазн дар назм ва ё умуман дар забони гуфтугӯӣ дар онҳо овозе афтида, ихтисор ё сабуқ шудаанд:

В-АР وр *шакли кӯтоҳшудаи ва агар.*

З-ИН زين *шакли кӯтоҳшудаи зи ин ва аз ин.*

ГАР I گر *шакли кӯтоҳшудаи агар...*

НАХОД نخاد [*аслаш нахоҳад*] *гуфт.*, *ҳиссача* магар, оё.

б) калимаҳое, ки баъзе овозҳо-ҳарфҳои онҳо ҷой якдигарро иваз намудаанд ва дар ин шакл ҳам дар забони навишторӣ ва ҳам гуфторӣ таърихан ва ҳоло низ истеъмоли зиёд доранд:

КУҲАН كهن *шакли дигари кӯҳна.*

СУРФА I سرفه 1. садои раъшадоре, ки бо сабаби сармоҳӯрдагӣ... аз сина ба гулӯ мебарояд, сулфа. 2. *шакли ҷойивазнамудаи суфра.*

в) калимаҳое, ки мутобиқи қоидаи қонунияти ҳичосозии забони тоҷикӣ анъанавӣ бадал шудани овозҳо ва тағйири шакл намудан доранд ва дучори дигар ҳодисаҳои овой шудаанд:

ИШКАМ اشکم *шакли дигари шикам.*

КУНУН كون *шакли дигари акнун...*

ЗИ ز *шакли дигари пешоянди аз (одатан дар назм мувофиқи талаби вазн кор фармуда мешавад).*

Агар калимаҳои гурӯҳи мазкур ҳам дар шакли дурусту аслии ва ҳам дар шакли ба

ҳодисаҳои овойу имлоӣ дучоргардида мавриди истеъмоли васеъ дошта бошанд, шакли тағйирхӯрда ба шакли аслии ҳавола карда мешавад. Масалан:

КУЛФ قلف *шакли ҷойивазнамудаи қуфл.*

ҚУФЛ قفل 1. олати филизӣ, ки бо он дари хона, сандук, ҷевон ва ғ.-ро маҳкам мекунад. 2. *гуфт.* кулангдони силоҳи оташфишон: **қуфли пулемёт...**

КИТФ كتف сари шонаи бадани одам, дӯш; **китф дарҳам кашидан** аз коре ҳайрат ва тааҷҷуб кардан; дар масъалае изҳори беҳабарӣ кардан.

КИФТ كفت *шакли ҷойивазнамудаи китф.*

Дар сурати мавҷуд будани маъно ё ибораю таркибхое, ки фақат хоси яке аз шаклҳоянд, чунин тафовутҳо дар моддаи лугавии марбути ҷой ва шарҳ дода мешаванд. Чунончи:

МАҲ مه *муҳаффафи моҳ*; **аз (дар) рӯи касе маҳ дидан** касеро одами фавқулода нек, беҳамто ва ғ. пиндошта шефтаи ӯ шудан...

6. Калимаҳои навсохт ва навпайдо, вожаҳои серистеъмоли забони гуфтугӯӣ, инчунин баъзе калимаҳои махсуси лаҳҷавӣ ва калимаҳои зиёди тасвирий ва тақлиди овозӣ бо ишораҳои махсус дар фарҳанг ҷой ва шарҳ дода шудаанд. Масалан:

ЧАРХБОЛ چرخبال *нав.* навъе аз ҳавопаймои гирдбол, ки хангоми боло шудан ва фуруд омадан метавонад ба тариқи амудӣ парвоз кунад, вертолёт.

ҚАПИДАН قپیدن *гуфт.* 1. чизеро ба чолокӣ дошта гирифтан; бо даст гирифтан, чизеро бо даст доштан... 2. *маҷ.* дастгир кардан, боздошт кардан...

КАШТАЛ كشتل *лаҳҷ.* гиребон, јака, јаха.

АККАС/АККОС اكس/اكس *калимаи тақлиди овози чакидани сағ, садои сағ.*

БАЛАҚ-БАЛАҚ بلق *калимаи тақлиди овоз, ки садои ҷӯшидани чизи мосъро ифода мекунад.*

7. Калимаҳои иқтибосии арабие, ки ҳамсадоҳои охири онҳо таърихан ташдид доранд (**зид(д)**, **қад(д)**, **фан(н)**, **хат(т)**...) ё дар охир, ба истилоҳ, ҳарфи «то»-и зои� доранд (**ишора(т)**, **қувва(т)**...), инчунин калимаҳои аслан тоҷикӣ, ки дар охир ҳарфи «й»-и факултативӣ (**гӯй//гӯ**, **мӯй//мӯ**, **рӯй//рӯ** ё *ба шакли ганҷҷӯ(й)*...) ва дар тарзи бавоситаи феълҳои садоноки факултативии **н** доранд (**давоп(н)дан**, **дуздон(н)дан**, **хобон(н)дан**...) ва м. ш. ҳама дар як моддаи лугавӣ ҷойгир ва маънидод карда мешаванд. Вале дар ин ҳолат ҳарфи дуҷуми ташдид, ҳарфҳои зои� ва факултативӣ дар тарғиби алифбоии фарҳанг ба эътибор гирифта намешавад. Агар байни

шаклҳои кӯтоҳ ва пурраи ин гуна калимаҳо аз рӯи тартиби алифбой калимаҳои дигар воқеъ шуда бошанд, истисноан шакли пурра ё кӯтоҳи дубораоварда ба шакли дигар ҳавола карда мешавад. Чунончи:

ГҮ *گو* *ниг.* **гӯй.**

ГҮГИРД *گوگرد* 1. моддаи сӯзанда... 2. чӯбчаҳо...

ГҮГИРДЧҮБ *گوگردچوب* **гӯгирд**, **чӯбчаи гӯгирд**...

гӯй//гӯ *گوگو* 1. *асоси замони*...

ГҮЙ *گوی* 1. кулӯлаи аз ресмон...

Ҳамчунин калимаҳои иқтибосии арабии дар охир алифи мақсура ва аломати танвини фатҳадоста, ки дар забони тоҷикӣ бе назардошти ин алифу аломат низ талаффуз ёфта, мӯчиби дар ду шакл истеъмол шудани он вожаҳо гардидаанд, одатан ҳар ду шакл як моддаи лугавиро ташкил додаанд ва гоҳе дар моддаҳои ҷудоғонаи лугавӣ оварда шудаанд. Масалан:

МАЪНО//МАЪНӢ *ا. معنا/معنى* 1. он чи калима, ишора, аломат ва *гайра* онро ифода мекунад; мазмуни калом... **маънои лугавӣ**..., **маънои маҷозӣ**... 2. мақсад, мурод, манзур. 3. моҳият, мазмун.

АСЛАН *ا. اصلا* 1. асосан, ҳақиқатан, дар ҳақиқат. 2. дар асл, аз чихати насаб, аз чихати баромад. 3. *ниг.* **асло**.

АСЛО *ا. اصلا* [*аслаш аслан*] тамоман, ҳеч, ҳеч гоҳ, ҳаргиз.

8. Калимаҳои шакли арабигрифта – *муарраб* қоидатан шарҳ дода намешаванд ва ба асли тоҷикии худ ҳавола мегарданд. Вале қисми зиёди онҳо дар баробари асли тоҷикиашон дар забони имрӯзаи тоҷикӣ мавриди истеъмол доранд. Бинобар ин вобаста ба дараҷаи истеъмол дар шакли серистеъмол ва умумихалқиашон маънидод карда мешаванд. Чунончи:

ПИЛ *پيل* *ниг.* **фил**; **пили дамон** фили чангии хучумкунанда, пили гуранда.

ФИЛ *فيل* [*муарраби пил*] ҳайвони (хушкигард) калонҷуссаи хартумдор, пил.

ФАРСАНГ *ا. فرسنگ* *кҳи.* воҳиди масоҳат наздик ба шаш ё ҳафт километр.

ФАРСАХ *ا. فرسخ* *муарраби фарсанг*.

9. Исмҳои ҷамъи шикаста ва баъзе шаклҳои ҷамъи солими арабӣ, ки дар фарҳанг моддаҳои алоҳидаи лугавиро ташкил додаанд, асосан ба шакли танҳояшон ҳавола мегарданд.

Масалан:

АСОМӢ *ا. اسمي* *ч.* **исм** (номҳо).

МАЛОИК//МАЛОИКА *ا. ملائكة/ملائكة* *ч.* **малак**; **агар малоикаҳо омин гуфта бошанд** *гуфт.* агар тақдир рафта бошад, агар дар сарнавишт бошад.

Агар маънои ин қабил шаклҳои танҳо ва ҷамъи исмҳо барои хонандаи имрӯза душворфаҳм ба назар расад ва бо назардошти ин ки шакли танҳои онҳо аз рӯи тартиби ҳарфҳои алифбо дар ҳарфи дигар ё дар чилди дуёми фарҳанг меояд, дар фарҳанг баъд аз зикри шакли танҳо маъноҳои асосии онҳо мухтасаран дар қавсайн нишон дода мешаванд. Масалан:

АҲӢН *ا. احيان* *ч.* **хин** (вақтҳо, замонҳо); **аҳён-аҳён** гоҳ-гоҳ, баъзан, аҳёнан.

ИХВОН *ا. اخوان* *ч.* **ах** (бародарон).

Агар чунин калимаҳо дар шакли ҷамъи маънои тозае пайдо карда ё дар ҳайати таркибу иборои ҳосе омада бошанд, ки дар шакли танҳо вонамехӯранд, пас аз зикри шакли танҳо он маънои нав ва он таркибу иборои хос ба тартиб дар ин моддаи лугавӣ оварда мешавад. Масалан:

АБРОР *ا. ابرار* *ч.* **бирр** 1. порсоён, тақводорон... 2. неқӯкорон; эҳсонкорон...

АЙӢМ *ا. ايام* 1. *ч.* **явм** (рӯзҳо). 2. даврон, замон. 3. вақт; мавсим, фасл.

АФВОӢ *ا. افواه* *ч.* **фӯх** 1. даҳонҳо. 2. овозаҳои даҳанақӣ; **шӯхраи афвоӢ шудан** вирди забон гаштан; машҳур шудан.

Ҳамчунин шаклҳои ҷамъи дугонаи исмҳои арабӣ бо риояи тарзу усули исмҳои ҷамъи шикаста ҷо дода шудаанд:

АБАВАЙН *ا. ابوين* *кит.*, *ч.* **дугонаи аб**; падару модар, волидайн.

ҚАВСАЙН *ا. قوسين* 1. *ч.* **дугонаи қавс**...

Як гурӯҳ сифатҳои нисбӣ ва сифатҳои феълӣ, ки ба вазифаи исм омада пасванди ҷамъ мегаранд ва баъзе исмҳо, ки дар шакли ҷамъ машҳур гардидаанд, дар фарҳанг моддаҳои алоҳидаи лугавиро ташкил додаанд. Масалан:

АТРОФИӢН *ا. اطرافيان* дар атроф будагон; наздикон, шиносон.

ГУЗАШТАГОН *ا. گذشتگان* *ч.* **гузашта**. 1. пешиниён, қадимиҳо...

НИӢГОН//НИӢКОН *ا. نياگان/نياگان* 1. *ч.* **ниё**. 2. гузаштагон, аҷдод...

Баъзе сифатҳо, зарфҳо, ҷонишинҳо... ҳам, ки тобиши маъноии тоза гирифта, бо пасванди ҷамъ ҳамроҳ омада метавонанд, асосан дар моддаҳои лугавии шакли танҳо ҳамчун таркиб ҷой дода шудаанд. Чунончи:

НАЗДИК نزدیک 1. он чи аз чиҳати макон, замон ва масофа дур намебошад, қариб; муқоб. **дур**: роҳи наздик, рӯзҳои наздик. 2. қарин, ҳамдам, муқарраб: **дӯсти наздик**, **одами наздик**; **наздиқон** хешу ақрабо, хешовандон. 3. монанд, шабех...

КАЙ қонишини саволӣ чӣ вақт, чӣ замон, кадом вақт; **кайҳо** хеле вақт шуд, ки...;

кайҳо боз дер боз, хеле боз, муддатҳост, ки...; **то кай/то ба кай** то кадом вақт, то чӣ муддат.

10. Баъзе исму сифатҳои чинси занонаи арабии бо пасванди –а сохташуда, ки дар забони тоҷикӣ як андоза мавриди истеъмоли васеъ доранд, дар моддаҳои алоҳидаи луғавӣ ҷой дода шуда, шакли *муаннас*-чинси занонаи калимае будани онҳо зикр мегарданд. Чунончи:

ЗАҲРО *а.* ظهري 1. *муаннаси азҳар*; дурахшон, тобон, равшан... 2. зани сафедруи зебо. 3. лақаби Фотима - яке аз духтарони Муҳаммади пайгамбар (с), ҳамсари ҳазрати Алӣ (р).

КУБРО *а.* كبرى *муаннаси акбар*.

11. Сифатҳои таъкидии навъи **заб-зард**, **наппа-нав...** мувофиқи тартиби алифбоии ҳарфҳои худ моддаҳои алоҳидаи луғавиро ташкил додаанд. Чунончи:

ЗАБ-ЗАРД *زب زرد* *гуфт.* ниҳоят зард, зарди баланд; **рӯи заб-зард** рӯи аз касалии ё хафаги ниҳоят рангпариди ва пажмурда.

НАППА-НАВ *نپه نو* *гуфт.* тамоман нав, ниҳоят нав.

Вале калимаҳои чуфти такрор ҳамчун таркибҳо дар дохили моддаи луғавии калимаҳои танҳо ҷой ва шарҳ дода шудаанд. Масалан:

КАМ ...**кам-кам** *а)* андак-андак; як каме, камтар; *б)* баъзан, гоҳо; ба нудрат; *в)* рафта-рафта, ба тадриҷ, оҳиста-оҳиста.

РАФТА *رفته* *сифати феълӣ замони гузашта аз рафтан...* **рафта-рафта** ба мурури замон, тадричан...

Исму сифатҳо ва баъзе калимаҳои шакли хурдию навозишидошта (бо пасвандҳои –ак ва –ча) ва аксар маъно ё тобиши маъноии дигаре пайдокарда дар фарҳанг моддаҳои мустақили луғавиро ташкил додаанд ва ба *шакли тасғир* ё *тасғир ва навозишини* калимае будани онҳо ишора шудааст. Чунончи:

АСПАК اسپک 1. *шакли тасғирӣ асп*; аспча. 2. аспӣ чӯбин, ки бачаҳо бозӣ мекунанд. 3. *зоол.* номи ҷонварест мисли мӯрча, ки дар рӯи об метозад: **аспаки обӣ**.

ГУЛОМАК غلامک *шакли тасғир ва навозишини гулом*; гуломи хурдсол.

КАМОНЧА *کمانچه* 1. *шакли тасғирӣ камон*; камони хурд. 2. олати камоншакл барои навохтани гижжак... 3. *мус.* асбоби тории аз гижжак хурдтар.

12. Исмҳо, сифатҳо, зарфҳо ва феълҳо (дар шакли масдарӣ) қоидатан бе тавзеҳоти грамматикӣ оварда ва шарҳ дода шудаанд.

Калимаҳои тасғирӣ ва тақлиди овозӣ, шумораҳо, ҷонишинҳо, пешвандҳои пасвандҳо, пайвандакҳо, ҳиссаҳо ва нидоҳо бо кайди грамматикӣ, шарҳи маъно ва ҳатталимкон бо зикри мавриди истифодаи онҳо оварда шудаанд.

Исми феълӣ, исми амал, сифати феълӣ ва феъли ҳол ҳамчун воҳидҳои мустақили луғавӣ ворида фарҳанг гардида, пас аз тавзеҳоти грамматикӣ маъноҳои онҳо шарҳ дода шудаанд. Чунончи:

БИНИШ *بينش* 1. *исми феълӣ аз дидан*; қобилияти дидан, биной: **пури биниш**, **чаشمони аз биниш монда**. 2. басират, дид, назар.

ҚАРЗДИХӢ *قرض دهی* *исми амал аз қарз додан*; ба ихтиёри касе ба қарз гузоштани пуле ё чизе.

АРЗАНДА *ارزنده* 1. *сифати феълӣ замони ҳозира аз арзидан*. 2. сазовор, шоиста, лоик, муносиб. 3. қиматбаҳо, арзишнок; **гавҳари арзанда** дурри гаронбаҳо.

ГУФТАНӢ *گفتنی* *сифати феълӣ замони оянда аз гуфтан*; он чи гуфта шуданаш лозим аст...

ДИДАНИ *دیدنی* 1. *сифати феълӣ замони оянда аз дидан*. 2. шоистаи дидан, дархури дидан... 3. *мач.* пешомад, тақдир, рӯзи саҳт.

КАНДА *کنده* 1. *сифати феълӣ замони гузашта аз кандан*; **канда-канда** *а)* бурида-бурида, қатъ карда-қатъ карда...; *б)* фосиладор: **овози канда-кандаи ӯ...**; **канда гирифта** чудо карда гирифта... 2. чуқурии махсус кофташуда, хандак...

БАСТАГӢ I *بستگی* 1. *шакли дигари сифати феълӣ замони гузашта аз бастан*. 2. баста будан, масдудӣ, банд будан: **бастагии роҳ**.

ТОЗОН *تازان* *феълӣ ҳол аз тохтан*; дар ҳоли тохтан, давида-давида, давон.

Дар шарҳи бархе аз исмҳои амал азбаски феълӣ таркибии аз онҳо сохташуда дар фарҳанг оварда нашудааст (*мас.*, **гап фурухтан**), ба исми амали аз таркибе будани он ишора карда намешавад. Чунончи:

ГАПФУРӢШӢ *گپفروشی* *бисёр гап зада амалан коре накардан*; сафсатагӯӣ.

13. Сифатҳои нисбӣ, ки аз исм ба воситаи пасванди –ӣ («ё»-и писбат) ташкил ёфтаанд, дар фарҳанг нахуст ба мансубияти онҳо

ишора гардида, сипас маънои онҳо шарҳ дода мешавад. Масалан:

ДЕВОРИ دیواری *мансуб ба девор*; он чи ба девор меовезанд: **рӯзномаи деворӣ**, **соати деворӣ**...

ЧАНУБИ جنوبی *мансуб ба чануб*; воқеъ дар тарафи чануб: **канори чанубии...**, **тарафи чанубӣ**.

Дар баъзе аз ин қабил калимаҳо, ки дар онҳо пасванди **-ӣ** муштарақвазифа аст, ба мансубият ишора нашуда, маънои бевоситаи луғавии онҳо шарҳ дода мешавад. Чунончи:

БУМИ بومی маҳаллӣ, таҳҷой, сокини аслии маконе.

ГАЮРИ غیوری 1. гайрат, сергайра-тӣ; далерӣ...

ЧҶУПОНӢ چوپانی 1. шуглу амали чӯпон, шӯбонӣ... **чӯпонӣ кардан**. 2. *мансуб ба чӯпон*... саги чӯпонӣ.

14. Асосҳои феълҳо, ки аксар гайр аз маънои софи дастурӣ маъноҳои хоси луғавӣ ҳам доранд, аввал асоси феълӣ алоҳида бо ҳарфҳои хурди гафс оварда шуда, сипас ҳамшақли он ҳамчун воҳиди луғавии мустақил моддаи ҷудогонаро ташкил кардааст. Чунончи:

АНДОЗ انداز 1. *асоси замони ҳозира* аз **андохтан**. 2. *чӯзӣ насини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои иҷроқунандаи амал ё соҳиби касбу кор: **сангандоз**, **тирандоз**...*

АНДОЗ انداز пул ё моле, ки давлат аз даромади одамон ва корхонаҳо ё аз замину хона, чорпо, нақлиёт *ва ғ.* ба таври ҳатми меғундорад; хироҷ: **андози молӣ**... **андози нақда**...

ГУЗАШТ گذشت *асоси замони гузашта аз гузаштан*.

ГУЗАШТ گذشت 1. гузариш, мурур, гузашта рафтани **гузашти айём**. 2. *мач.* даст кашидан аз нафъи худ...

Масдарҳои феълии бавосита ба тарзи бевоситаи худ ҳавола карда ва агар маънои дигаре дошта бошанд, шарҳ дода мешаванд. Масалан:

НИГАРОН(И)ДАН نگراندن // نگرانیدن 1. *тарзи бавоситаи нигаристан*. 2. *равона кардан, гардонидан ба сӯе, моил кунондан ба тарафе*.

Маънои тарзи фоилии феълҳо ва хусусан феълҳои таркибӣ шарҳ дода шуда, тарзи мафъулӣ, ҳамчун қоида, ба тарзи фоилӣ ҳавола карда мешавад. Масалан:

КҶҶУТОХ کوتاه ...**кӯтоҳ кардан** а) дарозии чизеро кам кардан, калта кардан; б) буридан, қатъ кардан; в) ихтисор кардан, кашол надодан (*мас.*, гапро); **кӯтоҳ шудан тарзи мафъули кӯтоҳ кардан**.

Феълҳои таркибии номӣ, ки ба воситаи феълҳои ҷирдиҳандаи **кардан**, **шудан**, **задан**, **ёфтан** *ва ғ.* ташкил ёфтаанд, асосан дар моддаи луғавии чӯзӣ номӣ (яъне исму сифатҳо *ва м. шӯҳо*) оварда шарҳ дода мешаванд. Вале таркибҳои зиёди феълӣ барои таъйиди мавриди дурусти истеъмоли ҳамчун шоҳид бидуни шарҳ дар моддаҳои луғавии феълҳо низ зикр мегарданд.

15. Ибораҳои истиораӣ баъд аз шарҳи маъно ё силсилаи маъноҳои луғавию маҷозии сарвожаҳо асосан бидуни тафсири маъно оварда мешаванд. Чунончи:

БАҶОР بهار 1. яке аз чаҳор фасли сол, ки баъд аз зимистон меояд; **абри баҳор**...; **аввали баҳор**... 2. *киноя аз авҷи гул-гулшукуфӣ*, айни ривочу равнақи кор: **баҳори озодӣ**, **баҳори беҳазон**...

ДУД دود 1. моддаи тираранги абру бухормонанд... 2. *мач.* ох; оху нола, фиғон. 3. *мач.* ба маънои сиёҳӣ, тирагии гамангез *ва ғ.* *истеъмоли мешавад*: **дуди алам**, **дуди ох**, **дуди ситам**...

НУР نور 1. рӯшноӣ, равшанӣ, зиё (-и офтобу моҳ, чароғ, оташ *ва ғ.*);... *ба таври истиора*: **нури дониш**, **нури маърифат**...

16. Баъд аз овардани сарвожаҳои гайриточикӣ ишораҳои решашиносӣ (этимологӣ) гузошта шуда, аз қадом забон омадани ин вожаҳо нишон медиҳанд: *а.*- арабӣ, *ю.*- юнонӣ... Пас аз ин тарзи навишти арабии сарвожаҳо нишон дода мешавад. Воҳидҳои луғавии худӣ ва иқтибосии забони тоҷикӣ, ки дар давраҳои гуногуни таҳаввулу рушди худ дучори тағйироти зиёди маъноиву услубӣ шудаанд, дар моддаҳои луғавӣ қабл аз шарҳи маънои калимаҳо ба китобӣ (*кит.*), кӯҳнашуда (*кҳн.*), таърихӣ (*таър.*) ва нав ё навохт (*нав.*) будани онҳо ишора шудааст. Масалан:

ИНКИШОФ ا. انکشاف 1. *кит.* кашф шудан, ошкор шудан. 2. *мач.* ба воя расида ва паҳн шуда пеш рафтани ҳар чиз; рушд, пешрафт, таракқӣ; **инкишоф додан**...

МАЪРАКА ا. معركة 1. *кит.* майдони чанг, майдони корзор; чанг, муҳориба, задухӯрд. 2. *мач.* ҷамъомади мардум барои гузаронидани мусобиқа ё иҷрои ягон кор; давраи муташаккилона гузаронидани коре ё вазифаи махсуси иҷтимоӣ ва сиёсӣ: **маъракаи алафдаравӣ**, **маъракаи интиҳобот**, **маъракаи киштукори баҳорӣ**, **маъракаи обуна**; **маъракаи гирифтани...** 3. *нав.* маросими тӯӣ ё азо: **маъракаи хурсандӣ**...

17. Калимаҳои аз забонҳои дигар баргирифта (иқтибосшуда), ки дар асл дорой шакл ва маъноҳои гуногун буданд, асосан дар

он шакл ва бо он маъноҳое ба фарҳанг ворид гардида ва шарҳ дода шудаанд, ки дар забони муосири тоҷикӣ мавриди истеъмоли то андозае устувор пайдо кардаанд ва дар қоидаҳои мавҷудаи имлои тоҷикӣ инъикос ёфтаанд. Масалан:

АРАФА *a.* عرفه 1. *д.* номи рӯзи нухуми моҳи зулҳиҷча, ки хоҷиён он рӯзро дар кӯҳи Арафот (назди Макка) мегузаронанд. 2. рӯзи пеш аз иди Қурбон; як рӯз ё чанд рӯзи пеш аз ҳар ид ё ягон маърака: **арафои интиҳобот, арафи ҷашни истиқлол.**

МАХДУМ *a.* مخدوم 1. *кит.* он ки дигарон ба ӯ хизмат мекунанд, хоҷа, хӯҷаин. 2. *кҳн.* унвоне, ки дар гузашта ба писарони муллоҳои калон дода мешуд; (**махсум шакли гуфтугӯи ин калима аст**).

МАХСУМ *a.* محسوم *гуфт.*, *шакли вайроншудаи махдум.*

МАЪТАЛ *a.* معطل [*аслаи муаттал*] интизор, мунтазир. **маътали касе ё чизе будан** дар интизори касе ё чизе будан... **маътал кардан** дар интизорӣ нигоҳ доштан...

СОХТИ ФАРҲАНГ

1. Ҳамаи калимаҳои тафсираванда ба тартиби алифбо паси ҳам омадаанд ва бо ҳарфҳои калони нимгафс ҷоп шудаанд.

2. Агар калимае дар алоҳидагӣ истеъмоли нашоада ё онро ҷудоғона шарҳ додан душвор бошад, пас аз сабти он ҳамчун сарвожа аломати баён (дунукта) гузошта шуда, баъд аз он ибора ё таркибе, ки ин калима одатан дар дохили он меояд, бо ҳарфҳои хурди гафс зикр ва эзоҳ меёбад:

КАЛОЧА *كلاچه*: **гапу калоча**, гапу хабари зиёдагӣ...; **гапу калоча кардан**; овоза кардан, мавриди гуфтугӯзор қарор додан.

ГАПЧА *گپچه*: **гапу гапча** а) гапи майда-чӯйда; б) овозаҳои рости дурӯғ, миш-мишҳо.

3. Пасванд ва пешвандҳо асосан дар сурате, ки дар навишт бо калимаи дигар ҳамшакл воқеъ гардида бошанд, алоҳида ва пеш аз калимаҳои ҳамшакл зикр шуда, бо ҳарфҳои хурди гафс ва шарҳҳои грамматикӣ бо ҳарфҳои курсив ҷоп мешаванд:

-гар *گر* **пасванди калимасоз, ки ба калимаҳо ҳамроҳ омада маъноҳои зеринро медиҳад:** 1. кунанда, дорандаи касбу шугле: **коргар, барзгар, ситамгар.** 2. созандаи чизе: **заргар, дуредгар, оҳангар.** 3. соҳиб, дорандаи чизе: **тавонгар.**

ГАР I *گر* 1. *шакли кӯтоҳшудаи агар*... 2. гарчанд, гарчанд...

ГАР II *گر* хориш, рещ, кӯтур (дард).

4. Маъноҳои гуногуни калимаҳо аз якдигар бо рақамҳои арабӣ ҷудо карда мешаванд. Дар вақти эзоҳи ҳар маънои калима пас аз муродифҳо ва ибораҳои муродифӣ, ки маънояшон ба якдигар хеле наздик аст, аломати вергул гузошта шуда, агар ин муродифҳо аз ҷиҳати маъно аз якдигар андак дурӣ ва ё бо ягон тобиши маъноӣ аз ҳам фарқ дошта бошанд, байни онҳо аломати нуқтавергул гузошта мешавад.

Маънои маҷозии калима баъди маънои аслии калима шарҳ дода мешавад ва бо аломати ихтисории *маҷ.* ишора мегардад.

Он маънои калима, ки аз истифодаи киноявӣ он ба вучуд омадааст, бо ихтисораи шартии *кин.* (киноятан) ва дар шарҳи ибораҳо бо ифодаи *киноя аз* ишора шудааст.

5. Агар маънои ибора ва таркибҳо аз маънои тафсиравандаи калимаҳо тафовуте надошта бошад, баъд аз шарҳи маънои калимаҳо аломати дунукта гузошта, ин қабил ибораҳо таркибҳо бидуни шарҳи маъно зикр мегарданд:

МАВЧ *موج* 1. ҷунбиш ва лаппиши оби дарё ва баҳр бо таъсири бод ва тӯфон; кӯҳаи об, ки дар баҳр баланд хеста ба соҳил мезанад, уштурак: **мавчи баҳр, мавчи зарбатӣ.** 2. *физ.* ҳаракати лаппишдор дар муҳити физикӣ: **мавчи овоз ё садо, мавчи кӯтоҳ, миёна ва дарози радио...**, **мавҷҳои электромагнитӣ...**

Агар калимаи шарҳбанда дар ибораи устувор ва рехта ба ҳеч як аз маъноҳо мутобиқ наояд, чунин ибораҳо пас аз шарҳи ҳамаи маъноҳои калима бо аломати ромб (◊) ҷой дода мешаванд. Зарбулмасал ва мақолҳо низ бо ишораи (*зарб.*) ва (*маҷ.*) метавонанд ба ин гурӯҳи ибораҳо дохил шаванд, вале азбаски онҳо зери маъноҳои гуногуни сарвожа дар аввал, мобайн ва охири моддаи лугавӣ омадаанд, бе ишораи аломати ромб (◊) оварда мешаванд:

АСП *اسپ* 1. ҷорпои хонагии сумдори саворӣ ва боркаш: **аспи бидав... аспӣ бодпой... аспӣ боркаш...**, **аспи саманд... аз асп фуруяд ҳам, аз узангу намефуруяд** (*мақ.*) мавқеи пешбарандашро аз даст дода бошад ҳам, калонгариро тарк карданӣ нест; **ба аспӣ нағз як қамчин, ба аспӣ бад сад қамчин** (*мақ.*) ба одами нағзу бофаросат як даҳан гап кофӣ бошад, ба одами баду бефаросат гапи бисёр ҳам таъсир надорад...

ИЛЛАТ а. عَلت 1. *кит.* сабаб, боис, ваҷҳ. 2. беморӣ, касалӣ, дард. 3. айб, нуқсон, камбудӣ: **арзон бе иллат не, гарон бе ҳикмат** (*зарб.*).

6. Маъноӣ калимаву ибораҳо ба забони адабии имрӯзаи тоҷикӣ шарҳ меёбад. Дар шарҳи маъно аз истифодаи калимаву ибораҳо, ки имрӯз хеле камистеъмолад ё кӯҳнашуда ба ҳисоб мераванд ё маъноӣ матруке доранд ва инчунин аз калимаю таркибҳои маҷозӣ ё маъноӣ духӯрадошта то ҳадди имкон худдорӣ шудааст.

7. Агар калимаи шарҳёбанда калимаи зидмаъноӣ худро (антоним) дошта бошад, он бо ҳарфҳои хурди гафс дар охири шарҳ бо

ишораи *муқоб.* (яъне, муқобили..) зикр мегардад:

ДУР دور чизе ки (аз мо) дар фосилаи зиёди замони ё макони воқеъ аст, *муқоб.* **пазник: муддати дуру дароз, роҳи дур(у дароз); хомӯшии дуру дароз..., дур будан... дур кардан...**

8. Агар маъноӣ ду калима ё яке аз маъноҳои ду калима ба якдигар наздик бошанд ва ё воҳиди шарҳёбанда аз ҷиҳати сохт бо ягон воҳиди лугавӣ ва таъбири дигар қаробате дошта бошад, чунин наздикӣ ва қаробат дар поёни шарҳи маъно бо аломати ихтисории *муқ.* (муқонса шавад бо...) ишора мегардад.

ИБОРАВУ ТАРКИБҲО

1. Ибора ва таркибҳои мавриди шарҳи фарҳангро аз рӯи сохт ва таркиб ба навъҳои умдаи зерин тақсим кардан мумкин аст:

а) ибораҳои изофӣ ва баёнӣ (ибораҳои исмӣ, сифатӣ, феълиҳолӣ);

б) ибораҳои ҷонишинӣ ва пешванддор;

в) ибораҳои феълӣ (масдари сода ва тафсилӣ, сифати феълӣ ва феълиҳолӣ).

2. Ибораҳо асосан дар моддаи лугавии калимаи мустақилмаъноӣ аввали онҳо оварда эзоҳ шудаанд, вале гоҳо, мумкин аст, ки шарҳи онҳо дар моддаи лугавии калимаи дигари бунёдии ибора низ оварда шавад.

3. Дар фарҳанг аввал ибораҳои номӣ (изофӣ, баёнӣ, сифати феълӣ, феълиҳолӣ, пешванддор ва ибораҳои ҷонишинию пешоянддор) ва сипас кулли ибораҳои феълӣ ҷой дода шудаанд, ки дар мисоли зер иҷмолан тасвир кардан мумкин аст:

1. гули бехор	7. қаду баст
2. гули сари сабад	8. даст задан
3. ду дунё	9. даст ба сар
ниходан
4. андак-андак	10. дасти ёрӣ дароз
кардан
5. дам ба дам	11. аз даст додан
6. аз аввал то охир	12. дастатон дардро
набинад

4. Ҳамаи ибораю таркибҳои фарҳанг дар дохили худ низ бо риояи тартиби алифбоии ҳарфҳо ҷой дода шудаанд. Агар калимаи шарҳёбанда дар аввали ибора омада бошад, тартиби алифбо аз калимаи дуҷуми ибора ба эътибор гирифта мешавад.

5. Агар ду ибора як маъно дошта, вале аз рӯи тартиби ҳарфҳо аз якдигар дур ҷой гирифта бошанд, фақат маъноӣ иборайи маъмултар шарҳ дода мешавад ва иборайи дуҷум бе шарҳи маъно ба иборайи яқум ҳавола мегардад. Дар сурати ба тартиби алифбо паси ҳам омадани ду иборайи ҳаммаъно онҳо дар як ҷо оварда шуда, дар байнашон аломати мувозӣ (//) гузошта мешавад:

синни балоғат//ҳадди балоғат

бори сафар бастан//рахти сафар бастан

6. Агар ибора ду ё якчанд маъно дошта бошад, ин маъноҳо аз ҳам бо ҳарф ва қавс чудо карда мешаванд:

ёд кардан а) ёдовар шудан, ба хотир овардан; зикр кардан; б) аз бар кардан, ҳифз намудан; в) *маҷ.* пазмон шудан.

7. Агар ягон калимаи ибора муродифи ҷойгузин дошта бошад, ин муродиф дар қавсайн зикр мешавад: **савганд (қасам) ёд кардан.**

Ҷузъи фаръии ибораҳо низ дар қавсайн гирифта шудаанд: (аз) **сар то по, гап дар (сарӣ) чизе будан.**

ИХТИСОРАҶО

а. - арабӣ
ади. - адабиётшиносӣ
ак. - аккадӣ
анат. - анатомия
англ. - англисӣ
асот. - асотирӣ, асотиршиносӣ
афс. - афсонавӣ
байт. - байторӣ
барқ. - барқӣ, электрӣ
бахр. - баҳрнавардӣ
биол. - биология
богп. - богпарварӣ
бот. - ботаника
боф. - бофандагӣ
ва г. - ва ғайра
ва м.ш. - ва монанди ин
варз. - варзиш
геол. - геология
грам. - грамматика
гуфт. - гуфтугӯӣ
д. - динӣ
дӯз. - дӯзандагӣ
зарб. - зарбулмасал
зби. - забоншиносӣ
зоол. - зоология
ибр. - ибрӣ
икт. - иқтисод
исп. - испанӣ
ит. - италиявӣ
итт. - иттилоотшиносӣ
кайҳ. - кайҳоннавардӣ
кин. - киноявӣ
кит. - китобӣ
кишов. - кишоварзӣ

кҳн. - кӯҳнашуда
лаҳҷ. - лаҳҷавӣ
лот. - лотинӣ
м. - мугулӣ
мақ. - мақол
мал. - малайзӣ
мант. - мантиқ
мас. - масалан
мач. - маҷозан
маъд. - маъданшиносӣ
меъ. - меъморӣ
мол. - молия
муқ. - муқоиса шавад бо...
муқоб. - муқобили...
мус. - мусиқӣ
нав. - навсохт
нашр. - нашриёт
ниг. - нигаред ба...
нум. - нумератив
нуч. - илми нучум
обҳи. - обуҳавошиносӣ
олм. - олмонӣ
омӯз. - омӯзгорӣ
насв. - пасванд
пешв. - пешванд
пол. - поландӣ
порт. - португалӣ
р. - русӣ
радио. - радиотехника
риёз. - риёзиёт,
 математика
р. - оҳ. - роҳи оҳан
с. - сиёсӣ
санс. - санскрит

санъ. - санъат
сохт. - сохтмон
сур. - суриёнӣ
т. - туркӣ
т.-м. - туркию мугулӣ
таҳқ. - сухани таҳқиромез
таър. - таърихӣ
тех. - техника
тиб. - тиббӣ
тибет. - тибетӣ
фалс. - фалсафа
физ. - физика
фин. - финландӣ
фолк. - фолклор
фр. - фаронсавӣ
хим. - химия
хит. - хитой
хӯр. - хӯроқворӣ
ҳ. - ҳиндӣ
ҳ. - ҳарбӣ
ҳанд. - хандаса
ҳисобд. - ҳисобдорӣ
ҳол. - ҳолландӣ
ҳуқ. - ҳуқуқшиносӣ
ч. - чехӣ
чорв. - чорводорӣ
ҷ. - ҷамъи...
ҷугр. - ҷугрофия
ш. - шаҳри...
швед. - шведӣ
ю. - юнонӣ
я. - яҳудӣ
яп. - японӣ

Алифбои тоҷикӣ

№	Ҳарфҳо	Номи ҳарфҳо	№	Ҳарфҳо	Номи ҳарфҳо
1	А а	а	19	О о	о
2	Б б	бе	20	П п	пе
3	В в	ве	21	Р р	ре
4	Г г	ге	22	С с	се
5	Ғ ғ	ге	23	Т т	те
6	Д д	де	24	У у	у
7	Е е	йе	25	Ү ү	ӯ
8	Ё ё	йо	26	Ф ф	фе
9	Ж ж	же	27	Х х	хе
10	З з	зе	28	Ҳ ҳ	ҳе
11	И и	и	29	Ч ч	че
12	Ӣ ӣ	ӣ	30	Ҷ ҷ	ҷе
13	Ӯ ў	ӯи	31	Ш ш	ше
14	К к	ке	32	Ъ ъ	ъ
15	Қ қ	қе	33	Э э	э
16	Л л	ле	34	Ю ю	йу
17	М м	ме	35	Я я	йа
18	Н н	не			

А

А ҳарфи аввали алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои «алиф» (ا), «айн» (ع) ва дар охири як гурӯҳ калимаҳо бо «ҳои ҳавваз» (ه) ифода мешавад; ҳарфи «алиф» дар ҳисоби абҷад ба адади 1 баробар аст; ҳарфи «А» дар гурӯҳбандии синфҳои таълимӣ, табақабандии мавзӯҳо ва ғ. ба ҷои шумораи якум ба кор меравад.

-**А** ҳиссачаест, ки бо феъл омада, маънои тааҷҷуб, таассуф, эҳсос, ҳаяҷон ва ғайраро ифода мекунад: **ҷӣ гуфтед-а?**, **бахтро бинед-а!**

ААМ(М) *а.* اعْم *кит.* омтар, умумитар, фарогиртар; **аам аз он ки...** сарфи назар аз он ки..., бо вучуди он ки..., новобаста ба он

АБ^{ки...} *а.* اب *кит.* падар, волид.

АБАВАЙН *а.* ابوين *кит.*, *ҷ.* дугонаи **аб**; падару модар, волидайн.

АБАВИЯТ *а.* ابويت *кит.* падарӣ, падарӣ қардан.

АБАВӢ *а.* ابوى *мансуб ба аб.*

АБАВОН *а.* ابوان *кит.* падару модар, волидайн.

АБАД *а.* ابد *кит.* ҳамешагӣ, ҷовидон, доимӣ: **умри абад**; **то абад** ҳамеша, доим; **ҳабси абад** ҳабси якумрӣ, ҳабси доимӣ.

АБАДА *а.* عبده *ҷ.* обид; **абадан авсон** бутпарастон.

АБАДАН *а.* ابدأ 1. ба таври ҳамешагӣ, ҷовидон. 2. ҳаргиз, ҳеҷ гоҳ, ҳеҷ вақт.

АБАДЗИНДА *а.* ابدزنده ҷовидон, абадӣ, ҳамешазинда, ба таври ҳамешагӣ, фанонопазир.

АБАДИЯТ *а.* ابديت *фалс.* ҷовидонӣ, пояндагӣ, фанонопазирӣ: **абадияти вақт**, **абадияти олам**, **абадияти ҳаракат**.

АБАДӢ *а.* ابدى ҳамешагӣ, ҷовидон, доимӣ: **хотираи абадӣ**.

АБАДУДДАҲР *а.* ابدالدهر ҷовидон, ҳамеша, ба таври ҳамешагӣ.

АБАДУЛАБАД *а.* ابدالابد ҷовидон, то абад, то интиҳо, ҳамеша, то вучуди ҷаҳон.

АБАДУЛОБИДИН *а.* ابدالآبدин *кит.* ҳамеша, ҷовидон, поянда.

АБАДУЛОБОД *а.* ابدالآباد *кит.*, *ниг.* абадулабад.

абар- *а.* ابر *пешванд* боло, *фавқ:* **абарқудрат**, **абармард**.

АБАР 1. *а.* ابر *шакли қадимии пешванди бар.* 2. дар. 3. ба, мувофиқи.

АБАРҚУДРАТ *а.* ابرقدرت басо нерӯманд, бисёр қудратманд, бисёр муқтадир ва қавӣ: **давлати абарқудрат**.

АБАРҚУДРАТӢ *а.* ابرقدرتى нерӯмандӣ, қудратмандӣ, пурқудратӣ, муқтадирӣ.

АБАРМАРД *а.* ابرمرد марди фавқулода бузург, бузургмард, марди басо нерӯманд.

АБАС I *а.* عبث *бехуда*, бенатиҷа, барабас: **кори абас**; **(бар) абас рафтан** бенатиҷа мондан.

АБАС II *а.* عبث 1. *кит.* туршрӯй; гамгинӣ; беилтифотӣ. 2. бавл, шоша. 3. саргин, пору, нурии хушк.

АББОС *а.* عباس *кит.* 1. бисёр туршрӯй. 2. шери даранда.

АББОСИЁН *а.* عباسيان *таър.* номи сулолаи хулафои араб (750-1258), ки бунёдгузори он Аббос аз наҷоди амаки пайғамбари ислом мебошад.

АББОСИЯ *а.* عباسيه *ниг.* аббосиён.

АББОСӢ I عباسى *кит.* ҳилагарӣ, маккорӣ.

АББОСӢ II *а.* عباسى 1. мансуб ба аббос. 2. сиккаҳои мансуб ба номи шоҳ Аббоси Сафавӣ. 3. мансуб ба хулафои аббосӣ. 4. ранги сурхи моил ба кабуд. 5. киноя аз ранги сиёҳ (ба муносибати он ки хулафои аббосӣ маъмулан либоси сиёҳ мепӯшиданд); хилъати аббосӣ хилъати сиёҳ.

АВВОБ *а.* ابواب *кит.*, *ҷ.* боб.

АБГОР ابگار *ниг.* афгор.

АБГОРӢ ابگارى *ниг.* афгорӣ.

АБД *а.* عبد *кит.* банда, гулом.

АБДОЛ *а.* ابدال *кит.* 1. *ҷ.* бадал ва бадил. 2. начибон, шарифон (*сифати хосони Худо*).

АБЕ ابى *шакли қадимии пешванди бе.*

АБЕДОНИШ ابى دانش *бедониш, нодон.*

АБЕРА اييره *фарзанди набера.*

АБЕША ابيشه *кит.* чосус, хабаркаш.

АБӢТ *а.* آيات *ҷ.* байт I.

АБЗОЛ ابزال *ниг.* абзор//афзор.

АБЗОР ابزار *ниг.* афзор.

АБЗОРДОН ابزاردان 1. халта ва ё куттие, ки дар он асбобу абзор ва ё васоили дигар нигоҳдорӣ мешаванд. 2. куттие, ки дар он доруворӣ ва растаниҳои хуштаъму хушбӯй аз қабил мурчу зира ва ғ. гузошта мешавад.

АБЗОРСОЗ ابزارساز *шахси созандаи олоту абзор, он ки асбобу абзор месозад.*

АБЗОРСОЗӢ ابزارسازى *амал ё фаъолияти марбут ба сохтани олоту абзор.*

АБЗОРФУРӢШ ابزارفروش *фурӯшандаи абзор ва асбобу олот.*

АБЗОРФУРӢШӢ ابزارفروشى *чой ё дӯкони фурӯши асбобу олот ва ё афзор.*

АБИР *а.* عبير *навъе аз хушбӯйҳои хушк аз қабил мушк; номи хушбӯйи сиёҳтоб, ки аз сандалу гулоб ва мушку заъфарон омода мешавад.*

АБИРАФШОН عبيرافشان *пошандаи абир, афшонандаи хушбӯй ва ҳар гуна бӯи муаттар.*

АБИРОГАНД عبيرآگند *пур аз абир, пур аз*

хушбӯй.

АБИРОМЕЗ عبيرآميز *омехта бо абир; хушбӯй.*

АБИРСИРИШТ عبيرسرشت *бо абир омехташуда, бо абир сирешта.*

АБИРФИШОН عبيرفشان *ниг.* абирафшон.

АБКAM *а.* ابکم *кит.* гунг, лол.

АБҚАРӢ ابقرى 1. мансуб ба Абқар (*номи мавзеи афсонавӣ*). 2. либоси нафис, чомаи харир.

АБЛАҒ *а.* ابلاغ *кит.*, *ҷ.* балиг; расотар, балиғтар; бехтар, хубтар.

АБЛАҚ *а.* ابلاق *кит.* чизи дуранг, сафеду сиёҳ, ало.

АБЛАҚӢ ابلقى *дурангӣ, сиёҳию сафедӣ.*

АБЛАҚСАВОР ابلقسوار *савори аспӣ аблақ; аспсавор.*

АБЛАХ *а.* ابله *аҳмақ, бефаҳм, нодон, камақл.*

АБЛАХВАШ ابلهوش *ниг.* аблаҳвор.

АБЛАХВОР ابلهوار *аблаҳмонанд, монанд ба аблаҳ, шабеҳи аблаҳ, мисли аблаҳ.*

АБЛАХӢ ابلهى *аҳмақӣ, бефаҳмӣ, нодонӣ, камаклӣ.*

АБЛАХНАМО ابلهنما *ниг.* аблаҳвор.

АБЛАХОНА ابلهانه *аз рӯи аблаҳӣ, аҳмақона, беақлона.*

АБЛАХФИРЕБ ابلهفريب *ҳилагар, фиребгар, маккор, найрангбоз; чизе, ки бо он аблаҳ фирефта мешавад.*

АБЛАХФИРЕБӢ ابلهفريبى *макру фиреби ошкор, фирефтани аблаҳон.*

АБЛАХФИРЕБОНА ابلهفريبانه *фиребандаи аблаҳон, фирефтани аблаҳон: сухани аблаҳфиребона.*

АБЛУЧ//АБЛУЧ ابلوچ//ابلوج *қанд ва шакари сафед.*

АБНО *а.* ابنا *ҷ.* ибн; **абнои башар** мардум, халқ; **абнои замон//абнои рӯзгор** ҳамзамонон; аҳли олам.

АБО I ابا//عبا *шакли қадимии пешванди бо.*

АБО II ابا *кит.* ош, таом, хӯрок, хурданӣ.

АБО III *а.* عبا *кхп.* чомаи васеи дарози ос-

тинкӯтоҳ, ки аз болои либос пӯшида мешавад; **панҷ тани оли аба** *д.* пайғамбар Мухаммад (с), Алӣ ибни Абутолиб (р), Фотима (р) – духтари пагамбар (с), Ҳасан ва Ҳусайн – писарони Алӣ.

АБОБИЛ *а.* ابابيل парастухо, гурӯҳе аз фароштурукҳо.

АБР I *абр* бухори об, ки аз замин бо таъсири ҳарорат ба ҳаво пароканда шуда, аз он барфу борон ҳосил мешавад; **абри (нав)бахор** абри бороновари баҳорӣ; абре, ки дар баҳор борон меоварад; **абри найсон** абри баҳорӣ; **абри сафед** абри камбориш; *муқоб.* **абри сиёҳ**; **абри сиёҳ (тира)** абри ғафси боранда; **абри хокистарранг** абри тираранг.

АБР II *абр* алочае, ки нақшҳояш монанди абри баҳорӣ парча-парча аст.

АБР III *абр* *кит.* теғ.

АБРА *абре* тарафи рӯи либосҳои дукабата дӯхташуда; *муқоб.* **астар**; \diamond **абраю астари кореро рӯгардон кардан** амиқ тафтиш кардани коре.

АБРААСТАР *абре* либоси абраву астардори бепахта; **ҷомаи абраастар** ҷомаи абраю астардори бепахта.

АБРАҚ *а.* ابرق 1. хоки бо сангу гилу рег омехта. 2. моддаи сафеди пӯка, ки дар тиб истифода мешуд. 3. ҳар чизи рангоранг.

АБРАҚӢ *абри* *мансуб ба абрақ*; ранг ба ранг, рангоранг.

АБРАНДУД *абр* абрнок, абролуд, бо абр фаро гирифташуда.

АБРАНҶАН//АБРАНҶИН *абр* ҳалкаи тилло ё нуқра, ки занон ҳамчун асбоби зинат дар даст ё по мебанданд.

АБРАС *а.* ابرص 1. гирифтори бемории сафедшавии пӯст, ки дар бадани инсон пайдо мешавад. 2. пес.

АБРАШ *а.* ابرش 1. сурху сафед; рангоранг. 2. асп, аспии ало, чавқар.

АБРБАНД *абр* *боф.* он ки абрбандӣ мекунад.

АБРБАНДӢ *абр* *боф.* ҷо-ҷо бастан ва ранг кардани маштут, ки пас аз бофтани матоъ

нақшҳои абрмонанд пайдо мешаванд.

АБРГИРИФТА *абр* *ниг.* абрӣ.

АБРДОР *абр* *ниг.* абрнок.

АБРЕШИМ//АБРЕШУМ *абр* 1. тори бисёр нозуку маҳкам ва дурахшон ба ранги сафед ё ширӣ, ки кирми пилла ба даври худ метанад. 2. гуле ба сурати риштаҳои борик овехта ба ранги зард ё сурх, ки дар тобистон мерӯяд. 3. матои абрешимӣ, ҳарир, шохӣ: **калобаи абрешим**. 4. *кит.* тори соз, тори асбобҳои мусиқӣ; \diamond **абрешим барин мулоим шудан** аз ҳашм фуромадан; ба ифоқа омадан.

АБРЕШИМБАҶО *абр* *маҷ.* дастмузди навозанда, пуле, ки ба навозанда бар ивази ҳаққи кор пардохт мешавад.

АБРЕШИМБОРӢ *абр* *ниг.* абрешимворӣ.

АБРЕШИМБОФ *абр* *ниг.* харирбоф, шохибоф.

АБРЕШИМБОФӢ *абр* *ниг.* харирбофӣ, шохибофӣ.

АБРЕШИМВОР *абр* монанди абрешим; мисли абрешим нарм.

АБРЕШИМВОРӢ *абр* матоъҳои аз нахи абрешим бофташуда.

АБРЕШИМГУН *абр* ба гунаи абрешим, абрешимвор.

АБРЕШИМДӢЗ *абр* он ки кораш абрешимдӯзист, пешаи абрешимдӯзӣ.

АБРЕШИМДӢЗӢ *абр* дӯхтани нақшу ниғор ба рӯи матоъҳо бо нахи абрешимӣ.

АБРЕШИМИН *абр* *ниг.* абрешимӣ.

АБРЕШИМӢ *абр* 1. *мансуб ба абрешим*. 2. аз абрешим бофташуда (*газвор ва монанди он*): матои абрешимӣ, ҷомаи абрешимӣ.

АБРЕШИМКАШӢ *абр* *ниг.* пилакашӣ.

АБРЕШИМКОР *абр* шахси машғул ба таҳияи нахи абрешим ё хариду фуруши он.

АБРЕШИМКОРӢ *абр* ороиши порча ва матоъҳои гуногун бо истифода аз нахи абрешимӣ.

АБРЕШИММОНАНД *абр* *ниг.* абрешимвор; мӯи абрешиммонанд.

- АБРЕШИМРАНГ** *абришимранг* *ниг.* абрешимгун.
- АБРЕШИМРЕС** *абришимريس* абрешимтоб, ресандаи нахи абрешим.
- АБРЕШИМРЕСӢ** *абришимريسӣ* абрешимтобӣ; тайёр кардани нахи абрешим: дастгоҳи абрешимресӣ.
- АБРЕШИМТОБ** *абришимتاب* *ниг.* абрешимрес.
- АБРЕШИМТОБӢ** *абришимتابӣ* *ниг.* абрешимресӣ.
- АБРӢ** *абри* *ниг.* абрнок.
- АБРНОГУЗАР** *абринаگذر* монеъ ба гузаштани абр; кӯхҳои абрногузар кӯхҳои баланд.
- АБРНОК** *абринак* бо абр пӯшидашуда, абрӣ, абргрифта: осмони абрнок, ҳавои абрнок.
- АБРНОКӢ** *абринаکی* абрнок будан.
- АБРОЛУД** *абрآلود* *ниг.* абрнок.
- АБРОЛУДА** *абрآلوده* *ниг.* абролуд.
- АБРОР** *а.* *ابرار* *ч.* бир(р); 1. порсоён, тақводорон, парҳезкорон, бузургон. 2. некӯкорон, эҳсонкорон, хайрхоҳон.
- АБРПОРА** *абрپاره* пораи абр.
- АБРПҶШ** *абрپوش* бо абр пӯшида: қуллаҳон абрпӯш.
- АБРСИФАТ** *абрصفت* абрранг, абрсон, монанди абр.
- АБРТӢДА** *абртوده* тӯдаи абр, абрҳои гуншуда.
- АБРӢ//АБРӢӢ** *абро//абروي* хати камоншакли мӯйҳо, ки дар болои чашм қарор дорад; **абрӯи қачи дунболадор** абрӯи хамида ва дароз; **абрӯи мушкин** абрӯи сиёҳи ғафс; **абрӯи пайваст(а)** абрӯи бо ҳам пайваста; **теги абрӯ** абрӯи дилрабои маҳбуба; **абрӯ ба ҳам кашидан** хашму ғазаб зоҳир кардан; **абрӯ гирех задан** қиёфаи чиддӣ гирифтани; ба ғазаб омадан; **абрӯ ҳам накардан** бепарво будан; **абрӯ чин кардан** изҳори норизоият кардан, қиёфаи чиддӣ ба худ гирифтани; **бар абрӯ чин доштан** хашмнок будан; хафа будан; **дар абрӯвон чин афтодан** дигаргун шудани ҳолат; қиёфаи чиддӣ ба худ гирифтани; **чини абрӯ кушода шудан** аз қаҳру ғазаб фуромадан.
- АБРӢБОРИК** *абробاريک* дорои абрӯҳои борик.
- АБРӢДАРОЗ** *абродراز* дорои абрӯвони дароз.
- АБРӢКАМОН** *аброکمان* он ки абрӯи чун камон хамида дорад, камонабрӯ.
- АБРӢКУШОДА** *аброکشاده* *мач.* шоду хурсанд, дорои таъби хушу болида.
- АБРӢКУШОДАГӢ** *аброکشادگی* шод будан, хурсанд будан; болида будан.
- АБРӢҚАЛАМ** *абروقلم* он ки абрӯвони кашида дорад.
- АБРӢПАЙВАСТ** *абرويپوست* он ки абрӯвонаш ба ҳам пайванданд, пайвастаабрӯ.
- АБРӢСИӢХ** *абросياه* он ки абрӯвони сиёҳ дорад, сиёҳабрӯ.
- АБРӢФАРОХ** *абروفراخ* *ниг.* абрӯкушода.
- АБРӢФАРОХӢ** *абروفراخی* *ниг.* абрӯкушодагӣ.
- АБРӢҲИЛОЛ** *абروهلال* он ки абрӯвонаш ба шакли ҳилол аст.
- АБРӢЧИНАК** *абروحينک* асбобест, ки бо он абрӯ мечинанд.
- АБРӢЧИНӢ** *абروحيني* ба тартиб овардан ва чидани абрӯ.
- АБСОРБСИЯ** *лот.* *ابساربيسه* *хим., физ.* ҷаббидан, ба худ кашида гирифтани; ҷаббиш, фурубарӣ: **абсорбсияи газ**, **абсорбсияи овоз**, **абсорбсияи равшанӣ**.
- АБСТРАКТ** *лот.* *ابسترتک* мафҳуми мучаррад; умумӣ, номуайян; *муқоб.* **конкрет**.
- АБСТРАКТСИОНИЗМ** *лот.* *ابسترتکسيانزم* равияи санъати абстракт, санъати мавҳум ва мучарради дур аз воқеият.
- АБСТРАКТСИОНИСТ** *лот.* *ابسترتکسيانيست* пайрави равияи абстрактсионизм.
- АБСТРАКТСИЯ** *лот.* *ابسترتکسيه* чихат ва хусусиятҳои чизеро фикран аз ҳуди он чиз чудо кардан; мафҳуми мучаррад.
- АБСТРАКТӢ** *кит.* *ابسترتکي* *мансуб ба* абстракт.
- АБТАР** *а.* *ابتر* *кит.* 1. думбурида, кӯтоҳдум. 2. бефоида, ноқис. 3. вайрон, хароб; **абтар кардан** аз байн бурдан, несту нобуд кардан.
- АБУ(Л)** *а.* *ابول* 1. *кит.* падар. 2. дар арабӣ ҳамчун ҷузъи якуми калимаҳои мураккаб маънои соҳибро дорад: **Абуабдуллоҳ**, **Абул-фазл**.

АБУЛБАШАР *a.* ابوالبشر *d.* падари инсоният; *киноя аз* ҳазрати Одам, ки тибқи таълимоти динӣ насли одамизод аз ӯ сар шудааст.

АБУЛҲАВЛ *a.* ابوالهول *kit.* муҷассамаи бузурги сангӣ ба шакли шери хобида бо сари одамай (*аз ёдгориҳои Мисри қадим*), сфинкс.

АБУС *a.* عبوس *kit.* бадқавок, туршрӯ.

АБХОЗӢ ابخازی 1. мансуб ба Абхозия; забони абхозӣ. 2. номи халқе, ки як қисми аҳолии Абхазияро ташкил медиҳад: сокини Абхозия.

АБҲАР *a.* عهبر *kit.* 1. наргис, ёсуман. 2. маҷ. чашм.

АБҲАРӢ عهبرى *kit.* мансуб ба абҳар; чашми абҳарӣ чашми зебо, наргисмонанд.

АБҶАД *a.* ابجد тартиби махсуси алифбои арабӣ, ки аз ҳафт калимаи таркибёфта аз номҳои 28 ҳарф иборат буда, дар он ҳар ҳарф ададери ифода мекунад; ин калимаҳо ва ифодаи ададӣ онҳо ба таври зер аст: абҷад

ҳав(в)аз хут(т)ӣ каламан

ابجد	هوز	حطى	كلمن
1 - ا	5 - ه	8 - ح	20 - ك
2 - ب	6 - و	9 - ط	30 - ل
3 - ج	7 - ز	10 - ي	40 - م
4 - د			50 - ن
саъфас	қарашат	сахиз	зазиг
سغفس	قرشت	ثخذ	ضظغ
60 - س	100 - ق	500 - ث	800 - ض
70 - ع	200 - ر	600 - خ	900 - ظ
80 - ف	300 - ش	700 - ذ	1000 - غ
90 - ص	400 - ت		

ҳисоби абҷад аз рӯи қимати рақамии ҳарфҳои ёфтани моддаи таърих.

АБҶАДҲОН اجدخوان он ки аз абҷад сабақ мегирад; сабақомӯз, навомӯз.

АБҶАДҲОНӢ اجدخوانى абҷад хондан; давран омӯзиши абҷад; навомӯзӣ.

АБҶИЛ//АБҶИР ابجيل//ابجير *гүфт.* 1. чорпои савории хушрафтору чолок. 2. киноя аз одамай чуству чолок.

АБЪАД *a.* ابعد дуртар, бўъдтар.

АБЪОД *a.* ابعاد *ч.* бўъд; абъоди сегона (салоса): *риёз.* тӯл, арз ва умк.

АБЪАЗ *a.* ابيض *kit.* сафед, сафедранг.

АВ-АВ او او *калимаи тақлиди овози* аккоси сағ; аф-аф, ак-ак, аккос.

АВАСТО اوستا номи китоби муқаддаси зардуштиён.

АВАСТОӢ اوستائى *мансуб ба авасто:* забон ва хати авастой.

АВБОРИДАН اوباريدن нахоида хӯрдан, нахоида фуру бурдан.

АВБОШ اوباش бадкеш, фурумоя, нокас; шӯрапушт, бадахлок.

АВБОШӢ اوباشى бадкешӣ; шӯрапуштӣ; бадахлокӣ.

АВБОШОНА اوباشانه рафтори монанд ба авбош, мисли авбош.

АВВАЛ *a.* اوّل 1. нахуст, якум. 2. ибтидо, оғоз, шуруъ; аз аввал аз оғоз; аз аввали... аз ибтидои..., аз оғози...; аввали олам ибтидои олам; дар аввали... дар ибтидои....

АВВАЛА اوّله нахустин, бори нахуст; дафъаи якум.

АВВАЛАН اوّلا 1. нахуст, дар аввал. 2. пеш аз ҳама, қабл аз ҳама.

АВВАЛИН اوّلين нахустин, якумин, аз ҳама нахуст.

АВВАЛИНДАРАҶА اوّلين درجه дарачаи якум; муҳимтарин, заруртарин: *вазифаи аввалиндарача, масъалаи аввалиндарача.*

АВВАЛИЯ *a.* اوّليه 1. якум, аз ҳама пеш. 2. ибтидоӣ, моя; моддан аввалия нахустмодда, моддаи ибтидоӣ, нахустмоя.

АВВАЛӢ اوّلى нахустин, пешина, аввалия.

АВВАЛМАҚОМ اوّل مقام мақоми аввал, мақоми нахуст, воломақом.

АВВАЛО اوّلا *ниг.* аввалан.

АВВАЛҲО اوّلها *гүфт.* давраҳои аввал, пештар.

АВВАЛШАХС اوّل شخص шахси дорои мақоми аввал, шахси воломақом.

- АВВО** *a.* عوا *kit.* 1. саги бисёр чаканда, саги уллосӣ. 2. *нуч.* яке аз бурҷҳои осмон, ки манзили сенздаҳуми Моҳ аст.
- АВГУСТ** *اوگست* моҳи ҳаштуми солшумории мелодӣ.
- АВГУСТӢ** *اوگستی* мансуб ба август.
- АВД** *a.* عود *kit.* бозгашт, баргашт; **авд кардан** баргаштан.
- АВЕСТО** *اوستا* *ниг.* авасто.
- АВЗОЪ** *a.* اوضاع *ч.* вазъ; **авзон кор** вазъи кор, рафти кор; **авзон олам** вазъи олам, ҳолати дунё; **авзон касе бечо шудан** дигар шудани ҳолати (кайфияти) касе.
- АВИА** *лот.* اوئه *ҳамчун* *чузъи* *аввали* *калимаҳои* *мураккаб* *ба* *маънои* *ҳавой*, *авиатсионӣ*, *ҳавопаймоӣ*.
- АВИАПОЧТА** *اوئه* *пачте* почтаи ҳавой, почтаи авиатсионӣ.
- АВИАТСИОНӢ** *اوئسيانى* мансуб ба авиатсия; махсус барои ҳавопаймо: **бензини авиатсионӣ**.
- АВИАТСИЯ** *фр.* اوئسيه *ҳавопаймоӣ*, *ҳавой*: **авиатсияи реактивӣ**, **авиатсияи низомӣ**.
- АВИС** *a.* عويص *kit.* душвор, мушқил, сухане, ки дарки он мушқил бошад.
- АВИТАМИНОЗ** *اويتميناز* *биол.*, *тиб.* беморихое, ки аз истеъмоли пайвастаи хӯрокҳои камгизо дар натиҷаи нарасидани витаминҳои зарурӣ пайдо мешаванд.
- АВҚОТ I** *a.* اوقات *ч.* вақт; **авқоти касеро талх кардан** табъи касеро хира кардан.
- АВҚОТ II** *اوقات* *шакли* *вайронниудан* **авқот**; *ч.* *кут*; *гуфт.* хӯрок, кут.
- АВҚОТВОРӢ** *اوقاتوارى* *гуфт.* хӯрду хӯрок(а), хӯрокворӣ.
- АВҚОТПАЗӢ** *اوقاتپزى* *гуфт.* хӯрокпазӣ.
- АВҚОТТАЛӢ** *اوقاتتلخ* *kit.* асабонӣ ва нороҳат, мушқилоти вазъи рӯҳонӣ.
- АВҚОТТАЛӢӢ** *اوقاتتلخى* *мач.* асабоният ва нороҳатӣ.
- АВҚОТХӢРӢ** *اوقاتخورى* *гуфт.* хӯрокхӯрӣ.
- АВҚОФ** *a.* اوقاف *ч.* вақф; **ичорадори авқоф** ичорадори заминҳои вақф ё бинои вақф.
- АВЛ I** *a.* عول *kit.* майл, тамоюл.
- АВЛ II** *a.* عول *kit.* ниғаҳдории аёл, таъмини оила.
- АВЛАВИЯТ** *a.* اولويت *бартарӣ*, *дар* *дараҷаи* *аввал* *қарор* *доштан*.
- АВЛИЁ** *a.* اوليا *ч.* **валӣ**; 1. *д.* одамони муқаддасе, ки гӯё кашфу қаромат қарда метавонистанд. 2. **бузургон**: **авлиёи давлат**.
- АВЛИТАР** *اوليتار* *ниг.* **авлотар**.
- АВЛО** *a.* اولا *бартар*; **болотар**; **беҳтар**, **хубтар**; **авло доништан** **бартар доништан**, **беҳтар шумурдан**.
- АВЛОД** *a.* اولاد *ч.* **валад**; **фарзандон**; **насл**; **авлоди башар** **насли инсон**; **инсонҳо**, **одамон**; **ачдоду авлод** **бобоёну фарзандон**; **гузаштагону ояндагон**, **ҳамаи наслҳо**; **авлод ба авлод** **насл ба насл**; **наслҳо**, **чандин насл**.
- АВЛОДӢ** *اولادى* 1. *мансуб ба* **авлод**. 2. *ирсӣ*, *маврӯсӣ*.
- АВОИЛ** *a.* اوائل *ч.* **аввал**.
- АВОҚИБ** *a.* عواقب *ч.* **оқибат**.
- АВОМ** *a.* عوام 1. *ч.* **омма**. 2. **омӣ**, **бесавод**; **нодон**.
- АВОМОНА** *عوامانه* *мансуб ба* **авом**, **авомвор**, **омиёна**.
- АВОМУННОС** *a.* عوامالناس *kit.* **оммаи халқ**.
- АВОМФАҲМ** *عوامفهم* **оммафаҳм**; **сода** **ва қобили дарк**, **фаҳмо**, **даркшаванда**, **мутобиқи дарки авом**.
- АВОМФИРЕБ** *عوامفريب* **мардумфиреб**, **фирефтақунандаи омма**.
- АВОМФИРЕБӢ** *عوامفريبى* **мардумфиребӣ**.
- АВОМФИРЕБОНА** *عوامفريبانه* **ба тарзи авомфиребӣ**: **порсоии авомфиребона**.
- АВОН I** *a.* اوان *kit.* **ҳангом**, **замон**, **вақт**.
- АВОН II** *a.* عوان *kit.* **сарҳанги девони подшоҳӣ**, **посбони давлатӣ**.
- АВОРА** *اواره* *д.* **дафтари ҳисоби бандагон**, **дафтари аъмол**.
- АВОРИЗ** *a.* عوارض *ч.* **ориза**.

- АВОСИТ** *a.* اواسط *ч.* авсат.
- АВОСИФ** *a.* عواصف *ч.* осиф.
- АВОТИФ** *a.* عواطف *ч.* отифа.
- АВОХИР** *a.* اواخر *ч.* охир.
- АВРАНГ** اورنگ 1. тахт, маснад, сарири подшоҳӣ. 2. зебой.
- АВРАНД** اورند 1. шукӯх; бузургӣ. 2. маҷ. макру ҳилла.
- АВРАНДИДАН** اورنديدن маҷ. макру ҳила кардан.
- АВРАТ** *a.* عورت 1. кит. андоми ниҳонӣ, андоми шарм; узвҳои сатршавандаи инсон: **сатри аврат**. 2. зан, завҷа.
- АВРИНГ** اورينگ *ниг.* овринг.
- АВРОД** *a.* اوراد *ч.* вирд; 1. такрори паси ҳам. 2. д. дуоҳо: **вирду аврод**; **вирду аврод хондан** зикр гуфтан, зикр кардан, дуо хондан.
- АВРОДХОНӢ** اورادخوانى дуохонӣ.
- АВРОҚ** *a.* اوراق *ч.* варақ; **авроқи китоби зиндагонӣ** ҳодисоту воқеоти рӯзмарраи зиндагӣ.
- АВРУПОИДӢ** اروپاى دوخت ба таври аврупой дӯхташуда, дӯхти аврупой.
- АВРУПОӢ** اروپاى مانسوب ба Аврупо: **одами аврупой**, **либоси аврупой**.
- АВСАТ** *a.* اوسط 1. миёна, миён. 2. дар миёна буда.
- АВСОФ** *a.* اوصاف *ч.* васф.
- АВСУН** اوسون *гуфт.* нисбати занҳои бародарон ба ҳамдигар.
- АВТОБУС** *ю.* اوتابوس мошини мусофиркаш.
- АВТОГЕНӢ** اوتاگينى :**кафшери автогенӣ** кафшери газӣ, газкафшер.
- АВТОДРОМ** *ю.* اوتادرام майдони автомобилронӣ, майдони автомобилронӣ дар мусобиқот.
- АВТОКРАН** *ю.-англ.* اوتاكرن автомобилли крандор, крани ба автомобил шинондашуда.
- АВТОМАТ** *ю.* اوتامت 1. дастгоҳи худкор. 2. навъе аз силоҳи дастии худкор.
- АВТОМАТИКА** *ю.* اوتامتيكه соҳаи илм ва техника, ки ҳамаи воситаҳои техникӣ ва усулҳои аз меҳнати дастӣ озод кардани инсонро дар бар мегирад.
- АВТОМАТӢ** اوتامتى *мансуб ба* **автомат**; ба таври худкор, **сохтори автоматӣ**, **ба таври автоматӣ**.
- АВТОМАТОНИДАН** اوتامتانيدن ба тарзи худкор мучаҳҳаз сохтан.
- АВТОМАТОНӢ** اوتامتانى ба усули худкор гузаронидани ин ё он система, соҳа, раванди ба тарзи худкор гузаронидан.
- АВТОМАТЧӢ** اوتامتچى 1. он ки автоматро идора мекунад. 2. шахси бо автомат мусаллаҳ.
- АВТОМАШИНА** اوتامشینه *ниг.* **автомобил**: **автомашини боркаш**, **автомашини сабукрав**.
- АВТОМОБИЛ** *ю.-лот.* اوتاماييل воситаи худгарди нақлиёт (**боркашонӣ** ва **мусофирбарӣ**).
- АВТОМОБИЛГАРД** اوتاماييل گرد :**роҳи автомобилгард** роҳи мошингард.
- АВТОМОБИЛӢ** اوتاماييلى *мансуб ба* **автомобил**: **нақлиёти автомобилӣ**, **саноати автомобилӣ**.
- АВТОМОБИЛРОН** اوتاماييلران мошинрон, ронандаи мошин.
- АВТОМОБИЛРОНӢ** اوتاماييلراني мошинронӣ.
- АВТОМОБИЛСОЗӢ** اوتاماييلسازى сохтани автомобил, истеҳсоли автомобил: **корхонаи автомобилсозӣ**.
- АВТОН** *a.* اوطان *кит. ч.* ватан.
- АВТОРУЧКА** اوتاروچکه қалами худнавис ё худкор.
- АВТОСИСТЕРНА** اوتاسيستيرنه систернаи дар автомобил шинондашуда.
- АВУЛ** *t.* اول деҳ (*дар* **Догистон**, **Қирғизистон**, **Туркменистон** ва **Қазоқистон**).
- АВФ** *a.* عوف *шакли тағйирёфтаи* **авф**.
- АВФАР** *a.* اوفر *кит.* бисёртар, бештар, фаровонтар.
- АВҲОМ** *a.* اوهام *ч.* ваҳм.

АВЧ *а.* **اوج** 1. боло, баландӣ, нуктаи баландтарини ҳар чиз, нуктаи олий. 2. дараҷаи баланд, **авчи баҳор** ҳангоми нашъу нумувви табиат ва шукуфои рустаниҳо; **авчи девонагӣ** шиддати девонагӣ; **авчи кор** ҳангоми чӯшу хурӯши кор; **авчи осмон** // **авчи фалак** баландтарин нуктаи осмон; **авчи чанг** шиддат ва сахтии чанг. 3. баландии оҳанг дар мусиқӣ; **авчу акс** *мус.* баму зер. 4. тараққӣ, пешрафт, инкишоф, равнақ; **авч гирифтан** а) баланд шудан; боло рафтан; б) тараққӣ кардан, пеш рафтан, равнақ пайдо кардан; в) шиддат гирифтан; **авч доштан** дар равнақ будан; **авч ёфтан** равнақ ёфтан, нашъунамо кардан, сабзидан; **авч кардан** равнақ ёфтан, ривоч ёфтан, муваффақият пайдо кардан; аз **авч фуромадан** паст шудан; аз болоравӣ (сабзиши) мондан; ба **авчи аъло расидан** ба баландтарин дараҷа расидан; ба **авчи иззат расидан** соҳиби иззату эҳтироми баланд гардидан; дар **авчу барор будан** дар ҳоли пешрафт будан.

АВЧГИРӢ *а.* **اوج گیری** *исми амал аз авч гирифтан;* ҳолати ривочу равнақ ва болоравии коре.

АВЧНАВАРД *а.* **اوج نورد** баландпарвоз.

АВЧПАР *а.* **اوج پر** *шг.* баландпарвоз.

АВЧРАВ *а.* **اوج رو** *киноя аз фалакпаймо.*

АГАР *а.* **اگر** *пайвандак* 1. дар сурате ки..., ба шарте ки..., модом ки.... 2. ҳарчанд, гарчанд, гарчанд ки..., бо вучуди он ки....

АГАРЧАНД *а.* **اگر چند** ҳарчанд ки..., бо вучуди он ки....

АГАРЧИ *а.* **اگر چه** ҳарчанд, гарчи, бо вучуди он ки..., ҳар қадар ки....

АГЕНТ *лот.* **اگنت** 1. намояндаи расмӣ, сиёсӣ, хоричӣ *ва г.*, ки вакили ягон идора, муассиса ва давлат буда, вазифа ё супоришero иҷро мекунад: **агенти сиёсӣ**. 2. он ки ба манфиати ҷонибе хидмат мекунад ва сирру асрори як тарафро ба тарафи дигар мерасонад, ҷосус: **агенти махфӣ**.

АГЕНТӢ *а.* **اگنتی** 1. *мансуб ба агент*. 2. шӯъбаи маҳаллии ягон идора; номи баъзе идораҳои ахбор, хабаргузорӣ, намояндагӣ: **Агентии шаҳрии ҳавопаймоии «Тоҷикистон»**, **Агентии иттилоотӣ**, **Агентии телеграфӣ**.

АГЛОМЕРАТ *лот.* **اگلاميرت** маъдани кӯҳии обшуда ва ба ҳам часпидаи ковок, ки дар

шуда ва ба ҳам часпидаи ковок, ки дар санодат истифода мешавад.

АГЛОМЕРАТСИЯ *лот.* **اگلاميرتسيه** *тех.* ҷараёни ҳосил кардани кулӯлаҳои агломерат бо роҳи гудозиши омехтаи оҳанрезаҳо.

АГНОСТИЦИЗМ *лот.* **اگناستيتسيسزم** *филс.* таълимоти фалсафии идеалистӣ, ки имконияти донисташавандагии олами ҳастӣ ва қонуниятҳои онро инкор мекунад.

АГРАРӢ *а.* **اگررى** *мансуб ба замин;* кишт, кишоварзӣ ва хоҷагии деҳқонӣ: **ислоҳоти аграрӣ**, **мамлакати аграрӣ**.

АГРЕГАТ *лот.* **اگرگت** 1. *тех.* дастгоҳи иборат аз чанд мошин ё қисмҳои гуногун барои иҷрои коре (*комбайн, мошини пахтачии, трактор ва г.*). 2. таҷҳизот, қисми ягон мошинаи мураккаб, ки кори муайянеро иҷро мекунад (*мас., муҳарриқи автомобил*).

АГРОБИОЛОГИЯ *лот.* **اگرابتالاجيه** илм дар бораи қонунҳои умумии биологӣ дар соҳаи зироат ва чорводорӣ, биологияи агрономӣ.

АГРОБИОЛОГӢ *а.* **اگرابتالاجى** *мансуб ба* **агробиология**.

АГРОНОМ *лот.* **اگرانام** мутахассиси кишоварзӣ.

АГРОНОМИЯ *лот.* **اگراناميه** илми кишоварзӣ.

АГРОНОМӢ *а.* **اگرانامى** *мансуб ба* **агрономия**: **илми агрономӣ**.

АГРОТЕХНИКА *лот.* **اگراتخنيكه** маҷмӯи усул ва тадбирҳои техникаи кишоварзӣ.

АГРОТЕХНИКӢ *а.* **اگراتخنيكى** *мансуб ба* **агротехника**.

АГРОФИЗИКА *лот.* **اگرافيزيكه** илм дар бораи усулҳои физикии таҳқиқи шароитҳои берунии ҳаёти растаниҳо ва фаъолияти онҳо.

АГРОХИМИЯ *лот.* **اگراخيميه** илми гизодихӣ ба растаниҳо, истифодаи нуриҳои маъданӣ ва муҳофизати кишт ба воситаи доруҳои химиявӣ.

АҒАР(Р) *а.* **اغر** 1. марди нек ва неккирдор, бошараф, мӯхтарам; **муқоб. гар**. 2. аспӣ кашқа.

АҒБА *а.* **اغبه** ҷои аз ҳама пасти тегаи кӯҳҳо, ки ҳамчун гузаргоҳи мувофиқтари байни водихои ду тарафи кӯҳ истифода мешавад; ақаба, давон, гардана.

АҒБАР *a.* اغبر *кит.* гардолуд, губоролуд, хок-ранг.

АҒБАРӢ *a.* اغبرى *кит.* мансуб ба ағбар; хокрангӢ.

АҒЁР *a.* اغيار *ч.* ғайр.

АҒЗИЯ *a.* اغزیه *ч.* ғизо.

АҒЛАБ *a.* اغلب 1. бештар, аксар. 2. голибан, аксаран.

АҒЛОТ *a.* اغلاط *ч.* галат.

АҒНИЁ *a.* اغنيا *ч.* ғани; сарватмандон, дороён, бойҳо.

АҒОЛУҚ *t.* اغلاق 1. *кит.* соҳиб, хоҷа. 2. таър. яке аз мансабҳои олий дар аморати Бухоро.

АҒОНИСАРО *a.* اغانى سرا *кхн.* сароянда, овозхон.

АҒОНИ *a.* اغانى *ч.* угния.

АД(Д) *a.* عد *кит.* ҳисоб, шумор; шумурдан, ҳисоб қардан.

АДАБ *a.* ادب 1. ахлоқ ва кирдору рафтори нек; шартӣ адаб меъёри ахлоқу одоб; адаб додан а) одоб омӯхтан, ахлоқ омӯхтан; б) маҷ. танбеҳ қардан, ҷазо додан; адаб ёд додан ба касе одобу ахлоқ омӯхтан; адаби касеро додан касеро танбеҳ додан, ҷазо додан ба касе; бо ду дасти адаб супурдани чизе бо камоли риояти адаб додани чизе (ба касе), боадабона оварда супурдани чизе (ба касе). 2. илм, дониш; илми адабиёт; адабиёт; аҳли адаб адибон, суҳанварон, доираҳои илму адаб.

АДАБГОҲ/АДАБГАҲ *a.* ادب گاه//ادب گه *ч.* адаб-омӯзӣ.

АДАБДОН *a.* ادب دان *ошно* бо адабу фарҳанг.

АДАБДОНИ *a.* ادب داني *ошно* бо одобу ахлоқ ва фарҳанг.

АДАБДҶУСТ *a.* ادب دوست *ниг.* адабиётдӯст.

АДАБДҶУСТӢ *a.* ادب دوستى *дӯстдори* адабу фарҳанг.

АДАБИЁТ *a.* ادبيات 1. маҷмӯи осори бадеӣ, осори манзуму мансур, осори илмӣ ва адабӣ: адабиёти бадеӣ, адабиёти бачагона, адабиёти классикӣ, адабиёти антиқӣ, адабиёти хоричӣ, дарси адабиёт, назарияи адабиёт, таърихи адабиёт. 2. маҷмӯи осори хаттии соҳаҳои гуногун: адабиёти илмӣ, адабиёти иқтисодӣ,

адабиёти сиёсӣ, адабиёти техникӣ.

АДАБИЁТДҶУСТ *a.* ادبيات دوست *он* ки ба назму наср шавқу ҳавас дорад, касе, ки адабиёти бадеиро нағз мебинад, дӯстдори адабиёт, адабдӯст.

АДАБИЁТДҶУСТӢ *a.* ادبيات دوستى *адабдӯстӣ,* китобдӯстӣ.

АДАБИЁТШИНОС *a.* ادبيات شناس *он* ки ба таҳқиқу омӯзиши адабиёти бадеӣ машғул аст ва аз масъалаҳои адабӣ огоҳӣ дорад.

АДАБИЁТШИНОСӢ *a.* ادبيات شناسى *илме,* ки қонунҳои тараққиёти адабиёти бадеиро меомӯзад.

АДАБИНАВИС *a.* ادبي نويس *он* ки дар нависандагӣ ё навиштан меъёри адабро риоя мекунад, риояи меъёри адабӣ дар навиштан.

АДАБИСТОН *a.* ادبستان *ниг.* дабистон.

АДАБӢ *a.* ادبي *мансуб ба* адаб; забони адабӣ забоне, ки дорои меъёри адабӣ мебошад; фаъолияти адабӣ, қори адабӣ қор ва фаъолияти марбут ба адабиёт ва адабиётшиносӣ; пешрафти адабӣ роҳи тараққӣ ва инкишофи шеърӯ шоирӣ ва маҳорати адабӣ; таққиди адабӣ як бахши илми адабиётшиносӣ, ки ҳадафи асосии он муайян намудани моҳият ва мавқеи адабиёт ва осори адабӣ дар ҷомеа мебошад, нақди адабӣ.

АДАБОМУӢЗ *a.* ادب آموز *он* ки илму адаб меомӯзад, муаллим ва мураббӣ; тарбиятгар, омӯзгор.

АДАБОМУӢЗӢ *a.* ادب آموزى *тарбиятгарӣ,* одоб омӯхтан.

АДАБПАРВАР *a.* ادب پرور *таблиғгар* ва тарвиҷгари фарҳангу дониш, донишдӯст, фарҳангпарвар.

АДАБПАРВАРДА *a.* ادب پرورده *адабгирифта,* боадаб, тарбиятдида.

АДАБПЕША *a.* ادب پيشه *боадаб;* донишманд, фозил.

АДАБСАНҶ *a.* ادب سنج *киноя аз* донишманд, фозил.

АДАБСАРО(Ӣ) *a.* ادب سرا(ى) *адабгоҳ,* таълимгоҳ, мактаб.

АДАБХОНА *a.* ادب خانه *маҳал* ва ҷои парвариш, мактаб, мадраса, таълимгоҳ.

АДАБЧҮБ ادبچوب 1. чӯб ё химчаи дарозе, ки мактабдорон дар гузашта бо он толибилмонро танбеҳ меоданд. 2. маҷ. чӯбе, ки бо он сарбозони гунахгорро мезаданд.

АДАВОТ а. ادوات ҷ. адот: асбобу адавот, олоту адавот.

АДАД а. عدد 1. шумор, шумора, теъдод. 2. рақам дар ҳисоб, монанди ҷаҳор, панҷ ва ғ.: адади абстрактӣ, адади алгебравӣ, адади арифметикӣ, адади асосӣ, адади пурра, адади даҳӣ, адади касрӣ, адади мутлақ, адади ратсионалӣ. 3. миқдор, саршумор: адади ғӯсфандон.

АДАДАН عددان аз рӯи адад; аз ҷиҳати миқдор: ададан ин қадар аст.

АДАДӢ عددى мансуб ба адад: таносуби ададӣ.

АДАДНАВИСӢ عددنویسی рақамнависӣ, шартан ба воситаи адад чизеро дарҷ кардан.

АДАЖИО ит. ادژیا мус. асари мусиқӣ ё қисми асари мусиқӣ, ки оромона ва оҳиста навохта мешавад.

АДАМ а. آدم кит. 1. нестӣ, нобудӣ; муқоб. вучуд; хоки адам рехтан бар сари касе ва ё чизе киноя аз нобуд кардани касе ва ё чизе; ба водии адам рафтан маҷ. мурдан, нобуд шудан; раҳи адам гирифтан киноя аз несту нобуд шудан. 2. бидуни..., фокиди..., набудани...: адами мусоадат, адами илтифот, адами эътино.

АДАС а. عدس ниг. наск.

АДАСӢ عدسى ниг. адасшакл.

АДАСШАКЛ عدسشکل наскмонанд.

АДВИЁТ ادویات ниг. адвияҷот 1.

АДВИЯ а. ادويه ҷ. даво.

АДВИЯҶОТ ادویجات ҷ. адвия. 1. доруву давоҳои гуногун. 2. навъҳои доруҳо.

АДВОКАТ лот. ادواکت вакили ҳимоятгар дар мурофияи судӣ, вакили мудрофеъ, ҳимоятгар.

АДВОКАТӢ ادواکتى ҳимоятгарӣ ва вакилӣ дар мурофияи судӣ.

АДВОР I а. ادوار ҷ. давр.

АДВОР II а. ادوار тарзи ҳоси доиравии ифода ва ишораи вазну оҳангҳо дар илми арӯз ва

мусиқӣ.

АДДОӢ ادای кит. калимаест, ки маъмулан дар поёни номаҳо навишта шуда ва маънои дуоғӯи шумо, камина, банда ва ё фақирро дорад.

АДӢН а. ادیان ҷ. дин.

АДИБ а. ادیب нависанда, шоир, адабиётшинос; суҳанвар, суҳандон.

АДИБОНА ادیبانه 1. бо шеваи аҳли адаб. 2. дорои хусусият ва услуби адабӣ: суҳанони адибона, помани адибона.

АДИЛ а. عدیل баробар дар қадру мартаба, ҳамто, монанд.

АДИМ I а. عدیم кит. 1. пӯсти даббоғишуда, пӯсти дибоғатшуда, чарм; чарми булғор. 2. маҷ. фарш, рӯй.

АДИМ II а. عدیم кит. 1. нестшуда, фаношуда, маҳвшуда, маъдум. 2. маҷ. ниёзманд, дарвеш.

АДИР ادیر гуфт. теппа, баландӣ; домани кӯҳу пуштаи на чандон баланд.

АДКАН а. ادکن кит. хокистарранг, тираранг, моил ба сиёҳӣ.

АДЛ а. عدل 1. миёна, айни мобайни чизе. 2. адолат, инсоф, дурусткорӣ; муқоб. зулм; адлу дод адолату инсоф; бисоти адл барпо кардан (намудан) киноя аз адолату инсофро барқарор кардан.

АДЛВАРЗ عدلورز додгар, адлчӯ, одил, додварз.

АДЛВАРЗӢ عدلورزی додгарӣ, адлчӯӣ, одилӣ, додварзӣ.

АДЛГУСТАР عدلگستر одил, додгустар.

АДЛГУСТАРӢ عدلگستری одилӣ, додгустарӣ.

АДЛИЯ а. عدلیе идораи корҳои ҳуқуқ ва суд; додгустарӣ: вазорати адлия, идораи адлия.

АДЛИЯВӢ عدلیوی мансуб ба адлия.

АДЛӢ عدلى 1. мансуб ба адл. 2. навъи сикка дар Рай ва Гургони асри миёна.

АДЛКИРДОР عدلکردار адлпеша, одил, накӯкор, додрас.

АДЛКИРДОРӢ عدلکرداری адлпешагӣ, одилӣ, накӯкорӣ.

АДЛПАРВАР عدلپرور адолатхоҳ, адолатчӯӣ.

АДЛПАРВАРӢ عدلپروری адлгустарӣ, адолатхоҳӣ, ривоч додани адлу додгустарӣ.

АДЛСИГОЛ عدلسگال бисёр одил, хусусияти шахсе, ки доимо дар андешаи адолат кардан ба касе аст.

АДЛФАРМО(Ӣ) (عدلفرمای) шахсе, ки барои иҷрои адлу додгарӣ фармон медиҳад.

АДЛЧӮ(Ӣ) (عدلجوی) чӯяндаи ҳақиқату адолат, хоҳандаи адолат.

АДЛЧӮӢ عدلجویи чустани адолату ҳақиқат, талабгори адлу инсоф.

АДМИРАЛ ^{аз}ادميرال [аз **амирулбаҳр-и арабӣ**] унвони олий дар нерӯҳои ҳарбии баҳрӣ.

АДМИРАЛӢ ادميرالى унвон ё чизе, ки ба адмирал иртибот дорад: **унвони адмиралӣ**.

АДН *а.* عدن боғҳои биҳишт, фирдавс, чаннат.

АДНО *а.* ادنى *кит.* пасттар; паст; *муқоб.* **аъло**; **аълову адно** а) пасту баланд; б) *киноя* аз дорову камбағал.

АДО *а.* ادا 1. пардохт, пардохтан; итмом, анҷом: **адои қарз**, **адои ҳаққи хизмат**. 2. бачооварӣ; риоя; **адо кардан (намудан)** а) пардохтан, тамом кардан, ба итмом расонидан (чизеро); б) иҷро кардан, ба ҷо овардан; **адо шудан** а) тамом шудан, ба охир расидан; **хуми шинӣ ба лесидан адо намешавад** (*зирб.*); б) абгор шудан, тамоман аз қор баромадан. 3. хубии рафтор; ноз, ишва, карашма; **нозу адо** карашмаю ишва; нозу нуз. 4. *мач.* бемадор, сушт, беқувват; **адою абгор** беҳолу бемадор; **о** **адоят ман** қурбонат шавам, фидоят шавам, садқаат шавам.

АДОВАТ *а.* عداوت душманӣ, хусумат, бадхоҳӣ, кина; муҳолифат; **кинаю адоват** қаҳру ғазаб, адовату хусумат; **адоват доштан** кина доштан, душманӣ кардан; **туҳми адоват коштан** *киноя* аз ихтилоф андохтан байни одамон.

АДОВАТНОК عداوتناк бадхоҳона: **пигоҳи адоватнок**.

АДОВАТХОҶ عداوتخواه адоватталаб.

АДОВАТЧӮ(Ӣ) (عدلجوی) киначӯӣ, бадхоҳ, душман.

АДОЛАТ *а.* عدالت адлу инсоф; додгарӣ.

АДОЛАТГОҶ عدالتگاه ҷои адлу инсоф;

маҳкамаи додгустарӣ.

АДОЛАТГУСТАР عدالتگستر одил, адолатпарвар.

АДОЛАТГУСТАРӢ عدالتگستری одилӣ, адолатпарварӣ.

АДОЛАТДӮСТ عدالتدوست адолатпарвар, адолатхоҳ.

АДОЛАТМАНД عدالتمند одил, боинсоф, адолатпеша.

АДОЛАТНОК عدالتناк *ниг.* адолатманд.

АДОЛАТПАРВАР عدالتپرور *ниг.* адолатхоҳ, адолатпеша.

АДОЛАТПАРВАРӢ عدالتپروری адолатхоҳӣ, адолатчӯӣ.

АДОЛАТПАРВАРОНА عدالتپرورانه адолатхоҳона, аз рӯи адлу инсоф.

АДОЛАТПЕША عدالتپیشه адолатхоҳ, адолатпарвар.

АДОЛАТХОНА عدالتخانه ҷои адлу дод, додгустарӣ, адолатгоҳ.

АДОЛАТХОҶ عدالتخواه адолатпарвар, адолатчӯӣ.

АДОЛАТХОҶӢ عدالتخواهی адолатпарварӣ, адолатчӯӣ.

АДОЛАТХОҶОНА عدالتخواهانه орзуи адолатхоҳӣ.

АДОНАШАВАНДА دانشونده *гуфт.* тамомношуданӣ, беохир, бепоён, анҷомнопазир.

АДООМЕЗ اداآمیز бо нозу карашма.

АДОТ *а.* اادات 1. асбоб ва олат барои ҳосил кардани чизе; восита. 2. *кҳн., грам.* бандак, часпак; **адоти ташбеҳ** *адш.* воситаҳои санъати маънавии ташбеҳ (*аз қабилӣ* чун, мисли..., монанди... *ва ғ.*).

АДОФАҲМ ادافهم рамузфаҳм, нуктадон; зирак, тезхуш, зақӣ, бофаросат.

АДОФАҲМӢ ادافهمی нуктадонӣ, нозукфаҳмӣ, заковат.

АДРАС ادريس як навъ матои дастибофи тораш абрешими пудаш аз ресмон, ки мисли беқасаб алобуло ва ё якранг мешавад.

АДРАСБОФ ادرسباف он ки ба адрасбофӣ машғул аст; касе, ки адрасбофӣ пешаи асосии ӯст, бофандаи адрас.

АДРАСБОФӢ ادرسبافی шугли адрас бофтан.

АДРАСМОН ادرسمان *ниг.* ҳазориспанд.

АДРАСПӢШ ادرسپوش он ки либосаш (чомааш) аз адрас дӯхта шудааст: **одами адраспӯш**.

АДРЕС *фр.* ادریس 1. *ниг.* нишонӣ. 2. он чи барои табрики касе навишта шудааст, папкаи табрикӣ; **ба адреси...** дар бораи..., дар ҳаққи...: **ба адреси касе гап задан**.

АДУ//АДУВ(В) *а.* عدو *ниг.* адӯ.

АДӮ *а.* عدو душман, хасм.

АДӮБАНД عدوبند душманбанд, асиркунандаи душман; голиб.

АДӮСӮЗ عدوسوز несту нобудкунандаи душман, сӯзандаи душман.

АДӮШИКАН عدوشكن душманшикан, голиб, пирӯз.

АДӲАМ *а.* ادهم *кит.* 1. тира, сиёҳ; сурхи чигарианг. 2. аспӣ сиёҳ. 3. *киноя аз шаб*.

АДӲИЯ *а.* ادعيه *ҷ.* дуо; **адӲияи мустачоба** *д.* дуоҳои қабулшаванда.

АДӲУТАНТ *лот.* ادبوتنت *ҳ.* афсари ёрдамчии командир дар корҳои хизмати ҳарбӣ.

АЁ *нидо* эй!

АЁҒ//АЁҚ *т.* ايغ/اياق *кит.* пиёла, қадах, соғар.

АЁДАТ *а.* عيادت *гуфт.* (*шакли дурустаи иёдат*) хабаргирии бемор, пурсиши ҳоли бемор.

АЁЛ *а.* عيال [*аслаи иёл*] 1. ҳамсари мард, зан. 2. оила; зан ва фарзандон; **аҳлу аёл** оила, аҳли хона; зану фарзанд; хонавода.

АЁЛАТ *а.* عيالت *ниг.* иёлат.

АЁЛДОР دار عيال хонадор, соҳиби зан ва фарзандони хурдсол.

АЁЛМАНД عيالمند зану бачадор; каси серфарзанд.

АЁЛМАНДӢ عيالمندی серфарзандӣ; соҳиби зану фарзанд будан.

АЁН *а.* عيان маълум, ошкор, равшан, возеҳ,

фаҳмо; **он чи аён аст, чӣ ҳоҷат ба баён.** (*зарб.*); **аён дидан** ошкоро дидан, аниқ дидан; **аён донистан** ба таври равшан донистан, возеҳ донистан; **аён кардан** маълум кардан, аниқ кардан; нишон додан; **аён шудан (гаштан)** ошкор шудан, маълум шудан; машҳур гаштан.

АЁНАН *а.* عياناً ба таври возеҳу ошкор.

АЁНИЯТ *а.* عيانيت чизҳои аён; воситаҳои аёнии дарс.

АЁНӢ عياني 1. маълумӣ, равшанӣ, возеҳӣ. 2. намоён, барои намуна ва мисол намоиш додашаванда: **воситаҳои аёнӣ, омӯзиши аёнӣ.**

АЁНТАР عيانتار равшантар; возеҳтар: **торафт аёнтар** шунда мешуд, **торафт аёнтар** чило меод.

АЁР//ИЁР *а.* ايار санчидани дараҷаи холисияти тиллову нукра бо маҳак *ва г.*; **зар(р)и иёр** тиллои холис.

АЁРА اياره 1. ёра, дастбиранчан, дастпонаи тилло ва нукра. 2. *таър.* ҳисобу китоби дахлу харҷ.

АЁРИЧ اياريج *кит.* доруи мусҳил.

АЁС اياس ҳавои хунук; **ҳавои аёс** ҳавои сард, ҳавои хуноки шамолдор.

АЖҒАЛ اژغل :ажғал-дажғал // ажғол-дажғол майда-чӯйда, шикастаю рехта, лашу луш; латта-путта, кӯхнапора.

АЖДАР اژدر мори калони афсонавӣ, ки тибқи ривоятҳо аз даҳонаш оташ мебарорад ва ҳама чизро фуру мекашад, аждаҳо: **аждари дусара; ба тариқи истиора аждари зулм.**

АЖДАРГУН اژدرگون *ниг.* аждармонанд.

АЖДАРНИҲОД اژدرنهاد 1. ниҳоди аждарӣ, аждархӯй. 2. *маҷ.* бадкор, бадкирдор.

АЖДАРҲО اژدرها 1. ҷонвари бадҳайбат ва хавфноки афсонавӣ ба шакли сусмор, ки ҳама чизро несту нобуд карда метавонад. 2. *ниг.* аждар; аз мор аждар шудан а) ривоятест, ки тибқи он мор калон шавад, ба аждаҳо мубаддал мегардад; б) *киноя аз* қувват гирифтани душмани хатарнок.

АЖДАҲО اژدها *ниг.* аждарҳо.

АЖДАҲОБОРА اژدهاباره *кит.* аждаҳокирдор,

аждаҳоҳӯй.

АЖДАҲОВАШ *اژدهاوش* 1. *ниг.* аждаҳомонанд. 2. *мач.* аждаҳокирдор, бадкор, бадҳайбат.

АЖДАҲОДҶШ *аژدهادوش* *киноя аз* Заҳҳок – қаҳрамони афсонавии «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ, ки аз китфонаш мор рӯидааст ва ўро Заҳҳоки морон мегуфтанд.

АЖДАҲОК *аژدهاک* номи қадимии Заҳҳок, Заҳҳоки морон, подшохи афсонавӣ, ки дар «Шоҳнома» тасвир шудааст.

АЖДАҲОКЕШ *аژدهاکیش* *ниг.* аждаҳоҳӯй.

АЖДАҲОМОНАНД *аژدهаманند* монанди аждаҳо, мисли аждаҳо.

АЖДАҲОНАФС *аژدهанфс* *мач.* баднафс, одами калоннафс.

АЖДАҲОПАЙКАР *аژدهапайкар* калончусса, қавитан.

АЖДАҲОСАР *аژدهасар* он чи ё он ки сари калони бадвоҳима дорад.

АЖДАҲОФАШ *аژدهафаш* *кит.* монанди аждаҳо, аждаҳомонанд, ҳайбатнок.

АЖДАҲОХҶ(Ӣ) *аژدهахо(ӣ)* 1. аждаҳокирдор, аждаҳотабъ, аждаҳосиришт. 2. *мач.* бадкирдор, бадтабиат.

АЖДАҲОШАВАНДА *аژدهашونده* :асои аждаҳошавандаи Мӯсо *киноя аз* асои Мӯсо пайгамбар, ки тибки ривоятҳо ҳангоми ба замин партофтани он ба аждаҳо мубаддал гашта, моли амволи соҳиронро фуру бурдааст.

АЖДАҲОШИКОР *аژدهашикар* 1. шахсе, ки шикори аждаҳо мекунад. 2. *мач.* пурзӯр, тавоно, қавӣ.

АЖДАҲОШИКОРӢ *аژدهашикари* 1. шикори аждаҳо кардан, аждаҳогириӣ. 2. *мач.* пурзӯри, пурқувватӣ, тавоноӣ.

АЖРИҚИЧАШМ *аژرقى چشم* зебочашм.

АЖРИҚӢ *аژرقى* :чашмони ажриқӣ чашмони зебо.

АЗ *аз* *пешојанд* 1. *сарчашмаи амалу ҳаракатро* ифода мекунад; **ранчидан аз касе, тарсидан аз чизе...** 2. *аиёро мефаҳмонад, ки дар иҷрои амал истифода мешавад ва саршавии амал ва*

*объекти ҳаракат ба вай вобаста аст; дар ин маврид беитар бо феълҳои доштан, гирифтани меояд: аз дасти касе доштан. 3. барои ифодаи муносибатҳои сабаби рӯй додани ҳаракату амал истифода мешавад: аз гушнагӣ, аз мондагӣ. 4. ҷои зуҳури шахс ё чизи дигарро ифода мекунад: аз деҳан..., аз шаҳри... 5. барои муқоисаи ду ё якчанд аиё истифода мешавад: аз касе (чизе) калонтар. 6. ба ҷузъи гурӯҳ, чизи том ё навъи чизҳо ишора мекунад: аз растаҳон... 7. аз як ҳолат баромадан ва ба ҳолати дигар баргаштанро ифода мекунад. **баргаштан аз ақида, аз роҳ.** 8. чизеро ишион медиҳад, ки чизи дигар аз он сохта шудааст: **аз оҳану пӯлод.** 9. ба манбаъ ва ҷои ҳосил шудан ва гирифта шудани чизе, ба ҳудуди доираи мавзӯ ва аиё ишора мекунад: **аз ҳаёти..., аз саргузашти...** 10. ба муносибатҳои замони (саршавии ҳаракату амал ва г.) ишора мекунад, дар ин маврид беитар калимаҳои ифодакунандаи вақту замон (рӯз, аввал, сол, ҷавонӣ, саҳар, тобистон, фурсат ва г.) бо пешоянди «аз» кор фармуда мешавад: **аз тирамоҳи..., аз соли...** 11. бо ҷонишинҳои шахсӣ ва ишоратӣ омада, мансубиятро ифода мекунад; **аз ту, аз он, аз вай.** 12. бо пешоянди то ва ба (аз... то..., аз... ба...) омада, фосилаи муайяни масоҳату вақт ва оғози чизеро ифода мекунад: **аз сари шом то саҳар.** 13. таркибҳои зарфӣ месозад: **аз боло, аз нав, аз миён, аз поён, аз сари нав ва г.** 14. ба воситаи бандани изофӣ аз калимаҳои дигар пешвандҳои номи изофӣ месозад: **аз барон, аз баҳри, аз боисн, аз вачҳн, аз гоғти, аз дасти, аз қабилн, аз қарри, аз лабн, аз мобайни, аз роҳн, аз сабаби, аз сари, аз тарафи, аз хусусн, аз ҳузурн, аз ҷонибн, аз ҷумлан, аз шарофати ...** 15. таркибҳои пешоянди номи месозад, ки худ пешоянди аз дар он ҷузъи дуввумро ташкил медиҳад: **берун аз, қабл аз, мақсад аз ва г.** 16. бо феъл омада навъи муайяни фразеологизмҳои феълро ташкил медиҳад: **аз даст баровардан, аз даст додан, аз назар гузаронидан, аз но афтодан, аз чашм мондан, аз чизе (ҷое) гузаштан; аз нав боз, дубора, такроран; аз бар кардан аз ёд кардан, хифз кардан.***

АЗАЛ *а. از* аввали аввалҳои замон, ибтидои даҳр; **аз азал** аз ибтидо, аз аввал, аз рӯзи аввал; **рӯзи азал** *д.* аввали офариниши ҷаҳон, рӯзи нахустини пайдоиши олам.

АЗАЛА *a.* عضله мушак, мушаки бадан.

АЗАЛӢ ازلى абадӣ, ҷовидонӣ, ҳамешагӣ.

АЗАМАТ *a.* عظمت 1. бузургӣ, калонӣ; хашамат, шукӯх. 2. *мач.* баходур, далер, қахрамон, диловар.

АЗБ *a.* عذب *кит.* форама, бомаза, гуворо, хуштаъм; ширин.

АЗБАС ازبس *шакли кӯтоҳшудаи азбаски.*

АЗБАСКИ ازبسکه *пайвандак* зеро, зеро ки, аз сабаби он ки, дар натиҷаи он ки, чунки, бинобар, бинобар он ки.

АЗБГӢЙ عذب گوى *кит.* ширинсухан, хушбаён.

АЗВОҚ *a.* اذواق *ч.* завқ.

АЗВОЧ *a.* ازواج *ч.* завч.

АЗДАСТДИХӢ از دست دهی *исми амали аз даст додан; бойдиҳӣ, зоеъ кардан, гум кардан.*

АЗДИГАРСОЗӢ ازديگرسازى *исми амали аз дигар сохтан; азнавсозӣ, аз нав ташкил кардан, аз нав барқарор кардан.*

АЗДОД *a.* اذداد 1. *ч.* зид(д). 2. *зби.* калимае, ки ду маънои зидди якдигар дорад (*мас., калимаи фароз дар адабиёти классикӣ ҳам ба маънои «кушод» ва ҳам ба маънои «баста» истеъмоли шудааст*).

АЗДУСАР از دوسر ба ҳар ҳол, хоҳӣ нахоҳӣ, ҳатман.

АЗЕРО(К) ازيرا(ک) *кҗи.* зеро, зеро ки, чунки, бинобар ин, аз ин сабаб, бинобар, аз ин ҷиҳат.

АЗЗАВАЧАЛ(Л) *a.* عظهوجل бузург, пурқудрат, кабир (*аз номҳои Худованд*).

АЗИЗ *a.* عزيز 1. гаронбаҳо, пуарзиш; гиромӣ, арҷманд. 2. мӯътабар; муқаддас. 3. меҳрубон, гамхор, шафик; азиз доштан гиромӣ доштан, ҳурмат кардан. 4. порсо, диндор.

АЗИЗУЛВУЦУД عزيزالوجود ноёб, кимат, гаронқадр.

АЗИМ *a.* عظيم 1. калон, бузург, боазамат: кӯҳи азим. 2. васеъ, паҳновар, нопадоканор. 3. хеле бисёр, анбӯх: сипоҳи азим, издиҳомӣ азим; балон азим офати калон, ҳодисаи ногаҳонии пурдаҳшат; савоби азим кори басе хайр, некии зиёд.

АЗИМАТ *a.* عظيم 1. қасд, хошиш, майл, ният. 2. майли сафар кардан ба ҷое, сафар. 3. сеҳр, афсун, чоду.

АЗИМАТГАР عزيزمگر *кит.* афсунгар, чодугар.

АЗИМӢ عظيمӣ азамат, калонӣ, бузургӣ.

АЗИМУТ ازيمت (*аз ассумут-и арабӣ*) кунчи байни хати ҳаракати муайян ва самти шимол, ассамт: аз рӯи азимут роҳ паймудан.

АЗИМУШШАӢН *a.* عظيم الشأن оликадр, баландмартаба.

АЗИЯТ *a.* اذيت озор, азобу алам, кулфат, ранҷ; азият дидан, азият кашидан азоб кашидан, азоб дидан.

АЗИЯТДИДА اذيت ديده азобкашида, ранҷдида.

АЗИЯТДИХАНДА اذيت دهندۀ азобдиҳанда, ранҷрасон.

АЗИЯТДИХӢ اذيت دهی озор додан, ранҷу кулфат додан.

АЗИЯТКАШ اذيت كش азобкашанда, озорбинанда, чафокаш.

АЗИЯТОВАР اذيت آور азобовар.

АЗКИЁ(Ъ) *a.* از كياء *ч.* закӣ.

АЗКОР *a.* اذكار *ч.* зикр.

АЗКОРАФТОДА از كاراتاده корношоям, кӯҳна.

АЗКОРАФТОДАГӢ از كاراتادگى корношоямӣ, чизи бекора, кӯҳна.

АЗЛ *a.* عزل *кит.* аз кор холӣ кардан, бекор кардан, аз мансаб гирифтан.

АЗЛАМУЗЗОЛИМИН *a.* اظلم الظالمين *кит.* золимтарини золимон.

АЗМ I *a.* عزم ният, қасд, ирода; азми росих иродаи маҳкам (қавӣ); азму саъй кӯшишу гайрат, ҷидду ҷаҳд; азм кардан (намудан) ният кардан, қасд кардан; азро қазм кардан саҳт миён бастан барои иҷрои коре; азми худро шикастан аз қавли худ гаштан.

АЗМ II *a.* عظم *кит.* устухон; азми рамим устухони пӯсида, кӯҳна.

АЗМИНА *a.* ازمنه *ч.* замон.

АЗНАВСОЗӢ از نوسازى *исми амали аз сари нав сохтан; азнавсозии шабакаи обёрӣ, азнавсо-*

- зии хоҷагӣ, азнавсозин барномаи таълим.
- АЗНАЗАРГУЗАРОНӢ** از نظر گذرانی *исми амали аз назар гузаронидан; санчиш, тафтиш, дида баромадан: азназаргузаронии ҷумҳуриявии ҳаваскорони санъат.*
- АЗНОБ** *а. اذنب ҷ. занаб.*
- АЗО** *а. عزا сӯг, сӯгворӣ, мотам; маросими мотам: либоси азо; азо гирифтан мотам гирифтан; азо доштан маросими сӯгворӣ ба ҷо овардан, сӯгвор будан.*
- АЗОБ** *а. عذاب озор, дард, ранҷ, машаққат, укубат: азоби ботинӣ, азоби рӯҳӣ, азоби вичдон; азоби гуруснагӣ машаққати гуруснагӣ, гуруснагии бисёр сахт; азоби гӯр а) d. азо-бе, ки тибқи ривоятҳои динӣ ду фаришта – Мункару Накир ба одами гунаҳкор дар гӯр медиҳанд; б) маҷ. азоби сахт: азоби зиндагӣ ранҷу кулфати рӯзгор; азоби марг дарди ҷонканӣ, таҳлукаю талвосан мурдан; азоби охират азоби дӯзах; азоби ҷисмонӣ лату кӯб, шаттаю шаллоқ, дарди бадан; дар азоб будан (рӯҳан ва ҷисман) азобу машаққат кашидан.*
- АЗОБДИДА** عذاب دیده *сифати феълии замони гузашта аз азоб дидан; азобкашида; абгору дардманд.*
- АЗОБДИҲАНДА** عذاب دهنده *сифати феълии замони ҳозира аз азоб додан; азиятдиҳанда, озоррасон.*
- АЗОБДИҲӢ** عذاب دهی *исми амал аз азоб додан; озордиҳӣ, лату кӯб кардан.*
- АЗОБКАДА** عذاب کده *кит. ҷои азобдиҳӣ, хонаи шиканча.*
- АЗОБКАШИДА** عذاب کشیده *сифати феълии замони гузашта аз азоб кашидан; азобдида, ранчкашида.*
- АЗОБКАШӢ** عذاب کشی *исми амал аз азоб кашидан; ба дарду ранҷ будан, ранҷбинӣ, дучоршавӣ ба машаққат.*
- АЗОБНОК** عذاب ناک *дарднок, ранҷовар.*
- АЗОБОВАР** عذاب آور *машаққатовар, азиятдиҳанда.*
- АЗОГИРӢ** عزایگیری *исми амал аз азо гирифтан; мотамгирӣ.*
- АЗОДОР** عزادار *мотамдор, сӯгвор, мотамзада,*
- азогирифта.*
- АЗОДОРӢ** عزاداری *исми амал аз азо доштан; сӯгворӣ, азогирӣ: азодорӣ кардан.*
- АЗОЗИЛ** *а. عزازیل номи шайтон, иблис.*
- АЗОИМ** *а. عزائم//عزایم 1. ҷ. азимат. 2. ҷ. азм I. 3. афсун ва дуохое, ки ба беморон мехонанд, дуохонӣ.*
- АЗОИМХОН** عزائم خوان *дуохон, афсунгар.*
- АЗОИМХОНӢ** عزائم خوانی *исми амал аз азоим хондан; афсун хондан, дуо хондан.*
- АЗОН** *а. اذان d. бонги даъват ба намоз, даъвати муаззин барои хондани намоз; азони бемаҳал азоне, ки ба ақидаи хурофотпарастон барои дафъи бало хонда мешавад; azon гуфтан // azon хондан даъват кардан ба намоз.*
- АЗОНГӢ (Ӣ)** اذان گوئی *он ки azon мегӯяд, муаззин.*
- АЗОНГӢӢ** اذان گوئی *азон гуфтан.*
- АЗОНИХУДӢ** از آن خودی *одами худӣ, одами наздик.*
- АЗОТ** *ю. ازات хим. унсури химиявӣ, ки аз гази бибӯй ва беранг иборат аст.*
- АЗОТӢ** ازاتی *мансуб ба азот; аз азот ҳосилшуда: нуриҳои азотӣ.*
- АЗОХОН** عزاخوان *навҳагар, шахсе, ки дар мотами касе навха ва гиряву нола мекунад.*
- АЗОХОНА** عزاخانه *ҷое, ки дар он касе мурдааст, мотамхона.*
- АЗОХОНӢ** عزاخوانی *исми амал аз азо хондан; навҳагарӣ дар мотами касе.*
- АЗПОАФТОДА** از پافتاده *сифати феълии замони гузашта аз по афтодан; базаминафтода; аз-помонда.*
- АЗПОМОНДА** از پامانده *сифати феълии замони гузашта аз по мондан; маҳрум аз қобилияти роҳравӣ: бемори азпомонда.*
- АЗРАҚ** *а. ازرق кит. ранги кабуд, нилгун, осмониранг.*
- АЗРАҚӢ** ازرقی *кит. 1. мансуб ба азрақ. 2. нилгун, кабудранг*
- АЗРАҚЛИБОС** ازرق لباس *1. кабудлибос, кабудпӯш. 2. киноя аз сӯфӣ, аҳли тасаввуф.*

- АЗРАҚПҶШ** ازرقپوش шахси либосаш азрақӣ, кабудпӯш.
- АЗРАҚФОМ** ازرقفام кабудранг, осмониранг, нилгун.
- АЗРАҚЧАШМ** ازرقچشم кабудчашм; зогчашм; гурбачашм.
- АЗРО** *a.* عذرا *кит.* духтар, дӯшиза; бокира, афифа.
- АЗРОИЛ** *a.* عزرائيل *д.* номи фариштаи марг, малакулмавт.
- АЗРОР** *a.* اضرار *ч.* зарар.
- АЗУД** *a.* عضد *кит.* 1. бозу. 2. маҷ. ёр, ҳамдам; мададгор, пушту паноҳ.
- АЗУЛ** *a.* عدول *кит.* 1. маломаткунанда, маломатгӯӣ. 2. гайбаткунанда, гайбатгӯӣ.
- АЗФАР** *a.* اذفر *кит.* тезбӯ; мушки азфар мушки бисёр хушбӯӣ, мушки холис.
- АЗХУДКУНӢ** ازخودکنی 1. *исми амали аз худ кардан*; азбаркунӣ, ёдкунӣ, ҳифзкунӣ; ёдгирӣ; азхудкунӣ дарс. 2. соҳибӣ кардан, ба даст даровардан. 3. ба қор даровардан: азхудкунӣ саноат, азхудкунӣ заминҳои беқорҳоида.
- АЗХУДРАФТА** ازخودرفته 1. *сифати феълӣи замони гузаштаи аз худ рафтан*; худро фаромӯшкарда. 2. пурқибру гурур.
- АЗҲАР** *a.* ازهر 1. дурахшонтар, тобонтар, равшантар. 2. дурахшон, тобон, равшан.
- АЗҲО** *a.* اضحى *д.* иди қурбон, ки дар даҳуми моҳи зулҳиҷча барпо мегардад.
- АИЗЗА** *a.* اعزه *ч.* азиз; **аиззаи аҳбоб** азизони маҳбуб, ёрони боиззат.
- АИЛ//АЙИЛ** *m.* اييل *гуфт.* тасмаи маҳсусе, ки бо он тӯқумро ба хайвони саворӣ (*асну хар*) мебанданд, пуштанг.
- АИММА** *a.* ائمه *ч.* имом.
- АЙ** *аӣ* *нидои* таачҷуб, хайронӣ, таассуф *ва м. ин.*
- АЙБ** *a.* عيب 1. норасоӣ, нуқсон, камбудӣ: **ин мол ҳеҷ айб надорад**. 2. таъна, маломат, сарзаниш; **айба кӣ қунад? маиб** (*зарб.*). 3. нанг, ор, боиси шарм: **пурсидан айб нест, дар ин қор ҳеҷ қон айб нест**. 4. гуноҳ, қурм, амали нораво; **ба айби ... а)** бо гуноҳи ...; **бо хатои ...; б)** ба сабаби ..., аз сабаби ..., бинобар он ки; ба касофати ...; **айби шаръӣ** нуқсони қонунӣ (*аз рӯи ҳукми шарӣ*); **айбу гуноҳ** нуқсону гуноҳ; **айбу нанг** шарму нанг, оро номус, нангу ор; **айбу нуқсон** камбудию иллат; **айб донистан** нанг ҳисоб қардан, нораво донистан; **айб ёфтан** ошқор сохтани нуқсоне, иллат ёфтан; эрод гирифтани; **айб мондан** ба касе ё ба чизе эрод гирифтани, касеро ё чизеро наҳ задани; **айб қустан** нуқсону норасоӣ қофтани; хӯрдагирӣ қардан; **айби касеро ба гарданаш мондан** камбудии касеро собит қардан; **айбро ба гардани касе мондан** касеро айбдор қардан, ба зиммаи касе гуноҳе бор қардан; **айб мадор** таъна назан, айбдор нақун.
- АЙБА** *a.* عيبه *кит.* 1. ҳалта, саноч, ки аз чарм дӯхта мешавад; чомадон, тӯрбаи чармин. 2. чавшан.
- АЙББИН** عيببين айбҷӯӣ, бадандеш, баднок.
- АЙБГИР** عيبگیر *ниг.* айбҷӯӣ, айбгӯӣ(ӣ).
- АЙБГИРӢ** عيبگیری *ниг.* айбҷӯӣ, айбгӯӣ.
- АЙБГУЗОРӢ** عيبگذاري *исми амал аз айб гузоштан*; гуноҳеро ба гардани касе бор қардан; айбдоркунӣ.
- АЙБГӢ(Ӣ)** عيبگو(ى) он ки ба рафтор ва гуфтори дигарон айб мемунад, нуқсонҷӯ, хурдагир.
- АЙБГӢӢ** عيبگوئى нуқсонҷӯӣ, хурдагирӣ, айбу эрод гирифтани аз касе, амал ва рафтори айбҷӯ.
- АЙБДОН** عيبدان хусусияти шахсе, ки айбро мешиносад ва ё аз айб огоҳ аст, донандаи айбу нуқсон.
- АЙБДОР** عيبدار 1. он ки аз ӯ камбудие сар задааст; гунаҳгор, мучрим: **айбдор қардан, айбдор шудан**. 2. иллатнок, нуқсондор.
- АЙБДОРӢ** عيبدارى *исми амал аз айб доштан*.
- АЙБДОРКУНАНДА** عيبدارکننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз айбдор қардан*; он ки касеро гунаҳгор мекунад; он ки айбу нуқсони касеро собит мекунад: *ҳуқ.* **айбдоркунандаи давлатӣ, айбдоркунандаи ҷамъиятӣ.**
- АЙБДОРКУНӢ** عيبدارکنى *исми амал аз айбдор қардан*; гунаҳгор қардан.
- АЙБДОРШАВАНДА** عيبدارشونده *сифати феълӣи*

- замони ҳозира аз айбдор шудан; шахсе, ки ба гуноҳе айбдор карда мешавад.
- АЙБДОРШУДА** عيبدار شده *сифати феъли* замони гузашта аз айбдор шудан; гунаҳгоршуда, маҳкумшуда ба гуноҳ.
- АЙБМОНӢ** عيب ماني *исми амал аз айб мондан*; айбдор кардан: ҳуқ, айбмонии обективӣ.
- АЙБНОК** عيبناк айбдор; нуқсоннок, иллатнок.
- АЙБНОКӢ** عيبناكى айбдорӣ, айбнок будан, холат ва вазъияти айбнок.
- АЙБНОМА** عيب نامه *ҳуқ.* ҳукми айбдоркунӣ, ҳуччати айбдоркунӣ, хулосаи ҳукми мурофия.
- АЙБПӢШ** عيب پوش он ки ё он чи нуқсон ва гуноҳи касеро мепӯшонад.
- АЙБПӢШӢ** عيب پوشى *исми амал аз айби касе ё чизеро пӯшидан*; тарафгирӣ.
- АЙБЧӢӢ** (И) عيب جوى *бадгӯй, бадхоҳ, бадандеш, хӯрдагир.*
- АЙБЧӢӢ** عيب جويى *исми амал аз айб чустан*; нуқсончӯй, хӯрдагирӣ, бадхоҳӣ.
- АЙБШУМОР** عيب شمار шуморандаи айбу нуқсонҳои дигарон; шахсе, ки айби дигаронро баршумурда баён мекунад.
- АЙВОН** *а.* ايوان 1. пеши хона, ки болояш пӯшида ва тарафи пешаш кушода бошад; нишастгоҳ, суфаи баланди болопӯшида. 2. *кит.* коҳ, қаср.
- АЙВОНДОР** ايواندار хона ва биное, ки айвон дорад.
- АЙВОНЧА** ايوانچه 1. *шакли тасғири айвон*, айвони хурд. 2. соябони поядор; суфаи болопӯшида дар истгоҳи нақлиёти мусофиркашӣ (*аз қабил* автобус, троллейбус *ва ғ.*).
- АЙҒИР** *т.* ايغير *гуфт.* асп
- нари зотӣ; муқоб. байтал.
- АЙҒОҚ** *т.* ايغاق *гуфт.* авбош, пархошчӯ, хангомачӯ, беодоб, шӯрапушт.
- АЙҒОҚӢ** *т.* ايغاقى *гуфт.* авбошӣ, чангарагӣ, хангоматалабӣ.
- АЙДУН** ايدون *шакли дигари эдун.* 1. акнун, ҳозир. 2. инчунин; ҳамин тариқа, ба ин тарик.
- АЙӢМ** *а.* ايام 1. *ҷ.* явм (рӯзҳо). 2. даврон, замон. 3. вақт, фасл, мавсим: айӢми ачуз, айӢми гузашта, айӢми ид, айӢми паврӯз, айӢми обхезӣ, айӢми чавонӣ, айӢми барфу борон, айӢми собиқа; гардиши айӢм гузашти рӯзгор.
- АЙӢР** *а.* عيار *зирак, чобук, маккор, хилагар, фиребгар; найрангбоз, фиребанда; ♢ дилбари айӢр дилбари шӯҳи фаттон ва дилфиреб.*
- АЙӢРӢ** عيارى айӢр будан, зиракӣ; маккорӣ, фиребгарӣ.
- АЙӢРНАМО** عيارناما *намои айӢрӣ доштан, монанди айӢр будан.*
- АЙӢРОН** عياران *таър.* табақа ё гурӯҳи мардум дар даврони Аббосиён дар Хуросону Мовароуннахру Сиистон, ки часуру силаҳшур ва чавонмард буда, аз бенавоён ва камбағалон ҳимоят мекарданд.
- АЙӢРОНА** عيارانه айӢрмонанд; ба таври айӢр амалкунанда: чашмони айӢрона, айӢрона гап задан, айӢрона табассум кардан, айӢрона чашмакӣ задан.
- АЙӢРПЕША** عيارپيشه маккор, фиребгар, дузд.
- АЙӢШ** *а.* عياش ба айш додашуда, айшдӯст, айшпараст, айшунӯшкунанда.
- АЙӢШӢ** عياشى умр бо хушӣ гузарондан, ишратпарастӣ, айшпарастӣ.
- АЙӢШОНА** عياشانه монанди айӢш, ба тарзи айӢш.
- АЙЗАН** *а.* ايضا *кит.* дубора, бори дигар, такроран; боз; низ.
- АЙЛОҚ** *т.* ايلاق (*шакли дигари яйлоқ*) чои серобу алаф, ки дар тобистон ва қисман зимистон чорворо он чо мечаронанд ва парво мекунанд.
- АЙМАН** *а.* ايمن *кит.* 1. рост, тарафи рост. 2. хучиста, муборак.
- АЙН** *а.* عين 1. *номи ҳарфи бисту якуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (ع), ки дар ҳисоби абҷад ба адади 70 баробар аст; айни мӯҳмала ҳарфи айни бенуқта дар алифбои арабии тоҷикӣ; муқ. ғайни мӯъчама (ғайни нуктадор).* 2. *кит.* чашм, дида, басар. 3. *кит.* моҳият, асл, сарчашма; айни ... худи..., дар худи ...; дар айни ... дар худи ..., дар ҳамон вақти...; дар айни замон дар ҳамон вақт, дар худи ҳамон вақт;

- хамзамон; дар айни хол дар хамин вақт, холо.
- АЙНАК** عینک асбоб ва василаи дорои ду даста ва ду шиша, ки барои пурзӯр кардани биной, ҳимояи чашм аз нури хуршед ё инъикоси сафедии барф, пешгирӣ аз даромадани ашӯи беруна ба чашм истифода шуда, болои бинӣ гузошта мешавад: **айнаки ғаввосӣ**, **айнаки дудӣ**, **айнаки офтобӣ**, **айнаки чӯшкорӣ** (кафшерӣ), **айнаки шиноварӣ**; ◊ **айнаки зону** устухони гирди рӯи зону, кулчаи зону, сари зону.
- АЙНАКДОР** دار عینک он ки ба чашм айнак гирифта бошад, айнакпӯш; ◊ **мори айнакдор** мори захрнок, ки гирди чашмонаш айнак барин халқа дорад.
- АЙНАКӢ** عینکی ниг. айнакдор.
- АЙНАКНОК** عینک ناک ниг. айнакдор.
- АЙНАКСОЗ** عینک ساز он ки айнак месозад: **устои айнаксоз**.
- АЙНАКСОЗӢ** عینک سازی 1. амал ва шугли айнаксоз. 2. фурушгоҳ ё коргоҳе, ки дар он айнак месозанд ё таъмир мекунанд ва мефурушанд.
- АЙНАКФУРӢШ** عینک فروش фурушандаи айнак.
- АЙНАКФУРӢШӢ** عینک فروشی 1. маҳал ва ҷои фуруши айнак: **мағозаи айнакфурушӣ**. 2. амал ва шугли айнакфуруш.
- АЙНАН** ا. عیناً монанд, назир; тамоман монанд, баробари асл, шабеҳи асл; **айнан нақл кардан** гуфтаи касеро бе каму зиёд овардан ва ё гуфтани.
- АЙНИШИНОС** عینی شناس он ки ба омӯзиш ва таҳқиқи ҳаёту фаъолияти Садриддин Айни машғул аст.
- АЙНИШИНОСӢ** عینی شناسی соҳаи махсуси адабиётшиносӣ, ки ҳаёт ва фаъолияти илмию адабии Садриддин Айниро меомӯзад.
- АЙНИЯТ** ا. عینیت 1. аслият, худӣ будан, зотӣ будан. 2. монандӣ, баробарӣ, яксонӣ.
- АЙНӢ** عینی 1. он чи ба чашм дида мешавад. 2. аслӣ, ҳақиқӣ, воқеӣ; мушаххас; *муқоб.* **зеҳнӣ**; **додари айнӣ** додари ҳақиқӣ, додари ҳамбатн. 3. таҳаллуси сардафтари адабиёти давраи нави тоҷик Садриддин Саидмуродзода Айни

(1878-1954).

- АЙНУЛАӢН** а. عین العیان кит. бисёр возеҳ ва равшан.
- АЙНУЛКАМОЛ** а. عین الکمال чашмзаҳм, бадназарӣ, чашмрасӣ.
- АЙНУЛҲАӢТ** а. عین الحیات кит., ниг. **об** (оби зиндагӣ).
- АЙНУЛЯҚИН** а. عین الیقین маълумоти аниқ, дониши дуруст, маълумоте, ки аз мушоҳида ва дарк намудани чизе пайдо шудааст.
- АЙРОН** т. ايران чурғоти беравган, дӯғ.
- АЙСАР** т. ایسر кит. чап, самти чап, тарафи чап.
- АЙСБЕРГ** англ. айсберг кӯҳи яхини шиновар дар уқёнус, ки барои киштиҳо ва баҳрнавардон хеле хавфнок мебошад.
- АЙТОМ** а. ایتم ҷ. ятим.
- АЙФУДА** ایفده кит. беҳуда; ёва, лофу газоф.
- АЙФУДАСАРӢ** ایفده سری кит. лофзанӣ, беҳудагӯӣ.
- АЙШ** а. عیش ҳаёти хушу хурсандона; кайфу сафо ва бегамӣ, хушгузаронӣ, ишрат: **зикри айш** – нисфи айш (*мақ.*); **айшу ишрат** // **айшу нишот** кайф, хузуру ҳаловат; хурсандиву хушхолӣ; **айш кардан** кайф кардан, роҳату хузур кардан; **ба айши касе** халал расондан кайфи касеро парондан, ба роҳати касе монез шудан; **айшу нуш маҷ.** хушгузаронӣ бо бодагусорӣ; **доди айш додан** айшу ишрат ва шодию бозиро ба дараҷаи олий расондан.
- АЙШАФРӢЗ** عیش افروز тарабангез, айш гармкунанда, нишотовар.
- АЙШГОҲ** عیش گاه маҳал ва макони хушгузаронӣ, ҷои айшу ишрат.
- АЙШДӢСТ** عیش دوست он ки хушгузарониро дӯст медорад, айшпараст, айёш.
- АЙШДӢСТӢ** عیش دوستی амал ва рафтори айшдӯст.
- АЙШОБОД** عیش آباد диёр ё маҳалли айш, ҷои маишат.
- АЙШПАРАСТ** عیش پرست ниг. айшдӯст.
- АЙШПАРАСТӢ** عیش پرستی ниг. айшдӯстӣ.
- АЙШПАРВАР** عیش پرور ниг. айшдӯст.

АЙШПАРВАРӢ *عیش پروری* *ниг.* айшдӯстӣ.

АЙШСОЗ *ساز عیش ساز* хушдилу шодмон ё хушгузарон, созмондиҳандаи айшу тараб.

АЙШСОЗӢ *عیش سازی* созмондиҳии амали айшу ишрат, хушгузаронӣ.

АЙШТАЛАБ *طلب عیش талабгори* хушгузаронӣ, он ки барои айшу ишрат кӯшиши тамои дорад, чӯёи кайфу сафо.

АЙШХОНА *عیش خانه* чои хушгузаронӣ бо бодагусориву созу суруду ракс.

АЙӢЮҲАННОС *ا. ايها الناس* *кит.* калимаи хитоб: эй мардум!, эй ҷамоат!, мардум!

АЙӢЮҲАССАЛОТ *ا. ايها الصلاة* *д.* эй намозгузарон! (даъвати мардум ба намоз).

АЙӢЮҲАССОҚӢ *ا. ايها الساقى* *кит.* калимаи хитоб: эй соқӣ!

АКА *ا. كه* 1. бародари калонӣ. 2. *кит.* калимаи *муроҷиат*, ки хурдон ба ҷавону мардони аз худ калон аз рӯи иззату ҳурмат мегӯянд, ё ба номи онҳо ҳамроҳ мекунад.

АКАДЕМИЗМ *ю. ا. كدميزم* *кхн.* пурра ба анъана дода шудан ё аз паси назария шуда, аз амалия дур гаштан дар соҳаи илм.

АКАДЕМИК *ю. ا. كدميك* узви пайвастан (ҳақиқии) академияи илмҳо.

АКАДЕМИКӢ *ا. كدميكى* *мансуб ба академик*; ба академик хос: **маоши академикӣ**.

АКАДЕМИЯ *ю. ا. كدميه* 1. муассисаи олии тадқиқи илм ё санъат: **академияи илмҳо**, **академияи кишоварзӣ**, **академияи илмҳои омӯзгорӣ**. 2. номи баъзе мактабҳои оли: **академияи муҳандисин ҳарбӣ**.

АКАДЕМИЯВӢ *ا. كدميوى* *мансуб ба академия*: **муассисаи академиявӣ**.

АКАДЕМӢ *ا. كدمى* 1. *мансуб ба академизм*; риякунандаи анъанаҳои нек; **театри академӣ** номи фаҳрие, ки ба театрҳои беҳтарин аз тарафи ҳукумат дода мешавад. 2. таълимӣ: **соати академӣ**, **руҳсатии академӣ**.

АК-АК *ا. كاك* *кит.* калимаи тақлиди овоз барои ифодаи садои саг, аккас: **ак-аки саг**.

АКАМУЛЛО *ا. كه ملا* *гүфт.* калимаи *муроҷиат* эҳтиром ба марди аз худ калон.

АКБАР *ا. اكبر* кабиртар; калонтар, бузургтар.

АКВАМАРИН *лот. ا. اكومرين* як навъ санги киматбаҳои шаффофи чилодор, ки осмонранг ё сабзтоб аст.

АКВАРЕЛ *фр. ا. اكوريل* 1. ранги обӣ, ранге, ки дар об ҳал мешавад. 2. сурате, ки бо ранги обӣ кашида шудааст.

АКВАРИУМ *лот. ا. اكوريوم* зарфи махсуси шишагӣ барои нигоҳ доштани ҷонварҳои обӣ, аз қабили моҳӣ ё растаниҳои обӣ.

АКДАР *а. ا. كدر* *кит.* тиратар, тира.

АКДИШ *т. ا. كدش* *кит.* 1. омехта, имтизочёфта. 2. омехтаи ду хун, дурага. 3. *маҷ.* аспидурага. 4. *д.* нафси инсонист, ки аз лохутӣ – раҳмонӣ ва носутӣ – инсонӣ имтизоч (таркиб) ёфтааст. 5. маҳбуб, маҳбуба.

АКИД *а. ا. كيد* *кит.* маҳкам, саҳт, устувор.

АКИДАН I *а. ا. كيدا* қатъан, ҷиддан.

АКИДАН II *а. ا. كيدن* ак-ак кардан, ҷакидани саг.

АККА *а. ا. كه* *зоол.* номи парандаи думдароз аз ҷинси зог.

АККАС//АККОС *ا. ا. كاس/اكاس* *кит.* калимаи тақлиди овози саг, садои саг.

АККОЛ I *а. ا. كال* *лаҳҷ.* бозиест, ки дар он бо калтаки начандон дароз ҷӯбчаи ду нӯғаш тарошидашудаеро зада мепарронанд, ҷилликдангал.

АККОЛ II *а. ا. كال* 1. *кит.* пурхӯр, носерам. 2. моддаи моеи сӯзонанда ва хӯранда, ки мисли тезоб ба ҳар чӣ расад, сӯроҳ мекунад.

АККОЛБОЗӢ *а. ا. كال بازى* бозии аккол, ҷилликбозӣ, ҷилликдангал.

АККОЛДАСТА *а. ا. كال دسته* дангал, ҷӯбе, ки ба воситаи он ҷилликро мезананд.

АККОРД *ит. ا. كارد* ҳамовозии ҷандин лаҳни мусиқие, ки нотаҳои онҳо аз якдигар дар фосилаҳои гуногун воқеъ шудаанд.

АККОРДЕОН *фр. ا. كارد يان* *мус.* асбоби мусиқӣ аз навъи баян.

АККОС I *а. ا. كاس* *ниг.* аккас; **аккос задан** ав-ав кардан, ҷакидан.

АККОС II *а. ا. كه كاس* *кит.* суратгир, аксбардор.

АККОСЗАНИ اکاسزنى چакидани саг: саг ба аккосзани даромад.

АККОСИ عكاسى суратгирӣ; касби суратгир; когази аккосӣ когази махсус барои расм.

АККОСХОНА عكاسخانه аккосӣ, ҷои (хонаи) суратгирӣ.

АККРЕДИТИВ олм. اكريدتيو 1. мол. пешпардохт, ҳуҷҷати пулӣ, ки ба намояндаи як муассисаи кредитӣ барои аз дигар муассисаи қарздиҳанда гирифтани пул дода мешавад, варақаи эътибор. 2. дипл. эътиборнома, ваколатномаи намояндаи як давлат дар давлати дигар.

АККУМУЛЯТОР лот. اكوملتار асбоби ғункунии қувваи барқ (аз қабилӣ батарея), барқанбор.

АККУМУЛЯТОРИ اكوملتارى мансуб ба аккумулятор: батареяи аккумуляторӣ.

АКЛ а. اكل кит. хӯрдан.

АКМАЛ а. اكمل комилтар, пурратар.

АКМАҲ а. اكمه кит. кӯри модарзод; муқоб. аъмо.

АКНОФ а. اكناف ҷ. канаф; гирду атроф; гӯшаву канораҳо.

АКНУН/КУНУН اكنون//كنون ҳоло, ҳозир, имрӯз, ин вақт, ҳамин дам, алҳол.

АКО اكا ниг. ака.

АКОБИР а. اكابر ҷ. кабир; калонон; бузургон; аъён.

АКОБИРЗОДА اكابرزاده калонзода, аъёнзода.

АКОСИРА اكاسيره ҷ. кисро (муарраби Хусрав буда, ба забони арабӣ дар шакли Кисро дохил шуда, шакли ҷалъи он ба маънии шоҳон сохта шудааст, подшоҳони сосонӣ).

АКР англ. اكر андозаи масоҳати замин дар Англия ва Америка, ки ба 4 ҳазору 47 метри мураббаъ баробар аст.

АКРАМ а. اكرم киромитар, бузургтар, баландтар.

АКРИХИН лот. اكرخين тиб. номи доруест, ки барои муолиҷаи табларза истифода мешавад.

АКРОБАТИКА ю. اكرابتيكه навъи варзиш, ки

гурӯҳи машқҳои гимнастикиро дар бар мегирад.

АКРОБАТИ اكرابتى мансуб ба акробатика.

АКС а. عكس 1. шакл ва намуди чизе, ки дар рӯи чизҳои шаффоф ва ҷилдор дида мешавад; инъикос. 2. сурати фотография; **акс гирифта** аксбардорӣ кардан, сурат гирифта; нусха бардоштан; **акс ёфта** инъикоси як чиз дар чизи дигар. 3. муқобил, зид, мухолиф, баръакс; **акс садо** ҷавоби овоз, баргашти садо (мас., дар кӯҳ); **авчу акс** мус. зеру бам; **акси гуфта** касе кардан ба муқобили гуфтаи касе кор кардан. 4. ади. як навъ санъати шеърӣ, ки мисраи аввалро ба ду ҳисса тақсим ва ҷояшонро иваз карда хонем, мисраи дуюм ҳосил мешавад.

АКСА عكسه шакли вайроншудаи атса.

АКСАНДОЗ عكسانداز инъикоскунанда; инъикосбанда.

АКСАНДОЗИ عكساندازى инъикосбӣ, аксшавӣ.

АКСАР а. اكثر қисми зиёд, бисёртар, бештар; **аксар вақт** бисёр вақт, бештар, қариб ҳама вақт.

АКСАРАН а. اكثرأ бисёртар, ба таври аксар, бештар.

АКСАРИЮН а. اكثريون таър. хизби болшевикҳо; болшевикҳо.

АКСАРИЯТ а. اكثرية қисми бештар, қисми зиёдтар, бештар.

АКСБАРДОР عكس بردار суратбардор, суратгир.

АКСБАРДОРӢ عكس بردارى 1. расмгирӣ, суратгирӣ. 2. нусхабардорӣ, рӯбардорӣ.

АКСБАРОРӢ عكس برارى зохиркунии расм ба воситаи доруи химиявӣ, тасвири чизеро бар рӯи навори аксбардорӣ сабт кардан.

АКСГИР عكس گير он чи ки сурати чизеро инъикос мекунад; аксгиранда.

АКСГИРӢ عكس گيرى исми амал аз акс гирифта; суратгирӣ, расмгирӣ, аксбардорӣ: дастгоҳи аксгирӣ.

АКСДОР عكس دار дорои тасвир, сурат ё нақш, суратдор.

АКССОЗ عكس ساز созандаи акс, суратсоз.

АКССОЗӢ *عكس سازی* амали сохтани акс, суратсозӣ.

АКСЕНТ *лот. аксент* 1. збш. бо зарба талаффуз кардан. 2. тарзи талаффуз.

АКСИЗ *лот. аксиз* андози ғайри мустақим, ки бо роҳи баланд кардани нархи молҳои серистеъмол (*қанд, чой, тамоку ва ғ.*) ба воситаи фурӯшандаҳои ин молҳо рӯёнида мешавад.

АКСИЯ *фр. аксие* *ниг. сахм*.

АКСКУНАНДА *عكس کننده* 1. инъикос кунанда. 2. тасвиркунанда.

АКСКУНОНӢ *عكس کنانی* инъикоскунӣ; мунъакис кардан; тасвир намудан.

АКСУЛАМАЛ *а. عكس العمل* вокуниш, акси амал; *муқоб.* амал зидди амал: **аксулаамал нишон додан**.

АКСУЛИНҚИЛОБ *а. عكس الانقلاب* зидди инқилоб; *муқоб.* **инқилоб**.

АКСУЛИНҚИЛОБӢ *عكس الانقلابی* он ки муқобили инқилоб мечангад, зидди инқилоб мечангад, зиддинқилобӣ.

АКСУЛҲАРАКАТ *а. عكس الحركة* акси ҳаракат; иртиҷоъ.

АКСУЛҲАРАКАТЧӢ *عكس حرکتچی* иртиҷоӣ, муртаҷеъ.

АКСУЛҲУЧУМ *а. عكس الهجوم* ҳучуми ҷавобӣ: ба **аксулҳучум гузаштан**.

АКТ *лот. акт* *қҳн., ниг. санад, хуччат*.

АКТЁР *фр. актиар* бозингари синамо, театр ва ё сирк, ҳунарпеша.

АКТЁРӢ *اکتیارى* касби актёр, ҳунарпешагӣ.

АКТИВ *лот. активо* *ҳисобд.* дорони (пул ё моли) мавҷуди ягон муассиса, ки бо фаъолияти бонк вобаста бошад.

АКТИНИЙ *ю. актиний* *хим.* унсури радиоактивӣ, ки дар конҳои уран ва торий вомахӯрад.

АКТИНИЯ *лот. актиния* чонвари баҳрӣ аз оилаи чонварони оби марҷонӣ, ки ҳалқашакли нармустихон мешавад.

АКТИНОМИТСЕТҲО *اکتنامیتستها* занбӯруғакҳои шуоъшакл, ки дар об, хок, ҳаво ва рӯи растаниҳо пайдо мешаванд, баъзеашон каса-

лиоваранд, аз онҳо баъзе антибиотикҳо низ ҳосил мекунанд.

АКУСТИКА *ю. акустик* як соҳаи илми физика, ки дар бораи савт (садо) баҳс мекунад, савтшиносӣ.

АКУСТИКӢ *اکوستیکی* *мансуб ба акустика;* савтӣ.

АКУШЕР *фр. акушер* момодоя, доя.

АКУШЕРӢ *اکوشیری* момодоягӣ, доягӣ.

АҚБА *а. عقبه* гарданаи кӯҳ ва кӯтал, роҳи душворгузари кӯҳсор, ағба.

АҚАЛ(Л) *а. اقل* камтарин, қисми хеле хурд; *муқоб.* **аксар;** **ҳадди ақал(л)** камтарин миқдор, минимум.

АҚАЛЛАН *а. اقلًا* 1. камтар бошад ҳам, ба миқдори кам бошад ҳам, лоақал; *муқоб.* **аксаран**. 2. ҳатто.

АҚАЛЛИЮН *اقلیون* *таър.* чараёне дар ҳаракати сотсиал-демократияи Русия ва пайравони он, меншевикҳо.

АҚАЛЛИЯТ *а. اقلیت* қисми кам, ҳиссаи хурд; *муқоб.* **аксарият**.

АҚБА *а. عقبه* *ниг.* **ағба**.

АҚВОМ *а. اقوام* *ҷ.* **қавм** (мардумон).

АҚВОТ *а. اقوات* *ҷ.* **қут;** хӯрок (**ақвот** ба ин маънӣ шакли вайрони **ақвот аст**).

АҚД *а. عقد* 1. аҳд, паймон, созиш. 2. никоҳ; **ақди никоҳ бастан** паймони занушӯӣ бастан, маросими издивоҷ ба ҷо овардан.

АҚДАС *а. اقدس* *қит.* муқаддастар; поктар (*тавсифи шоҳон ва рӯҳониён*); **зоти ақдас** зоти муқаддас.

АҚДБАНДӢ *عقدبندی* *исми амал аз ақд бастан*.

АҚДКАРДА *عقد کرده* *сифати феълии замони гузашта аз ақд кардан;* он ки ба ҳамсарии марде даромада ҳанӯз расман арӯсӣ (тӯӣ) накардааст.

АҚДКАРДАГӢ *عقد کردگی* *шакли дигари сифати феълии ақдкарда;* вазъ ва ҳолати ақдкарда.

АҚДНОМА *عقدنامه* шартнома, қарордод, хуччате, ки дар он паймони издивоҷи зану мард бо тамоми хусусиятҳо сабт мешавад.

АҚИБ *a. عقب* 1. паси чизе, қафои чизе, тарафи пушти чизе. 2. пай, пас, дунбол. 3. охир, поён; аз ақиб... а) аз паси..., паси..., пушти...; аз ақиб дар; б) аз пайи..., аз дунболи...; ба ақибаш ба пасаш, ба қафояш; **пои ақиб** ду пои пас (*дар чорпоён*); **ақиб андохтан** // **ақиб кашидан** худро ба қафо гирифтан, ақиб рафтани; **ақиб афтодан** қафо мондан (*нисбат ба дигарон*); **ақиб гардондан** ба қафо гардондан, пас гардондан, баргардондан; **ақиб гаштан** ақибнишинӣ кардан, ба қафо гаштан; **ақиб гузоштан** қафо монондан, ба таъхир андохтан, сушт кардан (*пешрафти чизеро*); **ақиб кашидан** (*худро*) ақибравӣ кардан, ба қафо гирифтани; **ақиб мондан** а) қафо мондан, пас мондан; б) вақтро аз будаш кам нишон додан (-и соат); в) *киноя аз* пеш нарафтани, тараққӣ накардани; **ақиб ништастан** қафо рафтани, ақибнишинӣ кардани; **ақиб партофтани** а) ба қафо ҳаво додан (чизеро); б) дер монондан, ба таъхир андохтани (кореро); **ақиб рафтани** қафо гаштани, ақибнишинӣ кардани.

АҚИБАНДОЗ *عقب‌انداز* *гуфт.* пасандоз, захира.

АҚИБАФТОДА *عقب افتاده* *сифати феълӣ* замони гузашти аз **ақиб афтодан**; ақибмонда, хусусияти аз лиҳози фарҳангӣ ақиб мондани чомеа; кори ақибмонда.

АҚИБАФТОДАГӢ *عقب‌افتادگی* *шакли дигари сифати феълӣ* **ақибфтода**; ақибмондагӣ.

АҚИБГАРДӢ *عقب‌گردی* *ниг.* ақибнишинӣ.

АҚИБГОҲ *عقب‌گاه* ақибни хати ҷабҳа, ҷойҳое, ки дар паси хати ҷанг воқеъ шудаанд.

АҚИБКАШӢ *عقب‌کشی* *исми амал аз ақиб кашидан*; ба ақиб кашола кардан, аз пешравӣ боздоштани, паскашӣ.

АҚИБМОНДА *عقب‌مانده* *сифати феълӣ* замони гузашти аз **ақиб мондан**; қафомонда нисбат ба дигарон (*хоҳ дар кор, хоҳ дар масъалаҳои дигар*); **ақибмондагонро** неш кашидан пасмондагонро пеш бурдан.

АҚИБМОНДАГӢ *عقب‌ماندگی* *шакли дигари сифати феълӣ* **ақибмонда**; ақибмонда будани, қафомондагӣ, пасмондагӣ.

АҚИБМОНӢ *عقب‌مانی* *исми амал аз ақиб мондан*; қафо мондани; қафомонӣ (*чи дар рафтор, чи дар корҳои дигар*): аз ақибмонӣ баромадан.

АҚИБНИШИНӢ *عقب‌نشینی* *исми амал аз ақиб кашидан*; ақиб ништастан, қафо рафтани, пас гаштани, ақибравӣ; **ақибнишинӣ кардан** а) ақиб рафтани, қафо гаштани (*мас., дар ҷанг*); б) *маҷ.* гузашт кардани.

АҚИБНОКӢ *عقب‌ناکی* бо ақиб, бо пушт, пуштнокӣ: **ақибнокӣ афтидан**; **ақибнокӣ рафтани** пуштнокӣ рафтани, бо пушт рафтани.

АҚИБРАВӢ *عقب‌روی* 1. *исми амал аз ақиб рафтани*; ақибнишинӣ. 2. ақибмонӣ, қафомонӣ.

АҚИДА *a. عقیده* 1. эътиқод, боварӣ; маслақ; **ақида доштан** бовар ва эътиқод доштан ба чизе ё касе. 2. фикр, мулоҳиза; **ба ақидаи...** назар ба фикри..., аз рӯи мулоҳизаи...; **назар ба ақидаи...** назар ба фикри..., аз рӯи фикри....

АҚИҚ *a. عقیق* 1. як навъ санги қиматбаҳо, ки сурхранг ва зарди норанҷӣ аст; **ақиқ шинондан** ба чизе бо ақиқ зинат додан. 2. *маҷ.* сурхранг, сурх; **лабони ақиқ** лабҳои сурх; **ақиқи Яман** (**яманӣ**) ақиқи сурхи машҳуре, ки аз Яман меоранд; **чоми ақиқ киноя аз** қадахи пур аз шароби сурх.

АҚИҚА *a. عقیده* *кит.* зиёфати номгузорӣ, ки дар ҳафтрузагии кӯдак барпо мешавад; **ақиқа кардан** расми ақиқаро ба ҷо овардани.

АҚИҚИН *عقیقین* 1. аз ақиқ сохташуда. 2. сурхранг, кирмизӣ.

АҚИҚФОМ *عقیق‌فام* монанди ақиқ, ақиқмонанд, ба ранги ақиқ, сурх.

АҚИМ *a. عقیم* *кит.* 1. нозой, он ки аз насл мондааст. 2. *маҷ.* бесамар, бебаҳра, бемаҳсул.

АҚЛ *a. عقل* қобилияти дарки моҳияти чизҳо, қобилияти фаҳмиш, қувваи идрок ва дарёфти неку бад; зехн, фаҳм, хирад: **ақли баркамол**, **ақли расо**, **ақли солим**, **ақлу заковат**, **ақлу тамиз**, **ақлу фаросат**, **ақлу фаҳм**, **ақлу ҳуш**; **ақл ба чизе** (*касе*) банд шудани дар фикри чизе (*касе*) шудани; **ақро** ба ҷояш мондан ҳушёр шудани; **ақл бовар накардан** нодурустии чизеро фаҳмидани, гайривоқеъ будани чизеро дарк кардани, шубҳа кардани; **ақл бой** додан мафтун шудани, шефтаи чизе шудани; **ақл гум кардан** парешонхотир гаштани; аз **ақл бегона шудани** девона шудани; **ақл даромадан** боақл шудани, неку бадро фарқ мекардагӣ шудани; **ақл дар ҷояш будани** қобилияти дарккунӣ

доштан, ақлнок будан, хушёр будан; **ақл доштан** боақл будан, соҳиби фаҳму шуур будан; **бомулоҳиза** будан дар корҳо: **ақл ме-дошт**, **ин корро намекард**; **ақл ёд додан**, **ақл омӯхтан** ба **дигарон** гӯё аз худ нодонтаронро кор (гап) ёд додан; **ақли худро хӯрдан** беақлона кор кардан, бефикр рафтор намудан; **девона шудан**; **ақли худро шинохтан** боақл шудан, ба воя расидан; **ақл(ро) кор фармудан** мулоҳиза кардан, андеша намудан; **ақли касеро рабудан** мафтун кардан; шефтаи худ намудан; **ақл нарасидан** фаҳмида натавонистан, қобили дарки чизе набудан; **ақлу хуш бурдан** (дуздидан) моту мабхут кардан; хайрон намудан, касеро мафтуну шефтаи худ кардан, **ақлу хуш аз сар паридан** беидрок гардидан, қобилияти идрокро гум кардан; **ақлу хуш чамъ кардан** барои дарёфти чизе тайёр шудан, фикри худро ба як ҷо чамъ намудан; **аз ақл берун** гайри қобили дарк; гайри боварибахш; гайри қобили қиёс; бемаънӣ; **аз ақл дур** аз имкон дур, гайри-воқеъ; **аз ақл бегона шудан** ақл гум кардан; девона шудан: **ақли нодон пас аз пешин ме-дарояд** (мақ.) дар ҳаққи касе гуфта мешавад, ки баъди кор аз кор гузаштан моҳияти масъаларо дарк мекунад ё кореро аз вақташ гузаронида, баъд ба иҷрояш кӯшиш мекунад; **ба ақл намегунҷад** (рост намеояд) аз доираи ақл берун аст; **бо чашми ақл нигаристан** ақлро кор фармудан дар коре, муносибати мулоҳиза-корона кардан; **бо ақли худ кор кардан** мувофиқи фикри худ мустақилан амал намудан; **одаму ақл** яъне одам бо ақлаш одам аст, ақл одамро одам кардааст.

АҚЛАН *a.* عقلاً мувофиқи ақл, аз рӯи ақл.

АҚЛАК عقلک *гуфт.* он ки худро нисбат ба дигарон боақлтар нишон медиҳад, маҳмад-доно.

АҚЛАКӢ عقلکى *гуфт.* донотарошӣ, маҳмад-доно.

АҚЛБАР عقلبر бехушқунанда, аз хуш равон-анда.

АҚЛГАРО عقلگرا *фалс.* хирадгаро, ба ақл тақиякунанда.

АҚЛГАРОӢ عقلگرایى *фалс.* хирадгароӣ, он ки тақия ба ақл мекунад.

АҚЛДУЗД عقلدزد дуздандаи ақл, моту мабхут-

қунанда, ба хайрат андозанда, хайрон-қунанда.

АҚЛӢ عقلى *мансуб ба ақл.*

АҚЛКӢТОӢ عقل کتاه *ниг.* кӯтоҳақл.

АҚЛМУХТАСАР عقل مختصر *кит.* бетамиз; кам-ақл, аҳмак.

АҚЛНОК عقلناк боақл, соҳибақл.

АҚЛНОРАС عقل نارس *дур* аз ақл, берун аз ақл, берун аз доираи идрок.

АҚЛОЗМОӢ عقل آزمای *ақлсанҷ*, озмоян-даи хи-рад.

АҚЛОМ *a.* اقلام *ҷ.* қалам.

АҚЛОНӢ عقلانى *мансуб ба ақл*; марбут ба ақл, оқилона; **илмҳои (улуми) ақлонӣ** илмҳои назарӣ.

АҚЛПИСАНД عقل پسند *мувофиқ* ва *мутобиқи* ақл, писанди ақл.

АҚЛРАМИДА عقل رمیده *киноя* аз ақлгумкарда, девона.

АҚЛРАС عقل رس *ба ақл* рост оянда, қобили дарк.

АҚЛРАСО عقل رسا *комилақл*, он ки ақли расо дорад.

АҚЛСАНӢ عقل سنج *ақлосмой*, озмоян-даи ақл.

АҚЛХИРАКУНАНДА عقل خيره کننده *ошуфта-*қунандаи ақл.

АҚМИША *a.* اقمشه *ҷ.* қумош; **ақмишаву амтна** матоъ ва чизҳои дигар.

АҚОИД *a.* عقائد *ҷ.* ақида(т).

АҚОҚИӢ *a.* عقاقيا *бот.* номи дарахтест, ки гули хӯшагии хушбӯи сафед дорад.

АҚОР *a.* عقار *замину об*, мулк; мулки гайри манқул, асбобу анҷомҳое, ки аз як ҷо ба ҷои дигар кӯчонида намешаванд.

АҚОРИБ *a.* اقارب 1. *ҷ.* **ақраб**. 2. наздикон, хешон, хешу табор.

АҚРАБ I *a.* اقرب *кит.* наздиктар.

АҚРАБ II *a.* عقرب 1. *каждум*. 2. бурчи ҳаштум аз дувоздаҳ бурчи осмон; номи моҳи ҳаштум аз солшумории шамсӣ, ки ба октябр ва ноябр рост меояд (*дар форсӣ обои аст*).

- АҚРАБАК** اقربك ҳар як аз милатирҳои борики филизии рӯи соат ва асбобҳои ченкунандаи дигар: **ақрабаки соат**, **ақрабаки суръатсанч**.
- АҚРАБО** *a.* اقربا *ч.* қариб (наздикон, ҳешон, ҳешовандон); **хешу ақрабо** наздикону ҳешовандон.
- АҚРАБОЙ** اقرباي хешӣ, ҳешовандӣ; **муносибати ақрабой** муносибати ҳешовандӣ.
- АҚРАН** *a.* اقرن *кит.* шохдор.
- АҚРОН** *a.* اقران *ч.* қарин.
- АҚСАР** *a.* اقصر кӯтоҳтар, калтатар.
- АҚСО** *a.* اقصى *кит.* канорҳо, гӯшаю канорҳои дур; **Шарки Ақсо Шарки Дур**.
- АҚСОМ** *a.* اقسام *ч.* қисм; навҳо, гунаҳо.
- АҚСУМ** اقسم тайёр будан ба ҳамла ё паридан ба ҷое (чизе); **ақсум шудан** а) ҳамлавар шудан; б) дар пайи касе шудан, дар таъқиби касе шудан; кинавар шудан.
- АҚТАЪ** *a.* اقطع дастбурида.
- АҚЪАҚ** *a.* عق عق акка, алошақшақка.
- АЛАВ** الو оташ, алов; \diamond **алав гирифтани гӯши касе** тасфидани гӯш аз таъсири зарби ягон чиз ё гӯё аз суханҳое, ки дар ҳаққи ӯ мегӯянд; **алав афтодан ба дили касе** ниҳоят дар изтироб шудан аз ягон кори нохуш ё хабари нохуш
- АЛАВГИРӢ** الو گيرى *исми амал аз алав гирифтани; ба алавгирӣ омадан*; дар вақти ба рафтани шитоб кардани касе гуфта мешавад.
- АЛАВДОН** الودان оташдон, дегдон.
- АЛАВИГАРӢ** علوى گرى мансубият додан ба хонадони ҳазрати Алӣ (р) ва бо он ифтихор кардан.
- АЛАВИЯ** *a.* علويه аз насли Алӣ (р); пайрави Алӣ (р).
- АЛАВӢ** علوى 1. авлоди Алӣ (р). 2. пайрав ва тарафдори Алӣ (р).
- АЛАВКУШ** الوكوش *гуфт.* хомӯшкунандаи сӯхтор; **мошинаи алавкуш** мошинаи махсуси сӯхторнишон.
- АЛАВМОН** الومان он ки дар оташдон ё оташхона алав дармегиринад.
- АЛАВПОРА** الوپاره 1. пораи алав, оташпора. 2. *мач.* одами серҳаракат.
- АЛАВПОШӢ** الوپاشى оташзанӣ, оташпошӣ.
- АЛАВХОНА** الوخانه оташхона.
- АЛАҒДА** الغده *гуфт.* 1. дарҳаму барҳам, омехта, бетартиб. 2. алобуло, хол-хол.
- АЛАДДАВОМ** *a.* على الدوام *кит.* ҳамеша, ҳамвора, бардавом.
- АЛАЙК** *a.* عليك 1. бар ту. 2. ҷавоби салом.
- АЛАЙКАССАЛОМ** *a.* عليك السلام салом бар ту, дуруд бар ту.
- АЛАЙКУМ** *a.* عليكم 1. ба шумо, бар шумо. 2. ҷавоби салом.
- АЛАЙҲИ...** *a.* عليه *пешоянд, кит.* ба муқобили... **бар алайҳи...** бар хилофи...; **бар муқобили...**, **зидди...**, **муқобили...**
- АЛАЙҲИССАЛОМ** *a.* عليه السلام осудагӣ бод бар вай.
- АЛАЛФАВР** *a.* على الفور фавран, дарҳол, ба зудӣ; хозир, ба тезӣ, зуд.
- АЛАЛХУСУС** *a.* على الخصوص хусусан, бахусус, бавосита.
- АЛАЛҲОЛ** *a.* على الحال хозир, ҳамин вақт, ҳамин дам, ҳамин фурсат.
- АЛАЛҶУМЛА** *a.* على الجملة мухтасар, хулоса.
- АЛАМ I** *a.* الم дард, ранҷ, озор, ғусса; **алам доштан** ғамгину аламнок будан, аламзада будан; **алам кардан** *гуфт.* таъсир кардан; саҳт муассир шудан (аз чизе).
- АЛАМ II** *a.* علم байрақ, ливо, парчам.
- АЛАМАНГЕЗ** الم انگيز дарднок, ғамангез, ғуссаовар.
- АЛАМАНГЕЗОНА** الم انگيزانه ба таври дарднок, ғуссаоварона.
- АЛАМБАР** الم بر парчамдор, парчамбар, байрақдор, байрақбар.
- АЛАМБАРОР** الم برار ғамбарор, таскиндиханда.
- АЛАМДИДА** الم دیده ранчида, аламзада, ранчур, дардманд.
- АЛАМДОР I** الم دار ғамнок, аламзада.
- АЛАМДОР II** علم دار байрақдор.

АЛАМЗАДА علم زده гуссанок, андӯхгин, хафаю малул, аламкашида.

АЛАМЗАДАГӢ الم زدگی гамгинӣ, маҳзунӣ; дарднокӣ, ранчурӣ.

АЛАМКАШ علم كاش андӯхнок, азобдида, касе, ки дарду гами зиёд дорад.

АЛАМНОК الم ناک дарднок, маҳзун, пуралам.

АЛАМОВАР الم آور дардовар, гамангез, хузноовар.

АЛАМОН 1. المان тохтутоз барои горат ва гирифтани асирон. 2. *гуфт.* ба шӯр омадани издиҳом барои чазо додан ба гунаҳгоре; издиҳоми башӯромада; **ба аламон бархостан** шӯриш бардоштан ба муқобили касе (гурӯхе).

АЛАМРАСИДА الم رسیده аламзада, ранчдида, гуссанок.

АЛАН//АЛАНИӢ الم عنى//علنى *кит.* ошкор, хувайдо; *муқоб.* маҳфӣ; маҷлиси аланӣ маҷлиси кушода.

АЛАНГА الم نگه забонаи оташ, шӯълаи оташ; шӯъла; **аланга задан** шӯълавар шуда сӯхтан.

АЛАНГАДОР الم نگهدار шӯълазан, фурӯзон.

АЛАНИЯТ الم عنيت *кит.* ошкоро, кушода.

АЛАНИӢ الم عنى *ниг.* алан.

АЛАС الم الس 1. навъи табобат ба воситаи аловгардонӣ, ки аз оини зардуштӣ боқӣ мондааст; **алас кардан** (*касера*) алов гардондан касеро. 2. девона, бехушу гӯш.

АЛАССАБОҲ الم على الصباح *кит.* бомдодон, субхгоҳон, пагоҳирӯзӣ, саҳаргоҳон, хангоми субх.

АЛАССАВИЯ الم على السويه *кит.* мусовӣ, баробар.

АЛАСТ الم الست 1. рӯзи ибтидои офариниш; рӯзи азал мутобиқи тафсири Қуръон, замони оғозин, ки рӯхҳо (арвоҳ) офарида шуда буданд, вале ҳасадҳо (аҷсод) ханӯз офарида нашуда буданд.

АЛАТАРОҚ الم التراق *гуфт.* 1. матои алобуло. 2. як навъи касалии асп.

АЛАФ الم علف номи умумии гурӯҳе аз гиёҳони бесоқӣ гайриҷӯбии яқсола ё чандсолаи худрӯи зироатӣ; гиёҳи тару хушки хӯроки

чорво (*аз қабил* юнучка, печак...); **алафи бегона** растани алафии худрӯй, гиёҳи ғайри зироатӣ; **алафи ошӣ** тара, тарина, алафи хӯрданбоб; **алафи «саломалеӣк»** як навъ алафи бегона, ки баъди қандан ҳам аз решаи боқимондааш тез сабзидан мегирад; **алафи шӯра** алафе, ки дар шӯразор ва беҳи деворхою вайронаҳо мерӯяд ва таъми шӯр дорад; **алаф додан** хӯрок додан (*ба чорво*).

АЛАФГОҲ الم علف *ниг.* алафзор.

АЛАФГУНДОР الم علف غنदार воситаи чамъоварии алаф: **техникаи алафгундор.**

АЛАФГУНДОРӢ الم علف غندارى чамъ овардани алаф, захира қардани алаф.

АЛАФДАРАВ الم علف درو 1. он ки алафро дарав мекунад. 2. вақти муайяни алафдаравӣ. 3. мошини алафдарав.

АЛАФДАРАВ(АК) الم علف درو//علف دروك асбоби алафдаравӣ: **мошини алафдаравак.**

АЛАФДАРАВӢ الم علف دروى *исми амал аз алаф даравидан*; дарав қардани алаф; алаф даравида чамъ қардани он.

АЛАФЗОР الم علف زار 1. чаман, ҷои сералаф, сабзаю себаргазор. 2. чарогоҳ.

АЛАФИН//АЛАФӢ الم علفين//علفى 1. *мансуб ба алаф.* 2. ҳар он чи аз алаф тайёр қарда ва ё пухта шуда бошад: **санбӯсан алафин.**

АЛАФКОРӢ الم علف كارى *исми амал аз алаф қоридан*; коштани алафҳо аз қабил юнучка ва ғ.

АЛАФМОЛКУНӢ الم علف مالكنى *таър.* муайян қардани ҳудуди заминҳои алафзор барои гирифтани андоз.

АЛАФМОНАНД الم علف مانند растаниҳои монанди алаф.

АЛАФПОЯ الم علف پايه пояи алаф, танани алаф.

АЛАФХОР الم علف خوار *ниг.* алафхӯр.

АЛАФХӢР الم علف خور ҷонварҳое, ки алаф мехӯранд; **хайвонҳои алафхӯр** *муқоб.* хайвонҳои гӯштхӯр.

АЛАФХӢРОНИӢ الم علف خورانى чаронидан, алаф додан.

АЛАҲУШТАК الم علف هشتك *гуфт.* номи халқии як навъ парандаи даштӣ.

- АЛБАСТӢ** البستی чизи мавҳуми баднамо аз қабиле шайтон, чин; шабаҳи хавфнок.
- АЛБАТГА** а. البته хатмӣ, хатман, бегуфтуғу, ба таври яқин.
- АЛБИСА** а. البسه ҷ. либос.
- АЛБОҚӢ** а. الباقي кит. боқимонда; бақия.
- АЛБОМ** фр. البام 1. дафтари расмқашӣ. 2. китоб ва ё дафтари махсуси варақаҳояш мустаҳкам, ки барои часпондани суратҳо, маркаҳо ва ғ. кор фармуда мешавад.
- АЛВАҚТ** а. الوقت кит. ҳоло, ҳозир, алхол, имрӯз.
- АЛВИДОӢ** а. الوداع хайрухуш, падруд (вақти аз ҳам ҷудо шудан гуфта мешавад).
- АЛВОН I** а. الوان ҷ. лавн (рангҳо); **неъматӣ алвон** хӯроқиҳои гуногун ва фаровон, неъматӣ фаровони ҳархела.
- АЛВОН II** а. الوان матои якранги сурх; **алвон барин сурх шудан** суп-сурх шудан; **алвон шудани чизе (касе)** сурх шудани чизе (касе), гулгун шудани чизе (касе).
- АЛВОНПӢШ** الوانپوش сурхпӯш, матои сурхпӯш; мизи алвонпӯш.
- АЛВОНЧ** الوانج 1. ниг. **аргунҷак**. 2. ҳаракатдихӣ, пасу пеш ҳаракат додан; дар ҳаво ин тарафу он тараф тоб хӯрдан; **алвонч додан** ҳой додан, бод додан, тоб додан; **алвонч хӯрдан** пасу пеш тоб хӯрда чунбидан.
- АЛВОНЧБОЗӢ** الوانجبازى ба алвонч нишаста ҳой рафтан.
- АЛВОНЧДИХӢ** الوانجدهى 1. *исми амал аз алвонч додан*; дар алвонч шинонда ҳой додан. 2. дар ҳаво чунбиш дода тоб хӯрондан.
- АЛВОНЧХӢРАНДА** الوانجخورنده 1. *сифати феълӣ замони ҳозира аз алвонч хӯрдан*; тобхӯранда, ларзанда, тоб хӯрда чунбанд. 2. суфт, ноустувор, номустаҳкам.
- АЛВОНЧХӢРӢ** الوانجخورى 1. *исми амал аз алвонч хӯрдан*; дар алвонч (аргунҷак) нишаста тоб хӯрдан. 2. дар ҳаво тоб хӯрда чунбидан: **алвончхӯрни лангари соат**.
- АЛВОНЧХӢРОН** الوانجخوران *феълӣ ҳол аз алвонч хӯрдан*; дар ҳолати алвонч хӯрдан.
- АЛГЕБРА** الگيبره (аз алҷабр-и арабӣ) як соҳаи илми риёзӣ, ки дар он амали бузургҳо бештар ба воситаи ҳарфҳо ифода мегардад.
- АЛГЕБРӢ** الگيبرى мансуб ба алгебра.
- АЛГОРИТМ** лот. الگارتيم риёз. (шакли лотинии Ал-Хоразмӣ) маҷмӯи амали риёзӣ, ки барои ҳалли масъалае истифода мешавад.
- АЛҒАВ** т. الغو :**алғав-далғав гуфт**. галогула, чанҷол, гавго, бетартибӣ.
- АЛҒАРАЗ** а. الغرض ниг. алқисса.
- АЛҒАШ** т. الغش :**алғаш-далғаш** дарҳаму барҳам, аралаш.
- АЛҒИЁС** а. الغياث кит. калимаи нидо дод, фарёд; талаби ёрӣ.
- АЛҒОВ** т. الغاو таър. барзаговҳоро чуфт баста, ба навбат замин шудгор кардани ду деҳқон, ки яктоғӣ барзагов доштанд; **алғов кардан** бо усули алғов замин шудгор кардан.
- АЛЕЙК** а. عليك ниг. алайк.
- АЛИЙЯ** а. عليّه кит. баландмартаба, олимаком.
- АЛИЛ** а. عليل кит. касал, бемор, ночӯр; иллатнок.
- АЛИЛӢ** عليلى беморӣ, касалӣ, ночӯрӣ.
- АЛИЛУЛМИЗОЧ** عليلالمزاج дорони мизочи бемор, мизочи носолим.
- АЛИМ I** а. اليم дарднок, дарди шиддатнок; **азоби алим азоби саҳт**, дарди шиддатнок.
- АЛИМ II** а. عليم кит. олим, донишманд, доно, боҳабар, оғоҳ.
- АЛИМЕНТ** лот. المينت нафақае, ки як шахс аз рӯи қонун ба фарзандони ҷудо зиндагикунандани худ ва ба волидайнӣ пиронсол медихад, нафақапулӣ.
- АЛИФ I** а. الف номи ҳарфи якуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (1), ки дар ҳисоби абҷад адади 1-ро ифода мекунад; **алифро калтак (таёк) гуфтан** бесавод будан.
- АЛИФ II** а. اليف кит. ҳамдам, ҳамнишин, дӯст.
- АЛИФ III** اليف як навъ рағғани растани, ки дар қорҳои гуногуни рангубор истифода мебаранд.
- АЛИФБО** а. الفبا 1. маҷмӯи ҳарфҳо, ки системаи

хати ин ё он забонро ташкил мекунад. 2. китоби аввалини дарсӣ, ки таълими савод аз он сар мешавад; китоби суратдори синфи якум; аз алифбо сар кардан кореро аз ибтидояш сар кардан; харфҳои алифбои ҳозираи забони тоҷикӣ, ки теъдоди онҳо 35-то аст; харфҳои алифбо ғайр аз вазифаи саводомӯзӣ дар риёзиёт, ҳандаса ва дар гурӯҳбандӣ, табақабандӣ ва рақамгузорӣ низ ба кор мераванд (*мас.*, синфи якуми «А», аз нуқтаи «Б» то «Д» ва ғ.).

АЛИФБОӢ الفبايى *мансуб ба алифбо.*

АЛИФБОНАВИС الفباونيس 1. навомӯзе, ки ба навиштани харфҳо акнун шурӯъ кардааст. 2. муаллифи китоби алифбо.

АЛИФБОНАВИСӢ الفباونيسى *исми амал аз алифбо навиштан; навиштани харфҳо.*

АЛИФБОҲОНӢ الفباخوانى *хондани китоби алифбо.*

АЛИФВОР الفوار *ниг. алифосо.*

АЛИФЛОМ الفلام *пайвастаи ду харфи арабии «алиф» ва «лом» (ال); (ду) даст алифлом кардан (намудан) бо ишорати (ду) даст ифода кардани маъние.*

АЛИФОСО الفآسا *монанди алиф, рост.*

АЛИФУЛҚАД *а. фалқад* *ростқомат, мавзунқад.*

АЛКАЛОИД *а.-ю. الكلايد* *моддаҳои органикии азотдор, ки бештар аз растаниҳо ҳосил мешаванд.*

АЛКАН *а. الكن* *кундзабон, он ки забонаш лакнат дорад, он ки вақти гап задан забонаш мегирад.*

АЛКИМИЁ *а. الكيمياء* *илми сеҳру чоду ба воситаи доруҳои кимиёвӣ дар асрҳои миёна.*

АЛКУЛ الكول [*аз ал-куҳул-и арабӣ*] 1. *хим.* моеъ бо таъми тунду сӯзон, ки дар саноати пизишкӣ ва дар таҳияи машруботи алкулдор (спиртдор) ба кор меравад. 2. нӯшобаҳои омехта бо спирт.

АЛКУЛӢ الكولى 1. *дорои алкул, нӯшобаи алкулдор* 2. *мӯътад ба нӯшидани алкул*

АЛҚАЗО *а. القضا* *иттифоқан, тасодуфан, ногоҳ.*

АЛҚИССА *а. القصة* *хулосаи калом, хулласи гап.*

АЛҚОБ *а. القاب* *ҷ. лақаб.*

АЛҚУНДӢ القندى *:собуни алқундӣ гуфт.* қисми ками баъди шустушӯ боқимондаи собун, пасмондаи собун.

АЛЛА الله *таронаи модарон барои хобонидани кӯдак; алла гуфтан* *суруди алларо хондан.*

АЛЛАГӢ الله گويى 1. *алла гуфтан.* 2. *суруди алла хондан.*

АЛЛАКАӢ الكى *қайҳо, қайҳо боз, дер боз, бисёр вақт инчониб.*

АЛЛЕГРО *ит. اليجرا* *мус.* суръати тез дар мусиқӣ, бо суръати тез иҷро шудани асари мусиқӣ ё қисме аз он.

АЛЛЕРГИЯ *ю. اليرگيه* *тиб.* воқуниши бадан аз таъсири батакрори микробҳо ва баъзе сафедаҳои бегона, хассосият.

АЛЛОМ *а. علام* *бисёр донанда, бисёр доно, олим.*

АЛЛОМА *а. علامه* *донишманди калон, олими олимон; сарвари аҳли илм.*

АЛЛОНДАН الاندن *гуфт.* *фирефтан, фанд додан, фиреб кардан.*

АЛЛОТРОПИЯ *ю. الاتراپيه* *қобилияти вучуд дошта тавонистани баъзе унсурҳои химиявӣ дар якчанд шакл (мас., углерод дар шакли графит ва алмос).*

АЛЛОТРОПӢ الاتراپى *мансуб ба аллотропия.*

АЛЛОФ *а. علاف* *кит.* 1. *алаффуруш, коҳфуруш.* 2. *қасе, ки орд, гандум, чав ва монанди ин чизҳоро харида мефурушад, ханнот.*

АЛЛОФӢ علافي 1. *шуғли аллоф.* 2. *дӯкони аллоф.*

АЛЛОҲ *а. الله* *Худо; Аллоҳу Акбар* *д. Худо бузург аст, Аллоҳу аҳад Худо яқтост.*

АЛМОС الماس 1. *санги маъдани қиматбаҳо, ки чихати дурахшонӣ, хушсифатӣ ва сахтӣ аз дигар сангҳои нодир болоӣ дорад.* 2. *маҷ.* хар чизи тез ва пурчило. 3. *асбоби шишабурӣ.*

АЛМОСВОР الماسوار *чун алмос, мисли алмос дурахшон.*

АЛМОСГУН الماسگون *алмосранг, алмосмонанд; донаҳои ашки алмосгун.*

АЛМОСДОР الماسدار *дорои алмос.*

АЛМОСӢ الماسى мансуб ба алмос; ашён аз алмос сохта.

АЛМОСКОРӢ الماس كارى бо алмос оро додашуда: халқан алмоскорӢ.

АЛМОСМОНАНД الماسمانند ба алмос монанд, чун алмос.

АЛМОСПАЙКОН الماسپيكان тири пайконаш пӯлодии тез.

АЛМОСПОРА الماسپاره 1. пораи алмос. 2. ҳар чизи хурди дурахшон.

АЛМОСРАНГ الماسرنگ ба монанди алмос, ба ранги алмос, обгун.

АЛМОСТАРОШ الماستراش 1. он ки алмос метарошад. 2. асбоб ва олати алмостарошӣ.

АЛМОСТАРОШӢ الماستراشي 1. амал ва фаъолияти алмостарош. 2. ҷой ва коргоҳи алмостарошӣ.

АЛО I ʌ 1. ҳарранга, дуранга ва сиёҳу сафед. 2. ҳар ҳайвон ва парандаи аблақ (*аз қабил* асп, сағ, акка, гов *ва г.*); **ало нигоҳ кардан** чашм песонда нигоҳ кардан, қач-қач нигоҳ кардан; **чашм ало кардан** // **ало-ало нигоҳ кардан** бо норизоӣ ва хашмгинӣ нигоҳ кардан, бо назари бад нигариштан.

АЛО II ʌ *нидо* ҳой!, эй!, *ҳангоми хитоб* *ё барои огоҳӣ* *додан ба касе гуфта мешавад*; *огоҳ бош!*

АЛОБУЛО الابلا рангоранг, песа; сиёҳу сафед; **чашм алобуло шудан** чашм бечо шудан, тағйир ёфтани ҳолати чашм.

АЛОВ الو *ниг.* алав.

АЛОВБОЗӢ الوبازى бо алов бозӣ кардан; бо алов машқ кардан.

АЛОВГИРАК الوگيرک 1. асбоби махсус барои оташгирӣ. 2. хокандоз.

АЛОВДОН الودان *гуфт.* оташдон, дегдон.

АЛОВӢ الوى мансуб ба алов.

АЛОВМОН الومان 1. он ки алов-мегиронад; оташгирон. 2. *маҷ.* шӯрандоз, чангандоз.

АЛОВХОНА الواخانه оташхона.

АЛОЗОЛИК *а.* على ذالك *кит.* бинобар ин, мувофиқ бар ҳамин, ба ҳамин қарор.

АЛОИҚ *а.* علائق *ҷ.* алоқа.

АЛОИМ *а.* علائم *ҷ.* аломат.

АЛОӢ الاى ало (сафеду сиёҳ) будан; **гов мирад** ҳам алоии чашмаш намеравад (*мақ.*). 2. *гуфт*; **алой гуфтан** аз шиддати дард ё беморӣ ва ё девонагӣ суҳанҳои мафҳуму номафҳум гуфтан, ҳарзагӯӣ кардан, ҳазён гуфтан.

АЛОҚА *а.* علاقه 1. муносибат, иртибот, рабт; рафтуомад; додугирифт: **алоқан бавосита**, **алоқан бевосита**, **алоқан ғайрирасмӣ**, **алоқан зич**, **алоқан махфӣ**, **алоқан мустаҳкам**, **алоқан расмӣ**, **алоқан хешӣ**; **алоқа бастан** муносибат барпо кардан; **алоқа доштан** муносибат доштан, иртибот доштан; **алоқа канда шудан** (*аз ҷое ва ё касе*) қатъ шудани муносибат. 2. робитаи байни гурӯҳҳои иҷтимоӣ, робитаи давлатӣ *ва г.*: **алоқан дипломатӣ**, **алоқан иқтисодӣ**, **алоқан сиёсӣ**. 3. маҷмӯи муассисаҳое, ки бо васоили техникӣ барои робита ба масофаи дур хизмат мекунанд: **вазорати алоқа**, **алоқан телеграфӣ**, **алоқан ҳавой**.

АЛОҚАГОҲ علاقه گاه маҳалли робита, ҷои вохӯрӣ.

АЛОҚАДОР علاقه دار муносибатдор, тааллуқдор, марбут.

АЛОҚАДОРӢ علاقه داري исми амал аз алоқа доштан; алоқамандӣ, тааллуқмандӣ.

АЛОҚАДР على قدر :алоқадри... ба андозаи...; **алоқадри ҳол** ба қадри имкон, мувофиқи ҳоли аҳвол, ба қадри қудрат ва тавоноӣ.

АЛОҚАМАНД علاقه مند *ниг.* алоқадор; алоқаманд кардан вобаста кардан: алоқаманд кардани таълим бо истехсолот.

АЛОҚАМАНДӢ علاقه مندى *ниг.* алоқадорӣ.

АЛОҚАНОК علاقه ناک *ниг.* алоқадор.

АЛОҚАЧӢ علاقه چي 1. корманди почта, телеграф ва телефон. 2. аскарӣ махсуси алоқан ҳарбӣ.

АЛОЛО *а.* علا لا *кит.* бонг, гавго, гулгула, галогула.

АЛОМАТ *а.* علامت 1. нишона, асари чизе; **сукут** – **аломати ризо** (*мақ.*). 2. ишора, қайди махсус дар хату китобат; **аломати савол** *грам.* аломате, ки дар охири ҷумлаҳои саволӣ гузошта мешавад. **аломати савол мондан** (*гузоштан*);

- аломатҳои нст; *грам*; аломати мусовӣ *риёз*. аломати баробарӣ; аломатҳои таваккуф аз қабилӣ нуқта, вергул, дунуқта, бисёрнуқта *ва г.*; аломатҳои роҳ нишонаҳо дар роҳҳои автомобилгард ва поезд.
- АЛОМАТГУЗОРӢ** علامت گذارى нишонамонӣ, нишона мондан.
- АЛОМУШАК** الامشك 1. номи чонварест аз оилаи мушҳо. 2. ҳар чизе, ки ба ранги ин чонвар бошад. 3. сафеду сиёҳ.
- АЛОНИЯ** а. علانيه *кит.* ошкор, рӯирост, ошкоро, ба таври аланӣ.
- АЛОҲИДА** а. عليحده *чудогона*; махсус, ба таври чудо ва хос; алоҳида-алоҳида *чудо-чудо*.
- АЛОҲОЗО** а. هذا *бинобар ин*, ва инчунин, ба ҳамин тариқ, ҳамин тавр, ва ғайра, ва ҳоказо.
- АЛОЧА** علاچه матое, ки аз нахи пахта ё шохии рах-рахи рангоранг бофта мешавад; **алочаи жандағни кӯлобӣ** як хел алочаи бонақшу нигор, ки гулҳояш чун дарбеҳ ба назар менамояд ва он пеш асосан дар вилояти Кӯлоб бофта мешуд; **алочаи ресмони нуратой** навъе аз алоча, ки дар шаҳри Нурато бофта мешуд.
- АЛОЧАБОФ** الاچه باف он ки алочабофӣ пешан ўст.
- АЛОЧАБОФӢ** الاچه بافӣ касб ва ҷои кори алочабоф: **корхонаи алочабофӣ**.
- АЛОЧАПӢШ** الاچه پوش он ки либоси алочагӣ дар бар дорад.
- АЛОЧАШМ** الاچشم он ки чашмони бардамида дорад, чашмало.
- АЛОЧИПОР** الاچپار *гуфт.* алобуло, хол-хол, дорои ранги сафеду сиёҳ *ва г.*
- АЛОШАҚШАҚА** الاششقه акка, зоғи ало.
- АЛПИНИЗМ** *лот.* الپينيزم *ниг.* кӯхнавардӣ.
- АЛСАҒ** а. الثغ *кит.* он ки дар забонаш вақти сухан сактагӣ меояд ва ё ҳарфери ба ҷои ҳарфи дигаре талаффуз мекунад.
- АЛТ** *ит.-лот.* الت *мус.* 1. овози пасти занона ё бачагона дар сурудхонӣ. 2. асбоби мусиқии калонтар аз скрипка.
- АЛТАҒ** а. الطغ латифтар, нозуктар, нафистар.
- АЛТЕРНАТИВА** *фр.-лот.* التيرنتيويه зарурати ихтиёр кардани (хостани) яке аз ду ё якчанд имконияти мухталиф.
- АЛТЕРНАТИВӢ** التيرنتيوى *мансуб ба алтернатива: ба тариқи алтернативӣ*.
- АЛТОҒ** а. الطاف *ҷ.* лутф; меҳрубонӣ, хайрхоҳӣ; лутфу марҳамат.
- АЛҒ** а. الف *кит.* ҳазор.
- АЛҒА** ю. الف 1. номи ҳарфи аввали алифбони юнонӣ. 2. аввали ягон чиз, оғози коре.
- АЛҒА-ЗАРРАҲО** الفه زرها ҳастаҳои атомии гелий, ки дар таркибашон 2 протон ва 2 нейтрон доранд.
- АЛҒА-КОҲИШ** الفه كاهش навъи коҳиши радиоактивии ҳастаи атомӣ, ки дар натиҷаи хорич шудани алфа-зарраҳо ба вучуд меояд.
- АЛҒАНЦИДАН** الفنجيدان *ниг.* алғахтан.
- АЛҒАХТАН** الفختن *кит.* андӯхтан, ҷамъ кардан, зиёд кардан.
- АЛҒИРОҚ** а. الفراق *калимаи нидо* дар вақтҳои аз ҳам ҷудо шудан ва сӯзи ҳичрон гуфта мешавад.
- АЛҒОЗ** а. الفاظ *ҷ.* лағз (гапҳо, ҳарфҳо); сухан; алғози кабеҳ(а) суханҳои аз одоб дур; суханҳои зишт ва таҳқиркунанда; алғози китобӣ гапҳои китобӣ, калимаҳои китобӣ; алғози кӯчагӣ гапҳои ҳарза, гапҳои аз одоб берун.
- АЛҒАЗАР** а. الحذر эҳтиёт бош!, боҳабар бош!
- АЛҒАҚ** а. الحق ҳаққо ки..., ба ростӣ ки..., дар ҳақиқат.
- АЛҒАМД** а. الحمد *д.* номи сураи аввалини Қуръон, ки хониш дар мактаби динӣ аз он сар мешавад.
- АЛҒАМДУЛИЛЛОҲ** а. الحمد لله шукр Худоро, шукри Худо, ҳамду ситоиш барои Худованд аст.
- АЛҒОЛ** а. الحال акнун, хозир, имрӯз, ин замон, холо.
- АЛҒОН** а. الحان *ҷ.* лаҳн; нағмаҳо, оҳангҳо, овозҳои мусиқӣ.
- АЛҒАБР** а. الجبر *к.хн.* алгебра.
- АЛЪАМОН** а. الامان *калимаи нидо* раҳм кунед!, мадад кунед! (*дар сахтӣ мушкӣ барои*

- ёрмандӣ, паноҳҷӯӣ ва додхоҳӣ гуфта мешавад).
- АЛЪОН** *а.* الآن ҳозир, ҳозиракак, ҳоло, даррав, акнун, ҳамакнун; дар ин рӯзгор, ҳамин лаҳза.
- АЛЮМИН** *ниг.* *اليومين* алюминий.
- АЛЮМИНИЙ** *лот.* *اليوميني* филизи сабуки мулоим ва сафеди нукрамонанд.
- АЛЮМИНИЙ** *аз* *اليوميني* аз алюминий сохташуда: дегчаи алюминий.
- АМАД** *а.* *عمد* василаи гузаштан ва боргузаронӣ аз дарё, ки аз чӯбҳои баҳамбаста ё аз чӯбҳои хикҳои дамкарда иборат аст, сал; **амади саночӣ** амади аз хикҳо сохташуда.
- АМАДРОН** *барандаи амад, салҷӣ.*
- АМАДЧӢ** *ниг.* *عمدچي* амадрон.
- АМАК** *1.* бародари падар, аму. *2.* *гуфт.* аз рӯи ҳурмату эҳтиром ба мардони аз худ калонтар гуфта мешавад.
- АМАКБАЧА** *писари амак; фарзанди амак.*
- АМАКБОБО** *бародари падаркалон, амаки падар.*
- АМАКЗОДА** *амакбача.*
- АМАКӢ** *ниг.* *عمكي* амак.
- АМАКХОНД** *шаҳси ба сифати амак қабулшуда, шаҳси амакхонда.*
- АМАЛ** *а.* *عمل* *1.* кор, меҳнат, фаъолияти меҳнатӣ. *2.* вазифа, мансаб, мартаба. *3.* таъсир, асар; **амали дору** таъсири дору, фоидаи дору. *4.* сабзиш; нашъунамо; **нағз амал кардан** тез сабзидан, дар нашъунамо шудан. *5.* амалия, таҷриба; **илму амал** назарияю амалия; **дар амал** дар воқеъ, дар ҳақиқат, ҳақиқатан ҳам; **ба амал овардан** дар ҳаёт татбиқ кардан, иҷро кардани амале, коре; **дар амал нишон додан** дар ҳақиқати ҳаёт нишон додан, амалан собит кардан; **ба гуфт(а)и касе амал кардан** мувофиқи нишондод ва ақидаи касе кор кардан; **дар (ба) амал татбиқ кардани (намудани)** *чизе* амалан иҷро кардан, дар таҷриба нишон додан.
- АМАЛАН** *а.* *عملاً* ҳақиқатан, дар ҳақиқат, дар амал, воқеан.

- АМАЛДОР** *عملدار* мансабдор, маъмури давлат, соҳибмансаб.
- АМАЛДОРӢ** *عملداري* мансабдорӣ, соҳибмансабӣ.
- АМАЛИЁТ** *عمليات* фаъолият, ҳаракат; иҷрои кор: **амалиёти ҳарбӣ**, **амалиёти ҷарроҳӣ**.
- АМАЛИЯ** *а.* *عمليه* *ниг.* *عمليه*; *муқоб.* назария.
- АМАЛӢ** *1.* *мансуб ба амал*; ҳақиқӣ, воқеӣ, мушаххас: **ҷораҳои амалӣ**. *2.* таҷрибавӣ, корӣ, вобастаи амал, татбиқӣ; *муқоб.* назариявӣ: **корҳои амалӣ**, **фанҳои амалӣ**, **фаъолияти амалӣ**.
- АМАЛКАРД** *1.* *عمل كرد* *1.* амал. *2.* воқуниш, аксуламан. *3.* ҳосил ва натиҷаи кор. *4.* фаъолият
- АМАЛПАРАСТ** *عملپرست* мансабпараст, мансабдӯст.
- АМАЛПАРАСТӢ** *عملپرستي* мансабдӯстӣ, ҷоҳу мансабпарастӣ.
- АМАЛФАРМО** *عملفرما* корфармо, саркор; роҳнамо.
- АМАЛҲОНА** *عملخانه* маҳал ва ҷои амалдор, ҳоким ё коргузори ҳукумати, девонхона.
- АМБУЛАТОРИЯ** *лот.* *امبلياتريه* *ниг.* дармонгоҳ.
- АМБУЛАТОРӢ** *امبلياتري* *мансуб ба амбулатория:* табобати амбулаторӣ.
- АМВОЛ** *а.* *اموال* *ҷ.* мол; **амволу ашъ** молу чиз, чизу чора, колои хона.
- АМВОЧ** *а.* *امواج* *ҷ.* мавҷ.
- АМВОЧЗАНОН** *امواج زنان* *ниг.* мавҷзанон.
- АМД** *а.* *عمد* *кит.* ният, қасд, мақсад.
- АМДАН** *а.* *عمداً* қасдан, бо нияти махсус.
- АМЕРКОН//АМЕРКОНӢ** *اميركان//اميركاني* [*аслаи америкой*] *гуфт.* *1.* *мансуб ба Америка*. *2.* локзада, аз ҷарми локӣ: **мӯзаи амеркон**, **кафши амерконӣ**.
- АМӢБА** *лот.* *اميباه* *зоол.* як навъ ҷонвари якҷуҷайрагӣ, ки шакли муқаррарию муайяне надорад.
- АМЗИЧА** *а.* *امزجه* *ҷ.* мизоч.
- АМЗОДА** *عمزاده* амакзода, писари амак.
- АМИД** *а.* *عميد* сардори бузург, пешвои қадим.

АМИҚ *a.* عمیق чуқур, жарф.

АМИҚЎ *عمیق* чуқурй, амиқ будан.

АМИҚУЛФИҚР *a.* عمیق الفکر соҳиби тасаввуроти пурра, дорои андешаҳои ҳаматарафа ва фикри расо.

АМИМ *a.* عمیم бар ҳама шомил, фарогиранда, умумӣ; фаровон.

АМИН *a.* امين 1. этимоднок, одами росткор; ростқавл, мўътамад; **амин будан** бовар доштан, мутмаин будан. 2. *таър.* сардори ноҳия ва ё қишлоқ дар хонигарии Бухоро. 3. *таър.* маъмури андозгири бозор.

АМИНОКИСЛОТА *лот.* اميناكيسلاته кислотаи органикӣ, ки унсури асосии сохти сафедаҳои наботот ва ҳайвонот аст.

АМИНОНА *таър.* امينانه андозе, ки амин (*асосан аз савдои бозор*) мегирифт.

АМИР *a.* امير 1. амрдиханда, фармондиханда; ҳукмраво. 2. *таър.* лақаби ҳукмронони Осӣи Миёна ва Афғонистон.

АМИРЗОДА *фарзанди амир; валиаҳди амир.*

АМИРЎ *اميرى* 1. мансуб ба амир. 2. аморат, мансаби амир. 3. номи яке аз навъҳои харбуза ва ангур.

АМИРОХУР *اميرآخور* *ниг.* мирохур.

АМИРУЛБАҲР *a.* اميرالبحر *кит., ниг.* адмирал.

АМИРУЛМЎЪМИНИН *a.* اميرالمؤمنين *таър.* лақабе, ки ба халифаҳо ва бисёр подшоҳони Шарқи исломӣ дода мешуд.

АМИРУЛҲУЧҚОБ *a.* اميرالحجاب *таър.* сардори хочибҳо, сардори дарбонҳо.

АМИРУШШУАРО *a.* اميرالشعرا *таър.* маликушшуаро, сарвари шоирони дарбор.

АМИРШИНОС *اميرشناس* қасе, ки бо амир шиносӣ ва ба дарбори ӯ рафтуомад дорад.

АМЛАС *a.* املس *кит.* ҳамвор, суфта; бепастию баландӣ.

АМЛАҲ *a.* املح малехтар; бомалоҳат, намакин, бонамак.

АМЛАҲУШШУАРО *a.* املح الشعرا шоири малехсухан, ширинсухан, ширингуфтор, бехтарини суханварон.

АМЛОК *a.* املاک *ҷ.* мулк (мулкҳо, дороиҳо, сарватҳо); **амлоку амвол** молу мулк, дорой, чизу чора, сомони хона; **амлоку усқуна** хонаю ҳавлӣ, мулки гайриманқула; **замини амлок таър.** мулки подшоҳӣ; заmine, ки аз тарафи амирону подшоҳон ба ивази хизмати ҳарбӣ ба феодалҳо дода мешуд; *муқ.* иқтоъ.

АМЛОКДОР *املاکدار* *таър.* 1. соҳиби замин, заминдори калон. 2. мансабдори андозгиранда аз амлок дар аморати Бухоро.

АМЛОКДОРХОНА *املاکدارخانه* *таър.* идораи амлокдор.

АММ *a.* عم *ниг.* амак.

АММА *عمّه* хоҳари падар (*хоҳ аз падар калон бошад, хоҳ хурд*).

АММАБАЧА *عمه* *беҷе* писари амма, фарзанди амма.

АММИАК *ю.* امينک гази берангу бадбӯ, ки аз омехтаи азоту гидроген ҳосил мешавад.

АММО *اما* *пайвандаки хилофӣ* лекин, вале; бо вучуди ин, бо вучуди он.

АММОМА *a.* عمّامه салла, дастор.

АММОНАЛ *лот.* امّانل омехтаи моддаҳои тарканди гурӯҳи аммиакӣ - селитрӣ, ки барои таркандани теппаҳо, шикастани сангҳои калон истифода мешавад.

АММОНИЙ *лот.* امّاني *хим.* моддаи таркибии намакҳои гуногун, ки дар техника ва кишоварзӣ истифода мешавад.

АММОНИТ *лот.* امّانيت *хим.* омехтаи тарканди аммиаки селитрӣ, ки нитротаркибҳо чузъи ҳатмии он мебошанд.

АММОР *a.* امّار *кит.* бисёр амрдиханда, саҳт ҳукмкунанда, амркунанда, фармоянда.

АММОРА *a.* امّاره *муаннаси аммор; нафси аммора* нафси барангезанда ба бадӣ; *муқоб.* нафси хайир.

АММОФОС *лот.* عمّافاس *хим.* нурии мураккаб, ки хока ва сафед мешавад.

АМН *a.* امن амонӣ, тинҷӣ, бехатарӣ, осоиштагӣ; *амну амон.*

АМНИЯТ *a.* امنيت осоиштагӣ, оромӣ, тинҷӣ, бехавфӣ, бехатарӣ; *сулҳу амният.*

АМНИЯТӢ امنیتى мансуб ба амният: нерӯҳои амниятӣ.

АМНИЯТҲОӢ امنیتخواه сулҳдӯст, он ки тарафдори сулҳу амонӣ аст.

АМНИЯТҚҶӢ امنیتجویى сулҳқҷӯӣ, амният-парвар.

АМНОБОД امن آباد маҳалли осоишӣ ва фароғату ободӣ.

АМО *a.* عما 1. кӯрӣ, нобиной. 2. маҷ. гумроҳӣ.

АМОКИН *a.* اماکن *ҷ.* макон.

АМОН امن 1. тинҷӣ, осоиш, эминӣ, беҳавфӣ; амну амон тинчию осоиштагӣ. 2. зинҳор, паноҳ, наҷот; роҳи амон роҳи халосӣ, роҳи наҷот, роҳи гурез ба ҷои беҳавф; хати амон хучҷати бахшоиши гуноҳ, афвнома; амон бурдан паноҳ бурдан (*ба ҷое*); амон додан ором гузоштан, тинҷ гузоштан; бахшидан, афв кардан; амон ёфтаи наҷот ёфтан, халосӣ ёфтан; амон надодан раҳо накардан, ором нагузоштан. амон талабидан // амон хоштан зинҳор хоштан, паноҳ талабидан; афв пурсидан.

АМОНАТ *a.* امانат 1. он чи ба касе месупоранд, то онро ниғаҳдорӣ намояд ё онро ба дигаре бирасонад. 2. амин будан; ростӣ, дурусткорӣ; муқоб. хиёнат; чизи барои ниғаҳдорӣ муваққатан ба касе супурдашуда; амонат гирифтаи муваққатан гирифтаи; \diamond амонатро хиёнат кардан (*намудан*) боварии касеро ба ҷо наовардан, ба муқобили боварии касе рафтор кардан.

АМОНАТГУЗОР امانتگذار он ки чизи (пасандози) худро ба амонат мегузорад.

АМОНАТГУЗОРӢ امانتگذارى пулу чизи худро ба амонат гузоштан; **бонки амонатгузорӣ** муассисаи коғазҳои махсуси давлатӣ, ки пулу коғазҳои қиматдори аҳолиро барои нигоҳ доштан қабул мекунад.

АМОНАТДОР امانتدار он ки амонатеро муҳофизат мекунад ва нигоҳ медорад.

АМОНАТӢ امانتى он ки ба шахси амин ба амонат супурда мешавад, ҳар он чи, ки муваққатан ба касе дода мешавад.

АМОНАТКАССА امانتکسه *кҲн.* кассаи амонатгузорӣ, ки ҳоло ба бахшҳои бонки амонатгузорӣ табдили ном кардааст.

АМОНАТНИГОҲДОР امانتنگاهدار он ки амонаташро нигоҳ медорад; касе, ки амонат ба ӯ дода шудааст.

АМОНАТФУРҶШ امانتفروش он ки чиз ё колоро барои фурӯш ба амонат мегирад.

АМОНАТФУРҶШӢ امانتفروشى 1. касб ва шугли амонатфурӯш. 2. ҷой ва маконе, ки дар он молу чизҳо барои фурӯш ба амонат гузошта мешавад.

АМОНГОӢ امانگاه ҷои беҳатар; паноҳгоҳ.

АМОНӢ امانى оромӣ, тинҷӣ, осоиштагӣ, сулҳ, беҳатарӣ; амонию арзонӣ серию пурӣ, тинчию осудаҳои; вақти амонӣ замони амну амонӣ; вақти тинчию осудагӣ.

АМОННОМА اماننامه нома ва ё ҳукмномае, ки барои эмин нигоҳ дошта шудани касе ба дастӣ ӯ дода мешавад.

АМОНОТ *a.* امانات 1. *ҷ.* амонат. 2. навъи хати кӯфӣ, ки дар навиштани ҳукму сана ва хучҷатҳо ба қор мерафт (*хушнависӣ*).

АМОНПУЛӢ امانپولى *таър.* пули товони ҷанг, тазминоти ҳарбӣ.

АМОРАТ *a.* امارت 1. ҳукумати амирӣ; тарзи ҳукмронии амир. 2. амирӣ, мақоми амир.

АМОРАТПАНОӢ امارتپناه *таър.* яке аз лақабҳои амир ва ё вазири калони ӯ.

АМОРИДОР امارىدار *ниг.* аморикаш.

АМОРИКАШ امارىکش (*ё филроне*), ки бо аморӣ кирокашӣ мекунад, кирокаши аморӣ; барандаи маҳди маҳмил ё тахти равон.

АМОРИӢ امارى тахти равон ё қаҷоваи одамнишин, ки бар болои уштур ва ё фил баста, сафар мекарданд, ҳавдаҷ, иморӣ.

АМОРИЗАТОР *фр.* امارتزار *қисми* (*абзори*) махсус дар автомобил, ҳавопаймо ва ғ., ки ҳангоми ҳаракат шиддати таконро паст мекунад.

АМОРИЗАТСИОНӢ امارتتسيانى *мансуб ба* амортизатсия.

АМОРИЗАТСИЯ *лот.* امارتتسيه 1. рафта-рафта ба сабаби кӯҳнашавӣ арзиши худро кам кардани мошина, асбобу анҷом ва хонаву иморат, истехлок. 2. *тех.* суғт ва нарм

кардани шиддати зарба.

АМОЧ *амач* *ниг.* омож.

АМПЕР *фр.* *ампир физ.* воҳиди қувваи ҷараёни барқ (аз номи физики машҳури франсавӣ Ампер (1775-1836) гирифта шудааст).

АМПЕРМЕТР *ю.* *ампирметр физ.* асбоби махсус, ки қувваи ҷараёни барқро чен мекунад.

АМПЛИТУДА *лот.* *амплитуде физ.* навасон, шиддати навасон, вусъати лаппиш (*мас., майлони ҳаракати раққосак*).

АМПУЛА *лот.* *ампула тиб.* шишачаи сарбастаи доруҳои моеъ, найча.

АМПУТАТСИЯ *лот.* *ампутатсия тиб.* бо амали ҷарроҳӣ бурида партофтани узви бадани инсон (*даст, по*).

АМР *а.* *амр* 1. ҳукм, фармон, дастур, фармоиш; **амр кардан** (**фармудан**) фармон додан. 2. кор; *ходиса ва г.*; **амри маҳол** // **амри муҳол** кори бале душвор, ҷизи ғайри мумкин, кори ношуданӣ; **амри хайр** а) кори нағз; б) *киноя аз тӯй*; **амру наҳӣ** *д.* фармонҳо ва қонуни қоидаҳои динӣ (*ҷоиз ва ноҷоиз*); **амри маъруф** таблиғи қорҳои нек дар шариаат.

АМРАД *а.* *амрд* 1. навҷавоне, ки ҳанӯз риш набаровардааст. 2. навҷавоне, ки мавриди бачабозӣ қарор гирифтааст.

АМРАДБОЗӢ *амрдбазӣ* бачабозӣ.

АМРБАР *амрбр* хидматгор, навкар, фармонбардор.

АМРДИҲАНДА *амрдеҳнде* фармондеҳ, дастурдеҳ, фармояндаи коре.

АМРДИҲӢ *амрдеҳӣ* фармондеҳӣ, фармонфармоӣ, ҳукмфармоӣ.

АМРӢ *амрӣ мансуб ба амр*; **сиғаи амрӣ** *ниг.* **сиға**.

АМРКУНАНДА *амркунنده* *ниг.* **амрдиҳанда**.

АМРОЗ *а.* *амраз* *ҷ.* **мараз** (касалиҳо, дардҳо).

АМРУД *амруд* як навъи нок, муруд.

АМРУДБУН *амрудбин* *кит.* дарахти амруд.

АМРХАТ *амрхат* ҳуҷҷати расмӣ мазмунӣ фармон, амр ё супоришдошта (*мас., барои соҳиби хона шудан, барои кофтукови хона, барои ҳабе кардан ва г.*)

АМСОЛ I *а.* *амшал* *ҷ.* **масал**.

АМСОЛ II *а.* *амшал* *ҷ.* **мисл**.

АМГИА *а.* *амте* *ҷ.* **матоъ**.

АМУД *а.* *амуд* 1. *риёз.* хате, ки бо хати дигар кунчи навад дараҷа месозад. 2. *риёз.* хате, ки бо тамоми хатҳои як саҳифа кунчи навад дараҷа месозад. 3. хати мустақим, хати рост. 4. *кит.* сутуни хайма, хона ва биноҳои дигар. 5. *кит.* гурз, кӯпол (*олати ҷанг*).

АМУДАН *а.* *амудан* ба тарзи амудӣ.

АМУДӢ *амудӣ* 1. *мансуб ба амуд*; дорони ҳолати амуд. 2. рост истода, мустақим.

АМФИБИЯ *лот.* *амфибия* 1. ҳайвоноти сутунмӯҳрадор, ки ҳам дар об ва ҳам дар хушкӣ зиндагӣ мекунад (*монанди сангуит, қурбоққа ва г.*) обҳои. 2. навъи ҳавопаймо, танк ва баъзе мошинҳо, ки ҳам дар хушкӣ ва ҳам дар об ҳаракат карда метавонанд: **ҳавопаймои амфибия**, **танки амфибия**.

АМФИТЕАТР *ю.* *амфитатр* 1. *таър.* дар Рими қадим тамошоғаҳи болокушодаи нишастгоҳаш гирда ё нимдоираи зина-зина. 2. қатори курсиҳои толори театрҳо аз портер акибтар.

АНА *ан* *шиораҷонишин* инак, ин аст, мана: **ана он сӯй**, **ана он ҷо**, **ана он тараф**, **ана аз ҳамин сабаб**, **ана ин тавр**, **ана гап!**, **ана халос!**, **ана-мана**; **ана-мана нагуфта гуфт.** дар андак вақт, дар фурсати ниҳоят кам.

АНАБАЗИС *ю.* *анализис биол.* як навъ растанни заҳрдор, ки аз он барои дафъи ҳашароти заррарасон дору месозанд.

АНАБИОЗ *ю.* *анализис биол.* қатъи ҳаёти ҳучайраҳои зинда дар шароити номувофиқ ва барқарор гаштани ҳаёти онҳо баробари пайдо шудани шароити мувофиқ.

АНАЛИЗАТОР *ю.* *анализатор* 1. *физ.* асбоби оптикӣ санҷандаи қутби рӯшноӣ. 2. узвҳои одам ва ҳайвонҳои инкишофёфта, ки қобилияти таҳлил кардани таъсири беруна ва дохилоро доранд.

АНАЛИТИКӢ *аналитикӣ* таҳлилий; қиёсӣ; **забонҳои аналитикӣ** забонҳои, ки дар онҳо муносибати байни калимаҳо ба воситаҳои унсурҳои ёрирасон ба амал меояд.

АНАЛҲАҚ *а.* *аналһақ* *таър.* «ман ҳақиқат ҳастам, ман худо ҳастам» (*суҳани Ҳусайн ибни Мансури Ҳаллоҷ, ки бо игвои муллоҳо ӯро барои*

- даъвои худой карданиш ба дор кашида буданд).
- АНАНАС** ю. اننس бот. 1. як навъ растани тропикӣ, ки меваи калони ширини сершира медихад. 2. меваи ин дарахт.
- АНАРХИЗМ** ю. انرخيزم чараёни сиёсии майдабуржуазӣ, ки нишонаи аслии он инкори ҳама гуна давлату ҳукумат аст; бесарӣ, худсарӣ, бесомонӣ, ҳарчу марҷ.
- АНАРХИСТ** ю. انرختست пайрави чараёни анархизм.
- АНАРХИСТӢ** انرختستى мансуб ба анархизм.
- АНАРХИЯ** ю. انرخيه бедавлатӣ, беҳукуматӣ, ҳарчу марҷ, бетартибӣ, бесарусомонӣ (*дар системаи давлатдорӣ*).
- АНАРХОСИНДИКАЛИЗМ** ю. انرخاسيندكليزم с. чараёне дар ҳаракати коргарӣ, ки бе муборизаи сиёсӣ, танҳо бо фаъолияти иттифокҳои касаба аз капитализм халос шуданро тарғиб мекунад.
- АНАТОМ** ю. انتام мутахассис ва олими анатомия.
- АНАТОМИЯ** ю. انتاميه тиб. илми ташреҳ, илм дар бораи сохт ва инкишофи бадан: **анатомияи одам, анатомияи ҳайвонот, анатомияи растани**.
- АНАТОМӢ** انتامى мансуб ба анатомия.
- АНАХРОНИЗМ** ю. انخرانيزم 1. иштибоҳ дар нисбат додани воқеаҳои таърихӣ як давр ба даври дигар (*монанди қасам хӯрдани Искандар ба салиб, дар сурате, ки Искандар ним аср пеш аз Исо ба дунё омадааст*); дурӯғи таърихӣ. 2. урфу одатҳои замони кӯҳна, ки ба замони нав мувофиқ намеоянд.
- АНБА** а. عنبه бот. як навъ дарахти мевадори минтақаи ҳорра, мева.
- АНБАР//АМБАР** а. انبر//عمبر моддаи муммонанди хокистарранг, ки аз меъдаи моҳии анбар (кашалот) гирифта мешавад ва хеле хушбӯӣ буда, дар саноати атриёт истифода мешавад.
- АНБАРАФШОН** انبرافشان муаттар, хушбӯӣ.
- АНБАРБЕЗ** انبربيز ниг. анбарафшон: гесӯи анбарбез.
- АНБАРБОР** انبربار ниг. анбарафшон.
- АНБАРБОРИС** انبرباريس як навъ меваи буттаи кӯҳӣ, зирк.
- АНБАРБӢ(Ӣ)** انبربو(ى) ниг. анбарафшон.
- АНБАРГА** انبرگه ниг. анбарина.
- АНБАРЗО(Ӣ)** انبرز(اى) гови анбарзой, гови баҳрие, ки анбар аз он тавлид меёбад.
- АНБАРИН** انبرين анбарбӯ, мисли анбар хушбӯӣ; **насми анбарин**.
- АНБАРИНА** انبرينه 1. хушбӯие, ки аз мушқу уду анбар месозанд. 2. асбоби зинати занон, ки онро аз анбар пур карда ба гардан меовезанд, анбарга.
- АНБАРИНГЕСӢ(Ӣ)** انبرين گيسو(ى) анбармӯ, анбарзулф, муаттаргесӯ.
- АНБАРИНДОР** انبرين دار дорандаи анбарин, шахсе, ки анбарин дорад.
- АНБАРИНМӢ(Ӣ)** انبرين مو(ى) 1. муаттармӯӣ. 2. *киноя аз маҳбуба*.
- АНБАРӢ** انبرى ниг. анбарин.
- АНБАРМОҲӢ** انبرماهى моҳии анбар (кашалот), моҳие, ки аз меъдаи он моддаи муаттари тираранг гирифта мешавад ва он дар саноати атриёт мавриди истифода қарор мегирад.
- АНБАРМӢӢ** انبرمو(ى) ниг. анбаринмӯӣ(ӣ).
- АНБАРНИСОР** انبرنثار анбарбор, атрпош.
- АНБАРОГИН** انبرآگين 1. пур аз анбар. 2. *мач*. бағоят хушбӯӣ.
- АНБАРОИН** انبرآئين кит. анбармонанд, сиёҳ ва хушбӯӣ.
- АНБАРОЛУД** انبرآلود ниг. анбаромез.
- АНБАРОМЕЗ** انبرآمиз омехта ба анбар, хушбӯ, атрнок, муаттар.
- АНБАРОСО** انبرآسا 1. монанди анбар, анбарсон. 2. *мач*. хушбӯӣ.
- АНБАРПОШ** انبرپاش пошандаи хушбӯӣ, анбарфишон.
- АНБАРСИРИШТ** انبرسرشت 1. бо анбар сиришта. 2. *мач*. ниҳоят хушбӯ; **абоҳои анбарсиришт** таомҳои лазизи хуштам ва хушбӯӣ.
- АНБАРСИРИШТА** انبرسرشته ниг. анбарсиришт.

АНБАРСО *عنبرسا* 1. сояндаи анбар, омехта бо анбар. 2. *мач.* муаттар, хушбӯй: зулфи анбарсо.

АНБАРСҶҶ *عنبرسوز* 1. сӯзонандаи анбар. 2. *мач.* муаттар ва муаттаркунанда, хушбӯ ва хушбӯкунанда.

АНБАРФИШОН *عنبرفشان* *ниг.* анбарафшон.

АНБАРФУРҶШ *عنبرفروش* фурӯшандаи анбар ва маводи хушбӯй, атрфурӯш.

АНБАРШИКАН *عنبرشكن* 1. бартар аз анбар. 2. *мач.* бениҳоят хушбӯй.

АНБАСТА *кит.* *انبسته* гализ, сахт; \diamond хуни анбаста қатраҳои гализи хунин.

АНБИЁ *а.* *انبيا* пайгамбарон, *ҷ.* набӣ.

АНБИҚ *а.* *انبيق* олате, ки чисмҳои моеъро ба қатраҳо бармегардонад.

анбоз *انباز* *асоси* замони ҳозираи феъли анбоштан.

АНБОЗ *انباز* 1. шарик, рафик, ҳамдаму ҳамроз; ҳамроҳ. 2. *мач.* ҳамто, монанд, назир, мисл.

АНБОЗӢ *انبازى* шарикӣ, ширкат; ҳамроҳӣ; ҳамдастӣ, ҳамкорӣ.

АНБОН *انبان* халтачаи чармини сафарӣ, саноч, кӯлвор.

АНБОНА *انبانه* *ниг.* анбон.

АНБОНЧА *انبانچه* анбони хурд.

АНБОР *انبار* ҷои анбоштан ва ниғахдории молу ашё, ғалладона *ва г.*; **анбор-анбор** бисёр, хеле фаровон; аз **анбори** холӣ сад ман шолӣ (*зарб.*); ваъдаи бисёри хушқу холӣ; **анбор кардан** (**намудан**) гун кардан, чамъ кардан, захира намудан.

АНБОРБОН *انباربان* ниғахбони анбор, анбордор.

АНБОРДОР *انباردار* 1. шахси масъули анбор, мудирани анбор. 2. *таър.* ханноте, ки ғалла ва озукаи дигарро бо нияти гарон фурӯхтан харида захира мекунад.

АНБОРДОРӢ *انباردارى* 1. амал ва шугли анбордор. 2. ҳазинаҳои ниғахдории колоҳо дар анбор, ки аз соҳиб ё харидори коло дарёфт мешавад.

АНБОРЗАДА *انبارزده* чизи хеле зиёд дар анбор

монда (*мас.*, *лӯбиё*, *гандум ва г.*).

АНБОРИДАН *انباريند* *ниг.* анбоштан.

АНБОРӢ *انبارى* 1. *марбут* ё *мансуб* ба **анбор**. 2. ниғахдоришуда ё қобили ниғахдорӣ дар анбор.

АНБОРКУНӢ *انباركنى* *исми амал аз* **анбор кардан**; чамъ кардани молу ғалла дар анбор.

АНБОРХОНА *انبارخانه* бинои анбор, ҷое, ки ғаллаю дона ва дигар молу ашё чамъ оварда, нигоҳ дошта мешавад.

АНБОРЧӢ *انبارچى* мудирани анбор, анбордор.

АНБОШТА *انباشته* *сифати феълии замони гузашта аз* **анбоштан**; **анбошта гаштан** пур гаштан.

АНБОШТАН *انباشتن* пур кардан; гун кардан, чамъ намудан; захира кардан.

АНБУЗАН//АНБУДАН *انبوذن//انبودن* 1. *фалс.* моддаи аввалӣ, ки ҳама чиз аз он таркиб ёфтааст, офариниш. 2. *ниг.* **анбоштан**.

АНБУР//АНБӢР *انبور//انبور* 1. абзори оҳании душоха барои гирифтани оташ *ва г.* 2. олати мехкашӣ ва симпечонии дуредгарону челонгарон; **анбӯри кафшерӣ** ё **чӯшкорӣ** анбӯре, ки электроди чӯшкориро бо он мегиранд; **анбӯри қалогӣ** абзори дастӣ бо ду дастаи саркач ва нӯлҳои мувозӣ ва қобили танзим дар чанд ҳолат; **анбӯри қандгирӣ** анбӯр барои гирифтани курси қанд; **анбӯри қуфлӣ** анбӯре, ки пахнии фуқи он бо печ танзим мешавад.

АНБУРАК *انبرك* анбури хурди кӯчак.

АНБӢХ *انبوه* 1. бисёр, зиёд, пур, мамлӯ; **анбӯҳи мардум** зиёдии мардум, издиҳом. 2. зич, ҷафс; **дарахтони анбӯҳ**; **анбӯҳ-анбӯҳ** тӯб-тӯб; даста-даста; бисёр-бисёр.

АНБӢХӢ *انبوهى* зичӣ, ғафсӣ, гулигӣ, бисёрӣ; **анбӯҳин беша**.

АНВАР *а.* *انور* равшантар, нуронитар; **моҳи анвар** моҳи нурафшон, моҳи мунаввар; **субҳи анвар** субҳи пурнур, субҳи босафо.

АНВОР *а.* *انوار* *ҷ.* **нур**; **нашри анвор** нурпошӣ, нурборӣ; зиёбахшӣ.

АНВОРАФШОН *انوارافشان* *ниг.* нурафшон.

АНВОӢ *а.* *انواع* *ҷ.* **навъ**.

- АНГ I** انگ *кхн.* кубурҳои сафолин, облӯлаҳо; гузаргоҳи зеризаминии об.
- АНГ II** انگ *кхн.* нишон, тамга (*болои молҳои тичоратӣ*).
- АНГАБИН** انگين *ниг.* ангубин.
- АНГАК** انگک *ниг.* ангат.
- АНГАЛ** انگل *зоол.* чондоре, ки дар сатҳи пӯст ё даруни бадани чонвари дигаре зиндагӣ мекунад ва аз ҳисоби он гизо гирифта инкишоф меёбад, паразит.
- АНГАЛА** انگله *ниг.* ангула.
- АНГАЛЮН** ю. انگليون 1. китоби Инчил. 2. порчаи абрешимии рангоранг, дар гузашта масеҳиёни Машриқзамин Инчилро дар лиффаи абрешимии рангоранг мепечониданд, ки аз ин рӯ маҷозан Инчилро низ ангалғо номидаанд. 3. номи китоби Монии наққош.
- АНГАР** фр. انگر *чойгоҳи рӯйпӯшида барои ист ва таъмири ҳавопаймоҳо.*
- АНГАТ** انگت *бот.* як навъ буттаи хорноки мевааш хурди турунчиранг, ки бештар дар кӯҳистон мерӯяд ва шарбату равғанаш дар тиб истифода мешавад.
- АНГАТЗОР** انگتزار *чои бисёр рӯидани ангат, ҷангали ангат.*
- АНГАФ** انگف *сӯроҳӣ, тарқиш, чои кафидаи девор; раҳҳои қабатҳои хишти девор.*
- АНГАШБА** انگشبه *кит.* деҳқони молдор, деҳқони неқӯаҳвол, ки бисёр коргар дорад.
- ангез** انگيز 1. *асоси замони ҳозира аз ангехтан.* 2. *ҷузъи пасиби калимаҳои мураккаб ба мисли бавучудоранда: хайратангез, даҳшатангез, шӯрангез...*
- АНГЕЗ** انگيز *қасд, оҳанг; ангез кардан қасд кардан; ҳамла кардан.*
- АНГЕЗА** انگيزه *сабаб, боиси коре.*
- АНГЕЗАНДА** انگيزنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз ангехтан; таҳриқкунанда, ба ҳаракат андозанда.*
- АНГЕЗИДАН** انگيزيدن *ниг.* ангехтан.
- АНГЕЗИШ** انگيزش 1. *биол.* барангехтан, барангехта шудан. 2. ҳаракат, чунбиш, тохту тоз. 3. растохез, қиёмат.
- АНГЕХТА** انگيخته *сифати феълӣ замони гузашта аз ангехтан; шӯрида, барҳеста, барҷаста.*
- АНГЕЗОН** انگيزان *шӯълавар, ангезонида.*
- АНГЕЗОНИДАН** انگيزانيدن *шакли бавоситаи ангехтан; ба воситаи чизе ангехтан,*
- АНГЕХТАН** انگيختن *аз ҷо ҳаракат додан; ба ҳаяҷон овардан, шӯрондан, барҳезондан; муқ. барангехтан.*
- АНГИДРИД** ю. انگيدرد *хим.* пайвастаи ягон унсур бо оксиген.
- АНГИНА** лот. انگينه *тиб.* илтиҳоби қабаи луобии ҳалқ, дарди гулӯ.
- АНГИШТ** انگشت *нимсӯхтаи чӯб, лахчаи хомӯшкардаи сиёҳ, ки бо мақсади чун сӯзишворӣ истифода бурдан таҳия мекунад, зуғол; ангиштсанг.*
- АНГИШТБАРОРӢ** انگشتبرارى *ниг.* ангиштканӣ.
- АНГИШТВОР** انگشتوار *мисли ангишт, ангиштмонанд.*
- АНГИШТГАР** انگشتگر *он ки ҳезумро сӯзонда ангишт тайёр мекунад: кӯраи ангиштгар.*
- АНГИШТКАН** انگشتکن *он ки аз маъдан ангишт меканад, коргари кони ангишт.*
- АНГИШТКАНӢ** انگشتکني *истихроҷи ангишт, ангиштбарорӣ; шугли ангишткан.*
- АНГИШТОЛ** انگشتال *кит.* касал, бемор, дардманд.
- АНГИШТПОРА** انگشتپاره *пораи ангишт, ангиштпарча.*
- АНГИШТПУЛӢ** انگشتپولى *кхн.* маблағе, ки шогирдон барои хароҷоти сӯзишворӣ медоданд, ҳезумпулӣ.
- АНГИШТСАНГ** انگشتسنگ *зуғолсанг, сӯзишвории маъданӣ, ки аз кон мекананд.*
- АНГИШТФУРӢШ** انگشتفروش *фурӯшандаи ангишт.*
- АНГИШТФУРӢШӢ** انگشتفروشي *фурӯши ангишт; шугли фурӯшандаи ангишт.*
- АНГИШТХОНА** انگشتخانه *чой барои нигоҳ доштани ангишт; ҳезумхона.*

АНГЛИСЗАБОН انگلیسزبان 1. он ки забони модарияш англисӣ аст. 2. он ки танҳо бо англисӣ ҳарф мезанад.

АНГЛИСИЗАБОН انگلیسی زبان *ниг.* англисзабон.

АНГЛИСӢ انگلیسی 1. *марбут ба* Англия; кишваре дар шимолу ғарби Аврупо. 2. *ниг.* англисӣ; забони англисӣ забоне аз шоҳаи забонҳои германӣ, аз хонаводаи забонҳои ҳиндуаврупой, ки дар Инглистон, Иёлоти Муттаҳидаи Амрико, Канада, Австралия ва бархе аз кишварҳои дигар роиҷ аст.

АНГОЗ انگاز олат, афзор, асбоб, адот.

ангор انگار *асоси замони ҳозира аз* ангоштан.

АНГОР انگار майдони кишт, ки ҳосилашро гундошта, дар он ҷо чорво мечаронанд; замини корам, киштзор.

АНГОРА انگاره 1. пиндор, фикру хаёл, тасаввур. 2. саргузашт, дoston, афсона. 3. *санъ.* ҳар чизи нотамом, суратгарӣ ва сангтарошии нотамом.

АНГОРАХАР انگاره خر *киноя аз* толиби афсонаву қисса, моили саргузашту ҳикояҳои ачибу ғариб.

АНГОРИДАН انگاریدن *ниг.* ангоштан.

АНГОШТАН انگاشتن *кит.* пиндоштан, тасаввур кардан, гумон кардан.

АНГСТРЕМ швед. انگستريم *физ.* воҳиди ченаки масофа, ки мусовии як ҳиссаи садмиллионии сантиметр буда, барои чен кардани дарозии мавҷи рӯшноӣ *ва г.* истифода мешавад.

АНГУБИН انگبين 1. асал, шахд. 2. *чузъи пасини баъзе аз* калимаҳои мураккаб *ба маънии* шахду ширин: сарангубин, газангубин...

АНГУБИНА انگبينه 1. ҳалвое, ки бо орду асал мепазанд. 2. асал.

АНГУБИНДОР انگبيندار 1. асалдор. 2. *мач.* ширинидор.

АНГУБИНЛАБ انگبينلب *киноя аз* ширинлаб (*сифати маҳбуба*).

АНГУБИНХОНА انگبينخانه ҷои занбӯрҳо, хонаи занбӯр, кандуи асал.

АНГУДОН انگودان *бот.* гиёҳоне аз хонаводаи ҷаъфарӣ, ки алафӣ ва поядор буда ҳастанд ва

барги онҳо буридагии зиёде дорад.

АНГУЛА انگوله *кит.* ҳалқае, ки тугмаро аз он мегузаронанд, тугмабанд.

АНГУР انگور меваи тоқ, ки иборат аз хӯшаҳост ва навъҳои гуногун дорад: **ангури бахтиёрӣ**, **ангури бихиштӣ**, **ангури васарға**, **ангури кишмиш**, **ангури обакӣ**, **ангури соҳибӣ**, **ангури тағобӣ**, **ангури тоифӣ**, **ангури дорой**, **ангури соҳибӣ**, **ангури чиллағӣ**, **ангури шибиргонӣ**, **ангури ҳусайнӣ**, **ангури ҷавз**; **ангури фахрӣ** а) хасангур, ангури ёбой; б) *бот.* як навъ буттаи ёбой, ки донаҳои кулӯлаи сиёҳ дорад ва боби хӯрдан нест, сагангур; **ангури хасак** як навъ ангури ёбой, ки хӯрданбоб нест; **∠ ангур ангурро дида чашмак мезанад** // **ангур ангурро дида ранг мегирад мақ.** таъсири мусбат ва ё манфӣ гирифтани касе аз каси дигар (*дар мавриди ба коре ё чизе пайравӣ ё тақлид кардани касе гуфта мешавад*); **ангура хӯру боғаша напурс гуфт., мақ.** дар мавриди кунҷковии бемаврид ё пурсуҷӯи баисрори чизе мегӯянд.

АНГУРАЛО انگورالا *гуфт.* вақти нав ранг гирифтани ангур, арафаи ангурпазӣ.

АНГУРДОН انگوردان дастгоҳ ё ҷойгоҳе, ки дар он ангурро барои кашидани шароб мерезанд ва мефишоранд.

АНГУРЗОР انگورزار тоқзор, боғи ангур.

АНГУРӢ انگورى 1. ҳар он ҷӣ аз меваи ангур тайёр мешавад; **мураббои ангурӣ**, **шароби ангурӣ**, **ширинии ангурӣ** *ва г.* 2. ангурфурӯш. 3. соҳиби боғи ангур.

АНГУРПАЗ انگورپز 1. вақти пухтани ангур. 2. касе, ки аз шираи ангур ширинӣ тайёр мекунад.

АНГУРПАЗӢ انگورپزى *ниг.* ангурпазон.

АНГУРПАЗОН انگورپزان мавсими ангурпаз.

АНГУРПАРВАР انگورپرور шахсе ва ё хоҷағие, ки ба парвариши тоқзор машғул мебошад, тоқпарвар.

АНГУРПАРВАРӢ انگورپرورى тоқпарварӣ.

АНГУРФУРӢШ انگورفروش фурӯшандаи ангур, савдогари ангур.

АНГУРФУРӢШӢ انگورفروشى амали ангурфурӯш.

АНГУРЧИН انگورچين шахс ё коргари тоқзор, ки ба ғундоштани ангур машғул аст.

АНГУРЧИНИ انگورچيني амал ва корҳои чидани ангур.

АНГУШТ انگشت 1. қисми охирини мутаҳаррики даст ва пой одам, ки маъмулан панҷтоӣ мешаванд, чиллик, лелак. 2. воҳиди ченак, ки баробари паҳнои як ангушт аст: **чор ангушт**, **панҷ ангушт**; **ангушти беном** ангушти чорум, бинсир; **ангушти дароз** // **ангушти васат** ангушти сеюм, ангушти миёна; **ангушти зоида** ангушти шашум (*дар баъзе одамон*), ангушти баракат; **ангушти ишорат** (**ишоратӣ**) ангушти дувум баъд аз ангушти калон, ангушти саб-боба; **ангушти калон** нарангушт, ангушти ибҳом; **ангушти хурд** ангушти панҷум, ангушти хинсир; **ангушти шаҳодат** *ниг.* **ангушти ишорат**; **◇ ангушт дар даҳон** ҳайрон, дар таачҷуб монда; **ангушт (ба дандон) газидан** // **ангушти ҳайрат ба дандон** газидан ҳайрону вола шуда мондан; **ангушт бар лаб** ниҳодан барои хомӯш (чим) шиштан ва гап назадан ишора кардан; **ангушт бар чашм** ниҳодан итоат ва фармонбардорӣ кардан; **ба ангушт риш** хилол кардан бо панҷаҳо ришро шона задан; **бо пушти ангушт мӯйлаб** молидан изҳори кибру гурур кардан; **панҷ ангушташ ҳунар** бисёр ҳунарманд, хеле кордон ва моҳир; **панҷ ангушт якбора ба даҳон андохта...** ҳарисона ва тамаъкорона чанд корро якбора карданӣ шуда (аммо кореро анҷом дода натавониста).

АНГУШТА انگشته панҷшоҳаи чӯбини хирманбодкунӣ, авшин, панҷшоҳа.

АНГУШТАК انگشتک 1. *шакли тасғир ва навозиши* ангушт. 2. як қисми хурди поршен, ки ангуштмонанд аст; **◇ ангуштак задан** вақти рақс ё шодӣ ангуштҳо ба ҳам зада садо баровардан, шикан-шикан кардан.

АНГУШТАР انگشتر *ниг.* **ангуштарӣ**.

АНГУШТАРИН انگشترين *ниг.* **ангуштарӣ**.

АНГУШТАРӢ انگشتری ҳалқаи махсуси зинатӣ, ки ба ангушт мегузаронанд (*нигиндор ва бенигин*), ангуштарин.

АНГУШТВОНА انگشتوان *ниг.* **ангуштпона**.

АНГУШТГАЗ انگشتگاز мавриди ҳайрат шудан, ҳайрати зиёд, ки сабабгори газидани ангушт

мешавад.

АНГУШТГАЗОН انگشتگزان *феъли ҳол аз ангушт газидан*, пушаймон, бо надомат.

АНГУШТМОНАНД انگشت مانند ба шакли ангушт, ангуштшакл: **барғҳои ангуштмонанд**.

АНГУШТНАМО انگشت نما машхур, маъруф; ягона, барҷаста; **ангуштнамои мардум шудан** дар байни мардум машхур шудан (*ба некӣ ё ба бадӣ*).

АНГУШТНАМОӢ انگشتنمائی ангуштнамо будан, машхурӣ.

АНГУШТОНА انگشتانه *ниг.* **ангуштпона**.

АНГУШТПЕЧ انگشتپيچ дастовез, дастак, баҳона.

АНГУШТПОНА انگشتپانه асбоби филизии хурди хол-хол, ки дӯзандагон ба сари ангушт мепӯшанд, то ки хангоми дӯхтан сӯзан ба ангушт нахалад.

АНГУШТХОӢ انگشتخانی афсӯс хӯрдан, таассуф доштан, мутаассиф будан.

АНГУШТШУМОР انگشتشمار 1. бо ангуштҳо шумурдан; якта-якта шумурдан. 2. кам, ба кадри шумораи ангуштон.

АНД اند адади мубҳам ва номаълум, ки аз се то нӯхро нишон медиҳад: **хафтоду анд**, **саду анд ва ғ.**

АНДАК اندک миқдори кам, кам; *муқоб.* **зиёд**, **беш**; **андаке** каме, камтар; **дар андак** муддат дар муддати кӯтоҳ; **андак-андак** кам-кам, камтар-камтар.

АНДАКӢ اندک ياب камёб, ноёб.

АНДАКМОЯ اندکمايه 1. кам, ночиз. 2. *маҷ.* дорои мол ё фаҳму дониши кам.

АНДАКМОЯӢ اندکمايگی нодонӣ, бесаводӣ.

АНДАК-МУНДАК اندکمندک *гуфт.* 1. камтар, чандон зиёд не. 2. осон, саҳл; **кори андак-мундак набудан** кори чандон осон набудан.

АНДАКРИШ اندکريش камриш, кӯса.

АНДАКСИДАН اندکسیدن *кит.* паноҳ бурдан, паноҳгоҳ чустан.

АНДАКХИРАД اندکخرده камақд, камфаҳм.

АНДАКХОР اندکخوار *ниг.* **андакхӯр**.

АНДАКХҶҮР اندک خور он ки гизояш кам аст, камхӯр, камхӯрок.

АНДАЛЕБ *a.* عنديب булбул, ҳазордастон.

АНДАЛЕБОҶАНГ عنديب آهنگ булбуловоз, хушовоз, хушнаво, хушхон.

АНДАМА اندمه *kit.* ғамҳои гузашта,

АНДАР اندر 1. *шакли дигари пешванди дар.* 2. *дар миёни ду калима омада, маънои фаровонӣ ва бисёриро ифода мекунад: ғалат андар ғалат.* 3. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб, ки ифодагари маънои хешовандӣ ва хешутаборӣ мебошад: падарандар, модарандар.*

АНДАРАФТОДАН اندر افتادن 1. воқеъ шудан, иттифоқ афтодан. 2. афтодан, ғалтидан. 3. ҳучум кардан ба касе ё чизе.

АНДАРГОҶ اندر گاه *нуч.* панҷ рӯзе, ки дар қадим ба солшумории эронӣ дар моҳи обон илова мекарданд, хамсаи мустариқа.

АНДАРГУЗАШТАН اندر گذشتن 1. даргузарондан, уBUR додан. 2. *мач.* вафот кардан.

АНДАРЁФТ اندر يافت *kit.* дарёфт, пай бурдан, сарфаҳм рафтан, дарк кардан.

АНДАРЗ اندرز панд, насиҳат.

АНДАРЗГҶҮ(Ӣ) اندرز گو(ی) панддиханда, насиҳаткунанда, носех.

АНДАРЗНОМА اندرز نامه панднома, насиҳатнома.

АНДАРЗХОНӢ اندرز خوانی пандгӯӣ, насиҳатгӯӣ.

АНДАРКАШИДАН اندر کشیدن 1. кашидан, баровардан. 2. густариш додан, густурдан. 3. ба як бор нӯшидан, якбора дам кашидан. 4. ҳаракат додан. 5. ҳаракат кардан, рафтан. 6. сипарӣ шудан, гузаштан.

АНДАРМОН اندرمان банд, машғул, гирифтори коре; андармон кардан (намудан) а) машғул кардан; б) банд кардан; андармон шудан (гардидан) а) банд шудан, машғул шуда мондан; б) печида банд шудан, печида дармондан.

АНДАРМОНДАН اندرماندن дармондан, очиз шудан.

АНДАРМОНӢ اندرمانی машғулӣ, банд будан (бо коре).

АНДАРОВАРДАН اندر آوردن 1. дохил кардан,

даровардан, ворид кардан. 2. шурӯъ кардан, сар кардан, оғоз кардан. 3. фуруд овардан, поин овардан.

АНДАРОВЕХТАН اندر آویختن 1. овезон шудан, муаллақ шудан. 2. овезон кардан, муаллақ кардан.

АНДАРОМАДАН اندر آمدن 1. омадан. 2. дохил шудан. 3. фуруд омадан, поин омадан, расидан. 4. ҳаракат кардан, чунбидан.

АНДАРСИДАН اندر رسیدن расидан, омадан, ҳамон замон расидан.

АНДАРУН اندرون 1. дарун, мобайн, миён. 2. *мач.* дохил, ботин, замир.

АНДАРУНӢ اندرونی 1. дарунӣ, мобайнӣ. 2. дохилӣ, ботинӣ, қалбӣ.

АНДАРХҶҮР اندر خور шоиста, лоиқ, сазовор, муносиб.

АНДАРХҶҮРД اندر خورد *ниг.* андархур.

АНДАРХҶҮРДАН اندر خوردن шоиста будан, муносиб будан.

АНДАРШУДАН اندر شدن дохил шудан, даромадан.

АНДАРЯК اندریک ба ҳисоби миёна; ба тарзи умумӣ.

АНДЕ اندی :анде ки.. а) бувад ки..., бошад ки ..., б) хоса ки..., махсусан ки... в) *kit.* барои он ки, чунки, зеро ки.

андеш اندیش 1. *асоси замони ҳозири аз андешидан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маънои андешанда: бадандеш, хайрандеш, дурандеш...*

АНДЕША اندیشه фикр, хаёл, тааммул; фикру хаёле, ки аз тарсу ваҳм пеш ояд; **аввал андеша в-он гаҳе гуфтор** (*зарб.*); **фикру андеша** фикру хаёл; **андеша кардан (намудан)** фикр кардан, мулоҳиза намудан; **ба андеша фуру рафтан** ғарқи фикру хаёл гаштан; **дар (ба) андеша афтодан** фикр карда мондан, ғарқи хаёл гаштан.

АНДЕШАВАР اندیشه ور *ниг.* андешаманд.

АНДЕШАВАРЗ اندیشه ورز *ниг.* андешаманд.

АНДЕШАКОР اندیشه کار дурандеш, мутафаккир, бо мулоҳиза.

АНДЕШАКОРӢ اندیشه کاری дурандешӣ, мутафаккир будан дар пешбинии коре, бомулохизагӣ.

АНДЕШАМАНД اندیشه مند фикркунанда; мулохизакор, нигарон.

АНДЕШАМАНДӢ اندیشه مندی мулохизакорӣ, бомулохизагӣ, нигаронӣ.

АНДЕШАМАНДОНА اندیشه مندانه хаёломезона; мутафаккирона.

АНДЕШАНОК اندیشه ناک *ниг.* андешаманд.

АНДЕШАНОКӢ اندیشه ناکи *ниг.* андешамандӣ.

АНДЕШАРОНӢ اندیشه رانی фикр ба кор бурдан; фикрронӣ.

АНДЕШАСАНЧ اندیشه سنج бомулохиза, оқибатбин, дурандеш.

АНДЕШАСИГОЛ اندیشه سگال тааммулкор, некандеш.

АНДЕШАСӮЗ اندیشه سوز сӯзандаи фикр, аз байн барандаи фикру хаёл.

АНДЕШИДАН اندیشیدن 1. андеша кардан, тааммул намудан, фикр кардан. 2. бим доштан аз коре.

АНДО I //АНДОӢ اندا//اندای каҳгил молидан, андова кардан.

АНДО II اندا *кит.* ғайбат, бадгӯӣ.

АНДОВА انداوه 1. асбоби махсуси гилкорӣ, ки аз чӯб ё оҳан сохта мешавад. 2. бо каҳгил, гачхок ё масолеҳи бетонӣ молида ҳамвор кардани девору бом *ва г.*; андова кардан андовидан, лой молидан, лойпӯш кардан.

АНДОВАГАР انداوه گر он ки ба корҳои андова (2) машғул аст.

АНДОВАКУНӢ انداوه کنی *исми амал аз андова кардан*; каҳгилмолӣ, лоймолӣ ва ҳамвору суфтакунии дару девор.

АНДОВАЧӢ انداوه چی *ниг.* андовагар.

АНДОВАЧӮБ انداوه چوب чӯби андова, асбоби махсус, ки бо он андова мекунанд.

АНДОВАШУДА انداوه شده *сифати феълӣи замони гузашта аз андова шудан*; девор ё бом ва ё фарше, ки андова шудааст.

АНДОВИДАН انداويدن андова кардан, каҳгил

молидан.

андоз انداز 1. *асоси замони ҳозира аз андохтан*. 2. *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии ичроқунандаи амал ё соҳиби касбу кор*: сангандоз, тирандоз...

АНДОЗ انداز пул ё моле, ки давлат аз даромади одамон ва корхонаҳо ё аз замину хона, чорво, нақлиёт *ва г.* ба таври ҳатмӣ меғундорад, хироҷ; **андози молӣ** андозе, ки дар шакли чиз, мол ё чорвои зинда гирифта мешуд; **андози нақда** андозии пулӣ; **андози мустақим** андозии доимӣ, андозии тағйирнаёбанда; **андози ноустувор** андозе, ки ҳамеша тағйир меёбад ва каму зиёд мешавад; **андоз гирифтани** андоз чамъ кардан, хироҷ гирифтани; **андоз додан** хироҷ додан, аз ҳисоби ҳосил ба миқдори муайян ба давлат чиз ё пул супурдан.

АНДОЗА اندازه 1. асбобест, ки дарозӣ ва паҳнии замин ва инчунин дигар чизҳои сахту моеъро чен мекунад, паймона, ченак; **андозаи дарозӣ** ченаки дарозӣ, қадвал; **андозаи вази** ченаки вази; **ба андозаи...** ба ҳадди..., ба қадри..., ба дараҷаи... 2. миқёс, миқдор, шумор; худуд, ҳад, дараҷа; **аз андоза берун** аз ҳад зиёд, беҳад, бешумор; **андозаи либосдӯзӣ** тасмаи махсуси рақамкашида, ки бо он қаду бари либосро чен карда мебуранд; **як андоза** як қадар, каме, андаке; **андоза гирифтани** чен кардан, киёс гирифтани; **андоза доштани чизе** ҳадду қанор доштани чизе; **андоза намудани (кардан)** чен кардан; **ҳадду андоза доштани чизе**, ҳадду қанор, ҳадду ҳисоб доштани чизе; **андоза ниғаҳ дор**, ки андоза нақўст (*зарб.*).

АНДОЗАГИР اندازه گیر ченқунанда, масоҳатгар, ўлчакқунанда.

АНДОЗАГИРӢ اندازه گیری *исми амал аз андоза гирифтани*; чен кардан.

АНДОЗАГУЗОРӢ اندازه گذاری таъйини масофа, дарозӣ, баландӣ, паҳно, жарфо бар рӯи нақша, таъйини миқёс.

АНДОЗАШИНОС اندازه شناس донандаи мавқеъ, мавқеъшинос, он ки ҳадду андозаи ҳешро мешиносад.

АНДОЗДИҲАНДА اندازه دهنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз андоз додан*; он ки андоз медиҳад.

АНДОЗПАРДОЗ اندازه پرداز молиятдеҳ, андоз-

супоранда.

АНДОЗСУПОР اندازسپار *ниг.* андозпардоз.

АНДОЗЧИНИЙ اندازچيني андоз чамъ кардан; андозгирӣ.

АНДОИДАН اندائيدن *ниг.* андовидан.

АНДОИШ اندايش 1. молиш. 2. гилкорӣ, каҳ-гилкорӣ, андова.

АНДОИШГАР اندايشگر *ниг.* андовагар.

АНДОМ اندام 1. бадан, тан. 2. қадду қомат; намуди зоҳирии инсон; **андоми мавзун** қомати зебо; **афту андом** афту башара, шаклу шамоил.

андохт انداخت *асоси замони гузаштаи феъл аз андохтан*; тирандозӣ.

АНДОХТ انداخت тадбир, андеша, тарҳ, нақша.

АНДОХТА انداختе пасмонда, партофта.

АНДОХТАН انداختن 1. партофтан, ҳаво додан, партоб кардан. 2. паҳн кардан, густурдан: **тир андохтан**, **тир парондан** дастархон **андохтан**, **ҷой андохтан**. 3. даруни чизе гузоштан, дохили чизе кардан, чизеро ба чизе рехтан *ва г.* 4. даровардан; **ба кор андохтан** ба кор даровардан. 5. сохтан, бино кардан (*хона ва иморатро*): **иморат андохтан**, **хона андохтан**. 6. *ҳамчун феъли ёридиҳанда*: **мева андохтан**; **гӯш андохтан** гӯш кардан, гӯш додан.

АНДОХТАНИЙ انداختني *сифати феъли замони оянда аз андохтан*; лоиқи дур афкандан, қобили дур кардан, партофтани.

андуд اندود 1. *асоси замони гузашта аз андудан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бо чизе андуда шудани рӯи чизе*: **зандрандуд**, **нукрандуд**, **гиландуд**...

АНДУДАН اندودن рӯкаш кардан, чизеро ба рӯи чизе молидан (*мас., гачро ба девор*).

андӯз اندوز *асоси замони ҳозира аз андӯхтан*.

андӯхт اندوخت *асоси замони гузашта аз андӯхтан*.

АНДӢХТ اندوخت андӯхтан, захира кардан: **андӯхти сармоя**.

АНДӢХТА اندوخته 1. *сифати феъли замони гузашта аз андӯхтан*. 2. он чи гирдоварӣ ва ниғаҳдорӣ шудааст, чамъшуда; захирашуда, пасандоз. 3. *мач.* маълумот, таҷриба.

АНДӢХТАН اندوختن чамъ кардан, захира кардан, пасандоз намудан.

АНДӢХ اندوه гам, ғусса, ҳузн; *муқоб.* **шодӣ**; **андӯҳи рӯзгор** ғами зиндагӣ; **дар андӯҳ афтодан** (**мондан**) ба ғаму ғусса гирифтор шудан.

АНДӢХАНГЕЗ اندوهانگيز он чи ки ғаму андӯҳ орад, ғамангез.

АНДӢХГИН اندوهگين ғамгин, хафа, малул; **андӯҳгин шудан** (**гардидан**) ғамгин шудан.

АНДӢХГИНИЙ اندوهگيني ғамгинӣ, хафагӣ.

АНДӢХГИНОНА اندوهگينانه ғамгинона.

АНДӢХГУСОР اندوهگسار он ки барои дигаре дилсӯзӣ мекунад, ғамгусор.

АНДӢХГУСОРӢ اندوهگساري ғамгусорӣ, дилсӯзӣ, меҳрубонӣ.

АНДӢХЗАДА اندوهزده ғамзада, ғамгин.

АНДӢХКАШ اندوهکش аз байн барандаи ғаму андӯҳ, ғамзудо.

АНДӢХМАНД اندوهمند ғамгин, афсурда, но-роҳат.

АНДӢХНОК اندوهناک *ниг.* андӯҳгин.

АНДӢХОВАР اندوهآور ғаму андӯҳ оваранда.

АНДӢХСАРОӢ اندوهسراي ҷои пургам; \diamond **ин андуҳсарой дунё**.

АНДӢХХЕЗ اندوهخيز барангезандаи ғаму андӯҳ, он чи ки бо худ ғаму андӯҳ меоварад.

АНДӢХХОР اندوهخوار ғамхор, ғамгусор, он ки андӯҳу ғам кам мекунад.

АНӢБ *а.* انياب *ҷ.* **ноб** (дандонҳои ашк).

АНЗОР *а.* انتظار *ҷ.* **назар**.

АНЗУР انزور [*аслаи ансул*] *бот.* як навъ пиёзи кӯҳӣ; **пиёзи анзур**.

АНЗУРАТ انزورت 1. як навъ шилми талх, ки ба марҳамҳо ҳамроҳ мекунанд, анзарут. 2. як навъ гиёҳи шифой.

АНИД *а.* عنيد *кит.* саркаш, радқунанда, беитоат, худраъӣ, инодкор.

АНИҚ *а.* انيق 1. рост, дуруст, муайян: **далелу рақамҳои аниқ**. 2. фаҳмо, равшан: **равшан ва аниқ нишон додан**; **аниқ кардан** (**намудан**) равшан гардонидан, маълум сохтан; **аниқ**

фаҳмидан равшан тасаввур қардан.

АНИҚӢ *аниقى* 1. дурустӣ, муайянӣ. 2. равшанӣ, возеҳӣ.

АНИН *а. انين кит.* нола, зорӣ, оху вовайло; охи вазнин ва дарднок.

АНИС I *а. انيس* ёр, рафик, дӯст, ҳамдам, ҳамнафас, мусоҳиб; **анису мӯнис** ҳамдаму гамхор; **анис будан** ҳамдам будан, ҳамнафас будан; **анис шудан** ҳамдам гардидан, ҳамнафас шудан.

АНИС II *анيس бот.* 1. растаниест аз оилаи соябонгулҳо, ки аз донааш равғани анис мегиранд. 2. як навъи себ: **себи анис**.

АНИФ *а. عنيف кит.* 1. сахт, дурушт. 2. золим, ситамгор; дилозор.

АНКАБУТ *а. عنكبوت* тортанак.

АНКЕТА *фр. анките ниг.* пурсишнома.

АНҚАРИБ *а. عنقريب* ба қарибӣ, ба тезӣ, дар ояндаи наздик, ба ин наздикӣ.

АНҚО *а. عنقا* 1. мурғи афсонавие, ки гӯё дар паси кӯҳи Қоф зиндагӣ мекардааст, мурғи номаш машҳури худааш номавҷуд. 2. *мач.* чизи ноёфт; **анқо будан** ноёфт будан; **о тухми анқо** чизи ноёфт.

АННОТАТСИЯ *лот. анаттисие ниг.* **фишурда**.

АНО *а. عنا кит.* 1. ранҷ, сахтӣ, машаққат, захмат: **чавру ано**. 2. ғам, андӯх.

АНОД *ю. اناد физ.* электроди мусбати манбаи чараёни барқ.

АНОДИЛ *а. عنادل ч.* андалеб.

АНОӢ *анاي гуфт.* гӯл, сода, содалавҳ; **аноӢ не!** гӯл не!, сода не!

АНОКИБ *а. عناكب ч.* анкабут.

АНОМ *а. انام кит.* халқ, махлуқ.

АНОМАЛИЯ *ю. انامليه* аз доираи меъёри умумӣ ё қонуниятҳои умумӣ берун баромадан; нодурустӣ.

АНОНС *фр. انانس* эълони пешакӣ (*дар бораи концерт, филм ва ғ.*).

АНОР *انار* 1. номи дарахти мевадори маълум, ки дар мамлакатҳои гарм мерӯяд. 2. меваи ин

дарахт мазаи ширину турш дошта, пур аз донаҳои сурхи обдор аст; **мисли анор** ба ранги анор сурх, сурхранг; **чун анори фушурда** он ки мағзаш рафта, пӯшташ мондааст.

АНОРБУН *انارين* дарахти анор.

АНОРГУЛ *انارگل* гули дарахти анор.

АНОРДОНА *اناردانه* донаи анор.

АНОРДОНАК *اناردانک* анордонаи хушкшуда.

АНОРЗОР *انارزار* ҷоест, ки дарахтони анори бисёр дорад.

АНОРИСТОН *انارستان ниг.* **анорзор**.

АНОРӢ *اناري* 1. *мансуб ба анор*; аз чӯби анор тарошидашуда. 2. ба ранги донаи анор, сурх.

АНОРРАНГ *اناررنگ* мисли ранги анор сурх, сурхранг.

АНОСИР *а. عناصر ч.* **унсур**; **аносири арбаа** чор унсур (*об, хок, бод, оташ*).

АНОФЕЛЕС *ю. انافيليس* **зоол.** пашшае, ки касалии табларза паҳн мекунад.

АНСАМБЛ *фр. ансамبل* 1. мувофиқат ва тартиби дурусти ҷузъҳои ягон чизи том. 2. ҳайати ҳунарпешагон (*ҳофизон, раққосон, созандагон ва ғ.*), ки ҳамчун як дастаи алоҳида кор мекунанд: **ансамбли ҳофизон**, **ансамбли навозандагон**, **ансамбли рақс ва тарона**.

АНСОБ *انساب ч.* **насаб**.

АНСОР *انصار ч.* **наср**.

АНСУЛ *انسول ниг.* **анзур**.

АНСУР *انسور ниг.* **анзур**.

АНТАГОНИЗМ *ю. انتگانزم* зиддияти оштинопазири гурӯҳҳо, табақаҳо, синфҳо *ва ғ.*; муҳолифат; рақобат.

АНТЕННА *лот. انتينه ниг.* **мавҷгир**; сими лучи берунаи ба чизе (*мас., ба хода*) басташудаи радиоприёмник ё телевизор, ки барои қабули мавҷҳо хизмат мекунад; **антеннаи беруна** антеннае, ки берун аз хона ба чизе баста мешавад; **антеннаи хонагӣ** антеннае, ки дар дохили хона насб мешавад.

АНТИ- *ю. انت* **пешванд** зидди, муқобили: **антитезис**, **антифашистӣ...**

АНТИБИОТИКҲО *انتبئاتکها хим.* моддаҳои аз

- баъзе микроорганизмҳо тайёркарда, ки қобилияти барҳам додани бактерияву микробҳоро доранд ва дар тиб ҳамчун дору истифода бурда мешаванд.
- АНТИҚА** عنتيقه 1. кӯҳна, қадима; камёфт, нодир; муқ. атиқа. 2. бехтарин, баргузида.
- АНТИҚАФУРҶШ** عنتيقهفروش фурӯшандаи чизҳои нодири қадима; муқ. антиқафурӯш.
- АНТИҚАФУРҶШӢ** عنتيقهفروشى 1. касбу кори антиқафурӯш. 2. ҷой ва маҳалли фурӯши ашёи бостонӣ; муқ. атиқафурӯшӣ.
- АНТИҚӢ** عنتيقى 1. кӯҳна, қадима; бостонӣ; муқ. атиқӣ. 2. маҷ. зебой, латофат.
- АНТИСЕПТИКА** ю. انتسيپتکه тиб. 1. бо усулҳои химиявӣ ва биологӣ безарар гардонидани ҷароҳат ва асбобҳои муолиҷакунӣ. 2. воситаҳои (дорухон) зидди уфунат ва пешгирии хавфи фасоди ҷароҳат.
- АНТИСИКЛОН** ю. انتسكلان обҳш. соҳаи фишори баланди атмосфера (ҳаво), ки дар маркази худ ҳавои паст дорад; ҳавои ором ва беабр, гарм ё хунуки доимӣ.
- АНТИТЕЗИС** ю. انتتيزس фалс. мулоҳизаи зидди тезис, афкори акси тезис.
- АНТИФАШИСТ** ю. انتفشت тарафдори муборизаи зидди фашистӣ.
- АНТОНИМ** ю. انتانيم ниг. зидмаъно.
- АНТРОПОЛОГ** ю. انترپالوگ мутахассис ва олими антропология.
- АНТРОПОЛОГИЯ** ю. انترپالوگيه илмест, ки хусусиятҳои табиати биологии инсонро таҳқиқ мекунад.
- АНУД** انود ситезанда; инодкор; шӯриши ануд шӯриши ситезакорона.
- АНУДОНА** انودانه инодкорона, ситезакорона.
- АНӢША** انوشه хушҳол, шод, хурсанд, хушбахт, саодатманд.
- АНФ//УНФ** ا. عنف кит. дуруштӣ, дағалӣ.
- АНФОС** انفاس ҷ. нафас.
- АНФУС** انفس ҷ. нафс; анфусу офоқ олами ботинӣ ва зоҳирӣ.
- АНӢОР** а. انهار 1. ҷ. наҳр. 2. дарё; ҷӯи калон; анҳор-анҳор дарё-дарё, хеле бисёр, хеле фаровон.
- АНЧА** انچه гуфт. хело, бисёр; анча-мунча андаке, қадре, ба андозае; анча-мунча не! кам не, андаке не!; ҳазл не!, шӯҳи не!
- АНЧАР** انچر дарахти захрдори гармсёр аз чинси тут, ки дар мамлакатҳои Осиёи Ҷанубӣ мерӯяд.
- АНЧАРА** انجره бот. гиёҳи яксола аз хонаводаи наъноъ (пудина), ки хушбӯст ва саршоҳаҳои он дар саноати дорусозӣ истифода мешавад.
- АНЧИБАР** انجيب (муарраби ангибор) бот. растании буттагии гармихӯх, ки аз баргу пояи сабзи он рағғани эфир мегиранд, геран: анчибари гулобӣ.
- АНЧИДА** انجیده 1. сифати феълӣи замони гузашта аз анчидан; реза-резашуда, пора-порашуда. 2. маҷ. захмин, маҷрӯҳ.
- АНЧИДАН** انجيدن реза-реза кардан, пора-пора кардан.
- АНЧИР** انجير 1. дарахти мевадори маъруф, ки дар мамлакатҳои гарм мерӯяд. 2. меваи ин дарахт, ки кулӯла ё кулчамонанди дончадор ва ширин буда, ранги зард ва сиёҳи сурхчатоб дорад; анчири хокӣ анчири дар охири тирамоҳ зери хок кардашуда, ки ғӯра баста, нас аз кушодан ба тезӣ мепазад (навъи анчири тезпазак).
- АНЧИРБҶН** انجيرين дарахти анчир.
- АНЧИРЗОР** انجيرزار ҷое, ки дарахтҳои зиёди анчир дорад, боғи анчир.
- АНЧИРПАЗОН** انجيريزان маҷ. замони гармои шадид, ки анчир мерасад.
- АНЧИРӢОР** انجيرخوار ниг. зарғулдор.
- АНЧИРӢӢР** انجيرخور ниг. анчирхор.
- АНЧОМ I** انجام 1. охир, интиҳо, поён; муқоб. оғоз; охири ҳар қор; оқибат. 2. иҷро, адо; анҷом додан а) итмом кардан, ба охир расонидан, хотима додан; б) иҷро кардан; анҷом ёфтан (анҷом пазируфтан, ба анҷом расидан) а) хотима ёфтан, ба охир расидан; тамом шудан; б) иҷро шудан.
- АНЧОМ II** انجام асбоб, ашё, чизу чора; асбобу анҷом // анҷому ашё асбобу ускуна, чизу чора, асбобу олат.

АНЧОМА انجامه 1. он чи дар поёни китоб навишта мешавад, *мас.*, ҳангоми нусха кардани китоб аз рӯи кадом нусха ва ба хати кадом касе навишта шудааст, нишон дода мешавад. 2. *грам.* бандак.

АНЧОМБАХШ انجام بخش *ниг.* анҷомпазир.

АНЧОМДИҲАНДА انجام دهنده ба охир расонанда; иҷроқунанда.

АНЧОМИДАН انجاميدن 1. ба охир расидан, хотима ёфтани, тамом шудан. 2. иҷро шудан; **кор ба ҷое анҷомид** кор ба ҷое расид, кор ба дараҷае расид; **ба дер анҷомидан** дур кашидан, тӯл кашидан.

АНЧОМНОПАЗИР انجام ناپزير нашуданӣ, ғайри амалӣ: **кори анҷомнопазир**.

АНЧОМПАЗИР انجام پزير амалӣ, иҷрошаванда.

АНЧОМХОНА انجام خانه ҷой ва макони ниғахдории захира ва ашёи лозимии эҳтиётӣ ва ғ.

АНЧОМШУДАНИ انجام شدنى қобили иҷро, иҷропазир.

АНЧУДОН انجامدان [*муарраби анҷудон*] *ниг.* анҷудон.

АНЧУМ *а.* انجام *ҷ.* начм (ситораҳо); **хайли (хели) анҷум** гурӯҳи ситораҳо; **Ҳафт Анҷум** Ҳафтдодарон.

АНЧУМАН انجامن 1. ҷои ҷамъомади мардум ё як гурӯҳи муайян. 2. маҷлис, машварат. 3. ҷамъомади мардуми бисёр барои машварате, конгресс; форум. 4. созмон ё гурӯҳе, ки бо ҳамфикрӣ ва машварат барои расидан ба ҳадаф ё мақсадҳои муайян ташкил ёфтааст: **анҷумани хайрия**.

АНЧУМАНАФРҶЗ انجامن افروز афрӯзандаи анҷуман, ба анҷуман нурбахшанда, зеби ҷамъомад.

АНЧУМАНГОҲ انجامنگاه маҳалли анҷуман, ҷамъомадгоҳ, маҷлисоғоҳ.

АНЧУМАНОРО انجامن آرا ородихандаи анҷуман, гармқунандаи маҷлис, раванқу ривочбахшандаи ҷамъомад, маҷлисоро.

АНЧУМАНПИРО انجامن پيرا *ниг.* анҷуманоро.

АНЧУМАНСОЗ انجامن ساز *киноя* аз хирадманд, донишманд.

АНЧУМСИПОҲ انجام سپاه он ки лашкари бисёр дорад.

АНЧУМШИНОС انجام شناس ситорашинос, мунаҷҷим.

АНЧУРА انجاموره *ниг.* газна.

АНЧУХ انجاموخ *кит.* чини пӯсти чехраву бадан.

АНЧУХИДАН انجاموخيدن *кҳн.* чини ожанг пайдо кардани пӯсти рӯй ё тани одам.

АНЪАНА *а.* عننه 1. расму қоида, урфу одатҳои, ки аз як насл ба насли дигар мегузарад ё аз наслҳои гузашта мерос мондааст. 2. расму одат ва тартибу қоидаҳои мустаҳкамшуда дар тарзи зиндагӣ, афкор ва ғоя, суннат; **анъанаҳои динӣ** расму одатҳои мазҳабӣ ва динӣ; **анъанаҳои миллӣ** расму қоидаҳои хоси як миллат; **ба ҳукми анъана** даромадан анъанавӣ шудан, расм шудан.

АНЪАНАВӢ عننوى مانсуб ба анъана, суннатӣ, урфӣ: **меъмории анъанавӣ**.

АНЪАНАПАРАСТ عننه پرست пайрави анъана, риояқунандаи анъана.

АНЪАНАПАРАСТӢ عننه پرستى пайравӣ қардан ба анъанот.

АПА *апе гурфт.* 1. хоҳари калонӣ, ҳамшираи калонӣ. 2. *муроҷиати эҳтиромона нисбат ба зани бегона.*

АПАТИТ *ю.* اپتيت *маъд.* чинсе (минерале), ки аз он нуриҳои фосфатӣ тайёр мекунаманд ё барои тайёр кардани суперфосфат ба қор меравад.

АПРЕЛ اپريل моҳи чоруми солшумории мелодӣ.

АПРЕЛӢ اپريلى *мансуб ба апрел.*

АР *ар кит., шакли кӯтоҳшудаи агар.*

АРАБ *а.* عرب 1. номи халқе, ки соқини якҷанд мамлақати Шарқи Наздик ва Африкаи Шимолист, забонаш ба гурӯҳи забонҳои сомӣ (семитӣ) тааллуқ дорад; **алифҳои араб** хати арабӣ. 2. соқини мамолики араб.

АРАБЗАБОН عرب زبان он ки забони модариаш арабист.

АРАБЗОДА عرب زاده зодаи араб, аз насли араб.

АРАБИЗМ عربيزم унсурҳои мансуб ба забони

арабӣ, ки ба забони дигар дохил шудааст; кор фармудани калима ва ибораҳои арабӣ.

АРАБӢ عربى 1. мансуб ба араб. 2. забони халқи араб, забони тоӣ: **хуруфоти арабӣ**. 3. маъмул дар байни араб. 4. сохташуда ё баамаломата дар байни арабҳо.

АРАБПАРВАРД عرب پرورد он ки дар байни қабоили араб тарбия ёфтааст, парвардаи араб.

АРАБШИНОС عرب شناس мутахассиси илми арабшиносӣ.

АРАБШИНОСӢ عرب شناسى маҷмӯи илмҳои, ки забон, адабиёт ва маданияти арабҳоро меомӯзад.

АРАЗ *a.* عرض 1. *фалс.* аломати зоҳирии ашё, ки ба зоти худ қоим намебошад, *мас.*, ранг ва матоъ; *муқоб.* **гавҳар**. 2. беморие, ки дар натиҷаи бемории дигар рӯй медиҳад, беморӣ.

АРАЗӢ عرضى мансуб ба араз.

АРАҚ I *a.* عرق қатраҳои об, ки аз таъсири ҳарорат ва ҳаракати зиёд аз ғадудҳои зерӣ пӯсти бадан метаромад; **арақ кардан** аз таъсири ҳарорату ҳаракат аз бадан таровиш кардани қатраҳои об; аз таъсири шарму хиҷолат дар обу арақ шудан; **арақ рехтан** арақ чорӣ шудан; **арақ пахш кардан** зерӣ арақ мондан (аз шарм); **ба обу арақ ҷӯлидан** (ғӯтидан) арақшор шудан; **дар зерӣ обу арақ мондан** бисёр арақ кардан (аз хиҷолат); **арақи чабин рехтан // арақ аз пешонӣ жола кардан** бисёр кор кардан; меҳнати ҳалол кардан; **бо арақи чабин ёфтан** бо меҳнати сахту ҳалол ба даст даровардани чизе.

АРАҚ II *a.* عرق 1. нӯшобаи масткунанда, ки дар натиҷаи тақтири шираи ангур ва меваҳо ҳосил мешавад, май, бода. 2. атр ва доруворие, ки дар натиҷаи тақтир ҳосил мешавад; **арақи пудина**.

АРАҚГИРӢ عرق گیرى 1. пок кардани бадан аз арақ. 2. арақкашӣ.

АРАҚИН عرقين арақнок, арақкарда, арақолуд.

АРАҚӢ عرقى 1. мансуб ба арақ I. 2. бемории тиф.

АРАҚКАШ عرق کش 1. тайёркунандаи арақ, майкаш, бодакаш. 2. он ки арақ мерезад, майрез.

АРАҚКАШӢ عرق کشى арақтайёркунӣ, арақсозӣ.

АРАҚНОК عرق ناک арақолуд, гарқи арақ(-и бадан).

АРАҚНӢШ عرق نوش арақхӯр, майнӯш; майпараст, майхора.

АРАҚНӢШӢ عرق نوشى майнӯшӣ; майпарастӣ, бодапарастӣ.

АРАҚОБ عرق آب оби арақ, арақ.

АРАҚОВАР عرق آور он чи арақ меоварад, арақоваранда, арақбарор.

АРАҚОЛУД عرق آلود *ниг.* арақнок.

АРАҚРЕЗ عرق ريز 1. арақрезанда, арақшор. 2. майрез, бодакаш.

АРАҚРЕЗӢ عرق ريزى майрезӣ, бодакашӣ.

АРАҚРЕЗОН عرق ريزان *феъли ҳол`аз* арақ рехтан; дар ҳоли арақ рехтан бар асари кори бисёр.

АРАҚСӢЗ عرق سوز *тиб.* хусусияти ҳоси пӯст, ки бар асари илтиҳоби ғадудҳои зерӣ он аз арақ сурх шуда, сӯзиш мекунад.

АРАҚСӢЗӢ عرق سوزى *кит.* ҳолати арақсӯз, арақсӯз будан.

АРАҚФУРӢШ عرق فروش фурӯшандаи арақ, майфурӯш.

АРАҚФУРӢШӢ عرق فروشى *исми амал аз* арақ фурӯхтан; майфурӯшӣ; ҷои майфурӯшӣ.

АРАҚХӢР عرق خور *ниг.* арақнӯш.

АРАҚХӢРӢ عرق خورى *ниг.* арақнӯшӣ.

АРАҚЧИН عرق چين 1. як навъ каллапӯше, ки аз матои тунук дӯхта мешавад ва бештар аз тағи кулоҳҳои дигар мепӯшанд. 2. як навъ афзори аз матои тунук дӯхташуда, ки аз тағи полони аспу хар партофта мешавад.

АРАҚҶӢШ عرق جوش тани одам, ки бар асари арақи бисёр кардан пур аз обилаҳои арақӣ шуда, сурх мешавад.

АРАҚШОР عرق شار пурарак, арақрез, ба арақ ғӯтида, гарқи обу арақ.

АРАЛ *m.* ارل 1. замини ихоташуда бо об, чазира. 2. номи баҳре дар қитъаи Осиё (дар шимолу гарби ҷумҳуриҳои Ўзбекистону Қазоқистон).

АРАЛАШ *m.* ارلش *гуфт.* 1. омехта, дарҳам, дохили ҳамдигар. 2. дахл, даҳолат; **аралаш шудан** даҳолат кардан.

АРАНГ *m.* ارنگ **аранг-аранг** *гуфт.* кам-кам, андак-андак, базӯр-базӯр.

АРАНГЕ *m.* ارنگى *гуфт.* каме, андаке; базӯр.

АР-АР *m.* ار ار 1. дарахте аз чинси сафедор; **ар-ари сафед** сафедори паҳншоҳ, ки пушти баргаш нарми патдор аст; **ар-ари сиёх** сафедори ростқаде, ки пушти баргаш сабз аст. 2. *калимаи тақлиди* овози баланди хар, ҳангоси хар.

АР-АРӢ *m.* ار ارى монанди дарахти ар-ар баланд.

АР-АРКУНОН *m.* ار ارکنان 1. *феъли ҳол аз ар-ар кардан*; дар ҳоли ар-ар кардан. 2. дар ҳоли хашму газаб ё нолаву зорӣ ба овози баланд чизе гуфтан.

АРАСОТ *a.* اعرصات 1. *ч.* **арса**. 2. *д.* саҳрои қиёмат, ҷои пурсиши савобу гуноҳи одамон, ки дар вақти ба охир расидани дунё барпо мешавад; **рӯзи арасот** рӯзи қиёмат, рӯзи растохез. 3. *мач.* шӯру гавго, галогула, вазъи нобасомон.

АРАФА *a.* عرفه 1. *д.* номи рӯзи нӯҳуми моҳи зулҳиҷча, ки ҳоҷиён он рӯзро дар кӯҳи Арафот (назди Макка) мегузаронанд. 2. рӯзи пеш аз иди Курбон; як рӯз ё чанд рӯзи пеш аз ҳар ид ё ягон маърака: **арафай интиҳобот**, **арафай чашни истиқлол**.

АРАШ *m.* ارش *кит.* воҳиди ченаки дарозӣ, ки аз сарангушт то оринч аст, аршин.

АРБАДА *a.* عربده 1. доду фарёд ва ҷанҷолу хараша ҳамроҳ бо ситезаҷӯй ва пархошгарӣ. 2. ҳолате, ки баъд аз шароби зиёд хӯрдан пеш меояд ва касро ба доду фарёд ва рафтори нораво вомедорад. 3. тундхӯй, бадхулқӣ, хараша, ҷанҷол, гавго; ҷангарагӣ; **арбада кардан** ҷанҷол кардан, хараша намудан.

АРБАДАКАШ *m.* عربده كش *ниг.* арбадаҷӯ.

АРБАДАКАШОН *m.* عربده كشان *феъли ҳол аз арбада кашидан*; дар ҳоли арбадакашӣ.

АРБАДАКОР *m.* عربده كار *ниг.* арбадаҷӯ(ӣ).

АРБАДАКУНОН *m.* عربده كنان *ниг.* арбадакашон.

АРБАДАҶӢ(Ӣ) *m.* عربده جو(ى) ҷанҷолӣ, ҷангара, ситезаҷӯй.

АРБАДАҶӢӢ *m.* عربده جو(ى) ҷанҷӯёна, мочарочӯёна, бохараша.

АРБАДАҶӢӢ ҷанҷӯй, мочарочӯй, ситезаҷӯй.

АРБИТРАЖ *фр.* اربيتراژ 1. суди ҳакамҳо. 2. ҳуқуқмақома, ки баҳси молни байни таъкилоту муассисаҳоро дар миқёси байналхалқӣ ҳал менамояд; **арбитражи байналхалқӣ** суди ҳаками байналхалқӣ, ки баҳси ба ӯ воғузоршудаи байни давлатҳоро дида баромада ҳал менамояд, суди иқтисодӣ.

АРБОБ *a.* ارباب 1. *ч.* **рабб**. 2. ходими фаъоли ягон соҳаи маданият ё ҳукумат, корманди намоёни соҳаҳои гуногун: **арбоби адабиёт**, **арбоби давлат**, **арбоби илм**. 3. *таър.* калони деҳа ё ягон маҳаллаи шаҳру ноҳия; оқсақол; **арбоби деҳа** калони қишлоқ. 4. хӯҷаин, соҳиб, молик.

АРБОБЗОДА *a.* اربابزاده он ки фарзанд, набера ё бозмондаи заминдор, молик, корфармо ё сарватманде аст.

АРБОБӢ *m.* اربابى 1. *марбут ба арбоб*; мутааллик ба арбоб. 2. арбоб будан, замон ё давраи арбобӣ.

АРБОБОНА *a.* اربابانه 1. ба шева ва лаҳни арбоб, омирона. 2. монанди раисон ва бузургон. 3. *таър.* андози молӣ, ки арбобон гӯё ба ивази хизматашон ба ғойдаи худ меситонданд.

АРВАНД *m.* اروند *кит.* 1. иқтидор, қудрат, зӯр. 2. таҷриба. 3. фиреб, ҳила, ҷоду. 4. номи дарёи Дачла, ки онро Арвандрӯд низ меноманд.

АРВОНА *a.* اروانه 1. шутури мода. 2. *бот.* гули арвона.

АРВОҲ *a.* ارواح *ч.* **рӯҳ** 1. ҷонҳо, равонҳо. 2. *д.* рӯҳҳои мурдагон; **арвоҳи пир** зиёфате, ки аҳли як касб ба хотири пири он пеша, ки аз рӯи эътиқод ривоч ва касоди кори онон вобаста ба ризои хотири вай буд, барпо мекарданд; **арвоҳи касеро аз худ розӣ кунондан** *д.* рӯҳи каси мурдаро шод кардан (*бо хондани дуо ё бо кори нек дар ҳаққи ӯ*); **арвоҳи касеро шод кардан** касеро ёдоварӣ карда, рӯҳи ӯро аз худ розӣ кунондан; **ба арвоҳи касе (дуою) фотиҳа кардан (хондан)** а) *д.* каси мурдаро бо

дуо ёд кардан; б) *маҷ.* касеро мурда пиндоштан, касеро мурда ҳисоб кардан; **барои арвоҳи падарат** (гузаштагонат) ба ҳурмати хотири мурдагонат (*дар мавриди хоҳиш гуфта мешавад*). 3. дар санъати кимиёгарӣ гӯгирд, зарних, симоб ва навшодир, ки ба ақидаи қадимиён яке аз се қисми маъданиёт (арвоҳ, аҷсод (ҷасадҳо) ва аҷҳор (сангҳо) аст ва аз он чиҳат онҳоро арвоҳ мегӯянд, ки чун оташ ба онҳо мерасад, мепазанд.

АРҒ ارگ *ниг.* арк.

АРҒО *фр.* ارگا *зби.* забони баъзе табақаҳои иҷтимоӣ, ки бо як қатор калимаҳову ибораҳои хоси дар байни ҳамин табақаҳо мустаъмал аз забони умумихалқӣ фарқ мекунад; *муқ. жаргон.*

АРҒОН *ю.* ارگان *хим.* гази инертии берангу бӯй, ки дар таркиби ҳаво мавҷуд аст.

АРҒАМЧИН ارغمچين *ресмони* гафс, ки бештар аз пахта, пашм, канаб тофта мешавад ва барои бастанӣ чизҳо истифода мекунад, расан, таноб, банд; **арғамчин кашидан** *ресмонро кашидан бастан;* **арғамчин тоб додан** *ресмон тофтан, расан тофтан;* **арғамчинро дароз партофта мондан** *барои иҷрои коре ғурӯсати муносибро поидан, ҳаракату амали номақбулро ба ҳоли худ мондан, барои қатъи он вақти муносибро мунтазир шудан.*

АРҒАМЧИНБОҒ ارغمچينباف *он ки арғамчин мебоғад.*

АРҒАМЧИНБОҒӢ ارغمچينبافی *шугл ва амали арғамчинбоғ.*

АРҒАМЧИНТОБӢ ارغمچينتابی *исми амал аз арғамчин тофтан;* *ресмон тофта арғамчин тайёр кардан.*

АРҒАМЧИНФУРӢШ ارغمچينفروش *он ки арғамчин мефурӯшад, фурӯшандаи банди арғамчин.*

АРҒАМЧИНФУРӢШӢ ارغمچينفروشی *арғамчин фурӯхтан, ба фурӯши арғамчин машғул шудан; амали арғамчинфурӯш.*

АРҒАН *ю.* ارغن *шакли кӯтоҳишудаи арғунун.*

АРҒАНД//АРҒАНДА ارغند//ارغنده *кит.* 1. хашмгин, ғазабнок; **шери арғанд** *шери пурхашм.* 2.

ҳарис, чашмгурӯсна.

АРҒАЧ//АРҒИЧ ارغچ *бот., кҳи.* номи гиёҳе, ки ба дарахт мепечад ва онро хушк мекунад, печак.

АРҒОМ ارغام *ҳақир кардан, хор кардан, ба хок андохтан.*

АРҒУВОН//АРҒАВОН ارغوان 1. гули сурхранги ба соқа часпида, ки пеш аз намоён шуданиш барғояш намудор мешаванд. 2. дарахти ин гул, ки баланд аст ва барғҳои гирд дорад ва дар саноати доруворӣ истифода мешавад. 3. *маҷ.* арғувонӣ, сурх. 4. *маҷ.* чехраи зебо ва гулгун.

АРҒУВОНИРАНГ ارغوانی رنگ *сурхранг.*

АРҒУВОНӢ ارغوانی *ба ранги арғувон, сурхи баланд, сурхи моил ба бунафш, суп-сурх; сурх; майи арғувонӣ шароби сурх; (ба) ранги арғувонӣ (ба) ранги сурх.*

АРҒУМАК//АРҒУМОҚ ارغومک//ارغوماق *як навъ аспӣ чобук ва тезрави саворӣ аз зоти аспҳои Шарқ.*

АРҒУН ارغون 1. *ниг.* арғунун. 2. навъи аспӣ тундрараву тезрафтор.

АРҒУНУН//АРҒАНУН *ю.* ارغنون *мус.* номи як навъ асбоби мусиқӣ, орган (*аз arganon-и юнонӣ*).

АРҒУНУНЗАН ارغنونزن *ниг.* арғунуннавоз.

АРҒУНУНӢ ارغنونى *марбут ба арғунун; навои эҷодшуда ба василаи арғунун.*

АРҒУНУННАВОЗ ارغنوننواز *навозандаи арғунун.*

АРҒУНУННАВОЗӢ ارغنوننوازی *навохтани арғунун.*

АРҒУНУНСОЗ ارغنونساز *созандаи арғунун, устои арғунун.*

АРҒУНЧАК ارغنچک *таноб ё арғамчине, ки ду сари онро ба шохи дарахт ва ё ҷое баланд баста, бачаҳо ба он савор шуда, пешу ақиб дар ҳаво ҳаракат мекунад, алвонч, бодпеч, бозпеч, хой.*

АРҒУНЧАКБОЗӢ ارغنچکبازی *бозӣ дар арғунчак, бо арғунчак алвонч хӯрда бозӣ кардан.*

АРҒУШТ//АРҒУШТАК ارغشت//ارغشت *рақсе, ки ба зону нишаста адо мекунад; арғушт*

рафтан рақс кардан, рақсидан.

АРД ارد гоҳшумории бостон, рӯзи биступанҷуми ҳар моҳи шамсӣ дар Эрони қадим, ород.

АРДАМ اردم 1. ҳар як сураи китоби Занд. 2. кори нек, хунари хуб.

АРДОМ اردام *лахҷ.* хабсхона.

АРДОФ ارداف вазирон ва наздикони подшоҳ, бузургони дарбор.

АРЖАН ارژن дарахти бодоми кӯҳӣ аз хонаводаи гули сурх, ки дар минтақаҳои хушки кӯхистон мерӯяд ва меваи талху ҷӯби сахту рост дорад, арчан.

АРЖАНГ//АРТАНГ//АРСАНГ

1. номи китоби Монӣ, ки сурат ва нақшҳои зебо доштааст; **аржанги Монӣ**. 2. сурат, лавҳаи наққошӣ. 3. номи як паҳлавони тӯронӣ. 4. номи деве аз Мозандарон, ки бо дасти Рустам кушта шудааст.

арз ارز *асоси замони ҳозира* аз **арзидан**.

АРЗ I *а.* ارض замин, хок; **арзу само** замину осмон; **кураи арз** кураи Замин.

АРЗ II *а.* عرض 1. баён, изҳор. 2. баёни аҳвол, гузориши аҳвол. 3. хоҳиш, талаб; **арзи ҳол** изҳори аҳвол, баёни ҳол; **арзу дод** шикоят; **арз доштан** а) майли гуфтани чизеро доштан; б) талаб доштан; **арз кардан**, изҳор намудан, гуфтан; **арз шудан** изҳор гардидан; маълум карда шудан; **арзи касеро шунидан** шикояти касеро шунидан; ҳочату талаби касеро гӯш кардан; **арзи муддао кардан** матлаби худро баён намудан; **арзи ташаккур намудан** сипосгузорӣ кардан, ташаккур гуфтан; **арзу дод кардан** шикоят намудан; **арзу доди касеро пурсидан** талаб ва шикояти касеро гӯш кардан; **ба арзу доди касе расидан** а) шикояти касеро гӯш кардан; б) хоҳишҳои касеро ба ҷо овардан; **арзи ҳастӣ кардан** даъвои мавҷудият кардан; ба вучуд омадан.

АРЗ III *а.* عرض 1. пахноӣ, бар; *муқоб.* тӯл; **арзу тӯл** пахноӣ ва дарозӣ, бару кад; **дар арзи...** дар муддати... 2. фосилае, ки аз экватор ба тарафи шимол ва ҷануб дар хати меридиан ба воситаи дараҷаҳо ифода мегардад.

АРЗ IV ارز *ниг.* асёр.

АРЗА *а.* عرضه *ниг.* ариза.

АРЗАДОШТ عرضهداشت баёни аҳвол; шикоят аз холи худ.

АРЗАН ارزن 1. навъе аз ғалладона, ки аксар ба парандагон медиҳанд ва аз орди он нон ҳам мепазанд. 2. гиёҳи арзан, ки аз хонаводаи гандумҳо мебошад, говрас; аз **гунчишк тарсӣ**, **арзан накор** (*зарб.*); **арзан барин...** хеле кам...; ҳеч.

АРЗАНДА ارزنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира* аз **арзидан**. 2. сазовор, шоиста, лоиқ, муносиб, меарзидагӣ. 3. қиматбаҳо, арзишнок; **гавҳари арзанда** дурри қиматбаҳо.

АРЗАНДАГӢ ارزندگی сазоворӣ, шоистагӣ, лоиқӣ.

АРЗАНЗОР ارزنزوار маҳалли кишти арзан, киштзори арзан.

АРЗАНӢ ارزنی *мансуб ба арзан*; аз арзан пухташуда; **нони арзанӣ** нони аз орди арзан пухташуда; **давои нони арзанӣ** – **оби ҷӯш** (*зарб.*).

АРЗАНКОРӢ ارزنکاری *исми амал* аз **арзан коридан**; кишти арзан.

АРЗАНХОРА ارزنخوار *кит.*, *ниг.* арзанхӯр(ак).

АРЗАНХӢР(АК) ارزنخور(ک) *зоол.* як навъ парандаи хушхони даштӣ.

АРЗБАР ارزبر хусусияти барномаҳои иқтисодии ниёзманд ба арзҳои хоричӣ дар кишварҳои камрушд ва рӯ ба тараққӣ.

АРЗБАРӢ ارزبری мизони пардохтҳои арзӣ дар тавлиди молу коло нисбат ба арзиши умумии он.

АРЗӢБ ارزیاب таъйинкунандаи арзиши чизе, баровардкунандаи қимат ва нарх.

АРЗӢБӢ ارزیابی 1. баррасии ҷанбаҳои мусбат ва манфии чизе. 2. муайян кардани арзиши чизе, баҳодихӣ; **арзӢбӣ кардан** баҳо додан; дар бораи арзишу аҳамияти чизе изҳори ақида кардан.

АРЗИДАН ارزیدن 1. қимат доштан, арзиш доштан, баҳо доштан; **ба як пули пучак намеарзад // ба як ҷав намеарзад** ҳеч қимат надорад, ба арзише соҳиб нест. 2. *мач.* сазовор будан, шоиста ва лоиқ будан; **ба таъриф меарзидагӣ** шоистаи таъриф.

АРЗИЗ ارزیز қалъагӣ (*ба маънои алюминий ис-*

теъмол шуданиш галат аст).

АРЗИШ ارزش 1. қимат, баҳо, нарх; **арзиш доштан** арзидан. 2. *мач.* кадр, шоистагӣ, сазоворӣ. 3. *иқт.* миқдори муайяни меҳнати хатмии чамъиятӣ, ки барои истеҳсоли мол сарф шуда, дар худи ҳамин мол таҷассум ёфтааст: **арзиши аслӣ**, **арзиши изофа**, **арзиши меҳнат**, **арзиши мубодилавӣ**.

АРЗИШГУЗОРӢ ارزش‌گذاري арзишбӯӣ, нархгузорӣ, қиматгузорӣ.

АРЗИШӢБӢ ارزشيابي муайян ва таъйин кардани арзиши чизе бар асоси қонунҳо ва муқаррароти хос.

АРЗИШМАНД ارزشمند 1. гаронбаҳо, пурқимат, нафис, пурарзиш. 2. арҷманд, мӯҳтарам, дорои кадрӯ эҳтиром: **инсонӣ арзишманд**.

АРЗИШНОК ارزشناк қиматдор, қиматнок, баҳодоста.

АРЗӢ I عرضي арздошта, аризадор.

АРЗӢ II عرضي мансуб ба арз; заминӣ, худудӣ.

АРЗКУНАНДА عرض‌کننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз арз кардан*; он ки арз мекунад, шикоятчӣ, шокӣ.

АРЗМАНД ارزشمند арзишманд, дорои арзиш, боарзиш.

АРЗНОМА عرض‌نامه номаи арз, номае, ки дар он арзу хоҳишу баёноти касе навишта шудааст.

АРЗОҚ ارزاق *ч. ризқ (озуқа).*

АРЗОЛ *а. ارزال ч. разил (нокасон).*

АРЗОН ارزان 1. камбаҳо, камқимат, камарзиш, зидди гарон; **арзон кардани арзиши аслӣ** маҷмӯи қимати (арзиши) чизҳои ба тавлиди ягон мол сарфшавандаро камтар карда, он молро истеҳсол кардан. 2. аз нархи муқаррарӣ пасттар, на ба дараҷаи нархи муқаррарӣ, балки камтар аз он; **ба нархи арзон...** а) камтар аз арзиши худ, бо баҳои кам; ба нархи нозил; б) *мач.* ба осонӣ, бе саъю кӯшиши зиёд; **коргари арзон** коргаре, ки музди меҳнати ӯ нисбат ба музди меҳнати коргарони дигар барои қорфармо камтар аст; **арзон афтидан** бо пул ё меҳнати андак ба даст даромадан, бо маблағи камтар ҳосил шудан; **арзон кардан** нархи чизеро аз пештара паст-

тар кардан, аз нархи муқаррарӣ пасттар кардани чизе; **арзон нарх кардан** нархи чизеро паст кардан, нархашро аз будаш кам кардан; **арзон рафтан** бо баҳои кам фурӯхта шудан; **арзон фурӯхтан** а) нисбат ба нархи муқаррарӣ камтар фурӯхтан, аз арзиши худ кам карда фурӯхтан; б) *киноя аз зоеъ* гардонидан, камкадр кардан; **ба нархи арзон рафтан** камтар аз нархи худ ба фурӯш рафтан, бо баҳои кам фурӯхта шудан; **нарх арзон шудан** паст фурумадани баҳо; аз пештара поён фурумадани баҳо, поён фурумадани нархи пештара.

АРЗОНБАҲО ارزانهа он чи баҳои арзон дорад, камбаҳо, камарзиш.

АРЗОНӢ ارزاني 1. арзон будан, камбаҳои чизҳо, ба нархи арзон ёфт шудани ҳамаи чизҳо; *муқоб. қиматӣ ва гаронӣ; мач. фаровонӣ.* 2. *мач.* муносиб, сазовор, шоиста; \diamond **арзонӣ доштан** ато кардан, бахшидан.

АРЗОНФУРӢШ ارزانفروش фурӯшандаи молу чинсҳо бо нархи камтар аз ҳадди маъмул.

АРЗОНФУРӢШӢ ارزانفروشي фурӯштани молу ашё бо қимати камтар аз ҳадди маъмул.

АРИЗА *а. عرضه* 1. номаи хоҳиш ва илтимос доир ба ягон қор ё аҳволи худ, ки ба касони масъули дахлдор ё ба номи идораҳо навишта мешавад, арзи ҳол, номаи баёни ҳол. 2. арз, хоҳиш, илтимос, шикоятнома; **ариза додан** илтимоснома навишта супоридан.

АРИЗАБАР عرضه‌بر *таър.* он ки номаҳои хоҳиш, шикоят ва ғайраро ба марказ мерасонид.

АРИЗАБАРДОР عرضه‌بردار *таър.* шахси амалдори даргоҳи ҳокимон, ки илтимосномаҳои гуногун аз дасти ӯ мегузаштанд.

АРИЗАБАРӢ عرضه‌بري *таър.* вақти муайяни ариза қабул кардани ҳокимон аз амалдорони худ, ки дар даргоҳи онҳо барпо мегардид.

АРИЗАБОЗ عرضه‌باز он ки баҳудаю беҳуда ариза менависад, аризаи шикоятӣ навиштанро дӯст медорад.

АРИЗАБОЗӢ عرضه‌بازي баҳудаю беҳуда машғули аризанависӣ шудан.

АРИЗАДИҲАНДА عرضه‌دهنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз ариза додан.* 2. он ки

- ариза мeдихад (*барои ба кор қабул шудан ё аз кор рафтан ва м. ш.*).
- АРИЗАНАВИС** *عریشه نویس* он ки ариза менави-сад, нависандаи ариза.
- АРИЗАНАВИСӢ** *عریشه نویسی* исми амал аз ариза навиштан; бо навиштани ариза машғул шудан.
- АРИЗАХОН** *عریشه خوان* таър. он ки дар хузури подшоҳ ё ҳоким аризаҳоро меҳонд.
- АРИЗАЧӢ** *عريضچی* 1. таър. амалдоре, ки вази-фааш аз пешниҳод намудани ариза, илти-моснома, шикоятномаҳои омада ба амир ва ҳоким иборат буд. 2. *гуфт.* аризадиҳанда, шикояткунанда.
- АРИЗАЧӢБ** *عريضه چوب* таър. чӯби махсуси лӯлашакли дарунҳолӣ, ки амалдорони амир дар даруни он ариза, талабнома ва илти-мосномаҳояшонро андохта, ба даргоҳ мефи-ристонданд.
- АРИКА** *ю. اريکه* кит. тахт, тахти ораста.
- АРИН** *а. عرين* кит. беша, ҷангалзор, найзор; **шер** арин шер
- АРИФМЕТИКА** *ю. اрифمتیکه* илм дар бораи ададҳо ва амалиёти доир ба онҳо, илми ҳисоб, илми шумор.
- АРИФМЕТИКӢ** *اريفمتيکی* мансуб ба ариф-метика.
- АРИФМОМЕТР** *ю. اريفماتر* асбоби ҳисоб-барории рӯимизӣ.
- АРИШ** *а. عريش* 1. ду шоҳтири ароба, ки аспро ба миёни он мебанданд. 2. *кит.* коза, хайма, кулба.
- АРИЯ** *ит. اريه* суруде, ки дар опера як кас бо мусиқӣ меҳонад.
- АРИӢЕРГАРД** *ايريگررد* ҳ. як қисми лашкар, ки барои муҳофизати қувваҳои асосӣ аз паси он ҳаракат мекунад, акибдор; **муқоб.** **чилавдор.**
- АРК** *арк* қалъаи амир, хон ё ҳокимнишин дар даруни ҳисори шаҳр, қалъаи хурд дар миёни қалъаи бузург.
- АРКОН** *а. ارکان* 1. *ҷ. рукн* (сутунҳо). 2. *маҷ.* узвҳои асосии бадан. 3. *маҷ.* бузургон, калонҳо, коргардонон; **аркони** давлат зи-момдорони давлат, мансабдорони бузурги ҳукумат.
- АРКТИКА** *ю. اركتيکه* минтақаи кутби шимолии кураи Замин.
- АРКТИКӢ** *ارکتيکی* мансуб ба Арктика: **экспе-дитсияи арктикӣ.**
- АРҚАМ** *а. ارقم* кит., *зоол.* мори сиёҳу сафед, мори алобуло ва чипор, мори захрнок.
- АРҚОМ** *а. ارقام* *ҷ. рақам.*
- АРМАД** *а. ارمد* 1. ранги хокистарӣ, хокистаргун, хокистарранг. 2. он ки дарду касалии чашм дорад, беморчашм.
- АРМАЛ** *а. ارمل* кит. 1. марди безан, мучаррад. 2. *маҷ.* марди бечора, мӯҳтоҷ ва нотавон.
- АРМАЛА** *а. ارمله* кит. 1. зани бешавҳар, бева-зан. 2. *маҷ.* зани бечора, мӯҳтоҷу нотавон.
- АРМАНДА** *арменде* кхн. ором, соқит, беҳаракат.
- АРМАНИӢ** *армени* 1. мансуб ба Арманистон; **забони арманӣ** забоне аз хонаводаи забонҳои хиндуаврупоӣ, ки дар Арманистон, Туркия ва баъзе кишварҳои дигар ривож дорад; **арманиҳо** халқи Арманистон, мардуми ар-ман. 2. соқини Арманистон.
- АРМАНИТАБОР** *армени-тбар* арманинаҷод, мар-думи арманиасл.
- АРМАТУРА** *лот. ارماتوره* 1. асбоб ва анҷомҳои ягон дастгоҳ, мошина ё таҷҳизоти барқӣ. 2. *сохт.* устухонбандии филизӣ, ки дар байни маснуоти бетонӣ мегузоранд (*барои мустаҳкам шудани он*), сихгул.
- АРМАТУРБАНД** *арматурбанд* он ки дар сохтмон ба бастанӣ арматураҳо машғул аст.
- АРМАТУРСОЗӢ** *арматурسازی* муассиса ва корхонае, ки ба истеҳсоли арматура машғул аст
- АРМАТУРЧӢ** *арматурچی* он ки устухонбандиҳои филизӣ месозад, коргари арматурсоз.
- АРМОН** *арман* орзу, ҳасрат; **аз ҷаҳон ба армон рафтан** орзуҳо амалӣ нагардида фавтидан, ноумед аз дунё гузаштан; **ба дил армон дош-тан** ҳасрате доштан; **дар дил армон намондан** ҳамаи орзуҳо амалӣ гардидан.
- АРМУҶОН** *армуған* тӯҳфае, ки мусофир аз сафар меоварад, ҳадя, савғот, раҳовард; **армуғон**

овардан тӯҳфа овардан.

АРМУҒОНӢ *ارمغانی* тӯҳфашаванда, савғотӣ.

АРНАБ *ا. ارنب* *кит.* харгӯш.

АРОБА *араб.* воситаи нақлиёти чархдор, ки маъмулан аз чӯб сохта мешавад ва аз он барои боркашӣ ва саворӣ истифода баранд; **аробан аспӣ** аробае, ки онро асп мекашад; **аробан дучарха** аробае, ки ду чарх дорад; **аробан каппадор** аробаи болопӯш; **аробан кӯтак** аробаи худчарх; **аробан рессордор** аробае, ки нишастгоҳи он дар рӯи рессор - пружина сохта шудааст; **аробан чорчарха** аробае, ки чор чарх дорад; **аробан кӯқандӣ** аробаи чарххояш калон, ки болопӯшида ҳам мешавад; **ароба кашидан (рондан)** ба аробакашӣ машғул шудан; ◊ **аробан хушқу холиро гирифта гурехтан** моҳияти масъаларо нафаҳмида ғавғо бардоштан.

АРОБАГАРД *араб.* *گرد*: роҳи аробагард роҳе, ки аз он ароба мегардад, роҳи барои рафтуоии ароба мувофиқ.

АРОБАГУЗАР *араб.* *گذر* ҷое, ки бо ароба гузаштан мумкин аст: **роҳи аробагузар**.

АРОБАДАРО *араб.* *درا* ҷое ё даре, ки аз он даромада баромадани ароба мумкин аст.

АРОБАКАШ *араб.* *كش* он ки ароба меронад.

АРОБАКАШӢ *исми амал аз араб.* *كش* ароба кашидан; шугл ва касби аробакаш.

АРОБАРОН *араб.* *اربران* *ниг.* аробакаш.

АРОБАРОНӢ *араб.* *اربرانی* *ниг.* аробакашӣ.

АРОБАСАВОР *араб.* *سوار* аробарон, савори ароба, аробанишин.

АРОБАСАВОРӢ *араб.* *سوارى* дар ароба савор шуда сайру гашт кардан.

АРОБАСОЗ *араб.* *ساز* он ки ароба месозад, устони созандаи ароба.

АРОБАСОЗӢ *араб.* *سازى* ароба сохтан: **устохонаи аробасозӣ**.

АРОБАХОНА *араб.* *خانه* ҳавлӣ ё сарое, ки аробаҳо меистанд.

АРОБАЧА *араб.* *بچه* аробаи хурд; **аробачан бачагона** аробаи хурд барои савор карда гаштани бачаҳои хурдсол.

АРОЗ *араб.* *اراز* *гуфт.* ранчиш, ранчидан; ранчидан аз рӯи ноз; қаҳр кардани касе аз рӯи он, ки гӯё ба иззати нафсаш расида бошанд.

АРОЗИЛ *араб.* *اراذل* ҷ. **арзал** (разилон, нокасон).

АРПАБОДИЁН *бот.* *ارپهباديان* 1. гиёҳи якдусолае, ки тухмаш зирамонанди хушбӯи равгандор аст ва дар қаннодӣ, тиб ва атриёт ба қор бурда мешавад. 2. тухми бодиён, розиёна.

АРПАХОН//АРПАҒОН *бот.* *ارپخان//ارپغان* як навъ гиёҳи қадпаст, ки дар дашту адир мерӯяд.

АРПАШОЛӢ *бот.* *ارپهشالی* навъе аз шолӣ, ки хӯша ва донааш нисбатан дарозтар аст.

АРРА *араб.* *اره* абзори оҳанини дандонадори бодаста ва камон, ки бо он чӯбу тахта ва филизот мебуранд; **арраи барқӣ** аррае, ки ба воситаи қувваи барқ ба ҳаракат дароварда мешавад; **арра кардан // арра кашидан** бо арра буридан; ◊ **арраи пушт мӯҳраҳои пушт**; **арраи умр** одами бад, ки табъи касро хира кардан мегирад; «дандон дорад» **гуфта**, **арраро дар хона роҳ надодан** аз бадӣ хеле эҳтиёт кардан.

АРРАВОР *араб.* *ارهوار* аррамонанд.

АРРАГӢ *араб.* *گي* 1. **мансуб ба арра**. 2. мисли дандони арра, дандонадор.

АРРАДОС *араб.* *داس* *ниг.* бедабурак.

АРРАЗАБОН *араб.* *ارزبان* 1. он чи ба дандонҳои арра монанд аст. 2. *миҷ.* теззабон, забондароз, бадзабон.

АРРАКАШ *араб.* *كش* он ки бо арра мебурад, аррақунанда.

АРРАКАШӢ *исми амал аз араб.* *كش* ароба кашидан; арра кардан, бо арра буридан; шугли арракаш.

АРРАМАЙДА *араб.* *ارميدہ* резаҳое, ки дар вақти бо арра буридани чӯбу тахта ва филизот ҳосил мешавад.

АРРАМОНАНД *араб.* *ارمانند* мисли дандонаи арра, арравор.

АРРАМОҲӢ *зоол.* *اره ماهی* навъи моҳӣ бо бадани дарозрӯя, ки фуқи дарози он ба арра монанд аст.

АРРАМУЎЙ *арра* бо дандонаҳои бисёр резаи риштамонанд барои нозуку маҳин буридани чӯб ва гулбурӣ дар чӯб.

АРРАПУШТ *ниг.* *аръешт* *ниг.* сутунмӯхра.

АРРАПУШТДОР *аръештдар*: ҳайвоноти **аррапуштдор** *зоол.* ҳайвоноте, ки аррапушт до-ранд; ҳайвонҳое, ки пушти баданашон мисли арра дандонашакл аст.

АРРАС//АРРОС *арс*//*арас* 1. *ниг.* **ар-ар** 2. 2. доду фарёди баланд; наъраи гӯшхарош; **аррос** задан баланд фарёд кардан.

АРРОДА *а.* *арода* *кҳн.* олати ҷангии қадимии манҷаниқмонанд, ки бо он ба тарафи душман санг мепартофтанд.

АРС I *арс* *кҳн.* ашк, оби дида.

АРС II *а.* *арс* *кит.* чобуку боғайрат будан, часур будан.

АРСА *а.* *арса* 1. майдон, саҳро; **арсаи кор** майдони меҳнат ва фаъолият; **арсаи корзор**, **арсаи мубориза** майдони мубориза; майдони ҷангу набард; **арсан** ҳаёт зиндагӣ. 2. *маҷ.* микёс: **арсаи байналхалқӣ**; **арсаи шатранҷ** тахтаи шатранҷ.

АРСАГОҲ *а.* *арса* саҳна, майдон.

АРСАЛОН *т.* *арслан* *кит.* 1. шер. 2. *маҷ.* шуҷоъ, далер.

АРСИНҲО *арсин* *хим.* гурӯҳи таркибҳои органикии маргимуш, ки захролудкунанда мебошанд.

АРТЕЗИАНӢ *артезианӣ*: чоҳи **артезианӣ** чоҳи чуқури пармашуда, ки обаш бо фишори худ берун мерезад.

АРТЕЛ *р.* *артил* *таър.* 1. ширкати як гурӯҳ одамони ягон ихтисос ё касб барои кори якҷоя дар асоси меҳнат ва ҷавобгарии умумӣ. 2. *кҳн.* шакли асосии сотсиалистии иттиҳодияи истеҳсолии меҳнаткашон, ки дар даврони шӯравӣ дар заминаи умумӣ будани воситаҳои истеҳсолот хочагии коллективно-наро ташкил карда буданд: **артели либосдӯзӣ**, **артели мӯзадӯзон**.

АРТЕРИОСКЛЕРОЗ *ю.* *артирасклероз* *тиб.* бемории рағҳои шараён.

АРТИКЛ *фр.* *артикл* *зби.* ҳиссаҷаест, ки дар баъзе забонҳо бо исми омада, ба он маъноҳои муайяни ё номуайяни, мансубият ба ҷинс ва ғ. медиҳад.

АРТИЛЛЕРИЯ *фр.* *артиллерия* *ҳ.* 1. маҷмӯи силоҳҳои калони оташфишони ҷангӣ (*аз қабилӣ тӯп*). 2. навъи артиш, ки аслиҳаи асосии он тӯпҳо мебошанд.

АРТИСТ *фр.* *артист* *таър.* он ки бо касбу кори хондани сурудҳо, навохтани оҳангҳои мусиқӣ ва иҷрои нақшҳо дар саҳна машғул аст, ҳунарпеша: **артисти халқӣ**, **артисти шоистаи Тоҷикистон**; **артисти Халқии ИҶШС** унвони фахрие буд (*дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ*), ки ба ҳунарпешагон барои хизматҳои шоёншон дода мешуд.

АРТИШ *артш* қувваҳои мусаллаҳи низомии давлат, армия; лашкар, қўшун; **артиш кашидан** *ниг.* **лашкар** (**лашкар кашидан**).

АРӮЗ *а.* *арӯз* *адш.* 1. илми вазни шеър ва қоидаҳои он; вазни шеър. 2. охири рукни мисраи аввали ҳар байт.

АРӮЗӢ *арӯзӣ* 1. *мансуб ба арӯз*; *марбут ба арӯз*. 2. он ки аз илми арӯз огоҳ аст, олими арӯзшинос.

АРӮЗШИНОС *арӯзшинос* коршиноси риштаи арӯз, вазни шеър.

АРӮС *а.* *арӯс* 1. духтаре, ки нав шавҳар кардааст. 2. зан нисбат ба хонаводаи шавҳараш, келин; **арӯс овардан**, **арӯс фурувардан** хонадор кардани писар. 3. *маҷ.* ҳар чизи бисёр зебо ва марғуб; \diamond **арӯси сол** фасли баҳор; **арӯси ховар** офтоб.

АРӮСАК *арӯсак* 1. *шакли тасғир ва навозишӣ* **арӯс**; арӯси хурду камсинну соли зебо. 2. лӯъбати кӯдакон (хусусан духтарчаҳо), ки ба шакли инсон сохта шудааст, лӯхтак, зоча. 3. *кҳн.* олати ҷангии қадимӣ, ки бо он ба тарафи душман санг меандохтанд, манҷаниқи хурд.

АРӮСАКАНДОЗ *арӯсакандоз* *кҳн.* он ки дар майдони ҷанг бо арӯсак (манҷаниқи хурд) ба тарафи душман сангу оташ меандохт.

АРӮСАКБОЗ *арӯсакбоз* кӯдакон ва махсусан духтарчаҳо, ки бо арӯсак бозӣ мекунанд, лӯхтакбоз.

АРЎСАКБОЗӢ عروسک بازی кардан бо арӯсак, лӯхтакбозӣ.

АРЎСБАРОН عروسک بران маросими бурдани арӯс ба хонаи домод.

АРЎСБИНОН//АРЎСБИНӢ عروسبېنان//عروسبېنېنې маросими аввалин бор ба дидани арӯс омадани хешон ва наздикон пас аз тӯйи никоҳ.

АРЎСӢ عروسی 1. мансуб ба арӯс; он чи ба арӯс хос аст: либоси арӯсӣ, одоби арӯсӣ. 2. чашни издивоч, никоҳ.

АРЎСТАЛ(А)БОН عروس طلبان маросими даъвати (омадани) арӯс ба хонаи волидайн.

АРЎСШАВАНДА عروس شونده духтаре, ки барои арӯсӣ номзад шудааст, арӯси оянда.

АРФА олм. ارفه мус. як навъ асбоби мусиқии чангмонанди калон, ки бо нохун навохта мешавад; уд.

АРХАИЗМ ю. ارخزم збш. калима ё ибораи аз истеъмол баромада, кӯхнашуда.

АРХАР зоол. ارخر ҳайвони чуфтсум аз хонаводаи мешҳо.

АРХЕЙ ю. ارخي :эраи архей қадимтарин давраи таърихи геологияи замин; эраи азой.

АРХЕОЛОГ ю. ارخيا لاگ ниг. бостоншинос.

АРХЕОЛОГИЯ ю. ارخي لاگيه ниг. бостоншиносӣ.

АРХИВ лот. ارخيو ниг. бойгонӣ.

АРХИТЕКТОР ю. ارخيتيكتار ниг. меъмор.

АРХИТЕКТУРА ю. ارخيتيكتوره ниг. меъморӣ (санъати меъморӣ).

АРҲАМ а. ارحم раҳимтар, меҳрубонтар, бахшандатар.

АРҲАМАРРОҲИМИН а. ارحم الراحمين д. раҳмдилтарини раҳмдилон, бисёр раҳмкунанда; бахшандатарини бахшандагон (сифати Худод).

АРҲОМ а. ارحام ҷ. раҳим II: арҳоми замин таги замин, даруни замин.

АРЧА ارچه як навъ дарахти сӯзанбарги ҳамешасабз, ки бештар дар кӯҳҳо мерӯяд; коч; арчаи солинавӣ а) дарахти арчаи барои пешвози соли нав оро додашуда; б) чашни шеъру рақси одатан атфол барои истиқболи соли

нав дар атрофи арчаи бо бозичаҳо зинат додашуда.

АРЧАЗОР ارچه زار чое, ки арчаи бисёр дорад, чои серарча.

АРЧАНД ارچند шакли кӯтоҳишудаи агарчанд.

АРЧИ ارچه шакли кӯтоҳишудаи агарчи.

АРЧ ارچ кадр, қимат, эътибор; арч гузоштан баҳои сазовор додан; иззату ҳурмат кардан.

АРҶАЛ ارجل кит. 1. аспе, ки дар як пояш аломати сафедӣ бошад, аспе, ки як пояш сафед бошад. 2. маҷ. сафед.

АРҶМАНД ارچمند 1. боқадру қимат, соҳибқадр, иззатманд, гиromӣ, азизу мӯхтарам; арҷманд кардан соҳиби қадру эътибор намудан, иззатманд гардонидан; арҷманд шудан соҳиби мартаба гаштан, қадру қимат пайдо намудан. 2. пурқимат, гаронбаҳо.

АРҶМАНДӢ ارچمندي соҳибэҳтиромӣ, иззатмандӣ, сазоворӣ, шоистагӣ, бузургворӣ, баландмақомӣ; арҷмандӣ ёфтан иззату эҳтиром пайдо кардан, арҷманд шудан.

АРШ а. عرش 1. тахт, сарир. 2. осмон; арши аъло осмони баланд; аршу фарш осмону замин; ◊ ба арши аъло бардоштан бисёр таъриф кардан, бисёр бардор-бардор кардан; нола ба арш баровардан саҳт нолидан; худро дар арши аъло дидан кибру гурурро ба дараҷаи аъло расонидан, аз мартабаи худ хеле болидан.

АРША а. عرشه кит. 1. баландии саҳни киштӣ, ки аз он ҷо киштиро идора мекунанд. 2. айвон, пешайвон, шипанг.

АРШАД а. ارشد кит. калонтар, бузургтар.

АРШИЁН ارشيان д. киноя аз фариштагон.

АРШӢ ارشي мансуб ба арш.

АРШНИШИН عرش نشين кит. тахтнишин, подшоҳ.

АРШПАЙМО ارش پيما паймояндаи арш, аршгард, осмонгард.

АСАБ а. عصب пай ё торҳои борик, ки аз мағзи сар ба тамоми узвҳои бадан паҳн шудааст ва ҳиссу ҳаракат дар аъзои бадан ба он вобаста аст; системаи асаб тамоми торҳои асаб, ки бо

- мағзи сар пайваст мебошад; \diamond **асаб вайрон гардидан (шудан)** ба ҳаяҷон омадан, оташин шудан; **асаб ором гирифтан** вазъи муътадил пайдо кардан, ором шудан, таскин ёфтан; **ба асаби касе расидан // ба торҳои асаби касе нохун задан** касеро асабонӣ кардан.
- АСАБА** *a. عصبه кит.* 1. *ниг.* **асаб**. 2. хешовандони мардина аз тарафи падар; фарзандони писарӣ.
- АСАБДАРД** *عصب درد тиб.* бемории асабҳои канорӣ, ки бо илтиҳобу омос ва неврит менамояд (невралгия).
- АСАБИЁНА** *عصبينه* дар ҳолати асабонӣ, хашмгинона, оташинона.
- АСАБИМИЗОЧ** *عصبى مزاج* он ки мизочи ба андак сахтии рӯзгор тобнаоваранда дорад; он ки ба ҳар чиз зуд асабонӣ мешавад, зудранҷ; тундмизоч.
- АСАБИНАМО** *عصبى نما* монанд ба асабонӣ, асабонишуда, хашмгиншуда.
- АСАБИЯТ** *a. عصبية* ҳолати асабӣ будан, хашмгинӣ; **асабият гирифтан** *ниг.* дар асабият афтодан; дар асабият афтодан асабонӣ шудан, хашмгин гардидан, дар ғазаб шудан.
- АСАБӢ** *عصبى* 1. зуд ба ҳаяҷон оянда, ноором, рӯхан нороҳат. 2. хашмгин, ғазабнок; **асабӣ шудан** а) ба сустии асаб гирифтгор шудан, ба касалии асаб дучор шудан; б) ба хашм омадан, ғазабнок гардидан.
- АСАБКАШӢ** *عصب كشي تиб.* дар дандонпишикӣ маҷмӯи амалиётест оид ба гирифтани торҳои асаб ва тозаву зиддиуфунӣ кардани ҷои решаи дандон ва инчунин пур кардани он.
- АСАБКУШӢ** *عصب كشي تиб.* бо истифода аз усулҳои физикӣ ва химиявӣ аз байн бурдани бофтаҳои асаб барои таскини дард.
- АСАБОНИЯТ** *عصبانيت* асабият, хашмгинӣ, ғазабнокӣ.
- АСАБОНӢ** *عصبانى* асабӣ, хашмгин, ғазабнок; **асабонӣ кардан** ба хашм овардан, ғазабнок намудан; **асабонӣ шудан (гардидан)** хашмгин шудан, ғазабнок гардидан, ҳолати таодули мизочи худро аз даст додан.
- АСАБШИНОСӢ** *عصب شناسى тиб., биол.* гурӯҳи илмҳо дар бораи сохтор ва низоми қору табобати бемориҳои системаи асаб, неврология.
- АСАВ** *اسو* 1. як навъ касалии асп, ки аз камқувватӣ падидор мегардад. 2. аспӣ лоғар ва қорношоям.
- АСАД** *a. اسد* 1. шер, шери даранда, шери беша. 2. номи моҳи панҷуми солшумории ҳичрии шамсӣ, ки дар форсӣ моҳи мурдод ном дорад ва он ба июл ва август рост меояд: **бурчи Асад** *пуч.* номи яке аз дувоздаҳ бурчи фалакӣ.
- АСАЛ** *a. عسل* моддаи шакарини ғафс, ки занбӯри асал аз шираи гулҳо ҳосил мекунад, шахд, ангубин; гул хор дораду **асал занбӯр** (*зарб.*); **занбӯри асал** *ниг.* занбӯр; \diamond аз даҳонаш **асал мечакад (мерезад)** хеле хушғуфтор аст.
- АСАЛАК** *عسلک* 1. шакарак, ки дар барги растаниҳо аз шираи онҳо пайдо мешавад. 2. *гуфт.* ширинак, меҳрубонак: **асалаки бобо**.
- АСАЛИН//АСАЛӢ** *عسلين//عسلى* 1. мансуб ба асал; **асалдор**. 2. бисёр ширин: **кулчаи асалӣ**.
- АСАЛПАРВАР** *عسل پرور* он ки бо парвариши занбӯри асал машғул аст.
- АСАЛПАРВАРӢ** *عسل پرورى* парвариши занбӯри асал.
- АСАЛТАӢМ** *عسل طعم* дорои таъми асал; бисёр ширин, хеле ширин.
- АСАМ(М)** *a. اسم کит.* он ки гӯшаш наместунавад, қар.
- АСАН(Н)** *a. اسن کит.* қалонсолтар, солхӯрдатар, мусин(н).
- АСАР** *a. اثر* 1. аломат, нишона; аломати боқимонда аз чизе; **асар ёфтан** аз *касе*, чизе дарак пайдо кардан, хабар ёфтан; **асари ҳаёт намондан** барҳам хӯрдани зиндагӣ; **асари ҳаёт (зиндагӣ)** нишон додан зинда будан, зинда будани худро нишон додан; **асар намондан** аз чизе аломате набудан, мавҷуд набудани он чиз. 2. нақш аз ҷои пой, пайи по, из. 3. таъсир; **асар гузоштан** чизе боқӣ мондан; нишон боқӣ гузоштан; **асар бахшидан** таъсир кардан; **асар дидан** таъсир ёфтан, таъсир гирифтан; нишонае дидан; **асар доштан** таъсир кардан; **асар кардан** таъсир бахшидан. 4. чи-

- зи навишташуда, чизи таълифгардида, чизи эҷодкарда.
- АСАРБАХШ** اثربخش *ниг.* таъсирбахш.
- АСАРБАХШӢ** اثربخشی *ниг.* таъсирбахшӣ.
- АСАРГУЗОР** اثرگذار *кит.* пайгузор, асарбахш.
- АСАРГУЗОРӢ** اثرگذاری *кит.* асар гузоштан, таъсир, пайгузорӣ.
- АСАРДУЗД** اثرزد он ки таълифи шахси дигарро тамоман ё қисман дуздида, аз они худ қаламдод мекунад.
- АСАРДУЗДӢ** اثردزدӣ навиштаҷоти шахси дигарро дуздида, аз они худ вонамудан; сирқати адабӣ.
- АСАРКУНАНДА** اثرکننده *сифати феълӣи замони гузашта аз асар кардан;* он чи таъсир дорад, ботаъсир, таъсирбахш.
- АСАРНОК** اثرناк таъсирбахш, муассир.
- АСАРПАЗИР** اثرپذیر таҳти таъсир қароргиранда, мутаассиршаванда.
- АСАРПАЗИРӢ** اثرپذیری асарпазир будан; вазъ ва ҳолати асарпазир.
- АСАС** *а.* عسس *таър.* сардори шабгардон, миршаб.
- АСАФ** *а.* اسف *кит.* ғам, андӯх, ҳасрат.
- АСБЕСТ** *ю.* اسبيست *маъд.* маъданест, ки ба оташ тоб оварда, гармиро намегузаронад ва дар техника бисёр кор фармуда мешавад, сангпахта.
- АСБОБ** *а.* اسباب 1. *ҷ.* сабаб. 2. васила, восита. 3. лавозимот, чизу чораи даркорӣ; **асбоби аёнӣ** олатҳои намоишӣ барои таълим; **асбоби деҳқонӣ** лавозимоти деҳқонӣ; **асбоби зиёфат** васоили тараб, масолеҳи меҳмондорӣ; **асбоби зироат** олати киштукор; **асбоби истироҳат** васоили дамгирӣ; **асбоби китобат** // **асбоби хатнависӣ** лавозимоти хатнависӣ (*қалам, дафтар ва ғ.*); **асбоби маишат** васоили зиндагӣ; **асбоби мусиқӣ** соз, олати мусиқӣ (*дӯтор, пай, рубоб ва ғ.*); **асбоби роҳ** чизҳои даркории сафар; **асбоби рӯзгор** чизҳои лозими зиндагӣ; **асбоби такфин** чизу чора барои дафни мурда; **асбоби тараб** васоили айш, василаҳои кайфу сафо; **асбобу абзол** олату
- афзор; **асбобу анҷом** чизу чораи рӯзгор; **асбобу ашъ** // **асбобу ускуна** олату афзор, чизу чора.
- АСБОББОРОРӢ** اسباببراری истехсоли воситаҳои қору зиндагӣ: **саноати асбоббарорӣ.**
- АСБОБДОР** اسبابدار соҳиби лавозимот, соҳиби олату афзор; соҳиби молу мулк, доро, бадавлат.
- АСБОБСОЗ** اسبابساز созанда ва истехсолкунандаи абзору олати рӯзгор.
- АСБОБСОЗӢ** اسبابسازى истехсоли асбоб: **дастгоҳи асбобсозӣ.**
- АСБОБХОНА** اسبابخانه ҷои ниғаҳдории асбобу анҷоми қор.
- АСБОСЕМЕНТ** *ю.* اسباسمينت сementи бо асбест омехта.
- АСГУДОР** اسگدار *кхн.* қосид, чопар.
- АСҒАР** *а.* اصغر *кит.* хурдтар, майдатар.
- АСЕПТИКА** *ю.* اسپتيکه *тиб.* чорабиниҳои пешгирӣ аз фосид шудани хун дар вақти амалиёти чарроҳӣ ё муолиҷаи чароҳатҳо.
- АСЕТАТ** *лот.* اسيتت *хим.* намаки кислотаи сирко.
- АСЕТИЛЕН** *лот.* اسيتيلين гази беранги захрдору бадбӯи сӯхтанӣ, ки дар кафшери филизот, ҳосил намудани каучуки синтетикӣ *ва ғ.* истифода мешавад.
- АСИДА** *а.* عسيده *кхн., хӯр.* як навъ ҳалво, ҳалвои тар.
- АСИДОЗ** *лот.* اسيداز *биол.* беморие, ки аз бисёр шудани кислота дар хун ва дигар бофтаҳои бадан пайдо мегардад; хунукӣ гузаштан.
- АСИЛ** *а.* اصيل 1. покнаҷод, соҳибнасаб; наҷиб, дорои хислат ва хусусиятҳои хуб. 2. ҳақиқӣ, асли.
- АСИЛЗОДА** *лот.* اصيلزاده 1. он ки насаби олаи дорад. 2. одами ҳақиқӣ, соҳиби хусусиятҳои хуб.
- АСИЛЗОДАГӢ** اصيلزاده گى асилзода будан, бонасаб будан, покнаҷодӣ.
- АСИ(М)МЕТРИЯ** *ю.* اسيمتريه вайронии таносуб, номутаносибӣ.
- АСИНХРОНӢ** *ю.* اسينخروانى муҳаррики барқин

- асинхоронӣ** муҳаррики чараёни тағйир-ёбандаи барқ.
- АСИР** *a.* اسپر 1. дастгиршуда дар ҷанг ё тохту-тоз, бандӣ. 2. гирифтдор, побанд; мутеъ. 3. *маҷ.* ошиқ, дилдода, мафтун; **асири ишқ** гирифтори ишқ, дилдода; **асири ҳарбӣ** он ки дар ҷанг ба дасти душман афтодааст, бандӣ; **асир афтодан** бандӣ шудан; **асир гирифтдан** бандӣ кардан дар ҷанг; **асир кардан** а) гирифтдор намудан, побанд сохтан; б) *маҷ.* мафтун сохтан; **асир шудан** гирифтдор гаштан, бандӣ шудан. 4. мушқил, душвор, сахт. 5. шира, шираи ангур.
- АСИРАК** اسپرک 1. *шакли тасғири асир.* 2. порай харбузаю тарбуз, карч.
- АСИРАФТОДА** اسيرافتاده *сифати феълӣи замони гузашта аз асир афтодан;* он ки ба асорат афтодааст.
- АСИРВОР** اسيروار *мисли асир, асирмонанд.*
- АСИРӢ** اسپرى 1. асир будан, побандӣ, бандигӣ, муқайяд гаштан; **ба асирӣ гирифтдан** асир кардан, муқайяд сохтан. 2. гирифтдорӣ, побанди чизе будан.
- АСКАР** *a.* عسكر 1. хизматчи қатории қувваҳои мусаллаҳи давлат, сарбоз, ҷанговар, сипоҳӣ. 2. лашқар, сипоҳ; **аскари ихтиёрӣ** касе, ки бо ихтиёри худ ба сафи қувваҳои мусаллаҳ дохил шудааст, фидой; **аскари қаторӣ** хизматчи ҳарбии одӣ (бе рутба) дар қувваҳои мусаллаҳи давлат, ҷанговари одӣ; **аскари пиёда** ҷанговари кӯшунҳои пиёдагард; **аскари савора** сарбози кӯшунҳои аспсавор; **аскари сурх таър.** ҷанговари рутбаи хурди шӯравӣ то аввалҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ.
- АСКАРБАЧА** عسكرچہ сарбози ҷавон, ҷанговари ҷавон.
- АСКАРБОШӢ** عسكرباشى *таър.* сардори лашқар, саркарда.
- АСКАРГИРӢ** عسكرگيرى даъват ба хизмат дар қувваҳои мусаллаҳи давлат, сафарбарӣ ба аскарӣ.
- АСКАРИДА** ю. اسكریده *зоол.* кирми паразити рӯдаи ҳайвоноти ширхор ва инсон, кичча.
- АСКАРӢ** عسكرى 1. *мансуб ба аскар;* хизмати ҳарбӣ; чун аскар хизмат кардан: **ба хизмати аскарӣ рафтдан.** 2. ҳарбӣ, низомӣ; **интизомӣ**

аскарӣ тартиб ва низомии ҳарбӣ; **либоси аскарӣ** либоси махсуси низомӣ, ки аскарҳо мепӯшанд.

АСКАРКАШӢ عسكركشى *роҳбарӣ кардан ба лашқар, лашқаркашӣ;* ҳучум, ҳамла бо лашқар.

АСКАРХОНА عسكرخانه *гуфт.* ҷои истиқомати аскарон, лашқаргоҳ, сарбозхона, казарма.

АСКИЯ اسكيه *m.* бо ҳазлу шӯҳӣ сухан гуфтан, мутоиба; **аския гуфтан (кардан)** мутоиба кардан.

АСКИЯБОЗ اسكيه باز *аскиягӯӣ, бо ҳазлу шӯҳӣ сухангӯянда.*

АСКИЯГӢӢ عسكيه گوئى *исми амал аз аския гуфтан;* **аскиягӯӣ кардан** бо ҳамдигар бо ҳазлу шӯҳӣ сухан гуфтан, мутоиба гуфтан.

АСКИЯГӢӢ عسكيه گوى *мутоибагӯӣ, хуштабъ, шӯҳ.*

АСКИЯЧӢ عسكيچى *ниг. аскиягӯӣ.*

АСҚОЛ *a.* ائقال *ҷ.* сиқл (чизҳои вазнин; вазниниҳо).

АСЛ *a.* اصل 1. реша, бех; асос, моҳият; **асли масъала** моҳияти масъала. 2. ҳақиқӣ, асил. 3. зот, насл, насаб, авлод, наҷод; **аслу насаб** наҷод, насл, зоту зурриёт; **аз асл** *ниг.* дар асл; **ба асли...** ба худӣ..., ба моҳияти...; **дар асли...** дар нусхаи асли..., дар матни ҳақиқии...; **дар асл** а) аслан, аз чихати баромад; б) моҳиятан; дар ҳақиқат; **мисли асли қадим** монанди пештара, пештара барин.

АСЛАМ *a.* اسلام 1. *кит.* солимтар, тандурусттар, сихаттар; дурусттар.

АСЛАН *a.* اصلاً 1. асосан, ҳақиқатан, дар ҳақиқат. 2. дар асл, аз чихати насаб, аз чихати баромад. 3. *ниг.* асло.

АСЛАЪ *a.* اصلع *кит.* марде, ки мӯйҳои пеши сараш рехта бошад, одамсар.

АСЛИҲА *a.* اسلحه *ҷ.* силоҳ; 1. ҳама навъи силоҳ ё яроқи ҷангӣ (*шамшиеру туфангу тӯп ва ғ.*); **анчому аслиҳа** яроқи лавозимот; **бо зӯри аслиҳа** ба воситаи яроқ. 2. *маҷ.* восита.

АСЛИҲАДОР اسلحه دار 1. силоҳдор, босилоҳ, бояроқ, яроқнок. 2. масъули анбори аслиҳа, посбони анбори аслиҳа.

АСЛИҲАДОРӢ اسلحه‌داری 1. силоҳ доштан, бо худ нигоҳ доштани силоҳ. 2. *ниг.* аслиҳахона.

АСЛИҲАНОК اسلحه‌نار яроқнок, силоҳдор; аслиҳанок шудан яроқдор шудан, мусаллаҳ шудан.

АСЛИҲАНОКШАВӢ اسلحه‌ناکشوی *исми амал* аз аслиҳанок шудан; яроқнок шудан, мусаллаҳшавӣ.

АСЛИҲАПАРТОӢ اسلحه‌پرتایی тарки аслиҳа қардан, яроқпартоӣ, ҳалъи силоҳ.

АСЛИҲАСОЗ اسلحه ساز яроқсоз.

АСЛИҲАСОЗӢ اسلحه‌سازی аслиҳа сохтан, яроқсозӣ: **корхонаи аслиҳасозӣ.**

АСЛИҲАХОНА اسلحه‌خانه ҷои нигоҳ доштани аслиҳа, анбори яроқ, кӯрхона.

АСЛИЯТ *a.* اصلیت *кит.* асл будан, асилӣ.

АСЛӢ اصلی асосӣ; ҳақиқӣ: **мақсади аслӣ; нусхаи аслӣ** дастнавис ё тасвире, ки аз рӯи он ҷоп мекунад ё нусхаҳои дигар мебардоранд.

АСЛО *a.* اصلا аслан, тамоман, ҳеч, ҳеч гоҳ, ҳаргиз.

АСЛОФ *a.* اسلاف *ҷ.* салаф (гузаштагон, пешиниён).

АСМАР *a.* اسمر *кит.* гандумгун, сабзина.

АСМО *a.* اسما *ҷ.* исм (номҳо).

АСНО *a.* اثنا миёна, байн; **дар аснои** дар байни..., хангоми..., дар вақти...; **дар ин асно** дар ин вақт, дар ин хангом, дар ин байн.

АСНОД *a.* اسناد *ҷ.* санад (хучҷатҳо); **идораи сабти аснод** идораи нотариалӣ.

АСНОМ *a.* اصنام *ҷ.* санам, (бутҳо).

АСНОФ *a.* اصناف *ҷ.* синф; **аснофи меҳнатӣ // аснофи муздор** синфҳои аҳли меҳнат.

АСО *a.* عَصا 1. ҷӯбе, ки барои таъя қарда роҳ гаштан истифода мешавад, ҷӯбдаст, таёк; **асои бағалӣ** *ниг.* асобағал; **асои Мӯсо** *д.* асои Мӯсо-пайгамбар, ки тибқи ривоятҳо ба замин мепартофт, аждаҳо мешуд; **асои пири** падарон *киноя* аз фарзандон, ки дар пири мададгори падаронанд; **асои пир ба ҷои пир** (*зарб.*) дар мавриде гуфта мешавад, ки касе ҳозир набошаду шахси дигар ўро иваз қарда

тавонад; **асо мегирифтагӣ** шудан пир шудан ё бемадор гаштан. 2. *маҷ.* таъягоҳ; мададгор; **асои касе будан (шудан)** мададгор ва таъягоҳи касе будан (шудан); **асои дасти касе шудан (гаштан)** таъягоҳу мададгори касе шудан.

АСОБАҒАЛ عصابغل асои махсусе, ки одамони ланг ё дарди по ба зер бағал гирифта таъякунон мегарданд.

АСОБАДАСТ عصاب‌دست асодор: **одами асобадаст.**

АСОЗАНОН عصاب‌زنان *феълӣ* ҳол аз асо задан, ба асо таъякунон.

АСОКАШ عساکش он ки аз дасти одами нобино дошта роҳнамоӣ мекунад, кӯркаш.

АСОКИР *a.* عساکر *кит.* 1. *ҷ.* аскар. 2. лашқар, сипоҳ.

АСОЛАТ *a.* اصالت асилӣ, наҷобат, асилзодагӣ.

АСОМӢ *a.* اسامی *ҷ.* исм (номҳо).

АСОРАТ *a.* اسارت асирӣ, гирифтӣ, бандагӣ; **ба асорат афтидан // гирифтӣ асорат шудан** ба асирӣ афтидан, асир гаштан.

АСОРАТОВАР اسارت‌آور асоратоваранда, ба асорат гирифтӣқунанда.

АСОС *a.* اساس 1. поя, бунёд, таҳкурсии, замина; ниҳод, асл, бех; **ба асоси // дар асоси...** мувофиқи..., аз рӯи...; **асос гузоштан** бунёд ниҳодан, замина ҳозир қардан; **асос ёфтӣ** бунёд гардидан, барқарор шудан. 2. *маҷ.* қонун, қоида. 3. далел, сабаб; **асос доштан** далел доштан; **асос қардан // ба асос гирифтӣ** чизеро ба ҳисоб гирифтӣ, чизеро мадди назар доштан; ба далеле таъя қардан. 4. *грам.* қисми беванди калима, реша; **асосҳои феълӣ** *грам.* қисми беванди махсус сохтаи феълҳо, ки аз онҳо шаклҳои замони феълҳо сохта мешаванд: **асоси замони гузаштаи феъл, асоси замони ҳозираи феъл.**

АСОСА *a.* اثاثه *кит.* мол, ашё, матоъ; чизу ҷораи хона; **асосаву дабдаба** ҳашамат, шукӯҳ.

АСОСАН *a.* اساساً 1. аслан, ҳақиқатан, ба эътибори асос (асл). 2. умуман, моҳиятан. 3. бештар; аксаран.

АСОСГУЗОР اساس‌گذار асосгузӯранда, он ки

бунёд, таҳкурси мениҳад, бунёдгузор, барпо-
кунанда.

АСОСГУЗОРАНДА اساس گذارنده *сифати феъли*
замони ҳозира аз асос гузоштан; ниг. асосгу-
зор.

АСОСДОР اساس دار *ниг. асоснок.*

АСОСӢ اساسى 1. асли; ҳақиқӣ; умда. 2. муҳим,
аҳамиятнок: **кори асосӣ**, **мавзӯи асосӣ**; **аз**
ҳама асоснаш аз ҳама муҳимаш; **роҳи (қўчаи)**
асосӣ роҳи калони серрафтуой нисбат ба ди-
гар роҳҳо; **сохтмони асосӣ** сохтмони калон
ва муҳим нисбат ба дигар сохтмонҳо. 3.
доимӣ, ҳамешагӣ.

АСОСНОК اساس ناک он чи ки асос дорад, да-
лелнок; **асоснок кардан (намудан)** бо далелҳо
мустаҳкам кардан, мустанад кардан.

АСОСНОКӢ اساس ناکى асос доштан, далелдорӣ.

АСОСНОМА اساس نامه маҷмӯаи коидаву қонун-
ҳо, ки дар он сохт ва тарзи фаъолияти ягон
созмон ё ҳизбе муқаррар карда шудааст,
оиннома.

АСОТИН *а. اساتين//اساطين ҷ. устувона (сутунҳо;*
баданаҳо); асотини салотин султонҳои бу-
зург.

АСОТИР *а. اساطير 1. ҷ. устура. 2. адш.* ривоят ва
қиссаву афсонаҳои қадимӣ дар бораи
худого, қаҳрамонҳо, деу арвоҳ *ва ғ.*

АСОТИРӢ اساطيرى *марбут ба асотир.*

АСОТИРШИНОС اساطير شناس олиме, ки ба
таҳқиқи пайдоиши қисмҳо ва афсонаҳои
асотирӣ машғул аст, мифолог.

АСОТИРШИНОСӢ اساطير شناسى *адш.* илме, ки
пайдоиши ривояту қиссаҳо ва афсонаҳои
асотирӣ ва инъикоси ҳаётро дар онҳо
меомӯзад, мифология.

АСОФИЛ *а. اسافل ҷ. асфал* (поинтарҳо,
пасттарҳо); **асофили бадан** андоми ниҳонӣ,
шармгоҳ.

АСОЧӢБ اسوچوب асо, чӯбдаст, таёқ.

АСП اسپ 1. чорпои хонагӣ, сумдори саворӣ ва
боркаш; **аспи бидав** аспӣ даванда; **аспи бод-**
ной аспӣ тезрав; **аспи боркаш** аспе, ки бо он
бор мекашанд; **аспи бузкашӣ // аспӣ**

кӯпкоригӣ аспӣ маҳсуси мусобикаи бузкашӣ;
аспи даврӣ аспе, ки дар муддати муайян са-
вор мешаванд; **аспи етакӣ** аспе, ки аз
лаҷомаш гирифта аз паси худ мебаранд; **аспи**
лақай як зоти асп аст, ки дар Тоҷикистони
марказӣ ва ҷанубӣ парвариш меёбад; **аспи**
маст аспӣ саркаш; **аспи раҳдор** аспӣ рафто-
раш мӯътадил, аспӣ хушрафтор; **аспи саманд**
а) аспӣ зардранг; б) аспӣ даванд; **аспи**
сиёҳмушкин аспӣ сиёҳранг; **аспи саворӣ** асп
барои саворшавӣ; **аспи тозӣ** а) аспӣ араби-
зот; б) аспӣ тезрав; **аспи тӯруқ** аспӣ
чигариранги хушсурат; **аспи харос** аспӣ
чувозкашӣ; **асп давонидан** асп тохтан, асп
рондан. 2. *варз.* мӯҳраи аспшакл дар бозии
шоҳмот. 3. паҳлуи чуқурчаноки бучул, ки
дар бучулбозӣ бурдро ифода мекунад; **аз**
асп фурояд ҳам, аз узангу намефурояд мавқеи
пештараашро аз даст дода бошад ҳам, калон-
нигариро тарк карданӣ нест; **ба аспӣ нағз як**
қамчин, ба аспӣ бад сад қамчин (*зарб.*) ба
одами нағз як даҳан гап кофӣ бошад, ба
одами бад гапи бисёр ҳам таъсир намекунад;
ба асп наъл зананд, қурбоққа ҳам пояшро
бардоштааст (*мақ.*) дар мавриди имконияти
худро ба ҳисоб нагирифта, кӯркӯрона таклид
кардан гуфта мешавад.

АСПА اسپه *гуфт.* рост истодани бучул бо
тарафи асп ба боло, ки бурдро ифода
мекунад, олчӣ.

АСПАК اسپک 1. *шакли тасғири асп;* аспча. 2.
аспӣ чӯбин, ки бачаҳо бозӣ мекунанд. 3. но-
ми қонварест мисли мӯрча, ки дар рӯи об ме-
тозад: **аспаки обӣ.**

АСПАКБОЗӢ اسپک بازی 1. бо бозичаҳои асп-
шакл бозӣ кардани бачагон. 2. як навъ рақс,
ки аспҳои сохтаи чӯбинро савор шуда иҷро
менамоянд.

АСПАКӢ اسپکى аспсавор, савори асп; **аспакӣ**
рафтан аспсавор рафтан.

АСПАНГЕЗ اسپانگيز *ниг. маҳмез.*

АСПАРАҒМ//АСПАРҒАМ اسپرغم *ниг. ис-*
парғам.

АСПАФКАН اسپافکن 1. он ки аспро аз пой
меафтанад. 2. *маҷ.* шуҷоъ, диловар, баҳодур.

АСПБАНДӢ اسپ بندي *исми амал аз асп бастан;*

яккачилав аспро ба чое бастан; **яккамехҳои аспбандӣ** мехҳои калони оҳанин ё чӯбин, ки яккачилав аспро мебанданд.

АСПБОЗ اسپباز он ки асп пойида савор шуданро дӯст медорад, аспдӯст, ишқбози асп

АСПБОЗӢ اسپبازى дӯстдории асп, аспдориву аспсаворӣ.

АСПБОН اسپبان нигоҳубинкунандаи асп, саис.

АСПБОНӢ اسپبانى нигоҳубини асп, саисӣ.

АСПВОР اسپوار аспмонанд, мисли асп.

АСПДАВОН اسپدوان он ки аспро метозонад, асптоз, човандоз.

АСПДАВОНӢ اسپدوانى *исми амал аз асп давондан*; машқ ва мусобиқаи асп тозондан.

АСПДОР اسپدار дорандаи асп, сохиби асп; нигоҳбон ва парваришкунандаи асп.

АСПДОРӢ اسپدارى нигоҳбонӣ ва парвариши асп.

АСПДУЗД اسپدزد дузди асп, он ки қору бори ӯ дуздидани асп аст.

АСПДУЗДӢ اسپدزدى дуздидани асп, машғулиятҳои аспдузд.

АСПДӢСТ اسپدوست ишқбози асп, аспбоз.

АСПИЛ اسپيل *кҳн.*, *ниг.* аспдузд.

АСПИРАНТ *лот.* اسپرنت он ки ба донишҷӯи чизе меқӯшад; касе, ки дар аспирантураи донишқадаҳои олий ва муассисаҳои илмӣ тадқиқотӣ ба фаъолияти илмӣ тайёри мебинанд.

АСПИРАНТӢ اسپرنتى *мансуб ба аспирант*: солҳои аспирантӣ.

АСПИРАНТУРА *лот.* اسپرنتوره яке аз намудҳои тайёр кардани кадрҳои омӯзгорӣ ва илмӣ барои мактабҳои олий ва муассисаҳои илмӣ тадқиқотӣ.

АСПИРИН *лот.* اسپيرين *тиб.* доруи пасткунандаи ҳарорат ва рафъи дард.

АСПИСТ اسپست *кҳн.*, *ниг.* юнучка.

АСПӢ اسپى *мансуб ба асп*; **чувози аспӣ** чувозе, ки онро асп мегардонад.

АСПНАМАД اسپ نمد *ниг.* намадзин.

АСПОНА اسپانه *таър.* навъе аз андоз, ки барои асп гирифта мешуд.

АСППАРВАР اسپ پرور 1. парваришкунандаи асп. 2. аспдӯст, аспбоз.

АСППАРВАРӢ اسپ پرورى 1. асп парваридан, асп парвариш кардан; нигоҳубин кардан ба асп. 2. соҳаи чорводорӣ, ки ба парвариш ва ба вучуд овардани зотҳои ҳубу нави аспҳо машғул аст: **фермаи асппарварӣ**.

АСППОЙ اسپ پاى *ниг.* аспбон.

АСППОЙӢ اسپ پائى *ниг.* аспбонӣ.

АСПРЕЗ//АСПРЕС اسپرئز//اسپريس ҷои аспдавонӣ, майдони варзиши аспдавонӣ, ипподром.

АСПРОМКУНӢ اسپ رامكنى аспи ханӯз зинназадари барои саворӣ тайёр кардан.

АСПСАВОР اسپسوار 1. шахси савори асп, аспакӣ, савора: **аспсавор омадан**. 2. *киноя аз аспшинос*; асппарвар.

АСПСАВОРӢ اسپسوارى асп савор шудан, аспакӣ будан, савора будан, саворагӣ.

АСПТОЗ اسپ تاز аспсавори мохир, човандоз.

АСПТОЗӢ اسپ تازى *исми амал аз асп тохтан*; асп давондан, аспдавонӣ.

АСПХОНА اسپخانه ҷое, ки дар он асп мебанданд ва нигоҳ медоранд, тавила, саисхона.

АСПҶАЛЛОБ اسپ جلاب он ки асп харида бо нархи гарон мефурушад, ҷаллоби асп.

АСПҶАЛЛОБӢ اسپ جلابى шуғли аспҷаллоб.

АСР I а. *عصر* 1. замоне, ки сад солро дар бар мегирад, сада, қарн. 2. замон, давр, аҳд; **асрҳои аср** якчанд аср, замонҳои дароз; **асрҳои миёна** марҳалаи таърихи олам (охири а. 5 - миёнаи а. 17), ки баъди таърихи дунёи қадим ва пеш аз таърихи дунёи нав меояд.

АСР II а. *عصر* вақти байни пешину шом, вақти фурурагии офтоб, бегоҳ: **асру шом, намозни аср**.

АСР III а. *عصر* *кит.* 1. фишурдан, фишурда шираи чизеро гирифтани. 2. *маҷ.* фишору шиканча.

АСР IV а. *اسر* *кит.* бандӣ кардан, асир кардан,

- ба зиндон андохтан.
- АСРАТ** *а.* عثرۃ/عثرۃ *кит.* хато, гуноҳ.
- АСРИМИЁНАГӢ** عصرميانگي *мансуб ба асрҳои миёна:* шаронти истибдоди феодалии асримнёнгаӢ.
- АСРИНА** عصرينه *кӯхан, қадимӣ;* орзуи асрина орзуи дерина, орзуи қадима.
- АСРӢ** عصرى *мансуб ба аср I.*
- АСРОР** *а.* اسرا *Ҷ.* сирр; маҳрами асрор бохабар аз розҳои ниҳонӣ; шахси бозътимодде, ки аз розҳо хабар дорад ва ба вай асрори дил гуфтани мумкин аст; маҳрами роз; **сирру асрори пинҳонӣ** розҳои махфӣ ва пӯшида; **асрори касе ӯ чизеро кушодан** // **асрори касе ӯ чизеро фош кардан** сирҳои касе ӯ чизеро ошкор кардан; **аз асрори касе ӯ чизе воқиф будан** аз сирҳои касе ӯ чизе бохабар будан; **парда аз рӯи асрор бардоштан** сирҳоро кушодан, чизи ноаёнро ошкор намудан; **асрори ғайб** сирҳои олами берун.
- АСРОРАНГЕЗ** اسرارانگيز *сирдор; мармуз; пурмуаммо.*
- АСРОРАНГЕЗОНА** اسرارانگيزانه *1.* номаълумона, пинҳонӣ. *2.* ҳайратоварона, ба тарзи аҷоиб.
- АСРОРНОК** اسرارناк *асроромез; пурмуаммо.*
- АСРОРОМЕЗ** اسرارآمиз *омехта бо розҳо, пӯшида; пурмуаммо.*
- АСРОРОМЕЗОНА** اسرارآمیزانه *асрорнок; рамзнок.*
- АССАЛО** *а.* الصلا *нидо барои даъват* марҳамат!, марҳамат кунед!; **ассало задан** даъват кардан.
- АССАЛОМ** *а.* السلام *салом, дуруд (ба шумо); ассалому алайкум* салом ба шумо; осоиш меҳоҳам ба шумо.
- АССАМБЛЕЯ** *фр.* اسمبليه *ниг.* маҷмаъ.
- АССИМИЛЯТСИЯ** *лот.* اسيميليتسيه *1.* мувофиқ шудан, айният пайдо кардан ба чизе; дар натиҷаи аз худ намудани забон, урфу одат ва ғайраи як халқ ба он ҳамроҳ шуда рафтани халқи дигар. *2.* збш. монандшавӣ, яъне ҳамгун шудани як овоз ба овози дигар дар вақти талаффуз (мисли **бадтар – баттар, шанбе – шамбе**), идғом.
- АССИСТЕНТ** *лот.* اسپستنت *1.* ёридоханда, ёвар, ёрирасони мутахассис (*мас., ёвари профессор, ҷарроҳ ӯ имтиҳонгиранда*). *2.* вазифаи аввалине, ки ба муаллимони мактабҳои олии дода мешавад ва соҳиби ҳамин вазифа.
- АССОР** *а.* عصار *кит.* равғанкаш, чувозкаш.
- АССОТСИАТСИЯ** *лот.* اساتستسيه *кҳн.* иттиҳодияи одамон ӯ муассисаҳои гуногун барои расидан ба ягон мақсади умумӣ дар соҳаҳои иқтисодӣ, сиёсӣ, илмӣ, маданӣ ва ғ.; иттиҳодия, иттифоқ, анҷуман.
- АСТ** *грам.* است *бандаки хабарӣ (шаҳси сеюми шумораи танҳо), ки ҳиссае аз хабари ҷумла буда, барои бо хабар алоқаманд кардани мубтадо истеъмом мешавад.*
- АСТА I** استه *кҳн.* донаи мева (*хурмо, шафтолу, зардолу ва ғ.*).
- АСТА II** استه *шақли гуфтугӯи оҳиста; аста-аста* оҳиста-оҳиста.
- АСТАҒФИРУЛЛОҲ** استغفرالله *д.* аз Худо омуриши меҳоҳам, бахшоиш металабам; тавба кардам.
- АСТАР I** استر *ниг.* **остар; муқоб.** **абра; чомаи абра-астар** чомае, ки фақат абраву астар дорад, чомаи бепахта; **астару абраи чизе (касе)-ро кушода партофтан** тамоман фош кардан, пурра ошкор намудани айби касе чизе
- АСТАР II** استر *кит., ниг.* хачир.
- АСТАРБОР** استربار *гуфт., ниг.* астарвор.
- АСТАРБОРӢ** استربارى *гуфт., ниг.* **остарворӣ;** лоиқи остар.
- АСТАРВАН** استرون *кит.* зани нозой, зани безурёт, аким.
- АСТАРВОР** استروار *матогъ барои астар.*
- АСТАРВОРӢ** استروارى *ниг.* **остарворӣ.**
- АСТАРДОР** استردار *ниг.* **остардор.**
- АСТАРШОӢ** استرشاهى *ниг.* **остарӣ.**
- АСТЕРОИДҲО** استرئدها *1.* нуҷ. сайёраҳои хурде, ки гирди Офтоб мегарданд. *2.* зоол. ситораҳои бахрӣ.
- АСТРОЛОГИЯ** *ю.* استرالاگيه *таълимоти мавҳум,*

ки такдиру пешомад ва воқеаи ояндаро аз рӯи мавқеи ситораҳо ва дигар чирмҳои осмонӣ пешгӯӣ мекунад, илми нучум, ситорашиносӣ.

АСТРОНАВТ ю. استرانوت *ниг.* кайҳоннавард.

АСТРОНАВТИКА ю. استранотикә *ниг.* кайҳоннавардӣ.

АСТРОНОМИЯ ю. استرانамие *илм* дар бораи сохт ва инкишофи ҷисмҳои осмонӣ, ситорашиносӣ, илми нучум.

АСТРОФИЗИКА ю. استرافизикә *як* соҳаи астрономия, ки сохти чирмҳои осмонӣ ва хусусиятҳои физикии онҳоро меомӯзад.

АСФАЛАССОФИЛИН а. اسفل السافلين 1. *кит.* дараҷаи пасттарин. 2. *д.* табақаи пасттарин ва чуқуртарини (ҳафтумини) дӯзаҳ; *д* ба асфалассофилин *фиристодан* куштан, нобуд кардан.

АСФАЛТ ю. اسفلت *омехтаи* мум бо сангрезаҳо, ки барои фарши роҳ истифода мешавад.

АСФАЛТПҶШ اسفلت پوش *бо* асфалт пӯшидашуда, асфалтфарш, мумфарш: *роҳи асфалтпӯш, асфалтпӯш* кардан.

АСФАЛУССОФИЛИН а. اسفل السافلين *ниг.* асфалассофилин.

АСФАР а. اصفر *кит.* зард, зардранг.

АСФО а. اصفى *кит.* баргузидатар; холистар, софтар.

АСҲАЛ а. اسهل *кит.* осонтар, сабуктар, саҳлтар.

АСҲОБ а. اصحاب *ҷ.* соҳиб; *асҳоби дониш* аҳли дониш, донишмандон; *асҳоби завқ* соҳибони истеъдоди адабӣ, наққошӣ, мусиқӣ *ва ғ.*; *асҳоби зулм* золимон, зулмкунандагон; *асҳоби қаҳф* *асот.* ҳафт нафаре, ки аз тарси Дақёнус ном подшоҳи золим ба ғоре паноҳ бурда, дар он ҷо солҳои зиёде хобидаанд; *асҳоби қисас* ровиён, ривояткунандагон; қиссагӯйҳо; *асҳоби фил* пайравони Абраҳа ном подшоҳи Ҳабашистон, ки пеш аз ислом бо филҳои чангӣ барои хароб кардани хонаи Каъба ба шаҳри Макка ҳучум оварда буданд ва онҳоро қавми фил ҳам меноманд; *асҳоби ҳавоич* ҳочатмандон, соҳибони ҳочат.

АСЪАБ а. اصعب *кит.* мушкилтар, душвортар, саҳттар, саъбтар.

АСЪАД а. اسعد *кит.* некбахттар, босаодаттар; *аҳтари асъад* ситораи бахт.

АСЪОР а. اسعار 1. *воҳиди пул, ки асоси сохтори пулии мамлакатеро ташкил медиҳад (мас., сомонӣ дар Тоҷикистон): асъори миллӣ.* 2. *пулҳои хоричӣ, ки дар ҳисобу китоби байни давлатҳо ба қор меравад (мас., долларӣ америкоӣ), арз.*

АТАВИЗМ лот. اتويزم *дар аъзои бадан зоҳир шудани хусусият ва аломатҳои гузаштагонӣ қадимтари онҳо.*

АТБОЪ а. اتباع *кит. ҷ.* тобъ.

АТВОР а. اطوار 1. *ҷ.* тавр. 2. *роҳи равиш; ҳаракат, рафтор; атвору кирдор* роҳи равиш; *фъелу атвор* қору кирдор, амалу рафтор; *хулқу атвор* таъбу рафтор, майлу ҳаракат.

АТИББО а. اطبا *кит., ҷ.* табиб.

АТИҚ а. عتيق 1. *кӯҳна, қадима, кӯҳан; аҳди атиқ* даври қадим. 2. *баргузида, камёб.*

АТИҚА а. عتيقه *муаттаси атиқ; осори атиқа* ёдгориҳои қадима.

АТИҚАФУРҶШ عتيقه فروش *фурӯшандаи ашӣи нодири қадима.*

АТИҚАФУРҶШӢ عتيقه فروشى 1. *қасбу шугли атиқафурӯш.* 2. *ҷое ё мағозае, ки ашӣи нодири қадима мефурӯшанд.*

АТИҚАШИНОС عتيقه شناس *он ки ашӣи қадимиро ташхис медиҳад.*

АТИҚӢ عتيقى *кӯҳна, қадима; бостонӣ.*

АТИЯ//АТИЯТ а. عطيه//عطيت *кит.* баҳшиш, тӯҳфа, ато, ҳада.

АТЛАНТ ю. اتلنت *асот.* дар асотири Юнони Қадим баҳодури қавиҳайқал, ки дар сар гунбади осмонро нигоҳ медоштааст.

АТЛАС I اطلس *як навъ матои абрешимӣ, ки як рӯи он барроқ аст, дебо: куртаи атлас, либоси атлас; атласи мулъам* атласи мумтоз ва олисифат, атласи баргузида; *атласи румӣ* матои абрешимии нафис, ки маҳсули Рум будааст. 2. *навъи матои сунъӣ, ки ба матои абрешимӣ монанд аст; д* (*ин*) *атласи лочвард осмони қабуд; атласи сабз, атласи фирӯза осмон.*

АТЛАС II ю. اطلس 1. маҷмӯи харитаҳои ҷуғрофӣ, таърихӣ дар шакли албом ё китоб. 2. маҷмӯи сурат, ё ҷадвалҳо, ки ба шакли асбобҳои аёнӣ дар қорҳои илмию омӯзгорӣ истифода мешавад. 3. *ниг.* **фалак(-и нӯҳум)**, ки ба номи Гунбади Атлас маъруф аст.

АТЛАСБОФ اطلسباف он ки касбаш бофтани атлас аст.

АТЛАСБОҒИ اطلسبافی бофтани матои атлас, атлас бофтан.

АТЛАСИ اطلسӣ мансуб ба атлас; аз атлас дӯхташуда.

АТЛАСКУРТА اطلسكرته куртаи атлас, пирохани аз матои атлас дӯхташуда.

АТЛАСПӯШ اطلسپوش он ки дар бар куртаи атлас дорад.

АТМОСФЕРА ю. اتماسفيره 1. ҳаво – қабати газмонанде, ки атрофи Замин ва баъзе сайёраи дигарро ихота кардааст. 2. *тех.* воҳиди қиёсии фишори газҳо.

АТМОСФЕРИ اتماسفيري мансуб ба атмосфера: боришҳои атмосферӣ, фишори атмосферӣ.

АТО а. عطا бахшиш, инъом; аз хурдон хато, аз бузургон ато (*зарб.*); меҳмон атои худо, аспаш балои худо (*зарб.*); ато қардан бахшидан; атои ӯро ба лиқон ӯ бахшидам дар мавриди гузаштан ҳам аз баҳри ғоидаву ҳам аз дидори одами бад гуфта мешавад.

АТОБАК т. اتابك *кит.* 1. падари бузургвор; мураббӣ; тарбиятгари шохзодагон. 2. подшоҳе аз сулолаи Атобакон, ки дар асрҳои XII-XIII дар Эрон ҳукумат доштанд.

АТОБАКОН اتابكان *таър.* сулолаи шохони Атобак, ки дар асрҳои XII-XIII дар Эрони ҷануби ғарбӣ ҳукмронӣ мекарданд.

АТОБАХШ عطابخش сахӣ, кушодадаст, фароҳдаст.

АТОЛА اتاله таоми сабуке, ки бо роҳи ҷӯшонидани орди бирён дар об тайёр мекунанд, ҳарира: **атола пухтан**; **атолаи явгон** атолаи бе равған пухташуда; \diamond **атола қардани чизе** (*коре*) ба ҳам омехта вайрон қардани чизе ё *коре*.

АТОЛАПАЗӢ اتالهپزی *исми амал* аз атола пух-

тан.

АТОЛАПО اتالهپا *гуфт.* очиз дар роҳ рафтан, каси аз роҳравӣ тез мондашаванда.

АТОЛАХӢР اتالهخور атолахӯранда; \diamond **ошхӯр ошаша меҳӯраду атолахӯр атолаша** *гуфт.* ҳар кас ба қадри тавони худ амал мекунад.

АТОЛИҚ т. اتاليق *таър.* понздаҳумин дараҷаи мансаб дар хонигарии Бухоро, ки аз ҳама баланд ҳисоб мешуд.

АТОМ ю. اتم [маънои *ибтидоияи тақсимишаванда*] хурдтарин зарра-ҳиссаҷаи унсурҳои химиявӣ, ки аз ҳастаи атомӣ ва электронҳои иборат аст; **таҷзияи атом** тақсимишавии атом.

АТОМИЗМ//АТОМИСТИКА ю. اتميزم//اتمستিকে *фалс.* таълимоти фалсафии маънидоди табиат (*табиатро аз материя ва материяро аз хурдтарин зарраҳои тақсимишаванда иборат донистан*), ки аввал аз тарафи файласуфони Ҳинди Қадим ва баъд Юнони Қадим инкишоф дода шуда, минбаъд бо бозёфтҳои илм ва дар заминаи илмӣ тараққӣ кардааст.

АТОМӢ اتمى мансуб ба атом; ҳастай; **бомбаи атомӣ** бомбае, ки таркиши он ба ҳаракати зарядҳои атом вобаста аст; **вазни атомӣ** вазни нисбии атоми ягон унсурҳои химиявӣ, ки дар натиҷаи ҳамчун воҳид қабул шудани 1/16 ҳиссаи вазни атоми оксиген муқаррар шудааст; **қувваи атомӣ** қувваи ҳаракати мутақобилаи ҳиссаҳои ядрои атом.

АТОПЕША عطاپيشه он ки ато қарданро дӯст медорад, сахипеша.

АТОРУД а. عطارذ [*аслаи Уторид*] сайёраи ба Офтоб наздиктарин, Тир.

АТР а. عطر 1. хушбӯие, ки аз гулҳо ё чизҳои дигар ҳосил мекунанд ва бештар дар шишаҳои нигоҳ медоранд; **атри яхак** хушбӯии хушконидашуда, ки ба пахта молида ё ба чизе баста бо худ медоштанд; **атр задан** атр пошидан. 2. бӯи хуш, роиҳаи хуш.

АТРАФЗО عطرافزا афзояндаи хушбӯӣ, афзункунандаи атр.

АТРАФШОН عطرافشان атрпош, хушбӯйкунанда.

АТРАФШОНӢ عطرافشانی атрпошӣ, паҳн қардани бӯйҳои хуш.

- АТРБОР** *عطر بار* атрафшон, атрогин, атромез.
- АТРБЎ** *عطربو* хушбў, муаттар, атрафшон, атромез.
- АТРГАРДОН** *عطرگردان* *кит.* пароканандаи атриёту хушбўй, паҳнкунандаи хушбўй.
- АТРИГИР** *عطرگیری* амали тахияи атр (*хусусан аз гиёҳҳо*).
- АТРУЛ** *عطر گل* гуле, ки бӯи атр дорад, садбарг.
- АТРОДОН** *عطر دان* зарфе, ки дар он атр мегиранд.
- АТРИЁТ** *عطريات* чизҳои хушбўй; атрҳо.
- АТРИ** *عطري* муаттар, хушбў; **шамъдони атри** анчибари хушбў.
- АТРОМЯ** *عطرمايه* моддае, ки таркиби асосии атриёт ва маводи хушбўйкунандаро ташкил медиҳад, чавҳари атрҳо.
- АТРОГИН** *عطر آگین* муаттар, хушбўй.
- АТРОК** *ا. اتراک* *кит., ҷ. турк* (туркҳо, туркон).
- АТРОМЕЗ** *عطر آمیز* омехта ба атр, атрнок, муаттар: **боди атромез, насими атромез.**
- АТРОФ** *ا. اطراف* 1. *ҷ. тараф*. 2. гирд, гирдогирд, давр, пиромун. 3. гирду пеш; гўшаву канор; **аз атроф** аз гирду пеш, аз гўшаву канор; **ба атроф** ба гирду пеш, ба ҳар тараф; **ба атрофи..** а) гирди..., даври...; б) ба гирду пеши...; **гирду атроф** атрофу чониб, гирду пеш; **давру атроф** гирду атроф, гирду пеш; **дар атрофи...** а) дар гирди..., гирдогирди...; б) дар хусуси..., дар бораи...
- АТРОФИЁН** *اطرافیان* дар атроф будагон; наздикон, шиносон.
- АТРПОШАК** *عطرپاشک* асбоби махсус, ки бо он ба сару рӯ атр мепошанд.
- АТРСО(Ў)** *عطر سا* паҳнкунандаи бӯи атр, атрафшон; хушбӯидиҳанда, муаттар.
- АТРСОЗ** *عطر ساز* он ки атриёт месозад, созанда ва тахиякунандаи атриёт.
- АТРСОЗӢ** *عطر سازی* амали сохтани атрҳо: **коргоҳи атрсозӣ.**
- АТРСӮЗ** *عطر سوز* шамъ ё қандиле, ки дар он барои сӯзондан атрро ба кор мебаранд.
- АТРФАЗО** *عطر فزا* *ниг.* атрафзо.
- АТРФУРӮШ** *عطر فروش* он ки атр мефурӯшад, аттор.
- АТРФУРӮШӢ** *عطر فروشی* 1. касб ва шугли атрфурӯш. 2. ҷое, ки дар он атриёт мефурӯшанд.
- АТСА** *а. عطسه* беихтиёр бо шиддат ва бо садо аз даҳон ва бинӣ баромадани ҳаво: **атса задан.**
- АТСаОВАР** *عطسه آور* чизе ё доруе, ки боиси атса мешавад.
- АТТАШЕ** *фр. اتشى* рутбаи дипломатӣ ва вази-фаи штатӣ дар сафоратхонаҳо оид ба корҳои ҳарбӣ, савдо, матбуот *ва ғ.*: **атташеи ҳарбӣ, атташеи савдо.**
- АТТЕСТАТ** *лот. اتيستت* *кҲн.* гувоҳиномаи таҳсил, ки ба хатмкардаи мактаби ҳамагонӣ медиҳанд, номаи камол.
- АТТЕСТАТДИӢ** *ا تيستتدهى* муайян намудани хусусияти кор ва савияи ихтисоси корманди идорае аз тарафи комиссияи махсус.
- АТТЕСТАТСИОНӢ** *ا تيستتسيانى* *мансуб ба аттестатсия; оид ба аттестатсия; комиссияи аттестатсионӣ* ҳайати махсус, ки барои гузаронидани аттестатсия ташкил дода шудааст.
- АТТЕСТАТСИЯ** *лот. ا تيستتسيه* аз тарафи комиссияи махсус тарзи кор ва савияи кормандони идораеро аз назар гузаронида ба он баҳо додан.
- АТТОР** *а. عطار* атрфурӯш; доруфурӯш; **мушк он аст, ки худ бибӯяд, на он ки аттор бигӯяд.** (*мақ.*); \diamond аз (дар) **куттии аттор ҳам ёфт намешавад** тамоман ноёб аст, ҳеч пайдо нест.
- АТТОРӢ** *عطارى* касби аттор; атрфурӯшӣ; **доруворфурӯшӣ; растан атторӣ** растане, ки дӯкони атторон ҷо гирифтааст.
- АТТРАКСИОН** *фр. اترکسيان* барномаи навбатии намоиши сирк ё бозиҳо.
- АТФ** *а. عطف* *кит.* 1. бозгашт; **атф кардан** бозгаштан; **атфи инон кардан** сари аспро баргардонидан; ба тарафи дигар баргаштан. 2. майлу тавачҷӯх; шафқат; меҳрубонӣ. 3. порчас, ки дар ҳошияи либос дӯхта шудааст, зех, шероза; **атфи доман** шероза ва зехи доман.
- АТФОЛ** *а. اطفال* *ҷ. тифл;* зану атфол зану бача, бачаву кача.
- АТӢИМА** *اطعمه* *ҷ. таом.*

АУДИТ лот. *аудит* нав. экспертизаи мустақили фаъолияти молиявии муассисаҳо аз тарафи аудиторҳо – коршиносони баландихтисос.

АУДИТОР лот. *аудитор* нав. муфаттиши махсус, ки фаъолияти молиявии муассисаҳову ширкатҳоро тафтиш мекунад, бозраси молия.

АУДИТОРӢ *аудиторӣ* нав. мансуб ба аудитор: тафтишоти аудиторӣ, хизмати аудиторӣ.

АУЗУБИЛЛОҲ а. *اعوذ بالله* д. паноҳ бар Худо! Худо нигоҳ дорад! (*иборае, ки дар мавриди қаноҷуи қардан аз бадие, зиштие, тӯҳмате ва ғ. гуфта мешавад*).

АУКСИОН лот. *ауксион* ниг. музояда.

АФАНДИГӢ *афандигӣ* содагӣ, содалавҳӣ, гӯлӣ.

АФАНДӢ *афандӣ* 1. қҳн. калимаи эхтиромиест дар туркии усмонӣ, ки вақти муроҷиат ба бузургон истеъмол мешавад ва гоҳо ба охири номҳо илова мегардад; ого, ҷаноб. 2. қаҳрамони латифаҳои халқӣ, ки ҳамчун шахси ҳозирҷавоб, шӯҳ, ҳазлгӯӣ ва баъзан содалавҳу гӯл тасвир меёбад.

АФ-АФ *аф-аф* ниг. ав-ав.

АФВ а. *афво* бахшидан, гузаштан аз гуноҳ; **афви умумӣ** сабук қардани ҷазо ё озод намудани гунаҳкорони маҳкумшуда ё зери тафтишот-буда бо қарори ҳукумат; **афв қардан** бахшидан, аз гуноҳи касе гузаштан.

АФВНОПАЗИР *афвонапозир* бахшиданошуданӣ, бахшиданашаванда.

АФВОТ а. *афват* 1. ҷ. **фавт**. 2. мурдагон.

АФВОҲ а. *афвах* ҷ. **фӯҳ** 1. даҳанҳо. 2. овозаҳои даҳонакӣ); **шӯҳран афвоҳ шудан** вирди забон гаштан; машхур гардидан.

АФВОҶ а. *афваҷ* ҷ. **фавҷ** (гурӯҳҳо, тӯдаҳо).

АФВПАЗИРӢ *афвпазирӣ* афвпазир будан, бахшоянда будан.

АФВТАЛАБОНА *афвталабона* бо афвталабӣ; узрхоҳона: афвталабона сухан гуфтан.

АФГАНДАН *афгандан* ниг. афқандан.

АФГОНА *афғона* бачаи норасида таваллудшуда, бармаҳал аз шикам афтида, чала, норасид.

АФГОР *афғор* 1. маҷрӯҳ. 2. хаста, озурда;

гамгин, андӯхгин; **фигор**, **абгор**; **афгор қардан** а) маҷрӯҳ ва захмдор намудан; б) хаставу беҳол қардан; **афгор шудан** захмӣ шудан, реш шудан.

АФҒОН I *афғон* зорӣ, нола, фарёд, фиғон; **доду афғон** // **полаву афғон** доду фарёд, шеван, оху нола; **афғон қашидан** фиғон қардан, нола намудан; *муқ. фиғон*.

АФҒОН II *афғон* 1. номи халқе, ки бахше аз сокинони кишварҳои Афғонистону Покистонро ташкил медиҳад: **мардуми (халқи) афғон**. 2. аҳли Афғонистон; сокини Афғонистон.

АФҒОНӢ *афғонӣ* 1. мансуб ба афғон. 2. воҳиди пули Афғонистон. 3. сохташуда ё баамаломада дар Афғонистон: **қолини афғонӣ**; **саллан афғонӣ** дасторе, ки тарзи бастанаш махсуси афғонҳост; **боди (шамоли) афғонӣ** боди саҳти чангу губордоре, ки аксар ҳаворо фаро мегирад ва ба кас таъсири бад мебахшад.

АФДАР *афдар* қҳн. бародари падар, амак.

АФЗАЛ а. *афзал* 1. фозилтар, соҳибфазилаттар. 2. бартар; беҳтар; **афзал доништан (шуморидан)** беҳтар шуморидан, бартар ҳисоб қардан.

АФЗАЛИЯТ а. *афзалият* афзал будан, бартарӣ, беҳтарӣ; **афзалият доштан** бартарӣ доштан, ба имтиёзе соҳиб будан.

АФЗАЛӢ *афзали* ниг. афзалият.

АФЗОИШ *афзоиш* исми феълӣ аз **афзудан**; афзун гардидан, бисёр шудан.

АФЗОИШНОК *афзоишнак* афзоянда, бисёршаванда.

АФЗОР *афзор* 1. асбоб, олат, абзор. 2. қит. доруворӣ таом аз қабиле мурч, зира, қаланфур.

АФЗОРСОЗ *афзорсаз* ниг. абзорсоз.

АФЗОРСОЗӢ *афзорсазӣ* ниг. абзорсозӣ.

АФЗОЯНДА *афзоинда* сифати феълӣ замони ҳозира аз **афзудан**; афзункунунда, зиёдкунунда; афзоишбанда; рушдкунунда.

АФЗУДА *афзуда* сифати феълӣ замони гузашта аз **афзудан**; афзоишёфта.

АФЗУДАГӢ *афзудагӣ* шакли дигари сифати феълӣ замони гузаштаи **афзуда**; афзунӣ, афзоиш.

АФЗУДАН افزودن 1. зиёд кардан, афзун гардонидан; изофа намудан. 2. зиёд шудан, афзун гаштан; аз ҳад афзудан аз ҳад бисёр кардан; аз ҳад зиёд афзудан хеле афзун гаштан, хеле бисёр шудан; беш аз пеш афзудан нисбат ба пештара афзунтар гардидан; суръат(ро) афзудан суръат(ро) тезонидан; яке бар даҳ афзудан даҳчанд зиёд шудан; борҳо фузун гаштан.

АФЗУДАНИЙ افزودنى сифати феълии замони оянда аз афзудан; он чи шоиста ва қобили афзудан аст.

АФЗУН افزون беш, зиёд, бисёр; аз ҳад афзун аз ҳад зиёд, хеле; афзун гардонидан (кардан) зиёд кардан; афзун шудан (гаштан) бисёр шудан; зиёд шудан.

АФЗУНГАРДОНӢ افزونگردانى исми амал аз афзун гардонидан: афзунгардонни истехсоли мол.

АФЗУНӢ افزونى беиш, бисёрӣ, зиёд будан; фаровонӣ.

АФИН а. عفن кит. гандида, бадбӯйшуда; вайроншуда.

АФИФ а. عفيف кит. покдоман, боиффат, парҳезгор.

АФИФА а. عفيفه муаннаси афиф; зани покдоман.

АФКАНАНДА افکننده 1. он ки ё он чизе, ки касе ё чизеро мепартояд. 2. мағлубкунанда (касе-ро).

АФКАНДА//АФГАНДА افکنده//افگنده сифати феълии замони гузашта аз афкандан // афгандан.

АФКАНДАГӢ افکندهگى 1. шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз афкандан вазъ ва ҳолати афканда. 2. фурӯтанӣ, хоксорӣ. 3. зиллату хорӣ.

АФКАНДАН//АФГАНДАН افکندن//افگندن 1. андохтан, партофтан; дур афкандан дур кардан, дур андохтан. 2. партофтан, паҳн кардан, густурдан; пошидан; партав афкандан нур пошидан; рӯшноӣ афкандан равшанӣ додан, нур пошидан; соя афкандан соя кардан, соя партофтан. 3. галтондан, аз по андохтан, ба замин задан. 4. поин кардан, ҳам кардан; сар ба зер афкандан сар ҳам кардан, сар поин

кардан; шармгинӣ зоҳир намудан; назар (нигоҳ) афкандан нигоҳ кардан.

АФКАНДАНИЙ//АФГАНДАНИЙ افکندنى//افگندنى сифати феълии замони оянда аз афкандан//афгандан; ҳар чизи қобили афкандан.

АФКОР а. افكار ҷ. фикр (фикрҳо, андешаҳо); ақида: афкори тарбиявию ахлоқӣ, афкори фалсафӣ, афкори ҷамъиятӣ; афкори пешқадам ғояҳои мутараққӣ; афкори умум // афкори омма фикри умумихалқӣ; мубодилаи афкор // табодули афкор бо ҳам иваз кардани фикру андешаҳо, фаҳмидани фикри якдигар; озодии афкор озод, бемонеа будани изҳори фикру ақида, озодфикрӣ, озодандешӣ.

АФЛЕСУН افليسون меваи ситрусии хушмазаи хушбӯӣ, ки рангаш зард аст, пуртақол.

АФЛОК а. افلاك ҷ. фалак (осмонҳо); гардиши афлок гузашти рӯзгор, мурури замон; кӯҳҳои сар бар афлок кӯҳҳои ниҳоят баланд.

АФЛОКӢ افلاکى кит. 1. мансуб ба афлок. 2. гайримоддӣ, гайризаминӣ; муқ. хокӣ. 3. маҷ. фаришта.

АФЛОКШИНОС افلاکشناس ситорашинос, ахтаршинос, муначҷим.

АФЛОТУНИЯ افلاتونيه фалс. равияи идеалистӣ, ки аз таълимоти Афлотун (олами ирфонии идеяҳоро ба олами воқеии ашё муқобил мегузонт) маншаъ мегирад, платонизм.

АФЛОТУНӢ افلاتونى марбут ба Афлотун; ◊ ишқи афлотунӣ ишқе, ки мақсади он лаззати рӯҳӣ мебошад, ишқи гайришаҳвонӣ.

АФОЗИЛ а. افاضل ҷ. афзал.

АФОРИЗМ ю. افاريزم сухани мӯъҷазии ҳикматноку пандомез аз қабилӣ мақол, зарбулмасал ва ғ.; амсол ва ҳикам.

АФРОД а. افراد ҷ. фард (ашхос, касон).

афроз افزاز асоси замони ҳозира аз афрохтан. 2. ҷузъи насими калимаҳои мураккаб ба маънои баланд, боло: сарафроз, қадафроз...

АФРОЗ افزاز баландӣ: афрози қуллаҳо.

АФРОХТАҚОМАТ افراخته قامت қоматбаланд, баландқад.

АФРОХТАН افراختن баланд кардан, боло кардан, бардоштан; сар афрохтан сар боло кар-

дан; баланд шудан; қад (қомат) **афрохтан** қад баланд кардан, қомат рост кардан.

АФРОШТАН افراشتن *ниг.* **афрохтан.**

афрӯз افروز 1. *асоси замони ҳозира аз афрӯхтан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои афрӯзанда ва дигар маъноҳоро ифода мекунад: оташафрӯз, оламафрӯз, дилафрӯз...*

АФРҶЗИШ//ФУРҶЗИШ افروزش//فروزش *исми феълӣ аз афрӯхтан; тобиш, дурахш.*

АФРҶЗОН افروزان *кит., ниг.* **фурӯзон.**

АФРҶЗОН(И)ДАН افروزانیدن//افروزانیدن *тарзи бавоситаи афрӯхтан.*

АФРҶХТА افروخته 1. *сифати феълӣи замони гузаита аз афрӯхтан.* 2. *даргирифта, фурӯзон: шамъи афрӯхта шамъи фурӯзон; афрӯхта шудан равшан шудан, шӯълавар шудан.*

АФРҶХТАГӢ افروختگی 1. *шакли дигари сифати феълӣи замони гузаита аз афрӯхтан; вазъ ва ҳолати он чи дар ҳолати сӯхтан ва афрӯхтан аст.* 2. *сурх шудани рӯй ва монанди он.*

АФРҶХТАН افروختن 1. *даргирондан (оташиро, чароғро ва ғ.); оташ афрӯхтан оташ задан.* 2. *даргирифтани, сӯхтани.* 3. *равшан шудан, шӯълавар гардидан, тобон гаштан; ◊ оташи ғазаб афрӯхтан бисёр ғазабнок шудан; оташи шавқ афрӯхтан хеле шавқманд гардонидан.*

АФСАД افسد *кит.* *ниҳоят фосид, гандида; афсади мафосид фосидтарини фосидҳо, бадтарини фосидҳо.*

АФСАР I افسر *точ,* *қулоҳи подшоҳӣ.*

АФСАР II افسر *нав.* *соҳибмансаби қувваҳои мусаллаҳ, милитсия, политсия ва ғ., ки рутбаи аз лейтенанти хурд то полковник дорад, офитсер.*

АФСАРӢ افسرى 1. *мансуб ва мутааллиқ ба афсар II; афсар будан.*

АФСАРТИРОЗ افسر طراز *кит.* *точдор, подшоҳ.*

АФСАҲ افسح *кит.* *фасеҳтар, бофасоҳаттар.*

АФСАҲБАӢН افسح بيان *кит.* *фасеҳбаён, равшанбаён.*

АФСОНА افسانه 1. *яке аз жанрҳои насрии эҷодиёти шифоҳии халқ, ки асоси онро воқеаю саргузаштҳои бофтаю хаёли ташкил*

медихад; қисса, достон, ҳикоят, нақл. 2. *суханҳои бофта, ҳикояҳои беасл; афсона гардидан//афсона шудан* *вирди забонҳо шудан, овоза шудан; афсона гуфтан* а) *қиссаву ҳикоят нақл кардан; б) маҷ.* *дурӯғ гуфтан, сафсата хондан; афсона кардан* *достон кардан; машҳур сохтан; афсона хондан* *қисса гуфтан; ◊ афсонаро ба ҳақиқат табдил додан* *корҳои бузурги дар орзуҳо бударо амалӣ гардондан.*

АФСОНАВӢ افسانوى 1. *мансуб ба афсона; дар афсонаҳо ҷойдошта: қаҳрамони афсонавӣ, ҷаннати афсонавӣ.* 2. *хаёли, бофта; беасос, бардурӯғ.*

АФСОНАВОР افسانوار *афсонамонанд; ба тарзи афсонавӣ, чунон ки дар афсона бошад: афсонавор таракқи кардан.*

АФСОНАГӢ افسانگی *ниг.* **афсонавӣ.**

АФСОНАГӢӢ افسانه گوئی 1. *исми амал аз афсона гуфтан; қиссаву ҳикоят нақл намудан.* 2. *маҷ.* *дурӯғ гуфтан; гапҳои беасос гуфтан.*

АФСОНАГӢӢ افسانه گوی *гӯяндаи афсона, қиссахон, ҳикояткунанда.*

АФСОНАМОНАНД افسانه مانند *шабеҳи афсона, афсонавор; боварнакардани; бофта.*

АФСОНАПАРАСТ افسانه پرست *афсонаписанд, дӯстдори афсона.*

АФСОНАПАРДОЗ افسانه پرداز 1. *гӯяндаи афсона, он ки афсона мегӯяд, афсонагӯӣ.* 2. *он ки ҳангоми гуфтани воқеаҳо ба муболиға ва тахайюл роҳ дода, қисса мекунад.*

АФСОНАПАРДОЗӢ افسانه پردازى *амали афсонапардоз, қиссагӯӣ.*

АФСОНАСАРО افسانه سرا *ниг.* **афсонапардоз.**

АФСОНАСАРОӢ افسانه سرائى *ниг.* **афсонапардозӣ.**

АФСОНАСОЗ افسانه ساز *ниг.* **афсонапардоз.**

АФСОНАСОЗӢ افسانه سازى *ниг.* **афсонапардозӣ.**

АФСОНАХОН افسانه خوان *хонандаи афсона, афсонагӯӣ.*

АФСОНАХОНӢ افسانه خوانى *исми амал аз афсона хондан; афсонагӯӣ, қиссахонӣ.*

АФСОНАШУНАВӢ افسانه‌شنوی *исми амал аз афсона шундан*; афсона гӯш кардан.

АФСОР افسار тасма ва ресмоне, ки ба сару гардани аспу хар мебанданд, нӯхта, нӯхтабанд.

АФСОРГУСЕХТА افسارگسيخته 1. он чи афсораш бозу гусехта бошад. 2. *маҷ.* он чи ё он ки худро ниғаҳдорӣ ва назорат карда наметавонад; бенӯхта.

АФСУН *а.* افسون 1. дуоҳои хурофотӣ, ки дуохон ва азоимхонҳо барои ром кардани чизе ё касе мехонданд. 2. сеҳр, чоду, ҳила, тазвир, найранг; **афсун кардан (намудан)** а) ҳила кардан, макр кардан; б) сеҳру чоду кардан; **афсун хондан** а) гапҳои дурӯғро гуфта ҳила ба кор бурдан; б) азоим хондан.

АФСУНГАР افسونگر соҳир, чодугар; **чаши афсунгар** дидан сеҳркунанда (*сифати чаши маъшук*).

АФСУНГАРӢ افسونگرӣ афсунгар будан, соҳирӣ, чодугарӣ.

АФСУНКОР افسونكار *ниг.* афсунгар.

АФСУНСОЗ افسونساز 1. ҳилагар, афсунгар. 2. сеҳрангез.

АФСУНСОЗӢ افسونسازی ҳилагарӣ, дурӯғбофӣ, дурӯғгӯӣ.

АФСУНСУХАН افسونسخن *кит.* он ки гапаш таъсирбахшу диққатҷалбкунанда аст, чодусухан.

АФСУНХОН افسونخوان 1. афсунхонанда, азоимхон. 2. соҳир, чодугар.

АФСУРДА افسرده 1. *сифати феълии замони гузаита аз афсурдан*; сармозада; яхкарда. 2. *маҷ.* гамгин, андӯхгин.

АФСУРДАГӢ افسردگی 1. дар ҳолати афсурда будан; пажмурдагӣ. 2. андӯхгинӣ, зикӣ, гамгинӣ.

АФСУРДАДИЛ افسردهدل пажмурдадил, дилсард, бешавку ҳавас, дилмурда.

АФСУРДАДИЛӢ افسردهدلی пажмурдадилӣ; дилсардӣ, дилмурдагӣ.

АФСУРДАН افسردن 1. сард шудан, хунук шудан. 2. пажмурда шудан. 3. *маҷ.* дилсард шудан; андӯхгин шудан.

АФСУРДАРӢ(Ӣ) افسرده‌رو(ی) *кит.* пажмурда, гамгин.

АФСУРДАХОТИР افسرده‌خاطر ошуфтахотир, гирифтахотир; гамгин, андӯхгин.

АФСУРДАХОТИРӢ افسرده‌خاطری ошуфтахотирӣ, гирифтахотирӣ; гамгинӣ, андӯхгинӣ.

АФСУРДАҶОН افسرده‌جان пажмурда, мурдадил.

АФСУРДАШУДА افسرده‌شده *сифати феълии замони гузаита аз афсурда шудан*; сардшуда, хунукхӯрда; пажмурда.

АФСӢС افسوس эҳсоси таассуф, ҳасрат, дарег, надомат, пушаймонӣ; дарего! ҳайфо! (*нидо барои ифодаи пушаймонӣ ва надомат*); **афсӢс, ки...** дарего, ки..., ҳайфо, ки...; **афсӢсу надомат** дарегу пушаймонӣ; **бо афсӢс** бо таассуф, мутаассифона; **афсӢс хӯрдан** ҳасрату надомат кардан, изҳори таассуф кардан, пушаймонӣ баён кардан.

АФСӢСОМЕЗ افسوس‌آمیز боафсӢс, бодарег, ҳасратомез.

АФСӢСХӢРОНА افسوس‌خورانه дар ҳолати афсӢс гуфтан, афсӢсгӯён, бо афсӢсхӯрӣ.

афт افت *асоси замони ҳозира аз афтодан //афтидан.*

АФТ افت рӯй, андом, киёфа; намуди зоҳирӣ (*умуман*); **афту андом** шаклу шамоил, намуди зоҳирӣ; **афту башара** афту андом, намуди зоҳирӣ, киёфа; **аз афташ** зоҳиран, маълум мешавад, ки ...; **аз афти кор** маълум мешавад, ки ...; зоҳиран; эҳтимол.

АФТАСӢ افتسی *кит.* паҳнии бинӣ, пачақии бинӣ, пучукӣ.

АФТИДАН افتيدن *ниг.* афтодан.

АФТИДАМОНДА افتيده‌مانده *ниг.* афтодамонда.

АФТИШ افتش *исми феъли аз афтидан*; поин галтидан.

АФТОДА افتاده 1. *сифати феълии замони гузаита аз афтодан*; галтида, гелида, азпомонда; **афтода мондан** *гуфт.* беихтиёр ё нохост галтидан. 2. гирифтор, муқайяд, побанд. 3. дармонда; ноилоҷмонда; бечора, нотавон, заиф.

АФТОДАГӢ افتادگی 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузаита аз афтодан.* 2. беҳолӣ,

бекуватӣ, сустӣ. 3. бечорагӣ; хорӣ.

АФТОДАМОНДА افتاده‌مانده 1. *сифати феълии замони гузаита аз афтода мондан*; ғалтидамонда. 2. беҳолшуда, аз ҳол рафта.

АФТОДАН//АФТИДАН افتادن//افتيدن 1. аз боло ба поин бо зарб омадан, ғалтидан; суқут кардан. 2. аз по даромадан, хобидан (*ба сабаби беморӣ, мондагӣ ва ғ.*). 3. поин шудан, овезон гаштан, кашол шудан. 4. рехтан, боридан. 5. *ҳамчун ҷузъи таркибии феълҳои таркибӣ омада, ба онҳо маъноҳои гирифтор шудан, мондан, шудан, ғалтидан ва ғ. медиҳад*: ба бандагӣ афтодан, дар талаби чизе афтодан, дур афтодан, ба бало афтодан ва ғ.; аз пайи касе афтодан таъкиб кардан, дунболагирӣ кардан; ба ҳарос афтодан ваҳмидан, тарсидан; зарур афтодан зарур шудан; ба гардан афтодан бор шудан, ба зимма қарор гирифтан; ба (дар) андеша афтодан ба фикр фуру рафтани; ба дом афтодан гирифтор шудан; ба изтироб афтодан ошуфта гардидан, ба ҳаяҷон омадан; ба роҳ афтодан рафтани, равона шудан, ба роҳ даромадан; ба сӯзу гудоз афтодан дар ғаму гусса мондан; ба такудав афтодан дар ташвиш мондан, дар тарадлуди чизе шудан; ба талвоса афтодан беқарор шудан; ба умед афтодан умедвор шудан; ба (дар) фикр афтодан ба фикр фуру рафтани, фикр карда мондан, дар фикр шудан; ба фикри чизе афтодан аз пайи чизе шудан, чизеро мақсад кардан; ба хаёл афтодан ба хаёл фуру рафтани, фикр карда мондан; ба шубҳа афтодан шубҳа кардан; ба чое афтодан ба чое дохил шудан, дар чое воқеъ шудан; ба ҷустуҷӯ афтодан кофтуков кардан; гузор афтодан роҳ рост омадан, воқеъ шудан дар чое; дам (нафас) ба дарун афтодан нафас набаровардан; хомӯш шудан, тамоман дам шудан; дар банд афтодан гирифтор шудан; дар гӯшаи нокомӣ афтодан гирифтори номуродӣ шудан; бечора шудан; дар миёна афтодан во-сита шудан; дар пайи чизе афтодан аз пайи чизе шудан, аз паси коре шудан; дар таачҷуб афтодан ҳайрон шудан, таачҷуб кардан; дар тарс афтодан тарсидан, ҳаросидан; дар таш-виш афтодан беқарор шудан; нотинҷ гаштан; дар ҳашм афтодан ҳашмгин шудан; дар ҳайрат афтодан мутаҳаййир шудан, ҳайрон шудан; дар ҳаяҷон афтодан ба изтироб омадан, безобита шудан; зебанда афтодан муно-

сиб омадан, мувофиқ воқеъ шудан; маъкул афтодан писандида шудан, писанд омадан; мақбул афтодан писанд омадан, мавриди қабул қарор гирифтани; писандида афтодан маъкул шудан, писанд омадан; роҳ афтодан гузор рост омадан, гузор воқеъ шудан; чашм афтодан нигаристан, нигоҳ кардан; шинам афтодан муносиб воқеъ шудан, мувофиқ омадан; қимат афтодан гарон воқеъ шудан, бо нархи баланд ба даст даромадан; ба даст афтодан (афтидан) гирифтор шудан, дастгир шудан; ба дунбол афтодан таъкиб кардан; ба сар афтодани чизе (ходисае) дучор шудани (омадани) чизе (ходисае); бор шудани чизе; дар рӯзи саҳт афтодан ба ҳолати бад дучор шудан, ба вазъияти ногувор гирифтор гаштан; кор афтодан ба касе мӯхтоҷ шудан ба мадади касе, эҳтиёче воқеъ шудан ба касе; латтаи касе ба (дар) об афтодан пуч баромадани умеди касе; ноумед шудан.

АФТОДАОВОЗ افتاده‌آواز одами овозаш гирифта, хиррӣ.

АФТОДАРӮХ افتاده‌روح ниг. рӯҳафтода.

АФТОДАҲОЛ افتاده‌حال 1. хастаҳол, бемадор. 2. фақир, бенаво.

афтон افتان *асоси замони ҳозира аз афтодан.*

АФТОН افتان *феъли ҳоли афтидан*; дар ҳолати афтидан, афтида-афтида, ғалтон; афтону хезон афтидаву хеста, хеставу ғалтида; лангон-лангон.

АФТОНДАН افتادن *тарзи бавоситаи афтодан//афтидан*; ғалтондан; ба замин афтондан, аз по афтондан хобондан, ғалтондан; аз чашм афтондан ба чашм бад намоёндан (касеро); ба даст афтондан дастгир кардан, доштан; дастгир кунонидан; ба дом афтондан гирифтор кардан, ба дом гирифтани.

АФТОНИДАН افتانيدن ниг. афтондан.

АФТУДАРАФТ افتودرفت гирудор, занозанӣ, задухӯрд, часпочаспӣ, ҷангу ҷидол; афтуда-рафт кардан часпочаспӣ кардан, занозанӣ намудан.

АФТУХЕЗ افتوخيز 1. афтидану хестан; калавидану пешпо хӯрдан. 2. маҷ. часпу талош, задухӯрд.

АФФИКС лот. افكس ниг. ванд.

АФҲОМ *a.* افهام *ч.* фаҳм.

АФЧА *афҷе кит., ниг.* хӯса.

афшон افشان 1. *асоси замони ҳозира аз афшондан.*
2. *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои резанда, пошанда, афшонанда: болафшон, нурафшон, зарафшон, оташафшон...*

АФШОН افشان 1. хол-хол нақшшуда, ҳар чо-ҳар чо нақшшуда; нақшу нигорест, ки дар коғаз ё ба девор ба воситаи пош додани рангҳо пайдо мешавад. 2. *кит.* ошуфта, парешон.

АФШОН(И)ДАН افشانیدن//افشانیدن 1. *пошидан, чошидан.* 2. ларзон(и)дан, чунбон(и)дан; **пушт афшондан** пушт ларзондан, пушт чунбондан, пушт дарҳам кашидан. 3. *барои чангу хоки чизеро равбондан онро сахт такон додан, шиппондан.* 4. нисор кардан, рехтан. 5. нақшу нигор кардан, нақш ниҳодан; **бол афшондан** бол задан; **гулӯ афшондан** сулфидан; **даст афшондан** а) даст чунбондан (*барои хайрухуш кардан*); б) *маҷ.* изҳори норизоӣ кардан, қаҳру ранчиш зоҳир намудан (*бо ҳаракати хоси даст*); **доман афшондан** а) доман шиппондан; б) *маҷ.* чизеро тарк карда рафтан, аз чизе умеди худро канда рафтан; **кисаро афшондан** кисаро холӣ кардан; **◇ даст афшондану по кӯфтан** рақсидан.

АФШУРА افشوره 1. оби мева ва наботот, ки фушурда мегиранд, шарбат, шира: **афшуран ангат.** 2. туфола, усора.

АФШУРДА افشورده *сифати феълӣи замони гузашта аз афшурдан;* **лимӯи афшурда** лимӯи гичим карда ё пахш карда обашро гирифта.

АФШУРДАГОМ افشورده گام *кит.* собиткадам, устувор.

АФШУРДАН افشوردن 1. бо зӯри даст пахш карда баровардани оби чизе, фушурдан, гичим кардан. 2. *маҷ.* танг кардан, азоб додан.

АФЪӢ//АФЪО *a.* افعى навъе аз морҳои захрдор бо бадани гафсу думи кӯтоҳ ва сари паҳни секунҷамонанд, ки намудҳои гуногун дорад.

АФЪОЛ *a.* افعال *ч.* феъл (корҳо, амалҳо); **афъоли бад** корҳои бад; **афъоли нек** рафтору кирдори хуб ва муносиб; **афъолу атвор** рафтору кирдор.

АФЮН افيون моддаи беҳушкунанда ва мастиоваре, ки аз шираи ғузаи кӯкнор ҳосил мекунад, тарёк.

АФЮНӢ افيونى 1. *мансуб ба афюн.* 2. тарёкӣ, нашъаманд, истеъмолкунандаи афюн.

АФЮНХӢР افيون خور тарёкӣ, нашъаманд.

АХ *a.* اخ *кит.* бародар, додар.

АХАВОН *a.* اخوان *ч.* ах.

АХБОР *a.* اخبار 1. *ч.* хабар; **арбоби ахбор** хабардиҳандагон, хабарнигорон; **воситаҳои ахбори умум** *ниг.* восита; **ахбор гирифтани хабар** гирифтани, бохабар шудан. 2. барномаи хабарҳои тоза дар бораи вазъияти рӯз, ки аз радио, телевизион ва дигар воситаҳо пахш ва нашр мегардад: **ахбори варзишӣ**, **ахбори рӯз**, **ахбори снёсӣ**; **ахбор додан** а) хабар додан, бохабар кардан; б) шунавонидани хабарҳои тоза, пахши ахбор ба воситаи радио ва телевизион. 3. *д.* ҳадис ва ривоятҳои, ки аз Муҳаммади пайгамбар (с) ва саҳобаҳои ӯ нақл шудааст.

АХБОРДИҲАНДА اخباردهنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз хабар додан;* хабардиҳанда, маълумотдиҳанда.

АХБОРДИҲӢ اخباردهى *исми феълӣ аз ахбор додан;* хабар додан, маълумот додан.

АХБОРНАВИС اخبارنويس хабардиҳандаи воқеаҳо, хабарнигор, мухбир.

АХБОРНАВИСӢ اخبارنويسى амал ва шугли ахборнавис, мухбирӣ, хабарнигорӣ.

АХБОРНОМА اخبارنامه навиштаҷоти махсус, ки аз ягон воқеаи муҳим хабар медиҳад.

АХГАР اخگر 1. пораи оташи афрӯхта, ангишти афрӯхта, оташпора, лахча. 2. шарора, оташпораи бисёр майдае, ки дар миёнаи шӯъла сар зада, пош мехӯрад.

АХГАРВОР اخگروار мисли лахча, монанди оташпора.

АХГАРИСТОН اخگرستان *кит.* маҳалли ахгар, оташдон, манқал.

АХГАРОСО اخگر آسا *ниг.* ахгарвор.

АХГУЛ *اڭگل* хасҳои сӯзанмонанди хӯшаҳои чав ва гандум, суки хӯшаи ғалла.

АХЁР *а. اڅيار ҷ. хайр ва хайир* (некон ва некӯкорон).

АХЗ *а. اخذ кит. гирифт*ан, дарёфт, ба даст овардан; **ахз кардан** гирифтан, дарёфт кардан.

АХЗАР *а. اخضر кит. кабуд, нилгун; чархи ахзар* осмони нилгун.

АХЗАРӢ *اڅزرى* кабудтоб, нилгун.

АХИР *а. اڅير кит. охир.*

АХИРАН *а. اڅيرا* дар вақтҳои охир, ба наздикӣ.

АХЛОҚ *а. اخلاق ҷ. хулқ.* 1. қоидаҳои рафтору одоб, хислатҳои рӯҳиву маънавӣ ва фарҳангии пазируфта миёни мардум ва риояи онҳо аз тарафи ҳар як фарди ҷамъият; **ахлоқи нек** хулқу одоби писандида; **ахлоқу одоб** рафтор, тарзу равиш, хулқу атвор. 2. хислат, табъ; **илми ахлоқ** як соҳаи илми фалсафа, ки бо омӯзишу таҳқиқи масъалаҳои ахлоқ машғул аст.

АХЛОҚАН *а. اخلاقاً* аз ҷиҳати ахлоқ, аз ҷиҳати одоб.

АХЛОҚИЁТ *اخلاقيات* қули масъалаҳои ахлоқӣ.

АХЛОҚӢ *اخلاقى* мансуб ба ахлоқ; **савияи ахлоқӣ.**

АХЛОҚОМӢЗӢ *اخلاق آموزى* омӯхтани талабот ва қоидаҳои ахлоқ.

АХЛОТ *а. اخلات 1. ҷ. хилт; ахлоти арбаа* ҷаҳор унсур – хун, сафро, савдо ва балғам, ки ба ақидаи табибони қадим бемориҳо аз онҳо сар мезананд. 2. пору; хокрӯба, чизҳои пас партофташуда.

АХЛОТКАШОНӢ *اخلات كشانى* кашондани ахлоту партовҳо.

АХЛОТПАРТОӢ *اخلات پرتائى* 1. партофтани ё бурда ба ҷое рехтани ахлот. 2. ҷои партофтани ахлот ва хасу хокрӯбаҳо: **қутгии ахлотпартоӣ**, зарфи ахлотпартоӣ.

АХЛОТРЕЗӢ *اخلات ريزى* 1. рехтани ахлот. 2. ҷои рехтани ахлот ва партову хокрӯбаҳо, ахлотпартоӣ.

АХЛОТТӢДА *اخلات توده* тӯдаи ахлот, ҷамъшудаи ахлот.

АХЛОТХОНА *اخلات خانه* ҷои ахлот, ҷои ахлотрезӣ, ахлотҷой.

АХЛОТҶОӢ *جای اخلات* ҷои ахлотрезӣ.

АХЛОФ *а. اخلاف ҷ. халаф* (фарзандон; пасояндагон).

АХРАБ *а. اڅرب 1. кит. харобтар, вайронтар. 2. ади. дар арӯз номи зиҳофест, ки дар натиҷаи партофта шудани ҳичои аввал ва кӯтоҳ шудани ҳичои охири рукни асосии баҳри ҳазач – «мафойлун» шакли «фойлу» ба вучуд ояд ҳам, ба ҷои он рукни «мафъӯлу»-ро истифода мебаранд; вазни анъанавии рубоӣ шаҷараи аҳраб ва шаҷараи аҳрами баҳри ҳазач ба ҳисоб меравад; муқ. **ахрам.***

АХРАМ *а. اڅرم 1. кит. он ки девораки биниаш бурида шудааст, чокбинӣ. 2. кит. буридашуда; муқ. мураххам. 3. ади. дар арӯз номи зиҳофест, ки дар асл «мафойлун» буда, дар натиҷаи искоти ҳичои аввали он «фойлун» боқӣ монда бошад ҳам, ба ҷои он рукни «мафъӯлун»-ро кор мефармоянд; яке аз ду шаҷараи вазни рубоӣ ба ҳамин зиҳоф асос ёфта, шаҷараи ахрам ном дорад ва аз дувоздаҳ навъ иборат аст; муқ. **ахраб.***

АХТА *а. اڅته* беҳоя, ҳайвоне, ки хояшро гирифтаанд; **ахта кардан** барои боздошти ҷуфтшавии ҳайвонҳо қанда гирифтани хояҳои ҳайвонҳои нарина (*аз қабилӣ асп, барзагов ва ғ.*).

АХТАКУНӢ *اڅته كنى* исми амал аз ахта кардан; амалиёти ахта кардан.

АХТАР *1. اختر* 1. ситора, кавқаб, начм; *ба тариқи истиора:* **ахтари бахт**, **ахтари толеъ**. 2. *мач.* бахт, иқбол, толеъ; **ахтари ситезасар** бахти қачрафтор ва носазовор; **ахтари дунболадор ниг.** ситораи думдор; **ахтари қутб** ситораи қутб; **ахтари сарсабз** ситораи бахт, сайёраи саъд; **ахтари шабгард** а) ситораи номусоид, ситораи наҳс; б) моҳ; **ахтари қовиён** парчами Фаридун, байрақи Коваи оҳангар; **ахтар шуморидан** (ё шумурдан) *ниг.* ситора (шумурдан); бедор гаштани ахтари хуфта омад кардани бахт.

АХТАРБИН *اڅتر بين* кҳн. ахтаршинос, ситора-

шинос, муначчим.

АХТАРГҶ (Ӣ) *اختر گوی* *кит.* муначчим, фолбин.

АХТАРӢ *اختری* 1. *мансуб ба ахтар*. 2. муначчим, ситорашинос.

АХТАРНИГОРӢ *اخترنگاری* *нав.* аксбардорӣ аз чирмҳои осмонӣ бо истифода аз дурбинҳои махсуси ситорашиносӣ.

АХТАРСИПОҲ *اختر سپاه* *мач.* серлашкар, бо сипохи бешумор.

АХТАРСҶХТА *اختر سوخته* *киноя аз* бадбахт, баргаштабахт.

АХТАРШИНОС *اختر شناس* *ниг.* ситорашинос.

АХТАРШИНОСӢ *اختر شناسی* *ниг.* ситорашиносӣ.

АХТАРШУМОР *اختر شمار* *ниг.* ситорашумор.

АХТАРШУМОРӢ *اختر شماری* *ниг.* ситорашуморӣ.

АХТАХОНА *اخته خانه* саисхона, тавила.

АХТОР *ا. اخطار* 1. *ҷ.* хатар. 2. танбеҳ; огоҳӣ.

АХФАШ *اخفش* *кит.* он ки мубтало ба бемории хафаш аст, яъне ба рӯшноӣ нигариста наметавонад; *муқоб.* **шабқӯр**; он ки чашмаш заиф ва камнур аст; *♠* **бузи ахфаш** он ки гаперо надониставу нафаҳмида тасдиқ мекунад.

АХШ *اخش* *кит.* арзиш, баҳо, қимат.

АХШАМ *а. اخشم* *кит.* он ки ҳисси бӯй - қувваи шомма надорад.

АХШЕҶ *اخشيج* *кҲи.* 1. зид, муҳолиф. 2. ҳар яке аз чор унсур.

АХШЕҶОН *اخشيجان* *ниг.* чор (унсур).

АҲАД *а. احد* *кит.* як; воҳид; фард, нафар.

АҲАДИЯТ *а. احدیت* *кит.* ягонагӣ, беҳамтоӣ (*сифати Худо*).

АҲАМ(М) *а. اهم* *кит.* муҳимтар, заруртар, муҳимтарин, заруртарин.

АҲАМИЯТ *а. اهمیت* муҳим будан, муҳим ва зарур шуморидани коре (чизе): **аҳамияти таърихӣ**, **аҳамияти иҷтимоӣ**; **аҳамият додан**

этибор додан, диққат қардан, тавачҷӯх додан; **аҳамият доштан** ба этибор соҳиб будан, муҳим будан; **аз аҳамият ҳоли набудан** муҳим будан; **манфиат доштан**.

АҲАМИЯТДОР *اهمیت دار* *ниг.* аҳамиятнок.

АҲАМИЯТНОК *اهمیتناک* дорои аҳамият, соҳиби аҳамият, муҳим, этиборнок.

АҲАМИЯТНОКӢ *اهمیتناکی* аҳамият доштан, этиборнокӣ.

АҲБОБ *а. احباب* *ҷ.* ҳабиб (дӯстон, дӯстдорон).

АҲВАЛ *а. احوال* *кит.* олус, чашмкаҷ, қачбин, дубин.

АҲВАР *а. احور* *кит.* дорои чашми сиёҳранги зебо, сиёҳчашм, охучашм.

АҲВАТ *а. احوط* *кит.* баэҳтиёттар, эҳтиёткорона.

АҲВОЛ *а. احوال* *ҷ.* ҳол; ҳолат; вазъ, вазъият; чигунагии ҳол, чигунагии мизоҷ (беморӣ, тандурустӣ); **аҳволи бад** вазъияти ногувор; **аҳволи байналхалқӣ** вазъияти муносибатҳои байниҳамдигарии халқҳо; **аҳволи дарунӣ** вазъияти дохилӣ; **аҳволи рӯҳия** кайфияти рӯҳӣ, ҳолати рӯҳӣ; **аҳволи сиҳатӣ** вазъи тандурустӣ; **шарҳи аҳвол** баёни вазъият; баёни қору ҳаёти шахсе; **ҳолу аҳвол** вазъияту ҳолат; **арзи аҳвол қардан** вазъиятро маълум қардан, ҳолатро баён намудан; **аҳволи касе танг будан (шудан)** вазъияти касе душвор будан (шудан), вазъи касе бад будан (шудан); **аҳвол нағз шудан** вазъият беҳтар гардидан; **аҳвол пурсидан** ҳолу аҳволи касеро пурсон шудан, вазъи қору касеро пурсон шудан; **ба аҳволи касе хандидан** ҳолати касеро масҳара қардан, ба вазъияти касе бо тамасхур нигоҳ қардан.

АҲВОЛДОН *احوالدان* донандаи аҳвол, ҳолдон.

АҲВОЛПУРСӢ *احوال پرسی* *исми феълӣ аз аҳвол пурсидан*; пурсидани аҳвол (-и якдигар), аз қору бор ва вазъияти зиндагӣ пурсон шудан, ҳолпурсӣ; **аҳволпурсӣ қардан** ҳоли якдигарро пурсидан, аз қору бору зиндагӣ пурсон шудан.

АҲВОЛФАҲМӢ *احوال فهمی* фаҳмидани аҳвол, донистани вазъият.

АҲВОЛҶӢ *احوال جوئی* *ниг.* аҳволпурсӣ.

АҲД *a.* عهد 1. паймон, шарт, қарордод, муоҳида; ваъда; **аҳду вафо** паймону садоқат; қавл додан ва дар қавли худ устувор будан; **аҳду паймон** қавлу ваъда; **аҳд бастан** паймон қардан; **аҳд қардан** қавл додан; **аҳду паймон бастан** қарордод қардан, шарту паймон қардан; **аҳду паймон қардан** шарту қарордод намудан; **аҳд шикастан** қарордод вайрон қардан; ваъдаҳилофӣ намудан; **ба аҳд пойдор будан** ба ваъда устувор будан; **ба аҳд вафо қардан** мувофиқи қарордод амал қардан, ба паймон ва ваъда устувор будан. 2. замон, давр; **аҳди сигар** давраи хурдсолӣ, замони кӯдакӣ; **аҳди шабоб** айёми ҷавонӣ, давраи ҷавонӣ; **аҳди қадим** замони гузашта, давраи кӯҳна; **аҳди гул** фасли баҳор.

АҲДАБ *a.* احداب *kit.* кӯзапушт, букрӣ.

АҲДБАНДӢ عهدبندى *исми амал аз аҳд бастан; паймонбандӣ.*

АҲДНОМА عهدنامه шартнома, қарордод, паймоннома.

АҲДОБ *a.* اهداب *kit.* мижгон.

АҲДОС *a.* احداث 1. ҷ. ҳадас (чизҳои нав пайдошуда; ҳодисаҳои ногаҳонӣ...); **аҳдоси замона** ҳодисаҳои рӯзгор. 2. *таър.* маблағе, ки шаҳна ё миршаб барои нигоҳдорӣ ва посбонии бозор мегирифт.

АҲДШИКАН عهدشکن он ки аз аҳд рӯй тофтааст, он ки ба қавлу паймон вафо накардааст, паймоншикан.

АҲДШИКАНӢ عهدشکنى *исми амал аз аҳд шикастан; ваъдаҳилофӣ.*

АҲДШИКАНОНА عهدشکنانه аҳдро шикаста, қарордодро вайронқунон, паймоншиканона.

АҲӢН *a.* احیان ҷ. хин (вақтҳо, замон); **аҳён-аҳён** гоҳ-гоҳ, баъзан, аҳёнан.

АҲӢНАН *a.* احیاناً гоҳо, баъзе вақт, баъзан; иттифоқан.

АҲКОМ *a.* احكام ҷ. ҳукм; қоидаву қонунҳо; **аҳкоми дин** *ниг.* аҳкоми шариат; **аҳкоми салтанат** қоидаву қонунҳои подшоҳӣ, ҳукмҳои подшоҳӣ; **аҳкоми шарнат** (ё шаръ) *д.* қонунҳои шариат, фармуदाҳои шариат; \diamond **аҳкоми анҷум** *нуч.* хусусиятҳои гардиши

ситораҳо (*аз рӯи илми нучуми қадим гӯё вазъияти ситорагон тақдир ва сарнавишти одамонро муайян мекардааст*).

АҲЛ *a.* اهل 1. зан, аёл; **аҳлу аёл** зану фарзандон, аъзои хонавода, ҳар яке аз афроди хонадон. 2. мардум, халқ; бошандагон, сокинон; **аҳли шаҳр** сокинони шаҳр. 3. лоиқ, сазовор, муносиб. 4. тифок, муттафик; **ёр аҳл аст, кор сахл аст** (*зарб.*). 5. мансуб, мутааллиқ; **аҳли ҳар пеша; аҳли адаб** (адабиёт) адибон, нависандагону шоирон; **аҳли байт** зану фарзандон, аъзои оила, афроди хонавода; **аҳли басар//аҳли басират** дурандешон, одамони бофаросат, зирак, доно; **аҳли башорат** огоҳони ҳол, донандагони роз, маҳрамони асрор; **аҳли бедод** бедодгарон, золимон; **аҳли бидъат** эҷодқунанда ва тарафдорони унсуру қоидаҳои нав ва муҳолифи дин; **аҳли вафо** вафодорон, соҳибони қавл; **аҳли ваҳдат** *д.* касоне, ки ба ягонагии Худо эътиқоддоранд; **аҳли тасаввуф, сӯфиён; аҳли ғадр** хиёнатгарон, фиребгарон, маккорон; **аҳли давлат** а) давлатмандон, сарватдорон; б) арбоби давлат, ҳукуматдорон; **аҳли дарбор** дарбориён, одамони дарбор, мансубон ба дарбор; **аҳли дард** а) дардманд(он); б) *киноя* аз ошиқ(он); **аҳли дил** аҳли сидқу сафо; соҳибдил, ориф, донишманд; **аҳли завқ** соҳибони истеъдоди адабӣ, наққошӣ, мусиқӣ *ва ғ.*; **аҳли замона** муосирон, ҳамасрон, ҳамаҳдон; **аҳли иқтоъ таър.** ба иқтоъ ноилшудагон, касоне, ки подшоҳ ба онҳо ба таври инъом ва мукофот замин, деҳ ва ё мулке додаст; **аҳли илм** олимон, касоне, ки бо илм машғуланд; **аҳли имон** *д.* мӯъминон, диндорон; **аҳли иродат** муҳлисон ва пайравони тариқат; **аҳли ирфон** а) орифон, донишмандон, хирадмандон, одамони бомаърифат; б) сӯфиён; **аҳли исён** шӯришгарон, одамони исёнбардошта; **аҳли калом** суханварон, адибон; **аҳли камол** ба камол расидагон, аҳли фазлу дониш; **аҳли карам** саҳиён, ҷавонмардон, одамони босаховат, қушоодаст, олиҳиммат; **аҳли кимиё** а) кимиёгарҳо, ононе, ки бо илми кимиё машғуланд; б) *маҷ.* фиребгарон, ҳилагарон, маккорон; **аҳли китоб** *д.* яҳудиён, исавиён ва мусулмонон, ки дини ҳар қадам дорои китоби муқаддас («Таврот», «Инҷил», «Забур», «Қуръон») мебошад; **аҳли кор** кормандон, меҳнатқашон; **кордон**, аз кор огоҳ; **аҳли корвон** корвониён, сафарқунандагон бо корвон; **аҳли қалам** нависандагон, адибон; **аҳли қофила** корвониён, ҳамсафарон; **аҳли қубур**

мурдагон, даргузаштагон; **аҳли малоҳат** малехон, зебоён, хушрӯён, соҳибчамолон; **аҳли маънӣ** соҳибони фаҳму фаросат, соҳибони маърифат; **аҳли маърифат** а) орифон, доноён, ҳакимон; б) сӯфиён; **аҳли меҳнат** аҳли кор, меҳнаткашон; **аҳли мурувват** чавонмардон, инсондӯстон; одамони олиҳиммат; **аҳли назар** мардумони бофаросат, одамони зирак; **аҳли ниёз** мӯхтоҷон, эҳтиёҷмандон, бенавоён; **аҳли оила** аъзои хонавода, аъзои оила, аҳли байт; **аҳли олам** оламиён, чаҳониён; **аҳли пеша** хунармандон, косибон; **аҳли риё** риёкорон, каллобон, одамони дурӯя, мунофиқ, сохтакор; **аҳли роз** маҳрамон, ҳамрозон, сирдонон; **аҳли роӣ** одамони донишманд, соҳибони ақлу тадбир; **аҳли савдо** савдогарон; машғулони кори савдо; **аҳли санъат** санъатварон, одамоне, ки бо санъат машғуланд; **аҳли сӯҳбат** мусоҳибон, ҳамсӯҳбатон; **аҳли тақво** порсоён, худотарсон, парҳезгорон; **аҳли тамиз** одамони оқил, доно, хушёр; **аҳли тараб** хушу хурсандикунандагон; вақтхушкунандагон; **аҳли тариқат** д. зохидон, сӯфиён; **аҳли хилват** гӯшанишинон, ибодаткунандагон; **аҳли хирад** оқилон, хирадмандон; **аҳли хок** мурдагон, даргузаштагон; **аҳли ҳасад** одамони бахил, бадрашк, нотавонбин; **аҳли ҳирфа** хунармандон, санъаткорон, пешаварон; **аҳли хунар** хунармандон; эҷодкорон; **аҳли ҷамъият** аъзои ҷомеа; омма, мардум; **аҳли чаҳон** чаҳониён, халқҳо; **аҳли яқин** а) одамони ҳақиқатшинос, хирадмандон, муҳаққиқон; б) д. порсоён, сӯфиён.

АҲЛИЯТ *a. اهليت kit.* 1. лаёқат, истеъдод. 2. шоистагӣ, сазоворӣ, арзандагӣ.

АҲЛӢ *a. اهلى kit.* унсгирифта, одаткарда; ромшуда, хонагӣ.

АҲЛОНА *a. اهلا نه* муттафиқ; муттафиқона, бо тифоқӣ; меҳнати аҳлона кори муттафиқона.

АҲМАҚ *a. احمق* аблаҳ, нодон, гӯл, бефаҳм, беақл; **аҳмақ кардан** *касоро* фиреб додан, гӯл кардан; **аҳмақ шудан** фиреб хӯрдан, фирефта шудан.

АҲМАҚӢ *a. احمقى* аблаҳӣ, ҳамоқат; **аҳмақӣ кардан** аблаҳӣ кардан, гӯлӣ намудан.

АҲМАҚНАМО *a. احمق نما* мисли аҳмақ, мушобех ба аблаҳ.

АҲМАҚОНА *a. احمقانه* 1. шабеҳи аҳмақ, аҳмақвор, аблаҳона. 2. бемаъниёна; **кори аҳмақона** амалу рафтори аблаҳона; **ҳаракатҳои аҳмақона** рафтори бечо ва бемаънӣ.

АҲМАҚФИРЕБ *a. احمق فريب* фиребандаи аҳмақ; он чи ба аблаҳ мақбул аст.

АҲМАР *a. احمر* сурх, сурхранг; **гули аҳмар** гули сурх; **ёкути аҳмар** ёкути сурх; **ливон аҳмар** байрақи сурх; **лолаи аҳмар** лолаи сурх.

АҲОДИС *a. احاديث* ҷ. ҳадис.

АҲОЛИНИШИН *a. اهالى نشين* маскан, ҷои истикомати аҳоли, мардумнишин; **маркази аҳолинишин**.

АҲОЛӢ *a. اهالى* 1. ҷ. аҳл. 2. бошандагон, сокинони деҳа, шаҳр ё вилоят; **аҳолии меҳнатӣ** мардуми меҳнаткаш, одамони заҳматкаш; **аҳолии одӣ** мардуми одӣ, авом.

АҲОР *a. اهار* *ниг.* оҳор.

АҲРАМАН *a. اهرمن* *ниг.* аҳриман.

АҲРЕМАН *a. اهريمن* *ниг.* аҳриман.

АҲРИМАН *a. اهريمن* 1. қувва ва рӯҳи бадӣ дар дини зардуштӣ. 2. дев, шайтон, ҷин.

АҲРОМ *a. اهرام* ҷ. ҳарам; шакл ё қисми бисёррӯя, ки қисми поёнии он сегӯша буда, рӯйҳои секунҷаи паҳлунаш як қуллаи умумӣ дорад; **аҳроми Миср** мақбараҳои бузурги сангини фиръавнҳои Мисри қадим, ки ба мисли аҳром маҳрутшакланд.

АҲРОММОНАНД *a. اهراممانند* аҳромшакл, аҳромнамуд; **қуллаҳои аҳроммонанд**.

АҲРОМШАКЛ *a. اهرامشکل* *ниг.* аҳроммонанд.

АҲРОР *a. احرار* ҷ. хурр (озодон, озодихоҳон).

АҲСАН *a. احسن* 1. беҳтар, аълотар; **ба вачҳи аҳсан** *ниг.* вачҳ. 2. *нидо* таҳсин, офарин; **аҳсан гуфтан** // **аҳсан хондан** офарин гуфтан, таҳсин кардан.

АҲСАНТ *a. احسنت* *ниг.* аҳсан 2.

АҲУРОМАЗДО *a. اهورا مزدا* дар дини зардуштӣ, ҳамчун ҳудои қувваҳои некӣ ва рӯшноӣ парастии мекарданд, Ҷурмуз.

АЧАБ *a. عجب* 1. он чи сабаби ҳайронӣ мешавад, ҳайратовар, ҳайратангез, тааччубовар, шигифтовар. 2. *нидои ҳайрату тааччуб* воачабо, ачабо, тааччубовар аст, ки...; **чи ачаб!** чи чои тааччуб!; **эй ачаб** ачабо, тааччубовар аст, ки...; **ачаб доштан** ҳайрон будан, дар тааччуб будан; **ачаб кардан** а) тааччуб намудан, ҳайрон шудан; б) *маҷ.* кори хуб кардан; **дар ачаб мондан** ҳайрон шудан, мутаҳаййир гаштан; **дар ачаб шудан** ҳайрон шудан, тааччуб кардан; **ачаб не // ачаб нест, ки...** эҳтимол, шояд, аз эҳтимол дур нест, ки..., мумкин аст, ки...

АЧАБО *عجبا* *нидои ҳайрату тааччуб* ҳайратовар аст, ки..., ҳайратангез аст, ки..., тааччубовар аст, ки...

АЧАЛ I *a. اجل* 1. *кит.* муддат, мӯҳлат; вақт, ҳангом. 2. ба охир расидани умр, марг; **дард дигар, ачал дигар** (*зарб.*); **ачали муаллақ** марги ногаҳонӣ; **ачал расидан** умр ба интиҳо расидан, марг наздик шудан; **агар ачал амон диҳад** зиндагиву саломатӣ бошад, агар намурам...; **аз дасти ачал халос кардан** аз марг раҳо додан, аз марг вораҳонидан; **ба чанголи ачал афтидан** ба марг дучор шудан, ба мурдан расидан; **бе ачал куштан** пеш аз вақт куштан, бе марги табиӣ нобуд кардан; **бо ачали худ мурдан** бо марги табиӣ мурдан; **тухми ачал коштан** ҳамаро ба ҳалокат расонидан, кир кардан.

АЧАЛ III//АЧАЛЛ *a. اجل* *кит.* чалилтар, боцалолтар, бузургвортар.

АЧАЛА *a. عجله* *кит.* шитоб, таъчил; **бо ачала** шитобон, саросемавор, шитобкорона.

АЧАЛГИЁҲ *اجل گياه* *бот.* як оилаи гиёҳҳои бисёрсолаи доруй ва ороишии заҳрнок, ки решаи картошкмонанд дорад, аконит.

АЧАЛРАСИДА *اجل رسیده* он ки марги ӯ наздик шуда бошад.

АЧАМ I *a. عجم* *кит.* чангал, беша.

АЧАМ II *a. عجم* 1. мардumi гайриараб; қавми форсу тоҷикзабон. 2. сарзамини форсу тоҷикзабонон. 3. *мус.* яке аз оҳангҳои мақоми панҷуми «Шашмақом» – «Сегоҳ», ки бо номҳои «Наврӯзи Аҷам» ва «Баёти Аҷам» машҳур аст.

АЧАМИНАЖОД *عجمی نژاد* аз наҷоди гайриараб – форсу тоҷик; эрониасл.

АЧАМӢ *عجمی* *мансуб ба аҷам* II; аҷамнаҷод, эрониасл.

АЧДОД *a. اجداد* *ҷ.* **чадд** (бобоён, ниёгон, гузаштагон); **бобову ачдод** гузаштагон.

АЧДОӢ *اجدادی* *мансуб ба аҷдод*; авлодӣ, наслӣ.

АЧЗ *a. عجز* нотавонӣ, очизӣ, заъф, сустӣ; **ачзу нотавонӣ** заифиву сустӣ, очизӣ; **ачзу ниёз** нотавонию мӯҳтоҷӣ.

АЧЗО *a. اجزا* *ҷ.* **чузъ**; қисмҳои таркибии чизе; воҳидҳои ҷудогонаи чизҳои муайян, ки воҳиди куллро ташкил мекунанд.

АЧИБ *a. عجيب* тааччубовар, ҳайратовар, ҳайратангез, ачаб, ғалатӣ; **ачибу ғариб** ҳайратовар, тааччубовар; ғалатӣ; **ачиб будан** тааччубовар будан, ҳайратангез будан; ғалатӣ будан.

АЧИБТАБИАТ *عجيب طبيعت* соҳиби табиати аҷиб, аҷоибхислат: **одами аҷибтабиат**.

АЧИБУЛАХЛОҚ *a. عجب الاخلاق* дорои хулқ ва атвори рафтори гайриодӣ.

АЧИНА *اجينه* мувофиқи ақидаи хурофотии кӯҳна қувваи гайритабиӣ нонамоён, ки ба мардум зарар расониданаш мумкин будааст, чин; **ачина задан (асар кардан)** ачина осеб расондан (*ақидаи хурофӣ*).

АЧИНАБОДАК *اجينه بادک* *гуфт.* гирдбоди хурд, ки бо печутоб боло мебарояд; *муқ.* девбод.

АЧИНАЗАДА *زده* *ажине* беморе, ки гӯё ба вай ачина асар кардааст; чиннӣ.

АЧИНАХОНА *اجينه خانه* ҷое, ки гӯё макони ачинаҳо аст.

АЧИР *a. اجير* *кит.* коргари дастмуздгир, муздур; **ачир кардан** ба муздурӣ гирифтан; рӯзмузд ба кор гирифтан.

АЧИРИҚ *اجيرق* *бот.* алафи худрӯи пахн, ки аз решаи хазандааш зиёд шуда меравад; \diamond аз тухми ачириқ ҳам бисёр хеле зиёд, ниҳоят бисёр.

АЧИРИҚЗОР *اجيرقزار* ҷое, ки ачириқ бисёр

рӯидааст, чои пур аз ачирик; **замини ачирикзор**.

АЧНАБӢ اجنبى бегона, хориҷӣ.

АЧНОС *a.* اجناس 1. *ч.* чинс (хелхо, навъхо). 2. мол, матоъ, чизҳои фурухташаванда.

АЧОБАТ عجابت 1. аҷибӣ, хайратоварӣ, шигифтӣ; чои таачҷуб. 2. гайриодӣ будан, гайримуқаррарӣ будани ягон кор ё воқеа; **ачобат доштан** а) таачҷубовар будан; б) гайриодӣ намудан, гайримуқаррарӣ будан.

АЧОБАТАНГЕЗ عجابتانگيز хайратангез, таачҷубовар, шигифтангез.

АЧОИБ *a.* عجائب 1. аҷиб, хайратовар, аҷибу ғариб. 2. диққатҷалбкунанда, шавқовар; **ачоибу ғароиб** аҷибу ғариб, таачҷубовар, шигифтовар.

АЧОИБЛИБОС عجائبلباس либосаш аҷоиб, гайриодӣ.

АЧОИББОТ *a.* عجائببوت *ч.* **ачоиб**; чизҳои аҷибу ғариб ва гайриодӣ, чизҳои хайратовар; **ачоиботу ғароибот** аҷибу ғарибҳо, чизҳои хайратовар.

АЧОИБУЛМАХЛУҚОТ *a.* اجائبالمخلوقات махлуқҳои гайриодӣ, махлуқоти аъҷуба; «**Аҷоибул-махлуқот ва ғароибул-мавҷудот**» номи чанде аз асарҳои ба аҷоиботу ғароиботи олам бахшидаи олимону сайёҳони форсу тоҷик (асрҳои 12-13).

АЧОИБХИЛҚАТ عجائبخلقت ба тарзи аҷоиб офаридашуда; аҷоибсохт.

АЧОИБХИСЛАТ عجائبخصلت дорои хислати аҷиб, соҳиби хусусияти аҷоиб.

АЧОИБХОНА عجائبخانه 1. хонае, ки дар он чизҳои аҷоиб намоиш дода мешавад, намоишгоҳи чизҳои аҷоиб. 2. кӯна. осорхона, музей.

АЧОИБШАКЛ عجائبشكل аз чихати намуд аҷибу хайратовар.

АЧОЛАТ *a.* عجالت шитобкорона, саросемагӣ; **бо ачолат рафтан** саросема рафтан, шитобон рафтан.

АЧОНИБ *a.* اجانب *ч.* аҷнабӣ.

АЧР *a.* اجر *кит.* подош, музд, мукофот.

АЧРИК اجرىқ *ниг.* ачирик.

АЧРОМ *a.* اجرام *ч.* чирм; **ачроми осмонӣ** ситораҳо.

АЧСОД *a.* اجساد *ч.* часад.

АЧСОМ *a.* اجسام *ч.* чисм; **ачсоми майита** чисмҳои бечон.

АЧУЗ//АЧУЗА *a.* عجوز//عجوزه 1. пиру фартут; пиразан, кампир. 2. духтар; **аҷузи фартут** дунёи кӯҳна.

АЧУЗКАМПИР عجوزكمپير 1. зани пир, пиразан. 2. *гуфт.* номи нӯх рӯзи охир аз хунуктарин рӯзҳои зимистон; *муқ.* **айёми аҷуз**.

АЧУЛ *a.* عجول *кит.* шитобкор, шитобанда, саросема.

АЧУЛӢ عجولى *кит.* шитобкорӣ, саросемагӣ.

АЧУЛОНА عجولانه *кит.* шитобкорона, бо ачала, бо саросемагӣ.

АШАДД *a.* اشد *кит.* шадидтар, сахттар.

АШАДДӢ اشدى: душмани ашаддӣ душмани бадтарин, душмани қаттол ва хавфнок; **мухлиси ашаддӣ** мухлиси гузаро, аз ҳад зиёд дӯстдорандаи чизе: **мухлиси ашаддин шохмот**.

АШАН I اشن *кӯн.* чомаи чаппагардон.

АШАН II اشن *кӯн.* хом; харбузаи хом.

АШАҚА *a.* اشقه *кит., ниг.* ошиқпечон.

АШФОЛ *a.* اشغال *ч.* шугл; кору бор; гирифториҳо.

АШӢ *a.* اشيا(ء) *ч.* шайъ (чизҳо, чизу чора); **ашӢн подир** чизҳои ноӢб, чизу чораи камӢб; **ашӢн хом** масолеҳи барои саноат зарур, чизҳои дар саноат кор кардашаванда; **амволу ашӢ**, **анчому ашӢ**, **асбобу ашӢ**, **молу ашӢ** молу матоъ, чизу чора.

АШӢЪ *a.* اشياء *ч.* шиа.

АШИР *a.* عشير *кит.* даҳяк; **ушри ашир** саяк.

АШИРА(Т) *a.* عشيرت//عشيرت *кит.* 1. хешу табор.

2. тоифа, қабила; қавм.

АШК I اشک 1. обе, ки аз гиря ва бо таъсири хиссиёти ҷисмӣ ё рӯҳӣ аз чашм фуру мерезад, сиришк, оби дида; қатраи оби чашм. 2. гиря; **ашки кабоб** қатраҳое, ки вақти пухтани кабоб ба рӯи оташ мечаканд; **ашки мег** (ё саҳоб) киноя аз борон; борон; **ашки гарм** ниг. **ашки сӯзон**; **ашки лолагун** ниг. **ашки хунин**; **ашки равон** оби дидаи ҷорӣ, сиришки қатор; **ашки сӯзон**, **ашки талх**, **ашки хунин** гиряи ҷонсӯз, гиряи ғаму андӯх; **ашки шашқатор** рехтани ашки бисёр; **ашки шодӣ** гиря аз хурсандӣ; **ашки ятим** қатраҳои калон-калони оби чашм; **ашки ҳасрат** гиря аз ғаму андӯх; **донаҳои ашк** қатраҳои оби дида; **сели ашк** бисёрии оби чашм; **аз ашк доман пур шудан** киноя аз бисёр гиристан; **ашк боридан** гиря кардан; **ашк фишондан** ашк рехтан, гиря кардан; **ашки шодиёна рехтан** аз хурсандӣ гиристан; **ашк чарх задан**//**ашк ҳалқа задан** донаҳои ашк пайдо шудан (*дар чашм*); **ашк рехтан** гиря кардан; **ашки суроҳӣ**, **ашки ток шароб**, май.

АШК II اشک 1. чаҳор дандони калон, ки дутой дар болою поини даҳони инсон дар байни дандонҳои пеш ва курсӣ воқеанд, дандони неш, анёб: **дандони ашк**. 2. ду дандони калон аз боло, ки дар баъзе ҳайвонҳо аз даҳон ба-ромада меистад (*мас., дандони фил*).

АШКАФШОН اشکافشان ниг. **ашкфишон**.

АШКАФШОНӢ اشکافشانی ниг. **ашкфишонӣ**.

АШКБОР اشкбар ашкрез, ашкфишон, гирён: **дидаи ашкбор**, **чашми ашкбор**.

АШКБОРӢ اشкبارى исми амал аз **ашк боридан**; ашкрезӣ.

АШКОВАР اشکآور боиси рехтани ашк, ашк-варанда: **гази ашковар**.

АШКОЛ اشکال ҷ. шакл; **ашколи хандасӣ** шаклҳое, ки дар бораи онҳо баҳс мекунанд.

АШКОЛУД اشکالود тар аз ашк, пурашк, ашқдор, ашқбор: **дидагони (чашмони) ашқолуд**.

АШКОНИЁН اشکانیان таър. номи сулолаи подшоҳоне, ки дар Порт байни солҳои 250 то мелод - 224 мелод ҳукмронӣ кардаанд.

АШКПАЙМО اشک پيما ниг. **ашқбор**.

АШКПОЛО اشک پالا ашқолуд; ашқрезон.

АШКРЕЗ اشکريز ашқбор, гирён: **дидаи ашқрез**.

АШКРЕЗӢ اشکريزى исми амал аз **ашқ рехтан**, ашқфишонӣ; гиря.

АШКРЕЗОН اشکريزان феъли ҳол аз **ашқ рехтан**; дар ҳолати ашқ рехтан, гирён.

АШҚӮБ اشکوب кҳн. 1. сақфи хона. 2. ошёна, табақа, қабат.

АШҚФИШОН اشکفشان ашқбор; ашқрезон, гирён.

АШҚФИШОНӢ اشکفشانی исми амал аз **ашқ фишондан**; ашқрезӣ.

АШҚАР а. اشقر 1. кит. сурхи ба зардӣ моил (*дар бораи асп*). 2. кит. асп; **ашқари бодпой** аспи тезрав. 3. лаҳҷ. қаддароз, қоматбаланд.

АШНА اشنه ниг. **ушна**.

АШОИР а. عشاير ҷ. **ашира(т)**.

АШРАФ а. اشرف кит. шарифтар, бузургвортар; шарифтарин; муборактарин; **ашрафи махлуқот** инсон, одам.

АШРАФӢ اشرفى 1. мансуб ба **ашраф**. 2. таър. пули тилло, ки асрҳои XVII-XIX дар аморати Бухоро роиҷ буд.

АШРОР а. اشرار ҷ. **шарир** (бадон, бадкорон).

АШРОФ а. اشراف ҷ. **шариф**; аён, амалдорону мансабдорон; **ашроф ва аён (кибор)** калонҳо, бузургон, соҳибони ҷоҳу мансаб.

АШРОФЗОДА اشرافزاده бузургзода, фарзанди шахси калоншаванда.

АШРОФОНА اشرافانه монанди ашроф, ашроф-вор; зиндагии **ашрофона** ҳаёти бодабада.

АШТАҚ т. اشتق зардолуи хушконидае, ки ба дарунаш мағзи донак ҷо карда шудааст.

АШТАҚӢ اشتقى навъе аз зардолу, ки аз он аштак тайёр мекунанд.

АШӮЛА т. اشوله суруд, тарона: **ашӯлаи ошиқона**, **ашӯла хондан** (гуфтан).

АШЎЛАГЎЙ اشوله گوئی *исми амал аз ашўла гуфтан; сурудхонӣ, таронагўй.*

АШЎЛАХОН اشوله خوان *сурудхон, сароянда, хофиз.*

АШЎЛАХОНӢ اشوله خوانى *исми амал аз ашўла хондан; сурудхонӣ, сурудгўй.*

АШЎЛАЧӢ اشوله چى *гуфт., ниг. ашўлаҳон.*

АШҲОС *а. اشخاص ч. шахс; ашҳоси бузург одамони бузург ва машҳур.*

АШҲАБ *а. اشهب кит. 1. сиёҳу сафед; хокистарӣ, хокистарранг. 2. аспи хокистарранг, хинг.*

АШҲАЛ *а. اشهل кит. марди мешчашм; муқ. шаҳло.*

АШҲАР *а. اشهر кит. шахиртар, машҳуртар; хеле маъруф.*

АШҶОР *а. اشجار ч. шаҷар (дарахтҳо).*

АШШОР *а. اشار таър. ғунқунандаи андозҳо; даҳякгир.*

АШЪОР اشعار *ч. шеър; ашъори латиф шеърҳои тару тоза; шеърҳои дилчасп; ашъори обдор шеърҳои латиф, шеърҳои фасеҳу равон; ашъори ошиқона шеърҳои лирикӣ; ашъори рангин шеърҳои бообу ранг, назми санъаткорона; ашъори ҳазин шеърҳои ғамангез; ашъор сарондан // ашъор сурудан а) шеър гуфтан; б) шеърро бо оҳанг хондан.*

АЪВАР *а. اعور кит. одами якчашма.*

АЪВОН *а. اعوان 1. ч. авн (ёриҳо, мададҳо). 2. мададгори, ёридиҳандагон.*

АЪДО *а. اعدا ч. адӯ.*

АЪДОД *а. اعداد ч. адад.*

АЪЁН *а. اعيان бузургон, ашроф; аъёну ашроф бузургон, саркардагон.*

АЪЗАМ *а. اعظم кит. азимтар, калонтар, бузургтар; вазири аъзам//садри аъзам сарвазир.*

АЪЗО *а. اعضا ч. узв. 1. узвҳои тани одам, қисмҳои бадан; аъзои бадан узвҳои тан, узвҳои бадан. 2. узви ягон гурӯҳ, созмон, ҳайат ва ҳар як фарди ин гурӯҳ, созмон,*

ҳайат ва г. (ба ин маъно, яъне исми танҳо истифода шудани исми ҷомеи аъзо галати ом аст): аъзои комиссия; аъзои оила ҳар яке аз афроди хонавода; узвҳои хонавода; аъзо шудан дар ягон созмон узви созмоне гардидан; ◊ аъзои ҷумла грам. калимаҳои мустақилмаъно ё ибораҳои ҷумла: аъзои пайрави ҷумла.

АЪЛАМ *а. اعلم кит. 1. олимтар, донишмандтар; олими калон: аълами уламо. 2. таър. дар аморати Бухоро мансаби расмие буд, ки ба калонтарини муллоҳо дода мешуд ва ӯ масъалаҳои низоъноки диниеро, ки дар байни муллоҳо рӯй меод, хал мекард; валлоҳу аълам д. Худо медонад (ибораест, ки вақти шаққи тардид гуфта мешавад).*

АЪЛАМӢ اعلمى *мансуб ба аълам: мансаби аъламӣ.*

АЪЛО *а. اعلى//اعلا 1. баландтар, бартар, болотар. 2. хеле хуб, бисёр хуб; беҳтар аз чизҳои дигар, баландсифат, хубтар, нафис; олий; замини аъло, матон аъло. 3. баҳои баландтарин баҳои дониши мактабиён, ки ифодаи рақами он дар кишвари мо «панҷ» аст: мактабро бо баҳои аъло тамои кардан, баҳои аъло гирифтани аз фанне; навъи аъло навъи олий, навъи хеле баландсифат; хеле аъло бисёр нағз, ба дараҷаи хеле баланд; ҳосили аъло ҳосили баланд; ба авҷи аъло расидан (баромадан) хеле баланд шудан, хеле авҷ гирифтани; ба арши аъло баровардан хеле баланд бардоштан; дар таърифи чизе бисёр муқобилига кардан.*

АЪЛОДАРАҶА اعليدرجه *дараҷааш аъло, соҳиби дараҷаи аъло; хубтарин, беҳтарин.*

АЪЛОСИФАТ اعليصفت *дорои сифати аъло, баландсифат; навъи беҳтарини чизе.*

АЪЛОМ اعلام *ч. алам (байрақҳо, парчамҳо).*

АЪЛОХОН اعليخوان *талаба ё донишҷӯе, ки аз ҳама фанҳо баҳои «аъло» (5) мегирад, аълоҷӣ.*

АЪЛОХОНӢ اعليخوانى *бо баҳои аъло хондан, аълохон будан.*

АЪЛОҲАЗРАТ اعليحضرت *таър. ҷаноби олий, (калимаи ҳурмат, ки пеш аз номи одамони олиманаб, хусусан, подшоҳон, гуфта мешавад).*

АЪЛОЧӢ اعلیچی 1. *ниг.* аълохон: аълочиёни хо-ниш. 2. коркуне, ки вазиџаи худро ба таври аълову ба вачџи аҳсан иҷро мекунад, пешқадам; **аълочии маорифи Тоҷикистон** нишони сарисинағӣ, ки коркуни беҳтарини мактабҳо ва муассисаҳои дигари соҳаи маорифу илм бо он мукофотонида мешавад.

АЪМАШ *а.* اعمش *кит.* он ки ба сабаби беморӣ об аз чашмаш мерезад.

АЪМО *а.* اعمی *кит.* кӯр, нобино; **чашми аъмо** чашми нобино.

АЪМОҚ *а.* اعماق *ҷ.* умқ (чуқуриҳо); **аъмоқи замин** қабатҳои чуқури замин.

АЪМОЛ *а.* اعمال *ҷ.* амал (корҳо, кардаҳо, кирдорҳо); **аъмоли зиддиқонунӣ** корҳои хилофи қонун; **номаи аъмол** *д.* китоби кирдору рафтори мусулмон дар назди Худованд; **гӯри худ, аъмоли худ//ҳар касу гӯру аъмолаш** (*мақ.*) ҳарчи мешавад, аз кори худаш мешавад, ҳар кас мувофиқи кардаи худ ҷазо мебиннад.

АЪРОБ *а.* اعراب *ҷ.* аъробӣ.

АЪРОБӢ اعرابی *кит.* араби бодиянишин.

АЪРОФ *а.* اعراف *д.* маҳаллаи байни биҳишту дӯзах, мавзеи миёни биҳишту дузах.

АЪСОБ *а.* اعصاب *ҷ.* асаб.

АЪЌУБА *а.* اعجوبه [аслаш **ӯъҷуба**] он чи ё он ки одамро ба тааҷҷуб меоварад; фавкулода, аҷоиб, ниҳоят аҷиб, бисёр ҳайратовар: маҳлуқи аъҷуба.

АЪШОР *а.* اعشار *ҷ.* ушр (дахякҳо).

АЪШОРӢ اعشاری *мансуб ба аъшор; касри аъшорӣ* *риёз.* касри даҳӣ, касри даҳ-даҳӣ.

АЭРОДИНАМИКА *лот.* اثراينميكه илми ҳаракати ҳаво ва газҳои дигар ва таъсири онҳо ба ҷизҳои муқобилаткунанда.

АЭРОДРОМ *ю.* اثرادرام *ҷ.* майдони нишаст ва парвози ҳавопаймо ва чархбол, фурудгоҳи муваққатӣ.

АЭРОЗОЛ *ю.* اثرازال зарраҳои моеъ, ки дар газ пароканда шудаанд ё зарраҳои сахт, ки дар таркиби дуд мавҷуданд.

АЭРОНАВИГАТСИЯ *ю.* اثرانويگتسيه илмест, ки ба воситаи асбобҳои махсус (*харита, радио ва ғ.*) муайян намудани роҳи парвози ҳавопаймоҳоро меомӯзад.

АЭРОНАВТИКА *ю.* اثرانوتيكه назария ва амалияи ба воситаҳои дастгоҳҳои асосан аз ҳаво сабук ҳаракат кардан дар ҳаво; *ниг.* ҳавонавардӣ.

АЭРОПЛАН *ю.* اثراپلان *кҳн.* ҳавопаймо.

АЭРОПОРТ *ю.* اثراپارت *ниг.* фурудгоҳ.

АЭРОСТАТ *ю.* اثراستат дастгоҳи парвоз, ки бо қувваи болокаши гази дар ҷилди он ҷо кардашуда баланд мешавад: **аэростати идоранашаванда** (*дирижабл*), **аэростати идорашаванда** (*мас., аэростати аргамчинбанд, балони ҳавоӣ, кураи ҳавоӣ*).

Б

Б ҳарфи дувуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи бо, бе (ب); дар ҳисоби абҷад ба адади 2 баробар аст; дар рақамбандии дарсҳои мактабӣ ва донишҷӯӣ намоёндаи мартабаи дуюм аст: 1 «б», 2 «б» ва г.; дар гурӯҳбандии мавзӯҳо ба ҷои шумораи 2 меояд: а) ва б).

БА *به* пешоянд 1. самти равона шудани амалро мефаҳмонад: **ба боло**, **ба поён**, **ба хона**; **ба пеши...** дар назди..., дар наздикии...: **ба пеши бародараш рафт**; **ба сари...** а) ба сӯи... ба тарафи...: **ба сари ҷӯй рафт**; б) ба болои...: **офтоб ба сари девор афтод**. 2. нисбат доштани чизеро бо чизе нишон медиҳад: **ин гап ба ӯ саҳт расид**. 3. ба дохили чизе равона шудани амалро мефаҳмонад: **ба хона даромад**. 4. ба ҷое ё чизе рафта расидан ва бархӯрдани чизеро мефаҳмонад: **қатраҳои борон ба рӯяш зад**; **овозе ба гӯш расид**; **баландии он ба сад метр мерасад**. 5. ба сабаби..., бо мақсади..., барои...: **ман ба гуфтани ин гап омадам**; **ба хидмат омода шуд**. 6. ба дараҷаи..., ба ҳолати..., то ҳадди...; **куртааш ба даридан расидааст**. 7. дар таркиби найвандакҳои таркибии тобеъкунандаи миқдор ва дараҷа, тарзи амал ва хилофӣ меояд: **ба андозае ки...**, **ба ҳадде ки...**, **ба қадре ки...**, **ба ҷои он ки...**; **ба тарзи...** // **ба тариқи...** // **ба таври...**, **ҳамчун, чун**. 8. мувофиқи... мутобиқи...; **баробари...**, **мисли...**, **монанди...**. 9. бо: **ба овози баланд гуфт**, **ба пой худ баромад...**; **ба мурури замон...** бо гузашти замон; **ба воситаи...** тавасути...; **ба туфайли...**, **ба сабаби...**. 10. баробари..., бо баробари... 11. аз рӯи..., бино ба..., мутобиқи...: **ба гуфти директори мактаб...**. 12. дар: **ин гап ба ёдам омадааст**. 13. баҳри..., барои... 14. *бо* чанде аз калимаҳо омада, зарфҳои таркибӣ месозад: **ба зудӣ** // **ба тезӣ** дар андак вақт, бе даранг; **ба таври очил**, **фавран**; **ба зӯрӣ** зӯран, **маҷбуран**; **ба осонӣ** бидуни сарфи қувваи зиёд, душворӣ

накашида, ба суҳулат, осон; **ба хубӣ** а) хуб, нағз: **рӯзгораш ба хубӣ мегузашт**; б) равшан, аниқ; в) *маҷ.* ба нағзӣ, бе сухани зиёдати, бо маслиҳат. 15. аз такрори баъзе калимаҳо таркибҳои зарфӣ месозад: **дам ба дам ниг. дам**; **ранг ба ранг ниг. ранг**; **рӯ ба рӯ ниг. рӯ**; **сар ба сар ниг. сар**; **ба муносибати...** бо фаро расидани..., бо; **ба сабаби...** дар натиҷаи..., бино бар...; **ба ғайр аз ғайри...**, **ҷуз**, ба истиснои...; **нисбат ба назар ба** (дар мавриди *муқоиса*); **ба ном** расман, зоҳиран; **ба пеш!** амр барои пеш рафтан ва ҳучум; **ба саломат** солиман, солиму сихҳат; **ба ҳар ҳол** дар ҳар сурат, чи тавре ки набошад; **ба ҷашм** дар мавриди бо майлу рағбати том итоат кардан ба амр ё пазируфтани пешниҳоди касе истифода мебаранд; **ба ҷон** бо қамоли майлу рағбат; **ба як бор** якбора, аз сидки дил, дафъатан; **ба ҳам дидан чизеро** ба таври шарикӣ ва якҷоя истифода кардан аз чизе; **ба ҳам омадан** а) рӯй додан, ба амал омадан; б) гӯшт гирифтани, бех шудан (-и ҷароҳат); **ба ҷо мондан** боқӣ мондан; **ба ҷо овардан** иҷро кардан, анҷом додан (*вазифа, хизмат, супоришу фармон, ваъдаву илтимос, иззату эҳтиром, расму одат* ва ғ. -ро).

БААМД *بعمد* амдан, қасдан.

БААҚЛ *بعقل* ниг. боақл.

БААҚЛӢ *بعقلی* ниг. боақлӣ.

БААНДЕША *بانديشه* ниг. боандеша.

БААНДЕШАГӢ *بانديشگی* ниг. боандешагӣ.

БААНДОМ *باندام* хушандом, базеб, хубсурат, хушқадду баст.

БАБАРАКАТ *ببرکت* ниг. бобарака(т).

БАБАРАКАТӢ *ببرکتی* ниг. бобаракатӣ.

БАБАРДОШТ *ببرداشت* бақувват, бадошт, пурбардошт.

БАБР *бир зоол.* хайвони дарандаи гуштхӯр аз чинси гурбаҳо, ки болон пӯсташ наворхон сиёхранг дорад ва шабеҳи паланг аст.

БАБРАФКАН *киррафкан маҷ.* зӯр, боқувват, қавӣ.

БАВВОБ *а. بواب кит.* дарбон, хочиб, қаровули қаср, дарвозабон, ниғаҳбон.

БАВВОБӢ *а. بوابي кит.* дарбонӣ, қаровулӣ, ниғаҳбонӣ, амал ва шуғли баввоб.

БАВЕЖА//БАВИЖА *маҷ.* махсусан, хусусан, алалхусус, билхосса.

БАВИЧДОН *киррафкан бовичдон.*

БАВИШ *киррафкан бовиш.* қазову қадар, қисмати азали.

БАВЛ *а. بول* пешоб, мезак.

БАВЛИДАН *а. بوليدن* пешоб кардан, шошидан, мезидан.

БАВН *а. بون кит., кхн.* 1. ҳисса, баҳра; аз бавни... аз баҳри... 2. чудой, фосила, дурӣ (*байни ду чиз*).

БАВОДӢ *а. بواى* ч. бодня.

БАВОР *а. بوار кит.* 1. нестӣ, нобудӣ, ҳалокат. 2. вайронӣ, харобӣ, талаф, марг.

БАВОРИД *а. بوارد* 1. сардқунанда, чизҳое, ки сардӣ эҷод мекунад, монанди туршиҷот. 2. маҷ. нописанд, номатбуъ.

БАВОРИҚ *а. بوارق кит. ч.* борик ва борика.

БАВОСИР *а. بواسير тиб.* беморие, ки дар мақъад пайдо мешавад.

БАВОСИРӢ *а. بواسيري* мубтало ба бемории бавосир, он ки бемории бавосир дорад.

БАВОСИТА *а. بواسطه* ашё ва амале, ки рост ва мустақим набуда ва рӯй надода, ба воситае ё ба амале вобаста аст; **пурқунандаи бавосита** *грам.* пурқунандае, ки таъсир ва ҳаракати хабари ҷумла ба воситае ба он мегузарад.

БАВОТИН *а. بواطن* ч. ботин.

БАВОЧИБ *а. بواجب кит.* ба қадри даркорӣ, ҷунонки, бояду шояд, сазовор, лоиқ.

БАВУЧУДОВАРӢ *исми амал аз ба* вучуд овардан; бунёд кардан, офаридан.

БАВУЧУДОӢ *а. بوجوداى* пайдоиш, ба вуқӯ пайвастан.

вастан.

БАВУЧУДОРИ *а. بوجودارى* *ниг.* бавучудоварӣ.

БАВШ *а. بوش кит.* карруфар, худнамоӣ.

БАВШЦӢ *а. بوشجو кит.* толиби карруфар, худпараст.

БАГНӢ *а. بگنى* шаробе, ки аз биринҷ, ҷав, арзан ва ғ. омода созанд.

БАГОНА *а. بگانه* :багонаву бегона *гуфт.* худӣ, аз он худӣ ва ғайрихудӣ, худиву бегона.

БАГРАС *а. بگرس* болопӯш, ҷомаи боронӣ.

БАГТАР//БАКТАР *а. بگتر//بگتر таър.* ҷомаи оҳанӣ, ки чанговарони қадим дар вақти ҷанг мепӯшиданд.

БАҒАЙРАТ *а. بغيرت* *ниг.* боғайрат.

БАҒАЙРАТӢ *а. بغيرتى* *ниг.* боғайратӣ.

БАҒАЙРАТОНА *а. بغيرتانه* *ниг.* боғайратона.

БАҒАЛ *а. بغل* 1. зери пайвандгоҳи дасту китф, каш. 2. оғӯш, канор, бар, сина, дӯш; аз (зери) бағали касе гирифтан а) бозуи касеро даст гирифтан, аз зери каши касе гирифтан; б) маҷ. ба касе мадад расонидан, кӯмак кардан, дастгирӣ кардан (*дар дармондагӣ*); ба (дар) бағал гирифтан (кашидан) оғӯш кардан, дар канор кашидан. 3. маҷ. дарун, миён, байн, мобайн: бағали кӯҳ, бағали дара, бағали водию биёбон. 4. холиғие, ки аз бастанӣ миён дар ду тарафи ҷома (*болотар аз миён*) пайдо мешавад; кисаи бағал *ниг.* бағалкиса. 5. миқдори ҳезум, алаф ё чизи дигар, ки бо ду дасти калонқушода онро ба оғӯш гирифта бардоштан мумкин аст; \diamond бағали касеро бо чормағзи пуч пур кардан бо ваъдаи хушқу холиғи фирефтан.

БАҒАЛАК *а. بگلک* 1. ҷароҳати доначашакл, ки дар зери бағали одам пайдо мешавад, пуччаки зери бағал. 2. *байт.* реш дар бағали аспу хар, ки аксаран боиси ҳалоки онҳо мешавад.

БАҒАЛАСО *а. بغل عسا* *ниг.* асобағал.

БАҒАЛБАНД *а. بغل بند* 1. тасма ё танобе, ки дар зери бағали асп мебандад. 2. порчаи қуфлак, ки зери бағал ба остини либос меҳӯзанд, зеркаш, нимостарӣ.

БАҒАЛГОҲ بغل گاه 1. қисмати паҳлуи инсон. 2. бахше аз либос, ки қисмати багалро мепӯшонад.

БАҒАЛӢ بغلى 1. мансуб ба багал; кисаи багалӣ *ниг.* багалкиса. 2. қисми аз реша то шохҳои асосии танаи дарахт, ки одатан наждаву шохҳои наврастаи онро сари чанд вақт мебуранд. 3. канорӣ, паҳлуй; \diamond дафтари багалӣ дафтари хурди кисагӣ.

БАҒАЛКАШ بغلكش :вохӯрии (хайрбоди) багалкаш ҳамдигарро ба оғӯш кашида, вохӯрӣ ё хайрбод кардан.

БАҒАЛКАШӢ بغل كشي оғӯшкешӣ, вохӯрии багалкаш.

БАҒАЛКИСА بغل كيسه кисаи дарунии таги китфии либос, кисаи багалӣ, кисабагал.

БАҒАЛПАНҶАРА بغل پنجره панҷараи паҳлуи зина ва нардбонҳо (*дар биноҳои бисёррошона ва иншооти дигар*).

БАҒАЛТОК بغل تاك токе, ки шохҳои рӯи замин паҳн аст.

БАҒАЛТОҚ بغل تاق *кит.* 1. каллапӯш, кулоҳ. 2. чомаи абрешмӣ, қабо.

БАҒАЛШОХ بغل شاخ шоҳаи аз паҳлу рустаи ниҳол ё гулбутта.

БАҒБАҒА بغبغه *аслаи* габгаб.

БАҒДОДӢ بغدادى 1. *марбут ба* Бағдод: аҳли Бағдод. 2. шинохташуда, сохта ё баамаломада дар Бағдод. 3. оҳанге дар мусиқии эронӣ.

БАҒИЯТ ا. بغيت *кит.* анҷоми кори пораво дар ҳаққи касе, бадкорӣ.

БАҒӢ ا. بغى *кит.* 1. нофармонӣ, бейтоатӣ, саркашӣ. 2. бадкорӣ, фасод, ситамкорӣ. 3. зани зинокор, зани нопок.

БАҒЛ ا. بغل *кит.* хаҷири нар, қотири нар.

БАҒЛОБА بغلابه навъи ҳалво, ки аз мағзи бодом бо шакар мепазанд.

БАҒОВАТ ا. بغاوت *кит.* саркашӣ, бейтоатӣ, гарданкашӣ.

БАҒОЗ بغاز *ниг.* фона.

БАҒОЧ بغاج *ниг.* бағоч.

БАҒОЧ بغاج чизу чорае, ки барои ба чое фири-стодан бо роҳи оҳан, ҳавопаймо *ва г.* баста месупоранд; **бағоч кардан** баста супоридани бор (*барои бо роҳи оҳан ё роҳи ҳавоӣ фири-стодан ба чое*).

БАҒОЧКАШОНӢ بغاج كشاني ҳамлу нақли бағоч: аробачаи бағочкашонӣ.

БАҒОЧМОНАК بغاج مانك чои махсус дар мошинҳо, ки одатан мусофирон борҳои худро дар он мегуздоранд.

БАҒОЧХОНА بغاج خانه чои қабул ва нигоҳ доштани бори мусофирон дар истгоҳи роҳи оҳану фурудгоҳҳо, борхона.

БАҒОЯТ بغايت бениҳоят, аз ҳад зиёд, хеле зиёд, беандоза.

БАҒПУР بغپور 1. *кит.* фарзанди худо. 2. *асот.* форсиёни қадим подшоҳи худро бағпур ё фағфур меномиданд.

БАҒРО//БУҒРО т.-м. بغرا 1. *кит.* номи таоме, ки аз риштаҳои дароз-дарози хамир тайёр мекардаанд. 2. хӯриш барои палав, ки аз гӯшт, наҳӯди куфта, равғану зардаи тухм *ва г.* тайёр мешавад.

БАД I بد 1. нохуб, ношоиста, нописандида, беадаб, бетарбия; *муқоб.* хуб, нек, нағз: ахлоқи бад, кирдори бад, нияти бад, одами бад, қасди бад, баду нек; колони бад ба риши соҳибаш (*мақ.*). 2. зишт, ганда, нобоб, номақбул: **бо бад нишинӣ**, **бад шавӣ** (*мақ.*). 3. чихати манфии чизе, манфӣ: **таъсири бад**, **февли бад**; **баҳои бад** баҳои манфӣ, баҳои гайриканоатбахш (*мас., дар имтиҳон*). 4. душвор, вазнин, сахт: **аҳволи бад**, **дарди бад**, **рӯзи бад**, **ҳоли бад**. 5. нохуш, шум: **толеи бад**, **фоли бад**, **хабарни бад**. 6. ногувор, нофорам: **бӯи бад**, **давои бад**, **таъми бад**; **дарди бад-давои бад** (*мақ.*). 7. бадӣ; **бад кардан** бадӣ кардан, кори ношоиста кардан; **обу ҳавон бад** обу ҳавоӣ номусоид; **бад будан** *бо касе* хусумат доштан бо касе, носоз будан бо касе; **бад дидан касеро**, **чизеро** нафрат доштан ба касе чизе; **бад намудан** (*ба назари касе*) зишт, номақбул намоён шудан; **бад шудани кор** ё **ҳоли касе** а) вазнин шудан, рӯ ба бадӣ овардани кор ё аҳволи касе; б) табоҳ шудан, чаток шудани кори касе; **бад набудан** зарар надоштан, аз фоида ҳолӣ набудан: **бад-бад нигоҳ кардан** бо нияти бад ё хашмолудона

нигаристан ба касе, чизе; **чаши** бад чашме, ки гуё нигоҳаш асари бад дорад, чашме, ки чашм-захм мезанад; **чаши бад расидан**; **гумони бад бурдан** бадгумон шудан; **дуои бад кардан** бади касеро хостан, ба касе бадӣ хостан; **бад кардан касеро** касеро ганда карда нишон додан; **ғайбат кардан касеро**; **бо чаши бад нигоҳ кардан** нисбат ба касе тамаъ кардан; ба касе кинаву гараз доштан.

БАД II *بد* *шакли дигари пешоянди* ба, ки бештар дар назм кор фармуда мешавад: **бад-ин**, **бад-он**, **бад-ӯ**.

БАДАВЗОЪ *بداوضاع* 1. он ки ҳолаташ хуб нест, бадҳолат. 2. бадният.

БАДАВИЯТ *ا. بدويت* саҳронишинӣ, бодиянишинӣ, биёбонӣ будан.

БАДАВӢ *بدوى* саҳронишин, бодиянишин, кӯчманчӣ, биёбонӣ.

БАДАВЛАТ *بدولت* давлатманд, доро.

БАДАЛ *ا. بدل* 1. ҳар чизе, ки ҷои чизи дигареро мегирад, иваз. 2. арзиш, қимат; **ба бадали...** а) ба ивази..., ба ҷои..., ба подоши...; б) ба нархи..., ба қимати...; **дар бадали...** а) ба ивази...; б) дар муддати..., дар давоми..., дар байни...; **бадал кардан** иваз кардан, ба ҷои чизе чизи дигаре додан; **бадал шудан (гардидан, гаштан)** табдил ёфтан, мубаддал шудан; **радду бадал шудан** а) аз дасте ба дасти дигаре гузаштани чизе; б) *мач.* гуфта шудан; баҳсу мунозира ба амал омадан. 3. чизи камарзиш, ки ба ҷои чизи боарзише истифода шавад; тақаллуб, бадалкорӣ.

БАДАЛИСОЗӢ *بدلىسازى* сохтани ҷавохироту зеварҳои сохтаву сунъӣ.

БАДАЛИҶОТ *بدليجات* ҷавохирот ва гавҳарҳои сунъӣ.

БАДАЛӢ *بدلى* сохта, сунъӣ; ҷаълӣ, тақаллубӣ, қалбакӣ.

БАДАЛШАВАНДА *بدلشونده* сифати феълии замони ҳозира аз **бадал шудан**; қобили табдил, қобили иваз.

БАДАЛШАВАНДАГӢ *بدلشوندى* хосияти табдил шудан, қобилияти ивазшавандагӣ.

БАДАЛШАВӢ *بدلشوى* исми амал аз **бадал шудан**; табдилёбӣ, ивазшавӣ.

БАДАМАЛ *بدعمل* 1. бадқирдор, бадрафтор. 2. саркаш, нофармон: **аспи бадамал**.

БАДАН *بدن* ҷисми ҳайвон, инсон ба ғайр аз дастҳо, поҳо ва сар; тан, андом.

БАДАНА *بدنه* *тех.* тана, пайкар; **баданаи киштӣ** танаи киштӣ.

БАДАНДАРҮН *بداندرون* бадтинат, бадсиришт, бадзот.

БАДАНДЕШ *بدانديش* 1. касе, ки дар ҳаққи дигарон нияти бад дорад, бадхоҳ, бадният. 2. бадбин, он ки дар ҳаққи дигарон гумони бад дорад, бадгумон. 3. *мач.* душман, хасм.

БАДАНДЕША *بدانديشه* *ниг.* бадандеш.

БАДАНДЕШӢ *بدانديشى* қасду нияти бад доштан, бадхоҳӣ.

БАДАНДОМ *بداندام* он ки қадду қомаи нозебу номутаносиб дорад, бадшакл, безеб.

БАДАНИӢ *بدنى* *мансуб ба* бадан: **ҳаракатҳои баданӣ** варзиши ҷисмонӣ, варзиши бадан.

БАДАНҶОМ *بدانجام* он чи оқибаташ хуб нест, бадоқибат, бадфарҷом.

БАДАР *بدر* берун, хорич (*одатан дар таркиби феълҳо меояд*): **бадар андохтан** бароварда партофтан; **бадар бурдан** гирифта бурдан; раҳонидан, халос кардан (*мас., ҷонро*); **бадар рафтан** баромада рафтан; **аз сар бадар кардан (фикреро)** аз лавҳи хотир дур сохтан фикреро, дигар дар бораи чизе фикр накардан.

БАДАРАҶОТ *بدرجات* хеле зиёд, барзиёд.

БАДАРҒА *بدرغه* касеро ба тариқи ҷазо аз ҷои зисташ ба ҷои дигаре рондан, табъид; **бадарға кардан** рондани касе аз ҷое чун ҷазо: **бадарға шудан** маҳкум ба табъид гардидан.

БАДАРҒАГӢ *بدرغى* *мансуб ба* **бадарға**; дар бадарға будан.

БАДАРҒАШУДА *بدرغهشده* сифати феълии замони гузашта аз **бадарға шудан**; маҳкуми бадарға.

БАДАРД *بدرد* дарднок; дардовар.

БАДАРДХӮРД *بدردخورد* лозим, зарур.

БАДАСЛ *بداصل* бадзот, бадсиришт.

БАДАСТ *بداست* *ниг.* бадаступо.

БАДАСТА بدسته *гуфт.* бо дасти худ, мустакиман, бевосита.

БАДАСТУПО بدستوپا чолок, ўҳдабаро, чобук.

БАДАСТУПОГӢ بدستوپاگى чолокӣ, ўҳдабароӣ, чобукӣ.

БАДАФТ بدافت зиштрӯ, баданом, безеб, баднамо, қарех.

БАДАФЪОЛ بدافعال он ки атвору кирдораш нописанд аст, бадкирдор, бадхӯ.

БАДАХЛОҚ بداخلاق 1. он ки ахлоки зишт ва нописанд дорад, беодоб; *муқоб.* хушахлоқ. 2. бадзот, бадсиришт.

БАДАХЛОҚӢ بداخلاقى амали бадахлок, беодобӣ.

БАДАХТАР بداختر 1. дорои бахту иқболи бад, бадбахт. 2. шум, номуборак; бадтолеъ.

БАДАХТАРӢ بداخترى бадахтар будан, бадбахтӣ.

БАДАХШӢ بدخشي *ниг.* бадахшонӣ.

БАДАХШОНӢ بدخشانى 1. мансуб ба Бадахшон. 2. аҳли Бадахшон; сокини Бадахшон.

БАДАҲД بدعهد паймоншикан, аҳдшикан, бақавли худ ноустувор; ваъдахилоф.

БАДАҲДӢ بدعهدى бадахд будан; паймоншиканӣ, аҳдшиканӣ, бевафой.

БАДАЪМОЛ بداعمال *ниг.* бадамал.

БАДАЪМОЛӢ بداعمالى бадкорӣ, бадкирдорӣ.

БАДБАДРАҚА بدبدرقه мизбоне, ки ба меҳмон баъд аз муддате рӯи хуш нишон надиҳад.

БАДБАНДА بدبنده *кит.* он ки дар вазифаи бандагии хеш бадрафторӣ кардааст.

БАДБАНДАГӢ بدبنديگى *кит.* амал накардан ва ибодат накардан, иҷро накардани вазифаҳои динӣ.

БАДБАХТ بدبخت 1. бадтолеъ, шӯрбахт, сияҳбахт, тирарӯз; *муқоб.* хушбахт. 2. лаънатӣ, шум (*дар мавриди дашном қор мефармоянд*).

БАДБАХТӢ بدبختى бадтолей, бетолей, бадбахт будан, ваъ ва ҳолати бадбахт.

БАДБАХТОНА بدبختانه аз рӯи бадбахтӣ; мутаассифона; *муқоб.* хушбахтона.

БАДБАШАРА بدبشره *ниг.* бадафт.

БАДБИН بدبين 1. он ки ба қасон бо назари бадхоҳона менигарад, бадхоҳ. 2. қасе, ки ба ҳар рӯйдоди зиндагӣ ва ба оянда бо назари бад ва ноумедӣ менигарад ва дунёро пур аз бадбахтӣ, яъс медонад; *муқоб.* хушбин; маъюс, навмед.

БАДБИНӢ بدبينى 1. бад дидан ва напосандидан (*қасеро, чизеро*). 2. пессимизм; *муқоб.* хушбинӣ.

БАДБИНОНА بدبينانه дар ҳолати бадбинӣ, аз рӯи бадбинӣ.

БАДБОТИН بدباطن бадтинат, мунофиқ, баддил.

БАДБУНА بدبنه бадахвол, бадваъз.

БАДБУНӢ بدبنيد 1. суштбунӢ, номустаҳкам, ноустувор (*иморат*). 2. маҷ. бадзот, ноасл.

БАДБУРИШ بدبرش 1. бадбуридашуда, вайрон буридашуда (*либос ва амсоли он*). 2. маҷ. баднамо, бадшакл.

БАДБУРУТ بدبروت 1. марди сермӯйлаб, мӯйлабдароз, калонмӯйлаб. 2. маҷ. бадҳайбат, даҳшатовар (*доир ба одам*).

БАДБӢ(Ӣ) بدبوى 1. он чи бӯи бад дорад, бӯйнок; *муқоб.* хушбӯӣ. 2. маҷ. бад, зишт, қабех; *сухани бадбӯ* сухани қабех, носазо, фухш.

БАДБӢӢ بدبوىى бадбӯ будан, бӯи бад доштан, бӯйнокӣ.

БАДБӢШУДА بدبوشده *сифати феълии замони гузашта аз бадбӯ шудан*; бӯйоварда, гандида, бӯйнок.

БАДВ I а. بدو *кит.* ибтидо, оғоз.

БАДВ II а. بدو *кит., ниг.* бадавият.

БАДВАЗӢ بدوضع 1. бадшакл, зишт. 2. бадҳолат.

БАДВАЗӢӢ بدوضعى 1. бадшаклӣ, зиштӣ. 2. бадҳолатӣ.

БАДВОҲИМА بدواهمه даҳшатнок, мудҳиш, воҳиманок; хавфнок, хатарнок.

БАДГАВҲАР بدگوهر бадасл, бадзот.

БАДГАВҲАРӢ بدگوهرى бадзотӣ, бадниҳодӣ, бадсириштӣ.

БАДГАП بدگپ сахтгап, дуруштгүфтор; тез-забон; дағал.

БАДГАПӢ بدگپي сахтгапӢ, дуруштгүфторӢ; дағалӢ.

БАДГАРД بدگرد 1. он ки роҳравиаш нохуб аст; бадрафтор: **аспи бадгард**. 2. *мач.* бадахлок, бериҳа.

БАДГАШТ بدگشت *ниг.* бадгард.

БАДГАШТӢ بدگشتي *мач.* бадахлокӢ, бериҳагардӢ.

БАДГИЛ بدگل зиштрӯ, бадрӯ, бадсиришт.

БАДГИЛӢ بدگلي бадсириштӢ, зиштрӯӢ, бадрӯӢ.

БАДГИР بدگير 1. газанда, нохост ҳамлақунанда (*мас., саг*). 2. кинаварз, касосгир.

БАДГИРӢ بدگيري кинаварзӢ, кинагирӢ; сахтгирӢ, бадмуомилағӢ (*аз рӯи кина ва штиқому қасос*).

БАДГУВОР بدگوار бадҳазм, ногувор, нофорам, бемаза (*oid ба хӯрок*).

БАДГУЗАРОН بدگذران тангдаст ва камбағал, ки зиндагиаш бад мегузарад.

БАДГУЛӢ بدگلي пурхӯрӢ, носерӢ.

БАДГУМОН بدگمان гумони бад баранда, хаёли бад кунанда, шубҳақунанда, нобовар нисбат ба касе; **бадгумон будан** андешаи нодуруст доштан дар ҳаққи касе, дар бораи касе шубҳа доштан; **бадгумон шудан** аз касе хаёли бад кардан дар ҳаққи касе, аз касе гумони бад бурдан.

БАДГУМОНӢ بدگماني гумони бад бурдан, нобоварӢ, шубҳа кардан; **аз бадгумонӢ баровардан** шубҳаро бартараф кардан.

БАДГУФТОР بدگفتار носазогӯ, бадгӯӣ, баддахон.

БАДГУФТОРӢ بدگفتاري баддахонӢ, бадгӯӣ.

БАДГУҲАР بدگهر *ниг.* бадгавҳар.

БАДГӢ(Ӣ) بدگو(ي) носазогӯ, айбчӯ; гайбатчӣ.

БАДГӢӢ بدگوئي носазогӯӢ, айбгӯӢ, тӯхмат; гайбат; **бадгӯӣ кардан** сухани носазо гуфтаи дар ҳаққи касе, касеро бад кардан.

БАДГӢШТ بدگوش 1. гӯшти талх. 2. он ки заҳми баданаш дер сихат мешавад.

БАДДАРУНӢ بددروني *ниг.* бадзотӢ.

БАДДАҲАН بددهن *ниг.* бадгап.

БАДДАҲАНӢ//БАДДАҲОНӢ بددهني//بددهاني 1. *ниг.* бадгапӢ. 2. *мач.* бе истиҳола ва бе андеша гап задан; шаттоҳӣ намудан.

БАДДИЛ بددل 1. бадгумон, гумонбар, шубҳақунанда; **баддил шудан** гумонбар шудан аз касе, дар ҳаққи касе шубҳа кардан. 2. тарсончак, тарсу, буздил.

БАДДИЛӢ بددلي 1. баддил будан, бадгумонӣ. 2. тарсончакӣ, буздилӣ.

БАДДИМОҒ بددماغ 1. ҳавобаланд, мутақаббир. 2. бадқаҳр, бадчаҳл.

БАДДИМОҒӢ بددماغي 1. баддимог будан; ҳавобаландӣ, кибр, гурур. 2. бадчаҳлӣ, тундхӯӣ.

БАДДИН بددين бадмазҳаб, бадкеш, бадоин; бедин, бемазҳаб.

БАДДИНӢ بدديني бадмазҳабӣ, бадкешӣ; бединӣ, бемазҳабӣ.

БАДДӢЗӢ بددوزي ба тарзи номарғуб ва бесифат дӯхтан.

БАДДӢХТ بددوخت чизи бесифат дӯхташуда; матои дорои дӯхти бад.

БАДЕА ا. بديعه 1. *шакли муаннаси бадеъ*. 2. асари бадеӣ; асари навапардозона.

БАДЕИЁТ ا. بديعيات ادبي. 1. маҷмӯи асарҳои бадеӣ. 2. санъати бадеӣ.

БАДЕИЯТ ا. بديعيت ادبي. яке аз хусусияти асосӣ ва фарққунандаи санъат ва асарҳои бадеӣ аз асарҳои илмист, ки воқеиятро ба таври бадеӣ инъикос мекунад; санъати бадеӣ.

БАДЕӢ بديعي *мансуб ба бадеъ; адабиёти бадеӣ* адш. яке аз соҳаҳои санъат, ки ҳаёт ва ҳаёт тавассути сухан ба тарзи образнок тасвир мешавад; **асари бадеӣ** адш. асаре, ки ба адабиёти бадеӣ мансуб аст; **шаби бадеӣ** шабнишиние, ки дар он шоирон шеърҳои кунанд; **ҳаваскори бадеӣ** иштирокдори дастаи ҳаваскорон, ки бо шеърхонию сурудхонӣ ва намоиш додани дигар навъҳои санъат машғул мешавад.

БАДЕУЛЧАМОЛ *а.* *بدیع الجمال* бағоят хушрӯй, ниҳоят чамил ва зебочехра.

БАДЕҲА *а.* *بدیهه* *адш.* 1. шеър, ки бадохатан ва беомодағӣ, яъне фавран ва ҳозирчавобона гуфта шудааст. 2. суруде, ки аз тарафи зану мард сароида мешавад; **ба тарзи бадеҳа** *ниг.* **бадеҳатан;** **дар бадеҳа** фавран, ҳозирчавобона; бадеҳатан.

БАДЕҲАГҶҶ(Ӣ) *ади.* *بدیهه گوی* шоире, ки бадеҳатан, фавран ва бе тайёрии пешакӣ шеър мегӯяд.

БАДЕҲАГҶҶӢ *ади.* *بدیهه گویی* 1. *адш.* бадеҳатан, фавран ва ҳозирчавобона шеър гуфтан. 2. сурудхонии ду нафар; **бадеҳагҶҶ кардан** суруд хондани ду нафар ба ҷавоби якдигар.

БАДЕҲАНАВОЗ *ниг.* *بدیهه نواز* бадоханавоз.

БАДЕҲАНАВОЗӢ *ниг.* *بدیهه نوازی* бадоханавозӣ.

БАДЕҲАТАН *а.* *بدیهتاً* *адш.* ба таври бадеҳа, фавран, бе тааммул шеър гуфтан ё сурудан.

БАДЕҲАХОН *ади.* *بدیهه خوان* он ки бадеҳа мехонад, сарояндаи бадеҳа (2).

БАДЕҲИЁТ *а.* *بدیهیات* он чи барои дониستاني он хочати фикр кардан нест, он чи дар назари ақл ошкор ва равшан аст (*мас.*, *ду карат ду - чор*).

БАДЕҲӢ *ниг.* *بدیهی* бадеҳиёт; бадеҳист ки... равшан аст, ки..., возеҳ аст, ки....

БАДЕЪ *а.* *بدیع* ҳар чизи нав, тозабаромад; аҷиб, ҳайратангез; **илми бадеъ** илме, ки дар он аз санъатҳои калом ва тарзи ифодаи зебо ва нафис сухан меравад; **каломи бадеъ** *адш.* суханҳои навоварона ва зебо.

БАДЗАБОН *ади.* *بد زبان* бадгап, бадаҳан; носазогӯӣ.

БАДЗАБОНӢ *ади.* *بد زبانی* бадгапӣ; дашномдихӣ, носазогӯӣ, гуфтани суханони талх ва таънаомез.

БАДЗАҲР *ади.* *بد زهر* дорои заҳри зиёд; заҳрдор, заҳрнок (*мас.*, *заҳри занбӯр, пашиша*).

БАДЗАҲРА *ади.* *بد زهره* *кит.* буздил, камчуръат, гарсу.

БАДЗАҲРӢ *ади.* *بد زهری* дорои заҳри зиёд будан; заҳрдорӣ, заҳрнокӣ.

БАДЗИН *ади.* *بد زین* аспе, ки ба хубӣ ром намешавад, зуд зери зин намеравад.

БАДЗО *ади.* *بدزا* он ки бо душворӣ ва саҳтӣ мезояд.

БАДЗОТ *ади.* *بد ذات* 1. бадгавҳар, бадасл, ғайри асил. 2. *маҷ.* муфсид, разил, табаҳкор, паст, дун.

БАДИҚБОЛ *ади.* *بد اقبال* *кит.*, *ниг.* бадбахт 1.

БАДИҚБОЛӢ *ади.* *بد اقبالی* *кит.*, *ниг.* бадбахтӣ.

БАДИЛ *ади.* *بدیل* *кит.*, *ниг.* бадал.

БАД-ИН *ади.* *بدین* *шакли китоби ба ин:* бад-ин минвол, бад-ин шакл.

БАДИШТИҶО *ади.* *بد اشتها* дорои иштиҳои кам, камхӯрок.

БАДӢ *ади.* *بدی* 1. шарр, кори зишт; *муқоб.* неқӣ. 2. нуқсон, айб; хуб набудан. 3. нохушӣ; но-созгорӣ: **аз бадии толеъ;** **бадӢ кардан** а) рафтори нодуруст кардан; муомилаи дурушт кардан; б) зарар расондан ба касе; **ба бадӢ ном баровардан** бадном шудан, шармандаву беобрӯ шудан.

БАДКАЛЛА *ади.* *بد کله* *гуфт.* мағзтиҳӣ, бекалла, бемағз.

БАДКАШ *ади.* *بد کش* аспӣ сустҳаракат, аспӣ саркаш, бадфеъл; **аспӣ бадкаш** – азоби аробакаш (*зарб.*).

БАДКЕШ *ади.* *بد کیش* 1. баддин; бадмазҳаб, бедин, кофир. 2. *маҷ.* бешараф; бадният, бадқасд; бераҳм.

БАДКЕШӢ *ади.* *بد کیشی* 1. баддинӣ, бадмазҳабӣ; бединӣ. 2. *маҷ.* бешарафӣ; бадниятӣ; бераҳмӣ.

БАДКИН//БАДКИНА *ади.* *بد کین*//*بد کینه* кинавар, кинадор, соҳибкина; бадният, бадқасд: **душманни бадкин.**

БАДКИРДОР *ади.* *بد کردار* бадкор, бадамал, бадрафтор, бадхулк.

БАДКИРДОРӢ *ади.* *بد کرداری* бадрафторӣ, бадахлоқӣ.

БАДКИРДОРОНА *ади.* *بد کردارانه* рафтори бадкирдор, бадгавҳарона.

БАДКОМ *ади.* *بد کام* *кит.* бадхоҳ, бадандеш; бадтинат, бадзот.

БАДКОМА *ади.* *بد کامه* душман, ҳасуд, бадхоҳ.

БАДКОР *ади.* *بد کار* *ниг.* бадамал.

БАДКОРА *ади.* *بد کاره* руспӣ, бадкор, фоҳиша.

- БАДКОРАГИ** بَدكارگى амали бадкор, бадкора.
- БАДКОРИ** بَدكارى бадамалӣ; шарорат, бадкор будан.
- БАДКУНИШ** بَدکنش *ниг.* бадкор.
- БАДКУНИШИ** بَدکنشى *ниг.* бадкорӣ.
- БАДҚАВЛ** بَدقول он ки дар қавлу ваъдаи худ ноустувор аст, бадахд.
- БАДҚАВЛИ** بَدقولى ноустуворӣ дар сухан ва ваъдаи худ, бадахдӣ.
- БАДҚАВОҚ** بَدقواق туршрӯ, абус; *муқоб.* кушодарӯ; тундмизоч, бадмизоч.
- БАДҚАВОҚИ** بَدقواقى туршрӯӣ, абусӣ; *муқоб.* кушодарӯӣ.
- БАДҚАВОРА** بَدقواره он ки намуди зохирии зебо надорад, бадрӯ, бадкиёфа.
- БАДҚАВОРАГИ** بَدقوارهگى зиштӣ ва безебии чизе ё касе ба сабаби ноҳамоҳангии чузъҳои баддан.
- БАДҚАДАМ** بَدقدم он ки ба чое қадам гузоштанашро сабаби мусибат ва бадбахтӣ медонанд, шумқадам, номуборак.
- БАДҚАДАМИ** بَدقدمى бадқадам будан, шумқадаммӣ.
- БАДҚАЛБ** بَدقلب баддил, бадниҳод, бадсиришт.
- БАДҚАЛБИ** بَدقلبى баддилӣ, бадниҳодӣ, бадсириштӣ.
- БАДҚАСД** بَدقصد бадандеш, бадният; қасосгиранда.
- БАДҚАСДИ** بَدقصدى бадандешӣ, бадхоҳӣ, бадниятӣ.
- БАДҚАСДОНА** بَدقصدانه бо нияти бад, аз рӯи бадхоҳӣ, муғризна.
- БАДҚАХР** بَدقهر пурхашм, ғазабнок; бадчаҳл; бадқаҳр шудан оташин шудан, хашмгин шудан, ба ғазаб омадан.
- БАДҚАХРИ** بَدقهرى хашмгинӣ, оташинӣ.
- БАДҚАХРОНА** بَدقهرانه дар ҳолати оташинӣ, бо хашму ғазаб.
- БАДҚИЁФА** بَدقيافه *ниг.* бадафт.
- БАДҚИЁФАГИ** بَدقيافگى бадқиёфа будан, зиштрӯӣ.

- БАДҚИЛИҚ** بَدقلىق он ки феълу атвораш нописанд аст, бадхӯ.
- БАДҚИЛИҚИ** بَدقلىقى рафтори носозгор ва нописанд.
- БАДҚИМОР** بَدقمار қаллоб дар қиморбозӣ; ғирром.
- БАДҚИМОРИ** بَدقمارى *исми амал аз бадқимор* будан; тақаллубкорӣ.
- БАДЛАГОМ** بَدلگام *ниг.* бадлаҷом.
- БАДЛАГОМИ** بَدلگامى *кит.* саркашӣ, тавсанӣ.
- БАДЛАХҶА** بَدلهجه он ки хуб сухан гуфта наметавонад, баддаҳон, бадзабон.
- БАДЛАҶОМ** بَدلجام аспӣ саркаш, ромнашаванда.
- БАДМАЗА** بَدمزه бадтаъм, ноговор, бадмазок.
- БАДМАЗАГИ** بَدمزگى бадтаъм будан, мазаи ноговор доштан.
- БАДМАЗОҚ** بَدمذاق *ниг.* бадмаза.
- БАДМАЗҶАБ** بَدمذهب *ниг.* бадкеш.
- БАДМАЗҶАБИ** بَدمذهبي *ниг.* бадкешӣ.
- БАДМАНЗАР** بَدمنظر нозебо, бадшакл, баднамо, ситорахунук.
- БАДМАНЗАРИ** بَدمنظرى баднамоӣ, бадрӯӣ.
- БАДМАНИШ** بَدمنش *кит.* 1. бадсиришт, бадниҳод. 2. *маҷ.* бадфикр, бадақида.
- БАДМАНСАБ** بَدمنصب он ки бо мансабу мақоми худ мағрур бошад ва бо зердастон ва атрофиён тундхӯӣ ва бадрафторӣ кунад.
- БАДМАОШ** بَدمعاش *кит.* 1. он ки маишати ӯ бад аст, зиндағониаш танг аст, рӯзгораш саҳт аст. 2. бадрафтор, фосик.
- БАДМАОШИ** بَدمعاشى *кит.* 1. бадмаош будан, тангии рӯзгор. 2. бадрафторӣ, фосикӣ.
- БАДМАРД** بَدمرد ночавонмард, номард, бадкор.
- БАДМАРДИ** بَدمردى ночавонмардӣ, бадкорӣ.
- БАДМАСИР** بَدمسير маҳалле, ки масири расидан бо он пурпечухам ва роҳҳои душворгузар дорад.
- БАДМАСТ** بَدمست 1. касе, ки дар мастӣ ғавго ва арбада мекунад, касе, ки хангоми мастӣ

харза мегӯяд. 2. майзада.

БАДМАСТӢ *بدمستی* 1. амали бадмаст; мастигарии доимӣ, ғавго ва чанчол хезондан дар холати мастӣ. 2. майзадагӣ.

БАДМАҲЗАР *بدمحضّر* *кит.* бадният, бадмизоч.

БАДМЕҲР *بدمهر* *кит.* номехрубон, бемеҳр, бемуҳаббат.

БАДМЕҲРӢ *بدمهری* *кит.* бемеҳрӣ, номехрубонӣ.

БАДМИЗОҶ *بدمزاج* тундхӯ, бадхулк.

БАДМИНТОН *англ.* *бодментан* *варз.* бозие, ки ду кас бо ракетка тӯбчаи тӯрдор (волан)-ро ба тарафи якдигар аз болои тӯр ҳаво медиҳанд.

БАДМИНТОНБОЗ *بدمنتان باز* бозигари бадминтон: **мусобиқаи бадминтонбозон.**

БАДМИНТОНБОЗӢ *بدمنتان بازی* 1. бозии бадминтон. 2. *мансуб ба бозии бадминтон;* машғулияти бадминтонбозон.

БАДМУОМИЛА *بدمعامله* 1. касе, ки дар додугирифт рафтори нодуруст мекунад; фиребгар. 2. дағал, дурушт, бадрафтор.

БАДМУОМИЛАГӢ *بدمعاملگی* 1. нодурусткорӣ дар додугирифт ва савдо, чатоқкорӣ. 2. дағалӣ, дуруштӣ.

БАДМУОШИРАТ *بدمعاشرت* он ки усул ва одоби муоширатро риоя намекунад, безътино ба одоби рафтор.

БАДМУР *بدمر* сахтҷон, чонсахт, касе ё чизе, ки ба сахтӣ чон медиҳад.

БАДНАЖОД *بدنژاد* бадасл, бадзот.

БАДНАЗАР *بدنظر* *ниг.* бадчашм.

БАДНАҚШ *بدنقش* дорои нақшу нигори безеб.

БАДНАМО *بدنما* безеб, бадафт, бадшакл, зишт, ситорахунук.

БАДНАМОӢ *بدنمای* безебӣ, бадафтӣ, зиштӣ, хунукбашарагӣ, бадшаклӣ.

БАДНАМУД *بدنمود* *ниг.* баднамо.

БАДНАФАС *بدنفس* *маҷ.* шахсе, ки нафаси хунук мекунад; шумпай, наҳсовар.

БАДНАФС *بدنفس* пурхӯр, носерам; чашм-гурусна, ҳарис.

БАДНАФСӢ *بدنفسی* пурхӯрӣ, носерамӣ; чашм-гуруснагӣ, ҳарисӣ.

БАДНАӢЛ *بدنعل* ҳайвони саркашиқунанда ҳангоми задани наӢл

БАДНАӢЛӢ *بدنعلی* саркашӣ кардани ҳайвони боркаш, аспу хар ҳангоми наӢлзани.

БАДНИҲОД *بدنهاد* бадасл, бадтинат, пастфитрат, бадзот.

БАДНИҲОДӢ *بدنهادی* бадаслӣ, бадтинатӣ, пастфитратӣ, бадзотӣ.

БАДНИЯТ *بدنیت* бадқасд, бадандеш; бадхоҳ.

БАДНОМ *بدنام* ба бадӣ машхургардида; беобрӯ, расво, бешараф; **бадном кардан (намудан)** номи касеро ба бадӣ баровардан, беобрӯ (расво, беномус) кардан.

БАДНОМӢ *بدنامی* беобрӯӣ, расвоӣ, бешарафӣ.

БАДНОМКУНӢ *بدنام کنی* *исми амал аз бадном кардан;* номи касеро ба бадӣ баровардан.

БАДО *بدا* барои баёни таассуф ва дарег дар бораи шахсе, ки ба вазъи нохуш дучор шудааст, гуфта мешавад.

БАДОАТ *ا. بداعت* *ниг.* бидоят.

БАДОБУҲАВО *بدآبوهوا* ҷое, ки обу ҳавои хуб надорад; *муқоб.* **хушобуҳаво.**

БАДОВАТ *ا. بداو* бидавӣ будан, саҳронишинӣ, биёбонгардӣ.

БАДОВОЗ *بدآواز* он ки садои нофорам дорад, нохушовоз.

БАДОҶ *بداغ* *бот.* дарахтча ва буттаи зинатӣ, ки дорои гулҳои хӯшагини хурду реза буда, мевай баъзеи онҳо хӯрданбоб аст.

БАДОДАТ *بدعادت* *кит.* 1. он ки дорои одати зишт аст. 2. *маҷ.* инчиқ; эрка.

БАДОЕЪ *ا. بدایع* *ҷ.* бадъ.

БАДОИН *بدآیین* он ки рафтори шоиста надорад, гумроҳ, кофир, баддин.

БАДОҶОЗ *بدآغاز* 1. он ки хилқаташ ё қисматаш гӯё аз ибтидо бад будааст, бадбахт, бадқисмат. 2. коре, ки аз ибтидо бад шурӯшуда бошад.

БАДОМАД *بدآمد* нохушоянд ва ногувор; *муқоб.*

хушоянд.

БАДОМЕЗ *بادمیز* он ки рафтору кирдори некро ба рафтору кирдори бад меомезад, бадзот.

БАДОМЎЗ *بادآموز* 1. он ки омӯхтаи корҳои бад аст, бадхӯ; шахси нодуруст тарбиятёфта. 2. ёддихандаи корҳои бад ва ношоиста.

БАДОМЎЗӢ *بادآموزی* омӯзиш додани корҳои бад ва ношоиста, рафтори нодуруст ва гайриахлоқӣ.

БАДОМЎХТА *بادآمخته* 1. *ниг.* бадомӯз. 2. ба ягон чизи бад одаткарда.

БАД-ОН *بدان* *шакли китоби ба он.*

БАДОРКАШӢ *بدارکشی* *исми амал аз ба дор кашидан, ба дор овехтан.*

БАДОҲА *а.* *بداهه* ба зеҳн омадани андеша, шеър ё унсури хунари ба фикру омодагӣ ва ногаҳонӣ, бадеҳа.

БАДОҲАНАВОЗ *بداهه نواز* навозандаи ягон порчаи мусиқӣ ба андеша ва омодагии пешакӣ.

БАДОҲАНАВОЗӢ *بداهه نوازی* навохтани як порчаи мусиқӣ ба омодагии пешакӣ.

БАДОҲАПАРДОЗ *بداهه پرداز* дорои истеъдоди худодод, ки ба доштани дониши пешакӣ аса-ри хунарии хуберо ба вучуд меорад: **шоирӣ бадоҳапардоз.**

БАДОҲАСАРО *بداهه سرا* шоире, ки ба омодагии пешакӣ шеъре эҷод мекунад.

БАДОҲАСАРОӢ *بداهه سرایی* сурудани шеър ба андеша ва омодагии пешакӣ.

БАДОҲАСОЗ *بداهه ساز* *ниг.* бадоҳапардоз.

БАДОҲАТ *а.* *بداهت* 1. *кит.* ногоҳ пайдо шудан. 2. ба андеша сухан гуфтан, бидуни тааммул гуфтан ва навиштан.

БАДОҲАТАН *а.* *بداهتاً* *ниг.* бадеҳатан.

БАДОҲАХОН *بداهه خوان* хонандаи ягон порчаи шеърӣ ба омодагӣ ва машқи пешакӣ.

БАДОҲАХОНӢ *بداهه خوانی* *исми амал аз бадоҳахон.*

БАДОШТ *بداشت* ҳар чизи зиёд умрбинанда, бобақо, дерпой, устувор, доштнок, бодавом: **матон бадост.**

БАДОШТӢ *بداشتی* бадост будан, доштнокӣ.

БАДПАЙВАНД *بدپیوند* он ки дар дӯстӣ ва муошират пайванду рағбати хуб надорад.

БАДПАЙМОН *بدپییمان* *ниг.* бадахд.

БАДПИСАНД *بدپسند* 1. мушкилписанд. 2. он ки барои дигарон бадӣ мехоҳад, писанднаку-нанда.

БАДПҶШОК *بدپوشاک* он ки сару либоси бад мепӯшад.

БАДР *а.* *بدر* 1. моҳи пурра, моҳи тамом, моҳи чордах-понздаҳрӯза. 2. *маҷ.* рӯи зебо; **бадри мунир** а) моҳи пурраи тобон, моҳи мунаввар; б) *киноя аз махбубаи соҳибҷамол.*

БАДРА *а.* *بدره* *кит.* халтаи пул, пулхалта, ҳамён (-и пули танга).

БАДРАВ *а.* *بدر* 1. бадрафтор, бадроҳ; **чорпои бадрав.** 2. *маҷ.* номусоид, номувофик.

БАДРАГ *а.* *بدرگ* бадзот, ноасл; бадтинат, наст; **бадраги якраҳа** гарданшах, гапнодаро.

БАДРАГӢ *بدرگی* бадзотӣ, бадчинсӣ.

БАДРАҚА *а.* *بدرقه* 1. раҳнамо, роҳбалад (-и корвон). 2. мушояаткунанда дар сафар, ҳамроҳ, ҳамсафар. 3. посбон, ниғаҳбон, қаровул.

БАДРАНГ *а.* *بدرنگ* чизе, ки дорои ранги бад аст, баднамуд.

БАДРАФТОР *а.* *بدرفتار* он ки муомилаи нек надорад, дағал.

БАДРАФТОРӢ *بدرفتاری* бадмуомилагӣ; беодобӣ: **бадрафторӣ қардан.**

БАДРАШК *а.* *بدرشک* саҳт рашкбаранда, бисёр рашкнок.

БАДРАШКӢ *بدرشکی* саҳт рашкбаранда будан, ниҳоят рашкнок будан.

БАДРАШКОНА *а.* *بدرشکانه* аз рӯи бадрашкӣ, саҳт рашк бурда.

БАДРАӢӢ/БАДРОӢ *بادرای/بدرای* *ниг.* бадан-деш.

БАДРЕХТ *а.* *بدریخت* бадқиёфа, дорои намуди зохирии нохушоянд.

БАДРЕХТӢ *بدریختی* зоҳир ва қиёфаи нохушо-янд доштан, баднамуд.

БАДРЕША بدریشه он ки асл ва насаби дуруст надорад, бадасл, баднажод.

БАДРИКОБ بدرکاب *кит.* 1. он ки сахт савори асп мешавад. 2. чорпои бадрав.

БАДРИКОБӢ بدرکابی бадрикоб будан, саркаш будан.

БАДРОЙ بدرای *ниг.* бадандеш.

БАДРОЙӢ بدرایی бадандешӣ, бадхоҳӣ, душманӣ.

БАДРОМ بدرام ҳайвоне, ки ба осонӣ ром намешавад, саркаш.

БАДРОҲ بدراه 1. аспе, ки рохгардиаш хуб нест, бадрав. 2. ба роҳи хато афтода; бадахлок, гандагард.

БАДРОҲӢ بدراهی дар роҳи хато рафтан; бадахлокӣ.

БАДРУД بدرود *ниг.* падруд.

БАДРӮ(Ӣ) بدروی он ки рӯи нозебу хунук дорад, бадафт, безеб, бадбашара; *муқоб.* хушрӯӣ.

БАДРӮЗ بدروز бадбахт, сиёҳбахт, бадтолей, бадрӯзгор.

БАДРӮЗГОР بدروزگار бадбахт, сиёҳбахт, тирарӯз.

БАДРӮЗГОРӢ بدروزگاری бадрӯзӣ, бадбахтӣ, тирарӯзӣ.

БАДРӮЗӢ بدروزی бадбахтӣ, тирарӯзӣ, бадрӯзгорӣ.

БАДРӮӢ بدروئی 1. бо дигарон бо зиштиву нописандӣ рафтор кардан, бадрафторӣ. 2. безебӣ, бадафтӣ; *муқоб.* хушрӯӣ.

БАДСАДО بد صدا дорои садо ва овози нофорам ва нохушојанд.

БАДСАЛИҚА بد سلیقه 1. бадтабиат, бадсиришт, пастсалиқа. 2. он ки дар коре салиқаи хуб надорад, бадзавк; *муқоб.* хушсалиқа; **шоири** бадсалиқа шоири тарзи ифода ва услуби баёнаш бад.

БАДСАР بد سر бадрафтор, носозгор.

БАДСАРӢ بد سری бадрафторӣ, носозгорӣ.

БАДСИГОЛ بدسگال бадхоҳ, душман, бадандеш.

БАДСИГОЛӢ بدسگالی бадсигол будан, бадандешӣ, бадхоҳӣ; душманӣ.

БАДСИМО بدسيما *ниг.* бадкиёфа.

БАДСИРАТ بدسیرت бадтинат, бадкирдор.

БАДСИРАТӢ بدسیرتی бадтинатӣ, бадкирдорӣ.

БАДСИРИШТ بدسرشت бадтинат, бадниҳод, бадзот.

БАДСИРИШТӢ بدسرشتی бадзотӣ, бадниҳодӣ.

БАДСИФАТ بدصفت сифатан паст, пастсифат: махсулоти бадсифат баровардан, бадсифат таъмир кардан.

БАДСИФАТӢ بدصفتی бадсифат будан, пастсифатӣ.

БАДСИЯР بدسیر *ниг.* бадсират.

БАДСОБИҚА بدسابقه он ки пешинаи хуб надорад ва мардум ӯро ба бадӣ мешиносанд.

БАДСОЗ بدساز 1. носозгор, номувофик. 2. он ки бо ҳеч кас созгору мувофик нест, бадрафтор.

БАДСОЗӢ بدسازی бадсоз будан, бадрафторӣ, бадсулуқӣ.

БАДСОХТ بدساخت аз ҷиҳати сохт баду безеб.

БАДСОХТАГӢ بدساختگی носозгорӣ.

БАДСУЛУК بدسلوک бадрафтор, гандагард.

БАДСУЛУКӢ بدسلوکی бадрафторӣ, бадкирдорӣ, беадабӣ.

БАДСУРАТ بدصورت бадшакл, бадафт, бадандом; нозеб, зиштрӯӣ.

БАДСУХАН بدسخن *ниг.* бадгап.

БАДТАН بدتن кабеҳҷусса, бадандом.

БАДТАНӢ بدتنی бадандомӣ.

БАДТАЪМ بدطعم чизе, ки таъми нохуш дорад, ногувор, нофорам.

БАДТАЪМӢ بدطعمی ба таъм ногувор (нофорам) будан, бемазагӣ.

БАДТИНАТ بدطینت бадхӯ, бадзот, бадсиришт.

БАДТИНАТӢ بدطینتی бадзотӣ, бадсириштӣ.

БАДТОЛЕЙ بدطالعی бадбахтӣ, шӯрбахтӣ, бетолей.

БАДТОЛЕӢ بدطالع бадбахт, сияҳбахт, шӯрбахт,

- бетолё.
- БАДФАРЧОМ** بدفرجام он чи анҷом ва оқибаташ неқ нест: **бахти бадфарҷом**.
- БАДФЕЪЛ** بدفعل бадхӯ; дуруштмуомила; бадқаҳр, бадхашм.
- БАДФЕЪЛӢ** بدفعلى бадхӯӣ, бадқаҳр, бадхашмӣ.
- БАДФИКР** بدفكر бадандеша; он ки дар бораи касе ё чизе фикру ақидаи бад дорад.
- БАДФИТРАТ** بدفطرت бадсират, бадсиришт, бадниҳод, пастфитрат.
- БАДХАЁЛ** بدخيال *ниг.* бадгумон.
- БАДХАЁЛӢ** بدخيالى *ниг.* бадгумонӣ.
- БАДХАРЧ** بدخرج исрофкор, он ки харчи зиёд мекунад, ғайрисарфачӯ.
- БАДХАТ** بدخط 1. он ки ҳусни хат надорад ва бе-зеб менависад; *муқоб.* **хушхат**. 2. бо хати бад навишташуда, ноҳоно: **дастнависи бадхат**.
- БАДХАТӢ** بدخطى 1. бадхат будан, ҳусни хат надоштан. 2. бо хати баду ноҳоно навишта шудан.
- БАДХАШМ** بدخشم хашмгин, бадқаҳр, ғазабнок, оташин, ғазаболуд; **бадхашм шудан** хашмгин шудан, ба ғазаб омадан.
- БАДХАШМӢ** بدخشمى хашмгинӣ, бадқаҳрӣ, оташинӣ.
- БАДХАШМОНА** بدخشانه аз рӯи бадхашмӣ, бадқаҳрона, хашмгинона, ғазаболудона.
- БАДХИМ** بدخم *кит.* дарде, ки дармони он душвор аст, бештар дар бораи бемориҳои саратонӣ гӯянд; *муқоб.* **хушхим**.
- БАДХИСЛАТ** بدخصلت *ниг.* бадхисол.
- БАДХИСОЛ** بدخصال бадхислат, бадтабиат; бадрафтор.
- БАДХОБ** بدخواب он ки хобаш нороҳат ва беҳаловат бошад, ё сабабе беҳобӣ мекашад; касе, ки хобҳои парешон мебинад.
- БАДХОБӢ** بدخوابى бадхоб будан, бадхоб шудан.
- БАДХОН** بدخوان 1. талабае, ки бо баҳои бад меҳонад. 2. хате, ки хондани он душвор аст: **хати бадхон**.
- БАДХОНӢ** بدخوانى 1. дар хондани матне ба иштибоҳ роҳ додан, ғалат хондан. 2. бадхон будан, ноҳоноӣ.
- БАДХОҲ** بدخواه он ки ба одамон бадӣ меҳақад (*аз рӯи хусумат, рақобат, ҳасад ва ғ.*), бадандеш; *муқоб.* **неқхоҳ**.
- БАДХОҲӢ** بدخواهى бадандешӣ, душманӣ, адоват.
- БАДХОҲОНА** بدخواهانه ғайридӯстона, душманона, бадандешона.
- БАДХУЛҚ** بدخلق он ки хулқу одати бад дорад; бадрафтор, бадмуомила; дағал.
- БАДХУЛҚӢ** بدخلقى бадрафторӣ, бадмуомилагӣ; дағалӣ.
- БАДХӮ(Ӣ)** بدخوى(ى) бадхулқ, тундмизоҷ; чангара, чанҷолӣ.
- БАДХӮӢ** بدخوىى феълу хӯи бад доштан, тундмизоҷӣ.
- БАДХӮР** بدخور бемаза, бадтаъм, ба хӯрдан ногувор.
- БАДҲАВО** بدخوا 1. қое, ки ҳавояш дам, вазнин ва вайрон аст: **хонаи бадҳаво**. 2. *маҷ.* ҳавобаланд, даҳанкалон, калонгир; ботакаббур.
- БАДҲАВОӢ** بدخواى 1. дамӣ ҳаво, ғализу вайрон будани ҳаво. 2. *маҷ.* ҳавобаландӣ, даҳанкалонӣ, калонгирӣ; мағрурӣ.
- БАДҲАЗМ** بدھضم хӯроке, ки ба душворӣ ҳазм мешавад.
- БАДҲАЗМӢ** بدھضمى ба душворӣ ҳазм кардани хӯрок, вайронии қувваи ҳозима.
- БАДҲАЙАТ** بدھيئت дорои намуди зоҳирии бе-зебу номутаносиб.
- БАДҲАЙБАТ** بدھيبت даҳшатовар, ваҳмангез; воҳиманок.
- БАДҲАЙБАТӢ** بدھيبتى бадҳайбат будан; воҳиманокӣ, ваҳмангезӣ.
- БАДҲАЙБАТОНА** بدھيبتانه бо намуди бадҳайбат.
- БАДҲИҶОБ** بدحجاب он ки пӯшиши зоҳирии худро хуб нигоҳ намедорад.
- БАДҲИҶОБӢ** بدحجابى бадҳиҷоб будан, ҳиҷоб-

ро риоя накардан.

БАДҲОЛ بدحال 1. бехол, аз ҳол рафта. 2. ба ҳолати бад афтода, афтодаҳол, бечора.

БАДҲОЛАТ بدحالات 1. дорои намуди нохушоянд, безеб. 2. бо вазъ ва ҳолати нохушоянд.

БАДЧАШМ بدچشم 1. он ки гӯё чашми шум дорад ва аз нигоҳи ӯ зиён мерасад. 2. маҷ. марде, ки ба занҳо бо назари шаҳвонӣ мениград.

БАДЧАШМӢ بدچشمي 1. бадчашм будан. 2. маҷ. чашми тамаъ доштан, тамаъкорӣ, аз рӯи шаҳват нигоҳ кардан.

БАДЧАҲЛ بدجهل одами зуд оташиншаванда, бадқаҳр.

БАДЧАҲЛӢ بدجهلي бадчаҳл будан, оташинӣ.

БАДЧАҲЛОНА بدجهلانه бадқаҳрона, бо қаҳр газаб.

БАДЧИЛАВ بدجلو аспе, ки савор шудан намемонад, бадфеъл, саркаш.

БАДЧИНС بدجنس бадзот, бадниҳод; паст, фурӯмоя, дун.

БАДЧИНСӢ بدجنسي бадзотӣ, бадниҳодӣ, пастӣ, фурӯмоягӣ.

БАДШАКЛ بدشكل бадафт, баднамуд, дорои сурати нозеб.

БАДШАКЛӢ بدشكلي бадафтӣ, зиштрӯй.

БАДШИОР بدشعار бадрасму оин, бадтабиат, бадсират.

БАДШУГУН بدشگون он ки ё он чи, ки дар оянда ҳодисаи номубораке ба вучуд меорад; шумном, бадгом, бадқадам, шумқадам.

БАДШУГУНӢ بدشگوني бадшугун будан, наҳсӣ, шумӣ.

БАӢЗ *a.* بياض 1. сафедӣ; **баӢзи гардан** сафо ва сафедии гардан. 2. когази нонавишта, когази сафед. 3. *адш.* дафтаре, ки дар он шеърҳои тоза ва гузидаи як ё чанд шоир чамъ оварда шудааст; маҷмӯаи ашъор.

БАӢН *a.* بيان 1. изҳор, гуфтор; **чизе, ки аӢн аст, чӣ ҳочат ба баӢн аст** (*зарб.*). 2. шарҳ, ташреҳ; **баӢни аҳвол.** 3. сухани фасеҳ; каломии бадеъ; **аломати баӢн** *грам.* аломати китобат – ду нуқтаи болои ҳам, ки пеш аз баӢни матлабе ё

нақли сухани касе гузошта мешавад; **тарзи баӢн** *адш.* тариқ ва усули гуфтор ва навишти нависанда; **баӢн кардан** (**намудан**) изҳор кардан, гуфтан; **нақл кардан**; **баӢн шудан** (**ёфтан**) гуфта шудан, зикр ёфтан, сухан рафтан.

БАӢНИЯ بيانيه 1. иттилоия, навишта ва хабари расмӣ; аз тарафи созмоне, идорае ё шахси масъуле. 2. *грам.* хели муайянкунанда, ки бо исмҳои ифода ёфта, муайяншавандаро аз ягон ҷиҳат эзоҳ медиҳад: **бобои Карим, Салими садқора; устод Айнӣ, Ҳасани аробакаш.**

БАӢНКУНАНДА بيانکننده *сифати феълии замони ҳозира аз баӢн кардан*; изҳоркунанда.

БАӢННОМА بياننامه варақа ё эълумияе, ки дар он маром ва мақсади ҳизб ё ҳукумате шарҳ дода шудааст, изҳорнома, декларатсия.

БАӢНОТ *a.* بيانات 1. ҷ. **баӢн.** 2. изҳорот, ахбор; эзоҳот.

БАӢТ I بيات *мус.* номи яке аз шӯъбаҳои мақомҳои «Шашмақом».

БАӢТ II بيات :**нони баӢт** нони шабина; нони шабмондаи обаш гурехта.

БАЖ//БУЖ بژ *кҳн.* гардана, ағба.

БАЗ(З) *a.* بز чома, қумош, катон ва матоъҳои ғайриабрешимӣ, газвор.

БАЗА *фр.* بزه *ниг.* пойгоҳ.

БАЗАЛТ *лот.* بزلт *геол.* чинси кӯҳии вулқонӣ, ки ҳамчун ашё дар сохтмон кор фармуда мешавад.

БАЗАРБА بضرابه *ниг.* бозарба.

БАЗАҲ بزه *кит., ниг.* гуноҳ, хато.

БАЗАҲГАР بزهگر *кит., ниг.* гунаҳгор, хатокор.

БАЗАҲКОР بزهكار *ниг.* гунаҳгор, хатокор.

БАЗАҲКОРӢ بزهكاري *ниг.* гунаҳгорӣ, хатокорӣ.

БАЗЕБ بزيب 1. зебо, хушрӯй. 2. зебанда; шинам; **базеб кардан** (**намудан**) зинат додан; зебо кардан.

БАЗЕБӢ بزيبی 1. зебой, хушрӯй. 2. зебандагӣ, шинамӣ.

БАЗЗОЗ *a.* بزّاز газворфурӯш, матоъфурӯш.

БАЗЗОЗӢ بزّازي *кит.* 1. шугл ва амали баззоз. 2. ҷои газворфурӯшӣ; **растан баззозӣ.**

БАЗЗОЛ *а.* بَدَال *кит.* бисёр базлқунанда; бахшанда, сахӣ.

БАЗИН *а.* بزين *кит.*, *ниг.* вазон, вазанда.

БАЗИС *ю.* بزيس *ниг.* зербино.

БАЗЛ *а.* بذل *кит.* бахшидан, додан; бахшиш, ато.

БАЗЛА *а.* بزله латифа, аския, ҳазлу шӯхӣ.

БАЗЛАГҶ(Ҷ) *(й)* بزله گويى латифагӯӣ, аскиягӯӣ; одами шӯхтабӯ хушгап.

БАЗЛАГҶҶ *гӯӣ* بزله گويى латифагӯӣ, аскиягӯӣ.

БАЗЛАХОНӢ بزله خوانى латифагӯӣ, суҳанҳои шӯхиомез гуфтан, аскиягӯӣ.

БАЗМ *бзм* зиёфате, ки ба муносибати ягон воқеаи хурсандибахш (*тӯӣ ва г.*) бо иштироки ҳофизон, раққосон ва созандагон ороста мешавад; маҷлиси айшу тараб; **базм қардан** (**оростан**) базм ташкил қардан; **базми дойрагӣ** базме, ки ба он ғайр аз одамони даъватӣ ҳар кас, ки садои дойраро шунавад, барои мусиқӣ шунидан омада метавонад; **базми кунҷорагӣ** базми бузург (*дар Бухорои пештара*); **базми хонагӣ** базме, ки барои доираи маҳдуд дар хонаи яке аз иштироккунандагони он ташкил мешавад; **базми хоса** базме, ки барои шахсони алоҳида ороста мешавад; маҷлиси рақсу суруд, ки барои доираи танги ҳаводорон барпо мегардад; **базми ҷамоатӣ** базме, ки бо иштироки умум гузаронида мешавад; **базми ҷамшедӣ** базми бисёр пурдабдабаву бошукӯҳ.

БАЗМА *бзм* як гӯшаи базмгоҳ.

БАЗМАК *бзм* *шакли тасғири* базм.

БАЗМАФРҶЗ *бзм* *афроз* он ки бо зебой, хушсуҳанӣ ва дилрабоии худ маҷлису базмхоро орову зинат медиҳад.

БАЗМГАРД *бзм* *گرد* шахсе, ки тӯӣ ба тӯӣ, базм ба базм гаштанро дӯст медорад.

БАЗМГАРДӢ *бзм* *گردى* дар базмҳо гаштан, ба базмҳо рафтан.

БАЗМГАҲ//БАЗМГОҲ *бзм* *گاه* *бзм* *گاه* ҷои базм, маҳалли айшу нӯш, зиёфатгоҳ.

БАЗМДҶСТ *бзм* *دوست* дӯстдори базм, дӯстдори айшу тараб.

БАЗМӢ *бзм* *بزمى* базмгард, базмдӯст.

БАЗМНИШИН *бзм* *نشين* дар базм ширкаткунанда, иштирокдори базм.

БАЗМОВАРД *бзм* *آورد* *хӯр.* хӯроке, ки аз гӯшту тухми мурғ ва сабзӣ омода мешавад.

БАЗМОРО *бзм* *آرا* он ки базмро метафсонад; маҷлиси.

БАЗМОРОӢ *бзм* *آرائى* маҷлиси, базмро тафсондан.

БАЗМСОЗ *бзм* *ساز* 1. тайёркунандаи базм. 2. маҷ. шод, хурсанд, хушҳол.

БАЗМТАЛАБ *бзм* *طلب* талабгори базм, хоҳони базм, базмдӯст.

БАЗМХОНА *бзм* *خانه* хонае, ки дар он базм барпо мегардад, зиёфатхона.

БАЗОНА *бзм* *بزانه* вазанда.

БАЗР *а.* بذر *кит.* тухм, дона.

БАЗРАФШОН *бзм* *بذرافشان* 1. тухмафшон, донакор, тухмпӯш. 2. маҷ. деҳқон.

БАЗРУЛБАНЧ *а.* بذرالبنج *кит.*, *ниг.* бангдона.

БАЗҶР *бзм* *بزور* 1. бо азобу машаққат, ба душворӣ: **базҶр қадам задан**. 2. маҷбуран, аз рӯи маҷбури, аз рӯи ночорӣ; **базҶр-базҶр нолидан** ба азоб ва бо овози паст нола қардан.

БАЗҶРӢ *бзм* *بزورى*: **базҶрӣ баста мондан** *гуфт.* як навъ қарда баста мондан, ба душворӣ баста мондан.

БАИБО *бзм* *بها* 1. мулоҳизакор, эҳтиёткор. 2. шармгин, боҳаё.

БАИД *а.* بعيد *кит.* дур; *муқоб.* наздик.

БАИДУЛҶАВР *а.* بعيدالغور *кит.* чуқур, амиқ, жарф; чуқурии воҳиманок.

БАИДУЛҶИҚР *а.* بعيدالفكر *кит.* дурандеш, пешбин; мулоҳизакор, бохирад.

БАИЗЗАТ *бзм* *بعزت* *ниг.* боиззат.

БАИНСОҶ *бзм* *بہانصاف* *ниг.* боинсоф.

БАӢ-БАӢ *бзм* *بي بي* *нидо* ваҳ-ваҳ, ҳай-ҳай (*бо аломати таҳсин ва тааҷҷуб*).

БАӢГОРА *бзм* *بيغاره* *кит.* маломат, нақӯшиш, сар-

заниш, таъна, мазамат.

БАЙГУЛА *بيغوله* *кит.* 1. гӯша, кунҷ, канора. 2. бeрoхa.

БАЙГУЛАНИШИН *بيغوله‌نشين* гӯшанишин, хa-рoбaнишин.

БАЙДАҚ *بيدق* *муарраби* пиёда, мӯхра дар бoзи шoҳмoт.

БАЙДО(Ъ) *ا. (.)بيدا* *кит.* чӯл, биёбон.

БАЙЁЪ *а. بيع* байъкунанда, даллол.

БАЙЗА *а. بيضه* *кит.* 1. тухм; тухми мург. 2. кулохи чангӣ, кулоххӯд, тoскулoх.

БАЙЗАВӢ *بيضوى* *ниг.* байзамонанд.

БАЙЗАҚ *а. بيزق* *кит.* 1. *ниг.* байдақ. 2. рохнамо дар сафар, рохбалад.

БАЙЗАМОНАНД *بيضه‌مانند* ба шакли тухм, тухмшакл, тухммонанд.

БАЙЗАОСО *ا. بيضه‌آسا* *ниг.* байзамонанд.

БАЙЗАШАКЛ *بيضه‌شکل* *ниг.* байзамонанд.

БАЙЗӢ *بيضى* яке аз шаклҳои хандасӣ, ки ба доираи дарозрӯя (яъне, тухми мург) монанд аст, эллипс.

БАЙЗО *а. بيضا* сафед(ӣ), соф(ӣ); байзон офтоб дурахш ва равшании офтоб; яди байзо *ниг.* яд.

БАЙИНА *а. بينه* кӯн. пайдо, хувайдо; далели возеҳ ва ошкоро, хуччати возеҳ; гувоҳи исботи муддао.

БАЙЛАК *بيلاک* *ниг.* бeлак.

БАЙН *а. بين* миён, мобайн; васат, миёна; байни... а) миёни..., мобайни...: муносибати байни онҳо хуб набуд; б) миёнаҷои..., маркази...; в) фосилаи..., масофаи...; г) даруни...; дохили...; аз байн(и) а) аз миёни..., аз мобайни..., аз миёнаҷои...; б) аз даруни..., аз дохили...; в) аз он муддат; г) аз ҷумлаи...; дар байн дар миён; миёни худ; дар байни... а) мобайни..., дар миёни...; б) дар васати..., дар миёнаҷои...; в) дар қатори..., аз ҷумлаи...; г) ба даруни..., дар дохили...: дар байни дуду оташ; ғ) дар муддати...: дар байни як ҳафта; д) дар аснои..., дар давоми...: дар байни ин корҳо; дар байни худ бо ҳам, бо ҳамдигар; дар ин байн дар ин миён, дар ин муддат; байн-байн байно-

байн, дар миёна; аз байн бурдан несту нобуд кардан; бартараф кардан; гап (дар) байни худамон монад суҳан аз доираи худамон берун набарояд, гап дар доираи одамони худӣ монад.

БАЙНАЛАВОМ *а. بين‌العوام* дар байни мардум, дар байни омма, байни умум, байнанош.

БАЙНАЛМИЛАЛ *а. بين‌الملل* 1. байни миллатҳо, байни халқҳо. 2. *таър.* иттиҳодияи байналхалқии калон, интернатионал: байналмилали сеюм с. номи дигари Иттиҳоди ҳизбҳои коммунистии ҷаҳон, ки солҳои 1919-43 амал мекард.

БАЙНАЛМИЛАЛӢ *بين‌المللى* мансуб ба байналмилал; байналхалқӣ; ҷаҳонӣ; калимаҳои байналмилалӣ зби. калимаҳои, ки барои аксарии забонҳои миллии дунё умумианд.

БАЙНАЛОБИДИН *а. بين‌الآبدین* *кит.* миёни азал ва абад, байни аввал ва охири ҷаҳон.

БАЙНАЛХАЛҚӢ *بين‌الخلقى* 1. мансуб ба сиёсати хорҷӣ ва ба равобити байни халқҳо ва мамлакатҳо: сиёсати байналхалқӣ, вазъияти байналхалқӣ. 2. он чи дар байни халқҳо ҷорӣ ва мавҷуд аст: ҳамовозии байналхалқии меҳнатқашон; иди байналхалқии замон рӯзи 8-уми март, ки бо қарори конференсияи замонӣ сотсиалист (соли 1910 дар шаҳри Копенгагени Дания) ҳамчун рӯзи озодӣ ва баробарҳуқуқии замонӣ тамоми ҷаҳон таҷлил карда мешавад.

БАЙНАЛҶОҶИБАӢН *а. بين‌الحاجبين* дар миёни абрӯҳо.

БАЙНАНАҶРАӢН *а. بين‌النهرين* 1. байни ду наҳр, байни ду дарё. 2. байни дарёҳои Дачла ва Фурот дар Осиёи Ғарбӣ, ки ҳоло қисми зиёди он хоки давлати Ироқ аст.

БАЙНАННОС *а. بين‌الناس* байни мардум, дар миёнаи мардум, байналавом; байни халқ, дар байни халқ.

БАЙНИВАЗОРАТӢ *بين‌وزارتى* 1. дар байни вазоратҳои гуногун баамаломата ё ташкил-ёфта. 2. муттаҳидкунандаи фаъолияти вазоратҳои гуногун; муштарақ дар байни чанд вазорат; комиссияи байнивазоратӣ комиссияе, ки аз намоёндаи чанд вазорат мураттаб шудааст.

БАЙНИВИЛОЯТӢ *بين‌ولايتى* 1. дар байни вилоятҳо баамаломата ё таъсисёфта. 2. муш-

тарак ва умумӣ барои чанд вилоят: **роҳхон автомобилгарди байнивилоятӣ**; **мачлиси машваратии байнивилоятӣ** чаласаи машваратии намояндагони чанд вилоят (*дар ягон соҳа*).

БАЙНИДАВЛАТӢ *بین دولتی* *марбут ба* равобити мобайни давлатҳо.

БАЙНИДАНДОНӢ *بین دندانی* *збш.* овозе, ки дар натиҷаи ба ҳам наздик кардан ва ё ба ҳам расонидани дандонҳои болову поён талаффуз мешавад.

БАЙНИДАРӢ *بین دری* тахтаи амудие, ки дар миёни ду табакаи дарҳои дутабақа зада мешавад.

БАЙНИЗАБОНӢ *بین زبانی* *збш.* дар байни забони халқҳои гуногун вучуддошта: **робитаҳои байнизабонӣ**.

БАЙНИИДОРАВӢ *بین اداروی* *ниг.* **байниидорӣ**.

БАЙНИИДОРӢ *بین اداری* *марбут ба* ду ё чанд идораву муассиса.

БАЙНИКИТОБХОНАВӢ *بین کتابخانوی* дар байни китобхонаҳо мавҷуд; муштараки мобайни китобхонаҳо: **обунаи байникитобхонавӣ**.

БАЙНИКОРХОНАВӢ *بین کارخانوی* вобаста ба ду ё чанд корхона: қарордоди **байни корхонавӣ**.

БАЙНИҚАБИЛАВӢ *بین قبیلولی* *мансуб ба* байни қабилаҳо: муносибатҳои **байниқабилавӣ**.

БАЙНИҚАБУРҒАВӢ *بین قبرغوی* воқеъ дар байни қабурғаҳо: **мушакҳои байниқабурғавии одам**.

БАЙНИҚАТОРӢ *بین قطاری* *қишов.* *мансуб ба* байни қаторҳо (-и қишти пахта ва ғ.): **қоркарди байниқатории пахта**.

БАЙНИҚИТӢАВӢ *بین قطعی* мавҷуд ё ба вуқӯоянда дар байни қитъаҳо: **парвози байниқитъавии мушакҳои дурпарвоз**.

БАЙНИМАВСИМӢ *بین موسمی* фосилаи байни мавсимҳо; муддати замони байни фаслҳои сол (*ки барои қору фаъолияте мусоид аст*).

БАЙНИМИНТАҚАВӢ *بین منطقوی* вобаста ба ду ё чанд минтақаҳои гуногун, алоқадор ба ду ё чанд минтақа.

БАЙНИНОҲИЯВӢ *بین ناحیوی* 1. мавҷуд дар байни ноҳияҳои гуногун. 2. муштараки ва

умумӣ барои чанд ноҳия (*воҳиди маъмурию марзӣ дар ҳаёти вилоят ё шаҳрҳои калон*): **роҳҳои автомобилгарди байниноҳиявӣ**.

БАЙНИПАРЛАМЕНТӢ//БАЙНИПАРЛУ-

МОНӢ *بین پرلمنتی//بین پرلمانی* 1. иборат аз намояндагони парламенти давлатҳои гуногун. 2. дахлдор ба равобити мобайни парламентҳо; **мубодилаи афкори байнипарламентӣ** мубодилаи афкор дар байни намояндагони парламентҳои давлатҳои гуногун

БАЙНИСАИЕРАВӢ *بین سیاروی* мавҷуд ё ба вуқӯоянда дар байни сайёраҳо: **мушаки байнисайёравӣ** мушаки дурпарвоз, ки дар байни сайёраҳо (*Зӯҳра, Миррих ва ғ.*) парвоз карда метавонад.

БАЙНИСИНФӢ *بین صنفی* *марбут ба* қорҳои умумӣ ва таълимӣ, ки дар байни синфҳои мактабҳо сурат мегирад.

БАЙНИСИТОРАВӢ *بین ستاروی* мавҷуд ё ба вуқӯоянда дар байни ситораҳои осмонӣ.

БАЙНИСОҲАВӢ *بین ساحوی* мавҷуд ва ба вуқӯоянда дар соҳаҳо.

БАЙНИФАКУЛТАВӢ *بین فکلتوی* муштараки ва умумӣ барои факултаҳои гуногуни мактаби олий; **кафедраи байнифакултавӣ** кафедрае, ки фанҳоро дар факултаҳои гуногун таълим медиҳад.

БАЙНИХУДӢ *بین خودی* дар байни одамони худӣ мавҷуд ё ба вуқӯоянда.

БАЙНИҲАМДИГАРӢ *بین همدگری* *мансуб ба* равобити байни ҳамдигар: **ёрии иқтисодии байниҳамдигарӣ**.

БАЙНИҲУКУМАТӢ *بین حکومتی* оид ба равобити байни ҳукуматҳо; **ҷорӣ** ва амалкунанда дар мобайни давлатҳо.

БАЙНИҲУҶАЙРАВӢ *بین حجیروی* *биол.* дар байни ҳуҷайраҳои бофтаи ҳайвонот ва растаниҳо чойгирифта.

БАЙНИҲУҶРАВӢ *بین حجروی* 1. дар байни ҳуҷраҳо мавҷуд ё ба вуқӯоянда. 2. муштараки барои чанд ҳуҷра.

БАЙНИҶУМҲУРИЯВӢ *بین جمهوری* *ниг.* **байниҷумҳурӣ**.

БАЙНИҶУМҲУРӢ *بین جمهوری* 1. дар байни ҷумҳуриятҳо мавҷуд ё рӯйдиханда. 2. муштараки ва умумӣ барои якчанд ҷумҳурӣ:

маҷлиси машваратии байниҷумҳурии роҳбарони ҷумҳуриҳо (-и Осии Марказӣ).

БАЙНИШАҲРӢ بين شهري 1. дар байни шаҳрҳои гуногун мавҷуд ва амалкунанда. 2. муштарак ва умумӣ барои чанд шаҳр; телефони байнишаҳрӣ телефон барои алоқа (гуфтугӯ) бо шаҳрҳои дигар.

БАЙНОБАЙН بينابين дар миёна, байн-байн.

БАЙРАҚ//БАЙРОҚ m. بىراق//بيرق матои ранги муайян, ки ба ҷӯби борики дарозе насб мекунанд ва дар он аксаран сурати нишони давлат, миллат, ҷамъият, ташкилот ҳамчун рамзи мавҷудият кашида мешавад, парчам, ливо, алам: байрақи давлатӣ, байрақи сурх, байрақи ҳарбӣ.

БАЙРАҚБАР بىرق بر барандаи байрақ., байрақбардор.

БАЙРАҚБАРДОР بىرق بردار 1. мутасадди бардоштани байрақ (дар намоишҳои қисмҳои ҳарбӣ ва ғ.). 2. он ки барои хизматҳои шоиста бо байрақ мукофотонида шудааст; пешқадам, пешбарандаи ягон кор ё ҳаракати иҷтимоӣ.

БАЙРАҚДОР بىرق دار дорандаи байрақ, бардорандаи байрақ, парчамдор.

БАЙРАҚКАШ كاش بىرق nig. байрақбар.

БАЙРАҚСИТОН بىرق ستان 1. гирандаи байрақ аз дасти душман, ситонандаи байрақ. 2. маҷ. голиб, музаффар. 3. васфи муболиғавие, ки дар ҳаққи паҳлавоне ва шахси пурқуввате мегӯянд.

БАЙРАҚЧА بىرقچه shakli тасвири байрақ.

БАЙТ I a. بيت 1. адш. хурдтарин воҳиди шеъри суннатӣ, ки аз ду мисраи ба ҳам пайваста иборат аст, ду мисраи шеър; байт хондан а) ду мисраъ шеъреро аз ғазале ва ғ. гуфтан; б) шеър хондан; суруд хондан. 2. маҷ. шеъри аз ду мисраъ зиёд, асосан рубой.

БАЙТ II a. بيت хона, хонаи иқоматӣ; аҳли байт аъзои оила, аҳли хонавода.

БАЙТ III a. بيت itm. воҳиди маълуми компютерӣ.

БАЙТАЛ m. بيتل аспӣ мода, модӣён.

БАЙТБАНДӢ بيت بندى мисраъбандӣ.

БАЙТБАРАК بيت برک бозиест, ки яке аз ҳарифон як байтро аз ёд мегӯяд, ҳарифи дигар бояд дар ҷавоб байтро аз ёд хонад, ки аввали он бо ҳарфи охири байти гуфтаи ҳариф сар шавад.

БАЙТБАРАКБОЗӢ بيت برک بازى nig. байтбарак.

БАЙТОР a. بيطار табиби ҳайвонот, домпизишк.

БАЙТОРӢ بيطارى амали табиби ҳайвонот, домпизишкӣ.

БАЙТУЛАДВИЯ a. بيت الادويه дорухона, ҷондавоҳо.

БАЙТУЛАМАЛ a. بيت العمل хонаи истехсоли чизе, коргоҳ, корхона.

БАЙТУЛАРӢС a. بيت العروس хонаи арӯс.

БАЙТУЛАСНОМ a. بيت الاصنام бутқада, санамхона, бутхона.

БАЙТУЛАҲЗОН a. بيت الاحزان kit. 1. хонаи ҳузн, хонаи андӯх, гамхона; гӯшаи ҷудой ва фирок. 2. киноя аз хонаи Яъқуб мебошад, ки вақти ҷудой аз писараш Юсуф он ҷо азо мегирифтааст.

БАЙТУЛҒАЗАЛ a. بيت الغزل бехтарин байти ғазал.

БАЙТУЛКАЪБА a. بيت الكعبة хонаи Каъба.

БАЙТУЛҚАСИДА a. بيت القصيدة 1. байте дар як қасида, ки аз байтҳои дигар зеботару дилпазиртар бошад; байти баргузидаи қасида; шохбайт. 2. байте дар қасида, ки мазмуни он пештар ба зехни шоир омада ва шакли шеърӣ гирифта ва байтҳои боқимонда барояи он гузошта шуда бошанд.

БАЙТУЛЛАҲМ a. بيت اللحم номи маҳалле дар наздикии Байтулмақаддас, ки Исо аз Марям дар ҳамин ҷо зоида шудааст.

БАЙТУЛЛОҲ a. بيت الله nig. байтулҳарам.

БАЙТУЛМАЪМУР a. بيت المعمور байти маъмур, ибодатхонае дар ҷои Каъба то тӯфони Нӯх, ки баъд гӯё дар осмони чорум дар муқобили Каъба қарор гирифта бошад.

БАЙТУЛМОЛ a. بيت المال kit. хазинаи давлатӣ дар кишварҳои исломӣ барои нигоҳ доштани пул ва мол.

БАЙТУЛМУЛК a. بيت الملك kit. аз қасри шох, қасри воли.

БАЙТУЛНАХЛ *а.* بيت النحل хонаи занбӯри асал.

БАЙТУЛХАЛО *а.* بيت الخلا *кит.* обхона, мистароҳ, ҳочатхона.

БАЙТУЛҲАЗАН بيت الحزن *шиг.* байтулаҳзон.

БАЙТУЛҲАРАМ//БАЙТУЛҲАРОМ *а.* بيت الحرام//بيت الحرم хонаи Каъба дар Макка.

БАЙТУЛҶУНУН *а.* بيت الجنون девонахона, хонаи чинниён, бошишгоҳи девонагон.

БАЙТУЛЭҲЗОН *а.* بيت الاحزان *шиг.* байтулаҳзон.

БАЙТУССАМАД *а.* بيت الصمد хонаи Худо, ибодатгоҳ.

БАЙТУССАНАМ *а.* بيت الصنم бутхона, буткада, санамхона, нигорхона.

БАЙТУШШАРАФ *а.* بيت الشرف *кит.* 1. хонаи нек, хонаи бошарофат. 2. *нуч.* бурче, ки ба он дохил шудани ситораи муайяне аз ҳафт ситораи сайёр нек ва бошарофат шумурда мешавад, бурчи ҳамал, ки шарафи хуршед дар он аст.

БАЙТХОНӢ بيت خوانى шеърхонӣ, сурудхонӣ.

БАЙЪ *а.* بيع созиш ва мувофиқат оид ба байъ (*дар харидуфурӯш*), савдои пазондашуда; **байъи шаръӣ** савдое, ки дар ҳузури намоёндаи шариат ба иҷро мерасид; **байъ кардан** а) дар бораи байъ ё кироия чизе ба як қарор омадан; б) фурӯштан.

БАЙЪАТ *а.* بيعت *кит.* муохида, аҳду паймон, муохидаи дӯстӣ, паймон бастан барои фармонбардорӣ ва итоат аз касе, ки одатан бо даст додан анҷом меёфтааст; пешвой ё рохбарии касеро пазируфтан.

БАЙЪАТӢ بيعتى *марбут ба байъат*; бахшидашуда ҳангоми байъат.

БАЙЪАТНОМА بيعت نامه навиштаи дорои байъат, аҳднома, ки асосан ба подшоҳон ва амирон байъат мекарданд.

БАЙЪНОМА بيع نامه санади харидуфурӯш.

БАЙЪОНА بيعانه як миқдор пуле, ки вақти муомила пешакӣ ба сохиби мол медиханд, пешбаҳо, пешпардохт.

БАЙЪПУЛӢ بيع پولى *шиг.* байъона.

БАК I *фр.* бак зарфест барои нигоҳ доштани сӯзишвории моеъ дар мошин, хавопаймо ва

дигар воситаҳои техникӣ.

БАК II بك *мус.* яке аз зарбҳои мусикӣ.

БАКАБУМ بكهيم *мус.* калимаи тақлиди овозӣ, ки аз садои доира ва нақора гирифта шудааст.

БАКАВУЛ//БАКОВУЛ *т.-м.* بكاول//بكاول *таър.* 1. маъмури сариштадории лашкар, аз ҷумла пардохти музди сипоҳиён. 2. маъмури таҳияи хӯрду хӯрок барои шоҳон ва амирон, сардори ошпазҳо, калони ошпазҳо; **ба оши тайёр бакавул** (*мақ.*) муфтхӯр ва тайёрхӯр.

БАКАВУЛӢ بكاولى амали бакавул, касбу кори бакавул, шугли бакавул.

БАКАЛАВР *лот.* بكاور зинаи аввали таҳсилоти олӣ пеш аз магистр.

БАКОРА بكاره :**бакораву бекора** даркору нодаркор, лозиму нолозим.

БАКОРАТ *а.* بكارت 1. бикр будан, духтар будан, духтарӣ, дӯшиза. 2. пардаи бакорат. 3. *маҷ.* тозаю покизагӣ.

БАКТАР بكتر *шиг.* багтар.

БАКТЕРИОЛОГИЯ *ю.* بكترا لاجيه илм дар бораи бактерияҳо, микробшиносӣ, ангалшиносӣ.

БАКТЕРИОЛОГӢ بكترا لاجى *мансуб ба бактерия*; **чанги бактериологӣ** чанге, ки дар он микробҳои гуногунро дар шакли бомба ва ғ. ҳамчун воситаи қатли ом истифода мебаранд, чанги микробӣ.

БАКТЕРИЯ *ю.* بكتريه мавҷудоти хурдтарини ба назар нонамоён, ки дар зери заррабин дида мешавад, микроб, ангал.

БАКТЕРИЯШИНОСӢ بكتريه شناسى соҳаи илм дар бораи бактерияҳо, микробшиносӣ, ангалшиносӣ.

БАКУЛӢ بکلى тамоман, батамом, ба таври куллӣ.

БАҚАДР به قدر кадрнок, қиматнок, арзишманд, боэҳтиром, бақимат.

БАҚ(Қ)АМ *а.* بقم 1. дарахтест ҷубаш сурхранг, ки аз пӯсти он ранги сурх тайёр мекунанд, дарахти зардранги сурх. 2. *маҷ.* сурх.

БАҚАР *а.* بقر *кит.* гов; **соли бақар** соли дуюми силсилаи солшумории дувоздахгона бо номи ҳайвонот, соли гов.

БАҚАРРОС بقراس *калимаи тақлиди овози чўшиши сахти об ва дигар моёот, балаққос.*

БАҚИМАТ بهقيمت *пурбаҳо, қиматнок, қиматбаҳо.*

БАҚИЯ *а.* بقية 1. монда, бозмонда; боқимонда, мобақй; **бақияи пул** зиёдати пул, пули боқимонда баъди хариди чизе; **бақияи умр** қисми боқимондан умр. 2. думбола, идома.

БАҚИЯПУЛӢ بقيةپولي *ниг. бақия (-и пул).*

БАҚҚОЛ *а.* بقال *дўкондори озуқафурӯш, фурӯшандаи озуқа (аз қабилли орд, сабзавот, равған биринч ва ғ.).*

БАҚҚОЛӢ بقالي 1. *мансуб ба баққол; амали баққол, қору касби баққол.* 2. *дўкони озуқафурӯшӣ, макони фурӯши хўроқворӣ.*

БАҚЛ *а.* بقل *кит. нўшгиёҳ, номи умумии гиёҳҳои хўроқӣ (ҳамчун пудина, тарра); кабудӣ, сабзавот.*

БАҚО *а.* بقا 1. боқӣ будан, абадият, ҷовидон; мондагор будан, бардавомӣ; **бақон умр** бардавомии умр, безаволии умр, дарозумрӣ; **бақон ҳаёт** дарозумрӣ. 2. *маҷ. пойдорӣ, устуворӣ, ҳастӣ, пояндагӣ.* 3. *физ. собит мондани миқдор ва каммияти физикӣ, монанди нерӯ ё вазн ҳангоми ба вуқӯъ омадани тағйироти физикӣ ё химиявӣ барои энергия: бақон чирм, қонуни бақо.*

БАҚОӢ بقايا *кит. 1. боқимондаҳо, чизҳои боқимонда.* 2. *бозмондагон, чузъҳои боқимондаи чизе.* 3. *асарҳо ва нишонаҳои барҷомонда.*

БАҚУВВАТ بقوت 1. *ниг. боқувват.* 2. *маҷ. сахт, маҳкам; доштнок: матои гафси бақувват.*

БАҚУВВАТӢ بقوتى *ниг. боқувватӣ.*

БАҚУРБ بقرب *қурбнок, қиматнок, арзишнок; дорои қадру қимати зиёд.*

БАЛ بل *шакли кўтоҳшудаи балки.*

БАЛАД I *а.* بلد 1. *шинос бо чизе; воқиф, огоҳ; роҳнамо; балад будан ба чизе шинос будан бо чизе, огоҳӣ доштан аз (сирру асрори) чизе.*

БАЛАД II *а.* بلد *ниг. балда.*

БАЛАДӢ بلدى 1. *марбут ба балад ва балда; шаҳрӣ.* 2. *балад будан, ошно будан, до-нистан.*

БАЛАЗЗАТ بلذت *ниг. болаззат.*

БАЛАҚ-БАЛАҚ بلقبلق *калимаи тақлиди овоз, ки садои чўшидани чизи моёро ифода мекунад.*

БАЛАҚҚАС//БАЛАҚҚОС بلقاس//بلقس *калимаи тақлиди овози сахт чўшидани чизҳои обакӣ.*

БАЛАҚҚОСЗАНОН بلقاسزنان *феъли ҳол аз балаққос задан; дар ҳолати балаққос зада чўшидан.*

БАЛАНД بلند 1. *афрошта, боло; муқоб. паст: девори баланд, кўҳи баланд.* 2. *дароз, навча, муқоб. кўтоҳ: қад баланд.* 3. *бисёр, зиёд, афзун: иқтидори баланд.* 4. *тез, гузаро, шунаво (оид ба садо, ханда): баланд-баланд хондан.* 5. *бисёр сахт, бошиддат: оташи баланд, таби баланд.* 6. *ғализ, пурранг (нисбат ба ранг): кабуди баланд, сурхи баланд.* 7. *маҷ. хеле хуб, хориқулода, олий: маҳорати баланд, мазмуни баланд, сухани баланд, таби баланд, истеъдоди баланд; нархи баланд қимати гарон; тамоқун баланд тамоқун тунду таъсирнок; баланд бардоштан а) боло қардан (мас., дастро); б) зиёд намудан, афзун намудан, бисёр қардан (мас., ҳосил ва ё иқтидорро); баланд гардидан // баланд гаштан *ниг. баланд шудан; баланд гирифтан а) якбора бо садои баланд шуруъ қардан (мас., дар сурудҳои, ки одатан оҳиста-оҳиста ба авҷ расонида мешавад); б) худро афзал донистан, худро беҳтар шумурдан; баланд қардан (намудан) а) боло қардан, бардоштан: сар баланд қардан; б) равшан қардан, пурқувват қардан (-и ҷароғ, оташ ва ғ.); в) сохтан, барпо намудан; баланд шудан а) боло баромадан; зоҳир шудан, намудор гаштан; б) боло шудан, бардошта шудан; в) зиёд шудан, афзудан (мас., обрӯ, шӯҳрат, рутба ва ғ.); г) комат рост қардан, қад афрохтан; ғ) баромадан, шунида шудан, ба гӯш расидан (-и овоз); д) гани баланду паст (ё пасту баланд) задан дурушту дағал гап задан, сухани бемаъниву беҳуда гуфтан, дурушт муомила қардан; нархи чизеро баланд қардан қимати чизеро гарон қардан, баҳои чизеро зиёд қардан; овоз баланд қардан дод задан, фарёд баровардан.**

БАЛАНДАХТАР بلنداختر 1. *толеъбаланд, неқбаҳт.* 2. *тавоно, нерӯманд, муқтадир.*

БАЛАНДАХТАРӢ بلنداخترى *неқбаҳтӣ, хушбаҳтӣ, саодат.*

БАЛАНДБОЛО بلندبالا *ниг.* болобаланд.

БАЛАНДВОЛТ بلندوالت *дорои волти зиёд: хати барқи баландволт.*

БАЛАНДГҶ بلندگو 1. василае, ки шиддати садоро тақвият медиҳад. 2. василае, ки ишораи барқро ба садо табдил медиҳад. 3. василаи расондани паём ё таблиғи чизе; карнаи радио.

БАЛАНДГҶӢ بلندگوئی *мач.* даъвоҳои бечо ва лофу газоф задан.

БАЛАНДГҶӢЯК بلندگوئیک *ниг.* баландгӯ.

БАЛАНДГОЯ بلندگويه *дорои гоџи баланд, аз ҷиҳати гоџӣ дар дараҷаи ниҳой.*

БАЛАНДДЕВОР بلندديوار *дорои девори баланд (мас., ҳавлӣ, сарой, қалъа).*

БАЛАНДИЁР بلنديار *кит.* дорои иёри баланд, комилиёр, холис.

БАЛАНДИҚБОЛ بلنداقبال *толеъбаланд, некбахт, хушбахт.*

БАЛАНДИҚБОЛӢ بلنداقبالی *толеъбаландӣ, некбахтӣ, хушбахтӣ.*

БАЛАНДИН بلندين *болодарӣ, ҷӯби болои дари хона, чорҷӯби дар.*

БАЛАНДИРОДА بلنداراده *бо иродаи мустаҳкам, дорои иродаи матин.*

БАЛАНДИСАНҶ بلندىسنج *сохт.* олати заминсанҷӣ барои муайян кардани андозаи баландӣ.

БАЛАНДИХТИСОС بلنداختصاص *дорои ихтисоси баланд, донандаи хуби касбу кор.*

БАЛАНДӢ بلندى 1. ҷои баланд, тепа; муқоб. *пасти; пастино баландӣ* а) шебу фароз; ноҳамворӣ; б) *киноя аз* неку бад; мушкилот (-и рӯзгор). 2. боло. 3. дарозӣ ба амуд, иртифоъ; қад; муқоб. *кӯтоҳӣ; баландӣ доштан* баланд будан, дорои иртифоъ будан; *баландӣ ёфтан* баланд шудан; рост шудан. 4. кулла; авҷ. 5. баланд будан, боло будан, оӣ (дараҷа) будан; бузургӣ, азамат. 6. *мач.* шиддат; афзунӣ, зиёдӣ; *толеи касе баландӣ кардан* бахти касе тофтан.

БАЛАНДКҶӢ بلندكوه 1. кӯҳи баланд. 2. воқеъ дар байни кӯҳҳои баланд: *деҳаи баландкӯҳ.*

БАЛАНДҚАД بلندقد *ниг.* қадбаланд.

БАЛАНДҚОМАТ بلندقامت *ниг.* қоматбаланд.

БАЛАНДМАЗМУН بلندمضمون *дорои мазмуни баланд, пурмазмун.*

БАЛАНДМАҚОМ بلندمقام *ниг.* баландмартаба.

БАЛАНДМАРТАБА بلندمرتبه *дорои мақом ва дараҷаи баланд; воломақом, олимақом; олиқадр, баландпоя.*

БАЛАНДМАРТАБАГӢ بلندمرتبگى *баландпоя будан, баландмартаба будан, воломақомӣ.*

БАЛАНДМАҲАК بلندمهك *ниг.* баландиёр.

БАЛАНДМАҲСУЛ بلندمحصول *он чи маҳсули зиёд медиҳад, сермаҳсул.*

БАЛАНДМАЪРИФАТ بلندمعرفت *соҳиби маърифати баланд; фозилу доно.*

БАЛАНДМАЪРИФАТӢ بلندمعرفتى *баландмаърифат будан; доноӣ, фозилӣ.*

БАЛАНДНАЗАР بلندنظر *он ки ба чизҳои майдаҷӯйда ва назарногир аҳамият намедиҳад, баландҳиммат.*

БАЛАНДНАЗАРӢ بلندنظرى *баландназар будан.*

БАЛАНДНОМ بلندنام *баландовоза, машхур, некном.*

БАЛАНДОБРӢ بلندآبروى *соҳиби обрӯю эътибори баланд.*

БАЛАНДОВОЗ بلنداواز *садои баланд дошта.*

БАЛАНДОВОЗА بلنداوازه *овозадор, машхур, шӯҳратманд, номдор, маъруф.*

БАЛАНДОҲАНГ بلنداھنگ *ниг.* баланд овоз.

БАЛАНДОШӢНА بلندآشيانه *дорои ошӢнаи бисёр, чандтабақа.*

БАЛАНДПАРВОЗ بلندپرواز 1. боло ва дур парвозкунанда: *парандан баландпарвоз.* 2. *мач.* гӯяндаи фикрҳои баланд дар шеър.

БАЛАНДПАРВОЗӢ بلندپروازى *баландпарвоз будан, парвози баланд доштан.*

БАЛАНДПОЯ بلندپايه 1. дорои пояҳои дароз: *мизи баландпоя.* 2. *ниг.* баландмартаба.

БАЛАНДПОЯГӢ بلندپايگى 1. баландпоя будан, пояҳои дароз доштан. 2. *ниг.* баландмартабагӣ.

БАЛАНДРУТБА بلندرطبه дорои рутбаву мартабаи калон, олимақом: **афсари баландрутба**.

БАЛАНДСАДО بلندصدا *ниг.* баландовоз.

БАЛАНДСИФАТ بلندصفت дорои сифат ва навъи баланд, аълосифат.

БАЛАНДСИФАТӢ بلندصفتӣ баландсифат будан; аълосифатӣ.

БАЛАНДТАБЪ بلندطبع соҳиби табъи баланд, соҳибзавқ; шоири хушсалиқа.

БАЛАНДТОЛЕЪ بلندطالع некбахт, бахташ омадкарда.

БАЛАНДФИШОР بلندفشار дорои қувваи муқовимат ба фишори зиёд, тобовар ба фишори калон: **қубурҳои баландфишор**.

БАЛАНДҲАВО بلندهوا 1. *ниг.* ҳавобаланд. 2. ҳавобаландона, мағрурона.

БАЛАНДҲАРОРАТ بلندحرارت дорои ҳарорати баланд, гарм, тафсон.

БАЛАНДҲИММАТ بلندهمت *ниг.* ҳимматбаланд.

БАЛАНДҲИММАТӢ بلندهمتӣ *ниг.* ҳимматбаландӣ.

БАЛАНДҲОСИЛ بلندحاصل кишт ё замин, ки ҳосили зиёд медиҳад.

БАЛАНДШАВАНДА بلندشونده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз баланд шудан; болобароянда, болошаванда.

БАЛАНДШИДДАТ بلندشدت дорои шиддати зиёд; муқ. баландволт: **хати баландшиддати қувван барқ**.

БАЛАНС фр. *биланс* ҳисобд., *ниг.* тавозун.

БАЛАСОН ю. بلسان 1. дарахтест хордор, ки асосан дар Арабистон ва Ҷабалистон мерӯяд ва бо тег задан аз он самге (моддаи часпанда) давой мебарояд. 2. самги муаттаре, ки аз чанд гиёҳ, аз чумла аз самги баласон ба даст меояд.

БАЛВО а. بلوا ғавғо, ошӯб, шӯриш, исён (*бо қасди табаддулоти давлатӣ*).

БАЛВОАНГЕЗ بلوانگيز *ниг.* балвогар.

БАЛВОГАР بلواگر ошӯбандоз; шӯришгар.

БАЛВОГАРӢ بلواگری балво ҳезондан, ошӯбгарӣ, исёнгарӣ.

БАЛВОГАРОНА بلواگرانه 1. исёнкорона; ошӯбгарона: **балвогарона гап задан**. 2. дорои хусусияти ба ошӯбу исён даъваткунанда: **шиори балвогарона, суханони балвогарона**.

БАЛҒАМ а. بلغم мояи гализе, ки бо сулфа аз гулӯ (-и бемор) чудо мешавад: **балғам партофтан**.

БАЛҒАМИМИЗОЧ بلغمىمزاج дорои табиати балғамӣ.

БАЛҒАМӢ بلغمى 1. беморе, ки аз гулӯяш бо сулфа балғам мебарояд. 2. ранги сабзи паст, сабзчаранг: **пиёлаи балғамӣ**.

БАЛҒАМОВАР بلغم آور бавучудоварандаи балғам, боиси балғампартоӣ шудан: **доруи балғамовар**.

БАЛҒАМПАРТОӢ بلغم پرتايى *исми амал аз балғам партофтан*.

БАЛҒУР بلغور донаи кӯбидашуда ва шикастаи галладона, монанди гандум ва чав, рез.

БАЛҒУРӢ بلغورى мансуб ба **балгур**; таҳияшуда аз балгур.

БАЛДА а. بلدة *кит.* маҳалли аҳолинишин; шаҳр.

БАЛДОҚ بلدق ҳалқаи доирашакле, ки занон барои зебу зинат ба бинӣ мекардаанд; гӯшвори доирашакл.

БАЛЕ а. بلى 1. *ҳиссаҳои тасдиқӣ* оре, ҳа, хо; **бале гуфтан** тасдиқ кардан; розӣ шудан. 2. *нидо* офарин, аҳсан; **бале-бале гуфтан** ба тасдиқи сухани касе «ҳа-ҳа» гуфтан.

БАЛЕГӢ(Ӣ) بلى گويى 1. *маҷ.* хушомадгӯ, лаббайгӯ, чоплус. 2. *кҳн.* ёридохандаи маддоҳон – хонандагони қиссаҳои ривоятӣ, ки дар вақти қиссаҳои бо нидаи худ диққати сомонро ба тарафи қиссаҳои чалб менамуданд.

БАЛЕГӢ بلى گويى 1. *исми амал аз бале гуфтан*; тасдиқ кардан; изҳори ризомандӣ. 2. *маҷ.* хушомадгӯӣ, лаббайгӯӣ, чоплусӣ.

БАЛЕҒ а. بليغ *ниг.* балиғ.

БАЛЕТ фр. ballet 1. як навъи санъати рақс. 2. як намуни намоишҳои сахнаӣ иборат аз рақс ва имову ишорат таҳти оҳанги мусиқӣ.

БАЛЕТМЕЙСТЕР олм. Balletmeister басаҳнагузорандаи рақсҳои балет.

БАЛИҒ//БАЛЕҒ *а.* بليغ 1. расо, комил; фасех, зебо (*сифати суҳан*). 2. суҳанвар, забонвар, зебоғуфтор.

БАЛИД *а.* بليد *кит.* кундфаҳм, кундзехн.

БАЛИҚ *т.* بليق моҳӣ; гӯшти шӯр ва андак хушк кардан тахтапушти моҳиҳои сурх.

БАЛИЛА *ю.-а.* بليله 1. меваи зардранг ва тухмшаклу дарозрӯя, ки донаи он хусусияти доругӣ дорад ва дар дорусозӣ истифода мешавад. 2. гиёҳи ин мева, ки дарахтчаест аз хонаводан бодоми хиндӣ.

БАЛИСОН *ю.-а.* بليسان *ниг.* баласон.

БАЛИЯ(Т) *а.* بليت//بليه 1. *кит., ниг.* **бало.** 2. мусибат, бадбахтӣ, фақирӣ, мӯхтоҷӣ.

БАЛК بلك *шакли кӯтоҳиудан балки.*

БАЛКАН بلکن *кҳн.* 1. сари девор. 2. *ниг.* манчашиқ.

БАЛКИ بلكه 1. *ҷузъи пасини пайвандаки ҷуфти хилофӣ:* на танҳо..., балки; на фақат..., балки. 2. *ҳиссаҳои таъкидӣ* ҳатто. 3. баръакс.

БАЛЛ *фр.* بل 1. воҳиди ченаки дараҷа ё шиддати ҳодисаҳо (*аз қабилӣ бод, зилзила*). 2. баҳое, ки ба дараҷаи дониши талабагон дар мактабҳо ва ба маҳорати варзишгарон дар мусобиқаҳо дода мешавад, ҳол.

БАЛЛАДА *фр.* بلده *адш.* яке аз намудҳои назми лирикию ҳамосавист, ки аз шеъри начандон калони сюжетнок иборат буда, дар он лаҳзаи қаҳрамонӣ ва г. тасвир меёбад, кисса.

БАЛЛИСТИКА *ю.* بليستىکه *ҳ.* илм дар бораи қонуниятҳои парвози тиру мушакҳо.

БАЛЛИСТИКӢ بليستىكى :мушаки баллистикӣ мушаки худпар бо хати сайри ҷисми озодҳаракаткунанда.

БАЛЛОН *фр.* بلان 1. зарфи шишагӣ ё филизӣ барои кашондан ва нигоҳ доштани чизҳои моеъ ва газ. 2. чархи резинӣ, ки ба дарунаш ҳаво пур карда мешавад.

БАЛО *а.* بلا 1. офат, фалокат, бадбахтӣ; **балон ногаҳонӣ** // **балон осмонӣ** офати табиӣ (*аз қабилӣ тӯфон, жола, сел, раъду барқ*); **балон азим** а) офати ниҳоят калон; б) *мач.* ниҳоят шайтону маккор; **балову қазо барин** мисли офати ногаҳонӣ ва баноҳост дучоршаванда;

ба балон бад гирифтгор шудан дучори мусибат гардидан, гирифтори бадбахтӣ шудан. 2. сахтӣ, машаққат, азоб. 3. осеб, зарар, зиён; **бало зада** а) осеб расидан, зарар дидан; дучори нохушӣ шудан; б) *мач.* расво ва бемаза шудани коре; **ҳеч бало карда натавонистан** ягон зарар расонида натавонистан. 4. *мач.* дарди сар, ташвиши сарзиёд: **ин корро кунӣ ҳам, як бало, нақунӣ ҳам, як бало.** 5. *мач.* маккор, шайтон, айёр; шахси шуми ба ҳар кирдор қодир ва рӯйнагардонанда аз ҳеч чиз; **баду бало** одами хилағару айёр, ки аз ҳар гуна душворӣ ба осонӣ мебарояд; **балову бадтар** // **балою батар** а) офату бадбахтӣ; азобу машаққат; б) *киноя* аз ҳар гуна чизҳои дарқору нодарқор, лашу луш, чизҳои гуногун; **ба бало мондан** а) дучори мусибат шудан, гирифтори бадбахтӣ шудан; б) *мач.* ба худ дарди сар харидан, дар натиҷаи ягон амали худ ба ташвиш мондан; **чӣ бало** а) *ҳиссаҳои таркибии ифодакунандаи ҳайрат ва тааҷҷуб* магар?; б) чӣ гап?, чӣ воқеа?; **боз чӣ балон дигар** ҳар навъ корҳои дигар; **балон ҷон шудан** (**гардидан**) боиси ташвиш ва нороҳатӣ шудан, захмати сарзиёдӣ шудан; **аз бало ҳазар** (*мақ.*) аз бад дур будан бехтар аст, бо бадӣ кордор нашудан хубтар аст; **бало ба пасаш** ҳар фалокате, ки бошад, ба худаи шавад (*дар мавриди кордор нашудан, ба аҳволи худ воғузоштани касе, чизе гуфта мешавад*); **балоят** (**балояш**) занад; **балоятро** (**балота**) **гирам** тасаддуқат шавам, қурбонат гардам (*одатан дар мавриди навозиш гуфта мешавад*); **дили одаткарда** – **балон ҷон** (*мақ.*) тарки одат амри муҳол.

БАЛОАНГЕЗ بلانگيز 1. офатовар; зарару хисороти бисёр оваранда. 2. шӯрангез, фитнаовар.

БАЛОГАРДОН بلاگردان 1. он чи ё он ки балоро аз кас дур мекунад; муҳофизаткунанда аз балову офат. 2. д. лақаби Баҳоваддини Нақшбанд, ки аҳли дину тариқат гӯё барои дур кардани бало ва офат ба рӯҳи ӯ назру садақа мекунанд.

БАЛОҒ *а.* بلاغ *кит.* 1. кифоят, басандагӣ; камол. 2. расонидан (*ба чизе, ба дараҷае*).

БАЛОҒАТ *а.* بلاغت 1. расидагӣ, пухтагӣ, камолот, булуг; **балоғати ақлӣ** камолоти ақлӣ; **синни балоғат** // **ҳадди балоғат** синну сол, ки

баробари пурра шудани он ҳар як шахс шаҳрванди комилҳуқуқ ва камолёфта шинохта мешавад; **ба балоғат расидан** пурра шудани синну соли шахси ҷавон; ба ҳадди булуғ расидан, камол ёфтан. 2. ҳадди камолот дар суҳанварӣ.

БАЛОҒӢ بلاغى *марбут ба балоғат*: улуми балоғӣ.

БАЛОДАТ *а.* بلاد *кит.* кундзехнӣ, кундфаҳмӣ.

БАЛОДИДА بلاديه он ки ба бало дучор шудааст.

БАЛОЗАДА بلازده 1. бадбахт, берӯзӣ (*ҳамчун дашном ва таҳқир гуфта мешавад*). 2. бекура, корношоям.

БАЛОЗАДАГӢ بلازدگى дучор шудан ба балову мусибат, мусибатзадагӣ.

БАЛОКАШ بلاکش *кит.* гирифтори бадбахтӣ ва мусибат; мубтало ба сахтӣ ва машаққат; бадбахт, бечора.

БАЛОКАШӢ بلاکشى таҳаммули ҳар балову ранҷ, тоқат кардан ба ҳар балову бадбахтӣ.

БАЛОЛАК بالاک *ниг.* балорак.

БАЛОН *фр.* блан *ниг.* баллон.

БАЛООВАР بلاآور *ниг.* балоангез.

БАЛОРАК *ҳ.* بلارک *кҳн.* 1. шамшери хиндӣ, ки аз пӯлоди асл сохта мешавад. 2. ҷавҳари пӯлод. 3. фӯлоди ҷавҳардор.

БАЛОРАСИДА بلارسیده *ниг.* балозада.

БАЛОРАҶ بلارج *кит., ниг.* лаклак.

БАЛОХЕЗ بلاخيز маконе (ҷо), ки аз он мусибату бало бихезад.

БАЛОХӢР بلاخور 1. он ки аз ҳисоби дастрани дигарон рӯз мегузаронад, муфтхӯр. 2. *таър.* сардори дастан дуздони майда. 3. *таър.* шахсе, ки аввали таоми ашрофро чашида мидид; **балохӯрони бозор киноя аз қаллобон**, ҳаннотон ва савдогарон; **балохӯрони қишлоқ таър.** калонҳои деҳа (*арбоб ва ғ.*), ки одатан аз ҳисоби дигарон рӯз мегузарониданд; **нафси балохӯр** нафсе, ки ба чизи андак қонё намешавад, нафси бад.

БАЛОХӢРДА بلاخورده ба ранҷу бало гирифтورشуда.

БАЛОҲАТ *а.* بلاهت *кит.* 1. аблахӣ, нодонӣ, бефаҳмӣ, гӯлӣ. 2. содадилӣ.

БАЛОҶА بلاچه *шакли тасғири бало (одатан дар вақти навозиши ба кӯдак гуфта мешавад)*, шӯҳ, шайтон.

БАЛОҶ بلاج *кҳн.* бӯрӯ, ҳасир.

БАЛОҶӢ(Ӣ) بلاجو(ى) 1. ҷӯяндаи бадбахтӣ ва мусибат. 2. *маҷ.* пархошҷӯӣ, чангҷӯӣ.

БАЛОЯ بلايه *кит.* қаҳба, руспӣ, фоҳиша, сабукпо.

БАЛУТ بلوت *шиг.* булут.

БАЛУҶ بلوج номи халқе, ки як қисми аҳолии Эрон ва Покистонро ташкил мекунад.

БАЛУҶӢ بلوجى 1. *мансуб ба балучҳо*: забони балучӣ. 2. сокини Балучистон; аҳли Балучистон.

БАЛХӢ بلخي *мансуб ба Балх* (шаҳрест дар шимоли Афғонистони имрӯза); **тутт балхӣ** як навъи бехтарини тут.

БАЛЧИҚ بلچيق *гуфт.* лойка, ваҳал, лаҷан, лойи часпаки тунук.

БАЛӢ *а.* بلع балъидан, фуру бурдан, нахонда курт кардан.

БАЛӢИДАН بلعيدن *кит.* фуру бурдан (*ба гулӯ*).

БАМ بم садон дурушт ва гафс; овози баланд ва гафси асбоби мусикӣ; *муқоб.* зер.

БАМАВРИД بمورد он чи дар мавқаш, яъне дар вақти матлуб иҷро мешавад; айни муддао.

БАМАЗА بمزه *ниг.* бомаза.

БАМАЗАХӢРАК بمزه خورک зуккахӯр.

БАМАӢНӢ بمعنى 1. маънидор, пурмазмун; оқилона: **суханони бамаӢнӣ**. 2. баақл, ба одоб, ботамкин.

БАМБУК *фр.* بمبوک як навъ растани наймонанди минтақаи ҳорра, хайзурон, найи хиндӣ.

БАМӢ بمى вазъ ва ҳолати бам будан, муқобили зерии садо.

БАМУЛОҲИЗА بهملاحظه *ниг.* боандеша.

БАМУЛОҲИЗАГӢ بهملاحظگى *ниг.* боандешагӣ.

БАНАВОРГИРӢ به‌نوار گيرى *исми амал аз ба навор гирифтаи (мас., филмо).*

БАНАҚШАГИРӢ بنقشه گيرى *исми амал аз ба нақша гирифтаи; ба нақша дохил кардани коре ӛ чое.*

БАНАН *исп. البن бот.* як навъ растании минтакаи гармсёр, ки мевани лазиз дорад, мавз.

БАНАФШ بنفش *ниг. бунафш.*

БАНГ بنگ 1. гиёҳи яксолаест, ки барои ҳосил кардани нашъа ва равған дар баъзе кишварҳои гарм парвариш мекунад. 2. моддаи сабзранги кайфовар, ки аз шираи банг ҳосил мешавад, нашъа, чарс; **банг кашидан** // **банг задан** банг истеъмол кардан; **банги девона бот.** як навъ гиёҳи захрнок ва бадбӯй, ки ҳамчун алафи бегона мерӯяд ва дар тиб аз он ҳамчун гиёҳи шифобахш истифода мебаранд.

БАНГДОНА بنگدانه 1. тухми банг, ки аз пӯсти он моддаи кайфовар тайёр мекунад. 2. *ниг. банг.*

БАНГИЁНА بنگيانه бангивор, мисли бангӣ: хаёлҳои бангиёна.

БАНГИХОНА بنگي خانه маҳалле, ки бангиён барои кашидани банг чамъ мешуданд.

БАНГӢ بنگي он ки мубталои банг кашидан аст, мӯътоди банг.

БАНГОЛӢ بنگالي 1. мансуб ба вилояти қадимаи Бангола, ки ҳоло ҷумҳурии Бангладешро ташкил медиҳад. 2. сокини Бангола.

банд بند 1. *асоси замони ҳозира аз бастан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои банданда (девбанд, нақшбанд, чашмбанд...) ва басташаванда ба чое (гулӯбанд, камарбанд...).*

БАНД بند 1. риштае, ки барои ба ҳам пайвастании чизҳо ба кор меравад, канаб, ресмон *ва г.* 2. он чи пой бандӣ ва асирон, ӛ पोҳои ҷонварони ваҳширо бо он мебанданд, занҷир, завлона *ва г.* 3. ҷои ба ҳам пайвастании устухонҳои бадан, мафсил, бугум; умуман ҷои пайваст шудани чизҳо: **банди най.** 4. гирех, уқда. 5. қайд, дом; ҳабс, зиндон; **ба банд гирифтаи** ҳабс кардан. 6. машғул, саргарм, андармон. 7. девор, монеа дар пеши

ҷое, чизе. 8. садди пеши об, сарбанд, даргот. 9. як миқдор алаф, ҳезум *ва г.*, ки ба ҳам баста шудааст, дарза: **як банд алаф, як банд ҳезум.** 10. қисме (порчае) аз шеър, суруд ва навиштае. 11. ҳар як фасл ва моддаҳои қонун ва аҳдномаҳо; **банди даст** ҷои байни панҷа ва соид; **банди по** бучулаки по; **аз банди...** аз беҳи..., аз тағи...; **дар банди...** дар қайди...; гирифтори...; **банд будан** а) масдуд будан, баста будан (-и роҳ, равзан *ва г.*); б) саргарм будан, машғул ва андармон будан; **банд кардан** а) бастан, пайвастан, васл кардан; б) пеши роҳро гирифтаи, масдуд кардан; танг кардани роҳе, дар роҳи чизе монеа ба вучуд овардан; в) ихота кардан, печонида гирифтаи; г) гирифтори намудан, мубтало кардан; **ғ) маҷ.** касеро дар баҳс ӛ бозие мағлуб кардан, мот кардан; **банд шудан** а) баста шудан, масдуд шудани роҳе; б) ба монеа дучор шуда, бозистодани чизе, дармондани чизе дар ҷое; в) андармон (саргарм) шудан, машғул шудан бо коре; г) *маҷ.* мот шудан, мағлуб шудан (*дар бозӣ*); **сармоя (маблағ ӛ пул)-ро банд кардан** сармоя гузоштан ба чизе, гузоштани маблағе барои чизе; **фикр (хаёл) банд будан** дар бораи чизе пайваста фикр кардан; **чизеро ба ҷое банд кардан** насб кардан, часпондан, гузоштан; гузарондан; **ҷоеро банд кардан** ишғол кардани ҷое, нишастан ба ҷое; **б) бору банд** чизу ҷораи рӯзгор, асбобҳои хона; **кӯчу банд** чизу ҷораи рӯзгор, ки барои кӯчидан баста шудааст, бору буна; **банди дили касе кушодан** шод шудан, хурсанд шудани касе; **дасти касе банд будан** ба коре саҳт андармон будан, машғули коре будани касе; **касеро ба касе банд кардан** касеро хонадор кардан; **сари касе банд будан** номзад доштан (-и духтаре).

БАНДА بنده 1. гулом, абд, зархарид. 2. *маҷ.* навкар, фармонбардор, хизматгор, ҷокар. 3. *маҷ.* побанд, дилдодаи чизе; **бандаи нафсу шикам маҷ.** баднафс, пурхӯр, шикампараст; **бандаи шахват маҷ.** шахватпараст; ишратпараст. 4. камина, ман (*аз рӯи хоксорӣ шахси гӯянда худро меномад*). 5. д. одам, инсон, ки мувофиқи ақидаи динӣ халққарда ва гуломи Худо ҳисоб меёбад; **бандаи хокӣ** инсон, одам; **бандаи Худо** а) абди Аллоҳ; б) *маҷ.* одами ҳақир, одами одӣ. 6. *гуфт.* киморбозе, ки дар кимор бой дода, то адо кардани қарзи худ мисли асир мутеи ҳарифи худ шуда мемонад.

БАНДАВОР *بندهوار* монанди банда, ба мисли гулом.

БАНДАГӢ *بندگی* 1. банда будан, гуломӣ; асорт. 2. чокарӣ, навкарӣ, хизматгорӣ. 3. итоат ва фармонбардории бечунучаро (*мутобиқи ақидаи динӣ*); \diamond **бандагӣ кардан** // **бандагии худоро ба(р) чо овардан** мурдан, вафот кардан.

БАНДАЗОДА *بندهزاده* лақабе, ки волидон ҳангоми суҳбат кардан аз фарзанди худ барои ибрази фурутанӣ ном мебаранд, фарзанди ман.

БАНДАК I *بندک* ҳар чизи ресмонмонанди кӯтоҳак, ки бо он ду чиз ва ё ду тарафи як чизро ба ҳам мебаранд.

БАНДАК II *بندک* *грам.* воситаи грамматикӣ, ки алокаи байни калимаҳоро ифода мекунад; **бандаки изофӣ** бандаки «и» (-йи), ки калимаи муайянқунандаро бо муайяншаванда мебардад; **бандакҳои хабарӣ** воситаҳои грамматикӣ, ки бо хабарҳои ҷумла омада, шахс ва шумораро ифода намуда, алокаи байни хабарро бо мубтадо таъмин мекунанд.

БАНДАКДОР *بندکدار* ресмондор, дорои бандак: **пойафзоли бандакдор**.

БАНДАКЧОНИШИН *بندک جانشین* *грам.* чонишинҳои пайваста, ки бо исмҳои омада, соҳибият ва муносибатҳои мафъулиро ифода мекунанд: **китобам, китобат, китобаш; додамаш** ба \bar{u} додам; **хобондамаш** \bar{u} ро хобонидам.

БАНДАНАВОЗ *بنده نواز* 1. *кҳн.* сифати шахси ба гуломону хизматгорон меҳрубон. 2. раҳмдил, меҳрубон.

БАНДАНАВОЗӢ *بنده نوازی* банданавоз будан; раҳмдилӣ, меҳрубонӣ.

БАНДАПАРВАР *بنده پرور* *ниг.* банданавоз.

БАНДАПАРВАРӢ *بنده پروری* *ниг.* банданавозӣ.

БАНДАР *بندر* ҷои махсус барои таваккуф, боргири ва борфарории киштиҳо дар соҳили баҳр ва дарё, лангаргоҳ.

БАНДАРГОҲ *بندرگاه* 1. *кит.* бандар. 2. ҷои ба ҳам пайвастанӣ чанд роҳе, чорраҳа.

БАНДАРӢ *بندری* *мансуб ба бандар*; воқеъ дар бандар.

БАНДАФУРӮШ *بنده فروش* фурӯшандаи гуломону асирон, наххос, гуломфурӯш.

БАНДАФУРӮШӢ *بنده فروشی* қору шугли бандифурӯш, гуломфурӯшӣ.

БАНДАХОНА *بنده خانه* 1. хонаи гулом. 2. хонаи ман, хонаи камина (*шаҳси гӯянда аз рӯи хоксорӣ истеъмоли мекунад*).

БАНДБОЗ *بندباز* 1. он ки бо банд бозӣ мекунад, дорбоз. 2. он ки дар лаҳзаҳои ҳассосу нозук тавоноии иҷрои қореро аз даст намедихад.

БАНДВАРҒ *بندورغ* *кҳн.* банди об, ҷои бастанӣ об.

БАНДЕРОЛ *фр.* *бандирал* китобу рӯнома ва дигар чизҳои хурду сабук, ки барои почта фиристодан қоғазпеч карда мебаранд, фириста, баста.

БАНДИБОН *بندی بان* ниғаҳбони бандиҳо дар зиндон ва ҳабсхонаҳо.

БАНДИВОР *بندی وار* ба монанди бандӣ, шабеҳи бандиён.

БАНДИНА *بندینه* 1. воситаи бандбандӣ (*аз қабилӣ* канаб, навда, алаф). 2. ҳар чизе, ки онро мебаранд, яъне дарзаю бандча мекунанд.

БАНДИХОНА *بندی خانه* ҷои нигоҳ доштани бандиён, ҳабсхона, зиндон.

БАНДӢ *بندی* асир; маҳбус; **бандӣ кардан** а) дастгир кардан; б) ҳабс кардан; дар зиндон нигоҳ доштан; **бандӣ шудан** ҳабс шудан.

БАНДКАНА *بندکنه* марғ, як навъ алафи азракмонанд.

БАНДКУШО//БАНДГУШО *بندکشا//بندگشا* 1. қушояндаи банд. 2. уқдақушо, гирехқушо; бартарафқунандаи монса.

БАНДКУШӢ *بندکشایی* 1. қушодани банд. 2. уқдақушӣ, гирехқушӣ; бартараф кардани монса.

БАНДОНДАН *بنداندن* *тарзи бавоситаи бастан*; водор ба бастан кардан, масдуд қунондан.

БАНДСОЗӢ *بندسازی* сохтмони банд, дарғот; *ниг.* банд 8.

БАНДУБАСТ *بندوبست* 1. дар банд будан; қайд, гирифтӣ. 2. тартиб, низом. 3. *ади.* компо-

- зитсия, устухонбандин асар.
- БАНДЧА** بندچه шақли тасгири банд; банди хурд; як қабза чизе (кашнич, пиёзи кабуд *ва г.*) ки дар шақли дарзаи хурд баста шудааст: як бандча кашнич.
- БАНИЗ** بنيز *кит.* 1. инчунин, боз ҳам, низ. 2. ҳаргиз, қатъан, асло.
- БАНИ** *а.* بنى *ч. ибн (писар)*; насл, авлод.
- БАНИ-БАШАР** بنى بشر *ниг.* банӣ-одам.
- БАНИ-ОДАМ** بنى آدم фарзандони одам, авлоди одам; мардумон, одамизод.
- БАНК** *фр.* بنك *ниг.* бонк.
- БАНКА** *р.* بنكه 1. зарфи устувонашақли шишагӣ, тулукагӣ *ва г.* барои нигоҳ доштани чизҳои обакӣ ва ордак; қуттӣ: **банкаи консерва**. 2. *ниг.* бодкаш 2.
- БАНКИР** *олм.* بنكر соҳиби бонк ва сахмдори калони ширкати бонк, бонкдор.
- БАНКОМАТ** *фр.* بنكامت нуқтаҳои худкори бонкӣ, ки ба воситаи кортҳои пластикӣ пули нақд мегиранд.
- БАННО** *а.* بنا *кит.* бинокор, бинокунанда; устои гилкор.
- БАНОГОҲ** بناگاه ногаҳон, банохост, тасодуфан, иттифоко.
- БАНОГҶШ** بناگوش бунн гӯш, нарман гӯш.
- БАНОМУС** بناموس бошарму хаё, шаъну шарафи худро нигоҳдоранда, ориятнок.
- БАНОМУСӢ** بناموسى баномус будан, ору номус доштан, боҳаёӣ.
- БАНОН** *а.* بنان *кит.* сари ангуштон; ангуштон.
- БАНОРАС** بنارس як навъ матои шоҳии ҷомавории майданақши дуранга.
- БАНОТ** *а.* بنات 1. *ч.* **бнит**. 2. *мач.* ҳамсохт, ҳамто, ҳамҳайат; **баноти гардун** а) ситораҳои дар як саф қарордошта, галаситораҳо, Ҳафтлодарон; б) ҳамаи ситораҳои осмон.
- БАНОТУННАЪШ** *а.* بنات النعش *ниг.* Ҳафтлодарон.
- БАНОХОСТ** بناخواست *ниг.* баногоҳ.
- БАНОҲАҚ** بناحق на аз рӯи адлу инсоф, беинсофона; бардурӯғ.

фона; бардурӯғ.

- БАНОЧОР** بناچار аз рӯи ночорӣ, аз рӯи ноилочӣ, ноилоч.
- БАНУР** بنور нурдор, равшан, нуронӣ.
- БАНУФУЗ** بنفوذ 1. бозътибор, эътибордор, обрӯманд. 2. ботаъсир, амру фармонаш иҷрошаванда.
- БАНЧ** بنج *муарраби* банг.
- БАОБРҶ(Ӣ)** بآبروى обрӯманд, бозътибор, бонуфуз.
- БАОБРҶӢ** بآبرويى обрӯмандӣ, бозътиборӣ.
- БАОВОЗМОНӢ** باوازماني *исми амал аз ба овоз мондан*, раъйгири.
- БАОДОБ** باداب хушахлоқ, шахсе, ки дорои хулқу атвори хуб аст, он ки одобу ахлоқро риоя мекунад.
- БАОДОБӢ** بادابي баодоб будан, хушахлоқӣ, хушфелӣ.
- БАОДОБОНА** بادابانه 1. хушахлоқона, муаддабона. 2. бозътиром, ботавозӯ.
- БАОҚИБАТ** بعاقبت вафодор, пойдор ва устувор дар дӯстӣ: **дӯстони баоқибат**.
- БАОС** بناس садои чорпоён, махсусан гову гӯсола, бузу гӯспанд *ва г.*
- БАПО** بپا *ниг.* барпо.
- БАПОИКАДАМ** بپاي قدم бахтовар, хушқадам, он ки бо омаданаши муваффақияту шодмонӣ меорад.
- БАПОКУНАНДА** بپاکننده *ниг.* барпокунанда.
- бар** بر *асоси замони ҳозира аз бурдан*.
- бар-** بر *пешванд, ки дар аввали исмҳо омада, калимаҳои нав месозад: бардавом, барқарор, баръакс.*
- БАР I** بر *пешванд* 1. ба: **вой бар холи ман**. 2. болон..., ба болон...; **барн...//дар барн...** назди..., пешн...; **аз барн...** а) аз пешн..., аз назди..., аз паҳлӯи...; б) аз ҷониби..., аз сӯи..., аз номи...; **бар болон ...** а) аз болон...; б) дар хусуси..., дар бораи...; **бар болон ин** ба замми ин, илова бар ин; **бар хилофи...** баръакси..., алорағми...; **як(е) бар ду ду баробар**, ду бор зиёд; **бар задан** боло кардан (-и остин, до-

ман); ◊ **бар** бод додан а) талаф гардонидан, зоеъ намудан; нобуд кардан; б) бархам задан, аз байн бурдан; в) вайрон кардан; **бар бод рафтан** зоеъ шудан, талаф гардидан; аз байн рафтан, нобуд шудан; **бар ҳазар будан** ҳазар кардан, парҳез намудан, эҳтиёт шудан.

БАР II بر 1. оғӯш, бағал; **ба бар** кашидан бағал кардан, дар оғӯш гирифтан; **дар бар гирифтан** фаро гирифтан, муштамил будан. 2. сина; сари сина. 3. тан, бадан; **ба бар** кардан пӯшидан.

БАР III بر паҳноӣ, арз, кундалангӣ; *муқоб.* қад; дарозӣ.

БАР IV بر 1. тараф, чоғиб, сӯй. 2. канор, гӯша, лаба; **бари чома** ду тарафи пеши ба ҳам расандан чомаи пешкушода аз боло то поин; **бари роҳ** канори роҳ, паҳлуи роҳ; **бари рӯй** сафҳаи рӯй, он қисми рӯи инсон, ки дар байни гӯшу даҳон воқеъ аст, рух; ◊ **аз бар** кардан аз ёд (ҳифз) кардан, дар хотир нигоҳ доштан; **аз бар хондан** аз ёд гуфтан; **бараш ба бараш** нарасида қашшоқона, камбағалона.

БАР V بر бор, самара, ҳосил; меваи дарахт.

БАР(P) а. بر хушкӣ, қитъа, замин; *муқоб.* баҳр; **бахру бар** баҳру хушкӣ; олам, дунё, ҷаҳон.

БАРА بره *ниг.* барра.

БАРАБАС برعبث беҳуда, бекора, бефоида.

БАРАВНАҚ بروئق барорноқ, баривоч.

БАРАК I برک хӯр. навъи хӯроқ, ки хамири тунуки чоркунчабуридаро бо гӯшти қима ва пиёзу равған дар об мепазанд; *ниг.* тушбера.

БАРАК II برک *шакли тасғири бар IV*; гӯшаяқ, канорча.

БАРАК III р. برک *гуфт.* бинои чӯбини муваққатӣ барои истиқомат.

БАРАКА I برکه 1. ангушти шашум, ки дар дасти баъзе қасон мешавад. 2. шахсе, ки дар яке аз дастҳояш шаш ангушт дорад. 3. ду дона мева ва ё сабзавоте, ки ба ҳам пайвастанд, қӯша.

БАРАКА III//БАРАКАТ а. برکه//برکت 1. афзонш, зиёдатӣ, фаровонӣ, файз, футӯҳ. 2. фоида, нафъ; **барака** диҳад афзоиш ва фаровонӣ диҳад (*ба тариқи дуо гуфта мешавад*); **барака ёфтан** а) нафъ ёфтан, фоидабардор шудан, хайри қореро дидан; б) *маҷ.* хушбахт (сао-

датманд) шудан; **хайру барака(т)** фаровонӣ (*одаман дар вақти харидуфурӯи мегӯянд, то ки моли харидааш ба харидор некиву хубӣ ва пули он ба фурӯшианда файзу фаровонӣ орад*); **ҳаракату баракат** (*маҷ.*) агар кӯшиш кунӣ, албатта натиҷаи матлуб ба даст меояд; **барака(т) надоштани қоре** натиҷаи матлуб надодани қоре, барор надоштани қоре; **барақати чизеро парондан** ба фаровонии чизе ҳалал расондан, файзу футӯҳи чизеро равондан; **паридани (хайру) барака** нест шудани файз.

БАРАКАЛЛОҲ а. برک الله *аслаи баракаллоҳ.*

БАРАКА(Т)НОК برکتناк 1. бобарака, файзбахш. 2. бонатича, натиҷааш хуб.

БАРАКАТ а. برکت *ниг.* барака.

БАРАКАТНОК برکتناк *ниг.* барака(т)нок.

БАРАКГИРАК برک گیرک хӯр. кафгири махсус барои аз дег бардоштани барак ва амсоли он, чавлӣ, чӯлпӣ.

БАРАКӢ برکی ба як тараф, якпаҳлӯ; **баракӢ роҳ рафтан.**

БАРАКОТ а. برکات *ҷ.* барака//баракат.

БАРАКОТУЛАРЗ а. برکات العرض 1. баракатҳон замин. 2. *маҷ.* наботот.

БАРАКОТУССАМОӢ а. برکات السماء *маҷ.* баракоти осмон; барфу борон, абру нур ва м. инҳо.

БАРАЛО برعلا *гуфт.*, *ниг.* баръало.

БАРАЛОИНА برعلايينه *гуфт.* ба таври ошқоро, аён.

БАРАНГЕЗАНДА برانگيزنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз барангехтан*; бавучудоранда; боисшаванда; **барангезандаи беморӣ.**

БАРАНГЕЗИШ برانگيزش *исми феълӣ аз барангехтан*; шӯронидан, таҳрик, тезонидан (*мас., қасеро бар муқобили қасе*).

БАРАНГЕЗОНИДАН برانگيزانیدن *тарзи бавоситаи барангехтан.*

БАРАНГЕХТАН برانگيختن 1. шӯронидан, ба шӯр овардан, таҳрик кардан; ба чӯш овардан, тез кардан; ба по ҳезондан. 2. игво андохан, шӯр андохтан..

БАРАНГОШТАН برانگاشتن *кит.* ангоштан, пиндоштан, тасаввур кардан.

БАРАНДА I برنده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз бурдан; он ки чизро аз ҷос ба ҷос мебарад. 2. он ки маҳфиле ё маҷлисро идора мекунад; **барандаи концерт** хунарпешае, ки дар концертҳо баромади хунарпешаҳоро эълон мекунад. 3. *варз.* он ки дар мусобиқаҳо, бозиҳои варзишӣ, қимор *ва ғ.* пирӯз мешавад.

БАРАНДА II برنده сифати феълӣи замони ҳозира аз бурдан II; голиби озмун; касе, ки ҷоиза гирифтааст.

БАРАНДАГӢ برندگی 1. пирӯз шудан, дар мусобиқа ё қиморбозӣ. 2. шуғли бурдани маҳфил ё чамъомад, ё концерт.

БАРАНДОЗ برانداز *кҳн.* харҷ, харочот, сарф, маҳориҷ.

БАРАНДОХТАН برانداختن 1. партофтан; ба канор андохтан, дур кардан; ҳаво додан; канда партофтан. 2. нест кардан, аз байн бурдан. 3. маҳв кардан, бекор кардан.

БАРАНДУДАН براندودن андова кардан, молидан.

БАРАС *а.* برص *ниг.* **пес 1;** **песӣ.**

БАРАСОТ *ҳ.* برسات *кҳн.* мавсими борон дар Ҳиндустон.

БАРАФЗУДАН برافزودن 1. афзудан, зиёд кардан. 2. афзуда шудан, изофа шудан.

БАРАФКАНДАН برافكندن партофтан, ҳаво додан, барандохтан; канда партофтан.

БАРАФРОХТАН برافراختن баланд кардан, боло бардоштан, афрохтан.

БАРАФРОШТА برافراشته сифати феълӣи замони гузашта аз **барафроштан**: барафрошта шудан.

БАРАФРОШТАН برافراشتن *ниг.* **барафрохтан.**

БАРАФРӢХТАГӢ برافروختگی 1. ҳолати сурху равшан шудан бар асари сӯхтани оташ ё ҷароғ. 2. ҳолати сурх шудани чеҳра бар асари гармо, хашм ё ҳаяҷон.

БАРАФРӢХТАН برافروختن 1. даргирондан; даргирифтан (-и ҷароғ *ва ғ.*). 2. сурх шудан аз таъсири гармо ё хашму газаб.

БАРАФШОНДАН برافشاندن рехтан, резондан, пошидан, нисор кардан.

БАРАҲМАН санс. برهمن рӯҳонии ҳиндувон; пайрави бараҳмания.

БАРАҲМАНИЯ санс. برهمنيه яке аз динҳои қадимтарини ҳиндуён.

БАРАҲМАНИӢ برهمنی мансуб ба бараҳман.

БАРАҲНА برهنة урён, лухт, луч; **шамшер** **бараҳна** шамшери аз ғилоф кашидашуда.

БАРАҲНАГӢ برهنگی бараҳна будан, лучӣ, урёнӣ.

БАРАҲНАПО(Ӣ) برهنه پاي 1. пойлуч. 2. *маҷ.* фақир, бенаво, камбағал, бебизоат.

БАРАҲНАСАР برهنه سر сарлуч.

БАРАҲНАТАН برهنه تن танбараҳна, танлуч.

БАРАӢЛО براعلا *ниг.* **барӢало.**

БАРБАНД بريند тасмас, ки бо он зинро ба синан асп мебастанд.

БАРБАР(ҲО) بربر(ها) 1. гурӯҳи халқҳое, ки аҳолии асосии кишварҳои Африқои Шимолро ташкил медиҳанд. 2. қавмҳои берун аз тамаддуни Юнон, Рум ва Эрон.

БАРБАРИЗМ بربريزم *ниг.* **барбарият.**

БАРБАРИЯТ بربريت *таър.* давраи дуҷуми таърихи инсоният, ки баъд аз давраи ҷоҳилият ва пеш аз тамаддун воқеъ аст.

БАРБАРӢ بربرى 1. *мансуб ба барбар(ҳо): забони барбарӣ.* 2. *маҷ.* ҷоҳилӣ; ваҳшигӣ; дағалӣ, нисбат ба юнониҳо ва румиён.

БАРБАСТ بربست басташуда, чамъшуда; **бори барбаст** бори барои фиристондан омодашуда.

БАРБАСТА بربسته 1. сифати феълӣи замони гузашта аз **барбастан**; басташуда, бандкардашуда. 2. аз нашъунамо монда, пажмурдаву афсурдашуда.

БАРБАСТАН برستن бо ҳам бастан, пайвастан, ба ҳам пайванд кардан; **◇ камар барбастан** омода ва тайёр шудан (*ба коре*); **рахт барбастан а)** кӯчидан, ба сафар баромадан; **б)** рафттан.

БАРБАТ ю. بربط *мус.* асбоби қадимии танбӯрмонанд, ки дорои ҳашт тор буда, имрӯз ҳам дар байни ҳиндуҳо машҳур аст; уд.

БАРБАТЗАН بربط زن *ниг.* **барбатнавоз.**

БАРБАТНАВОЗ *بربط نواز* касе, ки барбат павозад, навозандаи барбат.

БАРБОДДЕХ *بربادده* *ниг.* барбоддиҳанда.

БАРБОДДИҲАНДА *برباددهنده* *сифати феълии замони ҳозира аз бар бод додан*; зоеъкунанда, талафкунанда.

БАРБОДДИҲӢ *برباددهي* *исми амал аз бар бод додан*.

БАРБОДРАВӢ *بربادروي* *исми амал аз бар бод рафтан*.

БАРБОДРАФТА *بربادرفته* *сифати феълии замони гузашта аз бар бод рафтан*; зоеъгашта, талафгашта; барҳамхӯрда, азбайнрафта: **умри барбодрафта**, **умеди барбодрафта**.

БАРБУРДАН *بربردن* *кит.* боло бурдан, боло бардоштан.

БАРВАЗИДАН *بروزیدن* *кит.* вазидан.

БАРВАҚТ *بروقت* пеш аз вақти муайян, қабл аз мӯҳлати муайян, бармаҳал; **пагоҳии барвақт** // **сахарии барвақт** аввали сахар; **барвақт будан** (*барои коре*) фаро нарасидани вақти иҷрои коре.

БАРВАҚТАКАК *بروقتکک* барвақттар, бармаҳалтар.

БАРВАҚТӢ *بروقتي* 1. *гуфт.* сахаргоҳон, субҳи барвақт. 2. пешпазак: **тарбузи барвақтӣ**.

БАРГ *برگ* 1. узви аз ҳаво ва аз нури офтоб физиогирандаи дарахт ва растаниҳо. 2. порчаи хаамири тунук кардашуда, ки ба он самбӯса, тушбера *ва г.* мепечонанд. 3. порас аз харбузаву тарбуз, ки баъд аз коса кардан аз кӯндалангаш бурида мешавад; **барги карам** а) варақи сабзранги карам; б) як навъи атлас, ки гулҳои калон-калони зангор дорад; **барги сабз** а) барги тару тоза; б) *мач.* тӯхфан майда, ҳадяи ночиз; **ҳалқан барги марворидкорӣ** гӯшвораи марворидкорӣ, ки ба шакли барг сохта шудааст. 4. як навъ кабоб, ки аз гӯшти нарми гӯсола ё гӯсфанд парча парча таҳия мешавад, кабоби барг. 5. созунаво, нағма, оҳанг. 6. воҳиди шумориш; **як барг коғаз**; **чун барги бед ларзидан** сахт ларзидан (*аз ваҳму ҳарос*); **чун барги хушк рехтан** якбора ва бисёр рехтан; **нобуд шудан**. ◊ **баргу** зод тӯшаву сомони сафар, зоди сафар.

БАРГА *برگه* 1. порчаи муайяни коғаз, ки барои навиштани чизе истифода мешавад, фиш. 2. буришҳои баъзе аз меваҳо, ба монанди зардолуви шафтолу, ки онро хушк карда бошанд. 3. баргҳои майдаву хурд, ки дар ҷои пайвасти думчаҳои гул мебароянд. 4. порча ё қисми беҳаракати абзор ё дастгоҳ, ки ба шакли тега ё дастан реза аст, забонак.

БАРГАДОН *برگه دان* куттиҳои махсус, ки дар он баргаҳо нигоҳдорӣ мешаванд.

БАРГАК *برگک* 1. зардолуи дукафони бедонаки хушконидашуда. 2. як навъ асбоби баргшакли зинати занон, ки аз зар месозанд ва ба пешонӣ мебанданд.

БАРГАНАВИСӢ *برگه نویسی* 1. навиштани баргаҳо. 2. дар китобдорӣ навиштани мушаххасоти китоб рӯи баргаҳои махсуси китобхона.

БАРГАНҶИРӢ *برگ انجیری* гиёҳи ҳамешасабз бо баргҳои бисёр паҳни монанди барги анҷир, ки паҳнони онҳо гоҳе ба ним метр ва дарозии онҳо ба як метр мерасад.

БАРГАРДАНДА *برگردنده* *сифати феълии замони ҳозира аз баргаштан*, бозгарданда.

БАРГАРДИДАН *برگردیدن* *ниг.* баргаштан.

баргардон *برگردان* 1. *асоси замони ҳозира аз баргардонидан*. 2. тарҷума; табдили матне аз як хат ба хати дигар (*мас., аз хати арабӣ ба хати кириллӣ*).

БАРГАРДОН(И)ДА *برگردانده//برگردانیده* *сифати феълии замони ҳозира аз баргардон(и)дан*; **баргардонда** **фиристодан** пас фиристодан, ақиб гардонидан.

БАРГАРДОН(И)ДАН *برگرداندن//برگردانیدن* 1. бозгардонидан, пас гардонидан, ақиб гардонидан. 2. чаппа кардан. 3. табдил намудан, мубаддал кардан; **ба ҳамдигар пушт баргардондан** а) аз ҳамдигар рӯй гардонидан, аз ҳамдигар рӯй тофтан; б) *мач.* қаҳрӣ шудан, ба ҳамдигар қаҳр кардан.

БАРГАШТ *برگشت* 1. бозгашт, ақиб омадан, пас омадан, пасомад. 2. гардиш, аломати тақрор.

БАРГАШТА *برگشته* 1. *сифати феълии замони гузашта аз баргаштан*; баргардида, пасгардида; **баргашта додан** пас гардонда додан. 2. аз нав, аз сари нав; дубора; **гаштаю баргашта** тақроран, тақрор ба тақрор; ◊ **толен баргашт**

та толен бад, бахти носозгор, бахти вожгун.

БАРГАШТААЙЁМ برگشته ایام *ниг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТААХТАР برگشته اختر *ниг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТАБАХТ برگشته بخت *мач.* бадбахт, вожгунбахт, бетолей; берӯзӣ.

БАРГАШТАГӢ برگشتگی 1. қисмати баргаштагнӣ чизе. 2. баргашта будан.

БАРГАШТАДАВЛАТ برگشته دولت *ниг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТАМИЖГОН برگشته مزگان *кас.* ки мижгонҳояш аз расоӣ ҳам шуда бошанд.

БАРГАШТАН//БАРГАРДИДАН برگشتن//برگردیدن 1. бозгаштан, бозгашт намудан; пас гашта омадан. 2. пас рафтан, пас гашта рафтан, ақиб гаштан. 3. тоб хӯрдан, қач шудан; тағйир додани роҳу самт. 4. рӯ гардондан, рӯ тофтан (*аз чизе, касе*); даст кашидан аз чизе. 5. *мач.* амалӣ нагардидан, вайрон шудан (-и ягон муомила); ба сари чизе баргаштан дубора мавзӯи сӯҳбату баҳс қарор додани чизе, боз дар болои масъалае фикр қардан.

БАРГАШТАНӢ برگشتنی *сифати феълӣ замони оянда аз баргаштан*, баргаштанӣ шудан.

БАРГАШТАТОЛЕӢ برگشته طالع *ниг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТНОПАЗИР برگشت ناپذیر *барнагаштан*, имкони баргашт надоштан.

БАРГАШТНОПАЗИРӢ برگشت ناپذیری *баргашт-нопазир будан*.

БАРГАШТПАЗИР برگشت پذیر *ниг.* бозгарданда.

БАРГАШТПАЗИРӢ برگشت پذیری *қобилияти бозгардандагӣ*.

БАРГДОР برگ دار (шоҳу танаи) дорои барг, баргбароварда.

БАРГЗАН برگ زن занандаи барг, бештар дар пилладорӣ ҳангоми задани баргҳои тут истифода мешавад.

БАРГЗАНӢ برگ زنی *амал ва кори баргзан*.

БАРГИРИФТАН برگ رفتن *гирифтани, бардош-*

тани чизе аз ҷое.

БАРГОШТАН برگ داشتن *кхн., ниг.* баргардон-(и)дан.

БАРГПАЙВАНД برگ پیوند *навъе аз найванди дарахт (аз ҷумлаи исканапайванд, мугҷа-пайванд ва ғ.).*

БАРГРЕЗ برگ ریز 1. хусусияти дарахтоне, ки баргҳои онҳо дар тирамоҳ мерезанд. 2. баргрезанда, дарахти баргрез. 3. *мач.* тирамоҳ, пойиз; **мавсими баргрез**.

БАРГРЕЗӢ برگ ریزی *рехтани баргҳои дарахтон; мавсими баргрезӣ мавсими ҳазон; фасли тирамоҳ.*

БАРГРЕЗОН برگ ریزان 1. мавсими рехтани барги дарахтон; фасли тирамоҳ, ҳазон. 2. рехтани баргҳо.

БАРГРЕЗОНӢ برگ ریزانی *амалиёти химиявии махсус барои ба таври сунъӣ резонидани баргҳои ғузапоӣ, дефолиатсия.*

БАРГУЗАРДАН برگ زردن *боло бурдан, боло гузоштан.*

БАРГУЗАРОН(И)ДАН برگ زردان//برگردانیدن *ниг.* гузарондан.

БАРГУЗАШТАН برگ داشتن *гузашта рафтани, тай шудани, сипарӣ шудани, болотар рафтани, фаротар рафтани.*

БАРГУЗИДА برگ زیده *сифати феълӣ замони гузашта аз баргузидан; сара, мақбул, писандида; интиҳобшуда, мунтахаб: ашъори баргузида.*

БАРГУЗИДАГӢ برگ زیدگی *интиҳобшуда, баргузида будани.*

БАРГУЗИДАН برگ زیدن *сара қардани, интиҳоб қардани, тарҷеҳ додани, бартар шумурдани.*

БАРГУЗИДАНИӢ برگ زیدنی *шоистаи бар-гузидани, шоистаи интиҳоб, интиҳобшудани.*

БАРГУЗОР برگ دار *:баргузор қардани (шудани) барпо қардани (шудани): маҷлис дар ҷойхона баргузор шуд.*

БАРГУЗОРӢ برگ داری *барпо қардани, баргузор қардани: баргузории ҷашн.*

БАРГУЗОШТАН برگ داشتن *анҷом додани; баргузоридани.*

- БАРГУМОШТАН** برگماشتن маъмур (вакил) кардан, таъйин намудани касе ба коре.
- БАРГУСТУВОН** برگستوان *кҗи*. 1. пӯшиши зирехдори ҷанговарон. 2. болопӯши зирехдор ба-рои муҳофизати асп ё фил дар рӯзи ҷанг.
- БАРГУСТУВОНВАР** برگستوانور *ниг.* баргустувондор.
- БАРГУСТУВОНДОР** برگستواندار дорони баргустувон, пӯшидашуда бо баргустувон.
- БАРГУФТАН** برگفتن гуфтан, гуфта додан.
- БАРГХҶҶРАК** برگخورк *зоол.* як навъ гамбуски зараррасон, ки барги растаниҳоро мехӯрад.
- БАРГЧА** برگچه *шакли тасгири барг.*
- БАРГШАКЛ** برگشکل шабеҳи барг, монанди барг (-и дарахт).
- БАРҒАЛАТ** برغلط саҳван, иштибоҳан, бархато; нодуруст.
- БАРД** *а.* برد *кит.* сармо, хунукӣ, сардӣ: **барди ачуз** *ниг.* айём (-и ачуз).
- БАРДА** برده *кит.* 1. асир, бандӣ. 2. ғулом, банда, каниз.
- БАРДАВИДА** بردويده боло давида; саркашида.
- БАРДАВОМ** بردوام 1. доим, мудом, ҳамеша. 2. давомнок, доимӣ, абадӣ, ҷовид: **сулҳи бардавом.**
- БАРДАҒӢ** بردگي *кит.* 1. асирӣ, асорат. 2. ғуломӣ, бандагӣ.
- БАРДАДОР** بردهدار ғуломдор, соҳиби барда.
- БАРДАДОРӢ** بردهداري *кит.* ғуломдорӣ, нигоҳдоштани ғулом ба мақсади баҳрабардорӣ аз кори онҳо ва ё харидуфурӯши онҳо.
- БАРДАМ** بردم боқувват, зӯр; солим; **бардам-бардам қадам задан** боқувват ва устувор қадам монда, роҳ рафтан.
- БАРДАМА** بردمه *гуфт.* 1. пуроб, лабрес (чӯй ва каналҳои обёрикунанда). 2. банди об, дарғот; **обро бардама кардан** банд кардани пеши об.
- БАРДАМИДАН** بردميدان 1. сабзида баромадан, сабзидан; рӯидан, рустан. 2. зоҳир (намудор) шудан. 3. варам кардан, дамида баромадан, чӯшидан. 4. дамидан, пуф кардан.
- БАРДАМӢ** بردمي бардам будан, боқувватӣ; солимию тандурустӣ.
- лимию тандурустӣ.
- БАРДАМОНДАН** بردماندن 1. тарзи бавоситаи феъли бардамидан. 2. рӯёндан, дамандан.
- БАРДАФУРӢШ** بردهفروش ғуломфурӯш, фурӯшандаи барда.
- БАРДАФУРӢШӢ** بردهفروشي ғуломфурӯшӣ, кор ва амали бардафурӯш, фурӯхтани барда.
- БАРДИДАН** برديدن *кит.* аз роҳ канор гирифтан, гурехтан, дур шудан.
- БАРДӢ** بردي *бот.* гиёҳе аз чинси лух, ки дар об мерӯяд ва аз он қоғаз месохтанд.
- БАРДОДАН** بردادن *кит.* 1. додан, супоридан. 2. сар додан, раҳо кардан. 3. шумурдан, як-як ном бурдан.
- бардор** بردار 1. *асоси замони ҳозира аз бардоштан; бардор-бардор кардан (касера) маҷ.* бисёр таърифу тавсиф кардан; аз ҳад зиёд иззату ҳурмат намудан касеро. 2. *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бардоранда, тобовар, оташбардор, оббардор.*
- БАРДОР I** بردار *таър.* ғаллае, ки дар вақти бардоштани ҳосил аз хирман бо ғалберҳо чен карда, ба давлат дода мешуд; **бардор карда гирифтан** аз сари хирман бо ғалбер андоза карда гирифтани ғалла.
- БАРДОР II** بردار бордор, мевадор, босамар, ҳосилдор.
- БАРДОРАНДА** بردارنده 1. он ки чизеро намебардорад, болобар, болобаранда, болокунанда; ҳамлқунанда, хомил.
- БАРДОРОН(И)ДАН** برداراندين//برداراندين *тарзи бавоситаи феъли бардоштан.*
- БАРДОРУЗАН** برداروزن зарбу лат дар натиҷаи роҳ рафтани воситаи нақлиёт дар чойҳои ноҳамвор: **бардорузан кардан.**
- бардошт** برداشت *асоси замони гузашта аз бардоштан; дар як бардошт дар як дафъа бардоштан, яку якбора.*
- БАРДОШТ** برداشت 1. сабр, тоқат, бурдборӣ, таҳаммул; **бардошт кардан** сабр (тоқат) кардан, тоб овардан, истодагарӣ кардан. 2. натиҷагирӣ, хулосабарорӣ.
- БАРДОШТА** برداشته *сифати феълии замони гузашта аз бардоштан; парваришшуда, ба*

мақоми баланд расида, мақомаш болорафта: бардошта тавонистан.

БАРДОШТАН برداشتن 1. боло (баланд) кардан (*чизеро аз замин*); **пардаро бардоштан** пардаро кушодан (боз кардан); **сар бардоштан** а) сар боло кардан; б) *маҷ.* ба по хестан, шӯридан, исён кардан. 2. нигоҳ доштан, қуввати нигоҳдорӣ доштан. 3. ба даст гирифтан; **байрақ бардоштан** байрақ ба даст гирифтан, байрақ афроштан. 4. бурдан; гирифта бурдан. 5. гундоштан, чамъ овардан: **хирман (ҳосил) бардоштан**. 6. *маҷ.* хӯрдан, нӯшидан (*беиштар шаробро*); **қадах бардоштан** шароб нӯшидан, май хӯрдан. 7. *маҷ.* тоб овардан, тоқат кардан: **нози касеро бардоштан** ба инчиқии касе тоб овардан, нозу нузи касеро қабул кардан. 8. мувофиқи тобу тавон наомадан; номувофиқ омадан. 9. *маҷ.* гӯру чӯб кардан, дафн кардан. 10. *ҳамчун феъли ёридиҳанда бо исмҳо феълҳои таркибӣ сохта, ба маънои оғоз ёфтани, сар шудани амал истифода мешавад:* **гирия бардоштан, мағал бардоштан, нола бардоштан, фарёд бардоштан, гавго бардоштан; масъала бардоштан** масъала ба миён гузоштан, мавриди баҳс қарор додани масъала; **санг набардоштан** тарозузеркун набудан, вазн надоштан; **қарз бардоштан** қарз гирифтани; **об бардоштани биринч** обро ба худ кашидани биринч (*дар вақти палав пухтани*); **харочоти чизеро бардоштан** ба харочоти чизе басанда будан, масрафи қореро таъмин карда тавонистан; **дил бардоштан** майл доштан ба чизе, чизеро дил кашидан; **дили касеро бардоштан** таскин додан, тасалли додан ба касе; **қадам бардоштан** роҳ рафтани, ҳаракат кардани; **аз миён бардоштан** аз байн бурдани, маҳв кардани; **мушт бардоштан ба сари касе** таҳдид кардани; касеро бо мушт задани; **чоеро ба сар бардоштан** баланд садо баровардани; саҳт доду фарёд кардани, шӯру гавго кардани.

БАРДОШТАНӢ برداشتنӣ қобили бардоштан, доштани имконияти бардоштан.

БАРДОШТНОК برداشتناк тобовар, босабр, бурдбор.

БАРДОШТНОПАЗИР برداشت‌ناپذیر тоқатфарсо, берун аз қувваи таҳаммул.

БАРДОШТНОПАЗИРӢ برداشت‌ناپذیری тоқатфарсой, берун будани аз қувваи таҳаммул.

БАРДОШТТАЛАБ برداشت‌طلب қоре, ки сабру тоқат талаб мекунад, тоқатталаб.

БАРДУРӢ بردورغ 1. аз ҳақиқат дур, ба асли воқеи хилоф, бофта: **гапи бардурӢ, сухани бардурӢ, чавоби бардурӢ**. 2. сохтақорона, рӯякӣ; қалбакӣ: **санади бардурӢ, шохиди бардурӢ**.

БАРДӢХТАН بردوختن дӯхтан, баҳя кардани, васла кардани.

БАРЕЗАН//БАРЕҶАН بریزن//بريجن *кит.* танӯр, танӯри заминӣ.

БАРЕШИМ بریشم *шакли дигари абрешим.*

БАРЕШИМЗАН بریشم‌زن навозандаи созҳои торӣ, ки зеҳи онҳо абрешимист.

БАРЕШИМИН بریشمین *ниг.* абрешимӣ.

БАРЕШИМКАШӢ بریشم‌کشی *ниг.* абрешимкашӣ.

БАРЕШИМНАВОЗ بریشمنواز торнавоз, мутриб, навозанда.

БАРЗ برز *кит.* кишоварзӣ, кишт, зироат.

БАРЗАГАР برزگر *ниг.* барзгар.

БАРЗАГОВ برزگاو гови қории деҳқонӣ (*аз чинси нар*), гови чуфтӣ, варзгов.

БАРЗАДАН برزدن 1. боло кардани ва қатъ кардани (-и остини курта, домани чома); **доман барзадан** ду бари чомаро боло карда, ба камарбанд халонда мондани; **остин барзадан** а) остин боло кардани; б) *маҷ.* тайёр шудани, омода шудани (*барои иҷрои қоре*). 2. барафроштан.

БАРЗАКОР برزگار *ниг.* барзгар.

БАРЗАН برزن *кит.* кӯча, гузар, маҳалла, майдони идғоҳи шаҳр.

БАРЗАНГӢ برزنگی 1. одами қалонҷуссаи сиёҳи бадҳайбат. 2. *фолк.* дев.

БАРЗАНДА برزنده амалқунанда ба қоре.

БАРЗАХ برزخ *кҗл.* 1. чизе, ки дар миёни ду чизи ба ҳам муқобил воқеъ бошад; миёни ду чизи зидди яқдигар. 2. *ниг.* гардана. 3. гарданаи миёни ду баҳр.

БАРЗГАР برزگر деҳқон, кишоварз, зироатқор.

БАРЗГАРӢ برزگری деҳқонӣ, кишоварзӣ, зи-

роаткорӣ.

БАРЗГОР *برزگار* *ниг.* барзгар.

БАРЗИГАР *برزىگر* *ниг.* барзгар.

БАРЗИГАРӢ *برزىگرى* *ниг.* барзгарӣ.

БАРЗИДАН *برىدن* *кит.* амал кардан, анчом додан, кардан.

БАРЗИЁД *برىاد* 1. аз ҳадди даркорӣ зиёд, зиёдатӣ; **барзиёд мондан** зиёдатӣ кардан; боқӣ мондан. 2. нодаркор, беҳуда. 3. ба таври илова, иловатан, изофатан; **вақти барзиёд доштан** *мач.* фурсат доштан, вақти ҳолӣ аз кор доштан.

БАРЗИЁДӢ *برىادى* *гуфт.* чизи зиёдӣ кардашуда; чизи зиёдатӣ.

БАРЗИШ *برىش* 1. аз феъли барзидан, кишт, зироат. 2. амал кардан.

БАРЗКӢХ *برىكوه* кӯҳи бузург, кӯҳи бисёр баланд.

БАРИД *ا. برىد* *кит.* қосид, пайк, номарасон, номабар, чопар; **бариди фалак** *киноя аз Мох* ва сайёраи Зухал.

БАРИДӢ *برىدى* *кит.* 1. шугли барид, номабарӣ, номарасонӣ. 2. роҳбарии баридон, раёсати гурӯҳе, ки ба фиристондани номаҳои даркор машғул буданд.

БАРИЗОФА *براضافه* изофатан, ба таври илова, иловатан.

БАРИӢ *лот.* *برى* унсури химиявӣ, ки аз як навъ филизи нарми нуқратоб иборат аст.

БАРИҚ *а. برىق* *кит.* дурахшон, тобон.

БАРИЛОВА *برعلاوه* *ниг.* баризофа.

БАРИН I *برىن* *пасоянд* 1. монанди..., мисли..., чун. 2. гӯё, мисли ин ки, монанди ин ки. 3. тахмин, қариб, наздик; \diamond **сағ барин чон додан** ба хориву зорӣ мурдан.

БАРИН II *برىن* *кит.* баланд, боло; бартар, баландтарин, болотарин; **чархи барин** осмони баланд.

БАРИНАК *برىنگ* *гуфт.*, *шакли хурдӣ ва навозиши барин I*, 1.

БАРИСТОДАН *برىستاندن* *кит.* қоим шудан, устуворӣ намудан, саҳт истодан.

БАРИТОН *ю. برىتان* *мус.* 1. овози миёнаи мардона (*байни тенор ва бас*); ҳофизи дорои чунин овоз. 2. сози нафасии лабгирдор.

БАРИ *برى* *кит.* пок, ҳолӣ, дур аз чизе, орӣ; **барӣ аз айб будан** айб надоштан, беайб будан; **барӣ шудан аз чизе** пок шудан аз чизе.

БАРКАМОЛ *برىكمال* 1. бақамолрасида, бавоярасида. 2. комил, расо; муқаммал.

БАРКАМОЛӢ *برىكمالى* 1. дар ҳолати қамол. 2. комил будан, муқаммалӣ.

БАРКАНДА *برىكنده* қандашуда, қанда.

БАРКАНДАН *برىكندن* 1. қандан, гусастан; решақан қардан. 2. аз байн бурдан, нобуд қардан. 3. буридан, қатъ қардан. 4. баровардан: **либос барқандан**. 5. бардоштан ва берун қардан.

БАРКАНОР *برىكنار* 1. беалоқа, дур, бепайвастагӣ. 2. маъзул, сабуқдӯш, озод шудан; **барқанор қардан** дур қардан, сабуқдӯш қардан.

БАРКАНОРӢ *برىكنارى* сабуқдӯш шудан, озод шудан, маъзул шудан.

БАРҚАРДАН *برىکردن* *кит.* 1. бардоштан, боло бардоштан. 2. баровардан, берун баровардан, ба боло баровардан. 3. аз бар қардан, аз ёд қардан, ҳифз қардан; **чароғ барқардан** чароғ равшан қардан, чароғ афрӯхтан.

барқаш *برىکش* *асоси замони ҳозира аз барқашидан.*

БАРҚАШ I *برىکش* 1. барқашидан, вазн қардан. 2. миқдори як бор вазн қардан. 3. *мач.* вазн, эътибор.

БАРҚАШ II *برىکش* *рост қардани бинои чӯбқорӣ ё пойдеворе, ки ягон тарафаш фуру рафтааст ё қач шудааст.*

БАРҚАШАНДА *برىکشنده* болобаранда, кашанда; *мач.* тараққидиханда.

БАРҚАШИДА *برىکشیده* 1. *сифати феълии замони гузашта аз барқашидан;* барқашида шудан. 2. болорафта, қадқашида, баланд. 3. аз гилоф беруноварда, аз наём қашида.

БАРҚАШИДАН *برىکشیدن* 1. вазн қардан бо тарозу, барқаш қардан, санҷидан. 2. бо ягон зарф андоза қардан. 3. қашидан, нақш қардан. 4. берун овардан, хориҷ қардан, қашида

баровардан.

БАРКУШОДАН//БАРКУШУДАН

برکشادن//برکشودن кушодан, боз кардан; дахон баркушодан (баркушудан) маҷ. ба гап сар кардан, ба гуфтор шурӯъ кардан.

БАРКЎФТАН برکوفتن *ниг.* кӯфтан.

БАРҚ *а.* برق 1. ҳодисаи табиат, ки дар натиҷаи бархӯрдани зарядҳои мусбату манфии абрҳо бо дурахшиш ва таркиши босуръату пурқувват дар фазои Замин ба амал меояд, аловак, озарахш, соиқа: **барқ задан касеро** (*чизеро*) сӯзондан ва ё ҳалок кардани барқ чизе ё касеро. 2. нерӯи барқ, қувваи барқ; ҳисобкунаки **барқ** олати ҳисобкунандаи масрафи қувваи барқ, барқҳисобкунак. 3. *маҷ.* равшани, нур; дурахш, чило: **барқи маърифат**; **барқ задан** *маҷ.* дурахшидан, тобидан, чило додан.

БАРҚА برقه 1. *физ.* заряд. 2. дурахш, шарора.

БАРҚАД برقد 1. ба андозаи қад, мутобиқи андозаи қад; **кӯрпаи барқад** кӯрпаи мувофиқи қад. 2. дароз, қадбаланд: **чавони барқад**

БАРҚАДОР برقه دار *физ.* дорои заряд.

БАРҚАНДОЗ برق انداز 1. *кҳн.* паронандаи асбоби қадимии ҳарбии даҳанпур (*монанди тӯп*), шамхолҷӣ. 2. тобон, рахшон, дурахшанда.

БАРҚАРОР برقرار *пойдор*, устувор, побарҷо, барпо; **барқарор** будан *а)* *пойдор* будан, устувор будан; *б)* ҳукмфармо будан; **барқарор кардан** // **барқарор намудан** *а)* барпо намудан; ташкил кардан, таъсис намудан; *б)* аз нав ба вучуд овардан; **барқарор мондан** *пойдор* (устувор) мондан; ба қарори собиқ мондан; **барқарор сохтан** *ниг.* **барқарор кардан**; **барқарор шудан** (**гардидан**, **гаштан**) *а)* устувор шудан, *пойдор* гаштан; *б)* таъсис ёфтани, ташкил шудан; *в)* барпо (ҳукмфармо) шудан.

БАРҚАРОРӢ برقرارى **барқарор** будан; устуворӣ, *пойдорӣ*.

БАРҚАРОРКУНАНДА برقرارکننده *сифати феълии замони ҳозира* аз **барқарор кардан**.

БАРҚАСД برقصه *ниг.* қасдан.

БАРҚАСДОНА برقصه انداز *аз рӯи қасд*, бомақсад.

БАРҚАФШОН برق افشان *маҷ.* дурахшон, пурнур,

нурпош.

БАРҚАФШОНӢ برق افشانی **барқафшон** будан, нурпошӣ: **барқафшонӣ кардан**.

БАРҚВОР برق وار 1. мисли барқ, барқмонанд барқосо. 2. *маҷ.* бисёр тез, тезу тунд, ниҳоят босуръат.

БАРҚГАРДОН برق گردان *нав.* милаи оҳанӣ, ки дар болои бомҳои биноҳои баланд гузошта шуда, бо сим ё воситаи дигар ба замин васл мегардад, то ба воситаи ба замин гузарондани нерӯи барқу соиқа дар биноҳо сӯхтор ба амал наояд.

БАРҚГИР برق گیر *ниг.* **барқгардон**.

БАРҚГИРИФТА برق گرفته **барқзада**, дучори барқгирифтагӣ шудан.

БАРҚГИРИФТАГӢ برق گرفتگی ҳолате, ки маъмулан баъд аз задани барқ ва чараён гирифтани барқ дар бадан пайдо мешавад ва таъсири зиёд ба асаб расонда, боиси сӯхтагӣ ва марг мегардад.

БАРҚДАРМОНӢ برق درمانى *нав.* ҳар гуна табобат ва дармон ба воситаи чараёни барқ.

БАРҚДОР برق دار 1. дорои чараёни барқ. 2. дорои рӯшноӣ ва дурахшиш.

БАРҚДУЗДӢ برق دزدى *бе иҷозат истифода* бурдан аз нерӯи барқ.

БАРҚЗАБОН برق زبان *маҷ.* теззабон, тезкалом, оташинсухан.

БАРҚЗАДА برق زده *сифати феълии замони гузашта аз барқ задан*; он ки мавриди задани чараёни барқ ё соиқа қарор гирифтааст.

БАРҚЗАДАГӢ برق زدگی он ки ё он чи (*дарахт*, *сохтмон*), ки дучори зарбаи соиқа, барқ шудааст.

БАРҚЗАНАНДА برق زننده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз барқ задан*. 2. дурахшанда, тобон, пурнур.

БАРҚЗАНӢ برق زنى 1. *исми амал аз барқ задан*; дурахшидани барқ. 2. *маҷ.* дурахшандагӣ, тобандагӣ.

БАРҚЗАНОН برق زنان *феъли ҳоли замони ҳозира аз барқ задан*.

БАРҚИЯ برقيه *нав.* мактуби таъчилӣ, ки тавасути почта ба унвони касе ё чое фиристода мешавад, телеграмма.

БАРҚӢ برقى *мансуб ба барқ*; **перӯгоҳи барқӣ** муассисаи истехсолкунандаи қувваи барқ, стансияи электрикӣ (*кҳн.*); **чароғи барқӣ** чароғи аз қувваи барқ даргиранда.

БАРҚКОР برق کار он ки васоили барқиро насб ва тармим мекунад, электрик.

БАРҚКОРӢ برق کاری 1. насб ва таъмири васоили барқӣ. 2. амал ва шугли барқкор.

БАРҚМОНАНД برق مانند мисли барқ, барқосо.

БАРҚМОӢӢ برق ماهی *навъи моҳӣ*, ки барои химояи худ ва муқобилият ба душман дар бадани худ нерӯи барқ тавлид мекунад, мормоҳиҳо ва суфрамоҳиҳо.

БАРҚНАМО برق نما *нав.* асбоб барои ташҳиси вучуд доштани барқ дар бадан ё ҷисм.

БАРҚНИГОӢ برق نگاه *касe*, ки нигоҳи тезу таъсиранок дорад, тезнигоҳ.

БАРҚНОК برق ناک дурахшанда, дурахшон, тобишнок.

БАРҚОСО برق آسا монанди барқ, зуд, тез; шитобон.

БАРҚПАРВОЗ برق پرواز тезпарвоз, тездав.

БАРҚПОШ برق پاش дурахшанда, ҷилодиҳанда.

БАРҚРАВ برق رو *ниг.* барқрафтор.

БАРҚРАСОНӢ برق رسانی барқ расондан, ё таъмини барқ, эҷоди шабака барои таъмини барқ.

БАРҚРАФТОР برق رفتار тезрафтор, тезрав.

БАРҚСАНӢ برق سنج асбоби санчиш ва андозагирии барқ, электрометр.

БАРҚСИФАТ برق صفت *ниг.* барқосо.

БАРҚЦАВЛОН برق جولان тезрафтор; чувт, чоллок.

БАРЛОС *т.* برلاس номи яке аз кабилаҳои туркнажод.

БАРМ برم *кҳн.* оби кӯле, ки аз борон пайдо шудааст, толоб, истаҳр.

БАРМАЛО برملا ошкор, фош, равшан, возех.

БАРМАНИШ برمنش *кит.* худписанд, мағрур, мутакаббир.

БАРМАНИШӢ برمنشی худписандӣ, гурур, тақаббур.

БАРМАХИДАН برمخیدن *кит.* муҳолифат ва нофармонӣ кардан ба падару модар; оқ шудан, осӣ шудан.

БАРМАӢАЛ برمحل *ниг.* барвақт.

БАРМОЛИДАН برمالیدن *кит.* 1. молидан. 2. барзадан, боло кардани остин ва эзорпоча.

БАРНАВИШТАН//БАРНАБИШТАН

برنوشتن//برنیشتن *кит., ниг.* навиштан; остин барнабиштан *киноя аз остин барзада ба коре омода шудан.*

БАРНИГОРИДАН برنگاریدن *нигоридан, навиштан.*

БАРНИӢОДАН برنهادن 1. ниҳодан, гузоштани чизе ба болои чизе. 2. ба қароре омадан, азм кардан, тасмим гирифтан.

БАРНИШАСТАН برنشستن 1. нишастан. 2. савор шудан ба асп.

БАРНИШОНДАН برنشاندن 1. феъли бавоситаи барнишастан; шинондан, нишондан. 2. савор кардан.

БАРНО برنا ҷавон, навҷавон; *муқоб.* пир; **пиру барно** пиру ҷавон, хурду калон; ҳама; \diamond **бахти барно** бахти нек, хушбахтӣ.

БАРНОДИЛ برنادل калонсоли (кӯхансоли) ҷавондил.

БАРНОӢ برنایی ҷавонӣ, навҷавонӣ.

БАРНОМА برنامه 1. зикри номгӯи корҳое, ки бо ҳадафи муайян ба анҷом мерасанд: **барномаи дарозмуддат**, **барномаи миёнамӯҳлат**, **барномаи кӯтоҳмуддат**; **барнома сохтан**, **барнома тартиб додан**. 2. феҳристи мундариҷаи гуфторҳои радио, намоишҳои театр, кино ва телевизион, программа. 3. маҷмӯаи дастурҳое, ки дар компютер дода мешавад ва онро компютер бо тартиб иҷро мекунад. 4. он чи ки дар ибтидои китоб ё рисолае навишта мешавад; муқаддима, сарсухан *ва г.*

БАРНОМАВӢ برناموی *мансуб ба барнома*; аз рӯи барномаву нақша иҷрошаванда.

БАРНОМАГУЗОРӢ برنامه‌گذاري *ниг.* барнома-масозӣ.

БАРНОМАНАВИС برنامه‌نويس он ки барнома менависад ё таҳия мекунад: **барноманависи компютер.**

БАРНОМАНАВИСӢ برنامه‌نويسي амали навиштани барнома.

БАРНОМАРЕЗӢ برنامه‌ريزي *ниг.* барнома-масозӣ.

БАРНОМАСАНЧӢ برنامه‌سنجي баррасӣ ва санчиши барномаҳо пеш аз мавриди амал қарор гирифтани.

БАРНОМАСОЗ برنامه‌ساز созандаи барнома, таҳиякунанда ва тартибдиҳандаи барномаву нақшаи коре.

БАРНОМАСОЗӢ برنامه‌سازي *исми амал аз барнома сохтан;* таҳияи барнома, тартиб додани барнома.

БАРНОС برناس *кит.* ғофил, нодон.

БАРОАТ I *а.* برائت *кит.* 1. пок шудан аз айб ва тӯхмат. 2. покӣ, бегуноҳӣ, беайбӣ.

БАРОАТ II *а.* براعت *кит.* фазилат, бартарӣ, маҳорат, кордонӣ; **бароати истехлол** *адш.* чанд лафзе ё иборае дар ибтидои китоб ё қасидаву маснавӣ, ки мақсад ва мароми шоирро маълум мегардонад.

БАРОАТУТГАЛАБ *а.* براعت‌الطلب *адш.* дар қасида талаб кардани чизе аз мадҳшаванда бо забони ширин ва ибораҳои дилпазир.

БАРОБАР برابر 1. як хел, якранг, яксон. 2. ҳамто, назир; мисл, монанд; наздик. 3. мусовӣ, муодил, мутобиқ. 4. рӯ ба рӯ, муқобил. 5. якҷоя, ҳамроҳ. 6. якбора, дар як вақт, дар айни замон; **баробари...** а) дар як вақт бо...; б) ҳамон, ҳамон замон; **дар баробари...** дар қатори...; **дар баробари ин // баробари ин (ҳамин)** дар айни замон; дар зимн, зимнан; **баробар будан ба касе (дар сол)** ҳамсинну ҳамсол будан бо касе; **баробар кардан** а) ҳамвазн гардонидан, ҳамсон намудан; б) ҳисоби додугирифтро яктарафа кардан; в) додан, пардохтан, адо кардан (-и қарз); **баробар кардани касе бо касе** дар як саф ҷой додан, дар як қатор гузоштани касе бо касе; **баробар омадан** мувофиқат кардан, дуруст (мувофик) омадан; **баробар омада натавонистан** ҳариф шуда натавонистан, муқобилат

карда натавонистан; **баробар шудан бо касе** а) дар коре расида гирифтани ба касе, мусовӣ шудан, ҳамсон шудан; б) *мач.* муқобилият нишон додан ба касе; зангу ҷидол кардан бо касе; **ба (бо) ҷон баробар** азиз, гиромӣ; **бо ҳама баробар будан** бо ҳама як хел муносибат доштан; ҳамаро ба як чашм дидан; **дар ҳама ҷо хурӯс баробар ҷег мезанад (мақ.)** вазъият дар ҳама ҷо як хел аст; **об ба лаби ҷӯ(й) баробар шудан** хуб анҷом ёфтани кор, рӯ ба беҳбудӣ овардани кор.

БАРОБАРАНДОЗА برابراندازه аз ҷиҳати андоза якхела, аз ҷиҳати миқёсу миқдор якхела.

БАРОБАРВАЗН برابروزن аз ҷиҳати вазн мусовӣ, ҳамвазн.

БАРОБАРВАЗНӢ برابروزني баробарвазн будан; ҳамвазнӣ.

БАРОБАРӢ برابري 1. ҳамвазнӣ, ҳамсонӣ, мутобиқат. 2. вазъияти мардум дар ҷамъият, ки дар ҳуқуқи сиёсӣ ва шаҳрвандӣ ҳама мусовӣ мебошанд, мусовот. 3. нисфӣ, нимӣ.

БАРОБАРКУНҶА برابرکنجه *ҳанд.* дорои кунҷҳои якхела.

БАРОБАРҚИМАТ برابرقيمت аз ҷиҳати қимат якхела, дорои баҳои ба ҳам монанд.

БАРОБАРҚУВВА برابرقوة дорои қувваи баробар, қувваи якхела дошта.

БАРОБАРМАӢНО برابرمعنى дорои маънои якхела, ҳаммаъно.

БАРОБАРМАӢНОӢ برابرمعنایی баробармаъно будан, якхелагии маъно, ҳаммаъноӣ.

БАРОБАРМИҚДОР برابرمقدار аз ҷиҳати миқдор мусовӣ, аз рӯи шумор фарқнадошта.

БАРОБАРНИҶОДА برابرنهاد *ниг.* баробарӣ, эквивалент.

БАРОБАРО برآبر *дар айни баробаро* ҳангоми баромадан, дар ҳини хорич шудан аз ҷое.

БАРОБАРПАҲЛУ برابرپهلو *ҳанд.* дорои паҳлуҳои баробар аз ҷиҳати дарозӣ: **секунҷаи баробарпахлу.**

БАРОБАРСУРЪАТ برابرسرعت дорои суръати якхела, аз ҷиҳати суръат мусовӣ.

БАРОБАРТАРАФ برابرطرف *ҳанд.* дорои тарафҳои якхела аз ҷиҳати дарозӣ: **секунҷаи**

баробартараф.

БАРОБАРТАЪСИР برابرتأثير *физ.* дорои таъсири якхела.

БАРОБАРҲАЧМ برابرحجم аз чиҳати ҳаҷм яксон, ҳаҷми якхела дошта.

БАРОБАРҲУҚУҚ برابرحقوق дорои ҳуқуқи якхела, аз чиҳати ҳуқуқ яксон.

БАРОБАРҲУҚУҚӢ برابرحقوقӣ баробарҳуқуқ будан, дорои ҳуқуқи якхела будан, аз чиҳати ҳуқуқ яксон будан.

БАРОБАРШАВӢ برابرشوی *исми амал аз баробар шудан; мусовӣ шудан.*

БАРОВАР برآور *ниг. боровар.*

БАРОВАРАНДА برآورنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз баровардан; хоричкунанда, берункунанда.* 2. *равонкунанда, иҷобаткунанда.*

баровард برآورد *асоси замони гузашта аз баровардан.*

БАРОВАРД برآورد ҳисобу китоби пешакӣ, смета; \diamond **бо бароварду фуравард** (*гап задан ё шеър хондан*) а) бо риояи задаҳо ва тақозои маънӣ баланду паст хондани шеър; б) мукаддимапардозии дуру дароз дар гуфтор.

БАРОВАРДА برآورده 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз феълӣи баровардан.* 2. *шаҳси ба мартабаи баланд расида, парваришёфта, тарбиятшуда.* 3. *бинои баланд, хисор, калъа.* 4. *маҳсулот, моли истехсолшуда.*

БАРОВАРДАН برآوردن 1. *берун кардан, берун овардан; муқоб. даровардан; овоз баровардан* садо додан, гап задан; **сар баровардан** а) *сар берун кардан; б) пайдо шудан, намоён гардидан.* 2. *хорич намудан, бадар кардан; аз кор баровардан* а) *аз кор хорич кардан; б) маҷ.* вайрон кардан, хароб кардан, ғайри қобили истифода сохтан. 3. *боло бурдан, баланд кардан; бурдан; ба кор баровардан* ба сари кор ҳозир кардан, ба кор сафарбар намудан. 4. *истехсол кардан.* 5. *хонда ба маънояш сарфаҳм рафтан; хонда маънидод карда тавонистан.* 6. *нашр кардан: рӯзнома баровардан* варақа баровардан; **духтар баровардан** духтарро бо тӯю сур ба шавҳар додан; **мондагиरो баровардан** осори хастагиро

бартараф кардан, мондагиро рафъ кардан, дам гирифтан; **мурда баровардан** мурдаро гӯрондан, дафн кардан, гӯру чӯб кардан; **нағзак баровардан** ба бемории нағзак дучор шудан; **об баровардан** чӯю канал канда, об чорӣ кунондан; **савод баровардан** саводнок кардан (шудан), сохиби савод кардан (шудан); **таб баровардан** баланд шудани харорати бадан, таб кардан; **хулоса баровардан** ба хулосае омадан, натиҷа гирифтан; **хун баровардан** а) *чорӣ ё резондани хун ба воситаи раг задан; б) д.* қонвареро кушта, худой ё садақа кардан; **ҳочат баровардан** эҳтиёҷи касеро рафъ кардан; **аз гумони бад баровардан** рафъи бадгумонӣ кардан, бадгумониро бартараф сохтан; **аз дил чизе баровардан** чизеро фикр карда ёфтан; **чизеро аз худ бофтан; \diamond ном баровардан** машҳур шудан, шӯҳрат ёфтан, маъруф гардидан, овоза баровардан; **губори дил баровардан** кудуратро бартараф кардан; **гаму гуссаро фаромӯш кардан, кусури чизеро баровардан** товони чизеро гирифтан, талофӣ кардан, ба бадали коре (чизе) коре кардан, ки ҷои онро гирад; **ҷони касеро баровардан** а) *ҳалок (нобуд) кардан; б) бисёр ба танг овардан; аз роҳ баровардан* бераҳа кардан, аз роҳ задан; **касеро гумроҳ кардан, ба корҳои бад талкин намудан; аз хотир (ёд) баровардан** фаромӯш кардан; **гард аз чизе баровардан** несту нобуд кардан, маҳв кардан; **димор аз рӯзгори касе баровардан** касеро куштан, маҳв кардан, ҳалок намудан; **чизеро аз дили касе баровардан** а) *ногуворӣ ва ё нохуширо фаромӯш кунондан; б) кинаро бартараф кунондан.*

БАРОВАРДАНИӢ برآوردنی шоистаи баровардан, дархӯри баровардан.

БАРОВЕХТАН برآويختن 1. *овехтан, овезон кардан.* 2. *ба ҳам дарафтодан, часпу чидол кардан, афтударафт кардан.*

БАРОДАР برادر 1. *писари як падару модар нисбат ба писару духтарони дигари он падару модар, додар; бародари зоида* ду писари аз як модар зоидашуда, бародари модаряк; **ҷумхурии бародар** ҷумхурии муносибати дӯстии чун бародар дошта. 2. *муҳотаб барои муроҷиати эҳтиромона нисбат ба мардон.*

БАРОДАРАНДАР برادراندر бародари падаряки

- модарчудо, ё баръакс, бародари ўгай.
- БАРОДАРВОР** برادروار мисли бародар, бародарона.
- БАРОДАРЗАН** برادرزن *ниг.* додарарӯс.
- БАРОДАРЗОДА** برادرزاده фарзанди бародар, додарзода.
- БАРОДАРИ** برادری бародар будан; дӯст будан чун бародар; аз рӯи бародарӣ дӯстона, самимона.
- БАРОДАРКУШ** برادرکش кушандаи бародар; чанги бародаркуш.
- БАРОДАРКУШӢ** برادرکشی якдигарро куштани бародарҳо; чанги бародаркушӣ маҷ. чанги дохилии як халқ.
- БАРОДАРОНА** برادرانه 1. ба таври бародар, чун бародар, ба монанди бародар. 2. самимӣ, самимона, дӯстона; ёри бародарона кумаки бегарази дӯстона.
- БАРОДАРХОНД** برادرخواند марде, ки аз тарафи дӯсте ба сифати бародар шинохта шудааст, додархонд.
- БАРОДАРХОНДА** برادرخوانده *ниг.* бародархонд.
- БАРОДАРХОНДАГӢ** برادرخواندگی бародархонда будан, вазъ ва ҳолати бародархонда.
- БАРОДАРШАҲР** برادرشهر *нав.* шаҳре, ки бо шаҳри дигаре аҳду паймони дӯстии бародарона бастааст.
- БАРОДАРШӢ** برادرشوی *ниг.* додаршӯ.
- бароз** براز *асоси* замони ҳозира аз барозидан.
- БАРОЗ I** براز *кит.* зебой, зинат ва некӯӣ, орастагӣ.
- БАРОЗ II** براز *кит.* чӯбе, ки дар кафшдӯзӣ миёни қолиби кафш ва г. мегузоранд; фона.
- БАРОЗАНДА** برازنده *кит.* сифати феълии замони ҳозира аз барозидан; зебанда; шоиста, сазовор.
- БАРОЗАНДАГӢ** برازندگی барозанда будан, шоистагӣ.
- БАРОЗИДАН** برازیدن *кит.* 1. хуб ва зебо кардан, оростан ва зинат додан. 2. сазовор будан, шоиста будан, зебанда будан.
- БАРОИ** برای *пешванд* 1. баҳри..., аз баҳри...; дар

роҳи...; бо мақсади...: барои гирифтани чон якум мубориза бурдан; барои ту аз баҳри ту, ба хоҳири ту. 2. ба; барои чӣ? аз чӣ сабаб?; барои як сол ба муддати як сол; барои ҳамин ба ин сабаб, бинобар ин; барои ин ки... пайвандак бо сабаби ин ки...; бо мақсади ин ки...

БАРОҚ *а.* براق *гуфт.* 1. ало, алобуло. 2. пахмоқ; сермӯӣ; абрӯвони бароқ абрӯвони сермӯи парешон.

БАРОҚАБРӢ براقابرو он ки абрӯвони бароқ дорад.

баромад برآمد *асоси* замони гузашта аз баромадан; баромад-баромади офтоб қариби вақти тулӯи офтоб.

БАРОМАД I برآمد 1. *гуфт.* баромадан ба минбар барои суханронӣ (*дар маҷлиси ҷамъомадҳо*); вориди сахна шудан барои сурудхонӣ, раққосӣ (*дар концерту намозишиҳо*); баромад кардан сухан кардан ё суруд хондан дар маҷлис ё концертҳо. 2. сарф. харч; масориф, харочот; даромаду баромад дахлу харч. 3. мансубият ба табақҳои ҷамъиятӣ (*аз рӯи касбу кори падару модар*): баромади иҷтимоӣ.

БАРОМАД II برآمد баромадгоҳ; дари баромад.

БАРОМАДА برآمده *сифати феълии* замони гузашта аз баромадан (*ки бештар калимаҳои мураккаб месозад*: азистеъмолбаромада истеъмолнашаванда, ғайри мустаъмал, аз доираи истеъмол беруншуда; азқорбаромада қобилияти кориашро гумкарда; заиф ва очизшуда: ҷашмони азқорбаромада).

БАРОМАДАГӢ برآمدگی *гуфт.* 1. шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз баромадан. 2. дӯнг, дӯнгӣ, барҷастагӣ, баҳше аз як чиз, ки аз қисматҳои дигар болотар, барҷастатар аст.

БАРОМАДАН برآمدن 1. берун шудан, хорич гаштан, бадар рафтан; муқоб. даромадан. 2. боло шудан, баланд шудан (*бо зина, ба бом*). 3. *тиб.* аз ҷо бечо шудани устухони дасту пой ва г. 4. рафтан: ба саёҳат баромадан, ба кӯча баромадан; ба қор баромадан ба қор рафтан; ҳозир шудан ба сари қор; ба пешвози касе баромадан ба пешвози касе рафтан, касеро пешвоз гирифтан, истиқбол кардан. 5. раси-

дан. 6. рӯидан, рустан; сабз шудан. 7. шунида шудан, ба гӯш расидан, баланд шудан (*мас., садо*). 8. пайдо шудан, ёфт шудан. 9. намудор гаштан. 10. тулӯъ кардан: **офтоб баромадан**. 11. сар задан, ба вукуъ пайвастан. 12. содир шудан (*мас., фармон, қарор*). 13. зухур кардан. 14. *бо сифати феълӣ омада, пуррагӣ ва тамомияти амалро ифода мекунад: дида баромадан, хонда баромадан; зӯр баромадан* голиб шудан, ғалаба кардан; **хеш баромадан** *бо касе* маълум шудани хешигарии ҳамдигар; **голиб баромадан** ғалаба кардан, нусрат ёфтани, музаффар гардидан; **аз гапи касе баромадан** мувофиқи гуфтаи касе амал накардан, нофармонӣ кардан; **аз даҳон баромадан** гуфта шудан, гуфтан; **аз ин мебарояд, ки...** аз ин маълум мешавад, ки...; аз ин ба чунин хулоса омадан мумкин аст, ки...; **аз кор баромадан** а) аз кор хориҷ шудан; б) *маҷ.* вайрон шудан, корношоям шудан; қобилияти кориро гум кардан; ба кор наомадани чизе; **аз хотир баромадан** фаромӯш шудан, аз ёд рафтан; **аз ўхдаи коре баромадан** лаёқати иҷрои кореро доштан; кореро иҷро карда тавонистан; **ба шавҳар баромадан** бо марде ақди никоҳ бастан, зани касе шудан; **гапи касе рост баромадан** тасдиқ шудани дурустии сухани касе; **гап аз як чо баромадан** як хел будани фикру андешаи чанд кас, ба ҳам мувофиқат кардани фикру гуфтори ду кас; **дуд аз чигар баромадан** сахт андӯхгин шудан.

БАРОМАДАНГОҲ *а.* *брамен-га* *маҷ.* маҳалли тулӯъ, машриқ, ҷои баромадани офтоб.

БАРОМАДГОҲ *а.* *брамад-га* ҷои баромад, маҳалли хориҷ шудан.

БАРОМЕТР *ю.* *браметр* *ниг.* **фишорсанҷ.**

БАРОМЕХТАН *а.* *брамихтан* 1. *ниг.* **омехтан.** 2. ба ҳамдигар дарафтидан, даст ба гиребон шудан, часпу талош кардан.

БАРОМУДАН *а.* *брамудан* *кит.* 1. омудан, пур шудан, саршор шудан; пур кардан, саршор кардан. 2. омехтан, омезиш додан, дарҳам кардан.

БАРОН *фр.* *бран* яке аз унвонҳои дворянӣ дар баъзе кишварҳои Аврупо.

БАРОНГОР *кит.* самти рости лашкар.

БАРОНДАН *а.* *барандан* *тарзи бавоситаи феълӣ бурдан; хоби касеро барондан* касеро хобон-

дан; *хоби касеро барондан* касеро хобондан.

барор *бар* *асоси замони ҳозира аз баровардан.*

БАРОР *бар* пешрафт, муваффақият; омади кор; **авчу барор** нашъунамо; ривочу равнак; **барор гирифтани (кардани) кор** омад кардан, бо муваффақият анҷом ёфтани коре.

БАРОРАНДА *барранде* *ниг.* **бароваранда;** истехсолкунанда, тавлидкунанда.

БАРОРИШ *барарш* *исми феълӣ аз баровардан;* қисме аз ягон нашрия.

БАРОРНОК *барарнак* бобарор, бомуваффақият, муваффақиятомез; пешрав.

БАРОРНОКӢ *барарнакӣ* баробарӣ, бомуваффақиятӣ, муваффақиятнокӣ; пешравӣ.

БАРОРОСТА *барроста* *ниг.* **ороста, ороишида.**

БАРОРОСТАН *барростан* *кит., ниг.* **оростан.**

БАРОСУДАН *барасудан* осудан, дам гирифтани.

БАРОТ I *а.* *برات* *кит.* 1. хати озодӣ, ҳуҷҷати авфи гуноҳ; бароти начот, раҳмнома, хати озодӣ. 2. ҳуҷҷате, ки дар асоси он пулу мол ба касе гузаронида мешавад, ҳавола.

БАРОТ II *а.* *برات* номи рӯзи 15-уми моҳи шаъбон – моҳи 8-уми солшумории ҳиҷрии қамарӣ.

БАРОҲАТ *а.* *бароҳат* 1. оромӣ осуда; бофароғат. 2. осудаҳолона, оромона; фориғболона.

БАРОҲИМА *а.* *браҳма* *ҷ.* **бараҳман.**

БАРОҲИН *а.* *браҳин* *ҷ.* **бурҳон.**

БАРОҲЕХТАН *а.* *браҳиҳтан* *кит.* аз гилоф берун кашидан, баровардан (шамшерро).

БАРОШУФТАН *а.* *барашфтан* дар ғазаб омадан, хашмгин шудан, шӯридан; ба ҳаяҷон омадан.

БАРОЯНД *а.* *бароянд* хосияти таъсири омилҳои гуногун; **бароянди нерӯҳои сиёсӣ.**

БАРОЯНДА *а.* *бароянда* *сифати феълӣи замони ҳозира аз баромадан: марди аз хона бароянда, ҷавони ба дарахт бароянда.*

БАРПАРИДАН *а.* *барпаридан* ба парвоз омадан, паридан, парвоз кардан.

БАРПО *а.* *барпа* 1. пойдор, барқарор; устувор. 2. барафроста, қоим; **барпо кардан (намудан) а)** бунёд кардан, сохтан, бино кардан; таъсис

кардан; б) оростан (базм ё чашнеро); в) хезондан, бардоштан (*мас., фитна, ошӯб, гавго ва г.*); **барпо шудан** (**гардидан, гаштан**) а) сохта шудан, бунёд гардидан, бино шудан; қомат рост кардан; б) таъсис ёфтан, ташкил шудан; в) баргузор гардидан, доир шудан; г) рӯй додан, ба вуқӯъ омадан.

БАРПОКУНАНДА *برپاکننده* *сифати феълии замони ҳозира аз барпо кардан*; 1. созанда, бинокор; бунёдгар. 2. ташкилкунанда, муассис.

БАРР *а. бар* *ниг. бар(р)*.

БАР(Р)А *برّه* 1. бачаи гӯсфанд; бачаи оху; **барраи ширмаст** барраи фарбеҳи ширхор. 2. *мач. тару тоза*, ботароват: **пиёзи барра, бодиринги барра**; \diamond **бурчи барра** *ниг. хамал* (бурчи хамал).

БАРРАБИРЁН *بره بريان* барраи бирён, гӯшти бирёнкардашудаи барра.

БАРРАГОВ *بره گاو* *кит. гӯсола*.

БАРРАЗОӢ *بره زائى* барра зоидани меш.

БАРРАКАБОБ *بره كباب* кабоби аз гӯшти барраи дар буг ва ё дар сих пухта.

БАРРАПИЁЗ *بره پياز* пиёзи кабуди тару тоза.

БАРРАСИДАН *بررسيدن* 1. расидан, даромадан. 2. тафтиш кардан, кофтуков кардан. 3. иттилоъ ҳосил кардан, хабар ёфтан, фаҳмидан.

БАРРАСӢ *بررسى* таҳқиқ, омӯзиш, мутолиа: **баррасӢ кардан, баррасӢ шудан**.

БАРРАЧА *بره چه* 1. *шакли тасғири барра*. 2. *мач. азиз, меҳрубон (одатан ҳангоми навозиши ва дӯстдориши фарзанди хурдсол мегӯянд)*.

БАРРЕЛ *англ. بريل* воҳиди паймоиши ҳисмҳои пошхӯранда ва моеъ дар баъзе мамлакатҳо (*мас., баррели нафт дар Амрико ба 159 л. баробар аст*).

БАРРӢ *برى* *мансуб ба бар(р)*; биёбонӣ, даштӣ.

БАРРОҚ *а. برآق* барқзананда, дурахшон, тобон; **барфи барроқ** барфи сафеди чилодиҳанда; **чашмони барроқ** чашмони оташбори пурпур.

БАРРУСТАН *بررستن* *кит. рӯида боло гирифтан, сабзида қад афроштан, қад баланд намудан*.

БАРРӢИДАН *برروييدن* *кит. рӯидан, рустан*.

БАРС *برس* :**гурсу барс** *гуйт. тануманди боқувват*.

БАРСАМ *برسم* *кҳн. химчаҳо ё шохчаҳо аз дарахти газ ё анор, ки рӯҳониёни зардуштӣ дар мавриди иҷрои маросими динӣ ба даст мегирифтанд*.

БАРСОМ *برسام* *тиб. варами шуш, зотулҷанб (плеврит)*.

БАРСОХТАН *برساختن* *кит. сохтан, омода кардан, ҳозир гардонидан*.

БАРТАН *برتن* *кит. мағрур, мутакаббир; муқоб. фурутан*.

БАРТАНГ *برتنگ* 1. тасмае, ки бо он зинро бар пушти асп мебанданд. 2. мавзее дар Бадахшони Тоҷикистон.

БАРТАНГӢ *برتنگى* 1. *мансуб ба Бартанг* (ноҳия). 2. сокини Бартанг.

БАРТАНИДАН *برتنيدن* *ниг. танидан*.

БАРТАНӢ *برتنى* мағрурӣ, такаббур, муқоб. фурутанӣ.

БАРТАР *برتر* 1. болотар, авлотар: **бартар доништан**. 2. баландтар; *муқоб. фурутар*. 3. онсӯтар, фаротар.

БАРТАРАФ *برطرف* :**бартараф кардан** (**намудан**) барҳам додан, нест кардан, аз байн бурдан; рафъ кардан; дур кардан; **бартараф шудан** (**гардидан**) барҳам хӯрдан, нест шудан, аз байн рафтан; яктарафа шудан.

БАРТАРАФКУНАНДА *برطرفکننده* *сифати феълии замони ҳозира аз бартараф кардан; барҳамдиҳанда, несткунанда, азбайнбаранда, рафъкунанда*.

БАРТАРАФШУДА *برطرفشده* *сифати феълии замони гузашта аз бартараф шудан; барҳамхӯрда, нестшуда, рафъгардида*.

БАРТАРИДОШТА *برترىداشته* *сифати феълии замони гузашта аз бартарӣ доштан*.

БАРТАРИН *برترين* 1. болотарин аз ҷиҳати мақом, синну сол *ва г.* 2. дорои болотарин мақом, болотарин.

БАРТАРИЧӢӢ *برترىجويى* бартарӣ ҷустан дар мақоми корҳои дигар аз дигарон, худро аз

дигарон баландтар доништан, авлавиятҷӯй.

БАРТАРӢ برترى 1. бартар будан, афзалият, фавқият; имтиёз; **бартарӣ доштан** афзалият доштан, фазилат доштан, беҳтар будан. 2. баландӣ, иртифоъ.

БАРТЕР *англ.* برتير мубодилаи бевоситаи молу чиз ё ягон хизмат дар байни муассисаҳову давлатҳо.

БАРТОФТАН برتافتن 1. тоб додан, тофтан. 2. баргардонидан, дур кардан.

БАРӢХАТГИРӢ برويختگيرى *дурустаи рӯи-хатгирӣ.*

БАРӢМАНД برومند 1. нерӯи қавӣ, рашид. 2. боровар, мевадор. 3. ҳосилхез, обод. 4. комёб, комраво.

БАРФ برف резаҳои майдаи оби яхбаста, ки дар зимистони хунук меборад; **аз барф гурехта ба борон дучор шуд** (*зарб.*); **барфи лаклакӣ** барфе, ки порча-порча, паға-паға меборад; **барфи гар** барфе, ки вақти боридан аз мулоимии ҳаво ба замин расидан замон об шуда меравад; **барф барин сафед** а) ниҳоят сафед, тамоман сафед; б) *мач.* сафеду зебо; **барфи сар** мӯи сафеди сар.

БАРФАК برفك *шакли тасгири барф.* 1. зарраҳои яхӣ, ки бар асари дохил шудани об ба дохили яхкунаки яхдон дар канорҳои он пайдо мешавад. 2. духтари барфии афсонавӣ, ки гӯё бо омадани баҳор об шуда мерафтааст, набераи бобои барфӣ.

БАРФАКТАРОШ برفک تراش абзори пластикӣ, ки бо он барфақҳои яхдонро тоза мекунанд.

БАРФАНДОЗ برفانداز 1. бориши шадиди барф. 2. ҷои партоби барф.

БАРФАРОЗАНДА برفرازنده болобар, болобаранда, баландкунанда.

БАРФАРОЗИДАН برفرازیدن *ниг.* барафрохтан.

БАРФАРОХТАН برفراختن *ниг.* барафрохтан.

БАРФАРОШТА برفراشته *ниг.* барафрошта.

БАРФАРОШТАН برفراشتن *ниг.* барафроштан.

БАРФБЕЛКУНӢ برفبيلکنى аз барф тоза кардани рӯи ҳавлӣ, болои бом *ва г.* (*бо бели маҳсул*).

сул.

БАРФБОЗӢ برفبازى 1. бозиест, ки бачагон якдигарро шӯҳиқунон бо барф мезананд ва ё ба барф мегелонанд. 2. бозии парандагон, ки худро ба барф меҷӯлонанд ё барфро ба ҳар тараф мепошанд.

БАРФГИР برفگير хусусияти замин, минтақа, кӯҳ ё ҳар чизе, ки бо сабаби сардӣ ё баландии зиёд ё соягӣ доимо ё вақти зиёде барфпӯш аст.

БАРФГИРИФТА برفگرفته пӯшида бо барф, барфпӯш.

БАРФИКАНДАН برفکندن *ниг.* барафкандан.

БАРФИН برفين 1. *ниг.* барфӣ. 2. барфдор, барфнок; пурбарф.

БАРФИШОНДАН برفشانندن *ниг.* барафшондан.

БАРФӢ برفى 1. аз барф сохташуда; **одами барфӣ** ҳайкале, ки бачаҳо бозикунон аз барф месозанд. 2. мактуби манзуме, ки дӯстон, одатан вақти боридани барфи аввал, номаълум ба якдигар месупоранд ва дар он мактуб оро-стани зиёфате бо зикри номҳои таом ва обу мева хоҳиш карда мешавад; агар ҳангоми супоридан соҳиби мактуб ба даст афтад, мачбур аст, ки айнаи он зиёфатро худӣ ӯ ташкил кунад; **хати барфӣ**. 3. зиёфате, ки ба муносибати боҳти хати барфӣ ораста мешавад; **бобои барфӣ** *ниг.* бобо.

БАРФКӢБ برفكوب: **боди барфкӯб** боди тунде, ки барфро ба дару девор мекубад.

БАРФКӢРӢ برفكورى *тиб.* осеб дидани чашм бар асари рӯзҳои офтобӣ муддати зиёд нигоҳ кардан ба барф.

БАРФНИГОҲДОРӢ برفنگاهدارى *қишов.* ба таври сунъӣ нигоҳ доштани барфҳои зимистон дар заминҳои кишт барон намӣ.

БАРФОБ برفآب 1. обе, ки дар натиҷаи об шудани барф ба вучуд меояд, оби барф. 2. обе, ки барои сарду хунук шудан микдоре барф ба он мепартоянд.

БАРФОЛУД(А) برفآلود(ه) ба барф олууда, бо барф омехта, барфаралаш: **боди барфолуд**, **борони барфолуд**, **тӯфони барфолуд**.

БАРФОМЕХТА برف آمیخته махлут бо барф, барфолуд.

БАРФОСО برف آسا барфвор, монанди барф сафед, ниҳоят сафед.

БАРФПОК برف پاک *ниг.* барфпоккун.

БАРФПОККУН برف پاک کن василае барои тоза кардани шишаҳои пеш ва ақиби мошин аз барфу борон ва ғайра, барфпок.

БАРФПОРА برف پاره *ниг.* барфреза.

БАРФПҶШ برف پوش бо барф пӯшонидашуда.

БАРФРЕЗА برف ریزه зарраҳои барф, пораҳои барф.

БАРФРЕЗОН برف ریزان 1. хангоми резиши барф. 2. *мач.* зимистон.

БАРФРҶБ برف روب рӯбандаи барфҳои кӯчаву хиёбонҳо *ва г.*

БАРФРҶБА برف روبه *ниг.* барфтӯда.

БАРФРҶБӢ برف روبي рӯфтани барф, тоза кардани барфи кӯчаву роҳҳо; **мошини барфрӯбӣ** мошини махсус барои рӯфта чамъ карда бурдани барфҳои кӯчаву роҳҳо, майдонҳои фурудгоҳ *ва г.*

БАРФСАНЧ برف سنج асбоб барои муайян кардани ғафсии кабасти барф.

БАРФТОЗАКУНАК برف تازه کنک тозақунандаи барфҳои пиёдароҳроғу хиёбонҳо, поккунандаи барфҳо; мошини барфрӯбӣ.

БАРФТҶДА برف توده тӯдаи барф, анбӯҳи барф, ки аз бориши зиёд ба вучуд омада ва ё аз кӯҳҳо кӯчида афтада бошад.

БАРФТҶФОН برف طوفان тӯфони барфолуд.

БАРФУЗУДАН برف زودن афзудан, зиёд кардан.

БАРФУРҶЗОНДАН برف روزاندن афрӯхтан, шӯлавар кардан.

БАРФУРҶХТАН برف روختن *ниг.* барафрӯхтан.

БАРХ برخ 1. бахш, қисмат. 2. баҳра, насиб.

БАРХАТО برخ طا сахван, иштибоҳан; ба ғайри қасд.

БАРХАФЧ برخ فچ *кит., ниг.* кобус.

БАРХЕ برخي 1. *ниг.* баъзе. 2. андаке; ҳиссае, қисме.

БАРХЕЗОН(И)ДАН برخيزاندين//برخيزانيدن *тарзи бавоситаи бархестан*; 1. ба по хезондан, аз ҷо баланд кардан. 2. *мач.* ба шӯр овардан, шӯрондан.

БАРХЕСТАН//БАРХОСТАН برخيستن//برخاستن 1. ба по хестан, баланд шудан аз ҷо. 2. бедор шудан аз хоб, аз ҷои хоб хестан. 3. қиём кардан, исён бардоштан; **ба по бархостан** қиём кардан, исён бардоштан; **ба чанг бархостан** омодаи чанг шудан; **валвала бархестан** шӯро ошӯб барпо шудан; **чанг бархестан** чанг рӯй додан, ҳарб сар шудан.

БАРХИЛОФ برخلاف хилофи чизе ё касе.

БАРХИРА برخيره *кит.* беақлона, бетамизона, беадабона.

БАРХӢ برخي *кит.* фидо, қурбонӣ, фидя.

БАРХОН برخان теппаҳои кумӣ, ки бод дар баъзе биёбонҳо дуруст мекунад, ки аз ҷо ба ҷое мекӯчанд.

БАРХОСТ برخاست **:нишасту бархост** шиштухез; мусоҳибат.

БАРХОСТА برخاسته баландшуда, барҷаста.

БАРХОСТАН برخاستن *ниг.* бархестан.

БАРХУР برخوردار *ниг.* бархӯр.

БАРХУРАНДА برخوردارنده нороҳаткунанда, саҳт расида, ҳақоратомез.

БАРХУРДА برخورداره бо ҳам зада, тасодумкарда.

БАРХУРДОР برخوردار баҳраманд, баҳравар; комёб; **бархурдор шудан** баҳра бурдан аз чизе, баҳраманд гардидан.

БАРХУРДОРӢ برخورداري бархурдор будан; баҳрамандӣ, баҳравардӣ.

БАРХУРҶШИДАН برخوردارشيدن *ниг.* хурӯшидан.

БАРХӢР برخوردار *кит.* 1. баробар, ҳамто. 2. *ниг.* бархурдор.

бархӯрд برخوردار *асоси замони гузашта* аз бархӯрдан.

БАРХӢРД برخوردار 1. ба ҳам расидани ду чиз; тасодум. 2. дучоршавӣ, ҳамдигарро дидан, мулоқот. 3. чигунагии рафтор, муносибат. 4. даргирӣ, муноқиша.

БАРХҮРДАН بر خوردن 1. ба ҳам расидан, ба чизе сахт расидан; задан. 2. дучор шудан, вохӯрдан; **назар ба чизе бархӯрдан** чашм ба чизе афтодан.

БАРХҮРДОР بر خوردار *ниг.* бархурдор.

БАРХҮРДОРӢ بر خوردارى *ниг.* бархурдорӣ.

БАРҲАВО بر هوا 1. баланду васеи хушхаво. 2. *мач.* хамашунав, шунаво.

БАРҲАЁТ بر حیات дар кайди ҳаёт, зинда.

БАРҲАЗАР بر حذر 1. боэҳтиёт, хабардор. 2. *кит.* тарсу хароснок, хавфу бимнок.

БАРҲАҚ بر حق ҳаққонӣ, дуруст, ҳақдор.

БАРҲАМ برهم :барҳам додан нест кардан, аз байн бурдан; **барҳам задан** вайрон кардан; несту нобуд кардан, маҳв кардан; **барҳам хӯрдан** аз байн рафтани, нест шудан.

БАРҲАМДИХӢ برهم دهی *исми амал аз барҳам* додан; нест кардан, аз байн бурдан; қатъ кунондани фаъолияти ширкате ё созмоне.

БАРҲАМЗАН برهم زن барҳамдиҳанда, несткунанда, азбайнбаранда.

БАРҲАМХҮРӢ برهم خوری *исми амал аз барҳам* хӯрдан; нест шудан; азбайнравӣ; фаъолияти худро қатъ кардани созмоне.

БАРҲАМХҮРДАГӢ برهم خوردگی ошуфтагӣ, парешонӣ.

БАРЧ برچ *ниг.* барш.

БАРЧА برچه *бот.* андоми модинаи гул, ки дарунтарин бахши гул аст ва аз се бахш – гулола, хома ва тухмдон ташкил шудааст.

БАРЧАК برچک *кҳн.* гулбанди дастаи найза ё шамшер.

БАРЧАСП برچسپ тамғаи рӯи молҳои тичоратӣ, ки дар он ном ва нархи мол, корхонаи истеҳсолкарда *ва г.* зикр ёфтааст.

БАРЧИДА برچیده *сифати феълӣ замони гузашти аз барчидан*; интиҳобшуда, баргузида.

БАРЧИДАГӢ برچیدگی барчидани шудан; *мач.* аз байн рафтани коре, муассисае, низоми давлате *ва г.*

БАРЧИДАН برچیدن *ниг.* чидан.

БАРЧАСТА برجسته 1. *сифати феълӣ замони гузашти аз барчастан*; чаҳида, барчаста хестан. 2. баромада, болобаромада, дӯнг. 3. *мач.* намоён, машҳур, бузург: **олими барчаста**, **шоири барчаста**.

БАРЧАСТАГӢ برجستگی 1. *сифати феълӣ замони гузашти аз барчастан*. 2. баромадагӣ, дӯнгӣ.

БАРЧАСТАДӢЗӢ برجسته دوزی навъи гулдӯзӣ ва эҷоди нақшу нигор бо шакли барчаста барӯи порчаҳо, матоъҳо ва монанди инҳо.

БАРЧАСТАКОР برجستکار он ки барчастакорӣ мекунад.

БАРЧАСТАКОРӢ برجستکاری амал ва кори барчастакор.

БАРЧАСТАН برجستن 1. чаҳидан, (боло) паридан. 2. бархестан, зуд хестан. 3. дамида баромадан.

БАРЧАСТАРУХСОР برجسته رخسار он ки рухсораҳои бардамида дорад.

БАРЧАСТАТАБӢ برجسته طبع дорои табъи баланд, соҳиби завқӣ бадеӣ ва заковат.

БАРЧАСТАТАБӢӢ برجسته طبعی табъи баланд доштан, соҳиби табъи баланд будан.

БАРЧАСТАУСТУХОН برجسته استخوان он ки устухонҳои бадани ӯ намоён аст.

БАРЧАҲИДАН برجهیدن *ниг.* барчастан.

БАРҶО برجا барқарор, пойдор; **барҷо мондан** барқарор мондан, боқӣ мондан.

БАРҶОМОНДА برجامانده 1. беморе, ки ба сабаби вазнинии касалиаш аз ҷо хеста наметавонад. 2. нотавон, заиф; **пири барҷомонда** пири ғартут, дармонда; **барҷомонда шудан** сусту бемадор шудан.

БАРҶОМОНДАГӢ برجامانده گی нотавонӣ, сустӣ, заифӣ.

БАРҶӢШИДАН برچوشیدن *кит.* 1. ҷӯшидан, ҷӯш задан. 2. *мач.* шӯридан, ошуфтани.

БАРШ//БАРЧ برش//برچ маъҷунест кайфовар, ки афюн ва дорувории дигарро бо асал омехта мепазанд.

БАРШИКАСТА برشکسته шикастхӯрда, шикас-

- та.
- БАРШИКОФТАН** برشکافتن *ниг.* шикофтан.
- БАРШПАЗ** برشپاز он ки барш тайёр мекунад, пазандан барш.
- БАРШУДА** برشده *сифати феълии замони гузашта аз бар шудан.*
- БАРШУДАН** برشدن *кит.* боло шудан, боло баромадан, боло рафтан.
- БАРШУКУФТАН** برشکافتن *кит., ниг.* шукуфтан.
- БАРШУМУРДАН** برشمردن *кит., ниг.* шумурдан.
- БАРШҶҮРИДАН** برشورидن *кит.* шӯридан, ба шӯр омадан.
- БАРЪАКС** برعكس вожгуна; билъакс, бархилоф; баръакси... бар хилофи..., бар зидди..., алорагми...
- БАРЪАЛО** برعلا ошкоро, рӯирост; аён, ба таври возех, равшан.
- БАРЪАЛОИНА** برعلاينه ба таври возех, равшан.
- БАС** بس 1. басанда, кифоя, кофӣ. 2. басо, баса, бисёр, хеле. 3. фақат, танҳо. 4. чун, азбаски, баски; **зи (аз) бас** чунки, азбаски, аз сабаби ин ки; **бас набуд, ки...**, кифоя набуд, ки ...; ҳаминаш намерасид, ки...; кам набуд, ки ...; **бас кардан** қатъ кардан, бозистодан; тарки коре кардан.
- БАСАБР** بصبر *ниг.* босабр.
- БАСАБРӢ** بصبرى *ниг.* босабрӣ.
- БАСАБРОНА** بصبرانه *ниг.* босаброна.
- БАСАВЛАТ** بصولت *ниг.* босавлат.
- БАСАҒДА** بسغده *кит.* тайёр, омода, муҳайё.
- БАСАЗО** بسزا чунон ки бояду шояд, сазовор.
- БАСАЛ** ا. بصل *кит., ниг.* пиёз.
- БАСАЛИҚА** بسليقه *ниг.* босалиқа.
- БАСАНДА** بسنده кифоякунанда, кофӣ, кифоя.
- БАСАР** ا. بصر 1. чашм, дида. 2. биной, қувваи босира.
- БАСАРИШТА** بسرشته *ниг.* босаришта.
- БАСАРФА** به صرفه сарфакор, эҳтиёткор дар харч.

- БАСАРФАГӢ** بصرفگی сарфакорӣ, эҳтиёткорӣ дар харч.
- БАСАФО** بصفا *ниг.* босафо.
- БАСАҲНАГУЗОРАНДА** بسحنه گذارنده роҳбари ба сахна гузоштани намоишҳои театри, таҳиягари намоишҳои сахнави.
- БАСЕ** بسى 1. бисёр, зиёд; ниҳоят; басо. 2. бисёрҳо; борҳо.
- БАСЕЧИДАН** بسىچيدن *кит.* 1. тайёри дидан, омодагӣ гирифтан. 2. қасд кардан, прода кардан.
- БАСЕЧ** بسىچ *ниг.* басич.
- БАСЕЧИДАН** بسىچيدن *ниг.* басечидан.
- БАСИМ** بسيم *кит.* хандонрӯ, шукуфтарӯй; он ки чехраи ӯ ҳамеша моил ба табассум аст.
- БАСИР** ا. بصير 1. бино, бинанда. 2. маҷ. бофаросат, зирак, дурандеш, доно.
- БАСИРАТ** ا. بصيرت 1. биной, биниш. 2. маҷ. фаросат, зиракӣ, хушфаҳмӣ.
- БАСИТ** ا. بسيط *кит.* 1. чоӣ фарох, паҳновар ва васеъ. 2. сатҳи кураи Замин, рӯи Замин; **басити Замин** рӯи Замин. 3. сода, гайри мураккаб: **адади басит**. 4. *ади.* номи баҳри шеърест дар вазни арӯз.
- БАСИТЕЗА** بستيزه ситезақорона, бо ҳашму хусумат: **сухани баситеза**.
- БАСИЧ//БАСИЧ** بسىچ//بسىچ 1. омодагии қувваҳои низомӣ; сафарбарии аҳоли ба сафи низомӣ. 2. чихоз, асбоб, васоил; **басич додан** васоили иҷрои кореро омода кардан.
- БАСКЕТБОЛ** انگل. بسکتبال *варз.* бозиест, ки тӯбро дар тарафи ҳариф ба тӯрсабади сари чӯб бо даст мепартоянд, то аз бозӣ ҳол гиранд.
- БАСКЕТБОЛБОЗ** بسکتبال باز *варз.* он ки дар бозии баскетбол иштирок мекунад, бозигари баскетбол: **дастан баскетболбозон**.
- БАСКЕТБОЛБОЗӢ** بسکتبال بازى 1. бозии баскетбол. 2. машғулияти баскетболбозон.
- БАСКИ** بسكه *шакли кӯтоҳшудаи азбаски.*
- БАСМАБАС** بسمبس *шакли гуфтугӯи баҳс ба баҳс.*

БАСО *баса* *ниг.* баса.

БАСОВАНДА *бсаونده* *кит.* ламскунанда, молишкунанда.

БАСОВИДАН *бсаويدن* *кит.* ламс кардан, молидан, дастмол кардан.

БАСОМАД *бсамд* шумораи чизе, ки такрор мешавад: **басомади вожаҳо** андоза ва миқдори истифодаи вожаҳо, фаровонӣ.

БАСОМАДӢ *бсамди* *марбут ба басомад*; бар асоси басомад **фарҳанги басомадӣ**.

БАСОМОН *бсаман* мураттаб; муназзам; басаранҷом.

БАСОТИН *а.* *бсатин* *ч.* *бӯстон*.

БАСТ I *баст* 1. баста, банд. 2. як навбат кор, ки баъд аз он коргарон иваз мешаванд; ҳайати корӣ, штат, шумораи кормандон аз рӯи вазифаи корӣ басти кормандони як муассиса. 3. *♦ қаду баст а)* қаду қомат; *б)* *китоя аз чусса, тану тӯш*.

БАСТ II *баст* *кит.* 1. фарохӣ, вусъат. 2. баён, шарҳ, тафсилот.

БАСТА *басте* 1. *сифати феълии замони гузашта аз бастан*. 2. чизи дар банд кардашуда (*ботаноб, когаз ё матое*). 3. пӯшида, масдуд; *муқоб.* **кушода**: **дари баста**; **баста шудан а)** пӯшида шудан, маҳкам шудан; **б)** фаъолияти худро қатъ кардан, барҳам хӯрдан (-и идорае); **роҳи гурез баста будан** имконияти гурез намондан, мавҷуд набудани имкони фирор. 4. побанд, асир, гирифта. 5. *маҷ.* вобаста, алоқадор. 6. саҳтшуда, яхшуда (*аз ҳолати шуррутӣ*): **шири баста**, **хуни баста**; *♦ иштиҳо баста шудан* хоҳиши хӯрокхӯрӣ надоштан, иштиҳо надоштан.

БАСТАБАНД *бастебнд* он ки қораш бастабандӣ аст.

БАСТАБАНДӢ *бастебндӣ* баста-баста кардан, печонда бастани моле (*мас.*, *ба қуттиҳо, халтачаҳо*).

БАСТАГӢ I *бастгӣ* 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз бастан*. 2. масдудӣ; банд будан: **бастагин роҳ**.

БАСТАГӢ II *бастгӣ* *кит.*, *ниг.* вобастагӣ.

БАСТАГОН *бастган* 1. касоне, ки бо ҳамдигар

хешовандӣ доранд. 2. вобастагон ва атрофиёни шахс, мулозимон.

БАСТАДАМ *бастедм* *кит.* лаббаста, даҳонбаста, хомӯш.

БАСТАДАСТ *бастедаст* 1. дастбаста. 2. *маҷ.* он ки имкони иҷрои ягон корро надорад.

БАСТАДАҲОН *бастедехан* даҳонбаста, гунг, забонбаста.

БАСТАДИЛ *бастедил* дилтанг, озурдахотир.

БАСТАЗАБОН *бастезбан* забонбаста, гунг, даҳонбаста.

БАСТАКОР *бастекар* 1. *ниг.* оҳангсоз. 2. он ки ба бастабандӣ машғул аст.

БАСТАМИЁН *бастемиан* он ки доимо омодаи корест, миёнбаста, омода, тайёр.

БАСТАН *бастн* 1. гирех карда пайвастан, нӯг ба нӯг васл кардан (*нӯги ду риштаро*). 2. чизеро ба чизе ё ба ҷое бо банд пайвастан (*аспро ба ароба, харро ба дарахт, барзаговро ба ҷуфт ва ғ.*); *муқоб.* **кушодан**. 3. печондан (*чизеро ба чизе*); **салла бастан** салларо ба гирди сар печонидан. 4. *тиб.* латтапеч кардан (*мас.*, *ҷароҳатро*); ҷо ба ҷо монда печондан (*ҷои шикастии устухонро*). 5. банд кардан, масдуд кардан (*мас.*, *пеши обро бо банд*); **роҳи (пешу роҳи) касеро бастан** монеи кори касе шудан, ба касе имкони иҷрои кореро надодан. 6. пӯшондан (*дару тирезаро*); қулф зада маҳкам кардан; *муқоб.* **боз кардан**. 7. *маҷ.* маҷбур ба бозистодан кардан, қатъи фаъолият намудан(-и идора ё мағозае). 8. баровардан, мева пайдо кардани растание: **муғча бастан**, **гӯра бастан**, **хӯша бастан**. 9. афсурдан, мунҷамид шудан: **ях бастан**, **қаймоқ бастан**. 10. мунъақид кардан, қабул кардан (*қарордод, шартнома ё аҳду паймони байни ду кас ё ду давлат*): **аҳднома бастан**, **шартнома бастан**. 11. *чун феъли ғридиҳанда бо баъзе калимаҳо омада, феъли таркибӣ месозад*: **бор бастан**, **занҷир бастан**, **нақш бастан**, **рахт бастан**, **саф бастан**; **манаҳи касеро бастан а)** бо порчаи суфе сару манаҳи мурдаро печонда бастан (*то ҷогаи наафтад*); **б)** *маҷ.* касеро хомӯш кардан, аз гапи бисёр боздоштан; *♦ дил бастан а)* меҳр мондан, дӯст доштан; **б)** розӣ шудан, тан додан; **лаб (фурӯ) бастан** хомӯш (соқит) шудан, сукут кардан; **меҳр**

бастан дӯст доштан, нағз дидан, дил бастан; умед бастан дар умеди касе (чизе) шудан, чашм доштан; умедвор шудан; **чашм (дида) бастан** чанм пӯшидан, нанигаристан; **шеър бастан** шеър бофтан, шеър эҷод кардан; **бори сафар бастан** // **рахти сафар бастан** сафар кардан, мусофират кардан; рафтан; **дахони касеро бастан** касеро хомӯш кунондан, аз гуфтор боздоштан; **забони касеро бастан** касеро хомӯш кардан, касеро аз сухан бозмопондан; **ба по ҳинно бастан** гуфт. дар мавриди суи ҳаракат кардани ягон воситаи нақлиёт ё дар иҷрои коре шитоб накардани касе гуфта мешавад; **сӯҳбат қаймоқ бастан** тафсидани сӯҳбат (авҷ гирифт).

БАСТАНИ بستنی 1. қобилияти бастан, басташаванда: **як бастанӣ ангур** гуфт. як хӯша ангури ба банд (ток) басташаванда. 2. яхмос, ширях.

БАСТАПО بسته‌پا побанд, гирифтор.

БАСТАТ а. بسطت кит. вусъат, пахной, кушодагӣ, фарохӣ.

БАСТАШАВАНДА بسته‌شونده сифати феълии замони ҳозира аз баста шудан.

БАСТАШУДА بسته‌شده сифати феълии замони гузашта аз баста шудан.

БАСУРЪАТ بسرعت ниг. босуръат.

БАТ а. بط кит. мурғобӣ.

БАТАДБИР بتدبير ниг. ботадбир.

БАТАДРИЧ بتدریج тадричан, дараҷа ба дараҷа, оҳиста-оҳиста; андак-андак.

БАТАКРОР بتکرار такроран, такрор, ба такрор, ба каррот.

БАТАЛ а. بطل кит. шучоъ, далер, диловар.

БАТАЛИОН фр. بتلیان ҳ. қисми низомӣ, ки аз се-чор рота ва взводҳои гуногун иборат буда, ба ҳайати полк дохил мешавад.

БАТАМКИН بتمکین ниг. ботамкин.

БАТАМОМ بتمام ниг. тамоман.

БАТАР بتр шакли кӯтоҳшудаи бадтар; балову батар ниг. бало.

БАТАРЕЯ I фр. بتريه ҳ. қисми артиллерия ё миномётҳо, ки аз якчанд тӯп ё миномёт иборат аст.

рат аст.

БАТАРЕЯ II фр. بتريه пайвастан гурӯҳи олот, таҷҳизот ва ғ. барои амали якҷоя, барқанбор: **батареяи аккумуляторӣ, батареяи бугӣ, батареяи гармидиҳӣ.**

БАТАРОВАТ بطراوت ниг. ботароват.

БАТАРТИБ بترتیب ниг. ботартиб.

БАТАРТИБАНДОЗӢ بترتیب‌اندازی исми амал аз ба тартиб андохтан ва ба тартиб овардан; ба тартиб даровардан, муназзам кардан.

БАТАРТИБОВАРӢ بترتیب‌آوری ниг. батартибандозӣ.

БАТАФСИЛ بتفصیل ниг. ботафсил: маълумоти батафсил.

БАТБОТ بتبات бот. як навъ гиёҳи худрӯест аз оилаи торониҳо, ки дар чармгарӣ барои ранг кардан ба кор мебаранд.

БАТЕЪ а. بطى кит. суиҳаракат, оҳиста, суи.

БАТИН а. بطین шикамқалон.

БАТИС(Т) фр. بتس//بتست навъи матои тунук аз нахи пахта ё зағирпоя.

БАТКӢБ بتكوب кҳи. як навъ хӯроке, ки аз чормағз, шир, мост ва шибит тайёр мекардаанд.

БАТЛОН а. بطلان [аслаш бутлон] 1. ботил шудан, зоеъ шудан. 2. лағв; хати батлон кашидан ниг. хат.

БАТН а. بطن шикам; дарун, андарун.

БАТНӢ بطنى мансуб ба батн; шикамӣ; дарунӣ.

БАТОБ بتاب обутоб додашуда: пӯлоди батоб.

БАТОЗ بتاز тозон, давон.

БАТОЛАТ а. بطالت танбалӣ, кохилӣ; бекоргардӣ, беҳудагардӣ.

БАТСИЛЛА лот. بتسیله тиб. як навъ бактерияи касалиовар, ки чӯбчашакл аст [бамзилла].

БАТТОЛ а. بطل 1. кит. бекор, танбал. 2. кит. дурӯғгӯй, ботилгуфтор. 3. маккор, ҳилагар. 4. бадқирдор, беодоб, авбош, густох: деви баттол, душмани баттол.

БАТТОЛӢ بطلی 1. кит. бекорӣ, танбалӣ,

- кохилӣ. 2. *kit.* дурӯггӯй. 3. маккорӣ, ҳилагарӣ. 4. бадкирдорӣ; беодобӣ.
- БАТШ** *a.* بطش *kit.* 1. хучум, ҳамла. 2. қувват, қудрат, зӯр.
- БАУМЕД** باميد *ниг.* боумед.
- БАФАЙЗ** بفيض *ниг.* бофайз.
- БАФАРОҒАТ** بفرغت *ниг.* бофароғат.
- БАФАҲМ** بفهم *ниг.* бофаҳм.
- БАФУРҶА** بفرجه *гуфт.* бафурсат; оромона, саросема нашуда.
- БАХАЙР** بخير хуб, нек; чӣ шуд?, тинчӣ аст? (*ба ин маънӣ беиштар ба тариқи савол гуфта мешавад*); **субх ба хайр** субҳи шумо бобарор бошад.
- БАХИДАН** بخيدن *кҳн.* ҳаллоҷӣ кардан, пашм ё пахтаро наддофӣ кардан.
- БАХИЁЗА** بخيازه тӯҳфае, ки ба ивази муборақбодии чизи нав медиҳанд.
- БАХИЛ** بخيل 1. *kit.* хасис, мумсик. 2. он ки хушию барори кори дигаронро чашми дидан надорад, ҳасуд, нотавонбин.
- БАХИЛӢ** بخيلي 1. *kit.* хасосат, хасисӣ, мумсикӣ, бухл. 2. ҳасодат, нотавонбинӣ.
- БАХИЯ//БАХЯ** بخيه 1. як навъи дарздӯзӣ, ки дӯхти он аз рӯи шакл дида мешавад, кӯк, чок, дарз, ҷои дӯхташуда. 2. як навъи нақшу нигордӯзӣ; **бахя (бахия) кардан // бахя (бахия) задан а)** кӯк кардан, дӯхтан; **б)** нақшу нигор дӯхтан. 3. *тиб.* ҳар як аз кӯкҳо ё гиреҳҳо бо истифода аз нахи маҳсус барои дӯхтани ҷойҳои бурида ё ҷудошудаи бадан, маҳсусан дар амали ҷарроҳӣ. 4. *тиб.* нахи маҳсус аз чинси абрешим, пластик, филиз ва монанди онҳо, ки дар амали ҷарроҳӣ барои дӯхтани ҷойҳои бурида истифода мешавад; **бахяи рӯи кор рафтан** ошкор гардидани сир, фош шудани роз; **бахя нахӯрдани гап** таъсир набахшидани гап, нагузаштани гап.
- БАХИЯДӢ//БАХЯДӢ** بخيهدوزى 1. бахя дӯхтан; амали бахядӯз. 2. нақшу нигори маҳсус, ки дусӯзана дӯхта мешавад; **мошинаи бахядӯзӣ** мошинае, ки амали бахиядӯзиро анҷом медиҳад.
- БАХМАЛ** بخمل навъи матои патдори ғафс, маҳмал.
- мал.
- БАХМАЛБАРГ** بخملبرگ растании кӯҳӣ, ки баргҳои бахмалмонанди сурхи кушод дорад.
- БАХМАЛГУЛ** گل بخمل *ниг.* бӯстонафрӯз.
- БАХМАЛИН** بخملي 1. *мансуб ба бахмал*; ҳар чизи аз бахмал дӯхташуда. 2. *ниг.* бахмалмонанд.
- БАХМАЛМОНАНД** بخملمانند 1. шабеҳи бахмал, патдор. 2. нарму нозук (*чун бахмал*).
- БАХНАВ** بخنو *kit.* раъд, тундар.
- БАХОСИЯТ** بخاصيت дорои хосияти нек, некиовар, нек; хушбин, хушпоиқдам.
- БАХСИДАН** بخسیدن *kit.* 1. гудохтан, об кардани филизот. 2. пажмурда шудан, афсурда.
- БАХСОНИДАН** بخسانیدن *тарзи бавоситаи бахсидан.*
- БАХТ** بخت дар бовари мардум он чи ба ҳолати пешбининашуда дар зиндагӣ рӯй медиҳад, сарнавишт, иқбол, толеъ, қисмат, насиба, баҳра: **бахти бад**, **бахти баланд**, **бахти безавол**; **ба бахти...** ба толеи..., ба хушбахтии...; **бахти бадфарҷом** бахти бад, толеи паст; **бахти баргашта** бахти номусоид; **бахти фирӯз** иқболи баланд; **бахти шум** бадбахтӣ, толеи бад; **бахти бедор** толеи нек, иқболи баланд; **бахти сафед** толеи нек, бахти бедор; **бахти сиёҳ** қисмати бад, толеи паст; бадбахтӣ; **бахти хуфта** бахти номусоид, толеи мададнакунанда; **бахт тофтан** толеи касе баландӣ кардан; кори касе омад кардан; **бахт ёр будан** саодатманд будан, хушбахт будан, бахтиёр будан; **бахт сиёҳ будан** носозгор будани бахти касе, паст будани толеи касе; **бахт ба ком будан** бахти касе тофтан; кори касе омад кардан; **бахт ёрӣ надодан** толеъ пастӣ кардан; кор омад накардан; **бахт мададгорат шавад** бахтат ёрӣ диҳад, толеат баландӣ кунад; корат омад кунад; **бахтатро сафед кунад** бахтат кушода шавад, хушбахт шав (*хоҳиши хушбахтӣ*).
- БАХТА** بخته *зоол.* 1. гӯсфанди нари сесола ё чорсола; гӯсфанди нари ахтакарда. 2. пӯстканда, пӯстгирифта.
- БАХТБАРГАШТА** بختبرگشته бетолеъ, бадбахт.
- БАХТБАРГАШТАГӢ** بختبرگشتگی бахтбаргашта будан.

БАХТБАСТА *بخت بسته* он ки бахташ баста шуда бошад.

БАХТБЕДОР *بخت بيدار* *ниг.* бедорбахт.

БАХТВАР *بخت ور* бахтиёр, хушбахт.

БАХТЁР *بختيار* *ниг.* бахтиёр.

БАХТИЁР *بختيار* хушбахт, саодатманд; батолъ, толеъбаланд.

БАХТИЁРӢ *بختياري* 1. хушбахтӣ, саодатмандӣ. 2. навъи ангури тунукпӯст. 3. номи яке аз халқиятҳои эронӣ.

БАХТИЁРОНА *بختيارانه* хушбахтона, саодатмандона; толеъбаландона.

БАХТКУШО *بخت کشا* он ки он чи бахти касеро боз мекунад.

БАХТКУШОӢ *بخت کشايي* кушодани бахт, бахти касеро кушодан.

БАХТКӢР *بخت کور* бахтбаста, он ки пеши кораш баста бошад, шӯрбахт, кӯрбахт.

БАХТҚАРИНӢ *بخت قريني* *ниг.* бахтиёр.

БАХТНОМА *بخت نامه* *кит., маҷ.* тӯмор, таъвиз, бозубанд.

БАХТОВАР *بخت آور* чизе (касе), ки бахту толеи нек меоварад, саодатбахш.

БАХТОЗМОӢ *بخت آزمائي* бахтро санчидан, толеъро озмудан; **бахтозмоӣ кардан** а) бахтро санчида дидан; б) таваккал кардан.

БАХТСАФЕД *بخت سفيد* сафедбахт, некбахт, хушбахт.

БАХТУР *بختور* *ниг.* бухтур.

БАХТФИРӢЗ *بخت فيروز* некбахт, толеъбаланд, саодатманд.

БАХТҚУНБОН *بخت جنبان* васила ва сабабгори кушода шудани бахт.

БАХТҚӢӢ *بخت جوي* чӯяндаи бахт, он ки дар чустучӯи хушбахтист.

БАХУР *بخور* *ниг.* бухур.

бахш *بخش* 1. асоси замони ҳозира аз бахшидан. 2. ҷузъи насини калимаҳои мураккаб ба маънои бахшидашуда: **худобахш**, **гаҳворобахш**...

БАХШ *بخش* 1. ҳисса, қисм; шӯъба, боб; **бахш-бахш** қисм-қисм; пора-пора. 2. насиба,

қисмат; **бахши**... *гуфт.* аз барои..., барои...; **оши бахш хӯр.** палаве, ки сабзиву гӯшти онро ба тарзи махсус мепазанд.

БАХШАНДА *بخشنده* 1. сифати феълии замони ҳозира аз **бахшидан**. 2. сахӣ, дасткушода, атоқунанда, инъомқунанда.

БАХШАНДАГӢ *بخشندي* бахшанда будан, бахшояндагӣ.

БАХШГОӢ *بخشگاه* *нав., ҷугр.* марзи байни ҳавзаи дарёҳо, ки аз он обҳои атмосферӣ ба тарафҳои гуногун тақсим шуда мераванд, обтақсимкунак.

БАХШИДА *بخشیده* 1. сифати феълии замони гузашта аз **бахшидан**. 2. маҷ. арӯсшаванда, номзадшуда ба шахсе.

БАХШИДАН *بخشيدن* 1. бе иваз додан, ато кардан, эҳсон намудан, тӯҳфа кардан, тақдим намудан; додан. 2. таҳсис додан, вақф кардан. 3. афв кардан, аз гуноҳи касе гузаштан; маъзур доштан; **мебахшед**... *калимаи туфайлӣ* маъзур доред, авф кунед, узрро қабул намоед; **гуноҳи касеро бахшидан** аз гуноҳи касе гузаштан, афв кардан. 4. аз баҳри чизе гузаштан, аз чизе сарфи назар кардан. 5. *ҳалми* феъли ёридиҳанда дар таркиби ибораҳо **омада**, **феълҳои додан**, **кардан**, **расондан** ва *ғайраро иваз карда метавонад*: **илҳом бахшидан**, **натича бахшидан**, **нур бахшидан**, **рӯҳ бахшидан**, **сабукӣ бахшидан**, **таъсир бахшидан**, **шифо бахшидан**, **ҳаловат бахшидан** ва г.; **чон бахшидан** а) зинда кардан; **чоннок кардан**; б) **чони худро фидо кардан**, **чони худро нисор сохтан** (*барои касе ё чизе*).

БАХШИДАНӢ *بخشيدني* шоистаи атову бахшиш; шоистаи тақсим кардан.

БАХШИШ *بخشش* 1. *исми феълӣ* аз **бахшидан**; инъом, тӯҳфа, ҳадя. 2. *ҳук.* молу мулки худро ройгон дар ихтиёри шахси дигар гузоштани ягон шахс. 3. садақа, хайр: **бахшиш додан**, **бахшиш гирифтан**, **бахшиш кардан**. **ҳисоб чав-чав**, **бахшиш лак-лак** (*зарб.*).

БАХШИШГИРӢ *بخشش گيري* *исми амал* аз **бахшиш гирифтан**; инъомгирӣ, тӯҳфагирӣ, ҳадягирӣ; садақагирӣ.

БАХШИШДИӢ *بخشش دهی* *исми амал* аз **бахшиш додан**; инъомдиҳӣ, тӯҳфодиҳӣ, ҳадя-

диҳӣ; садакадиҳӣ.

БАХШИШНОМА بخشش نامه 1. ҳуқ. номае, ки ба воситаи он чизе ба касе тӯҳфа мешавад. 2. навишта ё ҳукмномае, ки ба воситаи он гуноҳи касеро афв мекунад, барот.

БАХШИШНОПАЗИР بخشش ناپذير гайри қобили афв, гузаштнопазир.

БАХШИШСИТОНӢ بخشش ستانى ниг. бахшиш-гирӣ.

БАХШӢ بخشى 1. гӯянда, хофиз. 2. д. он ки сари беморон рафта, дуохонӣ ва азоимхонӣ мекунад; фолбин.

БАХШОИДАН بخشايدن ниг. бахшидан.

БАХШОИШ بخشايش ниг. бахшиш.

БАХШОНАНДА بخشاننده 1. сифати феълии замони ҳозира аз бахшидан. 2. боисн афви гуноҳ шаванда.

БАХШОНДАН بخشاندن кит., тарзи бавоситаи бахшидан; хуни касеро бахшондан восита шудан барои афви гуноҳи касе.

БАХШУДАН بخشودن ниг. бахшидан.

БАХЯ بخيه ниг. бахия.

БАХЯДӢЗӢ بخيه دوزى ниг. бахиядӯзӣ.

БАҲАБСГИРӢ بحسب گيرى исми амал аз ба хабс гирифтан; хабс кардан, бандӣ кардан.

БАҲАВО بهوا ниг. барҳаво.

БАҲАВСАЛА بحوصله ниг. боҳавсала.

БАҲАВСАЛАГӢ بحوصلاگى ниг. боҳавсалагӣ.

БАҲМАНГОН بهمنگان кит. чашни эронӣни қадим ба муносибати як шудани номи рӯз бо номи моҳ дар рӯзи дуюми баҳман.

БАҲАМЗИД بهمضد ниг. боҳамзид.

БАҲАМОМЕЗӢ بهم آميزى исми амал аз ба ҳам омехтан; омезишқобӣ, омезиш ба якдигар, махлут шудан, омезиш ёфтан, пайванд гардидан, як шудан.

БАҲАРАКАТДАРОРӢ بحركت درارى исми амал аз ба ҳаракат даровардан; ба қор андохтан (мас., мотори автомобилро).

БАҲ-БАҲ به به нидои таҳайвор, тааҷҷуб ва таҳсин; ваҳ-ваҳ, паҳ-паҳ.

БАҲИМА ا. بهيمه кит. чорпо, ҳайвон (аз қабилҳои гов, асп, шутур).

БАҲИММАТ به همت ниг. боҳиммат.

БАҲИСОБГИРӢ بحساب گيرى исми амал аз ба ҳисоб гирифтан; рӯйхат кардан (шиёи қорхона ё муассисаеро), ҳисобгирӣ.

БАҲӢ ا. بهى кит. дурахшон, тобон; некӯ, зебо.

БАҲЛА بهله кит. дасткаши чармин, ки шикорчиён бозу шоҳинро бо он даст мегиранд

БАҲЛАДӢЗ بهله دوز он ки баҳла медӯзад.

БАҲМАН بهمن 1. моҳи ёздаҳуми соли шамсӣ (мутобиқи далв) аст, ки ба 21 январ – 19 феврал рост меояд. 2. гиёҳи дусолани сабзранг бо гулҳои зардранг, ки решаи он хусусияти табобатӣ дорад; гули баҳман, ки бо номҳои бойчечак ва гули тағорашиканак дар байни мардум маълум аст. 3. рӯзи дувами ҳар моҳ дар гоҳшумории Эрони қадим. 4. дар фарҳанги бостонӣ фариштаи муваққал ба рӯз ва моҳи баҳман ва ниғаҳбони қорвои судманд аст.

БАҲМОН بهمان кит. қоништи номуайяни қасе, шахсе: баҳмону бостор, фалону баҳмон.

БАҲМУТ بهموت зоол. ҳайвонест бисёр бузургҷуссаи обию хокӣ, аспӣ обӣ.

БАҲО بها 1. қимат, нарх, арзиш; баҳон хун чиз ё пуле, ки ба ивази хуни шахси кушташуда ба ворисони ӯ меоданд, хунбаҳо; баҳо кардан нарх таъйин кардан, қимат гузоштан, арзиши чизеро муқаррар кардан; баҳо карда додан а) нарх монда додан, қимати чизеро таъйин карда додан; б) ба бадали қарз, андоз, маош ва ғ. чизеро ҳисоб карда додан; баҳо надорад а) нархаш таъйин нашудааст, қиматаш муқаррар нашудааст; б) қиноя аз гаронбаҳо аст, пурқимат аст; азизу арҷманд аст. 2. фикру мулоҳиза, ақида, андеша; баҳо додан изҳори ақида кардан, фикр баён кардан, арзёбӣ кардан; баҳон баланд додан хеле тақдир кардан; зиёд таърифу тавсиф кардан; баҳон сазовор додан ба таври шонста тақдир кардан. 3. дараҷагузорӣ ба дониши талаба бо рақамҳо (мас., 2, 3, 4 ва 5) ё бо калимаҳои сифат (бад, миёна, хуб, аъло): баҳо гузоштан, баҳо мондан; дар баҳон... ба музди ...; ба ивази...; ба баҳон қон харидан ба нархи бисёр гарон харидан; ба даст овардан бо

- қимати хеле баланд.
- БАҲО(Ъ)** *а.* بهاء//بهاء *кит.* 1. равшанӣ, дурахшандагӣ; равнақ. 2. зебой, накӯй.
- БАҲОГУЗОР** بهاگذار 1. шахсе, ки қимати чизеро муқаррар мекунад, нархгузор. 2. яке аз аъзои комиссияи имтиҳонот, ки ба дафтарчаи имтиҳонсупоранда баҳо мегузорад.
- БАҲОГУЗОРӢ** بهاگذاري 1. *исми амал аз баҳо гузоштан*; нархгузорӣ, муқаррар кардани қимати чизе. 2. чараён ва амали гузоштани баҳо ба дониши хонандагон.
- БАҲОДИҲАНДА** بهادهنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз баҳо додан*. 2. он ки қимати чизеро муқаррар мекунад, нархгузор.
- БАҲОДИҲӢ** بهادهي 1. *исми амал аз баҳо додан*; муқаррар кардани қимати чизе, нархгузорӣ, баҳогузорӣ. 2. баёни фикру ақида дар хусуси чизе; арзёбӣ; муайян намудани ҷиҳатҳои мусбат ва манфии чизе.
- БАҲОДОР** بهادار *ниг.* қиматнок.
- БАҲОДУР** بهادر далер, часур, шуҷоъ; паҳлавон, зӯру тавоно; баҳодурони меҳнат қаҳрамонони майдони қор.
- БАҲОДУРӢ** بهادري далерӣ, часурӣ; паҳлавонӣ; қаҳрамонӣ.
- БАҲОДУРОНА** بهادرانه далерона, часурона, шуҷоатмандона; паҳлавонона; **муборизаи баҳодуро**на муборизаи часурона; **қадамҳои баҳодуро**на қадамҳои калон-калон.
- БАҲОИМ** *а.* بهايم *ҷ.* баҳима.
- БАҲОИЯ** بهائيه *д.* таълимоти динӣ (асосгузораш Хусайн Алии Нурӣ мулаққаб ба Баҳоуллоҳ), ки дар миёнаи а. XIX дар Ироқ ва Эрон пайдо шуда, як навъ ислоҳоти ислом асоси онро ташкил медиҳад ва пайравонаш бо тарғиби ғояҳои мазҳабии бародарӣ ва забони ягонаи ҷаҳонӣ дини умумибашариро бунёд карданианд.
- БАҲОӢ** بهايي пайрави таълимоти исломии баҳоия.
- БАҲОКУНАНДА** بهاکننده *сифати феълии замони ҳозира аз баҳо кардан*; *ниг.* баҳодиҳанда.
- БАҲОМОНӢ** بهاماني *ниг.* баҳогузорӣ.
- БАҲОНА** بهانه сабаби беасосу сохта, далели сохта, дастак; тақал (*барои накардани қоре*): баҳона ёфтани, баҳона кардан, баҳона ҷустани; ба (бо) андак баҳона бо баҳонаи ночизе; бесабаб, беасос; ба (бо) баҳонае чизеро дастак карда, тақал карда; бо (ба) баҳонаи чизе чизеро бардурӯғ сабаб нишон дода, чизеро дастак карда; бо (ба) ин баҳона бо ин сабаб; ба ин далели беасос; бо (ба) ҳар баҳона бо ҳар гуна сабабҳои беасос.
- БАҲОНАГИР** بهانه گير он ки баҳона меҷӯяд, баҳоначӯ.
- БАҲОНАКОВ** بهانه کاو *ниг.* баҳоначӯ.
- БАҲОНАКОВӢ** بهانه کاوي *ниг.* баҳоначӯӣ.
- БАҲОНАТАЛАБ** بهانه طلب он ки барои сар кардани ягон ҷанҷолу хархаша сабаб меҷӯяд, мочарочӯ.
- БАҲОНАТАЛАБӢ** بهانه طلبي баҳонаталаб будан; амали баҳонаталаб.
- БАҲОНАТАРОШӢ** بهانه تراشي узр ва далели бечо овардан бо қасди эрод гирифтани ӯ худдорӣ аз анҷоми қоре.
- БАҲОНАЧӢ(Ӣ)** بهانه چوي 1. шахсе, ки барои саркашӣ аз қоре, наҳ задани чизе ва ғ. далелҳои сохтаву беасос меорад; хӯрдагир. 2. мочарочӯ.
- БАҲОНАЧӢӢ** بهانه چويي 1. сабабҳои сохтаву узри беасос овардан барои саркашӣ аз қоре, наҳ задани чизе ва ғ., хӯрдагирӣ. 2. мочарочӯӣ кардан.
- БАҲОР I** بهار 1. яке аз чаҳор фасли сол, ки баъд аз зимистон меояд; **абри баҳор** абри фасли баҳор, ки барои зироат муфид аст; **аввали баҳор** ибтидои фасли баҳор, ки мавсими хеле мусоиди киштуқор аст. 2. *киноя аз авҷи гулгулшуқуфӣ*; айни ривочу равнақи қоре: **бахори озодӣ**; **бахори бехазон** а) баҳори ҳамеша сабзу шуқуфон; б) айёми гулгулшуқуфии беохир, нашъунамои бардавом, ривочу равнақи ҷовид; **бахори умр** // **бахори ҳаёт** солҳои гул-гулшуқуфии умр; даври ҷавонӣ.
- БАҲОР II** بهار бутхона, бутқада.
- БАҲОРГОҲ** بهار گاه *ниг.* баҳористон.
- БАҲОРИЁТ** بهاريات баҳорияҳо, шеърҳо дар

васфи баҳор.

БАҲОРИКОРӢ بهارى كارى киштукори баҳорӣ, зироати баҳорӣ.

БАҲОРИСТОН بهارستان *мач.* чои пур аз гулу сабзаҳои рангоранг, боғи ниҳоят сабзу хурам; гулзор, гулистон, бўстон.

БАҲОРИЯ بهاريه *ади.* шеъре, ки ба тавсифи баҳор баҳшида шудааст.

БАҲОРИӢ بهارى 1. *мансуб ба баҳор:* борони баҳорӣ, гул(ҳо)и баҳорӣ, абри баҳорӣ, пасими баҳорӣ, ҳавои (форами) баҳорӣ. 2. зироат ё ғалладонае, ки дар баҳор мекоранд ва тоби-стон ё тирамоҳи ҳамон сол мепазад: гандуми баҳорӣ, чави баҳорӣ; кишти (киштукори) баҳорӣ маъракаи киштукор, ки дар фасли баҳор сурат мегирад.

БАҲОРОН بهاران фасли баҳор; айёми баҳор, хангоми баҳор.

БАҲОРОНА بهارانه *мансуб ба фасли баҳор;* ли-боси баҳорона пӯшоки хоси фасли баҳор.

БАҲОРРӢЯ بهارويه наздики мавсими баҳор, қариби оғози фасли баҳор.

БАҲОРХОБ بهارخواب айвоне, ки ду ё се тарафи он боз аст ва дар фасли гармо дар он чо истироҳат мекунад ё мехобанд.

БАҲОРҲОНА بهارخانه бутхона, буткада.

БАҲР I *а.* بحر дарёи бузурги шӯр, дарёе, ки бо як қисмаш ба укёнус пайванд буда, қисми дигарашро хушкӣ ихота кардааст: **бахри Хазар**, **бахри Миёназамин...**; **бахри мухит** укёнус; **бахру бар** а) об ва хушкӣ; б) *мач.* олам, дунё, ҷаҳон. 2. *ади.* гуруҳи вазни шеър дар арӯз, ки иборат аз 19-то аст: **бахри ҳазач**, **бахри рачаз**, **бахри рамал**, **бахри мутақориб ва г.**; \diamond **бахри дили касеро кушодан** касеро аз гаму гусса раҳонидан, фараҳманд кардан, таъби касеро хуш кардан.

БАҲР II بهر :**бахри...** барои... ба чихати...; аз **бахри** аз барои...; \diamond аз **бахри чизе (касе)** гузаштан (**баромадан**) аз чизе ё касе даст кашидан, сарфи назар кардан, чизе ё касеро тарк намудан.

БАҲР III بهر *ниг.* баҳра.

БАҲРА بهره 1. нафъ, суд, фоида. 2. хисса, баҳш,

қисме аз чизе: **баҳра бардоштан**, **баҳра бурдан**, **баҳра гирифтан**; **баҳра дидан** а) хисса гирифтан; нафъ дидан; б) лаззат (ҳаловат) бурдан.

БАҲРААНДӢЗ بهراندوز *кит.* баҳрамандшаванда; фоидабаранда.

БАҲРААНДӢЗӢ بهراندوزى *кит.* баҳрамандӣ, фоидабарӣ.

БАҲРАБАР بهر بهر *ниг.* баҳраманд.

БАҲРАБАРДОР بهر بردار 1. баҳравар, баҳраманд, бархурдор. 2. мутахассис ё масъули баҳрабардорӣ 2.

БАҲРАБАРДОРӢ بهر بردارى 1. *исми амал аз баҳра бардоштан.* 2. *нав.* истифодабарӣ, ба кор дароварда истифода бурдан (*аз корхона, фабрика, роҳу иморатҳо ва ғ.*).

БАҲРАБАРӢ بهر بهرى *ниг.* баҳрамандӣ.

БАҲРАВАР بهر بهر *ниг.* баҳраманд.

БАҲРАВАРӢ بهر بهرى *ниг.* баҳрамандӣ.

БАҲРАӢБ بهر بهر *ниг.* баҳраманд.

БАҲРАӢБӢ بهر بهرى *ниг.* баҳрамандӣ.

БАҲРАӢН *а.* بحرين 1. дугонаи баҳр. 2. номи кишвар дар халиҷи Форс, ки сарзаминаш нафтхез аст; \diamond **бахрайни чашм** ду чашми ги-рён ва ашкрез.

БАҲРАӢНӢ بحرينى 1. *мансуб ба БаҳраӢн*, кишваре дар халиҷи Форс, аҳли БаҳраӢн. 2. сохташуда ё баамаломата дар БаҳраӢн.

БАҲРАМАНД بهر مند бархурдор, баҳравар; насибадор; манфиатёфта; **баҳраманд шудан** фоида бурдан, манфиат дидан.

БАҲРАМАНДӢ بهر مندى баҳраманд будан, бархурдорӣ; манфиат дидан.

БАҲРАМОН بهرمان *кит.* 1. матои абрешимини ранга. 2. ёқути сурх.

БАҲРГАРД بهر گرد *ниг.* баҳрнавард.

БАҲРГАРДӢ بهر گردى *ниг.* баҳрнавардӣ.

БАҲРДАСТ بهر دست *кит.* карим, сахӣ, чавон-мард.

БАҲРӢ بهرى *мансуб ба баҳр:* бо роҳи баҳрӣ, сарҳади баҳрӣ.

БАҲРНАВАРД بحر نورد шинокунанда дар баҳрҳо, дарёгард, баҳрпаймо.

БАҲРНАВАРДӢ بحر نوردى шуғли баҳрнавард, дарёгардӣ, маллоҳӣ.

БАҲРНИГОР بحرنگار нав. рассоме, ки манзараҳои баҳро мекашад.

БАҲРОМ بهرام 1. номи тоҷикӣ - форсии сайёраи Миррих. 2. кит. номи рӯзи бистуми ҳар моҳи шамсӣ дар гоҳшумории форсӣ. 3. дар асо-тири Эрони бостон, фариштаи муваккал ба мусофирон ва рӯзи Баҳром аст.

БАҲРОМА بهرامه кит. абрешим; кирми баҳрома кирми пилла.

БАҲРОСО بحر آسا монанди баҳр, ба мисли баҳр.

БАҲРПАЙМО بحر پيما ниг. баҳрнавард.

БАҲРПАЙМОӢ بحر پيمايى ниг. баҳрнавардӣ.

БАҲС а. بحث 1. гуфтугӯ дар атрофи масъалае, ки ҳар кас фикри худро гузарониданӣ мешавад, мубоҳиса, мунозира. 2. кашмакаши забонӣ, хархаша, муноқиша, низоъ: **бахсу мунозира**, **бахсу кашмакаш**, **бахсу мочаро**, **бахсу талаш**; **бахс кардан (намудан)** дар хусуси чизе мубоҳиса намудан бо касе; дар хусуси чизе фикру ақидаи худро баён кардани ду тараф; ◊ **бахс ба баҳс** мусобикақунон, тараф ба тараф.

БАҲСАНГЕЗ بحث انگيز мавриди баҳс, он чи, ки ихтилофи назар дорад.

БАҲСБРАНГЕЗ بحث برانگيز ниг. баҳсангез.

БАҲСМАБАҲС بحث مباحث гуфт., аслаш **бахс ба баҳс**.

БАҲСНОК بحثناк мубоҳисаталаб, ба баҳс эҳтиёҷдошта: **масъалаи баҳснок**.

БАҲСНОПАЗИР بحث ناپذير ба баҳс эҳтиёҷнадошта, мубоҳисанопазир; бешубҳа; бегуфтугӯ, эътирознопазир.

БАҲСНОТАЛАБ بحث ناطلب ниг. баҳснопазир.

БАҲСПАЗИР بحث پذير ниг. баҳснок.

БАҲСТАЛАБ بحث طلب ниг. баҳснок.

БАҲТ а. بحث кит. ноб, сода, холис, соф.

БАҲУДА بهوده :бахудаю бехуда даркору нодакор; бемавқеъ.

БАҲУЗУР بحضور бемалол, озодона, форигболона, бароҳат; оромона: **бахузур хобидан**, **бахузур нишастан**, **бахузур зиндагонӣ кардан**, **бахузур хӯрок хӯрдан**.

БАҲУШ بهوش ниг. боҳуш.

БАҲҶАТ а. بهجت кит. шодӣ, сурур, шодмонӣ, масаррат.

БАЧА بچه 1. фарзанди одамизод, кӯдак, тифл. **богчан бачагон** муассисае, ки бачаҳо аз сесолагӣ то мактаб рафтан дар он тарбия меёбанд, кӯдакистон; **хонан бачаҳо** муассисае, ки дар он атфоли бепарастор ва ятим таълиму тарбия мегиранд; **бача партофтан** искоти ҳамл, тифли нав дар раҳм пайдошударо бо роҳи сунъӣ нобуд кардан. 2. *ҳамчун калимаи муроҷиат ба хурдонии мардиани аз тарафи калонсолон гуфта мешавад*: **ҷавон**, **ҷавонмард**. 3. насли ҳайвон: **бачаи шер**, **бачаи гург**; **бачаю кача** зану фарзанд, аҳли оила; **очаю бача** ду чизи якҷинсаи хурду калон, ки яке аз дигаре ҳаҷман тафовути зиёд дорад; **дар қади зане бача будан** ҳомила (бордор) будани зане; **бача дар камар**, **номаш Музаффар** (зарб.).

БАЧАБОЗ بچه باز марде, ки бо марди дигар алоқаи ҷинсӣ мекунад, амрабоз.

БАЧАБОЗӢ بچه بازى амали бачабоз, алоқаи ҷинсии байни ду мард, амрабозӣ.

БАЧАБОН بچه بان он ки тифлонро нигоҳубин ва парасторӣ мекунад, мураббӣ, бачапой.

БАЧАБОНӢ بچه باني нигоҳубин кардан ба бачаҳо, мураббигӣ; **бачабонӣ кардан** ба бачаҳо нигоҳубин кардан.

БАЧАГӢ بچگى овони хурдсолӣ, бача будан, кӯдакӣ, туфулият; **дар бачагӣ** дар айёми хурдсолӣ, дар овони бачагӣ; **бачагӣ кардан** ба монанди бачаҳои хурдсол рафтор кардан; шӯҳӣ кардан.

БАЧАГОНА بچه گانه 1. *мансуб ба бача*; **куртан бачагона** куртае, ки барои пӯшидани бачагон дӯхта шудааст. 2. ба бачагон хосу ба шахсон калонсол номуносиб, гайриҷиддӣ; **сабукии бачагона** сабукие, ки хоси бачагон аст. 3. монанди бача, мисли бача: **бачагона кор кардан**.

БАЧАҒАР *бچه ғар* *гүфт.* харомзода, валадуззино (*калимаи даинном*).

БАЧАДОН *бچه дан* *биол.* раҳм, захдон.

БАЧАДОР *бچه дар* фарзанддор; наслдор; **бачадор шудан** а) соҳиби фарзанд шудан (-и зан, мард); б) хомила шудан (-и зан).

БАЧАДОРӢ *бچه дари* бачадор будан, бача доштан, соҳиби фарзанд будан.

БАЧАДУЗД *бچه дзд* рабоянда ва дуздандаи кӯдакон ба хотири гаравгирӣ, фуруш *ва г.*

БАЧАДУЗДӢ *бچه дзди* дуздидани бачаҳо.

БАЧАДӢСТ *бچه دوست* дӯстдорандаи бачаҳо; фарзанддӯст.

БАЧАЗО *бچه за* кӯдакзо, хосияти махлуқе, ки чанинаш баъд аз бордор шудан дар шиками модар даруни раҳмдон рушд мекунад.

БАЧАЗОӢ *бچه зайи* *исми амал аз бача зондан;* зоиш, таваллуд кардан.

БАЧАКУШ *бچه кш* 1. он ки аз камоли бераҳмию сангдилӣ ҳатто аз куштани кӯдаку бачаҳо худдорӣ намекунад, кушандаи бачаҳо. 2. ҳайвоне, ки насли худро мекушад.

БАЧАКУШАК *бچه кшк* :офтоби бачакушак офтобе, ки дар рӯзҳои сард (*хусусан зимистон*) мебарояд ва хеле банур бошад ҳам, гармӣ надорад.

БАЧАМАРД *бچه мрд* *гүфт.* шермард, бӯзбала; чавони пурзӯру боқувват.

БАЧАМАРДУМ *бچه мрдм* *гүфт.* бачагон; наврасон; чавонон.

БАЧАМУР *бچه мур* 1. зане, ки фарзандони ӯ мемуранд. 2. ҳайвони модае, ки бачаҳои ӯ мемураанд.

БАЧАМУРДА *бچه мрде* 1. он ки бачааш мурда аст, ҳайвони модае, ки бачаҳои ӯ мемуранд. 2. *гүфт., маҷ.* бадбахт.

БАЧАПАРТО *бچه прта* зане, ки дар натиҷаи касалие бачааш (чанинаш) ҳамеша дар шикамаш мурда меафтад.

БАЧАПАРТОӢ *бچه пртаӢ* дар шиками модар мурда афтодани чанин; искоти чанин; **бачапартоин сунъӣ** бо мудохилаи тиббӣ пеш аз

вакт афтодани хамл, искоти хамл.

БАЧАПО(Ӣ) (*бچه па(ӣ)*) *гүфт., шиг.* бачабон.

БАЧАПОӢ *бچه паӢ* *гүфт., шиг.* бачабонӣ.

БАЧАХОР *бچه хوار* *шиг.* бачахӯр.

БАЧАХӢР *бچه хур* ҳайвоне, ки насли худро меҳӯрад (*мас., баъзе моҳиҳо*).

БАЧАХӢРАК *бچه хорк* меваи норасидаи об гирифта ба пухтан саркарда: **тути бачахӯрак;** **бачахӯрак шудан** об гирифта ба пухтан саркардани баъзе меваҳо.

БАЧАЧА *бچه че* *шиг.* бачаяк; бачаи хурд.

БАЧАЯК *бچه як* *шакли тасвир ва навозиши бача.*

БАЧИЛЛА *бچه* он ки ханӯз чиллааш набаромадааст: **арӯси бачилла, занн (навзондан) бачилла.**

БАЧКАМ *бچه км* хонаи тобистонӣ, хонае, ки гирдогирдаш панчара кашида шудааст, башкам.

БАЧКӢ *бچه к* растании ҷуворӣ ё ҷуворимакка, ки зиҷ мекоранд ва баъд аз баланд шудани қадаш ҳосилашро мунтазир нашуда, барои хӯроки чорво медараванд.

БАЧО *бча* 1. бамаврид, бамавқеъ; мувофиқ, муносиб: **гапи бачо, хандан бачо.** 2. хуб, нағз; дуруст; **бачо ҳастед?**; аҳволатон хуб аст?; **бачо кардан** *гүфт.* пинҳон кардан, руст кардан, қоим кардан.

БАЧОНРАСОНАНДА *бжан رساننده* *сифати феълии замони ҳозираи ба чон расондан;* бо исроркорӣ ва шилқинии худ безоркунанда, дилбазанкунанда.

БАЧООВАРАНДА *бжа آورنده* *сифати феълии замони ҳозираи ба чо овардан;* иҷроқунанда, адоқунанда.

БАЧООВАРӢ *бжа آوري* *исми амал аз ба чо овардан;* иҷро кардан, амалӣ кардан.

БАЧУРЪАТ *بجرات* *шиг.* бочуръат.

БАШ I *بش* банд, банди оҳанин, банде аз мис, нуқра ва монанди ин, ки дар баъзе ҷойҳои сандуқ ва ё дару дарвоза барои устуворӣ насб мекунанд.

БАШ II *بش* *кит.* ёл ё мӯи гардани асп.

БАШАВҚОМАДА *بشوق آمده* *сифати феълии за-*

мони гузаштаи ба шавқ омадан.

БАШАР *a.* بشر инсон, одам; мардум, одамизод; **абнои башар** // **навъи башар** мардумон, одамизод, инсоният.

БАШАРА *a.* بشرе афт, рӯй, намуди зохирии рӯи одамӣ; **афту башара** намуди зоҳирӣ, шаклу шамоил.

БАШАРДҶУСТ *a.* بشردوست инсондӯст, дӯстдори башарият.

БАШАРДҶУСТӢ *a.* بشردوستى инсондӯстӣ, гуманизм.

БАШАРДҶУСТОНА *a.* بشردوستانه инсондӯстона; аз рӯи дӯстдории одамон; **ёрии башардӯстона** кумак бо хӯрокворӣ ва молҳои саноатӣ, ки баъзе давлатҳо ба мамлакатҳои султараққикарда ва рӯбаинкишоф мерасонанд.

БАШАРИЯТ *a.* بشرية бани одам, авлоди башар; инсоният.

БАШАРӢ *a.* بشرى мансуб ба башар; инсонӣ, одамӣ.

БАШАСТ *a.* بشست 1. бошиддат; бо суръати балианд, зуд. 2. бо тамоми қувва.

БАШИДДАТ *a.* بشدت *ниг.* бошиддат.

БАШИР I *a.* بشير *кит.* башоратдиҳанда, муждарасон.

БАШИР II *a.* بشير 1. ширдор, ширнок; бо шир пухташуда: **нони башир**. 2. ширдиҳанда: **гови башир**.

БАШИТОБ *a.* بشتاب *ниг.* бошитоб.

БАШК I *a.* بشك *кит.* ишва, гамза, ноз карашма; **башк задан** ноз кардан, карашма намудан.

БАШК II *a.* بشك *кит., ниг.* шабнам.

БАШКАМ *a.* بشكم *ниг.* бачкам.

БАШЛИДАН *a.* بشلیدن *кҲн.* ба ҳам часпидан, баровехтан, даровехтан.

БАШМ *a.* بشم *кит.* қирав, қатраҳои рези оби яхшуда.

БАШН *a.* بشن 1. *кит.* қад, қомат. 2. қисмати мукааби бино, ки болои он бештар гунбад меояд.

БАШОРАТ *a.* بشارت мужда, хабари хуш, хуш-

хабар: башорат додан.

БАШОРАТНОМА *a.* بشارتنامه пайки шодӣ, номае, ки дар он хабари хуш омада бошад.

БАШОШАТ *a.* بشاشت *кит.* хушӣ, хурсандӣ, шодӣ; кушодарӯӣ.

БАШУМОР//БАШУМУР *a.* بشمار//بشمر он чи имкони шумурдан дорад (*бинобар кам будани теъдод*), шуморааш маълум: **рӯзҳои башумор мондааст**.

БАШШОШ *a.* بشاش *кит.* кушодарӯӣ, хандонрӯӣ; шодмон.

БАӢД *a.* بعد 1. пас, сипас, сонӣ; пас аз он; *муқоб.* қабл; **баӢд аз // баӢди...** пас аз, аз қибали...; чанде пас аз; **баӢд аз ин (он)** пас аз ин (он), пас аз ба вуқӯъ омадани...; **баӢд аз он ки...** пас аз он ки...; **баӢд аз пешин // баӢди пешин** нимаи дуҷуми рӯз; пас аз қиёми офтоб, пас аз зӯҳр. 2. баӢдина, минбаӢда; **аз ин баӢд** минбаӢд, дар оянда; **баӢдҳо** минбаӢд; пас аз мурури замон.

БАӢДАН *a.* بعداً пас, сипас; сониян; пас аз он.

БАӢДИНҚИЛОБӢ *a.* بعدانقلابى баӢд аз инқилоби Октябр бавуқӯъомада.

БАӢДИНА *a.* بعدينه минбаӢда.

БАӢДИҚАНГӢ *a.* بعدجنگى замони баӢди қанг; пас аз қанг воқеъгардида, асосан замони баӢди Қанги Бузурги Ватанӣ (1941-1945) дар назар аст.

БАӢДӢ *a.* بعدى воқеъ дар марҳилаи баӢдӣ.

БАӢЗАН *a.* بعضاً гоҳе, гоҳо, гоҳ-гоҳ.

БАӢЗЕ *a.* بعضى чузъе аз том, қисме аз кул; пореае, қадре, миқдоре, қисме; чанде, якчанд; **баӢзеашон // баӢзеҳашон** қисме аз онҳо, чанде аз онҳо; **баӢзе аз қисме аз, чанде аз, як қисме...**; **дар баӢзе** дар қисме аз, дар якчанд.

БАӢС I *a.* بعث *кит.* 1. барангехтан, таҳриқ кардан. 2. фиристодан. 3. д. рӯзи қиёмат, ҳашр, растохез.

БАӢС II//**БОС** *a.* باس//باس *кит.* 1. хавф, бим, тарс. 2. қудрат; далерӣ, бебоқӣ.

БАӢХТИӢТ *a.* باحتمياط *ниг.* боӢхтиӢт.

БАӢӢТИБОР *a.* باعتبار *ниг.* боӢӢтибор.

БАЮГОН *кит.* *биюган* арӯс.

БАЮСИДАН *кит.* *биюсидан* умедвор будан, интизор доштан.

БАЯКБОР *кит.* *биякбор* якбора, дафъатан.

БАЯН *р.* *биан* мус. навъи асбоби мусиқии аз гармон калонтар.

БЕ I *би* 1. *пешванди инкорӣ* бидуни...; гайр аз, гайри...; **бе ин (он)** ҳам бидуни ин (он) ҳам; **бе он ки...** *пайвандаки тобеъкунанда* ба ҷои он ки..., ин корро накарда...; **бе ҳеч ташвиш** бидуни камтарин ташвиш, бемалол. 2. *пешв.* бо исм омада, сифат месозад, ки ба аломат ва хислате доро набудани предметро ифода мекунад: **безарар, бекор, бегубор** *ва ғ.* 3. *пешв.* бо як гуруҳ исмҳо, инчунин бо баъзе феълҳо омада, зарф месозад: **беихтиёр, беибо, беист** *ва ғ.*

БЕ II *б* номи ҳарфи дуҷуми алифбои ҳозираи тоҷикии **Б**.

БЕАБР *би* *абр* аз абр ҳолӣ, абрнадошта; **осмони беабр** осмони соф; **ҳавои беабр**.

БЕАБРӢ *би* *абри* беабр будан, соф будани ҳаво.

БЕАБРӮ *би* *абру* абрунадошта, бекош.

БЕАВЗОН *кит.* *би* *авзан*, *ниг.* **бевазн**.

БЕАВЛОД *би* *авлод* бенасл, бефарзанд.

БЕАДАБ//БЕОДОБ *би* *адаб//адаб* тарбиятнодида, бадахлоқ, густоҳ.

БЕАДАБӢ//БЕОДОБӢ *би* *адаби//адаби* густоҳӣ, дағалӣ: **беадабӣ кардан**.

БЕАДАБОНА *би* *адабона* гайримуаддабона, на аз рӯи одоб, густоҳона.

БЕАДАД *би* *адад* бешумор, аз ҳад зиёд.

БЕАДИЛ *кит.* *би* *адила* бемонанд, беҳамто, беназир.

БЕАДОЛАТ *би* *адолат* беинсоф, ноинсоф, ноодил.

БЕАДОЛАТӢ *би* *адолатӣ* беинсофӣ, бедодгарӣ.

БЕАДОЛАТОНА *би* *адолатане* ноинсофона, гайриодилона, ноҳақ.

БЕАЗИЯТ *би* *азит* беозор, безоб.

БЕАЗ М *ниг.* *би* *азм* беирода.

БЕАЗМӢ *би* *азми* беиродагӣ.

БЕАӢБ *би* *аӢб* 1. бенуксон, беиллат. 2. бегуноҳ, маъсум.

БЕАӢБӢ *би* *аӢби* бегуноҳӣ, гуноҳ (аӢб) надоштан.

БЕАҚИДА *би* *ақида* бефикр, безътиқод.

БЕАҚЛ *би* *ақл* камақл, нодон; аҳмақ, аблаҳ.

БЕАҚЛӢ *би* *ақли* камақлӣ, беҳирадӣ; нодонӣ; аблаҳӣ, аҳмақӣ; **беақлӣ кардан** аз рӯи ақл амал накардан, беақлона рафтор кардан, аҳмақӣ кардан.

БЕАҚЛОНА *би* *ақлоне* на аз рӯи ақлу фаросат, гайриоқилона; аҳмақона; аблаҳона: **бахси беақлона, ҳаракати беақлона, кори беақлона**.

БЕАЛАФ *би* *алаф* ҳолӣ аз алаф, гиёҳу алаф надошта: **дашти беалаф**.

БЕАЛАФӢ *би* *алафи* набудани алафу гиёҳ, қаҳтии хӯроки ҳайвонот.

БЕАЛКОГОЛ *би* *алкагол* машруботе, ки дар таркиби худ спирт надорад; беспирт; **нӯшокиҳои беалкогол**.

БЕАЛОИҚ *би* *алаиқ* *ниг.* **беалоқа**.

БЕАЛОҚА *би* *алақа* 1. алоқанадошта, бемуносибат, бербита. 2. берабт, мазмунан ба ҳам вобастагӣ надошта: **ҷумлаҳои беалоқа**.

БЕАЛОҚАГӢ *би* *алақагӣ* надоштани алоқа, мавҷуд набудани муносибату робита.

БЕАМАЛ *би* *амал* он ки дониши андӯхтаи худро дар ҳаёт татбиқ намекунад ва мувофиқи дониши худ кор намебарад, гайрифаъол; **олими беамал – занбӯри беасал** (*зарб.*).

БЕАМАЛӢ *би* *амали* беамал будан, ба гуфтаи худ амал накардан.

БЕАМЛОК *кит.* *би* *амлак* мулкнадошта, он ки ҳамчун моли хусусӣ замин надорад, безамин.

БЕАМОН *би* *аман* 1. бераҳм, сангдил, дилсаҳт: **марги беамон, ҳасми беамон, тири беамон**. 2. *мач.* шадид, саҳт: **чанги беамон, зарбаи беамон, муборизаи беамон**.

БЕАМОНАТ *би* *аманат* он ки амонатро риоя намекунад.

БЕАМОНАТӢ *بیامانتی* беамонат будан, хиёнат кардан, хиёнаткор будан.

БЕАНБОЗ *بیانباز* берахнамо, ягона, бешарик.

БЕАНГУШТ *بیانگشت* ангуштнадошта; дасту пое, ки ангишт надорад.

БЕАНДЕША *بیاندیشه* 1. бемулоҳиза, ғайри-мулоҳизакор, кӯтоҳандеш; кӯтоҳназар, камақл. 2. он ки рӯихотирро намедонад, берӯихотир, густох. 3. бемулоҳизакорона, беақлона: **кори беандеша**.

БЕАНДЕШАГӢ *بیاندیشگی* беақлӣ, рафтори беақлона, рафтори ношоиста ва нодуруст: **беандешагӣ кардан**.

БЕАНДОЗ *بیانداز* бидуни андоз, бе андозбандӣ.

БЕАНДОЗА *بیاندازه* беҳадду бешумор, аз ҳад зиёд, беҳадду канор, бепоен: **хурсандии беандоза**, **меҳри беандоза**.

БЕАНДОМ *بیاندام* баднамо, бадафт, зиштсурат; *муқоб.* **баандом**.

БЕАНДОМӢ *بیاندामी* баднамоӣ, бадсуратӣ, номутаносибӣ.

БЕАНЧОМ I *بیانجام* беохир, охирнадошта, ба-поённарасида, нотамом.

БЕАНЧОМ II *بیانجام* асбобу ускуна надошта, бедастгоҳ: **устои беанҷом**.

БЕАНЧОМӢ I *بیانجامی* беохирӣ, интиҳо надоштан; нотамом.

БЕАНЧОМӢ II *بیانجامی* беанҷом будан, надоштани (набудани) асбобу аҷом.

БЕАРЗ *بیارز* *нав.* бидуни асьор: **фурӯши беарз**.

БЕАРЗИШ *بیارزش* қимату арзишнадошта, беқадр.

БЕАРМОН *بیارمان* 1. ба орзу расида, ба муроду мақсадрасида. 2. бепушаймонӣ, беафсӯс, бе-надомат, беҳасрат.

БЕАРЧ *بیارج* беқадр, беэҳтиром, хору забун.

БЕАСАЛ *بیعسل* асалнадиҳанда, асалнадошта: **занбӯри беасал**.

БЕАСАР *بیائر* 1. бетаъсир, таъсирнадошта; бенатиҷа; **беасар рафта** таъсир (кор) накардан, муассир воқеъ нагаштан. 2. беному нишон, бедарак.

БЕАСБОБ *بیاسباب* беанҷом, бидуни асбоб.

БЕАСЛ *بیاصل* 1. беасос, асоснадошта, нодуруст, пуч; **вахми беасл** ваҳми беҳуда, тарси беасос; беаслу насаб. 2. *мач.* номаълумасл; бадаслу баднасаб; паст, сифла.

БЕАСЛИҲА *بیاسلحه* *инг.* **бесилоҳ**.

БЕАСОЛАТ *بیاصالت* бе аслу насаб, ғайриасил, нопок, аз асл бебаҳра.

БЕАСОС *بیاساس* асоснадошта, холӣ аз замина; бесабаб, бедалел; нодуруст; **беасос баромадан** нодуруст баромадан (-и умед, орзу, ваъда); **даъвои касеро беасос шумурдан** бино бар набудани далел даъвои касеро нодуруст ҳисоб кардан ва ғайри қобили қабул доништан.

БЕАСОСӢ *بیاساسی* асоси дуруст надоштан, нодуруст будан, замина надоштан; сабаб на-доштан; далел надоштан.

БЕАСТАР *بیاستر* аз дарун астар надошта; **либоси беастар**, **беастар будан**.

БЕАҲАМИЯТ *بیاهمیت* аҳамият надошта, ғайримухим, камаҳамият.

БЕАҲАМИЯТӢ *بیاهمیتی* 1. беаҳамият будан, аҳамият надоштан; муҳим набудан. 2. диққат надодан, тавачҷӯх зоҳир накардан; **беаҳамиятӣ кардан**.

БЕАҲД *بیعهد* он ки дар аҳди худ устувор нест, бевафо.

БЕАҲДӢ *بیعهدی* бевафой, дар аҳди худ устувор набудан.

БЕАҲОЛӢ *بیاهالی* аз аҳолӣ холӣ; ғайримаскун, беодам.

БЕБАДАЛ *بیبدل* 1. бадал надошта, бадалнаша-ванда, беиваз; беҳамто, беназир, бемислу монанд. 2. муфт, ройгон; **бебадал нагузоштан** ба ивази коре иҷро кардани коре; қусури чи-зеро баровардан.

БЕБАДӢ *بیبدی* бидуни бадӣ, дурӣ чустан аз бадӣ.

БЕБАҚО *بیبقا* 1. ғайриҷовид, кӯтоҳумр, ноустувор, нопойдор: **дунёи бебақо**, **умри бебақо**. 2. бедошт, камдошт: **матои бебақо**.

БЕБАҚОӢ *بیبقایی* 1. ҷовид (абадӣ) набудан, ноустуворӣ, нопойдорӣ. 2. камдоштӣ, дошт надоштан.

БЕБАНДУБОР *بی بندوبار* нобасомон, ошуфта, локайд, надоштани низоми тааххуд ба кор.

БЕБАНДУБОРӢ *بی بندوباری* нобасомонӣ, ошуфтагӣ, локайдӣ.

БЕБАР *بی بر* беҳосил, бесамар, бенатиҷа.

БЕБАРАКА(Т) *بی برکه//بی برکت* 1. он чи зиёд ва ба қадри кофӣ нест; **бебаракат будани чизе** беқурб, ҳастаку нестак будани чизе (*мас., пули нав, ҳосили имсола ва ғ.*). 2. бефайз: **дасти бебаракат**.

БЕБАРАКАТӢ *بی برکتی* 1. фаровон набудан, зуд тамом шудани чизе. 2. бефайзӣ; беҳосилӣ.

БЕБАРГ *بی برگ* 1. барг надошта: **дарахти бебаргу бор**. 2. *кит., маҷ.* бенаво, бечизу чора, фақир, камбағал.

БЕБАРГӢ *بی برگی* бенавой, фақирӣ, камбағалӣ, надоштани чизу чора.

БЕБАРӢ *بی بری* бесамарӣ, беҳосилӣ.

БЕБАРКАШ *بی برکش* 1. барнакашида; беҳисоб. 2. *маҷ.* насанчида; бемулоҳиза, беандеша.

БЕБАРҚ *بی برق* бе чараёни барқ.

БЕБАРОР *بی برار* бемуваффақият, омаднакарда: **шикори бебарор**.

БЕБАРОРӢ *بی براری* бемуваффақиятӣ, пеш на-рафтани кор, ноомади кор.

БЕБАРФ *بی برف* барфнадошта; **зимистони бебарф** зимистоне, ки барф наборидааст.

БЕБАСАР *بی بصر* нобино, кӯр, аъмо.

БЕБАСАРӢ *بی بصری* нобиной, кӯрӣ.

БЕБАХТ *بی بخت* бадбахт, бетолеъ.

БЕБАХШ *بی بخش* бебахра; бенасиб.

БЕБАҲО *بی بها* гаронбаҳо, пурбаҳо, пурқимат, беҳамто, бемислу монанд, беназир (*дар гаронқиматӣ*): **дурри бебаҳо, тӯҳфан бебаҳо, ганчи бебаҳо, одами бебаҳо**.

БЕБАҲР *بی بهر* *ниг.* бебахра.

БЕБАҲРА *بی بهره* бенасиб, беҳисса, нобархурдор: **бебахра мондан** бенасиб мондан, бахраманд нашуда мондан; маҳрум мондан аз чизе.

БЕБАҲС *بی بحث* баҳсоталаб, баҳснопазир: **ҳақиқати бебаҳс**.

БЕБАЧА *بی بچه* бефарзанд, бенасл.

БЕБАЧАГӢ *بی بچگی* бебача будан, бача надоштан, бефарзандӣ.

БЕБИЗОАТ *بی بیضاعت* бемолу чиз; камбизоат, камбағал, тангдаст.

БЕБИЗОАТӢ *بی بیضاعتی* молу чиз надоштан; камбизоатӣ, камбағалӣ, тангдастӣ.

БЕБИМ *بی بیم* нотарс, бебок; нотарсона, бебокона.

БЕБИНӢ *بی بینی* бининадошта; пучук.

БЕБИСОТ *بی بساط* бемолу давлат, беасбобу ускуна; нодор, қашшоқ.

БЕБОД *بی باد* *ниг.* бешамол.

БЕБОДӢ *بی بادی* *ниг.* бешамолӣ.

БЕБОЗГАШТ *بی بازگشت* бозгаштнадошта, баргаштанаоянда, дубора намеомадагӣ: **талафоти бебозгашт, умри бебозгашт; бебозгашт додан** чизеро ба касе тамоман додан.

БЕБОК *بی باک* 1. нотарс, бочуръат; часур, далер; беибо, густох. 2. *ниг.* **бебокона**.

БЕБОКӢ *بی باکی* нотарсӣ; чуръатнокӣ, часурӣ, далерӣ; густохӣ.

БЕБОКОНА *بی باکانه* бетарсу бим, нахаросида, нотарсона; часуруна, далерона: **ҷавоби бебокона, саволи бебокона, қадами бебокона, рафтори бебокона**.

БЕБОКЧА *بی باکچه* *мус.* номи яке аз оҳангҳои машхури тоҷикӣ.

БЕБОЛ *بی بال* 1. болу парнадошта. 2. *маҷ.* нотаваон, очиз.

БЕБОЛОБАНДӢ *بی بالابندی* бетаърифу тавсиф, обурангнадода; пӯстканда.

БЕБОР *بی بار* 1. бебар, беҳосил, бесамар: **дарахти бебор**. 2. борнадошта, холӣ: **мошини бебор, хари бебор**.

БЕБОРИШ *بی بارش* бебарфу борон: **ҳавои бебориш; ҳавои боришнадошта, ҳавои соф**.

БЕБОРИШӢ *بی بارشی* наборидани барфу борон, хушқсолӣ.

БЕБОРОН *بی باران* бороннаборида, бороннадошта; **бебориш; беборон омадани баҳорон** наборидани борон дар фасли баҳор.

БЕБОРОНӢ *بی بارانی* борон наборидан, наборидани борон; бeборишӣ.

БЕБОХТ *بی باخت* бохтнадошта; бидуни бойдихӣ: лотереян бeбохт.

БЕБОЧ *بی باج* *нав.* аз пардохти боҷ озод, бочи гумрукӣ напардохта: **молҳои бeбоҷ воридшуда, бeбоҷ ворид кардани амвол.**

БЕБУНӢД *بی بنیاد* 1. асоснадошта, бидуни асоси мустаҳкам, ноустувор, суштбунӢд. 2. *маҷ.* ноасл; пастфитрат, сифла.

БЕБУНӢДӢ *بی بنیادی* 1. надоштани асоси мустаҳкам, суштбунӢдӣ, ноустуворӣ. 2. *маҷ.* ноаслӣ; пастфитратӣ, сифлагӣ.

БЕБУРИШ *بی برش* ноӯҳдабаро, лаванд; бeкатъият.

БЕБУРИШӢ *بی برشی* ноӯҳдабароӣ, лавандӣ; катъият надоштан дар корҳо.

БЕБУРУТ *بی بروت* бурутнадошта, бемӯйлаб; мӯйлабнабароварда.

БЕБӮ(Ӣ) *بی بوی* бӯйнадошта: гулн бeбӯӣ.

БЕВА *بیوه* 1. зани шавҳармурда ё аз шавҳар ҷудошуда, бeвазан. 2. марди бeзан ё занмурда: **зани бeва, бeван бeкас, бeваю бeчораҳо; бeва мондан, бeва шудан.**

БЕВАГӢ *بیوگی* 1. бешавҳарӣ, бешавҳар мондани зани шавҳардида. 2. бeзанӣ, бeзан мондани марди зандида.

БЕВАЗАН *بیوه زن* *ниг.* бeва 1.

БЕВАЗН *بی وزن* 1. бeвазн будан, вазнадошта, бeвазн, сабук; **шеъри бeвазн** *иди.* шеъре, ки дар он коидаи вазни арӯз риоя нашудааст. 2. *маҷ.* бeаҳамият, камэътибор.

БЕВАЗНӢ *بی وزنی* 1. вазн надоштан, сабук будан. 2. ҳолате, ки ҳангоми берун шудан аз худуди кашиши замин воқеъ мешавад.

БЕВАҚТ *بی وقت* бeмаҳал, бeмавқеъ, нобаҳангом; бeвакту соат бeмаҳал, бeмавқеъ, нобаҳангом; **гаштирӯзани бeвақт** хеле баъдтар аз гашти рӯз, охири вақти гаштирӯзӣ; **кирмаки бeвақт** кирмаке, ки дар охири мавсими кирмакдорӣ парваронда мешавад; **бeвақт мондан** дер кардан, ақиб мондан; аз вақти муайян ва муқаррарӣ гузарондан, ба таъхир афтодан; **бeвақт шудан** дер шудан, аз вақти муайян гу-

заштан; **рӯз бeвақт шудан** бeгоҳ шудан, ба поён расида истодани рӯз.

БЕВАҚТИРӮЗӢ *بی وقت روزی* вақти ба охир расида истодани рӯз, охири рӯз, бeгоҳирӯзӣ.

БЕВАҚТӢ *بی وقتی* 1. вақту замоне, ки аз шаб посе гузаштааст; посе аз шаб гузашта: **дар бeвақтии шаб.** 2. дермонда аз вақти муқаррарӣ, нобаҳангом; **кишти бeвақтӣ** зироате, ки баъд аз гузаштани мӯҳлати муқаррарӣ кошта шудааст: **пахтан бeвақтӣ.**

БЕВАҚФА *بی وقفه* *кит.* бидуни таваккуф, бeист, бeтанаффус, паёпай, пайдарҳам.

БЕВАМАРГ *بیوهرگ* он ки дар ҳоли бeвағӣ аз дунё мегузарад.

БЕВАМАРД *بیوه مرد* *ниг.* бeва 2.

БЕВАПИР *بیوه پیر* духтаре, ки солхӯрда бошад ҳам, ба шавҳар набаромадааст, пирдухтар.

БЕВАР *بیور* *кҗп.* даҳ ҳазор (10 000) (*ба забони паҳлавӣ*).

БЕВАТАН *بی وطن* 1. аз ватан ҷудошуда; бeхонумон; гариб, бeкасу кӯӣ. 2. шахсе, ки нисбат ба ватани худ бeэътиной мекунад, манфиатҳои халқи худро ҳимоя намекунад ва маданияти миллии хешро ба назари эътибор намегирад, космополит.

БЕВАТАНӢ *بی وطنی* беватан будан, ватан надоштан.

БЕВАФО *بی وفا* он ки ба қавлу ваъдаи худ устувор нест, он ки дар дӯстӣ содиқ нест, аҳдшикан, паймоншикан: **ёри бeвафо, дунёи бeвафо, фалаки бeвафо.**

БЕВАФӢ *بی وفایی* вафо накардан ба қавлу ваъдаи худ, устувору пойдор набудан дар аҳду паймони дӯстӣ: **бeвафӢ кардан.**

БЕВАҲМ *بی وهم*: **бeваҳму тарс** нотарсона, бидуни биму ҳарос, наҳаросида.

БЕВАҶҲ *بی وجه* бeсабаб, бeасос, бeдалел; бeхуда.

БЕВИҚОР *بی وقار* он ки тамкину вазнинӣ дар хулку атвор надорад.

БЕВИҚДОН *بی وجدان* он ки барои рафтор ва кирдори худ масъулияте ҳис намекунад; ноинсоф.

БЕВИЧДОНӢ *بی وجدانی* бевичдон будан; ноинсофӣ.

БЕВИЧДОНОНА *بی وجدانه* дар рафтору кирдори худ масъулиятро ба назар нагирифта; беинсофона.

БЕВОРА *بی واره* *kit.* 1. бекас, гариб. 2. беқадр, безътибор.

БЕВОРИС *بی وارث* меросхӯрнадошта; аз меросхӯр маҳрумшуда.

БЕВОРИСӢ *بی وارثی* меросхӯр надоштан, маҳрум аз меросхӯр будан.

БЕВОСИТА *بی واسطه* 1. рост, бидуни он ки чизе ё касе дар байн воқеъ бошад. 2. *мач.* дафъатан, бидуни фосилаи вақт дар миён: **бевосита пас аз инкилоб**. 3. бе ёрдами беруна, бе иштироки шахси дуюм, **бе мадади миёнҷӣ**, мустақиман, шахсан; **даҳолати бевосита** даҳолати шахсӣ, мудохила бе иштироки миёнарав ё шахси дигар; **иштироки бевосита** шахсан иштирок кардан (доштан); **ҳамсоия бевосита** ҳамсоия девордармиён, ду ҳамсоия, ки мобайни онҳо хонаи ҳамсоия дигар воқеъ нагардидааст.

БЕВУЗӮӢ *بی وضوء* бетаҳорат, бидуни вузӯъ.

БЕВУҚУФ *بی وقوف* *kit.* ноогоҳ, нодон, дар ҳоли беҳабарӣ, беҳабар.

БЕВУЧУД *بی وجود* 1. он ки вучудаш ба қор ё вазъият асаре надорад, гайримуфид; **беасар**. 2. паст, фурумоя, ҳақир.

БЕВУЧУДӢ *بی وجودی* носудманд будан, беасар будан.

БЕГ *بیگ* *ниг.* бек.

БЕГАЗАНД *بی گزند* *kit.* безарар, беосеб.

БЕГАП *بی گپ* хомӯш, соқит; хомӯшона; **бегану калоча** бегуфтгӯ; бечуну чаро; **беган набудан** бесабаб набудан; иллату асос доштан (-и ходисае).

БЕГАҲ *بیگه* *ниг.* бегоҳ; **гоҳу бегоҳ**.

БЕГАҲӢ *بیگهی* *ниг.* бегоҳӣ.

БЕГАҲХЕЗ *بیگه خیز* *ниг.* бегоҳхез.

БЕГИӚ *بی گیاه* гиёҳнадошта, аз гиёҳу алаф холӣ: **биёбони бегиӚ**, **дашти бегиӚ**, **кӯҳи бегиӚ**.

БЕГИӚӢ *بی گیاهی* бегиӚ будан, гиёҳу алаф надоштан.

доштан.

БЕГИЛА *بی گله* бегиламандӣ, бидуни шикояту шиква.

БЕГИМ *بیگیم* 1. *таър.* зани амир; амирзодазан; лақаби занони аъёну ашроф ва занони мӯҳтарам. 2. *барои ифодаи меҳру навозиши дар охири номҳои занона илова мешавад:* **Улфат-бегим**, **Анорбегим** ва ғ.

БЕГИЧОН *بیگی جان* 1. фарзанди бег, бегзода. 2. *дар мавриди навозиши ва ифодаи эҳтиром нисбат ба фарзандони аъён гуфта мешуд.*

БЕГӢ *بیگی* 1. *мансуб ба бег.* 2. *таър.* идора ва ҳукумати бек.

БЕГОНА *بیگانه* 1. ношинос; ноошно: **чавони бегона**, **зани бегона**, **марди бегона**. 2. бо риштаи хешу таборӣ пайванд набуда, гайрихеш, гайрихудӣ; **аз дӯсти дур бегонаи наздик хуб аст** (*мақ.*); **бегона шудан** шахси гайрихудӣ шудан, дур шудан аз хешу дӯстон. 3. дигар, гайр; хоричӣ, ачнабӣ: **лашқари бегона**, **сипоҳи бегона**, **синфи бегона**. 4. чое, ки зодгоҳ ё маҳалли иқомати доимии касе намебошад: **кишвари бегона**, **шаҳри бегона**, **деҳаи бегона**; **алафи бегона** алафи худрӯи даруни киштзор; **дасти бегона** шахси гайрихудӣ; шахси муҳолиф; **аз ақл бегона шудан** ақро гум кардан, девона шудан; **пулро бегона кардан** аз шахси гайрихудӣ мол харидан.

БЕГОНАВОР *بیگانه وار* монанди бегонаҳо, мисли шахси ношиносу ноошно ё гайри хешу табор.

БЕГОНАГӢ *بیگانگی* бегона будан; **бегонагӣ кардан** ҳамчун бегонаҳо рафтор кардан.

БЕГОНАЗАБОН *بیگانه زبان* *нав.* он ки бо забони дигар гап мезанад, он ки забони ӯ забони хоричист.

БЕГОНАЗАМИН *بیگانه زمین* чое, ки зодгоҳ ё манзили доимии касе нест, кишвари бегона, мулки бегона.

БЕГОНАПАРАСТ *بیگانه پرست* он ки бегонаро аз одамони худӣ бартар медонад ва бо бегонагон нишасту бархост ва сару қор дорад, бегонаписанд.

БЕГОНАПАРАСТӢ *بیگانه پرستی* бегонапараст будан, парастии бегонагон.

БЕГОНАПИСАНД *بيگانه پسند* *ниг.* бегонапараст.

БЕГОНАРҮ *بيگانه رو* *ниг.* бегона, пошинос.

БЕГОР *بيگار* *таър.* кори маҷбурии бемузд, ки мардум дар заминҳои амир ва амалдорон ба ҷо меоварданд; кори маҷбури ва бемузд.

БЕГОРӢ *بيگارى* касеро маҷбуран ва бемузд кор фармудан.

БЕГОҲ *بيگاه* охири рӯз пеш аз фуру рафтани офтоб; аввали шаб; аз **пагоҳ то бегоҳ** тамоми рӯз, рӯзи дароз; **бегоҳи чумъа** охири рӯзи панҷшанбе, ки пас аз он чумъа меояд; **рӯз бегоҳ шудан** ба поён расидани рӯз, бевақт шудани рӯз; **рӯзро бегоҳ кардан** рӯзро ба поён расондан, тамоми рӯзро бо коре гузарондан; **◇ гоҳу бегоҳ // гаҳу бегаҳ** бамавриду бемаврид, вақту бевақт; **пагоҳ-бегоҳ** ба қарибӣ, дар рӯзҳои наздик.

БЕГОҲИРӮЗ(Ӣ) *بيگاهى روز(ى)* охири рӯз (*асосан баъд аз нишастани офтоб то сар шудани шаб*).

БЕГОҲӢ *بيگاهى* 1. *ниг.* бегоҳ: бегоҳии бевақт, бегоҳии рӯзи дигар. 2. *мансуб ба бегоҳ:* **наси-ми бегоҳӣ, хӯроки бегоҳӣ; синфҳои бегоҳӣ** синфҳои мактаби шабона.

БЕГОҲОН//БЕГОҲОНӢ *بيگاهان//بيگاهانى* *ниг.* бегоҳ.

БЕГОҲХЕЗ *بيگاه خيز* 1. он ки дер аз хоб мехезад. 2. сахархез.

БЕГУЗАШТ *بيگذشت* гузаштнакунанда; яқрав.

БЕГУМОН *بيگمان* бешубҳа, бешак, яқинан, бидуни шакку тардид, он ки дар бораи касе ё чизе шак надорад.

БЕГУНАҲ//БЕГУНОҲ *بي گناه//بي گناه* он ки ҷурм надорад, гунаҳгор нест, беайб, маъсум; **◇ мусичан бегуноҳ** он ки худро беайбу бечора нишон медиҳад.

БЕГУНОҲӢ *بي گناهي* бегуноҳ будан, гуноҳ надостан, беайбӣ.

БЕГУРДА *بي گرده* тарсу, буздил, бечуръат.

БЕГУРДАГӢ *بي گردگى* тарсончакӣ, буздили, бечуръатӣ.

БЕГУФТУГӮ(Ӣ) *بي گفتوگوي* 1. бидуни сухани

барзиёд, бечуну чаро; бешарту шароит. 2. бешак, бешубҳа, албатта, ҳатман.

БЕГӮШ *بي گوش* он ки гӯш надорад; гӯшбурида.

БЕГӮШТ *بي گوشت* хӯроке, ки ба он гӯшт намеандозанд; гӯшгнадошта: **хӯроки бегушт.**

БЕҒАВҒО *بي غوغا* *ниг.* бегалогула.

БЕҒАЙРАТ *بي غيرت* 1. он ки ғайрат надорад ва дар иҷрои корҳо саъю кӯшиш намекунад; танбал, коҳил. 2. *гуфт.* тарсончак, буздил, тарсу. 3. марди камқувват.

БЕҒАЙРАТӢ *بي غيرتى* 1. бегайрат будан, сайъу кӯшиш накардан дар иҷрои корҳо. 2. *гуфт.* тарсончакӣ, буздили. 3. камқувватӣ, камғайратӣ (*оид ба мард*).

БЕҒАЛАТ *بي غلط* 1. холӣ аз галат, бехато. 2. галат накарда, ба саҳву хато роҳ надода.

БЕҒАЛОҒУЛА *بي غلاغوله* бемағал, беғавго, шӯру гавго накарда.

БЕҒАМ *بي غم* он ки ғаму гусса надорад, дур аз андӯх: **беғаму гусса будан; ◇ дами беғам задан** а) аз ғаму ташвиш фориғ шуда, роҳат кардан, беғамона дам гирифтан; б) фориғболона умр ба сар бурдан, осуда зиндагонӣ кардан.

БЕҒАМӢ *بي غمي* беғам будан, ғам надостан; осудахотирӣ.

БЕҒАМОНА *بي غمنانه* фориғ аз ғаму гусса; бепарвоёна, фориғболона.

БЕҒАРАЗ *بي غرض* 1. он ки дар коре манфиати шахсии худро ба назар намегирад, бетамаъ: **дӯсти беғараз.** 2. *ниг.* беғаразона.

БЕҒАРАЗӢ *بي غرضي* беғараз будан, тамаъ надостан, бетамай.

БЕҒАРАЗОНА *بي غرضانه* на аз рӯи ғараз, холисона, бо нияти холис; бо дили соф; объективона, бетарафона: **дӯстии беғаразона, ёрин беғаразона, танқиди беғаразона.**

БЕҒАШ *بي غش* 1. олудаву омехтанашуда (*бо чизи камбаҳотар аз худ*), тилло ва нуқрае, ки бо филиз дигар омехта нашудааст, беомезиш; соф, холис, сара. 2. шароби бедурд, соф, nob. 3. *маҷ.* бериё, бемакру ҳила; пок, беолоиш; бекудурат: **дили беғаш, дӯстии беғаш, муҳаббати беғаш.**

БЕҒИЛ *بي غل*: **бегили ғаш** а) соф, покиза, ноолуда; б) бекинаву фиреб, бенайрангу адо-

да; б) бекинаву фиреб, бенайрангу адоват.

БЕГОЯ *بی غایه* он чи гоя надорад, беидея; дорои гои паст (*дар бораи асарҳои санъат*).

БЕГУБОР *بی غبار* он чи гарде рӯи онро нагирифтааст, ё бо гарду губоре олудаву омехта нест, соф, шаффоф: **осмони бегубор, оинан бегубор**.

БЕГУРБАТ *بی غربت* бечанчол, ором, тинч: **диёри бегурбат**.

БЕГУЛА *بی غوله* *ниг.* байгула.

БЕГУЛАНИШИН *بی غوله نشین* *ниг.* байгуланишин.

БЕД I *بید* дарахти бесамари соядор, ки шохҳои росту дароз дошта, бештар дар лаби ҷӯй ва ҷойҳои сернам мерӯяд ва навҳои зерини он машҳур аст: **мачнунбед, беди сурх (сурхбед), беди сиёх (сияхбед), зарбед, беди сафед ва ғ.**; **чун барги бед ларзидан // чун бед ларзидан** *мач.* сахт ларзидан (*одатан аз тарс*); **ман тут гӯям, шумо бед мегӯед (зарб.)** ба саволи касе ҷавоби номувофиқ додан; сухани мусоҳибро дуруст нафаҳмида, гапи номувофиқ ва бемавқеъ гуфтан.

БЕД II *بید* *ниг.* кӯя.

БЕДА *بیده* алафи хушк; юнучқа (умуман): **банди беда, ғарами беда; беда додан, беда партофтан; бедаи кабуд** юнучқаи хушке, ки дар натиҷаи дар соя хушк кардан ранги кабудии худро нигоҳ доштааст.

БЕДАБУРАК *بیده برک* олати оҳанини махсус барои бурида майда кардани алафу хошоки ҳайвонот, аррадос.

БЕДАБУРӢ *بیده بری* буридани беда, бурида майда кардани беда.

БЕДАВЛАТ *بی دولت* 1. он ки молу мулк надорад, нодор, тангдаст, камбағал. 2. *мач.* бетолей, шӯрбахт; бечора, бесоҳиб.

БЕДАВЛАТӢ *بی دولتی* 1. камбағалӣ, нодорӣ, фақирӣ. 2. *мач.* бадбахтӣ, беиқболӣ, бетолей.

БЕДАВО *بی دوا* 1. давонашаванда, бедармон, табобатнашаванд; сиҳатнашаванда, муолиҷанаёбанда, дармоннопазир, ноилоҷ. 2. *мач.* ислохнопазир, ғайри қобили ислох, ислохнашаванда; **дарди бедаво** а) бемории сиҳатнашаванда, дарди муолиҷанопазир; б) *мач.* мушқиле, ки ҳалли он имконнопазир аст;

вазъияти баде, ки аз он халосӣ муҳол аст.

БЕДАВОМ *بی دوام* давомнадошта, кӯтоҳмӯҳлат, кӯтоҳмуддат, кӯтоҳумр; нопойдор.

БЕДАЛЕЛ *بی دلیل* беасос, исботнашаванда: **гапи бедалел**.

БЕДАЛЕЛӢ *بی دلیلی* бедалел будан; исбот надоштан.

БЕДАМ *بی دم* беҳаво, дамнакарда, холӣ.

БЕДАНДОН *بی دندان* он ки дандон надорад, дандоннадошта: **дахони бедандон; бедандон шудан**.

БЕДАНДОНӢ *بی دندانӣ* бедандон будан, дандон надоштан.

БЕДАНЧИР *بی داندانچیر* *бот.* растани алафӣ, ки аз тухми он равғани гарчак (канадона) мегиранд.

БЕДАПОЯ//БЕДАПАЯ *بیده پایه//بیده پایه* юнучқазоре, ки юнучқаш даравида шудааст (*одатан баъд аз дарав ба он ҳайвонотро сар медиҳанд то ки боқимонда ва ё резупошишудаи юнучқаро чида хӯрад*).

БЕДАР *بی در* хонае, ки барои даробаро ҷои даргузошта шуда бошад ҳам, дар шинонда нашудааст: **хонаи бедару тиреза**.

БЕДАРАК *بی درک* 1. беасар, беному нишон; беҳабар; **бедарак шудан** а) беному нишон шудан, аз худ хабар надодан; б) номаълум ғайб задан, гум шуда рафтан. 2. бебабаб, беасос, беҳуда. 3. бидуни зарурат, бекор, бе қасди муайян; **бедарак нагуфтаанд, ки ... // бедарак нест, ки ...** бебабаб нест, ки ...

БЕДАРАНГ *بی درنگ* *кит.* бетаъхир, фавран, бетаваккуф.

БЕДАРАНГӢ *بی درنگӣ* *кит.* 1. бетаъхир амал кардан. 2. *мач.* ноустувор, бепоя.

БЕДАРАХТ *بی درخت* дарахтнарӯида, дарахтнадошта: **замини бедарахт**.

БЕДАРАХТӢ *بی درختӣ* луч будани замин, дарахтнадошта.

БЕДАРВОЗА *بی دروازه* муҳавватае (ҳаётае) аз қабилӣ хавлию сарой, ки дарвоза шинонда нашудааст; *муқ.* **бедар**; \diamond **шаҳри бедарвоза** ҷои беназорат, ҷои бесоҳиб.

БЕДАРД *بی درد* 1. он ки дарду беморие надорад,

- солим. 2. б еозор, дард накунонда. 3. *мач.* касе, ки гаму алам надорад; бегаму бепарво; ◊ **бедарди миён** бидуни меҳнат, осонакак, муфт, ройгон (*мас.*, пули **бедарди миён** пули муфт бадастомада).
- БЕДАРДГАРДОНӢ** *بی دردگردانی* рафъи ҳисси дард, карахт кардан (*ба воситаи дору*).
- БЕДАРДИСАР** *بی دردسر* беташвиш: **кори бедардисар**.
- БЕДАРДӢ** *بی دردی* 1. бедард будан, дард надоштан. 2. *мач.* бегамӣ, бепарвой.
- БЕДАРЕҒ** *بی دریغ* 1. бе ҳайфу афсӯс, бе пушаймонию надомат; раҳм накарда, бераҳмона. 2. бидуни музояка, дарег надошта, хасисӣ накарда, саховатмандона. 3. *мач.* чоннисорона, чонро дарег надошта.
- БЕДАРМОН** *بی درمان* 1. *ниг.* бедаво. 2. камқувват, беҳол, бемадор, нотавон.
- БЕДАРМОНӢ** *بی درمانی* 1. бедармон будан, муоличанопазирӣ, сихатнашавандагӣ. 2. беҳолӣ, бемадорӣ; камқувватӣ, сустӣ.
- БЕДАРОМАД** *بی درآمد* даромаднадошта, бидуни дахл; бефоида, бесуд; нафъ ва манфиат надошта: **харчи бедаромад**.
- БЕДАСТ** *بی دست* он ки даст надорад; ◊ **бедасту по** ноӯҳдабаро, беҳунар, мӯҳмал.
- БЕДАСТА** *بی دسته* ҳар чизе, ки даста надорад (*аз қабилӣ кӯза*, чойник, табар).
- БЕДАСТАР** *بی دستر* зоол. чонвари ширхӯр аз хонаводаи хояндагон, ки ҷуссаи нисбатан калон ва пӯсти зебод дорад ва хуб шино мекунад.
- БЕДАСТГОҲ** *بی دستگاه* *кит.* дову дастгоҳнадошта; бечизу чора: **дарवेशи бедастгоҳ**.
- БЕДАСТГОҲӢ** *بی دستگاهی* бечизӣ, бенавой, фақирӣ, камбағалӣ.
- БЕДАСТӢ** *بی دستیار* дастёрнадошта; бемададгор.
- БЕДАСТӢРӢ//БЕДАСТИӢРӢ** *بی دستیار* бедастёр будан, мададгору ёридиҳанда надоштан.
- БЕДАХЛ** *بی دخل* *кит.* 1. бе даҳолати касе, бидуни мудохила. 2. *ниг.* **бедаромад**.
- БЕДАХОНА** *بیده خانه* чой барои нигоҳ доштани юнучқаву алафҳои дигари хушкондашуда, анбори беда.
- БЕДАҲАН//БЕДАҲОН** *بی دهن//بی دهان* баддахан, бадзабон, бадгап; сергап, лаққӣ.
- БЕДБАРГ** *بی دبرگ* 1. барги бед. 2. *кҳн.* пайкони тир, ки шаклаш ба барги бед монанд аст.
- БЕДБУН** *بی بدین* *кит.* дарахти бед.
- БЕДГУЛ** *بی دگل* дарахти бутташакли ҳамешасабз, ки гулҳои сурх, сафед ва гулобиранг дорад.
- БЕДГУН** *بی دگون* бедранг, ба ранги бед, сабзу кабуд.
- БЕДЕВОР** *بی دیوار* 1. бино ва ё иморате, ки дар болои пояҳо бе девор сохта шудааст. 2. ҳавлие, ки атрофаш бо девор ихота нашудааст.
- БЕДЗОР** *بی دزار* макони бисёрии бед, ҷое, ки дарахтони бед анбӯҳ рӯидаанд, бедистон.
- БЕДИӢНАТ** *بی دیانت* 1. он ки фармудаҳои дину мазҳабро риоя намекунад, бедин, бемазҳаб, мулҳид. 2. *мач.* ноинсоф, бевичдон, норосткор.
- БЕДИӢНАТӢ** *بی دیانتی* 1. бединӣ, ломазҳабӣ, мулҳидӣ. 2. *мач.* ноинсофӣ, бевичдонӣ.
- БЕДИҚҚАТ** *بی دقت* он ки ба иҷрои коре нағз диққат намекунад, сарсарӣ, бепарво, бетаваччӯҳ.
- БЕДИҚҚАТӢ** *بی دقتی* бедикқат будан, бепарвой, безътиной, бетаваччӯҳӣ.
- БЕДИЛ** *بی دل* 1. дилхунук, дилмонда, дилгир: **бедил шудан** аз касе. 2. *кит.* ошиқи дилбохта, ошиқи беқарор. 3. *мач.* тарсончак, буздил, бегурда. 4. таҳаллуси шоири бузурги форсу тоҷик Мирзо Абдулқодир (1644-1721).
- БЕДИЛӢ** *بی دلی* 1. дилхунукӣ, дилмондагӣ. 2. *мач.* тарсончакӣ, буздилий.
- БЕДИЛОН** *بی دلان*: **дилу бедилон** хохону нохоҳон, хоставу нахоста, дилаш кашидаю накашида; дилхунукона.
- БЕДИЛҲОН** *بی دلخوان* 1. он ки ашъори Бедилро аз девони ӯ азёд мекунад. 2. *таър.* талабаи синфҳои болоии мадрасаҳои пешин, ки дар марҳилаи охири таълими савод девони ғазалиёти Бедилро мекунад ва шарҳ меод.

БЕДИЛХОНӢ بيدلخواني 1. хондани ашъори Бедил. 2. махфиле, ки аъзои он бо шарҳи ашъори Бедил машғул буданд.

БЕДИЛШИНОС بيدل شناس адабиётшиносе, ки мавзӯи омӯзиш ва тадқиқоти ӯ эҷодиёти Мирзо Абдулқодири Бедил мебошад.

БЕДИЛШИНОСӢ بيدل شناسي шоҳае дар адабиётшиносӣ, ки ба омӯзишу таҳқиқи ҳаёт ва фаъолияти адабии Мирзо Абдулқодири Бедил ва мактаби ӯ машғул аст.

БЕДИМОҒ بيدماغ димоғсӯхта, хафа, зик, хиратабъ.

БЕДИМОҒӢ بيدماغي димоғсӯхтагӣ, хафагӣ, зикӣ, хиратабъӣ.

БЕДИН بيدن он ки ба дин эътиқод надорад ва расму русуми шариатро риоя намекунад, бемазҳаб; аз дин рӯй гардонда, мулҳид.

БЕДИНӢ بيدني бедин будан, эътиқод надоштан ба дину мазҳаб.

БЕДИСТОН بيدستان 1. ниг. бедзор. 2. маҷ. боғи бесамар.

БЕДМУШК بيدمشك дарахте аз чинси бед, ки гули зарди сабзтоби бисёр хушбӯй дорад; арақи онро мегиранд, ки хеле хушбӯ буда, хосияти давоӣ дорад.

БЕДОВ بيداو: бедову дастгоҳ *гуфт*. беасбобу ускуна; бечизу чора.

БЕДОҒ بيداغ 1. он ки дар рӯи пӯшташ доғ - нишонаҳои сиёҳчатоб надорад. 2. ҳар чизе, ки дар он лаккае нест, соф, пок, гайри доғдор.

БЕДОД بيداد 1. беадолатӣ, зулм, ситам, чавр: бедоду ситам, зулму бедод; аҳли бедод золимон, ситамгарон, чафопешагон. 2. оху фиғон, нолаву зорӣ: доду бедод; доду бедод кардан.

БЕДОДГАР بيدادگر золим, ситамгар, чафопеша.

БЕДОДГАРӢ بيدادگري беадолатӣ, зулм, ситам: чавр, чафо, истибдод: бедодгарӣ кардан.

БЕДОДГАРОНА بيدادگرانه беадолатона, ноинсофона; золимона, ситамгарона.

БЕДОДӢ بيدادي ниг. бедодгарӣ.

БЕДОДПЕША بيدادپيشه ниг. бедодгар.

БЕДОЛ بيدال: бедолу дарахт маконе, ки ҳеч дарахт надорад (*дашт, биёбон, саҳро ва г.*).

БЕДОНА I بيدانه парандаи саҳроии хушовоз, ки аз гунчишк калонтар мебошад (*шавқмандон онро сайд карда, барои овози форам ё чангӣ буданаи дар хонаҳо нигоҳ медоранд*), вартиш, карак: бедонаи чегӣ, бедонаи чангӣ.

БЕДОНА II بيدانه мевае, ки донак надорад (*аз қабилу ангури кишмиш*): хурмои бедона.

БЕДОНАБОЗ بيدانه باز он ки бедонахоро барои чанг андохтан нигоҳ медорад.

БЕДОНАБОЗӢ بيدانه باري бедона доштан ва чанги бедона ташкил кардан, амали бедонабоз.

БЕДОНАК بيدانک 1. растание, ки аз тухм намерӯяд (*аз қабилу сафедор, бед ва г.*). 2. ниг. бедона II.

БЕДОНИШ بيدانش беилм, бесавод, нодон, чоҳил.

БЕДОНИШӢ بيدانشي бедониш будан, бесаводӣ, нодонӣ, чоҳилӣ.

БЕДОР بيدار 1. он ки дар ҳолати хоб нест; *муқоб. хуфта* ва *хобида*: аз хоб бедор кардан, аз хоб бедор шудан; бедор мондан нахобидан, хоб нарафтан; шабро бедор гузаронидан шабзиндадорӣ кардан, бедорхобӣ кашидан. 2. маҷ. хушёр, огоҳ, бохабар; бедор кардан а) касеро аз хоб хезондан; б) маҷ. касеро аз чизе огоҳонидан; аз ҳолати гафлат ва бехабарӣ баровардан; бедор шудан а) аз хоб хестан; б) хушёр шудан, огоҳ шудан; бохабар шудан; в) маҷ. аз гафлат баромадан, аз чаҳолат раҳой ёфтан; г) маҷ. дар аввали баҳор зинда шуда, ба муғчабарорӣ сар кардани дарахтон ва ба неш задан шурӯъ кардани наботот; \diamond бахти бедор // толеи бедор бахти мусоид ва мададгор, толеи омадкарда; аз хоби гафлат бедор шудан аз нодонию чаҳолат баромадан, бохабар шудан (*аз воқеаву ҳодисаҳои рӯзгор*).

БЕДОРБАХТ بيداربخت маҷ. хушбахт, саодатманд, батолъ.

БЕДОРБОШ بيدارباش овоз ва садое, ки барои бедор шудани одамон дар сарбозхонаҳо ва муассисаҳои дигари низомиву қудратӣ монанди овози шайпур дар бошишгоҳҳои ҳарбӣ садо медиҳад.

БЕДОРДИЛ بيدار دل дилогоҳ, зиндадил, равшанзамир, бомаърифат; муқоб. **гофил**.

БЕДОРДИЛӢ بيداردلى бедордил будан, хушёрӣ, огоҳӣ.

БЕДОРӢ بيدارى 1. бедор будан, ҳолати ғайри хоб, дар хоб набудан, бехобӣ. 2. *мач.* хушёрӣ, огоҳӣ, хабардорӣ; маърифатнокӣ.

БЕДОРМАҒЗ بيدارمغز киноя аз окилу хушёр ва огоҳ.

БЕДОРФИКР بيدارفكر *мач.* хушёру доно; хабардор, огоҳ, бомаърифат.

БЕДОРХОБ بيدارخواب азхобмонда, хобпарида; бедорхоб будан нахобидан; шабро бедор гузаронидан.

БЕДОРХОБӢ بيدارخوابى аз хоб мондан, нахобидан, ҳолати касе, ки шаб хоб карда натавонистааст; **бедорхобӣ** кашидан нахобида шабро рӯз кардан (*аз беморие*), шабзиндадорӣ кардан.

БЕДОРШУДА بيدارشده сифати феълии замони гузашти аз **бедор шудан**; 1. аз хоб бархоста. 2. огоҳшуда, хушёршуда.

БЕДОШТ بيداشت хар чизе, ки дошт надорад, бебақо; муқоб. **бадошт**.

БЕДУД بيدود 1. дуднадошта, холӣ аз дуд; соф, фурузон; дуд намекардагӣ: **оташи бедуд**, **чароғи бедуд**, **шамъи бедуд**, **шӯълаи бедуд**. 2. *мач.* хар чизе (одатан таоме), ки муфт, бе меҳнат ба даст меояд: **ҳалвои бедуд**, **шӯрбои бедуд**; **бедуд сӯхтан** киноя аз номаълум ғам хӯрдан, ба дигарон аён накарда, дар оташи ғаму андӯх сӯхтан.

БЕДУДМОН بيدودمان *кит.* он ки хонаву хонавода надорад, бехонумон.

БЕДУМ بيدوم думнадошта; думбурида: **хари бедум**.

БЕӢВАР بيداور он ки мададгору ёрирасоне надорад.

БЕӢВАРӢ بيداورى беӢвар будан, мададгору ёрирасон надоштан.

БЕӢД بيداد беҳуш, аз хуш рафта.

БЕӢР بيدار он ки ёру дӯст надорад, яккаву танҳо, бекасу бепанох.

без بيز *асоси замони ҳозира аз бехтан.*

БЕЗ I بيز 1. лӯндачаи гӯштии бо иллате шах ва гирехшуда, ки аз даруни равған ё гӯшт мебарояд, ғудда, ғадуд. 2. *тиб.* яке аз узвҳои инсон ва ҳайвонот, ки барои хун моддаҳои ҳаётан зарур чудо мекунад ва моддаҳои нодаркорино чудо карда, берун меандозад: **бези таги гулӯ**.

БЕЗ II بيز *гуфт.* навъи матои пахтагини дурушт, хомсуф.

БЕЗАБОН بيزبان 1. он ки умуман қобилияти нутқ надорад, гунг, лол: **ҳайвони безабон**, **махлуқи безабон**. 2. он ки маҳорати баланди суханпардозӣ надорад, очиз дар нутқ. 3. *мач.* сокит, хомӯш. 4. *мач.* ҳайвон.

БЕЗАБОНӢ بيزبانى хомӯшӣ, сукут, сокитӣ, тавони сухангӯӣ надоштан: **безабонӣ нишонан марг аст** (*мақ.*).

БЕЗАВҚ بيزدوق 1. он ки шавқу завқ ва майлу рағбат ба чизе ё коре надорад. 2. шахсе, ки зебоиро ҳис намекунад ва аз он лаззат намебарад.

БЕЗАВҚӢ بيزدوقى безавқ будан; бесалиқагӣ.

БЕЗАВОЛ بيزوال заволнопазир, ҳамешагӣ, ҷовид, абадӣ; офатнопазир, намуранда: **бахти безавол**, **ишқи безавол**, **ҳусни безавол**.

БЕЗАВОЛӢ بيزوالى заволнопазир будан, абадӣ будан; абадият.

БЕЗАДА بيزده: **ҳичои безада зби.** ҳичое, ки ҳангоми талаффуз ба он зада намеафтад.

БЕЗАМИН بيزمين он ки барои киштуқор замини хусусӣ надорад: **деҳқони безамин**, **камбағали безамин**.

БЕЗАМИНА بيزمينه заминанадошта, беасос, бепоя, бебунёд.

БЕЗАМИНӢ بيزمينى безамин будан, замини кишт надоштан.

БЕЗАН بيزان марде, ки зан нагирифтааст, ё дар айни ҳол зан надорад, мучаррад.

БЕЗАНИӢ بيزانى безан будан, зан надоштан (-и мард).

БЕЗАР بيزار *кит.* бепул; безизоат, бенаво; нотавон, бечора.

БЕЗАРАР بيزار 1. чизе (коре), ки зиён ва нуқсон надорад, бенуқсон, беайб. 2. касе (чи-

зе), ки аз вай ба касе (чизе) зиёне намерасад: **одами безарар, доруи безарар; безарар кардан** қобилияти зиёнрасонии чизе ё касеро аз байн бурдан; коре кардан, ки осебе расонда натавонад; **безарар мондан** осеб нарасида мондан, зарар надидан.

БЕЗАРДА بی زرده тарсончак, бечуръат; беору номус, беҳамият.

БЕЗАРӢ بی زری *кит.* бепулӣ; бебизоатӣ, бенавой, камбағалӣ.

БЕЗАРФ بی ظرف аз зарф истифода набурда, бидуни зарф: **безарф кашондани бор.**

БЕЗАРФИЯТ بی ظرفیت камчанба, он ки токати шунидани суханҳои дигаронро надорад ва безътиной зоҳир мекунад.

БЕЗАРФИЯТӢ بی ظرفیتی безарфият будан, камтаҳаммул будан.

БЕЗАРФӢ بی ظرفی холи будан, бетаҳаммул, худписандӣ, дурушті.

БЕЗАҲМАТ بی زحمت осон, бароҳат.

БЕЗАҲРА بی زهره бечуръат, тарсончак.

БЕЗАҲРАГӢ بی زهرگی бечуръатӣ, тарсончакӣ.

БЕЗГАК بی زگک *гуфт.* табларза, вараҷа; **безгак гирифтан** а) саршавии бемории безгак; б) *маҷ.* саҳт тарсида ларзидан.

БЕЗЕБ بی زیب нозеб, аз назокат дур, хунук: **рафтори безеб.**

БЕЗЕБӢ بی زیبی безеб будан, аз хусну зебой дур будан.

БЕЗИЁ بی ضیا *кит.* бенур, бепартав, бедурахшиш: **безиё шудан.**

БЕЗИЁН بی زیان 1. *ниг.* **безарар.** 2. зарарнадида, бидуни офату осеб. 3. зарарноовар, хисоратнаоваранда: **моли безиён, савдои безиён.**

БЕЗИЁНӢ بی زیانی безиён будан, зарару зиён надоштан.

БЕЗИНҲОР بی زینهار//بی زنهار *кит.* беамон, беараҳм.

БЕЗОБИТА بی ضابطه 1. баташвишафтада, баташвишмонда, бесаранҷом: **безобита кардан, безобита шудан.** 2. парешон, мушаввашхавотир.

БЕЗОБИТАГӢ بی ضابطگی бесаранҷомӣ, паре-

шонӣ, мушаввашӣ, дар хавотир будан, ба изтироб афтодан.

БЕЗОВАР بی زاور *кит.* беқувват, беқудрат, беиктидор.

БЕЗОД بی زاد бетӯша, бидуни тӯша.

БЕЗОН بی زان 1. *феъли ҳол аз бехтан;* дар ҳоли бехтан. 2. безанда. 3. *ҷузъи пасини баъзе калмаҳои мураккаб ба маънои безанда,* гирболкунанда: **атрбезон, гулбезон.**

БЕЗОР بی زار бемайл ва берағбат нисбат ба чизе, рӯғардоншуда, гурезон (*аз чизе ё касе*); мутанаффир; аз **бекор ҳама безор** (*зарб.*); **безор кардан касеро** бо ягон ҳаракат ё кори худ касеро ба ҷон расондан; аз **ҷон безор кардан (шудан)** аз ҷон сер кардан (шудан); ба ҷон расондан (расидан), ниҳоят танг кардан (шудан), дилгир кардан (шудан).

БЕЗОРӢ بی زاری *гуфт.* авбош, бекоргард, тарбиятнодида, вайронгари тартиботи ҷамъиятӣ.

БЕЗОРКУНАНДА بی زارکننده *сифати феълии замони ҳозира аз безор кардан;* нафратовар, дилбазан, дилгиркунанда.

БЕЗОТ بی ذات 1. зотнадошта, бадзот: **ҳайвони безот.** 2. *таҳқ.* беаслу насаб, ночинс.

БЕЗУРӢТ//БЕЗУРИӢТ بی ذریات он ки аз ӯ фарзанд намешавад, бенасл, беавлод.

БЕЗУРӢТӢ//БЕЗУРИӢТӢ بی ذریاتی безурӢт будан; надоштани қобилияти фарзанддоршавӣ, беавлодӣ.

БЕИБО بی ابا аз ҳеҷ чиз худдорӣ накарда, имтиноъ наварзида; беистихола, беҳаё.

БЕИБОГӢ//БЕИБОӢ بی اباگی//بی ابایی беибо будан, беистихолагӣ, беҳаёӣ.

БЕИБОӢНА بی ابايانه ибо накарда, истиҳола накарда; густохона.

БЕИДЕЯ بی ادیه *ниг.* бегоя.

БЕИДРОК بی ادراک бефаҳм, қобилияти дарк кардани чизеро надоштан.

БЕИДРОКӢ بی ادراکی бефаҳмӣ, қобилияти дарк кардани чизеро надоштан.

БЕИӢР بی عيار тамғаи иёрнадошта; бемаҳак: **тиллову нукраи беиӢр.**

БЕИЗЗАТ *بی عزت* *ниг.* бехурмат.

БЕИЗЗАТӢ *بی عزتی* *ниг.* бехурматӢ.

БЕИҚТИДОР *بی اقتدار* безӯр, бекудрат, бекувват.

БЕИҚТИДОРӢ *بی اقتداری* беиқтидор будан, безӯрӢ, бекувватӢ.

БЕИЛЛАТ *بی علت* иллатнадошта, бенуксон, байбу камбудӢ; **узвҳон беиллати бадан** узвҳои сихати бадан.

БЕИЛЛАТӢ *بی علتی* беиллат будан, айбу нуқсон надоштан.

БЕИЛМ *بی علم* он ки илму дониш надорад, ноҳонда, таҳсили илм накарда, бесавод.

БЕИЛМӢ *بی علمی* беилм будан, бедонишӢ, бесаводӢ.

БЕИЛОЧ *بی علاج* 1. шифонаёбанда, дармоннопазир, бедаво: дарди беилоч. 2. ноилоч, чоранадошта.

БЕИЛОЧӢ *بی علاجی* 1. беилоч будан, шифонаёбандагӢ, дармоннопазирӢ; бедаво будан. 2. ноилочӢ, чора надоштан.

БЕИЛТИФОТ *بی التفات* номехрубон, ҳусни таваччӯх надошта, белутифу марҳамат.

БЕИЛТИФОТӢ *بی التفاتی* беилтифот будан, номехрубонӢ, безътиной.

БЕИЛТИФОТОНА *بی التفاتانه* номехрубонона, бидуни ҳусни таваччӯх, ба ғайри лутф ва меҳрубонӢ.

БЕИМДОД *بی امداد* бемадад, бекумак, беёрӢ.

БЕИМДОДӢ *بی امدادی* бемадад будан, нотавонӢ.

БЕИМЗО *بی امضا* имзонадошта, беном; **мактуби беимзо** номаи нависандааш номаълум.

БЕИМОН *بی ایمان* 1. бедин, бемазҳаб. 2. *тахқ.* он ки ба ҳеч чиз имону эътиқод надорад, безътиқод; бевичдон, ноинсоф.

БЕИМОНӢ *بی ایمانی* 1. беимон будан, бединӢ, бемазҳабӢ. 2. имону эътиқод ба ҳеч чиз надоштан; бевичдонӢ, беинсофӢ.

БЕИМТИЁЗ *بی امتیاز* бидуни бартарӢ, бебартарӢ.

БЕИМТИҲОН *بی امتحان* имтиҳон надода, имтиҳон насуворида.

БЕИНСОФ *بی انصاف* ноинсоф, ноодил, бедодгар, беадолат; бевичдон.

БЕИНСОФӢ *بی انصافی* ноинсофӢ, бедодгарӢ, беадолатӢ; бевичдонӢ.

БЕИНСОФОНА *بی انصافانه* ноинсофона, ноодилона, беадолатона; бевичдонона.

БЕИНТИЗОМ *بی انتظام* он ки интизомро риоя намекунад, бетартиб.

БЕИНТИЗОМӢ *بی انتظامی* беинтизом будан, бетартибӢ.

БЕИНТИҲО *بی انتها* 1. аз ҳад афзун, беҳад зиёд, ниҳоят бисёр: **муҳаббати беинтиҳо**, **хурсандии беинтиҳо**. 2. беохир, бепоён; беканор, нопаддоканор, васеъ, фарох: **замини беинтиҳо**, **бахри беинтиҳо**; **беинтиҳо будан** зиёд (бисёр) будан; аз ҳад зиёд будан, беҳад афзун будан.

БЕИНТИҲОӢ *بی انتهای* беинтиҳо будан; интиҳо надоштан; беохирӢ.

БЕИРОДА *بی اراده* он ки дар қавлу қарори худ устувор нест, ноустувор, беқатъият.

БЕИРОДАГӢ *بی ارادگی* ноустуворӢ, сустиродагӢ.

БЕИСБОТ *بی اثبات* бедалел, берақам.

БЕИСМ *بی اسم* 1. беном, номнадошта. 2. беимзо.

БЕИСТ *بی ایست* наистода, таваққуф накарда, якзайл, муттасил: **беист қор қардан**, **беист парвоз қардан**, **беист гап задан**, **беист тирпаронӣ қардан**.

БЕИСТЕЪДОД *بی استعداد* он ки қобилият ва лаёқати қорӣ надорад, беқобилият, белаёқат: **шогирди беистеъдод**.

БЕИСТЕЪДОДӢ *بی استعدادی* беистеъдод будан, истеъдод надоштан, белаёқатӢ, беқобилиятӢ.

БЕИСТИСНО *بی استثنا* 1. истисно накарда, бидуни истисно, аз як сар. 2. истиснонадошта: **қондаи беистисно**.

БЕИСТИФОДА *بی استفاده* истифода нашуда, мавриди истифода қарор нагирифта.

БЕИСТИҲОЛА *بی استحاله* беибо, берӯихотир; рӯихотир накарда.

БЕИТМИНОН *بی اطمینان* аз итминон дур, боварнадошта, мутмаиннабуда.

БЕИТМИНОНИ *بی اطمینانی* итминон надоштан, бовар надоштан, мутмаин набудан.

БЕИТОАТ *بی اطاعت* итоат накарда, мутеъ нашуда.

БЕИТОАТИ *بی اطاعتی* итоат накардан, нофармонӣ.

БЕИТТИЛОЙ *بی اطلاعی* беиттилоъ будан, иттилоъ надоштан, беҳабарӣ, ноогоҳӣ.

БЕИТТИЛОЪ *بی اطلاع* беҳабар, ноогоҳ, иттилоънадошта, новоқиф.

БЕИХЛОС *بی اخلاص* эътиқоднадошта, ғайриихлосманд.

БЕИХЛОСИ *بی اخلاصی* беихлос будан, ақидаи мустаҳкам надоштан ба чизе, эътиқод надоштан, ғайриихлосмандӣ, адами ихлос.

БЕИХТИЁР *بی اختیار* аз ғайри хоҳиш ва ирода, бешуурона, нохост.

БЕИХТИЁРОНА *بی اختیارانه* *ниг.* беихтиёр.

БЕИХТИЛОФ *بی اختلاف* бемуноқиша, бечангу чидол.

БЕИХТИЛОФИ *بی اختلافی* бечанқолӣ, беихтилоф будан.

БЕИШТИБОҲ *بی اشتباه* бегалат, бехато, сахв накарда, иштибоҳ накарда.

БЕИШТИҲОЙ *بی اشتباهی* иштиҳо надоштан, адами иштиҳо.

БЕИҶОЗАТ *بی اجازت* *ниг.* берухсат.

БЕК *т.* *بیگ* 1. *таър.* ҳокими шаҳру ноҳия, ки ба хон ё амир итоат мекард. 2. *таър.* унвони расмӣ ва фахрии ашроф, асилзода ва мансабдорони аморат, бег. 3. *барои ифодаи меҳрубонӣ ва шавозии дар охири номҳои мардона илова карда мешавад (мас., Ҷӯрабек, Атобек, Абдуллобек ва ғ.).*

БЕКАЙФ *بی کیف* бидуни лаззату хушӣ, белаззат.

БЕКАЛЛА *بی کله* 1. чудо аз калла, он ки калла надорад, сарбурида. 2. *мач.* беакл, каллаварам, бемағз.

БЕКАМ *بی کم*: бекаму кост пурра, бе ҳеч камбудӣ ва нуқсон.

БЕКАМАР *بی کمر* 1. он ки камари мурассаъ надорад, ки дар гузашта аломати мансаб-

дорад, ки дар гузашта аломати мансабдорӣ ва подшоҳӣ буд. 2. *мач.* камқувват.

БЕКАМБУДИ *بی کمبودی* камбудӣ надошта, бенуқсон.

БЕКАМУЗИЁД *بی کم و زیاد* бе коҳишу афзоиш, аниқ, бетағйир.

БЕКАМУКОСТИ *بی کم و کاستی* бекаму кост будан, каму кост надоштан, бенуқсонӣ.

БЕКАНОР *بی کنار* бесохил, аз ҳад зиёд васеъ ва фарох, нолайдоканор, бепоён, беинтиҳо, беохир: **бахри беканор, осмони беканор, фазои беканор, дашти беканор, мулки беканор.**

БЕКАНОРА *بی کناره* 1. *кит.* беканор. 2. канорнадошта; хошиянадошта, зеҳнадошта.

БЕКАНОРИ *بی کناری* беканор будан, беинтиҳой, ниҳоят васеъ ва фарох будан.

БЕКАРОН *بی کران* *ниг.* беканор.

БЕКАРОНА *بی کرانه* *ниг.* беканора.

БЕКАС *بی کس* 1. он ки ҳешу ақрабо ё ёру дӯсти наздик надорад; танҳо. 2. бечора, нотавон: **бекасу бечора, бекасу беёр, беваи бекас, ғарибу бекас; бекасу кӯй // бекасу бекӯй** бешу табор ва бехонаву ҷой; танҳою бехонумон: **ятими бекасу кӯй.** 3. *гуфт.* ҷои одамнадошта, холӣ аз одам, хилват: **хонаи бекас.**

БЕКАСИ *بی کسی* 1. бекас будан, танҳой, ғамхору мададгор надоштан, бедастиярӣ. 2. бепушту паноҳ будан, ҳимоятгар надоштан.

БЕКАФАН *بی کفن* 1. мурдае, ки кафан пӯшонда нашудааст; мурдае, ки кафан надорад. 2. *мач.* камбағал, бенаво.

БЕКАФАНИ *بی کفنی* кафан надоштан, бисёр фақир, нодор ва дармонда будан.

БЕКЗОДА *بیگزاده* писар ё духтари бек, фарзанди бек; аз авлоди бекҳо.

БЕКЗОТИ *بیگ ذاتی* навъи харбузаи миёнапазак.

БЕКИГАРИ *بیگی گری* *таър.* дар аморати Бухоро минтақаҳо ва ноҳияҳои, ки дар он бекҳо ҳоким буданд: **бекигарии Балҷувон.**

БЕКИНА *بی کینه* он ки кинаву адоват надорад, беадоват.

БЕКИНАГИ *بی کینگی* бекина будан, кину адоват надоштан.

БЕКИРДОР بی کردار беамал, он чи ки паёмад надорад.

БЕКИТОБ بی کتاب 1. он ки пайрави ягон дине (сохибкитоб) нест. 2. бе китоб ба дарс рафтан: донишчӯи бекитоб.

БЕКИФОЯТ بی کفایت нолоиқ, он ки шоистагӣ ва лаёқати анчоми кореро надорад, безарфиат.

БЕКИФОЯТӢ بی کفایتی нолоиқӣ, белаёқатӣ, шоистагии анчоми кореро надоштан.

БЕКИШТ بی کشت киштукорнашуда, нокорам.

БЕКӢ بیکی 1. мансуб ба бек. 2. таър. шахру ноҳияе, ки дар аморати Бухоро бек ҳокими он буд.

БЕКОМ بی کام ноком, номуваффақ, беафар.

БЕКОМӢ بی کامی нокомӣ, бидуни муваффақият, бепирӯзӣ.

БЕКОНКУРС بی کانکرس ниг. беозмун.

БЕКОР بیکار 1. он ки бо кори фойданоке машгул нест; аз бекор ҳама безор (зарб.); бекор нишастан бо коре машгул набудан, кор накардан. 2. он ки бо кор ва моҳонаи барои рӯзгузаронӣ зарур таъмин намебошад. 3. аз қору амал дурқардашуда; аз вазифа сабуқдӯшшуда, аз мансаб рондашуда; аз коре бекор қардан касеро аз қор ҳолӣ қардан, хориқ қардан, маъзул сохтан. 4. лағв, мансӯх, аз эътибор соқит, безътибор (oid ба фармон, ҳукм, ҳуқуқ ва ғ.). 5. ниг. бекора; бекор мондан бе истифода мондан; аз чизе фойда нагирифта мондан; бекор хобидани чизе мавриди истифода қарор нагирифтани чизе, фойда наовардани чизе; бекор шудани чизе нодарқор шудани чизе, мавриди истифода қарор нагирифтани чизе. 6. бефойда, нафънадошта; ◊ гапи бекор гапи беасосу пуч; бекор рафтан бефойда (беҳуда) сарф шудан; натиҷа надодан; ин омаданатон бекор ин омаданатон ҳисоб не, берун аз ҳисоб аст.

БЕКОРА بیکاره 1. нодарқор, нолозим, бемасриф; ношоям. 2. беҳуда, бефойда.

БЕКОРАГАРД بیکاره گرد ниг. бекоргард.

БЕКОРАГӢ بیکارگی ниг. бекорӣ.

БЕКОРГАРД بیکارگرد беҳудагард, ҳарзагард, сарсаригард, бекорхӯча.

БЕКОРГАРДӢ بیکارگردی беҳудагардӣ, ҳарзагардӣ, сарсаригардӣ, бекорхӯчагӣ.

БЕКОРИСТӢ بیکارایستی қор накардан, беистифода будан, истифода нашудан: бекористии трактор (дастгоҳ, қорхона ва ғ.).

БЕКОРӢ بیکاری 1. бекор будан, машгул набудан бо кори ба ҷамъият фойдабахш; бекор нишастан, бешуглӣ; аз бекорӣ - кадуқорӣ (зарб.) аз бекор нишастан бо кори камаҳамият низ машгул шудан беҳтар ва фойдабахш аст. 2. таъмин набудани қоргар бо қору маоши барои рӯзгузаронӣ зарур. 3. қориг аз қор, ҳолӣ аз қор, озод аз қор (муваққатан): вақти бекорӣ, соатҳои бекорӣ; дар бекорӣ дар вақти қориг аз қор, ҳангоми аз қор ҳолӣ мондани даст.

БЕКОРМОНДА بیکارمانده сифати феълӣи замони гузашта аз бекор мондан; он ки барояш қор пайдо нашудааст, бо қор таъминнашуда.

БЕКОРМОНИ بیکارمانی исми амал аз бекор мондан; бо сабаби набудани ҷои ҳолӣ қор накардан; бо қор таъмин набудан.

БЕКОРУБОР بیکاروبار бидуни қасбу қор, бекор.

БЕКОРХОБИДА بیکارخوابیده сифати феълӣи замони гузашта аз бекор хобидан; истифоданашуда; замини бекорхобида замини солҳои сол кишт нашуда; замини нокорам.

БЕКОРХОБӢ بیکارخوابی исми амал аз бекор хобидан; мавриди истифода воқеъ нашудан.

БЕКОРХӢҶА بیکارخوجه он ки бо кори ба ҷамъият фойданок машгул шудан намеҳада; лаванд, танбал, қоргурез.

БЕКОРХӢҶАГӢ بیکارخوجگی бекорхӯча будан, бо коре машгул нашуда гаштан; лавандӣ, танбалӣ; қоргурезӣ.

БЕКОРШУДА بیکارشده сифати феълӣи замони гузашта аз бекор шудан; 1. аз қору амал дурқардашуда, рондашуда аз мансаб. 2. соқитшуда аз эътибор, лағвшуда, мансӯх.

БЕКОСТ بیکاست ниг. бекам(-у қост).

БЕКТОШӢ بیکتاشی бот. як навъ буттаи қордор ва меваи он.

БЕКУДУРАТ بیکدورت 1. қит. қудуратнадошта; равшан, пок. 2. бедушманӣ, беадоват.

БЕКУЛОҶ بیکلاه 1. сари луч буда, сарлуч. 2.

- бемансаб, бевазифа.
- БЕКУЛОҲӢ** *بی کلاهی* мақом ва мансаб надоштан; *муқоб.* кулоҳдорӣ.
- БЕКУ(Ӣ)** (*بی کو(ی)*) *ниг.* бекас(-у кӯӣ); бекӯю бекафан, бехонаву бечизу чора.
- БЕҚАВЛ** *بی قول* бадқавл, ваъдабоз, дар қавл наистода, беаҳд.
- БЕҚАВЛӢ** *بی قولی* ваъдабозӣ, бар аҳд вафо накардан, беаҳдӣ.
- БЕҚАВОРА** *بی قواره* *ниг.* бекиёфа.
- БЕҚАДР** *بی قدر* 1. он чи арзишу қимат надорад, ба чизе намеарзад, камбаҳо, ночиз. 2. *мач.* беиззату эътибор; хору зор: **беқадр шуморидан**, **беқадр шудан**.
- БЕҚАДРӢ** *بی قدری* беқадр будан; безътиборӣ, хору зор будан.
- БЕҚАЙД** *بی قید* 1. лоқайд, бепарво, безътино (*нисбат ба расму одатҳо ва тартиботи ҷиҳдагии иҷтимоӣ*). 2. қайднашуда, сабтнагардида; ба расмият надароварда: **никоҳи беқайд**.
- БЕҚАЙДӢ** *بی قیدی* беқайд будан, лоқайдӣ, ба ҳар чиз бепарво нигаристан ва муомила кардан, озод будан аз тааллуқоти дунё, лоуболи.
- БЕҚАЙДОНА** *بی قیدانه* лоқайдона, безътиноёна; бепарвоёна (*нисбат ба тааллуқоти дунё*).
- БЕҚАРИН** *بی قرین* *кит.* 1. (дӯсти) қарин надошта. 2. *мач.* бемисл, бемонанд, беназир.
- БЕҚАРОР** *بی قرار* 1. ноором, ҳамеша дар ҳаракату чунбиш: **рӯди беқарор**, **мавчи беқарор**. 2. музтариб, ба изтироб афтода, бетоқату беором: **ошиқи беқарор**, **дили беқарор**; **беқарор кардан**, **беқарор шудан**. 3. *ниг.* беқаророна.
- БЕҚАРОРӢ** *بی قراری* 1. беқарор будан, ором надоштан. 2. бетоқатӣ, бесабрӣ, бесаранҷомӣ.
- БЕҚАРОРОНА** *بی قرارانه* 1. нооромона, бетоқатона, дар ҳолати изтироб. 2. қарор нағрифта, ором нашуда, дам нағрифта, беист, якзайл.
- БЕҚАСАБ** *بی قصب* матои нимабрешимии раҳрах, ки аз он асосан чома медӯзанд: **чомаи беқасаб**.
- БЕҚАСАББОФ** *بی قصب باف* он ки беқасаб мебофад, бофандаи беқасаб.

БЕҚАСАМ I *بی قسم* бесавганд, қасам ёд накарда.

БЕҚАСАМ II *بی قسم* *гуфт.*, *ниг.* беқасаб.

БЕҚАТӢЯТ *بی قطعیت* бидуни қатъият, рафтори ғайриқатъӣ, беисрор.

БЕҚАТӢЯТӢ *بی قطعیتی* бесуботӣ, исрор накардан.

БЕҚИЁС *بی قیاس* 1. беҳамто, беназир; ғайри қобили муқоиса, муқоисанашаванда. 2. беандоза, аз ҳад зиёд: **беқиёс шод шудан**.

БЕҚИЁФА *بی قیافه* берӯ, қиёфа ё чеҳра надоштан, бечеҳра.

БЕҚИЛТИҚ *بی قلیتق* 1. моҳие, ки гӯшти он устухонҳои майдаю борик надорад. 2. бесӯк, холи аз қилтиқ (*oid* ба ғалла: ҷав, гандум, шолӣ).

БЕҚИЛУҚОЛ *بی قیل و قال* бегуфтугӯ, бечунучаро: бешубҳа; албатта: **беқилу қол розӣ шудан**.

БЕҚИМАТ *بی قیمت* нархнадошта, беарзиш, беқадр.

БЕҚОБИЛИЯТ *بی قابلیت* он ки қобилияти қореро надорад; беистеъдод; ноӯҳдабаро.

БЕҚОБИЛИЯТӢ *بی قابلیت* қобилият надоштан; беистеъдодӣ; ноӯҳдабароӣ.

БЕҚОИДА *بی قاعده* нодуруст, беасос, бе тартиби муайян.

БЕҚОИДАГӢ *بی قاعدگی* *гуфт.* нодуруст будан, бетартибӣ беасос будан.

БЕҚОЛИБ *بی قالب* он чи қолиби (шакли) муайян надорад, номуайяншакл.

БЕҚОНУНӢ *بی قانونی* на аз рӯи қонун будан; бенизомӣ, қонунро риоя накардан, ғайриқонунӣ.

БЕҚОФИЯ *بی قافیه* фокиди қофия, шеъри қофия надошта.

БЕҚОШ *بی قاش* *ниг.* беабрӯ.

БЕҚУВВАТ *بی قوت* бемадор, беҳол, суст; камқувват, камзӯр: **беқувват будан**, **беқувват шудан**.

БЕҚУВВАТӢ *بی قوتی* бемадорӣ, сустӣ, заъф.

БЕҚУРБ *بی قرب* қурбнадошта, аз қурб маҳрум, арзиш ва қимат надошта: **беқурб шудани пул**.

БЕКУРБШАВӢ بيقربشوى арзиш ва қимати худро гум кардан; паст шудани курби чизе: **бекурбшавни пул.**

БЕЛ بيل 1. абзори оҳанин ва ё чӯбини паҳни дорои дастаи чӯбин, ки навъҳои гуногуни онро дар деҳқонӣ, сохтмон ва корҳои рӯзгор (*барфпоққунӣ, хокандозӣ ва ғ.*) истифода мебаранд: **бели оҳанин, бели чӯбин, бели нӯгтез; бел кардан** а) ба воситаи бел нарма ё шудгор кардани замин; б) тоза кардани бом, рӯи ҳавлӣ *ва ғ.* аз барф. 2. хоҷаҷаи чӯбин ё аз филизи сабук сохташудаи нӯгпахн, ки барои қайқу заврақронӣ ба кор мебаранд: **бели заврақ, бели киштиронӣ, бел задан; ◇ на дар бел меиштад, на дар ғалбер** дар бораи гапи бисёр пучу бемаънӣ, дашноми дағал *ва ғ.* гуфта мешавад.

БЕЛАБ بى لب он ки лаб надорад; ◇ **белабу лаҳча** (даҳон) аз ӯҳдаи гап набароянда, он ки гапашро ба таври бояду шояд гуфта наметавонад.

БЕЛАГАНДА بى لگنده лаганда нашуда: **кӯрпан белаганда.**

БЕЛАГОМ بى لگام *ниг.* белаҷом.

БЕЛАӢҚАТ بى لياقت беқобилият, беистеъдод.

БЕЛАӢҚАТӢ بى لياقتى белаӢқат будан, лаӢқат надоштан, беқобилиятӣ, беистеъдодӣ.

БЕЛАЗЗАТ بى لذت бемаза, фач, бадтаъм (*доир ба таом ва хӯрданӣ*).

БЕЛАЗЗАТӢ بى لذتى белаззат будан, бадтаъмӣ.

БЕЛАК بى ليک *биол.* шоҷаи китф, тағояк.

БЕЛАККА بى ليکه лакканадошта, бедог.

БЕЛАҚАБ بى لقب лақабнадошта, таҳаллуснадошта.

БЕЛАТОФАТ بى لطافت бебезб, нозебо, безарофат.

БЕЛАФЗ بى لفظ *маҷ.* ваъдаҳилоф, дар қавли худ ноустувор.

БЕЛАҶОМ بى لجام 1. аспе, ки лаҷом надорад. 2. *маҷ.* шахси даҳонаш бефаровез, бадзабон, бемулоҳиза.

БЕЛАҶОМӢ بى لجامى 1. лаҷомканда, лаҷомгусехта, лаҷом надоштан. 2. ҳарзағӯӣ, бадзабонӣ, бефаровезии даҳон.

БЕЛБИНИӢ بيل بينى *зоол.* як чинси моҳии дарёӣ (*аз оилаи тосмоҳӣ*), ки фуқи белшакл ва думи дарози бо пулакчаҳои устухонӣ пӯшондашуда дорад.

БЕЛГАРДОН بيل گردان :**белгардон кардан** гардонидани замин бо бел, бел кардан.

БЕЛГИЯГӢ بيلگيگى 1. *мансуб ба* **Белгия** (мамлакат). 2. соқини Белгия.

БЕЛДАНДОН بيل دندان он ки дандонҳои болоии пешаш калони белшакл аст.

БЕЛДОР بيل دار 1. он ки бо бел кор мекунад, кишоварз. 2. *таър.* он ки қораш анҷом додани корҳои сохтмонӣ ба монанди сангар сохтан, кандани хандақу нақбҳо ва сохтани монеаҳо мебошад.

БЕЛЗАН بيل زن 1. он ки бо бел кор мекунад (*хусусан дар деҳқонӣ*). 2. *ниг.* **белкаш.**

БЕЛЗАНИӢ بيل زنى *исми амал аз бел задан;* амали белзан (1).

БЕЛИНЧАК بيلنچک *лаҳҷ.* расани дуқат карда ба ду сутун баста, ки дар мобайни он барои кӯдакон ҷои хоб сохта, ба ҳар сӯ алвонҷ медиханд, алвонҷак.

БЕЛКАШ بيلکش он ки бо бел қайқу заврақ меронад, белзан, қайқрон, заврақрон.

БЕЛКАШӢ بيلکشى амали белкаш, белзанӣ.

БЕЛКОРӢ بيلكارى хоки заминро бо бел чаппа кардан.

БЕЛОНА بى لانه 1. паранда ё чаранда, ки лона надорад, беошён. 2. *маҷ.* бехонумон, бесарпанох.

БЕЛОФ بى لاف :**белофу газоф** бидуни лофу худситой, бетаърифу ситоиш.

БЕЛПО(Ӣ) بيل پا(ى) 1. панҷае, ки ангуштонаш бо пардаҳо ба ҳамдигар пайваст мебошад. 2. *зоол.* **белпойҳо** номи гуруҳи ширхӯронӣ обӣ (*монанди морже, тюлен ва ғ.*), ки дасту пой онҳо шабеҳи боли моҳӣ буда, ба шиноварӣ мусоидат мекунад.

БЕЛУТФ بى لطف 1. белатофату зарофат. 2. беилтифоту меҳрубонӣ.

БЕЛУТФӢ بى لطفى лутфу меҳрубонӣ надоштан, номеҳрубонӣ.

БЕЛЧА بيلچه 1. бели хурд. 2. бели хурди хокандозмонанд, ки галладона, шакар ва озуқаҳои дигари резандаро бо он мегиранд.

БЕМАВҚЕЪ بى موقع *ниг.* бемаврид.

БЕМАВРИД بى مورد кор ё гапи дар вақти зарурӣ карда ё гуфтанашуда, бемавқеъ, бечо, бемуносибат.

БЕМАҒЗ بى مغز 1. беақл, нодон; аблах, бетамиз. 2. донаки мева, ки мағз надорад, пуч, дарунхолӣ: **донаки бемағзи бодом, пистаи бемағз.**

БЕМАҒЗӢ بى مغزى беақлӣ, нодонӣ, аблахӣ, аҳмақӣ.

БЕМАДАНИЯТ بى مدنيت касе, ки дараҷаи маданияташ паст аст, бефарҳанг; беодоб.

БЕМАДАНИЯТӢ بى مدنيتى бефарҳанг будан, маданияти паст доштан.

БЕМАДОР بى مدار беқувват, камқувват; беҳол, хаста; сушт, нотавон (*беитар ба сабаби дардмандӣ*): **беҳолу бемадор, сушту бемадор.**

БЕМАДОРӢ بى مدارى камқувватӣ, беҳолӣ, хастагӣ; сустӣ, нотавонӣ.

БЕМАДОРО بى مدارا носозгор, бегузашт, берахм.

БЕМАДОРОНА بى مدارانه дар ҳолати беқувватӣ, беҳолона, хастаҳолона, афсурдаҳолона.

БЕМАЗА بى مزه 1. хӯроке, ки таъми нохуш ва нугувор дорад, фач. 2. бемаънӣ, беобуранг; қабех: **асари бемаза, ҷавоби бемаза.** 3. *мач.* одами фач, гоч, нофорам; **бемаза будани забон** (ё даҳон) ҳолати нугувории забон ё даҳон дар натиҷаи беморие; \diamond **кор бемаза шудан** кор расво шудан; аҳвол бад шуд.

БЕМАЗАГӢ بى مزگى 1. бемаза будан, таъми дурӯст надоштани хӯрок, бадтаъмӣ, нугуворӣ. 2. *мач.* фачӣ, қабоҳат, аҳмақӣ; расвой.

БЕМАЗМУН بى مضمون мазмуни муайян надошта, бемаънӣ, пуч, фач.

БЕМАЗҲАБ بى مذهب *ниг.* бедин.

БЕМАЗҲАБӢ بى مذهبي *ниг.* бединӣ.

БЕМАЙЛ بى ميل на аз рӯи майлу рағбат, бемайлона, берағбатона; бо дили нохоҳам.

БЕМАЙЛӢ بى ميلى майлу рағбат надоштан,

берағбатӣ.

БЕМАЙЛОН بى ميلان 1. аз роҳи асосӣ берун на-
рафта, қачу килеб нашуда, рост, устуворона,
собитқадамона. 2. якзайл, пайваста, мутта-
силан.

БЕМАЙЛОНА بى ميلانه *ниг.* бемайл.

БЕМАЙНА بى مينه бемағз, бемия, беақл.

БЕМАКОН بى مكان он ки манзил ё сарпаноҳи доимӣ надорад, бехонумон, бекӯй, ломакон.

БЕМАКОНӢ بى مكاني бемакон будан, макон ва сарпаноҳ надоштан, бехонумонӣ, бекӯй.

БЕМАКР بى مكر бефиреб, беҳила.

БЕМАҚСАД بى مقصد беҳадаф.

БЕМАЛОЛ بى ميلال 1. беташвиш, бахузур, безобита нашуда; осуда, хотирҷамъона, беҳалал: **бемалол зиндагонӣ кардан, бемалол зистан дар ҷое, бемалол нишастан, бемалол рафтан ба хонае, бемалол хобидан, бемалол сӯхбат карда нишастан.** 2. беминнат: **нони бемалол, кори бемалол.** 3. озод, озодона; осон, ба осонӣ, осонакак, ба хубӣ, бемамониат: **бемалол гап задан ба забоне, баромадан аз ӯҳдан коре, бемалол истифода бурдан аз чизе; агар бемалол бошад...** агар малол наояд; агар заҳмат ҳисоб накунед...

БЕМАМОНИАТ بى ممانعت бемонеа, бемалол.

БЕМАНЗИЛ بى منزل он ки манзилгоҳ надорад, бе ҷои истиқомат, бехона, бемакон.

БЕМАНЗИЛӢ بى منزلى беманзил будан, беҳонагӣ.

БЕМАНТИҚ بى منطق мантиқнадошта, аз мантиқ дур, гайримантиқӣ, на аз рӯи мантиқ: **суханоии бемантиқ, ҷавоби бемантиқ.**

БЕМАНТИҚӢ بى منطقي бемантиқ будан, мантиқ надоштан.

БЕМАНФИАТ بى منفعت 1. он чи манфиат надо-
рад, бенафъ, бефоида. 2. барабас, беҳуда.

БЕМАНФИАТӢ بى منفعتى манфиат надоштан; бенафъӣ, бефоидагӣ.

БЕМАОШ بى معاش бо маош таъминнашуда; он ки музди моҳона намегирад; **бемаош мондан** дар сари вақт моҳона нагирифтан.

БЕМАРГ *بی مرگ* човидон, абадӣ, безавол.

БЕМАРГӢ *بی مرگی* човидонӣ, абадият, безаволӣ.

БЕМАРЗ *بی مرز* бесарҳад, бидуни марз.

БЕМАРОҚ *بی مراق* бешавку ҳавас, берағбат; бепарвоёна.

БЕМАРОҚӢ *بی مراقی* бешавку ҳавас будан, берағбатӣ, бепарвой.

БЕМАРОҚОНА *بی مراقانه* бидуни шавку ҳавас; берағбат.

БЕМАРҲАМАТ *بی مرحمت* номехрубон, белуфт.

БЕМАРҲАМАТӢ *بی مرحمتی* номехрубонӣ, белуфтӣ.

БЕМАСЛАК *بی مسلک* бе роҳу равиши муайян; бесубот, беусул.

БЕМАСЛАКӢ *بی مسلکی* бемаслак будан, роҳу равиши муайян надоштан; бесуботӣ.

БЕМАСЛИҲАТ *بی مصلحت* на аз рӯи маслиҳату машварат, аз касе маслиҳат нагирифта, бо касе маслиҳат накарда.

БЕМАСРАФ *بی مصرف* беистифода, ғайриқобили истифода, нолозим, бидуни корбурд.

БЕМАСЪУЛИЯТ *بی مسئولیت* он ки ҳисси масъулият надорад ва ҷавобгариро намедонад, масъулиятношинос, бепарво.

БЕМАСЪУЛИЯТӢ *بی مسئولیتی* надоштани ҳисси масъулият; хунукназарӣ, бепарвой.

БЕМАСЪУЛИЯТОНА *بی مسئولیتانه* бидуни ҳисси масъулият, ҷавобгарӣ хис накарда, хунукназарона, бепарвоёна.

БЕМАТЛАБ *بی مطلب* матлабу хости муайян надошта; бидуни мақсад.

БЕМАҲАК *بی محک* 1. *ниг.* бемеъёр. 2. *кит.* бекадру кимат, беарзиш.

БЕМАҲАЛ *بی محل* 1. бемаврид, бемавқеъ, нобахангом, бечо: **бонги бемаҳал**. 2. пеш аз вақти маълум, барвақт: **азони бемаҳал, марғи бемаҳал**.

БЕМАҲСУЛ *بی محصول* бехосил, бесамар, бенатиҷа.

БЕМАҲТОБ *بی مهتاب* моҳ дар осмон на-

баромада; моҳ дар паси абрҳо пинҳон, торик; **шаби бемаҳтоб** шаби бемоҳ; шаби торик.

БЕМАҶОЛ *بی مجال* бемадор, беҳол, беқувват; **бемачол шудан**.

БЕМАШАҚҚАТ *بی مشقت* беазоб, беаҳмат, бемехнат; осону саҳл.

БЕМАЪНАВИЯТ *بی معنویت* *нав.* он ки олами ботинии ӯ, қобилияти зеҳнии ӯ маҳдуд аст; он ки тарбияи маънавий надидааст.

БЕМАЪНАВИЯТӢ *بی معنویتی* бемаънавият будан, тарбияи маънавий надоштан.

БЕМАЪНИГӢ *بی معنیگی* кор ё сухани беақлона; ҳарзакорӣ; ёвагӯӣ; **бемаънигӣ кардан** беақлӣ (аҳмақӣ) кардан, кори беҳуда кардан.

БЕМАЪНИГӢӢ *بی معنیگوی* ҳарзагӯӣ, ёвагӯӣ, беҳудагӯӣ, сафсатагӯӣ.

БЕМАЪНӢ *بی معنی* 1. холӣ аз маънӣ, орь аз мундариҷа ва мазмуни муайяну саҳеҳ; беҳуда, пуч: **гуфтугӯи бемаънӣ, шеъри бемаънӣ, сухани бемаънӣ**. 2. беақл, бемаза; аҳмақ.

БЕМАЪНО *بی معنا* *ниг.* бемаънӣ 1.

БЕМАЪРИФАТ *بی معرفت* маърифатнадошта, аз илму дониш ва фаҳму фаросат дур.

БЕМАЪРИФАТӢ *بی معرفتی* бемаърифат будан, аз маърифат дур будан.

БЕМЕВА *بی میوه* дарахте, ки самар надорад, бесамар, бебар, бехосил.

БЕМЕҲНАТ *بی محنت* муфт, ройгон: **нони бемехнат**.

БЕМЕҲР *بی مهر* номехрубон, меҳру муҳаббат надошта.

БЕМЕҲРӢ *بی مهری* номехрубонӣ, меҳру муҳаббат надоштан.

БЕМИҚДОР *بی مقدار* 1. бешумор, бехисоб. 2. *кит.* бекадр, хор.

БЕМИННАТ *بی منت* бидуни миннат, аз ғайри миннатгузорӣ; **дастёри беминнат** мададгоре, ки хизматашро ба рӯ намеорад, он ки барои ёриаш миннатдорӣ наметалабад; **обу нони беминнат** ғизои бо меҳнати ҳалолу бевоситаи худ бадастомада, ки ба ивазаш ба касе

сипосгузорӣ кардан лозим нест.

БЕМИСЛ *بی مثل* ба худ монанд надошта, беҳамто, беназир: **бемислу монанд**, **хусни бемисл**, **шӯхрати бемисл**, **галабаи бемисл**.

БЕМИСОЛ *بی مثال* 1. аз мисол орий, мисол оварданашуда, бенамуна. 2. *ниг.* **бемисл**.

БЕМОДАР *بی مادر* он ки модар надорад, ятим: **бемодар мондан**.

БЕМОДАРӢ *بی مادری* бемодар мондан, модар надоштан.

БЕМОЛ I *بی مال* нодор, бебизоат, камбағал.

БЕМОЛ II *فر. بی مال* *мус.* аломате дар нотаҳо, ки ним парда паст кардани садоро ифода мекунад.

БЕМОНАНД *بی مانند* *ниг.* **бемисл**: **хунарманди бемонанд**, **часорати бемонанд**, **бемонанд будан**.

БЕМОНЕА *بی مانعه* *ниг.* **бемамониат**.

БЕМОР *بیمار* гирифтори дарде, нотоб, ранчур, касал, мариз: **бемори азпомонда**, **бемори барҷомонда**, **бемори бистарӣ**; **бемор афтодан**, **бемор гардидан**, **бемор хобидан**, **бемор шудан**; **худро бемор сохтан** худро касал вонамуд кардан, **худро ба беморӣ задан**.

БЕМОРАК *بیمارک* 1. *шакли хурдӣ ва навозишии бемор*. 2. *бот.* гӯраҷаҳои ниҳоят хурди дарахтони мевадор (*аз қабили зардолу, себ, олуҷа*), ки баробари аз гул баромадан ба иллате зард шуда меафтанд.

БЕМОРБИНИ *بیماربینی* рафтани ба дидан ва аҳволпурсии бемор, аёдат, касалбинӣ.

БЕМОРГУНА *بیمارگونه* 1. дорои ҳолати монанди беморон, ранчур, рангпарида.

БЕМОРДИЛ *بیماردل* 1. шахсе, ки ранчур аст, дили бемор. 2. *мач.* он ки дилаш нопок аст ва ҳақ намепазирад.

БЕМОРДОР *بیماردار* он ки ба бемор нигоҳубин мекунад, парастори бемор.

БЕМОРДОРӢ *بیمارداری* нигоҳубини бемор, касалпой, парастории бемор.

БЕМОРӢБӢ *بیماریابی* *нав.* шиносӣ ва чустану ёфтани беморон дар ҷомеа.

БЕМОРИЗО *بیماریزا* хусусияти ҳар чизе, ки сабаби пайдоиши бемориҳо мешавад.

баби пайдоиши бемориҳо мешавад.

БЕМОРИСТОН *بیمارستان* *ниг.* **беморхона**.

БЕМОРӢ *بیماری* 1. касалӣ, ранчурӣ, нотобӣ; дард, мараз: **бемории вараҷа**, **бемории сил**, **бемории рӯҳӣ**, **бемории хорниш**, **бемории қанд**. 2. *мач.* хислати бад, одати ношоиста; **бемории баҳрӣ** ҳолати беҳузур шудани дил ва чарх задани сар дар натиҷаи талотуми баҳр ва бардорозанҳои дигар; **вараҷаи беморӣ** ҳучҷате, ки барои муддати муайян аз кор озод будан ва ба гирифтани ёрии моддӣ (*музди моҳона*) ҳақ доштани коргарону хизматчиёни беморшуда аз тарафи муассисаҳои тиббӣ дода мешавад; **худро ба беморӣ андохтан** худро бемор нишон додан, худро касал вонамуд кардан.

БЕМОРНАМО *بیمارنامه* он ки зоҳиран бемор менамояд; одами саломатиаш начандон хуб, касалнамо.

БЕМОРОНА *بیمارانه* 1. монанди бемор, мисли бемор. 2. ба бемор хос: **нафаси дарози беморона** кашидан.

БЕМОРПАРАСТ *بیمارپرست* бемордор, парастори бемор.

БЕМОРПАРАСТӢ *بیمارپرستی* парасторӣ аз бемор, бемордорӣ, нигоҳубини бемор.

БЕМОРПУРС *بیمارپرس* он ки барои хабаргирии бемор меояд, касалбин.

БЕМОРПУРСӢ *بیمارپرسی* аҳволпурсии бемор, хабаргирии аз ҳоли аҳволи бемор, аёдат.

БЕМОРПУРСОН *بیمارپرسان* *ниг.* **беморпурсӣ**.

БЕМОРСОН *بیمارسان* *шакли кӯтоҳшудаи бемористон*.

БЕМОРХЕЗ *بیمارخیز* касе, ки нав аз беморӣ хестааст ва ханӯз асари беморӣ аз вай дур нашудааст.

БЕМОРХОНА *بیمارخانه* ҷое, ки беморонро ҳобонда, дармон ва нигоҳубин мекунанд, касалхона, шифохона, бемористон: **беморхонаи шахрӣ**, **беморхонаи ҳарбӣ**.

БЕМОЯ *بی مایه* 1. бепулу мол, бемолу мулк, нодор, бенаво, фақир. 2. *мач.* фурумоя, паст, дун. 3. хамире, ки хамирмоя надорад, хаамири беҳамиртурш.

БЕМУБОЛИҒА *بی مبالغه* бидуни муболиға, бе-

- муҳобот.
- БЕМУБОҲИСА** *بی مباحثه* *ниг.* бебахс.
- БЕМУВАФФАҚИЯТ** *بی موفقیت* бебарор, тав-фик наёфта, нокомона, натиҷаи матлуб надода.
- БЕМУВАФФАҚИЯТӢ** *بی موفقیتی* бебарорӣ, нокомӣ.
- БЕМУДДАТ** *بی مدت* *ниг.* бемӯҳлат.
- БЕМУДОВО** *بی مداوا* бедаво, бедармон: дарди бемудово.
- БЕМУЗД** *بی مزد* бепул, муфт, ройгон: **кори бемузд, меҳнати бемузди мачбури, бемузд кор (хизмат) кардан, бемузд кор фармудан.**
- БЕМУКОФОТ** *بی مکافات* беподош, бечоиза.
- БЕМУЛК** *بی ملک* он ки дар тасарруфи худ замин ва дороии ғайриманқули дигар надорад.
- БЕМУЛОҲИЗА** *بی ملاحظه* 1. беандеша, ғайримулоҳизакор, кӯтоҳандеш, сабук; *муқоб. дурандеш.* 2. кӯтоҳандешона, ба таври бояду шояд мулоҳиза накарда: **бемулоҳиза кор кардан.**
- БЕМУЛОҲИЗАГӢ** *بی ملاحظگی* беандешагӣ, кӯтоҳандешӣ, сабукӣ, рафтори ғайри мулоҳизакорона ва беибоёна.
- БЕМУНОСИБАТ** *بی مناسبت* 1. берабт, беалоқа. 2. бемаврид, бемавқеъ, бечо; номувофик, номуносиб.
- БЕМУНТАҲО** *بی منتها* беохир, бепоён, беанҷом.
- БЕМУРОД** *بی مراد* *кит., ниг.* **номурод.**
- БЕМУРОДӢ** *بی مرادی* *кит., ниг.* **номуродӣ.**
- БЕМУРУВВАТ** *بی مروت* 1. ночавонмард, пастҳиммат; лутфу эҳсоннадошта. 2. бераҳм, дилсахт, бешафқат.
- БЕМУРУВВАТӢ** *بی مروتی* 1. ночавонмардӣ, пастҳимматӣ, лутфу эҳсон надоштан. 2. бераҳмӣ, дилсахтӣ, бешафқатӣ.
- БЕМУРУР** *بی مرور* *кит.* ғайри қобили убур, чое, ки гузар надорад.
- БЕМУСТАСНО** *بی مستثنا* *ниг.* беистисно.
- БЕМУТТАКО** *بی متکا* 1. бепоя, муттаконадошта, тақягоҳнадошта. 2. *мач.* бепушту паноҳ, бе тақягоҳ.
- БЕМУҲОБО(Т)** *بی محابا(ت)* 1. *кит.* бебокона, ибо
- ва гузашт накарда, бедарег. 2. бидуни муболига.
- БЕМУҲОКИМА** *بی محاکمه* муҳокима наронда, беандеша, мулоҳиза накарда; баҳс накарда, бемубоҳиса.
- БЕМӢ** *بی موی* мӯйнадошта, аз мӯй орь; **сари бемӯй сари тос, сари кал.**
- БЕМӢЛАБ** *بی مویلب* он ки мӯйлаб надорад.
- БЕМӢНИС** *بی مونس* он ки мӯнису ҳамдам надорад, яккаву танҳо.
- БЕМӢҲЛАТ** *بی مهلت* он чи мӯҳлати муайян надорад, бемуддат; **шиносномаи бемӯҳлат** шиносномае, ки мӯҳлати эътибораш якумра аст.
- БЕМӢҲРА** *بی مهره* 1. *ниг.* бесутунмӯҳра. 2. он чи мӯҳра надорад.
- БЕНАВБАТ** *بی نوبت* берун аз навбат, ғайринавбат.
- БЕНАВО I** *بینوا* бетӯша, бечизу чора, нодор, фақир, камбағал, қашшоқ; бечора, мискин: **ятими бенаво, қашшоқу бенаво, фақиру бенаво; бенаво будан, бенаво шудан.**
- БЕНАВО II** *بینوا* *кит.* бесадо, хомӯш, соқит.
- БЕНАВОЁНА** *بی نوایانه* фақирона, камбағалона, мискинона: **зиндагии бенавоёна.**
- БЕНАВОӢ I** *بی نوایی* нодорӣ, фақирӣ, камбағалӣ, қашшоқӣ, бетӯшагӣ; мискинӣ.
- БЕНАВОӢ II** *بی نوایی* *кит.* суқут, хомӯшӣ, беовозӣ.
- БЕНАДИД** *بی ندید* бемонанд, беназир, бемисл, беҳамто.
- БЕНАЁМ** *بی نیام* *ниг.* бениём.
- БЕНАЗАРӢ** *بی نظری* надоштани ақида ё фикри махсус; беандеша будан, беақида будан.
- БЕНАЗИР** *بی نظیر* бемислу монанд, беҳамто; мумтоз ягона: **баҳори беназир, қувваи беназир, комёбии беназир, ғамхории беназир, донишманди беназир, беназир будан.**
- БЕНАЗМ** *بی نظم* бетартиб, бесару сомон.
- БЕНАЗМӢ** *بی نظمی* бетартибӣ, бесарусомонӣ.
- БЕНАЗОКАТ** *بی نزاکت* 1. ғайрилатиф, нозеб. 2. беадаб, риоянақунандаи одоб дар рафтор ва гуфтор.
- БЕНАЗОКАТӢ** *بی نزاکتی* беназокат будан, риоя

накардани одоб.

БЕНАЗОРАТ *بی نظارت* зери назар гирифта-нашуда, берун аз назорат, ба ҳоли худ монда.

БЕНАЗОРАТӢ *بی نظارتی* беназорат будан, аз назорат берун мондан, ба ҳоли худ мондан.

БЕНАЙРАНГ *بی نیرنگ* бефиребу хила, холӣ аз макр.

БЕНАҚС *بی نقص* *ниг.* бенуқсон.

БЕНАҚША *بی نقشه* 1. нақшанадошта. 2. на аз рӯи нақшаву реча, ба ҳоли худ.

БЕНАМАК *بی نمک* 1. он чи намак надорад (*оид ба хӯроқворӣ*). 2. *маҷ.* одами фач, шахси сӯхбаташ бемаънӣ ва хунук.

БЕНАМАКӢ *بی نمکی* 1. бенамак будан, намак надостан (-и хӯроқворӣ). 2. *маҷ.* фачӣ, бемазагӣ, ланҷӣ, бемаънигӣ.

БЕНАМОЗ *بی نماز* 1. он ки бинобар суст будан ё умуман надостани эътиқод ба расму оини дин намоз намехонад. 2. *д.* нопок, таҳоратшикаста. 3. ҳайздида, моҳдида, шайтонзада (*дар ин мавридҳо адои намоз ҷоиз намебошад*): бенамоз кардан, бенамоз шудан.

БЕНАМОЗӢ *بی نمازی* бенамоз будан, бетаҳорат будан, нопокӣ, нопок будан.

БЕНАМУД *بی نمود* 1. он чи намуди зохири надорад, диданашаванда. 2. баднамо, назарногир, бенур.

БЕНАМУДӢ *بی نمودی* 1. бенамуд будан. 2. баднамоӣ, назарногирӣ, бенур будан.

БЕНАНГ *بی ننگ* беномус, беор, бешарм, беҳаё, бешараф: душмани бенангу номус, бенангу ор.

БЕНАНГӢ *بی ننگی* беномусӣ, бешармӣ, беҳаёӣ; бешарафӣ.

БЕНАСАБ *بی نسب* беасл, безот, он ки авлод ва хонаводаи асил надорад, асилзода набудан.

БЕНАСИБ *بی نصیب* аз чизе маҳрум, бебаҳра, дур (чудо) аз чизе: бенасиб шудан, бенасиб мондан.

БЕНАСИБӢ *بی نصیبی* бенасиб будан, бебаҳрагӣ.

БЕНАСЛ *بی نسل* безот, бефарзанд, безурёт.

БЕНАСЛӢ *بی نسلی* беасл будан, бефарзандӣ,

нозоӣ, безурётӣ, безот будан.

БЕНАТИЧА *بی نتیجه* беҳосил, бефоида, беоқибат, беҳуда, барабас: кӯшишҳои бенатиҷа, ҷидду ҷаҳди бенатиҷа, бенатиҷа мондан.

БЕНАФАС *بی نفس* нафаснакашандаю нафаснабароранда, бедам, бечон.

БЕНАФОСАТ *بی نفاست* гайринафис, орӣ аз ла-тофату назокат.

БЕНАФӢ *بی نفع* бефоида, манфиатнадошта, суднадошта.

БЕНАӢЛ *بی نعل* наӢл надостан, бидуни наӢл.

БЕНЗИН *фр.* *بینزین* сӯзишворию моеъ, ки аз нафт ҳосил мешавад ва дар муҳаррикҳои дарунсӯз истифода мебаранд: бензини автомобилӣ, бензини авиатсионӣ, баки бензин, чалаки бензин, бензин андохтан (ба...), бензин додан, бензин фуруҳтан.

БЕНЗИНАНДОЗАК *بینزین اندازک* зарфи ченакдор барои аз бочка гирифта ба баки мошинаву трактор ва ғ. рехтани бензин.

БЕНЗИНДИХӢ *بینزین دهی* *исми амал аз бензин* додан; калонкаи бензиндиҳӣ дастгоҳи маҳсуси насосдор, ки дар нуқтаҳои барои ба автомобил ва техникаи дигар додани бензин насб карда мешавад.

БЕНЗИНКАШ *بینزین کش* *нав.* нақлиёт барои кашонидани бензин: мошини бензинкаш.

БЕНЗИНФУРӢШ *بینزین فروش* фурушандаи бензин.

БЕНЗИНФУРӢШӢ *بینزین فروشی* 1. *исми амал аз бензин фуруҳтан*; касбу кори фурушандаи бензин. 2. ҷои фуруҳтани бензин: нуқтаи бензинфурушӣ.

БЕНЗОЛ *лот.* *بینزال* *хим.* моеи беранги зуддаргиранда, ки аз қири ангиштсанг ҳосил мекунад ва барои тайёр кардани рангубор, моддаҳои тарканда, дорувор ва ғ. ба кор ме-равад.

БЕНИГАҲБОН *بی نگهبان* бепарастор: бенигахбон мондан.

БЕНИГОҲУБИН *بی نگاهوبین* беназорат, нигоҳубин накарда.

БЕНИӢЗ *بی نیاز* он ки эҳтиёҷ ба чизе надорад, беэҳтиёҷ, гайримӯҳтоҷ, мустағнӣ, таъмин.

БЕНИЁЗӢ *بى نيازى* бениёз будан, бениёз шудан, беэштиёчй, истигно.

БЕНИЁМ *بى نيام* бегилоф, луч: шамшери бениём.

БЕНИЗОӢ *بى نزاى* бенизоъ будан, бемуноқиша будан.

БЕНИЗОМ *بى نظام* бетартиб, беназм, фориг аз тартибу низоми муайян.

БЕНИЗОМӢ *بى نظامى* бенизом будан, беназмӢ, бетартибӢ, номураатгабӢ.

БЕНИЗОЪ *بى نزاى* бемуноқиша, бидуни низоъ.

БЕНИКОХ *بى نكاح* зану шӯе, ки бе қайди никоҳ зиндагонӣ мекунанд.

БЕНИҚОБ *بى نقاب* бепарда, берӯпӯш; бефаранҷӣ ва чашмбанд.

БЕНИҲОЯТ *بى نهايت* беинтиҳо, бепоён, беҳад, беандоза, аз ҳад зиёд: **бениҳоят хурсанд шудан**.

БЕНИШОН *بى نشان* 1. беаломат; беасар. 2. *мач.* номаълум. гум, нопадид; гумном, бедарак; **беному (бе) бенишон шудан** а) номаълум шудан, гум (нопадид) шудан; б) *мач.* маҳв (нест) шудан.

БЕНИШОНӢ *بى نشانى* 1. бенишон будан, беаломатӢ, беасар будан. 2. *мач.* номаълумӢ, нопадидӢ; гумномӢ.

БЕНОМ *بى نام* 1. он ки ё он чи ном надорад, беисм. 2. он чи ном бурданаш дар назди баъзе қасон чоиз нест ва ҳисси нафрати қасеро меорад. 3. *мач.* номаълум, гумном, ғайримашхур, маҷхул; **ангушти беном** ангушти чаҳорум дар панҷаи даст, ангушти бинсир; **саҳми беном** саҳме, ки нишондиҳандаи он соҳибаш ҳисоб меёбад; **беному нишон шудан** а) гум (нопадид) шудан, ғайб задан; б) несту нобуд шудан; **беному нишон аз чаҳон рафтан (гузаштан)** аз худ осоре нагузошта мурдан, кори неке накарда аз дунё гузаштан.

БЕНОМУНАНГ *بى ناموننگ* беобрӯ, бенанг, он ки обрӯву эътибор надорад, беору беномус, бешарм.

БЕНОМУС *بى ناموس* бешараф, беҳамият, беору нанг, бешарм, беҳаё.

БЕНОМУСӢ *بى ناموسى* бешарафӢ, беҳамиятӢ,

бешармӢ, беҳаёӢ.

БЕНОМУСОҢА *بى ناموسانه* бидуни ҳисси номус, дар ҳоли беномусӢ.

БЕНОН *بى نان* ноннадошта; **бенону насиб** беризку рӯзӣ.

БЕНОХУН *بى ناخون* 1. он ки ва ё он чи нохун надорад, бидуни нохун. 2. *мач.* беинсоф, бемурувват. 3. нотагон, дармонда.

БЕНУҚС *بى نقص* *аслаи бепақс*.

БЕНУҚСОН *بى نقصان* бекамбудӣ; беиллат, беайб; **кори бенуқсон**.

БЕНУР *بى نور* 1. нурнадошта; норавшан, камнур, хира; рангпариди, рангканди, бепартав. 2. *мач.* бечозибӣ; бадафт, баднамо, хунук, беzeb.

БЕНУРӢ *بى نورى* 1. бенур будан, норавшанӢ, камнурӢ, хирағӢ. 2. *мач.* бечозибӣ; бадафт (баднамо) будан.

БЕНУТҚ *بى نطق* бесухан, гунг.

БЕНУФУС *بى نفوس* беодам, беаҳолӣ.

БЕНӢГ *بى نوگ* нӯгнадошта, сари тез надошта; **қалами бенӢг**.

БЕНӢХТА *بى نوخته* 1. нӯхтанадошта, белаҷом. 2. *мач.* беқайд; саркаш, худсар; **бенӢхта шудан**.

БЕОБ *بى آب* чоё, ки умуман об (дарёву чашма...) надорад ва ё об бароварда нашудааст, обнадошта; хушк: **дашти беобу ғиёх, саҳрои беоб; деҳқони беобу замиш** деҳқоне, ки соҳиби замини хусусӣ нест; **беоб мондан** аз об таъмин нашудан; **обёрӣ** нашудан; **б** **беобу нон** беризку рӯзӣ, беҳӯрок, беозуқа; **беобу ранг** а) бетароват, белатофат; б) аз бадеият дур; **беобу тоб** бетароват, бедурахш.

БЕОБГУРЕЗ *بى ابگرز* беобрав, обрав надошта.

БЕОБӢ *بى آبى* беоб будан, об надоштан; **обёрӣ** нашудан.

БЕОБРАВ *بى ابرو* обрав надошта.

БЕОБУРАНГ *بى آبورنگ* 1. бидуни зебоиву лаатофат, берангу рӯ. 2. якранг: **асари беобуранг**.

БЕОБУРАНГӢ *بى آبورنگى* беобуранг будан, обуранг надоштан.

БЕОБРӢ(Ӣ) *بى ابروى* 1. беқадру эътибор. 2.

- бадном, бешараф.
- БЕОБРҮЙ** *بی آبروی* 1. безътиборй, бекадрй. 2. беобрӯ будан, шармандагй, расвой, бадномй, бешарафй.
- БЕОВОЗ** *بی آواز* бесадо, хомӯш, сокит; хомӯшона, чим: **беовоз хондан чизеро**.
- БЕОДАМ** *بی آدم* 1. аз одам холй; хилват: **кӯчан беодам, хонаи беодам, беодам мондан**. 2. *мач*. нообод, гайримаъмур.
- БЕОДАМИ** *بی آدمی* беодам будан, холй аз одам будан; **беодами кашидан** ҳомию мададгор надоштан, дасттанҳо будан, дастёр надоштан.
- БЕОДОБ** *بی آداب* *ниг.* беадаб.
- БЕОДОБИ** *بی آدابی* *ниг.* беадаби; **беодоби кардан, беодоби содир шудан аз касе**.
- БЕОДОБОНА** *بی آدابانه* дар ҳоли беодоби; **рафтори беодобона** беадабона рафтор кардан.
- БЕОЗАРМ** *بی آزم* *кит.* густох, бешарм, беҳаё.
- БЕОЗАРМИ** *بی آزمی* *кит.* бешарми, беҳаёй, густохй.
- БЕОЗМУН** *بی آزمون* бидуни иштирок дар озмун, хорич аз озмун. беконкурс: **қабули беозмуни донишҷӯён**.
- БЕОЗОР** *بی آزار* озорнарасонанда, азобнадиҳанда, безарар, безиён; **одами беозор** одами безарар; шахси ҳалим.
- БЕОЗОРИ** *بی آزاری* беозор будан, безарарй, безиёнй.
- БЕОИЛА** *بی عائله* оиланадошта, беҳонавода, безану фарзанд.
- БЕОИЛАГИ** *بی عائلیگی* беҳонаводагй, безану фарзанд будан, мучаррад будан, беоиладан.
- БЕОҚИБАТ** *بی عاقبت* 1. бенатича: **беоқибат мондан**. 2. *гуфт.* дар аҳди худ ноустувор, дар дӯстй нопойдор.
- БЕОҚИБАТИ** *بی عاقبتی* 1. беоқибат будан, натича надодан, бенатичагй. 2. *гуфт.* ба аҳду паймони худ устувор набудан, бадахдй; бемехрй, нопойдорй дар дӯстй.
- БЕОЛОИШ** *بی آلايش* 1. пок, покиза, омехтанашуда, холис. 2. софдил, покдил.
- БЕОЛОИШИ** *بی آلايشی* софу тозагй, берней, бепироягй.
- БЕОР** *بی عار* 1. беҳаё, бешарм, беномус: **беорномус, беору панг**. 2. растание, ки парастории махсус талаб намекунад, ҳарҷосабз: **дарахти беор**.
- БЕОРИ** *بی عاری* беҳаёй, бешарми, беномусй; берӯй.
- БЕОРМОН** *بی آرمان* *ниг.* беармон.
- БЕОРОМ** *بی آرام* 1. бекарор, бетоқат, бесабр. 2. беист, қарор нагирифта, наистода, якзайл: **беором гап задан, беором гиристан; мавчи беором** мавчи ноором, мавчи муттасил.
- БЕОРОМИ** *بی آرامی* бекарорй, бетоқатй, бесабрй.
- БЕОСЕБ** *بی آسیب* 1. беозор, аз ранчу дард дур. 2. беофат, осеб надида, зарар надида: **кишти кайҳонй беосеб ба замин фурумад**.
- БЕОСТИН** *بی آستین* курта ва ҳар либосе, ки остин надорад.
- БЕОФАТ** *بی آفت* безарар, беосеб, офату зарар нарасида.
- БЕОФТОБ** *بی آفتاب* *гуфт.* абрй, ҳавои камабри хира.
- БЕОХИР** *بی آخر* тамомнашаванда, беинтиҳо, бепоён: **рохи беохир, сахрои беохир**.
- БЕОХИРИ** *بی آخری* беинтиҳой, охир надоштан.
- БЕОҲАНГ** *بی آهنگ* *ниг.* бенаво 2.
- БЕПАДАР** *بی پدر* падарнадошта, сагира, ятим: **бепадару модар, бепадар мондан**.
- БЕПАЙВАНДАК** *بی پیوندک* *грам.* пайвандакнадошта: **ҷумлаи мураккаби бепайвандак**.
- БЕПАЙКОН** *بی پیکان* *к.х.* 1. бесарак (*дар тури камон*). 2. ҳ. бе сараки чангй (*оид ба мушак*).
- БЕПАНОҲ** *بی پناه* 1. он ки пуштибон надорад, беҳомй, беҳимоятгар; бенигаҳбон, бепарастор. 2. он ки сарпаноҳ надорад, бепаноҳгоҳ.
- БЕПАНОҲИ** *بی پناهی* 1. бепаноҳ будан, беҳимоятгарй; бенигаҳбонй, бепарасторй. 2. бепаноҳгоҳ будан, беҳонумонй.
- БЕПАР** *بی پر* *ниг.* бебол.
- БЕПАРАСТОР** *بی پرستار* он ки парастор надорад, бенигаҳбон; **бачаи бепарастор** бачаи бе-

касу кӯй.

БЕПАРАСТОРИ *би прастари* бенигахбон будан.

БЕПАРВО *би پروا* 1. бегам, форигбол, холабегам, мусоҳилакор; бемайлу рағбат, лоқайд. 2. безътино, безътибор; **бепарво будан** парво надостан, ташвиш накашидан, хотирчамъ будан, лоқайд будан.

БЕПАРВОЁНА *би پروايانه* 1. форигболона, хунсардона. 2. безътиноёна, безътиборона, эътибор надода; аҳамият надода: **бепарвоёна гузашта рафтан**, **бепарвоёна ҷавоб додан**, **бепарвоёна гап задан**.

БЕПАРВОЙ *би پروائي* 1. бегамӣ, форигболӣ, холабегамӣ. 2. саҳлгирӣ, бемасъулиягӣ (*дар иҷрои кори*): **бепарвой кардан**.

БЕПАРВОФАЛАК *би پروافلک* *гуфт*. 1. бегам, форигбол, холабегам. 2. танбал, коҳил, лаванд.

БЕПАРДА I *би پرده* 1. дар ё тирезае, ки парда надорад. 2. *маҷ.* ошкоро, рӯирост, пӯстканда, кушода; **бепарда гап задан** бемулоҳиза гап задан, шарм надоста гап задан; **бепарда кардан касеро** бадном кардан, обрӯи касеро рехтан.

БЕПАРДА II *би پرده* парданадошта: асбоби мусикии бепарда.

БЕПАРДАГӢ *би پردگی* 1. парда надостани дару тиреза. 2. *маҷ.* берӯӣ, беҳаёӣ. 3. *маҷ.* расвой, шармандагӣ, беобрӯӣ, кор ё рафтори бешармона, беҳаёёна, беодобона.

БЕПАРДАГӢ *би پرده گویی* ошкоргӯӣ, ростгӯӣ.

БЕПАРДОЗ *би پرداز* *ниг.* берангубор.

БЕПАРТОВ *би پرتاو*: *истехсолоти бепартов.*

БЕПАРҲЕЗ *би پرهيز* 1. он ки парҳез намекунад. 2. он ки аз ҳеҷ чиз ё коре рӯӣ наметобад.

БЕПАСОЯНД *би پسایند* *грам.* бепасванд, пасоянднадошта.

БЕПАТ *би پت* қолин ё матое, ки пат надорад.

БЕПЕШОЯНД *би پیشایند* *грам.* бепешванд, пешоянднадошта: **ибораи бепешоянд.**

БЕПИР *би پير* 1. беустод, бемураббӣ. 2. бетарбия, беодоб.

БЕПИРОЯ *би پرايه* зебу зинатдоданашуда, оро-

доданашуда, безевар; содаву самимӣ, беолоиш.

БЕПИРОЯГӢ *би پرايگی* бепироя будан, беолоиш, покиву самимият.

БЕПО(Ӣ) *би پاي* пойнадоста, чудо аз по; **бепой шудан а)** чудо гаштан аз по; **б)** *маҷ.* саросема шудан, дасту по гум кардан, бесаранҷом шудан; **д)** **бепою қадам** беҳосият, шум.

БЕПОВУСАР *би پاورسر* 1. бесарупо. 2. беинтиҳо, бекарон. 3. ошuftа, саросема.

БЕПОДОШ *би پاداش* бечазо, бемукофот (*хоҳ барои кори нек ва хоҳ бад*).

БЕПОЁН *би پایان* 1. беинтиҳо, беохир; беканор; беандоза, беҳад, аз ҳад афзун, ниҳоят, зиёд; **бахри бепоён**, **биёбони бепоён**, **фазои бепоён**, **муҳаббати бепоён**, **хурсандии бепоён**, **эҳтироми бепоён**. 2. бетаг, амиқ: **дараи бепоён**, **дарёи бепоён**.

БЕПОЁНӢ *би پایانی* бепоён будан, беинтиҳой, беохирӣ; беканор будан, интиҳо надостан.

БЕПОСБОН *би پسبان* беқаровул, бенигахбон.

БЕПОШНА *би پاشنه* 1. пойафзоле, ки пошна надорад: **кафши бепошна**. 2. *гуфт.*, *маҷ.* зани бадахлоқ.

БЕПОЯ *би پایه* беасос, бевунёд.

БЕПОЯГӢ *би پایگی* бепоя будан, сустӣ, пучӣ, беасос будан.

БЕПРИНСИП *би پرینسیپ* касе, ки ҳеҷ гуна принципи муайяне надорад; шахси дар ақидаҳои худ ноустувор, беусул.

БЕПРИНСИПӢ *би پرینسیپی* бепринсип будан, ноустувор будан дар ақидаҳои худ, беусулӣ.

БЕПРИНСИПОНА *би پرینсіпанه* *ниг.* бепринсип.

БЕПУЛ *би پول* 1. пулнадошта; камбағал, нодор; **бепуло чӣ парвои кисабур** (*зарб.*). 2. бемузд, муфт, ройгон: **тамошон бепул**, **хизмати бепул**, **бепул будани чизе**.

БЕПУЛӢ *би پولی* бепул будан, пул надостан.

БЕПУРСИШ *би پرسش* напурсида; таҳқику тафтиш накарда.

БЕПУШТ *би پشت* *ниг.* бепаноҳ.

БЕПУШТИБОН *би پشتبان* беҳомӣ, беҳимоятгар,

бепаноҳ, бекас.

БЕПУШТУПАНОҲ *بی پشت و پناه* беёру ёвар, он ки химоягар ва паноҳгоҳе надорад.

БЕПЎСТ *بی پوست* пўстнадошта; пўстканда.

БЕРАБТ *بی ربط* ба ҳам (мантиқан) алока-надошта, ба ҳамдигар муносибатнадошта, беробита, беалоқа: **суханони берабт, чумлаҳои берабт.**

БЕРАБТӢ *بی ربطی* берабт будан, рабт надоштан; **берабтӣ чумлаҳо** ба ҳам алокаманд набудани чумлаҳо.

БЕРАВҒАН *بی روغن* он чи равған надорад, равғаннадошта; камравған: **гӯшти беравған, хӯроки беравған.**

БЕРАВНАҚ *بی رونق* бидуни равнақ, ривоч ва пешравӣ надошта.

БЕРАҒБАТ *بی رغبت* он ки ба чизе майлу рағбат надорад, беалоқа, бемайл.

БЕРАҒБАТӢ *بی رغبتی* берағбат будан, беалоқа будан, бемайлӣ, беҳавсалағӣ.

БЕРАД *بی رد* *кит.* 1. раднашаванда. 2. *мач.* нағз, некӯ.

БЕРАМАҚ *بی رمق* 1. он ки тавоноии анҷоми кореро надошта бошад, заиф, беҳол. 2. он чи ранг, намуд ва қуввати кофӣ надошта бошад, ночиз. 3. рақиқ ва обакӣ будани маводи гизоӣ.

БЕРАМАҚӢ *بی رمقی* касе ё чизе камқуввату нотавон, заифӣ, нотавонӣ.

БЕРАНГ *بی رنگ* 1. он чи ранг надорад, оғӣ аз ранг, сода, соф. 2. бенур, рангпарида, бечило, бесафо, бетароват.

БЕРАНГӢ *بی رنگی* беранг будан, рангу гуна надоштан.

БЕРАНГУБОР *بی رنگوبار* рангнокарда; бепардоз, сайқал доданашуда.

БЕРАНГУБӢ *بی رنگوبو* он чи тару тозагӣ надорад; бетароват.

БЕРАНЧ *بی رنج* 1. он чи бе заҳмат ба даст омадааст ва ё меояд, муфт, ройгон. 2. осон, сахл.

БЕРАҲ *بی ره* *ниг.* **берох//бероҳа.**

БЕРАҲА *بی ره* *ниг.* **берох // бероҳа.**

БЕРАҲӢ *بی رهی* *ниг.* **берохӣ.**

БЕРАҲМ *بی رحم* он ки нисбат ба дигарон раҳму шафқат надорад, дилсахт, сангдил.

БЕРАҲМӢ *بی رحمی* бераҳм будан, бешафқатӣ; сангдилӣ.

БЕРАҲМАТ *بی رحمت* *кит., ниг.* **бераҳм.**

БЕРАҲМОНА *بی رحمانه* раҳм накарда, бидуни тараҳҳум, сангдилона; ноинсофона; беамон: **истисмори бераҳмона, ҷанги бераҳмона, муборизаи бераҳмона.**

БЕРЕСМОН *بی ریسمان* он чи ресмон надорад, беришта, ресмоннадошта: **сӯзани бересмон, ғалтаки бересмон;** ◊ **бересмон бастан** касеро аз рӯи маҷбурият ё ҳурмат нисбат ба худ муддати зиёд интизор намудан; худ дер омада, боиси маътали зиёди касе шудан.

БЕРЕҶА *بی ریجه* *гуфт.* реҷаи муайян надошта, ба нақша гирифтанашуда.

БЕРЕША *بی ریشه* беаслу насаб.

БЕРЕШАГӢ *بی ریشگی* беаслу насаб будан, надоштани аслу насаб.

БЕРИВОЧ *بی رواج* беравнақ, бепешрафт, бе-муваффақиятӣ.

БЕРИВОЧӢ *بی رواجی* пешравии тараққӣ ва равнақ надоштани чизе, касодӣ.

БЕРИЁ *بی ریا* 1. ғайримунофиқона, бе рӯйбинӣ. 2. бегараз, бемамаъ: **дӯсти берие; хайри берие** хайр кардан бе чашмдошти мукофоте, хайри холисона.

БЕРИЁӢ *بی ریائی* берие будан, як будани зохиру ботин, садоқат.

БЕРИШ *بی ریش* ришнабароварда, ришна-дошта, содарух; амрад.

БЕРОБИТА *بی رابطه* беалоқа, бемуносибат.

БЕРОҲА//БЕРАҲА *بی راهه//بی ره* саҳрою биёбоне, ки дар он роҳе мавҷуд нест; роҳи ғайримаъмул; роҳи қач; ◊ **бераҳа кардан** касеро аз роҳ задан, гумроҳ кардан, ба роҳи ғалат бурдан касеро.

БЕРОҲАГӢ *بی راهگی* *мач.* бадрафторӣ, бадахлоқӣ.

БЕРОҲАТ *بی راحت* нороҳат, бешароит.

БЕРОҶАШУДА بیراهه شده аз роҳ беруншуда, худсар, бераҳашуда.

БЕРОҶӢ//БЕРАӢӢ بیراهی//بی‌رهی 1. роҳ надоштан; мавҷуд набудани роҳи обод. 2. *мач.* гумроҳӣ, қачравӣ.

БЕРУН بیرون 1. хорич; *муқоб.* дарун: **беруни шаҳр**; **берун аз худуди...** дар хоричи..., дур аз хоки... 2. хорича, кишвари беруна; **беруни дар (дарвоза)** пушти дар, паси дар, ақиби дар (дарвоза); **дари берун** дари баромади ҳавлӣ, дари тарафи кӯча; **ҳавлини берун** қисми ба кӯча наздики ҳавлӣ, ки он ҷо меҳмонхона, молхона ва хонаҳои дигари фаръӣ воқеанд; **аз андоза берун** аз ҳад зиёд, хеле; **аз одат берун** бар хилофи одат, ғайримуқаррарӣ, фавқулода; **берун аз ихтиёр** ғайри (бидуни) хоҳиш, на аз рӯи ирода; **машғулияти берун аз дарс** машғулияти, ки ғайри чадвали дарсӣ гузаронида мешавад; **қабули берун аз озмун (конкурс)** қабули донишҷӯ ба мактаб, ки бидуни иштирок дар озмун сурат мегирад; **берун баромадан** а) хорич шудан, баромадан аз ҷое; б) *киноя* аз ҳоҷатхона рафтани; **берун кардан** баровардан, дур кардан (*мас., гуссаро аз дил, касеро аз қатори чизе, фикреро аз сар*); **аз гуфтаи (фармони) касе берун баромадан** мувофиқи гапу фармони касе амал накардан; ба касе итоат накардан; **аз қонун берун баромадан** бар хилофи қонун қор кардан, мувофиқи қонун амал накардан; **берун намондан аз коре** дар қанор намондан аз коре, иштирок кардан дар коре; **берун шудан аз гапи (ҳарфи) касе** мувофиқи гуфтаи касе амал накардан, аз гапи касе баромадан.

БЕРУНА بیرونه 1. воқеъшуда дар берун, дар хоричи чизе буда: **болохонаи беруна, хонаи беруна**. 2. бегона, ғайрихудӣ.

БЕРУНИШАӢӢ بیرونشهری дар беруни шаҳр воқеъшуда: **боғи берунишаҳрӣ**.

БЕРУНИӢ بیرونی 1. воқеъ дар тарафи берун, хорич аз бино (хона): **равоқи беруни хучра, девори беруни хона**. 2. зоҳирӣ: **намуди берунӣ**. 3. *мансуб* ба алоқа бо давлатҳои хоричӣ; *муқоб.* дохилӣ: **савдон берунӣ, сиёсати берунӣ**. 4. таҳаллуси донишманди бузурги тоҷик Абурайҳони Берунӣ (973-1048).

БЕРУНМАРЗӢ بیرونمرزی *нав.* берун аз сарҳад; хорич аз кишвар; берун аз марз воқеъшуда:

маҳалҳои тоҷикнишини берунмарзӣ.

БЕРУХСАТ بیرخصت беичозат, бидуни руҳсат.

БЕРӢӢНА بیرویانه бешармона, густохона.

БЕРӢӢӢ بیروزی 1. аз ризку рузӣ бенасиб, бенаво, бечора. 2. *мач.* бадбахт, бетолъ.

БЕРӢӢӢ بیروی берӯ будан, бешармӣ, густохӣ, беҳаёӣ.

БЕРӢӢӢ بیروی//بی‌رو он ки айбу шармро намедонад, бешарму ҳаё, густох.

БЕРӢӢӢ بیروح бечон, равоннадошта; ғайри зинда, мурда.

БЕРӢӢӢӢ بیروحی берӯх будан, равон надоштан, бечон будан.

БЕСАБАБ بی‌سبب 1. бебоис, беасос, беҳуда: **бесабаб оташин шудан, бесабаб нест, ки...** 2. бемавқеъ, бечо, бемуносибат: **шодии бесабаб, табассуми бесабаб**.

БЕСАБР بی‌صبر бетоқат, бетаҳаммул, ношикебо.

БЕСАБРӢ بی‌صبری бетоқатӣ, бетаҳаммулӣ, ношикебой.

БЕСАБРОНА بی‌صبرانه бидуни сабру тоқат, бетоқатона.

БЕСАВОД بی‌سواد он ки хонда ва навишта наметавонад, беилму дониш.

БЕСАВОДӢ بی‌سوادی хату савод надоштан, беилмудонишӣ: **маҳви бесаводӣ**.

БЕСАВОДОНА بی‌سوادانه чаласаводона, кӯр-саводона.

БЕСАДО بی‌صدا 1. беовоз, хомӯш. 2. хомӯшона, овоз набароварда, оромона; даму чим.

БЕСАДОҚАТ بی‌صداقت риёкор, бемеҳр, дуругӯ.

БЕСАДОҚАТӢ بی‌صداقتی риёкорӣ, дурӯғ-гӯӣ, бесадоқат будан.

БЕСАЗО بی‌سزا бечазо, қазонадида.

БЕСАЙҚАЛ بی‌صیقل бечило, сайқалнаёфта.

БЕСАЛАБ بی‌سلب *кит.* белибос, урён, бараҳна.

БЕСАЛИҚА بی‌سلیقه 1. қобилияти қореро на-дошта, белаёқат, ноӯҳдабаро. 2. безавқ. 3. безеб, дағал.

БЕСАЛИҚАГӢ بی‌سلیقگی 1. ноӯҳдабарой, беса-

лика будан, 2. безавк будан, безавкй.

БЕСАЛОҲИЯТ *بی صلاحیت* салоҳиятнадошта, шоистаи коре нашуда; белаёқат.

БЕСАЛОҲИЯТӢ *بی صلاحیتی* бесалоҳият будан, салоҳият надоштан, шоистагии кореро надоштан; белаёқатӣ.

БЕСАМАР *بی ثمر* 1. беҳосил, гайриборвар: **дахти бесамар**. 2. бенатича, бефонда: **бесамар гузаштани ҷавонӣ**.

БЕСАМАРА *بی ثمره* *ниг.* **бесамар**.

БЕСАМАРӢ *بی ثمری* 1. бесамар будан, беҳосилӣ. 2. натиҷа надоштан, бефонда будан.

БЕСАНГ *بی سنگ* 1. ҷое, ки санг надорад; замини бесанг. 2. *маҷ.*, *кит.* сабук, кӯтоҳ-андеш. 3. *маҷ.*, *кит.* бетоқат, бекарор.

БЕСАР *بی سر* 1. сарбурида; кушташуда: **тани бесар**. 2. бесаробон, бепарастор; ба сари (ҳоли) худ монда; худсар, нофармонбардор; **бачаи бесар** бачаи ба сари худ монда; бачаи бетартиб (беинтизом); **бесару бар** бесаробон, бепарастор; бекас; **бесару бепо** *ниг.* **бесару по**; **бесару бун** // **бесару нӯг** подархаво, мубҳам, муғлак, сарбаста, бемаънӣ: **сухан(ҳо)и бесару нӯг**, **ҷавоби бесару нӯг**; **бесару по** урён, бараҳна; бечизу чора; **бесару сомон** а) бесаранҷом, парешонҳол; б) бетартиб, дарҳаму барҳам: **бесару сомон шудани кор**; **бесару тан** белибос; луч, урён, бараҳна; **бесар-бесар гаштан** худсарона овора гаштан.

БЕСАРАНҶОМ *بی سرانجام* ошуфта, мушавваш, парешон, изтиробнок; нотинҷ; беором, бетоқат: **бесаранҷом кардан**, **бесаранҷом шудан**.

БЕСАРАНҶОМӢ *بی سرانجامی* ошуфтагӣ, парешонхотирӣ; изтироб; бетоқатӣ; бетартибӣ.

БЕСАРАНҶОМОНА *بی سرانجامانه* ошуфтаҳола, парешонхотирона, изтиробнок, бетоқатона.

БЕСАРИШТА *بی سرشته* 1. саросема; бесаранҷом, мушаввашхотир, парешонҳол; **бесаришта кардан** саросема кардан; парешонҳол (мушавваш) кардан; ба ташвиш андохтан; **бесаришта шудан** ба ташвиш афтодан, парешонҳол шудан. 2. *гуфт.* бетартиб; гайрисариштакор.

БЕСАРИШТАГӢ *بی سرشتهگی* 1. саросемагӣ; бесаранҷомӣ, парешонҳолӣ. 2. *гуфт.* бетартибӣ, бесарусомонӣ.

БЕСАРӢ *بی سری* *маҷ.* 1. худсарӣ, амал кардан ба ихтиёри худ. 2. бетартибӣ, беинтизомӣ.

БЕСАРОБОН *بی سرابان* бепарастор, бекас, бесарпаноҳ.

БЕСАРОБОНӢ *بی سرابانی* бесаробон будан, бепарасторӣ.

БЕСАРПАНОҲ *بی سرپناه* он ки паноҳгоҳ надорад, бехонумон, бемакон.

БЕСАРПАНОҲӢ *بی سرپناهی* бехонумонӣ, бемаконӣ.

БЕСАРПАРАСТ *بی سرپرست* беҳимоят, бeroҳбар, бесаробон.

БЕСАРПАРАСТӢ *بی سرپرستی* бесарпараст будан, бeroҳбар будан, бепарастор мондан.

БЕСАРУНӮГ *بی سرونوگ* 1. бетартиб, дарҳам-барҳам. 2. чигил, печида, муғлак; **ҷавоби бесарунӯг**.

БЕСАРУНӮГӢ *بی سرونوگی* 1. бесарунӯг будан, бетартибӣ, бесарусомонӣ. 2. чигилӣ, печидагӣ, дарҳам-барҳамӣ.

БЕСАРУПО(Ӣ) *بی سروپای* 1. белибос, бетӯҳфа аз тарафи домод ё арӯс. 2. *маҷ.* беназму тартиб, ошуфта.

БЕСАРУПОӢ *بی روپایی* белибосӣ, лучию бараҳнагӣ.

БЕСАРУСАДО *بی سروصدا* беҳаёҳуӣ, ором, сокит.

БЕСАРУСОМОН *بی سروسامان* 1. он ки хонаву зиндагии доимӣ надорад, бехонумон, дарбадар. 2. ошуфта, беназм, бетартиб. 3. ошуфтаҳол, парешонҳол.

БЕСАРУСОМОНӢ *بی سروسامانی* 1. бесаранҷомӣ, ошуфтагӣ; бетартибӣ, дарҳам-барҳамӣ; парокандагӣ. 2. *кҳн.* бенавой, камбағалӣ.

БЕСАРФА *بی صرفه* *кит.* 1. бефонда, бесуд, бенафъ. 2. он ки дар фикри фоидаву суд нест.

БЕСАТР *بی ستر* *кит.* бепарда, бепӯшиш, белибос.

БЕСАТРӢ *بی ستری* бепарда будан, белибосӣ.

БЕСАФО *بی صفا* 1. чое, ки дилпазир ва босафо нест; *муқоб.* **босафо**. 2. он ки бо дигарон муносибати соз ва ярӯ надорад.

БЕСАҲВ *بی سهو* бехато, беиштибоҳ.

БЕСАҲН *بی صحن* беайвон, бесаҳна.

БЕСИЁСАТ *بی سیاست* 1. он ки тафаккур ва салобати ба назар гирифтани тамоми паҳлуҳои корро надорад. 2. сиёсат надоштан.

БЕСИЁСАТӢ *بی سیاستی* бесиёсат будан, беҳтиётӣ ва дар назар нагирифтани чанбаҳои кор.

БЕСИККА *بی سگه* 1. пуле, ки сикка надорад. 2. *маҷ.* бекадр, безътибор; номаълуму номашхур.

БЕСИЛОҲ *بی سلاح* беаслиҳа, беяроқ, гайримусаллаҳ; **бесилоҳ гардонидан**.

БЕСИМ I *بی سیم* *кҳн.* бепул, нодор, бенаво: **мардуми бесиму зар**.

БЕСИМ II *بی سیم* дастгоҳи бе сими нокил коркунанда: **телеграфи бесим, телефони бесим**.

БЕСИМӢ *بی سیمی* *кҳн.* бепулӣ, бесармоя будан, бесиму зар будан.

БЕСИМО *بی سیمما* симонадошта; симои хоси худро надошта.

БЕСИНФ *بی صنف* ба синфҳо чудо нашуда ё нашаванда: **чамъияти бесинф**.

БЕСИПОС *بی سپاس* *ниг.* носипос.

БЕСИПОСӢ *بی سپاسی* *ниг.* носипосӣ.

БЕСИРАТ *بی سیرت* 1. он ки сират, кирдор ва равиши шойста надорад. 2. расво, беобрӯ.

БЕСИРАТӢ *بی سیرتی* бесират будан, расвоӣ, беобрӯӣ.

БЕСИРОЯТ *بی سرایت* сироятнакарда, сироятнопазир.

БЕСИТОРА *بی ستاره* абрӣ, бидуни ситора: **осмони беситора**.

БЕСИФАТ *بی صفت* бадсифат, пастсифат: **молҳои бесифат**.

БЕСИФАТӢ *بی صفتی* бесифат будан, бадсифатӣ, пастсифатӣ.

БЕСОБИҚА *بی سابقه* собиқанадошта, пеш аз ин

вучуд надошта.

БЕСОЗ *بی ساز* *кит.* бесилоҳ, бебарг, он ки василае барои сафар, чанг ва гайра надорад.

БЕСОЗИШ *بی سازش* номувофиқ, ба созиш наоянда, носозгор.

БЕСОМОН *بی سامان* 1. бетартиб, парешон, пароканда: **бесомон кардан, бесомон шудан**. 2. *маҷ.* он ки ба таври кофӣ воситаи рӯзгузаронӣ надорад, рӯзгораш гайри муназзам аст; бечизу чора, бенаво, бехонумон.

БЕСОМОНӢ *بی سامانی* 1. бетартибӣ, парешонӣ, бесомон будан. 2. *маҷ.* камбағалӣ, бенавоӣ, бе чизу чора будан.

БЕСОҲИБ *بی صاحب* 1. он чи соҳиб (молик) надорад: **хонаи бесоҳиб, замини бесоҳиб**. 2. он ки ба сари худ, ба ихтиёри худ вогузошта шудааст, бекас, бехешу табор, беёру ёвар: **кӯдаки бесоҳиб, мурдан бесоҳиб, бесоҳиб мондан; саги бесоҳиб саги дайду, саги кӯчагард**.

БЕСОҲИБӢ *بی صاحبی* бесоҳиб будан, дар тасарруфи касе набудан.

БЕСОҲИБМОНДА *بی صاحب مانده* он ки соҳиб, сарпараст ва пушту паноҳ надорад, бепарастормонда.

БЕСОҲИЛ *بی ساحل* 1. соҳил надоштан. 2. *маҷ.* бечо, бехонумон, дархатарбуда.

БЕСУБОТ *بی ثبات* 1. ноустувор, нопойдор, номустаҳкам. 2. *маҷ.* беирода, сустирода.

БЕСУБОТӢ *بی ثباتی* 1. ноустуворӣ, нопойдорӣ, номустаҳкамӣ. 2. *маҷ.* беиродагӣ, сустиродагӣ.

БЕСУД *بی سود* суднадошта, бефоида, нафънаоваранда.

БЕСУККОН *بی سگان* *кит.* 1. бечилав (чанбари киштӣ). 2. беодам, беаҳолӣ, бесокин.

БЕСУКУН *بی سکون* бекарору беором.

БЕСУЛУҚ *بی سلوق* белаҷом, лачомназада: **аспи бесулуқ**.

БЕСУРАТ *بی صورت* расмнадошта, суратнадошта: **китоби бесурат**.

БЕСУТУН *بی ستون* иморате, ки сутун надорад; **кӯхи Бесутун (аслаи Бағастона)** номи кӯҳест

- дар наздикии ш. Кирмоншоҳ (Эрон), ки дар он катибаи қадимии форсӣ ба хати мехӣ канда шудааст.
- БЕСУТУНМУҲРА** *بی ستون مهره* зоол. чонваре, ки сутунмуҳра надорад.
- БЕСУХАН** *بی سخن* бегап, хомӯш(она); нақши бесухан *санъ.* нақше, ки иҷрокунандаи он нутқ намекунад.
- БЕСҶҶ** *بی سوز* бедарду алам: бесҷузу гудоз.
- БЕСҶҶ** *بی سوک* гандум ё чаве, ки сӯк надорад.
- БЕТААЗЗУР** *بی تعذر* *кит.* бесахтӣ, бе душворӣ; номумкинӣ.
- БЕТААЛЛУҚ** *بی تعلق* беалоқамандӣ, новобаста; бедилбастагӣ.
- БЕТААЛЛУҚӢ** *بی تعلقی* бетааллуқ будан, беқайдӣ.
- БЕТААММУЛ** *بی تأمل* беандеша, бемулоҳиза; мулоҳиза накарда.
- БЕТААММУЛӢ** *بی تأملی* беандешагӣ, бемулоҳидагӣ.
- БЕТА-АҶКАНИШ** *بیته افکنش* нурҳо ва шуохон бета.
- БЕТАВАҚҚУФ** *بی توقف* дар ҷое таваққуф накарда, беист, наистода; пайваста, доим.
- БЕТАВАҚҚҶ** *بی توقع* бечашмдошт, интизори чизе нашуда; беҳошиш.
- БЕТАВАҚҚҶ** *بی توجه* он ки ҳусни тавачҷӯх надорад, ба чизе ё касе диққату эътибор намедихад; бепарво.
- БЕТАВАҚҚҶӢ** *بی توجهی* бетаваҷҷӯх будан, бедидқатӣ: бетаваҷҷӯхӣ қардан, бетаваҷҷӯхӣ зохир қардан.
- БЕТАВОН** *بی توان* *ниг.* нотавон.
- БЕТАВФИҚ** *بی توفیق* 1. бадқор, бадахлоқ. 2. *д.* он ки худо мададгориш нест.
- БЕТАВФИҚӢ** *بی توفیقی* 1. бадқирдорӣ, бадахлоқӣ. 2. *д.* аз таъйиду мадади илоҳӣ бенасиб будан.
- БЕТАГ** *بی تگ* 1. он чи қисми поёнӣ (зерӣ) надорад, бетаҳ: сатили бетаг, бочкаи бетаг. 2. тағаш номаълум, хеле чуқур, амик: дарён бетаг.
3. *маҷ.* ниҳоят қалон, пурнашаванда: қисаи бетаг, ҳамёни бетаг. 4. *маҷ.* беасос; бардурӯғ; беҳуда.
- БЕТАҶӢИР** *بی تغییر* дучори тағйир нагардида, бе дигаргунӣ, дигаргун нашуда, тағйир наёфта.
- БЕТАДБИР** *بی تدبیر* он ки хуб андешида ва маслиҳати нағз дода наметавонад, шахси ноӯҳдабаро дар муносибат ва муомила бо одамон.
- БЕТАДБИРӢ** *بی تدبیری* бетадбир будан, чора андешида ва маслиҳати нағз дода натавонистан ба одамон, ноӯҳдабарой.
- БЕТАЗАЛЗУЛ** *بی تزلزل* *кит.* босубот, устувор, ночунбон.
- БЕТА-ЗАРРАҶО** *بیته زرّه* электрон ва позитрон, ки ҳастаи атом ҳангоми бета-коҳиш ҷудо мекунад.
- БЕТАЗВИР** *بی تزویر* бемақру ҳила, самимӣ, босамимият.
- БЕТАКАЛЛУФ** *بی تکلف* ба одоби муоширати маълум побанд нашуда, бидуни иззатталабӣ, ба даъват ва «гиред, гиред»-ҳо мунтазир нашуда; бемалол, беибо.
- БЕТАКАЛЛУФӢ** *بی تکلفی* бетакаллуф будан, побанди одоби муошират набудан, иззатталаб набудан.
- БЕТАКАЛЛУФОНА** *بی تکلفانه* бемалолона, озодона.
- БЕТА-КОҶИШ** *بیته کاهش* *физ.* пароканиши радиоактивии ҳастаи атом, ки дар натиҷаи он электрон ё позитрон ҷудо мешавад.
- БЕТАҚСИР** *بی تقصیر* *кит.* бегуноҳ, беайб.
- БЕТАҚСИРӢ** *بی تقصیری* бенуқсонӣ, бегуноҳӣ, беайбӣ.
- БЕТАЛАФ** *بی تلف* талаф накарда, ба нобуд шудан роҳ надода: беталаф ҷида гирифтани пахта.
- БЕТАЛАФОТ** *بی تلفات* *ниг.* беталаф.
- БЕТАМАӢ** *بی طمعی* бетамаъ будан, тамаъ надоштан.
- БЕТАМАЛЛУҚ** *بی تملق* хушомад назада, чоплуӣ

- накарда, бидуни лаганбардорӣ.
- БЕТАМАЛЛУҚӢ** *بی تملقی* бетамаллуқ будан; хушомадназанӣ, чоплусӣ накардан.
- БЕТАМАЪ** *بی طمع* он ки аз рӯи хирс аз касе дар умеди рӯёнидани чизе нест, бегараз.
- БЕТАМИЗ** *بی تمیز* 1. он ки неку бадро аз ҳам фарқ карда наметавонад, нофаҳм, бефаросат. 2. беақл, аҳмақ, аблаҳ. 3. беҳамият, безарда, беору номус.
- БЕТАМИЗӢ** *بی تمیزی* 1. нофаҳмӣ, бефаросатӣ. 2. аҳмақӣ, номаъқулӣ. 3. беҳамиятӣ, безардагӣ, беоруномусӣ.
- БЕТАНА** *بی تنه* 1. бебадан, бетан. 2. *мач. сари бетана шудан* ҳайрон шудан, чӣ гуфтан ва чӣ кардани худро надонистан.
- БЕТАНАФФУС** *بی تنفس* танаффус накарда, дам нагирифта; пайваста, доим.
- БЕТАНОСУБ** *بی تناسب* таносубнадошта, номутаносиб.
- БЕТАНОСУБӢ** *بی تناسبی* бетаносуб будан, номутаносибӣ.
- БЕТАОРУФ** *بی تعارف* бетакаллуф, бегапу калоча, беодоб.
- БЕТАРАФ** *بی طرف* 1. он ки тарафкашӣ ва чо-нибдорӣ намекунад, холис. 2. кишвар ё давлате, ки ба гурӯҳбандиҳои сиёсии давлатҳо дохил нест; ғайри мутааҳхид: **давлатҳои бетараф, кишварҳои бетараф**. 3. касе, ки вақти овоздихӣ (раъйдихӣ) аз овоз додан ба яке аз тарафҳо худдорӣ кардааст.
- БЕТАРАФӢ** *بی طرفی* бетараф (холис, бегараз) будан.
- БЕТАРАФОНА** *بی طرفانه* 1. холисона, бега-разона. 2. даҳолат накарда, мудохила накарда.
- БЕТАРАҲҲУМ** *بی ترحم* 1. он ки раҳму шафқат надорад, бераҳм, сангдил, дилсаҳт: **марғи бетараҳҳум, фалаки бетараҳҳум**. 2. бераҳмона, раҳм накарда: **бетараҳҳум задан**.
- БЕТАРАҲҲУМӢ** *بی ترحمی* бераҳмӣ, дилсаҳтӣ, сангдилӣ.

- БЕТАРБИЯ(Т)** *بی تربیه//بی تربیت* тарбиянадида; беодоб.
- БЕТАРБИЯТӢ** *بی تربیتی* бетарбият будан, тарбиятнадида будан.
- БЕТАРДИД** *بی تردید* дудила нашуда, бидуни дудилагӣ, бешак, бешубҳа.
- БЕТАРОВАТ** *بی طراوت* 1. он чи тару тозагии худро аз даст додааст; пажмурда, афсурда: **гули бетароват**. 2. *мач.* беобуранг; обшуста.
- БЕТАРТИБ** *بی ترتیب* 1. бесару сомон, он чи ва он чое, ки дар он тартибу интизоми муайян нест. 2. аз рӯи аломат ё мутобиқи ягон хислату хосият чо ба чо гузоштанашуда; бенизомона, бетартибона: **бетартиб хобидани чизе, бетартиб навишта шудани рӯйҳат**. 3. *мач.* тартибу интизомро риоянакунанда; беинтизом, бадахлоқ.
- БЕТАРТИБӢ** *بی ترتیبی* 1. риоя накардани тартибу қоида, бетартиб будан, тартиб надоштан, беинтизомӣ. 2. бесарусомонӣ, ҳарчу марҷ, набудани низоми муайян дар коре ё чое. 3. вайрон кардани тартиботи ҷамъиятӣ: **бетартибӣ кардан**.
- БЕТАРТИБОНА** *بی ترتیبانه* *ниг.* бетартиб 2.
- БЕТАФОВУТ** *بی تفاوت* бефарқ, бетафриқа; фарқ накарда; чудо накарда.
- БЕТАФОВУТӢ** *بی تفاوتی* бетафовут будан; фарқ нагузоштан.
- БЕТАХАЛЛУФ** *بی تخلف* беҳилофкорӣ, бе вайрон кардани тартибот ё қонунгузорӣ.
- БЕТАҲ** *بی ته* *ниг.* бетағ.
- БЕТАҲАММУЛ** *بی تحمل* бетоқат, тоқатнопазир, тобнаоварда.
- БЕТАҲАММУЛӢ** *بی تحملی* бетоқатӣ, тобнаовардагӣ.
- БЕТАҲАРРУК** *بی تحرک* беҳаракат, ночунбон, бефаъолият.
- БЕТАҲАРРУКӢ** *بی تحرکی* ҳаракат ва фаъолият надоштан; беҳаракатӣ, ночунбонӣ, ночунбон будан.
- БЕТАҲОРАТ** *بی طهارت* шустушӯи махсуси пеш аз намозро иҷронакарда, таҳорат-накарда; нопок.

БЕТАҲОРАТӢ *بی طهارتی* бетахорат будан, тахорат накарда, нопок.

БЕТАҲОШӢ *بی تحاشی* *кит.* худдорӣ накарда, имтиноъ наварзида, парҳез накарда, бепарво, бемулоҳиза.

БЕТАҲОШО *بی تحاشا* *ниг.* бетаҳошӣ.

БЕТАҶРИБА *بی تجربہ* он ки дар коре таҷриба надорад; он ки аз таҷрибаи рӯзгор бебаҳра аст, ноозмудагор, корнодида.

БЕТАҶРИБАГӢ *بی تجربگی* бетаҷриба будан, надоштани таҷриба, ноозмудагорӣ.

БЕТАШАББУС *بی تشبث* ташаббуснадошта, ибтикори амал надошта, ғайрифаъол: **одами беташаббус.**

БЕТАШАББУСӢ *بی تشبثی* беташаббус будан; фаъол набудан.

БЕТАШВИШ *بی تشویش* 1. ташвишнадиҳанда, беаҳмаат; ором, осуда: **кори беташвиш** кори нисбатан ором, коре, ки давугеҷи зиёд надорад. 2. ташвиш накашида, бемалол, хотирҷамъона, оромона.

БЕТАШВИШӢ *بی تشویشی* беташвиш будан, оромӣ, осудагӣ.

БЕТАӢМИР *بی تعمیر* таъмирнашуда, тармимнаёфта, рӯи таъмирро надида: **хонаи бетаъмир.**

БЕТАӢРИХ *بی تاریخ* бесана, таърих нагузошта.

БЕТАӢСИР *بی تأثیر* 1. таъсирнакунанда, таъсирнарасонанда, ғайримуассир; **бетаъсир намондан** таъсир расондан, аз худ осору нишона гузоштан; **кори худро кардани чизе; бетаъсир рафтан** асар накардан (-и чизе ба касе), фоида набахшидан. 2. сухане ё шеъре, ки қозибани надорад, қаззобу қолиб нест, дар хоҳири шунаванда ё хонанда аз худ нишоне намегузорад.

БЕТАӢСИРӢ *بی تأثیری* бетаъсир будан, таъсир накардан, асар надоштан.

БЕТАӢХИР *بی تأخیر* бедаранг, дер намонда, бетаваққуф, ба таъхир наандохта; зуд, фавран.

БЕТИМОР *بی تیمار* *кит.* беандӯх, осуда.

БЕТИМОРӢ *بی تیماری* *кит.* беандӯхӣ, бетимор будан.

БЕТИМСОЛ *بی تمثال* бенақш, бесурат, берасм.

БЕТИР *بی تیر* тирнадошта, тираш тамомшуда: **таппончан бетир.**

БЕТОАТ *بی طاعت* он ки тоату ибодат намекунад, беибодат.

БЕТОАТӢ *بی طاعتی* бетоат будан, беибодат будан.

БЕТОБ *بی تاب* 1. бемадор, камқувват; нотоб, бемор, касал. 2. *кит.* бесабр, бетоқат, беқарор: **бетоб шудан; бетобу тавон** хеле суст, бемадор, беҳол; бемору бемадор; **бетобу тоқат** хеле бетоқат, бесабр, беқарор.

БЕТОБӢ *بی تابی* 1. бемадорӣ, камқувватӣ, нотобӣ, беморӣ, касалӣ. 2. *кит.* бесабрӣ, бетоқатӣ, беқарорӣ.

БЕТОҚАТ *بی طاقت* он ки сабру тоқат надорад, бебардошт; беқарор, беором, ноором: **дили бетоқат, бетоқат шудан (гаштан).**

БЕТОҚАТӢ *بی طاقتی* бесабрӣ, ношикебой, беқарорӣ.

БЕТОҚАТОНА *بی طاقتانه* бесаброна, бетоқат шуда, беқарор шуда; дар ҳолати бетоқатӣ.

БЕТОЛЕӢ *بی طالعی* толеъ надоштан, бадбахт (сиёҳбахт) будан.

БЕТОЛЕӢ *بی طالع* он ки толеъ надорад, он ки қораш омад намекунад, бадбахт, сиёҳбахт.

БЕТОН *фр.* *битан* *тех.* бо об омехтаи (*хоҳ шахшуда ва хоҳ лоймонанди*) семент, рег, шағал ё сангрета, ки ҳамчун маводи бинокорӣ истифода мешавад: **бетон рехтан, бетон тайёр кардан, бетон хобондан, бетон кашондан; оҳану бетон** омехтаи бетон бо сихгулҳои оҳанӣ (ё пӯлодӣ), ки дар сохтмонҳо ба қор меравад; **бетон кардан** бетон рехта, чизе тайёр кардан; аз бетон рӯйкаш кардани ҷое (*мас., роҳ, қанал ва ғ.*).

БЕТОНГАР *بی تانگر* *ниг.* бетонрез.

БЕТОНӢ *بی تانی* *мансуб ба* бетон; аз бетон сохташуда: **девори бетонӣ.**

БЕТОНПӢШ *بی تان پوش* бо бетон пӯшонидашуда, бетонӣ: **каналҳои бетонпӯш, роҳи бетонпӯш.**

БЕТОНПӢШӢ *بی تان پوشی* пӯшонда бо бетон, бетон кардан.

БЕТОНРЕЗ بیتانریز коргаре, ки бетон фарш мекунад; бинокоре, ки бетон рехта, маснуоти сохтмонӣ тайёр мекунад: **коргарони бетонрез**.

БЕТОНРЕЗӢ بیتانریزی исми амал аз бетон рехтан; амали бетонрез.

БЕТОР بیتар торнадошта: **асбобҳои мусиқии бетор**.

БЕТУХМ بیتخم тухмнадошта: **растаниҳои бетухм** растаниҳои, ки тухм надоранд ва бо роҳи қаламчашинонӣ афзоиш меёбанд.

БЕТӮШ بیتوش бекуват, безӯр, нотавон; **бетану бетӯш** гуфт. хурдҷусса.

БЕТӮША بیتوشе он ки дар сафар бо худ хӯрдани ва нушидани надорад; **бехӯрок**.

БЕУЛФАТ بیالفт унсагиранда бо ҳам, хӯнагиранда бо одамон, ноулфат, одамгурез.

БЕУЛФАТӢ بیالفти беулфат будан, одамгурезӣ.

БЕУММАТ بیامت умматнадошта, пайравнадошта.

БЕУСТУХОН بیاستخوان 1. устухоннадошта, холи аз устухон: **гӯшти беустухон**. 2. *мач*. моҳир, усто дар коре.

БЕФАӢЗ بیفیض он ки нафъаш ба касе намерасад, **бехайру баракат**.

БЕФАӢЗӢ بیفیзи бехайру бебаракатӣ.

БЕФАЗЛ بیفضل бебахра аз фазлу доной, бедониш.

БЕФАЗЛӢ بیفضли бефазл будан, бедонишӣ.

БЕФАНО بیفна бефарҷом, фанонопазир, абадӣ.

БЕФАРАНЧӢ بیفرنجی *таър*. он ки фаранҷӣ ба сар намегирад; он ки фаранҷиро партофтааст: **зани бефаранҷӣ, бефаранҷӣ шудан**.

БЕФАРДО بیفрда он чи ва он ки ба фардо намерасад, беоянда.

БЕФАРӢД بیفریاد 1. бесадо, хамӯш. 2. ситамгар.

БЕФАРЗАНД بیفرزند он ки фарзанд надорад, **бечача, беавлод; безурёт**.

БЕФАРЗАНДӢ بیفرزندӣ фарзанд надоштан, **бечачагӣ; безурётӣ**.

БЕФАРҚ بیفرқ *ниг.* **бетафовут**.

БЕФАРМОН بی فرمان *ниг.* **нофармон I**.

БЕФАРМОНӢ بی فرمانӣ *ниг.* **нофармонӣ**.

БЕФАРОВЕЗ بی فراویز либосе, ки бе фаровез дӯхта шудааст; **даҳони бефаровез** лаккӣ, харзагӯй.

БЕФАРОСАТ بی فراست бефаҳм, кундзехн.

БЕФАРОСАТӢ بی فراستی бефаҳмӣ, кундзехнӣ.

БЕФАРҲАНГ بی فرهنگ он ки дараҷаи маданияту маърифаташ паст аст; **беодоб**.

БЕФАРҲАНГӢ بی فرهنگӣ бефарҳанг будан; **бемаданиятӣ, беодобӣ**.

БЕФАРҶОМ بی فرجام беоқибат, беохир, беанҷом, **бехотима**.

БЕФАСОҲАТ بی فصاحت гайрифасеҳ, хубсухангӯй набудан; *муқоб.* **бофасоҳат**.

БЕФАҲМ بی فهم нодон, камақл, каллаварам.

БЕФАҲМӢ بی فهمӣ бефаҳм будан, нодонӣ, камақлӣ.

БЕФАӢОЛИЯТ بی فعالیت беҳаракат, собит, ночунбон, гайрифаӢол.

БЕФАӢОЛИЯТӢ بی فعالیتӣ бефаӢолият будан, **беҳаракатӣ, ночунбонӣ**.

БЕФИКР بی فکر беандеша; **касе, ки дурандеш нест**.

БЕФИКРӢ بی فکری бефикр будан, беандешагӣ.

БЕФОИДА بی فائده 1. нафънадиханда, суднаоранда, фойданадиханда, **бефоиз**. 2. бехуда, барабас: **бахси бефоида, гапи бефоида, кори бефоида, ҷустуҷӯи бефоида, бефоида мондан**.

БЕФОИЗ بی فایض ба ҳисоби фоиз нафънадиханда, бидуни фойдаи дарсад; **қарзи бефоиз** *ниг.* **ҳасана (қарзи ҳасана)**.

БЕФОСИЛА بی فاصله муттасил, пайваста, беист.

БЕФУРӢҒ بی فروغ бедурахш, бечило; **бесафо, бенур**.

БЕФУРӢЗ بی فروز *кит.* 1. хира, норавшан, **бепанг**. 2. *мач*. нодон, бетарбия.

БЕФУРӢШАНДА بی فروشنده **фурӯшанданадошта: мағозаи бефурӯшанда**.

БЕХ بیخ 1. решаи асосии наботот. 2. маҳсули

танаи асосии сабзавоти бехмева: **беҳи сабзӣ**, **беҳи пиёз**; **беҳ бастан** ҳосил андохтан (-и сабзӣ, пиёз ва дигар сабзавот). 3. воҳиди ҳисоби ниҳолу растанӣ, дарахт. 4. *мач.* асос, асл, бунёд: **беҳу бунёд**, **аз беҳу бун.** 5. *бот.* решаи як навъ растанӣ, ки вақти дар об чӯшонда лакондан аз шираи он кафк ҳосил мешавад ва ин кафк дар ҳалвогарӣ (*мас., шишаллопазӣ*) ба кор меравад; **беҳи бинӣ** тағӣ банӣ; **беҳи дандон** тағи дандон; **аз беҳаш а)** тамоман, комилан; **б)** аз манбааш; аз маншааш; **аз беҳ кандан чизеро** // **решаи чизеро аз беҳаш кандан а)** бо решааш кандан (*дарахтеро*); **б)** *мач.* чизеро аз асосаш нобуд кардан, тамоман маҳв кардан; **◇ беҳу бунёди чизеро (касери) кандан** тамоман несту нобуд кардан, аз байн бурдан чизеро ё касеро; **беҳи чизе (касе)-ро сӯхтан** // **оташ ба беҳи чизе задан** чизеро ё касеро несту нобуд кардан, тамоман аз байн бурдан.

БЕХАБАР *بی خبر* 1. он ки аз чизе ё коре огоҳӣ надорад; беиттилоъ, ноогоҳ; гофил, дар ғафлатмонда, ғафлатзада; **беҳабар мондан** гофил мондан; нофаҳмида мондан, надоништа мондан; **беҳабар намондан аз касе** аз аҳволи касе воқиф будан, аҳволи касеро хабар гирифта истодан. 2. бедаъват, даъватнашуда; **◇ аз дунё (олам) беҳабар** фориг аз воқеаҳои дунё; форигбол, бепарво, лубол; аз худ **беҳабар** беҳуд, мадхуш.

БЕХАБАРӢ *بی خبری* 1. беҳабар будан, хабар надоштан, гофил мондан. 2. *мач.* нодонӣ.

БЕХАВОТИР *بی خواتر* хавотир накашида, парешон нашуда; беҳавф; ором, осуда, тинч.

БЕХАВФ *بی خوف* беҳатар, эмин аз хавф: **роҳи беҳавфу хатар.**

БЕХАВФӢ *بی خوفی* беҳатарӣ, эминӣ.

БЕХАӢЛ *بی خیال* *ниг.* беҳаёлона.

БЕХАӢЛОНА *بی خیالانه* беихтиёр, фикру ҳаёл накарда: **беҳаёлона коре кардан.**

БЕХАЗОН *بی خزان* ҳамеша шукуфон, ҳамешасабз: **бахори беҳазон**, **боғи беҳазон**, **гулшани беҳазон**; **◇ чавонии беҳазон** чавонии човид, чавонии абадӣ.

БЕХАӢР *بی خیر* он ки хайру эҳсон надорад, хасис; **беҳайру маъзур** *гуфт.* хайрухуш накарда, бидуни худохофизӣ, видоъ накарда.

БЕХАЛАЛ *بی خلل* беозор, беташвиш; бароҳат, бемалол; **чои беҳалал** *мач.* чои хилват, хилватгоҳ.

БЕХАРЧ *بی خرج* *ниг.* бесарфа.

БЕХАРЧӢ *بی خرجی* он ки барои рӯзгузаронӣ пул надорад, бепулӣ.

БЕХАТ *بی خط* 1. хатнадошта, халққое, ки забони онҳо хату алифбо надорад. 2. он ки навишта наметавонад; бесавод; **беҳату савод** он ки навишта ва хонда наметавонад.

БЕХАТАР *بی خطر* ғайрихатарнок, эмин аз хавфу хатар, беҳавф: **роҳи беҳатар**, **беҳатар будан**, **беҳатар кардан**, **беҳатар мондан**, **беҳатар шудан**; **сафар беҳатар (бошад, шавад)! роҳи сафеду беҳатар!** (*ба шахси сафаррав ҳамчун хоҳишу орзу гуфта мешавад*).

БЕХАТАРӢ *بی خطری* беҳатар будан, эмин будан аз хатар, таҳдид накардани хавфу хатар, беҳавфӣ, амният: **идораи беҳатарӣ**, **кумитаи беҳатарӣ**; **беҳатарии давлатӣ** амну амонии кишвар; **техникаи беҳатарӣ** маҷмӯи қоидаҳо ва чорабиниҳо барои эминӣ аз хавфу хатар; **қоидаи беҳатарии ҳаракат** маҷмӯи тарзу усули ҳаракати нақлиёт ва роҳгардии пиёдаравҳо.

БЕХАТӢ *بی خطی* 1. хату алифбо надоштан. 2. беҳат будан, хат навишта натавоништан; бесаводӣ.

БЕХАТО *بی خطا* хатонадошта, бесаҳв, беғалат; бидуни хато, хато нахӯрда: **ҳисоби беҳато**, **беҳато навиштан**, **беҳато хондан**; **беҳато задан** рост ба ҳадаф задан.

БЕХАТУСАВОДӢ *بی خط و سوادى* хату савод надоштан, хондаву навишта натавоништан, бесавод будан.

БЕХГӢШӢ *بیخگوشی*: **беҳгӯшӣ** ҳарф задан гӯшақӣ гап задан, пичир-пичир кардан.

БЕХЕШ *بی خویش* 1. *ниг.* беҳешованд. 2. *ниг.* беҳештан.

БЕХЕШОВАНД *بی خویشاوند* он ки ҳешу табор надорад.

БЕХЕШТАН *بی خویشان* *кит.* беҳуд, азҳолрафта.

БЕХЕШУТАБОР *بی خویش و تبار* *ниг.* беҳешованд.

БЕХИРАД *بی خرد* беақл, нодон, аҳмақ.

БЕХИРАДӢ *بی خریدی* бехирад будан, беаклӣ, нодонӣ; аҳмакӣ.

БЕХИРОЧ *بی خراج* аз хирочу андоз озод, хирочу андоз надода.

БЕХӢ *بیخی* *лаҳҷ.* сабзӣ, зардак.

БЕХКАН *بیخکن* аз бех кананда.

БЕХКАНДА *بیخکنده* решақаншуда; **бехканда** шудан *маҷ.* тамоман барҳам хӯрдан.

БЕХМЕВА *بیخمیوه* *бот.* сабзавоте, ки ҳосили он дар реша аст (*аз қабилӣ* сабзӣ, картошка, лаблабу).

БЕХОБ *بی خواب* он ки хобаш намеояд; бедорхоб: **чаши бехоб.**

БЕХОБӢ *بی خوابی* бехоб будан, дар вақташ набурдани хоб, хоб нарафтани, бедории давомдор (ба иллате): **дарди бехобӣ.**

БЕХОНА *بی خانه* он ки хонаву сарпаноҳ надорад, бемаскан: **бехонаю чой, бехонаю бенаво.**

БЕХОНАВОДА *بی خانواده* *ниг.* беоила.

БЕХОНАДОН *بی خاندان* он ки оила надорад, беоила; бе зану фарзанд ва хонаю чой.

БЕХОНУМОН *بی خانومان*//*بی خانمان* он ки ягон сарпаноҳ надорад, овора, бехонаю чой: **бехонумон кардан, бехонумон шудан.**

БЕХОНУМОНӢ *بی خانمانی*//*بی خانمانی* бехонумон будан, надоштани сарпаноҳ, бехонаю чой будан.

БЕХОР *بی خار* растание, ки хор надорад: гули бехор.

БЕХОСИЯТ *بی خاصیت* *маҷ.* бепою қадам, шум, наҳс.

БЕХОСТ *بی خواست* 1. *ниг.* **нохост.** 2. *лаҳҷ.* хотирчамъона, бепарвоёна.

БЕХОСТА *بی خواسته* *кит.* бесарват, бепулу мол.

БЕХОТИРА *بی خاطره* беёд, ёднадошта, хотираш заифбуда.

БЕХПИЁЗ *بیخپیاز* ҳосили решаи пиёз.

БЕХТА *بیخته* *сифати феълии замони гузашта* аз бехтан; бехташуда: **орди бехта.**

БЕХТАН *بیختن* 1. аз ғалбер (парвезан) ва элак гузаронида тоза кардан, элак кардан: **орд**

бехтан, гандум бехтан. 2. афшондан, пошидан.

БЕХУД *بیخود* 1. он ки ихтиёри идора кардани худро аз даст додааст, аз худ беҳабар, ниҳоят парешон ва ошуфта. 2. бехуш, мадхуш, бехол; **бехуд шудан** а) бехуш шудан, аз хуш рафтани, аз ҳол рафтани; парешонҳол ва ошуфта шудани; б) *маҷ.* аз худ рафтани, мағрур шудани.

БЕХУДӢ *بیخودی* 1. аз худ беҳабарӣ; шӯридагӣ, изтироб. 2. бехушӣ, мадхушӣ; беҳоливу бемадорӣ.

БЕХУДО *بی خدا* худношинос, бедин, мул-ҳид.

БЕХУДОВАНД *بی خداوند* *кит.* бесоҳиб, бемолик.

БЕХУДОНА *بی خودانه* дар ҳолати бехушӣ, бехушона; беихтиёрона, бидуни ирода.

БЕХУН *بی خون* 1. хуннадошта; камхун; **лабҳон** бехун лабҳои рангпарида. 2. *гуфт.* бераҳм, нотарс.

БЕХУНӢ *بی خونی* бехун будан, хун надостани; камхунӣ.

БЕХӢРОК *بی خوراک* он ки аз хӯрок таъмин нест; **бехӯрок мондан** хӯрду хӯрок надостани, аз хӯрок таъмин набудани.

БЕХӢРОКӢ *بی خوراکي* бехӯрок будан, бехӯрок мондан.

БЕХЧАСТ *بیخجست* нардҳое, ки аз решаи дарахт сабзидаанд; **ниҳоли бехчаст** дарахти аз кунда ё решае сабзида.

БЕӢ I *به* 1. хуб, нағз, некӯ, писандида. 2. сиҳат, тандуруст; **беӢ шудан** а) хуб шудани, нек шудани; б) шифо ёфтани, сиҳат ёфтани, саломат шудани. 3. *ниг.* **беӢтар.**

БЕӢ II *به* *кит., ниг.* **биӢӣ.**

БЕӢАВАС *بی هوس* шавқу ҳаваснадошта, он ки нисбат ба чизе шавқу ҳавас надорад; *муқоб.* **ҳавасманд.**

БЕӢАВАСӢ *بی هوسی* беҳавас будани, шавқу рағбат надостани.

БЕҲАВО I *بی هوا* ҳавонадошта, холӣ аз ҳаво:
фазон беҳаво.

БЕҲАВО II *بی هوا* *гүфт.* равишу тарзи кор на-
дошта; он ки низоми хуби кор надорад.

БЕҲАВСАЛА *بی حوصله* он ки ба ичрои коре
хоиш надорад, форигбол; дилхунуқшуда аз
коре: **беҳавсала шудан.**

БЕҲАВСАЛАГӢ *بی حوصلگی* ҳавсала ва майлу
рағбат надостан ба ягон кор; **бо беҳавсалагӢ**
дилу бедилон, бо дили нохоҳам; хунсардона.

БЕҲАД(Д) *بی حد* 1. беохир, беинтиҳо, бепоён,
беканор: **беҳадду канор, беҳадду бепоён.** 2.
беҳадду ҳисоб беҳисоб, бешумор, зиёд, бисёр:
гайрати беҳад. 3. хеле; аз ҳад берун, беандоза:
роҳи беҳад вайрон, ҳавои беҳад дилнишин,
беҳад меҳрубон будан, беҳад миннатдор бу-
дан, беҳад хурсанд шудан.

БЕҲАДАФ *بی هدف* бемақсад, бе фикру барномаи
муайян.

БЕҲАӢ *بی حیا* бешарм, берӯй, густох, беадаб.

БЕҲАӢГӢ *بی حیایگی* бешармӣ, берӯй; густохӣ,
беобрӯй: **беҳаӢгӢ кардан.**

БЕҲАӢӢ *بی حیایی* *шиг.* беҳаӢгӢ.

БЕҲАӢОНА *بی حیایانه* бешармона, беибоӢна;
густохона.

БЕҲАӢСИЯТ *بی حیثیت* беқадр, безътибор, беоб-
рӯй.

БЕҲАӢСИЯТӢ *بی حیثیتی* беқадрию безътиборӣ,
беобрӯй.

БЕҲАЛОВАТ *بی حلاوت* он чи лаззату ширинӣ
надорад, ногувор, гайриҳаловатбахш.

БЕҲАЛОВАТӢ *بی حلاوتی* беҳаловат будан,
ҳаловатбахш набудан; ногуворӣ.

БЕҲАМИЯТ *بی حمیت* он ки ору номус надорад;
бешараф, нокас.

БЕҲАМИЯТӢ *بی حمیتی* беорӣ, беномусӣ;
бешарафӣ, нокасӣ.

БЕҲАМТО *بی همتا* беназир, бемислу монанд;
ягона: **хусни беҳамто.**

БЕҲАНЧОР *بی هنجار* *кит.* ноҳанчор, беусул,
бероҳу равиши муайян.

БЕҲАНЧОРӢ *بی هنجاری* берохӣ, бетариқӣ.

БЕҲАРАКАТ *بی حرکت* ночунбон, ором, сокит;
беҳаракат хобидан а) ором хобидан;
ночунбида хобидан; б) *маҷ.* бекор истодан,
дар ҳолати ноистифода истодан.

БЕҲАРАКАТӢ *بی حرکتی* 1. ночунбонӣ; оромӣ. 2.
саъю кӯшиш накардан, бефаъолиятӣ.

БЕҲАРОС *بی هراس* нотарсона, бебокона, бетарсу
бим.

БЕҲАФТОД *به افتاد* *кит.* салоҳ ва беҳбудӣ, хуш-
холӣ.

БЕҲАЯЧОН *بی هیجان* бидуни ҳаяҷон, оромона,
хотирчамъона.

БЕҲ-БЕҲ *به به* *калимаи тақлиди овози* барои ба
назди худ хондани хару асп.

БЕҲБУД *به بود* 1. *шиг.* **беҳбудӣ.** 2. тандурустӣ,
саломатӣ.

БЕҲБУДӢ *به بودی* 1. хубӣ, некӣ; беҳ шудан, нек
шудан: **беҳбудии аҳволи халқ, беҳбудии кор.**
2. сиҳатёбӣ, шифоёбӣ; **беҳбудӣ ёфтан** а) рӯ ба
беҳбудӣ овардан, беҳ (хуб) шудан (-и корҳо);
б) сиҳат шудан, шифо ёфтан.

БЕҲГУЗИН *به گزین* *кит.* 1. беҳгузинанда, хуб ва
некро интиҳобкунанда. 2. некикунанда;
накӯкор.

БЕҲДОШТ *به داشت* *нав.* соҳаи илми тиб, ки ҳифз
ва беҳатарии тандурустии одамро дар
алоқамандӣ бо муҳити беруна омӯхта, барои
пешгирӣ аз касалиҳо ва нигоҳдории
тандурустӣ чораҳо меандешад, гигиена:
беҳдошти мактабиён, беҳдошти меҳнат,
беҳдошти шахсӣ.

БЕҲДОШТӢ *به داشتی* *мансуб ба* **беҳдошт:** назо-
рати беҳдоштӣ.

БЕҲЗИСТӢ *به زیستی* хушзиндагонӣ, осударӯз-
горӣ; осудаҳолӣ.

БЕҲЗОДӢ بهزادى *мансуб ба* Камолиддини Бехзод – расоми асримиснагии тоҷику форс: калами тасвири бехзодӣ.

БЕҲИКМАТ *би ҳикмат* аз ҳикмат дур; бемазмун.

БЕҲИЛА *би ҳиле* бемакру бефиреб: **беҳилаву пайранг**.

БЕҲИММАТ *би ҳимт* 1. бегайрат ва бечасорат дар роҳи некӣ; он ки иродаи қавӣ надорад. 2. бесаховат, бечуд.

БЕҲИММАТӢ *би ҳимти* беҳиммат будан; ҳиммату саховат надоштан; пастҳимматӣ, дунҳимматӣ.

БЕҲИММАТОНА *би ҳимтане* дар ҳолати беҳимматӣ.

БЕҲИМОЯТ *би ҳимат* бепушту паноҳ, ҳимоятнадошта, беҳомӣ.

БЕҲИН *беҳин* беҳтарин, хубтарин, нағзтарин.

БЕҲИС(С) *би ҳис* 1. он ки қобилияти ҳис надорад, беҳсос: **беҳиссу ҳаракат истодан** (*хобида*). 2. он, ки ба нозуқиҳо сарфаҳм намеравад, назокатро фарқ намекунад; кундфаҳм; **беҳис кардан** ба воситаи дору карахт кардан (*ягон узви баданро*).

БЕҲИСКУНАНДА *би ҳис кунде* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **беҳис кардан**; *тиб.* карахткунанда ва таскинбахш (*оид ба дору*).

БЕҲИСОБ *би ҳисоб* бешумор, бисёр, зиёд: **ганчи беҳисоб**, **боигарии беҳисоб**.

БЕҲИСОБӢ *би ҳисоби* бешуморӣ, бисёрӣ.

БЕҲИССӢ *би ҳисӣ* 1. беҳис будан; эҳсос накардан; беҳушӣ; карахтӣ, беҳаракатӣ. 2. дарк накардани нозуқиҳо; кундфаҳмӣ.

БЕҲИФОЗ *би ҳифаз* *кит.* аз роҳи ҳавову ҳавас худдорӣ накунада, беор, бебок.

БЕҲИЧОБ *би ҳҷаб* бепарда, бечодир ва чашмбанд; рӯйкушода: **духтари беҳичоб**; **беҳисобу китоб** ҳисобу китоб накарда, ҳисобро баробар накарда.

БЕҲӢ *беҳӣ* хубӣ, нағзӣ, некӣ; беҳбудӣ.

БЕҲМАДОН *беҳмадан* *ниг.* фалон.

БЕҲНОНА *беҳнане* *кит.* кулчаи сафед; нони равганин.

БЕҲОКИМИЯТӢ *би ҳақимитӣ* адами ҳоқимияти давлатӣ ё маҳаллӣ.

БЕҲОЛ *би ҳал* беқувват, бемадор, хастаҳол, монда, шалпар: **беҳол кардан**, **беҳол шудан**; **беҳол афтодан** аз қувват монда афтодан; беҳуш афтодан.

БЕҲОЛӢ *би ҳали* беҳол будан, беқувватӣ, бемадорӣ, сустӣ; хастагӣ.

БЕҲОЛКУНАНДА *би ҳал кунде* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **беҳол кардан**; мондакунанда, хастакунанда.

БЕҲОЛОНА *би ҳалоне* дар ҳолати заъф ва нотавонӣ, базӯр, бохастагӣ.

БЕҲОМӢ *би ҳами* бепушту паноҳ, бемададгор, беҳимоятгар, бетакягоҳ.

БЕҲОСИЛ *би ҳасил* 1. ҳосилнадиҳанда, бесамар, бебар, бемева: **дарахти беҳосил**, **замини беҳосил**. 2. бенатича, бефоида, беҳуда: **мунозираи беҳосил**, **давидани беҳосил**.

БЕҲОСИЛӢ *би ҳасили* 1. беҳосил будан, бесамарӣ. 2. бенатичагӣ, бефоидагӣ.

БЕҲРӮЗ *беҳроз* он ки зиндагиаш хуш мегузарад, некрӯз, хушбахт, саодатманд.

БЕҲРӮЗӢ *беҳрози* некрӯзӣ, хушбахтӣ, саодатмандӣ.

БЕҲТАР *беҳтар* 1. *сифати дараҷаи қиёсӣ* аз **беҳ**; хубтар, нағзтар. 2. авлотар, афзалтар; **чаве мушк беҳтар**, **ки як тӯда гил** (*зарб.*); *чизеро аз чизе беҳтар доништан* (*шуморидан*) **чизеро афзал шумурдан**; **беҳтар аст**, **ки авлотар аст**, **ки...;** **беҳтар шудан** рӯ ба беҳбудӣ овардан; **як дараҷа шифо ёфттан**, **сиҳат шудан**.

БЕҲУВИЯТ *би ҳувит* худбохта, аз худ бегона, он ки дорои рафтор, кирдор, тафаккур ва шахсияти мустақил набуда, ба дигарон тақлид ё пайравӣ мекунад.

БЕҲУДА *беҳуде* 1. бефоида, барабас: **зӯри беҳуда**, **кори беҳуда**, **беҳуда сарф кардан**, **беҳуда гузаштани вақт**; **зӯри беҳуда миён мешиканад** (*зарб.*); **зӯри беҳуда задан** кӯшиши бефоида кардан, барабас талош кардан. 2. ноҳақ; бе-сабаб: **беҳуда ранчондан**, **беҳуда азоб додан**. 3. бемавқеъ; нодаркор: **нози беҳуда**, **қурбонии беҳуда**, **беҳуда хавотир шудан**, **беҳуда ҷон кохондан**; **гапи беҳуда** сухани бемаънӣ, **харфи пуч**; **беҳудаю беҳуда** даркору нодар-

кор, лозиму нолозим; **бехуда нагуфтаанд** (намегӯянд), **ки** ... бедарак нагуфтаанд (намегӯянд), **ки...**; **бехуда рафтан** зоеъ шудан, натиҷаи матлуб надодан (-и гайрат, меҳнат, кофтуков *ва г.*).

БЕХУДАГАРД **بيهوده گرد** оворагард, сарсаригард.

БЕХУДАГАРДӢ **بيهوده گردى** оворагардӣ, сарсаригардӣ.

БЕХУДАГӢ **بيهودگى** бефоида будан, бехуда будан.

БЕХУДАГӢ (Ӣ) **بيهوده گوئى** он ки суханони пучу бемаънӣ ва бемаврид мегӯяд, ёвагӯ, сафсатагӯ.

БЕХУДАГӢӢ **بيهوده گوئى** ёвагӯӣ, сафсатагӯӣ, бемаънигӯӣ.

БЕХУДУД **بي حدود** беҳад, беканор, фарох, васеъ; бидуни сарҳад.

БЕХУЗУР **بي حضور** беҳаловат; нороҳат, безобита; **бехузур кардан касеро** а) нороҳат кардан касеро; б) *мач.* дилбазану безор кардан касеро; **бехузур шудани дил** бечо шудани дил, худро ногувор ҳис кардан.

БЕХУЗУРӢ **بي حضورى** хисси нороҳатӣ, безобитагӣ; нохушии мизоч.

БЕХУҚУҚ **بي حقوق** аз ҳуқуқ маҳрум, ҳуқуқнадошта: **бехуқуқ будан**.

БЕХУҚУҚӢ **بي حقوقى** бехуқуқ будан, маҳ-рум будан аз ҳуқуқ, ҳуқуқнадоштан.

БЕХУНАР **بي هنر** 1. он ки касбу ҳунареро аз худ накардааст, пешаеро ёд нагирифтааст. 2. беистеъдод, беқобилият; бемаҳорат; ноӯҳдабаро.

БЕХУНАРӢ **بي هنرى** 1. бехунар будан, соҳиби пешаю ҳирфае набудан. 2. беистеъдодӣ, беқобилиятӣ, белаёқатӣ; ноӯҳдабарой.

БЕХУНАРОНА **بي هنرانه** беистеъдодона, белаёқатона; ноӯҳдабароёна.

БЕХУРМАТ **بي حرمت** беиззат, беэҳтиром, беобрӯ; беқадру безътибор; **бехурмат кардан** обрӯи касеро резондан.

БЕХУРМАТӢ **بي حرمتى** беэҳтиромӣ, беодобӣ, густохӣ (*дар ҳаққи касе ё чизе*).

БЕХУСН **بي حسن** нозебо, безеб: **бехусну чамол**.

БЕХУШ **بي هوش** 1. азхушрафта, мадхуш, бехис, бехуд: **бехуш афтодан**, **бехуш хобидан**, **бехуш шудан**. 2. *гуфт.* парешонхотир, фаромӯшхотир.

БЕХУШӢ **بي هوشى** 1. ҳолати аз хуш рафтан, бехудӣ, бехиссӣ. 2. *гуфт.* парешонхотирӣ, фаромӯшхотирӣ.

БЕХУШОНА **بي هوشانه** дар ҳолати бехушӣ, бехудона; беихтиёрона; **бехушона гап задан**, **бехушона кардан** (*кореро*).

БЕЧАШМ **بي چشم** он ки ва ё он чи чашм надорад; нобино, кӯр, аъмо.

БЕЧАШМӢ **بي چشمى** нобиноӣ, кӯрӣ, кӯр будан, нобино будан.

БЕЧАШМУРӢ **بي چشم و رو** беҳаё, густох.

БЕЧАШМУРӢӢ **بي چشم و روى** *мач.* густохӣ, беҳаёӣ.

БЕЧИЗ **بي چيز** 1. он ки молу чиз надорад, нодор: **бечизу чора**. 2. *гуфт.* беасос, бесабаб, бехуда: **бечиз намегӯянд, ки...**, **бечиз нест, ки...**

БЕЧИЗӢ **بي چيزى** бечиз будан, нодорӣ; камбағалӣ.

БЕЧОРА **بي چاره** 1. он ки барои бехбудии кори худ чораю илоҷ надорад, дармонда; очиз. 2. камбағал, бенаво, фақир; бепушту паноҳ: **деҳқони бечора**, **косиби бечора**, **бекасу бечора**, **бечораю бенаво**, **беваву бечора**. 3. бадбахт, бетолё, шӯрбахт (*беиштар ҳангоми гамхорӣ ва ё изҳори таассуф ба ҳоли касе мегӯянд*): **модари бечора**, **зани бечора**, **ошиқи бечора**; **бечора шудан** а) ноилоҷ (ночор) шудан, танг шудан (-и ҳоли касе); б) очизу дармонда шудан; камбағалу бенаво шудан; в) бадбахт (берӯзӣ) шудан.

БЕЧОРАВОР **بي چاره وار** мисли бечора, монанди бечора; камбағалона, фақирона.

БЕЧОРАГӢ **بي چارگى** 1. ночорӣ, ноилоҷӣ. 2. камбағалӣ, тангдастӣ, бенавоӣ, фақр. 3. *гуфт.* касбу кори каммузду фақирона; машғулият ва зиндагии хоксорона; **бечорагӣ кардан** бо кори каммузд машғул будан; бо кори каммузд рӯз гузаронидан.

БЕЧОРАПАРВАР **بي چاره پرور** он ки ба дар-

- мондагону мӯхтоҷон лутфу эхсон мекунад, дасти ёри дароз карданро дӯст медорад; *муқ. камбағалпарвар.*
- БЕЧОРАХОЛ** *بيچاره حال* 1. камбағал, тангдаст. 2. фақирона, камбағалона.
- БЕЧУН** *بيچون* 1. бемонанд, бемисл, беназир. 2. *д.* яке аз сифатҳои Худо; *бечуну чаро* бегуфтугӯ, бе шарту шароит; ҳатман, албатта: *бечуну чаро ичро кардан, бечуну чаро розӣ шудан.*
- БЕЧУНИ** *بيچوني* беҳамтоӣ, бемонандӣ, беназирӣ.
- БЕЧУНУЧАРО** *بي چون و چرا* ҳатмӣ, бешак, он чиро, ки дар борааш шак намекунанд.
- БЕЧАВОБ** *بي جواب* ҷавоб нагардонда, посух нагуфта; *бечавоб мондан* а) ҷавоб нагардондан (*ба савол, нома, мактуб ва ғ.*); номаи ҷавобӣ нанавиштан; б) ичро нашудан.
- БЕЧАВҲАР** *بي جوهر* беасл, белаёқат, бемағз; нотаваон.
- БЕЧАВҲАРӢ** *بي جوهرى* белаёқатӣ, бемағзӣ; нотаваонӣ, беаслӣ.
- БЕЧАЗО** *بي جزا* ҷазо надида, бидуни подош ба амали бад: *бечазо мондан, бечазо гузоштан.*
- БЕЧАМОЛ** *بي جمال* нозебо, зишт, беҳусн.
- БЕЧАНҚОЛ** *بي جنجال* чанқол накарда, бидуни низову кашмакаш; оромона; \diamond *сари бечанқоли худро ба чанқол гузоштан* қореро, ки кардан ё ба он ҳамроҳ шудан нашоёд, карда, худро ба ташвиш монондан.
- БЕЧАРАНГ** *بي جرنگ*: *ҳамсадохон бечаранг збш.* ҳамсадохое, ки бе иштироки садо ба вучуд меоянд (*аз қабилӣ к,п,с,т...*).
- БЕЧИГАР** *بي جگر* тарсончак, буздил, тарсу, бечуръат.
- БЕЧИЛО** *بي جلا* чилонадошта; сайқалнаёфта.
- БЕЧИРМ** *بي جرم* *гуфт.* он чи нақсе надорад, беиллат, беайб, ҳеч доғу лаккае надошта: зардолун бечирм, чехраи бечирм.
- БЕЧИҲАТ** *بي جهت* бесабаб, беҳуда, беасос.
- БЕЧИҲОЗ** *بي جهاز* 1. бисоту афзорнадошта, беасбобу анҷом (*оид ба хона*). 2. бебисот, чиҳознадошта (*оид ба духтар*).
- БЕЧО** *بيجا* 1. он ки барои истиқомат ҷой (сарпаноҳ) надорад, бехона, беманзил. 2. бемаврид, бемавқеъ: *хандаи бечо*. 3. беҳуда, барабас; бесабаб: *бечо набудани гапи касе, бечо набудани шубҳа ё гумони касе; чизеро аз ҷояш бечо кардан* чизеро аз ҷое ба ҷои дигар бурдан, ҷои чизеро тағйир додан, аз ҷояш ҷунбондан; \diamond *бечо қадам мондан* қори нодуруст кардан, бемулоҳиза қор кардан; рафтори ношоиста кардан, аз роҳи дуруст баромадан; *авзон касе бечо шудан* тағйир ёфтани намуди зоҳирии касе; тағйир ёфтани ҳоли касе; *дили касе бечо шудан ниг. беҳузур (дили касе беҳузур шудан); дили касеро бечо кардан* дили касеро вайрон кардан, дили касеро беҳузур кардан; *чашии касе бечо будан* аз ҳоли табиӣ баромадани нигоҳи касе; аз ҳаракат ва рафтори касе зоҳир гаштани қасди бади он; *бечо не гуфт.* бад нест: *одами бечо не; хаёлаш бечо гуфт.* хаёлаш парешон, мушаввашхотир.
- БЕЧОГАРД** *بيجاگرد* гандагард, бетартиб, айёш.
- БЕЧОГАРДӢ** *بيجاگردى* гандагардӣ, айёшӣ.
- БЕЧОДА I** *بيجاده* *маъд.* як навъ санги сурх ё зардранги ёқутмонанд, ки хосияти қаҳрабобӣ дорад.
- БЕЧОДА II** *بيجاده* бераҳ, роҳ надошта.
- БЕЧОДАГӢ** *بيجادگى* бераҳӣ, роҳ надоштан.
- БЕЧОДАГУН** *بيجاده گون* *кит.* сурхранг, сурх, лаби сурхранг.
- БЕЧОДАЛАБ** *بيجاده لب* сурхлаб, лаби сурх.
- БЕЧОДАРАНГ** *بيجاده رنگ* *ниг.* бечодагун.
- БЕЧОӢ** *بيجاي* бехонаву дар, бесарпаноҳ.
- БЕЧОӢГОӢ** *بيجايگاه* *ниг.* бечоӢ.
- БЕЧОН** *بيجان* 1. мурда, ғайризинда; кушта: *ҷасади бечон; бечон кардан (намудан)* куштан, қатл кардан. 2. *маҷ.* бемадор, бехол, камқувват; *муқ. нимчон; \diamond* *биёбони бечон* биёбони бегиёху бедарахти хомӯш ва беодам; *моли бечон* чизу чораи рӯзгор (ғайри ҳайвонот); *муқоб. моли ҷондор.*
- БЕЧОНӢ** *بيجاني* 1. бечон будан, рӯҳ надоштан, мурдагӣ. 2. *маҷ.* бехолӣ, бемадорӣ, беқувватӣ.
- БЕЧОХАРЧӢ** *بيجاخرجي* харчи беҳуда кардан, харчи бемавқеъ; исрофқорӣ.

БЕЦУРМ *بی جرم* бегунох, надоштани гунох.

БЕЦУРЪАТ *بی جرئت* он ки чуръат надорад, буздил, тарсончак.

БЕЦУРЪАТӢ *بی جرئتی* бекаътияти; буздилӣ, тарсончакӣ: **бечуръати кардан**.

БЕЦУРЪАТОНА *بی جرئтанہ* чуръат накарда; ду-дила шуда, ба таври ғайриқатъӣ; буздилона.

БЕШ *بیش* бисёр, зиёд, афзун: аз ҳама беш зиёдтар аз дигарон: аз ҳама беш пахта чидан; аз андоза (ҳад) беш беандоза; бениҳоят зиёд; беш аз беш торафт бештар, рӯз аз рӯз афзун; беш аз пеш аз пештара зиёдтар; назар ба пештара бештар; беш аз ҳисоб беҳисоб, бешумор; бениҳоят зиёд; каму беш *ниг.* кам (каму беш).

БЕШ//БИШ *بیش* гиёҳест, ки решаи он захри қотил аст, халохил.

БЕША *بیشه* дарахтзори табиӣ ва худрӯ, ҷангал; майдони сердарахт; беша бе шеру дарё бе моҳӣ намешавад (*зарб.*).

БЕШАБОҒ *بیشه باغ* боги сердарахти гулӣ.

БЕШАБОН *بیشه بان* он ки бешаро посбонӣ мекунад, посбони беша, ҷангалбон.

БЕШАБОНӢ *بیشه بانی* касбу кори бешабон; посбонии беша, ҷангалбонӣ.

БЕШАВҚ *بی شوق* *ниг.* беҳавас.

БЕШАВҶАР *بی شوهر* зане, ки шавҳар надорад, бешӯ, бевазан.

БЕШАВҶАРӢ *بی شوهری* бешавҳар будан, бевазанӣ.

БЕШАГӢ *بیشگی* *мансуб ба беша*; дар беша рӯида, ҷангалӣ: гулҳои бешагӣ.

БЕШАДАШТ *دشته* *بیشه* ҷугр. минтақаи даште, ки ҷо-ҷо бешаҳои хурд дорад, ҷангалдашт.

БЕШАДОР *داری* *بیشه* бешадошта, ҷангалдор; сербеша: минтақаҳои бешадор.

БЕШАДОРӢ *داری* *بیشه* *ниг.* ҷангалпарварӣ.

БЕШАДОШТА *دشته* *بیشه* *ниг.* бешадор.

БЕШАЗОР *زار* *بیشه* 1. *ниг.* беша. 2. ҷое, ки бешаҳои зиёд воқеъ аст.

БЕШАК(К) *ک* *بی شک* *ниг.* бешубҳа: бешак(к)у

шубҳа.

БЕШАКЛ *کلی* *بی شکل* шакли муайян надошта.

БЕШАКЛӢ *کلی* *بی شکلی* бешакл будан, надоштани шакли муайян.

БЕШАМОЛ *شمال* *بی* шамолнадошта, боднавазанда, бебод: рӯзҳои бешамол.

БЕШАМОЛӢ *شمالی* *بی* бешамол будан, навазидани бод, бебодӣ.

БЕШАРАФ *شرف* *بی* бевичдон, беору номус, бешарму ҳаё; беобрӯ, беиззат.

БЕШАРАФӢ *شرفی* *بی* бевичдонӣ, беномусӣ; беобрӯӣ, расвоӣ: бешарафӣ кардан.

БЕШАРАФОНА *شرفانه* *بی* бо бевичдонӣ, беномусона; беобрӯёна.

БЕШАРИК *شریک* *بی* ҳамроҳнадошта, беҳамкор, беанбоз, танҳо.

БЕШАРМ *شرم* *بی* он ки шарму ҳаё надорад, беҳаё, беору номус; берӯ, густох.

БЕШАРМӢ *شرمی* *بی* беҳаёӣ, беномусӣ; берӯӣ, густохӣ: бешармӣ кардан.

БЕШАРМОНА *شرمانه* *بی* 1. беорона, беномусона, берӯёна, бевичдонона: даъвои бешармона, дурӯғи бешармона. 2. бидуни шарм, ору номус накарда: бешармона дурӯғ гуфтан.

БЕШАРОФАТ *شرافت* *بی* *ниг.* бешараф.

БЕШАРОФАТӢ *شرافتی* *بی* *ниг.* бешарафӣ.

БЕШАФҚАТ *شفقت* *بی* бераҳм, дилсахт, сангдил.

БЕШАФҚАТӢ *شفقتی* *بی* бераҳмӣ, сангдилӣ, дилсахтӣ.

БЕШАХС *شخص* *بی* *грам.* 1. бемубтадо, номаълуммубтадо; ҷумлаи бешахе ҷумлаи яктаркибае, ки танҳо аз як сараъзо – хабар иборат буда, шахсро ифода намекунад: бояд кард, мебоист кард. 2. феъле, ки дар шахси сеюми танҳо амалу ҳолати худ аз худ воқеъшавандаро мефаҳмонад: шаб шуд, торик шуд.

БЕШАХРӢ *شهری* *بی* аз шахру диёри худ чудо ва дур будан; дурӣ аз ватан, гарибӣ.

БЕШИКАСТ *شکست* *بی* шикастнопазир, мустаҳкам, кавӣ.

БЕШИКВА *شکوه* *بی* шикоят накарда, бидуни шикваву гила.

БЕШИНА بيشينه бештарин, ҳадди аксар.

БЕШИР بى شير ширнадиханда, ширдихиро қатъкарда: **говн бешир**; **говн бешир овози баланд дорад** (зарб.).

БЕШИТОБ بى شتاب бидуни шитоб, саросема нашуда, оромона.

БЕШӢ بيشى 1. афзунӣ, зиёдат, афзоиш. 2. *мач*. зиёдаталабӣ, истизодат.

БЕШОГИРД بى شاگرد касе, ки шогирд надорад: **устои бешогирд**.

БЕШОХ بى شاخ 1. он чи шох надорад (*хоҳ гов, буз, оҳу ва ғ. инҳо ва хоҳ ниҳолу дарахте, ки шоха набаровардааст ё шохааш шикастааст*): **говн бешох**, **дарахти бешоҳу барг**. 2. *гуфт.*, *мач*. бетарбия, густох.

БЕШОҲА بى شاخه дарахти шохнабароварда ё шохаву навдааш шикаста.

БЕШТАР بيشتر 1. *сифати дараҷаи қиёсӣ аз беш*; зиёдтар, бисёртар, афзунтар: **бештар аз...**, **бештар аз ҳама**. 2. аксари вақт, аксаран; **бештари...** аксари..., қисми зиёди..., қисми асосии..., ағлаби...

БЕШТАРИН بيشترين *сифати дараҷаи олий аз бештар*; аксар, аглаб, дорои миқдор ва кайфияти болотарин.

БЕШУБҲА بى شيهه бегумон, бешак, албатта; бегуфтугӯ, бечуну чаро.

БЕШУМАР بى شمر *ниг.* бешумор.

БЕШУМОР بى شمار беҳисоб, беадад, аз ҳад афзун, бисёр зиёд: **даромади бешумор**, **сарвати бешумор**, **ранчи бешумор**.

БЕШУМУР بى شمر *ниг.* бешумор.

БЕШУУР بى شعور 1. он ки шуур надорад, бефаҳм, беақлу фаросат. 2. *ниг.* бешуурона.

БЕШУУРӢ بى شعورى шуур надоштан, бефаҳмӣ, беақлию бефаросатӣ.

БЕШУУРОНА بى شعورانه беҳушона, худ ба худ; беидрок, беихтиёр.

БЕШӢ (Ӣ) بى شوى *ниг.* бешавҳар.

БЕШӢӢ بى شوى *ниг.* бешавҳарӣ.

БЕШӢХӢ بى شوخى бидуни хазлу шӢхӣ, ба таври чиддӣ.

БЕӢХТИЁТ بى احتياط 1. он ки дар иҷрои корҳо эҳтиётро риоя намекунад ва насанчида суханеро мегӯяд, ё кореро мекунад, ноэҳтиёткор. 2. *ниг.* **беэҳтиётона**.

БЕӢХТИЁТӢ بى احتياطى беэҳтиёт будан, ноэҳтиёткорӣ; ғайри оқибатандешӣ: **беэҳтиётӣ кардан**.

БЕӢХТИЁТОНА بى احتياطانه 1. он чи на аз рӯи эҳтиёт карда ё гуфта шудааст, бемулоҳиза: **сухани беэҳтиётона**, **ҷавоби беэҳтиётона**. 2. на аз рӯи эҳтиёт, эҳтиёт накарда, бепарвоёна.

БЕӢХТИЁЧ بى احتياج бидуни эҳтиёҷ; ҳочатнадошта, бениёз, мӯҳточнабуда.

БЕӢХТИЁЧӢ بى احتياجى беэҳтиёҷ будан, ниёзу эҳтиёҷ надоштан, мӯҳточ набудан.

БЕӢХТИРОМ بى احترام он ки ҳурмату эҳтиром надорад, беобрӯ.

БЕӢХТИРОМОНА بى احترامانه эҳтиром накарда, ҳурмату иззатро ба ҷо наоварда.

БЕӢХТИРОМӢ بى احترامى эҳтиром накардан, беҳурматӣ, беиззатӣ; **беэҳтиромӣ кардан** иззату эҳтироми касеро ба ҷо наовардан, нисбат ба касе беҳурматӣ кардан.

БЕӢЪТИБОР بى اعتبار 1. он ки эътибор надорад, беқадру қимат, беобрӯ: **беэътибор кардан**, **беэътибор шудан**. 2. аз эътибор соқит, аҳамияташро гумкарда, бекора, мансух (*дар бораи ҳуҷҷатҳо*): **беэътибор доништан**, **беэътибор ҳисоб кардан**.

БЕӢЪТИБОРӢ بى اعتبارى 1. эътибор надоштан; беқадрӣ, қадру қимат ва обрӯ надоштан. 2. соқит аз эътибор, эътибор ва аҳамияти худро гум кардан (-и ҳуҷҷат).

БЕӢЪТИБОРОНА بى اعتبارانه эътибор надода, беаҳамиятона; назарногирона, нописандона: **беэътиборона даст афшондан**.

БЕӢЪТИДОЛ بى اعتدال аз дараҷаи миёна беруншуда, аз ҳарфи эътидол баромада, ғайримӯътадилӣ.

БЕӢЪТИДОЛӢ بى اعتدالى беэътидол будан, аз дараҷаи миёна берун шудан, ғайримӯътадил.

БЕӢЪТИҚОД بى اعتقاد 1. он ки ба чизе эътиқод надорад; нобовар, боварнакунанда. 2. бедин, бемазҳаб.

БЕЪТИҚОДӢ *بی اعتقادی* 1. беътиқод будан, муътақид набудан, бовар надоштан ба чизе. 2. бединӣ, бемазҳабӣ.

БЕЪТИМОД *بی اعتماد* он ки қобили эътимод нест, ба он бовар кардан мумкин нест, номӯътамад.

БЕЪТИМОДӢ *بی اعتمادی* қобили эътимод набудан, номӯътамадӣ; нобоварӣ.

БЕЪТИНО *بی اعتنا* 1. бедикқат, беътибор, бетаваҷҷӯҳ; **беътино шудан**. 2. *ниг.* **беътиноёна**.

БЕЪТИНОЁНА *بی اعتنائانه* бедикқатона, аҳамият надода; писанд накарда, нописандона: **назари беътиноёна**, **беътиноёна гап задан**, **беътиноёна нигоҳ кардан**; **беътиноёна гӯш кардан**.

БЕЪТИНОӢ *بی اعتنائی* эътино накардан, эътибор надодан, тавачҷӯҳ зоҳир накардан, бетаваҷҷӯҳӣ; нописандӣ: **беътиноӢ кардан**; **бо беътиноӢ** беътиноёна, эътибор надода; нописандона.

БЕЪТИРОЗ *بی اعتراض* эътироз накарда, норозигӣ баён накарда, муқобилат нишон надода.

БЕЯРОҚ *بی یراق* *ниг.* **бесилоҳ**.

БЕЯРОҚӢ *بی یراقی* *ниг.* **бесилоҳӣ**.

БИАТЛОН *лот.* *بیستلان* *варз.* навъи бозии зими-стона, ки аз лижаронию тирандозӣ иборат аст.

БИБИКАЙВОНӢ *بی بیی کیوانی* зани одатан кӯҳансоле, ки дар маърақаҳои занон бо нону ошмонӣ машғул мешавад ва сардори маърақа дар дастархондорӣ ҳисоб меёбад, ходим, кайвонӣ.

БИБИКАЛОН *بی بیی کلان* 1. модари бибӣ, модари модаркалон ва бобо. 2. *гуфт.* хонум, кадбону.

БИБИОТУН *بی بیی آتون* *кҳн.* 1. мактабдори мактаби духтарона. 2. зани аз адабиёти динӣ боҳабар, ки дар маърақаҳои занон дар ин бораҳо ваъзгӯӣ мекунад.

БИБИСЕШАНБЕ *بی بیی سه شنبه* маъракаи занони хурофотпараст, ки рӯзҳои сешанбе бо нияту назре барпо мегардад ва дар он отунҳо аз

китобҳои динию ғайридинӣ порчаҳо мехонанд.

БИБИХАЛИФА *بی بیی خلیفه* *кҳн.* мактабдори мактаби духтарона, бибиотун.

БИБИЧА *بی بیچه* 1. *шакли тасвири бибӣ*. 2. модар.

БИБИЧОН *بی بیجان* *шакли навозишии бибӣ*.

БИБӢ *بی بی* 1. модаркалон, модари падар ё модар. 2. *гуфт.* модар, волида. 3. калимаи мурочиати эҳтиромона ба занони калонсол. 4. *ҷузъи таркибии исми хоси занона*: Нурбибӣ, Зайнаббӣ, Бибиоиша... (*муқ.* **бону**, **хонум**).

БИБЛИОГРАФИЯ *بی بیلیا گریفه* 1. тасвири илмӣ чигунагии китобҳо ва тартиб додани феҳристи онҳо, китобиёт, китобнигорӣ. 2. илм дар бораи тарз ва усулҳои тасвири китобҳо ва тартибдиҳии феҳристи адабиёт.

БИБЛИОГРАФӢ *بی بیلیا گریفی* *мансуб ба библиография*: **шӯъбан библиографӣ**.

БИГЗОР *بی گزدار* *шакли кӯтоҳишудаи бигузор*.

БИГИЗ *т.* *بیگز* *гуфт.*, *ниг.* **дирафш I**.

БИГМОЗ *т.* *بیگماز* *кит.* 1. шароб, май, бода. 2. *маҷ.* пиёлаи шароб.

БИГУЗОР *بی گزدار* 1. *феъли фармоиш аз (би)гузоштан*. 2. *ҳиссаҳои модалӣ-уродавӣ мон, мон, ки...*, ҳамин тавр бояд шавад, ҳамин тавр шуданаш лозим.

БИДАВ *بی دو*: **аспи бидав** аспӣ даванда, аспӣ тезрафтор.

БИДАСТ *بی دست* як ваҷаб, бидист.

БИДИР-БИДИР *بی بدر بدر*: **бидир-бидир кардан** ба касе навбат надода, густохона ва беистихола гап задан; сергапӣ кардан.

БИДИРРОС *بی دراس* *ниг.* **бидир-бидир**; **бидиррос задан** чолокона гап задан; сергапӣ кардан.

БИДОАТ *а.* *بی دات* *ниг.* **бидоят**.

БИДОН I *بی دان* 1. *феъли фармоиш аз (би)донистан*. 2. *таър.* «Бидон» - номи яке аз китобҳои таълими забони арабӣ, ки ба забони тоҷикӣ тартиб дода шуда буд ва дар мадрасаҳои қадим ҳамчун китоби дарсии ибтидоӣ истифода мебуданд (*аввали он китоб бо калимаи бидон шурӯъ мешуд*).

БИДОН II *بی دان* зарфи нисбатан калони филизӣ (тунукагӣ) барои моеот.

БИДОЯТ *а.* *بدايت* *кит.* ибтидо, оғоз, шурӯъ, бадв.

БИДРУД *بدرود* *шиг.* падруд.

БИДУНИ *بدون* *пешоянд* бе, гайр аз, аз гайри..., гайри...: *бидуни ин, бидуни хато, бидуни шубҳа, бидуни ҳисоб.*

БИДЪАТ *а.* *بدعت* *д.* 1. ақида ва қоидаҳои нав дар дин, ки муҳолифи таълимоти ҳукмрони дин мебошад; дар ислом ҳар унсур ва қоидаи нав, ки баъди Муҳаммад (с) пайдо мешуд, бидъат ном мегирифт. 2. риоя накардани расму одати маълум, берун рафтан аз расму одати маълум; **аҳли бидъат** онҳое, ки аз дин рӯ нагардонда бошанд ҳам, қоида ва ҳукми шариатро риоя намекунанд.

БИДЪАТКОР *كار بدعت* *д.* он ки аз дин рӯ нагардонда бошад ҳам, баъзе аз расму қоида ва ҳукми шариатро риоя намекунад ва бо роҳи наврафтан меҳақад.

БИЁ *بیا* 1. *феъли фармоиш аз (би)омадан.* 2. *ҳиссаҳои модалӣ-уродавӣ, ки маънои хоҳиш ва даъват ба қореро ифода мекунад: биёед меҳонем, биё мон...*

БИЁБОН *بيابان* саҳрои васеи беобу беалаф ва ё каму беш гиёҳҳои хурӯи ёбой дошта, ҷӯл, дашт, бодия; **биёбонӣ** мурда маҷ. биёбони беобу алаф; **гӯли биёбон** деви бадҳайбати афсонавие, ки гӯё дар биёбон мезистааст.

БИЁБОНГАРД *بيابانگرد* тайқунандаи биёбон, биёбоннавард.

БИЁБОНГАРДӢ *بيابانگردى* биёбоннавардӣ; дар биёбон умр ба сар бурдан.

БИЁБОНЗУДОӢ *بيابانزدایی* *нав.* ободонии биёбон, табдили биёбон ба навоҳӣ ва минтақаҳои сарсабз бо василаи қорҳои обрасонӣ ва ниҳолшинонӣ.

БИЁБОНӢ *بيابانى* *мансуб ба биёбон;* гули биёбонӣ гули саҳроӣ.

БИЁБОНМАРГ *بيابانمرگ* *кит.* 1. дар биёбон мурда. 2. бе ному нишон, гумшуда.

БИЁБОННАВАРД *بياباننورد* *шиг.* биёбонгард.

БИЁБОННАВАРДӢ *بياباننوردى* *шиг.* биёбонгардӣ.

БИЁБОННИШИН *بياباننشين* он ки дар биёбон зисту зиндагонӣ мекунад, сокини биёбон,

бодиянишин.

бизан *بزن* *феъли фармоиш аз (би)задан;* задухӯрд, даргирӣ.

БИЗАН *بزن* моҳир, чусту чолок; гузаро.

БИЗАНГОҲ *بزنگاه* *кит.* чои хатарнок, маҳалли дуздон ва роҳзанон.

БИЗЗАРУРАТ *ا. بالضرورت* *кит.* аз рӯи зарурат, заруратан; ночор.

БИЗЗОТ *ا. بالذات* *кит.* зотан, аслан; моҳиятан.

БИЗНЕС *англ. بزنيس* қору машғулияте, ки бо мақсади ба даст даровардани фоида ва сарватманд шудан анҷом дода мешавад, қору машғулияти сердаромад; қорчаллонӣ, бозаргонӣ.

БИЗНЕСМЕН *англ. بزنيسمين* қорчаллон; бозаргон, савдогар, тоҷир; соҳиби муассисаи тичоратӣ ва саноатӣ.

БИЗОАТ *а. بضاعت* молу чиз, чизу чора, дорой; бисот.

БИЗОН *лот. بزان* *зоол.* гови ёбоии амрикоӣ.

БИЗЪ(А) *а. بضع* *қҳн.* 1. шумораҳои аз 3 то 9. 2. чанд, якчанд.

БИӢ *т. بى* *таър.* яке аз рутбаҳои олий дар аморати Бухоро.

БИКА *بكه* *гуфт.* хонум (*дар Бухоро қонони соҳибэҳтиром ва давлатмандро чунин хитоб мекарданд*); муқ. **бибӣ, хотун, бону.**

БИКР *а. بكر* 1. дӯшиза, афифа; духтар (-и ба шавҳар набаромада). 2. маҷ. чое, ки пои одамизодро надидаст ва ё дасти он нарасидааст (*мас., замин, биёбон, беиша ва ғ.*). 3. маҷ. нав, тару тоза: **фикри бикр, мазмуни бикр.**

БИКРУЛАМАЛ *а. بكرةالعمل* тозақор, навқор, дар фаъолияти қорӣ навадеш.

БИЛЕТ *фр. بليت* 1. хуччат барои истифода аз нақлиёт (*қатора, ҳавопаймо, автобус ва ғ.*) ва ё барои дохил шудан ба тамошоғоҳҳо (*кино, театр ва ғ.*), ки ба ивази пул медиҳанд; пата (*барои қатора*), чипта: **билет гирифтан, билет додан, билет харидан.** 2. хуччати расмӣ (*ода-тан ба шакли китобча ё дафтараҷа*), ки аз тааллуқ доштан ба ягон созмон, ҳизб ва ё аз ӯҳдадор будан дар қорре шаҳодат медиҳад:

билети ҳизбӣ, билети ҳарбӣ, билети донишҷӯӣ. 3. варақас, ки дар он саволҳои имтиҳонӣ навишта шудааст: билети имтиҳонӣ.

БИЛЕТФУРҶШ *билит فروش* он ки билет мефурӯшад, фурӯшандаи билет, чиптафурӯш.

БИЛЕТФУРҶШӢ *билит فروشى* амали билетфурӯш; билет (1) фурӯхтан; чиптафурӯшӣ.

БИЛКУЛЛ *а. بالكل* ба таври куллӣ, ба куллӣ, куллан, тамоман.

БИЛҚУВВА *а. بالقوة* дар қувват ва имконият, ба ҳолати зухур ва вуқӯъ нопайваста, аз қувва ба феъл наомада.

БИЛЛАҲ *а. بالله* *ниг.* биллоҳ.

БИЛИЯРД *фр. билيرд* навъи бозӣ бо гӯйҳо ва чӯби билиярдбозӣ (кий), ки дар рӯи мизи махсус сурат мегирад.

БИЛИЯРДБОЗ *билيرد باز* он ки билиярд бозӣ мекунад ва дар бозии билиярд малака ва маҳорат дорад.

БИЛИЯРДБОЗӢ *билيرد بازى* 1. *ниг.* билиярд. 2. *мансуб ба бозии билиярд: хонаи билиярдбозӣ.*

БИЛИОН *фр. بليون* адади муодили ҳазор миллион, миллиард.

БИЛЛОҲ *а. بالله* калимаи қасам, ки барои бовар кунондани касе ба чизе ё коре истифода мебаранд: ба Худо ки, қасам ба Худо; биллоҳ гуфт. қасам ба Худо.

БИЛМАРРА *а. بالمرّة* *кит.* 1. якбора, дафъатан. 2. тамоман, ҳама.

БИЛМУОЯНА *а. بالمعائنه* *кит.* 1. бо чашмони худ дида. 2. аён ва ошкоро.

БИЛО *а. بلا* пешванди инкорӣ дар калима ва ибораҳои аз забони арабӣ иқтибосшуда; бе, бидуни..., ғайри... (*мас.*, билвосита, билонрода, билонистисно).

БИЛОАМАЛ *а. بلاعمل* *кит.* беамал: илми биллоамал.

БИЛОД *а. بلاد* ҷ. балад (балда).

БИЛОИВАЗ *а. بلاعوض* беиваз, бебадал; муфт, ройгон.

БИЛОИРОДА *а. بلااراده* *кит.* аз ғайри хоҳиш ва ихтиёр.

БИЛОЛ *а. بلال* *кит.* 1. об ва чизе, ки бо он гулӯро тар мекунад. 2. *таър.* номи муаззини ҳабашӣ, ки дар замони Муҳаммад (с) мезист.

БИЛОНИҲОЯ *а. بلانهايه* *кит.* бениҳоят, аз ҳад зиёд: саломии билониҳоя.

БИЛООХИР *а. بلااخر* беохир, беинтиҳо.

БИЛОТАВАҚҚУФ *а. بلاتوقف* *кит.*, *ниг.* бетаваққуф.

БИЛОТАЪХИР *а. بلاتاخير* *кит.*, *ниг.* бетаъхир.

БИЛОХИРА *а. بالآخرة* дар охир, ахиран; ниҳоят, дар ниҳояти кор.

БИЛФАВР *а. بالفور* фавран, дарҳол, даррав.

БИЛФАРЗ *а. بالفرض* фаразан, аз рӯи фарз, фарз кардем, ки...

БИЛФЕЪЛ *а. بالفعل* *кит.* дар амал, дар воқеъ, воқеан; дар ҳоли ҳозир, холо, феълан.

БИЛҲОС(С)А *а. بالخاصه* хусусан, алалхусус, махсусан.

БИЛҶУМЛА *а. بالجمله* умуман, ҳулоса (тан), ҳуллас.

БИЛЪАКС *а. بالعكس* *ниг.* баръакс.

БИЛЯРД *билيرد* *ниг.* билиярд.

БИЛЯРДБОЗ *билيرد باز* *ниг.* билиярд.

БИЛЯРДБОЗӢ *билيرد بازى* *ниг.* билиярдбозӣ.

БИМ *бим* тарс, ҳарос; хавф, хатар: бими гуруснагӣ, бими марг, биму ҳарос, аз бими он ки...; бим додан тарсондан; бим доштан аз чизе (*касе*) хавф доштан аз чизе (*касе*); дар бим афтодан ба тарсу воҳима афтодан; дар бим шудан тарсидан, ба воҳима афтодан.

БИМА *بیمه* 1. қарордоде, ки миёни ду тараф (бимагузор ва бимагар) баста шуда, дар асоси он бимагар бо гирифтани маблағи муайян аз тарафи бимагузор ўҳдадор мешавад, то ўро ҳангоми дучор шудан ба хатарҳои эҳтимолий (*сўхтор, сел ва ғ.*) ҳимоя карда, маблағи зиёни воридшударо ҷуброн намояд, суғурта. 2. ширкат ё созмон, ки корҳои марбут ба бимаро анҷом медиҳад, ширкати суғурта. 3. дорои замонат ва масъулият ҳангоми рӯй додани хатар ё осеб дидан.

БИМАГАР *بیمه گر* шахси ҳуқуқӣ ё воқеӣ, ки ўҳдадор аст, то шахси бимагузоро дар мав-

риди дучор шудан ба хатари эҳтимолӣ химоят ё зарари ўро чуброн кунад; сугуртакунанда.

БИМАГУЗОР بیمه‌گذار шахси воқеъ ё ҳуқуқӣ, ки сармоя, амвол ва чони худро бима кардааст, сугурташаванда.

БИМАНОМА بیمه‌نامه нав. қарордоди бима, ки дар он шартҳо ва ҳуқуқҳои бимагузор ва бимагар зикр шудааст.

БИМАШУДА بیمه‌شده ниг. бимагузор.

БИМГОҲ بیمگاه чои хатарнок, маҳалли хавфу хатар.

БИМЗАДА بیم‌زده гирифтори хавф ва тарсу ваҳм; бимзада шудан ҳамеша дар ҳолати тарсу ҳарос қарор доштан.

БИМНОК بیمناک 1. тарсовар, даҳшатангез, воҳиманок. 2. тарсанда; он ки дар тарсу ҳарос аст.

БИМОЛУД بیم‌آلود олуда ба тарс, ҳамроҳ бо тарсу ҳарос.

бин بن 1. асоси замони ҳозира ва феъли фармоиш аз дидан. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бинанда: **борикбин**, **дақиқбин**, **заррабин**.

БИН بن ниг. ибн.

БИНАНДА بیننده 1. сифати феълии замони ҳозира аз дидан; тамошобин. 2. он ки дида метавонад, қобилияти биной дорад, бино, басир.

БИНИБОРИК بینی‌باریک ниг. **борикбинӣ**.

БИНИДАРӢ بینی‌دری зеҳнтахта, ки дар як табаки дару дарвоза барои нигоҳ доштани табаки дуҷум парчин мекунамд.

БИНИДАРОЗ بینی‌دراز он ки бинии дароз дорад, дарозбинӣ.

БИНИДАРОЗАКҲО بینی‌درازکها зоол. оилаи гамбускҳо, ки хартумчаҳои дароздоранд.

БИНИКАЛОН بینی‌کلان он, ки бинии калон дорад.

БИНИКАЧ بینی‌کچ он ки тегаи бинии ў ба иллате қач шудааст.

БИНИКАШӢ بینی‌کشی бо бинӣ кашидани ҳаво барои начакидани оби бинӣ.

БИНИПАЧАҚ بینی‌پچاق ниг. **бинипучук**.

БИНИПУЧУҚ بینی‌پچوق он ки қисми болоии (назди чашми) биниаш фурурафта мебошад.

БИНИСУРХ بینی‌سرخ он ки ранги пӯсти бинии ў ба иллате сурх аст.

БИНИШ بینش 1. исми феъли аз дидан; қобилияти дидан, биной: **пури биниш**, **чашмони аз биниш монда**. 2. басират, дид, назар.

БИНИШВАР بینشور кит. дорои биниш, дорои қобилияти дид, бино, бинанда.

БИНИӢ بینی узви ҳисси шомаи инсон ва ҳайвон, димоғ: **бинии борик**, **бинии дароз**, **бинии уқобии нӯғхамида**, **парраи бинӣ**, **тегаи бинӣ**; **бинӣ афшондан** нафасро бошиддат аз бинӣ бароварда ҳолӣ қардани роҳи нафас аз оби бинӣ, **бинӣ кашидан** бо бинӣ ҳаворо саҳт ба дарун кашидан, то ин ки оби бинӣ начакад. 2. қисми пеши чизе: **бинии киштӣ**, **бинии кафш**; **дар таги бинӣ** наздик; хеле наздик; **ду даст дар бинӣ а)** бо дасти хушқу ҳолӣ, бе дастовез; **б)** ба чизе соҳиб нашуда; ба мақсад нарасида; **бо бинӣ заминро хат кашидан** бо гардани ҳам, сархамона; **бинии касе бӯй бурдан** аз чизе пай бурдан, бохабар шудан аз сирре; **биниро боло гирифтан** ҳавобаланд шудан, писанд накардан дигаронро; **аз бинии касе баровардан (чизеро)** ба нохушӣ гирифтани қардани касе дар ҷавоби кирдораш, ҷазои амали нодурусти касеро додан; қасди чизеро аз касе гирифтани; **аз бинии касе баромадан** бо нохушӣ анҷом ёфтани (-и коре, хурсандие); ҷазои амали нодурусти худро дидани; **аз бинӣ боло гап задан** ба касе гапи аз ҳадди муқаррарӣ саҳттар задани; ба касе дурушт муомила қардани; **биниашро гиред (доред)**, **ҷонаш мебарояд** хеле лоғару нотавон аст.

БИНО I ا بنا 1. иморат, хона: **бинои истиқоматӣ**, **бинои мактаб**. 2. асос, бунёд: **бинои умр**, **бинои ҷаҳон**; **бино ёфтани** сохта шудани; **бино қардан (намудан, сохтан) а)** сохтан, бунёд қардан; **б)** ба вучуд овардани, офаридани: **барпо қардан**; **бино шудан // бино гардидан** сохта шудани; **бино ба... назар ба... аз рӯи...: бино ба қавли...; бино ба хабари пешакӣ, бино ба эътирофи...; бино мондан а)** ниҳоят диққат додани, аҳамияти бисёр додани; **б)** бо ягон чиз ё каси худ фаҳр қардани; худситоӣ қардани; **бинои кореро (чизеро) гузоштан** ба коре шуруъ қардани.

БИНО II *بيننا* бинанда, басир, соҳиби қобилияти дидан: **чашми бино**, **дидан бино**; **кӯр чӣ меҳаҳад?** – ду дидан **бино** (*зарб.*)

БИНОАН *а.* *بينان* бинобар ин, ба ин сабаб.

БИНОБАР *بينابر* *пайвандак* ба сабаби..., ба-рои...; **бинобар ин (он)** аз ин сабаб, аз ин рӯ.

БИНОГАР *بنگار* *ниг.* **биносоз.**

БИНОДИЛ *بينادل* *кит.* равшанзамир, хирад-манд, хушманд.

БИНОӢ I *بينائي* 1. яке аз қувваҳои ҳисси панҷгонаи инсон – қобилияти дидан, қувваи босира. 2. бино будан, дорои қобилияти бинандагӣ.

БИНОӢ II *بينائي* *гуфт.* лоқи дидан, ба дидан арзанда, диданӣ; хуб, марғуб.

БИНОКОР *بناکار* 1. он ки бо кори сохтмон машғул аст; **устои бинокор** роҳбари як қисми сохтмон, ки якҷанд бинокор таҳти назорати ӯ кор мекунад. 2. *мач.* бинокунанда, созанда, офаранда: **бинокори ҳаёти нав.**

БИНОКОРӢ *بناکاری* 1. сохтани бино, иморат-созӣ, сохтмон: **гурӯҳи бинокорӣ**, **муассисаи бинокорӣ**. 2. *мансуб ба* сохтани бино ва умуман сохтмон; **масолеҳи бинокорӣ** ашё, ки барои сохтмон сарф мешавад (*аз қабилӣ чӯб, рег, хишт, семент ва ғ.*).

БИНОКУНАНДА *بناکنده* *сифати феъли* *замои ҳозира* аз **бино кардан**; созанда, бунёдкунанда, офаранда, эҷодкор.

БИНОСОЗ *بناساز* хонасоз, устое, ки иморат месозад.

БИНОСОЗӢ *بناسازی* иморатсозӣ, бинокорӣ, сохтмон.

БИНСИР *а.* *بنصر* ангушти чаҳорум, ки дар байни ангушти миёна ва хурд воқеъ аст, ангушти беном, ангушти зинҳор.

БИНТ I *а.* *بنت* *кит.* духтар.

БИНТ II *олм.* *بنت* *тиб.* докаи тасмашакл, ки барои бастанӣ ҷароҳат *ва ғ.* ба кор мебаранд, тасмадока: **бинт бастан**, **бинтро кушодан**, **бо бинт печонидан**.

БИНТПЕЧ *бент* *пиҷ:* **бинтпеч кардан** бо бинт печондан, бастан (*ҷароҳатро, захмро*).

БИОЛОГ *ю.* *بَلاگ* мутахассис ва олими соҳаи биология, ҳаётшинос.

БИОЛОГИЯ *ю.* *بيالوگيه* илмест, ки қонунияти пайдоиш ва тақомули табиати зиндаро меомӯзад, илми ҳаёт, ҳаётшиносӣ.

БИОЛОГӢ *بيالوگی* *мансуб ба* биология: **илмҳои биологӣ**, **экспедицияи биологӣ**, **таҳқиқоти биологӣ**.

БИОНИКА *ю.* *بيآنکه* як соҳаи кибернетика, ки имконияти ҳалли масъалаҳои муҳандисиро дар асоси таҳлили сохт ва фаъолияти ҷисмҳои зинда меомӯзад.

БИОСЕНОЗ *ю.* *بيآسيناز* мачмӯи растанӣ ва ҳайвонот, ки дар муҳити шароиташ яхела ҳамроҳ воқеъ шудаанд: **биосенози пахта**.

БИОСФЕРА *ю.* *بيآسفيره* минтақаи паҳн шудани ҳаёт дар кураи Замин (*дар рӯи замин, дар об ва дар қисми поёнии атмосфера*): **муҳофизати биосфера**.

БИОФИЗИКА *ю.* *بيآفيزيکه* қисми биология, ки мувофиқи қонунҳои физика ва химия инкишоф ёфтани организмҳои зиндаро меомӯзад.

БИОФИЗИКӢ *بيآفيزيکی* *мансуб ба* биофизика.

БИОХИМИК *ю.* *بيآخيميک* мутахассис ва олими соҳаи биохимия.

БИОХИМИКӢ *بيآخيميکی* *мансуб ба* биохимия.

БИОХИМИЯ *ю.* *بيآخيميه* химияи биологӣ – илме, ки равандҳои химиявии ҳоси организмҳои зиндаро меомӯзад.

БИР I *بير* *кит.* барқ, сойқа.

БИР II *а.* *بر* *ниг.* **бирр.**

БИРЕШИМ *بريشم* *шакли дигари* **абрешим:** **бирешими чортор**, **бирешими нарм.**

БИРЕШИМӢ *بريشمی* *ниг.* **абрешимӣ.**

БИРЕШИМНАВОЗ *بريشمنواز* *кит.* навозандаи сохҳои тордор; созанда, навозанда, мутриб.

БИРӢН *بريان* 1. чизи дар леги хушки тафсон ё дар рағани доғ пухташуда, зирбондашуда; кабобшуда: **барраи бирӢн**, **гандуми бирӢн**, **гӯшти бирӢн**, **моҳии бирӢн**, **наҳӯди бирӢн**. 2. тафсон, сӯзон; доғ: **даншти бирӢн**, **чӯли бирӢн**; **бирӢн кардан** а) сурх карда пухтан (*дар*

*равган ё бевосита дар отаи), таф додан; ка-
боб кардан; б) маҷ. азоб додан, обу адо кар-
дан; бирён шудан а) дар оташ кабоб шудан;
б) сӯхта нобуд шудан; хушк шудан (аз камобӣ
ё беобӣ); парту бирён шудан сӯхта нобуд шу-
дан; ◊ гирёну бирён дар ҳолати гиристан ва
гамгинӣ; бо днли бирён // бо чигари бирён
огушта ба гаму дард, ниҳоят гамгинона, хеле
андӯхгинона.*

БИРЖА лот. *бирже* муассисаест барои бастанӣ
шартномаҳои молиявӣ ва тиҷоратӣ; **биржан**
меҳнат муассисаест, ки байни коргарон ва
сохибони корхонаҳо дар киро кардани
қувваи корӣ миёнаравӣ мекунад.

БИРИНЧ *биринҷ* навъе аз галладонаҳои хӯроқӣ,
ки дар кишварҳои гарми сернам мекоранд;
дони шолӣ, ки баъд аз чӯвоз кардан ҳосил
мешавад, гурунҷ: **биринҷи девзира**, **биринҷи**
лӯнда, **биринҷи окпар**; **биринҷи миёнкалӣ** а)
биринҷи оббардоре, ки вақти ош пухтан би-
сёр меёзад; б) *маҷ.* дар ҳаққи касе гуфта ме-
шавад, ки қад кашида ёзида истодааст; **мошу**
биринҷ а) як навъ шавлаи мошу биринҷдор;
б) *маҷ.* ранги сиёҳу сафед: **риши мошу**
биринҷ; ◊ **биринҷи касе об набардоштан**
зудранҷу гапнобардор будани касе; нозук
будани табъи касе.

БИРИНЧДОР *биринҷдор* дорои биринҷ, дар
таркибаш биринҷ (*оид ба* хӯроқ), биринҷ.

БИРИНЧЗОР *биринҷзор* *ниг.* шолизор.

БИРИНЧӢ I *биринҷӣ I* *мансуб ба биринҷ*; аз биринҷ
тайёршуда.

БИРИНЧӢ II *биринҷӣ II* 1. хӯлаи мис бо қалъагӣ,
алюминий ва баъзе филизоти дигар. 2. аз
хӯлаи биринҷӣ сохташуда: **асбобу анҷоми**
биринҷӣ, **хайкали биринҷӣ**; **нишони (медали)**
биринҷӣ *нишони аз биринҷӣ сохташуда*, ки
одатан ба ишғолкунандагони ҷои сеюми
мусобиқаҳо дода мешавад.

БИРИНЧКОР *биринҷкор* *ниг.* шоликор.

БИРИНЧКОРӢ *биринҷкорӣ* *ниг.* шоликорӣ.

БИРИНЧОБА *биринҷоба* таоми обдоре, ки аз
биринҷ пухта мешавад.

БИРИНЧФУРӢШ *биринҷфурӯш* *фурӯшандаи би-
ринҷ.*

БИРИНЧФУРӢШӢ *биринҷфурӯшӣ* *фурӯштани би-
ринҷ; шугли фурӯшандаи биринҷ.*

БИРИШТА *биреште* *кит.* 1. *сифати феълӣи замони*
гузашта аз бириштан. 2. обу тобёфта; гулгун.

БИРИШТАН *бирештан* *кит.* бирён кардан, таф
дода сурх кардан.

БИРКА а. *бирке* 1. сардоба, обанбори рӯпӯшида,
ки дар даруни шаҳр ва роҳҳои корвонгард
сохта мешуд ва онро бештар бо оби борон
пур мекарданд. 2. ҳавз, истаҳр.

БИРР а. *бир* *кит.* нақӯӣ; бахшиш, эҳсон.

БИСӢР *бисар* 1. зиёд, беш, фаровон: **(бо)**
кӯшиши бисёр, **бисёр гиристан**, **бисёр гап за-**
дан. 2. хеле, басте, бениҳоят: **бисёр азиз**, **бисёр**
сахт, **бисёр хуб**, **бисёр ширин.** 3. аксар, акса-
рият. 4. дер, муддати дароз: **бисёр наистодан**
дар ҷое. 5. зуд-зуд; ҳамеша. 6. борҳо, якчанд
дафъа: **бисёр дидаам**, **бисёр шудааст, ки...**;
бисёрҳо борҳо, муқаррар. **бисёр шудан (-и**
ҳосили меҳнат) афзудан, зиёд гаштан (-и
ҳосили меҳнат); **(агар) бисёр равад...**
ниҳояташ; хамагӣ.

БИСӢРАСРА *бисарасра* таърихи якчанд ас-
рдошта, чандинасра: **адабиёти бисёрасра**, **ма-**
данияти бисёрасра.

БИСӢРДИДА *бисардида* пурдида; ҷаҳонгашта:
одами бисёрдида.

БИСӢРЗАБОНӢ *бисарзбонӣ* *нав.* мавҷудияти
якчанд забони расмӣ дар давлат.

БИСӢРЗАНИ *бисарзани* шакли никоҳе, ки як
мард дар айни вақт якчанд зан дошта мета-
вонад.

БИСӢРӢ *бисарӣ* 1. бисёр будан; сершуморӣ,
касрат афзунӣ; *муқоб.* **камӣ.** 2. аксар, аксари-
ят, қисми зиёд: **бисёрни вақташро...**, **бисёрин**
коргаронн ин истгоҳ; **бисёриҳо** аксарият,
қисми зиёд.

БИСӢРКУНЧА *бисаркунҷа* *ҳанд.* 1. шакли ҳанда-
сие, ки даври онро хати шикаста ташкил
медихад ва ҳар ҷузъи он зиёда аз чор кунҷ
дорад. 2. дорои кунҷи зиёд, серкунҷа,
бисёргӯша.

БИСӢРҚАБАТА *бисарқабте* *ниг.* бисёррошёна.

БИСӢРҚИМАТА *бисарқимте* *риёз.* дорои якчанд
қиматҳои ададӣ.

БИСЁРҚУТБА بسيارقطبه дорои якчанд кутб; чаҳони бисёрқутба чаҳоне, ки онро якбора якчанд давлатҳои абарқудрат идора меку- нанд.

БИСЁРМАҒЗ بسيارمغز *кит.*, *маҷ.* пурмағз, оқил, доно.

БИСЁРМАНЗИЛА بسيارمنزله *нав.* дорои ман- зилҳои зиёд: **биннои бисёрманзила**.

БИСЁРМАР بسيارمر *кит.* сершумор.

БИСЁРНИКОҲӢ بسيارنكاحي дар як вақт бо якчанд зан ақди никоҳ доштани мард, бисёрзанӣ.

БИСЁРНУҚТА بسيارنقطه *ниг.* сернуқта.

БИСЁРОВОЗ بسيارآواز дорои овозҳои сершу- мор.

БИСЁРОВОЗА بسيارآوازه :мусиқии бисёровоза мусиқие, ки дар он якчанд овозу оҳангҳои мустақил якҷоя садо медиҳанд.

БИСЁРОШЁНА بسيارآشيانه биное, ки якчанд ошёна (табақа) дорад.

БИСЁРПАРДА بسيارپرده *санъ.* иборат аз якчанд парда: **пнесаи бисёрпарда**.

БИСЁРПОЗА بسيارپازه испоре, ки позаҳои зиёд дорад.

БИСЁРРӮЯ بسياررويّه *ҳанд.* шакли ҳандасии дорои тарафҳои зиёди ҳамвор ё барҷаста.

БИСЁРСАРДОРӢ بسيارسرداري дорои роҳ- барони сершумор.

БИСЁРСОЛА بسيارساله солиёни зиёд анҷомёфта ё вучуддошта; чандинсола: **кори бисёрсола**, **анъанаи бисёрсола**.

БИСЁРСОҲА بسيارساحه *ниг.* серсоҳа.

БИСЁРТАР بسيارتر *сифати дараҷаи қиёсӣ аз бисёр*; зиёдтар, бештар.

БИСЁРТАРИН بسيارترين 1. *сифати дараҷаи олии аз бисёр*; зиёдтарин, бештарин. 2. аксар, аксарият.

БИСЁРТИРА I بسيارتيره *ҳ.* дорои тирҳои зиёд, тири бисёрдошта: **автомати бисёртира**, **ту- фанги бисёртира**.

БИСЁРТИРА II بسيارتيره дорои якчанд меҳвар,

меҳвари зиёддошта: **аробан бисёртира**.

БИСЁРУЗВА بسيارعضوه дорои узвҳои сершумор.

БИСЁРФАН بسيارفن *кит.* донандаи тадбир ва ҳилаҳои гуногун; пурфиреб, ҳилагар.

БИСЁРҲОР//БИСЁРҲОРА بسيارخوار//بيسارخواره *ниг.* бисёрхӯр.

БИСЁРҲУДОӢ بسيارخدائي сохтори диние, ки парастии худоҳои зиёдро эътироф мекунад.

БИСЁРХӮР بسيارخور пурхӯр, баднафс.

БИСЁРҲАРБА بسيارحربه *нав.*, *варз.* навъи қувваозмоии варзишгарон аз рӯи чанд машқҳои ҷисмонӣ (*мас.*, *давидан*, *чаҳидан*, *пайзапартӣ ва ғ.*); мусобиқа дар чанд навъи варзиш: **мусобиқаи бисёрҳарба**.

БИСЁРҲИЗБӢ بسيارحزبي *нав.* мавҷудияти ҳизбҳои гуногуни расман иҷозатдор дар дав- лате.

БИСЁРҲОКИМИЯТӢ بسيارحاکميتي *нав.* дар як вақт мавҷуд будани якчанд ҳукумат дар мамлакате.

БИСЁРҲУҶРА بسيارحجره *нав.* дорои хучраҳои зиёд, утокҳои зиёддошта: **манзили бисёр- хучра**.

БИСЁРЧЕНА بسيارچينه андозагирни чандқарата.

БИСЁРҶОНИБА بسيارجانبه бо ҷонибҳои зиёд, чандтарафа: **гуфтушунидҳои бисёрҷониба**.

БИСЁРШАВҲАРӢ بسيارشوهرى шакли никоҳе, ки як зан дар як вақт якчанд шавҳар дошта метавонад (полиандрия), сершавҳарӣ.

БИСМАДОН بسمدان *ҷонишини помуайяни* чиз ё кори номаълум: **фалону бисмадон**.

БИСМИЛ a. بسمل 1. сарбурида, гулӯбурида, кушташуда: **мурғи бисмил**. 2. *маҷ.* қурбон- шуда; **бисмил қардан** сар буридан, сар задан, куштан.

БИСМИЛЛОҲ بسم الله 1. *д.* ба номи Худо, ба исми Худо (*калмае, ки пеш аз сар қардан ба коре ба забон меоранд*). 2. *маҷ.* ибтидо, оғоз (коре).

БИСОТ a. بساط 1. ҳар чизе, ки дар зери по паҳн қарда мешавад, ҳар чизи густурданӣ (*аз*

- қабилги гилем, палос). 2. асбобу анчом, чизу чора, сомон, бизоат; дорой, боигарй: **бисоти хона**; ◇ дар **бисотам** дар ихтиёрам, дар дастам; **бисоти адл ба(р)по намудан** адлу инсофро пойдор кардан; адолат чорй сохтан; **бисоти айш оростан** лавозими айшу ишратро мухайё кардан; айшу ишрат кардан.
- БИСОТДОР** بساطدار соҳиби чизу чора ва хонаву чой; доро.
- БИСЕКТРИСА** بسیکتریسە ҳанд. хати росте, ки кунҷро ба ду ҳиссаи баробар ҷудо мекунад.
- БИСТ I** بیست 1. шумораи миқдорй адади 20, миқдори ду даҳ. 2. маъракае, ки баъди гузаштани 20 рӯз аз марги касе ба ёди ӯ барпо карда мешуд.
- БИСТ II** بیست шакли кӯтоҳшудаи **биист** феъли фармоиш аз (**би**) **истодан**; ◇ **исту бисту касе** (чизе) тамоми ҳастии касе (чизе), буду шуди касе (чизе).
- БИСТАР** بستر раҳти хоб, ҷои хоб, ҷогах; кӯрпача; ◇ **бистари ноз** ҷои роҳат ва фароғат; **бистари касеро хушк кардан** касеро ба қатл расонидан; **дар бистари ноз парвариш ёфтан** эрқаву нозпарвар калон шудан.
- БИСТАРИШУДА** بستری شده беморшуда, касе, ки ба дарде гирифта шудааст.
- БИСТАРӢ** بستری 1. мансуб ба **бистар**. 2. баби-старафтада, барҷомонда; азпомонда; **бистарй шудан** дар бистар хобидан (*ба сабаби беморие*).
- БИСТГОӢ** بیستگانی таър. маоши лашкариён ва ё навкарон.
- БИСТСОЛА** بیستساله бабистдаромада, бист солро пуркарда: **ҷавони бистсола**; хизмати бистсола хизмати дар муддати бист сол анҷомода.
- БИСТСОЛАГӢ** بیست سالگی бистсола будан; аз **бистсолагӢ то имрӯз** аз он вақте ки бистро пур карда буд, то имрӯз.
- БИСТУМ//БИСТУМИН** بیستم//بستمین шумораи тартибй аз **бист**; **ҷароғи бистум** як навъ ҷароғи (лампаи) равшани карасинй.
- БИСТӢХ** بستوه кит. хаста, дармонда дар ҳолати танг омада.
- БИСТЯК** یک بیست аз бист ҳисса як ҳисса, аз

бист ҷузъ як ҷузъ.

- БИСУЛФАТ** лот. بسلفت хим. намаки турши кислотани сулфат, хидросулфат.
- БИТНАТ** а. بطنت кит. аз ҳад зиёд пур кардани шикам аз таом, шикампурй, пурхӯрй.
- БИТОЛАТ** بطالت кит. бекорй, муатталй.
- БИТОНА(Т)** а. بطانت//بطانه кит. 1. астар, остар (-и ҷома ва г.). 2. маҷ. наздикон; дӯстон.
- БИТУМ** лот. بتم номи моддаҳои саҳт, моеъ ё газшакли органикии табиӣ (*аз қабилги нафт, гудрон*); **битуми сунъй** он чи аз коркарди нафт, ангиштсанг ва торф ҳосил мешавад, қир.
- БИФШТЕКС** англ. بفشتكس хӯр. навъе аз хӯрок, ки аз як парча гӯшти қима ва хӯрише иборат аст.
- БИХРАД** بخرد кит., ниг. хирадманд.
- БИХРАДӢ** بخردی кит., ниг. хирадмандӢ.
- БИХИГИН** بهیگین ниг. бихигӢ.
- БИХИГӢ** بهیگی мансуб ба **бихӢ**; аз **бихӢ** тайёршуда: **мураббон бихигӢ**.
- БИХИЛ** بهل 1. феъли фармоиш аз (**би**)**хиштан**. 2. ҳиссачаи модалӣ-уродавӣ бигузур, бимон, сар деҳ; **бихил кардан** гуфт. бахшидани гуноҳ, авф кардани гуноҳ.
- БИХИШТ** بهشت д. аз рӯи таълимоти ислом боғу бӯстони он дунё, ки мусулмонони неку бегуноҳ дар он ҷо зиндагиро давом медиҳанд, ҷаннат, фирдавс, хулд; **муқоб. дӯзах** ва **ҷаханнам**; **бихишти рӯн замин** маҷ. бехтарин, ободтарин ҷои рӯи замин.
- БИХИШТИРӢ** بهشتروی зебо, хушрӯй.
- БИХИШТӢ** بهشتی 1. мансуб ба **бихишт**. 2. маҷ. бегуноҳ, пок; беозор. 3. навъи ангур.
- БИХӢ** بهی дараҳти мевадор, ки меваҳои он хушбӯй мисли себу нок аст, обй.
- БИЧАК** بچک гуфт. як навъи самбӯса: **бичаки танӯрй**, **бичаки дегӢ**.
- БИЦИРРАС//БИЦИРРОС** بجرّاس//بجرّاس гуфт. 1. ҳисси рангорангй, алобулоӣ, алагдагӢ дар пеши ҷашм. 2. ҳисси дамидани мурғак дар бадану тахтапушт (*аз тарси дидан ё шиунидани воқеаи даҳшатамгез* ва ё *сухаши ниҳоят*

сахт). 3. ҳисси ногувори дасту по, ки дар натиҷаи зер карда нишастани по ё якпахлу хобидан бо даст ба амал меояд: **бичиррас задан**, **бичиррас кардан**.

БИШ *بیش* кит., ниг. ачалгиёҳ.

БИШКУФА *بشکفه* кит. 1. шукуфа ва гули дарахт. 2. шукуфтан ва гул кардани дарахт.

БИШКҮЛИДАН *بشکولیدن* кит. 1. чустию чолокӣ ва хушёрӣ намудан. 2. меҳнатдӯстӣ нишон додан.

БИШҮЛИДА *بشکولیده* кит. сифати феълии **бишӯлидан**; парешоншуда, мушавваш, парешон ва ошуфта.

БИШҮЛИДАН *بشولیدن* кит. 1. барҳам задан, парешон кардан. 2. дармонда ва мутаҳайир нишастан.

БИЯ *بیه* растаниест, ки бештар дар лаби дарёҳо мерӯяд, ширинбия.

БЛОК I *фр. بلاк* ниг. паймон, муоҳида; **блоки харбӣ** иттифоқи харбии байни давлатҳову гурӯҳҳо.

БЛОК II *англ. بلاк* 1. *сохт*. як навъ хишти калонҳаҷми аз сементу гач ва дигар мавод сохташуда. 2. ҷузъе аз иморат; шӯъбае аз иншоот. 3. *тех.* баданаи муҳаррики мошинҳо, ки чанд цилиндро ба ҳам мепайвандад.

БЛЮМИНГ *англ. ब्लيومنگ* *тех.* дастгоҳи азими тайёр кардани фӯлоди тунук (*бо роҳи фишор*).

БО I *با* *пейванд* 1. ҳамроҳ будан, якҷоя шудан ва иштирок карданро дар иҷрои ягон амал (*бо шахсе ё чизе*) ифода мекунад; ҳамроҳи..., дар якҷоягии..., ба иштироки...: **бо ҳам**, **бо ҳамдигар**, **бо ҳамроҳии**, **бо касе гап (на) задан**, **бо касе вохӯрдӣ кардан**, **бо касе зиндагӣ кардан**, **бо касе маслиҳат кардан**, **бо касе нишастан**, **бо касе сару кор (кору бор) доштан**, **бо касе ҳамдаст будан**, **бо чизе хӯрдан (чизеро)**, **бо хаёлотӣ худ банд будан**, **бо худ гирифттан (будан) чизе ё касеро**, **бо худ овардан чизеро**; **меҳмон бо ризқаш меояд (зарб.)**; **бо худӣ...** шахсан бо ...; **мустақиман бо ...** 2. *воситаи иҷрои амалро ифода мекунад*; ба воситаи..., тавассути..., **чизеро ба кор бурда**; **бо мадади...**, **ба ёрмандии...**: **бо бинӣ нафас кашидан**,

бо дасти чап хӯрдан (хестан), **бо китф тела додан**, **бо нӯги остин пок кардан**, **бо обпошак об пошидан**, **бо пахта об чакондан**, **бо санг зада шикастан**, **гуноҳи худро бо хизмат ва садоқат харида гирифттан**. 3. *тарзи амал ва ҳолати ашёро ифода мекунад*: **бо диққати тамом**, **бо рӯи кушод**, **бо рӯи хандон**, **бо сари ҳам**, **бо тарсу ваҳм**, **бо чашмони гириялуд**, **бо чехраи зард**, **бо иштиҳо(-и том) хӯрдан**, **бо мамнуният қабул кардан**, **бо нигоҳи пурҳашм ҷавоб додан**, **бо овози баланд суруд хондан**. 4. *замони амалеро, ки дар як вақт ё паси ҳам бо амали дигар иҷро мешавад, нишон медиҳад*; **баробари...**: **бо дидани ин ҳол**, **бо шунидани ин гап**. 5. *сабаби амалеро нишон медиҳад*: **бо ҳар баҳона дашном додан**; **бо баҳонае корро ақиб партофттан**, **бо тӯҳмат айбдор шудан**; 6. **аз рӯи...**; **мувофиқи...**; **ҳасби...**: **бо иҷозати...**, **бо руҳсати...**, **бо илтимоси касе (кореро кардан)**, **бо ишораи касе (берун баромадан)**, **бо навбат (суруд хондан, даст фишурдан)**, **бо супориши касе (кореро иҷро кардан)**, **бо талаби ҳаёт (кореро кардан)**. 7. **нисбат ба...**, **дар ҳаққи...**; **бо касе бад будан** нисбат ба касе хусумат доштан. 8. *сӯи чизеро, ки ба он амал равона шудааст, нишон медиҳад*, ба. 9. *аз чизе ташиқил ёфттан ва ё бо чизе мусаллаҳ будани предметро нишон медиҳад*; аз: **бо чизе пур шудан**, **бо чизе мусаллаҳ будан**; **бо вучуди...** қатъи назар аз...; **сарфи назар аз...**; **бо вучуди ин (он) сарфи назар аз ин (он)**; **бо гардани баста бе майлу хоҳиш**; аз рӯи маҷбурӣ; **бо дили пур** бо боварии том, мутмаинона, дилпурона; **бо дилу ҷон** аз рӯи сидқ, самимона; **бо (ду) дасти адаб** ниҳоят боодобона, бо иззату эҳтироми зиёд; **бо ин ҳама** бо вучуди ин, сарфи назар аз ин; **бо камоли...** дар ниҳояти..., ниҳоят; **бо назари суол саволомез**; **бо номи...** ба исми..., таҳти номи; **бо пой худ а)** ба ихтиёри худ; ба даъвату хабари касе мунтазир нашуда; **б)** муфт, ройгон, бе меҳнат; **бо ҳамин ҳамин тавр**; дар ҳамин ҷо; **бо ҷон баробар** ниҳоят азиз; **бо роҳи касе рафттан** аз пайи касе рафттан, ба касе пайравӣ кардан.

БО II *با* *номи ҳарфи дуҷуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ* (ب).

БО III *با* кит. оши обакӣ, оши моеъ.

БОАДАБ *باادب* ниг. боодоб.

БОАДАБӢ بادبى *ниг.* боодобӣ.

БОАДАБОНА بادبانه *ниг.* боодобона.

БОАДОЛАТ बादالت боинсоф, одил.

БОАДОЛАТӢ बादالتى боинсофӣ, одилӣ.

БОАДОЛАТОНА बादالتانه боинсофона, одилона, аз рӯи инсофу адл.

БОАЗМАТ باعظمت пуразамат; азим, бошукӯх; биннон боазамат.

БОАЗМ باعزم боният, бомаксад.

БОАҚЛ باعقل оқил, бофаҳм, бофаросат, пурдон; ҷавони боақл.

БОАҚЛАК باعقلک *шакли навозиши боақл.*

БОАҚЛӢ باعقلی оқилӣ, доноӣ, фаросатнокӣ, бофаҳмӣ; рафтори оқилона.

БОАҚЛОНА باعقلانه оқилона, маъкул, аз рӯи ақлу фаросат: **кори боақлона кардан, маслиҳати боақлона додан.**

БОАНДЕША بانديشه он ки пеш аз сар кардани коре фикр мекунад, мулоҳизакор, баандеша, бамулоҳиза.

БОАНДЕШАГӢ بانديشگی мулоҳизакорӣ, бо-мулоҳизагӣ, боандеша будан.

БОАНДОМ باندام мавзун, бо қомати зебо.

БОАСОС بااساس бодалел, асосдошта, асоснок.

БОБ I باب шоиста, лоиқ, сазовор, муносиб, мувофиқ, дархӯр; соз, хуб: **шаронти боб, ҷавоби боб; боби дандон** нарм, мулоим, дандон мегузаштагӣ (*дар бораи хӯрок*); **боб кардан** а) ба тарзи шоиста ва хубу марғуб иҷро кардани кор, айни муддао кардан, соз кардан; б) *маҷ.* адаби касеро додан; расвои касеро баровардан; в) *маҷ.* фиреб додан, фирефтган; **боб шудан** ҷазои худро дидан, адаби худро дидан; **боби касе будани чизе** ба касе хеле мувофиқ ва зебанда будани чизе; **боб карда задан** саҳт задан.

БОБ II باب *кит.* падар; бобо.

БОБ III *а.* باب 1. *кит.* дар, дарвоза. 2. калонтарин қисми асари илмӣ ва адабӣ, ки дар навбати худ ба бахшу фаслҳо тақсим мешавад. 3. бобат, бора, хусус, чихат, вачх; аз ин боб, аз ҳар боб, дар боби..., дар ин боб.

БОБАК بابک *шакли таъғир ва навозиши боб.*

БОБАҚО بابقا *ниг.* бадошт; муқоб. бебақо 2.

БОБАРАКА(Т) بابركه//بابرکت 1. он ки аз ӯ хайру барака мерасад, пурфайз: **одами бобарака(т).** 2. зиёд, фаровон, бисёр; пурманфиат, пурсамар, сермахсул, серҳосил.

БОБАРАКАТӢ بابركتى 1. бобаракат будан, файзу баракат доштан. 2. пурсамарӣ, сермахсулӣ.

БОБАРДОШТ بابرداشت босабр, пуртоқат, бурдбор.

БОБАРОР بابرار барорнок, бомуваффақият; пешрав.

БОБАРОРӢ بابرارى бобарор будан, барорнокӣ, муваффақият.

БОБАТ بابت хусус, бора; чихат, вачх; аз **бобати...** дар бораи..., дар хусуси...; аз **ҳар бобат** аз ҳар чихат, аз ҳар вачх, аз ҳар хусус; **дар бобати...** дар хусуси..., дар бораи..., аз чихати...; **дар ин бобат** аз ин хусус; аз ин чихат, вобаста ба ин.

БОБЗАН بابزن *кҳн.* сих, сихи кабоб, махсусан сихи мурғкабоб.

БОБИЗОАТ بابضاعت молу чиздошта, молдор; осудаҳол.

БОБИЛ بابيل *шакли кӯтоҳишудаи абобил.*

БОБИЯ بابه *д.* таълимоти динию сиёсие (асосгузораи Сайид Алӣ Муҳаммади Шерозӣ мулаққаб ба Боб), ки ҳамчун афкори ислохотталабии ислом ва ҷунбишҳои демократии Эрон (1848-1852) ба муқобили ҳукмронии шоҳ, инчунин даҳлати кишварҳои хориҷӣ шинохта шудааст.

БОБИӢ بابى *д.* пайрави ҷараёни исломии бобия.

БОБО بابا 1. падари падар ё падари модар, ниё, ҷад: **бобои падарӣ, бобои модарӣ.** 2. *маҷ.* насли гузашта, аҷдод (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ – бобоён* ва **бобоҳо** меояд); гузаштагон; **падари бобо (-и мо)** гузаштагон (-и мо), аҷдод (-и мо). 3. *таър.* сардори ҷамъиятҳои қосибону ҳунармандони замони пеш: **бобон қашдӯзон, бобон машқобон, бобон саисҳо; бобон барфӣ** қаҳрамони афсонавии ҷашнҳои солинавӣ – рамзи сармо дар халқҳои Аврупо,

ки мӯйсафеди рӯсурхи ришу мӯйлабдор буда, дар тан пӯстину дар сар телпак дорад ва дар расми истикболи соли нав дар атрофи арчаи солинавӣ ба бачаҳо тӯхфаҳо тақдим мекунад; **шерӣ бобо** // **ҷони бобо** дар мавриди изҳори навозиш аз тарафи мӯйсафедон ба бачагон гуфта мешавад.

БОБОЁНА بابايانه *таър.* ҳаққе, ки бобо – роҳбари пешаварон барои миёнаравӣ дар байни соҳибкорон ва хунармандон аз ҳар ду тараф мегирифт.

БОБОЙ بابائى 1. *мансуб ба бобо*; ба бобо тааллуқдошта; аз бобо монда: **омочи бобой**. 2. қадима, кӯҳна; аз қадим монда. 3. навъи зардолуи калон-калон.

БОБОКАЛОН باباكلان падари бобо; нахуст-падари авлод.

БОБОПИРАК باباپيرك *бот.* як навъ алаф ва растании печон аз оилаи чинорақҳо, девток.

БОБОХОНА باباخانه *таър.* ҷои истиқомати бобо - роҳбари пешаварон ва пойқори ӯ, ки косибони бекормонда дар он ҷо истиқомат мекарданд.

БОБОҶОН باباجان калимаи мурочиати эҳтиромона ба бобо; азиз.

БОБУНА بابونه *бот.* гиёҳи хушбӯе, ки баргҳои канори гулаш сафед ва мобайни он зардранг аст.

БОВАР باور *рост* ва мувофиқи ҳақиқат пиндошта пазируфтани (-и қавли касе), яқин ҳосил намудан, эътимод кардан (бо сухани касе); **бовар кардан** (намудан) а) *рост* пиндоштан (*махсусан суханони касеро*), яқин ҳосил намудан; б) ба сидку дурустқорӣ касе эътимод доштан, эътиқод зоҳир кардан ба касе; аз касе дилпур будан.

БОВАРИБАХШ باورىبخش қобили эътимод.

БОВАРИНОК باوريناك эътимоднок, қобили итминон: **шаҳси боваринок**.

БОВАРӢ باورى бовар доштан, бовар кардан; эътимод; эътиқод; **боварии комил** (тамом, том) бо итминони пурра; дилпуруна; бо ҷуръат, бо қатъият (*мас., гап задан*); **боварӣ доштан**, дилпур будан, итминон доштан; **боварии касе наомадан** ба коре бовар накардан, эътимод надоштан; **боварӣ кардан ба касе**

итминон доштан ба касе (*дар коре*).

БОВАРКУНАНДА باورکننده *сифати феълии замони ҳозира аз бовар кардан*; бовар мекардагӣ, қобили эътимод, боваринок.

БОВАРХАТ باورخط *гуфт.* ваколатнома.

БОВАФО باوفا вафодор; содиқ: **дӯсти бовафо**, **ёри бовафо**.

БОВАФӢ باوفائى бовафо будан, вафодорӣ.

БОВИҚОР باوقار 1. ботамкин, вазнин (*дар муомила, гуфтор ва рафтор*): **марди бовиқор**. 2. *ниг.* **бовиқорона**.

БОВИҚОРӢ باوقارى бовиқор будан, ботамкинӣ; вазнинӣ.

БОВИҚОРОНА باوقارانه ботамкинона, вазнинона: **бовиқорона ба гап даромадан**, **бовиқорона роҳ рафтан**.

БОВИЧДОН باوجدان он ки аз рӯи вичдон амал мекунад; боинсоф; поквичдон, ҳалолкор.

БОВИЧДОНӢ باوجدانى бовичдон будан; боинсофӣ, поквичдонӣ, ҳалолкорӣ.

БОВИЧДОНОНА باوجدانانه боинсофона, ҳалолкорона, поквичдонона.

БОҒ باغ 1. китъаи замини ихоташудае, ки дар он дарахтони мевадору бемева ва гулҳои гуногун шинонда, сабзу хуррам карда шудааст, ҳадиқа, равза, бӯстон. 2. ҷои васеи сабзу хуррами сердолу дарахт ва гулу сабзаҳои зиёд, ки хиёбонҳои курсию ҳаракдор ва тамошогоҳҳо дорад ва маҳалли истироҳати мадания аҳолист, чорбоғ: **боғи (марказии) фарҳангу фароғат**, **боғи истироҳат**, **боғи шаҳрӣ**; **боғи ботаникӣ** *ниг.* **ботаникӣ**; **боғи ҳайвонот** муассисае, ки дар он ҳайвоноти гуногуни ҷаҳон барои тамошои мардум гузошта шудааст; **боғу роғ** боғ ва марғзор; **боғу бӯстон шудан** обод ва сабзу хуррам шудан; **боғи ирам** а) боғи афсонавӣ, ки гӯё Шаддод ном подшоҳи асотирӣ онро ҳамчун бихишт сохта буд; б) *маҷ.* ҷои сабзу хуррам; ◊ **яке аз боғу дигаре аз роғ** берабт, беробита, бемаврид.

БОҒАЙРАТ باغيريت 1. гайратманд, ғаюр, саъйкунанда, кӯшо; серҳаракат, чусту чолок: **ҷавони боғайрат**. 2. боору номус, боҳамият. 3. *ниг.* **боғайратона**.

БОҒАЙРАТӢ باغيرتى гайратнокӣ, саъю кӯшиш

доштан; серҳаракатӣ.

БОҒАЙРАТОНА باغیراتانه гайратмандона, гаюрона, бо саъю кӯшиш; фаъолона; чолокона.

БОҒАРАЗ باغرض *ниг.* гаразнок.

БОҒАРАЗОНА باغرضانه аз рӯи гараз, бо нияти бад (*барои манфиати худ*), муғризна.

БОҒБАНД бағбанд бунёди китъаҳои боғ, қисматҳои боғ.

БОҒБОН бағбан он ки мутасаддии муҳофизати боғ ва нигоҳубину парвариши дарахтони мевадору гулҳои он аст, ниғаҳбони боғ.

БОҒБОНӢ бағбани 1. амалу ҳунари боғбон: **боғбонӣ кардан**. 2. *ниг.* боғдорӣ.

БОҒДОР бағдар 1. соҳиби боғ. 2. мутахассиси боғдорӣ.

БОҒДОРӢ бағдарӣ нигоҳубин ва парвариши боғ ҳамчун як соҳаи растанипарварӣ, мевапарварӣ: **гурӯҳи боғдорӣ**, **муассисаи боғдорӣ**; **боғдорӣ кардан** бо нигоҳубин ва парвариши боғҳо машғул шудан.

БОҒИСТОН бағистан ҷое, ки боғҳои зиёд дорад, ҷои сербоғ.

БОҒӢ бағӣ 1. *мансуб ба боғ*. 2. набототе, ки кошта рӯёнида мешавад; *муқоб.* худрӯ ва ёбӣ: **пудинаи боғӣ**, **чормағзи боғӣ**.

БОҒКОР бағкар боғбон, нигоҳубин ва парваришкунандаи боғ.

БОҒКҶӢ бағкӯҷӣ кӯчидан ба боғ (*аз шаҳр дар мавсими тобистон*).

БОҒНИШИН бағншин сокини боғ, истиқоматкунанда дар боғ.

БОҒОТ бағат 1. ҷ. **боғ**. 2. *мач.* маҳалу дехоте, ки боғҳои зиёд дорад, боғистон.

БОҒПАРВАР бағперор мутахассиси боғдорӣ, нигоҳубин ва парваришкунандаи боғҳои гулу мевадиханда.

БОҒПАРВАРӢ бағперорӣ *ниг.* боғдорӣ.

БОҒПЕРО(Ӣ) бағпир(ӣ) *кит.* ораста ва перостакунандаи боғ, боғбон.

БОҒСОЗ бағсоз *нав.* созандаи боғи фарогатӣ бо иншооти марбутатаи он.

БОҒСОЗӢ бағсозӣ *нав.* бунёд кардани боғҳои

фарҳангӣ дар шаҳру дехот.

БОҒУЛҒУЛА бағлғלה *ниг.* гулгуладор.

БОҒУНДА бағнде *кит.* кулӯлаи пахтаи ҳаллоҷикарда барои риштан, поғунда.

БОҒУРУР бағрур мағрур, худписанд, ботакаб-бур.

БОҒЧА бағҷе 1. *шакли тасғири боғ*; боғи хурди наздихавлигӣ: **боғчаи навсабз**, **боғчаи ҳавлӣ**. 2. муассисаи тарбиявӣ таълимӣ кӯдакони синни томактабӣ (*яъне аз 3 то 7 сола*): **боғчаи бачагон**, **боғчаю кӯдакистон**.

БОҒЧАДОР бағҷедар ҳавлиҳои боғчадор, ҳавлие, ки одатан дар ҳаёташ боғи хурде дорад.

БОҒШАҲР бағшээр шаҳре, ки боғҳои зиёд, кӯча ва хиёбонҳои сабзу хуррам дорад.

БОД I باد 1. чараёни уфукии ҳаво, вазиши ҳаво, шамол; яке аз чаҳор унсури ташкилдихандаи ҷаҳони ҳастӣ (*об, оташ, хок, бод*); **боди афгонӣ** шамоли саҳту гарми чанубӣ, ки аз тарафи Афғонистон бо чанги регомез мевазад, тафбод; **боди мувофиқ // боди мурод** шамоли матлуб, ки ба ҳаракати киштиҳои бодбонӣ мусоидат мекунад; **боди муҳолиф // боди муқобил** шамоли номатлубе, ки аз рӯ ба рӯи вазида, ба ҳаракати киштӣ монеъ мешавад; **боди сабо** насими форам; **боди шурта** шамоле, ки мувофиқи рафти киштӣ мевазад. 2. ҳаво, пуф, дам, нафҳ; **бод додан** а) ба муқобили бод гузоштани чизе; шамол додани чизе (*барои хушконидаи, хунук кардан ва ғ.*); б) *мач.* беҳуда сарф кардан (*нулро*), несту нобуд кардан; **бод кардан** а) шамол додан бо бодбезан ё чизи дигар (*барои хунук ё хушк кардани чизе*); б) пош додани галладонаи кӯфташуда барои тоза кардани он аз коҳ ва гарду чанг; 3. боде, ки аз шикам мебарояд, боди шикам, тиз. 4. нафхе, ки ба эътиқоди қадимӣ дар натиҷаи хӯрдани баъзе гизоҳо дар бадан пайдо мешудааст; варам, омос. 5. *тиб.* дарде, ки дар натиҷаи тамоман шифо наёфта боқӣ мондани осори ягон беморӣ пайдо мешавад; асари дар бадан мондаи ягон касалӣ: **боди нағзак**; **бод кашидан** а) аз як зарф ба зарфи дигар ё дар худӣ ҳамон зарф бардошта рехтани моеъ, гардон-гардон кардан (*мас., ҷойро баъд аз дам кардан, шири дар дег ҷӯшидаистодаро барои надамидан бо кафлезе ё чумча кам-кам гирифта дубора ба*

дег рехтан); б) баромадагӣ ё варами узве аз бадан бар асари беморӣ (шамол хӯрдан) ва ё зарба; **боди фатқ** беморӣ дабба, чурра; **◇ бар бод додан** а) беҳуда сарф кардан, зоеъ намудан; б) аз байн бурдан, несту нобуд кардан; **бар бод рафтан** зоеъ шудан; нест шудан; **ба боди дашном гирифтан** маҷ. сахт дашном додан; **ба боди фано рафтан** нобуд шудан, нест гардидан; **коҳи кӯхнаро бод кардан (додан)** ягон кор ё воқеаи нохуши гузаштаре ба ёд овардан; ягон сухани гузаштаре ба хотир овардан; **нафасатро бод барад!** сухани бадат бо худат нест шавад (*таъбири дашном, ки дар мавриди гапи шуме задани касе гуфта мешавад*).

БОД II باد *шакли кӯтоҳшудаи бошад (дар хитоб):* зинда бод!, нест бод!, **чонам фидои ту (шумо) бод!**; **муборак бод!** табрик мекунам, табрик мегӯям; **ҳалолат бод офарин!**, **аҳсан!**; **ҳар чӣ бодо бод!** ҳар чӣ шудани бошад, шудан гирад! (*дар мавриди таваққали ба коре даст задан гуфта мешавад*).

БОДА باده май, шароб; **бодан гулгун** майи сурх, шароби лаългун; **бодан ноб** шароби соф, майи бедурд (бегаши, рақиқ); **бода кашидан** шаробнӯшӣ кардан, май нӯшидан.

БОДАБДАБА بادبدبه дабдабанок, пурдабдаба, баландовоза, бо шукӯху карруфар: **зиёфати бодабдаба, тӯйн бодабдаба.**

БОДАВЛАТ بادولт *ниг.* бадавлат.

БОДАГУСОР باده گسار боданӯш, майнӯш, шаробхӯр.

БОДАГУСОРӢ باده گسارى боданӯшӣ, майнӯшӣ, шаробнӯшӣ.

БОДАДЕХ باده ده *ниг.* бодакаш.

БОДАКАШ باده کش 1. соқӣ. 2. майнӯш, шаробхӯр.

БОДАКАШӢ باده كشي 1. бодакаш будан, сокигӣ кардан. 2. майнӯшӣ, шаробхӯрӣ.

БОДАНГЕЗ باده انگيز ангезандаи бод, бодовар.

БОДАНӢШ باده نوش майнӯш, майхӯр, шаробхӯр.

БОДАНӢШӢ باده نوشي бода нӯшидан, майнӯшӣ, шаробхӯрӣ.

БОДАПАЙМО باده پيما *ниг.* боданӯш.

БОДАПАЙМОӢ باده پيمايي *ниг.* боданӯшӣ.

БОДАПАРАСТ باده پرست майпараст, майзада, дӯстдори шаробнӯшӣ.

БОДАПАРАСТӢ باده پرستي майпарастӣ, муштоқи шаробнӯшӣ будан.

БОДАРАНГ باده رنگ ба ранги шароби сурх, сурхранг.

БОДАСТУПО باده ستوپا *ниг.* бадаст (бадаступо).

БОДАФРОҲ باده فراه *кит.* мучозот, чазо, подош.

БОДАФУРӢШ باده فروش фурӯшандаи бода, майфурӯш.

БОДАФУРӢШӢ باده فروشي амали майфурӯшӣ, май фурӯхтан.

БОДАХОНА باده خانه майхона, хонаи шаробфурӯшӣ, майкада.

БОДАХОР باده خوار *кит., ниг.* боданӯш.

БОДАХОРӢ باده خواري *кит., ниг.* боданӯшӣ.

БОДАХОҲ باده خواه бодачӯ, майталаб, шаробдӯст.

БОДАҲО باده ما сохибақлу хуш, бозаковат.

БОДБАДАСТ باده بدست маҷ. бенасиб, бебаҳра, бечиз, тихидаст.

БОДБАНД باده بند *кит.* қисми тақвияткунандаи деворҳои бино ба муқобили бод, заминчунбӣ ва ғ., ки аз чӯб ё оҳан сохта мешаванд.

БОДБАНДӢ باده بندي бодбанд кардан, тақвияти сохтмонҳо бо чӯбу оҳану бетон.

БОДБАРАК باده برک чизест, ки бачагон аз қоғазу найи тунуктарошида ё чӯбҳои тунук ва ширеш сохта, ресмон баста, дар вақти вазидани бод ба ҳаво сар медиҳанд.

БОДБАРАКБОЗ باده برک باز бачагоне, ки бо бодбарак бозӣ мекунанд; бодбодакбозӣ.

БОДБАРАКБОЗӢ باده برک بازی бозии бачагон бо бодбарак: бодбаракбозӣ кардан.

БОДБАРАКПАРРОНӢ باده برک پراني сар додани бодбарак; бодбаракбозӣ: бодбаракпарронӣ кардан.

БОДБЕЗАК باده بيزک он чи вақти гармои ҳаво худро бо он шамол медиҳанд, мирваҳа.

БОДБЕЗАКМОНАНД باده بيزک مانند шабеҳи бодбезак, мисли бодбезак.

БОДБЕЗАКШАКЛ بادبیزكشكل монанди бодбезак, шаклан чун бодбезак.

БОДБЕЗАН بادبیزن *ниг.* бодбезак.

БОДБОН بادبان пардаи махсусест, ки дар киштиҳои бодӣ онро ба муқобили бод кашида, бо қуввати шамол киштиро ба ҳаракат меоваранд.

БОДБОНДОР بادباندار мучаҳҳаз бо бодбон: киштии бодбондор.

БОДБОНӢ بادبانی *мансуб ба бодбон*; **киштии бодбонӣ** киштие, ки ба воситаи бодбон ҳаракат мекунад.

БОДБУР بادبر *доруи бодбур* доруе, ки боди шикаму меъдаро рафъ мекунад.

БОДВОР بادوار монанди бод, бод барин; тез, зуд, шитобон.

БОДГАР بادگر он ки ғаллаи дар хирман кӯфтаре ба ҳаво пош дода, аз гарду коҳ тоза мекунад.

БОДГАРДОН بادگردан *ниг.* **шамолгардон**; **дарахтзори бодгардон**, дарахтзоре, ки махсус барои гирифтани пеши роҳи шамолҳои харобиовар бунёд мекунад.

БОДГАРӢ بادگرӣ амали бодгар; ба ҳаво пош додани гандум ва дигар ғалладона барои тоза кардан аз коху гард.

БОДГИР بادگیر 1. сӯрохе дар девор ё сақфи хонаҳо барои тоза кардани ҳавои хона; бодкашак. 2. ҳар чизе, ки пеши бодро бигирад.

БОДГИРИФТА بادگرفته *сифати феълии замони гузашта аз бод гирифтани*; варамкарда, омо-сида.

БОДҒАР//БОДҒАРД بادغر//بادگرد *кҳн.* шамолчо, шамолгоҳ; ҷое, ки бод аз ҳар тараф ба он ҷо мебарояд (*монанди хонаи тобистонӣ*).

БОДДАРО باددرا *ниг.* бодгир 1.

БОДДАСТ باددست он ки дар даст пул нигоҳ дошта наметавонад, исрофкор, бесарфа.

БОДДАСТӢ باددستی исрофкорӣ, бехудахарчӣ.

БОДДИҲАК باددهك *кишов.* мошин барои шамол додани ғаллаи кӯфта ва ҷудо кардани дон.

БОДДИҲАНДА باددهنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз бод додан*. 2. бодгар.

БОДДОР باددار 1. ҳаводор, пур аз ҳаво. 2. бод-гирифта; варамкарда, варамдор.

БОДИГАР بادى گر *ниг.* бодгар.

БОДИГАРӢ بادى گرى 1. *ниг.* бодгарӣ. 2. *гуфт.*, *ниг.* бодигӣ.

БОДИГӢ بادى گى *гуфт.* кибр, гурур, нахват; ҳавобаландӣ, калонигарӣ.

БОДИЁН باديان *бот.* растании ҳамешасабз, ки тухми хушбӯ дорад ва дар тиб ва хӯрокворӣ истифода мебаранд.

БОДИЁНА باديانه *ниг.* бодиён.

БОДИЁНАТ بادياتن диндор, тақводор.

БОДИЁНӢ باديانى *мансуб ба бодиён*; **ҳалвои бодиёнӣ** як навъ ҳалво, ки барои хушбӯӣ ба он донаҳои бодиён ҳамроҳ карда мешавад.

БОДИҚҚАТ بادقت 1. диққаткорона; тамоми диққатро ба як нукта равона карда; хама тан чун гӯш шуда: **бодикқат мутолиа кардан**, **бодикқат аз назар гузарон(и)дан**, **бодикқат шунидан**. 2. дақиқкор, нозук; бориқбин, нуктасанҷ.

БОДИҚҚАТӢ بادقتى бодикқат будан дар иҷрои корҳо, бодикқатона амал кардан, дақиқкорӣ.

БОДИЛ بادل пурдил, далер, шучоъ, бодилу чигар.

БОДИНОН بادعنان *маҷ.* аспӣ тезрав, бодпо.

БОДИНҶОН بادنجان як навъ сабзавоти хӯрокист, ки самари он ба шакли бодиринг, вале бунафш ё сиёҳранг аст ва онро бирён карда ё дар намакоб хобонда мехӯранд; **бодинҷон арзон**, **харчако (харчҳо) дорад (зарб.)**.

БОДИРИНГ بادرينگ растании полизӣ бо ҳосили сабзранг ва борики дароз, хиёр; **бодиринги намакӣ // бодиринги шӯр** бодиринги дар намакоб хобондашуда.

БОДИЯ I باديه дашти беобу алаф, биёбон, саҳро, ҳомун.

БОДИЯ II ا. باديه *кит.*, *кҳн.* зарфи калони мисин; косаи калон.

БОДИЯГАРД باديه گرد 1. биёбонгард. 2. кӯчманчӣ.

БОДИЯГАРДӢ باديه گردى 1. биёбонгардӣ. 2. кӯчманчигӣ, кӯчигӣ.

БОДИЯНИШИН بادیه‌نشین 1. сокини бодия, биёбоннишин. 2. кўчманчй, кўчй, гайри-муким: қабилаҳои бодиянишин.

БОДИЯНИШИНӢ بادیه‌نشینى 1. бодиянишин будан. 2. тарзи ҳаёти кўчманчиён, кўчманчигй.

БОДИЯПАЙМО بادیه‌پیما *ниг.* бодиягард.

БОДӢ بادى 1. бо қувваи бод корқунанда, бо қувваи бод ҳаракатқунанда: **қишти бодӢ**, **осиён бодӢ**, **таппонча Ӣ туфанги бодӢ**. 2. *мансуб ба бод*; **бодӢ шудани гандум** майда гашта, қобили чош шудани гандум дар хирман. 3. *мач.* лофзан, мутаккабир, ҳавобаланд, калонгир.

БОДКАРДА بادکرده 1. пуршуда аз ҳаво, ҳавогирифта. 2. варамкарда.

БОДКАШ بادکش 1. *ниг.* бодгир; **бодкаши чилим** сӯрохи ҳаводарои чилим (*ба андозае, ки бо пӯғи ангушт пӯшонидан мумкин аст*). 2. *тиб.* зарфи шишагии махсусест, ки барои пӯсти баданро кашида, суръатнок кардани ҳаракати хун ба тахтапушти бадани бемори шамолхӯрда мегузоранд.

БОДКАШАК بادکشک даричаи ҳаводарои тиреза, бодгир.

БОДМОНАНД بادمانند ба монанди бод, шабеҳи бод.

БОДМӢРӢ بادمورى роҳи ҳавокашй дар девор.

БОДНАМО بادنامа олате, ки самти вазиши бодро нишон медиҳад.

БОДНОК بادناк боддор, дорои боду шамол.

БОДО باد *ниг.* бод II: **хар чӢ бодо бод!**

БОДОБОД بادآباد барои муборакбодӢ ва таҳсину офарин гуфта мешавад.

БОДОВАРД بادآورد 1. чизе, ки бод овардааст, он чи шамол ҳамроҳ овардааст. 2. *мач.* ҳар чизе, ки муфт ва бе меҳнат ба даст омадааст, ройгон: **бозёфти бодовард**, **фондаи бодовард**. 3. номи яке аз ганҷҳои Хусрави Парвиз.

БОДОВАРДА بادآورده бе ранчу азоб ба дастомада, муфту ройгон омада.

БОДОВАР بادآور хусусияти нӯшидани Ӣ хӯрдани, ки истеъмоли онҳо барои баъзе касон

номувофик, яъне зарарнок буда, дами шикам меоварад.

БОДОМ بادام дарахте, ки аввали баҳор пеш аз дигар дарахтон гул мекунад ва мағзи донаки он бомаза Ӣ талх аст, лавз: **бодоми заминӢ**, **бодоми коғотӢ**, **бодоми кӯхӢ**, **бодоми талх**, **бодоми шириндона**, **мағзи бодом**.

БОДОМАК بادامک *шакли тасғири бодом*; **бодомаки гулӢ** бофтаҳои лимфатикӣ, ки дар ҳалқ ба шакли донаи бодом чамъ шудааст, лавзатайн.

БОДОМГУЛ بادامگل *ниг.* бодомчагул.

БОДОМЗОР بادامزار чое, ки дарахтони зиёди бодом дорад, дарахтзори бодом.

БОДОМӢ بادامى 1. аз мағзи бодом тайёршуда; ҳалвои бодомӢ. 2. бодомшакл, монанд ба шакли донаки бодом: **чашм(он)и бодомӢ**.

БОДОМИСТОН بادامستان *ниг.* бодомзор.

БОДОМЧА بادامچه 1. *шакли тасғири бодом*. 2. як намуди бодоми худрӯй.

БОДОМЧАГУЛ بادامچهگل нақши бодомшакл (*дар тоқӢ ва г.*).

БОДОМЧАШМ بادامچشم дорои чашмони шабеҳи донаки бодом дарози кунҷояш борик: **духтари бодомчашм**.

БОДОМШАКЛ بادامشکل монанд ба донаки бодом: **чашми бодомшакл**.

БОДОМШИКАН(АК) بادامشکنк//بادامشکنк анбӯр барои шикаста мағзашро гирифтани донаки бодомро гирифтани.

БОДОСО بادآسا *мач.* тез, зуд; бошитоб: **бодосо рафтан**.

БОДПАЙМО(Ӣ) بادپيما(ى) 1. *ниг.* **бодрафтор**: **аспи бодпаймо**. 2. асп Ӣ шутури тезрафтор. 3. *мач.* ҳарзагӯй ва беҳудакор; одами бодӢ, лофзан.

БОДПАЙМОӢ بادپيماى 1. тезрафторӢ, бодрафторӢ. 2. *мач.* ҳарзагӯй ва беҳудакорӢ; бодигарӢ.

БОДПО(Ӣ) بادپا(ى) 1. тезрав, тезрафтор, даванда: **аспи бодпо**. 2. *мач.* аспӣ тезрафтор.

БОДРАНГ I بادرنگ 1. турунч, навъе аз афлесун,

- ки пӯшташ дурушт, зард ва хушбӯст. 2. бодиринг, хиёр.
- БОДРАНГ** II بادرننگ 1. бодмонанд, шабеҳи бод. 2. маҷ. аспӣ бодпо, даванд.
- БОДРАНЧБҮЯ** بادرنجبويه *кит., бот.* як навъ гиёҳест, ки барои муолиҷаи тангии нафас ба кор мебарданд.
- БОДРАФТОР** بادرافتار тезрафтор, тезрав; чусту чолок.
- БОДРЕЗ//БОДРЕЗАК** بادريز//بادريزк мевани кирмзада ё пухтарасида, ки бо вазиши бод ба таги дарахт рехтааст.
- БОДРЕСА** بادريسه чӯб ё чарме, ки барои дар як чо печидани ресмон дар гирди гулӯи дуки чархи ресмонресӣ устувор карда мешавад.
- БОДРУМ** بادرم *кит.* беҳуда, табоҳ, абас.
- БОДРУЧ** بادروح навъи райҳони кӯҳӣ бо баргҳои хурду реза ва гулҳои сурхранг, ки донаи он тухми шарбатӣ номида мешавад.
- БОДРҶЗА** بادروزه *кҗн.* чизҳои даркориҳои ҳаррӯза дар зиндагӣ, ҳамчун хӯрок, либос ва ғ.
- БОДРҶЯ** بادرويّه ҷои бисёр шамолдошта; бодхез, шамолрӯя.
- БОДСАНЧ I** بادسنج *обҷш.* олат барои санчидани қувваи вазиши бод.
- БОДСАНЧ II** بادسنج *маҷ.* ҳарзагӯӣ, ҳарзақор, беҳудақор; хомтамаъ.
- БОДСАР** بادسر пурғурур, мутақаббир, гарданшах
- БОДСОР** بادسار 1. сабук, бетамкину виқор. 2. маҷ. сабуксайр, тезгард.
- БОДСОРӢ** بادسارى бодсор будан, гуруру такаббур қардан.
- БОДХЕЗ** بادخيز шамолгоҳ, шамолчо, ҷои сершамол, бодрӯя: **дараи бодхез.**
- БОДХОН** بادخوان гузаргоҳи бод, сӯроҳ ва равзанаи бодгузар дар хона.
- БОДХҶР** بادخور 1. ҷое, ки дар он ҷо бод бисёр мевазад. 2. истироҳат ё танаффус дар миёни фаъолият ё кори хастакунанда.
- БОДХҶРА** بادخوره *тиб.* яке аз навъҳои сили пӯст, ки бадани одамро хӯрда рафтани мегирад; *муқ.* бодхӯрда 2.
- БОДХҶРАК** بادخورк *зоол.* парандаест парастумонанд ва аз гунчишк калонтар, ки қариб ҳамеша дар парвоз аст.
- БОДХҶРДА** بادخورده 1. дар шамол хушкшуда. 2. гирифтор ба бемории бодхӯра, бо таъсири бемории бодхӯра нобудшуда (*одатан як қисми бинӣ, лаб ва ғ.*).
- БОДШИКАН** بادشکن *тиб.* дору ё хӯроке, ки бод ва варами шикамро аз байн мебарад.
- БОЕЪ** *а.* بايع байъқунанда, фурушанда.
- БОЁНА** بايانه ба одамони бой хос, хоси давлатдорон.
- БОЖ** باژ *шакли дигари боч.*
- БОЖГОҶ** باژگاه *ниг.* бочгоҳ.
- БОЖГУНА** باژگونه *шакли дигари вожгуна.*
- БОЖДОР** باژدار *ниг.* бочдор.
- БОЖСИТОН** باژستان *ниг.* бочситон.
- боз** باز 1. *асоси замони ҳозира* аз бохтан. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои машғулшаванда:* бедонабоз, қиморбоз, ҳуққабоз; созу боз зебу зинат, ороиш. 3. *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб ба феълҳо ба маънои дубора, аз нав рӯй додан, такрор ёфтани амал:* бозгаштан, бозомадан, бозомӯзӣ.
- БОЗ I** باز 1. бори дигар, аз нав; мучаддадан, такроран, дубора: боз такрор қардан, боз пурсидан, боз мурочиат қардан, боз фикр қарда дидан; боз ҳам а) ин дафъа ҳам; б) аз пештара зиёдтар, бештар аз собиқ. 2. илова бар ин, ба болои ин, ба замми ин, низ, ҳам, гайр аз ин: сабр қардан, боз 5-сентнерӣ ҳосил додан, боз ба қучо равам. 3. *пасванд давомнокии амалро ифода мекунад; дар муддати...*, ин ҷониб: ду рӯз боз, се ҳафта боз, чанд вақт боз, чандин сол боз, солҳо боз, кайҳо боз; аз бозе ки... аз вақте ки..., аз он даме ки..., аз қадим боз аз замонҳои қадим сар қарда то имрӯз...; дер боз хеле вақт мешавад, ки... 4. *ҳиссаҳои таъкидӣ* мабодо.
- БОЗ II** باز кушода, яла, во; *муқоб.* баста; боз қардан кушодан, во қардан (*дару тиреза, занҷиру қулф ва ғ.*); боз шудан кушода шудан;

- ◊ **дари касе ба рӯи касе боз будан** ба пазироӣ ва қабули касе тайёр будани касе; ба хизмати касе ҳозир будани касе; **даҳон боз кардан//лаб боз кардан** ба сухан даромадан, гап задан; **даҳонаш боз монд** ҳайрон шуд, мутаҳаййир шуд.
- БОЗ III** باز парандаи кавичанголи нӯлдароз, ки парандагон ва ҳайвоноти майдаро шикор мекунад, қуш: **бози дастомӯз, бози шикорӣ.**
- БОЗ IV** باز *кит., ниг. қулоч.*
- БОЗА** بازه *кҲн. чӯбдаст.*
- БОЗАВҚ** باذوق соҳиби завқ, завқманд: **мардуми бозавқ, хонандаи бозавқ.**
- БОЗАКОВАТ** باذكاوت зақӣ, хуштабъ, боистеъдод.
- БОЗАНДА** بازنده *сифати феълии замони ҳозира аз боҳтан; бозидоранда (мас., дар қимор пули худро); бозикунанда, бозигар.*
- БОЗАНДЕШИДАН** بازاندیشیدن дубора андеша кардан, аз нав фикр кардан.
- БОЗАРБА** باضربه боқувват, сахт; бошиддат.
- БОЗАРГОН//БОЗУРГОН** بازركان савдогар, тоҷир.
- БОЗАРГОНӢ//БОЗУРГОНӢ** بازرگانی савдогарӣ, тиҷорат, харидуфурӯш.
- БОЗАРОФАТ** باظرافت 1. соҳиби зарофат, зариф. 2. зарифона, хуштабъона.
- БОЗАРОФАТӢ** باظرافتی бозарофат будан, зарофатнокӣ; хуштабъӣ.
- БОЗАФАР** باظفر зафарманд, соҳибзафар, голиб: **бозафар будан.**
- БОЗАФКАНДАН** بازافکندن 1. афкандан, густурдан ба рӯи замин, паҳн кардан. 2. ба ақиб партофтан, ба таъвиқ андохтан.
- БОЗБАСТА** بازبسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз бозбастан.* 2. хешу табор (*бештар дар шакли ҷамъ меояд*), вобастагон.
- БОЗБАСТАН** بازبستن 1. бастан, пайванд кардан; банд кардан. 2. дубора пайванд кардан.
- БОЗБИӢ** بازبینی аз нав дида баромадан ва баррасӣ кардан.
- БОЗБОН** بازبان нигоҳдоранда ва парвариш-

кунандаи боз, қушбон.

бозгард بازگرد *асоси замони ҳозира аз бозгаштан; бозгарданда, пасгард: дастгоҳи бозгарди мушаки кайҳонӣ.*

БОЗГАРДАНДА بازگردنده *сифати феълии замони ҳозира аз бозгаштан; ниг. бозгард.*

БОЗГАРДИДАН بازگردیدن *ниг. бозгаштан.*

БОЗГАРДОН(И)ДАН بازگرداندن//базگردаниدن *тарзи бевоситаи бозгардидан; пас гардондан, гашта додан.*

БОЗГАШТ بازگشت баргаштан, гашта омадан, пас гаштан; **дар бозгашт** вақти баргаштан.

БОЗГАШТА بازگشته *сифати феълии замони гузашта аз бозгаштан; баргашта, гардонда, пас: бозгашта гирифтан, бозгашта додан.*

БОЗГАШТАН بازگشتن баргаштан, бозомадан, гашта омадан; гашта рафтан, ба ҷои пештара рафтан, раҷъат намудан; ба ҳоли пештара баргаштан: **аз саёҳат бозгаштан, аз шаҳр бозгаштан, ба ватан бозгаштан.**

БОЗГАШТӢ بازگشتی *ниг. бозгашт.*

БОЗГАШТНОПАЗИР بازگشتناپذير бозгашт-надошта, бебозгашт, баргаштанопазир.

БОЗГИРИФТАН بازگرفتن пас гирифтан, аз нав гирифтан; гирифтан, қабул кардан; нигоҳ доштани касе ё чизе дар ҷое; боздошт кардан, тавқиф кардан; боздоштан, мутаваққиф кардан.

БОЗГИРӢ بازگیری азнавгирӣ, дубора гирифтан.

БОЗГУЗАШТАН بازگزشتن гузаштан, убур кардан.

БОЗГУЗОШТАН بازگذاشتن 1. раҳо кардан, даст кашидан аз коре ё чизе. 2. вогузоштан.

БОЗГУНА بازگونه *ниг. вожгуна.*

БОЗГУСАСТАН بازگسستن ҷудо кардан, кандан, қатъи робита кардан, буридани алоқа.

БОЗГУСТУРДАН بازگستردن паҳн кардан, густурдан.

БОЗГУФТАН بازگفتن такроран гуфтан; муфасал нақл кардан.

бозгӯ(ӣ) بازگو(ی) *асоси замони ҳозира аз бозгӯф-*

тан.

БОЗГҮЙ بازگوئی *исми амал аз бозгуфтан*; баён кардан.

БОЗГҮЙ بازگوی *гашта накл кардани чизи хонда ё шунида; накли муфассал кардан.*

БОЗГҮКУНАНДА بازگوکننده *баёнкунанда, шархдиханда, баёнгар.*

БОЗДЕХ بازده *даромаднокӣ; самаранокӣ, маҳсулнокӣ.*

БОЗДЕХӢ بازدهی *ниг. боздеҳ.*

БОЗДИД بازدید 1. вохӯрӣ баъд аз чудоӣ; дидорбинӣ, мулоқот. 2. сафари ҷавобии расмӣ: *боздиди расмӣ, боздид кардан* ташриф овардан, мулоқот кардан; *диду боздид* мулоқот, дидорбинӣ; *зиёрат(-и дӯстон).*

БОЗДИДКУНАНДА بازدیدکننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз боздид кардан; ташрифоваранда.*

БОЗДОД بازداد *ҳуқ. супурдани ҷинояткор аз тарафи давлате ба давлати дигар, ки ҷинояткор шаҳрванди он аст (барои ба ҷавобгарӣ кашидан ё ба иҷро расондани ҳукми судӣ), экстрадитсия.*

БОЗДОДАН بازدادن *пас додан, гардонда додан.*

БОЗДОНИСТАН بازدانستن 1. фарқ гузоштан ё ташхис додани чизҳо. 2. шинохтан, бачо-оварӣ.

БОЗДОР بازدار *сайёде, ки бо боз ё дигар мургони шикорӣ сайд мекунад; ниг. бозбон.*

БОЗДОРАНДА بازدارنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз боздоштан; он ки боздошт мекунад, ҷилавгир, пешгиранда.*

БОЗДОРӢ بازدارى I *исми амал аз боздоштан; боздошт, манъ кардан.*

БОЗДОРӢ II *баздарӣ боздор будан, нигоҳ доштани боз ва парвариш кардани он.*

БОЗДОШТ بازداشت *нигоҳдошт, нигоҳдорӣ, манъ кардан; нигоҳ доштан аз чизе.*

БОЗДОШТА بازداشته *сифати феълӣи замони гузашта аз боздоштан; зиндонӣ, маҳбус.*

БОЗДОШТАН بازداشتن *нигоҳ доштан аз чизе, монёш шудан; манъ кардан; хобондан (коре-ро); пеши роҳи касеро гирифтан; ба истодан маҷбур кардан, нагузоштан: аз рафтан (роҳ)*

боздоштан, аз гиря (ханда) боздоштан, аз ҳучум (чанг) боздоштан.

БОЗДОШТГОҲ بازداشتگاه *ҷое, ки боздошт-шудагонро нигоҳ медоранд, маҳалли боздоштагон.*

БОЗДОШТШУДА بازداشتشده *дастгиршуда.*

БОЗЕҲН بازهمن *боҳушу боақл.*

БОЗЁБӢ بازیابی *дубора ёфтан ва пайдо кардани чизе.*

БОЗЁФТ بازیافت 1. чизи тоза ба даст даромада, нава ёфтшуда; кашфиёт; *шӯъбаи бозёфтҳо* шӯъбае, ки чизҳои гумкардаи одамоне ёфта шаванд, онҳо нигоҳ дошта мешаванд. 2. *фоида, нафъ; чизи бемехнат ба даст омада.*

БОЗЁФТА بازیافته *сифати феълӣи замони гузашта аз бозёфтан; дубора ба даст омада, аз нава пайдо шуда.*

БОЗЁФТАН بازیافتن *тоза ба даст даровардан, аз нава ёфтан; чизи аз даст рафтаро гашта ба даст даровардан.*

БОЗИГАР بازیگر 1. бозикунанда, иштироккунандаи ягон бозӣ (*футбол, билиярд, шоҳмот, қимор ва ғ.*). 2. *гуфт.* рақсқунанда, раққос. 3. иҷроқунандаи ягон нақш дар филм, театр ва сирк. 4. *маҷ.* шӯҳ; серҳаракат, беором: *бачаи бозигар, аспӣ бозигар, ҷашми бозигар.*

БОЗИГАРДОН بازیگردان 1. бозигаре, ки ҳангоми бозӣ бозигарони вобастаи худро бо машварат ва амалҳои дигар идора мекунад. 2. он ки дар намоиш ва филмҳо лӯхтакҳоро ба ҳаракат оварда, онҳоро намоиш медиҳад.

БОЗИГАРДОНӢ بازیگردانى *амали бозигардон.*

БОЗИГАРӢ بازیگرى 1. амали бозигар дар филму намоишҳо. 2. шугли бозигар. 3. *най-рангбозӣ, ҳуққабозӣ.*

БОЗИГОҲ بازیگاه *кит.* ҷои махсус барои бозӣ.

БОЗИГӢШ بازیگوش *кит.* бозидӯст; шӯҳу шанг, густох.

БОЗИДАН بازیدين 1. *ниг. боҳтан.* 2. бо ягон бозӣ (*футбол, шоҳмот ва ғ.*) машғул будан, бозӣ кардан; *нақш бозидан* а) иҷро кардан ягон нақшро дар филм, театр ё сирк; б) бо асар ё фаъолияти худ дар ягон соҳа мақомеро ишғол кардан; в) *маҷ.* аҳамият доштани чизе

дар коре.

БОЗИДЕХ بازیده фиребдиханда, фиребгар.

БОЗИЛ *a.* باذل базлқунанда, бахшанда, сахй.

БОЗИН بازیڻ бо ин, боз.

БОЗИНАТ بازیڻت бо зебу зинат, зебо ородода.

БОЗИНГАР بازیڻگر *ниг.* бозигар.

БОЗИСТОДАН بازیستان қатъ шудан ё қатъ кардан (-и ягон ҳаракат), таваққуф: **аз гардиш бозистодан, аз сухан бозистодан; бозистодани хун аз чараён мондани хун, қатъ шудани резиши хун.**

БОЗИЧА بازیچه 1. чизе, ки бо он бачагон бозй мекунад, асбоби бозии кӯдакон (*аз қабилӣ зоча, мошинча, тракторча ва ғ.*). 2. кори ғайричиддӣ, кори сахл ва осон. 3. *мач.* олати дасти касе, чизи тобеи касе; **бозичаи дасти касе шудан** бо гуфтаи касе кор кардан, олати дасти касе шудан.

БОЗИЧАФУРҶШ بازیچه فروش фурӯшандаи бозичаҳои бачагон.

БОЗИЧАФУРҶШӢ بازیچه فروشی 1. чои фурӯштани бозичаҳои бачагон: **дӯкони бозичафурӯшӣ.** 2. амали бозичафурӯш; бозичафурӯш будан.

БОЗӢ بازی 1. машғулияти шавқу ҳавасангез ё амали дигар барои андармонӣ, дамгирӣ ва ё мусобақа (*аз қабилӣ шоҳмотбозӣ, билиардбозӣ, теннисбозӣ, лухтакбозии бачагон ва ғ.*); **бозии рафиқона** вохӯрии ғайрирасмии ду ва зиёда аз тарафҳо дар ягон навъи бозӣ (*мас., футбол*). 2. иҷрои нақш дар филму театру сирк; ҳунарнамоӣ; **нақшero бозӣ кардан** а) иҷро кардани нақше дар филм, театр ва сирк; б) *мач.* мақом ва аҳамият доштани касе (чизе) дар коре. 3. *мач.* ҳаракат, чунбиш; **бозин бод** вазиши гарму форами бод; **бозии мавчи дарё** чунбиши мавҷҳои дарё. 4. *мач.* рақс, усул. 5. *мач.* ҳила, найранг; фиреб. 6. ҳазл, шӯҳӣ; **шӯҳию бозӣ, хандаю бозӣ.** 7. маълум кардан ва баровардани бурдҳо ба вомбарг ва лотерея (*ба воситаи қуръакашӣ ва ғ.*): **бозӣ-бозӣ** бозикунон; ҳазлқунон, шӯҳӣ ба шӯҳӣ; **бозӣ дорондан** а) *тарзи бавоситаи бозӣ доштан;* б) чунбондан, ба ҳаракат даровардан; **бозӣ доштан** а) саргарм кардан, андармон кардан (*бо машғулияте, хусусан бачагонро*);

б) ба чунбиш овардан, ҳаракат додан; **бозӣ кардан** а) худро саргарм (банд, андармон) кардан, машғули бозие шудан; б) иҷро кардани нақше дар театр, филм ва сирк; в) рақсидан, усул кардан; г) охишта чунбидан, нарм-нарм ҳаракат кардан; ғ) навоҳтан; д) *мач.* намудор будан; чилвагарӣ кардан, дуррахшидан (*мас., ашк дар чаши, табассум дар лаб, акси моҳ дар об*); **бо пул бозӣ кардан** а) дар қимори пулакӣ иштирок кардан; б) *мач.* ҳамеша серпул будан; пули зиёд доштан; **бозихоӣ олимпӣ** мусобикаҳои байналхалқии варзишгарон, ки аз соли 1896 дар ҳар чаҳор сол як бор гузаронида мешаванд, олимпиада; **бозӣ додан** фиреб додан, гӯл кардан касеро; **бозӣ кардани шамшер** (ё тозиёна) дар сари касе таҳдид кардан касеро, дар таҳти хавфу хатар нигоҳ доштан касеро; **ба доираи** (ё **нақораи**) *касе бозӣ кардан* аз рӯи нишондоди касе кор кардан, ба гуфтаи касе мутеона амал кардан; **бо сар бозӣ кардан** кори ниҳоят хавфнок кардан, бо коре, ки хавфи марг дорад, машғул шудан; **дили касе бозӣ кардан** ғайримӯтадил задани дил, берун аз ҳадди эътидол саҳт тапидани дил (*мас., аз ҳаяҷон*).

БОЗКАШИДАН باز کشیدن дурӣ чустан, парҳез кардан аз коре ё чизе.

БОЗКУНАНДА بازکننده азбайнбарандаи монеа ё садде, ки дар роҳи ҳаракат ё мачро қарор дорад, кушоянда, бозгар.

БОЗКҶШИДАН باز کوشیدن кӯшиш кардан, саъй кардан; чаҳд кардан.

БОЗМОНДА بازمانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз бозмондан.* 2. боқимонда; пасмонда: **бозмондаи масолеҳи бинокорӣ.** 3. *мач.* авлод, насл; ворис (*беитар дар шакли ҷамъ – бозмондагон истеъмол мешавад*).

БОЗМОНДАН بازماندن 1. ақиб мондан, қафо мондан. 2. аз кор мондан, таваққуф намудан, истодан: **аз кор бозмондани мошини, аз ҳаракат бозмондани чизе;** аз мева додан **бозмондани дарахт** ҳосилдихиро қатъ кардани дарахт; **аз ҳаракат бозмондани касе** аз по афтодани касе.

БОЗМОНОНДАН بازماناندن 1. *шакли бавоситаи бозмондан.* 2. нигоҳ доштан (*аз коре*).

БОЗНАМУДАН باز نمودن *кит.* кушодан; ошкор

кардан, баён кардан.

БОЗНИГАРӢ بازنگری аз нав дида баромадан; бозрасни дубора, таҷдиди назар.

БОЗНИШАСТА بازنشسته *ниг.* барчомонда.

БОЗНОГАРД بازناگرد бозгаштнадошта, такрорнашаванда.

БОЗНОМА بازنامه *нав.* варақаи махсуси почтави барои мактуби боз ё табрикоат.

БОЗОМАДАН بازآمدن бозгаштан аз ҷое, гашта омадан.

БОЗОМУӢӢ بازآموزی *нав.* аз нав омӯхтани касбу ихтисосе; такмили донишҳо оид ба ихтисос.

БОЗОНДАН بازاندن *шакли бавоситаи* бозидан.

БОЗОР بازار 1. маҳалли махсуси харидуфурӯш, ки аз раставу дӯконҳои зиёде иборат аст: **бозори ғалла**, **бозори китоб**, **бозори болокушода**, **бозори болопӯшида**. 2. рӯзи муайяни харидуфурӯш, ки одатан ҳар ҳафта як ё ду бор барпо мегардад: **рӯзи бозор**; **бозори шаб** // **бозори шабона** бозоре, ки одатан дар шабҳои моҳи рамазон барпо мегардид; **шаби бозор** шаби бевоситаи баъди рӯзи бозор, яъне бегоҳи рӯзи душанбе (*ки одатан оши палав мепазанд*). 3. фурӯш; савдо, харидуфурӯш: **барои бозор**, **ба бозор баровардани чизе**; **бозори калоба** а) ҷои фурӯши калоба б) *маҷ.* ҷои пурмағал, серғавго ва бетартиб; **бозори тез савдои ҷаққон**; **серхаридорӣ**; **бозор кушодан** бозор барпо кардан, ба фурӯш гузоштани молу чиз; **аз бозор мондан** ба фурӯш нарафтани; **бозори касе авҷ гирифтани** // **бозори касе барор ёфтани** а) зиёд шудани харидору талабгор ба чизи фурӯшии касе; б) ривочу равақ ёфтани кори касе; **бозори чизе ё коре гарм шудани (тафсидани)** а) авҷ гирифтани савдо ва харидуфурӯши чизе; харидору талабгори зиёд пайдо шудани (*ба чизе ё коре*); б) равақ ёфтани коре; **бозори чизе ё кореро гарм кардан киноя** аз ривочу равақ додан, ба авҷаш расондан (*кореро*); **бозори чизе касод будани** набудани харидор (талабгор) аз чизе; суст будани савдои чизе; **сухани (гапи) хона ба бозор рост намеояд (маҷ.)** дар мавриди мутобиқат накардан ё нодуруст баромадани маслиҳат ва мулоҳизаҳои пешакӣ ба сабаби тағйир ёфтани вазъият гуфта мешавад.

БОЗОРАКӢ بازارکی фурӯшанда ва харидор;

аҳли бозор.

БОЗОРГАРД بازارگرد 1. дӯстдорандаи гардиш дар бозор. 2. он ки корҳои харидуфурӯшро ба ўҳда дорад, бозорӣ.

БОЗОРГАРДӢ بازارگردی бозоргард будан; дар бозор (беҳуда) гаштан.

БОЗОРГИР بازارگیر талабгору харидораш зиёд, серхаридор: **моли бозоргир**.

БОЗОРГОН بازارگان *ниг.* бозаргон.

БОЗОРГОНӢ بازارگانی *ниг.* бозаргонӣ.

БОЗОРГОҲ بازارگاه маҳалле ё майдоне, ки дар он ҷо бозор барпо мегардад, бозорчо.

БОЗОРЕӢ بازارياب он ки кораш ёфтани бозори хуб барои фурӯши маҳсулот аст.

БОЗОРЕӢӢ بازاريابی шуғл ва амали бозорёб.

БОЗОРИДӢӢ بازارىدوز 1. дӯхташуда дар бозор аз тарафи дӯзандаи ношинос, ки одатан кайфияти хуб надорад ва кори дӯзанда пинҳонӣ аст. 2. дӯзандаи бозор, ки пинҳонӣ амал мекунад.

БОЗОРИДӢӢӢ بازارىدوزى дӯхтани чизе барои фурӯш дар бозору фурӯшгоҳҳо ба тариқи пинҳонӣ, молҳои беичозат дӯхташуда.

БОЗОРИЁНА بازارىيانه ба шеваи бозор-риён.

БОЗОРИЗОДА بازارىزاده фарзанди бозорӣ, бозорӣ.

БОЗОРИ بازارى 1. *мансуб ба бозор*; **нони бозорӣ** ноне, ки барои фурӯш пухта шудааст. 2. дар бозор буда, аҳли бозор.

БОЗОРНОГУЗАР بازارناگذر касмаҳар, касод, ба фурӯш нараванда, гайрибозоргир: **моли бозорногузар**.

БОЗОРЧА بازارچه *шакли тасғири* бозор; бозори хурд.

БОЗОРЧӢ بازارچى *гуфт.* он ки корҳои харидуфурӯшро ба ўҳда дорад (*мас., дар ягон оила*).

БОЗОРҶО(Ӣ) بازارجائى *ниг.* бозоргоҳ.

БОЗОРШИНОС بازارشناس *нав.* мутахассиси маркетинг (бозоршиносӣ), маркетинголог.

БОЗОРШИНОСӢ بازارشناسى *нав.* амали бозоршинос, маркетинг.

БОЗПАЙВАСТАН *базипоستان* дубора ба ҳам омадан; аз нав пайванд шудан.

БОЗПАРВАРДАН *базирوردن* парвариш додан, тарбия кардан.

БОЗПАРВАРӢ *базирورى* *нав.* 1. тарбия ва ислохи шахсони нашъаманд ё бемор ва омода кардани онҳо барои бозгашт ба чома. 2. аз нав барқарор кардани нерӯ ва қувва ба роҳи варзишкорӣ ва речаи хӯрок. 3. маҳалле, ки дар он ҷо нашъамандон барои тарки одатҳои бад ниғаҳдорӣ ва табобат мешаванд.

БОЗПАРДОХТ *базپرداخت* *икт.* пас додани қарз ба бонк ё муассисаи дигари молиявӣ.

БОЗПАРДОХТАН *базپرداختن* *икт.* қарзро баргардондан, пардохт кардан.

БОЗПАС *базис* қафо; ақиб; **бозпас додан** баргардонидан, гардонда додан; **бозпас мондан** ақиб мондан, қафо мондан.

БОЗПАСГИРӢ *базисگیرى* дубора ба даст овардани он чи ки дар ихтиёри дигаре буд.

БОЗПАСИН *базисин* вопасин, охирин.

БОЗПЕЧ *базич* *кит.* 1. шаддаи мӯҳра, ки барои бозии тифл аз ҷӯби гаҳвора овезон карда мемонанд. 2. алвонҷ, аргунҷак.

БОЗПИРОӢ *базирائى* ораста ва зебо кардан, пироиш кардан.

БОЗПУРС *базирس* *ниг.* муфаттиш, истинтоқгар, пурсанда.

БОЗПУРСИДАН *базирسيدن* 1. пурсидан, тафтиш кардан. 2. аҳволпурсӣ кардан.

БОЗПУРСӢ *базирسى* *нав.* пурсиш; таҳқиқ; истинтоқ.

БОЗПУХТ *базپخت* *нав.* коркарди ҳароратии филиз ва шиша, гармӣ додан ва сипас хунук кардани мавод барои нарм кардани онҳо ё тағйир додани сифати онҳо.

БОЗРАС *базرس* *нав.* он ки дар идораи бозрасӣ кор мекунад, нозир.

БОЗРАСӢ *базرسى* *нав.* низом ва идора – системаи назорат аз болои дуруст иҷро шудани қонун ва қарорҳои ягон соҳа, нозирот; инспексия; **бозрасии давлатии автомобилӣ** мақоми давлатӣ оид ба таъмини тартиботи

истифодабарии нақлиёти автомобилӣ ва ҳаракат дар роҳҳо ва инчунин назорат бар онҳо.

БОЗРАСТАН *базрستن* *кит.* наҷот ёфтан, раҳо шудан.

БОЗРАФТАН *базرفتن* *кит.* рафтан; рафта расидан, восил шудан.

БОЗСОЗӢ *базسازى* 1. навсозӣ, дигаргунсозӣ, ислохот. 2. *таър.* ислохоти кулӣ ва ҳамаҷонибаи ҷамъияти шӯравӣ, ки ҳукумати шӯравии собиқ соли 1985 эълон намуда буд.

БОЗУ *базу* 1. қисми болои даст аз китф то оринҷ: **бозувони қавӣ**, **банди бозу**; **бокитфу бозу** тануманд; боқувват. 2. *мач.* зӯр, қувват, иқтидор; **бо зӯри бозу** ба воситаи зӯрӣ, бо ёрии қувва.

БОЗУБАНД *базубند* 1. асбоби зинати бозу, дастпона. 2. *д.* тӯморе, ки ба бозу мебанданд.

БОЗУДАРОЗ *базودراز* 1. дастдароз. 2. *кин.* қавидаст, зӯрманд, тавоно.

БОЗӢ *базу* *ниг.* бозу.

БОЗХАРИД *базخرید* *ниг.* бозхаридан.

БОЗХАРИДАН *базخریدن* 1. дубора ва аз нав харидани чизе, ки қаблан фурухта ё бахшида шуда ё касе зӯран соҳибӣ кардааст. 2. харида озод кардани асир ё гулом.

БОЗХОНД *базخواند* *исми феълӣ* аз **бозхондан**; пас даъват карда гирифтан, ҷегзада гирифтан (*фиристода*, *гумошта* ё *интиҳобкардаи худро*): **бозхонди намоянда**.

БОЗХОНДА *базخوانده* *сифати феълӣ* замони *гузашта* аз **бозхондан**; ҷегзадагирифта, баргаштагирифта (*аз мансабе*).

БОЗХОНДАН *базخواندن* пас даъват карда гирифтан, ҷегзада гирифтан (*фиристода*, *таъйинкарда* ё *интиҳобнамудаи ҳеҷро*).

БОЗХОНӢ *базخوانى* 1. дубора хондани навишта ё матн. 2. хондани асари қадима барои таҳқиқи пажӯҳиш.

БОЗХОСТ *базخواست* 1. пурсиш, пурсучӯ, пурсукови сабаби гуноҳ ё рафтори касе, таҳқиқ, тафтиш. 2. итоб; ҷазо; **бозхост кардан** (**намудан**) а) пурсуков кардани сабаби гуноҳ ё рафтори касе, таҳқиқу тафтиш кардан; б) ба

- чавобгарӣ кашидан; чазо додан; ◊ **рӯзи бозхост** рӯзи қиёмат, охират, рӯзи растохез.
- БОЗХОСТАН** بازخواستن баргашта талаб кардан, пас талабидан.
- БОЗХОҲ** بازخواه хоҳанда, талабкунанда.
- БОЗЧУСТАН** بازچستن тафтиш кардан, таҳқиқ кардан.
- БОЗҚҶҲ** بازجوی тафтиш, таҳқиқ.
- БОЗШУМОРИ** بازشماری *нав.* аз нав шумурдан, дубора ҳисоб кардан.
- БОИДРОК** بادراك сохибидрок, бофаҳму фаросат, хушфаҳм, зирак.
- БОИЗЗАТ** باعزت иззатманд, арчманд, азиз.
- БОИЗТИРОБ** باضطراب боҳавф, дорои изтиробу хавфу хотир.
- БОИҚТИДОР** باقتدار муқтадир, тавоно, қавӣ, боқувват.
- БОИЛТИФОТ** بالتفات 1. он ки лутфу илтифот дорад; меҳрубон. 2. аз рӯи лутфу марҳамат, илтифоткорона.
- БОИЛТИФОТӢ** بالتفاتی боилтифот будан; лутфу марҳамат нишон додан; меҳрубонӣ.
- БОИМОН** بايمان имондошта, мӯъмин.
- БОИМТИӢЗ** بامتياز имтиёзманд, баргаридор, афзалиятнок: **табақаҳои боимтиёз**.
- БОИМҶОН** بايمجان *ниг.* бодинҷон.
- БОИН** *а.* بائن//باين *кит.* чудо, чудошуда; **се талоқи боин** *д.* се талоқи чудоқунанда (*зану шавҳарро*).
- БОИНСОФ** بانصاف он ки аз рӯи адлу инсоф амал мекунад, инсофдор, одил: дузд **бошу боинсоф бош** (*мақ.*).
- БОИНСОФӢ** بانصافی боинсоф будан; инсоф доштан, одилӣ.
- БОИНСОФОНА** بانصافانه аз рӯи адлу инсоф.
- БОИНТИЗОМ** بانتظام он ки интизом дорад, ботартиб.
- БОИНТИЗОМӢ** بانتظامی боинтизом будан, тартибу интизом доштан, интизомнокӣ.
- БОИРОДА** باراده сохибирода; дорои иродаи мустаҳкам.
- БОИС** باعث сабаб, мӯҷиб; аз **боисн...** а) аз сабаби ..., ба сабаби...; б) барои ..., ба хотири...; **боиси чизе гардидан (шудан)** сабабгори чизе шудан.
- БОИСМАТ** باعصمت покдоман, бегуноҳ.
- БОИСМАТӢ** باعصمتӣ боисмат будан, поку бегуноҳ будан.
- БОИСРОР** بااصرار истодагарона, исроркорона.
- БОИСТ** بايست лозим, зарур, вочиб; бояд.
- БОИСТА** بايسته лозим, зарурӣ, сазовор, шоиста, муносиб.
- БОИСТАГӢ** بايستگӣ зарурат, лозимӣ, боиста будан; шоистагӣ, лаёқатмандӣ.
- БОИСТАН** بايستن лозим будан, зарур будан, даркор будан.
- БОИСТАНИ** بايستنӣ *сифати феълӣи замони оянда* аз **боистан**; коре, ки иҷро шуданаш лозим ва зарур аст.
- БОИСТЕҲҚОҚ** باستحقاق *кит.* сазовор, шоиста, ҳақдор.
- БОИСТЕЪДОД** باستعداد сохибистеъдод, истеъдоднок; қобилиятнок, болаёқат: **шоири боистеъдод, чавони боистеъдод**.
- БОИСТЕЪДОДӢ** باستعدادӣ боистеъдод будан, истеъдоднокӣ; қобилиятнокӣ, лаёқатмандӣ.
- БОИФТИХОР** باافتخار бофаҳр, бовиқор.
- БОИФФАТ** باعفت аз шаҳват парҳезкунанда, парҳезгор, покдоман.
- БОИФФАТӢ** باعفتӣ покдоманӣ, парҳезгорӣ.
- БОИХТИСОС** باختصاص ихтисоснок, сохиб-ихтисос; аз рӯи таҳассусе таълимдида: **муаллими боихтисос**.
- БОИХТИСОСӢ** باختصاصӣ ихтисоснокӣ, сохиб-ихтисосӣ, мутаҳассис будан.
- БОЙ** *1 т.* باى сарватманд, давлатманд, молдор, ганӣ, доро; ғайримӯҳтоҷ, таъмин; **забони бой** забони захираи лугавиаш зиёд ва соҳти грамматикаш мукамал; **бой шудан (гардидан)** давлати фаровон ёфтан, сохиби пулу моли зиёд шудан, сарватманд гардидан; аз **чизе бой будан** чизеро фаровон доштан, ба миқдори номаҳдуд сохиб будан ба чизе.

БОЙ II **بای**: **бой додан** а) бохтан, мағлуб шудан, таслим гаштан, банд шудан (*дар ягон бозӣ, мусобиқа, гарав, мубоҳиса ва ғ.*); б) аз чизе махрум шудан, аз даст додан (*мас., пулро дар қимор*); **◇ дили худро бой додан** а) тарсидан, харосидан; б) ба касе ошиқ шудан, ба ишқи касе гирифторм шудан; **корро бой додан** имкониятро аз даст додан, дар коре шикаст ёфтан; **сир бой надодан** замири дили худро пинҳон доштан; ҳолати ботинии худро махфӣ нигоҳ доштан; **худро бой додан** а) аз тарсу харос чӣ кор кардани худро надониста мондан; б) харобу лоғар шудан (*муқ. худро гиридан*); в) худро аз даст додан; аз ҳол рафтан; **ҳеч чиз бой надодан** ягон зарар наидан; чизеро гум накардан.

БОЙБАЧА **байбچه** 1. писари бой, фарзанди бой. 2. *мач.* калонхарч (*аз пули бедарди миён*).

БОЙБАЧАГӢ **байбچه گي** 1. бойбача будан. 2. *мач.* калонхарчӣ (*аз пули муфт*); **бойбачагӣ кардан** калонхарчӣ кардан.

БОЙБАЧЧА **байбچه** *гуфт.*, *ниг.* **бойбача**.

БОЙБИКА **байبيکه** *кҳн.* бойзан, хӯчаинзан.

БОЙБОБО **байبابا** калимаест, ки одатан зердастон дар мурочиат ба шахси сарватманд ба кор мебаранд.

БОЙГОН **байگان** он ки кораш чо ба чо кардани маводи бойгонӣ аст.

БОЙГОНӢ **байгани** 1. муассисае, ки он чо хуччатҳои кӯхнаю қадима ва ёдгориҳои хаттӣ нигоҳ дошта мешаванд; шӯъбае дар муассиса, ки дар он хуччатҳои кӯхнаи он муассиса махфуз дошта мешаванд. 2. *мачмӯи* дастнависҳо, мактубҳо ва дигар асноди *марбут ба* фаъолияти шахсе, архив: **бойгоши нависанда**.

БОЙДИХАНДА **байدهنده** *сифати феълӣи замони ҳозира аз бой додан*.

БОЙДОДА **байداده** *сифати феълӣи замони гузашта аз бой додан*; шахси бозиро бохта, мағлуб дар қимор ва ё мусобиқае.

БОЙДУХТАР **байدхتر** 1. духтари шахси бой. 2. духтари молу чиздор, духтари бадавлат.

БОЙЗАН **بای زن** 1. зани бой. 2. зани бадавлат; хӯчаинзан, хӯчаинзанақ.

БОЙИГАРӢ **байگری** *мачмӯи чизҳои қиматдошта*

(*хоҳ молу хоҳ қандашҳои фоиданок*); сарват, дорой, давлат: **бойгариҳои зеризаминӣ, бойгариҳои табиӣ**.

БОЙИМЧОН **байمچان** *ниг.* **бодинчон**.

БОЙӢ **بائی** 1. *мансуб ба бой(ҳо)*. 2. боигарӣ, давлатмандӣ, бой будан.

БОЙЧА **байچه** *шакли тасғири бой*: бойи начандон калон; шахси нав пулу чизро дида.

БОЙЧЕЧАК **байچچک** *бот.* гиёҳи гули зарду сафедчадор, ки дар кӯҳу саҳро баъди тамом шудани барфҳо мерӯяд ва муждарасони баҳор шумурда мешавад, гули баҳман, нарғис.

БОЙШАВӢ **باشوی** *исми амал аз бой шудан*; сарватандӯзӣ, давлатгундорӣ.

БОК **باک** тарс, хавф, бим; **бок надоштан** тарс надоштан, парво надоштан (*аз касе ё чизе*); **боке нест // ҳеч боке не** воқеаи баде рӯй надодааст, кори ганда нашудааст; зарар надорад; ҳеч гап не.

БОКАЛЛА **باکله** боакл, боҳуш, дорой оғоҳӣ ва қудрати андеша.

БОКАРРУФАР **باکروفّر** ботакаббур, олуфта, боғурур.

БОКИРА *а.* **باکره** духтари ба шавҳар набаромада, шавҳарнадида, дӯшиза.

БОКИРАГӢ **باکرگی** бокира будан, вазъ ва ҳолати бокира.

БОКИФОЯТ **باکفایت** дорой кифоят, кордонӣ, ботадбир.

БОКӢ *а.* **باکی** *кит.* гириякунанда, гириянда.

БОКС *англ.* **باکس** *варз.* навъи бозии варзишгарон, ки иборат аст аз муштзанӣ (*бо дастпӯшакҳои махсус*) дар байни ду каси ҳамвази бо рнояи коидаҳои муайян.

БОКСИТ *фр.* **باکсит** *маъд.* чинси кӯҳӣ, ки дар таркибаш асосан оксиди алюминий ва оҳан мавҷуд аст ва бехтарин навъи алюминийро аз он мегиранд.

БОКСИТДОР **باکситدار** дорой боксит.

БОКСЧӢ **باکسچی** варзишгаре, ки бо бокс машғул аст, муштзан (боксер).

БОКУРА *а.* **باکوره** *кит.* 1. меваи пешпазак, меваи наврас. 2. мевае, ки ҳанӯз нағз напухта-

аст, меван нимпухта, меван нимдунбул.

БОКУРРА *a.* باقره байтали бачадор, моди-ёни дорои курра; *мач.* зани бачадор.

БОКИДОР باقيدار он ки қарз ё воми худро пурра пардохт накарда, як қисмаш боқӣ мондааст.

БОҚИМОНДА باقيمانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз боқӣ мондан.* 2. бозмонда, мобақия, бақия; бакорнарафта; пасмонда; зиёдатӣ: пули боқимонда, боқимондан хӯрок. 3. хиссаи барҳамнахӯрдаи чизе; қисми аз-байннарафтаи гурӯҳе: боқимондаҳои давраи гузашта.

БОҚӢ *a.* باقي 1. поянда, пойдор, устувор, барқарор: то даме ки нафас боқист, то чаҳон боқист. 2. бақия, мобақӣ; бозмонда, пасмонда; зиёдӣ кардамонда; қисми дигари чизе, хиссаи дигари чизе. 3. *риёз.* ҳосили тарҳи як адад аз адади дигар; боқӣ мондан а) пойдор (барқарор) мондан; маҳфуз мондан, нигоҳ дошта шудан; б) ба чо мондан, пас мондан аз касе (чизе), сарф нашуда мондан; в) баргараф нашудан, барҳам нахӯрдан; нест нашудан; аз худ боқӣ гузоштан монда рафтан, ба ёдгор мондан; аз чизе асаре боқӣ намондан тамоман аз байн рафтан, ба кулӣ маҳв шудани чизе.

БОҚУВВАТ باقوت 1. зӯр, тавоно, қавӣ, бақувват; тануманд; солиму бардам. 2. қувватдиханда; сергизо, гизобахш: хӯроки боқувват. 3. маҳкам, мустаҳкам, сахт: иморати боқувват.

БОҚУВВАТӢ باقوتى боқувват будан, зӯрӣ, тавоноӣ.

БОҚУДРАТ باقدرت боиктидор, боқувват, муқтадирӣ, қавӣ.

БОҚУДРАТӢ باقدرتى қудратнокӣ, боқувватӣ, муқтадирӣ, тавоноӣ.

бол *асоси замони ҳозираи болидан.*

БОЛ I بال 1. узве, ки парандаҳо ва баъзе ҳашарот ба воситаи он парвоз мекунанд, қанот. 2. қисми ба ду тараф паҳншудаи ҳавопаймо; болу пар а) қанот; б) *мач.* қувва(т), иқтидор, тавон; в) *мач.* тақягоҳ, пушту паноҳ; болу пар бароварда... киноя аз шитобон, бо майлу рағбати зиёд (*мас., омадан, рафтан*

ба чое); бол афшондан // бол задан // бол кушодан паридан, парвоз кардан; боли касеро кайдан киноя аз касеро очизу нотавон кардан (*мисли мурғи беболу пар*); болу пар бахшидан қуввату тавоноӣ додан; ба воя расондан, ба камол расондан; болу пар задан дар талаби чизе (*мас., илму дошиш*) сазю кӯшиш кардан барои ба даст даровардани чизе; болу пар шикастан аз болу пар чудо шудан; қобилияти парвозро гум кардан; аз болу пар чудо шудан *мач.* бекасу бепаноҳ шудан.

БОЛ II بال *кит.* дил, қалб; хотир; ба фароғи бол форигболона, хотирчамъона, бо хотири чамъ.

БОЛАЁҚАТ بالياقت лаёқатнок, қобилиятнок; боистеъдод: шогирди болаёқат, чавони болаёқат.

БОЛАЁҚАТӢ بالياقتى лаёқатнокӣ, қобилиятнокӣ.

БОЛАЗЗАТ بالذت лаззатнок, лазиз, хуштаъм, бомаза, гуворо: таоми болаззат, хӯроки болаззат.

БОЛАЗЗАТӢ بالذتى лаззатнокӣ, лазизӣ, хуштаъмӣ: болаззат будан.

БОЛАНДА بالنده *сифати феълии замони ҳозира аз болидан.*

БОЛАТОФАТ بالطافت латофатдошта, латиф.

БОЛАФШОН بالفشان болчунбон; дар ҳолати парвоз, парида; болафшон шудан а) дар парвоз шудан, паридан; б) *мач.* ракс кардан, ба ракс омадан.

БОЛАФШОНӢ بالفشاني *исми амал аз бол афшондан.*

БОЛВОЯ بالوايه *кит., ниг.* фароштурук.

БОЛҒА بالغه путк, хоиск, чаккуш.

БОЛҒАЧА بالغچه путки хурд.

БОЛДОР بالدار дорои бол, қанотдор (*асосан сифати парандагон*).

БОЛЗАНОН بالزان дар ҳоли ба ҳам задани болҳо.

БОЛИҒ *a.* بالغ 1. *кит.* расида; расо; болиғ ба... дар худуди...; тақрибан: болиғ ба як тонна. 2. ба балоғат расида; чавон; болиғ шудан ба синни балоғат расидан, ба ҳадди камол ра-

сидан.

БОЛИҒДАВЛАТ بالغدولت *кит.* киноя аз давлат-манд.

БОЛИҒДИЛ بالغددل *кит.* равшанзамир, доно.

БОЛИҒНАЗАР بالنظر *кит.* соҳибназар; дурандеш.

БОЛИД ю. باليد *нуч.* шихоби калони дурахшон.

БОЛИДА باليده 1. *сифати феълии замоши гузашта аз болидан.* 2. *мач.* сарфарозона, сарбаландона; ифтихормандона; **таъби болида** а) таъби баланд; б) таъби хуш.

БОЛИДАН باليدن 1. рӯидан; нумӯ кардан. 2. сар афрохтан; фахр кардан, нозидан. 3. *мач.* хушвақт шудан, хушҳол гаштан; рӯҳбаланд шудан; **ба худ болидан** фахр кардан бо ягон чиз ё хислати худ; мағрур шудан; **таъби касе болидан** а) кушода шудани таъби касе; хушҳол шудан; б) *мач.* ба завқу илҳом омадан.

БОЛИН بالين *ниг.* болиш; чои сар мондан дар вақти хоб: **болини беморӣ, болини марг; ба (бар) сари болини касе** дар назди чои хоби касе, ба пеши бистари касе (рафтани, нишастани); **дар як болини сар мондан бо касе** ҳамхоба шудан; зану шӯ шудан.

БОЛИШ بالش *исми феълий аз болидан;* сабзиш, рӯиш, нашъунамо.

БОЛИШ(Т) بالش//بالشت он чи вақти хоб зери сар мегуздоранд, болини; така: **болишти пар.**

БОЛИШТАК بالشتك 1. *шакли тасгири болиш(т).* 2. *тех.* такагоҳ дар механизмҳои гуногун; асоси иморат.

БОЛИШТЧА بالشتيچه болишти хурд.

БОЛО I بالا 1. қисми баланди ҳар чиз, забар, фавк; *муқоб.* поён, зер: **хучраи болои дарвоза, иморати болои арк.** 2. рӯй; рӯи чизе; *муқоб.* таг (тах): **болои дастархон, болои кат (хобидан), болон миз, болои майсаву сабза.** 3. сар, тор, фарқи сари чизе: **болон душман бомба партофтан, аз болои теппахо гузаштан, болои куллаҳои баландро абр пӯшондааст.** 4. баландӣ, теппа; **рӯ ба боло** рӯ ба сӯи осмон; рӯйнокӣ. 5. дар мавқеи баланд воқеъгардида (*нисбат ба дигаре*), болой: **хонаи боло, деҳани боло, боғи боло.** 6. *кит.* дароз: қадди боло. 7.

мач. қад, комат (*мас., болобаланд, қадбаланд*). 8. баланд: **ҳавопаймо боз болотар парид.** 9. *гуфт., мач.* тарафи болои хона, пешгоҳ: **аз боло гузаред, ба боло марҳамат кунед.** 10. *мач.* марказ, ҳукумати марказӣ; идораю муассисаҳои роҳбарикунанда нисбат ба тобеъ: **аз боло фармон гирифтани (омадан); болои роҳ сари роҳ, қадди роҳ: ҳавлини болои роҳ; болои сар** а) тори сар; б) тарафи осмон, сӯи ҳаво; **болои ҳам** // **боло-болои ҳам** а) яке аз фавқи ё паси дигаре: **болои ҳам чидани қанори пахта;** б) яке аз рӯи дигар, якеро ба рӯи дигар: **чанд қабат чомаро боло-болои ҳам пӯшидан;** в) *мач.* паси ҳам, пайи ҳам; пайваста, муттасил: **боло-болои ҳам борон борид; аз болои...** а) аз фавқи..., аз тори...; б) аз тарафи болои...; в) аз мавзӯи..., аз масъалаи...; г) аз вачҳи..., аз ҳисоби...; ғ) аз пушти..., аз паси...; д) баъд аз, баъди..., пас аз; ё) аз хусуси..., дар бораи...: **аз болои касе шикоят кардан; ба болои...** а) ба сари касе (*мас., худро партофтан*); б) дар назди..., дар пеши...; в) дар бораи..., дар хусуси..., аз бобати..., аз барои... (*чизе ё касе талош кардан, гапгузаронӣ кардан бо касе*); **ба (бар) болои ин** ба замми ин, илова бар ин; гайр аз ин; **дар болои...** // **бар болон** а) дар фавқи..., дар сари... (*девор, тал, роҳрав, дарвоза*); б) дар бораи..., дар хусуси..., аз бобати..., дар атрофи..., дар мавзӯи...: **дар болои масъалае мунозира кардан, сухан дар (бар) болои чизе мерафт, шӯру ғавғо бар болои чизе буд...**; в) дар аснои..., ҳангоми...; **болою поён** // **боло-поин** а) баланду паст (*чунбондан, рафтани чизе*); б) қабати болоию поёнии бино; **аз... боло аз... зиёд, зиёдтар аз ...; марди синнаш аз 40 боло; аз боло ба поён аз фароз ба нишеб; боло бардоштан** а) ба ҳаво бардоштан чизеро; б) *мач.* таърифи беҳад кардан; в) касеро пешбарӣ кардан ба коре; **боло гирифтани** авч гирифтани, ба дараҷаи аъло расидан (*мас., отаи, овоз, судо*); **боло кардан (намудан)** а) бардоштан, рост кардан (-и сар, чашм, гиребони палто ва ғ.); барафрохтан (*байрақро*); б) барзадан (*мас., остипро*); в) ба сар бардоштан, ба ҳаво бардоштан (*мас., қамчинро*); **боло рафтани** а) зиёд шудан, афзудан(-и шавқ, завқ); б) авч гирифтани, барор гирифтани коре; **аз болон касе дарро бастан** аз берун дарро баста (занҷир карда, қулф карда) касеро банд кардан; **аз болои сар омадан (рост шудан)-и оф-**

тоб ба қиём расидани офтоб; **дар (ба) болон сари касе** **рост** **истодан** дар назди шахси нишаста чизеро мунтазир шуда ё талаб карда истодан; **болон дида** дар мавриди ниҳоят хушнудона қабул кардани меҳмоне гуфта мешавад; *муқ.* **нури дида, тоҷи сар;** **болон чашм** дар мавриди итоат ба фармони касе гуфта мешавад; ба чашм; **ид болон ид, тӯй болон тӯй** хурсандие тамом нашуда дигаре сар мешавад; **ба болон кор рафтан** дар айни чӯшу хурӯши коре ҳозир шудан (*ба ҷое*); **ба болон коре мондан** касеро ба коре вазифадор кардан; касеро роҳбари коре таъйин кардан, роҳбарии кореро ба зиммаи касе вогузоштан; **болон чизеро пӯшондан** чизеро пинҳон кардан (*мас., гаперо*), аз паҳн шудан нигоҳ доштан (*кореро*); **ба боляш даромадан** дар айни содир шудани амале ба ҷое даромада мондан; **кор бар болон чизе омадан** расидани навбати чизе дар коре; **рӯхи касеро боло бардоштан** табъи касеро хуш кардан, рӯҳбаланд кардан; **болон сӯхта намақоб** (*мақ.*) ба замми як мусибат омадани мусибати дигар; ба як азобу укубати вазнин илова шудани азобу машаққати дигар.

БОЛО III **БОЛОЙ** *بالا//بالائی* *кҳн.* аспи кутал, аспи етакӣ, ҷанибат; асп.

БОЛОБАЛАНД *بالبلند* қаддароз, қоматбаланд; мавзунқомат, хушқаду қомат.

БОЛОБАЛАНДӢ *بالابلندی* хушқадӣ, мавзунқоматӣ.

БОЛОБАР *بالابر* 1. василае барои боло бурдани масолеҳи сохтмонӣ, ки бо барқ кор мекунад. 2. лифт, осонбар. 3. абзоре дар автомобил барои болову поин кардани шиша.

БОЛОБАРДОР *بالابردار* ба боло бардоранда, ба ҷои баланд бурда расонанда (*мас., кран, лифт, мошин*); \diamond **болобардор кардан** аз ҳад зиёд таърифу тавсиф кардан касеро.

БОЛОБАРДОРӢ *بالابرداری* 1. зиёд кардани қимат, баланд кардани нарх. 2. *маҷ.* таъриф, тавсиф, бардор-бардор кардан (*бешир бо мақсади хушомад*).

БОЛОБАРОӢ *بالابرائی* *исми амал аз боло баромадан*; баромадан ба болои чизе (*мас., кӯҳ*).

БОЛОГАРАВ *بالاگرو* гарав бастанӣ тамошобинони ягон мусобиқа дар байни худ (*мас., дар бедонабозӣ ба гайр аз гараве, ки ду*

бедонабозӣ ба гайр аз гараве, ки ду бедонабоз бо ҳам бастаанд, тамошобинон ҳам аз болои бедонаҳои онон байни худ гарав мебаранд).

БОЛОГУЗАР *بالاگذر* :меҳмони бологузар *гуфт.* меҳмони азиз, меҳмони боиззат.

БОЛОДАРАҶА *بالادرجه* дорои дараҷаи баланд, олидарача.

БОЛОД *بالاد* *кит., ниг.* боло II.

БОЛОДАРӢ *بالادری* тарафи болои чорчӯбаи дару дарвоза.

БОЛОДАРОЗ *بالادراز* *кит., ниг.* болобаланд.

БОЛОДАСТ *بالادست* *кит.* забардаст, тавоно, ғолиб, дастболо.

БОЛОДАСТӢ *بالادستی* забардастӣ, тавоноӣ; ғолибӣ, дастболоӣ.

БОЛОДОР *بالادار* дорои қадӣ баланд, қадбаланд, баландқомат.

БОЛОИҚУТБӢ *بالائیقطبی* :парвози болоиқутбӣ парвоз дар фазои қутбҳои кураи Замин.

БОЛОИҲАМ *بالایهم* рӯбарӯ, қабат-қабат.

БОЛОӢ I *بالایی* 1. воқеъ дар боло; *муқоб.* поёнӣ; қисми болои бино, айвони болоӣ, лаби болоӣ. 2. *мансуб ба боло* (марказ): *ндораҳои болоӣ, ташкилотҳои болоӣ.*

БОЛОӢ II *بالایی* гарав, замонат (*хусусан дар қимор*).

БОЛОӢ *بالای* *ниг.* боло II.

БОЛОКОРӢ *بالاکاری* :ба болокории *гуфт.* ба замми..., илова бар..., гайр аз...

БОЛОКУШОД(А) *بالاکشاد(ه)* рӯкушода, болонпӯшида; бешифт: мошини болокушода, вағони болокушода.

БОЛОКҶА *بالاکوچه* кӯҷаи дар боло воқеъшуда.

БОЛОН I *بالان* 1. феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозираи болидан. 2. мутаҳаррик, чунбон.

БОЛОН II *بالان* *кҳн., ниг.* долон.

БОЛОНИШИН *بالانشین* 1. он ки дар ҷое (*маърақае, маҷлисе, нишасте*) аз ҳама боло менишинад, шахси афзалиятдошта, баргузи-

шинад, шахси афзалиятдошта, баргузида. 2. *маҷ.* садрнишин, мансабдор; \diamond **камхарчи болонишин** чизи арзон, вале хубу хушсифат.

БОЛОНИШИНӢ بالانشينى 1. нисбат ба дигарон дар ҷои баландтаре нишастан. 2. *маҷ.* баланд артаба будан, болонишин будан.

БОЛООБ بالاآب наздик ба ҷои саршавии об, сари об: **болооби дарё**.

БОЛОПУР بالاپر *кҳн.* тӯпу туфанг, ки тир аз даҳони милаш бо сунба ҷой карда мешуд: **милтиқи болопур**.

БОЛОПҶШ بالاпוש 1. *ниг.* болопӯшида. 2. ҳар чизе, ки барои болоро пӯшида хобидан ба кор мебаранд; кампал: **кӯрпаи болопӯш**. 2. либоси рӯ, либосе, ки аз болои либосҳои дигар мепошанд (*аз қабилӣ чома, палто*).

БОЛОПҶШАК بالاпوشак 1. сарпӯшак, сарпӯш. 2. *ниг.* болопӯш 2.

БОЛОПҶШИДА بالاпوشيده ҳар чизе, ки боляш пӯшидааст; *муқоб.* болокушод(а): **долони болопӯшида, растан болопӯшида, аробаи болопӯшида** аробаи каппанок.

БОЛОР بالاړ чӯби дарози гафс, ки вақти пӯшонидани сақф нӯгҳояшро ба ду синҷи девор монда, ба боляш васса ё тахта мезананд.

БОЛОРАВӢ بالاړوى 1. *исми амал аз боло рафтан*. 2. афзоиш, зиёд шудан; густариш; пешравӣ, тараққиёт: **болоравии худоғоҳии миллӣ, болоравии шуури иҷтимоӣ**: дар болоравӣ будан дар айни авҷгирӣ ва чӯшу хурӯш будан.

БОЛОРИ بالاړى чӯби болор, чӯбе, ки барои болор истифода мешавад, рав.

БОЛОСАНГ بالاسنگ санги фавқонии осӣ; *муқоб.* таксанг, зерсанг.

БОЛОСОХТ بالاساخت 1. ба болои чизе бино сохтан, баландтар кардани биное ё иншооте, болохона. 2. *фалс.* ҳар чизи моддӣ ё андешае, ки дар болои поя (базис) устувор мешавад.

БОЛОХОНА بالاخانه хонае, ки бар болои биное сохта шудааст, ошёнаи дуюм дар биноҳои дуқабата; *муқоб.* таҳхона.

БОЛОХОНАДОР بالاخانهدار 1. болохонадошта, дорои болохона: **бинои болохонадор**. 2. *маҷ.* бодабадаба, дабдабанок (*мас., номи шахс, номи идораю ташиқлот ва ғ.*); **дашноми болохонадор** дашноми бениҳоят қабеху саҳт; **таърифи болохонадор** таърифи аз ҳад зиёд суханпардозона; таърифу тавсифи муболиғаомез.

БОЛСУРХ بال سرخ дорои болҳои сурхранг.

БОЛУ I بالو *кит.* озах.

БОЛУ II بالو *кҳн.* бародаре, ки аз як падару модар таваллуд шудааст (*нисбат ба бародар ва ё хоҳари дигар*), бародари ҳамхун, бародари ҳамтан.

БОЛУА ا. بالوعه ҷоҳи сартанг дар хона ё дар рӯи ҳавлӣ, ки дар он обҳои мустаъмал ва барзиёдро мерезанд, обрез.

БОЛУҒ بالغ *кҳн.* шоҳи дарунҳолии гов ё чӯби миёнҳолий, ки бо он шароб менӯшанд; паймонаи шароб.

БОЛШЕВИЗМ р. بالشويزم *таър.* ҷараёни марксистии инқилобии афкори сиёсии корғарии рус ва байналхалқии асри XX, ки минбаъд асоси назария ва амалияи ҳизби болшевикӣ қарор гирифтааст.

БОЛШЕВИК р. بالشويك *таър.* узви ҳизби болшевикон, тарафдори болшевизм; *ниг.* коммунист.

БОЛШЕВИКӢ بالشويكى *таър.* мансуб ба болшевик: **ҳизби болшевикӣ**.

БОЛШИКАСТА بالشكسته 1. болҳояш шикаста, аз болу пар ҷудошуда. 2. *маҷ.* ба рӯзи саҳт афтада, очиз.

БОМ I بام пӯшиши бино, болои хона; тарафи берунии шифти хона: **боми пастак, боми тунукағӣ, боми хаспӯш; номи баланд беҳ аз боми баланд (зарб.)**; \diamond **боми фалак осмон; боми ҷаҳон кин.** минтақаи баландкӯҳи Помир (Бадахшон); **бому дар II дару бом кин.** хонаю ҷой; манзил; **як бому ду ҳаво дар мавриди дар айни як шароит ҷой доштани ду фикри мухталиф гуфта мешавад.**

БОМ II *бам* *шакли кӯтоҳшудан* бомдод; аз бом то шом аз пагоҳӣ то бегоҳӣ; тамоми рӯз.

БОМАҒЗ *бамғз* 1. хирадманд, оқил. 2. хирадмандона, оқилона, маъқул.

БОМАДАНИЯТ *бамданият* соҳиби маданият, бофарҳанг, маданӣ.

БОМАДАНИЯТӢ *бамданиятӣ* бомаданият будан, маданиятнокӣ, бофарҳангӣ.

БОМАЗА *бамза* дорои таъми фораму гуворо, лазиз, хуштаъм: **хӯроки бомаза**.

БОМАЛОҲАТ *бамлаҳат* малеҳ, зебо, зеборӯ, ситорагарми хушрӯ.

БОМАНИШ *баманиш* хирадманд, бобасират, некниҳод, хушманиш; дорои хислатҳои неки инсонӣ.

БОМАНТИҚ *бамантиқ* мантиқдор, дорои мантиқ.

БОМАСЛАК *бамаслак* маслакдор, соҳибмаслак, соҳибтариқат, он ки роҳу равиши муайяни сиёсӣ дорад, дорои ҷаҳонбинӣ ва мафкураи муайян; муқ. бемаслак.

БОМАСЛИҲАТ *бамаслиҳат* аз рӯи маслиҳат, коре, ки бо маслиҳат ва мулоҳиза анҷом ёфтааст: **ҷоман бомаслиҳат кӯтоҳ намеояд** (*зарб.*).

БОМАТОНАТ *баматанат* матин, суботкор, собитқадам, устувор.

БОМАҲОРАТ *бамҳарат* моҳир, усто дар коре: **рассоми бомаҳорат**.

БОМАШАҚҚАТ *бамашққат* бо азобу душворӣ, бо мушкилӣ.

БОМАШАҚҚАТӢ *бамашққатӣ* вазъи бомашаққат, душворӣ кашидан.

БОМАЪЛУМОТ *бамълумот* *ниг.* соҳибмаълумот.

БОМАЪНӢ *бамънӣ* 1. дорои маънӣ ё мафҳуми мантиқӣ. 2. шахси бомаънӣ, боодоб, ботарбия.

БОМАЪРИФАТ *бамърифат* соҳибмаърифат, маърифатнок; воқиф, огоҳ: **шахси бомаърифат**.

БОМАЪРИФАТӢ *бамърифатӣ* маърифатнок будан, соҳибмаърифат будан.

БОМБ *фр.* *бамб* *гуфт.*, *ниг.* бомба.

БОМБА *фр.* *бамбе* навъи лавозимоти ҷангӣ, ки бо моддаҳои тарканда, сӯзанда *ва г.* пур кар-

да шудааст ва маъмулан аз ҳавопаймои бомбаандоз барои маҳви душман партофта мешавад: **бомбаи атомӣ**, **бомбаи оташафрӯз**, **бомбаи зиддтанкӣ**, **таркиши бомба**, **бомба партофтан**.

БОМБААНДОЗ *бамбеандоз* ҳ. ҳавопаймои махсус барои партофтани бомба: **ҳавопаймои бомбаандоз**.

БОМБААНДОЗӢ *бамбеандозӣ* амали ҳавопаймои бомбаандоз, бомбапартоӣ.

БОМБАБОРОН *бамбебаран* якбора аз ҳавопаймоҳои бисёр рехтани бомба: **бомбаборон кардан**.

БОМБАПАРТО *бамбеपर्та* *ниг.* бомбаандоз.

БОМБАПАРТОӢ *бамбеपर्таӣ* *исми амал* аз бомба партофтан; бомбаандозӣ.

БОМГОҲ *бамгаҳ* *ниг.* бомдод.

БОМГӮША *бамгӯше* 1. гӯшаи бом, кунҷи бом; бом. 2. *маҷ.* хона: **бомгӯшаи падар**.

БОМДОД *бамдод* субҳ, пагоҳӣ; сахар: **вақти бомдод**, **насими бомдод**, **намози бомдод**; муддати замон аз соати дувоздаҳи шаб (24) то соати дувоздаҳи рӯз; муддати замон аз ҳангоми равшан шудани ҳаво то тулӯи офтоб ва як то ду соати баъд аз он.

БОМДОДӢ *бамдодӣ* *мансуб ба* бомдод; сахарӣ: **ситораҳои бомдодӣ**.

БОМДОДОН *бамдодан* ҳангоми бомдод, вақти сахар, субҳгоҳон.

БОМДОР *бамдар* дорои бом, бомпӯш.

БОМЗАД *бамзад* табл ё нақорае, ки одатан ҳангоми фаро расидани субҳ навохта мешудааст.

БОМЕҲР *бамеҳр* бо муҳаббат, бо меҳрубонӣ.

БОМКӮБА(К) *бамкубе/бамкубек* асбоби шабеҳи ўғурдаста, ки бо он хоку гили бомро зада, саҳту ҳамвор мекунанд.

БОМПӮШ *бампӯш* он ки бо корҳои пӯшонидани бомҳо машғул аст: **устои бомпӯш**. 2. пӯшише, ки аз он барои пӯшонидани болои хонаҳо, чашмаҳо, чоҳҳо истифода мешавад.

БОМПӮШӢ *бампӯшӣ* кор ва амали бомпӯш;

БОМУВАФФАҚИЯТ *бамувоқифит* ба таври муваф-

факиятнок, бобарор: **анчоми бомуваффа-кияти кор**.

БОМУЗД بامزد музднок, пулакй: **кори бомузд**.

БОМУЛОҲИЗА باملاحظه 1. мулоҳизакор, эҳтиёткор; дурандеш: **одами бомулоҳиза**. 2. мулоҳизакорона, эҳтиёткорона; дурандешона: **чавоби бомулоҳиза**.

БОМУЛОҲИЗАГӢ باملاحظگي мулоҳизакорӣ, эҳтиёткорӣ, дурандешӣ.

БОМУҲАББАТ بامحبت меҳрубону самимӣ ва дӯстдори дигарон, бомеҳр.

БОМЧА بامچه *шакли тасгири бом*: **боми хурду пастак**.

БОН I بان дарахти мавзуне, ки баргҳои нозуку хушбӯӣ дорад ва аз донаҳои пистамонанди он рағгани хушбӯӣ мегиранд, хуббулбон.

БОН II بان *чӯзӣ насини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои* ниғаҳбон, ҳифзқунанда, доранда, варзанда: **боғбон, шугурбон, ниғаҳбон, сарҳадбон, посбон, меҳрубон**.

БОНАВО بانوا он ки хӯроку пӯшок ва дигар чизҳои барои зиндагӣ зарурро дорад, тавонгар, давлатманд, некӯаҳвол; *муқоб.* **бенаво**.

БОНАЗОКАТ بانزاکت хушмуомила, боодоб; зариф, нозуктабъ; **рафтори боназокат** рафтори нарму боодобона.

БОНАЗОКАТӢ بانزاکتي хушмуомилагӣ, боодобӣ; зарифӣ, нозуктабъӣ; *муқоб.* **беназокатӣ**.

БОНАФОСАТ بانفاست нафосатдошта, нафис, нозуку латиф.

БОНГ بانگ 1. овози баланд, фарёд. 2. садои чеги ҳайвонот: **бонги хурӯс; бонги намоз даъват ба намоз, азон; бонги нӯш** садои «бинӯш» ҳангоми шаробнӯшӣ, «нӯш бод!» гуфтан; **бонги хатар** садои баланди дурударози огоҳқунанда аз ягон хатар: **бонги хатар задан; бонг задан** а) фарёд кардан, дод задан, бо овози баланд гап задан бо касе, чег задан; б) наъра кашидан, аррос кардан.

БОНЕЪМАТ بانعمت соҳибнеъмат, давлатманд.

БОНИЗОМ بانظام дорои тартибу низом, ботартиб, тартибнок.

БОНИШОТ بانشاط зиндадил, шодмон, хурсанд, масрур.

БОНӢ I باني бинокунанда, созанда; бунёдгузор.

БОНӢ II باني 1. нигоҳубинқунанда, парастор. 2. посбон, муҳофиз; **бонӣ кардан** а) нигоҳубин кардан, парасторӣ намудан; б) муҳофизат намудан, посбонӣ кардан (*мас., ватанро*).

БОНК بانک 1. муассисаи молиқо иқтисодии махсусест, ки муомилаҳои мухталифи пулӣ ба воситаи он иҷро мешавад: **бонки давлатӣ, бонки миллӣ, бонки тиҷоратӣ**. 2. биное, ки дар он ин муассиса ҷойгир шудааст.

БОНКА بانکه *гуфт.*, *ниг.* **банка**.

БОНКДОР بانکدار соҳиб ё саҳмдори асосии бонк.

БОНКДОРӢ بانکداری фаъолият барои идора кардани бонкҳо ё ҳар чизе, ки ба бонк иртибот дорад: **риштаи бонкдорӣ, корманди бонкдорӣ**.

БОНКӢ بانکي *марбут ба бонк*; дорои эътибор дар бонк: **чеки бонкӣ; ҳисоби бонкӣ**.

БОНУ بانو 1. соҳибхоназан, соҳибихтиёри хона. 2. хонум, бегим: **дар хона ҳафт бону, ҳокаш то ба зону** (*зарб.*).

БОНУФУЗ بانفوذ вазну таъсирдошта, он ки ҳукму гапаш гузаранда аст, эътиборнок, обрӯманд: **шахси бонуфуз, созмони бонуфуз**.

БООБРӢ(Ӣ) بآبروي *ниг.* **баобрӯ(ӣ)**.

БООДОБ بآداب адабомӯхта, тарбиядида; хушхулк: **духтари боодоб, чавони боодоб**.

БООДОБӢ بآدابي боодоб будан, тарбиядидагӣ; хушхулқӣ, хушмуомилагӣ.

БООДОБОНА بآدابانه аз рӯи одоб, ба таври хушхулқӣ.

бор بار 1. *асоси замони ҳозира аз боридан*. 2. *чӯзӣ насини калимаҳои мураккаб ба маънои* боранда, резанда, пошанда *ва маънои* зиёдии чизе: **мушкбор, нурбор, ашкбор, рӯдбор, дарёбор, ҷӯйбор ва ғ.**

БОР I بار 1. он чи ба дӯш ё пушти инсон, чорпо ё болои мошин ниҳода, аз ҷое ба ҷое мебаранд; моли кашондашаванда; чизу чораи басташуда барои ҳамлу нақл; **бори кач ба манзил намерасад** (*зарб.*); **гани бисёр ба хар бор** (*зарб.*). 2. вазнинӣ, гаронӣ; **бори рӯзгор //**

бори зиндагӣ ташвиш ва корҳои рӯзмараи онла. 3. ҳамли занон, бачае, ки дар батни модар аст, ҷанин. 4. *маҷ.* чизи барзиёд, чизи нодаркор; **бори гарон** // **бори вазнин** а) чизи сарзиёду номатлуб, дарди сар; б) *маҷ.* хизмати вазнину пурмашаққат, ташвиши рӯзгор; **бор кардан** чизеро ба болои нақлиёт, чорпо ё пушти касе гузоштан (*барои бурдан ба ҷое*); **бор кашондан** // **бор кашидан** чизеро нақл кардан, аз ҷое ба ҷое бурдан (овардан); **бор фурувардан** // **бор ҳолӣ кардан** чизеро аз болои нақлиёт ё аспу хар гирифта, ба поён гузоштан; **бори зиёдатӣ** // **бори барзиёд** чизи нодаркор; ташвиши беҳуда, дарди сар; **бори наков** а) чизҳои шишагӣ, чинивор ва зарфҳои сафолӣ, ки бечо даст расонида шавад, мешикананд; б) *маҷ.* шахсе, ки ба ӯ гап занед ё кордор шавед, ягон зарар мебинед, шахсе, ки ба андак гап шӯрида, оташин мешавад; **бору буна** // **бору буд** тамоми чизу чора, ҳамаи дорой; **кору бор** машғулият, шугл, фаъолият, корҳои гуногун; **бор (бар)бастан** омодаи сафар шудан, ба рафтани тайёри дидан; рафтани; **бор кушодан ба ҷое маҷ.** ҷоеро манзил қарор додан, ҷо гирифтани дар маконе; **ба гардани касе бор кардан** иҷрои кореро ба зиммаи касе гузоштан, касеро ба иҷрои коре вазифадор кардан; **ба гардани касе бор шудани чизе** ё **коре** ба зиммаи касе афтодани иҷрои коре ё масъулияти чизе; **бори касеро бардоштан** корҳои мушкили касеро иҷро кардан; аз барои касе азобу машаққат кашидан; **бори худро ба гардани касе андохтан (партофтан)** ташвиши худро ба сари дигарон партофтан; таъминоти рӯзмараи худро ба ӯҳдаи касе гузоштан; **дар зерин бори таъна (сарзаниш) мондан** мавриди таъна (сарзаниш) қарор гирифтани.

БОР II بار бар, мева, самар, ҳосили дарахт; **бор овардан** // **бор додан** а) мева додан, ҳосил кардан; б) натиҷа бахшидан, **ба бор омадан** ҳосил бастан, ба ҳосил даромадан.

БОР III بار дафъа, қарат, мартаба: **аввалин бор, чанд бор; боре** а) як дафъа, як бор; б) рӯзе, замоне; **борҳо** якчанд дафъа, чандин бор; **бори дигар** дафъаи дигар, боз, минбаъд; **ягон бор** ҳеч гоҳ, ҳеч, ҳаргиз; **як бор** - **ним бор** гоҳо, баъзан.

БОР IV بار *кит.* руҳсат, иҷозат барои даромадан ба ҷое; **бор додан** касеро пазирой кар-

дан, роҳ додан, **бор ёфтан** иҷозати дохилшавӣ гирифтани; ба ҳузури касе (*мас., шох*) расидани.

БОР V *лот.* بار *хим.* унсури химиявии душворгудоз, ки аз ҷиҳати сахтӣ ба алмос наздик аст.

БОРА I باره бобат, хусус; **дар бораи...** дар хусуси..., дар ҳаққи..., дар бобати..., вобаста ба..., марбут ба...; **дар ин бора** дар ин хусус, дар ин бобат, аз ин хусус.

БОРА II باره дафъа, қарат (**бора ба ин маънӣ бештар ба адад ҳамроҳ меояд: якбора, дубора, себора**).

БОРА III باره *кит.* асп, фарас.

БОРА IV باره *кит.* девори қалъа, ҳисор; хоктеппаи баланд дар гирдогирди шаҳр,

БОРАҒИ بارگی *ниг.* бора III.

БОРАҒБАТ بارغبَت рағбатнок, рағбатдошта, роғиб.

БОРАК a. بارک *кит.* кӯтоҳшудаи борақаллоҳ.

БОРАКАЛЛОҲ a. بارک الله *нидо* Худо ба ту баракат диҳад!, офарин!, аҳсант!

БОРАНДА بارنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз боридан.* 2. он чи меборад.

БОРАНДАГӢ بارندگی боридани барфу борон ё жола, бориш.

БОРАНДОЗ بارانداز ҷое дар соҳил ё бандар, ки киштиҳо бори худро рӯи он мефуроранд; **борандоз кардан** ист кардан, таваккуф кардан, манзил гирифтани.

БОРАНДОЗӢ باراندازی 1. борфурорӣ. 2. ҷой ва маҳалли исти кишти барои борфурорӣ.

БОРАФКАНӢ بارافکنی *кит.* вазъи ҳамл, зоидан, омадани вақт ва замони зоидан.

БОРАФТИДА بارافتیده 1. чорпое, ки бораш афтида бошад; 2. соҳиби бор, ки бораш афтода бошад; 3. он ки дар зиндагӣ ба душворӣ афтида бошад, зиёндида.

БОРАҲМ بارحم *ниг.* раҳмдил.

БОРАШК بارشک рашкнок, рашкбаранда; гаюр; муқ. бадрашк.

БОРБАНД *барбند* 1. он ки бо бастану чой кардани чизҳои кашондашаванда машгул аст. 2. банд барои баста аз чое ба чое бурдани кӯрпаю чома ва дигар борҳо.

БОРБАНДАК *барбندк* *ниг.* борбанд 2.

БОРБАНДӢ *барбندی* 1. *исми амал аз бор бастан*; бор печондан. 2. амали борбанд 1.

БОРБАР *барбар* барандаи бор, боркаш: хари борбар.

БОРБАРДОР *барбардор* 1. бардорандаи бор: крани борбардор, гаргаран борбардор, олати борбардор. 2. боркаш: аспи борбардор. 3. ҳаммол, бардорандаи бор. 4. *мач.* бурдбор, пуртокат.

БОРБАРДОРӢ *барбардори* 1. бардоштани бор; болою поён бурдани бор: қобилияти борбардорӣ, қувваи борбардорӣ. 2. ҳаммолӣ. 3. иқтидори бардоштани кашондани бор.

БОРВАР *барвор* *ниг.* боровар.

БОРВАРӢ *барвори* тавоноии мавҷуди зинда барои тавлиди насл; суддихӣ, фондадихӣ.

БОРВАРСОЗӢ *барворسازی* 1. бо роҳи гардафшонӣ борвар кардани дарахтон. 2. бордор кардани чонварон бо роҳи маснӯӣ. 3. амали ҳосилхез кардани замин бо роҳи пошидани доруву поруву нуриҳои маъданӣ.

БОРВОР *барвор* ба мисли бори пуштора кардашуда, монанди бор.

БОРГАҲ *барга* *ниг.* боргоҳ.

БОРГИН *баргин* *кит.* 1. обгир, кӯл, ҳавз, ки дар миёни шаҳр ё деҳ чойгир аст. 2. обпартоби ҳаммом ва ошхона.

БОРГИР *баргир* 1. гирандаи бор. 2. ҳайвони боркаш ва саворӣ ҳамчун асп, шутур *ва г.*

БОРГИРАНДА *баргирنده* гирандаи бор, он ки борро қабул мекунад (*мас.*, *барои ҳамл ба чое*).

БОРГИРӢ *баргирӣ* гирифтани бор барои кашондан, қабули молу чизи кашондашаванда.

БОРГОҲ *барга* 1. *кит.* қабулгоҳи подшоҳон ва амирон; қаср ё хаймаи махсуси подшоҳон. 2. қаср, кох: боргоҳи илму маданият.

БОРГУЗОРӢ *баргузари* бор гузоштан, таъйин ва муайян кардани вазни ба бино ё сохтмон

боршуда, вазни умумии бино ё иншоот.

БОРДЕҲ *барде* бордиҳанда, мевадиҳанда, ҳосилдиҳанда.

БОРДИҲӢ *бардеҳӣ* бороварӣ, ҳосилдиҳӣ.

БОРДОН *бардан* 1. хӯрчин, чувол; сабад барои меваи хушк; халтача, сабадча *ва г.*, ки чизҳои харидашударо ба он мегузоранд, чогаҳ. 2. чои махсус дар нақлиёт барои гузоштани бори мусофирон.

БОРДОР *бардар* 1. он ки бо худ бор дорад; ҳомил, бор кардашуда: мошини бордор, уштурни бордор. 2. ҳомила, обистан; бордор кардан (*намудан*) а) обистан кардан; б) гарди наринаи гудро ба модина гузоштан, ҳосилдор кардан; бордор шудан ҳомила шудан.

БОРДОРӢ *бардари* обистанӣ, ҳомиладорӣ, ҳосилдорӣ.

БОРЕША *барیشه* 1. дорои реша. 2. *мач.* соҳиби хонаводаи маъруфу машҳур, боаслу насаб.

БОРЕЪ *а. барع* *кит.* некӯ, писандида, фоик; дар фазилат ё чамол бартарӣ дошта.

БОРӢ *барйаб* *кит.* ба қабули касе мушаррафшаванда, хузурёбанда.

БОРИД *а. бард* *кит.* 1. хунук, сард. 2. хунуктабиат, дорои мизочи сард.

БОРИДАН *баридن* 1. фуру рехтан, фуруд омадани қатраҳои борон, барф *ва г.* аз абр. 2. рехтан, рехта шудан: ашк боридан; тир боридан пайи ҳам ва беист рехтан ё андохта шудани тир. 3. пошидан, афкандан; шӯълапошӣ кардан (-и нур, зиё, рӯшноӣ); \diamond нур боридан аз рӯи касе нурунӣ будан, рӯи базеб доштан; аз зоҳири касе аён шуда истодани хислати неки ӯ; оташ боридан аз чашми касе барқ задани чашми касе аз шиддати хашму газаб, мастӣ *ва г.*; санги маломат боридан ба сари касе мавриди маломату сарзаниши зиёд воқеъ гаштани касе; (*аз осмон*) санг борад ҳам... бо вучуди ниҳоят бад будани обу ҳаво, сарфи назар аз номусоидни обу ҳаво; дар ҳар сурат.

БОРИЗ *а. барز* *кит.* 1. ошкор, намоён. 2. бурузкунанда, зохиршаванда, пайдошаванда.

БОРИК *барик* 1. камбар, танг; муқоб. сербар: пайраҳаи борик, пули борик, чӯи борик. 2. камкутр; муқоб. гафс: ангушти борик, миёни

- борик**, ресмони **борик**, сими **борик**; **абрӯвони борик** абрӯвони нозуку базеб; **лабони борик** лабони тунук. 3. *маҷ.* дақик, нозук, мушкилфаҳм (*онд ба* нукта ё сухан); **то нуктаҳои борик** *маҷ.* то ҳамаи чузъиёт, муфассалан, то хурдтарин масъалаҳо. 4. лоғар, хароб; *муқоб.* **фарбех**; **марди борику дароз**; **борик шудан (гардидан)** лоғар гаштан, хушку хароб шудан. 5. баланд, тез (*онд ба* овоз).
- БОРИКАНДЕШ** *барик‌اندیش* дақиқназару нозукбин.
- БОРИКАНДЕШӢ** *барик‌اندیشӣ* дақиқназарӣ, нозукбинӣ, андешаву тафаккур кардан дар бораи чузъиёт.
- БОРИКАНДОМ** *барик‌اندом* дорои андоми борику лоғар.
- БОРИКБАДАН** *барик‌بدن* лоғарбадан, лоғарандом, нозукбадан.
- БОРИКБИН** *барик‌بین* нуктасанҷ, дақиқназар; зирак, хушёр.
- БОРИКБИНӢ I** *барик‌بینی* он ки биниаш камбари нўгтез аст, биниборик.
- БОРИКБИНӢ II** *барик‌بینی* нуктасанҷӣ, дақиқназарӣ.
- БОРИКГИР** *барик‌گیر* сахтгир, хурдагир.
- БОРИКӢ** *барикӣ* борик будан.
- БОРИКМИЁН** *барик‌میان* камарборик, дорон камари борик, химчамиён.
- БОРИКСАНҶ** *барик‌سنج* *ниг.* **борикбин.**
- БОРИКХАЁЛ** *барик‌خیال* нозукхаёл, нуктасанҷ, мўшикоф.
- БОРИҚ** *а.* *بارق* *кит.* барқзананда, дурахшанда, тобон.
- БОРИҚА** *а.* *بارقه* *муаннаси* **борик**; тобиш, дурахш.
- БОРИШ** *1. بارش* *исми амал аз* **боридан**. 2. борон, барф: **дар вақти борини, бориш сар шуд, дар зерн боду бориш.**
- БОРИШНОК** *барشناک* борондор, боранда; боронӣ: **боришнок будан.**
- БОРИШОТ** *بارشات* *обҳш.* боронгарӣ, барфу борон, бориш: **боришоти солона.**
- БОРӢ** *а.* *بارى* офаринанда, холиқ (*аз номҳои Худованд*).
- БОРӢ-ТАОЛО** *а.* *بارى‌تعالی* *кит.* Худои мутаол.
- БОРКАШ** *بارکش* 1. кашонандаи бор, борбар: **автомобили боркаш, қаторан боркаш, киштии боркаш, хари боркаш.** 2. коргари борбардор дар фурудгоҳу саристгоҳи роҳи оҳан, ҳаммол.
- БОРКАШӢ** *بارکشى* *ниг.* **боркашонӣ; олати боркашӣ** олати кашондани бор.
- БОРКАШОН** *بارکشان* *ниг.* **боркаш.**
- БОРКАШОНӢ** *بارکشانی* *исми амал аз* **боркашондан**; кашондани бор аз ҷое ба ҷое, бурдану овардани бор, ҳамлу нақли бор.
- БОРКУНАК** *بارکنک* *гуфт.* олати механикии бор кардану бор фурувардан: **боркунаки худкор.**
- БОРКУНАНДА** *بارکننده* *сифати феълӣи замони ҳозира аз* **бор кардан**; **мошини боркунанда** мошини махсус барои ба нақлиёт бор кардани амвол.
- БОРМОНАК** *барманак* ҷои махсус дар мошин, мотосикл ва ё велосипед барои гузоштани чизҳои майда-чўйда; бордон.
- БОРНОМА I** *барنامه* 1. *кҗн.* рухсатнома барои бор ёфтан ба хузури шоҳу амирон. 2. *маҷ.* воқитаи тафохур, асбоби ҳашамат ва бузургӣ.
- БОРНОМА II** *барنامه* ҳуҷҷате, ки дар он навъи моли аз ҷое ба ҷои дигар фиристодашаванда, вази ва миқдори он қайд шудааст, борхат.
- БОРОВАР** *барآور* мевадор, босамар; ҳосилдиханда: **боровар шудан.**
- БОРОВАРӢ** *барآورӣ* амал ва қобилияти ҳосилдодан, самароварӣ, босамарӣ.
- БОРОН** *باران* 1. қатраҳои об, ки аз абр фуру мерезанд: **борони майда, борони найсон, борони аввали баҳор.** 2. *маҷ.* бисёрӣ, зиёдӣ, афзунӣ (-и чизе): **борони савол, борони тир, борони ғам;** \diamond **аз борон гурехта, ба новдон дучор гардидан** аз як азобу укубат ё балову нохушӣ раҳой ёфта, ба дигари бадтар аз он гирифтор шудан; **ба зерн борони чизе мондан** ба чизе дучор шудан (*мас., ҳақорат, маломат*); **аз кавоқаш барфу борон меборад** а) хеле туршрӯ аст, сахт хиратабъ аст; б) ниҳоят

хиратабъ аст; б) ниҳоят хашмгин аст, хеле бадқаҳр аст.

БОРОНАК بارانک *шакли тасғири борон*; 1. борони қатраҳояш майда, ки бардавом ва ором меборад, резаборон. 2. гиёҳи дорои соқи хордор, шоҳаҳои ба ранги бунафш, меваи хӯрданбоб, ки дар дорусозӣ истифода мешавад.

БОРОНГАРӢ باران گری 1. мавсими бориш. 2. боришҳо, боришот; рӯзҳои **боронгарӣ** рӯзҳои серборон.

БОРОНГИР باران گیر баромадагии пешни бино, ки асосан барои нарасидани борон сохта мешавад; собот.

БОРОНГУЗАР بارانگذر борону намиро аз худ гузаронанда: **матон боронгузар**.

БОРОНДИДА باران دیده *сифати феълӣи замони гузашта аз борон дидан*; ♦ **гурги борондида** а) неку бади рӯзгорро чашида, ботаҷриба, пухта; б) маккор, ҳилагар.

БОРОНЗО بارانزا хусусияти абре, ки метавонад борон биёрад, абри сиеҳи боронӣ, абри борон.

БОРОНИДАН بارانیدن *тарзи бавоситаи бори-дан*; **оташ боронидан** аз ҳар тараф ва пайи ҳам тир андохтан, тирборон кардан.

БОРОНӢ بارانی 1. чомаи сабуки боронногузар, ки дар рӯзҳои борон мепӯшанд. 2. боронбор, бороновар, борандаи борон: **абрҳои боронӣ**, **ҳавои боронӣ**; **кирми боронӣ** кирми сурхчаранге, ки ҳангоми борон пайдо мешавад.

БОРОННОГУЗАР بارانناگذر намиро нагузаронанда, тарию намиро ба худ нагиранда.

БОРОНРАСИДА بارانرسیده дар зерини борон монда, таршуда.

БОРОНСАНЧ بارانسنج *обҳи*. асбоб барои ба ҳисоб гирифтани миқдори бороне, ки дар муддати муайян боридааст.

БОРОНСАНЧӢ بارانسنجی андозагирии миқдори бориши борон дар як муддати муайян дар як минтақаи мушаххас.

БОРОНХӮРДА باران خورده *ниг. борондида*.

БОРСАНЧ بارسنج *р.оҳ.* тарозу(ҳо)и махсус, ки вази бори вагон ё автомобилҳоро муайян

мекунад.

БОРСОЛОР بارسالار *тағр.* 1. соҳиби бор, хӯчаини бор дар корвонҳо. 2. он ки дар дарборҳои подшоҳон корҳои таҷрифино бар уҳда дошт; раиси боргоҳ.

БОРТ олм. *Барт* девораи паҳлӯи киштӣ; девораи кузови автомобили боркаш.

БОРТМЕХАНИК олм. *Бартмихник* яке аз сарнишинони ҳавопаймо, ки иҷроқунандаи корҳои механикии ҳавопаймо.

БОРТАДИСТ олм. *Бартрдиист* яке аз сарнишинони ҳавопаймо, ки масъули алоқани радиони ҳавопаймо мебошад.

БОРУ بارو *ниг. бора IV*.

БОРУБУНА باروبنه молу манол, сарват, амвол.

БОРУТ باروت моддаи тарканда, ки барои тайёр кардани тиру гулӯла ва мушакҳо ба кор меравад, доруи милтиқ.

БОРУТДОН باروتدان халта ё зарфи махсус барои нигоҳ доштани борут.

БОРУТӢ باروتی *мансуб ба борут*.

БОРУТКӮБ باروت کوب он ки кораш кӯбидани борут аст.

БОРУТКӮБӢ باروت کوبی 1. кӯбидан ва омода кардани борут барои истифода. 2. коргоҳ ё корхонаи кӯбидани борут.

БОРУТСОЗ باروتساز шахсе, ки шуглу кори ӯ таҳия ва сохтани борут аст.

БОРУТСОЗӢ باروتسازى 1. амал ва шугли борутсоз. 2. ҷое, ки дар он борут таҳия мешавад: **корхонаи борутсозӣ**.

БОРУТХОНА باروتخانه ҷои нигоҳ доштани борут, анбори борут.

БОРФИРИСТАНДА بارفريستنده шахсе, ки бореро ба почта ё ба муассисаи нақлиётӣ барои равон кардан ба ҷое месупорад, фиристонандаи бор.

БОРФИРИСТОНАНДА بارفريستاننده *ниг. борфистанда*.

БОРФИРИСТОНӢ بارفريستانی *исми амал аз борфистондан*; амали борфистонанда.

БОРФУРОР بارفزار фурорандаи бор; он ки ба ҳолӣ кардани бори чизе машғул аст.

- БОРФУРОРӢ** بارفرارى фурувардан ё холӣ кардани бори чизе; **шӯъбаи боркуннио борфурорӣ** шӯъбаи холӣ кардану бор кардани вагонҳо дар истгоҳҳои роҳи оҳан.
- БОРФУРӢШӢ** بارفروشى 1. амал ва шугли касе, ки бор мефурӯшад. 2. чое, ки дар он чо мевачот ва сабзичот фурӯхта мешавад.
- БОРХАЛТА** بارخلته халтаи махсус барои баста пуштора кардани чизу чора дар сафару саёҳат; кӯлбор.
- БОРХАТ** بارخط *ниг.* борнома.
- БОРХЕЗ** بارخيز шоҳаҳои мевадихандаи дарахт.
- БОРХЕЗӢ** بارخيزى кобилияти мевадихии дарахт.
- БОРХОНА** بارخانه ҷои нигоҳ доштани борҳо, бағочҳо; анбори маҳсулоти тайёр (*дар корхонаҳо*): **бор дар борхона азиз** (*зарб.*).
- БОРХОӢ** بارخواه *кит.* дархосткунандаи иҷозаи вуруд (*маҳсусан ба даргоҳи шоҳон*).
- БОРХУДО** بارخدا *кит.* 1. Худо. 2. подшоҳи бузург.
- БОРҶОМА** بارجامه маводи борпечонӣ ва борбандӣ; ҷувол; хӯрчин.
- БОСАБОТ** باثبات суботкор, устувор, матин.
- БОСАБОТӢ** باثباتى суботкорӣ, устуворӣ, матонат.
- БОСАБР** باصبر пуртоқат, шикейбанда, бурдбор, собир.
- БОСАБРӢ** باصبرى пуртоқатӣ, шикейбандагӣ, бурдборӣ, собирӣ.
- БОСАБРОНА** باصبرانه собирона, пуртоқатона, бурдборона: **босаброна гӯш андохтан**, **босаброна шунидан**.
- БОСАВЛАТ** باصولت 1. боҳайбат, салобатнок; бошукӯҳ; сатанг: **марди босавлат**, **ҷавони босавлат**. 2. босавлатона, босалобатона; мутақаббирона: **босавлат ништастан**, **босавлат роҳ рафтан**.
- БОСАВОД** باسواد дорони хату савод, саводнок; касе, ки саводаш пухта ва пурра аст: **муаллими босавод**.
- БОСАВОДӢ** باسوادى соҳиби хату савод будан, саводнокӣ.
- БОСАВОДОНА** باسوادانه тавре ки ба шахси саводнок мебояд, саводнокона: **босаводона навиштан**, **босаводона тартиб додан**, **босаводона хондан чизеро**.
- БОСАДОҚАТ** باصداقت 1. садоқатманд, содиқ, вафодор. 2. содиқона, сидқан, аз таҳти дил: **босадоқат меҳнат кардан**.
- БОСАЛИҚА** باسليقه 1. соҳибзавқ, хушсалиқа. 2. ба тарзи писандида, хушоянд.
- БОСАЛОБАТ** باصلايت *ниг.* босавлат 1.
- БОСАЛОБАТӢ** باصلايتى босалобат будан; салобатнокӣ, савлат доштан.
- БОСАМАР//БОСАМАРА** باثمر//باثمره 1. мевадор, борвар; ҳосилдиханда: **дарахти босамар**. 2. самарабахш; пурмаҳсул.
- БОСАОДАТ** باسعادت саодатманд, хушбахт: **ҷавони босаодат**, **халқи босаодат**.
- БОСАОДАТӢ** باسعادتى саодатмандӣ, хушбахтӣ.
- БОСАРВАТ** باثروت *ниг.* сарватманд.
- БОСАРИШТА** باسرشته сариштакор; сарфакор.
- БОСАРИШТАГӢ** باسرشتگى сариштакорӣ; сарфакорӣ.
- БОСАРФА** باصرفه сарфакор, сарфаҷӯ.
- БОСАФО** باصفا 1. соф, пок; равшан; бегаш, бегубор. 2. сафобахш; хуррамибахш, ҳаловатбахш, фараҳбахш: **даврони босафо**, **зиндагии босафо**, **манзараи босафо**, **рӯзи босафо**, **субҳи босафо**.
- БОСАХО** باسحا *ниг.* босаховат.
- БОСАХОВАТ** باسحاوت сахӣ, саховатпеша, дасткушод: **замини босаховат**, **марди босаховат**.
- БОСИЁСАТ** باسياست *ниг.* сиёсатмадор.
- БОСИҚ** ا. باسق дароз ва баланд.
- БОСИР** ا. باصر *кит.* бинанда, бино.
- БОСИРА** ا. باصره қувваи биниш, биной: **қувваи босира**.
- БОСИФАТ** باصفت сифатнок; хушсифат: **маҳсулоти босифат**, **босифат иҷро шудани коре**.
- БОСҚОҚ** т.-м. باسقاق *таър.* 1. маъмури андоз дар давраи ҳукмронии муғулҳо. 2. воли, ҳукуматдори ҳамин давра.

БОСҚОН *т.* باسقان *тех.* болғаи калону вазнин барои шикастани санг *ва г.*

БОСЛИҚ *ю.* باسليق *кит., биол.* шоҳраги даст, ки аз он хун мегиранд.

БОСМА *масме* матои аз пашми дағал ба воситаи кўфтани задан (*ғайри бофтаи*) тайёр кардашуда, матои намадӣ: **чакмани босма**.

БОСМАЧИГАРӢ *ниг.* باسمچيگري *ниг.* босмачигӣ.

БОСМАЧИГӢ *таър., с.* باسمچيگي *таър., с.* ҳаракати аксулинқилобӣ ва озодихоҳона, ки дар солҳои аввали баъди ғалабаи Инқилоби Октябр дар Осиеи Миёна бо ташаббуси амалдорони соҳти амирӣ ва рӯҳониён барои муборизаи мусаллаҳона бурдан бар зидди Ҳокимияти Шӯравӣ ба вучуд омада буд.

БОСМАЧӢ *1. таър., с.* باسمچي *1. таър., с.* он ки дар ҳаракати босмачигӣ иштирок кардааст.

БОСТОН *бастан* қадим, гузаштаи дур.

БОСТОНГАРОӢ *бастан* *граи* эҳё ва аз нав зинда кардан ва истифода бурдани расму анъана ва вожагони қадим.

БОСТОНӢ *баستاني* қадимӣ, қадима, дерина; дорои таърихи қадимӣ: **сарзамини бостонӣ**.

БОСТОНШИНОС *бастан* *шнас* таърихшиносе, ки ба омӯхтани таърихи қадим машғул аст; археолог.

БОСТОНШИНОСӢ *бастан* *шнас* *1.* илмест, ки тарзи зиндагонӣ, урфу одат ва маданияти қадимро аз рӯи осори маданияти моддӣ меомӯзад, археология. *2.* *мансуб ба* **илми бостоншиносӣ**, археологӣ: **ковишҳои бостоншиносӣ**.

БОСТУРМА *т.* باسترمه *лаҳҷ.* ҷои маҳсуси мисли хавозаи тоқ, ки рӯи он алафу ҳезум мечинанд, собот.

БОСУБОТ *ба* *тибат* *гуфт., ниг.* босабот.

БОСУБОТӢ *ба* *тибати* *гуфт.* босаботӣ.

БОСУР *а.* باسور *ниг.* бавосир.

БОСУРЪАТ *басурет* суръатнок, бошитоб, тез, зуд; бошидат: **ҷараёни босуръати об** (дарё), **босуръат тоҳтан**, **босуръат пеш рафтани коре**.

БОТААЧҚУБ *ба* *таъҷиб* таачқубомез, бохайрат.

БОТАДБИР *ба* *тадбир* *1.* он ки тадбиру илочи ҳалли ҳар масъала ё корро медонад, чорасоз; кордон. *2.* соҳибмаслиҳат; пурдон, оқил; **на ҳар кас, ки пир аст, ботадбир аст** (*мақ.*).

БОТАДБИРӢ *ба* *тадбири* *1.* ботадбир будан; чорасоз будан. *2.* соҳибмаслиҳатӣ: **хирадмандию ботадбирӣ**.

БОТАДРИЧ *ба* *тадриҷ* оҳиста-оҳиста, тадричан.

БОТАКАЛЛУФ *ба* *такалф* *1.* пуртакаллуф, сертакаллуф; иззатталаб. *2.* пуртакаллуфона, иззатталабона; **муносибаташ ботакаллуф буд муносибаташ пуртакаллуфона буд дастархонаш хеле ботакаллуф буд дастархонаш хеле пурнозу неъмат ва ораста буд.**

БОТАКАЛЛУФӢ *ба* *такалфи* ботакаллуф будан; пуртакаллуфӣ; *муқоб.* **бетакаллуфӣ**.

БОТАКАЛЛУФОНА *ба* *такалфана* *ниг.* ботакаллуф *2.*

БОТАЛОТУМ *ба* *талатум* *ниг.* пурталотум.

БОТАМИЗ *ба* *тамитз* он ки фарқи неку бадро мефаҳмад; боакл, бофаросат; *муқоб.* **бетамиз: ҷавони бетамиз.**

БОТАМИЗӢ *ба* *тамитзи* бетамиз будан, бофаросатӣ; *муқоб.* **бетамизӣ**.

БОТАМКИН *ба* *тамкин* *1.* бурдбор, вазнин, бовиқор. *2.* ба оромӣ; вазнинона, бовиқорона.

БОТАМКИНӢ *ба* *тамкини* *1.* бурдборӣ, вазнинӣ, бовиқорӣ. *2.* оромӣ, хунсардӣ.

БОТАМКИНОНА *ба* *тамкинана* *1.* бурдборона, вазнинона; бовиқорона. *2.* хунсардона; оромона.

БОТАНИК *ю.* *ба* *таник* мутахассис ва олими ботаника, гиёҳшинос.

БОТАНИКА *ю.* *ба* *танике* илмест, ки масъалаҳои инкишоф, афзоишу густариш ва таснифоти растаниҳоро меомӯзад, **набототшиносӣ**, гиёҳшиносӣ.

БОТАНИКӢ *ба* *таники* *мансуб ба* **ботаника; боги ботаникӣ** боге, ки дар он намунаи растанию гиёҳҳои гуногун барои омӯхтан ва таҳқиқоти илмӣ бурдан сабзонида ва парвариш карда мешавад.

БОТАНТАНА *ба* *таптанна* бокарруфар, бошукӯҳ, бодабада, тантананок; **маросими ботантана**.

БОТАРАҲҲУМ *ба* *тарҳм* бораҳму шафқат, меҳ-

- рубон.
- БОТАРА** باتره *кит.* доира, даф.
- БОТАРОВАТ** باطراوت тару тоза, тароватнок; сабзу хуррам.
- БОТАРТИБ** باترتيب 1. аз рӯи тартибу низоми муайян, бо риояи қоидаву тартиб. 2. риоякунандаи тартибу қонда, боинтизом, батартиб. 3. аз як сар, бо навбат.
- БОТАРТИБӢ** باترتيبى ботартиб будан, батартибӣ; боинтизомӣ.
- БОТАФСИЛ** باتفصيل муфассалан, батафсил, пурра; мукамал, бо тамоми чузъиёташ, нуқта ба нуқта: **накли ботафсили воқеа.**
- БОТАҲАММУЛ** باتحمل тоқатнок, сабур, босабр; пуртоқат, бурдбор.
- БОТАЧРИБА** باتجره таҷрибадор, соҳибтаҷриба, озмудақор, кордида: **деҳқони ботаҷриба, муаллими ботаҷриба.**
- БОТАШАББУС** باتشبت *ниг.* ташаббусқор.
- БОТАЪСИР** باتاثير муассир, таъсирнок, таъсиркунанда, таъсирбахш.
- БОТАЪЧИЛ** باتعجيل таъчилан; саросемавор, шитобон.
- БОТИЛ** *а.* باطل беҳуда, бекора, ночиз; хаёли **ботил** хаёли хом, андешаи пуч; **ботил кардан** а) бекор кардан, лағв намудан, безътибор кардан, аз эътибор соқит кардан; б) ҳеч кардан; нест кардан, аз байн бурдан; **ботил шудан** а) лағв гаштан, бекор шудан, безътибор гардидан; б) зоеъ шудан, ҳеч шудан; бекораву нодарқор шудан.
- БОТИН** *а.* باطن 1. даруни чизе, дохили ҳар чиз. 2. олами дарунӣ, рӯҳӣ ва қалбии инсон, дил, замир; **дар ботин** а) ботинан, дарунакӣ; б) дар асл, дар ҳақиқат; **зоҳиру ботин** аёну ноаён, ошқор ниҳон; **зоҳири касе бо ботинаш мувофиқ будан (мувофиқат кардан)** яқраи будани намуди берунӣ (*афту андом, сару либос*) ва олами маънавии касе.
- БОТИНАН** *а.* باطنا 1. дар ботин, қалбан, замиран, дар таги дил. 2. аслан, дар асл, дар ҳақиқат; моҳиятан; **зоҳиран ва ботинан** ҳам дар намуд ва ҳам дар асл; ҳаматарафа.
- БОТИНБИН** باطنبين он ки дар дарки олами рӯҳӣ қобилияти зиёд дорад; *муқоб.* **зоҳирбин.**
- БОТИНӢ** باطنى 1. *мансуб ба ботин;* дарунӣ, қалбӣ: **изтиробн ботинӣ, азобн рӯҳнию ботинӣ, хаяҷони ботинӣ.** 2. асли, ҳақиқӣ, воқеӣ.
- БОТИНСИЁҲ** باطنسياه дилсиёҳ, баддил, бадандеш.
- БОТИНХАРОБ** باطنخراب бадзот, дарунсиёҳ.
- БОТИНШИНОС** باطنشناس бохабар аз олами дарунӣ, рӯҳӣ ва қалбии инсон, дондан рӯҳу замири инсон: **пири ботиншинос.**
- БОТИЯ** *а.* باطيه *кит.* 1. зарфи сафолӣ барои нигоҳ доштани шароб.
- БОТЛОҚ** باتلاق замини серлою гили душворгузари дорои обҳои истода ва бадбӯӣ: **ботлоқи касногузар, ботлоқи қамишзор;** **♦ ба ботлоқи чизе ғӯтидан** ба умқи чизе фуру рафтани, дар иҳотани чизе мондан.
- БОТЛОҚЗАМИН** باتلاقزمين *ниг.* ботлоқзор.
- БОТЛОҚЗОР** باتلاقزار замин, ки аз ботлоқҳои зиёд иборат аст; ҷои ботлоқӣ; ҷои серлою гил.
- БОТЛОҚӢ** باتلاقى *мансуб ба ботлоқ;* замини ботлоқӣ ботлоқзор.
- БОТУР** باتور *лаҳҷ.* баходур, далер, часур.
- БОУМЕД** باميد умедвор, интизор.
- боф** باف 1. *асоси замони ҳозира аз бофтан.* 2. *чузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънии бофанда:* **бӯрӯбоф, шохибоф, карбосбоф...**
- БОФА** بافه мӯйҳои баланду дарози бо ҳам бофташуда.
- БОФАЗИЛАТ** بافضيلат фозил, соҳибмаърифат.
- БОФАЗЛ** بافضل соҳиби фазлу камол, фозил; дорои хислатҳои наҷибу сифатҳои нек.
- БОФАӢЗ** بافيض файзбахш, бобаракат; маҳсулаш зиёд; натиҷааш хуб.
- БОФАНДА** بافنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз бофтан.* 2. коргар ё устод, ки дар дастгоҳҳо аз ресмон матоъ мебофад, чулоҳ, насоч: **устои бофанда, чун (монанди) моқуи бофанда зуд рафтуо кардан.**
- БОФАНДАӢ** بافندگى 1. тайёр кардани матоъ аз ресмон, чулоҳӣ, насочӣ: **дастгоҳи бофандаӢ, корхонаи бофандаӢ, саноати бофандаӢ.** 2. касб ва шугли бофанда: **касби**

бофандагӣ.

БОФАР(Р) بافر дорои фар(р), бошукӯх, шукӯх-манд.

БОФАРОҒАТ بافراغت осуда, ором, бо роҳату ҳаловат: зиндагии бофароғат.

БОФАРОСАТ بافراست бофаҳм; хушзехн: бачаи бофаросат.

БОФАРОСАТӢ بافراستی фаросатмандӣ; бофаҳмӣ.

БОФАРҲАНГ بافرهنگ кит. боилму дониш; ба-одоб, бомаданият, шахси фарҳангӣ

БОФАРҲАНГӢ بافرهنگи соҳиби илму дониш будан, бофарҳанг будан, бомаданиятӣ, соҳиби маданият будан.

БОФАСОҲАТ بافصاحت ба таври фасех, равшан, буро.

БОФАТОНАТ بافطانت зирак, хушёр, бохуш, хушманд.

БОФАҲМ بافهم тезфаҳм, зирак, хушёр, боакл, боидрок, шуурнок: бофаҳу фаросат, бофаҳму идрок.

БОФБАНД//БОФТБАНД بافبند//бофтбанд боф. он ки тору пудро баста, дӯкони барои бофтани матоъ тайёр мекунад.

БОФБАНДӢ//БОФТБАНДӢ بافبندی//бофтбандӣ боф. тору пудро баста, тайёр кардани дӯкон барои бофтани матоъ.

БОФДУМ بافدم кит. окибат, охир.

БОФЗАН بافزن боф. коргаре, ки пуди абрешимро аз калоба ба чархак мезанад (мепечонад).

БОФИДАН بافيدن ниг. бофтан

бофт بافت асоси замони гузашта аз бофт.

БОФТ بافت 1. бофташуда, мансуч: атласи бофти Душанбе. 2. микдори матоъ: як бофт алоча.

БОФТА I بافته 1. сифати феълии замони гузашта аз бофтан; бофтагӣ: мӯи бофта, сабади бофта. 2. матоъ, газвор. 3. маҷ. фикр карда бароварда, хаёли, гайривокеъ. 4. маҷ. сохта, дурӯғ, беасос: гапи бофта.

БОФТА II بافته :бофтаҳо биол. низоми алоқаманди хучайраҳои ҳайвонот ва растаниҳо.

БОФТАН بافتن 1. пуди ресмонҳои нахӣ ё риштаҳои мӯиро андар қабати ҳам карда, матоъ, гилем ва ғ. ба вучуд овардан, наху торхоро ба ҳам пайваста танидан: бӯрё бофтан, карбос бофтан, шохӣ бофтан, қолин бофтан; мӯй бофтан якчанд тори мӯиро ба таври махсус ба ҳам карда, ду милла ё ба кокулҳои зиёд чудо кардан; сабад бофтан лух ё навдаҳои борику дарозро ба таври хос печонда сабад сохтан. 2. маҷ. фикр карда баровардан, аз худ баровардан (мас., шеър, гап ё бӯхтонеро); аз худ бофтан а) хаёли баровардан, аз худ баровардан; б) маҷ. дурӯғ гуфтан.

БОФТАНӢ بافتنی сифати феълии замони оянда аз бофтан; ҳар чизи муносиби бофтан.

БОФТАШИНОС بافته‌شناس тиб. мутахассис ва олими бофташиносӣ.

БОФТАШИНОСӢ بافته‌شناسӣ тиб. илмест, ки бофтаҳои ҷондорон ва набототро мавриди омӯзиш ва таҳқиқ қарор медиҳад, гистология.

БОФТБАНД بافتبند ниг. бофбанд.

БОФТБАНДӢ بافتبندی ниг. бофбандӣ.

БОФТБАРДОРӢ بافت‌برداری тиб. хучайрабардорӣ, намунабардории хучайраҳо ва бофтаҳо.

БОФТШИНОСӢ بافت‌شناسӣ ниг. бофташиносӣ.

БОХА باخه кит. сангпушт.

БОХАБАР باخبر огоҳ, хабардор, воқиф: бохабар кардан; бохабар будан а) огоҳ будан, хабар доштан; доништан, фаҳмидан; б) эҳтиёт шудан, хушёр будан; бохабар шудан; а) огоҳ шудан, хабар ёфтан, воқиф шудан; доништан, фаҳмидан; б) аҳволи касеро пурсида истодан, аз аҳволи касе хабар гирифтан; аз худ бохабар будан (шудан) аз вазъи (аҳволи) худ хушёр шудан, эҳтиёт кардан.

БОХАТ باخط дорои хат, соҳибхат; бохату савод саводнок, таълимдида, маълумотнок.

БОХИРАД باخرد ниг. хирадманд.

БОХИРАДӢ باخردى ниг. хирадмандӣ.

бохт باخت асоси замони гузашта аз бохтан.

БОХТА باختе сифати феълии замони гузашта аз бохтан; бойдода, бохткарда.

БОХТАН باختن 1. бой додан, аз даст додан; мағлуб шудан, шикаст хўрдан (*аз ҳариф дар қимор ё бозие*); муқоб. **бурдан**: **бозиро бохтан**. 2. кит. бозӣ кардан, бо бозие машгул шудан (*шоҳмот, футбол ва ғ.*); дил **бохтан** ба ишқи касе (ё коре) гирифтор шудан, дўст доштан, ошиқ шудан ба касе (ё кору касбе); **чон бохтан** чони худро дар коре нисор кардан; фидокорӣ кардан; **сари худро бохтан** чони худро қурбон кардан, чон додан (*дар роҳи мақсаде*); **ақлу ҳушро бохтан** аз ақлу ҳуш чудо шудан; девона шудан.

БОХТАР باختر 1. ғарб, мағриб. 2. кит. шарк, ховар, мащриқ. 3. таър. номи қадимии минтақаи Балх, ки имрӯз номи яке аз вилоятҳои маъмурии Давлати Исломии Афғонистон аст. Афғонистони Шимолӣ, Тоҷикистони чанубиву марказӣ, Узбекистони чанубӣ, Марви Туркменистон қузви ин сарзамин таърихӣ буд.

БОХТАРЗАМИН باخترزمين 1. кишварҳои ғарбӣ, мағрибзамин, Аврупо ва Амрико. 2. таър. сарзамини Бохтар, кишвари Бохтар.

БОХТАРӢ باختري 1. мансуб ба **бохтар**. 2. сокини сарзамини Бохтар.

БОХТХЕЗ باختخيز :**бохтхез бозӣ кардан** мувофиқи шартӣ пешақӣ бозӣ кардан, касе, ки дар навбати худ бозиро бой диҳад, аз бозӣ баромада ҳисоб меёбад.

БОҲ а. باه кит. шаҳват, қувваи шаҳвонӣ, қувваи чимоъ.

БОҲАВО باهوا васеъ, фарох; муқ. **барҳаво**.

БОҲАВСАЛА باحوصله он ки қорҳоро бо қузъиёташ аз сидқи дил ба ҷо меорад; баҳавсала; босабру тоқат, бурдбор, борағбат.

БОҲАВСАЛАГӢ باحوصلگي боҳавсала будан; рағбатнокӣ; босабрӣ.

БОҲАДАФ باهدف бомақсад, дорои ҳадаф ва мақсади муайян, ҳадафдор.

БОҲАӢ باحيا шармгин; бонангу номус: **чавони шармгин ва боҳаӢ**.

БОҲАӢӢ باحيائي шармгинӣ, ҳаӢ доштан, ору номус доштан; муқоб. **беҳаӢӢ**.

БОҲАӢБАТ باهيبت ҳайбатнок, бадвоҳима: **овози боҳаӢбат**.

БОҲАЛОВАТ باحلاوت баҳузур, барохат: **хоби**

боҳаловат.

БОҲАМЗИД//БАҲАМЗИД باهمزد ба якдигар муқобил, муҳолифи якдигар амалқунанда: **гурӯҳҳои боҳамзид**.

БОҲАРОРАТ باحرارت 1. дорои гармои саҳт, ҳарорати баланд. 2. *мач*. дорои шӯру шавқи бисёр, пурҷӯшу хурӯш: **боҳарорат сухан гуфтани**.

БОҲАШАМАТ باحشمت бошукӯх, боазамат, бузург, дабдабанок.

БОҲИММАТ باهمت 1. саховатманд, дастқушод, олиҳиммат, химматбаланд, баҳиммат. 2. соҳиби азму иродаи мустақкам дар иҷрои қорҳои бузург: **ҷрони боҳиммат**.

БОҲИММАТӢ باهمتي саховатмандӣ, дастқушодӣ; химматбаландӣ.

БОҲИР а. باهر кит. равшан, ошқор, возех, сарех.

БОҲИҶОБ باحجاب ҳиҷобдор, мастур, бопарда (*хусусан оид ба занону духтарони дорои нӯшиши исломӣ*); фаранҷидор.

БОҲТУР//БАҲТУР باهتور зоол. як навъи мори беаҳри зард.

БОҲУ باهو кит. 1. ниг. бозу. 2. чӯбдаст, чӯби чӯпону шутурбонон, говрон.

БОҲУНАР باهنر кит. ҳунарманд.

БОҲУР а. باحور ниг. боҳуро.

БОҲУРӢ باحوري *марбут ба боҳур*, бисёр гарм.

БОҲУРМАТ باحرمت соҳиббэхтиром, мӯҳтарам, боиззат, киромӣ: **шаҳси боҳурмат**.

БОҲУРО а. باحورا кит. шиддати гармои тоби-стон.

БОҲУШ باهوش ҳушёр, зирак.

БОҲУШӢ باهوشي вазъ ва ҳолати боҳуш, ҳушёрӣ, бедорӣ.

БОҶКА р. باچکه зарфи чубӣ ё оҳании устуво-нашақли шикамдор барои нигоҳ доштани чизҳои обакӣ; чалак: **бочкаи об, бочкаи караси**.

БОҶКАМОНАНД باچکهمانند шақлан шабеҳи бочка: **дуҳули бочкамонанд**.

БОҶКАСОЗ باچکهساز усто ва қорғари соҳибхитосос, ки бочка месозад; **дуредғари**

бочкасоз.

БОҶ باج 1. таър. пулу чизе, ки подшоҳони бузург аз подшоҳони зердаст ё аз райят мегирифтанд, хироч, андоз, молиёт. 2. андози пулии давлатӣ, ки ҳангоми аз сарҳади мамлакат гузаронидани молҳои тичоратӣ гирифта мешавад: **боҷи гумрук**, **боҷи воридот**, **боҷ гирифта** (ситондан), **боҷ додан**.

БОҶА باجه ду марде, ки ду хоҳарро ба занӣ гирифтаанд, нисбат ба ҳамдигар боҷа ҳисоб мешаванд.

БОҶАВҲАР باجوهر дорои асолат ва истеъдод, чавҳардор.

БОҶГИР باجگیر гирандаи боҷ, ситонандаи боҷ, боҷситон.

БОҶГИРӢ باجگیری исми амал аз **боҷ гирифта**; гирифтани боҷ, боҷситонӣ.

БОҶГОҲ باجگاه ниг. боҷхона.

БОҶГУЗОР باجگذار боҷсупор, хирочгузор.

БОҶГУЗОРӢ باجگذارى пардохти боҷ, гузордани боҷ, хирочгузорӣ.

БОҶДЕҲ باجده боҷдиханда, шахси супорандаи боҷ.

БОҶДОВ باجداو ниг. боҷгир.

БОҶПУЛӢ باجپولى маблаге, ки ҳамчун боҷ гирифта мешавад.

БОҶСИТОН باجستان ниг. боҷгир.

БОҶСИТОНӢ باجستانى ниг. боҷгирӣ.

БОҶУРЪАТ باجرات 1. чуръатнок, далер, шучоъ: **одамони боҷуръат**, **боҷуръат будан**. 2. далерона, нотарсона.

БОҶУРЪАТӢ باجراتى чуръатнокӣ; нотарсӣ; часорат, далерӣ.

БОҶУРЪАТОНА باجراتانه нотарсона, чуръат карда, часурона.

БОҶХОНА باجخانه муассисаи гумрукие, ки ба гузаронидани молҳо аз сарҳад назорат карда, андозҳои (боҷи) муқарраршударо мегирад, гумрук.

БОҶХОҲ باجخواه ниг. боҷгир.

бош باش 1. асоси замони ҳозира ва феъли амр аз будан. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънии бошанда: **шодбош**, **хушбош**, **омодабош**.

БОШ باش нидое, ки вақти ҷуфтронӣ барои шитоб накардани барзаговҳо ба қор мебаранд.

БОША I باشе парандаи шикорин аз боз хурдтар.

БОША II باشе меъ. қисми қуббадори сари сутун.

БОШАВКАТ باشوكت боҳашамат, бошукӯҳ, мӯхташам; азим: **кишвари бошавкат**, **лашкари бошавкат**.

БОШАВҚ باشوق боҳавас, бо шавқмандӣ.

БОШАД باشد 1. шакли аористи будан дар шахси сеюми танҳо. 2. пайвандаки хилофӣ аммо, вале; **бошад ҳам** сарфи назар аз он, ки ҳарчанд, гарчанде ки ...: **ӯ пир бошад ҳам, хеле боқувват аст**. 3. ҳиссаҳои тасдиқӣ хуб, майлаш; **ҳар чӣ бошад а)** ба ҳар ҳол, дар ҳар сурат; **б)** хайрият, хуб шуд, ки...

БОШАНГ باشنگ кит. хӯшаи ангур, хӯшаи овезони ангур, пошанг.

БОШАНДА باشنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз будан. 2. он ки дар ҷое зиндагонӣ дорад, сокин, иқоматкунанда, истиқоматкунанда; **бошандагонӣ деҳа** сокинони деҳа, аҳолии деҳа, мардуми кишлок.

БОШАРАФ باشرف 1. шарафнок, шарафманд, пуршаъну ифтихорнок: **вазифаи бошараф**, **касби бошараф**, **номи бошараф**, **роҳи бошарафро тай кардан**. 2. бовичдон; боору номус, асил, начиб, шариф: **фарзанди бошарафи халқ**.

БОШАРАФӢ باشرفى 1. шарофатнокӣ; бошаъну ифтихорнок будан. 2. бовичдонӣ, ору номус доштан.

БОШАРАФОНА باشرفانه шарафмандона, ифтихормандона; сарбаландона, бо камоли сарбаландӣ: **бошарафона иҷро кардан**.

БОШАРОФАТ باشرافت 1. баҳосият, неққадам, пою қадамаш неқ. 2. поквичдон; боору номус; шариф, асил, начиб.

БОШАФҚАТ باشفقت мушфик, шариф, меҳрубон, ғамхор: **зани бошафқат**.

БОШАҲОМАТ باشاهامت 1. бошукӯҳ, боҳашамат, мӯхташам. 2. далер, бебок, шучоъ: **марди бошаҳомат**.

БОШГАҲ//БОШГОҲ باشگاه//باشگاه бошишгоҳ, манзил, макон, истиқоматгоҳ.

БОШГОҲӢ باشگاهӣ *марбут ба бошгоҳ.*

БОШИДА باشيده муқим, сокин, бошанда.

БОШИДАН باشيدن будан; иқомат қардан.

БОШИДДАТ باشدت 1. шиддатнок, саҳт, босуръат, тез: **борони бошиддат, сели бошиддат, нафаскашин бошиддат.** 2. баланд, шунаво (*доир ба овоз*).

БОШИТОБ باشتاب шитобон, босуръат, тез, зуд: **кори бошитоб, бошитоб роҳ гаштан.**

БОШИШ باشش *исми феълӣ аз будан; истиқомат, сукунат.*

БОШИШГАҲ//БОШИШГОҲ باششگاه//باششگاه 1. маҳалли зист, истиқоматгоҳ, маскан, манзил, ҳавлию чой; қароргоҳ. 2. айвоне, ки дар саҳро барон дамгирӣ ва ҳӯроқхӯрӣ сохта шудааст, шипанг: **бошишгаҳи саҳрой; бошишгаҳи тобистонаи мактабиён** чои маҳсус барои дар тобистон истироҳат қардани мактаббачагон.

БОШҚИРД باشقرد номи халқи сокини Чумхурии Бошқирдистон (дар ҳайати Федератсияи Руссия).

БОШҚИРДӢ باشقردى *мансуб ба бошқирд; забони бошқирдӣ.*

БОШУКӢ باشكوه 1. дорои шукӯху шавкат, боҳашамат, ҳашаматнок, мӯҳташам: **бинон бошукӯх, манзараи бошукӯх.** 2. дабдабанок, тантананок: **мачлиси бошукӯх, зиёфати бошукӯх.**

БОШУУР باشعور он ки ҳодисаҳои воқеъшавандаро дуруст фаҳмида, хулосаҳои дарқорӣ бароварда метавонад: **бофаҳм, бофаросат; одами бошуур.**

БОШУУРӢ باشعورى бошуур будан; шуурноқӣ.

БОШУУРОНА باشعورانه аз рӯи ақлу шуур, фаҳмида, дарқ карда; пурмаънӣ; бомаксаду бомаром: **интизоми бошууроно; ҳаёти бошууроно** ҳаёт ва зиндагии пурмуборизаи бо мақсаду мароми муайян ба нафъи чамъият.

БОШУҚОАТ باشجاعت *ниг. шучоатнок.*

БОӒХТИӒТ بااحتياط 1. эҳтиёткор; *муқоб. бе-эҳтиёт.* 2. мулоҳизакор, боандеша.

БОӒХТИӒТӢ بااحتياطى боӒхтиёт будан, эҳтиёт-

корӣ.

БОӒХТИМОМ بااهتمام *кит. бо сазӣу кӯшиш, бо заҳмат.*

БОӒХТИРОМ بااحترام дорои хурмату эҳтиром.

БОӒЪТИБОР باعتبار соҳибӒътибор, мӯтабар, обрӯманд.

БОӒЪТИДОЛ بااعتدال дар ҳадди эътидол, мӯътадил.

БОӒЪТИҚОД باعتقاد эътиқодманд, мӯътақид, боварқунанда ба чизе.

БОӒЪТИМОД بااعتماد он ки ба вай эътимод ва бовар қардан мумкин аст, сазовори боварӣ, боваринок, боварибахш, дилпуршаванда: **дӯсти боӒътимод, посбони боӒътимод.**

БОЯД بايد 1. *шакли аористи боистан дар шахси сеюми танҳо.* 2. *ҳамчун калимаи модалӣ дар таркиби феълҳо ба маънои шояд, эҳтимол, мумкин меояд; бо феъли асосӣ омада, феъли бешаҳс месозад: чӣ бояд қард? бояд қайд қард, ки...; бояду шояд ба дараҷаи лозимӣ; пурра, қомилан.*

БОЯРОҚ بايراق яроқнок, босилоҳ, мусаллаҳ(она); *муқоб. беяроқ.*

БРАК p. برک *кҳн. маҳсулоте, ки ягон иллат дорад, моли нуқсондор; брак баровардан* бо ягон нуқсон маҳсулот истехсол қардан, маҳсулоти иллатдор баровардан; **брак қардан** маҳсулотро ба сабаби ягон нуқсон нобоб дониста, қабул нақардан.

БРЕЗЕНТ ҳол. بريزينت матои дурушту ғафси обногузар, ки аз он бодбони киштӣ, пӯшиши мошинҳо, чодарҳои гуногун ва ғ. месозанд.

БРЕЗЕНТӢ بريزينتى *мансуб ба брезент; аз брезент сохташуда: мӯзаи брезентӣ, хайман брезентӣ, чодари брезентӣ.*

БРЕЗЕНТПӢШ بريزينتپوش бо брезент пӯшидашуда: **мошини боркаши боляш брезентпӯш.**

БРИКЕТ фр. بريکيت чизҳои хишт ё тахташакли бо фишори манғана сохта хушқ қардашуда (*аз хокаи ангиштсанг, хошоки чорво ва ғ.*): **брикет соҳтан, брикет тайёр қардан.**

БРИЛЛИАНТ фр. بريلىنت алмоси тарошида ва сайқал додашуда.

БРОЙЛЕР *англ. برايلىر* 1. мурғ ё чўчаи барои гўшт парваришѐфта. 2. мурғхонае, ки дар он барои гўшт мурғпарварӣ мекунад.

БРОКЕР *англ. براکير* восита, миёнарав дар харидуфурӯши ягон хел мол ё муомилаи мушаххаси дигар.

БРОМ *ю. برم* унсури химиявӣ, ки моддаи моеъи чигарианг буда, дорои бӯи тези нохуш аст ва дар саноат ва тиб истифода мешавад.

БРОН *р. بران* 1. пешакӣ ба номи касе банд карда мондани ҷое (хучрае) дар меҳмонхона, чипта барои ҳавопаймо ва роҳи оҳан ё ягон чизи дигар: **брон кардан**. 2. хуччате, ки банд карда шудани ҷо дар меҳмонхона, билет барои нақлиёт, озод карда шудан аз хизмати ҳарбӣ (*дар солҳои ҷанг*) ё барои касе нигоҳ доштани чизеро тасдиқ мекунад: **брон додан**.

БРОНХИТ *ю. برانخيٚت* тиб. илтиҳоби пардаҳои луобии шоҳаҳои нойи нафаскашии шуш.

БРОНХХО *برانخها* тиб. шоҳаҳои нойи нафаскашии шуш.

БРУТСЕЛЛЁЗ *англ. بروتسيلياز* тиб. касалии сироятии ҳайвонот, ки аз бактерияҳо ба вучуд меояд ва ба одам низ гузаштаниш мумкин аст.

БУБ *بوب* *кит.* палос, фарш.

БУБУ *بوبو* *кит.* худхуд, шонасарак.

БУВА *بوه* *лаҳҷ.* бибӣ.

БУВАД *بود* *шакли қадимии аористи будан дар шахси сеюми танҳо;* бошад.

БУВИШ *بوش* *кит.* бошиш, ҳастӣ, зисту ҳаёт.

БУГОН *بوگان* *кҳи.* бачадон, раҳм.

БУҒ I *بوغ* бухор; хавр; **буғ додан** дар бухори оби чўш чизеро нигоҳ доштан (*барои нарм кардан, мас., тилла, ҷавдор ва г.-ро*).

БУҒ II *بوغ* [*аслаи бук*] 1. олати дарози дарунковоки устухонӣ, сафолӣ ё филизӣ, ки бо даҳон ба он бод медаманд ва садо медиҳад; собиқ дар осиеб ва ҳаммомҳо сар шудани корро ба воситаи буғ хабар медоданд; шайпур. 2. бонг, хуштак, ки корхонаҳо соатҳои оғозу анҷоми кор ва вақти танаффусро хабар медиҳанд; бонги паровоз ва киштӣ ҳангоми расидан ба истгоҳ ва равона шудан аз он, гудок: **буғ кашидан**.

БУҒ III *بوغ* *ниг.* буғӣ II.

БУҒАНБОР *بوغانبار* *тех.* ҷои ҷамъ шудани буғ.

БУҒГАРД *بوغگرد* василае, ки ба воситаи буғ кор мекунад: **осиеби буғгард**.

БУҒГАРДОНӢ *بوغگردانى* *ниг.* табхир.

БУҒГАРМКУНАК *بوغگرمکنک* *тех.* дастгоҳ барои гарм кардани бухори хунуқшуда.

БУҒДИХӢ *بوغدهي* *исми амал аз буғ додан;* бухордиҳӣ.

БУҒДОДА *بوغداده* *сифати феълӣи замони гузашта аз буғ додан;* ба воситаи буғ нармашуда

БУҒЗ *а. بغض* 1. *кит.* кина, адоват, душманӣ: **буғзу адоват**. 2. *маҷ.* зикӣ, гирифтагии хотир, бухс (*гуфт.*), кудурат; **буғзи дилро баровардан** (**кафондан, холӣ кардан**) хафагиरो баровардан, ғамгиниро аз худ дур кардан; дил холӣ кардан, ҳасрат карда тасалло ёфтан; **дил буғз кардан** зик шудан, дилтанг шудан.

БУҒИКУНАНДА *بوغیکنده* *сифати феълӣи замони ҳозира аз буғӣ кардан;* хафакунанда.

БУҒӢ I *بوغی* *мансуб ба буғ;* батареяи буғӣ батареяе, ки ба воситаи буғ гарм карда мешавад.

БУҒӢ II *بوغی*: **буғӣ кардан** а) бо даст ё ресмон гулӯи ҷондорро фишор дода, роҳи нафаси ўро банд кардан (*барои куштан*), хафа карда куштан; нафасгардон кардан; б) *кин.* аз танг кардан, фишор овардан; **танкидро буғӣ кардан** *кин.* фишор овардан ба танкид; роҳ наодан ба танкид.

БУҒКАШӢ *بوغکشی* хуштаккашӣ; бонг, гудок: **садои буғкашии паровоз**.

БУҒКУНАК *بوغکنک* *тех.* дастгоҳ барои буғ табдил додани моеъҳо.

БУҒМА I *بوغمه* *бот.* гиёҳи лўндабеҳи бисёрсола, ки бештар ҳамчун гиёҳи шифобахш машхур аст.

БУҒМА II *بوغمه* *лаҳҷ.* гулӯзиндонак.

БУҒРАНҶ *بوغرنج* чигил, печ дар печ.

БУҒРОНАК *بوغرانک* *ниг.* буғкунак.

БУҒРОНӢ *بوغرانى* буғ рондан, гузарондани буғ.

БУҒСАРДКУНАК *بوغسردکنک* *тех.* асбоб барои танзими ҳарорати бухор.

БУҒТАҚСИМКУНАК بوغ تقسيم کنگ *тех.* дастгоҳи тақсимкунандан буг ба кубурҳо.

БУҒТОБ بوغ تاب: бугтоб кардан дар буг пазондани матоъ барои беҳтар шудани сифати он.

БУҒТОБШУДА بوغ تابشده матоъ ё порчас, ки бугтоб шудааст.

БУҒУМ بغوم 1. биол. чои пайванд шудани устухонҳои бадан, пайванд, банд: бугуми пой, дарди бугум. 2. қисми соқаи растании чуворӣ, чуворимакка, навдаи ток ва монанди ин, ки дар байни ду пайванд воқеъ аст.

БУҒУМАК بغومک *ниг.* чилбугум.

БУҒУМДАРД بغومدرد дарди бугум, ревматизм.

БУҒУМПОЙҲО بغوم پایها гурӯҳи олии чондорҳои бесутунмӯхра (*харчанг ва дигар хазандаҳо*), ки бадани онҳо аз бугумҳо иборат аст.

БУҒҶЗ بغوز *гүфт.* бордор, хомила: бугӯз шудан.

БУҒҶЗАК بغوزک *шакли тасғир ва навозишии бугӯз;* ◊ бугӯзак шудани мугҷаҳои дарахтон об гирифтани мугҷаҳои дарахтон.

БУҒҶЗӢ بغوزى *гүфт.* бугӯз будан; ҳолати бордор будан (-и мас., ҳайвониот).

БУҒҲОНА بوغخانه *ниг.* бухорхона.

БУҒЧА بغچه *ниг.* бӯгча.

БУҒШАВАНДАГӢ بوغ شوندى *ниг.* бугшавӣ.

БУҒШАВӢ بوغ شوى қобилияти ба буг табдил ёфтани чисмҳо, бухор шудан.

БУҒЧОМА بغجامه 1. матои калони чоркунча барои баста мондани кӯрпаву болишт; муқ. бӯгча. 2. чодар, матои калони чоркунча барои афшонда гирифтани тут, зардолу ва ғ.

буд *асоси замони гузашта аз будан.*

БУД بود 1. он чи мавҷуд аст, мавҷуд: аз будаш зиёд карда нишон додан, буди кор ҳамин; буд кардан ичро кардан, пур кардан, ба итмом расонидан (*мас., кореро*); буд шудан ичро шудан, пур шудан, итмом пазируфтан. 2. дорой, сарват, сарватнокӣ; буд набуд таъбири оғози анъанавии афсонаҳои тоҷикӣ, сарафсона; буду набуд ҳамаи чизу чора, молу мулк, дорой; буду шуд а) асл, ҳақ, ҳақиқат: буду шуди гап, буду шуди воқеа; б) тамоми чизи дар ихтиёр дошта, ҳамаи дорой.

БУДА بوده 1. феъли ҳол ва сифати феълии замони гузашта аз будан; маълум буда бошад, ки... маълум гардад, ки..., маълум бод, ки... 2.

хозир, хузурдошта, мавҷудбуда (*ба ин маъно одатан дар шакли чамъ меояд*).

БУДАГӢ بودگى 1. шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз будан. 2. хузурдошта, мавҷуд, он чи ҳаст.

БУДАН بودن 1. вучуд доштан; мавҷудият, ҳастӣ; кӣ будан чӣ гуна феълу хӯй доштан; чӣ мақсад доштан. 2. хузур доштан; хозирӣ; воқеъ гаштан. 3. истиқомат доштан, қарор гирифтан; истодан. 4. банд шудан. 5. ҳамчун феъли ёридиҳанда феълҳои таркибии номӣ мезод: дузд будан, қимат будан, озод будан; дузд бошу баинсоф бош (*мақ.*); ◊ то будан то вақти зинда мондан.

БУДАНИӢ بدنى *сифати феълии замони оянда аз будан;* он чи қобили будан аст, мешудани.

БУДГОР بودگار будани (дар сарогози афсонаҳо).

БУДДИЗМ санс. بدزم *ниг.* буддоия.

БУДДОИЯ بدائيه яке аз қадимтарин динҳои ҷаҳонӣ, ки муассиси он Буддо (асрҳои 6-5 то м.) мебошад ва буддоия дар Ҷиндустон, Хитой, Япония, Ҷиндухитой ва дигар мамлакатҳои шарқи Осиё паҳн шудааст.

БУДДОӢ بدائى 1. пайрави дини буддоия. 2. ҳар чизи ба буддоия мансуб.

БУДОҒ بداغ *бот.* як навъ растании бутта ё дарахтчаи ҳамешасабз, ки дар Тоҷикистон чун растани ороӣ маъмул аст, калина.

БУДУБОШ بودوباش бошиш, истиқомат, зиндагонӣ: маҳалли будубош.

БУДЧА/БУДЧЕТ фр. бджит//بدجه *ниг.* бюджет.

БУЗ بز ҳайвони чуфтсуми алафхӯри ҳонагӣ аз чинси гӯсфанд, ки дорой шох, риши дароз ва думи кӯтоҳ аст ва барои гӯшт, пашм ва шир парвариш мекунад; бузи кӯҳӣ як зоти бузи шабеҳи оху, ки дар кӯҳҳои Тоҷикистон мавҷуд аст.

БУЗАК بزک 1. шакли тасғир ва навозишии буз; бузгола. 2. бозичаи чӯбини ба шакли буз, ки ба воситаи ресмонҳо ба ҳаракат дароварда мешавад.

БУЗБОЗӢ بزبازى масҳара, масҳарабозӣ; найрангбозӣ, найрангу фиреб.

БУЗВОР بزوار монанди буз, ба мисли буз: бузвор чаҳидап (*тохтан*); риши бузвор риши борики ба мисли риши буз, ки танҳо дар манаҳ рӯида бошад.

БУЗҶОЛА بزغاله бачаи буз, бузича.

БУЗДИЛ بزدل *киноя аз* одами тарсончак, тарсу, бечуръат.

БУЗДИЛӢ بزدلی тарсончакӣ, бечуръатӣ.

БУЗДИЛОНА بزدلانه бо тарс, тарсида, бечуръатона.

БУЗИЧА بزيچه *ниг.* бузгола.

БУЗКАШ بزکش иштироккунандаи бузкашӣ, човандоз, кӯбкоритоз.

БУЗКАШАК بزکشک *гуфт.*, *ниг.* бузкашӣ.

БУЗКАШӢ بزکشی навъи варзиши миллӣ, ки бузкашҳо аспасавор барои буз ё гӯсолаи сарбуридаро аз чои муайян гирифта ба марра бурда расонидан мусобиқа мекунанд, кӯбкорӣ; **бузкашӣ кардан** иштирок кардан дар бозии бузкашӣ.

БУЗПАРВАРӢ بزپروری соҳаи чорводорӣ, ки бо парвариши бузҳо барои ширу гӯшт ва пашм машғул аст: **фермаи бузпарварӣ**, **хочагии бузпарварӣ**.

БУЗРАҲА بزړه *гуфт.* пайраҳаи танги кӯҳӣ, ки одатан чорпоёни майда роҳ гашта метавонанд.

БУЗРИШ بزريش он ки монанди буз фақат дар манах риш дорад.

БУЗУРГ بزرگ 1. калон; *муқоб.* хурд; азим, кабир; мӯхташам, боҳашамат: **иморати бузург**, **оббанди бузург**. 2. паҳновар, васеъ, фарох: **дарёи бузург**, **кишвари бузург**. 3. калонсол, дорои синну соли зиёд, зиёд умрида нисбат ба касе: **бародари бузург**, **хурду бузург**; **фарзанди бузург** фарзанди аз ҳама пеш ба дунё омада, фарзанди нахустин. 4. шахси соҳибъятибор, мӯхташам; соҳибфазилат. 5. калоншаванда, роҳбар, сардор; олимақом; **бузургони давлат** ҳукуматдорон, аркони давлат; **гуноҳи бузург** гуноҳи азим, чурми калон; **давлати бузург** давлати тавоно, пуриқтидор; давлате, ки дар арсаи байналхалқӣ яке аз давлатҳои асосӣ ба шумор меравад; **муваффақияти бузург** муваффақияти шоён, муваффақияти ба назар намоён; **халқи бузург** халқи сернуфуси дорои таъриху анъанаи ганӣ; **қисми бузург** қисми бисёр, баҳши аъзам; **аксар(ият)**; **бузург шудан (гардиан)** а) калон шудан; ҳаҷман афзудан; б) калонсол шудан; ба воя расидан. 6. мақоме аз мусиқии классикии тоҷикии «Шашмақом», ки бо номи «Бузрук» ҳам ёд мешавад.

БУЗУРГВОР بزرگوار 1. шариф, начиб, оли-

чаноб. 2. шахси табаррук, мӯътабар; соҳибъятибор: **пири бузургвор**. 3. *кҳн.* авлиё, валӣ.

БУЗУРГВОРОНА بزرگوارانه дархӯри бузургворон, лоики бузургворон: **фикри бузургворона**.

БУЗУРГДИЛ بزرگدل шучоъ, диловар, часур, далер.

БУЗУРГДИЛӢ بزرگدلی диловарӣ, шучоатмандӣ, часурӣ, далерӣ.

БУЗУРГДОШТ بزرگداشت тачлил, эҳтиром; **мачлиси бузургдошт** чамъомаде, ки ба ёдбуди шахси бузург барпо мегардад.

БУЗУРГЗОДА بزرگزاده *кит.* начиб, шариф (*аз чихати баромад*); асилзода.

БУЗУРГЗОДАГӢ بزرگزادگی асолати хонаводагӣ доштан, начибзодагӣ, асилзода будан.

БУЗУРГӢ بزرگی 1. калонӣ; азамат, шукӯх, ҳашамат; азимҷуссагӣ. 2. паҳноварӣ, вусъат. 3. андоза, ҳаҷм. 4. *риёз.* он чи имкони андозагирӣ ва ҳисоб кардан дорад: **бузургихои доимӣ ва тағйирёбанда**.

БУЗУРГМАНИШ بزرگمنش *кит.* 1. олитабиат, ниҳоди бузург дошта; олиҳиммат. 2. он ки аз чихати баромад асилу начиб аст; асилзода, ашроф. 3. номи форсии галаситораи Ҷаббор.

БУЗУРГМАНИШӢ بزرگمنشی *кит.* 1. бузургманиш будан; олитабиатӣ; олиҳимматӣ. 2. асилзодагӣ, ашрофзодагӣ.

БУЗУРГМАНИШОНА بزرگمنشانه бо шева ва рафтори бузургманиш, бузургманиш.

БУЗУРГМАРД بزرگمرد абармард, марди барҷаста ва бузург, бузургвор.

БУЗУРГМАРДӢ بزرگمردی бузургворӣ, азамат, шарофат.

БУЗУРГОНА بزرگانه монанди бузургон, бо равиш ва рафтори бузургон.

БУЗУРГСОЛ بزرگسال он ки давраи кӯдакӣ ва ҷавониро гузаронидааст, дорои синну соли калонтар аз ба балогат расида; *муқоб.* хурдсол.

БУЗУРГСОЛӢ بزرگسالی бузургсол будан, пиронсолӣ.

БУЗУРГҲАҶМ بزرگحجم калонҳаҷм, ҳаҷман бузург.

БУЗУРГҶУССА بزرگچته калонҷусса, азимҷусса, тануманд.

БУККАК بۆتك *гуфт.* хамидакомат: кампири
буккак.

БУКО *а.* بكا *кит.* гиристан; гирия.

БУКРҲ بۆكرى *пуштхамида, кӯзапушт.*

БУКСИР *голл.* بكسير 1. *ниг.* ядак (таноби ядак);
ба буксир гирифтани бо симтаноб ё аргамчин
баста кашидани киштӣ, автомобил *ва г.* 2.
ниг. ядаккиштӣ.

БУКТЕРХАЛТА بۆكترخلته борхалтаи мусофири
савора.

БУҚАЛАМУН بۆقلمون *ниг.* бӯқаламун.

БУҚҚА *т.* بۆقه *говӣ нари ахтанокарда.*

БУҚОҚ *т.* بۆقاқ *лаҳҷ.* чоғар, гуррӣ.

БУҚЪА *а.* بۆقه *кит.* 1. қитъаи замин, ки аз
заминҳои дигар чудо карда шудааст. 2. хона,
хавлӣ, сарой; мусофирхона.

БУЛАЧАБ *а.* بۆلچاب таачҷубовар, ҳайратангез;
ачиб, галатӣ.

БУЛБУЛ بۆلبول парандаи хушовоз ба андозаи
гунчишк бо пушти қаҳвай ва шиками
хокистарӣ, андалеб, хазордастон: булбули
кӯҳӣ, булбули сармаст, булбули хушилхон; ♦
чаши булбул нави нақшу нигор, ки дар
матӯ партофта мешавад; булбули Шероз
Хоча Ҳофиз; булбули шӯрида ошиқ.

БУЛБУЛА بۆلبوله кӯзаи лӯладор, ки дар он шароб
мерехтанд.

БУЛБУЛАГАРДОН بۆلبوله گردان гардонандаи кӯ-
заи шароб дар базму маҳфилҳо.

БУЛБУЛАГАРДОНӢ بۆلبوله گردانى гардондани
кӯзаи шароб дар базму маҳфилҳо.

БУЛБУЛАК بۆلبلك 1. *шакли тасғир ва навозиши*
булбул. 2. хуштакчаи гилии бачагона, ки ба
он об пур карда кашанд, мисли хониши бул-
бул садо медиҳад.

БУЛБУЛВОР بۆلبولوار монанди булбул, ба мисли
булбул.

БУЛБУЛЗАБОН بۆلبولزبان ширинсухан, хуш-
сухан.

БУЛБУЛЗАБОНӢ بۆلبولزبانى ширинсуханӣ, хуш-
суханӣ.

БУЛБУЛИСТОН بۆلبولستان чое, ки дар он булбул
зиёд аст, макони булбулон.

БУЛБУЛНАВО بۆلبولنوا дорои овози булбул-
монанд; хушовоз.

БУЛБУЛСИТОН بۆلبولستان *ниг.* булбулистон.

БУЛВАФО *а.* بۆالوفا вафодор, бовафо.

БУЛҒА *а.* بۆلغه *кит.* 1. кифоят, хӯроки якрӯза. 2.
ӯҳдабаро, моҳир.

БУЛҒОК *т.* بۆلغاك *кит.* фитна, шӯр ва ғавғои
бисёр.

БУЛҒОР I بۆلغار номи халқе аз славянҳо, ки
аҳолии асосии мамлакати Булғористонро
ташкил медиҳанд.

БУЛҒОР II بۆلغار як навъ чарми хушранг; **кафши**
булғор *ниг.* булғорӣ.

БУЛҒОРӢ I بۆلغارى 1. *мансуб ба булғор:* забони
булғорӣ, либоси булғорӣ; қаланфури булғорӣ
нави қаланфури калони ғайри тунди
хӯроқӣ, қаланфури дӯлма. 2. сокини
Булғористон.

БУЛҒОРӢ II بۆلغارى аз чарми булғор дӯхташуда:
кафши булғорӣ.

БУЛҒУР بۆلغور *кит.* 1. ҳар чизи кӯфта дарҳам-
омехта. 2. ярмаи гандуми нимпухта. 3. таоме,
ки аз ин ярмаи гандум мепазанд.

БУЛДОЗЕР *англ.* بلدازير тракторе, ки дар пеши
он бели калони махсус барои ҳамвор карда-
ни замин ва ба ҷои дигар тела дода бурдани
хок пайваст карда шудааст.

БУЛДОЗЕРЧӢ بلدازيرچى ронандаи булдозер.

БУЛКАНЧАК بۆلكنجك *кҳн.* ачиб, аҷоиб, турфа.

БУЛКАРАМ *а.* بۆالكريم *кит.* соҳибкарам, соҳиби
бахшиш, саховатманд.

БУЛКАФД *а.* بۆلكفد *кит.* пора, ришва.

БУЛУҒ بۆلوع *кит.* расиш ба балоғат, расидан ба
синни рушд: ҳадди булуғ.

БУЛУК *т.* بۆلوك *таър.* ноҳияе, ки аз якчанд деҳа
иборат аст.

БУЛУҚ *а.* بۆلق садои оби аз замин бароянда;
булуқ-булуқ кардан аз замин заҳида барома-
дани об.

БУЛУТ I بۆلوط дарахти зебои сербаргу азим-
ҷусса, ки ҷӯби саҳт дорад, балут.

БУЛУТ II بۆلوط *гуфт.* абр, меғ.

БУЛУТЗОР بۆلوطزار ҷангали дарахтони булут,
ҷое, ки дарахтони булут зиёд аст.

БУЛУТӢ بۆلوطى аз ҷӯби дарахти булут сохта-
шуда.

БУЛӢР *ю.* بۆلور 1. шишаи аълосифати шаффофе,
ки дар рӯшноӣ тобиш ва ҷилои зебое
медиҳад. 2. ҷисми якҷинсаи саҳтест, ки атом,
ион ва молекулаҳояш дар шакли панҷараи

фазой мураттаб ҷойгир шудаанд ва дар табиат дар шакли бисёрқирра вомехӯрад; кристалл; **булӯри кӯҳӣ** навъи шаффофи кварц, ки дар оптика ва дар сохтани маснуоти заргарӣ ба кор меравад.

БУЛҶРВОР بلوروار монанди булӯр, ба мисли булӯр софу шаффоф; **оби булӯрвор** оби соф.

БУЛҶРГАРДӢ بلورگردى ба булӯр табдилёбӣ; хосияти ба булӯр табдил гаштан.

БУЛҶРИН بلورين 1. аз булӯр сохташуда: **кандили булӯрин**, **чоми булӯрин**. 2. *мач.* соф, шаффоф; **дасти булӯрин** дасти сап-сафеду зебо ва нозук (-и маъшуқа).

БУЛҶРИНА بلورينه булӯрӣ; он чи аз чинси булӯр аст.

БУЛҶРӢ بلورى *ниг.* булӯрин.

БУЛҶРШАКЛ بلورشكل шаклан монанди булӯр.

БУЛҶРШИНОСӢ بلورشناسي шохае аз илми физика, ки ба баррасиву пажӯҳиши сохтор ва хусусиятҳои булӯрҳо машғул аст.

БУЛҶУЗУЛ *a.* بوالفضول *кит.* пургӯй, сергап, маҳмаддоно; донотарош.

БУЛҶАВАС *a.* بوالهوس 1. побанди ҳавою ҳавас, серҳавас; ошиқи хардамхаёл. 2. *мач.* ҳаваскор, ҳавасманд.

БУЛҶАВАСӢ بوالهوسى булҳавас будан, хардамхаёли; ишқи гайричиддӣ.

БУЛҶАВАСОНА بوالهوسانه аз рӯи ҳавою ҳавас; хардамхаёлона; ҳаваскорона, аз рӯи орзую ҳавас иҷро кардашуда: **шеърӣ булҳавасона**.

БУМ I *a.* بوم парандаи чанголдори шабпарӣ аз ҷугз калонтар, ки байни мардум шум ва беҳосият шумурда мешавад, хугӯяк: **буни шум**; \diamond **лонаи бум** *мач.* вайрона, харобазор.

БУМ II *бум* хок, замин (-и *нокорам*); сарзамин, кишвар, мамлакат: **марзу бум**.

БУМАЗӢ *p.* بومى 1. матои пахтагии рӯяш патдор [*аслаш бумазея*]. 2. либос ё чизи дигари аз матои мазкур сохташуда: **куртан бумазӣ**.

БУМӢ بومى маҳаллӣ, таҳҷой, сокини аслии маконе.

БУМҶАН بومهن *кит.* заминчунбӣ, зилзила.

БУН بن//بون 1. бех, реша, асос, бунёд; **буни мӯ** беҳи мӯ. 2. қисми зерини ҳар чиз, поён, таг: **буни девор**, **буни тал**, **буни чох**; **буни гардан** паси гардан; пушти сар; **буни гӯш** таги гӯш, зери гӯш; баногӯш; **буни дандон** милки дандон, вора; **бу-**

ни кӯҳ домани кӯҳ; **буни гор** доҳили гор; аз **бун (бар)кандан** а) аз решааш кандан, решакан кардан (*дарахтро*); б) *мач.* тамоман маҳв кардан, несту побуд кардан (*чизеро, касеро*); \diamond **аз бун II аз беҳу бун** тамоман, саросар, ба кулӣ (*мас., аз бун хушк шудан, аз бун канда шудани решаи зулм*); **бесару бун** беаввалу охир, парешон, бетартиб (*мас., суҳанҳои бесару бун, ҳайлоти бесару бун*).

БУНА I بنة 1. асбобу анҷом, молу чиз; лоқу пари хона. 2. асбоби сафар, зод, тӯша: **бору буна** асбобу анҷом, молу чиз; \diamond *касера буна карда...* *лаҳҷ.* ба умеди касе шуда..., ба касе умеди зиёд баста... 3. хона, манзил, ошёна.

БУНА II بنة 1. асл, реша, бун. 2. бутта, дарахти қадкӯтоҳ.

БУНАДОР بنهدار *лаҳҷ.* хонадор, масъули ниғаҳбонӣ ва мутасадди буна.

БУНАК بنک маблаге, ки барои коре ё ҳосили кишти пешакӣ дода мешуд; маблаге, ки умуман барои иҷрои коре пешакӣ медиҳанд ё мегиранд (*мас., барои сафари хизматӣ, барои дӯхтану сохтани чизе ва ғ.*), пешмузд, пешпардохт: **бунак гирифтан**, **бунак додан**.

БУНАКДИХӢ بنکدهى *исми амал аз бунак додан*; пардохти бунак.

БУНАҚДОР بنکدار он ки аз болои кори ояндааш аз соҳиби корхона пешакӣ маблағ мегирифт.

БУНАФШ بنفش ранги кабудӣ моил ба ранги гули бунафша, нилуфарӣ, нофармон, нилгун.

БУНАФША بنفشه гиёҳе, ки гулҳои майдаю сархами кабудранги хушбӯй дорад ва дар баҳор пеш аз гулҳои дигар мешукуфад.

БУНАФШАГУН بنفشهگون *ниг.* бунафшаранг.

БУНАФШАЗОР بنفشهزار ҷое, ки бунафшани бисёр мерӯяд.

БУНАФШАРАНГ بنفشه رنگ монанд ба ранги гули бунафша.

БУНАХЕЗ بنهخيز хонахез, ботамом кӯч бастан, бо тамоми хонавор кӯчидан.

БУНБАСТ بنبست 1. сарбаста (*дар бораи кӯча*). 2. кори душворе, ки роҳи ҳал надорад.

БУНГОҶ//БУНГАҶ بنگاه//بنگه 1. *кӯн.* анбор, маҳзан. 2. муассиса ё марказе, ки барои иҷрои ягон хизмат махсус гардонида шуда аст: **бунгоҳи тиббӣ**.

БУНГОҶӢ بنگاهى *мансуб ба бунгоҳ.*

БУНДОР بندار *кит.* 1. решадор. 2. хамёндор; сохиби молу манзил, хонаю молдошта. 3. касе, ки молро арзон харида қимат мефурӯшад, чаллоб, ханнот.

БУНДУК I بندوق *кит.* гулӯла, гирд, лӯнда, гелак.

БУНДУК II بندوق *кит.* туфанг, милтик.

БУНДУҚДОР بندقدار *кит.* туфангдор, милтиқдор.

БУНЁД بنياد 1. пойдевор, таҳкурсӣ, поя; **бунёд кардан (ниходан)** сохтан, барпо кардан, ба вучуд овардан (*мас., хона, бог, шаҳр, иншоот ва ғайраро*); **бунёд шудан (гардидан, ёфтан)** сохта шудан, ба вучуд омадан. 2. *мач.* асос, асл; ниҳод, сиришт; **бунёди чизеро сӯхтан (кандан)** чизеро маҳв кардан, нест кардан.

БУНЁДГАР بنيادگر *ниг.* бунёдкор.

БУНЁДГАРО بنيادگرا *нав.* пайрави чараёни бунёдгарой.

БУНЁДГАРОЙ بنيادگرایی *нав.* чараёни динӣ, ки тарафдорони он ба танкиди аҳкоми дин ва шак овардан ба он муқобиланд.

БУНЁДГУЗОР بنيادگذار *асосгузор,* созанда, бинокунанда.

БУНЁДГУЗОРӢ بنيادگذاري *гузоштани асоси чизе; барпокунӣ, таъсис.*

БУНЁДӢ بنيادي *асосӣ, асли, бунёӣ.*

БУНЁДКАН بنيادکن *нобудкунанда, харобкунанда, аз реша несткунанда.*

БУНЁДКОР بنيادكار *созанда, барпокунанда, бинокор.*

БУНЁДКОРӢ بنيادكاري *бунёд кардан; созандагӣ, барпо кардан, таъсис.*

БУНЁДКОРОНА بنيادكارانه *мисли бунёдкор; ба сохтан равона кардашуда: меҳнати бунёдкорона.*

БУНЁДКУНАНДА بنيادکننده *сифати феълии замони ҳозира аз бунёд кардан; бунёдкор.*

БУНЁН بنيان 1. бунёд, поя, асос. 2. *кит.* сохти хона, сохти иморат.

БУНЁНГУЗОР بنيانگذار *ниг.* бунёдгузор.

БУНЁНГУЗОРӢ بنيانگذاري *ниг.* бунёдгузорӣ.

БУНЁНӢ بنياني *ниг.* бунёӣ.

БУНЁНКАН بنيانکن *харобкунанда, вайронкунандаи бунёди чизе; харобиовар.*

БУНЁНФИКАН بنيانفکن 1. *ниг.* бунёнқап. 2. *мач.* хонумонсӯз, хонасӯз.

БУНИГАРДАНИ بنيگردني *зарбе, ки ба паси сару пушти гардан мезананд.*

БУНИЯ ا. بنيه *ниҳод, фитрат, сиришт; вучуд.*

БУНЛОД بنلاد *кит.* бунёд, таҳкурсӣ, пойдевор.

БУНМОЯ بنمايه *мояи асосӣ, сириштомоя, мавзӯ ё мӯҳтавои асосии як асари бадеӣ ё ҳунарий, ки дигар мавзӯҳо дар алоқамандӣ ба он матраҳ мешаванд.*

БУНОГӢШ بناگوش *ниг.* баногӯш.

БУНСОЛА بن ساله *кӯхан, кӯхансол, солхӯрда, пир.*

БУНЧА بنچه *решаю танаи хурду борики гиёҳу алафҳои навруста.*

БУНЯ ا. بنيه *ниг.* буния.

бур بر 1. *асоси замони ҳозира аз буридан.* 2. *чузӣи насиши калимаҳои мураккаб ба маънои буранда: тоқбур, кисабур ва ғ.*

БУР(Р) ا. بر *кит.* гандум.

БУРАНДА برنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз буридан.* 2. *тез, гузаро; бурро: теги буранда.* 3. *хайёте, ки бо чен карда буридани матоъ (барои либос дӯхтан) машғул аст, чокбур; ◊ бурандаю даранда касе, ки гапаш пуртаъсир аст, гапдон; бурандаю дӯзанда зани кордон.*

БУРАНДАГӢ برندگي 1. *амали буранда.* 2. *коргоҳи либосдӯзӣ, ки дар он матоъро барои либос мебуранд, коргоҳи чокбурӣ.*

БУРГАН برگن *бот.* алафи худрӯи биёбонии танааш гафс (*аз чинси шибог*).

БУРГУТ т. برگوت *зоол.* парандаи калончуссаи чанғолдор аз оилаи бозҳои шикорӣ.

БУРГУТБИНӢ برگوتبيني *он ки бинии миёнаш дӯнгу нӯгаш хамида дорад: чавони бургутбинӣ.*

БУРГУ т. برغو *шохи дарунхолоӣ, ки монанди буг менавозанд, шайпур, буг.*

бурд برد *асоси замони гузашта аз бурдан.*

БУРД I برد 1. *он чи дар бозии лотерея, вомбарг ва ғ. ба даст мебарояд; он чи дар қимор мебуранд; муқоб. бохт: пули бурд.* 2. *нафъ, фоида, суд; бурду бало суду зиён; бурду бохт голибият ва мағлубият; бурдан ва бой додан; бурд кардан галаба кардан, голиб шудан.*

БУРД II برد *навъе аз матои катонии рах-рах, ки бехтарини он бурди яманӣ ҳисоб мешуд.*

БУРДА I برده *сифати феълии замони гузашта аз*

бурдан: бурда мондан, бурда расондан.

БУРДА II برده пора, тикка, буридае, кисме аз хӯрок: як бурда нон, як бурда гӯшт; бурда-бурда порчаҳои зиёд, пора-пора.

БУРДАГӢ بردگی сифати феълӣи замони гузаштаи шакли дуҷум аз бурдан II; тарафи бурдагӣ сӯи голиб, чониби дастболо.

БУРДАН I بردن 1. аз чое ба чое интиқол додан (хоҳ бардошта, хоҳ кашида ва хоҳ ба пои худ), муқоб. овардан. 2. гузоштан, дароз карда расондан (мас., дастро ба китф, гӯшаки телефони ба гӯш ва ғ.). 3. гунчидан, гунҷоиш додан. 4. шунавондан, хабар додан, расондан: паём бурдан, хабар бурдан. 5. ситондан, рабудан, кашида гирифтан. 6. феълӣи ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ва феълӣ: баҳра бурдан, гирифта бурдан, гумон бурдан, истифода бурдан, мубориза бурдан, ном бурдан, пай бурдан, пайноҳ бурдан, рашк бурдан, хасад бурдан; ◇ ақлу хуши касеро бурдан а) касеро аз ақл бегона кардан, девона кардан; б) касеро мафтунӣ худ гардондан, шефта сохтан; дили касеро бурдан шефта кардан, мафтун сохтан; ошиқ гардонидан; сабқат аз касе бурдан // гӯйи сабқат бурдан пешдастӣ доштан, бартарӣ доштан (аз касе дар коре); умр ба сар бурдан зистан; чашми касеро бурдан аз шиддати равшанӣ ва дурахшонии чизе пешни чашми касе тира шудан, чашмо хира кардани чизе; ба кор бурдан истифода кардан, кор фармудан; ба сар бурдан аз сар гузарондан, паси сар кардан; ба тороч бурдан горат кардан, ба яғмо бурдан, тороч кардан.

БУРДАН II بردن 1. голиб омадан, барор ёфтан, омад кардан дар ягон бозӣ, муқоб. бохтан; мусобиқаро бурдан голиб омадан дар мусобиқа. 2. нафъ дидан, фоида ёфтан: харида - бурда, фурӯхта - мурда (зарб.).

БУРДБОР بردبار босабру тоқат, тоқатовар.

БУРДБОРӢ بردبارӣ сабру таҳаммул, бардошт, тоқат; бурдборӣ кардан сабру таҳаммул кардан, тоқат овардан.

БУРДНОК بردناк бурд дошта, дорон бурд; ҳаққи иштирок дошта дар бозиҳои барон бурдани пул ташкилбанда: вомбарги бурднок, пасандози бурднок.

БУРДУОВАРД بردوآورد муовиза, муомила; додану гирифтани тӯхфа ва молу чиз дар тӯйҳо; бурдуовард кардан а) доду гирифт кардан; б)

маҷ., гуфт. баҳсу мунозира кардан.

БУРЖУАЗИЯ фр. буржуазия синфи ҳукмрони ҷамъияти сармоядорӣ, ки воситаи истеҳсолот дар моликияти хусусии ӯ мебошад ва аз ҳисоби даромади меҳнати кироя умр ба сар мебарад; буржуазияи майда табақае дар ҷамъияти сармоядорӣ, ки воситаи маҳдуди истеҳсолот моликияти хусусии он буда, аз меҳнати кироя кам истифода мебарад ва ё тамоман истифода намебарад, майдабуржуазия.

БУРЖУАЗӢ برژوازی мансуб ба буржуазия: давлати буржуазӣ, мафкураи буржуазӣ.

БУРЗ برز кит. 1. боло, баландӣ. 2. қад, қомат; бурзу боло қадду қомати расо, баланд.

БУРИДА بریده 1. сифати феълӣи замони гузашта аз буридан. 2. чизи буридашуда, қатъгардида; мӯи бурида мӯи кӯтоҳшуда; либоси бурида (бурида монда) матои ба андоми касе чен карда қайчизада, ки ҳанӯз дӯхта нашудааст; бурида гаштан аз болои чое гузаштан (мас., роҳе роҳи дигарро); чоеро миёнабур карда гузаштан, убуру кардан аз мавзее; бурида шудан а) қатъ ёфтан; хомӯш шудан(-и гуфтугузор, тирпарронӣ); б) якбора тамом шудан, дафъатан хотима ёфтани чизе ё коре; ◇ оши бурида оши угро; бурида-бурида канда-канда, бо фосила; бурида гардидани пои рафтуомад қатъ гардидани рафтуомад; канда шудани робита.

БУРИДАН بریدن 1. чизеро бо ягон олотӣ тезу буранда ба ду ҳисса ё зиёда аз он чудо кардан; пора кардан, қатъ кардан; чок кардан, тилим кардан; гул буридан а) гул кандан; б) нақшу нигор баровардан (дар рӯи чизе); в) тиб. амалиёти маҳсули тиббӣ барои пешгирии саросарии бемории нағзак, ки асосан кӯдакон ба он гирифтормешаванд; обро буридан а) буридани об ҳангоми шиноварӣ бо дасту по; б) киноя аз шиноварӣ кардан; сар буридан сар аз тан чудо кардан; касеро куштан; ток буридан дар аввали баҳор буридани нардҳои зиёдатӣ ва хушкшудани ток. 2. аз рӯи андозае қайчӣ кардани матоъ. 3. чен карда, зиёдатӣширо гирифтани кам кардан: замини касеро бурида, ба касе додан, обро аз касе бурида, ба касе додан. 4. чароҳат пайдо кардан, тилим-тилим гаштан (-и рӯи забон аз шиддати туршӣ ё ширинӣ, даст аз оҳак ва ғ.). 5. турш шудани шир; ◇ муносибатро буридан

- муносибатро кандан, қатъи робита кардан, тарки алоқа кардан; **ошноиро буридан** аз касе қатъи ошной кардан, хотима додан ба дӯстӣ; **миёни чизеро буридан** чизеро ба давом додан нагузоштан, давоми чизеро қатъ кардан (*мас., сухан, чанҷол, машқ, сӯҳбатро*); **пон худро аз чое буридан** рафтуоро ба чое тарк кардан; **сухани касеро буридан** касеро аз суханаш боздоштан, сухани касеро қатъ кардан, ба мобайни гапи касе даромадан.
- БУРИШ** برش 1. *исми феълӣ аз буридан*. 2. либосбурӣ, чокбурӣ; тарзу шакли буридану дӯхтани либос.
- БУРИШГОҶ** برشگاه чои ҳамдигарро бурида гузаштан: **буришгоҳи роҳ**.
- БУРҚАЪ** а. برقع *кит.* сарбанди занон; чашмбанд, пардаи рӯйпӯши занон, рӯбанд, ниқоб.
- БУРМА** برمه *лаҳҷ.* чин, очинг, қат (*мас., дар либос*); **бурма-бурма** пурчин; кату пат; ноҳамвор; **бурма шудан** а) чиндор шудан; б) ноҳамвор шудан, уреб шудан ва кашида истодани либос; **даҳонро бурма кардани чизе** даҳони инсонро хушк кардан ва афшурдани чизҳои турш ё бо таъми хос (*аз қабилӣ пӯсти анор, баъзе навъи хурмо ва ғ.*); **рӯй (лаб, лунҷ)-ро бурма кардан** рӯй турш кардан (*чуи изҳори поризоӣ*).
- БУРНУС** ю. برنوس 1. *кит.* либосе шабеҳи боронӣ, ки кулоҳи он пайванд бо либос аст ва бештар рӯҳониёни масеҳӣ мепӯшиданд. 2. навъи кулоҳи баланд, ки бештар дарвешон ё масеҳиён мепӯшиданд.
- БУРОҚ** а. براق 1. номи аспи Муҳаммади пайгамбар (с), ки дар шаби меъроҷ савори он аз Макка то ба Байтулмуқаддас ва аз он ҷо ба осмон рафтааст. 2. *мач.* асп.
- БУРРО** برا 1. буррон, бур(р)анда, тез, қотё: аслиҳаи буро: **теги бурро**. 2. *мач.* фасеҳ, фаҳмо, возеҳ, аниқ; гӯё: **забони бурро**, **нутқи бурро**, **бурро гап задан**, **бурро ва бегалат хондан**; **бурро-бурро** якта-якта, фаҳмо (*хондан, гап задан*); **шоҳиди бурро** шоҳиди гапдон, гувоҳи гапаш пухтаю асоснок.
- БУРРОГӢ** براگی *ниг.* бурроӣ.
- БУРРОӢ** براي 1. тезӣ, қобилияти буридан доштан, бурро будан. 2. фасеҳӣ, возеҳӣ; гӯёӣ; фаҳмо гап задан.
- БУРРОН** بران *ниг.* бурро 1.
- БУРС** برس *бот.* арча.

- БУРУДАТ** а. برودت *кит.* сармо, хунуқӣ, сардӣ.
- БУРУДУЗ** برودوز 1. буридан ва дӯхтани либос. 2. аз сари нав дӯхтани либос.
- БУРУЗ** а. بروز *кит.* зухур, зоҳир шудан, падидай, ошкор гаштан; **буруз кардан** зоҳир шудан, намоён гаштан.
- БУРУН** برون *шакли дигари берун*.
- БУРУНА** برونه *ниг.* беруна.
- БУРУНАФКАНӢ** برونافکنی *ниг.* берунафканӣ.
- БУРУНӢ** برونی *ниг.* берунӣ.
- БУРУНМАРЗӢ** برونمرزی *ниг.* берунмарзӣ.
- БУРУНРЕЗ** برونریز *биол.* хусусияту вежагии гадуде, ки баровардаҳои худро берун мерезад; *муқоб.* дарунрез.
- БУРУНСӢ** برونسو сатҳ ё баҳши хориҷии чизе; *муқоб.* дарунсӢ.
- БУРУНШАҲРӢ** برونشهری *ниг.* беруншаҳрӣ.
- БУРУТ** بروت мӯйлаб, сибил: **бурути сиёҳ**, **бурут мондан**, **бурут тоб додан (тофтан)**; ◊ **боди бурут** ҳавобаландӣ; **имои бурут** ишорати ноаённу мағрурона, супориш бо имову ишора; **буруташро табар намебурад** мағрур, ҳавобаланд аст.
- БУРУТӢ** بروتی мӯйлабдор, сибилӣ.
- БУРУФА** بروفه *кит.* фӯта; рӯймоли миён.
- БУРУЧ** а. بروج ҷ. бурҷ.
- БУРҶОН** برهان далел; ҳуччат, санад, далели қотё; **амри бадеҳиро хочати бурҷон нест (мақ.)** коре, ки худ аз худ равшан аст, ба ишбот хочат надорад; **бурҷони қотё** а) далел ва санади қатъӣ, далели раднашаванда; б) «**Бурҷони қотё**» номи луғати маъруфи тафсири, ки Муҳаммад Ҳусайн ибни Халафи Табрезӣ мутахаллис ба Бурҷон дар соли 1652 таълиф кардааст.
- БУРЧАК** т. برچک *гуфт.* кунҷ, кунҷак [*аслаи бурҷак*]: **бурҷаки сандалӣ**, **бурҷаки хона**.
- БУРҶ** а. برج 1. бинои манорашакле, ки барои дидбонӣ ва ё ҳамчун нишони маҳсуси роҳ (-и киштигардӣ) месозанд; бинои манорамонанди мустаҳкам, ки дар гӯшаҳои қалъа ва хисор сохта мешуд: **бурҷи қалъа**, **соати бурҷи Кремл**; **бурҷи фонус** манораи фонусҳои лаби дарёву баҳр, ки ҳамчун роҳнамо хизмат мекунад. 2. кунҷ, гӯша: **бурҷи девор**, **бурҷи хона**, **бурҷи хавлӣ**. 3. *нуч.* ҳар як аз дувоздах галаситораҳои осмонӣ, ки офтоб дар тӯли як

- сол дар атрофи онҳо давр мезанад ва соли таквими шамсӣ мутобиқи онҳо ба моҳҳо тақсим мешавад (Ҳамал, Савр, Ҷавзо ва ғ.).
- БУРҶСОЗӢ** برج‌سازی сохтани бурҷ, бунёди бурҷҳои баланд дар шаҳрҳо.
- БУРЯТ** بریت 1. номи халқе, ки аксари аҳолии Бурятистон (дар ҳайати Русия)-ро ташкил медиҳад. 2. нафаре аз аҳолии Бурятистон.
- БУРЯТӢ** بریتی мансуб ба бурятҳо: забони бурятӣ.
- БУССАД** а. بسد кит. марҷон; ду буссад киноя аз ду лаби маҳбуба.
- БУССАДИН** بسدين кит., мансуб ба буссад; марҷонӣ, аз марҷон сохташуда.
- БУСТОН** بستان ниг. бӯстон.
- БУТ** بت 1. ҳайкали филизӣ ё аз чӯбу санг тарошидаи инсон ё ҳайвон, ки бутпарастон ба он ибодат мекунад, санам. 2. маҷ. маъшуқаи соҳибчамол, нигори нозанин: **бути нозанин**, **бути соҳибчамол**.
- БУТАЛА** بوتله шугурча, шугурбача.
- БУТАФОРӢА** یت بوتفاریе ашӯ ва асбобу анҷомҳои сохтае, ки барои сахнае дар театр ва ташкили витринаи мағоза истифода мебаранд.
- БУТАФОРӢ** بوتفاری мансуб ба бутафория.
- БУТГАР** بتگر он ки аз филиз ё сангу чӯб ҳайкали санам мерехт ё метарошид, бутсоз.
- БУТГАРӢ** بتگری амал ва шугли бутгар.
- БУТЕМОР** بوتيمار ниг. бутимор.
- БУТЕРБРОД** ینگل. بوتيربراد хӯр. бурдаи нон, ки ба рӯяш ҳасиб ё панир дорад ва ё равғани маска молида шудааст.
- БУТИМОР** بوتيمار кит. як хел мурғи сафедранги лаклакмонанди мохихӯр, ки дар канори об зиндагӣ мекунад.
- БУТКАДА** بتکده ниг. бутхона.
- БУТЛОН** а. بطلان ниг. батлон.
- БУТПАРАСТ** بتپرست парастикунандаи бутҳо, санампараст.
- БУТПАРАСТӢ** بتپرستی ақидаи диние, ки пайравони он ба бутҳо ҳамчун таҷассуми худоҳо ибодат мекунад, парастии бутҳо.
- БУТПАРАСТОНА** بتپرستانе ба шева ва рафтори бутпарастон.
- БУТСОЗ** 1. ниг. буттарош. 2. он ки ба хотири аз хад зиёд дӯст доштан ё парастидани чизе ё касе онро дар зехни худ ба як мавҷуди парастиданӣ табдил медиҳад.
- БУТТА** بتّه 1. растании сершоҳу барги кӯтоҳпоя, ки қариб аз наздики решааш шох меронад. 2. поя, бех; нумератив дар шумури растаниҳои қадпаст: **буттаи гул**, **буттаи хор**.
- БУТТАБУР** بتّه‌بور нав. қайҷии маҳсус барои бурида кӯтоҳ кардани буттаҳо (-и ороишӣ), қайҷии ороиши буттаҳо.
- БУТТАГӢ** بتگی мансуб ба бутта.
- БУТТАДЕВОР** بتهديوار нав. қатори зичи бутта ё дарахтони баландиашон якхела, ки вазифаи деворро иҷро мекунад.
- БУТТАЗОР** بتّه‌زار ҷои сербутта, макони рӯидани буттаҳои бисёр.
- БУТТАРОШ** بت‌تراش бутсоз, он ки кораш сохтани бутҳои чӯбӣ, филизӣ, сангӣ ва ғ аст.
- БУТТАРОШӢ** بت‌تراشی амали буттарош; бутсоз.
- БУТУН I** یت. بتون 1. том, комил; нони бутун нони нашикаста; тухми бутун тухми дуруст, тухми солим; як рӯзи бутун тамоми рӯз, рӯзи дароз; бутун будан дуруст будан, бенуқсон будан. 2. тамоман, комилан, пурра; ◊ адади бутун рӯз. адади ба ҳиссаҳо тақсимнашуда, адади яклухт (чун 1, 7, 20).
- БУТУН II** بطون ۴. батн.
- БУТУН III** بطون кит. пӯшида; пӯшидагӣ, нуҳуфтагӣ; зухур ва бутун зоҳир шудан ва пинҳон шудан.
- БУТХОНА** بتخانه ибодатхонаи бутпарастон, буткада.
- БУТШИКАН** بتشکن 1. он ки бут мешиканад. 2. маҷ. риоятнакунанда ба расму русум ва анъанаҳо.
- БУФЕР** ینگل. بوفير қисмҳои маҳсуси зарбагир дар пешу паси вагон, автомобил ва ғ., ки вақти тасодум шиддати зарба ё таконро кам мекунад.
- БУФЕТ** فر. بفييت ҷои фуруши хӯрокҳои сабук ва нӯшобаҳо дар мактабу идораҳо ва ҷойҳои чамъиятӣ; шӯъбаи фуруши машрубот ва газакҳо (дар оиҳонаву ресторанҳо): **буфети истгоҳи роҳи оҳан**, **буфети мактаб**.
- БУФЕТЧӢ** بفييتچی гуфт. фурушанда-корманди буфет.
- БУХГАЛТЕР** ینگل. بخگلتير ниг. ҳисобдор.

- БУХГАЛТЕРИЯ** олм. *бухгалтерия* ниг. ҳисобдорӣ.
- БУХГАЛТЕРИЙ** *бухгалтер* мансуб ба бухгалтер ва бухгалтерия.
- БУХЛ** а. *بخل* 1. кит. бахилӣ, хасисӣ, мумсикӣ. 2. ҳасудӣ, нотавонбинӣ.
- БУХОР** а. *بخار* заррачаҳои об дар шакли газ, ки бо таъсири гармӣ аз об, замини нам, дарахтон, бадани инсону ҳайвон ва ғ. ҷудо мешаванд; буг, ҳавр; **бухори чизе баромадан**.
- БУХОРИГӢ** *бухоригӣ* мансуб ба **бухорӣ II**; хоси сокини Бухоро: **ширинсухани бухоригӣ**.
- БУХОРИДӢХТ** *бухоридӯхт* ба тарзи хоси бухороиҳо дӯхташуда, тарзи буришу дӯхтанаш ба бухороиҳо хос: **мӯзан амриконии бухоридӯхти пошнабаланд, телпаки бухоридӯхт**.
- БУХОРИСОЗ** *бухорисаз* он ки ба сохтани бухорӣ машғул аст, устои бухорӣ.
- БУХОРИСОЗӢ** *бухорисазӣ* 1. амал ва шугли бухорисоз. 2. ҷои бухорисозӣ.
- БУХОРӢ I** *бухорӣ I* 1. мансуб ба **бухор**; ба воситаи буг коркунанда, бугӣ: **мошини бухорӣ, киштии бухорӣ**. 2. оташдони рӯкушодаи мӯридор, ки мисли тоқча дар девори хона барои гарм кардани он месозанд, манқал.
- БУХОРӢ II** *бухорӣ II* ниг. **бухорой**.
- БУХОРКУНАК** *бухоркунак* ниг. **бугкунак**.
- БУХОРМОНАНД** *бухормонанд* шабеҳи бухор, ба буг монанд, мисли ҳавр.
- БУХОРОӢ** *бухорой* мансуб ба **Бухоро**; аҳли Бухоро; **танган бухорой таър.** тангаи зарби Бухоро.
- БУХОРОЛУД** *бухоролуд* бухордор, омехта бо бухор.
- БУХОРПАЗ** *бухорпаз* 1. абзори барқӣ барои пухтани хӯрок ба воситаи бухор. 2. таоми дар бухор пухташуда.
- БУХОРХОНА** *бухорхона* 1. бино, хона, ё қисме аз мошинҳо, ки дегҳои бухор дар он ҷо гирифтаанд. 2. хонани гарми махсус дар ҳаммом, ки одамон худашонро буг медиханд. 3. шӯъбаи махсус дар корхонаҳо барои ба воситаи буг хушконидаани маҳсулот (*мас., маспуоти оҳану бетонӣ дар комбинати хонасозӣ ва ғ.*).
- БУХОРХУДОТ** *бухорхудоат* [**соҳиби Бухоро**], таър. унвони ҳокимони давлати Бухоро дар асрҳои 7-8.

- БУХС** *бухс* гуфт., **аслаш бугз**.
- БУХТӢ** *бухтӣ* шутури дукӯҳонаи пашмаш сурхтоб.
- БУХТУР** *бухтур* кит. раъд, тундар, бахтур.
- БУХУР** а. *بخور* моддаҳои самғии дудашон хушбӯӣ (*аз қабилӣ* уд, мушк, анбар, лодан ва ғ.); **бухур кардан** моддаи хушбӯеро сӯзонда, дуди онро баровардан.
- БУХУРДОН** *бухурдон* зарфи филизӣ барои дуд кардани хушбӯиҳо дар ибодатхонаҳои насронӣ, мичмар.
- БУҲАЙРА** а. *بحيره* кит. кӯл.
- БУҲУР** а. *بحور* ҷ. **бахр I**.
- БУЧА** *буҷа* лаҳҷ. хоҳари калонӣ [*аслаш бибиҷа*].
- БУЧЧА** *буҷҷа*: гӯши бурида, гӯшҳои кӯтоҳкардашуда.
- БУЧЕТ** фр. *буҷет* рӯйхати даромад ва хароҷоти давлат ё муассисае барои муддати муайян; маҷмӯи дахлу харҷи шахсии ягон кас, будҷа, **будҷет: буҷети давлатӣ, буҷети маҳаллӣ**.
- БУЧЕТӢ** *буҷетӣ* мансуб ба **буҷет**; **гурӯҳи буҷетӣ** гурӯҳе, ки хароҷоти таҳсили донишҷӯёни он аз ҳисоби буҷети давлатӣ пардохта мешавад.
- БУҶӢ** *буҷӣ* гуфт. чизи ҳаёлии бадҳайбат, ки барои тарсондани кӯдакон номи онро мегиранд, алобучӣ.
- БУҶУЛ** *буҷул* 1. ниг. **бучулак**. 2. устухони суфтаи лӯндаи соки гӯсфанд ё буз, ки бо он кимор мебозанд; **бучул задан** бучулбозӣ кардан; **бучули касе олчи хестан** муваффақият пайдо кардан, барор ёфтани қори (*одатан ношоиста ва ҳаром*) касе; бахти касе тофтан.
- БУҶУЛАК** *буҷулак* тиб. устухони банди байни соқу пой, шитолинг: **бучулаки пой**.
- БУҶУЛБОЗ** *буҷулбоз* он ки дар бучулбозӣ иштирок мекунад; киморбоз.
- БУҶУЛБОЗӢ** *буҷулбозӣ* бозии қимор, ки дар он бучулро ҳамчун мӯҳра истифода мебаранд.
- БУҶҶАК** *буҷҷак* гуфт. пажмурда; фарсуда, фартут: **кампири учҷаку бучҷак**.
- БУШ** *буш* кит. мӯи гардани асп, ёл.
- БУШОЛ** *бушол* бот. растании буттагӣ ё печон, ки гулчаҳои хушбӯӣ дорад.
- БӢ//БӢӢ** *буӣ* бухори нонамоёне, ки аз чиз ва моддаҳои гуногун ҷудо шуда, дар ҳаво паҳн мегардад ва ба воситаи бинӣ - қувваи шомма ҳис мешавад, роиҳа: **бӯи бад, бӯи гул, бӯи**

тунд, бӯи гализ; бӯй гирифтан бадбӯй шудан, бӯи бад пайдо кардан (*дар натиҷаи пӯсиши ва г.*); бӯ гирифтан паҳн кардани бӯи бад дар чое; бӯй кардан а) бо қувваи шомма эҳсос кардан, бӯидан; б) пӯсида бӯй пайдо кардан, гандида бӯйнок шудан; бӯ(й) кашидан бӯидан, шамидан, бӯй кардан; бӯ гирифтани саг изи чизеро аз рӯи бӯ дарёфтани саги пайгир; ◊ рангу бӯ(й) тароват, тару тозагӣ; сарсабзӣ, зебой; бӯй бурдан (*аз чизе ё чизеро*) чизеро пай бурдан; аз ягон сирри ниҳонӣ андаке огоҳӣ ёфтан; бӯи пилта баромадан ошкор шудан, фош гардидани сирре; бӯи тафт кардан (*баровардан*) *гуфт*. а) чизе пухтан; б) чизе пухта худой кардан; бӯи чизе омадан (*аз чизе ё касе*) зохир шудан, маълум шуда истодан (-и нишону аломати чизе ё коре аз чизе, касе); бӯи чизеро баровардан ошкор кардан (*сирреро*); маълум кардан (*кореро*); бӯи шир омадан аз даҳони *касе* ҳанӯз бача будан; аввал гирибонати бӯй кунед... аввал вазъ ва чигунагии худро санҷед... (*дар мавриди айбгирӣ ба айбгир гуфта мешавад*); бӯи умед ҳафт ба иҷро шудани коре андак умед ҳафт.

БҮБҮРД *بور* *кит.* булбул, андалеб.

БҮГАН *بوگن* *ниг.* бугон.

БҮГАНД *بوگند* бӯи бисёр бад, бӯи гандида.

БҮГИН *بوگين* *гуфт.* бӯйнок, бадбӯй.

БҮГИР *بوگير* дорон бӯйфаҳмии хос; саги бӯгир а) саги хизмати низомӣ, ки барои бо бӯй дарёфтани пайи касе ё чизе таълим дода шудааст, саги пайгир; б) *мач.* чосус, хабаркаш.

БҮГИРИФТА *بوگرفته* *ниг.* бӯйгирифта.

БҮГУРСОҚ *ت. بوغرساق* *гуфт.* хамирлундаҳои ширу тухмдори дар равған бирёнкарда, ки ҳамчун хӯрдани маросимӣ дар иду тӯйҳо истеъмол мекунанд, орзук.

БҮГЧА *بوغچه* чизҳои ба чодар басташуда (*хусусан либосҳо*), банд, баста, тугунча; як бӯгча як банд; бугча кардан ба чодар бастан, дар чодар баста мондан (*бо мақсади гуи кардани либосу либосворӣ*); сарфа кунам, сагон баранд, бӯгча кунам, мушон хӯранд (*зарб.*); ◊ бугчаи худро бардоштан чизу чораи худро бардошта рафтан.

БҮГЧАБАНДӢ *بوغچهبندي* ба бугчома бастан чизу чора, бӯгча кардан.

БҮГЧАБАРДОР *بوغچهبردار* он ки бардошта гаштан ё бурдану овардани бӯгчаҳо ба зим-

маи ӯ мебошад (*дар маросимҳо*).

БҮГЧАДОР *بوغچهدار* ниғаҳбони либосҳои ба ҳаммом дохилшудагон.

БҮГЧАЗАДА *بوغچهزده* матоъ ё либосе ки дар натиҷаи ҳамчун бисот дар бӯгча бисёр нигоҳ доштан кӯҳна ва изи қатҳояш намерафтагӣ шудааст.

БҮГЧАПЕЧ *بوغچهپيچ* порчаи матои чоркунча барои бӯгча карда бастан либосҳо, бугчома.

БҮДИҲАНДА *بودهنده* он чи, ки бӯй (-и нохуш) ба атроф паҳн мекунад; бӯйдор; бӯйгирифта.

БҮДОР *بودار* *ниг.* бӯйдор.

БҮЁ *بوي* бӯйдиҳанда; хушбӯ, муаттар.

БҮЗА *بوزه* шаробе, ки аз шираи резаҳои биринҷ, арзан ва ё чав дастӣ тайёр карда мешавад; бӯза хӯрдан.

БҮЗАХОНА *بوزهخانه* чое, ки дар он бӯза тайёр мекарданд.

БҮЗАХҶҮР *بوزهخور* он ки бӯза менӯшад, истеъмолкунандаи бӯза.

БҮЗАХҶҮРӢ *بوزهخوري* *исми амал аз бӯза хӯрдан*; истеъмоли бӯза.

БҮЗБАЛА *ت. بزيه* *гуфт.* 1. марди тануманд, чавони ҳузабр, паҳлавони далеру бебок. 2. олуфта, чавонмард.

БҮЗИНА *بوزينه* маймун, ҳамдуна.

БҮЗИНАГӢ *بوزينگي* мансуб ба бӯзина; ба бӯзина хос; ◊ дӯстии бӯзина кардан кореро ба нафъи касе гумон бурда, иҷро кардан, ки дар асл бар зарари ӯст; *муқ.* хизмати хирсона.

БҮИДАН *بوئيدن* ба воситаи қувваи шомма бӯй хис кардан, бӯй кардан, шамидан, бӯй кашидан.

БҮӢ *بوي* *шиг.* бӯ.

БҮӢБАР *بوي بر* *нав.* модда ё асбоб барои нест кардани бӯи бад.

БҮӢБАРӢ *بوي بري* аз байн бурдани бӯи чизе (*ба воситаи маводи бӯйбар*).

БҮӢГИР *بويگير* *ниг.* бӯгир.

БҮӢГИРИФТА *بويگرفته* *сифати феълӣ* замони гузафта аз бӯ(й) гирифтани бадбӯйгардида, бӯи бад пайдокарда (*аз пӯсиши ва г.*): гӯшти бӯйгирифта, моҳин бӯйгирифта.

БҮӢДОР *بويدار* бӯйдиҳанда; хушбӯ, муаттар.

БҮӢКАШӢ *بويكشي* *исми амал аз бӯ кашидан*;

бундан, бунда дидан.

БҮЙМОДАРОН بويماداران *бот.* гиёҳи сокаба-ланде, ки гулҳои хӯшагии сафед дорад ва дар тиб ба кор меравад.

БҮЙНОК بويناك 1. *ниг.* бӯйдор. 2. бадбӯй, дорои бӯи нохуш: **ботлоқи бӯйнок.**

БҮҚ بوق 1. аз созҳои бодӣ, ки навъи қадимии он аз шох буда, овози шахсро баланд мекардааст. 2. шайпури шикориён.

БҮҚӢ بوقى 1. он ки бӯку шайпур менавозад, шайпурзан. 2. ба шакли бӯқ, монанди бӯқ. 3. гули шайпурӣ.

БҮҚАЛАМУН بوقلمون 1. яке аз оилаҳои хазандагони сусмормонанди кишварҳои гарм, ки ранги пӯсташонро вобаста ба муҳит тағйир медиҳанд. 2. *мач.* рангоранг; **мурғи бӯқаламун** мурғи марҷон. 3. *мач.* шахси ноустувор, фикру қарори худро зуд тағйирдиҳанда.

БҮҚАЛАМУНӢ بوقلمونى *мансуб ба бӯқаламун;* монанди бӯқаламун.

БҮҚАЛАМУНСИФАТ بوقلمونصفت ба монанди бӯқаламун; сифату ҳолати бӯқаламунро дошта.

БҮҚАЛАМУНСИФАТӢ بوقلمونصفتى амал ва рафтори шахсе, ки фикру қарори худро ҳар лаҳза дигар мекунад.

БҮЛАК *т.* بولك *гуфт.* пора, бурда; қисм, қитъа; **бӯлаки замин** қитъаи замини ҳамвор; **бӯлак-бӯлак қардан** пора-пора қардан, ба порчаҳои хурд ҷудо қардан, майда қардан, реза қардан; **ду бӯлак қардан** ба ду қисм ҷудо қардан, ба ду ҳисса тақсим қардан.

БҮР I بور порчаи оҳаксанги нарм, ки дар мактабҳо барои дар тахтаи синф навиштан ба кор мебаранд, табошир.

БҮР II بور ранги сурхи сиёҳтоб; қаҳвай; **аспи бӯр** аспӣ тӯруқ.

БҮРА بوره *хим.* моддаи намакмонанд, ки дар тиб ва саноат ба кор мебаранд; танакор.

БҮРАБРАШ بورابرش *кит.* аспӣ сурх, ки нуктаҳои муҳолифи ранги асосии худро дорад, тӯруқи холдор, аспӣ аблак.

БҮРАК بورك *кит.* 1. мағори нон, пӯпанак. 2. самбӯса.

БҮРДОҚӢ *т.* برداقى *гӯсфанди махсус* барои гӯшту равған парво ва фарбехшуда; чорпои парвоӣ; **бӯрдоқӣ қардан** парвариш қардан,

фарбех қунондан.

БҮРӢ بوريا мафраше, ки аз найи кӯфта бофта шудааст ва одатан барои нагузаронидани намай аз тағи палос паҳн мекунад, ҳасир; \diamond **каждуми тағи бӯрӢ** душмани маккори пинҳонӣ.

БҮРӢБОФ بورياباف бофандаи бӯрӢ, бӯрӢсоз.

БҮРӢБОФӢ بوريابافى касбу шугли бӯрӢбоф, бофтани сохтани бӯрӢ.

БҮРӢӢ بوريائى аз бӯрӢ сохташуда; бӯрӢпеч.

БҮРӢКҮБОН بورياكوبان зиёфате, ки ба шарафи кӯчидан ба хонаи нав ба дӯстон медиҳанд: **бӯрӢкӯбон қардан.**

БҮРӢПЕЧ بورياپيج бо бӯрӢ печондашуда; **хонакӯчу бӯрӢпеч** бо тамоми чизу чораи хона, ҳамаи ашӯи хонаро ҳамроҳ гирифта.

БҮРӢПУЛӢ بورياپولى *таър.* пуле, ки дар мактабҳои кӯҳна аз падару модари талабагон барои харидани бӯрӢву палоси дарсхона мегирифтанд.

БҮРӢПҮШ برياپوش *кин.* одами ниҳоят камбағал.

БҮРӢЧА بورياچه бӯрӢи хурд.

БҮРИКАЛЛА بوريكله навъи харбузаи кулӯла ва алобулои пешпазак.

БҮРОН بوران тундбоди барфу борон омехта (*одатан дар дашту биёбон*); \diamond **оромии пеш аз бӯрон** оромие, ки пас аз он талотуми фавқулодае рӯй додана аз эҳтимол дур нест.

БҮРОНӢ بورانى *мансуб ба бӯрон;* ба бӯрон хос; **абри бӯронӣ** абри сиёҳи бӯроновар.

БҮРОНОВАР بورانآور **абри бӯроновар** абри сиёҳе, ки боиси хестани бӯрон мегардад, абри бӯронӣ.

БҮРРАНГ بوررنگ ба ранги бӯр, сурхи сиёҳтоб.

бӯс بوس 1. *асоси замони ҳозира аз бӯсидан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бӯсанда:* **дастбӯс, заминбӯс, остонбӯс ва ғ.**

БҮС بوس **бӯсу қанор** ба оғӯш кашидану бӯсидан.

БҮСА بوسه расонидани лаб ба рухсора, лаб ё дасти касе ё ба чизе ба нишонаи изҳори муҳаббат, эҳтиром ё навозиш: **бӯсаи гарм, бӯсаи ширин, бӯса гирифтани (додан, қардан); бӯса фиристодан** дастро ба лаб расонда, аз

- дур ба бӯса ишора кардан ба касе.
- БҮСААФШОН** بوسه افشان *кит.* касе, ки бисёр бӯса мекунад.
- БҮСАБОЗӢ** بوسه بازی бӯсидани якдигар хангоми ишқбозӣ.
- БҮСАБОРОН** بوسه باران бисёр бӯсидан касеро.
- БҮСАГИР** بوسه گیر гирандаи бӯса, бӯсарабо.
- БҮСАГОҲ** بوسه گاه *кит.* чои бӯсидан ҳамчун лаб, рӯй *ва г.*
- БҮСАРАБО** بوسه ربا *кит.* бӯсаситон, бӯсагир.
- БҮСАСИТОН** بوسه ستان он ки бӯса меситонад, бӯсарабо.
- БҮСАФИРЕБ** بوسه فريب касе ё чизе, ки аз лиҳози бисёр зебо будан диққатҷалбкунанда буда, бӯса талаб мекунад.
- БҮСАЧИН** بوسه چين бӯсақунанда, он ки бӯса мекунад.
- БҮСАЧОӢ** بوسه چاي *ниг.* бӯсагоҳ.
- БҮСИДАН** بوسيدن бӯса кардан, муччӣ кардан; ◊ *замин бӯсидан кит.* таъзим кардан.
- БҮСОБҮС** بوسا بوس бӯса кардани зиёд, бисёр бӯса кардан.
- БҮСОБҮСӢ** بوسا بوسى бӯсиданҳо, бӯса карданҳо; бӯсобӯсӣ кардан бисёр бӯса кардан, зиёд муччӣ кардан (*хусусан якчанд кас*).
- БҮСТОН** بوستان 1. боге, ки дорон меваю гулҳои фаровон ва сабзавоту поллиз аст; боғи сабзу хуррам; гулистон, гулзор. 2. «Бӯстон»- номи китоби манзуми шайх Саъдии Шерозӣ (1184-1292).
- БҮСТОНАФРӮЗ** بوستان افروز як навъ гиёҳи ороишӣ, ки хӯшагули ҷорубакии мисли гули тоҷихурус аргувониранг дорад, бахмалгул.
- БҮСТОНӢ** بوستانى *мансуб ба бӯстон*; дар бӯстон рӯида; боғӣ.
- БҮСТОНСАРО(Ӣ)** بوستان سرا(ى) хонае, ки рӯи ҳавлиаш мисли боғу бӯстон сабзу хуррам аст, хонаи боғчадор; бӯстонсарон ҳукумати кӯшки боҳашамати боғу роғдор, ки қароргоҳи ҳукумат мебошад.
- БҮТА** بوته зарфи аз гилбӯта сохташуда, ки дар он нуқра, тилло *ва г.* об мекунанд.
- БҮТАБАНД** بته بند устои бӯтабандӣ.
- БҮТАБАНДӢ** بته بندى *тех.* рӯкаш кардани андаруни бӯта *ва г.* бо маводи оташбардор, аз ҷиҳати химиявӣ устувор ё гармоногузар.

- БҮТАҚОЛИБ** بته قالب *тех.* қолиби бӯтарезӣ.
- БҮТАНА** بوتنه :лойи бӯтана *лаҳҷ.* лойи шуррут.
- БҮТАСОЗ** بوسه ساز созандаи бӯта, тайёркунандаи бӯта.
- БҮТАХИШТ** بوسه خشت *тех.* навъи хишти оташбардор, ки дар сохтани бӯта ба қор мебаранд.
- БҮҲЧА** بوخچه *гуфт.*, *ниг.* бӯғча.
- БҮҲРОН** ا. بحران 1. *тиб.* лаҳзаи тағйири катъӣ дар ҳолати бемор. 2. *с.*, *иқт.* аз дараҷаи талабот зиёд истехсол кардани мол дар мамлакат, ки боиси вайрон шудани ҳаёти иқтисодӣ, кам шудани музди қор ва ба амал омадани бекорӣ мегардад: бӯҳрони иқтисодӣ; бӯҳрони сиёсӣ ошуфтагӣ, норозигӣ ва қаҳру газаби оммавӣ дар мамлакат; ҳолатест, ки «боло» дигар ба идора кардан ба тарзи кӯҳна қодир несту «поёниҳо» ба таври пештара зиндагӣ кардан намехоҳанд ва тағйир додани тарзи идора карданро талаб мекунанд; бӯҳрони ҳукумати қисман ё тамоман ба истеъфо баромадани ҳукумат аз сабаби шикасти ҳурдани сиёсати он ё муҳолифати ҳизбу гурӯҳҳои ҳукмрон ва ё зиддияти байни аъзон ҳукумат.
- БҮҲРОНИ** بهراني *мансуб ба бӯҳрон*; **вазъияти бӯҳронӣ.**
- БҮҲТОН** ا. بهتان сухани бади ноҳақ дар бораи касе, тӯҳмат, ифтиро; бӯҳтон *гуфтан дар ҳаққи касе* қасдан паҳн кардани хабари бардурӯғ бо мақсади беобрӯ кардани шахсе; бӯҳтон *задан ба касе* айби набудаи касеро ба вай нисбат додан.
- БҮҲТОНГӢ** بهتان گويى *исми амал аз бӯҳтон гуфтан*; тӯҳмат задан.
- БҮҲТОНГӢ** بهتان گوى он ки дар бораи касе сухани бади ноҳақ мегӯяд, тӯҳматкунанда.
- БҮҲТОНЗАН** بهتان زن он ки ба касе бӯҳтон мезанад; тӯҳматчӣ.
- БҮҲТОНОМЕЗ** بهتان آميز бо бӯҳтон омезишдошта; тӯҳтомез(она): **сухани бӯҳтомез.**
- БҮШАҲРӢ** بوشهرى *бот.* авлоди бутта ва дарахтҳои қадпасти ҳамешасабз, ки чун растаниҳои ороишӣ ва доруй парвариш мекунанд (рододендрон).
- БҮШИНОС** بوشناس фарқ ва ҷудокунандаи бӯйҳо; мутахассиси истехсолоти атриёт ба муайян кардани бӯйҳо.

БҮЪД *а.* بعد *кит.* дурӣ; фосила, андоза; **се бӯди** олам тӯл, арз, умқ *киноя аз* тамоми ҷаҳон, сар то сари дунё.

БҮЯ I *кит.* орзумандӣ; талаб, дархост.

БҮЯ II *бويه* :оли **Бӯя таър.** номи сулолаи подшоҳони қадими Дайлам (а. X).

БҮЯНДА *бوينده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз бӯидан;* бӯйқунанда. 2. *кит.* бӯйдиханда, бӯйдор; бӯи хуш диханда.

БЮЛЛЕТЕН *ит.* бюллетин 1. ахбори мухтасари расмӣ дар бораи воқеаҳое, ки аҳамияти ҷамъиятӣ доранд. 2. нашрияи даврии ягон соҳаи илм, ҷамъият *ва ғ.*; хабарнома.

БЮРО *фр.* *бюра* 1. мақоми дастаҷамъии роҳбарикунандаи баъзе созмонҳо: **бюрои**

сиёсӣ, бюрои хизб. 2. номи баъзе идора ва марказҳо: **бюрои** **обу ҳавосанҷӣ, бюрои тарроҳӣ.**

БЮРОКРАТ *фр.* *бюрократ* он ки ба хотири расмиятҳои ғайримухим ба моҳияти кор бепарвоя мекунад, расмиятгар, расмиятпараст.

БЮРОКРАТИЗМ *фр.* *бюрократизм* расмияти аз ҳад зиёд ва бемаврид дар иҷрои корҳои давлатию ҷамъиятӣ, расмиятпарастӣ.

БЮРОКРАТИЯ *фр.* *бюрократия* 1. *ниг.* бюрократизм. 2. *с.* амалдорони расмиятпараст.

БЮРОКРАТӢ *бюрократи* мансуб ба бюрократ ва бюрократизм; расмиятпарастӣ; муносибати бюрократӣ муносибат аз рӯи бюрократизм.

В

В ҳарфи сеюми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи **ВОВ** (و); дар ҳисоби абҷад ба адади 6 баробар аст.

ВА пайвандаки пайвасткунанда **ва** агар, **ва** аммо, **ва** ё; дар сурати паиҳам омадани калимаҳои бо ҳамсадо тамомшаванда «ва» ба «-у» ва агар онҳо бо садоннок тамом шаванд, ба «-ву» ё «-ю» табдил меёбад (*мас.*, **молу ҳол, хонаву ҷо, орзую умед**); **ва** гайра // **ва** ҳоказо // **ва** монанди инҳо таркиби ифодакунандаи ихтисор дар охири зикри номҳо, мисолҳо ва мавридҳои дигар; **ва** алайкум ассалом! ба шумо ҳам оромӣ меҳоям! (*таъбири ҷавоби салом*).

ВАБАР و بر 1. *кит.* пашми шутур. 2. *мач.* чодаре, ки аз пашми шутур тайёр мекарданд.

ВАБО ا. و با 1. бемории сироятии ҳалокатовари меъда ва рӯда, ки боиси дарунравӣ, қай ва умуман вайроншавии мубодилаи обу намаки бадани инсон мегардад, холера. 2. густариши бемории сироятии ҳалокатовари оммавӣ ба воситаи микробҳо, эпидемия; муромурӣ. 3. *мач.* офат, бало: **вабон** умумӣ, **вабо** омадан.

ВАБОГИРИФТА و با گرفتہ *ниг.* **вабозада**.

ВАБОЗАДА و بازده дучори бемории вабо, мубталои вабо, вабогирифта.

ВАБОӢ و بائى *мансуб ба* **вабо**; гирифтори бемории вабо.

ВАБОЛ ا. و بال [*гуфт.* **убол.**] 1. гуноҳ. 2. *мач.* зарар, зиён; азоб. 3. аз рӯи ақидаи мунтаҷимон номуборак ва наҳс будани вазъияти сайёраҳои ситораҳо.

ВАБОХОНА و باخانه *ҷое*, ки дар он ҷо вабо

пахн шудааст.

ВА-ГАР//В-АГАР و گر // و اگر *шакли кӯтоҳшудаи ва агар*.

ВАГАРНА//В-АРНА و گرنه // ورنه *шакли кӯтоҳшудаи пайвандаки шартии ва агар на; дар акси ҳол, набошад*.

ВАГОН *англ.* و گان *воситаи махсуси хонамонанд барои кашонидани бор ва мусофирон дар роҳи оҳан, ки ба қатора васл карда мешавад: вағони боркаш, вағони мусофирбар, вағони нармҷой, вағони сахтҷой; вағони ресторан вағоне, ки дар он ресторан ҷо гирифтааст; вағони умумӣ вағони мусофирбаре, ки факат ҷои нишаст дорад; коряк вағон гуфт., киноя аз кори ниҳоят зиёд*.

ВАГОНСОЗӢ و گان سازی *соҳаи саноат, ки барои роҳи оҳан вағон месозад: корхонаи вагонсозӣ*.

ВАГОНЧА و گانچه *вағони хурд, вагонетка, вагончаи боркашонӣ дар корхонаҳо*.

ВАҒАР-ВАҒАР و غر و غر 1. *калимаи тақлиди овози хурӯшидани гурбаю сағ (ҳангоми ҷанг)*. 2. *мач.* мағал, ғалоғула: **вағар – вағар** кардан.

ВАҒАР-ВУҒУР و غر و غر *ниг.* **вағар-вағар**.

ВАҒАСТАН و غستن *ошкор* кардан, зоҳир кардан.

ВАҒ-ВАҒ و غ و غ *гуфт.* доду фарёд, чанҷол, дӯғу пӯписа.

ВАҒҒАС و غس *гуфт.* 1. якбора даргирифтани оташ, башиддат сӯхтан. 2. *мач.* овози саҳти инсон ё чизи дигар.

ВАҒҒИ *وغى*: вағги даргирифтан *гуфт.* якбора даргирифтани оташ, гӯгирд.

ВАҒЕШ *وغيث* *кит.* бисёр, анбӯх.

ВАҒНИЧ *وغيچ* буттаест аз чинси настананхо мевааш монанд ба олуча, аммо хурд.

ВАҒО *وغا* *кит.* 1. чанг, муҳориба. 2. галогула, гавго, магал.

ВАДАА *ا. ودعه* *кит.* навои садое; садое.

ВАДАВАНГ *ودونگ* *гуфт.* дар авч, бобарор; кораш вадаванг дар авчу барор будани кори касе.

ВАДИА//ВАДИАТ *ا. وديعه//وديعت* *кит.* чизе, ки ба касе барои нигоҳдорӣ дода шудааст, амонат супурдашуда ё гузошташуда, амонат.

ВАДОД//ВИДОД *ا. وداد* *кит.* дӯстӣ, муҳаббат.

ВАДОЕЪ *ا. ودايع* *ч. вадиа//вадиат.*

ВАДОЪ *ا. ودايع* *ниг. видоъ.*

ВАДУД *ا. ودود* *кит.* бисёр меҳрубон, дӯст, муҳиб.

ВАЖЖИ *وژی*: ваҷжи кардан мисли эҳсоси барқ задан дар бадан (*аз тарс, якбора мухтаҷайҷи шудан аз хабари ногаҳонӣ ва ғ.*).

ВАЖЖОС *وژاس* *ниг. вижжас.*

В-АЗ *وز* *шакли кӯтоҳшудаи ва аз.*

ВАЗАҒ *وزغ* навъе аз курбоққа, гук.

ВАЗАК *وزک* *бот. мачнунбед, бед.*

ВАЗЕЛИН *фр. وزيلين* равғани молидание, ки дар тиб, косметика ва техника ба кор мееравад.

ВАЗЕЪ *ا. وضيع* *кит.* 1. мақому мартабаи паст, дараҷаи поёнӣ. 2. *мач. фурумоя, нокас.*

ВАЗИА *ا. وضيعه* *кит.* 1. зарари моддӣ, осеб, зиён. 2. андоз, хироч.

ВАЗИДАН *وزيدن* 1. ҳаракат кардани бод, ба чунбиш омадани шамол. 2. ба машом расидан, омадан(-и бӯй).

ВАЗИМА *ا. وضيمة* таомдихӣ, оши худой додан пас аз марги наздикон.

ВАЗИР *ا. وزير* 1. узви ҳайати ҳукумат, ки сарвари вазоратеро ба ўҳда дорад: **вазири**

вари вазоратеро ба ўҳда дорад: **вазири адлия, вазири корҳои хориҷӣ, вазири маориф, вазири молия.** 2. *тажр.* мансабдори олимақом, ки баъд аз шоҳ (ё султону амир) мақоми баландро ишғол менамуд ва тамоми корҳои дохилӣ ва хориҷии мамлакатро идора мекард: **вазири дастгирӣ** а) вазири аввал, вазири содиқ ва бозғимод; б) *мач.* мададгори наздиктарин, ёрирасони содиқтарин.

ВАЗИРАК *وزيرک* *бот.* растани ду ё бисёрсола аз хонаводаи чиллиқгулҳо, ки хусусияти дармонӣ дорад.

ВАЗИРЗОДА *وزيرزاده* фарзанди вазир, аз хонаводаи вазир.

ВАЗИРӢ *وزيرى* амал ва шугли вазир, вазир будан; мақоми вазир, вазорат.

ВАЗИРОНА *وزيرانه* монанди вазир, ба сони вазир.

ВАЗИФА *ا. وظيفه* 1. кори муайяне, ки иҷрояш ба ўҳдаи касе воғузур шудааст; коре, ки кас ба иҷрои он ўҳдадор аст, кори ҳаррӯза, ўҳдадорӣ, хизмат, амал: **вазифаи инсонӣ, вазифаи муқаддас, вазифаи фахрӣ; вазифаи хонагӣ** машқ, масъала ва умуман сабақ, ки барои дар хона тайёр кардан ба талаба супурда мешавад, супориш барои иҷро кардан дар хона. 2. шугли расмӣ, мансаб: **аз вазифае озод кардан, ба вазифае таъйин намудан; иҷроқунандани вазифаи директор** оне, ки муваққатан мансаби директориро ишғол намудааст ва ё дар набудани директор вазифаи ўро иҷро менамояд; **вазифаеро адо кардани** *чизе* кори чизеро ба ҷо овардани як чизи дигар. 3. *тажр.* музди кор, маош; нафақа.

ВАЗИФАГИР *وزيرگير* вазифаталаб, вазифахоҳ

ВАЗИФАДОР *وزيردار* ўҳдадор, муваззаф; **вазифадор будан** иҷрои вазифасро дар зимма доштан; **вазифадор кардан** иҷрои кореро ба зиммаи касе гузоштан.

ВАЗИФАТАЛАБ *وزيرطلب* мансабхоҳ, мансабталаб.

ВАЗИФАХОҲ *وزيرخواه* вазифаталаб, вазифагир.

ВАЗИФАХҶҶР وظیفه خور *таър.* касе, ки ба ӯ маоше таъйин шуда бошад; *ниг.* **вазифа** 3.

ВАЗИФАШИНОС وظیفه شناس он ки кори су-пурдашуда ё ӯҳдадории ба зимма гирифта-ашро бо ҳисси масъулият ва аз рӯи вичдон иҷро мекунад; масъулиятшинос.

ВАЗИФАШИНОСӢ وظیفه شناسӣ вазифашинос будан, бо камоли ҳисси масъулият ва аз рӯи вичдон иҷро кардани вазифа; боинти-зомӣ, масъулиятшиносӣ.

ВАЗИШ وزش *исми маънӣ аз вазидан:* **вазиши бод.**

ВАЗН *а.* وزن 1. вазнинии чизе, ки дар тарозу баркашида ва ё аз рӯи ҳаҷмаш муайян карда мешавад, сикл, гаронӣ, сангинӣ: **вазни сабук**, **вазни гарон**. 2. *ади.* андоза, ченаки шеър: **вазни арӯз**, **вазни ҳичо**; **бар вазни...** а) ба оҳанги..., ба зарби...; б) му-вофиқи усули ...; в) дар қолиби сохт ва та-лаффузи ..., ҳамвазни... (*истилоҳи лугатшиносӣ*). 3. *маҷ.* эътибор; кадр, қимат: **вази доштан**; **вазни хос** // **вазни қиёсӣ** *физ.* таносуби вазни ҷисм ба вазни обе, ки дар ҳаҷм яххела аст (*дар ҳарорати 4 селсий*).

ВАЗНА *а.* وزنه 1. ҷисми филизӣ ё сангӣ ба вазни муайян, ки барои санҷидани вазни ашё дар тарозу истифода мешавад. 2. ҷис-ми филизӣ, ки барои эҷоди баробарвазний дар васоили техникӣ *ва г.* истифода меша-вад. 3. *варз.* гӯйи филизӣ бо вазнҳои мух-талиф.

ВАЗНАБАРДОР وزن بردار *варзишгаре, ки вазна мебардорад.*

ВАЗНАБАРДОРӢ وزن برداری навъи варзиш, ки иштирокдорони он дар бардоштани вазна мусобиқа мекунанд, штангабардорӣ.

ВАЗНАН *а.* وزنًا аз рӯи вазн, бо кашидани вазн.

ВАЗНДОР وزن دار 1. дорои вазн, вазндошта. 2. *маҷ.* бозътибор; конёқунанда; **сухани вазндор** сухани бозътибор. 3. *ади.* бо рио-яи қоидаи вазн иншошуда (*оид ба шеър*).

ВАЗНДОРӢ وزن داری *вазндор будан; дорои вазн будан.*

ВАЗНИН وزن 1. дорои вазни зиёд, гарон, сангин, сақил; *муқоб.* **сабук**. 2. душвор, мушқил; сахт, зӯрталаб: **кори вазнин**. 3. *маҷ.* ботамкин, ботаҳаммул, бурдбор: **ваз-нин шудан**, **худро вазнин нигоҳ доштан**. 4. *маҷ.* дучон, ҳомила: **бемории вазнин** каса-лии сахт ва хавфнок; **бори вазнин** а) боре, ки дорои вазни зиёд аст; б) *маҷ.* кори душ-вор, вазифаи мушқил; в) *маҷ.* ташвиш, за-ҳмати зиёдатеъ, боиси дарди сар, бори га-рон; **роҳи вазнин** роҳи душворгузар, роҳи пуразоб; роҳи пурхатар; **хӯроки вазнин** хӯроки душворҳазм; **ҳавои вазнин** а) ҳавои гализ, вайрон, дам; б) муҳити баду ногу-вор; *барои касе вазнин будани коре* барои касе душвор будани иҷрои коре; аз ӯҳдаи иҷрои коре баромада натавонистани касе; **вазнин шудани аҳвол** а) шиддат гирифтани вазъ(-и бемории касе); б) бад, танг ва тоқатфарсо шудани шароити зиндагии ка-се; **вазнин - вазнин нафас кашидан** (**гириф-тан**) бо душворӣ нафас гирифтани дароз-дароз нафас кашидан; **вазнин-вазнин қадам мондан** душвор ва хеле оҳиста роҳ гаштан; **гӯши вазнин** костагии қобилияти шунавоӣ, дуруст нашунидани гӯш; **саноати вазнин** маҷмӯи соҳаҳои саноат, ки таҷҳизоту дастгоҳи мошинҳо ва маҳсулоти саноати вазнин истехсол мекунад; **вазнин будани хоки ҷое** дар мавриди ба ҷое омада аз он ҷо рафта натавонистан ва муқимӣ шудани касе гуфта мешавад; **ҷинояти касе вазнин шудан** зиёд шудани гуноҳи касе.

ВАЗНИНАК وزنيناك *шакли таъғир ва навозиши вазнин.*

ВАЗНИНАКАК وزنيناكك *ниг.* **вазнинак.**

ВАЗНИНБОР وزن بار дорои бори вазнин; нақлиёте, ки бори вазнин дорад: **киштии вазнинбор**, **қаторан вазнинбор**, **мошини вазнинбор**.

ВАЗНИНӢ وزنينا 1. вазни зиёд доштан, га-ронӣ, сангинӣ; **вазнинӣ доштан** (-и мисраи шеъре) *ади.* аз рӯи қоидаи вазни арӯз до-роӣ ҳичоӣ зиёдатеъ будан, нуқсондор буда-ни мисраи шеъре. 2. душворӣ, мушқилӣ, сахтӣ: **вазнинӣ кардан** а) душвор будан; б) *маҷ.* азобу ташвиш пеш овардан, бори га-рон шудан. 3. *маҷ.* ботамкинӣ, бовикорӣ;

бардошт, сабру тоқат; **вазний кардан** дар ичрои коре сабру тамкин зоҳир кардан; \diamond **вазний дар гардани касе** будан дар зиммаи касе будани қисми мушқил ва саҳти коре.

ВАЗНИНҚАДАМ وزنبن قدم 1. вазнин ё ботамкин қадам мондани касе, вазнин-вазнин роҳ гаштан (*нисбат ба одамони тапуманд гӯянд*). 2. маҷ. он ки бо омаданаши ягон воқеан нохуш рӯй медиҳад.

ВАЗНИННАВО وزنبن نوا суруди нохуш, суруди нофорам.

ВАЗНИНОВОЗ وزنبن آواز садои нохуш, садои нофорам.

ВАЗНИНОНА وزنبنانه ботамкин, бовикорона, оромона, оҳиста: **вазнинона гап задан**, **вазнинона қадам партофтан**.

ВАЗНИНОҲАНГ وزنبن آهنگ оҳанги ҳазин, оҳанги гамгин.

ВАЗНИНТАБИАТ وزنبن طبيعت бо ҳую хислати вазнин.

ВАЗНИНТАН وزنبن تن бузургҷусса, қавипайкар.

ВАЗНИНҶУССА وزنبن جثه *ниг.* бузургҷусса.

ВАЗНКАШӢ وزن كشي 1. муайян кардани вазни бор ва чизи дигар. 2. *варз.* муайян кардани вазни варзишгарон дар варзишҳои ба монанди муштзанӣ, гӯштин, вазнбардорӣ барои гурӯҳбандии онҳо аз рӯи вазн дар мусобақаҳо.

ВАЗННОКӢ وزن ناکي вазннок будан, вазндорӣ, дорои вазн.

ВАЗОАТ *а.* وضاعت *кит.* хубӣ, покӣ.

ВАЗОН وزن *феълӣ ҳол ва сифати феълӣи замони ҳозира аз вазидан*; дар ҳолати вазиш; вазанда; **вазон шудан** вазидан.

ВАЗОН(И)ДАН وزنندن//وزانیدن *тарзи бавоситан вазидан*.

ВАЗОРАТ *а.* وزارت 1. муассисаи марказии ҳукумати, ки идора кардани соҳае ба он вогузор шудааст. 2. биное, ки ин муассиса ҷой гирифтааст, вазоратхона: **вазорати адлия**, **вазорати маориф**, **вазорати молия**, **вазорати қорхон дохилӣ**, **вазорати қорхон хо-**

риҷӣ. 3. *кҳн.* амалу мансаби вазир, вазирӣ.

ВАЗОРАТӢ وزارتى *марбут ба вазорат*; он ки дар вазорат қор мекунад.

ВАЗОРАТПАНОҲ وزارت پناه *таър.* лақаби вазири аввал дар собиқ аморати Бухоро.

ВАЗОРАТХОНА وزارت خانه бинои марказии вазорат, соҳтмони марказии вазорат; **вазорат**; ҷои вазорат.

ВАЗОҲАТ *а.* وضاحت *возехӣ*, равшанӣ.

ВАЗӢ *а.* وضع 1. гузоштан, ниҳодан; гузориш. 2. вазъият, ҳол, ҳолат: **вазъи ҳамл ҳолати дучонӣ**, **ҳомилагӣ**; **зоидан**; **вазъ кардан (намудан)** а) ба вучуд овардан; баровардан: **қонуни тозае вазъ кардан**; б) муқаррар кардан, таъйин кардан.

ВАЗӢАН *а.* وضعاً мувофиқ ба шароит; вобаста ба вазъият, ҳолат, аҳвол.

ВАЗӢИЯТ *а.* وضعيت 1. ҳолат, аҳвол, шароит: **вазъияти қор**, **вазъияти ҳозираи касе**; **дар вазъияте, ки...** ба тарзе ки..., **дар ҳолате ки...**, **дар вазъияти ноқулай (ноҳинҷор, бад) мондан** ба ҳолати нобоб дучор шудан. 2. маҷмӯи муносибатҳои ҷамъиятию сиёсӣ: **вазъияти байналхалқӣ**, **вазъияти доҳилии сиёсӣи мамлакат**; **вазъияти сиёсӣ ва иҷтимоӣ**. 3. тартибот ва шароити муқарраркардан ҳукумат дар ҳаёти ҷамъиятӣ: **вазъияти ҳарбӣ эълон кардан** ҳолати ҳарбӣ ҷорӣ кардан. 4. намуди зоҳирӣ, авзоъ, қиёфа; **вазъияти салом** ҳолати дар мавриди саломии низомӣи муқарраршударо гирифтани аскарон; **вазъияти табиӣи кишвар** мавқеи табиӣи кишвар; **вазъияти ҷуғрофӣи мамлакат** ҷой ва мавқеи ҷуғрофӣи мамлакат: **дар вазъияти ғайрирасмӣ** дар ҳолати берун аз расмият; **дар вазъияти самимӣ** дар муҳити дӯстии самимона.

ВАЗӢӢ وضعى *лаҳҷ.* девонатабъ, девонамизоч; ҳаёлий.

ВАИД *а.* وعيد *кит.* таҳдид, ваъдаи ҷазои бад, қавл додан ба касе дар бораи иҷрои ягон қори бад (*ҷазодиҳӣ, интиқомгирӣ ва ғ.*); *муқоб.* **ваъда**.

ВАИЛЛО *а.* والا *кит.*, *пайвандаки хилофӣ* вагарна, дар акси ҳол.

ВАЙ *وى* 1. чонишини шахси танҳо ӯ. 2. чонишини ишоратӣ он, ӯ.

ВАЙЛ I *ا. ويل* *кит.* 1. бадбахтӣ, мусибат, ғаму кулфат; **вайлу субур** фалокат ва ҳалокат. 2. вой!, ҳайфо!, дарего! 3. *д.* номи яке аз водихои дӯзах: **чохи вайл**.

ВАЙЛ II *ويل* *кит.* вақт, фурсат: **вайл ёфтан**, фурсат пайдо кардан.

ВАЙЛА *а. ويله* *кит.* нолаву фарёд, шӯру вовайло: **вайла кардан (намудан)**.

ВАЙРОН *ويران* 1. шикаста, табоҳ, аз кор баромада; хароб; *муқоб.* обод: **роҳи вайрон**, **хонаи вайрон**. 2. *ниг.* **вайрона**. 3. нодуруст, таҳрифшуда; ғалат, нуксондор; **забони вайрон** забони носуфта ва олоишёфта; **чумлаи вайрон** чумлаи ғалат, чумлаи хилофи қоидаҳои забон сохташуда. 4. фосид, ганда; **вайрон кардан (намудан)** а) шикастан, хароб кардан, аз кор баровардан; аз байн бурдан, нест кардан; ғалтонидан (*бино, иншоот, шахру деҳот ва ғ.*); б) чизеро зоеъ кардан (*дар тайёр кардани он*), ғайри қобили истифода кардани чизе (*аз ӯҳдаи сохтан, дӯхтан, истифода ё таъмири чизе набаромадан*); в) *мач.* бекор (безътибор) кардан, лағв кардан (*ҳуҷҷатеро*); г) *мач.* риоя накардан (*мас., расму оини пешиниёнро ё қонуни ҷоеро*); бар хилофи чизе кор кардан; **вайрон будан тарзи бевоситаи вайрон кардан; вайрон шудани асаб асабонӣ шудан**, худро боздошта натавонистан; **вайрон шудани меъда** қобилияти хозимаашро гум кардани меъда, номӯътадил кор кардани меъда; **вайрон шудани хун** фосид гаштани хун; **вайрон будани ахлоқ** бадахлоқ, бадкирдор, фосик; **вайрон шудани муносибати байни ду кас** рӯй додани дилхунукӣ (нохушӣ), канда шудани алоқа ва муносибати байни ду кас; **вайрон шудани касе** а) бороҳа шудани касе, аз роҳи дуруст баромадани касе; б) бадрафтор (бадахлоқ) шудани касе; **интизомро вайрон кардан** риоя накардан ба интизом, беинтизомӣ кардан; мувофиқи тартибу қоидаи муқарраршуда рафтор накардан; **пинаки худро вайрон накардан** парво накардан, эътибор надодан ба ҳодисае; **савдоро вайрон кардан** барҳам додани созише дар ху-

суси харидуфурӯхти чизе; **сукут (хомӯшӣ)-ро вайрон кардан** хомӯширо халадор кардан, хомӯширо аз байн бурдан.

ВАЙРОНА *ويرانه* бинои харобшуда ва фатарот; хароба, димна, ҷои нообод, харобазор; **вайрона кардан** хароб (валангор) кардан, ба хароба табдил додан; **вайрона шудан тарзи бевоситаи вайрон кардан; ганҷ дар вайрона (зарб.)**.

ВАЙРОНАГӢ *ويرانگى* ноободӣ, харобӣ; парокандагӣ, парешонӣ.

ВАЙРОНАЗОР *ويرانهزار* ҷое, ки харобаҳои зиёд дорад, харобазор.

ВАЙРОНГАР *ويرانگر* вайронкунанда, боиси вайронӣ, вайронкор.

ВАЙРОНГАРӢ *ويرانگرى* вайронгар будан, вайронкунандагӣ, вайронкорӣ.

ВАЙРОНЗОТ *ويرانزات* *гуфт.* он ки насабаш хуб нест, бадзот.

ВАЙРОНӢ *ويرانى* 1. харобӣ; харобшавӣ; нобудшавӣ; шикаст. 2. нақс, иллат; нодурустӣ; **вайронии ҳаво** номусоидии ҳаво, бад будани обу ҳаво.

ВАЙРОНКОР *ويرانكار* 1. харобкор, вайронкунанда; *муқоб.* ободкунанда. 2. зарарасон; халалрасонанда; ихтилофандозанда (*дар байни ду кас*). 3. он ки кореро бо нуксон иҷро мекунад; барорандаи маҳсулоти иллатнок.

ВАЙРОНКОРӢ *ويرانكارى* 1. зиёнкорӣ, харобкорӣ. 2. бо нуксон иҷро кардани коре, маҳсулоти иллатнок баровардан. 3. риоя накардани қоидаву қонун, қонуншиканӣ.

ВАЙРОНКУНАНДА *ويرانکننده* 1. *сифати феълӣи замои ҳозира аз вайрон кардан*. 2. *ниг.* **вайронкор**. 3. риоянакунанда (-и тартибот, қоида, интизом...); **вайронкунандаи сарҳад** он ки бе иҷозати расмӣ аз сарҳади давлате гузаштааст.

ВАЙРОННАШАВАНДА *ويرانشونده* шикастнопазир, халалнопазир; мустаҳкам: **дӯстии вайроннашавандаи халқҳо**.

ВАЙРОННОПАЗИР *ويرانناپذير* харобнашаванда, вайроннашаванда; пойдор, устувор;

безавол.

ВАЙРОНШАВӢ *ويرانشوى* исми амал аз вайроншудан; 1. харобшавӣ, табохшавӣ. 2. пӯсидан (*доир ба* мева, сабзавот, гӯшт ва г.); вайроншавии хун фосидшудани хун.

ВАЙРОНШУДА *ويرانشده* 1. сифати феълӣи замони гузашта аз вайроншудан. 2. харобгардида, аз кор баромада: **ҳавлии танги вайроншуда**. 3. пӯсида, фосидгашта, гандида, бӯйоварда (*доир ба* гӯшт, мева ва сабзавот); **ҳавои вайроншудани хона** ҳавои гализу дами хона. 4. бераҳашуда, аз роҳи дуруст баромада; бадрафтор; бадахлок.

ВАЙҲАК *а. ويحک* *кит.* вой бар ту!, вой бар холат!

ВАКИЛ *а. وكيل* 1. он ки иҷрои коре аз тарафи касе, муассиса ё ҷамъияте ба ӯ супурда шудааст, намоянда; гумошта, фиристода: **вакили анҷуман**, **вакили мӯътамад**, **ҳайати вакилони ҳукумати**; **вакили мухтор таър.** намояндаи соҳибхитиёри давлати марказӣ дар вилояте (*дар солҳои аввали инқилоби Бухоро*); **вакили никоҳ** ду нафаре, ки вақти ақди никоҳ аз тарафи домод ва арӯс хозир шуда, онҳоро таъйид мекарданд; **вакили озуқа таър.** маъмури ҷамъ кардани озуқа дар солҳои аввали инқилоби Бухоро; **вакили сиёсӣ таър.** гумоштаи ҳукумати подшоҳии Русия дар Бухорои амирӣ, ки ба корҳои аморат назорат мекард; **вакили харҷ** мутасаддии расмии шахсе, муассисае ё созмонест дар хароҷот. 2. намояндаи интихобӣ дар парламент, маҷлис, депутат; **вакили баҳор** муждарасони баҳор.

ВАКИЛӢ *у. وکيلي* *ниг.* ваколат; **вакили кардан** намояндагӣ намудан, вакил будан, пешкор будан.

ВАКИЛКУНАНДА *у. وكيلکننده* сифати феълӣи замони ҳозира аз вакил кардан; он ки аз тарафи худ касеро вакил таъйин мекунад.

ВАКОЛАТ *а. وكالت* вакилӣ, гумоштагӣ; ҳуқуқ ва вазифаи вакил, **хати ваколат** *ниг.* ваколатнома; **ваколат гирифтани** ҳуқуқи вакилӣ гирифтани; **ваколат додан** ҳуқуқ додан ба касе барои иҷрои коре; расман ба касе ихтиёри вакилӣ додан; **ваколат доштан** ба иҷрои коре маъмур будан; ихтиёри иҷрои

кореро доштан.

ВАКОЛАТДИҲАНДА *وڪالتدهنده* сифати феълӣи замони ҳозира аз ваколат додан; он ки ба касе ихтиёри вакилӣ медиҳад.

ВАКОЛАТДОР *وڪالتدار* вакил, намоянда, вакилшуда; **мақомоти ваколатдор** созмон ва идораҳои дорони ҳуқуқи даҳолат ба коре.

ВАКОЛАТӢ *وڪالتي* *маъсуб ба* ваколат; муомилас, ки бо ваколат анҷом мешавад, аз тариқи ваколат: **хариду фурӯши ваколатӣ**; **ваколатӣ анҷом додани чизе** аз тариқи ваколат анҷом додани чизе.

ВАКОЛАТНОМА *وڪالتنامه* шаҳодатномаи вакилӣ дар бораи ҳуқуқ доштан ба коре; эътимоднома, эътиборнома.

ВАКОЛАТХОНА *وڪالتخانه* идораи вакил.

ВАКР *а. وڪر* *кит.* ошёна, лона, хонаи паранда.

ВАКСИНА *лот. وڪسينه* доруе, ки барои пешгирии аз касалиҳои гузаранда ба хуни одам ё ҳайвон мегузаронанд.

ВАКУУМ *лот. وڪنوم* *физ., тех.* 1. ҳолати беҳавоӣ дар даруни ягон зарфи сарбаста. 2. фазои холӣ; беҳавоӣ, холигӣ, хало.

ВАКУУМСАНҶ *وڪنومسنج* асбоб барои ҷен кардани тунукии газҳо, халосанҷ.

ВАҚАР-ВАҚАР *وڪر وڪر* *ниг.* вақ-вақ.

ВАҚ-ВАҚ *وڪوڪ* 1. *калимаи тақлиди овози* курбоққа. 2. *маҷ.* сафсата, гапи беҳуда; беҳудагӯӣ, лаққигӣ; **вақ-вақ кардан** а) овози хос баровардани курбоққа; б) *маҷ.* лаққидан, сафсата гуфтан, ҳарзагӯӣ кардан.

ВАҚЗАДА *وڪزده* аз ҳадақа баромада (*чаши*); ҷаҳанда.

ВАҚЕҲ *а. وڪيع* *кит.* бешарм, беҳаё, берӯӣ.

ВАҚЕҲАХӢӢ *وڪيعهخوى* бадахлок, бешарму ҳаё.

ВАҚИД *а. وڪيد* сӯзишворӣ (*аз қабилӣ хасу хошок*); параҳаҳои хушке, ки барои даргирондани оташ ба кор мебаранд; пешдаргирон.

ВАҚҚОД *а. وڪاد* *кит.* 1. кӯрасӯз, оташафрӯз, алавмон. 2. фурӯзон, бисёр равшан, дурах-

шон (*oid* ба ситора). 3. *мач.* расо, тез, равшан, мунаввар (*oid* ба таъб, фикр ва зеҳн).

ВАҚҚОС *а.* وقاس қангчӯ, қангара.

ВАҚОЕЪ *а.* وقايح ҷ. воқеа.

ВАҚОЕЪНАВИС وقايحنويس воқеанавис, таърихнавис; мухбир.

ВАҚОЕЪНАВИСӢ وقايحنويسى *инг.* воқеанависӣ.

ВАҚОЕЪНИГОРӢ وقايحننگارى *ниг.* воқеанигорӣ.

ВАҚОЕЪНОМА وقايحننامه шарҳи чигунагии ҳодисаҳои таъриҳӣ бо қалами воқеанавис, тасвири ҳодисаҳо.

ВАҚОҲАТ *а.* وقاحت *кит.* бешармӣ, беҳаёӣ; беадабӣ.

ВАҚТ *а.* وقت 1. гоҳ, ҳангом, ҳиссае аз замон, соатҳои муайяни шабу рӯз: **вақти говгум**, **вақти пешин**, **вақти шом**, **вақти гуруби офтоб**. 2. фурсат ва муддати одатан муқарраршудаи коре; **мӯҳлат**: **вақти мувофиқ** (муносиб), **вақти имтиҳон**, **вақти хуфтан**, **боз чанд вақт**, **чанд вақт боз**. 3. фасл, мавсим: **вақти баҳор**, **вақти гул**, **вақти майса**, **вақти тутпаз(ӣ)**, **дар ин вақти сол**. 4. қарат, навбат: **панҷ вақт намоз**. 5. аҳд, давр замон; **ҳокими вақт** ҳукмрони онвақта; **ба вақти...** ҳангоми фаро расидани мӯҳлати коре: **ба вақти дарав**, **ба вақти сахар**, **ба вақти ваъдагӣ...**; **баъзе вақт** гоҳо, гоҳ-гоҳ, баъзан; **вақте ки...** *пайвандаки замон* ҳангоме ки..., ҳине ки ..., замоне ки...; **вақти холӣ** фурсат, соату дақиқаҳои фориғ аз кор; **вақти шаб** шабонгоҳ; **вақт-вақт** гоҳ-гоҳ, баъзан; **вақту бевақт** ҳар замон, гоҳо, бармаҳалу бемаҳал; **вақту соат** замон; фурсати мувофиқ, вақти даркорӣ барои иҷрои коре; **дар андак вақт** дар муддати кӯтоҳ; ба зудӣ, ба тезӣ; **дар вақти...** а) ҳангоми..., дар ҳини..., дар аснои...; б) дар айёми..., дар овони...; дар солҳои...: **вақти пиронсолӣ**, **вақти муллобачагӣ**, **вақти донишҷӯӣ**; в) дар фасли..., дар мавсими... (*боронгарӣ*, *дарав*, *гунучини ҳосил*, *сармои саҳт*, *тайёри ба киштукор...*); **дар вақте ки** // **дар вақтҳои ки...** ҳангоме ки...; замоне ки...; **дар вақтҳои охир** дар рӯзҳои охири;

замонҳои охир; **дар вақтҳои наздик** ба қарибӣ..., дар рӯзҳои наздик; **ин вақт** а) ин лаҳза, ин дам, ин замон; б) имрӯз, холо, кунун (*ба ин маънӣ бештар дар шакли ҷамъ меояд*: **ин вақтҳо**); **кадом вақт** а) қай?, дар кадом замон?; б) рӯзе, бор; **тангии вақт** кам будани фурсат; **то ин вақт** то ин замон; то ин рӯз; то кунун, то ҳол; **то он вақт** то он замон, то он рӯз; **то хеле вақт** муддати зиёд; то дергоҳ; **ягон вақт** а) ягон бор; ягон рӯз; фурсат ёфта...; б) ҳеч гоҳ; **ҳеч вақт** ҳаргиз (*бештар бо феъли шикорӣ меояд*); **як вақт** а) муддате; замоне; б) як маҳал, ногаҳон, дар ҳолате; в) чанде пеш аз ин; дар гузашта (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ меояд*: **як вақтҳо**); **якчанд вақт** муддати чанде; **ҳама вақт** ҳамеша, доимо; **вақти чизе нагузаштан** фурсат аз даст на рафта, дер нашудан барои иҷрои коре; **вақт доштан** фурсати аз корҳо озод будан, вақти холӣ доштан; **вақт ёфтан** вақти холӣ ва ё фурсати мусоид пайдо кардан барои иҷрои коре; **вақтро нагузарондан** фурсатро аз даст надодан, дер нашуда коре кардан; **вақти коре расидан** муҳайё шудани фурсату мавриди мусоиди иҷрои коре, фаро расидани пайти иҷрои коре; **зиёд вақт гирифтани вақти зиёде талаб** кардан, ба мӯҳлати зиёд эҳтиёҷ доштан; **агар вақт шавад** агар фурсат бошад, агар вақт мусоид бошад; **вақт бегоҳ шуда...** рӯз ба поён расида...; **вақте мерасад, ки...** // **як вақт меояд, ки...** замоне мерасад, ки...; рӯзе мешавад, ки...; **вақт танг (аст)** фурсат кам (аст); **дар вақт-вақташ** *ниг.* **дар сари вақт**; **дар сари вақт** // **сари вақт** а) дар вақту соати даркорӣ; дар мавридаш; дар вақти муқарраршуда; б) таъхир накарда; **вақти касеро гирифтани касеро** бо гапу кори бемаврид андармон кардан, касеро аз кор монондан; **вақти касе хуш будан хурсанд будан**, хушнуд будани касе; **вақту бевақт нагуфта...** рӯзу шаб нагуфта...; вақти худро дарег надошта...; **вақту соаташ ки расид...**

ВАҚТБАӢ وقتبيع музде, ки аз рӯи вақти ба ягон кор сарфшуда пардохта мешавад, соатбай.

ВАҚТГИР وقتگیر :**кори вақтгир** коре, ки барои анҷом додани он вақти зиёде лозим

- аст.
- ВАҚТГУЗАРОНӢ** وقت گذرانی бо коре андармон шуда вақтро осон гузарондан; вақт кӯр кардан.
- ВАҚТӢ** وقتى 1. марбут ба вақт. 2. зудгузар, лаҳзавӣ.
- ВАҚТКАШӢ** وقت كشي ба дарозӣ кашидани вақт, масалан дар бозиҳои варзишӣ барои нигоҳ доштани вазъияти барои даста мувофиқ.
- ВАҚТХУШ** وقت خوش хушҳол, хурсанд.
- ВАҚТХУШӢ** وقت خوشى хушҳолӣ; хурсандӣ, шодмонӣ: вақтхушӣ кардан.
- ВАҚТЧОҚ** وقت چاق хурсанд, димоғчоқ; хуштабиат.
- ВАҚТЧОҚӢ** وقت چاقى хурсандӣ, димоғчоқӣ.
- ВАҚТШИНОС** وقت شناس донандаи қадру қимати вақт, вақтро ғанимат донанда, ибнулвақт.
- ВАҚТШИНОСӢ** وقت شناسى ҳолат ва амали вақтшинос.
- ВАҚТШУМОР** وقت شمار 1. вижагии соате, ки сари ҳар вақт (мас., ҳар ним соат) занг мезанад. 2. нигарон, музтариб.
- ВАҚУД** а. وقود ниг. вақид.
- ВАҚФ** а. وقف таър. 1. мулк (замиш, бино ва ғ.), ки сохибаш онро барои масрафи мадраса ё масҷиде бахшида ё васият кардааст. 2. кит. таваққуф, истодан (мас., вақти хондани Қуръон дар миёни оят истодан, вақф кардан).
- ВАҚФА** а. وقفه 1. ист, даранг, таваққуф; вақфа кардан истодан, даранг намудан. 2. фосилаи замоне мавқуф ва кӯтоҳ; вақти кӯтоҳ; вақфа додан ист додан, бо мавқеъ нафас кашидан (хусусан дар вақти хондани Қуръон).
- ВАҚФИЯ** а. وقفیه таър. вақфнома, васикаи вақф, ҳуччати вақф шудани мулк (замин, боғ ва ғ.).
- ВАҚФКОР** وقف کار таър. он ки дар заминҳои вақф кор мекард: деҳқони вақфкор.
- ВАҚФНОМА** وقفنامه таър. ҳуччати вақф шудани мулк (замини қорам, чӯй, бино ва ғ.); васикаи вақф, ки дар он ба чи мақсад сарф шудани даромади вақф зикр мегардид.
- ВАҚФХӢР** وقف خور таър. гирандаи маош аз даромади мулки вақф (мас., имом, муаззин, мударрис).
- ВАҚФХӢРӢ** وقف خورى фоидабинӣ аз молу амволи вақф.
- ВАҚЪ** а. وقع кит. 1. ҷои баланд, баландӣ. 2. аҳамият; эътибор, арзиш: вақъ гузоштан аҳамият додан, эътибор додан; вақъ додан; ниг. вақъ гузоштан; вақъ доштан арзиш ва эътибор доштан.
- ВАЛАВ** а. ولو 1. лоақал, ақаллан, ҳеч набошад. 2. агарчӣ, ҳатто; ҳатто агар.
- ВАЛАД** а. ولد кит. зода, фарзанд; писар: Точиддин валади Файзиддин.
- ВАЛАДУЗЗИНО** а. ولدالزنا бачае, ки аз падару модари беникоҳ зоида шудааст, ҳаромзода, ҳаромӣ.
- ВАЛАНГИДАН** ولنگيدن кит. бадгӯӣ кардан, бетартибӣ кардан.
- ВАЛАНГОР** ولنگار 1. вайрона, хароба, фатаротгашта; бинои валангор, ҳавлии валангор; валангор кардан, вайроғу валангор шудан. 2. бетартиб, бебандубор.
- ВАЛАНГОРӢ** ولنگارى 1. вайронӣ, харобӣ, валангор будан. 2. бетартибӣ, бебандуборӣ, харзағӣ.
- ВАЛАНГОРШУДА** ولنگارشده харобшуда, вайроншуда.
- ВАЛАЪ** а. ولع кит. ҳавову ҳавас; эҳтирос, хирс.
- ВАЛВАЛА** ولوله шӯру ғавго, гулгула, доду фарёд; ошӯб, мағал, хархаша: валвала бардоштан, валвала бархостан; валвала андохтан шӯру ошӯб барпо кардан.
- ВАЛЕ** ولي пайвандаки хилофӣ аммо, лекин.
- ВАЛЕК** وليک шакли кӯтоҳишудани валекин.
- ВАЛЕКИН** وليکين ниг. вале.

ВАЛЕНТНОКӢ ولينت ناکي *хим.* қобилияти пайвастанавии банди химиявӣ ва ҳосил кардани унсурҳои дигари химиявӣ.

ВАЛИАҲД *а.* ولي عهد *таър.* писари подшоҳ ё ягон шахси наздики ӯ, ки дар вақти барҳаёт будани ӯ вориси тоҷу тахт таъйин мешуд, ҷойнишини шоҳ.

ВАЛИАҲДӢ ولي عهدى 1. мансуб ба валиаҳд. 2. шуғлу мақоми валиаҳд, валиаҳд будан, ҷойнишин будан.

ВАЛИГӢ وليگى *д.* валӣ будан, соҳибқароматӣ, авлиғӣ.

ВАЛИМА وليمه *кит.* зиёфате, ки ба муносибати ягон воқеаи хурсандибахш дода мешавад, зиёфат, меҳмондорӣ; базми арусӣ.

ВАЛИНЕЪМАТ *а.* ولي نعمت 1. олиҳиммат, соҳибэҳсон, сахӣ. 2. неъматдиҳанда, хӯчаин; тарбиятгар, сарпараст.

ВАЛИНЕЪМАТӢ ولي نعمتى 1. олиҳимматӣ, саховатмандӣ. 2. неъматдиҳандагӣ; сарпарастӣ.

ВАЛИТАРОШӢ ولي تراشى *даъвои* валигӣ кардан, худро валӣ ба қалам додан.

ВАЛИУЛЛОҲ *а.* ولي الله *д.* муқарраби Худо, ба Худо наздик; одами муқаддас ва пок.

ВАЛИШИНОС ولي شناس *донандаи* кадрӯ кимати ёру дӯстон кадршинос; бузургшинос, он ки эҳтироми авлиё ва бузургонро ба ҷо меорад.

ВАЛӢ *а.* ولي 1. *кит.* дӯст, дӯстдор; ёвар, мададгор. 2. *д.* дорандаи болотарин мақом дар дин пас аз пайғамбар. 3. соҳибқаромат, авлиё, ғайбгӯ, ғайбдон (*яке аз лақабҳои Алӣ (р.)*).

ВАЛЛАМАТ ولمت *гуфт.* аслаи **валинеъмат**.

ВАЛЛОҲ *а.* والله қасам ба Худо, ба Худо ки..., аз барои Худо ки ...

ВАЛОДАТ *а.* ولادت таваллуд, зода шудан; рӯзи валодат, ҷашни валодат.

ВАЛОДАТГОҲ ولادت گاه *кит.* ҷои таваллуд, зодгоҳ.

ВАЛОДАТНОМА ولادت نامه шаҳодатномаи та-

валлуд, зоднома.

ВАЛОКИН ولاکين *валекин, лекин, аммо.*

ВАЛС *фр.* ولس навъи рақси аврупои дукаса, ки раққосон мавзунона чарх мезананд (ва мусиқии ин рақс).

ВАЛУД *а.* ولود *бисёр* зоянда, зиёд таваллудкунанда.

ВАЛУЪ *а.* ولوع ҳарис, озманд.

ВАНАНГ وانگ 1. навдаи буридаи тоқ, ки вақти баҳор чанд рӯз обрав мешавад. 2. то-ри ангуровезӣ (*барои хушкондан*), ованг.

ВАНГ وانگ 1. тиждаст, муфлис, камбағал. 2. гадо. 3. *гуфт.* хеле хуб, бисёр нағз: **кор ванг будан (шудан)**.

ВАНГАС وانگس *гуфт.* 1. *калимаи тақлиди* овози гирия давомдор бо садои баланд хунг-хунг, хунгас; **вангас зада гирия кардан** бо садои баланд гиристан, хунгос зада гиристан. 2. садои гурба, сағ (*махсусан бачаи гурба*).

ВАНГ-ВАНГ وانگ گونگ *гуфт.* 1. *калимаи тақлиди* овози гирия бо овози баланд, вангас. 2. садои тези ягон чизи вазнину ларзонанда: **мошинҳо ванг-ванг гузашта мерафтанд**.

ВАНГОС وانگاس *лиг.* вангас.

ВАНД وند 1. *грам.* ҷузъи пайвандии баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои узв, **вобаста:** пасванд, пешванд, миёнованд... 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои мансуб, доро, соҳиб: **пӯлодванд, Худованд, давлатманд...**

ВАНДАЛ лот. وندل 1. яке аз қабилаҳои қадимии олмонӣ, ки бо ҷангҳои шадид як қисми императории Римро забт ва сарватҳои маданияти онро ғорат ва хароб карда, шаҳри Римро ба оташ кашида буд. 2. *маҷ.* бераҳмона харобкунандан осори маданият; чоҳили гузаро.

ВАНДАЛИЗМ лот. وندليزم бераҳмона несту нобуд ва хароб кардани осори пурқимати маданият ва санъат; чоҳилӣ; ваҳшоният.

В-АНДАР واند *шакли кӯтоҳишудаи* ва андар.

ВАНИЛ *фр.* *ваниль* самари гӯзачаҳои хушбӯи гиёҳи минтақаи гармсёр, ки дар саноати қаннодӣ ва атриёт истифода мебаранд.

ВАНИЛДОР *дари* *ваниль* он чи дар худ ванил дорад, дорои ванил.

ВАНИЛИН *фр.* *ванилин* моддаи хушбӯе, ки аз меваи ванил тайёр мекунад.

ВАННА *лот.* *ванна* зарфи тағорамонанди калони дарозрӯя барои шустушӯи бадан ва ё муолиҷа.

ВАННАХОНА *хона* *хона* алоҳидае дар манзил ё ҳаммом, ки дар он ванна гузошта шудааст, хона барои шустушӯ ва оббозӣ.

ВАНОҒ *ришта* *ришта* хом ё камтоб, ки аз нӯги дук то пилтаи дасти ресанда дарозӣ дорад ва хеле ба осонӣ қанда мешавад.

ВАНОНА *кҳн.* *ванна* нони гирдаи гафс.

ВАНЧ *кҳн.* *ванч* гунчишк.

ВАНҶАНАК *кит.* *ванҷанг* райҳон, нозбӯ.

ВАОР *а.* *вар* замин ё роҳе, ки пастию баландии бисёр дорад, ҷои ноҳамвор.

В-АР *ор* *шакли кӯтоҳшудаи ва агар.*

-вар *ор* *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои доранда: баҳравар, хунарвар, тоҷвар, помвар...*

ВАРАЗМ *кит.* *варз* оташ.

ВАРАҚ *а.* *варқ* 1. барг; гулбарг; **варақи** гул барги гул. 2. порчаи қоғаз ба шакли ду саҳифаи пушту рӯ буридашуда; варақаи дурӯян китоб, дафтар *ва г.*; **варақ-варақ** а) варақҳои зиёд; б) зиёд, хеле бисёр (*доир ба қоғаз*); **варақ задан** а) гардондани варақ (*китобу дафтарро*); б) *мач.* ҳар як варақро чудо-чудо аз назар гузарондан; сатҳи мутолиа кардан.

ВАРАҚА *а.* *варқа* 1. сафҳаи қоғазӣ калоне, ки дар он ягон масъалаи муҳими сиёсӣ баён ёфтааст; баённома. 2. пурсишнома, барга; сарбарг; **варақан узвият**, **варақан ҳисобгирӣ**; **варақан беморӣ** ҳуҷҷате, ки муваққатан корношоямии шахси беморро тасдиқ карда, ба ӯ ҳуқуқ медиҳад, ки дар ин муддат кор накарда, музди кор гирад;

варақан имтиҳонот ҳуҷҷате, ки баҳои аз имтиҳонҳо гирифтаи дохилшавандаи мактаби олий ва ё миёнаи махсус ба он гузошта мешавад.

ВАРАҚАСОЗ *ор* *варқасоз* он ки варақа тайёр мекунад.

ВАРАҚЗАНИ *ор* *варқзани* 1. *исми амал аз варақ задан*; варақ гардондан, гардонидани иваз кардани як сафҳа бо сафҳаи дигар. 2. *мач.* мутолиаи сатҳӣ, аз назар гузаронидан, ошноӣ бо китобе.

ВАРАҚИН *ор* *варқин* иборат аз чанд варақ – қабат; самбӯса ё фатире, ки хаамири он аз қабатҳои зиёди равангӣ иборат аст: **самбӯсаи варақин**, **фатиреи варақин**.

ВАРАҚПОРА *ор* *варқпоре* 1. порчаи қоғаз, порча аз қоғаз. 2. ҳуҷҷати беарзиш.

ВАРАҚСАНГ *геол.* *варқсанг* чинси кӯҳӣ, ки маъданҳои таркиби онҳо варақ-варақ ҷойгир шудаанд.

ВАРАМ *а.* *варам* ҷои дамида баромадаи бадан ё ягон узви он, омос; умуман дамидагӣ дар рӯи ҷизе; **варами шуш тиб.** бемории шуш ба сабаби шамол хӯрдан, ки дар натиҷаи он шуши бемор сурх ва ҳаҷман калон шуда, дар вай таб пайдо мешавад, зотуррия; **варами кардан** а) дамида баромадан, омосидан, пайдо шудани варами дар ягон узви бадан; б) дам кардани шикам; в) *мач.* болидан; гӯшт гирифтани (*аз шодӣ, фахр ва г.*).

ВАРАМИДА *ор* *варамиде* *сифати феълӣ* замони гузашта аз **варамидан**; варамикарда, дамида, омосдор; **бо чашмони варамида** бо чашмони варамикарда; **ҷои варамидаи дасту пой** ҷои омосдори дасту пой.

ВАРАМИДАН *ор* *варамидан* дамида баромадан, варамикардан, омосидан, пайдо шудани варами дар ягон узви бадан; дам кардани шикам.

ВАРАМИКАРДА *ор* *варамкарде* *сифати феълӣ* замони гузашта аз **варамикардан**.

ВАРАНДОЗ *ор* *варандоз* барандоз.

ВАРАНДОХТАН *ор* *варандохтан* барандохтан; аз миён бурдан, дур андохтан.

ВАРАНЧ ورنج зишт, нозебо, паст, фурӯмоя, камарзиш, бемикдор.

ВАРАНЧӢ ورنجى зиштӣ, фурӯмоягӣ, пастӣ; беарзиш будан, бемикдор будан.

ВАРАСА а. ورثة ч. ворис.

ВАРАФТОДАН ورافتادن нобуд шудан, аз миён рафтан, дур афтодан, аз мадди назар афтодан.

ВАРАҶА ورجه беморие, ки гирифтори он хунук хӯрда, таб мебарорад, табларза: **варача гирифтани, варача шудан.**

ВАРАҶАГИРИФТА ورجه گرفته сифати феълии замони гузашта аз **варача гирифтани**; мубталои бемории варача, он ки дар ҳолати табу ларз аст.

ВАРАҶАХОНА ورجه خانه ҷое, ки манбаи бемории варача аст, ҷои ботлоқзор ва обҳои чиркин.

ВАРАШОН ورشان кит. кабӯтари ёбони тираанг, ки болои думаш сафед аст, кумрӣ.

ВАРАӢ а. ورع кит. парҳезгорӣ, порсой, зӯҳд, тақво.

ВАРБАСТАН وربستن бастан.

ВАРВАР ю. وور 1. *ниг.* **барбар.** 2. аз назари юнониҳо ва римҳои қадим – одами мамлақати дигар, бегона, ачнабӣ. 3. *маҷ.* одами ҷохил; ваҳшӣ, дағал.

ВАРВАРИЗМ ю. ووريزم збш. калима ва ибораҳои забони хоричӣ, ки дар гуфтугӯи халқе истифода шаванд ҳам, ба меъёр ва қоидаву қонуни забони адабӣ надаромада ва мувофиқат накардаанд.

ВАРҒ ورغ банди об, ки дар пеши ҷӯй ва дарё аз ҷӯбу хас ё хоку санг сохта мешавад, дарғот, банд, сатт.

ВАРҒБАНД ورغبند *ниг.* **варғ.**

ВАРД ورد кит. гули садбарг, гули сурх, гул.

ВАРДАНА وردنه навард, милаи мудаввари гирд, ки ду сари он барои бо даст гирифтани бориктар тарошида шуда, барои паҳн, ҳамвор ва тунук кардани хамир *ва г.* ба кор меравад.

ВАРДАРИДА وردريده дарида.

ВАРДАСТ وردست *маҷ.* дастёр, ёвар.

ВАРДОШТАН ورداشتن *гуфт.* бардоштан; бо худ бардошта бурдан; пур кардан, фаро гирифтани; тоб овардан, таҳаммул кардан.

варз ورز 1. *асоси замони ҳозира аз* **варзидан.** 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънии* **варзанда:** кишоварз, обварз, ишқварз.

ВАРЗ ورز кит. кишт, зироат; тухм.

ВАРЗА ورزه кит. зироаткунанда, деҳқон, кишоварз, барзгар; **гови варза** барзагов, ки онро дар гузашта варзагов ҳам мегуфтанд.

ВАРЗГАР ورزگر кит. барзгар.

ВАРЗИДА ورزيده 1. *сифати феълии ва феълии ҳоли замони гузашта аз* **варзидан.** 2. машқдида, ботаҷриба, мохиршуда (*дар коре, санъате ва г.*).

ВАРЗИДАН ورزیدن 1. машғул шудан, кореро паёпай кардан; варзиш кардан. 2. *ҳамчун феълии ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ба маънои* кардан, намудан *меояд:* **ширкат варзидани; дӯстӣ варзидани; ишқ варзидани** ишқбозӣ кардан.

ВАРЗИШ ورزش 1. маҷмӯи машғулият ва машқҳои ҷисмонӣ барои тарбияи бадан; бозиҳои варзишӣ, ки кас бо мақсади мустаҳкам кардани саломатӣ ва инкишофи бадан машғул мешавад; гимнастика; атлетика; **варзиш кардан** бо тарбияи бадан машғул шудан; машқҳои гимнастикӣ кардан. 2. машғулият; машқ, тамрин: **риёзиёт варзиши фикр** аст.

ВАРЗИШГАР ورزشگر он ки бо бозию машқҳои варзишӣ машғул аст.

ВАРЗИШГОҶ ورزشگاه ҷои варзиш, толор ва биноҳои дигар барои машқҳои варзишӣ, майдони варзиш; ҷое, ки дар он мусобиқаҳои варзишӣ барпо мешавад.

ВАРЗИШДАРМОНӢ ورزشدرمانى тиб. дармон ва табобати баъзе дардҳо (*мас., дарди бандҳои бадан ба воситаи варзиши*).

ВАРЗИШӢ ورزشى *мансуб ба* **варзиш:** либосҳои варзишӣ.

ВАРЗИШНАВИС ورزشنويس нависандаи ха-

- бару гузоришҳои варзишӣ дар рӯзномаву маҷаллаҳо ва радиову телевизион.
- ВАРЗИШХОНА** ورزشخانه маҳал ва ҷои варзиш; ҷои машқ.
- ВАРЗӢ** ورزشи кҳн. кишоварз.
- ВАРЗО** وزا кҳн. гови нар, ки бо он заминро шудгор мекунад, барзагов.
- ВАРИАНТ** лот. *вариант* 1. навъ ё намуди дигари чизе, гуна, қарина. 2. нусхаҳои аз ҳамдигар фарқдори як асар, таҳрири дигари як асар, ду намуди як лоиха; тафовути ду ё чанд таҳриру навишта.
- ВАРИАНТНОКӢ** *вариантноки* дорои вариант будан; чанд нусхаи аз ҳамдигар фарқноки асаре, гунанокӣ.
- ВАРИД** *варид* 1. рағ. 2. рағи гардан.
- ВАРКОК** *варкак* кҳн. парандаи мурдорхоре аз қабили каргас.
- ВАРҚО** *варқа* кабӯтари хокистарранг, фохта
- ВАРҚОНӢ** *варқани* лаҳҷ. тарзи чӯякашии киштҳои палакӣ, ки ба замини тухмкошташуда чӯя нақашада, як дафъа об мекӯнад ва баъд аз хишова ва таноб партофтани палаки харбузаву тарбуз *ва г.* дар он чӯя мекашанд.
- ВАРНА** *варне* шакли кӯтоҳишудаи вагарна.
- ВАРО** *вара* шакли кӯтоҳишудаи вайро.
- ВАРО(Ъ)** *вар(а)* кит. пас, ақиб, он сӯ; аз **варои...** а) гайр аз...; б) болотар аз, бартар аз, бештар аз; в) дар гайби; аз **варои** аз он сӯи.
- ВАРОВАРДАН** *варовардан* баровардан, кандан.
- ВАРОМ** *варам* ҳар чизи сабук ва камвазн.
- ВАРОМАДАН** *варамдан* 1. канда шудан, баромадан, аз ҷо даромадан. 2. омода шудани чизе барои ягон коре, **варомадани** хамир омода шудани хамир барои пухтан.
- ВАРОСАТ** *варосат* ворисӣ, меросхӯрӣ, меросбарӣ, меросгирӣ; ба **варосат** аз рӯи ворисӣ, ба ҳукми ворисӣ.
- ВАРОСУДАН** *варосудан* осудан.
- ВАРПАРИДАН** *варпирیدن* *мач.* ба таври ноғохонӣ мурдан, ноғохон гузаштан.
- ВАРРАСИДА** *варрасیدن* баррасидан, баррасӣ кардан, пурсидан.
- ВАРРАФОН** *варран* кит. он ки авфи гуноҳи ягон гунаҳгорро аз касе илтимос мекунад, шафё, шафоаткунанда.
- ВАРРАФТАН** *варрафтан* рафтани пардохтан ва машғул шудан ба чизе; саргарми чизе шудан.
- ВАРРОҚ** *варрақ* 1. кит. он ки пеш аз пайдоиши саноати чопгарӣ китобхоро нусхабардорӣ ва саҳифабандӣ карда мефурӯхт ва бо супоришу фармоиш ин корро анҷом медод. 2. кит. хатнавис; китобнавис, китобаткунанда.
- ВАРСОҚИГӢ** *варсақигویی* *гуфт.* харзагӯӣ, гуфтани гапи бемаънӣ ва бемаварид.
- ВАРСОҚИХОНӢ** *варсақихوانӣ* сергапӣ, беҳудагӯӣ, сафсатагӯӣ, лофзанӣ.
- ВАРСОҚӢ** *варсақӣ* суханҳои беҳудаю бемаварид, сафсата, лофу газоф; **варсоқӣ хондан** (**гуфтан**) сафсата гуфтан, сергапӣ кардан, пургӯӣ кардан.
- ВАРТА** *варта* 1. ҷои пурхатар, маҳалли ҳалокатовар (*аз қабили* ҷарӣ, партгоҳ). 2. *мач.* гирдоб, ҷои хатарноки оби дарё, баҳр *ва г.*; ба *тариқи истиора:* **вартаи** ҳалокат, **вартаи** фалокат; **вартаи** ҳаёт гирдоби зиндагонӣ.
- ВАРТИШ** *вартиш* *ниг.* бедона.
- ВАРТИШБОЗ** *вартишбаз* бедонабоз.
- ВАРТИШБОЗӢ** *вартишбазӣ* бедонабозӣ.
- ВАРТОВИСТАН** *вартауостан* кҳн. тоб доштан, тобовар будан, тоб овардан, таҳаммул кардан.
- ВАРТОҶ** *вартаҷ* кит. офтобпараст (*растанӣ*).
- ВАРХЕЗИДАН** *вархизیدن* бархостан, баланд шудан.
- ВАРЧИДАН** *варҷидан* барҷидан, ҷамъ кардан.
- ВАРҶ** *варҷ* арз, арзиш, қадр, мартаба.
- ВАРҶМАНД** *варҷمند* арҷманд, дорои қадру мартаба, бообрӯ, боэҳтиром.

ВАРШИКАСТ ورشکست *кит.* шикаст, шикастхӯрӣ (*дар тиҷорат*); муфлисӣ, хонасалот шудан бо сабаби зиёд будани қарз (нисбат ба дорой).

ВАРШИКАСТА ورشکسته дучори варшикастшудагӣ, шикастхӯрда, муфлисшуда.

ВАРШИКАСТАГӢ ورشکستگی вазъияти варшикастхӯрда, ки аз додани қарз очиз аст.

ВАРШИКАСТАН ورشکستن 1. дучори шикаст шудан, шикаст хӯрдан. 2. *мач.* муфлис шудан, хонахароб гаштан, хонасалот шудан.

ВАРШУДАН ورشدن боло рафтан, барафрӯхта шудан, фурузон шудан.

ВАСАН I *а.* وثن *кит.* бут, санам.

ВАСАН II *а.* وسن *кит.* хоби сабук, пинак, ганаб.

ВАСАРҒА وسرغه навъи ангури хуштаъми донаҳояш лӯнда.

ВАСАТ *а.* وسط миёна; мобайн, миёначо: дар васати баҳр, васати сахна.

ВАСАТӢ وسطى *кит.*, мансуб ба васат; мобайнӣ.

ВАСАТУССАМОӢ *а.* وسط السماع *нуч.* миёнаи осмон, баландтарин нуқтае дар осмон, ки Офтоб дар вақти ҳаракати худ дар нисфи рӯз ба он мерасад.

ВАСАХ *а.* وسخ *кит.* чирк, рим, ки аз реш барояд.

ВАСВАСА *а.* وسوسه 1. фикру хаёле, ки ба роҳи бад мебарад, андешае, ки ба бадӣ мебарад, нияту андешаи бад. 2. игво, фитна, шӯрангезӣ, ташвиқ ба ягон кори бад, таҳрикоти бад. 3. шақку шубҳа; гумони бад; **васваса кардан (намудан)** ба кори бад таҳрик кардан, ба роҳи бад андохтан; шӯрондан; баддил кардан касеро; **ба (дар) васваса афтодан** а) галаба кардани андешаҳои бад; ба фикру хаёлҳои бад афтодан; б) воҳима зер кардан; **ба васваса андохтан тарзи бавоситаи ба (дар) васваса афтодан; васвасаи шайтонӣ** талқини фикру андешаҳои фитнаангез; андешаи бад, бадгумонӣ.

ВАСВАСААНГЕЗ وسوسه انگيز ба васваса андозанда, ба фикри бад баранда: **фикри**

васвасаангез.

ВАСВАСАБОЗ وسوسه باز *ниг.* васвасақор.

ВАСВАСАГАР وسوسه گر *ниг.* васвасаангез.

ВАСВАСАҚОР وسوسه کار он ки васваса меандозад, васвасабоз.

ВАСВАСАМАНД وسوسه مند дорои васваса, дорои хаёлҳои мубҳам.

ВАСВОС *а.* وسواس 1. ҳолати каси ба васваса гирифтор, хаёлотӣ (*одатан ҳамчун бемории рӯҳӣ*). 2. бадгумонӣ; ваҳму ҳарос.

ВАСВОСӢ *а.* وسواسى *марбут ба* **васвос**; мубтало ба васвос, дудила; гирифтори бемории васвос (*ваҳмакӣ, бадгумонӣ ва нобоварӣ*), хаёлотӣ: **васвосӣ шудан**.

ВАСВОСОМЕЗ وسواس آميز ҳамроҳ ба васвос, дорои васвос.

ВАСЕӢ وسيعى 1. вусъат, фарохӣ, паҳноварӣ. 2. бар, муқоб. қад (*ё дарозӣ*); **ба васеӢ** ба бар.

ВАСЕӢ *а.* وسيع 1. кушод, фарох, паҳновар; муқоб. **танг**; паҳн; сербар; **васеӢ-васеӢ** фарох-фарох, кушод-кушод; **биёбони васеӢ** дашти паҳновар; **остини васеӢ** остини фароҳу кушод; **пешонаи васеӢ** пешонаи фарох, пешонаи калон; **роҳи васеӢ** роҳи калон, роҳи сербар; **ҳавлии васеӢ** ҳавлии кушод, ҳавлии калон; **ҷомаи васеӢ** ҷомаи бараш аз андоза калон. 2. фарогирандаи бисёр чихатҳои соҳае; **дониши васеӢ** дониши зиёд, маълумоти ҳаматарафа; **мачлиси васеӢ раёсат** мачлисе, ки ба он ғайр аз аъзои раёсат касони дигари ба масъала дахлдор низ даъват мешаванд; **оммаи васеӢ меҳнаткашон** ҳамаи табақаҳои аҳли меҳнат, қулли меҳнаткашон; **табақаҳои васеӢ аҳолӣ** ҳамаи аҳолӣ, умуми аҳолӣ; **қарори васеӢ (қабул кардан)** қарори ҳамаи масъалаҳоро фарогиранда ва муфассал (қабул кардан); **васеӢ кардан** а) сербар кардан; калон кардан (*роҳеро, ҷоеро*); б) зиёд кардан; дар ҳаҷм, масоҳат ё микдор афзудан (*мас., кореро майдони киштро*); **васеӢ шудан (гардидан)** а) *тарзи бевоситаи васеӢ кардан*; б) вусъат (инкишоф) ёфтан; **чаҳонбинӣ васеӢ шудан//доираи назар васеӢ шудан** зиёд, амиқ ва ҳаматарафа гаштани тасаввурот,

- донниш ва шавку мароқи касе; \diamond дилро **васеъ кардан** парво накардан, ғам нахӯрдан.
- ВАСЕЪПЕШОНӢ** وسيع پيشانی 1. он ки пешо-ниаш фарох аст. 2. маҷ. серризқ.
- ВАСЕЪЧӢҲЯК** وسيع جويک кишов. дорои чӢҲяк-ҳои *васеъ* (*oid* ба кишт).
- ВАСЕЪШАВӢ** وسيع شوى исми амал аз **васеъ шудан**; *вусъат* пайдо кардан; **васеъшавии истехсолот**; **васеъшавӣ** аз **гармӣ** физ. тағйир ёфтан, яъне бузург шудани ҳаҷми ҷисм дар натиҷаи гарм кардан.
- ВАСИГӢ** وصيگى 1. *васӣ* будан; амали *васӣ*, *васоят*. 2. маҷ. парасторӣ.
- ВАСИҚ** ا. وثيق кит. устувор, маҳкам.
- ВАСИҚА** ا. وثيقه 1. кит. аҳду паймони устувор; аҳднома. 2. таър. ҳуччате, ки дар он ҳуқуқи моликияти касе ба чизе (*хусусан* *молу мулки ғайриманқул*) қайд шудааст: **васиқаи замин**, **васиқаи хавлӣ**; **васиқа кардан**.
- ВАСИЛА** ا. وسيله 1. воситаи ба даст овардани чизе, воситаи иҷрои коре, роҳи расидан ба мақсаде, восита: **василаи рӯзгузаронӣ**, **ба василаи...**; **ба ин васила** ба ин восита, ба ин роҳ. 2. сабаб, баҳона: **ба ҳар васила** ба ҳар роҳ.
- ВАСИЛАСОЗ** وسيله ساز 1. фароҳамоварандаи имконот ва шароити лозим барои расидан ба ҳадафе ё барои ҳалли мушкилот; чорасоз. 2. баҳоначӯӣ, баҳонаталаб.
- ВАСИЛАСОЗӢ** وسيله سازى баҳоначӯӣ, баҳонаталабӣ.
- ВАСИЛАЧӢӢ** وسيله جويى ниг. **василасозӣ**.
- ВАСИЛАЧӢӢ** وسيله جوى ниг. **василасоз**.
- ВАСИМ** ا. وسيم кит. зебо, хубрӯӣ, дорои нишони зебоӣ.
- ВАСИЯТ** ا. وصيت супориши пеш аз марг ё ба сафарравандаи шахс ба бозмондагони худ, орзую хоҳиш ё насиҳате, ки шахс қабл аз мурдан изҳор мекунад: **васият кардан** (**намудан**), **васияти касеро иҷро кардан**.
- ВАСИЯТГАР** وصيت گر меросдиҳанда, супоришдиҳанда; насиҳатгар.
- ВАСИЯТКУНАНДА** وصيت کننده он ки *васият* медиҳад; *насиҳаткунанда*.
- ВАСИЯТНОМА** وصيت نامه варақае, ки *васияти* касе ҳамчун ҳуччат дар он навишта шудааст.
- ВАСӢ** ا. وصى ҳуқ. он ки ба *ӯ* коре *васият* карда шудааст, саробони фарзандони ноболиғ (*то расидан ба балоғат*) ва молу мулки шахсе аз рӯи *васият*, иҷрокунандаи *васият*.
- ВАСКОРА** وسكاره кит. деги калон.
- ВАСЛ** ا. وصل 1. *пайваст*, *пайванд*, *часпондан* ё *часпидани* чизе бо чизе. 2. ба ҳам расидан, ба дидори ҳамдигар расидани ошиқу маъшук, висол: **шаби васл**, **айёми васл**; **васл кардан** а) *пайванд* кардани чизе ба чизе, *часпондан*, *бастан*; б) *тех.* насб кардан, маҳкам карда шинондан, ба ҷое гузоштани ягон дастгоҳ; **васл шудан** *пайванд* (*пайваст*) *шудан*; *якҷоя шудан*.
- ВАСЛА I** ا. وصله кит. порчаи матоъ ва чарме, ки ба ҷои дарида ё кандашудаи либос, пойафзол медӯзанд ё мечаспонанд, ямок, пила, дарбех.
- ВАСЛА II** ا. وصله збш. аломате дар имлои арабӣ ба шакли أ , ки дар болои ҳарфи алиф гузошта шавад, ба якҷоя хондани ду калима ишора мекунад.
- ВАСЛАДОР** وصله دار дарбехдор, поргидор.
- ВАСЛАК** وصلک нав. воситаи *пайваст* ё қатъ кардани чараёни барқи таҷҳизоти барқӣ (*асбобҳои рӯшноӣ*, *бухорӣ*, *дарзмол*, *радиову телевизор* ва ғ.).
- ВАСЛГАР** وصل گر *васлкунанда*, *пайвандгар*.
- ВАСЛГАРӢ** وصل گرى *пайваст* кардан, *васл* кардан; амали *васлгар*.
- ВАСЛӢ** وصلى *мансуб ба* *васл*; *васлшуда*, *пайвандӣ*.
- ВАСЛКУНАНДА** وصل کننده ниг. **васлгар**.
- ВАСЛХОҲ** وصل خواه ниг. **васлчӯӣ**.
- ВАСЛЧӢӢ** وصل جو талабгори висол, чӢҲяндаи дидори ёр, чӢҲеи висол.
- ВАСЛШАВАНДА** وصل شونده сифати феълии *замони ҳозира* аз *васл шудан*; *пайванд-*

шаванда, баҳамрасанда, часпанда.

ВАСЛШУДА *وصل شده* сифати феълии замони гузашта аз **васл шудан**; ба ҳам пайваста, ба ҳам пайванд.

ВАСМА *ا. وسمه* гиёҳест, ки занону духтарон баргҳои онро фишурда, оби сабзи нилгунашро ба абрувони худ мемоланд; ўсма, вусма.

ВАСМАТ *ا. وصمت* *кит.* 1. айб, нуқсон. 2. доғи нанг, шармандагӣ.

ВАСНӢ *ا. وسنى* ду зани як шавҳар нисбат ба ҳамдигар; палонч, кундош, бохчун.

ВАСНОД *ا. وسناد* *кит.* бисёр, хеле, хеле зиёд.

ВАСОВИС *ا. وساوس* *Ҷ.* васваса.

ВАСОӢ *ا. وصايا* *Ҷ.* васият.

ВАСОӢНОМА *ا. وصايا نامه* *кит.* андарзнома, насихатнома.

ВАСОИҚ *ا. وثائق* *Ҷ.* васиқа.

ВАСОИЛ *ا. وسائل* *Ҷ.* васила; **васонли** зиндагӣ воситаҳои рӯзгузаронӣ; **васонли** ҳамлу нақл воситаҳои нақлиёт, воситаҳои боркашонӣ ва мусофиркашӣ.

ВАСОИТ *ا. وسائط* *Ҷ.* восита.

ВАСОҚАТ *ا. وثاقت* устуворӣ, пойдорӣ.

ВАСОТАТ *ا. وساطت* восита шудан, миёнаравӣ, миёнчигарӣ.

ВАСОЯТ *ا. وصايت* 1. васият, супориши васӣ. 2. васигӣ; вазифа ва кори васӣ; **ба васояти** худ **гирифтан** парасторӣ ва назорати касеро (*бачаи ноболиғ, бемори рӯҳӣ ва ғ.*) ба ўҳдаи худ гирифтан.

ВАСОЯТАН *ا. وصايتاً* *кит.* ҳамчун васӣ, ба сифати ичроқунандаи васияти касе.

ВАССА *ا. وسه* чӯбҳои борику кӯтоҳе, ки байни болорҳои сакфи хона кӯндаланг чида мешаванд; **васса шумурдан** а) хомӯш истодан; б) бекор будан, бо коре машғул набудан.

ВАССАБӢРӢ *ا. وسه بوريا* сақфе, ки ба ҷои васса холаҷаҳои роғ-роғ гузошта, бо бӯрӣ ё қамиш мепӯшонанд.

ВАССАЛ *фр. و سل* 1. *таър.* феодали асрҳои миёнаи Аврупои Ғарбӣ, ки ба заминдори аз худ калонтар тобеъ буд ва ба ӯ бочу хироч меод. 2. шахс ё давлате, ки ба шахс ё давлати дигар тобеъ аст, зердаст, мутеъ.

ВАССАЛОМ *ا. والسلام* ҳамин асту бас, тамома, тамома шуд, гап ҳамин (*дар мавриди ба охир расидани кор ё хоҳише, маҳдуд гардондани талабе гуфта мешавад*): **нома тамома (кор тамома) вассалом.**

ВАССАҶУФТ *ا. وسه جفت* сақфе, ки аз болои болорҳояш зич васса чида шудааст.

ВАССОФ *ا. وصاف* васфқунанда, васфӣ, таърифу тавсифгар, тасвирқунанда; **вассофи** гул *киноя* аз булбул.

ВАССОФӢ *ا. وصافي* васфгарӣ, санохонӣ, мадхгӯӣ.

ВАСТӢ *ا. وستى* *кит.* шарҳ, тафсир (*аз номи Авасто*).

ВАСФ *ا. وصف* 1. баёни чигунагии чизе, тасвири ҳол, сифату шарҳи ҳоли касе. 2. таъриф, тавсиф; мадх; **дар (бар) васфи...** // **ба васфи...** а) дар баёни..., дар зикри..., дар хусуси..., баҳшида ба... б) дар таърифи..., баҳшида ба тавсифи..., дар мадхи...; **васф кардан (намудан)** а) тасвир кардан; б) таърифу тавсиф кардан, хислатҳои хуби касе ё чизеро баён кардан (*мас., дар шеър*). 3. хосият, сифат, хислат.

ВАСФИЯ *ا. وصفيه* *адш.* шеъри дар васфу мадхи касе гуфташуда.

ВАТАН *ا. وطن* 1. ҷои таваллуд ва нашъунамо (*мас., деҳа, шаҳр, мамлакат*), зодгоҳ, меҳан; ҷои баромаду пайдоиши чизе. 2. ҷои истиқомат, манзил, макон, маскан; **ватан кардан** ҷои истиқомат ихтиёр кардан, манзил гирифтан. 3. диёр, сарзамин, кишвар, мамлакат; **дар роҳи ватан** // **барон ватан** дар ҳифзи диёру кишвари худ; **ҷалои ватан кардан** маҷбуран ё аз рӯи ноилоҷӣ тарки диёр кардан.

ВАТАНБЕЗОР *ا. وطن بيزار* он ки аз шароити ватан норозӣ шуда, илоҷи аз он дур шуданро мекунад; он ки ба ватан муҳаббат надорад.

ВАТАНГАДО *ا. وطن گدا* он ки дар орзун ватан

дар ғарибӣ умр ба сар мебарад; овора, ғариб.

ВАТАНГУРЕЗ وطن گریز *гурезанда аз ватан; тарки ватанкарда.*

ВАТАНДОР وطن دار *сохиби ватан, сохиби макону ҷой.*

ВАТАНДҶҶСТ وطن دوست *дӯстдорандаи зодгоҳи худ; содиқ ба халқу ватани худ, ба халқу ватани худ меҳру муҳаббат дошта, меҳанпараст, ватанпараст, ватанпарвар.*

ВАТАНДҶҶСТӢ وطن دوستى *меҳру муҳаббат ба ватан, дилбастагӣ ба ватан, ҳубби ватан, меҳандӯстӣ.*

ВАТАНДҶҶСТОНА وطن دوستانه *аз рӯи дӯст доштани ватани худ, меҳанпарастона.*

ВАТАНӢ وطنى *мансуб ба ватан; дар диёри худ сохташуда; дар мамлакати худ ба вучуд омада, худӣ, меҳанӣ: маҳсулоти ватанӣ, ҷанги ватанӣ ҷанг бо истилогарони аҷнабӣ барои озодӣ ва истиқлолияти ватан.*

ВАТАНПАРАСТ وطن پرست *ниг. ватандӯст.*

ВАТАНПАРАСТӢ وطن پرستى *ниг. ватандӯстӣ.*

ВАТАНПАРАСТОНА وطن پرستانه *ниг. ватан дӯстона.*

ВАТАНПАРВАР وطن پرور *ниг. ватандӯст.*

ВАТАНПАРВАРӢ وطن پرورى *ниг. ватандӯстӣ.*

ВАТАНФУРҶҶШ وطن فروش *хоини ватан, хиёнаткори халқу ватан.*

ВАТАНФУРҶҶШӢ وطن فروشى *хиёнат ба ватан, хоинӣ ба халқу ватан.*

ВАТАНХОҶ وطن خواه *ниг. ватандӯст.*

ВАТАНХОҶӢ وطن خواهى *ниг. ватандӯстӣ.*

ВАТАР *a. وتر кит. 1. риёз. хати рост, ки ду нуқтаи ягон хати қачро ба ҳам пайваст мекунад, хорда; ватари зовия риёз. хати рости секунча, ки дар муқобили кунҷи рост воқеъ аст, гипотенуза. 2. тори асбоби мусиқӣ. 3. зеҳи камон, ресмони камон.*

ВАТВОТ *a. وطواط 1. кит. кӯршапарак, хафшош. 2. маҷ. заифҷусса, хурд ва логар.*

ВАТЕРПОЛО *англ. وتير پالا варз. тӯббозии рӯи*

об.

ВАТИРА *a. وتيره кит. роҳу равиш, тарз, тарика.*

ВАТО *a. وطا кит. густурданӣ фарш, палос; вато кардан густурдан, паҳн кардан, андохтан.*

ВАТТ *англ. وت физ. воҳиди ченаки иқтидори ҷараёни барқ.*

ВАТТ-СОАТ وت ساعت *физ. воҳиди қиёсии ченаки қувваи барқ, ки ба кори дар як соат бо иқтидори як ватт иҷрошаванда баробар аст.*

ВАФД *a. وفد кит. 1. расулӣ, рисолат, пайғом бурдан назди касе. 2. ҳайати сафорат, ҳайати элчиён, вакилон, намояндагон, фири-стодагон.*

ВАФӢ *a. وفى ниг. вафодор.*

ВАФЛӢ *олм. وفلى гуфт. навъи нони қандии тунук, ки дар рӯяш нақшҳои чорхона до-рад.*

ВАФО *a. وفا ба ҷо овардани қавлу ваъда; пойдорӣ дар аҳду паймон, садоқат дар дӯстию муҳаббат, сидк: меҳру вафо, сидку вафо; вафо доштан садоқат доштан; содиқ будан, дар аҳди худ устувор будан; вафо кардан (намудан) ба аҳд (паймон, ваъда ва қавли худ) устувор истодан, садоқат нишон додан, иҷро кардани аҳду паймон ва қавлу ваъдаи худ; ◊ агар умр вафо кунад... агар умр боқӣ бошад..., агар зинда бошем...*

ВАФОАНДЕШ وفاندیش *вафопарвард, вафо-парварда.*

ВАФОГАР وفاگر *ниг. вафодор.*

ВАФОДОР وفادار *1. устувор дар дӯстию муҳаббат, бовафо, содиқ: дӯсти вафодор, ёри вафодор. 2. ҳақшинос, қадршинос, сипосгузор: фарзанди вафодор, шогирди вафодор.*

ВАФОДОРӢ وفادارى *1. содиқ ва устувор будан дар муҳаббат ва дӯстӣ, бовафой, садоқат. 2. ҳақшиносӣ, қадршиносӣ, сипосгузорӣ: вафодорӣ кардан, вафодорӣ нишон додан.*

ВАФОКЕШ وفاكيش *кит.* он ки сидку вафоро оини худ кардааст, вафодор.

ВАФОНОМА وفانامه ахдномаи дӯстиву вафодорӣ.

ВАФОПАРВАРДА وفاپورده *кит.* вафодор, бовафо, садоқатманд.

ВАФОПЕША وفاپيشе вафодор, бовафо, содик.

ВАФОТ *а.* وفات марг, фавт: рӯзи вафот, соли вафот, баъд аз вафоти...; вафот ёфтан (кардан) мурдан, фавтидан.

ВАФОҶҮЙ وفاجوى чӯяндаи вафо, толиби вафо.

ВАХИМ *а.* وخيم *кит.* ногувор; носозгор; душвор, сахт; хатарнок, бад: оқибати вахим доштан.

ВАХОМАТ *а.* وخامت *кит.* носозгорӣ; душворӣ, сахтӣ; хавфнокӣ, хатарнокӣ.

ВАХОМАТОМЕЗ وخامت آميز хатарнок, омехта ба хатар.

ВАХОНӢ وхани 1. мансуб ба Вахон; забони вахонӣ. 2. зода ва сокини Вахон.

ВАХШ وخش 1. *кит.* ибтидо, оғоз. 2. номи илоҳаи обу обёрест дар тасаввури бохтариёни қадим. 3. номи водиест дар қисми чанубу ғарбии Тоҷикистони ҳозира, ки дар чараёни дарёи Вахш (яке аз шохобҳои Амударё) воқеъ гардидааст.

ВАХШИЧ وخشيج *бот.* гиёҳи буттагии худрӯ, ки баргу гулҳои он хушбӯӣ аст ва ҳамчун доруворӣ истифода мешавад.

ВАХШУР وخشور *кит.* пайғамбар, расул.

ВАҲ وه 1. нидои таачҷуб ба таҳсин ачаб!, ачабо!, чӣ хуш!; ваҳ-ваҳ нидое, ки таачҷуби зиёд ва аз чизе ба вачд омаданро ифода мекунад. 2. нидо бонге, ки барои нохост тарсондани касе ба тариқи шӯҳӣ мебароранд.

ВАҲАБ *а.* وهب *ниг.* ваҳб.

ВАҲАҚ *а.* وحق *ниг.* ваҳқ.

ВАҲАЛ *а.* وهل *кит.* лой, гил; лойдон; ботлоқ.

ВАҲАНГ وهنگ *кит.* ҳалқаи чӯбин, ки бар

сари ресмон банд карда, дар вақти бастанӣ бор сари дигари ресмонро аз он ҳалқа гузаронда борро маҳкам баста устувор мекунад.

ВАҲБ//ВАҲАБ *а.* وهب бахшидан, ато кардан; бахшиш, ато.

ВАҲБӢ وهبي мансуб ба ваҳб.

ВАҲДАТ *а.* وحدت 1. ягонагӣ; сарчамъӣ, муттаҳидӣ; ваҳдати маънавӣ ягонагӣ аз ҷиҳати фикру ақида, як будани мафкура. 2. д. эътиқод ба ягонагии Худо.

ВАҲДАТИСТОН وحدتستان *кит.* чой ва макони ваҳдат.

ВАҲДАТОБОД وحدت آباد 1. *кит.* дунё, олам. 2. маҷ. чой ва макони ваҳдат.

ВАҲДАТСАРО وحدت سرا *ниг.* ваҳдатобод.

ВАҲДОНИЯТ *а.* وحدانيت *д.*, *фалс.* ягонагӣ, яктоии Худо.

ВАҲДОНӢ وحدانى *кит.* ягона, якто.

ВАҲИД *а.* وحيد якка, танҳо; ягона, якто.

ВАҲИДАН *а.* وحيداً *кит.* ба танҳоӣ; фардан-вахидан яккаву танҳо, бе ҳамроҳ.

ВАҲИШ *а.* وحش *кит.* бад, зишт, хунук.

ВАҲӢ *а.* وحى *д.* паёми Худованд ба пайғамбар; нидои илоҳӣ.

ВАҲҚ//ВАҲАҚ *а.* وحق *кит.* каманд, таноб, гарданбанди ҳайвонот.

ВАҲЛ *а.* وهل *ниг.* ваҳал.

ВАҲЛА *а.* وهله *кит.* 1. фурсати як мижазанӣ, лаҳза, дам, он. 2. навбат, қарат; дар ваҳлан аввал дар навбати аввал.

ВАҲЛАТАН *а.* وهلتاً *кит.* дафъатан, даррав, якбора.

ВАҲМ *а.* وهم 1. тарс, бим, хавф, ҳарос (*беи-тар беасос*); ваҳму ҳарос, тарсу ваҳм; ваҳми ҷон тарси ҷон, ҳавли ҷон; ваҳм қардан тарсидан, ҳаросидан. 2. *кит.* хаёл, тасаввур, гумон; ваҳми беасл хаёли хом, гумони беасос; ваҳм гирифтани воҳима паҳш қардан; ваҳм зер қардан ба воҳима афтодан, хисси тарсу бим фаро гирифтани касеро (*мас.*, аз танҳоӣ, торикӣ).

ВАҲМАК//ВАҲМАКӢ وهمک//وهمکی *гуфт.* тарсу, тарсончак, касе, ки ба осонӣ ва беасос ба тарсу ҳарос меафтад.

ВАҲМАНГЕЗ وهم انگيز *воҳиманок,* даҳшатнок, бадвоҳима.

ВАҲМГИРИФТА وهم گرفته *ниг.* ваҳшатзада.

ВАҲМИДАН وهميدان *тарсидан,* ҳаросидан, ба ваҳм афтодан.

ВАҲМӢ وهمی *ниг.* ваҳмак.

ВАҲМНОК وهم ناک *хавфнок,* даҳшатнок, бадвоҳима.

ВАҲҲОБ ا. وهاب *кит.* бисёр бахшанда, бо-саховат.

ВАҲҲОБИЯ ا. وهابيه *д.* чараёни динию сиёсии равияи суннии ислом, ки бозгашт ба исломи асили муҳаммадӣ, тавҳид ва тарки авлиёпарастиро тарғиб намуда, ичрои баъзе фаризаҳои дини исломро ҳатмӣ ҳисоб намекунад (*асосгузориш Муҳаммад ибни Абдулваҳҳоб (а. 18) мебошад*).

ВАҲҲОБӢ وهابي *пайрави* чараёни ваҳҳобия.

ВАҲҲОЧ ا. وهاج *кит.* бисёр дурахшон, дурахшон, тобон, фурузон: **чароги ваҳҳоч,** шамъи ваҳҳоч.

ВАҲШ ا. وحش *кит.* 1. ваҳшӣ, ёбой, даштӣ. 2. *исми* чомеъ ҳайвоноти ваҳшӣ; **ваҳшу тайр** ҳайвоноту парандагони ваҳшӣ.

ВАҲШАТ ا. وحشت 1. рамандагӣ, рамидан, худро ба канор кашидан. 2. тарс, бим, хавф, воҳима, даҳшат. 3. ваҳшигӣ, ваҳшоният, дарандагӣ. 4. *мач.* бедодгарӣ, ҷабру зулми беандоза; **дар ваҳшат//ба ваҳшат** ҳаросон, ба воҳима афтода; **ваҳшат қардан** саҳт тарсидан, ба даҳшат омадан; **ба ваҳшат андохтан** саҳт тарсидан; **ба ваҳшат афтодан** саҳт тарсидан, ба воҳима афтодан.

ВАҲШАТАНГЕЗ وحشت انگيز *даҳшатовар,* ваҳмангез, бадвоҳима: **манзараи ваҳшатангез.**

ВАҲШАТАФЗО وحشت افزا *боиси* тарсу бими зиёд, афзояндаи тарсу ваҳм.

ВАҲШАТГОҲ وحشت گاه *ниг.* ваҳшатқада.

ВАҲШАТЗАДА وحشت زده 1. ба воҳима афтода, ба даҳшат афтода. 2. раманда, одамгурез, ваҳшӣ.

ВАҲШАТЗАДАГӢ وحشت زدگی *ба* ҳарос афтодагӣ, даҳшатзадагӣ, ҳаросонӣ.

ВАҲШАТЗО وحشت زا *хавлангез,* бимнок, даҳшатовар.

ВАҲШАТҚАДА وحشت کده 1. ҷои пурваҳшат, ваҳшатхона. 2. *мач.* дунё.

ВАҲШАТНОК وحشت ناک *даҳшатнок,* воҳиманок, махуф.

ВАҲШАТОБОД وحشت آباد *мач.* дунё, ҷаҳон.

ВАҲШАТОВАР وحشت آور *ваҳшатангез:* харобазори ваҳшатовар.

ВАҲШАТСАРО وحشت سرا *ниг.* ваҳшатобод.

ВАҲШАТФИЗО(Ӣ) وحشت فزاي *ниг.* ваҳшат-афзо.

ВАҲШИВОР وحشى وار *ниг.* ваҳшиёна.

ВАҲШИГАРӢ وحشى گرى *ниг.* ваҳшигӣ.

ВАҲШИГӢ وحشى گى 1. рамандагӣ; одамгурезӣ. 2. кирдори ба ҳайвони ваҳшӣ хос, дарандагӣ, бераҳмӣ.

ВАҲШИЁНА وحشيانه 1. рамида, рам қарда; мисли одами ёбой (гурехтан). 2. мисли ҳайвони ваҳшӣ; ба ҳайвони ваҳшӣ хос; дарандавор; бераҳмона; зулму бедодгарии ваҳшиёна; муомилаи наъраи ваҳшиёна, ваҳшиёна нигоҳ қардан.

ВАҲШИМИЗОҶ وحشى مزاج *ниг.* ваҳшисирӣшт.

ВАҲШИСИРИШТ وحشى سرشت *ваҳшитабиат,* дарандаҳӯ; бераҳм.

ВАҲШИСИФАТ وحشى صفت 1. одамгурез; раманда. 2. ваҳшимонанд, ваҳшитабиат.

ВАҲШИТАБИАТ وحشى طبيعت *ниг.* ваҳшисирӣшт.

ВАҲШИТАБӢ وحشى طبع *ниг.* ваҳшитабиат.

ВАҲШИЯТ ا. وحشيت *ниг.* ваҳшоният.

ВАҲШӢ وحشى 1. ёбой, даштӣ; *муқоб.* хонагӣ (*оид* ба ҳайвонот ва парандагон): **мурғи ваҳшӣ,** оҳуи ваҳшӣ, ҳуки ваҳшӣ. 2. дар

ҳолати табиӣ воқеъгардида; ба одам ром нашуда; саркаш: **дарёи ваҳшӣ, рӯди ваҳшӣ**. 3. дар ҳолати ҷамъияти ибтидоӣ воқеъгардида, гайри мутамаддин: **қабиларон ваҳшӣ, қавмҳои ваҳшӣ**. 4. раманда, одамгурез, ваҳшитабъ. 5. *маҷ.* бераҳм, золим, бедодгар, барбар.

ВАҲШОНИЯТ وحشانيه 1. ваҳшигӣ, дарандагӣ; бераҳмӣ, зулму бедодгарии беандоза; **бо камоли ваҳшоният** ниҳоят бераҳмона. 2. *маҷ.* ҷаҳолат, беҳабарӣ аз маданияти инсонӣ.

ВАҲШОНӢ وحشانيه *ниг.* ваҳшиёна.

ВАҶ *бот.* وج шамшергиёх.

ВАҶАБ وجب 1. панҷаи даст дар ҳолати тамом кушода будани ангуштҳо. 2. масофае, ки ба панҷаи даст дар ҳолати калон кушода шудани ангуштон баробар аст; **об, ки аз сар гузашт, ҷӣ як ваҷаб, ҷӣ сад ваҷаб** (*зарб.*) **як ваҷаб замин** андак замин; **ваҷаб ба ваҷаб // ваҷаб-ваҷаб** ҳеч чоро намонда, аз як сар, тамоман; **як ваҷаб буд, ки ... би-сёр хурд буд, ки..., аз хурдиаш...**

ВАҶАЛ *а.* وجل *кит.* тарсу бим, ҳарос, хавф.

ВАҶАНОТ *а.* وجنات 1. ҷ. **ваҷна//ваҷна(т)**. 2. *маҷ.* намуди берунӣ, зоҳирӣ.

ВАҶАУЛБАТН *а.* وجعالبطن *кит., тиб.* шикамдард, дарди шикам.

ВАҶҶАРОС وجراس *калимаи тақлиди овоз,* ки ҳолати ларзидани бадани инсонро аз таъсири сухани ниҳоят нохуш ё дидани ягон чизи даҳшатангез ифода мекунад.

ВАҶАЪ *а.* وجع *кит.* дард, ранҷ; беморӣ.

ВАҶД *а.* وجد *бехудӣ* аз хурсандӣ, гояти шавқу шодӣ, завқ; **бо ваҷди тамом** бо шавқу завқи бениҳоят, бо эҳсосоти баланд; **ба ваҷд омадан** худро гум кардан аз гояти шавқу завқ, ба ҳаяҷон омадан, рӯҳбаланд шудан.

ВАҶДАФЗО وجدافزا *афзункунандаи шодӣ,* шодиафзо.

ВАҶДОМЕЗ وجدآمیز *кит.* хурсандона, шодӣёна.

ВАҶЕҲ *а.* وجيه *кит.* 1. мӯътабар, мӯҳтарам,

баобрӯ. 2. хушрӯ, хушсурат, хушнамул.

ВАҶЕЪ *а.* وجع *кит.* дарднок, пурдарду алам.

ВАҶИЗ *а.* وجيز *мухтасар,* мӯҷаз, кӯтоҳ.

ВАҶНА(Т) *а.* وجنت *кит.* рухсора, рух, бари рӯй.

ВАҶОЗАТ *а.* وجازت *ихтисор,* мухтасарӣ (*дар нутқ*).

ВАҶОҲАТ *а.* وجاهت *киёфа,* чеҳра, намуди зоҳирӣ; *авзоъ:* **аз ваҷоҳати ӯ маълум буд, ки ... аломати шодӣ аз ваҷоҳаташ хувайдо буд.**

ВАҶҲ وجه 1. сабаб, далел, асос; **аз ин ваҷҳ а)** аз ин сабаб, аз ин рӯ, аз ин ҷиҳат; **бинобар ин; б)** аз ин хусус, дар ин бора; **бе ҳеч ваҷҳ** бе сабаб, беҳуда, бе ягон асос; **ваҷҳ гуфтаи а)** сабаб нишон додан; далел овардан; **баҳона кардан; б)** *маҷ.* ҳисобӣ кардан, (*қарзро пардохта*) ҳисобро баробар кардан. 2. тавр, тарз, тариқа, тартиб; **ба ваҷҳе ки...** чи тавре ки..., тавре ки...; **бар ваҷҳи зайл** ба тариқи зайл, ба тартиби зерин; *чунин*. 3. *кит.* пул, маблағ; **ваҷҳи маош** маблағ барои таъмини зиндагонии рӯзмарра, воситаи рӯзгузаронӣ. 4. *кит.* сӯй, ҷониб тараф. 5. рӯй, симо, чеҳра; **ваҷҳи тамсия зби.** пайдоиш ва баромади калима, сабаби ҷунин номида шудани чизе; *решашиносӣ;* **ваҷҳи шаръӣ** *қҳн.* далели қонунӣ аз рӯи шариат; **аз ваҷҳи а)** аз хусуси ..., аз бобати..., дар бораи..., аз ҷиҳати...; **б)** барои..., ба хоҳири...; **в)** ба ивази..., ба бадали...; **аз ҳар ваҷҳ** аз ҳар ҷиҳат, ҳарҷониба, ҳаматарафа; **ба ҳеч ваҷҳ** ҳаргиз, асло.

ВАҶҲАН *а.* وجهان *кит.* бо ягон ваҷҳ, ба сабаби..., ба сабабе.

ВАШ I وش *маҷмӯи* донаҳои пахта ва ғозҳои он ки аз ғӯза берун мекашанд.

ВАШ II وش *сара,* хуб; **хуш ваш** кардан сара кардан.

ВАШ III وش *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб* ба маънии шабех, монанд: **моҳваш, париваш.**

ВАШАҚ وشق *зоол.* 1. ҳайвони ваҳшии рӯбоҳмонанди аз паланг хурдтар, ки аз пӯсти он пӯстину дасткаш медӯзанд. 2. пӯсти вашак, пӯстин аз вашак.

ВАШАНГ وشنگ 1. милаи оҳанӣ, ки бо он пунбаро аз пунбадона ҷудо мекунамд. 2. лаҳҷ. тӯдаи харбузаю тарбуз *ва м. инҳо*; **вашанг-вашанг** тӯб-тӯб, хеле зиёд.

ВАШИБОФ وشىباف бофандаи вашӣ (*навъи порчаи қимат, ки дар Ваи (Вашигирд) таҳия мешудааст*).

ВАШИВОР وشىوار 1. монанди вашӣ. 2. сурхранг, гулгун.

ВАШИК وشىك *кит.* пайки тезрафтор, қосиди тезрав.

ВАШИНА وشينه *кҳн.* чавшан, зирех.

ВАШ(Ш)ИРАЗ وشىرز ранги разӣ (*ангурӣ*), ки ба чомаҳо ранги сурх меодааст.

ВАШИФОМ وشىفام сурхранг.

ВАШӢ وشى 1. *таър.* мансуб ба **Ваш**; шаҳри қадимие дар Осиёи Миёна дар минтақаи Файзободи Тоҷикистон. 2. як навъ матои абрешимии гулдор: **атласи вашӣ**. 3. *кит.* сурх, сурхранг.

ВАШКАРДА وشكرده пешкор, коргузор.

ВАШКАРИДАН وشكریدن хуб кардан, корхоро ба хубӣ анҷом додан.

ВАШМ I وشم *кит.* дуд; бухор.

ВАШМ II *а.* وشم *кит.* нақше, ки дар бадан бо сӯзанзанӣ ва нилпошӣ кашида мешавад, нақши холкӯбӣ.

ВАШМКАРДА وشم کرده нақши холкӯбӣ карда, холкӯбишуда.

ВАШО وشا *бот.* гиёҳи буттагӣ ва чандсола, ки аз соқаҳои он моддаи сақичмонанде ба даст меояд, ки дар ҳаво зуд сахт мешавад, бӯи хос ва масрафи доругӣ дорад.

ВАШОНӢ وشانى *кит.* як намуди сиккаи тило, ки пастмаҳак будааст (*дар Хуросони қадим*).

ВАШТ وشت *кит.* хуб, хуш, некӯ.

ВАШТАН وشتن раксидан, бозӣ кардан, хушӣ кардан.

ВАӢДА *а.* وعده қавлу қарор оид ба иҷрои коре (*махсусан дар кори нек*): **ваӢдаи дидор**, **ваӢдаи қатъӣ**, мувофиқи ваӢда; (**ба**) рӯзи

ваӢда (дар) рӯзи таӢйиншуда; **ваӢдаи ҳавой** // **ваӢдаи подарҳаво** қавли иҷроношуданӣ; **ваӢда додан** // **ваӢда кардан** (**намудан**) қавл додан барои иҷрои коре; умедвор кардан ба чизе; таӢйин кардани мӯҳлат ва ҳаҷми кори иҷро мекардагии худ; **ба ваӢда гирифтан** *чизеро* чизеро аз касе барои мӯҳлати муайяне гирифтан, чизеро аз касе гирифта пардохти маблағашро дар мӯҳлати маълуме ӯҳдадор шудан; **ваӢда гирифтан аз касе** қавлу қарор гирифтан аз касе барои коре.

ВАӢДАБОЗ وعده باز он ки ваӢда медахуду иҷро намекунад, ваӢдахилоф.

ВАӢДАБОЗӢ وعده بازى ваӢда додану иҷро накардан, мувофиқи қавли худ амал накардан, ваӢдахилофӣ.

ВАӢДАГӢ وعده گى ваӢда шуда; таӢйин шуда: **чизи ваӢдагиро талаб кардан**, **вақти ваӢдагӣ омадан**.

ВАӢДАГОӢ وعده گاه *чо* иҷрои ваӢда; *чо* боздид, маҳалли мулоқот.

ВАӢДАДОР وعده دار 1. муддатдор, дорои таърихи иҷро дар оянда. 2. *гуфт.* он ки ба касе барои иҷрои коре қавл додааст.

ВАӢДАКАЖ وعده كز ваӢдахилоф, бадқавл.

ВАӢДАНОМА وعده نامه ваӢдае, ки ба тариқи хаттӣ навишта мешавад.

ВАӢДАХИЛОФ وعده خلاف он ки ба ваӢдаи худ амал намекунад, қавл дода онро ба чо намеорад, ваӢдашикан.

ВАӢДАХИЛОФӢ وعده خلافى хилофи ваӢда амал кардан, қавлу қарори худро иҷро накардан; ваӢдашиканӣ: **ваӢдахилофӣ кардан**.

ВАӢДАШИКАН وعده شکن *ниг.* ваӢдахилоф.

ВАӢДАШИКАНӢ وعده شکنى *ниг.* ваӢдахилофӣ

ВАӢЗ *а.* وعظ 1. *д.* гуфтори воиз ё касе аз аҳли дин доир ба корҳои савобу вабол ё ягон мавзӯи динӣ. 2. насиҳат, панд: **ваӢз гуфтан**; а) *д.* сухан рондан дар мавзӯи динӣ ё савобу убол (*одатан ба тариқи панду насиҳат*); б) *киноя аз* нутқ кардан, сухан рондан.

ВАӢЗГӢӢ وعظ گونى *исми амал аз* **ваӢз гуфтан**; суханони пандомез гуфтан, насиҳатгӯӣ.

ВАЪЗГҮЙ وعظ گوی 1. *ниг.* **вонз.** 2. *мач.* нотик.

ВАЪЗОМЕЗ وعظ آمیز пандомез, ҳамроҳ ба ваъда.

ВАЪР *a.* وعр *кит.* пасту баланд, ноҳамвор, мушкилгузар (*оид* ба роҳ).

ВЕГЕТАТИВӢ ويگيتتوي *биол.* гизогиранда ва таъминкунандаи сабзишу афзоиши организмҳои ҳайвонот ва наботот; узвҳои гизогиранда ва таъминкунандаи сабзишу афзоиши растаниҳо (*реша, тана, барг*); **нашъунамои вегетативӣ** нашъунамои гайри чинсии растаниҳо (*мас., ба роҳи шинондаи қаламча, дар об реша сабзонда ба ҷои дигар қўчат кардани шохчаи гулҳо*).

ВЕГЕТАЦИОНӢ ويگيتتسياني *мансуб ба вегетатсия; давраи вегетационӣ* давраи сабзишу расиши растани.

ВЕГЕТАЦИЯ *лот.* ويگيتتسيه *биол.* сабзиш ва расиши растани, фаъолияти ҳаётии растаниҳо.

ВЕЖА ويژه *ниг.* **вижа.**

ВЕКСЕЛ *олм.* ويكسيل *мол.* санади қарз; ҳуҷҷати расмӣ, ки дар он маблағи қарз ва мӯҳлати пардохти он нишон дода шудааст.

ВЕКТОР *лот.* ويكتور *риёз.* порчаи хати рост, ки самти муайян дорад, хати самтдор.

ВЕКТОРӢ ويكتورى *мансуб ба вектор:* бузургии **векторӣ** кимате, ки на танҳо ба микдор, балки ба самт ҳам ифода меёбад.

ВЕЛ ويل *кит.* раҳо, озод, ба сари худ; **вел кардан** раҳо кардан, воғузоштан; тарк кардан, як сӯ мондан.

ВЕЛГАРД ويلگرد *кит.* оворагард, беҳудагард.

ВЕЛГАРДӢ ويلگردى *кит.* оворагардӣ, ҳарзагардӣ.

ВЕЛОСИПЕД *фр.* ويلاسپيد *воситаи нақлиёти ду ё сечарҳае, ки бо фишори по ба фишангҳои он ҳаракат мекунад, ниг.* **дучарҳа.**

ВЕЛОСИПЕДРОН ويلاسپيدران *ниг.* **дучарҳарон;** варзишгар дар велосипедронӣ

ВЕЛОСИПЕДРОНӢ ويلاسپيدرانى *ниг.* **дучарҳаронӣ;** навъи варзиш, ки иштирокдорони он дар рондани велосипед байни ҳам муСОБИҚА мекунад.

ВЕЛОСИПЕДСАВОР ويلاسپيدسوار *ниг.* **дучарҳасавор;** савори велосипед; велосипедрон

ВЕНЕРИКӢ وينيركى *тиб.* бемории олати таносул, бемории чимой.

ВЕНЕРОЛОГ *лот.* وينيرالوگ *тиб.* мутахассиси бемориҳои таносулӣ.

ВЕНЕРОЛОГИЯ *лот.* وينيرالوگيه *тиб.* соҳаи илм, ки касалиҳои олати таносулро (*сӯзук, сифлис ва ғ.*) меомӯзад ва роҳҳои муолиҷаи онро муайян мекунад.

ВЕНЕРОЛОГӢ وينيرالوگى *мансуб ба венерология.*

ВЕНТИЛ *олм.* وينتيل *тех.* даҳонпӯши печдори гулбаҳо ва дигар асбобҳои найчашакл барои катъ ё танзим кардани ҷараёни об, буғ, ҳаво ва ғ.

ВЕНТИЛЯТОР *лот.* وينتيلتار *асбоби барқии ба вучуд овардани ҷараёни тези бод (бо мақсади тоза кардани ҳавои хона, хунук кардани ҷо ва ғ.), ҳавотозакунак; губоркаш; бодбезани барқӣ.*

ВЕНТИЛЯТСИЯ *лот.* وينتيلتسيه 1. тоза кардани ҳавои хона, шамолдихии хона ба воситаи вентилятор, таҳвия, тасфияи ҳаво. 2. дастгоҳи тозакунандаи ҳаво ё шамолдихӣ дар хонаҳо, дастгоҳи таҳвия.

ВЕРГУЛ *фр.* ويرگول *грам.* аломати фосила (*дар китобат*), ки калимаю ибораҳо ва ё ҷумлаҳоро аз якдигар ҷудо мекунад(,).

ВЕРТОЛЁТ *р.* ويرتاليات *ниг.* **чархбол.**

ВЕТЕРИНАРИЯ *лот.* ويتيرنريه *илм дар бораи нигоҳубини ҳайвонот, ташхис ва муолиҷаи касалии онҳо; байторӣ.*

ВЕТНАМӢ ويطنمى 1. *мансуб ба* **Ветнам;** забони **ветнамӣ.** 2. зода ва сокини **Ветнам.**

ВЕТО *лот.* ويتا *ҳуқуқи боздоштан, манъ ё бекор кардани қарори ягон идораи қонунбарор.*

ВЗВОД *р.* وزواد Ҷ. 1. қисми на чандон калони аскарӣ иборат аз се отделения (гурӯҳ), ки ҷузъи рота, эскадрон ё батарея ҳисоб мешавад. 2. чарҳаки дандонадори кулангдон ва ё даруни қулфи куланги милтиқ.

ВИБРАТОР лот. *виртар* тех. олати ба вучуд-орандаи ларзиш (*барои беҳтар шибба ё зич карда рехтани бетон ва ғ.*), навасонгар.

ВИБРАТСИЯ лот. *виртсией* ларзиш, навасон.

ВИБРИОН фр. *вирьян* бактерияи вергулшакл, ки бештари бемориҳо ба воситаи онҳо ба одам мегузаранд: **вибриони вабо**.

ВИГОН англ. *виган* 1. зоол. ҳайвони ширхӯри Амрикои Чанубӣ аз чинси лама, ки дорои пашми маҳин мебошад. 2. боф. ресмони аз пашми вигон ва ё пахтаю пашм тофташуда; газвори аз ин ресмон бофташуда.

ВИГНА *вигне* ниг. юган.

ВИДЕО- лот. *видиа* чӯзӣ пешини калимаҳои мураккаб ба маънои дидан: **видеомагнитофон, видеофилм, видеотелефон** ва ғ.

ВИДЕОМАГНИТОФОН лот. *видиамагнитофан* дастгоҳи намоиши сабти тасвир ва садо.

ВИДЕОНАВОР *видианавар* навор барои дастгоҳҳои видеоӣ.

ВИДЕОСИДӢ *видиасидӣ* ниг. **висидӣ**.

ВИДЕОТОЛОР *видиаталар* толор ё умуман ҷои баргузори намоиши видеоӣ.

ВИДЕОФИЛМ *видиафилм* филм, консерт ва маърақаҳои сабти навори махсус, ки ба воситаи видеомагнитофон дар телевизор намоиш дода мешавад.

ВИДОД а. *داد* ниг. **вадод**.

ВИДОӢ *видай* маъсуб ба **видоъ**; хайрбодӣ.

ВИДОӢ а. *وداع* 1. хайрухуш, хушбошӣ, падруд: **видои вопасин, видои охири**, вақти **видоъ**; **видоъ кардан** (намудан). 2. *нидо* ал-видоъ!, хайр! хуш бош!, **видоъ кардан бо чизе киноя аз** чизеро тарк гуфтан; аз чизе тамоман ҷудо шудан; **зиндагиро видоъ кардан киноя аз** мурдан, вафот кардан.

ВИДОӢНОМА *виданаме* номаи хайрбод.

ВИЖА 1. *виژه* соф, холис. 2. хоса, баргузида; хос, махсус; **ба вижа** хусусан, махсусан.

ВИЖАГӢ *вижги* хосият, хислат; хусусият,

чигунагӣ.

ВИЖЖАС//ВИЖЖОС *визжас//визжос* калимаи тақлиди овоз. 1. ниг. **виззас//виззос**. 2. овози ибтидои ба ҷӯш омадани об, шир ва ғ. (*дар канори дег*); садои баромадани газ аз обҳои маъданӣ.

ВИЗА лот. *визе* ниг. **раводид**.

ВИЗ-ВИЗ *визовиз* калимаи тақлиди овози занбӯр вақти парвоз.

ВИЗВИЗАК *визовизак* зоол. як навъи гамбӯс.

ВИЗЗАС//ВИЗЗОС *виззас//виззос* калимаи тақлиди овоз. 1. садои парвози занбӯр, магас ва ғ.; садои хаворо бурида гузаштани тир, тозиёна ва ғ.; садои хуштаккашон вазидани шамоли сахту сард. 2. калимае, ки ҳолати аз дарди сӯзишноке ларзида рафтани баданро ифода мекунад: **виззос задан** (*ба ҳар ду маънӣ меояд*).

ВИЗР а. *وزر* 1. кит. бори вазнин, бори гарон; вазнинӣ, гаронӣ. 2. маҷ. гуноҳ, чурм, айб.

ВИҚОР а. *вифар* тамкин, бурдборӣ, вазнинӣ; савлат, ҳайбат; **бо** (камоли) **виқору тамкин** ниҳоят бурдборона, хеле ботамкинона.

ВИҚОӢ а. *вифаъ* амали ҷинсӣ, чимӯъ.

ВИҚОЯ а. *вифаие* кит. ҳифозат, ҳимоят, ниғаҳонӣ, муҳофизати касе (*аз бадӣ ва офат*); «**Мухтасари виқоя**» таър. номи китоби дарсӣ доир ба фикҳ дар мадрасаҳои кӯҳна.

ВИЛЛА лот. *вилла* ниг. **кӯшк**.

ВИЛОДАТ а. *валодат* ниг. **валодат**.

ВИЛОЯТ I а. *вилаит* 1. минтақаи муайяне, ки аз якчанд шахру ноҳия иборат буда, яке аз воҳидҳои маъмурии марказӣ ҳисоб меёбад: **вилояти Суғд, вилояти Хатлон; вилояти мухтори Кӯхистони Бадахшон; маркази вилоят шаҳре**, ки дар он идораҳои роҳбарикунанда ва муассисаҳои дигари вилоятӣ ҷойгир шудаанд. 2. кӯш. диёр, кишвар, мамлакат, сарзамин, хитта. 3. кит. волӣ будан, волигӣ, ҳокимӣ; мақоми ҷонишинӣ.

ВИЛОЯТ II а. *вилаит* амр, фармон.

ВИЛОЯТГИР *کڅن. ولایت گیر* кишваркушо.

ВИЛОЯТГИРӢ *کڅن. ولایت گیری* кишваркушоӣ.

ВИЛОЯТДОРӢ *ولایت داری* 1. идора кардани вилоят, рахбарӣ кардан ба корҳои вилоят. 2. ҳукуматдорӣ, ҳукмронӣ.

ВИЛОЯТӢ *ولایتی* 1. мансуб ба вилоят; китобхонаи вилоятӣ, театри вилоятӣ. 2. сокини вилоят, вилоятнишин.

ВИЛОЯТКУШО *کشا ولایت کشا* кит. кишваркушо, фатҳкунандаи вилоят.

ВИЛОЯТСИТОН *ولایتستان* кит. тасхиркунандаи кишвару вилоят

ВИЛТ *англ. ولت* як навъи бемории растаниҳо, махсусан ниҳоли пахта.

В-ИН *وين* шакли кӯтоҳшудаи ва ин.

ВИНГОС *ونگاس* калимаи тақлиди овози пасти парвози занбӯр, магас ва ғ.: **вингос задап.**

ВИОЛОНЧЕЛ *ит. ویلونچیل* мус. як навъ гиччаки калони чорторӣ.

ВИОЛОНЧЕЛНАВОЗ *ویلونچیل نواز* он ки виолончел менавозад, навозандаи виолончел.

ВИР *ویر* ёд, хофиза; зеҳн, ҳуш.

ВИРД *ا. ورد* 1. пай дар пай такрор кардани сухане ё коре; **вирд кардан** такрор кардан. 2. д. зикр, дуо, дуохонии пай дар пай (*гайри намоз*); **вирди забон** дар сари забонҳо, дар даҳони ҳама; **вирди забон шудан** (**гаштан**) дар сари забони ҳама будан, мавриди гуфтугӯи умум гаштани номи касе ё чизе; машхур шудан.

ВИРО *ورا* ёдгирандаи ҳушёр, омӯзандаи ҳушзеҳн.

ВИРУС *лот. ویروس* микробҳои хурдтарини тавлидкунандаи бемориҳои гузаранда: **вируси зуком.**

ВИРУСДОР *ویروس دار* он чизе, ки вирусро қабул кардааст.

ВИРУСӢ *ویروسی* мансуб ба вирус.

ВИРУСНОК *ویروس ناک* ниг. вирусдор.

ВИРУСШИНОС *ویروس شناس* он ки вирусҳо ва бемориҳои аз онҳо ба вучудомадаро таҳқиқ мекунад.

ВИРУСШИНОСӢ *ویروس شناسی* як қисми илми микробиология, ки бо таҳқиқи вирусҳо ва бемориҳои аз онҳо сарзананда машғул аст, вирусология.

ВИСИДӢ (**ВӢ.СӢ.ДӢ**) *وسد* [VCD: Video Compact Disk] 1. навъи диски фишурда, ки тасвир ва садо бар рӯи вай қобили сабт ва намоиш аст, видеосидӣ. 2. дастгоҳи пахши чунин намуди дискҳо.

ВИСКИ *англ. وسکی* арақе, ки дар Инглистон ва Иёлоти Муттаҳидаи Амрико аз шираи чав ё чуворимакка тайёр мекунад.

ВИСОДА *ا. وساده* кҗн. болишт, болин.

ВИСОЛ *ا. وصال* ба ҳам расидан, мулоқоти ошику маъшук, дидор: пайванд; *муқоб. фирок*: **орзӯи висол**, **умеди висол**; ба **висол расидан** ба ҳам пайвастан, ба ҳам расидан, ба дидори якдигар ноил шудани ошику маъшук.

ВИСОҚ *ا. وثاق* кит. 1. банд, қайд, ресмон. 2. хона, манзил.

ВИТАМИН *лот. ویتمین* 1. моддаи органикӣ, ки барои фаъолияти мӯътадили организм зарур аст ва бештар дар таркиби меваю сабзавот ва гӯшту рағани ҳайвонот вучуд дорад. 2. доруҳои витаминдор, ки дар мавриди нокифоя истеъмол кардани навъи витамине дар инсон сустӣ, нохушӣ ё беморие рӯй диҳад, истифодаи онро тавсия мекунад.

ВИТАМИНДОР *ویتمین دار* дорои витамин: **растаниҳои витаминдор.**

ВИТАМИНӢ *ویتمینی* ниг. витаминдор.

ВИФҚ *ا. وفق* кит. мувофиқат, созгорӣ, ҳамохангии миёни ду чиз; **бар вифқи ...** мувофиқи ..., мутобиқи..., тибқи ..., аз рӯи...

ВИФОҚ *ا. وفاق* кит. мувофиқат, созгорӣ, созиш.

ВИФОҚАТ *ا. وفاق* мувофиқат, созиш, созгорӣ.

ВИЧДОН *ا. وجدان* 1. он чи кас дар натиҷаи муҳокимаҳои ақлӣ дармеёбад; ҳисси масъулияти ахлоқӣ барои рафтор ва кирдори

худ; кувваи ботиние, ки касро аз хубию бадин кирдори ӯ огоҳ мекунад; шуур. 2. *мач.* хисси садоқат, вафодорӣ ва самимият ба коре; **вичдонн ватандӯстӣ** ҳисси садоқат ба Ватан, ҳисси ватандӯстӣ; **аз рӯн вичдон** боинсофона, бо камоли садоқат (*ичро кардани коре*); **вичдон доштан** а) дар рафтор ва кирдори худ масъулият хис кардан; б) инсоф доштан; **вичдонн пок** холӣ аз гаразу кина, (бо) самимияти комил; **қасам ба вичдонам // ба ҳурмати вичдон** таъбири қасам, ки дар мавриди изҳори садоқат ва дурустии гуфтору рафтори худ гуфта мешавад.

ВИЧДОНАН *а.* وجدانًا аз рӯи вичдон, аз рӯи сидк, аз рӯи инсоф, покдилона; **вичдонан азоб кашидан** рӯҳан азоб кашидан, маънан азоб кашидан.

ВИЧДОНӢ وجدانى *мансуб ба вичдон:* қарзи вичдонӣ; азоби вичдонӣ кашидан *ниг.* вичдонан (азоб кашидан).

ВИЧДОННОК وجدانناк бовичдон, боинсоф; бошараф.

ВИЧДОНФУРӮШ وجدانفروش бевичдон, он ки вичдону имон надорад.

ВИЧДОНФУРӮШӢ وجدانفروشى бевичдонӣ, беимонӣ.

ВИЧИРРОС وچراس *ниг.* бичиррос.

ВИЧОР *а.* وچار *кит.* лонаи ҳайвоноти ваҳшӣ.

ВИШОҲ *а.* وشاه *кит.* 1. камарбанди мурассаъ, камарбанди бо ҷавохирот зинат додашуда. 2. гарданбанд, шоли гардан.

ВО I وا боз, кушода, яла: **во кардан** кушодан, яла кардан (*мас., дару тирезаро*); **во шудан** (**гаштан, гардидан**) а) кушода (боз, яла) шудан; б) *киноя аз таъсис ёфтган, бунёд гардидан; даҳон во будан* ҳайрон будан, дар таачҷуб будан; **лаб во кардан** гап задан, сухан кардан; **чашм во кардан** нигоҳ кардан, нигаристан; **чашми касеро во кардан** касеро аз ҳақиқати чизе бохабар кардан; (ногаҳон) аз асли чизе воқиф кардан; **чашми касе во шудан** боилму маърифат шудан, босавод шудан; огоҳ шудан аз сирру асрори ҷаҳон; **чашми рӯз во шуд** субҳ дамид, рӯз шуд.

ВО II وا *шакли кӯтоҳшудаи вой; во ачаб!, во ачабо!* нидое, ки ҳангоми таачҷуби саҳт мегӯянд; **во дарего!** *нидо эй дарег!*, вой афсӯс!; **во чигарам!** вой чигарбандам! (*нидои таассуф, ки дар мотами фарзанд ва хешу табори наздик мегӯянд*).

ВО III وا бо баъзе феълҳо пайваста, маънои «пас»-ро медиҳад: **вогирифтн** пас гирифтн, гашта гирифтн; **вомондан** ақиб мондан; гоҳо ба маънии «дубора» ва «боз» меояд: **вогуфтн** боз гуфтн.

ВОАФТОДАН وافتادن рӯболо афтодан, пуштнокӣ афтодан.

ВОБАНД وابند маҳал ва ҷои пайвасти ду девор.

ВОБАСТА وابسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз вобастан, ки ҳоло аз истеъмол баромадааст;* марбут, алоқаманд, мансуб; **вобаста ба ин** алоқамандона ба ин, дар робита бо ин. 2. гирифтн, баста, побанд, муқайяд; **вобаста кардан** а) алоқаманд кардан, марбут кардан; пайвастан; б) мутасаддӣ кардан, вазифадор кардан (*барои ёри расонидан ба касе ё ҷое*); **узви вобаста** яке аз ду унвоне, ки ба олимони тибқи оинномаи Академияи илмҳо интихобгардида дода мешавад; **вобастан ҳаёле будан** бо ҳаёле банд будан, дар банди ҳаёле будан.

ВОБАСТАГӢ وابستگى тобеъ будан, истиклол надоштан; **дар вобастагии...** дар алоқамандии..., алоқамандона ба...; **алоқаи вобастагӣ** *грам.* навъи алоқаи тобеияти байни калимаҳо (*мас., пурқунанда ва ҳол ба хабари феълӣ аз рӯи алоқаи вобастагӣ тобеият доранд*).

ВОБАСТАН وابستن *кит.* вобаста кардан, марбут кардан, алоқаманд кардан, пайвастан.

ВОБИЛ *а.* وابل *кит.* саҳт, бошиддат (*сифати борон*).

ВОБУРИДАН وابريدن 1. буридан. 2. *мач.* боздоштан, чудо кардан.

ВОБӮСИДАН وابوسيدن 1. бӯсидан; бӯса кардан. 2. *мач.* рӯзгардон шудан, бекор шудан; бӯсидаву канор гузоштан.

ВОВ واو номи ҳарфи сиёми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (و), ки гоҳе мисли «в»-и ҳозира ва дар баъзе ҳолатҳо монанди «у» ё «ӯ» талаффуз карда мешавад; дар ҳисоби абҷад адади 6-ро ифода мекунад.

ВОВАЙЛО واويلا 1. нидои таассуф э (й) вой, дод, во дарего, во хасрато. 2. нолаю афгон, гиряву зорӣ, навҳа; **худкардаро даво нест, вовайлои пинҳонӣ** (зарб.); **вовайло бархостан** шӯру валвала бархостан, доду фарёд баланд шудан; **вовайло кардан** навҳа кардан, оху фигон бардоштан. 3. маҷ. надомат, афсӯсхӯрӣ.

ВОГАРДИДАН واگردیدن *кит.* баргаштан, пасгаштан, бозгаштан.

ВОГАРОИДАН واگراندن тафриқ шудан, пароканда шудан.

ВОГАРОЙ واگرایی 1. тафриқ, парокандагӣ; *муқоб.* **ҳамгирой**. 2. хосият ва ҳолати вога-ро.

ВОГАШТ واگشتن *кит.* бозгашт, гашта омадан.

ВОГИР واگیر *тиб.* сирояткунанда, сорӣ, гузаранда.

ВОГИРДОР واگیردار уфунатдор, сироятдор.

ВОГИРИФТАН واگیرفتن пас гирифтани, гашта гирифтани; гирифтани.

ВОГИРӢ واگیری *тиб.* сироятӣ, сироятдор.

ВОГУЗАР واگذر даргузар, гузаранда.

вогузор واگذار *асоси замони ҳозира аз вогузоштан.*

ВОГУЗОР واگذار :**вогузор кардан** (памудан) супурдан, ҳавола кардан, кореро ба ихтиёри касе мондан.

ВОГУЗОШТАН وا گذاشتن 1. ба ихтиёри касе мондан (кореро ё чизеро), супурдан, ҳавола кардан. 2. канор гузоштан, дур андохтан, партофта мондан; **ба ҳоли худ вогузоштан** ба сари худ мондан, кордор нашудан ба касе.

ВОГУРЕХТАН واگریختن гурехтан, гурехта рафтани.

ВОГУФТАН واگفتن 1. бозгуфтан, ошкоро

гуфтан, гуфта додан, баён кардан. 2. сухани худро гардонда гирифтани.

ВОДЕВИЛ *фр.* وادیویل *санъ.* намоишномаи мазҳакавие, ки гайр аз муколама рақсу суруд ва мусиқӣ ҳам дорад.

ВОДИДАН وادیدن боз дидан, аз нав дида баромадан, таҷдиди назар кардан.

ВОДИНИШИН وادی نشین сокини водӣ, истикоматкунанда дар водӣ.

ВОДӢ وادی 1. сарзамини фарохи байни силаи кӯҳсор ё ду канори ҳамвори наҳру дарёҳо: **водин Вахш, водин Ҳисор, водин зархез**. 2. *кит.* дашт, биёбон, саҳро; *ба тариқи истиора:* **водин зиндагӣ, водин ишқ, водин нокомӣ.**

ВОДОДАН وادادن бозпас додан, баргашта додан, баргардондан.

водор وادار *асоси замони ҳозира аз водоштан.*

ВОДОР وادار маҷбур, ўҳдадор, вазифадор; **водор кардан** (памудан) маҷбур кардан.

ВОДОШТАН واداشتن 1. водор кардан, маҷбур кардан. 2. боздоштан, нигоҳ доштан.

ВОӢФТАН وایافتن бозёфтани, аз нав ёфтани, пайдо кардан (*чиз ё каси гумшударо*).

ВОЖА واژه калима, лугат.

ВОЖАГОН واژه گان феҳрасти маҷмӯаи вожаҳо, вожаҳои калимаҳои як мавзӯ ё як китоб; лексика.

ВОЖАГОННИГОР واژه گان نگار фарҳангнавис, лугатнигор, фарҳангнигор, лугатнавис, лексикограф.

ВОЖАГОННИГОРӢ واژه گان نگاری фарҳангнависӣ, фарҳангнигорӣ, лугатнигорӣ, лугатнависӣ, лексикография.

ВОЖАГОНШИНОС واژه گان شناس мутахассис ва коршиноси вожагон, лугатнигор, лексиколог, лексикограф.

ВОЖАГОНШИНОСӢ واژه گان شناسی лугатнигорӣ, фарҳангнигорӣ лексикология, лексикография.

ВОЖАНОМА واژه نامه лугатнома, китоби вожаҳо ва истилоҳоти як риштаи муайян

- бо муодили онҳо ба ягон забони дигар ба тартиби алифбой.
- ВОЖАПАРДОЗ** *واژه‌پرداز* *итт.* нармафзоре барон кор кардан бо матн ва анчом додани корҳои эҷодӣ, веросторӣ, қолаббандӣ ва чопи матн ва инчунин бо имкониятҳои галатёбии имлоӣ ва дастурӣ.
- ВОЖАПАРДОЗӢ** *واژه‌پردازى* *итт.* кор ва амали вожапардоз; кор кардан бо вожапардоз.
- ВОЖАСОЗӢ** *واژه‌سازی* калимасозӣ.
- ВОЖАТАРОШӢ** *واژه‌تراشى* вожасозии гайриилмӣ, вожасозии сунъӣ.
- ВОЖАШИНОС** *واژه‌شناس* мутахассис дар вожашиносӣ, лексиколог.
- ВОЖАШИНОСӢ** *واژه‌شناسى* бахше дар забоншиносӣ, ки ба омӯхтани таркиби калима ва роҳҳои калимасозӣ машғул аст, лексикология.
- ВОЖГУН(А)** *واژگون//واژگونه* 1. сарнагун, сарозер, чаппа; **вожгун кардан** (намудан) сарнагун сохтан, чаппа кардан; аз байн бурдан; **вожгун шудан** (гардидан) тарзи бевоситаи **вожгун кардан**. 2. маҷ. носозгор, муҳолиф, акси муроди инсон; шум, наҳс; **бахти вожгун, толеи вожгун**.
- ВОЖГУНБАХТ** *واژگون‌بخت* бахтбаргашта, бадбахт, бетолеъ.
- ВОЖГУНБАХТӢ** *واژگون‌بختى* бетолей, бадбахтӣ, баргаштабахтӣ.
- ВОЖГУНӢ** *واژگونى* вазъ ва ҳолати вожгун, вожгун будан.
- ВОЖИДАН** *واژيدن* гуфтан, суҳан кардан.
- ВОЖУН(А)** *واژون//واژونه* *ниг.* **вожгун**.
- ВОЗ** *واز* *ниг.* во I.
- ВОЗЕХ** *ا. واضح* равшан, кушоду равшан, пайдо, ҳувайдо, ошкоро; бурро, фаҳмо; **возех аст, ки... равшан аст, ки..., ҳувайдост, ки ..., маълум аст, ки...**
- ВОЗЕХӢЯТ** *ا. واضحيت* кушоду равшанӣ, возеху равшан будан; фаҳмидашавандагӣ.
- ВОЗЕХӢ** *واضحى* *ниг.* **возеҳият**.
- ВОЗЕЪ I** *ا. واضح* *кит.* 1. вазъкунанда; муқарраркунанда. 2. асосгузор, муассис.
- ВОЗЕЪ II** *ا. وازع* *кит.* боздоранда, монет, халалрасон.
- ВОЗИР** *ا. وزير* *кит.* 1. борбардор, боркаш, ҳаммол. 2. маҷ. гунаҳгор, чинояткор.
- ВОЗИЧ** *واذيج* *кит.* хавозаи тоқ, воиш.
- ВОИЗ** *ا. واعظ* *д.* ваъзгӯ, насиҳатгар, носеҳ (*доир ба масъалаҳои динӣ*).
- ВОИЗӢ** *واعظى* *д.* ваъзгӯӣ, насиҳатгӯӣ.
- ВОИСТОДАН** *واالستادن* *кит.* 1. бозистодан, истодан, таваққуф кардан. 2. маҷ. истодагарӣ кардан
- ВОИШ** *وايش* чӯбҳои бар сари сутунҳо баста, ки токи ангур болои онҳо шоҳу нажда паҳн мекунад, хавоза.
- ВОЙ** *واى* *нидое*, ки барои изҳори таассуф, гаму андӯҳ, мусибат ё шиддати дард ба кор мебаранд; *ох!*, *воҳ!*; **эй вой!**, **вой дод!** *нидое*, ки дар мавриди имдоду инсофталабӣ гуфта мешавад, ал-амон!; **вой гуфтан** а) оху воҳ кардан, нолаю афгон бардоштан; б) *гуфт*. тан додан, иқро кардан ба ғиромӣ, муттаҳамӣ ва очизии худ; **вой бар ман!** хок бар сари ман!, марг ба ман! (*дар мавриди ба ҳоли бад афтодан нисбат ба худ мегӯянд*); **вой бар ҳоли касе!** дарег, афсӯс ба ҳоли бади касе!; **оху вой киноя аз нолаю фиғон** (*ҳамчун изҳори эътироз*).
- ВОЙЗАН** *واى‌زن* *вайгӯянда*, наваҳагар.
- ВОКАРДА** *واکرده* кушода, яла; **чабҳан вокарда** пешонии кушода.
- ВОКАФИДАН** *واکفیدن* кафидан, пора шудан, шикаста шудан.
- ВОКАШИДАН** *واکشیدن* берун кашидан; ба зӯр ё ба фиреб чизеро аз касе пурсидан ё гирифтан; дароз кашидан, ба тарафи худ кашидан.
- ВОКЗАЛ** *انگل. واكزل* (*маънои аслиаш сайргоҳ*) бинои калон барои мусофирон дар истоғи рӯҳи оҳан ё бандаргоҳ; *ниг.* **истгоҳ, саристгоҳ**.

ВОКУНИШ واکنش амале, ки дар ҷавоби коре мекунад, аксуламал, акси амал.

ВОКУНИШГАР واکنشگر нишондихандаи аксуламал; хусусияти моддаҳои кимиявӣ, ки барои ангезонидани дигар моддаҳои химиявӣ ба хотири андозагирӣ, шиносӣ, таҷриба ва монанди онҳо истифода мешавад.

ВОКУШОДАН واكشادن кушодан; кушодашудан.

ВОКУШУДАН واكشودن *ниг.* вокушодан.

ВОКЕА *a.* واقعه ҳодиса, пешомад, рӯйдод: воқеаҳои байналхалқӣ, воқеаи таърихӣ, аз воқеа хабар ёфтан, ба сари воқеа расида омадан; илочи воқеа қабл аз вуқӯъ бояд қард (*зарб.*) ҳеч воқеа не (*нест*) а) ягон ҳодисаи фавқулода рӯй надодааст; б) ҳеч боқе не; зарар надорад.

ВОКЕАГАР(Ӣ) واقعه‌گر(ی) 1. таваҷҷӯҳкунанда ва пайрави воқеият ва парҳезкунанда аз доварҳои гайривоқеӣ ва гайримантиқӣ. 2. *фалс.* воқеъгаро, тарафдори назарияи воқеъгарой.

ВОКЕАДИДА واقعه‌ديده ботачриба дар ҷанг, ҷангдида.

ВОКЕАН *a.* واقعا дар ҳақиқат, ҳақиқатан, ба ростӣ, яқинан; дар воқеъ.

ВОКЕАНАВИС واقعه‌نويس 1. шоҳид ва нави-сандаи тафсилоти воқеае, таърихнавис. 2. *таър.* маъмури аморати Бухоро, ки дар байни аҳоли гашта, мушоҳидаҳои худро пинҳонӣ ба амир мерасонд, ҷосуси амир.

ВОКЕАНАВИСӢ واقعه‌نويسی воқеанавис будан, таърихнависӣ.

ВОКЕАНИГОР واقعه‌نگار корманди рӯзнома, радио ё телевизион, ки аз маҳалли воқеа хабару мақолаҳо менависад, хабарнавис, мухбир; воқеанигори сиёсӣ шарҳдихандаи вазъияти байналхалқӣ дар матбуот, шорехи сиёсӣ, муфассири сиёсӣ.

ВОКЕАНИГОРӢ واقعه‌نگاری амали воқеанигор; хабарнависӣ.

ВОКЕАТАЛАБ واقعه‌طلب 1. низоъандозанда дар байни мардум. 2. дӯстдорандаи

ҷанҷолу хархашаҳои байни одамон; ҷанҷоматалаб, мочароҷӯй.

ВОКЕАҶӮ واقعه‌جو мочароҷӯ, ҷанҷоматалаб.

ВОКЕИЯТ *a.* واقعيет олами объективӣ бо ҳамаи гуногуноҳои ҳодисоти он, ҳаёти воқеӣ; ҳақиқати ҳаёт; олами воқеият олами айнӣ, олами объективӣ.

ВОКЕӢ واقعی ҳақиқӣ, айнӣ; аз ҳаёт гирифташуда: ҳикояти воқеӣ, аз ҳаёти воқеӣ гирифташуда.

ВОКЕОТ *a.* واقعات *ҷ.* воқеа.

ВОКЕЪ *a.* واقع 1. ҳодис, ба вуқӯъомада, рӯйдода. 2. ҷойгиршуда, қароргирифта; воқеъ дар... дар ... ҷойгирифта: шаҳри воқеъ дар водӣ, ҳавличан воқеъ дар таги тал; воқеъ будан ҷойгир будан, ҷо гирифтан; воқеъ шудан (гаштан) а) рӯй додан, ба вуқӯъ омадан, ба амал омадан: гоҳо ҷангитан ба тан воқеъ мешуд; ин гуна ҷамъомад бисёр кам воқеъ мешуд; б) иттифоқ афтодан, рост омадан: баъзан ҷунин воқеъ мешавад, ки ...; в) ҷойгир шудан; амри воқеъ он чи ба вуқӯъ омадааст; дар воқеъ воқеан, дар ҳақиқат, ҳақиқатан, дар амал.

ВОКЕЪБИН واقعه‌بين он ки ҳақиқати ҳолро ба эътибор мегирад.

ВОКЕЪБИНӢ واقعه‌بینی воқеъбин будан; ҳақиқати ҳолро ба назари эътибор гирифтан; парҳез аз ҳаёлпардозӣ.

ВОКЕЪБИНОНА واقعه‌بینانه бо назардошти ҳақиқати воқеӣ.

ВОКЕЪГАРО(Ӣ) واقعه‌گر(ی) 1. таваҷҷӯҳкунанда ва пайрави воқеият ва парҳезкунанда аз доварҳои гайривоқеӣ ва гайримантиқӣ. 2. *фалс.* воқеъгаро, тарафдори назарияи воқеъгарой.

ВОКЕЪГАРОӢНА واقعه‌گرایانه *ниг.* воқеъбинона.

ВОКЕЪГАРОӢ واقعه‌گرانی 1. амал ва кори воқеъгаро. 2. ҳунари дostonнависӣ дар пояи ҳодисаҳои воқеӣ ва таваҷҷӯҳ ба сабабҳои онҳо; реализм. 3. *фалс.* назарияи моддигарой, ки мувофиқи он ҳар чиз, ки инсон дарк мекунад, дар берун аз зехни ӯ воқеият

- дорад, реализм.
- ВОКЕЪГҮ** واقعو ҳақиқатнигор, он ки воке-
нятро мегӯяд.
- ВОКЕЪНАМО** واقعنما нишондихандаи во-
кеият, ҳақиқатнигор
- ВОКЕЪНАМОӢ** واقعنمائى вокеънамо будан,
ҳақиқатнигорӣ.
- ВОКЕЪНИГОР** واقعنگار ҳақиқатнавис; вокеа-
навис; мухбир.
- ВОКЕЪНИГОРӢ** واقعنгарى *ниг.* вокеъгароӣ.
- ВОКИФ** *a.* واقف 1. огоҳ, бохабар, хабардор,
ҳолдон, донандаи чизе: **вокиф** будан аз хо-
ли *касе*, **вокиф** шудан (**гаштан**) аз нияти *ка-*
се, аз аҳволи **чаҳон**, аз сирру **асрори** *касе*...
2. *кит.* вақфунанда.
- ВОЛ I** وال *кит.* 1. навъе аз моҳиёни пулакча-
дор. 2. паҳанг, кит.
- ВОЛ II** ҳ. وال *кит.* навъе порчаи ҳарири нозук
ва марғуб.
- ВОЛА I** *a.* واله [аслаи **волах**] гирифтори сав-
дон ишқи *касе*, шефта, мафтун, шайдо;
хайрон, сарсон (*аз ишқ*); **вола** кардан маф-
туни худ кардан, ба қайди муҳаббати худ
даровардан.
- ВОЛА II** واله суроб, шабаҳ.
- ВОЛАМИДАН** والاميدان *кит.* лам кардан, дароз
кардан, кашидан.
- ВОЛГУНА//ВОЛГУНА** والغونه//والگونه *кит.*
гулгунча, гоза, сурхӣ.
- ВОЛЕЙБОЛ** *англ.* واليبال *варз.* як навъ
тўббозии дастӣ, ки дар байни ду гурӯҳи
бозигарон барои ба тарафи ҳариф аз бо-
лои тўри махсус задани тўби волейбол
барпо мегардад.
- ВОЛЕЙБОЛБОЗ** واليبال باز *варз.* бозигари
волейбол: дастан **волейболбозон**.
- ВОЛЕЙБОЛБОЗӢ** واليبال بازى *варз.* 1. волей-
бол бозӣ кардан. 2. *мансуб ба волейбол;*
майдончаи волейболбозӣ ҷои муҷаххаз бо
тўри махсус барои бозии волейбол.
- ВОЛЕХ** *a.* واله *ниг.* вола.
- ВОЛИГАРӢ** والى گرى волӣ будан; дар мансаби
- волӣ будан.
- ВОЛИД** *a.* والد соҳиби фарзанд, падар, додо.
- ВОЛИДА** *a.* والده *муаннаси* **волид**; оча, модар.
- ВОЛИДАӢН** *a.* والدين падару модар, волидон.
- ВОЛӢ** *a.* والى *таър.* он ки ба идораи вилояте
таъйин мешуд, ҳокими вилоят.
- ВОЛО I** *a.* والا 1. боло, баланд. 2. олӣ, олиқадр,
олимартаба; ҳиммати баланд, ҳиммати олӣ
3. *мач.* қиматбаҳо, пурбаҳо, олӣ.
- ВОЛО II** ҳ. والا 1. вол, волотар. 2. дирафш,
парчам, байрақ.
- ВОЛОБОФ** والاباف бофандаи вол, воло, бо-
фандаи порчаи ҳарири нозуку марғуб.
- ВОЛОГАВҲАР//ВОЛОГУҲАР**
والا گوهر//والا گهر *кит.* олинажод, олинасаб.
- ВОЛОД** والاد 1. сақф, боми хона. 2. қолиби
тоқ ва гумбаз, ки аз тахта ва гил сохта,
баъд аз он бо хишт ва ғач худи онро месо-
занд.
- ВОЛОИШ** والانش баландназарӣ, болоназарӣ.
- ВОЛОИЯТ** *a.* والايه воло будан, авлавият,
бартарӣ, тақаддум; **волоияти қонун** авла-
вияти қонун.
- ВОЛОӢ** والائى бузургӣ, баландӣ.
- ВОЛОҚАДР** والاقدر *кит.* олиқадр, баланд-
мақом.
- ВОЛОМАҚОМ** والامقام соҳиби манзалат,
мартабаи баланд, баландмартаба.
- ВОЛОМАНИШ** والامنش дорони табъи баланд.
- ВОЛОМАРТАБА** *a.* والامرته *ниг.* воломақом.
- ВОЛОН** والان *биол.* розиёна, испанд, исфанд;
як навъи растании хушбӯй ва зиддиуфунӣ,
ки бӯи хӯш дорад.
- ВОЛОНАЖОД** والانژاد волотабор, аз насл ва
зоти мӯътабар, покнажод.
- ВОЛОНАЗАР** والانظر назарбаланд, олиҳим-
мат.
- ВОЛОТАБОР** والاتبار *кит.* олинажод, олина-
саб, олитабор.
- ВОЛОТАБОРӢ** والاتبارى дорони насаби олӣ
будан, олинажодӣ, олинасабӣ.
- ВОЛОХИРАД** والاخرد он ки ақлаш расост,

хирадманд.

ВОЛОХАЗРАТ والاحضرت *таър.* 1. унвони шохзодаҳо ва ҷонишини салтанат. 2. баландмартаба, дорои мақоми баланд.

ВОЛОҲИММАТ والاهمت дорои ҳиммати баланд, ҳимматбаланд.

ВОЛОҲИММАТӢ والاهمتӣ дорои ҳиммати баланд будан, ҳимматбаландӣ.

ВОЛОҶАНОБ والاجناب воломақом.

ВОЛОҶОҲ والاجاه *ниг.* воломақом.

ВОЛТ *ит.* والت *физ.* воҳиди асосии андозгирии шиддати ҷараёни барқ (*из номи физики италиявӣ Александр Волта (1745 - 1827) гирифта шудааст*).

ВОЛТМЕТР والتметр *ниг.* волтсанҷ.

ВОЛТСАНҶ والتسنج *физ.* асбоби андозагирии шиддати қувваи барқ.

ВОЛФРАМ *лот.* والفرم унсури химиявӣ, ки як ҳел филизи нукрананги саҳти душворғудоз аст.

-вом *ам* *пасваде*, ки маънои ранг, гунаро ифода мекунад ва шаклҳои -фом, -пом ҳам дорад: сияҳвом.

ВОМ *ам* қарз: вом додан, вом гирифтани.

ВОМБАРГ وامبرگ як шакли маблағ ҷамъ кардан ба бучети давлатӣ бо роҳи қарзгирӣ аз аҳоли; когазе (варақае), ки мисли пули когазӣ арзиш дорад, облигатсия.

ВОМВОЖА وامواژه *нав.* вожаҳои иқтибосӣ аз забонҳои дигар, калимаҳои хориҷии ба дигар забон дохилшуда.

ВОМГИР وامگیر *кит.* қарзгиранда.

ВОМГИРАНДА وامگیرنده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз вом гирифтани; он ки қарз мегирад.

ВОМГИРӢ وامگیری *исми амал* аз вом гирифтани; қарзгирӣ.

ВОМГУЗОР وامگذار қарздор, бидеҳкор; иддаокунанда.

ВОМДОР وامدار қарздор.

ВОМДОРӢ وامداری вомдор будан, қарздорӣ.

ВОМИҚ وامق *кит.* 1. дӯстдоранда. 2. номи қаҳрамони достони «Вомиқу Азро».

ВОМӢ وامی *марбут* ба вом.

ВОМОЛИДАН وامالیدن дастмол кардан, ламс кардан, молидани батақро, даст задан.

ВОМОНДА وامانده 1. *сифати феълӣ* замони гузашта аз вомондани. 2. маҷ. пасмондан (боқимондан) хӯрок, сарқут.

ВОМОНДАГӢ واماندگی *шакли дигари сифати феълӣ* замони гузашта аз вомондани; дармондагӣ, очизӣ.

ВОМОНДАН واماندن 1. кушода мондан, ялашуда мондан (*мас., даҳони касе*). 2. ақиб (*пас, қафо*) мондан аз дигарон.

В-ОН *ам* *шакли кӯтоҳишудаи ва он.*

ВОН وان зарфи бузурге аз чинси чинӣ ё сафолӣ ё филизӣ, ки дар ҳаммом барон шустушӯ ба кор меравад.

ВОНАВИС وانویس ёддошт, навишта; бознавис.

ВОНАМУД وانمود: вонамуд кардан а) нишон додан, зоҳир (намоён) кардан; б) чизеро аз будаи зиёдтар (ё саҳттар) қарда нишон додан.

ВОНАМУДАН وانمودن вонамуд кардан, нишон додан, намоён кардан, зоҳир кардан; бемор вонамудан дар ҳолати тандурустӣ худро бемор нишон додан, худро ба касалия задан.

ВОНИГАРИСТАН وانگریستن нигаристан, нигоҳ кардан, дидан, назар андохтани.

ВОНИҲОДАН وانهادن воғузур кардан, гузоштан, ба замони дигар мондан.

ВОНИШАСТАН وانشستن нишастан, бознишастан, дубора нишастан.

ВОНИШОНДАН وانشاندن хомӯш кардан; аз миён бурдан, фуру нишондан.

ВОПАРДОХТАН واپرداختن холӣ кардан, тахлия кардан, фароғат ёфтани.

ВОПАРИДАН واپريدن паридан, бозпаридан, дубора паридан.

ВОПАС واپس ақиб, қафо, пас; вопас нишастан ақибнишинӣ кардан; вопас рафтани а) ақиб (қафо) рафтани; б) ақибнишинӣ кардан (*дар майдони ҷанг*).

ВОПАСГАРО واپسگرا он ки дар баробари дигаргунҳо ва навоварҳо ва пешрафтҳои иҷтимоӣ муқовимат мекунад ва барои ҳифзи афкори фарсуда ва кӯҳна мекӯшад; муҳофизакор, муртаҷеъ; ир-

- тичой.
- ВОПАСГАРОЁНА** واپس گرایانه муҳофизако-рона, иртиҷоёна.
- ВОПАСГАРОЙ** واپس گرائی тарафдорӣ аз ни-зомҳо ва сиёсати собиқ дар баробари пеш-рафтҳо ва дигаргуниҳои иҷтимоӣ; Ир-тиҷоъ.
- ВОПАСИН** واپسين охири: **видои вопасин**, дақиқаҳои **вопасин**, сухани **вопасин**; **дами (нафаси) вопасин** дами пеш аз марг, нафа-си охири; **вопасин будан** ақибмонда бу-дан, қафомонда будан.
- ВОПАСӢ** واپسى *ниг.* **вопасин**; **вопасмондагӢ**.
- ВОПАСМОНДА** واپس مانده ақибмондаи зехнӣ, ақибмонда аз ҳамроҳон.
- ВОПАСМОНДАГӢ** واپس ماندگی ақибмондагӣ, пасмондагӣ; ҳолати ақибмонӣ аз ҳам-роҳон.
- ВОПАСРАВ** واپس رو ақибраванда, пасра-ванда.
- ВОПЕЧИДАН** واپیچیدن печонидан, печидан.
- ВОПУРСИДАН** واپرسیدن боз пурсидан, ош-кор пурсидан, пурсидан.
- ВОПӢШИДАН** واپوشیدن пинҳон кардан.
- вор** واز *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маъноҳои монанд, мисл (одамвор, мар-двор), лоик, арзанда ба чизе (сазовор, бу-зургвор, шохвор), микдори ягон чиз, ки аз он чизе сохта шавад (чомавор мас., як чо-мавор чит), дорандаи чизе (умедвор, сӯгвор).*
- ВОР I** وار расм, одат, суннат.
- ВОР II** وار *кит.* фасл, мавсим.
- ВОРА** واره 1. милки дандон, буни дандон. 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маъноҳои монанд ва назир (сангвора, моҳвора), муносиб, шоиста (гӯшвора, со-звора, пуштвора), доранда ва ҳомил (бод-вора, номвора).* 3. *кҳн.* навбат.
- ВОРАМИДАН** وارمیدن дур шудан, гурехтан.
- ВОРАН** وارن *кит.* оринч, бандгоҳи соид ва бозу.
- ВОРАНГ** وارنگ ранг, рангоранг.
- ВОРАНГӢ** وارنگی инъикоси ранг.
- ВОРАСИДАН** وارسیدن 1. рафта расидан, ра-сидан ба ҷое. 2. аз наздик дидан, санчида

- дидан, тафтиш кардан.
- ВОРАСӢ** وارسى баррасӣ, таҳқиқ.
- ВОРАСОНДАН** وارساندن расондан, бозра-сондан.
- ВОРАСТА** وارسته *сифати феълии замони гу-зашта аз* **ворастан**; раҳоефта, халосшуда; **фориг, озод**; **вораста шудан (гаштан)** халос шудан, аз қайде раҳой ёфтан, озод шудан.
- ВОРАСТАГӢ** وارستگی *шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи* **вораства**; халосӣ, озодӣ; **форигболӣ**.
- ВОРАСТАН** وارستن раҳой ёфтан, халос шу-дан, озод шудан.
- ВОРАФТА** وارفته азхудрафта; шефтаву шай-дошуда.
- ВОРАФТАГӢ** وارفتگی аз худ рафтагӣ, шефтаву шайдой.
- ВОРАФТАН** وارفتن баргаштан, бозгаштан, гашта рафтан, беҳол шудан, суст шудан, ҷудо шудан.
- ВОРАҲИДАН** وارهیدن *ниг.* **ворастан**.
- ВОРАҲОН(И)ДАН** وارهاندن//وارهانیدن *тарзи бавоситаи* **ворастан**; раҳо кардан, халос кардан, наҷот додан.
- ВОРЕЗ** واریز рехтан; **фурӯ рехтан**, хароб шу-дан.
- ВОРЕХТА** واریخته *маҷ.* **ворафта**; бо ҳам рехта, ошуфта, парешон.
- ВОРЕХТАГӢ** واریختگی бо ҳам рехтагӣ; аз ҳам пошидагӣ.
- ВОРЕХТАН** واریختن хароб шудан, вайрон шудан, рехтан, муталошӣ шудан.
- ВОРИД** ا. وارد дароянда, дохилшаванда; **во-рид кардан** а) дохил кардан; б) аз мамлака-ти хорича овардани мол; *муқоб.* **содир кар-дан**; **ворид шудан (гардидан)** даромадан, дохил гардидан (*ба ҷое*); **хасорат ворид гардидан** *кит.* зиён расидан, зарар овар-дан.
- ВОРИДА** а. وارده *муаннаси* **ворид**; **хасорати вориди** зарари воридшуда, зиёни расида.
- ВОРИДГАР** واردگر дохилкунанда, ки аз берун меорад; **воридкунанда**.
- ВОРИДКУНАНДА** واردکننده *ниг.* **воридгар**.
- ВОРИДОТ** ا. واردات 1. *ниг.* даромад. 2. молҳои аз берун овардашаванда; *муқоб.*

- содирот. 3. аз хорича овардани мол барои фурӯш.
- ВОРИДОТӢ** وارداتی мансуб ба воридот; молҳои аз берун овардашуда, воридшуда.
- ВОРИС** *a.* وارث 1. он ки ба гирифтани мерос ҳақ дорад ва ӯ мероси касе ба ӯ расидааст, меросхӯр. 2. *мач.* азхудкунанда, давомдиҳандаи қор, роҳ ва хислати касе ӯ чизе: **вориси фарҳанги қадим.**
- ВОРИСИЯТ** *a.* وارثیت ворис будан: **ворисияти таърихӣ аз мероси гузашта.**
- ВОРИСӢ** وارثӣ мансуб ба ворис; ирсӣ.
- ВОРУН** وارون *ниг.* вожгун.
- ВОРУНА** وارونه *ниг.* вожгуна.
- ВОРУНАГӢ** وارونه‌گوی дурӯғгӯӣ, гуфтани матлаб ба сурати ғайривоқеъ ва баръакси ҳақиқат.
- ВОРУНӢ** وارونی 1. ворун будан. 2. *мач.* бадбахтӣ, тирарӯзӣ.
- ВОСЕЪ** *a.* واسع васеъ, фарох, паҳновар.
- ВОСИҚ** *a.* واثق *кит.* бовардошта, мутмаин, дилпур.
- ВОСИЛ** *a.* واصل пайвастшаванда, васлшаванда; васлшуда, пайваста; ба васл расида; **восилшудан(гаштан)** *a)* ба васли дӯстдошта расидан; *б)* расидан ба чизе, чизеро ба даст даровардан, ноил шудан ба чизе ӯ ба мақсади худ.
- ВОСИЛА** *a.* واصله муайяси **восил.**
- ВОСИТ** *a.* واسط *ниг.* **восита** 1.
- ВОСИТА** *a.* واسط 1. он ки дар байни ду кас барои ҳалли матлабе миёнҷигӣ мекунад, миёнарав, миёнҷӣ. 2. васила, роҳ, чора; сабаб, боис; **воситаҳои истехсолот** *икт.* маҷмӯи ашё аз қабилӣ асбобу олот, замину биноҳо, ки одамон дар чараёни истехсоли неъматҳои моддӣ истифода мебаранд; **воситан нақлиёт** чизе, ки ба он савор шуда ба ҷое мераванд ва ӯ чизеро бор карда ба ҷое мебаранд ӯ аз ҷое меоранд, василаи ҳамлу накл; **ба воситан...** *a)* бо миёнаравии...; бо ёрдами..., бо мадади...; *б)* аз чизе истифода бурда, чизеро ба қор бурда, ба василаи..., тавассути...; *в)* бо даҳлати... (*мас., ба воситан суд гирифтани товони чизе*); *г)* аз васати..., аз байни...; **ба ин восита** ба ин тариқ, бо ин роҳ, ба ин васила; **ба ҳар восита** бо ҳар роҳ; ба василаҳои гуногун; **воситаю васоит** ҳар гуна воситаҳо, василаҳои гуногун; **восита будан** дар васат воқеъ гардидан, дар миёна будан; **восита қардан** миёнарав қардан; **восита шудан** миёнаравӣ қардан, дар байни ду кас барои ҳалли матлабе миёнҷигӣ қардан.
- ВОСИТАГАР** واسطه‌گر *ниг.* **восита**; миёнҷӣ, даллол.
- ВОСИТАГАРӢ** واسطه‌گری *кит.* миёнравӣ; миёнҷигарӣ.
- ВОСИТАЧӢ** واسطچى миёнарав, миёнҷӣ, воситашаванда; *муқ.* **восита.**
- ВОСИТАШАВАНДА** واسطه‌شونده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **восита шудан**; миёнарав.
- ВОСИТО(Н)ДАН** واستادن//واستاندن *кит.* бозгирифтани, пасгирифтани, гашта гирифтани.
- ВОСИТАЧӢ** واسطه‌جوی касеро ба унвони миёнарав қарор додан, миёнарав ҷустани.
- ВОСИФ** *a.* واصف *кит.* васфкунанда, тавсифкунанда, ситоишкунанда.
- ВОСУПОРӢ** واسپاری супоридан, таҳвил, қардан.
- восӯхт** واسوخت *асоси замони гузашта аз во-* **сӯхтан.**
- ВОСӢХТ** واسوخت *ади.* яке аз навҳои шеъри лирикии пурсӯзу гудоз, ки дар он ошиқ аз бевафоии маъшуқааш шикоят карда, бо алам изҳори тарки ишқи ӯ мекунад.
- ВОСӢХТА** واسوخته 1. сӯхта ва сиёхшуда бар асари ҳарорат, сӯхта тамом шуда. 2. дорои миҷаҳои рехта ӯ кӯтоҳ ва ҳолати бемори (-и чашм ва пилки чашм). 3. хушкшуда ӯ аз тароват афтада бар асари беобӣ (*мас., да-рахт*).
- ВОСӢХТАГӢ** واسوختگی 1. ҳолати чашмҳои восӯхта. 2. *ади.* ҳолати шоире, ки ба шеваи восӯхт мепардозад.
- ВОСӢХТАН** واسوختن *кит.* 1. тамом сӯхтан, сӯхта тамом шудан; сӯзондан, сӯхта тамом қардан. 2. рӯ гардонидан, безор шудан (*аз маъшуқа*).
- ВОСӢХТАНӢ** واسوختنی ҳолати ранҷиш, эърози ошиқ ва маъшук, восӯхт.
- ВОТ** I وات пуштае, ки дар атрофи замини кишт барои муайян қардани сарҳад, осон обёрӣ қардани киштзор ва барои рафтҳои одамон мебардоранд, марза, рош, ҳад.

ВОТ II وات *кит.* пӯстнн.

ВОТАКОНИДАН واتکانیدن дубора такон додан, такондан.

ВОТКАШ واتکش он ки дар атрофи замини кишт вот мебардорад; марзакаш.

ВОТКАШӢ واتکشی *исми амал аз вот* кашидан; марзакашӢ.

ВОФИД *а.* وافد *кит.* намоянда, вакил, фиристода.

ВОФИР *а.* وافر бисёр, афзун, фаровон; **неъмат** вофир.

ВОФИРИСТОДАН وافرستان дубора фиристодан, бозфиристодан, пасфиристодан.

ВОФӢ *а.* وافى 1. кифоя, кофӢ, басанда. 2. вафоқунанда, бовафо, содиқ ба аҳд. 3. комил, тамом.

ВОФУР وافور василае, ки аз як дастаи чӯбии дарунхоли ва як ҳуққа иборат буда, барои дуд кардани тарёк истифода мешавад.

ВОФУРӢ وافورى *мансуб ба вофир*; тарёккаш.

ВОФУРКАШ وافورکش дудқунандаи тарёк бо вофир.

ВОФУРКАШӢ وافورکشӣ амали вофиркаш.

ВОФУРХОНА وافورخانه *к.х.* маҳал ва ҷои кашидани тарёк.

ВОФУРӢШ وافروش он ки аз косибу ҳунармандон чизҳои дӯхтаю сохтаи онҳоро яклухт ва бо нархи арзон харида, бо нархи қимат мефурӯшад, чаллоб, харидафурӯш.

ВОФУРӢШӢ افروشӣ амали вофирӯш, чаллобӣ, харидафурӯшӣ.

ВОХ واخ *нидо* вой!, вох!, ох!

ВОХАЗИДАН واخزیدن хазидан, хaziда даромадан.

ВОХАРИДАН واخریدن харида гирифтан, бозхарида, дубора харида.

ВОХИДА واخیده ҳаллоҷишуда, пахтаи задашуда.

ВОХИДАН واخیدن пахта задан, ҳаллоҷӣ кардан.

ВОХОНДАН واخواندن дубора хондан, такроран хондан.

ВОХОСТ واخواست бозхост; муҳосиба, ҳисобгирӣ, ҳисобу китоб.

ВОХОСТА واخواستہ вежағии амри мавриди эътироз, бозхоста.

ВОХОСТАН واخواستن хостан, бозхостан, дубора хостан.

ВОХОҲ واخواه он ки дархост мекунад; он ки дар додгоҳ шикоят мекунад.

ВОХОҲӢ واخواهى эътирози шахси ғоиб дар додрасӣ, эътироз ба ҳукми ғоибии додгоҳ.

ВОХӢРДАН واخوردن 1. дучор шудан, дучор омадан; рӯ ба рӯ шудани ду кас ба таври ноғаҳонӣ; мулоқот кардан; ҳамдигарро дидан. 2. *мач.* мусобиқа кардан: **дирӯз** дастан «Помир» **бо** дастан «Динамо» **вохӢрд**. 3. дида шудан, ба назар расидан; пайдо шудан; **ба (бо)** *касе вохӢрдани чизе а*) дучор шудани касе бо чизе; б) ба назари касе расидани чизе, чизеро дида мондани касе; **бо (ба)** *касе вохӢрдани касе а*) бо касе дучор шудани касе; б) *мач.* ба қайди касе афтодан, гирифтор шудан; **ба назар вохӢрдан** ба назар расидан, дида шудан, намудор будан; **ба чашм вохӢрдан** ба назари касе расидан, чизеро нохост дида мондани касе.

ВОХӢРДӢ واخوردى салом кардан, саломдиҳӣ (*хусусан бо иҷрои одати дастфурӯшӣ*): **вохӢрдӣ** кардан, **ба оғӯш** кашидани **вохӢрдӣ** кардан, **даст дода вохӢрдӣ** кардан, **барои вохӢрдӣ** даст дароз кардан.

ВОХӢРӢ واخورى 1. дучоршавӣ, рӯбарӯшавӣ; дидани ҳамдигар, дидорбинӣ. 2. дар як ҷо ҳозир шудани гурӯҳи одамон, боздид, мулоқот (*барои суҳбатҳои расмӣ*): **вохӢрини шоирон** **бо талабагон**, **вохӢрини собиқадорони Ҷанги Бузурги Ватанӣ**, **вохӢрини дӯстони давран бачагӣ**. 3. мусобиқа (*дар бозиҳои варзишӣ*).

ВОҲ *нидо* вой!, ваҳ!, оҳ!: **оҳу воҳ**; **воҳ гуфтан а**) «воҳ» гӯён фарёд кашидан; б) *киноя аз шикоят* кардан.

ВОҲА *а.* واحе ободӣ дар миёни дашту сахро, қитъаи замини сабз дар биёбон.

ВОҲИБ *а.* واهب *кит.* бахшанда, инъомқунанда.

ВОҲИД *а.* واحد 1. якка, якто, танҳо; **сари вохид** сари танҳо. 2. меъёре, ки барои андоза кардани чизҳои ҳамчун қабул шудааст, андоза: **вохиди андоза** (*метр*), **вохиди вазн** (*кило*), **вохиди қувваи барқ** (*ампер*); **хар вохид** хар чӯзӣ мустақил; **∅ дар он** **вохид** дар як лаҳза (он), дар як дам.

ВОХИЛИДАН *واهلیدن* *кит.* 1. вогузоштан, вогузор кардан, тарк кардан. 2. раҳо кардан, сар додан.

ВОХИМА *а. واهمه* 1. тарс, бим, дахшат, ҳарос, ҳавл. 2. як хосияти инсон, ки дар назари кас ягон чизи набудан мавҳум ё мудхишро намудор карда, мӯчиби тарсу ваҳм мегардад, тасавури беасоси дахшатнок, хаёли мудхиш; **воҳима гирифтан** (зер кардан) тарсидан, ҳаросидан; **воҳима кардан** а) тарсидан, ҳаросидан; б) *мач.* хавфу хатари чизро аз будаш зиёд карда нишон додан, дахшат ангехтан, муҳобот кардан (*барои тарсондани касе*); **ба** (дар) **воҳима андохтан** ҳаросон кардан, ба тарс андохтан; **ба** (дар) **воҳима афтодан** тарсидан, ҳаросидан; **ба дили касе воҳима андохтан** тарсондан, ҳаросон кардан касеро.

ВОХИМААНГЕЗ *واهمه‌انگيز* дахштангез, хавлноқ.

ВОХИМААНДОЗ *واهمه‌انداز* ба воҳима андоханда, ваҳмангез, тарсовар.

ВОХИМАГАР *واهمه‌گر* *ниг.* воҳимаандоз.

ВОХИМАДОР *واهمه‌دار* *ниг.* воҳиманок; хаёли воҳимадор.

ВОХИМАДОРӢ *واهمه‌دارى* дахшатнокӣ, ҳавлангезӣ, воҳимадор будан.

ВОХИМАЗАДА *واهمه‌زده* тарсон, ваҳмзеркарда.

ВОХИМАНОК *واهمه‌ناک* воҳимаангез, бимнок, дахшатнок, дахшатовар, мудхиш; бадвоҳима: **овози воҳиманок**, **хабари воҳиманок**.

ВОХИМАОВАР *واهمه‌آور* *ниг.* воҳимаангез.

ВОХИМАЧӢ *واهمچى* *гуфт.* он ки чизро аз будаш зиёд воҳиманок тасавур мекунад; он ки дар байни мардум овозаҳои беасоси воҳиманок паҳн карда, бесарусомонӣ ба вучуд меорад, воҳимаандоз.

ВОХИШТАН *واهشتن* *ниг.* воҳилидан.

ВОӢ *а. واهى* *кит.* беасл, беасос, пуч, бемаъно (*мас., сухан*).

ВОЧИДАН *واچیدن* *кит.* чидан, чамъ кардан, гун кардан.

ВОЧ I *واج* 1. *зби.* овозҳои фарқкунанда маънӣ дар забон ба монанди «б» ва «п» дар калимаҳои «бар» ва «пир». 2. калима, вожа.

ВОЧ II *واج* хайрон, саргардон: **хоҷу воч**.

ВОЧИБ *а. واجب* ҳар коре, ки ба ҷо овардани он ҳатмист; бисёр лозим, зарурӣ; **амри воҷиб** кори иҷрояш ҳатмӣ ва зарур; **воҷиб шуморидани коре** иҷрои кореро ҳатмӣ ва зарур ҳисоб кардан.

ВОЧИБӢ *واجبى* воҷиб будан, лозим ва зарур будан, ҳатмӣ ва ноғузир будан.

ВОЧИБОТ *а. واجبات* 1. *ҷ.* воҷиб. 2. *д.* он фармудаҳои шариат, ки иҷрояш ҳатмӣ ва тарки онҳо гуноҳ ҳисоб меёбад.

ВОЧИБУДДАФӢ *а. واجب‌الدفع* *кит.* чизе, ки аз миён бардоштан ва дур карданиаш ҳатмӣ мебошад; *муқ.* **воҷибулманъ**.

ВОЧИБУЛВУЧУД *а. واجب‌الوجود* он ки вучуди ӯ ба зоти худӣ ӯ вобаста аст ва мӯхтоҷи ғайр нест, Худо.

ВОЧИБУЛИЗӢОН *а. واجب‌الاذعان* *кит.* фармоне, ки иттиқат кардан ба он зарур ва ноғузир аст.

ВОЧИБУЛҚАТЛ *а. واجب‌القتل* он ки сазояш қатл аст, воҷиби қатл.

ВОЧИБУЛМАНӢ *а. واجب‌المنع* он чи манъ ва боздоштаниаш ҳатмӣ ва зарур аст; *муқ.* **воҷибуддафӢ**.

ВОЧИД *а. واجد* *кит.* доранда, доро; **воҷиди шароити...** дорон шароити..., ба шароите доробуда.

ВОЧУСТ *واجست* бозхост.

ВОЧУСТАН *واجستن* бозхостан.

ВОША *واشه* *ниг.* боша.

ВОШАВАНДА *واشونده* *сифати феълӣи замони ҳозира аз вошудан*; кушодашаванда.

ВОШГУНА *واشگونه* *ниг.* вожгуна.

ВОШИКОФТАН *واشکافتن* шикофтан, сӯроҳ кардан.

ВОШИНОХТАН *واشناختن* бозшинохтан, ташхис додан.

ВОШӢ *واشى* суханчин.

ВОШУДАН *واشدن* *кит.* кушода шудан, боз шудан.

ВОШУКУФТАН *واشکفتن* *кит.* шукуфта шудан.

ВОШУМУРДАН *واشمردن* як ба як шумурдан, аз як сар шумурдан.

ВОШУНИДАН واشنيدن шунидан, бозшунидан.

ВОШУСТАН واشستن бозшустан, дубора шустан.

ВОЯ I وايه камол, рушд; ба воя расидан а) бузург шудан, калон шудан; ба камол расидан; б) сабзидан, нашъунамо ёфтан, сабзиш кардан (*доир ба растанӣ*).

ВОЯ II وايه миқдори муайяне аз чизҳои наштадиханда, ки гирифтгори вай ҳар рӯз он миқдорро меҳӯранд ё мекашанд; як хӯрданӣ, як кашиданӣ.

ВОЯ III وايه *кит.* хочат, мурод.

ВОЯКАШ وايه كاش он ки аз дигарон тамоку ё кӯкнор талабида мекашад.

ВОЯСОЗӢ وايه سازى *нав.* аз рӯи миқдор ва тартиби муайян ба ҳиссаҳо тақсим кардани хӯроки рӯзонаи як нафар.

ВУБОЛ *а.* وبال *ниг.* вабол.

ВУЗАРО *а.* وزرا *ҷ.* вазир.

ВУЗӢ *а.* وضو *д.* шустушӯи пеш аз намоз, таҳорат: *вузӯ* кардан.

ВУЗӢХ *а.* وضوح *кит.* возехӣ, равшанӣ, аёнӣ.

ВУКАЛО *а.* وكلا *кит.* ҷ. вакил.

ВУҚУФ *а.* وقوف 1. ист, тавакқуф, вақф. 2. огоҳӣ, хабардорӣ, бохабарӣ; **вуқуф доштан** огоҳӣ доштан, иттилоъ доштан, хабар доштан, воқиф будан.

ВУҚӢ *а.* وقوع воқеъ шудан, рӯйдиҳӣ, содиршавӣ; ба **вуқӯ** омадан (*пайвастан*) воқеъ шудан, руй додан, сар задан.

ВУҚӢҒОҲ وقوع گاه ҷои воқеъ шудан, рӯй додани воқеа.

ВУЛГАРИЗМ *лот.* ولگريزم *зби.* калима ва ибораҳои дағал ва дурушти омиёна, ки дар забони адабӣ истифода мешаванд (*мас., сакалту, дайду ва ғ.*).

ВУЛГАРӢ ولگرى аз ҳад зиёд сода карда, ниҳоят содаю мухтасар кардашуда (*то ба дараҷаи вайрон шудани мазмун*): **иктисодӣ** сиёси вулгарӣ, материализми вулгарӣ.

ВУЛКАН *лот.* ولكن кӯҳи оташфишон, вулқон: вулканҳои амалқунанда, вулканҳои хомӯш.

ВУЛКАНИЗАТСИЯ *лот.* ولکنيزتسيه 1. бо сул-

фур ё моддаи дигар тафсонда пайваст кардани маводи каучукӣ ва резинӣ ба тарзе ки хосияти ёзандагиашро гум накунад. 2. ҷой ва маҳалли иҷрои ин кор, устохонае, ки бо ин кор машғул аст.

ВУЛКАНӢ ولكنى *мансуб ба вулкан:* зилзилаҳои вулканӣ, оташфишонии вулканӣ.

ВУЛКАНШИНОС ولکنشناس он ки таҳқиқот оид ба вулкан мекунад; муҳаққиқи вулқон.

ВУЛКАНШИНОСӢ ولکنشناسى илми пайдоиш, сохт, чараёни фаъолият ва дигар қонуниятҳои вулқонҳо.

ВУЛҚОН ولقان *ниг.* вулкан.

ВУЛОТ *а.* ولات *ҷ.* воли

ВУЛӢ *а.* ولوع *кит.* иштиёқ, хоҳиши зиёд.

ВУРЕБ وريب *ниг.* уреб.

ВУРУД *а.* ورود ворид шудан, дохил шудан, даромадан ба ҷое: **вуруди сармоя**.

ВУРУДӢ ورودى *мансуб ба вуруд;* дари вурудӣ дари даромад, дари дохил шудан.

ВУСЛАТ *а.* وصلت 1. васл, пайванд. 2. ба ҳам пайвастан; дидор.

ВУСМА//ВАСМА وسمه 1. *бот.* гурӯҳе аз гиёҳҳои алафии яксола ё чандсола ки гулҳои баъзеи онҳо хосияти табобативу дармонӣ дорад. 2. моддаи ранגיע, ки аз ин гиёҳ ба даст меояд ва занҳо дар ранг кардани абрӯҳои худ истифода мебаранд.

ВУСМАДОН وسمه دان зарфи вусма, куттичае, ки дар он вусма нигоҳдорӣ мешавад.

ВУСМАКАШИДА وسمه كشيده вусмамолида, оғӯшта ба вусма.

ВУСМАКАШӢ وسمه كشي амали вусмакаш.

ВУСУҚ *а.* وثوق *кит.* этимод, бовар, итминон.

ВУСТО *а.* وسطا *кит.* 1. муаннаси авсат (миёна); қуруни вусто асрҳои миёна. 2. ангушти миёна.

ВУСУЛ *а.* وصول васл шудан, ба ҳам пайвастан, ба ҳам расидан.

ВУСЪАТ *а.* وسعت 1. васеӣ, фарохӣ, паҳноварӣ. 2. масоҳат; **вусъат гирифтан** а) *ниг.* **вусъат ёфтан**; б) афзудан, зиёд шудан, паҳн шудан; **вусъат ёфтан** а) васеъ шудан, фарох гаштан, аз ҷиҳати масоҳат калон шудан; б) инкишоф ёфтан, равнақу ривоч ёфтан; авҷ гирифтани **вусъат ёфтани сохт-мони биноҳои истиқоматӣ**.

ВУСЪАТГИРӢ وسعت گيرى *исми амал аз вусъат гирифтан.*

ВУСЪАТДИӢӢ وسعت دهى *исми амал аз вусъат додан; инкишоф додан, равнақ додан.*

ВУСЪАТӢБӢ وسعت يابى *исми амал аз вусъат ёфтан; ривочу равнақ, густариш, инкишоф: вусъатӢбии корҳои сохтмон.*

ВУСЪАТНОҚ وسعت ناک *васеъ, фарох.*

ВУСЪАТОБОД وسعت آباد *кит. арсаи васеъ, майдони паҳновар.*

ВУФУР *а. وفور кит. вофир будан, бисёрӣ, фаровонӣ, серобӣ.*

ВУӢУШ *а. وحوش ҷ. ваҳш 2.*

ВУӢУШПАРВАР وحوش پرور *кит. он ки ҳайвонҳои ваҳширо парвариш ва нигоҳубин мекунад.*

ВУӢУШПАРВАРӢ وحوش پرورى *парвариши ҳайвонҳои ваҳшии сермӯ (барои пӯст).*

ВУӢУД *а. وجود 1. ҳастӣ, мавҷудият; муқоб.*

нестӣ, адам; вучуд доштан будан, мавҷуд будан; ба вучуд овардан пайдо кунондан; офаридан, сохтан, ба миён овардан; ба вучуд омадан; а) пайдо шудан; сохта шудан, бино ёфтан (-и мас., асар, шахр, бог, обанбор); б) ба дунё омадан, таваллуд ёфтан. 2. маҷ. бадан, чисм, пайкар, ҷусса; вучуди инсон бадани инсон; бо вучуди... қатъи назар аз..., сарфи назар аз..., ба... нигоҳ накарда; бо вучуди ин (он) // бо вучуди... қатъи назар аз ин (он), сарфи назар аз ин (он), ба ин (он) нигоҳ накарда, бо ҳамаи ин...; бо тамоми вучудаи бо тамоми ҳастияш, тамоми қувваташро чамъ карда; аз дилу ҷон.

ВУӢӢӢ *а. وجوه ҷ. вачҳ.*

ВУӢӢӢУЛАӢН *а. وجوه العين кит. пул ва моли мавҷуда, нақдина.*

ВУШМ *кит. бедона, вартиш.*

ВУШОҚ *т. وشاق кит. ғулумбача, писарбачаи хизматгор; канизак.*

Г

Г ҳарфи чаҳоруми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи гоф (گ); дар ҳисоби абҷад ҳарфи «гоф» монанди «коф» ба адади 20 баробар аст.

ГАБАР I گبر *кит.* санге, ки аз он дегу табақ ва дигар асбобу анчоми ошпазхона метарошиданд.

ГАБАР II گبر *кит.* хаймаи яксутуна.

ГАБЗ گبز *кит.* қавӣ; ситабр, гафс.

ГАБЗӢ گبزی *кит.* ситабрӣ; қавӣ будан, гафсӣ, дуруштӣ.

ГАБР I گبر пайрави дини оташпарастӣ, пайрави дини Зардушт, оташпараст.

ГАБР II گبر *кит.* як навъ либоси чангӣ, ки бо пахта ва абрешим пур ва лаганда шудааст; хафтон, қазоганд.

ГАБРӢ گبری 1. мансуб ба габр. 2. габр будан, оташпараст будан, оташпарастӣ.

ГАВ گو 1. *ниг.* гов. 2. тануманд, бузургчусса; паҳлавон. 3. *маҷ.* лақаби баъзе одамони тануманди бақувват.

ГАВАЗН گوزن ҳайвони говмонанди кӯҳӣ, ки шохҳои панҷадори дароз дорад.

ГАВАЗНБАР(Р)А گوزنبره бараи гавазн, бачаи гавазн.

ГАВАЗНБАЧА گوزنبچه *ниг.* гавазнбар(р)а.

ГАВАЗНПАРВАР گوزنپرور парварандаи гавазн, он ки кораш парвариши гавазн аст.

ГАВАЗНПАРВАРӢ گوزنپروری парвариши гавазн, ки соҳаи махсуси чорводорист.

ГАВАК گوک :гавак кашидан бо зону ва оринҷ ҳаракат карда роҳ гаштан, ҳазида рафтан.

ГАВАККАШӢ گوک کشی *исми амал аз гавак кашидан;* гавак рафтан, ҳазида роҳ рафтан.

ГАВАККАШОН گوک کشان *феъли ҳол аз гавак кашидан;* гавак кашида, дар ҳолати ҳазидан.

ГАВБОЗ گوباز *ниг.* говбоз.

ГАВГУМ گوگم *ниг.* говгум.

ГАВҒАЛТАК گوغلتنک *гуфт.* 1. аробачаи махсуси сечарҳаи дастадор, ки кӯдак онро дошта роҳравиро ёд мегирад. 2. занбарғал-так.

ГАВД گود *кит.* чуқурӣ, мағок; амиқ, жарф, ғуфӯрафта.

ГАВДА گوده 1. тан, пайкар, бадан, чусса. 2. ҳар гуна зарфи чуқур дар саноат, бак, махзан.

ГАВДАДОР گوده دار тануманд, калончусса.

ГАВДАКАЛОН گوده کلان калончусса, қави-ҳайкал, паҳлавончусса.

ГАВДАР(А) گودر(ه) *зоол.* навъе аз мурғобӣ.

ГАВДАҲАРОМ گوده حرام он ки аз моли ҳаром тани худро мефарварад; танбал, ҳаромхӯр.

ГАВДБАРДОРӢ گودبرداری *сохт.* канда гавд кардани ҷоe барои сохтани пойдевори бино.

ГАВДӢ گودی ҷои ғуфӯрафта ва гавдшуда, чуқурӣ.

ГАВДНИШАСТ گودنشست *ниг.* гавдрафта.

ГАВДНИШИН گودنشین он ки ё он чи дар замини паст, гавд ва ғор зиндагӣ мекунад,

горнишин.

ГАВДОБ گودآب *ниг.* гавзоб.

ГАВДОЛ//ГУДОЛ گودال *чое*; ки фурӯрафта ва чуқур бошад, чуқури.

ГАВДРАФТА گودرفته *фурӯрафта*, чуқуршуда, горшуда.

ГАВДЎША گودوشه *ниг.* говдӯша.

ГАВЗ گوز *кҳн.* чавз, чормағз; \diamond гавз бар гумбаз афшондан кори бефоида кардан; гавз дар гунбаз мондан ба кори номумкин ва ношуданӣ даст задан.

ГАВЗБОЗ گوزباز *кҳн.* чавзбоз, чормағзбоз, он ки чормағзбозӣ мекунад.

ГАВЗБУН گوزبن *кҳн.* дарахти чормағз.

ГАВЗОБ گوزاب *кит.*, *кҳн.* оше, ки аз гӯшт, чормағз, нахӯд ва биринҷ тайёр мешавад.

ГАВЗОДА گوزاده *пахлавонзода*, қаҳрамонзода, он ки аз нажоди пахлавонону қаҳрамонон аст.

ГАВЛЕС گوليس *мач.* паҳн; ҳамвор; гавлес карда бастан ҳамвор карда бастан.

ГАВЛОҚ گولاق *гуфт.* гӯл, аҳмак; ландахур.

ГАВМЕШ گوميش *ниг.* говмеш.

ГАВМИЖА گوميژه *гуфт.*, *ниг.* гулмижа.

ГАВОЖА گواژه *кит.* 1. таъна, сарзаниш. 2. мазох, масхара; гавожа задан таъна задан; масхара ва мазох кардан.

ГАВОЗ//ГУВОЗ گواز *кит.* чӯбдаст; халачӯби говрон; таёқе, ки бо он гов, хар ва дигар чорпоро меронанд.

ГАВОЛИДАН گواليدن *ниг.* гуволидан.

ГАВОНПАХЛАВОН گوانپهلوان *кит.* пахлавони гавон, пахлавони пахлавонон, пахлавони бузург.

ГАВОНЌИ گوانجي *кит.* далер, пахлавон, сардори пахлавонон, сипаҳсолор.

ГАВОРА گواره *кҳн.* сабади мевагирӣ, сабади ангишткашонӣ; *муқ.* кавора 1.

ГАВПОРА گوپاره *гала*, *галаи гову говмеш ва г.*

ГАВРОН گوران *ниг.* говрон.

ГАВРОНА گورانه *ниг.* говрона.

ГАВХОНА گوخانه *ниг.* говхона.

ГАВҲАР گوهر 1. ба акидан қадимиён дуррест, ки гӯё аз қатраи борони дар даҳони садаф афтода тадриҷан ба вучуд меомадааст, марворид, умуман санги қиматбаҳо, гуҳар, чавҳар. 2. *фалс.* асл, зот, асли ҳар чиз, чавҳар. 3. *мач.* фарзанд; гавҳари шох; гавҳари галтон дурри фелон, дурри мудаваар; гавҳари қимат(баҳо) а) дурри ноёб; б) *киноя аз* чизи ниҳоят пурарзиш; гавҳари ноёб а) дурри нодир; б) *киноя аз* чизи ниҳоят пурқимат, ки ба осонӣ ба даст намерояд (*аз қабил* хирад, маҳбуба, ашъори тару тоза); гавҳари пок // гавҳари рахшон // гавҳари тобон дурри рахшанда; гавҳари чашм (дида) а) гавҳараки чашм, мардумак; б) *киноя аз* чизи пурқимат ва азиз; в) *мач.* фарзанд; гавҳари шабчароғ а) гавҳари афсонавиест, ки гӯё дар торикӣ равшанӣ медиҳад; б) *мач.* чизи ниҳоят қиматбаҳо; гавҳари якдона (якто) гавҳари беҳамто, дурри беназир; дур(р)у гавҳар а) чавоҳирот; б) *мач.* чизи қиматбаҳо; гавҳар афшондан а) дурр пошидан; б) *мач.* ашк рехтан; \diamond гавҳари ашк донаи ашк, қатраи оби дида; гавҳари мақсуд ёфтан // гавҳари у(м)мед ба даст омадан ба мақсад расидан; ба орзу ноил гаштан; гавҳар суфтан сухани фасеҳ гуфтан.

ГАВҲАРАК گوهرک 1. гавҳари хурд. 2. *тиб.* сиёҳие дар маркази чашм, ки ба воситаи он равшанӣ вориди чашм мешавад, мардумак чашм, мардумак; \diamond монанди гавҳараки чашм ниғаҳбонӣ намудан (муҳофизат кардан) хеле эҳтиёт кардан.

ГАВҲАРАФШОН گوهرافشان 1. афшонандаи гавҳар, гуҳарпош, гуҳаррез. 2. *мач.* борандаи чизи пурарзиш ва муҳим (*аз қабил* ашк, борони баҳор ва г.).

ГАВҲАРАФШОНӢ گوهرافشانی амали афшондани гавҳар, нисор кардани гавҳар.

ГАВҲАРБОР گوهربار *ниг.* гавҳарафшон; таъби гавҳарбор истеъдоди баланди шоирона; чашми гавҳарбор чашми гирёни маҳбуба.

ГАВҲАРГАР گوهرگر гавҳарсоз, созандаи чавоҳирот.

ГАВҲАРГИН گوهرگين огандаи гавҳар, гавҳар-корӣ шуда, бо гавҳар ородода.

ГАВҲАРДОР گوهردار 1. гавҳардошта, сохиб-гавҳар. 2. аз гавҳар сохташуда.

ГАВҲАРЗО گوهرزا ниг. гавҳарзод.

ГАВҲАРЗОД گوهرزاد зодаи гавҳар, аз гавҳар рӯида; **ганчи гавҳарзод** ганчи гавҳардеҳ, бахшандаи чизҳои пурарзиш.

ГАВҲАРИН گوهرين аз гавҳар сохташуда; он чи бо гавҳар ораста ва гавҳаркорӣ шудааст.

ГАВҲАРӢ گوهرى 1. мансуб ба гавҳар. 2. гавҳаршинос; гавҳарфурӯш.

ГАВҲАРКАШ گوهرکش 1. кашандаи гавҳар, ба худ барандаи гавҳар; гирандаи гавҳар, гаввоси гавҳаргир. 2. дастпона; **лаъли гавҳаркаш** лаби ширинсухану латифсухан.

ГАВҲАРМОЯ گوهرمايه асил, асолатдор, покнажод.

ГАВҲАРНАЖОД گوهرنژاد покнажод; олинасаб, аз авлоди асил.

ГАВҲАРНИГИН گوهرنگين нигинаш аз гавҳар; **ангуштарини гавҳарнигин**.

ГАВҲАРНИГОР گوهرنگار бо ҷавоҳирот орошташуда, бо гавҳар ородода, гавҳарнишон.

ГАВҲАРНИШОН گوهرنشان 1. он чи дар он гавҳар шинонда шудааст, мурассаъ. 2. маҷ. дорои дандонҳои сафеди дурахшон.

ГАВҲАРПОРА گوهرپاره пораи гавҳар; ҳар чизи қиматбаҳо.

ГАВҲАРПОШ گوهرپاش ниг. гавҳарафшон.

ГАВҲАРРЕЗ گوهرريز ниг. гавҳарбор.

ГАВҲАРСАНҶ گوهرسنج он ки гавҳар ва санғҳои дигарӣ қиматро санчида, арзиши онхоро муайян мекунад.

ГАВҲАРФИШОН گوهرفشان ниг. гавҳарафшон.

ГАВҲАРФУРӢШ گوهرفروش фурӯшандаи гавҳар, фурӯшандаи ҷавоҳирот.

ГАВҲАРФУРӢШӢ گوهرفروشى 1. шуғл ва кори гавҳарфурӯш. 2. ҷой ва маҳалли фурӯши гавҳар.

ГАВҲАРХЕЗ گوهرخيز ниг. гавҳарбор; **замини гавҳархез** замини серҳосил, замини ҳосилхез.

ГАВҲАРЧИН گوهرچين чамъоварандаи гавҳар; **гавҳарчин шудан** сухани дилнишин ва латиф гуфтан ё шунидан.

ГАВҲАРШИНОС گوهرشناس коршинос ва му-тахассиси гавҳаршиносӣ.

ГАВҲАРШИНОСӢ گوهرشناسى амали гавҳаршинос; таҳқиқ ва муайян кардани сифати гавҳар ва санғҳои қимат.

ГАВҲАРШУМОР گوهرشمار ниг. гавҳаршинос.

ГАВЧИГАР گوچگر ниг. говчигар.

ГАДАК گدک хӯроки ҳасибмонанд, ки дар пораҳои шиканбаи гӯсфанд биринҷу гӯшт пур карда медӯзанд ва мепазанд.

ГАДИК گديک :гӯсфанди гадик зоти гӯсфанди думдори бедунба.

ГАДО//ГАДОӢ گدا//گداى 1. он ки ба сабаби нодорӣ аз дигарон садақа талабида рӯз мегузаронад, соил, дарюзагар; **гадои бекасу кӯӣ** садақахӯри танҳову бесарпаноҳ. 2. нодор, бенаво, камбағал; **муқоб. доро**. 3. мӯхточ, ҳочатманд. 4. бечора, мискин, бекадр: **гадо кардан** камбағалу эҳтиёчманд гардонидан касеро. 5. **маҷ.** дилдода, дилбохта, ошиқ; **гадо бор ёфту чоғах не (ё борчома наёфт)** (*зарб.*) дар мавриди ҳеҷ омад накардани кори камбағале гуфта мешавад; **гадо душмани гадост** (*зарб.*) ҳангоме гуфта мешавад, ки ягон кас муваффақияти ҳамвазн, ҳамкасб ё ҳамкори худро дида наметавонад.

ГАДОБАЧА گدابچه писари гадо, гадоча; гадои хурдсол.

ГАДОБОЗӢ گدابازى беш аз андоза сарфачӯӣ кардан дар харч, ҳасисӣ нишон додан, ҳасис будан.

ГАДОГУРУСНА گداگرسنه маҷ. гадогушна, пасту фақир.

ГАДОГУШНА گداگشنه ниг. гадогурусна.

ГАДОДУХТАР گدادختر 1. духтари гадо; духтаре, ки гадоӣ мекунад, духтари гадоӣ-кунанда. 2. духтари фақир, бенаво, нодор.

ГАДОЁНА گداينه 1. дар ҳолати гадоӣ. 2. камбағалона, фақирона, бенавоёна; **гадоёна** зиндагонӣ кардан фақирона умр ба сар бурдан.

ГАДОЗАН گدازن зани шахси гадо; зане, ки гадоӣ мекунад.

ГАДОЗОДА گدازاده фарзанди гадо.

ГАДОЗОДАГӢ گدازادگي ваъ ва ҳолати гадозода, гадозода будан.

ГАДОӢ گدائي 1. садақа талабидан аз дигарон барои рӯзгузаронӣ; гадо будан, садақа пурсидан, бахшишталабӣ. 2. бенавой, бечорагӣ, очизӣ, нотавонӣ; **гадоӣ кардан** бахшиш талабидан, садақа пурсидан; **ба гадоӣ афтодан** гадо шудан, очиз ва нотавон гардидан.

ГАДОӢ گدائي *ниг.* гадо.

ГАДОӢБАЧА گدائي بچه *ниг.* гадобача.

ГАДОКУШ گداکش кушандаи гадо.

ГАДОМАНИШ گدامنش гадотабъ, табъи хасисӣ доштан, гадосифат.

ГАДОМОНАНД گدامانند мисли гадо бечораву бенаво; нодор, фақир.

ГАДОПЕША گدائيشه *ниг.* гадо.

ГАДОРАФТОР گدارفتار *ниг.* гадосифат.

ГАДОРӢ(Ӣ) گدارو(ي) 1. гадосимо. 2. маҷ. гадохулқ, гадорафтор; берӯӣ, бешарм.

ГАДОСИМО گداسيما *ниг.* гадорӢ(Ӣ).

ГАДОСИФАТ گداسيفت гадохислат, гадорафтор.

ГАДОСИФАТӢ گداسيفتي гадохислатӣ, гадоӣ, тарзи рафтори гадоёна.

ГАДОТАБЪ گداطبع 1. он ки табъан гадо аст, харис, чашмгурусна. 2. маҷ. берӯӣ.

ГАДОХИСЛАТ گداخصلت *ниг.* гадосифат.

ГАДОХИСЛАТӢ گداخصلتي *ниг.* гадосифатӣ.

ГАДОХОНА گداخانه чой барои сукунати гадоён, навонхона.

ГАДОХУЛҚ گداخلق *ниг.* гадорӢ(Ӣ).

ГАДОӢИММАТ گداهمتт хасис, он ки дар харч хасисӣ мекунад; *муқоб.* олиҳиммат.

ГАДОЧАШМ گداجشم чашмгурусна, харис, пастназар, нодида, он ки ба моли дигарон чашм медӯзад.

ГАДОЧАШМӢ گداجشمي чашмгуруснагӣ, ҳарисӣ, пастнигар, нодидагӣ, ба моли дигарон чашм дӯхтан, харис будан ба моли дигарон.

ГАДЯ گديه *ниг.* гидя.

ГАДЯПАРАСТ گديه پرست *ниг.* гидяпараст.

ГАЖ گز *ниг.* кач.

ГАЖДУМ گژدم *шакли дигари* каждум.

ГАЖДУМА گژدمه *тиб.* як навъ бемории нохунҳо.

ГАЖДУМАК گژدمک *ниг.* каждумак.

ГАЖДУМВОР گژدم وار *ниг.* каждумвор.

газ گز *асоси замони ҳозира аз* газидан.

ГАЗ I گز 1. воҳиди андозагирии дарозӣ, ки дар давлатҳои Осӣи Миёна пеш аз гузаштан ба системаи метрӣ барои масофа ба 106,68 см ва барои матоъ ба 61 см баробар буд. 2. олати чӯбӣ ё филизӣ барои паймоиш, ки ба дарозии як газ буд; **газ кардан** чен кардан андоза гирифтан; \diamond **гази чизеро кӯтоҳ кардан** а) ба чизе хотима додан, чизеро зуд анҷом додан; б) чизеро катъ кардан; пеши чизеро гирифтан; дами чизеро гардонидан суст кардан.

ГАЗ II گز *бот.* авлоди растаниҳои асосан буттагии худрӯи сурхчӯби саҳт, ки дар ҷангалҳои соҳили дарё, заминҳои шӯру санглоҳ ва кӯҳу биёбон мерӯянд.

ГАЗ III گز 1. *хим.* ҳолати ҳавомонанди модда, ки ҳаҷм ва шакли муайяне надорад ва дар фазо мисли бухор паҳн мешавад. 2. сӯзишвории газмонанд, ки барои сӯхтан, равшан ва гарм кардан *ва г.* истифода бурда мешавад; **гази табиӣ** гази аз кон истихроҷшуда. 3. *хим.* моддаи захролудкунанда, ки дар ҷангҳо барои нобуд кардани аскарони душман истифода мекунанд ва он навъҳои гуногун дорад: **гази атсаовар**, **гази ашқовар**, **гази бугикунанда**, **гази захрнок** *ва г.*; **газ** додан // **газро зер кардан** микдори гардиши муҳаррикоро

- афзуда, суръати рафти автомашинарo тезонидан.
- ГАЗ IV *گاز* боф. навъи матои абрешимии тунук, харир: рӯймол(ча)-и газ.
- ГАЗА *گزه* гуфт. гузаргоҳи кӯҳӣ.
- ГАЗАК I *گازک* он чи баъд аз нӯшидани шароб барои фуру нишондани тезиву талхии он хӯрда мешавад (*аз қабилӣ хӯрдани намакӣ*); газак кардан баъд аз нӯшидани шароб чизе хӯрдан.
- ГАЗАК II *گازک* бо таъсири расидани ҳавои хунук ё об бадтар шудан ё варам кардани чароҳат, захм ё ягон иллати дигар, илтиҳоб; \diamond ба газакӣ касе даво (на)шудан фоида (на)доштан, даркор (на)шудан, ба дарди касе (на)хӯрдан.
- ГАЗАК III *گازک* 1. фурсат, мавқеият. 2. навбати об дар зироат.
- ГАЗАКВОРӢ *گازکوارى* хӯрдани, ки газак шуда метавонад.
- ГАЗАН *گازن* дар пойафзолдӯзӣ василаи оҳанӣ бо дами тез барои буридан ва тарошидани чарм.
- ГАЗАНГУБИН *گازنگين* 1. моддаи ширин, ки аз широбаи гиёҳи газ гирифта мешавад, дар истеҳсолоти қаннодӣ ва ширинисозӣ ба кор меравад. 2. дарахти ин гиёҳ, ки газангубин аз он гирифта мешавад.
- ГАЗАНД I *گزند* зарар, зиён, осеб.
- ГАЗАНД II *گزند* корди мӯзадӯзон.
- ГАЗАНДА *گزنده* 1. сифати феълии замони ҳозира аз газидан. 2. ҳар чонваре, ки мегазад ё неш мезанад: мори газанда, саги газанда. 3. маҷ. одаме, ки бо гапи худ (*бо игво ва бадгӯӣ*) ба касон зарар мерасонад.
- ГАЗАНДАГӢ *گزندگى* амали газанда, газиш.
- ГАЗАНДРАСОН *گزندرسان* зараррасон, осеб-расон, зиёнрасон.
- ГАЗАР *گزر* сабзӣ, бехӣ, зардак; ҳалвои газар ҳалвои сабзӣ.
- ГАЗВОР *گزار* чизҳои бофтае, ки бо газ ё метр андоза карда харидуфурӯш менамоянд (*аз қабилӣ чит, сатин ва г.*), матоъ, порча,

- кумош: газвор бофтан, газвор фурӯхтан.
- ГАЗВОРБОФ *گزارباف* он ки газвор мебофад, бофандаи газвор.
- ГАЗВОРБОФӢ *گزاربافى* исми амал аз газвор бофтан; истеҳсоли газвор; касбу кори газворбоф.
- ГАЗВОРӢ *گزارى* он чи аз матоъҳои газвор омода мешавад.
- ГАЗВОРФУРӢШ *گزارفروش* он ки порчаҳои газворӣ мефурӯшад (*аз қабилӣ чит, сатин ва г.*).
- ГАЗВОРФУРӢШӢ *گزارفروشى* исми амал аз газвор фурӯхтан; касби газворфурӯш; дӯкон ё мағозаи фурӯшандаи газвор, баззозӣ.
- ГАЗ-ГАЗ *گازگاز*: газ-газ шудани дандон, лаҳҷ. ниҳоят ба хашму газаб омадани касе.
- ГАЗГУЗАР *گازگذر*: қубури газгузар лӯлае, ки ба воситаи он газ мегузарад (*ё* мегузаронанд).
- ГАЗГУЗАРОН *گازگزران* он ки ба хонаҳо ва биноҳо ё дигар иншоот газ мегузаронад, устои газ.
- ГАЗГУЗАРОНӢ *گازگزرانى* исми амал аз газ гузаронидан; бо гази сӯзанда таъмин кардани хонаҳо, корхонаҳо *ва г.*, газрасонӣ.
- ГАЗГУН *گازگون* газмонанд: моддаи газгун, ҳолати газгун.
- ГАЗГУНӢ *گازگونى* газмонандӣ: газгунии модда.
- ГАЗГӢШ *گازگوش* гӯшдароз, сихгӯш.
- ГАЗГӢШТ *گازگوشت* камгӯшт, қоқина; лоғар, хароб.
- ГАЗГӢШТӢ *گازگوشتى* газгӯшт будан, камгӯштӣ, қоқинагӣ; лоғарӣ, харобӣ.
- ГАЗДОР *گزار* газнок; оби газдор оби газнок, оби газноқкарда.
- ГАЗДУМ *گازدم* ниг. каждум.
- ГАЗЕТА *گزيت* кҳн., ниг. рӯзнома.
- ГАЗИД//ГАЗИТ *گزيد//گزيت* кҳн. 1. бочу хироч, андоз. 2. ниг. чиза.
- ГАЗИДА *گزيده* сифати феълии замони гузашта

аз газидан; **газида гирифтан** аз чизе бо дандон канда гирифтан аз чизе.

ГАЗИДАН گزیدن 1. дандон задани инсон ва ё хайвон ба чизе, чизеро сахт ба дандон гирифтан. 2. неш задани ҷонварон ва ё ҳашарот; **лаб газидан** а) лабро ба таҳи дандон гирифтан (*барои ба ин воситаи рамз ҳайрат ва таассуфро фаҳмондан ё ба чизе шиора кардан ва ғ.*); б) маҷ. хомӯш шудан, лаб фуру бастан.

ГАЗИНА گزینه болгаи дастадарози мисгарон, ки бо он дохили зарфҳои мисинро фарох мекунад.

ГАЗИР گزير доруға, асас, посбони шаб.

ГАЗИСТОН گزيستان ҷое, ки дар он дарахти газ фаровон аст.

ГАЗИШ گزish исми амал аз газидан; неш задан.

ГАЗКАФШЕР گزكفشير ба воситаи газ кафшершуда (ё шаванда); асбоб ва абзори кафшери газӣ.

ГАЗКАФШЕРГАР گزكفشيرگر устои челонгар, ки бо газ кафшер мекунад.

ГАЗЛАК گزلك кит. корд, нохунгир.

ГАЗМ گزم ниг. газ.

ГАЗМА گزمه т. посбони гашти шабона.

ГАЗМОЛ گزمال гурт. дарзмол, утӣ.

ГАЗМОНАНД گزمانند ниг. газгун.

ГАЗИНА گزینه ниг. газна.

ГАЗНА گزنه бот. гиёҳи алафӣ ва худрӯй, ки дар пояҳои барг ва сокаи он моддаи сӯзонандае вучуд дорад, ки ҳангоми расидан боиси сӯзиши саҳти бадан мешавад.

ГАЗНАЗОР گزندهزار ҷое, ки газна зиёд мерӯяд.

ГАЗНОГУЗАР گزناگزر газнагузаронанда; матон газногузар матос, ки аз вай газ намегузарад.

ГАЗНОК گزناک ниг. газдор.

ГАЗОБ گزاب оби газнок, оби газдоркарда.

ГАЗОБЕТОН گزابيتان р. навъе аз бетони

сабуки ковок, ки бо роҳи ба хамираи семути оҳак дамидани ҳаво ё омехтани моддаҳои газдиханда рехта мешавад ва дар сохтмон ба кор меравад.

ГАЗОБЕТОНӢ گزابيتانى сохт. мансуб ба газобетон; аз газобетон сохташуда: **блокҳои газобетонӣ.**

ГАЗОВАНГОН گزواونگان кит. бо шитоб, таъчилан; **газовангон рафтан** бо шитоб рафтан.

ГАЗОГЕНЕРАТОР گزاگنرتار лот. нав., тех. дастгоҳе, ки сӯзишвории саҳтро ба газӣ сӯзанда табдил медиҳад.

газо(ӣ) گزاي(ى) 1. асоси замони ҳозира аз газидан. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии газандрасон ва газанда: **ҷонгазо, мардумгазо...**

ГАЗОИДАН گزايدين кит. 1. ниг. газидан. 2. маҷ. газанд расондан, озор додан, ранҷондан, осеб расондан.

ГАЗОЛИН گزالين лот. тех. сӯзишвории моеъ, ки дар натиҷаи соф кардани нафт аз қисматҳои сабуки таркиботи он ҳосил мешавад ва аз он барои мошину ҳавопаймо ва ғ. бензин тайёр мекунад.

ГАЗОЛУД گزالود олудашуда бо газ: **ҳавои газолуд.**

ГАЗОЛУДАГӢ گزالودگى олудашавӣ бо газ: **газолудагии муҳит.**

ГАЗОЛУДӢ گزالودى ниг. газолудагӣ.

ГАЗОН گزان феъли ҳол аз газидан; дар ҳоли газидан, газанда.

ГАЗОНДАН گزاندن шакли бавоситаи газидан; 1. чизеро ба чизе маҳкам кардан, чизеро ба чизе мисли ин ки ба дандон мегазонда бошанд, устувор кардан; маҳкам гузоштан. 2. маҷ. ҷо гирондан, ҷо кардан; қалондан.

ГАЗОПРОВОД گزاپراواد р. кубури газгузаронӣ, газлӯла.

ГАЗОФ//ГИЗОФ گزاف беҳуда, ҳарза, беасос дурӯғ; **лофу газоф** суханони дурӯғу беҳуда, сафсата.

ГАЗОФА//ГИЗОФА گزافه кит. 1. аз ҳадду андоза берун, беҳад, беҳисоб. 2. беҳуда,

- харза.
- ГАЗОФГҮ(Ӣ)** گزافگو(ی) бехудагӯй, харзагӯй.
- ГАЗОФГҮӢ** گزافگوئی бехудагӯй, харзагӯй.
- ГАЗОФКОР** گزافکار он ки дар корҳо ифроту муболиға кунад, бехудакор.
- ГАЗОФКОРӢ** گزافکاری 1. ифрот, муболиға. 2. амали бехуда.
- ГАЗОЯНДА** گزاینده 1. озордиҳанда. 2. кайфардиҳанда, чазодиҳанда. 3. зананда, кӯбанда.
- ГАЗПОШАК** گزپاشک ҳ. аслиҳаи газпошӣ.
- ГАЗСАНЧ** گزسنج ниг. газченкунак.
- ГАЗСИФАТ** گزصفت газмонанд, дорои сифати газ.
- ГАЗТАКСИМКУНӢ** گزتقسیمکنی тақсими газ: коргоҳи газтаксимкунӣ.
- ГАЗТАНВИР** گزتنویر ниг. газчарог.
- ГАЗТОЗАКУНАК** گزتازهکنک асбоби тозакунандаи газ аз дигар омехтаҳо, дастгоҳи махсус барои тасфиаи газ.
- ГАЗТОЗАКУНӢ** گزتازهکنی тоза кардани газ: нуктаи газтозакунӣ.
- ГАЗХЕЗ** گزخیز чои сергаз, минтақаи газхез, чое, ки газ зиёд дорад.
- ГАЗХОНА** گزخانه 1. чои нигоҳ доштани газ; газголдер. 2. *гуфт.* ошпазхонаи алоҳидае, ки бо учоқи (плитаи) газ муҷаҳҳаз аст.
- ГАЗҲОСИЛКУНӢ** گزحاصلکنی ҳосил кардани газ, истеҳсоли газ.
- ГАЗЧАРОҒ** گزچراغ чароге, ки ба воситаи газ равшан мешавад.
- ГАЗЧЕНКУН** گزچنکن *тех.* асбоби андозагирии газ, ченкунаки газ, газсанҷ.
- ГАЗЧҮӢ** گزچوب чӯби чорраҳи суфтаи гилкорон, ки дар вақти андова кардан бо вай дар хамгашти девор ва пеши дарҳо раҳ мебароранд.
- ГАЙКА** *р.* گيکه ҳалқаи аз дарун печдору рӯяш бисёрпахлу, ки ба мурват тоб дода, қисмҳои

мошину дастгоҳҳоро бо ҳам пайваст мекунанд.

- ГАЙКАТОБ** گيکهتاب тобдиҳандаи гайка; калиди гайкатоб асбобе, ки ба воситаи он гайкаро тоб дода, саҳт ё суст мекунанд.
- ГАЙҲОН//ГЕҲОН** گيهان *кит.* дунё, ҷаҳон, олам.
- ГАЙҲОНХИДЕВ//ГЕҲОНХИДЕВ** گيهانخديو *кит.* Худованд, Офаридгор, молики олам.
- ГАЛА//ГАЛЛА** گله 1. гурӯҳе аз чорпоён; рама: галаи асп, галаи оху; галаи бесар тӯдаи бераҳнамун, рамаи ба сари худ. 2. гурӯҳе аз чизҳои ҳамчинс (*ба ин маъно асосан дар таркиби калимаҳои мураккаби галаосиё, галачазира... меояд*); гала-гала галаҳои бисёр; як гала як тӯда, бисёр, микдоран зиёд; гала шудан тӯда шудан, чамъ гаштан.
- ГАЛ(Л)АБАҲОДУР** گلهبهادر *таър.* 1. сарвари гурӯҳи сипоҳиён. 2. сипоҳии шучоъ ва нотарс; часур, бебок, далер.
- ГАЛ(Л)АБОН** گلهبان ниғаҳбони рамаи чорпоён (*махсусан галаи аспон*); подабон, чӯпон.
- ГАЛ(Л)АБОНӢ** گلهبانی бонӣ кардани гала; шугли галабон; чӯпонӣ: галабонӣ кардан.
- ГАЛ(Л)АГОВ** گلهگاو 1. якчанд гови аз гардан ба ҳам баста, ки дар хирманкӯбӣ ба кор мебаранд. 2. *маҷ.* бетартибӣ, тӯпаланг, ҳарчу марҷ; галагов кардан а) говҳоро ба ҳам баста хирман кӯфтан; б) *маҷ.* талотӯб кардан, мағалу тӯпаланг барпо кардан.
- ГАЛ(Л)АДОР** گلهدار дорандаи гала, соҳиби гала.
- ГАЛ(Л)АДОРӢ** گلهداری дорои гала будан ва парвариши он, аспарварӣ.
- ГАЛАКТИКА** *ю.* گالکتیکه *нуч.* системаи бузурги ситораҳо, ки Офтоб бо тамоми сайёраҳои ба он дохил мешавад, олами афлоқӣ, низоми Роҳи Қаҳшашон.
- ГАЛ(Л)АОСИӢ** گلهآسيا 1. якчанд осии наздики ҳам воқеъшуда. 2. номи мавзее, ки дар он осииҳо зиёданд (*мас., Галаосиё дар Самарқанд*).
- ГАЛ(Л)АРАВ** گلهرو чорвое, ки ба ҳадди ба гала ҳамроҳ кардан расидааст; \diamond мардуми галарав шахсе, ки ба мардум ҳамроҳ шуда,

баробарӣ карда ва улфат шуда метавонад.

ГАЛ(Л)АСИТОРА گلهستاره *ниг.* бурҷ 3.

ГАЛ(Л)АСОҲИБӢ گلهصاحبӣ соҳиб ва молики гала будан, бадавлатӣ.

ГАЛ(Л)АҶАЗИРА گلهجزيره гурӯҳи ҷазираҳое, ки наздик ба ҳам воқеъ шудаанд, маҷмаулҷазоир, архипелаг.

ГАЛВАНИЗАТСИЯ *ит.* گلونيزتسيه 1. *физ.* истифодаи ҷараёни доимии ниҳоят сусти барқ барои муолиҷа. 2. *физ.* ба воситаи электролиз бо филизе рӯкаш кардани ягон чиз.

ГАЛВАНИӢ گلوني *физ.* ба воситаи галванизатсия пайдошаванда; ҷараёни галваниии барқ ҷараёни ниҳоят сусти доимии барқ.

ГАЛВАНОМЕТР *ит.* گلوانومتر *физ.* асбобест барои андоза кардани ҷараёни хеле сусти барқ.

ГАЛЕРЕЯ *фр.* گلريه 1. толори дарозрӯя, ки як тарафи қади онро ба ҷои девор поя ва сутунҳо ташкил медиҳанд. 2. роҳрави болопӯшидаи дарозии бино, ки қисматҳои ҷудогонаи онро ба ҳам мепайвандад, долон. 3. намоишгоҳи ашёи ҳунарий.

ГАЛИФЕ *фр.* گليفه шими дӯхти махсус барои пӯшидан бо мӯза, ки аз зону болояш хеле васеъ аст.

ГАЛЛА گله *ниг.* гала.

ГАЛЛОН *англ.* گلان ченаки ҷисмҳои моеъ ва резон дар баъзе мамлакатҳо (*мас.*, дар *Инглистон* ба 4,546 л баробар аст).

ГАЛОГЕН(ҲО) *ю.* گلاگن(ها) гурӯҳи унсурҳои химиявӣ, ки аз фтор, хлор, бром, йод ва астат иборат буда, дар ҷадвали химиявӣ зергурӯҳи алоҳидаро ташкил медиҳанд.

ГАЛОГЕНӢ گلاگني *мансуб ба галогенҳо; ҷароғҳои галогенӣ* ҷароғҳои ниҳоят равшани баъзе воситаҳои нақлиёт, ки дар таркиби газҳои онҳо газҳои аз галоген ҳосилшуда (*одатан аз йод ё бром*) низ ҳастанд.

ГАМАСТ گمست як навъ санги камарзиш; чизи беарзиш, ҷамаст.

ГАМБИТ *фр.* گمبيت *варз.* усули бозии

шатранҷ, ки дар аввали бозӣ бо мақсади зудтар ба ҳучум гузаштан ягон доноро муфт курбон мекунад.

ГАМБУСАК گمبسک *шакли тасғири гамбуск; гамбуски хурд, гамбускча.*

ГАМБУСК گمبسک 1. номи калонтарин гурӯҳи ҳашароти маъруф аст; **гамбуски саргингелон** чинсе аз ҳашароти сиёҳи лӯндашакл, ки болҳояш аз рӯи чилд (парда) доранд, чуал. 2. *киноя аз одами мисли гамбуск* зишти зараррасони дар гирди чизе ҷамъшуда ва ба он часпида гирифта.

ГАМБУСКВОР گمبسکوار *мисли гамбуск, гамбускмонанд.*

ГАМӢ گمي *заврақ, кема, як навъ киштӣ.*

ГАММА I *ю.* گمه *мус.* қаторовоз, қатори овозҳои пай дар паю мутаносиби пардаҳо (*байни авҷ ва акс*).

ГАММА II *ю.* گمه *номи ҳарфи сеюми алифбои юнонӣ; усули гамма ҷугр.* усули геофизикии ҷустуҷӯи маъдан аз рӯи нурафканиии радиоактивии чинсҳои кӯҳӣ.

ГАММА-ШУОӢ گمهشعاعها *физ.* нурафканиии электромагнитии кӯтоҳмавҷ, ки дар натиҷаи коҳиши ядроҳои радиоактив ва зарраҳои элементарӣ ҳангоми амалиёти яқояи зарраҳои заряддор ба вуқӯъ меояд; *муқ.* **алфа-шуоъ, бета-шуоъ.**

ГАНГ I گنگ *гуфт.* тахтакана.

ГАНГ II گنگ 1. *кит.* кач, хамида. 2. номи дарё дар Ҳиндустон.

ГАНГ III گنگ *кҳн., тиб.* беморие, ки дар он буни мӯ мехорад ва то мӯйро накашанд, бемор ором намешавад.

ГАНГБОР گنگبار *чанд ҷазира дар канори ҳамдигар.*

ГАНГОР گنگار *мори пӯстпартофта, море, ки пӯсташро иваз кардааст.*

ГАНГСТЕР *англ.* گنگستر *иштирокдори дастаи роҳзану гораггарон дар баъзе мамлакатҳо.*

ГАНГСТЕРИЗМ *англ.* گنگستريزم *роҳзанию гораггарии муташаккилона дар баъзе мамлакатҳо.*

ГАНД *گند* кит., *пиг.* ганда 1.

ГАНДА *گنده* 1. гандида, бӯйгирифта, бадбӯй, вайроншуда. 2. бад, зишт; **одами чаҳлаш** ганда одами бадчаҳл, шахси зудхашм, тез оташиншаванда; **ганда дидан касеро** бад дидан, нафрат доштан (*аз касе, чизе*); **ганда кардан** (*касе ё чизеро*) бад карда нишон додан (*касе ё чизеро*), бадгӯй кардан дар ҳаққи касе; **ганда шудан** бад шудан, вайрон шудан; **кори ганда кардан** кори бад кардан; **◇ дилатон ганда нашавад** хафа нашавед, гамгин нашавед; **ҳамдардии маро қабул намоед, сабри ҷамил меҳоҳам** (*дар мавриди таъзия ба наздикони марҳум гуфта мешавад*).

ГАНДАБАР *گندهبر* дарави аввал ва маҳсули он; **ришқан (юнучқан) гандабар** бедаи дарави аввали юнучқа.

ГАНДАБУР *گندهبر* шохчае, ки баъд аз пиростани дарахт боқӣ мондааст ва ба сабзиши шохҳои дигар ҳалал мерасонад.

ГАНДАБУРИД *گندهبريد* *лаҳҷ.* шоҳи ноҳамвор буридашуда, ки нағз намесабзад; *муқ.* гандабур.

ГАНДАБҮЙ *گندهبوی* бӯи ганда диханда, бадбӯй, бӯйнок.

ГАНДАГАП *گندهگپ* гапаш нофорам, дагал-гуфтор, бадгӯй, бадгап.

ГАНДАГАПӢ *گندهگپی* бадгапӣ, гандагӯй.

ГАНДАГАРД *گندهگرد* бадрафтор, бадахлок.

ГАНДАГАШТ *گندهگشت* *ниг.* гандагард.

ГАНДАГӢ *گندگی* бадӣ; бадкорӣ, разилӣ, пастӣ; **гандагӣ кардан** кори бад ва номаъқул кардан; бадӣ кардан дар ҳаққи касе.

ГАНДАГӮ *گندهگو* *ниг.* гандагап.

ГАНДАГӮӢ *گندهگونی* гандагӯ будан, гандагапӣ.

ГАНДАДАРАВ *گندهدرو* *ниг.* гандабар.

ГАНДАДАҲОН *گندهدهان* 1. он ки даҳонаш бӯи бад дорад. 2. *маҷ.* одами бадгап.

ГАНДАДИМОҒ *گندهدماغ* бо димоғи бад, зуд хафашаванда.

ГАНДАДИМОҒӢ *گندهدماغی* худхоҳӣ, мағрурӣ.

ГАНДАКОР *گندهكار* 1. он ки сифати кораш паст аст, кораш сарсарӣ аст. 2. зиштор, фасодкор, ҳаромкор.

ГАНДАКОРӢ *گندهكاری* 1. кори бесифат, кори номақбул. 2. кори паст ва зишт кардан; ҳаромкорӣ.

ГАНДАМАҒЗ *گندهمغز* кит. 1. бадхулқ; качбахс. 2. саркаш, мутакаббир, мағрур.

ГАНДАМАҒЗӢ *گندهمغزی* 1. ҳарзагӯй. 2. дуруштӣ, бадхулқӣ; качбахсӣ. 3. саркашӣ, мутакаббирӣ, мағрурӣ.

ГАНДАНАВИС *گندهنویس* он ки ҳусни хати бад дорад; *муқоб.* хушнавис.

ГАНДАНАВИСӢ *گندهنویسی* баднависӣ, ҳусни хати хуб надоштан.

ГАНДАНО *گندنا* *бот.* сабзаест аз чинси пиёз ва сир.

ГАНДАПАРОН *گندهپران* он ки суҳанонаш носанҷида, боло аз ҳад ва ҳамроҳ бо ҳақорату бадгапӣ аст.

ГАНДАПАРОНӢ *گندهپرانی* суҳанони носанҷида, подарҳаво ва ҳавоӣ гуфтан.

ГАНДАПИР *گندهپیر* 1. пири фартуту бадафт. 2. пири бадхислат ва бадатвор; пирсаг; **гандапир шудан** дар овони пирӣ хислатҳои бад пайдо кардан.

ГАНДАХИШТАК *گندهخشتک* *таҳқ.* одами бадрафтор, айёш, занбоз, занакбоз.

ГАНДБОЛ *انگلی گندبال* *варз.* навъи тӯббозӣ, ки дар он тӯбро бо даст ба дарвозаи ҳариф мепартоянд.

ГАНДБОЛБОЗ *گندبالباز* *варз.* бозигари гандбол.

ГАНДАҲОН *گندههان* дорои даҳони бадбӯ.

ГАНДИМОҒ *گنددماغ* *ниг.* гандадимоғ.

ГАНДЗАДА *گندزده* бӯйгирифта, бӯи бад дошта.

ГАНДЗАДАГӢ *گندزدگی* фосидшуда, бӯи бад доштагӣ, бадбӯй шудан.

ГАНДЗУДО *گندزدا* *тиб.* моддаҳои химиявие

монанди алкул (спиртӣ) ва г., ки микробҳоро нобуд месозанд, зидди уфунат.

ГАНДЗУДОЙ گندزدائی истифода аз маводи гандзудо барои аз байн бурдани микробу бактерияҳо.

ГАНДИДА گندیده сифати феълии замони гузашта аз гандидан; вайроншуда, бӯйгирифта, бадбӯйшуда: гӯшти гандида.

ГАНДИДАГӢ گنديدگی шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз гандидан; фосидшуда, бӯйгирифта, пӯсида.

ГАНДИДАН گنديدن вайрон шуда бӯи бад овардани чизе, фосид шудан.

ГАНДӢ گندی белаёқатӣ, фурӯмоягӣ, бадбӯӣ.

ГАНДО گندا 1. бӯи бад диҳанда, бадбӯӣ. 2. маҷ. нафратовар, нафратангез.

ГАНДОБ گندآب 1. оби олуда ва бадбӯӣ, оби ганда. 2. ботлок.

ГАНДОБРАВ گندآبرо ҷои ҷорӣ шудани оби бад ва олуда, ҷои ҷорӣ шудани обрезаҳо.

ГАНДОНДАН گنداندن фосид ва ифлос кардан, бадбӯ кардан.

ГАНДПИР گنديپير ниг. гандапир.

ГАНДУМ گندم навъе аз галладона, ки аз орди он нон ва хӯрокҳои дигар мепазанд ва ҳамчун гизои асосии инсон истеъмол мешавад; гандуми баҳорӣ гандуме, ки дар аввали баҳор кишта мешавад; гандуми тирамоҳӣ гандуме, ки дар тирамоҳ мекоранд ва зимистон дар зерӣ барф мехобад; гандуми тухмӣ гандуме, ки барои кишт ҷудо карда мешавад; гандуми хол кишоя аз холи гандуммонанди маҳбуба; тухми гандум гандуми тухмӣ; гандум аз гандум бирӯяд, чав зи чав (зарб.) барои таъкиди ба аслаш кашидани ҳар чиз гуфта мешавад; гандум ҳама ҷо, пазанда ҷо-ҷо (зарб.) ба ҳар кор мутахассис лозим аст.

ГАНДУМАК گندمک бот. алафи гандуммонанд, ки аввали баҳор мерӯяд.

ГАНДУМБАРДОРӢ گندم برداری гирифтани ҳосили гандум, чамъоварии ҳосили гандум.

ГАНДУМБИРӢН گندم بريان гандуми дар дег бирёнкарда, ки ҳамчун хӯрдани хушк

мехӯранд ё аз он талкон тайёр мекунанд.

ГАНДУМБО گندم با оши гандумӣ, шӯрбои гандумӣ, ҳалим.

ГАНДУМГУН گندم گون ранги шабеҳ ба ранги гандум, гандумранг, сабзина.

ГАНДУМГУНА گندم گونه ниг. гандумгун.

ГАНДУМГУНӢ گندم گونی гандумгун будан.

ГАНДУМДАРАВ گندم درو ниг. гандумдаравӣ.

ГАНДУМДАРАВӢ گندم دروي даравидани гандум; мавсими даравида гирифтани гандум.

ГАНДУМЗОР گندم زار ҷои кишти гандум, замини саросар гандум кошташуда: замини гандумзор.

ГАНДУМИӢН گندميان хонаводаи бузурге аз гиёҳҳои яксола бо барғҳои дароз ва решаҳои афшон, ки дар ҳама ҷо ёфт мешавад.

ГАНДУМИН گندمين ниг. гандумӣ.

ГАНДУМӢ گندمي мансуб ба гандум; аз гандум тайёршуда; нони гандумӣ нони аз орди гандум пухта; ё нони гандумӣ ё забони мардумӣ (мақ.) инсон бояд ё дасти сахӣ ва ё забони ширин дошта бошад.

ГАНДУМКОР گندم کار он ки ба кишти гандум машғул аст, галлакор.

ГАНДУМКОРӢ گندم کاری кишти гандум, кишт кардани гандум, галлакорӣ.

ГАНДУМКӢБ(А) گندم کوب // گندم کوبه василае, ки бо он гандум мекӯбанд.

ГАНДУМКӢБӢ گندم کوبي кӯфтани гандум, кори кӯфта аз қоҳ ҷудо кардани донаи гандум, хирманкӯбӣ.

ГАНДУМКӢЧА گندم کوچه як навъ таоми мисли шавла, ки аз гандуми кӯфта (бо иловаи лӯбиё, нахӯд ва гоҳе калла-поча) пухта мешавад.

ГАНДУМНАМО گندم نما монанд ба гандум; ◊ гандумнамон чавфурӯш он ки чизи сифатан бадро хуб карда нишон дода, одамнро фиреб медиҳад; фиребгар, қаллоб.

ГАНДУМНАМОӢ گندم نمائی гандумнамо бу-

дан, амали гандумнамо.

ГАНДУМПАЗ(Ў) گندم پز // گندم پزی вақти пухта ба дарав расидани гандум.

ГАНДУМПОЯ گندم پايه 1. пояи гандум. 2. гандумзор, замини гандум кошта; замини гандумаш даравидашуда.

ГАНДУМРАНГ گندم رنگ *ниг.* гандумгун; гандумранг шудан гандумгун шудан, сабзина гаштан.

ГАНДУМФУРҶШ گندم فروش он ки гандум мефурӯшад.

ГАНДУМФУРҶШӢ گندم فروشى амал ва шугли гандумфурӯш; гандумфурӯшӣ қардан.

ГАНДУМХЕЗ گندم خيز заминне, ки ҳосили фаровони гандум медиҳад, ҷои ҳосили баланди гандум.

ГАНДУМҶҶШ گندم جوش хӯроке, ки аз гандуми нимпаз пухта мешавад.

ГАНДУМҶҶШАК گندم جوشك *ниг.* гандумҷҷш.

ГАНДУМШҶРАК گندم شورک гандуми дар об пухтаи шҶрак.

ГАНТЕЛ *олм.* گنتيل *варз.* асбоби маҳсуси иборат аз ду кураи ҷўянии ба дастаи кўтоҳ пайваст, ки барои инкишофи мушакҳои дасту бозу бо он машқ мекунад.

ГАНҶ گنج 1. тиллову нуқра ва ҷавохироти мавҷуд ё дар зерӣ ҳок пинҳонқарда. 2. ҳазина, маҳзан, ганчина; **ганҷи ниҳон** ҳазинаи маҳфӣ, дафина; **ганҷи ноёб** дурру гавҳари нодир; **панҷ ганҷ киноя аз «Ҳамса»**-и Низомии Ганҷавӣ; **ганҷ кушодан** боигарӣ кашф қардан; **дари ганҷ кушодан киноя аз соҳиби ганҷ шудан**, ганҷ ба даст овардан; **аз сухан ганҷу гуҳар рехтан** пурмаънӣ сухан қардан; **∅ ганҷи Қорун** ҳазинаи пурсарвати афсонавӣ, ки ба Қорун тааллуқ дошта, бинобар ҳасисиаш ўро замин бо ганҷаш фуру бурдааст; **ганҷ дар вайрона** а) симу зар ва чизи хубу гаронбаҳо дар ҷои назарногир ҳам буда метавонад; б) одамони донову зебо аз хонадони бечораву бенаво ҳам мебароянд.

ГАНҶА گنجه қафасаи дардор барои гузоштани либос ва дигар лавозимоти хона, ҷевон; сандуқи оҳанӣ барои гузоштани дорой.

ГАНҶАВӢ گنجوى مانسوب ба шаҳри Ганҷа (Озарбойҷон); **Ҳакими Ганҷавӣ** лақаби шоири бузург Низомии Ганҷавӣ.

ГАНҶАФШОНӢ گنج افشاني нисор қардани ганҷу мол, афшондани ганҷу мол, ганҷбахшӣ.

ГАНҶБАХШ گنج بخش баҳшандаи ганҷ, ганҷ-деҳ, баҳшандаи неъмату сарват.

ГАНҶБАХШӢ گنج بخشي амали ганҷбахш; саховатмандӣ.

ГАНҶБОН گنج بان ҳазинабон, ниғаҳбони ҳазина.

ГАНҶДОН گنج دان ганҷгоҳ, ҷои нигоҳ доштани ганҷ.

ГАНҶЁБ گنج ياب 1. ёбандаи ганҷ. 2. *маҷ.* фоидабардор, баҳравар.

ГАНЧИНА گنجينه 1. ҷои ганҷдихӣ, ҷои ниғаҳдошти нуқраву тилло ва ҷавохироти дигар, маҳзан, ҳазина, дафина. 2. *маҷ.* қони чизҳои қиматбаҳо; боигарӣ, сарват; **дари ганчинаи чизеро кушодан** ганҷи бисёр ба даст овардан; ба истифода расонидан ё дастрас намудани чизҳои пурарзиш. 3. хоначае дар пешгоҳи хона барои нигоҳ доштани китоб ва чизҳои қиматнок.

ГАНЧИНАДОР گنجينه دار ниғаҳдорандаи ганҷина, ҳазинадор, ҳазинаҷӣ.

ГАНЧИНАСАНҶ گنجينه سنج *кҳн.* ҳазинадор, ҳазинабон, мутасаддии нигоҳдошти ҳазина; он ки зару ҷавохирро санҷида, ба ҳазина қабул мекунад.

ГАНҶӢ گنجى 1. *марбут ба ганҷ*; шоистаи ниғаҳдорӣ дар ганҷ, ниғаҳдоришуда дар ганҷ. 2. *маҷ.* арзишманд.

ГАНҶКОВ گنج کاو ҷўяндаи ганҷ, қобандаи боигарӣ.

ГАНҶКОВӢ گنج کاوى ганҷҷўӣ, амали ганҷков.

ГАНҶНОМА گنج نامه *кит.* коғаз ё чизи дигар, ки дар он ҷои пинҳон қардани ганҷ ва миқдори чизҳои қиматбаҳои он нишон дода шудааст.

ГАНҶОГАН گنج آگن *кит.* он ки ганҷ меандӯзад, он ки молу сарват ҷамъ мекунад.

ГАНЧПАРДОЗ گنج پرداز бахшандаи ганч, сарфкунандаи сарват.

ГАНЧРЕЗ گنج ريز ганчбахш, гуҳарбор.

ГАНЧСАНЧ گنج سنج он ки ганчро мешиносад ва қиматашро таъйин карда метавонад, санҷандаи ганч.

ГАНЧУР گنجور кит. мутасаддии нигоҳдошти ганчина, хазинадор, хизонадор.

ГАНЧУРА گنجوره 1. хазина, ҷои ганҷҳо. 2. анбор, ҷои нигоҳдории ашёи қимат.

ГАНЧУРӢ گنجوري амал ва шуғли ганчур, хазинадорӣ.

ГАНЧӢХОНА گنج خانه ҷои нигоҳдории ганч, хазинахона, маҳзан.

ГАНЧӢХУДО گنج خدا кит. соҳиб ва молики ганч.

ГАНЧӢӢ گنج جوي ниг. ганҷковӣ.

ГАНЧӢӢ گنج جوي ниг. ганҷков.

ГАП گپ 1. сухан, калом, гуфтор; гуфтугӯ. 2. сухани беасос, лоф. 3. маҷ., лаҳҷ. гаштак; **гап-гап** а) гуфтугӯ, чақ-чақ, сӯҳбат; б) гапҳои беҳуда, овозаҳои ҳархела, миш-миш дар ҳаққи касе (чизе); **гапи беҳуда** сухани пуч, гапи бемаънӣ; **гапи бечо** ҳарфи бемаврид; сухани ноҳақ; **гапи бофта** сухани беасос; **гапи дағал** сухани дурушт; **гапи дурӯғ** сухани норост, гапи аз ҳақиқат дур; **гапи дурӯғ по надорад** (зарб.); **гапи духӯра** сухани думаънидор, гапе, ки ду хел – мусбат ва манфӣ фаҳмида мешавад; **гап(ҳо)-и кадучадор** суханҳои пичингдор, ҳарфи кинояомез; **гапҳои кӯчагӣ** а) суханҳои беасос, дурӯғ; овозаи дурӯғ ва беасос; б) суханҳои беадабона ва носазо; **гап(ҳо)-и майда-чӯйда** суханҳои беҳуда ва камасос, суханҳои беаҳамият ва камарзиш; **гапи муҳим** сухани зарур, гапи даркорӣ; **гапи нав // гапи тоза** сухани тоза; хабари тоза; **гап(ҳо)-и набуда(гӣ)** суханҳои беҳуда ва беасос; **гап(ҳо)--и пасту баланд** суханҳои тезу тунд; суханҳои ноҳамвори дағали дар вақти ҳашму газаб гуфташуда; **гапи пухта** сухани эътимоднок, гуфтори боварибахш; **гапи рост** сухани ҳақ; **гапи саҳт** сухани дағал, ҳарфи дурушт; **гапи тоза** ниг. **гапи нав**; **гап(ҳо)и умумӣ** суханҳои ба ҳама маълум, суханҳои обшуста; **гап(ҳо)-и фачу**

бемаза суханҳои бемаънӣ, гуфтори пучу беасос; **гапи хунук** сухани нофорам, ки шуниданаш ба кас ҳиссиёти бад мебахшад; **гапи хушк** сухани пуч ва бемаънӣ; сухани беамал; **гапи ширин // сухани ширин** сухани нарм ва гуворо, гапи форам, муомилаи ҳалимона; **мор ба гапи ширин аз хонааш баромадааст** (мақ.); **гап(ҳо)-и галатӣ** суханҳои аҷоиб; **гапи ҳақ** сухани рост; **гапу калоча** сухани майда-чӯйда, суханҳои бисёри саргуми беҳуда; **асли гап** моҳияти ҳаққи гап; моҳияти фикру масъала; **дар рафти гап** ҳангоми сӯҳбат, вақти муколама; **дар омади гап** дар ҷараёни сухан, зимнан; дар мавриди муносибати сухан; **тағи гап** асли матлаб, моҳияти масъала; **хулласи гап** хулласи калом, хулоса; **бе ҳеч гап** лом нагуфта, бидуни эътироз; **як даҳан гап** сухани ниҳоят кам, як-ду ҳарф; **гап баромадан** ҳар гуна овоза ё миш-мишҳо пайдо шудан; **гап бофта** суханҳои беҳуда гуфта, гапи беасос гуфта; **гап гирифта** аз касе а) қавл гирифта аз касе, ўҳладор кардан касеро; б) аз гуфтаҳои касе сирру асрорро фаҳмида гирифта; суханчинӣ кардан; **гап гузаронидан** фикри худро маъкул кунонидан, раъйи худро тасдиқ кунонидан; **гап додан** а) бисёр гап задан, пургӯй кардан; б) лакқидан, гап фурӯхтан; в) маҷ., лаҳҷ. дар навбати худ зиёфати гаштакро додан; **гап доштан** чизеро гуфтани будан, хоҳиши изҳор кардани чизе ба касе; **гап ёд додан** ба касе сухан омӯхтан, гуфтани чизеро омӯзондан, суханеро ба касе талқин кардан, ки дар фикри худи он шахс набошад; **гап задан** а) сухан гуфта, ҳарф задан; гуфтугӯ кардан, мубодилаи афкор намудан; аз чизе сухан кардан, фикр баён намудан дар хусуси чизе; б) бо касе гуфтугӯ кардан барои розӣ кунондани он ба коре; **гап зада гап гирифта** а) гуфтугӯ кардан, сӯҳбат намудан, мубодилаи афкор кардан; б) ҳарфе зада ҷавоби сазовор гирифта, ба касе гапе гуфта баъд ба бало мондан; **гап занондан тарзи бавоситан гап задан**; ба сухан даровардан, ба гуфтугӯ водор кардан; **гапи касеро буридан // сухани касеро буридан** гуфтори касеро қатъ кардан; ба гапзании касе ҳалал расондан; **гапи касеро гардондан // сухани касеро гардондан** сухани касеро рад кардан; **гапи саҳт задан** сухани дағал гуфта; маломат кардан, муомилаи дурушт кардан бо касе; **гап кардан чизе ё касеро** овозаи бад паҳн кардан дар бораи чизе ё касе; бадном кардан касеро; **гап-гап кардан** гуфтугӯ кардан, сӯҳбат намудан, гап задан;

гап кофтан касеро гап занондан барои фаҳмида гирифтани чизе; кунҷковӣ кардан, тагпурсӣ кардан; **гап кушодан** гап сар кардан, сухан оғоз кардан (*дар бораи касе, коре*); бо мақсаде гаперо ба миён овардан; **гап маъқул кардан (кунондан)** сухан фаҳмондан, гап фаҳмонда розӣ кардан касеро; **гап наёфта** аз гуфтани ҷавобе очиз мондан; чизе гуфта натавонистан; **гап омадан** фавран ба гуфтани чизе эҳтиёҷ пайдо шудан; забон боз шудан; фаро расидани мавқеи сухан гуфтан; **гап парондан ба касе** ягон сухани кинояомез ба касе расонда гуфтан, сухани ба асаби касе расандаро ба ӯ гуфтан; **гап партофтан** а) бо мақсади ба гуфтугӯ даровардани касе сухане гуфтан; ба духтарҳои ношиноси сухан гуфтани касони беадаб; б) дар хусуси чизе сухан сар карда, раъйи касеро дар бораи он чиз фаҳмидани шудан; лукма додан; **гап расидан ба касе** мавриди маломат гардидани касе аз боиси коре; **гап расондан ба касе** а) хабардор кардани касе аз чизе; б) ба маломату сарзаниш дучор кардан касеро; **гап сар кардан (намудан)** сухан оғоз намудан, ба суханронӣ шурӯъ кардан; **гап(на)форидан** майли суханшунавӣ (на)будан, майли гап гӯш кардан (на)доштан; **гап фурӯхтан** гапҳои бехударо бисёр гуфтан, лаққидан, сафсата гуфтан; **гап чала мондан** *гуфт.* сухан нотаом мондан; хотима наёфта қатъ шудани баҳсе; **гап чидан** гап гӯш карда сирро фаҳмидан, суханчинӣ кардан; **гап-гап шудан** гуфтугӯ шудан, сухан рафтан; баҳс шудан; **гапу гапча шудан** овоза шудан, ба даҳони мардум афтодан; **гап шунидан** а) сухан гӯш кардан; б) мавриди маломат ва сарзаниш қарор гирифтани; **гап яла кардан** *гуфт.* гап сар кардан, сухан оғоз кардан; **гап аз як чо мондан** ба як қарор омадан; масъаларо пухта кардан; **гапро бисёр кардан** бисёр гап задан, лақидан; **гапро гум кардан** чӣ гуфтани худро надоништа мондан, риштаи суханро гум кардан; **гапи касе дар замин** намондан сухани касе бетаъсир намондан, безътибор

намондани ҳарфи касе; **гап дар (сари) чизе будан** сухан рафтан дар бораи чизе; ба чизе вобаста будани масъалае; **гапро дароз кардан** суханро кашол додан, бисёр гап задан; **гапро дигар кардан** а) мавзӯи суханро дигар кардан, гуфтугӯро тағйир додан; б) *маҷ.* аз раъй баргаштан, аз қарордод гаштан; **гапро доништа задан (гуфтан)** бо мулоҳиза сухан гуфтан, масъалаеро дуруст фаҳмида, дар бораи он чизе гуфтан; **гапро кашол додан** пургӯй кардан, гапро бисёр кардан; **гапро кӯтоҳ кардан** суханро мухтасар кардан; суханро қатъ кардан, аз гап бозистодан; **гапро харида гирифтани** гапе гуфта дар маломат мондан, боиси гапҳои зиёдатӣ шудан; **гапро як кардан** гапро пазондан, ба як қарор омадан, гапро ба як чо мондан; **гапро ба чояш хӯрондан** муносиби мавриду мақом гап задан, сухани хеле бамавқеъ гуфтан; аз бинӣ боло **гап задан ниг. бинӣ**; аз гапи касе набаромадан мувофиқи раъйи касе кор кардан, мувофиқи гуфтаи касе амал кардан; аз гапи худ **гаштан** ваъдаҳилофӣ кардан, ба қавлу қарордоди пешинаи худ пойдор набудан; аз гап **камӣ надоштан** гапдон будан, дар сухангӯӣ мохир будан; аз даҳони касе **гапашро гирифтани** а) сухани касеро буридан; б) *маҷ.* касеро забонкӯтоҳ кардан; аз касе **гап намондан** аз масъала хабардор будан, ҳамаро донистан; **ба гап андохтан** ба гуфтугӯ даровардан, ҳарф занондан; **ба гап гирифтани касеро** ба гап андармон кардан касеро, ба гап андохта боздоштан касеро; **ба гап гӯш кардан** сухан шунавидан; мувофиқи гуфтаи касе амал кардан, розӣ шудан ба гуфтаи касе; **ба гапи касе гӯш андохтан** сухани касеро шунидан; мувофиқи гуфтаи касе амал кардан, сухани касеро ба эътибор гирифтани; **ба гап даровардан** розӣ кунондан; розӣ кунонда ба роҳи худ андохтан; **ба гап даромадан** сухан сар кардан, ба суханронӣ шурӯъ кардан; **ба гапи касе даромадан** а) ба гуфтаи касе эътибор додан, мувофиқи гуфтаи касе амал кардан; б) бовар кардан ба гапи касе; **ба гап рафтан** бо касе пасту баланд гап задан, тезу тунд шудан бо касе; **ба гап усто** будан гапдон будан, дар суханронӣ маҳорат доштан; **ба гап ҳамроҳ (қатӣ) шудан** ба гуфтугӯи дигарон ҳамроҳ шудан, ба сӯҳбат шарик шудан; **ба гап чома пӯшондан** а) доди сухан додан, бо обу ранг сухан кардан; б) аз ҳад зиёд таъриф карда сухан гуфтан; **таги гапро фаҳмидан** ҳақиқати ҳолро донистан, моҳияти масъаларо дарк кардан; **таноби гап** **канда шудан** риштаи сухан бурида шудан,

катъ гардидани гуфтор; (як) **гапи касеро ду накардан** итоаткор будан, фармудаи касеро бегуфтугӯ ичро кардан; **гап дар ин (он) ки...** масъала дар ин қост, ки ...; **гап ҳамин...** ҳамин тавр..., бехтараш ҳамин...; **боз як гапе буд** афвпазир буд, бахшидашаванда буд, дарди бахайр буд; **ин гапи дигар...** ин бехтар аст (*таъбири изҳори розигӣ ва қаноатмандӣ аз коре ё сухане*); **ин чӣ гап, ки...** аз рӯи кадом қоида..., кай дида шудааст, ки...; **рости гап** ҳақиқатан, дар ҳақиқат; дурусттараш; **хуб гап** хуб мешуд, хуб буд; қаноатманд шудан мумкин аст; **чӣ гап?** чӣ воқеа рӯй дод?, чӣ ҳодиса шуд?, чӣ шуд?; **гап кашол (аст)** ҳалли коре ё масъалае дар таъхир будан, холо нарасидани фурсати ичрои коре; **рости гапро гуфтан** ҳақиқати ҳолро баён кардан, асли воқеаро гуфтан...; **таги гапро напурсида** ҳақиқати ҳолро нафаҳмида, ба масъала сарфаҳм нарафта; **таҳти гапро пурсидан...** аз моҳияти масъала хабардор шудан, ҳақиқати ҳолро фаҳмидан хоҳӣ...; **хеле гап ҳаст** гап кашол, гап бисёр; вақти зиёде лозим аст; **ҳеч гап нашудан** ҳодисае рӯй надодан, осебе нарасидан; **чои гап набудан** худ аз худ равшан будан; бешакку шубҳа; **гап аз гап баромадан** як гап сабаби гуфтани гапи дигар шудан, аз як гап гапи дигар сар задан; **гап нагузаштан** эътибор надодани сухан; **гап гурехтан** ҳусни тафоҳум аз байн рафтани муносибат вайрон шудан; **гап (на)пухтан** ба як қарор (на)омадан, созиш карда натавоништан; **гап дар байн (дар ҳамин чо) мондан** аз ин сухан ҳеч касро хабардор накардан, ин сухан ба берун набаровардан; **дар байн гап гузаштан** аз якдигар ранчидан, муносибат каме бад шудан; **гапи бисёр ба хар бор (зарб.)** сухани зиёдати зарар меоварад, фоида надоштани пургӯй; **гапи хона ба бозор (ба кӯча) рост намеояд (зарб.)** шароити ҳар чоро ба назар гирифтани; **нонро (нона) калон газу гапро (гапа) калон назан (зарб.)** бештар будани зарари калонгапию манманӣ нисбат ба зарари пурхӯрӣ (*дар мавриди насиҳат гуфта мешавад*); **як гап сию ду (шасту чор, сесаду шаст) паҳлу дорад (зарб.)** (*дар мавриди таъкиди зарурати андеша карда гап задан гуфта мешавад*); **ҳар сухан маънои зиёде дорад; гап-гап овоза, гапу калоча; гап-гап аст, ки...** овоза аст, ки; **о гапи калон кори шоёни таҳсин; хуб аст, бисёр хуб мешавад; хуб гап (дар мавриди изҳори қаноатмандӣ аз коре гуфта мешавад); гап якто!** қарор қатъист, дигар хел намешавад!

ГАПБАРДОР گپ بردار он ки ба гапи саҳт ё танбех тоб меоварад, аз гап ё танқид намеранҷад; итоаткор.

ГАПБОЗ گپ باز хушчақчақ; гапдон; аскиягӯӣ, ҳазлгӯӣ.

ГАПБОЗӢ گپ بازی духӯра ва кинояомез гап задан, суханбозӣ.

ГАПБОФ گپ باف он ки суханҳои беасос мегӯяд; аз худ гап мебофад; дурӯғгӯӣ.

ГАПБОФӢ گپ بافی суханҳои бисёри беасос гуфтан, дурӯғгӯӣ.

ГАПГАРДОНӢ گپ گردانی исми амал аз гап гардондан; эътироз, гапро набардошта зуд ҷавоби рад додан.

ГАПГИР گپ گیر *инг.* гапдаро.

ГАПГИРӢ گپ گیری исми амал аз гап гирифтани; касеро ба гап андохта гап гирифтани, аз рӯи гуфтори касе бохабар шудан аз сирру асрори ӯ.

ГАПГУЗАРОНАК گپ گزرانак баҳс, мунозира; гапгузаронӣ кардан, зӯр зада гапи худро маъқул кунондани шудан, муноқиша.

ГАПГУЗАРОНӢ گپ گزرانی исми амал аз гап гузарондан; гапгузаронӣ кардан гапи худро ба касе бо исрор маъқул кунонидани шудан.

ГАПДАРО گپ درا ба гап гӯшидиханда, фармонбардор, итоаткор, гапправ; **бачаи гапдаро.**

ГАПДОН گپ دان сухандон, мохир дар гапзанӣ.

ГАПДОНӢ گپ دانی ба гап усто будан, маҳорат дар нутқ, суханронӣ.

ГАПДУЗД گپ دزد касе, ки дар ҷамъомадҳо гап намезанад, аммо гапҳои ба худаши даркориро чида мегирад, гапгир; гапчин.

ГАПДӢСТ گپ دوست дӯстдори хар гуна сӯҳбатҳо; сергап, пургӯӣ.

ГАПЗАНӢ گپ زنی исми амал аз гап задан; сухангӯӣ, гуфтор; гуфтугӯӣ.

ГАПЗАНОН گپ زنان феълӣ ҳол аз гап задан дар ҳолати гап задан, дар аснои сухангӯӣ; маслиҳат кардан бо касе; **гапзанон кардан** а) бо ҳам сӯҳбат кардан; б) маслиҳат кардан, ба қароре омадан.

ГАПӢ گپي *гуфт.* ошно будан, шинос будан, оштӢ будан; **гапӢ набудан** ошно набудан; б) оштӢ набудан.

ГАПКАЛОН گپ کلان *ниг.* калонгап.

ГАПКОВ گپ کاو гап пурсида хабар чамь-кунанда, гапчӯй; кунчков.

ГАПКОВӢ گپ کاوی *исми амал аз гап кофтан;* барои дониستاني чизе касеро бо пурсиш ба гап водор кардан; кунчковӢ.

ГАПНАБАРДОР گپ نبرداری *ниг.* гапнобардор.

ГАПНАБАРДОРӢ گپ نبرداری ба танбех ва гапи сахт тоб наовардан, гапбардор набудан.

ГАПНОБАРДОР گپ نابرداری ба танкиду сарзаниш тобнооварда; *муқоб.* гапбардор; зудранч.

ГАПНОГИР گپ ناگیر *ниг.* гапнодаро.

ГАПНОДАРО گپ نادرا гапношунав; якрав, гарданшах: **одами гапнодаро, бачаи гапнодаро.**

ГАПНОФАХМ گپ نافهم бефаҳм, бефаросат, кундзехн.

ГАПНОШУНАВ گپ ناشنو гапнодаро, гарданшах, якрав.

ГАППАРОНӢ گپ پرانی *исми амал аз гап парондан;* бо кинаву пичинг ҳарф задан, ба касе расонида гап задан.

ГАППУРСӢ گپ پرسى барои фаҳмидани чизе касеро ба гап андохтан.

ГАПРАВ گپ روا гапдаро, итоаткор.

ГАПФАХМ گپ فهم бофаросат, бофаҳм, зирак.

ГАПФУРӢШ گپ فروش *маҷ.* он ки бисёр гап мезанаду дар амал коре намекунад; пургӯй, лаққй, сафсатафуруш.

ГАПФУРӢШӢ گپ فروشی *маҷ.* бисёр гап зада амалан коре накардан; сафсатагӯй; **гапфурӯшӣ кардан** гапи хушку холии бисёр гуфтан; сафсата гуфтан.

ГАПХӢР گپ خور *маҷ.* 1. шахси гапбардор, хомӯш. 2. *лаҳҷ.* иштироккунандаи гаштак, гаштакӢ.

ГАПХӢРӢ گپ خوری *лаҳҷ., маҷ.* иштирок кардан дар гаштак.

ГАПЧА گپچه :**гапу гапча** а) гапи майда-чӯйда; б) овозаҳои рости дурӯғ, миш-мишҳо.

ГАПЧИН گپچین *маҷ.* он ки сухани шахсеро ба дигаре мерасонад, хабаркаш, суханчин.

ГАПЧИНӢ گپچینی *исми амал аз гап чидан;* хабаркашӣ, суханчинӣ.

-гар گر *пасванди калимасоз, ки бо калимаҳо ҳамроҳ омада, маъноҳои зеринро медиҳад:* 1. кунанда, дорандаи касбу шугле: **коргар, барзгар, ситамгар.** 2. созандаи чизе: **заргар, дуредгар, оҳангар.** 3. соҳиб, дорандаи чизе: **тавонгар.**

ГАР I گر 1. *шакли кӯтоҳшудаи агар.* 2. ҳарчанд, гарчанд, гарчанде ки..., бо вучуди он ки...

ГАР II گر *кит.* хориш, реш, кӯтур (*дард*).

ГАРАВ گرو 1. он чи дар назди касе гузошта, дар ҳудуди арзиши он пул қарз мегиранд (*ба шарт, ки он чиз баъд аз идои қарз ба соҳибаи бозгардонидани мешавад*), рахн; **гарав кардан (мондан)** чизеро ба гарав гузоштан, васика; **гарав шудан** ба гарав гузошта шудан; **ба гарав гирифтан** ба касе пуле дода, дар иваз мулк ё моли вайро амонатан гирифтан; **ба гарав додан** ба гарав мондан. 2. чизе, ки барои коре шарт бастанд; **гарав бастан** шарт бастан дар бораи коре (чизе); **гарав бохтан** бо касе шарт баста, мағлуб шудан; **гарав бурдан** шарт бо касе бастаро бурдан; дар коре голиб омадан; дар мусобиқа галаба кардан. 3. кафил, зомин; **чон гарав, чома гарав (зарб.)** бо ҳар роҳе, ки бошад.

ГАРАВБАНДӢ گروبندي *исми амал аз гарав бастан;* бастанӣ гарав, шарт бастан.

ГАРАВГИР گروگیر он ки чизеро дар бадали чизе ба гарав гирифтааст.

ГАРАВГИРӢ گروگیری *ниг.* гаравкашӣ; гарав гирифтан.

ГАРАВГОН گروگان 1. он ки бо мақсади аз тарафи одамони манфиатдори ӯ иҷро гардидани талаботи гаравгирифтагон ғайриқонунӣ дастгир шудааст. 2. *ниг.* гаравӣ.

ГАРАВГОНГИРӢ گروگانگیری касе ё чизеро

барои ба даст овардани ҳадафҳои гуногун ба гарав гирифтани (*ба тасарруф даровардан*).

ГАРАВГУЗОР *گرگذار* он ки амвол ё ашёи қимати худро ба гарав мегузорад.

ГАРАВГУЗОРИ *گرگذارى* амали гаравгузор; маҳал ё ҷои ба гарав гузоштан.

ГАРАВДЕҲ *گروده* *ниг.* гаравдиханда.

ГАРАВДИХАНДА *گرودهنده* он ки чизеро дар бадали чизе ба гарав мондааст.

ГАРАВДОР *گرودار* *ниг.* гаравгиранда.

ГАРАВИДАН *گرويدن* 1. бовар кардан, мӯътақид шудан ба касе; имон овардан. 2. моил шудан, майл кардан ба касе, гароидан.

ГАРАВИШ *گروش* *исмӣ феълӣ аз гаравидан;* имон, эътиқод; гаравидан.

ГАРАВИ *گروى* 1. чизи ба гарав мондашаванда, мархун, раҳин. 2. он ки барои коре ҳамчун гарав нигоҳ дошта шудааст, гаравгон.

ГАРАВКАШӢ *گروكشى* чизеро ба тасарруфи худ ба хогири баргардонидани мол ё чизи дигар даровардан, то молик ва соҳиби он маҷбур ба баргардонидани қарз шавад.

ГАРАВМОН *گرومان* *ниг.* гаравдиханда.

ГАРАВНОМА *گرونامه* *ниг.* гаравхат.

ГАРАВОНДАН *گرواندن* *шакли бавоситаи гаравидан;* ба гаравидан водоштан, ба гаравидан маҷбур кардан.

ГАРАВПУЛӢ *گروپولى* маблағе, ки аз ҳисоби ба гарав мондани чизе ба даст омадааст.

ГАРАВХАТ *گروخط* хати гарав, хуччате, ки барои чизи ба гарав мондашуда дода мешавад.

ГАРАВХОНА *گروخانه* ҷое, ки чизҳоро ба мӯҳлати муайян гарав монда, пул қарз мегиранд, ломбард.

ГАРАЖ *фр.* *گرژ* бино барои нигоҳдорӣ, таъмири ҷорӣ ва бо сӯзишворӣ таъмин кардани автомобилу тракторҳо *ва ғ.*

ГАРАМ *грам* *шакли ихтисоршудаи агарам (агар маро).*

ГАРАНГ *گرنگ* 1. камхуш, сустифаҳм, кундзехн. 2. хайрон, саргум; **гаранг-гаранг** саргарангона, беҳудона; **гаранг кардан** хайрон кардан, саргум кардан; **гаранг шудан** (**гаштан**) гич шудан, худро гум кардан, ҷӣ қор кардани худро надониста мондан, хайрон шудан.

ГАРАНГӢ *گرنگى* камфаҳмӣ, кундзехнӣ.

ГАРАНГНАМО *گرنگ نما* он ки ба назари кас кундзехну бефаҳм менамояд, мисли гаранг.

ГАРАНГШУДА *گرنگ شده* *сифати феълӣи замони гузашта аз гаранг шудан;* дар ҳоли гарангӣ қарор гирифтани, гаранг шудани.

ГАРГИН *گرگين* *кит.* 1. бемории хоришдор, гирифтори дарди гар. 2. чиркин, ифлос.

гард *گرد* 1. *асоси замони ҳозира аз гардидан ва гаштан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои аз ҷое ба ҷое раванда,* гарданда: **дарёгард**, **шабгард**, **роҳи мошингард**. 3. гардиш, гардиш кардан. 4. *маҷ.* чарх, осмон, рӯзгор.

ГАРД *گرد* 1. чангу ғубор, хокреза; зарраҳои майдаи хар чиз, ки ба шакли чангу ғубор даромадааст (*мас., гарди орд*). 2. *маҷ.* чизи ночиз, чизи беарзиш; **гардҳои барф** зарраҳои барф; **гарди гул** (**растаниҳо**) маҳсули шукуфаи гули растаниҳои тухмдор; **гарду чағ** // **чангу гард** чангу ғубор; **гарду ғубор** чангу хок; **гард ангехтан** чағ баровардан; **гард-гард кардан** а) майда-майда кардан, реза-реза кардан; б) *маҷ.* ба хок яксон кардан, гард аз чизе баровардан; **гард-гард шудан** майда-майда шудан, реза-реза шудан; шикаста пора-пора шудан; **гарди ғам** нишонаи ғам, асари андӯх; **гарди ҷоеро хӯрдан** ба шароити ҳолати ҷое ё чизе нағз шинос шудан; воқиғ шудан аз қоидаву қонун ва сирру асрори ҷое; **гард аз чизе баровардан** тамоман поймол карда нобуд сохтан, несту нобуд кардан; **ба домани касе гарде нишастан** айбдор (доғдор) шудани касе, ҳалал расидан ба обрӯю эътибори касе; **гардаш ҳам намомонд** ба қуллӣ нобуд мешуд; ҳеч чиз намомонд.

ГАРДА *گرده* 1. хока; хокаи сиёҳи ангишт, ки наққошон ба қор мебаранд. 2. як навъ қолиби наққошӣ, ки бо сӯзанзанӣ рӯи қоғаз таҳти чизе кашида мешавад ва онро бо сӯзанакҳо ба тахтае часпонда, ба рӯи он хокаи ангишти ҷӯбро мепошанд, то ки

тарҳи нақш ба он чиз гузарад, яъне нусха мегиранд.

ГАРДАК گردک 1. тухми шабушк, ришк. 2. *бот.* гарди наринаи шукуфаи гулҳо, гардбарг.

ГАРДАН گردن 1. қисме аз бадан, ки байни сар ва танани одам, ҳайвонот, парандагону ҳазандагон *ва м.ин.* воқеъ аст. 2. ҷои танги байни даҳон ва шиками зарфҳо, гардани зарфҳо ва асбобҳои дигар: **гардани кӯза**, **гардани шиша**; **ба гардани...** ба зиммаи..., ба ўҳдаи...; **бо гардани баста** бо дили ноҳолам, маҷбуран; **бо гардани қач** бо аҷзу нотавонӣ; фармонбардорона, мутеона; **гардан буридан** куштан; **гардан додан** а) тан додан; тобеъ шудан; б) розӣ шудан ба коре; **гардан задан** сар бурида куштан; **гардани касеро** (*чизеро*) **ба банд овардан** касеро (*чизеро*) ба қайди худ даровардан, мутеи худ кардан; **гардани касеро** (*чизеро*) **шикастан** касе ё чизеро мағлуб кардан; **нобуд кардан**; **гардани шахро мулоим кардан** одами якравро ба ифоқа овардан; **гардан кашидан** нофармонӣ кардан, аз итоат сар тофтан; **гардан ниҳодан** (*ба касе, коре*) таслим шудан; фармонбардорӣ ва итоат кардан; **розӣ шудан** ба душворие; **гардан тофтан** саркашӣ намудан; **гардан фурувардан** тобеъ шудан, итоат кардан; **розӣ шудан**, тан додан (*ба коре*); **гардан ёрӣ надодан** хуши касе наомадан, ба коре майл накардан; **гардан қач кардан** (*дар пеши касе*) изҳори аҷзу нотавонӣ кардан ба касе, зорию илтимос кардан аз касе; **гардан ҳам намудан** таслим шудан, итоат кардан; аз **гардан соқит кардан** аз зиммаи худ дур кардан, масъулияти кореро ба ўҳда нагирифтани; аз сар соқит кардан; **ба гардан гирифтани** а) қабул кардан, ба зимма гирифтани, ўҳдадор шудан; б) иқрор шудан ба гуноҳе; **ба гардани касе афтодани чизе** ба зиммаи касе бор шудани масъулияти чизе; **ба гардани касе бори гарон шудан** ба зиммаи касе бор шудан, боиси дарди сари касе гаштан; **ба гардани касе бор кардани чизе** а) зўран ё бо фиреб ба зиммаи касе гузошта шудани чизе, касеро маҷбуран ба ягон чиз мутасаддӣ кардан; б) ба зиммаи касе вогузоштан чизеро, ўҳдадор кардан касеро ба коре; **айбро ба гардани касе мондан** гуноҳи худро ба дигаре бор кардан; гуноҳе карда, худро ба канор гирифтани; **бори худро ба гардани касе андохтан** вазнинии худро ба дӯши касе гузоштан, мушкили худро ба зиммаи касе гузоштан; **як сару гардан баланд будан** аз

касе а) имтиёз доштан бар касе, беҳтар будан нисбат ба каси дигар; б) қадбаланд будан нисбат ба каси дигар; **гуноҳ ба гарданаш** айби худаш, худ гунаҳкор аст; **гардани хамро шамшер намебурад** (*зарб.*) итоаткор аз нохушиҳо эмин аст; шахси хоксор хамеша осуда аст.

ГАРДАНА گردنه 1. воситаи пайвастандан ду қисми ягон чиз, асбоб *ва г.*; ҷои борик ва танги ягон чиз, асбоб *ва г.* 2. роҳи борику пурпечу хамаи байни кӯҳҳо, гузаргоҳи кӯҳӣ. 3. *ҷугр.* ҷои борики ду хушкии воқеъ дар об, ки онҳоро ба ҳам мепайвандад, барзах.

ГАРДАНАГИР گردنه گیر дузд, роҳзан; дузди сари гардана.

ГАРДАНАФРОЗ گردن افراز *ниг.* гарданфароз.

ГАРДАНАФРОХТА گردن افراخته 1. *маҷ.* сарбаланд, боифтиҳор. 2. рушду нумувкунанда, сабзанда.

ГАРДАНБАНД گردن بند 1. ҳар чизе аз матоъ, ки ба гардан баста ё печонда мешавад (*мас., шарф, галстук ва г.*). 2. асбоби зинат, ки занон ба гардан мебанданд, гулубанд, гафабанд, тавк. 3. афзоре аз чарм ё чизи дигар, ки ба гардани асп, ҳар, сағ баста мешавад, килода.

ГАРДАНБОРИК گردن باریک 1. он ки (ё он чи) гардани борик дорад, борикгардан. 2. *маҷ.* шишаи арақ.

ГАРДАНБУРИДА گردن بریده *ниг.* гарданкандида.

ГАРДАНГИР گردن گیر гиребонгир; он ки гардан мегирад.

ГАРДАНГОҲ گردن گاه *ниг.* гардана.

ГАРДАНҒАФС گردن غفس 1. он ки гардани гафс дорад, гарданаш пургӯшти фарбех аст; **шикамкалоии гарданҒАФС**. 2. *маҷ.* гарданшах, якрав, гапнодаро.

ГАРДАНҒАФСӢ گردن غفسي гарданшаҳӣ, якравҳагӣ, гапнодароӣ.

ГАРДАНДА گردنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз гардидан*. 2. гирдгарданда, чархзананда; **гарданда гардун киноя аз осмон**. 3. кӯчанда, он ки аз ҷое ба ҷое меравад. 4. нопойдор, мутагайӣир.

ГАРДАНДАҒӢ گردندگی *шакли дигари сифати*

феълӣи замони ҳозираи **гарданда**; дигаргунӣ, тағйир, таҳаввул.

ГАРДАНДАРОЗ گردن دراز он ки (ё он чи) гардани дароз дорад, дарозгардан.

ГАРДАНДАРОЗӢ گردن درازی сарбаландӣ, сарафрозӣ; бартарӣ.

ГАРДАНДОДАГӢ گردن دادگی сарсупурдагӣ, фармонбардорӣ, мутей.

ГАРДАНЗАН گردن زن бурандаи сар; чаллод.

ГАРДАНИӢ گردنی 1. чарми нарме, ки зери кучан мегузоранд. 2. шаллоқи паси гардан, зарбае, ки ба паси гардани гунаҳкор ба даст зада мешавад, бунигарданӣ: **гарданӣ задан**.

ГАРДАНКАНДА گردن کنده *таҳқ.* *калимаи дашном ба маънои* мурдан беҳ, нобакор, разил, бадкирдор; гарданшикаста.

ГАРДАНКАЧ گردن کچ 1. он ки (ё он чи) гарданаш қач аст. 2. *маҷ.* бечора, нотавон, дасткӯтоҳ.

ГАРДАНКАШ گردن کش саркаш, фармоннобардор, худдонам, гапногир, якраҳа.

ГАРДАНКАШӢ گردن کشی 1. саркашӣ, нофармонӣ, беитоатӣ: **гарданкашӣ кардан**. 2. исёнгарӣ, исён, балвогарӣ.

ГАРДАНКӢТОӢ گردن کوتاه он ки гардани кӯтоҳ дорад, кӯтоҳгардан.

ГАРДАНО گردنا *кит.* 1. сихкабоб, кабоби сихӣ, навъи кабоби гӯшт. 2. *маҷ.* мусиқӣ, навои паст.

ГАРДАНОВАР گردن آور *кит.* қавӣ ва далер, ҷасуру паҳлавон.

ГАРДАНОН گردنان *кит.* сарварон, бузургон, соҳибқудратон.

ГАРДАНПЕЧ گردن پیچ 1. порчае, ки барои ниғаҳдорӣ аз сармо ё аз гарду хок ба гардан мепечонанд, *ба монанди шарф*; *муқ.* **гарданбанд** 1. 2. *варз.* яке аз тарзҳои гӯштингирӣ.

ГАРДАНПЕЧОНАК گردن پیچانک *ниг.* гарданпеч.

ГАРДАНТОБӢ گردن تابی саркашӣ, аз кори фармуда сар тофтан; **гардантобӣ кардан**

сарпечӣ кардан, итоат накардан.

ГАРДАНФАРОЗ گردن فراز сарбаланд, ифтихорманд.

ГАРДАНФАРОЗӢ گردن فرازی сарбаландӣ, ифтихормандӣ.

ГАРДАНШАХ گردن شخ якрав, гапнодаро, қайсар.

ГАРДАНШАХӢ گردن شخی якравӣ, қайсарӣ.

ГАРДАНШИКАСТА گردن شکسته 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз* **гардан шикастан**; он ки (ё он чи) гарданаш шикастааст. 2. *таҳқ.* нобакор, гарданбурида.

ГАРДАР گدر *кит.* замини ноҳамвор ва дорон пастиву баландиҳо.

ГАРДАФШОНӢ گردانفشانی гардолуд кардан.

ГАРДБАРГ//ГАРДАНБАРГ گردن برگ//گرد برگ *ниг.* **гардак** 2.

ГАРДГИР گردگیر гилофи резинӣ, ки рӯи пайванди ду чиз мепӯшонанд, то монен нуфуз ё гузаштани чангу ғубор шавад.

ГАРДГИРАК گردگیرک *бот.* узви растанӣ, ки ҳангоми гардолудшавӣ барои қабули гард хизмат мекунад.

ГАРДГИРИФТА گرد گرفته *сифати феълӣи замони гузашта аз* **гард гирифтан**; чизе, ки онро гарду ғубор пӯшондааст, чангзада.

ГАРДГИРӢ گردگیری амали пок кардани хоку ғубор аз рӯи чизе.

ГАРДДОН گرددان *бот.* қисми болоии наринаи гул, ки дар он гардак (2) ҳосил мешавад.

ГАРДДОРШАВӢ گرددارشوی *ниг.* гардолудшавӣ.

ГАРДЕРОБ گردراب *фр.* ҷои кашида мондан ва нигоҳ доштани либосҳои рӯй дар биноҳои чамбиятӣ, либосхона, ҷойлибос.

ГАРДИДАН گردیدن 1. давр задан, чархидан. 2. гаштан, роҳ рафтан; гардиш кардан, аз ҷое ба ҷое рафтан. 3. аз ҳоле ба ҳоле даромадан, тағйир ёфтан. 4. шудан; **роҳӣ гардидан** ба роҳ даромадан, равона шудан; **гардидани фалак ба коми касе киноя аз** омад кардани кори касе; **гард!** равона шав! биё, рафтем!: **гард, ҳамроҳ меравем!**; **гардам // аз сарат**

гардам фидоят шавам, садқаат шавам
(*навозиши ва эҳтиром ба касе*).

ГАРДИНА گردینه резаҳои хурдтарин ё чанг, ки аз кӯфтан ё саҳт совида гард-гард кардани чизҳо ба вучуд меояд.

ГАРДИШ گردش 1. гирдгардӣ, чархзанӣ, даврзанӣ: **чарх ба гардиш даромад**. 2. сайру гашти кӯтоҳмуддат, сайру тамошо, тамошо карда роҳ рафтани. 3. рафтор, ҳаракат. 4. чанбари чизҳои доирашакл: **гардиши донра, гардиши галбер**. 5. маҷ. тағйирот, дигаргунӣ, таҳаввулот. 6. ҷои ба тарафи дигар баргаштани роҳ, хамгашти роҳ, гардишгоҳ; **гардиши сар** гирд гаштани сар, сарчархзанӣ (*аз беморӣ*); **гардиши фалак** а) чархи фалак; даври замон; б) маҷ. тақдир, қисмат; **бо гардиши фалак** а) бо гузашти рӯзгор; б) маҷ. бо хости тақдир; **гардиш додан шакли бавоситаи гардиш кардан; гардиш кардан** а) чарх задан, давр задан; б) роҳ рафтани барон тафарруч, сайру гашт кардан; в) тоб хӯрдан, ба тарафи дигар гаштан; **дар гардиш будан** чарх задан, дар ҳолати даврзанӣ будан; **дар гардиш даромадан** давр задан, чарх задан; дар давра даст ба даст гузаштан: **ҷоми май дар гардиш даромад**.

ГАРДИШБОБ گردشباب мувофиқ ба сайру гардиш, боби гардиш.

ГАРДИШГАР گردشگر сайёҳ, саёҳатгар, ҷаҳонгард.

ГАРДИШГАРӢ گردشگری сайёҳӣ, ҷаҳонгардӣ, сайру саёҳат.

ГАРДИШГОҲ گردشگاه 1. ҷои ба тарафе баргаштани роҳ, хамгашти роҳ. 2. сайргоҳ, ҷои гардиш.

ГАРДИШДОР گردشدار гардишноқ; **телпаки гардишдор** телпаки гирдаи чанбардор.

ГАРДИШКУНОН گردشکنان феъли ҳол аз гардиш кардан дар ҳоли гардиш, гардиш карда истодан.

ГАРДӢ گردی 1. як навъ матои пахтагии гулдори тунук, ки аз он бештар рӯймол ва баъзан курта медӯзанд: **рӯймоли гардӣ**. 2. *варз.* огоҳ кардани фарзани ҳариф аз маҳшавӣ дар бозӣ.

ГАРДКАМ گردکم *гуфт.* нидое, ки қиморбозон

вакти ба бозӣ партофтани бучул ва бозӣ кардани ҳамаи сарқимор мегӯянд; **гардкам задан** а) қиморбозӣ кардан; б) бозӣ кардан ба тамоми сарқимор. 2. *маҷ.* то охир, беваргашт.

ГАРДКАШАК گردکشک *тех.* асбоби гарду чангро ба худ кашанда, ки барои тоза кардани ҳавои хона истифода бурда мешавад.

ГАРДНОГУЗАР گردناگذر чангногузар; чизе, ки хосияти нагузаронидани чангу гардро дорад.

ГАРДНУРӢ گردنوری нурии хока, поруи реза-реза.

ГАРДО گردа он чи мегардад, гарданда, гардон.

ГАРДОБА گردآبە гардсӯз, ки аз орду об ва равғану шир тайёр карда мешавад.

ГАРДОГАРД گرداگرد гарданда, он чи мегардад.

ГАРДОЛУД گردآلود олуда ба гард, гарднок, ба чанг олуда ва ғӯтида; **гардолуд шудан** *бот.* ба воситаи гард бордор шудан (-и гул).

ГАРДОЛУДА گردآلوده *ниг.* гардолуд.

ГАРДОЛУДШАВӢ گردآلودشوی *бот.* аз гарддон ба гардгирак ё ба ҳучайратухм рехтани гард, ки боиси бордорӣ мегардад.

гардон گردان 1. *асоси замони ҳозира аз гардон(и)дан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои гардонанда, даврзананда: балогардон, обгардон, саргардон...*

ГАРДОН گردان *сифати феълии замони ҳозира ва феъли ҳол аз гардидан;* чизи дар сайру ҳаракати мусалсал буда, чизи даврзананда; чархзананда; **гардуни гардон** фалаки гарданда; **гардон шудан** чарх задан, ба чархзанӣ даромадан; **гардон-гардон кардан (ҷойро)** *гуфт.* барои серранг ва бемаза шудани ҷойи навдамкарда онро ба пиёлае гирифта, боз баргашта ба ҷойник рехтан (*қабл аз ҷойкашӣ*), ба такрор гардондан; **гардон-гардон пурсидан** *гуфт.* гаштаю баргашта пурсидан, такрор ба такрор пурсидан.

ГАРДОНА گردانه *тех.* сарчарх, чархи калони гардонанда, ки чархҳои дигари таҷхизотро мегардонад.

ГАРДОНАНДА گرداننده 1. тарзи баво–ситаи гарданда; ба ҳаракат дароранда, чархонанда. 2. идорақунанда. 3. маҷ. тағйирдиҳанда, дигаргунқунанда.

ГАРДОН(И)ДАН گرداندن//گردانیدن тарзи баво–ситаи гардидан. 1. чарх занондан, давр занондан, гардиш додан, ба ҳаракат овардан. 2. тофтан, ба тарафи дигар ҳамондан, қач қардан. 3. табдил додан; мубаддал сохтан, аз ҳоле ба ҳоле бадал қардан. 4. ақиб партофтан, зада ақиб андохтан, дур қардан, рондан. 5. бозовардан, пас овардан, баргардонидан. 6. рад қардан; пас фиристодан. 7. қат қардан, тоб додан. 8. чаппа қардан. 9. пиёларо пур аз чой қарда, баргашта ба чойник рехтан: гардон–гардон қардан: **чойро гардондан**. 10. *ҳамчун феъли ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ба маънои қардан, намудан меояд: душман гардондан, дӯст гардондан, танг гардондан, гардондан аз чизе боздоштан аз чизе; тағйир додани роҳи ҳаракати чизе; варақ гардондан варақ задан; дами чизеро гардондан суръати ҳаракати чизеро паст қардан; суест қардани шиддати чизе; заминро гардондан замини киштро рӯгардон (побел) қардан; шудгор қардан; раъйн касеро гардондан фикри касеро тағйир додан; рӯй гардондан аз касе ё чизе а) ба тарафи дигар гаштан; рӯй тофтан аз касе ё чизе; б) даст кашидан, сарфи назар қардан аз касе ё чизе; рӯй гардондан ба касе ё чизе ба касе ё чизе нигоҳ қардан, ба тарафи касе ё чизе нигариштан, рӯ овардан; тасбеҳ гардондан д. донаҳои тасбеҳро дар ришта ангушт зада, зикри Худо қарда («субҳоналлоҳ»), паси ҳам гузаронидан; аз роҳ гардондан ба рафтани касе монев шудан; аз рафтан боздоштан касеро; аз роҳи рафта пас овардан касеро.*

ГАРДПОШ گردپاش гардпошак, абзоре барои пошидани гард ё моддаҳои захрдор барои рафти офатҳои гиёҳӣ ва ғ.

ГАРДПОШАК گردپاشک кишов. мошини махсус ё дастгоҳе, ки ба воситаи он ба растаниҳо ҷанги доруҳо пошида мешавад.

ГАРДУН گردون 1. чарх, ароба. 2. фалак, сипехр, осмон. 3. рӯзгор; дунё, даҳр; гарданда гардун осмони даввор, фалаки гардон; то ба гардун бурдан ба осмон расондан; хеле баланд қардан.

ГАРДУНА گردونه кит. ароба, навъе аз ароба барои кашидани борҳои вазнин ва тӯпҳо.

ГАРДУНГУЗОР گردون گزار 1. гузоранда ва сайркунандаи осмон; гузаранда аз осмон. 2. маҷ. тезрав, тезраванда ва асарқунанда.

ГАРДУНКАШ گردون کش он чи гардун (ароба)–ро мекашад, кашандаи гардун.

ГАРДУНКУЛОҲ گردون کلاه сарбаланд, иззатманд, бузургвор.

ГАРДУННАВАРД گردون نورد фалак–паймо, осмонгард; ◊ нолаи гардуннавард оху нолаи ниҳоят баланд.

ГАРДУНСАВОР گردون سوار маҷ. тезрав, тундрав, тезтак; раҳши гардунсавор аспӣ тезрав, аспӣ даванд.

ГАРДУНШУКӮҲ گردون شکوه баландмар–таба, бо шаъну шавкат; пуриқтидор.

ГАРДУХОКӢ گردوخاکӣ олудашуда ба гарду хок.

ГАРДФИШОН گردفشان гарду губор аф–шонанда; хокистарафшон.

ГАРДЧЕНКУНАК گردچکنک гардсанҷ, андозагири гарду губор.

ГАРДЧИН گردچین резачин, ҷмаъқунандаи хурду резаҳои хар чиз.

ГАРЕВА//ГИРЕВА گریوه//گیریه кит. пушта, тал, теппа; гарева навардидан баландиву пастиро тай қардан, кӯху кӯталхоро гузаштан; ◊ ин гареваи сахт дунё.

ГАРЗА//ГУРЗА گرز навъе аз мори калони захрдор.

ГАРЗАН گرزن тоҷи махсуси подшоҳони каёнӣ будааст, ки бо занҷири тилло бар болои тахт дар ростии сари подшоҳ меовехтаанд ва гӯё ороишфта бо сад дона марвориди хар кадом ба андозаи тухми гунчишк будааст.

ГАРМ گرم 1. дорои дамои бештар аз дамои бадани инсон ё дамои муҳити атроф; боҳарорат, ҳароратдор; муқоб. сард, хунук (мас., оби гарм, ҳавои гарм); доғ, тафси: ошн гарм, бӯи хуши пони гарм; дами гарм а) нафаси ҳароратдор; б) маҷ. хӯроки гарми обдор, таоми одии обакӣ. 2. ҳароратдиҳанда: либоси гарм; на сарду на гарм мӯътадил (оид ба об, ҳаво); гарм омадан (-и ҳаво) аз меъёр зиёд будани

гармии ҳаво (-и фасле). 3. *маҷ.* пурчӯшу хурӯш, самимӣ: сӯҳбатамон хеле гарм буд; гарму сӯзон (чӯшон) хеле боҳарорат, бо самимият; 4. *маҷ.* бомеҳр, бомуҳаббат, дилкаш: нигоҳи гарм, чеҳраи гарм; гарм кардан а) ҳарорат додан (*мас., об, ош, хонаро*), тафсондан; б) *киноя аз барангехтани меҳри касе ба касе; рағбат пайдо кунондан (ба коре); дили касеро (ба коре) гарм кардан* майлу рағбати касеро ба коре бедор кардан; гарм шудан а) тафсидан, ҳароратнок шудан; б) *маҷ.* пурчӯшу хурӯш гаштан, авҷ гирифтан, равнақ ёфтан; ситорааш гарм одами дилкашу дилпазир; тани гарм тани зинда; одами зинда; гарм будан ба коре бо рағбати тамои машғул будан бо коре; гарми чизе будан (шудан) саҳт ба коре машғул будан, саргарми коре будан; гарм тофтан а) хуб писанд афтодан; б) шинос намудан, аз ин пеш гӯё шинос будан; гарму сардро дидан неку бад ва сабукию саҳтии зиндагиरो аз сар гузарондан; гарму хунук кардан а) ҳарорати чизеро мӯътадил гардондан (*мас., обро*); б) *маҷ.* бо дуову ҷоду нисбат ба касе меҳру муҳаббат ё баръакс нафрату кароҳат барангехтан; бозори чизеро гарм кардан ривочу равнақ додан чизеро, авҷ гирондан кореро; бозори чизе гарм шудан ривочу равнақ доштан; серхаридор будани чизе; даст ба оби хунук (гарму хунук) назадан кореро иҷро накардан; меҳнат накардан; эркағӣ қарда бекор гаштан; як об гарм кунанд... ягон маърака гузаронанд, ягон маросим барпо намоянд.

ГАРМА *گرمه* меваи пешпазак.

ГАРМАК *گرماک* 1. боқилаи дар об чӯшонидашуда. 2. навъе аз харбузаи дарунсурхи хушбӯ, ки барвақт мепазад, хандалак.

ГАРМАКФУРҶШ *گرماک فروش* фурӯшандаи гармак.

ГАРМАЛАФ *گرما علف* бот. як навъ алафи ботлоқӣ бо гулҳои зард.

ГАРМБҶСӢ *گرما بوسی* бӯсидан аз рӯи меҳру самимият.

ГАРМГОҲ *گرما گاه* *кит.* 1. ҷои гарм, макони гарм. 2. вақти нимрӯзӣ, вақти гармии ҳаво дар нисфирӯз, пешин.

ГАРМДИЛ *گرما دل* 1. *ниг.* дилгарм. 2. *маҷ.* ошиқ, дилдода, дилбаста.

ГАРМДИМОҶ *گرما دماغ* *маҷ.* маст, арбадакеш; сармаст, сархуш, мағрур.

ГАРМДИМОҶӢ *گرما دماغی* *маҷ.* сармастӣ, гурур.

ГАРМДОР *گرما دار* ба шавқ оваранда, гарм доштани чизе (*мас., маҳфил*); ба шӯру шавқ оваранда.

ГАРМДОРУ *گرما دارو* *ниг.* занчабил.

ГАРМИБАР *گرما بر* *тех.* баранда ва гузаронандаи гармӣ.

ГАРМИБАРДОР *گرما بردار* *ниг.* гармитобовар.

ГАРМИБАРДОРӢ *گرما برداری* гармибардор будан, гармитобовар будан.

ГАРМИБАХШ *گرما بخش* *ниг.* гармидиҳанда.

ГАРМИГУЗАРОН *گرما گزاران* *ниг.* гармибар.

ГАРМИГУЗАРОНӢ *گرما گزارانی* интиқоли гармӣ; хосияти интиқоли ҳарорат дар чисмҳо.

ГАРМИҶУНҶОИШ *گرما غنجايش* зарфияти гармӣ дошта, тоқати гармӣ доштан.

ГАРМИДИҲАНДА *گرما دهنده* он чи гармӣ медиҳад, гармидеҳ.

ГАРМИДОР *گرما دار* он ки таб ва ҳарорати бадан дорад, аз сабаби гармии миҷоз, на аз сабаби беморӣ, гарммизоч.

ГАРМИДҶСТ *گرما دوست* *ниг.* гармихоҳ; рустаниҳон гармидҷст.

ГАРМИЁН *گرما میان* як навъи кишмиш.

ГАРМИИВАЗКУНАК *گرما عوض کنک* *тех.* абзори таъвизи гармӣ.

ГАРМИИВАЗКУНӢ *گرما عوض کنی* *тех.* мубодилаи гармӣ, таъвизи гармӣ.

ГАРМИНИГОҲДОР *گرما نگاه دار* қобилияти гармиро нигоҳдоранда, гарминогузарон.

ГАРМИНИГОҲДОРӢ *گرما نگاه داری* нигоҳдорандаи гармӣ, гарминогузаронӣ.

ГАРМИНОГУЗАР *گرما ناگزیر* василае, ки гармиро намегузаронад, оиқи гарминогузарон.

ГАРМИПАЗИР *گرما پذیر* гармопазир, қабулкунандаи ҳарорат, гузаронандаи гармӣ,

- ҳароратгиранда.
- ГАРМИСАНЧ** گرمی سنج андозагири гармо.
- ГАРМИТОБОВАР** گرمی تاب آور ба гармо тобоваранда, дорои хосияти вайроннашавӣ ё зарарнабинӣ аз ҳарорати баланд.
- ГАРМИХОҶ** گرمی خواه киште, ки ба нашъунамояш гармӣ бештар лозим аст, гармидӯст.
- ГАРМИЧА** گرمیچه бемории пӯст, ки ба сабаби аз гармӣ зиёд арақ кардани инсон дар шакли доначаҳои хурд дар рӯй ва бадан пайдо мешавад.
- ГАРМӢ** گرمی 1. гарм будан, ҳарорат, тафс; *муқоб.* сардӣ, хунукӣ: гармни бадан, гармни офтоб, гармни ҳаво. 2. *маҷ.* чӯшу хӯруш, ривочу равнақ, авчу барор: гармин бозӣ, гармин бозор, гармин қор, гармин тамошо. 3. *маҷ.* самимият, меҳрубонӣ. 4. *маҷ.* хашмгинӣ, оташинӣ, ғазабнокӣ; ҳолати тезу тундӣ; гармӣ додан ба чизе гарм кардан чизеро; ♪ гармию сардин рӯзгорро дидан (чашидан) неку бади ҳаётро аз сар гузарондан; чашмро гармӣ бурдан андак ба ганаб рафтани.
- ГАРМКИНӢ** گرم کینی *қит.* душманӣ ва бадбинии саҳт.
- ГАРМКУНАК** گرم کنگ *ғуфт.* абзор барои гарм кардани ҳона дар фаслҳои хунуки сол: гармкунаки барқӣ.
- ГАРМКУНАНДА** گرم کننده он чи гармӣ меорад, абзори гармкунак.
- ГАРМКУНӢ** گرم کنی *исми амал аз гарм кардан.*
- ГАРМҚОҚ** گرم قاق нони тунуки дар танӯр пухташуда; умуман нони дар мангана хушконидашуда.
- ГАРММИЗОҚ** گرم مزاج 1. он ки мизоҷ – табиаташ гарм аст; *муқоб.* хунукмизоҷ. 2. серғайрат, серҳаракат; оташмизоҷ, тундхӯ, хунгарм.
- ГАРМНАФАС** گرم نفس хушсӯхбат; хушмуомила.
- ГАРМНИГОҶ** گرم نگاه он ки нигоҳи гарм дорад, нигоҳаш самимӣ ва меҳрубона аст.
- ГАРМО** گرما ҳавои гарм, гармии ҳаво; рӯзхон
- баландии ҳарорати ҳаво; *муқоб.* сармо: дар гармон тобистон, гармову сармо; мавсими гармо тобистон.
- ГАРМОБА** گرمابه ҷои шустушӯ, ки оби гарм дорад, ҳаммом.
- ГАРМОБАБОН** گرمابه بان ҳаммомӣ, мутасаддӣ ва сарқори ҳаммом, ҳаммомчӣ.
- ГАРМОБАДОР** گرمابه دار соҳиби гармоба, ҳаммомӣ, дорои ҳаммом.
- ГАРМОГАРМ** گرم گرم дар ҳолати гарм будан, дар вақти гармиаш, хунук нашуда.
- ГАРМОГАРМӢ** گرمی گرمӣ :дар гармогармӣ а) дар вақти гарм будан; б) дар ҳолати мувофиқ ва мусонид, дар вақташ, дар айни вақташ, дар айни чӯшу хурӯши қоре.
- ГАРМОДАРМОНӢ** گرمادرمانی истифода аз гармо барои табобат ва афзоиши чараёни хун; термотерапия.
- ГАРМОЗАДА** گرمزده *сифати феълии замони гузашта аз гармо задан;* он ки аз гармои саҳти тобистон бемор шудааст, офтобзада.
- ГАРМОЗАДАГӢ** گرمزده گی *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз гармозада;* беморие, ки бо сабаби дар зери гармии саҳт ва дамои баланд мондан пайдо шуда, боиси сустиву заифӣ, партофт ва тундии набзи бадан мешавад, офтобзадагӣ.
- ГАРМОИШ** گرمایش амали гарм кардани биноҳо бо об ё ҳавои гарм аз тариқи муассисаҳои махсус (*маркази гармодиҳӣ ва ғ.*).
- ГАРМОИШӢ** گرمایشی *тех.* мансуб ба гармоиш; дорои хусусият ё амалқарди гармкунадагӣ.
- ГАРМОӢ** گرمائی 1. мансуб ба гармо. 2. он ки зуд эҳсоси гармӣ кунад ва дар баробари гармо камтоқат бошад.
- ГАРМОН** ю. گرمان *мус.* асбоби мусиқии тугмаҷадори маъруф, ки ба воситаи дам садо мебарорад; *муқ.* аккордеон ва баян.
- ГАРМОНИЯ** ю. گرمانيه 1. бо ҳам (хеле) дар мувофиқат будани қисмҳои як чизи бутун, мутаносибии чузъ ва кулл, ҳамоҳангӣ, мавзунӣ. 2. *мус.* як соҳаи назарияи мусиқӣ, ки таълимоти дуруст ҷӯр кардани овозхоро дар оҳангсозӣ дар бар мегирад. 3. *мус.* номи

- аккордҳои ҷудоғона.
- ГАРМОННАВОЗ** *гармановаз* он ки гармон менавозад, навозандаи гармон.
- ГАРМОСАНЧ** *ниг. гармасанч* *ниг.* ҳароратсанч.
- ГАРМОТАШХИС** *гарматашхис* *нав.* ташхиси бемориҳо ба воситаи гармо, термо-диагностика.
- ГАРМОҲАНГ** *гармаҳанг* 1. гуворо, хуш-гувор, дилпазир, дилнишин. 2. *ниг.* гармрафтор.
- ГАРМПУРСӢ** *гармпурсӣ* *ниг.* пурсопурсии гарму ҷӯшон, аҳволпурсии самимона.
- ГАРМРАВ** *гармрав* *кит.* 1. тундрав, тезрав; ҷусту чолок. 2. *маҷ.* машғул, саргарм. 3. дар тасаввуф – солиқ, роҳрави роҳи тариқат.
- ГАРМРАФТОР** *гармрафтор* 1. тундрав, тезрафтор. 2. ҷусту чолок, чобук; серҳаракат.
- ГАРМРУХСОР** *гармруҳсор* *ниг.* гармрӯй, хуш-ҷеҳра, дилпазир.
- ГАРМРӢ (Ӣ)** *гармрӯӣ* соҳиби рӯи зебо, хушрӯ; ситорагарм, дилкаш.
- ГАРМСАӢР** *гармсайр* *ниг.* гармрав 1.
- ГАРМСАРӢ** *гармсарӣ* 1. муҳаббат, меҳрубонӣ. 2. мастиву сархушӣ, арбадакаштиву ҷанҷолӣ.
- ГАРМСЕЛ** *гармсел* боди гарми хушк, ки ба набототу ҳайвонот зарар мерасонад, боди сӯзон.
- ГАРМСЕЛЗАДА** *гармселзада* мевае, ки аз гармсел осеб дидааст.
- ГАРМСЕР** *гармсер* минтақае, ки дар бештарин фаслҳои сол ҳавояш гарм мешавад, минтақаи ҳорра.
- ГАРМСЕРӢ** *гармсерӣ* *мансуб ба гармсер.*
- ГАРМСӢҲБАТ** *гармсаҳбат* он ки сӯҳбаташ форам аст, хушсӯҳбат.
- ГАРМТАБӢ** *гармтабӣ* *ниг.* гарммизоч.
- ГАРМТАК** *гармтак* *кит.* 1. тезтак, тездав, тундрав. 2. тундрон, тезрон.
- ГАРМТОЗ** *гармтоз* бо шитоб даванда, тундрав, тезрав.
- ГАРМХЕЗ** *гармхез* зудхез, тезрав, ҷусту чолок.
- ГАРМХЕЗӢ** *гармхезӣ* *маҷ.* тундравӣ, чобукӣ, тезӣ, тундрав будан.
- ГАРМХОНА** *гармхона* 1. хона(ча)и гарм-тарини ҳаммом ва гармоба, бухорхона. 2. бинои оинабандӣ барои парвариши кӯчатҳо ва зироаткорӣ дар ҳамаи фаслҳои сол; хонаи маҳсус, ки дар он растаниҳои гармиталаб парвариш карда мешаванд.
- ГАРМХУН** *гармхун* 1. одами боғайрату серҳаракат; ҷаққон. 2. тундмизоч, тез, дилтанги зудоташиншав.
- ГАРМХУНӢ** *гармхунӣ* 1. боғайратӣ, чобукӣ, ҷусту чолок. 2. тундмизочӣ, тезӣ.
- ГАРМХУШК** *гармхушк* *ниг.* гармқоқ.
- ГАРМХӢ** *гармхӯ* *маҷ.* хушхулк, хушахлоқ.
- ГАРМХӢӢ** *гармхӯӣ* *маҷ.* хушхӯӣ ва хуштабӣ, меҳрубонӣ.
- ГАРМЧАШМА** *гармҷашма* ҷашмаҳои дорои обҳои гарми табобатӣ.
- ГАРМЧЕҲРА** *гармҷеҳра* *ниг.* гармрӯ.
- ГАРМЧӢШӢ** *гармҷӯшӣ* сӯҳбат ва гуфтугӯи гарму самимӣ.
- ГАРМШАВӢ** *гармшавӣ* 1. *исми амал аз гарм шудан;* ҳароратгирӣ. 2. барангехтан, оташин шудан; **гармшавии сӯҳбат** авҷ гирифтани тафсидани сӯҳбат.
- ГАРМШИКАМӢ** *гармшиқма* *кит.* оз, хирс, тамақорӣ.
- ГАРНА** *гарна* *шакли кӯтоҳишудаи агарна.*
- ГАРНИЗОН** *фр.* *гарнизон* қисмҳои ҳарбӣ, ки дар шаҳр, қалъа ё истехкоми мудофиавӣ ҷойгир шудаанд, бошгоҳи ҳарбӣ, подгон.
- ГАРНИЗОНӢ** *гарнизонӣ* *мансуб ба гарни-зон;* **хизмати гарнизонӣ** хизмати ҳарбӣ дар гарнизон, хизмати подгонӣ.
- ГАРНИТУР** *фр.* *гарнитур* маҷмӯи ягон чиз, ки барои истифодаи соҳаи муайян таъин шудааст; **гарнитури мебели хонаи истиқоматӣ** мизу курсиҳо, кат ва ғ., ки ҳама якранг буда, маҳсус барои эҳтиёҷи манзил сохта шудааст; **гарнитури харфҳо** маҷмӯи

харфҳои якхелаи гуногунондозаи чопӣ.

ГАРОИДАН گرائیدن майл ва рағбат намудан ба чизе; рӯй овардан ба чизе, гаравидан.

ГАРОИШ//ГИРОИШ گرایش исми амал аз гарондан; майлу рағбат, қасд, ният, азм.

ГАРОН//ГИРОН گران 1. вазнин, сангин, сақил; муқоб. сабук: бори гарон, гурзи гарон. 2. маҷ. сахт, бад; гарон омадан а) вазнини кардан, душворӣ намудан; б) маҷ. боиси малол, ранҷ ва ташвиш шудан. 3. нархаш баланд, пурбаҳо, қимат; муқоб. арзон; гарон кардан баҳои чизеро зиёд кардан; кӯҳи гарон кӯҳи бузург, кӯҳи азим; хоби гарон хоби сахт ва дарозмуддат; хомӯшии гарон хомӯшии ногувор, сукути ноҳинҷор; арзону гарон ба ҳар нархе, ки бошад; ба дил гарон гирифтагӣ чизеро дида хафа шудан, малул шудан аз чизе.

ГАРОНБАҲО گران بها қиматбаҳо, пураар–зиш, дорои нархи баланд.

ГАРОНБОР//ГИРОНБОР گران بار 1. инсон ва ҳайвоне, ки бар худ бори вазнин дорад, пурбору сангин; дарахти гаронбор дарахти пурмева. 2. маҷ. одами вазнин, пуртоқат, ботамкин.

ГАРОНБОРӢ گرانبارӣ гаронбор будан, сангинӣ, сангин будан.

ГАРОНБОРОНА گرانبارانه вазнинона, ботамкин.

ГАРОНГӢШ گرانگوش дорои шунавоии заиф, кар.

ГАРОНГӢШӢ گرانگوشӣ гаронгӯш будан, карӣ.

ГАРОНДАСТ گران دست он ки корро бо тааммул ва дер иҷро мекунад; муқоб. сабукдаст.

ГАРОНДАСТӢ گران دستӣ ботааммул будан; ба кундиву сустӣ, охиста-охиста анҷом додани кор; муқоб. сабукдастӣ.

ГАРОНИШ گرانش нав., физ. нерӯи чозибар.

ГАРОНИШӢ گرانشӣ марбут ба гаронш; нерӯи гароншиӣ.

ГАРОНӢ گرانی 1. вазнинӣ сангинӣ, сақилӣ. 2. душворӣ, мушкилӣ, сахтӣ. 3. ногуворӣ, ҳолати бад; гаронӣ кардан а) вазнинӣ

кардан; б) сахт ва ногувор омадан, боиси малол будан. 4. пурқиматӣ, баланднархӣ; муқоб. арзонӣ.

ГАРОНҚАДР گرانقدر дорои арзиш ва мартабаи баланд, боқадру қимат, боэҳтиром, бузург.

ГАРОНҚИМАТ گران قیمت ниг. гаронбаҳо.

ГАРОНМОЯ گرانمایه 1. гаронбаҳо, пурқимат. 2. арҷманд, олиқадр.

ГАРОНМОЯГӢ گرانمایگی гаронмоя будан, арҷмандӣ.

ГАРОННАРХ گرانرخ дорои арзиши зиёд, гаронбаҳо, қиматбаҳо.

ГАРОНПОЯ گرانپایه маҷ. баландмар–таба, олиқадр.

ГАРОНРАВ گرانرو он ки ё он чи оҳиста ва суст ҳаракат мекунад, кундрав.

ГАРОНРИКОБ گرانرکاب кит., маҷ. ботамкин, собитқадам.

ГАРОНРИКОБӢ گرانرکابی кит., маҷ. амали гаронрикоб, ботамкинӣ, собитқадамӣ.

ГАРОНСАӢР گرانسیر кит. оҳистарав, сустратор, кундсайр.

ГАРОНСАНГ گرانسنگ 1. вазнин, дорои вазни зиёд. 2. маҷ. ботамкин, бовикор; устувор, матин.

ГАРОНСАНГӢ گرانسنگӣ вазнинӣ, сангинӣ, сангин будан.

ГАРОНСАР گرانسر мағрур, ботакаббур; маст, махмур.

ГАРОНСОЯ گرانسایه олиқадр, дорои мақом ва мартабаи баланд.

ГАРОНТАМКИН گرانتمکین пуртамкин, бовикор.

ГАРОНФУРӢШ گرانفروش он ки молашро қимат мефурӯшад, қиматфурӯш.

ГАРОНФУРӢШӢ گرانفروشی амали гаронфурӯш, бо қимати зиёд фурӯхтан, қиматфурӯшӣ.

ГАРОНХЕЗ گرانخیز он ки бо кундӣ ва дер аз

чо бармехезад, суфрафтор.

ГАРОНХОБ گران خواب сахтхоб; бахти гаронхоб бахти сиёҳ.

ГАРОНХОП گران خوار *кит.* 1. он чи хӯрда-наш бисёр ногувор аст. 2. *маҷ.* пурхӯр.

ГАРОНҶОН گران جان 1. сустрок, кохил, танбал. 2. бадхулк, бадрафтор. 3. сахтҷон, ҷонсахт.

ГАРОНҶОНӢ گران جانی *кит.* 1. вазъ ва ҳолати гаронҷон, кохилӣ, танбалӣ, сустӣ. 2. бадхулкӣ, бадрафторӣ, номатбӯӣ.

ГАРОЯНДА گراینده майлу рағбаткунан-да, қасд ва оҳангкунанда: **гароянда кардан** равона кардан, фиристодан; **гароянда шудан** майл кардан, қасду оҳанг кардан.

ГАРЧАНД گرچند *шакли кӯтоҳишудаи агарчанд;* ҳарчанд ки..., ҳар қадар ки..., бо вучуди он ки...; **гарчанде ки...** ҳарчанд ки..., бо вучуди он ки...

ГАРЧИ گرچه *шакли кӯтоҳишудаи агарчи.*

ГАСТРИТ ю. گستريت *тиб.* илтиҳоби пардан луобии меъда, газаки меъда.

ГАСТРОЭНТЕРОЛОГИЯ ю. گستراانترالاجيه *тиб.* як соҳаи тиб, ки бемориҳои узвҳои ҳозима ва усулҳои табобати онро меомӯзад, ҳозимашиносӣ.

ГАҲ گه *ниг.* гоҳ.

ГАҲАНБОР گهنبار *ниг.* гоҳанбор.

ГАҲБУД گهبد *кит.* хазинадор.

ГАҲВОРА گهواره 1. ҷойҳои чунбондашавандаи кӯдак то якуним-дусолағӣ, ки дасту пояшро баста, дар он мехобонанд, маҳд. 2. *маҷ.* ҷои ба вучуд омадан ва нашъунамои чизе: **гаҳвораи тамаддуни башар**; **аз гаҳвора то лаҳад (тобут)** тамоми умр, тамоми давраи зиндагӣ.

ГАҲВОРАБАНДОН گهواره بندان маросими аввалин бор ба гаҳвора бастанӣ тифли навзод.

ГАҲВОРАБАХШ گهواره بخش одати аз тарафи падару модарон ба ҳам номзад кардани писару духтари навзод, ки баъди ба балоғат расидан бояд ба издивоҷи ҳамдигар дароянд.

ГАҲВОРАПҶШ گهواره پوش *ниг.* гаҳворапӯшак.

ГАҲВОРАПҶШАК گهواره پوشک рӯпӯши муносиби ҳачми гаҳвора дӯхташуда, ки гаҳвораро бо он мепӯшонанд, пӯши болои гаҳвора, ки ба шаклу намуди гаҳвора дӯхташудааст.

ГАҲВОРАСОЗ گهواره ساز он ки аз ҷӯб гаҳвора месозад: **устои гаҳвора.**

ГАҲВОРАҶУНБОН گهواره جنبان 1. он ки гаҳвораро чунбонда, кӯдакро мехобонад, чунбондаи гаҳвора. 2. *зоол.* ҳашараи сабу зардранги пойҳояш дарози борик, ки вақти таҳдиди хатар бо пойҳои пеш рост шуда, худро чун гаҳвора алвонҷ медиҳад.

ГАҲВОРАҶУНБОНӢ گهواره جنبانی амали гаҳворачунбон.

ГАҲГИР گه گیر 1. аспе, ки имкони саворӣ намедиҳад. 2. *маҷ.* саркаш.

ГАҲГИРӢ گه گیری саркашӣ, амали гаҳгир.

ГАЧ گچ моддаи сафеди шабеҳи оҳак, ки дар натиҷаи сӯзондани гачсанг ба даст меояд ва дар сохтмон (гачқорӣ), хайкалтарошӣ, тиб (гачбандӣ) ба кор меравад.

ГАЧА گچه *гуфт.* ангуштарини бенигин, шаба ё чизи дигар, ки дар гачабозӣ истифода мекунад.

ГАЧАБОЗӢ گچه بازی *гуфт.* бозии бачагона аст, ки асоси онро ёфтани гачаи дар мушти дастҳо пинҳонкардаи яке аз иштироккунандагонӣ он ташкил медиҳад.

ГАЧБАНДӢ گچبندی *ниг.* гачбандӣ.

ГАЧКОРӢ گچکاری *ниг.* гачқорӣ: **хонаи гачқорӣ.**

ГАЧЧА گچه *лаҳҷ.* он ки дар сухан гуфтан забонаш мегирад, лакнатдор, алкан, сақав: **бачаи гачча.**

ГАЧ گچ *ниг.* гач.

ГАЧАНДУД گچ اندود андуда бо гач, гачқорӣшуда.

ГАЧБАНДӢ گچبندی *тиб.* бо гач бастанӣ узви шикастаи бадан.

ГАЧБУР گچبر бинокоре, ки ба буридан ва

омода кардани гачҳои ороишӣ ва тазйинӣ машгул аст.

ГАЧБУРӢ گچبرى сохтан ва таҳия кардани гач барои сакфу деворҳои бино; буридани нақшоҳои гачӣ.

ГАЧГАР گچگر *ниг.* гачкор.

ГАЧГАРӢ گچگری *ниг.* гачкорӣ.

ГАЧДӢСТ گچدوست *бот.* гурӯҳе аз гиёҳони буттааш яксола ё чандсола аз хонаводаи маҳакҳо.

ГАЧИН گچين *ниг.* гачӣ.

ГАЧӢР گچير *гуфт.* 1. гализ, носуфта, дағал. 2. бадхулқ; якрав: **одами гачӢр**.

ГАЧӢ گچى 1. аз гач сохташуда. 2. гачдор.

ГАЧКОР گچ کار устои бо гач андовакунанда ва нақшу ниғорбароранда.

ГАЧКОРӢ گچکاری 1. шугл ва касби гачкор. 2. аз гач сохта ё бо гач андова кардашуда. 3. намуди маъруфи санъати амалии ороишӣ бо истифодаи гач (*дар иморатҳо*).

ГАЧКӢБ گچ کوب 1. он ки гач мекӯбад, гачро кӯфта майдакунанда. 2. абзоре, ки ба василаи он гачро кӯфта майда мекунанд.

ГАЧКӢБӢ گچکوبى қору амали гачкӯб; кӯфтани гач, гачро кӯфта майда кардан (*пас аз пухтан*).

ГАЧПАЗ گچ پز он ки гач мепазад, коргари дар кӯра гачпазанда.

ГАЧПАЗӢ گچ پزی 1. амал ва шугли гачпаз. 2. ҷое, ки дар он сангу гачро пухта, барои истифода омода мекунанд.

ГАЧСАНГ گچ سنگ санге, ки аз он гач мепазанд.

ГАЧСОЗ گچ ساز *сохт.* он ки гачро барои сафед кардани бино омода месозад.

ГАЧСОЗӢ گچ سازی амал ва кори гачсоз.

ГАЧХОК گچ خاک омехтаи гач бо хок, ки дар бинокорӣ барои андоваи девор ё сафед кардани он истифода мебаранд.

ГАШ گش *кит., ниг.* каш.

ГАШАН گشن *кит., кхл.* анбӯх, пур, тануманд, фарбех.

ГАШАНСОР گشن سار он чи дорои анбӯҳӣ аст, анбӯх, фаровон, бисёр.

ГАШНИЗ گشنيز *бот.* гиёҳи алафӣ, яксола ва коштанӣ аз хонаводаи чаъфарӣ, ки баргҳо ва саршоҳаҳои он хӯроқӣ ва нӯшбӯӣ аст ва донаи он хосияти доруй дорад, гашнич, гашнич, кашниз.

ГАШНИЗА گشنيزه гӯраи ангур.

ГАШНИЗӢ گشنيزى *марбут ба гашнич* ё таҳияшуда аз он; монанди гашнич.

ГАШНИЧ//ГАШНИЧ گشنيج//گشنيج *ниг.* кашнич.

ГАШНИЧАК گشنيجک навъи гулдӯзии шеро-заи либос.

гашт گشت 1. *асоси замони гузашта аз гаштан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии гардиш: хамгашт, гулгашт...*

ГАШТ گشت 1. гаштан, гардиш, ҳаракат: **гашти мошин**, **гашти қатора**, **гашти соат**. 2. сайру саёҳат, гардиш, тафарруч: **сайру гашт**. 3. рафтор, тарзи роҳгардӣ. 4. баргашт, бозгашт, ричъат; **гашти бозор** вақти ба охир расидани савдо дар бозор; **гашти пешин** баъди пешин, баъд аз зӯҳр; **гашти рӯз** нимаи дуюми рӯз, вақти тамомшавии рӯз; **рӯз гашт** **кард** рӯз аз нима гузашт; **◇ ба гашту гадоӣ баромадан** дар ба дар гашта талбандагӣ кардан. 5. дигаргунагӣ, гардидан, тағйиру таҳаввул.

ГАШТА گشته 1. *сифати феълӣ аз гаштан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои шуда: гумгашта, хамгашта ва ғ.; гашта-гашта* а) бисёр гашта, хеле роҳ рафта; бисёр сафар карда; б) такрор ба такрор, такроран; **гаштаю баргашта** такрор ба такрор, такроран, пайваста; **гашта баромадан** давр задан ҷоеро; **гашта гирифтан** гардонда гирифтан, баргардонда гирифтан; **гашта омадан** баргаштан, бозгаштан, авдат кардан; **гашта пурсидан** такроран пурсидан, дубора савол кардан; **гашта рафтан** бозгаштан, пас гашта рафтан.

ГАШТАК گشتک чамъомад ё шабнишинӣ ба хотири зиёфат ва сӯҳбат, ки одатан бо навбат дар хонаи яке аз иштироккунандагон

гузаронида мешавад, гап, гапхӯрӣ.

ГАШТАН گشتن 1. чархидан, давр задан. 2. давр зада баромадан, чустучӯ кардан. 3. роҳ рафтан, ҳаракат кардан; гардиш кардан, сайру гашт кардан. 4. баргаштан, ричъат кардан, қафо рафтан. 5. маҷ. хамидан, поин фуromaдан, ба нишастан сар кардан. 6. тағйир ёфтан, аз ҳоле ба ҳоле даромадан; тағйир додан, дигар кардан. 7. шудан, гардидан. 8. дар феълҳои таркибӣ омада, маънои давоми амалро медиҳад: **бозӣ карда гаштан**, **давида гаштан** ва ғ.; **гашта гирифта** дар ҷое, **коре** давом додан ба **коре**; **нафас гаштан** дам ба дарун афтодан, нафаскашӣ душвор шудан; **пас гаштан** баргаштан, ақиб гаштан, ба ҷои омада пас рафтани; **дар пайи чизе гаштан** аз паси чизе шудан; ба чустучӯи чизе машғул шудан; **забон (на)гаштан** ба чизе изҳор карда (на)тавонистан чизеро (аз рӯи мулоҳиза, истиҳола ё андешае); **бо касе гаштан** бо касе ишқбозӣ кардан.

ГАШТАНИ گشتنی баргаштанӣ, нияти гашта омадан доштан.

ГАШТАСАР گشتهسر саргашта, саргардон.

ГАШТЗАНИ گشتزنی гардиш, гашт задан.

ГАШТИРҶЗӢ گشتروزی аввали нимаи дуюми рӯз; нимаи дуюми рӯз: **кори гаштирӯзӣ**.

ГАШТӢ گشتی *марбут* ба **гашт**; ниғаҳбон ё посбон, ки дар минтақаи муайян гашт мезанад, маъмури гашт.

ГАШТОГАШТ گشتاگشت гардишкунон, гаштугузор.

ГАШТОР گشتار гаштугузор, сайр, чарх задан.

ГАШТОРӢ گشتاری *марбут* ба **гаштор**; таъвилӣ.

ГАШТУГУЗОР گشتوگزار 1. гардиш, сайру тамошо. 2. давр зада гаштан, қадамзанӣ дар посбонӣ.

ГВАРДИЯ фр. گوردیه 1. аскарони хоса барои муҳофизати сардори давлат ва сарлашкарҳо; қисмҳои баргузида ва имтиёзноки лашкар, горд: **гвардияи миллӣ**. 2. таър. дар Армияи Шӯравӣ ба қисму кӯшунҳое, ки корнамоиҳои аълои ҷангӣ, интизом ва муташаккилӣ нишон медоданд, номи қисму кӯшуни гвардия дода мешуд.

ГЕВА گیوه кҳи. навъи пойафзоли бепошнае, ки

тагаш аз чарм ё латтаҳои ба ҳам часпонидашуда ва рӯяш аз ресмони бофта иборат аст, чева.

ГЕВАКАШ گیوهکش косибе, ки гева месозад; пойафзолдӯз.

ГЕЙЗЕР исп. گيزير чашмаи вулкони оби гарм, ки вақт ба вақт обаш фаввора зада мебарояд.

ГЕКТАР ю. گكتر воҳиди андозаи масоҳати замин, ки ба даҳ ҳазор метри мураббаъ баробар аст.

ГЕКТО ю. گكتا *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб* ба маънои сад, сад карат: **гектоватт** сад ватт, **гектолитр** сад литр, **гектометр** сад метр ва ғ.

ГЕКТОВАТТ گيكتاوت ю. сад ватт.

ГЕКТОЛИТР گيكتالتر ю. сад метр.

ГЕКТОМЕТР گيكتامتر ю. сад метр.

ГЕЛИЙ лот. گلی унсурҳои химиявӣ аз гурӯҳи газҳои инертӣ, ки бинобар сабуқӣ ва дарнагирандагиаш дар ҳавопаймоӣ ба кор бурда мешавад.

ГЕЛИО ю. گليا *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб*, ба маънои Офтоб ва нерӯи вай: **гелиодастгоҳ**, **гелиотехника**...

ГЕЛИОГРАФИЯ ю. گلياگرفيه *нуч.* соҳаи астрономие, ки ба таҳқиқи Офтоб машғул аст.

ГЕЛИОДАСТГОҲ گليادستگاه абзоре, ки ба воситаи нерӯи нурҳои Офтоб амал мекунад.

ГЕЛИОМАРКАЗӢ گليامركزى :**низоми гелио-**марказии олам *нуч.* таълимоте, ки Офтобро маркази ҳаракати сайёраҳо ҳисоб мекунад.

ГЕЛИОМЕТР ю. گليامتر *нуч.* асбоби оптикӣ барои чен кардани кутрҳои ба назар намоёни ҷирмҳои осмонӣ.

ГЕЛИОТЕХНИКА ю. گلياتخنيکه *тех.* соҳаи техника, ки роҳҳои истифодаи нерӯи Офтобро меомӯзад.

ГЕЛОС گيلاس меваест аз ҷинси олуболу: **гелоси зард**, **гелоси сурх**, **гелоси саврӣ**.

ГЕЛОСӢ گيلاسى *мансуб* ба гелос; мураббон

гелосӣ мураббои аз гелос пухташуда.

ГЕМАТОЛОГИЯ ю. *گمتالاجيه* тиб. соҳаи илми тиб, ки таркиб ва хусусиятҳои хун, бемориҳои хун ва роҳҳои муолиҷаи онҳоро меомӯзад, хуншиносӣ.

ГЕМОГЛОБИН ю. *گмаگلابين* биол. моддаи сурхранги хун; қисми таркибии пулакчаҳои сурхи хун.

ГЕН ю. *گن* биол. одитарин омили таъмини ирсият аз насле ба насли дигар; сиришт. 2. *чӯзи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои асл ва мабдаи пайдоиш ва ҳосилшавии чизе: гидроген, оксиген ва ғ.*

ГЕНДЕР *گندر* нав. чинс, чинсият (мард ва зан).

ГЕНДЕРӢ *گندري* нав., мансуб ба гендер; чинсӣ: аз **пуктаи назари гендерӣ** (*асосан дар мавриди ҳифозати ҳуқуқи занон кор фармуда мешавад*).

ГЕНЕЗИС ю. *گنزيس* фалс. пайдоиш, асл ва ҷараёни ташаккули ҳодисаҳои инкишофёбанда, усули таквин.

ГЕНЕРАЛ лот. *گنرال* ҳ. 1. унвони олии ҳарбӣ ва рутбаи шахсони роҳбарикунандаи қувваҳои мусаллаҳ; **генерали армия** (артиш) унвони олии генералӣ. 2. қисми аввали унвон ва рутбаҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон: **генерал-майор, генерал-лейтенант, генерал-полковник.**

ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОР лот. *گنرلگوبرتار* таър. ҳокими ягон кишвар ё вилоят дар Русияи подшоҳӣ ва баъзе мамлакатҳо, ки ҳокимияти ҳарбии маъмурӣ ба дасти ӯ супорида шудааст: **генерал-губернатори кишвари Туркистон.**

ГЕНЕРАЛИССИМУС лот. *گнрлссимос* оли-тарин рутбаи ҳарбӣ, ки ба сардорони лашкар барои хизматҳои бисёр барҷастаи ҳарбӣ дода мешавад; шахсе, ки ин рутбаро дорад.

ГЕНЕРАЛИТЕТ лот. *گنрлтит* ҳайати фармондеҳии олии артиш, ҳайати қумандонҳои олии қувваҳои мусаллаҳ.

ГЕНЕРАЛӢ *گنرلي* мансуб ба генерал: мансаби генералӣ, рутбаи генералӣ; нақшаи генералӣ нақшаи асосӣ ва умумии дарбаргирандаи ҷорабиниҳои муҳим; **ситоди генералӣ**

мақоми олии идоракунӣ ба кори тамоми сохторҳои ҳарбии мамлакат.

ГЕНЕРАТОР лот. *گنرتار* тех. чиҳоз, олат ё мошине, ки нерӯи механикиро ба нерӯи барқӣ табдил медиҳад, табдилдиҳандаи барқ.

ГЕНЕРАТОРӢ *گنرتاري* мансуб ба генератор; **гази генераторӣ** газе, ки дар генератори газ ҳосил карда мешавад.

ГЕНЕТИКА ю. *گنتيکه* биол. як соҳаи илми биология, ки ирсият, пайдоиш ва тағйирёбии онро меомӯзад, наслшиносӣ.

ГЕНЕТИКӢ *گنتيكي* мансуб ба генетика.

ГЕНОТСИД ю. *گناتسيد* сиёсати аз рӯи аломатҳои наҷодӣ, миллӣ, қавмӣ ё динӣ несту нобуд кардани гурӯҳи алоҳидаи аҳоли.

ГЕНОФОНД ю. *گنافاند* биол. сириштмоя, муҳандисии генӣ, бахши бехтарин ва хушзоти чизе; **генофонди миллат** сириштмояи миллат, бехтарин намояндаҳои миллат.

ГЕНСОЗӢ *گنسازی* бахши илми биология дар бораи пажӯҳиш ва таҳқиқи ирсият ва пайдоишу тағйирёбии хучайраҳо ва усули истифодаи онҳо.

ГЕОБОТАНИКА ю. *گياباتنيکه* соҳаи ботаника, ки сохт, таркиб, инкишоф ва паҳншавии гурӯҳҳои растаниро дар алоқамандӣ бо ҳок, обу ҳаво ва омилҳои дигар меомӯзад.

ГЕОГРАФИЯ ю. *گياگرفيه* ниг. **ҷуғрофия.**

ГЕОДЕЗИЯ ю. *گيادزيه* илме, ки шакл, андоза ва майдони ҷозибан Замиро омӯхта, қитъаҳои гуногуни рӯи Замиро харита мекашад ва ба нақша мегирад, заминсанҷӣ.

ГЕОДЕЗӢ *گيادزي* мансуб ба геодезия.

ГЕОЛОГИЯ ю. *گيالاگيه* илме, ки сохт, таркиб, қонунҳои инкишоф ва таърихи кишри Замин ва тарзҳои ҷустуҷӯи маъданҳоро меомӯзад, заминшиносӣ, илми замин.

ГЕОМЕТРИЯ ю. *گيامتريه* ниг. ҳандаса.

ГЕОСЕНТРИЗМ ю. *گيасنتريزم* нуҷ. таъ-лимоти юнониёни қадим дар бораи Замин, ки гӯё Замин маркази беҳаракати коинот буда,

Офтоб ва сайёраҳои дигар дар атрофи он давр мезадаанд. Ин таълимот баъди ба вучуд омадани низоми гелиоцентразии Коперник илман рад шудааст.

ГЕОФИЗИКА ю. گیافیزیکه маҷмӯи илмҳои, ки хосияти физикии кураи Замин, сохти дохилӣ, ҳодисаҳои физикии дар қабатҳои саҳти Замин рӯйдихандаро меомӯзад.

ГЕОФИЗИКӢ گیافیزیکی маъсуб ба геофизика: усули геофизикӣ.

ГЕОХИМИЯ ю. گیاخیمیہ илме, ки тар-кибҳои химиявии Замин ва дар қишри Замин паҳн ва ҷойгир шудани унсурҳои химиявино меомӯзад.

ГЕПАТИТ ю. گیپیتیت номи умумии бемориҳои илтиҳоби ҷигар.

ГЕПО//ГИПО گیا//گپا кит. таомест, ки гӯшти қима, биринҷ, пиёз ва ғ. ба шиканбаи гӯсфанд печонда, мурч ё қаламфур пошида мепазанд.

ГЕРАН ю. گرن ниг. анҷибар.

ГЕРБ олм. گرب аломати шартии фарқкунандаи ягон давлат, шаҳр ё қавм, ки дар байрак, мӯҳр ва пулҳо нақш меёбад, нишон, нишони миллӣ.

ГЕРБАРИЙ лот. گبریی бот. маҷмӯаи баргу гиёҳҳои хушқарда, барои таҳқиқи биологӣ.

ГЕРБИТСИД лот. گربیتсид моддаҳои химиявӣ барои нест кардани алафҳои бегона.

ГЕРМАНИЙ олм. گرمینی унсури химиявие, ки аз моддаи саҳти нукратоби қалъа-гимонанд иборат буда, дар радиотехника ва шишасозӣ истифода мешавад.

ГЕРМАНИЙ گرمنی маъсуб ба Германия (Олмон): забонҳои германӣ.

ГЕРОИН лот. گراین навъи маводи муҳаддири саҳтаъсир.

ГЕРОНТОЛОГИЯ ю. گرانտالогیه тиб. илм дар бораи пир шудани мавҷудоти зинда, ба шумули одам ва омӯзиши сабабҳои дарозумрӣ.

ГЕС گیس шакли кӯтоҳшудаи гесу.

ГЕСБОФ گیسباف 1. амали бофтани риштаҳои

қолин. 2. ба шакли гесу бофтани гесу.

ГЕСБОФӢ گیسبافی амали бофтани гесу.

ГЕСТАПО олм. گستاپا таър. политсияи махфии давлатӣ дар Олмони фашистӣ, ки яке аз муассисаҳои асосии террористии фашизм маҳсуб мегардад.

ГЕСУ//ГЕСӮ گیسو мӯи дарози занон, мӯи бофтаи занон, печа, милла; гесуи мушқин мӯи сиёҳи муаттар; гесуи тобдэда мӯи бофта; ◊ гесуи чанг торҳои чанг.

ГЕСУБАНД گیسوبند 1. навори абрешимӣ барои бастании гесу. 2. асбоби зинат барои халонида мондан бар мӯй.

ГЕСУБУРИДА گیسوبریده кҳн., таҳқ., маҷ. зани бадахлок, беҳаё.

ГЕСУДОР گیسودار мӯйдор, кокулдор.

ГЕТИАФРӮЗ گیتیافروز оламтоб, равшанкунандаи ҷаҳон, ҷаҳонафрӯз; ◊ шамъи гетиафрӯз Офтоб.

ГЕТИБОН گیتیбан кит. ҷаҳонбон, пуштибони ҷаҳон.

ГЕТИДОР گیتیدار кит. ҷаҳондор, соҳиби дунё, худованди олам.

ГЕТИКУШО(Ӣ) گیتیکشای(ی) ҷаҳонкушо, ҷаҳонгир, оламгир.

ГЕТИНАВАРД گیتینورد ҷаҳонгард, сайркунандаи ҷаҳон, сайёҳ.

ГЕТИНАМО(Ӣ) گیتینامای(ی) ҷаҳоннамо; оннаи гетинамо(Ӣ) ниг. оина (-и ҷаҳоннамо).

ГЕТИНИГОР گیتинگار ҷаҳоноро, зинатдиҳандаи дунё.

ГЕТИОРО گیتیآра ҷаҳоноро, зинатдиҳандаи дунё.

ГЕТИПАЖӮҲ گیتیپژوه ҷаҳонҷӯй, ҷаҳонпажӯҳ.

ГЕТИПАЙМО گیتипیما ҷаҳонпаймо, ҷаҳонсард.

ГЕТИПАНОҲ گیتипناه 1. кит. ҷаҳонпаноҳ, пуштибони олам. 2. маҷ. подшоҳи тавоно ва қудратманд.

ГЕТИСИТОН گيتىستان چаҳонгир, чаҳонкушо.

ГЕТИФУРҶЗ گيتى فروز *ниг.* гетиафрӯз.

ГЕТИШИНОС گيتىشناس дунёшинос, чаҳоншинос, чаҳондида.

ГЕТИ گيتى чаҳон, дунё, олам.

ГЕТТО *ит.* гитта дар баъзе мамлакатҳо маҳаллаи махсус, ки гурӯҳи муайяни аҳолии аз ҷиҳати ирқ ё дин фарқдоштаро зӯран ба он ҷо мекӯчонанд.

ГЕҲОН گهان *кит.* гайҳон, дунё, чаҳон, олам.

ГЕҲОНХИДЕВ گهان خديو *ниг.* гайҳонхидев.

ГИГАБАЙТ *ю.* гигабит *итт.* дар иттилоотшиносӣ воҳиди ченаки ҳаҷми ҳофизаи компютер аст, ки ба 2^{30} (10) байт баробар аст.

ГИГИЕНА *ю.* гигиена *ниг.* бехдошт.

ГИГИЕНӢ گيگيени *ниг.* бехдоштӣ.

ГИГРО- *ю.* гигра *ҷузъи пешини калима-ҳои мураккаб ба маънои намӣ, рутубат:* гигрометр, гигроскоп...

ГИГРОМЕТР گيگرامتر *асбоби ченкунии намии (рутубат) ҳаво.*

ГИГРОСКОП *ю.* гиграскоп *асбобе, ки тағйирёбии намии ҳаворо нишон медиҳад, рутубатнигор.*

ГИГРОСКОПӢ گيگراسкоپӣ *намиро ба худ мекашидагӣ, намкаш; пахтаи гигроскопӣ пахтаи тозаи намкаш, ки дар тиб ба кор меравад.*

ГИДРА *ю.* гидра 1. дар асотири Юнони Қадим мори (аждаҳои) чандсара, ки агар як сарашро буранд, гӯё ба ҷои он ду сари нав пайдо мешудааст. 2. *зоол.* маҳлуқи бемӯҳраи обӣ.

ГИДРАТ *ю.* гидрат *хим.* маҳсули пайвастанавии об бо моддаҳои органикӣ ва гайриорганикӣ.

ГИДРО- *ю.* гидра *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб ба маънои об ва обӣ:* гидрогенератор, гидрогеология ва ғ.

ГИДРОАГРЕГАТ *ю.* гидраагрегат *гид-ротур-*

бина ва гидрогенератори бо наварди умумӣ пайваста.

ГИДРОГЕН *ю.* гидраген *унсури химиявӣ аст, иборат аз гази берангу бӯи сабук, ки бо оксиген пайвастан шуда, обро ташкил медиҳад, обзо.*

ГИДРОГЕНЕРАТОР *ю.* гидрагенератор *генераторе, ки нерӯи обро ба нерӯи барқ табдил медиҳад, муваллиди барқи обӣ.*

ГИДРОГЕОЛОГИЯ *ю.* гидрагеология *омӯзиши обҳои зерзаминӣ.*

ГИДРОДИНАМИКА *ю.* гидрадинимика *қисми гидромеханика, ки қонунҳои ҳаракати моеот ва таъсири мутақобили онҳоро ба ҷисмҳои сахт меомӯзад.*

ГИДРОДИНАМИКӢ گيگراдинيميکӣ *мансуб ба гидродинамика.*

ГИДРОЛИЗ *ю.* гидрализ *хим.* аз ҳам ҷудо шудани химиявӣ моддаҳои мураккаб бо таъсири об.

ГИДРОЛОГИЯ *ю.* гидралагика *илми омӯзиши обҳои рӯизаминӣ (дарё, кӯл, ботлоқ, обанборҳо ва ғ.).*

ГИДРОМЕЛИОРАТИВӢ گيگرااملӣ آرتيوى *мансуб ба гидромелиоратсия: факултаи гидромелиоративӣ.*

ГИДРОМЕЛИОРАТСИЯ *ю.* гидраамли Артисия *илми обёрӣ қардани замин.*

ГИДРОТЕХНИКА *ю.* гидратехника *тех.* фанни истифода аз обҳои табиӣ.

ГИДРОТУРБИНА *ю.* гидратурбина *муҳаррике, ки ба воситаи қувваи об навардро ба ҳаракат медарорад.*

ГИДЯ//ГАДЯ گديه гадоӣ, гадоӣ қардан.

ГИДЯПАРАСТ//ГАДЯПАРАСТ گديه پرست *он ки дар хирси гадоист, дӯстдорандаи гадоӣ, гадоӣ ҳарис ва шилқин.*

ГИЁ گيا *ниг.* гиёҳ.

ГИЁБУН گيابن буттаи гиёҳ.

ГИЁҒ گياغ *шакли дигари гиёҳ.*

ГИЁДОРУ گيادارو *гиёҳи дорӯӣ.*

ГИЁЗОР گیازار *ниг.* алафзор.

ГИЁОСО گیاآسا гиёҳмонанд, ба шакли гиёҳ.

ГИЁХОК گیاخاک хоки тираранги ҳосилхез, ки аз пӯсидани гиёҳҳо ва гайра пайдо мешавад.

ГИЁХОР گیاخوار *ниг.* гиёҳхор.

ГИЁҲ گیاه алаф, наботот, растани гайричӯбӣ; **гиёҳи баҳорӣ** алафи аввали баҳор; **гиёҳи бегона** *ниг.* бегона (алафи бегона); **гиёҳи хурӯӣ** алафе, ки нокошта худ рӯидааст.

ГИЁҲАК گیاهک *шакли тасғири* гиёҳ.

ГИЁҲДАРМОНӢ گیاهدرومانی *нав.* табобат аз роҳи истифодаи гиёҳҳои дармонбахшу табобатӣ.

ГИЁҲЗОР گیاهزار алафзор, марғзор.

ГИЁҲӢ گیاهی *марбут ба* гиёҳ; сохташуда аз гиёҳ, алафӣ.

ГИЁҲМАНД گیاهمند *гуфт.* кӯкнорӣ, бангӣ.

ГИЁҲНОМА گیاهنامه китоб дар бораи гиёҳҳо ва алафҳои гуногун, махсусан гиёҳҳои табобатӣ.

ГИЁҲОБА گیاهآبه шарбати алафӣ, шар-бати гиёҳӣ.

ГИЁҲОН گیاهان *бот.* дастае аз мавҷудоти зинда, ки таҳриқпазиранд, вале ҳаракати худ ба худ надоранд ва дар ҷояшон нашоу нумӯъ мекунанд.

ГИЁҲПИЗИШК گیاهپزشک *нав.* пизишке, ки бо гиёҳ беморонро табобат мекунад.

ГИЁҲПИЗИШКӢ گیاهپزشکی амалу шуг-ли гиёҳпизишк, бахши илмии тиб, ки ба табобати беморон ба воситаи гиёҳҳо ва таҳқиқи хусусиятҳои дармонии гиёҳҳо машғул аст.

ГИЁҲХОР گیاهخوار *зоол.* алафхӯр, ҳайвоне, ки бештар ӯ фақат хӯроки он алаф аст.

ГИЁҲХОРӢ گیاهخواری гиёҳхор будан, алафхӯр будан.

ГИЁҲХӢРД گیاهخورد *ниг.* гиёҳхор.

ГИЁҲШИНОС گیاهشناس он ки ба омӯзишу пажӯҳиши гиёҳону растаниҳо машғул аст, мутахассис ва коршиноси гиёҳшиносӣ, набототшинос.

ГИЁҲШИНОСӢ گیاهشناسی шоҳае аз илми ҳаётшиносӣ, ки ба шиносӣ, радабандӣ ва пажӯҳиши гиёҳҳо иртибот дорад, набототшиносӣ.

ГИЗ گیز :дандон **гиз кардан** *гуфт.* а) дандон нишон додан; б) хандонлаб, кушодчехра.

ГИЗОФ گزاف *ниг.* газоф.

ГИЗОФА گزافه *ниг.* газофа.

ГИЗОФГӢӢ گزافگوی бехудагӯ, сергап, ҳарзагӯӣ.

ГИЗОФКОР گزافکار бехудакор.

ГИЛ گل 1. хоке, ки бо об омехта шудааст, лой; хоки саҳт ва хушк; **гили ба оташ тобовар** *ниг.* гилмоя; **кори гил** корҳои марбут ба хок (аз қабилӣ хандақ кандану хок кандан, лой кардан *ва г.*); **гил задан** бо лой маҳкам кардан; **гил кардан** лой тайёр кардан. 2. *мач.* хоку туроб, турбат; **гили арманӣ** // **гили сурх** гиле, ки барои шустушӯ мисли собун истифода мебаранд; **г** **гили одам** хоке, ки **тибқи** ривоятҳои динӣ Одам аз он сохта шудааст.

ГИЛА گله шиква, шикоят, норизогӣ аз муносибати каси шинос ӯ наздик; **гила доштан** шикваву шикоят доштан, норозӣ будан; **гила кардан** шикваву шикоят изҳор намудан.

ГИЛАГУЗОРӢ گله گزاري шикваву ши-коят, изҳори норозигӣ аз ягон амалу муносибат.

ГИЛАКУНОН گله کنان *феълӣ* ҳол аз **гила кардан**; шикояткунон, дар ҳолати гила кардан.

ГИЛАМАНД گله مند шиквакунонда; шикояткунонда: **гиламанд шудан** аз касе шикваву шикоят кардан аз касе, изҳори норозигӣ кардан аз касе.

ГИЛАМАНДОНА گله مندانه бо гиламандӣ, шикоятмандона, гила изҳор карда: **гиламанндона гап задан**.

ГИЛАНДУД گل اندود бо гилу лой андовашуда, бо гил пӯшида.

ГИЛАОМЕЗ گله آميزз шикоятomez, бо оҳанги гила ва шиква.

ГИЛАОМЕЗОНА گله آميزانه *ниг.* гила-мандона.

ГИЛБЎТА گل بوته гили ба оташ тобовар, ки аз он барои гудозиши филизот бӯта месозанд.

ГИЛГАР گل گر *ниг.* гилкор.

ГИЛГИР گل گیر *тех.* порчай пластикӣ ё оҳанӣ, ки дар пушти чархҳои автомобилҳо ва дигар васоити нақлиёт барои пешгирӣ аз пошидани лою гил васл мешавад.

ГИЛГИН گلگين *ниг.* гилӣ; сохташуда аз гил.

ГИЛФИЛМОН گلغلمان *гуфт.* лойолуд, огуштаи гилу лой.

ГИЛДОР گلدار дорои лойю гил, лойдор.

ГИЛЗА олм. گيلزه 1. найи махсуси филизӣ барои тири милтиқ, тўп ва ғ., ки ба даруни он борути меандозанд ва дар бунаш барои даргирондан пистонак мегузоранд: **гилзаи тир**. 2. найчай папирос, ки дар нўгаш тамоку дорад: **гилзаи папирос, коғази гилза**.

ГИЛЕМ گليم навъе аз палоси пашмин ё нимпашмин, ки ба фарши хона, кат, суфа ва ғ. густурда, бар рӯяш менишинанд, қолини бепат; қолин.

ГИЛЕМБОФ گليم بوف он ки гилем мебофад, бофандаи гилем; қолинбоф.

ГИЛЕМБОФӢ گليم بوفى амали бофтани гилем.

ГИЛЕМПОРА گليم پاره пораи гилем, гилеми даридаи кӯҳна.

ГИЛЕМФУРӢШ گليم فروش он ки гилем мефурӯшад, фурӯшандаи гилем.

ГИЛЕМФУРӢШӢ گليم فروشى фурӯхтани гилем, гилем савдо кардан.

ГИЛЕМЧА گليمچه гилеми хурд.

ГИЛИН گلين 1. гилдор, гилолуд. 2. аз гил сохташуда, хокӣ: **кулбаи гилин, хонаи гилин**.

ГИЛӢ گلي *ниг.* гилин.

ГИЛКАШ گلکش 1. коргари сохтмон, ки лойю гилро ба ҷои кори устоҳои андовагару

лойгар ҳамл мекунад. 2. зарфи чӯбӣ ё оҳанӣ, ки дар он лойю қум мешӯранд.

ГИЛКАШӢ گلکشی амали бурдану овардани гил, кори гилкаш.

ГИЛКОР گلکار коргари бинокор ва устое, ки дар сохтану таъмири биноҳо бо гилу лойю хишт кор мекунад, банно.

ГИЛКОРӢ گلکاری 1. шугл ва касби гилкор. 2. корҳои андова кардан, лой кардану девор задан ва хишт мондан дар бинокорӣ.

ГИЛМОЛА گلماه *ниг.* андова.

ГИЛМОЛӢ گلمالى амали молидани гил ба чизе барои покиза ва тоза кардани чизе ё пӯшондан ва рӯпӯш кардани девор, андова кардан.

ГИЛМОЯ گلمايه гили оташбардор, гили ба оташ тобовар.

ГИЛМӢХРА گل مهره 1. *кҳн.* мӯхраи гилин; кулӯлаи гилӣ, ки бо чӯби дарози найчамонанд барои шикори гунчишк ва парандаҳои шабеҳи он меандохтанд. 2. *кит., киноя аз* ҷисми одамизод, ки гӯё аз дусад мӯхра ё порчай устухон иборат аст.

ГИЛНОК گلناک олудаи гил, лойнок, лойолуд.

ГИЛОБА گلابه хоки обомехта, лойоба.

ГИЛОЛУД گل آلود олуда ба гил, лойолуд; гилнок: **оби гилолуд**.

ГИЛОЛУДА گل آلوده *ниг.* гилолуд.

ГИЛОЯ گلایه *кит., ниг.* гила.

ГИЛОЯКУНОН گلایه کنان *кит., ниг.* гилакунон.

ГИЛОЯОМЕЗ گلایه آميز *кит., ниг.* гилаomez.

ГИЛТОБӢ گلتابى пухтани гил, аз гили хом тайёр кардани хишти пухта.

ГИЛФАРШ گلفر фаршаш аз гил, фаршаш хокӣ, заминӣ.

ГИЛҲОК گلخاک *хим.* оксиди алюминий, ки як навъ моддаи сафеди кристаллӣ аст.

ГИЛҲОРА گلخاره *кит.* кирми лойхӯрак.

ГИМНАЗИЯ ю. گيمنزیه мактаби тахсилоти

умумии миёна бо таълимоти амиқи баъзе фанҳо (*одатан фанҳои башарӣ*).

ГИМНАСТИКА ю. *гимнастик* маҷмӯи машқҳои махсуси ҷисмонӣ барои тарбияи бадан, варзиши бадан; **гимнастикаи муолиҷавӣ** варзиш бо мақсади муолиҷаи ягон беморӣ.

ГИМНАСТИКӢ *гимнастикӣ* мансуб ба гимнастика: **асбобҳои гимнастикӣ**.

ГИНЕКОЛОГИЯ ю. *гинкалагӣ* тиб. илми бемориҳои занона.

ГИНЕКОЛОГӢ *гинкалагӣ* мансуб ба гинекология.

ГИПЕРБОЛА ю. *гипербале* *риёз.* хати қачи мусаттаҳ, ки иборат аз шоҳаҳои номаҳдуд аст; қатъи зойд.

ГИПЕРТРОФИЯ ю. *гипертрофия* 1. тиб. аз ҳад зиёд калон шудани ягон узви бадан дар натиҷаи касали ё кори вазнин, ё машқи аз ҳад зиёд (*мас., дар варзишгарон*); бешин-арушдӣ, рушди беш аз ҳад. 2. аз ҳадди эътидол гузашта хеле калон шуда рафтани чизе.

ГИПНОЗ ю. *гипноз* 1. ҳолати махсуси ба хоб наздики одам ва ҳайвоноти олий, ки ба таври сунъӣ бо роҳи талқин ба вучуд оварда мешавад. 2. қувваи талқин, тариқи хобравонӣ бо роҳи талқин, бо талқин иродаи касеро ба худ итоат кунонидан: **бо гипноз муолиҷа кардан** усули гипнозро ба кор бурда, муолиҷа кардан.

ГИПНОЗГАР *гипнозгар* ниг. гипнозкунанда.

ГИПНОЗКУНАНДА *гипнозкунанда* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз гипноз кардан*. 2. он ки гипноз мекунад, гипнозгар.

ГИПНОТИЗМ ю. *гипнотизм* 1. таълимот дар бораи ҳодисаҳои гипноз. 2. маҷмӯи ҳодисаҳои оид ба гипноз.

ГИПО *гипо* ниг. гепо.

ГИПОТЕНУЗА ю. *гипотенуза* *риёз.* тарафи муқобили кунҷи рост воқеъгардидаи секунҷаи росткунҷа, ватари зовияи қоима.

ГИПС ю. *гипс* маъд. маъдане, ки онро тафсонда, гачи пухта ва ғ. ҳосил мекунад ва дар истехсолоти чинию шиша ва дар шикастабандии ягон узви бадан, яъне гачбандӣ

истифода мебаранд, гачсанг, гулгач; **гипс кардан** *гупт.* гачбандӣ кардан.

гир *гир* 1. *асоси замони ҳозира аз гирифтани*. 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои гиранда, азхудкунанда, ахзкунанда: дастгир, моҳигир, ҷаҳонгир...*

ГИРАНДА *гиранда* *сифати феълии замони ҳозира аз гирифтани*; азхудкунанда азкунанда; ситонанда; **сағи гиранда** сағи газанда.

ГИРГИРАК *гиргир* бозичаи аз қоғаз сохта ба нӯги ҷӯб шинонда, ки вақти ба пеш ҳаракат додан чарх мезанад.

ГИРГИРАКБОЗӢ *гиргиркӯзӣ* 1. бозии бачагон бо гиргирак. 2. бозии бачагона, ки ҳамчун қоида як нафар аз иштироккунандагони он барои даст расондан аз паси дигарон медавад ва бачаи даст расондашуда ҳамин амалро бо дигарон давом медиҳад.

ГИРД I *گرد* 1. доирашакл, мудаввар. 2. атроф, давр, пиромун; **гирди...** // **ба гирди...** дар атрофи..., пиромуни..., ба даври...; аз **гирди...** аз атрофи..., гирдогирди...; **гирд-гирди...** атрофи..., давродаври...; **гирду атроф** // **гирду канор** // **гирду пеш** давродавр, ҳама ҷониби маҳалле, атроф; **гирд гаштан** давр задан; **гирди чизе гаштан** дар атрофи чизе чарх задан, давродаври чизе гаштан; **гирд гардондан** чарх занондан, тоб додан; **гирд нишастан** доира нишастан, давра зада нишастан; **гирд овардан** чамъ кардан, гун кардан; **гирд омадан** чамъ шудан, гун шудан; **гирди номи касе гаштан** аз паси касе болидан, обрӯи каси дигарро паноҳгоҳи худ қарор додан: **гирду гун кардан** ба тартиб андохтан, ба тартиб овардани чизе.

-**гирд** *گرد* *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои шаҳри аз ҷониби касе бунёдшуда: Доробгирд, Сиёвахшгирд.*

ГИРДА *گرده* 1. доирашакл, мудаввар. 2. *варз.* чизи паҳни доирашакл барои ҳаво додан ба дурӣ; ◊ **гирдан** Моҳ курси Моҳ.

ГИРДАК *گردک* 1. чизи мудаввари хурд. 2. *мач.* хайма, хиргоҳ.

ГИРДАКОН *گردکان* кит. чормағз, ҷавз.

ГИРДАПАЗ *گردپز* нонвое, ки нони гирда мепазад.

ГИРДАПАРТОЙ گرده پرتایی *варз.* навъи бози-ҳои варзиш аз рӯи ба дурӣ ҳаво додани гирда.

ГИРДАРӮ گرده رو дорои рӯи гирда, кулӯларӯй, кулчарӯй.

ГИРДАСӮҲОН گرده سوهان сӯҳони мудаввар, сӯҳони гирд.

ГИРДБАГИРДОН گردبگردان атрофиён, дар атрофи касе қарор доштагон, мулозимон.

ГИРДБОД گردباد боди саҳт ва тезу тунде, ки чангу хок ва хасу хошокро печонда, сутунвор ба ҳаво мебарорад; ◊ **гирдбоди ҳаводис** тӯфони ҳодисаҳо, печутоби ҳодисаҳо.

ГИРДБОДА گردباده *ниг.* гирдбод.

ГИРДБОДМОНАНД گردبادمانند ба монанди гирдбод, ба сони гирдбод, гирдбодвор, пурпечутоб.

ГИРДБОДОСО گردبادآسا *ниг.* гирдбод-монанд.

ГИРДБОЛИШ گردبالش болишти гирду хурд, ки ҳангоми хоб зери сар мегузоранд.

ГИРДБОН گردبان кӯҳони шутур.

ГИРДБОФ گردباف вежагии он чи ки гирд ё ба шакли ҳалқамонанд бофта шудааст.

ГИРДБУР گردبر *тех.* арраи устувонай барои сӯроҳ кардани чӯбу оҳан.

ГИРДГАРД گردگرد он чи ба шакли доира ҳаракат мекунад, гирдгардон, гирдгарданда; доиравор.

ГИРДГАРДАНДА گردگردنده *сифати феълии замони ҳозира аз гирд гаштан;* чархзананда, гирдгардон, печутобхӯранда.

ГИРДГАРДОН گردگردان *феъли ҳол аз гирд гаштан;* гирдгарданда, чархзананда.

ГИРДГОҲ گردگاه *кит.* камар, миён.

ГИРДДАНДОН گردندان дандонгирд, он ки дандонҳои гирду мудаввар дорад.

ГИРДИҲАМОЙ گردهم آیی *нав.* чамъомади оммавӣ барои муҳокимаи озоди ягон масса-ъалаи сиёсӣ ё мавзӯи муҳимми дигар, митинг.

ГИРДӢ گردی *кит.* доирашаклӣ, мудавварӣ, лӯндағӣ.

ГИРДНО گردنا *ниг.* гардано.

ГИРДМОН گردمان 1. моҳи шаби чордах, моҳи пурра. 2. *мач.* зеборӯ, чехраи зебо.

ГИРДОБ گردآب 1. ҷои давр зада-давр зада фуру рафтани оби равон дар наҳр, дарё ё баҳр. 2. *мач.* ҷои хатарнок, ҷои ҳалокатовар; *ба тариқи истиора:* гирдоби андеша, гирдоби фикру хаёл, гирдоби фалокат, гирдоби фано ва ғ.

ГИРДОБВАШ گردابوش гирдобмонанд, ба худ печандаи фурураванда.

ГИРДОВАРАНДА گردآورنده 1. он ки чизҳоеро чамъоварӣ мекунад. 2. он ки хабарҳо, шиор, матолиб ва осори илмӣ чамъ меорад, мураттиб.

ГИРДОВАРӢ گردآوری *исми амал аз гирд овардан;* чамъоварӣ; андӯхтан.

ГИРДОГИРД گرداگرد атроф, пиромун, ҳама тарафҳои чизе.

ГИРДОМАДА گردآمده *сифати феълии замони гузашта аз гирд омадан;* чамъомада, чамъшуда, гуншуда дар як ҷой, фароҳам-омада дар ҷое.

ГИРДПЕЧ گردپیچ муҳосира, давродавр печо-нида гирифтани.

ГИРДПОЙ گردپای *кит.* атрофи тахт, гирдогирди тахт, нишастгоҳ, пиромуни нишастгоҳ.

ГИРДРОН گردران қисмати пургӯшти рони гӯсфанд, гов ва монанди онҳо.

ГИРДРӮӢ گردروی *ниг.* гирдарӯ.

ГИРДСӮЗ گردسوز :чароғи гирдсӯз чароғе, ки пилтааш ба таври мудаввар ҷойгир шудааст.

ГИРДУ گردو *ниг.* гирдакон.

ГИРДУБОЗӢ گردوبازی *ниг.* чормағзбозӣ.

ГИРДХОН گردخان 1. суфра ва дастархони гирду мудаввар. 2. *мач.* осмон.

ГИРЕБОН گردبان он қисми либос, ки аз сари

сина сар шуда, атрофи гарданро фаро мегирад, яқа, яха; **гиребон даридан** (**пора кардан, чок намудан**) ба дод омадан, изхори бетоқати кардан (*дар марги касе ё аз афсӯсу пушаймонӣ*); **гиребони худро гирифтан** (**доштан**) ба аломати хайронӣ аз гиребони либоси худ доштан, изхори хайрат кардан, хайрон шудан; **гиребони худро халос (раҳо) кардан** худро аз қайде раҳо кардан, аз чанги касе озод шудан; **аз гиребони касе гирифтан** ба касе дарафтодан; ба касе даъво кардан, муддаӣ шудан; **аз як гиребон сар баровардан** (**кашидан**) муттаҳид шудан, ҳамфикру хамақида шудан дар ичрои коре; **ба гиребони касе часпидан** даъвогар шудан аз касе; **о даст ба гиребон шудан** ба касе дарафтодан; дар чангу ҷидол будан; **аввал гиребони худро бӯй кун!** аввал айб ва камбудии худро бидон (баъд ба дигарон айб гир).

ГИРЕБОНБАНД **گریبان بند** ресмоне, ки бо он гиребонро мебанданд, банди гиребон.

ГИРЕБОНГИР **گریبان گیر** ба гиребон часпанда; домангир, муддаӣ; **гиребонгири касе шудан** (**гардидан**) *маҷ.* гирифтorkунандаи касе шудан; ба касе даъвогар шудан.

ГИРЕБОНГИРӢ **گریبان گیری** амал ва кори гиребонгир, банди гиребон гирифтан.

ГИРЕБОНДАРИДА **گریبان دریده** 1. *сифати феълӣ замони гузашта аз гиребон даридан*; он ки гиребони либосаш даридааст. 2. *маҷ.* чабрдида, азобкашида.

ГИРЕБОНӢ **گریبانی** *марбут ва мансуб ба гиребон*; беостин, либоси махсуси мардонаи беостин.

ГИРЕБОНКУШОД **گریبان کشاد** бо тугмаҳои боз, дорои гиребони яла, гиребонкушода.

ГИРЕБОНКУШОДА **گریبان کشاده** *ниг.* гиребонкушод.

ГИРЕБОНЧОК **گریبان چاک** 1. дорои гиребони дарида. 2. *маҷ.* ҳарҷоғард, беҳудағард. 3. *маҷ.* бо гаму андӯх, гамбор.

ГИРЕБОНЯЛА **گریبان یله** гиребонкушода: куртаи гиребоняла.

ГИРЕВА **گریوه** *ниг.* гарева.

ГИРЕВОЗ **گریواز** *кит.* гарданбанд; марворид,

лаъл ва дигар сангҳои зинативу қиматбаҳои ба ришта кашидашуда.

ГИРЕХ **گره** 1. банд, уқда, ки дар натиҷаи бастанӣ чизе пайдо мешавад: **гирех бастан**, **гирехро кушодан**. 2. кулӯлача ва лӯндачаҳое, ки дар решаи дарахтон пайдо мешавад. 3. банд ва уқдаҳое, ки дар узви инсон ва хайвон мавҷуд аст; мафсил. 4. чин, очинги пешонӣ: **гирехи абрӯ**, **гирехи пешонӣ**; **абрӯ гирех кардан** хашму ғазаб изҳор кардан, қавок андохтан. 5. *маҷ.* мушкилӣ, душворӣ; печдарпечӣ, бесарунӯғӣ; монеа; **гирех боз кардан** масъалаеро ҳал кардан, мушкилиеро осон намудан; **гирех во гардидан** кушода шудани уқда, ҳал шудани масъала, иҷро шудани коре; **бартараф шудани душворие**; **гирехи чизеро кушодан** масъалаи мушкили чизеро ҳал намудан; мушкилеро осон гардонидан; **гирех кушода шудан** масъала ҳал гардидан; монеа бартараф гаштан; **мушт гирех кардан** (**намудан**) мушт фушурдан; **сари гирех ёфт шуд** роҳи бартараф кардани душворӣ пайдо шуд.

ГИРЕХБАНД **گره بند** банди ресмоне, ки бо он як бари либос бо бари дигараш баста мешавад; тугмабанд, ангула.

ГИРЕХБАСТА **گره بسته** 1. вежагии он чи ки гирех зада бошанд. 2. *маҷ.* пӯшида, мубхам, номаълум.

ГИРЕХБҮР **گره بر** *кит.* кисабур; дузд, таррор.

ГИРЕХГИР **گره گیر** *кит.* 1. гирехдор, гирехнок; **абрӯи гирехгир** абрӯи хамида; абрӯи пурчин. 2. *маҷ.* печутобдор; чингила: **зулфи гирехгир**.

ГИРЕХГОҲ **گره گاه** ҷои гирех, ҷое, ки дар он ҷо гирех зада мешавад.

ГИРЕХДОР **گره دار** 1. богирех, гирехнок. 2. пурчин, пурожанг: **рӯи (чехраи) гирехдор**.

ГИРЕХЗАДА **گره زده** гирехнок, пурчин.

ГИРЕХЗАӢ **گره زنی** амали гирех задан.

ГИРЕХКУШО **گره کشا** *маҷ.* мушкилкушо, мушкилосонкун, ҳалкунандаи ягон масъала, бартарафкунандаи душворӣ.

ГИРЕХКУШО(Ӣ) (**گره کشای**) *ниг.* гирехкушо.

ГИРЕХКУШОӢ **گره کشایی** мушкилкушоӣ, осон кардани мушкили касон.

ГИРЕХМЎ(Ў) گره مو(ی) он ки мўйҳои пурпеч дорад, чингиламўй.

ГИРЕХПЕЧ گره پیچ гирех бар гирех, печ дар печ, печ-печ, печида (дархам).

ГИРЕХПЕШОНЎ گره پیشانی маҷ. бадқаҳр, абус, тундхў.

ГИРЁН گریان 1. феъли ҳоли замони ҳозира аз гиристан; гирён-гирён дар ҳолати гиристан, ашкрезон; гирёну бирён // гирёну нолон ашкрезон, сўхтаву пухта; гирён шудан гирия кардан. 2. сифати феълии замони ҳозира аз гиристан; гириянда, ашкрез, ашкбор.

ГИРЁН(И)ДАН گریانیدن // گریانیدن тарзи бавоситан гиристан; гирия кунондан, водор намудан ба гириякунӣ.

ГИРЁНЧАК گریانچک гуфт. бисёр гириякунанда, сергирия; бачаи гирёнчак бачаи инчики сергирия.

ГИРЁНЧАКЎ گریانچکی бисёр гириякунӣ, сергирия будан.

ГИРИМ//ГИРУМ گيرم гуфт. гиранда, толиб, талабгор.

ГИРИСТАН گریستن гирия кардан, ашк рехтан, оби дида чорӣ кардан: зор-зор гиристан, хой-хой гиристан; филиқ-филиқ (фих-фих) гиристан бо овози паст гирия кардан; ◊ хун гиристан гирияи чоносўз кардан; хиққосзанон гиристан хиқ-хиқ карда гиристан, саҳт гирия кардан; хунгосзанон гиристан бо овози баланд гирия кардан, овоз бароварда гирия кардан; гиристанни абр боридани борон; гиристанни шамъ об шудани шамъ ҳангоми сўхтан; ҳар кас барои мурдан худ мегирияд (зарб.) ҳар кас дар ғами худ мебошад.

гирифт گرفت асоси замони гузашта аз гирифттан.

ГИРИФТ گرفت гирифтани Моҳу Офтоб, хусуфу кусуф; гирифт кардан ҳалал пайдо кардан, иллат ёфтан; банд шудан.

ГИРИФТА گرفته 1. сифати феълии замони гузашта аз гирифттан; гирифта бурдан чизеро бо худ аз ҷое ба ҷои дигар бурдан. 2. ҳалалдор, бечо, хира: таъби гирифта бедимоғӣ; кайфпаридағӣ. 3. ҳаста, хирри: овози гирифта. 4. тира; абрнок; дим; ◊ забони гирифта забони лакнатдор; сари

худро гирифта рафтан худро ҳалос карда рафтан; ба танҳои ҷосеро тарк кардан.

ГИРИФТАГЎ گرفتگی 1. тарзи дигари сифати феълии замони гузашта аз гирифттан; лакнатдорӣ, гирифтазабонӣ. 2. чин доштани пешониву абрў, дархам кашидашуда, абус, туршрў.

ГИРИФТАЗАБОН گرفته زبان он ки ҳангоми гуфтор забонаш дармемонад, алкан, лакнатзабон.

ГИРИФТАЛАБ گرفته لب 1. лаббаста. 2. маҷ. хомўш.

ГИРИФТАН گرفتن 1. чизеро аз ҷое бо даст бардоштан: қаламро гирифттан, телпакро аз сар гирифттан, чодир аз рўй гирифттан. 2. доштан бо даст, қапидан; даст гирифттан а) доштан, ба қабза даровардан; б) маҷ. дастгир кардан. 3. қабул кардан, пазируфттан: ин шайх мурид намегирифт; ҳеч касро шарик нагирам ҳам, ту ро мегирам. 4. ишғол кардан, забт кардан; соҳиб шудан, ба даст даровардан: мактуб гирифттан, кина дардил гирифттан, аз хондан завқ гирифттан; розигии касеро гирифттан розигии касеро ба даст овардан. 5. рўёндан, ба даст овардан, бардоштан; аз худ кардан, дарёфттан ҳосил гирифттан. 6. банд кардан, садд шудан, бастан пеши чизеро: даҳонро маҳкам гирифттан даҳонро маҳкам пушондан. 7. ситондан, зўран рўёндан, рабудан; товон гирифттан, чарима гирифттан зарари чизе ё касеро расидан ё пардохтан. 8. ба нумув даромадан, нумув кардан, сабзидан, амал кардан ниҳол гирифттан. 9. тарошидан, буридан: мўйсар гирифттан, нохун гирифттан, риш гирифттан; сар гирифттан сар буридан. 10. сакта пайдо кардан, лакнат пайдо намудан; забонаш гирифттан забонаш дармонд; овозаш гирифттан овозаш ҳаста шуд. 11. сайд кардан, шикор кардан, доштан: моҳӣ гирифттан; дар шикор ду оҳу гирифттан. 12. воқеъ шудани кусуфу хусуфи Офтобу Моҳ. 13. маҷ. зан кардан, ба издивоҷ даровардан. 14. маҷ. хўрдан, тановул кардан; нўшидан: нон гирифттан, ош гирифттан, қадаҳ гирифттан. 15. фарз кардан, тасаввур кардан; гирем... фарз кунем...; тасаввур кунем...; ба пеши чашм гирифттан пеши назар овардан, тасаввур кардан. 16. бо масдарҳо ялҷоя омада, сар шудан ва давом доштани амалро мефаҳмонад. 17. дар таркибҳои феълий омада, барои ҳуди шахс иҷро карда шудани амалро мефаҳмонад: кашида гирифттан, навишта

гирифтан, харида гирифтан. 18. ҳамчун феълӣ ёридиҳанда феълҳои таркибӣ месозад: пешвоз гирифтан, авҷ гирифтан, барор гирифтан, дам гирифтан, нишон гирифтан, ором гирифтан, рухсат гирифтан, фаро гирифтан; гирифтани вақт гузаронидани вақт; нафас гирифтан нафас кашидан; ном гирифтан *ниг.* ном; оташ гирифтан а) шӯълавар шудан, даргирифтан, сӯхтан; б) *маҷ.* хашмгин шудан, оташин шудан; печонда гирифтан ихота кардан, даври касе ё чизеро ихота кардан; унс гирифтан одат кардан; қарин шудан; фаро гирифтан *ниг.* фаро; хун гирифтан *касоро* аз хуни ноҳақ рехтааш дар талвосаи ҷон мондани касе; аз хуни ноҳақ рехташуда бо ягон тариқ ҷазо дидани касе; қарор гирифтан ором шудан, таскин ёфтан; акси чизеро гирифтан мунъакис гардонидан; сурати чизеро бардоштан; зери назар гирифтан назорат кардан; дар мадди назар қарор додан; зери по гирифтан ба таги по андохтан; роҳеро пеш гирифтан ба роҳе рафтан; ба воситае амал кардан; тарафи *касоро* гирифтан *касоро* ҳимоя кардан, аз касе тарафгирӣ кардан, *касоро* ҷонибдорӣ кардан; худро ба даст гирифтан худро доштан ва идора кардан (*мас.*, *дар вақти хашм*); шакли чизеро гирифтан ба шакли чизе даромадан, ба сурате зоҳир шудан; аз дасти *касери* гирифтан ба касе мадад расондан; аз *пои касе* гирифтан ба касе часпидан, ба касе ноҳақ муддаӣ шудан; ба гап гирифтан ба гап андохта боздоштан, ба гап андармон кардан; ба назар гирифтан эътибор додан, аҳамият додан; ба ҳисоб гирифтан а) дар назар доштан; б) ҳисоб кардан; \diamond *ҷонро ба каф гирифта...* бо тамоми қувва..., бо ҷидду ҷаҳди тамом...; худро ба хатар андохта...

ГИРИФТАНИЙ *гирфти сифати феълӣ замони оянда аз гирифтан*; лоиқи гирифтан; он чи бояд гирифта шавад; гирифтани шудан чизеро майл ва қасди гирифтан кардан, гирифтан хоستان чизеро; хабар гирифтани хабар гирифтан хоستان, нияти хабаргирӣ доштан.

ГИРИФТАХОТИР *гирفته خاطر* ғамгин, андӯхгин, маъюс, хафа.

ГИРИФТОР *гирфтар* 1. ба банду қайди чизе афтида, побанд, асир: гирифторони ситам. 2. саргарм, машғул. 3. *маҷ.* ошиқ, дилдода; гирифтор гардидан (гаштан) // гирифтор омадан // гирифтор шудан а) ба банду қайд

афтодан, ба даст афтодан; б) дучор шудан; в) *маҷ.* мафтун шудан, ошиқ шудан; гирифтори дарде будан ба дарде мубтало будан, дардманд будан; гирифтори чизе кардан ба чизе дучор гардонидан, мубтало кардан.

ГИРИФТОРИ *гирфтары* 1. вазъ ва ҳолати бисёр саҳт ва озордиҳанда, вобастагӣ, тааллуқ доштан. 2. ба қайд афтодан, дар банд будан; асирӣ, асорат; аз даст додани озодӣ ё оромиши хотир. 3. *маҷ.* ошиқӣ, мафтунӣ.

ГИРИФТУГИР *гирфтугир* *ниг.* гирудор 1.

ГИРИФТУМОН *гирфтуман* *ниг.* гирумон.

ГИРИҲА *гирме* *зоол.* кана, канаи шутур.

ГИРКИШ *гиркиш* *гуфт.* ба воситаи сағ *касоро* пеш кардан, сағро ба касе ҳамлавар сохтан, сағро киш-киш додан.

ГИРО *гир* 1. гиранда; чизеро саҳт гиранда, маҳкам доранда; дасти гиरो саҳтгиранда; дасти пурзӯр. 2. асбоби оҳанинест дар оҳангарӣ барои фушурда нигоҳ доштани чизҳои дигар (*мас.*, *дар вақти сӯхонкорӣ*). 3. қапқон, дом.

ГИРОГИР *гиргир* 1. дорудор, доругир, гирифтугир, ҳабскунӣ. 2. кашоқаш, гирудор, задухӯрд. 3. пайгирона, дунбола-гирона; қариб баробари ҳам.

ГИРОИДАН *гиридан* *ниг.* гарондан.

ГИРОИШ *гирӣш* *ниг.* гароиш.

ГИРОЙ *гирӣ* 1. қуввати гирандагӣ, гиरो будан. 2. таъсиргузаронӣ.

ГИРОМӢ *гиромӣ* киромӣ, арчманд, азиз, мӯхтарам, муқаррам; гиромӣ доштан иззат кардан, эҳтиром намудан.

ГИРОНДАН *гирондан* 1. тарзи бавоситаи гирифтани. 2. даргирондан, афрӯхтан: оташ гирондан, ҷароғ гирондан; \diamond худашро гирондааст хароб (лоғар) шудааст; хаставу беҳол гаштааст.

ГИРУДОР *гиродар* 1. афтударафт, дастбаги-ребонӣ, пархош, хархаша, кашмақаш. 2. ҳабсу дастгиркунӣ, шиканчадиҳӣ, таъқиб. 3. *маҷ.* рафтор, муомила.

ГИРУМОН *гироман* тақопӯ, даводав; ҳаракату

кӯшиши зиёд дар ичрои коре.

ГИРЯ گريه ҳолати аз чашм ашк рехтан, ки аз гаму андӯх ё таассуроти сахт пайдо мешавад; **гирия гулӯгир** гирия сахти нафасгир; **гирия ниҳонӣ** ашкрезии пинҳонӣ, дарун-дарун гиристан; **гирияву зорӣ** ашк рехта зорӣ қардан; **гирияву нола** доду фиғон бо ашкрезӣ; **гирия қардан** ашк рехтан, гиристан, гирён шудан; **гирия омадан** ҳолати пайдо шудани ашк аз шиддати ғам, ба гирия моил шудан; **гирия бардоштан** сахт гирия қардан, овоз бароварда гиристан; **гирия сар додан** якбора гиристан; **ба гирия даромадан** гиристан, гирия сар қардан; **бо ҳой-ҳой гирия қардан** бо доду фиғон гиристан; ◊ **гирия абр** борон.

ГИРЯАНГЕЗ گريه‌انگيز *ниг.* **гириявар.**

ГИРЯНДА گرينده *сифати феълӣи замони ҳозира аз гиристан;* гириякунанда, гирён, ашкрез, ашкбор.

ГИРЯОВАР گريه‌آور ашқовар; ба дараҷае (таъсирбахш), ки гирия меоварад; ҳузновар, хузнангез.

ГИРЯОЛУД گريه‌آلود ашқолуд, осори гирия дар чашму рӯ.

ГИРЯОМЕЗ گريه‌آمиз омехта бо гирия, гирия-олуд; **овози гирияomez.**

ГИСТОЛОГИЯ *ю.* گيستلاگيه *ниг.* **бофташиносӣ.**

ГИТАРА *лот.* گيتره навъи асбоби тордори мусиқӣ.

ГИТАРАНАВОЗ گيتره‌نواز он ки гитара менавозад, навозандаи гитара.

ГИТАРАНАВОЗӢ گيتره‌نوازي амал ва шуғли гитаранавоз.

ГИЧ گچ ҳайратзада, саргаранг; **бо майнаи гич** бо сари гаранг; **сари (майнаи) касеро гич қардан** касеро гаранг қардан; **сар (майна) гич** шудан гаранг шудан, ҳеч чизро нафаҳмидан.

ГИЧЧА گيجه *ниг.* **кичча.**

ГЛИТСЕРИН *ю.* گليسيرين *моеи шарбатмонанди гализ, ки бо усули химиявӣ аз равған ҳосил карда, дар тиб ва техника истифода мебаранд.*

ГЛОБАЛИЗАТСИЯ *фр.* گلوبليزتسيه *нав.* 1. фарогирии тамоми рӯи Замин; ҷаҳонишавӣ, ҷаҳонигарой. 2. с. сиёсати хориҷии давлате, ки он ба мудоҳила ба қорҳои дохилии мамлакатҳои дигар ва бо зӯрӣ бор қардани иродаи худ ба дигарон асос ёфтааст; тамоюли ҳукмрони тамоми ҷаҳон шудан.

ГЛОБУС *лот.* گلوبوس кураи Замин, кураи ҷуғрофиёӣ, ки ба пояи амудӣ насб гардида, дар меҳвари худ давр мезанад.

ГЛЮКОЗА *ю.* گليوكازه моддаи ширин, ки дар таркиби аксари меваҳо (*махсусан ангур, анҷир, олу*) мавҷуд аст ва дар саноат бо гидролизи крахмал ҳосил мекунад (*дар қаннодӣ, машруботсозӣ ва тиб истифода мешавад*).

ГНОСЕОЛОГИЯ *ю.* گناسيالوگيه *фалс.* назарияи маърифат – таълимот роҷеъ ба имконияти оламу дарқ қардани инсон, меъёри ҳақиқат ва дурустии маърифат.

ГНОСЕОЛОГӢ گناسيالوگي *фалс.* мансуб ба **гносеология.**

ГНОСТИЦИЗМ *ю.* گناستيسيزم *фалс.* ҷараёни динии фалсафии насронӣ, ки мувофиқи таълимоти он дониши инсон гӯё на аз таъсири ашё ва ҳодисаҳои олами моддӣ, балки дар натиҷаи илҳои илоҳӣ пайдо шудааст.

ГОВ گاو 1. чорпои шоҳу сумдори ширдеҳи маъруф, гав; аз **гови шохзан** огили **холӣ беҳ** (*зарб*); **гови дӯшой** // **гови ҷӯшой** модагови ширдеҳ; **гови Замин** гови афсонавӣ, ки гӯё Замин дар шохҳои он, худӣ гов болои моҳӣ ва моҳӣ ба рӯи об қарор гирифта будааст; **гови қорӣ** гове, ки бо он заминро шудгор мекунад, барзагов, наргов. 2. қадаҳ, суроҳӣ, чом, зарфи шароб, ки ба шакли гов сохта шудааст; **гови зарин** чоми тиллоӣ, ки ба сурати гов сохта шудааст. 3. *маҷ.* пахлавон, мубориз, далер. 4. *маҷ.* бузург, калон, муътабар. 5. *маҷ.* нодон, аблаҳ, аҳмақ; ◊ **гови анбарзой** (ё анбар) ҳайвони баҳрӣ, ки аз он анбар мегиранд; **гови баҳрӣ** (ё дарё) *ниг.* **гови анбарзой;** **гови кӯҳӣ** гавазн; **гови нар дӯшидан** кори беҳуда қардан; **гов бар ганҷ рошдан** давлатманд ва тавонгар шудан, соҳиби сарват гардидан (*ишора ба афсонае, ки деҳқоне дар вақти шудгор ганҷ ёфта будааст*); **гов дар хирман қардан** касеро кори касеро помол қардан, расво қардан, кори касеро табоҳ сохтан; **бурчи**

- Гов // бурчи Савр ё Гови сипехр аз рӯи тақвими қадим номи бурчи дуҷум аз дувоздаҳ бурчи фалакӣ; соли гов *ниг.* бақар.
- ГОВАРС** گاورس *бот.* арзани манҷурӣ, ки монанди чойчуворӣ буда, баландиаш то 4 метр мешавад ва ҳамчун хӯроки чорво истифода мегардад.
- ГОВАРСА** گاورسه 1. *ниг.* говарс. 2. донаи реза ба андозаи як арзан, ки аз тило ва нуқра месохтанд; **говарсан нуқрагин киноя** аз гавҳари теғ, обу тоби шамшер, ки аз тобиши мавҷҳои шамшер иборат аст.
- ГОВБАНД** گاو بند банди калон, дарзаи бузург (-и алаф *ва ғ.*).
- ГОВБАНДӢ** گاو بندی бастанӣ гов: хавлии (чоӣ) говбандӣ.
- ГОВБОЗ** گاو باز 1. паҳлавоне, ки говро мебардорад. 2. *варз.* он ки пиёда ё савора бо гов мечангад. 3. он ки парвариш ё хариду фурӯши гов шугли дӯстдоштаи ӯст.
- ГОВБОЗӢ** گاو بازی амали говбоз, говро ба бозӣ гирифтани ва бо он мубориза кардан, бозии миллии мардуми Испания.
- ГОВБОН** گاو بان нигоҳубинкунандаи гов; парвокунандаи гов; подабон.
- ГОВБОНӢ** گاو بانӣ амал ва шугли говбон, подабонӣ.
- ГОВБОРА** گاو باره *ниг.* говбон.
- ГОВГАДАНГ** گاو گدنگ *гуфт.* мисли гов қўпал, калонҷуссаи бефаҳм, лаванд.
- ГОВГОҲ** گاو گاه чоҳи амиқу чуқур ва васеъ.
- ГОВГУМ** گاو گم нимторикии бегоҳирӯзӣ, ки дида шинохтани чизҳо душвор мегардад, шомгоҳ.
- ГОВГУН** گاو گون *ниг.* говгум.
- ГОВГӢШ** گاو گوش аспе, ки параҳои гӯшаш ба тарафи рӯи гӯш хобида бошад.
- ГОВДИЛ** گاو دل 1. нотарс, часур. 2. *кит.* аҳмак, нодон.
- ГОВДОР** گاو دار он ки ба парвариш ва нигоҳбонии гов машғул аст.
- ГОВДОРӢ** گاو داری 1. амал ва шугли говдор. 2. чос, ки дар он чо барои истеҳсоли шири гӯшт ва фурӯши маҳсулоти ширию гӯштӣ гов парвариш мекунад.
- ГОВДУМ** گاو دم *кит.* асбоби мусикии карнай-монанд, карнайи хурд.
- ГОВДӢШ** گاو دوش 1. он ки дӯшидани говҳо шугли ӯст (*дар чорводорӣ*), говчӯш. 2. *кит.* зарфи саркушод ва тағаш танг, ки маъмулан бо он шир мечӯшанд.
- ГОВДӢША** گاو دوشе зарфи сафолини дугӯшаи маҳсуси ширдӯшӣ, хурма.
- ГОВДӢШӢ** گاو دوشی дӯшидани гов, ширчӯшӣ, говчӯшӣ.
- ГОВЁЛ** فر. گاو يال *зоол.* навъи тимсоҳ, ки беш аз шаш метр дарозӣ дошта, дар манотиқи Ҷинд ва Укёнусия зиндагӣ мекунад.
- ГОВЗАБОН** گاو زبان *бот.* гиёҳе, ки барги он ба забони гов монанд аст ва гули онро дар тибби халқӣ ҳамчун даво истифода мекунанд.
- ГОВЗАНБӢР** گاو زنبور *зоол.* як чинси занбӯри калон.
- ГОВЗАҲРА** گاو زهره 1. моддаи сангмонанде, ки дар захираи гов пайдо мешавад ва дар тибби халқӣ ҳамчун даво истифода мекунад. 2. *мач.* нотарс, шучоъ, далер.
- ГОВЗӢР** گاو زور он ки ниҳоят қавӣ аст; одами зӯр; он ки бе таълиму машқ дар гӯштингири мохир аст.
- ГОВЗӢРӢ** گاو زوری *гуфт., мач.* ниҳояти зӯрӣ, боқувватии аз ҳад зиёд; **говзӯрӣ кардан** а) зӯри зиёд нишон додан; б) *мач.* зулму ситам кардан.
- ГОВИГАРӢ** گاو يگری беадабӣ; бефаҳмӣ, бефаросатӣ.
- ГОВИЗАНА** گاو زنه номи навое аз мусиқӣ.
- ГОВӢ** گاو 1. *марбут ба гов.* 2. таҳияшуда ё бадастомада аз гов. 3. *мач.* нодонӣ, аблаҳӣ, беҳирадӣ.
- ГОВКАШ** گاو کش бардорандаи гов, пурзӯр, боқувват.
- ГОВКИСА** گاو كيسه гове, ки дорои лаккаҳои

сафеду сиёҳ аст; \diamond **говкиса ба чарм андар будан** оқибати кор маълум набудан.

ГОВЛАНД(Ӣ) گولند(ی) *гуфт.* мисли гов калону бешуур; беакл, лаванд.

ГОВМАЛАХ گاملخ *зоол.* як чинси малахи калон.

ГОВМАРГӢ گاومرگی *тиб.* вабои гов, говмирӢ.

ГОВМЕШ گاوَمیش *зоол.* чорпоест аз чинси гов, ки тани бузург, гардани ғафси кӯтоҳ ва шохҳои калони хамида дорад.

ГОВМИРӢ گاوَمیری *ниг.* говмаргӢ.

ГОВМОНАНД گاوَمانند *монанди гов, ба сони гов, шабеҳи гов.*

ГОВМОҲӢ گاو_ماهی *зоол.* делфин.

ГОВОРА I گاو_اره *шакли кӯтоҳшудаи гоҳвора II гаҳвора.*

ГОВОРА II گاو_اره *кит.* галаи гов, подаи гов.

ГОВОҲАН گاو_آهن *кишов.* олати оҳаниест, ки ба нӯги испор (омоч) насб карда, заминро шудгор мекунад, поза, оҳани омоч, оҳани чуфт.

ГОВПАЙКАР گاو_پیکر *одами кавиҳайкал, бузургчусса, говҳайат; гурзи говпайкар ниг. говсар (гурзи говсар).*

ГОВПАРАСТ گاو_پرست *он ки говро маъбудӣ худ қарор дода, парастииш мекунад.*

ГОВПАРАСТӢ گاو_پرستی *амали говпараст (говпарастӣ ва муқаддас шумурдани он барои гурӯҳе аз мардуми Ҳинд хос аст).*

ГОВПОӢ گاو_پای *чаронидани говҳо; нигоҳубини гов, говбонӣ, подабонӣ.*

ГОВПОӢ گاو_پای *парвокунандаи гов, говбон.*

ГОВПӢСТ گاو_پوست *1. пӯсти гов, ки дар он зар мерехтанд. 2. маҷ. воҳиди андозагирии вазн, қинтор (воҳиди андозагирии вазн, ки ба 57-59 кг баробар будааст).*

ГОВРАВҒАН گاو_روغن *равгане, ки аз маскаи гов таҳия мешавад, равгани зард.*

ГОВРАНГ گاو_رنگ *говмонанд; гурзи говранг ниг. говсар (гурзи говсар).*

ГОВРИШ گاو_ریش *1. гуфт.* он ки риши дарози гулӣ дорад. *2. маҷ.* одами гӯл, аҳмақ, аблаҳ, бефаҳм.

ГОВРОН گاو_ران *ронандаи говҳо дар вақти чуфтронӣ ё бурдан ба чарогоҳ.*

ГОВРОНА گاو_رانه *калтаки говронӣ, чӯбдасти говрон.*

ГОВРОНӢ گاو_رانی *рондани говҳо ба чарогоҳ ва ғ.*

ГОВРӢӢ گاو_روی *он ки рӯяш монанди гов аст, говчеҳра, говшакл.*

ГОВСАНДУҚ گاو_صندوق *сандуқи калони оҳанӣ барои ниғаждории пул ва ашӯи қимат.*

ГОВСАР گاو_سَر *1. чӯбе, ки дар болои чодар ё хайма насб мекунад. 2. ниг. говсор: гурзи говсар. 3. аз айбҳои асп.*

ГОВСОР گاو_سار *ба шакли сари гов, говмонанд, говшакл; гурзи говсор таър. гурзе, ки сараш монанди сари гов ва шохдор будааст.*

ГОВТАБӢӢ گاو_طَبعی *кит., маҷ. аблаҳӣ, нодонӣ, беҳирадӣ.*

ГОВТОЗ گاو_تاز *киноя аз касе, ки лофи зӯрмандӣ ва паҳлавонӣ мезанад ва худро ба душман голиб нишон медиҳад.*

ГОВТОЗӢ گاو_تازی *киноя аз таҳдид, тарсонидан.*

ГОВХАЛТА گاو_خلته *халтаи калон.*

ГОВХОНА گاو_خانه *биное барои баста нигоҳ доштани говҳо; оғил.*

ГОВХӢӢР گاو_خور *маҷ. пурхӢӢр, бисёрхӢӢр.*

ГОВЧАРОН گاو_چران *он ки говро ба чаро мебарад, чаронандаи гов, говпой, говбон.*

ГОВЧАРОНӢ گاو_چرانی *говпой, говбонӣ.*

ГОВЧАШМ گاو_چشم *1. он ки чашмаш мисли чашми гов калон аст, чашмкалон, фарохчашм. 2. бот. бобуна, номи гули берунсафеди дарунзард.*

ГОВЧЕХР گاو_چهر *кит. говсурат, говрӢӢ, говшакл; гурзи говчеҳр ниг. говсор, гурзи говсор.*

ГОВҶАЛЛОБ گاو_جلاب *он ки чорпоро харида,*

- бо фоидааш мефурушад, савдогари чорпои калон, молчаллоб.
- ГОВЧАЛЛОБӢ** گاوچلابی амал ва шуғли говчалобӣ, молчаллобӣ.
- ГОВЧИГАР** گاوچگر маҷ. нотарс, далер, часур.
- ГОВЧУССА** گاوچته говпайкар, одами тануманд.
- ГОВЧӢШ** گاوچوش ниг. говдӢш.
- ГОВЧӢШӢ** گاوچوشی ниг. говдӢшӣ.
- ГОВШИР** گاوشیر бот. гиёҳи алафӣ аз хонаводаи чаъфарӣ, ки шираи он хосияти давоӣ дорад.
- ГОЗ I** گاز 1. газиш, газидан бо дандон. 2. анбӯри мехкаши; анбӯр. 3. қайчии тоқбури.
- ГОЗ II** گاز кит. дарахти қоч, санавбар.
- ГОЗ III** گاز ниг. газ.
- ГОЗА** گزه ниг. коза.
- ГОЗУР** گازور кит. либосшӯӣ, чомашӯӣ, шустагар, козур.
- ГОЗУРГОҲ** گازورگاه қои гозурӣ, қои чомашӯӣ.
- ГОЛ I** گال кит. 1. гурезиш, гурехтан. 2. овози баланд.
- ГОЛ II** انگل. گال варз. холи бурд, ки дар бозии футбол, чавгон, хоккей ва ғ. баъди аз дарвоза гузаронидани тӯб ҳисоб мешавад.
- ГОЛИДАН** گالیدن кит. 1. овози баланд баровардан, фарёд кардан. 2. гурехтан, дур шудан, канора гирифтан.
- ГОЛЛАНДӢ** گاندى 1. мансуб ба давлати Голландия. 2. намояндаи миллати голландӣ.
- ГОМ** گام кит. фосилаи байни ду пой дар вақти рафтан, қадам.
- ГОМОФОНИЯ** ю. گامافانيه мус. навъе аз мусикии бисёровоза, ки дар он як овоз мавқеи муҳим дошта, овозҳои дигар ба он чӯр мешаванд.
- ГОМШУМОР** گامشمار :ба гомшумор роҳ рафтан кит. бо эҳтиёт роҳ рафтан.
- ГОРД** фр. گارد ниг. гвардия.

ГОРИЛЛА انگل. گاريله зоол. маймуни калони одамшакл, ки дар Африқои Марказӣ зиндагӣ мекунад.

ГОРМОН ю. گارمان биол. моддаи аз ҷиҳати биологӣ фаъол, ки онро гадудҳои дарунӣ ҷудо намуда, бевосита ба таркиби хун дохил мекунад.

ГОСПИТАЛ ю. گاسپيتل беморхонаи ҳарбӣ.

ГОТИКА фр. گاتيکه услуби маҳсули санъати меъмории Аврупои Ғарбӣ дар асрҳои XII - XV.

ГОТИКӢ گاتيکی мансуб ба готика; хуруфи готикӣ хати маҳсули ҳарфҳои гӯшадор.

ГОФ گاف номи ҳарфи бисту шашуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар ҳисоби абҷад мисли ҳарфи «коф» ба адади 20 баробар аст.

ГОҲ گاه 1. қой, макон (ба ин маъно беитар ҳамчун қузи пасини калимаҳои мураккаб меояд: коргоҳ, хобгоҳ, чарогоҳ). 2. вақт, замон. 3. баъзан, баъзе вақт: гоҳ..., гоҳ(е)...; гоҳе баъзан, баъзе вақт; он гоҳ он вақт; баъд аз он; чанд гоҳ чанд вақт, муддате; ҳар сари чанд гоҳ ҳар сари чанд вақт, ҳар замон; баъзан, гоҳо; ҳар гоҳ ҳар вақт, вақте, мавриде; ҳеч гоҳ ҳеч вақт, ҳаргиз; гоҳ-гоҳ баъзан, аҳёнан, баъзе вақт; гоҳ-ногоҳ // гоҳу беғоҳ ҳар вақт, ҳар замон; баъзан; вақту бевақт. 4. тахт, авранг, сарир, тоҷу тахт.

ГОҲАНБОР گاهنبار мувофиқи акидан динӣ шаш рӯз ё шаш гоҳро (замонро) мегӯянд, ки дар ин муддат Худо дунёро офаридааст; масалан, бино ба китоби Зардушт дунё дар шаш гоҳ (замон) офарида шудааст: дар гоҳи аввал дар муддати чил рӯз – осмонҳо, дар гоҳи дуюм дар муддати шаст рӯз – обҳо, дар гоҳи сеюм дар муддати ҳафтоду панҷ рӯз – замин, дар гоҳи чорум дар муддати сӣ рӯз – растанӣ ва гиёҳҳо, дар гоҳи панҷум дар муддати ҳаштод рӯз – ҳайвонот ва дар гоҳи шашум дар муддати ҳафтоду панҷ рӯз – одам; ҳар яке аз ин гоҳҳо номи маҳсуле дорад.

ГОҲАНГОН گاهنگان нуч. Роҳи Қаҳқашон.

ГОҲБОР گاهبار ниг. гоҳанбор.

ГОҲВОР گاهوار ниг. гоҳвора.

ГОҲВОРА گاهواره ниг. гаҳвора.

ГОҲГИР *گاه گير* он ки дар корҳо чиддӣ нест ва фақат гоҳ-гоҳ аз худ чиддияту серталабӣ зоҳир мекунад; он чи, ки хеле ба нудрат пайдо мешавад.

ГОҲӢ *گاهی* *кит.* 1. *мансуб ба гоҳ.* 2. тахти-нишин, подшоҳ.

ГОҲО *گاها* гоҳе, баъзан, баъзе вақт, гоҳ-гоҳ.

ГОҲНОМА *گاهنامه* тақвим, чадвали солу моҳу рӯз бо сония, дақиқа ва соат.

ГОҲҚҶӢ *گاهجوی* *кит.* чӯяндаи тахти подшоҳӣ.

ГОҲШУМОРӢ *گاهشماری* нигоҳ доштани ҳисоби солу моҳу рӯз; тақвим, солшуморӣ.

ГОҶ *گاج* аҳмақ, аблаҳ; каллакаду: *одами гоҷ; гоҷ кардан касеро* аҳмақ кардан, фанд додан, фиреб додан касеро.

ГОҶИГАРӢ *گاجی گری* *ниг.* *гоҷӣ.*

ГОҶӢ *گاجی* аҳмақӣ, аблаҳӣ; бефаросатӣ; *гоҷигарӣ кардан* рафтору гуфтори номақбул кардан (*аз қабилӣ сабуқӣ, беадабӣ, худситой ва ғ.*).

ГОШТАН *گاشتن* 1. гардондан, гардонидан (*сарро, рӯйро*). 2. давр занондан.

ГРАЖДАНИН *گرژدنین* *ниг.* *шаҳрванд;* табаа, фуқаро.

ГРАЖДАНӢ *گرژدنی* 1. *ниг.* *шаҳрвандӣ:* ҳуқуқи *гражданин.* 2. ғайриҳарбӣ, ғайринизомӣ: *авиатсия (ҳавопаймони) гражданин;* *мудофияи гражданин* *ниг.* *мудофия;* *никоҳи гражданин* қайди никоҳ дар идораи давлатӣ (*бе риояи расму русуми анъанавӣ ва динӣ*); *чанги гражданин* муборизаи мусаллаҳона байни синфҳо ва гурӯҳҳои иҷтимоии дохили як давлат, чанги шаҳрвандӣ, чанги дохилӣ.

ГРАММ *фр.* *грам* воҳиди ченаки вазн дар системаи метрӣ, ки аз ҳазор як ҳиссаи килограмм буда, ба вазни як мукааб сантиметр об баробар аст.

ГРАММАТИКА *ю.* *грамматика* 1. *збш.* қисми забоншиносӣ, ки қоидаҳои соҳтан, тағйир дода истифода бурдани калимаву ибораҳо ва ҳелҳои ҷумла, яъне морфология ва синтаксисро дар бар мегирад, сарфу наҳв. 2. китобе, ки дар он қоидаҳои сарфу наҳв баён ёфтааст, дастури забон.

ГРАММАТИКӢ *грамматикӣ* *мансуб ба грамматика:* хатон (*ғалати*) *грамматикӣ.*

ГРАНАТА *олм.* *گرنته* ҳ. норинҷак, як навъ лавозимоти чангӣ барои нобуд кардани қувваҳои зинда ва техникаи чангии душман, ки ба воситаи тӯп ва ё дастӣ ба нишон мепартоянд.

ГРАНАТААНДОЗ *گرنته انداز* 1. сарбозе, ки аз силоҳи гарнатапартоб истифода мекунад. 2. силоҳи гарнатапартоӣ, гранатамёт.

ГРАНТ *گرنт* шакли маблағгузории иловагӣ барои корҳои тадқиқотии илмӣ, ки ба тарзи озмун пешниҳод карда мешавад.

ГРАФ *ю.* *گرف* унвони ашрофӣ ва соҳиби ин унвон.

ГРАФИКА *گرافیکه* 1. навъи санъати тасвирӣ, ки расмхоро ба воситаи хату рахҳои сиёҳ (*бе истифодаи рангҳои гуногун*) мекашанд; асарҳои ин навъи санъати тасвирӣ, сиёҳқалам. 2. *збш.* маҷмӯи воситаи хати забон, таҳқиқи таносуби хат ва ово дар забон.

ГРЕЙДЕР *англ.* *گریدر* *тех.* мошини ҳамворкунандаи сатҳи роҳҳо пеш аз сангфарш кардан ва асфалт пӯшонидан.

ГРИМ *фр.* *грим* ранг ва ҳамираҳои махсусе, ки актёрон намуди зоҳирии худро дигар мекунанд.

ГРИПП *фр.* *грипп* *тиб.* касалии вазнини сирояткунанда ва тез паҳншавандаи роҳҳои нафасгирии инсон, ки табу ларза, дарди сару мушакҳо, сулфаю зуком аз аломатҳои он ҳисоб мешаванд, зуком.

ГРОССМЕЙСТЕР *олм.* *гроссmeister* 1. унвони олии варзишӣ оид ба шоҳмот ва шашка. 2. устои шоҳмот ё шашка, ки ба ин унвон сарфароз гардидааст.

ГУВОЖА *گوازه* шӯҳӣ, мазох, масҳара; *гувожа задан* масҳара кардан, сарзаниш кардан, таъна задан.

ГУВОЛИДАН *گوالیدن* андӯхтан, анбор кардан, анбоштан; болидан, нумӯъ кардан.

ГУВОР *گوار* 1. гуворо, созгор, форум; хушнуру хушзеҳн, ширин, лаззатнок. 2. *ҷузъи насини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои* гуворанда, гуворишшаванда, ҳазмшаванда:

- хушгубор, бадгубор, осонгубор.
- ГУВОРАНДА** گوارنده *сифати феълии замони ҳозира аз гуворидан*; гуворо, ҳазмшаванда.
- ГУВОРАНДАГӢ** گوارندگى *шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз гуворидан*; хушгуборӣ, гуворо будан, дилчаспӣ.
- ГУВОРИДАН** گواريدن *кит.* 1. ҳазм шудан. 2. хушу форам омадан, форидан (*дар боран хӯрданиҳо*).
- ГУВОРИШ** گواريش *кит.* 1. *исми феълӣ аз гуворидан*; ҳазм, ҳазмкунӣ. 2. *тиб.* маъҷуне ё таркибе, ки барои зуд ҳазм кардани хӯрок мехӯранд.
- ГУВОРО** گوارا *хушмаза, хуштаъм, хушҳазм; мувофиқи табъ ва завқ, матбӯъ, форам; гуворо омадан* форам будан; писанд афтодан.
- ГУВОРОӢ** گوارايى *губоро будан, форамӣ, матбӯъ будан.*
- ГУВОРОН** گواران *ниг.* гуворо.
- ГУВОҲ** گواه *шоҳид, шаҳодатдиханда; гувоҳ нишон додан // гувоҳ овардан* касеро ё чизеро барои тасдиқи амале шоҳид қарор додан; *гувоҳ шудан* шоҳид шудан.
- ГУВОҲИНОМА** گواهىنامه *ниг.* гувоҳнома.
- ГУВОҲӢ** گواهى *шоҳидӣ, шаҳодат, гувоҳ будан (шудан); гувоҳӣ додан* шаҳодат додан, далели чизе будан; *дил гувоҳӣ додан* боварӣ доштан; яқинан доништан.
- ГУВОҲНОМА** گواهنامه *ниг.* шаҳодатнома.
- ГУВОШТАН** گواشتن *губоридан.*
- гудоз** گداز *1. асоси замони ҳозира аз гудохтан. 2. чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои гудозанда: чӯянгудоз, пӯлодгудоз, чонгудоз...*
- ГУДОЗ** گداز *1. гудозиш, обшавӣ, гудохташавӣ. 2. маҷ.* сӯзиш, дард, алам; сӯзу гудоз азоб, машаққат; алам, ғаму андӯхи бисёр.
- ГУДОЗА** گدازه *моддаҳои сӯзон, ки аз кӯҳҳои оташфишон берун мерезанд, гудохта, тафта.*
- ГУДОЗАНДА** گدازنده *қобили завб, гудозпазир, оҳан ё филизи дигар, ки обшаванда аст.*
- ГУДОЗВАР** گدازور *танакор.*
- ГУДОЗГАР//ГУДОЗИШГАР** گدازگر//گدازشگر *он ки филизотро мегудозад, гудозанда.*
- ГУДОЗИДА** گدازيده *сифати феълии замони гузашта аз гудохтан*; обшуда, завбшуда, гудохташуда.
- ГУДОЗИДАН** گدازيدن *тарзи бавоситаи гудохтан*; об кардан.
- ГУДОЗИШ** گدازش *исми феълӣ аз гудохтан*; аз ҳолати сахтӣ ба ҳолати моеъ гузаштани модда бо таъсири гармӣ, завб.
- ГУДОЗИШГАР** گدازشگر *ниг.* гудозгар.
- гудохт** گداخت *асоси замони гузашта аз гудохтан.*
- ГУДОХТА** گداخته *сифати феълии замони гузашта аз гудохтан*; гудоза; *гудохта шудан* об карда шудан, завб шудан.
- ГУДОХТАН** گداختن *1. моддаи сахтро ба воситаи гармои баланд моеъ гардонидан, об кардан. 2. об шудан, завб шудан. 3. маҷ.* азоби бисёр кашидан, дар азоб сӯхтан; ниҳоят ғам хӯрдан.
- ГУДОХТАНӢ** گداختنى *1. сифати феълии замони оянда аз гудохтан. 2. гудохта-шаванда, қобили гудозиш; он чи бояд гудохта шавад.*
- ГУДРОН** فر. گودران *моддаи аз партови нафт ҳосилшуда, ки ҳамчун сӯзишворӣ, маводи оикқорӣ дар симҳои барқ ва барои фарши роҳҳо истифода мешавад, катрон, кир.*
- ГУЖОР** گژار *кит.* сангдони мурғ, чиғилдони мурғ, чинадони мурғ.
- гузар** گذر *1. асоси замони ҳозира аз гузаштан. 2. чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои гузаранда: тезгузар, зудгузар.*
- ГУЗАР** گذر *1. гузаштан, гузариш; роҳи гузар гузаргоҳ, роҳи равуо. 2. чои убур, гузаргоҳ; роҳи рафтуомад. 3. сероҳа ё чорроҳи шаҳру деҳот, ки дар он мағозаву дӯконҳои гуногун, чойхонаву сартарошхона ва ғ. воқеъ аст. 4. таър.* воҳиди ҳудудии маъмурӣ дар шаҳру деҳоти Осиеи Миёна то инқилоби Октябр (*мас., гузари Сӯзангарон дар Бухоро, гузари Чинор дар Кӯлоб ва ғ.*), маҳалла; *гузар афтодан* ба чое иттифоқан аз чое гузаштан, тасодуфан аз чое убур

кардан; **гузар доштан** а) гузаштан, убур кардан аз чое ё роҳе; б) рафтан ба сӯе, омадан ба назди касе; **гузар кардан** а) гузаштан, гузашта рафтан; б) *киноя аз* вафот кардан.

ГУЗРАНДА *گذرنده* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз гузаштан*. 2. гузашта раванда, раҳгузар: **диққати гузарандаро ба худ чалб мекард**. 3. сирояткунанда: **касалиҳои гузаранда; феълӣи гузаранда** *грам.* феъле, ки амали он ба мафъул (пуркунанда) мегузарад, феълӣи мутааддӣ; *муқоб.* **монда** (*аз қабилӣи дидан, овардан, хӯрдан*).

ГУЗАРГАҲ *گذرگه* *ниг.* гузаргоҳ.

ГУЗАРГОҲ *گذرگاه* *чоӣ* гузаштан, маъбар, убургоҳ; **гузаргоҳи об** *чоӣ* равон шудани об, чараёнгоҳи об, маҷро.

ГУЗАРИШ *گذرش* *исми феълӣи аз гузаштан*; гузаштан аз як ҷой ба ҷои дигар; **давраи гузариш** замони табдили як ҳолат ба ҳолати дигар.

ГУЗАРӢ *گذرى* гузаранда, убуркунанда.

ГУЗАРО *گذرا* 1. гузаранда, гузашта, нопойдор, раванда; **гузарои роҳ** гузарандан роҳ, роҳгузар. 2. *маҷ.* ҳар чиз ё касе, ки аз ягон ҷиҳат ё сифат аз ҳад гузаштааст ва ё бартарии зиёде дорад: **аҳмаки гузаро, донои гузаро, хушхати гузаро; ноинсофӣи гузаро киноя аз** камоли ноинсофӣ, ноинсофӣи аз ҳад зиёд. 3. *маҷ.* бурро, тез.

ГУЗАРОН *گذران* *феълӣи ҳол ва сифатӣи феълӣи замони ҳозира аз гузаштан*; 1. гузаранда; **гузарони роҳ** роҳгузар. 2. *маҷ.* бебақо, нопойдор, фонӣ: **умри гузарон, дунёи гузарон**.

ГУЗАРОНАНДА *گذراننده* *сифати феълӣи замони ҳозира аз гузарон(н)дан*.

ГУЗАРОН(И)ДАН *گذرانیدن//گذرانیدن* *тарзи бавоси-таи гузаштан*. 1. чизеро аз даруни чизе убур додан (*мас., риштаро аз сӯроҳи сӯзан*); чизеро ба воситаи чизе интиқол додан. 2. касеро ё чизеро аз чое ба ҷои дигар бурдан; тағйир додани ҷои касе ё чизе; аз **дарё гузаронидан** ба он тарафи дарё убур додан, ба он тарафи дарё гирифта гузаштан. 3. гирифта бурдан, убур кунондан, гирифта гузаштан. 4. ба сар бурдан, тай кардан; **рӯз(ро) гузаронидан** умр ба сар бурдан,

зиндагӣ кардан; **умр гузаронидан** умр ба сар бурдан, зиндагӣ кардан. 5. анҷом додан, ба охир расондан. 6. рӯнавис кардан, аз рӯи матне бардошта навиштан, нақл кардан. 7. ташкил кардан, барпо намудан: **мачлис гузаронидан, намоиш гузаронидан**; \diamond **аз дами шамшер гузаронидан** куштан, қатл кардан; **аз дил гузаронидан** фикр кардан, хаёл кардан; **аз назар гузаронидан** а) дида баромадан, баррасӣ кардан; б) муоина намудан; тамошо кардан; **аз сар гузаронидан** паси сар кардан, ба сар бурдан, дидан, сипарӣ кардан; **аз ҳад гузаронидан** аз доираи эътидол берун баромадан, аз андоза таҷовуз кардан, ифрот кардан; **нафас нагузаронида** беист, таваққуф накарда, дам нагирифта (*мас., гап задан*).

гузашт *گذشت* *асоси замони гузашта аз гузаштан*.

ГУЗАШТ *گذشت* 1. гузариш, мурур, гузашта рафтан: **гузашти айём**. 2. *маҷ.* даст кашидан аз нафъи худ ба нафъи каси дигар; **гузашт кардан** бахшидан, ба манфиати каси дигар аз баҳри чизе баромадан; аз қимати аслиаш кам кардан.

ГУЗАШТА *گذشته* 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз гузаштан*. 2. он ки ё он чи аз чое гузашта рафтааст, рафта, убуркарда. 3. пеш, пешин, пешина, собиқ. 4. вақти пеш, пештар, собиқ. 5. он чи аз сар гузаштааст, саргузашт; **замони гузашта** а) давраи пеш; б) *грам.* яке аз се замони асосии феъл, ки амалу ҳолати пеш аз замони нутқи гӯянда воқеъшуда ё амали ба охир расидаеро ифода мекунад, мозӣ; **дере нагузашта...** пас аз андаке вақт, баъди андаке, баъд аз фурсате; **гузашта рафтан** наистода рафтан, таваққуф накарда роҳи худро давом додан; \diamond **аз рӯи касе гузашта натавонистан** хоҳиши касеро рад карда натавонистан.

ГУЗАШТАГАРОӢ *گذشته گرایى* *гароиш доштан* ва бартарӣ додан ба ҳодисаҳои гузашта, парастии қору бори гузаштагон.

ГУЗАШТАГОН *گذشتگان* *ҷ. гузашта*; 1. пеши-ниён, қадимиҳо. 2. падару бобоҳои раҳматкарда.

ГУЗАШТАН *گذشتن* 1. гузар кардан, убур кардан аз чое, раҳгузар шудан аз чое ё аз пеши касе; аз чое ба чое рафтан. 2. дохил шудан, даромадан; нуфуз кардан (*аз байн ё даруни чизе ба чое*). 3. ҷорӣ шудан, равон

гаштан (*мас., об аз банд*). 4. мурур кардан, сипарӣ шудан, тай шудан; **мавсими чизе гузаштан** мавсими чизе паси сар шудан, мавсими чизе тамом шудан; **синнаш аз панҷоҳ гузаштааст** синнаш аз панҷоҳ зиёд аст. 5. интиқол ёфтан аз ҳолате ба ҳолате, табдил ёфтан, тағйир ёфтан: **гузаштани тағйироти миқдорӣ ба сифатӣ**. 6. *маҷ.* вафот кардан, мурдан, фавтидан, даргузаштан. 7. пеш рафтан, пешсаф шудан: **Аҳмад дар мусобиқа аз ҳама гузашт**. 8. *маҷ.* зикр шудан, қайд гаштан. 9. аз даъво ё ҳаққи худ сарфи назар кардан; аз баҳри чизе гузаштан, талаб накардан (*қарзро*). 10. *гуфт.* пардохтан, машғул шудан; **дарси нав гузаштан** мавзӯи дарси навро мавриди омӯзиш қарор додан. 11. *дар таркибҳои феълӣ омада, маънои* қаблан анҷом ёфтани амалеро ифода мекунад: **гуфта гузаштан, маълумот дода гузаштан; истода гузаштан** таваққуф намудан (*барои шарҳу баён*); **♦ аз баҳри чизе гузаштан** сарфи назар кардан, даст кашидан, тарк кардан; **аз гуноҳи касе гузаштан** гуноҳи касеро бахшидан; **аз дунё гузаштан** вафот кардан, мурдан; **аз имтиҳон гузаштан** а) санҷида шудан; б) комёб шудан дар имтиҳон, баҳои мусбат гирифтани дар имтиҳон; **аз касе камбудие гузаштан** *гуфт.* аз касе сар задани камбудие, ба вуқӯ пайвастании нуқсон аз тарафи касе; **аз пеши касе гузаштан** а) *ниг.* пеш (аз пеши касе гузаштан); б) аз имтиҳони касе гузаштан; кӣ будан ва ба чӣ қодир будани худро ба касе нишон додан; **аз сари касе гузаштани чизе** бо касе рӯй додани ҳодисае (воқеае); **аз ҳад гузаштан** аз андоза берун шудан; ба дараҷаи ниҳой расидан; **ба (дар) дил гузаштан** фикр кардан, ҳаёл намудан; **ба тарафи касе гузаштан** пайрави касе шудан, дар паноҳи касе шудан; аз касе тарафдорӣ кардан; **дар (ба) хотир гузаштан** ба ёд расидан, ба хотир омадан; **чашми касе нагузаштан** дида ё хонда натавоништан ба иллати заифии чашм.

ГУЗАШТАНИ *گذشتنی* 1. *сифати феълӣи замони оянда аз гузаштан*; барои гузаштан кулай, гузаштанбоб: **чоӣ гузаштани**. 2. гузаштан хоستان: **гузаштани будан, гузаштани шудан**.

ГУЗАШТКУНАНДА *گذشت کننده* гузаранда, бахшоянда, шахси боандеша.

ГУЗИДА *گزیده* 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз гузидан*; интиҳобшуда. 2. мунтахаб, мумтоз; бех, бехтарин.

ГУЗИДАН *گزیدن* баргузидан, интиҳоб намудан, чудо карда гирифтани, чида гирифтани; **хуш кардан**, писандидан; **канора гузидан** канорагирӣ кардан, дур шудан; **манзил гузидан** чоеро барои истиқомат интиҳоб кардан, сокин шудан; **машғули гузидан** машғул шудан, шуғл доштан.

гузин *گزين* 1. *асоси замони ҳозира аз гузидан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии* гузинанда: **хилватгузин, вожагузин**.

ГУЗИН *گزين* 1. гузида, интиҳобшуда; хоста-шуда: **гузин кардан** интиҳоб кардан, баргузидан. 2. *маҷ.* сазовор, муносиб, лоик.

ГУЗИР *گزير* раҳой, халосӣ; чора, илоч; **гузир надоштан** илоч надоштан; **гузир нест** (коре, ки) накарданаш мумкин нест, лоилоҷ бояд карда шавад, ногузир аст.

гузор *گزار* 1. *асоси замони ҳозира аз гузоштан ва гузор(и)дан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии* а) *вазъкунанда, чорикунанда*: **қонунгузор, бидъатгузор**; б) *озодкунанда, барпокунанда*: **бунёдгузор, поягузор**; в) *таъминкунанда*: **сиёсатгузор, коргузор**; г) *гузаранда, убурунанда*, **дарёгузор, раҳгузор**.

ГУЗОР *گزار* 1. гузаштан, гузариш; **гузори касе ба чое афтодан** гузаштани касе аз чое; иттифоқан рафтани касе ба чое. 2. амали гузаштан, убурун, гузар. 3. гузаргоҳ, чоӣ гузар. 4. *маҷ.* буриш, амали буридан.

ГУЗОРА I *گزاره* гузор, гузариш, убурун; **гузора шудан** убурун кардан, гузаштан, сӯроҳ карда гузаштан аз чизе.

ГУЗОРА II *گزاره* аз ҳад гузаранда, аз ҳад зиёд, бисёр.

ГУЗОРАНДА *گزارنده* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз гузоштан*. 2. ба сахнагузоранда, таҳиягар: **гузорандаи намоиш**. 3. сӯроҳкунанда, шикофанда.

ГУЗОРД *گزارد* амали гузарондан ва убурун додан.

ГУЗОРДАН *گزاردن* *ниг.* гузоштан.

ГУЗОРИДАН *گزاریدن* 1. адо кардан, ба чо овардан. 2. *маҷ.* арз кардан, гуфтани; **шукр гузоридан** шукр кардан.

ГУЗОРИШ *گزارش* 1. гузоштан, мондан,

вогузор кардан, супоридан; **гузориши масъала** масъалагузорӣ, гузоштани масъала. 2. баён, шарҳ; **гузориши ахвол** баёни ҳол; **гузориши илмӣ** суҳанронии мухтасар доир ба мавзӯи баҳс дар маҳфили илмӣ. 3. нав. навъи хабар бо сӯҳбат ва намоиш аз ҷои воқеа дар бораи рӯйдодҳои рӯз (*дар матбуот, радио, телевизион*). 4. дархост; ҳисобот.

ГУЗОРИШГАР گزارشگر 1. баёнгар, шарҳу эзоҳдиҳанда, баёнқунанда. 2. шарҳи рӯйдодҳои рӯз (*дар матбуот, телевизион ва радио*). 3. маҷ. суратгар, наққош.

ГУЗОРИШДИХӢ گزارشدهی хабардиҳӣ; суҳанронӣ, ҳисоботдиҳӣ.

ГУЗОРИШНОМА گزارشنامه баённома, иттилооти хаттӣ (*дар бораи воқеае*).

ГУЗОРИ گزارى *марбут ба гузор*; гузаранда.

ГУЗОШТАН گزاشتن 1. мондан, ниҳодан: **болои ҳам (ба замин) гузоштан**, **ба киса гузоштан**. 2. тарк кардан, раҳо кардан. 3. боқӣ гузоштан, аз худ ба ёдгор мондан, асар (нишона) мондан. 4. мавқуф кардан, мондан; ба таъхир андохтан: **ба вақти дигар гузоштан**. 5. роҳ додан, имкон додан (*ба коре, чизе*); **ба истироҳат гузоштан** ба истироҳат сар додан. 6. ба коре мондан, таъйин кардан; **имзо гузоштан** имзо кардан, даст мондан; **лона гузоштан** лона мондан, ошён сохтан; **қадам гузоштан // по гузоштан** шурӯъ ба рафтан кардан; роҳ рафтан; **ном гузоштан** номидан, ном мондан; **осула гузоштан** ба ихтиёри худ мондан, ба ҳоли худ мондан; **саҳм гузоштан // ҳисса гузоштан** ба коре ё чизе саҳми худро ҳамроҳ кардан; **ба майли (ҳоли) худ гузоштан** ба ихтиёри худ мондан; **ба номи касе гузоштан** ба исми касе номидан, мавсум ба номи касе кардан (*чизе ё ҷоеро*); ба номи касе номгузорӣ кардан.

ГУЛ گل 1. гунча ва ё муғчаи вошудаи гиёҳон ва дарахтон, барғҳои рангини ба ҳам пайваста, ки баъзе гиёҳон ва дарахтон дар шоҳаҳои худ ҳосил мекунанд ва аз он тадричан тухм ё мева пайдо мешавад, шукуфаи гиёҳон ва дарахтон. 2. гиёҳҳое, ки барои гулҳои рангоранг ва хушбӯяшон мекоранд; **гули даштӣ** гули сахроии худрӯй; **гули навруста** гули аввали баҳор; **гули навшукуфта**; **гули наврӯзӣ** гули аввали баҳор; **гули намозишом** гуле, ки вақти

нишастии офтоб кушода мешавад, гули шомӣ; **гули нор** гули анор; гули ба сурҳӣ моил, гули сурх; **гули ошики печон** гуле, ки шоҳаи он ба ҳар чизи ба вай наздик печида боло меравад; **гули пажмурда** гули афсурда; **гули садбарг** гули сурх, сафед ё гулобии калон-калони сербарг, вард; **гули хайрӣ** растание, ки гулҳои сафед, сурх ё бунафш дорад ва дар тибби халқӣ истифода мешавад, тугмачагул; **гули хандон** а) гули шукуфта; б) маҷ. ҷавони шоду хандон; **гули ҳамешабахор** а) гули доимсабз, гули ҳамешашукуфон; б) маҷ. рӯи маҳбуба; **айёми гул // мавсими гул** вақти шукуфтани гул; мавсими баҳор; **иди гул** иди баҳор; вақти нашъунамои гулҳо; **фасли гул** а) мавсими шукуфтани гул; б) киноя аз баҳор. 3. маҷ. беҳтарин чиз, зубдаи ҳар чиз. 4. маҷ. ҳар чизи нозук ва латиф ё ҳар шахси азиз ва маҳбуб; *ба таври истиора*: **гули орзу**, **гули рухсор**, **гули боғи умед**. 5. нақшу нигоре, ки ба шакли гул дар деворҳо кашида ё ба матоъҳо бофта мешавад; **гул андохтан // гул партофтан** *ба чизе* нақшу нигор кашидан, ҳар хел тасвир даровардан ба чизе; **гул дӯхтан** ба рӯи матоъ бо сӯзану ришта тасвир даровардан, гулдӯзӣ кардани матоъ. 6. маҷ. сурхакон (*бемориш хавфнок*): **гул баровардан**; **гул кардан** а) шукуфта шудан, шукуфтани дарахтҳои мева ва растаниҳо; б) маҷ. боло рафтан, авҷ гирифтани чизе ё коре: **гул кардани санъати ҷумҳурӣ**; в) маҷ. масрур гаштан, шоду хандон шудан; завку шавқ пайдо кардан; **гул партофтан** а) аз гул баромадан; б) ҳосил набаста рехтани гули растаниҳо; **гул пошидан // гул фишондан (афшондан)** ба роҳи касе ё ба рӯи чизе гул партофта, муҳаббатӣ самимият изҳор кардан; аз гул баромадан гул партофта ба ҳосил даромадан; **гули сари сабад** чизи беҳтарин, писандидатарин, одами азизтар ва бақадртар дар байни як гурӯҳ, зинатбахши маҳфилҳо; **гули ҷашм** як навъ доғи сафеде, ки дар ҷашми одам пайдо мешавад; **гули шамъ** (ҷароғ) сари нимсӯхтаи пилтаи ҷароғу фатилаи шамъ; **гул буридан** дар коре маҳорати аз андоза берун нишон додан: **гул буридан дар гап задан**; **гул-гул шукуфтан** а) аз ҳад зиёд хурсанд шудан; болидан; б) нашвунамо кардан, ривочу раванқ ёфтан, тараққӣ кардан; **гули мақсуд чидан** ба мақсад расидан; **гули умеди касе шукуфтан** ба орзу расидан; **аз гул нозук будан** хеле нафис будан; **бисёр нозук будан**; **аз сад гул якаш нашукуфтан** ҳоло ҳама чиз дар пеш будан; акнун зоҳир шудани қувваю

- равнақ, ҳанӯз ҷавон будан; гул бе хор намешавад (*мақ.*) // гул хор дораду асал – ору (*зарб.*) а) ҳар чизи хуб чиҳати баде ҳам дорад; б) ганҷ бе ранҷ муяссар намешавад: одамӣ аз гул нозуку аз санг – сахт (*мақ.*)
- ГУЛА** گله афзори кори бофандагист, ки вақти кор торхоро боло-поин бурда, дар байни онҳо барои пуд роҳ мекушоад: гулаи ресмонӣ.
- ГУЛАК** گلک 1. шакли тасғир ва навозиши гул. 2. маҷ. маҳбуба, маъшуқа. 3. маҷ. бача, фарзанд.
- ГУЛАКДҶҶ** گلک دوزى ниг. гулдӯзӣ.
- ГУЛАНГДОН** گلنگدان ҳ. милаи филизии саркаче, ки бо ҳаракати рафтуомад фишангро ба даруни хизонаи туфанг мебарад ва пукаи фишангро беруи меандозад.
- ГУЛАНГУБИН** گلانگبین гулқанди асалӣ, ки аз гулу асал тайёр карда мешавад.
- ГУЛАНДОЗ** گل انداز сохт. намое, ки дар бинокорӣ аз хишти пухта ба шакли гул сохта мешавад.
- ГУЛАНДОМ** گل اندام нозукбадан, латифпайкар: духтари гуландом.
- ГУЛАНДОХТА** گل انداخته 1. растанӣ ва ё дарахте, ки гул андохтааст. 2. маҷ. афрӯхта ва сурх.
- ГУЛАНОР** گل انار 1. ҳар чизе, ки ба ранги гули анор бошад. 2. навъи матоъ, ки гулҳояш сурхи баланд мешавад: куртаи гуланор, ҷити гуланор.
- ГУЛАФСОР** گل افسار нӯхтаи нозуки бандаш чармин, ки аз болои лачом ба сари асп андохта, аспро ба ҷо мебанданд.
- ГУЛАФШОН** گل افشان 1. гулпош, гулрез, гулнисор. 2. тиб. бемории гузарандаи пӯст аст, ки дар бадан, бештар дар рӯи одам пайдо мешавад.
- ГУЛАФШОНӢ** گل افشانی исми амал аз гул афшондан; гулпошӣ, гулрезӣ; гулафшонӣ кардан а) гул нисор кардан, гул пошидан; б) маҷ. хунарнамой кардан дар санъати суҳан ва ғ.
- ГУЛБАДАН** گلبدن ниг. гуландом.
- ГУЛБАЗМ** گل بزم маҳфили шеърхонӣ, ки хонанда гул дар даст байт ё порчаи шеъриро бо номи гул кироат карда, сипас гулро ба каси дилхоҳаш месупорад. Он кас шеърхониро бо номи гул давом дода, ин амалро такрор мекунад ва ҳамин тарик гул давр хӯрдан мегирад (*ин кор одатан дар ҷашнҳои арусӣ сураи мегирад.*)
- ГУЛБАНД** گل بند 1. банди оҳанини корд, ки дар пайвандгоҳи теғ ва дастаи он устувор карда мешавад. 2. маҷ. богбон.
- ГУЛБАНДӢ** گل بندي мансуб ба гулбанд; дорои тасвири гул, бо гул ороишфта.
- ГУЛБАРГ** گل برگ 1. барги гул, варақи гул. 2. маҷ. рӯи зебо; ♠ гулбарги хандон а) барги гули навшукуфта; б) маъшуқаи соҳибчамол.
- ГУЛБАРГРӢ** گل برگ روی гулрӯӣ, хушрӯӣ, зебо.
- ГУЛБАСАР** گل بسر гулпӯш, шукуфон: дарахти гулбасар; бодиринги гулбасар бодиринги наврасида, ки ҳанӯз гули сарашро напартофтааст.
- ГУЛБАХМАЛ** گل بخمل ниг. гулмаҳмал.
- ГУЛБАХМАЛПӢ** گل بخمل پوش ниг. гулмаҳмалпӯш.
- ГУЛБАҲОР** گل بهار гули баҳорӣ, гули тару тоза.
- ГУЛБЕЗ** گل بيز гулпош, гулрез, гулафшон; хушбӯӣ: боди гулбез.
- ГУЛБИҲӢ** گل بهي рангҳои таркибии гули биҳӣ ё шукуфай гули биҳӣ, ки ранги норанҷӣ дорад.
- ГУЛБОҒ** گل باغ боғе, ки гулҳои бисёр дорад, боғи гул, гулзор; ба таври истиора: гулбоғи зидагонӣ.
- ГУЛБОД** گل باد боди гулбез, боди мушкбез.
- ГУЛБОДОМ** گل بادام 1. гули бодом. 2. нақшу ниғор ба шакли гули бодом; асп гулбодом асп сафедчаранге, ки сар то пой баданаш холҳои бодомшакли сиёҳчаи сурхтоб дорад.
- ГУЛБОЗ** گل باز дӯстдори гул; гулпарвар.
- ГУЛБОМ** گل بام кит. овоз ва садои баланд, гулбонг.
- ГУЛБОН** گل بان ниғаҳбони гул, богбон.

ГУЛБОНГ گلبنگ 1. садои баланд, бонг, фар-
ёд. 2. овози хуш, навои форам (*мисли
хониши булбул*); хониш ва суруди чандкаса
бо шодмонӣ ва хурӯш. 3. садои асбоби
мусикӣ.

ГУЛБОР گلبار гуллош, гулрез, гулафшон.

ГУЛБОРОН گلباران: **гулборон кардан** гул нисор
кардан, фаровон гул рехтан.

ГУЛБОФТ گلبنافت бо ороиш ва нақшу нигор
бофташуда.

ГУЛБУН گلبن буттаи гул; буттаи гули садбарг;
♦ **гулбуни навруста** фарзанди чавон.

ГУЛБУР گلبر 1. он ки аз когаз ё ягон чизи
дигар гул месозад; касе, ки бар рӯи чизҳо
нақши гул меандозад: **устои гулбур**. 2. *мач.*
устои забардаст дар хунари худ.

ГУЛБУРӢ گلبرى 1. гул сохтан аз когаз ё чизи
дигар; ба рӯи чизҳо гул андохта зинат
додан. 2. нақшунигоршуда, зинатдода бо
нақшу нигор.

ГУЛБУТТА گلبوته буттаи гул, ниҳоли гул;
буттаи гулҳои бӯиданӣ (*мисли садбарг,
атргул ва ғ.*), гулбун.

ГУЛБӢ(Ӣ) گلبو(ى) он чи бӯи гул дорад;
хушбӯӣ, муаттар.

ГУЛВОЖА گلوژه вожаи зебо, калимаи зебо.

ГУЛВОМ گلوام 1. гулфом, гулранг. 2. *мач.*
сурхранг.

ГУЛГАРДОН گلگردان касе, ки дар маросими
гулгардонӣ гулро ба даст гирифта
мегардонад.

ГУЛГАРДОНӢ گلگردانى маросиме, ки дар он
бачагон ё чавонон гули аввали баҳорро ба
даст гирифта, барои муборакбодӣ хона ба
хонаи мардум мегарданд ва аз онҳо ҳар гуна
тӯҳфа мегиранд.

ГУЛГАЧ گلگچ 1. гачи бисёр сафеди нарм, ки
бо вай хонахоро гачкорӣ мекунанд. 2.
девораи бо гулгач андовашуда.

ГУЛГАШТ گلگشت 1. сайру гашт дар гулзор ва
чойҳои дилкушо. 2. гулзор ё боғҳои гул (*ҷои
сайру гашти мардум*).

ГУЛГИРАК گلگیرک қайчии маҳсус барои

буридани сари нимсӯхтаи шамъ ё пилтаи
чарог.

ГУЛГУЗОРӢ گلگزارى гулдаста гузоштан ба
пояи ҳайкал ё мазори шахсонӣ таърихӣ.

ГУЛГУЛ گلگل 1. гул-гул шукуфтан, пурра
шукуфтан, ба тамои шукуфтан, шукуфон ва
хандон. 2. дорои доғҳои сурхи гулмонанд.

ГУЛГУН گلگون 1. гулранг, ба ранги гули сурх,
сурхранг; сурх: **бодаи гулгун, чехраи гулгун;**
гулгун кардан сурхранг гардонидан, сурх
намудан; **гулгун гаштан (шудан)** ранги сурх
гирифтани, сурх шудан. 2. монанди гул тару
тоза ва зебо.

ГУЛГУНА گلگونه 1. гулгун, сурхранг. 2.
сурхие, ки занҳо ба рӯи мемоланд, сурхӣ. 3.
мач. рухсора, чехра, рӯи зебо.

ГУЛГУНӢ گلگونى 1. сурхрангӣ, сурхӣ. 2. *мач.*
зебоӣ, хушрӯӣ: **гулгунии ҳаёт**.

ГУЛГУНКАФАН گلگونکفن *мач.* шаҳид, он ки
чабран кушта шудааст, қурбонии чанг ё
ягон ҳодисаи дигари мусаллаҳона; чабран
кушташуда.

ГУЛГУНҚАБО گلگونقبا 1. сурхпӯш, пӯшандаи
қабри сурх. 2. *мач.* зебо хушрӯӣ.

ГУЛГУНРУХ گلگونروخ *ниг.* гулгунрухсор.

ГУЛГУНРУХСОР گلگونرخسار сурхрӯӣ, хуш-
рӯӣ, гулрухсор.

ГУЛГУНСАВОР گلگونسوار савори аспӣ сурх,
аспсавор, савора.

ГУЛҒАНДА گلغنده пахтаи ҳаллочишудаи
кулӯла, ки барои риштан тайёр мекунанд.

ГУЛҒАР گلغر *кит.* пашми нарме, ки аз буни
мӯи буз бо шона мегиранд ва аз он шол ва
чизҳои дигар мебофанд.

ГУЛҒУНЧА گلغنج 1. гунҷаи гул, гули
ношукуфта. 2. *киноя аз махбуба.*

ГУЛДАСТ گلدست моҳир, санъаткор,
хунарманд: **устои гулдаст, наққоши гулдаст.**

ГУЛДАСТА I گلدسته гулҳои чида якҷоя
басташуда, дастаи гул, дастагул.

ГУЛДАСТА II گلدسته 1. манораи ду тарафи
даромадгоҳи пештоқдори масҷиду мадраса

- ва қалъаҳо. 2. ҷои дастагузории теша ва каланд, ки аз рӯи онҳо қадре баланд мекӯст.
- ГУЛДОМ** گدام *доми хурд; дом.*
- ГУЛДОН** گلدان 1. зарфи махсус, ки ба он об андохта, гулҳои чидашударо мегузоранд. 2. тубаки гул.
- ГУЛДОР** گدار бо нақши гул зинатёфта, гул андохташуда; ҳар чизе, ки нақшу нигор дорад: **косаи гулдор**, **махмали гулдор**, **қолини гулдор**.
- ГУЛДУРОС//ГУЛДУРРОС** گلدوراس *калимаи тақлиди овози баланди раъду барқ ё таркиши давомдори тири тӯп ва мисли ин; гулдурӯс задан садо баровардани раъду барқ, овози ниҳоят баланд баровардан.*
- ГУЛДУРРОСЗАНОН** گلدوراسزنان *феълӣ ҳол аз гулдурӯс задан.*
- ГУЛДҶҶЗ** گلدوز он ки ба рӯи матоъҳо нақш медузад; касе, ки касбаш ба рӯи матоъҳо гул дӯхтан аст.
- ГУЛДҶҶЗӢ** گلدوزى 1. дӯхтани нақши гул ба рӯи матоъ; **гулдӯзӣ қардан** нақши гул дӯхтан бар чизе. 2. гул дӯхташуда, бо нақшу нигор ороишёфта.
- ГУЛДҶҶСТ** گلدوست *дӯстдори гул, гулбоз; гулпарвар.*
- ГУЛЗОР** گلزار *ҷое, ки гулҳои бисёр рӯидааст; гулистон, гулшан, гулбоғ.*
- ГУЛЗОРБОН** گلزاربان *нигаҳбони гулзор, побони гулзор, боғбон.*
- ГУЛИСТОН** گلستان 1. маҳалли рӯидан ва парвариш ёфтани гулҳо, боғи гул, гулбоғ; гулзор. 2. *маҷ.* ҷои ободу сарсабз; **олам гулистон** ҳама чиз мувофиқи табъ; ҳама чиз ҳуб ва ба ҷои худ; бисёр ҳуб, хеле нағз.
- ГУЛӢ** گلى *як навъ матои одии гулдор.*
- ГУЛҚАРАМ** گلكرم *бот.* навъи қарам, ки гулҳои онро пухта меҳӯранд.
- ГУЛҚАРДА** گل کرده 1. *сифати феълӣи замони гузафта аз гул қардан; шуқуфта, шуқуфон (оид ба дирахт).* 2. *маҷ.* боравнақ, обод.
- ГУЛҚОР** گلکار 1. гулпарвар. 2. устои гулпарто.
- ГУЛҚОРӢ** گلکاری 1. гул қоршан, гулпарварӣ. 2. гул партофтан ба дару девори хонаю бинаҳо, нақшу нигор, мунаққаш қардан, қашидан.
- ГУЛҚАНД** گلقد *маъҷунест, ки барги гули садбарги ҷойдориро бо қанд ё асал соида, дар офтоб монда ба воя мерасонанд, гулшақар, гулангубин.*
- ГУЛМАХМАЛ** گل مخمل *бахмали гулдор, бахмали гулдӯзишуда, гулбахмал.*
- ГУЛМАХМАЛПҶҶШ** گل مخمل پوش он ки либоси гулмахмалӣ ба бар дорад.
- ГУЛМЕХ** گل ميخ *меҳи қорқираи оҳанини қуббадор.*
- ГУЛМИҶА** گل مژه *тиб.* варами ғадудҳои рағғани қанори пилки қашм, ки то пухта баромадани решаш одамро азоб медиҳад, ғавмижа.
- ГУЛМОҶӢ** گلماهي *моҳии на он қадар қалон, ки дар рӯи баданаш ҳолҳои сурху сиёҳтоб дорад ва гӯшташ хеле болаззат аст, ҳолмоҳӣ.*
- ГУЛНАҚШ** گل نقش *нақшу ороиш бо гул, бо тасвири гул орододашуда.*
- ГУЛНАМ** گل نام *намнок, намғирифта, қамтар таршуда; гулнам қардан намнок қардан, қаме тар қардан.*
- ГУЛНАСАБ** گل نسب *қит.* қиноя аз хушрӯ, зебо.
- ГУЛНИСОР** گلنثار *гулпош, гулафшон.*
- ГУЛНОР** گلنار 1. гули анори одии мевадор ва инҷунин гули анори садбарги наринаи бесама, ки рангаш сурх аст ва онро гулнори фарт низ мегӯянд, гули анор. 2. *маҷ.* сурхранг, сурх.
- ГУЛНОРГУН** گلنارگون *гулнорранг, монанди гулнор сурх, сурхфом.*
- ГУЛНОРӢ** گلناری *мансуб ба гулнор; ба ранги гули анор; сурхранг, сурх.*
- ГУЛНҶҶШ** گلنوش *яке аз лаҳнҳои мусиқии бостонӣ.*
- ГУЛОБ** گلاب 1. оби хушбӯи гули садбарг, ки ба воситаи асбоби махсус қашада мешавад ва ҳамчун атриёт, давои қуввати дил ва

шифобахшандаи бемориҳо ба кор мебаранд. 2. киноя аз шароб, бода. 3. киноя аз ашк, оби дида.

ГУЛОБГАР گلابگر *ниг.* гулобгир.

ГУЛОБГИР گلابگیر он ки аз гул гулоб мегирад, гулобгар.

ГУЛОБГИРӢ گلابگیری амал ва шугли гулобгир; гирифтани гулоб.

ГУЛОБДОН گلابدان зарфи гулоб, ки ба шакли машрабаи гарданборик аст.

ГУЛОБЗАН گلابزن афшонандаи гулоб, гулоб-пош.

ГУЛОБИРАНГ گلابی رنگ ба ранги гулоб, гулобӣ.

ГУЛОБИТОБ گلابی تاب моил ба ранги гулобӣ, гулобиранг.

ГУЛОБӢ گلابӣ ба ранги гули сурх, гулгун.

ГУЛОБПОШ گلابی پاش зарфи дастадори гарданборик ва лӯладор, ки хангоми азодорӣ бо он гулоб мепошиданд.

ГУЛОБТУН گلابتون 1. риштаҳои нозуки тилло ва нукра, ки ҳамроҳи тори абрешим дар зарбофӣ ба кор меравад. 2. гулҳои барчаста аз риштаҳои зарин ва нукрагӣ, ки рӯи парчаҳо медӯзанд. 3. бофтаи абрешимӣ ба ранги мӯ, ки бо кокулон якҷоя мебофанд.

ГУЛОВЕЗ گل اویز гулбуттаи дорои баргҳои байзашакл, гули бунафш, нилгун, сурхи овезон ё хамида, меваи донаш ангурмонанд, бештар дар гулпарварӣ барои ороиши хонаву хавлиҳо истифода мешавад.

ГУЛОЛА گلاله *кит.* мӯи печида, зулф, кокул.

ГУЛОН گلان нони орди мулоиму маҳини дубез, ки дар равған бирён карда мешавад.

ГУЛОҶ گلج 1. навъе аз ҳалво. 2. нони тунук, ки аз нишоставу тухми мурғ пухта мешавад.

ГУЛПАР گلپر *бот.* 1. донаи хушбӯӣ ва зардранги хурд, ки доруй аст ва кӯбидаи он ба сурати чошнӣ барои баъзе хӯроқиҳо истифода мешавад. 2. гиёҳи ин дона, ки алафи яксола ё чандсола, худрӯӣ ё коштанӣ аст.

ГУЛПАРАСТ گلپرست дӯстдори гул, он ки гулҳоро парастидиш мекунад.

ГУЛПАРАСТӢ گلپرستی амали гулпарасти, дӯст доштани гул, парастидани гул.

ГУЛПАРВАР گلپرور он ки бо парвариши гулҳо машғул аст, парварандаи гул; гулдӯст.

ГУЛПАРВАРӢ گلپروری парваридани гул, нигоҳубини гул; соҳаи боғдорӣ, ки бо парвариши растаниҳои ороишӣ машғул аст (*барои бунёд намудани, сабзазор, гулзор ва ғ.*).

ГУЛПАРТОӢ گلپر تایی *исми амал аз гул партофтан*; нақши гулҳоро кашидан ё партофтан ба рӯи чизе ё дар матое, нақшу ниғор кашидан, мунаққаш кардан.

ГУЛПЕРАҶАН/ГУЛПИРАҶАН گلپیرهن 1. он ки пироханаш гулранг ва чун гул нозуку зебост. 2. *мач.* латифандом, нозукбадан, зебо, хушрӯ.

ГУЛПЕЧАК گل پیچک *бот.* гули печон.

ГУЛПОШ گلپاش пошанда ва нисоркунан-даи гул.

ГУЛПОШӢ گلپاشی *исми амал аз гул пошидан*; ба зери қадами шахси азиз ва олиқадр гул пошида, изҳори миннатдорӣ ва муборакбод намудан.

ГУЛПӢШ گلپوش 1. пӯшида бо гул, ороста бо гул, бо гул ихоташуда; гулпӯш қардан бо гул пӯшидан, бо гул оростан; гулпӯш шудан бо гул пӯшида гардидан; шукуфтан. 2. *мач.* шукуфон, шукуфта: **дарахтони гулпӯш.**

ГУЛРАНГ گلرنگ ба ранги гул, гулобӣ, гулгун; **майи гулранг** майи аргувонӣ, шароби сурх.

ГУЛРЕЗ گلریز 1. пошандаи гул, гулпош, гулафшон. 2. навъе аз оташбозӣ, ки дар вақти оташ додан шарораҳои гуногунранг ба атроф пош меҳӯрад.

ГУЛРЕЗА گلریزه гули хурд, гули майда, майдагул.

ГУЛРЕЗОН گلریزان *сифати феъли ва феъли ҳол аз гул рехтан*; дар ҳоли гулрезӣ, гулрез шудан.

ГУЛРУХ گلرخ *ниг.* гулрӯ(ӣ).

ГУЛРУХСОР گلرخسار *ниг.* гулрӯ(й).

ГУЛРҮ(Й) (گلروي) он ки рӯяш мисли гул латифу дилкаш аст; хушрӯ, зебо.

ГУЛСАНГ گل سنگ *бот.* гиёҳи сабзи занбӯруг ва обсабзмонанд, ки дар рӯи санг пайдо мешавад.

ГУЛСАНГШИНОСӢ گل سنگ شناسى бахши гиёҳшиносӣ, ки ба шинохт ва пажӯҳиши растаниҳои болон санг машғул аст.

ГУЛСИТОН گلستان *кит.* 1. *ниг.* гулстон. 2. *мач.* маҳбубаи зеборух.

ГУЛСИФАТ گل صفت ба мисли гул латифу нозук, гулмонанд.

ГУЛҮ گلو 1. роҳи хӯрок ва нафас, ки дар қисми пеши гардан воқеъ буда, даҳонро бо сурхрӯда ва шушҳо мепайвандад, ҳалқ, ҳалқум. 2. гардан; **гулӯи касеро** **гирия гирифта** аз шиддати гирия нафастанг гаштан; **гулӯи касеро** **фушурдан** роҳи нафаси касеро танг кардан; касеро бугӣ кардан; **гулӯ афшондан** оҳиста сулфа кардан; **гулӯи касеро** **равған кардан** ба касе пора додан, ришва додан; **гулӯ хоридан** ишора ба ришва талаб кардан; бо анҷом додани коре аз касе чизе тамаъ кардан; аз **гулӯ чизе нагузаштан** иштиҳо надоштан, майли хӯрдан надоштан; чизе хӯрда натавоништан (*ба сабаби похушии, ҳаяҷон ё шитизории касе*); (**пардан**) **гулӯро даронда** дод **задан** саҳт дод гуфтан, баланд фарёд задан, аррос задан.

ГУЛҮАФШОНӢ گلو افشاني *исми амал аз гулӯ афшондан; сулфаи оҳиста (барои тоза кардани роҳи нафас).*

ГУЛҮБАНД گلوبند *ниг.* гарданбанд 2.

ГУЛҮБАНДА گلوبنده *мач.* шикамбора, чашм-гурусна.

ГУЛҮБАНДАГӢ گلوبندگى шикамборагӣ, аз ҳад зиёд ба хӯрок майл доштан.

ГУЛҮГИР گلو گير 1. гулӯгиранда, хафаку-нанда, бандкунандаи роҳи гулӯ; **гирия гулӯгир** гирия саҳт, ки гулӯи касро гирифта, ба гап задан ва нафас гирифта намемонад; **гулӯгир кардан** гулӯ танг кардан, роҳи нафасро танг кардан; **гулӯгир шудан** аз чизе роҳи нафас танг шудан аз чизе. 2. *мач.* нофорам, погувор; гамовар.

ГУЛҮГИРИФТА گلو گيرفته хиррӣ, хаста, хафа, гирифта: садон гулӯгирифта.

ГУЛҮГИРИФТАГӢ گلو گيرفتگى овозги-рифта, он ки овозаш ба сабаби дарди гулӯ гирифтааст.

ГУЛҮГОҲ گلو گاه 1. маҷрои убури гизо дар ҳалқ, гузаргоҳи гулӯ, ҳалқум. 2. *ҷугр.* оби борики байни ду қитъаи хушкӣ, ки баҳру қӯенус ё кӯлро ба ҳам мепайвандад.

ГУЛҮДАРД گلودرد *тиб.* илтиҳоби пардаҳои луобии ҳалқ дар натиҷаи шамолкашӣ, дарди гулӯ.

ГУЛҮЗИНДОНАК گلو زندانک *тиб.* бемории шадиди сирояткунандаи гулӯ дар кӯдакон, ҳунок.

ГУЛҮЛА گوله 1. ҳар чизи гирд ва лӯнда (*ба ши маънӣ беиштар кулӯла маишхур аст*): **гулӯлаи барф**, **гулӯлаи ресмон**. 2. тири тӯп ва аслиҳаи калони чангӣ; **гулӯлаи варзиш** кураи филизӣ, ки барои иҷрои машқҳои варзиши сабук истифода мебаранд: **гулӯла андохтан**, **гулӯла партофтан**.

ГУЛҮЛААНДОЗӢ گوله اندازى *исми амал аз гулӯла андохтан; оташфишонии тӯп, тирпаронӣ аз тӯп.*

ГУЛҮЛАБОРОН گوله باران партоб ё боридани гулӯлаҳои бисёр ва паёпай бар ҷое ва ё чизе.

ГУЛҮЛАЗАНӢ گوله زنى *ниг.* гулӯлаандозӣ.

ГУЛҮЛАКАМОН گوله کمان камони гулӯла-андозӣ.

ГУЛҮЛАПАРОНӢ گوله پرانى *ниг.* гулӯлаандозӣ.

ГУЛҮЛАПОРА گوله پاره пораи тири тӯп, норинҷак ва монанди онҳо.

ГУЛҮЛАРЕЗ گوله ريز он ки бо завби филизҳо гулӯла мерезад.

ГУЛҮСҮЗ گلو سوز 1. гулӯро сӯзонанда (*чизи бисёр гарм ё тунду тез*). 2. *кит., мач.* бисёр ширин, аз ҳад зиёд ширин, вале дилкаш.

ГУЛҮФИШОР گلو فشار 1. фишорандаи гулӯ, банд шудани гулӯ. 2. *мач.* хафагӣ, зикӣ.

ГУЛҮФАҲШАНГ گلفه شنگ *кит.* обе, ки дар вақти аз баландӣ рехтан ях карда, шӯша

мебандад.

ГУЛФИШОН گلفشان *ниг.* гулафшон 1.

ГУЛФИШОНӢ گلفشانی *ниг.* гулафшонӣ.

ГУЛФОМ گلفام ранги гул, гулранг, гулгун, сурхранг; **майи гулфом** шароби сурх; **рухи гулфом** рӯи гулгун; рӯи зебо.

ГУЛФУРӢШ گلفروش он ки гул мефурӯшад, фурӯшандаи гул.

ГУЛФУРӢШӢ گلفروشی 1. фурӯхтани гул; касбу кори гулфурӯш. 2. чое, ки гул мефурӯшанд: **дӯкони гулфурӯшӣ**.

ГУЛХАН گلخن 1. чои махсус, ки дар он оташ гиронда, гарм мешаванд; оташи афрӯхта; **гулхан афрӯхтан** оташ афрӯхтан. 2. чое дар хаммомҳои қадима, ки оташ афрӯхта, хаммомро гарм мекунад, гӯлах.

ГУЛХАНАФРӢЗ گلخن افروز даргиронандаи гулхан, оташгирон.

ГУЛХАНГИРОНӢ گلخن گرانی даргирон–дани гулхан, афрӯхтани гулхан.

ГУЛХАНӢ گلخنی алавмони гулхан; оташ–мони гӯлахи хаммом, гӯлахӣ.

ГУЛХАННИШИН گلخن نشین нишинандаи гирди гулхан.

ГУЛХАННИШИНӢ گلخن نشینی нишастан дар гирди гулхан.

ГУЛХАНДА گل خنده 1. шукуфтани гул, кушода шудани гул. 2. *мач.* хандаи зебо, хандаи дилкаш.

ГУЛХАНТОБ گلخن تاب *ниг.* гулханӣ.

ГУЛХАТ گلخط ороиш додани ду тарафи роҳҳо, гулбоғҳо, гулгаштҳо бо шинондани гулҳои ороишӣ.

ГУЛХЕЗ گلخیز *киноя аз* сафобахш, кайфиятбахш.

ГУЛХОНА گلخانه хонаи оинабандӣ, ки дар чои офтобрӯя барои дар зимистон нигоҳ доштан ва парваридани гулу растаниҳо сохта мешавад, гармхона барои гулҳо.

ГУЛХӢРАК گلخورک *зоол.* як навъ ҳашароти гулхӯр.

ГУЛЧАНБАР گل چنبر чанбари гул, гулдастаи доирашакл, иклили гул.

ГУЛЧЕХР گلچهر *ниг.* гулчехра.

ГУЛЧЕХРА گلچهره чеҳрааш мисли гул латиф, нозук, рӯяш мисли гул зебо, гулрӯ, гулрухсор.

ГУЛЧИН I گلچین 1. он ки гулро интиҳоб карда мечинад ва даста мекунад, чинандаи гул, гулчинанда. 2. *мач.* мунтахаб, гузида; **гулчини ашъор** гузидаи ашъор, шеърҳои мунтахаб; **гулчин кардан** интиҳоб кардан, баргузидан, яккачин кардан, хоста гирифтани.

ГУЛЧИН II گلچین порчаи чарм, ки ҳамчун дастак ба ақиби маҳси дӯхта мешавад.

ГУЛЧИНДОР گلچین دار махспе, ки гулчин монда дӯхта шудааст.

ГУЛЧИНӢ گلچینی *исми амал аз* гул чидан; чидани гул, гӯл кандан.

ГУЛЧОӢ گلچای чойи аз барги садбарг дамкарда.

ГУЛҚОМ گل جام 1. қадаҳи зебои сурхи гулдор, чоми нақшини сурх. 2. шишаи рангин, ки дар иморати хона ба дару равзан насб мекунад.

ГУЛҚӢШ گلجوش шукуфон; зебо; **оразин гулқӯш** рӯи сурхи дилкаш.

ГУЛШАКАР گلشکر *ниг.* гулқанд.

ГУЛШАН گلشن чои фаровонии гулҳо, гулзор, гулистон; боге, ки гулҳои гуногунранги зиёд дорад; *ба тарзи истиора:* **гулшани адаб**, **гулшани ирфон**, **гулшани чавонӣ**; **гулшан кардан (намудан)** обод гардондан чоеро.

ГУЛШАНӢ گلشنی *мансуб ба* гулшан; ҳар қизи мавҷуд дар гулшан; **гулшаниён** аҳли гулшан, гулшаннишинон.

ГУЛШАНОРО گلشن آرا 1. ороишдихандаи гулшан; боғбон. 2. *мач.* хеле зебо, пуртароват (*сифати ҳусни маҳбуба*).

ГУЛШАНСАРО گلشن سرا боғсаро, бӯстонсаро, ҳавлии боғчадор.

ГУЛӢЗИОР گلزار *ниг.* гульзор.

ГУЛЬБУЗОР گلزار рӯяш мисли гул, нозуку зебо, гулрӯй, гулрухсор, гулчехра.

ГУМ I گم 1. нопадид, бедарак, гоиб, мафқуд, нономаён, азбайнрафта; **гум гаштан** ниг. **гум шудан**; **гум кардан** а) чизеро аз даст додан; мафқуд кардан: **соати худро гум кардан**, **қалами худро гум кардан**; б) ягон сифат ё хосияти худро аз даст додан: **сиҳатии худро гум кардан**, **қобилияти (қувваи) худро гум кардан**; в) надидан касеро, аз назар гоиб будани касе; **гум шудан** а) фоқид гаштан, нест шудан, талаф гаштан, нобуд шудан; б) аз байн рафтан, барҳам хӯрдан; в) ғайб задан, гоиб шудан, бедарак шудан, нопадид шудан; **гум шав!** дафъ шав!, аз назарам дур шав! (*таъбири даином*); **∅ ақл гум кардан** ниг. **ақл**; **гапро гум кардан** чӣ гуфтанро надониста мондан; давоми сухани худро фаромӯш кардан; **дасту по гум кардан** ниг. **даст**; **роҳ гум кардан** бераҳа шудан, аз роҳи рост баромадан, роҳгум задан; **худро гум кардан** инони ихтиёрро аз даст додан, саросема шудан (*аз гояти шарм, ҳаяҷон ва ғ.*).

ГУМ II گم :дил гум задан ниг. дил.

ГУМ III گم чуқур, чоҳи бетаг, чоҳи тағаш нопаддо.

ГУМАНИЗМ лот. гуманизм ниг. **башардӯстӣ**.

ГУМАНИТАРӢ гумнӣ марбут ба инсон ва ҳастиву шуури чамъиятии он; ниг. **башардӯстӣ**.

ГУМБУДА گم بوده 1. гумшуда, мафқуд, нопадид. 2. маҷ. ҳайрон, саргардон; аздастрафта, табоҳшуда.

ГУМБУДАГӢ گم بودگی вазъ ва ҳолати гумбуда, гумроҳӣ; саргардонӣ, ҳайронӣ, ҳайрат.

ГУМБУРОС//ГУМБУРРОС گمبراس калимаи тақлиди овози бардавоми саҳт афтидани чизи вазнин, таркидан ё ба ҳаракат даромадани ягон чиз; **гумбурос задан** овози саҳт баровардан (*бо афтидан, таркидан ё ҳаракати шадиди чизе*).

ГУМГАШТА گمگشته 1. сифати феълии замони гузашта аз **гум гаштан**. 2. маҷ. саргашта, сарсон, саргардон, овора.

ГУМГАШТАГӢ گمگشتگی шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз **гум**

гаштан; вазъ ва ҳолати гумгашта, гумгашта будан.

ГУМ-ГУМ گم گم калимаи тақлиди овози пайи ҳам ба чизе бархӯрдани чизе, бо мушт задани девор ва ғ.

ГУМГУРС گم گرس :гумгурс афтодан бехуд шуда, якбора афтодан (*аз беморӣ ё беҳолӣ*).

ГУМЗАДАРОҲ گمزه راه гуфт. роҳгумкарда роҳгумзада, гумкардароҳ.

ГУМИЗ گمиз кит. пешоб, шоша, меза.

ГУМИЗДОН گمیزدان кит. пешобдон, шошадон, мезадон, масона.

ГУМКАРДА گمکرده сифати феълии замони гузашта аз **гум кардан**; аздастрафта, мафқудгашта; гумшуда.

ГУМКАРДАДИЛ گمکرده دل кит. дилгумкарда, дилдода, мафтун, шефта.

ГУМКАРДАПАӢ گمکرده پی ниг. гумкардароҳ; изи пой гумкарда.

ГУМКАРДАРОҲ گم کرده راه гумроҳ, роҳгумкарда, роҳгумзада.

ГУМНОМ گمنام беному нишон, номаълум, номашхур, бедарак: **гумном будан**, **гумном кардан**, **гумном шудан**; **гумном шав!** таҳқ. нест шав!, дур шав!

ГУМНОМӢ گمنامӣ беномунишонӣ, номаълумӣ, номашхурӣ.

ГУМОН گمان тасаввур, фарз, пиндошт, ҳадс, занн, ҳаёл. 2. шак, шубҳа; муқоб. **яқин**; **гумону яқин** шубҳаву ростӣ, тахмину ҳақиқат; **ба гумонам (-ат, -аш)** ба фикрам, ба ҳаёлам; **ба гумони...** ба пиндошти...; ба ақидаи..., ба фикри...; **гумон бурдан** фикр кардан, пиндоштан; тахмин кардан; **гумони бад бурдан** бадгумон шудан аз касе, шубҳа кардан аз касе; **гумон доштан** ниг. **гумон кардан**; **гумон кардан** а) пиндоштан, тасаввур кардан; фикр кардан; б) фарз кардан; тахмин намудан; **ба гумон афтодан** а) ба фикру ҳаёл мондан; б) ба шубҳа мондан, шубҳа кардан; **гумон буд**, ки... мумкин набуд, ки..., аз эҳтимол дур буд, ки...; **гумон мерафт (меравад)**, ки... а) тасаввур мешуд, ки..., фикре пайдо мегашт, ки...; б) тахмин кардан мумкин буд, ки..., эҳтимол.

ГУМОНА گمانه 1. *кит.* гумон, шак, шубҳа. 2. чоҳи озмоиш барои фаҳмидани будан ё набудани об дар зери замин.

ГУМОНАЗАНӢ گمانه زنى 1. чоҳканӣ, кандани гумона барои озмоиши қабати замин. 2. пешбинӣ, дурнамониғарӣ, тахмин бо доштани ҳисоби пешакӣ.

ГУМОНБАР گمان بر он ки барои дуздидани чизе ё чинояти дигаре дар ҳаққаш шубҳа пайдо шудааст; **гумонбар шудан аз касе** бадгумон шудан аз касе.

ГУМОНБАРӢ گمانبرى гумон бурдан, шубҳа кардан.

ГУМОНДОР گماندار 1. *ниг.* **гумонбар**. 2. он ки дар ҳаққи касе гумони бад мекунад.

ГУМОНЗАД گمانزد *кит.* гумон кардашуда, ҳаёл ва тасаввур карда; **гумонзад шудан** дар тасаввур умедвор шудан.

ГУМОНЗАДА گمانزده машқук, гумондор, шубҳақунанда.

ГУМОНИДАН گمانيدن гумон кардан, фарз кардан, пиндоштан.

ГУМОНМАНД گمانمند шубҳадор, тардидқунанда, гумонбар.

ГУМОНМАНДӢ گمانمندی шак(к), шаккокият, шубҳа, тардид.

ГУМОНОМЕЗ گمانآمиз бо шакку шубҳа, шубҳаомез.

ГУМОНПАЗИР گمانپذير қобили фикру андеша ва ҳаёл; **гумонпазир шудан** дар фикру андеша ва ҳаёл афтодан.

гумор گمار *асоси* замони ҳозира аз **гуморидан** ва **гумоштан**.

ГУМОРАНДА گمارنده анҷом додани кори водоршуда, маъмурқунанда; вазифадиҳанда, супоришдиҳанда, фармоишдиҳанда.

ГУМОР(И)ДАН گماردن//گماريدن *ниг.* **гумоштан**.

ГУМОШТА گماشته 1. *сифати феълии замони гузаита аз гумоштан*; маъмуршуда аз тарафи касе, таъйиншуда ба иҷрои амал ё вазифае аз тарафи касе ё идорае: **гумоштагони ширкат**. 2. фиристода.

ГУМОШТАН گماشتن касеро ба иҷрои коре маъмур кардан; касеро бар сари коре гузоштан, таъйин кардан; **о** дилу **ҷон гумоштан** тамоми ҳастиро додан ба коре; худро фидои коре кардан; **дил бигумор!** дилат гумоштаи ту бошад!; **таваҷҷӯҳ намо!**, **бовар кун!**

ГУМРАҲ گمره *ниг.* **гумроҳ**.

ГУМРАҲӢ گمرهы *ниг.* **гумроҳӣ**.

ГУМРОҲ گمراه 1. гумкардароҳ, саргар-дон, овора. 2. *мач.* аз роҳи дуруст баромада, ба роҳи хато рафта; мунҳарифгашта; **гумроҳ кардан** касеро аз роҳи дуруст баровардан, бериҳа кардан.

ГУМРОҲӢ گمراهی роҳи дурустро гум карда, ба роҳи нодуруст (хато) рафтан, **гумроҳ** будан.

ГУМРОҲШУДА گمراهشده *сифати феълии замони гузаита аз гумроҳ шудан*; бериҳашуда, ба роҳи хато рафта.

ГУМРУК گمرک *т.* идорае, ки воридоту содироти молҳоро аз як давлат ба давлати дигар назорат мекунад ва ҳаққи гумрукӣ меситонад: **идораи гумрук**, **нозири гумрук**.

ГУМРУКӢ گمرکي *мансуб ба гумрук*: **назорати гумрукӣ**, **ҳаққи гумрукӣ**.

ГУМРУКХОНА گمرکخانه бинои гумрук; боч-хона.

ГУМУГӢР گمگور *гуфт.* гум, гумном, та-моман нопадидшуда.

ГУМУС گموس *бот.* қисми таркибии хок, ки аз пӯсиши растаниҳо пайдо шудааст.

ГУМЧӢӢ گمجویی гумшударо чустан; **ба гумчӢӢ даромадан** чуствуҷу кардани чиз ё каси гум ё бедаракшуда ва ё ғайбзада.

ГУМШУДА گمشده *сифати феълии замони гузаита аз гум шудан*; нопадидшуда, бедаракшуда, мафқудгашта.

-гун گون *пасванди сифатсоз, ки маънои ҳамрангӣ ва монандиро ифода мекунад*: **нилгун**, **лолагун**, **гандумгун**.

ГУН گون *кит.* 1. ранг, лавн. 2. навъ, хел, тарз.

ГУНА گونه 1. ранг, лавн. 2. хел, навъ; тарз, равиш, тавр; **гуна-гуна** гуногун, ҳар хел;

ҳархела; **иш гуна** а) иш хел, ин навъ; б) ин тавр, ин тарз; **ҳар гуна** ҳар хел, ҳар навъ; ҳар қадар; **ҳеч гуна** ҳеч навъ, ҳеч хел; **чӣ гуна** а) чӣ хел, чӣ навъ; б) чӣ тарз, чӣ тавр, чӣ тарик; в) чӣ хел, чӣ қадар, то кадом дараҷа. 3. рӯй, рухсора, ораз, чеҳра. 4. ранги чеҳра. 5. моддае, ки бо он зарро сайқал медиҳанд, моддаи сайқали.

ГУНАҲ گنه *ниг.* гуноҳ.

ГУНАҲГОР گنهگار 1. гуноҳ содиркарда, мучрим; он ки кори бад кардааст, айбдор. 2. *мач.* сабабгор, боис; **гунаҳгор қардан** айбдор шуморидан касеро; **гунаҳгор шудан** айбдор гардидан барои коре ё чизе; **худро гунаҳгор доништан** айби худро ба гардан гирифтани, худро айбдор ҳисоб қардан.

ГУНАҲГОРӢ گنهگارى гуноҳ доштан, айбдор будан.

ГУНАҲГОРОНА گنهگارانه айбдорона, бо гунаҳгорӣ; чун гунаҳкор, тақсиромез.

ГУНАҲКОР گنه کار *ниг.* гунаҳгор.

ГУНАҲКОРӢ گنه کاری *ниг.* гунаҳгорӣ.

ГУНАҲКОРОНА گنه کارانه *ниг.* гунаҳгорона.

ГУНАҲОМУРЗ گنه آموز *ниг.* гуноҳомурз.

ГУНАҲСӮЗ گنه سوز нобудқунандаи гуноҳ, сӯзонандаи гуноҳ.

ГУНБАД گنبد 1. *ниг.* гунбаз; гунбади даввор *ниг.* гунбаз; гунбади афлок (азрак, ахзар, воло, лочвард, мишо, мишу, муҳит) *кишоя аз* фалак, осмон; осмони кабуд, нилгун, зумуррадгун; **гунбади гардун** дунё, ҷаҳон. 2. частухез, чорхези ҳайвонот ҳамчун асп, оху, гӯр *ва г.*; **гунбад задан** хез задан, частухез қардан, чорхез задан.

ГУНБАДӢ گنبدى *марбут ба* гунбад.

ГУНБАДМОНАНД گنبدمانند *ниг.* гунбазмонанд.

ГУНБАДСАРОӢ گنبدسرای сарои гунбаздор, дархонае, ки сақфаш гунбазшакл бошад.

ГУНБАДҲОНА گنبدخانه бино ва хонаи гунбаддор, бинои боғунбад.

ГУНБАЗ گنيز 1. сақфу боми қуббашакли иморат, қисми болоии қуббашакли бинои

масҷид, оромгоҳ *ва г.*; биное, ки сақфу бомаш қуббашакл сохта шудааст; **гунбази об** хубоб; **гунбази даввор** фалаки гарданда; осмон; **гунбази лочвардӣ (нилӣ)** осмон.

ГУНБАЗДОР گنيزدار гунбазнок: **бинои гунбаздор**.

ГУНБАЗӢ گنيزى гунбазмонанд, гунбаз-шакл; гунбаздор.

ГУНБАЗМОНАНД گنيزمانند шабеҳи гунбаз, гунбазшакл: **сақфи гунбазмонанд**.

ГУНБАЗЧА گنيزچه гунбази хурд.

ГУНБАЗШАКЛ گنيزشکل *ниг.* гунбаз-монанд.

ГУНГ گنگ он ки забони гӯё надорад ва бо имову ишора мақсадашро ифода мекунад, лол, безабон, абкам; **қару гунг будан** а) шунида ва гуфта натавоништан; б) *мач.* хомӯш будан.

ГУНГӢ گنگى гунг будан, надоштани забони гӯё, безабонӣ.

ГУНГОР گنگار мори ба тозагӣ пӯстпартофта.

ГУНДА گنده *кит.* 1. гафс. 2. гӯшти қимаи бо дигар масолеҳ омехтаи кулӯла, ки дар палав, шӯла *ва г.* ба қор мебаранд, кӯфта, гелак. 3. заволаи хамир ба андозаи як нон.

ГУНДӢ گندى *лаҳҷ.* ноне, ки зери хокистар пухта мешавад; нони сабӯсин, ки барои сағ мепазанд.

ГУНДО گندا *кит.* файласуф, доно, ҳаким, олим.

ГУНДОВАР گنداوار 1. далер, шуҷоъ, паҳлавон, часур. 2. донишманд, доно.

ГУНДОВАРӢ گنداورى 1. далерӣ, шуҷоат, часурӣ. 2. доной, донишмандӣ.

ГУНӢ گنيا *ниг.* гуниё.

ГУНИӢ گنيا асбоби ҳандасӣ, ки бо он дуредгарону бинокорон ростику қачии девори бино ва дару тирезаҳоро (*дар вақти сохтан*) муайян мекунанд.

ГУНӢ گوني *кит.* қанор, чувол, халта, линга.

ГУНОГУН گوناگون навъ ба навъ, хел ба хел, мухталиф, ҳархела, мутафаррик; ранг ба

- ранг.
- ГУНОГУНАНДЕШӢ** گوناگون اندیشی *нав.*, *с.* бе монеа изҳор кардани фикру андешаҳои ба ҳам зид, чандандешӣ (плюрализм).
- ГУНОГУНБАРГ** гонагон барг *дорои баргҳои зиёди гуногунавъ.*
- ГУНОГУНВАҚТ** гонагон وقت *дар замон-ҳои гуногун, ҳар вақт такроршаванда.*
- ГУНОГУНЖАНР** гонагон ژنр *дорои жанрҳои гуногун, аз ҷиҳати жанраш ҳархела: асарҳои гуногунжанр.*
- ГУНОГУНЗАБОН** гонагон زبان *дорои забонҳои гуногун, бо лаҳҷаҳо ва забонҳои гуногун.*
- ГУНОГУНЗАБОНӢ** гонагон زبانی *гуногунзабон будан, забонҳои мухталиф доштан.*
- ГУНОГУНЗОТ** гонагон ذات *бо зотҳои мухталиф, дорои зотҳои гуногун.*
- ГУНОГУНИХТИСОС** гонагон اختصاص *дорои ихтисосҳои гуногун, соҳиби ихтисосҳои ҳархела, гуногункасб.*
- ГУНОГУНӢ** гонагонی *гуногун будан; рангорангӣ, ҳархелагӣ.*
- ГУНОГУНКАСБ** гонагон کسب *соҳиби касбҳои гуногун, гуногунихтисос.*
- ГУНОГУНҚАД** гонагон قد *аз ҷиҳати қад гуногун, қадашон пасту баланд.*
- ГУНОГУНЛАФЗ** гонагон لفظ *ниг. гуногунзабон.*
- ГУНОГУНМАВЗӢ** гонагон موضوع *дорои мавзӯҳои гуногун, мухталифмавзӯ.*
- ГУНОГУНМАЗМУН** гонагон مضمون *аз ҷиҳати мазмун гуногун, мухталифмазмун.*
- ГУНОГУНМАӢНО** гонагон معنا *дорои маъноҳои гуногун, мухталифмаъно.*
- ГУНОГУНМИЛ** гонагон ميل *бо мил ва кутрҳои мухталиф, дорои милҳои ҳархела.*
- ГУНОГУНМИЛЛАТ** гонагон ملت *ибрат аз миллатҳои гуногун; мамлақати гуногунмиллат кишваре, ки аҳолии онро миллатҳои гуногун ташкил медиҳанд, мамлақати сермиллат.*
- ГУНОГУННАСЛ** гонагон نسل *дорои наслҳои гуногун, бо наслҳои мухталиф.*
- ГУНОГУННОМ** гонагон نام *дорои номҳои гуногун, гуногунисм.*
- ГУНОГУНОВОЗ** гонагон آواز *дорои лаҳну овозҳои мухталиф, гуногуноҳанг.*
- ГУНОГУНОВОЗӢ** гонагон آوازی *дорои лаҳну овозҳои мухталиф будан, оҳангӣ.*
- ГУНОГУНОҲАНГ** гонагон آهنگ *ниг. гуногун-овоз.*
- ГУНОГУНОҲАНГӢ** гонагон آهنگی *дорои навоҳои мухталиф будан, оҳангҳои ҳархела доштан.*
- ГУНОГУНПАҲЛУ** гонагон پهلو *риёз. дорои паҳлуҳои гуногун, дорои тарафҳои ҳархела: секунҷаи гуногунпаҳлу.*
- ГУНОГУНРАНГ** гонагон رنگ *дорои рангҳои гуногун, рангоранг, ранг ба ранг: гуногунранг будан, гуногунранг тофтан.*
- ГУНОГУНРУТБА** гонагон رتبه *соҳиби рутбаҳои мухталиф: ҳарбиёни гуногунрутба.*
- ГУНОГУНСАВИЯ** гонагон سويه *дорои савияҳои гуногун.*
- ГУНОГУНСИМО** гонагон سيما *бо гунаҳои мухталиф, дорои гунаҳои ҳархела.*
- ГУНОГУНСОЛ** гонагон سال *аз ҷиҳати сол гуногун; синну солаш гуногун.*
- ГУНОГУНСОХТ** гонагон ساخت *аз ҷиҳати сохт гуногун, мухталифсохт; гуногунавъ, гуногунтамға.*
- ГУНОГУНСОҶА** гонагон ساحه *марбут ба соҳаҳои гуногун; бисёрсоҳа, мухталифсоҳа.*
- ГУНОГУНТАБАҚА** гонагон طبقه *дорои табақа ва зинаҳои мухталиф.*
- ГУНОГУНТАБИАТ** гонагон طبيعت *табиатан гуногун; аз ҷиҳати феълӣ одат мухталиф.*
- ГУНОГУНТАМҶА** гонагон تمغه *бо тамғаҳои гуногун, тамғаҳояш ҳархела; гуногун-навъ, гуногунсохт.*
- ГУНОГУНТАСРИФ** гонагон تسريف *дорои тасрифҳои мухталиф.*

ГУНОГУНТОИФА گوناگون طایفه дорои халку тоифаҳои мухталиф, бо тоифаҳои ҳархела.

ГУНОГУНТУХМ گوناگون تخم тухмашон гуногун, аз тухмҳои гуногун рӯида.

ГУНОГУНХОЛ گوناگون خال дорои ҳолҳои ҳархела, ҳелҳои мухталифи ҳолҳо.

ГУНОГУНҲАЧМ گوناگون حجم дорои ҳаҷмҳои гуногун.

ГУНОГУНЧИНС گوناگون جنس аз ҷиҳати чинс гуногун, марбут ба чинсҳои гуногун, мухталифчинс.

ГУНОГУНЧИНСА گوناگون جنسه *бот.* растании дорои чинсҳои гуногун.

ГУНОГУНШАКЛ گوناگون شکل дорои шакли гунаҳои мухталиф, бо намудҳои гуногун.

ГУНОҲ//ГУНАҲ گناه//گنه 1. кори бад, амали зишт; хато, тақсир: аз хурдон **гуноҳ** – аз бузургон **ато** (*зарб.*). 2. ҷиноят, ҷурм, айб. 3. *д.* маъсият, кори номашрӯъ, кори хилофи шаръ; вубол; **гуноҳ доштан** гунаҳгор будан, ҷурму айбе доштан; **гуноҳи касеро бахшидан ниг.** аз **гуноҳи касе гузаштан**; **гуноҳро ба гардан гирифтани** худро гунаҳгор шумурдан, ба айби худ иқрор кардан; **гуноҳро ба касе бор кардан** касеро гунаҳгор доништан, касеро айбдор кардан; айби худро ба гардани каси дигар андохтан; аз **гуноҳи касе гузаштан** бахшидан ҷурми касеро, авф кардан касеро; аз **гуноҳ пок шудан** бегуноҳ шудан, пок шудан аз гуноҳ; **ҳар ки хезад, гуноҳаш резад** (*мақ.*) дар охири нишаст, вақти хеста рафтани мегӯянд.

ГУНОҲБАХШ گناه بخش бахшандаи гуноҳ; нармдил, бомарҳамат.

ГУНОҲГОРӢ گناه گاری *ниг.* гунаҳкорӣ.

ГУНОҲГОРОНА گناه گارانه *ниг.* гунаҳкорона.

ГУНОҲКОР گناه کار он ки ҷурме содир карда ба гуноҳе муртакиб шудааст, гунаҳгор, мучрим, айбдор, содиркунандаи гуноҳ.

ГУНОҲКОРӢ گناه کاری гунаҳкор будан, айбу гуноҳ ё ҷурме кардан, гунаҳгорӣ.

ГУНОҲКОРОНА گناه کارانه аз рӯи гуноҳкорӣ, намуди гуноҳкорро доштан, бо рафтор ва кирдори гунаҳгор.

ГУНОҲОЛУД گناه آلود олууда ба гуноҳ, ҳамроҳ бо гуноҳ.

ГУНОҲОМУРЗ گناه آموز 1. он ки гуноҳи дигаронро мебахшад, бахшандаи гуноҳ. 2. омуриандаи гуноҳ (*сифати Худо*).

ГУНҶИДАН گنجیدن (*дар истеъмол гунҷидан*) ҷо гирифтани ҷизе ё касе дар ҷое, ҷойгир шудан.

ГУНҶИШК گنجشک парандаи хурди маъруф, ҷумҷук; **гунҷишкро кӣ кушад?** – **қассоб** (*мақ.*) ба ҷо овардани ҳар кор ба аҳли он муносиб аст, корро бояд кордон иҷро кунад; аз **гунҷишк тарсӣ**, **арзан накор** (*мақ.*) агар азми иҷрои кореро кардӣ, аз мушкилоти он натарс; ба ҳар кор суботу ирода лозим аст.

ГУНҶИШКАК گنجشکک *шакли тасгири* гунҷишк; гунҷишкча.

ГУНҶИШКӢ گنجشکی *мансуб ба* гунҷишк.

ГУНҶИШКРӢЗӢ گنجشک روزی дорои рӯзи ва даромади андак, камрӯзӣ, каммоя.

ГУНҶО گنجا гунҷанда; гунҷоиш.

ГУНҶОИШ گنجایش ҷойгиршавӣ, қобили–яти гунҷонидан, зарфият.

ГУНҶОИШДОР گنجایش دار дорои гун–ҷоиш, бо доштани қобилияти гунҷонидан, зарфиятдор.

ГУНҶОӢ گنجایی гунҷоиш, гунҷоиш, қобили–яти ҷойгиршавӣ, вусъат ва ҳаҷми гунҷиш.

ГУНҶОН(И)ДАН گنجاندن//گنجانیدن *тарзи бавоси–таи* гунҷидан; ҷойгир кардан, ҷой додан, ҷой гиридан дар ҷое.

ГУНҶУЛА گنجوله дарҳамфишурда, гичим, фишурда.

ГУПОЛ گوپال *ниг.* кӯпол.

ГУППИДАСТА گویی دسته *ниг.* гуппичӯб.

ГУППИЗАНИ گویی زنی *исми амал аз* гуппӣ задан.

ГУППИЧА گوپیچه нимтанаи абра–астардори серпахтаи кӯтоҳ.

ГУППИЧӢБ گوپی چوب чӯбдасте, ки бо он

гуппй мезананд, чахчӯб.

ГУППИ I گویی либоси пахтаноки лаганда карда: **чомаи гуппй**.

ГУППИ II گویی зарфи чӯбин ё сафолини дароз, ки дар вай чурғот андохта, бо чӯби парадор лат дода, маска чудо мекунад; **гуппй задан** гуппй зада равған кашидан.

ГУПСАР گوپسر машк ё хике, ки дарунашро пурбод карда, бар вай савор шуда, аз об мегузаранд, саноч.

ГУПСАРСАВОР گوپرسوار он ки савори гупсар аз об мегузаранд, гупсарнишин.

ГУПЧАК گوچک қисми мобайнии чарх (*мас., чархи осие*), ки параҳояш ба он пайваст мешавад ва барои гузаронидани тир сӯроҳӣ дорад.

ГУРБА گربه чонвари маъруф аз чинси ширхӯрҳои даранда, пишак: **гурбаи ваҳшӣ**, **гурбаи ёбой**, **гурбан хонагӣ**; \diamond аз **мобайн гурбаи ало (сиёх)** гузаштан вайрон шудани муносибат, қаҳрӣ шудан.

ГУРБАБЕД گربه بيد *бот.* мушкбед, як навъ бедаи пашмдор, ки баргҳояш ба панҷаи гурба монанд аст.

ГУРБАВОР گربه وار мисли гурба, гурба-монанд. **гурбасон**.

ГУРБАГИ گربگی *маҷ.* гурбавор рафтор кардан.

ГУРБАГУН گربه گون 1. гурбасон, монанди гурба. 2. *маҷ.* маккор, ҳилагар, фиребанда.

ГУРБАДАВ گربه دو *ниг.* гурбадавак.

ГУРБАДАВАК گربه دوک чорчӯбаи қисми поёнии сандалӣ, ки пойро рӯи он монда менишинанд.

ГУРБАЛИҚО گربه لقا *кит.* 1. гурбарӯй. 2. *маҷ.* баднамо, баднамуд.

ГУРБАМОНАНД گربه مانند монанди гурба, гурбасон, гурбавор.

ГУРБАМОҲӢ گربه ماهی *зоол.* навъи моҳӣ, ки мӯйлаби монанди гурба дорад.

ГУРБАРАВ گربه رو 1. маҷрои борике, ки аз хишт дар байни фосилаи сохтмон ва замин сохта мешавад, то аз гузаштани намӣ ба

девори бино пешгирӣ шавад. 2. чӯйчаи кӯчаке дар ҳавлиҳо барои рафтани об.

ГУРБАРӢ گربه روی *маҷ.* носипос, ҳақношинос.

ГУРБАСОН گربه سان *ниг.* гурбавор.

ГУРБАСОНОН گربه سانان *зоол.* чонварони гӯштхору даранда монанди шер, паланг, гурба, ки барои шикор истеъдод ва маҳорат дошта, ба гурба монандӣ доранд.

ГУРБАЧА گربه چاе *шакли тасгири гурба*; гурбаи хурд, пишакча.

ГУРБАЧАШМ گربه چشم он ки чашмони мисли чашмони гурба симобирангу доирашакл дорад.

ГУРБАЧАШМӢ گربه چشمی чашми монанд ба чашми гурба доштан.

ГУРБАШӢ(Ӣ) گربه شو(ی) шустушӯи саросемавор ва нотамом (*мисли гурба, ки рӯяшро бо оби даҳонаш мешӯяд*).

ГУРБУЗ گربز *кит.* 1. зирак, доно, оқил. 2. ҳилавар, маккор. 3. далер, шучоъ.

ГУРБУЗӢ گربزی 1. ҳилагарӣ, маккорӣ. 2. дар ҳикмати қадим чихати ифротро мегӯянд, ки муқобили чихати тафрит мебошад; ифрот дар оқилӣ, оқилии бемавқеъ. 3. далерӣ, шучоат.

ГУРГ گرگ ҳайвони дарандае аз оилаи сагшаклҳо, зиёб, зайб: **гурги ало**, **гурги одамхӯр**; \diamond **гурги борондида** одами озмудақор, ки барои ҳар эҳтимол пешакӣ чора мебинад ва аз ҳар таҳлука худро халос мекунад; шахси гармию сардии рӯзгорро чашида ва маккор; **гурғони дупо** дуздон, гонатгарон.

ГУРГАК گرگک 1. *шакли тасгири гург (одатан дар бораи гурги дар шикор номувофиқ)*. 2. навъе аз харбузаи кулӯлаи ширин.

ГУРГБАНД گرگ بند асир, гирифтдор; **гургбанд кардан** асир кардан; забун кардан; мағлуб сохтан.

ГУРГБАЧА گرگ بچه бачаи гург.

ГУРГВОР گرگوار мисли гург, гург барин.

ГУРГДАВ گرگ دو гургвор давидан, бо суръат

- рафтан, пӯяравӣ.
- ГУРГДАНДОН** گرگدندان дандонаш мисли дандони гург тез.
- ГУРГЗОДА** گرگزاده аз насли гург, бачаи гург: оқибат гургзода гург шавад (*зарб.*)
- ГУРГИН** گرگин хунхор, даранда, бадхашм.
- ГУРГИНА** گرگينه пӯстин аз пӯсти гург.
- ГУРГИНАДҶУЗ** گرگينهدوز дӯзандаи пӯстин аз чарми гург.
- ГУРГИНАЧАРМ** گرگينهچرم чарме, ки аз пӯсти гург тайёр шудааст.
- ГУРГӢ** گرگي 1. мансуб ба гург. 2. даран-дагӢ, хунхорӣ.
- ГУРГКИРДОР** گرگ کردار гургхислат; бад-кирдор; хунхори бераҳм.
- ГУРГМАНИШ** گرگ منيش *ниг.* гургсират.
- ГУРГМАСТ** گرگ مست 1. *кит.* озордиҳанда, чафокор. 2. *маҷ.* маъшуқаи чафопеша, ситамгар.
- ГУРГМИЗОЧ** گرگ مزاج *ниг.* гургсират.
- ГУРГМОНАНД** گرگ مانند монанд ба гург, мисли гург, гургвор.
- ГУРГОВ** گرگاو *кҳн.* навъе аз пойафзор, ки барои пиёдаравӣ муносиб аст.
- ГУРГОНА** گرگانه гургмонанд, гургвор.
- ГУРГОШНОЙ** گرگ آشنایی ошноӣ аз рӯи макру хила, дӯстӣ аз рӯи нифок; *муқ.* гургоштӣ.
- ГУРГОШТӢ** گرگ آشتي сулҳи рӯякии аз рӯи макру фиреб, оштии риёкорона.
- ГУРГПО** گرگ پا *бот.* навъи растанӣ, ки онро панҷаи гург ҳам мегӯянд.
- ГУРГРАБОӢ** گرگ ربابي *маҷ.* ғоратгарӣ, зулму тааддии бешумор, ғорат, тороч.
- ГУРГСАГ** گرگ سگ саге, ки аз насли гург ё монанди гург аст.
- ГУРГСИРАТ** گرگ سيرت 1. гургхислат, гург-мизоч, гургтабъ, дарандахислат. 2. *маҷ.* бераҳм; гаддор, ситамгор.
- ГУРГСИФАТ** گرگ صفت *ниг.* гургмонанд.
- ГУРГСОР** گرگسار 1. монанди гург, мисли гург. 2. *маҷ.* даранда, маккор.
- ГУРГТАБИАТ** گرگ طبيعت *ниг.* гургсират 1.
- ГУРГТИНАТ** گرگ تينت *ниг.* гургсират 1.
- ГУРГХОНА** گرگ خانه 1. хонаи гург, ҷой ва макони гург. 2. *маҷ.* ҷои чамъомади одамони бадкор, дузду авбош.
- ГУРД** گرد *кит.* паҳлавон, баҳодур; шучоъ.
- ГУРДА** گرده яке аз узвҳои даруни бадан, ки пешоб аз он таровиш карда, дар пешобдон чамъ мешавад, кулия; \diamond дилу гурда *маҷ.* часорат, ҷуръат; дилу гурда доштан часур будан, часорат доштан; гурдан касеро кафондан касеро саҳт тарсондан.
- ГУРДАГОӢ** گرده گاه 1. ҷои гурда дар бадани одам ва ҳайвон. 2. *маҷ.* камар, миён.
- ГУРДАДОР** گرده دار *маҷ.* часур, нотарс, шучоъ.
- ГУРДАК** گردک *шакли тасғир ва навозишии гурд.*
- ГУРДАКАФ** گرده کف :гурдакаф кардан саҳт тарсонидан касеро; гурдакаф шудан саҳт тарсидан.
- ГУРДАОЛУ** گرده آلو навъе аз олуи калон, ки рангаш бештар сурҳи сиёҳтоб аст.
- ГУРДАФКАН** گرده افکن *кит.* мағлубкунандаи паҳлавонон, афканандаи гурдҳо.
- ГУРДГИР** گردگیر *кит.* паҳлавонгир, ба банд оварандаи паҳлавонон, шучоъ, диловар, баҳодур.
- ГУРДЗОД** گردزاد зодаи паҳлавон, паҳлавон-писар.
- ГУРДӢ** گردی паҳлавонӣ, далерӣ.
- ГУРДОС** گرداس *кит.* ситамгар, золим.
- гурез** گریز 1. *асоси замони ҳозира аз гурехтан; гурез! феъли фармоиши дур шав!, худро ба канор гир!, роҳ деҳ!.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои гурезанда: коргурез, одамгурез...*
- ГУРЕЗ** گریز 1. гурехтан, фирор, гурезиш; гурез-

гурез гурезагӣ, дар ҳолати гурезанда будан; гурезогурез; **роҳи гурез баста будан** имконияти гурехтан набудан; **роҳи гурез кушода будан** барои гурехтан имконият будан; **роҳи гурез наёфтан** гурехта натавоништан; **роҳи гурез пеш гирифта** // **рӯ ба гурез ниҳодан** гурехтан, фирор кардан. 2. ягон муносибате ёфта, аз мавзӯе ба мавзӯи дигар гузаштан; **гурез кардан** дар вақти гап задан ё навиштан аз матлабе ба матлаби дигар гузаштан. 3. *адш.* дар қасиданависӣ гузаштан аз ташбиб ва ё насиб ба таърифи мадҳшаванда, ки ба воситаи мисрае, як ё чанд байте ифода меёбад.

ГУРЕЗА *گریزه* аз чое ё аз назди касе гурехта, гурезоншуда, фирорӣ (*хоҳ аз таъқибу фишор ва хоҳ аз иҷрои коре*): **бандиёни гуреза, одами гуреза, аскарӣ гуреза, гурезагон, гуреза шудан.**

ГУРЕЗАГӢ *گریزگی* 1. гурехта гаштан, гурезон будан, дар ҳолати гурезонӣ будан. 2. махфӣ, пинҳонӣ; гайриқонунӣ; **бо роҳи гурезагӣ** ба таври пинҳонӣ, ба таври қочок. 3. *мансуб ба гурез* 3: **байти гурезагӣ.**

ГУРЕЗАНДА *گریزنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз гурехтан*; гурезон, дар ҳолати фирор. 2. гуреза; гурехта, фироришуда.

ГУРЕЗГОҲ *گریزگاه* 1. маҳалли гурез, ҷои фирор; паноҳгоҳ, ҷои паноҳ бурдан. 2. ҷои гузариш аз як мавзӯ ба мавзӯи дигар дар назм ё наср; *ниг.* гурез 2, 3.

ГУРЕЗГАҲ *گریزگه* *ниг.* гурезгоҳ.

ГУРЕЗИШ *گریزش* гурез, фирор, гурехтан; дурӣ.

ГУРЕЗОГУРЕЗ *گریزاگریز* гурезиши бетартибона, гурехтани басуръат, гурехтан ба таври оммавӣ ва бесаранҷомона.

ГУРЕЗОН *گریزان* 1. *феъли ҳол аз гурехтан*; дар ҳолати гурехтан будан, дар гурез. 2. *сифати феълии замони ҳозира аз гурехтан*; фирорӣ, гуреза; **гурезон шудан** гурехтан, фирор кардан, фирорӣ шудан.

ГУРЕЗОНА *گریزانه* *феъли ҳол аз гурехтан*; дар ҳоли гурехтан.

ГУРЕЗОН(И)ДАН *گریزانیدن//گریزاندن* *тарзи бавоситаи гурехтан*. 1. имконияти фирор фароҳам овардан барои касе, фирор додан

касоро. 2. аз даст додан, гум кардан; **гапро гурезондан** гапро дигар кардан, мавзӯи суханро тағйир додан; **◊ аз чашм нагурезондан** доим дар мадди назар нигоҳ доштан; аз пеши назар дур накардан; надида намондан; **ба як нӯл зада гурезондан** ба осонӣ мағлуб кардан; ба осонӣ голиб омада, ба фирор маҷбур кардан.

ГУРЕЗОНӢ *گریزانی* гурезон будан; фирор, фирорӣ будан.

ГУРЕЗПО(Ӣ) (*گریزپای*) 1. гуреза, гурезанда, фирорӣ. 2. он ки ҳамеша баҳонае ёфта ё бо хилае аз қор мегурезад, бесубот; **тифли гурезпой** кӯдаки мактабгурез.

ГУРЕХТА *گریخته* *сифати феълии замони гузашта ва феъли ҳол аз гурехтан*; **гурехта омадан** гурезон омадан; гуреза шуда омадан.

ГУРЕХТАГӢ *گریختگی* *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз гурехтан*; гурезоншуда, гурехтарафта; **◊ аз таги дор гурехтагӣ** қорчаллон, қаллоб ва ҳилагар.

ГУРЕХТАН *گریختن* 1. шитобон дур шудан аз назди касе ё аз чизе, давида (тохта) рафтан аз чое, босуръат дур шудан; барои халос шудан аз таъқибу қайди касе ё чизе аз чое ба ҷои дигар бошитоб рафтан, фирор кардан. 2. дур шудан, қанор чустан, худро дур гирифта: **аз касе гурехтан**. 3. рӯй пинҳон кардан, аз марди бегона рӯй панаҳ кардани зан: **духтар аз вай намегурехт**. 4. рафтан: **хаёли касе гурехтан**; **аз коре гурехтан** худро аз иҷрои коре ба қанор гирифта, аз коре сар тофта: **аз хизмати аскарӣ гурехтан**; **аз чое гурехтан** бошитоб тарк кардан ҷоеро, фирор кардан аз чое; **◊ аробан холиро гирифта гурехтан** а) моҳияти масъаларо нафаҳмида, шӯру валвала ё талош кардан; б) бе асос воҳима кардан; **гапаш гурехт** муносибаташ вайрон шуд, бо касе тезтунд шуд; **думашро хода карда гурехт** шармандавор гурехт, расво шуда фирор кард.

ГУРЕХТАНГОҲ *گریختنگاه* *ниг.* гурезгоҳ.

ГУРЕХТАНӢ *گریختنی* *сифати феълии замони оянда аз гурехтан*; гурехтан хостан, қасди гурез кардан.

ГУРЗ *گرز* як навъ олати ҷангии пешинаи дастадори саркулӯла, ки барҷастагиҳои

мехчамонанд дорад, кӯпол, амуди оҳанин.

ГУРЗА گرزه як навъ мори захрдор аз чинси афъӣ, ки сараш ба гурз монанд аст.

ГУРЗБОН گرزبان *кит.*, *кҳн.* гурздор, чанговари гурздор.

ГУРЗДОР گرزدار *кҳн.* дорандаи гурз; дорои гурз: **чанговари гурздор**.

ГУРӢ گورى *кит.* нишот, ишрат, хурсандӣ.

ГУРМ I گرم захми чӯшидабаромадаи танаи дарахт, гурм.

ГУРМ II گرم *кит.* ғам, андӯҳ, хафагӣ.

ГУРМДОР گرمدار 1. дорои гурм I. 2. ғамдор, дорои ғаму андӯҳ, ғамгин, гуссадор.

ГУРМЧА گرمچه гурми хурди танаи дарахт.

ГУРОЗ I گراز хуки ёбой, хуки даштӣ.

ГУРОЗ II گراز *кит.* хиромон, чилвагар.

ГУРОЗ III گراز *кҳн.* кӯзаи даҳонтанг, ки мусофирон бо худ гирифта мегаштанд, куроз.

ГУРОЗА گرازه *ниг.* гуроз I.

ГУРОЗДАНДОН گرازدندان ҳайвоне, ки дандонҳои дарози монанди дандони гуроз дорад.

ГУРОЗИДАН گرازيدن *кит.* хиромидан, ба нозу ишва роҳ рафтан.

ГУРОЗОН گرازان *кит.* феъли ҳол аз **гурозонидан**; хиромон, чилвакунон.

ГУРОЗСУМ گرازسم ҳайвоне, ки суми вай монанди суми гуроз аст.

ГУРРОС گراس *калимаи тақлиди овоз*, ки садои ҳаракати якбораи ягон гурӯҳ ё овози якбораи ногаҳониеро ифода мекунад: **гуррос** *зада аз ҷой хестан*.

ГУРС گرس 1. *калимаи тақлиди овози қадаммонии сахт-сахт* ё бо шиддат кӯфтани ягон чиз; **гурс-гурс** такрори садои баланди қадаммонӣ, афтодан ё задани чизе. 2. гуруснагӣ.

ГУРСИНА گرسينه *ниг.* гурусна.

ГУРУНЧ گرنج *ниг.* биринҷ.

ГУРУСНА گرسنه 1. он ки эҳтиёҷ ба хӯрок дорад, гушна; *муқоб.* **сер**. 2. дар ҳолати гуруснагӣ: гурусна кор кардан. 3. **он ҒУҶ** Саз хӯрдани чизе надорад, бенаво, камбағал: **гадон гурусна**: **гурусна мондан** а) толиб шудан ба хӯрдан, тақозои гизо кардани меъда; б) бе хӯрдани мондан, бе хӯрок мондан, бе озуқа мондан; **гурусна шудан** гурусна мондан, пайдо шудани майл ба хӯрдан.

ГУРУСНАГӢ گرسنگي 1. гурусна будан, ҳолӣ ва ба хӯрдан ниҳоят толиб будани меъда, гушнагӣ, чӯъ, *муқоб.* **серӣ**. 2. мӯҳтоҷӣ ба хӯрок; қашшоқӣ, бенавоӣ; **гуруснагӣ кашидан** дар мӯҳтоҷӣ ба гизо умр ба сар бурдан, гушнагиро аз сар гузарондан; **гуруснагӣ эълон кардан** *ниг.* **гуруснанишинӣ**; **шикам аз гуруснагӣ танбӯр навохтан** ниҳоят гурусна будан.

ГУРУСНАМАРГӢ گرسنه مرگي аз гуруснагӣ фавтидан.

ГУРУСНАНИШИНИӢ گرسنه نشيني аз хӯрок рӯ гардондан ба аломати эътироз, эътисоби гизо; **гуруснанишинӣ кардан** гуруснанишинӣ эълон кардан.

ГУРУСНАЧАШМ گرسنه چشم ҳарис, тамаъкор; хасис, мумсик.

ГУРУСНАЧАШМӢ گرسنه چشمي ҳарисӣ, тамаъкорӣ; мумсикӣ, хасисӣ.

ГУРӢҲ گروه 1. тӯдае аз мардум, иддае аз мардум; даста. 2. ҷамоат ё тӯдае аз мардум, ки аз рӯи ягон мақсад муттаҳид шудаанд; тоифа, фирқа; табақаи иҷтимоӣ; **гурӯҳ-гурӯҳ** тӯда-тӯда, даста-даста; гурӯҳ аз паси гурӯҳ.

ГУРӢҲАК گروهک ҳизб ё созмони сиёсӣ, ки беаҳамият ва камшумор аст.

ГУРӢҲБАНДӢ گروهبندی ба гурӯҳҳо ҷудо кардан; гурӯҳ-гурӯҳ шудан, даста-даста шудан: **гурӯҳбандӣ кардан**.

ГУРӢҲБОЗ گروه باز он ки манфиати худ ва гурӯҳи ҳамақидаашро аз манфиатҳои умум пештар гузошта, ҳилофи тақозои ҷамъият амал мекунад, ҷудоандоз.

ГУРӢҲБОЗӢ گروهبازي манфиати гурӯҳи худро аз манфиатҳои умум болотар гузоштан; гурӯҳбоз будан.

ГУРҶҲОН *بان گروه* роҳбари гурӯҳ, сарпарастаи гурӯҳ.

ГУРҶҲӢ *гурӯҳӣ мансуб ба гурӯҳ; машғулияти гурӯҳӣ* машғулияте, ки бо ҳайати як гурӯҳ (*мас., гурӯҳи дошиҷӯён*) гузаронида мешавад.

ГУРҶҲОГУРҶҲ *гурӯҳагурӯҳ* даста-даста, гурӯҳ-гурӯҳ, тӯда-тӯда.

ГУРҶҲОН *гурӯҳан* 1. чамъ, чамъомад, гурӯҳ. 2. тоифаҳо, қабилаҳо.

ГУРҶӢ *гурҷӣ мансуб ба гурҷӣ*: забони гурҷӣ, сокини Гурҷистон, чойи гурҷӣ.

ГУСАСТА//ГУСИСТА *гусаста сифати феълии замони гузаита аз гусастан; аз ҳам гусаста гардидан* аз ҳам канда шудан, пора шудан, чудо шудан.

ГУСАСТАӢ *густастӣ шакли дигари сифати феъли аз гусастан*; гусаста будан, ваъ ва ҳолати гусаста, инқитоъ.

ГУСАСТАДАМ *густастедм* мубтало ба тангии нафас, нафастанг, банд омадани нафас.

ГУСАСТАДИЛ *густастедл* шикастадил, афсурдадил, озурдадил, дилтанг, дилреш.

ГУСАСТАИНОН *густастенан* ниг. гусасталиҷом.

ГУСАСТАЛИҶОМ *густастелҷам* 1. лачомканда, бенӯхта. 2. маҷ. саркаш, худраъӣ, беқайд, афсоргусехта; муқ. гусастамиҳор.

ГУСАСТАН//ГУСИСТАН *густастен* 1. пора шудан, аз ҳам чудо шудан, канда шудан, бурида шудан (*мас., ресмон*). 2. кандан, пора кардан; афсор гусастан а) лачом кандан; бенӯхта шудан; б) маҷ. саркаш ва беқайд шудан.

ГУСАСТАНОПАЗИР *густастенапзир* кандана-шаванда; мустаҳкам.

ГУСАСТАРАВОН *густастераван* маҷ. афсурда, мутаассир.

ГУСАСТАРАГ *густастераг* 1. буридапай. 2. маҷ. суст, беҳаракат, нотавон, очиз.

ГУСАСТАУМЕД//ГУСИСТАУМЕД *густастемаид* кит. умедканда, ноумед: гусастаумед шудан.

ГУСАСТАХИРАД *густастехрад* нофаҳм, камақл,

нодон.

ГУСЕЛ *гусил* 1. рухсати рафтан додан; равон кардан ба ҷое. 2. хайру маъзур бо касе вақти ба сафар рафтани ӯ, падруд, видоъ; **гусел кардан** а) фиристодан, равона кардан; б) хайрухушкунон бо меҳмон масофае рафтан, мушоият кардан.

ГУСЕЛКУНАНДА *гусилкунанда сифати феълии замони ҳозира аз гусел кардан*; он ки гусел мекунад, гуселонанда.

ГУСЕЛОН(И)ДАН *гусилондан//гусиланидан* гусел кардан, хайрухуш кардан вақти сафар.

ГУСЕХТА *гусехте сифати феълии замони гузаита аз гусехтан*; гусаста.

ГУСЕХТАН *гусехтен* кандан, пора кардан, буридан; канда шудан, пора шудан; аз ҳам гусехтан аз ҳам канда шудан; аз ҳам пора кардан.

ГУСИЛИДАН *гусилдан* 1. шикастан, кандан, буридан, пора кардан. 2. кашидан, чудо ва дур кардан аз ҷое. 3. канда шудан, пора шудан.

ГУСИЛОНИДАН *гусилонидан* 1. кит. шикастан, кандан, буридан, пора кардан. 2. маҷ. чудо кардан, дафъ кардан аз чизе. 3. кашида гирифтан.

ГУСИСТАМИҲОР *густастемаҳор* 1. кит. миҳорканда, бенӯхта (*оид ба чорпо*). 2. маҷ. беқайд, саркаш (*оид ба одам*).

ГУСИСТАН *густастен* ниг. гусастан.

гусор *гусар* 1. асоси замони ҳозира аз гусоридан. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои нӯшанда, хӯранда: **майгусор**, **гамгусор**.

ГУСОРАНДА *гусаранда сифати феълии замони ҳозира аз гусоридан*; гусорандаи май хӯрандаи май; соқӣ.

ГУСОР(И)ДАН *гусардан//гусаридан* нӯшидан, хӯрдан; ◊ **гам гусоридан** гам хӯрдан, гам дидан.

густар *густар* 1. асоси замони ҳозира аз густурдан. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои густаранда, қорӣ ва паҳнкунанда: **додгустар**, **адлгустар**.

ГУСТАРА *گستره* *риёз.* боз кардани ҳисоб, кушонш.

ГУСТАРАК *گسترک* *бот.* зағирпояи хобида.

ГУСТАР(И)ДАН *گستریدن//گستردن* *ниг.* густурдан.

ГУСТАРДАНИ *گستردنی* *ниг.* густурдани.

ГУСТАРИН *گسترین* *кит.* бистар, бисот, фарш, палос.

ГУСТАРИШ *گستریش* *исми феъли* аз густар(и)дан; паҳн шудан.

ГУСТАРОН(И)ДАН *گسترانیدن//گستراندن* *тарзи бавоси-таи* густар(и)дан; паҳн кардан.

ГУСТОХ *گستاخ* 1. бетакаллуф, беибо; берӯй, бешарм. 2. бебок, нотарс, часур; **густох будан** ба касе беибо будан дар рафтор бо касе, озодона гап зада тавонистан назди касе.

ГУСТОХВОР *گستاخوار* 1. густохона, бетакаллуффона. 2. нотарсона, далерона, часурина.

ГУСТОХДАСТ *گستاخ دست* чобук, чолок, чақкон, тезкор.

ГУСТОХӢ *گستاخي* 1. бетакаллуфӣ, беадабӣ, бешармӣ. 2. бебоқӣ, часорат; **густохӣ кардан** беибо рафтор кардан.

ГУСТОХКОРӢ *گستاخکاری* бешармӣ, беҳаёӣ, беадабӣ.

ГУСТОХОНА *گستاخانه* 1. бетакаллуффона, беибо. 2. нотарсона, бебокона.

ГУСТУВОН *گستوان* *кит., ҳ.* болопӯши зирехдори асп ва фил.

ГУСТУРДА *گسترده* *сифати феълии замони гузашта* аз густурдан; **густурда шудан** паҳн карда шудан, партофта шудан.

ГУСТУРДАН *گستردن* паҳн кардан, партофтан, андохтан: **дастархон густурдан**, **қолин густурдан**; **дом густурдан** а) дом гузоштан; б) *мач.* барои ба қайди худ даровардан тадбире андешидан.

ГУСТУРДАНИ *گستردنی* *сифати феълии замони оянда* аз густурдан; ҳар чизи қобили густурдан; фарш; бистар, бисот, гилем.

гуфт *گفت* *асоси замони гузашта* аз гуфтан.

ГУФТ I *گفت* сухан, гап, гуфтор; **назар ба гуфти...** ба қавли..., мувофиқи сухани...; **аз гуфти касе баромадан** ба фармуда ё насиҳати касе амал накардан.

ГУФТ II *گفت* навъи порча ва матои резбофи гафс.

ГУФТА *گفته* 1. *сифати феълии замони гузашта* аз **гуфтан**. 2. гапи гуфташуда, гуфтор, сухан, калом. 3. қавл, нақл; баён, тақрир. 4. суруда, ашъор, шеър; **аз рӯи гуфти...** // **назар ба гуфти...** // **ба гуфти...** мувофиқи гуфти..., аз рӯи сухани..., ба қавли...; **гуфта додан** баён кардан, нақл намудан; **гуфта мондан** а) чизеро нохост ба забон овардан, дар аснои сӯхбат берун аз мавзӯ чизеро ногаҳон баён кардан; б) дар бораи чизе пешакӣ гап задан; огоҳ кардан, хабардор сохтан; **гуфта тавонистан** аз ӯҳдаи гуфтан баромадан, гап зада тавонистан; изхори эътироз кардан; **аз гуфти касе набаромадан (сар натофтан)** мувофиқи гапи касе амал кардан; **ба гуфти касе амал кардан** мувофиқи раъии касе кор кардан, аз рӯи нишондоди касе кор кардан; **гуфти касе шудан** кор мувофиқи раъии касе шудан, мувофиқи фармудаи касе шудан; *чизе гуфта...* // *чизе ё касеро гуфта...* барои чизе ё касе шуда..., ба хотири чизе ё касе: **дӯст гуфта**, **рафик гуфта...**

ГУФТАН *گفتن* 1. гап задан, ҳарф задан, сухан кардан; ба забон овардан; изхор кардан, баён намудан. 2. нақл кардан, ҳикоят кардан; ривоят кардан: **мегуфтанд**, **ки...** 3. номидан, ном бурдан. 4. ба назм даровардан, сароидан: **шеър гуфтан**. 5. ният кардан, ирода кардан: **рафта гуфтан**. 6. шуморидан, ҳисоб кардан: **касера девона гуфтан**. 7. фармудан, амр кардан: **ҳар ки гӯяд...**; **гуфтани шундан** сӯхбат кардан, гуфтугӯӣ кардан; муколама; **дарс гуфтан** омӯзондан; таълим додан, илм омӯзондан; **зери лаб гуфтан** охиста гап задан, нашунавонда гап задан; **не гуфтан** розӣ нашудан, рад кардан; **носазо гуфтан** сухани нораво гуфтан; дашном додан; **рост гуфтан** гапи ҳақро задан, ҳақиқатро баён кардан; **хушомад гуфтан** тамаллуқомез гап задан; хушомад кардан; **чизе (ҳеч) пагуфтан** ҷавоб надодан; хомӯш будан; **чӣ гуфтанро надонистан** гап зада натавонистан; ҷавоб гуфта натавонистан; **ақл мегуфт**, **ки...** ақл талқин мекард, ки..., хирад илқо менамуд, ки...

ГУФТАНБОБ *گفتن باب* сазовори гуфтан, гуф-

танӣ.

ГУФТАНӢ گفتنی *сифати феъли* замони оянда аз **гуфтан**; он чи гуфта шуданаш лозим аст, лоики гуфтан; чизи гуфта мешудагӣ; **гуфтани** шудан гуфтан хоستان.

ГУФТОР گفتار 1. сухан, калом, гап. 2. сухангӯӣ, нутқ. 3. сӯҳбат, гуфтугӯ; **гуфтори бечо** сухани бемавқеъ; гапи беҳуда; **лаб ба гуфтор** кушодан сухан сар кардан, гап задан.

ГУФТОРДАРМОНӢ گفتарدرمانی *тиб.* 1. истифода аз равиш ва усулҳои тавонбахши барои ислоҳи душворӣ дар гуфтугӯ ва забон. 2. табобати бемориҳои равонӣ бо роҳи гуфтугӯ ва сӯҳбати пизишку бемор.

ГУФТОРӢ گفتاری 1. *марбут ба гуфтор*. 2. он ки танҳо бо гуфтор амал мекунад, ҳарзагӯӣ, калонгал.

ГУФТОРФУРӮШ گفتار فروش *кит.* суханфурӯш, гапфурӯш, сергап.

ГУФТУГУЗОР گفتوگوزار 1. *ниг.* гуфтушунид. 2. баҳс, мубоҳиса, мунозира; **гуфтугузор доштан** а) аз ҳар тараф сӯҳбат кардан, сӯҳбат доштан; б) баҳс кардан; **гуфтугузор кардан** а) гапзанон кардан, сӯҳбат кардан; б) баҳс кардан; **гуфтугузор рафтан** гуфтугӯ давом кардан, идома доштани гуфтушунид.

ГУФТУГӮӢ(Ӣ) گفتوگوئی 1. гуфтугузор, гуфтушунид, муколама, мусоҳиба, сӯҳбат. 2. гап-гап, овоза, гапҳои рости дурӯғ: **боз ҳар гуна гуфтугӯҳо нашавад...**; **забони гуфтугӯ** забоне, ки ба воситаи он мубодилаи афкори ҳалқе сурат мегирад, забони муошират, забони муҳовара; **гуфтугӯ доштан** а) музокира кардан, дар гуфтугузор будан; б) гап задан хоستان; **гуфтугӯ кардан** гуфтушунид кардан, ба ҳамдигар гап задан; **гуфтугӯ шудан** сухан рафтан, сӯҳбат шудан (*аз чизе, дар бораи чизе*); **ба сари гуфтугӯи чизе баргаштан** дар бораи чизе сӯҳбатро (гапро) идома додан; **гарми гуфтугӯ шудан** ба гап дода шудан.

ГУФТУГӮӢ گفتوگویی *мансуб ба гуфтугӯ*; услуби гуфтугӯӣ *зби.* яке аз ду услуби асосии забон (*дигаре услуби хаттист*), ки меъёрҳои хоси забони муоширатро дар бар мегирад.

ГУФТУШУНИД گفتوشنید ба ҳам гап задани

чанд кас, гуфтугӯ, гуфтугузор; сӯҳбат, мусоҳиба; **гуфтушунид кардан** сӯҳбат кардан, гуфтугӯ намудан, музокира кардан дар бораи чизе.

ГУФТУШУНУФТ گفتوشنفت *ниг.* гуфтушунид.

ГУҲАР گهر *ниг.* гавҳар; **тавки гуҳар** шаддаи марворид; \diamond **гуҳар боридани** абр боридани борони пурфайз; **аз сухан ганҷу гуҳар рехтан** хеле ширин ва пурмазмун будани сухани касе.

ГУҲАРАФШОН گهرافشان *ниг.* гавҳарафшон.

ГУҲАРАФШОНӢ گهرافشانی 1. гуҳаррезӣ, гуҳарпошӣ. 2. *маҷ.* гирия, ашкрезӣ.

ГУҲАРБАХШ گهربخش 1. бахшандаи гавҳар, нисоркунандаи гавҳар. 2. *маҷ.* бахшандаи сахӣ, саховатпеша.

ГУҲАРБЕЗ گهربیز 1. безандаи гавҳар, барандаи гавҳар. 2. *маҷ.* ашкрез.

ГУҲАРБОР گهربار *ниг.* гавҳарбор.

ГУҲАРДОР گهدار дорандаи гавҳар, соҳиби гавҳар.

ГУҲАРЗО گهرزا *ниг.* гавҳарзод.

ГУҲАРЗОД گهرزاد асилзода, покнажод, болонасаб.

ГУҲАРӢ گهري асли, нажодӣ, зотӣ.

ГУҲАРКАШ گهرکش кашандаи гуҳар, гавҳаргир, гаввоси гавҳаргир.

ГАВҲАРНАЖОД گوهرنژاد *ниг.* гуҳарзод.

ГУҲАРНАМО(Ӣ) گهرنامهӣ гавҳарнамо, монанди марворид.

ГУҲАРНИСОР گهرنثار *ниг.* гавҳарбор.

ГУҲАРПАРВАР گهريور парварандаи гавҳар, бавучудоварандаи гавҳар.

ГУҲАРПОК گهريپاک *ниг.* гавҳарнажод.

ГУҲАРПОШ گهريپاش *ниг.* гавҳарафшон.

ГУҲАРПӮШ گهريپوش *киноя* аз хомӯш, сокит.

ГУҲАРРЕЗ گهريز *ниг.* гавҳарбор: абри гуҳаррез.

ГУҲАРСАНЧ گهرسنج 1. гавҳарсанч, озмоишкунандаи гавҳар, гавҳаршинос. 2. маҷ. суҳансанч, суҳандони санҷидагӯй, нуктадон.

ГУҲАРФИШОН گهرفشان *ниг.* гавҳарафшон.

ГУҲАРФУРҶШ گهرفروش *ниг.* гавҳарфурӯш.

ГУҲАРХЕЗ گهرخيز *ниг.* гавҳархез.

ГУҶУМ گجم дарахти сершоҳубарги соядиханда, ки сада як навъи он аст, норван; тахтаи гучум тахтае, ки аз чӯби гучум сохта шудааст; гучуми чинӣ навъе аз гучум, қарағоч.

ГУШН گشن нар, нарина; ба гушн омадан нарталаб шудани ҳайвони мода, тақозои насл қардани ҳайвонот; гушн овардан *ниг.* ба гушн омадан.

ГУШНА گشنه 1. *ниг.* гурусна; гушна ба шер мезанад (*мақ.*); гушнаву ташна бе обу нон, бе хӯрок. 2. маҷ. ҳарис, тамаъкор; ҳасис, мумсик, гурусначашм; чашми гушна чашми ҳарис, чашми тамаъкор; \diamond гушна бинад, сер мешавад хеле дилқаш, ниҳоят дилпазир, хеле қозибанок.

ГУШНАГАДО گشنه گدا 1. гадои гурусна; бенаво. 2. таҳқ. ҳасис, мумсик.

ГУШНАГӢ گشنه گي *ниг.* гуруснагӣ.

ГУШНАМАСТ گشنه مست таҳқ. он ки ба вучуди камбағалию нодорӣ мастию арбадачӯй мекунад.

ГУШНАМУРДА گشنه مرده бисёр ҳарису тамаъкор; гурусначашм.

ГУШНАПУРЗӢР گشنه پرزور таҳқ., киноя аз бенавои исёнкор.

ГУШНАЧАШМ گشنه چشم *ниг.* гурусначашм.

ГУШНАЧАШМӢ گشنه چشمي *ниг.* гурусначашмӣ.

ГУШНГИРӢ گشنه گيري чуфтгирӣ, интиҳоб ва гирифтани чуфти муносиб.

ГУШНИДАН گشنه ديد бо ҳам чуфт шудани ҳайвони нару мода.

ГУШНӢ گشنه чуфтшавии ҳайвони нар бо мода: гушнӣ шудан.

ГУШОСБ گشاسب 1. *кит.* хоб. 2. *шакли дигари* Гуштосп (*надари Исфандиёри Рӯинтан*).

ГУШТО(Ӣ) گشتا(ي) бихишт, ҷаннат.

ГӢ گو *ниг.* гӯй.

ГӢГИРД گوگرد 1. моддаи сӯзандаи маъдани зардранг, олтингӯгирд, кибрит. 2. чӯбчаҳои ба сарашон гӯгирдандуда, ки дар қуттичаҳо ҷо дода, барои оташ даргирондан ба кор бурда мешаванд: қуттии гӯгирд; гӯгирд задан гӯгирд даргирондан.

ГӢГИРДДОР گوگرددار он чи дар таркибаш гӯгирд дорад, дорои моддаи гӯгирд.

ГӢГИРДЗАНИ گوگردزني *исми амал аз гӯгирд* задан; даргирондани гӯгирд.

ГӢГИРДӢ گوگردى 1. мансуб ба гӯгирд. 2. гӯгирддор, дорои моддаи гӯгирд.

ГӢГИРДҚУТТӢ گوگرد قتي қуттии гӯгирд.

ГӢГИРДЧӢБ گوگردچوب гӯгирд, чӯбчаи гӯгирд.

ГӢӢ I گويا 1. дорои қобилияти нутқ, гӯянда, суҳангӯ: тутии гӯӢ; забони гӯӢ забони суҳанвар; нутқи равшан; гӯӢ шудан суҳанвар гаштан, суҳангӯ шудан; доно шудан. 2. маҷ. равшан, возех: нақши гӯӢ, хати гӯӢ.

ГӢӢ II گويا мисли ин ки..., монанди ин ки... чунин тасаввур мешавад, ки..., гӯӢ; зоҳиран; гӯӢ ки... мисли ин ки..., монанди ин ки...

ГӢӢӢ گويايي гӯяндагӣ, суҳангӯӣ, суҳанварӣ; қувваи нотика.

ГӢӢНДАН گوياندن *шакли бавоситаи гуфтан*; ба гуфтан водор қардан.

ГӢӢӢ گونيا *ниг.* гӯӢ II.

ГӢӢШ گويش *нав.* 1. (тарзи) гуфтор. 2. *ниг.* лаҳча.

ГӢӢ گويي *калимаи модалӣ аз гуфтан*; тасаввур кунӣ..., пиндорӣ...; монанди ин ки..., мисли ин ки..., гӯӢ; ту гӯӢ ту пиндорӣ, тасаввур кунӣ.

гӯӢ/гӯ گو // گوى 1. *асоси замони ҳозираи феъли фармоиш аз гуфтан*; гӯ! // бигӯ! гап зан! 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои*

гӯянда: азонгӯй, бадгӯ, насиҳатгӯй, суҳангӯ.

ГҮӢ گوى 1. кулӯлаи аз ресмон ё чӯб сохташуда, ки бо чавгон бозӣ мекунанд, тӯби чавгон; тӯб. 2. ҳар чизи кулӯла; гӯйи гиребон тугмаи гиребон; ◊ гӯй бурдан дар мусобиқа голиб шудан.

ГҮӢБОЗӢ گوى بازى *ниг.* чавгонбозӣ.

ГҮӢВОР گويوار гӯймонанд, монанди гӯй, кулӯлашакл, кулӯламонанд.

ГҮӢИШ گويش *ниг.* гӯиш.

ГҮӢ گول *гумт.* содалаҳв, нодон; **худро гӯл нишон додан** худро содалавҳ вонамуд кардан; ◊ **гӯл додан** фиреб додан; **гӯл хӯрдан** фирефта шудан, фиреб хӯрдан.

ГҮӢЛА گوله *шакли кӯтоҳшудаи* гулӯла.

ГҮӢЛАХ گولخ оташхонаи ҳаммом, гулхани ҳаммом: гӯлахи ҳаммом; ◊ **аз гӯлаҳ баромадагӣ барин** хеле чиркин, олуда ба гарду дуд; **ба сад гӯлаҳ оташ задагӣ** хеле фиребгар, ниҳоят қаллоб.

ГҮӢЛАХӢ گولخي 1. мансуб ба гӯлаҳ. 2. аловмони гӯлахи ҳаммом.

ГҮӢЛГАРД گولگرد он ки беҳудаву бефоида ҳар сӯ мегардад, беҳудагард.

ГҮӢЛГИР گولگير он ки аблаҳу аҳмақро ба иштибоҳ меандозад.

ГҮӢЛГИРӢ گولگيري амали гӯлгир, гӯлгир будан.

ГҮӢЛЗАН گولزن *ниг.* фиребгар.

ГҮӢЛӢ گولي нодонӣ, аҳмақӣ, содалавҳӣ; **худро ба гӯлӣ задан** худро содалавҳ нишон додан, муғамбирӣ кардан.

ГҮӢЛНАМО گول نما ба гӯл монанд.

ГҮӢЛХӢР گولخور *ниг.* фиребхӯранда.

ГҮӢЛХӢРДА گولخورده *ниг.* фиребхӯрда.

ГҮӢПОЛ گوپال *ниг.* кӯпол.

ГҮӢПОН//ГҮӢППОН گوپان 1. говбон, чӯпон. 2. *мач.* одами тануманди пурзӯр.

ГҮӢ I گور чое, ки мурдаи одамро дафн

мекунанд, дахма, сағона, қабр, марқад, мадфан, турбат; **гӯру кафан** воситаҳои зарурии маросими дафн; **гӯру чӯб** *ниг.* **гӯру кафан**; **гӯру чӯб кардан** *ниг.* **гӯр кардан**; **гӯру киёмат** *д.* тарси азоби гӯр ва ҷазои рӯзи киёмат; **гӯр кардан** а) дафн намудан, ба хок супурдан, гӯронидан (*мурдари*); б) зери хок (*ё зери чизи хокае*) пинҳон кардан, рӯи ҷизеро пӯшондан; ◊ **гӯр ба сари...** *ниг.* **гӯр ба чизе**; **бало ба паси...** **гӯр ба чизе** лаънат ба чизе, марг ба чизе (*таъбири дашном, изҳори норозигӣ ва нафрат аз чизе*); **гӯр кандан ба касе** // **гӯр кофтан барои касе** васоили ҳалокати касеро омода сохтан, барои марги касе кӯшидан; **гӯр шудан** а) дар зери чизе нопадид шудан, худро дар тағи чизе пинҳон кардан: **дар қум гӯр шудан**; б) пур шудани чӯй, ҳавз ва м. *инҳо* бо гилу хок ва ғ.; **гӯру кафан наёбад!** хору зор бимирад!, кафангадо шавад! (*таъбири дашном*); **гӯри кӯхнаро кофтан** воқеаи гузаштаро ба ёд овардан (*хусуматҷӯёна ё даъвоталабона*); **назири қоҳи кӯхнаро бод додан**; **аз кадом гӯр пайдо шуд?** аз кучо омад?, чӣ тавр пайдо шуд?; **ба гӯри худ гирифта намебарам** ҳеч ҷо бурданӣ нестам, ҳеч ҷо бурда наметавонам; (**ба**) **ҳеч гӯр намеравад** ҷои рафтан надорад, ба ҳеч кучо намеравад; **дар гӯраш осуда бихобад** ба поси хотираш зараре нарасад, кас ӯро (*нас аз марг*) ба бадӣ ёд накунад.

ГҮӢ II گور *ниг.* гӯрхар.

ГҮӢРАСП گورسپ хайвоне, ки ба монанди гӯр аст, зебр.

ГҮӢРАФГАНИ گورافگني *ниг.* гӯрафкани.

ГҮӢРАФКАН گورافکن 1. афканандаи гӯр, аз погалтонанадаи гӯр II. 2. *мач.* зӯр, қавӣ.

ГҮӢРАФКАНИ گورافکني афкандани гӯр, аз погалтондани гӯр II.

ГҮӢРБОН گوربان лосбони гӯр; нигоҳубинкунандаи қабристон.

ГҮӢРГАХ I گورگه 1. чое, ки гӯр бисёр аст. 2. гӯристон, қабристон.

ГҮӢРГАХ II گورگه *кит.* макони гӯрхарҳо.

ГҮӢРГИӢХ گورگياه *бот.* гиёҳи алафӣ ва поё, ки дар ботлоқзорҳо рӯида, барои чорво хӯроки ҳуб аст.

ГҮӢРГИР گورگير сайёди гӯрхар, шикор-

- кунандан гӯр.
- ГҮРГИРӢ** گورگیری шикори гӯр, сайди гӯрхар.
- ГҮРГОҲ** گورگاه *ниг.* гӯргаҳ.
- ГҮРҒУЛӢ** گورغلی *ниг.* гӯрғли.
- ГҮРЗО** گورزا кӯдаке, ки баъд аз марги модар ба дунё меояд.
- ГҮРЗОД** گورزاد *ниг.* гӯрзо.
- ГҮРИДА** گوریده ошуфтаву парешон, дарҳам рафта, дарҳам гиреххӯрда.
- ГҮРИДАН** گوریدن дарҳам рафтан, гирех хӯрдан, тобида шудан.
- ГҮРИСТОН** گورستان ҷои қабрҳо, қабристон; **гӯристон кардан** киноя аз хароб гардонидан, харобазор кардан ҷоеро.
- ГҮРӢ** گوری *мансуб ба* гӯр I.
- ГҮРКАН** گورکن *ниг.* гӯрков.
- ГҮРКАНӢ** گورکنی *ниг.* гӯрковӣ.
- ГҮРКОВ** گورکاو он ки барои дафн кардани мурдаҳо гӯр меконад, гӯркан.
- ГҮРКОВАК** گورکاوک *зоол.* лошахӯр, ҳайвони мурдахӯр, ки қабри навро меконад.
- ГҮРКОВӢ** گورکاوӣ амали гӯрков, гӯр кофтан, гӯрканӣ.
- ГҮРМОНАНД** گورمانند монанди гӯр; мисли гӯр тангу торик.
- ГҮРОБ** گوراب 1. *ниг.* гӯроба. 2. сароб.
- ГҮРОБА** گورابه *кит.* 1. гунбазе, ки дар сари қабрҳо месозанд. 2. номи даҳмаи падару бобоҳои Рустам.
- ГҮРОГҮР** گوراگور босуръат, тунд, тез.
- ГҮРОН(И)ДАН** گوراندين//گوراندين 1. дафн кардан, ба хок супурдан, гӯр кардан (*мурдари*). 2. бо чизе пӯшондан, зери хок кардан; бо чизе пур кардан (*чуқуриеро, гореро, шикоферо*).
- ГҮРПУШТА** گورپشته пуштае, ки дар болон гӯр мекунанд.
- ГҮРСУМ** گورسم 1. ҳайвоне, ки сумаш монанди суми гӯрхар аст. 2. *маҷ.* тездав, даванд.
- ГҮРСҮХТА** گورسخته *таҳқ.* нобакор, лаънатӣ (*дар мавриди изҳори порозигӣ аз касе дар ҳаққи ӯ чун дашином гуфта мешавад*).
- ГҮРХАР** گورخر *зоол.* ҳайвони тоқасум аз хонаводаи аспзотҳо, ки дар қадим шикор карда, гӯшташро мехӯрдаанд, хари ёбӣ, кулон.
- ГҮРХОНА** گورخانه қабр, мақбара, сағона; даҳма.
- ГҮРҮҒЛИСАРО** گوروغلیسرا *ниг.* гӯрғглихон.
- ГҮРҮҒЛИХОН** گوروغلیخان сарояндаи суруду дostonхон ҳамосии халқии «Гӯрғгли».
- ГҮРҮҒЛӢ** گوروغلی достони ҳамосии халқӣ.
- ГҮРЧАШМ** گورچشم дорони чашмҳои калони монанди чашмҳои гӯр.
- ГҮРШИКАН** گورشکن он ки гӯр мекушояд ва дуздӣ мекунад, гӯрков.
- ГҮСОЛА** گوساله 1. бачаи гов, насли то шашмоҳаи гов. 2. *маҷ.* бачаи нодон, бефаросат; **каллаи гӯсола** *ниг.* калла; **гӯсолаи шуданӣ аз пояш маълум** (*зарб.*) ояндаи одами ҷавон аз рафтор ва саъю кӯшишаш зоҳир мегардад; **гӯсолаи мо пир шуду гов нашуд** (*маҷ.*) дар ҳаққи шахси ба синну сол калон, вале ноӯхдабарову ношуд гуфта мешавад; **гӯсолаҳо гов шаванд, чигарҳо хун шаванд** (*зарб.*) тарбияи бача кори осон нест (*дар мавриди таъкид кардани душвории тарбияи ҷавонон мегӯянд*); **гов ки омад, гӯсола аз ҷояш мехезад** (*маҷ.*) калонсолонро ҳурмат кардан лозим аст.
- ГҮСОЛАБОН** گوسالهبان он ки гӯсола мепояд, гӯсолапой.
- ГҮСОЛАБОНӢ** گوسالهبانی нигоҳубини гӯсолаҳо, гӯсолапойӣ.
- ГҮСОЛАМИЗОҶ** گوسالهمزاج *маҷ.* камфаҳм, бефаросат.
- ГҮСОЛАПАРАСТ** گوسالهپرست говпараст, касе, ки оини гӯсолапарастист.
- ГҮСОЛАПАРАСТӢ** گوسالهپرستی говпарастӣ, амали гӯсолапарастӣ.
- ГҮСОЛАЧАШМ** گوسالهچشم он ки чашмаш

мисли чашми гӯсола барчаста ва калон аст.

ГҶСПАНД گوسپند *ниг.* гӯсфанд.

ГҶСПАНДКУШОН گوسپندکشان *кит.* иди кур-бон, иди азҳо.

ГҶСФАНД گوسفند хайвони алафхӯри хонагии мансуби чуфтсумҳо, ки барои гӯшт, равған, пӯст, пашм ва шир парвариш мекунад; **гӯсфанди бурдоқӣ** гӯсфанди фарбех, гӯсфанди парворӣ; **гӯсфанди қароқӯлӣ** гӯсфанди зоти дуруштпашм, ки пӯсти барраи он арзиши зиёд дорад; **гӯсфанди ҳисорӣ** зоти маҳаллии гӯсфанди калони думбадор; **гӯсфанди чорӣ** гӯсфанди чорсола; **♦ соли гӯсфанд** номи соли ҳаштуми силсилаи солгардонии мӯлҷар; **гӯсфанди ба пон худ омада** чизи муфт ва бемехнат ба даст даромада.

ГҶСФАНДБОН گوسفندان он ки гӯсфанд бонӣ мекунад, гӯсфандпой, касе, ки ба бонӣ қардан ва чаронидани гӯсфандон машғул аст, рамабон.

ГҶСФАНДБОНӢ گوسفندبانی амали гӯсфанд-бон, рамабонӣ.

ГҶСФАНДВОР گوسفندوار 1. мисли гӯсфанд, монанди гӯсфанд. 2. *мач.* ҳалиму гапдаро.

ГҶСФАНДДОР گوسفنددار *ниг.* гӯсфандпарвар.

ГҶСФАНДДОРӢ گوسفندداری *ниг.* гӯсфанд-парварӣ.

ГҶСФАНДӢ گوسفندی *мансуб ба* гӯсфанд; **пӯстии гӯсфандӣ** пӯстии аз пӯсти гӯсфанд дӯхташуда.

ГҶСФАНДПАРВАР گوسفندپرور парва–ришкунандаи гӯсфанд, коргар ва мутахас–сиси гӯсфандпарварӣ.

ГҶСФАНДПАРВАРӢ گوسفندپروری соҳаи чорводорӣ, ки бо парвариши гӯсфандон машғул аст.

ГҶСФАНДТАРОШ گوسفندتراش он ки пашми гӯсфандро метарошад.

ГҶСФАНДТАРОШӢ گوسفندتراشی тарошидани пашми гӯсфанд, кори тарошидани пашми гӯсфанд; **қайҷии гӯсфандтарошӣ**.

ГҶСФАНДХОНА گوسفندخانه ҷои нигоҳ доштани гӯсфанд, огили гӯсфанд.

ГҶСФАНДЧАРОНӢ گوسفندچرانی чаронидани гӯсфанд, ба чаро бурдани гӯсфанд, чӯпонӣ.

ГҶСФАНДҶАЛЛОБ گوسفندجلاب касе, ки ба нархи арзон гӯсфанд харида, қимат мефурӯшад.

ГҶСФАНДҶАЛЛОБӢ گوسفندجلابی амал ва шуғли гӯсфандҷаллоб.

ГҶШ I گوش узви шунавоии инсон ва ҳайвон, узви ҳисси сомеа, ки дар сар воқеъ аст; **гӯш қар шудан** қор нақардани узви шунавоӣ, шунида натавонистан; **гӯш андохтан** а) сухан шунидан; ба гапи касе диққат додан; б) *ниг.* гӯш додан; **гӯш вазнин шудан** суст шудани қувваи шунавоӣ, андак қар шудан; **гӯш додан // гӯш қардан** а) шунидан, истимоъ намудан, гӯш андохтан ба гапи касе; б) гуфта ва фармуаи касеро қабул қардан, ба гапи касе даромадан, аз рӯи гуфтаи касе амал қардан; **гӯш доштан** гапи касеро шунидан, ба сухани касе таваҷҷӯҳ намудан; **гӯш сик қардан** вақти пай бурдани ҳавфе гӯшҳои худро чун сик рост қардани ҳайвонот (*мас., ҳар*); бимеро ҳис қарда хушёр истодан; **гӯш сик шудан** *тарзи мафъули* гӯш сик қардан; **гӯш тасфидан** сурх ва гарм шудани гӯшҳои касе, ки гӯё аз гайбат қардани \bar{y} ё зикри номи \bar{y} рӯй меодааст; **гӯш ба даҳони касе дӯхтан** сухани касеро бодикқат шунидан; **гӯш ба тарафе рост қардан** омодаи шунидани сухане шудан; **гӯш ба фармони касе будан** ба шунидани ҳарфи касе тайёр будан; ба иҷрои фармони касе омода будан, мутеъ будан; **гӯш ба қимор будан** бесаброна мунтазири шунидани хабаре будан; **гӯши касеро тофтан** а) танбех додан, гӯшмол додан; б) касеро барои фош қардани сирре ё нагуфтани сухане таъкид қардан; **гӯши касе ҷеғ задан** дар гӯши касе худ аз худ шунида шудани садое; **гӯшу майнаи касеро осуда мондан** касеро бо гапи бисёр гаранг нақардан; **гӯшу чашми касе шудан** ба ҷои касе қоре ё чизеро назорат қарда истодан; **гӯшу хуш ба касе будан** ниҳоят бо диққат шунидани ҳарфи касе; **аз гӯш набаровардан** аз ёд набаровадан, фаромӯш нақардан; **аз ин гӯш даромада аз он гӯш баромада рафтан** сухани шунидаро дар ёд нигоҳ надоштан, зуд фаромӯш қардан (*хусусан панду насиҳатро*); **ба гӯш гирифтан** дар хотир нигоҳ доштан, фаромӯш нақардан; **ба гӯш расидан** шунида шудани хабаре, овозае; **ба гӯши касе расидан** *тарзи бавоситаи* ба гӯш расидан; шунаводан,

чизеро хабар додан ба касе; **ба гӯши касе гуфтан** гӯшакӣ гап задан бо касе; **ба гӯши касе хондан** а) ба касе хабар додан, касеро огоҳонидан аз чизе; б) ба касе чизеро талқин кардан; **ба гӯши худ бовар накардан** ба шунидани худ эътимод накардан; аз сухани касе ҳайрон шудан; **гап ба гӯш надаромадан** ба гапи касе гӯш наандохтан; ба панду насихати касе эътино накардан; **дар гӯш доштан** фаромӯш накардан, аз ёд набаровардан (*сухане ё пандеро*); **саропо (сар то по) гӯш шудан // ҳама тан гӯш гардидан** бо диққати тамом шунидан (*сухани касеро*); **девор муш дорад, муш-гӯш (зарб.)** эҳтиёт шуда гап задан лозим аст, ки касе нашунавад.

ГҶШ II **گوش** номи рӯзи чордахуми ҳар моҳи шамсӣ, ки эрониеҳи қадим онро чашн мегирифтанд.

ГҶША **گوشه** 1. кунҷ, зовия; канор, канора, нӯги ҷоё ё чизе: **гӯшаи биёбон, гӯшаи хона, гӯшаи холӣ; гӯшаи чашм** а) кунҷ ё қирраи чашм; б) *киноя аз* нигоҳи номаълумона; **гӯшаву канор** ҳама тараф, ҳама ҷо; ҷоҳои дуру наздик. 2. ҷои хилват, ҷои аз назари мардум дур; **гӯша гирифтани** гӯшанишин шудан, хилват гузидан, худро ба канор гирифтани 3. гӯшпӯсонаки телпак, гӯшак; **гӯшаи саломат** ҷои аз бало дури осуда, ҷои амн; **ба гӯшаи нокомӣ афтодан** бекасу танҳо дар яъсу навмедӣ ва маҳрумият зиндагӣ кардан.

ГҶШАГИР **گوشه گير** *ниг.* гӯшанишин.

ГҶШАГИРӢ **گوشه گيري** *ниг.* гӯшанишинӣ.

ГҶШАГӢ **گوشگي** *марбут ба* гӯша, канорӣ.

ГҶШАДОР **گوشه دار** дорои гӯша, соҳиби гӯша, богӯша.

ГҶШАК **گوشك** 1. дастаи ягон зарф ё асбоб барои дошта бардоштан ё ба ҳаракат даровардани онҳо; гӯшаки радио. 2. *мус.* ҷузъи асбоби мусикии турист, ки дар сари дастаи он воқеъ буда, тор ба он печонида мешавад: **гӯшаки дутор, гӯшаки танбӯр**. 3. қисми олате, ки ба гӯш монда, садоро мешунаванд: **гӯшаки телефон**. 4. гӯшпӯсонаки телпак.

ГҶШАКАШ **گوشه كش** 1. кашандаи зех, зехкаш, камонкаш. 2. *мач.* нишонгир, тирандоз.

ГҶШАКАШӢ **گوشه كشي** 1. зехкашӣ, камонкашӣ. 2. *мач.* нишонгирӣ, тирандозӣ.

ГҶШАҚДОР **گوشكدار** гӯшақдошта, дорои гӯшак: **зарфҳои гӯшақдор, телпаки гӯшақдор**.

ГҶШАКӢ **گوشكي**: **суханони гӯшакӣ** суханҳои оҳиста ба касе нашунавонида гуфташуда; **гапҳои пинҳонӣ** гуфташуда; **гӯшакӣ гап задан // гӯшакӣ кардан** оҳиста ба гӯши якдигар сухан гуфтан, ба дигарон нашунавонида гап задан, пичир-пичир кардан.

ГҶШАНИШИН **گوشه نشين** аз одамон дуршуда, узлатгузин, хилватнишин.

ГҶШАНИШИНӢ **گوشه نشيني** дур гаштан аз одамон, кунҷнишинӣ, хилватнишинӣ, канорагирӣ.

ГҶШАПАЙМО **گوشه پيما** *ниг.* зовиясанҷ.

ГҶШБАҚИМОР **گوشه بقمار** интизори шунидани хабаре; бозэҳтиёт, хушёр; гӯшбақимор нишастан.

ГҶШБАНД **گوش بند** 1. василае, ки ба гӯш мебандад, ё бо он гӯшро маҳкам мекунад, то хунук нахӯрад. 2. он чи ба гӯш меовезанд.

ГҶШБИСТАР **گوش بستر** 1. *кит.* гӯшқалон. 2. номи шахси афсонавие аз Бобул, ки гӯшҳои қалон дошта, як гӯшадро бистар, дигареро кӯрпа карда меҳобидаст ва гӯё дар вақти гирифтани Бобул Искандар бо ӯ вохӯрдааст.

ГҶШБУР **گوش بر** *мач.* фиребгар, қаллоб.

ГҶШБУРИДА **گوشه بريده** (ҳайвони) гӯшаш буридашуда: **саги гӯшбурида**.

ГҶШБУРӢ **گوشه بري** *мач.* амали гӯшбур, фиребгарӣ, қаллобӣ.

ГҶШВАЗНИН **گوشه وزنين** он ки гӯшаш хуб намешунавад, дорои заъфи шунавоӣ; қар.

ГҶШВАЗНИНӢ **گوشه وزنيني** кам шудани ҳисси шунавоӣ, ки дар натиҷаи он дарки нутқ душвор мегардад, қарӣ.

ГҶШВОН **گوشه وان** *мач.* ниғаҳдоранда, муҳофиз, посдор, ниғаҳбон.

ГҶШВОНӢ **گوشه وانى** *мач.* ниғаҳбонӣ, посдорӣ.

- ГҶШВОР** گوشوار *ниг.* гҶшвора.
- ГҶШВОРА** گوشواره *асбоби зинат, ки ба гҶш меовезанд, халқа, овеза.*
- ГҶШВОРАК** گوشوارک *ниг.* гҶшвора.
- ГҶШГАРОН** گوش گران *ниг.* гҶшвазнин.
- ГҶШГАРОНИ** گوش گرانی *ниг.* гҶшвазнини.
- ГҶШГИР** گوش گیر *маҷ.* озордиҳанда ва азиаткунанда.
- ГҶШГУЗОР** گوش گذار *ба гҶш расонанда; гҶшрас; гҶшгузор овардан гҶшрас овардан, гҶшрас кардан.*
- ГҶШДАРД** گوش درد *дарди гҶш; бемории гҶш.*
- ГҶШДАРОЗ** گوش دراز *1. дорои гҶши дароз. 2. маҷ. хар, дарозгҶш.*
- ГҶШДАРОЯК** گوش درایک *кирми ҳазорпо, гҶшхазак.*
- ГҶШДИХАНДА** گوش دهنده *сифати феълии замони ҳозира аз гҶш додан; он ки мешунавад, шунаванда.*
- ГҶШДОР** گوش دار *1. он ки гҶш дорад, дорои гҶш. 2. гҶшдиҳанда, шунаванда, мустамеъ. 3. муҳофиз, посбон.*
- ГҶШЗАД** گوش زد *ёдоварӣ, гҶшрас, хотирнишон, хотиррасон; тазаккур; гҶшзад кардан гҶшрас кардан, хотиррасон намудан, тазаккур додан; огоҳ кардан бо сухан.*
- ГҶШИДА** گوشیده *сифати феълии замони гузашта аз гҶшидан; маҳфуз, ҳифзшуда.*
- ГҶШИДАН** گوشیدن *1. кит. шунидан, гҶш кардан. 2. ҳифз кардан, нигоҳ доштан.*
- ГҶШИ** گوشى *ниг.* гҶшак.
- ГҶШКАЛОН** گوش کلان *он ки гҶшаш калон аст; ниг.* гҶшбистар.
- ГҶШКАР** گوش کر *кар, ношунаво, гҶшвазнин.*
- ГҶШКАРКУНАНДА** گوش کر کننده *сифати феълии замони ҳозира аз гҶш кардан; садои бисёр баланди ба гҶш нофорам.*
- ГҶШКАШАК** گوش کشک *гҶшро кашида азиат додан, гҶшкашӣ.*
- ГҶШКАШИ** گوش کشى *гҶш кашидан, гҶшкашак кардан.*
- ГҶШКАШОН** گوش کشان *феъли ҳол аз гҶш кашидан дар ҳоли кашида шудани гҶш.*
- ГҶШКОВАК** گوش کاوک *1. чӯбчаи махсуси ба нӯгаш пахтапечонида барои тоза кардани гҶш, гҶштозакунак. 2. тиб. милачаи филизӣ барои тоза кардани гҶш аз чирк.*
- ГҶШМОЛ** گوش مال *1. гҶшро печутоб додан, гҶш молидан. 2. танбех, ҷазо, таъдиб; гҶшмол додан танбех кардан, ҷазо додан.*
- ГҶШМОЛАК** گوش مالک *ниг.* гҶштобак.
- ГҶШМОЛИ** گوش مالی *1. молиш додани гҶш. 2. маҷ. ҷазо, танбех.*
- ГҶШМОНАК** گوش مانک *ба гҶш дошта мешудагӣ, ба гҶш гузошташаванда (барои шунидан): гҶшмонаки радио.*
- ГҶШМОҶИ** گوش ماهی *1. пӯшиши сипармонанди як навъ чонвари бесутунмӯҳраи обӣ, гилофи садаф. 2. садаф. 3. кҳи. пиёлаи майкашӣ.*
- ГҶШНАВОЗ** گوش نواز *форам ва дилнишин, хушоҳанг: овози гҶшнавоз, садои гҶшнавоз.*
- ГҶШНОШУНИД** گوش ناشنید *ниг.* гҶшношунда.
- ГҶШНОШУНИДА** گوش ناشنیده *ба гҶш нарасида, шуниданашуда; ғайриодӣ, ғайримуқаррарӣ: кори гҶшношунда.*
- ГҶШОВЕЗ** گوش آویز *ниг.* гҶшвора.
- ГҶШОГҶШ** گوشا گوش *гҶш ба даҳон, гҶшакӣ кардан.*
- ГҶШОНА** گوشانه *1. кит. гҶша, канор. 2. гуфт., маҷ. таъна, маломат; гҶшона задан таъна кардан касеро барои коре.*
- ГҶШОҶАНГ** گوش آهنگ *ниг.* ҳазорпо.
- ГҶШПАЙВАНД** گوش پیوند *форам, хушоҳанг, дилнишин.*
- ГҶШПАҶН** گوش پهن *дорои гҶшҳои паҳн.*
- ГҶШПЕЧ** I گوش پیچ *рӯймоле, ки барои муҳофизати гҶш аз сармо ба сар мепечонанд.*

ГҶШПЕЧ II گوш پيچ *кит., ниг. гҶнмол.*

ГҶШРАС گوش رس *ниг. гҶшзад; гҶшрас кардан*
ба ёди касе овардан; огохонидан.

ГҶШРҶЗ گوش روز *ниг. гҶш II.*

ГҶШСИХ گوش سيخ *гҶшбақимор, омода,*
омодаи шикор.

ГҶШТ گوشت 1. *чисми мулоими сурхранги рӯи*
устухонҳо ва зери пӯсти инсон, ҳайвонот ва
парандагон: *гҶшти гов, гҶшти гҶсфанд,*
гҶшти гҶсола, гҶшт гирифта, гҶшт
фурӯхта, гҶшт хӯрдан; гҶшти бирён *гҶшти*
дар равған бирёншуда; гҶшти лаҳм *гҶшти*
беустухони мулоим; гҶшти саҳт *гҶшти*
пайдори саҳт; гҶшти яхӣ *гҶшти* *пухтаи*
сардшуда. 2. *ҷои мулоими мева* *ва*
растаниҳои полизӣ *мисли* *харбуза* *ва*
тарбуз; ∅ *гҶшт пайдо кардан* *тани*
касе *гҶшт*
гирифта, андаке *фарбеҳ* *шудан; аз*
гҶшт
фуромадан, гҶшти бадани *худро*
бой *додан*
логар *шудан; курта-курта*
гҶшт
гирифта
ниҳоят *хурсанд* *шудан,*
ба *худ*
болидан; гҶшти
хару *дандини*
сағ *дар*
мавриди
ба *ҳам*
дарафтадани
ду
одами
бад
мегӯянд;
монанди
гҶшту
устухон
(ноҳуи)
ба
ҳам
хеле
наздик
ва
қарин.

ГҶШТБИРЁН گوشت بريان *гҶшти дар равған*
бирёнкарда, кабоб.

ГҶШТБҶРДА گوشت برده *ниг. гҶштпора.*

ГҶШТДОР گوشت دار *гҶштдошта, гҶштнок, ниг.*
гҶштин II.

ГҶШТДОРӢ گوشت داري *гҶштнокӣ, фарбеҳӣ;*
гҶшторни бадан.

ГҶШТЕЗ گوش تيز *дори шунавоии қавӣ,*
гҶшсик.

ГҶШТЕЗӢ گوش تيزي *гҶштез будан,*
қудрати шунавоии хуб доштан.

ГҶШТИГИР گوشتي گير *ниг. гҶштингир.*

ГҶШТИГИРӢ گوشتي گيري *ниг. гҶштингирӣ.*

ГҶШТИН I گوشتين *ниг. гҶштингирӣ; гҶштин*
гирифта.

ГҶШТИН II گوشتين 1. *гҶштнок, гҶштор,*
аз
гҶшт
пухташуда; хӯроки
гҶштин. 2. *сергӯшт,*
фарбеҳ; бадани
гҶштин.

ГҶШТИНГИР گوشتين گير *ки*
гҶштин
мегирад; варзишгар
дар
бозии
гҶштингирӣ,
пахлавон.

ГҶШТИНГИРӢ گوشتين گيري *варз.*
навӣ
вар-
зиш,
ки
ибора
аз
зӯрозмони
ду
ҳариф
барои
галтонидани
якдигар
аст,
гҶшתי:
гҶштингирин
тарзи
миллӣ,
гҶштингирин
тарзи
озод,
мусобақан
гҶштингирӣ.

ГҶШТИОДАМХҶР گوشت آدم خور 1. *хунхӯр,*
вахшӣ. 2. *маҷ. одамхӯр.*

ГҶШТӢ I گوشتي *ниг. гҶштин I*
ва
гҶштингирӣ.

ГҶШТӢ II گوشتي *ниг. гҶштин II.*

ГҶШТКҶБ I گوشت کوب *ниг. гҶшткҶбак.*

ГҶШТКҶБӢ II گوشت کوبي *кӯфтани*
гҶшт;
майда
кардани
гҶшт.

ГҶШТКҶБАК گوشت کوبک *кӯба*
чӯбин
барои
кӯфта
мулоим
кардани
гҶшт
пеш
аз
пухтан.

ГҶШТҚИМА گوشت قيمه *гҶшти*
қима,
гҶшти
кӯфта,
қима,
гелак.

ГҶШТҚИМАКУНАК گوشت قيمه کنک *асбоби*
маҳсус
барои
қима
кардани
гҶшт:
гҶшт-
қимакунаки
барқӣ,
гҶштқимакунаки
дастӣ.

ГҶШТНОК گوشتناک *ниг. гҶштин II.*

ГҶШТОБ گوشتاب *оби*
гҶшти
ҷӯшонидашуда,
обгӯшт;
оби
шӯрбо.

ГҶШТОБА گوشتابه *ниг. гҶштоб.*

ГҶШТОБАК گوشت تابک *бозии*
бачаҳо,
ки
дар
он
гӯши
бачаи
бозибохтаро
гирифта
мекашанд.

ГҶШТОВАР گوشت آور *маҷ. фарбеҳ,*
гҶштор.

ГҶШТОЛУД گوشت آلود *гҶшתי: лабҳои*
гҶштолуд.

ГҶШТПОРА گوشت پاره *поран*
гҶшт,
бурдан
гҶшт.

ГҶШТФҶРҶШ گوشت فروش *он*
ки
гҶшт
мефурӯшад,
қассоб.

ГҶШТФҶРҶШӢ گوشت فروشي 1. *қасбу*
кори
гҶштфурӯш,
қассобӣ. 2. *ҷои*
фурӯши
гҶшт,
дӯкони
қассобӣ.

ГҶШТХОР گوشت خوار 1. *ниг. гҶштхӯр.* 2.

хайвонҳои дарандае, ки барои бақои насли худ ҷонварони дигарро шикор карда меҳӯранд.

ГҮШТХОРӢ گوشتخواری *ниг.* гӯштхӯр.

ГҮШТХҶР گوشتخور гӯштхӯранда, бисёр истеъмолкунандаи гӯшт; он ки гӯшт хӯрданро дӯст медорад.

ГҮШТХҶРӢ گوشتخوری *исми амал аз гӯшт хӯрдан*; бо иштиёк истеъмол кардани гӯшт.

ГҮШФИЛ گوشفیل *бот.* гиёҳи алафӣ, поё ва ороишви зинатӣ аз ҳонаводаи шайпурӣ, ки гули қаҳва ё бунафшранг дорад.

ГҮШХАЗАК گوش خزک *ниг.* гӯшдарояк.

ГҮШХАРОШ گوش خراش овозе, ки боиси озори гӯш мешавад, садои нофорам.

ГҮШХЕЗ گوش خیز *ниг.* гӯшхезак.

ГҮШХЕЗАК گوش خیزک *зоол.* ҳашароти хурде бо танаи гафсу нарм ва пӯсти саҳт, ки дар обу ҳавои намноку гарм зиндагӣ мекунад.

ГҮШХОНА گوشخانه *биол.* мавзеи ҷойгир шудани гӯш, суфраи гӯш.

ГҮШХОР گوشخار абзоре, ки ба василаи он гӯшро меҳоранд.

ГҮШШҶӢ گوش شویی *тиб.* шуста тоза кардани гӯш.

ГҮШШҶӢ گوش شوی *тиб.* василае дар тиб, ки ба воситаи он пизишкон даруни гӯшро шустушӯ ва тоза мекунанд.

ГҮЯНДА گوینده *сифати феъли замони ҳозира аз гуфтан.* 1. суханкунанда, сухангӯӣ, гапзананда; наттоқ. 2. қиссагӯӣ, афсонагӯӣ, нақлкунанда, ривояткунанда, ровӣ. 3. сароянда, хофиз. 4. маҷ. зане, ки дар азоҳо овоз меандозад, навҳагар.

Ғ

Ғ ҳарфи панҷуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи ғайн (غ); дар ҳисоби абҷад ба адади 1000 баробар аст.

ҒАБҒАБ *а.* غبغب гӯшти барчастан зери манаҳ, бағбаға.

ҒАБҒАБА *а.* غبغبه *ниг.* **ғабғаб.**

ҒАБҒАБДОР غبغبدار 1. дорои ғабғаб. 2. маҷ. худписанд, мутаққабир.

ҒАБИН *а.* غبين *кит.* фиребхӯрда дар харидуфурӯш, мағбун.

ҒАБӢ *а.* غبى *кит.* кундзехн, бефаҳм, аҳмақ, нодон.

ҒАБН *а.* غبن *кит.* 1. зарару зиён (дар харидуфурӯш). 2. афсӯс, дарег.

ҒАБОВАТ *а.* غباوت *кит.* кундзехнӣ; гӯлӣ, нодонӣ, сафоҳат.

ҒАБОЗА غبازه 1. *ниг.* **говрона.** 2. навда ё химчан дароз.

ҒАБРО(Ъ) *а.* غبرا(ء) 1. замин. 2. *кит.* муашшаси ағбар (ғуборолуд, гардолуд).

ҒАБРОӢ غبرائى хокӣ, хокранг, хоколуд.

ҒАБУҚ *а.* غبوق шароби шомгоҳӣ; муқоб. **сабӯҳ.**

ҒАВ//ҒОВ I غاو//غو чӯб ё оҳани дароз, ки барои бастан сари роҳи рафтуомад ё даромадгоҳи ҷое насб карда шудааст, шлагбаум; **ғави симхорӣ** ғаве, ки аз симхор сохта шудааст; **ғав партофтан** ғав сохтан.

ҒАВ II غو *кит.* овози бисёр баланд, наъра, бонги саҳт.

ҒАВБАНДӢ غوبندى 1. ғав бастан, ғав партофтан. 2. маҷ. монё шудан, роҳи чизеро бастан; **ғавбандӣ кардан** сари роҳи чизеро гирифтан.

ҒАВВОС *а.* غواص 1. гӯтазананда ба зери об (барои баровардани садаф, марворид ва ғ.); оббозе, ки дар зери об кореро иҷро мекунад; **ғаввос фурувардан** ба об даровардани ғаввос барои кофтукови чизе. 2. парандае шабеҳи мурғобӣ бо болҳои кӯтоҳ, пари нарма, ангуштони дароз ва думи бисёр кӯтоҳ, ки дар об шино мекунад ва гӯта мезанад: **мурғи ғаввос.**

ҒАВВОСӢ غواصى ғаввос будан; амали ғаввос; **ғаввосӣ кардан** шуғлу амали ғаввосро иҷро кардан.

ҒАВВОСОҶА غواصانه монанди ғаввос, ғаввосвор.

ҒАВҒО غوغا 1. садоҳои баланди издиҳоми мардум; сару садо, ҳаёҳу, фарёду фиғон; галогула, мағал. 2. фитна; мочаро, **ғавгон дурӯғ** сару садои бардурӯғ; **шӯру ғавго** ошӯбу ҳаяҷон; доду фарёд; **ғавго бардоштан** а) доду фарёд кардан, ҷанҷол кардан; б) балво барпо кардан; **ғавго кардан** доду фарёд кардан, мағал бардоштан; **шӯру ғавго бардоштан** а) доду фарёд кардан; ҷангу ҷидол кардан; б) ошӯбу балво барпо кардан; **шӯру ғавго кардан** *ниг.* **шӯру ғавго бардоштан**; дар **шӯру ғавго шудан** доду фарёд бардоштан; ҷангу ҷанҷол кардан; **ϕ ба сар ғавгоҳо афтодан (фитодан)** дучори мочароҳо шудан; мусибатхоро аз сар гузаронидан.

ҒАВҒОҒАР *غوڭاگر* ошўбгар, балвогар, гавго-кунанда.

ҒАВҒОСОЛОРҲ *غوڭاسالارى* вазъе, ки дар он бо сабабҳои таблиғотӣ дар бораи чизе гавго ва сару садои дурӯгин барпо мекунанд, то ҳақиқатро аз аҳли ҷомеа пинҳон намоянд.

ҒАВҒОТАЛАБ *غوڭاطلب* ошўбгар, балвогар, гавгогар.

ҒАВҲ *ا. غوى* кит. гумроҳ, навмед.

ҒАВОДҲ *ا. غوادى* кит., ҷ. гадиат, абрҳои бомдодӣ.

ҒАВОМИЗ *ا. غوامىز* кит. 1. ҷ. гомиз, гомиза. 2. суханҳои печида ва мушқил, нуктаҳои борикӣ пӯшидамаъно.

ҒАВОЯТ *ا. غوايت* кит. гумроҳӣ; навмедӣ.

ҒАВР *ا. غور* 1. диққат, тааммул; мулоҳиза, андеша; баррасӣ. 2. кит. чуқурӣ, умқ, қаъри ҳар чиз. 3. маҷ. умқ ва чуқурии маъноӣ чизе; ҳақиқат ва моҳияти чизе; **ғаври ашқол** моҳият ва ҷӣ будани шаклҳо, суратҳо; **ғавру ғоят** ҳақиқат ва моҳияти ҳар чиз.

ҒАВС I *ا. غوث* кит. он ки дасти ёрӣ дароз мекунад, дастгир, фарёдрас.

ҒАВС II *ا. غوص* кит. 1. гӯта задан дар об, фуру рафтани дар об. 2. маҷ. амиқ андеша рондан, ба фикр фуру рафтани, тааммуқ кардан.

ҒАВЧҲБ *ا. غوچوب* ғаве, ки аз чӯб сохта шудааст; муқ. **ғав**.

ҒАВШОД *ا. غوشاد* кҲн. ҷои шабгузаронии чорпоён, ки чор тарафаш ихота карда шудааст; кӯтан.

ҒАД *ا. غد* кит. фардо, пагоҳ.

ҒАДАҲГ *ا. غدنگ* кит. кундзехн, аҳмак, нодон.

ҒАДВ *ا. غدو* кит. субҳ, бомдод.

ҒАДДОР *ا. غدار* 1. ниҳоят гадркунанда, бевафо, паймоншикан, хиёнаткор. 2. маккор, ҳилагар: **дузди гаддор**, **душмани гаддор**.

ҒАДДОРҲ *ا. غدارى* 1. хиёнаткорӣ, аҳдшиканӣ. 2. маккорӣ, ҳилагарӣ.

ҒАДДОРОНА *ا. غدارانه* 1. хиёнаткорона, аҳдшиканона. 2. маккорона, ҳилагарона.

ҒАДИР *ا. غدير* кит. толоби оби борону сел; кӯл.

ҒАДОИР *ا. غدائر* кит., ҷ. гадир. 1. обгирҳо 2. мӯҳои бофта, гесувон.

ҒАДР *ا. غدر* кит. 1. бевафой, аҳдшиканӣ; хиёнат, чафо. 2. ҳила, макр, фиреб; **қасди гадр кардан** нияти хиёнат кардан. 2. ҳила, тазвир, фиреб, макр.

ҒАДУД *ا. غدود* биол. узвҳои ҳайвонот ва одам, ки моддаҳои махсуси ҷудокардашон (*гармонҳо, луоб, арақ ва ғ.*) дар фаъолиятҳои гуногуни физиологӣ ва ҷараёнҳои биохимиявии бадан иштирок мекунанд; гудда: **гадуди зерӣ меъда**, **гадудҳои тарашшӯхи дохилӣ**; аз гов **гадуд** (*мақ.*) ҳиссаи хеле кам ва ночиз аз чизи калоне, аз бисёр андаке; муқ. аз **хирс мӯе**.

ҒАДУДДОР *ا. غدوددار* гадуддошта, дорои гадуд; **бофтаҳои гадуддор** бофтаҳои, ки дорои гадуданд.

ҒАДУДҲ *ا. غدودى* мансуб ба гадуд.

ҒАДУДЧА *ا. غدودچه* гадуди хурд, гуддача.

ҒАЖ *ا. غز* кит. гавак кашидан, хазидан бо зӯри дасту зону.

ҒАЖГОВ *ا. غزگاو* ниг. қутос.

ҒАЖ-ҒАЖ *ا. غزغز* калимаи тақлиди овози буридан ё пайваста ба ҳам расидани чизе; садои кушода-пӯшида шудани дари кӯҳна.

ҒАЖД *ا. غزد* *а. гуфт*. чирк, ифлосӣ; касиф, олуда.

ҒАЖЖАС *а. غزس* ниг. ғаж - ғаж.

ҒАЖИДАН *а. غزیدن* гежидан, хазидан, гавак кашидан.

ҒАЗАБ *а. غضب* хашм, қаҳр, оташинӣ: аз **ғазаб**, аз **шиддати ғазаб**, аз **ғоятӣ ғазаб**; **бо ғазаб** хашмгинона, ғазаболуд; **ғазабӣ халқ** // **қаҳру ғазабӣ халқ** хашму эътирози халқ; **ғазабӣ касеро овардан** ниг. **ба ғазаб овардан**; **ғазабӣ касе омадан** ниг. **ба ғазаб омадан**; аз **ғазаб дандон** **хоидан** аз шиддати хашму ғазаб дандонхоро ба ҳам соиш дода садо баровардан, дар ниҳояти хашму ғазаб будан; аз **ғазаб фуромадан** хашмро фуру нишондан, ғазабӣ худро таскин додан; **ба ғазаб овардан** хашмгин кардан, ғазабнок кардан; **ба ғазаб**

ҒАЗ

омадан // дар ғазаб шудан ғазабнок шудан, хашмгин шудан, қаҳри касе омадан; оташин шудан; ◊ оташи ғазабни касеро паст кардан (фуру пишондан) касеро аз ғазаб фурувардан, хашми касеро бартараф кардан; оташи ғазабни касе паст шудан аз ғазаб фуромадан, бартараф шудани хашми касе; аз ғазабни Худо тарсидан аз бими бозхост андешидан, аз андешаи охират тарсидан; ба ғазабни Худо гирифтор шудан ба кайфар расидан, ба чазои Худо гирифтор шудан.

ҒАЗАБАНГЕЗ غضبانگيز *ниг.* ғазабовар.

ҒАЗАББОР غضببار *ниг.* нигоҳи ғазаббор нигоҳе, ки аз он асари хашму ғазаб пайдост.

ҒАЗАБНОК غضبناк хашмгин, оташин; нигоҳи ғазабнок нигоҳи хашмолуд; ғазабнок кардан ба хашму ғазаб овардан; ғазабнок шудан ба хашму ғазаб омадан, хашмгин шудан.

ҒАЗАБНОКӢ غضبناكى хашмгинӣ, қаҳролудӣ, оташинӣ.

ҒАЗАБОВАР غضبآور он чи боиси хашмгинӣ мешавад, хашмовар.

ҒАЗАБОЛУД غضبآلود 1. ғазабнок, хашмогин, қаҳролуд. 2. бо ғазаб, хашмгинона, дар ҳолати хашмгинӣ.

ҒАЗАБОМЕЗ غضبآمиз хашмгинона: ғазабомез гап задан.

ҒАЗАВОТ *a.* غزوات *ч.* ғазо.

ҒАЗАЛ *a.* غزل 1. *адш.* яке аз навъҳои машҳури шеърест, ки маъмулан аз 5-12 байти дар як вазну қофия омада (*аа, ба, ва, га...*) иборат буда, мавзӯи асосии онро васфи ишқу ҷавонӣ, васлу ҳичрон *ва г.* ташкил медиҳад. 2. таронаи ошиқона, чома; ғазал гуфтаи ғазал навиштан; ғазал хондан // ғазал сурудан таронаи ошиқона хондан; ◊ байту ғазал *гуфт.* гап-гап; қиссаи чизе.

ҒАЗАЛӢ Ӣ غضل گويى *исми амал аз ғазал гуфтан;* ғазалнависӣ, ғазалсароӣ.

ҒАЗАЛӢ Ӣ Ӣ غضل گوى *гӯяндаи ғазал, ғазалнавис, ғазалсаро.*

ҒАЗАЛИЁТ *a.* غزليات 1. *ч.* ғазал. 2. маҷмӯаи ғазалҳои шоир.

ҒАЗАЛНАВИС غضل نويس *ниг.* ғазалгӯӣ.

ҒАЗАЛНАВИСӢ غضل نويسى *ниг.* ғазалгӯӣ.

ҒАЗАЛСАРО غضل سرا *ниг.* ғазалгӯӣ.

ҒАЗАЛСАРОӢ غضل سرايى *ниг.* ғазалгӯӣ.

ҒАЗАЛХОН غزل خوان 1. хонандаи ғазал; сарояндаи ғазал, сурудхон. 2. *ниг.* ғазалхонон.

ҒАЗАЛХОНӢ غضل خوانى *исми амал аз ғазал хондан;* сурудхонӣ, сурудгӯӣ; ғазалхонӣ кардан сурудхонӣ кардан, суруд хондан.

ҒАЗАЛХОНОН غزل خوانان *феълӣ ҳол аз ғазал хондан;* ғазалхонда равон; сурудгӯён.

ҒАЗАНФАР *a.* غضنفر *кит.* 1. шер, асад. 2. маҷ. часур, шучоъ.

ҒАЗБОН *a.* غضبان *кит.* ғазабнок, хашмгин.

ҒАЗВ(А) *a.* غزو(ه) *ниг.* ғазо.

ҒАЗО *a.* غزا *д.* ҷанг дар роҳи дин, ҷиҳод.

ҒАЗОЗАТ *a.* غضاضت *кит.* 1. забунӣ, пастӣ, расвоӣ. 2. зарар.

ҒАЗОЛ *a.* غزال *кит., ниг.* ғизол.

ҒАЗОЛА *a.* غزاله *кит.* 1. оҳубараи мода. 2. маҷ. офтоб; ◊ ғазолан фалак офтоб.

ҒАЗОРАТ *a.* غزارت *кит.* фаровонӣ, бисёрӣ.

ҒАЗОТАЛАБ غزاطلب *д.* толиби ғазо, талабгори ғазо; ғазоқунанда.

ҒАЙБ *a.* غيب 1. нопадӣ, нопадид; нопадидӣ, гоибӣ; дар ғайби касе // дар ғайбаш вақти набудани касе, аз пушти касе. 2. *д.* макон ва олами барои инсон номаълум, ки аз он ҷо ба фариштаҳо ва паямбарон ваҳӣ ва пайгом меомадааст (*ба ин маънӣ «олами ғайб» ҳам мегӯянд*); аз ғайб *а)* аз олами ғайб; *б)* маҷ. аз ҷои номаълум ва асрорангез; *илми ғайб* дониш оид ба ғайбдонӣ; ғайбдонӣ; *хизонаи ғайб* хазинаи ниҳонӣ; *ғайб задан* ногаҳон аз назар нопадид шудан; номаълум гоиб шудан, нест шуда рафтан.

ҒАЙБА *a.* غيبه *кит., кҳн.* 1. пулакҳои оҳану пӯлод, ки бар ҷавшан устувор мекарданд. 2. тиркаш; ҷаъба.

ҒАЙБАТ I *a.* غيبت [*аслаш ғийбат*] айби касеро дар ғайби ӯ гуфтан, бадгӯӣ дар ҳаққи шахси гоиб; *ба тариқи истиора:* деги ғайбат дар ҷӯш буд; ғайбат кардан дар набудани касе

дар ҳаққи ӯ бадгӯй кардан.

ГАЙБАТ II *а.* غيبт ҳозир набудан; хузур на- доштан, ғойб будан; **дар ғайбати ӯ** дар вақти набудани ӯ, дар ғайби ӯ.

ГАЙБАТГАР غيبتگر *ниг.* ғайбаткунанда.

ГАЙБАТГОҲ غيبتگاه 1. макони ғайбат; ғай- батхона. 2. чои ғойб шудан.

ГАЙБАТГҶҮ(Ӣ) غيبتگو(ى) *ниг.* ғайбаткунанда.

ГАЙБАТГҶӢ غيبتگو(ى) амали ғайбатгӯ; бадгӯй кардан дар ғайби касе.

ГАЙБАТДҶСТ غيبتدوست он ки ғайбат кар- данро дӯст медорад, дӯстдори ғайбат.

ГАЙБАТКУНАНДА غيبتکننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз ғайбат кардан; он ки дар набудани касе дар бораи ӯ бадгӯй мекунад, ғайбатчӣ.

ГАЙБАТХОНА غيبتخانه чое, ки мардуми ғайбатгӯй чамъ шуда бошанд.

ГАЙБАТЧӢ غيبتچى *ниг.* ғайбаткунанда.

ГАЙББИН غيببين он ки ғайбро мебинад.

ГАЙБГҶҮ(Ӣ) غيبگو(ى) *ниг.* ғайбдон.

ГАЙБГҶӢ غيبگو(ى) *ниг.* ғайбдонӣ.

ГАЙБДОН غيبدان донандаи асрори олами ғайб; соҳибқаромат; пешгӯикунанда.

ГАЙБДОНӢ غيبدانى донишгани асрори олами ғайб; пешгӯӣ.

ГАЙБЗАДА غيبزده *сифати феълӣ* замони гу- зашта аз ғайб задан; нопадидшуда, гумшу- да.

ГАЙБӢ غيبى 1. мансуб ба ғайб; атои ғайбӣ чизи аз ғайб – чои номаълум омада. 2. *гуфт.* чизи барои шахси ғойб нигоҳ дошташуда: **як табақ оши ғайбӣ.**

ГАЙБНАМО(Ӣ) غيبنامه(ى) *кит.* он ки асрори ғайб ба ӯ зоҳир мегардад; **оннаи ғайбнамо** оинае, ки гӯё тамоми асрори ғайбӣ дар он намоён аст; *муқ.* **оннаи ҷаҳоннамо.**

ГАЙЗ I *а.* غيظ *кит.* 1. бачаи бемаҳал зоидашуда, афғона. 2. *мач.* бебаҳо шудан, камбаҳо шудан.

ГАЙЗ II *а.* غيظ *кит.* хашм, қаҳр, ғазаб,

оташиинӣ.

ГАЙМ *а.* غيم абр, саҳоб; меғ, туман.

ГАЙН *а.* غين *номи ҳарфи бисту дуҷуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (غ), ки дар алифбои кирилласоси тоҷикӣ муодили ҳарфи Г аст; қимати ададияш дар ҳисоби абҷад 1000 ме- бошад.*

ГАЙР *а.* غير бегона, аҷнабӣ, ноошно; номаҳ- рам; агёр, рақиб; **мулки ғайр** мулки бегона; кишвари дигар; **ғайри...** а) *пешванди инкорӣ* ба чуз, ғайр аз, сивои...; б) *чузъи пешини баъзе калимаҳои мураккаб, ки ба калима маънои муҳолиф ва муқобилро медиҳад:* **ғайриқаноатбахш, ғайриодӣ, ғайримӯқар- рарӣ, ғайриқонунӣ...**; в) *пешоянди изҳорӣ ба маънои нашуданӣ, нашаванда, нопазир, нопазируфтани:* **ғайри қобили иҷро, ғайри қобили нуфуз; ғайри ихтиёри худ бар хило- фи майлу хоҳиши худ; мачбуран; ғайри ҷашмдошти касе** баръакси умедвории касе; дар сурати интизор набудани касе; **рӯзҳои ғайри бозор** рӯзҳое, ки бозор барпо намеша- вад, рӯзҳои бебозор; **ғайр аз...** чуз, ба чуз, сивои...; **ғайр аз ин** а) ба чуз ин, дигар аз ин; б) ба замми ин, илова бар ин; **аз ғайри...** а) ғайр аз, ба чуз, сивои...; б) бе, бидуни...; **ба ғайри...** // **ба ғайр аз** ба чуз, ғайр аз, сивои...; **аз ғайри ҷашмдошти касе** *ниг.* **ғайри ҷаш- мдошти касе.**

ГАЙРА *а.* غيره :**ва ғайра** ва монанди инҳо, аз ҳамин қабил; ва дигарон.

ГАЙРАТ *а.* غيرت 1. *кит.* рашк; ғаюрӣ; ҳамият. 2. саъю кӯшиши бисёр, ҳаракати зиёд; чуръат, ҷасорат: **ғайрату қобилият, ғайрату ҳиммат, қувват ва ғайрат; ба тариқи истию- ра:** деги **ғайрати касе** аз ҷӯш мондан, миёни **ғайрати худ бастан, хуни ғайрату ҳамияти касе ба ҷӯш омадан; бо ғайрат** бо саъю кӯшиш, ғайратмандона; **бо ғайрати...** бо саъю кӯшиши..., бо чидду ҷаҳди...; бо ҳаракату чуръати...: **бо ғайрати дучанд (та- мом, фавқулода) кор кардан; ғайрат афзудан (физоидан)** саъю кӯшиши зиёд кардан, бисёр ҳаракату ҷаҳд кардан; **ғайрат кардан** кӯшишу ҳаракат кардан, чидду ҷаҳд наму- дан; **ғайрат нишон додан** *ниг.* **ғайрат кардан; ғайрат овардан** *ниг.* **ғайрат кардан; ба ғайрат овардан** *тарзи бавоситаи ба ғайрат омадан;*

ГАЙ

касоро ба кӯшишу ҳаракат даровардан, ба коре роғибу хавасманд кардан; ба **гайрат** омадан ба саъю кӯшиш даромадан; боҳаракату боҷасорат шудан дар иҷрои коре.

ГАЙРАТБАХШ *غیرت بخش* он ки рӯхияи касоро баланд бардошта, ба *ӯ* қувват мебахшад; қувватбахш.

ГАЙРАТДОР *غیرت دار* *ниг.* гайратманд.

ГАЙРАТӢ *غیرتی* *мансуб* ба гайрат; дорон гайрат, гайратманд.

ГАЙРАТКАШ *غیرت کش* *ниг.* гайратманд.

ГАЙРАТКАШӢ *غیرت کشی* *ниг.* гайратмандӢ.

ГАЙРАТМАНД *غیرت مند* 1. богайрат, сергайрат, серҳаракат. 2. *кит.* боаҳамият, ориятталаб.

ГАЙРАТМАНДӢ *غیرت مندی* гайратманд будан, гайратнокӢ, серҳаракатӢ.

ГАЙРАТМАНДОНА *غیرت مندانه* бо гайрати зиёд, бо саъю кӯшиш: **гайратмадона** кор кардан.

ГАЙРАТНОК *غیرت ناک* *ниг.* гайратманд.

ГАЙРАТНОКӢ *غیرت ناکي* *ниг.* гайратмандӢ.

ГАЙРИАДАБӢ *غیري ادبی* 1. берун аз адабиёт: доираҳои **гайриадабӣ**. 2. лаҳҷавӣ, шевагӣ: калимаҳои **гайриадабӣ**.

ГАЙРИАМАЛӢ *غیر عملی* 1. амалинашаванда, дур аз амал, амалан иҷронашаванда, татбиқнашаванда. 2. амалнақунанда, беҳаракат.

ГАЙРИАНДОЗӢ *غیراندازی* андоз ситондана-шаванда, аз андоз озод: даромадҳои **гайриандозӣ**.

ГАЙРИАСЛӢ *غیراصلي* 1. сохта, қалбакӣ. 2. *ниг.* гайриасосӣ.

ГАЙРИАСОСӢ *غیر اساسی* асосӣ набуда, фаръӣ, дуҷумдараҷа: **образҳои гайриасосии роман**.

ГАЙРИБЕҲДОШТӢ *غیربهداشتی* он чи ва он чо, ки дар он беҳдошт ва усулҳои он риоя намешавад.

ГАЙРИВОҶЕӢ *غیرواقعی* ба вуқӯъ наомада, воқеънағашта; аз воқеият дур, ба вуқӯъ наоянда.

ГАЙРИВОҶИБ *غیرواجب* он чи анҷомаш ҳатмӣ нест, гайризарур, гайримухим.

ГАЙРИДАВЛАТӢ *غیردولتی* *ниг.* гайриҳукуматӣ.

ГАЙРИДЕМОКРАТӢ *غیردماکرتی* аз демократия дур, тахти фишор қарордошта: **интиҳоботи гайридемократӣ**.

ГАЙРИДИНӢ *غیردینی* дининабуда, аз дин дур; дунявӣ: **адабиёти гайридинӣ**.

ГАЙРИЗАМИНӢ *غیرزمینی* дар замин набуда, осмонӣ: тамаддуши **гайризаминӣ**.

ГАЙРИЗАРУРӢ *غیرضروری* зарурӣ набудан иҷрои амале ё коре, зарур набуда, нолозим, нозарур.

ГАЙРИИЛМӢ *غیرعلمی* илминабуда, аз илм дур, асоси илмӣ надошта.

ГАЙРИИМКОН *غیرامکان* имкониятнадошта, аз имкон берун, номумкин, имконнопазир.

ГАЙРИИНСОНӢ *غیرانسانی* 1. дур аз рафтори инсонӣ, ба инсон номуносиб. 2. берун аз қувваи инсон.

ГАЙРИИНТИЗОРӢ *غیرانتظاری* гайриҷашмдошт; тасодуфӣ, нохост.

ГАЙРИИХТИЁРӢ *غیراختیاری* аз ихтиёр берун, бар хилофи майлу хоҳиш; маҷбури; **ҳаракати гайриихтиёрӣ** ҳаракати беихтиёрона, рафтори бешууроно.

ГАЙРИКАПИТАЛИСТӢ *غیرکپیتلستی* ба сармоядорӣ хоснабуда, гайрисармоядорӣ; берун аз (роҳи) капиталистӣ: **роҳи гайрикапиталистии тараққиёт**.

ГАЙРИКАСБӢ *غیرکسبی* хаваскор, касбӣ набуда.

ГАЙРИКОМИЛ *غیرکامل* нопурра, ноқис, номуқаммал.

ГАЙРИКОРӢ *غیرکاری* берун аз (вақти) кор (-и расмӣ).

ГАЙРИКОФӢ *غیرکافی* он чи басанда нест, нокифоя.

ГАЙРИҚАНОАТБАХШ *غیرقناعت بخش* 1. қонеънақунанда; гайрикофӣ, нокифоя; **кори гайриқаноатбахш** кори ба талаб ҷавобнадиҳанда; кори бад. 2. баҳое, ки барои ма-

води таълимиро аз худ накардани мактабиён гузошта мешавад ва ифодаи рақамии он «2» аст.

ҒАЙРИҚАТОРИЙ غيرقطارى *мансуб ба қисмҳои ҳарбӣ, ки ба амалиёти ҷангӣ бевосита робита надоранд, берун аз ҳайати қувва (қўшун)-ҳои амалкунанда: хизмати ғайриқаторӣ.*

ҒАЙРИҚОНУНИЙ غيرقانونى *хилофи қонун; бидуни риояи қонун, қонунро риоя накарда: кори ғайриқонунӣ, роҳи ғайриқонунӣ, ғайриқонунӣ шуморидан.*

ҒАЙРИМАДАНИЙ غيرمدنى *бе маданият, берун аз одоб.*

ҒАЙРИМАКТАБӢ غيرمكتبى *берун аз мактаб, ба мактаб дахлнадошта: либоси ғайримактабӣ.*

ҒАЙРИМАНКУҲА غيرمنگوحه *кит. (зани) бе ақди никоҳ, ғайриникоҳӣ.*

ҒАЙРИМАНҚУЛ(А) غيرمنقول//غيرمنقوله *кит. аз ҷое ба ҷое бурданашаванда, кўчонида-нашаванда; мол (-у мулк)-и ғайриманқула моле, ки онро аз ҷое ба ҷое бурдан мумкин нест (мисли замин, ҳавлӣ, иморат ва ғ.).*

ҒАЙРИМАНТИҚӢ غيرمنطقى *бемантиқ, хилофи мантиқ.*

ҒАЙРИМАСКУН غيرمسكون *ҷое, ки маҳалли сукунати одамон қарор нагирифтааст; ҷазираи ғайримаскун ҷазирае, ки одамон дар он зисту зиндагонӣ намекунанд, ҷазираи беодам.*

ҒАЙРИМАСКУНИЙ غيرمسكونى *маҳалле ё ҷое, ки қобили сукунат нест.*

ҒАЙРИМАСЪУЛ غيرمسئول *он ки дар иҷрои коре масъулият надорад, ғайрирасмӣ.*

ҒАЙРИМАТЛУБ غيرمطلوب *номатлуб, номувофиқ: кори ғайриматлуб.*

ҒАЙРИМАЧБУРӢ غيرمجبورى *на бо роҳи иҷборӣ, ихтиёрӣ.*

ҒАЙРИМАЧОЗӢ غيرمجازى *дур аз маҷоз; аслӣ; маънии ғайримачозӣ маънии аслӣ.*

ҒАЙРИМАШРӮЪ غيرمشروع *ғайришаръӣ, нораво, макрӯх, ҳаром.*

ҒАЙРИМАЪЗУР غيرمعذور *коре, ки дар он узру*

баҳона пазируфта намешавад, беузр, номуваҷҷаҳ: сабаби ғайримаъзур.

ҒАЙРИМАЪМУЛ غيرمعمول *маъмулнагардида, номаъмул, расму одатнашуда; ғайриодӣ.*

ҒАЙРИМАЪРУФ غيرمعروف *номаъруф, номашхур.*

ҒАЙРИМОДДӢ غيرمادى *фалс. гаришайъӣ, моддинабуда, ба модда тааллуқнадошта.*

ҒАЙРИМУҚАРРАРӢ غيرمقررى *берун аз одат, ғайриодӣ, номуқаррарӣ.*

ҒАЙРИМУҚИМӢ غيرمقيمى *ғайримаскунӣ, ҷои истиқомати доимӣ надошта; кўчманчӣ.*

ҒАЙРИМУМКИН غيرممکن *берун аз имкон, номумкин; нораво, ноҷоиз.*

ҒАЙРИМУНАЗЗАМ غيرمنظم *ниг. ғайримунтазам.*

ҒАЙРИМУНСАРИФ غيرمنصرف *грам. тасрифнашаванда, ғайритасрифӣ; ниг. ғайритасрифӣ.*

ҒАЙРИМУНТАЗАМ غيرمنتظم *номунтазам, номураттаб, номуназам.*

ҒАЙРИМУНТАЗИР(А) غيرمنتظر(ه) *он чи интизор намерафт; тасодуфӣ, ногаҳонӣ.*

ҒАЙРИМУНТАШИР غيرمنتشر *нашрнашуда, чопнашуда.*

ҒАЙРИМУСТАҚИЛ غيرمستقل *номустақил; тобеъ: мамлакати ғайримустақил.*

ҒАЙРИМУСТАҚИМ غيرمستقيم *1. норост, қач: роҳи ғайримустақим. 2. маҷ. бавосита: далелҳои ғайримустақим.*

ҒАЙРИМУТАШАККИЛ غيرمتشکل *номута-шаккил, ташкил доданашуда; бетартиб.*

ҒАЙРИМУҲИМ غيرمهم *беаҳамият; камаҳамият, камарзиш.*

ҒАЙРИМУЪТАДИЛ غيرمعتدل *номӯътадил, дур аз эътидол.*

ҒАЙРИНАВБАТӢ غيرنوبتى *берун аз навбат, бе навбат: иҷлосияи ғайринавбатии Маҷлиси Олӣ.*

ҒАЙРИНИЗОМӢ غيرنظامى *ба низомӣ мансуб набуда, ғайриҳарбӣ; шаҳрвандӣ: либоси ғайринизомӣ, мудофнаи ғайринизомӣ.*

ГАЙ

ГАЙРИНОҚИЛ *غير ناقل* физ. қобилияти гузаронидани қараёни барқро надошта.

ГАЙРИНОФИЗ *غير نافذ* кит. 1. таъсир надошта, беасар, бетаъсир. 2. гайритабий, қалбакӣ, сохта (*мас., ҳуҷҷат*): **ҳуҷҷати гайринофиз**.

ГАЙРИОДИЛОНА *غير عادلانه* ноодилона, беинсофона, бар хилофи адолат.

ГАЙРИОДӢ *غير عادى* он чи одӣ нест, гайримуқаррарӣ; аз одат берун; аз ин пеш маълумнабуда ё диданашуда: **махлуқи гайриодӣ, маҷлиси гайриодӣ, номҳои гайриодӣ**.

ГАЙРИОРГАНИКӢ *غير آрганىكى* мансуб ба табиати бечон, ноорганикӣ; химияи гайриорганикӣ илмест, ки унсурҳои химиявӣ ва пайвастаҳои онҳоро меомӯзад; *муқоб.* химияи органикӣ.

ГАЙРИРАСМӢ *غير رسمى* 1. эътибори расмӣ надошта: **алоқани гайрирасмӣ, гуфтугӯи гайрирасмӣ, маълумоти гайрирасмӣ**. 2. аз расмият дур; **риёкорона**.

ГАЙРИСАМИМӢ *غير صميمى* аз самимият дур, аз садоқат дур: **суханҳои гайрисамимӣ**.

ГАЙРИСАНИТАРӢ *غير سنىتارى* ниг. **гайрибехдоштӣ**.

ГАЙРИСАРЕХ *غير صريح* кит. норавшан, носарех, номаълум, пӯшида (*мас., нутқ, сухан*); нохоно (*мас., хат*).

ГАЙРИСИНФӢ *غير صنفى* 1. бесинфӣ: **ҷамъияти гайрисинфӣ**. 2. берун аз синф, хорич аз дарс: **машгулиятҳои гайрисинфӣ**.

ГАЙРИСТАНДАРТӢ *غير ستندرتى* ба стандарт ҷавобнадиҳанда, берун аз стандарт; якқолиба набуда: **таҷҳизоти гайристандартӣ**.

ГАЙРИСУНӢ *غير صنعى* сунъинабуда; табиӣ, аслӣ.

ГАЙРИТАБИӢ *غير طبيعى* 1. табиинабуда, хусусияти табиинадошта; дур аз ҳолати табиӣ; сохта, сунъӣ: **табассуми гайритабиӣ**. 2. гайримуқаррарӣ, гайриодӣ; **қувваҳои гайритабиӣ** қувваҳои берун аз табиат.

ГАЙРИТАМОСӢ *غير تماسى* бе васлшавӣ, бидуни пайваст шудан; **алоқани гайритамосӣ**.

ГАЙРИТАСРИФӢ *غير تصرفى* грам. тасрифнашаванда: **шакли гайритасрифии феъл**.

ГАЙРИТАЪЧИЛӢ *غير تعجلى* он чи ичрояш таъчилӣ нест, бешитоб.

ГАЙРИТИҶОРАТӢ *غير تجارىتى* берун аз тиҷорат, тиҷоратнашаванда.

ГАЙРИФАЪОЛ *غير فعال* фаъолнабуда, бефаъолият; сусткор; кам амалқунанда.

ГАЙРИХОЛИС *غير خالص* холиснабуда, омехта; нопок; **вазни гайрихолис** вазни мол бо зарф (вазни брутто).

ГАЙРИҲАЁТӢ *غير حياتى* аз ҳаёт дур, гайривоқеъ: **ғояи гайриҳаётӣ**.

ГАЙРИҲАҚИҚӢ *غير حقيقى* аз ҳақиқат дур; сохта, қалбакӣ.

ГАЙРИҲАРБӢ *غير حربى* ниг. **гайринизомӣ**.

ГАЙРИҲИЗБӢ *غير حزبى* бе ҳизб, ба ягон ҳизб тааллуқнадошта: **созмони гайриҳизбӣ**.

ГАЙРИҲИРФАӢ *غير حرفه اى* гайрикасбӣ, ҳаваскор.

ГАЙРИҲУКУМАТӢ *غير حكومتى* ба ҳукумат тобеънабуда, озод амалқунанда (*дар доираи қонун*): **муассисаи гайриҳукуматӣ**.

ГАЙРИЧАШМДОШТ *غير چشم داشت* баръакси чашмдошт, гайримунтазира, тасодуфӣ, ногаҳонӣ: **ҳодисаи гайричашмдошт**.

ГАЙРИЧИДӢ *غير چدى* ночиддӣ, чиддинабуда; ҳазломез: **суханҳои гайричиддӣ**.

ГАЙРИШАРӢ *غير شرعى* ба шаръ номувофиқ, хилофи оину қонуни дини ислом.

ГАЙРИШАФФОФ *غير شفاف* 1. шаффофнабуда, ношаффоф, хира, тира, бечило; диданашаванда. 2. *маҷ.* озодона набуда, гайридемократӣ: **интиҳоботи гайришаффоф**.

ГАЙРИШТАТӢ *غير شتى* ба штат дохилнагардида, берун аз штат: **корманди гайриштатӣ**.

ГАЙРИЯТ *غير يات* *фалс.* будани яке аз ду унсур, ки хилофи якдигаранд; *муқоб.* **айният**.

ГАЙРӢ *غيرى* 1. шакли дигар, дигарӣ. 2. гайрбудан, бегона будан, аз ҷои дигар будан.

ҒАЙРПАРАСТ غيرپرست *ниг.* бегонапараст.

ҒАЙРПАРАСТӢ غيرپرستی *ниг.* бегонапарастӢ.

ҒАЛАБА *a.* غلبه 1. зафар, нусрат, пирӯзӣ, фатх, голибият; дастболой, пешдастии бузург дар коре: **ғалабаи қатъӣ**; **байрақи ғалаба** байрақе, ки ба шарафи ғалаба афрошта мешавад; **рӯзи ғалаба** иди расмии мамлакатҳои дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ ба Олмони фашистӣ ғалабанамуда, ки ҳар сол рӯзи 9-уми май чашн гирифта мешавад; **ғалаба кардан** // **ғалаба ба даст овардан** зафар кардан, нусрат ёфтан, пирӯз гаштан (*дар ҷанг, мубориза ва ғ.*); **ғолиб гардидан**, дастболо шудан, зӯр баромадан (*дар мусобиқа, зӯрозмоӣ ва ғ.*); **◇ хоб ғалаба кардан** хоб зер кардан, хоб зӯр баромадан. 2. *кит.* магал, ғавго, ғирев.

ҒАЛАБАОВАР غلبه آور *пирӯзӣновар*, нусратовар.

ҒАЛАБАНОПАЗИР غلبه ناپذير *ниг.* мағлубнашаванда.

ҒАЛАЁН *a.* غليان 1. чӯшиш, чӯш. 2. *мач.* чӯшу хурӯш, тугён, талотум; *ба тариқи истиора:* **ғалаёни хун**, **ғалаёни ҳиссиёт...**; **аз ғалаёни...**; а) аз чӯшиши...; б) *киноя аз* аз шиддати ..., аз зӯрии...; **ғалаён кардан (намудан)** ба хурӯш омадан, тугён кардан (-и оби баҳр, бӯрон...); **◇ хуни ҷавонӣ дар ғалаён омадан** хуни ҷавонии касе ба чӯш омадан; шавку рағбати ҷавонӣ ғалаба кардан; **ба ғалаёни рашк дода шудан** ошуфтаи рашк шудан; **ҳисси рашк боло гирифтан.**

ҒАЛАЁНОМЕЗ غليان آميز *боҳаяҷон*, мушавваш, ошуфтаомез.

ҒАЛАҚА *a.* غلقه 1. чӯбест, ки ба воситаи он дару дарвоза аз ақиб баста мешавад, лӯкидон, калиддон. 2. *нав.* қуфлаки филизӣ барои баставу кушодани роҳи моеоту газ дар лӯлаҳо.

ҒАЛАҚАДАРО غلقه دره *гуфт.* одами зуд унsgiранда, хушмуомила; дидадаро.

ҒАЛАМУС *a.* غلموس *кит., ниг.* ғалламос.

ҒАЛАТ *a.* غلط 1. хатое, ки нафаҳмида содир шудааст; хато, саҳв, иштибоҳ. 2. нодуруст; **ғалати чопӣ** хатои чопӣ, хатое, ки дар нашр рӯй додааст; **ғалат гирифтан** саҳеҳ (дуруст)

кардани хатое, тасҳеҳ кардани навишта ё гуфтаи касе; *муқ.* **ғалатгирӣ**; **ғалат гуфтан** хато гуфтан; нодуруст гуфтан; **ғалат ёфтан** хато ёфтан, саҳви чизе ё касеро пайдо кардан; **ғалат кардан** хато кардан, иштибоҳ кардан; **ғалат хондан** хато хондан; нодуруст хондан (*матнро*); **ғалат таъбир кардан** // **ғалат тафсир кардан** нодуруст маънидод кардан; **ғалат фаҳмидан** нодуруст фаҳмидан, дуруст дарк накардан; **ғалат фаҳмондан** *тарзи бавоситаи* **ғалат фаҳмидан**; **ғалат шумурдан** а) дар шумор ба иштибоҳ роҳ додан, хато кардан дар ҳисоб; б) нодуруст ҳисоб кардан, хато доништан (*чизеро*); **◇ ба роҳи ғалат андохтан** бераҳа кардан, фиреб додан.

ҒАЛАТАНДОЗ غلط انداز 1. дар ҳоли иштибоҳ ё ғалат афкандани касе. 2. чизе ё касе, ки иштибоҳан дар зеҳни шахси дигар падидор мешавад.

ҒАЛАТАНДОЗӢ غلط اندازی *иштибоҳ кардан*, иштибоҳ.

ҒАЛАТАФШОН غلط افشان *ниг.* ғалатандоз.

ҒАЛАТБИН غلط بين *хатобин*, хатокор.

ҒАЛАТБИНӢ غلط بينی *хатобинӣ*, чизи дурустро носаҳеҳ тасаввур кардан; *хатокорӣ*, иштибоҳкорӣ.

ҒАЛАТГИР غلط گير 1. *ниг.* мусаҳҳеҳ. 2. *итт.* барномаи компютерӣ, ки ба таври худкор иштибоҳ ва ғалатҳои матнро меёбад.

ҒАЛАТГИРӢ غلط گيرى *исми амал аз ғалат гирифтани*; тасҳеҳи навиштае; *муқ.* тасҳеҳ.

ҒАЛАТӢБ *итт.* غلط ياب *ёбандаи ғалат*, хатогир.

ҒАЛАТӢ غلطى 1. тааччубовар, шигифтовар, ҳайратангез; *диққатчалбкунанда:* **ғали ғалатӣ**, **кори ғалатӣ**, **ҳодисаи ғалатӣ**. 2. аҷоиб, аҷиб, аҷибу ғариб; **ғалатӣ-ғалатӣ** тааччубоварона; **зоти ғалатӣ** а) насли аҷоиб; б) *киноя аз* шахси аҷиби ғайриодӣ, турфа одаме; **одами ғалатӣ** шахси рафтору хислаташ хеле ҳайратовар.

ҒАЛАТКОРӢ غلط کاری *иштибоҳкорӣ*, хатокорӣ; **ба ғалаткорӣ роҳ додан.**

ҒАЛАТНАВИСӢ غلط نویسى *ғалат навиштан*,

ҒАЛ

хато навиштан, дар навиштан шитобкорӣ кардан.

ҒАЛАТНОМА غلطنامه рӯйхати галатҳо (-и чопӣ, ки маъмулан дар охири китоб оварда мешавад).

ҒАЛАТФАҲМӢ غلطفهمӣ сахв кардан дар фаҳмиш; нодуруст фаҳмидан, нодуруст-фаҳмӣ.

ҒАЛАТФАҲМОНӢ غلطفهمانى галат фаҳмондан, нодуруст маънидод кардан чизеро ба касе.

ҒАЛАТХОНӢ غلطخوانى галат хондан, нодуруст ва хато хондан.

ҒАЛБАКАН غلبكن *кит.* панчара, ки дар паси дарҳо шинонда мешавад; даре, ки аз навда ва ё най мебофанд ва дар даромадгоҳи бог мешинонанд.

ҒАЛБЕР غلبير 1. парвезани (элаки) сӯрохҳояш калон, ки бо он ғалларо бехта тоза меку-нанд, гирбол; **ғалбер кардан** аз ғалбер гузарондан, бо ғалбер бехтан; **ғалбер барин кардан** сӯрох-сӯрох кардан; тамоман фарсуда кардан (*мас., пойафзолро*); **♠ ғалберро аз об бардоштан** натиҷаи кореро дидан; кореро чамъбаст кардан; аз ғалбер гузарондан дақиқона тафтиш кардан; бодикқат аз назар гузаронидан; **бо ғалбер об кашидан** кори бе-фоида кардан; **кафш ғалбер шудан** (**гарди-дан**) а) бисёр роҳ гаштан; б) чизе ё касеро зиёд чустуҷӯ кардан; **на дар бел меистаду на дар ғалбер** чизи тамоман номувофик; сухани комилан бемантику беасос.

ҒАЛБЕРБОФ غلبيرباف он ки касбаш бофтани ғалбер аст, ғалберсоз.

ҒАЛБЕРБОФӢ غلبيربافى касби (машғулияти) ғалбербоф.

ҒАЛБЕРВОР غلبيروار мисли ғалбер; сӯрох-сӯрох.

ҒАЛҒАЛ غلغل *ниг.* калкал.

ҒАЛЕВОЧ غليواج *ниг.* каргас.

ҒАЛӢН *а.* غليان *ниг.* галаён.

ҒАЛИЗ *а.* غليظ 1. ғафс; **абри ғализ** абри ғафси сиёҳ; **дуди ғализ** дуди ниҳоят ғафсу тира; **тори-кни ғализ** пардаи ғафси торикӣ; **хуни**

ғализ хуни гилзаташ аз меъёр зиёд, хуни ғафс; **чанги ғализ** чанги ниҳоят тираву вазнин; **қандчойи ғализ** чойи аз ҳад зиёд ширин. 2. *маҷ.* дурушт, дағал; **овози ғализ** садои дурушту дағал, овози ғафси нофорам; **ғализ кардан** (**намудан**) ғафс кардан; **торикиро ғализтар кардан** торикиро боз ҳам зиёдтар кардан; **бӯи ғализ** бӯи бад, бӯи нофорам; **мазаи ғализ** мазаи нофорам, мазаи ногувор; **хӯроки ғализ** хӯроки бадмаза, гизои бадтаъм; **забони ғализ** забони услубан носуфта; **иборати ғализ** баёни муғлақ ва душворфаҳм; **ҳаворо ғализ намудан** ҳаворо вазнину бадбӯ кардан.

ҒАЛИЗӢ غليظى гилзат, ғафсӣ.

ҒАЛИЗУЛҚАЛБ *а.* غليظالقلب *маҷ.* сангдил, бераҳм.

ҒАЛЛА *а.* غله ҳосили киштҳои донадор аз қабили гандум, ҷав, ҷуворӣ *ва ғ.*; кишти ғалла, зироати ғалладона: **анбори ғалла**, **дарави ғалла**, **зироати ғалла**; **ғаллаву дона** *ниг.* ғалладона; **ғалла бардоштан** ҳосили кишти ғалларо гундоштан.

ҒАЛЛАБЕЗАК غلهبيزك мошине, ки ғаллаи кӯфташударо бод медахад.

ҒАЛЛАБУМ غلهبم ҷое ё минтақае, ки маҳсулоти асосии он ғалла аст.

ҒАЛЛАГӢ غلگى аз ғалладона тайёршуда: маҳсулоти ғаллагӣ.

ҒАЛЛАҒУНДОР غلهغندار дараванда ва гундорандаи ғалла: **комбайни ғаллағундор**.

ҒАЛЛАҒУНДОРӢ غلهغندارى чамъоварӣ; мавсими гундоштани ғалладона.

ҒАЛЛАДАРАВӢ غلهدروى *исми амал* аз ғалла даравидан; даравидани ғалла: **мавсими ғалладаравӣ**.

ҒАЛЛАДОН I غلهدان 1. ҷои нигоҳ доштани ғалла. 2. қуттии тоқҳои ҷевон, дохили мизҳо *ва ғ.* 3. қуттии маҳсус ё қуттичаи паси пештахтаи дӯкониҳо, ки фурушандагон пулро дар он мегузоранд.

ҒАЛЛАДОН II غلهدان *ниг.* ғалладона.

ҒАЛЛАДОНА غلهدانه растаниҳои хӯшадор аз

қабили гандум, чав *ва г.*; ғалла: киштхон ғалладона, чамъоварии ғалладона.

ҒАЛЛАДОНАКОР غلهدانه *ниг.* ғаллакор.

ҒАЛЛАЗОР غلزار майдони ғалла, киштзори ғалла.

ҒАЛЛАКАШОНӢ غلهدانشانی *исми амал аз ғалла кашондан*; кашондани ғалла: нақлиёти ғаллакашонӣ.

ҒАЛЛАКОР غلهدار кишткунандаи ғалла, корандаи ғалла, барзгар, донапош: деҳқони ғаллакор.

ҒАЛЛАКОРӢ غلهدارӣ 1. ғалла кишт кардан; соҳаи кишоварзӣ, ки бо киштукори ғалла машғул аст. 2. ҷои кишти ғалла: замини ғаллакорӣ.

ҒАЛЛАКӢБАК غلهدارکوبӣ олати дастӣ барои кӯфта, чудо кардани дона аз хӯша, сӯта ва сари ғалладона.

ҒАЛЛАКӢБӢ غلهدارکوبӣ 1. кӯфтани ғалла, хирманкӯбӣ. 2. ғаллакӯбанда: мошини ғаллакӯбӣ.

ҒАЛЛАМУС غلهدارموس 1. *ниг.* митта. 2. маҷ. шахси тасодуфии зараррасон.

ҒАЛЛАПОЯ غلهدارپايه 1. пояҳои пас аз дарав боқимондаи ғалла. 2. замини ғаллааш даравидашуда.

ҒАЛЛАСУПОРИӢ غلهدارسپاری *исми амал аз ғалла супоридан.*

ҒАЛЛАФУРӢШ غلهدارفروش он ки гандуму чав ва дигар ғалладона мефурӯшад, фурӯшандаи ғалла.

ҒАЛЛАФУРӢШӢ غلهدارفروشی *исми амал аз ғалла фурӯхтан*; фурӯши ғалла.

ҒАЛЛАХЕЗ غلهدارخيز замин, ки ҳосили фаровони ғалла медиҳад.

ҒАЛЛАХУШККУНАК غلهدارخشککنӣ хонаи мучаҳҳаз бо дастгоҳи махсус барои хушконидаи ғалла.

ҒАЛЛАХУШКОНАК غلهدارخشکانӣ *ниг.* ғалла-хушккунак.

ҒАЛЛАҶАЛЛОБ غلهدارجلاب он ки ғалларо арзон харида, гарон мефурӯшад, ханнот.

ҒАЛЛАҶАЛЛОБӢ غلهدارجلابی он ки машғули арзон харида гарон фурӯхтани ғалла аст.

ҒАЛМАҒАЛ غلهدارغل *ниг.* ғалоғула.

ҒАЛО ا. غلا *кит.* гаронии нархи ғалла ва дигар чизҳои хӯрокӣ; қахту ғало қахтӣ ва қиматӣ.

ҒАЛОҒУЛ ا. غلاغل *ниг.* ғалоғула.

ҒАЛОҒУЛА ا. غلاغله бо овози баланд чанҷол кардани як ё чанд кас, мағал, ғавго; талотӯб; ғалоғула бардоштан // ғалоғула кардан ғавго барпо кардан, мағал бардоштан.

ҒАЛОҒУЛАНОК غلاغلهناک сершавкун, ғавгодор: кӯчаи ғалоғуланок.

ҒАЛСАМА غلهدارسمه аъзои нафаскашии ҷонварони обӣ (*аз қабилӣ моҳӣ, харчангҳои обӣ ва г.*).

ҒАЛСАМАГӢ غلهدارسمگӣ *ниг.* ғалсамадор.

ҒАЛСАМАДОР غلهدارسمهدار ҷонвари обӣ, ки ғалсама дорад.

ҒАЛТ غلته ҳаракати аз як паҳлу ба паҳлуи дигар тоб хӯрдан, ғалтиш; ғалт задан // ғалт хӯрдан аз як паҳлу ба паҳлуи дигар чарх задан (*дар рӯи замини хона*).

ҒАЛТАК غلتهک 1. чархе, ки ба пои занбаргалтак, сепояи тифлон *ва г.* мешинонанд, гилдирак. 2. лӯлаи аз ягон маводи саҳт сохтаи ду тарафаш деворадор ва ё зағӯтачае, ки ба он ресмони дарздӯзӣ, тори нейлон ва симҳои гуногунро мепечонанд; зағӯтаи калони ҷубин барои печондани сими барқ *ва г.* 3. *тех.* охани устувонашакли вазнин барои ҳамвор ва шибба кардани роҳҳо.

ҒАЛТАКАРОБА غلتهکارابه аробачае, ки ба рӯи як ғалтак ё якчанд ғалтак шинонда шудааст; муқ. занбаргалтак.

ҒАЛТАКДОР غلتهکدار дорои ғалтак, гилдиракдор.

ҒАЛТАКӢ غلتهکӣ *ниг.* ғалтакдор.

ҒАЛТГОҲ غلتهگاه ҷои ғалт хӯрдан.

ҒАЛТЗАНОН غلتهزان *феъли ҳол аз ғалт задан*; ғелзанон (*ба рӯи чизе*).

ҒАЛ

ҒАЛТИДА غلتيده *сифати феълии замони гузаишта аз ғалтидан; ғалтидаю хеста ниг. ғалтону хезон; ғалтида рафтган афтида рафтган, сарозер шудан.*

ҒАЛТИДАН غلتيدن 1. аз боло ба поин шудан, афтидан, афтодан: аз **дарахт ғалтидан, аз асп ғалтидан, пушт ба замин ғалтидан; ғалтидани девор фуру рафтани девор; хона ғалтидан хона афтидан; хона хароб шудан; вайрон шудани хона.** 2. аз по мондан, дар бистари беморӣ хобидан, бистарӣ шудан. 3. мағлуб шудан (*дар мусобиқа, гӯштин*). 4. гелидан, гелида чорӣ шудан; равон шудан; **ба даст ғалтидан ба даст афтодан, дастгир шудан; ба чое ғалтидан ба чое омадан; гузари касе ба чое афтидан; аз имтиҳон ғалтидан аз имтиҳон нагузаштан, ноком шудан дар имтиҳон; кори касе ба касе ғалтидан дар ичрои коре ба ёрии касе мӯхтоҷ шудан; ◇ чои сӯзанпартоӣ набудан; дар мавриди дар ягон чо хеле бисёр будани одамон гуфта мешавад.**

ҒАЛТИШ غلتيش *исми амал аз ғалтидан, афтидан.*

ҒАЛТОН غلتان 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз ғалтидан; гелон, геланда; аз боло ба поин ғалт зада резанда (мас., об).* 2. чӯлон, дар ҳолати чӯлидагӣ; **ғалтон шудан** а) гелон шудан, гелида афтидан; б) ба чизе олуда шудан, огушта шудан. 3. гирд, мудаввар: **гавҳари ғалтон, марвориди ғалтон; дурри ғалтон** марвориди суфтаи мудаввар; **ғалтону хезон** афтидаву хеста, бо азоби зиёд, ба зӯр (*роҳравӣ*).

ҒАЛТОН(И)ДАН غلتاندين//غلتيندن *феъли бавосита аз ғалтидан.* 1. афтондан, ба замин фикандан: **дарахтро ғалтондан, хонаро ғалтондан.** 2. мағлуб кардан (*дар гӯштин*); **зада ғалтондан** садама расонда аз по даровардан.

ҒАЛЧА غلچه *гуфт. одами кӯтоҳқади фарбех.*

ҒАЛЧ غلچ *гиреҳе, ки ба осонӣ кушода намешавад, кӯргиреҳ.*

ҒАМ *а. غم* 1. дилгирифтагии саҳт, ки аз алами дарунӣ пайдо мешавад, гусса, андӯҳ, хафагӣ, хузн: **ғаму алам, ғаму андӯҳ, ғаму кулфат, ғаму гусса; бори ғам** вазнинии

андӯҳ. 2. ташвиш. 3. *маҷ.* фикр, хаёл; **ғам додан** а) андӯҳгин кардан; б) ба ташвиш монондан, ташвиш додан; **ғам доштан** а) андӯҳгин будан; б) парво доштан, ташвиш доштан; **ғами касеро доштан** дар фикри касе будан, **ғами каси дигарро хӯрдан; дар ғами касе (чизе) будан** а) дар бораи беҳбудии касе дилсӯзона фикр кардан; б) дар ташвиши чизе будан, дар пайи (пайдо кардани) чизе будан; **ғам хӯрдан** андӯҳгин шудан, гамгин гаштан; оқибати чизеро фикр карда хафа (зиқ) шудан; **ғами касеро хӯрдан** дар бораи неқӯахволии касе фикр кардан, гамхорӣ кардан дар ҳаққи касе; **ғами чизеро хӯрдан** а) дар бораи чизе пешакӣ фикр кардан; б) барои чизе чорабинӣ кардан, чораи чизеро дидан; **дар ғам афтодан** андӯҳгин шудан, гуссадор шудан; **дар ғами касе афтодан** дар фикри касе шудан; ба гамхории касе банд шудан; **кам не, ғам не гуфт.** андак-мундак не, начандон кам; хеле зиёд; **чӣ ғам дорам** ташвише надорам, ҳеч парвое надорам; **шодам; буз дар ғами чон, қассоб дар ғами чарбу (зарб.)** ҳар кас дар ғами худ, барои ҳар кас манфиати худаш манзур; **шикамхо сер шуд, ғамхо дур шуд (мақ.)** пас аз сер шудан аз таом дар мавриди шукрона гуфта мешавад; **чон хонаи мардум, на ғами обу на ғами хезум (мақ.)** дар бораи касе гуфта мешавад, ки зиёд ба меҳмонӣ меравад.

ҒАМАК غمک *гуфт. хонаи пасти хурд; чои танги камҳаво; муқоб. барҳаво.*

ҒАМАНГЕЗ غمانگيز *ғамовар, андӯховар, хузн-овар; аламовар: воқеаи ғамангез, оҳанги ғамангез, суруди ғамангез.*

ҒАМАНДЕШ غمانديش *кит. гамнок, гамгин.*

ҒАМАНДҶ غماندوز *маҷ. пурандӯҳ, пургусса, гамзада, гамандӯхта.*

ҒАМАНҶОМ غمانجام *кит. бартараф шудани ғам, ба охир расидани ғаму гусса, гамзудо.*

ҒАМАФЗО غمافزا *афзояндаи ғам, гамфизо.*

ҒАМБАРДОР غمباردار *тахаммулкунандаи ғам, ба ғаму андӯҳ тоқаткунанда, гамтобовар.*

ҒАМБАРОР غمبارار *ниг. гамгусор.*

ҒАМБЕМОР غمبيمار *ниг. гамбода.*

ҒАМБОДА *غم باده* беморие, ки аз бисёр ғаму гусса хӯрдан пайдо мешавад.

ҒАМБОР *غم بار* ғамовар, ғамангез.

ҒАМГИН *غمگين* андӯхгин, ғамнок, ғамдида, маҳзун; **ғамгин қардан** (намудан) андӯхгин қардан, ба ғаму андӯх гирифтोर қардан (*касеро*); **ғамгин шудан** андӯхгин гаштан.

ҒАМГИНИӢ *غمگينى* андӯхгинӣ, ғамнокӣ, ха-фағӣ, маҳзунӣ.

ҒАМГИНОНА *غمگينانه* андӯхгинона, маҳзунона: **овози ғамгинона**, **ҳолати ғамгинона**, **ғамгинона гуфтан**, **ғамгинона нигоҳ қардан**.

ҒАМГИРИФТА *غم گرفته* *ниг.* ғамзада.

ҒАМГУСОР *غم گسار* ғамбарор, ғамхор, ғамзудо, ғамбаранда; мӯнис, ҳамдам.

ҒАМГУСОРӢ *غم گسارى* ғамхорӣ, меҳрубонӣ.

ҒАМГУСОРОНА *غم گسارانه* ғамхорона, меҳрубона.

ҒАМДИДА *غم ديده* *ниг.* ғамзада.

ҒАМДОР *غم دار* *ниг.* ғамзада.

ҒАМЗ *ا. غمز* *кит.* 1. *ниг.* ғамза. 2. хабаркашӣ, суханчинӣ, ғаммозӣ.

ҒАМЗА *а. غزه* имову ишорат ба чашму абрӯ; ноз, карашма; **ғамза қардан** бо имову ишораи чашм нозу карашма қардан.

ҒАМЗАГАР *غمزه گر* ғамзақунанда, нозу карашмақунанда, ғамзазан, ғамзақор.

ҒАМЗАДА *غمزه* он ки ғаму андӯх ўро афгор қардааст, ғамдида, андӯхдида; **дили ғамзада** дили ғамгин.

ҒАМЗАДАГӢ *غمزه گى* ғамгинӣ, андӯхгинӣ.

ҒАМЗАДОР *غمزه دار* боғамза, бо нозу ишва.

ҒАМЗАЗАН *غمزه زن* *ниг.* ғамзагар.

ҒАМЗАҚУНАНДА *غمزه كننده* *ниг.* ғамзагар.

ҒАМЗАҚОР *غمزه كار* *ниг.* ғамзагар.

ҒАМЗУДО(Ӣ) *غم زد(اى)* *кит., ниг.* ғамгусор.

ҒАМИДА *غميده* ғамзада, ғамолуд.

ҒАМИДАДИЛ *غميده دل* дилношод, дилтанг, малул.

ҒАМИН *غمين* *ниг.* ғамгин.

ҒАМӢ *غمى* *ниг.* ғамгин.

ҒАМКАДА *غمكده* ғамхона, кулбаи эҳзон.

ҒАМҚОҲ *غم كاه* қоҳандаи ғам, қоҳишдихандаи ғам.

ҒАММОЗ *а. غماز* 1. ғамзақунанда, ғамзагар. 2. *маҷ.* суханчин, хабаркаш.

ҒАММОЗАҚ *غمنازك* 1. қаровулаки шасти моҳигирӣ. 2. аломати шиноқунандаи лангардор барои нишондихии чойҳои чуқури дарё.

ҒАММОЗӢ *غمنازى* 1. ғамзагарӣ; бисёр нозу карашма қардан. 2. суханчинӣ, хабаркашӣ.

ҒАМНОҚ *غمناك* 1. *ниг.* ғамгин. 2. ғамовар, ҳузнангез: **ҳикояҳои ғамноқ**.

ҒАМНОҚӢ *غمناكى* *ниг.* ғамгинӣ.

ҒАМНОМА *غمنامه* дафтар ва китобе, ки дар он ғаму андӯхи касе зикр шудааст, номаи ғам.

ҒАМОБОД *غم آباد* 1. чои ғаму андӯх. 2. *маҷ.* дунё, чохон.

ҒАМОВАР *غم آور* ғамангез, ҳузновар.

ҒАМОЛУД *غم آلود* ғамгин, андӯхгин.

ҒАМОЛУДА *غم آلوده* *ниг.* ғамолуд.

ҒАМОМЕЗ *غم آميز* омехта бо ғам, ғамолуд.

ҒАМОШОМ *غم آشام* он ки зиёд ғам меҳӯрад, ғамхӯранда.

ҒАМПАРАСТ *غم پرست* он ки аз рӯи хусусиятҳои равониву рӯҳӣ ғам хӯрданро дӯст медорад.

ҒАМПАРВАР *غم پرور* дар ғам парваришёфта, ҳамеша ғамгин.

ҒАМРАСИДА *غم رسیده* андӯхзада, ғамзада.

ҒАМРӢЗӢ *غم روزى* он ки дар зиндагӣ фақат ғаму кулфат дидааст.

ҒАМСАРО *غم سرا* *ниг.* ғамкада.

ҒАМСӢЗ *غم سوز* он ки ё он чи ғамро нобуд мекунад, ғамзудо, ғамбардор.

ҒАМУС *غمس* *кит.* дурӯгин, савганди дурӯгин.

ҒАМФАРСО *غم فرسا* *ниг.* ғамзудо.

ҒАМ

ҒАМҒАРСУДА غم فرسوده касе, ки аз ғами зиёд фарсуда шудааст, фарсудаи ғам, ғамзада.

ҒАМФИЗО غم فرا *ниг.* ғамфзо.

ҒАМХОНА غمخانه хонае, ки дар он ғам хукмфармост, ғамкада, кулбаи эҳзон.

ҒАМХОР غمخوار он ки ғами касеро меҳӯрад, дилсӯз, мушфиқ, меҳрубон: **зани ғамхору меҳрубон, модари ғамхору дилсӯз, мураббияи ғамхору мушфиқ, роҳбари сахтгиру ғамхор, хоҳари меҳрубону ғамхор, мӯнису ғамхор** будан.

ҒАМХОРА غمخواره *ниг.* ғамхор.

ҒАМХОРАҒӢ غمخوراگي ғамхорӣ, дилсӯзӣ, ғамхӯрандагӣ.

ҒАМХОРӢ غمخواري ғами касеро хӯрдан; дилсӯзӣ, меҳрубонӣ; навозишгарӣ (*ба касе*); **ғамхорӣ кардан** ғами касе ё чизеро хӯрдан; фикр ё коре кардан барои некӯаҳволӣ ва беҳбудии касе; меҳрубонӣ кардан.

ҒАМХОРОНА غمخورانه дилсӯзона, меҳрубона; бо дилсӯзӣ, бо меҳрубонӣ: **муносибати ғамхорона.**

ҒАМХӢР غمخور *ниг.* ғамхор.

ҒАМХӢРӢ غمخوري *ниг.* ғамхорӣ.

ҒАМШАРИК غمشريک шарики ғами касе; дӯсти ғамгусор, ҳамдард.

ҒАН غن *ниг.* ғанг II.

ҒАНАБ غنб хоби андак, хоби сабук; аввали хоб, пинак, ғанав; **ғанаб бурдан** андак ба хоб рафтан, пинак рафтан; **ғанаб кардан** *ниг.* ғанаб бурдан.

ҒАНАВ غنو 1. *асоси замони ҳозира аз ғунудан.* 2. *ниг.* ғанаб.

ҒАНАВИДАН غنويدن *ниг.* ғунудан.

ҒАНАК غنک *лаҳҷ.* ғарами гандум ё чави даравида; **ғанак задан** бандҳои (дарзаҳои) ғалларо ғарам карда чидан.

ҒАНАМ *а.* غنم *кит.* 1. ғӯсфанд. 2. ғӯсфандон, рамаи ғӯсфандон.

ҒАНГ I غنگ *кит.* овози баланд.

ҒАНГ II غنگ *кҳн.* тири чувоз; санги ба тири

чувоз басташуда.

ҒАНГ III غنگ навдаҳои хушкшудаи тут, ки кирмак барғояшро хӯрда дар он пилла та-нидааст.

ҒАНИМ *а.* غنيم душман, хасм, рақиб.

ҒАНИМАТ *а.* غنيمت 1. моли дар ҷанг аз душмани мағлуб гирифташуда; **ғанимат афтодан** ба даст даромадани моле ба ғанимат; **ғанимат гирифтган** ба даст даровардани моле ба ғанимат; **ба ғанимат афтодан** моли ғаниматгирифтаи касе шудан, моли ғанимати касе шудан. 2. *киноя аз* ҳар чизи бе меҳнат ва ба осонӣ ба даст даромада. 3. *маҷ.* ҳар чиз ва фурсати ба кас мусоид, ки дар он дам дастрас буда, вале зуд аз даст рафтаниш мумкин аст: **дам ғанимат, фурсат ғанимат, дуои падар ғанимат аст; ғанимат доништан** лаҳзаи мувофиқ шумурдан; **фоида бурдан аз чизе ва даме, ки муяссар аст: ғанимат шумурдан** аз имконият истифода кардан; **лаҳзаи мувофиқро аз даст надодан; фурсатро ғанимат шумурдан // фурсатро ғанимат доништан** мавқеъро мусоид шумурдан; аз вақти мусоид истифода бурдан; **ҷони худро ғанимат шумурдан** ба зинда мондани худ шуқр кардан ва аз он истифода намудан; **элак баҳона, дидор ғанимат (маҷ.)** дар мавриди чизеро баҳона карда, ба дидор расидани касе меғӯянд.

ҒАНИМАТӢ غنيمتي *мансуб ба ғанимат; чизи ғаниматӣ* ҳар чизи ба таври ғанимат ба даст даромада.

ҒАНӢ *а.* غنى бой, давлатманд, доро, тавонгар, сарватманд; дорои ҳама чиз, бениёз; **синфи ғанӣ** синфи доро, синфи тавонгар; **ғанӣ кардан** бой гардонидан; **ғанӣ шудан** доро гаштан.

ҒАНО *а.* غنا *кит.* давлатмандӣ, боигарӣ, тавонгарӣ; **арбоби ғано** аҳли сарват, давлатмандон.

ҒАНОВАТ *а.* غناوت *нав.* боигарӣ, давлатмандӣ, сарватмандӣ.

ҒАНОИМ *а.* غنائم *кит., ҷ.* ғанимат 1.

ҒАНҶ غنج *кит.* чувол.

ҒАНҶОЛ غنجال *кит.* 1. меваи норасидаи турш-

таъм (*ангур, анор, себ ва г*). 2. ҳаббулмулук (*як навъи меваи турш*).

ҒАНҶОР *غنچار* *кит.* гулгуна ва гоза, ки занон барои зебӣ ба рӯй мемоланд.

ҒАР *غر* 1. зани бадахлок, зани сабукпо. 2. марди фосик, занбоз. 3. *кит.* одами бад, бадкор.

ҒАРАЗ *ا. غرض* 1. матлаб, мурод, мақсад, манзур; **ғараз аз тушбера гӯшт хӯрдан аст** (*зарб.*). 2. қасд, оҳанг, иштиёқ. 3. нияти ниҳонии бад ба зиёни касеву ба манфиати худ; **ғарази шахсӣ а)** нафъи худро дар назар доштан; **б)** кинаварзӣ бо касе; **ғараз доштан а)** қасде доштан; **б)** суди худу зиёни дигаре-ро ҷустан; **в)** кина доштан ба касе. 4. хулоса, алқисса.

ҒАРАЗВАРЗӢ *غرضورزی* доштани қасде ба зиёни дигаре, душманӣ, кинаварзӣ.

ҒАРАЗГӢЙ *غرضگوی* он ки дар бораи касе бад мегӯяд, бадгӯӣ.

ҒАРАЗДОР *غرضدار* он ки ба касе қасди бад дорад, бадқасд; душман.

ҒАРАЗӢ *غرضی* мансуб ба **ғараз**; ғаразолуд.

ҒАРАЗКОР *كار غرض* бо ғарази шахсӣ коркунанда; бадқасд, бадният.

ҒАРАЗКОРӢ *كارى غرض* бо ғараз анҷом додани кор; бадқасдӣ, бадниятӣ.

ҒАРАЗКОРОНА *غرضكارانه* бо нияти бад, бадқасдона; барои манфиати шахсии худ.

ҒАРАЗНОК *غرضناك* 1. ғараздор, бадният, бадқасд; одами ғаразнок. 2. бадхоҳона, мугризона.

ҒАРАЗНОКӢ *غرضناكى* ғаразнок будан; бадниятӣ.

ҒАРАЗОЛУД *غرضآلود* ғаразомез, душманона.

ҒАРАЗОМЕЗ *غرض آميز* *ниг.* ғаразолуд.

ҒАРАМ *غرم* тӯдаи ба як ҷо ҷамъовардаи растаниҳо ва чизҳои дигар: **ғарами беда, ғарами гандум, ғарами хезум; ғарами пахта** пахтаи дар як ҷо баланд рехташуда; **ғарама-ғарама** ғарами бисёр; **ғарама кардан** дар як ҷо ҷамъ оварда теппа кардан, тӯда кардан (*растаниҳои даравидаро*); болои ҳам ба як ҷо

гузошта тӯб кардани чизҳои гуногун.

ҒАРАМЗОР *غرمزار* 1. майдончае, ки дар он галлаи даравидашударо ғарама мекунад. 2. қитъаи он замин, ки дар он ҷо шохаҳо ва навдаҳои дарахтонро гун мекунад.

ҒАРАНГ *غرنگ* *кит.* садои гирия; садое, ки дар вақти гирия кардан дар гулӯ мепечад, садои гирияи гулӯгир; нолаву зорӣ дар ҳолати гирия, гирён.

ҒАРБ *ا. غرب* 1. яке аз чор самти уфук, ки ҷои фуру нишастани офтоб аст; *муқоб.* **шарқ**. 2. сарзамине, ки дар ғарб воқеъ шудааст (*мас., Аврупо нисбат ба Осиё*), мағрибзамин: **мамлакатҳои Ғарб**.

ҒАРБӢ *غربى* 1. мансуб ба **ғарб**; *муқоб.* **шарқӣ**: **самти ғарбӣ, тарафи ғарбӣ**. 2. сокини мамлақати Ғарб, мағрибӣ; аврупоӣ; **ғарбӣ-шимолӣ** самти воқеъ дар байни ғарб ва шимол: **боди ғарбӣ-шимолӣ; ғарбӣ-ҷанубӣ** самти воқеъ дар байни ғарб ва ҷануб.

ҒАРБПАРАСТ *غربپرست* он ки таҳти таъсири тафаккур, фарҳанг ва тамаддуни кишварҳои ғарбӣ қарор гирифтааст, парастикунандаи Ғарб.

ҒАРБПАРАСТӢ *غربپرستى* парастии Ғарб.

ҒАРВ *غرو* *кит.* най, қамиш.

ҒАРҒАР *ا. غرغر* *кит.* гулӯ.

ҒАРҒАРА I *ا. غرغره* 1. гардонидани об дар гулӯ, тоза кардани ҳалқ ва гулӯ. 2. *қалимаи тақлиди овози даҳоншӯӣ; ғарғара кардан* ба даҳон об гирифта, чайқонида партофтан (*барои пок шудани гулӯ ва даҳону дандон*).

ҒАРҒАРА II *ا. غرغره* *тех.* асбоби галтакмонанди ҷӯбин ё оҳанин, ки ба вай аргамчин, симтаноб ё занҷир гузаронида чизҳои вазнинро мебардоранд.

ҒАРИБ *ا. غريب* 1. аҷиб, бадеъ, ғалатӣ; чизи нав ва нодир; **аҷибу ғариб** шигифтовар, аҷоиб. 2. мусофир; дурафтода аз ватан, аз хонумон ҷудо, бе ёру диёр. 3. *маҷ.* бекас; бечора; **шомӣ ғарибон а)** *кит.* аввалин шаби мотам баъди дафн; **б)** шаби пурғаму андӯҳи ҳичрон ва танҳои; **ба хона шеру ба майдон ғариб будан** *ниг.* хонашер (*-и майдонғариб*).

ҒАР

ҒАРИБА *а.* غريبه муаттаси **ғариб**.

ҒАРИБАК غريبک *шакли тасғир ва навозишии* **ғариб**.

ҒАРИБГҶР غريبگور он ки дар ғурбат мемирад ва дафн мешавад, мусофирхок.

ҒАРИБДҶСТ غريبدوست он ки ба касони ғарибу бенаво ёрӣ медиҳад, мусофирпарвар, ғарибнавоз.

ҒАРИБДҶСТӢ غريبدوستى мусофирпарварӣ, ғарибпарварӣ.

ҒАРИБЗОДА غريبزاده 1. он ки аз ғариб зода шудааст. 2. *мач.* ҳаромзода.

ҒАРИБИСТОН غريبستان 1. макони ғарибон. 2. *мач.* гӯристон.

ҒАРИБӢ غريبى 1. ғариб будан, зиндагии дур аз ватан, дурӣ аз ватан, мусофирӣ, ғурбат; **дар ғарибӣ** дур аз ватан, дар ғурбат. 2. бекаси, танҳой; **ғарибӣ кашидан** мусофириро аз сар гузаронидан; азоби дурӣ аз ватан ва бекасиро дидан; **дар ғарибӣ афтодан** аз ватан дур афтодан. 3. *кит.* ғаробат.

ҒАРИБКУШ غريبکش одами бераҳм ва сангдил; *муқоб.* ғарибдӯст.

ҒАРИБМАРГ غريبمرگ :**ғарибмарг** шудан дар ғарибӣ ҷон додан.

ҒАРИБНАВОЗ غريبنواز *ниг.* ғарибдӯст.

ҒАРИБНАВОЗӢ غريبنوازی *ниг.* ғарибдӯстӣ.

ҒАРИБОНА غريبانه *мансуб ба* **ғариб**; муносиби ғариб; ба тарзи ғарибон: **нолаи ғарибона**; **шоми ғарибона** *ниг.* **ғариб** (**шоми ғарибон**).

ҒАРИБПАРВАР غريبپرور *ниг.* ғарибдӯст.

ҒАРИБПАРВАРӢ غريبپرورى *ниг.* ғарибдӯстӣ.

ҒАРИБХОНА غريبخانه хонаи ғарибон, мусофирхона; хонаи хароб ва бечизу чора.

ҒАРИЗ غريز *кит.* ҳилм, бурдборӣ; сабру тоқат, нармдилӣ, лутфу меҳрубонӣ.

ҒАРИЗА *а.* غريزه 1. сиришт, табиат, табъ. 2. *биол.* истеъдоди фитрӣ; завқи табиӣ, хислати модарзоди ҷонварон.

ҒАРИЗАГАРОӢ غريزهگرائى *нав.* мактаби равоншиносӣ, ки асоси фаъолияти инсонро бар

пои ғаризӣ марбут медонад.

ҒАРИЗӢ غريزى 1. *мансуб ба* **ғариза**. 2. табиӣ, зотӣ, ҷибиллӣ; **харорати ғаризӣ** гармии табиӣ бадан.

ҒАРИҚ *а.* غريق 1. ғарқшуда, гӯтида, фурӯрафта дар об. 2. *мач.* гӯтаваршуда ба чизе, бандшуда ба чизе; тамоман дар иҳотаи чизе монда; **ғариқи ғусса** гамгин, андӯхгин; **ғариқи баҳри навмедӣ** тамоман ноумедшуда.

ҒАРИМ *а.* غريم *кит.* 1. қарздор, вомдор, мадюн. 2. қарздода, вомдода.

ҒАРИН غرين *кит.* гуранда (*сифати шер*); **шерӣ ғарин** шерӣ гуранда, шерӣ жиён.

ҒАРӢ غرى ғар будан; бадахлоқӣ, фосиқӣ, фоҳишагӣ; **◇ ҳам ғариву ҳам пешхезӣ** дар мавриде гуфта мешавад, ки шахсе кори баде қарда, баъд пешхезӣ мекунад ё худ кори ношоистае қарда, аз дигарон даъвогар мешавад.

ҒАРҚ *а.* غرق 1. гӯтавар шудан дар об, фурӯрафтан ба об; зерӣ об монда нобуд шудан; **ғарқ қардан** дар об гӯтондан, ба об фурӯравонда нобуд қардан; **ғарқ шудан** ба об гӯтидан, фурӯрафтан дар об; зерӣ об монда нобуд шудан. 2. *мач.* саросар фарогирифта бо чизе; гӯтида дар чизе: **ғарқи гул**, **ғарқи нур**, **ғарқи обу арақ**, **ба дурру марворид ғарқ шудан...**; **ғарқи табассум** пур аз табассум, пуртабассум; **ғарқи хун** // **ғарқ дар хун** оғушта ба хун, ба хун олуда; хуншоршуда; **ғарқи хусну ҷамоли** худ шефтаву ғарра ба зебоии худ; **ғарқ пухтан** тамоман пухтан, яқсара пухта расидани мева; **ғарқи чизе ё коре будан а)** тамоман фарогирифта будан бо чизе; пур аз чизе будан (*мас., нур, торикӣ...*); б) саргарми чизе будан, саҳт банд будан бо чизе ё коре (*мас., сӯҳбат, тамошо, фикру хаёл...*); в) тамоман додашуда будан ба коре; **ғарқи чизе қардан** фарогиридан бо чизе; пур аз чизе қардан; **ғарқи чизе ё коре шудан а)** саросар фарогирифта шудан, тамоман пӯшида шудан бо чизе; б) саргарми чизе шудан, саҳт банд шудан бо коре (*мас., мутолиа, сӯҳбат, тамошо, фикру хаёл...*); в) тамоман дода шудан ба коре; **ғарқи дарёи муроқиб** будан *кит.* бо фикру зикри Худо банд шудан; **ғарқи обу арақ шу-**

дан (гаштан) //ба обу арақ ғарқ шудан дар зери обу арақ мондан, сахт арақ кардан; ғарқи хоб будан дар хоби сахт будан, сахт дар хоб будан; ғарқи хун будан бо хун оғушта будан, қатлу куштор ҳукмфармо будан; ғарқи хун шудан оғушта ба хун шудан; кушта шудан; ба (дар) баҳри чизе ғарқ будан ниг. ғарқи чизе ё коре будан; ба (дар) дарёи чизе (коре) ғарқ шудан ниг. ғарқи чизе ё коре шудан ғарқи тамошо шудан; ба хоб ғарқ кардан сахт хобонидан, сахт хоби касеро барондан; ба (дар) чизе ғарқ кардан ниг. ғарқи чизе кардан; ба (дар) чизе ғарқ шудан ниг. ғарқи чизе шудан; ба хун ғарқ шудан ниг. ғарқи хун шудан.

ҒАРҚА а. غرقه 1. ғарқшуда, ғарик, ғӯтида. 2. маҷ. ғарра, мағрур; ғарқа дар хун оғушта ба хун, ғарқи хун; ғарқа шудан (гаштан) а) ғӯтидан, фуру рафтани дар об; б) маҷ. саргарми чизе шудан, сахт банд шудан бо коре.

ҒАРҚАГОҲ غرقه گاه маҳалли ғарқ шудан.

ҒАРҚОБ غرقاب ҷои чуқури об, ки касро ғарқ мекунад; гирдоб.

ҒАРҚОБА غرقابه ниг. ғарқоб

ҒАРҚПУХТА غرق پخته сифати феълии замони гузашта аз ғарқ пухтан; тамоман пухта, пурра пухта расида: зардолуи ғарқпукта.

ҒАРҚШАВАНДА غرق شونده сифати феълии замони ҳозира аз ғарқ шудан; он ки дар ҳолати фуру рафтани ба об аст.

ҒАРҚШУДА غرق شده сифати феълии замони гузашта аз ғарқ шудан; ғӯтида, ғарик, фуру рафта ба об: киштии ғарқшуда, ғарқшудагон.

ҒАРОБА غرابه кит. обдон, зарфи обгирӣ, бидон.

ҒАРОБАТ а. غرايت кит. ачибу ғариб ва бадеъу нодир будан, қолибӣ.

ҒАРОИБ а. غرايب 1. ҷ. ғариб. 2. ачоиб, диққатчалбқунанда: афсонаи ғариб, достони ғариб; ғариби табиат ҳодисаҳои тааҷҷубовари табиат; ачоибу ғариб чизҳои тааҷҷубовар, чизҳои ачиб ва нодир: намоишҳои ачоибу ғариб, хобҳои ачоибу ғариб,

саргузаштҳои ачоибу ғариб.

ҒАРОИБОТ а. غرايبات ҷ. ғариб; ачоиботу ғарибот//ачоибот ва ғарибот чизҳои ачоибу ғариб.

ҒАРОМАТ а. غرامت кит. 1. он чи пардохтани он лозим бошад, товон; товондихӣ. 2. ҳасрату надомат, пушаймонӣ.

ҒАРОРА غراره кит., ниг. ғаргара.

ҒАРОШ غراش асоси замони ҳозираи ғарошидан.

ҒАРОШ غراش кит. 1. ҷароҳате, ки аз харошидан пайдо мешавад, харош. 2. маҷ. қаҳру ғазаб, хашм. 3. маҷ. андӯху ғам.

ҒАРОШИДАН غراشيدن кит. 1. харошидан. 2. маҷ. хашмгин ва қаҳролуд шудан.

ҒАРРА а. غره густох; мағрур, мутакаббир; фирефтаи молу мансаб ва зӯри худ; ғарра шудан фирефта шудан; ба чизи ботил мағрур шудан.

ҒАРРАС//ҒАРРОС غراس//غراس калимаи тақлиди овози мотори мошин ва ғ.: ғаррас задан (-и мошин).

ҒАРРАСУТУН غرهستون сутуни нақшу нигордор; сутуни ҳашаматнок.

ҒАРРО а. غرا кит. 1. сафеду равшан; тобон, дурахшон. 2. олій, барҷаста: байти ғарро, қасидаи ғарро.

ҒАРРОС غراس ниг. ғаррас.

ҒАРС а. غرس кит. 1. дарахт шинондан, дарахтшинонӣ. 2. дарахти нав шинондашуда, ниҳол.

ҒАРФ а. غرف кит. паймона, зарфи паймона барои чен кардани гандум, орд ва ғ.

ҒАРЧ غرچ 1. порчай чарми реза-реза, ки барои садо баровардан дар тағи пойафзор гузошта медӯзанд. 2. пойафзоре, ки дар вақти роҳгардӣ садои ғарч-ғарч мебарорад: мӯзаи ғарч, туфлин ғарч.

ҒАРЧА غرچه кит. нодон, бефаҳм, аблаҳ.

ҒАРЧ-ҒАРЧ غرچ غرچ калимаи тақлиди овози пойафзор дар вақти роҳгардӣ болон барф ва м.ин.

ҒАСАЁН а. غثيان кит., тиб. беҳузурии меъда.

ҒАС

ҒАСАҚ *a.* غسق *кит.* шом, торикии аввали шаб.

ҒАСБ *a.* غضب *чизи каси дигарро бо зӯрӣ* кашида гирифтан; **ғасб кардан (намудан)** бо зӯр чизеро кашида гирифтан.

ҒАСБАН *a.* غضباً *ба зӯрӣ (зӯран) гирифтан* чизи касеро.

ҒАСБӢ *غصبى мансуб ба ғасб;* чизи зӯран гирифташуда.

ҒАСӢН *a.* غثيان *ниг.* ғасаён.

ҒАССОЛ *a.* غسال *покшӯй, мурдашӯй.*

ҒАССОЛХОНА غسالخانه *хонае (чоe), ки барои шустани майит омода месозанд.*

ҒАСУЛ *a.* غسل *кит.* шӯянда ва поккунанда, обе, ки ба он шустушӯ мекунанд.

ҒАФАБАНД غفبند *гулӯбанди аз тилло ё нукра сохташуда, ки занон барои зинат ба гардан меовезанд.*

ҒАФИР *a.* غفير *кит.* бисёр, анбӯҳ.

ҒАФЛАТ *a.* غفلت 1. беҳабарӣ, фаромӯшӣ, ғофилӣ; бепарвой. 2. нодонӣ, чаҳолат; **дар ғафлат будан** беҳабар будан, ғофил мондан; **дар ғафлат мондан** беҳабар мондан, ғофил мондан; **дар (ба) ғафлат монондан** а) *шакли бавоситаи дар ғафлат мондан;* б) аз беҳабарии касе истифода бурдан, касеро ғофилгир кардан; **◇ хоби ғафлат** ниҳояти беҳабарӣ ва чаҳолату нодонӣ; *ба тариқи истиора:* аз **хоби ғафлат бедор кардан, аз хоби ғафлат бедор шудан; дар ғафлат ёфтан** аз беҳабарии касе истифода кардан; ғофилгир кардан; **чашми касеро ғафлат бурдан** хоби касе бурда мондан, касеро ғайричашмдошт хоб бурдан.

ҒАФЛАТАН *a.* غفلتاً//غفلّة *дар ғафлат монда, беҳабарона; ногаҳон, банохост.*

ҒАФЛАТАНДЕШ غفلتاندیش 1. чоҳил, ақибмонда. 2. кӯҳнапараст, мутаассиб.

ҒАФЛАТБУРДА غفلتبرده *ниг.* ғафлатзада.

ҒАФЛАТВАРЗ غفلتورز *ниг.* ғафлатпеша.

ҒАФЛАТЗАДА غفلتزده *ғофил, беҳабар, нодон, дар чаҳолатмонда.*

ҒАФЛАТӢ غفلتی *дар ғафлатмонда, беҳабар;*

бепарво, бепарвофалак.

ҒАФЛАТКОР غفلتکار *ниг.* ғофил.

ҒАФЛАТКОРӢ غفلتکاری *ниг.* ғофилӣ.

ҒАФЛАТОБОД غفلتآباد *кит., маҷ.* коинот, олам.

ҒАФЛАТПАРАСТ غفلتپرست *ниг.* ғафлатандеш.

ҒАФЛАТПЕША غفلتپیشه 1. он ки доим дар ғафлат мемонад, беҳабар, ғофил; нодон. 2. бепарво.

ҒАФС غفس 1. ҳар чизи ҷуссааш пурра ва қавӣ, ситабр, кулуфт; фарбеҳ, тановар; **ғафсу ғӯла** фарбеҳу қадпаст. 2. калон дар қутр; *муқоб.* **борик:** аргамчини ғафс, ғӯлаи ғафс, зағҷири ғафс, сими ғафс, сутуни ғафс, химчаи ғафс. 3. калон дар захомаат, захим; сермағз, серқабат; *муқоб.* тунук: девори ғафс, коғазии ғафс, нони ғафс, чарми ғафс, шишаи ғафси ношикан. 4. зич, ҷафс: абри ғафс, дуди ғафс, чанги ғафс, қабати ғафси атмосфера; барфи ғафс барфи зиёди ба рӯи замин борида; китоби ғафс китоби дорои варақҳои зиёд; китоби ҳаҷман калон; **пардаи ғафс** пардаи аз матои зичбофта. 5. ғализ: қаймоқи ғафс, шири ғафс. 6. ғулий, сермӯй: абрӯвони ғафс, бурути ғафс. 7. *маҷ.* дурушт, дағал, хашин; овози бам: **овози ғафс, садои ғафс; гардани ғафс** гардани кулуфт, гардани фарбеҳ; *муқ.* **гарданғафс; лаби ғафс** лаби сергӯшт; *муқ.* **лабғафс (лабдӯл); сояи ғафс** сояе, ки ягон ҷои нургузар надорад, сояи пурра; **хати ғафс** хати бо қалами калон кашидашуда; **ғафс кардан** а) сермағзу серқабат кардан; б) ғализ кардан; **ғафс шудан** а) ситабру фарбеҳ шудан; б) ғализ шудан; **◇ хамёни ғафс** хамёни серпул.

ҒАФСБАДАН غفسبدن *фарбеҳтан, бузургтана, кулӯлатан.*

ҒАФСӢ غفسی 1. захомаат дар қутр ва дар қабат; ғафс будан, пурҷуссагӣ; *муқоб.* **борикӣ** ва тунукӣ: ғафсии аргамчин, ғафсии танаи дарахт, ғафсии нон, ғафсии барф, ғафсии қишри замин. 2. зичӣ, ҷафсӣ. 3. ғализӣ, гилзат: ғафсии чизҳои обакӣ.

ҒАФСОВОЗ غفسآواز *он ки овозаш ғафс аст; дағаловоз.*

ҒАФСПЎСТ غفس پوست *ниг.* пўстгафс.

ҒАФССАДО غفس صدا садояш гафс: асбоби мусиқии гафссадо.

ҒАФСТАНА غفس تانه танааш гафс, пуррачусса.

ҒАФУР *a.* غفور *кит.* бахшандаи гуноҳ, афвкунанда, омузганда (*сифати Худо*).

ҒАФФА غفه *кит.* пўстини бисёр мулоим аз барои чингиламӯ.

ҒАФФОР *a.* غفار *кит.* он ки аз гуноҳҳо дармегузарад, бисёр афвкунанда, бахшоянда, омузишкунанда (*сифати Худо*).

ҒАФФОРӢ غفارى бахшояндагӣ, афвкунандагӣ.

ҒАҶАР-ҒАҶАР غجر غجر *калмаи тақлиди* овози дағали соиш хӯрдани ду чизи сахт.

ҒАҶАРРОС غجر آس *ниг.* гаҷар-гаҷар.

ҒАШ I *a.* غش 1. беҳушӣ; беҳуд шудан аз шиддати хашм, асабоният; **гаш кардан** аз хуш рафтан; **гаш карда гиристан** сахт ва беист гиристан кӯдак. 2. хиратабъӣ, гирифтагии хотир; парешон, хавотир: **дили касе гаш будан**; **◇ гаши касе омадан** аз суҳан ё кори касе асабонӣ ва хашмгин шудан, ба танг омадан; **гаши касеро овардан** тарзи *бавоситаи гаши касе омадан*; бо гапе ё амале касеро нороҳат кардан, касеро ба танг овардан, касеро таҷанг ва бадқаҳр кардан; **ба гаши касе расидан** асаби касеро вайрон кардан хоستان; **дили касе гаш кардан** нороҳат ва хавотир шудан; **дили касеро гаш кардан** касеро нороҳат ва хавотир кардан.

ҒАШ II *a.* غش нопокӣ, олоиш; омезиши чизи паст бо чизи гаронбаҳо; **гилу гаш** *ниг.* гил.

ҒАШ(Ш) غش тазвир, макр, риёкорӣ, хиёнат.

ҒАШАМШАМ غشمشم диловез, бебок.

ҒАШГИР غشگير василаи филизӣ ё чӯбӣ ё монанди инҳо бо сурати амуд барои бо ҳам нигоҳ доштани радифи китобҳо ва пешгири аз афтидани онҳо.

ҒАШҒОВ غش غاو 1. ғажгов, гови кӯҳӣ, қутос. 2. мангулае, ки аз мӯи думи ин гов месохтанд ва дар сари найзаҳо мебардоштанд.

ҒАШДОР I غش دار шахси беҳудшаванда, зиёндор, чунундор, саръзада.

ҒАШДОР II غش دار омехта бо чизе, нопок.

ҒАШӢН *a.* غشيان нороҳатӣ, гирифтагии хотир; **гашӢни дил** а) дилбеҳузурӣ, дилбечошавӣ; б) беҳуд шудан аз шиддати хашму ғазаб.

ҒАШӢ *a.* غشى беҳушӣ; **гашӢ кардан** беҳуш шудан, аз худ рафтан, дил беҳуд шудан.

ҒАШМ *a.* غشم зулм, ситам.

ҒАШНОК غش ناک *ниг.* гашдор I; **гирия гашнок** гирия сахт ва беист.

ҒАШОВА *a.* غشاوه *ниг.* ғишова.

ҒАШОВАР غش آور дилбечокунанда, нороҳаткунанда; нофорам.

ҒАШУМ *a.* غشوم ситамкор, золим.

ҒАӢОР *a.* غيور 1. боғайрат, серғайрат; далер ва шуҷоъ, боҳамият. 2. рашқдор, рашкин, ҳасуд.

ҒАӢОРӢ غيورى 1. ғайрат; серғайратӣ; далерӣ, шуҷоат. 2. рашқ, ҳасад.

ҒАӢОРОНА غيورانه боғайратона, бо ғайрату кӯшиши зиёд; далерона, шуҷоатмандона.

ҒЕВ غيو садои баланд, бонг; **геву гирев** шӯру гавго.

ҒЕЖИДАН غيژيدن *ниг.* гечидан.

ҒЕЖОН(И)ДАН غيژاندين//غيژاندين *ниг.* гечон(и)-дан.

гел *غيل* асоси замони ҳозира аз гелидан.

ҒЕЛ غيل :гел задан а) аз паҳлу ба паҳлу гаштан, гелидан; б) болои чизе дароз кашида хобидан; ба чизе жӯлида хобидан.

ҒЕЛАК غيلک 1. чизи гирдаи гелон: **санги гелак**. 2. гӯшти кӯфта кулӯла кардашуда, ки дар угро ва баъзе таомҳои дигар андохта мепазанд; **хамирро гелак кардан** аз хамир лӯндачаҳо сохтан.

ҒЕЛАККАБОБ غيلک کباب кабоб аз гӯшти кӯфта.

ҒЕЛАКШӢРБО غيلک شوربا шӯрбое, ки дар он гӯшти гелак андохта мепазанд.

ҒЕЛАНДА غيلنده *сифати феълии замони ҳозира* аз гелидан; гелон, гелзананда.

ҒЕЛ

ҒЕЛҒЕЛАК غيلغيلک 1. *гуфт.* гелогел, гелон-гелон. 2. як навъ бозии бачагон, ки гелида-гелида бозӣ мекунанд.

ҒЕЛҒЕЛОН غيلغيلان *ниг.* гелон-гелон.

ҒЕЛИДА غيليده *сифати феълии замони ҳозира аз гелидан; гелида-гелида* дар ҳолати гелидан, гелон: *гелида-гелида* *пони афтидан; гелидаву чӯлида* гел задаву олуда (ба регу хок); *гелида гирифтан* аз фурсат истифода бурда дароз кашидан, хобидан дар рӯи чизе, гел задан; *гелида омадан* гелон омадан; *гелида рафтан* нохост тоб хӯрдаву чарх зада галтидан.

ҒЕЛИДАН غيليدن 1. аз паҳлу ба паҳлу гирд гаштан, гел задан. 2. тоб хӯрдаву чарх зада галтидан, афтидан. 3. чӯлида хобидан. 4. хобидан, дароз кашидан (*рӯи чизе*), гел задан. 5. *мач.* галт зада чорӣ шудан; \diamond **аз табақ гелидан а)** аз худ рафтан, ёзидан; **б)** аз хад гузарондан.

ҒЕЛИШ غيلش *исми феъли аз гелидан; гелон афтидан, пайхам гелида рафтан.*

ҒЕЛОҒЕЛ غيلاغيل дар ҳолати гелидан, гелон-гелон; гелида-гелида.

гелон غيلان *асоси замони ҳозира аз гелондан.*

ҒЕЛОН I غيلان *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз гелидан; геланда, чарх задараванда: сангхон гелон; гелон-гелон а)* дар ҳолати гелидан; *пайхам гелида: гелон-гелон рафтан; б)* *ниг.* гелғелак 2.

ҒЕЛОН II غيلان навъе аз буттаи хордор, хори магелон.

ҒЕЛОН(И)ДАН غيلاندن//غيلانيدن *феъли бавосита аз гелидан.* 1. гелон кардан, аз паҳлу ба паҳлу ғардонда бурдан (*ё овардан*). 2. гел занондан; галтондан.

ҒЕЧИДА غيجيده *сифати феълии замони гузашта аз гечидан; гечида-гечида, гечон-гечон, лағжида-лағжида; хазида-хазида; гечида рафтан* якбора лағжидан, ногаҳон лағжидан.

ҒЕЧИДАН غيجيدن 1. *ниг.* лағжидан; лағжида афтодан. 2. дар ҳолати нишастагӣ (аз ҷо барнахоста) бо ёрии дасту по роҳ рафтан (-и

кӯдакон ва одамони шал).

гечон غيجان *асоси замони ҳозира аз гечондан.*

ҒЕЧОН غيجان 1. *феъли ҳол аз гечидан; гечон-гечон* *ниг.* гечида-гечида. 2. гечонак, лағжонак.

ҒЕЧОНАК غيجانک *ҷое, ки пой намеистад ва гечида меравад; лағжонак: барфи гечонак, яхи гечонак.*

ҒЕЧОН(И)ДАН غيجانيدن//غيجانندن *тарзи бавоситаи гечидан; лағжонидан; лағжонда бурдан, аз ҷо набардошта ба ҷои дигар бурдани чизе.*

ҒЕША غيشه *бот.* як навъ алафи чандинсолаи ботлоқӣ, ки баргҳои борики дароз дорад, қиёк.

ҒИБТА ا. غبטה *кит.* орзу кардан барои расидан ба чиз ё сифати хуби касе (*бо ҳисси нек*), ҳавас, таманно.

ҒИД-ҒИД غدغد *гуфт.* бо майдагапии бисёр шилқинӣ кардан, бисёр гап зада ҷакидан; хурдагирӣ.

ҒИДӢ-ҒИДӢ غدى غدى *гуфт., ниг.* ғид-ғид.

ҒИЁБ ا. غياب *кит., ниг.* ғойб.

ҒИЁС ا. غياث *кит.* 1. фарёдрас. 2. фарёдрасӣ.

ҒИЖАК غيژک *асбоби тордори мусиқӣ, ки бо камонча навохта мешавад.*

ҒИЖ-ҒИЖ غيژ غيژ *калимаи тақлиди овози расиши камонча ба тори ғижжак, соиши чархи ароба, тофтани ресмон дар чархресӣ ва ғ.*

ҒИЖЖАК غيژک *ниг.* ғижжак.

ҒИЖЖАС//ҒИЖЖОС غيژاس//غيژاس *ниг.* ғиж-ғиж: ғижжас задан.

ҒИЖИРРОС غيژراس *ниг.* ғичиррос.

ҒИЗАС غيژاس *калимаи тақлиди овоз, ки садои ҳаворо бо суръати баланд бурида рафтани чизе ё садои вазиши сахти бодро ифода мекунад: ғиззаси тир, ғиззаси шамол, ғиззас задан.*

ҒИЗО ا. غذا *чизе, ки хӯрда мешавад ва ба тан қувват медиҳад, хӯрданӣ, хӯрок, таом, қут; ғизо гирифтан* маводи барои мавҷудияти худ зарурро истифода кардан; *ғизо додан а)*

хӯрок додан; б) чизи барои парвариши растанӣ заруриро (*аз қабилӣ нурию пору*) ба замини кишт додан; \diamond **ГИЗОИ МАЪНАВӢ** маводи қонеъқунандаи эҳтиёҷи маънавии одам, чизи зарурии фаъолият ва рушди олами ботинии инсон; **ГИЗОИ РӢХӢ** *ниг.* **ГИЗОИ МАЪНАВӢ**.

ГИЗОБАХШ *غذابخش* **ГИЗОДИХАНДА:** **НУРИҲОИ ГИЗОБАХШ.**

ГИЗОБАХШӢ *غذابخشى* **ГИЗОДИХАНДАГӢ,** **ГИЗО БАХШИДАН.**

ГИЗОГИРӢ *غذاگیرى* **ГИЗО ГИРИФТАН;** **ГИЗО:** **ГИЗОГИРИИ РАСТАНИҲО.**

ГИЗОДИХАНДА *غذادهنده* **СИФАТИ ФЕЪЛИИ ЗАМОНИ ҲОЗИРА АЗ ГИЗО ДОДАН;** он чи гизо медиҳад; **ГИЗОБАХШ;** **СЕРГИЗО:** **МОДДАҲОИ ГИЗОДИХАНДА.**

ГИЗОДИХӢ *غذاهى* **ИСМӢ АМАЛ АЗ ГИЗО ДОДАН;** бо гизо таъмин кардан.

ГИЗОДОР *غذادار* он чи барои рушди ҳисм моддаи зарурӣ дорад; **СЕРГИЗО.**

ГИЗОӢ *غذائى* **МАНСУБ БА ГИЗО;** хӯрдани: **ГИӢҲҲОИ ГИЗОӢ.**

ГИЗОКАШ *غذاکش* хусусияти растаниҳое, ки гизоро аз замин ба худ ҷазб мекунанд.

ГИЗОЛ *ا. غزال* 1. оху; охубара. 2. *мач.* маҳбуба, маъшуқа.

ГИЗОЛА *а. غزاله* 1. охубараи мода. 2. *мач.* офтоб.

ГИЗОЛОНА *غزالانه* монанд ба гизол, гизолвор: **ЧАШМОНИ ГИЗОЛОНА.**

ГИЗОНОК *غذاناك* *ниг.* **ГИЗОДОР.**

ГИЗОНОКӢ *غذاناكى* доро будан ба моддаҳои зарурии гизоӣ.

ГИЗОХӢР *غذاخور* хӯрандаи гизо, истеъмолкунандаи гизо.

ГИЗОХӢРӢ *غذاخورى* 1. хӯрдани гизо. 2. макон ва ҷои умумии гизо хӯрдан, аз қабилӣ таомхонаву ошхона *ва ғ.*

ГИЛ *غل* :гилу ғаш нопокӣ, олудагӣ; норасоӣ, камбудӣ.

ГИЛДИРАК *غلدرک* *гуфт.* чарх, ғалтак: **ГИЛДИРАКИ АРОБА, ГИЛДИРАКИ ТРАКТОР.**

ГИЛДИРАҚДОР *غلدرکدار* дорои ғилдирак, ба воситаи ғилдирак ҳаракатқунанда: **АРОБАИ ГИЛДИРАҚДОР.**

ГИЛДИРАҚСОЗ *غلدرکساز* *гуфт.* устои чарх-соз, ғалтаксоз.

ГИЛЗАТ *а. غلظت* *ниг.* **ГАЛИЗӢ.**

ГИЛЗАТСАҶ *غلظتسنج* *физ.* асбоб барои муайян кардани ғафсии моеъ.

ГИЛЛ *а. غل* 1. *кит.* кина. 2. *тиб.* парешонхотирӣ, бадҳолӣ.

ГИЛМАК *غلماک* *лаҳҷ.* 1. норасида, хом, нопухта: зардолуи ғилмак. 2. ҳанӯз устухонаш шаҳнашуда; хурдсол: **БАҶАИ ГИЛМАК, ГИЛМАКУ ШИЛМАК.**

ГИЛМОН I *а. غلمان* 1. *ҷ.* гулом. 2. *д.* ҷавон-писари хизматгузор дар ҷаннат.

ГИЛМОН II *غلمان* *лаҳҷ.* гӯштбирёни саридастӣ пухташуда.

ГИЛОФ *а. غلاف* пӯшиши аз чарм дӯхташуда, ё аз чизҳои дигар сохташуда, ки дар онҳо корд, шамшер, айнак, соат ва монанди инҳоро нигоҳ медоранд: **ГИЛОФИ АЙНАК, ГИЛОФИ СОАТ, ГИЛОФИ ТАППОНЧА, КОРДРО АЗ ГИЛОФ БАРОВАРДАН, ШАМШЕРРО АЗ ГИЛОФ КАШИДАН; МУҚ. НИЁМ.**

ГИЛОФАК *غلافک* 1. *шакли тасғири* **ГИЛОФ.** 2. ғӯзаи лӯбиёву нахӯд, ки ҳосил дар дохили онҳо ҷо гирифтааст.

ГИЛОФБАНД *غلافبند* миёнбанде, ки ба он ғилофи шамшер ё корд овехта мешавад.

ГИЛОФДОР *غلادار* чизи дамтез ё чизҳои дигар, ки ғилоф доранд: **КОРДИ ГИЛОФДОР, ХАПЧАРИ ГИЛОФДОР.**

ГИЛОФӢ *غلافى* :**ҒИЛОФӢ** кардан дӯхтани мағзӣ (лаблӯла) ба канори абраву астари кӯрпаву кӯрпача.

ГИЛЧ *غلچ* гиреҳи душворкушо, кӯргиреҳ.

ГИНГ//ҒИНГӢ *غنگ//غنگى* :**ҒИНГӢ** гуфта натавопистан ба гапи (эроди) касе ҷавобе ёфта натавопистан.

ГИНГАС//ҒИНГОС *غنگاس//غنگاس* *ниг.* **ҒИНГ-ҒИНГ;** **ГИНГАС ЗАДАН (КАРДАН)** **ҒИНГ-ҒИНГ** карда овоз баровардани мағас *ва ғ.*

ГИН

ГИНГ-ГИНГ غنگ غنگ *калимаи тақлиди овоз.*

1. садои пасти баъзе ҳашарот монанди пашша, занбӯр *ва г.*; гингас (гингос) кардани ҳашарот. 2. бо садои паст гап задани беморон ва пастовозон; **гинг-гинг кардан** бо майдагапӣ касеро безор кардан.

ГИНО *а.* غنا *кит.* сурудхонӣ, суруд; нағма, оҳанг.

ГИНОГАР غناغر *сурудхон, сароянда, нағмагар.*

ГИНОӢ غنايى *кит., мансуб ба* **гино**; **шеъри гиноӣ** шеъри лирикӣ.

ГИРБОЛ غربال *ниг.* галбер.

ГИР-ГИР غرغر *:гир-гир* гаштан тез чарх задан, бо суръати зиёд гирд гаштан.

ГИРҒИРАК غرغرک *бозичае, ки аз як чӯбчаи ба нӯгаш тӯбча овехташуда иборат аст ва дар вақти гирд гардондан гир-гир карда овоз мебарорад.*

ГИРҒИРАКБОЗӢ غرغرک بازی *бозӣ бо гиргирак.*

ГИРЕВ غريو *доду фарёд, гиряву зорӣ, фиғон, шӯру гавго; гирев бардоштан* доду фарёд кардан, ғулғула андохтан.

ГИРЕВИДАН غريويدن *фарёд кардан, доду фарёд кардан; шӯру гавго бардоштан.*

ГИРЕВОН غريوان *феъли ҳол аз гиревидан; фарёдқунон, наъразанон.*

ГИРИНГ-ГИРИНГ غرنگ غرنگ *калимаи тақлиди овоз, ки садои пасти мунтазам барояндаи нохушро ифода мекунад; ниқ-ниқ, нолиш: гиринг-гиринг кардан.*

ГИРИНГОС غرنگاس *ниг.* гиринг-гиринг.

ГИРОМ غرام *он ки ҳаромбозӣ мекунад, фиребгар, қаллоб (дар қартабозӣ ва г.).*

ГИРОМӢ غرامى *ҳаромбозӣ, қаллобӣ, бозии ҳаром кардан.*

ГИРР *а.* غر *кит.* 1. чавони ноозмудакор, бетачриба. 2. фиребхӯранда, фиребхӯрда.

ГИРОР(А) *а.* غرار(ه) *кит.* ҳувол, қанор, халта, ки аз пашми буз мебофанд.

ГИРРИ غرى *калимаи тақлиди овози тез чарх*

задани ягон чиз дар чои худ.

ГИРЧ-ГИРЧ غرچ غرچ *калимаи тақлиди овоз, ки садои соиши дандонҳоро ифода мекунад.*

ГИТО(Ъ) *а.* (.) غطا *кит.* парда, пӯшиш.

ГИЧ غيچ *:гич кардани дандонҳо* сахт ба ҳам фушурдани дандонҳо.

ГИЧИРРОС غچراس *ниг.* гичиррос.

ГИЧИМ غچيم 1. фишурда ва пачаку пахшшуда; **гичим кардан** а) фишурда пачақ кардан, мачақ кардан (*когаз ё ягон чизи дигарро*); б) сахт ба ҳам фишурдан ва дар ҳам омехтан (*барои сириштан ва ё оби чизеро гирифтан*); **гичим шудан тарзи мафъулии гичим кардан**; а) фишурда шудан, мачақ шудан; б) сахт ба ҳам фишурда ва омехта шудан. 2. миқдори чизе, ки дар кафи даст фишурданаш мумкин аст; **як гичим // гичими...** як қабза. 3. матои рӯяш ноҳамвори мулоим ва ё нақшҳои барҷаста дошта; инчунин либоси аз он матоъ дӯхташуда: **махмали гичим, рӯймоли гичим.**

ГИЧИМШУДА غچيم شده *сифати феълии замони гузашта аз гичим шудан; фишурдашуда, пахшу пачақшуда: когази гичимшуда, либоси гичимшуда.*

ГИЧИН غچين *гуфт.* таъсири бади чизе, гаш; нафрат; ногуворӣ.

ГИЧИР-ГИЧИР غچير غچير *калимаи тақлиди овози ба ҳам расидани чизҳои филизӣ ё чунбидан дар кати симини зангзада ва ё ба дандон задани рег ва г.*

ГИЧИРРОС غچيرآس *калимаи тақлиди овози якбора ба ҳам задани чизҳои филизӣ.*

ГИЧЧАК غچچک *ниг.* гижак.

ГИЧЧАКНАВОЗ غچچک نواز *он ки гиччак менавозад, ҳунарманди навозандаи гиччак, гиччакӣ.*

ГИЧЧИ غچچى *:гиччи кушода шудан* *калимаи тақлиди* садои тези кушода шудани дар ё даричае.

ГИШО(Ъ) *а.* غشا/غشا *тиб.* парда; пӯсти тунуки баъзе узвҳои дарунии одам ва ҳайвон.

ГИШША غشّه *гуфт.* 1. як навъ алафи бегонаи худрӯй. 2. наздаи дарахти тут.

ҒОБ I غاب 1. кҗи. гапи беҳуда, сухани бемаънӣ; сафсата. 2. табоҳ, гандида.

ҒОБ II غاب кит. хӯроки шабмонда.

ҒОБА а. غابه кит. беша, чангал; саҳро.

ҒОВ غاو ниг. гав.

ҒОВӢ غاوى кит. гумроҳ.

ҒОВШАНГ غاوشنگ кит. чӯбе, ки бо он гов меронанд, говроначӯб, ниг. халачӯб.

ҒОВШУ غاوشو кит. бодиринге, ки барои тухм нигоҳ медоранд, бодиринги тухмӣ.

ҒОДИР а. غادر кит. гадркунанда, гаддор, хоин, хиёнаткор.

ҒОДИЯ а. غاديه кит. 1. абри бомдодӣ. 2. маҷ. саҳаргоҳ, субҳ, бомдод.

ҒОЗ I غاز ниг. қоз; **ғози ёбой**, **ғози хонагӣ**; **ғоз барин гардан дароз кардан** а) гарданро ниҳоят дароз кардан; б) маҷ. саҳт ба худ болидан.

ҒОЗ II غاز нахи борики баъзе растаниҳо, ки аз он ресмон мересанд ва чизҳои дигар низ мебофанд; **ғози пахта** нахи атрофи ҳар як пунбадона; **ғоз-ғоз кардан** тит ва тор-тор карда тайёр кардан (-и пахтаву пашм барои риштан); **ғоз-ғоз шудан** пора-пора шудан, батамом даридан (-и либос); \diamond **ғоз додани чизе** кашол шудан, дароз шудани чизе; канда нашуда рехтан (-и мас., қиём); **гапро ғоз додан** гапро кашол додан, сергапӣ кардан; **тити ғоз кардан**, **тити ғози чизеро баровардан** ниг. тит.

ҒОЗА غازه сурхӣе, ки занон барои ороиш ба рӯй мемоланд, гулгуна, сурхоб.

ҒОЗГАРДАН غازگردن гардандароз: **марди ғозгардан**.

ҒОЗИДАН غازيدن 1. ғоз додан (мас., пашмро). 2. кашида гирифтани нахи пахта.

ҒОЗИПЕША غازى پيشه ниг. ғозӣ.

ҒОЗИЯ а. غاذيه 1. муаннаси ғозӣ II. 2. гизоҳалкунанда; **қувваи ғозия** қувваи гизоро дар бадан ҳалкунанда.

ҒОЗӢ I а. غازى d. сипоҳе, ки дар роҳи дини ислом, бар зидди гайримусулмонон мечангад, газокунанда, чиходкунанда.

газокунанда, чиходкунанда.

ҒОЗӢ II а. غاذى кит. гизодиханда, гизобахш; қувватбахш.

ҒОЗСӢХТА غازسوخته 1. нахи ғозаш сӯхта: **риштаи ғозсӯхта**. 2. маҷ. суст, камқувват.

ҒОИБ а. غايب он чи ё он ки аз назар пинҳон аст; **муқоб. ҳозир**; чизе ё одаме, ки дар кучо буданаш маълум нест; **дар ғоиби...** дар гайби..., **дар вақти ҳозир** набудани...; **ҳозире ғоиби** ҳозир будан ё набудани шахси номашон дар рӯйхатбударо тафтиш кардан (мас., **дар вақти дарс**); **ғоиби шудан** а) аз пеши назар ниҳон шудан, нопадид шудан, ба чашм нанамудан; б) гурехта рафтан, гайб задан; **ғоиби шуда рафтан** тамоман бедарак шудан, гайб задан; **гум шуда рафтан**; **аз назар ғоиби шудан** ба чашм нанамудан; **нопадид шудан**; \diamond **оши ғоиби** оше, ки барои ягон шахси ҳозирнабуда аз рӯи эҳтиёт нигоҳ дошта мешавад ва ё ба хонааш фиристода мешавад.

ҒОИББОЗ غائبباز шатранҷбозе, ки бо ҳарифи ғоиби ба воситаи хат ё компютер бозӣ мекунад.

ҒОИБӢ غايبي 1. ғоиби будан, ҳузур надоштан, ҳозир набудан. 2. нопадидӣ, ноаёнӣ.

ҒОИБНАМО غائبنامа нонамоён; ноаён.

ҒОИБОНА غايبانه 1. нодида, шахсан вонахӯрда. 2. дар набудани касе, дар гайби касе; **муҳаббати ғоибона** касеро нодида дӯст доштан; **муҳаббати пинҳонӣ**; **саломии ғоибона** саломе, ки ба шахси аз назар дур расонида мешавад. 3. аз кор ҷудо нашуда таҳсил кардан: **ғоибона хондан**; **таҳсили ғоибона** яке аз усулҳои тайёр кардани мутахассисони дорой маълумоти олий ва миёнаи махсус, ки таълим аз кор ҷудо нашуда, асосан ба тариқи омӯзиши мустақилона сурат мегирад. 4. таълимгоҳе, ки дар он донишҷӯён аз кор ҷудо нашуда таҳсил мекунанд: **шӯъбаи ғоибона**.

ҒОИБХОН غايبخوان он ки дар таълимгоҳи ғоибона таҳсил мекунад: **донишҷӯи ғоибхон**.

ҒОИЛА а. غايله кит. 1. бадӣ, шар. 2. офат, фалокат; балои ногаҳонӣ.

ҒОӢ

ҒОӢ *غائبى* *кит.* 1. мансуб ба ғоят. 2. маҷ. асли ва асосӣ.

ҒОЛ *غال* *кит.* 1. гор, шикофи кӯх. 2. огили гӯсфанд дар кӯх ё тал.

ҒОЛА *غاله* *ҷузъи насиши баъзе калимаҳои мураккаб, ба маънои хурд: бузгола, досгола.*

ҒОЛИБ *ا. غالب* 1. ғалабақунанда, чира, музаффар, пирӯз (*дар муборизаву ҷанг*). 2. болодаст, пешрав: **ғолиби мусобиқа, ғолиби озмун; ғолиб баромадан // ғолиб омадан // ғолиб шудан** а) ғалаба қардан, зафар ёфтан; б) болодаст шудан; музаффақият ба даст овардан; **ғолиб будан** ғалабақунанда будан, он ки бар касе ё чизе ғалаба мекунад. 3. *кит.* бисёр, зиёда, бештар, аксар, ағлаб; гумони беш; **гумони ғолиб** эҳтимоли қавӣ. 4. *тажр.* маъмури дарбори амир, ки ба ҳофизону навозандагон ва раққосон сардорӣ мекард.

ҒОЛИБАН *ا. غالباً* 1. эҳтимол, шояд. 2. бештар, дар аксари мавридҳо, аксаран, ағлаб.

ҒОЛИБИЯТ *ا. غالبيت* 1. ғалаба, фатҳу нусрат; пирӯзӣ, ғолибӣ, музаффарият. 2. болодастӣ; бартарӣ.

ҒОЛИБӢ *غالبى* ғолиб шудан, ғалаба қардан; музаффарият, ғолибият.

ҒОЛИБОНА *غالبانه* 1. ғалабаовар, зафаровар, зафарёб: **чанги ғолибона**. 2. музаффарона, зафармандона; ҳамчун ғолиб ва музаффар: **бо оҳанги ғолибона, ғолибона баргаштан аз ҷанг.**

ҒОЛИДАН *غاليدن* *ниг.* ғелидан.

ҒОЛИТ *ا. غالط* *кит.* ғалатқунанда, хатоқунанда, иштибоҳқунанда.

ҒОЛИЯ *ا. غاليه* 1. таркиби сиёҳранг, ки аз хушбӯиҳои гуногун, монанди мушк, анбар ва ғ. тайёр карда мешавад ва асосан барои сиёҳ қардани мӯй ба қор мебаранд. 2. *маҷ.* хушбӯй, муаттар.

ҒОЛИЯБОР *غاليه بار* хушбӯй, муаттар.

ҒОЛИЯБӢ *غاليه بوى* бӯи ғолия дошта; хушбӯй, муаттар.

ҒОЛИЯГУН *غاليه گون* *кит.* ғолияранг, сиёҳранг.

ҒОЛИЯДОН *غاليه دان* 1. зарфе, ки дар он ғолия

нигоҳдорӣ мешавад, қуттии ғолия. 2. *маҷ.* даҳон ва ё занаҳдони маҳбуба.

ҒОЛИЯЗУЛҒ *غاليه زلف* *кит.* он ки зулфаш сиёҳу хушбӯй аст, мушқинзулф, зулфи мушқин.

ҒОЛИЯМӢ *غاليه موى* он ки мӯяш мисли ғолия сиёҳ ва хушбӯй аст, анбаринмӯй, мӯи муаттар.

ҒОЛИЯСО(Ӣ) *غاليه سا(ى)* *кит.* ғолиясоянда, ғолиясоз, хушбӯйсоз.

ҒОЛИЯФОМ *غاليه فام* ғолияранг, ба ранги ғолия, сиёҳранг.

ҒОМИЗ *ا. غامض* *кит.* дарки маънояш душворфаҳм, мушқилмаъно, мубҳам, печида; *муқоб.* **возех.**

ҒОН *غان* *кит.* тӯс, дарахти тӯс.

ҒОНИМ *ا. غانم* *кит.* 1. ғаниматгиранда; ғаниматгирифта. 2. ғоратгар.

ҒОР I *ا. غار* сӯроҳии табиӣ ё қанда дар кӯху талҳо, мағора, қаҳф, мағок.

ҒОР II *غار* *бот.* растании ҳамешасабзест, ки барги онро барои хуштаъму хушбӯй қардани таом истифода мекунад: **барги ғор.**

ҒОРАТ *ا. غارت* моли касе ё ҷоеро бо дудӣ ё зӯрӣ аз они худ қардан, тороч, яғмо, толон; **ғорат қардан (намудан)** талаву тороч қардан, ба яғмо бурдан; **ғорат шудан (гардидан)** тарзи мафъулии **ғорат қардан**; тороч қарда шудани моли касе ё ҷое; **ба ғорат рафтан** тороч шудан; **◇ ғорати ҷон** ҷонситонӣ, қуштан.

ҒОРАТГАР *غارت گر* он ки моли мардумро ғорат мекунад, торочгар, яғмогар: **дудди ғоратгар.**

ҒОРАТГАРӢ *غارت گرى* шугли ғоратгар; ғорат қардан, торочгарӣ, яғмогарӣ.

ҒОРАТГАРОНА *غارت گرانه* 1. бо ғоратгарӣ, бо роҳи ғорат. 2. бо мақсади ғоратгарӣ, мақсади ғорату тороч дошта: **тохтутозҳои ғоратгарона, ҷангҳои ғоратгарона.**

ҒОРАТДИДА *غارت ديده* *ниг.* ғоратшуда.

ҒОРАТЗАДА *غارت زده* *ниг.* ғоратшуда.

ҒОРАТЗАДАГӢ *غارت زدگى* вазъ ва ҳолати

горатзада, горатшудагӣ.

ГОРАТӢ غارتى мансуб ба **горат**. 1. горатгар. 2. рабудашуда, багоратрафта.

ГОРАТПЕША غارت پيشه он ки касбу кораш торочу горат аст, горатгар.

ГОРАТШУДА غارت شده сифати феълии замони гузашта аз **горат шудан**; он ки чизу чорааш горат шудааст, горатдида, торочшуда.

ГОРАТШУДАГӢ غارت شدگى ниг. **горатзадагӣ**.

ГОРИБ a. غارب кит. гурубкунанда.

ГОРИҚ a. غارق кит. ғарқшаванда.

ГОРИСТОН غارستان чое, ки горҳои зиёд воқеъ шудаанд, макони горҳо.

ГОРНИШИН غارنشين 1. инсонҳои аввалине, ки дар горҳо зиндагӣ мекарданд: **инсонии горнишин**. 2. он ки дар гор зиндагӣ дорад.

ГОРНИШИНӢ غارنشينى горнишин будан, дар гор зиндагӣ кардан.

ГОРШИНОСӢ غارشناسى илмест, ки пайдоиши горҳо, обу наботот, ҳайвонот ва боқимондаҳои маданияти моддӣ ва дигар масъалаҳои дохили онҳоро меомӯзад.

ГОСИБ a. غاصب он ки молу мулки дигаронро бо зӯрӣ кашида мегирад (ғасб мекунад), бо зулму ситам ситонандаи чизу чораи дигарон.

ГОСИБӢ غاصبى амал ва кори ғосиб; ситондан бо зӯрӣ; торочгарӣ.

ГОСИБОНА غاصبانه ба монанди ғосиб; торочгарона, бо зӯрӣ ситондани чизе.

ГОСИҚ a. غاسق тираву торик, говгум.

ГОФИЛ a. غافل 1. он ки ғафлат мекунад, дар ғафлатмонда, беҳабар; **гофил аз он, ки...** беҳабар аз он ки... 2. бепарво, беаҳамият; **гофил мондан** беҳабар мондан, дар ғафлат мондан; **гофил шудан** дар ғафлат мондан.

ГОФИЛГИР غافل گير он ки беҳабар ва ногаҳонӣ ба каси дигар ҳамла мекунад; **гофилгир кардан** баногоҳ, ба таври ғайриинтизорӣ ба назди касе омадан; зер карда даромадан.

ГОФИЛӢ غافل 1. ғафлат, беҳабарӣ. 2. бепар-

вой, бедикқатӣ. 3. нодонӣ, нофаҳмӣ; **худро ба гофилӣ задан** худро ба нодонӣ задан, тагофул кардан.

ГОФИЛОНА غافلانه 1. дар ғафлат монда, беҳабарона. 2. бепарвоёна, бедикқатона.

ГОФИР a. غافر кит. афвкунанда, бахшандаи гуноҳ (*сифати Худо*).

ГОШ غاش кит. он ки дар ошиқӣ ба дараҷаи ифрот расидааст, шефта; **ошики гош** ошики шайдо.

ГОШИЯ a. غاشيه матои маъмулан гаронбаҳо, ки рӯи зини аспӣ бузургон мекашиданд, то гарду губор ба он нашинад, зинпӯш.

ГОШИЯБАРДОР غاشيه بردار таър. саис, рикобдор.

ГОЯ a. غايه 1. мақсади ниҳой ва асосӣ аз кардани коре; мурод, ормон. 2. *фалс.* шакли ҷаҳонфаҳмӣ ва ҷаҳонбинии инсонҳо; ақида, фикр. 3. *адш.* мақсади асосии ягон асар, ки мундариҷаи онро муайян мекунад; **дар го-яи...** ниг. **дар гояти...**

ГОЯВӢ غايوى мансуб ба **гоя**: мазмуни **гоявӣ**, ҷиҳати **гоявӣ**, тарбияи **гоявӣ-сиёсӣ**.

ГОЯДОР غايه دار дорои гои муайян.

ГОЯНОКӢ غايه ناکى дорои гои муайян будан.

ГОЯТ a. غايت 1. ниҳоят, интиҳо, охир, поён. 2. хеле, бисёр. 3. андоза, ҳад; **аз гояти...** аз бисёрии...; аз зӯрии...; **дар гояти...** а) дар камоли..., дар ниҳояти...; б) аз ҳад зиёд, хеле; **гояташ ин (аст,) ки...** ниҳояташ ин ки..., хулоса ҳамин ки...; **то (ба) гоят** кит. то ба ҳол, то ҳол.

ГУБАЙРО a. غبيرا 1. *бот.* мева ва дарахти губайро, санчид. 2. *кит.* шаробе, ки аз гандум ё арзан мегирифтанд.

ГУБОР a. غبار 1. гард, чанг; ҳокан чизе; чангу гарди ба ҳаво печида: **гард (-у губор)-и роҳ**, **чангу губори ҳаво**; **губори гул** гарди шукуфаи растаниҳо; **рӯи чизеро губор гирифта** дар рӯи чизе пайдо шудани пардаи тунуки чанг. 2. *гази* (дуди) ғализи баъзе чизҳо, ки нафасгардон аст; **губори ангишт** гази хафакунанда, ки аз пурра насӯхтани ангишт пайдо мешавад. 3. бухор, хавр. 4. асари чи-

ГУБ

зе, накши чизе; **губори** (узвҳои) бадан боқимондан дарде дар бадан; дарду иллоти ба беморӣ табдилёфтаи узвҳои бадан; ◊ **губори гам**, **губори кинаву кудурат**, **гарду губори гам**; **губори дил** ғами дил; ғаму андӯх; **губори хотир** малולי хотир; хотирозурдагӣ; **губори дилро баровардан тарзи бавоситтаи губори дил баромадан**; а) ғаму ғуссаро аз дил дур кардан, рафъи хафагию нохушӣ кардан; б) дилро холи кардан, ҳасрат кардан; **губори дил баромадан** аз ғаму андӯх фориғ шудан; рафъ гардидани хафагию нохушии касе.

ГУБОРГИРИФТА غبارگرفته *сифати феълии замони гузашта аз губор гирифта*; он чи рӯи онро гарду губор пахш кардааст.

ГУБОРДОР غباردار *ниг. губорнок.*

ГУБОРЗУДОӢ غبارزدائی пок кардани гарду губор аз рӯи ягон чиз.

ГУБОРӢ غبارى *ниг. губорнок.*

ГУБОРКАШ غبارکش таҷҳизотест, ки аз хонаҳо гарду губор ва бӯи баду ҳавои захролудро кашида тоза мекунад.

ГУБОРНОК غبارناک 1. бо губор фаро гирифташуда, бо чангу гард пӯшидашуда, боғубор: **гармсели губорнок**, **ҳавон губорнок**. 2. чизе, ки губор дорад, губордор.

ГУБОРОЛУД(А) غبارآلود(ه) 1. губорнок, гардолуд; пӯшида бо гарду губор; пурчангу губор. 2. дуди омехта бо газ, ки гализи нафасгардон аст: **дуди губоролуди саксавул**.

ГУБОРРӢБӢ غبارروبی пок кардани гарду хок ва губор аз рӯи чизе, махсусан аз рӯи санги қабру оромгоҳҳо.

ГУВВАС//ГУВВОС غوّس//غوّاس *ниг. гув-гув;* **гуввос** задан гув-гув кардан; **гӯш гуввос** задан ба сабаби беморие пайдо шудани садо дар гӯш.

ГУВВАСЗАӢ غوّسزنى гуввас задан, гув-гув кардан.

ГУВ-ГУВ غوغو *калимаи тақлиди овози вазидани бод, кори мотори мошин ва ғ.*

ГУД-ГУД غدغد *гуфт.* ҳамчун аломати норозигӣ худ ба худ зери лаб гап задани касе: **гуд-гуд кардан**.

ГУДДА غده порчаи гӯштии сахтест, ки ба иллоте дар байни пӯст ва гӯшт пайдо мешавад, без, ғадуд.

ГУЖБ غژب *кит.* донаи ангур, донаи аз хӯша кандашудаи ангур.

ГУЖМ I غژم *кит.* пӯсти донаи ангур.

ГУЖМ II غژم *кит.* 1. хашм қаҳр. 2. хамла.

ГУЗРУФ ا. غضروف тағояк.

ГУК غوك *зоол.* қурбоқкаи чӯлӣ (сахрой), вазаг.

ГУКЧАШМ غوكچشم чашмонаш монанди чашми гук ба пеш дамида.

ГУЛ//ГУЛЛ ا. غل занчиру тавқи оҳанин, ки ба дасту гардани зиндониён мезаданд.

ГУЛБА I غلبه лӯла, ки аз оҳан, чӯб, сафол ва монанди инҳо месозанд ва ба воситаи он об ва моеоти дигар гузаронида мешавад, кубур.

ГУЛБА II//ГУЛПА غلبه//غلبه *кит.* акка, аккаи ало.

ГУЛБАЧА غلبچه *тех.* шоҳачаи кубури асосӣ.

ГУЛБАШАКЛ غلبهشکل ба монанди гулба, лӯлашакл.

ГУЛҒУЛ غلغل 1. овози баланди ҳархела; шӯру гавго, ҳамҳама, валвала. 2. чаҳ-чаҳи мургони чаман, хусусан хониши булбул.

ГУЛҒУЛА غلغله 1. овозҳои баланди баҳампечида (монанди садои чандин нақораи дар як ҷо ва дар як вақт навохташуда); бонгу хурӯш, ҳаёхуй, галогула. 2. шӯру ошӯб; изтироб, талотӯб; **гулғулаи мавҷҳои баҳр** талотум карда хурӯшидани мавҷҳои баҳр; **гулғулаи танк** гурроси танк; **гулғулаи ханда** гулдурӯси ханда; **гулғулаи чапак** гулдурӯси чапакзанӣ, мавҷи кафқӯбӣ; **гулғула андохтан** а) шӯру гавго ҳезондан, ошӯб барпо кардан; б) бо доду фарёд ҷоеро ба ларза даровардан, ҷоеро ба сар бардоштан; в) *маҷ.* дар ҷое овоза шудан, васеъ паҳн шудан (-и ходисае); **гулғула бардоштан** мағал бардоштан, гавго кардан; **ба гулғула даромадан** шӯру гавго сар шудан; талотӯб барпо шудан; ◊ **ба дили касе гулғула андохтан** а) касеро ба ҳаяҷон овардан, ба изтироб овардан; б) касеро хавотир кардан; **ба дили касе**

гулгула афтодан ба изтироб омадан; хавотир шудани касе.

ГУЛҒУЛААНГЕЗ غلغله انگيز *ниг.* гулгулаандоз.

ГУЛҒУЛААНДОЗ غلغله انداز *ошӯбхезонанда; ба чӯшу хурӯшоваранда: гулгулаандоз будан, гулгулаандоз шудан.*

ГУЛҒУЛААФКАН غلغله افكن *ниг.* гулгулаандоз.

ГУЛҒУЛАДОР غلغله دار *пурхурӯш, гулгуланок; баландовоз, баландсадо: хандан гулгуладор, карсаки гулгуладор.*

ГУЛҒУЛАНОК غلغله ناک *ниг.* гулгуладор.

ГУЛҒУЛАФИКАН غلغله فكن *ниг.* гулгулаандоз.

ГУЛДУР-ГУЛДУР غلدرغلدر *калимаи тақлиди овоз, ки нофаҳмо гап задани як ё чанд касро ифода мекунад.*

ГУЛ(Л)Ӣ غولى *анбӯҳӣ, зичӣ, дар як чо ба ҳам зич ва чафс воқеъ шудани ниҳолҳо, ба ҳам зич пайвастанӣ буттаҳо; анбӯҳии дарахтон; паттазори гулӣ буттазори зичи ба ҳам пачида; риши гулӣ риши сермӯӣ; гулӣ шудан дар як чо чамъ шудан, тӯб шудан.*

ГУЛОБЧА غلابچه *лаҳҷ.* обила, қублае, ки аз қор қардан ва роҳ рафтани дар дасту по пайдо мешавад.

ГУЛОМ *а.* غلام 1. *таър.* одами давраи гуломдорӣ, ки аз ҳуқуқи иҷтимоӣ ва сиёсӣ маҳрум буда, моли соҳиби худ ба шумор мерафт; банда, барда, абд; бандаи зарҳариди мардина. 2. *маҷ.* хизматгори мутеъ ва фармонбардор; навқар, чоқар; гуломи зарҳарид бандаи харидашуда; гуломи хоназод фарзанди гуломи ҳамон хонавода; гуломи ҳалқабаргӯш *а)* *таър.* он ки ҳамчун нишоннаи гуломӣ ба гӯшаш ҳалқа овезон қардаанд; *б)* *маҷ.* шахси фармонбардор; хизматгори садоқатманд ва итоатқор; гулом қардан (*гардонидан*) навқари худ гардонидан; мутеъ ва фармонбардор гардонидан қасеро; гулом шудан (*гаштан*) бандаи қасе шудан; асири қасе гаштан; гуломи қасе будан мутеъ ва фармонбардори қасе будан; *д)* гуломи нафс мутеи нафси худ; он ки барои манфиати худ аз ҳеч қори бад ва ғайриқонунии ҳазар намекунад; баднафс; гуломат ман фармонбардорат ман, қурбонат шавам.

ГУЛОМАК غلامک *шакли таъғир ва навозишии гулом; гуломи хурдсол.*

ГУЛОМБАЧА غلامبچه *хизматгори қавони дарбор.*

ГУЛОМВОР غلاموار *ниг.* гуломона.

ГУЛОМВОРОНА غلاموارانه *ниг.* гуломвор.

ГУЛОМГАРД غلامگرد *ниг.* гуломгардиш.

ГУЛОМГАРДИШ غلامگردش *таър.* девор ё долони миёнаи ҳавлии дарун ва берун, ки хизматгорон ва шахсони номаҳрам аз он чо барои ба дарунтар рафтани ҳақ надоштанд.

ГУЛОМДОР غلامدار *қҳн.* он ки гулом дорад, соҳиби гулом.

ГУЛОМДОРӢ غلامدارى *қҳн.* 1. гуломдор будан; гулом нигоҳ доштан, аз қувваи гулом истифода қардан. 2. *таър.* соҳти чамъияти, ки дар он гуломон молиқияти хусусии гуломдорон ҳисоб мешуданд: **даврани гуломдорӣ, соҳти гуломдорӣ.**

ГУЛОМЗОДА غلامزاده *зодаи гулом; писари гулом, насли (авлоди) гулом.*

ГУЛОМӢ غلامى *гулом будан; бандагӣ; бардагӣ; мутеъ будан ба қасе; гуломӣ қардан гуломвор хизмат қардан; аз гуломӣ озод шудан аз бандагӣ раҳой ёфтани; ба гуломӣ афтодан гулом шудан.*

ГУЛОМОНА غلامانه 1. монанди гулом, гуломвор: гуломона меҳнат қардан, гуломона рафтор қардан. 2. *мансуб ба гулом:* меҳнати гуломона, садоқати гуломона.

ГУЛОМТОЗӢ غلامتازى *таър.* барои гулом қардан ба чойҳои дигар тохтани, асир гирифта гулом қардан.

ГУЛОМФУРӢШ غلامفروش *таър.* он ки ба хариду фурӯши гулом машғул буд, наххос; гуломқаллоб.

ГУЛОМФУРӢШӢ غلامفروشى *таър.* хариду фурӯши гулом: **бозори гуломфурӯшӣ.**

ГУЛОМХОНА غلامخانه *таър.* хонае (қофе), ки дар он гуломон зиндагӣ мекарданд.

ГУЛОМҚАЛЛОБ غلامقلاب *ниг.* гуломфурӯш.

ГУЛОМҚАЛЛОБӢ غلامقلابى *ниг.* гуломфурӯш.

ГУЛ

шй.

ГУЛУВ *а. غلو кит.* 1. аз ҳад гузастан, ифрот дар коре; муболига. 2. саркашй, инод.

ГУЛУЛ *а. غلول кит.* хиёнат.

ГУЛХОНА *غولخانه//غلخانه кит.* девхона; макони девон, девлох.

ГУМОЙ *غمای бот.* як навъ алафи худрӯй, ки решааш печдарпечи гирехдор буда, гулй мерӯяд.

ГУМОЙЗОР *غمایزار* замини сергумой, чои зиёдрӯндаи гумой.

ГУМУМ *а. غموم кит., ч. гам.*

ГУН *غن* чамъшуда, гирдомада; **гун кардан** а) чамъ кардан, дар як чо тӯб кардан; б) чамъ овардан, дар як чо гирд кардан(-и одамон...); в) гундоштан, гунучин кардан, чамъоварй кардан(-и ҳосили чизе); **гун шудан тарзи мафъулии гун кардан**; чамъ омадан, гирдиҳам омадан; **гирду гун кардан ниг. гирд**; чизҳои парокандаро чамъ карда, чоеро ба тартиб овардан (*мас., хонаро*); умуман ба тартиб даровардан; **пул гун кардан** пул чамъ кардан, пул гундоштан (*мас., аз тамошобинон ва ғ.*); б) пул андӯхтан, пул захира кардан; **таҷриба гун кардан** таҷрибаи зиёд ба даст овардан, таҷриба андӯхтан дар коре.

ГУНАН *غنن* той, тойча (*асти ҷавони то ду-сесола*).

ГУНГАС//ГУНГОС *غنگاس//غنگاس ниг.* гунгунг; **гунгас (гунгос)** задан садои гунг-гунг баровардани магас, занбӯр *ва ғ.*

ГУНГ-ГУНГ *غننگ* калимаи тақлиди овоз, ки садои пасту якхелаи чизе ё худ ба худ бо овози паст гап задани касеро ифода мекунад.

ГУНД *غنند ниг. гун.* 1. ҳар чизи гирд ва тӯбмонанд. 2. чамъшуда, фароҳамомада.

ГУНДА *غنده зоол.* як навъ ҳашароти тортанакмонанди захрдори газанда, қароқурт; **Ўзабонатро гунда газад таъбири даишом**, ки дар вақти гапи номаъқул задани касе гуфта мешавад.

гундор *غندار* асоси замони ҳозира аз гундоштан;

чамъ кардан; **гундор-гундор** тез гундоштан, чамъоварии босуръат.

ГУНДОРАНДА *غندارنده* 1. сифати феълии замони ҳозира аз гундоштан. 2. чамъкунанда, гирдоваранда.

ГУНДОШТА *غنداشته* сифати феълии замони гузашта аз гундоштан; чамъкарда, андӯхта; **гундошта гирифта** чамъ овардан, чида гирифта; **гундошта мондан** ба як сӯ гузоштан (*чизеро*); қатъ кардан, бас кардан (*хореро*), хотима додан ба коре; **лабро гундошта натавонистан** аз табассум бозистода натавонистан, аз ханда худдорй карда натавонистан; **худро гундошта гирифта** худро ба даст гирифта; ба худ омадан, ба ҳуш омадан.

ГУНДОШТАН *غنداشتن* 1. чамъ кардан, гирд овардан; **бору бунаро гундоштан** чизу чораро тӯб карда баста мондан (*бо мақсади тайёрий ба кӯчидан*); **дастархонро гундоштан** суффоро чамъ карда бурдан; **маълумот гундоштан** сарчашмаҳоро ҷустуҷӯ карда маълумот гирд овардан; **чогахро гундоштан** бистару болини рахти хобро чамъ карда бурдан; рахти хобро ба тартиб андохтан. 2. (даравида, канда ё чида) чамъоварй кардан, гунучин кардан: **галла(ро) гундоштан**, **пахта(ро) гундоштан**, **ҳосил(ро) гундоштан**, **мавсимии гундоштани ҳосилот** буд. 3. гирифта ё қабул карда дар як чо чамъ кардан, гун кардан, тӯб кардан (-и чизе); андӯхтан: **пул гундоштан**, **ҳаққи узвият гундоштан**, **фитри рӯзаро гундоштан**. 4. *мач.* тамом кардан, қатъ кардан кореро; ба як сӯ гузоштан; **дӯкнро гундоштан** хотима додан ба кор дар дӯкн; **дӯкндориро** бас кардан; **тахтаю тиракро гундошта** кореро бас кардан, аз коре даст кашидан; **ҳавоси худро гундоштан** ҳушу ҳаёли худро ба чояш мондан, худро ба даст гирифта, ҳавоси худро чамъ кардан; **дахонро гундоштан** гапро бас кардан, налақидан.

ГУННА *а. غنه кит.* овозе, ки дар вақти сурудхонй аз димоғ мебарояд; оҳанги димоғй.

ГУНОҶИН *غناجين* гӯсолаи модан ду солро пуркарда.

ГУНУВИДА *غنويده* ниг. гунуда.

ГУНУДА *غنوده* хобида, ба хоб рафта, дар ҳоли

хоб.

ҒУНУДАГӢ غنودگى вазъ ва ҳолати ғунуда, хобида.

ҒУНУДАН غنودн 1. хоб кардан; ганаб кардан. 2. осудан, орамидан.

ҒУНУЧИН غنوجين 1. чамъоварӣ, гирдоварӣ: ғунучини мева, ғунучини пахта, ғунучини ҳосил. 2. ба тартиб андохтан, рӯбучин.

ҒУНЧА غنچه гули ханӯз кушоданашуда, гули ношукуфта, пунбаки гул: **ғунчаи гул**, **ғунчаи нимшукуфта**, **ғунчаи ношукуфта**; ба таври истиора ва киноя: **ғунчаи бахти касе хандидан**, **ғунчаи меҳре шукуфтан**, **ғунчаи ум(м)ед ба рӯи касе хандон кардан**, **эй ғунчаи ишк**, **хандае қун**; **ғунча шудан а)** ба ҳам фушурда шудан; **ба худ кашида шудан**; **б)** пойҳоро ба зери худ чамъ кардан; **ғунча кардан а)** гирд кардан (лабҳоро); **б)** чамъ кардан (пойҳоро).

ҒУНЧАГӢ غنچه گى ғунча будан, вазъ ва ҳолати ғунча.

ҒУНЧАДАҲОН غنچهدهان нозанине, ки даҳони ӯ монанди гулғунча зебост.

ҒУНЧАМОНАНД غنچهمانند монанди ғунча, зебо.

ҒУНЧАСОН غنچهسان *ниг.* ғунчамонанд.

ҒУНЧАХУСБ غنچهخسب он ки ҳангоми хоб дасту пойҳои худро чамъ мекунад.

ҒУНЧ I غنچ гирд, бо ҳам омада, лӯнда.

ҒУНЧ II а. غنچ *кит.* нозу карашма, ишва.

ҒУНЧИДАН غنچيدن *ниг.* гунчидан; ба дилам намеғунчад *ниг.* дил; ба куртааш намеғунчид (*аз шодӣ*) *ниг.* курта; ба пӯсташ нағунчидан (*аз хурсандӣ*) *ниг.* пӯст; **нози касе ба касе ғунчидан** пеши касе эътибор доштани касе, гапи касе ба касе гузаштан.

ҒУНҚОИШ غنچايش *ниг.* гунқоиш.

ҒУНҚОН(И)ДАН غنچاندين//غنچاندين 1. *ниг.* гунчон(и)дан. 2. *мач.* рӯи хуш додан; хуш қабул кардан.

ҒУНШАВАНДА غنشونده *сифати феълии замони ҳозира аз ғун шудан*; чамъшаванда, гирдо-янда.

ҒУНШАВӢ غنشوى *исми амал аз ғун шудан*; гирд омадан даври ҳам, чамъомад.

ҒУНШУДА غنشده *сифати феълии замони гузашта аз ғун шудан*; чамъшуда, гирдомада; маълумоти ғуншуда маълумоти чамъшуда.

ҒУРА//ҒӢРА غوره ангури порасидаи турш ва дигар меваҳои нопахта.

ҒУР(Р)А غره садои баланди боҳайбат, наъраи ҳавлангез; гурриш.

ҒУРАК غرك *гуфт.* як навъ парандаи кабутармонанд.

ҒУР(Р)АНДА غرنده *сифати феълии замони ҳозира аз гурридан*; гурришқунанда; гуррасзананда; хурӯшанда; гулдуросзананда: **абри гурранда**, **боди гурранда**, **шерии гурранда** (*дар ҳолати хаши*).

ҒУР(Р)АС غرس *калимаи тақлиди овози вазидани шамол ё ҳаракати босуръати чизе*: **гурраси мошин**, **гурраси шамол**, **гуррас задан**.

ҒУРБАТ а. غربت 1. *чудой аз ватан*, дурӣ аз ёру диёр, гарибӣ, мусофирӣ; **ғурбат ихтиёр кардан** тарки ватан кардан. 2. он чо, ки ватани кас нест, чои дур аз хонумон; **дар ғурбат дар дурӣ аз ватан**, **дар мусофирӣ**; **диёри ғурбат** чое, ки кас дар он гарибу мусофир аст; **гарибӣ**. 2. *гуфт.*, *мач.* чанҷол, хараша; **ғурбат кардан** чанҷол кардан, мағал бардоштан; **сари беғурбати худро ба ғурбат мондан** ба коре иқдом карда, худро ба ташвиш андохтан, ба коре ҳамроҳ шуда худро гирифтори дарди сар кардан.

ҒУРБАТДИДА غربتديده *ниг.* ғурбатзада.

ҒУРБАТЗАДА غربتزده гариб, овора, бехонумон.

ҒУРБАТСАРО غربتسرا *кит.*, *ниг.* ғурбатхона.

ҒУРБАТХОНА غربتخانه 1. *чои чанҷолу хараша*. 2. *мач.* олам, чаҳон.

ҒУРВОША غرواشه *кит.* гиёҳест, ки аз он лиф месозанд.

ҒУР-ҒУР غرغر *калимаи тақлиди овоз* 1. садои пасти гурриши ҳайвонҳо (*сағ, гург ва г.*); гурриш, гуррос (-и мошинҳои бузургу экскаватор ва г.). 2. овози пасти хашмигнонаи касе, ки чӣ гуфтаниш маълум нест; **ғур-ғур**

ГУР

кардан зери лаб нимгурма чизе гуфтан.

ГУРГУРКУНОН غرغرکنان феъли ҳол аз гур-гур кардан. 1. паст-паст гуррида (мас., сағ). 2. дар ҳолати гур-гур кардан, нимгурма худ ба худ чизе гуфтан.

ГУР(Р)ИДАН غريدن 1. гурриш кардан, наъра кашидан, хурӯшидан (аз хаши ва газаб): гурридани шер, гурридани раъд, гурридани бод. 2. маҷ. сахт бонг задан, гулӯ даррондан, аррос задан.

ГУР(Р)ИШ غرش исми феълӣ аз гур(р)идан; хурӯш; овози бадвоҳимаи ҳайвони даранда (дар вақти хаши му газаб); гуррос задан, гуррида сахт овоз баровардан (-и боду бўрон, раъд, тӯпу ҳавопаймо, мавҷҳои оби дарё).

ГУРМ I غرم ниг. гурм.

ГУРМ II غرم гӯсфанди кӯҳӣ; меши кӯҳӣ.

ГУРМ III а. غرم кит. 1. товон, ғаромат. 2. зиён, зарар.

ГУРМАГАС غورمگس зоол. як навъ магаси ба занбӯри асал монанд, ки ҳайвонотро сахт мегазад, хармагас, харпашша.

ГУРМАЧ غرمج кит., бот. гиёҳе, ки донаи чун зира хушбӯе дорад.

ГУРМАҶОБ غرمجاب кит. шӯрбое, ки аз гурмаҷ пухта мешавад.

ГУРМДОР غرمدار ниг. гурмдор.

ГУРОБ а. غراب кит. зоғ; зоғи сиёҳ.

ГУРОБРАНГ غرابرنگ сиёҳранг, тира.

ГУР(Р)ОН غرّان 1. сифати феълӣи замони ҳо-зира ва феълӣи ҳол аз гурридан. 1. гурришкунанда, гурранда, хурӯшанда, овози ҳайбатнок бароваранда. 2. дар ҳолати гуррандагӣ, хурӯшон.

ГУР(Р)ОНДАН غرّاندن гуфт. дур партофтан, ҳаво додан, андохтан: санг гуррондан ба та-рафи касе, тоқии худро ба осмон гуррондан.

ГУР(Р)ОС غرّاس калимаи тақлиди овоз 1. садон ифодакунандаи хаши му газоби баъзе ҳайвонҳо; гурриш; наъра: гурроси ваҳ-шиёнаи сағҳо, гурроси гурбаҳои чангара. 2. овози гулдуросии чизе: гурроси дастгоҳҳо,

гурроси нофорами мошинҳо; гуррос задан а) гуррида садо баровардан; наъра задан (-и ҳайвонҳо); б) гурриш кардан, гулдурос кардан.

ГУР(Р)ОСЗАНОН غرّاسزنان феълӣи ҳол аз гуррос задан; дар ҳолати гуррос задан.

ГУРР غرّ кит. гурру ғафс а) захиму ситабр, кулуфт: аргамчини гурру ғафс; б) дурушту баланд: овози гурру ғафс.

ГУРРА I а. غرّه кит. аввали моҳ; рӯзи аввали моҳ.

ГУРРА II а. غرّه кит. сафедии пешонаи асп, қашка.

ГУРРИДОР غرّيدار он ки дар таги манаҳаш гуррӣ дорад, чоғардор.

ГУРРИНОК غرّی ناک ниг. гурридор.

ГУРРИПЕШОНА غرّی پيشانه он ки дар пешонааш гуррӣ дорад, он ки дар пешонааш дамидагии кулӯла дорад.

ГУРРӢ غرّی 1. як навъ варами гуддаӣ, ки дар таги манаҳ пайдо мешавад, чоғар. 2. чӯшиши кулӯла ё баромадагӣ дар ягон ҷои бадан.

ГУРУБ а. غروب 1. фуру рафтани офтоб; муқоб. тулӯъ. 2. ҳангоми гуруби офтоб, гурубгоҳ; гуруби офтоб, баъди гуруби офтоб, вақти гуруби офтоб, то гуруби офтоб; офтоб гуруб кардан офтоб нишастан, фуру рафтани офтоб; ◇ ба гуруб наздик расидани офтоби чизе наздик шудани заволи инкирози чизе.

ГУРУБГОҲ غروب گاه ҷои нишастии офтоб.

ГУРУБИДАН غروبیدن фуру рафтан, нишастан, гуруб кардан (-и офтоб).

ГУРУНГАС غرنگس ниг. гурунгос.

ГУРУНГ-ГУРУНГ غرنگ غرنگ калимаи тақ-лиди овози зери лаб паст-паст гап задани як кас ё чанд кас; овози оҳиста гапзании чанд кас.

ГУРУНГИДАН غرنگیدن гуфт. гур-гур кардан, зери лаб чизе гуфтан.

ГУРУНГОС//ГУРУНГАС غرنگاس//غرنگس гур-унг-гурунг; гурунгос задан оҳиста зери лаб нафаҳмонда чизе гуфтан.

ГУРУР *a.* غرور 1. мағрурӣ, ҳавобаландӣ, тақаббур, нахват; *ба тариқи истиора:* боди гурур, чоми гурур, сармаст аз майи гурур, пешни чашми касеро гирифтани пардан абри гурур; кибру гурур тақаббуру мағрурӣ; гурур доштан мағрур будан, ҳавобаланд будан. 2. фахр, тафохур, болидан ба худ: гурури мардонагӣ, гурури модарӣ, нозу гурур, фахру гурур...; гурури миллӣ бо миллати худ фахр кардан, ифтихори миллӣ; гурури ҷавонӣ а) худписандию мағрурии хоси ҷавонон; б) киноя аз саргармии ҷавонӣ; чӯшу хурӯши ҷавонӣ; **бо гурур** а) мағрурона, мутақабби-рона, калонгирона; б) ифтихормандона, фахр карда, ба худ болида; **аз рӯи гурури модарӣ** бо модар будани худ фахр карда; **бо гурури гиждувониғӣ** ба гиждувонӣ (ва умуман аҳли маҳалле) будани худ фахр карда; **гурури пуч** мағрурии беҳуда; бодигӣ; **гурури хусн доштан** бо хусни худ болидан, фирефтаи зебоии худ будан.

ГУРУРНОК غرورناک 1. мағрур, мутақаббир, ҳавобаланд. 2. ифтихорманд, фахрнок.

ГУРҶША غروجه *гуфт.* донаи шабеҳи мошу нахӯд; ҳар чизи лӯндашакл; чизи резаи кулӯла; нурии гурӯша нурии дона-дона.

ГУРҶШОНИДАН غروشانيدن гурӯша тайёр кардан, лӯндашакл кардан: **гурӯшонидани хӯроки чорво.**

ГУРФА *a.* غرفه 1. кит. болохона. 2. кит. дарича. 3. дӯкон, дӯконча: **гурфай рӯзномафурӯшӣ.**

ГУСЛ *a.* غسل шустушӯи тамоми бадан, оббозӣ; **гусл** кардан шустушӯӣ кардан, оббозӣ кардан; **гусли таъмид** маросими динии аҳли насоро, ки дар оби муқаддаси калисо кӯдакон ё калонсолонро барои ба дини худ даровардан шустушӯ мекунанд.

ГУСЛГОҲ غسلگاه *ниг.* гуслхона.

ГУСЛХОНА غسلخانه хонаи маҳсус барои шустушӯӣ кардан; гармоба, ҳаммом.

ГУСН *a.* غصن *кит.* шохи дарахт, шоҳи дарахт.

ГУССА *a.* غصّه андӯҳи гулӯгир, ки зоҳир намекунанд; ғами ниҳонӣ: аз гусса, ғаму гусса; аз гуссан... аз ғами..., аз алами...; **гусса хӯрдан** сахт ғам хӯрдан, ғам дидан,

андӯҳгин гаштан; **дар гусса афтодан** сахт ғамгин шудан; **ғаму гусса боридан аз афту андоми касе** сахт ғамгин шудани касе; аз банди ғаму гусса озод шудан аз ғаму андӯх раҳо ёфтан.

ГУССААНГЕЗ غصّه‌انگيز *ниг.* гуссаовар.

ГУССАДОР غصّه‌دار *ниг.* ғамдор.

ГУССАМАНД غصّه‌مند андӯҳгин, ғамгин, маҳзун.

ГУССАМАРГ غصّه‌مرگ :гуссамарг кардан касеро сахт ғам дода, ҳалок кардан; **гуссамарг шудан (гаштан)** аз гусса мурдан, аз сахтии андӯх ҳалок гаштан.

ГУССАОВАР غصّه‌آور ғамангез, ҳузновар.

ГУССАХОНА غصّه‌خانه *ниг.* ғамхона.

ГУССАХҶР غصّه‌خور *ниг.* ғамхӯр.

ГУТ-ГУТ غت غت *гуфт.*, *ниг.* гуд-гуд.

ГУФ(Ф)А//ГУФА غفہ *кҲн.* пӯстин.

ГУФРОН *a.* غفران бахшидани гуноҳ, афви ҷурм, бахшиш ва омурзиш.

ГУҶ غوج *гуфт.* дар як чо бисёр ва тӯб-тӯб воқеъшуда, зич, андӯх; **гуҷ-гуҷ** тӯб-тӯб дар ҳар чо.

ГУҶУМ غجوم 1. хӯшачаи аз хӯшаи калон кандашудаи ангур, шингил. 2. тӯдаи дар як чо чамъшудаи чизе: **як гуҷум кирм (мӯрча ва ғ.); як гуҷум ситора.**

ҒҶЗА غوزه 1. пахтаи ҷойдорӣ, ки собиқ кишта мешуд. 2. ғилофи тамоман ношукуфтаи пахта, ки пахта аз он чудо карда гирифта нашудааст; *муқ.* кӯрак; **ғӯза кашидан** аз ғӯза чудо карда гирифтани пахта; **обро бину мӯза каш**, **ҳаворо бину ғӯза каш (зарб.).** 3. ғилофи болои баъзе набототи дигар, ки дона дар даруни он мепазад: **ғӯзаи кӯкнор; дарди кампир ғӯза (мақ.)** ҳар кас мақсаде дорад.

ҒҶЗАКАШӢ غوزه‌كشي аз ғӯза бо даст чудо карда гирифтани пахта; **ман омадам ба дилхушӣ, аз пеш баромад ғӯзакашӣ (зарб.).**

ҒҶЗАКОР غوزه‌كار *кҲн.* он ки ғӯза кишт мекунад.

ҒҮЗ

ҒҮЗАКОРӢ *گوزه کاری* к.уи. ғўза кишт кардан, кишти ғўза.

ҒҮЗАМОЛ *گوزه مال* таър. андоз аз дехкони пахтакор.

ҒҮЗАОБИЛА *گوزه آبله* обилаи калон-калон.

ҒҮЗАПОЯ *گوزه پايه* 1. ниҳоли пахта, беҳи ғўза. 2. пояҳои ғўза (пахта), ки ҳосилаш гундошта шудааст, пунбачўб: **ғўзапоя қандан**, **ғўзапоя гундоштан**.

ҒҮЗАПОЯҒУНДОРӢ *گوزه پايه غنداری* исми амал аз ғўзапоя гундоштан; чамъ карда гирифтани пояҳои ғўзай ҳосилаш гундошташуда.

ҒҮЗАЧАШМ *گوزه چشم* гуфт. он ки чашмонаш аз косахона берун чахида бошад.

ҒҮЗАЧИНИӢ *گوزه چینی* исми амал аз ғўза чидан; чида гирифтани ғўзаҳои пахта барои баъдан кашидани пахтаи онҳо, ғўза-гундорӣ.

ҒҮЗАҶАЛЛОБ *گوزه جلاب* таър. он ки ба хариду фурӯши пахта машғул буд, пахтаҷаллоб.

ҒҮЛ I *گول* 1. махлуки қавихайкалу бадвохимаи хурофӣ – афсонавӣ, ки гӯё дар кӯҳу биёбон маскан дорад; дев, иблис. 2. маҷ. марди бузургҷуссаи бадхайбат; одами девсирату бадқирдор; **ғӯли биёбон(ӣ)** а) махлуки афсонавии биёбонӣ б) маҷ. одами ваҳшитабиату дуруштандому аблах.

ҒҮЛ II *گول* кит. бошишгоҳи шабонаи чорпоён дар дашту сахро; кӯра; муқ. **оғил**.

ҒҮЛ III *گول* ниг. ғӯла 3.

ҒҮЛА I *گوله* 1. чўби (кундаҳои) кўтоҳ-кўтоҳ буридашудаи дарахт. 2. гудохта ба қолибҳои махсус рехтаи филизот: **ғӯлан оҳан**, **ғӯлан пӯлод**, **ғӯлан чўян**. 3. маҷ. одами кўтоҳқади ғафс, шахси пастаки фарбех.

ҒҮЛА II *گوله* кит. чои нигоҳдорни ғалла, анбори ғалла.

ҒҮЛАБУР *گوله بر* арраи дудастандор, ки бо он ғӯла мебуранд, арраи ғӯлабури.

ҒҮЛАБУРӢ *گوله بری* амали чўббури, кундабури.

ҒҮЛАДИНГ *گوله دنگ* гуфт. 1. одами кўтоҳқади ғафси бадафт. 2. маҷ. аблах, ахмак.

ҒҮЛАК I *گولک* шакли тасғири ғӯл.

ҒҮЛАК II *گولک* 1. душоҳаи чўбини резинкабаста, ки бачагон бо он сангча меандозанд; муқ. **камонғӯлак**. 2. гулўлачаи гилин, ки онро аз ғӯлак меандозанд: **тири ғӯлак**

ҒҮЛАКАНДОЗ *گولک انداز* 1. он ки аз ғӯлак, фалахмон, камон ва ғ. санг меандозад. 2. чое, ки ғӯлак (II. 2) меандохтанд.

ҒҮЛАМОНАНД *گوله مانند* монанди ғӯла (I,1) ғӯлашакл.

ҒҮЛАФАРШ *گوله فرش* роҳе, ки дар замини он ғӯлачаҳои сементӣ рост-рост чида шудааст: **роҳи ғӯлафарш**.

ҒҮЛАЧА *گولچه* шакли тасғири ғӯла.

ҒҮЛАЧҮБ *گوله چوب* чўби ғӯла, қисмати кўтоҳ буридашудаи танаи дарахт, ғӯлаи чўб, кунда.

ҒҮЛБАК *گولبک* гуфт., ниг. ғӯла 3.

ҒҮЛИНГ *گولینگ* зардолуи хушқ.

ҒҮЛИНГОВ *گولینگ آب* обе, ки дар он ғӯлинг чўшонда бошанд, зардолуоб.

ҒҮЛИНГҲОӢ *گولینگ خایی* 1. исми амал аз ғӯлинг хоидан. 2. маҷ. гапро хоидан, чавоби дуруст гуфта натавоништан.

ҒҮЛӢ *گولی* ниг. гулӣ; ғӯлӣ карда киштан зич ва чафс карда кишт кардан.

ҒҮЛУНГ *گولنگ* ниг. ғӯлинг.

ҒҮЛУНГОВ *گولنگ آب* ниг. ғӯлингоб.

ҒҮЛОСО *گول آسا* ниг. ғӯлпайкар.

ҒҮЛПАЙКАР *گول پيکر* қавихайкал, тануманд.

ҒҮРА//ҒУРА *گوره* ангури хоми турш ва ҳосили норасидаи дарахтони мева; муқ. **сабча**; **сабр кунӣ**, аз ғӯра ҳалво мепазад (мақ.); ғӯра бастан ғӯра андохтан, ба ғӯра бастан даромадан.

ҒҮРАБАНДӢ *گوره بندی* исми амал аз ғӯра бастан; ғӯра кардан.

ҒҮРАГИЛ *گوره گل* қаҳгили норасида, ки бо он пеш аз андова девор ё бомро панҷакаш (гандаандова) мекунанд.

ҒҮРАМАРГ غوره مرگ чавонмарг, чавони фавтида ё ҳалокшуда.

ҒҮРАОБ غوره آب обе, ки аз ғураи ангур фишурда мегиранд ва дар офтоб муддате гузошта, тайёр мекунанд ва бо хӯрок истеъмол мекунанд.

ҒҮРИЁН غوريان таър. сулолаи султонҳои вилояти Ғӯр (дар наздикии шаҳрҳои Ғазна ва Ҳироти Афғонистони ҳозира), ки дар солҳои 1148-1206 ҳукмронӣ кардааст.

ҒҮРӢ غورى мансуб ба минтақаи Ғӯр (дар Афғонистон).

ҒҮТ غوت 1. ниг. фалахмон. 2. ниг. ғӯта.

ҒҮТА غوته//غوطه :ғӯта задан//ғӯта хӯрдан фуру рафтан дар об, сар ба об фуру бурдан; ◊ ба дарён чизе ғӯта задан // ба (дар) дарён чизе ғӯта хӯрдан а) дар ихотаи чизе мондан, саросар фаро гирифта шудан бо чизе; гарқи чизе шудан; б) ба чизе тамоман дода шудан: ба дарён муҳаббат ғӯта задан (хӯрдан); ба чизе (коре) ғӯта задан // ба (дар) чизе ғӯта хӯрдан а) ниг. ба дарён чизе ғӯта задан...; дар зери чизе мондан; б) бо чизе саҳт саргарм шудан, ба чизе (коре) тамоман банд шуда мондан: ба корҳои илмӣ ғӯта хӯрдан, ба фикру ҳаёл ғӯта хӯрдан (задан).

ҒҮТАВАР غوته ور//غوطه ور фурурафта дар об; фаро гирифташуда бо чизе, гарик: ғӯтавар ба фикру андешаҳо.

ҒҮТАВАРӢ غوته وري//غوطه وري 1. ғӯтавар шудан, ҳолати фуруравӣ ба чизе, 2. ба коре тамоман дода шудан.

ҒҮТАХҮРӢ غوته خوري//غوطه خوري исми амал аз ғӯта хӯрдан; ғӯтидан, ба таги об рафтан.

ҒҮТИДА غوتیده сифати феълии замони гузашта аз ғӯтидан; дар лой ғӯтида-ғӯтида ҳар замон ба лой дармонда: ба дарё ғӯтида рафтан гарқ шудан дар дарё; дар лой ғӯтида мондан дар гилу лой банд шудан, дар лой дармондан.

ҒҮТИДАН غوتيدن 1. дар об фуру рафтан, дар об шудан: дар об ғӯтидан. 2. фуру рафтан ба даруни чизе: ба лой ғӯтидан; ба обу арақ ғӯтидан а) гарқи арақ шудан, саҳт арақ кардан; б) маҷ. шарманда шудан; ба хоку чанг ғӯтидан зери хоку чанг мондан; ◊ ба қарз ғӯтидан ба таги қарз мондан, бисёр қарздор шудан; дандони касе ғӯтидан ба чизе барои ҳусули чизе зӯри касе расидан; барои аз худ кардани чизе худро ҳақдор ҳисоб кардан; нони касе ба равған ғӯтидан кори касе омад кардан; зиндагии касе рӯ ба беҳбудӣ ниҳодан.

ҒҮТОН غوتان//غوطان феъли ҳол аз ғӯтидан; дар ҳолати ғӯтидан; ғӯтон шудан ғӯта хӯрдан.

ҒҮТОН(И)ДАН غوتانيدن//غوتانيدن//غوتانيدن тарзи бавоситаи ғӯтидан; дар об фуру равондан, ба об андохтан: ба об ғӯтонидан, нонро ба шинии ғӯтонида хӯрдан.

ҒҮШ غوش кит. чӯби саҳти ҳаданг, ки дар соҳтани баъзе намуди силоҳу асбоби мусиқӣ ба кор мерафтааст.

ҒҮША غوشه кит. хӯшаи ангур; саракҳои ҷаву гандум, ки дар вақти дарав ба замин афтадааст; ғӯша-ғӯша хӯшаҳои зиёд.

Д

Д *ҳарфи шашуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи дол (د); дар ҳисоби абҷад ба адади 4 баробар аст.*

ДАБ **دب**: **даб** кардан а) пошна задан ба асп барои давондан; б) ба касе дӯғ задан; таҳдид ба задан кардан (*бо ишораи даст ва ғ.*).

ДАБАНГ **دبنگ** 1. *ниг.* даванг. 2. он ки рафтору кирдори номӯътадил дорад; аҳмақ, нодон.

ДАБАРА **دبره**: дӯғу дабара *лаҳҷ.* дӯғу пӯписа.

ДАБАРДҶҶҶ **دبردوقى** носуфта, дағал, ноҳинчор.

ДАБАРОН *а.* **دبران** *нуч.* дурахшонтарин ситора дар сурати фалакии Савр.

ДАББА I *а.* **دبه** 1. *тиб.* варами хоя, боди фатқ, чурра. 2. инсон ё ҳайвони гирифтори ин дард; **дабба-дабба роҳ гаштан** байни ду пойро фароҳ карда, мурғобивор роҳ рафтан.

ДАББА II **دبه** 1. *гуфт.* ҳар чизи бозоркасода, беравнақ, харидорнадошта. 2. моле, ки харидор онро бо айбе ба фурушанда баргардонда бошад: **моли дабба; дабба кардан** моли харидаро ба фурушандааш баргардондан. 3. *маҷ.* бадахдӣ, бадқавлӣ, вафо накардан ба аҳд дар муомила.

ДАББА III **دبه** зарфи дарунхолӣ аз чинси филиз, сафол, пластик ё чарм барои гирифтани моеот, аз қабили равған: **дабба - дӯлча киноя** аз асбоби нодаркори рӯзгор.

ДАББОҒ *а.* **دباغ** ошдиҳандаи пӯст, пироишдиҳандаи пӯст, чармгар.

ДАББОҒӢ **دباغى** 1. ош додани пӯст, дибоғат, чармгарӣ. 2. касбу амали даббоғ. 3. чой ва маҳалли ош додани пӯст, корхонаи чармгарӣ.

ДАББОҒХОНА **دباغخانه** корхонаи ош додани пӯст, чармгарӣ.

ДАБДАБА *а.* **دديه** 1. ҳашамат, карруфар, шукӯҳ. 2. намоиш додани чоҳу чалоли худ; **дабдаба карда гаштан** савлат карда гаштан, калониғарии худро намоиш додан.

ДАБДАБАДОР **دديهدار** *ниг.* дабдабанок.

ДАБДАБАНОК **دديهناک** 1. ботантана, мутантан, бошукӯҳ, пурҳашамат: **зиёфати дабдаланок, тӯйи дабдабанок, қасри дабдабанок.** 2. *маҷ.* бо пардозу ороиши аз ҳад зиёд; аз ҳад зиёд иборапардозона, тумтароқ (сухан гуфтан).

ДАБДАЛА **دبدله** *гуфт.* дабдала кардан а) тамоман вайрон кардан, ба дараҷае шикастану хароб кардан, ки дигар таъмир нашавад; **дабдалаи касеро баровардан** расвоии касеро баровардан, касеро шарманда кардан; **кори касе дабдала шудан** кори касе ниҳоят бад шудан; расвоии касе баромадан.

ДАБИҚӢ **دبيقى** як навъ матои абрешими нафис, ки ба Дабиқ ном шаҳри Миср нисбат медиҳанд.

ДАБИЛА **دبيله** *тиб.* варами калон, ки асосан беранг буда, маддаи он дар бофтаҳои чуқуртари таги пӯст ҷамъ мешавад.

ДАБИР *دبیر* 1. нависанда ва таҳриркунандаи мактубу хуччатҳои давлатӣ, мирзо, муншӣ, котиб. 2. муаллим, мактабдор, омӯзгор. 3. котиби созмони иҷтимоӣ, ҳизбӣ *ва ғ.*: **дабири кулли Созмони Милали Муттаҳид**.

ДАБИРВОР *دبیروار* *ниг.* **дабирона**.

ДАБИРИСТОН *دبیرستان* 1. мактаби миёна. 2. *ниг.* **дабирхона**.

ДАБИРИСТОНӢ *دبیرستانی* *марбут ба дабиристон*; он ки дар дабиристон таҳсил мекунад ё кор мекунад.

ДАБИРӢ *دبیری* амал ва шуғли дабир; *марбут ба мансуб ба дабирӣ*: **либоси дабирӣ**.

ДАБИРОНА *دبیرانه* бо шева ва сабку услуби дабирон, монанди дабирон.

ДАБИРПЕША *دبیرپیشه* он ки шуғли дабирӣ дорад, дабир.

ДАБИРХОНА *دبیرخانه* идорае, ки дар як созмон вазифаи қабул кардан ё фиристодани номаҳои расмиро ба ўҳда дорад; дафтархона.

ДАБИСТОН *دبستان* мактаби ибтидоӣ, ки маъмулан синфҳои як то чорро дар бар мегирад.

ДАБИСТОНӢ *دبستانی* 1. *марбут ба дабистон*. 2. он ки дар дабистон дарс меғӯяд; он ки дар дабистон дарс меҳонад.

ДАБОҒАТ *а.* *دباغت* *ниг.* **дибоғат**.

ДАБУР *а.* *دبور* 1. боде, ки аз тарафи ғарб мевазад; *муқоб.* **боди сабо**. 2. *маҷ.* ғарб, мағриб.

ДАБ(Б)УС *а.* *دبوس* *кит.* гурз, чўбдаст.

дав *دو* *асоси замони ҳозира аз давидан*.

ДАВ *دو* 1. давиш, тохт; **мусобиқаи дав** мусобиқае, ки байни давандаҳо баргузор мешавад; **дави асп**. 2. *маҷ.*, *гуфт.* гап, сухан; **дави касе гузаштан** гапи касе гузаштан.

ДАВАК *دوک* 1. лўкидон, ғалақаи дар. 2. худ аз худ ғеҷида, ғеҷон (*мас.*, *дар таркиби ҳалқа-давак*): **гурбадавак**.

ДАВАНГ *دونگ* фарбеҳи бадафт; бузургҷуссаи бебез: **одами даванг**, **ушгури калони даванг**.

ДАВАНД *دوند* тезрафтор, тезгард, бодпо, бидав: **аспи даванд**.

ДАВАНДА *دونده* 1. *сифати феълии замони ҳозира*

аз давидан. 2. тездав, дар давидан чусту чолок. 3. касе, ки давидан дорад.

ДАВАНДАГӢ *دوندگی* *шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз давидан*; амали даванда, қобилияти тез давидан доштан; тездавӣ.

ДАВАРОН *а.* *دوران* гардиш, давранӣ, чархиш, гирдгардӣ (*мас.*, *ҳаракати чарх*); **даварон кардан** гирд гаштан.

ДАВАРОНӢ *دورانی*: **даваронӣ кардан** давр задан, гирд гаштан.

ДАВВОР *а.* *دوار* *кит.* даврананда, гирдгарданда, чархзананда; гарданда; \diamond **гунбади даввор** осмон, фалак.

ДАВ-ДАВАК *دودوک* *гуфт.* 1. даводав, давидани бисёр. 2. пешгузарӣ аз якдигар (*дар бози ба-чагон*); **дав-давак кардан** дар давидан мусобиқа кардан; дар роҳи ҳосили мақсад бисёр саъй кардан, давуғеҷ кардан.

ДАВ-ДАВАКБОЗӢ *دودو کبازی* *ниг.* **дав-давак**.

ДАВ-ДАВОН *دودوان* тозон, давида, тохта; бо-суръат, тез.

ДАВИДА *دویده* *сифати феълии замони гузашта аз давидан*; тозон, тохта: **давида баромадан**, **давида рафтан**, **давида омадан**; **давида-давида дав-давон**; якзайл тохта; **давида хестан** (**бар-хостан**) чусту чолокона, зуд аз чо хестан.

ДАВИДАН *دویدن* 1. тохтан, тозон рафтан; бо-суръат рафтан; **давидани ғӯсола то кахдон** (*мақ.*). 2. *маҷ.* давуғеҷ кардан, давутоз кардан, бисёр рафтуой кардан; кўшиш кардан (*барои ба даст даровардани чизе*): **ба ҳар тараф давидан**. 3. *маҷ.* пайдо шудан, намоён шудан, хувайдо гаштан (*хусусан якбора*): **барӯи касе сурхӣ давидан**, **ба лаби** (**ё рӯи**) **касе табассум давидан**; \diamond **аз дунболи** (**пайи, қафон**) **касе давидан** а) касеро таъқиб кардан; аз пайи касе гаштан; б) дар чустучӯи чизе овора шудан, дар кофтукови чизе саргардон шудан; **ба рӯи касе давидан шарм надошта** ба рӯи касе ягон гапи беадабона гуфтан; эҳтироми касеро ба назар нагирифта бо ў густохона гап задан; **ба сар давидан** бо майлу рағбат ичро кардан кореро, ба коре аз дилу чон часпидан; **аз дӯст як ишорат**, **аз мо ба сар давидан** (*мақ.*); **ба сари касе давидан** ба касе хамла кардан, ба касе хучум намудан.

ДАВИДАРАВОН دويده روان дар ҳолати давидан.

ДАВИШ دوش *исми феълӣ аз давидан*; дав, тохт; майдони давиш майдони мусобиқаи давидан.

ДАВЛАТ *а.* دولت 1. молу мулк, бойигарӣ, дорой, сарват: давлати дунё, молу давлат, давлатат зиёда шавад (*таъбири дуои нек*); давлату ҳашамат сарват ва чоҳу ҷалол, молу мулк; давлати касе кам пашудан ба молу мулки касе зарар нарасидан. 2. ташкилоти сиёсии як ҷомеа, ки созмонхоҷаш умури онро идора менамояд; мамлакате, ки ба чунин ташкилот соҳиб аст: давлати марказиятёфта (мугамарказ), давлати мустақил. 3. маҷ. бахт, саодат, иқбол; давлати пирӣ хушбахтӣ ва осудаҳолии айёми пирӣ; давлати бузург будан бахти ниҳоят баланд будан, толеи баланд будан, боиси хушбахтӣ шудан; аз давлати... // аз сояи давлати... ба шарофати...; ба воситаи...; аз ҳисоби...; аз давлати шолӣ курмак об меҳӯрад (мақ.); дар сояи давлати... а) дар паноҳи..., дар ҳимояи...; б) ба шарофати..., аз пушти...

ДАВЛАТДОРӢ دولتدارى идора кардани давлат; ҳукмронӣ.

ДАВЛАТӢР دولتيار бахтёр, хушбахт; соҳибзафар, музаффар.

ДАВЛАТӢРӢ دولتيارى маҷ. хушбахтӣ, саодатмандӣ, некбахтӣ.

ДАВЛАТӢ دولتى *мансуб ба давлат*: вазифан давлатӣ, бонки давлатӣ, идоран давлатӣ; имтиҳони давлатӣ имтиҳони хатми мактабҳои миёна ва олий; мукофоти давлатӣ ҷоиҳои махсус таъсискардаи ҳукумат барои ихтироъ ва кашфиёт, бехтарин асарҳои адабӣ, илмӣ, санъат ва ғ., ки одатан сола ё муддате як бор дода мешавад; сирри давлатӣ сирри амнияти мамлақату ҳукумат, ки фош кардани он ҷиноят аст; хуччати давлатӣ хуччате, ки аз тарафи ҳукумат қабул шудааст; хуччати расмӣ.

ДАВЛАТМАНД دولتمند 1. соҳибсарват, доро. 2. бахтиёр, хушбахт, саодатманд.

ДАВЛАТМАНДӢ دولتمندى давлат доштан, сарватманд будан, соҳиби молу мулк будан.

ДАВЛАТПАНОӢ دولتپناه 1. кит. бахтовар, саодатбахш; паноҳгоҳи саодат ва хушбахтӣ. 2. маҷ. некбахт ва муқтадир.

ДАВЛАТСАРО دولتسرا *ниг.* давлатхона.

ДАВЛАТХОНА دولتخانه *таър.* қароргоҳи амиру ҳоким, арк, боргоҳ; қаср, сарой, пойтахт.

ДАВЛАТХОӢ دولتخواه хоҳони хушбахтии касе, хайрхоҳ, некхоҳ.

ДАВЛАТХОӢӢ دولتخواهى некӯхоҳӣ, хайрхоҳӣ, талаби хушбахтӣ барои касе.

ДАВЛАТХОӢОНА دولتخواهانه аз рӯи хайрхоҳӣ, некхоҳона.

ДАВЛАТШАӢР دولتشهر *таър.* давлати муस्ताқиле, ки дар як шаҳр ва ноҳияҳои атрофи он ташкил мегардид: давлатшаҳрҳои Юнони бостон.

ДАВО *а.* دوا 1. он чи беморро бо он муолича мекунанд, дору, дармон; даво кардан табобат кардан, муолича намудан. 2. маҷ. чора, илоҷ; ба дарде даво шудан ҳочати касеро баровардан, сабаби бартароф шудани мушкил ё камбуди касе гардидан; давои қурут оби ҷӯш (гарм) (*зарб.*).

ДАВОБ(Б) *а.* دواب *кит.*, *ҷ.* добба; чаҳорпоён, махсусан чаҳорпоёни саворӣ ва ҷонварон.

ДАВОБАӢШ دوابخش дармонбахш, шифобахш, шифодиханда.

ДАВОБДОР دوابدار *кит.* саис, аспбон.

ДАВОВИН *а.* دواوين *кит.*, *ҷ.* девон.

ДАВОГАР دواگر давоқунанда, табиб.

ДАВОДАВ دواو давиш, тозиш; беист давидан ба ҳар тараф, давутоз, давуғеч.

ДАВОДАВӢ دواوى *ниг.* даводав.

ДАВОИР *а.* دوائر *кит.*, *ҷ.* доира I (доираҳо).

ДАВОӢ دوائى давошаванда; он чи хосияти доруӣ дорад, шифобахш: гиёҳҳои давоӣ.

ДАВОКУНАНДА دواکننده табобатқунанда; дорои хусусияти дармонӣ.

ДАВОЛ دوال 1. тасмаи чармин (*барои борбандӣ, миёнбанди узангуи асп, тасмаи рикоб*). 2. тасмаи ғафси чармин барои нақоразанӣ.

ДАВОЛА دواله *кит.* навъи моддаи хушбӯ.

ДАВОЛБОЗ دوالباز *кит.* 1. он ки даволбозӣ мекунад; тасмабоз. 2. маҷ. ҳилагар, маккор.

ДАВОЛБОЗӢ دوالبازی 1. навъи бозии кимор, ки бо тасмаи чармӣ ва ҳалқа анҷом мегирад. 2. маҷ. ҳилагарӣ, маккорӣ.

ДАВОЛӢ دوالی 1. тасмабоз, найрангбоз, ҳилагар. 2. тиб. навъи беморӣ, ки ба сабаби печу хам гардидани рағҳои хунгард, махсусан сурхраг ва сиёхраг рӯй додааст.

ДАВОМ а. دوام 1. хамеша будан, мондагорӣ, пойдорӣ; бақо, сабот. 2. қисми боқимонда, бақияи чизе, ҳиссаи нотамоми чизе, идома, дунбола: **давоми сухан**, **давоми ҳикоя** (қисса); **давоми умр** бақои умр, пояндагии умр; **дар давоми...** а) дар зарфи..., дар тӯли..., дар муддати...: **дар давоми ду моҳ**; б) дар рафти..., дар чараёни...; дар аснои...: **дар давоми сухани худ**, **дар давоми сӯхбат...**; **давом додан** идома додан; то ба охир расидани коре аз пайи он будан; **давом доштан** чараён доштан, дар чараён будан, идома доштан, нотамом будан; **давом кардан** (намудан) а) чараён доштан, тӯл кашидан; б) идома додан (мас., *сухани худро*); в) ҳозир шудан, муддате рафтуомадро давом додан; **давом кунон(и)дан** идома додан: **сухани (ҳикояи) худро давом кунон(и)дан**; **ба коре давом кардан** (намудан) а) кореро идома додан; кореро қатъ накардан; дар коре иштирок кардан, ба чое (коре) ҳозир шудан (мас., *ба дарс*, *ба мактаб*, *ба кофтукови касе*).

ДАВОМАТ а. دوامت 1. иштирок, ҳузур: **давомати талабагон ба дарсҳо**; **давомати кардан** ҳозир шудан, доимо давом додани коре; **давомати кунон(и)дан** идома (давом) додан. 2. муддати кор ва фаъолият (-и даста ё гурӯҳе ба машғулияте).

ДАВОМДЕҲ دوامده ниг. давомдиханда; идомадиханда.

ДАВОМДИҲАНДА دوامدهنده сифати феълӣи замони ҳозира аз давом додан.

ДАВОМДОР دوامدار зиёд давомкунанда, кашолёбанда, тӯлонӣ; **гурӯҳи машғулияти давомдор** гурӯҳи талабагони хурдсол, ки дар мактаб баъд аз соатҳои дарс ҳам як муддат машғулиятшон давом мекунад.

ДАВОМДОРӢ دوامداری давомдор будан; идома доштан.

ДАВОМИЯТ а. دواميت ниг. давомати.

ДАВОМКУНАНДА دوامکننده сифати феълӣи замони ҳозира аз давом кардан; иштироккунанда.

ДАВОМНОК دوامناک 1. ниг. давомдор. 2. дунболадор; қисм-қисм чопшаванда (*дар рӯзнома ва маҷалла*): **ҳикояи давомнок**.

ДАВОМНОКӢ دوامناکی давомнок будан, идома доштан.

ДАВОМОТ а. دوامات ниг. давомати.

ДАВОМПАЗИР دوامپذير давомёбанда, бардавом.

ДАВОН I دوان феълӣи ҳол аз давидан; тозон, тохта, давида, дар ҳолати давидан: **давон омадан**, **давон рафтан**; **давон-давон** босуръат тохта, тез давида; **давон шудан** давидан; давида рафтан; равон, чорӣ.

ДАВОН II دوان ағба, кӯтал.

ДАВОНА دوانه дар ҳоли давидан, давон, давида истода.

ДАВОНАНДА دواننده водоркунанда ба давидан, барои давидан маҷбур кардан.

ДАВОН(И)ДАН دواندن//دوانيدن 1. тарзи бавоситтаи давидан; ба давидан водор кардан, тозондан; **асп давондан** а) асп тозондан, машғули аспдавонӣ шудан; аспро давонда рафтан; б) аспакӣ ҳучум кардан, савора ҳамла овардан. 2. андудан, ҳалқорӣ кардан (*бо оби тилло, нуқра ва ғ.*): **зарҳал (оби тилло) давондан**. 3. гуфт. касали дарунрав кардан. 4. маҷ. овораю саргардон кардан (*бо ваъда анҷом додани коре*); **ақл давондан** ақлро ба кор андохтан, фикру андеша кардан; **реша давондан** а) реша паҳн кардан; нашъунамо кардан (-и растанӣ); б) мустаҳкам чойгир шудан; мавқеи худро мустаҳкам кардан; **чашм давондан** назар афкандан, нигоҳ кардан; тез аз назар гузаронидан; **пӯсти нав давондан** пӯсти нав баровардан, пӯст пайдо шудан (*дар рӯи чароҳат*).

ДАВОНОПАЗИР دواناپذير илочнопазир, табобатнашаванда, бедармон, муоличанашаванда.

ДАВОПАЗИР دواپذير табобатшаванда, илочпазир, муоличашуданӣ.

ДАВОСОЗ دواساز ниг. дорусоз.

ДАВ

ДАВОСОЗӢ *دواسازی* *ниг. дорусозӣ.*

ДАВОТ *а. دوات* 1. зарфи хурди дорои ранг, ки қаламро барои навиштан бар он фуру мебаранд; рангдон, сиёҳидон. 2. чаъба ё куттие, ки дар он қалам ва дигар абзори навиштро мегузоранд; қаламдон.

ДАВОТГАР *دوات گر* *ниг. давотсоз.*

ДАВОТГАРӢ *دوات گری* *ниг. давотсозӣ.*

ДАВОТДОР *دوات دار* *таър.* сиёҳидонбардор, қаламдонбардор, шахси маъмури дарбори шоҳону ҳокимон, ки вазифааш давот бардошта гаштан буд.

ДАВОТӢ *دواتی* *марбут ба давот;* давотдор.

ДАВОТСОЗ *دوات ساز* *кит.* созандаи давот, он ки давот месозад.

ДАВОТСОЗӢ *دوات سازی* давотгарӣ, амал ва кори давотсоз.

ДАВОТХОНА *دوات خانه* *таър.* идораи муншиён, мирзохона.

ДАВОУЛМИСК *а. دوالمسک* *кит., тиб.* доруде, ки барои бақувват кардани дил аз чанд даво месохтанд ва қисмати бештари онро мушк ташкил мекард.

ДАВОЧ *دواج* 1. болопӯш, рӯйчо, чойпӯш. 2. кӯрпа, бистар, чойхоб. 3. қабо, чомаи васеъ, ки тамоми баданро пӯшонад.

ДАВОШАВАНДА *دواشونده* табобатшаванда, муоличашаванда.

ДАВР *а. دور* 1. гардиш, чархиш, ҳаракат дар гирди чизе; **даври фалак** гардиши фалак, чархи фалак; замона, рӯзгор. 2. навбат (*дар бозӣ, овоздиҳӣ дар интиҳобот ва ғ.*); **даври чом** гардиши бонавбати чоми май дар давраи аҳли сӯхбат. 3. айём, ҳангом; вақт, замон: **даври пеш** (қадим), **дар ҳар даври замон;** **даври чавонӣ** айёми чавонӣ, вақти чавонӣ; **даври коре расидан** фаро расидани вақти коре. 4. *маҷ.* вақти ҳукмронӣ, аҳди салтанат; **даври касе омадан** навбати ҳукмронии касе расидан; ҳукми касе раво гардидан. 5. гирд, гирдогирд, атроф, давра, доира: **даври сар,** **даври хирман,** **ба даври мизи касе чамъ омадан,** **даври чизеро печонида гирифтан;** **давру пеш** гирду атроф, гӯшаву канор; қарибиҳо, наздикиҳо; **давр задан** а) гирд гаштан, чарх

задан дар атрофи чизе (*мас., киштии кайҳонӣ дар атрофи Замин*); б) аз гирди чизе гузаштан; атрофи чоеро тай карда рафтан (*роҳи ростро монда*); в) *маҷ.* сайру гашт кардан, гардиш кардан (*барои тамошо ва ҳавохӯрӣ*); **давр зада баромадан** а) гирд гаштан, гашта баромадан чоеро (*мас., барои аз назар гузаронидан*); б) паймудан атрофи чоеро; **давр рондан** а) ҳукм рондан, ҳукмронӣ кардан; б) *маҷ.* бо айшу ишрат рӯз гузаронидан, хушвақтӣ кардан, бо карру фар рӯз гузаронидан; **даври гул фасли шукуфтани гулҳо,** **мавсими гул;** **давр-даври касе (будан)** а) ҳукмрони замон будани касе; б) ҳукми касе раво будан, гапи касе гап будан; **давру даврон** а) замона, рӯзгор; б) айшу ишрат, хушию хуррамӣ, рӯзи хуш.

ДАВРА *а. دوره* 1. чизи мудаввар, гирд, доирашакл: **мизи давра,** **оинаи давра,** **ҳавзи давра;** **чароғи давра** *ниг. даврапилга.* 2. давр, гардиш, навбат. 3. гурӯҳи ҳалқа зада ба як чо гирдомадаи одамон, маърака, чамъомад (*мас., давраи чавонон*). 4. вақту замони муайяни инкишофи чизе ё фаъолияти касе; давр, замон, вақт, айём; ошон: **давраи бачагӣ** (кӯдакӣ), **давраи имтиҳонот,** **давраи нави муносибатҳои байналхалқӣ,** **давраи ислоҳоти замин;** **давраи ҳисоботӣ** муддати фаъолияти ягон ҳайати интиҳобӣ, ки дар бораи он ҳисобот дода мешавад. 5. як қисми муддате, ки барои бозие чудо карда шудааст, давр; **аҳли давра** дар давра ҳозирбудагон, чамъомадагон, аҳли маҳфил; **дар давраи дӯстон** дар ихотаи дӯстон, дар байни дӯстон; **давра гирифтани (давра гирифта нишастан)** гирд омадан, ҳалқа зада нишастан, ҳалқавор атрофи чизеро печонидан; **давра кардан** *д.* маросиме, ки барои муайян кардани синну соли шахси фавтида ва шустани гуноҳи ӯ гузаронида мешавад; **давра шудан** *ниг. давра гирифтани.*

ДАВРАГАРД *دوره گرد* 1. ба таври доиравӣ чархзананда, чархзананда дар атрофи чизе. 2. *маҷ.* он ки чои муайян ва собити чои қору сукунат надорад; ҳарчогард.

ДАВРАГАРДӢ *دوره گردی* *маҷ.* бекору беҳуда гаштан; беҳудагардӣ.

ДАВРАГӢ *دورگی* *ниг. даврӣ* 4.

ДАВРАИҶАНГӢ *دوره جنگی* *мансуб ба замони*

чанг; ашъори давраичангӣ шеърҳои дар замони чанг эҷодшуда.

ДАВРАПИЛТА دوره پلته :чароғи даврапилта чароғи карасинии пилтааш доирашакл.

ДАВРГАРД دورگرد гирдгарданда дар атрофи чизе, тавофкунанда.

ДАВРГИР دورگیر *кит.* 1. боданӯш, касе, ки дар даври шароб чоми навбатӣ ба ӯ мерасад. 2. *мач.* подшоҳ, ҳукмрон.

ДАВРЗАНАНДА دورزننده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз давр задан.* 2. гарданда, чархзананда (*дар гирди меҳвари худ*): кӯраи даврзанандан заводи семент.

ДАВРЗАНИЙ دورزنى *исми амал аз давр задан;* чархзанӣ, чархиш; дар атрофи чизе ё касе чарх задан.

ДАВРИЯТ *а.* دوریت давра ба давра.

ДАВРӢ دورى 1. доирашакл, мудаввар, давра. 2. табаки калони ошхӯрӣ. 3. навъи чул, сағрипӯши маркаб. 4. мансуб ба давраи замони муайян; ҳар ҳодисаи дар вақту замони муайян такроршаванда. 5. пардаи гулдӯзии арӯсӣ, ки гулҳояш одатан гирд-гирд дӯхта мешавад; **матбуоти даврӣ // адабиёти даврӣ** нашрияхое, ки дар муддатҳои муайян ба таври мусалсал бароварда мешаванд (*аз қабилӣ рӯзнома, ҳафтанома, мачалла ва ғ.*).

ДАВРОДАВР دورادور гирдогирд, атроф: сайёҳати давродаври кураи Замин.

ДАВРОН دوران 1. давр, рӯзгор, даҳр, замо-на; вақт, ҳангом, айём: **даврони бачагӣ (чавонӣ, пирӣ).** 2. замони ҳукмронӣ, аҳди ҳукмронӣ; **нодиран даврон** беназир дар замони худ, мумтоз, беҳамто; **ягонаи даврон** беназир, беҳамто, бемислу монанд; **давраи даврон** *ниг.* давр (давраи даврон).

ДАВРОНДИДА دوران دیده *мач.* дунёдида, чаҳондида, чаҳонгашта.

ДАВРСАНЧ دورسنج *тех.* абзоре барои санчиши шумораи чархиши даврзании дастгоҳи гарданда.

ДАВРУБАР دوروبر *гуфт.* атрофу акноф, гирду гӯша.

ДАВУҒЕЧ دوغیچ чунбучӯл (*барои саришта кардани коре*), ташвиш, тараддуд.

ДАВУТОЗ دووتاز 1. даводавӣ кардан (*дар талоши чизе*), ташвиш кашидан, тараддуд кардан, заҳмат кашидан, даступо кардан. 2. шафоат (мадад) кардан.

ДАВҲА *а.* دوحه 1. дарахти бузург. 2. киноя аз фарзанд, зода.

ДАВЧА دوچه *гуфт.* зардолуи хом, гӯраи зардолу; \diamond **давча нашуда гӯлинг шудан** давраи чавониро аз сар нагузаронда пир шудан

ДАҒ دغ *кит.* замини беҳосил, хоки беалаф.

ДАҒАЛ *а.* دغل 1. ҳар чизи дурушт, ки ба даст ё ягон узви бадан саҳт мерасад, шахшӯл; ноҳамвор; носуфта: **матои дағал; муомилаи дағал** рафтор ва муносибати густохона бо дигарон; **сухани дағал** сухани дурушт. 2. он ки бо касе дурушт, беодобона муомила мекунад, бадмуомила, дуруштхӯ, саҳтгап; густох. 3. *кит.* маккор, ҳилагар. 4. *кит.* носара, сақат, қалб (*оид ба симу зар*).

ДАҒАЛБОЗ دغلباز *кит.* ҳилагар, найрангбоз, харомбоз.

ДАҒАЛБОЗӢ دغلبازی *кит.* ҳилагарӣ, найрангбозӣ, харомбозӣ.

ДАҒАЛБОФТ دغلبافت бофташ дурушт, аз ҷиҳати бофт бадсифат (*оид ба матоъ*).

ДАҒАЛӢ دغلى 1. бадмуомилагӣ, дуруштӣ, бемаданиятӣ дар муомила; саҳтгапӣ, густохсуханӣ: **дағалӣ кардан.** 2. шахшӯлӣ, ноҳамворӣ; **бо дағалӣ** дағалона.

ДАҒАЛКОРӢ دغل کاری *ниг.* дағалбозӣ.

ДАҒАЛМИЗОЧ دغلمزاج *ниг.* дағалтабиат.

ДАҒАЛМУОМИЛА دغلمعامله *ниг.* дағал

ДАҒАЛМУОМИЛАГӢ دغلمعاملگی *ниг.* дағалӣ 1.

ДАҒАЛМУӢ دغلموى он ки мӯи ғафси дурушт дорад, он чи мӯяш дурушт аст.

ДАҒАЛОНА دغلانه ба таври дағал, бо дағалӣ, бо дуруштӣ: **дағалона гап задан, дағалона чавоб додан.**

ДАҒАЛПАШМ دغلپشم он чи пашми дурушту саҳт дорад; *муқоб.* маҳинпашм.

ДАҒАЛТАБИАТ دغلطبیعت одами табияташ дурушт, феълу хӯяш бад, тундмизоч.

ДАҒАР-БУҒУР دغربغر *гуфт.* ноҳамвор, носуф-

та; шахшӯл: санги дагар-буғур, роҳи дагар-буғур.

ДАҒ-ДАҒ *دغ دغ* калимаи тақлиди овоз, ки ҳолати ларзиши саҳти аъзои баданро аз тарс ё сармои шадид ифода мекунад: дағ-дағ ларзидан.

ДАҒДАҒА *а. دغدغه* 1. тарс, бим; воҳима; дағдаға кардан таҳдид кардан; дӯғу пӯписа кардан. 2. *кит.* майлу хоҳиш, орзу, ҳавас; даъвои коре. 3. лофи зӯрӣ; калонгарӣ, ҳавобаландӣ; тарки дағдаған зинадагонӣ кардан маҷ. вафот кардан, мурдан.

ДАҒДАҒАДОР *دغدغه دار* 1. *гуфт.* воҳиманок; бадвоҳима. 2. лофзан; ҳавобаланд, худписанд, худсито.

ДАҒДАҒАК *دغدغه گ* бот. гиёҳе аз чинси нахӯд, ки гулҳои зард дорад, дағдагон.

ДАҒДАҒОН *دغدغان* *ниг.* дағдағак.

ДАҒЕЧ *دغيج* лаҳҷ. занони бародарон нисбат ба якдигар, авсун.

ДАҒО *دغا* 1. макру фиреб, хила. 2. маҷ. одами қачбоз, қаллоб, фиребгар; дӯғу дағо таҳдид, дӯғу пӯписа.

ДАҒОБОЗ *دغاباز* фиребгар, хилагар, қаллоб.

ДАҒОБОЗӢ *دغابازى* амали дағобоз; фиребгарӣ, хилагарӣ.

ДАҒОПЕША *دغاپيشه* *кит.*, *ниг.* дағобоз.

ДАД *د* *кит.* ҳайвони ваҳшӣ аз даранда ва гайридаранда (*аз қабил* шер, паланг, гург ва ғ.); муқоб. дом: дому дад.

ДАДА I *ددا* *ниг.* дадо.

ДАДА II *ددا* *ниг.* дад.

ДАДӢ *ددى* дарандагӣ, дад будан.

ДАДМАНИШ *ددمنش* дарандахӯй, дорои хислати даранда.

ДАДМАНИШОНА *ددمنشانه* аз рӯи дарандахӯй ва ваҳшоният, ваҳшиёна.

ДАДО *ددا* *гуфт.* падар, додо, дада: гадо бошад, дадо бошад (маҷ.).

ДАЖҒИМ *دژغيم* *ниг.* дижхим.

ДАЖҒОЛ *دژغال* 1. омехтаи сангмайдаю хишт-пораҳои партови сохтмон, ки хангоми сементкорӣ истифода мебаранд. 2. боқимон-

даҳои ангиштсанг баъд аз сӯхтани он.

ДАЖҒОЛБЕТОН *دژغالبيتان* бетони сангресадор.

ДАӢ *دى* *нуч.* 1. моҳи даҳуми соли шамсӣ пас аз озар ва пеш аз баҳман (мутобиқ ба моҳи ҷадии тақвими бурҷӣ) аст, ки ба 22 декабр - 21 январ рост меояд ва мавсими шиддати сармои зимистон ҳисоб мешавад. 2. рӯзи ҳаштум, понздаҳум ва бисту сеюми ҳар моҳи шамсӣ дар солшумории форсиёни қадим. 3. зимистон.

ДАӢДУ *ديدو* сақалту, ҳарзагард; оврагард: ҷавони дайду, боди дайду.

ДАӢДУГӢ *ديدوگى* ҳарзагардӣ, ҳарчогардӣ, оврагӣ.

ДАӢДУЗАН *ديدوزن* зани дайду, зани ҳарзагард; зани дӯстдорандаи дарбадаргардӣ.

ДАӢЁН *а. ديان* *д.* мукофотдиҳанда; ҷазодиҳанда; қаҳркунанда; ҳисобгир (*сифати Худо*).

ДАӢЁР I *а. ديتر* *кит.* 1. аҳли диёр; бошанда, сокин, истиқоматкунанда. 2. ҳар мавҷуди зинда, бавежа инсон, кас, шахс; касе.

ДАӢЁР II *а. ديتر* *кит.* дайрнишин, сокини дайр, роҳиб.

ДАӢМАӢ//ДАӢМОӢ *ديماه//ديمه* моҳи дай; зимистон, сармо.

ДАӢМОӢӢ *ديماهى* мансуб ба даймоҳ; зимистонӣ; хунук, сард.

ДАӢН *а. دين* 1. қарзе, ки мӯҳлати адои он муайян аст, қарзи мӯҳлатнок; қарз, вом. 2. маҷ. ҳар вазифае, ки адои он ҳатмист; дайни шудан собит шудан, исбот шудан (-и ягон кори нораво.).

ДАӢР *а. دير* *таър.* ҷои иқомат ва ибодати роҳибон, ибодатгоҳи оташпарастон ва насронийн, савмаа; ба *истиллоҳ* олами инсонист; дайри мугон а) ибодатхонаи оташпарастон; оташкада; б) маҷлиси урафо ва авлиё (*дар тасаввуф*); в) маҷ. ҷои майнӯшӣ.

ДАӢРНИШИН *ديرنشين* муқими дайр, дайёр; роҳиб, зоҳид.

ДАӢӢИМ *ديهم* *кит.* тоҷ, афсар; кулоҳи мурассаъ.

ДАӢӢИМДОР *ديهم دار* *кит.* 1. тоҷдор. 2. маҷ. подшоҳ.

ДАЙЧУР *a.* ديجور *kit.* торикӣ, сиёҳӣ, зулмат; шаби дайчур шаби ниҳоят торик.

ДАЙЮС ديويس *ниг.* даюс.

ДАКАДАНГ دکدنگ *гуфт.* 1. калимаи тақлиди овози мунтазам ба ҷое задан ё расидани чизҳо; дак-дак. 2. *маҷ.* боҳашамат, бошукӯх, дабдабанок: иморати дакаданг, гунбази дакаданг.

ДАКАНГ دکنگ 1. як навъ турна, ки овози баланди бадвоҳима дорад. 2. чангӣ; чангара: мурғи даканг, хурӯси даканг.

ДАКАР-ДУКУР دکر دکر *ниг.* дукурдукур.

ДАК-ДАК دک دک *калимаи тақлиди* овози чарху галтаки қатораву ароба ҳангоми гардиш дар ҷоҳои ноҳамвор.

ДАККА دک зарба, садама, лат; дакка хӯрдан а) ба ҳам задани ду чиз, бархӯрдан ба чизе дар вақти ҳаракат; расидан ба ҷое; б) дармондан (дар вақти хондан), забон гирифтани; в) *маҷ.* пешпо хӯрдан; ба ҳолати ногуворе афтодан; **◇ ба осмон (фалак) дакка задан** ба авҷи аъло расидан, ниҳоят баланд шудан (-и овоз, дуд, чангу губор ва ғ.).

ДАК دق садои бархӯрдани ду ҷисм, тақ; дак-дак садои такрорӣ задани чизе.

ДАК(К) I *a.* دق 1. кӯфтан, кӯбидан: кӯфтани оҳангар. 2. *маҷ.* садақаталабӣ, гадоӣ. 3. сарзаниш, маломат. 4. навъи матои нафиси румӣ ва мисрӣ, ки дар гузашта бисёр машҳур будааст.

ДАК(К) II دق *гуфт.* сӯзон, тафсон, ниҳоят гарм: офтоби дак; дақи офтоб айни шиддати гармои офтоб.

ДАҚЁНУС دقيانوس 1. кӯтоҳшудаи номи ҳокими Рум Дақилатиёнус – Диэклетиан (284-305), ки ба катлу озори масеҳиён шӯҳрат ёфта буд. 2. *маҷ.* золим, ситамкор. 3. *маҷ.* кӯҳна, кӯҳнақолои аз қадим монда.

ДАҚЁНУСИ دقيانوسӣ 1. ситамкорӣ, золимӣ. 2. кӯҳна, кӯҳнақолои аз давраҳои пешин монда.

ДАҚИҚ *a.* دقيق 1. нозук, борик: маъниҳои фалсафии дақиқ, фикрҳои дақиқ, мулоҳизаҳои дақиқ. 2. аниқ, саҳеҳ, дуруст, беҳато: тарозуи дақиқ. 3. борикбин, нуктасанҷ; дақиқгар, бодикқат: ҳонақдан дақиқ, нигоҳи дақиқ, на-

зари дақиқ, чашми дақиқ; илмҳои дақиқ илмҳои, ки асоси риёзӣ доранд.

ДАҚИҚА I *a.* دقيقه 1. воҳиди вақт, ки шастяки соатро ташкил медиҳад ва баробари шаст сония аст. 2. *нуч.* воҳиди паймоиши кунчи ҳамвор, ки ба шастяки дараҷа, яъне аз шаст як ҳиссаи дараҷа баробар мебошад; дақиқа ба дақиқа бо мурури ҳар дақиқа; торафт.

ДАҚИҚА II *a.* دقيقه *kit.* нуктаи борик, сухани пӯшидамаъноӣ нозук.

ДАҚИҚАГАРД دقيقه گرد ақрабаки соат, ки дақиқаро нишон медиҳад.

ДАҚИҚАГӢ دقيقگӣ яклаҳзагӣ, баробари як дақиқа.

ДАҚИҚАДОН دقيقه دان *kit.* борикбин, нозукфаҳм, донишманд.

ДАҚИҚАЁБ دقيقه ياب *kit.* нуктасанҷ, борикбин.

ДАҚИҚАЁБӢ دقيقه يابӣ *kit.* борикбинӣ, нуктасанҷӣ.

ДАҚИҚАН *a.* دقيقاً ба таври дақиқ, борикбинона.

ДАҚИҚАСАНЧ دقيقه سنج *kit.* борикбин, зирак, доно, нуктасанҷ.

ДАҚИҚАХӢ(Ӣ) دقيقه خوي (ى) *kit.* нозуктабъ.

ДАҚИҚАШИНОС دقيقه شناس *kit.* он ки маврид ва тариқи иҷрои корро хуб медонад; нуктасанҷ, нозукфаҳм.

ДАҚИҚАШУМОР دقيقه شمار 1. ақрабаки соат, ки дақиқаро нишон медиҳад. 2. *маҷ.* интизорӣ саҳт будан.

ДАҚИҚАШУМОРӢ دقيقه شمارى *kit.* муштоқона интизорӣ кашидан, интизории муштоқона.

ДАҚИҚБИН دقيق بين борикбин, зирак, доно.

ДАҚИҚӢ دقيقى 1. дақиқ будан, аниқӣ, саҳеҳӣ. 2. дақиқкорӣ, диққаткорӣ, бодикқатӣ.

ДАҚИҚКОР دقيق کار он ки дар иҷрои кор ба ҷузъиёт диққат медиҳад.

ДАҚИҚКОРӢ دقيق کارى дақиқкор будан; диққат ба ҷузъиёти корҳо.

ДАҚИҚКОРОНА دقيق کارانه бо диққат, бо дақиқназарӣ, борикбинона, мӯшикофона.

ДАҚИҚНАЗАР دقيق نظر бодикқат, борикбин.

ДАҚИҚНАЗАРОНА دقیق نظرانه аз рӯи дақиқназарӣ.

ДАҚИҚОНА دقیقانه аз рӯи бодикқатӣ, дақиқбинона, дақиқназарона.

ДАҚҚОҚ *a.* دقاق *kit.* рахтшӯӣ, чомашӯӣ.

ДАҚҚОҚӢ دقاقӣ амал ва шуғли даққоқ, чомашӯӣ, рахтшӯӣ.

ДАҚОИҚ *a.* دقاق *ч.* дақиқа; дақоик рондан нозукбаёни кардан.

ДАЛА I دله *kit.* ҳайвони ваҳшии гурбашаклест, ки аз пӯсти он пӯстин медӯзанд, коқум.

ДАЛА II دله *тг.* далла.

ДАЛВ *a.* دلو 1. зарфи чармӣ ё филизӣ, ки бо он аз чоҳ об ё хок мекашанд, дӯл; сатил; муқ. дӯлча. 2. *пуч.* номи бурчи ёздаҳум аз дувоздаҳ бурчи фалак. 3. моҳи ёздаҳум дар солшумории ҳичрии шамсӣ, ки вақти аз ин бурҷ гузаштани Офтобро ташкил медиҳад ва он ба 21 январ - 20 феврал рост меояд (*дар форсӣ ин моҳро баҳман мегӯянд*).

ДАЛЕЛ I *a.* دليل 1. ҳуччат барои исботи чизе, бурҳон; асос: далели мантиқӣ, далели равшан. 2. чизе, ки ба чизе далолат мекунад, нишона, аломат; далели фанӣ бурҳоне, ки аз рӯи илму фан асоснок карда шудааст; далели шайъӣ ашёи ба ҷиноят алоқадор, ки барои исботи ҷиноят кумак мерасонад.

ДАЛЕЛ II *a.* دليل *kit.* раҳнамо, роҳнишондиханда, роҳбалад, роҳнамо.

ДАЛЕЛӢ دلیلی 1. *марбут ба далел;* ҳуччат будан, далел будан. 2. *мач.* раҳнамоӣ.

ДАЛЕЛНОК دليلناк он чи далел дорад, бодалел, асоснок.

ДАЛЕР دلیر диловар, шуҷоъ, часур, шердил, нотарс; бочуръат; далер кардан *касера* шердил кардан касеро, қуввати дил додан ба касе; далер шудан бебок шудан, чуръат пайдо кардан; худро далер гирифтани тарсро ба худ роҳ надодан; худро ба даст гирифтани.

ДАЛЕРВОР دليروار *мач.* густохона, бетарсу ваҳм.

ДАЛЕРӢ دلیری диловарӣ, шуҷоат, часорат; мардонагӣ, нотарсӣ, чуръат: далерию мардонагӣ нишон додан; далерӣ кардан (*на-*

мудан) а) шуҷоату мардонагӣ нишон додан; б) чуръат кардан ба коре.

ДАЛЕРОНА دليرانه 1. шуҷоатмандона, часуруна, нотарсона: далерона қадам гузоштан (*задан*), далерона ҷавоб додан, далерона ҷангидан. 2. хоси далерон, мардона: дасти далерона, рафтори далерона.

ДАЛҚ *a.* دلق 1. *kit.* хирқа, либоси пашмини дарвешон, либоси қаландарӣ. 2. *kit.* либоси кӯҳна ва жанда.

ДАЛҚПҶШ دلقپوش *kit.* 1. хирқапӯш, он ки ба тан далқ пӯшидааст. 2. *мач.* суфӣ.

ДАЛЛА دله зани даллол; зани макқору ҳилагаре, ки занони дигарро ба роҳи бад далолат мекунад; миёнарави робитаи мардону занон.

ДАЛЛАГӢ دلگی шуғл ва амали далла; даллагӣ кардан занонро ба роҳи бад далолат кардан, дар байни занону мардон миёнаравӣ кардан.

ДАЛЛОК *a.* دلاک *kit.* 1. ходим дар ҳаммом, кисакаш. 2. устои сартарош.

ДАЛЛОКӢ دلاکی амал ва шуғли даллок.

ДАЛЛОЛ *a.* دلال 1. восита дар байни фурӯшанда ва харидор (*асосан дар бозори мол*). 2. *kit.* роҳнамо.

ДАЛЛОЛА *a.* دلّاله 1. зани миёнарав, хостгор. 2. зани макқоре, ки занони дигарро ба роҳи бад меандозад, далла.

ДАЛЛОЛАГӢ دلّاله گӣ шуғлу амали даллола.

ДАЛЛОЛӢ دلّالی мансуб ба даллол; шуғлу амали даллол, миёнаравӣ дар байни фурӯшанда ва харидор.

ДАЛЛОЛОНА دلّالانه ҳаққи хизмати даллол, ки ҳам харидор ва ҳам фурӯшанда медиҳанд, ширинкомаи даллолӣ.

ДАЛОИЛ *a.* دلائل *ч.* далел I.

ДАЛОЛ *a.* دلال 1. нозу карашма. 2. *дар тасаввуф* ҳолати беқарорӣ, ки аз шавқи бисёр солиқ ҳарчи дар дил дорад, ифшо мекунад.

ДАЛОЛАТ *a.* دلالت 1. роҳ нишон додан, роҳнамоӣ. 2. нишона, аломат; шаҳодат, гувоҳӣ; далолат кардан (*намудан*) а) роҳнамоӣ кардан, роҳ нишон додан; ташвиқ кардан (*ба коре*); б) шаҳодат (*гувоҳӣ*) додан (*аз чизе*), далел шудан (*ба чизе*).

ДАЛФИН ю. دلفين *ниг.* делфин.

дам دم *асоси замони ҳозира аз дамидан.*

ДАМ I دم 1. нафас; **дами касе гаштан** (гардидан) нафаси касе ба дарун афтидан; нафас гирифта натавонистан. 2. ҳаво, бод; пуф; **дами чизеро холӣ кардан** боди чизеро баровардан, ҳавои чизеро сар додан; **дами шикам** боди шикам, варами шикам. 3. фурсати як нафаскашӣ; фурсати андак, лаҳза, он; **дами вопасин** (марг) нафаси охирин, лаҳзаи пеш аз марг; **як дам андак вақт, лаҳзае.** 4. чуръа, култ. 5. тафс, гармӣ. 6. вақт, замон, хангом, гоҳ; **аз ҳамон дам аз ҳамон вақт, аз ҳамон замон, он хангом, он гоҳ: дар ин дам то ин дам; дами пирӣ** айёми пирӣ, даври пирӣ. 7. садо, овоз. 8. дамгаҳ, назд, наздик, канор ё паҳлӯи чизе: **дар дами дар** (дарвоза), **то дами дар** гуселонидан; **дар дами...** дар қисми пеши...; дар пеши...; **дами обро гирифтан** пеши обро банд кардан. 9. маҷ. афсун, сеҳр; куфу суф; эму алас: **даму афсун, даму нафас, эму дам** (кардан); **дам андохтан** д. афсун хондан, куфу суф кардан. 10. маҷ. хомӯш, сокит; ором; хап, чим; **дам истодан** хомӯш истодан; орому беҳаракат истодан, наҷунбида истодан; **дам нишастан** *ниг.* дам истодан; **дам шудан** ором (хомӯш, чим) шудан; **даме ки...** хангоме ки..., вақте ки...; **дар як дам дар як он, дар як лаҳза; фавран, дарҳол, ҳамин замон; бо як дам кашидан** ба як ҳӯрт кашидан, якбора нӯшидан (*мас.*, як пиёла чойро); **дам дамидан** а) бод додан (-и ангишт) барои шукуфондан (*дар кӯраи оҳангарӣ*); пуф кардан (*барои даргирондан ё хомӯш кардани оташу чароғ*); б) ҳаво пур кардан, даруни чизеро аз бод пур кардан; **дам кардан** а) ҳаво пур кардан, даруни чизеро аз бод пур кардан (пуф кардан); б) варама кардан, бод овардан (-и шикам); в) банд кардан, гирифтани пеши роҳи обро; г) болои оши палавро пас аз обкаш кардани биринҷ бо зарфе пӯшида муддате рӯи ҳарорати паст нигоҳ доштан (*барои дар буги худ пухтани он*); д) **дами гарм** хӯроки гарми обакӣ; **дами дарун** а) хомӯш, сокит; хап, чим; б) *гуфт.* дамдуд, хаппак; камгап; **дами сард киноя аз охи пурдарди навмедона; дами субх** аввали субх, саҳаргоҳ, субҳидам; **дам ба дам** а) ҳар замон; дамодам, пайхам, беист; зуд-зуд, тез-тез; б) торафт, дақиқа ба дақиқа, соат ба соат; **дам гирифтани** истироҳат кардан

дар байни кор, мондагии худро баровардан; танаффус кардан; **дам даркашидан** *ниг.* дам кашидан; **дам додан** а) нафасро гардондан, нафасгириро мушқил кардан, хафақунанда шудан (-и ҳаво); б) истироҳат кунондан, танаффус додан, ором гузоштан (*мас.*, *ҳайвонро аз кор, заминро аз кишти паёнай*); в) фиреб додан, фирефтани; **дам задан** // **дам аз чизе задан** сухан рондан, гап задан (*аз хусуси чизе*); **дам кашидан** фуру бурдан, фуру додан; ҳарисона нӯшидан; **дам овардани гӯшт** андак бӯи бад пайдо кардани гӯшт (*дар натиҷаи вайрон шудан*); **дам(ро) рост кардан** нафасгириро мӯътадил кардан, мӯътадил нафас гирифтани; андак дам гирифтани; **дам хӯрдан** а) пухта тайёр шудани ош (*баъди дам кардан*); б) мувофиқи таъб шудани чой баъди ба чойник рехта муддате дар назди ё рӯи оташ болояшро пӯшида нигоҳ доштани он; **дам шудани об** (чамъ шуда) бардошта шудани сатҳи об; **дам хот кардан** *лаҳҷ.*, *ниг.* дам рост кардан; **дами беғам задан** лаҳзае аз ғаму ташвиши зиндагӣ осуда будан; хушвақтӣ кардан, вақтчоқӣ намудан; **дами касеро паст кардан** маҷ. шасти касеро гардондан; **дами касе ба дарун афтодан** (задан) ба эроди касе чизе гуфта натавонистан; хомӯш шуда мондан; **дами шамол гаштан** шиддати вазиши бод паст шудан; **чой дам кардан** оби чӯшро болои чойи хушк ба зарфе рехта чой тайёр кардан; **ҳаво дам шудан** хафақунанда шудани ҳаво (*ба сабаби гармии зиёд, навзидани бод ва пайдо шудани губор*); **дам ғанимат донистан** ба кадри вақт расидан, вақтро ғанимат шумурдан.

ДАМ II دم анбони чармине, ки оҳангарон ба воситаи он барои шукуфонидани ангишт ба кӯра бод мефиристанд: **дами оҳангарӣ.**

ДАМ III دم қисми тези ҳар асбоби буранда: **дами корд** (каланд, тег, шамшер); **корди дамаш баргашта** корди кунд; **аз дами тег** (ё шамшер) гузарондан куштан, нобуд кардан бо тег ё шамшер; **дами табарро пахта гирифтани** дар баробари ҳашму ғазаб мулоим будан, бо гардани ҳам зӯриро таҳаммул кардан.

ДАМ IV а. دم *кит.*, *ниг.* хун.

ДАМА I دمه лабаи корд, тег ё шамшер.

ДАМА II دمه *ниг.* дам II.

ДАМ

ДАМА III *دمه* шамоли сахт ва хунуки барфомехта, бўрон.

ДАМАВИМИЗОЧ *دمويمزاج* он ки мизочаш гарм аст, гарммизоч.

ДАМАВЌ *ا.* *دموى* мансуб ба дам IV; хунї; мизочи гарм, ки дар он хун дар мизоч бартарї дорад.

ДАМАН *دمن* доманаи кӯх, кӯхдоман: **дашту даман**, кӯху даман.

ДАМАНДА *دمنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз дамидан*. 2. *ниг. дамон* 2, 3.

ДАМБАЛ *دمبل* *лахч.* фарбеҳ; лаванд; **аз дамбали кундрав логари даванд бехтар аст** (*зарб.*).

ДАМБАЛЌ *دمبلى* *лахч.* фарбеҳї; лавандї.

ДАМБАР-ДАМБУР *دميردمبر* *калимаи тақлиди* овози беист ва бетартибона задани нақораю доира ё кӯфтани дару дарвоза *ва г.*

ДАМБАСТА *دمبسته* 1. хомӯш, сокит. 2. *мач.* хайрон, саргардон; дармонда.

ДАМБУҚ *دمبوق* *лахч.* фарбеҳи безеб.

ДАМГАР *دمگر* коргаре, ки дадро пахш карда, кӯраи оҳангариро дармегиронад.

ДАМГАҲ *دمگه* 1. назд, наздик, пеш; канор ва паҳлӯи чизе: **дар дамгаҳи дар** (дарвоза), **дар дамгаҳи заминкан**; **дамгаҳи кӯча** чои саршавии кӯча, сари кӯча. 2. чукурчае, ки дар сари дилу поёни қабурғаҳо воқеъ аст.

ДАМГИР *دمگير* 1. гирандаи роҳи нафас, душворкунандаи нафаскашї; **ҳавон дамгир** ҳавои гарми нафасгиранда. 2. дастмоле, ки бо он болои ошро вақти дам кардан мепӯшонанд: **дамгири дег**.

ДАМГИРИФТА *دمگرفته* *гуфт.* истироҳаткарда; **шаҳси дамгирифта** шаҳси аз дамгирї омада, истироҳаткарда.

ДАМГИРЌ *دمگيرى* танаффус дар қору машгулият; истироҳат: **вақти дамгирї**; **рӯзи дамгирї** рӯзи фориг аз қору машгулият, рӯзи таътил, рӯзи истироҳат.

ДАМГОҲ *دمگاه* *кит.* 1. чои дамидани ҳаво ё чои нафаскашї. 2. оташгоҳ, кӯра.

ДАМДАМА I *دمدمه* 1. мақру фиреб, ҳила. 2. овози гулгулаи духул ва нақора. 3. овоза, гапу калоча.

калоча.

ДАМДАМА II *دمدمه* *кит.* 1. хашм, газаб, қаҳр. 2. изтироб, воҳима.

ДАМДАМАКЌ *دمدمكى* *гуфт.* 1. дам гирифта-дам гирифта, бо навбат. 2. хомӯшона; бе овоза, махфиёна.

ДАМДОР *دمدار* 1. дорои ҳавои дам, гарм; **таххонаи дамдор** таҳхонаи ҳавояш даму гарм. 2. дорои тавоноии зиёд нигоҳ доштани нафас дар зери об.

ДАМДУЗД *دمدزد* камгап, дами дарун, хапак; одами доное, ки хангоми гуфтугӯи қасон рамузгирона хомӯш мешинад, шахси сокит.

ДАМДУЗДЌ *دمدزدى* камгапї, хапак будан, хомӯшї.

ДАМДУЗДОНА *دمدزدانه* аз рӯи камгапї, хомӯшона.

ДАМИДА *دميده* *сифати феълии замони гузашти* аз дамидан I, II.

ДАМИДАГЌ *دميدگى* 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашти аз дамидан I, II*. 2. варам, бод, гуррї. 3. ҳар чизи ба рӯю бадан баромада (*аз қабилу гармича*).

ДАМИДАН I *دميدن* 1. вазидан. 2. бод фирис-тодан бо нафаси худ (*мас., ба най*), пуф кардан; бод додан бо дами оҳангарї. 3. варам кардан. 4. *д.* дам андохтан, афсун хондан, куфу суф кардан.

ДАМИДАН II *دميدن* 1. сабзидан, рӯидан, якбора ва саросар аз замин баромадан (-и сабза, лoла *ва г.*). 2. баланд шудани ҳар чиз аз ҳолати аслиаш: **дамидани об**, **дамидани хамир**, **дамидани шир** (*вақти ба чӯш омадан*). 3. зада баромадан, дар рӯю бадан пайдо шудан (-и гармбод, мурғак, сурҳакон *ва г.*). 4. баромадан, тулӯъ кардан (-и офтоб); пайдо шудан, намудор гаштан: **дамидани сурҳї ба рӯї**, **дамидани мурғак дар бадани касе**; **сапеда дамидан // субҳ дамидан** сафед шудани рӯз, расидани сахар; **рӯҳ дамидан** рӯҳ бахшидан, чон бахшидан; **чон дамидан** а) чон бахшидан; қувваи тоза бахшидан; б) чон даромадан; аломати ҳаёт зоҳир шудан.

ДАМИШ *دمش* *исми феълї* аз дамидан; 1. вазиш: **дамиши бод**. 2. варам; баланд шудан; **дамиши шикам**, **дамиши об**.

ДАМКАРДА دم کرده 1. сифати феълии замони гузашта аз дам кардан; дамкарда, чизе, ки дам карда шудааст. 2. чое, ки бар асари харорати баланди ҳаво ва бухори об он чо нафасгирӣ мушқил аст.

ДАМКАРДАГӢ دم کردگی шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи дамкарда.

ДАМКАРДАӢ دم کردنی сифати феълии замони оянда аз дам кардан; он чи бо роҳи дам кардан омода мешавад, қобили дам кардан, дампазир.

ДАМКАШ دم کش кит. ҳамсуруд, он ки дар суруд хондан ба хонандаи дигаре ҳамовозӣ мекунад; хофиз, сароянда.

ДАМЛАМА دلمه таоми дампухт, ки аз гӯшти равғандор ва сабзавоту кабудихо тайёр карда шудааст.

ДАМОБА دم آبه оби дар банди чӯй ё дарё чамъомада, ки бо кушодани дами об чӯш зада поён меравад.

ДАМОДАМ دمام дам ба дам, ҳар замон; пай дар пай, паёпай, беист.

ДАМОЛУДА دم آلوده кит. хунолуд, огушта ба хун, хунин.

ДАМОМА دمامе кит. 1. нақора, духул. 2. карнайи хурд, нафир.

дамон دمان феъли ҳол ва сифати феълӣ аз дамидан I, II.

ДАМОН دمان 1. вазон, вазанда: боди дамон. 2. пурчӯшу хурӯш, хурӯшон, пуртуғён: баҳри дамон. 3. маҷ. гуранда, наъразананда, маст: пили дамон.

ДАМОНДАН دماندن тарзи бавоситаи дамидан; сабзондан, рӯёндан, баровардан.

ДАМОСАТ ا. دماثت кит. нармхӯй, мулоимтабиатӣ.

ДАМПАЗ دم پز гизое, ки рӯи оташи паст дар буғи худ пухта мешавад: гӯшти дампаз.

ДАМПУХТ دم پخت ниг. дампаз.

ДАМПУХТА دم پخته ниг. дампаз.

ДАМПУХТАГӢ دم پختگی дампухта будан, дар буғ пухташуда.

ДАМСАРД دم سرد 1. дорои ҳавои сард; сард-

мизоч. 2. маҷ. он ки гуфтору рафтори хунук ва нохушоюнд дорад.

ДАМСОЗ دم ساز 1. ҳамдам, мӯнис; рафики ҳамроз; рафики дамсоз рафики шафик, ёри ҷонӣ. 2. мувофик, мусоид. 3. кит. он ки дар сурудхонӣ ба дигаре ҳамроҳ мешавад, ҳамовоз, дамкаш.

ДАМСОЗӢ دم سازى 1. ҳамдамӣ, мӯнисӣ; ҳамсӯхбатӣ. 2. мувофикат, мусоидат. 3. кит. ҳамовозӣ.

ДАМТАБАҚ دم طبق табақ барои дам кардани оши палав.

ДАМТЕЗ دم تيز нӯгтез, буранда.

ДАМХӢР دم خور 1. он ки ба эрод ё пичинги одамон эътироз намекунад. 2. маҷ. ҳамнишин ва ҳамсӯхбат.

ДАМХӢРДА دم خورده сифати феълии замони гузашта аз дам хӯрдан; ҷойи дамхӯрда ҷойе, ки дар натиҷаи муддате гарм нигоҳ доштан (пас аз дам кардан) рангу мазааш баромадааст; замини дамхӯрда замини киштнокарда, замини барои қувват гирифтани як-ду сол нокиштамонда.

ДАМХӢТКАРДА دم هات کرده лаҳҷ., сифати феълии замони гузашта аз дам хот кардан; дамгирифта.

ДАМӢ ا. دمع кит. 1. оби дида, ашк, сиришк. 2. тиб. бемории обравии чашм.

ДАН(Н) ا. دن кит. хуми дарози борик.

ДАНА دنه кит. шодиву нишот; хушхӯлӣ.

ДАНГ I دنگ кит. 1. гич, саргашта, гаранг, беҳуш; ҳайрон. 2. аблах, аҳмақ. 3. танбал.

ДАНГ II دنگ садо ва овози таниндор, ки аз бархӯрдани ду чизи сахти оҳанӣ ва ғ. бо ҳамдигар пайдо мешавад.

ДАНГ III دنگ василае барои кӯбидани шолӣ барои чудо кардани биринҷ, абзори шолӣкӯб.

ДАНГАЛ دنگل ниг. калтак.

ДАНГАР-ДАНГАР دنگردنگر калимаи тақлиди овози пайихам бархӯрдани чизҳои филизӣ (аз қабилӣ табақу тағора).

ДАНГ-ДАНГ دنگدنگ калимаи тақлиди овози

ДАН

пайиҳами занги соат, зангӯла.

ДАНГИЛ دنگل *kit.* аҳмақ, аблах, нодон.

ДАНГӢ دنگی *kit.* беҳабарӣ, беҳушӣ; нодонӣ.

ДАНГОНА دنگانه гаштак, ҳарифона, донгона.

ДАНГОСА دنگاسه *лаҳҷ.* танбал, бекору беор, лаванд, коҳил.

ДАНГОСАГӢ دنگاسگی *лаҳҷ.* танбалӣ, лавандӣ, коҳилӣ.

ДАНД I دند *kit.* 1. аҳмақ, аблах, нодон. 2. дузд. 3. чизе, ки даҳани инсонро хушк мекунад ва меафшурад; дандонбар (*аз қабилӣ хурмои хом, санчид...*).

ДАНД II دند *kit.* донаи меваи беданчири чинӣ, ки монанди писта буда, хусусияти дармонӣ дорад.

ДАНДА I دنده *kit.* устухони қабурга.

ДАНДА II دنده 1. дандона. 2. ҳар як аз дувоздаҳ ҷуфти устухони баланд ва қавсшакли сутунмӯҳраи мӯҳрадорон. 3. ҳар як аз дандонаҳои чархзананда дар қисмати муҳаррики мошин, ки ба он суръати муносиб медахад.

ДАНДАНА ا. دندنه *kit.* оҳиста ва зерӣ лаб суҳан гуфтан.

ДАНДОН دندان 1. узви устухонӣ дар даҳони инсон ва ҳайвонот, ки вазиған хойида хӯрдани хӯрок ва газиданро иҷро мекунад: **дандини ашк**, **дандини курсӣ**, **дандини сунъӣ**, **дандини тилло**; дар ноомади кор шиша сандон шиканад, атола дандон (*зарб.*). 2. *ниг.* **дандона**; **дандини ширӣ** дандони инсон (20 адад), ки дар ҳафтсолагӣ ба тадриҷ меафтад ва ба ҷои он 32 дандини дигар мебарояд; **боби дандон а)** дандонгузар; **б)** *мач.* безӯр, камқувват; ба осонӣ ҷавидашаванда; **дандон задан а)** газидан бо дандон; **б)** *мач.* сухани нештардор гуфтан; маломат кардан; **дандон хойидан // дандон сойидан** дандонҳоро ба ҳам сойидан, дандонҳоро ба ҳам сойиш дода садо баровардан (*аз гояти хишму газаб*); **∠ дандон доштан** ба касе душманӣ доштан, ғараз доштан ба касе; **дандини касе газ-газ шудан** саҳт хашмгин шудан, ниҳоят ба газаб омадан; **дандон гиз кардан** *лаҳҷ.* дандон нишон додан, газаб зоҳир намудан; тамасхур кардан; **дандон тез кардан а)** дандон ба газидан омода намудан; кина варзидан; **б)**

да намудан; кина варзидан; **б)** тамаъ кардан; **дандон ба дандон мондан** (**ниҳодан, гузоштан**) тоб овардан ба саҳтне, сабр кардан, бардошт кардан; **бо дандону нохун ҷангидан** то охири имконияту қувва ҷангидан.

ДАНДОНА ددانه 1. қисми қатори дандонмонанди баъзе асбобҳо: **дандонаи арра**, **дандонаи мола**, **дандонаи шона**. 2. қисми болоии дандоншакли деворҳои қалъа ва қаср, кунгура. 3. қисми кунгурашакли баъзе ҳарфҳои алифбои арабӣ.

ДАНДОНАБУРӢ ددانهبری буридани дандонаҳо дар ҷӯб ё филиз ба воситаи абзорҳои устукорӣ ё дастгоҳҳои дандонабуриӣ.

ДАНДОНАДОР ددانهدار 1. дорои дандона 1; **ҷарҳи дандонадор** *тех.* ҷарҳи дорои дандонаҳои давродавр, ки барои ба гардиш овардани ҷарҳ, тир ё ягон қисми дигари олотӣ механикӣ хизмат мекунад. 2. кунгурадор: **девори дандонадор**.

ДАНДОНАКАШӢ ددانهکشی: **дандонакашӣ кардан** *ниг.* дандонамола кардан.

ДАНДОНАМОЛА ددانهماله сихмола; **дандонамола кардан** сихмола ронда шикастани кулӯҳҳо ва нарму ҳамвор кардани замини шудгоршуда пеш аз кишт.

ДАНДОНБАР ددانببر 1. дандон кундкунанда (*оид ба чизҳои турш*); данд, зумухт. 2. *мач.* қасддор; **дандонбар шудан** қасддор шудан ба касе.

ДАНДОНГИР ددانگیر 1. он чи ба дандон меояд. 2. *мач.* боарзиш, қимат, гаронбаҳо. 3. газанда (*аз қабилӣ хар ва сағ*).

ДАНДОНГУЗАР ددانگذر ҳар чизи мулоим, ки зӯри дандон ба он мерасад (*барои хойидану газидан*).

ДАНДОНДАРД دداندرد дарди дандон, беморӣҳои дандони инсон.

ДАНДОНДАРОЗ دداندراز 1. дорои дандонҳои дароз. 2. *kit.*, *мач.* ҳарис, чашмгурусна.

ДАНДОНДОР ددانداندار дорои дандон, дандондошта.

ДАНДОНЗАД دداندانزد чизи дандони касе расида; саркут.

ДАНДОНЗАӢ دداندانزنی 1. *исми амал аз дандон*

задан. 2. *мач*. якдигарро хоидан, нештар расонидан.

ДАНДОНӢ دندانی 1. *марбут ба дандон*. 2. **овози дандонӢ** овозе, ки бо қарор гирифтани нӯги забон дар пушти дандонҳои пеш пайдо мешавад, монанди «т» ва «д».

ДАНДОНКАН دندان *мач*. он ки шугли ӯ кандани дандони иллатӣ аст: **духтури дандонкан**.

ДАНДОНКОВ(АК) دندان کاو // دندان کاوک *ниг.* **дандонхилол**.

ДАНДОНМОЛА دندان ماله *ниг.* **дандонамола**.

ДАНДОННАМО دندان نما 1. дандонро намоёнкунанда, дандонро нишондиҳанда; **табассуми дандоннамо** тавре табассум кардан, ки дандонҳо намоён шаванд; 2. *мач*. хашмгин.

ДАНДОННОГУЗАР دندان ناگذر 1. саҳт, зӯри дандон намерасидагӣ. 2. *мач*. душворфаҳм; *муқ.* **дандоншикан** 3.

ДАНДОНПИЗИШК دندان پزشکی *нав.* **духтури дандон**.

ДАНДОНПИЗИШКӢ دندان پزشکی 1. *тиб.* яке аз риштаҳои илми тиб, ки ба таҳқиқ, дармон ва пешгирии бемориҳои дандон машғул аст. 2. *марбут ба корҳое*, ки дандонпизишк анҷом медиҳад. 3. чой ва маҳалли кори дандонпизишк.

ДАНДОНРЕХТА دندان ریخته он ки дандонҳояш рехта бошад, бедандон.

ДАНДОНСАДАФ دندان صدف *ниг.* **садафдандон**.

ДАНДОНСАФЕД دندان سفید 1. он ки дандонҳои ӯ бисёр сафед аст. 2. *мач*. хандон, хушҳол.

ДАНДОНСОЗ دندان ساز он ки дандони ориятӣ месозад, созандаи дандонҳои сунъӣ: **духтури дандонсоз**, **техники дандонсоз**.

ДАНДОНСОЗӢ دندان سازی 1. сохтани дандонҳои сунъӣ. 2. шуглу амали дандонсоз.

ДАНДОНТИЛ(Л)О دندان تیل (ل)و дорони дандони тил(л)о.

ДАНДОНХИЛОЛ دندان خلال чӯбчаи махсус барои кофта тоза кардани байни дандонҳо, дандонхилол.

ДАНДОНХОӢ دندان خای он чи ӯ он ки дандон-

хояшро аз ғояти хашм ба ҳам месояд.

ДАНДОНХОЯК دندان خایک чизе, ки дар вақти дандон баровардани кӯдак барои хойидан ба вай медиҳанд.

ДАНДОНШИКАН دندان شکن 1. бисёр саҳт, маҳкам, қоқ (*дар бораи хӯрок*). 2. *мач*. бисёр сард, хеле хунук (*доир ба об ва нӯшоқиҳои дигар*): **оби хунуки дандоншикан**; **маи дандоншикан** шароби таъсираш зиёд, маи олисифат, бодаи дараҷаи оӣ. 3. *мач*. душвор, мушқил; душворфаҳм: **муаммон дандоншикан**. 4. бисёр қимат, гарон (*оид ба нарх*).

ДАНДОНШӢӢ دندان شوئی шустанӣ дандон.

ДАНДОНШӢӢЯК دندان شویک мисвок барои шустан ва покӣза кардани дандонҳо.

ДАНИДАН دندین *кит.* хиромидан, хушҳолона қадам задан, шодона давидан.

ДАНИ ا. دنی *кит.* нокас, фурумоя, дун, паст, сифла, разил: **дунӣ дани**, **хасми дани**.

ДАНОН دنان *кит.* 1. *феъли ҳол аз данидан*. 2. хушҳол шудан.

ДАОВӢ ا. دعاوی ч. **даъво**.

дар در *асоси замони ҳозира аз даридан*.

дар- در *пешванд*, ки бо мақсади ифодаи тобишҳои маъноӣ *дар аввали баъзе феълҳо меояд*: **даркашидан**, **даргузаштан**, **даррабудан** ва ғ.

ДАР I در 1. табақи аз тахта, оҳан *ва ғ.* сохташуда барои пӯшондани даромадгоҳи хона, ҳавлӣ, хайма, кабинаи автомобил, ҳавопаймо *ва ғ.*; қисми кушодаю пӯшидашавандаи сандук, чевон *ва ғ.*: **дари баромад**, **дари даромад**, **дари дутабақа** (*ё* **яктабақа**). 2. даргоҳ, хонаи одамони баобрӯ ва эътиборнок; **саги дари хона** саги даргоҳ. 3. *нум.* дар шумораи хонаю ҳавлӣ: **як дар хона**, **дах дар хучра**... 4. боб, бобат, хусус; **аз ҳар дар** аз ҳар боб, аз ҳар хусус; **дари ид рӯзҳои пеш аз ид**; **арафаи ид**; **дар ба дар** аз ин дар ба он дар (*гаштан*); аз ин хонадон ба он хонадон (*гаштан*); *муқ.* **дарбадар**; **дару бом // бому дар киноя аз манзилҳо**, хонаҳо; **дару девор** ҳама ҷои иморат; ҳамаи биноҳо; *◇* **дар бастан ба (бар) рӯи касе** ба касе рӯи хуш надодан; *пеши роҳи касеро гирифтан*; **дари касеро кӯфтан** ба хонадони касе омадан (*бо илтимосе ӯ эҳтиёҷе*); **хоки дари ҷоеро рӯфтан** хизмати ҷоеро иҷро

кардан; дар хизмати чое (касе) будан; дар **гӯй**, девор мегӯяд одами бефаҳму фаросат аст; **дара** (дарро) **задам**, девор **кафид гуфт**. хангоми ҷавоби номувофику бемавқеъ додани касе ё акси кореро кардани касе мегӯянд; **агар бемор дуруст шуданӣ бошад**, **табиб ба дари хона меояд** (зарб.) дар мавриди нохост омада мондан ё пайдо шудани шахс ё ягон чизи ба он саҳт эҳтиёҷдошта гуфта мешавад; **як дари баста**, **сад дари кушода** (зарб.) ин чо набошад, чои дигар; ин кас набошад, каси дигар (дар мавриди дар чое ё аз касе ҳосил на-шудани мақсад ва ба чоӣ ё шахси дигар умедворӣ доштан гуфта мешавад).

ДАР II در пешоянд 1. чои воқеъ шудани ашё (дар даруни ё ҳудуди мавзее) ва маҳалли ба вуқӯъ пайвастании амалро нишон медиҳад, андар: дар **лаби ҷӯй**, дар **пахлун миз**, дар **рӯи миз**. 2. сӯи равона шудани амалро ифода мекунад, ба. 3. замон ва хангоми ба вуқӯъ омадани амалро ифода мекунад: дар **аснои** (сӯхбат), дар **айёми** (ҷавонӣ), дар **вақти** (зиндагии касе), дар **бачагӣ**, дар **пиронсолӣ**, дар **охири моҳ**, дар **рӯзҳои тобистон**; дар **оянда минбаъд**; дар **як дақиқа** а) дар зарфи як дақиқа; б) зуд, ба тезӣ; 4. дар ҳолате воқеъ будан ё дар вазъияте гузаштани ҳодисаеро ифода мекунад: дар **хоб...**, дар **азобу роҳат шарикӣ касе будан**. 5. соҳаи фаъолият ва машғулияти шахсро нишон медиҳад. 6. пеш аз баъзе феълҳо (хусусан масдарҳо) омада, давомнокии амал ё дар айни ҳол воқеъ гаштани амалро нишон медиҳад: дар **шоҳмотбозӣ ҳамто надошт**. 6. пеш аз баъзе феълҳо (хусусан масдарҳо) омада, давомнокии амал ё дар айни ҳол воқеъ гаштани амалро нишон медиҳад: **гулҳо дар шукуфтан аст...** 7. дар ҳаёти як гурӯҳ феълҳои таркибӣ меояд: дар **воҳима мондан**, дар **ғазаб шудан** (омадан), дар **ларза андохтан**, дар **хайрат гузоштан**, дар **хайрат монданд**, дар **ташвиш мондан**: дар **ҳичолат мондан**; дар **бадали...** дар **ивази...**, ба **ивази...**; дар **болои...** а) дар хусуси..., дар **бораи...**; б) дар айни..., дар хангоми..., дар **аснои...**, дар **ҳини...**; дар **масофан...**//дар **масофати...** ба **фосилаи...**, ба **дурии...**; дар **назди...**, дар **пеши...** дар **қарибни...**; дар **пайни...** бо **нияти...**, дар **садади...**; дар **сари...** а) дар **болои...**, **болои...**: дар **сари кӯҳ**; б) **назди...**, **канори...**: дар **сари чашма**; в) дар **роҳбарии...**, дар **роҳбарияти...**; дар **сурати...** а) ба **шакли...**;

ҳамчун...; б) ба мавриди...; дар **гояти...** ба **дараҷаи баланди...**; дар **гояти зебой**; дар **қатори...** **баробари...**; **мисли...**, **монанди...**; дар **ҳаққи...** а) дар **бораи...**, дар **хусуси...**, **оид ба...**; б) **бахшида ба...**; ба **ифтихори...**; дар **амал амалан**, **ҳақиқатан**; дар **воқеъ ҳақиқатан**, **воқеан**; дар **бар гирифтан** а) дар **худ доштан**, **иборат будан**, **шомил будан**, **ховии чизе будан**; б) **фаро гирифтан**.

ДАРА I دره водии танги воқеъ дар байни ду кӯҳҳо ё силсилаи кӯҳҳо: **дараи Варзоб**, **дараи Пули Сангин**, **дараи Ниҳон**, **дараи Рашт**.

ДАРА II دره кит. шикамбаи чорпоёни хонагӣ.

дарав درو асоси феъли **замоти ҳозира аз даравидан**.

ДАРАВ درو бо дос ё мошин буридани алаф, пояи ҷаву гандум ва ғ. аз киштзор ва марғзор: **вақти дарав**, **дарави дуҷоми юнучка**, **даравкардан**, ба **дарав даромадан**; **мошини дарав** механизми махсуси даравкунандаи алаф, ҷаву гандум ва ғ.

ДАРАВГАР دروگر он ки бо дос ё мошин алаф ва ғалла медавад, даравкунанда.

ДАРАВГАРӢ دروگرӣ дарав кардан, даравидан; амали даравгар.

ДАРАВИДАН درويدن аз бех буридани алафу ғалла бо досу мошин аз киштзор, дарав кардан; ◊ аз **болои шугур алаф даравидан гуфт**. манманӣ кардан, лоф задан дар иҷрои коре (**беҳабар аз душвории он**).

ДАРАК I درک 1. хабар, огоҳӣ; **дарак надоштан** аз чизе беҳабар будан аз чизе. 2. маҷ. нишона, асари чизе; **дарак додан** аз чизе, **касе //дараки чизе ё касеро додан** хабар додан аз чои чизе ё касе; **дарак ёфтан** аз чизе, **касе // дараки чизе ё касеро ёфтан** а) аз (дар) кучо будани чизе ё касе огоҳ шудан б) нишонаи чизе ё касеро пайдо кардан; **дарак нашудан** аз **касе**, **чизе бедарак шудан**, **беному нишон шудани касе ё чизе**; ◊ аз **ҳар дарак** аз ҳар хусус, дар **бораи ҳар чиз**; **беному дарак шудан** **беному нишон шудан**; **номаълум гоиб шудан**, **нест шуда рафтан**; **дарак кардан** **чустучӯ кардан**, **сурог кардан**; **пурсидан**.

ДАРАК II درک ниг. дарча.

ДАРАК III a. درک 1. д. яке аз табақаҳои чаҳан-

нам; поинтарин табакаи чаҳаннам. 2. *мач.* чои бисёр нохушоянд.

ДАРАҚ-ДАРАҚ درق درق: **дарақ-дарақ ларзидан** *гүфт.* бо тамоми бадан ларзидан, саҳт ларзидан (*аз шиддати сармо, вараҷа, ҳаяҷон ва ғ.*).

ДАРАҚҚОС درقاس: **дараққос зада ларзидан** *ниг.* **дарақ-дарақ (дарақ-дарақ ларзидан).**

ДАРАНГ I درنگ 1. ист, таваққуф; таъхир, дермонӣ. 2. сустӣ, оҳистагӣ; *муқоб.* **шитоб; даранг кардан** а) таъхир кардан, дер мондан; б) сустӣ (кохилӣ) кардан.

ДАРАНГ II درنگ *лаҳҷ.*, *ниг.* дӯғ (дӯғу даранг).

ДАРАНГАС//ДАРАНГОС درنگاس//درنگاس *ниг.* **даранг-даранг; дарангас-дарангас задан** садон дарангдаранг баровардан.

ДАРАНГ-ДАРАНГ درنگ درنگ *калимаи тақлиди* овози ба ҳам задани чизҳои калони филизӣ; садои тори соз ва нақора.

ДАРАНГИДАРАНГ درنگ درنگ садо ва овози пайдарпайи даранг.

ДАРАНГӢ درنگи 1. *кит.* побарҷо, устувор, бо-сабот. 2. *мач.* танбалӣ, сусткорӣ.

ДАРАНГПЕША درنگ پيشه *кит.* оҳистакор; *муқоб.* **шитобкор.**

ДАРАНДА درنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира* аз **даридан**; даронанда; **бурандаю даранда** ботадбир, гапдон, кордон (*оид ба зан*). 2. *мач.* хайвони ваҳшии хунхор; **даррандаю чаранда** хайвоноти ваҳшии хунхор ва алафхор.

ДАРАНДАВОР درنده وار мисли даранда, дарандасон, ваҳшиёна.

ДАРАНДАГӢ درندگي кирдору рафтори хоси даранда, ваҳшигӣ, ваҳшигарӣ, ваҳшоният.

ДАРАНДОХТАН درانداختن 1. соҳтан, бунёд кардан. 2. ба миён гузоштан, матраҳ кардан; **аз по(ӣ) дарандохтан** галтондан, афтондан, сарнагун кардан.

ДАРАНДУДАН دراندودن *кит.* молидан, андовидан, андова кардан.

ДАРАФЗУДАН درافزودن 1. афзудан, афзун шудан, зиёд гаштан. 2. афзун намудан, зиёд кардан.

ДАРАФКАНДАН درافكندن 1. андохтан; рехтан. 2. берун кардан; афшондан; пошидан.

ДАРАФРӢХТАН درافروختن **барафрӯхтан, афрӯхтан.**

ДАРАФТОДАН//ДАРАФТИДАН

1. афтидан, ғалтидан; **ба чанголи касе дарафтодан** ба дасти касе гирифтор шудан, ба дасти касе афтодан. 2. чангу чидол кардан бо касе, даст ба гиребон шудан; часпидан ба касе, часпу талош кардан: **ба касе дарафтодан, бо ҳам дарафтодан.**

ДАРАФШ درفش *ниг.* **дирафш.**

ДАРАФШОНДАН درافشاندن афшондан.

ДАРАХТ درخت растании дарозумре, ки дорои реша, тана, шоҳу барг ва гоҳо мева аст, шаҷар: **дарахти мевадор, дарахти бесамар (сояафкан), дарахти себ, дарахти тут; долу дарахт** *ниг.* дол; **дарахт дар як чо месабзад (мақ.)** ҳар як кор сабуру таҳаммул ва устувориро талаб мекунад; **то шамол набошад, шоҳи дарахт намечунбад (мақ.)** ҳеч чиз бе сабаб намешавад, ҳар як кор сабабе дорад.

ДАРАХТАК درختک *кит.* дарахти хурд, дарахти майда.

ДАРАХТБУР درخت بر он ки бо буридану афтондани дарахт машғул аст.

ДАРАХТБУРӢ درختبرى буридану афтондани дарахт; амали дарахтбур.

ДАРАХТДОР درختدار дорои дарахт: **чои дарахтдор.**

ДАРАХТЗОР درختزار чои сердарахт, макони анбӯҳи дарахтон.

ДАРАХТИСТОН درختستان дарахтзор, чои сердарахт.

ДАРАХТСУНБА درختسنبه *кит.* 1. эзорсурҳак, парандае, ки бо нӯлаш танаи дарахтонро шикоф мекунад. 2. занбӯри сиёҳи калон, ки чӯби хушкро сӯрох мекунад.

ДАРАХТШИНОӢ درختشنائي шинондани дарахт, ниҳолшиноӢ.

ДАРАҶА درجه 1. поя, зина; сатҳ, савия: **дараҷаи тараққиёт.** 2. мартаба, рутба; мансаб, мақом. 3. пояи маҳорати хунарманди ягон соҳа; пояи илмӣ: **харроғи дараҷаи ша-**

шум, челонгарн дараҷаи панҷум, ронандан дараҷаи якум; дараҷаи номзади (доктори) илм. 4. *риёз.* ҳар яке аз сесаду шаст ҳиссаи доира. 5. *ҷугр.* воҳиди миқёси тӯлу арзи кураи Замин. 6. гурӯҳ ё мавқеъ, ки барои баъзе соҳаҳо муқаррар шудааст: дипломи дараҷаи якум, нишони дараҷаи сеюм, дараҷаи таҳсилот (ибтидоӣ, миёна, олий). 7. ҳар як ҳиссаи тақсимои асбобҳои андозгирӣ, мисли ҳароратсанҷ, фишорсанҷ *ва ғ.*: дараҷаи ҳарорат, дараҷаи ҳушқии ҳаво, дараҷаи фишори ҳуш. 8. воҳиди ченаки зичии моеот, баландии спирт ва машруботи спиртӣ. 9. мартаба, бор, дафъа, қарат; **як дараҷа** а) як бор, як дараҷа; б) ба ҳар ҳол. 10. *грам.* мафҳуми грамматикӣ хоси ҳиссаҳои сифату зарф, ки вобаста ба доштан ё надоштани пасвандҳои –тар ва –тарин *ва ғ.* аз ҳам фарқ мекунанд: сифати дараҷаи одӣ, сифати дараҷаи қиёсӣ, сифати дараҷаи олий; ба дараҷае а) ба ҳадде; чунон. б) як андоза, андаке, каме; **ба дараҷаи...** ба ҳадди..., то ба ҳадди..., то; **ба дараҷаи дарқорӣ** ба қадри кофӣ, ба андозаи зарурат; **ба ин дараҷа** ба ин андоза, ин қадар; чунон; **дараҷа ба дараҷа** тадричан, оҳиста-оҳиста; **ба дараҷаи...** расидан а) ба рутбае расидан; б) ба ҳадде расидан.

ДАРАҶАБАНДӢ *درجه‌بندی* *нав.* ба дараҷаҳо ҷудо кардан, аз рӯи дараҷа ба гурӯҳҳо тақсим кардани чизе: **дараҷа кардан.**

ДАРАҶАДОР *درجه‌دار* соҳиби дараҷа, дорои унвони ҳарбӣ.

ДАРАҶАДОРӢ *درجه‌داری* соҳиби мартаба будан, соҳиби унвон будан.

ДАРБ *а.* *درب* *кит.* дарвоза; дарвозаи шаҳр ва қалъа; дар.

ДАРБАДАР *دربدر* овора, сарсону саргардон; бехонумон; **ятимн дарбадар** ятими бехонумон.

ДАРБАДАРГАРДӢ *دربدرگردي* оворагардӣ, сарсонӣ, бехонумонӣ.

ДАРБАДАРӢ *دربدری* оворагӣ, оворагардӣ, сарсонӣ, саргардонӣ; бехонумонӣ.

ДАРБАДЕВОР *دربديوار* *ниг.* деворбадевор.

ДАРБАНД *دربند* 1. танбаи дару дарвоза; лӯкидон, ғалақа. 2. роҳи тангу борики душворгузар дар кӯҳҳо, тангно.

ДАРБАНДОН *دربندان* *кит.* 1. муҳосира: **дарбандон кардан** муҳосира; кардан. 2. баста, дарбаста, маҳкам. 3. *маҷ.* сарҳад, худуд.

ДАРБАРГИРАНДА *درب‌گیرنده* *сифати феълии замони ҳозира аз дар бар гирифтан*; фарогиранда.

ДАРБАСТА *دربسته* 1. *сифати феълии замони гузашта аз дар бастан*; он чи дараҷаи пӯшида (маҳкам) аст; куфлзада: **сандуки дарбаста**. 2. дар паси дари баста, аз назари дигарон ниҳон; **дарбаста мондан** *китоя аз* беодам мондан, бе истиқоматкунанда мондани хонаю ҷой.

ДАРБАСТАН *دربستن* маҳкам кардан, пӯшидан, бастан: **дида дарбастан.**

ДАРБАЧА *دربچه* дарича, дари хурд.

ДАРБЕҲ *دربه* пина, васла, поргӣ, ямок; **дарбеҳ кардан** ба ҷои даридаи либос ё чизи дигар дӯхтан ё часпондани порае, пина дӯхтан; **дарбеҳи ночаспон** чизи номуносиб, ҳар чизи ноҷӯр.

ДАРБЕҲДОР *دربه‌دار* *ниг.* дарбеҳнок.

ДАРБЕҲНОК *دربه‌ناک* пинадор, ямоқӣ, поргидор.

ДАРБОИСТ *دربايست* *кит.* 1. зарур, лозим, дарқор: **дарбоист шудан**. 2. мувофиқ, муносиб, сазовор.

ДАРБОИСТА *دربايسته* *ниг.* дарбоист.

ДАРБОН *دربان* ниғаҳбони дар, дарвозабон, ҳочиб.

ДАРБОНӢ *دربانی* амал ва шугли дарбон; ҳочибӣ; дарбон будан; **дарбонӣ кардан** дар вазифаи муҳофизи дару дарвозаи ҷое будан; қаровули кардан.

ДАРБОНХОНА *دربان‌خانه* ҷое, ки дарбон менишинад.

ДАРБОР *دربار* 1. қасри подшоҳӣ, даргоҳ, боргоҳ. 2. идораи коргузории шоҳу амир, девони салтанат; **вазири дарбор** мутасаддии идораи дарбор.

ДАРБОРӢ *درباری* 1. *мансуб ба дарбор*: адабиёти дарборӣ. 2. *таър.* мулозим ва ходими дарбори подшоҳ, аҳли дарбор (*ба ин маъно асосан дар шакли ҷамъ – дарбориён меояд*).

ДАРБОФТАН درباختن дарҳам танидан, дарҳам пайвастан ва васл кардан.

ДАРБОХТАН درباختن 1. бозӣ кардан, бозидан. 2. бохтан, бой додан. 3. маҷ. сарф кардан, харч кардан; умр дарбохтан умр сарф кардан; беҳуда умр гузаронидан.

ДАРВЕЗА درويه кит., ниг. дарюза.

ДАРВЕЗАГАРӢ گرى درويه گرى кит. ниг. дарюзагарӣ.

ДАРВЕШ درويش 1. пайрави тасаввуф ва фирқаҳои он. 2. нодор, бенаво; кашшок, фақир; тихидаст, фурутан. 3. кхн. қаландар, сӯфӣ, зоҳид, гӯшанишин: то шаҳре насӯзад, кабоби дарвеше напазад (зарб.).

ДАРВЕШДӢСТ درويش دوست ниг. дарвешнавоз.

ДАРВЕШӢ درويشى 1. мансуб ба дарвеш. 2. камбағалӣ, фақирӣ, бенавоӣ. 3. қаландарӣ: либоси дарвешӣ, сӯтаи дарвешӣ, хирқани дарвешӣ.

ДАРВЕШНАВОЗ درويش نواز он ки ба фақирон, нодорон ва бенавоён гамхориву меҳрубонӣ зоҳир мекунад.

ДАРВЕШНАВОЗӢ درويش نوازي меҳрубонӣ ва гамхорӣ нисбат ба бенавоён.

ДАРВЕШНАМО درويش نما он ки намуди зохирии монанди дарвеш дорад, он ки худро дарвеш вонамуд месозад.

ДАРВЕШОНА درويشانه ба монанди дарвеш, мисли дарвеш; фақирона, ҳақирона, камбағалона: кулбаи дарвешона.

ДАРВЕШПАРВАР درويش پرور ниг. дарвешнавоз.

ДАРВЕШСИРАТ درويش سيرت бо сират ва сифати дарвешӣ, дарвешсифат.

ДАРВЕШСИФАТ درويش صفت дорои ахлоқ ва тинати дарвешӣ, дарвешсифат.

ДАРВЕШСИФАТӢ درويش صفتي дарвешсифат будан.

ДАРВОЗА دروازه 1. дари калони ҳавлӣ, сарой, қалъа, шаҳр ва ғ. (одитан дутабақа). 2. банди тахтагини об дар наҳрҳои калон ва каналҳо, тахтavarг. 3. варз. ду паҳлӯҷӯбу як болӯҷӯби тӯрбаста барои зада даровардани тӯб дар бозихи футбол, гандбол ва ғ. 4. маҷ. даромадгоҳ; гузаргоҳ; ◊ овозаю дарвоза ҳангома, гулгула; шоеа; овозаю дарвоза кардан

ҳангома (гулгула) андохтан; машҳур кардан, ба ҳама маълум кардан; дарвоза ба рӯи касе кушодан роҳи саодатро ба рӯи касе боз кардан.

ДАРВОЗАБОН دروازه بان 1. посбони дарвоза, қаровули дарвоза. 2. варз. бозигаре, ки дар футбол, хоккей ва ғ. дарвозаро муҳофизат мекунад.

ДАРВОЗАБОНӢ دروازه باني варз. кор ва амали дарвозабон, дарвозабон будан.

ДАРВОЗАДОР دروازه دار дорои дарвоза; дарвозабон.

ДАРВОЗАХОНА دروازه خانه долони паси дарвозаи ҳавлиҳои бузург ва қалъаҳо, қисми болағаш пӯшидаи паси дарвоза.

ДАРВОЗӢ دروازي 1. мансуб ба Дарвоз. 2. сокини ноҳияи Дарвоз, аҳли Дарвоз.

ДАРВОИСТ دروايست ниг. дарбоист.

ДАРВОИСТАН دروايستن ниг. дарбоистан.

ДАРВОХ درواخ кит. 1. ҳолати беҳбудии баъд аз беморӣ, сихат ёфтан, беҳ шудан; тандуруст, сихат. 2. маҷ. маҳкам, мазбут; далер, шучоъ.

ДАРГАҲ درگه ниг. даргоҳ.

ДАРГАҲӢ درگهي ниг. даргоҳӣ.

ДАРГАШТА درگشته аз байн рафта, зеру забаршуда, харобшуда.

ДАРГАШТАН درگشتن 1. дигаргун шудан, тағйир ёфтан. 2. ғалтидан, фуру ғалтидан.

ДАРГИР درگير гирифтдор, машғул; даргир шудани сӯхбат гарм шудани сӯхбат, авҷ гирифтани сӯхбат; тарафҳои даргир тарафҳои муқобили ҳам.

ДАРГИРАНДА درگيرنده сифати феълии замони ҳозира аз даргирифттан; оташ гиранда, оташзо; сӯзанда, оташ.

ДАРГИРИФТА درگرفته сифати феълии замони гузашта аз даргирифттан.

ДАРГИРИФТАН درگرفتن 1. афрӯхтан, шӯғлавар шудан, фурузон шудан (-и оташ, чароғи барқӣ); сӯхтан, аланга гирифттан; даргирифтани равған аз шиддати оташи зери дег ба сӯхтан сар кардани равған (дар вақти доғ кардан). 2. маҷ. оташин шудан, шӯрида раф-

тан, якбора дар қаҳр шудан. 3. *маҷ.* мувофиқ омадан, тасфидан, авҷ гирифтани (-и сӯхбат).

ДАРГИРӢ درگیری 1. *исми амал аз даргирифтани*; гирифтани ва машғул будани. 2. гирифтари. 3. *нав.* задухӯрд, афтударафт. 4. ихтиллофи назар ва мушочара.

ДАРГИРОНДАН درگراندن *тарзи бавоситаи* даргирифтани: гулхани даргирондани, чароги даргирондани, сингори даргирондани; оташи даргирондани оташи афрӯхтани.

ДАРГИРОНИДАН درگرانیدن *ниг.* даргирондани.

ДАРГОҲ//ДАРГАҲ درگاه//درگه 1. дамғаҳи дар; остона. 2. *ниг.* дарбор. 3. хонаи одамони бузургу обрӯманд, ҳавлии калон: *хизмати даргоҳи касеро кардани.*

ДАРГОҲӢ درگاهی *марбут ба даргоҳ.*

ДАРГОҲНИШИН درگاه‌نشین 1. *кит.* остонашин. 2. *маҷ.* ҳақир, хоксор.

ДАРГУЗАР درگذر гузаранда, гузарон; зудгузар: *абри даргузар, борони даргузар.*

ДАРГУЗАРОНИДАН درگذرانیدن даргузарондани, гузаронидани.

даргузашт درگذشت *асоси замони гузашта аз даргузаштани.*

ДАРГУЗАШТ درگذشت марг, вафот, фавт, мурдан.

ДАРГУЗАШТА درگذشته *маҷ.* он ки аз дунё гузаштааст, фавтида, вафоткарда.

ДАРГУЗАШТАН درگذشتن 1. *ниг.* гузаштани; аз даъво даргузаштани аз даъво даст кашидани, аз баҳри даъво баромадани. 2. *маҷ.* аз олам гузаштани, вафот кардани, мурдани.

ДАРГУСЕХТАН درگسیختن пора шудани, гу-сехтани.

ДАРҒ درغ *ниг.* дарғот.

ДАРҒАЗАБ درغضب газабнок, хашмгин, қаҳро-луд.

ДАРҒОТ درغات банди об, банди пеши оби дарё, наҳр ё чӯйҳои калон; дарвозаи обпарто, садди даричадор; *дарғот сохтани* бастани пеши оби дарё.

ДАРҒОТПУЛӢ درغات‌پولی *таър.* маблағе, ки барон истифодаи оби ба воситаи дарғот

чоришуда пардохт мегардид.

ДАРҒОТСОЗӢ درغات‌سازی сохтмони ва бунёди банди об.

ДАРД درد 1. хисси нохушии ягон узв, ранҷ, озор, азият: *дарди чоңгудоз, дарди чоңкоҳ, ба дард даромадани, ба дард тоқати кардани.* 2. беморӣ, касалӣ, мараз: *дарди гулӯ, дарди даңдон, дарди чашм; дард дигар, аҷал дигар (зарб.); дард гирифтани* сар шудани дард (*мас., таваллуд*); *дард кардани* ба дард омадани (-и узве); *дард кашидани* азоб кашидани, гирифтори азият будани (*дар натиҷаи беморие*). 3. *маҷ.* азоби рӯҳӣ, алам, ғаму гусса; фикру ёди аламноки касе ё чизе. 4. мушқилот; дармондағӣ, эҳтиёҷ; *дарди бахайр* а) беморие, ки илоҷу дармон дорад, касали бехатар; б) ҳодиса ё ҳолати ногуворе, ки чора дорад, *муқоб. дарди бедаво; дарди бедаво* а) беморие, ки бо даво сиҳат намасбад, касалии дармоннопазир; б) *киноя аз* ҳодисаи ноилоҷ, ҳолати ногуворе, ки аз он чораи халосӣ нест; *дарди дил* а) бемории дил; б) *маҷ.* ғаму гусса, ҳасрат; *дарди сар* а) хисси озори сар аз ягон иллат ё таъсир, судоъ; б) *киноя аз* ташвиш, заҳмат; чиз ё ҳодисае, ки боиси ташвишу саргардонӣ мешавад; *дарди ҳарина* *ниг.* *дарди бедаво; дарди бадро давои бад (зарб.)* мукофоти амали бад бадӣ аст; бо бадон бояд рафтори бад кард; *муқ. давои қурут – оби чӯш; дарди кампир – гӯза (зарб.)* ҳар касе мувофиқи холи худ эҳтиёче дорад; *дард кам, дарди сар кам (зарб.)* дар мавриди халос шудани аз ягон кор ё чизи ташвишноқ гуфта мешавад; *дарди дарунӣ* ғаму андӯҳи ботинӣ; *дарди ишқ* савдон ишқ; ғаму ташвиши ошиқӣ; *ба дарди касе даво (дармон, марҳам) шудани* ҳоҷати касеро баровардани, эҳтиёчи касеро бартараф кардани; *ба дарди касе хӯрдани* чизе ба эҳтиёчи касе даркор шудани чизе; *дарди дил кардани* ҳасрат кардани, ғаму гуссаи худро изҳор кардани; *дил холи кардани; рози дил гуфтани; дарди сар додани* касеро касеро ташвиш додани, бесаранҷом кардани

ДАРДАМ دردم дарҳол, даррав; ҳамин дам, ҳамин ҳоло.

ДАРДАМИДА دردمیده дамида, пуфкарда, ва-рамкарда.

ДАРДАМИДАН دردمیدن *кит.* пуф кардани; дамидани (-и бод), вазидани.

ДАРДАНГЕЗ درانگيز ангезандаи дард, дарднок, дорои дард.

ДАРДАРАК دردرک коғази тунуки борике, ки ба ресмон кашида барои садо додан ба сари бодбарак таранг мебанданд.

ДАРДАФЗО دردافزا афзункунандаи дарду гам.

ДАРДБОР دردبار маҷ. бисёр гамангез ва дарднок, гамбор.

ДАРДЗАДА دردزده пурдард, ба дарди бисёр гирифторм шуда.

ДАРДКАШ دردکش 1. дардманд, ранчур. 2. ба дарду беморӣ тобовар.

ДАРДКАШИДА دردکشیده он ки дарду ранчу азобҳои бисёр дидааст.

ДАРДКАШӢ دردکشی 1. исми амал аз дард кашидан; дардмандӣ, беморӣ. 2. ранчурӣ, азобкашӣ.

ДАРДМАНД دردمند 1. гирифтори дард, бемор, касал; серкасал, иллатӣ. 2. маҷ. гамгин, андӯхгин, гамзада, аламнок; дили дардманд а) дили иллатнок, қалби бемор; б) маҷ. дили гамзада, дили пурдарду алам; дардманди ишк гирифтори ишк, мубталои ишк, ба савдои ишк гирифторм шуда.

ДАРДМАНДӢ دردمندی дардманд будан, дард доштан; беморӣ, касалӣ, ранчурӣ.

ДАРДМАНДОНА دردمندانه 1. ба ҳолати дардманд, дардманднамо. 2. маҷ. махзунона, гамгинона.

ДАРДНОК دردناک 1. ба дард гирифторм, дард-олуд, бодард. 2. пурдарду алам, аламнок; **охи дарднок** охи пурсӯзу гудоз.

ДАРДНОКАРДАӢ دردناکردني озорнопазир, озорро хис накунонда.

ДАРДО دردا *нидо* афсӯс!, дарего!, хайфо!

ДАРДОВАР دردآور 1. озордиханда, азобдиханда, касалиовар: **микробҳои дардовар**. 2. аламнок, ҳузнангез; пурсӯзу гудоз; рикқатовар.

ДАРДОДАН دردادن *ниг.* додан; **тан дардодан** таслим шудан.

ДАРДОЛУД دردآلود дарднок, аламнок.

ДАРДОМЕЗ دردآمیز дарднок, омехта бо дард.

ДАРДОР دردار он чи дари даромад ё баромад дорад, дорои дар.

ДАРДОШНО دردآشنا он ки дарду аламо аз саргузаринонидааст, ранчидида, дардкашида.

ДАРДПАРВАР دردپرور *кит.* афғор, дилафғор; гамгин, ранчур.

ДАРДХАНД دردخند *кит.* хандаи зӯрбазӯракии махзунона.

ДАРДЧИН دردچين *маҷ.* бартарафкунондаи дард, мунису гамхор.

ДАРДШИНОС دردشناس *нав.* он ки дарду иллатро ташхис дода метавонад.

ДАРЕВОС دريوس *кҳн.* 1. чорчӯбаи дар (болодарӣ, ду паҳлӯдарӣ ва остона). 2. танба, чӯбе, ки барои бастани дар ба пушти он мекӯмонанд.

ДАРЕҒ دريغ 1. хайф, афсӯс. 2. афсӯсхӯрӣ, пушаймонӣ, надомат. 3. *нидо* хайфо!, эҳ афсӯс! (*изҳори таассуф ва тараҳҳум*): э (х) **дарег!**, **хай дарег!**, **сад дарег!**; **дарег доштан** хайф шумурда худдорӣ кардан аз додан ё сарф намудани чизе (*чӯзӣ феълӣ беитар дар шакли инкорӣ меояд*); **дарег кардан ниғ.** **дарег доштан**; **чонро дарег надоштан** чони худро эҳтиёт накардан; аз баҳри чон гузаштан (*дар роҳи чизе*).

ДАРЕҒГӢ دريغگويى афсӯсхӯрӣ; ҳасрат.

ДАРЕҒО دريغا *нидо* хайфо!, хай дарег!, эҳ афсӯс!; **во дарего!** во ҳасрато!, э вой!

ДАРЕҒОГӢ (Ӣ) دريغاگويى *кит.* афсӯсхӯранда, ҳасрату надоматкунонда.

ДАРЕӢ دريا 1. оби калони равоне, ки маҷрои табиӣ дошта, манбаи асосиаш боришот аст, рӯд, наҳр: **дарёи Варзоб**, **дарёи Вахш**, **дарёи Сир**. 2. *кҳн.* баҳр; **дарёи Хазар** баҳри Каспий; **аз дарё қатра бахшидан** аз бисёре каме додан (*аз гояти мумсикӣ ва хасисӣ*); **ба лаби дарё ташна бурда**, **ташна овардан** ниҳоят пухтаю зирак будан, дар пухтакорӣ беназир будан; **ба дарёи хаёл ғарқ шудан** (ғӯтидан, **фуру рафтан**) // **ғарқи дарёи хаёл гардидан** бо хаёлу андешаи бисёр банд шудан.

дарёб درياب *асоси замони ҳозира ва сиаи имр* аз дарёфтан; **дарёб кардан** дарёфтан.

ДАРЕӢБАНДА دريابنده дорои тавоноии дарку

фаҳмиш, боҳуш, бофаросат.

ДАРЁБАНДАГӢ *дарибандгӣ* дорони тавоноии дарёфтани, боҳуши, бофаросат будан.

ДАРЁБОД *дарибад* *кит.* заминҳои канори дарё, ки хангоми обхезӣ зери об мемонанд.

ДАРЁБОР *дарибар* *кит.* 1. канори дарё, сохил, лаби дарё. 2. бандар, шаҳри канори дарё. 3. *маҷ.* бисёр боранда.

ДАРЁВАШ *дариваш* *кит.* дарёмонанд, ба сони дарё, монанди дарё.

ДАРЁГАРД *даригард* *ниг.* дарёнавард.

ДАРЁГАРДӢ *даригарди* *ниг.* дарёнавардӣ.

ДАРЁДАМКАШ *даридамкеш* 1. дар афсонаҳо паҳлавоне, ки дарёро бо як нафас дам кашада мехушконанд. 2. *маҷ.* бисёрнӯшандаи шароб, шаробхӯри гузаро; он ки зиёд нӯшида, дер маст мешавад.

ДАРЁДАРКАШ *даридаркеш* *ниг.* дарёдамкаш.

ДАРЁДИЛ *даридал* 1. киноя аз ҳимматбаланд, ҷавонмард, олиҳиммат. 2. *маҷ.* он ки ҳар гуна гаму андӯхро ба дили худ роҳ намедихад; он ки аз чизҳои майдаю камарзиш ғамгин намешавад.

ДАРЁДИЛӢ *даридали* ҳимматбаландӣ, олиҳиммати, ҷавонмардӣ.

ДАРЁДИЛОНА *даридалона* ҷавонмардона, олиҳимматона.

ДАРЁӢ *дариائي* мансуб ба дарё; дуздони дарёӣ дуздони дарёгард.

ДАРЁКАШ *дариакеш* *кит.* *ниг.* дарёдамкаш 2.

ДАРЁНАВАРД *дариновард* баҳрпаймо, маллоҳ.

ДАРЁНАВАРДӢ *дариноварди* баҳрпаймоӣ, маллоҳӣ.

дарёфт *дариافت* *асоси замони гузашта аз дарёфтани.*

ДАРЁФТ *дариافت* 1. фаҳмиш, фаҳм, дарк, кашф, сарфаҳм рафтан, аз чизе пай бурдан; назар ба дарёфти... аз рӯи фаҳмиши... 2. бозёфт; гирифтани, пайдо кардани, ба даст даровардани чизе; дарёфти маблағе; дарёфт кардани *ниг.* дарёфтани.

ДАРЁФТАН *дариافتن* 1. ёфтани, пайдо кардани, ба даст овардани. 2. пай бурдани, дарк кардани,

фаҳмидани чизеро. 3. *маҷ.* расидани ба чизе: дарёфтани базме, сӯхбати касеро дарёфтани, дарёфтани савоби коре. 4. дучор омадани, дидани, рӯ ба рӯ шудани (*бо касе дар ҳолате*).

ДАРЁЧА *дариҷа* дарёи хурд, рӯи хурд: дарёчан шӯхи кӯҳӣ.

ДАРЁШИНОС *даришанас* *нав.* он ки дарёву баҳрхоро таҳқиқ мекунад, баҳршинос.

ДАРЁШУКӢ *даришукӯ* *кит.* босалобат, пуршукӯ.

ДАРЗ *درز* 1. ҷои ба ҳам дӯхтаи қисмҳои либос, ҷоки дӯхташудаи либос ва дигар чизҳо; ҷои пайванди ду чиз. 2. шикоф, роғ, сӯроҳ; ҷок, тарқиш, кафидагӣ (*дар чизе*); дарзу дӯз либосдӯзӣ, ҷокдӯзӣ; дарз дӯхтани либос дӯхтани, ҷок дӯхтани. 3. *тиб.* ҷои пайванди устухонҳои косахонаи сар ба сурати хати борик.

ДАРЗА *درزه* банди алафу пояҳои ғалладонаи даравқарда, ҳезум, беда ва ғ., даст, қабза: як дарза беда, дарза бастан.

ДАРЗАБАНД *дарибанд* он ки бо дарза бастан машғул аст, шахсе ки дарза мебандад.

ДАРЗАДАН *دردن* *ниг.* задани; оташ дарзадани оташ афрӯхтани; сӯзондани, оташ задани.

ДАРЗДӢ *دردوز* *ниг.* дӯзанда.

ДАРЗДӢӢ *دردوزي* 1. исми амал аз дарз дӯхтани; либосдӯзӣ, ҷокдӯзӣ, дӯзандагӣ: мошинаи дарздӯзӣ. 2. касб ва амали дарздӯз; дарздӯзи касона дӯхтани либоси дигарон (*ба музд*); дарздӯзи қардан бо дӯзандагӣ машғул шудани, либосдӯзӣ қардани.

ДАРЗИГӢ *дариғи* *кит.* дӯзандагӣ.

ДАРЗӢ *دري* *кит.* дӯзанда.

ДАРЗМОЛ *درزمال* абзори дарзмол қардани либос, утӣ: дарзмол қардан.

ДАРИДА *دريده* сифати феълии замони гузашта аз даридани; порашуда, қандагӣ, ҷокшуда: кафши дарида, либоси дарида.

ДАРИДАГӢ *дариғи* шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз даридани.

ДАРИДАДАҲАН *دريدهدهن* *кит.* киноя аз одаме, ки даҳонаш бефаровез аст, бадгап, беандеша гапзананда.

ДАРИДАДАХОН *دریده‌دهان* *ниг.* даҳандарида.

ДАРИДАЛИБОС *دریده‌لباس* *ниг.* даридачома.

ДАРИДАН *دریدن* 1. пора шудан, чок шудан. 2. пора кардан, чок кардан, дарондан: **даридани кафш**, **даридани либос**; то **даридани пардаҳои гулӯ** то аз овоз мондан, то хиррӣ шудан.

ДАРИДАЧОМА *دریده‌جامه* он ки чомаи дарида дар бар дорад; даридалибос, жандапӯш.

ДАРИЗАБОН *دری‌زبان* он ки забонаш дарист, форсизабон, тоҷикзабон.

ДАРИХОНА *دریخانه* *таър.* маросими тантананоки қабул (бо ҷазодиҳиҳои намоишкоронаш) дар дарбори амири Бухоро, ки амир дар ин вақт дар пеши остонаи дари саломхонаи арк менишастааст.

ДАРИЧА *دریچه* 1. *шакли тасғири дар*: **даричаи кафас**. 2. тирезачаи хонаҳои қадимӣ, ки бо табақаҳои тахтагӣ пӯшонидани мешуд ва рӯзона кушода мемонданд, ки вазифаи тирезаро адо мекард; тирезаи хурд, равзана; аз **дар даромада**, аз **дарича баромадан** // аз **дар омада**, аз **дарича рафтан** *киноя* аз зуд омада рафтан; пайдо шуда зуд нест шудан.

ДАРИЧАДОР *دریچه‌دار* дорои дарича, равзанадор.

ДАРИ I *دری* *мансуб ба дара*; **кабки дарӣ** навъе аз чинси кабки хушхон.

ДАРИ II *دری* забони форсию тоҷикии адабӣ, ки аз асрҳои VIII-IX сар карда дар Мовароуннаҳр ва Хуросон нашъунамо ёфт ва дар давраҳои баъд ба дигар сарзаминҳо паҳн шуда, асос ва намунаи забони адабии тоҷикӣ гардид; беҳтарин намунаҳои ин забон асарҳои адибони асрҳои X-XI, ҳамчун Рӯдакӣ, Дақиқӣ, Фирдавсӣ, Балъамӣ, Берунӣ, Ибни Сино ва дигарон ҳисоб шуда, дар давраҳои баъдина устодони каломи бадеъ, монанди Саъдӣ, Ҳофиз, Камол, Ҷомӣ ва дигарон низ забони осори худро забони дарӣ номидаанд ва ба такмил ва ғайӣ гардонидани он кӯшидаанд; имрӯз яке аз ду забони расмии Давлати Исломии Афғонистон забони дарӣ номида мешавад.

ДАРК *ا. درک* фаҳмиш, дарёфт; **дарки дониш** аз худ кардани дониш; **дарк кардан** (намудан)

дарёфтан, фаҳмидан, сарфаҳм рафтан, доништан.

ДАРКАРДАН *درکردن* *кит.* даровардан, чой гирондан, дохил кардан.

ДАРКАШИДАН *درکشیدن* 1. якбора нӯшидан, бо як дам нӯшидан, тамоман нӯшидан, дам кашидан: **чойники чойро даркашидан**. 2. чизеро ба чизе кашидан ё пӯшонидан: **даркашидани пӯст ба доира** ё **нақора**, **даркашидани тӯр ба элак ва г.**; **сар аз итоат даркашидан** аз итоат сар тофтан, нофармонбардорӣ кардан.

ДАРКОР *درکار* 1. лозим, зарур; **даркору но-даркор** лозиму нолозим, бозарурату безарурат; **бомавриду бемаврид**. 2. *ҳамчун калмаи модалӣ баъд аз феъл (аорист) омада*, ба он тобиши эҳтимолият ва тахминиро илова мекунад: **хозир омадан даркор**.

ДАРКОРӢ *درکاری* 1. зарурӣ, лозима: **китоби даркорӣ**, **одами даркорӣ**. 2. чизи даркорӣ, чизи зарур ба коре, лавозимот; **ба қадри (дараҷан) даркорӣ** ба қадри кифоя, ба дараҷаи кофӣ.

ДАРКУШО *درکشا* 1. бозкунандаи дар. 2. *мач.* мушқилкушо.

ДАРКУШОДА *درکشاده* чои дараши барои даробаро кушода, чои даробарояш бемалолу номаҳдуд, *муқоб.* **дарбаста**.

ДАРКУШОӢ *درکشائی* 1. боз кардани дари баста. 2. *мач.* мушқилкушоӣ, аз байн бурдани сахтиҳо.

ДАРКӢБӢ *درکوبی* *исми амал аз дар кӯфтан*; кӯфтани дар, тақ-тақи дар.

ДАРКӢШИДАН *درکشیدن* кӯшидан, талош кардан, саъй кардан.

ДАРКШАВАНДА *درکشونده* *фалс.* қобили дарк, фаҳмидашаванда.

ДАРКШАВАНДАӢ *درکشوندگی* *фалс.* қобили дарк, фаҳмидашаванда будан: **даркшавандагии қонунҳои табиат**.

ДАРМАНА *درمنه* *бот.* навъи гиёҳи худрӯӣ, ки аз он барои нест кардани кирми меъдаву рӯда ва табобати домана, безгак *ва г.* дору тайёр мекунанд.

ДАРМИЁН *درمیان* он ки восита шуда, аз касе ба касе пул қарз гирифта медиҳад; миёнарав,

миёнҷӣ, восита: дармиён шудан.

ДАРМИЁНӢ درميانی миёнаравӣ, воситаҷигӣ, миёнҷигӣ.

ДАРМОН درمان 1. дору, даво: **доруо дармон**; **дармон ёфтан** шифо ёфтан, сихат шудан. 2. *мач.* чора, илоч, тадбир. 3. *гуфт.* кувват, мадор, тобу тавон; **дармон (на) доштан** тобу тавон (на)доштан.

ДАРМОНБАХШ درمان بخش шифобахш.

ДАРМОНГАР درمانگر 1. он ки ё он чи ки ба бемориҳо дармону даво аст. 2. *мач.* мушкилкушо, бартарафқунандаи душвориҳо ву мушкилиҳо.

ДАРМОНГАРӢ درمان گری табобат, муолича, амал ва кори дармонгар.

ДАРМОНГОҲ درمان گاه шифохона, табобатгоҳ.

ДАРМОНГОҲӢ درمان گاهی *марбут ба дармонгоҳ.*

ДАРМОНДА درمانده 1. сифати феълии замони гузашта аз дармондан. 2. *мач.* ноилоҷмонда; очиз, нотавон; мӯхтоҷ, бечора фурумонда.

ДАРМОНДАГӢ درماندگی 1. шакли сифати феълии замони гузашта аз дармондан. 2. *мач.* ҳолати ба танг афтадагӣ, гирифторӣ ба ҳоли бад, ноилоҷӣ; очизӣ, нотавонӣ; мӯхтоҷӣ, бечорагӣ.

ДАРМОНДАН درماندن 1. банд шудан, андармон шудани чизе ба чизе ё дар чое; гирифтор шудан: **дармондани мошин дар лой, дармондани моҳӣ дар тӯр.** 2. *мач.* ночор мондан, дар ҳолати ноилоҷӣ мондан. 3. *мач.* дар баёни матлабе ё додани ҷавоби муносибе очиз мондан, музтар шудан; **гап дар гулӯ дармондан**, якбора аз гап бозистодан.

ДАРМОНӢ درمانی *марбут ба дармон*; табобатӣ.

ДАРМОННОПАЗИР درمان ناپزیر давонопазир, бедаво, бедармон: **дарди дармоннопазир.**

ДАРМОНОНДАН درماناندن 1. тарзи бавоситаи дармондан. 2. очиз кардан (*дар коре*); гирифтор кардан (*ба ҳоли бад*).

ДАРМОНПАЗИР درمان پذیر давопазир, муоличашаванда, шифоёбанда.

ДАРНАВАРДИДАН درنوردیدن *кит.* 1. печидан, лӯлапеч кардан (*когазро*); печонда мондан

(*палосро*). 2. тай карда гузаштан (*роҳро*). 3. *мач.* ба сар бурдан, ба охир расидан; тамои кардан.

ДАРНАВАШТАН درنوشتن *пиг.* дарнавардидан.

ДАРНАГИРАНДА درنگیرنده носӯз, насӯзанда.

ДАРНАМУДАН درنمودن *кит.* зоҳир намудан, намудор кардан, нишон додан.

ДАРНИГАРИСТАН درنگرستان нигаристан, нигоҳ кардан, бо диққат нигоҳ кардан.

ДАРНИҲОДАН درنهادن ниҳодан, гузоштан.

ДАРНИШАСТАН درنشستن нишастан; фурурафтан.

ДАРНИШОНДАН درنشاندن нишондан, шинондан.

ДАРНОГИР درناگیر носӯз, насӯзанда.

ДАРНОГИРӢ درناگیری насӯзандагӣ, носӯзӣ;

даро در *асоси замони ҳозира ва сиаи амр аз даромадан*;

ДАРО(Ӣ) در(ای) *кит.* зангӯлаи шутур, чарас, занг.

ДАРОБАРО درابرا даромадану баромаданҳои зиёд; рафтуо, омадурафт: **даробаро доштан, даробаро кардан.**

ДАРОВАРДАН درآوردن 1. дохил кардан, дарун кардан, ворид сохтан, *муқоб.* **баровардан**; **чуфт даровардан** чуфтро ба замини кишт дохил кардан. 2. *ҳамчун феъли ёридиҳанда дар таркиби ибораҳои мухталиф омада, маъноҳои овардан ва андохтанро медиҳад:* **ба кор даровардан, ба ларза даровардан, ба роҳ даровардан, ба тартиб даровардан; аз по даровардан** афтондан, ғалтондан; **ба итоати худ даровардан** мутеъ кардан, тобеъ кунонидан; **сар даровардан** даромадан, дохил шудан (*хусусан бе иҷозат*).

ДАРОВЕХТА درآویخته сифати феълии замони гузашта аз даровехтан; овезоншуда; часпида; доругиркарда.

ДАРОВЕХТАН درآویختن бо даст часпидан ба касе ё чизе, доругир кардан.

ДАРОГАНДА دراگنده сифати феълии замони гузашта аз дарогандан; пур, анбошта, саршор.

ДАРОГАНДАН دراگندن *кит.* огандан, чизеро бо

чизе пур кардан, дарокандан.

ДАРОДАРО درادرا *гуфт.* назди даромадгоҳ, қарибии даромадгоҳ: **дародарои деҳа.** 2. саршавӣ, оғоз, аввалҳо (*доир ба фасли сол, моҳ ва ғ.*): **дародарои зимистон.**

ДАРОЗ دراز 1. дорои тӯл ва ё баландии зиёд; тавил, муқоб. **кӯтоҳ:** куртаи дароз, мӯи дароз, риши дароз, остини дароз. 2. баланд: қад(д)и дароз. 3. қадбаланд, қоматбаланд, навча. 4. тӯлонӣ, давомнок, зиёд (*оид ба вақт*): **умри дароз;** **умри дароз дидан** солҳои зиёд зинда будан; **умри дароз хостан ба касе** дер зинда мондани касеро орзу кардан. 5. кашида, кашолёфта; маддор: **садоники дароз, дароз талаффуз кардани овоз, ҳичо ва ғ.** 6. маҷ. та-мом, пурра: **зимистони дароз, рӯзи дароз, соли дароз, шаби дароз; роҳи дароз роҳи дур; дуру дароз** а) фосилааш зиёд: **роҳи дуру дароз;** б) давомнок, бардавом, тӯлонӣ, кашолёфта, дарозмуддат; муддати зиёд: **бемории дуру дароз, дуру дароз сӯхбат кардан, дуру дароз ба як нуқта нигоҳ карда мондан; дароз кардан** а) зиёд кардан (*мӯҳлатро*), тамдид кардан; б) кашол додан, тӯл кашондан (*гапро*); в) гирифта додан, чизеро ба касе додан; **дароз кашидан** а) тӯл кашидан, кашол ёфтан; б) ёзида хобидан; **дароз шудан** а) ба сӯи чизе ёзидан: **дароз шуда, китобро аз рӯи миз гирифта;** б) давом кардан, кашол ёфтани коре; в) тӯл кашидан (*ба дарозӣ*), кашида шудан; **дасти ёрӣ дароз кардан ёрӣ додан, мадад расондан; нафаси дароз кашидан нафаси чуқур кашидан, сандуки синаро пур карда нафас гирифта;** **дарозро монун кӯтохро бур** (*зарб.*) дар мавриди ба ҷои гунаҳгор бегуноҳро ҷазо додан, кори нуқсондорро як сӯ монда, бенуқсонро бад гуфтан *ва ғ.* гуфта мешавад.

ДАРОЗАК درازک каме дароз, андаке кашолёфта (*ба тӯл*), дарозшакл.

ДАРОЗБИНӢ درازبینи *ниг.* бинидароз.

ДАРОЗБОЛО درازبالا *кит.* қоматбаланд, қад-дароз, дарозқад.

ДАРОЗГАПӢ درازگپی гапу суханро дароз кардан, дарозгӯӣ.

ДАРОЗГАРДАН درازگردн *ниг.* гардандароз.

ДАРОЗГӢӢ درازگوئی матлаб ва мақсадро бо тафсил ва ҷузъиёташ баён кардан,

дарозгапӣ.

ДАРОЗГӢӢШ درازگوش 1. дорои гӯши дароз. 2. маҷ. хар, маркаб. 3. маҷ. харгӯш.

ДАРОЗДАСТ درازدست 1. *ниг.* дастдароз. 2. маҷ. бодавлат, пулдор; тавоно, қодир.

ДАРОЗДАСТА درازدسته *ниг.* дастадароз.

ДАРОЗДАСТӢ درازدستی 1. тавоноӣ, қудрат. 2. зулм, тааддӣ (*дар ҳаққи касон*) дастдарозӣ; даст дароз кардан ба мол ё номуси дигарон.

ДАРОЗДОМАН درازدامن дорои домани дароз.

ДАРОЗДУМ درازدم *ниг.* думдароз.

ДАРОЗӢ درازی 1. дароз будан; муқоб. **кӯтоҳӣ.** 2. тӯл, қад: **ба дарозин як оршин; ба дарозии роҳ** қад-қади роҳ. 3. тӯлонӣ будан; бардавомӣ, дарозмуддатӣ: **дарозин умр, дарозин шаби хичрон; рӯзҳо ба ниҳояти дарозӣ расида буданд.**

ДАРОЗКАШИДА درازکشیده *сифати феълии замони гузашта аз дароз кашидан;* хобида, дар ҳолати дарозкашида, ҳолати хобида.

ДАРОЗҚАД درازقد дорои қади дароз, қоматбаланд; муқоб. **қаддароз.**

ДАРОЗМАВЧ درازموج бо мавҷҳои дароз, дар мавҷҳои электромагнитии дароз коркунанда: **пойгоҳи радиои дарозмавч.**

ДАРОЗМИЛ درازمیل аслиҳае, ки милаш дароз аст; муқоб. **милкӯтоҳ.**

ДАРОЗМУДДАТ درازمدت 1. дорои замон ва вақти тӯлонӣ; муқоб. **кӯтоҳмуддат.** 2. дарозмӯҳлат, тӯлонимуддат; **қарзи дарозмуддат** қарзе, ки мӯҳлати адои он тӯлонӣ аст, қарзи тӯлонимуддат; **созиши дарозмуддат** созиш дар бораи он чи мӯҳлати иҷроаш тӯлонӣ аст.

ДАРОЗМӢӢ(Ӣ) درازموئی он ки мӯи дароз дорад, мӯйдароз.

ДАРОЗМӢӢЛАТ درازمهلت *ниг.* дарозмуддат.

ДАРОЗНАВИС درازنویس 1. он ки матлаб ва мақсади худро бисёр ботафсил ва бо зикри ҷузъиёти беҳуда менависад. 2. *таър.* муншиён ва дабирону ҳисобдороне, ки матлаби ҳисобҳои худро дар қоғазҳои дарози тӯмормонанд менавиштанд, тӯморнавис.

ДАР

ДАРОЗНАВИСӢ درازنویسی 1. навиштани матлабу мақсад бо тафсили чузъиёти зиёдатӣ. 2. таър. тӯморнависӣ, амал ва кори дарознавис.

ДАРОЗНАХ درازنخ он чи дорон нахи дароз аст: пахтаи дарознах.

ДАРОЗНО درازنا *инг.* дарозо.

ДАРОЗНӢЛ درازنول он чи нӯли дароз дорад, нӯлдароз

ДАРОЗО درازا *кит.* дарозӣ; ба дарозо кашидан тӯлонӣ шудан, тӯл кашидан.

ДАРОЗОҲАНГ درازآهنگ *кит.* дорои масофа ва тӯли зиёд; дорои замони тӯлонӣ.

ДАРОЗПАҶА درازپنجه дорои панҷаи дароз, ангуштони дароз дошта: дастони дарозпанҷа.

ДАРОЗПО(Ӣ) درازپای *и* дорои поҳи дароз, подароз: лаклаки дарозпо.

ДАРОЗПОЯ درازپایه он чи пояхи дароз дорад: мизи дарозпоя.

ДАРОЗРИШ درازریش *инг.* ришдароз.

ДАРОЗРӢ(Ӣ) درازروی *и* он ки ё он чи дорои рӯи дароз аст, рӯидароз.

ДАРОЗРӢЯ درازرويه дарозшакл, камбар, вале ба қад дароз: мизи дарозрӯя, суфани дарозрӯя, хонани дарозрӯя.

ДАРОЗУМР درازعمر 1. он ки умри зиёд мебинад. 2. бобақо, давомнок.

ДАРОЗУМРӢ درازعمری дарозии умр, зиёд умр дидан, дорои умри дароз.

ДАРОЗШАКЛ درازشکل дорои шакл ва намуди берунаи дароз.

ДАРОЗШАКЛӢ درازشکلی дарозшакл будан.

ДАРОЗШИР درازشیر муддати зиёд ширдиханда (*оид ба чорпои дӯшоӣ*).

ДАРОӢ درای *инг.* даро(ӣ).

даромад درآمد *асоси замони гузашта аз даромадан.*

ДАРОМАД درآمد 1. пул ё чизе, ки ҳамчун маҳсули ягон фаъолият ба даст мебарояд, дахл, воридот, оидот: даромадни *асосӣ*, даромадни *иловагӣ*, даромадни *миллӣ*, даромадни *хोलис*; даромад кардан пул ё чизе ба даст овар-

дан (*дар натиҷаи фаъолият ё адои коре*). 2. аввал, оғоз: даромадни *тобистон*. 3. *гуфт*. даромадгоҳ, ҷои дохилшавӣ ба маҳалле: даромадни *шаҳр*, даромадни *деҳа*; дарин даромад дари *вуруд*; дарвоза; даромад-баромад даробаро, даромадан ва баромадан; даромадни *сухан* муқаддима, пешгуфтор сарсухан; аз дур даромад карда аз ҳар ҷо гап зада, аз масъалаҳои дигар сар карда (*баъд ба сари матлаби асосӣ омадан*).

ДАРОМАДА درآمد *сифати феълӣи замони гузашта аз даромадан.*

ДАРОМАДАН درآمدن 1. ба дарун омадан, дохил шудан, ворид шудан: ба хона даромадан, ба шаҳр даромадан, ба деҳа даромадан. 2. қабул шудан, таъйин шудан (*ба ягон кор*): ба хизмат даромадан; ба кор даромадан а) қабул шудан ба *коре*, таъйин шудан ба *ягон вазифа*; б) *кор* кардан, ба амалиёти худ *шурӯъ* кардан (*-и ягон дастгоҳ*): *корхонаи чинисозӣ* ба *кор даромад*; ба хизбе (*созмоне*) даромадан *гуфт*. қабул шудан, *узви созмоне* шудан. 3. сар кардан, *шурӯъ* кардан; ба *коре* *икдом* кардан; даромадни *шаб* фаро расидани *шаб*, *шаб* шудан; ба *гап даромадан* гап сар кардан; ба *дард даромадан* ба *дард* сар кардани *ягон узв*, *дард* кардан; ба *тухм даромадан* ба *тухм* кардан *шурӯъ* кардан (*-и мурғ*); ба *ҳосил даромадан* ба *ҳосил* додан *шурӯъ* кардан, бор овардан (*-и дарахт*); *акли касе даромадан* боақлу фаросат шудан, *окилу мефаҳмидагӣ* шудани *касе*; ба *гапи касе даромадан* мувофиқи *гуфтаи касе* амал кардан; *насихати касеро* ба *этибор* гирифтани; ба *гӯши касе падаромадани* *чизе* майли *шунидани* *чизеро* *надоштани* *касе*; ба *киса даромадан* *моли касе* шудан, ба *дасти касе* *гузаштани* *пул*; ба *мобайни (миёни) касе даромадан* а) *дахолат* кардан ба *корҳои касе*; б) *восита* шудан, *миёнҷӣ* шудан; ба *никоҳи касе даромадан* ба *шавҳар* расидан, бо *касе* *издивоҷ* кардани *зане*; ба *роҳ даромадан*, *қатора* ба *роҳ даромад*; ба *синни... даромадан* ба *синни... расидан*; ба *хоби касе даромадан* *касеро* дар *хоб* дидан, *касеро* *хоб* дидан; ба *қиёфани касе даромадан* *шаклу шамоили касеро* ба *худ* *гирифтани*, *худро* ба *намуди касе* *тағйир* додан; *кайк даромадан* ба *либоси касе* *бесаранҷом* шудан, ба *изтироб* *афтодани* *касе*; *пеш даромадан* *пеш* *гузаштан*, ба *пеш* *ҷой* *гирифтани*,

сабқат гирифтан.

ДАРОМАДГОҲ درآمدگاه ҷои даромад, вурудгоҳ, мадхал: даромадгоҳи боғ, даромадгоҳи театр; даромадгоҳи шаҳр дамғаҳи шаҳр, остонаи шаҳр; даромадгоҳи қасида *ади.* қисми аввали қасида; ташбиб.

ДАРОМАДДИҲАНДА درآمددهنده даромаднок, манфиатовар, фондадиҳанда.

ДАРОМАДДИҲӢ درآمددهی судоварӣ, манфиатоварӣ, фондадиҳӣ.

ДАРОМАДНОК درآمدناк сердаромад, судовар, фоидаовар.

ДАРОМАДНОКӢ درآمدناکی даромаднок будан, судоварӣ, манфиатнокӣ, коре, ки аз он фоидае ба даст меояд: даромаднокни хочағӣ.

ДАРОМЕХТА درآمدمیخته омехта, дарҳам омехта.

ДАРОМЕХТАГӢ درآمدمیختگی омехтагӣ, омехта будан.

ДАРОМЕХТАН درآمدمیختن *ниг.* омехтан; махлут шудан, махлут кардан.

ДАРОМУҲТАН درآمدموختن *ниг.* омӯхтан; таълим додан.

ДАРОН(И)ДАН درانیدن 1. тарзи бевоситаи даридан; пора кардан, чок кардан: либосро дарондан, коғазро дарондан. 2. *мач.* нобуд кардан; пардаи касеро дарондан киноя аз сирри касеро фош карда шарманда намудан.

ДАРОШУФТАН درآشفتن ошuftан, ба ғазаб омадан, ба ҳаяҷон омадан.

ДАРОЯНДА دراینده *сифати феълии замои ҳозира аз даромадан; дохилшаванда, воридшаванда.*

ДАРПАЗИР درپذیر *кит.* пазиранда, қабулқунанда.

ДАРПАРДА درپرده пардаи дар, парда.

ДАРПЕЧИДАН درپچیدن *ниг.* печидан; сар дарпечидан аз коре сарпечӣ кардан, саркашӣ кардан аз коре.

ДАРРА I درّه *ниг.* дара I.

ДАРРА II *а.* درّه *таър.* тасмаи чармни маҳсус, ки бо он гунаҳгоронро мезаданд, тозиёна, қамчин, дурра.

ДАРРАБУДАН دربودن рабудан, кашида гирифтан; чизеро зӯран аз касе гирифта бурдан; ба тороч бурдан; аз дасти касе чизеро даррабудан чизеро аз дасти касе кашида гирифтан.-

ДАРРАВ درو дарҳол, зуд, филфавр, фавран.

ДАРРАДАСТ درّه دست *таър.* он ки ҷазои бо дарра задани маҳкумшудагонро ба ҷо меовард.

ДАРРАЗАН درّه زن *ниг.* даррадаст.

ДАРРАЗАНӢ درّه زنی *исми амал аз дарра задан.*

ДАРРАСИДАН در رسیدن *тарзи бавоситаи феъли даррасидан; расидан, фаро расидан.*

ДАРРАСОНДАН در رساندن *тарзи бавоситаи феъли даррасидан; расондан, бурда расондан.*

ДАРРАФТАН در رفتن 1. даромадан, дохил шудан. 2. фуру рафтани, ғӯтидан. 3. баромадан, берун шудан. 4. расидан, ғӯшрас шудан.

ДАРРОК *а.* درّاک *кит.* бисёр дарққунанда; зудфаҳм, хушфаҳм, зирак.

ДАРС *а.* درس 1. машғулияте, ки ҳамчун шакли асосии ташкили қори таълиму тарбияи мактабӣ аз тарафи омӯзгор дар синф бо хонандагон аз рӯи ҷадвали дарсҳо гузаронида мешавад: дарси аввалин, дарси адабиёт, дарси забони модарӣ, ба дарс ҳозир шудан. 2. он чи муаллим аз рӯи барнома ва китоби муайян ба шогирдон меомӯзонад, сабақ; қисме аз китоби дарсӣ, ки барои омӯхтан дар як ё чанд машғулият дар назар дошта шудааст; дарс гирифтани ба таври хусусӣ сабақ гирифтани аз касе; дарс додан // дарс гуфтани таълим додан, илму дониш омӯзондани; дарс хондани таълим гирифтани, илму дониш омӯхтани; таҳсил кардани; аз дарс қафо мондани а) ба машғулият дер омадани; б) киноя аз дарсро аз худ карда натавонишани, ғайри қаноатбахш таҳсил кардани. 3. гуфтани супориш, вазифае, ки барои хондан ё азёд кардани ба талаба дода мешавад: дарс (ро) тайёр кардани, дарсро аз ёд кардани. 4. *мач.* қору кирдоре, ки аз он барои оянда хулоса мебароранд, ибрат; дарси ибрат намунаи ибрат шаванда; дарс шудани сабақ шудани (барои минбаъд такрор накардани қоре).

ДАРСГОҲ درسگاه ҷои дарсхонӣ; мактаб; мадраса.

ДАРСГУЗАРОНӢ درس گذرانی *ниг.* дарсгӯӣ.

ДАРСГҮЙ درس گويى *исми амал аз дарс гуфтан*; муаллимӣ, мударрисӣ: **дарсгӯй кардан**.

ДАРСГҮЙ درس گويى он ки дарс медиҳад, муаллим, омӯзгор; мударрис (*беиштар дар мадрасаҳо*).

ДАРСДИҲӢ درس دهى *исми амал аз дарс додан*; таълимдиҳӣ, муаллимӣ, омӯзгорӣ.

ДАРСӢ درسى *мансуб ба дарс*: китоби дарсӣ.

ДАРСОАТ در ساعت ҳозир, ҳамин дам, фавран, зуд.

ДАРСОЗ درساز дуредгаре, ки дару дарвоза месозад: **дуредгари дарсоз, устон дарсоз**.

ДАРСОМӢЗ درس آموز 1. омӯзанда, таълимгиранда, талаба. 2. таълимдиҳанда, муаллим, омӯзгор.

ДАРСОМӢЗӢ درس آموزى 1. дарс омӯхтан; таълимгири, таҳсил, хониш. 2. таълимдиҳӣ, омӯзгорӣ, муаллимӣ; дарсдиҳӣ.

ДАРСОХТАН درساختن 1. созиш кардан, мувофиқат кардан, муросо кардан. 2. соз кардан, чӯр кардан, ҳамоҳанг шудан (*дар мусиқӣ ва суруд*).

ДАРСФАҲМӢ درس فهمى аз худ кардани дарсҳо, фаҳмида гирифтани мавзӯи дарсҳо.

ДАРСХОН درس خوان мактабхон, хонанда, талаба.

ДАРСХОНА درس خانه бино ё хонаи гузаронидани дарсҳо; мактаб; мадраса.

ДАРСХОНӢ درس خوانى *исми амал аз дарс хондан*; таҳсил, хониш.

ДАРТОЗ در تاز тозон, шитобон, бошитоб, зуд.

ДАРУН درون 1. дохил, андарун; *муқоб.* **берун**: даруни хона, даруни сандук. 2. *мач.* ботин, замир, дил; **даруни гӯш** сӯрохии гӯш; **даруни сина** дар дил; **хавлии дарун** а) қисми дохилии хавлӣ; б) *кҳн.* қисми маҳрами хавлӣ, ки ба он чо даромадани мардони бегона манъ буд; *муқоб.* **хавлии берун**; **дарун ба дарун** яке дар дохили дигаре; **дарун-дарун** дарунакӣ, ботинан; *пинҳонӣ*: **дарун-дарун сӯхтан**, **дарун-дарун хандидан**, **дарун-дарун гирия кардан**; аз **дарун** а) аз дохил (*мас.*, **дарро аз дарун бастан**); б) *киноя аз* ботинан, дарунакӣ; аз **даруни...** а) аз байни..., аз миёни...; б) аз

қатори..., аз доираи...; **ба даруни...** а) ба дохили..., андаруни...; б) дар байни..., дар миёни..., дар қабати...; **дарун рафтан** а) *фурӯ рафтан*, (ба) таҳ рафтан, чуқур шудан, ба қаър кашидан (*мас.*, *чаши*); б) *гуфт.* ба дарди исҳол дучор шудан, дарунрав шудан; **даруни касе сӯхтан** дили касе абгор шудан, дар гаму гусса сӯхтан; **даруни касе хор-хор кардан** дили касе реш-реш шудан (*дар орзуи чизе*); **даруни худро хӯрдан** азоби рӯҳи кашидан, гам хӯрдан; **дамаш дар дарунак** хомӯш, сокит; **нафас ба дарун афтодан** а) нафас гаштан, дам ба дарун задан; б) якбора хомӯш шудан; тамоман сокит шудан.

ДАРУНА درونه *кит.* 1. олати камоншакл; абзори ҳаллоҷӣ, камони наддофӣ. 2. тирукамон, рангинкамон, тироза, қавси қузаҳ. 3. *гуфт.*, *шиг.* **дарунӣ**.

ДАРУНАКӢ درونكى *ниг.* даруннокӣ; **дарунакӣ** оҳ кашидан, **дарунакӣ хурсанд шудан**.

ДАРУНАФРӢЗ درون افروز дилафрӯз, фараҳбахш.

ДАРУНАЧ درونچ (*муарраб аз форсии дарунак, даруна*) *бот.* гиёҳи чандсолаи дорои баргҳои паҳни хордор, ки решаи он дар тиб мавриди истифода аст.

ДАРУНБАР درون بر бахши гӯштии мева, ки даври донакро печонидааст.

ДАРУНБИН درون بين *кит.* он ки бештар ба дарун ва ботини инсон таваҷҷӯҳ дорад.

ДАРУНБИНӢ درون بينى таваҷҷӯҳ доштан ба дарун ва ботини инсон.

ДАРУНГАРО درون گرا *нав.* хусусияти шахсе, ки бештар ба дарун ва ботини хеш гароиш дошта, аз робитаҳои иҷтимоӣ дурӣ мечӯяд; *муқоб.* **бурунгаро**.

ДАРУНГАРОӢ درون گرايى *нав.* дарунгаро будан, ба дарун ва ботини худ гарош доштан ва аз ҷомеа дурӣ чустан.

ДАРУНДОР درون دار 1. *мач.* дамдузд; камгап. 2. *мач.* кинадор; бадкина; дилсиёҳ.

ДАРУНЗО درون ز 1. вежагии чизе, ки дорои тавоноии зотӣ ва рушду такомули дарунӣ дорад. 2. *биол.* вежагии чонзоде, ки аз даруни бадани худ нашъа гирифта, бе ғизогирии беруна такомул меёбад.

ДАРУНӢ درونی 1. мансуб ба дарун; дохилӣ, муқоб. берунӣ. 2. ботинӣ, рӯҳӣ: ҳолати дарунӣ, ҳаяҷони дарунӣ; душмани дарунӣ душмани аз байни худ баромада, душмани дохилӣ; касалиҳои дарунӣ бемориҳои дохили бадан.

ДАРУНКОВОК درون کاواک байнхолоӣ, миёнсӯрох, миёнтиҳӣ: найчан дарунковок, дарахти дарунковок.

ДАРУНМАРЗӢ درون مرزی нав. марбут ба дохили кишвар; муқоб. бурунмарзӣ.

ДАРУНМОЯ درون مایه мазмун ва моҳияти аслии асар ё чизи дигар.

ДАРУННИГАРӢ درون نگری ниг. дарунбинӣ.

ДАРУННИГОРӢ درون نگاری тиб., нав. ба воситаи абзори тиббӣ ва г. муоина кардани узвҳои дохилии бадан.

ДАРУННОКӢ درون ناکی гуфт. ботинан, дар дил, дар замир; даруннокӣ хандидан, даруннокӣ хурсанд шудан, даруннокӣ ғам хӯрдан.

ДАРУНПАРВАР درون پرور 1. маҷ. он ки бештар дарун ва ботини худро парвариш медиҳад. 2. Худованд, ки парваришдиҳандаи ботини инсонхост.

ДАРУНРАВ درون رو гирифтори бемории исҳол; дарунрав шудан.

ДАРУНРАВӢ درون روی исми амал аз дарун рафтани; бемории исҳол; вайрон шудани фаъолияти меъда.

ДАРУНРОНӢ درون رانی тоза кардани меъда (дар вақти вайрон шудан ё қабзият); доруи дарунронӣ доруи нармкунандаи меъда.

ДАРУНСИЁҲ درون سیاه бадандеш, бадтинат, дилсиёҳ; бадкина.

ДАРУНСОФ درون صاف софдил, росткор.

ДАРУНСӮЗ درون سوز: муҳаррики дарунсӯз тех. муҳаррике, бо усули дар дохили он сӯзондани сӯзишворӣ кор мекунад.

ДАРУНСӮЗӢ درون سوزی 1. ҳисси сӯзиши дарун; таби дарун. 2. маҷ. ботинан ғаму гусса хӯрдан; азоби рӯҳӣ.

ДАРУНСӮХТА درون سوخته кит. дилафгор, ғамзада, дилсӯхта.

ДАРУНТИҲӢ درون تهی ниг. дарунхолоӣ.

ДАРУНХОЛӢ درون خالی ниг. дарунковок.

ДАРУНШАҲРӢ درون شهری дохилишаҳрӣ; муқоб. берунишаҳрӣ.

ДАРУФТОДАН درافتادن ниг. дарафтодан.

ДАРФАНЧАК در فنجک кит. кобус, сиёҳӣ зер кардан дар хоб, дар хоб дидани ҳодисаҳои мудҳиш.

ДАРФИТОДАН در افتادن ниг. дарафтодан.

ДАРФУЗУДАН در فزودن ниг. дарафзудан.

ДАРХАЗИДАН در خزیدن кит. хазидан даромадан ба ҷое; панаҳ шудан, руст шудан.

ДАРХЕСТАН در خيستن ниг. дархостан II.

ДАРХИРОМИДАН در خرامیدن хиромон даромадан.

ДАРХОСТ درخواست 1. хоҳиш, талаб, илтимос, дархост кардан // дархост намудан талаб кардан, хоҳиш кардан. 2. нав. хоҳиши хаттӣ бо тақозои чизе, номаи расмӣ бо талаби чизе.

ДАРХОСТАН I درخواستن ниг. хостан (хоҳиш кардан).

ДАРХОСТАН II درخواستن кит. хестан, бархестан.

ДАРХОСТКУНАНДА درخواست کننده он ки дархост ба амал меорад.

ДАРХУР//ДАРХӮР در خور кит. лоик, шоиста, сазовор, муносиб.

ДАРХӮРД در خورد ниг. дархур.

ДАРХӮРДАН در خوردن лоиқу муносиб будан, дархур будан.

ДАРҲАМ درهم 1. ба ҳам печида, печутобхӯрда, ба ҳам омехта. 2. ошuftа, парешон. 3. маҷ. чигил, печдарпеч, бесару нӯг; дарҳаму барҳам а) чигил, печдарпеч; бесару нӯг; муглак, мубҳам: фикрҳояш дарҳаму барҳам буданд; дарҳам-барҳамӣ а) чигилӣ, бесару-нӯгӣ, печдарпечӣ; муглакӣ, мубҳамӣ; б) бетартибӣ, ҳарчу марҷ; дарҳам кардан омехтан, махлут кардан; ◊ абрӯ дарҳам кашидан қавокро овезон кардан; рӯй турш кардан (ҳамчун аломати норизоиятӣ, ҳашиму газаб ва г.); китф дарҳам кашидан китфро ба тарзи хос боло кардану афшурдан (ҳамчун алома-

ти ҳайронӣ ё надониستاني чизе).

ДАРҲАМЗАДА درهمزده 1. нурпечутоб, дарҳам-рехта. 2. маҷ. пур аз душвориву мушкилот.

ДАРҲАМӢ درهمی 1. печидагӣ, мураккабӣ, бесомонӣ. 2. маҷ. гам, андӯх.

ДАРҲАМКАШИДА درهم کشیده :абрувони дарҳамкашида қавоқи овезон, абрувони пурчин: гирифтагии хотир, бедимогӣ.

ДАРҲАМОМЕЗА درهم آمیزه кит. бо ҳам омехташуда, ба ҳам пайваста.

ДАРҲАМОМЕЗӢ درهم آمیزی омехтани чанд чиз бо ҳамдигар.

ДАРҲАМОМЕХТА درهم آميخته сифати феълии замони гузаита аз дарҳам омехтан; омехта, бо ҳам печида, мухталит.

ДАРҲАМОМЕХТАГӢ درهم آميختگی шакли дигари сифати феълии замони гузаитаи дарҳамомехта; омехтагӣ, печидагӣ, мухталит будан.

ДАРҲАМПЕЧИДА درهم پیچیده печдарпеч, ба ҳамдигар печидарафта: навдаю шоҳҳои дарҳампечидан дарахтон.

ДАРҲАМРАФТА درهم رفته сифати феълии замони гузаита аз дарҳам рехтан; дарҳампечида, бо ҳамдигар фурӯрафта.

ДАРҲАМРЕХТА درهم ریخته сифати феълии замони гузаита аз дарҳам рехтан; ошуфта, бетартиб, парешон.

ДАРҲАМШИКАСТА درهم شکسته 1. сифати феълии замони гузаита аз дарҳам шикастан; шикаста, хароб. 2. маҷ. нотавон, зор, залил, шикастаҳол.

ДАРҲАМШИКАСТАГӢ درهم شکستگی шакли дигари сифати феълии замони гузаитаи дарҳамшикаста; шикаста будан, харобу нотавон будан; шикастагӣ, нотавонӣ.

ДАРҲОЛ درحال зуд, бетаъхир, ба тезӣ, даррав, фавран: дарҳол дошта гирифтани, дарҳол фаҳмидан, дарҳол ҷавоб додан.

ДАРЧА درچه дари хурд, дарича.

ДАРЧИДАН درچیدن барчидан, гундоштан; ◊ доман дарчидан аз чизе даст кашидан чизеро тарк кардан.

ДАРЧ ا. درج 1. дохил кардан, ҷойгир кардан. 2. гуфт. чоп, нашр: пас аз дарчи мақола; дарч кардан а) ҷо додан, дохил кардан, гунҷондан, ҷойгир кардан, сабт кардан, навиштани матлабе дар рӯзнома ё китоб; б) гуфт. чоп кардан, нашр намудан; дарч шудан // дарч ёфтани ҷо дода шудани матлабе дар асаре; чоп шудан.

ДАРЧШУДА درج شده 1. сифати феълии замони гузаита аз дарч шудан; ҷой додашуда, даровардашуда, дохилшуда. 2. гуфт. чопшуда, нашршуда.

ДАРШИКАСТАН درشکستن кит. 1. зада шикастан, шикаста аз кор баровардан. 2. вайрон кардан, хароб кардан; нобуд кардан.

ДАРШУДАН درشدن кит. 1. даромадан, дохил шудан, ворид шудан. 2. баромадан; берун омадан.

ДАРЮЗА دريوزه кит. 1. гадоӣ, садақаталабӣ, соилӣ. 2. гадо, соил.

ДАРЮЗАГАР گریزه گر кит. гадо, соил.

ДАСИСА ا. دسیسه макру ҳилаи пинҳонӣ, фиребу найранг; фитна.

ДАСИСАБОЗ دسیسه باز он ки барои ба даст овардани мақсад аз дасисаву найранг истифода мебарад; найрангбоз, фитнагар, маккор, хилагар, хукқабоз.

ДАСИСАБОЗӢ دسیسه بازی ба кор бурдани дасиса ва хилаву найранг барои амалӣ кардани мақсаду ниятҳои хеш; найрангбозӣ, хилагарӣ, маккорӣ, хукқабозӣ, фитнагарӣ.

ДАСИСАКОР دسیسه کار ниг. дасисабоз.

ДАСИСАКОРӢ دسیسه کاری ниг. дасисабозӣ.

ДАСИСАКОРОНА دسیسه کارانه аз рӯи дасисаву фитна, бо хилаву найранг.

ДАСТ دست 1. узви бадани инсон аз шона то нӯги ангуштон; каф ва панҷаи даст, яд. 2. маҷ. ҷавр, бедод, тааддӣ: аз дасти замона. 3. сӯй, тараф, ҷониб: дасти рост, дасти чап. 4. дафъа, қарат, бор; навбат (дар қиморбозӣ). 5. нум. маҷмӯи чизҳои якҷинса, ки барои ягон эҳтиёҷ ба кор меравад; як даст либос як сару по либос (аз каллапӯи то пойафзол); ◊ дасти кӯтоҳ кӯтоҳдастӣ, нотавонӣ, очизӣ; ба зери дасти... а) дар тобеияти..., дар итоати...; б)

бо рохбарни...; **даст афшондан** рад кардан (*бо шиораи даст*); аз бахри чизе гузаштан, сарфи назар кардан; ба эътибор нагирифтан; **даст бардоштан** аз *касе ё чизе* ба холи худ мондан касеро ё чизеро, ба касе кордор нашудан; *муқ. даст кашидан*; **даст бардоштан ба сари касе** даст боло кардан ба сари касе бо нияти задан; касеро задан; **даст бурдан ба коре** шуруъ кардан ба коре; машгул шудан ба коре; **даст гирифтан** а) *киноя аз дастгир* кардан, гирифтор кардан; б) ёрӣ расондан, мадад кардан ба касе; **даст дароз кардан (намудан)** а) даст ёзондан, дастро пеш бурдан; даст додан ба касе; б) даст расондан, даст задан (*бо мақсади хӯрдан*); **даст дароз кардан ба касе** зӯрӣ кардан; чабр кардан; таарруз (*тачовуз*) кардан ба касе; **даст додан ба касе** а) *вохӯрдӣ* кардан, ба аломати ризоият дасти якдигарро фишурдан; б) бо пайдо шудани имконият ба чизе муяссар шудан; **агар фурсат даст диҳад** агар вақти мусоиди коре пайдо шавад, агар фурсат барои иҷрои коре фароҳам ояд; **даст доштани касе дар коре** а) маҳорат доштан дар коре, аз кору касбе огоҳ будан; б) даҳолат доштани касе дар коре; **даст ёфтан ба касе ё чизе** а) ба даст даровардан касе ё чизеро; б) зафар ёфтан, голиб омадан бар касе ё чизе: тасаллут ёфтан; **даст задан** а) даст расондан ба чизе; б) машгул шудан бо коре; аз пайи коре шудан; **даст кашидан** а) тарк кардан, рӯй гардонидан аз чизе, худро боздоштан аз коре; б) касеро ба холи худ мондан, ба касе кордор нашудан; **даст кофтан** а) даст расондан, даст задан; б) кордор шудан, мудохила кардан (*ба кори касе*); **даст мондан** имзо кардан; **даст расидан** вақт доштан, фурсат ёфтан барои иҷрои коре: **ба сар хоридан ҳам даст намерасад**; **дасти бегона ба миён даромадан** даҳолат кардани шахси бегона ба кори касе, ниҳонӣ халал расонидани шахсе ба коре; **дасти ёрӣ додан (дароз кардан)** ба имдоди касе омадан, ёрӣ расондан ба касе; **дасти касе сабук будан** корҳои мекардагии касе ҳамеша ба хайр анҷомидан; устои касби худ будан, дар касби худ маҳорат доштан; **дасти касе қалб будан** а) одати дуздӣ доштан; б) қаллоб, ҳаромкор будани касе; **дасти тамаъ дароз кардан** тамаъкорӣ кардан, аз рӯи ҳирсу оз муносибат кардан бо касе; **дасту дил шустан** дилхунук шудан аз чизе ё касе, майлу рағбат ё меҳру дилбастагиро гум

кардан нисбат ба чизе ё касе; **дасту по гум кардан** чӣ кор карданро надоништа мондан, саросема шудан, инони ихтиёрро аз даст додан, худро гум кардан (*аз гояти хиҷолат, шодӣ, ҳаяҷон ва ғ.*); **даст-даст карда...** даст расонда, даст зада, палмосида, ламс карда; **даст ба даст карда...** дастчамъона, якҷоя, аҳлона (*ичро кардани коре*); **даст ба гиребон шудан** бо ҳам дарафтодан; **чанҷолу муноқиша кардан**; **даст ба хок кардан** қазои ҳочат кардан; **аз даст додан** гум кардан, маҳрум шудан аз чизе; **аз даст омадан** аз ўҳдаи иҷрои коре баромадан; имконият доштан, тавонистан; **аз даст рафтан** аз тасарруфу ихтиёри касе баромадани чизе; маҳрум гардидан аз чизе; **ба даст афтидан (афтодан)** а) ба даст даромадан, ба тасарруфи касе даромадан, дастраси касе шудани чизе; б) дар аснои иҷрои коре ё чинояте дастгир шудан; **ба даст гирифтан** ба тасарруфи худ даровардан; ба итоати худ даровардан; **ба даст даровардан (овардан)** ба тасарруфи худ даровардан, соҳиб шудан; **ба даст даромадан (омадан)** ба тасарруфи касе даромадан, ба ихтиёри касе даромадан; **ба дасти касе нигоҳ карда мондан** мӯҳтоҷи касе шудан (*хусусан дар таъминон*); **ба дасти касе супурдан** ба ихтиёри касе супурдан, ба касе гузоштан чизеро; **дар дасти касе калон шудан** дар тарбия ва парастории касе ба воя расидан; **худро (ба) даст гирифтан** ба худ тасаллут ёфтан, худдорӣ кардан, худро нигоҳ доштан (*аз хашиму газаб, гиря ва ғ.*).

ДАСТА دستة 1. он қисми абзори асбобу анҷом, ки бо даст гирифта мешавад: **дастан дос**, **дастан каланд**, **дастан корд**, **дастан кӯза**, **дастан теша**, **дастан чойник**, **дастан қамчин**. 2. бастан гулу райҳон, гулдаста; як қабза хор, шибоғ, химча *ва ғ.* ки якҷоя баста шудааст; дарза барои пилла танидани кирмак; **даста бастан** як миқдор гулро якҷоя карда банд бастан, гулдаста тайёр кардан. 3. миқдори нисбатан зиёди чизҳои якҷинса, ки дар як ҷо меистанд ё якҷоя карда шудаанд; қабза, тӯб: **як даста китоб**, **як даста коғаз**; **як даста мӯ** як қабза мӯ. 4. маҷмӯи чизҳои якҷинса; *муқ. даст*. 5. гурӯҳ, тӯда, ҷамоати мардум; қисм: **даста(ҳо)и аскарӣ**, **дастаи посбонон**, **дастан сарбозони пиёда**, **дастаи созандагону навозандагон**, **дастан мусиқии миллӣ**; **дастаи ихтиёрӣ** гурӯҳе, ки аъзои он барои иҷрои ко-

ре ихтиёран чамъ омадаанд; **дастан ҳаваскорон** гурӯҳи аъзон махфили ҳаваскорони санъати бадеӣ; **даста-даста** а) бастаҳои зиёд; тӯб-тӯб; б) гурӯҳ-гурӯҳ; **даста кардан** а) *ниг.* **даста бастан**; б) дар як чо чамъ кардан, як қабза кардан; в) ба тартиб ва миқдори муайян печида таҳ кардан (*мас. пулҳои когазиро*).

ДАСТАБАНДӢ *дسته‌بندی* 1. *исми амал аз даста бастан*; ба дастаҳо чудо кардан.

ДАСТАБИРИНЧӢ *дسته‌برنجی* 1. ҳар чизи дастааш аз биринҷ сохташуда. 2. *маҷ.* саҳт, дағал; **дашноми дастабиринҷӣ** дашноми хеле дағал ва қабех.

ДАСТАВВАЛ *دست‌اول* пеш аз ҳама, аз ҳама пештар, аввалан.

ДАСТАГУЛ *دسته‌گل* гулдаста, бастаи гул.

ДАСТАДАРОЗ *دسته‌دراز* он чи дастааш дароз аст, дорон дастаи дароз: **бели дастадароз**, **доси дастадароз**.

ДАСТАК *دستک* 1. *шакли тасғири даст*. 2. дастгирак: **дастаки гаҳвора**, **дастаки дар**, **дастаки дастгоҳ**. 3. танба барои аз афтодан нигоҳ доштани девору хавоза *ва ғ.* 4. *маҷ.* далеле, ки ба он така карда, кореро иҷро мекунанд ё онро ба сифати асос ва баҳона нишон медиҳанд: *касери ё чизери дастак кардан (намудан)*, **дастак шудани касе ба чизе**. 5. қисми ақиби пойафзол, ки пошнаи поро мепӯшонад. 6. *таър.* рӯйхати номгуӣ андозҳои подшоҳ, ки ба когази дароз навишта, онро лӯлашакл печонда мемондаанд. 7. дастпӯш.

ДАСТАКДОР *دستک‌دار* *ниг.* дастадор.

ДАСТАКДӢЗӢ *دستک‌دوزی* дӯхта тайёр кардани дастаки пойафзол.

ДАСТАКЗАН *دستک‌زن* кафзан, он ки каф мезанад, қарсақзан.

ДАСТАКЗАНОН *دستک‌زنان* *феъли ҳол аз дастак задан*; дар ҳоли каф задан, дар ҳоли қарсақ задан.

ДАСТАКИФУРӢШ *دستک‌فروش* он ки чизҳои майда-чуйдаро ба қуттӣ ё чизи дигар андохта, роҳравон фурӯхта мегардад.

ДАСТАКИФУРӢШӢ *دستک‌فروشی* қору касби дастакифурӯш, фурӯши дастакӣ.

ДАСТАКӢ *دستکى* *ғуфт.*, *ниг.* **дастӣ**; **фурӯши дастакӣ** ба сари даст гирифта гашта фурӯштани чизҳо, дастакифурӯшӣ: **қандфурӯшии дастакӣ**, **дастакӣ китобфурӯшӣ кардан**.

ДАСТАКӢТОӢ *دسته‌کوتاه* он чи дастааш кӯтоҳ аст, дорон дастаи кӯтоҳ: **доси дастакӢтоӢ**, **корди дастакӢтоӢ**.

ДАСТАНБӢ(Ӣ) *دستنبوی* 1. навъи зомучае (ҳандалаке), ки ба андозаи себ буда, фақат барои бӯидан ба кор меравад. 2. ҳар чизи хушбӯӣ, ки барои бӯидан дар даст гирифта мегардад.

ДАСТАНБӢЯ *دستنبویه* *ниг.* **дастанбӯ(ӣ)**.

ДАСТАНДОЗ *دست‌انداز* *кит.*, *маҷ.* горат, тороч.

ДАСТАНДОЗӢ *دست‌اندازی* 1. даст задан, чанг задан ба чизе. 2. *маҷ.* тааддӣ, таарруз, дастдарозӣ. 3. *кит.*, *маҷ.* горатгарӣ, тороч.

ДАСТАНУҚРА *دسته‌نقره* он чи дастааш аз нуқра аст, дастааш нуқрагин.

ДАСТАРРА *دستاره* арраи хурд, ки як кас бо як даст кор мефармояд, арраи дастӣ.

ДАСТАРХОН *دسترخوان* 1. суфра, ки дар рӯи он таом меҳӯранд, моида, дасторхон, хон: **дастархон андохтан**, **дастархон паҳн кардан (густурдан)**. 2. *маҷ.* нону кулчаю қанд, қатламаю фатир *ва ғ.*, ки занҳо бо худ ба тӯю меҳмонӣ мебаранд; **сари дастархон** атрофи суфраи зиёфат, гирди суфраи меҳмондорӣ; **дастархон кардан** а) ба назди касе дастархон кушода, хӯрок гузоштан; **касери зиёфат кардан**; б) тайёр кардани нону қанд *ва ғ.* барои ҳамчун дастовез бурдан ба ҷое; **дастархони кушода доштан** меҳмоннавоз будан, дасткушод будан, боҳиммат будан (*дар меҳмондорӣ*).

ДАСТАРХОНДОР *دسترخوان‌دار* дасткушод, меҳмоннавоз, боҳиммат.

ДАСТАРХОНДОРӢ *دسترخوان‌داری* дасткушодӣ, олиҳимматӣ, меҳмоннавозӣ.

ДАСТАРХОНЧӢ *دسترخوانچی* 1. он ки дар тӯю маърақаҳо мутасадди нону ошмонӣ ба назди меҳмонон аст, ходим. 2. *таър.* ходими дарбори амирону ҳокимон, ки ба ташкили зиёфатҳо – тарзи оро додани хон, сифати хӯрокҳо *ва ғ.* назорат мекард.

ДАСТАСАДАФ دسته صدف он чи дастааш садаф
аст: корди дастасадаф.

ДАСТАСОЗӢ دسته سازی гурӯҳбандӣ, даста ё
гурӯҳ ташкил кардан; даста сохтан барои
обзорҳои гуногун.

ДАСТАФЗОР دست افزار асбобу олотии дасти
косибу хунармандон (аз қабилӣ арра, теша,
қайчӣ, поку).

ДАСТАФШОН دست افشان феъли ҳол аз даст
афшондан; маҷ. рақсунон, рақсон; дастаф-
шону покӯбон дар ҳолати рақс.

ДАСТАФШОР دست افشار кит. мевае, ки бо даст
фушурда, обашро мегиранд; ♢ тиллон даст-
афшор зари холис.

ДАСТАЧАМӢ دسته جمعی якҷоя, муттафиқан,
муттаҳидона, сарчамъона: амнияти
дастачамӣ.

ДАСТАЧАМӢОНА دسته جمعانه сарчамъона, як-
ҷоя, бо иттифоқ.

ДАСТБАГИРЕБОН دست بگریبان :дастбагиребон
шудан ба ҳам дарафтодан, занозанӣ кардан.

ДАСТБАГИРЕБОНӢ دست بگریبانی занозанӣ, аф-
тударафт; чангу чидол; чангу чидоли
дастбагиребонӣ занозанӣ; ҳамдигарро задан.

ДАСТБАДАСТ دست بدست дасти ҳамдигарро
гирифтани, кореро якҷоя анҷом додан.

ДАСТБАКОР دست بکار маҷ. кордон, чашми
корро медонистагӣ, моҳир.

ДАСТБАНД دست بند 1. ниг. дастпона. 2. порчан
тасмашакли дарози лагандаю бахиязада, ки
бо он дастҳои кӯдакро ба гахвора мебан-
данд.

ДАСТБАСТА دست بسته 1. он ки дастҳои баста
аст. 2. кит., маҷ. мутеъ, фармонбардор.

ДАСТБАХОК دست بخاک гуфт., маҷ. қазон
ҳочат.

ДАСТБОЗӢ دست بازی зӯрозмоӣ бо даст.

ДАСТБОЛО دست بالا ғолиб, зафарманд, боло-
даст.

ДАСТБОФТ دست بافت дасти бофташуда; бофти
дастгоҳи хонагӣ: матон дастбофт.

ДАСТБУРД دست برد 1. чизи дар кимор ё гарав
бурдашуда, бурд; ганимат. 2. тороч, горат,

яғмо. 3. кит. галаба, зафар.

ДАСТБӢС دست بوس маҷ. чоплус, тамаллуккор;
фармонбардор.

ДАСТБӢСӢ دست بوسی исми амал аз даст
бӢсидан; бӢсидани касе дасти дигареро дар
вақти мулоқот (барои изҳори эҳтиром ё
дӯстдорӣ ва ё чоплусӣ); маросими дастбӢсӣ
маросими махсуси бӢсидани дасти касе
ҳангоми мулоқот (барои эҳтиром, итоат ва
фармонбарӣ).

ДАСТВОР(А) دستوار (о) кит. 1. асо, чӯбдаст;
дастбанд, ёра. 2. ба монанди даст. 3. маҷ.
кам, андак.

ДАСТГАРМӢ دست گرمی 1. маҷ. машку тамрини
пешакӣ барои омода шудан, омодагӣ гирифт-
тан, тайёр шудан.

ДАСТГАРОӢ دست گرایی маҷ. бо тачриба така
кардан, тачриба, озмудашуда.

ДАСТГАРОӢ دست گرای 1. маҷ. он чи бо даст
озмуда шудааст, тачрибашуда бо даст. 2.
мағлуб, мутеъ.

ДАСТГАҲ دست گاه ниг. дастгоҳ.

ДАСТГИР I دستگیر дастигиршуда, ба даст
афтода, гирифторшуда; асир, бандӣ; дастигир
кардан (намудан) доштан, ба банд гирифтани,
асир кардан, бандӣ кардан; дастигир шудан
(гардидан) ба даст афтодан, ба банду қайд
гирифтани шудан; асир шудан.

ДАСТГИР II دستگیر мададгор, ёвар, ёриди-
ҳанда; дастигирӣ касе шудан (гаштан) касеро
дастигирӣ кардан, мададгор шудан.

ДАСТГИР III دستگیر 1. порчаи аз латта дӯхта-
шуда барои гирумони дег, чойчӯш ва ғ., да-
стигирак. 2. ниг. даста 1.

ДАСТГИРАК دستگیرک 1. даста (хусусан дастан
дару ҷевон ва ғ.). 2. чӯб ё оҳане, ки барои
даст гирифтани дар канори зина ба дарозии
он месозанд, панҷараи зина, парда, каторак.

ДАСТГИРӢ I دستگیری 1. исми амал аз даст ги-
рифтани. 2. ёрӣ, мадад, кумак, имдод; дасти-
гирӣ кардан (намудан) а) мадад расондан,
ёрӣ додан, ба имдоди касе расидан; б) маҷ.
маъқул дониста пайравӣ кардан ба коре,
ҷонибдорӣ кардан касеро.

ДАСТГИРӢ II دستگیری дастигирак будан, ҳам-

чун даста вокеъ шудан.

ДАСТГИРШУДА دستگیرشده *сифати феъли* замони гузашта аз дастгир шудан; ба даст афтода, тавкифшуда, ба ҳабс гирифта.

ДАСТГОҲ دستگاه 1. асбобу олат ё мошин барои сохтани чизе ё ба иҷро расонидани коре: дастгоҳи автоматӣ, дастгоҳи бетонрезӣ, дастгоҳи бофандагӣ, дастгоҳи пармагарӣ, дастгоҳи харротӣ; дастгоҳи аккосӣ олати суратгирӣ. 2. нав. идораи иҷроияи марказӣ; мақомоти идоракунандаи марказӣ: дастгоҳи вазорат. 3. чоҳу чалол; ҳашамат; дову дастгоҳ ниг. дов.

ДАСТГОҲСОЗ دستگاهساز он ки дастгоҳ месозад, коргари созандаи дастгоҳ.

ДАСТГОҲСОЗӢ دستگاهسازی истехсоли дастгоҳ; саноати дастгоҳсозӣ соҳаи махсуси созандаи дастгоҳҳои гуногун.

ДАСТДАРОЗ دست‌دراز 1. он ки дастҳои дароз дорад, дароздаст. 2. маҷ. забардаст, болодаст, тавоно, дастро ба моли дигарон дароз кардан.

ДАСТДАРОЗӢ دست‌درازی тааддӣ, таарруз, таҷовуз: дастдарозӣ кардан.

ДАСТДИҲӢ دست‌دهی *исми амал аз даст* додан; ба ҳамдигар даст додан, даст дароз кардан (*барои воҳурӣ*).

ДАСТЁБ دست‌ياب зафарёфта, голиб, фирӯз; дастёб шудан (*гардидан*) а) голиб омадан, дастболо шудан; б) муваффақ шудан ба коре.

ДАСТЁР دستيار мададгор, ёридиҳанда; хизматгор; дастёри беминнат ёрирасони беминнат; дастёр шудан мададгор шудан, ёридиҳанда шудан; хизматгор шудан.

ДАСТЁРӢ دستياری ёрӣ, ёрдам, хизматгорӣ; бо (ба) дастёри... а) ба ёрдами..., бо кумаки..., бо мадади..., б) ба воситаи..., ба василаи...; дастёрӣ кардан ёрӣ расондан, мадад кардан, ёрдам кардан; дастгирӣ кардан.

ДАСТЗАД دست‌زد *кит.* дастрас, имконият.

ДАСТЗАН دست‌زن *кит.* 1. даст ба ҳам зананда; раққос. 2. маҷ. ходим, пешхизмат: дастзану позан.

ДАСТИНА دستينه *кит.* 1. ниг. дастпона. 2. дастаи корд ва созҳои мусиқӣ (*аз қабил*) рубобу

танбӯр). 3. *кит.* ҳукми мӯҳру имзошуда, фармон.

ДАСТИСОХТ دستي‌ساخت он чи бо даст сохта шудааст; дастакӣ тайёршуда, дастсоз.

ДАСТӢ دستی 1. мансуб ба даст; он чи бо қуввати дасти одам сурат мегирад ё ба вучуд омадааст; он чи (*аз қабил*) асбоб, дастгоҳ ё корхона) бо сарфи меҳнати ҷисмонӣ кор мекунад (*ғайри механикӣ ё автоматӣ*): асбоби дастӣ, кори дастӣ; кишти дастӣ киште, ки на ба воситаи олати механикӣ, балки дастакӣ анҷом дода шудааст. 2. он чи бо дасти худ, бо диққат ва бо муруоти тамоми ҷузъиёт тайёр карда шудааст (*беитар оид ба хӯрок*): майи дастӣ, оши палави дастӣ, снхкабоби дастӣ. 3. ҳар чизи барои бастан ё гирифта гаштан дар даст сохташуда: соати дастӣ, чомадончан дастӣ; дастӣ парво кардан бо дасти худ парвариш кардан (*мас., чорпои хонагиро*).

ДАСТКАФОН دست‌کفان: боди тунди дасткафон шамоли сарду тозае, ки пӯсти дастро мекафонад.

ДАСТКАЧ دست‌کچ 1. он ки дасти вай қач аст, қачдаст. 2. маҷ. шахси дасташ қалб, харомкор; дузд.

ДАСТКАЧӢ دست‌کچی дуздӣ, гонатгарӣ; қаллобӣ.

ДАСТКАШ I دست‌کش: дасткаш кардан а) молиш додан чизеро; б) бо даст кашида гирифтани (-и алафҳои бегона ё чизе аз заминни кишт), хишова.

ДАСТКАШ II دست‌کش дастпӯше, ки ба шаклу андозаи алоҳида нарангушт ва чор ангушти якҷояи даст алоҳида дӯхта ё бофта шудааст, дастак; муқ. дастпӯшак.

ДАСТКАШИДА دست‌کشیده *сифати феъли* замони гузашта аз даст кашидан; аз коре ё шуғле даст кашида, сарфи назар карда, парҳезкарда.

ДАСТКАШӢ دست‌کشی даст кашидан аз анҷом додани коре.

ДАСТКИШТ دست‌کشت бо даст кишташуда.

ДАСТКОЛА دست‌کاله корди махсуси калону вазнини аксар досшакл, ки барои тоқбури ва буридани наждаи тут (*барои кирмак*) ва г. истифода мешавад, доскалла.

ДАСТКОМ دستکام *кит.* хушбахт, комёб.

ДАСТКОР دستکار *кит.* 1. кори дастӣ. 2. устон хунарманд; мохир, чобукдаст. 3. *маҷ.* дастёр, мададгор, ёридоханда. 4. *кхп.* чарроҳ.

ДАСТКОРӢ دستکاری 1. хунармандӣ; коре, ки ба воситаи даст анчом мегирад. 2. *кхп.* чарроҳӣ.

ДАСТКУШОД(А) دستکشاده *маҷ.* касе, ки ҳар чи ёбад, ҳарч мекунад, кушодадаст, ҷавонмард, босаховат.

ДАСТКУШОДӢ دستکشادی *маҷ.* саховатмандӣ, ҳимматбаландӣ, ҷавонмардӣ.

ДАСТКӮТОҲ دست کوتاه 1. он ки дастҳояш кӯтоҳ аст. 2. *маҷ.* очиз, нотавон, кӯтоҳдаст.

ДАСТКӮТОҲӢ دست کوتاهی 1. кӯтоҳ будани даст, дасткӯтоҳ будан. 2. *маҷ.* очизӣ, нотавонӣ, кӯтоҳдастӣ; **дасткӯтоҳӣ** кашидан мӯхтоҷ будан, аз ҷиҳати моддӣ танқисӣ кашидан.

ДАСТЛОФ دستلاف [*аслаи дастфол*] савдон аввалин (ки гӯё барори савдо ба он вобаста аст), байъи аввал; аввали ҳар кор; шугун.

ДАСТМОЛ دستمال 1. порча барои пок кардани даст дар вақти пухту паз, дастпоккуни сари дег; порчаи матоъ барои шустанӣ дег: **дастмоли дегшӯӣ**; **дастмоли қоғазӣ** навъи дастмол, ки аз қоғаз сохта шуда, танҳо барои як бор истифода мешавад. 2. молиш бо даст, бо фишор кашидани даст дар рӯи чизе; **дастмол кардан** а) пок кардан, тоза кардан (*одатан пас аз шустанӣ табақу ҷойник ва ғ.*); б) бо даст молиш додан, фишор додан бо даст.

ДАСТМОЛӢ دستمالӣ бо даст молидани чизе, ламскорӣ, молиш ба воситаи даст.

ДАСТМОЛКАДУ دستمال کدو *бот.* растании полизии тухм ва палакаш кадумонанд, ки ҳосили бодирингшакли дарунаш лифмонанд дорад ва онро хушк карда, ҳамчун дастмоли дегу табақшӯӣ, лифи шустушӯӣ бадан ва ғ. ба кор мебаранд.

ДАСТМОЯ دستمایه 1. пулу моле, ки бо он асоси савдогарӣ ё касбу касибиро мегузоранд; сармояи андаки аввалия. 2. захираи илмӣ ва адабии касе.

ДАСТМУЗД دستمزد музде, ки ба ивази захмат ба

касе медиҳанд, музди кор, ҳаққи кор, дастранҷ, учрат: **дастмузд гирифтан**, **дастмузд додан**.

ДАСТМӮЗА دستموزه *кит.* 1. армугон, тӯҳфа, дастовез. 2. *маҷ.* васила, восита.

ДАСТНАВИС دستنویس 1. ҳар чизи бо дасти муаллиф навишташуда. 2. ҳар чизи бо хати дастӣ навишташуда, дастхат; *муқоб.* **чопӣ**: **китоби дастнавис**, **аризан дастнавис**; **захираи дастнависҳо**, **шӯъбаи дастнависҳо** китобхона ё шӯъбаи он, ки дар он ҷо китобҳои қаламӣ, яъне ғайричопӣ, нигоҳ дошта мешаванд.

ДАСТНАВИШТ دستنویشت *шиғ.* дастнавишта.

ДАСТНАВИШТА دستنویشته он чи бо даст навишта шудааст; навиштаи дастӣ.

ДАСТНАХӮРДА دست نخورده 1. он чи то ҳол мавриди истифода қарор нагирифтааст. 2. *маҷ.* бикр, дӯшиза, дастнорасида.

ДАСТНИГАР دستنگر мӯхтоҷ, вобаста, мутеъ аз ҷиҳати моддӣ: **дастнигарӣ касе шудан**.

ДАСТНИГАРӢ دستنگری мӯхтоҷӣ, вобастагии эҳтиёҷмандона ба касе.

ДАСТНИГОР دستنگار бо даст нигошта, дастхат, дастнавис.

ДАСТНИҲОЛ دست نهال 1. ниҳоли бо дасти худ шинонда. 2. *маҷ.* тарбиядида аз тарафи касе, шогирд.

ДАСТНИШИН دست نشین 1. бо даст тарбияшуда, дастомӯз. 2. *маҷ.* ҳамнишин.

ДАСТНИШОН دست نشان 1. бо даст нишондашуда. 2. *маҷ.* гумошта; мутеъ, фармонбардор.

ДАСТНИШОНДА دست نشانده он ки шахси дигар ўро ба коре ё мақоме гумоштааст; **дастнишондаи касе шудан** мутеъи касе шудан, фармонбардори касе шудан (*одатан дар натиҷаи бо ҷимояи ӯ расидан ба мансабе*).

ДАСТНОРАС دست نارس 1. аз кади одам баланд; ниҳоят баланд: **баладин дастнорас**, **тоқи дастнорас**. 2. он чи расидан ба он имконпазир нест, чизи ба он даст ёфтани мушқил; *муқоб.* **дастрас**.

ДАСТОВАРД دست آورد муваффақият, комёбӣ.

ДАСТОВЕЗ دست آویز 1. он чи меҳмон чун тӯҳфа

- ба мизбон меорад, тӯҳфа, ҳада, армуғон. 2. чизе ё касе, ки ба вай истинод (такя) карда кореро буд мекунад. 3. *маҷ.* васила, восита; **дастовез кардан** а) ба сифати тӯҳфа бо худ бурдани чизе ба чое (*хусусан ба меҳмонӣ, тӯю маърака ва ғ.*); б) баҳона кардан (*чизеро дар исботи дурустии амале*); санад ва далел қарор додан (*чизеро*).
- ДАСТОДАСТ** دستادست даст ба даст; (савдои) нақд.
- ДАСТОЗМОӢ** دست آزمایی қувваозмоӣ, зӯрозмоӣ, имтиҳон.
- ДАСТОМӢЗ** دست آموز 1. (мурғи) ба даст омӯхташуда, ки дар сурати сар додан боз ба даст омада менишинад; мурғи аҳлӣ. 2. (хайвонҳои) ромшуда.
- ДАСТОН** داستان 1. *ниг.* достон. 2. найранг, хила, тазвир.
- ДАСТОНГӢ** داستان گو *ниг.* достонгӯ.
- ДАСТОННАВОЗ** داستان نواز *кит.* дастонсаро, нағмасаро; **мурғи дастоннавоз** мурғи хушхон.
- ДАСТОННАВОЗӢ** داستان نوازی нағмасароӣ, нағмапардозӣ.
- ДАСТОНСАРО(Ӣ)** داستان سرا(ی) 1. гӯянда ва наққунандаи достон. 2. нағмасаро, хушхон.
- ДАСТОНСОЗ** داستان ساز *кит.* 1. навозанда, муסיқинавоз; хонанда, ҳофиз. 2. *маҷ.* фиребгар, афсунгар, хилагар.
- ДАСТОР** دستار 1. порчаи матоъ, ки онро ба гирди сар мепечонанд; салла, аммома. 2. дастархон; порчае, ки бо он рӯи таомхоро мепӯшонанд.
- ДАСТОРАК** دستارک *ниг.* дасторча.
- ДАСТОРДОР** دستاردار *кит.* мутасаддии дастархон, моида; **дастордори хон** мутасаддии дастархон ва суфра.
- ДАСТОРДОРӢ** دستار داری *кит.* амал ва шугли дастордор.
- ДАСТОРОН** دستاران *кит.* музде, ки пеш аз иҷрои қор ба муздур медиханд, харҷӣ; муждагонӣ.
- ДАСТОРХОН** دستار خوان *ниг.* дастархон.
- ДАСТОРЧА** دستارچه *шакли тасғири дастор;* саллача, дастори хурде, ки ба сар
- лача, дастори хурде, ки ба сар мепечонанд; дастмоли хурд, рӯймолча, дастмолча.
- ДАСТОС** دست آس осיעчае, ки бо даст гардонида мешавад, осיעи дастӣ; **дастос кардан** орд кардан дар осיעи дастӣ.
- ДАСТПАЙМОН** دست پیمان 1. *кит.* пулу моле, ки ҳангоми ақди никоҳ ба зиммаи домод гузошта мешавад; маҳр, қобин, қалин. 2. *кит.* дастовез ва ҳадяе, ки домод пеш аз издивоҷ ва арӯсӣ ба хонаи арӯс мефиристонанд.
- ДАСТПАРВАР** دست پرور 1. он ки ўро шахси дигар, хизбу созмоне дар ҳимоя ва назорати худ гирифта тарбия кардааст; касе, ки зери дасти шахси дигар парвариш ёфтааст; тарбиятгирифта аз мактабе, парваришёфта. 2. дастӣ парваришёфта; гайрихурдӯӣ, гайриёбӣ; кошта ва шинондашуда: **растаниҳои дастпарвар.**
- ДАСТПАРВАРД** دست پرورد *ниг.* дастпарвар.
- ДАСТПАРВАРДА** دست پرورده *ниг.* дастпарвар.
- ДАСТПЕЧ** دست پیچ 1. порча ва матои наворшаклу паҳн барои бастании дасти навоз дар гахвора. 2. *варз.* яке аз тарзҳои гӯштингирӣ, ки ҳариф дасти ҳаммусобикаи худро печонда гирифта, ўро мегалтонад. 3. *кит.* дастовез; восита; баҳона.
- ДАСТПОК** دست پاک 1. *ниг.* дастпоккун, дастмол. 2. *маҷ.* он ки ба мол ва сарвати дигарон таҷовуз намекунад ва дар амонат хиёнат намекунад, покдаст.
- ДАСТПОКӢ** دست پاکی *маҷ.* покдастӣ, хиёнат накардан дар амонатдорӣ.
- ДАСТПОККУН** دست پاک کن порчае, ки бо он дастро баъд аз шустан пок мекунад; сачок, дастурӯпоккун.
- ДАСТПОНА** دست پانه асбоби зинати дасти занон, ки ҳалқашакл буда, аз тилло ё нуқра сохта мешавад, дастбанд, дастина.
- ДАСТПОЧА** دست پاچه саросема, ба изтироб афтада; **дастпача шудан** саросема шудан.
- ДАСТПУХТ** دست پخت таоме, ки хӯранда бо дасти худ пухтааст; таоми дастӣ, таоми хонагӣ.
- ДАСТПӢШАК** دست پوشک чизи аз матоъ ё чарм ба шакл ва андозаи дасти инсон бо ангуштонии алоҳида дӯхта ё бофташуда, ки барои

нигоҳдорӣ аз сармо ё аз ягон чизи дурушт (ҳангоми кор) ба даст мепӯшанд; муқ. **даст-каш**.

ДАСТРАНҶ دسترنج 1. коре, ки бо даст иҷро карда мешавад, меҳнати дастӣ; касбу кор; меҳнат. 2. музди кор, ҳаққи меҳнат, даст-музд.

ДАСТРАС دسترس 1. он чи даст ба он бирасад, чизе, ки ба даст даровардан ё аз худ кардани он мумкин ва осон аст; чизи бадастдаромада, чизи муяссар; **дастрас кардан** ба даст овардан, пайдо намудан, дарёфт кардан. 2. ба фосола ё баландии дасти одам, ба андозаи дарозии даст; **дастрас шудан**//**дастрас гардидан (гаштан)** а) ба даст даромадан, дар ихтиёри касе воқеъ шудани чизе; б) имконпазир шудани ҳусули чизе, имкони ба даст даровардани чизе мавҷуд будан.

ДАСТРАСӢ دسترسی он чи дар имконият ва тавоноии касе қарор дорад, дар ихтиёр доштан, мавриди истифода қарор доштан.

ДАСТРАСО دست رسа доро, бадавлат; осудаҳол, ба худ тинҷ (*аз ҷиҳати таълимоти моддӣ*); **дастрасо шудан** соҳиби чизу чора шудан, ба худ тинҷ шудан; имконияти моддӣ пайдо кардан (*ба иҷрои коре*).

ДАСТРОМ دست رام дастомӯз, ромшуда; гайри ҷарс; **дастром шудан** ром шудан, ба даст омӯхта шудан.

ДАСТРӢМОЛ دسترويمال ниг. **дастрӯмол**.

ДАСТРӢМОЛ دسترومال рӯмолча барои пок кардани оби бинӣ, ашк *ва г.*, рӯмолчаи кисагӣ.

ДАСТСОЗ دست ساز 1. он чи бо даст сохта шудааст. 2. *маҷ.* сохта, пардохта.

ДАСТСОӢ دستسای киноя аз хор, забун.

ДАСТСОХТ دست ساخت ниг. **дастсоз**.

ДАСТСӢЗ دستسوز дастро сӯзонанда, хеле гарм; **нонҳои гарми дастсӯз**.

ДАСТТАНГӢ دست تنگی тангдастӣ, мӯҳтоҷӣ, камбизоатӣ.

ДАСТТАНҲО دست تنها он ки дар иҷрои коре дастёру мададгоре надорад, якка, танҳо.

ДАСТТАНҲОӢ دست تنهایی бе дастёру мададгор

мондани кас; **дасттанҳои кашидан** танҳо монда, ба ёрдами касе мӯҳтоҷ шудани кас.

ДАСТТЕША دست پيشه тешаи хурди дасткӯтоҳ; муқ. **пойтеша**.

ДАСТТИХӢ دست تهي 1. ниг. **дастхолӣ**. 2. *маҷ.* тихидаст, нодор, фақир, камбағал.

ДАСТУПАНҶАДОР دست و پنجه دار *маҷ.* боҳунар, дорои истеъдоду маҳорат дар иҷрои кор.

ДАСТУПОБАСТА دست و پابسته *маҷ.* гирифтдор, нотавон, беихтиёр, мутеъ.

ДАСТУПОДОР دست و پادار *маҷ.* лоик, хушёр, зирак, он ки аз ӯҳдаи иҷрои корҳо ба ҷолоқӣ мебарояд.

ДАСТУПОЗАНИ دست و پازنی 1. дасту пой худро ба ҳар тараф ҳаракат додан ё ҳаво додани кӯдак. 2. *маҷ.* даводавӣ, талош; кӯшишу ҷадал.

ДАСТУР دستور 1. роҳнамо, нишондод; барномаи амалиёт, дастуруламал; супориш, фармоиш; фармон, амр; **дастур додан** а) роҳ нишон додан барои иҷрои коре, омӯхтан; б) супориш додан, фармудан. 2. маҷмӯаи қонуну қоида ва тавсияҳо оид ба тарзи омӯзиши ягон фанни дарсӣ: **дастури таълимӣ**; **дастури методӣ** маҷмӯаи нишондод ё маслиҳату тавсияҳои методӣ оид ба тарзу усули гузаронидани дарсҳо аз фанне; **дастури забони форсӣ** китоби таълими сарфу нахви забони форсӣ. 3. *кит.* рухсат, иҷозат. 4. *тажр.* вазир, вазири соҳибмаснад.

ДАСТУРАМАЛ دستور عمل раҳнамо, нишондод; дастури иҷрои коре, маҷмӯи қоидаҳои кор бо чизе, дастуруламал.

ДАСТУРДИҲАНДА دستور دهنده фармоишдиҳанда, супоришгар.

ДАСТУРДИХӢ دستور دهی *исми амал аз дастур додан*; нишон додани роҳу равиши коре.

ДАСТУРЗОДА دستور زاده *кит.* вазирзода, фарзанди вазир.

ДАСТУРӢ دستور *кит.* маҷсуб ба дастур; он чи ҷанбаи дастуру фармон дорад; рухсат, иҷозат.

ДАСТУРУЛАМАЛ دستور العمل ниг. **дастурамал**.

ДАСТУРӢШӢӢ دستور و شویی шустишӯи дасту

рӯ.

ДАСТУРҶШҶЯК دست و روشويک *ниг.* дастшӯяк.

ДАСТУРХОН دسترخوان *ниг.* дастархон.

ДАСТФОЛ دستفال *ниг.* дастлоф.

ДАСТФИШОРӢ دست فشاري *исми амал аз даст фишурдан; вохӯрдӢ.*

ДАСТФИШУРӢ دست فشاري *ниг.* дастфишорӢ.

ДАСТФУРӶШ دست فروش *мач.* он ки моли худро бо гардиш дар кӯчаю бозор мефурӯшад ва нуқтаи фурӯш надорад; *муқ.* дастакифурӯш.

ДАСТФУРӶШӢ دست فروشي *дастфурӯш будан; амал ва шугли дастфурӯш; муқ.* дастакифурӯшӢ.

ДАСТХАТ دست خط 1. *ниг.* дастнавис; ба дастхати... ба хати бо даст навиштаи..., бо калами... 2. нома, рукъа, мактубча; **дастхат гирифтан аз касе** забонхат гирифтан аз касе; **дастхат кардан** нома навиштан; хатча навишта фиристодан.

ДАСТХОЛӢ دست خالي *бо дасти холӢ, бе ягон чиз; бе дастовез.*

ДАСТХУШ دست خوش *он ки шахсе ўро мавриди масхараю ханда қарор медиҳад, бозичаи дастии днгар; мутеъ, зердаст.*

ДАСТХУШК دست خشک 1. *ниг.* дастхолӢ. 2. *мач.* он ки аз вай ба ҳеҷ кас нафъе намерасад; хасис, бахил.

ДАСТХУШКӢ دست خشكي *хасисӢ, бахилӢ.*

ДАСТХӶРДА دست خورده *дар натиҷаи истифодаи зиёд кӯхнашуда, кӯхна, фарсуда.*

ДАСТЧИН دست چين *:дастчин кардан а)* бо як даст як-як чидани мева аз дарахт ё ҳосили чизе, то ки зараре набинад; *б)* *мач.* яккачин кардан, сарчин кардан, баргузидан.

ДАСТЧАМӢӢ دست جمعي *ниг.* дастачамӢӢ, дастачамӢона.

ДАСТЧУНБОНӢ دست جنباني *даст чунбондан, ҳаракат додани даст; болою поин кардани даст барои ишорае.*

ДАСТШИКАСТА دست شکسته *он ки дасти ў шикастааст, каси дасташ шикаста: одами дастшикаста.*

ДАСТШИНОН دست شانان *:дастшинон кардан як-як бо даст шинондан.*

ДАСТШИНОНДА دست شانانده *ниг.* дастнишонда.

ДАСТШӶ//ДАСТШӶЯ دست شو//دست شويه *зарфи маҳсути филизӣ, ки барои дар ҷои нишаст шустани даст ҳамроҳи офтоба ба назди меҳмон оварда мешавад.*

ДАСТШӶЯК دست شويک 1. зарфи оби ба ҷое шинондашуда барои шустани дасту рӯй. 2. тоси маҳсус барои шустани дасту рӯй, ки дар болои он мили лӯлаи об шинонда шудааст.

ДАФ دف *мус.* асбоби зарбӣ, ки ба дойраи хурд монанд ва гоҳо ҳар ду рӯ пӯст кашида шуда, зангӯла, ҳалкаву шилшилаҳои филизӣ дорад ва бо ангушту кафи даст менавозанд; дойра.

ДАФГАРДОН دف گردان *кит.* он ки ҳамзамон бо задани даф онро дар маҳфил мегардонду ҷарҳ мезад ва маъмулан ба ин васила пул ҷамъ мекард.

ДАФЗАН دف زن *ниг.* дафнавоз.

ДАФЗАНОН دف زنان *феъли ҳол аз даф задан; дар ҳоли задани даф, дар ҳоли дойразанӣ.*

ДАФИН ا. دفين 1. пинҳонкарда, русткарда. 2. дафнкарда, гӯронда: **дафин кардан.**

ДАФИНА ا. دفينه *пулу ҷавохироти дар зери хок пинҳонкарда, ганчи ниҳон; ганчина.*

ДАФӢ دفی *марбут ба даф; навозандаи даф.*

ДАФН ا. دفن *гӯрондан, ба хок супурдан: ма-росими дафн, рӯзи дафн, дафн кардан.*

ДАФНАВОЗ دف نواز *он ки даф менавозад, на-возандаи даф; дафзан; дойразан; дойрадаст.*

ДАФНУК دفنوک *кит.* зинпӯши асп, ғошия.

ДАФТАР I دفتر *абзори шонамонанди бофандагон.*

ДАФТАР II دفتر [*муарраб аз юнонӣ*] 1. варақҳои қоғазӣ сафедаи саҳҳои ва чилдшуда (*барои навиштан*): **дафтари мактабӣ, дафтари хотирот, дафтари қайд(ҳо)** 2. он чи дар он дахлу харҷ ҳисоб ё асомии қасон қайд карда мешавад: **дафтари синф.** 3. китоб; маҷмӯа; асари навишташуда, таълифот: **дафтари ашъор; дафтари бағалӣ** дафтарчаи қисагӣ (*барои қайдҳо*); **дафтари шикаҷот ва пешниҳод** дафтари маҳсуе, ки дар он харидорону мушта-

риён фикру мулохиза ва пешниҳодҳои худро роҷеъ ба тарзи кори мағозаву корхонаҳо ва коргоҳҳои хизматрасонӣ баён менамоянд; **дафтари ҳавлӣ** дафтари махсус дар идораи хонаю ҳавлиҳо барои ба қайд гирифтани истиқоматкунандагон; **дафтари аъмол**. *д.* ҳисоби кору кирдорҳо. 4. ҷое, ки дар он ба корҳои дафтарнависӣ машғул мешаванд; **дафтари кор** утоқи корӣ.

ДАФТАРДОР دفتردار *кҳн.* 1. ҳисобдор, муҳосиб. 2. котиб, коргузор, мирзо.

ДАФТАРДОРӢ دفتردارӣ шугл ва амали дафтардор; коргузорӣ, котибӣ, мирзой.

ДАФТАРӢ دفترӣ *кит.* манусуб ба дафтар; идорӣ; идоранишин.

ДАФТАРХОНА دفترخانه 1. *кҳн.* идорае, ки он ҷо дафтари ҳисобдорӣ нигоҳ дошта мешуд. 2. шӯъбаи коргузори муассисаҳои калон; идора.

ДАФТАРЧА دفترچه 1. *шакли тасғири* дафтар; дафтарчаи хурд (-и одатан кисагӣ барои қайдҳои шахсӣ); **дафтарчаи ёддошт(ҳо)**, **дафтарчаи хотирот**, **дафтарчаи кисагӣ**. 2. хуччат ба шакли китобча: **дафтарчаи имтиҳон(от)**, **дафтарчаи амонатгузорӣ**, **дафтарчаи узвият**; **дафтарчаи меҳнатӣ** хуччатест, ки фаъолияти меҳнати коргарон ва хизматчиён дар он нишон дода мешавад ва барои муқаррар кардани собиқаи корӣ санади асосӣ мебошад.

ДАФФОФ *а.* دفاف *кит.* 1. устои дафсоз. 2. дафнавоз, дойразан, дойрадаст.

ДАФӢ *а.* دفع 1. дур кардан, рад кардан, рондан; рафъ кардан; нест кардан: **дафъи бало**, **дафъи вабо**, **дафъи душман**, **дафъи захм**. 2. боздоштан, гардондан: **дафъи хучуми душман**; **дафъ кардан (намудан)** дур кардан, рондан; рафъ кардан, бартараф намудан; **дафъ шудан** дур шудан; нест шудан; гум шуда рафтан; \diamond **дафъи хумор** шикасти хумор, хуморшиканӣ.

ДАФӢА *а.* دفعه бор, карат, мартаба, маротиба: **дафъан аввал**, **дафъан оянда**, **чандин дафъа**, **хар дафъа**.

ДАФӢАТАН *а.* دفعتا якбора, дарҳол, фавран: **дафъатан ҷавоб додан**.

ДАФӢНОПАЗИР دفعناپذير 1. дафъ нашуданӣ,

бартарафнашаванда. 2. боздоштанашаванда: **офати дафънопазир**.

ДАФӢУЛВАҚТ *а.* دفع الوقت *кит.* ба таъхир андохтан, кашолдихӣ, имрӯз – фардо кардан, эҳтимол.

ДАХИЛ *а.* دخيل 1. он ки ба кори дигарон дахл дорад; даҳолаткунанда. 2. *маҷ.* шарик, ҳамроҳ; **харфи дахил** *ади.* харфи ҳамсадое, ки дар мобайни харфҳои калимаи қофияшаванда воқеъ аст.

ДАХЛ *а.* دخل 1. даромад, воридот; *муқоб.* харҷ. 2. алоқа, рабт, муносибат: **дахл доштан** (-и коре ё чизе ба касе).

ДАХЛДОР دخلدار алоқадор, алоқаманд, рабтдошта, марбут, муносибатдошта; **идоран дахлдор**, **созмони дахлдор**, **одамони ба илму адабиёт дахлдор**; **дахлдор будани касе ба коре** а) алоқаманд будани касе ба коре; б) кордору шарик будани касе ба коре.

ДАХМА دخمه *кит.* хонаи зеризаминӣ барои гузоштани ҷасади мурдагон, гӯрхона, сардоба; ҷои тангу торик.

ДАХМАБОН دخمهبان *кит.* ниғаҳбон ва муҳофизи дахма.

ДАХМАБОНӢ دخمهبانی *кит.* амал ва кори дахмабон.

ДАХМАГОӢ دخمهگاه *кит.* ҷой ва маҳалле, ки дахма дар он ҷо воқеъ шудааст.

ДАХМАСА دخمهسه *гуфт.* ташвиш; дарди сар, ташвиши зиёдатӣ; *муқ.* махмаса.

ДАХОЛАТ *а.* دخالت дахл кардан, мудохила: **дахолати бевосита**, **дахолати фаъолона**.

ДАХОЛАТНОПАЗИР دخالتناپذير надоштани имкон ва тавони мудохила.

ДАХОЛАТНОПАЗИРӢ دخالتناپذیری даҳолатнопазир будан.

ДАХШ دخش *кит.* 1. оғози муомила ва кор бо ягон кас, оғози кор. 2. тира, торик.

ДАӢ *о.* шумораи миқдорӣ (10) ададе, ки пас аз нӯҳ ва пеш аз ёздаҳ воқеъ аст; **даӢҳо** а) адади номуайяне, ки аз чандин даӢ (то сад) иборат аст; б) *маҷ.* бисёр зиёд; **даӢ-даӢ** даӢнафарӣ; аз даӢ як ҳисса аз даӢ ҳиссаи чизе; **як бар даӢ** даӢ баробар зиёд; \diamond **даӢ ангушт бар даӢон**

- ниҳодаи (андохтаи) аз рӯи ҳирси пулбӣ як-бора ба якчанд кор даст задан.
- ДАҲА دهه 1. ҳар як баҳши даҳгонаи вақт монанди даҳ рӯзи як моҳ ё тақсими вақт ба даҳрӯзӣ. 2. гурӯҳи даҳгона ё даҳнафарӣ.
- ДАҲАН دهن *ниг.* даҳон.
- ДАҲАНАКӢ دهنکي бо даҳон; рӯйнокӣ, парӯ.
- ДАҲАНБАСТА دهن بسته 1. чизи даҳонаш маҳкам кардашуда (*аз қабилӣ* халтаю чувол). 2. *гуфт.* ба хомӯш шудан мачбур кардашуда; хомӯш. 3. *гуфт.* рӯзадор, рӯзагирифта; муқоб. даҳанбоз, даҳанвоз.
- ДАҲАНБИН دهن بين *мач.* он ки таҳти таъсири сухану ақидаҳои дигарон аст ва фикру ақидаи мустақил надорад.
- ДАҲАНБОЗ دهن باز *ниг.* даҳаняла.
- ДАҲАНВАСЕЪ دهن وسيع *ниг.* даҳандарида; чизи даҳонаш калон (*асосан оид ба зарф*).
- ДАҲАНДАРИДА دهن دريده 1. он ки даҳонаш дарида аст. 2. *мач.* лаққӣ, сергап, ҳарзагӯӣ; каси бадгап, носазогӯӣ, шаттоҳ.
- ДАҲАНДӢЗ دهن دوز *гуфт., мач.* то даҳонаш пур, даҳанбаста; *чуволи* даҳандӢз *чуволи* пур (*мас., аз гапдум*).
- ДАҲАНДӢХТА دهن دوخته *ниг.* даҳанбаста.
- ДАҲАНЗАДА دهن زده *ниг.* даҳонзада.
- ДАҲАНКАЛОН دهن کلان 1. он чи даҳони калон дорад, калондаҳон. 2. *мач.* он ки бо калонгапӣ ва гапдонӣ мардумро ба итоати худ даровардааст, гапкалон; ҳавобаланд.
- ДАҲАНКАЛОНӢ دهن کلانی ҳавобаландӣ, манманӣ; даҳанкалонӣ *кардан* гапҳои калон задан; манманӣ *кардан*.
- ДАҲАНМАРД دهن مرد *ниг.* даҳанкалон 2.
- ДАҲАНСӢЗ دهن سوز *ниг.* даҳонсӢз.
- ДАҲАНСӢХТА دهن سوخته *мач.* таҷрибаи талхро аз сар гузаронида; танбеҳдида.
- ДАҲАНФАРОХ دهن فراخ *кит., ниг.* даҳанкалон.
- ДАҲАНШИРИНӢ دهن شیرینی он чи бо он даҳонро ширин мекунад; даҳанширинӣ *кардан* ба муносибати хурсандие ширавор хӯрдан.
- ДАҲАНИЯЛА//ДАҲОНИЯЛА دهن يله //دهان يله 1. он ки бо тамошое ё ҳаёле банд шуда монда, ҳушёрро аз даст медиҳад, он ки аз рӯи содалавҳӣ ё бепарвой сирреро ошкор мекунад. 2. *мач.* лаққӣ, сергап.
- ДАҲАНИЯЛАГӢ دهن يلگی даҳаняла будан.
- ДАҲОНИЯЛАГӢ دهان يلگی *ниг.* даҳанялагӣ.
- ДАҲБОШӢ دهباشي *таър.* саркардаи даҳ сипоҳӣ ё шабгард (*дар аморати Бухоро*).
- ДАҲГАЗА ده گزه даҳ газ дарозидошта, ба дарозии даҳ газ: қолини даҳгаза.
- ДАҲДАҲӢ ددهمی :зари даҳдаҳӣ тиллои холис (бегап, комилиёр, сара).
- ДАҲДИЛ(А) ده دله 1. мунофик, дурӯя; булҳавас. 2. *киноя* аз далер, диловар, шуҷоъ.
- ДАҲЗАБОН ده زبان *мач.* пургӯӣ, сергап, серҷоғ, лаққӣ.
- ДАҲӢ دهی 1. мансуб ба даҳ. 2. асосёфта ба ҳисоби даҳ-даҳ; мартабаи дувуми ададҳо. 3. *гуфт.* пули даҳ сомонӣ; касри даҳӣ *ниг.* каср.
- ДАҲКАРАТА ده كرته даҳ баробар; даҳ бор; қаҳрамони даҳкарата он ки даҳ бор номи қаҳрамониро соҳиб шудааст; (*мас., дар мусобиқаҳои варзишӣ*).
- ДАҲЛЕЗ ده ليز 1. хонаи хурде, ки дар он одатан пойгаҳу обреза воқеъ аст ва ба воситаи он ба хонаи асосӣ медароянд: хонаи даҳболори даҳлезу мадондор. 2. роҳрави сарпӯшида, долон.
- ДАҲЛЕЗӢ ده ليزی *кит.* сухани даҳлезӣ *киноя* аз сухани беҳуда, гапи беасос.
- ДАҲМАНӢ ده منی *гуфт.* он чи гунҷоиши даҳ манро дорад; деги даҳманӣ деги калон.
- ДАҲМАРДА ده مرده *лаҳҷ.* чӯпон, подабон; чоми даҳмарда *киноя* аз чоми калон.
- ДАҲМАРДАГӢЙ ده مرده گوی *кит.* киноя аз сергап, пургӯӣ.
- ДАҲО ده *а.* да ақлу заковат, зиракӣ, доной; қобилияти фавқулодаи эҷодӣ ва заковатмандии шахс дар соҳаи илму адабиёт: даҳон адабиёт.
- ДАҲОЖ ده اج *кит., ниг.* даҳоз.
- ДАҲОЗ ده اج *кит.* бонг, фарёд, наъра.

ДАҲОКИН *a. دهاقين ч. дехқон (муарраби дехгон).*

ДАҲОН//ДАҲАН *دهان//دهن* 1. узви инсон ва хайвон, ки забон ва дандонҳо дар он чойгир аст. 2. қисми саркушодаи зарф, тўп, шиша *ва г.*; чои даробарои баъзе чизҳои миёнковок, мадхал: **дахони гор**. 3. *гуфт., маҷ.* калима: **як-ду даҳон гап задан; як даҳон... гуфтан** *гуфт.* як калима... гуфтан; як бор... гуфтан; **дар даҳани...** дар даромадгоҳи..., дар чои саршавии... (*дара, кӯча, ҷӯи об ва г.*); **як даҳон нон** як луқма нон; як бурда нон, пораи нон; **аз даҳон монда, аз даҳон афтада** кӯхнашуда, аз истеъмол баромада; обшуста; **дахон ба даҳон** ба таври даҳонакӣ, ба тариқи шифохӣ; аз даҳан ба даҳан гузашта; **дахон андохтан, даҳон расондан** *ба касе ё чизе ниг.* **дахон задан; даҳон бастан** худдорӣ кардан аз гуфтани чизе; хомӯш шудан; **дахони бефаровез доштан** а) лаққӣ (сергап) будан; б) дар сухан беибо будан, шуртакгӯӣ будан; **дахон задан** *ба касе ё чизе* а) талабидан, пурсидан чизеро аз касе; б) ба духтаре талабгор шудан; розигии касеро хостан (*дар бораи номзад кардани духтаре*); **дахон кушодан (боз кардан)** гап задан, сухан кардан; гап кушодан дар бораи чизе; **дахони касеро бастан** касеро аз гуфтани чизе боздоштан, касеро ба хомӯш шудан маҷбур кардан (*бо ягон кор, хусусан бо ришва забонқӯтоҳ кардан*); **дахони касеро хорондан** ба нафси касе расида, ўро ба гуфтани чизе ё ба муноқиша водор кардан; **дахонро пӯшидан** хомӯш (чим) шудан; **дахон инч кардан** *гуфт.* табассуми зӯракӣ кардан, лабханд задан; **дахони касе маҳкам будан** сир нигоҳ дошта тавонистани касе; **дахони касе мӯй баровардан** аз бисёр гуфтани чизе хаста шудан, зиёд гап зада дилгир шудан; **дахони касе об кушодан, оби даҳони касе рафтан (рехтан, шоридан)** ҳаваси касе рафтан ба чизе; саҳт муштоқ шудан ба чизе; **дахон ширин кардан** а) аз чизи ширину бомаза каме хӯрда ҳаловат бурдан; б) касеро бо ваъдаи хуш, бо ришва ё бо ягон воситаи дигар розию хурсанд кардан; **шири модар ба даҳон омадан** дар тарбияву таълими касе ё иҷрои коре саҳт азоб кашидан; **аз даҳон баровардан** гуфтан; тасодуфан гуфта мондан, лаққида мондан; **аз даҳон баромадан** гуфта шудан, изҳор гардидан; баноҳост гуфта шудани гапе; **аз даҳони касе бӯн шир омадан** *киноя* аз хурд будани касе; ноболиг будани касе; **ба даҳон гирифт-**

тан чашидан, хӯрдан, нӯшидан; **ба даҳони касе задан** сухани касеро буридан, ба сухангӯии касе ҳалал расондан; касеро аз гап боздоштан (*бо ҷавоби тезу тунд ё луқмапартӣ*); **ба даҳони касе мӯҳри хомӯшӣ задан** хомӯш кардан касеро, лаби касеро бастан; *ниг.* **дахони касеро бастан; ба даҳон об гирифтан** хомӯш истодан, лаб накушодан, гап назадан; **дар даҳони касе гап наистодан** сирро нигоҳ дошта натавонистан; **дар (ба) даҳон мондани гапи касе** қатъ шуда мондани сухани касе, бурида нотамо мондани сухани касе; **дахонро калӯши кӯҳна кардан** адаби касеро додан, ҷазои касеро додан.

ДАҲОНА *دهانه* даромад ва мадхали ҳар чой, чиз *ва г.*, даҳана.

ДАҲОНАКӢ *دهانكي* ба воситаи даҳон, шифохӣ.

ДАҲОНБАНД *دهان بند* василае, ки бо он даҳонро мебанданд, пӯзабанд, фукбанд.

ДАҲОНБАНДӢ *دهان بندي* маҷ. хомӯшӣ, сукут.

ДАҲОНБЕФАРОВЕЗ *دهان بيفراويز* он ки беибо ва бемулоҳиза ҳар гапро мегӯяд, шуртакигӯӣ.

ДАҲОНЗАДА *دهان زده* истифодашуда, ба даҳон расида.

ДАҲОНӢ *دهاني* 1. мансуб ба даҳон. 2. *ниг.* даҳонакӣ: чанги даҳонӣ.

ДАҲОНКАЛОН *دهان كلان* *ниг.* даҳанкалон.

ДАҲОНКУШОӢ *دهان كشايي* *исми амал* аз даҳон кушодан; гуфтани сухане; гап задан.

ДАҲОНПИЗИШК *دهان پزيشك* *нав.* духтури даҳону дандон.

ДАҲОНПИЗИШКӢ *دهان پزيشكي* 1. соҳаи илми тиб, ки ба таҳқиқи дармон ва пешгирии бемориҳои даҳону дандон машғул аст. 2. чойи кори даҳонпизишк.

ДАҲОНСӢЗ *دهان سوز* бисёр доғ ва сӯзандан даҳон.

ДАҲОНСӢХТА *دهان سوخته* *ниг.* даҳансӯхта.

ДАҲОНТАНГ *دهان تنگ* маҷ. тангдаҳон, гунчадаҳон; зебо, хушрӯӣ.

ДАҲОР *دهار* *кит.* гор; дара; шикофи кӯх.

ДАҲПАНЧӢ *ده پنچي* тиллову нукраи қалб ва

- носара, тиллову нукрае, ки ними он филизи дигарест.
- ДАХР** *a.* **دهر** 1. дунё, олам, чахон. 2. рӯзгор, замона, давр. 3. *мач.* тақдир, қисмат, қазову қадар.
- ДАХРА** *a.* **دهره** *kit.* навъе аз шамшери дудама; качқорди ғалладаравӣ, дос.
- ДАХРИГӢ** **دهريگي** дахрӣ будан; бединӣ.
- ДАХРИЁНА** **دهريانه** чун дахрӣ, ба монанди дахрӣ: **фикри дахриёна**.
- ДАХРӢ** **دهرى** он ки оламро моддӣ мешуморад ва ба офариниши олам бовар намекунад, моддигаро; бедин, мулҳид.
- ДАХРӢЗА** **دهروزه** 1. ба муддати дах рӯз: **дахрӯза ба сафари хидматӣ рафтаи**. 2. ҳар коре, ки дар дах рӯз ичро шудааст ё мешавад: **кори дахрӯза, ҳисоботи дахрӯза**. 3. ҳар чизе ки аз ба вучуд омадани он дах рӯз гузаштааст; **моҳи дахрӯза** моҳе, ки аз баромадани он дах рӯз гузаштааст, моҳе, ки дах рӯзро пур кардааст. 4. даҳа: **дахрӯзаи адабиёт ва санъати халқи тоҷик дар Маскав**.
- ДАХРӢЗАГӢ** **دهروزگي** дахрӯза будан: **дар (вақти) дахрӯзагини моҳ**.
- ДАХРӢЯ** **دهرويە** *ҳанд.* дахсӯя.
- ДАХСОЛА** **ده ساله** 1. дах сол дошта (гӣ); синнаш ба дах даромада: **бачаи даҳсола; мактаби даҳсола** мактаби миёна, ки муддати таҳсил дар он дах сол буд. 2. ба муддати дах сол: **мехнати даҳсола**.
- ДАХСОЛАГӢ** **دهسالگي** даҳсола будан, дах сол доштан.
- ДАХТОӢ** **ده تاي** даҳ-дах; аз ҳисоби ба ҳар кас даҳто.
- ДАХУМ** **دهم** шумораи тартибӣ аз адади дах: **синфи даҳум; чароғи даҳум** навъи чароғи равшани карасинӣ.
- ДАХЧАНД** **دهچند** дах баробар (зиёд): **дахчанд шудан**.
- ДАХЧОР** **دهچار** аз дах чор ҳиссаи чизе; 40 фоизи чизе.
- ДАХШАТ** *a.* **دهشت** 1. ваҳм, воҳима, ваҳшат: **тарс, бим: ба (дар) даҳшат афтодан, ба (дар) даҳшат андохтан, ба дили касе даҳшат афтодан** (андохтан); **даҳшат хӯрдан** ба таҳлука афтодан; **аз даҳшати...** аз тарси...; аз воҳимаи...; аз хавфи... 2. *гуфт.* дӯғу пӯписа, сиёсат; **чангу чидол; даҳшат кардан** дӯғу пӯписа кардан, сиёсат кардан. 3. нидоест, ки барои ифодаи изтироб ва ҳаяҷон аз ягон воқеаи ниҳоят мудҳиш ба қор мебаранд: **ин чӣ даҳшат!**
- ДАХШАТАНГЕЗ** **دهشتانگيز** он чи одамро ба воҳима ва тарсу бим меандозад, ҳавлангез, мудҳиш: **манзараи даҳшатангез, овози даҳшатангез**.
- ДАХШАТАНГЕЗӢ** **دهشتانگيزي** даҳшатангез ба тарсу воҳима андохтан, ҳавлангезӣ, тарсангезӣ.
- ДАХШАТАНГЕЗОНА** **دهشتانگيزانه** аз рӯи даҳшат ва тарсу ваҳм.
- ДАХШАТАФЗО** **دهشتافزا** он чи тарсу бими касро зиёд мекунад; ҳавлангез.
- ДАХШАТАФЗОӢ** **دهشتافزايي** даҳшат ва тарсу ваҳмро зиёд кардан.
- ДАХШАТАФКАН** **دهشتافکن** *ниг.* даҳшатангез.
- ДАХШАТБОР** **دهشت بار** *ниг.* даҳшатнок.
- ДАХШАТЗАДА** **دهشتزده** ба воҳима афтода, тарсу ваҳм фарогирифта; ба таҳлука афтода.
- ДАХШАТЗАДАГӢ** **دهشتزدگي** ба ваҳм афтодагӣ; хайратзадагӣ; саргаштагӣ, саросемагӣ.
- ДАХШАТЗО** **دهشت زا** ба даҳшат ва тарсу ваҳм андозанда, даҳшатнок.
- ДАХШАТНОК** **دهشتناک** даҳшатангез, воҳиманок, мудҳиш; **пурдахшат, бадвоҳима: воқеаи даҳшатнок, манзараи даҳшатнок, наъраи даҳшатнок**.
- ДАХШАТОВАР** **دهشت آور** *ниг.* даҳшантангез.
- ДАХШАТОЛУДА** **دهشتآلوده** тарснок, бимнок; ба воҳима афтода; тарсида.
- ДАХЯК** **ده يك** 1. аз дах як ҳиссаи чизе; *киноя аз* андак чизе, қисми ками чизе. 2. *таър.* хироче, ки аз ҳисоби аз дах ҳиссаи ҳосил ба манфиати ҳазинаи подшоҳӣ аз аҳолӣ гирифта мешуд, хирочи ушр. 3. *таър.* ёрдампулии солона, ки дар аморати Бухоро ба муллобачагонии пешқадами мадраса ҳамчун мукофоти илмӣ таъйин карда мешуд.
- ДАХЯКГИР** **دهيك گير** *таър.* муллобачае, ки ёр-

дампулии даҳяк мегирифт.

ДАХЯКХҶҮР ده یک خور *ниг.* даҳякгир.

ДАХЯКЧӢ ده یکچی *таър.* маъмуре, ки хирочи даҳякро аз аҳоли меғундошт.

ДАҶЛА *а.* دجله 1. дарёи равону сероб; ба монанди дарё. 2. номи дарёе дар Ироқ;

ДАҶҚОЛ *а.* دجال 1. *д.* лақаби шахси казоби мавҳумӣ, ки тибки ривоятҳои динӣ дар охири-замон харсавор пайдо шуда, мардумро бо фиребу найранг аз паси худ ба дӯзах мебарад. 2. *мач.* одами казоб, бисёр дурӯғгӯ, фиребгар.

ДАШНА دشنه навъи корди нӯгтез, ханҷар.

ДАШНОМ دشنام сухани қабех, ҳақорат, фаҳш, носазо, хорӣ: **дашноми кӯчагӣ**, **дашномӣ қабех**, **дашноми болохонадор**; **дашном додан** носазо гуфтан ба касе, ҳақорат кардан касеро.

ДАШТ دشت замини ҳамвори паҳновар (*асосан нообод*), биёбон, сахро, чӯл: **дашти беоб**, **дашти бирён**, **дашти бепоён**, **дашти лабташна**.

ДАШТБОЗОР دشت بازار бозоре, ки дар дашт барпо мешавад (*чунин бозор одатан муваққатӣ ҳисоб меёбад*).

ДАШТБОН دشتبان посбоникунандаи дашт; посбони киштзор, муҳофизи зироатгоҳ.

ДАШТӢ دشتی 1. *мансуб ба дашт*; воқеъ дар дашт: **роҳи даштӣ**, **пайраҳаи даштӣ**. 2. рӯнда дар дашт, хурдӯй: **лолаи даштӣ**, **гули даштӣ**, **гиёҳи даштӣ**. 3. ёбой; *муқоб.* **хонагӣ**: **мурғи даштӣ**, **парандаи даштӣ**.

ДАШТНАВАРД دشت نورد *ниг.* **даштпаймо**.

ДАШТНИШИН دشت نشین *кит.* сокини дашту биёбон, саҳронишин.

ДАШТПАЙМО دشت پيما *кит.* он ки дашту дамранро мепаёмояд, биёбонгард, даштнавард.

ДАШТРӢЯ دشت رویه *чоӣ* васеи ҳамвор, даштгоҳ, сахро.

ДАЪБ *а.* دأب *кит.* одат, расм; хӯ, хислат.

ДАЪВАТ *а.* دعوت 1. чег задан, таклиф, хондан ба меҳмонӣ; хабар ба тӯю зиёфат. 2. навбат (дафъа) дар интихобот: **вакили даъвати дуоӣ** **Маҷлиси Олии Тоҷикистон**. 3. *ҳ.* талаби

ҳозир шудан ба хизмати низомӣ: **мавсимӣ даъват**. 4. *д.* дуо; талаб, хоҳиш (*аз Худо*); **даъват кардан** а) чег задан, таклиф кардан, хондан ба меҳмонӣ; б) ташвиқ кардан ба коре: **ба мусобиқа даъват кардан**, **ба иттиҳод даъват кардан**; **даъват шудан** а) *тарзи мафъули даъват кардан*; б) сафарбар шудан ба хизмати аскарӣ.

ДАЪВАТГАР دعوت گر он ки касеро барои коре меҳоҳад ва фаро меҳонад, даъваткунанда.

ДАЪВАТГАҲ دعوت گه *кит.* чоӣи даъват, маҳалли фаро хондан.

ДАЪВАТӢ دعوتی даъватшуда, хондашуда.

ДАЪВАТНОМА دعوت نامه мактубчае, ки мундариҷаи онро даъват ба маҷлис, шабнишинӣ, тӯӣ ва зиёфат ташкил медиҳад; нома барои ворид шудан ба маҷлис, ҷашн *ва ғ.*; санади даъват ба сафи қувваҳои мусаллаҳ.

ДАЪВАТШАВАНДА دعوت شونده 1. *сифати феълӣ* **замони ҳозира аз даъват шудан**. 2. сафарбаршаванда барои адои хизмати ҳарбӣ; **ба синни даъватшаванда(гӣ)** **расидан** ба синни барои хизмати ҳарбӣ мувофиқ расидани ҷавонмардон.

ДАЪВАТШУДА دعوت شده 1. *сифатӣ феълӣ* **замони гузашта аз даъват шудан**; хондашуда, чегзадашуда; хабаршуда, хабарӣ. 2. сафарбаршуда ба хизмати ҳарбӣ.

ДАЪВӢ *а.* دعوی *ниг.* **даъво**.

ДАЪВО *а.* دعوا 1. *ҳуқ.* арз ба мақомоти судӣ барои муҳофизати ҳуқуқи поймолшуда ё манфиат; чизе ё ҳаққе, ки ба воситаи додгоҳ (мақомоти судӣ) аз касе талаб мешавад, додхоҳӣ, талаби ҳақ. 2. иддао, талаб, тақозо: **даъвои ҳаққонӣ**. 3. фикру ақидае, ки оид ба ягон масъалаи илмӣ ё адабӣ баён шудааст ва мӯҳтоҷи далелу исбот аст; **даъво доштан** а) даъвогар будан; талабгори чизе будан, хостгор будан ба чизе; б) иддаои дониستاني чизе ё тавонистани кореро доштан; **даъво кардан** а) чизеро талаб кардан, даъвогар шудан ба чизе; б) иддаои дониستاني чизе ё тавонистани коре: **даъвои валигӣ кардан**, **даъвои шонрӣ кардан**; аз **даъво гузаштан** // аз қулли **даъво гузаштан** аз талабу иддаои ба касе доштан худ пурра даст кашидан; **даъвои дӯстӣ кардан** изхори дӯстӣ кардан дар ҳолате, ки дӯст

- нест; аз даъвои чизе (дар) гузаштан аз баҳри чизе баромадан; ◊ даъвои нони қоқ иддаои асос надоста, даъвои беасос.
- ДАЪВОГАР** دعاگر 1. ҳуқ. он ки ба воситаи мақомоти судӣ ҳимояи ҳуқуқи худро талаб мекунад; муддаӣ, додхоҳ. 2. талабгор, хостгори чизе; довталаб.
- ДАЪВОГАРӢ** دعاگرى даъвогар будан, талабгорӣ, чизери хостгор шудан.
- ДАЪВОӢ** دعوائى 1. додхоҳӣ, барои мудофияи ҳуқуқ ба маҳкамаву додгоҳ мурочиат намудан; чанчол, низоъ. 2. иддао, талаби нодуруст, талаби ноҳақ.
- ДАӢОС** a. ديوت марде, ки нисбат ба покдомании зани худ бепарвост, беномус, беорият, қалтабон; разил.
- ДЕБЕТ** лот. ديبيت ҳисобд. ҳисоби даромад ва харчу қарзҳои ягон идора, ки дар тарафи чапи сурати ҳисоб навишта мешавад, муқоб. кредит.
- ДЕБИТ** фр. ديبت тех. микдори моеъ (аз қабилӣ об, нафт ё газ), ки аз чоҳу кон дар воҳиди муайяни вақт мебарояд.
- ДЕБО** ديبa матон нафиси абрешимии ранга, харири ранга.
- ДЕБОРУХ** دييارخ киноя аз хушрӯй.
- ДЕБОЧА** ديچاه сарсухан, муқаддима, пешгуфтор (-и китоб).
- ДЕБОЧАНАВИС** ديچاهنويس 1. муқаддиманавис. 2. маҷ. асосгузор, сардафтар.
- ДЕБӢОТ** фр. ديبيوت 1. нахустин ҳунарнамоӣ дар сахна; умуман аввалин ҳунарнамоӣ ё озмоиши қувва дар кори эҷодӣ. 2. варз. ибтидои бозӣ.
- ДЕВ** ديو 1. маҳлуқи хаёли ва афсонавӣ (ба монанди албасти, парӣ, шайтон, гӯл, ифрит ва ғ.), ки ниҳоят азимҷусса, зӯр, бадҳайбат ва думу шохдор тасвир мешавад ва гӯё ба одам зарар мерасондааст. 2. маҷ. одами зишту бадқирдор.
- ДЕВА** ديوه кит. кирм, кирмак; кирми пиллаи абрешим.
- ДЕВАК** ديوك кит. кирми чӯбхӯр.
- ДЕВАЛВАТСИЯ** лот. ديولوتسيه иқт. расман паст
- кардани арзиши воҳидҳои пулӣ; бекурбшавии пул: девалватсияи васеъ ислоҳоти пулӣ, ки аз бекор кардани пулҳои бекурбшудаи дар муомилотбуда ва иваз кардани онҳо бо пулҳои қурбашон мустаҳкам иборат аст.
- ДЕВАХТАР** ديواختر кит., киноя аз бадбахт, шумтолеъ.
- ДЕВБАНД** ديوبند аз рӯи ақидаи афсонавӣ он ки гӯё девро мағлуб сохта (ба афсуну азоим ё бо зӯри худ) дар банд мебаровардааст, афсунгар; Таҳмураспи девбанд аз рӯи афсона ин лақабро ба Таҳмурасп барои шайтонро марбаби худ сохтанаш дода буданд.
- ДЕВБАНДӢ** ديوبندي девбанд будан, тасхир ва ром кардани деви афсонавӣ бо афсуну азоим.
- ДЕВБАЧА** ديوبچه бачаи дев; деви хурд.
- ДЕВБАШАРА** ديوبشراه девсурат, девсимо бадҳайбат, бадафт.
- ДЕВБОД** ديوباد ниг. девбода.
- ДЕВБОДА** ديوباده гирдоб; боди тунду тез; шамолҳои саҳти чанголуд.
- ДЕВГОҲ** ديوگاه ниг. девлоҳ 1; ◊ ин девгоҳ дунё, олам.
- ДЕВДИЛ** ديودل маҷ. нотарс, диловар, далер, часур.
- ДЕВДИЛӢ** ديودلى маҷ. нотарсӣ, диловарӣ, часурӣ.
- ДЕВДОР** ديودار ниг. девзада; аспн девдор аспн қавиҷуссаи саркаш ва нофармон; дарахти девдор навъе аз дарахти сарв.
- ДЕВЗАДА** ديوزده чинзада, девонамизоч; чиннӣ, девона.
- ДЕВЗИРА** ديوزيره навъи биринчи олидараҷа.
- ДЕВЗОД** ديوزاد 1. девнажод; бадзот. 2. маҷ. қавиҳайкал ва тезрав: аспн девзод.
- ДЕВКАДА** ديوكده кит., ниг. девлоҳ 1.
- ДЕВКИРДОР** ديوكردار бадқирдор; бадфеъл; нобакор.
- ДЕВКОР** ديوكار маҷ. он ки монда шуданро надоништа, зиёд ва тез кор мекунад.
- ДЕВКОРӢ** ديوكارى маҷ. тезкорӣ; пуркорӣ.

ДЕВЛОХ دیولاخ 1. макони зисти девҳо, маскани девҳо. 2. *мач.* сахрои нообод; дашти дурдасти ҳавлноқ.

ДЕВМАРД دیومرد *гуфт.* марди бақувват.

ДЕВМАРДУМ دیومرد *кит.* мардumi девсират, бадқирдор, фитнагар.

ДЕВМОНАНД دیومانند 1. ба дев шабоҳатдошта. 2. *мач.* зишту бадқирдор.

ДЕВМОР دیومар *кит.* аждаҳо, махлуқи аждаҳомонанди афсонавӣ.

ДЕВОЛ دیوال *гуфт.*, *ниг.* девор.

ДЕВОН دیوان 1. мачмӯаи ашъори як шоир, ки ба шакли китоб дароварда шудааст: **девони Соиб**, **девони Ҳофиз**, **девони ғазалиёти Ҷомӣ**. 2. *таър.* вазоратхона; **девони қозӣ** маҳкама. 3. идораи давлатӣ, **девони вазирон** ҳайати ҳукумат.

ДЕВОНА دیوانе 1. бемори рӯҳии аз ақлу хуш бегона; чиннӣ, мачнун; **сағи девона** сағи ҳор. 2. *мач.* шефта, мубтало шайдои касе ё чизе: **ошиқи девона**, **дили девона**; **девонаи шаққа** девонаи сахт, девонаи гузаро; **девона кардан** а) шефтаю мубтало кардан касеро; б) асабонӣ кардан; қаҳри касеро овардан; ошуфта кардан; **девона шудан (гуфтаи)** а) аз ақл бегона шудан, чиннӣ шудан; б) шефтаи касе ё чизе шудан; **девонаи ба кори худ хушёр** содадил (девонавазъ) намояд ҳам, манфиату пешрафти кори худро нағз медонад.

ДЕВОНААВЗОЪ دیوانه اوضاع *ниг.* девонанамо.

ДЕВОНАВОР دیوانه وار 1. ба мисли девона, девонасифат. 2. *мач.* ниҳоят бошиддат, аз ҳад зиёд тез (*оид ба вазиши бод*, *давидани асп*, *суръати ҷорӣ шудани об ва ғ*).

ДЕВОНАГӢ دیوانگی 1. аз ақлу хуш бегона будан (*ба сабаби бемории рӯҳӣ*); чиннигӣ; **ба фикру ҳаёли девонагии худ банд шудан**. 2. *мач.* кори девонавор; **коре**, **ки ба сулҳ дарнаёяд**, **девонагие дар он бибояд** (*зарб.*); **девонагӣ кардан** мисли девонаҳо рафтор кардан; беақлӣ кардан; беандешагӣ кардан; аҳмақӣ кардан; **худро ба девонагӣ задан** худро девона нишон додан, чиннӣ вонамуд кардан.

ДЕВОНАМИЗОҶ دیوانه مزاج девонасират, девонахӯ, девонафеъл, соҳиби хулқу хислати

номӯътадил.

ДЕВОНАМОНАНД دیوانه مانند *ниг.* девонанамо.

ДЕВОНАНАМО دیوانه نما он ки дар гуфтору қирдораши аломати девонагӣ мавҷуд аст, девонасурат, девонаавзоъ.

ДЕВОНАСИФАТ دیوانه صفت *ниг.* девонамонанд.

ДЕВОНАТАБИАТ دیوانه طبیعت *ниг.* девонафеъл.

ДЕВОНАФЕЪЛ دیوانه فعل бадхӯ, бадфеъл; бадчаҳл; телба.

ДЕВОНАФЕЪЛӢ دیوانه فعلی бадхӯӣ, бадфеълӣ, девонафеъл будан.

ДЕВОНАХОНА دیوانه خانه ҷое, ки девонаҳоро он ҷо нигоҳ медоранд.

ДЕВОНБЕГӢ دیوان بیگی *таър.* сардори девон 2; мутасаддии харчу дахли дарбори амири Бухоро, ки яке аз мансабдорони олирутба ҳисоб меёфт.

ДЕВОНБОН دیوان گ *кит.* коргузор ва мутасаддии девон.

ДЕВОНӢ دیوانی 1. *таър.* мансуб ба девон, корманди девон. 2. як навъи хати душворхони арабиасл.

ДЕВОНСОЛОР دیوان سالار он ки тарафдори саҳти риояи муқаррароти идорӣ аст.

ДЕВОНСОЛОРӢ دیوان سالاری низом ва соҳтори идораи давлатӣ, ки дар он талаботи идорӣ хеле саҳт ва аз ҳад зиёд риоя мегардад ва ҳатто аз он сӯиистифода мешавад.

ДЕВОНХОНА دیوان خانه *кит.* ҷои иҷрои корҳои давлатӣ дар боргоҳи подшоҳони асрҳои миёна.

ДЕВОР دیوار 1. иҳотае, ки аз лой, хишт, санг ва ғ. дар гирдогирди ҷое ё байни ҷое барои ҷудо кардани он месозанд; унсурӣ асосии бино барои нигоҳ доштани бом ва муҳофизати бино аз таъсири барфу борон: **девори боғ**, **девори қалъа**, **девори хона**, **девори шаҳр** (*дар замонҳои қадим*), **девор задан**, **девор кашидан**, **девор сохтан**, **бо девор иҳота кардан**, **девор кардан**; **девори поҳса** деворе, ки бе сангу хишт танҳо аз лой сохта шудааст; **девори ҷӯборӣ** деворе, ки байни устухонбандии ҷӯбии он бо лою хишт ё кулӯх пур карда шудааст. 2. *ниг.* девора; **девори нам-**

- каш** он ки ҳар сухани гуфташударо дар ҳаққи худ гумон карда меранҷад; зудранҷ; бадгумон; **девори настик** *гуфт.* хору забун; очиз, нотавон; **сар ба девор задан** нолаву зорӣ кардан; навҳасарой кардан; **сурати девор шудан** шах (караҳт) шудан, дар ҳайрат афтодан; моту мабхут шудан; **девор муш дорад**, **муш гӯш дорад** (*зарб.*) вақти гуфтани сирре ниҳоят эҳтиёткор шудан даркор аст (*ҳарчанд ҷойи хилват бошад*).
- ДЕВОРА** *ديواره* 1. ҳар чизи девормонанд, ки вази фаи ихотаро иҷро мекунад. 2. қисми паҳлӯӣ, канори боло бардошташудаи ҳар чиз: **девориан сатил**, **девориан суфа**, **девориан чоҳ**; **девориан кӯҳ** қисми девормонанди кӯҳ, қисми паҳлуии кӯҳ; танаи кӯҳ.
- ДЕВОРАФКАН** *ديوارافکن* вайронкунандаи девор; харобкунандаи девор.
- ДЕВОРБАДЕВОР** *ديواربديوار*: ҳамсоияи деворбадевор паҳлу ба паҳлу; *гуфт.* ҳамсоияҳое, ки хонаҳояшон бевосита паҳлуӣ ҳам қарор доранд; ҳамсоияи наздик.
- ДЕВОРБАЛАНД** *ديواربلند* 1. дорои девори баланд, девори баланддошта: **бинион деворбаланд**. 2. *мач.* молдор, давлатманд.
- ДЕВОРБАНД** *ديوار بند* *ниг.* деворбаст.
- ДЕВОРБАСТ** *ديواربست* ҷое, ки атрофи он бо деворҳо ихота шудааст; \diamond **ганҷи деворбаст** ганҷе, ки дар мағзи девор пинҳон кардаанд.
- ДЕВОРБУТТА** *ديواربته* буттаҳое, ки ба шакли девор шинонда ва пироста шудаанд, буттадевор.
- ДЕВОРГАР** *ديوارگر* *ниг.* деворзан.
- ДЕВОРГАРӢ** *ديوارگری* *ниг.* деворзанӣ.
- ДЕВОРДАРМИЁН** *ديواردرميان* ду ҷое, ки дар байнашон деворе воқеъ аст, бо девор ҷудошуда: **ҳамсоияи девордармиён** *ниг.* **ҳамсоияи деворбадевор**.
- ДЕВОРДОР** *ديواردار* ҷое, ки атрофаш бо девор ихота шудааст, дорои девор.
- ДЕВОРЗАН** *ديوارزن* он ки девор месозад (*хусусан деворҳои поҳсагӣ*) гилкор: **устои деворзан**, **мардикори деворзан**.
- ДЕВОРЗАНӢ** *ديوارزنی* *исми амал аз девор задан*; сохтани девор, касбу кори деворзан.

- ДЕВОРӢ** *ديواری* *мансуб ба девор*; он чи ба девор мсоезанд; **рӯзномаи деворӣ**, **соати деворӣ**.
- ДЕВОРКАН** *ديوارکن* *кит.* василаи ҷангӣ, ки бо он деворҳоро вайрону хароб мекарданд.
- ДЕВОРКАШӢ** *ديوارکشی* бо девор ихота кардани қисмате аз замин, девор кашидан.
- ДЕВОРКӢБ** *ديوارکوب* ҳар чизе, ки (*қолиҷа*, *гилемча*, *парда ва ғ.*) ба девор насб мекунад; як навъ ҷароғ, ки дар девор насб карда мешавад.
- ДЕВОРНАВИШТА** *ديوارنوشته* матолиб ва шиноҳое, ки дар деворҳо менависанд.
- ДЕВОРНИГОРА** *ديوارنگاره* суратгарӣ ва расомӣ дар деворҳо, суратҳое, ки дар деворҳо мекашанд.
- ДЕВОРНИГОРӢ** *ديوارنگاری* навиштан ё суратгарӣ кардан дар деворҳо.
- ДЕВОРПАСТ** *ديوارپست* дорои девори паст: **ҳавли (ҳо)-и деворпаст**.
- ДЕВОРХИШТ** *ديوارخشت* *кит.* девори хиштин, хиштдевор.
- ДЕВОРШИКАН** *ديوارشکن* *ниг.* деворкан.
- ДЕВПО** *ديوپا* *ниг.* девпой.
- ДЕВПОӢ** *ديوپای* 1. тезрафтор, тундрав (*оид ба асп*, *одам ва ғ.*). 2. *кит.* тортанак, анкабут.
- ДЕВСАВОР** *ديوسوار* *кит.* киноя аз чобуксавор, савори тундрав.
- ДЕВСИМО** *ديوسيما* киноя аз зиштрӯ, бадафт.
- ДЕВСИРАТ** *ديوسيرت* киноя аз одами бадхӯ, зишттабиат, бадқирдор.
- ДЕВСИРИШТ** *ديوسرشت* *ниг.* девсират.
- ДЕВСИЯР** *ديوسير* 1. *ниг.* девсират. 2. бадафт, зиштрӯ, хунукбашара.
- ДЕВСОР** *ديوسار* *ниг.* девмонанд.
- ДЕВСУРАТ** *ديوصورت* киноя аз бадафт, зиштрӯ.
- ДЕВТАБӢ** *ديوطبع* *ниг.* девсират.
- ДЕВТИНАТ** *ديوطينت* *ниг.* девсират.
- ДЕВХОНА** *ديوخانه* 1. макон ва ҷои девон. 2. *мач.* ҷои торику воҳимадор.
- ДЕВЧА** 1. як навъ кирм, ки дар паш-

минаҳо пайдо мешавад ва онро хӯрда хароб мекунад, куя. 2. золу, шуллуқ.

ДЕВЧАВҲАР دیوجوهر девнажд, девзод; бадкирдор.

ДЕВШАКЛ دیوشکل баднамуд, бадшакл, симонмонанди дев.

ДЕГ دیگ зарфи филизӣ, ки дар он асосан таом мепазанд: **деги мис**; **деги манту**, **деги чӯян**, **деги якманӣ**; **деги буг** *тех.* дег барои ҳосил кардани буг ва оби гарм; **дегу табак** а) асбобу анчоми ошпазхона (*аз қабилӣ дег*, табак, коса, кафлес *ва ғ.*) зарфҳо, чизу чораи таомпазӣ ва хӯрокхӯрӣ; б) *мач.* корҳои оид ба пухтупаз, таомпазӣ; **дег рехтан** сохтани дег ба тарзи рехтагарӣ (*мас., аз чӯян*); **деги касе чӯшидан** (*аз паси чизе*) аз ҳисоби чизе ё касе рӯз гузаронидан; **аз деги касе равғанӣ шудани нони касе** аз ҳисоби касе хуш гузаштани рӯзи касе; **ба деги газаби касе оби сард рехтан** хашму газаби касеро фуру нишондан; **бо касе як будани дегу табақи касе** як будани рӯзгори ду оила, якҷоя зиндагонӣ доштани оилае бо оилаи дигар, ҳамхарҷ будан; **деги ғайбат дар чӯш будан** ғайбат авҷ гирифтани; **он чи дар дег аст, ба кафлес меояд** (*зарб.*) агар дар бисот бошад, ба рӯй мебарояд.

ДЕГАЗАТСИЯ лот. دیگزتسیه ҳ. тоза кардани ҷос аз моддаҳои захрнок, дур кардани моддаҳои захрнок аз яроқу аслиҳа, аз бадан ва сару либос (*бо шустушӯ ва ғ.*), газзудой.

ДЕГГАРДИШ دیگگردش *ниг.* дегмонак.

ДЕГГИРАК دیگگیرک порчаи махсус ё дастпӯш барои гирумони дег.

ДЕГДОН دیگدان 1. *ниг.* оташдон. 2. *ниг.* дегмонак.

ДЕГӢ دیگی 1. *мансуб ба дег.* 2. ҳар чизи дар дег пухташуда: **нони деги**, **самбӯсаи деги**.

ДЕГЛЕС دیگلیس 1. он ки дег мелесад. 2. *мач.* чоплус, хушомадгӯ, косалес.

ДЕГЛЕСӢ دیگلیسی 1. бо ангуштон лесида пок кардани дег баъд аз гирифтани ғизои он. 2. *мач.* чоплӯсӣ, хушомадгӯӣ, косалесӣ, лаганбардорӣ.

ДЕГМОНАК دیگمانک чизи мудаввар ё секунчае, ки дегро аз оташдон гирифта болои он мегузоранд (то ки қоим истад) саллаи дег, дегпоя.

ДЕГПОЯ دیگپایه 1. *ниг.* дегмонак. 2. Айюқ, пурнуртарин ситорае дар бурҷи фалакии Мумсикулинон дар нимкураи шимолии осмон.

ДЕГПҶШАК دیگپوشک 1. сарпӯши дег. 2. порчае, ки вақти дам карда пухтани чизе аз болои сарпӯши дег мепӯшанд.

ДЕГРЕЗ دیگریز рехтагаре, ки дег месозад, устои дегсоз.

ДЕГРЕЗӢ دیگریزی *исми амал аз дег рехтан*; сохтани дег ба тарзи рехтагарӣ, дегсозӣ, касбу кори дегрез: **корхонаи дегрезӣ**, **дегресӣ кардан**.

ДЕГСАЛЛА دیگسله *ниг.* дегмонак.

ДЕГХОНА دیگخانه хонае, ки дар он деги буг шинонда шудааст (*беитар барои аз як марказ бо бухор гарм кардани хонаҳо*).

ДЕГЧА دیگچه деги хурд.

ДЕГЧҶШ دیگچوش *ниг.* дам (-и гарм); **дегчӯши ҳаррӯза** дами гарми ҳаррӯза; **ғизои ҳаррӯза**; **дегчӯш кардан** дами гарм пухтан, таоми одии обдор тайёр кардан.

ДЕГШАКЛ دیگشکل монанди дег, дегмонанд.

ДЕГШҶ دیگشو 1. оби чиркине, ки бо он дег шуста шудааст, чаргундӣ, юндӣ. 2. дег шустани, шуста тоза кардани деги чиркин: **дастмоли дегшӯ**.

ДЕГШҶӢ دیگشوی дастмоли хурди махсус барои шустани дег.

ДЕДУКСИЯ лот. دیدوکسیه *мант.* яке аз шаклҳои асосии муҳокимаронӣ ва усули тадқиқот, ки дар натиҷаи муносибати ҳамдигарии фикрҳои пешина хулосаи нав ҳосил мешавад, тарзи фикрронӣ аз кулл ба ҷузъ; *муқоб.* **индуксия**.

ДЕЗА دیزه *кит.* 1. ранг, лавн, махсусан ранги сиёҳ ё хокистарӣ. 2. хокистарранги моил ба сиёҳӣ (*доир ба чорпоён*). 3. *мач.* аспӣ хокистарранги сиёҳтоб, аспӣ тезрав.

ДЕЗИНФЕКСИЯ лот. دیزنفیکسیه нест ва безарар кардани микробҳои сирояткунанда ва ҳашароти зараровар бо моддаҳои воситаҳои махсуси химиявӣ, уфунатзудой.

ДЕЗӢ دیزی дегчаи сафолӣ ё сангӣ барои шӯр-

ДЕИ

бопазӣ.

ДЕИЗМ лот. *деизм* фалс. таълимоти динию фалсафӣ, ки Худоро ҳамчун офаринандаи олам эътироф карда, даҳолати онро дар тараққиёти минбаъдаи табиату ҷамъият инкор мекард.

ДЕКАБР лот. *декабр* моҳи дувоздаҳуми солшумории милодӣ.

ДЕКАБРӢ *декабр* мансуб ба (моҳи) декабр; дар моҳи декабр рӯйдода.

ДЕКАЛИТР лот. *декалитр* меъёри баркаши месот баробар ба даҳ литр, 10 л.

ДЕКАН лот. *декан* сардори факултет дар мактабҳои олий.

ДЕКАНАТ лот. *деканат* идораи маъмурию таълимии факултет, ки декан роҳбари он аст.

ДЕКАТОННА лот. *декатонна* воҳиди ченаки вазн даҳ тонна.

ДЕКЛАМАТСИЯ лот. *декламатсия* санъ. санъати бурро ва таъсирнок карда хондани асарҳои бадеӣ.

ДЕКРЕТ лот. *декрет* қарорҳои муҳимми давлатӣ (махсусан дар солҳои аввали Ҷукумати Шӯравӣ), ки эътибори қонуноро доранд, маншур.

ДЕЛФИН ю. *дельфин* ҳайвони ширхори баҳрӣ аз ҷинси ҳайвонҳои наҳангмонанд, далфин, дулфин, ромуз.

ДЕМОГРАФИЯ ю. *демография* соҳаи илм, ки таркиб, миқдор ва камузиёд шудани аҳолиро меомӯзад.

ДЕМОГРАФИӢ *демография* марбут ба демография; вазъи демография.

ДЕМОКРАТ ю. *демократ* 1. пайрав ва тарафдори демократия. 2. узви ҳизби демократ.

ДЕМОКРАТИЯ ю. *демократия* 1. шакли идораи сиёсии ҷамъият, ки ба эътирофи аз он халқ будани ҳокимият (яъне ҳуқуқи иштирок доштани мардум дар идораи давлат ва таъмини ҳуқуқи сиёсӣ ва озодии шаҳрвандони кишвар) асос ёфтааст. 2. усули ташкили фаъолияти дастаҷамъие, ки иштироқи фаъолона ва баробарҳуқуқи ҳаёти коркунон таъмин карда мешавад.

ДЕМОКРАТИӢ *демократия* мансуб ба демократия; дар асоси демократия сохташуда: соҳти демократӣ, ҷумҳурии демократӣ.

ДЕМПИНГ *демпинг* англи. *демпинг* фурӯши молҳо бо нархҳои ба таври сунъӣ арзоншуда дар бозори хориҷӣ бо мақсади шикаст додани рақибон ва ба даст овардани бозорҳои хориҷӣ.

ДЕНАТУРАТ лот. *денатурат* спирти заҳролуд ё спирти ғайринӯшоқӣ, ки дар техника истифода мешавад.

ДЕПАРТАМЕНТ фр. *департамент* шӯъбаи вазорат ё идораи олии ягон муассисаи ҳукумати, мудирият; **департаменти давлатӣ** вазорати қорҳои хориҷӣ дар баъзе мамлакатҳо.

ДЕПО фр. *депо* қорхонае, ки дар он вагон ва локомотивҳои роҳи оҳан, троллейбусу трамвай ва мошинҳои оташнишон таъмир мешавад.

ДЕР 1. бо диранг, таъхир, бо таъхир, муқоб. зуд: **дер расидани ёрӣ**, **дер кардан ба кор**. 2. муддати дароз, вақти бисёр, муддати тӯлонӣ: **дер пазар кардан ба чизе**, **дер фикр кардан**, **шоиди ӯ дер давом накард**; **дертар** а) бевақттар, бо таъхир (*назар ба ҳарвақта*); б) баъдтар, баъди гузаштани андак фурсат; **дер боз бисёр вақт боз**, хеле вақт ин ҷониб, кайҳо боз; **дер гоҳ хело вақт**, вақти зиёд; **аз ҳама дер аз ҳама ақиб**, пас аз ҳама; **дер ё зуд дер аст ё зуд** а) ягон вақт; вақташ ояд; б) дар ҳар сурат; **дер истодан** муддати зиёд қарор гирифтани; **дер кардан** таъхир кардан дар коре; **дер кардан** таъхир кардан дар коре; **дер кашидан** муддати зиёд давом кардан, тӯл кашидан; **дер кашидан** гуфтугузур бисёр **дер кашид**, интизорӣ **дер нақашид**, **дер маҷлис** **дер нахоҳад кашид**, **дер хурсанди ӯ дер нақашид**; **дер мондан** а) таъхир кардан, ҳаял кардан; б) муддати зиёд истодан дар ҷое; **дер напайдан** бисёр давом накардан, умри зиёд надидан (-и чизе); **дер омадан** таъхир кардан омадан, ақиб мондан омадан (*назар ба вақти муқаррарӣ*); **дер шудан**, вақт рафтани; **дер шудан**; **дер гузаштани фурсати муносиби коре**; **дер поидан** вақти зиёд пайдор будан, умри дароз дидан; **дер нагузашта** муддате нагузашта, фурсате нагузашта; пас аз андаке; ба зудӣ; **дер-дер** **дер-дер** гоҳ-гоҳ, бо гузаштани вақти зиёд: **дер-дер хабар гирифтани**; **дер ояд**, **дер ояд** (*зарб.*) бо

- таъхир ичро шавад ҳам, хуб ичро шавад.
- ДЕРАНД** *دیرند* *кит.* 1. дарозмуддат, бардавом. 2. дахр, дунё; замон, рӯзгор.
- ДЕРБОВАР** *дирбаор* он ки ба ҳар чи дер эътимоду бовар мекунад, *муқоб.* зудбовар.
- ДЕРБОЗ** *дирбаз* кайҳо, ким-кайҳо.
- ДЕРГОҲ** *диргаҳ* дербоз, муддати дароз, замони тӯлонӣ.
- ДЕРГУДОЗ** *диргдاز* дер обшаванда, филизе, ки дер гудохта мешавад.
- ДЕРГУЗАР** *диргзар* он чи дер ва ба оҳистагӣ гузарад.
- ДЕРЗӢ** *дирзӣ* 1. дер зистан, муддати зиёде вучуд доштан. 2. он ки муддати дароз зиндагӣ мекунад, дарозумр, сахтҷон.
- ДЕРИН** *дирин* қадимӣ, кӯҳна, пешина: дӯсти дерин, ёри дерин, муҳаббати дерин, расми дерин, ғами дерин, ба орзӯи дерини худ расидан.
- ДЕРИНА** *дирине* *ниг.* дерин.
- ДЕРИНАБУНӢД** *диринебниад* он чи бунёдаш қадим аст; *◇* ин деринабунӢд ҷаҳони қадим, дунёи куҳан.
- ДЕРИНАГӢ** *дирингӣ* дерина будан, кӯҳнагӣ.
- ДЕРИНАРӢЗ** *дирине* *роз* солхӯрда, пир.
- ДЕРИНАСОЛ** *диринесал* куҳансол, солхӯрда.
- ДЕРИНАСОС** *диринасас* он чи бунёдаш қадим аст; *ҷарҳи* деринасос дунёи кӯҳна.
- ДЕРӢ** *дирӣ* кашолёбӣ, дер мондан.
- ДЕРКАРД** *диркард* дер кардан, таъхир, дер анҷом додани коре, таъвиқ.
- ДЕРМАТОЛОГИЯ** *ю.* *дирметалагӣ* *тиб.* соҳаи илми тиб, ки соҳти пӯст, бемориҳои он ва усули муолиҷаи ин бемориҳоро меомӯзад.
- ДЕРМОН** *дирман* давомдор; поянда, пойдор, бобақо.
- ДЕРМОНДА** *дирманде* *сифати феълии замони гузашта аз дер мондан*; ақибмонда, таъхиркарда ба ҷое.
- ДЕРМОНӢ** *дирмони* *исми амал аз дер мондан*; ақибмонӣ, таъхир кардан, бевақт омадан.
- ДЕРМУДДАТ** *дирмдат* *ниг.* дарозмуддат.
- ДЕРМУР** *дирмур* он ки ба осонӣ ҷон намедихад, ҷонсаҳт.
- ДЕРОДЕР** *дирадир* дер, дер ба дер, замони тӯлонӣ.
- ДЕРОМУӢЗ** *диромӯз* он ки матлаб ё чизи дигарро дер аз худ мекунад, дерҳазм.
- ДЕРОРОМ** *дирарам* *кит.* сокин, ботамкин, вазнин.
- ДЕРОШНО** *дирашна* ошнои дерина, дӯсти дерина.
- ДЕРПАЗ** *дирпиз* мева ва баъзе аз зироатҳо, ки назар ба навъҳои дигарашон дертар мепазанд.
- ДЕРПАЗАК** *дирпизак* *ниг.* дерпаз.
- ДЕРПО(Ӣ)** *дирпай* муддати зиёд пойдор мондан, бодошт; бобаҳо; дарозумр.
- ДЕРРАСИДА** *диррасиде* деромада, ақибмонда; дерпухта.
- ДЕРСОЗ** *дирсоз* *кит.* носозгор, номувофик.
- ДЕРСОЛ** *дирсал* бисёрсола; кӯҳна.
- ДЕРСОЛА** *дирсала* *ниг.* дерсол.
- ДЕРСУӢЗ** *дирсоз* он чи дер ва тӯлонӣ сӯхта гармои бештар медихад.
- ДЕРФАҲМ** *дирфем* он ки дер чизро дарк мекунад, кундфаҳм.
- ДЕРФАҲМӢ** *дирфемӣ* кундзехнӣ, камзехнӣ, чизро хеле дер дарк кардан.
- ДЕРХЕЗ** *дирхиз* он ки хеле дер бедор мешавад; *муқоб.* зудхез.
- ДЕРХУФТА** *дирхфте* он ки то дер мехобад, он ки дар хоби гарон аст.
- ДЕРҲАЗМ** *дирҳазм* дер ҳазмшаванда, он чи дер таҳлил ва ҳал мешавад.
- ДЕРҶУНБ** *дирҷунб* ба таври оҳиста ҳаракаткунанда, сустҳаракат.
- ДЕСАНТ** *фр.* *десант* *ҳ.* нерӯҳои ҳарбии махсусе, ки ба мавқеи ишғолшуда ё ба ақибгоҳи душман барои бурдани амалиёти ҷангӣ фароварда мешаванд (*аз кишти ё ҳавопаймо*); нерӯҳои ҳавобурд.
- ДЕСАНТӢ** *десантӣ* *мансуб ба десант*: қўшунҳои десантӣ, нерӯҳои ҳавобурд.

ДЕСАНТЧӢ *ديستنجي* ҳ. аскари кӯшунҳои десантӣ, сарбози нерӯҳои ҳавобурд.

ДЕТЕКТИВ *англ. дитективо* 1. мутахассис оид ба таҳқиқ ва тафтиши ҷиноятҳо (*асосан корманди ин ё он бюрои инфиродии таҳқиқ*). 2. асари бадеӣ ё филме, ки дар он саргузашти пурмоҷароӣ ҷосусон, фош кардани сирри онҳо ва ғ. тасвир ёфтааст.

ДЕТСИМЕТР *лот. дитсимитр* ченаки дарозӣ баробар ба даҳяки метр, 10 см.

ДЕФИС *лот. дефис* ҳатчаи аз тире кӯтоҳест (-), ки ҳамчун аломати аз сатр ба сатр кӯчондан, ба ҳам пайвастанӣ баъзе калимаҳои ҷуфт ва ғ. хизмат мекунад, нимтире.

деҳ *де асоси замони ҳозира аз додан; бидеҳ.*

ДЕҲ *де* қишлоқ, қаря, русто; **деҳи боло**, **деҳи поин**, **шӯрои деҳ**; **аҳли деҳ** деҳанишинон, аҳолии деҳа, деҳотиён; **деҳ кучову дарахтон кучо** (*зарб.*) дар мавриди берабт ва бемуносибат будани чизи гуфташуда истемол мешавад.

ДЕҲА *дйеҳ* *ниг. деҳ.*

ДЕҲАГӢ *дйеҳи мансуб ба деҳа; дар деҳабуда; қишлоқӣ: хонаи деҳагӣ.*

ДЕҲАНИШИН *дйеҳ нашин* *ниг. деҳнишин.*

ДЕҲИСТОН *деҳстан* қишлоқҷой, деҳаҳо, деҳот.

ДЕҲКАДА *деҳке* 1. *кит.* хонае, ки дар деҳа воқеъ аст, хонаи деҳагӣ. 2. деҳи хурд; деҳа, қишлоқ.

ДЕҲҚОН *деҳқан* 1. кишоварз, барзгар, киштукоркунанда. 2. *таър.* арбоби деҳа, соҳиби деҳа, кадхудо, деҳхудо; заминдори калон.

ДЕҲҚОНБАЧА *деҳқанбече* *ниг. деҳқонзода.*

ДЕҲҚОНЗОДА *деҳқанзаде* фарзанди деҳқон, деҳқонбача.

ДЕҲҚОНӢ *деҳқани* шугли деҳқон, қору бори деҳқон (1), кишту қор, зироат кишоварзӣ; **қорҳои деҳқонӣ** қорҳои оид ба киштукор, қорҳои саҳроӣ; машғулияти деҳқон; **деҳқонӣ қардан** бо зироат машғул шудан.

ДЕҲҚОНПИСАР *деҳқанпср* *ниг. деҳқонзода.*

ДЕҲНИШИН *де нашин* он ки дар деҳа зиндагонӣ мекунад, деҳотӣ, қишлоқӣ, рустой.

ДЕҲОТ *деҳат* *ҷ. деҳ, деҳа; қишлоқҷой.*

ДЕҲОТӢ *деҳати* сокини деҳа; истиқоматкунандаи қишлоқ, қишлоқӣ, рустой, деҳнишин.

ДЕҲХУДО *деҳхуда* *кит.* арбоби деҳа; соҳиби деҳа, кадхудо.

ДЕҲШӢРО *де шӯра* мақоми давлатии ҳокимият дар деҳа, шӯрои деҳот.

ДЗЮДО *яп. дзюда* *варз.* навъи гӯштингирии японӣ (*бо усули озод*).

ДИАБЕТ *ю. дйибит* *тиб.* бемориҳои, ки бо ифроти зиёди шоша давом мекунад; **диабети қанд** беморие, ки ба сабаби зиёдии моддаи қанд дар хун пайдо мешавад, бемории қанд.

ДИАГРАММА *ю. дйнгрме* намудор, чадвал-тасвири графикаест, ки таносуби байни бузургҳои гуногунро (*мас., ягон афзоиш ё кам шуданро*) бо шаклҳои ҳандасӣ аён намоянд. **диаграммаи афзоиши истеҳсоли молҳои саноатӣ.**

ДИАЛЕКТИЗМ *ю. дйликтезм* *зби.* калима ва ибораҳои хоси лаҳҷаи ягон маҳал, ки дар забони адабӣ истемол мешаванд.

ДИАЛЕКТИКА *ю. дйликтеке* *фалс.* таълимот дар бораи қонунҳои умумии ҳаракат ва тараққиёти табиат, ҷамъият ва тафаккур, назария ва методи маърифати воқеият, *муқоб.* метафизика.

ДИАЛЕКТИКӢ *дйликтеки* ба диалектика асос ёфта, бо татбиқи диалектика сохташуда: **тафаккури диалектикӣ**, **усули диалектикӣ**, **фалсафаи диалектикӣ.**

ДИАЛОГ *ю. дйлаг* *адш.* гуфтугӯ байни ду ё чанд нафар аз иштироккунандагони асари бадеӣ; муқола, муҳовара.

ДИАФРАГМА *ю. дйфргме* 1. *биол.* пардаи байни қавқав қавқав сина ва шикам. 2. пардаи ҳочиз.

ДИБОҶАТ *а. дйбағт* *ниг. даббоғӣ* 2.

ДИВИЗИОН *фр. дйвизиан* *ҳ.* воҳиди ҳарбӣ дар қисмҳои тӯпандозӣ, савора ва зирехпӯш.

ДИВИЗИЯ *лот. дйвизия* *ҳ.* қисми ҳарбие, ки аз чанд полк ё бригада иборат мешавад: **дивизияи тирандозӣ**, **дивизияи зирехпӯш.**

ДИГАР دیگر//دگر 1. соир, гайр, дуёмӣ: даромади дигар, мавзӯи дигар, хонаи дигар, чораи дигар; хушбахтии дигар хушбахтии нав; рӯзи дигар рӯзи дуём; рӯзи оянда. 2. бегона, гайр; бачаҳон дигар соири бачаҳо; бачагони боқимонда; мулки дигар мулки бегона, кишвари гайр; аз меҳнати дигарон аз ранҷ ё кори одамони бегона. 3. гайр аз ин, ба ҷуз ин; сониян. 4. бори дуём, дуёмбора, муқаррар; баъд аз ин, минбаъд, боз: дигар пинҳон карда натавонистан, дигар худдорӣ карда натавонистан, дигар бас аст фирефта шудан!; аз дигар аз нав, аз сари нав, дубора: хатро аз дигар навишт; бори дигар дафъаи дуём, дубора, боз; канори дигар // соҳили дигар канори тарафи муқобил, соҳили рӯ ба рӯ; дигар хел // дигар гуна на ба тавре ки мебоист, ба таври дигар, дигар хел муомила кардан бо касе, дигар хел ҷавоб додан, сухани касеро дигар хел фаҳмидан ва ғ.; аз тарафи дигар аз дигар ҷиҳат, аз тарафи дуём: чанд соли дигар боз чанд сол; чанд қадами дигар боз чанд қадам (мас., пеш рафтан); дигар будан фарқ доштан; дигар кардан тағйир додан; ҷои худро дигар кардан тағйири макон (кардан); дигар шудан тағйир ёфтан, дучори тағйирот гардидан (дар бораи тартибу қоида, муомилаю рафтори касе ва ғ.); ба кори дигар гузаштан ҷои корро тағйир додан; ин гапи дигар а) ин мавзӯи ҷудоғона аст, ин масъалаи алоҳида аст; б) ин айна муддаост; номи худро дигар кардан (мондан) номи худро тағйир додан (дар мавриди қасам хӯрдан ё ваъдаи қатъӣ додан гуфта мешавад).

ДИГАРАНДЕШ دیگراندیش нав. он ки аз ҷиҳати мафкура аз дигарон фарқ мекунад.

ДИГАРАНДЕШӢ دیگراندیشӣ дигарандеш будан, ақидаи дигар доштан.

ДИГАРБОР دیگربار ниг. дигарбора.

ДИГАРБОРА دیگرباره дубора, бори дигар; мучаддадан, боз: дигарбора телефон кардан, дигарбора аз даст додан.

ДИГАРГУН دیگرگون таври дигар, ба ранги дигар, тағйирёфта; дигаргун кардан а) тағйир додан; б) аз нав сохтан; ислоҳ даровардан (мас., табиятро дигаргун кардан); дигаргун шудан (гаштан, гардидан) тағйир ёфтан, рӯ ба тағйирот овардан, дучори таҳаввул гардидан (оид ба аҳвол, авзоъ, хулқу атвор,

ваҷоҳат, ранги рӯй, симои шахру деҳот ва ғ.).

ДИГАРГУНА دیگرگونه 1. ба таври дигар, ба тариқи ҷудоғона. 2. тағйир; тағйирёфта; дигаргуна кардан тағйир додан; дигаргуна шудан аз ҳоле ба ҳоле гардидан, тағйир ёфтан.

ДИГАРГУНӢ دیگرگونی дигаргун шудан, тағйирот, таҳаввулот: дигаргунӣ дар ҳайати ҳуқумат, дигаргунӣ калон дар ҳаёти мактабҳои ҷумҳурӣ.

ДИГАРГУНСОЗӢ دیگرگونسازی тағйирдиҳӣ; бозсозӣ.

ДИГАРГУНШАВАНДА دیگرگونشونده сифати феълии замони ҳозира аз дигаргун шудан; тағйирёбандагӣ.

ДИГАРГУНШАВАНДАГӢ دیگرگونشوندگی шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз дигаргун шудан; дигаргуншаванда будан, тағйирёбандагӣ.

ДИГАРӢ دیگرӣ ҳар шахс ё ҳар мавзӯи дигар гайр аз масъала ё шахси ишорашуда; шахс ё ҷизи навбатӣ, баъдӣ.

ДИГАРСАРО(Ӣ) دیگرسرا(ی) кит. ҷаҳони дигар, дунёи охират.

ДИГАРСОН دیگرسان ба гунаи дигар, ба шакли дигар, дигаргун.

ДИГАРХЕЛ دیگرخیل ниг. дигархела.

ДИГАРХЕЛА دیگرخیله навъи дигар, аз ҷинси дигар; дигаргун.

дид دید 1. асоси замони гузаштаи дидан. 2. шакли кӯтоҳи масдари дидан.

ДИД دید 1. назар, нигоҳ; диду боздид ниг. боздид. 2. таҳмин дидан; нуқтаи назар, дидгоҳ; аз рӯи диди... ба диди... ба таҳмини..., ба назари..

ДИДА دیدе сифати феълии замони гузаштаи дидан: аз дидаю шунида нақл кардан; дидаву доништа а) хуб фаҳмида истода; б) қасдан, амдан; аз чизе дида гуфт. назар ба чизе; дида баромадан аз назар гузаронидан, муоина кардан; дида мондан а) дида гирифтан; як назар дидан; б) ногаҳон ба ҷашми касе афтодан, ноҳост ба назар намудор шудан; дида натавонистан а) ба ҷашм нанамудан; ба назар намудор нашудан, хеле дур ё чуқур будан; б) ҳисси нафрат доштан ба касе, ҷашми

дидан надоштаи касеро, бад дидани касеро; в) бо назари нотавонбинӣ ва ҳасад муносибат кардан бо касе.

ДИДА II دیده чашм: **дидан бино**, **дидан гирён**; **ақл агар кӯр бошад**, аз **дидан бино чӣ гила!** (зарб.); **дидан бедор** чашми бино; чашми хушёру тезбин; **дидан рӯз** сапедадам; равшанин рӯз; **дидан хунбор** чашми ашкбор, чашми гирён; **борони дида киноя** аз ашки бисёр; **нури дида** а) равшанин чашм; б) *маҷ.* фарзанди азиз; **оби дида киноя** аз ашк, сиришк; **оби дида кардан** гиристан, гирия кардан, ашк рехтан; **бо (ба) дидаи...** бо назари...; аз рӯи..., аз нуқтаи назари...; **бо дидан ибрат бин!** ба дидаи инсоф бин!; **аз дида рафта** аз назар дур шуда; аз назар рафта; **дида дӯхтан** а) нигоҳ кардан, назар кардан; б) *маҷ.* чашм пӯшидан, нигоҳ накардан, қатъи назар намудан; **дида кушодан (во кардан)** нигоҳ кардан, назар андохтан; **дида сафед шудан** бенур шудани чашм (*дар иттизорӣ*); **дида ба дидор расидан** муяссар шудани мулоқоти якдигар; **дида дар роҳи касе доштан** касеро интизорӣ кашидан; **қабул ба дида ниҳодан** бо тамоми рағбат қабул кардан; **дар дида чо доштан** хеле азизу боқадр будан; **нури дида, тоҷи сар!** дар мавриди азизу гиромӣ доштани мақдами касе гуфта мешавад; **ҳар қадам монед, болои дида!** дар мавриди пазироии меҳмони азизу мӯхтарам баробари таъбири “хуш омадед, марҳамат” гуфта мешавад; **кӯр чӣ меҳоҳад?** – **ду дидан бино** (зарб.) ҳар кас муддао ва матлаби худро меҳоҳад.

ДИДААФРҶЗ دیده‌افروز *кит.* равшанибахш, нурфизо.

ДИДАБОЗ باز دیده *кит.* 1. чашмкушода. 2. назарбоз, бонозу карашма.

ДИДАБҶСӢ دیده‌بوسی аз рӯи дӯстдориву меҳрубонӣ бӯса ба дидаҳо задан.

ДИДАВАР دیده‌ور *кит.* 1. бинанда, соҳиби чашми бино, басир. 2. *маҷ.* тезбин, нозукбин; хирадманд, доно.

ДИДАВАРӢ دیده‌وری *кит.* дидавар будан; соҳибназарӣ; хирадмандӣ.

ДИДАГИРӢН دیده‌گریان ба чашми гирён, ба чашми ашкбор.

ДИДАГӢ دیدگی *шакли дигари сифати феъли*

замони гузашта аз дидан.

ДИДАГОҶ دیده‌گاه *кит.* дидгоҳ.

ДИДАДАРО دیده‌درا хушмуомила, часпон; чехракушода, кушодарӯй: **дидадаро шав**, ба **дида чо шав** (зарб.).

ДИДАДАРОӢ دیده‌دارائی хушмуомилагӣ, часпонӣ (*дар муомила*); чехракушодӣ, кушодарӯй.

ДИДАДОР دیده‌دار 1. *ниг.* дидавар. 2. *кит.* чосус.

ДИДАДӢЗ دیده‌دوز бо диққат нигаранда, пайваста нигаранда.

ДИДАКАШ دیده‌کش *кит.* тиракунанда, хиракунанда.

ДИДАКТИКА ю. دیدکتيکه соҳаи илми омӯзгорӣ, ки дар бораи назарияи таълиму тарбия, шаклу усулҳои онҳо, ҷудонопазирии чараёни таълим аз тарбия *ва ғ.* баҳс мекунад.

ДИДАКТИКӢ دیدکتيکی пандомез, насихатомез; омӯзишӣ, ахлоқӣ; **асарҳои дидактикӣ** асарҳои, ки мавзӯи асосии онҳоро панду насихат ташкил медиҳад.

ДИДАН دیدن 1. қобилияти биноӣ доштан, нигоҳ кардан, нигаристан. 2. дучор омадан бо касе ё чизе, вохӯрдан. 3. зиёрат, аёдат, хабаргирӣ аз аҳволи касе; мулоқот, дидорбинӣ: **барои дидани касе рафтан**. 4. дарёфтан, дарк кардан, фаҳмидан, доништан. 5. ҳисоб кардан, шумурдан: **муносиб дидан**, **раво дидан**, **чоиз (па) дидан**. 6. *маҷ.* аз сар гузаронидан; **азоб дидан** азобро аз сар гузаронидан, азият кашидан. 7. *ҳамчун феъли ёридиханда дар таркибҳои феъли омада, маънои мушоҳида* кардан, санчидан, озмудан, аз назар гузаронидан, иҷро шудани амалеро *мефаҳмонад*: **варақ зада дидан**, **кофта дидан**, **чашида дидан**. 8. *бо ҷанб калима ҳамроҳ омада, таркиби феъли монда месозад*: **зарар дидан**, **чазо дидан**, **ҷабр дидан**; **ба дидан** ба назар..., ба намуд...; **ба (бо) як дидан** а) бо як бор нигоҳ кардан, ба як назар; б) дар як лаҳза, зуд; **то дидан** то боздид; **бад дидан** // **ганда дидан** ҳисси нафрат доштан нисбат ба касе; **маслиҳат дидан** раво дидан, чоиз доништан, салоҳ дидан; машварат додан дар бораи коре ба касе; **нағз дидан** дӯст доштан, меҳр доштан нисбат ба касе ё чизе; **рӯз дидан** // **умр дидан** умр ба сар бурдан, зистан; **тайёри дидан** тайёр шудан, омода шудан; **чора дидан**

чораҷӯӣ кардан, чора чустан; **бо (ба)** ҳам **дидан** ҳамроҳ хӯрдан, якчоя бо касе истеъмол кардан; шарикӣ тақсим кардан; **рӯи чизеро** ё **касоро дидан** расидан ба чизе, соҳиб шудан ба чизе; муяссар шудани чизе ба касе (*мас., рӯи фарзандро дидани касе*); ту **дидӣ, ман надидам** дидаву дониста чизеро ё кореро пинҳон кардан; **фикри худро дидан** ғами худро хӯрдан; дар пайи кори худ шудан; **чашми дидан надоштан** нафрат доштан; **дидӣ, ки нашуд, монаш, ки равад** (*зарб.*) кӯшиш кардӣ, ки натиҷа набахшид, ба ҳолаш бигзор (*дар мавриди насиҳатро қабул накардани касе ё ҳосил нашудан аз коре гуфта мешавад*).

ДИДАНАШУДА دیده نشده *беназир, хорикулода: мислаш диданашуда.*

ДИДАНБОБ دیدن باب ба дидан арзанда, ки рои дидан, боби дидан.

ДИДАНИЙ دیدنی 1. *сифати феълии замони оянда аз дидан.* 2. шоистаи дидан, дархури дидан, тамошобоб, лоиқи дидан. 3. *мач.* пешомад; тақдир; рӯзи сахт.

ДИДАТАР دیده تر *кит.* гирён; гириякунанда.

ДИДАХОНА دیده خانه *кит.* чашмхона.

ДИДАШАВАНДА دیده شونده *сифати феълии замони ҳозира аз дида шудан;* ба назар намоён, ба чашм менамудагӣ: **масофаи дидашаванда.**

ДИДБОН دیدبان 1. *посбоне, ки дар бурчи қалъаву сарҳадҳо, болои киштиҳо ва дар ҷойҳои баланд истода, атрофро наззора мекунад (барои хабар додан аз ҳаракати душман ё хатарҳои ҳуҷуми он).* 2. *кит.* ҷосус; пӯянда, таъқибкунанда; он ки рафтори касеро таҳти назорати доимӣ мегирад.

ДИДБОНГОҲ دیدبان گاه *ҷое, ки аз он дидбонӣ мекунад, бурчи дидбонӣ.*

ДИДБОНӢ دیدبانی 1. амали дидбон; ниғаҳбонӣ, посбонӣ, қаровулӣ, назорат. 2. *ҳ.* яке аз воситаҳои чамъоварии маълумот дар бораи душман, мавқеъ, амалиёти ҷарбӣ ва хусусияти мавзеъ.

ДИДГОҲ دیدگاه 1. *масоҳате, ки бо чашм ҳамаи онро дидан мумкин аст, чашмандоз.* 2. *ҳ.* ҷои махсуси таҷҳизонидашуда, ки аз он ҷо амалиёти душман, инчунин ҳаракат ва дигар амалҳои ҷарбиро назорат мекунад. 3. *кит.*

нуктаи назар, ақида, фикр.

ДИДОР دیدار 1. *дидан; дидани рӯи касе; мулоқот, вохӯрӣ: аз дидори касе сер нашудан, ба дидори касе муштоқ будан; элак баҳона, дидор ғанимат (зарб.).* 2. *рӯӣ, чехра; дидор намудан рӯӣ нишон додан; ба дидори ҳамдигар расидан баъд аз ҷудой ҳамдигарро дидан.*

ДИДОРБИНӢ دیداربینی *мулоқот, вохӯрӣ.*

ДИДОРӢ دیداری 1. *марбут ба дидор; қобили дидор, диданӣ.* 2. *мач.* хушсимо.

ДИЁНАТ ا. دیانت 1. *кит.* диндорӣ. 2. *мач.* бовичдонӣ, росткорӣ, ҳалолкорӣ.

ДИЁР а. دیار 1. *кит., ҷ.* дор (хонаҳо). 2. *кишвар, мамлакат, сарзамин: диёри бегона, диёри дурдаст, диёри озод, диёри пурсафо.* 3. *мач.* ватан, меҳан; **аз ёру диёр ҷудо кардан** аз ҳешу акрабо ва ватан ҷудо кардан.

ДИЖ دژ *кҲн.* қалъа, ҳисор.

ДИЖАМ دژم *кит.* 1. *андӯхгин, ғамгин.* 2. *хашмгин, ғазабнок.* 3. *мач.* парешон, ошуфта.

ДИЖАМРӢЙ دژم روی *кит.* тирарӯӣ, чехрагирифта, туршрӯӣ.

ДИЖАН دژن *кҲн.* тундмаза.

ДИЖБОН دژبان *кҲн.* ниғаҳбони қалъа, кутвол.

ДИЖДОР دژدار *кҲн.* сардори қалъа, ҳокими қалъа.

ДИЖОГОҲ دژ آگاه *кит.* хашмнок, бадқаҳр; бадандеш.

ДИЖОЛУД دژ آلود *ниг.* дижогоҳ.

ДИЖОҲАНГ دژ آهنگ *кит.* бадандеш, бадқасд; тунду тез.

ДИЖХИМ دژ خیم *кит.* 1. *бадхӯ, зишттабиат, бадҳислат.* 2. *чаллод.* 3. *мач.* душман, хасм.

ДИЗЕЛ олм. ديزيل *номи ихтироъкори олмонӣ, ки муҳаррики дизелиро ихтироъ кардааст; муҳаррики дарунсӯз, ки бо сӯзишвории дизелӣ кор мекунад.*

ДИЗЕЛӢ ديزیلی *мансуб ба дизел; сӯзишвории дизелӣ нави сӯзишвории моеъ, ки дар натиҷаи ҷолоиши нафт ҳосил шуда, муҳаррикҳои дизелӣ бо он кор мекунад.*

ДИЗЕНТЕРИЯ ю. ديزينٲيريه *тиб.* бемории ша-
диди гузарандае, ки исҳоли хунин ва дарди
сахти шикам аз аломатҳои он аст.

ДИККАК دكك :диккак нишастан *гуфт.* сари ду
по нишастан.

ДИКТА лот. ديكته 1. бурро ва ягон-ягон
хондани матн барои нависондан ба дигарон
(мас., ба талабагони мактаб), имло. 2. маҷ.
амр, дастур, талкини иродаи худ ба касе;
дикта кардан а) охиста ва равшану бурро
хондани матн барои навиштани касе; б)
талкини майлу иродаи худ ба касе, касеро ба
коре водор кардан; ба касе роҳ нишон додан
(зӯран).

ДИКТАНТ лот. ديكتنت намуди кори хаттӣ, ки
аз рӯи диктаи муаллим навишта мешавад (ба
мақсади санҷиши ва мустаҳкам кардани дони-
ши талабаҳо дар имло ва китобат).

ДИКТАТОР лот. ديكتتار ҳокиме, ки дар идора
кардани давлат ҳокимияти номаҳдуд дошта,
афкору ақоиди худро ба дигарон бо зӯр
тахмил мекунад, мустабид.

ДИКТАТУРА лот. ديكتتوره ҳокимияти дикта-
тор; сохтор ва тарзи татбиқи ҳокимияти
номаҳдуд; низоми истибдодӣ.

ДИКТОФОН лот. ديكتافان дастгоҳ барои сабт
ва шунавондани овоз.

ДИЛ دل 1. узви марказии низоми гардиши хуни
одам ва хайвон, ки ҳаракати хунро идора
мекунад, қалб; дили бемор дили касал, дили
дардманд. 2. маҷ. марказ, васат, миён, дарун:
дили мамлакат, дили кӯҳ; дили санг мағзи
санг, миёни санг; дили шаб ними шаб, нисфи
шаб; бевақтии шаб. 3. маҷ. замир; хотир бо-
тин; барон (бахри) хушнудин дили.. барои
хурсандии хотири..., барои шод кардани
табъи... 4. маҷ. майл, хоҳиш ҳавас; азму иро-
да, ният; дили касеро фаҳмидан майлу
хоҳиши касеро донистан; аз нияти касе огоҳ
шудан. 5. кит., маҷ. чуръат; далерӣ, часорат;
дил доштан часорат доштан; дили афғор ди-
ли озурда; рӯҳафтодагӣ; дили беғам осудахо-
тир, хотирчамъ; дили кафтар яке аз навъҳои
беҳтарини ангур; дили пурдари дили
пурҳасрат, қалби ғамгин; дили сангин дили
бераҳму шафқат, дили саҳт; сангиндилӣ,
бераҳмӣ; дили сиёҳ дили одами бадкор, бад-
ният; дили танг дили бесабру қарор,
бетоқатӣ; дили хушин дили ғамгин, қалби

пурдари алам; дили шикаста дили озурда,
қалби ранҷида; рози дил сирри ниҳонӣ; таги
дил; таги дил // таҳи дил замир, ботин; асли
мақсад; дилу бедилон бе шавку рағбат, бе
майлу ҳавас, бо дили ноҳоҳам: дилу бедилон
кореро кардан, дилу бедилон розӣ шудан, ди-
лу бедилон гап задан; дилу гурда далерӣ,
часорат, чуръат; дилу димоғ ҳавою ҳавас,
майлу рағбат, ҳавсала; дилаш қалб ботинаш
вайрон, қачдил; дар (ба) дил дар ботин, ҳаё-
лан; даруннокӣ: дар дил гуфтан, дар дил
дашном додан, дар дил хандидан, дар дил
хурсанд шудан, дар дил хондан; аз дилу чон
бо камоли майлу рағбат, бо шавку ҳаваси
том; бо тамоми ҳастӣ; аз рӯи сидқу вафо: аз
дилу чон кӯшидан, аз дилу чон табрик кар-
дан, аз дилу чон дӯст доштан; аз рӯи дил
бесадоқат; бесидқона, мунофикона; аз таҳи
(тахти) дил самимона, сидқан, аз рӯи сидқ; ба
дили наҳор ношто накарда, субҳона нахӯрда;
бо дили кашол дил нақанда (аз чизе), бо
дилкашолӣ; бо дили ноҳоҳам бе майлу
рағбат: бо дили ноҳоҳам баромада рафт; бо
дили пур бо боварии том; дилпурона; бо дили
сиёҳ (сип-сиёҳ) ғамгинона, ҳафа, бо дили
пурдари алам; бо (аз) дили соф софдилона,
беғаразона; бо дили хуш хушу хурсандона;
дил андохтан пазмон шудан; кас ё чизи
дӯстдоштаро ба ёд оварда, ғусса хӯрдан аз
набуданаш, интизор ва чашм ба роҳ будан;
дил бардоштан (хӯрокеро) майли хӯрдани чи-
зеро доштан, дил хостан; дил бардоштан аз
коре тарки коре кардан, даст кашидан аз ко-
ре; дили касеро бардоштан а) ба касе тасалли
додан, касеро дилдорӣ кардан; б) рӯҳбаланд
кардан касеро; чуръат бахшидан ба касе; дил
бастан а) меҳр бастан ба касе; ишқ мондан ба
чизе ё коре; б) хоҳише пайдо карда, розӣ шу-
дан ба коре, майл пайдо кардан ба коре; дил
бохтан а) дӯст доштан, ошиқ шудан, дил до-
дан; б) саҳт тарсидан, ҳаросидан; дили касеро
бурдан дили касеро тасхир кардан, дили ка-
серо рабудан; дил додан меҳр бастан ба касе,
касеро дӯст доштан, ошиқ шудан; дил қандан
аз касе ё чизе тарк кардан касе ё чизеро, даст
кашидан, сарфи назар кардан аз чизе; дил
қардан майл кардан, саҳт хостан; агар дил
қунӣ, олама гул қунӣ (зарб.); дил кашидан а)
майл доштан, хостан; б) майли хӯрдан кар-
дан, иштиҳо омадан; в) мувофиқи табъ воқеъ
шудани чизе ё касе; дил мондан аз касе ё чизе

дилхунук шудан аз касе ё чизе, дилмонда шудан; **дил мондан** ба касе ё чизе майлу рағбат зоҳир кардан, меҳр бастан ба касе ё чизе; **дил рафтан** ба чизе майл пайдо кардан, саҳт хоҳони чизе шудан; **дил сӯхтан** ба касе ё чизе тараххум кардан, шафқат кардан ба касе; **дил тапидан** дар изтироб будан; харосон будан; **дил хостан** майлу хоҳиш доштан; матлуб будан, хуш омадан; **дил беҳузур шудан** а) ба ҳолати қай кардан расидан; б) нафрат пайдо шудан ба чизи ногуворе; **дил бугз кардан** зиқ шудан, малул шудан, дилтанг шудан; **дил гувоҳӣ додан** ҳис кардан; ҳисси қабл аз вуқӯъ доштан нисбат ба чизе; **дил гум задан** а) тез-тез ва саҳт задани дил, бозӣ кардани дил; б) ниҳоят моил шудан ба чизе, зиёд иштиёқманду хоҳони чизе шудан; **дил кашол будан** моил будан, майлу ҳавас доштан ба чизе, касе, ҷое; **дил нарм шудан** а) аз ҳашм фурумадан; б) бедор шудани ҳисси раҳм дар касе; **дил пур шудан** ба касе бовар кардан, эътимод пайдо кардан ба касе; **дили касе пур шудан** аз ниҳояти ғамгинӣ ба дараҷаи ғияра расидан; ба рикқат омадан аз ҳоли бади худ ё каси дигар; **дил танг шудан** зиқ шудан, малул гаштан, дилгир шудан; бетоқат шудан; озурда шудан; **дил таҳ кашидан** ба воҳима афтодан, воҳима зер кардан; саҳт тарсидан; **дил таҳ кашидан** чизеро саҳт хостан; дар орзую ҳаваси чизе пазмон шудан; **дил торс кафидан** беҳад зиқ шудан, саҳт озурда шудан, ниҳоят асабонӣ шудан, бисёр ба танг омадан; **дил холӣ кардан** а) дарду алами худро ба касе гуфтан, ҳасрат кардан; рози дил гуфтан; б) аз ғаму ғусса фориғ шудан, хафагии худро баровардан; **дили касе ба чизе ё коре шудан** а) розӣ шудан, майлу хоҳиш доштан ба коре, чизе; б) ҳайфи касе наомадан; **дили касеро ба даст овардан** дили касеро ба даст гирифта, дили касеро ёфта, касеро шефтаю мафтунӣ худ кардан; бо коре касеро ба худ моил кардан (*мас., ба воситаи гапи нағз, муомилаи хуб ва ғ.*); **дили касеро гургӯҳо пора (тала) кардан** ба изтироб афтодан, беқарор шудан, хавотир шудан, бетоқат гардидани касе; **дили касеро ёфта** мавриди писанди касе шудан, ба касе хуш омадан; мавриди таваҷҷӯҳи касе қарор гирифта, касеро ба худ моил кардан; **дили касеро об (обу адо) кардан** азобу азият додан (*рӯҳан*); ғамгин кардан; касеро саҳт мутаассир кардан; **дили**

касеро рабудан, **дил аз касе рабудан** *ниг.* **дил бурдан**; **дили касеро харошидан** касеро ба ҳаяҷон овардан, мутаассир кардан; бесаранҷом кардан; **дили касеро шикастан** а) ранҷонидан, озурда кардан касеро; б) маъюсу ноумед кардан, рӯҳафтода кардан касеро; **дили худро хӯрдан** саҳт ғусса хӯрдан, саҳт дилтанг шудан; **дил ба касе пур будан** ба касе боварӣ доштан, аз касе эмин будан; хотирҷамъ будан; **дил ба марг ниҳодан** ба марг тан додан, ба мурдан розӣ шудан; **аз дил баровардан** а) аз худ фикр карда баровардан, аз ҳаёли худ бофта баровардан; б) фаромӯш кунондан, аз хотири касе дур кардани ягон ногуворӣ, шубҳа *ва ғ.*; **аз дил гузаронидан** фикр кардан, ҳаёл кардан; ба хотир овардан; **ба дил гарон гирифта** саҳт ранҷидан, ниҳоят хафа шудан; **ба дил гирифта** ба чизе аҳамият дода хафа шудан, ранҷидан; мутаассир шудан; **ба дил задан** безор шудан, дилгир шудан аз чизе; ҳисси нафрат пайдо шудан нисбат ба чизе ё касе; **ба дили касе оташ (алав) афтодан** бесаранҷом шудан, беқарор гаштан; ошуфта шудан; **ба дили сӯхтаи касе намақоб задан** ғаму дарди касеро афзун гардондан, азобу машаққати касеро зиёд кардан бо амале; **ба дил роҳ додан** дар бораи чизе фикр кардан; чизеро аз дил гузарондан (*мас., ваҳму ҳарос ё хавфу хатарро ба дил роҳ (на) додан*); **ба дил саҳт расидан** саҳт ранҷидан, озурда шудан, ба дил гарон гирифта; **ба дили касе рафта...** ба хотири касе, барои хушнуд кардани касе; **дил – дили Зайнаб** (*мақ.*), *муқ.* **ихтиёр дар дасти бахтёр** (*зарб.*) ҳар кас соҳибихтиёр аст, ихтиёри ҳар кас дар дасти худаш аст; **дили мондаю ҷони баромада баробар** (*зарб.*) одам ки аз касе ранҷад ё дилхунук шавад, дубора ўро хурсанд кардан ё дилгарм намудан ниҳоят кори мушқил аст; **дили ноҳоҷам – узри бисёр** (*зарб.*) агар хоҳиш набошад, баҳона ёфт мешавад.

ДИЛАК دلك *шакли тасғири* дил; **хонакам коза бошад, дилакам тоза бошад** (*зарб.*).

ДИЛАНГЕЗ دلانگيز *дилкаш, матлуб, марғуб*; ба ҳаяҷон оварандаи дил, ҳаяҷонбахш.

ДИЛАФГОР دلافگار *дилозурда, дилреш, ғамзада, ғамгин, маҳзун.*

ДИЛАФГОРӢ دلافگارى *дилреш будан, хаста-*

ДИЛ

- дилӣ, гамзадагӣ, маҳзунӣ, дилозурдагӣ.
- ДИЛАФРҶЗ** دلافروز 1. фараҳбахш, фараҳафзо, дилкушо: баҳори дилафрӯз, боғи дилафрӯз, чашни дилафрӯз; умедвори дилафрӯз умедвори фараҳбахш. 2. дилрабо, мафтункунанда: нигори дилафрӯз, табассуми дилафрӯз, хусни дилафрӯз. 3. маҷ. маҳбуба, маъшуқа. 4. бот. яке аз чинсҳои хуби нок.
- ДИЛАФСУРДА** دلافسورده мурдадил, берӯх, бехиссу ҳаракат.
- ДИЛАФТОДА** دلافتاده маҳзун, андӯхгин; маъюс; рӯхафтода.
- ДИЛБАЗАН** دلبران *гуфт.* дилгиркунанда; безоркунанда; дилбазан шудан безор шудан; зик шудан.
- ДИЛБАНД** دلبنده 1. он ки ё он чи касро ба худ мафтун мекунад, дилрабо, дилкаш, ҷозиб. 2. маҷ. маҳбуб, ҳабиб, дӯстдор; азиз, меҳрубон. 3. маҷ. фарзанд, чигаргӯша.
- ДИЛБАР** دلبر 1. он ки ё он чи бо ҳусну латофати худ дил мебарад, дилрабо, зебо; нозанин. 2. маҷ. маҳбуба, ёр.
- ДИЛБАРАК** دلبرک *шакли навозишии дилбар.*
- ДИЛБАРДОР** دلبردار 1. тасаллодиҳанда, тасаллибахш; рӯҳбаландкунанда. 2. маҷ. гамгусор, гамбарор.
- ДИЛБАРДОРӢ** دلبرداری *исми амал аз дил бардоштан;* тасалло додан; рӯҳбаланд кардан; дилнавозӣ; **дилбардорӣ кардан (намудан)** тасалли додан; рӯҳбаланд кардан.
- ДИЛБАРӢ** دلبری 1. дилрабой, дилфиребӣ, мафтунсозӣ. 2. зебой, хушрӯй, раъной.
- ДИЛБАРОНА** دلبرانه аз рӯи дилбарӣ.
- ДИЛБАСТА** دلبيسته *сифати феълии замони гузаита аз дил бастан;* ошиқ, дӯстдор, меҳрбаста; **дилбастагон** хешу табор, ақрабо.
- ДИЛБАСТАГӢ** دلبيستي *шакли дигари сифати феълии замони гузаита аз дил бастан;* меҳру муҳаббат, дӯстдорӣ; **дилбастагӣ доштан** алоқаи маънавии саҳт доштан ба касе; дилкашолӣ доштан.
- ДИЛБЕХУЗУРӢ** دلبيحضورى *ҳолати беҳузур шудани дил.*
- ДИЛБЕХУЗУРКУНАНДА** دلبيحضورکننده *дили*
- касро беҳузуркунанда, дилбеҷоқунанда, қайовар.*
- ДИЛБЕҶОҚУНАНДА** دلبيجاکننده *шиғ.* дилбеҳузуркунанда; бӯи дилбеҷоқунанда бӯи нофорами беҳузуркунандаи дил.
- ДИЛБОЗ** دل باز 1. *кит.* дилбохта. 2. *маҷ.* дилкушо, васеъ, босафо.
- ДИЛБОЗӢ** دلبازى *кит.* ошиқӣ, ишқ варзидан.
- ДИЛБОХТА** دلباخته *сифати феълии замони гузаита аз дил бохтан;* ошиқ, шефта, шайдо; **ҷавони дилбохта.**
- ДИЛБОХТАГӢ** دلباختگى *шакли дигари сифати феълии замони гузаита аз дил бохтан;* саҳт гирифтор будан ба ишқи касе ё чизе, ошиқӣ.
- ДИЛБУРДА** دلبرده *дил дар қайду банди худ гирифта;* ёр, маъшуқа.
- ДИЛБУРДАГӢ** دلبردگى *дилрафтагӣ, дилдодагӣ, ишқу муҳаббат.*
- ДИЛВАСЕЪ** دلوسيع *бепарво, фориғбол, беғам; муқоб. дилтанг.*
- ДИЛГАРМ** دلگرم *дилбаста, моил, иштиёқманд; муқоб. дилсард.*
- ДИЛГАРМӢ** دلگرمى *дилбастагӣ, майл, рағбат; ҳусни таваҷҷӯх.*
- ДИЛГАРОН** دلگران *ранчидахотир, озурда, малул.*
- ДИЛГИР** دلگير 1. ранчида, озурдахотир. 2. зик, дилтанг; гамгин, маҳзун; **дилгир кардан (намудан)** озурдахотир кардан, малул кардан; гамгин кардан; **дилгир шудан** а) зик (дилтанг) шудан; б) рӯй гардонидан аз коре ба сабаби маъқул набудани он, безор шудан.
- ДИЛГИРӢ** دلگيرى 1. дилтангӣ, зикӣ, кароҳат, нафрат. 2. озурдагӣ, ранчиш.
- ДИЛГИРКУНАНДА** دلگيرکننده *сифати феълии замони ҳозира аз дилгир кардан;* кор ё чизи ба дил зананда, нофорам, ногувор; зикқунанда, хафақунанда; **манзараи дилгиркунанда, бозии дилгиркунанда.**
- ДИЛГИРОНА** دلگيرانه *дилгиркунанда; гапи дилгирона, кори дилгирона, дилгирона будан.*
- ДИЛГУДОЗ** دلگداز *дилхарош, гуссаовар, чонсӯз, рикқатовар.*

ДИЛГУДОХТА دل گداخته *ниг.* дилгудоз.

ДИЛГУРУСНА دل گرسنه *гуфт.* шикамгурусна.

ДИЛДОДА دلداده ошиқ, дилбаста, шефтаву шайдо: чавони дилдода.

ДИЛДОДАГӢ دلدادگی дилбастагӢ, шайдой, ошиқӢ.

ДИЛДОР دلدار 1. маъшуқа, маҳбуба; ёр. 2. далер, бочурат, диловар.

ДИЛДОРӢ دلدارى 1. тасалло, дилбардорӢ. 2. гамхорӢ; навозиш; **дилдорӢ кардан** гамхорӢ кардан; меҳрубонӢ намудан.

ДИЛДУЗД دل دزد дилрабо, дилфиреб.

ДИЛДӢЗ دلدوز *кит.* 1. то ба мағзи дил фурураванда. 2. *маҷ.* нуфузкунанда, таъсирнок; дилхарош.

ДИЛЕР *англ.* дилер ширкат ё шахсе, ки вазифаи миёнарави байни харидору фурушандаро иҷро мекунад; *муқ.* даллол.

ДИЛЕРӢ ديليرى мансуб ба дилер: ширкати дилерӢ.

ДИЛӢБ دلياب моилкунанда, шахсе, ки бо ҳар васила (дили) одамонро ба худ моил мекунад.

ДИЛӢБӢ دليابى дил ёфтан, ба худ моил кардан, хурсанд кардан.

ДИЛЗАИФ دل ضعيف он ки дилаш бекуват аст, занфдил.

ДИЛЗАНИ دلزنى 1. задани дил, тапиши дил. 2. *маҷ.* шикаоят аз касе.

ДИЛЗИНДА دلزنده *кит., ниг.* зиндадил; бедордил, чолок, фаъол.

ДИЛКАНДА دل كنده чудошуда, тарки касе ё чизе карда.

ДИЛКАФ دلکف :дилкаф кардан касеро саҳт тарсонда ба дараҷаи марг расонидан; **дилкаф шудан** а) аз таъсири хабарӣ ноҳуши ногаҳонӣ, воҳима, ғами зиёд *ва г.* якбора аз қор бозмондани дил; заҳракаф (гурдакаф) шудан; б) *маҷ.* саҳт тарсидан.

ДИЛКАШ دلکش марғуб, дилрабо, дилпазир, хушоҷанд, дилписанд, дилнишин; чаззоб: **чеҳраи дилкаш**, духтари дилкаш, боғи дилкаш, бӯи хуши дилкаш.

ДИЛКАШОЛ دل كشال моил, толиб, иштиёқманд.

ДИЛКАШОЛӢ دل كشالى дилбастагӢ ба чизе; майлу хоҳиши зиёд ба чизе.

ДИЛКУШО دلکشا фараҳбахш, фараҳангез, рӯхафзо, ҳаловатбахш: **баҳори дилкушо**, боғи дилкушо.

ДИЛКУШОД دل كشاد он ки дар дил гараз, кинаю кудурат надорад, софдил; хуштабиат, кушодадил.

ДИЛКУШОӢ دلکشائى фараҳбахшӣ; дилхушӣ, хушнудӣ; **дилкушоӢ кардан** дилхушӣ кардан, хушнудӣ кардан.

ДИЛКӢР دل كور *кит.* 1. маҳрум аз ҳиссиёти қалбӣ, беҳис. 2. *маҷ.* гофил, бебасират, қачфаҳм.

ДИЛМОНДА دل مانده *сифати феълии замони гузашта аз дил мондан*; дилхунукшуда, майлу рағбатро нисбат ба чизе ё касе гумкарда: **дилмонда кардан**, **дилмонда шудан**.

ДИЛМОНДАГӢ دل ماندگی *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз дил мондан*; дилхунукӣ, дилмонда будан.

ДИЛМУРДА دل مرده афсурдадил, ба зиндагӣ бешавқу завқ будан; *муқоб.* зиндадил; **дилмурда шудан** дилхунук шудан аз зиндагӣ.

ДИЛМУРДАГӢ دل مردگی шавқу завқ надоштан ба ҳаёт, бепарво будан ба лаззати зиндагӣ, афсурдагӣ.

ДИЛНАВОЗ دلنواز 1. навозишқор; дилором; меҳрубон, мушфиқ; ёри **дилнавоз** ёри меҳрубон, ёри дилписанд. 2. фараҳбахш, дилкушо, дилхушкунанда; ҳаловатбахш: **насимми дилнавоз**, **оҳанги дилнавози мусиқӣ**, **овози дилнавози мурғон**, **табассуми ширини дилнавоз**. 3. *маҷ.* маҳбуба, маъшуқа.

ДИЛНАВОЗӢ دلنوازی навозишқорӣ; меҳрубонӣ, лутфу марҳамат.

ДИЛНАРМ دلنرم он ки дили нарм дорад, нармдил; меҳрубон, раҳмгин.

ДИЛНАРМӢ دلنرمى меҳрубонӣ, раҳмдилӣ, нармдилӣ.

ДИЛНИГАРОН دل نگران *кит.* мунтазир; умедвор; дилкашол.

ДИЛНИГАРОНӢ دل نگرانى *кит.* умедворӣ, ин-

- тизор, чашмдорӣ ба роҳи касе.
- ДИЛНИШИН** دلنشین дилкаш, марғуб, дилчасп, дилписанд, мақбул: **навои дилнишин**.
- ДИЛНИШОН** دلنشان *инг.* дилнишин.
- ДИЛНОЗУК** دل نازک он ки дилаш аз камтарин сухан ё рафтори бечо меранчад, хассос, зудранч, нозукдил.
- ДИЛНОЗУКӢ** دل نازکي дилнозук будан, зудранчу хассос будан.
- ДИЛНОКАШ** دل ناکش кареҳманзар, безеб, хунукбашара; *муқоб.* дилкаш; **хӯроки дилнокаш** хӯроки бетаъму ногувор.
- ДИЛНОХОҲОНА** دل ناخواهانه бо дили нохоҳам, ғайри хоҳиш.
- ДИЛНОХУШ** دل ناخوش пороҳат, ношод; *муқоб.* дилхуш.
- ДИЛНОХУШӢ** دل ناخوشي пороҳатӣ, нохушнудӣ; *муқоб.* дилхушӣ.
- ДИЛОБКУНАНДА** دل آبکننده *гуфт.* ғамгинкунанда, аламовар, хузнангез.
- ДИЛОБХӢР** دل آبخور дилпуршаванда, боэти-мод; **чои дилобхӢр** чои амн.
- ДИЛОВАР** دل اور шуҷоъ, далер, часур, баҳодур: **мардуми диловар**.
- ДИЛОВАРӢ** دل اوری далерӣ, шуҷоат, часурӣ: **диловарӣ кардан** (намудан), **диловарӣ нишон додан**.
- ДИЛОВАРОНА** دل اورانه монанди диловарон, далерона: **диловарона кор кардан**.
- ДИЛОВЕЗ** دل اویز марғуб, дилкаш, дилнишин, дилписанд: **ашъори дилевез**, **созу навои дилевез**.
- ДИЛОВЕЗӢ** دل اویزی марғубӣ, дилписандӣ, дилкаш будан.
- ДИЛОГОҲ** دل آگاه 1. он ки аз ғаму асрори дигарон боҳабар аст; дилёб, ғамхор. 2. доно, хушёр, донодил.
- ДИЛОГОҲӢ** دل آگاهی хушёрӣ, доно будан, дилогоҳ будан.
- ДИЛОЗОР** دل آزار он ки ё он чи боиси ранчиши хотир мешавад, ситамгар, чафокор.
- ДИЛОЗОРӢ** دل آزاری озордихӣ; ситамгарӣ,
- бераҳмӣ, чафокорӣ.
- ДИЛОЗУРДА** دل آزرده *сифати феълии замони гузашта аз дил озурдан*; озордида, ранчида, хафашуда, озурдахотир.
- ДИЛОЗУРДАГӢ** دل آزدگی *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз дил озурдан*; андӯхгинӣ, дилозурда будан, озурдагии хотир, нороҳатӣ.
- ДИЛОМ I** دل ام *кит., таър.* найзаи хурд, жӯпин (*аз олоти ҷангии қадима*).
- ДИЛОМ II** دل ام *кит.* хила, фиреб.
- ДИЛОРО** دل آرا дилхушкунанда, дилкушо, дилписанд, дилкаш, нишотбахш: **боги дилоро**, **мулки дилоро**, **хусни дилоро**. 2. *маҷ.* маҳбуба, маъшуқа.
- ДИЛОРОӢ** دل آرائی дилписандӣ, дилкашӣ, зебой, дилоро будан.
- ДИЛОРОМ** دل آرام 1. он ки ба дил оромӣ мебахшад; оромбахш, соҳибчамол: **маҳбубан дилором**. 2. маъшук, маҳбуб; маъшуқа, маҳбуба.
- ДИЛОСО** دل آسا он ки ва ё он чи ба дил осоиш мебахшад; фараҳбахш, зебо, дилписанд: **боги дилосо**, **ҳавои дилосо**.
- ДИЛОСОӢ** دل آسائی оромбахшӣ; ғамхорӣ; дилбардорӣ.
- ДИЛОСУДА** دل آسوده осудадил, хотирчамъ, осудаҳол: **дилосуда ғаштан**, **дилосуда нишастан**.
- ДИЛОШНО** دل آشنا меҳрубон, самимӣ, ҳамдил.
- ДИЛОШУФТА** دل آشفته ошuftадил, парешон, шайдо.
- ДИЛОШӢБ** دل آشوب фаттон, дилрабо; ҳаяҷон-овар: **чашмони шахло ва дилошӢб**, **назми дилошӢб**, **навою нағман дилошӢб**.
- ДИЛПАЗИР** دل پذیر хушоянд, мақбул, дилхоҳ, дилкаш, дилнишин, дилписанд; **форам: манзаран дилпазир**, **хусну таровати дилпазир**, **рафиқи дилпазир**.
- ДИЛПАЗИРӢ** دل پذیری дилписандӣ, хушояндӣ, мақбулӣ, дилкашӣ.
- ДИЛПИСАНД** دل پسند писандида, хушоянд, мақбул, дилхоҳ; хубу зебо: **боги дилписанд**, **диёри дилписанд**, **манзаран дилписанд**, **суру-**

ди дилписанд.

ДИЛПИСАНДӢ دل‌پسندی писандидагӢ, хушояндӢ, зебой.

ДИЛПОК دل‌پاک покдил, содиқ ва самимӢ, орд аз сифатҳои нописанд.

ДИЛПОКӢ دل‌پاکи киноя аз ҳалолкорӢ, покдоманӢ, покизагӢ, бекинагӢ.

ДИЛПОРА دل‌پара ғамгин, озурда, ошуфтадил.

ДИЛПУР دل‌پر боваридошта, итминондошта, мутмаин; **дилпур будан** боварӣ доштан, итминон доштан, мутмаин будан; **дилпур шудан** боварӣ пайдо кардан, итминон ҳосил кардан, мутмаин шудан.

ДИЛПУРӢ دل‌پური боварӣ, итминон, эътимод ба касе ё чизе; **бо дилпурӣ** дилпурона; **дилпурӣ доштан** боварӣ доштан, итминон доштан.

ДИЛПУРОНА دل‌پرоне бо эътимод; хотирчамъона.

ДИЛПУРСӢ دل‌پурси аҳволпурсӣ, хабаргириӣ; тасаллидиҳӣ.

ДИЛПУРШАВАНДА دل‌پرشونده сифати феълӣи замони ҳозира аз **дилпур шудан** (ба касе); боваринок, эътимоднок: **одами дилпуршаванда**.

ДИЛРАБО دل‌رба 1. дилбар, мафтункунанда, дилкаш; зебо, хушрӯ: **бахори дилрабо**, **водин дилрабо**, **манзараи дилрабо**, **чамоли дилрабо**. 2. маҷ. маъшуқаи зебо, нигори нозанин.

ДИЛРАБОӢНА دل‌ربايانه аз рӯи дилрабой, нозанинона, дилбарона.

ДИЛРАБОӢ دل‌ربائي дилрабо будан, дилбарӣ, фаттонӣ; зебой.

ДИЛРАБОЯНДА دل‌رباينده мафтункунанда, дилфиребанда.

ДИЛРЕШ دل‌ریش маҳзун, ғамгин, дилафгор, хастадил; озурда, ранҷур (аз *ғами шиқ* ё *нокомӣ*).

ДИЛСАРД دل‌سرد бешавқ, берағбат, бемайл, дилхунуқшуда; бепарво ба касе ё чизе; **дилсард шудан** аз касе ё коре рӯй гардонидан аз касе ё коре; маъюсу ноумед шудан.

ДИЛСАРДӢ دل‌سردى ниг. дилхунуқӣ.

ДИЛСАРДОНА دل‌سردانه бе майлу рағбат, бо дили ноҳоҳам: **дилсардона пешвоз гирифтган**,

дилсардона кор кардан.

ДИЛСАФЕД دل‌سفید дилсоф, некандеш, хушдил; муқоб. **дилсиёҳ**.

ДИЛСАХТ دل‌سخت бераҳму шафқат, сангдил.

ДИЛСАХТӢ دل‌سختи бераҳмӣ, сангдилӣ.

ДИЛСИЁӢ دل‌سياه бадният, бадандеш, баддил; муқоб. **дилсафед**.

ДИЛСИЁӢӢ دل‌سياهي нохушӣ, хафагӣ, ғамгинӣ.

ДИЛСИТОН دلستان ниг. **дилрабо**.

ДИЛСОФ دل‌صاف дилсафед, поктинат, поквичдон, беғараз.

ДИЛСОФӢ دل‌صافي дилсафедӣ, поктинатӣ, поквичдонӣ, беғаразӣ.

ДИЛСОФОНА دل‌صافانه ниг. **софдилона**; аз рӯи дилсофӣ.

ДИЛСӢЗ دل‌سوز он ки дилаш ба холи дигарон месӯзад, раҳмдил, ғамхор, меҳрубон, мушфик: **модари дилсӯз**, **ёри дилсӯз**, **дилсӯзи халқ**.

ДИЛСӢЗӢ دل‌سوزي раҳмхӯрӣ, тараҳхум, шафқат, меҳрубонӣ, ғамхорӣ; **дилсӯзӣ кардан** тараҳхум кардан; **ғамхорӣ зоҳир кардан**.

ДИЛСӢЗОНА دل‌سوزانه 1. ғамхорона, аз рӯи меҳрубонӣ, бо хисси тараҳхум: **дилсӯзона маслиҳат додан**, **дилсӯзона маслиҳат кардан**. 2. ба таври чонғудоз, ба таври хузновар; таъсирбахш.

ДИЛСӢХТА دل‌سوخته ғамгин, аламзада; озурдадил, дилшикаста: **модари дилсӯхта**, **ошиқи дилсӯхта**.

ДИЛТАНГ دل‌تنگ 1. зиқ, хафа, ғамгин. 2. он ки аз риоя нашудани тартиб ё бад иҷро шудани коре ба танг меояд ва дар ташвиш аст; муқоб. **дилвасеъ**; аз ҳад зиёд дақиқкор; инчик; **дилтанг шудан** а) зиқ шудан, хафа шудан, ғамгин шудан; б) ба танг омадан.

ДИЛТАНГӢ دل‌تنگي дилтанг шудан, зиқӣ, хафагӣ, ғамгинӣ.

ДИЛФАРОӢ دل‌فراخ дилвасеъ; муқоб. **дилтанг**.

ДИЛФИГОР دل‌فگار ниг. **дилафгор**.

ДИЛФИРЕБ دل‌فريب фиребанда, дилрабо; макбул, хушнамул: **манзараи дилфиреб**, **нигоҳи дилфиреб**, **оҳанги дилфиреб**.

ДИЛФИРЕБӢ دلفريبي мафтункунандагӢ, фаттонӢ, дилрабой.

ДИЛФИРЕБОНА دلفريبانه аз рӯи дилфиребӢ, дилрабоёна.

ДИЛХАРОБ دلخواب дилафгор, дилозурда, махзун, дилреш.

ДИЛХАРОБӢ دلخوابي дилозурдагӢ, дилрешӢ, дилафгорӢ.

ДИЛХАРОШ دلخراش қонқоқ, қонғудоз, пурсӯзу гудоз, рикқатангез: **полаи дилхарош, оҳанги дилхарош.**

ДИЛХАСТА دلخسته хастадил, дилафгор, дилреш, ғамгин; ранчидахотир.

ДИЛХАСТАГӢ دلخستگي хастадилӢ, дилрешӢ, ранчидахотирӢ, дилафгорӢ.

ДИЛХИЧИЛ دلخجل он ки аз кору рафтори худ дар хичолат аст, хичолатманд.

ДИЛХИЧИЛӢ دلخجلي хичолатмандӢ; ташвиш; хавотирӢ.

ДИЛХОСТ دلخواست *ниг.* дилхоҳ.

ДИЛХОСТА دلخواستе *ниг.* дилхоҳ.

ДИЛХОҲ دلخواه 1. он чи хости дил аст, мувофиқи табъи дил; чизи дилчӯю дилкаш: **арӯси дилхоҳ, дӯсти дилхоҳ, ба таври дилхоҳ, ба кадри дилхоҳ; натиҷаи дилхоҳ** натиҷаи хубу матлуб; **бо дилхоҳи худ** ба ихтиёри худ, бо майлу хоҳиши худ. 2. *маҷ.* маҳбуба, маъшуқа.

ДИЛХУН دلخون саҳт ғамгин, ниҳоят андӯҳгин; дилхаста, озурдадил: **дилхун будан; дилхун шудан** // **дилхун гаштан** (гардидан) а) саҳт хафа (зиқ) шудан; азоб кашидан (*асосан рӯҳан*); б) ғаму ғусса хӯрдан.

ДИЛХУНУК دلخنک *ниг.* дилсард; дилхунук шудан *аз касе ё чизе* нисбат ба касе ё чизе берағбат, беҳавсала ё бепарво шудан; сард шудани меҳри касе ба касе ё чизе, дилсард шудан.

ДИЛХУНУКӢ دلخنكي дилхунук будан; дилхунук шудан; дилмондагӢ, дилсардӢ; ноҳуши, ки сабаби тарки алоқа шудааст.

ДИЛХУШ دلخوش хурсанд, хушнуд, хушҳол, шодмон: **дилхуш кардан, дилхуш шудан.**

ДИЛХУШӢ دلخوشي 1. хурсандӢ, хушнудӢ, вақт-

хушӢ: **дилхушӢ кардан.** 2. мояи дилхушӢ; он чи кас ба он дилбастагӢ дорад; **бо дилхушӢ // ба дилхушӢ** хушнудона, хушӢ ба хушӢ, ризомандона.

ДИЛХУШКУНАНДА دلخوشکننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **дилхуш кардан**; **фараҳбахш, хурсандибашш, хушнудкунанда.**

ДИЛҲАЗИН دلحزين ғамгин, андӯҳгин, дилхичил.

ДИЛЧАСП دلچسپ дилнишин, дилпазир, хушоянд, мақбул, марғуб; **форам, дилкаш; чозибадор: ашъори дилчасп, ташбеҳи дилчасп, услуби дилчасп, суруди дилчасп, садон дилчасп.**

ДИЛЧАСПӢ دلچسبي дилнишинӢ, дилпазирӢ, дилчасп будан.

ДИЛЧОК دلچاک *ниг.* дилафгор.

ДИЛЧАВОН دلچوان пири рӯҳан чавон, барнодил; *муқоб.* дилмурда: **пири дилчавон, мӯйсафеди дилчавон.**

ДИЛҶАЗИР دل جزير *лаҳҷ.* дилафгор, дилхароб.

ДИЛҶАМЪ دلجمع *ғуфт.* хотирҷамъ, осудахотир: **дилҷамъ будан аз чизе.**

ДИЛҶАМЪӢ دلجمعي *ғуфт.* осуда будани хотир; тасаллои дил.

ДИЛҶАМЪОНА دلجمعانه *ғуфт.* хотирҷамъона, осудахотирона.

ДИЛҶӮ(Ӣ) دلجو(ي) 1. дилкаш, дилхоҳ, дилчасп, хубу марғуб: **бахори дилҷӯ, оҳанги дилҷӯ, савти дилҷӯ, ёри дилҷӯ.** 2. тасаллобахш, дилбардор.

ДИЛҶӮӢ دلجويانه меҳрубона, навозишкорона.

ДИЛҶӮӢ دلجوئي дилбардорӢ; меҳрубонӢ, навозиш; тасаллодихӢ; **дилҷӯӢ кардан** (намудан) дилбардорӢ кардан, тасалло бахшидан; меҳрубонӢ (навозиш) кардан.

ДИЛШИКАН دلشکن *кит.* ғамангез, ноҳушиовар, номатбӯ.

ДИЛШИКАСТА دل شکسته дилозурда, маъюс, навмедшуда, рӯҳафтода; ғамгин.

ДИЛШИКАСТАГӢ دلشکستگي дилозурдагӢ, маъюсӢ; ғамгинӢ.

ДИЛШИКОР دل شكار *мач.* дилрабо, дилфиреб, мафтункунанда.

ДИЛШИКОРӢ دلشكارى *мач.* дилрабой, дилфиребӢ.

ДИЛШОД دلشاد 1. дилхуш, хушхол, хушнуд, хурсанд, шодмон, хуррам: **дилшод кардан**, **дилшод шудан**. 2. хушнудона, хурсандона, хуррамона.

ДИЛШОДӢ دلشادى хурсандӢ, хушнудӢ: **айёми дилшодӢ**.

ДИЛШОДКУНАНДА دلشادکننده шодиовар, хурсандкунанда.

ДИЛШОДОНА دلشادانه хушнудона, фарахманнона.

ДИЛШУДА دلشده *мач.* дилбохта, дилдода, ошиқ.

ДИМ دم хавое, ки нафаскаширо душвор мекунад, хавои нафастангкунанда: **шаби гарм ва дими тобистон**; **дим нишастан** *гуфт.* хомӯш нишастан; *муқ.* **дам нишастан**.

ДИМНА *а.* دمنه *кҗи.* 1. боқимондаи осори қадима, осори зисти мардум; харобаи биноҳои қадим, вайрона. 2. порутӯда, тӯдаи сангин, ахлоттеппа.

ДИМОҒ I *а.* دماغ бинӣ, машом: **ба димоғ гап задан**, **бӯи чизе ба димоғ расидан (задан)**.

ДИМОҒ II *а.* دماغ 1. мағз, мағзи сар. 2. *мач.* кайфият, ҳавсала; хохиш, табъ; **димоғи чоқ** *гуфт.* табъи хуш; **дилу димоғ майлу хохиш**, ҳавсала. 3. *гуфт.* такаббур, ғурур, каттагӣ; **бо димоғи сӯхта** бо табъи хира, бо дили хафа, гамгинона; **димоғ кардан** *ба касе қаҳру газаб кардан*, *ба касе хашмгин шудан*; **димоғи касе сӯхтан** табъи касе хира шудан, хафа шудан, зик шудан, кайфи касе паридан; **димоғи касе-ро сӯзондан** табъи касе-ро хира кардан; **димоғи касе чоқ будан** хурсанд будан, хушвақт будани касе; **аз димоғ баромадан** аз хотирҳо дур шудан, аз ёд баромадан; **аз димоғ баровардан** аз ёд баровардан, фаромӯш кунонидан (*мас.*, машаққатеро); **ба димоғи касе халал расидан** аз ақл бегона шудан, чиннӣ шудан.

ДИМОҒА *а.* دماغه *ҷуғр.* қисми ба даруни баҳр ё кӯл даромадарафтаи хушкӣ.

ДИМОҒБАЛАНД دماغبلند хавобаланд, мутақаббир, калонгир.

ДИМОҒӢ دماغى 1. *мансуб ба димоғ*. 2. *кит.* фикрӣ, ақлӣ; **ҳамсадон димоғӢ зби.** овози ҳамсадое, ки бо иштироки холигии бинӣ ҳосил мешавад (*мас.*, *н*).

ДИМОҒОШУФТА دماغآشفته парешонхотир, девонаавзоъ.

ДИМОҒПАРВАР دماغ پرور тарбияткунандаи рӯху равон, таъминкунандаи осоиши рӯх.

ДИМОҒСӢЗ دماغ سوز сӯзонандаи димоғ: **дуди димоғсӢз**.

ДИМОҒСӢЗӢ دماغ سوزى хафагӣ, зикӣ.

ДИМОҒСӢХТА دماغ سوخته хафа, зик, ғамгин, бедимоғ, хиратабъ.

ДИМОҒСӢХТАГӢ دماغسوختگى хафагӣ, ғамгинӣ, бедимоғӣ, кайфпарида будан.

ДИМОҒЧОҚ دماغچاق хурсанд, шодмон, дилхуш.

ДИМОҒЧОҚӢ دماغچاقى хурсандӢ, шодмонӢ, дилхушӢ: **димоғчоқӢ кардан**.

ДИМОҒ *а.* دمار *кит.* 1. ҳалок, несту нобуд, маҳв. 2. дуд; **□ димор аз рӯзгори касе баровардан** чазои касе-ро додан; ҳалок кардан, куштан.

ДИН *а.* دين 1. эътиқод ба мавҷудияти қувваҳои фавқуттабиаи идорақунандаи олам, кеш, мазҳаб. 2. тариқ, роҳ; ойин, маслак.

ДИНА دينه рӯзи гузашта, дирӯз: **дина беғоҳӣ**, **дина пағоҳӣ**, **дина инсфишабӣ**.

ДИНАКАК//ДИНАЯКАК دينکک//دينکک худи дина; чанд рӯзе пеш аз ин, андаке қабл аз ин.

ДИНАМИКА *ю.* دينميكه *физ.* соҳаи механика, ки қонуни ҳаракати ҷисмҳоро вобаста ба қувваҳои ба онҳо таъсирқунанда меомӯзад.

ДИНАМИКӢ دينميكى *марбут ба динамика*; пайваста, ба таври мутадовим.

ДИНАМИТ *ю.* دينميت моддаи тарканд.

ДИНАМО *ю.* دينما 1. дастгоҳи табдили нерӯи барқ ба нерӯи механикӣ ё баръакс. 2. *ҷузъи пешини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои қувва*: **динамометр**, **динамомошин**.

ДИНАМОМЕТР *ю.* دينماميتر *тех.* асбоби андо-

загирии кувваи механикӣ, қуввасанҷ.

ДИНАРҶ روز دینه дирӯз.

ДИНАШАБ دینه شب дишаб, шаби гузашта.

ДИНАЯК دینه یک *ниг.* **динакак.**

ДИНБОВАР دین باور диндор, мӯъмин, мутадайн.

ДИНБОВАРӢ دین باوری диндорӣ, диёнат.

ДИНГИЛА دنگيله :дингила задан *гуфт.* частухез кардан ва лагад андохтани асп ва ё хар бо хар ду пои ақиб, чуфтак задан.

ДИНДОР دیندار он ки ба дин эътиқод дорад ва ба аҳқому усули он пайравӣ мекунад, мӯъмин, мутадайн.

ДИНДОРӢ دینداری диндор будан, эътиқод ба дин, худопарастӣ; тақводорӣ, порсой.

ДИНДОРОНА دیندارانه аз рӯи диндорӣ; дорои хусусияти динӣ, мувофиқ ба дин.

ДИНИЯ دینی *ниг.* **динӣ:** заруриёти диния.

ДИНӢ دینی *мансуб ба дин:* маросими динӣ.

ДИНОАТ ا. دناث *кит.* пастӣ, нокаси, сифлагӣ, пастфитратӣ.

ДИНОВАР دین آور *кит.* оварандаи дин, паёмбар.

ДИНОЗАВР ю. دنازور *биол.* чонвари хазандаи калонҷуссаи сусмормонанди давраи қадим.

ДИНОР ю. دینار 1. воҳиди пули баъзе кишварҳои арабӣ; пули майдаи Эрон, ки ба садаки риёл баробар аст. 2. *таър.* сиккаи тилло ё нуқра, ки дар замонҳои гуногун арзиши мухталиф дошт.

ДИНОРБАХШ دیناربخش *кит.* 1. бахшандаи динор, атоқунандаи динор, яъне пулу сарват. 2. *маҷ.* саховатпеша, фароҳдаст.

ДИНОРБОР دیناربار *кит.* боранда ва нисорқунандаи динор.

ДИНОРГОН دینارگان *кит.* ба арзиши динор; гаронбаҳо.

ДИНОРГУН دینارگون *кит.* тиллоранг, зардчаранг, ба ранги динор.

ДИНОРӢ دیناری *марбут ба динор,* диноргун.

ДИНОРСАНҶ دینارسنج диноршумур; зарсанҷ,

сарроф; заршинос, иёрғир.

ДИНПАЗИР دین پذیر динпазирандаи дин, қабулқунандаи дин.

ДИНПАРАСТ دین پرست *ниг.* **диндор.**

ДИНПАРВАР دین پرور пуштибони дин, ривочдиҳандаи дин.

ДИНПАРВАРӢ دین پروری пуштибонӣ аз дин, химоя аз дин, ривоч додани дин.

ДИНФУРӢШ دین فروش он ки аз дини худ рӯгардондааст; хиёнаткарда ба дини хеш.

ДИНФУРӢШӢ دین فروشی амали динфурӯш.

ДИПЛОМ *фр.* دپلام 1. шаходатномаи расмӣ дар бораи тамои қардани мактаби олий ё миёнаи махсус; ҳуҷҷати расмӣ оид ба додани унвоне ё ягон дараҷаи илмӣ: **дипломи таҳсилоти олий,** **дипломи номзади илми тиб.** 2. ҳуҷҷати расмӣ (шаҳодатнома) иборат аз се дараҷа, ки ба ҳолибони мусобиқаҳо, озмунҳо, намоишҳо ва ғ. дар бораи ишғол қардани се ҷои аввал дода мешавад: **дипломи дараҷаи якуми фестивал.**

ДИПЛОМАТИЯ *фр.* دپلامتیه фаъолият ва усули қорбарии ҳукумат тавассути сардори давлат ва идораҳои махсуси робитаҳои хоричӣ дар қорӣ қардани сиёсати беруна ва байналхалқии давлат, инчунин химояи манфиатҳои вай дар хоричи кишвар.

ДИПЛОМАТӢ دپلامتی *мансуб ба дипломатия;* **корпуси дипломатӣ** ҳайати намоёндагии дипломатҳои муқими кишваре.

ДИПЛОМДОР دپلامدار дорандаи диплом, соҳиби диплом: **мутахассиси дипломдор.**

ДИПЛОМӢ دپلامی *мансуб ба диплом;* **кори дипломӣ** рисолаи таҳқиқотӣ, ки хатмқунандаи мактаби олий дар мавзӯи марбут ба ихтисоси худ таълиф мекунад.

ДИПЛОМНАВИС دپلام نويس донишҷӯе, ки рисолаи дипломӣ менависад.

ДИПЛОМНАВИСӢ دپلام نویسی амал ва кори дипломнавис.

ДИРА ديره *кит.* манзил, хона.

ДИРАМ ю. درم 1. тангаи нуқрагии қадим, сиккаи нуқра; пули танга; пул; **зи моҳӣ нашоҷд дирам хостан** (*зарб.*). 2. воҳиди пул дар

Ўумхурии Тоҷикистон, ки ба садаки сомони баробар аст. 3. *к.х.* воҳиди вазн, ки баробари 3,12 г. будааст.

ДИРАМДОР *دار* *кит.* пулдор; бадавлат.

ДИРАМДУСТ *درم دوست* пулпараст; хасис, мумсик.

ДИРАМЗАН *درم زن* он ки пул сикка мезанад, саккок.

ДИРАМРЕЗ *درم ريز* *маҷ.* дасткушод, фароҳдаст, инъомгар, эхсонкунанда, сахӣ.

ДИРАМХАРИД *درم خريد* *кит.* гулом ё канизи ба пул харида, зархарид.

ДИРАФШ I *درفش* олати нӯгтези дастадоре, ки бештар мӯзадӯзон барои сӯроҳ кардани чарм ва гузаронидани сӯзан ба кор мебаранд, дарафш.

ДИРАФШ II *درفش* *кит.* парчам, ливо, байрак; дирафши ковиёнӣ, дирафши сурх.

ДИРАФШ III *درفش* *кит.* дурахш, дурахшидан, тобандагӣ, дурахшиш.

ДИРАФШИДАН *درفشيدن* 1. дурахшидан, барқ задан, тобидан. 2. ларзидан; алвонч хӯрдани порчаи матоъ аз бод.

ДИРАФШОН *درفشان* дурахшон, равшан.

ДИР-ДИР *دردر* *калимаи тақлиди* овоз, ки як навъ ларзиши тезу пайиҳами баданро аз сармо, тарс ё беморие ифода мекунад: *дир-дир* ларзидан.

ДИРЕКТОР *لوت.* *ديريكتور* сардори муассиса, идора ё мактаб, мудир, сарвар.

ДИРЕКТОРӢ *ديريكتورى* 1. мансуб ба директор: маоши директорӣ. 2. вазифа ва амали директор: директорӣ кардан.

ДИРИЖАБЛ *фр.* *ديريزابل* дастгоҳи парвозкунанда, ки дарунаш аз газ пур карда шуда, бо муҳаррик муҷаҳҳаз мебошад.

ДИРИЖЁР *фр.* *ديريزيار* он ки дирижёрӣ мекунад; роҳбари оркестр ё дастаи хор.

ДИРИЖЁРӢ *ديريزيارى* 1. роҳбарӣ кардан ба оркестр, ба дастаи хор, ансамбл *ва ғ.* ҳангоми таҳия ва иҷрои асари мусиқӣ. 2. мансуб ба дирижёр; вазифа ва амали дирижёр: дирижёрӣ кардан.

ДИРИНГ-ДИРИНГ *درنگ درنگ* *калимаи тақлиди* овоз, ки садои ноҷӯри асбобҳои мусиқии ториро ифода мекунад.

ДИРОСАТ *ا.* *دراست* *кит.* 1. тадрис; таълим; сабақ додан ва сабақ гирифтани. 2. доноӣ.

ДИРОЯТ *ا.* *در ايت* *кит.* аклу дониш; зиракӣ.

ДИРРОС *دراس* *ниг.* *дир-дир*; *диррос* задан (кардан) ларзидан аз хунукӣ, тарс ё беморӣ.

ДИРӢЗ *ديروز* 1. рӯзи гузашта, дина: *дирӢз* бегоҳӣ, *дирӢз* (пагоҳӣ). 2. гузаштаи наздик; *дирӢз* боз аз *дирӢз* сар карда, аз *дирӢз* ин чониб, аз *дирӢз* то ҳол; *дирӢзи* озод тамоми рӯзи гузашта, як рӯзи дароз.

ДИРӢЗА *ديروزه* 1. мансуб ба *дирӢз*; рӯзи гузашта рӯйдода: *борони дирӢза*, *маҷлиси дирӢза*, *мулоқоти дирӢза*, *ходисан дирӢза*. 2. *маҷ.* собик, пештара: *бандаи дирӢза*, *тифли дирӢза*; *нисбат ба дирӢза* назар ба рӯзи гузашта, дар муқоиса бо рӯзи гузашта.

ДИРӢЗАКАК *ديروزكك* *гӯфт.* худи *дирӢз*; чанд рӯз пеш аз ин, андаке қабл аз ин.

ДИРӢЗИНА *ديروزينه* мансуб ба *дирӢз*; *дирӢз* рӯйдода, *дирӢз* воқеъшуда.

ДИРӢЗӢ *ديروزي* *ниг.* *дирӢза* 1.

ДИРӢАМ *ю.* *درهم* *ниг.* *дирам*.

ДИРӢ *ا.* *درع* *кит.* зирех, ҷавшан.

ДИРӢПӢШ *درع پوش* зирехпӯш.

ДИСК *ю.* *ديسك* 1. курси тунук. 2. *варз.* курси ҷӯбӣ, ки гирди он бо оҳан печонида шудааст ва ҳамчун асбоби ҳаво додан ба дурӣ ба кор меравад.

ДИСКОТЕКА *ю.* *ديسكاتيكه* 1. клуб ё тарабхонаи ҷавонони мусиқидӯст. 2. маҷмӯи қарта ва наворҳои мусиқӣ.

ДИСОР *ا.* *دثار* либоси рӯ; ҷома.

ДИСПАНСЕР *фр.* *ديسپنسير* *тиб.* муассисаи махсуси тиббӣ барои табобат ва нешгири кардани баъзе бемориҳо бо роҳи муоинаи доимӣ: *диспансери бемориҳои пӯст*, *диспансери бемории сил*.

ДИССЕРТАТСИЯ *лот.* *ديسيرتسيه* рисолаи илмӣ, ки барои гирифтани дараҷаи илмӣ таълиф шудааст: *диссертатсияи докторӣ*.

ДИССИМИЛЯТСИЯ *ديسيميليتسيه* лот. 1. тағйироте, ки монандии чизхоро аз байн мебарад; фарк пайдо кардан. 2. *зби.* як навъи тағйир ёфтани овозҳо ҳангоми нутқ, ки аз ду овози монанд ва ё якхелаи калима яке ба овози дигар бадал мешавад (*мас., анбор – амбор*).

ДИСТИЛЛЯТСИЯ *диستيлятисиє* лот., ниг. **тактир**.

ДИФЛО *а.* *دفلو//دفلا* кит., бот. гиёҳи захрдоре, ки барои хайвонот марговар аст, харзаҳра.

ДИФОЪ *а.* *دفاع* мудофия, химоя: **дифои ватаи, дифоъ кардан, рисолаи номзадӣ дифоъ кардан.**

ДИФТОНГ *ю.* *ديفتانگ* *зби.* ба ҳам пайваста омадани ду садонок дар як ҳичо.

ДИФФЕРЕНСИАЛ лот. *ديفيرينстал* 1. *риѐз.* асоситарин қисми ҳатти афзоиши бузургии тағйирёбанда (функсия). 2. *тех.* механизми автомобил, трактор *ва ғ.*, ки ба воситаи он ду чархи ба як тир пайвасташуда бо суръатҳои гуногун гирд гашта метавонанд.

ДИФФЕРЕНСИАЛӢ *ديفيرинстали* 1. *риѐз.* мансуб ба дифференциал. 2. вобаста ба шароит фарқкунанда.

ДИФФУЗИЯ лот. *ديفوزيه* физ. ба ҳам омехта шудани молекулаи як модда ба моддаи дигар дар натиҷаи ҳаракат бо таъсири гармӣ.

ДИҲАНДА *دهنده* 1. сифати феълии замони ҳозира аз додан. 2. супоранда, тақдимкунанда.

ДИҲИШ *دهش* 1. *исми феълӣ* аз додан. 2. кит. бахшиш, ато: доду диҳиш.

ДИШАБ *ديشب* шаби гузашта, дина шаб.

ДИШАБА *ديشبه* *гуфт.* мансуб ба дишаб; дишаб рӯйдода: **воқеан дишаба, сӯҳбати дишаба.**

ДИЯТ *а.* *ديت* кит. хунбаҳо, товони хун.

ДИЯТСИТОН *ديت ستان* диятгир; қасосгир.

ДӢ *دي* кит. дина, дирӯз, рӯзи гузашта.

ДОББА *а.* *دابه* кит. ҳайвони (чорпои) саворӣ ва боркаш; ҳайвон: **доббан баҳрӣ.**

ДОВ *داو* 1. навбати гашт дар бозии шоҳмот ва нард; навбати бозӣ дар кимор. 2. зиёд кардани пули ба кимор мондашуда (саркимор). 3. кит. даъво; иддао; **◇ дову дастгоҳ** *гуфт.* а)

асбобу анҷом, абзор, асбобу ускуна; б) *мач.* хонаву дар, чизу чора.

ДОВАР *داور* 1. кит. он ки одилона ҳукм мекунад, соҳиби адлу дод. 2. сифати Худо. 3. ҳакам дар бозиҳои варзишӣ; **ҳайати доварон** гурӯҳи ҳакамон, ки дар мусобикаҳои ғолибноро муайян мекунанд.

ДОВАРГОҲ *داورگاه* маҳал ва ҷои довариву муҳокима.

ДОВАРӢ *داورى* 1. кит. одилона ҳукм кардан. 2. амалу вазифаи ҳакам. 3. *мач.* душманӣ, хусумат, низоъ.

ДОВТАЛАБ *داوطلب* талабгори гирифтани унвон ва мақома дар мусобикаҳои озмунҳо; бо майлу иродаи худ анҷоми кореро ба ўҳда гирифта.

ДОВТАЛАБӢ *داوطلبى* талабгорӣ, довталаб будан.

ДОВТАЛАБОНА *داوطلبانه* ҳамчун довталаб, ба сифати талабгор, бо хоҳиш ва иродаи худ.

ДОГМА *ю.* *داگمه* таълимот ё ақидае, ки бидуни таҳқиқ аз рӯи эътиқоди кӯр-кӯрона барои ҳамаи замон ва шароити таърихӣ ҳамчун ҳақиқати бебаҳсу тағйирнопазир қабул карда мешавад.

ДОГМАТИЗМ *ю.* *داگمтиزم* тарзи фикр ва муҳокимаронии ғайританқидӣ дар асоси догма.

ДОГМАТИКӢ *داگمتيكى* мансуб ба догматизм: **тафаккури догматикӣ.**

ДОҒ *داغ* 1. саҳт тафсонидашуда, ғудохта; сӯзон, хеле гарм: **равғани доғ.** 2. нишона ва лаккае, ки дар ҷое ё чизе мондааст (*мас., нишонаҳои захм ва ҷароҳат дар бадан, лаккаи равған ё чирк дар либос ва ғ.*), асар, нақш; **доғи бадномӣ** асари бадномӣ, нишонаи шармандагӣ. 3. ҷои тамга, ки бо оҳани тафсон ба рони чорпоёни гала зада шудааст; тамгае, ки дар қадим ба даст, пешонӣ ё тахтапушти бандиёну ғуломон зада мешуд. 4. *мач.* ғаму андӯҳ, аламу ҳасрати саҳт ва азоби қалбӣ, ки аз марги фарзанд ё волидайн, ҳичрону фироқ ё рашки касе пеш меояд: **доғи фарзанд, доғи модар, доғи фироқ, доғи ҳаҷр, доғи ҳичрон; дарду доғ** дидан ҳасрати саҳт кашидан, алами фироқ ё марги каси наздики худро аз сар гузаронидан; **доғи касеро тоза** кардан ғаму ҳасрати фаромӯшшудани касеро

боз ба хотир овардан. 5. *мач.* бадномӣ, айб; нанг. б. *тиб.* нишонаҳои гуногунранг дар рӯи нусти инсон, ки бо иллоте пайдо мешавад; **доғи кунчитак** *ниг.* **кунчитак**; **доғи нағзак** *ниг.* **нағзак**; **доғи обила** *ниг.* **обила**; **доғи нағзакдор** обиларӯӣ; **доғ кардан** а) лаккадор кардан; чиркин кардан; б) тафсондан, гудохтан (равғанро); **доғ шудан** а) гудохта шудан, тафсонда шудан; б) аз шиддати дард сӯхтан (*маҳсусан аз дарди шиқ ё орзуи висол*); гусса хӯрдан (*аз ҳасиду рашик*). 7. он чи таваҷҷӯҳ ва диққати ҳамагонро ҷалб намуда, боиси баҳсу мунозираҳои шадид мегардад.

ДОҒГАР داغر он ки ба хайвонот ва асирон тамға мезанад, тамғагузоранда, тамғазан.

ДОҒГАҲ داغ گه *ниг.* **доғгоҳ.**

ДОҒГИРИФТА داغ گرفته доғдор, дорои доғу нишонаҳои гуногун, ки болои чизе пайдо мешавад, лаккадор.

ДОҒГОҲ داغ گاه ҷое, ки ба аспу шутур *ва ғ.* тамға мезананд.

ДОҒДИДА داغ دیده ғамдида, ғамзада, андӯхгин.

ДОҒДИЛ داغ دل *мач.* дилафгор, дилреш; ғамгин, андӯхгин.

ДОҒДОҒ داغ داغ 1. сӯзон будан, дар ҳоли доғ будан, ҳарорати зиёд доштан. 2. худнамоӣ кардан, чизеро бо хавас нишон додан.

ДОҒДОР داغ دار 1. дорои доғ. 2. *мач.* бо ғаму андӯх, он ки ба бадбахтии гирифтдор шудааст.

ДОҒЗАН داغ زن *ниг.* **доғгар.**

ДОҒӢ داغی 1. доғ будан, дорои гармии зиёд; нишондор, доғдор. 2. *ниг.* **сӯхтанӣ.**

ДОҒКАРДА داغ کرده 1. дорои нишони доғ. 2. *мач.* гулом, банда.

ДОҒОБ داغ آب хате, ки баландтарин сатҳи обро дар ҷӯю дарё, обгир, кӯлу бандҳои об нишон медиҳад.

ДОҒОҲАН داغ آهن оҳани доғ, оҳане, ки ба василан он доғ мегузорад.

дод دد *асоси замони гузашта аз додан.*

ДОД I دد 1. бахшиш, ато; инъом. 2. адл, инсоф, адолат; **дод густурдан** адлу инсоф пайдор кардан, адолат ба кор бурдан; **дод додан**

қатъи низоъ кардан; адолат ба кор бурдан, ҳукм ба тарафи ҳақ кардан; **доди касеро додан** шафқат намудан ба касе, адлу инсоф ба кор бурдан нисбат ба касе; **дод ёфтан** аз адлу инсоф баҳравар шудан; **дод кардан** адлу адолат кардан, инсоф кардан; **дод парвардан** адл кардан, адолат кардан; **дод хостан** додхоҳӣ кардан, додрасӣ талаб кардан; инсоф талабидан. 3. ростӣ; ҳақиқат; **доду диҳиш** баҳшиш; саховат, хайру эҳсон; **доду ситад** доду гирифт; **дод гирифтаниг.** **дод ситондан**; **доди чизе додан** а) ба чизе аҳамияти маҳсус додан, бисёр машғул шудан бо чизе; дар коре аз ҳад гузаштан, кореро аз ҳад гузарондан; кореро ба ниҳояти дараҷа расондан; б) насиба додан, баҳрабар кардан; **доди суҳан** (**суҳанварӣ**) **додан** бехтарин каломӣ бадеӣ офаридан; суҳанварӣ кардан, дар калом фасоҳату балоғат ба кор бурдан; **дод ситондан** интиқом гирифтани, қасос гирифтани; **доди суҳан ҷустан** дар суҳанронӣ маҳорат нишон додан, суҳанварӣ талаб кардан, дар суҳан маҳорат талаб намудан.

ДОД II دد 1. фиғон, нола; шикоят. 2. арзи касеро шундан; **ба дод овардан** *касеро* ба танг овардан; касеро саҳт азоб додан; **ба дод омадан** аз дасти касе (аз ҷаври касе) ба танг омадан; аз зулму бедодгарии касе ба ҷон сер шудан. 3. *калимаи нидо* вой! фарёд! (*изҳори таассуф*); **доду фарёд** фиғону нолаи шикоятomez; **дод гуфтан** (**задан**) фарёд кардан; **ба доди касе расидан** шикояти касеро ба эътибор гирифтани.

ДОДА داده *сифати феълии замони гузашта аз додан:* **дода шудан** ба чизе мафтун шудан; мубтало (гирифтдор) шудан.

ДОДАГӢ دادگی *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз додан:* **одами хабар додагӣ.**

ДОДАН دادن 1. ба ихтиёри касе воғузоштан, супурдан; **ба мактаб додан**, **ба дасти касе додан** (*чизеро*); бахшидан, ато кардан; **зиндагӣ додан**, **хаёт додан**, **шифо додан**. 2. *мач.* ба шавҳар додан, ба қайди никоҳи касе даровардан (-и духтаре). 3. *мач.* **гуфтан:** **салом додан**, **дашном додан**, **ҳақорат додан**. 4. ниҳодан, гузоштан; соҳиб кардан: **лақаб додан**, **ном додан**, **унвон додан**. 5. баровардан: **садо додан** (-и дойра), **овоз додан** а) садо баровардан (*мас., барои худро маълум кардан*

дар торикӣ); б) раъйи худро баён намудан вақти интиҳобот, раъйпурсӣ ё ба овоз мондани масъалае, раъй додан. 6. барпо кардан, оростан: **зиёфат додан**, **тӯй додан**. 7. *чун феъли ёридиҳанда таркибҳои гуногуни феъли месозад*: **анҷом додан**, **бой додан**, **ваъда додан**, **сар додан**, **тан додан**, **чо додан** ва ғ. 8. *ҳамчун феъли ёридиҳанда дар таркибҳои феълиҳолӣ маънои барои шахси дигар иҷро шудани амалеро ифода мекунад*: **фаҳмонда додан**, **хонда додан**, **заҳр додан**; **маъно додан** маъноеро ифода кардан, маъноеро фаҳмондан; **розигӣ додан** изхори розигӣ кардан; **чон додан** а) чон нисор кардан, чонро фидо кардан; б) чон сурдан, мурдан: **бемор дар нисфи шаб чон дод**; в) *киноя аз чон бахшидан*, *зинда кардан*: **канални нав ба заминхон мурда чон дод**.

ДОДАНИЙ دادني *сифати феълии замони оянда аз додан*; додан хостан; он чи бояд дода шавад.

ДОДАРА دار 1. писари як падару модар нисбат ба писару духтари дигари онҳо, бародар; бародари хурдӣ, уқо; **додари айний** // **додари зонда** // **додари ҳамхун** // **додари ҳамтан** бародари аз як падару модар рӯида нисбат ба дигаре, бародари модаряк; **додари сабабӣ** додархонд. 2. *маҷ. дӯст, чӯра, рафиқи наздик (одатан ҳамчун мухотаб дар муроҷиат ба марди бегона ба кор мебаранд)*; **додари қиёматӣ** додархонди якумрӣ; дӯсти ниҳоят наздик.

ДОДАРАК دادرک *шакли тасғир ва навозиши додар*.

ДОДАРАРҶС دادرعروس додари арҷс ё зан нисбат ба хешони домод ё шавҳар.

ДОДАРЗОДА دادرزاده фарзанди бародар, бародарзода.

ДОДАРИЙ دادري 1. *мансуб ба додар*; бародарӣ. 2. *маҷ. меҳрубонӣ, самимият*.

ДОДАРОНА دادرآنه ба мисли додар, ҳамчун додар, бародарона, бародарвор.

ДОДАРХОНД(А) دادرخواند//دادرخوانده марде, ки аз тарафи дӯсте ба бародарӣ баргузида шудааст, он ки бародар хонда шудааст, бародархонд.

ДОДАРШҶЙ دادرشوي додари шавҳар нисбат ба зан, бародаршӯй.

ДОДБАХШ دادبخش *кит.* 1. додгар, оди. 2. *сифати Худо*.

ми Худо.

ДОДБАХШӢ دادبخشي боадолатӣ, адолатпешагӣ, рафтори одилона.

ДОДБЕГӢ دادبيگي *таър.* амалдоре, ки ҳаллу файсалаи муурофияи мардум ба ӯ воғузур карда мешуд.

ДОДВАР دادور *кит.* додрас, одил.

ДОДГАР دادگر 1. *кит.* одил, адолатпеша. 2. *сифати Худо*. 3. *кҳн. қозӣ*.

ДОДГАРӢ دادگري 1. *мансуб ба додгар*; адлу инсоф кардан. 2. одилӣ, адолатпешагӣ.

ДОДГОҲ دادگاه *ниг.* суд; додгоҳи харбӣ суди харбӣ.

ДОДГОҲӢ دادگاهي *мансуб ба додгоҳ*; кор ё чизе, ки ба додгоҳ тааллуқ дорад.

ДОДГУСТАР دادگستر одил, адолатпеша, адолатпарвар, додгар.

ДОДГУСТАРӢ دادگستري 1. *ниг.* додгарӣ. 2. *ниг.* адлия.

ДОДГӢ دادگو 1. фарёдкунанда, ба ёрӣ даъваткунанда. 2. *кит.* адолатхоҳ, додчӯ.

ДОДГӢЙ دادگوئي 1. доду фарёд. 2. адолатчӯӣ, додхоҳӣ, додчӯӣ.

ДОДЗАНАНДА دادزننده *ниг.* додгӯ.

ДОДЗАНИЙ دادزني *ниг.* додгӯӣ.

ДОДНОМА دادنامه 1. ҳалномаи суд, қарори маҳкама ва додгоҳ. 2. шикоят, шикоятнома. 3. қонуннома.

ДОДО دادа *ниг.* дадо.

ДОДОР دادار *кит.* адолатпеша, одил (*сифати Худо*).

ДОДОФАРИД دادآفريد 1. *кит.* яке аз лаҳнҳои мусиқии қадими эронӣ. 2. *маҷ.* овози хуш.

ДОДОФАРИН دادآفرين парварандаи адолат (*сифати Худо*).

ДОДПАНОҲ دادپناه адолатпаноҳ, пуштибони адолат (*сифати Худо*).

ДОДПАРАСТ دادپرست адолатпараст, хоҳони додгустарӣ, пуштибони адолат.

ДОДПАРВАР دادپرور *ниг.* додвар.

ДОДПАРВАРӢ دادپوروى додпарвар будан, адолатпарварӣ, одил будан.

ДОДПОК دادپاک одили комил, он ки адолатро пурра ва комилан риоя мекунад.

ДОДРАС دادرس фарёдрас; дастгири мазлумон, мадалгори чабрдидагон.

ДОДРАСӢ دادرسى ба фарёди касе расидан, фарёдрасӣ; амали додрас.

ДОДСАРО(Ӣ) دادرى(ي) *кит.* додистон, маҳалли иҷрои адолат, чои доварӣ.

ДОДСИТОН دادستان *ниг.* прокурор.

ДОДСИТОНӢ دادستانى *ниг.* прокуратура.

ДОДУГИРИФТ دادوگرفت мубодила; муомила; харидуфурӯш, савдо: **додугирифт доштан бо касе**, **додугирифт кардан**.

ДОДУСИТАД دادوستد *ниг.* додугирифт.

ДОДХОҲ دادخواه 1. адолатхоҳ, адолатталаб; шикояткунанда аз зулм. 2. одил, додрас, фарёдрас. 3. *таър.* амалдори аморати Бухоро, ки вазифааш ба амир расонидани арзу шикояти додхоҳон ва ба онҳо расонидани ҷавоби амир буд.

ДОДХОҲӢ دادخواهى адолатхоҳӣ, адолатталабӣ, инсофҷӯӣ; шикоят аз зулм; **аризан додхоҳӣ** аризаи шикоятӣ аз зулму ҷавре; **додхоҳӣ кардан** шикоят кардан барои дафъи зулм.

ДОДЧӢ دادجو *ниг.* додхоҳ 1.

ДОИМ *a.* دائم ҳамеша, мудом, ҳама вақт, ҷовидон.

ДОИМАН *a.* دائماً ба таври доимӣ, ҷовид, ба таври абадӣ.

ДОИМБАҲОР دائمبهار *ниг.* ҳамешабахор.

ДОИМИЯТ *a.* دائميت ҷовидӣ, пойдорӣ.

ДОИМӢ دائمى 1. ҳамешагӣ; *муқоб.* муваққатӣ: **кори доимӣ**, **назорати доимӣ**, **манзили доимӣ**. 2. ивазнашаванда, тағйирнаёбанда; **узви доимӣ** узви тағйирнаёбанда, узви ҳамеша; **намояндаи доимӣ** шахси расмие, ки бо маъмурияте барои муддати тӯлонӣ ба ҷосе фиристода мешавад ва муқими он ҷосе мегардад. 3. ба таври ҳамешагӣ, доиман; **ба таври (тариқи) доимӣ** ба таври ҳамешагӣ; умрбод, абадӣ; **бузургин доимӣ** андозас, ки дар рафти

ягон ҷараёни техникӣ қимати худро собит нигоҳ медорад; *муқоб.* **бузургин тағйирёбанда**; **ҷараёни барқи доимӣ** *физ.* ҷараёни барқи тағйирнаёбанда, ҷараёни барқи собит.

ДОИМО دائما ҳамеша, ҳама вақт.

ДОИР *a.* دائر 1. даврзананда, гардон, ҷарҳзананда. 2. вобаста, мутааллиқ; **оид**; **доир ба...** вобаста ба..., мутааллиқ ба...; **дар бораи...**, **оид ба...**; **доир кардан** а) ба ҳаракат даровардан, ба кор андохтан; **фаъл кардан**; б) **барпо кардан**, **шурӯъ ба кор кардан**, ба фаъолият оғоз кардан.

ДОИРА I *a.* دائره 1. хати гирде, ки бо паргор кашида мешавад. 2. сатҳе, ки хати гирд онро ихота кардааст. 3. ҳалқа, давра; маҳфил. 4. *маҷ.* гурӯҳи одамоне, ки манфиат ва касбу қорашон як аст: **доираҳои расмӣ**, **доираҳои тичоратӣ**, **доираҳои ҳарбӣ**, **доираҳои ҳолдон**. 5. ҳад, худуд: **дар доираи шаҳр будани корхона**, **аз доираи вазифа берун будани коре**. 6. *дар ибораҳои истиоравӣ ба маънои* дараҷаи фарогирӣ, андозаи дарбаргирии чизе *истеъмол мешавад*: **доираи фаъолият**, **доираи дониш**, **доираи фаҳмиш**, **танг будани доираи фаъолияти касе**; **доираи адабӣ** муҳити адабӣ; **доираи одоб** ҳадди риояти одоб; **доираи назар** дараҷаи ихотани дониш, савияи фаҳм, ҷаҳонбинӣ; **аз доирае баромадан** аз қатори... баромадан; аз муҳите хориҷ шудан; **ба доирае даромадан** ба гурӯҳе дохил шудан, ба маҳфиле даромадан.

ДОИРА II *a.* دائره *ниг.* дойра.

ДОИРАВОР دائرهوار *ниг.* дойравор.

ДОИРАГӢ دائرهگى *ниг.* дойрагӣ.

ДОИРАЗАН دائرهزن навозандаи доира.

ДОИРАКАШ دائرهکش *ниг.* дойракаш.

ДОИРАМОНАНД دائرهمانند доирашакл.

ДОИРАНАВОЗ دائرهنواز *ниг.* дойразан, дойрадаст.

ДОИРАНАВОЗӢ دائرهنوازى *ниг.* дойразанӣ, дойрадастӣ.

ДОИРАТУЛМАОРИФ *a.* دائرتالمعارف *ниг.* донишнома.

ДОИРАШАКЛ دائرهشکل гирд, гирда, мудаввар; ҳалқамонанд.

ДОИЯ *a.* داعيه *kit.* 1. хошиш, ирода; қасду оҳанг. 2. даъво, иддао. 3. сабаб, бонс, мўчиб.

ДОЙ I *a.* داعى 1. *kit.* дуогўй, дуокунанда. 2. *кхн.* он ки дар байни пайравони дину оини дигар таблиготи динӣ мебарад (*ба нафъи дину мазҳаби худ*), он ки дигаронро ба дину оини худ даъват мекунад. 3. *мач.* камина, банда, ман (*одатан муаллиф барои изҳори хоксории худ менависад*).

ДОЙ II *даби kit.* 1. *ниг.* доя. 2. тағо, додари модар.

ДОЙРА *a.* دائره асбоби мусикии зарбӣ, ки ба як тарафи чанбари чўбин пўсти пашмаш тарошидаро таранг мекашанд ва менавозанд, даф; \diamond *ба дойраи касе бозӣ кардан (раксидан)* аз рӯи нишондоди касе қору рафтор кардан; зери таъсири касе будан.

ДОЙРАБАЗМ *бзм* دائيره بزم *ниг.* базм (-и дойрагӣ).

ДОЙРАВОР *даيره وار* ба монанди дойра, мисли дойра.

ДОЙРАГӢ *даيره گي* мансуб ба дойра: базми дойрагӣ.

ДОЙРАДАСТ *даيره دست* он ки дойра мезанад, навозандаи дойра.

ДОЙРАДАСТӢ *даيره دستي* хунар ва шугли дойрадаст; навохтани дойра.

ДОЙРАЗАН *даيره زن* *ниг.* дойрадаст.

ДОЙРАЗАНӢ *даيره زني* *ниг.* дойрадастӣ.

ДОЙРАКАШ *даيره کش* устое, ки ба дойра пўст мекашад.

ДОЙРАНАВОЗ *даيره نواز* *ниг.* дойрадаст.

ДОЙРАНАВОЗӢ *даيره نوازي* *ниг.* дойрадастӣ.

ДОЙРАХАБАР *даيره خبر* 1. он ки ба базму тўйхо садои мусикиро шунида, барои тамошои рақсу суруд меравад: **тамошобини дойрахабар**. 2. он ки ба базму тўй *ва г.* бе даъват меравад: **мехмони дойрахабар**.

ДОКА *داكه* навъи матои тунуки нафис, ки аз нахи пахта бофта мешавад: **дока барни сафед, рўмоли (қарси) дока**.

ДОКАГӢ *داگي* аз дока дўхташуда, аз дока тайёр шуда: **даҳонбанди докагӣ**.

ДОКАПЕЧ *داكه پيچ* бо дока печонида, бо тасман

докагӣ печонида: **докапеч кардан**.

ДОКТОР *лот.* داکتار 1. *ниг.* духтур. 2. дараҷаи олии илмӣ, ки ба шахси дифоъкардаи рисолаи докторӣ дода мешавад; он ки соҳиби дараҷаи докторӣ аст: **доктори илми филология, доктори илми таърих**.

ДОКТОРАНТ *лот.* داکتارنت он ки барои тайёр кардани рисолаи докторӣ ба муассисаи илмие вобаста карда шудааст (*ба мўҳлати муайян*).

ДОКТОРАНТУРА *лот.* داکتارنتوره тартиби муайяни тайёр кардани докторҳои илм дар назди муассисаҳои илмӣ ва таълимӣ.

ДОКТОРӢ *داکتاري* мансуб ба доктор; рисолаи докторӣ асари илмӣ, ки барои гирифтани дараҷаи доктори илм таълиф шудааст.

ДОҚӢНУС//ДОҚИӢНУС *داقيانوس* *ниг.* дақёнус.

ДОҚӢНУСӢ *داقيانوسي* *ниг.* дақёнусӣ.

ДОЛ I *دال* 1. *ҳарфи даҳуми алифбои арабии тоҷикӣ, ки дар алифбои кириллии тоҷикӣ муодили «д» аст; доли абҷад* ҳарфи чоруми калимаи абҷад; *доли мўҳмала (ё гайри манкута)* доли бенукта – номи ҳарфи δ дар алифбои арабии тоҷикӣ, ки агар ба болои он як нукта гузошта шавад, ҳарфи δ (зол) ҳосил мешавад. 2. *киноя аз хамидагӣ, качии қад; ду дол киноя аз зулфони хамидаи маъшуқа; дол шудан* хамидан, хамидақомат шудан.

ДОЛ II *دال*: долу дарахт растани, наботот.

ДОЛ III *دال*: долу зарб чўшу хурўш, авчи коре: **дар айни долу зарби кор**.

ДОЛ(Л) *a.* *دال* *kit.* далолаткунанда; раҳнамо, ходӣ.

ДОЛАК *دالک* *ниг.* дорак.

ДОЛЛАР *англ.* دالر воҳиди пули Иёлоти Муттаҳидаи Амрико ва баъзе давлатҳои дигар, ки ба сад сент тақсим мешавад.

ДОЛОН *دالان* роҳрави болопўшида; гузаргоҳи болопўшида; даҳлез.

ДОМ I *دام* 1. олате, ки бо он қонваронро сайд мекунад *аз қабил* қапқон, каманд, тўр *ва г.*: **доми бедона, дом гузоштан**. 2. банд, қайд; *ба тариқи истиора*: **доми бало, домн гафлат, домн тазвир, доми фитна; ба дом афтодан ба**

банд афтодан; дастгир шудан; **□ ба (дар) доми касе афтодан** мутеи касе шудан; ба таъсири касе мондан (*аз макру фиреби у дар гафлат монда*); фиреби касеро хӯрдан; **ба доми худ кашидан // ба доми худ даровардан** касеро мутеи худ кардан, ба зери таъсири худ даровардан (*бо фиребу найранг*).

ДОМ II دام: дому дарак гуфт. хабар, огоҳӣ; муқ. бедому дарак шудан.

ДОМ III دام ҳайвони ваҳшии алафхӯри ғайри даранда (*мисли оху, гавазӣ, бузи кӯҳӣ ва ғ.*), чонвари хонагӣ монанди гов, гӯсфанд, буз, аси ва ғ.); дому дад.

ДОМАН دامن 1. қисми поёнии либос: **домани курта**, **домани пӯстин**, **домани чома: офтобро бо доман пӯшида намешавад** (*мақ.*). 2. микдори чизе, ки дар доман мегунҷад; **доман-доман** хеле зиёд, ниҳоят бисёр. 3. канору хошияи ҳар чиз; қисми охири ҳар чиз, **домана: домани бнён**, **домани гулзор**, **домани дашту сахро**; **домани кӯҳ ниг. домана; домани осмон // домани уфуқ** чашмраси уфуқу осмон, ки ба назари бинанда канори онҳо барин менамояд; **дар домани водӣ** дар қисми охири водӣ, дар баромадгоҳи водӣ; **то домани баҳр** то лаби баҳр, то канори баҳр; **доман паҳн кардан** чой гирифтани, фаро гирифтани, воқеъ гаштани; **домани касе ё чизеро раҳо насохтан // домани касе ё чизеро сар надодан** тарки алоқа накардан аз касе; аз баҳри чизе нагузаштани; **чудо нашудан аз касе ё чизе; домани касеро гирифтани** а) аз паси касе рафтани, пайравӣ кардан ба касе; ба касе илтиҷо бурдани; б) даъвогар шудани, муддаӣ будани; касеро гунаҳгор шумурдани; **домани касе тар будан** фосиқ, фочир будани; бадном будани; **домани касеро бо чормағзи пуч пур кардан** касеро фиреб додан бо ваъдаи хушқу холӣ ё гапҳои дигар; **домани чизе васеъ(тар) гардидан** вусъат пайдо кардани, инкишоф ёфтани; **домани ҳиммат барзадан** камари ҳиммат бастан, чаҳд кардани, бо кӯшишу ғайрат ба коре сар кардани; **оташи чизеро доман задан** ҳисси чизеро дар касе бедор кардани; касеро ба коре таҳрик кардани; **аз домани касе ё чизе даст кашидан** (**бардоштан**) тарк кардани, аз баҳри чизе ё касе гузаштани; **ба доман парвардан** (**парварондан**) бо меҳр парваридани; **чанг ба домани чизе задан** аз пайи чизе шудани; ба коре часпидани; **дасти ману домани ту** (*мақ.*) дар

мавриди ба исрор ёрию мадад ё паноҳ талабидани ё узри гуноҳ хоستان аз касе гуфта мешавад.

ДОМАНА I دامنه он чи монанди доман аст, канора, хошия: **доманан дашт**, **доманан беша**; **доманан кӯҳ** қисми поёни кӯҳ, ки то замини тахт тӯл мекашад, кӯҳдоман.

ДОМАНА II دامنه тиб. бемории гузарандаи арақӣ, хасба, тиф.

ДОМАНАДОР دامنه دار 1. васеъ, фарох. 2. *маҷ.* думболадор, давомдор; тӯлонӣ: **барноман доманадор**, **бахси доманадор**.

ДОМАНАФШОНӢ دامنه افشانی *маҷ.* аз коре ё чизе канора гирифтани, канораҷӯӣ.

ДОМАНБАСАР دامن بسر *маҷ.* берӯ, бешарм, беҳаё.

ДОМАНГИР دامن گير 1. *маҷ.* монёъ, боздоранда аз коре, мамониатқунанда дар коре. 2. *маҷ.* даъвогар, муддаӣ аз касе барои чизе: **домангир шудан**. 3. *маҷ.* хурдсол, дар доман парваришфта: **тифли домангири ман охир гиребогир шуд** (*мақ.*).

ДОМАНДАРОЗ دامن دراز либосе, ки домани он кашолу дароз аст.

ДОМАНКАШ دامن كاش раҳсипор, раванда; **доманкаш шудан** роҳ рафтани бо нозу такаббур; равон шудани, раҳсипор шудани, азми сафар намудани.

ДОМАНКАШОН دامن كشان *кит.* хиромон, бо нозу карашма: **доманкашон рафтани**.

ДОМАНОЛУДА دامن آلوده *маҷ.* фосиқ, бадахлок, бадном, тардоман, олуладоман, бадкор, гунаҳкор.

ДОМАНОЛУДАГӢ دامن آلودگی *маҷ.* фосиқӣ, бадахлокӣ, бадномӣ, бадкорӣ.

ДОМАНРАС دامن رس: **доманрас шудан** бо касе ҳамхоба шудани; дар мубошират будани бо касе.

ДОМАНТАР دامن تر *маҷ.* тардоман, фосиқ, фочир; бадном.

ДОМАНФАРОХ دامن فراخ доманаш васеъ, фарохдоман; паҳновар, кушоду васеъ: **водин доманфарох**, **майдони доманфарох**.

ДОМГОҲ دامگاه 1. чое, ки дар он барон шикор

- ва дастгир кардани чизе ё касе дом меғузоранд. 2. *мач*. дунё, ҷаҳон.
- ДОМИНО** *фр.* دامينا бисту хашт адад хиштҷаҳон як тарафи рӯяшон холдор барои як навъ бозии рӯнимизӣ.
- ДОМИНОБОЗ** داميناباز он ки бо домино бозӣ мекунад, бозигари домино.
- ДОМИНОБОЗӢ** دامينابازӣ бозӣ кардан бо домино.
- ДОМКРАТ** *олм.* دامكرت *тех.* олати механикӣ, ки ба воситаи он чизҳои вазнинро аз замин як дараҷа боло мебардоранд (*мас., автомобилро бардошта, чархи онро иваз мекунанд ва ғ.*).
- ДОМОД** داماد 1. номзади духтар. 2. марди ҷавони нав хонадоршуда, ҷавонмарди тоза зангирифта. 3. шавҳари духтар нисбат ба хешовандони вай; **домод шудан** а) шавҳар шудан ба духтаре; б) хонадор шудан ба духтаре.
- ДОМОДБАРОРӢ** دامادبرارى маросими бо тантана ба хонаи арӯс бурдани домод дар шаби тӯйи никоҳ.
- ДОМОДБАРОРОН** دامادبران маросими бори аввал аз хона баромадани ҷавонмарди нав хонадоршуда баъд аз чанд рӯзи никоҳ.
- ДОМОДБОБ** دامادباب ба домод шудан сазовор, муносиби домод шудан; он ки вақти зангириаш фаро расидааст: **домодбоб шудан**.
- ДОМОДДАРОРОН** دامادداران ба хонаи арӯс даровардани домод дар шаби тӯйи никоҳ.
- ДОМОДДОР** داماددار мард ё зане, ки духтарашро ба шавҳар дода, соҳиби домод шудааст, соҳиби домод.
- ДОМОДӢ** دامادى 1. *мансуб* ва *хос* ба домод: **либоси домодӣ, ҷомаи домодӣ**. 2. домод шудани касе; домод кардан касеро.
- ДОМОДТАЛАБОН** دامادطلبان маросиме, ки падару модари арӯс пас аз чанд рӯзи тӯйи арӯсӣ домодро ба хонашон ба зиёфат даъват мекунанд ва баъд аз ин маросим домод ба ин хона бемалол рафтуомад карда метавонад.
- ДОМОДТӢРА//ДОМОДХОҶА** دامادتوره // *дамодтӯра* *гуфт.*, *шакли навозиш*, *дамодхӯаҷе*

эҳтиром ва *гоҳо тамасхуромези* **домод**, ки *одаман ҷангоми муроҷиат* ба *кор мебаранд*.

ДОМОДШАВАНДА دامادشونده *сифати феълии замони ҳозира аз домод шудан*; он ки ба домодӣ номзад шудааст, он ки домод мешавад.

ДОМОН دامان *шиг.* **доман**.

ДОМУЛЛО داملا 1. *таър.* омӯзгори мактабҳои кӯҳна; **домуллон кунҷакӣ** *таър.* муаллими дараҷаи дуҷуми мадраса, ки шогирдон аввал дарсашонро пеши ӯ хонда тайёр мекарданд ва баъд ба дарсхона рафта, дар пеши мударриси калон ҳамон дарсро мехонданд; **домуллон дарсхонагӣ** *таър.* дарсгӯй дар мадраса, ки дараҷааш аз мударрис пасттар будааст; **домуллон сархат** *таър.* муаллими ҳусни хат дар мактабҳои кӯҳна. 2. *шиг.* **мулло**. 3. *гуфт.* хитоб ба мардони мӯхтарами пурдон.

ДОМУЛЛОНАМО داملائنامо ранги домулло, ба домулло монанд (*бо намуди зоҳирияш*).

ДОМУЛЛОТАРОШ داملاتراش он ки худро домулло вонамуд мекунад; он ки худро доно метарошад.

дон دان 1. *асоси замони ҳозира* ва *сигаи амр* аз **донистан**. 2. *ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб* ба маънои **донанда**: **ҳисобдон, қондадон, забондон, сухандон, қадрдон**.

-дон *дан пасванди исмсоз, ки ба калимаҳо ҳамроҳ шуда, маънои макон* ва зарфиятро *ифода мекунад*: **намақдон, нондон, оташдон, галладон** ва ғ.

ДОН دان 1. *шакли кӯтоҳшудани* **дона**; ҳосили зироати галладона ва лӯбиёиҳо, галла. 2. галладонае, ки асосан хӯроки мургон ҳисоб мешавад: **дон додан, обу дон додан** ба **мургон**; **дон кардан** *чудо* кардани *донаҳои* *чуворимаккаю* *чуворӣ*, лӯбиёю мош ё амсоли ин аз сӯтаю сарак.

ДОНА دانه 1. тухми галла, базр; галла (исми *ҷомеъ*); **осиёб болои дона** мегардад (*зарб.*); **галлаву дона** галлаҳо (*исми ҷомеъ*); **дона бастан** пайдо шудани ҳосили галла дар хӯшаю саракҳои ҷаву гандум, *чуворимакка* ва ғ.; **дона бастан** саракҳои *шира гирифтани* *донаҳо*. 2. *нум.* воҳиди чизҳои гелак ва гирд, ки ягон-ягон шуморидани онҳо мумкин аст; адад: **донаи ангур, донаи гавҳар, донаи марворид, до-**

наи чав, даҳ дона тухм, як дона харбуза, як дона гул. 3. мӯҳраи шоҳмот (хусусан пиёда) ва дигар чизҳо (*чӯт*, *масбеҳ ва г.*). 4. маҷ. қатра, чакра: **дона(ҳо)и ашк**, **дона(ҳо)и борон**, **дона(ҳо)и шабнам**; **дона-дона** а) якто-якто; як-як; б) **донабайъ** (*дар фуруши*); в) **чида-чида**, **фаҳмо**, **бурро** (*сухан гуфтан*).

ДОНААФШОН *دانه افشان* *ниг.* **донапош**.

ДОНАБАЙЪ *دانه بيع* аз рӯи адад фурухтани чизе, фуруши дона-дона (-и тухми мурғ, харбуза ва г.)

ДОНАБАРКАШ *دانه برکش* дона-дона (якто-якто) дар тарозу баркашида (*фурухтани чизе*).

ДОНАГӢ *دانگی* 1. аз галла тайёркарда, дондор (*доир ба таом*). 2. дона-дона, **донабайъ**: **фуруши донагии тухми мурғ**.

ДОНАДОР *دانه دار* 1. сифати ангуру аноре, ки дар дили меваи он донаки сахте ҳаст; *муқоб.* **бедона** (**анори бедона**): **ангури донадор**. 2. сифати палави хубе, ки биринчи он дона-дона пухта ба ҳам начаспидааст: **палави донадор**.

ДОНАК *دانک* тухми дарахтони мевадор, мисли бодом, зардолу, хурмо ва шафтолу, ки магзи онро пӯчоқи сахт пӯшидааст, ҳаста.

ДОНАКБОЗӢ *دانک بازی* навъи бозии бачагон, ки дар он донаки зардолу бурду бохт мешавад.

ДОНАКДОР *دانک دار* сифати меваҳое, ки донак доранд.

ДОНАКШӢРАК *دانک شورک* донаки зардолуи дар намақоб хобонида, дар хокистари тафсон бирёнкарда, ки як навъ хӯриш ҳисоб мешавад.

ДОНАМОНАНД *دانه مانند* ба шакли дона, донашакл, монанди дона.

ДОНАНДА *دانه* 1. сифати феълии замони ҳозира аз **донистан**. 2. доно, огоҳ, хабардор; усто, мутахассис.

ДОНАПОШ *دانه پاش* галлакор; дехқон.

ДОНАСӢЗ *دانه سوز* сӯзандаи дона, ба ҳадар диҳандаи дона, талафдиҳандаи дона.

ДОНАФУРӢШӢ *دانه فروشی* фуруши дона-дона, донабайъ; чаканафурушӣ; *муқоб.* **яклухт-фурушӣ**.

ДОНАХӢР *دانه خور* мурғу чошвароне, ки галла-дона мехӯранд, донаҳор.

ДОНАХӢРАК *دانه خورک* зарф ва ё чизи дигари зарфмонанд, ки дар он ба парандаҳои қафасӣ дон медиҳанд; донкоса; **донахӢрак кардан** ба дон хӯрдан одат кунондан; ром кардан (*парандаҳоро*).

ДОНАЧА *دانه چاه* 1. *шакли тағири дона*; донаи хурд. 2. гармича.

ДОНАШАКЛ *دانه شکل* шабеҳи дона, ба дона монанд.

ДОНАШӢРАК *دانه شورک* *ниг.* **донакшӢрак**.

ДОНГ *دانگ* *кит.* 1. ҳисса, сахм. 2. шашяки чизе. 3. воҳиди вазн, ки дар кишвар ва маҳалҳои гуногун мутафовит буд.

ДОНГОНА *دانگانه* *кит.* 1. пуле, ки дар вақти сайругашт барои хӯрокворӣ чамъ мекунанд. 2. як донг; пули сиёҳ, миқдори ками пул.

ДОНГСАНГ *دانگ سنگ* *таър.* воҳиди андозагирии вазн ба андозаи як донг.

ДОНИСТА *دانسته* 1. сифати феълии замони гузашта аз **донистан**. 2. он чи мавриди огоҳӣ аст; маълум; **дидаю дониста** а) ба хубӣ фаҳмида истода; б) қасдан, амдан; **дониста гап зан** фикр карда гап зан; он чиро, ки дурӯст намедонӣ, нагӯӣ; **дониста монед**, **ки...** бовар дошта бошед, **ки...**

ДОНИСТАГӢ *دانستگی* 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз донистан*. 2. фаҳмиш: **мувофиқи донистагии худ**.

ДОНИСТАКОР *دانه کار* таҷрибадида, кордон, пухтакор.

ДОНИСТАН *دانستن* 1. фаҳмидан, огоҳ шудан; доно шудан, омӯхтан, дарк кардан; огоҳӣ доштан аз коре ё чизе. 2. шинохтан; ташхис додан. 3. пиндоштан, ангоштан, гумон кардан; ҳисобидан, шумурдан; **лозим донистан** зарур ҳисоб кардан; **ба худ муносиб донистан** муносиб дидани коре ба худ, нисбат ба худ сазовор ҳисоб кардани коре; **маъқул донистан** писандидан; **аз ёд донистан** аз бар донистани чизе.

ДОНИСТАНИӢ *دانستنی* сифати феълии замони оянда аз **донистан**; он чи донистан лозим аст, муносиби донистан.

ДОНИШ دانش *исми феълӣ аз доништаи*. 1. илм, маърифат, фарҳанг; маҷмӯи огоҳӣ ё иттилоот дар бораи чизе: илму дониш, дониш омӯхтаи; чамъияти паҳкунандаи донишхон илмӣ ва сиёсӣ чамъияте, ки ба воситаи тарғибгарон навигариҳои илму сиёсатро ба аҳолии фаҳмонда медиҳад. 2. маълумот, савод; соҳибӣ дониш донишманд; ба қадри дониши худ ба андозаи фаҳмиши худ.

ДОНИШАЛФАНЧ دانش الفنج *кит., тиг. дониш-андӯхта*.

ДОНИШАНДӮЗ دانش اندوز *донишомӯз, фарогирандан дониш*.

ДОНИШАНДӮЗӢ دانش اندوزى *аз худ кардани дониш, фаро гирифтани дониш, донишомӯзӣ*.

ДОНИШАНДӮХТА دانش اندوخته *сифати феълӣи замоти гузашта аз дониш андӯхтаи; донишманд, бисёр доно*.

ДОНИШАФРӮЗ دانش افروز *маҷ. олим, доно*.

ДОНИШВАР دانش ور *донишманд, олим; оқил, доно*.

ДОНИШВАРӢ دانش ورى *илмомӯзӣ; донишманн-дӣ, доноӣ*.

ДОНИШГОҲ دانشگاه *муассисаи таълимӣ ва илмӣ дар сохтори таҳсилоти олий, ки дар он аз рӯи маҷмӯи илмҳои асосӣ ба таълиму тарбияи мутахассисон ва таҳқиқоти илмӣ машғуланд*.

ДОНИШГОҲӢ دانشگاهى *1. мансуб ба донишгоҳ. 2. он ки барои кор ё таҳсил ба донишгоҳ меравад*.

ДОНИШГУСТАР دانش گستر *паҳкунанда ва таблиғгари дониш, густаришдиҳандаи илму маърифат*.

ДОНИШДӮСТ دانش دوست *дӯстдорандаи илму маърифат, илмдӯст, донишпарвар*.

ДОНИШДӮСТӢ دانش دوستى *донишпарварӣ, донишпажӯхӣ, донишпарастӣ*.

ДОНИШӢ دانشى *марбут ба дониш; донишманд, хирадманд, оқил; бар асоси дониш*.

ДОНИШКАДА دانشكده *1. маҳал ва ҷои гирифтани дониш. 2. муассисаи таълимӣ – мактаби олий, ки барои яке аз соҳаҳои илму фан ва*

фарҳанг мутахассисони олидарача тайёр мекунад, институт: **донишкадаи санъат**.

ДОНИШҚАРИН دانش قرين *донишдӯст, донишпараст*.

ДОНИШМАНД دانشمند *1. соҳибӣ илму дониш, олим, фозил. 2. доно, оқил, пурдон, хирадманд*.

ДОНИШМАНДӢ دانشمندی *1. донишманд будан, олимӣ. 2. доноӣ, оқилӣ, пурдонӣ, хирадмандӣ*.

ДОНИШМАНДОНА دانشمندانه *оқилона, хирадмандона*.

ДОНИШНОМА دانشنامه *доиратулмаориф, китобе дар бораи маҷмӯаи донишу илмҳои муҳталиф, осор ва аҳволи шоирон, вазъияти сиёсӣ-сӯи ҷуғрофии кишвар ва ғ.*

ДОНИШОМӮЗ دانش آموز *1. муаллим, омӯзгор, хирадомӯз. 2. илмомӯзанда; хонандаи мактаби таҳсилоти умумӣ ва махсус, талаба*.

ДОНИШОМӮЗӢ دانش آموزى *илмомӯзӣ, донишчӯӣ, фаро гирифтани илму дониш*.

ДОНИШОМӮХТА دانش آموخته *он ки дониш фаро гирифтааст, донишандӯхта, фориғуттаҳсил*.

ДОНИШПАЖӮҲ دانش پژوه *кит. 1. толиби илм, доништалаб. 2. пажӯҳандаи илму дониш; муҳаккиқ, корманди илмӣ*.

ДОНИШПАЖӮҲӢ دانش پژوهى *алоқамандӣ ва рағбат доштан ба таҳқиқу пажӯҳиши илмҳои гуногун, илмомӯзӣ*.

ДОНИШПАЗИР دانش پذیر *пазиранда ва хоҳони дониш, донишфарогиранда, аҳли донишу хирад*.

ДОНИШПАРАСТ دانش پرست *илмдӯст, хирадманд*.

ДОНИШПАРВАР دانش پرور *тиг. донишпараст*.

ДОНИШПАРВАРӢ دانش پرورى *донишдӯстӣ, доништалабӣ*.

ДОНИШТАЛАБ دانش طلب *толиби илму маърифат, кӯшишу гайраткунанда дар роҳи илмомӯзӣ; илмдӯст, кунҷков*.

ДОНИШТАЛАБӢ دانش طلبى *доништалаб будан, илмдӯстӣ*.

ДОНИШФУРҶ دانش‌فروز *ниг.* донишафрӯз.

ДОНИШЧҶҲ دانش‌جوئی 1. *марбут ба донишчӯ.*
2. донишчӯ будан: **солҳои донишчӯӣ.**

ДОНИШЧҶҲ دانش‌جوی 1. толиби илму маърифат, чӯяндаи илму дониш. 2. он ки дар мактаби олий таҳсили илм мекунад.

ДОНКОСА دان‌کاسه *ниг.* **донахӯрак.**

ДОНО دانا донанда; пурдон, бисёр донанда; оқил, хирадманд, *муқоб.* **қоно;** **донои қор қордон,** пухтакор, аҳли қор; **душмани доно** бех аз дӯсти **нодон** (*зарб.*).

ДОНОДИЛ دانادل *кит.* дилогоҳ; соҳибфаросат; хирадманд.

ДОНОҲ دانائی пурдонӣ, оқилӣ, боақлӣ, хирадмандӣ.

ДОНОТАРОШ داناتراش он ки худро доно вонамуд мекунад; он ки даъвои доноӣ дорад.

ДОНОТАРОШӢ داناتراشی худро доно нишон додан, худро доно вонамуд қардан.

ДОНПОШӢ دان‌پاشی пошидани дон, пошидани гандуму галладона.

ДОНХҶР دان‌خور *ниг.* **донахӯр.**

ДОНЧА دانچه *кит., кишов.* наск, адас.

дор دار 1. *асоси замони ҳозира ва сиаи амр аз доштан;* **дор-дор** шавқуну овози баланди пайихам барои даст гирифтани касе. 2. *чӯзи пастии калимаҳои мураккаб ба маънои соҳибият ва ё доро будан ба аломату хосият:* **мевадор, қӯдақдор, пулдор, хонадор...**

ДОР I دار 1. *кит.* дарахт; танаи дарахт. 2. сугуни баланди ба замин нишондашуда, ки гунаҳқорони ба қатл маҳкумшударо бо тано аз гардан овехта мекуштанд; **ба дор овехтан** (**қашидан**) қатл қардан ба воситаи дор. 3. иншооти махсус, ки аргамчинҳои гафсро ба сари чӯбҳои ба замин нишондашуда таранг баста, дорбозҳо ба болои он баромада, хунарнамоӣ мекунад; **аз таги дор гурехтагӣ** қаллоби гузаро, фибрегари ашаддӣ.

ДОР II *а.* دار *кит.* хона, бино; макон (*беиштар ҳамчун чӯзи аввали калимаҳои мураккаби арабисохт ба қор бурда мешавад:* **дорулаҳлок,** **дорулфунун,** **дорушшифо.**

ДОРАК دارک 1. яке аз чаҳор пистони гов *ва г.*; сари пистон, долак (*суфт*). 2. эмизак, пистонак, чоч.

ДОРАМ دارم доро, сарватманд.

ДОРАМӢ دارمی соҳиби молу мулк будан, сарватмандӣ.

ДОРАНДА دارنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз доштан.* 2. соҳиб, молик: **дорандаи ин мактуб.**

ДОРАНДАГӢ دارندگی дорой, давлатмандӣ.

ДОРАФЗИН دارافزین ҳар чизи аз чӯбу санг сохташуда, ки одам ба он така мекунад; такагоҳ.

ДОРБАСТ داربست шабака ва василаи муваққате, ки аз чӯб ё лӯлаҳои оҳан барои қор дар баландихо месозанд.

ДОРБОЗ دارباز касе, ки дар болои дор бозӣ ва хунарнамоӣ мекунад, расанбоз.

ДОРБОЗӢ داربازی 1. хунарнамоӣ дар болои дор; **дорбозӣ қардан** роҳ рафтани ва хунарнамоӣ қардан дар болои дор. 2. *маҷ.* қори пурхатар қардан, қонбозӣ.

ДОРБОМ داربام болоре, ки ба дарозии хона гузошта, аз ду тараф дастақҳо чида, бомро мепошанд, шоҳпул, шоҳтир, харӣ.

ДОРБҶӢ داربوی *кит.* чӯби уд, ки барои хушбӯӣ месӯзанд.

ДОРКАДУ دارکدو *кит.* чӯби баланд, ки болон он кадуе аз нуқра ё тилло овезон мекарданд ва тирандозон аз болои асп дар ҳоли тохт ба он тир меандохтанд ва ҳар кас ба ҳадаф мерасид, соҳиби қоиза мегардид.

ДОРО دارا 1. доранда, тавонгар, соҳиб, молик; **дорон хату савод** соҳиби савод, босавод; **дорон чизе будан** чизеро фарогиранда будан, ҳовии чизе будан. 2. сарватманд, бодавлат: **одами доро,** **синфи доро.**

ДОРОӢ I دارائی давлатмандӣ, тавонгарӣ; бонгарӣ, сарват, чизу чора, молу мулк.

ДОРОӢ II دارائی: **ангури дорой** ангури пешпазаки сафеду сурхчаранги пӯшташ тунук.

ДОРПАРНИӢН دارپرنیان *кит.* чӯби бакам, ки барои сохтани ранг аз он истифода мекарданд.

ДОРУ دارو он чи барои дафъи беморӣ, рафъи цароҳат ва таскини дард истеъмол мекунад, даво, дармон: **дорун дарди сар**, **доруи обакӣ**, **дору молидан**, **дору хӯрдан**; **доруи беҳушӣ** // **дорун мадхушӣ** моддаи беҳискунандаи бадан; **дорун мушқушак** маргимуш; **дорую дармон кардан** табобат кардан бо дорухо; **дору задан (пошидан)** моддаҳои химиявӣ пошидан барои нест кардани ҳашароти зараррасон; □ **дорун дарди дандон** чизи хеле зарур, айни муддао (*барои рафъи ҳоҷате*); **дору шудан** айни муддао шудани чизе барои коре.

ДОРУБАРД داروبرد *кит.* карру фар, дабдаба, гирудор.

ДОРУВОР دارووار 1. давою дармон, ҳар навъ давохо; дорухо: **сандукчан дорувор**. 2. чизҳои хушбӯи тез, ки ба таом меандозанд (*аз қабилӣ каланфур, мурч, зира, дорчин ва ғ.*).

ДОРУВОРӢ دارووارӣ васоили табобатӣ, дармонӣ.

ДОРУГИР داروگیر 1. кашмакш, чангу чанчол, задухӯрд. 2. *маҷ.* гирудор; калонгирӣ, худнамоӣ, ҳашамат, дабдаба.

ДОРУГӢ داروگی 1. *мансуб ба дору*. 2. дору (шифобахш) будан, даво шудан; **барои доругӣ ҳам ёфт нашудан** хеле камёб будан.

ДОРУГУЗАРОНӢ داروگذرانی *тиб.* ба бадан гузаронидани дору барои пешгирӣ ё сабук гузаштани ягон дард.

ДОРУҒА *м.* داروغه 1. *кҳн.* посбони шаҳр; сардори посбонони шаҳр. 2. *таър.* дар замонӣ аморати Бухоро шахсе, ки то тайёр шудан, бардоштани хирман ва чудо карда гирифтани ҳаққи амлокдор, подшоҳ ё вақф хирмани ичорадор ва дигаронро посбонӣ мекард

ДОРУҒАГӢ دارووغگی 1. *кҳн.* *мансуб ба доруға*: ҳаққи доруғагӣ. 2. амал ва мансаби доруға.

ДОРУДОН دارودان зарфи дору.

ДОРУДОР دارودار доруолуд, дорудошта.

ДОРУЗАНИ داروزنی дору кардани чое ё чизе.

ДОРУЗЗАРБ *а.* دارالضرب *кҳн.* хонаи сикка задани пул, зарробхона, зарбхона, сиккахона.

ДОРУЗЗИЁФАТ *а.* دارالضیافت *кит.* меҳмонхона, меҳмонсаро, мусофирхона.

ДОРУКАДА داروكده *ниг.* дорухопа.

ДОРУКӢБАК داروكوبك *тиб.* ховани хурд барои кӯфта майда кардани дору, ўгурча.

ДОРУКУТТӢ داروقطی *кит.* куттӣ ё сандукчае, ки дар он як микдор дорую асбобҳои тиббии барои ёрии аввалия зарур нигоҳ дошта мешавад: **дорукуттии хонагӣ**.

ДОРУЛАМОН *а.* دارالامان *кит.* чои беҳавфу ҳатар, макони амният.

ДОРУЛАМОРА(Т) *а.* دارالامارت *кҳн.* қасри аморат; маркази аморат, пойтахт.

ДОРУЛАХЛОҚ *а.* دارالاخلاق муассисаи ислохкунандаи ахлоқ (*аз қабилӣ ҳабсхона, хушёрхона ва ғ.*).

ДОРУЛБАВОР *а.* دارالبوار *д.* дӯзах, чаҳаннам; ◊ **ба дорулбавор рафтан** мурдан; **ба дорулбавор фиристодан** куштан, ҳалок гардондан (*дар ҳаққи одами бад*).

ДОРУЛБАЙӢ *а.* دارالبیغ *кит.* бозор.

ДОРУЛБАҚО *а.* دارالبقا *кит.* *маҷ.* он дунё, абадият.

ДОРУЛИСЛОМ *а.* دارالاسلام *кит.* кишвар ё сарзамини исломӣ; мамлакате, ки бар пояи аҳкоми дини ислом идора мешавад.

ДОРУЛКУТУБ *а.* دارالکتب *кит.* китобхона.

ДОРУЛҚАЗО *а.* دارالقضا *кҳн.* қозихона, хонаи муроғия ва файсалдиҳии даъвоҳо аз тарафи қозӣ.

ДОРУЛҚИРОАТ *а.* دارالقراعت *кит.* чои китобхонӣ.

ДОРУЛМУАЛЛИМИН *а.* دارالمعلمین *кҳн.* мактаби олии омӯзгорӣ, донишкадаи муаллимӣ.

ДОРУЛМУЛК *а.* دارالملک *ниг.* дор II.

ДОРУЛФАНО *а.* دارالفنا *кҳн.* дунёи фонӣ, ин дунё.

ДОРУЛФУНУН *а.* دارالفنون *кит.* донишгоҳ.

ДОРУЛХИЛОФАТ *а.* دارالخلافه *таър.* маркази хилофат; пойтахти хилофат.

ДОРУПАӢ داروپز *кит.* дорусоз, созанда ва тайёркунандаи дору.

ДОРУПОШАК داروپاشک *кишов.* асбоб барои пошидани моддаҳои химиявӣ (*хоҳ обакӣ ва*

хоҳ ордак) ба растаниҳо.

ДОРУПОШӢ داروپاشى *кишов.* 1. пошидани дору ба рӯи растаниҳо барои несту нобуд кардани ҳашароти зараррасон ва кассалиҳои зироат. 2. дорупошанда, пошдиҳандаи дору: **асбоби дасти дорупошӣ, дастгоҳи дорупошӣ, мошини дорупошӣ.**

ДОРУСОЗ داروساز *тиб.* он ки дар доруҳона ба тайёр кардани даво машғул аст, доругар.

ДОРУСОЗӢ داروسازى *тиб.* сохтани дору, тайёр кардани даво: **коргоҳи дорусозӣ.**

ДОРУССАЛТАНА دارالسلطنة *таър.* маркази салтанат; пойтахт.

ДОРУССУРУР دارالسرور *киноя аз бихишт.*

ДОРУФУРӢШ داروفروش *тиб.* фурӯшандаи дору (*одатан дар доруҳона*).

ДОРУФУРӢШӢ داروفروشى *тиб.* 1. фурӯштани дору, фурӯши доруҳо. 2. чой ва маҳалли доруфурӯшӣ.

ДОРУХОНА داروخانه *тиб.* чои таҳия ва фурӯши дору, доруфурӯшӣ.

ДОРУЧАКОНАК داروچکانک *тиб.* асбоби махсус барои башумор чакондани дору, чакрарез, қатрачакон, қатрарез.

ДОРУШИНОС داروشناس *тиб., нав.* мутахассиси дорушиносӣ.

ДОРУШИНОСӢ داروشناسى *тиб., нав.* соҳан илми тиб ва биология, ки доруҳо ва таъсири онҳоро ба одаму ҳайвонот меомӯзад, фармакология.

ДОРУШШИФО دارالشفا *кит.* табобатхона; беморхона.

ДОРЧИН دارچين *бот.* растани хамешабз, ки ба вачҳи хуштағмӣ ва хушбӯнаш баргу гул ва пӯсту меваи онро истифода менамоянд.

ДОРЧИНӢ دارچينى *ниг.* **дорчинранг.**

ДОРЧИНРАНГ دارچينرنگ *монанд ба ранги дорчин, хурмоиранг, қахваранг.*

ДОС داس *кишов.* олати оҳани бештар хилолшакли дамаш тез ва дастааш чӯбӣ аст, ки бо он гаңдум, чав, алаф ва монанди инҳоро медараванд: **дос ва болга; доси дароз навъи дос, ки дастаи дароз дорад ва бо он**

рост истода дарав кардан мумкин аст.

ДОСАК داسک 1. бодхӯрак, абобил. 2. фароштурук, парасту.

ДОСАРРА داساره *кишов.* абзори дандонадор барои реза кардани беда, аррадос.

ДОСКАЛЛА داسکله *ниг.* **доскола.**

ДОСКОЛА داسکاله 1. корди калон ва вазнин, ки бо он навдаҳои тутро барои кирмак мебуранд, инчунин танаи чуворию маккаро реза карда, ба ҳайвонот медиҳанд. 2. навъе аз доси качқордмонанд барои пиростани дарахтон, дасткола.

ДОСРАНДА داسرنده *асбоби оҳани досшакл, ки аз ду тарафаш дошта, пӯстлохи гӯлачӯбро метарошанд.*

ДОСТАК داستک *ниг.* **досак 2.**

ДОСТОН داستان 1. қисса, ҳикоя, афсона: **достони муҳаббат, достони ҳаёт, достони қаҳрамонӣ.** 2. саргузашт, воқеа; **достон гуфтан** қисса нақл кардан; саргузашт ё воқеаро ҳикоя кардан. 3. *ади.* яке аз намудҳои асари манзум, ки дар он воқеаи калоне ё қиссае тасвир меёбад: **достони фалсафӣ, достони халқӣ; достон кардан киноя аз овоза (машхур) кардан; достон шудан киноя аз ба забонҳо афтодан, шӯҳрат ёфтан.**

ДОСТОНГӢ (Ӣ) داستانگوئى *гӯяндаи достон, қиссагӯӣ, нақлқунандаи воқеа.*

ДОСТОНГӢӢ داستانگوئى *қиссагӯӣ, нақли достон.*

ДОСТОНЗЕБ داستان زيّب *зеби достон, зебандаи достон.*

ДОСТОНӢ داستانى 1. афсонавӣ, достонзеб. 2. *мансуб ба достон 3.*

ДОСТОННАВИС داستاننويس *он ки достону шеър эҷод мекунад, шоир, достонсаро.*

ДОСТОННАВИСӢ داستاننويسى *достоннависӣ, шоирӣ.*

ДОСТОНСАРО (Ӣ) داستانسرائى *хонанда ё сарояндаи достон; офаринандаи достон.*

ДОСТОНСАРОӢ داستانسرائى *хониши достон, сурудани достон; офаридани достон: достонсароӣ кардан (намудан).*

ДОСТОНСОЗ داستان ساز *ниг.* достоннавис.

ДОСТОНСОЗӢ داستان سازى *ниг.* достоннависӣ.

ДОСТОНХОН داستان خوان *ниг.* достонсароӣ.

ДОСТОНХОНӢ داستان خوانى *ниг.* достонсароӣ.

ДОТСЕНТ лот. *датсинт* унвони илмии муаллими мактаби олий (мобайни профессор ва муаллими калон), ки ба номзадҳои илм ва муаллимони мустақилона дарсгӯянда дода мешавад.

ДОТСЕНТӢ *датсинти* амал ва вазифаи дотсент.

ДОУССАЪЛАБ *а. داع الثعلب* тиб. бемории рӯбоҳ, беморие, ки дар натиҷаи он мӯн кас мерезад.

ДОФЕЪ *а. دافع* *кит.* 1. дафъқунанда, дурқунанда. 2. мудофиақунанда, дифоъқунанда, химояқунанда.

ДОХИЛ *а. داخل* 1. дарун, муқоб. хорич; дохили... // дар дохили ...даруни..., дар даруни... (*пешоянди изофӣ*). 2. даромада, воридгардида; дохил кардан ворид сохтан, даровардан: ба ариза дохил кардан, ба қатори ... дохил кардан; дохил шудан а) даромадан, ворид гаштан (*ба хона, деҳа, шаҳр*); б) узви ташкилот ё ҷамъияте шудан; ба рӯйхат дохил шудан дар рӯйхат ҷой гирифтан, ба рӯйхат дароварда шудан; ба савоб дохил шудан ба савоб шарик (хамроҳ) шудан; савоб ёфтан.

ДОХИЛА *а. داخله* 1. муаннаси дохил 2. қисми дарунии чизе; мансуб ва марбут ба дохили кишвар, дохилӣ; муқоб. хорича.

ДОХИЛӢ *داخلى* 1. мансуб ба дохил; дарунӣ. 2. мансуб ва марбут ба ҳаёт ва фаъолияти дохилии як давлат, ташкилот ё ҷамъият; муқоб. хоричӣ; сиёсати дохилӣ, вазорати қорҳои дохилӣ; бозори дохилӣ бозори дохили мамлакат, бозори миллӣ; душмани дохилӣ душман аз байни худ.

ДОХИЛШАВАНДА *داخل شونده* 1. сифати феълии замони ҳозира аз дохил шудан. 2. он ки ба нияти таҳсил ба мактаби олий ё миёнаи маҳсус ҳуччат месупорад.

ДОХИЛШАВӢ *داخل شوى* исми амал аз дохил шудан; имтиҳони дохилнавив имтиҳони қабул

ДОХИЛШУДА *داخل شده* сифати феълии замони гузашта аз дохил шудан.

ДОХУЛ *داخل* *кит.* нишастгоҳ ва ё суфаи даромадгоҳи дарбори подшоҳон ва амалдорон, ки аз ҷӯбу санг месохтанд; чилавхона; дарвозахона.

ДОХУНДА *داخنده* (*шакли тағйирёфтаи додархонда*) *лаҳҷ.* 1. фақирӣ пойбараҳнаи рустой. 2. лақаби қаҳрамони асосии романи «Дохунда»-и С.Айнӣ – Ёдгор.

ДОХИГӢ *даҳигӣ* доҳӣ будан, пешвоӣ, сарворӣ.

ДОХИЁНА *даҳияне* 1. доҳивор, мисли доҳӣ. 2. заковатмандона, бо қамоли заковат.

ДОХИЯ I *а. даҳие* *кит.* муаннаси доҳӣ.

ДОХИЯ II *а. даҳие* *кит.* мусибат, бадбахтӣ; доҳияи кубро мусибати азим.

ДОҲӢ *а. داهى* 1. фавқулода, зирак, доно; донишманд, нобиға. 2. пешво.

ДОҲУЛ *даҳул* *кит.* хӯса, нишонаи одамшакл барои рамондани парандагон.

ДОЧ *داج* *кит.* 1. торикӣ. 2. торик, тира; шаби доч шаби тираву торик, шаби зулмонӣ.

ДОШ *داش* *кит.* оташдони калон барои пухтани хишт, сафол ва ғ., кӯра, хумдон.

ДОШАН *داشن* *кит.* 1. инъом, ато, бахшиш. 2. музд, подош, учр.

ДОШӢ *داشى* *кит.* марбут ба дош; он чи дар кӯра ё оташдон пухта мешавад.

ДОШОД *داشاد* *кит., ниг.* дошан.

ДОШТ *داشت* асоси замони гузашта аз доштан.

ДОШТ *داشت* тобоварӣ, бардошт; бақувватӣ (-и либос, пойафзол ва ғ.); дошт додан а) тобовардан, поистан, бардошт кардан; б) бо дошт будан, бобақо будан (*оид ба либос, пойафзол ва ғ.*).

ДОШТА *داشته* 1. сифати феълии замони гузашта аз доштан. 2. ҳар чизи (хусусан чизу қорачи хонагии) кӯҳна, дар истеъмол буда.

ДОШТАН *داشتن* 1. доро (молик, соҳиб) будан ба чизе, дар тасарруфи касе будани чизе: хона доштан, чанд писар доштан, чанд сар гӯсфанд доштан, қурб доштан, ёри меҳрубон доштан, адоват доштан, қобилият доштан, қувват доштан, хунар доштан; даромад доштан даҳл (оидот) доштан; фоида гирифтани, навъ ба

даст омадан; **савод доштан** босавод будан, саводнок будан. 2. гирифтан, капидан: **аз доманам дошт**, **аз гиребонаш дошт**. 3. сайд кардан, ба даст даровардан: **бедона доштан**, **моҳӣ доштан**. 4. дастгир намудан, банд кардан. 5. аз ҳаракат боздоштан (аспро, мошинро). 6. нигоҳ доштан, хифз кардан. 7. *гуфт*. ба қор бурдан, истифода бурдан (*мас.*, чизу чораи хона ва асбоби рӯзгорро). 8. *чун феъли ёридиҳанда таркибҳои гуногуни феълӣ месозад*: **бозӣ доштан**, **гап доштан**, **нигоҳ доштан**, **ном доштан**, **фонда доштан**, **чашм доштан**, **ҳад доштан**, **ҳақ доштан**, **ҷой доштан**... 9. *ҳамчун феъли ёридиҳанда бо масдарҳо омада, феъле месозад*, ки муродифи замони ҳозира ва гузашта мебошад: **шукуфтан дорад**, **сабзидан дошт**...; **масхара доштан** масхара пиндоштан, масхара ҳисобидан; **худро доштан** худдорӣ кардан; **қимат доштан** арзидан, арзиш доштан, баҳо доштан; **баҳо надоштан** бебаҳо будан, гаронбаҳо будан; **ёд доштан**... дар хотир доштан...; **то ҷон доштан** то зинда будан.

ДОШТАНӢ *داشتنی* сифати феълӣи замони оянда аз доштан; шоистаи доштан ва ниғаҳдорӣ.

ДОШТДОР *داشت دار* *ниг.* доштнок.

ДОШТНОК *داشتناک* баддошт, бодавом, бобақо (*дар бораи либос ва пойафзол*).

ДОШТНОКӢ *داشتناکی* доштнок будан, баддоштӣ, бақодорӣ.

ДОШХОНА *داشخانه* *кит.* оташдон, хумдон, кӯра.

ДОЯ *دایه* 1. он ки хангоми зоида ба занон нигоҳубин мекунад, момодоя, қобила. 2. зане, ки тифлонро дар оила парасторӣ мекунад. **модарро дил месӯзад**, **дояро домаи** (*зарб.*).

ДОЯГӢ *دایگی* 1. нигоҳубин ва парасторӣ ба занон дар вақти зоида, момодоягӣ. 2. амал ва машғулияти зане, ки тифлонро дар оила парасторӣ мекунад; нигоҳубин кардан ба кӯдак; бачабардорӣ кардан.

ДРАМА *ю.* *درمه* асари бадеӣ, ки барои дар сахнаи театр гузоштан навишта мешавад, намоишнома.

ДРАМАВӢ *درموی* *мансуб ба драма*; **махфили драмавӣ** махфили ҳаваскорони театр, ки

драмахоро ба сахна мегузоранд; **театри драмавӣ** театре, ки дар он драма ба сахна гузошта мешавад.

ДРАМАНАВИС *درمه نویس* нависандае, ки навиштани асарҳои драмавӣ соҳаи асосӣ ё яке аз соҳаҳои муҳими эҷодиёти бадеии ўст, намоишноманавис, драматург.

ДРАМАНАВИСӢ *درمه نویسی* шугла амали драманавис; намоишноманависӣ.

ДРАМАТИЗМ *ю.* *درمیتیزم* ҷиддияти ҳаракат ва шиддати вазъият, ки ба драма хос аст.

ДРАМАТУРГ *ю.* *درمترگ* *ниг.* драманавис.

ДРАМАТУРГИЯ *ю.* *درمترگیه* 1. адабиёти драмавӣ; назария дар бораи сохт, принсип ва усулҳои осори драмавӣ. 2. маҷмӯи асарҳои драмавии ягон нависанда: **драматургияи С. Улуғзода**.

ДРАМАТУРГӢ *ю.* *درمترگی* 1. *мансуб ба драматургия*. 2. амал ва шуглаи драматург: **махорати драматургӣ**, **фаъолияти драматургӣ**.

ДРАП *фр.* *дрэп* моҳути ғафс, матои ғафси мӯина, ки аз он асосан палто медӯзанд.

ДУ *ю.* *шумораи миқдорӣ* адади 2: **ду баробар**, **ду кас**, **ҳар ду**, **ду-се сол**, **як-ду кило**; **ду-ду дунафарӣ**, **дукаси**; **ду ним кардан** // **ду тақсим кардан** ба ду ҳисса ҷудо кардан (*одаман баробар*); **аз ду сар** дар ҳар сурат, албатта, хатман; **ду пули пучак** маблағи ниҳоят кам, пули ночиз; **ду пойро ба як мӯза** карда исрор-корона, бо исрор; **бо ду дасти адаб** бо камоли эҳтиром, иззату ҳурматро ба ҷо оварда; **дили касеро** ду ним кардан *ниг.* *дил*; **ду чашмро чор кардан** (*дар роҳи касе*) саҳт интизор шудан (*омадани касеро*), чашм ба роҳи касе будан.

ДУАЛИЗМ *лот.* *дуализм* *фалс.* таълимоте, ки пайравони он модда ва рӯҳро ду ибтидои мустақилу ба якдигар новобаста мешуморанд; *муқоб.* **монизм**.

ДУАЛИСТ *лот.* *дуалист* *фалс.* пайрави дуализм.

ДУАЛИСТӢ *дуалиستی* *мансуб ба дуализм*.

ДУАНДЕШ *дуандиш* дудила, калаванда.

ДУАНДЕШӢ *дуандиши* дудилагӣ, калавандагӣ.

ДУАРРАГӢ *дуарраги* ду арра дошта (*oid* ба *дастгоҳи тахтабурӣ*).

ДУАСПА دواسپه 1. ба воситаи ду асп каши-
дашаванда: **аробан дуаспа, фойтуни дуаспа.** 2.
мач. шитобон, тез, босуръат: **дуаспа рафтан.**

ДУБАЙТА دوبيته *адш., ниг.* дубайтӣ.

ДУБАЙТӢ دوبيتي шеъре, ки ба мисли рубой аз
ду байт иборат буда, мисраъҳои аввал, дуом
ва чоруми он ҳамқофия ҳастанд; тафовут
фақат дар он аст, ки рубой дар вазни махсуси
худ, дубайтӣ дар баҳри ҳазачи мусаддаси
маҳзуф ё мақсур гуфта мешавад.

ДУБАРА I دوبره 1. дуто бар дошта, дутаҳӣ: **ма-
тои дубара.**

ДУБАРА II دوبره 1. ду бор ҳосилдиҳанда,
духосила. 2. ҳосили дуом (одатан хасак ме-
шавад): **себи дубара.**

ДУБАРГА دوبرگه ниҳоли наврастии дорои ду
барг ё ду гулбарг.

ДУБАРГӢ دوبرگي дубарга; ҳолати нав рӯидани
ниҳол, ки нахуст ду барги он аз ҳам чудо
мешавад.

ДУБАСТА دويسته *нав.* дар ду навбат; **дубаста
кор кардан** дар ду навбат (баст) кор кардан.

ДУБАСТӢ دويستي *ниг.* дубаста.

ДУБАХТА دويخته 1. зани ду бор шавҳаркарда.
2. *мач.* дорои имкониятҳои баробари
муваффақият ва шикаст.

ДУБАҲРА دويهره 1. хонаи аз чануб ва аз шимол
дардошта, ки ҳам боби зимистон асту ҳам
боби тобистон. 2. аз ду шароити ба ҳам зид
баҳрабар; **хайвони дубаҳра** *зоол.* хайвоне, ки
ҳам дар об зиндагӣ мекунад ва ҳам дар хок
(*мас., қурбоққа*), обхокиҳо, хокуобиҳо.

ДУББ *а.* دب *кит.* хирс; **Дубби Акбар** Хирси ка-
лон, **Дубби Асгар** Хирси хурд, номҳои ду
гурӯҳи ситораҳо, ки дар гуфтугӯ инчунин
Ҳафтдодарони калон ва **Ҳафтдодарони хурд**
мегӯянд.

ДУБЕЗА دويزه ду бор бехташуда (*оид ба орд*):
кулчан ширмоли дубеза.

ДУБЕЛА دوييله ду бел дошта (*оид ба қайиқу
заврақ*); **дубела рондан** (*киштиро*), бо ду бел
рондан (*киштиро*).

ДУБИН دويين *кит.* олус, аҳвал.

ДУБИНӢ دوييني 1. дубин будан; олусӣ. 2. *мач.*

тавачҷӯх ба ду чиз ё ду мабдаъ, санавият.

ДУБОЛА دوباله дорои ду бол, дуқанота.

ДУБОЛАҲО دويالها *зоол.* гурӯҳи ҳашароти дорои
ду бол, яъне як чуфт қанот дошта (*аз қабилӣ*
пашша, малах, ору).

ДУБОЛО دويالا ду чандон, ду баробар, ба ан-
дозаи ду баробар.

ДУБОРА دوياره бори дуом, дафъаи дигар, ду-
юмбора, дуқарата; **кишти дубора, кори дубо-
ра, умри дубора, дубора барқарор кардан.**

ДУБОРАДӢЗӢ دويارهدوزي дӯхтани такрорӣ; ду
бор дӯхтани либос барои мустаҳкам шудани
дӯхти он.

ДУБОРАКОРӢ دويارهكاري барои иҷрои коре ду
чандон вақт сарф кардан; кореро, ки дар як
бор иҷро кардан мумкин аст, дар дафъаи
дуом ба анҷом расонидан: **дуборакорӣ кар-
дан.**

ДУБОРАПАЗ دويارهپز он чи ду бор пухта шавад;
пухтупази такрорӣ.

ДУБОРӢ دوياري ҳар қадам ду бор, думаро-
тибай.

ДУБУРЧА دويبرجه 1. парандае, ки ду ошён дорад
ва дар як ҷо намононад. 2. *мач.* шахсе, ки ба
корҳои мухталиф гироиш дорад.

ДУБУРЧӢ دويبرجي *ниг.* дубурча.

ДУВАЛ دويل *кит., ҷ.* давлат.

ДУВИСТ دويست *кит.* шакли қадимаи дусад.

ДУВОЗДАҲ دوازده шумораи миқдорӣ адади 12.

ДУВОЗДАҲАНГУШТА دوازده انگشته рӯдае, ки
дарозии он ба дувоздах ангушт баробар аст.

ДУВОЗДАҲАНГУШТӢ دوازده انگشتي *ниг.* дувоз-
дахангушта.

ДУВОЗДАҲБУРЧ دوازده برج *пуч.* бурҷҳои дувоз-
дахгона, ки ба онҳо Ҳамал, Савр, Ҷавзо, Са-
ратон, Асад, Сунбула, Мизон, Ақраб, Қавс,
Ҷадӣ, Далв ва Ҳут дохиланд.

ДУВОЗДАҲГИРЕҲ دوازده گره номи нақше, ки
дар ҷӯб қанда мешавад.

ДУВОЗДАҲГОНА دوازده گانه иборат аз дувоздах
қисмат: **бурҷҳои дувоздахгона.**

ДУВОЗДАҲИМОМА دوازده امامه мансуб ба маз-

хаби шиаи дувоздахимомӣ.

ДУВОЗДАҲҚАБАТА دوازده‌قبطه *ниг.* дувоздах-ошёна.

ДУВОЗДАҲҚАТОРА دوازده‌قطاره дорои дувоздах қатор.

ДУВОЗДАҲМАҚОМ دوازده‌مقام *мус.* маҷмӯаи тарона ва оҳангҳои мусиқии мардуми тоҷику форсиабон, ки аз дувоздах парда иборат аст.

ДУВОЗДАҲОШЁНА دوازده‌آشيانе дорои дувоздах ошёна: **бинои дувоздахошёна**.

ДУВОЗДАҲПАРДА دوازده‌पर्ده *мус., ниг.* дувоздахмақом.

ДУВОЗДАҲРӯЗА روزه 1. аз рӯи дувоздах рӯз; ба мӯҳлати дувоздах рӯз: **сафари дувоздахрӯза**.

ДУВОЗДАҲСОАТА دوازده‌ساعته 1. аз рӯи дувоздах соат. 2. ба мӯҳлати дувоздах соат.

ДУВОЗДАҲСОАТӢ دوازده‌ساعتي *ниг.* дувоздахсоата.

ДУВОЗДАҲСОЛА دوازده‌ساله 1. дорои синну соли дувоздах. 2. ба мӯҳлати дувоздах сол: **ҳабси дувоздахсола**.

ДУВОЗДАҲТИРА دوازده‌تيره дувоздах тир дошта; **милтики дувоздахтира** милтике, ки дувоздах тир дар тирдонаш ҷой мегирад.

ДУВОЗДАҲУМ دوازدهم дорои шуморӣ ё рутбаи дувоздахум; шумораи тартибӣ аз адади 12.

ДУВУМ دوم *шумораи тартибии* ду.

ДУВУМДАРАҶА درجه دوم *мансуб ба дарачаи* дуоум; гайри асосӣ, фаръӣ.

ДУВУМИН دومين *ниг.* дувум.

ДУГ دوگ (*аслаи* дук): **дуги чайра** хори дукмонанди бадани чайра.

ДУГАЗА دوگزه *кҳн.* пояи милтики пилтағӣ.

ДУГАЗӢ دوگزي ду газ дарозӣ дошта.

ДУГБИНӢ دوگبيني *ниг.* дукбинӣ.

ДУГЕСӢ دوگيسو дузулф.

ДУГЕТӢ دوگيتي ду ҷаҳон, ду олам, ду дунё; дунёи ҳастӣ ва дунёи фонӣ.

ДУГОНА دوگانه 1. аз ҳам фарқкунанда, ноҳам-

гун, мухталиф; дорои ду чинси мухталиф. 2. дуто, ҷуфт; кӯша; **дугона қардан** аз чанд бех растаниҳои дар як ҷо ва ба ҳам зич баромада, ду беҳи хубтаринашро гузоштан. 3. ду мағзи дар як дона рӯидаи зардолу, бодом, шафтолу *ва ғ.* 4. *маҷ.* ду духтар ва ё зани бо ҳам дӯсти наздик: **дугонаи ҷонӣ**, **дугонаи ҷоночон**.

ДУГОНАБОЗ دوگانه باز он ки дугонаҳои худро бениҳоят дӯст медорад ва ба онҳо бисёр аҳамият медиҳад; он ки дугонаҳои зиёд дорад.

ДУГОНАБОЗӢ دوگانه‌بازي 1. бозии духтарчаҳои хурд, ки дар он нақши дугонаҳоро иҷро мекунанд. 2. бо дугонабозӣ вақтро гузарондан: **дугонабозӣ қардан** (*ба ҳар ду маъно меояд*).

ДУГОНАГӢ دوگانگي дӯстӣ дар байни занону духтарон: **муносибати дугонагӣ**, **дугонагӣ доштан ба касе**.

ДУГОНАПАРАСТ دوگانه‌پرست *д.* 1. ноҳамгунӣ, носозгорӣ, ихтиллоф. 2. санавӣ, парастикунандаи ду маъбуд.

ДУГОНАПАРАСТӢ دوگانه‌پرستي ду маъбудро парастидан, санавият.

ДУГОНАСӢЗ دوگانه‌سوز *тех.* муҳаррике, ки бо ду навъ сӯзишворӣ (*бензин ва газ*) кор мекунад.

ДУГОНИК دوگانک 1. тавъамон, ду ҳамзод. 2. яке аз ду бачае, ки ҳамроҳ таваллуд ёфтааст.

ДУГОНӢ دوگاني дутоӣ, ҷуфт.

ДУГОҲ دوگاه *мус.* яке аз мақомҳои мусиқии классикии тоҷикии «Шашмақом».

ДУГПУШТ دوگ پشت *ниг.* чайра.

ДУГУМОНА دوگمانه *гуфт.* аз ду эҳтимол яке; **ярадори дугумона** маҷрӯҳе, ки сиҳат шуданаш дар гумон аст.

ДУГУРӢҲӢ دوگروهی дудастиғӣ, ба ду гурӯҳ ҷудо шуда.

ДУГӢӢ دوگونى **дугӢӣ қардан** дӯй ҷустан, ба як фикр наистодан, ду хел гап задан; дурӯягӣ қардан.

ДУГӢША دوگوشه дорон ду гӯшак; дорои ду даста: **кӯзаи дугӯша**.

ДУҒДОҒ دوغ‌داغ *зоол.* мурғи даштии калон-

чуссан гардандароз аз катори турнашаклҳо.

ДУҒИЛДИРАКА دوغلدرکه *гуфт.* дучарха: аро-
бан дугилдирака.

ДУД دود 1. моддан тираранги абру бухормо-
нанд, ки аз сӯхтани чизе пайдо шуда, ба хаво
мебарояд: дуди борут, дуди паровоз, дуди
сиёҳ (сафед, хокистарранг, гализи бадбӯ), ду-
ду ғубор. 2. маҷ. оҳ; оху нола, фиғон; дуди
дил оху фиғон; сӯзу гудози ботинӣ. 3. маҷ. ба
маънои сиёҳӣ, тирагии гамангез *ва г.* ис-
теъмом мешавад: дуди алам, дуди оҳ, дуди
ситам; дуд додан сигарет кашидан; дар дуд
хушк кардан барои хӯрдан тайёр кардан (-и
моҳӣ, гӯшт *ва г.*); дуд кардан а) дуд баровар-
дан (*ба ин маънӣ ҳамчун таркиби феълии мон-
да ва гузаранда кор фармуда мешавад*); б)
сӯзонда дуди чизеро баровардан; даргирон-
дан (*мас., сигарет ё исфандро*); дуд ба дуд
кашидан пайихам, дуд болои дуд кашидан
(*чилиму сигаретро*); дар байни дуду оташ дар
байни тирборон; дуди касе баромадан
фиғони касе баромадан; сахт ғаму ғусса
хӯрдан; дуд аз димори касе баромадан (баро-
вардан) димор аз рӯзгори касе баромадан
(баровардан); нобуд кардан, азият кашидан,
зиндагӣ ба ӯ тира гардидан; \diamond дуд аз чигар
баромадан а) оху фиғон кардан, сӯзу гудоз
кардан; б) ғаму ғусса хӯрдан; сахт ғамгин
шудан; дуд аз чони касе баровардан касеро ба
ҳалокат расонидан, несту нобуд сохтан; муқ.
димор аз чони касе баровардан; деғу дуд ку-
нонидан хӯрок пазондан, ба хӯрокпазӣ водор
сохтан; дуд ба димоғ задан а) ниҳоят хафа
шудан, бисёр ғамгин шудан; б) сахт оташин
шудан, ғазабнок шудан.

ДУДА I دوده моддан сиёҳе, ки дар натиҷаи
муддати зиёд дуд кардан дар мӯрӣ, таги дег
ва г. пайдо мешавад, сиёҳӣ.

ДУДА II دوده *ниг.* дудмон.

ДУДАМ دودم *ниг.* дудама.

ДУДАМА دودمه ҳар ду тарафаш буранда: корди
дудама, теги дудама.

ДУДАНГЕЗ دودانگيز дудзо, барорандаи дуд.

ДУДАНДУД دوداندود дудолуд, андуда бо дуд.

ДУДАР دودر *киноя* аз дунё, олам.

ДУДАРА دودره дорои ду дар, ду дар дошта;

даромадгоҳу баромадгоҳ дошта.

ДУДАСТА دودسته 1. бо ду даст: дудаста вохӯрӣ
кардан, дудаста нахта чидан. 2. ду даста
дошта, дорои ду дастгир: арран дудаства, кӯ-
зан дудаства.

ДУДАФКАН دودافکن 1. афканандаи дуд, баро-
рандаи дуд. 2. чодугар, сохир.

ДУДАФКАНӢ دودافکنی маҷ. чодугарӣ, сохирӣ.

ДУДАХАРД دودهخورد *ниг.* дудахӯрд; \diamond **ин**
матбахи дудахард дунё, олам.

ДУДАХӢРД دودهخورد аз дуд сиёҳшуда.

ДУДБАРО دودبرا роҳи баромадани дуд (*дар*
оташидон); дудкаш.

ДУДБАРОӢ دودبرائی баромадани дуд, хорич шу-
дани дуд.

ДУДГИРИФТА دودگرفته *сифати феълии замони*
гузашта аз дуд гирифта; аз дуд сиёҳшуда:
деворҳои дудгирифта.

ДУДГОӢ دودگاه *ниг.* дудкаш.

ДУДФӢЛА دودغوله пайдо шудани дуди зиёд бар
асари сухтор, кӯрдуд, дуди сиёҳ, пурдуд.

ДУДДИӢӢ دوددهی *исми амал* аз дуд додан; ба
воситаи дуд хушк кардани моҳӣ, гӯшт *ва г.*

ДУДДОДА دودداده *сифати феълии замони*
гузашта аз дуд додан; дудӣ.

ДУДДОР دوددار дорои дуд, омехта бо дуд,
хамроҳ бо дуд.

ДУДЗАДА دودزده *сифати феълии замони гу-*
зашта аз дуд задан; бӯи дуд гирифта,
дудхӯрда.

ДУДЗАДАГӢ دودزدگی *шакли дигари сифати*
феълии замони гузаштаи дудзада; дудзада бу-
дан.

ДУДИЛА دودله он ки дар иҷро кардан ё накар-
дани коре ба қарори қатъӣ наомадааст; ка-
лаванда дар миёни ду фикр, мутараддид.

ДУДИЛАГӢ دودلگی қатъӣ набудан дар иҷрои
коре, калавандагӣ дар байни ду фикр; шакку
тардид; **бе ҳеч дудилагӣ** бо қатъият, ба ягон
шубҳа роҳ надода; **дудилагӣ кардан** беқатъ-
биятӣ зоҳир кардан (*дар иҷрои коре*).

ДУДИЛОНА دودلانه бечуръатона, гайриқатъӣ;

шубҳаангезона.

ДУДӢ دودى 1. мансуб ба дуд; пардаи дудӣ парда аз дуд. 2. дуд додашуда: моҳии дудӣ.

ДУДКАШ دودکش роҳи махсус барои баромадани дуд, мӯрӣ, дудбаро: дудкаши кӯраи охангарон, дудкаши самовор, мӯрии дудкаш.

ДУДМОН دودمان *кит.* хонадон, хонавода; авлод, оила; қабила.

ДУДМОНАНД دودمانند монанди дуд, ба дуд монанд; шабеҳи дуд: губори тунуки дудмонанд.

ДУДНОК دودناк дудолуд, бо дуд омехта, дуддор.

ДУДОЛУД دودآلود олууда бо дуд, ба дуд омехта; дуд нишастамонда: хонан сиёҳи дудолуд.

ДУДОСО دودآسا ба мисли дуд, дудмонанд.

ДУДОҲАНГ دودآهنگ *кит.* 1. зарфи сафолӣ, ки дар он дудаи чароғ ва ғ. барои сохтани сиёҳӣ чамъ карда мешавад. 2. дудкаш, дудбаро, мӯрӣ.

ДУДПУЛӢ دودپولى *таър.* андозе, ки дар замони аморат аз ҳар як ҳавлӣ ситонида мешуд.

ДУДРАНГ دودرنگ сиёҳчатоб, тира, торик, тираранг.

ДУДСИФАТ دودصفت *ниг.* дудмонанд.

ДУДХОНА دودخانه 1. чое, ки дар он чармгарон пӯстро дуд медиҳанд; хонае, ки дар он чо моҳию ғӯстро дуд медиҳанд, хонаи дуддихӣ. 2. хонаи пурдуд.

ДУДХӮРДА دودخورده бӯи дуд зада, дудолуда; бемаза.

ДУЖХИМ دژخيم *ниг.* дижхим.

ДУЗАБАР دوزبر *грам., кит.* танвин.

ДУЗАБОН دوزبان *мач.* дурӯя, мунофик, риёкор.

ДУЗАБОНА دوزبانه 1. донандаи ду забон, ду забонро хуб медонистагӣ, зуллисонайн. 2. ба ду забон таълифгардида: лугати дузабона.

ДУЗАБОНӢ دوزباني 1. ба хубӣ донистани ду забон. 2. *мач.* дурӯягӣ, мунофикӣ.

ДУЗАНА دوزنه он ки ду зан дорад, соҳиби ду зан.

ДУЗАНАГӢ دوزنگى дузана будан, ду зан дош-

тан.

ДУЗАРДА دوزرده тухми дорои ду зарда: тухми дузарда.

ДУЗД دزد он ки моли касеро пинҳонӣ мебарад ё гораг мекунад, рохзан; дузди адабӣ он ки асари адиберо аз они худ ба қалам медиҳад, асардузд; *чизеро* дузд задан ба тариқи пинҳонӣ тасарруф намудани чизе, чизеро гирифта бурдани дузд; дузд бошу боинсоф бош (*мақ.*) дар ҳамаи корҳо адлу инсофро набояд фаромӯш кард; дузд ро каракҷӣ задан (*мақ.*) чизе, ки бо роҳи харом ба даст омадааст, ҳамин тавр аз даст меравад.

ДУЗДАНДА دزدنده *сифати феълии замони гузашта аз дуздидан;* дузд, рохзан.

ДУЗДАФШОН دزدافشان *кит.* он ки молҳои дуздиро фурӯхта медиҳад; ханноте, ки молҳои дуздиро арзон харида, ба дигарон қимат мефурӯшад.

ДУЗДАФШОНӢ دزدافشاني ханнотӣ, фурӯхтани моли дуздӣ.

ДУЗДАФШОР دزدافشار *кит.* 1. *ниг.* дуздафшон. 2. роздон, шарик ва ёрирасони дузд. 3. дузде, ки аз гояти чаққонӣ моли дузди дигарро мебарад.

ДУЗДБАШАРА دزدبشره монанд ба дузд, бо қиёфаи дузд.

ДУЗДБОЗОР دزدبازار 1. *мач.* бозоре, ки дар он чо дузд зиёд аст. 2. фурӯшгоҳ ё бозоре, ки дар он чо нархҳо хеле гарон аст.

ДУЗДБУРДА دزدبرده он чи дузд бурдааст, моли дуздӣ.

ДУЗДВОР دزدوار *ниг.* дуздона.

ДУЗДГОҲ دزدگاه *ниг.* дуздхона.

ДУЗДЗАДА دزدزده *сифати феълии замони гузашта аз дузд задан;* касе ё чое, ки дузд задааст, горагшуда.

ДУЗДИДА دزدديده 1. *сифати феълии замони гузашта аз дуздидан:* дуздида бурдан, дуздида тавонистан, дуздида рафтан. 2. *мач.* пинҳонӣ, махфиёна, рустӣ: нигоҳҳои дуздида, дуздида нигоҳ кардан ба сӯи касе.

ДУЗДИДАН دزديدن пул ва моли касеро пинҳонӣ аз худ кардан, дуздӣ кардан, ба сирқат бур-

- дан; касеро аз гайри ихтиёри \bar{y} ё падару модараш ва ё парастораш бо худ гирифта бурдан; **дили касеро дуздидан** дили касеро рабудан, касеро ба худ моил кардан.
- ДУЗДӢ** دزدى 1. ба тариқи пинхонӣ аз они худ кардани молу мулки дигарон, сиркат; **дуздӢ кардан** дуздидан. 2. амал ва шугли дузд, дузд будан. 3. ба роҳи дуздидан ба даст омада; бо роҳи гайрикунунӣ ё макру фиреб ба даст овардашуда; дуздашуда: **моли дуздӢ, пули дуздӢ; дуздню гургӢ** дуздидан ва хиёнат кардан.
- ДУЗДОДУЗДӢ** دزدادزدى дуздии бисёр, бисёр рӯй додани ҳодисаи дуздӢ.
- ДУЗДОНА** دزدانه мисли дузд, ҳамчун дузд; пинхонӣ, махфиёна.
- ДУЗДОНДАН** دزداندن тарзи бавоситаи дуздидан; ба дузд додан (*беҳутиётӣ карда ё ба сабаби дуруст ниғаҳбонӣ карда натавонистан*).
- ДУЗДПЕША** دزدپیشه он ки кору шуглаш дуздиву рохзанӣ аст; дузд, рохзан.
- ДУЗДСИФАТ** دزدصفت *ниг.* дуздоно.
- ДУЗДХОНА** دزدخانه макони дуздон, маскани дуздон.
- ДУЗИСТ** دوزيست *биол.* чонваре, ки ҳам дар об ва ҳам дар хушкӣ зиндагӣ дорад; хайвони мутааллик ба обхокӣ.
- ДУЗИСТӢ** دوزيستی *мансуб ба дузист;* дорои хусусиятҳои дузистӣ, обхокӣ будан.
- ДУЗОНУ** دوزانو: **дузону нишастан** ҳар ду зонухоро ба пеш, ба замин зада, пойхоро ба ақиб гузошта нишастан; **дузону шудан** ба сари ҳар ду зону така карда истодан.
- ДУИЯТ** دوئيت *кит.* аз ду қисм иборат будан; ба ду ҷудо шудан, дуто будан.
- ДУӢ** دوئى 1. дуто будан. 2. ду ҷиҳат доштан, ихтилоф мавҷуд будан. 3. *кит.* дурӯй, мунофиқӣ, риё.
- ДУК** دوک ҷӯби махсус тарошидашудаи дарозшакли нӯкборик, ки вайро ба ҷарх гузошта, бо он ресмон мересанд; **дуки чайра** *ниг.* дуг.
- ДУКА** دوکه *кит.* зиндон, маҳбас.
- ДУКАРАТА** دوكرته ду баробар зиёд, дучанд; *ниг.* дубора.

ДУКАРАТӢ دوكرتي *ниг.* дуборӣ.

ДУКАСА دوکسه 1. ду кас шуда, ду нафар якҷоя шуда; **бозии дукаса** бозие, ки дар он аз ҳар ду тараф ду нафар баромад мекунанд; **дукаса шуда** ду кас якҷоя шуда (*барои иҷрои коре*). 2. барои дукаса ҷой дошта, махсус барои ҷойгир шудани ду нафар: **кати дукаса, хучраи дукаса.**

ДУКАСӢ دوکسى *ниг.* дукаса; дунафарӣ: **ба асп дукасӢ савор шудан.**

ДУКАФА دوکفه *гуфт.* ду кафи дастро якҷоя карда: **дукафа об нӯшидан.**

ДУКАФОН دوکفان аз миёна баробар ба ду ҳисса тақсим шуда: **дукафон кардан, дукафон шудан;** ♦ **як себи дукафон** бисёр монанд.

ДУКБИНӢ دوکبینى дорои бинии дарозу нӯгборик.

ДУК-ДУК دوکدوک *калимаи тақлиди* овозе, ки дар натиҷаи пайи ҳам ба ҳам задани чизҳои ҷӯбӣ *ва г.* ҳосил мешавад; **дук-дуки дил** тапиши тез-тези дил.

ДУККА ا. دوکه *кит., ниг.* дӯккон 1.

ДУКДОН دوکدان *кит.* ҷаъбае, ки дар он дукхоро ҷо мекарданд.

ДУКӢ دوکى *мансуб ба дук;* монанди дук, борику махрутшакл.

ДУККОН دوگان *кит., ниг.* дӯккон 1

ДУКОРА دوکاره дорои ду корбурд, шахсе, ки ду кор дорад.

ДУКОРДА دوکارده қайчии махсус барои тарошидани пашми бузу гӯсфанд; қайчии калон.

ДУКРЕС دوکريس *кит.* он ки бо дук паҳ мересад.

ДУКТАРОШ دوکتراش *кит.* устон дуктарош, устое, ки ба тарошидан ва сохтани дук машғул аст.

ДУКТАРОШӢ دوکتراشى *кит.* тарошидан ва сохтани дук.

ДУКУР-ДУКУР دوکردکرد *калимаи тақлидӣ* садои поймони тойча, бузича, баррача *ва г.* дар вақти давидан.

ДУКӢҲА دوکوهه *ниг.* дукӯҳона.

ДУКЌХОНА دو کوهانه دورои ду кўхон, дукўхон-дор: шутури дукўхона.

ДУКШАКЛ دوک شکل монанди дук, ба сони дук.

ДУҚАБАТА دو قبطه 1. иборат аз ду қабат, рўи ҳам ё болои ҳам гузошташуда: **дари дуқабата, тирезаи дуқабата; дуқабата паҳн кардан** рўи ҳам гузошта паҳн кардан. 2. *гуфт.* дуошёна, дутабақа: **бинои дуқабата.**

ДУҚАБАТЌ دو قبطى *шиг.* дуқабата.

ДУҚАВЛА دو قوله дурўя, мунофик, ноҳамгун.

ДУҚАНОТА دو قناته 1. ду бол дошта: **хавопай-мои дуқанота.** 2. *ниг.* дуболаҳо.

ДУҚАТ دو قات :дуқат кардан чизеро аз ду нўги канораш дошта қат (қабат) кардан; **дуқат шудан** а) ҳам шуда ба ҳам расидани ду канори ягон чиз; б) ниҳоят ҳам шуда (*мас., барои таъзим ба касе*).

ДУҚАТОРА دو قطاره 1. дар ду қатор; ду радаи паҳлўи ҳам: **дуқатора хишт чидан.** 2. аз ду қатор иборатбуда.

ДУҚУТБА دو قطبہ دورои ду кутб.

ДУЛАБЌ دو لبى *збш.* овозхое, ки бо истифодаи ду лаб, ба монанди овозҳои «п» ва «б» пайдо мешаванд.

ДУЛДУЛ دو دلل 1. *кит.* хаҷири савории Алї – домоди Муҳаммади пайгамбар (с). 2. *маҷ.* хаҷир ва маркаби тездав.

ДУЛМУЛ دو دمل *ниг.* дунбул.

ДУЛУНЦА دو لنجہ ду лунҷро пур карда, бо луқмаҳои калон даҳонро пур карда: **дулунча хўрок хўрдан.**

ДУЛФИН دو دلفين *ниг.* делфин.

ДУМ دو م 1. қисми акиби бадани чонварон, дунболаи чонварон, дунб: **думи гов, думи гурба, думи каждум, дум ликкондан, дум чунбондан (-и сағ).** 2. қисми борик ё тангшудаи охири чизе; қисми охири чизе, дунбол: **думи бодбарак, думи киштї, думи хавопаймо.** 3. *маҷ.* пайрави касе дар корҳои номақбул ва ғайримусбат; **думи касе ё чизе қанда шудан** қатъ шудани рафтуомади касе ё чизе; **думи гурбаат қач гуфтган** баҳоначўи кардан; **думро хода карда гурехтан** шитобон гурехтан, саросема ва шармандавор фирор кардан; ду-

маш дар (ба) хўрчин // думи кор дар хўрчин кори нимкора аст; кори бе сару нўг, кори муҷмал; **то коре иҷро мешавад, ки думи шу-тур ба замин мерасад** а) кор ниҳоят дер ба анҷом мерасад; б) иҷрои коре амри муҳол аст.

ДУМАҒЗ دو مغز донаки думағздошта, дорои ду мағз: **бодоми думағз.**

ДУМАҒЗА دو مغزه *ниг.* думағз.

ДУМАЌНИДОР دو معني دار دورои ду маъно, думаънодошта; духўра: **суханҳои думаънидор.**

ДУМАЌНОДОР دو معنادار *ниг.* думаънидор.

ДУМАЌНОЌ دو معنائى ду маъно доштан, думаънодор будан; духўра будан.

ДУМБА دو مبه *ниг.* дунба.

ДУМБАДОР دو مبه دار *ниг.* дунбадор.

ДУМБАК دو مبيک *ниг.* дунбак.

ДУМБАЛ دو مبل *тиб.* пучак (*аслаи думмал*).

ДУМБАРДОР دو مبردار хушомадгў, лаганбардор, тамаллуқкор, чоплюс.

ДУМБАРДОРЌ دو مبردارى *дм* хушомадгўї, хурмати риёї, тамаллуқ: **думбардорї кардан.**

ДУМБОЛ دو مبال *ниг.* дунбол.

ДУМБУЛ دو مبل *ниг.* дунбул.

ДУМБУРА دو مبره *ниг.* дунбура.

ДУМБУРАК دو مبرک *ниг.* дунбурак.

ДУМБУР-ДУМБУР دو مبردمبر *калимаи тақлиди* овози даранг-дурунғ (-и нақора), садои рез.

ДУМБУРИДА دو مبريده 1. бедум; думқалта, думкўтоҳ; **хари думбурида.** 2. *маҷ.* ноқис, нозеб.

ДУМҒОЗА دو مغازه *биол.* 1. чои ба устухон часпидаи думи хайвонот ва парандагон, беҳи дум. 2. қисми охири устухони сутунмўҳраи одам.

ДУМДАРОЗ دو م دراز чонвари думаш дароз: **аккаи думдароз, рўбоҳи думдароз.**

ДУМДОР دو م دار 1. дорои дум, думнок. 2. *маҷ.* дароз, бисёр тўлкашида (оид ба кор): **абрўвони думдор** абрўвони охираш борикшударафта; **ситораи думдор** *нуч.* зузанаб.

ДУМЕХВАРА دو محوره *нав.* дорои ду меҳвар, ду меҳвар дошта: **автомобили думеҳвара.**

ДУМИЛА *دوميله* милтиқи шикорни дорои думил.

ДУМКАЛТА *كلته دم* *ниг.* думкӯтоҳ.

ДУМКҶҶТОҶ *دم كوتاه* думаш кӯтоҳ, калтадум; *муқоб.* думдароз; *говӣ* думкӯтоҳ.

ДУМЛИККОНӢ *دم لکاني* *исми амал аз дум* ликкондан; *ниг.* думчунбонӣ.

ДУММАЛ *دمتل* *ниг.* думбал.

ДУМОДУМ *دمادم* 1. пайиҳам, пушти сарни ҳам, пайваста; ба таври пайваста ва пайиҳам. 2. *мач.* дар пайи, аз ақиби, ба дунболи.

ДУМОТОРА *دوماتاره* дорои думотор: ҳавопаймон думотора.

ДУМОҶА *دوماهه* 1. мӯҳлати думоҳро пур кардагӣ: кӯдаки думоҳа. 2. ба муддати думоҳ: **кори думоҳа**; **курси думоҳа** мактабе, ки таҳсил дар он ба муддати думоҳ пешбинӣ шудааст; **маоши думоҳа** маош барои думоҳ.

ДУМРАВ *دم رو* пайрав ва тарафдори ягон кас, гурӯҳ ё ташкилот (*сифати манфӣ*).

ДУМРАВӢ *دم روی* пайравӣ, тарафдорӣ ба касе ё гурӯҳе: **думравӣ кардан**.

ДУМӢҶРА *دومهره* 1. думӯҳр пахшкарда, думӯҳр зада.

ДУМҶА *دمچه* 1. *шакли тасғири* дум. 2. қисми охири чизе; канораи борики чизе. 3. *бот.* ҷои бо танаи растанӣ пайвандшавии мева, банд: **думҷаи ангур** (*ё* мавиз), **думҷаи харбуза**; **думҷа** додан тамом пухтани харбуза ё тарбуз, ки бо андак даст расондан аз палак ҷудо мешавад, банд додан; **думҷааш об гирифта** а) ба пухтан наздик расидан (*оид ба мева*); б) *киноя аз худро андак боқувват ҳис карда*, аз худ рафта; мавқеи худро андак бехтар дида, ба фикри саркашӣ афтодани касе.

ДУМҶАДОРА *دمچه دار* 1. дорои думҷа, думҷадошта. 2. *мач.* киноядор, дорои маънои дигари иловагӣ: **сухани думҷадор**.

ДУМҶАҶИН *دمچه چين*: **думҷаҷин кардан** як-як қанда партофтани думҷа (*мас.*, *думҷаи мавизро*).

ДУМҶУНБОН *دم جنبان* 1. дар ҳоли чунбондани дум. 2. *гуфт.*, *зоол.* чархресак, сангобдавак.

ДУМҶУНБОНӢ *دم جنباني* 1. *исми амал аз дум*

чунбондан; чунбонидани дум. 2. *мач.* хушомадгӯӣ, тамаллук; **думчунбонӣ кардан**.

ДУМ-ДУМ *دوم دوم* *калимаи тақлидӣ* садои нақораи калон.

ДУН *ا. دون* *кит.* 1. паст, зер, поин. 2. сифла, фурумоя, разил, паст (*сифати манфӣи одам*).

ДУНАҶОДА *دونژاده* *ниг.* дурага.

ДУНАН *دنن* аспӣ ҷавони ханӯз саворинашуда, той.

ДУНАФАРӢ *دونفری* 1. дукаса, дукасдукас, дуду: **дунафарӣ нишастан дар паси миз**. 2. иборат аз ду кас, думнафарро фарогиранда: **гурӯҳхон дунафарӣ**.

ДУНБ *دنب* *ниг.* дум.

ДУНБА *دنبه* 1. думба, узве аз бадани гӯсфанд, ки дар охири танаи ӯ овезон ба ҷои думи ӯст ва он бештар аз рағғани карт иборат мебошад: **рағғани дунба**. 2. *мач.* сурини инсон.

ДУНБАГУДОЗ *دنبه گداز* навъи сеҳру ҷоду, ки дар он ҷодугарон ба номи шахсе ба дунбаи гӯсфанд сӯзан мезананд ва афсуне бар он мехонанд ва ҷароге ё шамъе зери он равшан мекунанд ва дар гӯри кӯҳнас мегуздоранд, то он шахс низ чун дунба обу лоғар шуда, саранҷом бимирад.

ДУНБАДОРА *دنبه دار* думбадор, дорои дунба, дунбамонда: **гӯсфанди дунбадор**.

ДУНБАКАЛОН *دنبه کلان* дорои думбаи калон: **гӯсфанди дунбакалон**.

ДУНБОЛ *دنبال* думбол, ақиб, пас; **дунболи...** аз паси...; **аз дунболи ...** а) аз паси..., аз қафои..., аз ақиби...; б) дар пайрави..., дар пайгирии (касе); **дунболи ҳамдигар паси ҳам**; **дунболи касеро гирифта** а) аз ақиби касе рафта; ба касе пайравӣ; б) касеро таъқиб кардан, касеро поида гаштан, аз паси касе афтодан; **аз дунболи касе рафта** а) аз паси касе рафта; б) ба касе пайравӣ кардан; **ба (аз) дунболи касе афтодан** а) аз паси касе шудан, касеро таъқиб кардан; б) пайравӣ кардан ба кори касе; тақлид кардан ба касе дар коре; **касеро ба дунболи касе гузоштан** касеро барои таъқиб касе вазифадор кардан.

ДУНБОЛА *دنباله* 1. *ниг.* думбол. 2. охири чизе; қисми охири чизе.

ДУНБОЛАГИР دنباله گير аз паси касе раванда, аз ақиби касе афтода (*бо нияти назорат ё таъқиб*); таъқибкунанда.

ДУНБОЛАГИРӢ دنباله گيرى таъқиб, аз паси касе афтодан: **дунболагирӣ кардан** касеро.

ДУНБОЛАДОР دنباله دار дароз, тавил, кашол; думдор: **абрун дунболадор**; **фикру андешаи дунболадор** фикру хаёли беохир, андешаҳои давомдор.

ДУНБОЛАПУР دنباله پر :милтиқи дунболапур кун. милтике, ки аз қафояш тир пур карда мешавад.

ДУНБОЛБУРИДА دنبال بريده кит., ниг. думбурида.

ДУНБОЛГИРӢ دنبال گيرى ниг. дунболагирӣ.

ДУНБОЛГИР دنبال گير ниг. дунболагир.

ДУНБОЛЧА دنباله چه биол. устухони резае дар интиҳои сутунмӯҳраи инсон, ки онро бозмондаи дум дар инсон медонанд.

ДУНБУЛ دنبال ғаллаи ханӯз комилан нопухта (*аслаш дулмул*).

ДУНБУЛБИРӢН دنبال بريان ғалладонаи нимхоми бирёнкардашуда.

ДУНБУРА دنبيره мус. навъи асбоби мусиқӣ, ки тамбӯрмонанди дасткӯтоҳ аст (*дар гуфтугӯ думбура ва думбурак низ мегӯянд*).

ДУНБУРАНАВОЗ نواز دنبيره мус. он ки дунбура менавозад, навозандаи дунбура.

ДУНБУРАНАВОЗӢ دنبيره نوازی амали думбуранавоз, навохтани дунбура.

ДУНӢ a. دنيا 1. олами мавҷудот; ҷаҳон, гетӣ: дунёи кӯҳна, дунён қадим. 2. маҷ. сарват, давлат, мол; аз дунё чашм пӯшидан даргузаштан, мурдан; ба дунё омадан таваллуд ёфтан.

ДУНӢБЕЗОР دنيا بيزار он ки аз молу ҳол ва зиндагии индунёӣ мегурезад, хилватнишин.

ДУНӢБЕЗОРИ دنيا بيزارى бемайлӣ ва танаффур аз зиндагӣ.

ДУНӢБИН دنيا بين он ки бештар ба молу сарват ва корҳои ин дунё таваҷҷӯҳ дорад, дунёпараст.

ДУНӢВӢ دنياوى ниг. дунявӣ.

ДУНӢГАРДӢ دنيا گردى ҷаҳонгардӣ, сайру саёҳати дунё.

ДУНӢГИР دنيا گير ҷаҳонгир, оламгир, ҷаҳонӣ.

ДУНӢДИДА دنيا دیده ҷаҳонгашта; гарму сарди зиндагиро чашида; пурдидаю таҷрибакор.

ДУНӢДИДАГӢ دنيا دیدگی таҷрибадорӣ ва кордонӣ.

ДУНӢДОР دنيا دار маҷ. тавонгар, соҳиби молу давлат.

ДУНӢДУШМАН دنيا دشمن кит., маҷ. муҳолиф ва гурезони дунёи моддӣ, парҳезгор, хилватнишин.

ДУНӢДӢСТ دنيا دوست дунёталаб, дунёпараст.

ДУНӢӢ دنياى ниг. дунявӣ.

ДУНӢПАРАСТ دنيا پرست он ки молу пулро дӯст медорад, молпараст, ба хирси моли дунё монда.

ДУНӢПАРАСТӢ دنيا پرستى молпарастӣ, парастидан ва ҳарис будан ба молу лаззати дунё.

ДУНӢТАЛАБ دنيا طلب хостори лаззати дунёи моддӣ, толиби дунё.

ДУНӢЧӢӢ دنيا چوى он ки аз пайи молу мулк медавад, моландӯз.

ДУНИМ دنويم ба ду ҳиссаи баробар ҷудошуда, ду нисфшуда, дупора.

ДУНИМА دنويمه ниг. дупим.

ДУНПАРАСТ دنيا پرست ниг. дунпарвар.

ДУНПАРВАР دنيا پرور он ки фурӯмоя ва пастфитратонро ҳимоя мекунад, сифлапарвар: дунён дунпарвар.

ДУНПАРВАРӢ دنيا پرورى парвариши мардуми паст ва фурӯмоя.

ДУНПОЯ دنيا پايه дорои мақом ва дараҷаи пасту камаҳамият, беасос.

ДУНУҚТА دنيا نقطه грам. аломати китобатӣ дар шакли ду нуқтаи болои ҳам гузошта (:), аломати баён.

ДУНҲИММАТ دنيا همّت пастҳиммат, фурӯмоя; ҳасис.

ДУНҲИММАТӢ دنيا همّتى пастҳимматӣ, фурӯмоягӣ; ҳасисӣ, ҳасосат.

ДУНЯВӢ دنیوی 1. мансуб ба дунё; чаҳонӣ. 2. ба моддӣ будани чаҳон эътиқод дошта, инчаҳонӣ; **давлати дунявӣ** давлате, ки дар асоси қонунҳои умумибашарӣ поягузорӣ шуда аз дин чудо аст.

ДУО а. دعا d. дархост аз Худо, ниёиш; **дуои хайр** аз Худо хостани хайрият ва некии касе; **дуо кардан касеро** хайру баракати касеро аз Худо талаб кардан; **дуои касеро гирифта** ба касе хизмате ё некие карда, мавриди ситоиш ва дуоталабии вай шудан.

ДУОБА دوآبه чои бо ҳам як шудани ду рӯд ё ду шохоби ду дарё.

ДУОГАР دعاگر дуогӯй, ситоишгар, ҳамду санохон.

ДУОГӢЁН دعاگوиан дар ҳоли дуогӯй, ҳангоми дуо хондан.

ДУОГӢӢ دعاگوئی талаб кардани хайру неки аз Худованд, дуохонӣ.

ДУОГӢӢ دعاگوӣ дуокунанда; хайрхоҳ, неқхоҳ.

ДУОНАВИС دعانویس он ки ба ивази пулу мол барои дигарон дуову тӯмор менависад, тӯморнавис.

ДУОТАША دوآتше кит. ду маротиба тақтиршуда: **арақи дуоташа**.

ДУОХОН دعاخوان 1. азоимхон, афсунхон; бо дуову афсун табобаткунанда. 2. он ки дар зиёратгоҳҳо ва ғӯристонҳо дуо мехонад; дуогӯй.

ДУОХОНӢ دعاخوانی кор ва амали дуохон, азоимхонӣ, афсунхонӣ.

ДУОҲАНА دوآهنة ниг. дупозагӣ.

ДУОШӢНА دوآشيانе дуқабата, дорои ду табақа: **биннои душӢна**.

ДУПАЙКАР دوپيکر кит., ниг. чавзо.

ДУПАЛЛА دوپله дорои ду палла; **тарозуи дупалла**.

ДУПО دوپа дорои ду по; **гурги дупо** киноя аз одами дузду ғоратгар.

ДУПОЗАГӢ دوپازگی дупозадор, дорои ду поза: **испори дупозагӣ**.

ДУПОРА دوپاره дунима, духисса, дуқисм, дунимшуда, ду пораи як чиз.

ДУПОЯ دوپايه дупо; бо ду по: **дупоя лагад задан**.

ДУППА-ДУРУСТ دست دپه гуфт. аз ҳар чихат солим, тандуруст: **одами дуппа-дуруст**.

ДУПУЛА دوپوله гуфт. ба қадри ду пули сиёҳ арзишнадошта, беарзиш; **дупула нафъ нарасидан** ҳеч нафъе нарасидан.

ДУПУШТА دوپشته :нони дупушта ноне, ки ду маротиба, яъне аз ду тараф ба танӯр часпонда пухтаанд (*ба иллати нопухта афтиданиш*), ноне, ки рӯй надорад.

ДУПӢСТА دوپوسته 1. гафс, гирифта (*оид ба овоз*). 2. маҷ. духӯра.

ДУР دور чизе, ки дар фосилаи зиёди замони ё макони воқеъ аст; *муқоб.* **наздиқ**; **муддати дуру дароз** вақти ниҳоят зиёд, мӯҳлати бисёр тӯлонӣ; **роҳи дуру дароз** роҳи хеле тӯлонӣ, роҳи дурдаст; **хомӯшини дуру дароз** сукути бардавом, хомӯшини кашолёфта; **дур будан** фосилаи зиёд доштан; **дур кардан** ба фосилаи дур фиристондан; **рондан**; **ғойб кардан**, **дур дидан** фаромӯш кардан, аз ёд баровардан.

ДУР(Р) а. در марворид, гавҳар: **дурри носуфта**, **дурри якдона**, **дурри ягона**, **дурри якто**, **дурри ятим**; **дурр суфта** а) сӯроҳ кардани марворид барои ба ришта кашидан; б) *киноя аз сухани балеги бикр гуфта*н, каломии наву тоза гуфта

ДУРАГА دورگه зоти нави аз ду зоти гуногун ба вучуд овардашуда; **дурага кардан** аз ду зот ба вучуд омадани зоти нав.

ДУРАНГ دورنگ 1. дорои ду ранги гуногун. 2. кит., маҷ. дурӯя, мунофиқ; **ноустувор**. 3. *варз.* ҳисоби баробар.

ДУРАНГА دورنگه ниг. дуранг 1.

ДУРАНГӢ دورنگی 1. дуранг будан, ду ранги гуногун доштани чизе. 2. кит., маҷ. дурӯягӣ, мунофиқӣ; **ноустуворӣ**.

ДУРАНДЕШ دوراندیش он ки ояндаи кореро меандешад, оқибатандеш, мулоҳизакор, охирибин.

ДУРАНДЕШӢ دوراندیشی дурандеш будан, дурбинӣ, мулоҳизакорӣ, охирибинӣ.

ДУРАНДЕШОНА دوراندیشانه дурбинона, бомулоҳиза, аз рӯи дурандешӣ.

ДУРАНДОЗ دورانداز дурафкан: **тӯпи дурандоз**.

ДУРАФКАН دورافکن он ки ё он чи чизеро дур мепартояд, дурандоз.

ДУРАФТОДА دورافتاده дар чои дур воқеъшуда, дар чои дур зиндагикунанда: **дурафтода аз ватан, дӯсти дурафтода**.

ДУРАФТОДАГӢ دورافتادگی *шакли дигари сифати феълӣ дурафтода*; дурафтода будан, дастрас набудан.

ДУРАФШ درفش *ниг. дирафш*.

ДУРАФШОН//ДУРФИШОН درافشان//درفشان гавхарфишон, марворидпош; **абри дурафшон** абри борон, абри бороновар.

ДУРАХШ درخش тобиш, фурӯғ, партави чашмбаранда.

ДУРАХШИДАН درخشیدن партав афкандан, барқ задан, тофтан.

ДУРАХШОН درخشان дурахшанда, тобанда, равшан.

ДУРАХШОНӢ درخشانی тобонӣ, фурӯғ, тобиш, дурахш.

ДУРАҲА دوره *ниг. дуруҳа*.

ДУРБИН دربين 1. он ки чашмаш дурро нағз мебинад; он ки дурро бехтар аз наздик мебинад. 2. *мач.* одами дурандеш, мулоҳизакор. 3. асбоби шишагӣ, ки дурро наздик ва калон карда нишон медиҳад.

ДУРБИНӢ دوربینӣ дурандешӣ, оқибатандешӣ, мулоҳизакорӣ.

ДУРБИНОНА دوربینانه дурандешона, бо пешбинии оянда, ояндаи дурро ба назар гирифта.

ДУРБОШ دورباش *таър.* найзаи душоҳа, ки шотирон (маъракагирон) ва пешхизматҳо ба даст гирифта, пеш-пеши подшоҳ рафта «дур бош!» гӯён роҳ мекушоданд.

ДУРБУРД دوربرد *нав.* дорои тавоноӣ ва имкониятҳои партоб ба фосилаи зиёд: **мушакҳои дурбурд**.

ДУРГАРД دورگرد 1. он ки ё он чи ба фосилаи дур мегардад. 2. *мач.* бегона, ношно.

ДУРДА درده он чи аз моеот баъд аз чӯшондан таҳшин мешавад, лойкаи таҳшиншудаи ша-

роб, сирко *ва г.*

ДУРДАСТ دوردست чои дур, чои воқеъ дар фосилаи тӯлонӣ, дуродур, дастнорас.

ДУРДИКАШ دردی کش *кит.* боданӯши гузаро, арақхӯри ашаддӣ.

ДУРДИНӢШ دردی نوش *ниг. дурдикаш*.

ДУРДИОМЕЗ دردی آمیز бо дурд омехта, гайри соф, гашнок, лойолуд (*сифати май*).

ДУРДИОШОМ دردی آشام *ниг. дурдикаш*.

ДУРДИХОР دردی خوار *ниг. дурдикаш*.

ДУРДОЛУДА دردآلودе *ниг. дурдиомез*.

ДУРДОНА دردانه 1. як дона дурр, дурри якто. 2. *мач.* фарзанди якто, фарзанди азиз, нури дила; **дурдонаҳои назм** намунаҳои бехтарини назм, шохасарҳои шоирон.

ДУРЕДГАР دریدگر устои чӯбгарош, наччор.

ДУРЕДГАРӢ دریدگری касбу кори дуредгар, наччорӣ.

ДУРЗАН دورزن *ҳ.* ба дур расанда, аз масофаи зиёд зарбазананда (*тиру тӯн*): **тӯпи дурзан**.

ДУРЗАНӢ دورزنی тавоноӣ ва имконияти дур задан.

ДУРӢ دوری 1. дур будан аз чихати масофа; **дурӣ доштан** дур будан, фосила доштан. 2. *чудой*, маҳчурӣ; **дурӣ гузидан // дурӣ чустан** канора гирифтан, дур шудан.

ДУРМАДАРОЗ دورمدراز дар фосилаи зиёд, тӯлонӣ, дер давом кардан.

ДУРМОНДА دورمانده *чудо*, аз дигарон дурафтода.

ДУРМОНДАГӢ دورماندگی *чудой*, фироқ, дур-афтодагӣ.

ДУРНАВИС دورنویس *нав.* ба чои дур фирис-танда, факс.

ДУРНАЗАР دورنظر *ниг. дурандеш*.

ДУРНАЗАРӢ دورنظری *ниг. дурандешӣ*.

ДУРНАМО دورنما 1. манзара, чашмандоз; на-муд аз дур. 2. лавҳаи рассомӣ ё сурати табиат, ки манзарае аз дур дар он тасвир ёфтааст. 3. *мач.* ояндабинӣ (-и рушду тараққиёт).

ДУРНАМОСОЗ دورنماساز *нав.* он ки нақшаҳои

ояндаро тартиб медиҳад.

ДУРНИГАР *دورنگر* доштани тавоноии дур ни-
гаристан, оянданигар, дурбин.

ДУРНИГАРӢ *دورنگرى* тавонони дур нигарис-
тан, шинохтан ва дарёфтани рӯйдодҳои оян-
да, дурбинӣ.

ДУРНИГОР *دورنگار* *нав.* ба ҷои дур фирис-
танда, факс.

ДУРНИГОРӢ *دورنگارى* *нав.* фиристанда ба ҷои
дур, факс кардан.

ДУРОДУР *دورادور* хеле ҷои дур; дури дур,
фосилаи зиёд.

ДУРОҲА *دوراهه* 1. ҷои ба ду роҳ тақсим шудани
як роҳ ё ҷои пайвасти шудани ду роҳ. 2. дорон
ду роҳ; *истиоратан:* дар дуруҳаи ҳаёт исто-
дан.

ДУРОҲӢ *دوراهى* ҷое, ки аз он ду роҳ сар меша-
вад.

ДУРПАРВОЗ *دورپرواز* *нав.* парвозкунанда ба
масофаи дур, дорон тавоноӣ ва имконияти
парвоз ба фосилаи зиёд.

ДУРРАВ *دوررو* *нав.* ба масофаи дур раванда;
равона ба ҷои дур: қатори дуррав.

ДУРРОА *ا. درآهه* *кит.* 1. як навъ либоси чангӣ.
2. либоси рӯпӯши сӯфӣёну шайхон.

ДУРРОҶ *а. درآج* парандаи хушнамуде аз чинси
кабк, дарроҷ.

ДУРУД I *درو* 1. салом, таҳният. 2. сано, сито-
иш; дуруду паём гуфтаи салом гуфтаи хабар
додан; дуруду таҳният гуфтаи табрик кардан.

ДУРУД II *درو* *кит., ниг.* дарав; кишту дуруд
коштан ва даравидан; зироаткорӣ.

ДУРУДАН *درو* *кит., ниг.* даравидан.

ДУРУДАРОЗ *دورودراز* хеле дур, вақти зиёд,
фосилаи зиёдро гирифтаи, мутадовим.

ДУРУКНА *دورکنه* дорони ду рукн, дорони ду
қисмат.

ДУРУСТ *درست* 1. тандуруст, хуб, солим, сиҳат;
муқоб. бемор. 2. рост, саҳеҳ; беайб, бегалат;
муқоб. галат: ҳалли дурусти масъала, роҳи
дурустро ёфтан. 3. тамом, комил; *муқоб.*
ноқис; дуруст шудан а) беҳ шудан (*аз беморӣ*);
б) ислоҳ ёфтан, бенақс гардидан. 4.

ҳалолкор, амин: одами дуруст.

ДУРУСТАНДЕШ *درستانديش* дорони андешаи
дуруст, росткор, ростқавл.

ДУРУСТӢ *درستى* саҳеҳӣ, ростӣ; ҳалолӣ, дуруст
будан.

ДУРУСТКОР *درست کار* он ки корҳои худро ба
ростию дурустӣ ба ҷо меорад, ҳалолкор.

ДУРУСТКОРӢ *درست کاری* дурусткор будан;
ҳалолкорӣ, покӣ.

ДУРУСТНАВИСӢ *درست نویسی* бегалат ва бе-
хато навиштан, риояи ойини нигориш ва
дастури забон дар навиштан; *муқоб.*
галатнависӣ.

ДУРУСТПАЙМОН *درست پیمان* ба ваъдаи худ
содиқ, дар паймони худ устувор.

ДУРУСТРАФТОР *درست رفتار* дорони рафтори
дуруст, дурусткор.

ДУРУСТШУДАНИӢ *درست شدنی* *сифати феълии*
замони оянда аз дуруст шудан; ислоҳпазир,
қобили таълиму тарбия; қобили таъмиру
тармим, созшуданӣ.

ДУРУШТ *درشت* 1. ноҳамвор, дағал: матои ду-
рушт. 2. дағал, бадрафтор; орди дурушт орди
ғайри маҳин.

ДУРУШТБОФ *درشت باف* бофтани, ки боф-
тахояш дурушт ва фосилаҳои бофти он зиёд
аст.

ДУРУШТБОФТ *درشت بافت* *ниг.* дуруштбоф.

ДУРУШТГӢӢ *درشت گوئی* суханҳои носазо гуф-
тан, тунд ва бечо сухан гуфтан.

ДУРУШТГӢӢ *درشت گوی* носазогӢӢ, он ки суха-
нони ношоиста мегӯяд.

ДУРУШТӢ *درشتی* дурушт будан; дағалӣ, зиштӣ,
бадрафторӣ.

ДУРУШТМУОМИЛА *درشت معامله* дағал, бад-
рафтор, тундмиҷоз: одами дуруштмуомила.

ДУРУШТМУОМИЛАГӢ *درشت معاملگی* дурушт-
муомила будан, дағалӣ, бадрафторӣ,
тундмиҷозӣ.

ДУРУШТПАШМ *درشت پشم* он чи пашми ду-
рушт дорад (*ғайри нарм*): гӯсфанди дурушт-
пашм.

ДУРУШТРҶӢ *درشتروئى* бадруӣ, зиштруӣ, бадқавокӣ.

ДУРУШТРҶӢ *درشتروى* бадруӣ, бадқавок, зиштруӣ.

ДУРУШТХӢ *درشتخو* бадхулқ, зиштсират, бадрафтор.

ДУРӢ *دورو* 1. он чи ду рӯӣ дорад; матоъ ё чизи дигар, ки нақшу ранги пушту рӯӣ он аз хам фарқ дорад. 2. мунофик, риёкор.

ДУРӢҒ *دروغ* сухани норост ва ноҳақ, кизб; *муқоб.* **рост:** дурӯғ гуфтан; **умри** дурӯғ кӯтоҳ аст (*мақ.*); **дурӯғи маҳз** тамоман дурӯғ, ба кулӣ норост; **ваъдаҳон дурӯғ** ваъдаҳои иҷронашаванда; **гапи дурӯғ** сухани норост ва ноҳақ.

ДУРӢҒАКӢ *دروغكى* бардурӯғ, аз рӯӣ фанду фиреб.

ДУРӢҒБОҒ *دروغ باف* *ниг.* дурӯғгӯ(ӣ).

ДУРӢҒБОҒӢ *دروغ بافӣ* *ниг.* дурӯғгӯӣ.

ДУРӢҒГӢ(Ӣ) *دروغ گوئى* он ки гапи дурӯғ мегӯяд, дурӯғгӯянда, козиб.

ДУРӢҒГӢӢ *دروغ گوئى* амали дуруггӯ, дурӯғ гуфтан, каззобӣ; бӯхтон задан.

ДУРӢҒЗАН *دروغ زن* *ниг.* дурӯғгӯ(ӣ).

ДУРӢҒИН *دروغين* *ниг.* дурӯғӣ.

ДУРӢҒӢ *دروغى* дурӯғ будан, норостии сухан, дурӯғин.

ДУРӢҒОМЕЗ *دروغ آميز* омехта бо фиребу дурӯғ, фандомез.

ДУРӢҒПАРДОЗ *دروغ پرداز* *ниг.* дурӯғбоф.

ДУРӢҒПАРДОЗӢ *دروغ پردازى* *ниг.* дурӯғбофӣ.

ДУРӢҒПАРОКАНӢ *دروغ پراكنى* *ниг.* дурӯғбофӣ.

ДУРӢЗА *دوروزه* 1. муддати ду рӯз, ду рӯзро фарогиранда ё дар ду рӯз иҷрошаванда. 2. *маҷ.* кӯтоҳ, зудгузар: **дунёи дурӯза**, **умри дурӯза**.

ДУРӢӢ *دوروى* *ниг.* дурӯягӣ; **дурӯӣ кардан** мунофиқӣ кардан, риёкорӣ кардан.

ДУРӢЯ *دورويه* *ниг.* дурӯ.

ДУРӢЯГӢ *دورويگى* мунофиқӣ, риёкорӣ.

ДУРФИШОН *دورفشان* *ниг.* дурафшон.

ДУРҶ *ا. درج* *кит.* сандукча барои нигоҳ доштани ҷавоҳирот ва зару зевар, ҳуққа; **дурчи ақиқ** (*ё гавҳар*) даҳони маъшуқа.

ДУСАД *دو صد* *шумораи миқдорӣ* ду бор сад, дуто садӣ, адади 200.

ДУСАДӢ *دو صدى* дуто садӣ, ду бор садтоӣ.

ДУСАДУМ *دو صدم* *шумораи тартибӣ аз дусад.*

ДУСАМТА *دو ستمه* аз ду самт, аз ҳар ду тараф.

ДУСАР *دوسر* дорои ду сар, ду сар дошта; **арраи дусар** арраи дудасти гӯлабӯр; **деви дусар** деви афсонавие, ки гӯё ду сар доштааст.

ДУСАРА *دوسره* *ниг.* дусар.

ДУСОАТА *دو ساعته* муддати ду соат, ду соатро фарогиранда: **сӯхбати дусоата**.

ДУСОАТИНА *دو ساعتينه* *гуфт.*, *ниг.* дусоата: **кори дусоатина**.

ДУСОАТӢ *دو ساعتى* *ниг.* дусоата.

ДУСОЛА *دوساله* 1. ду солро пуркарда, ба синни ду расида: **кӯдаки дусола**. 2. муддати ду солро фарогиранда: **рухсатии дусола**.

ДУСОЛАГӢ *دوسالگى* дусола будан; давраи дусола.

ДУСТ *انگل. دوست* моддаи хокамонанд барои маҳви хашароти зараррасон.

ДУСУТУНА *دوستونه* дорои ду сутун, аз ду сутун иборатбуда.

ДУТАБАИЯТӢ *دوتبعيتى* *ниг.* душаҳрвандӣ.

ДУТАБАҚА *دوطبقه*: **дари дутабақа** дари ду табақа дошта.

ДУТАРАФА *دوطرفه* аз ду тараф; мутақобил; **алоқаи дутарафа** робитаи мутақобил.

ДУТЕҒА *دوتيغه* дорои ду тег, дудама; саре, ки ду бор тарошида бошанд.

ДУТО *دوتا* 1. ду адад, ду дона. 2. *маҷ.* хам, дуқат, хамида; **қади дуто** қомати хам; **сарӣ касеро дуто кардан** касеро зандор ё шавҳардор кардан, оиладор кардан.

ДУТОӢ *دوتائى* дуто-дуто, ду дона ба ҳар як: **дутой таксим кардан** *чизеро*.

ДУТОР *دوتار* *мус.* асбоби мусикӣ, ки шабеҳи думбура, вале дароздаста буда, аз ду тор

- иборат мебошад.
- ДУТОРИ** دوتاری он ки бо дотор менавозад, дуторнавоз.
- ДУТОРНАВОЗ** دوتارنواز он ки дотор менавозад, навозандаи дотор.
- ДУТОРНАВОЗӢ** دوتارنوازی навохтани дотор, амали дуторнавоз.
- ДУТУХМА** دوتخمه биол. дорои ду навъи тухмӣ; дорои ду тухм.
- ДУХЕЗ** دوخيز навъе аз ҳаракати чорпоён: духез задан.
- ДУХЕЛА** دوخيله иборат аз ду навъ; омехтаи ду хел: **биринчи духела**.
- ДУХН** а. دخن кит. арзан.
- ДУХНА** а. دخنه кит. доруи хушбӯй, ки дар хона дуд медиҳанд, хушбӯй.
- ДУХОБА** دوخوابه ба ду тараф моилбуда (*онд ба нати махмал ё матоъҳои дигари патдор*).
- ДУХОН I** а. دخان кит. дуд.
- ДУХОН II** دوخوان гуфт. хонандаи мактаб, ки аз дарсҳо баҳои «2» (гайриқаноатбахш) мегирад, талабаи бадхон, талабаи ақибмонда.
- ДУХТ** دخت шакли кӯтоҳишудаи духтар 1.
- ДУХТАР** دختر 1. фарзанди модинаи инсон; муқоб. писар. 2. дӯшиза, бокира.
- ДУХТАРАК** دخترک шакли тасғир ва навозишии духтар; духтарча, духтари хурдсол; духтари наврас.
- ДУХТАРАМАК** دخترعمک духтари бародари падар; дар муошират мурочиат ба духтари ношинос.
- ДУХТАРАММА** دخترعمه духтари хоҳари падар; дар муошират мурочиат ба духтари ношинос.
- ДУХТАРАНДАР** دختراندر духтаре, ки аз шавҳар ё зани дигар аст, духтари ӯгай.
- ДУХТАРБАРОРӢ** دختربراری бароварадани духтар, ба шавҳар додани духтар.
- ДУХТАРБАЧА** دخترچه гуфт. духтарча, духтарак.
- ДУХТАРБИНӢ** دختربینی расми дида шинос шудани домод ва хешони ӯ бо арӯсшаванда.
- ДУХТАРБИНОН** دختربینان ниг. духтарбинӣ.
- ДУХТАРБОЗ** دختر باز он ки бо духтарон ишкварзӣ мекунад, занбоз.
- ДУХТАРБОЗӢ** دختر بازی ишкварзӣ бо духтарон, занбозӣ.
- ДУХТАРДОР** دختر دار он ки фарзанди духтар дорад.
- ДУХТАРДУЗД** دختر دزد он ки духтареро гурезонда, ба худ зан кардааст.
- ДУХТАРЗО** دخترزا зане, ки фақат духтар мезояд.
- ДУХТАРЗОДА** دخترزاده фарзанди духтар (*хоҳ писар бошад ё духтар*).
- ДУХТАРӢ** دختری 1. давраи духтар будан. 2. бакорат, дӯшизагӣ. 3. мансуб ба духтар: **набери духтарӣ**.
- ДУХТАРОНА** دخترانه 1. мансуб ба духтарон; он чи ба духтарон марбут ва хос аст: **либоси духтарона, шарми духтарона**. 2. монанди духтарон. 3. ба шеваи духтарон, ба тарзи духтарон.
- ДУХТАРХОЛА** دخترخاله гуфт. духтари хоҳари модар; дар муошират мурочиат ба духтари бегона.
- ДУХТАРХОНА** دخترخانه 1. таър. каниз, канизак. 2. хизматгор. 3. гуфт. чойи раксу бозии духтарон дар ҷашни арӯсӣ.
- ДУХТАРХОНД** دخترخواند фарзанди духтари ягон шахси дигар, ки касе ӯро ба фарзандӣ қабул кардааст.
- ДУХТАРХОНДА** دخترخوانده ниг. духтархонд.
- ДУХТАРЧА** دخترچه ниг. духтарак.
- ДУХТУР** لوت. دختر гуфт. (*аслаи доктор*) он ки дар соҳаи тиб соҳибихтисос буда, муолиҷаи беморон шугли ӯст, табиб, пизишк.
- ДУХТУРӢ** دختروری гуфт. 1. мансуб ба духтур. 2. касбу кори духтур, табибӣ, пизишкӣ.
- ДУХТУРХОНА** دخترورخانه гуфт. шифохона, дармонгоҳ.

ДУХУЛ *a.* دخول дохил шудан, даромадан; *муқоб.* хуруч.

ДУХЎРА دوخوره думаънидор, дорои ду маънӣ; *сухани духўра* сахани думаънидор; *сухане*, ки дар зимн маънии киноявӣ дорад.

ДУҲАФТАӢ دو هفته‌ای ду ҳафтаре фаро гиранда, чордахрӯза.

ДУҲИҶОӢ دو هجائی вожае, ки аз ду ҳичо иборат аст.

ДУҲУЛ دهل табл, нақора; \diamond духул даридан фош кардан; шармандаву расво кардан.

ДУҲУЛДАРИДА دهل دریده киноя аз расвошуда, шармандашуда.

ДУҲУЛЗАН دهل زن таблзан, нақорачӣ.

ДУЧАНД دو چند ду баробар, ду бор: дучанд афзудан, дучанд зиёд кардан, дучанд кам кардан.

ДУЧАНДОН دو چندان *ниг.* дучанд.

ДУЧАРҲА دو چرخه 1. дорои ду чарх, ду чарх дошта; *аробаи дучарха* велосипед.

ДУЧАРХАСАВОР دو چرخه سوار он ки ба дучарха савор аст, он ки дучарха меронад.

ДУЧАРХАСАВОРӢ دو چرخه سوارى амали дучархасавор; ба дучарха савор шудан ва рондани он.

ДУЧОР دچار бархӯрди ногаҳонӣ ба касе ё ходисае, банохост вохӯрдан; *дучор омадан бо касе* вохӯрдан, рӯ ба рӯ шудан бо касе; *дучор шудан а)* вохӯрдан бо касе; *б)* киноя аз гирифтор шудан, мубтало шудан (*мас.*, *ба беморие*).

ДУЧОРОМАДА دچار آمده *сифати феълии замони гузашта аз дучор омадан*; бархӯрда, ба чизе ё касе бархӯрда.

ДУЧИНСА دو چنسه 1. *биол.* насли аз омезиши ду чинс ба вучуд омада; дурага. 2. ду чизи омехта, ду чизи бо ҳам омезишѐфта, махлут. 3. дорои ду чинс, нармода.

ДУЧИНСӢ دو چنسى *биол.* гиѐх ё чонваре, ки ҳам андомҳои чинсии нарина ва ҳам модина дошта бошад, нарумода.

ДУЧО *a.* دجا/دجى 1. торикӣ. 2. *мач.* кудурат;

гамгинӣ.

ДУҶОН دو جان ҳомила, обистан, бордор: дучон шудан.

ДУҶОНИБА دو جانبه дутарафа: зулму истисмори дучониба.

ДУҶОНӢ دو جانی ҳомила будан, ҳомилагӣ: давран дучонӣ.

ДУҶОЯ دو جايه ду чо дошта; дар ду маҳал чоӣ иқомат дошта: дучоя будан, дучоя шудан.

ДУҶОЯГӢ دو جايگى дар ду чо будан, дучоя будан; *истиқомати дучоягӣ* истиқомат кардан дар ду манзил.

ДУШАБАКА دوشبکه дорои ду шабака.

ДУШАКЛА دو شكلе дорои ду шакл; *харфҳои душакла* харфҳои алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ду шакл ё тарзи навишт доранд, яъне дар алоҳидагӣ шакли пурра ва ҳангоми бо харфҳои дигар пайваст шудан дар шакли но-пурра навишта мешаванд.

ДУШАНБЕ دوشنبه 1. номи рӯзи аввали ҳафта (*дар маънии ҳозира*). 2. номи пойтахти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

ДУШАНБЕГӢ دوشنبگى аҳли Душанбе; сокини шаҳри Душанбе.

ДУШАҲРВАНДӢ دوشهروندی *нав.* дар як вақт шаҳрванд (табаа)-и ду кишвар будан, дутабаиятӣ.

ДУШВОР دشوار мушқил, саъб, коре, ки карданаш саҳт ё масъалае, ки фаҳмиданаш мушқил аст; *муқоб.* осон: *кори душвор*, *масъалаи душвор*; *душвор омадан* мушқили кардани коре ба касе; гарон омадан.

ДУШВОРБАРО دشواربرا чое, ки баромадан ба он душвор аст.

ДУШВОРГАРД دشوارگرد чой ё маҳалле, ки гаштан дар он чо душвор аст, душворгузар.

ДУШВОРГУДОЗ دشوارگداز филизе, ки гудохтану об кардани он душвор аст.

ДУШВОРГУЗАР دشوارگذر роҳе, ки гузаштан аз он саҳту заҳматовар аст, роҳи саъбулубур.

ДУШВОРӢБ دشوارياب он чи ѐфтаниш душвор аст, ноѐб.

ДУШ

ДУШВОРӢ دشواری сахтӣ, мушкилӣ, ишкол; муқоб. осон; бо душворӣ бо азобу машаққат; душворӣ кардан гарон омадан, сахтӣ кардан; мушкил будан.

ДУШВОРПИСАНД دشوارپسند он чи фаҳмидану писандидани он мушкил аст; мушкилписанд.

ДУШВОРТАЛАФФУЗ دشوارتلفظ калимаҳое, ки ба осонӣ талаффуз карда намешаванд.

ДУШВОРФАҲМ دشوارفهم он чи фаҳмиданаш сахт аст, мушкилфаҳм.

ДУШВОРФАҲМӢ دشوارفهمӣ душворфаҳм будан, мушкилфаҳмӣ.

ДУШВОРҲОР دشوارخوار он чи хӯрданаш душвор аст; ногувор, нофорам.

ДУШМАН دشمن ҳасм, адӯ, бадхоҳ, муҳолиф: душмани ашаддӣ, душмани баттол, душмани беамон, душмани қаттол, душмани маккор; ◊ душмани ҷонӣ ҳасме, ки қасди ҷонро дорад; душманро бо шакар куштан бо муомилаи нарм мағлуб кардани душман.

ДУШМАНАФКАН دشمنافکن мағлубкунандаи душман, ба ҳалокат расонандаи ҳасм.

ДУШМАНАФКАӢ دشمنافکنӣ душманфаканӣ, мағлуб кардани душман.

ДУШМАНВОР دشمنوار монанди душман, ба шеваи душманона.

ДУШМАНГУДОЗ دشمنگداز ба душман амон надиханда, несту нобудкунандаи ҳасм: душмангудозу дӯстнавоз.

ДУШМАНДОР دشمن دار он ки душман дорад ё ҳар касро ба худ душман мешуморад; муқоб. дӯстдор.

ДУШМАӢ دشمنӣ ҳисси адоват, хусумат, бадхоҳӣ; бадбинӣ; душманӣ афтодан (дар байни ду нафар), душманӣ доштан бо касе.

ДУШМАНКУШ دشمنکش кушандаи душман, душманафкан.

ДУШМАНКУШӢ دشمنکشӣ куштани душман, маҳви адӯ.

ДУШМАНКӢБӢ دشمنکوبӣ ниғ. душманкушӣ.

ДУШМАНОНА دشمنانه аз рӯи хусумат, ба тариқи душманӣ: муносибати душманона, тӯх-

мати душманона; муқоб. дӯстона.

ДУШМАНСӢЗ دشمنسوز маҷ. нобудкунандаи душман.

ДУШМАНТАРОШӢ دشمنتراشی касеро ба худ душман ангоридан.

ДУШМАНФИКАН دشمنفکن ниғ. душманафкан.

ДУШОҲА دوشاخه 1. ҳар чизе, ки ду шох ё ду тараф дорад (хусусан ҷои ба ду тараф тақсимиудаи дарахт). 2. ҷӯби нӯғаш ду шохдошта, ки бо он дастаҳои хор ва монанди инро мебардоранд ё гун мекунанд.

ДУШОҲДОР دوشاخ دار ду шох дошта, дорои ду шох.

ДУШХ(В)ОР دشخوار кит., ниғ. душвор.

ДУЮМ دويم шумораи тартибӣ аз ду; дувум: сифи дуюм, соли дуюм.

ДУЮМБОРА دويمباره бори дуюм, дафъаи дигар, дубора.

ДУЮМИН دويمين ниғ. дуюм; он ки ва он чи дуюм аст.

ДӢҲ I دوع чурғоти равғанаш гирифташуда, мости беравған; ҳеч кас намеғӯяд, ки дӢғи ман турш аст (зарб.).

ДӢҲ II دوع пӯписа, таҳдид, суханҳои барои тарсонидани касе гуфтани: дӢғу пӯписа; дӢғ задан бо сухан ба тарс андохтан касеро; таҳдид кардан.

ДӢҲЗАӢИ دوع زنى дӢғ задан; таҳдид кардан.

ДӢҲОБ دوع آب 1. мости шуррут, ки пас аз гуппӣ зада кашидани равғани чурғот боқӣ мемонад. 2. нӯшокии аз дӢғу об тайёр кардашуда, чалоб.

ДӢҲОБӢ دوع آبي косаи калон.

дӢз دوز 1. асоси замони ҳозира аз дӢхтан. 2. ҷузъи насини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии дӢзанда: кашфдӢз, либосдӢз, пирохандӢз, куртадӢз.

ДӢЗА دوزه бот. гиёҳе, ки меваи хордори он дар вақти чаридани гӯсфандон ба пашми онҳо сахт мечаспад.

ДӢЗАНДА دوزنده 1. сифати феълии замони

ҳозира аз дӯхтан; он ки чизе медӯзад. 2. либосдӯз, дарзӣ, хайёт, чевар.

ДҶЗАНДАГӢ دوزندگى касбу кори дӯзанда; либосдӯзӣ, хайётӣ: устохонаи дӯзандагӣ, корхонаи дӯзандагӣ.

ДҶЗАНДАЗАН دوزنده зане, ки касбу амали ӯ дӯзандагӣ аст.

ДҶЗАХ دوزخ ɖ. ҷои гунаҳгорон дар он дунё, ки тибқи ривоятҳои динӣ бисёр сӯзон аст, ҷаҳаннам; ɖ дӯзахи ҷанг ҷои пуроташу даҳшатовари ҷанг; ба дӯзах афтодан ба азоби ниҳоят саҳт дучор шудан.

ДҶЗАХИРӮ دوزخىرو кит., маҷ. дорои ҷеҳраи зишту сиёҳи монанди аҳли дӯзах ва ҷаҳаннам; муқоб. бихиштирӯ.

ДҶЗАХӢ دوزخى 1. мансӯб ба дӯзах. 2. сазовори рафтани ба дӯзах; ҷаҳаннамӣ, муқоб. бихишти.

ДҶЗАХОШОМ دوزخ آشام кит., маҷ. он ки тавон ва тоқати азобу ранҷу балоро дорад, балокаш.

ДҶЗАХОШОМӢ دوزخ آشامى кит., маҷ. балокашӣ, тавонмандии тоқати ранҷу балоҳо.

ДҶЗАХСАРО(Ӣ) دوزخ سرالى 1. ҷой ё хонае, ки монанди ҷаҳаннам пур аз ранҷу азоб аст. 2. маҷ. дунё.

ДҶЗОНДАН دوزاندىن тарзи бавоситаи дӯхтан.

ДҶКОН دوکان хонача ё ҷое шабеҳи он дар канири кӯчаву хиёбон барои фурӯши молу чиз, мағозаи хурд: дӯкони баққоӣ, дӯкони гулфурӯшӣ, дӯкони доруфурӯшӣ.

ДҶКОНБОФӢ دوکان بافى бофандагӣ.

ДҶКОНДОР دوکاندار соҳиби дӯкон; фурӯшандаи мағозаи на чандон калон; савдогари соҳибдӯкон.

ДҶКОНДОРӢ دارى دوکان касбу кори дӯкондор; соҳибдӯконӣ.

ДҶКОНХОНА دوکانخانه 1. хонае, ки дар он дӯкони бофандагӣ гузошта шудааст, коргоҳи бофандагӣ. 2. корхона, устохона: дӯконхонаи заргар.

ДҶКОНЧА دوکانچه шакли тасғири дӯкон: дӯ-

кони хурд, нуқтаи хурди савдо: дӯкончаи китобфурӯшӣ, дӯкончаи рӯзномафурӯшӣ.

ДҶӢ I دول 1. шакли дигари далв. 2. қуттии ҷӯбини мураббаъ ва махрутишакл, ки аз сӯроҳи поёнии он галла оҳиста-оҳиста ба сӯроҳи санги осие рехта, орд мешавад.

ДҶӢ II دول ниг. духул; дӯлу валвала шӯру гавго, ҳангомаю мағали одамони бисёр.

ДҶӢ III دول жола, яхча: дӯл боридан, дӯл задан.

ДҶӢ IV دول кит. 1. паст, фурӯмоя. 2. ҳез, муҳаннас.

ДҶӢӢ دولى макқорӣ, ҳилагарӣ; шаттоҳӣ, беҳаёӣ.

ДҶӢМА ت. دولمه хӯр. таоми дампухт, ки аз гӯшти кӯфтаи дар барги қарам ё барги тоқ печонда ва ё ба даруни қаламфури булғорӣ андохташуда тайёр карда мешавад.

ДҶӢО دولا кҳн. кӯзаи об.

ДҶӢОБ دولاб 1. чарх ё гарғараи обкашӣ аз чоҳу ҷӯй, чигир. 2. маҷ. сергавгою пурмағал, пургалоғула; серҳаракату сердаробаро. 3. бетартиб, бесару сомон; чигил: корро дӯлоб кардан, кор дӯлоб шудан, кори қасе дӯлоб будан.

ДҶӢОБӢ دولاىبى бетартибӣ, бесарусомонӣ, ҳарҷу марҷ.

ДҶӢОБКОР دولاب کار он ки корҳои ӯ бесару бун ва бетартиб аст; он ки кори муомилаҳои дурӯстро вайрон мекунад, одами ҷатоққор ва найрангбоз.

ДҶӢОБКОРӢ دولاب کارى дӯлобқор будан.

ДҶӢОНА دولانه бот. дарахте, ки бештар дар кӯҳҳо мерӯяд ва меваи зарду сурхранги туршу ширин дорад.

ДҶӢЧА دولچه 1. кҳн. зарфи чармине, ки машқобҳо бо вай ба машқ об мерехтанд. 2. зарфи дастадор барои гирифтани об аз сатил ва ғ., обгардон.

ДҶӢГ دونگ барҷастагӣ, баромадагӣ; пешонии дӯнг пешонии барҷаста.

ДҶӢГӢ دونگى 1. ҷои нисбат ба атрофаш қадре баромадаи замин, пушта, теппа, тали хурд. 2. дӯнг будан, барҷастагӣ, баромадагӣ: мӯйҳо-

яш ба пеш афтада, дўнгни пешонаширо по-
маълум карда буданд.

ДҶҶНГПЕШОНӢ *دونگ پيشاني* пешониаш баро-
мадагӣ, чабинаш андак васею барҷаста.

ДҶҶСИДАН *دوسيدن* *ниг.* часпидан; пайваст шу-
дани чизе ба чизе.

ДҶҶСТ *دوست* 1. ёр, ошно, некхоҳи касе, чўра;
муқоб. душман; дўсти азиз, дўсти дерина,
дўсти меҳрубон, дўсти наздик, дўсти самимӣ.
2. дўстдоранда, дўстдор, ошиқ, муҳиб;
иштиёқманди чизе ё коре (*ба ин маъно беш-
тар ҳамчун ҷузви пасини калимаҳои мураккаб
меояд: меҳнатдўст, сулҳдўст ва ғ.*); дўст дош-
тан а) ба касе бо ҳисси муҳаббат муносибат
кардан, ошиқ будан ба касе, нағз дидан касе-
ро; б) иштиёқманди чизе будан, дўстдори чи-
зе будан, ошиқи чизе будан; дўсти нонӣ он ки
бо касе барои нону неъматаш дўстӣ мевар-
зад; дўсти боғараз; дўсти чонӣ, дўсти самимӣ;
дўст ба сар нигоҳ мекунад, душман ба по
(*зарб.*) дўст ақли дўстро ба эътибор мегирад,
душман сару либосро; дўст гирёнда гап меза-
наду душман хандона (*зарб.*) дўст талх бо-
шад ҳам, ҳақиқатро мегўяду душман
рўбинона суханҳои ширин мегўяд.

ДҶҶСТАНГЕЗ *دوست انگيز* барангезандан дўстиву
меҳрубонии дигарон; меҳрубон.

ДҶҶСТБОЗ *دوست باز* он ки дўстони зиёде дошта,
вақти бештари худро бо онҳо мегузаронад,
ошнобоз, чўрабоз.

ДҶҶСТБОЗӢ *دوست بازی* ошнобозӣ, чўрабозӣ.

ДҶҶСТВОР *دوست وار* *ниг.* дўстона.

ДҶҶСТГОН *دوستگان* *кит.* маъшуқа, маҳбуба; ёри
меҳрубон.

ДҶҶСТГОНӢ *دوستگانی* *кит.* қадаҳи пуршаробе,
ки касе дар навбати худ нанӯшида, ба нишо-
наи муҳаббату эҳтиром ба дигаре медиҳад;
май хўрдан ба ёди ёру дўстон.

ДҶҶСТДОР *دوستدار* 1. дўстдоранда, муҳиб, ошиқ.
2. он ки ба коре ҳавасу иштиёқи зиёд дорад,
ишқбоз, муҳлис: дўстдори адабиёт, дўстдори
мусиқӣ, дўстдорони китоб.

ДҶҶСТДОРӢ *دوستداری* *исми амал аз дўст доштан;*
муҳаббат; меҳрубонӣ; дўстдорӣ кардан (*на-
мудан*) меҳрубонӣ (навозиш) кардан.

ДҶҶСТДОРОНА *دوست دارانه* ба таври дўстдорӣ,
ҳамчун дўстдор, аз рӯи дўстдорӣ; зиндагии
дўстдорона зиндагоние, ки бо меҳру му-
ҳаббат асос ёфтааст.

ДҶҶСТДОШТА *دوست داشته* *сифати феълӣи замони
гузашта аз дўст доштан;* маҳбуб; писандида,
дилхоҳ: зани дўстдошта, касби дўстдошта,
нависандан дўстдошта, китоби дўстдошта.

ДҶҶСТДОШТАНӢ *دوست داشتنی* *сифати феълӣи
замони оянда аз дўст доштан;* дилхоҳ, бисёр
писандида, шоистаи дўст доштан, мақбул.

ДҶҶСТӢ *دوستی* муносибати байни одамон, ки ба
некхоҳӣ, наздикӣ ва умумияти манфиати
тарафҳо асос ёфтааст, рафоқати самимӣ,
ошноӣ, чўрагӣ: дўстӣ доштан бо касе.

ДҶҶСТКОМ *دوست کام* *кит.* он ки дўстонаш аз
кор ё хушбахтии ӯ хурсанданд; ёри
меҳрубон.

ДҶҶСТКОМӢ *دوست کامی* *кит.* 1. мувофиқи хо-
ҳиши дўстон ба мақсад расидан; хушбахтӣ,
саодатмандӣ. 2. *ниг.* дўстгонӣ.

ДҶҶСТНАВОЗ *دوست نواز* он ки дўстони худро
навозиш мекунад, он ки ба дўстони худ
меҳрубонии зиёд мекунад, дўстпарвар.

ДҶҶСТОНА *دوستانه* 1. аз рӯи дўстӣ (гирифта ё
карда): маслиҳати дўстона, муомилаи дўс-
тона. 2. ҳамчун дўст, мисли ёру дўст: дўстона
зиндагӣ кардан, дўстона вохўрдӣ кардан.

ДҶҶСТПАРВАР *دوست پرور* *ниг.* дўстнавоз.

ДҶҶСТРӢ(Ӣ) *دوست روی (ی)* он ки ҳама ӯро дўст
медорад, ситорагарм, дилкаш.

ДҶҶСТРӢӢ *دوست رویی* дўстрӯ будан; ситорагар-
мӣ, дилкашӣ.

ДҶҶСТРӢЯК *دوست رویک* *шакли тасғир ва наво-
зиши дўстрӯ(ӣ).*

ДҶҶХТ *دوخت* *асоси замони гузашта аз дўхтан.*

ДҶҶХТ *دوخت* 1. дўхтан, либосдўзӣ: музди дўхт. 2.
тарзи буриш ва дўхтани либос.

ДҶҶХТАН *دوختن* ба ҳам васл кардани ду порчаи
матое *ва ғ.* бо ресмону сўзан, чокдўзӣ кар-
дан, дарздўзӣ кардан: курта дўхтан; чашм
дўхтан ба чое ё чизе бодикқат нигаристан.

ДЎХТУДЎЗ دوحت و دوز *ниг.* дўхтан.

дўш دوش *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз дўшидан.*

ДЎШ I دوش *кит.* шаби гузашта, дишаб, динашаб.

ДЎШ II دوش *китф,* шона; тахтапушт.

ДЎШИДАН دوشيدن *чўшидани шир аз нўги пистони гову гўсфанд, буз ва г.* бо роҳи молдан ва фишор додани он.

ДЎШИЗА دوشيزه *духтари бақадрасидаи бикр, чавондухтари шавхарнакарда, бокирадухтар.*

ДЎШИЗАГЇ دوشيزگي *дўшиза будан, духтарӣ, бокирагӣ, бакорат.*

ДЎШИН//ДЎШИНА دوشين//دوشينه *мансуб ба дўш I; шаби гузашта, дишаб.*

ДЎШИШ دوشش *исми феълӣ аз дўшидан; ширчўшӣ.*

ДЎШО دوشا *кит.* ҳайвоне (*гов, гўсфанд, буз г.*), ки шири онро мечўшанд, чўшо.

ДЎШОБ دوشاب *шира ва шарбати ангур, шир чўшонидашудаи хурмо ва г.; шиннӣ.*

ДЎШОДЎШ دوشادوش *ниг.* дўш III (*дўш ба дў*) дар канори ҳам, ҳамроҳ.

ДЎШОЙ دوشائي *ширдиханда, ширдеҳ; гс дўшой.*

ДЮЙМ *ҳол.* ديويم *воҳиди ченаки дарозӣ, баробари 2,54 см аст.*

ДЮРАЛЮМИНИЙ *лот.* ديوراليوميني *хўл алюминий бо мис, магний ва силитсий, хеле мустаҳкам ва сабук буда, дар сохта ҳавопаймо истифода мешавад.*

Е

Е ҳарфи ҳафтуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар мобайн ва охири калимаҳо «э» талаффуз мешавад (мас., мева, шанбе) дар аввал, мобайн ва охири калимаҳо пас аз садонокҳо ояд, ҳамчун ҳарфи йотбарсар «йэ» талаффуз мешавад: елим, оед, олуе; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бештар бо алиф (ا) ва ёо (ي) ифода мешавад.

ЕВРО اورا воҳиди пули Иттиҳоди Аврупо.

ЕВРООСИЁИ اور آسیایی ниг. авросиёӣ.

ЕВРОПАГӢ اورپایی ниг. аврупой.

ЕВРОПАЗОД اوراپهزاد ниг. аврупозод.

ЕВРОПОӢ اوراپایی ниг. аврупой.

ЕЛИМ т. ايليم моддаи часпанда, ки барои ба ҳамдигар часпонидани чизҳо истифода мешавад, сиреш, ширеш; **елими дарахт** моддаи часпандае, ки аз танаи дарахт шорида, сахт шуда мемонад, шилм, самғ; **елими резинӣ** елим барои часпондани чизҳои резинӣ; **елим кардан** бо елим часпонидан, ширеш кардан.

ЕЛИМДОР ايليمدار сирешдор, ширешдор; **ранги елимдор** ранге, ки дар таркибаш елим ҳамроҳ карда шудааст.

ЕЛИМКОРӢ ايليمکاری бо елим часпонидан, елим кардан.

ЕЛИМНОК ايليمناک ниг. елимдор.

ЕЛИМПАЗ ايليمپز он ки елим мепазад, тайёркунандаи елим.

ЕЛИМПАЗӢ ايليمپزی пухтани елим, тайёр кардани елим; амалиёти пухтан ва ба кор омода кардани елим.

ЕЛКА т. ايلکه лаҳҷ. ҷои аз гардан пойин ва аз китф болои бадан; дӯш; ◊ **елка карда гаштан** ба касе қаҳр карда гаштан аз касе; пинҳон

шуда гаштан аз касе.

ЕМ т. ييم хӯроки ғалладонагӣ ва равғанноки ҳайвоноти хонагӣ; **ему алаф** // **ему хошок** хӯроқвории ҳайвонот монанди ҷав, беда, алаф ва ғ.; ◊ аз **охури баланд** ем хӯрдан олимақомона зиндагӣ кардан, ҳаёти ашрофона ба сар бурдан.

ЕМВОРӢ ييمواری чизҳои ем шуданӣ; хӯроки чорпои хонагӣ.

ЕМХӮР ييمخور ба ем одаткарда, емхӯршуда (*асп ва дигар ҳайвоноти хонагӣ*).

ЕМХӮРАК ييمخورک :емхӯрак кардан (**намудан**) ба ем хӯрдан одат кунондан (*асп ё ягон ҳайвони дигари хонагиро*).

ЕМХӮРӢ ييمخورى хӯрдани ем; **тӯрбаи емхӯрӣ** ҳалтаи махсус, ки дар он ем андохта барои хӯрдан ба сари асп ё ҳар меовезанд.

ЕТАК ايتک *гуфт.* аз лачоми асп ё нӯхтаи ҳар ё чорпои дигар гирифта аз паси худ бурдан; *муқ.* **ядак**; **аспи етак** аспе, ки барои эҳтиёт аз пас бурда мешавад, аспе, ки савор аз лачоми он гирифта аз паси худ мебарад; **дар етак гирифтани** аз паси худ кашида бурдани савора асп ё харро; **етак кардан** аз лачом ё ресмонаш гирифта аз паси худ бурдан (*асп ё харро*).

ЕТАКӢ ايتکی *мансуб* ба етак; **аспи етакӣ** ниг. етак (аспи етак).

ЕФРЕЙТОР олм. ايفريتار ҳ. дар баъзе кишварҳо унвони дуҷуми ҳарбӣ баъд аз аскарӣ қаторист, ки ба аскарони беҳтарин дода мешавад; шахсе, ки ин унвонро дорад.

ЕФРЕЙТОРӢ ايفريتاری *мансуб* ба ефрейтор; **погони ефрейторӣ**.

Ё

Ё ҳарфи ҳаштуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ, ки ҳарфи йотбарсар буда, «йо» талаффуз карда мешавад; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ номи ҳарфи йо (ی) буда, он дар ҳисоби абҷад ба адади «10» баробар аст.

Ё I یا пайвандаки ҷудой маъноҳои ихтиёр, имтиёз ва инчунин тардиди мобайни ду чиз ё зиёда аз онро ифода менамояд; дар ҷумла як бор ё такроран зикр меёбад: ё ки, ё ин ки, ва ё: пиёда ё савора; ё... ва ё... ё ин ки ...; ё... ё ё ин ки..., ва ё ин ки...; ё ин ки... ва ё...; ё ин ки ...; ё он ки... ва ё...; ва ё ин ки... ё, ва ё.

Ё II یا нидо эй!, аё!, ҳой!: ё аллоҳ!, ё бахт!, ё рабб!, ё пирам!, ё ҳасрато!

ё ҳақ тақягоҳи мардуми мусулмон, махсусан дарвешону паҳлавонон ҳангоми оғози қор, худоҳофизӣ ва гайра.

ёб یاب 1. асоси замони ҳозира аз ёфтаи. 2. ҷузъи насими баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои «ёбанда» «ёфтани» ва «ёфташуда»: комёб, дилёб, ноёб.

ЁБ یاب кит. ёва, ёвагӯй.

ЁБАНДА یابنده сифати феълии замони ҳозира аз ёфтаи; пайдокунанда, дарёфткунанда; ҷўянда ёбанда аст (зарб.).

ЁБАНДАГӢ یابندگی ёбанда будан, амали ёбанда; ёфтани.

ЁБИДАН یابیدن кит. ёфтаи, ёвидан.

ЁБОӢ یابایی 1. даштӣ, саҳроӣ; худрӯӣ; парваришнаёфта: ангурӣ ёбой, гулӣ ёбой; ёбой шудан ба сари худ мондан, бе парвариш мондан. 2. ваҳшӣ, гайриҳонагӣ, ромнашуда: кафтари ёбой, ҳайвоноти ёбой.

ЁБОН یابان 1. дашт, биёбон, ҷои бедолу дарахт. 2. замини киштуқор, майдони зироат.

ЁБОНӢ یابانی мансуб ба ёбон; даштӣ, саҳроӣ, ёвонӣ.

ЁБУ یابو кит. аспӣ боркаш.

ЁБУСАВОР یابوسوار савори аспӣ боркаш; асп-савор.

ЁВА یاوہ гапӣ беҳуда, сухани бемаънӣ, ҳарза; ёва гуфтан сухани беҳуда ва пуч гуфтан.

ЁВАБОФ یاوہباف тиг. ёвагӯй.

ЁВАБОФӢ یاوہبافی тиг. ёвагӯй.

ЁВАГАРД یاوہگرد кит. беҳудагард, оворагард, ҳарзагард.

ЁВАГАРДӢ یاوہگردی кит. беҳудагардӣ, оворагардӣ, ҳарзагардӣ.

ЁВАГӢӢ یاوہگوئی беҳудагӯй, ҳарзагӯй, лаққидан.

ЁВАГӢӢ یاوہگوی беҳудагӯй, ҳарзагӯй, лаққӣ.

ЁВАР یاور 1. ёридиханда, мададгор, ёрирасон; ёвари вазир. 2. дўсти мувофиқ (дар ҳама қор, соҳа); ҳамқор: ёру ёвар; ёвар гаштан (шудан) мададгор (ёрирасон) шудан; ёвар гаштан.

ЁВАРӢ یاورى ёрӣ, мададгорӣ.

ЁВИДАН یاویدن гуфт., тиг. ёбидан.

ЁВОН یاوان гуфт., тиг. ёбон.

ЁВОНӢ یاوانى гуфт., тиг. ёбонӣ.

ЁҒИГАРӢ یاغیگری саркашӣ, нофармонӣ; исёнгарӣ: ёғигарӣ қардан.

ЁҒИГӢ یاغیگی кит. саркашӣ, нофармонӣ, ёғигарӣ: ёғигӣ қардан.

ЁҒИЁНА یاغیانه аз рӯи ёғигарӣ, бо нофармонӣ, дар ҳоли қарданшаҳӣ ва ёғигарӣ.

ЁҒӢ т.-м. یاغى ба ҳуқумати қонунӣ исёнқарда, саркаш, исёнгар, нофармон.

ЁҒЛОҒУ *т.-м. ياغلاغو* зарфест филизии дастадор, ки дар он равган доғ карда, ба рӯи баъзе анвои хӯрок, аз ҷумла, ширбиринҷ, курӯтоб *ва ғ.* меандозанд, яғлоғу: **ба ёғлоғу равган андохтан.**

ЁД *ياد* 1. хотир, ҳофиза. 2. ба хотир овардан, ёд кардан. 3. ёдбуд, хотира; ёди касро кардан, ба некӣ ба ёд овардани касе. 4. *мач.* орзу; ҳаёл, ба ёди рӯи (касе); ёд **гирифтан** а) омӯхтан, аз худ кардан, фаро гирифтан, таълим гирифтан; б) дарк кардан, доништа гирифтан; ёд **додан** омӯзондан, омӯхтани коре ба касе, таълим додан; ёд **доштан** дар хотир доштан; ёд **кардан** а) ёдовар шудан, ёдоварӣ кардан, ба хотир овардан; зикр кардан; б) аз бар кардан, ҳифз намудан; в) *мач.* пазмон шудан; ёди **чизе, касеро кардан** а) чизе, касеро ба хотир овардан, аз чизе, касе ёдовар шудан; б) *мач.* чизе, касеро пазмон шудан; в) *мач.* фикри чизе ё касеро кардан; ғами чизе ё касеро хӯрдан; ёд **намудан** *ниг.* ёд кардан, ёд овардан ба хотир овардан; аз ёд **баровардан** фаромӯш кардан; аз ёд **баромадан** фаромӯш шудан; аз ёд **бурдан** фаромӯш кардан, аз хотир баровардан; аз ёд **донистан** ёдакӣ донистан, дар ҳифз доштан; аз ёд **кардан** ҳифз намудан, ёдакӣ кардан, ба ҳофиза супоридан, аз бар кардан; аз ёд **рафтан** фаромӯш шудан; аз ёд **хондан** ёдакӣ гуфтан, аз ҳифз гуфтан; аз *касе ёд кардан* касеро ба хотир овардан; фикри касеро кардан; ба ёд **доштан** а) дар хотир доштан; б) фаромӯш накардан; ба ёд **мондан** *ниг.* дар ёд мондан; ба ёд **овардан** ба хотир овардан; ба ёди **касе овардан** хотиррасон кардан; ба ёд **омадан** ба хотир расидан, ба хотир омадан; ба ёд **расидан** ба хотир омадан; дар ёд **будан** дар хотир маҳфуз будан; дар ёд **доштан** *ниг.* ба ёд доштан; дар ёд **мондан** дар хотир будан, дар ҳифз будан, дар хотир мондан; ◊ **ёдат ба хайр!** офарин! (*ибораест, ки ба тариқи лутф ва навозиш гуфта мешавад*); **ёдаш ба хайр!** ибораест, ки дар мавриди ёдбуди касе гуфта мешавад; **савганд (қасам) ёд кардан (намудан)** расман ва бо тантана аҳд кардан ва ваъда додан барои иҷрои коре (*мас., ҳарбиён барои ҳимояи Ватан*).

ЁДАКӢ *يادکي* *гуфт.* аз ёд, аз бар, аз ҳифз, ҳифзан; **ёдакӣ кардан** аз ёд кардан, ҳифз кардан; **ёдакӣ хондан** аз ёд гуфтан, матн ё шеърӣ ҳифзкардари кироят намудан.

ЁДБУД *يادبود* ба хотир овардан, ёдоварӣ; маросиме, ки ба ёди касе баргузор мешавад; **рӯзи ёдбуд** рӯзи бузургдошти касе.

ЁДВОРА *يادواره* чорабинӣ ё маросиме, ки ба ёди касе ё чизе баргузор мешавад.

ЁДГИР *يادگير* он, ки ёд ва ҳофизаи хуб дорад, он ки ҳама чизро зуд ёд мегирад.

ЁДГИРӢ *يادگيري* *исми амал аз ёд гирифтан.*

ЁДГОР *يادگار* 1. нишонаи аз касе бозмонда, ки сабаби ёдовариӣ вай мешавад. 2. ҳадаи ёдгорӣ, чизи барои хотира додашуда; **ёдгор гузоштан** нишонае боқӣ гузоштан, хотира гузоштан, асар мондан; **ёдгор мондан** нишона мондан, хотира боқӣ гузоштан; **ёдгор навиштан** хотира боқӣ мондан, асар гузоштан.

ЁДГОРӢ *يادگاري* 1. хотира, ёдоварӣ. 2. тӯҳфа, ҳадя, ки барои хотира дода мешавад; **ҳайкали ёдгорӣ** ҳайкал ба ёд (хотира)-и касе ё воқеае; **ба ёдгорӣ гузоштан** ҳамчун хотира боқӣ мондан; **ба ёдгорӣ додан** ҳамчун хотира тақдим кардан.

ЁДДОШТ *يادداشت* 1. навишта ё қайде барои аз ёд нарафтани матлабе; **дафтарчаи ёддошт** дафтарчае (*одатан кисагӣ*), ки дар он баъзе чизхоро барои фаромӯш нашуданаш навишта мемонанд; **ёддошт кардан** матлаберо навишта мондан барои ёдоварӣ (*мас., дар дафтарчаи худ*). 2. хотира, ҳар чизи дар хотир нигоҳ дошташуда ё ба хотир монда (*аз саргузашти худ ё дигар воқеаҳои дида*). 3. *адш.* асаре, ки дар он саргузаштҳои ҳуди муаллиф ва ё воқеаҳои, ки ҳуди ӯ шоҳиди онҳо будааст, тасвир ёфтаанд (*дар адабиёти тоҷик асарҳои С.Айнӣ – «Ёддоштҳо», С. Улугзода – «Субҳи ҷавони мо» дар ҳамаи жанр эҷод шудаанд*), асари ёддоштӣ.

ЁДДОШТӢ *يادداشتي* *мансуб ба ёддошт;* хотира-нависӣ.

ЁДДОШТНАВИС *يادداشتنويس* он ки хотироти

худро менависад; нависандае, ки дар жанри ёддошт асар менависад.

ЁДДОШТНАВИСӢ یادداشت‌نویسی 1. навиштани ёддошт, хотиранависӣ. 2. *ади.* жанри адабиёт, ки асарҳои аз рӯи хотираву ёддоштҳо ва дар асоси тарҷумаи ҳол ва сафарҳо эҷодшударо дар бар мегирад.

ЁДДОШТНИГОРӢ یادداشت‌نگاری *ниг.* ёддошт-нависӣ.

ЁДКАРД یادکرد *кит.* ёд, зикр, ном бурдан; хотира.

ЁДМОН یادمان он чи барои бузургдошти ёду хотираи касе ё чизе боқӣ мемонад ё карда мешавад.

ЁДНОМА یادنامه китоб, маҷмӯа ё мақолае, ки барои бузургдошти ёд ё хотираи касе ё чизе таҳия ва нашр мешавад.

ЁДОВАР یادوار :ёдовар шудан ба ёд овардан, тазаккур додан.

ЁДОВАРД یادآورد 1. *ниг.* ёдгор. 2. тӯҳфаи хотиравӣ, ёдгорӣ.

ЁДОВАРӢ یادآوری 1. ба хотир овардан, тазаккур. 2. хотира, ёдбуд; **ёдоварӣ кардан** а) ба хотир овардан, зикр кардан, кайд намудан; б) ба ёд расонидан.

ЁДРАС یادرس :ёдрас кардан ба ёд расонидан, хотиррасон кардан, тазаккур додан.

ЁДРӮЗ یادروز рӯзи ёдбуд, рӯзи хотира, рӯзи бузургдошт.

ЁДСУПОРӢ یادسپاری ба ёд супурдан; дар хотира ва хофиза нигоҳ доштан.

ЁДШУДА یادشده номбурда, зикршуда, мазкур, он ки ё он чи ки зикраш рафтааст.

ёз 1. *асоси* замони ҳозира аз **ёзидан**. 2. *ҷузъи* насини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои дарозкунанда (*дастёз*) ва «кашанда» (*дерёз*).

ЁЗ یاد *қҳ.* воҳиди ченаки дарозӣ (*аз сарангушти даст то орош*).

ЁЗАНДА یازنده 1. *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **ёзидан**. 2. дарозшаванда, кашишбанда;

пахншаванда.

ЁЗАНДАСАР یازنده‌سر *кит.* сарбаланд, сарфароз.

ЁЗДАӢ یازده *шумораи миқдорӣ* адади даҳ бо иловаи адади як, 11.

ЁЗДАӢБОЛОР یازده‌بالار :хонаи **ёздаҳболор** хонае, ки шифташ рӯи **ёздаҳ** болор қарор гирифтааст.

ЁЗДАӢМОӢА یازده‌ماهه 1. ҳар чизи мансуб ба **ёздаҳ** моҳ, **ёздаҳ** моҳро пуркарда, **ёздаҳ** моҳро аз сар гузаронида: **қӯдаки ёздаҳмоҳа**. 2. ҳар коре, ки дар муддати **ёздаҳ** моҳ иҷро шудааст ё мешавад: **кори ёздаҳмоҳа**.

ЁЗДАӢУМ یازدهم *шумораи тартибӣ* аз **ёздаҳ**; 11-ум.

ЁЗИДА یازیده *сифати феълӣ* замони гузашта аз **ёзидан**; **ёзида нишастан** бемалол (озод) нишастан, роҳат карда нишастан; **ёзида хобидан** дароз кашида хобидан.

ЁЗИДАН یازیدن 1. дароз кашидан, дароз кашида хобидан. 2. дароз шудан, қад кашидан; дароз шуда беҳис афтодан. 3. *маҷ.* роҳат кардан, худро дам додан, хастагиро баровардан, ин тарафу он тараф гашта дам гирифтан; қазои ҳоҷат кардан. 4. *маҷ.* ба худ болидан, фахр кардан, аз худ рафтан; **биринҷ барин ёзидан** мисли биринҷи пухтаву обгирифта дарозу тановар шудан; фарбех шудан.

ЁЗИШ یازش *исми амал* аз **ёзидан**; қасд, ирода, майл, тамоюл.

ЁЗОН یازان 1. *кит.* хоҳон, мутамоил; иродакунанда, қасдкунанда. 2. нумӯъкунанда, рушдкунанда, боланда; дар ҳоли хиромидан, хиромидан, бо нозу карашма рафтан.

ЁЗОН(И)ДАН یازانیدن//یازانیدن *тарзи бавоситаи ёзидан*; 1. дароз кардан; **даст ёзонидан** ба чизе даст дароз кардан, даст бурдан ба сӯи чизе; **қомат ёзонидан** қад афрохтан, қаддароз шудан. 2. давондан, пахн кардан: **реша ёзонидан**. 3. *маҷ.* болондан, фахр кунондан, аз худ равондан

ЁҚУТ I یاقوت санги қиматбаҳои қонӣ, ки ба рангҳои сурх, зард, қабуд ва сафед во-

мехӯрад ва дар оташ нобуд намешавад; **ёқути сурх** навъи сурхранг ва шаффофи ёқут, ки баъд аз алмос беҳтарин санги қиматбаҳо ҳисоб мешавад ва дар заргарӣ мавриди истифода қарор мегирад; **ё гули ёқут** бот. як навъ гул, ки соқаҳои дароз ва гулҳои зебои рангоранг дорад, гладиолус.

ЁҚУТ II *яқот* халки асосии кишвари Ёқутистон, сокини Ёқутистон.

ЁҚУТБОР *яқот бар* 1. *кит. маҷ.* резандаи ашки хунин. 2. *кит.* резандаи шароби сурх.

ЁҚУТВОР *яқот вар* монанди ёқут, ёқутмонанд; **ё оби ёқутвор** шароби сурх.

ЁҚУТГУН *яқот гун* монанди ёқут, шабеҳи ёқут; сурхранг, лаългун.

ЁҚУТИН *яқотин* *ниг.* ёқутӣ I: **чоми ёқутӣ.**

ЁҚУТӢ I *яқотӣ* 1. *мансуб ба* ёқут. 2. ёқутмонанд; сурхранг; сурх

ЁҚУТӢ II *яқотӣ мансуб ба* кишвари Ёқутистон; забони ёқутӣ.

ЁҚУТЛАБ *яқот лб* сурхлаб: дилбари ёқутлаб.

ЁҚУТМИҒФАР *яқот мғфр* *кит.* дорои қулоҳи чангии сурх.

ЁҚУТМОНАНД *яқот мананд* *ниг.* ёқутвор.

ЁҚУТНИГИН *яқот нгин* ангуштарини нигинаш аз ёқут.

ЁҚУТРАНГ *яқот ранг* ба ранги ёқути сурх, лаълранг.

ЁҚУТСАНГ *яқот санг* санги ёқут.

ЁҚУТСОЗ *яқот ساز* *кит.* ёқутӣ, аз ёқут сохташуда.

ЁҚУТФОМ *яқот фам* *ниг.* ёқутранг.

ЁҚУТЧАШМ *яқот چشم* он ки чашми мисли ёқут сурхранг дорад.

ЁЛ I *ял* 1. мӯи гардани баъзе ҳайвонот монанди аспу хар, шер. 2. китф, беҳи китф, ёлу кӯпол тану тӯш, бурзу бозу, андом, ҳайкал.

ЁЛ II *ял* *гуфт.*, *ниг.* ёла; ёли болои теппа пастхамии теппа.

ЁЛА *яла* нишебӣ, ёна.

ЁЛДАРОЗ *ял дараз* дорои ёли дароз, ҳайвоне, ки ёлаш дароз аст.

ЁЛДОР *ял дар* он чи ёл дорад; ёлдароз.

ЁЛКҶТОҲ *ял кота* дорои ёли кӯтоҳ, асп ё харе, ки ёлаш кӯтоҳ аст.

ЁЛПҶШ *ял پوش* абзоре, ки болои ёл пӯшида мешавад, чул.

ЁЛСАФЕД *ял сфид* асп ё хари дорои ёли сафедранг.

ЁЛСИЁҲ *ял сия* асп ё хари дорои ёли сиёҳ.

ЁМ I *ям* хуми қалони даҳонфарох: ёми сафолин, ёми мисин.

ЁМ II *т. ям* *кит.* дар давраи муғул истгоҳи пайкҳо, чопорхона. 2. асп чопор. 3. андозе, ки дар ин давра барои чопорхонаҳо ва аспони чопор мегирифтанд.

ЁМХОНА *ям хана* чопорхона.

ЁМЧӢ *ямҷи* *кит.* дар давраи муғул масъули чопорхона ва меҳтари аспони чопорхона.

ЁН *ян* *кит.* ҳазён, сафсата.

ЁНА *яна* нишеб, нишебӣ, пастхамӣ: ёнаи қӯх.

ёр *я* асоси замони ҳозира аз ёрастан.

ЁР *я* 1. рафиқ, дӯст, чӯра: ёри озмуда, ёри чонӣ, ёру дӯстон, ёру бародар шудан. 2. маҳбуба, маъшуқа: ёр дар хонаву мо гирди чаҳон мегардем (*мақ.*); ёр будан а) ҳамроҳ будан; б) мувофиқ будан; розӣ (*ҳамфиқр*, *ҳамраъӣ*) будан. 3. *варз.* ҳар як аз бозингарони як даста ё гурӯҳе дар бозии гурӯҳӣ. 4. ҳамдаст, ҳамкор. 5. *ҷузъи пасини баъзе аз қалимаҳои мураккаб ба маъноҳои «доранда»:* давлатёр, хушёр; анҷомдиханда, ёрирасон, ёридиханда: (*дастёр*, *обёр*, *додёр*). 6. ҳамнишин, мӯнис, ҳамдам.

ЁРА I *яра* *кит.* дастпона, дастбанд.

ЁРА II *яра* *кит.* қудрат, қувват, тавоноӣ.

ЁРА III *яра* *кит.* таркибе аз доруҳо, ки барои ҳал кардани хӯроки саҳт ва ҳазмнашуда ё ҳамчун мусҳил истифода мешудааст.

ЁРАК *يارک* *шакли тасгири ёр; ёр, ёри зебо, ёри азиз.*

ЁРАСТАН *يارستن* *ниг. ёристан.*

ЁРВАР *يارور* *кит. ёридиҳанда, ёрирасон, ёвар, мададгор.*

ЁРГИР *يارگير* 1. *варз.* касе, ки аз байни бозингарон барои дастаи худ бозингар интиҳоб мекунад. 2. *кит., маҷ.* рафиқбоз, фосиқ, дӯстбоз.

ЁРҒУ *يارغو* *кит. маҳкама, қозихона.*

ЁРҒУШУДА *يارغوشده* *кҳн. гирифтори чазои ёргу.*

ЁРДАМ *ياردم* *ёрӣ, ёрмандӣ, кумак, мадад, имдод, ионат, дастгирӣ: ёрдами давлатӣ, ёрдами модӣ, ёрдами пулӣ, ёрдам додан, ёрдам кардан, ёрдам расонидан.*

ЁРДАМДИХӢ *ياردمدى* *гуфт. исми амал аз ёрдам додан; ёрӣ додан, кумак расондан.*

ЁРДАМПУЛӢ *ياردمپولى* *пули барои кумак додашуда ба касе, ёрмандии пулӣ, кумакпулӣ: ёрдампулии давлатӣ.*

ЁРДАМЧӢ *ياردمچى* *гуфт. мададгор, ёрирасон, дастёр; ёвар.*

ЁР-ЁР *ياريار* *суруде, ки дар тӯй вақти ба хонаи домод овардани арӯс мехонанд: суруди ёр-ёр хондан, ёр-ёр гуфтан.*

ЁРИГАР *يارىگر* *ёридиҳанда, ёрирасон.*

ЁРИДИХАНДА *يارىدهنده* *сифати феълӣи замони ҳозира аз ёрӣ додан; он ки ёрӣ медиҳад, ёрирасон, ёвар, мададгор; феълҳои ёридиҳанда збш. феълҳои, ки маънои лугавии худро ба андозае гум карда, дар сохтани шаклиҳо ва таркибҳои феълӣ иштирок мекунанд (мас., «кардан» дар таркиби феълӣи бор кардан, «шудан» дар сурх шудан, «гирифтан» дар зада гирифтан).*

ЁРИРАС *يارىرس* *ёрирасон, мададгор.*

ЁРИРАСОН *يارىрсан* 1. он ки ёрӣ мерасонад, ёридех. 2. мададгори чизи асосӣ, иловагӣ: хочагии ёрирасон.

ЁРИСТАН//ЁРАСТАН *يارستن* *кит. тавонис-*

тан, аз ӯҳда баромадан, ёрой доштан, қудрат доштан, чуръат доштан.

ЁРИХОӢ *يارىخواه* *ёриталаб, кумакталаб, имдодхоҳ.*

ЁРӢ *يارى* *ёрмандӣ, мадад, кумак, дастгирӣ; ёрӣ додан ёрмандӣ кардан, мадад расондан; ёрӣ расонидан мадад кардан, ёрмандӣ намудан; ◊ гардан ёрӣ надодан ниг. гардан.*

ЁРКАД *ياركد* *чоӣ сарчамъии ёрон, маҳфили ёру дӯстон.*

ЁРМАНД *يارمند* *ёридиҳанда, ёридех, кумакрасон.*

ЁРМАНДӢ *يارمندى* *ёрӣ, мадад, кумак: ёрмандӣ додан.*

ЁРО I *يارا* 1. қудрат, тавоноӣ; чуръат, захира, ёра: ёрон сухан гуфтан надоштан. 2. имкон, маҷол: ёрон чашм во кардан, надоштан.

ЁРО II *يارا* *эй ёр!*

ЁРОӢ *ياراى* *тавоноӣ, ёро будан, қудрату тавоноӣ доштан.*

ЁРОНА *يارانه* *ҳамчу ёр, ёрмонанд; дӯстона, рафиқона.*

ЁРПУРСӢ *يارپرسى* *ҳолпурсӣ, аҳволпурсӣ, ҳоли якдигарро пурсидан.*

ЁРҚУӢ *يارجوى* *ҷӯяндаи дӯст, пурсандаи дӯст, ҷӯеи дӯсту мӯнис.*

ЁРҒУРӢШӢ *يارفروشى* *маҷ. таърифу тамчид ва мадҳи ёр.*

ЁС *ياس* *бот. гулбуттаи дорои хӯшагули муаттар, ки бо рангҳои сурх, сафед, зард ва бунафш дар аввали баҳор мешукуфад, шакли кӯтоҳшудаи ёсуман.*

ЁСА *т.-м. ياسه* *кит. 1. расм, оин, қонун. 2. орзу, иштиёқ.*

ЁСАМИН *ياسمين* *ниг. ёсуман.*

ЁСАМИНБӢ(Ӣ) *ياسمينبو(ى)* *кит. хушбӯӣ, муаттар.*

ЁСАМИНРӢ(Ӣ) *ياسمينرو(ى)* *кит. хушрӯӣ, зебо.*

ЁСАМИНСИМО *ياسمينسيما* *кит. сафедчехра.*

ЁСИН *а.* ياسين *д.* сураи сию шашуми Қуръони Шариф, ки маъмулан бар сари болини бемори вазнин ва ё ба рӯхонияти шахси фавтида хонда мешавад: **ёсин хондан**.

ЁСИНХОНӢ ياسين خوانى *исми амал аз ёсин хондан*.

ЁСО *м.* ياسا *1.* *кит.* ҳукм, фармон; қонунномаи подшоҳ; қонун ё муқаррароте, ки Чингиз дар айёми ҳукмронии хеш вазъ карда буд. *2.* *таър.* ҷазои қатл (*дар сиёсати истиллогарони мугул*); **ба ёсо расонидан** ба қатл расонидан, қатл кардан.

ЁСОВ ياساو *аслаш ёсо*.

ЁСУМАН ياسمن *бот.* гулбуттае, ки гули сафеду кабуд ва зарди хушбӯй дорад, суман.

ЁФА يافه *ниг.* ёва.

ЁФАДАРО(Ӣ) يافه دراي *кит.* ҳарзагӯй, ёвасаро, бемаънигӯй, сафсатагӯй.

ЁФАКОРӢ يافه كاري *кит.* беҳудакорӣ, абаскорӣ.

ёфт يافت *асоси замони гузашта аз ёфтан; ёфт шудан* пайдо гаштан, ба даст даромадан, дарёфтан.

ЁФТ يافت *ёфту тофт* ҳама чизе, дар бисот ҳаст, чизу чора, ки ҳаст; **ёфт кардан** пайдо намудан; **ёфт шудан** пайдо шудан.

ЁФТА يافته *сифати феълии замони гузашта аз ёфтан; ҳосилкарда, пайдокарда, бадаст-оварда; ёфтаву тофта* пулу чизи ба даст даровардашуда; чизу чора.

ЁФТАГӢ يافتگي *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз ёфтан*.

ЁФТАН يافتن *1.* пайдо кардан; ба даст овардан, ҳосил кардан, гирифтан: **камол ёфтан, тарбия ёфтан**. *2.* дидан, дучор кардан. *3.* *чун феъли ғридиҳанда таркибҳои гуногуни феъли месо-зад:* **роҳ ёфтан, тасвир ёфтан, шиддат ёфтан, шифо ёфтан; ба дарде даво ёфтан** илочи чизе-ро пайдо кардан; **имкон ёфтан** *ниг.* **имкон; обуюб ёфтан** мустаҳкам гаштан, пухта шудан; **табдил ёфтан** мубаддал гаштан; **тағйир ёфтан** дигар шудан; **тасалли ёфтан** ором шудан.

ЁФТАНӢ يافتنى *сифати феълии замони оянда аз ёфтан; ёфтани шудан* ёфтан хоستان, пайдо кардан, хоستان.

ЁХТАН ياختن *кит.* *1.* берун кашидан, тегро аз гилоф баровардан. *2.* андохтан, задан; **даст ёхтан** даст дароз кардан ба сӯи касе, чизе.

ЁҲУ ياهو *1.* навъи кабутар, ки садои «ёҳу» мебарорад. *2.* *кҳн.* калимаест, ки дарвешону қаландарон ба кор мебурданд ва мақсадашон «худованд» гуфтан буд (*аз калимаҳои арабии «ё хува»*)

ЁШ *т.* ياش *гуфт.* ҷавон, барно.

ЁШӢ ياشي *гуфт.* ҷавонӣ, барной; айёми шабоб; *муқоб.* **пирӣ**.

ЁЪЧУЧ ياجوج *ибр.* аз рӯи ривояти «Қуръон» ва «Таврот» номи яке аз ду қавме, ки Зулқарнайн (Искандари Зулқарнайн) дар муқобили онҳо садде сохт: **ёъчучу маъчуч** яъчучу маъчуч.

Ж

Ж ҳарфи нӯҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи «же» (ج); дар ҳисоби абҷад монанди ҳарфи «з» адади ҳафтро ифода мекунад.

ЖАВ//ЗАВ ژو//ژو кит. баҳр.

ЖАВОГОР//ЖАВОҒОР//ЖАВОГАР

ژواگر//ژоагар//ژоагар кит. 1. номи чашни машҳури оташпарастон. 2. номи яке аз рӯҳониёни оташпарастон.

ЖАВРАК ژورک кит. парандаест хурди сурх-ранг, онро сурхоб ҳам мегӯянд.

ЖАГОРА ژگار ниг. жағола; зағора.

ЖАГҮР//ЖАКҮР ژکور//жогор кит. хасис, мумсик.

ЖАҒ-ЖАҒ ژغ ژغ садои ба ҳам расидани ду чизи саҳт ба монанди дандон, чормағз, бодом ва ғ.

ЖАҒАНД ژغند кит. садои баланд ва ҳавлноки ҳайвони ваҳшӣ, ки ба дом гирифта мешавад, зағзанд.

ЖАҒОЛА ژغاله нони аз арзан пухташуда, зағора.

ЖАҒОРА I ژغار кит. 1. доду фарёд, бонги баланд, гирев. 2. саҳтӣ, шиддат.

ЖАҒОРА II ژغار як навъ гиёҳе, ки бо он матоъро ранг мекунад, гиёҳи рангдиханда.

ЖАҒОРА I ژغاره нони арзан, зағора.

ЖАҒОРА II ژغاره кит. гоза, сурхӣ, ки ба рӯй мемоланд.

ЖАҒОРА III ژغاره кит. нофи ҳайвон, махсусан нофи гов.

ЖАҒОРА IV ژغاره ниг. жағор I.

ЖАЁН ژيان 1. хашмгин, ғазабнок. 2. даранда: **шери жаён**.

ЖАК I ژک кит. сухани қаҳру ғазаб, ки зери лаб гуфта мешавад, гур-гур, ё овози гамнок.

ЖАК II ژک кит. гирди даҳон, атрофи даҳон.

ЖАКЕТ фр. ژکит 1. як навъ камзӯли тугмаҳояш яктарафаи мардона. 2. либоси кӯтоҳи рӯпӯши занона (*одатан камартанг*).

ЖАКИДАН ژکیدن кит. бо овози паст (зери лаб) худ ба худ гап задан аз рӯи хашму ғазаб; гур-гур кардан; муқоб. **ҷаккидан**.

ЖАКОН ژکان кит. дар ҳоли жакидан, қаҳру ғазаб кардан, охиста ба зери лаб гуфтан, дар ҳоли гурунгида.

ЖАКОРА ژکاره кхн. ситезақор; лачуч, якраву гарданшах; кинавар.

ЖАКУР ژکور кит. пасту фурӯмоя, закур.

ЖАНА ژنه 1. неши ҷонварони газанда монанди пашша ва занбӯр. 2. нӯги **сӯзан**

ЖАНГ I ژنگ 1. кит. занг, зангор. 2. *шакли кӯтоҳшудаи ожанг*; очинг.

ЖАНГ II ژنگ *шакли кӯтоҳшудаи Аржанг*.

ЖАНГДОН ژنگدان занг, зангӯла.

ЖАНД I ژند ниг. занд.

ЖАНД II ژند *шакли кӯтоҳшудаи жанда* 1; **жанд-жанд** пора-пора, жанда-жанда, чанда-чанда.

ЖАНДА I ژنده 1. либоси кӯхнаи дариди. 2. кхн. либоси дарвешон.

ЖАНДА II ژنده бузург, азим.

ЖАНДАҒИ ژنده گی 1. дар ҳолати жанда будан, вазъ ва ҳолати жанда. 2. навъи матои алоча.

ЖАНДАКАФШ ژنده کفش кит. 1. он ки кафшаш кӯхна ё дариди бошад, кӯхнакафш, даридакафш. 2. кафши кӯхна.

- ЖАНДАҚАБО** ژنده قبا *кит., ниг.* жанда-перохан.
- ЖАНДАПЕРОХАН** ژنده پيراهن *кит.* он ки перохани дарида ба тан дорад, даридалибос.
- ЖАНДАПИЛ** ژنده پيل 1. *кит.* фили бузург, фили калони ҳайбатнок. 2. *мач.* паҳлавон, диловар.
- ЖАНДАПИРОХАН** ژنده پيراهن *ниг.* жандаперохан.
- ЖАНДАПЎШ** ژنده پوش 1. либосаш пора-порашуда; либосаш дарида лах-лахшуда. 2. *гуфт.* қаландар, дарвеш.
- ЖАНДАПЎШӢ** ژنده پوشي жандапӯш будан, вазъ ва ҳолати жандапӯш.
- ЖАНДАРМ** фр. ژندرم мансаби касе, ки дар жан-дармерия кор мекунад.
- ЖАНДАРМЕРИЯ** фр. ژندرميريّه номи ташкилоти ҳарбии политсиягӣ дар баъзе давлатҳо, ки сиёсати ҳамон давлатро муҳофизат мекунад.
- ЖАНДАШЕР** ژنده شير *кит.* шери калончуссаи бадҳайбат.
- ЖАНР** фр. ژنр гурӯҳбандӣ ва таснифи дохилии намудҳои таърихан суратёфтаи адабиёт ва санъат: **жанри ҳамосӣ**, **жанри лирикӣ**, **жанри драма** (*дар адабиёти бадеӣ*), **жанри сураткашӣ** (*дар рассомӣ*).
- ЖАНРӢ** ژنري мансуб ба жанр.
- ЖАРД** ژرد *кҳи.* пурхӯрӣ, бисёрхӯрӣ, шикампарастӣ.
- ЖАРОҒАН//ЖАРОҒАНГ** ژراغن//ژراغن *кит.* регистон, регзор, замини регдор; замини шӯр, шӯразор; замини саҳт, шах; *муқоб.* **зароған**.
- ЖАРФ** ژرف 1. *кит.* чуқур, амиқ; бузургу васеъ, паҳн: андешаи жарф. 2. қазр, умқ: **жарфи дарё**. 3. *мач.* бо диққат, дақиқона: **жарф нигаристан**.
- ЖАРФАНДЕШ** ژرفانديش 1. дурандеш, дурбин; оқил, доно. 2. нозукбин.
- ЖАРФАНДЕШӢ** ژرفانديشي жарфандеш будан, вазъ ва ҳолати жарфандеш, дурандешӣ, дурбинӣ.
- ЖАРФБИН** ژرفبين *ниг.* жарфандеш.
- ЖАРФБИНӢ** ژرفبينى *ниг.* жарфандешӣ.
- ЖАРФӢ** ژرفи чуқурӣ, умқ; ба **жарфӣ** дидан *кит.* чуқур мулоҳиза кардан, борикбинӣ кардан, дурандешӣ кардан.

- ЖАРФНИГАР** ژرفنگر *ниг.* жарфбин.
- ЖАРФНИГАРӢ** ژرفنگرى *ниг.* жарфбинӣ.
- ЖАРФНИГОҲ** ژرفنگاه *ниг.* жарфбин.
- ЖАРФО** ژرفа *ниг.* жарфӣ.
- ЖАРФОСАНЧ** ژرفاسنج *нив.* асбоб барои муайян кардани умқ.
- ЖАФ** ژف *кит.* тар, рутубатнок, намнок.
- ЖАФИДАН** ژفيدн тар шудан, обро ба худ кашидан, мартуб шудан, намнок шудан.
- ЖАФК** ژفک *кит.* хилде, ки дар канори чашм падида меояд.
- ЖАФКӢ** ژفكى *кит.* мансуб ба **жафк**; хилмолуд.
- ЖАФКОБ** ژفکاب *кит. ниг.* **жафк**.
- ЖАФТ** ژفت *кит.* фарбеҳ, калончусса.
- ЖАХ//ЗАХ** ژخ//زخ нолаи зор ва хазин; бонг, садои баланд.
- ЖАХШ** ژخش *кит.* 1. барқ, дурахш. 2. рангинкамон, қавси қузаҳ.
- ЖЕ** ژи номи ҳарфи нӯҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ – *ж* ва номи ҳарфи чордахуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар шакли (*ж*) навишта мешавад.
- ЖЕВА** ژيوه *ниг.* чева.
- ЖЕЛАТИН** фр. ژيلتين моддаи шаффофи часпаке, ки одатан аз устухон ва пӯсти ҳайвон ҳосил мешавад.
- ЖИВА** ژيوه *хим., кит.* **чива**.
- ЖИДА** ژيده *кит.* 1. сифати феълии замони гузашта аз жидан. 2. халонида, сӯзанзада.
- ЖИДАН** ژيدن *кит.* шакли кӯтоҳишудаи замони гузашта аз **ожидан**; халонидан.
- ЖИЁН** ژيان *кит., ниг.* **жаён**.
- ЖИЛЕТ** фр. ژليت камзӯлчаи кӯтоҳи беостину бегиребон.
- ЖИНГ** ژنگ *кит.* қатраи борон.
- ЖИХОР** ژخار 1. *кит.* бонг, наъра, фарёд. 2. *мач.* саҳтӣ, шиддат.
- ЖӢ** ژи *кит.* обгир, обдон; кӯл, толоб; ҳавз,

- истахр.
- ЖОВИДАН** ژاويدن *хоидан, ҷавидан; нишхор кардан, кавша кардан.*
- ЖОҒАР** ژاغر *ниг. чоғар.*
- ЖОЖ** ژاژ *кит.* 1. гиёҳи ниҳоят сафеди бемаза, ки шутур онро дар сурати хоидан ҳам фурӯ бурда наметавонад. 2. *мач.* гапи беҳуда, сухани ҳарза, ёва; **жож хоидан** ҳарза гуфтан, ёвагӯй кардан.
- ЖОЖАК** ژاژк *кит.* лӯбиё.
- ЖОЖГҶ(Ӣ)** (ژаъгоӣ) *кит., ниг. жожхо(ӣ).*
- ЖОЖДАРО(Ӣ)** (жаъдраӣ) *кит., ниг. жожхой.*
- ЖОЖИДАН** ژاژидан *кит.* 1. *ниг.* жовидан. 2. *мач.* жож хоидан, ҳарза гуфтан, беҳудагӯй кардан.
- ЖОЖТАБЪ** ژاъطيع *кит.* беҳудагӯй, ёвагӯй; бадтинат.
- ЖОЖУК** ژаъук *кит.* 1. лӯбиё. 2. ёва, сухани беҳуда.
- ЖОЖХО(Ӣ)** (жаъхаӣ) *кит.* ёвагӯй, он ки беҳуда сухан мегӯяд.
- ЖОЖХОӢ** (жаъхаӣ) *кит.* ҳарзагӯй, гуфтани суханҳои бемаънӣ ва беҳуда.
- ЖОЛА** ژاله *қатраҳои борон, ки бар асари сардии ҳаво ба яхча табдил ёфта, аз ҳаво меборад, дӯл, тагарг, чола.*
- ЖОЛАБАРФАК** ژالهبرفک *барфи жоламонанд, мисли жола дона-дона, чолабарфак.*
- ЖОЛАБОРОН** ژالهбаран *борони жола, борони сахти жоларез.*
- ЖОЛАГУН** ژالهگون *ниг. жоласон.*
- ЖОЛАМОНАНД** ژالهمانند *ниг. жоласон.*
- ЖОЛАРЕЗ** ژالهريز *резандаи жола, оварандаи борони жола: абри жоларез.*
- ЖОЛАСОН** ژالهسان *мисли жола, тагаргмонанд.*
- ЖУПИН** ژوپين *ниг. зӯпин.*
- ЖУРНАЛИСТ** ژورنلست *ниг. рӯзноманигор.*
- ЖУРНАЛИСТИКА** ژورنلستکه *ниг. рӯзнома-нигорӣ.*
- ЖҶБИН** ژوبين *ниг. зӯпин.*
- ЖҶБИНВОР//ЖҶПИНВОР** ژوبينوار//ژوبينوار *кит.* найзавор.
- ЖҶБИНЗАН//ЖҶПИНЗАН** ژوبينزن//ژوبينزن *найзазан, жӯбинафкан.*
- ЖҶБИНКАШ//ЖҶПИНКАШ** ژوبينکش//ژوبينکش *кит.* найзабардор, найзадор.
- ЖҶЖ** ژوژ *кит.* 1. чайра. 2. хорпушт.
- ЖҶЛИДА** ژولیده *сифати феълии замони гузашта аз жӯлидан; парешон, пароканда; печхӯрда, дарҳамомехта, чӯлида: мӯйҳои жӯлида.*
- ЖҶЛИДАГӢ** ژولیدگی *жӯлида будан, парешонӣ, печхӯрдагӣ, вазъ ва ҳолати жӯлида.*
- ЖҶЛИДАЗУЛФ** ژولیدهزلف *кит.* 1. парешонзулф. 2. *киноя* аз маҳбуба.
- ЖҶЛИДАМҶ(Ӣ)** (жаъдемоӣ) *он ки мӯйҳои парешону пароканда аст, чӯлидамӯй.*
- ЖҶЛИДАН** ژوليدن *парешон шудан; дарҳам омехтан, чӯлидан.*
- ЖҶПИН** ژوپين *ниг. зӯпин.*
- ЖҶҲИДАН** ژوهيدن *кит.* чакидани борон аз шифти хона, қатра-қатра чакидан.

З

З ҳарфи даҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои **зол** ز, **зе** ز, **зод** ض ва **зо** (ё **изғӣ**) ظ ифода меёбад; дар ҳисоби абҷад қимати адабии ҳарфҳои **зол** ба 700, **зе** ба 7, **зод** ба 800 ва **зо** (ё **изғӣ**) ба 900 баробар аст.

З кӯтоҳшудаи пешоянди **аз**, ки асосан пеш аз овозҳои садонок истеъмоли мешавад: **з-ин**, **з-он**, **з-ӯ** ва ғ.

ЗАБ//ЗАП زب//زپ ҳиссаҷа аҷиб, ҳайратовар; хуб, хуб ҳам; бисёр, хеле (барои ифодаи ҳайрат ва тааҷҷуб аз кори ниҳоят хуб ё бад).

ЗАБАР زبر 1. боло, фавқ, рӯи чизе; муқоб. зер; зеру забар кардан (намудан) ниг. зер; зеру забар шудан (гардидан) ниг. зер. 2. зби. аломатест дар алифбои арабии тоҷикӣ ('), ки дар болои ҳарфи ҳамсадо гузошта шуда, пас аз он талаффуз шудани овози «а» ва ё дар болои «алиф» гузошта шуда бошад, «а» талаффуз кардани онро нишон медиҳад, фатҳа.

ЗАБАРДАСТ زبردست 1. зӯр, зӯрманд, соҳибқидор, тавоно; голиб; муқоб. зердаст. 2. моҳир, соҳибхунара, устои кори худ.

ЗАБАРДАСТӢ زبردستی 1. зӯрӣ, зӯрмандӣ; иқтидор, тавоноӣ. 2. маҳорат, соҳибхунараӣ; забардастӣ кардан голиб баромадан, дастболо шудан.

ЗАБАРПӢШ زبرپوش ниг. болопӯш.

ЗАБАРРАВ زبررو болори (чӯби) асосии боми хона, ки болорҳои дигар ба болои он гузошта мешаванд.

ЗАБАРТАНГ زبرتنگ тасмаи паҳни махсусест, ки аз рӯи чул ва зини аспу полони хар ва ғ. гузаронида мебаранд, пуштанг; зертангу забартанг кардан (намудан) ба воситаи зертангу забартанг чул ва ё зинро устувору маҳкам кардан.

ЗАБАРЧАД а. زبرجد маъд. навъе аз сангҳои қиматбаҳо, ки ранги сабзи моил ба зардӣ дорад.

ЗАБЕҲ а. ذبيح кит. гулӯбурида; қурбоншуда; ҳайвони лоики қурбонӣ.

ЗАБ-ЗАРД زبزرд гуфт. ниҳоят зард, зарди баланд; рӯи заб-зард рӯи аз касали ё хастагӣ ниҳоят рангпарид ва пажмурда.

ЗАБИБ زبيب кит., ниг. мавиз.

ЗАБОБ а. ضباب губор ва тумани тунуке, ки рӯи заминро фаро мегирад. 2. маҷ. парда, рӯйпӯш.

ЗАБОН زبان 1. узви дохили даҳон, ки барои ба гулӯ фуру додани гизо, донистани таъм ва инчунин дар инсон барои нутқ хизмат мекунад. 2. маҷмӯи воситаҳои овозӣ ва лугавию дастурӣ, ки натиҷаи кори тафаккурро инъикос намуда, алоқа ва мубодилаи афкори одамро таъмин мекунад. 3. суҳангӯии (тақаллуми) ҳоси ҳар миллат ва тоифа, лисон, лаҳҷа. 4. гуфтор, нутқ; таҳрир, баён; забони адабӣ забони китобатии умумихалқӣ, ки меъёрҳои муайян дорад; забони бегона забони халқи дигар, забони гайримодарӣ, забони хориҷӣ. 5. маҷ. аскарӣ душман, ки барои огоҳ шудан аз сирри душман асир гирифта мешавад; забони бурро гуфтори фасеҳу ботаъсир; забони вайрон баёне, ки берун аз қоидаву қонунҳои муайяни умумӣ аст, забони гайриадабӣ; забони давлатӣ забоне, ки чун қоида мутобиқи қонуни асосии мамлакате ҳамаи қорҳои давлатию маъмурӣ, фарҳангу маориф ва

г. ба он бурда мешавад; **забони модарӣ** забоне, ки инсон аз кӯдакӣ ба модару атрофиёнаш таклид карда, ёд гирифтааст; **забони ноби тоҷикӣ** забони фасеҳ ва ширини форсии тоҷикӣ; **забони порсии дарӣ** забони тоҷикии адабии аввалхон асри миёна; **забони тоҷикӣ** забони умумии халқи тоҷик; **забони форсии тоҷикӣ** *ниг.* **забони тоҷикӣ**; **забони хуш тарзи гуфтори нарм**; мулоимсуханӣ; **аз забони касе** аз қавли касе, бевосита аз шахсе; **дар забон** дар гуфтор, дар сухан; **забон баровардан** а) ба гапзанӣ сар кардан, сухангӯиро ёд гирифтани кӯдак; б) *маҷ.* чуръати гапзанӣ пайдо намудан; **аҳли забон** соҳибони забон; забондон; **забони ҳол** авзоъ ва кайфияти зоҳирии инсон, ки андешаву ният ва аҳволи ботинии вайро маълум месозад; **забон бастан** аз гап бозистодан, хомӯш шудан; **забони касеро бастан** хомӯш гардонидан, аз гапзанӣ боздоштан касеро; **забон (на)гаштан** ба чизе барои гуфтани чизе чуръат (на)доштан, изҳор карда (на)тавоништан чизеро (*ба сабаби истиҳола ё бо андешае*); **забони касе гирифтани** дуруст гап зада натавоништан; лакнат доштани забони касе; **забон дароз кардан** забондарозӣ кардан; бо густохӣ ва чуръат гап задан; **забони касе дароз шудан** ба гуфтани чизе часорат пайдо кардан, дар гап чуръатнок шудан; **забон нигоҳ доштан** аз гуфтани чизе худро боз доштан; хомӯш шудан; **забон расонидан** ба чизе, касе бади чизе ё касеро гуфтан, эрод гирифтани ба касе, чизе; **забони касе тез будан** саҳт-гап будан, гапҳои талху тунд задан; **забон хонда мондан** нимғурма гап задан; чизеро изҳор карда натавоништа хомӯш мондан; **забон хориш кардан** майли зиёди гапзанӣ доштан; аз изҳори чизе худдорӣ карда натавоништан; **забони касеро хорондан** касеро ба гап даровардан, ба гуфтани чизе водор кардан; **забони хуш кардан** сухани хуш гуфтан, бо мулоимат сухан гуфтан; муомилаи хуб кардан; **забон як кардан** бо ҳам аҳду паймон кардан, қавл додан, шарт бастан бар зидди касе; аз **забон афтодан** фаромӯш шудан; аз **забон мондан** қобилияти сухангӯиро гум кардан (*аз беморӣ ё беҳолӣ*); аз **забон хат додан** забонхат додан, қавле (ӯҳдадорие)-ро бо дастхат таъкид кардан; **ба забон гирифтани** гуфтан, зикр кардан, ном бурдан касеро, чизеро; **ба забон овардан** а) баён кардан, гуфтан; б) ба забон гирифтани; ёд кардан, ба хотир овардан; **ба забон омадан** ба гапзанӣ сар кардан, ба гуфтугӯ даромадан; **бар забон рондан** гуфтан, талаффуз намудан (*беиштар сухани зишт ва носазоро*); **бо нӯги забон гап за-**

дан рӯякӣ сухан гуфтан, гайри самимона харф задан; **вирди забон шудан** а) *ниг.* **вирд**; б) азёд шудан; **забони мурғонро мурғон медонанд** (*мақ.*) шахсони ба ҳам наздику ҳамфикр матлабу мақсади якдигарро ба осонӣ ва дуруст мефаҳманд; **забони сурх сари сабз** медиҳад бар бод (*зарб.*) сухани беандешаву бемаврид фалокате бар меоварад; **ба (дар) забонатон садқа!** аз забонатон гардам! (*таъбири навозиши барои сухани хубе*).

ЗАБОНА زبان 1. шӯълаи оташ, чарог ва г; **забона задан** // **забона кашидан** шӯълавар шудан, фурӯзон гардида баланд шудан (-и оташ). 2. қаровулаки миёни шоҳини тарозу, ки агар рост шавад, баробарии ҳарду палларо нишон медиҳад.

ЗАБОНАДОР زباندار он чи шӯълавар шудааст, оташгирифта.

ЗАБОНАК زبانک 1. қисми миламонанди қуфл, ки калид ба он медарояд; **забонаки занг** овезаи забончамонанди мобайни занг, ки бо чунбонидани он занг садо медиҳад; **забонаки калид** қисми дандонадори калид, ки бо он қуфлро баста мекушоанд. 2. *ниг.* **забонча**.

ЗАБОНБАНД زبانبند афсун, чодуе, ки гӯё барои бастании забони душманон ва бадгӯён ба қор бурда мешуд; **а забонбанди хирад** шаробу май ва г., ки ақлро тира созад.

ЗАБОНБАСТА زبان بسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз забон бастан*. 2. *маҷ.* хомӯш, соқит; *гунг.* 3. *маҷ.* ҳайвон.

ЗАБОНБАСТАГӢ زبان بستگی 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи забонбаста*; *вазъ ва ҳолати забонбаста*. 2. *маҷ.* роздорӣ, розро пинҳон нигоҳ доштан, хомӯшӣ.

ЗАБОНБОЗ زبان باز 1. суханбоз; лофзан; сергап. 2. *маҷ.* мунофик; хушомадгӯӣ, чоплус.

ЗАБОНБОЗӢ زبان بازی тамаллуқ, хушомадгӯӣ, чоплусӣ; **забонбозӣ кардан** суханпардозӣ кардан; чарбзабонӣ кардан барои гузарондани матлаби худ.

ЗАБОНБУРИДА زبان بریده 1. касе, ки забо-

- нашро буридаанд (*барои он ки хомӯш бошад*); безабон. 2. *мач.* сокит, бесадо, хомӯш.
- ЗАБОНВАР** زبانور *ниг.* забоновар.
- ЗАБОНГИР** زبانگیر 1. гирифтани забон, тутила, лакнат; **забонгир шудан** гап зада натавонистан, тутила шуда мондан, забон гирифтани. 2. чосусе, ки аз мачлисҳо ва гуфтугузорҳои аҳолии як давлат гапҳои ба худаш даркориро чида мегирад. 3. чанговаре, ки барои огоҳ шудан аз сирри душман аскарни душманро дастгир карда меорад; *муқ.* забон 5.
- ЗАБОНГИРӢ I** زبانگیری дармондани забон хангоми гуфтор, лакнат.
- ЗАБОНГИРӢ II** زبانگیری ба даст овардани забон, асир гирифта овардани чанговари душман бо мақсади огоҳӣ аз сирри лашкари душман.
- ЗАБОНГИРИФТА** زبانگرفته 1. он ки забонаш мегирад. 2. *мач.* сокиту хомӯш.
- ЗАБОНДАРОЗ** زباندراز 1. даҳанкалон; калонгап. 2. он ки дар масъалае ҳақ будани худро доништа, беибо ва густохона гап мезанад; *муқоб.* забонкӯтоҳ.
- ЗАБОНДАРОЗӢ** زباندرازی сифат ва амали шахси забондароз; даҳанкалонӣ; гапкалонӣ: **забондарозӣ кардан**.
- ЗАБОНДОН** زباندان 1. он ки қоида ва қонунҳои забонро ба ҳубӣ азхуд кардааст; аҳли забон; фасеҳбаён, хушгуфтор. 2. он ки ба ғайр аз забони модарии худ як ё чанд забони дигарро медонад; **забондон шудан** гапдон шудан.
- ЗАБОНДОНӢ** زباندانی 1. забондон будан; фасеҳбаёнӣ, хушзабонӣ. 2. доништани забонҳои дигар ғайр аз забони модарӣ.
- ЗАБОНЗАД** زبانزاد вирди забон гардида, бисёр пахну машҳур (*оид ба хабаре ё воқеае*); он чи бар сари забонҳо афтодааст.
- ЗАБОНЗАДА** زبانزاده бар сари забонҳо афтода, машҳуршуда, овозашуда; \diamond **ифодаҳои забонзада** ифодаҳои аз даҳон монда, ифодаҳои обшуста.
- ЗАБОНӢ** زبانی 1. *мансуб ба забон; захираи забонӣ* *ниг.* захира. 2. шифоҳӣ, даҳонакӣ; **бахсу чи доли забонӣ** баҳсу мунозираи даҳонакӣ; \diamond **дӯсти забонӣ** дӯсти ғайрисамимӣ, дӯсти бесадоқат.
- ЗАБОНКӢТОӢ** زبان کوتاه он ки бо айбе ё гуноҳе ба гап задан чуръат надорад; *муқоб.* забондароз; муттаҳам.
- ЗАБОНКӢТОӢӢ** زبان کوتاهی забонкӯтоҳ будан; муттаҳамӣ.
- ЗАБОНОВАР** زبان آور суханвар; хушбаён, фасеҳзабон.
- ЗАБОНОВАРӢ** زبان آوری суханварӣ; хушбаёнӣ, хушгапӣ.
- ЗАБОНОМӢЗ** زبان آموز 1. он ки ягон забонро бо истифода аз воситаҳои гуногуни таълим меомӯзад. 2. китоб, навори овозӣ ё тасвирӣ, ки ба воситаи онҳо забон меомӯзанд.
- ЗАБОНОМӢЗӢ** زبان آموزی амал ва ҷараёни омӯхтани забон, махсусан ягон забони хоричӣ.
- ЗАБОНРАСОНӢ** زبان رسانی :**забонрасонӣ кардан** эрод гирифтани, айбгирӣ кардан, забон расонидан.
- ЗАБОНРОН** زبان ران 1. он ки забонаш фасеҳу балеғ бошад, нотик. 2. сергал, лакқӣ. 3. *мач.* қиссагӯӣ, афсонагӯӣ.
- ЗАБОНСӢХТА** زبان سوخته 1. он ки забонаш сӯхтааст. 2. *мач.* он ки гармию сардии рӯзгор чашида; таҷрибаи сахте аз сар гузаронида, танбеҳида.
- ЗАБОНТЕЗ** زبان تیز он ки забони бурро ва тунд дорад, теззабон, тундзабон; ҳозирҷавоб.
- ЗАБОНФАӢМ** زبان فهم донандаи забон, забондон; гапфаҳм, бофаросат.
- ЗАБОНФУРӢШ** زبان فروش сергап, пургӯӣ.
- ЗАБОНХАТ** زبان خط санаде, ки касе дар он чизеро ба зимма гирифтааст (*мас., адои қарзеро*).
- ЗАБОНХӢ** زبان خانی :**забонхой кардан** возеҳу равшан изҳор накардан (*фикреро*), нимгурма гап задан; аз гуфтани чизе худдорӣ кардан.
- ЗАБОНЧА** زبانچه 1. *шакли тасғири забон;* забони хурд. 2. *тиб.* узве, ки дар даромади роҳи гулӯ аз боло овезон аст.
- ЗАБОНЧАРБ** زبان چرب хушзабон, ширинзабон, чарбзабон.

ЗАБОНШИНОС زبان‌شناس мутахассис ва олими илми забон.

ЗАБОНШИНОСИ زبان‌شناسи илм дар бораи қоидаву қонунҳои забон.

ЗАБТ *a.* ضبط 1. хифз кардан, нигоҳ доштан; **забту нақл** навишта нигоҳ доштан ва бозгӯй кардани чизе. 2. гирифтани, ба даст даровардан, тасарруф; **забт кардан (намудан)** а) ба даст даровардан, соҳиб шудан; истило (тасарруф, ишғол) кардан; б) навиштан, қайд кардан, сабт намудан; **забт шудан** а) ба тасарруф даромадан, гирифта (ишғол) шудан; б) қайд ва сабт ёфтан.

ЗАБТГАРДИДА ضبط‌گرديده *сифати феълии замои гузашта аз забт гардидан*; гасбгардида; бо зӯрӣ гирифташуда, аз худ шуда, кашида гирифташуда, тасарруфшуда.

ЗАБТКУНАНДА ضبط‌کننده 1. ишғолгар, тасарруфкунанда. 2. сабткунанда.

ЗАБТШУДА ضبط‌شده *сифати феълии замои гузашта аз забт шудан*; гасбшуда, бо зӯрӣ гирифташуда, тасарруфшуда.

ЗАБУДА زيوده хушконида, кӯфта ва бехтаи кабудихои гуногун (*мас., шибит, пудина, наъно ва ғ.*).

ЗАБУН زبون 1. нотавон, очиз, дармонда, бечора; ҳақир, хору залил; **бахти забун** толеи паст, бахти бад; **ҳоли забун** ҳоли табоҳ, вазъи бад. 2. мағлуб, шикастхӯрда; **забун гаштан (гардидан, шудан)** а) очизу нотавон мондан; хору зор шудан; б) мағлуб шудан, шикаст хӯрдан; **забун кардан (сохтан)** сарпаст ва мутеъ намудан; мағлуб гардонидан; зердасту асир кардан.

ЗАБУНГИР زبون‌گیر он ки зердастонро озор медахад, озордихандаи нотавонон ва очизон.

ЗАБУНГИРӢ زبون‌گیری касеро очизу нотавон шумурдан, амали забунгир.

ЗАБУНӢ زبونی заифӣ, нотавонӣ, очизӣ, хорӣ; зердастӣ.

ЗАБУНКУШ زبون‌کش кушандаи нотавонон ва бечорагон, очизкуш; қотили бераҳм, чаллод.

ЗАБУР *a.* زبور 1. *д.* китобе, ки онро ба яке аз пайгамбарон – Довуд нисбат медаханд. 2. *кит.* китоб, навишта.

ЗАБУРХОН زبورخان он ки Забур хонад.

ЗАБХ *a.* ذبح *кит.* сар буридани гов ва гӯсфанд ва

монанди онҳо, бисмил кардан.

ЗАВАБОН *a.* ذوبان обшавӣ, моеъ шудан, гудохта шудан.

ЗАВАНЧ ذونج *кит.* рӯдаҳои гӯсфанд ё гов, ки бо гӯшту равған пур ва қоқ карда нигоҳ медоранд, навъе аз ҳасиб.

ЗАВБ *a.* ذوب *кит.* об кардан, гудохтан; гудозиш, об кардани филизот.

ЗАВВОР *a.* زوار *кит.* зиёраткунанда.

ЗАВҚ *a.* ذوق 1. *кит.* чошнӣ. 2. маза, лаззат, ҳаловат; нишоти беҳад, хушҳолии зиёд; вачд. 3. таъб, салиқа; **завқи бадеӣ** фаҳмиши нозукиҳои осори бадеӣ, дигар чизҳо ва лаззатёбӣ аз онҳо; **шавқу завқ** майл ва рағбат; **завқ бахшидан** лаззат бахшидан; **фараҳу шодӣ** овардани чизе ба касе; **завқ бурдан** лаззат бурдан, лаззатёб шудан; **ниҳоят хушҳол** шудан; **завқ додан** ҳаловат бахшидан; **завқ кардан** ниҳоят хушҳол шудан; ба шавқ омадан; **завқи касе омадан** ҳаваси касе омадан, ба вачд омадан; **♦ аҳли завқ** онҳое, ки завқи бадеӣ доранд, соҳибзавқон; ашҳоси хушсалиқа; **ба завқ // бо завқи том** бо майлу ҳаваси том, бо иштиҳои том, нӯши чон бод (*таъбири хоҳиши нек, ки дар мавриди хӯрок хӯрда истодани касе мегӯянд*).

ЗАВҚАНГЕЗ ذوق‌انگيز лаззатбахш; ба завқ ва нишот оваранда, нишотовар.

ЗАВҚБАХШ ذوق‌بخش завқовар; хурсандибахш.

ЗАВҚӢБ ذوق‌ياب : завқёб шудан лаззат бурдан.

ЗАВҚМАНД ذوق‌مند ҳавасманд, иштиёқманд.

ЗАВҚОВАР ذوق‌آور хурсандибахш, хушҳолкунанда; ачибу ғариб.

ЗАВЛОНА زولانه банди оҳани иборат аз занҷиру ҳалқа, ки бар пой ва гардани чорпоён ё зиндониён мебастанд, ишкел, кишан.

ЗАВОД *p.* زواد *ниг.* корхона.

ЗАВОДА زواده *кит.* тӯшани роҳ, харчи роҳ.

ЗАВОЛ *a.* زوال 1. аз байн рафтани, нест шудани, нобуд гаштани: **қадри неъмат баъд аз**

завол (*мақ.*). 2. шикаст, нуксон; **заволи шамс** майл кардани офтоб ба гуруб; гуруб кардани офтоб; **завол дидан** ба шикасту харобӣ дучор шудан; **завол ёфтан** нест шудан, фано гаштан, бархам хӯрдан; **завол овардан** шикаст расондан, ба ҳалокат дучор намудан; **завол омадан** шикаст расидан, харобӣ рӯй додан; **◇ ба хуршеди умр завол омадан** ба охир расидани умр.

ЗАВОЛА زواله лӯндаи хамир, ки барои як нон чудо карда мешавад; **завола гирифтан** хамирро ба заволаҳо чудо кардан, аз хамир завола сохтан.

ЗАВОЛЁФТА زوال یافته фаношуда, нестшуда; харобгардида.

ЗАВОЛНОПАЗИР زوالناپذير фанонашаванда; чо-вид, пойдор.

ЗАВОЛПАЗИР زوالپذير фанопазир, нопойдор.

ЗАВОЛПАЗИРӢ زوالپذيري фанопазирӣ, фаношавандагӣ.

ЗАВОР زوار *кит.* нигоҳубинкунанда ба бемор, парастори беморон ё зиндонийн.

ЗАВОШ زواش *кит.* номи сайёраи Муштарӣ.

ЗАВРАҚ *а.* زورق киштии хурд, қаиқ.

ЗАВРАҚКАШ زورقکش он ки заврақ мекашад, киштирон, қаиқрон, заврақрон.

ЗАВРАҚРОН زورقران он ки заврақ меронад.

ЗАВРАҚРОНӢ زورقرانی 1. рондани заврақ; амали заврақрон. 2. *варз.* навъи варзиш, ки ҳадафи он нишон додани маҳорат дар рондани заврақҳои белкаш, бодбонӣ ё мотордор дар обҳои дарё, кӯл ва баҳр мебошад.

ЗАВЧИГӢ زوجيگى *гуфт.* хостгорӣ.

ЗАВЧӢ زوجى *гуфт.* хостгор.

ЗАВЧ *а.* زوج 1. чуфт; *муқоб.* тоқ. 2. шавҳар, шӯй.

ЗАВҶА *а.* زوجة *муаннаси завҷ;* зан, ҳамсар; *муқоб.* шӯй.

ЗАВҶАЙН *а.* زوجين зану шавҳар.

ЗАВҶИЯТ *а.* زوجيت заношӯй, ҳамсарӣ, ҳамхонагӣ.

ЗАВЪ *а.* زوجة рӯшноӣ, партав, нур, дурахш, чило.

ЗАҶАН زغن парандае аз чинси калоғ, вале андаке хурдтар аз он, галевоч.

ЗАҶИР زغير растании алафие, ки аз донаҳои он

равған мекашанд ва аз нахҳои пояи он матои катон мебофанд; **равғани зағир** равғани аз тухми зағир гирифта.

ЗАҶИРДАРАВИ زغيردروى дарави зағир.

ЗАҶИРКОР زغيركار он ки зағир мекорад.

ЗАҶИРКҶБӢ زغيركوبى кӯбидани зағир ба мақсади чудо кардани коҳу донаи он.

ЗАҶИРПАРВАР زغيرپرور *ниг.* зағиркор.

ЗАҶИРПОЯ زغيرپايه 1. замини кишти зағир. 2. пояи зағир, ки аз он ресмон метобанд.

ЗАҶОМА زغامه куттии гирдаи чӯбин ва дар зераш пӯст кашидашудае, ки дар он ҳар чиз меандозанд ва ба сифати паллаи тарозу низ кор мефармоянд.

ЗАҶОМАРӢ زغامهروى рӯяш ба шакли загома, паҳнрӯй, гирдрӯй.

ЗАҶОР زغار 1. навъе аз таоми сахт, ки аз

орди чуворимаққа ё арзан мепазанд (*мисли атолаи кочӣ*). 2. замини намнок, шӯра-замин.

ЗАҶОРА I زغاره нон аз орди чуворӣ ё арзан.

ЗАҶОРА II زغاره *кит.* 1. ангишти афрӯхта, ангишти сӯхта сурхшуда, ахтар, лаҳча. 2. сурхие, ки занон барои ороиш ба рӯй меполанд.

ЗАҶОРАМОҶӢ زغارهماهى навъи моҳии зардранг ва пулакчадори обҳои ширин.

ЗАҶТ *а.* ضغت *кит.* фишор; **зағти қалб** фишори дил.

ЗАҶӢТА زغوته 1. чӯби миёнсӯрохи лабдори галтакмонанд, ки ба вай ресмони ришта-ро мепечонанд; найчаи бофандагӣ. 2. ресмони дар чунин чӯб печонда.

ЗАДА زده 1. *сифати феълии замони гузашта аз задан.* 2. *збш.* дар вақти талаффуз бо қувваи овоз ё бо оҳанги талаффуз таъкид карда шудани яке аз хичоҳо дар калима ва ё яке аз калимаҳо дар ҷумла; **аломати зада** аломате, ки ба ҳичои заданок ишора мекунад ('); **зада баромадан** бо суръат берун шудан, шитобон хорич шудан аз ҷое; **зада гирифтан** зӯран гирифтани, кашида гирифтани; **зада даромадан** бошиддат ва якбора дохил шудан ба ҷое; **зада куштан**

зарба зада ба қатл расондан; то ба дараҷаи мурдан мушту лагадкӯб кардан касеро; **зада шудан** а) зарба хӯрдан; зарар дидан; б) *маҷ.* нузул ёфттан, ронда шудан аз коре.

ЗАДАГӢ زدگی *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз задан; задашуда; об задагӣ барин хомӯш, ором.*

ЗАДАН زدن 1. кӯфтан, чизеро ба чизе сахт расондан; осеб расондан (*бо даст ё чизи дигар*). 2. зарба расонидан; саркӯб кардан. 3. кӯбидан, тақ-тақ кардан (*мас., дарро*). 4. бархӯрдан, расидан; ба ҳам бархӯрдан. 5. тапидан, зарабон (-и дил), ҳаракат кардан. 6. андохтан, худро ба ҷое ворид кардан; **худро ба ҳар тараф задан** ба таҳлука афтода ба ҳар сӯ давутоз кардан, бисёр нотинч шудан, ба талвоса афтодан. 7. *маҷ.* хӯрдан, ошомидан. 8. пошидан, рехтан: **намак задан, об задан**. 9. парондан; шикор кардан. 10. дуздидан; горат кардан; **дузд задан** дузд рабудан, дуздада бурдан; ба сиркат рафтан; **хонаи касеро задан** хонаи касеро горат кардан, чизҳои хонаи касеро дуздада бурдан. 11. буридан, қатъ кардан: **гардан задан, шоҳаи дарахтро задан; сар задан** а) сар буридан, куштан; б) *маҷ.* оғоз ёфттан, шуруъ шудан. 12. даргирондан, афрӯхтан; **оташ задан** сӯхтан, сӯзондан. 13. молидан, соидан: **покуро ба санг задан**. 14. шинондан, устувор кардан, насб кардан: **хайма задан, байрақ задан**. 15. пахш кардан; нақш монондан; **мӯҳр задан** мӯҳр пахш кардан, мӯҳр мондан; **сикка задан** тангаи филизӣ баровардан. 16. монанд шудан, мушобех шудан: **ранги чизе ба чизе задан**. 17. бастан: **гирех задан, занҷир задан; қулф задан** қулф кардан, бастан. 18. *киноя аз овехтан*, овезон кардан, часпондан: **сурат ё рӯзномаро ба девор задан**. 19. навохтан, соз задан: **дойра задан, дугор задан, таблак задан**. 20. *маҷ.* машгул шудан, саргарм шудан. 21. *маҷ.* гуфтан; **гап задан // ҳарф задан** сухан кардан, гуфтан; **дам задан** *ниг.* дам; **дод задан** бо овози баланд гап задан; **фарёд кардан; лоф задан** гапи беҳуда гуфтан; **худро таъриф кардан; таъна задан** сарзаниш кардан, маломат намудан; **хушомад задан** хушомад гуфтан, чоплусӣ кардан; тамаллуқ кардан (*мас., барои дили касеро ба даст даровардан*). 22. гардидан, гаштан; **давр задан** а) гирд гаштан дар атрофи чизе; б) *маҷ.* гардиш кардан, сайр кардан, чарх задан; **чарх задан** а) давр гаштани (-и сар аз беморӣ); б) сайр кардан, гардиш намудан. 23. *ҳамчун феъли ёридиҳанда таркибҳои зиёди феълӣ месозад*: **барк за-**

дан, бол задан, бўса задан, гел задан, мижа задан, неш задан, пар задан, पोшна задан, хез задан, чашмак задан, чавлон задан, ҷӯш задан; паҳлу задан а) аз як паҳлу ба паҳлуи дигар гаштан (*аз беҳобӣ*); б) якпаҳлу дароз кашида роҳат кардан; **фаввора задан** ҷӯшида баромадани об ё нафт (*аз ҷашма ё аз қон*); **хала задан** сих зада дард кардани шушу паҳлуи одам аз сармохӯрии сахт; **ҷег задан** а) фарёд кардан; б) *маҷ.* даъват намудан; **зӯр задан** *ниг.* зӯр; **лаб задан** а) *ниг.* лаб; б) саршор шудан, рехтан; **панҷа задан** *ниг.* панҷа; **рақам задан** навиштан, иншо кардан; **хунук задан касеро ё чизеро** а) аз сармо касал шудан, аз таъсири сармо бемор ё чароҳатнок шудан; б) дар асари сардии шадид нобуд шудани чизе; **гайб задан** гоиб шудан, нопадид гаштан, гум шудан; **аз роҳ задан** а) аз роҳ баровардан, бераҳа кардан; б) гумроҳ кардан; **ба замин задан // бар хок задан** чизеро беқадр гардонидан, беобрӯ намудан, хор кардан; **касеро ба рӯзнома задан** дар рӯзнома навиштан дар бораи касе; дар рӯзнома танқид кардан касеро; **ба (бо) як нӯл задан** а) касеро ба осонӣ мағлуб кардан (*дар мусобиқае*); б) аз касе тавонотару мохиртар будан дар коре; **мӯҳри хомӯшӣ бар даҳони касе задан** хомӯш сохтан, ба хомӯшӣ маҷбур кардан касеро; **худро ба мастӣ задан** худро маст вонамуд кардан, маст нишон додан; **худро ба нодонӣ (ё нофаҳмӣ) задан** худро нодон ва нодида вонамуд кардан; худро қасдан нофаҳм нишон додан; **бало зад** офат расид; **кор табоҳ шуд; бало задан** а) ба тариқи дашном хитобан ба касе, ки ўро ба холи худ вогузор мекунанд, гуфта мешавад; б) **бало ба пасаш!** (*дар мавриди таскини ғаму андӯҳи офате ба касе мегӯянд*).

ЗАДАНИӢ زدنی *сифати феълии замони оянда аз задан; сазовор ба задан; гапи заданӣ* гапи лоиқи гуфтан; *касе гап заданӣ* касе сухан гуфтан меҳоҳад; **заданӣ шудан** задан хостан.

ЗАДАШУДА زدهشده 1. *сифати феълии замони гузашта аз зада шудан; кӯфташуда; расондашуда; бархӯрда*. 2. аз кор (*ё мансаб*) рондашуда, нузулӯфта.

ЗАДУХҶҶРД زدوخورد 1. чанг, чангидан, ҳарбу зарб, мухориба. 2. афтударафт, даст ба гиребон шудан; **задухҶҶрдҳои дохилӣ** чангҳои дохилни мамлакат.

ЗАЙФ *а.* ضعیف 1. суғ, камзӯр нотавон; *муқоб.* қавӣ, зӯр. 2. очиз, дармонда, бечора, мустазъаф; **нури заиф** нури хира, рӯшноии андак; **садои заиф** садои паст, овози нарм; **заиф шудани ақл** кунд ва паст шудани фаъолияти ақлоӣ. 3. *мач.* зан.

ЗАЙФА *а.* ضعیفه 1. *муантаси заиф.* 2. зан, аврат.

ЗАЙФАНДОМ ضعیفاندام лоғарандом, нахиф.

ЗАЙФАДАН ضعیفبدن *ниг.* заифандом.

ЗАЙФБУЊЁД ضعیفبنیاد суғбунёд; камзӯру камқувват, лоғар.

ЗАЙФДИЛ ضعیفدل *мач.* тарсончак, тарсу, буздил.

ЗАЙФДИЛӢ ضعیفدلی *мач.* тарсончакӣ, тарсуӣ, буздилий.

ЗАЙФӢ ضعیفی суғӣ, нотавонӣ. ағз.

ЗАЙФКОЛБУД ضعیفکالبد *кит.* заифтан, нотавон.

ЗАЙФНОЛӢ ضعیفناالی суғанҳои тараҳхумхоҳона гуфтан; зориву тавалло кардан, изҳори ағз намудан.

ЗАЙФОВОЗ ضعیفآواز он ки овози пасту нарм дорад.

ЗАЙФОНА ضعیفانه 1. очизона. 2. *мач.* занона.

ЗАЙФТАН ضعیفتن *ниг.* заифандом.

ЗАЙФҚУССА ضعیفجته *ниг.* заифандом.

ЗАЙБАҚ *а.* ضیق симоб, чева.

ЗАЙҶАМ *а.* ضیغم шер, шери беша, шери даранда.

ЗАЙД *а.* زید *мач.* фалонӣ, фалон кас.

ЗАЙЛ *а.* ذیل 1. *кит.* доман, домани ҳар чиз. 2. дунбола, давоми чизе; поён; **дар зайл** дар поён, дар зер. 3. тарз, тавр, ранг; **ҳамин зайл** ба ҳамин тарик; **як зайл** а) як хел; б) муттасил, пайваста. 4. *кит.* доманаи кӯҳ.

ЗАЙМАРОН *а.* ضمیران райҳони ёбой, як навъ гиёҳи хушбӯӣ, шоҳисфарам.

ЗАЙН *а.* زین *кит.* 1. зинат, зевар, ороиш. 2. *мач.* хубӣ, некӯӣ.

ЗАЙТУН *а.* زيتون дарахти ҳамешасабз (*дар кишварҳои гарм*), ки меваи онро дар намак хо-

бонда мехӯранд; аз меваи он равған мегиранд, ки дар сапоати хӯрокворӣ ва тиб истифода мешавад.

ЗАЙТУНӢ زيتونی ранги сурхи ба зардӣ молил: **ранги зайтунӣ.**

ЗАЙФ *а.* ضیف 1. меҳмон. 2. мусофир.

ЗАЙЪАТ I *а.* ضیعت нобуд шудан, барбод шудан.

ЗАЙЪАТ II *а.* ضیعت *киш.* обу замин. мулк, замини зироатӣ.

ЗАКАР *а.* ذکر *киш.* 1. нар, парина, мард. 2. олати таносули мард.

ЗАКИТАБӢ *а.* ذکی طبع *ниг.* закӣ.

ЗАКӢ *а.* ذکی заковатманд, тезфаҳм, хушёр.

ЗАКО *а.* ذکا теззеҳнӣ, зиракӣ.

ЗАКОВАТ *а.* ذکاوت тезии фаҳм ва идрок, зиракӣ, хушмандӣ.

ЗАКОВАТМАНД ذکاوتمند хушзеҳн, зирак.

ЗАКОВАТНОК ذکاوتناک *ниг.* заковатманд.

ЗАКОТ *а.* زکات 1. *киш.* покӣ, покизагӣ. 2. *д.* ҳиссаи маълуме, ки ҳар як мусулмон мувофиқи фармудаи шариат аз даромад ва дороии худ бояд ҳар сол ба фақирон ва мӯҳтоҷон бидиҳад.

ЗАКОТЧӢ زکاتچی *таър.* чамъкунандаи закот дар аморати Бухоро; шахсе, ки аз роҳгузарон, корвониён *ва ғ.* андоз ва ҳаққи роҳ мегирифт, омилли закот, чамъкунандаи закот.

ЗАҚАН *а.* ذقن манаҳ, занаҳ, занаҳдон.

ЗАҚҚУМ *а.* زقوم 1. як навъ дарахти заҳрира; мувофиқи ақидаи динӣ, дарахти талхмевае дар дӯзах, ки хӯроки дӯзахиён мешудааст. 2. *мач.* ҳар чизи талху заҳрдор ва кушанда: **заҳру заққум.**

ЗАЛ زل *ниг.* **толор;** хона барон пазирони меҳмон.

ЗАЛАЛ *а.* زلل 1. лағзиш. 2. хато, ғалат, нуқсон.

ЗАЛИЛ *а.* ذلیل хор, ҳақир, забун.

ЗАЛИЛӢ ذلیلی хорӣ, ҳақирӣ, забунӣ.

ЗАЛИЛОНА ذلیلانه ҳақирона; мутеона.

ЗАЛЛА I *а.* زله 1. таом ё хӯрданиҳое, ки дар зиёфат ё тӯйҳо ба меҳмон барои бо худ гирифта бурдан медиханд. 2. таоми нигоҳдошта, пасмондаи хӯрок, саркут.

ЗАЛЛА II *з* ҳашараи малахмонанд, чирчирак.

ЗАЛЛАБАНД زله بند *рӯмоле*, ки дар он заллаи аз ҷое гирифтаи худро мебанданд.

ЗАЛОЗИЛ *а.* زلازل *ҷ.* зилзила.

ЗАЛОЛ *а.* ضلال *кит.* баромадан аз роҳи рост, гумроҳ шудан, гумроҳӣ.

ЗАЛОЛАТ I *а.* ضاللت *хорӣ*, залилӣ, зиллат, забунӣ.

ЗАЛОЛАТ II *а.* ضاللت *кит.* қачравӣ аз роҳи рост, гумроҳӣ.

ЗАМ I زم *кит.* 1. сардӣ. 2. боди сард.

ЗАМ II زم *кит.* чоғ, факк.

ЗАМ(М) I *а.* ضم *пайвастан*и чизе ба чизи дигар, илова; **ба (бар) замми ин...** ба болои ин..., илова бар ин..., ба ғайр аз ин; **зам кардан (намудан)** илова намудан, ҳамроҳ кардан; **зам шудан (гаштан)** ҳамроҳ шудан, илова гаштан; **харад – зам кун, нахарад – кам кун (мақ.).**

ЗАМ(М) II *а.* زم *кит.* 1. накӯҳиш, маломат. 2. бадгӯй, ҳачв, мазаммат.

ЗАМАН *а.* زمن *кит.* шакли *дигари* замон (1).

ЗАМБҶҶҶҶҶҶ زمبوروغ *ниг.* занбӯруғ.

ЗАМБҶҶҶҶҶҶ زمبوروغ بريان *занбӯруғи дар равған бирёншуда.*

ЗАМБҶҶҶҶҶҶ زمبوروغ زار *ҷои зиёд рӯидани занбӯруғ.*

ЗАМЗАМ I *а.* زمزم *номи чохест дар Макка (наздики Каъба).*

ЗАМЗАМ II زمزم *фасли Занд (чордахуми китоби муқаддаси) зардуштиён.*

ЗАМЗАМА زمزم *хониш ва суруд бо овози паст; нағма ва суруде, ки зери лаб оҳиста хонда мешавад; замзама кардан (намудан) зери лаб, оҳиста сурудан, тараннум кардан.*

ЗАМИМ *а.* زميم *нописандида, зишт, бад.*

ЗАМИМА *а.* زميمه *чизе, ки ба чизе зам карда мешавад, илова: замимаи мактуб.*

ЗАМИН I زمين 1. хок. 2. масоҳате, ки ба қитъаҳо

чудо карда, дар он киштукор мекунанд, киштзор, мазраа; **ислоҳоти замин** *ниг.* **ислоҳот; замини вақф** *таър.* заmine, ки аз тарафи касе ба масҷид, мадраса ва ғ. бахшида мешуд, ба шарти истифодаи даромади он ба таъмири ин биноҳо ва таъмини талаба, мударрис ва ходимони онҳо; **замини дарёбод** замини беоби сохилҳои дарё; **замини кишт** киштзор, мазраа; **замини мурда** заmine, ки дар натиҷаи солҳо кишт накардан ғайри қобили зироат шудааст; **замини обӣ** киштзори обёришаванда, ғайри лалмӣ; **замини обҷакорӣ** қитъае, ки дар он сабзаот кишта шудааст; **замини пахта** пахтазор; **замини фарбеҳ** замини ҳосилхез. 3. таги ҳар чиз: **замини ҳавз, замини хона** ва ғ. 4. кураи арз, яке аз сайёраҳои, ки мо, инсонҳо, дар он ҳаёт ба сар мебарем. 5. мамлакат, кишвар; **замину замон** тамоми дунё; ҷаҳон; **ба замин задан** а) ба замин андохтан, ба хок яқсон кардан чизе ё касеро; беҳурмату беқадр кардан касеро; б) мағлуб кардан; **ба замин задани сухани касе** гапи касеро ба эътибор нагирифтани хоҳиши касеро иҷро накардан; **замин кафид(а), одам баромад** одам ниҳоят бисёр буд, мардум хеле зиёд буд; **замин накафид, ки дароям бисёр шарм доштам, саҳт хичолат кашидам; замин сахту осмон баланд** ҳеч илоҷ нест, ҳеч чора нест; дар ҷое ба доди касе намерасанд; **фарқ аз замин то осмон аст** дар байни ду чиз тафовут ниҳоят калон аст.

ЗАМИН II *а.* زمين *кит.* барҷомонда, он ки ба сабаби беморӣ аз ҷой чунбида наметавонад ё бо пой рафта наметавонад.

ЗАМИН III *а.* زمين *кит.* гарав, қавл.

ЗАМИНА زمينه 1. асос; таҳкурсии, поя; **дар замнинаи...** дар асоси...; **замнина тайёр кардан** шароити мусоид ба вучуд овардан барои иҷрои коре. 2. тарҳи нақша; асли матоъ ё лавҳа, ки рӯи он нақшу гулҳои рангоранг кашида мешавад.

ЗАМИНБҶҶҶ زمين بوس 1. он ки замини адаб бӯсад, хокро бӯсида таъзим кунад. 2. таъзимкунанда, мутеъ, фармонбардор.

ЗАМИНБҶҶҶ زمين بوس *бӯсидани замини адаб, бӯсидани хок барои таъзим.*

- ЗАМИНВАСЛА** زمین و صله ба замин васл шудани сими барқ ба мақсади барқрезон
- ЗАМИНГИР** زمین گیر 1. он ки хоҳиши ба даст овардани заминро дорад. 2. он ки аз чояш хеста наметавонад, азпомонда, барҷомонда (*ба сабаби тирӣ ё беморӣ*).
- ЗАМИНДОР** زمین دار он ки замини кишти хусусӣ дорад, соҳиби замин; мулкдор.
- ЗАМИНДОРӢ** زمین داری соҳиби замин будан, заминдор будан.
- ЗАМИНДӢЗӢ** زمین دوزی навъи зардӢзӣ, ки тамоми рӯи порча бо зар ё абрешим дӢхта мешавад.
- ЗАМИНӢ** زمینی *мансуб ба замин*; ҳар чизе, ки дар замин аст; *муқоб.* осмонӣ.
- ЗАМИНКАН** زمین کن 1. хонаи зеризаминӣ; иқоматҷои тағизаминӣ (*дар майдони ҷанг*). 2. коргаре, ки замин меканад: *дастаи заминканҳо*.
- ЗАМИНКАНӢ** زمین کنی амали коргари заминкан; кандани замин.
- ЗАМИНКОВ** زمین کاو *ниг.* заминкан 2: коргарони заминкови роҳи оҳан.
- ЗАМИНКУШО** زمین کشа он ки заминҳои ноқорама ва бекорхобидаро қобили кишт мегардонад.
- ЗАМИНКУШОӢ** زمین کشائی қобили кишт гардонидани заминҳои бекорхобида.
- ЗАМИНКӢӢ** زمین کوب 1. кас ё ҳайвоне, ки ба замин по мекӯбад. 2. *киноя аз* асп. 3. чизе, ки бо он замин мекӯбанд.
- ЗАМИНЛАРЗА** زمین لرزه *ниг.* зилзила.
- ЗАМИНПАЙМО** زمین پیمای *кит.* 1. сафаркунанда, сайёҳ. 2. паймоишгари замин, масоҳатсанҷ, танобҷӣ, танобқаш.
- ЗАМИНРОН** زمین ران деҳқоне, ки заминро шудгор мекунад.
- ЗАМИНРОНӢ** زمین رانی замин шудгор кардан.
- ЗАМИНСОЗӢ** زمین سازی *ниг.* заминкушоӣ.
- ЗАМИНХЕЗ** زمین خیز *кит.* он чи аз замин ҳосил мешавад, ҳосил, маҳсул.
- ЗАМИНҚУНБӢ** زمین جنبی *ниг.* зилзила.
- ЗАМИР I** ضمیر *а.* 1. қалб; даруни дил, ботини инсон. 2. он чи аз дил мегузарад, андеша. 3. сир,
- рози ниҳонӣ; *замири дил киноя аз* рози ниҳонӣ.
- ЗАМИР II** ضمیر *кҲн.*, *збш.* чонишин.
- ЗАМИСТОН** زمستان *ниг.* зимистон.
- ЗАМӢ** زمی *шакли кӯтоҳшудаи замин I.*
- ЗАММА** *а.* ضمّه *збш.* аломатест дар алифҳои арабии тоҷикӣ (ّ), ки барои ифодаи садоноки «у» дар болои ҳарфҳои ҳамсадо ва ҳарфи алиф гузошта мешавад, пеш.
- ЗАМОН** *а.* زمان 1. вақт, ҳангом, айём; давр, аҳд; **ба (бо) мурури замон** бо гузашти вақт; **дар айни замон** дар як вақт; бо баробари ин; **дар замон** дар вақти; дар даври. 2. ҳамоно, ба маъзи... (*ба ин маъно танҳо ҳамроҳи феълҳо меояд: омадан замон, даромадан замон, истодан замон ва ғ.*); **хамин замон** ҳамин асно, ҳозир, ҳамин ҳоло. 3. *збш.* категорияи дастурии ҳоси феълҳо, ки муносибати гӯяндаро ба вақти амалу ҳолат ифода мекунад: **замони гузашта**, **замони ҳозира-оянда**.
- ЗАМОНА** زمانه 1. *ниг.* замон 1. 2. гардиши замон; рӯзгор. 3. *мач.* олам, дунё, ҷаҳон; **аз дасти замона** аз ҷабри рӯзгор; аз азобу машаққати дунё; **гарму сарди замонаро аз сар гузаронидан** неку бади рӯзгорро дидан; таҷрибадор шудан.
- ЗАМОНАСОЗ** زمانه ساز он ки мувофиқи шароит ва тақозои замона (*бар хилофи ақидаи худ*) рафтор мекунад, касе, ки ба замона созгор шудан мехоҳад, ибнулвақт.
- ЗАМОНАСОЗӢ** زمانه سازی мувофиқи шароит ва тақозои замона рафтор кардан, бо замона созгор шудан; дурӯягӣ: **замонасозӣ кардан**.
- ЗАМОНАТ** *а.* زمانت кафилӣ, зоминӣ, кафолат.
- ЗАМОНБАНДӢ** زمان بندی муайян кардани вақт ва замони муайян барои иҷрои коре, мӯҳлатбандӣ.
- ЗАМОНГИРӢ** زمان گیری соҳиби замон шудан.
- ЗАМОНИҶАНГӢ** زمان جنگی *мансуб ба замони ҷанг*; он чи дар давраи ҷанг ба вуқӯъ омадааст: **ҳикояҳои замониҷангӣ**.

омадааст: **ҳикояҳои замониҷангӣ**.

ЗАМОНӢ//ЗАМОНАВӢ زمانى//زمانوى мансуб ба замон; улуми замонӣ илмхое, ки дар давраи муайян роиҷ ва машҳуранд, илмҳои замонавӣ.

ЗАМОРУҒ زماړوغ *ниг.* занбӯруғ.

ЗАМҲАРИР زمهريړ 1. сармои бисёр сахт, шиддати сармо. 2. ҷои бисёр сард; **сармои замҳарир**.

зан زن 1. *асоси замони ҳозира* – оянда аз задан. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои зананда*: **шоҳзан, зарбазан, роҳзан, торзан, муштзан**.

ЗАН زن 1. ҷинси модинаи инсон, ҷинси муқобили мард. 2. завҷа, аёл, ҳамсари мард; **зани бева** зани бешавҳар, **бевазан**; **зани меҳнатӣ** зани меҳнатдӯст, **зани сергайрат**; **зани муштипар** зани нотавон, очиза, заифа; **зан гирифтаи духтареро** ба ақди никоҳи худ даровардан, издивоҷ кардан, **хонадор шудан**; **зан додан касеро** зандор кардан, **хонадор намудан касеро**; **зан шудан ба касе** ба шавҳар баромадан, бо марде издивоҷ кардан, ба қайди никоҳи марде даромадан.

ЗНАБ ا. ذنب 1. дум, дунб. 2. тарафи дунболаи галаситорани Аждаҳо (*тарафи дигарани Раъс номида мешавад*).

ЗНАК زنگ *шакли тасғири зан*; хитобан нисбат ба занон гуфта мешавад (*дар забони омма*).

ЗНАКА زنگ *ниг.* занак.

ЗНАКАБОЗ زنگه باز *ниг.* занбоз.

ЗНАКАБОЗӢ زنگه بازى *ниг.* занбозӣ.

ЗНАКБОЗ زنگه باز *ниг.* занбоз.

ЗНАНДА زنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз задан*; зарбазананда, кӯбанда, латқунанда.

ЗНАХ زنج манаҳ, зақан, чона; **занаҳ задан** бисёр гап задан, лаққидан; лоф задан.

ЗНАХДОН زنجدان *ниг.* занаҳ.

ЗАНБ ا. ذنب *кит.* гуноҳ, чурм, айб.

ЗАНБАҚ ا. زنبق навъе аз савсан, ки гули сафеди хушбӯ дорад.

ЗАНБАМУЗД زنده марде, ки аз номуси зани худ бепарво бошад, дайюс.

ЗАНБАР زنبړ сабади байни ду ҷӯб бофташуда ё тахтаи дар ду ҷӯб задашуда, ки бо он хоку хишт

ва дигар чизхоро дукаса мекашонанд.

ЗАНБАРАК//ЗАНБӢРАК زنبورک//زنبورک *кҳн.* тӯпи хурде, ки дар замонҳои пеш ба шутур бор мекарданд.

ЗАНБАРҒАЛТАК زنبړغلتهк аробачае, ки дар тарафи пеши он як ғалтак шинонда шудаасту ду дастаи тарафи дигари онро ба даст гирифта хоку хишт *ва г.* мекашонанд.

ЗАНБАРКАШ زنبړكش он ки дар занбар бор мекашонад.

ЗАНБАРМИЁН زنبړميان чорпои миёнаш ҳам (*хусусан аспу хар*).

ЗАНБАШАРА زنبړشره занмонанд, бо афту андоми занона.

ЗАНБЕЗОР زنبيزار он ки нисбат ба занҳо нафрат дорад, мутанаффир аз зан.

ЗАНБИЛ زنبيل сабади аз химчаҳо бофтаи дудааста.

ЗАНБИЛБОҒ زنبيلباف касе, ки сабад мебофад, сабадбоф.

ЗАНБИЛБОҒӢ زنبيلبافى сабадбофӣ.

ЗАНБОЗ زنباز марди айёше, ки аз дунболи занон мегардад, занпараст, зандӯст.

ЗАНБОЗӢ زنبازى амали марди занбоз.

ЗАНБОРА زنباره *ниг.* занбоз.

ЗАНБӢРУҒ زنبړوغ навъе аз растанист, ки фақат аз тана иборат буда, реша, барг ва гул надорад, дар баҳорон дар ҷойҳои сернам мерӯяд, (*як қисми онҳо хӯрданбоб, қисми дигарашон захр-ноканд*) саморуғ, қорч, чағора, чора.

ЗАНБӢР زنبور навъи хашароти парандаи хурди нешзан, ки хелҳои гуногун дорад, ору, кабт; **занбӯри асал** занбӯре, ки асал медиҳад; **занбӯри чиззак** занбӯри зардак, занбӯри гингак (бингак).

ЗАНБӢРАК زنبورک 1. *шакли тасғири занбӯр*; занбӯри хурд. 2. *ниг.* занбарак.

ЗАНБӢРБОН زنبوربان нигоҳубинқунандаи занбӯрҳои асал.

ЗАНБӢРПАРВАРӢ زنبورپرورى парвариши занбӯри асал.

ЗАНБЎРХОНА زنبورخانه 1. хонаи занбӯр, лонаи занбӯр; кандун оруи асал. 2. маҷ. ҷои серғавгою магал.

ЗАНГ I زنگ 1. губоре, ки дар рӯи филизоти дар ҷои нам истода ба вучуд омада, онро охиста-охиста нобуд мегардонад; занг задан (бастан) зангор гирифтани рӯи филизот, мурёна. 2. маҷ. губор, кудурат; занги дил губори дил; ғаму андӯх. 3. танаи гафси тоқ.

ЗАНГ II زنگ 1. олати қуббашакли филизии дарунхолие, ки овезаи дар дарунаш буда вақти чунбондан ба девораҳо расида, садо мебарорад, зангӯла, ҷарас: занги дар (дарвоза), занги соат, занги мактаб, занги телефон, соат занги нӯхро зад. 2. зангӯлаҷаҳое, ки раққосагон ба дасту пой худ мебаранд ва дар вақти даст чунбондан ва по кӯфтан садо медиҳанд; ♠ занги нӯш садои ба ҳам задани ҷомҳо дар базми шароб.

ЗАНГБАСТА زنگبسته сифати феълии замони гузашта аз занг бастан; зангирифта, зангпайдокарда.

ЗАНГДОР زنگدار зангӯладошта, зангноқ; соати зангдор а) соате, ки дар ҳар як соат ғ ним соат занги он садо медиҳад; б) соати рӯнимизие, ки дар вақти матлуб занги он садо дода метавонад.

ЗАНГЗАДА زنگزده сифати феълии замони гузашта аз занг задан; зангбаста, зангдоршуда, занг пайдокарда.

ЗАНГЗАН زنگزن :зангзани калисо ба садо дароварандаи ноқуսҳо дар калисо.

ЗАНГИЁНА زنگيانه кит. беолоиш, сода.

ЗАНГИЛА زنگله тиб. беморие, ки аз норасоии витаминҳо сар зада, одамро беҳол месозад ва ҳатто дандонҳоро мерезонад.

ЗАНГИМИЗОЧ زنگي مزاج кит., китоя аз одами хурсандухушҳол.

ЗАНГИР زنگير зангиранда, зандоршаванда, хонадоршаванда.

ЗАНГИРӢ زنگيري зан гирифтани, хонадор шудани.

ЗАНГӢ زنگي одами сиёхпӯст, ҳабаш.

ЗАНГНОГИР زنگناگير филизе, ки занг пайдо намекунад: пӯлоди зангногир.

ЗАНГОР زنگار 1. занги филиз, оина ва ғ. 2. ранге, ки онро аз занги мис тайёр мекунад. 3. ранги

сабзи баланд. 4. маҷ. гирифтани ба ғаму андӯхи саҳт; зангор кардан ба ғаму андӯх гирифтани соҳтан.

ЗАНГОРӢ زنگاري ба ранги зангор, сабзранг.

ЗАНГОРБАСТА زنگاربسته 1. сифати феълии замони гузашта аз зангор бастан; зангбаста, зангноқшуда. 2. маҷ. ниҳоят зиқшуда, андӯхнок.

ЗАНГОРРАНГ زنگاررنگ ба ранги зангор, зангори, сабзи баланд.

ЗАНГОРТОБ زنگارتاب зангормонанд, ранги моил ба зангори; сабз.

ЗАНГОРХӢРДА زنگارخورده зангзада, зангирифта.

ЗАНГӢЛА زنگوله занги хурд, ҷарас (хусусан зангӯлае, ки ба гардани бузу гӯсфанд ва шутур мебаранд).

ЗАНГӢЛАДОР زنگولهدار 1. дорони зангӯла. 2. ҷарангосӣ, марғуладор: овози зангӯладор.

ЗАНГӢЛАЧА زنگولهچه зангӯлаи хурд.

ЗАНҒАР زنگر дашном ба марде, ки ба сабукпоии занаш беаҳамият аст, дайюс, қалтабон.

ЗАНД زند номи китоби тарҷума ва тафсири Авесто ба забони паҳлавӣ.

ЗАНДОР زندار марде, ки зан дорад, марди оиладор; муқоб. безан; зандор шудани хонадор шудани, зан гирифтани.

ЗАНДОРИ زنداري зан доштан, оиладор будани; хонадори.

ЗАНДӢСТ زندوست 1. марде, ки зани худро бисёр дӯст медорад ва эҳтиром мекунад. 2. занбоз, занпараст.

ЗАНДӢСТИ زندوستي амали марди зандӯст; занпарастӣ.

ЗАНИШ زنش исми амал аз феъли задани.

ЗАНИ زني ба сифати зан; ҳамсарӣ, завҷагӣ; ба зани қабул кардани (гирифтани) издивоҷ кардани, ба никоҳи худ даровардани; ба зани додан ба шавҳар додан.

ЗАНМИЗОЧ زنگي مزاج марде, ки табиат ва феълу атвораши занона аст.

ЗАНМУРДА زمرده марде, ки занаш мурдааст.

ЗАНН *a.* ظن гумон, пиндошт, ҳадс; *муқоб.* **яқин**; **занни бад** гумони бад; **занни ғолиб** гумони ба ҳақиқат наздик, эҳтимоли қавӣ.

ЗАНОЗАНИ زنازنى ҳамдигарро задану кӯфтани ду шахс ва ё ду тарафи мухолиф, даст ба гиребон шудан, чангу чидол, задухӯрд.

ЗАНОН زنان *феъли ҳол аз* **задан**; **зانون-зانون бурдан** зада-зада, кӯфта-кӯфта бурдан.

ЗАНОНА زنانه *мансуб ба* **зан**; ҳар чизи хос ба занҳо: **кафши занона**, **либоси занона**.

ЗАНОНДАН/ЗАНОНИДАН زانندن//زانين *тарзи бавоситаи* **задан**; касеро барои задани шахсе водор ва маҷбур кардан.

ЗАНОШҶӢ زناشوى зану шавҳар шудан, издивоч.

ЗАНПАРАСТ زنپرست *ниг.* **зандӯст**.

ЗАНПАРАСТӢ زنپرستى *ниг.* **зандӯстӣ**.

ЗАНСЕТАЛОҚ زنسهطلاق он ки занашро се талоқ кардааст (*оҳанги таҳқирӣ дорад*).

ЗАНТАБИАТ زنطبيعت 1. дорои табиати латифу нозуки занона; нозуктабъ. 2. *ниг.* **занмшозч**.

ЗАНТАЛОҚ زنطلاق марде, ки аз рӯи шариат аз занаш чудо шудааст ё чудошуда ҳисоб меёбад.

ЗАНТАЛОҚӢ زنطلاقي занталоқ кардан, аз зан чудо шудан; аз **занталоқӣ қасам хӯрдан** дар сурати шикастани қасам зани худро талоқшуда эълон кардан.

ЗАНЧАБИЛ زنجيل гиёҳе, ки асосан дар Ҳиндустон мерӯяд ва дар решааш ғуддаҳои тундмазаи хушбӯӣ пайдо мешавад, чун дорувор ба таом ҳамроҳ мекунад ва дар тиб низ ба кор меравад, қаранфул.

ЗАНЧАЛАБ زنجلب *ниг.* **занғар**.

ЗАНЧАЛЛОБ زنجلاب *гуфт.* марде, ки хариду-фурӯши занон шуғли ӯ бошад; зуд-зуд зан гирифта, талоқ медиҳад.

ЗАНЧИР زنجير 1. ҳалқаҳои ба ҳам гузарондашудаи филизӣ ба шакли ришта ё таноб, силсила. 2. *таър.* занчири махсусе, ки барои нагурехтани мучримон ва девонагон ба дасту пой ва ба гардану миёни онҳо мебастанд, завлона; **занчири дар** ё **дарвоза** олати филизии махсус барои баста маҳкам кардани дару дарвоза; **занчир бастан**

(**задан**) банд кардан ба воситаи занчир; **занчир кардан** ба занчир бастанӣ дару дарвоза. 3. адад дар саршумории филҳо.

ЗАНЧИРА زنجيره 1. ҳар чизи монанд ба занчир: **занчираи тиллои соат**. 2. нақши занчирмонанд дар гирдогирди тасвир ва канидакорихо.

ЗАНЧИРБАНД زنجيربند бо занчир баста; **занчирбанд кардан** бо занчир бастан; занчир задан; бандӣ кардан; **рохро занчирбанд кардан** леши рохро бо занчир бастан, умуман рохро банд кардан.

ЗАНЧИРВОР زنجيروار монанди занчир, занчир барин.

ЗАНЧИРГОҶ زنجيرگاه *кит.* лангаргоҳ, истоғоҳи киштиҳо.

ЗАНЧИРГУСИСТА زنجيرگسته он ки ва он чи банд ва занчирро кандааст; аз банд раҳшуда: **шерӣ занчиргусиستا**.

ЗАНЧИРДОР زنجيردار дорои занчир, занчирдошта.

ЗАНЧИРӢ زنجيري 1. *мансуб ба* **занчир**; занчирбандшуда. 2. *маҷ.* девона; бандӣ.

ЗАНЧИРМӢӢ زنجيرموى он ки мӯи чингила дорад, мӯи ҳалқа-ҳалқа.

ЗАНЧИРЧА زنجيرچه *шакли тасғири* **занчир**; занчири хурду борик.

ЗАНЧИРШАКЛ زنجيرشکل занчирмонанд, монанди силсилаи занчир.

ЗАНШАВАНДА زنشونده *сифати феълии замони ҳозира аз* **зан шудан**; духтаре, ки ба занӣ касе номзад шудааст, арӯс.

ЗАП زپ *гуфт.*, *ҳиссаҷа* аҷаб, ҳайратовар, заб: **зап кор кардед**.

ЗАР زر 1. филизи зарди қиматбаҳо, тилло, заҳаб. 2. тиллои маскук; пул; сарват; **зари дағал** // **зари қалб** тиллои носара, гайри холис; **зари комилъиёр** // **зари поб** тиллои асил, беғаш, холис, аъло; **зари сафед** а) нукра, сим; б) *киноя аз* пахта, тиллои сафед; **зари сурх** тиллои сурхранги аъло; **зари тилло** тиллои нарми аъло; **хати зар хате**, ки бо зарҳал навишта шудааст.

ЗАРАБОН زربان тапиши дил, задани дил.

ЗАРАНГ زرنگ 1. номи дарахти кӯҳии чӯбаш хеле сахт. 2. замини сахтхок. 3. зирак, хушёр, доно.

ЗАРАНГӢ زرنگي 1. мансуб ба заранг; калтаки зарангӣ чӯбдасти сахту маҳкам (*барои ҷазодиҳӣ*), ки аз дарахти заранг бурида тайёр кардаанд. 2. хушёрӣ, зиракӣ.

ЗАРАНДУД زرنود он чи ба рӯи он оби тилло давонда шудааст, зарҳалкоришуда, зарнигор.

ЗАРАНДӮЗ زاندوز 1. он ки тилло чамъ орад. 2. он ки молу сарват гирд оварад.

ЗАРАНДӮЗӢ زراندوزي амали зарандӯз.

ЗАРАР а. ضرر зиён, хисорат; газанд, осеб; зарар дидан (*кашидан*) зиён бурдан.

ЗАРАРДИДА ضررديده сифати феълии замони гузашта аз зарар дидан; он ки осебе ё зиёну хисорате дидааст, озоррасида.

ЗАРАРКУНАНДА ضررکننده сифати феъли замони ҳозира аз зарар кардан; зараррасон; зиёнкор.

ЗАРАРНОК ضررناк зараровар, осебрасонанда.

ЗАРАРОВАР ضررآور зиёновар, осебрасон.

ЗАРАРРАСОН ضرررسان *ниг.* зараровар: ҳашароти зараррасон.

ЗАРАРРАСОНӢ ضرررسانی расонидани зарар, ворид кардани зарар.

ЗАРАФШОН زرفشان 1. нисоркунандаи зар, зарпош. 2. номи дарёи машхур дар Осиёи Миёна.

ЗАРБ а. ضرب 1. задан, заниш, зарбат, осеб. зарбу лат а) шатта, шаллок, калтак; б) *мач.* талхӣ, нокомӣ: зарбу лати ҳаётро бисёр дидааст; зарб хӯрдан лат хӯрдан, осеб дидан, зарар дидан. 2. *мач.* зӯр, қувва; зарби шатта зӯри шатта. 3. садои мавзуну хушоянди созҳои зарбӣ (*аз қабил* доира ва нақора), ки созҳои дигар ба мисли тору танбӯр ва ғ. ба он нағмаҳои худро чӯр мекунанд; усули мусиқӣ, ки ба тартиби муайян ва пайдархам омадани овозҳо асос меёбад. 4. сикка, сикказода, маскука (*оид ба танга, пул*). 5. *риёз.* яке аз чор амали асосии илми ҳисоб, ки аз муқарраран зам кардани як адад бо миқдори воҳидҳои адади дигар иборат мебошад (*мас., 3 зарби 4, яъне адади 3 чор мартаба тақрор карда шавад, аз ҳосили зарби он адади 12 ба даст меояд*); зарб задан // зарб кардан амали зарбро иҷро кардан; ◊ зарбн масал эроди масал, масал овардан; аз зарбн... аз зӯрии, аз шиддати... ба зарб

сахт, бо шиддат, бо зӯри тамом; долу зарб чӯшу хурӯш, авчи коре, ҳарбу зарб занозанӣ; чанг, муҳориба, мубориза; хирс мулло мешавад аз зарби чӯб (*зарб*).

ЗАРБА а. ضربه 1. *ниг.* зарб 1; садама, латма; зарбаи дил задани қалб, тапиши дил; зарбаи чонкоҳ зарбаи бисёр сахт. 2. сахт задан, бархӯрди сахт ва ногаҳонии чизе ба чизе, такони якбора ва сахт; зарбаи ҷавобӣ ҳучуме, ки дар муқобили ҳамлаи касе карда мешавад; зарбаи қатъӣ ҳамлаи шадид, ҳучуми қотеона; бо як зарба ба як зӯр задан; бо як ҳамла: ӯ бо як зарба дарро кушода берун рафт; зарба задан задан, кӯфтан; лат додан; зарба хӯрдан а) осеб дидан, лат хӯрдан; б) шикаст хӯрдан; зарба шинондан задан (*бо даст, шаллоқ ва ғ.*)

ЗАРБАГИР ضربه گیر он чи зарбаро ба худ мегирад.

ЗАРБАДОР ضربه دار 1. *ниг.* зарбдор. 2. бошиддат, босуръат.

ЗАРБАТ а. ضربت *ниг.* зарба.

ЗАРБАФТ//ЗАРБАФТА زربفت//زربفته *ниг.* зарбофт.

ЗАРБАХӮРДА ضربه خورده *ниг.* зарбхӯрда.

ЗАРБАХШ زربخش 1. *кит.* он ки зар мебахшад, саховатпеша. 2. *ниг.* зарҳез.

ЗАРББАРДОР ضرب بردار *ниг.* зарбагир.

ЗАРБЕД زربيد навъе аз дарахти бед.

ЗАРБДОР ضربدار коргар ё гурӯҳи коргароне, ки корро бо шиддат ва ғайрат пеш бурда, бо сифату маҳсулнокии меҳнат ба дигарон намунаи ибрат мешаванд, пешқадами кор: зарбдори меҳнат, гурӯҳи зарбдор.

ЗАРБДОРОНА ضرب دارانه бо чидду ҷаҳди тамом, бо зарба кор кардан.

ЗАРБӢ ضربى 1. мансуб ба зарб 3; созҳои зарбӣ асбобҳои мусиқӣ, ки ба воситаи задан навохта мешаванд. 2. мансуб ба амали зарб (5) дар илми ҳисоб.

ЗАРБОФТ زربافت матое, ки аз торҳои зарпеч бофта шудааст; зардӯзӣ кардашуда.

ЗАРБОФТӢ زربافتى *ниг.* зарбофт.

ЗАРБСАНЧ ضربسنج олати андозагири зарб 3.

ЗАРБУЛМАСАЛ *a.* ضربالمثل сухани ҳикматноки пандомӯз ва вирди забонгашта, ки дар нутк хамчун мисол оварда мешавад.

ЗАРБХОНА ضربخانه чое, ки танга сикка мезананд, зарробхона, сиккахона.

ЗАРБХҶҮРДА ضربخورده осебдида, садамадида.

ЗАРВАРАҚ زورق варақай ҳалли тилло давондашуда.

ЗАРГАР زرگر хунарманде, ки аз зару нукра асбобу олоти зебу зинат *ва г.* месозад.

ЗАРГАРӢ زرگری 1. касби заргар; ҳунари истехсоли маснуоти бадеӣ аз филизоту ҷавохирот *ва г.* 2. *мансуб ба заргар.* 3. дӯкон ва растаи заргарон дар бозор.

ЗАРГАРОНА زرگرانه 1. мисли заргар, ба монанди кори заргар. 2. *маҷ.* хеле резакорона.

ЗАРГУДОЗ زرگداز гудозандаи зару нукра.

ЗАРГУЗОР زرگزار касе, ки пулро харч накарда, нигоҳ медорад, ҳарис.

ЗАРГУЛДОР زرگدار як намуди парандаи гунчишкмонанд, ки баъзе ҷойҳои баданаш зарду сабзранг аст, зарғилдоқ, зардак, гунчишки зардинапар.

ЗАРГУН زرگون ба ранги зар, тиллоранг.

ЗАРГҶШ زرگوش *ниг.* харгӯш.

ЗАРГҶШПАРВАРӢ زرگوشپروى *ниг.* харгӯшпарварӣ.

ЗАРҶИЛДОҚ زرغداق 1. *кит.* кишт, зироат. 2. *ниг.* заргулдор.

ЗАРД زرد рангест монанди ранги зар, заъфарон ё зардии тухми мурғ, лимӯранг; **равғанӣ зард** равғане, ки аз шири гов мегиранд.

ЗАРДА زرده 1. *ниг.* захра. 2. қисмати зардранги даруни тухми мурғ. 3. *маҷ.* дӯғу пӯписа; хашмгинӣ; **захраву зарда** чуръат, ҷасорат; **зарда кардан** *гуфт.* хашму ғазаб ё эътирози худро бо пичингу суханҳои дурушт изҳор кардан.

ЗАРДАК زردک 1. ранги ба зардӣ моил, зардча, зардтоб. 2. сабзӣ, бехӣ. 3. *ниг.* заргулдор.

ЗАРДАҚҶШ زردهجوش эҳсоси сӯзише дар сурхрӯда.

ЗАРДГУН زردگون зардранг, зардфом.

ЗАРДГУНА زردگونه зардчехра, зардрӯ.

ЗАРДИНА زردينه ба зардӣ моил, зардтоб, зардак.

ЗАРДӢ زردى 1. дорои ранги зард будан; ранги зард. 2. моддаи зардранги даруни тухми мурғ.

ЗАРДОБ زرداب 1. оби зардранги чурғот. 2. чирки зардранг, ки баъд аз пухта расидани реш аз он мебарояд, фасод, рим, мада; **зардоб шудаи киноя** аз бисёр ғаму кулфат кашидан.

ЗАРДОЛУ زردآلو 1. дарахти мевадори маъруф аз ҷинси олу. 2. меваи ширину донадори байзашаклу мудаввар ё дарозрӯяи ин дарахт, ки ҳам тару ҳам хушк карда меҳӯранд, ғӯлинг; навъҳои машҳури зардолу: **аҳрорӣ, бобой, искодарӣ, кафак, қандак, лучак, мирсанчалӣ, махтобӣ, ниёзӣ, обак, пайвандӣ, пешпазак ё ҷавпазак, сафедак, хурмой, ширпайванд** *ва г.*

ЗАРДОЛУАФШОНӢ زردالوافشانی ларзондан ё бо ҷӯб задани шоҳаҳои дарахти зардолу барои ба тағаш резондану чидани меваҳои пухтаи он.

ЗАРДОЛУЗОР زردالوزار чое, ки дарахтони зиёди зардолу дорад, боғи дарахтҳои зардолу.

ЗАРДОЛУОБ زردالوآب шарбати аз зардолуи хушк тайёр карда, ғӯлингоб.

ЗАРДОЛУПАЗ/ЗАРДОЛУПАЗӢ

زردالوپاز/زردالوپازӣ мавсими пухтани зардолу, ки ба охири баҳору аввали тобистон рост меояд.

ЗАРДОЛУЧИН زردالوجين он ки маҳсули зардолуро аз дарахт мечинад.

ЗАРДОЛУЧИНӢ زردالوجينى амали зардолучин.

ЗАРДОР زردار пулдор, сарватманд, давлатманд.

ЗАРДПАРМА زردپرمة *ниг.* зардча (2).

ЗАРДПҶСТ زردپوست дорои пӯсти зард; **наҷоди зардпӯст** наҷоди туркиву муғулий ва ҷиноӣ.

ЗАРДРҶ زردرو 1. он ки чехрааш зард аст. 2.

мач. кулфатрасида, гамдида.

ЗАРДРҮЙ زردروئي паридагии ранг, кулфатрасидагӣ.

ЗАРДТОБ زردتاب зардча, моил ба зардӣ.

ЗАРДУШТ زردشت асосгузори дини зардуштӣ, ки тахминан дар байни асрҳои 7-ум ва 6-уми то мелод зистааст.

ЗАРДУШТИЯ زردشتيه ниг. зардуштӣ (кеши зардуштӣ).

ЗАРДУШТӢ زردشتي 1. мансуб ба Зардушт. 2. пайрави дини Зардушт; кешии зардуштӣ мазҳабе, ки Зардушт, пайгамбари бостонӣ дар асри 7-уми пеш аз мелод асос гузоштааст ва то истиллои араб ва паҳн шудани ислом дини расмии халқҳои Эронзамин ҳисоб мешуд, кешии онҳо бо номи оташпарастӣ низ машҳур аст, зардуштия.

ЗАРДҮЗ زردوز хунарманде, ки бо торҳои зарину симин дар матоъҳо нақшу нигор медӯзад.

ЗАРДҮЗӢ زردوزي 1. пешаи зардӯз; навъе аз хунармандист, ки аҳли он бо торҳои симу зар дар порчаҳо гулу нақшҳои гуногун медӯзанд. 2. бо торҳои зарину нуқрагин нақшу нигор дӯхташуда, зардӯзишуда: тоқии зардӯзӣ.

ЗАРДХОК زردخاک хоки зард, хоки зардча.

ЗАРДЧА زردچه 1. зардтоб, моил ба зардӣ; малларанг: ранги ҳаман онҳо зардча метобид. 2. тиб. бемориест, ки дар натиҷаи дарди чигар ва зиёд шудани захра дар хун чашму бадани одамро зардӣ зер мекунад, ярақон, зардпарма, заъфарма.

ЗАРДЧАШМ زردچشم он ки чашмаш зард аст.

ЗАРДЧҮБА//ЗАРЧҮБА زردچوبه//زرچوبه бот. гиёҳест аз чинси занчабилиҳо, ки дар кишварҳои гарм (Ҳиндустон, Африқо ва ғ.) ҳамчун гиёҳи гизоӣ ва дорувор парвариш карда мешавад ва решаи онро кӯфта, барои хуштаъм кардан ба хӯрок меандозанд.

ЗАРЕА//ЗАРЕАТ ا. ذريعه кит. восита, васила.

ЗАРИБА ا. ضريبه кит. андоз, хироч, бочу хироч.

ЗАРИМ ا. زرم кит. 1. он ки дар чое қарор намегирад. 2. мач. паст, фурумоя.

ЗАРИН زرین 1. аз зар сохташуда; тиллоӣ; зарҳал давондашуда. 2. ба ранги зар, зард.

ЗАРИНКАМАР زرین کمر 1. камарбанди тилло. 2. он

ки камарбанди тиллоӣ ба миён бастааст.

ЗАРИНТОБ زرین تاب моил ба ранги зар, тиллоранг.

ЗАРИР ا. ضيرير кит. нобино, кӯр.

ЗАРИФ ا. ظريف 1. зирак, доно; хушёр; дарёбандаи суханҳои хубу нуқтаҳои нозук; хуштабъ; шӯхтабъ, базлагӯ, латифагӯ. 2. нозук, латиф, зебо, хушандом.

ЗАРИФӢ ظريفى бозарофат будан, зарофатнокӣ; латофат, назокат.

ЗАРИФОНА ظريفانه бозарофат, болатофат; боназокат, нозуктабъона.

ЗАРИХ ا. ضريح кит. қабр, гӯр, даври гӯр.

ЗАРӢ زرى 1. мансуб ба зар (1). 2. порчаи зардӯзӣ.

ЗАРКАФИЛ زركفيل касе, ки дар байни қарздиханда ва қарзгиранда миёнаравӣ мекунад, кафил ва ӯҳдадори пардохти он қарз мешавад.

ЗАРКАШ زركش 1. он ки торҳои зар ба порча кашад. 2. навъе аз матои зарин.

ЗАРКАШИДА زركشیده чизи бо зар дӯхташуда, зарбофт.

ЗАРКОР زركار 1. касе, ки бо оби тилло наққошӣ мекунад; устое, ки пешаи ӯ зарқӯбию заркашӣ мебошад. 2. мач. устони моҳир, устоди кори худ.

ЗАРКҮБ زركوب 1. он ки пешаи ӯ тиллокорӣ кардан аст, устони заркор. 2. он чи бо зару нуқра оро дода шудааст, ҳар чизи зарқӯбшуда.

ЗАРҚ ا. زرق кит. дурӯягӣ, риёкорӣ, тазвир.

ЗАРМ ا. زرم кит. ашк, оби дида.

ЗАРМОХӢ زرمای نامуди ороиши зардмоҳии тиллоранг, ки дар аквариум нигоҳ медоранд.

ЗАРНАРД زرنرد тиллоӣ, аз тилло сохташуда.

ЗАРНИГОР زرنگار мунаққаш бо зар, бо зару нуқра зинатдода, тиллокоришуда; тиллоӣ.

ЗАРНИСОР زرنثار зарбахш, зарпош, зарафшон.

ЗАРНИХ زرنبخ гӯгирди бо маргимуш омех-

та.

ЗАРОБ زرآب 1. оби зар, зарҳал, ки дар наққошӣ ба кор баранд. 2. *мач.* шароб, шароби зард.

ЗАРОГИН زرآгин зарин, пурзар.

ЗАРОҒАН/ЗАРОҒАНГ زرآغن//زرآنگ замини сахти регнок, замини серсанг.

ЗАРОЛУ زرآло навъи олуи зардранг.

ЗАРОФАТ ظرافت 1. зиракӣ, доной; хуштабъӣ, нуктасанҷӣ. 2. зарифӣ, назокат, латофат; зебой. 3. ҳазлу шӯҳӣ бо лутф ва суханони ширин; базла, латифа.

ЗАРОФАТГҶӢ ظرافت گوى хушсухан, нозукбаён.

ЗАРПАЙКАР زرپيكر аз тилло сохташуда, тиллоӣ.

ЗАРПАРАСТ زرپرست дӯстдорандаи тилло ва нукра; пулпараст.

ЗАРПЕЧАК زرپيچك *ниг.* захрпечак.

ЗАРПОШ زرپاش 1. зарфишон, зарпошанда. 2. *мач.* нурафшон, партавафкан.

ЗАРПОШӢ زرپاشي 1. зар пошидан. 2. *мач.* нурпошӣ, нурафшонӣ.

ЗАРПӢШ زرپوش 1. зарандуд, зарҳал давондашуда. 2. либоси зарбафту зардӯзӣ пӯшида.

ЗАРР *а.* زر *ниг.* зарра.

ЗАРРА *а.* ذره чизҳои бисёр хурд ва борик, ки вақти даромадани нури офтоб аз равшанӣ ба назар менамоянд, ҳар як чӯзӣ гӯборе, ки дар шуои офтоб дида мешавад; хурдтарин ҳиссаи чизе (*ҳамчун атом*); ҳар чизи бисёр хурд; миқдори ниҳоят кам, андак; *заррае мач.* ҳеч.

ЗАРРАБИН ذرهبين асбоби махсусе, ки чизҳои ниҳоят майда ва ба чашм нонамоёнро калон карда нишон медиҳад.

ЗАРРАСОН ذرهسان монанди зарра.

ЗАРРЕЗ زرريز 1. резандаи зар, пошандаи зар. 2. *мач.* босаховат, сахӣ.

ЗАРРИН زرّين *ниг.* зарин.

ЗАРРОБ *а.* ضربآб касе, ки пул сикка мезанад, сикказан.

ЗАРРОБХОНА ضربآب خانه ҷои сикка задани пул, сиккахона.

ЗАРРОТ *а.* ذرات *ҷ.* зарра.

ЗАРРОФА *а.* زرآفه ҳайвони ширхӯри жовандаи бузургҷусса (*ба монанди шутур*), ки гардандароз аст ва пойҳои пешаш баланд мешавад ва дар баданаш мисли паланг холҳои сиёҳу сафед дорад, шутурговпаланг (*ҷои зисташ асосан саҳроҳои Африқо мебошад*).

ЗАРУД زرود *кит.* биёбон, саҳро.

ЗАРУР ضرور *а.* лозим, даркор, вочиб: **зарур будан, зарур доништан, зарур шумурдан, зарур ҳисоб кардан; кори зарур кори муҳим, кори карданаш лозим; зарур афтодан лозим шудан.**

ЗАРУРАТ *а.* ضرورت эҳтиёҷ, лузум, ҳочат, ниёз; аз рӯи **зарурат** бинобар эҳтиёҷ.

ЗАРУРӢ ضروري зарур будан; лозима, даркорӣ.

ЗАРФ *а.* ظرف 1. ҷогаҳ барои гузоштани чизҳои гуногун (*аз қабилӣ косаву табак, шишаву ҷом, сатил ва ғ.*); ованд, ҷогаҳ: **зарфи тунукагӣ, зарфи сафолӣ, зарфи чинӣ.** 2. *грам.* ҳиссаи тағйирнаёбандаи нутқ, ки аломати амал ва ҳолатро аз рӯи миқдору сифат, замон, макон, сабаб, мақсад, тарзи вуқӯъ *ва ғ.* эзоҳ медиҳад: **зарфи замон, зарфи макон, зарфи мақсад, зарфи сабаб, зарфи тарзи амал.**

ЗАРФИШОН زرفشان *ниг.* зарафшон.

ЗАРФИЯТ ظرفيت қобилияти дар худ ҷойдихӣ, гунҷоиш.

ЗАРФОМ زرفام ба ранги зар: **зулфи зарфом.**

ЗАРФШӢ(Ӣ) طرفشوي он ки амалаш шустушӯи зарфҳост, косашуй.

ЗАРФШӢӢ ظرفشويي шустушӯи зарфҳо: **зарфшӯӣ кардан.**

ЗАРХАРИД زرخريد *таър.* ба пул харидашуда, гулом ё канизаки харидашуда; **хучраи зархарид** *таър.* хучраи кироя, хучраи мадрасаҳои Бухоро, ки одамони пулдор харида, ба талабагони беҳучра ба иҷора медоданд.

ЗАРХЕЗ زرخبز 1. замин, ки дорои кони тилло аст; коне, ки маъдани тилло дорад. 2. *мач.* замин, ки ҳосили зиёд медиҳад, замини серҳосил; **водии зархез** водие, ки

- заминҳои он ҳосили бисёр медиҳанд.
- ЗАРХОК** زرخاک 1. хоки тиллодор. 2. замини серхосил, зархез.
- ЗАРҲАЛ** زرحل хокаи тиллоранги дар об ҳалқарда, ки барои нақшу нигор ҳамчун ранг ба кор мебаранд, оби тилло.
- ЗАРҲАЛӢ** زرحلی *ниг.* зарҳалқорӣ 2.
- ЗАРҲАЛҚОРӢ** زرحلکاری 1. бо зарҳал зеб ва оро додани чизҳо. 2. бо зарҳал ороишдода.
- ЗАРҲАЛПЕЧ** زرحلپیچ ба қоғази тиллоранг печондашуда.
- ЗАРЧӢБА** زرحوبه *ниг.* зардчӢба.
- ЗАРЧӢ** زرحو *чӢян*даи зар.
- ЗАРШИНОС** زرشناس он ки зари сараро аз қалб чудо карда метавонад; мутахассис оид ба муайян кардани сара ва сақати зару сим, наққод.
- ЗАРШӢӢ** زرشویی амали заршӢӢ.
- ЗАРШӢӢ** زرشوی он ки реги дарёҳои зардорро ба таври махсус шуста, зарро чудо карда мегирад.
- ЗАРЪ I** *a.* زرع *кит.* кишт, зироат.
- ЗАРЪ II** *a.* زرع *кҲн.* воҳиди ченак, ки тақрибан ба 107 см баробар аст.
- ЗАРЯД** *p.* زريد *физ.* миқдори қувваи барқ дар ягон ҷисм, барқа; заряд додан.
- ЗАРЯДДОР** زريددار дорои заряд, барқадор; аккумулятори заряддор.
- ЗАФАР** *a.* ظفر 1. ғалаба, фирӯзӣ бар душман дар ҷанг; фатҳ, пирузмандӣ. 2. муваффақият, қомебӣ; зафар ёфтан (қардан) фатҳ қардан, голиб шудан (омадан).
- ЗАФАРАНГЕЗ** ظفرانگيز *ниг.* зафарбахш.
- ЗАФАРБАХШ** ظفربخش ғалабаовар, фирӯзивар.
- ЗАФАРӢБ** ظفرياب зафарқунанда, соҳибзафар, голиб.
- ЗАФАРМАНД** ظفرمند пирӯз, голиб, музаффар, фотех.
- ЗАФАРМАНДОНА** ظفرمندانه голибона, фотехона, бо зафару нусрат.
- ЗАФАРНОМА** ظفرنامه номаи нусрату пирӯзӣ.
- ЗАФАРОВАР** ظفرآور *ниг.* зафарбахш.

ЗАФАРОИН ظفرآين *ниг.* зафарманд.

ЗАФТ زفت ғафс, фарбех, кулуфт; дурушт.

ЗАХИМ *a.* ضخيم *кит.* ситабр, ғафс, кулуфт; калон, калонҷусса.

ЗАХИРА *a.* ذخيره 1. чизҳои барои зарурати оянда нигоҳ дошташуда; он чи барои оянда тайёр мекунад, то ки дар вақти эҳтиёҷ пайдо шудан аз он истифода баранд, пасандоз, андӯхта; **захираи дахлнопазир** захирае, ки фақат дар ҳолати бисёр ҷиддӣ (*ҷанг, обхезӣ, заминларза...*) истифода мешавад; **захира қардан (намудан)** гун қардани мол ё озуқа барои эҳтиёт; пасандоз қардан. 2. ин ё он миқдори мавҷудаи чизе, ки метавонад мавриди истифода қарор гирад; **захира(ҳо)и ашён хом, захираи тилло, аз захираву имкониятҳо истифода бурдан; захираи забонӣ** маҷмӯи калимаҳои мавриди истифода қарордодаи нависандае ё шахсе; вусъати маълумоти касе аз забон.

ЗАХИРАДОР ذخيرهدار дорои захира.

ЗАХМ زخم 1. ҷароҳате, ки дар бадан аз зарби олатҳои буранда ва халанда (*аз қабилӣ тир, шамшер ва ғ*) пайдо мешавад; **захми қорд, захми тир.** 2. реш, ҷароҳат, ки дар бадан пайдо мешавад ва агар илоҷ накунад, боиси ҳалокати бемор мегардад. 3. пӯсиши талхе, ки дар ҷо-ҷои харбузаҳо пайдо мешавад; **захми қорӣ** ҷароҳати саҳт, захми ҳалокатовар; **захми ҷонқоҳ** ҷароҳати мӯҳлик ва марговар; **захм задаи** ҷароҳатнок қардан (*бо теғу шамшер ва ғ.*); **захм хӯрдан** захмдор шудан, маҷрӯҳ гаштан; **захми забон** сухани саҳту баде, ки боиси ранҷишу дилозурдагии касе мешавад, неши забон; **захми ҷашм** зарару офате, ки гӯё аз ҷашми бад мерасад, ҷашмзахм; **захми ҷашм расидан** зарар расидан аз ҷашми бад, офат расидан ба касе ё чизе (*гӯё ба сабаби ҷашми ҳасад дӯхтани касе*); **захму зиён** бало, офат, зарари калон ва ноғаҳонӣ; **захму неш дидан** захру талхии ҳаётро ҷашидан; азобу уқубати рӯзгорро аз сар гузаронидан.

ЗАХМА زخمه олати хурди филизӣ ё аз устухон сохтае, ки бо он асбобҳои ториро менавонанд, мизроб, нохунак.

ЗАХМБАНД زخم بند мавод барои пӯшонидани рӯи чароҳат ва бастании он (*аз қабилӣ* дока, пахта ва ғ.).

ЗАХМБАНДӢ زخم بندی тадбири амалии табобатӣ, ки чароҳатро муолиҷа карда, рӯи онро мепӯшонанд ва мебанданд.

ЗАХМГОҲ زخم گاه чое, ки захм хӯрдааст, чои захмшуда.

ЗАХМДОР زخم دار маҷрӯҳ.

ЗАХМДОРШАВӢ زخم دارشوی исми амал аз захмдор шудан; чароҳат бардоштан.

ЗАХМИДА زخمیده захмхӯрда, захмдоршуда, маҷрӯҳгашта.

ЗАХМӢ زخمӣ захмдор, маҷрӯҳ; захмӣ шудан маҷрӯҳ гардидан.

ЗАХМХӮРДА زخم خورده сифати феълии замони гузашта аз захм хӯрдан; захмдоршуда, маҷрӯҳ, ярадор.

ЗАХОМАТ ا. ضحامت гафсӣ, кулуфтӣ, ситабрӣ.

ЗАҲ زه 1. наме, ки аз замин таровида мебарояд, намӣ, рутубат; **оби заҳ** ниг. **заҳоб**. 2. намнок, намгирифта, мартуб.

ЗАҲАБ ا. ذهب тилло, зар.

ЗАҲАМОТ ا. زحمات ҷ. заҳмат.

ЗАҲБУР زهير ҷӯи махсусе, ки барои шустани шӯрии замин, хушконидаи заминҳои намнок ва ботлоқӣ *ва ғ.* аз атроф ё аз мобайни он заминҳо мекананд, заҳбарор, заҳкаш. (*дар баъзе лаҳҷаҳо ба ин маънӣ заҳқан ҳам меояд*).

ЗАҲБУРКАНӢ زهير کنی кандани заҳбурҳо барои қобили зироат гардонидани замин.

ЗАҲДОН زهدان бачадон, нутфагоҳ; **заҳдон** ниҳодан очиз шудан дар ҷанг ва мубоҳиса; икром шудан ба сустӣ ва камфаҳмии худ.

ЗАҲДОР زهدار дорои заҳ, рутубат.

ЗАҲЗАМИН زه زمین замине, ки намнокиаш зиёд аст, замини заҳ.

ЗАҲИДАН زهیدن таровидан, таровиши об аз ҷойҳои намнок.

ЗАҲИН ا. ذهين кит. хушфаҳм, зирак.

ЗАҲИР I ا. زهير a. 1. кит. ранҷ, азоб, озурдагӣ. 2. озурда, малул. 3. гуфт. зардии ранги рӯи одам

дар натиҷаи беморӣ; **чехраи заҳир** рӯи зард.

ЗАҲИР II ا. ظهير кит. 1. ёридоханда, пуштибон, ҳамроҳ, шарик. 2. он ки дарди тахтапушт дорад.

ЗАҲИРАНДОМ زهير اندام хароб, лоғар.

ЗАҲКАШ زه کش ниг. заҳбур.

ЗАҲКАШИДА زه کشیده намгирифта, рутубат пайдокарда.

ЗАҲМАТ I ا. زحمت 1. ранҷ, машаққат, меҳнат; азият, озор, азоб. 2. ташвиш, дарди сар, тасдеъ; **аҳли заҳмат** заҳматкашон, меҳнаткашон; **насли заҳмат** ранҷбарзодагон, авлоди меҳнаткашон; **заҳмат додан** ташвиш додан, боиси ноороҳатӣ шудан; халал расонидан; **заҳмат кашидан** ранҷ бурдан, машаққат кашидан; **нороҳат шудан**; **заҳмати беҳуда кашидан** беҳуда ранҷ бурдан, меҳнати бефоида кардан.

ЗАҲМАТ II ا. زحمت гуфт. бало, зиён, зарар, ки гӯё аз деу чин мерасад; **зиёну заҳмат** балову ранҷ аз қувваҳои мавҳум; **зиёну заҳмат расондан** ниг. **зиён** (**зиёну заҳмат расондан**).

ЗАҲМАТКАШ زحمت کش ранҷбар, меҳнаткаш.

ЗАҲМАТГАЛАБ زحمت طلب коре, ки ба осонӣ иҷро намешавад ва иҷрои он меҳнат талаб мекунад.

ЗАҲНОК زه ناک нам, рутубатдор, мартуб.

ЗАҲОБ زهاب 1. обе, ки аз таги замин баромада, ҷорӣ мешавад. 2. ҷои заҳнок ва ботлоқӣ.

ЗАҲОР//ЗИҲОР زهار поинтари шикам, шармгоҳ.

ЗАҲР I ا. زهر 1. модда ё доруи кушанда, самм; моддаи марговаре, ки дар неши баъзе ҷонварони заҳрдор (*аз қабилӣ* мор, ҳамаҷум ва ғ.) мавҷуд аст; **заҳри қотил** (қаттол) заҳри кушанда, заҳри марговар; **заҳри ҳалоҳил** заҳри тез кушанда; **заҳр додан** заҳр хӯронидан ба касе; **заҳр задан** а) газида заҳри худро рехтан (-и ҳайвони заҳрдор); б) *киноя аз неши забон задан*,

сухани озордиҳанда гуфтан; \diamond **заҳри марг чашондан** заҳр хӯрондан барои куштан; **заҳри марг кардан** чизеро бо роҳи нодуруст ба даст оварда хӯрдан ё аз худ кардан; **заҳри ҳаво шикаст** шиддати сармо фуру нишаст; **заҳр рехтан ба коми касе** орзуи касеро тамоман барбод додан; рӯзгори касеро талх кардан.

ЗАХР II *a.* زهر гул, шукуфа.

ЗАХРА زهره 1. моеи талхи сабзтоб, ки дар чигар пайдо мешавад, зарда, талха, сафро. 2. *мач.* шуҷоат, далерӣ, нотарсӣ: **заҳраву зарда** далерӣ, мардонагӣ; \diamond **заҳрааш кафид** саҳт тарсид.

ЗАХРАДОН زهره دان узви халтачашакли ҳайвоноти мӯхрадор ва одам, ки ба чигар часпида меистад ва дар он заҳра чамъ мешавад.

ЗАХРАДОР زهره دار бочуръат, далер.

ЗАХРАКАФ زهره كف талхакаф; **заҳракаф кардан** *мач.* саҳт тарсондан; **заҳракаф шудан** *мач.* саҳт тарсидан.

ЗАХРБЕЗ زهره بيز *ниг.* заҳрдор (1).

ЗАХРБО زهره با *мач.* таоме, ки ба он заҳр андохта шудааст.

ЗАХРДОР زهره دار 1. ҳар чизе, ки заҳр дорад, заҳрнок, масмум. 2. *мач.* талх, тунду тез; **гапи заҳрдор** сухани талх, ҳарфи нешдор.

ЗАХРЗАН زهره زن 1. заҳрзананда, нешзананда. 2. заҳрдор; **одами заҳрзан** одами заҳрдор, одами нешзабон.

ЗАХРКАШ زهره کش он чи заҳрро мекашад, аз бадан кашида берун мекунад.

ЗАХРНОК زهره ناک *ниг.* заҳрдор; **табассуми заҳрнок** хандаи ситезаомез, заҳрханда.

ЗАХРО *a.* زهر 1. *муаттаси* азҳар; дурахшон, тобон, равшан, сафед. 2. зани сафедруи зебо. 3. лақаби Фотима-яке аз духтарони Муҳаммади пайгамбар (с), ҳамсари ҳазрати Алӣ (р).

ЗАХРОБ زهره اب *ниг.* заҳроба.

ЗАХРОБА زهره ابه оби заҳрдор, оби заҳролуд.

ЗАХРОГИН زهره گين заҳролуд, заҳрдор.

ЗАХРОЛУД زهره آلود 1. олуда ба заҳр, заҳромехта, масмум, заҳрдор, заҳрнок. 2. *мач.* талх, хеле ногувор; **гапҳои заҳролуд** суханҳои талх, ҳарфҳои нешдор; **хандаи заҳролуд** хандаи мачбурӣ,

заҳрханда; **заҳролуд кардан** а) ба заҳр олуда гардонидан; б) *мач.* талху ногувор гардонидан; **фикри касеро заҳролуд кардан** *мач.* ба майнаи касе фикрҳои хатову нодурусти худро ҷо кардан; фикру ақидаи касеро вайрон кардан.

ЗАХРОЛУДШАВӢ زهره آلودشوى бо заҳр олуда шудан, заҳрдор шудан.

ЗАХРОМЕЗ زهره آميز *ниг.* заҳролуд 1.

ЗАХРПЕЧАК زهره پيچک алафи бегонаи береша, ки ба растаниҳои дигар печида, шираи онҳоро мемакад ва ба кишт зарар мерасонад.

ЗАХРХАНД(А) زهره خنده хандаи мачбурӣ, ханда аз рӯи ситеза ё хашм; писханд.

ЗАҶР *a.* زجر *кит.* 1. манъ. боздорӣ. 2. сарзаниш; ҷабру ситам, зулм.

ЗАҶҶОҶ *a.* زجاج *кит.* 1. шишасоз, обгинасоз. 2. шишафурӯш, обгинафурӯш.

ЗАЪМ *a.* زعم гумон, занн; **ба заъми ман** ба гумони ман, бинобар тасавури ман.

ЗАЪН *a.* ظنн *кит.* аз ҷое ба ҷое сафар кардан; рафтан.

ЗАЪФ *a.* ضعف сустӣ, бекуватӣ; нотавонӣ; **заъфи дил** сустии дил; **заъфи пири** бекуватии пиронсолагӣ; **дили касе заъф кард** касе беҳол шуд, аз хуш рафт:

ЗАЪФАР *a.* زعفر *ниг.* заъфарон.

ЗАЪФАРМА *a.* زعفرمه *ниг.* зардча 2.

ЗАЪФАРОН *a.* زعفران гиёҳест, ки гулҳои зарди сурхчатоби хушбӯй дорад ва дар тиб ва хӯрокворӣ ба кор меравад; **ранги заъфарон** ранги зард ва фасурда.

ЗАЪФАРОНӢ زعفرانى مانسوب ба заъфарон; ба ранги заъфарон.

ЗЕ ز *номи ҳарфи сездеҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар ҳисоби абҷад ба адади 7 баробар аст.*

ЗЕБ زيب 1. зинат, ороиш. 2. хусн, зебоӣ, соҳибчамолӣ; **зебу зинат** зебоӣ, орастагӣ; хушнамоӣ; **зеб додан** зинат додан, хусн бахшидан; **зеби чизе будан** хусну зебоӣ бахшидан ба чизе, оро додан чизеро.

ЗЕБАНДА زيبنده 1. *сифати феъли замони ҳозира аз зебидан*. 2. барозанда, муносиб, сазовор, лоиқ.

ЗЕБДЕҲ زيبده зебдиханда, ородиханда, зинатдиханда.

ЗЕБИДАН زيبدان 1. барозидан, хуб ва зебо намудан, ниҳоят муносиби касе воқеъ гардидани чизе (*мас., либос ба тан ва ғ.*). 2. шоистан, шоиста будан, лоиқ будан.

ЗЕБИШ زيبش *ниг.* зебидан.

ЗЕБО زيبا 1. хушрӯ, соҳибчамол, хушгил. 2. зебанда, шоиста, сазовор; **манзаран зебо** манзараи хушнамо, намуди дилпазир; **қиёфаи зебо** андоми ба зеб, қиёфаи дилкаш.

ЗЕБОАНДОМ زيباندام хубсурат, хушқаду қомат, зебопайкар.

ЗЕБОДУХТАР زيبادختر духтари зебо.

ЗЕБОИПАРАСТ زيبايپرست парастандаи зебой.

ЗЕБОИШИНОС زيبايشناس он ки зебоиро мешиносад.

ЗЕБОӢ زيباي 1. хушрӯӣ, хусн, чамол; таносуби аъзои бадан. 2. хушнамуӣ.

ЗЕБОШИНОСӢ زيبايشناسي шинохтани зебой.

ЗЕБОМАНЗАР زيبامنظر чое, ки намуди зебои дилкаш дорад, хушманзара.

ЗЕБОПАЙКАР زيباپيكر *ниг.* зебоандом.

ЗЕБОРӢ زيباروي хушрӯӣ.

ЗЕБОСАНАМ زيباسانم санами зебо, бути нозанин.

ЗЕБОСИМО زيباسيما *ниг.* зебоандом.

ЗЕБОСУРАТ زيباصورت *ниг.* зеботалъат.

ЗЕБОТАЛЪАТ زيباطلعت хушрӯӣ, хушсурат, хушнамуӣ.

ЗЕБОТИНАТ زيباطينت хуштабиат, хушхулқ.

ЗЕБОЧАШМ زيباچشم он ки чашмони зебо дорад.

ЗЕВАР زبور чизи зинатбахшанда, чизи ороишдиханда, он чи ба воситаи он чизеро оро медиханд; **зевари сару рӯ** воситаҳои ороиши сару рӯӣ (*аз қабилӣ гӯшвора, ҳалқа, дастпона ва ғ.*).

ЗЕР زير 1. таги ҳар чиз, тахт, поён; *муқоб.* боло; **зе-ри... поёни... таги...; аз зери... аз таги...** 2. қисмати поёнии чизе, поин: **дар зер, дар зери варақ, дар зери расм; ба зери...** а) ба таги...; дар по-

ини...; б) дар дами...; **дар зери...** а) дар таги...; дар поини...; б) дар минтакаи амал ё таъсири...: **дар зери барфу борон, дар зери офтоби сӯзон, дар зери калтак (шаллок); дар зери девор** а) дар таги девор; б) назди девор, наздик ба девор. 3. *ниг.* **касра; либоси зер** либоси таг, либоси зерпӯш. 4. *мус.* садои баланду борик, овози нозуку маҳин; *муқоб.* **бам; зеру бам** пастию баландии овоз дар мусикӣ; **зер кардан** а) фишор додан, пахш кардан (*мас., тугмаи зангро*); б) ба таги худ гирифтан, пахш кардан; в) хучум карда гирифтан, зӯран ишғол кардан. **зер кардани чизе чоеро** дар чое зиёд шудани чизе; чоеро тамоман фаро гирифтани чизе; **зер карда гирифтан** пахш карда ба даст даровардан; бо зӯрӣ ишғол намудан чоеро; **зер карда даромадан** ба чое ногаҳон ва нохост даромадан; хучум карда даромадан; **зери лаб гуфтаи** оҳиста гап задан, бо овози паст ҳарф задан; **зери лаб хандидан** бесадо ва номаълум хандидан; тамасхур кардан; **зери по будан** хору зор ва беқадру безътибор будан; **зери по шудан** поймол шудан; беқадру беарзиш гардидан; **зери хок шудан** дафн гардидан; мурдан; **зери чашм кардан // ба зери чашм гирифтан** таги чашм кардан, дар назар доштан (*бо мақсаде*); **зеру забар кардан (намудан)** тагу рӯӣ кардан, дарҳаму барҳам задан; несту нобуд кардан, аз байн бурдан; **зеру забар шудан (гардидан)** тагу рӯӣ шудан; вайрон шудан, хароб гаштан, барбод рафтан; **зеру рӯ кардан** чаппаю роста кардан, дарҳаму барҳам задан, тагу рӯ кардан; **аз зери забон забон баровардан** мохирона ва суханпардозона гап задан; **аз (бо) зери чашм нигаристан** ноаён нигоҳ кардан, дуздада нигаристан; **ба зери даст гирифтан** ба итоат даровардан, тобеъ кардан; **ба зери мушту лагад гирифтан** бо мушту лагад задан, лагадкӯб кардан; **ба зери обу арақ мондан** ба обу арақ гӯтидан, сахт арақ кардан; **ба зери чашм гирифтан** *ниг.* **зери чашм кардан; дар зери дасти касе кор кардан** тахти назорат ва роҳбарии касе кор кардан; дар тобеияти касе кор кардан.

ЗЕРАНДОЗ زيرانداز палосча ё порчае, ки зери қолин, гилем меандозанд.

- ЗЕРАФКАН(Д)** زیرافکن// زیرافکند 1. кӯрпа, бистар. 2. мус. номи оҳанге, ки онро «кӯчак» низ мегӯянд.
- ЗЕРБАНД** زیرбند банди фаръӣ; банди дохили банди асосӣ (*мас., дар китоби қонунҳо*).
- ЗЕРБИНО** زیرینа 1. асос, поя, замина. 2. *фалс.* базис, поя.
- ЗЕРБОБ** زیرباب зерфасл, бахш; боби дохили боби асосӣ.
- ЗЕРГОҲ** زیرگاه *таър.* курсии поёнтар аз тахти шоҳ; курсӣ, сандалӣ.
- ЗЕРГУЗАР** زیرگذر *нав.* гузаргоҳи зеризаминӣ.
- ЗЕРГУРҶХ** زیرگروه гурӯҳи фаръӣ, гурӯҳи хурд дар гурӯҳи асосӣ, гурӯҳча.
- ЗЕРДАСТ** زیردست фармонбардор, мутеъ, тобеъ; мағлуб; *муқоб.* забардаст 1; зердаст кардан мутеъ сохтан, тобеъ намудан; мағлуб кардан; **зердаст шудан** мутеъ гардидан, тобеъ шудан; мағлуб шудан.
- ЗЕРДАСТӢ** زیردستی фармонбардорӣ, мутеъ, тобеят.
- ЗЕРИБАҒАЛӢ** زیربغلی *мансуб ба зери бағал.*
- ЗЕРИЗАМИНӢ** زیرزمینی воқеъ дар зери замин, тагизаминӣ: **обҳои зеризаминӣ**, **роҳи оҳани зеризаминӣ**; **сарватҳои зеризаминӣ** маъданҳои табиӣ, ки дар кишри замин воқеъ мебошанд.
- ЗЕРИКҶХӢ** زیرکوهی воқеъ дар назди кӯҳ; **боғу сабззор** зерикӯҳӣ боғу сабззор дар доманаи кӯҳҳо.
- ЗЕРИЛАБӢ** زیرلبی :**зерилабӣ кардан** *гуфт.* худ ба худ ё бо каси дигар паст-паст гап задан.
- ЗЕРИН** زیرین 1. *мансуб ба зер*; поёнӣ, он чи дар поин воқеъ аст; **қайди зерин** эроди зайл; **хабар** **зерин** хабаре, ки дар зер баён мегардад, хабари зайл. 2. таҳ, тағ; **либоси зерин** либоси тағ, зерпӯш.
- ЗЕРИОБӢ** زیرآبی воқеъ дар зери об, дар таги об буда; **киштии зериобӣ** ҳ. киштии чангие, ки ҳам дар рӯи об ва ҳам дар зери обҳои баҳру уқёнус мегардад.
- ЗЕРИПҶСТӢ** زیرپوستی воқеъ дар таги пӯст, дар дохили пӯсти бадан чоғирифта: **варами зерипӯстӣ**.
- ЗЕРИСАНГӢ** زیرسنگی дар таги санг буда, тагисангӣ.
- ЗЕРИЧАШМӢ** زیرچشمی : **нигоҳи зеричашмӣ** нигоҳи махфиёна, номаълум нигоҳ кардан.
- ЗЕРКУНДА** زیرکننده кундаи зер, кундаи поёнӣ: **зеркундаи чувоз**.
- ЗЕРНИШИН** زیرنشین дар поин нишинанда; сокини маҳаллаи воқеъ дар пастхамӣ; **зернишин кардан** таквият бахшидан, мустақкам кардан.
- ЗЕРО** زیر *пайвандаки сабаб* аз ин ҷиҳат, ба ин сабаб, барои ин ки; **чунки**; **зероки** чунки.
- ЗЕРПИРОҲАН** زیرپیراهن *ниг.* зерпӯш.
- ЗЕРПҶШ** زیرپوش либоси тағ, тағпӯш; *муқоб.* болопӯш.
- ЗЕРРАВ** زیررو *сохт.* болори (рави) асосии пешдолони хона, ки болорҳои дигар болои он гузошта мешаванд.
- ЗЕРСУТУН** زیرستون санг, кунда ва он чи ки дар зери сутун гузошта, сутунро болои он устувор мекунад.
- ЗЕРТАНГ** زیرتنگ камарбанди шиками хайвони саворӣ, айил; *муқоб.* забартаг.
- ЗЕРФУН** زیرفون *бот.* дарахтест ба санҷид монанд, вале бесамар ва гули хушбӯи асалбор дорад.
- ЗЕРҶОМА** زیرجامه тағпероҳан; эзор.
- ЗЕҲ I** زه 1. шероза, зеҳак, ки дар канор ва ё даври ҷома, тӯппӣ *ва г.* дӯхта мешавад; мағзии кӯрпа; канора, ҳошия. 2. ресмони камон, чиллаи камон; **камон зеҳ кардан** а) торро ба камон бастан; б) омода кардани камон ба тирандозӣ.
- ЗЕҲ II** زه *кит.* зоиш, зоидан; **дарди зеҳ** дарди вазъи ҳамл.
- ЗЕҲ III** زه *кит.* нидо аҳсант!, офарин!
- ЗЕҲАК** زهک шероза, ҷияк; **зеҳаки пойҷома** тироз ва ороиши навормонанде, ки ба почай эзори занон медӯзанд, ҷияки эзор.
- ЗЕҲАКДОР** زهکدار либос ё мато, ки дар ҳошияаш зеҳ дорад; ҷиякдор.
- ЗЕҲБОРИК** زهکباریک дорои зеҳи борик.

ЗЕХБОФӢ زهبافی шерозабофӢ, чиякбофӢ.

ЗЕХГИР زهگیر абзори махсусе, ки онро дар лахзаи тирандозӣ ҳамчун ангуштпона ба ангушт мепӯшиданд.

ЗЕХДОН زهدان *ниг.* захдон.

ЗЕХДОР زهدار зех дӯхташуда, чиякдор, шерозадор.

ЗЕХК *а.* ضحك *кит.* ханда, хандаи тамасхуромез.

ЗЕХН *а.* ذهن 1. фаҳм, хуш, идрок; зиракӣ. 2. ҳофиза, ёд; **зеҳни касе кунд будан** кундфаҳм будан, дар омӯхтани илму ҳунар камқобилият будан; **зеҳни касе тез будан** хушзеҳну зирак будан; **зеҳн мондан** диққат кардан, аҳамият додан; **зеҳн монда дидан (нигоҳ кардан)** гуфт. бодикқат дидан, бо таваҷҷӯҳи махсус нигоҳ кардан ба чизе ё касе.

ЗЕХНАН *а.* ذهنًا аз рӯи зеҳн, аз рӯи идрок.

ЗЕХНӢ ذهني *мансуб ба зеҳн.*

ЗЕХНМОНӢ ذهني *исми амал аз зеҳн мондан.*

ЗЕХНТЕЗ ذهن تيز зудфаҳм, зирак.

ЗИ *з* *шакли дигари пешоянди аз (одатан дар назм мувофиқи талаби вазн кор фармуда мешавад).*

ЗИБР *а.* زبر *кит.* дурушт, дағал.

ЗИБХ *а.* ذبح *кит.* буридани гулӯи ҳайвони ҳалолгӯшт; курбонӣ.

ЗИҒ زيغ *кит.* бӯрӓ.

ЗИҒБОФ زيغباف *кит.* бӯрӓбоф.

ЗИҒОЛ زيغال *кит.* қадах, чом, пиёлаи калон, коса; ◊ **зиғол шигуфонидан** бо майи сурх пур кардани қадах.

ЗИД(Д) *а.* ضد 1. муҳолиф, хилоф, акс; муқобил. 2. душман, адӯ, бадхоҳ; **зидди...** а) муқобили... , алайҳи... б) *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб ба маънои муқобил;* **зид(д) медиҳад:** **зиддидавлатӣ**, **зиддинӣ**, **зиддифашистӣ**, **зиддичангӣ**, **мудофиаи зиддихавоӣ**; **ба (бар) зидди...** *пешоянди таркибӣ ба муқобили...*; **ба ҳам зид ду чизи муҳолифи якдигар, носозгор; зидду нақиз** муқобили ҳамдигар, ба ҳам муҳолиф.

ЗИДДИАХЛОҚӢ ضد اخلاقي хилофи ахлоқ буда.

ЗИДДИБАШАРӢ ضد بشري ба муқобили инсоният равонашуда.

ЗИДДИДАВЛАТӢ ضد دولتي ба муқобили давлат ра-

вонашуда, зидди сиёсати давлат буда.

ЗИДДИДЕМОКРАТӢ ضد ديماکرتي муқобили демократия равонашуда.

ЗИДДИДИНӢ ضد ديني ба муқобили дин равонашуда, зидди дин буда.

ЗИДДИИЛМӢ ضد علمي бар зидди илм, дар муқобили илм қарордошта.

ЗИДДИИСЛОМӢ ضد اسلامي ба муқобили дини ислом равонашуда, зидди ислом буда.

ЗИДДИҚОНУНӢ ضد قانوني хилофи қонун буда.

ЗИДДИМАЗҲАБӢ ضد مذهبي хилофи мазҳаб буда.

ЗИДДИМИЛЛӢ ضد ملي хилофи манфиатҳои миллӣ равонашуда.

ЗИДДИХАЛҚӢ ضد خلقي ба муқобили мақсаду мароми халқ равонашуда.

ЗИДДИҲУКУМАТӢ ضد حکومتي ба муқобили ҳукумат равонашуда.

ЗИДДИЧАМЪИЯТӢ ضد جمعيتي ба муқобили чамъият, бар алайҳи ҷомеа равона шуда.

ЗИДДИЧАНГӢ ضد جنگي ба муқобили чанг равонашуда.

ЗИДДИҶОСУСӢ ضد جاسوسي идорае, ки вазифаи он баргараф кардани амалиёти ҷосусии давлатҳои дигар аст.

ЗИДДИЯТ *а.* ضديت 1. муҳолифат, муқобилат; **зиддият нишон додан** муқобилият нишон додан, муқобил баромадан, муҳолифат кардан. 2. *филс.* яке аз категорияҳои фалсафист, ки мутобиқи он ҳар як ходиса ва ашён олам ҷиҳатҳои ба ҳам зид ва дар айни замон ба ҳам алоқаманд дорад; муқобил будани як фикр, ақида, равия, ҷараён, синф *ва ғ.* ба дигаре, ихтилофот.

ЗИДДИЯТНОК ضد يت ناک ихтилофнок, таъоддошта, ба ҳам зид.

ЗИДУДАН زدودن *ниг.* зудудан.

ЗИЁ *а.* ضيا нур, рӯшноӣ, равшанӣ.

ЗИЁБАХШ ضيا بخش нурдиҳанда, рӯшноӣбахш.

ЗИЁГУСТАР ضياگستر рӯшноибашш, нурпош.

ЗИЁД *a.* زياد бисёр, афзун, фаровон, беш; **солхон зиёд** солхон бисёр, солхон дароз; **зиёд кардан** а) афзун кардан, афзудан, бисёр кардан; б) илова кардан, зам кардан; в) дароз кардан, тӯлонӣ намудан.

ЗИЁДА زياده 1. *ниг.* зиёд. 2. бештар, зиёдтар, афзунтар, бисёртар. 3. беш аз ин.

ЗИЁДАСАР زيادهسر 1. *маҷ.* он ки қувваи худро аз будаш бештар шумурда, ба коре, ки аз ўҳдан он намебарояд, даст мезанад. 2. *маҷ.* мағрур; саркаш.

ЗИЁДАТ *a.* زيادت афзунӣ, бешӣ, бисёрӣ.

ЗИЁДАТАЛАБӢ زيادهطلبى аз ҳад зиёд чиз талаб кардан, хоҳиши чизи зиёдро кардан: **зиёдаталабӣ кардан**.

ЗИЁДАТӢ زيادتى 1. чизи барзиёд, беш аз даркорӣ; нодаркор. 2. бақия, боқимонда, пасмонда; **зиёдати кардан** боқӣ мондан; **зиёдати кунондан тарзи бавоситии зиёдати кардан**; **маҷбур кардан** ба боқӣ гузоштан; **пасандоз кардан**; **дарди сари зиёдати ташвиши нодаркор**, захмати беҳуда; **зиёдати доштан** аз *касе* нисбат ба *касе* афзалият (баргарӣ) доштан.

ЗИЁДӢ زيادى 1. афзунӣ, бисёрӣ, фаровонӣ. 2. зиёдати, барзиёд, иловагӣ.

ЗИЁӢ ضيائى 1. *мансуб ба зиё*; дурахшанда, тобон. 2. корманди соҳаи фаъолияти фикрӣ; шахси огоҳ аз илму фарҳанг, равшанфикр, бомаданияту соҳибмаърифат.

ЗИЁН زيان 1. зарар, хисорат; *муқоб.* **нафъ**, **суд**. 2. балову осебе, ки гӯё аз чину парӣ ба одамон мерасида бошад; **зиёну захмат расондан** зарару осеб расондан, ташвишу норухатӣ овардан (-и деу чин), чин задан; **зиён кардан** а) зарар дидан, хасорат кашидан; нуқсон дидан; б) таъсири бад расонидани хӯроке ба кори меъда, масмум шудан; **зиён кашидан** зарар кашидан, хисорат дидан; **зиён расонидан (овардан)** зарар расонидан, зарар овардан.

ЗИЁНГИРИФТА زيانگرفته гирифтори бемории саръ, саръӣ.

ЗИЁНДОР زياندار 1. зарарнок, зараровар, хисоратоваранда, музир. 2. чунундор, гашдор, зиёнзада; гирифтори бемории саръ.

ЗИЁНЗАДА زيانزده *ниг.* зиёндор 2.

ЗИЁНКОР زيانكار он ки ба коре ё чизе зарару нуқсон мерасонад, зараррасон.

ЗИЁНКОРӢ زيانكارى зараррасонӣ, вайронкорӣ, осебрасонӣ.

ЗИЁНОВАР زيانآور зараровар, зарарнок.

ЗИЁНПАРВАРӢ زيانپرورى *кит.* зарароварӣ, зарарнокӣ.

ЗИЁНРАСОНӢ زيانرساني *ниг.* зиёнварӣ.

ЗИЁРАТ *a.* زيارت 1. дидор, мулоқот (*бо бузургон*), шарафёбӣ. 2. рафтан ба чоҳои муқаддас ва табаррук, боздиди мазору мақбарае; **зиёрат кардан (намудан) касеро, чоеро** ба дидори касе рафтан; ба дидани касе ё чое мушарраф гардидан; **∅ зиёрат қабул!** ба шахси тоза аз сафар омада мегӯянд ва ў дар ҷавоб «мурод ҳосил!» мегӯяд; **хам зиёрат, хам тичорат (зарб.)** бо баҳонаи коре ба иҷро овардани кори дигаре.

ЗИЁРАТГОҲ زيارتگاه маҳалли зиёрат, чоӣ муқаддас, ки ба диданаш меоянд (*аз қабил* мазор, мақбара ва ғ.).

ЗИЁФАТ *a.* ضيافت меҳмонӣ, меҳмондорӣ, пазириии меҳмонон; **зиёфати барфӣ** зиёфате, ки ба муносибати бой додан дар бозии хати барфӣ ҳангоми боридани барфи аввал барпо карда мешавад: **зиёфат кардан (додан)** меҳмон кардан; меҳмондорӣ намудан; **зиёфат пои пас хам дорад (зарб.)**.

ЗИЁФАТГОҲ ضيافتگاه чоӣ зиёфат.

ЗИЁФАТДИХӢ ضيافتدهى зиёфат додан.

ЗИЁФАТДОР ضيافتدار дорои зиёфат.

ЗИЁФАТХӢР ضيافتخور ба зиёфат даъват шуда, меҳмон; он ки дар зиёфатҳо гаштанро дӯст медорад.

ЗИКР *a.* ذكر 1. ёд кардан, ёдоварӣ, баён; **зикри аҳвол** баёни ҳол, шарҳи аҳвол; **зикри хайр** ба некӣ ёд кардан; ситоиши корҳои неки касе баъд аз вафот; **фикру зикр** фикру хаёл; тамоми диққат; **зикр ёфташ // зикр шудан** баён гардидан, нақл гардидан; навишта шудан, ном бурда

шудан; **зикр кардан (намудан)** баён кардан, нақл кардан, ба забон овардан; номбар кардан. 2. *д.* дуое, ки сӯфиҳо бо овози баланд мехонданд, вирд; **зикри Худо** ба забон овардани номи Худо; муноҷот.

ЗИКРЁФТА ذکر یافته *сифати феълии замони гузаита аз зикр ёфтаи*; зикршуда, баёнгардида.

ЗИКРШУДА ذکر شده *сифати феълии замони гузаита аз зикр шудан*; баёнгардида, номбаршуда.

ЗИҚ *а.* ضيق дилтанг; **зиқ шудан** дилтанг шудан; андӯхгин гаштан; **зиққи нафас тиб.** танг шудани нафас, нафастангӣ.

ЗИҚӢ ضيقى дилтангӣ; хафагӣ.

ЗИЛЗИЛА *а.* زلزله чунбиш ва ларзиши қишри кураи Замин, ки дар вақти шиддатнок рӯй доданаи боиси харобии биноҳо ва ҳалокати одамон мешавад, заминчунбӣ, заминларза.

ЗИЛЗИЛАБАРДОР زلزله بردار ба зилзила тоб оваранда, он чи ки заминчунбӣ онро вайрон карда наметавонад: **сохтмони зилзилабардор.**

ЗИЛЗИЛАБАРДОРӢ زلزله بردارى ба зилзила тобоварӣ: қобилияти зилзилабардории бино.

ЗИЛЗИЛАСАНЧ زلزله سنج дастгоҳи санчандаи қувва, вусъат ва қайду сабти дигар ҷиҳатҳои зилзила.

ЗИЛЗИЛАСАНЧӢ زلزله سنجى санчидаи қувваи зилзила тавассути асбоби махсус.

ЗИЛЗИЛАХЕЗ زلزله خيز чое, ки бисёр зилзила рух медиҳад: **замини зилзилахез.**

ЗИЛЛ *а.* ظل 1. соя. 2. *мач.* паноҳ, ҳимоят; **зилли Худо** сояи Худо (*сифати подшоҳ*).

ЗИЛЛАТ *а.* ذلت хорӣ, забунӣ; *муқоб.* **пззат.**

ЗИЛОЛ *а.* ظلال *ч.* зилл.

ЗИЛУ زيلو *кҳн.* қолин, қолинча, гилем, палос.

ЗИЛӢ *а.* ضلع *кит.* 1. *тиб.* қабурға, данда; устухони паҳлу. 2. *риёз.* тараф, паҳлуи сегӯша ва ғ.

ЗИМ زم : **зим ғоиб шудан** *лахҷ.* якбора ғоиб шудан, банохост нопадид гаштан.

ЗИМИСТОН زمستان *фасли чаҳоруми сол, ки мавсими сармоост; муқоб.* **тобистон.**

ЗИМИСТОНА زمستانه *ниг.* **зимистонӣ; таътили з-**

мистона таътили зимистонии мактаббаҷагон.

ЗИМИСТОНГУЗАРОНӢ زمستان گذراني *гузарондани зимистон, паси сар кардани мавсими зимистон.*

ЗИМИСТОНӢ زمستانى *мансуб ба фасли зимистон; либоси зимистонӣ* либоси хоси **фасли зимистон.**

ЗИММА *а.* ذمه *ӯҳда, ӯҳдадорӣ; ба (дар) зимма гирифтаи ӯҳдадор шудан, вазифадор шудан; иҷрои кореро ба ӯҳда гирифтаи; ба зиммаи касе гузоштаи (мондан) касеро ӯҳдадор кардан, вазифадор кардан ба иҷрои коре; ӯ аҳли зимма таър.* яҳудиён, насронийён ва зардуштийён, ки иҷрои шартҳои муайянеро ба ӯҳда гирифта, дар мамлакатҳои исломӣ зиндагонӣ мекарданд ва онҳоро зиммӣ ё зинҳорӣ низ меномиданд.

ЗИММӢ ذمى *ниг.* **зимма (аҳли зимма).**

ЗИМН *а.* ضمن *андарун, дарун, дохил; байн, миён; дар зимни... а)* дар дохили...; *дар байни...; б)* дар айни замон бо..., *дар баробари...: дар зимни кори адабӣ; дар зимни гап* дар аснои гап задан, *дар мобайни гуфтор; дар омади гап; дар ин зимн* дар ин миён, дар ин вақт.

ЗИМНАН *а.* ضمناً *дар зимни..., дар байни...; дар баробари ин, дар айни замон, дар омади гап: зимнан ишро ҳам бояд қайд кард.*

ЗИМОД *а.* ضما *он чи ки бо он ҷароҳатро банданд, он чи, ки бар ҷароҳат ниҳанд, марҳам.*

ЗИМОМ *а.* زمام 1. *лаҷом, инон, миҳор; ба тариқи истиора: зимоми ихтиёр.* 2. *мач.* ихтиёр, ирода.

ЗИМОМДОР زمام دار 1. *дастгирандаи лаҷом.* 2. *мач.* ҳоким; он ки идоран коре дар ихтиёри ӯст; мансабдор.

ЗИМОМДОРӢ زمام دارى *амал ва шугли зимомдор, ҳукуматдорӣ, ҳукмфармоӣ.*

ЗИН زين *афзоре, ки барои нишастан ба пушти асп (ва ё дигар ҷорҳои саворӣ) мебанданд; сари зин* болои зин, рӯи зин; **зин кардан (задан)** гузоштан ва бастанӣ

кардан (задан) гузоштан ва бастан зин бар пушти асп.

З-ИН زین *шакли кӯтоҳшудаи зин ва аз ин.*

ЗИНА زينه 1. ҳар як аз пояи нардбон ё роҳрави байни табақаҳои понну болои иморатҳо, палакон, фағона. 2. нардбони хиштин, сангин ё чӯбин ва роҳрав барои баромадан ба болохона ё ба қабатҳои болои биноҳои серошӯна, зинапоя. 3. *мач.* дараҷа, мартаба; **зинаи таракқиети иқтисодӣ** поя ва дараҷаи таракқиети иқтисодӣ; давраи муайяни пешрафти иқтисодиёт.

ЗИНАБОҒ زينهباغ боғе, ки дар нишебию ёнаҳои ба суфаҳо ҷудокардаи кӯҳсор ва талу тепшаҳо бунёд карда шудааст.

ЗИНАПОЯ زينهپايه *ниг.* зина (1, 2).

ЗИНАТ *a.* زينت чизҳои ороишӣ, он чи бо он ҷое ё касеро ороиш медиҳанд, зевар, пероя; **зебу зинат** *ниг.* зеб (зебу зинат); зинат додан ороиш додан, оростан.

ЗИНАТБАХШ زينتبخش ороишдиҳанда, зебдиҳанда.

ЗИНАТДЕХ زينتده *ниг.* зинатбахш.

ЗИНБАРДОР زينبردار *тағр.* ходими саисхонаи аморат, ки аспро зин карда, ба саворӣ омода мекард

ЗИНДА زنده 1. инсон ё ҳайвоне, ки дар бадан ҷон дорад, ҷондори дар ҳаёт буда, барҳаёт; *муқоб.* мурда. 2. ҳар он чи амал мекунад, дар воқеъ мавҷуд аст; **вазни зинда** вазни ҳайвон дар ҳолати зинда будан; **забони зинда** забони дар истеъмол буда, забоне, ки миллате, қавме ё қабилае бо он гуфтугӯ мекунад; *муқоб.* **забони матрук**; **зинда ба зинда** дар ҳолати зинда будан: **зинда ба зинда гӯрондан**; **зинда кардан** ҳаёт бахшидан; эҳё кардан; **зинда шудан** ҷон пайдо кардан; эҳё гардидан; \diamond **шоҳиди зинда** шоҳиде, ки воқеаро бо чашмони худ дидааст; **зинда дар гӯр будан** бо азобу машаққат зиндагонӣ кардан; азобу машаққати саҳт кашидан; **зинда бод!** поянда бод!, бигзор ҷовид монад! (*хитоб, ки умри дароз, муваффақият ва равнақи тоза хостапро ба касе ё ҷизе ифода мекунад*): **зинда бод дӯстӣ!** ...

ЗИНДАГӢ زندگي ҳаёт, умр, ҳастӣ; **асбоби зиндагӣ** васоили даркорӣ барои рӯзгор (*аз қабилӣ хӯрок ва пӯшок*); **пайдоиши зиндагӣ** ба вучуд омадани ҳаёт дар рӯи замин; **роҳи зиндагӣ** роҳи ҳаёт. тар-

зи зиндагӣ; **ташвиши зиндагӣ** қору бори ҳаррӯза; **бо дехқонӣ зиндагӣ кардан** аз даромади дехқонӣ хӯроку пӯшоки худро таъмин кардан; \diamond **гарму сарди зиндагиро дидан (чашидан)** а) пастиву баландӣ ва азобу роҳати зиндагиро аз сар гузарондан; б) таҷрибадор шудан.

ЗИНДАГОӢ زندگاني 1. зиндагӣ, зинда будан, ҳаёт. 2. истиқомат, бошиш; **зиндагонӣ кардан (доштан)** а) зистан, умр ба сар бурдан; б) истиқомат кардан, сукунат доштан.

ЗИНДАДИЛ زندهدل ҳаётдӯст, равшанзамир, хушдил; шӯхтабиат; *муқоб.* **афсурдадил.**

ЗИНДАДИЛӢ زندهدلي ҳаётдӯстӣ, равшанзамирӣ; хушдилӣ.

ЗИНДАДИЛОНА زندهدلانه ҳаётдӯстона, равшанзамирона; хушдилона.

ЗИНДАДОР زندهدار зиндадоранда, зиндакунанда.

ЗИНДАӢД زندهپاد *ниг.* шодравон.

ЗИНДАЗОӢ زندهزاي *биол.* тарзи дар батн қалон карда таваллуд кардани насл; *муқоб.* **тухмзоӣ.**

ЗИНДАСАҒИР زندهصغير *гуфт., ниг.* зиндаятим.

ЗИНДАҶУДО زندهجدا дар зиндагӣ аз ҳамдигар ҷудошуда.

ЗИНДАҶУДОӢ زندهجداي зиндаҷудо будан, ханӯз дар вақти барҳаёт будани шахси наздике аз ӯ ҷудо будан; ҷудоии иҷборӣ.

ЗИНДАЯТИМ زندهيتيم фарзанди инсон, ки падару модар дошта бошад ҳам, бепарастор ва танҳо мондааст.

ЗИНДИҚ *a.* زنديق бедин, аз дин баргашта, мулҳид, даҳрӣ.

ЗИНДОН زندان бандихона, ҳабсхона, маҳбас; **зиндони абадӣ** ҳабси доимӣ, ҳабси якумрӣ.

ЗИНДОНБОН زندانبان посбони ҳабсхона ва маҳбусон.

ЗИНДОНӢ زنداني маҳбус, бандӣ.

зироат илми кишоварзӣ.

ЗИРОАТКОР کار زراعت кишоварз, деҳқон, барзгар, зореъ.

ЗИРОАТКОРӢ زراعت کاری кишоварзӣ, деҳқонӣ; киштукор.

ЗИРОАТӢ زراعتی мансуб ба зироат; ноҳияи зироатӣ ноҳияе, ки аҳолии он асосан бо деҳқонӣ машғул аст.

ЗИРОӢ ذراع *кит.* 1. газ, воҳид, ченак, аз оринҷ то нӯги ангушти миёна (*тахминан 48 см*). 2. андоза кардан, чен кардан.

ЗИРӢ ذر *а.* ذر *кит.* он ки рӯх дорад, зинда.

ЗИРФУН زيرفون *ниг.* зерфун.

ЗИСТ زیست зиндагӣ, ҳаёт: зисту зиндагонии мардум, муҳити зист.

ЗИСТАН زیستن 1. зиндагӣ кардан, умр дидан. 2. зиндагонӣ кардан, истиқомат кардан: онҳо дар хнёбони марказӣ мезистанд.

ЗИСТКУРА زیست کوره минтақаи кураи замин, ки дар он ҳаёт вучуд дорад, биосфера.

ЗИСТШИНОСӢ زیست شناسی илм дар бораи муҳити зист.

ЗИФОФ *а.* زفاف *кит.* фиристодани арӯс ба хонаи домод; шаби арӯсӣ; тӯйи никоҳ.

ЗИФТ *а.* زفت 1. моддаи сиёҳи гализ, ки дар сохтмон ва роҳсозӣ кор мефармоянд, қатрон, қир. 2. самғи дарахти санавбар.

ЗИХНА زخنه хасис, мумсик; ҳарис.

ЗИХНАГӢ زخنگی зихна будан, хасисӣ, мумсикӣ.

ЗИХӢ زهی *нидо* офарин!, хушо!, чӣ хуш!: зихӣ саодат!

ЗИҶОФ *а.* زهاف *ади.* афтодани ҳарфе дар рукни шеър.

ЗИЧ زیچ ду ё чанд чизи сахт ба ҳам часпида ва ё бисёр ба ҳам наздик, чафс; алоқан зич робитаи наздик; робитаи мустақкам; зич кардан ниҳоят наздик овардани чизе ба чизи дигар, чафс кардан; зич ништастан ба ҳам тамоман наздик ва часпида ништастан; дарро зич пӯшондан дарро чунон маҳкам пӯшондан, ки ягон роге намонад, дарро чафс пӯшондан.

чафс пӯшондан.

ЗИЧИСАНЧ زیچی سنج асбоби андозагири зичии ҷисм.

ЗИЧӢ زیچی чафсӣ; анбӯҳӣ: зичии аҳолӣ.

ЗИЧ زیچ *нуч.* чадвале, ки аз рӯи он ҳаракат ва вазъияти ситора ва сайёраҳоро меомӯзанд.

ЗИШТ زشت 1. баднамо, бадафт; муқоб. зебо. 2. бад, нописанд, қабех: кори (амали) зишт, рафтори зишт.

ЗИШТАНДОМ زشت اندام *ниг.* зиштрӯ.

ЗИШТӢ زشتی бадӣ, қабоҳат.

ЗИШТКОР زشت کار он ки кори зишт мекунад, бадкор, табоҳкор.

ЗИШТРӢ زشت رو баднамо, бадафт, хунук-башара.

ЗИШТТИНАТ زشت تینت бадсират; бадхулқ.

ЗИШТХӢ زشت خو бадхӯ, бадхулқ.

ЗӢ *а.* ذی *ниг.* зу.

ЗОБ I زاب *кит.* 1. хосият, сифат. 2. чашм; чашма.

ЗОБ II *а.* ضاب *кит.* дарахти талхи захрдор, аз қабили ҳанзал ва заққум.

ЗОБГАР زابگر *кит.* зарбае, ки ба даҳани пурбод мезананд, то бод аз он бо садо хорич шавад.

ЗОБГУР زابغر *ниг.* зобгар.

ЗОБИТ *а.* ضابط *кит.* забтқунанда; маҳкам нигоҳдоранда; идорақунанда, ҳоким.

ЗОБИТА *а.* ضابطه қоида, қонун, дастур.

ЗОВ I زاو *кит.* дара, шикофии байни кӯҳҳо, гузаргоҳи танг дар кӯҳҳо.

ЗОВ II زاو *кит.* бинокор, меъмор.

ЗОВАР I زاور *кит.*, *нуч.* номи сайёраи Зӯҳра.

ЗОВАР II زاور *кит.*, нерӯ, қувват, қудрат, иқтидор.

ЗОВАР III زاور *кит.* 1. маркаб, шутури боркаш. 2. ходим, хидматгор.

ЗОВИЯ *а.* زاویه 1. ҳанд. кунҷ, гӯша. 2. кулба,

гӯша.

ЗОВИЯНИШИН زاويه نشين *ниг* гӯшанишинн.

ЗОВИЯНИШИНИ زاويه نشينى *ниг*. гӯшанишиннӣ.

ЗОВИЯСАНЧ زاويه سنج асбоби паймоиши дарачаи зовия.

ЗОҒ زاغ як навъ парандаи сиёхранги калон, ғуроб; **зоги ало** навъи зоғи рангаш алобуло, калоғ; **нест зоге бе доге** (*зарб.*) ҳеч чиз бе айб намешавад.

ЗОҒА زاغه *кит.* 1. чордеворе, ки дар он бештар фақирон ва кӯчманчиён зиндагӣ мекарданд. 2. оғил, горе, ки дар он чорпоёнро чо мекарданд.

ЗОҒНҶҶ زاغونول олати оҳанини дусара, ки бо он замин мекананд ва санг мешикананд, чок.

ЗОҒСАР زاغسر як навъ гунчишк, ки сараш монанди сари зоғ сиёҳ аст.

ЗОҒСОР زاغسار *кит.* 1. зоғмонанд. 2. *маҷ.* сабукмағз, камақлу хуш.

ЗОҒЧА زاغچه *зоол.* як навъ зоғи сиёҳи хурд.

ЗОҒЧАШМ زاغ چشم дорои чашми сабуз обӣ, он ки чашмонаш ба чашмони зоғ монанд аст.

ЗОҒЧЕҲР زاغ چهر *кит., маҷ.* дорои чехраи зишт, сиёҳрӯ.

зод زاد *асоси замони гузашта аз зодан; чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои зода, зоида: одамизод, паризод.*

ЗОД I *а.* زاد тӯша, хӯроке, ки дар сафар бо худ мегиранд; **зоди сафар** тӯшаи роҳ.

ЗОД II *ضاد* *номи ҳарфи ҳаҷедаҳуми алифбои арабии тоҷикӣ, ки дар ҳисоби ҷумалу абҷад ба 800 баробар аст.*

зода زاده 1. *асоси замони ҳозира аз зодан; зоидашуда, таваллудёфта; фарзанд, авлод; зодаи хотир* натиҷаи кори фикрӣ. 2. *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои аз касе ё насле таваллудшуда: Бокизода, деҳқонзода; ашрофзода.*

ЗОДАГОН زادگان *кит.* шакли кӯтоҳишудаи асплзодагон.

ЗОДАН زادن зоидан; таваллуд кардан, фарзанд ба дунё овардан.

ЗОДБУМ زادبوم *ниг.* зодгоҳ.

ЗОДГОҲ زادگاه *чои таваллуд, маҳалли таваллуд,*

ватан.

ЗОДНОМА زادنامه *ҳуқ.* ҳуҷҷатест, ки ба кӯдаки навзод дода мешавад ва шахсияти ӯро то гирифтани шиноснома муайян мекунад, шаҳодатномаи таваллуд.

ЗОДРҶЗ زادروز рӯзи таваллуд.

ЗОДСАРВ زادسرو *киноя аз* одами озод.

ЗОДСОЛ زادسال соли таваллуд.

ЗОДУБУД زادوبود *кит.* сармоя ва асбобу анчоми зиндагӣ, будушуд.

ЗОЕЪ *а.* ضايح 1. талаф, нобуд; талафшуда, нобудгардида. 2. беҳуда, бефоида; беко-ра; **зоеъ гардидан (шудан)** талаф шудан, барбод рафтан; бефоида гузаштан: **вақти касе зоеъ гардидан, меҳнати касе зоеъ шудан.**

ЗОЁ زاي *1.* дорои тавоноӣ ва имконияти зоидан. 2. *маҷ.* афзуншаванда, густаришбанда.

ЗОЁНДАН زاياند *тарзи бавоситан зоидан; таваллуд куноидан, вақти таваллуд ёрӣ додан.*

ЗОИД *а.* زائد зиёдшаванда; зиёда, бисёр.

ЗОИДА زائده 1. *сифати феълии замони гузашта аз зоидан; бача таваллудкарда, он зан, ки зоидааст.* 2. таваллудшуда, мутаваллид; **бародарони зоида** додарони ҳампадару ҳаммодар; **зоида шудан** таваллуд ёфтан, ба дунё омадан.

ЗОИДАН زائدن 1. бача овардан, вазъи ҳамл кардан; сабук шудан (*нисбат ба зан*). 2. тухм кардан, тухм овардан (*нисбат ба мурғ*); **ҳанӯз модараш назоидааст** дар мавриди мислу монанд надоштани касе мегӯянд.

ЗОИҚА *а.* ذايقه яке аз панҷ ҳисси инсон, ки кас бо он мазаи чизҳоро мефаҳмад, ҳисси чашой.

ЗОИЛ *а.* زائل *кит.* нобуд, маҳв, фонӣ; ҳалок; **зоил шудан.**

ЗОИР *а.* زائر *кит.* зиёраткунанда, ба дидорбинӣ раванда.

ЗОИЧА زايچه *иҷ.* 1. он чи ки мунаҷҷимон

баъд аз муайян кардани мавқеи ситораҳо дар боран вукӯи ҳодисае пешгӯӣ мекарданд. 2. чадвали нучум, ки мунаҷҷимони қадим дар вақти таваллуди касе барои пешгӯӣ кардани толеи вай тартиб медоданд.

ЗОИШ زائش *ниг.* зодан.

ЗОИШГОҲ زائشگاه муассисаи тиббӣ, ки дар он занҳои ҳомила барои табобат, нигоҳдорӣ ва зоида ниҳода кӯдак мераванд, ҷои таваллуд кардан, таваллудхона.

ЗОК/ЗОГ زاک//زاگ ҷисми маъданиест намакмонанд, ки дар суратгирӣ, чармгарӣ, рангрезӣ ва тиб ба кор мебаранд, даҳани фаранг.

ЗОКИР *a.* ذاکر 1. зикркунанда, ёдоваранда. 2. *кит.* ситоишкунанда, зикркунанда (-и Худо).

ЗОКОБ زاکاب зоки бо об омехта, ки дар рангрезӣ ба кор мерафт.

ЗОЛ I ذال *номи ҳарфи нӯҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар ҳисоби абҷад ба 800 баробар аст.*

ЗОЛ II زال 1. пир, мӯйсафед; пири ҳилагар. 2. номи падари Рустам – қаҳрамони афсонавии «Шоҳнома», ки сурхрӯю сафедмӯй зоида шуда буд ва бинобар ин ўро Золи Зар меномиданд.

ЗОЛИМ *a.* ظالم ситамгар, зулмкунанда, бедодгар.

ЗОЛИМӢ ظالمى ситам, зулм, бедодгарӣ.

ЗОЛИМОНА ظالمانه ситамгорона, бедодгарона; бераҳмона, ваҳшиёна.

ЗОЛУ زالو *ниг.* зулу.

ЗОМАҲРОН زامهران *кит., тиб.* доруи зидди захр, подзахр.

ЗОМИЁД زامیاد 1. *кит.* номи рӯзи 27-уми моҳи шамсӣ дар солшумории қадимии форсӣ, ки ҳар як рӯзи моҳ номи махсусе доштааст. 2. номи фарштаи муваққали ин рӯз.

ЗОМИН *a.* ضامن замонатдиҳанда, кафил.

ЗОМУ زامو *кит.* дастанбӯӣ.

ЗОМУЧА زاموچه харбузаи лӯндаи тезпазаки хушбӯӣ, хандалак, толибӣ.

ЗОМҲАРОН زامهران *ниг.* зомаҳрон.

З-ОН زان *шакли кӯтоҳшудаи зи он ва аз он.*

ЗОНИЯ *a.* زانیе зани зинокор, зани бадахлок,

фоҳиша.

ЗОНӢ *a.* زانى *ниг.* зинокор.

ЗОНУ زانو банде, ки устухони сонро бо соқи по мепайвандад ва косаи зонуро ба вучуд меорад; **зону задан** а) ба рӯи зону нишастан, сари зону нишастан дар пеши касе барои таъзим ё зорию илтиҷо; б) *мач.* таслим шудан ба касе; **зону зада нишастан** сари зону нишастан; **ба зону зфтодан** *ниг.* зону задан.

ЗОНУБАНД زانوبند чарме, ки савораҳо ба рӯи зону мебастанд.

ЗОНУКАШОН زانوكشان *феъли ҳол аз зону* **кашидан**; бо сари зону ҳаракаткунон, бо сари зону раванда.

ЗОНУНИШИН زانونشين 1. ба сари зону нишафта. 2. *мач.* шикастхӯрда, мағлуб.

ЗООЛОГИЯ *ю.* زالاجيه *ниг.* **ҷонваршиносӣ, ҳайвонотшиносӣ.**

ЗООТЕХНИКА *ю.* زاتخنيکه *илм оид ба парвариш ва нигоҳдории чорво ва парандагон барои истехсоли гӯшт, шир, тухм, пашм, пӯст ва ғ.*

-зор زار *пасванди калимасоз, ки ҷои бисёрӣ ва анбӯҳии чизе ва ё майдони кишти чизеро ифода мекунад:* **алафзор, регзор, гулзор, галлазор, пахтазор.**

ЗОР I زار 1. нотавон, заиф; очиз, бечора; хор, забун, беқадру қимат; **ошиқи зор, зипдаву зор, зору мискин, зору низор, хору зор; холи зор** а) аҳволи ниҳоят бад, ҳолати рикқатовар; б) *мач.* бадбахтӣ, шӯрбахтӣ. 2. бисёр; баланд, саҳт: **нолаи зор; зор гиристан** бо нолаву фиғон гиристан, бо сӯзу гудоз гирия кардан. 3. саҳт мӯхтоҷ, эҳтиҷманд; **зор будан** *ба чизе* а) ниҳоят мӯхтоҷ будан ба чизе; б) саҳт мушток будан ба чизе; **зор мондан** бекасу бечора дар роҳ мондан; **♦ очан (модари) зори касеро нишон додан** адаби касеро додан, ба ҷазои сазояш расондан (*дар мавриди таҳдид мегӯянд*); **зор-зор гиристан** бо тамоми овоз ё бо гама андӯх ва гиреву фиғон нолидану гиристан.

ЗОР//ЗОРР II زار//زار *кит.* зиёновар, зарар-

расон.

ЗОРА زاره *гуфт.* зорй, илтичо, тавалло: **зора кардан.**

ЗОРАНДА زارنده зорикунанда, таваллокунанда.

ЗОРЕЪ *a.* زارع *кит.* зироаткунанда, дехқон.

ЗОРИБ *a.* ضارب 1. он ки мезанад, зананда. 2. зарбзананда, сикказананда.

ЗОРИДАН زاريدن зорй кардан, нолидан.

ЗОРИКУНОН زارى كنان *феъли ҳол аз зорй кардан;* гириякунон, таваллокунон, дар ҳоли зориву лоба.

ЗОРИЙ زارى 1. нола, фарёду фиғон; **гираву зорй** гираву нола; **зорй кардан** нолидан, нолиш кардан. 2. илтичо, тавалло, тазарруъ. 3. хорй, бекадрй, забунй: **хорию зорй ё ба зорй, ё ба зурй, ё ба зар** (*мақ.*)

ЗОРМОНДА زارمانده *сифати феъли замони гузашта аз зор мондан;* чизи нодаркор, чизи безътибор; бекадру кимат; сабилмонда.

ЗОРО زارا *гуфт.* эҳтимол, шояд ки..., мумкин аст, ки...

ЗОРОН زاران *феъли ҳол аз зоридан;* зорикунон, дар ҳоли зорй кардан.

ЗОРА ضاره *муаттаси зорр;* ҳайвоноти ваҳшии даранда.

ЗОТ I ذات *a.* 1. *кхн., фалс.* асл, моҳият, ҳастӣ ва ҳақиқати ҳар чиз. 2. асл, насаб (*нисбат ба инсон*); зот надоштан аслу насаб надоштан; бадзот будан, бадасл будан. 3. насл, чинс (*нисбат ба ҳайвон*): гӯсфанди зоти ҳисорй. 4. шахсият, вучуд: зоти пок, зоти шариф, зоти хумоюн; зоту зурриёт *гуфт.* насл, авлод.

ЗОТ II ذات *гуфт.* ҳеч, ҳаргиз, асло.

ЗОТАН *a.* ذاتا дар асл, аслан; табиатан, моҳиятан.

ЗОТИЯ *a.* ذاتيه аслй, табиӣ.

ЗОТӢ ذاتى 1. аслй, табиӣ, фитрй. 2. наслдор, зотдор; дорои зоти хуб: **говн зотӣ, сағн зотин чӯпонӣ.**

ЗОТПАРВАРӢ ذاتپوروى *чорв.* маҷмӯи чорабниҳои чорводорй, ки барон беҳтар кардани сифатҳои ирсии ҳайвонот ва баланд бардоштани хусусиятҳои зотию маҳсулнокии онҳо нигаронида шудааст; **фермаи зотпарварӣ** фермае, ки бо парвариши чорвои зотӣ машғул аст.

ЗОТУЛБАЙН *a.* ذاتالبين муносибат ва робитаи байни ду кас ё ду қавм.

ЗОТУЛБУРУЧ *a.* ذاتالبروج *пуч.* фалаки ҳаштум, ки бурҷҳои дувоздаҳгона доштааст.

ЗОТУЛКАБАД *a.* ذاتالكبد *тиб.* газакӣ (варами) чигар.

ЗОФА زافه *кит.* 1. гиёҳест захрнок, ки ба сири пиёзи кӯҳӣ монанд аст. 2. хорпушт, хорпуштак.

ЗОҲИД *a.* زاهد тарки дунё карда, порсо, парҳезгор.

ЗОҲИДӢ زاهدى парҳезгорӣ, зуҳд, порсоӣ, диндорӣ.

ЗОҲИК *a.* ضاحك *кит.* хандон.

ЗОҲИР *a.* ظاهر 1. қисми ба назар намоёни ҳар чиз, рӯи чизе; намуди берунӣ, ҳолати берунӣ. 2. ошкор, возех, равшан, аён, маълум; **ба (дар) зоҳир** зоҳиран, дар намуд, ба намуд; **зоҳиру ботин** намуди берунӣ ва ҳолати дарунӣ; ошқору пинҳон; **зоҳир гаштан а)** намоён (падидор) шудан; **б)** маълум шудан, аён гаштан; **зоҳир кардан (намудан)** нишон додан, намудор кардан; падид овардан; **зоҳир шудан а)** намоён шудан, хувайдо гаштан; **б)** падид омадан, рӯй додан, сар задан.

ЗОҲИРАН *a.* ظاهرًا 1. ба зоҳир, дар зоҳир, ба намуд; *муқоб.* **ботинан; зоҳиран ва ботинан** дар зоҳиру дар ботин. 2. эҳтимол, аз афташ, гӯё.

ЗОҲИРБИН ظاهرين он ки ба чихати берунии чиз ва ҳодисаҳо нигариста, ба ботинаш аҳамият намедихад, сатҳӣ назарандозанда.

ЗОҲИРБИНӢ ظاهرينى дидан ва эътибор додан фақат ба намуди берунӣ ва ҳолати зоҳирии чизҳо ва одамон.

ЗОҲИРӢ ظاهرى берунӣ; *муқоб.* **ботинӣ: намуди зоҳирӣ.**

ЗОҲИРПАРАСТ ظاهرپرست *ниг.* зоҳирбин.

ЗОҲИРПАРАСТӢ ظاهرپرستى *ниг.* зоҳирбинӣ.

ЗОЧА زوجه 1. зане, ки нав кӯдак зоидааст. 2. *ниг.* лӯхтак.

ЗОЧАБОЗӢ زی چاهبازی *инг.* лӯхтакбозӣ.

ЗОЧ زاج *кит.* зани навзонда (*то ҳафт рӯз*).

ЗОЯНДА زاینده *сифати феъли* замони ҳозира аз зопдан; таваллудкунанда, тавлидкунанда.

ЗУӢЗӢ *а.* ذو/ذی 1. *кит.* соҳиб, доранда, дорои чизе. 2. *дар аввали баъзе калимаҳо омада, ба онҳо маънои ба сифате доро буданро медиҳад:* **зуфунун, зулфиқор, зулҳумор, зикимат.**

ЗУБДА *а.* زبده 1. *кит.* саршир, қаймоқ. 2. *маҷ.* қисми беҳтарини ягон чиз, баргузидаи чизе, саракарда, яккачин.

ЗУБОБ *а.* ذباب *кит.* пашша, мағас.

ЗУБОЛА *а.* ذبالة *кит.* хокрӯба, ахлот, партов.

ЗУВОЛА ذواله *инг.* завола.

ЗУГОЛ زغال *ангишт;* зимистон **рафт**у рӯсияҳӣ ба зуғол монд (*зарб*) сахтию душвориҳои рӯзгор рафт, вале шармандагии бадкор монд.

ЗУГОЛСАНГ زغالسنگ *ангиштсанг.*

ЗУҒ زوغ *кит.* 1. дарё, наҳр, рӯдхона. 2. зардоб.

ЗУД زود 1. тез, тунд, босуръат, бошитоб. 2. даррав, дархол, фавран; **зуд-зуд** тез-тез; пайихам, мутгасил; беист: **зуд-зуд ба чое рафт**ан, **зуд-зуд об хӯрдан...**; **дер** ё **зуд а)** бевақту барвақт; б) ниҳоят; дар ҳар сурат; **зуд хобидан** дархол хоб кардан; барвақт хуфтан; **зуд бош!** шитоб кун!

ЗУДАМАЛ زودعمل ба таври фаврӣ амалкунанда; гурӯҳи зудамал гурӯҳи фаврӣ.

ЗУДБАДАЛ زودبدل ба зудӣ бадалшаванда.

ЗУДБОВАР زودباور тезбоваркунанда; содалавҳ, содалил.

ЗУДБОВАРӢ زودباوری содалилӣ, содалавҳӣ.

ЗУДГУДОЗ زودگداز ба зудӣ гудохташаванда.

ЗУДГУЗАР زودگذر тезгузаранда; тез ба охир расанда, дар муддати кӯтоҳ хотимаёбанда: **борони зудгузар.**

ЗУДӢ زودی тезӣ, суръат; таъчил, шитоб; **ба зудӣ а)** ба тезӣ, тез; б) дарҳол; **ба ни зудӣ** ин қадар барвақт.

ЗУДҚАХР زودقهر он ки зуд ба ғазаб меояд.

ЗУДНАВИС زودنویس он ки тез менависад (*мас.,*

суратмаҷлисро).

ЗУДНАВИСӢ زودنویسی амал ва шугли зуднавис.

ЗУДО//ЗИДО زدا *ҷузъи пасиши баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои пок кардан, барҳам задан ё зудудани чизе:* **ғамзудо, зангзудо...**

ЗУДПАЗ زودپز хусусияти хӯроке ё мевае, ки зуд мепазад.

ЗУДПАЗАК زودپزک *ғуфт.* ҳосили баъзе дарахтон, сабзичот ва растаниҳое, ки зуд мепазанд.

ЗУДПАРВОЗ زودپرواز он чи тезпар ва зудпар аст, зуд парвозкунанда.

ЗУДРАВ زودرو зуд раванда, бошитоб раванда.

ЗУДРАНЧ زودرنج он ки тез ва бо андак баҳона озурда мешавад ва меранҷад.

ЗУДРАС زودرس тезпазанда, пешпазак (*нисбат ба мева ва зироатҳо*).

ЗУДТАР زودتر *сифати дараҷаи қиёсӣ аз зуд;* тезтар; барвақтар.

ЗУДУДАН زوددن пок кардан, равондани занг ё губор аз рӯи чизе; дур кардани ғам аз дил.

ЗУДФАҲМ زودفهم тезфаҳм, баҳуш.

ЗУДХЕЗ زودخیز он ки аз хоб зуд меҳезад.

ЗУДҲАЗМ زودهمضم ба зудӣ ҳазмшаванда: хӯроки зудҳазм.

ЗУДҲАРАКАТ زودحرکت зуд ҳаракаткунанда.

ЗУДШИКАН زودشکن ба зудӣ шикананда.

ЗУЗАНАБ *а.* ذوزنب *нуч.* ситораи думдор.

ЗУККА زوکه *ғуфт.* лукмаи беҳтарин, хӯроки беҳтарин.

ЗУККАХӢР زوکهخور *ғуфт.* он ки хӯрдани чизҳои бомазаро дӯст медорад, бамазахӯрак, хушхӯрак.

ЗУКОМ زکام *тиб.* касалии димоғ, ки дар натиҷаи илтиҳоби пардаи луобии бинӣ рӯй медиҳад ва обравӣ аз бинӣ ва

атсазанӣ аз нишонаҳои асосии ин беморист, тимоқ.

ЗУКОМШУДА ز کام شده гирифтори зуком.

ЗУЛБИЁ//ЗУЛИБИЁ ذولبیا хур. ҳалвое, ки аз орд, шакар ва равгани кунчид ё равгани зард тайёр мекунад.

ЗУЛҚАРНАЙН а. ذوالقرنین 1. дорои ду шох, душоха. 2. асот. лақабе, ки ба Искандари Мақдунӣ ва Тахмураспи девбанд нисбат медиҳанд.

ЗУЛҚАЪДА а. ذوالقعدة номи моҳи ёздаҳуми соли қамарӣ.

ЗУЛЛИСОНАЙН а. ذوالسانين он ки ду забонро ба хубӣ медонад, донандаи ду забон, дузабона.

ЗУЛМ а. ظلم ситам, чабр, чафо; бедодӣ, ситамгарӣ; беадолатӣ; **чавру зулм** чабру чафо, зӯрию ситам; **зулм кардан** ситам кардан, тааддӣ намудан, зӯрварӣ кардан.

ЗУЛМАТ а. ظلمت торикӣ, сиёҳӣ.

ЗУЛМАТКАДА ظلمت كده 1. хонаи торик. 2. маҷ. ҷои азобу андӯх; *киноя аз олам.*

ЗУЛМАТСАРО ظلمت سرا *ниг.* зулматкада.

ЗУЛМДИДА ظلم دیده ситамдида, чафокаш, чабрдида.

ЗУЛМКЕШ ظلم كيش золим, чафопеша, ситамгар.

ЗУЛМОБОД ظلم آباد ҷое, ки дар он зулму ситам ҳукмфармоист, макони зулм.

ЗУЛМОНӢ ظلمانی торик; бисёр торик.

ЗУЛМОТ а. ظلمات ҷ. зулмат.

ЗУЛМПЕША ظلم پيشه золим, ситамгар.

ЗУЛОЛ а. زلال оби бисёр соф.

ЗУЛУ//ЗУЛУК زلو//زلوک кирми сиёхрангест, ки дар об зиндагӣ мекунад ва агар ба бадани одам часпонанд, аз он ҷо хуни фосидро мемакад, шуллуқ, золу.

ЗУЛФ زلف 1. дастаи борики мӯи сар, ки занон ба баногӯш оварда, тоб дода ё қач карда, худро оро медиҳанд, гесӯ: **зулфи дароз**, **зулфи сиёҳ**, **сарӣ зулфи ёр**; **зулфи мушкин** гесӯи сиёҳ ва муаттар. 2. ҳалқаҳои филизий ороиши чилави асп.

ЗУЛФАК زلفك 1. шакли тасғири зулф. 2. *ниг.* зулфин.

ЗУЛФИҚОР а. ذوالفقار 1. асот. номи шамшери Алӣ (р), ки Мухаммад (с) ба ӯ бахшида будааст.

ЗУЛФИН زلفين ҳалқаи занҷири дари хона, сандуқ *ва г.*, ки дар вақти бастани онҳо занҷирро ба вай меандозанд; **зулфини дарро андохтан.**

ЗУЛФОШУФТА زلف آشفته он ки зулфаш парешон аст.

ЗУЛФЧАВГОН زلف چوگان дорои зулфи қачи чавгонмонанд, қачзулф.

ЗУЛҲИЧҶА а. ذوالحجه номи моҳи дувоздаҳуми соли қамарӣ.

ЗУЛҶАЛОЛ а. ذوالجلال соҳиби ҷоҳу ҷалол; бузургвор.

ЗУМ زم садое, ки бачагон ҳангоми давадакбозӣ нафасашонро нақанда, давом медиҳанд ва бачае, ки бо як «зум» гуфтан аз ҳама дуртар давидааст, голиби мусобиқа ҳисоб меёбад; **дар як зум** дар як дам, дар давоми як нафасгирии дароз; **як зум** лаҳзае.

ЗУМРА а. زمرة гурӯҳи мардум, тӯда, ҷамоат, даста: **зумраи амалдорон.**

ЗУМРАД ю. زمرد *шакли кӯтоҳшудаи зумуррад.*

ЗУМУРРАД ю. زمرد навъи санги қиматбаҳои сабзранг, ки аз он нигини ангуштарин, гӯшвора *ва г.* месозанд; **фарши зумуррад** маҷ. сабззор.

ЗУМУРРАДГУН زمردگون *ниг.* зумуррадранг.

ЗУМУРРАДИН//ЗУМУРРАДӢ زمردين//زمردى 1. мансуб ба зумуррад; аз санги зумуррад сохташуда. 2. ба ранги зумуррад, сабзранг: **ранги сабзи зумуррадини алафзор.**

ЗУМУРРАДӢ زمردى *ниг.* зумуррадни.

ЗУМУРРАДРАНГ زمرد رنگ ба ранги зумуррад, сабзранг, зумуррадгун.

ЗУМУРРАДФОМ زمرد فام *ниг.* зумуррадранг.

ЗУМУХТ زمخت ҳар чизе, ки лабу даҳонро ҷамъ (бурма) мекунад (*монанди нӯсти анор ва баъзе аз навъҳои хурмо*).

ЗУННОР а. زنار тағр. 1. риштае, ки гайримусулмонон дар мамлакатҳои

- исломӣ бояд аз болои либос ба камар меба-
станд. 2. занҷира ё риштае, ки бо он салибро ба
гардан меовезанд.
- ЗУРВА(Т)** *а.* ذروه *кит.* 1. баландӣ, авҷ; қисмати
болони ҳар чиз; ҷои баландтарин (*монанди*
қуллаи кӯҳ). 2. моли бисёр, сарват.
- ЗУРВОНИ** *а.* زروانى *мансуб ва марбут ба Зурвон*; ху-
дон замони бепоён дар Эрони бостон.
- ЗУРРИЁТ** *а.* ذريات *ҷ.* зуррият; зоту зурриёт наслу
авлод.
- ЗУРРИЯТ** *а.* ذريت *насл, авлод, фарзанд.*
- ЗУРУФ** *а.* ظروف *ҷ.* зарф.
- ЗУФ** *бот.* номи як навъ нимбуттаи хушбӯӣ, ки
хамчун гиёҳи шифой дар тиб ба қор мебурданд.
- ЗУФТ** *а.* زفت *кит.* 1. хасис, мумсик. 2. туршрӯӣ, бад-
хашм. 3. *ниг.* зумухт.
- ЗУФУНУН** *а.* ذوفنون *донандаи чандин илму фан,*
сохибу илму фазилатҳо; пурдон, аллома.
- ЗУҲАЛ** *а.* زحل *нуч.* яке аз сайёраҳои калони низоми
Офтоб, ки онро ба форсӣ Кайвон мегӯянд ва му-
наччимон онро наҳс ҳисоб мекарданд.
- ЗУҲУР** *а.* ظهور *зоҳир шудан, пайдоиш, падидаӣ,*
намоён шудан, ошкор шудан; **ба зуҳур омадан**
зоҳир шудан, пайдо гаштан.
- ЗУҲУРОТ** *а.* ظهورات *1. ҷ.* зуҳур. 2. падида, ҳодиса.
- ЗУҶОҶ** *а.* زجاج *кит.* шиша, обгина.
- ЗУҶОҶИЯ** *а.* زجاجيه *кит., биол.* зуҷоҷаи чашм.
- ЗУҶОҶӢ** *а.* زجاجي *кит.* мансуб ба зуҷоҷ; шишагӣ.
- ЗУҶОҶСОЗ** *а.* زجاج ساز *шишасоз, обгинасоз.*
- ЗӮБИН** *а.* زوبين *ниг.* зӯшин.
- ЗӮПИН** *а.* زوپين *кит.* найзаи кӯтоҳи нӯгтез, жӯпин.
- ЗӮР** *а.* زور *1.* қувва, қудрат, тавоноӣ, иқтидор. 2.
боқувват, қувватнок, зӯрманд, қавӣ; **зӯр барома-**
дан голиб омадан, галаба қардан (*мас., дар*
ғуштишгирӣ). 3. бузург, забардаст. 4. *мач.* ваз-
нин, душвор, сахт. 5. *мач.* хуб, аъло; **аз зӯри...** аз
шиддати...; аз сахти...; **ба зӯр а)** аз ҷиҳати қув-
ва, дар қувва, аз бобати қудратнокӣ; б) бо ма-
шаққат, бо душворӣ, ба азоб; в) зӯран, маҷбуран,
бо фишор; г) хоҳам-нахоҳам, дилу бе-
дилон; **бо як зӯр** бо як зӯрзанӣ, бо як кӯшиш; **зӯр**
задаи чидду чаҳд намудан, кӯшиш қардан; **зӯр**

қардан а) боқувват қардан, тавоно наму-
дан (*қасе, чизеро*); б) *кит.* маҷбур қардан,
зӯри намудан (*барои иҷрои қоре*); **зӯр**
овардан а) маҷбур қардан; фишор овар-
дан; б) душворӣ қардан, зӯри қардани
қоре ба қасе; **зӯр омадан а)** маҷбур шудан;
ноилоҷ мондан; б) *киноя аз вазнинӣ қар-*
дан, таъсири бад расидан ба узве (аз бар-
доштани чизи вазнин, иҷрои ягон қори
сахт ва ғ.); зӯри қасе ба қасе расидан
кофӣ будани қуввати қудрати қасе барои
ғолиб омадан бар қасе, қасеро мағлуб
қарда тавонистан; зӯри қасе ба қасе раси-
дан а) аз ӯҳдаи иҷрои қоре баромадан,
барои анҷом додани қоре қодир будани
қасе; б) ноилоҷ ба қоре машғул шудан;
зӯри беҳуда миён мешиканад (*мақ.*)
кӯшиши бемавқеъ зарарнок аст, қувваро
ғайриқилона сарф қардан натиҷаи
манфӣ медиҳад.

ЗӮРАКӢ *а.* زوركي *маҷбуран, зӯран, бо фишору*
зӯри.

ЗӮРАН *а.* زوراً *бо зӯри, иҷборан, маҷбуран.*

ЗӮРБАЗӮРАКӢ *а.* زوربه زوركي *зӯран,*
маҷбуран; хоҳам-нахоҳам.

ЗӮРГӮӢ *а.* زورگويي *бо зӯру фишор гапи худро*
гузарондан.

ЗӮРЗАНИ *а.* زورزنى *саъю кӯшиш, чидду чаҳд,*
кӯшишу ғайрат, кӯшиши зиёд.

ЗӮРИГАРӢ *а.* زوريگري *зӯру фишор,*
ситамагарӣ.

ЗӮРӢ *а.* زوري *1.* қувват, қудрат, иқтидор,
тавоноӣ. 2. иҷбор, маҷбури; **ба зӯри**
маҷбуран, иҷборан, зӯран. 3. сахтӣ, шид-
дат; **зӯри дард; зӯри қардани дард** шид-
дат ёфтани дард. 4. *с.* тарзи бо истифодаи
чораҳои мухталифи маҷбури, яъне
зӯрварӣ ба даст овардан ё нигоҳ дошта-
ни ҳукмронии иқтисодӣ ва сиёсӣ; **ба қасе**
зӯри мекардагӣ чуръати бо қасе зӯри қар-
данро дошта; ба муқобили қасе мебаро-
мадагӣ; **зӯри қардан** голиб омадан, гала-
ба қардан; **зӯри қардани қоре ба қасе** ба-
роӣ қасе душворӣ қардани қоре; аз ӯҳдаи
иҷрои қоре баромада натавонистани қасе;
зӯри қардани хӯроке ба қасе гизоеро
ҳазм қарда натавонистани меъда, ба

мизочи касе мувофиқ наомадани хӯроке; **зӯрӣ** **надоштан** нияти маҷбур кардан надоштан; касе-ро барои иҷрои коре водор накардан.

ЗҮРМАНД زورمند боқувват, қавӣ, тавоно, нерӯ-манд.

ЗҮРМАНДӢ زورمندی зӯру бақувват будан; қудрат, тавоноӣ.

ЗҮРОВАР زورآور 1. боқувват, қавӣ, тавоно, пурзӯр. 2. золим, зулмпеша, ситамгар.

ЗҮРОВАРӢ زورآوری 1. зӯрӣ ба қор бурдан ба касе, фишор овардани касе ба дигаре. 2. паҳлавонӣ, далерӣ, ҷасурӣ.

ЗҮРОЗМО زورآزما 1. он ки қувваи худро меозмояд; касе, ки ба ҳар қори сахту вазнин даст зада, қуввати худро намоиш медиҳад. 2. паҳлавон, гӯштингир.

ЗҮРОЗМОӢ زورآزمائی санҷиши қудрат, қувваозмоӣ (мас., дар мусобиқаи гӯштингирӣ ва ғ.)

ЗҮРТАЛАБ زورطلب қоре, ки иҷрои он қувваи зиёд ва кӯшиши бисёр талаб мекунад, қори душвор.

ЗҮРХОНА زورخانه макони варзишии, ки дар он варзишгарон ба варзиши бостони эронӣ машғул мешаванд.

ЗҮФУНУН *а.* ذوفنون *ниг.* зуфунун.

ЗҮҲД *а.* زهد парҳезгорӣ, безътиной ба ҳавову ҳавас, зоҳидӣ, порсой.

ЗҮҲДПЕША زهدپیشه *ниг.* зоҳид.

ЗҮҲДФУРӢШ زهدفروش порсои сохта; мунофиқ, риёкор.

ЗҮӢР *а.* ظهر нимрӯзӣ, нисфирӯзӣ, миёнаи рӯз, пешин: **пеш аз зӯҳр**, **баъд аз зӯҳр**.

ЗҮӢРА *а.* زهره *нуч.* сайёраи ба Замин на-здиктарини низоми Офтоб, ки бо номҳои «Ноҳид», «ситораи сахарӣ» ва «ситораи субҳ» машҳур аст; шоирон онро «мутри-би фалак» меномиданд ва юнониёни қадим онро «илоҳаи ишқу зебой» мешу-мориданд.

ЗҮӢРАҶАБИН زهره جبین *мач.* хубрӯй, хушрӯ, зебо.

ЗҮӢМ *а.* زعم *гуфт.* якраҳа, якрав, гардан-шах.

ЗҮӢМӢ زعمی *гуфт.* якраҳагӣ, якравӣ, гарданшаҳӣ.

И

И ҳарфи ёздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар баъзе калимаҳо (аз қабилӣ **дирӯз**, **тир**) нисбатан шунаво ва дароз, дар баъзеи дигар (аз қабилӣ **писар**, **дил**) садоноки хеле кӯтоҳ аст; дар қисме аз вожаҳо пас аз садонокҳо ҳамчун ҳарфи йотбарсар «йи» хонда мешавад: **оина** (оӣнна), **барон** (бароӣни), **зебоӣ** (зебоӣӣ)» ва ғ.; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои «алиф» (ا) ва айи (ع) ифода мешавад.

ИБДО *а.* ابدأ *кит.* 1. шурӯъ, оғоз, ибтидо. 2. ошкор кардан.

ИБДОЛ *а.* ابدال *кит.* бадал кардан, иваз на-мудан, табдили чизе бо чизи дигар.

ИБДОЪ *а.* ابداع *кит.* паид овардани чизи нав, ихтироъ кардан, эҷод кардан, ба вучуд овардан; навоарӣ.

ИБИЛ *а.* ابل *кит.* шутур; шутурон.

ИБҚО *а.* ابقاء *кит.* 1. зинда гузоштан. 2. тараҳҳум кардан.

ИБЛИС *а.* ابليس 1. шайтон, аҳриман, сардори девҳо. 2. *мач.* одами ҳилагар, бадтинат.

ИБЛИСӢ ابليسى шайтонӣ, аҳриманӣ.

ИБЛИСОҶА ابليسانه 1. монанди иблис. 2. *мач.* айёрона, хилагарона.

ИБЛОҶ *а.* ابلاغ *кит.* хабар додан, расонидани паём ба касе.

ИБН *а.* ابن фарзанди мардина, писар; \diamond **ибни** субҳ офтоб.

ИБНУЛВАҚТ *а.* ابن الوقت *кит.* замонасоз, со-зишкор, муросоқор.

ИБНУССАБИЛ *а.* ابن السبيل *кит.* роҳгузар, мусо-фир.

ИБО I *а.* ابا 1. *кит.* худдорӣ, имтиноъ, боз-доштани худ аз коре (аз тарсу ваҳм ё анде-шаву мулоҳизае), тааммул. 2. шарм, изо; **ибо кардан** а) худдорӣ кардан, аз иҷрои коре худро боздоштан; б) шарм доштан.

ИБО II ابا *ниг.* або.

ИБОД *а.* عباد *кит.* 1. қ. абд. 2. *мач.* бандагон, одамон.

ИБОДАТ *а.* عبادت парастии Худо; ба ҷо овардани фароизи дину шарият.

ИБОДАТГОҶ عبادتگاه *ниг.* ибодатхона.

ИБОДАТКУНАНДА عبادتکننده машғули тоату ибодат; намозгузор.

ИБОДАТХОНА عبادتخانه парастиигоҳ; масс-чид, макони ба ҷо овардани ибодат.

ИБОРА *а.* عبارة 1. *ниг.* иборат; ба иборати дигар *ниг.* иборат (ба иборати дигар). 2. *зби.* ду ва ё зиёда калимаҳои мустақили бо ҳам алоқаманд: **ибораҳои исмӣ**, **ибораҳои озод**, **ибораҳои рехта**, **ибораҳои устувор**, **ибораҳои феълӣ** ва ғ.

ИБОРАОРО عبارةآرا *ниг.* иборатпардоз 1.

ИБОРАОРОӢ عبارةآرائى *ниг.* иборатпардозӣ 1.

ИБОРАПАРДОЗ عبارةپرداز 1. хушғуфтор, ширинбаён. 2. суханбоз, гапфурӯш.

ИБОРАПАРДОЗӢ عبارةپردازى 1. ороиш додани сухан, ҷумлаорой. 2. бо ҷумлаҳои пуртакал-луф навиштан ё гап задан.

ИБОРАТ *а.* عبارت ифода, баён, тарзи баён; чанд ҷумлаи ба ҳам пайваста, ҷумла(ҳо); **иборати дарс** чанд ҷумлаи мавриди таълим ва баҳс дар як дарси мадрасаи кӯҳна; **ба иборати ди-**

гар бо ифодаи дигар, ба тарзи баёни дигар; **ибора** аз... мураккаб аз..., ба вучуд омада аз..., ташкилѐфта аз..., шомил аз...; **ибора** **будан аз...** мураккаб будан аз чизе; дар бар доштан, дар зимни худ доштан (чизеро).

ИБОРАТОРОЙ عبارت آرائی *ниг.* **иборапардозӣ** 1.

ИБРАТ *a.* عبرت панд, сабаке, ки аз мушоҳидаи аҳволи нек ё бади дигарон гирифта мешавад, қиёс аз чизе барои қардан ё нақардани он; **дарси ибрат** он чи ки кас аз мушоҳидаи ҳоли дигарон барои худ сармашқ қарор медиҳад; **ибрат гирифтан** сабақ омӯхтан, панд ба даст овардан; **ибрат шудан** намуна шудан (*дар некӣ ё бадӣ*); **бо чашми ибрат дидан** // **бо дидан ибрат нигаристан** бо назари сабақгирӣ нигоҳ қардан ба чизе; панд-омӯхтан аз чизе.

ИБРАТАНГЕЗ عبرت انگيز он чи ки касро ба панду сабақгирӣ водор мекунад; он чи ки аз он метавон панд гирифт.

ИБРАТБАХШ عبرت بخش он чи ки аз он панд ва сабақ гирифтани мумкин аст, ибратшаванда, ибратомӯз.

ИБРАТБАХШӢ عبرت بخشی намуна будан, ибратбахш будан.

ИБРАТБИН عبرت بين пандгиранда; **чашми ибратбин** касе, ки ба воқеаҳо бо дидани сабақ ва пандгирӣ менигарад.

ИБРАТОМЕЗ عبرت آموز он чи мӯҷиби пандгирӣ ва танбеҳ мебошад, пандомез.

ИБРАТОМӢЗ عبرت آموز *ниг.* **ибратбахш**.

ИБРАТОМӢЗӢ عبرت آموزی пайрави намуна будан, ибратомӯз будан.

ИБРАТХОНА عبرت خانه *мач.* дунё, зиндагӣ, ки ҷои ибратомӯзӣ аст.

ИБРИЗ *a.* ابريز *кит.* тиллои холис.

ИБРИҚ ابريق [*муарраби* **обрез**] зарфи сафолии ҷумаку дастадор барои обу шароб, кӯзача; офтоба.

ИБРИШИНОСӢ عبري شناسي яхудишиносӣ.

ИБРӢ *a.* عبري *кит.* яҳудӣ; **забони ибрӣ** забони қадими яҳудӣ.

ИБРО *a.* ابراء *кит.* ба покӣ овардану сафед қардани касе аз гуноҳе; аз баҳри қарзи додан худ

гузаштани қарздиҳанда; **хати ибро** хуччати аз муҳокима ва қарз сафед ва халос шудан.

ИБРОЗ *a.* ابراز *кит.* буруз додан, ошқор сохтан, зоҳир қардан; **иброз қардан** баён қардан, изҳор намудан.

ИБРОМ *a.* ابرام *кит.* исрор, пофишорӣ дар талабе; танг қардан, безор намудан, ба сутӯҳ овардан касеро.

ИБРОНӢ *a.* عبراني *ниг.* **ибрӣ**.

ИБСОР *a.* ابصار дидан, мушоҳида қардан, нигоҳ қардан ба чизе.

ИБСОС *a.* ابساس бо касе роз дар миён ниҳодан, бар касе рози хешро ошқор қардан; фош қардан хабареро; ҳол ва андӯхи худ ба касе гуфтан.

ИБТИФО *a.* ابتغاء талаб, дархост, хоҳиш; ҷустуҷӯ, кофтуков; талаб қардан, хоҳиш қардан; ҷустуҷӯ қардан.

ИБТИДО *a.* ابتدا аввал, оғоз, шурӯъ; *муқоб.* **нигиҳо**; аввали ҳар қор ва ҳар чиз: **нуқтаи ибтидо**, аз **ибтидо**, дар **ибтидо**, **ибтидо** ёфтан, **ибтидо** қардан.

ИБТИДОӢ ابتدائي 1. *мансуб ба ибтидо*; нахустин, аввалин, муқаддамотӣ; **дарсҳои ибтидоӣ** дарсҳои муқаддамотӣ дар мадраса; **мактаби ибтидоӣ** муассисаи таълимие, ки ҳамчун зинаи аввали саводомӯзӣ ба талабагон маълумот медиҳад, дабистон. 2. *мансуб ба давраи қабл аз таърих*; **давраи ибтидоӣ** давраи қадимтарин, яъне қабл аз таърихи сохти ҷамъиятӣ; **ҷамъияти ибтидоӣ** *таър.* зинаи аввали тараққиёти ҷамъияти инсонӣ, ки пеш аз гуломдорӣ буд.

ИБТИДОӢ *a.* ابتداء *кит.* чизи нав ба вучуд овардан, ихтироъ қардан, навоарӣ.

ИБТИЁӢ *a.* ابتياع *кит.* хариду фурӯш; харидан, харидорӣ қардан; харид.

ИБТИЗОЛ *a.* ابتذال *кит.* 1. сарфшавӣ, аз бисёр қор фармудан кӯҳна шудан; фарсудагӣ. 2. безътиборӣ, беқадрӣ, хорӣ.

ИБТИКОР *a.* ابتكار *кит.* ба ҷо овардани қори бесобиқа; шурӯъ намудан ба қоре ё чизе, ки пеш аз ин касе ба он даст назадааст, ташаббускорӣ.

ИБТИЛЛО *a.* ابتلا *kit.* 1. мубталой, гирифторӣ; дучор шудан ба бало. 2. озмоиш, имтиҳон.

ИБТИЛЛОЪ *a.* ابتلاع *kit.* фурӯ бурдан, балъидан; **ибтиллоъ кардан** фурӯ бурдан, балъидан.

ИБТИНО *a.* ابتنا *kit.* 1. бино кардан. 2. асос ниҳодан бар чизе, таъя кардан бар чизе.

ИБТИСОМ *a.* ابتسام *kit.* 1. табассум, лабханд. 2. маҷ. шукуфтан.

ИБТИҲОЛ *a.* ابتهاج *kit.* зорӣ, илтиҷо, дуову зорӣ; зорӣ кардан.

ИБТИҲОҶ *a.* ابتهاج *kit.* шодӣ, хурсандӣ, ма-саррат.

ИБТИШОР *a.* ابتشار *kit.* хурсандӣ, шодмонӣ хушҳолӣ; хурсанд ва хушҳол шудан.

ИБТО *a.* ابتلا *kit.* таъхир, сустӣ, таъхир кардан, даранг кардан, дар коре сустӣ кардан.

ИБТОЛ *a.* ابطال *kit.* ботил кардан, бекор кардан, маҳв намудан.

ИБҲОР *a.* ابخار *kit.* бадбӯй гардонидани чизе чизеро.

ИБҲОМ I *a.* ايهام 1. *kit.* сухани мубҳам, он чи маънояш сарбаста ва норавшан аст; гапи духӯра. 2. *адш.* кор фармудани калима ва таъбире, ки дар айни замон маънои ба ҳам зид дорад.

ИБҲОМ II *a.* ايهام *kit.* нарангушт, ангушти калони даст.

ИБҲОР *a.* ابخار 1. шӯр шудани об. 2. дар баҳр нишастан; сафари баҳр кардан.

ИБЪОД *a.* ابعاد дур кардан.

ИВАЗ *a.* عوض *kit.* чизе, ки ба ҷои чизе гузошта ё дода мешавад, бадал; **ба ивази, дар ивази...** ба ҷои... дар бадали...; **иваз кардан** а) мубодила кардан, муовиза намудан; б) дигар кардан, тағйир додан; **иваз шудан (гардидан)** а) бадал шудан, ба ҷои чизе қарор гирифтан; б) дигаргун шудан, тағйир ёфтан.

ИВАЗКУНАНДА عوض کننده *sifati feъlii* замони ҳозира аз **иваз кардан**; он ки чизе ё касеро иваз мекунад; он ки ё он чи ҷои чизе ё касеро мегирад.

ИВАЗНАШАВАНДА عوض نشونده *sifati inkoriii* сифати феълии замони ҳозира аз **иваз пашудан**; бадалнашаванда.

ИВАЗШАВАНДА عوض شونده *sifati feъlii* замони ҳозира аз **иваз шудан**; бадалшаванда.

ИВАҶ *a.* عوج *kit.* хамидағӣ, печидағӣ, качӣ.

ИВОР *a.* عوار *kit.* айб, нуқсон.

ИГРЕК اغريك *riёз.* аломати Y, ки одатан барои ифодаи бузургии дувуми номаълум ё бузургии тағйирёбандаи тобеъ (функсия) истифода мешавад.

ИГВО *a.* اغوا аз роҳ баровардан, гумроҳ кардан; фирефтан; дасиса, фитнаандозӣ: **ба иғвои...** ба фиреби..., ба ҳилаву дасисаи...; **бо роҳи иғво** бо фиреб, ба тариқи фитна ва дасисакорӣ; **иғво андохтан** фитна ба кор бурдан; таҳрик кардан, шӯронидан; **иғво бардоштан** дасиса барпо намудан, бо фитна ва дасиса касонро шӯрондан (*бо қасди вайронкорӣ*); **ба иғво паридан** ба дасисае бо-вар кардан, ба фитнаангезии касе дода шудан.

ИГВОАНГЕЗ اغوا انگيز он чи боиси фитна ва иғво мебошад, фитнаангез.

ИГВОГАР اغواگر он ки бо дасиса ва фитнагарӣ одамонро гумроҳ мекунад, фитнагар.

ИГВОГАРӢ اغواگرى фитнагарӣ, фитнаангезӣ, бо фитнаву дасиса аз роҳ задани касе.

ИГВОГАРОНА اغواگرانه бо роҳи иғво, фитнагарона: **кирдорҳои иғвогарона.**

ИГВОПЕША اغواپيشه *ниг.* иғвогар.

ИҒЛОҚ *a.* اغلاق *kit.* 1. бастан, пӯшидан (*мас., дарро*). 2. душворӣ, мушкилӣ, дарҳампечидағӣ, муғлақӣ.

ИҒМОЗ I *a.* اغماز *kit.* тӯҳмат кардан, ғаммозӣ кардан; бадзабонӣ, бадгӯӣ.

ИҒМОЗ II *a.* اغماض чашмпӯшӣ кардан, худро ба нодонӣ задан, тағофул кардан; бепарвоӣ варзидан.

ИҒМОЗКОРӢ I اغماز كارى тӯҳматгарӣ, ғаммозӣ; бадзабонӣ кардан.

ИҒМОЗКОРӢ II اغماض كارى чашмпӯшӣ кардан, худро ба нодонӣ задан; тағофул ва бепарвоӣ

зохир кардан.

ИФОСАТ *a.* اغاثت *kit.* ба фарёди касе расидан; фарёдрасӣ.

ИФРО *a.* اغرا *kit.* барангехтан, таҳрик кардан, шӯрондан; таҳрик, барангезиш.

ИФРОҚ *a.* اغراق *kit.* муболиғаи аз ҳад зиёд, аз ҳад гузарондани таърифу тавсиф ё коҳиши касе.

ИҒТИМОМ *a.* اغتنام *kit.* андӯҳгин шудан, ғамгин шудан.

ИҒТИНОМ *a.* اغتنام *kit.* ғанимат шумурдан, ғанимат доништан.

ИҒТИРОБ *a.* اغتراب *kit.* аз диёри худ дур шудан, ғарибу мусофир шудан.

ИҒТИСОЛ *a.* اغتسال *kit.* гусл кардан, шустушӯ кардан, оббозӣ кардан; гусл; шустушӯ, оббозӣ.

ИҒТИФОР *a.* اغتفار *kit.* мағфират, бахшоиш, омурзиш.

ИҒТИШОШ *a.* اغتشاش *kit.* мағшуш шудан, ошуфтагӣ; фитна, балво.

ИҒФОЛ *a.* اغفال *kit.* ғофил кардан, ба ғафлат андохтан; фиреб додан.

ИД *a.* عيد 1. чашн, рӯзи чашн, рӯзи хурсандӣ ва тантана ба муносибати ягон ҳодисаи мубораки таърихӣ ё миллий. 2. *умуман* шодӣ ва хурсандӣ; **иди Истнқлол** чашне, ки ба муносибати соҳибхитиёр эълон шудани кишвар гирифта мешавад; **иди Зафар** *ниг.* **иди Ғалаба**; **иди Май** чашни якуми май; **иди Наврӯз** иди миллии соли нави тоҷикон ва дигар халқҳои эронинажод, ки мутобиқи соли шамсӣ дар аввали фарвардин чашн гирифта мешавад; **иди Рамазон** идест, ки мусулмонон ба муносибати тамом шудани рӯзагирии сирӯзаи моҳи рамазон дар рӯзи якуми моҳи шавволи соли ҳичрии қамарӣ баргузор мекунанд, иди Сиём, иди Фитр; **иди саиди фитр** *ниг.* **иди Рамазон**; **иди Соли Нав** иди соли нави милодӣ, ки ҳамасола дар оғози соли нави милодӣ – якуми январ баргузор мегардад; **иди Ғалаба** 9-уми май, ки рӯзи ғалаба бар Олмони фашистӣ дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ аст; **иди Қурбон** а) рӯзи даҳуми моҳи зилҳиҷаи ҳичрии қамарӣ, ки мувофиқи маросими исломӣ ҳоҷиён дар Макка гӯсфанд ва ё шу-

тур қурбонӣ мекунанд, иди Азхо; б) иди динии мусулмонон, ки ҳар сол дар ин рӯз қайд мекунанд.

ИДБОР *a.* ادبار *kit.* рӯ гардондани бахт, бахт-баргаштагӣ, сиёҳрӯзӣ, бадбахтӣ; *муқоб.* **иқбол.**

ИДГАРДАК عيدگردک маросиме, ки тибқи он мардумон дар рӯзҳои иди Рамазон ва иди Қурбон ба манзили наздикони хеш баҳри табрику аёдат мераванд ва дуову фотиҳа ме-хонанд.

ИДГАРДӢ عيدگردى сайру гашт ба муносибати ид.

ИДГАҲ/ИДГОҲ عيدگاه//عيدگه чои барпо шудани сайру тамошои идона, чои идгузаронӣ, идҷой.

ИДФОМ *a.* ادغام *kit.* 1. даровардан, дохил кардани чизе дар чизи дигар. 2. *грам., ниг.* **ассимилятсия.**

ИДДА *a.* عده гурӯҳ, даста, ҷамоа; **як идда** як гурӯҳ.

ИДДАО *a.* ادعا [*аслаш идио*]; 1. даъво, талаб, даъвогарӣ. 2. даъвои бартарӣ аз ягон ҷихат, манманӣ, ҳавобаландӣ, фаҳри муддаиёна; **иддао кардан** даъво кардан, муддаӣ будан.

ИДДАТ *a.* عدت *d.* муддати муайяне, яъне чор моҳу даҳ рӯз, ки зани талоқшуда ё шавҳармурда аз нав шавҳар карда наметавонад.

ИДДИО *a.* ادعا *ниг.* **иддао.**

ИДЕАЛ *фр.* ايدئئل он чи дар ниҳояти камолот ва бартарист; камоли матлуб, олитарин мартабаи орзу, муроду мақсади олии инсон.

ИДЕАЛИЗАТСИЯ *фр.* ايدئئليزتسيه аз будаш ва аз моҳияти ҳақиқиаш зиёдтару болотар ба қалам додани чизе; тасвири воқеият бо ӯранги аз ҳад зиёд.

ИДЕАЛИЗМ *фр.* ايدئئليزم равияе дар фалсафа, ки бар хилофи материализм гоя, рӯҳ ва шуурро сарогоз ва табиат, модда, ҳастиро дар ҷои дувум, яъне маҳсули рӯҳ медонад.

ИДЕАЛИСТ *фр.* ايدئئليست пайрави ақидаи идеализм.

ИДЕАЛИСТӢ ايدئئليستى *мансуб ба идеализм*; хос ба идеализм.

ИДЕАЛӢ ادیئلی 1. мансуб ба идея; тасаввурӣ, хаёли, он чи дар воқеият вучуд надорад. 2. мувофиқи идеал, комил, оли.

ИДЕОГРАММА ю. айдиаگرمه зби., ниг. хузув-риш.

ИДЕЯ ю. айديه ғоя, фикр.

ИДЕЯВӢ айдиوى мансуб ба идея; ғоявӣ.

ИДЕЯНОКӢ айдиенаكى дорои идея (ғоя) будан.

ИДИОМА ю. айдиамه зби. иборати рехта.

ИДИШ айдиш забони гуфтугӯии яҳудӣ.

ИДИЯ а. айديه кит. табрикномаи манзуми идона.

ИДӢ айди 1. мансуб ба ид; идона. 2. он чиз ё пуле, ки ба муносибати ид ба касе дода мешавад, бахшиш, тӯҳфаи идона; **помаи идӢ** табрикнома ба муносибати ид.

ИДМОН а. адамн кит. ба таври доимӣ машғул шудан бо коре, кореро ҳамеша кардан; машқ, варзиш, тамрин.

ИДОД а. айди шумор, шумора, адад; дар идоди... дар шумори..., дар катори...

ИДОМА//ИДОМАТ а. айди давом додан, давом куноидан, қатъ ва тарк нашудани дунболаи коре.

ИДОМАДИҲАНДА айди сифати феълии замони ҳозира аз идома додан, давомдиҳанда.

ИДОНА айди 1. мансуб ба ид: либоси идона, намоиши идона. 2. чун рӯзи ид: идона оронш додани шаҳр. 3. ниг. идӢ 2.

ИДОРА а. айди 1. низом додан, назму насақ додан; роҳбариро роҳнамоӣ кардан, саришта намудани кори мамлакате ё муассисае; **идораи мамлакат** (давлат) назму тартиби мамлакат, ҳукуматдорӣ, сариштаи корҳои мамлакат; **усули идора** тарзи ҳукуматдорӣ, қоидаву тартиботи саришта кардани кори мамлакат; тариқи роҳбарӣ; **идора кардан** (намудан) а) ба назму тартиб даровардан, тартиботи ҳукуматдориро анҷом додан; роҳбарӣ кардан ба фаъолияти муассисае; б) саришта кардани амалиёте, назорат ва роҳнамоӣ кардан аз болои кори автомобил ва дигар дастгоҳҳо. 2. ҷое, ки дар он корҳои давлатӣ ё ҷамъиятӣ анҷом дода мешаванд,

муассиса; умуман номи қисми маъмурию коргузори муассисаю корхонаҳо: **идораи молия**, **идораи рӯзнома**, **идораи сохтмон**.

ИДОРАВӢ//ИДОРӢ айди 1. мансуб ба идора; вобаста ба идора; **коркунони идорӣ**. 2. идоракунандагӣ, роҳбарӣ; **қобилияти идорӣ** қобилияти саришта кардани коре.

ИДОРАКУНАНДА айди сифати феълии замони ҳозира аз идора кардан; роҳбар, роҳбарикунанда; сариштакунанда, ба низом андозанда.

ИДОРАҲОНА айди биное, ки дар он муассиса ё созмон ва ё қисми маъмурию коргузори онҳо ҷойгир шудааст.

ИДОРАШАВАНДА айди сифати феълии замони ҳозира аз идора шудан.

ИДОРАШАВАНДАГӢ айди шакли дигари сифати феълии замони ҳозираи идора шаванда; қобили танзиму роҳбарӣ, сариштапазирӣ.

ИДОРӢ айди ниг. идоравӣ.

ИДРИС а. айди номи яке аз пайгамбарон аст, ки сарпарастии хунари дӯзандагӣ ва хайётӣ доништа мешавад.

ИДРОК а. айди 1. дарк кардан, дарёфттан, фаҳмидан; фаҳм, хуш, шуур. 2. қобилияти дарк кардан, фарқ куноидан ва фаҳмидани ашё ва ҳодисаҳои олами беруна; **ақлу идрок** хирад ва хуш, ақл ва қувваи дарёфт; **идрок доштан** соҳиби фаҳму фаросат будан; **идрок кардан** дарёфттан, фаҳмидан.

ИДРОКНОРАС айди ғайри қобили дарк ва дарёфт.

ИДРОР I а. айди бахшиши пайдарпай; маоши моҳона ё солона, ваҷҳи рӯзгузаронӣ, танҳо, ротиба.

ИДРОР II а. айди пешоб, мезак, бавл.

ИДРОРНОМА айди номае, ки шоҳон ва амирон барои таъйин кардани маош ба касе медоданд.

ИДРОРПУЛӢ айди ротибаи моҳонаи донишҷӯ, аспирант ё докторант, стипендия.

ИДРОЧ а. айди дарч, дарч кардан.

ИДХОЛ а. айди дохил кардан, ба дарун

даровардан.

ИДЧО(Й) (ی) عيدجا(ی) *ниг.* идгоҳ.

ИЕРАРХИЯ ايبررخيه тартиботи тобеият аз рӯи дараҷаи мансабҳо; силсилаи рутба ва мансабҳо, силсилаи маротиб.

ИЕРОГЛИФ ю. ايبرگلف яке аз қадимтарин аломатҳои тасвирию рамзии хати Мисри Қадим, Хитой ва ғ.

ИЕРОГЛИФӢ ايبرگلفی *мансуб ба иероглиф.*

ИЁБ а. اياب бозгашт, баргашт, бозгаштан, баргаштан.

ИЁДАТ а. عيادت беморбинӣ рафтан ва ҳолпурсии бемор, хабаргирии бемор (*дар гуфтугӯ аёдат ҳам мегӯянд*).

ИЁЛАТ а. ايالت 1. *кит.* ҳукмронӣ, фармонравой. 2. як қисми калони кишвар, ки чанд ноҳия ва вилоятро дар бар мегирад.

ИЁЛОТ а. ايالات ҷ. иёлат: Иёлоти Муттаҳидан Амрико.

ИЁР а. عيار дараҷаи софӣ ва холисии тилло ва нуқра.

ИЁРГИР عيارگير он ки дараҷаи софӣ ва холисии тилло ё нуқраро муайян мекунад.

ИЗ ايز пай, асар, нақши чизе дар замин ё рӯи чизе: *изи по, изи чархи ароба.*

ИЗ(З) а. عز иззатмандӣ, азизӣ, арчмандӣ.

ИЗАД ايزد *ниг.* эзид.

ИЗАДӢ ايزدى *ниг.* эзидӣ.

ИЗАДПАРАСТ ايزدپرست *ниг.* эзидпараст.

ИЗАДШИНОС ايزدشناس *ниг.* эзидшинос.

ИЗАМ//УЗМ а. عظم *кит.* бузургӣ, калонӣ, бузургии кадр, оликадрӣ.

ИЗГИР ايزگير пайгир.

ИЗГИРӢ ايزگيري пайгирӣ.

ИЗГИЧ ازغيج *бот.* растании чармпӯсти часпанда, ки печида боло меравад ва дар минтақаҳои ҷануб парвариш меёбад.

ИЗӢӢ اظفي *номи ҳарфи бистуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ҳарфи «зо» ҳам меноманд; дар ҳисоби абҷад ба 900 баробар аст; дар*

алифбои кириллии тоҷикӣ муодили ҳарфи З мебошад.

ИЗДИВОЧ а. ازدواج зану шӯй шудан, занашӯй; хонадор шудан; **издивоч кардан** хонадор шудан, шавҳар кардан ё зан гирифтдан.

ИЗДИЁД а. ازدياد зиёд шудан, афзоиш.

ИЗДИХОМ а. ازدحام чамъомади мардуми зиёе дар як ҷо, зич (анбӯҳ) шуда истодани одамон, анбӯҳӣ.

ИЗЗАТ а. عزت азиз шудан, арчманд гардидан, сазовори эҳтиром гардидан; хурмат, арчмандӣ, азизӣ: **иззату эҳтиром; ба иззати ...** аз рӯи эҳтиром, барои изхори хурмат: **ҳама ба иззати арӯс аз ҷо хестанд; иззату обрӯ** кадр мартаба, барозандагӣ ва шоистагӣ; **иззат кардан** нисбат ба касе эҳтиром нишон додан, азиз доштан касеро; **иззати худро нигоҳ доштан** кадр манзалати худро нигоҳ доштан, мувофиқи мақому мартабаи худ рафтор кардан; **иззату обрӯӣ кардан** хурмату бузургдошти касеро ба ҷо овардан; **иззати нафс** ҳисси кадр эътибори шахсӣ, бузурворӣ ва азамати маънавӣ, ҳайсият, шоистагӣ ва барозандагӣ; **ба иззати нафси касе расидан** шахсият ва кадр эътибори касеро халалдор кардан, нисбат ба касе беҳурматӣ кардан.

ИЗЗАТДОРӢ عزتدارى риояи эҳтиром ва бузургдошт, хурмат кардан, ба ҷо овардани бузургдошти касе.

ИЗЗАТМАНД عزتمند дорои хурмат, сазовори иззату эҳтиром, азиз, арчманд.

ИЗЗАТМАНДӢ عزتمندى дорои иззат будан, арчманду гиromӣ будан.

ИЗЗАТПИСАНД عزتپسند *кит.* посдори иззату хурмати касе.

ИЗЗАТТАЛАБ عزتطلب он ки хоҳони бузургдошт ва хурмат аст; эҳтиромдӯст; бузурги-параст, чоҳталаб.

ИЗЗАТТАЛАБӢ عزتطلبى талаб кардани иззату эҳтиром нисбат ба худ.

ИЗЗАТХОӢ عزتخواه он ки хоҳони хурмату эҳтиром аст, иззатталаб.

ИЗЗАТХОӢӢ عزتخواهي хостани иззату эҳтиром нисбат ба худ, иззатталабӣ.

ИЗЛОЛ I *a.* اذلال хору залил пиндоштан касеро, касеро хор доштан.

ИЗЛОЛ II *a.* ازلال *кит.* лағжонидан.

ИЗЛОЛ III *a.* اضلال *кит.* гумроҳ кардан, аз роҳи дуруст берун бурдан.

ИЗМИХЛОЛ *a.* اضمحلال *кит.* нест шудан, нобуд шудан; нобудӣ.

ИЗМОН *a.* ازمان *кит.* кӯҳна гаштан, дерина шудан.

ИЗМОР *a.* اضمار 1. дар замир нигоҳ доштан, дар дил пинҳон кардан. 2. пӯшида сухан гуфтан, бо киноя ва мачоз сухан гуфтан.

ИЗН *a.* اذن иҷозат, рухсат; **изн гирифтан** барои иҷрон коре рухсат пурсидан; **изн додан** рухсат додан.

ИЗО I *a.* اذا/ايذا 1. ранҷ, озор, азият; озордиҳӣ. 2. шарм, хичолат; **аз изо мурдан** зери шарму изои сахт мондан; **изо додан** шарм дорондан, дар хичолат монондан; **изо кашидан** шарм доштан, хичолат кашидан.

ИЗО II *a.* ازا *кит.* муқобил, баробар, рӯ ба рӯ; **ба изон...** ба ивази..., ба бадали...

ИЗОАТ I *a.* اذاعت/اذاعة паҳн кардан, шоеъ гардонидан, ошкор кардан.

ИЗОАТ II *a.* اضاائه/اضائه *кит.* равшан кардан, рӯшноӣ додан; нур, рӯшноӣ.

ИЗОАТ III *a.* اضاعت *кит.* зоеъ гардонидан, нобуд кардан.

ИЗОБАТ *a.* اذابت *кит.* гудоziш, гудоxtан, об кардан.

ИЗОДА *a.* عضاده *кит.* паҳлударӣ, бозуи дар.

ИЗОЛАТ *a.* ازاله *кит.* зонлгардонӣ, дафъ кардан, маҳв кардан; **изолати низоъ** рафъи низоъ.

ИЗОЛЯТОР *фр.* ازاليتار 1. моддаи изолятсиякунанда ё чихози дигар, ки чараёни барқро намегузаронад. 2. хонаи алоҳида дар беморхонаҳо ва маҳбасҳо барои беморони касалиҳои гузаранда, девонагон ва маҳбусон, такхона.

ИЗОЛЯТСИЯ *фр.* ازاليتسيه 1. чудо кардан; чудо шудан. 2. *тех.* пешгирӣ кардани тамоси мустақими чараёни барқ ба воситаи маводи

онкӣ ва таҷҳизоти барқнагузаронанда ва гармибардору намбардор.

ИЗОМ I *a.* عظام *ч.* азм; устухонҳо.

ИЗОМ II *a.* عظام *ч.* азим; бузургон.

ИЗОМЕРҶО ايزاميرها *хим.* пайвастагиҳое, ки таркиби химиявӣ ва вазни молекулаҳо яшон як буда, аммо сохт ва хусусияти физикӣ ва химиявиашон гуногун аст.

ИЗОН ايزان номи рӯзи сиюми ҳар моҳи шамсӣ.

ИЗОР I ازار 1. *ниг.* эзор. 2. *мач., кит.* парда. 3. либоси тағ, зерчома. 4. шалвор.

ИЗОР II *a.* عذار рухсора, гуна (*бештар дар шакли узор мустағмал аст.*)

ИЗОРА ازاره 1. тахта ё фанери тунук, ки байни ягон чорчӯба гузошта мешавад: **изораи дар.** 2. хати борики ранга, ки одатан (дар девор) байни рангҳои гуногун гузошта мешавад.

ИЗОТЕРМИЯ ю. ازاتيرمي *биол., хим.* доимияти ҳарорати ҷисми ҳайвоноти гармхун, ки ба танзими физикиву химиявии ҳарорат таъмин мегардад.

ИЗОТЕРМӢ ازاتيرمي *физ.* дорои ҳарорати доимӣ.

ИЗОТОПҶО ايزاتاپها *хим.* атомҳои ҳамон як моддаи химиявӣ, ки ядроҳо яшон дорои миқдори якхелаи протонҳо, вале миқдори гуногуни нейтронҳо мебошанд ва вазни атомиашон гуногун аст.

ИЗОФА/ИЗОФАТ *a.* اضاافه/اضافت 1. афзудан, зиёд кардан; афзоиш, афзунӣ; **арзиши изофа** *икт.* арзишест, ки истехсолкунанда зиёда аз арзиши қувваи кор ба вучуд меорад ва он манбаи даромади софи сармоядорро ташкил медиҳад; **изофа кардан (намудан)** афзудан, зиёд кардан; илова кардан, зам намудан; **изофа шудан (гардидан)** зиёд шудан, афзунӣ ёфтан; илова шудан, зам гардидан. 2. *зби.* бандаки изофии «и», ки муайяншавандаро бо муайянкунанда мепайвандад: **китоби Аҳмад, хонан нав.**

ИЗОФАГӢ اضاافگي *ниг.* изофӣ.

ИЗОФАКОРӢ اضاافه كاري *коре,* ки зиёда аз вақти муқаррарӣ бо амри маъмурият иҷро карда мешавад.

ИЗОФАМАОШ اضافہ معاش *нав.* маоши иловағӣ бар ивази иҷрои кори аз нақша зиёд (*дар корхона*).

ИЗОФАНАВИСӢ اضافہ نویسی қасдан зиёд нишон додани натиҷаҳои истехсоли ё иҷрои нақшаи кор *ва г.*

ИЗОФАПАРДОХТ اضافہ پرداخت *нав.* пардохти иловағӣ; пуле, ки бештар аз меъери муқаррарӣ дода мешавад.

ИЗОФАТ اضافت *ниг.* **изофа.**

ИЗОФӢ اضافی барзиёд, барилова, иловағӣ, изофағӣ.

ИЗРОР *а.* اضرار 1. зарар ва зиён расонидан, ганд расондан. 2. *мач.* ба болои зани аввал зани дуюм гирифтани ва ба ин роҳ ба зани аввал озору зиён расонидан.

ИЗТИРОБ *а.* اضطراب ҳаяҷони саҳт, беқарорӣ, ошуфтағӣ; **бо изтироб** дар ҳолати ҳаяҷон, мушавваш; **изтироб доштан** парешонхотир будан, саросема ва ошуфта будан; **ба (дар) изтироб андохтан** мушавваш қардан, ба ҳаяҷон овардан; **дар изтироб будан** дар ташвиш будан; **ба (дар) изтироб афтодан (омадан)** мушавваш шудан, саросема гардидан; **дар изтироб мондан** ба ташвиш афтодан, ошуфта шудан; **дар изтироб шудан** беқарор ва ошуфта гардидан; **кори изтироб гуфт.** кори таъҷили, кори бошитоб.

ИЗТИРОБАНГЕЗ اضطراب انگیز *ниг.* **изтиробовар.**

ИЗТИРОБНОК اضطراب ناک ҳаяҷоннок, изтиробовар.

ИЗТИРОБОВАР اضطراب آور ҳаяҷонангез, мушаввашкунанда, ба изтироб андозанда.

ИЗТИРОБОМЕЗ اضطراب آمیز ҳаяҷоннок, мушавваш: **садои изтиробомез.**

ИЗТИРОР *а.* اضطراب *кит.* дармондағӣ, ночорӣ, бечорағӣ; тангдастӣ; **ба изтирор** ноилоч, ночор; иҷборан.

ИЗҲОР *а.* اظهار 1. зоҳир қардан, ошқор қардан. 2. баён, ифода, фаҳмондани чизе; **изҳори ихлос** баёни дӯстӣ ва самимият; **изҳори матлаб** баёни мақсад, ифодаи маром; **изҳор қардан** маълум қардан, ошқор қардан; баён қардан, гуфтан.

ИЗҲОРГАҲ اظهار گه *кит.* ҷои зоҳиршавӣ, ҷои ошқорсозӣ, ҷои падида омадан.

ИЗҲОРКУНАНДА اظهار کننده *сифати феълии замони ҳозира аз* **изҳор қардан**; ошқорқунанда; баёнқунанда, ифодақунанда.

ИЗҲОРНОМА اظهار نامه *нав.* санаде, ки дар он матлаби мушаххас баён гардидааст: **изҳорноман гумрукӣ.**

ИЗҲОРНОТ اظهارات *ҷ.* **изҳор**; баёнот, ифодаи маром; баёни фикр (*аз тарафи ягон шахси расмӣ ё кишвар*).

ИЗШИНОС ایزشناس мутахассиси соҳаи пайшиносӣ; *муқ.* **пайшинос.**

ИЗШИНОСӢ ایزشناسی 1. пайшиносӣ, омӯзиши из. 2. *ҳуқ.* пайшиносӣ, таълимот дар бораи пай (из)-и ҷиноят, ки як қисми ҷиноятшиносӣ ба ҳисоб меравад; *муқ.* **пайшиносӣ.**

ИЗЪОН *а.* اذعان *кит.* итоат; эътироф; **изъон қардан** итоат қардан, гардан фурувардан (*ба амри касе*).

ИЗЪОФ *а.* اضعاف дучанд гардонидан.

ИКЛИЛ *а.* اكليل *кит.* 1. тоҷ, афсар. 2. гулчанбар.

ИКМОЛ *а.* اكمال *кит.* пурра қардан, такмил додан, ба камол расондан; ба камол расидан; такмилдиҳӣ.

ИКОНА *ю.* ايکانه сурати муқаддас дар исавиён, ки вақти ибодат ба он рӯ меоранд, тимсоли муқаддас.

ИКРОМ *а.* اکرام кромӣ доштан, иззат қардан, мавриди лутфу навозиш қарор додан; ҳурмат, эҳтиром, иззат.

ИКРОҲ *а.* اکراه 1. касеро маҷбуран ба коре водор қардан. 2. кароҳат, нафрат.

ИКС *лот.* اڪس риез. аломати X, ки маъмулан барои ифодаи бузургии якуми номуайян, ё бузургии мустақили тағйирёбанда (аргумент) истифода мешавад.

ИКСИР *а.* اكسير *кит.* 1. моддаи афсонавӣ – кимия, ки ба ақидаи пешиниён гӯё мисро ба тилло ва симобро ба нуқра мубаддал мекардааст. 2. *мач.* доруи бисёр фоиданок ва камёб.

ИКСИРГАР اکسيرگر *kit.* кимиёгар.

ИКТИСОБ *a.* اكتساب *kit.* касб кардан, ба даст даровардани чизе бо кӯшиши худ; **иктисоби** илму дониш.

ИКТИФО *a.* اكتفا кофӣ шумурдан, басанда донистан, қонеъ шудан; кофӣ будан; **иктифо намудан (кардан)** қонеъ шудан.

ИКТИШОФ *a.* اکتشاف 1. кашф кардан, паид овардан. 2. ба даст овардани маълумот дар боран душман.

ИКТИҲОЛ *a.* اکتحال *kit.* ба чашм сурма кашидан.

ИҚБОЛ *a.* اقبال рӯ овардани бахт, давлат ва комёбӣ ба кас; бахт, толеъ; *муқоб.* **идбор; субҳи иқбол тофтан** хушбахтӣ рӯ овардан (*ба касе*).

ИҚБОЛБАЛАНД اقبالبلند он ки бахташ тофтааст, толеъбаланд, соҳибқибол.

ИҚБОЛНОК اقبالناк хушбахт, саодатманд.

ИҚД *a.* عقد шадда, ҳамел, гарданбанд, тавк, риштаи марворид ва дигар сангҳои қиматбаҳо; **иқди Сурайё** галаситораи Парвин.

ИҚДОМ *a.* اقدام қадам гузоштан дар коре, сар кардани коре, пеш гирифтани кореро; ташаббус; **иқдом кардан** ба коре сар кардан, ба иҷрои коре шурӯъ намудан.

ИҚЛИМ *ю.* اقليم 1. обу ҳаво ва авзои табиат. 2. *kit.* кишвар, мамлакат; **ҳафт иқлим** *kit.* а) *шиг.* ◊ **ҳафт иқлим;** тамоми дунё.

ИҚЛИМГИР اقليم گير *kit.* кишваргир, ҷаҳонгир, ҷаҳонситон.

ИҚЛИМГИРӢ اقليم گيرى *kit.* кишваргирӣ, ҷаҳонгирӣ, ҷаҳонситонӣ.

ИҚЛИМИЁ *a.* اقليميا хока ва резае, ки баъди гудохтани симу зар дар тағи зарф мемонад.

ИҚЛИМӢ اقليمى *мансуб ба иқлим* 1.

ИҚЛИМШИНОС اقليم شناس обуҳавошинос, мутахассиси иқлим.

ИҚЛИМШИНОСӢ اقليم شناسى илм дар бораи иқлим.

ИҚНОӢ *a.* اکتناع *kit.* қаноат намудан; қонеъ

кардан, қаноат қунондан.

ИҚОБ *a.* عقاب *kit.* азоб, шиканча, озор; укубат, мучозот.

ИҚОЛА *a.* اقاله *kit.* барҳам задани байъ ва муомила, молро гардонда пулро пас гирифтани, савдоро вайрон кардан.

ИҚОМАТ *a.* اقامت дар ҷое мондан, манзил доштан, истикомат кардан; **иқомат доштан** сукунат доштан, сокин (муқимӣ) будан; **иқомат кардан** сокин шудан (дар ҷое), ҷой гирифта муқимӣ шудан, зистан, манзил кардан.

ИҚОМАТГОҲ اقامت گاه ҷои зист, маскан.

ИҚОМАТКАДА اقامت كده *шиг.* **иқоматгоҳ.**

ИҚОН *a.* ايقان *kit.* бовар, яқин; яқин кардан, бовар ҳосил намудан.

ИҚОР *a.* عقار *kit.* обу замин, мулк, молу мулк, мулки ғайриманқул.

ИҚРОР *a.* اقرار эътироф кардан, ошкоро тасдиқ кардан дурустӣ ва ростии чизеро; **иқрор кардан (будан)** ба гардан гирифтани, эътироф кардан (*кори кардаи худро*); **иқрор қунондан** ба эътироф водор кардан; **иқрор шудан** эътироф кардан, кори карда ё сухани гуфтаи худро бо қавли худ тасдиқ ва таъкид намудан.

ИҚРОРӢ اقرارى: **хати иқрорӣ** қоғазе, ки дар он эътирофи шахсии касе навишта ва имзо карда шудааст, эътирофнома.

ИҚРОРШАВӢ اقرارشوى *исми амал аз иқрор шудан;* эътироф кардан, тасдиқ намудан.

ИҚТИБОС *a.* اقتباس 1. гирифтани, аҳз кардан. 2. гирифта нақл кардани порчае аз нутқ ё навиштаи касе бо ишора ба маъҳаз; гирифтани калимае аз забоне ё мавзӯе аз адабиёте. 3. порчаи дахлдор ба идора ё шахсе аз қарори ҷаласа, фармон ё дастуре (беруннавис); **иқтибос овардан** сухани касеро барои исботи муддао ё тақвияти фикри худ чун далел нақл кардан, аз навиштае истинод овардан.

ИҚТИБОСӢ اقتباسى *мансуб ба иқтибос;* калима (ё ифодаи) аз дигар забон (шахс) воридшуда: **калимаҳои иқтибосӣ, истиллоҳоти иқтибосӣ.**

ИҚТИДО *a.* اقتدا *kit.* 1. пайравӣ; тақлид. 2. д. дар паси имом истода намози ҷамоа ба ҷо овардан: **иқтидо кардан.**

ИҚТИДОР *a.* اقتدار қудрат, тавоной; **иктидори истехсолӣ** қобилияти дар шароити комилан ба кор андохтани корхона ва воҳидҳои дигари истехсолот маҳсулот тавлид кардан, имконияти истехсолӣ; **иктидори ҳарбӣ** қудрати ҷангӣ, қобилият ва тобоварӣ дар ҷанг; **иктидор доштан** соҳиби қудрат будан, дар иҷрои коре ба тавоноии ҳаматарафа соҳиб будан; **ба қабзаи иқтидор даровардан** ба даст худ гирифтан, ба итоати худ даровардан.

ИҚТИЗО *a.* اقتضا тақозо, хоҳиш, дархост, талаб; **ба иқтизон...** бо талаби...

ИҚТИНО *a.* اقتنا *kit.* фароҳам овардан, ба даст даровардан, захира кардан.

ИҚТИРОБ *a.* اقتراب *kit.* наздик омадан, ба ҳамдигар наздик шудан; наздикӣ.

ИҚТИРОЗ *a.* اقتراض *kit.* қарз гирифтан аз касе, амонат гирифтан чизеро.

ИҚТИРОН *a.* اقتران *kit.* 1. қарин шудан, ёру дӯст гаштан. 2. *нуч.* наздик шудани ситорас ба ситораи дигар.

ИҚТИРОҲ *a.* اقتراح *kit.* хоштан, талаб кардан; тақозо кардан; талаб, тақозо.

ИҚТИРОЪ *a.* اقتراع қуръа партофтан, ба тариқи қуръапартой муайян кардани навбат, ҷой ва ё ҳаққи касе (ҷонибе).

ИҚТИСОД *a.* اقتصاد 1. *ниг.* иқтисодиёт. 2. дар харчу сарфи чизе ҳадди миёнаро нигоҳ доштан, сарфачӯӣ; **иктисод кардан** сарфачӯӣ кардан, дар харч исрофкорӣ накардан; **иктисоди сиёсӣ** *икт.* илме, ки қонунҳои иқтисодии идорақунандаи истехсолот ва тақсими неъматҳои моддиро дар пояҳои гуногуни инкишофи ҷамъияти инсонӣ меомӯзад.

ИҚТИСОДДОН اقتصاددان донандаи иқтисод, мутахассиси соҳаи иқтисодиёт.

ИҚТИСОДИЁТ اقتصاديات 1. маҷмӯи муносибатҳои истехсолӣ, ки ба пояи маълуми тараққи қувваҳои истехсолии ҷамъият мувофиқат доранд. 2. риштаи илм оид ба омӯзиши ҷамъияти ин ё он соҳаи хоҷагӣ: **иктисодиёти савдо**, **иктисодиёти саноат**, **иктисодиёти кишоварзӣ**. 3. маҷмӯи шароити хоҷагӣ ва молию пулии муассисае.

ИҚТИСОДӢ اقتصادى *мансуб ба иқтисод*; вазъи иқтисодӣ, вазъияти молию пулӣ.

ИҚТИСОДЧӢ اقتصادچى *гуфт.*, *ниг.* иқтисоддон.

ИҚТИСОДШИНОС اقتصادشناس *ниг.* иқтисоддон, олими соҳаи иқтисодиёт.

ИҚТИСОР اقتصار 1. кӯтоҳ кардан, кам кардан. 2. *маҷ.* иктифо кардан.

ИҚТИФО *a.* اقتفا *kit.* аз қафои касе рафтан, пайравӣ кардан; пайравӣ.

ИҚТИҲОМ *a.* اقتحام *kit.* аңдеша накардан, кӯр-кӯрона ба кори пурмашаққат пардохтан.

ИҚТОЪ *a.* اقتاع *таър.* қитъаи замин, ки аз тарафи давлат ё шахси амир ба моликияти шахсии касе дода мешуд, то даромади онро соҳиб шавад.

ИҚТОЪДОР اقتاعدار касе, ки соҳиби иқтоъ аст.

ИЛАЛ *a.* علل *ч.* иллат.

ИЛҒАӢ *t.* ايلغى *ниг.* ирғай.

ИЛҒОР *t.* ايلغار//الغار 1. *kit.* хучум, ҳамла, тохтутоз. 2. *кҳн.* дастаи қаровулони ҳарбӣ; **илғор гузоштан** дар ҷое барои посбонӣ тӯдаи аскар нигоҳ доштан.

ИЛЗОМ *a.* الزام *kit.* 1. лозим гардондан. 2. дар мувоҳиса ба ҳарифи худ ғолиб омадан.

ИЛИК *t.* اليك *гуфт.* 1. мағзи устухон. 2. устухони мағздор; \diamond **илики касе хушк шудан** заифу нотавон шудан, харобу лоғар шудан.

ИЛҚО *a.* القا ҷо қунондани чизе дар фикри касе, талқини фикре ба касе; **илқо кардан** талқин намудан; фаҳмонидан, расонидан.

ИЛЛАТ I *a.* علة 1. сабаб, боис. 2. айб, нуқсон, камбудӣ; **арзон бе иллат не, гарон бе ҳикмат (зарб.)**. 3. дард, беморӣ; **иллат найдо кардан** айбнок шудан; дардманд гардидан; **иллат ё дар ош аст**, ё **дар мош (маҷ.)** дар ҷӣ будани айби коре ё чизе маълум нест, сабаби нуқсоне номаълум аст.

ИЛЛАТ II علة *гуфт.* норозигии таънаомез, хашму пӯписа; **бо иллат хашмгинона**, бо хитобу пӯписа; **мишпату иллат** норозигӣ ва пӯписа.

ИЛЛАТГИН علتگين *kit.* нотоб, касалманд.

ИЛЛАТДОР علتدار *иғ.* иллатнок.

ИЛЛАТӢ علتى *ғуфт., иғ.* иллатнок.

ИЛЛАТНОК علتناк нуксондор; айбдор; касалманд, дардманд.

ИЛЛАТНОКӢ علتناكى дорои иллат будан, нуксон доштан, айбнокӢ.

ИЛЛИЙИН//ИЛЛИЙОН *а.* عليين//عليون *д.* арши аълои бихишт.

ИЛЛО *а.* لا ба чуз, ғайр аз, магар, магар ин ки; **ва илло** агар не, вагар на; **илло ту** ғайр аз ту.

ИЛЛЮЗИОНИЗМ *фр.* ايليوزيانيزم 1. *фалс.* таълимоти фалсафӣ, ки тибқи он олами атроф фиреби назар ва фиреби эҳсосот асту бас. 2. намуди хунар дар санъати сирк ва эстрада, ки ба қобилияти назарфиребии «мӯъчизамонанд» асос ёфтааст.

ИЛЛЮЗИОНИСТ *фр.* ايليوزيانيست 1. пайрави таълимоти иллюзионизм. 2. хунарманди сирк, ки санъати иллюзионизмро соҳиб аст.

ИЛЛЮЗИЯ *лот.* ايليوزيه 1. тасавури таҳрифшудаи воқеият. 2. умед ва орзуҳои амалиношуданӣ.

ИЛЛЮМИНАТОР *лот.* ايليومينتار тирезаҳои мудаввар ё мураббаи обногузар дар паҳлуҳои киштӣ ва ҳавопаймо.

ИЛМ *а.* علم маърифат, дониш, маҷмӯи маълумот оид ба ягон соҳа; **илм додан ба касе** савод омӯхтан ба касе, касеро таълим додан; **илм доштан** соҳиби маълумот будан, савод доштан, саводнок будан; **илм омӯхтан** таҳсил илм қардан, дарс хондан; соҳиби илму дониш шудан; **аҳли илм** олимон, донишмандон.

ИЛМДОР علمدار соҳиби дониш, донанда, олим; босавод.

ИЛМДӢСТ علمدوست дӯстдорандаи дониш; хайрхои дониш.

ИЛМДӢСТӢ علمدوستى муҳаббат ба дониш, хайрхои нисбат ба дониш.

ИЛМИНАМО علمىنما зоҳиран дорои хусусиятҳои илмӣ: мақолаи илминамо.

ИЛМИЯТ *а.* علميت илмӣ будан; ба муқаррароти илмӣ ҷавобгӯӣ будан.

ИЛМӢ علمى мансуб ба илм; аз рӯи усулу асосҳои илм иҷрошуда; ба талаботи илм ҷавобдиҳанда: **асари илмӣ**, **мақолаи илмӣ**, **маърузаи илмӣ**, **рисолаи илмӣ**, **роҳбари илмӣ**; **кори илмӣ** а) фаъолият дар соҳаи таҳқиқи илм; б) асари таҳқиқотӣ дар ягон риштаи илм, таълиф(от)и илмӣ; **унвони илмӣ** номи расмие, ки барои расидан ба зинае дар фаъолияти таълимию илмӣ дода мешавад: **унвони илмни дотсент**, **унвони илмни профессор**; **ходими илмӣ** номи вазифаи қорманди муассисаи таълимӣ ва таҳқиқоти илмӣ: **ходими қалони илмӣ**, **ходими пешбари илмӣ**, **ходими хурди илмӣ**.

ИЛМНОК علمناк бодониш, соҳибмаълумот, босавод; *муқ.* илмдор.

ИЛМОМУӢӢ علمآموزى фарогирии дониш, аз худ қардани илм; саводомӯӢӣ.

ИЛМУЛЯҚИН *а.* علماليقين *д.*, *фалс.* донистани моҳияти коре ё чизе бе шакку тардид.

ИЛМҚӢ علمجو толиби дониш, чӯяндаи донишу маърифат.

ИЛМҚӢӢ علمجوئى талаби дониш, ҷустани донишу маърифат.

ИЛМШИНОСӢ علمشناسى соҳаи таҳқиқот роҷеъ ба илм.

ИЛОВА *а.* علاوه он чи ба чизе зам мешавад, изофа; **ба илован ин** ба замми ин; **ба таври илова** изофатан, зиёда аз мсъёри муайян; **илова ба (бар) ин (он)** ба замми ин (он), зиёда бар ин (он), изофа бар ин (он); **илова қардан (намудан)** зам қардан, афзудан; **хамроҳ қардан**; **илова шудан (гаштан, гардидан)** зам шудан.

ИЛОВАГӢ علاوهى замшуда, афзудашуда, изофагӣ, барзиёд, он чи ба аслию асосӣ зам қарда шудааст: **вақти иловагӣ**; **машғулиятҳои иловагӣ**; **даромади иловагӣ** даромад аз манбае, ки қасбу қори асосии қас набошад, даромади изофӣ.

ИЛОХ *а.* الله *д.* Худо.

ИЛОХӢӢ الهيات илмҳои оид ба аҳкоми дин; фикҳ, худошиносӣ.

ИЛОХӢ الهى 1. *д.* мансуб ба илоҳ; **дини илоҳӣ** дини аз тарафи Худо фиристодашуда. 2.

кошкӣ; Худо кунад, ки..., аз Худо металабам, ки...

ИЛОҲО *اله* *ниг.* *илоҳӣ* 2.

ИЛОЧ *а.* *علاج* 1. даво, дармон; муолича, мудавво. 2. чора, тадбир; **илоч ёфта** а) дармон пайдо кардан; б) чора ёфта; **илочи кореро дидан** роҳе ёфта, чорае чустучӯ кардан; **илоч кардан** чора андешидан, роҳ ёфта, тадбире дидан; **илоч надоштан** чорае надоштан, роҳе барои расидан ба мақсаде надоштан; **илоче карда...** роҳе ёфта, ба ҳар тариқ, ки бошад..., тадбире ба кор бурда...; **чи илоч?** чӣ чора?, чӣ метавон кард?

ИЛОЧНОПАЗИР *علاج ناپذير* 1. давонашаванда, илоч ношуданӣ, сихат наёбанда, бедаво: **дарди илочнопазир**. 2. дарде ё мушките, ки чораву тадбире надорад, чоранопазир.

ИЛОЧПАЗИР *علاج پذير* *қобили* муолича, давошаванда.

ИЛСОҚ *а.* *الصاق* *қит.* часпониш, часпонидан; пайваст кардан: **маҳалли илсоқи расм**.

ИЛТИБОС *а.* *التباس* *қит.* дарҳамомехтағӣ, печдарпечӣ, дарҳамбарҳамӣ.

ИЛТИВО *а.* *التواء* *қит.* ба ҳам печидан; печидағӣ, хамидағӣ.

ИЛТИЁМ *а.* *التيام* *қит.* ба якдигар пайваста шудан, ба ҳам омадан, беҳ шудани захм.

ИЛТИЗОЗ *а.* *التذاذ* *қит.* лаззат бурдан, лаззатгирӣ.

ИЛТИЗОМ *а.* *التزام* *қит.* ба худ лозим гардонидани коре, ба зимма гирифта, ӯҳдадор шудан; пеш гирифта.

ИЛТИЗОМНОМА *а.* *التزام نامه* нома дар бораи ба зимма гирифтани коре, хати ӯҳдадорӣ.

ИЛТИҚО *а.* *التقاء* *қит.* рӯ ба рӯ омадан, вохӯрдан, мулоқот кардан.

ИЛТИҚОМ *а.* *التقام* *қит.* фурӯ бурдан, ҳамчун як луқма якбора фурӯ бурдан, балъидан.

ИЛТИҚОТ *а.* *التقاط* *қит.* ёфта чидан, барчидан.

ИЛТИМОС *а.* *التماس* хоҳиш, истидъо, дархост; махсусан хоҳиши илтиҷоомез; **илтимосу илтиҷо** тазарруъ ва тавалло; **илтимос доштан** хоҳиш изҳор кардан; бо исрору ибром дар-

хостан; **илтимос кардан** хоҳиш кардан, хостан; **илтимоси чизе кардан** аз касе чизе талабидан бо зорию илтиҷо; **ба илтимос даромадан** илтимосу илтиҷо кардан, илтиҷову пуршиш оғоз кардан.

ИЛТИМОСӢ *التماسي* *мансуб ба* **илтимос**; хоҳишмандона; **хати илтимосӣ** номае, ки дорои хоҳише мебошад, мактубе, ки ҳовии арзу ниёзе аст.

ИЛТИМОСКУНАНДА *التماسي كنده* *сифати феълӣ* *замони ҳозира аз* **илтимос кардан**.

ИЛТИМОСНОМА *التماس نامه* хате, ки дар он арзу ниёзе ҷо дода шудааст; ариза.

ИЛТИСОҚ *а.* *التصاق* *қит.* ба ҳам часпидан, пайвастани чизе ба чизе, пайвастағӣ.

ИЛТИФОТ *а.* *التفات* 1. *қит.* бо гӯшаи чашм нигаристан; ба касе рӯ овардан. 2. лутф, меҳрубонӣ; таваҷҷӯҳ; эътино; **илтифот кардан** а) меҳрубонӣ кардан, таваҷҷӯҳ зоҳир кардан, эътибор додан; б) лутф намудан.

ИЛТИФОТКОРӢ *التفات كاري* меҳрубонӣ, таваҷҷӯҳнокӣ.

ИЛТИФОТКОРОНА *التفات كارانه* аз рӯи таваҷҷӯҳ ва меҳрубонӣ.

ИЛТИФОТОМЕЗ *التفات آميز* бо таваҷҷӯҳ ва лутф, меҳрубонона: **нигоҳи илтифотомез**.

ИЛТИҲОБ *а.* *التهاب* 1. шӯълавар шудани оташ, афрӯзиш. 2. *тиб.* варам; газак; **илтиҳоби шуш** варамии шуш ба сабаби сармохӯрдағӣ.

ИЛТИҲОҚ *а.* *التحاق* *қит.* пайвастағӣ, ба ҳам расидан, мулҳақ шудан; *муқ.* **илҳоқ**.

ИЛТИҲОМ *а.* *التحام* *қит.* пайвастағӣ, беҳбудии захм; *муқ.* илтиём.

ИЛТИҶО *а.* *التجا* 1. *қит.* паноҳ бурдан, паноҳанда шудан; паноҳ хостан, зинҳор талабидан. 2. илтимос, хоҳиш бо зорию фурӯтанӣ, тазарруъ: **илтимосу илтиҷо**, **бо нигоҳи илтиҷо нигаристан**; **илтиҷо бурдан** ба касе паноҳ хоста рафтан ба назди касе, паноҳанда шудан ба касе; **илтиҷо кардан** зорӣ кардан, тавалло намудан.

ИЛТИҶООМЕЗ *التجا آميز* бо оҳанги паноҳталабона; бо зорию илтиҷо; **нигоҳи илтиҷоомез** нигоҳи имдодталабона.

ИЛТИЧОЧ *a.* التجاج 1. *кит.* чўшу хурўши дарё ё бахр, мавч задани дарё ё бахр. 2. *маҷ.* ситеза кардан, якравӣ кардан.

ИЛФ *a.* الف 1. дўст, улфат. 2. дўстӣ, улфат; хў, унс гирифтан.

ИЛҲОД *a.* الحاد *кит.* аз дин баргаштан, бединӣ, мулхидӣ; сарпечӣ кардан аз фармудахои динӣ.

ИЛҲОҚ *a.* الحاق *кит.* чизеро ба (охири) чизе пайвастан, ҳамроҳ кардан (шудан); пайванд додан; **илҳоқ шудан** пайвастан; ҳамроҳ карда шудан, мулҳақ шудан.

ИЛҲОМ *a.* الهام дар дил афтодани фикри коре, рағбати иҷрои коре, ки ба дили кас илқо мешавад; талқин ва ангезае, ки боиси гуфтани шеър мешавад; **илҳом бахшидан** боиси пайдоиши фикри коре шудан, фикри иҷрои кореро талқин кардан; шавқи касеро овардан ба коре; **илҳом гирифтан** фикри нав пайдо кардан аз таъсири чизе; рӯҳбаланд шудан аз чизе.

ИЛҲОМБАХШ الهامبخش илқокунандаи фикре, барангезанда ва рӯҳбаландкунанда ба коре.

ИЛҲОМДЕҲ الهامده *ниг.* илҳомбахш.

ИЛҲОН *a.* الحان хониш, сароидан; охангу овозҳои хушу дилкаш; **илҳон кардан** сурудан, нағмасароӣ кардан.

ИЛҲОҲ *a.* الحاح *кит.* дархост кардани чизе бо зорию илтичо, тазаррӯъ.

ИМДОД *a.* امداد ёрӣ додан, мадад расондан; ёрӣ, мадад, кумак; **имдод кардан** ёрӣ расондан; **имдод талабидан** ёрӣ пурсидан, кумак хоستان; **ба имдод омадан** ба кумаку мадади касе расидан.

ИМДОДГАР امدادگر мададрасонанда; ҳомӣ, мудофнакунанда.

ИМДОДӢ امدادی *мансуб ба имдод.*

ИМДОДТАЛАБ امدادطلب он ки аз касе ёрӣ металабад; касе ки аз Худо имдод металабад.

ИМДОДТАЛАБӢ امدادطلبی ёрӣ пурсидан аз касе; имдод хоستان аз Худо.

ИМДОДТАЛАБОНА امدادطلبانه ба тарик ё оханги имдодпурсӣ: **имдодталабона нигоҳ кардан.**

ИМЗО *a.* امضا 1. *кит.* гузаронидан, равон кардан, чори кардан, иҷро кардан, иҷро; **ба имзо расондан** а) иҷро кардан ба амал гузаронидан; б) даст мондан, барои иҷрои коре бо роҳи имзои санади ҳуқуқӣ роз шудан. 2. *кит.* нишон, аломат, ки дар поён ё пушти фармон ё ҳуччате барои иҷро мегузоранд. 3. ном ё номи хонаводагӣ, ки дар поёни мактуб ё ҳуччате бо дасти худ навишта мешавад, дастина; **имзон мустаор** номе, ки муаллиф ба ҷои ному номи хонаводагии воқеии худ дар зери навиштаҳояш мегузорад, имзон ориятӣ, имзои пӯшида; **имзо кардан (мондан)** даст мондан, номи худро ба тасдиқи навиштае дар зери он сабт кардан.

ИМЗОДОР امضادار нома ё мақолае, ки нависанда имзо кардааст, ба он даст монда номи худро навиштааст.

ИМЗОНОМА امضانامه *кит.* санад, ҳуччати бо-имзо.

ИМКОН *a.* امکان қудрат, тавоноӣ ба коре; муяссар будани коре бар касе; **ба қадри имкон** ба андозае, ки иҷро карданаш дастрас мебошад, ба ҳадди имкон; **ба ҳадди имкон // то ҳадди имкон** ба қадре, ки мумкин аст, то ҷое, ки кардан муяссар аст; **имкон додан** иҷрои кореро мумкин гардонидан; осон кардани коре; **имкон доштан** мумкин будан, имконпазир будан; **имкон ёфтан** а) қодир шудан; тавонистан; б) фурсат ва мавқеи муносиб пайдо кардан.

ИМКОНИЯТ *a.* امکانيت имкон, шароити мусоид ба иҷро ё вуқӯи коре; мумкин будани коре; қудрат, тавоноӣ; **имкониат додан** мумкин гардонидан, қобили иҷро гардонидан; мусоидат кардан; **имкониат доштан** дастрас будани шароити мувофиқ ба иҷрои коре; **имкониат ёфтан** шароити мусоид пайдо кардан.

ИМКОННОПАЗИР امکانناپذير он чи вуқӯаш хориҷ аз имкон аст, ғайри мумкин.

ИМКОННОПАЗИРӢ امکانناپذيري номумкин будан, қобили иҷро набудан.

ИМКОНПАЗИР امکانپذير мумкин, қобили иҷро, муяссар.

ИМКОНПАЗИРӢ امکانپذيري мумкин будан, қобили иҷро будан.

ИМЛО *a.* املاء 1. *зби.* маҷмӯи қоидаҳо оид ба дуруст навиштани калимаҳо, аз сатр ба сатр кӯчонидани онҳо, истифодаи ҳарфҳои калону хурд, дефис *ва ғ.* дар навишт: **фарҳанги имло**. 2. *кит.* пур қардан. 3. *кит.* навишта пур қардан; гуфтан ва такрор қардан ба касе, то ки вай нависад; **имло қардан (қунондан)** гуфтан (дикта қардан) то касе нависад.

ИМЛОӢ املائي *мансуб ба имло*; хатон имлоӣ ғалати хилофи қоидаҳои имло.

ИММУНИТЕТ *лот.* ایمونیتیت *ниг.* масуният.

ИМО *a.* ايما ишора, фаҳмондани матлабе бо ҳаракати сар, чашму абру *ва ғ.*, ба тариқе, ки дигарон нафаҳманд: **бо имову ишора**; \diamond **имон бурут** ишора бо чунбонидани мӯйлаб; ишораи андак, ишораи хеле нозук; **имон чашм** ишора бо ҳаракати чашм; ишораи хеле нозук; **имо қардан** ишора қардан, бо ҳаракате матлаберо фаҳмондани шудан.

ИМОД *a.* عماد *кит.* чизе, ки ба он тақя мекунанд, тақягоҳ, сутун.

ИМОКУНАНДА ايماکننده *сифати феълии замони гузашта аз имо қардан*; он ки бо ҳаракати чашм ё ягон узви дигар матлаберо ба касе фаҳмондани аст.

ИМОЛА I *a.* اماله 1. майл додан, монил гардонидани чизе ба сӯе. 2. *зби.* вақти хондан ва навиштани калимаҳо ба «е» табдил додани «о», *мас.*, **китоб-китеб, рикоб-рикeб ва ғ.** (*беистар бо талаби вази шеър*).

ИМОЛА II اماله *тиб.* 1. ба воситаи олати махсус аз мақъад ба рӯдаи рост фиристодани доруи моеъ, ҳукна қардан. 2. олати махсус барои ба рӯдаи рост фиристодани доруи моеъ, ҳукна.

ИМОМ *a.* امام 1. *кит.* пешво, пешрав, роҳбар. 2. *д.* пешво ва асосгузори ҳар як аз мазҳабҳои расмии ислом; *умуман* пешвои дин. 3. *д.* пешвои ҷамоаи намозгузори масҷидҳо; касе, ки намозхонҳо ҳангоми намоз ба вай иқтидо қарда намоз мегузоранд; **имом шудан** пеш гузаштан (-и шахсе дар намози ҷамоат).

ИМОМА *a.* عمامه салла, дастор.

ИМОМАТ *a.* امامت пешвоӣ, роҳбарӣ, имомӣ.

ИМОМАТӢ امامتي 1. вазифа ва амали имом, имомгарӣ, имомӣ. 2. ҳақ ва музде, ки ба

имом дар мавридҳои гуногун барои имомгарӣ дода мешавад.

ИМОМЗОДА امامزاده фарзанди имом (пешвои мазҳабӣ), аз авлоди имом.

ИМОМИЯ *a.* اماميه *д.* номи умумии фирқаҳои шиа, ки аз Алӣ сар қарда ба дувоздаҳ имом эътиқоддоранд.

ИМОМХАТИБ امامخطيب сарвари масҷиди ҷомеъ.

ИМОН *a.* ايمان эътиқод, боварӣ ба чизе; **имони комил доштан** *ба чизе* боварии пурра доштан ба чизе; **имон овардан** а) гаравидан, ба касе ё чизе эътиқод пайдо қардан (*беистар дар борай дин*); б) калимаи шаҳодатро бар забон овардан, расман мусулмониро қабул қардан; \diamond **бе имон рафтан** *д.* ба қуфру кофирӣ пардохта, номусулмон мурда рафтан; **имон фуруҳтан** хиёнат қардан ба дину ақоиди худ.

ИМОНФУРӢШ ايمانفروش он ки барои коре ё чизе аз имону эътиқоди худ даст мекашад; беимон.

ИМОРАТ I *a.* امارت *ниг.* аморат.

ИМОРАТ II عمارت 1. *кит.* таъмир, тармим, дуруст қардан. 2. бино, хона. 3. сохтмон, бинокорӣ; **иморат андохтан** бино сохтан; **иморат қардан** бино сохтан, бунёд намудан, сохтан. 4. ободӣ, ободонӣ.

ИМОРАТБОБ عمارتباب шоистаи иморат; **ҷон иморатбоб, ҷӯби иморатбоб**.

ИМОРАТГАР عمارتگر *ниг.* иморатсоз.

ИМОРАТСОЗ عمارتساز бинокор, банно, хонасоз.

ИМОРАТСОЗӢ عمارتسازى бинокорӣ, сохтмон, хонасозӣ.

ИМОРӢ عمارى *ниг.* аморӣ.

ИМОРОТ عمارات *ҷ.* иморат; биноҳо; ободихо.

ИМПЕРАТИВ *лот.* ايمپرتيو *зби.* сиғаи амрии феъл.

ИМПЕРАТОР امپرتار унвони ҳукмронони салтанатҳои хеле бузург, ҳукмрон, подшоҳи бузург, шоҳаншоҳ.

ИМПЕРАТОРӢ امپرتارى 1. *мансуб ба император*: ҳукумати императорӣ. 2. империя: императо-

рин шӯравӣ.

ИМПЕРИАЛИЗМ *фр.* *امپرياليزم* зинаи капита-
лизм, ки ҳукмронии монополияҳои калон
дар тамоми соҳаҳои ҳаёт, муборизаи
давлатҳои сармоядорӣ барои соҳиб шудан ба
манбаъҳои молӣ хом ва бозори ҷаҳонии
харидуфурӯш *ва ғ.* аз нишонаҳои асосии он
мебошанд.

ИМПЕРИАЛИСТ *фр.* *امپريалист* сармоядори
калон ё сиёсатмадори олами сармоядорӣ, ки
сиёсати империалистӣ мебарад.

ИМПЕРИАЛИСТӢ *ампериалистӣ мансуб ба им-*
пернализм: ҷанги империалистӣ.

ИМПЕРИЯ *лот.* *امپيريە* 1. давлати яккасолорӣ,
ки дар сари он император меистад. 2. давлати
дорои мустамлика. 3. давлате, ки чанд
мамлакатро ба худ расман тобеъ кардааст.

ИМПИРОТУР *ампиратор ниг. император.*

ИМПИРОТУРӢ *ампираторӣ ниг. императорӣ.*

ИМРОР *а.* *امرار* *кит.* мурур кунондан, гуза-
ронидан; **имрори вақт** вақт гузаронидан; **им-**
рори маош зиндагонӣ қардан, умр гузарони-
дан; рӯзгузаронӣ қардан.

ИМРӢЗ *ин* *امروز* ин рӯз, ҳамин рӯз, рӯзи ҷорӣ,
рӯзе, ки давом дорад; ҳоло, ҳозир, кунун; **то**
ба имрӯз то ба ҳол, то ин дам, то кунун.

ИМРӢЗА *амрозе он чи ба рӯзи ҷорӣ (ба ҳамин*
рӯз) тааллуқ дорад, ҳолия; ҳозира, ин замон.

ИМРӢЗИНА *амрозине гуфт., мансуб ба имрӯз;*
имрӯзӣ; имрӯза.

ИМРӢЗӢ *амрози мансуб ба имрӯз.*

ИМРӢЗ-ПАГОҲ *амрози ҷағоҳ дар рӯзҳои наздик, ба*
қарибӣ.

ИМРӢЗҲО *амрозиҳо дар ин айём, ин замон.*

ИМСОК *а.* *امساک* *кит.* 1. худдорӣ аз хӯрдани
таом, худро аз хӯрок боздоштан. 2. мумсикӣ,
хасисӣ.

ИМСОЛ *ин* *امسال* ин сол, ҳамин сол, соли ҷорӣ,
соле, ки ханӯз давом дорад.

ИМСОЛА *амсале мансуб ба ҳамин соли ҷорӣ.*

ИМТИДОД *а.* *امتداد* 1. кашада шудан, кашол
ёфтан. 2. дарозӣ, тӯл: **имтидоди замон** тӯли

замон; **имтидод ёфтан (пазируфтан)** тӯл ка-
шидан, кашол ёфтан.

ИМТИЁЗ *а.* *امتياز* 1. бартарӣ (мазият) доштан
нисбат ба чизе; бартарӣ, афзалият. 2.
ичозате, ки давлат барои сохтани корхона,
истихроҷи маъдани кон ё интишори рӯзнома
ва ғ. ба шахсе ё муассисае медиҳад.

ИМТИЁЗДОР *амтияздар ниг. имтиёзнок.*

ИМТИЁЗНОК *амтиязнак имтиёздор, дорои им-*
тиёз.

ИМТИЁЗНОКӢ *амтиязнаки дорои имтиёз будан.*

ИМТИЗОҶ *а.* *امتزاز* *кит.* 1. омехта шудани чизе
бо чизи дигар, омезиш, ба ҳам омехта шудан.
2. наздикӣ, ҳамнишинӣ, ҳамсӯҳбатӣ.

ИМТИЛЛО *а.* *امتلا* *кит.* 1. сер шудан, пур шу-
дани шикам, бисёр сер шудан. 2. пурӣ,
бисёрӣ, мамлу будан; **имтиллои хилоф** пур аз
ихтиллоф.

ИМТИНОН *а.* *امتنان* *кит.* 1. миннат доштан,
миннатдорӣ. 2. лутфу марҳамат, бахшиш.

ИМТИНОӢ *а.* *امتناع* *кит.* қабул накардан, рад
қардан; худдорӣ аз қабули коре: **имтиноӢ**
қардан, саркашӣ қардан.

ИМТИСОЛ *а.* *امثال* *кит.* итоат қардан, фармон
бурдан.

ИМТИҲОН *а.* *امتحان* озмудан, озмоиш қардан,
санҷидан; озмоиш, санҷиш; дар муассисаҳои
таълимӣ шакли санҷидани дараҷаи донишро
аз худ қардани талаба; **имтиҳон гирифтан**
озмуда дидан, санҷидан; **имтиҳон додан** мав-
риди озмоиш қарор гирифтан; аз санҷиш гу-
заштан; **имтиҳон қардан** санҷидан, озмудан;
таҷриба қардан.

ИМТИҲОНГИРАНДА *амтихан гириде сифати феъ-*
ли замони ҳозира аз имтиҳон гирифтан;
санҷанда, озмоянда (дониши касеро): ҳайати
имтиҳонгиранда.

ИМТИҲОНГИРӢ *амтихан гири санҷиш, озмоиш.*

ИМТИҲОНДИҲАНДА *амтихан дехнде сифати*
феъли замони ҳозира аз имтиҳон додан; он
ки имтиҳон медиҳад.

ИМТИҲОНӢ *амтихани мансуб ба имтиҳон,*
озмоишӣ; барои таҷриба, таҷрибавӣ:
варақаи имтиҳонӣ.

ИМТИХОНОТ *a.* امتحانات *ч.* имтихон: давран имтихонот.

ИМТИХОНСУПОРАНДА امتحان سپارنده *сифати феъли замони ҳозира аз имтихон супоридан; имтихондиханда.*

ИМҲОҚ *a.* امحاق *кит.* маҳв кардан, нобуд сохтан.

ИМҲОЛ *a.* امهال *кит.* мӯхлат додан, мӯхлатдихӣ; ба таъхир андохтан.

ИМШАБ امشب шаби чорӣ, ин шаб.

ИМШАБА امشبه мутааллиқ ба имшаб, он чи ҳамин шаб рӯ додаст.

ИМЪОН *a.* ايمان *кит.* диққат ва зиракӣ дар коре; имъони назар зиракона нигоҳ кардан, дақиқназарӣ, умқи назар.

ИН *این* *чонишини шиоратӣ, ки ба кас ё чизи дар наздик буда шиора мекунад; муқоб.* он (*ки ба чизи дур шиора мекунад*); **ин бор** ҳамин дафъа; **ин вақт** дар ҳамин дам, дар ин байн; **ин гуна** ин тавр, ин навъ; **ин ё он** аз ҳар ду яке, яке аз ду; **ин зайл** *ниг.* **ин тавр**; **ин навъ** *ниг.* **ин гуна**; **ин сон** ба ин тарик, ба ҳамин навъ; **ин тавр** чунин; ба ин тарик; **ину он** ҳар ки, одамони гуногун; **ин қадар** ба ин миқдор, ҳамин қадар; бисёр зиёд; **ин ҳама** ин қадар, ин андоза; бисёр, баса; **ин чо** маҳалле, ки сухан дар бораи он меравад, ҳамин чо: **аз ин чо**, **ба ин чо**, **то ин чо**; **ин чониб** *иншоӣ* ман; ё **ин ки** ва ё, ё худ; яъне, ба таври дигар; **на ину на он** ҳеч як, ҳеч қадом; **ин аст**, **ки...** бинобар ин, ба ҳамин сабаб; **ин тавр бошад...** дар ин сурат, дар ин ҳол.

ИНАБ *a.* اناب *кит.* ангур, меваи тару тозаи ток.

ИНАБИЯ *a.* انبیه *биол.* номи табақаи севум аз ҳафт табақаи чашм аст, ранги он мухталиф мебошад (*сиёҳ, қаҳвай, обӣ ва ғ.*) ва дар васати он мардумак қарор дорад.

ИНАБӢ I انبى 1. мансуб ба **инаб** (ангур). 2. ангурфурӯш.

ИНАБӢ II انبى *биол.* мансуб ба **инабия**: зовния **инабӣ**, **пардан инабӣ**.

ИНАБӢ III انبى *як навъи марворид.*

ИНАК اينک 1. ана, мана; ба ин тарик. 2. акнун, холо.

ИНБИСОТ *a.* انبساط 1. *кит.* кушода шудан; паҳн шудан. 2. *мач.* кушодарӯй; хушии табъ, хуррамай; шодӣ ва хушӣ.

ИНВАЛИД *лот.* اينولىد *ниг.* маъюб, маълул.

ИНГАЛЯТСИЯ *лот.* اينگليتسيه *тиб.* усули бо дамкашӣ ба бадан чорӣ намудани миеоти бухоршаванда ба мақсади муолича, дамкашӣ, истиншок.

ИНДЕКС *лот.* ايندکس 1. рӯйхат, номгӯй, феҳрист. 2. аломати шартии рақамӣ ё харфӣ, ки ба чизе дода шудааст; намоя: **индекси шӯъбан алока**, **индекси рӯзнома** ё **мачалла**.

ИНДИКАТОР *лот.* اينديکتار *физ.* асбоб барои андозагирӣ, сабт ва муайян кардани сифат ва миқдори объекти мушоҳида.

ИНДИРОС *a.* اندراس *кит.* 1. кӯхна шудан, кӯхнагӣ. 2. *мач.* беэътибор шудан.

ИНДУКСИЯ *лот.* ايندوکسيه тарзи фикрронии мантикӣ, ки аз рӯи чузъ доир ба кулл хулоса мебарорад.

ИНЕРСИЯ *лот.* اينرسيه 1. *физ.* хусусияти ҳолати оромӣ ё ҳаракати худро нигоҳ дошта тавонистани чисмҳо то аз тарафи қувваи беруни тағйир дода шудани ин ҳолат: **аз рӯи инерсия ҳаракат кардан**. 2. *мач.* бефаъолиятӣ, беташаббусӣ.

ИНЗИБОТ *a.* انضباط *кит.* назму тартиб, интизом.

ИНЗИВО *a.* انزوا *кит.* гӯшагирӣ, канораҷӯй аз мардум; гӯшанишинӣ.

ИНЗИМОМ *a.* انضمام *замима*, илова; илова ба ин, ба иловаи..., иловатан.

ИНЗОЛ *a.* انزال 1. сар додани чизе, фурувардани ягон чиз. 2. *биол.* чудо гардидани тухма, баромадани (хориҷ шудани) нутфа.

ИНЗОР *a.* انذا 1. огоҳӣ; огоҳ кардан. 2. тарсонидан; **инзор кардан** а) огоҳ кардан; б) тарсонидан, бим додан.

ИНКВИЗИТСИЯ *лот.* اينکويتسيه *таър.* дар асрҳои миёна маҳкамаи истинтоққунанда ва чазодиханда дар калисои католикии Аврупо ва Амрико, ки душманони динро саҳт таъқиб ва бераҳмона чазо меод.

ИНКИСОР انکسار *физ.* интикос; шиканиш: **ин-**

кисори нур.

ИНКИШОФ انكشاف 1. *кит.* кашф шудан, ошкор шудан. 2. *маҷ.* ба воя расида, паҳн шуда, пеш рафтани ҳар чиз, рушд, пешрафт, тараққӣ; **инкишоф додан** тараққӣ додан, пеш бурдан; **инкишоф ёфтан** тараққӣ кардан, пеш рафтан.

ИНКИШОФЁБАНДА انكشاف يابنده рӯ ба инкишоф, рӯ ба тараққӣ, густаришёбанда, рушдёбанда.

ИНКИШОФЁБӢ انكشاف يابى рушд, пешрафт, тараққӣ.

ИНКОР *а.* انكار қабул накардан, рад кардан, эътироф накардан; *муқоб.* **икрор**; **инкор кардан** рад кардан, эътироф накардан, мункир шудан.

ИНКОРНОПАЗИР انكارناپذير ғайри қобили инкор, раднашаванда: далели **инкорнопазир**.

ИНКУБАТОР *лот.* اينكوبتار дастгоҳе, ки бо роҳи сунъӣ аз тухм чӯча мебарорад, дастгоҳи чӯчабарорӣ.

ИНКУБАТОРӢ اينكوبتارى мансуб ба **инкубатор**.

ИНКИЁД *а.* انقياد *кит.* итоат кардан, гардан фурувардан, мутеъ шудан, ром шудан; фармонбардорӣ кардан.

ИНКИЗО *а.* انقضا охир, хотима, анҷом; ба охир расидан; **инкизон мӯҳлат** ба охир расидани мӯҳлат.

ИНҚИЛОБ *а.* انقلاب 1. якбора баргаштан аз ҳоле ба ҳоли дигар, дигаргунии қатъӣ. 2. тағйироти амиқи сифатӣ дар тараққии ягон ходисаи табиат ва ҷамъият ё маърифат: **инқилоби илмӣ** техникӣ, **инқилоби Октябр**; **инқилоби сурх** *киноя аз инқилоби Октябр*; **инқилоби фикрӣ** дигаргунии куллӣ дар ақида; табаддулоти зехнӣ. 3. *нуч.* мавқеи гардиши Офтоб: **инқилоби тобистонии (зимнестонии) Офтоб**.

ИНҚИЛОБИОН انقلابيون *кит.*, *ҷ.* **инқилобӣ**.

ИНҚИЛОБӢ انقلابى 1. *мансуб ба инқилоб*: ҳаракати **инқилобӣ**. 2. иштирокдори **инқилоб**.

ИНҚИЛОБЧӢ انقلابچى иштирокдор ва тарафдори ҳаракати **инқилобӣ**.

ИНҚИРОЗ *а.* انقراض аз байн рафтан, нобуд шудан; **инқирози олам** *д.* тамоман несту

дан; **инқирози олам** *д.* тамоман несту нобуд шудани олам пеш аз қиёмат.

ИНҚИСОМ *а.* انقسام *кит.* 1. қисм-қисм шудан, тақсим шудан; ба қисмҳо ҷудо шудан. 2. *маҷ.* парокандагӣ, парешонӣ.

ИНҚИТОЪ *а.* انقطاع *кит.* 1. қатъ шудан, қанда шудан; аз ҳамдигар ҷудо шудани чизе. 2. танҳой, ҷудой, дурӣ аз мардум.

ИННИН *а.* عنين марде, ки аз мубошират бо занон очиз аст; номард, он ки хоҳиши зан надорад; хез.

ИНО *а.* انا *кит.* зарф, ованд.

ИНОБАТ *а.* انايت 1. тавба кардан; тавба, пушаймонӣ. 2. ба эътибор гирифтани узр ва тавбаи касе; **ба инобат гирифтани** қабул кардан, ба эътибор гирифтани.

ИНОД *а.* عناد *кит.* саркашӣ, гарданшахӣ, яккраҳагӣ; ситеза; **инод кардан** яккраҳагӣ кардан; ситеза кардан.

ИНОДКОР عنادكار саркаш, яккраҳа, исроқунанда (*дар сухан ва кори худ*); ситезақор.

ИНОДКОРӢ عنادكارى саркашӣ, яккраҳагӣ; ситеза.

ИНОДКОРОНА عنادكارانه бо яккраҳагӣ; бо ситеза.

ИНОДПЕША عنادپيشه *ниг.* **инодкор**.

ИНОҚ *м.-т.* ايناق//اناق *таър.* яке аз мансабҳои олӣ — рутбаи ёздаҳум аз понздаҳ рутбаи мансабдорон дар аморати Бухоро.

ИНОН *а.* عنان лаҷом, чилав, афсор; \diamond **инони ихтиёр аз даст рафтан** сабру тоқатро аз даст додан; мувозинати худро аз даст додан; чӣ қор карда истодани худро надониста мондан; **нони ихтиёри худро ба дасти касе додан** ҳалли тақдири худро ба каси дигаре супоридан.

ИНОНГИР عنانگير 1. гирандаи лаҷоми аспӣ касе. 2. *маҷ.* касе, ки ба рафтани каси дигар монетъ мешавад.

ИНОНДОР عناندار савор, савори моҳир.

ИНОНКАШ عنانكش 1. касе, ки инони аспро мекашад, чилавдор. 2. *маҷ.* он ки ихтиёр дар дасти ўст; раҳбар. 3. он ки лаҷом кашида ас-

про нигоҳ медорад; **иннокаш кардан** истодан, таваққуф кардан.

ИНОНПЕЧ عنان پيچ 1. касе, ки инони аспро печонда мегардонад. 2. *мач*. савори мохир; касе, ки дар хунари саворӣ маҳорат дорад.

ИНОРАТ *а.* انارت *кит.* даргирондан, афрӯхтан, равшан кардан.

ИНОЯТ *а.* عنایت мададгорӣ, дастгирӣ, ёрӣ; илтифот, меҳрубонӣ.

ИНС *а.* انس мардум, одамиён.

ИНСИБОБ *а.* انصباب *кит.* рехта шудани об ва моеоти дигар.

ИНСИДОД *а.* انسداد *кит.* баста шудан, банд гардидан, гирифтור шудан.

ИНСИКОБ انسكاب рехта шудан, резиши об *ва ғ.*

ИНСИРОМ *а.* انصرام *кит.* бурида шудан, қатъ шудан, мунқатеъ шудан.

ИНСИРОФ *а.* انصراف баргаштан, бозгаштан, мурочиат.

ИНСӢ انسى *мансуб ба инс.*

ИНСОН انسان одам, одамӣ, башар.

ИНСОНБАДБИНӢ انسان بدبینى бад дидан инсонро, ҳисси бадбинӣ нисбат ба одам(он).

ИНСОНБАДБИНОНА انسان بدبينانه бо ҳисси бадбинӣ нисбат ба инсон.

ИНСОНВОР انسان وار ба монанди инсон рафтор кардан, ба сони одам, одамвор муносибат кардан.

ИНСОНДӢСТ انسان دوست он ки одамро дӯст медорад; он ки ба одамиён аз рӯи хайрхоҳӣ, ғамхорӣ ва мувофиқи шарафу ҳайсияти онҳо рафтор мекунад, башардӯст.

ИНСОНДӢСТӢ انسان دوستى инсондӯст будан, башардӯстӣ, одамдӯстӣ.

ИНСОНДӢСТОНА انسان دوستانه бо ҳисси меҳру муҳаббат нисбат ба инсон.

ИНСОНИЯТ *а.* انسانيت 1. башарият, навъи инсон, мардум, одамон. 2. мардумӣ, одамиат, одамгарӣ, муносибати лоиқӣ инсонӣ бар хама чиз, хушрафтории хоси инсон; **олами инсоният** дунёе, ки инсонҳо дар он зиндагӣ доранд, дунёи маскун бо одамон.

ИНСОНИЯТДӢСТ انسانيت دوست *ниг.* инсондӯст.

ИНСОНИЯТПАРВАР انسانيت پرور *ниг.* инсонпарвар.

ИНСОНӢ *а.* انساني 1. *мансуб ба инсон*; мардумӣ, одамиат; **қарзи инсонӣ**. 2. инсоният, башарият.

ИНСОННАВОЗ انسان نواز он ки ба инсонҳо аз рӯи меҳрубонӣ ва навозиш рафтор мекунад, инсондӯст.

ИНСОНПАРВАР انسان پرور он ки башарро дӯст медорад ва ҳурмат мекунад, одамдӯст, халқпарвар.

ИНСОНШИНОСӢ انسان شناسى таҳқиқи ҳислат ва рӯҳияи инсон, мардумшиносӣ.

ИНСОФ *а.* انصاف 1. *кит.* нисф кардан, ба ду нимаи баробар тақсим кардан. 2. аз рӯи баробарӣ ва ростӣ муомила кардан; адолат, адлу дод; ростӣ, росткорӣ; **инсофу мурувват** росткорӣ ва одамгарӣ; **аз рӯи инсоф** боинсофона, мувофиқи ҳаққоният ва росткорӣ; **инсоф додан** аз рӯи адолат амал кардан, аз рӯи ҳақиқат ҳукм кардан; **инсоф кардан** аз рӯи ҳаққоният ва адолат рафтор кардан; **ба инсоф омадан** аз рӯи ҳақ ва ростӣ муомила кардан, одилона рафтор кардан.

ИНСОФЧӢӢ انصاف جوی он ки роҳи адолат ва ҳақиқатро чӯёст.

ИНСТИТУТ *лот.* انستيتوت 1. номи мактабҳои олии, муассисаҳои илмӣ таҳқиқотӣ ва тақмили ихтисос, донишкада; маркази таҳқиқоти илмӣ – пажӯҳишгоҳ. 2. мақом(от) дар ҷомеа.

ИНТЕГРАЛ *лот.* اينتگرال *риёз.* бузургие, ки дар натиҷаи амали дифференсиатсияи муқобил ҳосил мешавад.

ИНТЕРМЕДИЯ *лот.* اينترمديه *санъ.* асари хурди одатан ҳачвӣ ва ё сахнаҷаи мусиқӣ.

ИНТЕРНАТ *лот.* اينترنت 1. иқоматгоҳи умумӣ дар назди мактаб барои хонандагон, хобгоҳ. 2. *ниг.* мактаб-интернат.

ИНТЕРНАТСИОНАЛ *лот.* اينترنتسيانل *ниг.* байналмилал.

ИНТЕРНАТСИОНАЛИЗМ *лот.* اينترنتسيانليزم яке аз усулҳои асосии сиёсӣ ғоявии синфи коргар, ки иттиҳоди синфӣ ва ҳамраъйии

байналхалқин меҳнатқашони тамоми мамлакатҳо дар мубориза ба муқобили истеъмори мазмуни оғро ташкил медиҳад.

ИНТЕРНАТСИОНАЛИСТ лот. *айнтернтсианлис* тарафдорн интернатсионализм, пайрави интернатсионализм.

ИНТЕРНАТСИОНАЛӢ *айнтернтсианли* байналхалқӣ, байналмилалӣ.

ИНТЕРНЕТ *англ. аитирнит* шабакаи ҷаҳонии компютерӣ.

ИНТИБОҚ а. *анطباق* мувофиқ шудан, баробар шудан, ба якдигар мутобиқ шудан.

ИНТИБОҲ а. *انتباه* кит. бедор шудан, огоҳ шудан; огоҳӣ, бедорӣ.

ИНТИВО а. *انطوا* кит. бар ҳам печидагӣ, печидан, навардида шудан.

ИНТИЗОМ а. *انتظام* 1. низом, тартиб, тартибот, сомон. 2. итоати ҳатмии ҳамаи аъзои ҳайат ба муқаррарот ва тартиботи ҷорӣ: **интизомн** меҳнат риояти тартиботу шароити кор; **интизомн ҳарбӣ** риояти қоида ва талаботи ҳарбӣ.

ИНТИЗОМДӢСТ *انتظامدوست* он ки тартиботу қоидахоро комилан риоя мекунад.

ИНТИЗОМӢ *انتظامى* *марбут* ба **интизом**; **нерӯҳон интизомӣ** нерӯҳоннигиҳбони тартибу интизом.

ИНТИЗОМНОК *انتظامناک* дорони рафтор ва кирдори боодобона, ботартиб, бонизом, боинтизом.

ИНТИЗОМНОКӢ *انتظامناکى* риояи тартибу назм вақти иҷрои кор ё супорише, боинтизомӣ, ботартибӣ.

ИНТИЗОР а. *انتظار* 1. чашм ба роҳ будан, чизеро чашм доштан, чашмдошт; нигаронии бесабронаву муштоқона ба омадани касе ё ба вуқӯи чизе. 2. он ки чашм ба роҳ аст, чашм ба роҳ, мунтазир; **интизор будан** чашм ба роҳ доштан, мунтазир ва нигарон будан; **интизор бурдан** чашм ба роҳ будан, нигарон будан ба омадани касе ё вуқӯи ҳодисае, мунтазир будан; **интизор кардан** мунтазир намудан, нигарон ва умедвор кардан касеро: **интизор шудан** мунтазир шудан, чашм доштан, нигарон будан.

ИНТИЗОРБАРАНДА *انتظاربرنده* *сифати феълнн* замони ҳозира аз **интизор бурдан**; мунтазир, умедвор.

ИНТИЗОРӢ *انتظارى* чашм ба роҳ будан, чашмдорӣ, нигаронӣ, мунтазирӣ, умедворӣ; **интизорӣ бурдан** мунтазир будан, чашм ба роҳ будан; **интизорӣ доштан** мунтазир будан, умедвор будан; **интизорӣ кашидан** мунтазир будан, нигарон будан, дар интизорӣ вақт гузаронидан; **дар интизорӣ гузоштан** мунтазир монондан, чашм ба роҳ кардан касеро; **интизорӣ бадтар аз марг аст** (*мақ.*) азоби чашмбароҳӣ ниҳоят саҳт аст.

ИНТИЗОЪ а. *انتزاع* кит. кашида баровардан, қанда баровардан, аз ҷо берун овардан, барқандан; кашида гирифтан.

ИНТИКОС а. *انتكاس* кит. сарнагун шудан; сарнагунӣ, вожгунӣ.

ИНТИҚОД а. *انتقاد* танқид; танқид кардан.

ИНТИҚОДӢ а. *انتقادى* танқидӣ: **матни интиқодӣ**.

ИНТИҚОЛ а. *انتقال* аз ҷое ба ҷои дигар бурдан, нақли макон кардан, ҷой иваз кардан, кӯчидан; **интиқоли маблағ** *иқт.* аз ҷое ба ҷои дигар фиристодани пул.

ИНТИҚОЛДИҲАНДА а. *انتقالدهنده* ҳамлқунанда, аз як ҷой ба ҷои дигар баранда, ноқил.

ИНТИҚОЛНОПАЗИР *انتقالناپذير* ғайри қобили ҳамл, ба ҳамлу нақл номувофиқ.

ИНТИҚОЛНОПАЗИРӢ *انتقالناپذيرى* ғайри қобили ҳамлу нақл будан.

ИНТИҚОЛПАЗИР *انتقالپذير* қобили ҳамлу нақл, ба интиқол мувофиқ.

ИНТИҚОЛПАЗИРӢ *انتقالپذيرى* қобили ҳамлу нақл будан, ба интиқол мувофиқ будан.

ИНТИҚОМ а. *انتقام* қасд гирифтани аз касе; қасос, кин, ниқор: **фурсати интиқом расид**; **интиқом гирифтани** қасос гирифтани, қасди худро аз касе гирифтани.

ИНТИҚОМГИР *انتقامگير* он ки қасос меситонад, ниқоргиранда.

ИНТИҚОМГИРӢ *انتقامگيرى* ниқорситонӣ, ниқоргири.

ИНТИҚОМСИТОНӢ انتقامستانى *ниг.* ниқорғирӣ.

ИНТИҚОМХОҲ انتقام خواه он ки қасос гирифтаган меҳоҳад, интиқомчӯ, ниқорталаб.

ИНТИҚОМХОҲӢ انتقام خواهى *ниг.* интиқомчӯӣ, ниқорталабӣ.

ИНТИҚОМЧӢ انتقام جو *ниг.* интиқомхоҳ.

ИНТИҚОМЧӢӢ انتقام جوئى ниқорғирӣ, қасос-ғирӣ.

ИНТИҚОС *а.* انتقاص *кит.* кам шудан, коста шудан.

ИНТИҚОШ *а.* انتقاش *кит.* нақш бастан, нигошта шудан.

ИНТИМО *а.* اتما *кит.* ба касе нисбат ёфтани чизе; нисбат, тааллуқ.

ИНТИМОС *а.* انطماس *кит.* нопадид шудан, аз байн рафтаган.

ИНТИОШ *а.* انتعاش *кит.* 1. аз ҷой бархостан, баланд шудан. 2. маҷ. аз беморӣ хестан, сиҳат шудан. 3. айшу ишрат; нишот, шодмонӣ.

ИНТИСОБ I *а.* انتساب *кит.* нисбат доштан; нисбат, хешӣ: **интисоб доштан**, **интисоб кардан**.

ИНТИСОБ II *а.* انتصاب *кит.* насб шудан, ҷойгир шудан, барқарор шудан.

ИНТИСОҚ *а.* انتساق *кит.* ба тартиб даромадан, низом пайдо кардан.

ИНТИСОР *а.* انتصار *кит.* нусрат ёфтан, пирӯзӣ ба даст овардан.

ИНТИСОФ *а.* انتصاف *кит.* адлу дод, додгарӣ.

ИНТИСОҲ *а.* انتساح *кит.* 1. нусха бардоштан, нусхабардорӣ. 2. бекор кардан, маҳв кардан, нобуд кардан, мансух гардондан.

ИНТИСОҲ *а.* انتصاح *кит.* насихат қабул кардан, андарз гирифтаган.

ИНТИФО *а.* انظفا *кит.* хомӯш шудани оташ ё чароғ.

ИНТИФОӢ *а.* انتفاع *кит.* нафъ гирифтаган, фоида бурдан; нафъ, суд, фоида, ҳосил.

ИНТИХОБ *а.* انتخاب *чудо* карда гирифтаган, хоста гирифтаган, барғузидани чизе ё касе аз байни чизҳо ва қасон; **интихооб кардан** (**намудан**) хоста гирифтаган, чида гирифтаган, барғузидан касеро ба коре; **интихооб шудан**

касеро ба коре; **интихооб шудан** барғузида шудан, писандида шудан.

ИНТИХОБӢ انتخابى *мансуб ба интихооб*; интихообшуда; он ки ба воситаи овоздиҳӣ ба коре гумошта шудааст; **вазифаи интихообӣ** мансабе, ки иҷроқунандаи он ба тариқи интихооб муайян карда мешавад.

ИНТИХОБКУНАНДА انتخاب کننده *сифати феълии замони ҳозира аз интихооб кардан*; он ки касе ё чизеро хоста мегирад.

ИНТИХОБОТ انتخابات 1. *ҷ.* интихооб. 2. маъракаи сиёсӣ, ки дар он ба мақомоти олий ва маҳаллии ҳокимият намоёндагон барғузида мешаванд: **маъракаи интихобот**, **қонуни интихобот**.

ИНТИХОБОТӢ انتخاباتى *мансуб ба интихобот*: **ҳуқуқи интихоботӣ**, **ҳавзаи интихоботӣ**.

ИНТИҲО *а.* انتها ба ниҳоят расидан; поён, анҷом, охир; *муқоб.* **ибтидо**; **ба интиҳо расидан** тамом шудан, хотима ёфтан.

ИНТИШОР *а.* انتشار 1. паҳн шудан, пароканда шудан, шурӯъ ёфтан; **интишор ёфтан** паҳн шудан; овоза шудан, шосъ шудан. 2. нашр, чоп.

ИНТИШОРОТ *а.* انتشارا *ҷ.* **интишор**; нашриёт.

ИНФИКОК *а.* انفكاك *кит.* аз ҳам ҷудо шудан, ҷудо шуда дур шудан; ҷудой, озодӣ.

ИНФИОЛ *а.* انفعال шармсори, шармандагӣ, хиҷолат: **инфиол кашидан** шарм доштан, хичил гаштан.

ИНФИРОД *а.* افراد *кит.* фард шудан, танҳо шудан; танҳой.

ИНФИРОДӢ افرادى *мансуб ба инфирод* (фард, шахси танҳо); **ҳочагии инфиродӣ** ҳочагии фарди ҷудогона.

ИНФИРОЗ *а.* انفراز *кит.* ба хелҳо ҷудо шудан, навъ ба навъ шудан.

ИНФИСОЛ *а.* انفصال *кит.* аз ҳам гусастан, аз ҳам ҷудо шудан; ҷудой.

ИНФИСОҲ *а.* انفساح *кит.* 1. кушодагӣ, вусъат. 2. маҷ. хушӣ.

ИНФИТОР *а.* انفطار *кит.* шикофта шудан, таркидан; таркиш.

- ИНФИТОҲ** *a.* افتتاح кушода шудан, боз шудан.
- ИНФИҶОР** *a.* انفجار *kit.* 1. таркидан, таркиш. 2. равон шудан, ҷорӣ шудан, равон гаштан (-и об аз чашма).
- ИНФОЗ** *a.* انفاذ *kit.* иҷро кардан, ба чо овардани ҳукму фармон.
- ИНФОҶ** *a.* انفاق *kit.* харҷ кардан, сарф кардан; нафақа додан, маош додан; нафақа, бахшиш.
- ИНФРАСАДО** اينفره صدا ларзишҳои зуднашон кам, ки инсон ба гӯш онҳоро эҳсос карда наметавонад.
- ИНФРАСОҲТОР** اينفره ساختار қисмҳои таркибии сохтори умумии ҳаёти иқтисодӣ ё сиёсӣ, ки хусусияти тобеъ ё иловагиро доро буда, умуман фаъолияти мӯътадили низоми иқтисодӣ ё сиёсиро таъмин менамоянд.
- ИНФРАСУРҲ** اينفره سرخ *физ.* шуоъҳои инфрасурх, нурпошии инфрасурх нурпошии электромагнитие, ки ба чашм ноаён буда, дарозии мавҷҳояш тақрибан аз 0,74 мкм то 1-2 мм мебошад.
- ИНФУЗОРИЯ** *лот.* اينفوزاربه *зоол.* синфи бештар инкишофёфтаи чонварони содатарини якхучайраи ба чашм ноаён, ки дар обҳои ширину шӯр, дар хоки мартуб (намнок) зиндагӣ мекунанд.
- ИНХИЗОЛ** *a.* انخزال *kit.* бечора, очиз шудан; бечорагӣ, очизӣ.
- ИНХИЛОЪ** *a.* انخلاع барканда шудан, дур шудан, барканор шудан, халь.
- ИНХИФОЗ** *a.* انخفاض *kit.* ба пастӣ афтодан; нишебӣ, пастӣ.
- ИНҲИДОМ** *a.* انهدام *kit.* вайрон шудан, хароб шудан; вайронӣ, харобӣ.
- ИНҲИДОР** *a.* انهدار *kit.* ба нишеб фурӯ омадан, сарозер шудан.
- ИНҲИЗОМ** *a.* انهدام *kit.* шикаст хӯрдан, пароканда шудани лашкар, ҳазимат гирифтани.
- ИНҲИЛОЛ** *a.* انحلال 1. ҳал шудан, маҳлул гардидан. 2. аз ҳам ҷудо шудан, пароканда шудан; фосид шудан, нобуд шудан.
- ИНҲИНО** *a.* انحنا 1. қач шудан, ҳам шудан; ҳамӣ, хамидагӣ, дутой; мунҳанӣ. 2. *маҷ.* пас-тию баландӣ.
- ИНҲИРОФ** *a.* انحراف *kit.* қач рафтани, ба тарафе майл кардани, мунҳариф шудани; қачравӣ, кебиш.
- ИНҲИСОР** *a.* انحصار 1. ихота шудани, ба даруни чизе гунҷонда шудани, мунҳасир ба чизе шудани. 2. маҳсул будани қоре ба қасе ё ба идорае, мунҳасир будани.
- ИНҲИТОТ** *a.* انحطاط *kit.* 1. фуруд омадани, паст шудани; таназзул. 2. *маҷ.* қоста шудани.
- ИНҲИФОЗ** *a.* انحفاظ *kit.* муҳофизат, ниғаҳдорӣ.
- ИНҶУНИН** اينچنين 1. ба ин тариқ, ба ҳамин тарз, ҳамин ҳел. 2. ва, низ, ҳам.
- ИНҶ** اينچ: **бо даҳони (лаби) инҷ гуфт.** лабу даҳонро ба табассуми одатан бемаврид ё писханд моил карда, дандонҳои пеши худро андак намоён кардани.
- ИНҶАҲОНӢ** اينجهاني *мансуб ба ин ҷаҳон; мансуб ба ин дунё.*
- ИНҶИЗОБ** *a.* انجذاب қазб шудани, қашида шудани; қазб.
- ИНҶИҚ** *t.* اينچيق *гуфт.* сернозунузи зудранҷ, нозуктабиати дилтанг.
- ИНҶИҚӢ** اينچيقى *гуфт.* нозунуз; дилтангӣ.
- ИНҶИЛ** *a.* انجيل номи китоби муқаддаси исавиён, ки як қисми Библияро ташкил медиҳад.
- ИНҶИЛО** *a.* انجلا *kit.* равшан шудани, ҷило ёфтани; ошқор шудани, хувайдо шудани.
- ИНҶОБИЗАН** اين جابزن *маҷ.* қасе, ки худ қор нақарда, ба дигарон қор ёд медиҳад; **мардиқор** як танга, **инҷобизан сад танга** (*зарб.*) одаме, ки худ қор нақарда ба дигарон қор ёд медиҳад; нисбат ба роҳбар, усто, ки маоши зиёдтар аз дигарон дорад.
- ИНҶОЗ** *a.* انجاز *kit.* ба чо овардани ниёзи қасе, раво кардани ҳоҷат; вафо кардани ба қавлу ваъда.
- ИНҶОӢ** اينچائي *мансуб ба ин ҷо;* бошанда дар ин маҳал.
- ИНҶОҲ** *a.* انجاح раво шудани ҳоҷат, ба чо омадани ниёз, муваффақ шудани.

ИНЧУ *m.* اينجو 1. марворид. 2. салтанат, мулки зери дасти подшоҳ.

ИНШИҚОҚ *a.* انشقاق шикофта шудан, таркидан, кафидан.

ИНШИОБ *a.* انشعب *kit.* ба шўъбаҳо чудо шудан, шоха-шоха шудан.

ИНШИРОҲ *a.* انشراح 1. кушода шудан, кушодагӣ. 2. *мач.* шодӣ ва хурсандӣ.

ИНШО *a.* انشا 1. эҷод қардан, офаридан, сохтан. 2. навиштан. 3. *кҳн.* суҳанпардозӣ ва навиштани фасеҳу балеғ; навиштаҳои суҳанпардозонаи девонӣ (*дар замони пеи*); **иншо қардан (намудан)** эҷод қардан, навиштан. 4. навъи кори хаттии мактабӣ, ки талаба дар мавзӯи аз тарафи муаллим додашуда менависад.

ИНШОАЛЛОҲ *a.* انشاءالله *d.* Худо агар хоҳад.

ИНШОД *a.* انشاد *kit.* шеър гуфтан; хондан шеъри касеро.

ИНШОНАВИС انشانويس 1. нависандаи иншо. 2. нависандаи нома ва рукъаҳо бо услуби иборороию суҳанпардозона, муншӣ.

ИНШОНАВИСӢ انشانويسى 1. иншо навиштан. 2. навиштани мукотиботи расмии маҳкамаҳо (*дар замони пеи*).

ИНШООТ *a.* انشاءات сохтмонҳо, биноҳо.

ИНЪИДОМ *a.* انعدام *kit.* нест шудан, нобуд шудан; нестӣ, нобудӣ.

ИНЪИКОС انعكاس акс ёфтан, мунъакис гардидан, намудор шудани шакли чизе дар ҷисми шаффоф, об, оина *ва г.*; **инъикос ёфтан** зоҳир шудани акси чизе дар чизи дигар.

ИНЪИКОСКУНАНДА انعكاس كننده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз инъикос қардан.* 2. аломат ё асбобе, ки нур ва гармиро инъикос мекунад.

ИНЪИҚОД *a.* انعقاد 1. баста шудан; мунъақид гардидан: **инъиқоди аҳду паймон**, **инъиқоди қарордод. 2. *kit.* фароҳам омадан, ҷамъ омадан (-и одамон барои қарор додан ба коре).**

ИНЪИТОФ *a.* انعطاف 1. ҳам шудан, дуқат шудан, дуто шудан. 2. баргаштан, бозгаштан.

ИНЪОМ *a.* انعام чизеро ба касе бе бадал бахшидан, бахшиш, ато, ҳадя; **инъом додан**

дан, бахшиш, ато, ҳадя; **инъом додан** бахшиш додан; мукофот додан, **инъом қардан** бахшидан, пешкаш намудан.

ИНЪОМБАХШӢ انعام بخشى *ниг.* инъомдиҳӣ.

ИНЪОМДИҲӢ انعام دهى *tūx*фа додан, мукофот додан; инъом бахшидан ба касе.

ИНЪОМӢ انعامى 1. *мансуб ба инъом;* ба тариқи инъом гирифташуда, тўхфашуда. 2. силоҳ, соат ва ғ асбоби дигаре, ки ба касе бо номнавис шудан тўхфа гардидааст.

ИОДА(Т) *a.* اعاده//اعادت 1. бозгашт, рӯчӯъ. 2. бозгуфтан, дубора гуфтан, такроран гуфтан. 3. эҳё шудан, бори дигар зинда шудан.

ИОН *ю.* ايان *физ.* зарраҳои заряднок; атом ё гурӯҳи атомҳо, ки заряди барқӣ доранд.

ИОНА *a.* اعانه *kit.* маблағе, ки ба тариқи ёрию дастгирӣ ба касе дода мешавад: **иона ҷамъ қардан.**

ИОНАТ *a.* اعانت *kit.* ёрӣ қардан, дастгирӣ намудан, ёрмандӣ, кумак.

ИОНИЗАТСИЯ *ю.* ايانزتسيه ҳодисаи ба ионҳо табдил ёфтани ҳаста ва молекулаҳо бо таъсири ҷараёнҳои химиявӣ *ва г.*

ИОНОСФЕРА *ю.* اياناسفره қабаати болоии ҳавои атрофи Замин, ки дар он ион ва электронҳо зиёд аст.

ИПОТЕКА *ю.* ايباتيكه *kit.* гавари амволи ғайриманқул бо мақсади гирифтани қарз (*гавари қарздиҳанда дар ихтиёри қарздор боқӣ мекӯнад*).

ИППОДРОМ *ю.* ايبادرام *ниг.* аспрес.

ИРАМ *a.* ارام: **боғи Ирам** *kit.* боғи бошукӯҳи афсонавӣ, ки гӯё Шаддод ном подшоҳ дар Яман бунёд қардааст.

ИРВО *a.* اروا *kit.* обёрӣ қардан, сероб қардан.

ИРҒАӢ *m.* ايرغى *бот.* номи гиёҳ ва меваи он, ки қизил низ номида мешавад.

ИРҒОБ *a.* ارغاب *kit.* рағбати касеро бедор қардан, шавқу ҳаваси касеро ба коре бедор қардан.

ИРД ارد рӯзи биступанҷуми ҳар моҳи шамсӣ, ард.

ИРЗ *a.* عرض *kit.* обрӯ, шараф, номус.

ИРИМ *t.* ایریم *гуфт.* маросими хурофӣ барои дафъи зиёну зарар: **приму чирим.**

ИРИМЧӢ ایریمیچی 1. он ки маросими хурофӣ анҷом медиҳад. 2. шахсе, ки ба ҳар гуна зиёну зарар аз ғайр бовар дорад.

ИРИС *лот.* اریس *гуфт.* навъи конфет, ки бӯи гули савсан дорад.

ИРҚ *a.* عرق 1. *kit.* рағ. 2. асл, насаб; қавмият, хешутаборӣ.

ИРҚУННИСО *a.* عرق النساء 1. номи раге, ки аз сурин сар шуда, то бучулаки пой мерасад; асаби сурин. 2. *тиб.* дарди раги сурин.

ИРЛАНДӢ ایرландӣ *мансуб ба Ирландия;* забони **ирландӣ** забони мардуми Ирландия.

ИРМОН I ایرман *kit.* меҳмони ноҳонда, туфайлӣ; меҳмоне, ки беҳабар, ногоҳ омадааст.

ИРМОН II ایرман//арман он чи ба тариқи қарз ё амонат ба касе дода мешавад; орият.

ИРМОНСАРО(Ӣ) ایرмансараӣ 1. меҳмонхона. 2. сарои ориятӣ; хонае, ки ориятӣ бошад. 3. *маҷ.* дунё.

ИРО *a.* عرا мӯҳрае, ки дар шоҳмот байни шоҳи худ ва руҳи ҳариф меистад.

ИРОДА *a.* اراده хост, майл, қасд; шавк ва қасди шиддатнок барои иҷрои коре: **продан оҳанин, продан устувор, продан қавӣ;** азму **прода** майлу хоҳиши қиддӣ ва қатъӣ; **прода кардан** ба иҷрои коре камар бастан, қасд кардан кореро.

ИРОДАТ *a.* ارادت 1. *ниг.* **прода:** омадан бо **продат, рафтан бо иҷозат (мақ.).** 2. ихлос, эътиқод, дилбастагӣ; **дасти продат бар сина ниҳодан** ихлос ва дилбастагии худро изҳор кардан; **продат доштан** ихлос доштан ба касе, ба чизе.

ИРОДАТГАРОӢ ایرадатгароӣ *фалс.* чараёни фалсафӣ, ки иродаро ба сифати усули олии ҳастӣ арзёбӣ мекунад.

ИРОДАТГАРОӢ ایرадатгароӣ пайрави иродатгароӣ.

ИРОДАТМАНД ایرадатманд он ки ба касе ихлосу

эътиқод дорад, мухлис.

ИРОДАТМАНДӢ ایرадатмандӣ ба касе ихлосу эътиқод доштан, иродатманд будан.

ИРОҚ *a.* عراق 1. номи яке аз давлатҳои араб, ки дар Шарқи Наздик, дар Байнанаҳрайн воқеъ аст. 2. *мус.* мақоми шашум аз силсилаи мақомҳои мусиқии классикии тоҷик – «Шашмақом».

ИРОҚИДӢЗӢ ایرақидози гулдӯзии хос бо риштаи абрешимӣ.

ИРОҚӢ ایرақи 1. *мансуб ба Ироқ;* тӯппии **ироқӣ** тӯппии хоси абрешимдӯхт; **собуни ироқӣ** собуни дастурӯшӯӣ, собуни мушқин. 2. сокини Ироқ.

ИРРАТСИОНАЛИЗМ *лот.* ایرтсиянлизм *фалс.* равияи фалсафӣ, ки қувваи ақдро дар чараёни маърифат инкор мекунад ё маҳдуд хисоб мекунад; *муқоб.* **ратсионализм.**

ИРС *a.* ارث молу мулк, ки баъди мурдани касе ба ворисон боқӣ мемонад, мерос.

ИРСИЯТ *a.* ارثیت меросӣ будан; маҷмӯи хосиятҳои табиӣ организм, ки аз гузаштагон ба бозмондагон ба тариқи мерос мерасад, меросӣ, маврусӣ.

ИРСӢ арثӣ меросӣ, ба мерос монда.

ИРСОЛ *a.* ارسال фиристодан, равон кардан.

ИРСОЛКУНАНДА ایرсалкунанда *сифати феълии замои ҳозира аз ирсол кардан;* фиристанда.

ИРТИБОТ *a.* ارتباط робита, алоқа: **иртибот доштан.**

ИРТИЁЗ *a.* ارتياض *kit.* 1. риёзат, азобу укубат кашидан. 2. *маҷ.* ром шудан.

ИРТИЁШ *a.* ارتياش *kit.* некӯаҳволӣ, хушҳолӣ.

ИРТИЗО ارتضا *kit.* 1. розӣ шудан. 2. хушнуд (хурсанд) шудан.

ИРТИЗОҚ *a.* ارتزاق *kit.* рӯзӣ ёфтан, қасби ризку рӯзӣ кардан.

ИРТИЗОӢ *a.* ارتضاع *kit.* хӯрдани шир, макидани шир.

ИРТИКОБ *a.* ارتكاب *kit.* ба коре шурӯъ кардан, машғул шудан, коре ва амалеро пеш гирифттан.

ИРТИҚО *a.* ارتقا *kit.* 1. боло рафтан; болоравӣ. 2. *мач.* ба мартабаи баланд расидан.

ИРТИОД *a.* ارتعاد *kit.* аз тарс ларзидан; ларзиш, беоромӣ ва ҳавлу ҳарос.

ИРТИОШ *a.* ارتعاش *kit.* ларзидан: ларзиш, ларза; **иртиоши савт** ларзиши овоз.

ИРТИСОМ *a.* ارتسام *kit.* 1. ба фармон итоат кардан, расму фармон ба ҷо овардан. 2. нақш бастан, нақш гирифтан; аломат, нишон, тамға: **иртисом ёфтан** нақш бастан.

ИРТИФОҚ *a.* ارتفاق *kit.* 1. бар оринҷ така кардан. 2. рафоқат намудан. 3. истифода.

ИРТИФОҲ *a.* ارتفاه рафоҳият, хушӣ.

ИРТИФОЪ *a.* ارتفاع баланд шудан, боло шудан; баландӣ, фароз; рифъат.

ИРТИФОЪШИНОС ارتفاعشناس *кҳн.* ситорашинос, муначчим.

ИРТИҲОЛ *a.* ارتحال 1. *kit.* реҳлат кардан, кӯч бастан, сафар, ба ҷое рафтан; тағйири макон. 2. *мач.* аз олам реҳлат кардан, даргузаштан, вафот кардан, фавтидан, мурдан.

ИРТИҶОИЮН *a.* ارتجاعيون *ҷ.* **иртиҷой**; тарафдорони иртиҷоъ (2).

ИРТИҶОИЯТ *a.* ارتجاعيت иртиҷоъпарастӣ.

ИРТИҶОӢ ارتجاعى *мансуб ба* **иртиҷоъ**; иртиҷоъпараст.

ИРТИҶОЛ *a.* ارتجال *kit.* ба таври бадеҳа бидуни фикру андеша сухан гуфтан, ҳозирчавобона гап задан ё шеър гуфтан.

ИРТИҶОЪ *a.* ارتجاع 1. *kit.* баргаштан, бозгаштан, ба ҳоли аввал гаштан. 2. муқобилияти сиёсӣ, иқтисодӣ ва ғоявӣ кӯҳнапарастон ба муқобили пешрафту тағйироти навоварона.

ИРТИҶОЪПАРАСТ ارتجاعپرست тарафдори иртиҷоъ.

ИРФОН *a.* عرفان 1. дониш, маърифат. 2. ҷараёни динию фалсафии тасаввуф аст, ки ба воситаи кашфу шуҳуд (*бе иштироки ақлу идрок*) ба ҳақиқат расиданро тарғиб мекунад.

ИРФОНӢ عرفانى *мансуб ба* **ирфон**; тасаввуфӣ; адабиёти **ирфонӣ** адабиёте, ки аз тасаввуф баҳс мекунад ва дар он афкори тасаввуфӣ

баён ёфтааст.

ИРФОЪ *a.* ارتفاع баланд кардан; боло рафтан, баланд баромадан.

ИРҲО *a.* ارخا *kit.* суст кардан, сустӣ; нарм гардонидан; фуру ҳиштан; фуруҳиштагӣ; **ирҳон инон** аз чизе бетааммул гузаштан.

ИРШОД *a.* ارشاد нишон додани роҳи рост, ҳидоят кардан ба роҳи ҳақ; раҳнамоӣ, ҳидоят; **хати иршод кҳн.** хуччате, ки шайхони бузург ба шогирдони худ меоданд ва дорандаи чунин хат вакили комилҳуқуқи шайхи бузург ба шумор мерафт ва ҳаққи муридгирӣ пайдо мекард.

ИСАВӢ عيسوى *мансуб ба* **Исо**; ки пайғамбари насронӣён аст; парастикунанда, эътиқодманд ба дини насронӣ: **дини исавӣ**.

ИСБАЪ *a.* اصبع *kit.* 1. ангушт. 2. *кҳн.* ченаки дарозӣ ба миқдори 3, 125 см.

ИСБОҒ *a.* اسباغ *kit.* 1. ба касе неъмат беқиёс додан. 2. пурра ва комилан адо кардани коре; **исбоғи вузӯ** вузӯи пурра ба ҷо овардан.

ИСБОТ *a.* اثبات собит кардан, тасбит намудан; далелу бурҳон оварда чизеро тасдиқ кунондан; **барон исботи...** барои нишон додани дурустӣ ва ҳаққонияти чизе; **исбот ёфтан** собит шудан, муҳаққақ гардидан; **исбот кардан** бо хуччат ва далел дурустӣ ва ҳаққонияти фикри худро нишон додан, ба субут расонидан; **ба исбот расидан** бо далелу хуччат собит шудан (-и гапе ё коре), муҳаққақ шудан.

ИСБОТКУНАНДА اثباتکننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз* **исбот кардан**; касе, ки бо далелу бурҳон дурустии фикрро исбот мекунад.

ИСБОТНОПАЗИР اثباتناپذير чизе, ки исбот карданаш (шуданаш) номумкин аст.

ИСБОТНОПАЗИРӢ اثباتناپذيري исботнопазир будан, имкон надоштани исботи фикре ё коре.

ИСБОТПАЗИР اثباتپذير қобили исбот будани фикре; имконияти бо далелу хуччат исбот кардани чизе.

ИСБОТПАЗИРӢ اثباتپذيري исботпазир будан, мавҷуд будани имконияти барои исбот кардани чизе.

ИСБОТШАВАНДА اثباتشونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз исбот шудан.*

ИСЁН *а.* عصيا 1. саркашӣ, сарпечӣ аз итоат. 2. қиём бар муқобили қувва ё мафкураи ҳокима, балво; шӯриш; **исён қардан** шӯридан, аз итоат гарданкашӣ қардан, бар зидди ҳокимият барҳостан.

ИСЁНГАР عصيانگر он ки нофармонбардорӣ мекунад; шӯришқунанда, шӯришгар.

ИСЁНГАРӢ عصيانگرى сарпечӣ аз итоат ва фармонбардорӣ; шӯриш.

ИСЁНГАРОНА عصيانگرانه дар ҳоли сарпечӣ, шӯришгарона.

ИСЁНКОР عصيانكار *ниг.* исёнгар.

ИСЁНКОРӢ عصيانكارى *ниг.* исёнгарӣ.

ИСЁНКОРОНА عصيانكارانه *ниг.* исёнгарона.

ИСКАНА اسكنه олати фӯлодни дуредгарӣ барои кофтан ва сӯроҳ қардани чӯб ва нақш буридан дар он.

ИСКАНАҚАЛАМ اسكنهقلم олати оҳанини исканашакл барои қандани нақшу нигор дар чӯб ва филиз.

ИСКАНАПАЙВАНД اسكنهپيوند *кишов.* яке аз навъҳои пайванд қардани дарахт, ки шоха ё танани дарахтро шикофта, навадан пайвандшавандаро дар он мешинонанд.

ИСКАНДАР *ю.-а.* اسکندر 1. сир, саримсоқ. 2. номи яке аз подшоҳони Юнони қадим, Искандари Мақдунӣ, маъруф ба Искандари Зулқарнайн.

ИСКАНЦА اسکنجه *шакли дигари* ишканча.

ИСКАНЦАБИН اسکنجبین *муарраби* сиканчабин.

ИСКУДОР اسکدار *кит.* қосид, чопар. пайк, номарасон.

ИСҚО *а.* اسقا *кит.* 1. шикастани ташнагӣ; рафъ намудани ташнагӣ. 2. обёрии заминҳо.

ИСКӢОТ *а.* اسقاط 1. партофтан, андохтан, афкандан. 2. *тиб.* бача партофтан, пеш аз ҳафт моҳ бачаи норасид зоидан. 3. *тиб.* ба таври сунъӣ гирифтани ҳамли зан. 4. *мач.* ҳар чизи кӯҳнашуда, бекор ва бефоида; **аспи исқот** аспӣ аз қор монда.

ИСЛИҚ *т.* اسليق *гуфт.* 1. чиркин, олуда, нопок. 2. *мач.* сусти бемадор, беқувват; барҷомонда.

ИСЛИҚӢ اسليقى *гуфт.* 1. чиркинӣ, олудагӣ, нопокӣ. 2. *мач.* бемадорӣ, аз пой афтодагӣ, пӯсту устухон шуда: **чорвои ислиқӣ.**

ИСЛИМӢ اسليمى яке аз навъҳои нақшу нигор дар қандакории чӯбу гач, ки иборат аз гирех ва печу ҳамҳои занҷирмонанди шабех ба унсурҳои табиат аст.

ИСЛОМ *а.* اسلام яке аз динҳои якҷаҳудоии ҷаҳонӣ, ки дар асри VII дар Арабистон пайдо шудааст ва бунёдгузаш Мухаммади пайғамбар (с) аст; **дини ислом** дини мусулмонӣ; **олами ислом** маҷмӯи ҷой ва мамлакатҳои, ки пайравони дини ислом зиндагӣ мекунанд, маҷмӯи ҷойҳои мусулмоннишин; **ислом овардан** ба дини ислом гаравидан, имон овардан, мусулмон шудан.

ИСЛОМИЯТ *а.* اسلاميت 1. мусулмонӣ. 2. дини ислом, оин ва аҳкоми исломӣ.

ИСЛОМӢ اسلامى *мансуб ба* ислом; мусулмонӣ; **Шарқи исломӣ** мамлакатҳои мусулмоннишини Шарқ.

ИСЛОҲ *а.* اصلاح 1. беҳ (дуруст) қардан; тасҳех, беайбу нақс қардан. 2. *кит.* сулҳу оштӣ, созиш қардан; **ислоҳ қардан (намудан)** дуруст қардан, камбудихоро бартараф намудан; **ислоҳ шудан** а) беҳ (дуруст) шудан; б) созиш қардан; ба ифоқа омадан.

ИСЛОҲКОР اصلاحكار он ки ба миёна даромада, тарафайнро оштӣ ё созиш медиҳад, оштидиҳанда.

ИСЛОҲНАШАВАНДА اصلاحنشونده *ниг.* ислохнопазир.

ИСЛОҲНОПАЗИР اصلاحناپزير дурустношуданӣ, гайри қобили ислоҳ.

ИСЛОҲӢОТ *а.* اصلاحات 1. ҷ. **ислоҳ**; тасҳехҳо. 2. тағйир додан ва навсозии шароит ва тарзи қори ягон соҳаи ҳаёти ҷамъиятӣ барои беҳбудӣ он: **ислоҳоти мактаб.**

ИСЛОҲӢОТПАРВАРӢ اصلاحاتپرورى ҳаракати ислохотҳои.

ИСЛОҲӢОТГАЛАБ اصلاحاتطلب ислохотҳои; талабгори ислохот.

ИСЛОХОТТАЛАБӢ اصلاحات طلبی талаби ислохот кардан: **ҳаракати ислохотталабӣ**.

ИСЛОХОТХОӢ اصلاحات خواه тарафдори сиёсати ислохотхоӣ.

ИСЛОХОТХОӢӢ اصلاحات خواهی яке аз чараё-нҳои сиёсисти, ки ба ҷои муборизаи инқилобӣ ислохоти ҷузъиро тарғиб мекунад.

ИСЛОҲПАЗИР اصلاح پذير коре, ки дуруст шуданаш мумкин аст.

ИСЛОҲТАЛАБ اصلاح طلب чизе ё коре, ки ба ислох (тасҳех, дуруст) кардан эҳтиёҷ дорад.

ИСЛОҲШАВАНДА اصلاح شونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз ислох шудан*; ислохпазир.

ИСМ I اسم *кит.* гуноҳ, айб; ҳато.

ИСМ II *a.* اسم 1. ном. 2. *збш.* ҳиссаи мустақили нутқ, ки калимаҳои ифодакунандаи номи ашёву шахс ва ғайраро дар бар мегирад: **исми танҳо**, **исми ҷамъ**, **исми ҳос**, **исми ҷинс**; \diamond **исми аъзам** *d.* дуое, ки хондан ё навишта бо худ гирифта гаштани он гӯё касро аз офату балоҳо нигоҳ медорад; **исми шаб** калима ё ибораи шартӣ, ки ҳарбиён ё пинҳонкорон барои (дар шаб) шиносондани посбонон мегӯянд, номи шаб.

ИСМАН *a.* اسماً ба ном, фақат барои расмияти зоҳирӣ.

ИСМАТ *a.* عصمت 1. покдоманӣ, бегуноҳӣ. 2. иффат, бакорат; **пардаи исмат** пардаи бакорат, пардаи шарм.

ИСМОИЛДАВОН اسماعيل دوان: **исмонлдавон** кардан *гуфт.* кореро рӯякӣ ва бо ҳила анҷом додан.

ИСМОИЛИЯ *a.* اسماعيليه *d.* фирқаи равияи шиа дар ислом, ки асосгузори он Исмоил ибни Ҷаъфари Содиқ (асри VIII милодӣ) мебошад.

ИСМОИЛӢ اسماعيلي *d.* пайрави фирқаи исмоилия.

ИСНОД *a.* اسناد 1. нисбат додани чизе ё гапе ба касе; таъя кардан ба манбае барои исботи муддао. 2. *гуфт.* коре, ки боиси хиҷолат ва бадномии касе шуда метавонад; **иснод овардан** *гуфт.* боиси бадномӣ ва мазаммати касе гардидан; **иснод расидан** мавриди бадномӣ воқеъ гардидан.

ИСО *a.* عيسى *d.* пайғамбар ва бунёдгузори дини насронӣ, ки тақвими кунунии милодӣ аз та-валлуди ӯ ибтидо мегирад, Исои Масех, Исои Марям, Масехо.

ИСОА(Т) *a.* اسائه//اسائت бадӣ кардан; бадӣ, кори бад.

ИСОБА *a.* عصابه рӯймоле, ки ба сар ё пешона мебандад, пешонабанд, сарбанд; дастор.

ИСОБАТ *a.* اصابت 1. *кит.* расидан, дуруст расидан, рост омадан: **исобати қуръа ба номи касе**. 2. ба ҳадаф расидан, ба нишон расидан (-и тир).

ИСОДАМ عيسى دم 1. он ки таъсири нафаси Исои пайғамбарро дорад, ки аз рӯи ривоятҳо, бо як дами нафас Исои Масех гӯё мурдари зинда мекард. 2. *маҷ.* чонбахш, рӯхпарвар (*сифати маъшуқа*).

ИСОР *a.* ايثار *кит.* аз барои нафъи дигарон аз манфиати худ гузаштан; ато кардан, бахшидан.

ИСПАНД اسپند *бот.* номи гиёҳи худрӯй, ки дуд кардани он касро гӯё аз захми чашми бад ҳифз мекунад, ҳазориспанд.

ИСПАНДОН اسپندان *бот.* тухми хардал.

ИСПАНДОНА اسپنددانه *бот.* тухми испанд, донаи испанд.

ИСПАНДОРМУЗ//ИСФАНДОРМУЗ

اسپندارمذ//اسفندارمذ 1. номи рӯзи панҷуми ҳар моҳи соли шамсӣ. 2. номи моҳи дувоздаҳуми соли шамсӣ.

ИСПАНӢ اسپنى *мансуб* ба Испания: забони испанӣ, рақси испанӣ.

ИСПАНОҚ اسپناق *бот.* навъи растании хӯроқӣ.

ИСПАНОӢ اسپناه *ниг.* испанок.

ИСПАНОҶ اسپناج *ниг.* **исфаноч//испанок.**

ИСПАРАГ اسپرگ *бот.* як навъ гиёҳи ёбоист, ки аз он ранги зард тайёр мекунад.

ИСПАРАК اسپرک *ниг.* **испараг.**

ИСПАРҒАМ اسپرغم райҳон, нозбӯ.

ИСПАРЛУС اسپرلوس *кит.* сарой, қасри подшоҳӣ.

ИСПАРМА اسپر مه донача ё доғхон хурд, ки аз баъзе касалиҳо ба бадан медамад.

ИСПАҲСОЛОР اسپهسالار *кит. шакли дигари сипахсолор.*

ИСПЕД اسپيد *шакли дигари сапед.*

ИСПИЧ اسپچ гили оташбардор, гили ба оташ тобовар.

ИСПОР اسپار 1. асбоби заминронии чӯбӣ, ки ба юғи чуфти гов мебанданд, омоч, сипор. 2. зарфе ё ҳавзчае, ки дар он ангурро фишурда шираашро мегиранд, чархушт.

ИСПОҲ اسپاه *кит. шакли дигари сипоҳ.*

ИСПУРЧ اسپرچ *ниг. сипурз.*

ИСРО اسرا *кит. сафарни шабона, шабравӣ.*

ИСРОИЛӢ اسرائيلى *мансуб ба Исронл (давлат);* сокини Исроил, яхудӣ.

ИСРОР اسرار *а.* пофишорӣ, истодагарӣ (дар ақидае ё хоҳише); **исрор кардан (намудан)** пофишорӣ кардан, сахт истодан (*дар коре ё дар сари матлабе*).

ИСРОРАН اسراراً *а.* бо исрор, бо таъкид, исроркорона.

ИСРОРКОРӢ اسراركارى *а.* пофишорӣ, истодагарӣ.

ИСРОРКОРОНА اسراركارانه *а.* бо исрор, бо таъкид, бо истодагарӣ (*дар гап ё талаби худ*).

ИСРОФ اسراف *а.* зиёда аз ҳочат харч кардан, харчи зиёда аз ҳадду андоза, беҳуда ва барзиёд сарф кардани чизе, зиёдравӣ дар харч; **исроф кардан** бечо ва зиёда сарфу харч кардани чизе; **исроф шудан** беҳуда ва аз ҳад зиёд сарф шудан.

ИСРОФКОР اسرافكار *а.* он ки чизеро бечо ва аз ҳад зиёд сарф мекунад, носарфакор.

ИСРОФКОРӢ اسرافكارى *а.* исрофкор будан; сарфи бечо, беҳудахарчӣ, носарфакорӣ.

ИСРОФКОРОНА اسرافكارانه *а.* бечо ва аз ҳад зиёд сарф кардан.

ист ايست *асоси замони ҳозира аз истодан.*

ИСТ ايست *а.* қароргири, таваккуф; **бе ист** наистода, таваккуф накарда; **чон ист** маҳалли исто-

дани чизе, чои таваккуф; **ист кардан** истодан, таваккуф кардан, бозистодан; **аломатҳои ист** збиш. вергул ва нуқта, ки чузъи аломатҳои китобатӣ ҳисоб мешаванд; **исту биет гуфт.** тамоми ҳастӣ, буду шудаш.

ИСТАБЛ ю.-а. اصطلب//استبل *а.* чои бошиши аспон, тавила, аспхона, оғилхона, саисхона; чои бастанани чорпоён.

ИСТАБР استبر *кит., шакли дигари ситабр.*

ИСТАБРАК // ИСТАБРАҚ

استبرق//استبرك *а.* дебо, харир, шохӣ, абрешими гафс.

ИСТАМ I استم *а.* доштнок, бардавом, дерпо.

ИСТАМ II ايستم *шакли дигари ситам.*

ИСТАМГАР استمگر *ниг. ситамгар.*

ИСТАХР اصطرخر//استخر *кит.* ҳавз; обгир, толоб; номи пойтахти Эронии бостонии даврани Ҳахоманишин, Пасаргод, Персеполис.

ИСТГОҲ ايستگاه *1.* чои исти (таваккуфи) воситаҳои нақлиёт: **истгоҳи автобус, истгоҳи роҳи оҳан.** 2. бошишгоҳ, қароргоҳ.

ИСТЕЗА استيزه *шакли дигари ситеза; зардаву истеза* хашму газаб.

ИСТЕҲЗО استهزا *1.* масхара кардан. 2. ришханд кардан; ришханд, тамасхур, лабханди масхараомез; **истеҳзо кардан** ришханд кардан, писханд задан.

ИСТЕҲЗОКОР استهزاكار *а.* ришхандкунанда, писхандзананда; мазохкунанда.

ИСТЕҲЗОКОРОНА استهزاكارانه *а.* хандомез, писхандомез.

ИСТЕҲЗООМЕЗ استهزاآمیز *а.* дорои оҳанги тамасхур, писхандомез.

ИСТЕҲЗООМЕЗОНА استهزاآمیزانه *а.* бо истеҳзо, бо ришханд, тамасхуркунон.

ИСТЕҲЗОР استحضار *кит.* 1. ҳузури касеро хостан, ҳозир шудани касеро талаб кардан. 2. ба ёд овардан, хотирнишон кардан; огоҳӣ, иттилоъ.

ИСТЕҲКОМ استحکام *1.* маҳкам шудан; мусстаҳкамӣ, устуворӣ; **истеҳком додан** устувор ва мустаҳкам кардан; **истеҳком ёфтан**

- мустаҳкам шудан. 2. *х.* иншооти махсус (*аз қабилӣ нуқтаҳои отаишионӣ, калъа, хандақ, бурҷҳои дидбонӣ ва ғ.*), ки бо мақсади садди роҳи душман шудан ва мустаҳкам кардани мавқеи худ месозанд: **истеҳкоми мудофиавӣ.**
- ИСТЕҲҚОҚ** *а.* استحقاқ *кит.* лаёқату қобилият, шоистагӣ; ҳақ доштан, соҳиби ҳақ будан.
- ИСТЕҲҚОҚӢ** استحقاқӣ *кит.* сазовор ва соҳиби ҳақ аз рӯи маълумот ва чихатҳои дигар.
- ИСТЕҲСОЛ** *а.* استحصال ҳосил кардан, ба вучуд овардан; амалиёте, ки инсонҳо ба воситаи он ашё ва қувваҳои табиатро ба кор бурда маҳсулоти барои зисту зиндагонӣ ва тараққиёти ҷамъият дарқориро тавлид мекунанд: **истеҳсоли фӯлод, истеҳсоли ғалла; истеҳсол кардан** тавлид кардан, ҳосил намудан, ба даст овардан.
- ИСТЕҲСОЛӢ** استحصالӣ *мансуб ба* **истеҳсол ва истеҳсолот:** муносибатҳои истеҳсолӣ.
- ИСТЕҲСОЛКУНАНДА** استحصالкунنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз* **истеҳсол кардан;** тавлидкунанда, ҳосилкунанда, қувваҳои истеҳсолкунанда.
- ИСТЕҲСОЛОТ** *а.* استحصالات 1. *ҷ.* **истеҳсол:** воситаҳои истеҳсолот *икт.* маҷмӯи олот ва меҳнати мавриди зарурати истеҳсоли неъматҳои моддӣ: **раванди истеҳсолот.** 2. *икт.* чараёни истеҳсоли маҳсулот; он соҳаи саноат, ки дар он бевосита амалиёти истеҳсол ба вучуд меояд.
- ИСТЕҲСОН** *а.* استحسان *кит.* писандидан, сугудан, мақбул доништан.
- ИСТЕЪБОД** *а.* استعباد *кит.* банда кардан, ба бандагӣ гирифтан, асир кардан.
- ИСТЕЪДОД** *а.* استعداد 1. тавоноӣ дар коре, қобилият, лаёқат; **истеъдод доштан** соҳиби қобилият будан, лаёқат доштан. 2. соҳиби истеъдод, лаёқатманд.
- ИСТЕЪДОДНОК** استعدادнак боистеъдод, болаёқат.
- ИСТЕЪЛО** *а.* استعلا *кит.* бартарӣ чустан; фазилат.
- ИСТЕЪЛОМ** *а.* استعلاء *кит.* пурсидан дар боран чизе, огоҳӣ хоستان аз чизе; пурсиш.
- ИСТЕЪЛОҶ** *а.* استعلاج *кит.* илоҷ хоستان, дармон кардан.
- ИСТЕЪМОЛ** *а.* استعمال ба кор бурдан, кор фармудан, истифода кардан; сарф кардан (шудан); **истеъмол кардан** кор фармудан; аз **истеъмол баромадан** ғайри қобили истифода шудан.
- ИСТЕЪМОЛӢ** استعمالӣ мавриди истеъмол, *мансуб ба* **истеъмол;** ба кор раванда: **арзиши истеъмолий, қарзи истеъмолий.**
- ИСТЕЪМОЛКУНАНДА** استعمالкунنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз* **истеъмол кардан;** он ки истеъмол мекунад, ё истифода мебарад, бакорбаранда, корфармоянда; сарфкунанда.
- ИСТЕЪМОЛОТ** *а.* استعمالات соҳаи истеъмол ва матлубот.
- ИСТЕЪМОЛШАВАНДА** استعمالشونده *сифати феълӣ замони ҳозира аз* **истеъмол шудан;** он чи ки истеъмол мешавад; коршоам.
- ИСТЕЪМОР** *а.* استعمار *с.* истиқлолияти сиёсии кишвари ақибмондаеро поймол карда, онро мутеи худ кардани мамлакати пурқудрате бо мақсади истифодаи сарватҳои табиӣ ва қувваҳои арзони инсонии он кишвар (*бо баҳонаи обод кардан ва тараққӣ додан*): **истеъмор кардан, истеъмор шудан.**
- ИСТЕЪМОРГАР** استعمارگر *с.* мамлакате, ки кишвари дигареро истеъмор мекунад.
- ИСТЕЪФО** *а.* استعفا аз кор ё хизмат озод карда шудани худро хоستان; **аризан истеъфо додан** аз коре озод карда шудани худро хоста, ба идора ё шахси дар боло истода ариза додан; **ба истеъфо баромадан** кор ё хизматеро бо ихтиёри худ гузоштан; **истеъфо додан** аз кор ё хизмате талаби озодшавӣ кардан.
- ИСТЕЪҶОЛ** *а.* استعجال *кит.* шитоб, таъчил, шитобкорӣ.
- ИСТИБДОД** *а.* استبداد 1. танҳо ба сари худ кор кардан, майл ва хости дигаронро ба эътибор нагирифта кор кардан; худрой, худкомӣ, худсарӣ. 2. тарзи ҳукуматдорие, ки фармонравоён ҳар қорро ба сари худ мекунанд ва тобеи қонун нестанд. 3. зулм, бедодгарӣ; **арбоби истибдод** истибдодпешагон, онҳое, ки қору борашон ҷабру зулм ва худсарӣ аст; **ко-**

- хн **истибдод** *киноя аз дастгоҳи идораи ҳокимияти мутлақа.*
- ИСТИБДОЛ** *а. استبدال кит.* бадал гирифтан, чизеро бар ивази чизе гирифтан; иваз, бадал.
- ИСТИБОР** *а. اصطبار кит.* сабр кардан, тоқат овардан, таҳаммул намудан; сабр, тоқат, таҳаммул.
- ИСТИБСОР** *а. استبصار кит.* басират, доноӣ; **аҳли истибсор** арбоби фаҳму фазилат.
- ИСТИБЪОД** *а. استبعاد кит.* 1. дурӣ чустан, дур шудан; дурӣ. 2. аз эҳтимол дур донистан.
- ИСТИВО** *а. استواء баробарӣ, эътидол, баробар шудан; истивои лайлу наҳор баробар шудани шабу рӯз; хати истиво хате, ки аз маркази Замин гузашта, онро ба нимкураи шимолӣ ва нимкураи ҷанубӣ чудо мекунад.*
- ИСТИҒНО** *а. استغناء 1. кит.* ба чизе эҳтиёҷ надоштан, бадавлат будан. 2. *мач.* безътиной; нозу такаббур барои нишон додани бениёзӣ-ву безътиёҷии худ ба ягон чиз; **истиғно кардан** нозу такаббур намудан.
- ИСТИҒОСА(Т)** *а. استغاثه//استغاثت кит.* ёрӣ хостан, додхоҳӣ кардан, имдод чустан.
- ИСТИҒРОҚ** *а. استغراق кит.* 1. ҳамаро фаро гирифтан, ҳамаро дар бар гирифтан. 2. тамом ба коре машғул шудан; ғарқи коре гардидан
- ИСТИҒФОР** *а. استغفار д.* талаби авф ва омуриши кардан (аз Худо), мағфират хостан, тавба кардан.
- ИСТИДЛОЛ** *а. استدلال кит.* далел овардан; далел, бурҳон, ҳуҷҷат.
- ИСТИДОМАТ** *а. استدامت кит.* 1. давоми чизеро хостан; ҳамеша чизеро хостан. 2. ҳамешагӣ, давомдорӣ, пойдорӣ.
- ИСТИДРОК** *а. استدراك кит.* 1. дарк кардан, дарёфтан; барои фаҳмидан кӯшиш кардан. 2. *ади.* санъатест, ки мисраи аввали байти шеър ба назар ҳаҷву мазаммат менамояд, аммо аз мисраи дувум маълум мегардад, ки мадху саност.
- ИСТИДЪО** *а. استدعا кит.* илтимос кардан, хоҳиш кардан, дархостан; дархости шахси хурд аз бузург; илтимос, хоҳиш бо фурутанӣ.
- ИСТИЁД** *а. اصطیاد кит.* сайд кардан, шикор кардан; шикор, сайд.
- ИСТИЗҲОР** *а. استظهار 1.* ёрӣ ва паноҳ хостан аз касе, тақия кардан ба ёрии касе; **истиизҳор кардан** ёрӣ хостан, паноҳ бурдан. 2. пуштибонӣ, пушту паноҳ. 3. тасдиқ кардан, таъкид кардан, тасдиқ, таъкид, баён.
- ИСТИКБОР** *а. استکبار кит.* такаббур намудан, бузургоманишӣ кардан, калонигарӣ кардан.
- ИСТИКМОЛ** *а. استكمال кит.* комил кардан, тақмил намудан.
- ИСТИКШОФ** *а. استكشاف 1.* ҷустуҷӯ, кофтуков, таҳқиқ. 2. кашф.
- ИСТИҚБОЛ** *а. استقبال 1.* пешвозгирӣ, баромадан ба пешвози касе ё чизе; **ба истиқбол...** а) ба пешвози..., барои пешвоз гирифтани... б) *ади.* ба татаббӯи..., дар пайравии...; **ба истиқбол баромадан** пешвоз гирифтани; **истиқбол кардан** пешвоз гирифтани. 2. *кит.* оянда; замони оянда. 3. *кит.* моҳи пурра, моҳи шаби ҷаҳордах.
- ИСТИҚЛОЛ** *а. استقلال* мустақилӣ, соҳибхитиёрӣ; озодӣ ва комилҳуқуқии кишвар дар идораи сиёсӣ иқтисодӣ ва фарҳангии худ; **ҷашни истиқлол** ҷашне, ки ба муносибати истиқлолият ба даст овардани кишвар таҷлил мегардад.
- ИСТИҚЛОЛИЯТ** *а. استقلالیت тиг.* **истиқлол; истиқлолияти милли** соҳибхитиёрии милли.
- ИСТИҚОМАТ** *а. استقامت 1. кит.* истодагӣ, истодагарӣ, побарҷой, сабот. 2. *кит.* рост истодан, рост шудан; ростӣ, дурустӣ. 3. иқомат кардан, манзил кардан, муқим шудан (*дар ҷое*); **ҷои истиқомат** ҷои зист, маҳалли суқунат, манзилгоҳ, маскан; **истиқомат гузидан** ҷой гирифтани, ҷойгир шудани зистани (*дар ҷое*); **истиқомат доштан** муқим будани, зистани, дар ҷое зиндагӣ кардани.
- ИСТИҚОМАТГОҲ** *а. استقامتگاه* маҳалли иқомат, ҷои зист, манзил.
- ИСТИҚОМАТӢ** *а. استقامتی 1. мансуб ба истиқомат.* 2. ҷои муносиби зист ва манзил кардани: **ҳуҷран истиқоматӣ.** 3. *таър.* дар дарбори амирони мангитии Бухоро амалдорӣ маъзул, ки то ба мансаби нав таъйин шудани

данаш, дар сафарҳои амир ўро хамроҳӣ мекард.

ИСТИКОМАТЧОЙ *استقامت جای* *ниг.* **истиқоматгоҳ.**

ИСТИКРО *а.* *استقرا* *кит.* татаббӯъ, тафаххус; пайравӣ кардан.

ИСТИКРОБ *а.* *استقراب* *кит.* кӯшиш кардан ба рои наздикӣ ба касе; тақарруб.

ИСТИКРОР *а.* *استقرار* 1. қарор гирифтани, ором шудани. собит шудани. 2. пойдорӣ, устуворӣ.

ИСТИЛЛО *а.* *استيلا* забт, ишғол, тобеъ кардан (*бо зӯрӣ*); **истилло кардан** а) тобеъ ва зеридаст гардонидани (*мамлакатеро*); б) пахш кардани; фаро гирифтани.

ИСТИЛЛОГАР *استلاگر* забткунанда, ишғолгар, ғосиб, тобеъкунанда.

ИСТИЛЛОГАРӢ *استيلاگری* амали истиллогар, забт кардани, ишғол кардани (*бо зӯрӣ*).

ИСТИЛЛОГАРОНА *استيلاگرانه* ба тариқи истилло, ишғолгарона, ғосибона.

ИСТИЛЛОӢ *а.* *اصطلاح* калима ё иборае, ки дар ҳавзаи амалкарди ягон соҳаи илму фан маънои мушаххасро ифода мекунад; (**ба**) дар **истиллоҳи...** ба ифодаи..., аз рӯи гуфти..., ба ибори...

ИСТИЛЛОӢИ *اصطلاحی* мансуб ба **истиллоҳ:** маънои истиллоҳии калима.

ИСТИЛЛОӢОТ *اصطلاحات* 1. ҷ. **истиллоҳ.** 2. маҷмӯи истиллоҳҳои хоси ягон соҳаи илму фан: **истиллоҳоти забоншиносӣ, истиллоҳоти фалсафа.**

ИСТИЛЛОӢШИНОС *اصطلاحشناس* забоншиносе, ки ба пажӯҳиши истиллоҳот машғул аст.

ИСТИЛЛОӢШИНОСӢ *اصطلاحشناسی* соҳаи забоншиносӣ оид ба таҳқиқи омӯзиши истиллоҳ.

ИСТИМДОД *а.* *استمداد* *кит.* ёрӣ пурсидани, мадад талабидани; мададталабӣ, кумакхоҳӣ.

ИСТИМЗОӢ *а.* *استمزاج* *кит.* мизоҷ пурсидани, сихатии касеро пурсидани; фикру андешаи касеро гирифтани.

ИСТИМЛОК *а.* *استملاک* *кит.* гирифтани чизе

ба моликияти худ, тасарруф кардани.

ИСТИМНО *а.* *استمنا* берун кардани манӣ бидуни мучомиат, чалқ задани, кафакӣ кардани; чалқзанӣ.

ИСТИМОЛАТ *а.* *استمالت* *кит.* ба сӯи худ моил кунонидани касеро; дилчӯӣ ва навозиш кардани.

ИСТИМОӢ *а.* *استماع* шунидани, гӯш кардани.

ИСТИМРОР *а.* *استمرار* *кит.* бо як равиш рафтани, якзайл гузаштани чизе, ҳамешагӣ, пайвастагӣ, пайваста дар қор будани чизе; **ба таври истимрор** ҳамеша, доимо; **истимрор додан** давом кунонидани, идома додани; **истимрор доштан** боқӣ будани; **истимрор ёфтани** давом ёфтани, бардавом шудани.

ИСТИМСОК *а.* *استمساک* *кит.* худдорӣ кардани, худро дар истифодаи (истеъмоли) чизе маҳдуд кардани.

ИСТИМТОӢ *а.* *استمتاع* фоида бурдани, баҳра ва манфиат чустан.

ИСТИНБОТ *а.* *استنباط* 1. истихроҷ, берун баровардани чизе (*мас., об аз чоҳ*). 2. маҷ. ошқор кардани чизе, ки пинҳон бошад; дарёфтани, дарк кардани, хулоса баровардани.

ИСТИНКОР *а.* *استنکار* 1. инқор кардани, мунқир шудани; қабул накардани. 2. зишт шуморидани, напсандидани.

ИСТИНКОФ *а.* *استنکاف* *кит.* 1. нангу ор доштан, ибодат кардани. 2. худдорӣ кардани; сарпечӣ кардани, имтиноъ кардани; рад кардани; рад, худдорӣ, имтиноъ.

ИСТИНОД *а.* *استناد* 1. таъя кардани, пушт ниҳодани ба чизе; **истинод кардан** таъя намудани (додани). 2. санад нишон додани, далел овардани; санад, далел.

ИСТИНОС *а.* *استناس* *кит.* унс гирифтани, хӯ гирифтани.

ИСТИНОХ *а.* *استنساخ* *кит.* нусха бардоштан, рӯйнавис кардани.

ИСТИНТОҚ *а.* *استنطاق* касеро ба нутқ даровардани, касеро ба сухангӯӣ водор кардани; гап пурсидани; бозпурсӣ; **истинтоқ кардан.**

ИСТИНФОР *а.* *استنفار* нафрат кардани; дур шу-

- дан, рамидан, рам.
- ИСТИНЧО** *a.* استنجا худро аз начосат ва палидӣ пок кардан (*биъд аз қазои ҳоҷат*); **сағги истинчо** кулӯхе, ки дар халочо истифода мебаранд.
- ИСТИНШОҚ** *a.* استنشاق 1. об ё ҳаво ба бинии худ кашидан. 2. *д.* об ба бинӣ кашидан дар вақти таҳорат.
- ИСТИОЗА(Т)** *a.* استعاذة//استعاذت *д.* паноҳ бурдан ба Худо аз бадии чизе, талаби паноҳ кардан.
- ИСТИОНАТ** *a.* استعانت ионат хостан, ёрмандӣ талабидан, мадад пурсидан; **истионат бурдан** ба чизе талаби ёрӣ кардан; таёя кардан ба чизе; **истионат кардан (намудан)** ионат хостан, ёрӣ талабидан.
- ИСТИОРА** *a.* استعاره 1. *кит.* ба орият хоستاني чизе, амонат гирифтани чизе. 2. *адш.* кор фармудани калима дар ғайри маънии аслии худаш барои зебоӣ ва пуртаъсир шудани суҳан.
- ИСТИОРАВӢ** استعاروی мансуб ба **истиора**; иборат аз истиора.
- ИСТИОРАОМЕЗ** استعاره‌آمیز бо **истиора**; бо киноя ва маҷоз.
- ИСТИРДОД** *a.* استرداد *кит.* чизи додаро боз хостан; талаби пас додани чизеро кардан.
- ИСТИРЗО** *a.* استرضا *кит.* ризоят хостан, хушнудӣ хостан; ризоят, хушнудӣ.
- ИСТИРОҲАТ** *a.* استراحت осудан, орамидан; роҳат кардан; аз кор даст кашидан дам гирифтани, дамгирӣ; **рӯзи истироҳат** рӯзи дамгирии ҳафтаина; рӯзи таътили кор; **хонаи истироҳат** а) хонае, ки дар он фориғ аз кор дам мегиранд; б) муассисаи хоси дамгирии умумӣ, осонишгоҳ; **истироҳат додан** имконияти дамгирӣ фароҳам овардан (*ба касе*); **истироҳат кардан** дам гирифтани, осудан; аз кор даст кашидан нафаси осуда гирифтани.
- ИСТИРОҲАТГОҲ** استراحت‌گاه 1. чои дамгирӣ, чои роҳат ва фароғат. 2. *тиг.* **хонаи истироҳат**.
- ИСТИСҚО** *a.* استسقا *тиб.* чамъ шудани об дар шикам ва дигар аъзои бадан, ки бемор бисёр обталаб мешавад, бемории обхӯра.

ИСТИСҚОЙ استسقای мубтало ба бемории истисқо.

ИСТИСМОР *a.* استثمار фоида бурдан аз маҳсули меҳнати каси дигар; аз тарафи касоне, ки воситаҳои истеҳсолотро дар даст доранд, аз худ карда шудани маҳсули меҳнати дигарон; **аҳли истисмор** истисморкунандагон, ононе, ки аз меҳнати дигарон фоида мебардоранд; **истисмор кардан** аз дастрасии касе баҳра бурдан, касеро ба нафъи худ ба кор водоштан; **истисмор шудан** аз тарафи касе ба кор водошта шудан, барои нафъи каси дигар иҷборан кор кардан.

ИСТИСМОРГАР استثمارگر *тиг.* истисморкунанда

ИСТИСМОРКУНАНДА استثمارکننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **истисмор кардан**; он ки аз меҳнати дигарон фоида мегирад, истисморгар.

ИСТИСМОРШАВАНДА استثمارشونده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **истисмор шудан**; он ки дигарон аз меҳнаташ истифода мебаранд.

ИСТИСНО *a.* استثنا аз байни чизи зиёде ҷудо карда гирифтани яке, аз маҷмӯи чизҳо чизеро баровардан: **ба таври истисно**, **ба тариқи истисно**, **ба истиснон ...**; **бе истисно// бидуни истисно** истисно накарда, аз як сар; **истисно кардан** аз ҷумлаи чизҳо якеро баровардан мондан ё ба ҳисоб нагирифтани, мустасно кардан.

ИСТИСНОӢ استثنائی 1. мустасно, истиснокардашуда. 2. хос, фарқнок.

ИСТИТОАТ *a.* استطاعت қувват, қудрат, тавоноӣ; иқтидор доштан.

ИСТИТРОД *a.* استطراد 1. *ҳ.*, *кит.* фирефтани душман бо баҳонаи ақибнишинӣ. 2. *адш.* услуби бадеӣ дар наср, ки нависанда аз матлаб дур шуда, боз ба он бармегардад.

ИСТИФОДА *a.* استفاده фоидагирӣ, фоидабарӣ, баҳраҷӯӣ; **истифода бурдан** а) баҳравар шудан, фоида гирифтани; б) *гуфт.* кор фармудан, ба кор бурдан; **истифода кардан (намудан)** баҳра бурдан, фоидаманд шудан; **аз фурсат истифода бурдан** аз вақти мусоид фоида бурдан, фурсатро ганимат шумурдан; **ба истифода додан** ба кор андохта фоида ги-

рифтан (*аз корхонаву муассисаҳо, биноҳо ва ғ.*); **қобили истифода будан** сазовори баҳрагирӣ будан; қобили кор будан.

ИСТИФОДАБРАНДА استفاده برنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз истифода бурдан*; он ки аз чизе истифода мебарад, фоидабардоранда.

ИСТИФОДАБАРӢ استفاده بری *истифода бурдан, фоидабардорӣ, баҳрабардорӣ.*

ИСТИФОЗА(Т) *а. استفاضه//استفاضت* талаби файз кардан, ато хостан, файз гирифтани.

ИСТИФРОҒ استفراغ *а. кит.* аз роҳи гулӯ чизҳои хӯрдари берун андохтан, қай кардан.

ИСТИФСОР *а. استفسار* тафсиру эзоҳ талаб кардан, пурсидан, пурсиш.

ИСТИФҲОМ *а. استفهام* фаҳмидан хостан; пурсидан, савол кардан; пурсиш; **аломати истифҳом** *грам.* аломати савол.

ИСТИХБОР *а. استخبار* *кит.* хабар пурсидан, ахбор гирифтани, ахбор хостан.

ИСТИХДОМ *а. استخدام* *кит.* талаби хидмат кардан, хидмат чустан.

ИСТИХЛОС استخلاص *кит.* раҳой чустан, халос кардан; раҳой, халосӣ.

ИСТИХОРА *а. استخاره* *кит.* 1. хоҳиши ба хайр анҷомидани кореро кардан, некӣ хостан. 2. барои иҷро кардан ё накардани коре фол дидан; фол; **дар кори хайр ҳоҷати истихора нест** (*зарб.*).

ИСТИХРОЧ *а. استخراج* хорич кардан, берун баровардан; канда баровардани маъдан аз кон: **истихрочи маъдан; истихрочи нафт.**

ИСТИХФО *а. استخفا* *кит.* талаботи пинҳон кардани чизе ё касе; пинҳон кардан, пинҳон шудан.

ИСТИХФОФ *а. استخفاف* 1. *кит.* сабук ё кам шуморидан чизеро, касеро; беқадр ё камқадр доништан. 2. таҳқир кардан, ҳақир шуморидан; ночиз доништан; ҳақорат.

ИСТИҲОЛА *а. استحالة* 1. *кит.* муҳол будан, номумкин будан, имконнопазирӣ. 2. худдорӣ, ибo; **истиҳола кардан** худдорӣ кардан, ибo намудан.

ИСТИҲОЛАТ استهانат *ниг.* иҳонат.

ИСТИЧЛО *а. استجلاء* *кит.* мучалло сохтан, чилодор кардан; равшан кардан.

ИСТИЧЛОБ استجلاب *кит.* ба худ чалб кардан, ба сӯи худ кашидан.

ИСТИЧОЗА *а. استجازة* *кит.* иҷозат хостан, руҳсат талабидан.

ИСТИШМОМ استشمام *кит.* бӯй бурдан, бӯй хис кардан.

ИСТИШОРА(Т) *а. استشارة//استشارت* машварат хостан, маслиҳат кардан.

ИСТИШҲОД استشهاد 1. *кит.* гувоҳӣ хостан; далел овардан. 2. *адш.* дар шеър овардани исму лақаб худ аз ҷониби шоир.

ИСТОДА ايستاده//استاده *сифати феълӣ замони гузашта аз истодан*; дар як ҷо монда, беҳаракат; *муқоб.* **равон: оби истода; истода-истода** бисёр истода, пас аз тавакқуфи зиёд; бисёр мунтазир шуда.

ИСТОДАГАРӢ ايستاده گرى *сабот, пойдорӣ, устуворӣ; муқовимат.*

ИСТОДАГӢ ايستادگى 1. шакли дигари *сифати феълӣ замони гузашта аз истодан*. 2. *ниг.* **истодагарӣ; истодагӣ кардан** а) истодагарӣ кардан, пойфишорӣ кардан; б) муқовимат нишон додан.

ИСТОДАН ايستادن 1. ба по будан; *муқоб.* нишастан. 2. иқомат доштан, зистан, будан. 3. тавақуф кардан; ист кардан; қарор гирифтани, ором шудан; **як дам истодан // як нафас истодан** андак таввақуф кардан, каме сабр кардан. 4. барҷо (қоим) будан; воқеъ гаштан. 5. истодагарӣ кардан, устувор будан, пойдор будан: **дар фикри пештаран худ истодан, дар қавл истодан**. 6. *ҳамчун феълӣ ёридиханда ба феълҳои асосӣ ҳамроҳ шуда, давомнокии амалу ҳолатро ифода мекунад: то омадани касе кор карда истодан*. 7. *ҳамчун феълӣ ёридиханда шаклҳои замони ҳозираи муайян ва замони гузаштаи дур месозад: хонда истодан, хонда истода будан...; муқобил истодан муқовимат кардан, зиддият нишон додан; нойдор истодан собитқадам будан; ∅ як тараф истодан сарфи назар кардан... , ба як сӯ гузошта мондан...*

ИСТОӢНДАН ايستاياندن *тарзи бавоситаи истодан; мутаваққиф кардан, аз рафтор*

- дан; мутаваккиф кардан, аз рафтор боздоштан.
- ИСТОР** *ю.* استار *кхп.* воҳиди вазн, ки бо чоруним мискол (21 грамм) баробар буд.
- ИСТОРА** استاره *шакли дигари ситора.*
- ИСФАНД I** اسفند *ниг. испанд.*
- ИСФАНД II** اسفند моҳи дувоздаҳуми соли ҳичрини шамсӣ (мутобиқи хут) аст, ки ба 21 феврал-21 март рост меояд.
- ИСФАНОХ** اسفناخ *ниг. испаноқ.*
- ИСФАНОЧ** اسفناج *ниг. испаноқ.*
- ИСФАНЧ** *ю.* اسفنج як навъ чонвари баҳрини один серхучайраи беҳаракат, ки баданаш фаххук буда, барон шустушӯ ва дар тиб истифода мегардид, абри мурда; лиф.
- ИСҲОБ** *а.* اسحاب *кит.* бисёр гап задан, сергап будан; лаққидан; сергапӣ, пургӯӣ, лаққигӣ.
- ИСҲОЛ** *а.* اسهال *тиб.* шикамравӣ, дарунравӣ; исҳоли хунин.
- ИСҲОЛОВАР** اسهال آور *доруе, ки қабзи шикамро бартараф месозад, доруи исҳо.*
- ИТАЛИЯВӢ** ايتليوي *мансуб ба Италия; забони италиявӣ, сохти италиявӣ, мардуми италиявӣ.*
- ИТҚӢ** اطقى *номи ҳарфи нуздаҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ҳарфи «то» (ط) ҳам меноманд; дар ҳисоби абҷад ба 9 баробар аст.*
- ИТЛОҚ** *а.* اطلاق *кит.* 1. раҳой, озодӣ. 2. истеъмол, истифодаи калимае ба ягон маъно; **итлоқи номе** ба касе номеро ба касе нисбат додани касе.
- ИТМИНОН** *а.* اطمنان *боварӣ, дилпурӣ, эътимод; хотирчамъӣ; итминон доштан* боварӣ ҳосил кардан; хотирчамъ будан.
- ИТМИНОНБАХШ** اطمنانبخش *боварибахш: су-ханҳои итминонбахш.*
- ИТМОМ** *а.* اتمام *тамом кардан, ба анҷом расондан, буд кардан; тамом шудан, анҷом ёфтан; охир, анҷом, поён; итмом ёфтан* тамом шудан, ба охир расидан; **ба итмом расидан** тамом шудан, анҷом пазируфтан; **ба итмом расонидан** тамом кардан, ба поён расонидан.
- ИТНОБ** *а.* اطباب *кит.* дароз кардани сухан; татвили калом.
- ИТОАТ** *а.* اطاعت *фармон бурдан, гардан ниҳодан, тобеъ шудан; фармонбардорӣ; мутеъ; итоат кардан* ба фармони касе сар фурувардан; **аз итоат баровардан** нофармонбардор гардонидан; **ба итоат даровардан** мутеъ гардонидан, фармонбардор кардан; **сар ба чанбари итоат даровардан** киноя аз мутеу фармонбардор шудан.
- ИТОАТГАРӢ** اطاعت گري *ниг. итоаткорӣ.*
- ИТОАТКЕШ** اطاعت کيش *итоаткор, фармонбардор.*
- ИТОАТКОР** اطاعت کار *фармонбардор, итоаткунанда.*
- ИТОАТКОРӢ** اطاعت کاری *фармонбарӣ, фармонбардорӣ; итоатгарӣ.*
- ИТОАТКОРОНА** اطاعت کارانه *фармонбардорона, мутеона.*
- ИТОБ** *а.* عتاب *маломат, коҳишу сарзаниш, сухани хашмолуд; каҳр, ғазаб.*
- ИТОБКРОНА** عتاب کارانه *маломатомез, бо қаҳру ғазаб.*
- ИТОБОМЕЗ** عتاب آميز *бо хашму маломат.*
- ИТОЛА(Т)** *а.* اطاله//اطالت *дароз кардан, тӯл додан; итолан калом дароз кардани сухан; сергапӣ.*
- ИТТИБОЪ** *а.* اتباع *аз пай рафтан, пайравӣ кардан.*
- ИТТИКО** *а.* اتکا *кит.* така кардан, эътимод кардан ба чизе: **иттико кардан.**
- ИТТИЛЛОИЯ** اطلاعیه *хабари иттиллоотӣ, маълумот тавассути расонаҳои хабарӣ.*
- ИТТИЛЛООТ** اطلاعات *1. ҷ. иттиллоъ. 2. ниг. ахбор.*
- ИТТИЛЛООТӢ** اطلاعاتی *мансуб ба иттиллоот: маркази иттиллоотӣ.*
- ИТТИЛЛОЪ** *а.* اطلاع *хабардор шудан, огоҳ гардидан; хабар, огоҳӣ.*
- ИТТИСОЛ** *а.* اتصال *1. муттасил шудан, пайвастагӣ. 2. маҷ. наздикӣ ба ҳамдигар, висол.*

ИТТИСОМ *a.* اتسام *kit.* доғ задан ва нишон мондан, тамға задан ба ҳайвон ё одам; тамғаву нишон карда шудан; **иттисом ёфтаи** *a.* нишон (тамға) аз чизе пайдо кардан, нақшбанд шудан, нақш бастан; *b.* *маҷ.* мавсуф шудан ба чизе, ном гирифтан.

ИТТИСОФ *a.* اتصاف 1. сифат гирифтан, дорои сифате шудан; **иттисоф доштан** машхур будан. 2. сутуда шудан; сифати чизе ё касеро баён кардан; тавсиф.

ИТТИСОЪ *a.* اتساع *kit.* фарох шудан, васеъ гардидан; васеъ, фарохӣ, кушодӣ; \diamond **иттисон меъда** *тиб.* варамн меъда; **иттисон урук** *тиб.* варамн рағҳо; **иттисон хадақа** кушодагии чашм беш аз ҳадди табиӣ.

ИТТИФОҚ *a.* اتفاق 1. бо ҳам як шудан, муттафиқ шудан; иттиҳод, як шудан, муттаҳид шудан (*мас., синфҳо, ҷамъиятҳо, давлатҳо, ҷумҳуриҳо*): **иттифоқи коргару деҳқон**, **иттифоқи ҷавопон ва ғ.**; **бо (ба) иттифоқ** муттафиқона, якдилона, якҷоя; **иттифоқ кардан** як шудан, муттаҳид шудан; **иттифоқ шудан** як шудан, муттаҳид гардидан. 2. созмон, муассиса ё ягон воҳиди ба он монанди дар асосҳои ихтиёрӣ муттаҳидшудаи ҷамъиятӣ: **иттифоқи касаба**, **иттифоқи нависандагон**, **иттифоқи оҳангсозон**, **иттифоқи рассомон**, **иттифоқи рӯзноманигорон ва ғ.**; **иттифоқи камбағалон** *таър.* ташкилоти оммавнн сиёсӣ деҳқонон дар Осиёи Миёна (1918-1920); **Иттифоқи Советӣ** *инг.* **Иттиҳоди Шӯравӣ**. 3. ходиса, воқеа, пешомад, тасодуф; **иттифоқ афтодан** рӯй додан, тасодуф шудан (*ғайри ҷашмдошт*).

ИТТИФОҚАН *a.* اتفاقاً тасодуфан, ногоҳ, нохост, аз қазо.

ИТТИФОҚӢ اتفاقي *мансуб ба иттифоқ*; иттифоқшуда, муттафиқшуда; муттаҳид ба як давлат: **ҷумҳуриҳои иттифоқӣ** (*таър*).

ИТТИФОҚНОМА اتفاقنامه нома ё ҳуҷҷате, ки аз номи умум баён меёбад.

ИТТИФОҚО اتفاق *инг.* иттифоқан.

ИТТИФОҚЧӢ اتفاقي 1. яке аз чанд нафаре, ки бо ҳам барои расидан ба мақсаде иттифоқ бастаанд. 2. ҳар як аз давлатҳои бо ҳам якшуда дар асоси созиш ё аҳду паймон (*дар*

вақти чанг).

ИТТИХОЗ *a.* اتخاز *kit.* аҳз кардан, гирифтан.

ИТТИХОД *a.* اتحاد як шудан, ягонагӣ, якдилӣ; ҳамдастӣ: **Иттиҳоди Шӯравӣ** *таър.* Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шӯравии Сотсиалистӣ; **Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил**.

ИТТИХОДИЯ *a.* اتحاديه ҷамъияте, ки барои химояи манфиатҳои ташкил карда мешавад; **иттиҳодияи истехсолӣ** муассисае, ки якчанд корхонаи як соҳаи иқтисодиётро муттаҳид намудааст.

ИТТИХОМ *a.* اتهام *kit.* тӯҳмат задан ба касе; тӯҳмат, бӯҳтон.

ИТФО *a.* اطفاف *kit.* фурӯ нишондани оташ, хомӯш кардани оташ.

ИФЛОС *a.* افلاس 1. *kit.* муфлис шудан; қашшоқӣ, нодорӣ. 2. *гуфт.* олуда, нопок, чиркин; **ифлос шудан** олудан, чиркин шудан.

ИФЛОСГАРӢ افلاسگرӣ ифлоскорӣ, корҳои нопоку зишт; рафтори ношоиста.

ИФЛОСӢ افلاسى чиркинӣ, олудагӣ, палидӣ.

ИФЛОСКОРӢ افلاسكارӣ роҳ додан ба корҳои зишт, анҷом додани корҳои нопок; ифлосгарӣ.

ИФЛОСКУНАНДА افلاسکننده *сифати феълнн замони ҳозира аз ифлос кардан*; ифлосгар; **ифлоскунандан** ҳаво.

ИФЛОҲ *a.* افلاح *kit.* комёбӣ, муваффақият; осуздаҳолӣ, хушбахтӣ.

ИФНО *a.* افنا *kit.* фано кардан, несту нобуд кардан.

ИФО *a.* ايفا 1. иҷро кардани ваъда, вафо кардан ба аҳду паймон. 2. додани ҳаққи касе; **ифои вазифа** ягон вазифаро иҷро кардан; **нақшери ифо кардан** нақшери иҷро кардан, бозӣ кардан дар нақше.

ИФОДА *a.* افاده 1. баён, тарзи баён; **ифодаи маром** баёни мақсад, тарзи изҳори матлаб. 2. иборат, таъбир. 3. аломати нишондихандан ҳолати рӯҳӣ ё ягон ҳиссиёти дигар; **ифода ёфтаи** баён шудан; **ифода кардан** (*памудан*) баён кардан, фаҳмондан.

ИФОДАНОК افادناک *маҷ.* маънидорона, ба таври таъсирбахш, бо ҳиссиёт ва пурмазмун;

ри таъсирбахш, бо хиссиёт ва пурмазмун; хониши ифоданок тарзи хондани матн бо риояи маъно, мазмун ва оҳанги калом.

ИФОЗА(Т) *a.* افاضه/افاضت 1. *kit.* файз расондан, баҳра додан; файзу хайр. 2. *мач.* чорӣ кардан, паҳн кардан, амалӣ кардан, тафвиз кардан.

ИФОҚА *a.* افاقه ислоҳ шудан (*аз ягон сифати бад*), рӯ ба бехбудӣ овардан; **ба ифоқа омадан** дуруст шудан, бех шудан, рӯ ба исқӣ овардан.

ИФРИТ *a.* عفريت 1. махлуқи мавҳуми зишту воҳиманок; дев. 2. *мач.* зишт, баднамо.

ИФРОЗ *a.* افراز *kit.* чудо кардани чизе аз чизҳои дигар: **ифрози зиёди пешоб.**

ИФРОТ *a.* افراط аз ҳад (андоза) гузаштан дар коре; **ифрот кардан (намудан)** аз ҳадди эътидол гузаштан (гузарондан), дар коре зиёдаравӣ кардан.

ИФРОТГАРОӢ افراطگرايى *ниг.* **ифроткорӣ**; экстремизм.

ИФРОТӢ افراطى 1. *мансуб ба ифрот:* **унсурхон ифротӣ.** 2. он ки дар корхо зиёдаравӣ мекунад; экстремист.

ИФРОТКОРӢ افراط كارى аз ҳадду меъёр гузаштан дар коре, ифрот кардан.

ИФРОТКОРОНА افراط كارانه ба тариқи ифрот, ифротгарона.

ИФСОД *a.* افساد *kit.* вайронкорӣ, табоҳкорӣ, фасод.

ИФТИЗОХ *a.* افتضاح *kit.* расво шудан; расвой, беобрӯӣ, шармандагӣ, фазихат, фазохат.

ИФТИКОР *a.* افتكار фикр кардан, андешидан, андеша намудан.

ИФТИРО *a.* افتراء *kit.* тӯҳмат, бӯҳтон.

ИФТИРОҚ *a.* افتراق чудо шудан, аз ҳамдигар чудо шудан, пароканда шудан; чудой, фирок.

ИФТИТОХ *a.* افتتاح кушодан, боз кардан; оғоз ёфтан; **саған ифтитоҳ** замони сар шудан; **маросими ифтитоҳ** маросими боз кардан; **ифтитоҳ кардан** кушодан, оғоз намудан.

ИФТИТОХӢ افتتاحى *марбут ба ифтитоҳ*; **сухани**

ифтитоҳӣ сухани муқаддимавӣ.

ИФТИТОҲОНА افتتاحخانه *таър.* зиёфат, пешкаш ё пули нақд, ки ба муносибати шуруъ шудани дарс дар аввали таҳсил ба домуллои дарсгӯӣ дода мешуд.

ИФТИХОР *a.* افتخار 1. болидан, фахр кардан; фахр, сарафрозӣ, сарбаландӣ. 2. боиси фахр; он чи бар он фахр карда мешавад; **ифтихор доштан** фахр кардан (*бо чизе*); **ифтихор кардан (намудан)** фахр кардан, болидан, нозидан, мубоҳот кардан (*ба чизе*).

ИФТИХОРӢ افتخارى **фахрӣ**; **узви ифтихорӣ.**

ИФТИХОРМАНД افتخارمند ба чизе фахркунанда; сарафроз.

ИФТИХОРМАНДӢ افتخارمندی фахр, мубоҳот.

ИФТИХОРМАНДОНА افتخارمندانе аз рӯи фахр ва мубоҳот, бо сарбаландӣ.

ИФТИХОРНОМА افتخارنامه ҳуҷҷати хаттӣ, ки ҳамчун як навъи муқофот барои хизматхон махсус ба шаҳрвандон, корхонаҳо ва созмонҳо дода мешавад.

ИФТИХОРОМЕЗ افتخارآمیز бо фахр, бо мубоҳот.

ИФТОР *a.* افطار *д.* 1. рӯза кушодан, рӯзакушоӣ. 2. хӯроке, ки вақти рӯзакушоӣ меҳӯранд.

ИФТОРӢ افطارى *мансуб ба ифтор:* **дастархони ифторӣ.**

ИФФАТ *a.* عفت покӣ, покдоманӣ, порсой, пархезгорӣ; **домани иффар** ҳамаи он чи ки ба покдоманӣ ва покии ахлоқ дахл дорад.

ИФФАТНОКӢ افتناكى покдоман будан, боиффар будан.

ИФШО *a.* افشا фош кардан (*сирреро*), ошкор сохтан; **ифшо кардан** фош кардан, маълуму аён кардан, роз ё сирреро кушодан.

ИФШОГАР افشاگر фошкунанда, ошкоркунанда.

ИХВОН *a.* اخوان *ч.* ах (бародарон).

ИХЛОЛ *a.* اخلال халал расондан, зиён расондан.

ИХЛОС *a.* اخلاص иродат ва дӯстии холисона; эътиқод, боварӣ; **бо ихлос** бо иродат; аз рӯи эътиқод ва боварӣ; **ихлос бастан** иродат пайдо кардан, эътиқод доштан; **ихлос гаштан** рӯ

гардондан аз касе, ки як вақтҳо мавриди иродат, эътиқод ва боварӣ будааст, боварии худро нисбат ба касе гум кардан; **ихлос доштан** эътиқод доштан; **ихлос кардан** бовар кардан, эътиқод кардан; ◊ **ихлосу халос** яке аз дастурҳои сӯфиёни нақшбандӣ, ки эътиқод ва боварию мӯчиби халосӣ ва шифо аз саҳтиву бемориҳо медонистанд.

ИХЛОСМАНД اخلاصمند он ки ба чизе ё касе эътиқод ва боварӣ дорад, мухлис, иродатманд.

ИХЛОСМАНДӢ اخلاصمندى иҳлосманд будан; эътиқод, эътимод, боварӣ.

ИХЛОСМАНДОНА اخلاصمندانه бо эътиқод ва эътимоди зиёд, бо боварӣ.

ИХРОҶ *a.* اخراج хориҷ кардан, баровардан; **ихроҷ кардан** а) хориҷ кардан, берун кардан аз ҷое; б) дур кардан аз вазиғас, аз кор хориҷ кардан; ◊ **ихроҷи балад** *кит.* бадарға кардан аз шаҳр.

ИХТИЁР *a.* اختيار 1. баргузидан, интиҳоб кардани чизе аз чизҳо; **ихтиёр кардан** баргузидан, интиҳоб кардан, хоستان (*чизеро*). 2. майл ва ирода дар анҷом додани коре, озодии амал; *муқоб.* **ичбор**. 3. ҳаққи идора ва саришта кардани коре; **ба ихтиёри...** ба майли..., ба хоҳиши...; **ба савобдиди...**; **ба ихтиёри худ** бо майл ва савобдиди худ; **ба сари худ**; **дар ихтиёри худ** ба дасти худ, дар тасарруфи худ; **ихтиёр доштан** ҳақ доштан ба иҷрои коре, соҳибихтиёр будан; **ба ихтиёри касе мондан** ҳалли масъаларо ба савобдиди касе ҳавола кардан; **ба ихтиёри худ будан** дар рафтор ва кирдор озод ва мухтор будан, ба сари худ будан; **ба ихтиёри касе гузаштан** ба тасарруфи касе даромадан, ба тобеияти касе даромадан; **ихтиёр(ро)** аз даст додан лаҷоми идора кардани худро аз даст додан; худро гум кардан; **ихтиёр ба дасти бахтиёр** (*зарб.*) ҳар кас дар кори худ, дар ҳалли тақдираш мустақил ва озод аст.

ИХТИЁРАН اختياراً ба ихтиёри худ, бо майлу хоҳиши худ, довталабона, бидуни маҷбурият.

ИХТИЁРДОРӢ اختياردارى чизи дилхостаро кардан; дар иҷрои амале соҳибихтиёр будан; ҳуқуқи интиҳоби чизе ё амалеро доштан.

ИХТИЁРӢ اختيارى 1. бо хоҳиш ва иродаи худ, бо майли худ, ғайри маҷбури ва зӯри. 2. аскаре, ки бо хоҳиши худ, яъне довталабона ба хизмати ҳарбӣ омадааст (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ меояд*); **дастан ихтиёриён** дастани ҳарбие, ки афроди он бо майлу хоҳиши худ ба хидмат даромадаанд.

ИХТИЁРОНА اختيارانه бо ихтиёр, бо хоҳиши худ.

ИХТИЛЛОЛ *a.* اختلال 1. *кит.* ошуфтагӣ, парешонӣ, дарҳамию барҳамӣ, бетартибӣ, бесарусомонӣ. 2. *маҷ.* ошуфтагии фикр, нуқсони ақл.

ИХТИЛЛОТ *a.* اختلاط 1. *кит.* омезиш, бо ҳам омехта шудан. 2. *кит.* наздикӣ, ҳамнишинӣ, алоқаи наздик.

ИХТИЛЛОФ *a.* اختلاف муҳолифат, носозгорӣ, номувофиқатӣ; низоъ, кашмакаш; **ихтиллоф афтодан** муҳолифат ва носозгорӣ пайдо шудан (*дар байни ду тараф*).

ИХТИЛЛОФАНДОЗӢ اختلاف اندازى *ниг.* ихтиллофкорӣ.

ИХТИЛЛОФКОР اختلاف كار чӯдоандоз, низоъкор, дасисакор.

ИХТИЛЛОФКОРӢ اختلاف كارى чӯдоандозӣ, низоъкорӣ, дасисакорӣ.

ИХТИЛЛОФНОК اختلافناك дорои носозгорӣ ва номувофиқатӣ; дорои зиддият.

ИХТИЛЛОҶ اختلاج ҳаракати мушаки ягон узви бадан (*мас., чаши*) бе иродаи шахс; ларзиш, чунбиш, паридани ягон узв.

ИХТИНОҚ *a.* اختناق *кит.* гирифтори ба дарди хуноқ; гулӯгирӣ, хафагӣ.

ИХТИОЛОГ *ю.* اختلالاگ *ниг.* моҳнишинос.

ИХТИОЛОГИЯ *ю.* اختلالاگيه *ниг.* моҳнишиносӣ.

ИХТИРОӢ *a.* اختراع ба вучуд овардан ва ё сохтани чизи то ин дам номаълум, навоарӣ кардан; эҷод кардан; **ихтироӢ кардан** (**памудан**) чизи нав ва бесобиқае офаридан, ибдоъ кардан.

ИХТИРОӢГАР اختراعگر он ки чизеро ихтироӢ кардааст, падидоварандан чизи нав; навоар: **ихтироӢгари шонста**.

ИХТИРОЪКОР اختراعکار *ниг.* ихтироъгар.

ИХТИРОЪКОРӢ اختراعکاری ихтироъ кардан, навоварӣ намудан.

ИХТИРОЪЧӢ اختراعچی *гуфт.* ихтироъгар.

ИХТИСОР *a.* اختصار мухтасар кардан, кӯтоҳ кардан (*зан ӯ чизи навиштаеро*).

ИХТИСОРА *a.* اختصاره *зби.* 1. калимаи мураккаби ихтисоршуда, ки аз ҳарфҳои аввал ё унсурҳои аввали калимаҳои таркиби ибора сохта шудааст, *мас.,* АИҶТ – Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. 2. шакли ихтисоршудани калима; **ихтисораҳои шартӣ** *мас., зби.* забоншиносӣ; *адш.* адабиётшиносӣ.

ИХТИСОРОТ *a.* اختصارات 1. *ҷ.* ихтисор. 2. *зби.* калимаҳои мураккаби ба таври ихтисор сохташуда: **рӯйхати ихтисороти шартӣ.**

ИХТИСОРШАВӢ اختصارشوی *риёз.* ихтисоршудан: **ихтисоршавии каср.**

ИХТИСОС *a.* اختصاص 1. *кит.* хос гардонидан ба чизе ё ба касе, махсуси чизе ё касе намудан, вижаи чизе ё касе кардан; хусусият пайдо кардан. 2. касб ва шугле, ки кас дар он дониш, маҳорат ва малака ба даст овардааст, таҳассус, пеша; соҳаи махсуси кор ё илму дониш.

ИХТИСОСМАНД اختصاصمند он ки соҳиби ихтисос аст, ихтисоснок, соҳибихтисос.

ИХТИСОСНОК اختصاصناк *ниг.* ихтисосманд.

ИХТИСОСОМУӢ اختصاصآموزی омӯхтани касб, таҳассус пайдо кардан дар ягон соҳа.

ИХТИСОСТАЛАБ طلب اختصاص шахсе, ки чӯёи ихтисос аст, он ки дар талаби ихтисосе мебошад.

ИХТИТОМ *a.* احتتام *кит.* хотима ёфтани, хатм шудани, ба поён расидани; хотима, поён, охир; *муқоб.* **ифтиҳо.**

ИХТИФО *a.* اختفا *кит.* пинҳон шудани, ниҳон гардидани, махфӣ шудани.

ИХТОР *a.* اختار *кит.* хотиррасон кардани чизе ба касе, огоҳ кардани касе, огоҳонӣ, огоҳӣ.

ИХФО *a.* اخفا *кит.* махфӣ нигоҳ доштани, пинҳон кардани.

ИХЧАМ ايخچم *гуфт.* 1. чаққон, чолок. 2. кӯтоҳ, мухтасар, мӯчаз.

ИҶОМ ايهام 1. дар шакку шубҳа монандан, ба гумон афкандан. 2. *адш.* яке аз санъатҳои шеърӣ, ки дар он калима ё ибораи ду ё зиёда маъно истифода мешавад ва маънои дури онҳо мақсади аслии шоир аст.

ИҶОНАТ *a.* اهانت *кит.* хору ҳақир кардан, паст задан; тавҳин, таҳқир; **иҷонат расондан** таҳқир кардан, сухани таҳқиромез гуфтан ба касе.

ИҶОТА *a.* احاطه гирифтани гирдогирди чизе, печонда гирифтани даври чизе; он чи атрофаш печонда гирифта шудааст; **дар даруни иҷота** дар ҷои бо девор печондашуда, дар муҳаввата; **иҷота кардан (намудан)** печонда гирифтани атрофи чизеро (ҷоеро); **иҷота шудан** печонда гирифта шудани; **аз иҷота баромадан** аз муҳосира халос шудани.

ИҶОТАГИР احاطهگیر он ки даври чизеро печонда гирифтааст, касе, ки атрофи чизе ё ҷоеро печонда гирифтааст.

ИҶБОР *a.* اجبار ба зӯр водор кардан ба коре, маҷбур кардан; ҷабру зӯр.

ИҶБОРАН *a.* اجباراً ба таври маҷбурӣ, ғайриихтиёрӣ, маҷбуран, зӯран.

ИҶБОРӢ اجباری ба таври маҷбурӣ, ғайриихтиёрӣ; маҷбуран, зӯран.

ИҶЛОЛ *a.* اجلال *кит.* бузург доштани, гиромӣ доштани; таҷлил, бузургдошт, эҳтиром.

ИҶЛОС *a.* اجلاس *кит.* нишастани бо ҳам; маҷлис, ҷамъомад, ҷаласа.

ИҶЛОСИЯ اجلاسيه *нав.* мансуб ба **иҷлос**; давраи муайяне, ки дар он муассисае ҷаласаҳои худро ташкил медиҳад: **иҷлосияи навбатии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.**

ИҶМОЛ *a.* اجمال *кит.* мухтасар (кӯтоҳ) баён кардани, ба таври хулоса (мӯчаз) гуфтани; *муқоб.* **тафсил.**

ИҶМОЛАН *a.* اجمالاً ба таври хулоса, мухтасаран.

ИҶМОЛӢ اجمالی мухтасар, кӯтоҳ баёншуда.

ИҶМОӢ *a.* اجماع *кит.* гирд овардани, ҷамъ шу-

дан; гирд омадан, чамъ омадан.

ИЧОБАТ *a.* اجابت кабул кардан, пазируфтан, чавоб додан, посух додан.

ИЧОЗАТ *a.* اجازت рухсат додан, рухсат, изн; омадан ба иродат, рафтан ба ичозат (*мақ.*); ичозат гирифтаи рухсат хостан ба ичрои коре ё рафтан ба чое; рухсати касеро ба даст овардан барои ичрои коре; ичозат додан рухсат додан, раво доништан; ичозат хостан рухсат пурсидан, изн пурсидан ба кардани коре ё рафтан ба чое; ичозат шудан рухсат дода шудан, раво дониста шудани коре.

ИЧОЗАТНОМА اجازتنامه хуччате, ки ба коре ичозат дода шуданро нишон медиҳад; хуччате, ки ба соҳиби он ҳаққи вуруд ба чоеро медиҳад, рухсатнома.

ИЧОРА *a.* اجاره додани чое ё чизе барои истифодаи муваққат ба касе дар бадали музди муайян; киро; хонаи ичора, ҳавлни ичора; ичора кардан ба музд гирифтани хона, мулк ё чизе барои истифодаи муваққат; ба ичора гирифтаи киро кардан; ба ичора мондан (додан) вогузор кардани хона, мол ё чизе ба касе дар бадали маблағе.

ИЧОРАВӢ اجاروی мансуб ба ичора; ба тариқи киро, ичора гирифтаи.

ИЧОРАГИР اجارهگیر он ки чизе ё чоеро ба киро мегирад.

ИЧОРАГИРӢ اجارهگیری ба ичора гирифтани чизе ё чое дар бадали маблағе барои истифодаи муваққат.

ИЧОРАДЕХ اجارهده он ки моликияташро ба ичора медиҳад, соҳиби чизи ба ичора додашуда.

ИЧОРАДИХӢ اجارهدهی ба ичора додан чизеро, ба киро додан чизеро.

ИЧОРАДОР اجارهدار он ки мулкеро барои истифода ба киро гирифтааст ва аз ин кор манфиат мебарад.

ИЧОРАКОР اجارهکار он ки заминеро бо шарту шароити маълум ба ичора гирифта, киштукор мекунад.

ИЧОРАМОНӢ اجارهمانی ба киро додани чое ба касе.

ИЧОРАНИШИН اجاره‌نشین он ки чоеро ба киро гирифта, дар он икомат мекунад.

ИЧОРАПУЛӢ اجاره‌پولی музди киро, маблағи ичораи чое ё чизе.

ИЧОРАХӢР اجاره‌خور касе, ки моликияташро ба ичора дода, аз маблағи он зиндагӣ мекунад.

ИЧРО *a.* اجرا ба чо овардан, ба амал овардан, амалӣ кардан; ичро кардан (*намудан*) а) ба чо овардан, адо кардан (*вазифаеро*), пурра ба чо овардан нақшаро, ба амал овардан; б) ифо кардан, офаридани нақше дар саҳна; навохтан ё сурудани асари мусиқие; ичро шудан ба амал омадан, ба амал оварда шудан.

ИЧРОГАР اجراگر *ниг.* ичрокунанда.

ИЧРОИЯ اجرائی дар амал ҷорикунанда, амаликунанда, ичрой: кумитан ичроия.

ИЧРОКУНАНДА اجراکننده 1. сифати феълӣ замои ҳозира аз ичро кардан; баҷооваранда, амаликунанда, дар амал ҷорикунанда. 2. офарандаи нақше; навозанда, сароянда, мутриб.

ИЧРОШАВАНДА اجراشونده сифати феълӣ замони ҳозира аз ичро шудан; он чи қобили ичрост, он чи дар ҳадди имкони амалӣ шудан аст.

ИЧТИБО *a.* اجتبا *кит.* баргузидан, интиҳоб кардан; гирифтаи; интиҳоб.

ИЧТИЗОБ *a.* اجتناب қазб кардан, ба тарафи худ кашидан, ба худ кашидан.

ИЧТИЛЛОБ *a.* اجتناب кашидан, кашидан аз чое ба чое; кашонидан, кӯчонидан.

ИЧТИМОИЮН *a.* اجتماعييون *кҳн.* онҳое, ки тарафдори сотсиализм буданд, сотсиалистон.

ИЧТИМОИЯТ *a.* اجتماعیت аҳли чамъият; чамъият.

ИЧТИМОӢ اجتماعي 1. мансуб ба ичтимоеъ. 2. марбут ба ҳаёти одамон ва муносибати онҳо дар чамъият; чамъиятӣ; аҳволи ичтимоеъ мавқеъ ва вазъи шахс дар чома, гурӯҳ ё оила; баромадн ичтимоеъ мансубият ба ягон синф ё табақа (*аз рӯи таваллуд*); биман ичтимоеъ суғурта барои таъмин будан дар пиронсолӣ, дар ҳолатҳои рӯй додани корношоямӣ, ҳодисаҳои тасодуфӣ ва ғ.

ИЧТИМООНА اجتماعه кхн. чамъомад- базму зиёфатҳои талабагони мадрасаҳои Бухоро (бо пули шариқӣ).

ИЧТИМОЪ а. اجتماع 1. гирд омадан, чамъ шудани одамон барои иҷрои коре. 2. гурӯҳи чамъомадагон, дастан гирдиҳамомадан одамон. 3. чамбият, чомеа.

ИЧТИНО а. اجتناب кит. чидан, мева чидан аз дарахт.

ИЧТИНОБ а. اجتناب кит. худро канор гирифттан, худдорӣ, канорагирӣ, ҳазар кардан аз коре; **ичтиноб кардан** канорагирӣ кардан, дурӣ кардан аз коре.

ИЧТИҲОД а. اجتهاد кит. 1. кӯшиш кардан, чидду чаҳд кардан; кӯшиш, саъй, чидду чаҳд. 2. дарёфттан, дарк кардани масъалаҳои шаръӣ дар муқоиса бо Куръон, ҳадис ва ривоятҳо; дар бар гирифтани илми фикҳ, мучтаҳид шудан.

ИЧҲОФ а. احفاف кит. зиёдравӣ кардан, аз ҳадди эътидол гузаштан; ситам кардан, зулм кардан; зулм, зӯрӣ, ситам.

ИШВА а. عشوه рафтори дилрабоёнаи маъшуқа барои ҷазби дили ошиқ, карашма, ноз, ғамза.

ИШВАБОЗ عشوه باز ниг. ишвагар.

ИШВАБОЗӢ عشوه بازی ниг. ишвагарӣ.

ИШВАБОЗОНА عشوه بازانه ниг. ишвакорона.

ИШВАГАР عشوه گر пурноз, ишвақунанда, карашмақунанда.

ИШВАГАРӢ عشوه گری нозу карашма кардан; дилфиребӣ бо нозу ғамза, ишвакорӣ.

ИШВАГАРОНА عشوه گرانه аз рӯи ноз, бо карашма, нозу карашма ба кор бурда.

ИШВАДЕХ عشوه ده ниг. ишвагар.

ИШВАКОР عشوه کار ниг. ишвагар.

ИШВАКОРӢ عشوه کاری ниг. ишвагарӣ.

ИШВАКОРОНА عشوه کارانه ниг. ишвагарона.

ИШВАОМЕЗ عشوه آمیز бо нозу ғамза, бо карашма.

ИШВАСОЗ عشوه ساز 1. ишвагар. 2. маҷ. дилфиреб, дилрабо.

ИШВАФУРӢШ عشوه فروش ниг. ишвагар.

ИШВАФУРӢШӢ عشوه فروشی ниг. ишвагарӣ.

ИШВАФУРӢШОНА عشوه فروشانه ниг. ишвагарона.

ИШҒОЛ а. اشغال гирифттан, тасарруф кардан; аскар даровардан ба шаҳр ё мамлакате ба қасди тасарруф кардани муваққат ё домини он, забт кардан: **ишғол кардан**, **ишғол шудан**.

ИШҒОЛГАР اشغال گر тасарруфқунанда, забтқунанда.

ИШҒОЛГАРОНА اشغال گرانه ба таври тасарруф забт кардан.

ИШҒОЛӢ اشغالی ишғолшуда, дар таҳти тасарруф: **ишғолӣ** ишғолӣ.

ИШҒОЛШУДА اشغال شده сифати феълии замони гузашта аз **ишғол шудан**; тасарруфшуда, забтшуда.

ИШКАМ اشکم шакли дигари **шикам**; **ишкамсерро чӣ** парвои ишкамгурусна (зарб.) сер аз ҳоли гурусна хабар надорад; давлатманд ғами нодоронро намехӯрад.

ИШКАМБА اشکمبه ҳалтаи захираи хӯроки хӯрдашуда дар меъдаи ҳайвоноти алафхӯр, шикамба.

ИШКАМКАЛОН اشکم کلان он ки шиками калон ва ба пеш дамида дорад.

ИШКАНҶА а. اشکنجه 1. шакли дигари **шиканча**; азоб додани гунаҳкор бо абзори махсус барои водор кардани вай ба иқрори гуноҳ; **умуман** ранҷ, озор; **шиканча кардан** азоб додан. 2. асбобест, ки саҳҳофон варақхоро дар байни он гузошта мебуранд ва китоб месозанд, мангана.

ИШКЕЛ اشکیل 1. он чи ба пой аспу хар ва низ ба пову дасти зиндониён мебастанд, завлона, банд; **ишкел андохтан** ниг. **ишкел задан**; **ишкел бастан** ба пой касе банд задан; **ишкел задан** пой маҳбус ё аспро бо банди махсусе бастан, пойбанду дастбанд аз занҷири оханӣ, банди чармӣ ва ғ.; **ишкел кардан** ниг. **ишкел задан**. 2. (илолаи **ишкол**) мушкилӣ, душворӣ.

ИШКЕЛАК اشکیک гуфт. пойпечак; **ишкелак андохтан** пойпечак додан (дар гӯштии).

ИШКЕЛБАНД اشکیل بند бо ишкел ба ҳам бас-

ташуда: **аспи ишкелбанд**.

ИШКЕЛБОҒӢ اشكيل باغى *таър.* маблаге, ки дар аморати Бухоро вақти аз зиндон озод шудани маҳбус бояд ба зиндонбон пардохта мешуд; **ишкелбоғӣ** додан пардохтани маблаге ба зиндонбон вақти озод шудани бандӣ.

ИШКЕЛДОР اشكيلدار 1. он ки дар пой ишкел дорад. 2. *мач.* кори печида, мураккаб ва душвор.

ИШКОШИМӢ اشكاشيمي *мансуб ба* **Ишкошим:** забони ишкошимӣ.

ИШКОЛ *a.* اشكال *кит.* 1. мушкилӣ, душворӣ, сахтӣ. 2. *ниг.* ишкел 1.

ИШҚ *a.* عشق хиссиёти меҳру дилбастагии аз ҳад зиёд ба касе ё чизе, дӯст доштани бо эҳтирос, муҳаббати том; **ишқӣ инсонӣ** муҳаббати хақиқӣ; **ишқӣ ҳайвонӣ** ишқе, ки ба икнои хисси шахвонӣ асос ёфтааст; **ишқ варзидан** ишқбозӣ кардан, саргарм шудан ба ишқ.

ИШҚАНГЕЗ عشق انگيز чизе, ки меҳру муҳаббат ва шефтагиро меангезад, чизе, ки оташи ишқро фурӯзон месозад.

ИШҚАНДАРПЕЧОН عشق اندر پيچان *бот.* гиёҳест, ки соқан бориқаш ба дарахт ё ба таноб печида боло меравад ва гулҳои карнайшакл дорад, ошиқипечон.

ИШҚБОЗ عشق باز он ки ба чизе ишқ меварзад, он ки ба коре ҳавас ва рағбати зиёд дорад; ошиқпеша.

ИШҚБОЗӢ عشق بازى амали ишқбоз, ишқварзӣ, ошиқпешагӣ.

ИШҚВАРЗӢ عشق ورزى ишқбозӣ кардан, дар ҳавову ҳаваси касе (ё чизе) будан; ишқ варзидан.

ИШҚИЯ عشقيه шеъри ишқӣ, назми саршори муҳаббат.

ИШҚӢ عشقى *мансуб ба* **ишқ**; пур аз ишқ; ба мавзӯи ишқу муҳаббат бахшидашуда: **қиссаи ишқӣ**, **ғазали ишқӣ**.

ИШҚОР اشقار *ниг.* ишқор.

ИШҚОРДОР اشقاردار дорои ишқор, омехта бо ишқор.

ИШҚОРӢ اشقارى *мансуб ба* **ишқор**; дар тар-

кибаш ишқор дошта; вобаста ба ишқор: **маҳлули ишқорӣ**.

ИШҚОРНОКӢ اشقارناكى дараҷаи бо ишқор омехта будан, дараҷаи мавҷудияти ишқор дар таркиби чизе: **ишқорнокни хок**.

ИШҚОРОБ اشقارآب маҳлули тези ишқор, ки дар чомашӯӣ ва шустани чизҳои дигар истифода мебаранд.

ИШҚОРРОНӢ اشقارراني аз ишқор тоза кардани чизе, аз таркиби чизе (моддаи) дигаре баровардани ишқор.

ИШҚСАРО عشق سرا *кит.* ҷои ишқбозӣ, хилватгоҳи ошиқон.

ИШОРА//ИШОРАТ *a.* اشاره//اشارت 1. бо чунбондани даст, чашм ё абрӯ фаҳмондани матлабе, имо; рамз; **аз дӯст як ишора, аз мо ба сар давидан** (*зарб.*); дӯст ҳар чӣ фармояд, мо ба иҷрои он тайёрем. 2. нишона, аломат, қайд: **ишора кардан**, **ишора мондан**; **ангушти ишора** ангушти дуюми даст, ангушти шаҳодат, саббоба; **ишорат кардан** имо кардан.

ИШОРАТӢ اشارتى *мансуб ба* **ишорат**; **ҷонишинҳои ишоратӣ** *грам.* ҷонишинҳои **ин**, **он**, **ҳамин**, **ҳамон ва ғ.**, ки ба шахс, ашё ё хусусияте ишора мекунанд.

ИШОРАХАТ اشاره خط хатҳои ишоратӣ (*мас.*, *дар саҳифаҳои китоб*).

ИШОРАЧӢӮБ اشاره چوب чӯбдасти борике барон нишон додани чизе (*мас.*, *мавзее дар харита*).

ИШРАТ *a.* عشرت айш, кайфу сафо; **айшу ишрат** кайфу сафо; **асбоби ишрат** лавозими кайфу сафо.

ИШРАТӢ عشرتى *ниг.* ишратпараст.

ИШРАТГОҲ//ИШРАТГАҲ عشرتگاه//عشرتگه ҷои ишрат, ҷои кайфу сафо, ишратхона.

ИШРАТДӢӮСТ عشرت دوست *ниг.* ишратпараст.

ИШРАТПАРАСТ عشرت پرست он ки айшу ишратро дӯст медорад, дӯстдори хушгузаронии айём.

ИШРАТПАРАСТӢ عشرت پرستى 1. парастини айшу ишрат, ишратхоҳӣ. 2. *филс.* таълимоте, ки айшу ишратро мақсади зиндагӣ медонад.

ИШРАТСАРО عشرت سرا *ниг.* ишратхона.

ИШРАТХОНА عشرت خانه *ниг.* ишратгоҳ.

ИШРАТХОҶ عشرت خواه *ниг.* ишратпараст.

ИШРОК *a.* اشراك 1. шарик кардан касеро дар коре. 2. *d.* ба Худо ширк овардан, Худоро шарикдор пиндоштан; ширк.

ИШРОҚ *a.* اشراق *кит.* тобидан, дурахшидан, тобон гаштан; бомдод, сафед шудани рӯз; **намози ишроқ** намози иловағие, ки баъди баромадани офтоб мехонанд.

ИШРОФ *a.* اشراف 1. боло шудан; аз боло ба поён нигаристан. 2. мушарраф кардан, сардор кардан; рутбаи олий, сардорӣ.

ИШТИБОЗ اشتى باز он ки бо ишти (гӯйи оҳанӣ) бозӣ мекунад.

ИШТИБОЗӢ اشتى بازى бозӣ бо ишти; шугли иштибоз.

ИШТИБОҶ *a.* اشتباه 1. шак, шубҳа. 2. хато, саҳв, ғалат; **иштибоҳ кардан** хато кардан; **ба иштибоҳ андохтан** ба хато андохтан, боиси ғалатфаҳмӣ шудан; **аз иштибоҳ баровардан** шакку шубҳаи касеро бартараф кардан. 3. монанд шудани ду чиз ба якдигар; шабоҳат, монандӣ.

ИШТИҒОЛ *a.* اشتغال *кит.* шугл варзидан, машғул будан; машғули.

ИШТИДОД *a.* اشتداد *кит.* шиддат, тундӣ, сахтӣ.

ИШТИЁҚ *a.* اشتىاق шавку майли зиёд, ниҳояти орзумандӣ: **иштиёқи дидани дидор**; **ба иштиёқ** бо шавқ, бо майлу хоҳиши тамом; **иштиёқ доштан** сахт хоҳон ва орзуманд будан.

ИШТИЁҚМАНД اشتىاقمند хоҳон, моил, талабгори сахт.

ИШТИҚОҚ *a.* اشتقاق 1. *грам.* сохтани калимае аз калимаи дигар, калимасозӣ. 2. *адш.* яке аз санъатҳои бадеии лафзиест, ки шоир ё нависанда якчанд калимаро зикр мекунад, ки аз як реша ба миён омадаанд. 3. *мач.* баромадан, ҳосил шудан.

ИШТИРО *a.* اشترا *кит.* хариду фурӯш, байъу ишро.

ИШТИРОК *a.* اشتراك ширкат кардан, шарикӣ кардан, ҳамкор шудан; шарикӣ, ҳамроҳӣ; **иштирок доштан (кардан)** ширкат кардан, ҳамроҳӣ намудан, дар коре шарик будан.

ИШТИРОКДОР اشتراكدار касе, ки дар коре ширкат меварзад.

ИШТИРОКДОРӢ اشتراكدارى ширкат дар коре, ширкат кардан дар коре.

ИШТИРОКИҶОН اشتراكىون *таър.* коммунистон; (*дар истиллоҳи аввали ишқилоби Октябр*) коммунистӣ; **фирқан иштирокӣ** ҳизби коммунист.

ИШТИРОККУНАНДА اشتراك کننده *сифати феълии замони ҳозира аз иштирок кардан*; он ки дар иҷрои коре ширкат мекунад ва ҳамроҳ аст.

ИШТИРОКЧӢ اشتراكچى *ниг.* иштирокдор.

ИШТИХОНА اشتى خانه *гуфт., варз.* чуқурчаҳое, ки аз якдигар ба фосилаи муайян мекананд ва дар вақти иштибозӣ иштии ҳарифро зада ба он медароранд.

ИШТИҶО *a.* اشتها майл ба хӯрок, хоҳон шудани дил ба хӯроқхӯрӣ; **бо иштиҷо** бо майлу рағбат (*нисбат ба гизо*); **иштиҷо омадан** ба тановули таом майл пайдо шудан; **бастанӣ иштиҷо** гум шудани майл ба гизо; **кушодани иштиҷо** пайдо шудани майлу рағбат ба хӯрок, хоҳони таом шудан; **иштиҷоро кӯр кардан** боиси аз байн рафтани майл ба хӯрок шудан; **аз иштиҷо мондан** ба сабаби беморӣ ё боиси дигар майл ба хӯрок надоштан; **ба иштиҷо омадан** баъди беморӣ ва чанде майли хӯрок надоштан ба он майл пайдо шудан; **иштиҷои қозгир** майли сахт ба хӯрок; **иштиҷояш карнай шуд** сахт иштиҷо пайдо кард.

ИШТИҶОАНГЕЗ اشتهاانگيز иштиҷоовар.

ИШТИҶОКУШО اشتهاكشا он чи боиси пайдоиши майл ба гизо мешавад.

ИШТИҶООВАР اشتهاآور *ниг.* иштиҷокушо.

ИШТИҶОР *a.* اشتهار *кит.* машҳур шудан, шӯҳрат ёфтан, маъруф гардидан, овоза пайдо кардан; **иштиҷор доштан** шӯҳратманд будан, маъруф будан.

ИШТӢ اشتى гӯй, саққоча, ки аз санг ё оҳан барои бозии маҳсус бачагон месохтанд.

ИШҶОР//ИШҚОР اشخار//اشقار 1. хокистари баъзе гиёҳҳо, ки дар чомашӯй, рангрёзӣ, собунгарӣ *ва г.* ба кор меравад. 2. *хим.* пайвастиҳои аносирӣ химиявӣ дар об бо хубӣ ҳалшавандаи филизот.

ИЮЛ ايول моҳи ҳафтуми солшумории мелодӣ.

ИЮЛӢ ايولى *мансуб ба (моҳи)* июл.

ИЮН ايون моҳи шашуми солшумории мелодӣ.

ИЮНӢ ايونى *мансуб ба (моҳи)* июн.

Й

Й ҳарфи сездаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ, ки дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфи «йо» () ифода меёфт.

ЙИГИТ *m.* ئىگيت 1. ҷавонписар, ҷавони ба кадрасида; ҷавони бӯзбала. 2. таър. номе, ки ба афроди дастаҳои босмаҷӣ дода мешуд.

ЙИГИТӢ ئىگيتى мансуб ба йигит; йигит будан.

ЙИГИТЧА ئىگيتچه шакли таъғир ва навозиши йигит; навҷавон.

ЙИЛТИР-ЙИЛТИР *m.* ئىلتيرئىلتير тобиши канда-канда ва заифи чизе; дурахши андак ва базӯри чизҳои ҷилдор.

ЙИЛТ-ЙИЛТ *m.* ئىلت ئىلت ба зӯр ва гоҳ-гоҳ намудор шудани нуре.

ЙИЛТИРОС *m.* ئىلتراس *ниг.* йилтир-йилтир; йилтирос зада канда-канда нур афганда ё ҷило дода.

ЙИРТИШ *m.* ئيرتيش порчаи суф ё чит, ки хангоми дафнии мурда ба одамони сари қабромада ё ба чанозаомада дода мешавад, ертиш.

ЙИРТИШВОРӢ ئيرتيش وار суф ё рӯмолчаи чит, ки дар вақти дафн ё чаноза чун йиртиш ба кор меравад.

ЙО يا номи ҳарфи сиву дуҷуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар шакли (ى) навишта мешавад.

ЙОГ *санс.* يಾಗ 1. пайрави таълимоти йога. 2. он ки бо машқҳои йога варзиш мекунад.

ЙОГА *санс.* يಾಗه 1. қисми тартибии таълимоти

динию фалсафӣ дар Ҳиндустон, ки ба одам имкон медихад, то рӯҳу равони худро идора кунад. 2. силсилаи машқҳои ҷисмоние, ки пайравони таълимоти мазкур ба вучуд овардаанд.

ЙОГУРТ *m.* يಾಗورت як навъ чурғоти хуштаъм, ки ба он пораҳои мева илова карда шудааст.

ЙОД *ю.* ياد унсури химиявии сиёҳу бунафшаранг, ки маҳлули спиртии онро дар тиб истифода мебаранд: йод молидан маҳлули йодро кашидан ба рӯи ҷароҳат ё ҷои буридаи бадан.

ЙОДМОЛӢ يادمالى исми амал аз йод молидан.

ЙОДНОК يادناک ҳар чизи дар тартиби худ йоддошта: намаки йоднок.

ЙОТБАРСАР يات برسر *зби.* ҳарфе, ки бо ҳамсадои «й» (номи юнионаш «йот») дар як шакл-якҷоя навишта ва хонда мешавад (чун «ё», «ю», «я»).

ЙӮРҒА يورغه тарзи бо қадамҳои майда тез рафтани аспу ҳар; аспу йӯрға аспе, ки ба тарзи йӯрға роҳ меравад; б) маҷ. зуд рафтан; бо шитоб рафтан; в) йӯрға баровардан қилику нағма баровардан; фиребу найрангро сар кардан.

ЙӮРМА *m.* يورمه услуби гулдузӣ ва кашида-дӯзии гирех андар гирех (ҳалқа андар ҳалқа).

ЙӮРМАДӮЗ يورمه دوز устои бо услуби йӯрма дӯзанда.

ЙӮРМАДӮЗӢ يورمه دوزى 1. бо услуби йӯрма дӯхтан. 2. ҳунару кори йӯрмадӯз.

К

К ҳарфи дувоздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи коф (ک); дар ҳисоби абҷад ба адади 20 баробар аст.

К шакли кӯтоҳи пайвандаки **ки**, ки одатан якҷоя бо пешвандҳову ҷонишинҳо дар назм кор фармуда мешавад: **к-аз, к-андар, к-ин, к-он...**

КАБА *кит.* шох, каду ё шишаи хунгирӣ, куба.

КАБАР *кит., ниг.* кавар.

КАБАСТ *кит.* 1. растани кадумонанди талх, ҳанзал. 2. *мач.* талх.

КАБЕЛ *ҳол.* *кит.* сими рӯкашдори герметикии барқӣ ва телефонӣ барои хатҳои зеризаминӣ ва зериобӣ ва монанди инҳо; **кабел гузаронида** кашидани хати кабелии барқу телефон.

КАБЕЛӢ *кит.* мансуб ба кабел.

КАБЕЛТОВ *ҳол.* *кит.* воҳиди паймоиши баҳрӣ, ки баробар ба 185,2 м аст.

КАБЗАФУРҶҶҶҶҶ *кит.* яке аз нақшҳои кандакорӣ: **сақфи кабзафурӯмон**.

КАБИД *а.* *кит., ниг.* **чигар**.

КАБИНА *фр.* *кит.* хоначаи нишастии ронанда дар киштӣ, ҳавопаймо, мошин ва ғ.

КАБИНЕТ *фр.* *кит.* 1. *ниг.* **уток (-и корӣ)**. 2. дарсхонаи махсуси фанҳои алоҳида дар мактабҳои таҳсилоти умумӣ.

КАБИР *а.* *кит.* бузург, калон, азим, муаззам; **сағиру кабир** хурду калон: *муқоб.* **сағир**.

КАБИРА *а.* *кит.* гуноҳи бузург: **гуноҳи кабира**.

КАБИСА *а.* *кит.* соли пуррае, ки ба 366 рӯз баробар буда, моҳи феврале он 29 рӯз мешавад.

КАБК *кит.* парандае аз оилаи тазарвҳо, қалқ; **кабки дарӣ** яке аз чинсҳои каБК, ки дар дараҳо зиндагӣ мекунад ва овози хуб дорад; **кабки ҳилол** кабки ёбӣ.

КАБ-КАБУД *кит.* 1. ниҳоят кабуд, кабудӣ баланд. 2. сабу сарсабз; ҷойи кабудӣ баланд, ҷойи сабзи баланд; **дарахтони каБ-кабуд** дарахтони сарсабз.

КАБКАНЦИР *кит.* парандаи каБК-монанд, дурроҷ.

КАБКӢ *кит.* мансуб ба каБК; монанди каБК.

КАБКРАФТОР *кит.* он ки рафтори хиромон дорад, хушрафтор (*нисбат ба зан*).

КАБКХИРОМ *кит.* **кабкрафтор**.

КАБКЧҶҶҶ *кит.* чӯчаи каБК.

КАБОБ *кит.* гӯшти бирён кардашуда (*ба сик гузаронида дар оташ ё дар дег дар рағани доғ*), гӯштбирён; **кабоби дегӣ** гӯштбирёни дар дег пухта; **кабоби тоқӣ** гӯшти қимаи ба барғҳои ҷавони тоқ печондашуда, ки алоҳида ё дар оши палав мепазанд; **кабоби таҷӯрӣ** гӯште, ки дар танӯр мепазанд; **кабоб кардан** а) гӯштбирён кардан; б) *мач.* сӯзондан, ба дарду алам мубтало намудан, саҳт азоб додан; **кабоб будани дил** сӯхтан, ғам хӯрдан, азоб кашидан; **кабоб шудан (ғаштан)** сӯхтан, азоб кашидан (*аз шик, аз аламу ғам*); **на сик сӯзад на кабоб (зарб.)** на ин зарар бинад, на он.

КАБОБҶҶҶ *кит.* хӯрокест аз гӯшти

кӯфтаи лӯлашакл, ки дар равған мепазанд, лӯлакабоб.

КАБОБӢ کبابی 1. марбут ва мансуб ба кабоб. 2. он ки кабоб мепазад, кабобпаз. 3. чой ва маҳалле, ки дар он чо кабоб мепазанд ва мефурӯшанд.

КАБОБПАЗ کبابپز он ки касбаш пухтану фурӯхтани кабоб аст, кабобӣ.

КАБОБПАЗӢ کبابپزی 1. амали кабобпаз; чараёни пухтани кабоб. 2. чое, ки кабоб пухта мешавад; кабобпазхона.

КАБ(Б)ОДА کباده кит. камони машку тамрин, камоне, ки онро аз чанд чой шикоф мекарданд, то нарм ва барои тирандозӣ муносиб шавад.

КАБУД کبود 1. ранге, ки ба ранги растани нил монанд аст, нилгун. 2. сабз, ранги сабз (*ба ин маънӣ галати ом аст*); **пиёзи кабуд** пиёзи сабз; **чойи кабуд** чойи сабз; **кабуд шудан** а) сабз шудан, сабзидани растаниҳо; б) нилгун шудани чои зарбхӯрбаи бадан; **каб-кабуд** кабуди кабуд, ниҳоят кабуд.

КАБУДА کبوده номи умумии дарахтоне аз хонаводаи бед, ки пӯсти кабуд ё сафед доранд, баргҳои думборику дароз дошта, дар саноати чӯбкорӣ чӯби онҳо истифода ме-

КАБУДАР کبودر зоол. кирми хурди обӣ, ки моҳӣ онро меҳӯрад.

КАБУДБАР کبودبر 1. меваи хом. 2. маҷ. одами камтачиба, одами хом.

КАБУДБОЛ کبودبال парандае, ки болаш кабуд аст, кабудканот.

КАБУДГАР کبودگر рангресе, ки матоъҳо-ро ранги нилобӣ медихад.

КАБУДИЗОР کبودیزار сабзазор.

КАБУДИКОРӢ کبودی کاری коштан ва парваронидани сабзабот (*аз қабилӣ пиёзбарг кашнич ва м. ш.*).

КАБУДИФУРӢШ کبودی فروش он ки ба фурӯхтани кабудӣ (*пиёз, кашнич ва г.*) машғул аст.

КАБУДИФУРӢШӢ کبودی فروشی амал ва шугли кабудифурӯш.

КАБУДӢ کبودی 1. ранги кабуд ё сабз дошта; нилгунӣ. 2. сабза, алафи навруста; сабзабот (*аз қабилӣ пиёзбарг, кашнич ва г.*).

КАБУДПӢШ کبودپوش 1. шахси либоси кабуд пӯшида. 2. шахси либоси мотамӣ дарбаркарда; азодор.

КАБУДПӢШӢ کبودپوشی пӯшидани либосҳои кабудранг (одиёна) дар азодорӣ.

КАБУДРАНГ کبودرنگ осмониранг, нилгун.

КАБУДТОБ کبودتاب ба кабудӣ моил, нилобиранг.

КАБУДЧА کبودچه ниг. кабудтоб.

КАБУДЧАНБАР کبودچنبر чанбари кабуд, *кшоя аз осмон.*

КАБУДЧАРАНГ کبودچهرنگ ниг. кабудранг.

КАБУДЧАТОБ کبودچهتاب ниг. кабудтоб.

КАБУДЧАШМ کبودچشم он ки чашмони кабудранг ё моил ба сабз дорад, дорои чашмони кабуд.

КАБУДЧОМА کبودجامه ниг. кабудпӯш.

КАБӢТАР کبودتر парандаи зебои гуногунхел, ки ба одам зуд ром мешавад, кафтар; **кабӯтари ёбӣ** кафтари ромнашуда; **кабӯтари номабар** кафтари дастомӯзе, ки мактуби ба пояш бастаро ба чое, ки лозим аст, мерасонад; **кабӯтари парпо** як чинси кафтар, ки дар поҳояш пар дорад; **кабӯтар бо кабӯтар, боз бо боз** (*зарб.*) ҳар кас бо ҳамчинси худ унс ва улфат мегирад.

КАБӢТАРБОЗ کبودتر باز ниг. кафтарбоз.

КАБӢТАРБОЗӢ کبودتر بازی парвариши кафтар ва шугли кабӯтарбоз.

КАБӢТАРӢ کبودتری 1. кабӯтар будан; *мансуб ба кабӯтар.* 2. маҷ. номарасон ва қосид будан.

КАБӢТАРХОНА کبودترخانه катаки махсуси кабӯтарҳо, ошёни кабӯтарон, кафтархона.

КАВАЛ کول кит. пӯстин аз пӯсти гӯсфанд.

КАВАР کور як павъ растани туршмаза ва худрӯст, ки мевааш қобили хӯрдан аст.

КАВАРАК کورک ниг. кавар.

КАВАРЗОР کورزار чои бисёр рӯидани кавар.

КАВДАН کودن *кит.* 1. аспӣ ёбу (боркаш). 2. *мач.* одами кундфаҳм, нокисулакл.

КАВИР کوير бнёбон, замини беобу алаф; замини кавир замини беобу алаф, шӯразор.

КАВКАБ *а.* کوكب *кит.* ситора.

КАВКАБА *а.* كوكبه 1. гурӯҳи одамон, чамоат; дастаи мушояаткунандаи шохону бузургон, аҳли рикоб. 2. *мач.* хашамат, шукӯҳу шавкат, дабдаба.

КАВКАБАДОР كوكبه‌دار *кит.* боҳашамат, мӯх-ташам.

КАВКАБШИНОС كوكب‌شناس ситорашинос, мунаҷҷим.

КАВКАЗӢ كوكزي 1. мансуб ба Кавказ; аҳли Кавказ, қафқозӣ. 2. *таър.* номи яке аз дастаҳои аскарӣ дар аморати Бухоро, ки либосашон монанди либосҳои мардуми Кавказ дӯхта шуда буд.

КАВН *а.* كون 1. ҳастӣ. 2. дунё, олам; кавну макон олами мавҷудот, ҳастӣ; ҷаҳон.

КАВНАӢН *а.* كونين 1. *кит.*, *шакли дугонаи кавн.* 2. *д.* ду ҷаҳон, ду олам, ду дунё; ин дунё ва он дунё (охират).

КАВОКИБ *а.* كواكب *ҷ.* кавкаб.

КАВОРА I كواره растании сафедпӯсти сустпояи камбарг, ки бӯи баде дорад ва дар регзорҳо мерӯяд.

КАВОРА II كواره 1. як навъ сабади дуста ба рои меваю сабзавот, қачова. 2. лонаи занбӯр, куттиҳои маҳсус ба рои парвариши занбӯри асал, канду.

КАВОРАҶО كوارجا хонаи маҳсуси гарм, ки дар фасли зимистон дар он кавора (*кандуи занбӯри асал*) нигоҳдорӣ мешавад.

КАВСАН كوسن *ниг.* кафсан.

КАВСАР *а.* كوتر 1. фаровон, анбӯҳ дар биҳишт; ҳавзи кавсар номи чашмаи биҳишт. 2. номи сураи 108-уми Қуръон.

КАВСАРӢ كوترى *кит.* 1. мансуб ба кавсар. 2. гуворо, хуш.

КАВША كوشه тарзи хӯрокҳазмкунни гурӯҳе аз ҳайвонот; хӯрокро гашта ба даҳон оварда хоидани чорво; нишхӯр; нӯшхор: **кавша кардан**.

КАД I *а.* كد 1. *кит.* талош, ҷидду ҷаҳд, кӯшиш. 2. ранҷ кашидан дар коре.

КАД II كد 1. хона, манзил. 2. деҳ, деҳа, деҳқада (*ин калима ҳоло дар таркиби калимаҳои кадбону, кадхудо, ё дар шакли кат дар номҳои ҷуғрофӣ Панҷакат, Хушикат... вомехӯрад*).

КАД III كد *англ.* - *ит.* (**CAD - Computer Aided Design**) маҷмӯаи барномаҳои компютерӣ, ки барои барномарезӣ ва тарроҳӣ дар риштаҳои мухталифи лонҷакашӣ муҳандисӣ истифода мешавад.

КАД(Д) *а.* كد *кит.* талош, саъю кӯшиш; кӯшиш кардан, талош варзидан.

КАДА كده 1. *ниг.* кад II. 2. *ҷузъи пасини бархе аз калимаҳои мураккаб ба маънои* ҷой, маҳал: **бутқада, майқада, донишқада**.

КАДАР I كدر гиёҳи хушбӯи давоӣ, кодӣ.

КАДАР II كدر 1. тирагӣ, хирагӣ, кудурат. 2. ғам, андӯх, ғусса. 3. *мач.* нороҳат, парешон; дилгир.

КАДБОНУ كدبانو 1. соҳибхоназан, бонуи хона. 2. зане, ки маъмури пухтупаз аст, сардори занони ошпаз; пазанда, ошпаз.

КАДБОНУӢ كدبانوى 1. хонадорӣ; анҷом додани корҳои хона. 2. *мач.* сарфакорӣ.

КАДВОДА كدواده бунёд, таҳкурсӣ; асос.

КАДЕВАР كديور *кит.* 1. соҳибӣ хона, кадхудой. 2. деҳқон; богбон.

КАДЕВАРӢ كديورى амали кадевар, соҳибӣ, кадхудой.

КАДИР *а.* كدير *кит.* 1. тира, хира. 2. дилгир, ғамангез; нороҳат, парешон.

КАДОМ كدام *ҷонишини саволӣ* чӣ?, кӣ?, чӣ гуна?, чӣ хел?; *барои нурсии дар мавриди интиҳоби байни ду ё чанд чиз, шахс ё макон ба кор меравад.* **кадом вақт** а) кай?, чӣ вақт? б) боре, рӯзе; **кадом рӯзе**, ки ҳар рӯзе, ки; ҳар гоҳ, ки; **аз кадом...** шахс ё ҷои номуайяно ифода мекунад, аз кадом ҷое; **кадоме/ким-кадоме** ка-

се, яке, шахсе, кадом яке; аз кадом тараф (сӯ) аз чӣ тараф, аз кучо; **ҳеч кадом** ҳеч як; **ба кадом сабаб** ба чӣ сабаб; **барои чӣ**; **бо кадом рӯй** чӣ хел карда, чӣ тавр шарм надошта; **ҳар кадом** мо ҳар яки мо, ҳар кас аз мо.

КАДОМИН کدامين *ниг.* кадом; кадом як.

КАДОМӢ کدامى *ниг.* кадом; кадом як.

КАДР I кадр ҳайати коркунони ягон соҳа; коркуни ихтисосноки соҳае; **шӯъбаи кадрҳо** шӯъбае дар муассисаю корхонаҳо, ки хуччатҳои шахсии коркунонро мураттаб ва ниғаҳдорӣ мекунад.

КАДР II кадр расм ё акси чудоғонае дар филм; саҳнае дар навори кинофилм.

КАДУ کدو 1. навъе аз растаниҳои палакии полизӣ, ки ҳосили он ошқаду ва палавқаду аз намудҳои маъмули хӯрдани он мебошанд. 2. зарф барои нигоҳ доштани об, шир ва дигар моеъҳо, ки аз чӯбқаду тайёр карда мешавад; **кадуи хушк** киноя аз каллаи бемағз.

КАДУБИНИ کدوبینی он ки биниаш калони нӯғафс аст, биникалон.

КАДУБИЧАК کدوبچک *ниг.*, *маҷ.* кадусанбӯса.

КАДУБО کدوبا *ниг.* кадушӯрбо.

КАДУГИН کدوگين бо каду тайёр кардашуда: **санбӯсаи кадугин**.

КАДУГӢ کدوگى *ниг.* кадугин.

КАДУДОНА کدودانه тухми каду; **кирми кадудона** *зоол.* навъи кирми дарози бугумбугум дар рӯдаи инсон.

КАДУӢ کدوئى *мансуб ба каду*; шабеҳи каду.

КАДУКОРӢ کدوکارى киштани каду; **аз бекорӣ кадукорӣ** (*маҷ.*) дар мавриде гуфта мешавад, ки кас аз бекорӣ ба як кори камаҳамият машғул мешавад.

КАДУКӢЗА کدوکوزه зарфи об аз кадуи калони дарунҳолӣ, чӯбқаду.

КАДУНИМА کدونيمه *кит.* зарфи шароб.

КАДУСАНБӢСА کدوسنبوسه санбӯсаи бо каду пухташуда, санбӯсаи кадугӣ.

КАДУСАР کدوسر тоссар, кал.

КАДУЧА کدوچه 1. кадуи хурд. 2. чӯбқадуи хурди сарбурида, ки дар баъзе ҷойҳо ҳамчун паймона барои баркашидани равған ва чизҳои дигари обакӣ истифода мебаранд.

КАДУЧАГӢ کدوچهگى аз чӯбқадуи хурд сохташуда.

КАДУЧАДОР کدوچهدار *маҷ.* гапи каду-чадор сухани бо киноя ва пичинг гуфташуда, сухани тағдор.

КАДУШАВЛА کدوشوله шавлае ки дар он ба ҷои гӯшт каду меандозанд, шӯрбои кадугӣ.

КАДУШӢРБО کدوشوربا шӯрбои аз каду тайёршуда.

КАДӢХ کدوخ *кит.* ҳаммом, гармоба.

КАДХУДО(Ӣ) کدخدایى 1. *таър.* сардори деҳа, арбоб, калонтари деҳа, деҳхудо. 2. марди зандор, хонадор; **кадхудо шудан** зан гирифтани.

КАДХУДОӢ کدخدایی амали кадхудо, соҳибӣ, кадхудоӣ.

КАӢН کيان *ҷ.* кай II; унвони подшоҳони Эрони қадим (саромадашон Кайқубод), ки тибқи маълумоти «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ баъди Пешдодиён (*ба ақидае дар ҳудуди асрҳои IX-VIII то м.*) ҳукм рондаанд.

КАӢНИ کیانی *мансуб ба Каён*.

КАЖ کژ *ниг.* кач.

КАЖДУМ کژدم *ҷонвари нешзани захрдор, ақраб; ♠* **каждуми тағи бӯрӣ** душмани хавфноки ба назар нонамоён; шахси фурсатҷӯ барои зараррасонӣ.

КАЖДУМА کژدمه *тиб.* варами ангушти даст; **нохунхӯрак** (*касалии нохун*).

КАЖДУМАК کژدمک 1. *шакли таъсири* **каждум**. 2. наъл, оҳанчае, ки ба пошнаи пойафзорҳо зада мешавад.

КАЖДУМВОР کژدموار мисли **каждум**; **мӯйлаби думи** **каждумвор** мӯйлаби тофтаи монанди думи **каждум** кач.

КАЖДУМГАЗИДА کژدمگزيده он ки ўро **каждум** неш задаст.

КАЖДУМЗАДА کژدمزده *ниг.* **каждумгазида**.

КАЖДУМӢ کژدمی *мансуб ба* **каждум**; амали **каждум**; **каждумӢ кардан** *мач*, бадхӯй кардан.

КАЖИН کژين 1. чомае, ки аз абрешими хом ва пулба медӯхтанд; қазоганд. 2. либоси ҷангӣ.

КАЖНИГАР کژنگر *ниг.* **каҷбин**.

КАЖТАРОЗУ کژترازو *киноя аз* **фиребгар**, қаллоб.

КАЗАР كزر он ки зехнаш кунд аст, камақл.

КАЗАРМА *ит.* کزومه *ниг.* **сарбозхона**.

КАЗАРМАНИШИН کزومه‌نشين он ки дар казарма ҷой гирифтааст, бошандаи казарма.

КАЗЗОБ *а.* کذاب *дурӯғгӯи* гузаро.

КАЗИНО *фр.* کازينا *ҷои* бозиҳои гуногуни пулакӣ, қиморхона.

КАЗМ *а.* كظم *паст* кардани хашму газаб, аз газаб фуромадан, фуру нишондани хашм.

КАЗОӢ کذائى 1. ғайриҳақиқӣ, сохта. 2. чизи нохушоянд ва номатлуб. 3. *мач*. арзанда, лонк, сазовор; **ақли казоӣ надоштан** чандон ақл надоштан, камақл.

КАӢ I كى *ҷонишини саволӣ* ҷӣ вақт, ҷӣ замон?, кадом вақт?, **то кай II то ба кай** то кадом вақт?, то ҷӣ муддат?, **ман кай медонам!?** ман ҷӣ донам!?

КАӢ II كى *таър.* шоҳаншоҳ, шоҳи бузург (*лақаби чанде аз подшоҳони Эрони қадим, ҳамчун Кайқубод, Кайхусрав...*).

КАӢБОНУ کيىبانو *кадбону*, зани ҳамакура ва хушёру чакқон, ходимпеша, ошпаз.

КАӢВОН کيىوان *ниг.* зуҳал.

КАӢВОНӢ I کيىوانى *гуфт.* **каӢбону**, **кадбону**, зане, ки дар тӯй ва дигар маросимҳои занонаи маҳаллаву гузар ӯ деҳа хизмат мекунад, ходим; пазанда, ошпаз; **К** **каӢвонӣ бисёр шуд**, **дегу табак мурдор шуд** (*зарб.*).

КАӢВОНӢ II کيىوانى 1. *мансуб ба* **каӢвон**. 2. сиёҳтоб.

КАӢВОНМИСОЛ کيىوان‌مثال *мач*. **баланд**: кӯҳи **каӢвонмисол**.

КАӢК کيک *зоол.* ҳашароти шабушмонанди сурхранги чаҳанда, ки хуни баданро мема-

кад; **каӢк афтодан** (**даромадан**) **ба пӯстни** (**қуртан**) *касе киноя аз* беқарору бесаранҷом шудани касе аз хавфи рӯйдоди воқеаи зарароваре.

КАӢМОК کيماک *кит., ниг.* **каӢмок**.

КАӢСАНА کيسنه *кит.* **ресмоне**, ки хангоми риштани нах бар дуки бофандагӣ мепечонанд.

КАӢФ *а.* كيف *лаззат*, нашъа; сархушӣ; **каӢфу сафо** *лаззату роҳат*; мастию табъчоқӣ; айшу ишрат; **каӢф бахшидан** *нашъа бахшидан*, *лаззат додан*; **каӢф доштан** *лаззатовар будан*; қобилияти масткунандагӣ доштан; маст будан, сархуш будан; **каӢф кардан** *лаззат бурдан*, *завқ бурдан*; сархуш, маст шудан; **каӢф боло гирифтан** *сахт маст шудан*; ба авҷ расидани хурсандию димоғчоқӣ; **каӢф гурехтан**; **каӢф паридан** *халалдор шудани ҳолати табъчоқию хурсандии касе*; аз тарс ӯ ягон ҳодисаи ногаҳонӣ хушёр шудан аз мастӣ; **каӢфи касеро парондан** *касеро аз мастӣ хушёр кардан*; ба айши касе халал расондан; димоғи касеро сӯзондан; **каӢфи касе чоқ шудан** *гуфт.* *масту сархуш шудан*, *табъи касе чоқ шудан*.

КАӢФАН *а.* كيفاً *сифатан*, аз чихати кайфӣ ва чигунагӣ.

КАӢФАР I کيفر *кит.* **чазои кори бад**, **сазои кори нек**, подоши амал, мукофоти амал (*хоҳ нек бошад, хоҳ бад*); сазо, чазо; **каӢфар ситондан** *интиқом (ниқор) гирифтан*.

КАӢФАР II کيفر *кит.* **зарфе**, ки ба он ширу чургот мерезанд; хурмача.

КАӢФАРХОСТ کيفرخواست *кит.* даъвонома.

КАӢФАРШИНОС کيفرشناس *мутахассиси соҳаи таҳқиқи далелҳои судӣ*.

КАӢФАРШИНОСӢ کيفرشناسى *илм дар бораи таҳқиқи далелҳои судӣ*.

КАӢФИЯТ *а.* كيفيت 1. чигунагӣ; ҳолат, вазъият, сифати чизҳо; **каӢфият ва камият** *фалс.* сифат ва миқдор. 2. аҳволи рӯҳия. 3. завокмандӣ, *лаззатбахшӣ*, *лаззат*, *нашъа*; **каӢфияти бадеӣ** *завқи бадеӣ*.

КАӢФӢ کيفى *гуфт.* хуморӣ, пурхумор; *муқоб.*

камӣ.

КАЙФНОК کیفناک лаззатнок, лаззатбахш, ҳамроҳ бо кайф.

КАЙФОВАР کیفآور лаззатбахш, он чи барои инсон ва махлуқот лаззату кайф мебахшад.

КАЙФЧОҚ کیفچاق *гуфт.* табъчок, хурсанд; ширакайф, сархуш.

КАЙФЧОҚӢ کیفچاقی *гуфт.* кайфчок будан, табъчокӣ, сархушӣ, мастӣ.

КАЙӢА کیهه *бот.* навъи растании мевадор, малина.

КАЙӢАЗОР کیهزار чои бисёр рӯидани кайӢа.

КАЙӢО کیهه барвакт, дер боз; хеле вақт, хеле боз; **кайӢо** боз дер боз, хеле боз, муддатҳост, ки...

КАЙӢОН کیهان 1. ҷаҳон, олам, дунё. 2. коинот.

КАЙӢОНӢ کیهانی *мансуб ба кайӢон.*

КАЙӢОННАВАРД کیهاننورد мутахассисе, ки тайёрии тиббию биологӣ ва техниро гузашта, ба кайӢон парвоз кардааст (космонавт).

КАЙӢОННАВАРДӢ کیهاننوردی 1. парвоз кардан дар фазои кайӢон бо дастгоҳи парвозкунандаи хос. 2. маҷмӯи соҳаҳои илму техникаи таҳқиқкунандаи коинот ва ҳаводиси кайӢонӣ.

КАЙӢОНШИНОСӢ کیهانشناسی илм дар бораи шинохти олам, космология.

КАКАО исп. کاکا 1. *бот.* дарахти ҳамешасабзи хӯдрӯй, ки дар кишварҳои гармсер парвариш карда мешавад. 2. гарди (хокаи) баргу донаи дарахти какао, ки барои тайёр намудани шакалод ва қаҳва истифода бурда мешавад. 3. навъи нушокӣ.

КАКАНА ککنه *ниг.* халилхӯрак.

КАКТУС ю. ککتوس растании бисёрсолаи хордор, гули ханҷарӣ.

КАЛ کل 1. сари бемӯ; **сарам** калу дилам позук (*мақ.*). 2. он ки мӯи сараш дар натиҷаи беморие рехтааст, качал; **кал агар табиб будӣ, сарри худ даво намудӣ** (*зарб.*); **кали айёр** (**зирак**) қаҳрамони мусбати афсонаҳои халқӣ, ки

тезхуш, хилагар ва зирак аст; **кал кардан** // **калак кардан** шоху баргҳои дарахтро буридан; **кал додари кӯр** (*мақ.*) дар ҳислатҳои бад баробар будани ду нафар.

КАЛАВАНДА کلونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз калавидаи;* ба ҳар тараф майлкунанда, ноустувор; мутараддид.

КАЛАВИДА کلویده *сифати феълӣи замони гузашта аз калавидаи;* калавида-калавида ба ду тараф майлкунон, алвонҷхӯрон.

КАЛАВИДАН کلويدن дар роҳ гаштан мувозинати худро нигоҳ дошта натавонистан, ба ҳар сӯ майл кардан; ноустувор будан; мутараддид будан; **калавида рафтан** мувозинати худро гум кардан.

КАЛАВИШ کلوش *исми феълӣ аз калавидаи;* қатъӣ набудан дар ақидае, дудилагӣ, тардид.

КАЛАК I کلک *шакли тасғир ва навозишии кал;* хушёр, зирак; номуборак, шум.

КАЛАК II کلک *кит.* неши рагзан, нештар.

КАЛАЛ کلل ороиши аз пар сохташудаи кулоҳ ё афзори асп; туғи каллапӯш, чега, паре, ки дар маҳфил ё ҷанг подшоҳон, ҷанговарон ё ҷавонон болои кулоҳ мечаспонданд.

КАЛАНД کلند олати чоркунча ё доирашакли дамтези оҳанини дастадор барои кандани замин ва анҷом додани корҳои дигари деҳқонӣ; **каланд задаи** бо каланд кор кардан; гардонидани замин бо каланд; **каланд кардан** заминро рӯгардон ва нарм кардан; **каланди дуҷум** бори дуҷум нарм ва рӯйгардон кардани кишти ниҳоли пахта *ва ғ.*

КАЛАНДА کلنده чӯби майдае, ки як сари онро ба дӯли осие баста, сари дигарашро ба болои санги осие мегузоранд ва бо чунбиши он дона аз дӯл кам-кам ба сӯроҳи санги осие мерезад, ликлика, шогирдак.

КАЛАНДГАРДОН کلندگردان гардондани замин бо каланд; **каландгардон кардан** рӯйгардон кардани замин.

КАЛАНДГАРДОНӢ کلندگردانی *исми амал аз каланд гардондан;* рӯгардон кардани замин бо каланд.

КАЛАНДДАСТА کلنددسته дастан каланд, чӯби

- иргай ё чӯби махсус тарошидашуда, ки каландро ба он мегузаронанд ва аз он дошта кор мекунанд.
- КАЛАНДЗАН** کلندزن он, ки бо каланд кор мекунад; **каландзан шудан** бо каланд кор кардан, бо кори одни деҳқонӣ машгул шудан.
- КАЛАНДЗАНИ** کلندزنى каланд задан, кор кардан бо каланд.
- КАЛАНДКАШ** کلندکش :каландкаш кардан рӯйгардон кардани замин бо каланд.
- КАЛАНДКОРИ** کلندکاری *ниг.* каландзанӣ.
- КАЛАНДКУНИ** کلندکنى *исми амал аз* каланд кардан.
- КАЛАНДРАВ** کلندرو :гӯза каландрав, **чуворӣ уштурдав** (*зарб.*) чигитро тавре бояд кишт, ки дар байни беҳҳои вай каланд ба осонӣ гунҷад, аз мобайни чуворипояҳо бошад, шутур гузашта тавонад.
- КАЛАНДРИШ** کلندريش он ки риши паҳни калон дорад.
- КАЛАНДЧА** کلندچه каланди хурд.
- КАЛАФ** *а.* کلف доғҳои сиёҳи сурхчатоб дар рӯи одам, доғи кунчидак; доғ.
- КАЛБ** کلب *кит., ниг. сағ.*
- КАЛБОҒ** کلباغ боғе, ки дарахти мевадораш кам бошад ё набошад.
- КАЛБУЗ** کلبز бузи кал, бузи бешоҳ.
- КАЛГОВ** کلگاو гови бешоҳ, гови кал.
- КАЛЗОҒ** کلزاع навъе аз зоғ, ки рангаш сиёҳи хокистартоб мешавад.
- КАЛИД** کليد 1. олате, ки бо он кулфро мекушоянд ва мебанданд, мифтоҳ; **калиди барқ** олати бастан ва кушодани чараёни барқ, васлак. 2. *маҷ.* воситаи кушоиши мушките; **куфлу калид кардан** а) бо кулф бастан дари чизеро; б) *д., маҷ.* ба воситаи дуою чоду бастан (*бахти касеро*).
- КАЛИДДОН** کليددان навъи қуфли махсуси дандонадори чӯбин барои бастану кушодани дар, лӯкидон, галақа.
- КАЛИДДОР** کليددار *таър.* шахси мансабдори дарбор, ки нигоҳдорандаи калидҳо буд.
- КАЛИЛ** *а.* کليل 1. кунд, нотез (*мас., шамшер*). 2. он ки забонаш мегирад, забонгир; гунг.
- КАЛИМ** *а.* کليم сухангӯ, гӯянда, хамсӯҳбат.
- КАЛИМА** *а.* کلمه воҳиди нутқ, ки як мафҳумро ифода мекунад, вожа; сухан, лафз; дар дастури (грамматикаи) забон воҳиди мустақили забон, ки аз як ё якчанд таквожа (морфема) сохта мешавад ва дар занчири гуфтор нақши маъноӣ ва дастурӣ дорад: **калимаи мураккаб**, **калимаи сода**, **калимаи сохта**, **калимаи тавҳид** (тасдиқи ягонагии Худо), **калимаи туфайлӣ**, **калимаи тақлиди овоз**; **калимаи гувоҳӣ таър.** таъбири махсус барои гувоҳӣ додан дар ҳузури қозии шариат; **калимаи шаҳодат** *д.* таъбири махсуси арабӣ, ки гуфтан ва иқрор доштан ба он шартӣ асоси мусулмонӣ аст; **калима гуфтан** *д.* ба забон овардани калимаи шаҳодат, ки зикри он барои мусулмон шудан шарт шуморида мешавад.
- КАЛИМАБОЗ** کلمه باز он ки бо кинояву маҷоз гап мезанад.
- КАЛИМАБОЗӢ** کلمه بازی бозӣ додани калимаҳо, суханпардозӣ кардан.
- КАЛИМАСОЗ** کلمه ساز *зби.* ҷузъе, ки ба калимае илова шуда, ба он маънои нав мебахсад: **пасванди калимасоз**, **унсури калимасоз**.
- КАЛИМАСОЗӢ** کلمه سازى *зби.* бо илова кардани ҷузъҳо ба пасу пеши калима сохтани калимаи нав.
- КАЛИМИ** کليمى *мансуб ба* Калимуллоҳ (*лақаби ҳазрати Мӯсо – пайгамбар*); пайрави дини Мӯсо – пайгамбар, яҳудӣ.
- КАЛИМОТ** کلمات *ҷ.* калима.
- КАЛИМУЛЛОҲ** *а.* کليم الله 1. он ки бо Худо сухан гуфтааст. 2. лақаби Мӯсо (*а*).
- КАЛИСО** *ю.* کليسا ибодатхонаи исавиён: **калисои Модархудон Париж**.
- КАЛИТАК** کليتک *ниг.* қаламча.
- КАЛӢ** کلى кал будан, тоссарӣ.
- КАЛКА** *р.* کلكه 1. *зби.* калима ва ибораҳои аз

забони дигар ба забони модарӣ айнан тарҷумашуда (*аз қабилӣ худтанқидкуний, яхшикан, роҳи оҳан, ки тарҷумаи таҳ-туллафзии калимаҳою ибораи русии «само-критика», «ледокол» ва «железная дорога» мебошанд*), чартабардорӣ. 2. коғази тунуки шаффофи хушсифат, ки аз пушти он нақшу нигор дида мешавад ва ба воситаи он аз нақшаҳо нусха мебардоранд.

КАЛ-КАЛ *کل کل* *гуфт.* беҳудагӯӣ, ҳарзагӯӣ; пургӯӣ, сергапӣ; **кал-кал кардан** а) беҳудагӯӣ кардан; сергапӣ кардан; б) касеро миёнагир карда таънаю маломат ва сарзаниш кардани якчанд кас.

КАЛКУЛЯТОР *лот. калкулитар* 1. мутахассиси калкулятсия, нархгузор. 2. *тех.* абзори ҳисоб.

КАЛКУЛЯТСИЯ *лот. калкулитсия* ҳисоб, аз рӯи ҳисобу китоб муайян кардани нархи мол; ҳисоб кардани миқдори маблағи харҷшуда барои моли истеҳсолшуда, хизматрасонӣ *ва ғ.*

КАЛЛА *кә* сари одам ва чорпоён, каллахонаи сар; **калла-калла** *тӯб-тӯб* ва паҳлӯи ҳам; **як калла кунҷора** *як лӯнда кунҷораи* чувоз; **калла доштан** *ақл доштан, муҳокима ронда та-вонистан;* **калла ба калла задан** а) каллаи якеро ба каллаи дигаре задан; б) *маҷ.* бо касе даъвои баробарӣ кардан; бо касе сар ба сар шудан; **каллаи ғӯсола** *зоол.* тортанаки рангаш ба зардӣ моили сараш ба каллаи ғӯсола монанди беаҳр (*дар бораи ин ҳашара шу-гуиҳои мардумӣ зиёд аст*); *∅* аз **каллаи азон** (**сахар**) сахари барвақт, хеле барвақт; **як каллаю (сару) ду ғӯш** (*мақ.*) дар ҳаққи одами як-каю танҳо гуфта мешавад; **як каллаю сад ха-ёл** (*мақ.*) одам фикру андешаҳои зиёд дорад; **каллаи (сари) кафида зерӣ тоқӣ** (*зарб.*) инсон то имкон аст, бояд сиррашро нигоҳ дорад; аз **ҳар калла як садо** (*зарб.*) агар одам зиёд бошад, гап ҳам зиёд мешавад; дар чое, ки якчанд кас аст, ҳамфикрӣ кам воқеъ мешавад;

КАЛЛАБУР *кәбур* *гуфт.* одамкуш.

КАЛЛАВАРАМ *кәворм* *маҷ.* бефаҳм, бефа-росат.

КАЛЛАВАРАМӢ *кәворми* *маҷ.* бефаҳмӣ, бефа-

росатӣ.

КАЛЛАДОР *кәдар* *гуфт.* 1. боақлу идрок, пурдон. 2. чизҳои дона-дона, ки донаҳояш калон аст; **сабзии калладор, харбузаи калладор, шалғами калладор.**

КАЛЛАЗАН *кәзан* он ки дар ҷангҳои тан ба тан калла мезанад.

КАЛЛАЗАНӢ *кәзани* каллачанг; низоъ, кашмакаш.

КАЛЛАК *кәк* *бот.* 1. дарахти шоҳаҳояш бурида; **каллак кардан** бурида партофтани шоҳаҳои дарахт. 2. навъи гандум.

КАЛЛАКАДУ *кәкдо* *ниг.* каллаварам.

КАЛЛАКАЛОН *кәклан* он ки каллааш аз эътидол калон аст, саркалон.

КАЛЛАКАН *кәкән* *кит.* он ки шахси ба қатл маҳкумшударо бо роҳи аз тан ҷудо кардани сар қатл мекард; **каллакан кардан** *гуфт.* нӯги ниҳолҳои наврустаро қанда партофтан.

КАЛЛАКАРАМ *кәкәрам* *ниг.* карам II.

КАЛЛАКӢБАК *кәкәбак* **каллакӢбак кардан** *гуфт.* аз чанд тараф касеро бо калла задан.

КАЛЛАҚАНД *кәқәнд* қанди сафеди бо қолиби махрутишакл рехташуда.

КАЛЛАҚАНДӢ *кәқәнди* *марбут ба* каллақанд, махруташакл ба монанди каллақанд.

КАЛЛАМАНОРА *кәманара* *таър.* манорае, ки золимон хангоми қатли ом сарҳои аз тан ҷудокардари болои ҳам чида месохтанд.

КАЛЛАМЕХ *кәмеҳ* меҳи ҷӯбӣ ё оҳании саркулӯла барои бастанӣ аспҳо.

КАЛЛАМУШ *кәмуш* *зоол.* чинси муши калон аз оилаи мушмонандҳо.

КАЛЛАМУШГИРАК *кәмушгирәк* дом барои дастгир кардани калламушҳо, мушгираки калон.

КАЛЛАПАЗ *кәпәз* он ки каллаву почай гову ғӯсфандро пухта мефурӯшад.

КАЛЛАПАЗӢ *кәпәзи* 1. шуғл ва амали каллапаз. 2. ошхонае, ки дар он каллаву почай гову ғӯсфандро пухта мефурӯхтанд.

КАЛЛАПО کله پاپا 1. сарнагун, воруна, сар ба нишеб; **каллапо афтодан**. 2. сарнагун шудан, шикаст хӯрдан.

КАЛЛАПОЧА келе паچه 1. калла ва почай гов ё гӯсфанд. 2. хӯроке, ки аз калла ва поча бо шикамба тайёр карда мешавад; **каллапоча кардан** а) чизеро ба қисмҳо чудо карда партофтан; б) куштан, ҳалок кардан; **каллапоча шудан** саросема шудан.

КАЛЛАПҶШ келе پوش пӯшиши сар; тоқӣ, тӯппӣ; **каллапӯши зардӯзӣ** тӯппии бо риштаи заррин гулдӯзишуда; **каллапӯши кундал** тӯппии аз кундал дӯхташуда; **каллапӯши тос** тӯппии занонаи дӯхти махсуси доирашакл аз матои чилодори тос.

КАЛЛАПҶШФУРҶШ келе پوش فروش он ки тӯппихон гуногун мефурӯнад, тоқифурӯш.

КАЛЛАПҶШФУРҶШӢ келе پوش فروشى 1. амал ва кори каллапӯфурӯш. 2. чое, ки дар он тоқӣ ва тӯппихон гуногун фурӯхта мешавад.

КАЛЛАХУШК келе خشک *гуфт.*, *мач.* бемағз, беақл.

КАЛЛАҶАНГ келе جنگ ҷанги калла ба калла.

КАЛЛАҶУНБОН келе جنبان 1. он ки бо сарҷунбонӣ ишора мекунад. 2. *мач.* калоншаванда ва обрӯманди деҳаву гузар. 3. *мач.* он ки аз рӯи хушомад ба гапи қасон бо ишораи сар «бале-бале» мегӯяд; хушомадгӯӣ.

КАЛЛАҶУНБОНӢ келе جنبانى 1. сарҷунбонӣ. 2. *мач.* хушомадгӯёна бо ишораи сар тасдиқ кардани сухани касе.

КАЛЛАШҶРБО келе شوربا як навъи шӯрбо аз каллапоча ва шикамбаи гӯсфанду гов.

КАЛМАСЦИД کلمسجد масциди хурди назарногир.

КАЛМУРҶ کلمرغ мурғи мурдахӯр аз чинси каргас, ки сараш мӯй надорад.

КАЛОБА کلابه риштаи аз дук ба чарха печонда дастакарда; калоф, тӯбчаи ресмон; **ба чарху калобан касе нигоҳ карда мондан** мӯхтоҷ будан ба даромади почизии касе; **сарӣ калобан худро гум кардан** чӣ қор қардани худро надонистан (*аз пешомади ногаҳонӣ ё шодӣ*); **сарӣ калобан кори худро ёфтан** сарриштаи кори

худро пайдо намудан; чӣ қор қардани худро донистан.

КАЛОБАРЕС کلابهريس қорғари ресандаи калоба.

КАЛОБАРЕСӢ کلابه ريسى *исми амал аз калоба ресидан.*

КАЛОБАТУН کلابتن риштаи хеле борик аз тилло ва нуқра барои зардӯзӣ.

КАЛОБАТУНӢ کلابتنى аз калобатун дӯхташуда.

КАЛОВА کلاوه *ниг.* калоба.

КАЛОҶ کلاغ *ниг.* парандае бо минқори нисбатан баланду қавӣ, поҳо ва болҳои нерӯманд, дурпарвоз ва бо пару боли сиёҳ.

КАЛОЖА I کلاژه *кит.*, *ниг.* акка.

КАЛОЖА II کلاژه *кит.* қаччашм, аҳвал, олус.

КАЛОЛ I کلال фарқи сар, тораки сар.

КАЛОЛ II *а.* کلال хастагӣ, мондагӣ, шалшарӣ.

КАЛОЛАТ کالات 1. *ниг.* калом II. 2. норавшании нутқ.

КАЛОМ *а.* کلام 1. сухан, гап, гуфтор. 2. илме, ки дар он аз эътиқодҳои динӣ баҳс карда мешуд; **каломи мачид**, **каломи шариф** *д.* Қуръон; **хулласи (хулосаи) калом** кӯтоҳи гап, мухтасари гап, қисса кӯтоҳ, алқисса.

КАЛОМӢ کلامى *кит.* 1. *мансуб ва марбут ба калом.* 2. доно, донишманди баҳши калом.

КАЛОМУЛЛОҶ کلام الله сухани Худованд, Қуръон.

КАЛОН کالان 1. ҳаҷман ва миқдоран бузург, азим: **калонӣ калон**, **ҷӯн калон** ...; **маблағи калон** пули зиёд; **роҳи калон** роҳи васеъ (-и одатан мошингард); **калон-калон қадам мондан** васеъ-васеъ қадам мондан; тез роҳ рафтани. 2. ба синни балоғат расида, ба воя расида; калонсол, солхӯрда: **одами калон**, **писари калон**; **калону хурд**, **хурду калон** бузургу майда, ҳама; ҳар хел, ҳар гуна: **калону хурд чамъ шуданд**. 3. *гуфт.* сардор, мансабдор (*ба ин маънӣ асосан дар шакли чамъ калонҳо ба қор бурда мешавад*). 4. аз рӯи вазифа, рутба ва унвон нисбат ба дигарон болотар: **лейте-**

нанти калон, муаллимин калон, муҳандиси калон, ходими калони илмӣ; **вазифаи калон** амалу мансаби муҳим (масъул); **калон кардан** ба воя расонидан; тарбия кардан; **калон шудан** а) ба воя расидан; б) ба мансаб расидан, сардор шудан; **кори калон!** бисёр олий!, бисёр нағз!, айни муддао! (*дар мавриди таҳсин гуфта мешавад*); **калон кушодани чашм** дар таачҷуб афтодан, ҳайрон шуда мондан; **нафоро калон кардан** бисёр тамаъкор шудан.

КАЛОНВОРОНА *кланوارане* ба мисли калонхо, калонҳо барин; бовиқор, босавлат.

КАЛОНГАП *клангп* он ки гапро калон мезанад, лофзан, даҳанкалон.

КАЛОНГАПӢ *клангпӣ* лофзанӣ, даҳанкалонӣ; худситой.

КАЛОНГИР *клангир* он ки худаширо калон метарошад, ҳавобаланд, мағрур.

КАЛОНГИРӢ *клангирӣ* мағрурӣ, ҳавобаландӣ.

КАЛОНГИРОНА *клангиране* мағрурона, ҳавобаландона.

КАЛОНЗОДА *кланзаде* фарзанди одами олимартаба; ашрофзода.

КАЛОНИГАРӢ *клангирӣ* мағрурӣ, худписндӣ, манманӣ; калонигарӣ кардан.

КАЛОНИ *кланӣ* 1. ваъ ва ҳолати калон, калон будан; калонсол будан, калонсолӣ. 2. сардорӣ, мансабдорӣ: **калонӣ кардан** а) ғуруру худнамоӣ кардан, худро калон гирифтан, савлату эътибори худро намоиш додан; б) васеъ ё дароз будан (-и либосе ба тани касе).

КАЛОНКОР *кланкар* хурдсоле, ки чун калонсолон кор мекунад.

КАЛОНПОӢ *кланпай* 1. он ки пояш калон аст. 2. *мач.* мансабдор; калонзода.

КАЛОНСАР *клансар* *ниг.* каллакалон.

КАЛОНСОЛ *клансал* ба сол бузург, солдида, бисёр умридида (*нисбат ба касе*).

КАЛОНСОЛӢ *клансали* калонсол будан, синни зиёд доштан.

КАЛОНТАР *клантар* 1. *дарачаи қиёси калон*. 2.

кит. раиси маҳалла; сардор.

КАЛОНТАРОШӢ *клантраши* *ниг.* кало-шигарӣ.

КАЛОНХАРЧ *кланхарҷ* он ки исрофкорона хароҷот мекунад.

КАЛОНҲАЧМ *кланҳҷм* он чи ки ҳаҷмаш калон бошад, бузургҳаҷм.

КАЛОНҶУССА *кланҷше* тануманд, бузургҷусса, қавиҳайкал, дорои пайкари калон.

КАЛОНҶУССАГӢ *кланҷшгӣ* танумандӣ, бузургҷуссагӣ.

КАЛОНШАВАНДА *кланшонде* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз калон шудан*. 2. шахси обрӯманд, муътабар; сардор, мансабдор.

КАЛОНШАВӢ *кланшӯӣ* (вақти) калон шудан, (айёми) ба воя расидан.

КАЛОПЕСА *кләпәсе* без шудани (сафедни) чашм бо сабаби тарс ё хиссиёти дигар.

КАЛОРИЯ *лот.* *кләриә* воҳиди миқдори гармӣ.

КАЛОРИЯНОК *кләриәнак* дорои миқдори зиёди калория, бокалория.

КАЛОРИЯНОКӢ *кләриәнакӣ* миқдори калорияро дар ягон моддаи гизой, ки мавҷудоти зиёда аз истеъмоли он қувват мегирад, гизонокӣ.

КАЛОФ(А) *кләфә* *кит., ниг.* калоба.

КАЛОФКАШӢ *кләфкәшӣ* танобкашӣ, ҷои сохтмонро ба калоф кашида ихота кардан.

КАЛОФПЕЧ *кләфпеч* чун калова ба худ печида (*мас., мор*).

КАЛОЧА *кләҷә*: **гапу калоча** гапу хабари зиёдтӣ; *муқ.* **гапу гапча**; **гапу калоча кардан** овоза кардан; мавриди гуфтугузор қарор додан.

КАЛПАТРА *кләптрә* 1. беҳуда, бемаънӣ. 2. гапи беҳуда, ҳарза, сафсата, ёва. 3. бетартиб, бесару сомон.

КАЛПЕСА *кләпәсе* *ниг.* калтакалос.

КАЛСИЙ *лот.* *кләси* филизи нарми нуқратоб (*унсури химиявӣ*); оҳақ.

КАЛТА *кләтә* кӯтоҳ, думкӯтоҳ, думбурида; калта

- кардан кӯтоҳ кардан, буридан; мухтасар кардан.
- КАЛТАДУМ** کلتهدم думкӯтоҳ, думбурида.
- КАЛТАЗАБОН** کلتهزيان он ки забонаш мегирад, тутила.
- КАЛТАК** کلتک чӯбдаст, таёқ; калтак хӯрдан бо калтак зада шудан; шаллоқ хӯрдан; алифро аз калтак фарк карда натавонистан (*зарб.*) тамоман бесавод будан; нодони маҳз будан.
- КАЛТАКАЛОС** کلته کلاس зоол. навъе аз чонвари хазандаи борику дарозтанаи думдор, калпеса, чалпоса; сусмори хурд.
- КАЛТАКБАДАСТ** کلتک بدس *ниг.* калтакдор.
- КАЛТАКБОЗӢ** کلتک بازی 1. як намуди рақси қадимии тоҷикӣ. 2. бозни бачагона.
- КАЛТАҚДОР** کلتک دار он ки калтак ба даст дорад, таёқбадаст.
- КАЛТАКИРО** کلته کرا ба кироя додани чорпоёни саворӣ барои сафар ё боркашӣ ба масофаи кӯтоҳ; калтакиро кардан чорпои саворӣ ё боркашро муваққатан ба киро гирифтан.
- КАЛТАККОРӢ** کلتک کاری :калтаккорӣ кардан задан ва чазо додан бо калтаккалтаккӯб.
- КАЛТАККӢБ** کلتک کوب *ниг.* калтаккорӣ.
- КАЛТАКХӢРӢ** کلتک خورى *исми амал аз калтак* хӯрдан; зада шудан бо калтак, шаллоқхӯрӣ.
- КАЛТАКЧА** کلتکچه калтаки хурд.
- КАЛТАМИЛ** کلته ميل милтики кӯтоҳмил.
- КАЛТАПО(Ӣ)** کلته پاي(ی) он ки пойҳои кӯтоҳ дорад.
- КАЛТАПОЯ** کلته پايه он чи пояҳои кӯтоҳ дорад; мизи калтапоя.
- КАЛТАПӢСТИН** کلته پوستين пӯстини кӯтоҳ.
- КАЛТАРИШ** کلته ريش он ки риши кӯтоҳ дорад.
- КАЛТАФАӢМ** کلته فهم он ки акли расо надорад, кундфаҳм, кундзехн.
- КАЛТАЧА** کلته چه либоси болопӯши занона аз бахмал ва дигар порчаҳои зарбофт (*пешкушодаи дарозии то зону*).
- КАЛӢШ** p. کوش пойафзори бепошнаи резинии

занона ё мардона, ки одатан бо маҳсӣ, мӯза ва г. мепӯшанд.

- КАЛӢШКӢХНА** کوش کوهنه калӯши кӯхнаи дарида; калӯшкӯхна барин яла шуда мондани даҳан ҳайрон шуда чӣ гуфтанаширо надони-стани касе.
- КАЛХОТ** کلخات зоол. парандаи ваҳшии чанголдор аз оилаи лочин, чӯчабарак.
- КАМ** کم 1. андак; муқоб. зиёд, бисёр. 2. ба нудрат, гоҳо, баъзан, гоҳ-гоҳ; кам омадан, кам ёфт шудан; камаш на камтар аз...; ақаллан, ҳадди ақалл, ҳеч набошад; кам-кам а) андак-андак; як каме, камтар; кам-кам хӯр, ҳар дам хӯр (*зарб.*); б) баъзан, гоҳо; ба нудрат; в) рафта-рафта, ба тадрич, охиста-охиста; кам дар кам хеле кам, ниҳоят кам (*миқдоран*); каму беш а) як каме, як миқдор; б) то андозае, то ҳадде, қисман; каму кост камбудӣ, норасоӣ; кам баромадан ба вазн, меъёр ва шумораи асли нарасидан; кам будан норасо будан; ба дараҷаи пурра набудан; кам дида шудан чандон ба назар намоён набудан, зиёд вонахӯрдан; кам додан пурра надодан (*мас. музди касеро*); кам задан а) фурутанӣ кардан, хоксорӣ кардан, худро ҳақир шумурдан; б) *ниг.* кам шумурдан; кам кардан костан; кам мондан андак боқӣ мондан, зиёд набудан; кам шудан (*гаштан*) костан, нуқсон пайдо кардан; кам шумурдан назарногирина нигоҳ кардан, ҳақир шумурдан касеро, ба дараҷаи даркорӣ баҳо ва эътибор надодан; даҳ дақиқа кам дувоздаҳ ба дувоздаҳ даҳ дақиқа намерасад (*оид ба вақту соат*); ду кам ҳафтод ба ҳафтод ду намерасад, яъне шасту ҳашт (*одатан дар бораи синну сол мегӯянд*); кам гирифтан (*касера*) *ниг.* кам шумурдан; кам монда буд, ки..., қариб ки..., қариб буд, ки...; магар кам буд, ки... ин ҳама кофӣ набуд магар...
- КАМАБР** کم ابر осмони чо-чо абрдори бебориш.
- КАМАДАД** کم عدد камшумор, ночиз.
- КАМАКАК** کمکк камтар, каме, андаке.
- КАМАҚЛ** کم عقل кӯтоҳақл, бефаросат, нодон, аблах.
- КАМАҚЛӢ** کم عقلی кӯтоҳақлӣ, кутоҳандешӣ, бефаросатӣ; нодонӣ, аблахӣ.

КАМАНД *кمند* 1. аргамчини дарози як нӯгаш ҳалқадавакдор барои гирифтани сайд. 2. *мач.* дом; **дар каманд овардан** ба дом афтондан; ба даст даровардан. 3. *киноя аз зулфи маҳбуба.*

КАМАНДАФКАН *кمندافکن* 1. он ки барон гирифтани сайд ё душман каманд меандозад. 2. *мач.* дилбар, маҳбуба.

КАМАНДДИДА *кمندديده* 1. ба дом афтода. 2. *мач.* озмудшуда, таҷрибадор.

КАМАНДЕША *камандیشه* кӯтоҳфикр, хом.

КАМАНДЕШАГӢ *камандیشگی* кӯтоҳ- фикрӣ, хомӣ.

КАМАР *кمر* 1. миён. 2. миёни кӯҳ, тангнои кӯҳ. 3. нишебӣ, нишебии талу теппа, ҳамгашт. 4. ҳар чуқурие, ки дар миёни ягон чиз ба вучуд омадааст; **камари рӯд** (чӯи об) чуқурие, ки оби рӯд ё наҳр дар мачрои худ кофтааст; **камар бастан** а) миёнбанд ба миён бастан; б) омода шудан ба иҷрои коре; азм кардан, қасди кореро кардан; **камари ҳиммат ба миён бастан** *киноя аз* саҳт азму ирода кардан ба коре, дар коре эътимом намудан.

КАМАРБАНД *кمر بند* тасмае, ки ба миён мебанданд, миёнбанд, якқабанд; **камарбанди ҳиммат ба миён бастан** *ниг.* **камари ҳиммат ба миён бастан.**

КАМАРБАСТА *кمر بسته* 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз* **камар бастан**. 2. *мач.* омода, тайёр; азмкарда ба иҷрои коре.

КАМАРБОРИК *кمرباریک* миёнборик, нозук-миён (*сифати маҳбуба*).

КАМАРВОР *кمروار* 1. чун камар гирди (миёни) чизеро печонда гирифтани. 2. чун камари рӯд ё чӯи об; гор барин.

КАМАРГАҲ *кمر گه* *ниг.* **камаргоҳ.**

КАМАРГОҲ *кمر گاه* 1. чое, ки камар баста мешавад, чои бастан миёнбанд. 2. камари кӯҳ, миёни кӯҳ. 3. нишебии талу теппа.

КАМАРЗИШ *камарزش* арзонбаҳо; *муқоб.* **гаронбаҳо**; камқадр, камаҳамият.

КАМАРӢ *кمری* *мансуб ба* **камар**; муносиби камар, ҷойгиранда дар гирди камар: **аслиҳан камарӣ.**

КАМАРЧА *кمرچه* бандҷаҳои кӯтоҳ дар чома ва куртаҳои қадима барои ба ҳам бастан ду тарафи (бари) чома, яқтак *ва г.*

КАМАРШИКАН *кمرشکن* *мач.* кори саҳти берун аз тавоноӣ; кор ё масъалаи бисёр душвор; миёншикан.

КАМАҲАМИЯТ *кам اهميت* он чи аҳамият ва арзиши чандон надорад.

КАМАҲОЛӢ *кам اهالی* ҳудуди ҷуғрофии аҳолии кам; камодам.

КАМБАҒАЛ *کمبغل* нодор, бенаво, фақир, камбизоат; қашшоқ; *муқоб.* **давлатманд**; **камбағалро аз болон уштур сағ мегазад.** (*зарб.*); **иттифоқи камбағалон** *таър.* ташкилоти сиёсии меҳнатқашони деҳот дар давраи ислоҳоти замин дар Осиёи Миёна (1918-1920).

КАМБАҒАЛБАЧА *کمبغل بچه* фарзанди одами камбағал ва қашшоқ.

КАМБАҒАЛЗОДА *کمبغلزاده* *ниг.* **камба-галбача.**

КАМБАҒАЛӢ *کمبغلی* бенавоӣ, нодорӣ, фақирӣ, эҳтиёҷмандӣ; эҳтиёҷ.

КАМБАҒАЛНИШИН *کمبغل نشین* чое, ки камбағалон манзил ва иқомат доранд; **маҳаллаи камбағалнишин** қисми камбағалнишини шаҳр.

КАМБАҒАЛОНА *کمبغلانه* фақирона, монанди бенавоёну қашшоқон, камбағалона зиндагӣ кардан.

КАМБАҒАЛПАРВАР *کمبغل پرور* дастгир, хайрхоҳ ва ҳомии камбағалон.

КАМБАҒАЛШАВӢ *کمبغل شوی* бечора шудан, бенавоӣ фақир гаштан.

КАМБАР *کمبر* он чи бараш зиёд нест, паҳноияш кам аст; танг, борик; *муқоб.* **сербар**; **роҳи оҳани камбар** роҳи оҳане, ки фосилаи байни релсҳо тангтар аз маъмулист.

КАМБАХТ *کم بخت* бетолё, он ки қораш кам омад мекунад.

КАМБАҲО *کم بها* *ниг.* **камарзиш.**

КАМБИЗОАТ *کم بضاعت* он ки молу асбобе ба қадри кифоя надорад, камбағал.

КАМБИЗОАТӢ کمبضاعتی камбизоат будан, камбагалӣ.

КАМБИН کمبين дорои биноии сушт, он ки би-ниши заиф дорад, суштбин.

КАМБИНӢ کمبينی сушту заиф будани биноӣ, суштбинӣ.

КАМБОВАР کمباور он ки бовариаш ба одамон кам аст.

КАМБОД کمباد чое ё чизе, ки боди кам дорад, камшамолӣ.

КАМБОР کمبار 1. дорои бори андак. 2. дорои ҳосили андак: **дарахти камбор**.

КАМБОРИШ کمبارش аз маъмул кам боридани барфу борон, кам будани миқдори боришҳо: **соли камбориш**.

КАМБОРОН کمباران соли, фасле ё мохе, ки дар он борон кам меборад.

КАМБОРОНӢ کمبارانی мансуб ба камборон.

КАМБУД کمبود 1. нуқс, нуқсон. 2. *ниг.* **камомад, камӣ**.

КАМБУДӢ کمبودی нуқсон, норасоӣ.

КАМБУРД کمبرد дорои бурди кам, дорои ма-софан кам, абзор ё таҷхизоти техникӣ, ки тӯли парвозаш кам аст.

КАМБӢ کمبوی он чи ки бӯяш кам аст.

КАМВАЗН کموزن ҳисме, ки вазни он сабук аст.

КАМВАЗНӢ کموزنی мансуб ба камвазн; сабукиӣ.

КАМГАП کمگپ он ки кам гап мезанад, кам-сухан, камгӯӣ; *муқоб.* **сергап, пургӯӣ**.

КАМГАПӢ کمگپی мансуб ба камгап.

КАМГУНҶОИШ کمگنجایش камҳачм, гунчо-ишаш кам (*мас.*, *зирф*).

КАМГӢ کمگوی *ниг.* камгап.

КАМГӢШТ کمگوشت он ки чандон фарбеҳ нест, газгӯшт; лоғар.

КАМГӢШТӢ کمگوشتی лоғарӣ, газгӯшти.

КАМҒАЙРАТ کمغيرت 1. он ки кӯшиши бисёр намекунад. 2. сушт нашъунамо кардан (*мас.*

бати растаниҳо).

КАМҒАЙРАТӢ کمغيرتی камкӯшишӣ, суштӣ, камҳавсалағӣ.

КАМҒИЗО کمغذا 1. камхӯрок. 2. он чизе ё хӯрокие, ки маводи ғизоияш кам аст.

КАМДАРАХТ کمدرخت чое, ки дарахти зиёд надорад.

КАМДАРОМАД کمدرآمد кор ё чизе, ки даромад ва фондааш кам аст, даромадаш андак.

КАМДАСТМОЯ کمدستمایه он ки сармояи чан-доне надорад.

КАМДАХЛ کمدخل *ниг.* камдаромад.

КАМДИДОР کمدیدار *ниг.* камнамо.

КАМДИДАКОР کمدیدکار корноозмуда, нопух-такор, камтаҷриба.

КАМДИЛ کمدل *мач.* камчуръат, тарсу.

КАМДОН کمدان 1. *ниг.* камдониш. 2. он ки аз воқеаву рӯйдодҳо кам хабардор аст.

КАМДОНИШ کمدانش он ки дониши хуб на-дорад, камдон.

КАМДОНИШӢ کمدانشی надоштани дониши хуб, камдонӣ.

КАМДОНӢ کمدانی мансуб ба камдон.

КАМДОШТ کمداشت доштнокиаш начан-дон зиёд (*пӯшок*), пастсифат, сифаташ бад (*матом*).

КАМЕ کمی андаке, як қадре; камтар.

КАМЕРА олм. کمره 1. хоначаи хурди махсус барои коре, ҳуҷра. 2. қисми дарунии дастгоҳи суратгирӣ, ки ба он пластинка ё плёнка мегузоранд; **камераи киногирӣ** дастгоҳи ҳоси навор гирифтани филмҳо, дастгоҳи филмбардорӣ. 3. резини чархи мошин, велосипед ё тӯби футбол, ки ба он ҳаво пур карда мешавад.

КАМЕРАВӢ کمروی **музикни камеравӣ** асари музикӣ (*аз қабил* дуэт, трио, соната, романс) барои дастаи хурди навозандагону хофизон; **оркестри камеравӣ** дастаи начандон зиёди навозандагон ва хофизон, ки дар он иҷрои ҳар қисм ба яке аз онҳо супорида мешавад.

КАМЕРТОН *олм.* كمرتان *мус.* асбоби филизии душошакле, ки ҳангоми чӯр кардани со-зҳои мусиқӣ меъёри баландии садоро муайян мекунад.

КАМЁБ كمياب *ниг.* камчин.

КАМЁБӢ كميابى *ниг.* камчинӣ.

КАМЁФТ كم يافت *ниг.* камчин.

КАМЗАБОН كم زبان 1. *ниг.* хомӯш. 2. мутеъ, фармонбардор.

КАМЗАДА كم زده *кит., маҷ.* аз дин баргашта, аз роҳи дин мунҳарифшуда, гумрох.

КАМЗАМИН كم زمين *деҳқоне* ё маконе, ки за-мини кораи кам дорад.

КАМЗАМИНӢ كم زمينى *мансуб ба камзамин.*

КАМЗАН كم زن *кит.* 1. он ки дар қимор ҳамеша бой медиҳад, бебурд. 2. *маҷ.* камбахт.

КАМЗАРФ كم ظرف *камзарфият, ҷои камро иш-голқунанда, камгунҷоиш, камгиро.*

КАМЗАРФИЯТ كم ظرفيت *камгунҷоиш, дорои гунҷоиши кам; маҷ.* касе, ки қобилият ва та-воноии шундан ва қабул кардани суханони дигаронро надорад.

КАМЗАРФИЯТӢ كم ظرفيتى *камзарфият будан.*

КАМЗАРФӢ كم ظرفى *камзарфиятӣ, камгун-ҷоишӣ.*

КАМЗӮЛ كم زول *як навъи либоси (беиштар мар-донаи) рӯпӯши гиребондор ва ду бараш туг-мабанд.*

КАМЗӮЛЧА كم زولچه 1. камзӯли беостини кӯтоҳ (*беиштар занона*). 2. дӯз. қисми аз сина болои пирохани занон, ки алоҳида дӯхта мечаспо-нанд, куртача.

КАМЗӮР كم زور *камқувват, заиф, нотавон.*

КАМИҚТИДОР كم اقتدار *камқувват, қудраташ кам; иқтидораш паст: трансформатори ка-миқтидор.*

КАМИҚТИДОРӢ كم اقتدارى *камқувватӣ, кам-қудратӣ.*

КАМИЛМ كم علم *он ки ба қадри кофӣ дониш надорад, саводаш кам аст.*

КАМИЛТИФОТ كم التفات *он ки нисбат ба касе эътино ё муҳаббат надорад.*

КАМИЛТИФОТӢ كم التفاتى *камилтифот будан, бемехрӣ.*

КАМИН I كمين *кит.* 1. кам, андак. 2. *ниг.* камшна.

КАМИН II *а.* كمين *пинҳонгоҳе, ки дар он ба қасди ҳучум ё дастгир кардани душман ё сайд паноҳ шуда мешинанд; камин гирифта* паноҳ шуда истодан дар интизори дастгир кардани чизе ё касе; шинак гирифта.

КАМИНА كمينه *шахси гӯянда дар мавриди изхори хоксорӣ нисбат ба худ мегӯяд; банда, ин ҷониб; фурутан, хоксор; камини камта-рин* ниҳояти хоксорӣ нисбат ба худ.

КАМИНГАҲ كمين گه *ниг.* камингоҳ.

КАМИНГОҲ كمين گاه *ҷое, ки камин гирифта менишинанд.*

КАМИНВАР كمين ور *он ки дар камин нишас-тааст, камингир.*

КАМИНӢ كمينى *марбут ба камин.*

КАМИСТЕЪДОД كم استعداد *он ки қобилияташ суст аст, маҳорати паст дорад, каммаҳорат, камзаковат.*

КАМИСТЕЪМОЛ كم استعمال *он чи чандон ро-ичу мустаъмал нест, доираи истифодааш маҳдуд аст.*

КАМИЯТ *а.* كميت *андозае, ки метавон онро кам ё зиёд кард; андоза; миқдор; шумора; теъдод; муқ.* кайфият.

КАМИ كمى 1. кам будани чизе; *муқоб.* зиёдӣ, бисёрӣ; *камии об.* 2. камбудӣ, нуқсон; *камӣ доштан* а) нуқсон доштан, норасой доштан; б) эҳтиёҷ доштан; *камӣ қардан* нарасидан, кам будан, басанда ва кофӣ набудан; *камӣ кашидан* камбуд доштан, эҳтиёҷ доштан; *дар ғоятӣ камӣ будан* ниҳоят кам будан, хеле но-дир будан.

КАМКОР كم كار *он ки қору машғулияташ кам аст; муқоб.* серкор; он ки маҳсули қораш ан-дак мебошад.

КАМКОРӢ كم كارى *камкор будан, кам маҳсулӣ; муқоб.* серкорӣ.

КАМҚАДР *кам қимати паст доштан, обрӯи кам доштан; камбаҳо.*

КАМҚУВВАТ *кам қувват он чи зӯру тавоноиаш зиёд нест; муқоб. пурқувват.*

КАМҚУВВАТӢ *кам қуввати камзӯри, нотавонӣ, сус-тӣ.*

КАММАДАНИЯТ *кам маданият он ки савния мада-нияташ баланд нест.*

КАММАЗМУН *кам мазмун он чи мазмуну мун-дариҷааш норасо аст ё амиқ нест: асари кам-мазмун, ҳикояи каммазмун.*

КАММАНФИАТ *кам манфиат камфоида, кам-нафъ.*

КАММАОШ *кам маош ниг. каммузд.*

КАММАСРИФ *кам масриф камсарф, камистеъ-мол.*

КАММАҲОРАТ *кам маҳорат камҳунар, камистеъ-дод.*

КАММАҲСУЛ *кам маҳсул камҳосил, камфоида, камкор.*

КАММАӢРИФАТ *кам маърифат камдон, камсавод, камдониш.*

КАММЕВА *кам мева ё ҳосилаш кам (олу ва дарахт, фасли сол ва ғ.).*

КАММЕӢР *кам меҳр дилсард, дилхунук, он ки нисбат ба касе меҳри зиёд надорад.*

КАММИҚДОР *кам миқдор ниг. камшумор.*

КАММОЯ *кам маёе дорон сармоёи андак, кам-баҳо, камарзиш, фурумоё.*

КАММУЗД *кам музд кори ҳаққи заҳматаш кам, каммаош.*

КАММУӢ *кам муӣ он ки муӣ сараш чандон зиёд нест; муқоб. сермуӣ.*

КАМНАЗИР *кам назир он ки шабеҳ ва монандаш кам дучор мешавад; бемисл.*

КАМНАМАК *кам намак хӯроки намакаш кам, ширнамак.*

КАМНАМО *кам нама он ки ба ҷое кам меояд; он ки кам вомерӯрад: камнамо будан (шудан) дар ҷое кам зоҳир шудан, ба ҷое кам рафтуоӣ*

доштан; бедарак шудан.

КАМНАМОӢ *кам намамо будан.*

КАМНАФЪ *кам нафъ ниг. камфоида.*

КАМНУР *кам нуру камрӯшанӣ; хира; қувваи би-ноияш суст (оид ба чашм).*

КАМОБ *кам об ҷӯй ё рӯде, ки оби он зиёд нест; мавзее, ки дар он оби равон кам мебошад, маҳалле, ки аз об танқисӣ мекашад. 2. мевае, ки об (шира)-аш кам аст.*

КАМОБӢ *кам оби камии об, кам будани об; нарасидани об.*

КАМОБШАВӢ *кам обшавӣ кам шудани об, нара-сидан, танқисии об.*

КАМОВОЗ *кам овоз он ки ё он чи овозаш пасту ношунаво аст.*

КАМОДАМ *кам одам ҷое, ки нуфуси он кам аст, муқоб. сернуфус; ҷое, ки рафтуомади одамон кам аст.*

КАМОЗОР *кам озор он ки ба дигарон озоре нарасонад, раҳмдил.*

КАМОЗОРӢ *кам озорӣ камозор будан.*

КАМОЛ I *камал 1. пуррагӣ, тамомият, мукам-мал. 2. нашъунамо, рушд; тараққӣ; аз камол-ли... аз ниҳояти..., аз ғояти...; бо камоли эҳтиром бо эҳтироми тамои, бо ниҳояти эҳтиром; камол ёфтан ба воя расидан; му-каммал шудан, комил шудан; ба камол раси-дан ба воя расидан; соҳиби фазлу одоб шу-дан, комил шудан; поман камол ҳуҷҷати расмӣ дар бораи хатми мактаби миёна, атте-стат.*

КАМОЛ II *камал бот. растании худрӯи кӯҳӣ, ки аз шираи поёи он дору тайёр мекунанд.*

КАМОЛНОМА *камалнома ниг. нома(-и камол).*

КАМОЛОТ *камалот ҷ. камол I.*

КАМОМАД *кам омад миқдоре, ки аз баркаш ё миқдори аслии чиз кам омада бошад (асосан пул): камомад кардан.*

КАМОМАДА *кам омаде он чи дар вақти ҳисоб кам баромадааст.*

КАМОН *каман 1. яроқи қадимаи тирандозӣ, ки*

аз чӯби хамидаи ду нӯгаш бо зех тарангбаста иборат мебошад; **камони абрӯ** хама абрӯ, токи абрӯ; **камони Рустам** қавси кузаҳ, тирӯ камон. 2. *нуч.* бурчи Қавс.

КАМОНА **کمانه** 1. ҳар чизи ба камон монанд. 2. олати камонмонанди дуредгарон, харротон ва наддофон, ки дар касби худ кор мефармо-янд.

КАМОНАБРҮ **کمانابرو** он ки абрӯи хамадаи камоншакли зебо дорад (*сифати маҳбуба*).

КАМОНАК **کمانک** 1. камони хурд. 2. *киноя* аз қади хамада.

КАМОНАНДОЗ **کمانانداز** *шиг.* камонвар.

КАМОНАНДОЗӢ **کماناندازی** *шиг.* камонварӣ.

КАМОНБИНӢ **کمانبینی** он ки бинии калони кӯхондор дорад.

КАМОНВАР **کمانور** тирандоз аз камон, камондор, камонандоз.

КАМОНВАРӢ **کمانوری** тирандозӣ аз камон, камонандозӣ, камонкашӣ.

КАМОНВОР **کمانوار** чун камон, ба монанди камон; хамадашакл, қач.

КАМОНГАР **کمانگر** *шиг.* камонсоз.

КАМОНГАРӢ **کمانگری** *шиг.* камонсозӣ.

КАМОНГИР **کمانگیر** 1. камондори бомаҳорат, тирандози моҳир. 2. лақаби Ораш ном паҳлавони Эрони қадим, ки мувофиқи афсона тири аз Омул партофтааш ба Марв расидааст.

КАМОНГУРҮҲА **کمانگروهه** *кит.* 1. камоне, ки бо он гулӯлаҳои гилӣ ва ё санг мепартофтаанд. 2. гулӯла ё мӯҳраҳои гилин, ки барои андохтан аз камонгурӯҳа истифода мегардид.

КАМОНГҮША **کمانگوشه** 1. гӯшаи камон. 2. гӯшаи камонмонанди чизе.

КАМОНҒҮЛАК **کمانغولک** 1. *кит.* камони калоне, ки дар ҷангҳои қадим бо он ба тарафи душман санг меандохтанд. 2. *гуфт.* камонкашаки резиндори бачагона.

КАМОНДОР **کماندار** он ки дар даст камон дорад, мусаллаҳ бо камон.

КАМОНӢ **کمانی** чун камон, камонвор; камоншакл.

КАМОНКАШ **کمانکش** *шиг.* камонвар.

КАМОНКАШӢ **کمانکشی** *шиг.* камонварӣ.

КАМОНМҮҲРА **کمانمهیره** *шиг.* камонгурӯҳа.

КАМОНПОЙ **کمانپای** *шиг.* қачпой.

КАМОНСОЗ **کمانساز** *кит.* он ки камон месозад, созандаи камон, устои созандаи камон.

КАМОНСОЗӢ **کمانسازی** амал ва кори камонсоз; ҷой ва маҳали камонсозӣ.

КАМОНХОНА **کمانخانه** *кит.* ҷои ниғаҳдории камон, ғилофи камон, камонгӯша.

КАМОНЧА **کمانچه** 1. *шакли тасғири* камон; камони хурд. 2. олати камоншакл барои навохтани ғижжак, ки ба ду нӯгаш мӯйҳои думи асп таранг кашида шудааст. 3. *мус.* асбоби тории аз ғижжак хурдтар.

КАМОНҚҮЛА **کمانجوله** ҷое, ки дар он камон гузоранд, ғилофи камон.

КАМОНШАКЛ **کمانشکل** ба монанди камон, ба шакли камон; хамадашакл.

КАМОС **کماس** *кит.* кӯзаи гардандарози сафолӣ шикампаҳн.

КАМОСА **کماسه** *шиг.* камос.

КАМПАЛ **کمپل** матои мӯинаи махсус *ва г.*, ки ҳамчун ҷойпӯш, кӯрпа ё палос кор фармуда мешавад: кампали мӯнна, камшали ресмонӣ.

КАМПАХТА **کمپخته** он чи пахтаи зиёд надорад: кӯрпаи кампахта.

КАМПАШМ **کمپشم** он чи пашми андаке дорад: гӯсфанди кампашм.

КАМПИР **کمپیر** пиразан, зани солхӯрда ва ғартут: ҷолу кампир пирмарду пиразан.

КАМПИРГУЛАК **کمپیرگلک** *шиг.* марвак, мармарак.

КАМПИРОНА **کمپیرانه** монанди кампир, рафтор ва қору кирдори ба сони солхӯрдагон.

КАМПУЛ **کمپول** он ки ба қадри қифоя пул надорад, тангдаст, камбизоат.

КАМПУЛӢ **کمپولی** кампул будан, тангдастӣ,

- нодорамӣ, камбизоатӣ.
- КАМРАВҒАН** *кам роغن* он чи равғанаш ба қадри кифоя набошад: **оши камравған**.
- КАМРАВУОЙ** *кам роуآй* чое, ки дар он рафтуомад зиёд нест: **роҳи ниёдагарди камраву-ой**.
- КАМРАҒБАТ** *кам رغبت* он ки майлу хоҳиши кам дорад, камшавк.
- КАМРАҒБАТӢ** *кам رغبتى* майлу хоҳиши кам доштан, камшавкӣ.
- КАМРАНГ** *кам رنگ* он чӣ рангаш бенур аст, он чи рангаш баланд намебошад.
- КАМРИШ** *кам ريش* он ки риши кам дорад; *муқоб. серриш*.
- КАМСАБРӢ** *кам صبىرى* камтоқатӣ.
- КАМСАВОД** *кам سواد* он ки саводи қазоӣ надорад, чаласавод.
- КАМСАВОДӢ** *кам سوادى* саводи қазоӣ надоштан, чалласавод.
- КАМСАМАР** *кам ثمر* камҳосил, камфоида.
- КАМСИН(Н)** *кам سن* *ниг. камсол*.
- КАМСИН(Н)УСОЛ** *кам سن وسال* *ниг. камсол*.
- КАМСОЛ** *кам سال* камсин, хурдсол, дорои синну соли кам.
- КАМСОЛӢ** *кам سالى* хурдсол будан, камсиннӣ.
- КАМСОН** *кам سان* *кит.* навъи матоъ ва порчаи абрешими сабзранг.
- КАМСУХАН** *кам سخن* *ниг. камган*.
- КАМСУХАНӢ** *кам سخنى* *мансуб ба камсухан*.
- КАМТАЛАБ** *кам طلب* ба чизи андак қонеъ будан, талаби зиёд надоштан.
- КАМТАР** *кам تر* 1. *дараҷаи қиёсии кам*; каме, андаке: **дар ҳамин чо камтар шинем**. 2. ҳақир, назарногир; **душманат гар нашша бошад, камтар аз филан мадон (зарб)**.
- КАМТАРАДДУД** *кам تر دد* 1. *кит.* чое, ки дар он рафтуомад кам аст, чои камҳаракат (*мас. кӯча*). 2. он ки дар пайи чизе кам саъй мекунад, камташвиш.
- КАМТАРИН** *кам ترين* 1. *дараҷаи олии кам*; чизни бисёр кам нисбат ба чизҳои дигар, андактарин. 2. камқадр, камъятибор (*дар мавриди изҳори шикасти нафси шахси гӯянда дар ҳаққи худ мегӯянд*); *ниг. камина (-и камтарин)*.
- КАМТАҶРИБА** *кам تجربه* он ки таҷрибаи қазоӣ надорад.
- КАМТАҶРИБАГӢ** *кам تجربى* камтаҷриба будан, дар қоре малакаи лозимма надоштани қас.
- КАМТАШВИШ** *кам تشوش* он чи ташвишу заҳматаш зиёд нест.
- КАМТАЪСИР** *кам تاثير* он чи таъсири зиёд надорад.
- КАМУБЕШ** *кам وبىش* каме, андаке, камутум.
- КАМУКОСТ** *кам وكاست* костагиҳо.
- КАМУМР** *кам عمر* кӯтоҳумр, бебако.
- КАМУТУМ** *кам وتم* *гуфт.* каму беш: **камутум бохабар будан**.
- КАМФАРЗАНД** *кам فرزند* он ки фарзанди кам дорад.
- КАМФАРОСАТ** *кам فراست* камфаҳм, камақл.
- КАМФАҲМ** *кам فهم* камақл, камшуур, бефаросат.
- КАМФОИДА** *кам فائده* он чи суди чандоне надорад.
- КАМҲАРЧ** *кам خرج* 1. он чи хароҷот ва массарафи зиёд наметалабад. 2. он ки сарфачӯена қор мекунад; **камҳарчи болонишин** чизи арзони нағз.
- КАМХИРАД** *кам خرد* камақл; камтаҷриба, камдонш.
- КАМХИРАДӢ** *кам خردى* камхирад будан, камдоншӣ, камақлӣ.
- КАМХОБ** *кам خواب* он ки хобаш зиёд нест, он ки зиёд хоб намекунад.
- КАМХОБӢ** *кам خوابى* камхоб будан; беҳобӣ; **камхобӣ кашидан** зиёд хобида натавоништан, аз хоб сер нашудан.
- КАМХОР** *кам خوار* *кит., ниг. камхӯр*.
- КАМХОРА** *кам خواره* *кит., ниг. камхӯрок*.

КАМХОРАГӢ کم خوارگى *ниг.* камхӯрӣ.

КАМХУН کم خون он ки хун дар баданаш аз миқдори муайян кам аст.

КАМХУНӢ کم خونى ҳолати беморӣ ба сабаби кам шудани миқдори хун дар бадан, ки дар натиҷаи нарасидани эритроцит ва гемоглобин дар хун ва бо таъсири бемориҳои дигар рӯй медиҳад.

КАМХӮР کم خور камхора, он ки гизои кам меҳӯрад, камхӯрок.

КАМХӮРӢ کم خورى камхӯроқӣ, хӯроки кам хӯрдан, бо хӯроки андак иктифо кардан.

КАМХӮРОК کم خوراک он ки бо андак хӯрок сер мешавад, камхӯр; *муқоб.* пурхӯр.

КАМХӮРОҚӢ کم خوراکى камхӯрӣ, камхорагӣ.

КАМҲАВОС کم حواس фаромӯшкор.

КАМҲАВОСӢ کم حواسى камҳавос будан, фаромӯшкорӣ.

КАМҲАВСАЛА کم حوصله он ки ба кор майлу хошишаш кам аст; он ки зуд аз кор дилгир мешавад; камрағбат; бетоқат, беқарор, камтаҳаммул, бесабр.

КАМҲАВСАЛАГӢ کم حوصلگى камҳавсала будан; майлу хошиши кам доштан; бетоқатӣ, беқарорӣ, бесабрӣ, камрағбатӣ.

КАМҲАРАКАТ کم حرکت 1. он чи кам ҳаракат мекунад, сустваракат; *муқоб.* серҳаракат. 2. *мач.* кам кӯшиш кардан; камрағбат, камҳавсала.

КАМҲАРАКАТӢ کم حرکتى 1. кам ҳаракат кардан, сустваракатӣ. 2. *мач.* камҳавсалагӣ, камғайратӣ, камрағбатӣ.

КАМҲАРОРАТ کم حرارت дорои гармо ва дамон кам.

КАМҲИММАТ کم همت химмати кам нишон додан дар иҷрои коре, камирода.

КАМҲИММАТӢ کم همتى камҳиммат будан; ба андозаи лозимӣ кӯшиш накардан.

КАМҲИС(С) کم حس ҳиссиёти кам доштан.

КАМҲОСИЛ کم حاصل он чи ҳосиланш зиёд нест; замини камҳосил, зироати камҳосил.

КАМҲОСИЛӢ کم حاصلى ҳосили кам (*оид ба замини зироат, мева*).

КАМҲОФИЗА کم حافظه он ки қувваи ҳофизааш суст аст ва ҳар матолибро дар хотир гирифта наметавонад ё зуд фаромӯш мекунад.

КАМҲУНАР کم هنر камистеъдод, дорои хунари кам.

КАМЧИЗ کم چيز *ниг.* камбизоат.

КАМЧИН کم چين ба осонӣ ёфтнашаванда.

КАМЧИНӢ کم چينى кам ёфт шудани чизе, фаровон ё дастрас набудани чизе, нодир будани чизе.

КАМЧИЛО کم جلا он чи сайқал ва пардозаш кам аст, камдурахш.

КАМҚУРЪАТ کم جرأت камчасорат, тарсончак, тарсу.

КАМШАВӢ کم شوى кам шудани андоза, ҳаҷм ва шумораи чизе: камшавии об.

КАМШИР کم شير шири кам дошта (*мас., гов*).

КАМШИРА کم شيره мевае, ки ширааш ба дараҷаи кофӣ нест.

КАМШУМОР کم شمار ададан кам, миқдоран начандон зиёд, каммиқдор, камистеъмол, камистеъдод.

КАМШУМОРӢ کم شمارى 1. кам будани миқдори чизе, ададан зиёд набудани чизе. 2. кам шумурдан, ба назари эътибор нагирифтани, ҳақир шуморидан касеро.

КАМШУУР کم شعور он ки шууру фаросаташ кофӣ нест, камақл, камидрок.

КАМЪИЁР کم عيار камарзиш, камбаҳо, бисёр кам (*оид ба филизоти қилатбаҳо*).

КАМЪТИБОР کم اعتبار 1. касе ё чизе, ки ба он эътибор ё аҳамияти кам медиҳанд. 2. он ки ба касе ё чизе кам таваҷҷӯҳ мекунад.

КАМЪТИБОРӢ کم اعتبارى 1. камкадрӣ. 2. беаҳамиятӣ.

КАМЪТИҚОД کم اعتقاد 1. он ки эътиқод ё бо-вариаш нисбати чизе ё касе андак аст. 2. он ки ба дину оин боварии кам дорад.

КАМЪТИНО کم اعتنا он ки ба чизе ё касе кам

таваччӯҳ мекунад; камаҳамият нисбат ба чизе ё касе.

КАМЭЪТИНОӢ کماعتنائى андак таваҷ чӯҳ кардан; аҳамияти кам додан, ба касе ё чизе.

кан کن 1. *асоси замони ҳозира аз масдари феъли қандан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мурраккаб ба маъноҳои қананда*: **хорқан, чоққан, қабрқан**, маҳал ва ҷои баровардани чизе: **раҳтқан, чомақан, кафшқан**, қандашуда: **решақан, сангқан**.

КАНА کنه зоол. ҳашарае, ки бо макидани хуни ҳайвонот, парандагон ва шираи растаниҳо зиндагонӣ мекунад, баъзе намуди он барои инсон ҳам хавфнок аст; **кана задан** пур шудани бадан (-и ҳайвон ё паранда) аз кана; **кана барин часпидан маҷ.** ба чизе саҳт часпидан; бо коре саҳт андармон шудан.

КАНАБ كنب 1. *бот.* гиёҳи бангдона, ки аз торҳои танан он ресмон мебофанд ва коғаз месозанд. 2. *таноби аз тори қанаб бофташуда*.

КАНАБӢ كنبى риштаи аз тори қанаб бофташуда.

КАНАДОНА كنه‌دانه *бот.* растани, ки аз донаҳои он рағғани гарчак (карчак) ҳосил мешавад, беданҷир, қанақунҷид: **рағғани қанадона**.

КАНАЗАДА كنه‌زده *сифати феълии асоси замони гузашта аз қана задан; ниг. қана (қаназада)*.

КАНАКУНҶИД كنه كنجيد *ниг. қанадона*.

КАНАЛ лот. Канал 1. *оброҳан сунъӣ барои равои сохтани об бо мақсади обёрӣ, тавлиди нерӯи барқ, киштигардӣ ва ғ.* 2. *хати робита ва муҳобира*: **каналҳои яқуми телевизиони Душанбе**.

КАНАЛИЗАТСИОНӢ كنليزتسيانى *мансуб ба қанализатсия*: **қубурҳои қанализатсионӣ**.

КАНАЛИЗАТСИЯ лот. كنليزتسيه шабакаи лӯлаҳои зерзаминӣ ва таҷҳизоти дигар барои гузаронидани обҳои ифлоси маҳалҳои маскунӣ.

КАНАЛҚОБӢ كنل‌كابي қандани замин барои қанал сохта ҷорӣ кардани об.

КАНАЛҚОВ كنل‌كاو он ки барои сохтани қанал

заминро месканад.

КАНАМОНАНД كنه‌مانند мисли қана, қанавор, шабеҳи қана.

КАНАХОНА كنه‌خانه *таър.* яке аз зиндонҳои ториқу рутубатнок дар аморати Бухоро.

КАНАШТУ(Қ) كنشتو(ك) *кит., бот.* гиёҳе, ки бо беҳи он ҷомашӯӣ мекарданд, ушшон.

КАНБУР(А) كنبور(ه) *кит.* хила, макр, фиреб.

КАНДА كنده 1. *сифати феълии замони гузашта аз қандан; қанда-қанда а)* бурида-бурида, қатъ карда-қатъ карда; б) *фосиладор*: **овози қанда-қандаи ӯ...**; **қанда-қанда гирифтаи** ҷудо карда гирифтаи; **қанда партофтаи** қизеро аз беҳ баровардан, қашидани партофтаи; **қанда шудан а) кофта шудан (-и чоҳ, ҷӯй); б) қатъ шудан, бурида шудан, қанда шудани риштаи дӯстӣ. 2. *ҷуқурии дастӣ кофташуда, хандақ*; **қанда набудани даст аз қор** ҳама вақт машғули қор будан; **қўқи қашми қасе қанда шудан** бисёр интизор шудан, саҳт интизорӣ қашидан; **қон мардум қанда шуд** рафтуоии мардум қам ё қатъ шуд.**

КАНДАГӢ كندگى *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз қандан; ∅ қандағию гирифтагӣ гуфт.* тамоман монанд (будан) ба қасе ё чизе.

КАНДАҚ كندك *ниг. қанда 2*.

КАНДАҚОР كندكار наққоше, ки ҷӯб, санг, оҳан ва дигар қизҳои саҳтро қанда ё кофта дар онҳо нақш мебарорад, ҳаққок.

КАНДАҚОРӢ كندكارى наққошӣ дар ҷӯбу санг, гачу устухон ва ғ., ҳаққоқӣ; **қари қандақорӣ** қаре, ки қар он нақшу ниғорҳо қанда шудааст.

КАНДАН كندن 1. *кофтаи, ҳафр қардан, кофта ҷуқур ё қовок қардан; кофта гирифтаи (мас. заминро)*; **чоҳ қандан а)** заминро кофта ҷуқур қардан барои баровардани об; б) *қиноя аз қасди бад қардан*. 2. *ҷудо қардан; қанда гирифтаи (мас., ҳосили қарахтеро)*: **қул қандан, ҳарбуза қандан, ангур қандан, себ қандан**. 3. *қизи дӯхташударо аз чоқаш ҷудо қардан*. 4. *гусехтан, қора қардан*: **қов арғамқинро қанд**. 5. *кофта ё тарошида нақш баровардан дар рӯи санг, оҳан, ҷӯб ва ғ., ҳақ қардан*. 6. *қаро-*

шидан, ханчол кардан; **ангишт кандан** кофта баровардани ангиштсанг аз кон, истихроҷи ангиштсанг; **дандон кандан** аз вора берун овардани дандон, дандон кашидан; **пӯст кандан** а) чудо кардани пӯсти бадани гову гӯсфанди кушташуда; б) бо корд ё чизи дигари дамтез гирифта партофтани пардаи берунии чизе, пок кардани пӯчоқи чизе (*мас., пиёзу картошка, себу шафтолу ва ғ.*); **алоқаро кандаи** қатъи робита кардан, алоқаро буридан аз касе; **дил кандаи** *ниг. дил*; **ранги касе кандан** якбора тағйир ёфтани ранги рӯи касе, ранги рӯи касе паридан; **умедро кандан** ноумед шудан, қатъи таваққӯъ кардан; **ҷон кандан** а) дар талвосаи пеш аз марг будан, дар ҳолати назъ будан; б) *маҷ.* аз ҳад зиёд меҳнат кардан, зиёд кӯшиш кардан (*барои ашҷоми коре*); **аз бун кандаи** *чизеро* тамоман несту нобуд кардан, решақан намудан; **кӯҳ бо ноҳун кандаи** кори басо душвореро ба ҷо овардан; **ҷоҳ (ҷаҳ) ба сари роҳи касе кандан** дар сари роҳи касе офату хатаре ба вучуд овардан; қасди бад кардан; **хуш кандаи** дар мавриди саҳт ба ҳайрат афтодан, чӣ кор кардани худро надониста мондан гуфта мешавад.

КАНДАНИ *кандنى* *сифати феълии замони оянда аз кандаи*; **канданиҳон фонданок** моддаҳои ғайриорганикӣ (*аз қабилӣ сангҳои қиматбаҳо, филизот, нафт, газ*), ки аз конҳо кофта бароварда мешаванд.

К-АНДАР *кندر* *шакли кӯтоҳшудаи кн андар*.

КАНДИР *кندير* 1. *бот.* як намуди растани наҳдор, ки бештар дар соҳили дарёҳо ва канори чашмаҳо мерӯяд. 2. матои дуруште, ки аз ресмони ин растанӣ бофта шудааст.

КАНДИРӢ *кنديرى* аз ресмони кандир бофташуда: **пешгираки кандирӣ**.

КАНДУ *کندو* 1. қуттии аз тахта сохташуда барои парвариши занбӯри асал. 2. зарфи калони хуммонанд барои нигоҳ доштани ғалладона ва орд.

КАНДУК *کندوک* *лаҳҷ., ниг. канду*.

КАНДУКӢ *کندوکوب* *киноя аз ташвишу беқарорӣ*.

КАНДУРА *کندره* *суфра, дастархон; суфраи чар-*

мӣ.

КАНДУРӢ *کندرى* *ниг. кандура*.

КАНЗ *کنز* *кит. муарраби ганҷ, хазина*.

КАНИЗ *کنيز* *кҳн. зан ё духтари барои хизмат харидашуда (зархарид); хизматгорзан*.

КАНИЗАК *کنيزک* *шакли тасғири каниз; хизматгордухтар, гуломдухтар*.

КАНИЗӢ *کنيزى* *каниз шудан; хизматгорӣ (oid ба зан); ба канизӣ қабул кардан киноя аз касеро ба занӣ гирифтани*.

КАНИСА *ا. کنيسه* *кит. ибодатхонаи насрониён ва махсусан яҳудиён*.

КАНИФОЛ *лот. کينفال* *моддаи шишамонанди зарди сурхчатоби зудшикан, ки аз шилми дарахтони сӯзанбарг мегиранд*.

КАНӢ *کنى* *гуфт.* 1. *пурсишҷонишини куҷо?, чӣ шуд?, каниӣ, бародарат кучост?* 2. *хиссаҷа (-и ифодакунандаи хоҳишмандӣ ва водор кардан ба коре), ку.*

КАННОС *ا. کتّاس* *кҳн.* 1. он ки хасу хошоки хавлию кӯчаҳоро рӯфта мекашонд, рӯбанда, ахлоткаш. 2. *маҷ.* ҷаллод, қотил.

КАНОНДАН *کنندن* *тарзи бевоситаи кандаи; ковондан: ҷӯй канондан*.

КАНОР *کنار* 1. соҳил, лаби об. 2. паҳлу; гӯшаи хар чиз; тараф, ҷониб; сарҳади ягон ҷой; **гӯшаю канор** нуқтаҳои дури ҷое, ҷойҳои дурафтода ва дурдаст; **канор доштан** интиҳо доштан: **муҳаббати ӯ канор надошт; канор будан** дур будан, дар гӯшаи ҷое будан; **канор баромадан** а) ба соҳил баромадан; б) ба хориҷи ҷое баромадан; аз доираи чизе (коре) берун шудан; **худро ба канор кашидан** дур шудан, дурӣ гузидан. 3. бар, бағал, оғӯш; **канор кушодан** оғӯш кушодан; **ба канор бардоштан** ба бағал гирифтани; **ба канор гирифтани** *касеро* ба оғӯш гирифтани; ба истиқболи касе баромадан.

КАНОРА *کناره* 1. *ниг. канор* 1,2. 2. бофтаи тасмамонанд, ки ба ҳошияи либосҳо медӯзанд.

КАНОРАГИР *کناره گیر* 1. он ки аз ҷанҷолу галогула худро ба як сӯ мекашад. 2. он ки аз коре даст кашада, гӯшанишинӣ мекунад;

- гӯшанишин.
- КАНОРАГИРӢ** *кнаре گیری* канора (ихтиёр) кардан, гӯшанишин шудан, гӯшанишинӣ.
- КАНОРАДОР** *кнаредар* канора доштани чизе; хошиядор.
- КАНОРАНГ** *кнарنگ* 1. ҳаким, валӣ. 2. маъмури сарҳад, марзбон.
- КАНОРАЧӢӢ** *кнаре جوئی* *ниг.* канорагирӣ.
- КАНОРАЧӢӢ** *кнаре جوئی* *ниг.* канорагир.
- КАНОРӢ** *кнари* он чи дар канори (*дар сарҳади*) ягон ҷой воқеъ аст.
- КАНСЛЕР** *олм.* *кнслер* унвони сарвазир дар баъзе мамлакатҳои Ғарб.
- КАНТАТА** *ит.* *кнтте* *мус.* суруди умумии пуртантана бо ҳамовозии оркестр.
- КАНУР I** *кнур* *кит.* хуми калон барои ниғаҳдории галла.
- КАНУР II** *кнур* *кит.* фиреб, макр, найранг.
- КАНУРИДАН** *кнурیدن* *кит.* фиреб кардан, қаллобӣ кардан.
- кап** *кп* *асоси* замони ҳозира аз **капидан**.
- КАПА** *кпк* 1. навъи хосе аз пӯпанак, ки бештар болои нону дигар навъҳои хӯ-рокиҳои ҳаммиро зер мекунад, мағор. 2. беарзиш, паст.
- КАПАКЗАДА** *кпкزده* пӯпанакзада, мағоргирифта; **нони капакзада** нони мағоргирифта.
- КАПАНАК** *кпнк* *кҳи.* либоси пашмини кӯтоҳи беостини дарвешон ва ҷӯпонон; гуппиҷа.
- КАПАНАКПӢШ** *кпнкپوش* он ки либоси намандӣ ба тан дорад.
- КАПАР** *кпр* *кит.* каппа, хонаи аз наюо камиш сохташуда.
- КАПЕЛЛА** *лот.* *кпље* 1. ибодатхонаи хурди католикҳо. 2. хори сарояндагон; дастаи муттаҳидаи ҳофизон ва навозандагон дар баъзе кишварҳо.
- КАПИДАН** *кпیدن* 1. рабудан, дуздидан. 2. капидан.
- КАПИЛЛЯР** *лот.* *кпилер* 1. найи сӯроҳтанг. 2. биол. раги бориктарини мағзи бофтаҳои одаму ҳайвонот, мӯйраг.
- КАПИЛЛЯРӢ** *кпилери* *мансуб ба* **капилляр**; **раги капиллярӣ** раги бориктарини хунгузар.
- КАПИТАЛ** *фр.* *кпитл* *ниг.* сармоя.
- КАПИТАЛИЗМ** *фр.* *кпитализм* сохти ҷамъиятӣ, ки дар он воситаҳои истеҳсолот моликияти сармоядорон аст ва аз ин рӯ меҳнати кирои истисмор карда мешавад; *ниг.* **сармоядорӣ**.
- КАПИТАЛИСТ** *фр.* *кпиталист* *ниг.* сармоядор.
- КАПИТАЛИСТӢ** *кпиталисти* *ниг.* сармоядорӣ.
- КАПИТАН** *фр.* *кпитан* 1. яке аз рутбаҳои афсарӣ дар артиш. 2. сардори киштиронон, ноҳудои киштӣ. 3. сардори дастаи варзишгарон: **капитани дастаи яккачини Тоҷикистон**
- КАП-КАБУД** *кп* *кбуд* *гуфт.*, *ниг.* **каб-кабуд**.
- КАППА I** *кпје* хаймаи муваққатии аз латта ё бӯрӯ сохташуда дар сари кишт, чайла, коза; **каппан** *касе сӯхтан* (**дуд кардан**, **дар гирифта**) буду нобуди *касе* аз даст рафтани ба боди фано рафтани тамоми чизу чораи *касе*; хонаи *касе* сӯхтан.
- КАППА II** *кпје* як андоза аз чизи кӯфташуда, ки барои ба даҳон партофтан ба каф мегиранд; **каппа кардан** чизи кӯфтаеро ба каф гирифта ба даҳон партофтан.
- КАППАДОР** *кпедар* болопӯшида, соябондор; **аробаи каппадор** аробаи болопӯшида.
- КАППА-КАЛОН** *кпјеکلان* *гуфт.* хеле калон.
- КАППАНОК** *кпјеناک* *ниг.* каппадор.
- КАППАПӢШ** *кпјеپوش* *ниг.* каппадор.
- КАППӢ** *кпје* *кит.* 1. маймун, бӯзина, маймуни сиёҳ. 2. номи як аждаҳои афсонавӣ.
- КАППОН** *кптан* 1. тарзуи калони овезаи якпаллаи барои баркашидани борҳои вазнини галла *ва ғ.* 2. бозори болопӯшида ё растаи махсус барои фурӯштани навъҳои муайяни галладона.
- КАПРОН** *р.* *кпрان* навъи нахи сунъӣ ва матои аз он бофташуда.

КАПЧА کپچه *ниг.* кафча.

КАР کر он ки гӯшаш намешунавад, гӯшаш вазнин; **кар шудан** ношунаво шудан (-и гӯш).

КАР(Р) کر зӯр, қувва; **карру фар** ҳашамат; дабдаба.

КАРА کره *ниг.* карра I.

КАРАБИН فر. کربين ҳ. милтиқи кӯтоҳ.

КАРАВОТ كروات навъи кати поядори хобравӣ, ки аз ду тараф тақя дошта, бо тушак ё кӯрпача мучаҳҳаз аст.

КАРАМ I ا. كرم марҳамат, иноят; саховат, ҳиммат, кушодадастӣ, ҷавонмардӣ; **лутфу карам** меҳрубонӣ ва мурувват.

КАРАМ II كرم *бот.* сабзавоти хӯрокии намуди машҳураш лӯнда, ки аз баргҳои паҳни ба ҳам печида иборат аст ва **каллакарам, гулкарам, баргкарам, карамшалғам...** аз намудҳои он аст.

КАРАМГУСТАР كرم گستر *кит.* бахшоянда, сахӣ, карим.

КАРАМИ كرمي хӯроки аз карам тайёршуда, карамдор.

КАРАМПЕША كرم پيشه *кит.* саховатманд, бахшанда, бомурувват.

КАРАМХҶҶРАК كرم خورک *зоол.* навъи шапалаки зараррасон, ки кирми он баргу решаи карамро хӯрда, боиси аз сабзиш мондани растанӣ мешавад.

КАРАМШАЛҶҶАМ كرم شلغم *бот., ниг.* карам II; навъи карам, ки пояи ғафс дорад.

КАРАМШҶҶРБО كرم شوربا шӯрбое, ки ба он барги карам андохтаанд.

КАРАНТИН *ит.* كرنطين 1. чорачӯиҳои маъмурӣ ва тиббию беҳдоштӣ барои пешгирии паҳншавии касалиҳои сироятӣ ва барҳам додани манбаи онҳо. 2. ҷои махсус барои муддати муайян нигоҳ доштани одамон, молҳо ва ҳайвоноте, ки аз ҷоҳои касалии сироятӣ паҳншуда омадаанд (*бо мақсади боварӣ ҳосил кардан ба он, ки онҳо паҳнкунандаи беморӣ нестанд*).

КАРАНҶУ كرن جو хоби даҳшатнок, кобус.

КАРАСИН *р.-англ.* كرسين маҳсуле аз нафт, ки моддаи обакии сӯзишворист.

КАРАСИНДОН كرسين دان зарф барои андохтани карасин, човак, карасин.

КАРАСИНИ كرسيني бо карасин коркунанда; бо карасин сӯзанда; **ҷароғи карасинӣ** ҷароғе, ки дар пилтааш карасин сӯхта равшанӣ медеҳад.

КАРАСИНЛАМПА كرسين لمپه ҷароғи карасинӣ.

КАРАСТУН كرستون *кҳн.* тарозуи яқпалла.

КАРАТ ا. كرت бор, дафъа; *муқ.* карра(т); **ду карат ду-ҷор** ҳосили зарби ду бар ду ҷор мешавад.

КАРАТӢ كرتي *мансуб ба карат;* маротиба.

КАРАТӢ *яп.* كرته *варз.* навъи гӯштин, ки ба усули бе силоҳ бо дасту пой муҳофизат кардани худ асос ёфтааст.

КАРАФС كرفس *бот.* гиёҳест аз оилаи чатргулҳо, ки аз он хӯриш тайёр мекунанд ва дар тибби халқ гиёҳи давоӣ ҳисоб меёбад.

КАРАХТ كراخت 1. саҳт; шахшуда. 2. беҳисшавии баъзе аъзои бадан ё тамоми он аз сармо ё ба ягон иллати дигар, хобрафтагии дасту пой, ҳадар. 3. *мач.* одами камхуши гавранги сустанкор.

КАРАХТА كراخته *тиб.* як навъи бемории асаб, ки гирифтори он карахт мешавад.

КАРАХТӢ كراختي ҳолати карахт будан.

КАРАХТКУНАНДА كراخت كننده *сифати феълии замони ҳозира аз карахт кардан;* беҳискунанда, беҳушқунанда.

КАРАХТШАВӢ كراخت شوي *исми амал аз карахт шудан;* беҳисшавӣ.

КАРАХТШУДА كراخت شده *сифати феълии замони гузашта аз карахт шудан;* беҳисшуда, беҳушшуда.

КАРАХШ كراخش 1. пардаи хушке, ки бар рӯи реш ва ҷароҳат вақти ба ҳам омадани он пайдо мешавад. 2. оби часпаке, ки аз шиддати ҳарорати бадан дар даҳони хушкида пайдо мешавад. 3. ҳокаи сафолмонанди шахшудан об дар таги зарфҳои обҷӯшонӣ

- хӯрокпазӣ; **карахш бастан** а) хушкидани реш ва чароҳат; б) хушкидани даҳон аз шиддати ҳарорат; в) мисли саҳт шудани хокаи таҳшиншудаи об.
- КАРАШМА** کرشمه нозу ишва; ишора бо чашм ва абрӯ.
- КАРАШМАДОР** کرشمه‌دار он ки нозу ишва мекунад.
- КАРБАСА** کربسه зоол. калпесаи захрдор.
- КАРБАШ** کربش *ниг.* карбас(а).
- КАРБИД** ю. کربید моддаи химиявӣ иборат аз омезиши филиз бо карбон; **чароги карбид** чароге, ки бо карбид месӯзад.
- КАРБОН** лот. کربان унсурҳои химиявӣ, ки чузъи муҳимтарини тамоми моддаҳои органикиро дар табиат медиҳад.
- КАРБОС** ҳ. کرباس матои сафеди дурушти аз нах дар дӯкони дастӣ бофташуда.
- КАРБОСА** کرباسه *кит.* калпеса, калтакалос.
- КАРБОСБОФ** کرباس‌باف бофанда ё нассоҷе, ки карбос мебофад.
- КАРБОСБОФӢ** کرباس‌بافی бофтани карбос; амал ва шугли карбосбоф.
- КАРБОСӢ** کرباسی аз карбос дӯхташуда.
- КАРБИРАТОР** فر. کربورتر *тех.* абзоре дар муҳарриқи дарунсӯз, ки сӯзишвориро ба омехтаи газнок мубаддал карда, ба цилиндр мегузаронад.
- КАРВ(А)** کرو(ه) *кит.* (дандони) ковок, (дандони) пӯсида.
- КАРВИЁ** کرويا тухми як навъ гиёҳест, ки ба рӯи нон мепошанд, зираи румӣ.
- КАРГАС** کرگس зоол. чинси парандаи калони чанголдори лошахӯр.
- КАРДА** کرده *сифати феълӣ замони гузашта аз кардан*; корн карда: **аз карда пушаймон**.
- КАРДАКОР** کرده‌کار ботаҷриба; кордон, корчалон.
- КАРДАН** کردن 1. ба чо овардан, анҷом додан (*кореро*). 2. соҳтан, бино кардан. 3. *ҳамчун феълӣ ғридиҳанда феълҳои таркибии номӣ ме-*
- созад*: **кор кардан, нигоҳ кардан, пайдо кардан, саъй кардан, тасдиқ кардан, тез кардан, хизмат кардан, ҷанг кардан** ва ғ.; аз худ **кардан** ёд гирифтани, омӯхтани; **аҳд кардан** паймон бастан; ваъда додан; **мубораққод кардан** табрик намудан; **парво кардан** а) парвариш (нигоҳубин) кардан; б) фикр кардан, ҳаёл намудан; **сарулибос кардан** сарулибос дар бар кардан, либос пӯшидан; **сер кардан** касеро аз ғизо қонё намудан касеро; **сухан кардан** гап задан, сухан рондан; **сухан кардан нуқра бошад, хомӯшӣ тилло** (*зарб.*); *дар мавридиҳои ба маънои* изҳор кардан ё нишон додани чизе *омадани феълҳои таркибӣ ғридиҳандаи* **кардан**-ро бо **намудан** ҳамчун муродиф иваз кардан мумкин аст: **изҳор кардан // изҳор намудан, баён кардан // баён намудан, марҳамат кардан // марҳамат намудан, ҷилва кардан // ҷилва намудан** ва ғ.
- КАРДАНИ** کردنی *сифати феълӣ замони оянда аз кардан*; он чи бояд карда шавад.
- КАРДАР** کرد *кит.* дара, кӯҳу дара.
- КАРДИОГРАММА** ю. کردیاگرمه тасвири ҷадвали кори дил.
- КАРДИОГРАФИЯ** ю. کردیاگرفیه сабти тапиши дил ба воситаи дастгоҳи кардиографӣ; маҷмӯи усулҳои ба қайд гирифтани набзи дил.
- КАРДИОЛОГИЯ** ю. کردیالوگيه соҳаи тиб оид ба тадқиқи омӯзиши касалиҳои дил.
- КАРДИОЛОГӢ** کردیالوگی *мансуб ба кардиология*; **маркази кардиологӣ** маркази муолиҷаи касалиҳои дил.
- КАРЕҲ** а. کريه зишт, бадандом; нофорам, кароҳатангез.
- КАРЕҲМАНЗАР** کريه‌منظر зиштрӯй, бадафт, бадқиёфа.
- КАРЕҲУЛМАНЗАР** کريه‌المنظر *ниг.* кареҳманзар.
- КАРИКАТУРА** ит. کريکاتور *расме*, ки дар он ягон ҷиҳати манфии ашхос ё чизи дигар ё рӯйдод бо мақсади ҳаҷв ва ришҳанд аз будаш зиёд ва мазҳакаомез тасвир шудааст, тасвири музҳик, тасвири ҳаҷвӣ.
- КАРИКАТУРӢ** کريکاتوری ҳаҷвӣ, музҳик.

КАРИМ *а.* کریم 1. босаховат; чавонмард, сохиб-эҳсон. 2. *д.* бахшандаи гуноҳ (*сифати Худо*).

КАРИМА *а.* کریمه 1. *кит.* муаннаси карим. 2. духтар.

КАРИМИЙ کریمی *мансуб ба карим.*

КАРИМОНА کریمانه бо нармдилӣ, ҳалимӣ, шафқат рафтор кардан; нармдилона, олиҳимматона.

КАРИЙ کری ношунавоии гӯш; **худро ба карӣ андохтан (задан)** киноя аз худро ба нодонӣ задан (*дар масъалае*); дар ҳолати ношунида худро вонамуд кардан.

КАРК کرک *ниг.* каркадан.

КАРКАДАН کرکدن ~ ҳайвони ширхори говмешмонанди бузургҷуссаи пурзӯр, ки дар болои биниаш як шох дорад ва бештар дар Ҳиндустон ва Африқо зиндагӣ мекунад.

КАРКАМ کرکم *кит.* рангинкамон, тирукамон, қавси кузаҳ, тироза.

КАРКУНАНДА کرکننده *сифати замони ҳозира аз кар кардан*; овоз ё садои баланд (-и гӯшкаркунанда).

КАРМАНД کرمند *кит.*, *кҳи.* шитобкор, шитобкунанда, саросема.

КАРНАВАЛ фр. карнол як навъ ҷашни умумихалқӣ, ки мардум либосҳои музҳик пӯшида, бо ниқоб дар кӯчаҳо сайр мекунанд; **карнавали солишавӣ**.

КАРНАЙ کرنی *мус.* асбоби нафасии баландовоз, ки аз биринҷӣ сохта шуда, танааш борики дароз ва қисми даҳанааш маҳрутишакл мебошад ва дар маросимҳои тантанавӣ ва тӯйҳо менавозанд; **карнайн радио** асбоб ба-рои ба садо табдил додани мавҷҳои бо сими радио фиристодашуда, баландгӯи радио; **карнай навохтан** воқеаеро овозаю дарвоза кардан; **ништиҳо карнай шудан** саҳт гурусна ва толиби хӯрок будан.

КАРНАЙГУЛ کرنیگل *бот.* як навъ гул, ки рангҳои сурх, аргувонӣ, норинҷӣ ё гулобӣ дорад.

КАРНАЙНАВОЗ کرنی نواز он ки карнай менавозад, мутриби навозандаи карнай.

КАРНАЙНАВОЗӢ کرنی نوازی амал ва шугли карнайнавоз, карнай навохтаи.

КАРНАЙЧА کرنیچه карнайн хурд.

КАРНАЙЧӢ کرنیچی *гӯфт.*, *ниг.* карнайнавоз; **аз карнайчӣ як пуф** кори таваккал кардан; *назири шавад обӣ, нашавад лалмӣ.*

КАРНАМО کرنا монанди кар будани *касе*, ҳамчун кар будани *касе*.

КАРНОЙ کرنای *ниг.* карнай.

КАРОБОДИН ю. қарабадин *тиб.*, *ниг.* қарободин.

КАРОК کراک парандаи думдароз аз қабилӣ саъва.

КАРОМАТ *а.* کرامت 1. каримӣ, карам, саховат, олиҳимматӣ. 2. *д.* гайбдонӣ; амали фавкул-одае, ки аз авлиё содир мешавад; *муқ.* мӯъчи-за (*ки аз анбиё содир мешавад*).

КАРОМОТ *а.* کرامات ҷ. каромат; каромот нишон додан *д.* мӯъчизае аз худ нишон додан.

КАРОН کران 1. канори чизе, канора. 2. интиҳо, поён.

КАРОНА کرانه *ниг.* карон.

КАРОНАҚӢ (Ӣ) کرانه جویى гӯшанишин, узлатнишин.

КАРОНАҚӢӢ کرانه جویى гӯшанишинӣ, хилватнишинӣ, узлатнишинӣ.

КАРОҲАТ *а.* کراهت дилнокашӣ, нафратангезӣ; нафрат.

КАРОҲАТАНГЕЗ کراهت انگیز нафратангез.

КАРОҲАТБОР کراهت بار нафратовар.

КАРОҲАТНОК کراهت ناک *ниг.* кароҳатангез.

КАРОҲАТОВАР کراهت آور *ниг.* кароҳатангез.

КАРОҲИЯТ *а.* کراهیت *ниг.* кароҳат.

КАРОШИДА کراشیده 1. *кит.* сифати феълии замони *гузафта аз карошидан*; парешоншуда, парокандашуда.

КАРОШИДАН کراشیدن *кит.* ошуфта кардан, парешон кардан.

КАРРА(Т) *а.* کرّۀ // کرّت *ниг.* карат.

КАРРА کرّۀ мағор, пӯпанак.

КАРРУК *کروک* риштаи аз пахтаи паст ва дағал тофташуда.

КАРРУКӢ *کروکی* мансуб ба каррук: карбосу қалами дағали каррукӢ.

КАРРУФАР *کروفر* 1. хашамат, дабдаба. 2. олуфтагӣ, худорӣ.

КАРСОН *کرسان* ниг. корсон.

КАРТ *کرت*: равгани карт равгани дунбаи обнакардаи бешалҳа ва гӯшт.

КАРТОГРАФИЯ *фр. картаграфия* илми таҳияи харитаҳои чуғрофӣ, илми харитасозӣ.

КАРТОГРАФИӢ *کرتاگرافی* мансуб ба картография; аломатҳои картография аломатҳои, ки барои сохтани харитаҳо истифода мебаранд.

КАРТОН *лот. картан* қоғази ғафси сахт, қоғази муқова.

КАРТОНӢ *کرتانی* аз картон сохташуда: куттии картошӣ.

КАРТОТЕКА *کرتاکه* кҳн., ниг. баргадон; маҷмӯи варақа-карточкаҳои бо тартиби алифбо пайиҳам чидашуда; **картотекаи китобхона** баргадони китобҳо, феҳристи китобҳо дар варақаҳо.

КАРТОШКА *олм. کرتاشکه* 1. растани бехмеваи полизии маъруф. 2. ҳосили ин растани.

КАРТОШКАБИРӢН *کرتاشکه بريان* хӯроки аз картошкаи дар равған бирён кардашуда.

КАРТОШКАГУЛ *کرتاشکه گل* навъи гул, ки ба гули картошка монанд аст.

КАРТОШКАГУНДОРАК *کرتاشکه غندارک* кишов. мошини махсуси картошкагундорӣ.

КАРТОШКАГУНДОРӢ *کرتاشکه غنداری* ниг. картошкагирӣ.

КАРТОШКАКОР *کرتاشکه کار* кишов. деҳқоне, ки бо киштукори картошка машғул аст.

КАРТОШКАКОРӢ *کرتاشکه کاری* кишов. соҳаи зироат, ки бо киштукори картошка машғул аст.

КАРТОШКАЧИНӢ *کرتاشکه چینی* амалиёти чидаани маҳсули зироати картошка.

КАРТОШКАШИНОНАК *کرتاشکه شنانک* кишов.

мошинае, ки бо он картошка мешинонанд.

КАРТОШКАШИНОНӢ *کرتاشکه شنانی* амалиёти шинондани картошка.

КАРТРИЧ *англ. картридж* ит. зарфе, ки дар он сиёҳӣ гузошта, даруни принтер ҷойгир мекунад; сиёҳидони принтер.

КАРТСЕР *лот. картсер* хучраи яккаса дар ҳабс-хонаҳо барои ниғаҳдории муваққати маҳбусони тартиботро риоянакарда ё норизо, тахона.

КАРӢАН *а. کرهآ* кит. ба икроҳ, маҷбуран, зӯран, бо дили ноҳоҳам: **тавъан ва карӢан** хоҳу ноҳоҳ.

КАРӢ *крж* порчаи камоншакл буридашудаи харбуза ва тарбуз, қош.

КАС *кас* 1. фард, шахс, одам; нафар: **дах кас омад**. 2. ёр, рафиқ; мададгор; **касу нокас** одами хубу бад; **кас доштан** мададгор доштан; **кас мондан** касеро барои коре ба назди касе фиристодан; **кас монда овардан** касеро касеро ба воситаи касе овардан; **касе нест, ки..**; ягон кас ёфта намешавад, ки...

КАСАБА *қ. کسبه* қ. **косиб**; косибон, пешаварон, аҳли ҳунар; **иттифоқҳои касаба** кҳн. созмонҳои оммавии коргарону кормандон дар муассисаву корхонаҳо барои ҳимояи ҳуқуқ ва манфиатҳои онон.

КАСАБАВӢ *کسبوی* мансуб ба касаба: **ташкilotи касабавӣ**.

КАСАВ *т. کسو* чӯб барои кофтани оташи танӯр, оташко; **касави сари танӯр** киноя аз одами игвоандоз.

КАСАК *کسک* ниг. акка, аккаи думдароз.

КАСАЛ *а. کسل* бемор, мариз, нотоб: **касал шудан**.

КАСАЛБИНӢ *کسل بینی* аёдати бемор, ба дидани бемор рафтани, ба аҳволпурсии бемор рафтани.

КАСАЛБОН *ксалбан* он ки одами касалро ниғаҳбонӣ мекунад.

КАСАЛБОНӢ *کسل بانی* парастории бемор.

КАСАЛИОВАР *کسلی آور* он чи ё он ки баранге-

зандаи беморӣ аст.

КАСАЛӢ كسلى беморӣ, нотобӣ.

КАСАЛМАНД كسلمند дардманд, нотоб.

КАСАЛНАМО كسلنامа касалманд, дар назар сихату дар асл касал.

КАСАЛПОӢ كسلپائى *ниг.* касалбонӣ.

КАСАЛХОНА كسلخانه беморхона, бемористон.

КАСАНДАР كسندر нокас, ноақл, номард, фурӯмоя, паст.

КАСБ *a.* كسب 1. бо кӯшишу меҳнат ба даст овардани чизе, ихтисос, шуғл; **касби** илм дониш омӯхтан, илмомӯзӣ. 2. *мач.* пеша, ҳунар, хирфа; **касбу қор** пеша ва шуғл; **касб қарда гирифта** ба худ пеша қарор додан (*шуғлеро*); **касби қамол қардан** илму дониш андӯхтан, комил шудан дар илму дониш ва одобу ахлоқ. 3. намуди асосии шуғл, ки бо ҳуччат (ба таҳсилот) тасдиқ мегардад; ихтисос.

КАСБӢ كسبى *мансуб ба касб.* 2. ҳунар, санъат ва умуман ихтисосе, ки одам ба воситаи таҳсил ба даст овардааст, хирфай.

КАСБОМӢЗ كسبآموز он ки дар мактаб ё пеши устод касб меомӯзад.

КАСБОМӢЗӢ كسبآموزى ҳунар ва пешасро ёд гирифта, ҳунаромӯзӣ.

КАСДОН كسدان :**касдону касмадон** ошқору ниҳон, аёну пинҳон; махфиёна.

КАСЕ كسى кадоме, ким-касе.

КАСИР I *a.* كثير *кит.* бисёр, зиёд, фаровон.

КАСИР II *a.* كثير *кит.* шикаста, шикасташуда.

КАСИРУЛАВЛОД *a.* كثيرالاولاد серфарзанд.

КАСИРУЛАДАД كثيرالعدد фаровон, бисёр, дорои шумораи зиёд.

КАСИРУЛМИЛЛАТ *a.* كثيرالملة *кит.* сермиллат.

КАСИФ *a.* كثيف 1. гафс; анбӯх. 2. чиркин, нопок, ифлос.

КАСКАДӢР *фр.* كسكديار 1. иҷроқунандаи барномае дар сирк, ки одатан ба афтухезҳои хандаовар асос ёфтааст. 2. шахсе, ки дар

филмҳо ҳамчун ивазқунандаи иҷроқунандаи нақше амалиёти мураккаб ва хавфнокро анҷом медиҳад.

КАСМАГАРД كسمگرد :**роҳи касмагард** роҳи партов, роҳи хилват.

КАСМАДОН كسمدان пинҳон, муқоб. **касдон.**

КАСМАӢБ كسمياب 1. чое, ки касе онро ёфта наметавонад: **ба ягон ҷои касмаӢб руст мекунам.** 2. камӢб, камчин; **касмахару касмадон** чизи камчини беқадр.

КАСМАХАР كسمخر моли касод, ба фурӯш нараванда.

КАСНОГУЗАР كسناگذر чое, ки одам аз он намегузарад ё гузашта наметавонад: **бнӢбони сӯзони касногузар, ҷангали касногузар.**

КАСНОФАҲМ كسنافهم он чи одам дар дарки он очиз аст, фаҳмиданаш номумкин.

КАСНОШУНИД كسناشنيد садо ё овозе, ки шунида намешавад.

КАСОД *a.* كساد 1. беривочӣ ва беҳаридорӣ чизе, беравнақ, бемуштарӣ. 2. бозоре, ки дар он ба матое харидор кам аст ё ҳеҷ аст; **моли касод** моли касмахар; **касод шудани бозори чизе** пайдо нашудани харидор ба ягон мол.

КАСОДӢ كسادى беравнақӣ, набудани харидор, беривочии бозор.

КАСОДШАВӢ كسادشوى *исми амал аз касод шудан;* беравнақ шудан (-и бозор).

КАСОДШУДА كسادشده *сифати феълии замони гузашта аз касод шудан;* аз равнақу ривоч боз мондан.

КАСОЛАТ *a.* كسالت сустӣ, беҳолӣ; мондагӣ, хастагӣ; ранҷурӣ, беморӣ, касалӣ.

КАСОНА كسانه сарикасӣ; аз они кас; **китобҳои қасона** китобҳои аз одамон гирифташуда; **ҷуфти гови қасона** барзагови ба кироя гирифташуда.

КАСОФАТ كثافت 1. чиркинӣ, нопокӣ. 2. *мач.* наҳсӣ, шумӣ; **ба қасофати...** ба айби, бо гуноҳи...; **қасофати қасе ба қасе** (*чизе ба чизе*) **расидан** ба айби (наҳсии) қасе ба ноҳушии гирифтोर шудани шахсе.

КАСОФАТБОР *كثافت بار* *ниг.* касофатовар.

КАСОФАТӢ *كثافتى* таҳқир, наҳсӣ, шумӣ, мурдорӣ (*доир ба ишон*).

КАСОФАТОВАР *كثافت آور* он чи ё он ки похушӣ ва бадбахтӣ меоварад; наҳсовар.

КАСР I *ا. كسر* 1. шикаст, зарар, зиён; **касри шаън** шикаст расидан ба шаъну эътибори касе; **касри бюджет** *иқт.* зиёдии харочот назар ба даромад дар миқёси давлат ё ягон соҳаи хоҷагӣ, дефитсити бюджет. 2. *риёз.* адади камтар аз воҳиди пурра; **касри даҳӣ** касре, ки ба ҳисоби даҳтоӣ бароварда мешавад: **даҳяк, садяк; касри одӣ** касре, ки ба ҳисоби гайридаҳтоӣ бароварда мешавад: **аз се як, аз панҷ чор.**

КАСР II *كسر* *ниг.* **касра**; ба касри алиф бо алифи «и» ё «э» хондашаванда.

КАСРА *كسره* *зби.* аломатест дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ба зери ҳарфи ҳамсадо гузошта шуда, баъд аз он ҳарф талаффуз кардани овози садоноки кӯтоҳи «-и» ва гоҳо «э»-ро нишон медиҳад, зер.

КАСРАТ *كسرت* касирӣ; бисёрӣ, зиёдӣ; бисёршавӣ, зиёдшавӣ.

КАСРДОР *كسردار* 1. шикастдор, зарардошта. 2. *ниг.* касрӣ.

КАСРӢ *كسرى* :адади касрӣ *риёз.* ададе, ки дар натиҷаи бо бақия тақсим шудани сурати каср ба махраҷ ба вучуд омадааст.

КАСРУФ *كسروف* *бот.* гиёҳи бисёрсолаи худрӯест мансуб ба чатргулҳо, ки дар тамоми умри худ як маротиба гулу мева карда, пас тамоман нобуд мешавад.

КАССАТСИЯ *лот.* *ксттсие* 1. бекор кардан ё аз нав дида баромадани ҳукми суди поёнӣ аз тарафи суди болоӣ. 2. шикоят аз ҳукми суд.

КАССЕТА *ит.* *ксситте* ғилоф барои навори музикӣ, филм ё дастгоҳи суратгирӣ *ва г.*

КАССЕТӢ *ксситти* мансуб ба кассета.

КАСТА *порт.* *кстте* табақан чамбиятӣ бо имтиёзҳои махсус; **кастан** бараҳманҳо.

КАТ *кт* 1. чорпояи калон барои нишастану хобидан: **кати симиҷ, кати тахтагӣ.** 2. тахт,

тахти подшоҳӣ.

КАТАК *کتک* 1. хонача барои мурғону кабу-тарон; хонаи хурд. 2. хонача-хонача, чорхона: **дафтари катак, чити катак.**

КАТАЛОГ *ю.* *کتلاگ* *ниг.* **фехрист.**

КАТАР *کتار* *тиб.* газаки пардаҳои лубии ягон узви бадан (*бинӣ, гулӯ, меъда ва г.*).

КАТЕГОРИЯ *ю.* *کتیگاریه* 1. *фалс.* маф-ҳумҳои асосие, ки хусусиятҳои умумӣ, муҳим, муносибати ҳодисаҳои воқеӣ ва маърифатро инъикос мекунанд: **катего-рияҳои вақту фазо, зиддияту сабабият, ҳаракат ва г.** 2. *зби.* маҷмӯи мафҳумҳои умумии ба гурӯҳи муайяне хос: **категорияи грамматикӣ, категорияи исм, категорияи шахсу шумора.**

КАТЕР *англ.* *کتار* киштии хурди одатан тезгарди бодбонӣ ё моторӣ, қаик, заврак.

КАТИБА *а.* *کتیبه* хати дар девори биноҳо ва рӯи сангҳо барои ёдгории навишта ё кандашуда, сангнабишта; *муқ.* **китоба.**

КАТИБАШИНОС *کتیبه شناس* он ки хати қадимӣ (*рӯи девор ва сангҳо*)-ро меҳонад; олими забоншинос.

КАТИБАШИНОСӢ *کتیبه شناسی* соҳаи илм доир ба шинохт ва таҳқиқи катибаҳо.

КАТИР *کتیر* *кҳн.* шӯразамин дар саҳро, ки аз дур чун об менамояд; сароб.

КАТӢ *کتی* *гуфт.*, *пасоянди* *ҳамроҳӣ ва восита* бо ҳамроҳии...; **бо: ман катӣ ҳазлбозӣ нақун, роҳи лаби сой катӣ рафтанд; муқ. **катӣ.****

КАТО *کتاد* *физ.* электроди манфӣ; *муқоб.* **анод.**

КАТОДӢ *کتادی* мансуб ба катод.

КАТОЛИК *ю.* *کتالیک* пайрави мазҳаби католикӣ дар дини исавӣ.

КАТОЛИКӢ *کتالیکی* мансуб ба католик.

КАТОН *ак.* *کتان* гиёҳест аз тугмачагулҳо, ки аз танани он нах ҳосил мекунанд ва равғани тухми онро дар техника истифода мебаранд; матои аз нахи ин гиёҳ ё зағирпоя бофташуда.

КАТОНБОФ *کتان باف* он ки аз ресмони катон чизҳои лозимма мебофад.

КАТОНБОФӢ کتان‌بافی амали катонбоф.

КАТОНӢ کتانى мансуб ба катон; суфи катон суфи аз ресмони катон ё зағирпоя бофташуда.

КАТТАГӢ کتگى *гуфт.* калонигарӣ, бодигӣ.

КАТЧА کتچہ кати хурд, каравоти майда.

КАУЧУК *англ.* کئوچوک гурӯҳи полимерҳои растанигӣ ва синтезӣ, ки аз он резин месозанд.

каф کف *асоси замони ҳозира аз кафидан.*

КАФ I *а.* کف 1. рӯи даст, тарафи дарунии панҷаи даст: **кафи даст**; **кафи кафш** таги кафш; **кафи по** таги по, таги панҷаи по. 2. як мушт чизе ба андозаи гунҷоиши рӯи як даст: **кафи хокистар** а) як мушт хок; б) *мач.* инсон ё ҷисми инсон. 3. даст; **каф задан** қарсақ задан, чапак задан (*ба аломати таҳсин ё тасдиқи фикре*); **ба каф ниҳодан** ба дасти касе додан, супурдан; **аз каф додан** аз даст додан; **аз каф рафтан** аз даст рафтан; **ба каф овардан** ба даст овардан.

КАФ II کف *ниг.* кафк.

КАФАКӢ I کفکى тағҷарми кафш, мӯза ва ғ.

КАФАКӢ II کفکى ба тарзи сунъӣ қонёъ қундани нафси шаҳвонӣ, истимноъ.

КАФАЛ *а.* کفل сурини одам ва ҳайвонот, рон.

КАФАН *а.* کفن порҷаи матои сафеде, ки мурдaro баъди шустан ба он печонда гӯр мекунад; **кафан қардан** баъди мурдан шустан ба кафан печондан; **кафан дӯхтан** пеш аз шустан мурда матои сафедро мувофиқи қаду басти вай бурида тайёр қардан; **аз мурда кафан рабудан** аз баҳри ғоидае аз ҳеч чиз худдорӣ нақардан; **кафан пӯшидан** омода шудан ба коре, ки мумкин аст ба хубӣ анҷом наёбад.

КАФАНГАДО کفن‌گدا ниҳоят бенаво, ки баъди мурдан ҳатто маблағи як кафанвориро ҳам надорад; **кафангадо шудан** тамоман мӯхточу нодор шудан.

КАФАНДУЗД کفن‌دوزد он ки гӯрро кушода кафани мурдаҳоро мебарад; дузди паствазар.

КАФАНДУЗӢ کفن‌دوزدى амал ва шугли кафандузд.

КАФАНДӢЗ کفن‌دوزз он ки барои мурдагон кафан медӯзад.

КАФАНДӢЗӢ کفن‌دوزى амали кафандӯз, кафан дӯхтан.

КАФАНӢ کفنى матое, ки барои кафан дӯхтан тайёр мекунад; **гӯрию кафанӣ** матоъ ва маблағе, ки барои рӯзи мабодо тайёр мекунад.

КАФАНПЕЧ کفن‌پيچ :**кафанпеч қардан** мурдaro дар кафан печондан.

КАФАНПУЛӢ کفن‌پولى маблағ барои хариди кафан баҳри дафни мурдаи одами хеле мӯхточу нодор.

КАФАНФУРӢШӢ کفن‌فروشى *қҳн.* матои кафанбобро дар назди худ тайёр нигоҳ дошта, вақти дармондагии қасон фурухта ғоида бурдан, ки қори қабех ҳисоб меёфт.

КАФБАСТА کف‌بسته *қит., мач.* ҳасис, мумсик.

КАФБИН کف‌بين он ки аз рӯи хатҳои кафи дасти шахсе гузаштаву ояндаи ӯро гуфта медиҳад.

КАФБИНИ کف‌بينى амали кафбин: хатҳои кафи дасти қасеро барои гузаштаву ояндаш гуфтан; хиромантия.

КАФГИР کف‌گير *асбоби паҳни филизини сӯрох-сӯрохи дастадор, ки барои гирифтани асосан кафки ошҳои обакӣ ва умуман барои қардондан ва гирифтани таомҳои ғайриобакӣ аз дег истифода мешавад; як кафқир ба миқдори гунҷоиши як кафқир; каме, андаке.*

КАФГИРЗАН کف‌گيرزن *мач.* хушомадгӯӣ, лаганбардор.

КАФГИРЗАНӢ کف‌گيرزنى *мач.* хушомадгӯӣ, лаганбардорӣ.

КАФЕДРА ю. کف‌يدره 1. минбар, қурсӣ. 2. дар мактаби олий воҳиди маъмурии илмию таълимии як ё якчанд соҳаи ба ҳам наздики илм; хона ё бинои қойғиршавии чунин воҳиди маъмурий.

КАФЗАН کفن‌زن *мач.* дузд.

КАФЗАНӢ کفن‌زنى 1. молиш додан бо даст, муштмолий. 2. *ниг.* **кафқӯбӣ**. 3. *мач.* дузд.

КАФИДА کف‌يده *сифати феълии замони гузашта*

аз кафидан; таркида, шикоф пайдокарда; тарқиш пайдокарда. 2. геол. чойҳои тарқиш пайдокардаи замин.

КАФИДАГӢ *кафидگی* шакли *дигари сифати феълии замони гузаштаи кафида*. 1. шикофта, таркида. 2. чоҳон таркида, шикоф пайдокарда, тарқиш пайдокарда: **кафидагиҳон девор**.

КАФИДАН *кафیدن* таркидан, шикофта шудан, шикоф пайдо кардан, аз ҳам чудо шудан; **дил кафидан** хеле дилтанг будан; **ба кафидан расидани дил** дар мавриди рӯй додани хавотирӣ ва тарси бениҳоят зиёд гуфта мешавад; **замин кафида одам баромадан // замин кафида одам рӯндан** одам хеле зиёд аст (буд), издиҳомии зиёд будан; **замин накафид, ки дароям** дар мавриди ифодаи ниҳояти хичолатзадагӣ ва шармандагӣ гуфта мешавад; \diamond **кафидани чашми рӯз** дамидани субҳ, сапедадам;

КАФИЛ *а. کفیل* 1. он ки дар вақти талаб кардан ёфта додани чизе ё касеро ба зимма гирифтааст, кафолатдиҳанда, зомин. 2. он ки иҷрои коре ё вазифаеро ба ҷои касе ба зиммаи худ гирифтааст; **кафил шудан** замонат додан; пардохти чизе ё иҷрои кореро ба ҷои касе ба зимма гирифтани; ба гардан гирифтани чавобгарӣ барои кирдори касе.

КАФИЛӢ *кафилӣ* кафилшавӣ, кафолат, замонат; **кафилни касеро гирифтани а)** ба ивази касе иҷрои кореро ба зимма гирифтани; **б) гуфт.** сарпарастии касеро ба ўҳда гирифтани; **ба кафилӣ гирифтани** зомин шудан; пардохти чизе ё иҷрои кореро ба ивази касе ба зимма гирифтани.

КАФК *кафک* ҳубобчаҳои сафед, ки вақти бо обу собун шустани бадан ё матоъ пайдо мешавад; ҳубобчаҳое, ки вақти ҷӯшидани об, моеъҳо ва ҳаракати тези онҳо бар рӯяшон мебарояд: **кафки даҳон, кафки собун; кафк кардан** пайдо шудани ҳубобчаҳои сафед аз собун ё дар вақти ҷӯшидани моеъҳо; **кафк паридан** пош хӯрдани кафки чизе ба атроф.

КАФКДОР *кафکدار* кафкдошта, кафккунанда.

КАФКОЗӢ *кафکازی* *ниг. кавказӣ*.

КАФКОЛУД *кафک آلود* омехта бо кафк; кафкдор; **оби кафколуд**.

КАФКӮБӢ *кафکوبی* чапакзанӣ, қарсақзанӣ.

КАФЛЕЗ *кафلیز* қошуқи (чумчаи) калони дастадароз, ки бо он ошҳои обакиро аз дег мекашанд; **он чи дар дег аст, ба кафлез мебарояд** (зарб.).

КАФЛЕЗА *кафلیزه* зоол. бачаи қурбоққа, ки ба шакли кафлез думдор аст.

КАФЛЕЗАК *кафلیزک* *ниг. кафлеза*.

КАФЛЕС *кафلیس* *ниг. кафлеза*.

КАФМОЛ *кафمال*: **кафмол кардан** ба ҳам со

идани ду чиз дар каф: **кафмол кардани чойҳои саҳт чиркинни либос дар вақти шустан**.

КАФН *а. کفن* *кит.* кафан пӯшондан ба мурда, амалиёти ба кафан печондани мурда; **кафн кардан** пӯшондани ҷасад бо кафан; **кафну дафн** пӯшонидани кафан ба мурда ва дафн кардани ў дар гӯр.

КАФОЛАТ *а. کفالت* кафил шудан ба касе; ба зимма гирифтани чизе ба ҷои касе, замонат.

КАФОЛАТДИҲАНДА *кафالتدهنده* он ки ба касе ё чизе кафолат медиҳад; бар ўҳда гирандаи коре ё чизе.

КАФОЛАТНОМА *кафالتنامه* хати ка- филшавӣ, замонатнома.

КАФОНДАН *кафاندن* 1. тарзи бавоситаи **кафидан**; тарконидан, шикоф кардан; пора кардан, шикастан (*мас., ҳезумро*). 2. ҷок кардан; \diamond **кафондани маддан** дил он чи гуфтани аст, ҳамаро қушода гуфтани; дил ҳолӣ кардан; **дили (заҳран) касеро кафондан** касеро саҳт тарсондан.

КАФОНИДАН *кафانیدن* *ниг. кафондан*.

КАФ(Ф)ОРА(Т) *а. کفّاره // کفّارة* *д.* 1. ҳар амале, ки барои ҷуброни гуноҳе шариатан анҷом медиҳанд (*мас., додани садақа, гирифтани рӯза ва ғ.*); *фида*. 2. натиҷаи ҳар амали нораво, ки шахс ба он дучор мегардад; *маҷ.* ҷуброн; **каффорат** додан садақа додан ё анҷом додани амале барои пок кардани гуноҳ.

КАФСАН *кафсэн таър.* ҳаққе, ки ба ғайри андозии подшоҳӣ дар сари хирман барои одамони амлокдор ё иҷорадор гирифта мешуд.

КАФТАР *кфтр* *гуфт.*, *ниг.* **кабӯтар**; **кафтарн** дубома а) кабӯтаре, ки дар ду бом лона мегузорад; б) *мач.* он ки ба ду чизи мухталиф дил баста бошад.

КАФТАРБОЗ *кфтрбаз* *гуфт.* он ки ба парваришу парвози кабӯтарон шавқу ҳавас дорад, дӯстдори кабӯтарон; кабӯтарбоз.

КАФТАРБОЗӢ *кфтрбазӣ* амали кафтарбоз; бозӣ бо кабӯтар.

КАФТАРХОНА *кфтрхане* *ниг.* **кабӯтархона**.

КАФТОР *кфтар* *зоол.* ҳайвони ваҳшии лоша-хӯрест, ки ба сағ монанд аст ва пӯсти дурушти хол-хол ва баъзе рах-рах дорад.

КАФФА *кффе* *кит.* 1. паллаи тарозу. 2. сатҳи ҳамвор. 3. кафи даст.

КАФЧА *кфچه* белча: **кафчан** ҳалвогарон.

КАФШ *кфш* 1. пойафзор. 2. навъи попӯши чармии чойдорист, ки бесоқ ва бебанд аст; **кафши булгор** кафше, ки аз чарми хуби хушбӯй дӯхта мешуд; **кафши олак** кафши бепошнаи нӯгтези шиппакмонанд; **кафши сарипой** кафше, ки бе масҳӣ ба пой бараҳна мепӯшанд; **кафши касеро пеш мондан** ишора бар он ки соҳибхона баромада рафтани меҳмонро хоҳон аст; касеро рондан, пеш кардан аз чое; **кафширо монда**, патакро пӯшидан шитобкорона, саросемавор (рафтган ба чое ё гуруҳтан аз чое).

КАФШБАРДОР *кфшбардар* 1. *таър.* хизматгори хоси аъён ва соҳибмансабони Бухоро, ки дар рикоби онҳо пиёда ба ҳар чо мерафтааст. 2. *мач.* хизматгор.

КАФШБАРДОРӢ *кфшбардарӣ* *мач.* хизматгорӣ.

КАФШДӢЗ *кфшдоз* устое, ки кафш медӯзад.

КАФШДӢЗӢ *кфшдозӣ* касбу шуғли кафшдӯз.

КАФСЕР *кфшер* гудохта ва ё ба роҳи дигар ба ҳам пайваст кардани филизот, *муқ.* **лаҳим**: **кафшер кардан**; **кафшери гап** (**сӯхбат**) *киноя* аз воситаи тафсондани сӯхбат (*аз қабил* чойнӯшӣ).

КАФСЕРГАР *кфшергар* он ки касбу шуғли ӯ ба тариқи кафшер пайваст кардани филизот ва банд кардани шикоф дар филизот аст, каф-

шеркунанда.

КАФСЕРГАРӢ *кфшергарӣ* амали кафшергар; ба воситаи кафшер пайваст кардан; кафшеркунӣ.

КАФСЕРКАШ *кфшеркш* олате, ки бо он кафшер ва лаҳимкорӣ мекунанд.

КАФСЕРКОРӢ *кфшеркарӣ* *ниг.* **кафшергарӣ**.

КАФСЕРКУНӢ *кфшеркунӣ* ба ҳам пайванддихӣ ва бандкунии шикоф ва сӯроҳи филизот бо роҳи кафшер ва ё бо навшодир ва қалъагӣ; лаҳимкорӣ.

КАФСҚАН *кфшқн* даҳлез, чое, ки кафширо бароварда, сипас дохили хона мешаванд.

КАҲ *ке* *мухаффафи* **коҳ**.

КАҲГИЛ *кегил* *ниг.* **коҳгил**.

КАҲДАРЗА *кедарзе* дарзаи коҳ, банди коҳ, ки махсус аз алафзорҳо даравида барои кашондан ва нигоҳ доштан тайёр карда шудааст.

КАҲДОН *кедан* *ниг.* **коҳдон**.

КАҲДУД *кедуд* *ниг.* **коҳдуд**.

КАҲИЛ *а.* *кеил* сурма кашидашуда.

КАҲИР *кеир* *кит.*, *тиб.* крапвиница.

КАҲКАШОН *кекшан* *нуч.* маҷмӯи ситораҳои беҳисоб, ки гирди як меҳвари умумӣ давр мезананд; Роҳи Қаҳқашон.

КАҲЛ *а.* *кел* марди миёнасол (*байни сӣ ва панҷоҳ*).

КАҲЛА *келе* резаҳои зар, нукра, курғошим *ва ғ.*, ки дар натиҷаи соидан ё арра кардан ба вучуд меоянд.

КАҲМАЙДА *кемиде* *ниг.* **коҳмайда**.

КАҲРАБО *кемба* самғи ба санг мубаддалшудаи шаффоф ва нимшаффофи асосан зардранг, ки ба чарм суда ба коҳ наздик оранд, онро ба тарафи худ мекашад.

КАҲРАБОӢ *кембائي* *ниг.* **каҳраборанг**.

КАҲРАБОРАНГ *кембаранг* ранги зардча, зардранг.

КАҲРЕЗА *кериз* *ниг.* **коҳреза**.

КАҲТОБ *кит.* كهتاب 1. дуде, ки аз оташ додани коҳ ҳосил мешавад. 2. чӯшондаи гиёҳӣ барои таскини дард ва варамидагӣ (*дар ҷои дард-манд мебастанд*).

КАҲТӮДА كهتوده тӯдаи коҳ.

КАҲХОНА كهخانه анбори маҳсус барои нигоҳ доштани коҳ, хошок *ва г.*, каҳдон.

КАЧА كچه *кит.*, *кҳн.* ангуштарини бенигин.

КАЧАБОЗӢ كچهبازى *ниг.* гачабозӣ.

КАЧАЛ I كچل кал, тоссар, кадусар.

КАЧАЛ II كچل качпо, шахси пояш кач; качал-качал қадам ниҳодаи ба монанди качпоҳо лангида роҳ рафтан.

КАЧАЛИДАН كچليدن лангидан, лангида роҳ рафтан.

КАЧАЛПО كچلپا *гуфт.* пояш кач; качалпо шудан.

КАЧКӮЛ كچكول *ниг.* кашкӯл.

КАЧ كچ хамдор, хамида; хам, уреб; *муқоб.* **рост:** мехи кач, роҳи кач, хати кач, кач кардан, кач шудан; зулфи кач зулфи тобдодаи бари рӯ; качу килеб роҳ ё чизи дигари пурпечу хам; қадами кач гузоштан *киноя аз* ба роҳи хато рафтан; **кач-кач нигоҳ кардан** бо назари ғайри хайрхоҳона нигаристан, бад-бад нигоҳ кардан.

КАЧАБРӮ كچابرو 1. он ки қошу абрӯвони хамида дорад. 2. *мач.* хӯшрӯй.

КАЧАК *т.* كچك 1. мӯе, ки занон барои ороиш аз пеши гӯш ба руҳсора фуруварда нӯгашро кач мебуранд. 2. *кит.* чангчаи филбонон, ки бо вай фил меронанд. 3. чангаки қассобӣ, куллоб. 4. *гуфт.* зонукулчаи филизӣ барои пайвастании кунчи лӯлаҳои дудкаш.

КАЧАЛА(К) كچله//كچلك *гуфт.* кач.

КАЧАНДЕШ كچاندیش 1. шахсе, ки дар ҳаққи касе нодуруст фикр мекунад, бадгумон; бад-фигр, хатоандеш. 2. *мач.* душман, хасм.

КАЧБАҲС كچباحت он ки дар баҳс ба дурустии фикри нодурусти худ исрор мекунад; он ки дар баҳсу мунозира моҳияти фикри мусоҳибро муғризона нодуруст маънидод ме-

кунад.

КАЧБАҲСӢ كچباحتى качбаҳс будан, дар баҳс ба фикри нодурусти худ исрор кардан.

КАЧБИН كچبين 1. олус, аҳвал. 2. *мач.* он ки назари нодурусту ғаразнок дорад; бадхоҳ, бадандеш.

КАЧБИНӢ كچبينى 1. он ки бинии кач дорад. 2. *мансуб ба качбин;* нисбат ба касе фикри нодуруст доштан; бадхоҳӣ, бадандешӣ.

КАЧГАРДАН كچگردن он ки гарданаш бештар ба як тараф тоб меҳӯрад. 2. *мач.* гадо, талбанда.

КАЧДАСТ كچدست 1. он ки дасташ кач аст. 2. *мач.* қалбдаст, дузд.

КАЧДАСТӢ كچدستى 1. кач будани даст. 2. *мач.* ҳаромкорӣ, қалбдастӣ.

КАЧДАҲОН كچدهان он ки даҳонаш кач аст.

КАЧДИЛ كچدل дилсиёҳ, ботинаш вайрон, бад-дил; *муқоб.* софдил.

КАЧДУМ كچدم 1. он чи думаш кач аст. 2. *ниг.* каждум.

КАЧӢ كچى 1. кач будан 2. норостӣ, хамидагӣ; **качин чашм олусӣ;** **качӣ кардан** (*намудан*) дурӯғ гуфтан; кори нораво анҷом додан.

КАЧКОР كچكار қаллоб; *муқоб.* **росткор.**

КАЧКОРД كچكارد корди хоси хамидашакл барои буридани шоҳаҳои дарахтон.

КАЧКОРӢ كچكارى *мач.* қаллобӣ; **качкорӣ кардан** қаллобӣ кардан.

КАЧКУЛОҲ كچكلاه 1. он ки кулоҳро якшоха мепӯшад; олуфта, худпардоз. 2. *мач.* мағрур, мутакаббир.

КАЧКУНЧ(А) كچكنجه :секунҷаи качкунҷа (*ри-ёз.*).

КАЧКӮЛ كچكول *ниг.* кашкӯл.

КАЧМАКАЧ كچمكچ кач андар кач, качу килеб; **качмакачи кӯтал.**

КАЧНИҲОД كچنهاد бадсиришт, бадниҳод, бад-тинат.

КАЧНӮГ كچنوگ он чи охираш кач аст.

КАЧОВА كچاوه сабад ё куттие, ки барои кашондани бор (*асоси мева*) бо як банд аз ду пахлуи асп, хар ё шутур овезон карда мешавад.

КАЧОВАДОР كچاوهدار дорои качова, качова басташуда: **шутурхон качовадор**.

КАЧОВАШИКАМ كچاوهشكم он ки шикамаш калону овезон аст.

КАЧПАХЛУ كچپهلو :качпахлу задан *гуфт*. ёнбош кардан, ба як пахлу тақя карда нишастан ё дароз кашидан.

КАЧПО(Ў) كچپاي(ي) кас ё чизи пояш кач, качалпо: **хирси качпо**.

КАЧРАВ كچرو 1. он ки бо роҳи рост намеравад, мунхариф. 2. *мач*. бадрах, бадрафтор.

КАЧРАВӢ كچروي 1. баромадан аз роҳи рост, инхироф. 2. *мач*. бадрафторӣ, бадроҳагӣ.

КАЧРАФТОР كچرفتار *ниг.* качрав; чархи качрафтор *киноя аз* фалак, дунё.

КАЧРАФТОРӢ كچرفتاري *ниг.* качравӣ.

КАЧТАБЪ كچطبع он ки завқ ва тавоноии дарки зебой ва атроф надорад; кундфаҳм, бефаҳм.

КАЧУКИЛЕБ كچوكليب ноҳамвор, норост.

КАЧУКИЛЕБӢ كچوكليبي ноҳамворӣ.

КАЧФАҲМ كچفهم он ки гапро нодуруст фаҳмида ба он маънои галат медиҳад; он ки матлаберо аз рӯи гараз нодуруст мепиндорад.

КАЧФАҲМӢ كچفهمي качфаҳм будан; галат фаҳмидани матлабе, галатфаҳмӣ.

КАЧФИКР كچفكر он ки фикри галат дорад; дорои фикри нодуруст.

КАЧФИКРӢ كچفكري андешаи нодуруст, фикри нодуруст.

КАЧХАТА كچخطе качрах, рахаш кач, хати кач, хати мунҳанӣ.

КАЧЧАШМ كچچشم 1. олус. 2. *мач*. он ки ба чизу чораи касон бо чашми тамаъ нигоҳ мекунад.

КАЧШОХ كچشاخ хайвони шохаш кач.

каш كاش 1. *асоси замони ҳозира* ва *сиган амр аз кашидан*. 2. *ҷузъи пасиши бархе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои баранда, ҳамлқунанда: аробакаш, боркаш, донакаш...*, кашанда, таҳаммулқунанда: **балокаш, заҳматкаш, меҳнаткаш, дудқунанда, кашанда: сигоркаш, носкаш, тарсимқунанда: расмкаш, лонҳакаш, сураткаш, нақшакаш, истехсолгар, тавлидқунанда, истихроҷқунанда: равғанкаш, ҳаракатдиҳанда, пайваस्तқунанда: лашкаркаш, симкаш, лӯлакаш ва ғ.**

КАШ I كاش оғӯш, бар, сина, багал.

КАШ II كاش *кит.* зебо, дилрабо; ба хушӣ, ба хурраиӣ.

КАШ III كاش 1. навор ё тасмаи дорои риштаҳои нозуки резинӣ, ки баъд аз кашида шудан ба ҳолати пешина бармегардад: **каши ҷуроб**. 2. навъе аз порча ва матоъ, ки хусусияти кашандагӣ дошта, дар таркибаш нахҳои чандирӣ дорад.

КАШАК كاشك 1. чӯби дарози ҳамдор, ки аз чангақҳои ду нӯғаш сатили пуроб ё бори дигареро овехта, ба дӯш бардошта мебаранд. 2. *гуфт*. галладони ҷевон.

КАШАМ كاشم *нав.* ба миқдори як бор кашидан, як кашиданӣ (*оид ба* нос, тамоку).

КАШАНДА كاشنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз кашидан*. 2. чазб ва ҷалбқунанда; **қувваи кашанда** қувваи ҷозибача. 3. истифодақунанда, истеъмолқунанда (*доир ба* нос, тамоку *ва ғ.*).

КАШАНДАГӢ كاشندگي ҷолибӣ, ҷаззобият, ҷозибача.

КАШАФ كاشف *кит.* сангпушт, локпушт.

КАШБАР كاشبر *кит.* хушқаду қомат, зебо.

КАШБОФӢ كاشبافي *ниг.* кешбофӣ.

КАШБОФТ كاشبافت *ниг.* кешбофт.

КАШИДА كاشيده 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони гузашта аз кашидан*. 2. чизе, ки онро баркашида бошанд. 3. дароз, баланд. 4. кори дасти сӯзандӯзӣ ё мошинӣ, ки нақшҳоро аввал ба рӯи матоъ кашида, баъд бо нахҳои рангоранг медӯзанд; матон гулдӯзӣ кардашуда; сӯзанӣ; **кашидаву кушода** саҳт, бо зар-

би тамом, бо тамомн қувва (шаппотӣ задан ва г.); **кашида гирифта**н бо зӯрӣ рабудан.

КАШИДАДӮЗ کشیده‌دوز дӯзандаи кашида, сӯзанидӯз.

КАШИДАДӮЗӢ کشیده‌دوزى 1. амали кашидадӯз, гулдӯзӣ. 2. нақшу нигори бо сӯзан ба матоъ дӯхташуда.

КАШИДАН کشیدن 1. ба тарафи худ овардан, ба худ наздик кардан; кашондан. 2. чалб (ҷазб) кардан, моил сохтан; тарафдори худ кардан. 3. аз ҷое ба ҷо овардан ё бурдан, гузарондан, интиқол додан: **хати телеграф кашидан**, **роҳи оҳан кашидан**. 4. аз поён ба боло баровардан (*мас., обро аз ҷоҳ, нафтро аз кон, лойро бо сатил ба бом*). 5. рехтан, андохтан (*ҷойро аз ҷойник ба тиёла, ошро аз дег ба табақ*). 6. берун кардан, баровардан (*мас., шамшер ва кордро аз гилоф*). 7. нақш кардан, наққошӣ кардан (*суратеро ба когаз, нақштеро ба девор*). 8. аз сар гузарондан; тоб овардан: **дард кашидан**, **заҳмат кашидан**. 9. афрохтан, дароз кардан ба боло: **қад кашидан**. 10. кашола кардан. 11. истеъмол кардан: **нос кашидан**, **сигор кашидан**, **чилиш кашидан**, **банг кашидан**. 12. аз тан баровардан: **либосро кашидан**, **кафшро кашидан**. 13. молидан (*сурмаро ба чашиш, ӯсмаро ба абрӯ*). 14. ҳосил кардан бо роҳи тақтир: **арақ кашидан**, **гулоб кашидан**. 15. *кит.* анҷомидан, расидан (-и кори касе): **кор то ҷое кашидан**. 16. чабида (макида) гирифта, ба худ гирифта: **обро ба худ кашидан**; **арра кашидан** бо арра буридан (*чӯбро*); **бӯ кашидан** бӯ кардан, бӯидан; **зарар кашидан** зиён дидан; **карнай кашидан** карнай навохтан; **лашкар кашидан** бо лашкар ба ҷо ба қасди ҷанг равона шудан; **наъра кашидан** баланд бонг задан; **саф кашидан** саф бастан, қатор шуда мураттаб истодан; **ташвиш кашидан** худро ба заҳмат мондан; **тор кашидан** таноберо байни ду нуқта кашол карда бастан; **уллос кашидан** нула кашидан; **хат кашидан** а) хат задан, ботил кардан (*навиштаеро*); б) бо хати рост ишора мондан (*ба зери навиштае*); **ба канор кашидан** а) канорачӯӣ кардан, худро ба як сӯ гирифта; дур шудан; **дар (ба) бар кашидан** оғӯш кардан, ба оғӯш гирифта, ба канор кашидан; **сар кашидан** а) сар боло кардан, қад кашидан; сабз шуда

(*рӯида*) сарак пайдо кардан; б) *киноя аз сар тофта*н аз чизе, сар нафурувардан ба чизе; **абрӯ дарҳам кашидан** чин бар абрӯ афкандан, рӯ турш кардан, қавоқи худро овезон кардан; **ба (риштан) назм кашидан** ба шакли шеърӣ даровардан; шеър гуфта; **расвои касеро кашидан** касеро шармандаву беобрӯ кардан.

КАШИШ I کشش 1. *исми феълӣ* аз **кашедан**. 2. қозибача; **қувваи кашииш** қувваи қозибача.

КАШИШ II کشیش рӯҳонии насронӣ (*исавиён*).

КАШИШДОР کشش‌دار кашидашаванда, дарозшаванда, дорои ёзандагӣ; дароз; **овози (садон) кашиишдор** овози (харфи) дар талаффуз дарозтар аз маъмулӣ.

КАШӢ کشى *кит.* хушӣ, хушҳолӣ, тандурустӣ, зебой.

КАШК کشک 1. *хӯр.* қурут. 2. *ниг.* **кашқоб**; оши кашк. 3. орди ҷав.

КАШКАК کشکک устухони бадани инсон, ки дар пеши зону қарор дорад.

КАШКАЛА کشکله *кит.* навъи пойафзол ва кафш.

КАШ-КАШ کش‌کش кашоқаш, кашмақаш; ◊ **каш-каши қозихона** муруфияи қозихонагӣ.

КАШКАШАК کش‌کش камонгӯлаки бачагона.

КАШ-КАШОН کش‌کشان кашолақунон, кашон-кашон.

КАШКИН کشکین 1. *ниг.* **кашкӣ**. 2. ҷавин; **нони кашкин** нони ҷавин.

КАШКӢ کشكى *мансуб ба кашк*; таҳияшуда аз кашк.

КАШКОБ کشکاب таоми обакӣ, ки аз ярмаи ҷав ё ҷуворӣ пухта, бо ҷургот ё бо қурутоба мехӯранд.

КАШКОС کشک‌آس *кҳн.* осиебе, ки бо ёрии гову хар ба кор медаромад.

КАШКӮЛ کشکول *таър.* 1. норгилӣ дарёӣ ва баҳрӣ. 2. қаду ё косаи заврақшакл, ки қаландарон ба китф ё ба оринҷи дасти худ овехта мегаштанд ва чизҳои гадоӣ қардашонро ба он меандохтанд ва он дар қадим аз меван

кашкӯл сохта мешуд.

КАШКҶҶЛА کاشکوله *кит.* гӯзаи пахта.

КАШМАКАШ کشمکش талош ва ҷанҷоли ҷанд кас бар болои чизе, ё масъалае, кашокаш, муноқиша; **кашмакаш кардан** муноқиша (*баҳсу ҷидол*) кардан.

КАШМАКАШӢ کشمکشی *ниг.* кашмакаш.

КАШМИРӢ کشمیری мансуб ба вилояти Кашмир; **шоли кашмири** шоли мулоим, ки дар Кашмир бофта мешавад.

КАШНИЗ کشنيز *ниг.* кашнич.

КАШНИЧ کشنيج гиёҳи ғизоии хушбӯест, ки хому пухтан он хӯрда мешавад.

КАШОВАРЗ کشاورز *ниг.* кишоварз.

КАШОВАРЗӢ کشاورزی *ниг.* кишоварзӢ.

КАШОКАШ کاشکاش *ниг.* кашмакаш.

КАШОКАШӢ کاشکاشی *ниг.* кашмакашӢ.

КАШОЛ کшал давомдор, дароз; **кашол додан** дароз кардан, тӯл кашондан; ба таъхир андохтан, ба қафо партофтани иҷрои коре (*одатан қасдан*); **кашол ёфтан** дароз кашидан, хеле вақт давом кардан, ба тӯл анҷомидан; дароз кашида шудан; **кашол кардан** *ниг.* кашол додан; **кашол шудан** тӯл кашидан; **гапро кашол додан** гапро дароз кардан, муддати зиёд гап задан; **бо дили кашол** умедворона, бо умед; **дил кашол будан** моил будан, хеле рағбат доштан (*ба коре, чизе*); **дил кашол шудан** хостан; ба чизе орзуманд шудан.

КАШОЛА کشاله *гуфт.* як навъ одами либос-ҳояш ҳамеша овезону камтартиб ва худаш сусткору ноӯҳдабаро; **кашола кардан** а) чизеро бо зӯр ба сӯи (*ё аз пайи*) худ кашида бурдан; **ба зами** расонда **кашида бурдан**; б) кашол додан, тӯл кашондан; **кашола шуда гаштан** аз пайи чизе гаштан (*маҷбуран ё хири шуда*); **кашола шуда рафтан** бе майлу хохиши худ рафтан ба сӯе; аз дунболи касе рафтан.

КАШОЛАКОР کشاله کار *ниг.* кашолкор.

КАШОЛАКОРӢ کشاله کاری *ниг.* кашолкорӢ.

КАШОЛАКУНОН کشاله کنان *феъли ҳол* аз кашола кардан; бо зӯри кашида, кашола кар-

ла кардан; бо зӯри кашида, кашола карда.

КАШОЛДИӢ کشالدهی ба қафо андохтан кореро, имрӯзу фардо кардан дар иҷрои коре.

КАШОЛДОР کشالدار давомдор, дунболааш дароз.

КАШОЛӢ کشالی *сифати феълии замони гузашта аз кашол ёфтан*; батаъхирмонда.

КАШОЛКОР کشال کار он ки иҷрои кор-хоро ҳамеша ба таъхир меандозад, дар ҳалли масъалаҳо сусткорӣ мекунад.

КАШОЛКОРӢ کشال کاری кашолкор будан, кашол додани иҷрои корҳо ё ҳалли масъалаҳо, сусткорӣ.

КАШОЛПО کشالپا одами сустҳаракату ноӯҳдабаро, лаванд.

КАШОН کشان *феъли ҳол аз кашидан*; кашола карда, кашолакунон; **кашон-кашон** а) кашола карда, кашолакунон, бо зӯр ва маҷбуран (*бурдан*); **кашон-кашон бурдан** кашола карда бурдан; б) кӯчкашонии зиёд.

КАШОНДАН کشاندن *тарзи бавоситаи феъли кашидан*. 1. чизеро бардошта ё ба чорпо ва ё ба ягон нақлиёт бор карда аз ҷое ба ҷое нақл кардан; **об кашондан бо ғалбер киноя** аз кори бенатича ва беҳуда кардан. 2. маҷбур кардан касеро ба кашидани чизе (*мас., нос, папирос ва ғ.*); **бӯ кашондан** ба димоғи касе чизи бӯдореро нигоҳ доштан, то ки вай бӯй кунад, бӯёнидан. 3. галладонаро аз осиеб гузаронидан орд кардан.

КАШОНИДАН کشانیدن *ниг.* кашондан.

КАШТАЛ کشتل *лаҳҷ.* гиребон, яқа, яха.

КАШФ کشف 1. ошкор кардан, кушодани парда аз болои чизе, иктишоф. 2. чизи то ҳол номаълум ва ниҳонеро ёфтан ва ба асоси илмӣ ба субут расонидани он; **кашфи асрор** кушодани сирҳо, дарёфтани розҳои ниҳонӣ; **кашфи каромат** д. кушодани асрори гайб ё пешакӣ хабар додан аз ягон ҳодисаи рӯй надода, ки шайху авлиё ба худ нисбат меоданд; **кашфи кони нафт** пайдо кардани кони нафт дар натнҷан ҷустуҷӯи геологӣ.

КАШФИӢ کشفیات 1. ҷ. кашфӣ//кашфия. 2. *ниг.* кашф 2.

КАШФӢ کاشفی *кит.* мансуб ба кашф.

КАШПА كشه сабад ё тӯрбаи махуси аз хас бофташуда барои ба хар бор карда кашондани ахлоту хокрӯба.

КАШПОФ *а.* كشاف 1. кашфкунанда. 2. пешоҳанг (*истиллоҳи солҳои аввали баъди инқилоб*).

КАЪБ *а.* كعب 1. *кит.* устухони банди пой ва сок, бучулаки по. 2. устухон ё чизи ба он монанди шашпаҳлун мураббаи аз як то шаш холдошта, ки бо он дар нард бозӣ мекунад. 3. қисми аз берун поёни пиёла, коса, табақ ва ғ. 4. *риёз.* решаи сеюм, ададе, ки агар ду бор дар ҳудаш зарб зананд, решаи сеюми он пайдо мешавад, $2 \times 2 \times 2 = 8$ каъби 8 баробари 2 аст.

КАЪБА *а.* كعبه 1. *д.* хонаи Худо, хонаи чоркунҷае дар шаҳри Макка (*Арабистон* Саудӣ), ки мусулмонон вақти намоз ба сӯи он рӯ меоранд (қибла) ва дар тӯли зиндагӣ агар қудрат ва тавоноӣ бошанд, як бор онро зиёрат (ҳаҷ) кардан аз фарзҳои ислом аст, Байтулҳарам. 2. *кит.* ҷои азиз ва мавриди эҳтирому муҳаббат.

КВАДРАТ *лот.* كودرت 1. *ҳанд.* росткунҷаи баробартараф, мураббаъ. 2. *риёз.* ҳосили зарби як адади ба худ он адад зарбшуда.

КВАДРАТӢ كودرتى *мансуб ба квадрат:* муодилан *квадратӣ.*

КВАНТ *олм.* كونت *физ.* микдори аз ҳама хурди ягон қувва.

КВАНТӢ كوتى *:мансуб ба квант:* назарияи *квантӣ.*

КВАРТЕТ *ит.* كورت *мус.* асари мусиқавӣ барои чаҳор овоз ё чаҳор гуна соз.

КВАРТС *олм.* كورتس *маъд.* яке аз маъданҳои қӯҳӣ, ки шаффоф ва нимшаффоф буда, дар саноати оптикӣ ва радиотехникӣ низ аз он истифода мебаранд.

КВАС *р.* كوس нӯшобаи туршмазаи ғайриалкоголӣ, ки бо роҳи туршонидани нон дар об ҳосил мешавад.

КВОРУМ *лот.* كوارم микдори иштироккунандагони ҷаласа, ки барои қонунӣ шудани он зарур мебошад, ҳадди нисоб.

КВОТА *лот.* كواته хисса, сахм; \diamond *квотан* президентӣ имтиёзе, ки аз ҷониби Президент чихати дохил шудан дар мактабҳои олии ҷумҳурӣ барои ҷавондухтарону ҷавонписарони водихӯи дурдаст дода мешавад.

КЕБИДАН كيبیدن 1. *кит.* аз роҳи рост баромадан, қач рафтан. 2. ибто кардан; хӯсидан, тарсидан.

КЕГЛ *олм.* كیگل калонтарин дараҷаи ҳарфҳо дар матбаа.

КЕК كيك *кит.* мардумакӣ чашм.

КЕКС *англ.* ككس навъи нони қандини мавиздор ё мағздор ва ё бидуни он ки одатан дар шакли нони хиштӣ ё гирда мепазанд.

КЕЛИН *т.* كلين *гуфт.* арӯс; келин кардан, келин фурувардан арӯс кардан, арӯс овардан.

КЕЛИНБИБӢ كلينبيبي *гуфт.* мурочиати эҳтиромона ба арӯс.

КЕЛИНБИЁРОН كلينبياران *ниг.* арӯсбиёрон.

КЕЛИНБИНӢ كلينبينى *гуфт.* маросими аввалин бор ба дидани арӯс ҷамъ шудани хешовандони домод.

КЕЛИНПОШШО كلينپاشا *гуфт.* мурочиати иззатмандона ба арӯс.

КЕЛИНТАЛ(А)БОН كلينطلبان *ниг.* арӯстал(а)-бон.

КЕЛИНФУРОРӢ كلينفرارى *гуфт.* тӯйи арӯсӣ, ба хонаи худ овардани арӯс.

КЕЛИНЧАК كلينچك *гуфт.* наварӯс, арӯси нав ба хонаи шавҳар омада.

КЕЛИНШАВАНДА كلينشونده *ниг.* арӯсшаванда.

КЕМА كيمه *гуфт.* киштӣ, паром.

КЕМУХТ كمخت чарми донадор, ки аз пӯсти сағрии аспу хар месозанд.

КЕМУХТГАР كمخت گر чармгар.

КЕМУХТӢ كمختى *мансуб ба кемухт;* аз кемухт дӯхта ё сохташуда.

КЕНГУРУ *англ.* كنگرو *зоол.* ҳайвони алафхор, ки бачаи навзоди худро дар ҳалтачаи табиие, ки зери шикам дорад, гирифта мегардад ва дар он ҷо аз пистонаш шир медиҳад (*асосан*

дар Австралия зиндагӣ мекунад).

КЕНЧА *т.* کنجه *гуфт.* фарзанди охирин дар оилаи як падару модар.

КЕҲ *кит.* كه *хурд, майда, нисбат ба (одам), муқоб. мех.*

КЕҲИН *кит.* كهين *хурдтарин, майдатарин; муқоб. мехин.*

КЕҲТАР *кит.* كهتر *хурдтар, майдатар; муқоб. мехтар.*

КЕҲТАРӢ *кит.* كهترى *1. хурдӣ, майдагӣ. 2. хизматгор.*

КЕШ I *кит.* كيش *1. дин, мазҳаб, оин. 2. расму одат, атвор.*

КЕШ II *кит.* كيش *тирдон, тиркаш.*

КЕШ III *кит.* كيش *варз.* *1. ҳолате дар шатранч, ки дар он шоҳ ба яке аз донаҳои ҳариф таҳдид шавад. 2. дар шатранч хангоми кеш додан ба ҳариф гуфта мешавад.*

КЕШ IV *кит.* كيش *навъе аз порчаи катонӣ.*

КЕШБОФӢ *кит.* كيشبافى *амали аз кеш тайёр кардани матоъ.*

КЕШБОФТ *кит.* كيشبافت *аз кеш бофташуда.*

КИ *кит.* كه *1. пайвандаки тобеъкунанда, ки ҷумлаҳои пайравро ба сарҷумла мепайвандад. 2. бо пайвандак ва калимаҳои дигар омада, пайвандакҳои таркибӣ месозад: ё ки, вақте ки, зеро ки, гарчанде ки ва ғ.*

КИБЕРНЕТИКА *ю.* كيبيرنتيكة *илм дар бораи қонунҳои умумии ҷараёни идоракунии ва робита дар системаҳои муташаккил.*

КИБЕРНЕТИКӢ *кит.* كيبيرنتيكي *мансуб ба кибернетика.*

КИБОР *а.* كبار *1. ҷ. кабир. 2. аён, ашроф.*

КИБОРЗОДА *фарзанди хонаводаи аён, ашрофзода.*

КИБР *а.* كبر *калонгирӣ, такаббур, мағрурӣ: кибру ғурур.*

КИБРИӢ *а.* كبريا *кит.* *1. азамат, бузургӣ (сифати Худо). 2. ғурур, мағрурӣ.*

КИБРИТ *а.* كبريت *гӯгирд; ҷубчаи борике, ки*

дар нӯғаш барои даргирондани ҷароғ ва ғ. олтингӯгирд дорад.

КИӢ *кит.* كيا *1. соҳиб, ҳоким; подшоҳ. 2. пахлавон, диловар.*

КИӢНО *кит.* كيانا *яке аз чор унсур, (об, оташ, хок, бод) ки гӯё олам аз онҳо таркиб ёфтааст; асли ҳар чиз.*

КИӢР *кит.* كيار *лавандӣ, танбалӣ, коҳилӣ.*

КИӢСАТ *а.* كياست *зиракӣ, ҳушёрӣ, басират.*

КИЗБ *а.* كذب *кит.* *дурӯғ, фиреб.*

КИЛЕБ *кит.* كليب *қач, уреб, норост, ҳам; қачу килеб вайрон.*

КИЛИК *кит.* كليك *ангушти хурди по ва даст.*

КИЛК *кит.* كلكى *1. най, қамиш. 2. найқалам; қалам; қаламу дафтар қаламу қоғаз.*

КИЛЛА *кит.* كلّه *1. парда, чодире, ки сақф мепӯшанд. 2. сақф, шифт.*

КИЛО I *кит.* كلا *кҳн. кӯза.*

КИЛО II *фр.* كيلا *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб дар таркиби калимаҳои ифодакунандаи ченаку андоза ба маънои ҳазор: киловатт, километр.*

КИЛО III *кит.* كيلا *гуфт., ниг. килограмм.*

КИЛОБАЙТ *итт.* كيلابايت *воҳиди ченаки ҳаҷми иттилоот дар хотираи компютер, ки ба 10²⁴ байт баробар аст.*

КИЛОВАТТ *кит.* كيلوات *воҳиди ченкунии қувваи ҷараёни барқ, ки ба 1000 ватт баробар аст, воҳиди тавоноӣ, иқтидор (ифодаи ихтисориаи кВт).*

КИЛОВАТТ-СОАТ *кит.* كيلوات ساعت *воҳиди андозаи нерӯ ё қор, ки асосан дар электротехника истифода шуда, бо аломати кВт/С. (1 кВт.) ишора мегардад.*

КИЛОВОЛТ *ю.* كيلوالت *воҳиди ченаки шиддати ҷараёни барқ.*

КИЛОГРАММ *ю.* كيلوگرم *ченаки вазн, ки ба 100 грамм баробар аст, кило (ифодаи ихтисориаи кг).*

КИЛОМЕТР *кит.* كيلومتر *ченаки дарозӣ, ки баробар ба 1000 метр аст (ифодаи ихтисориаи км);*

- воҳиди дарозӣ.
- КИЛОТОННА** کیلاتانه воҳиди шартин қувваи заряди ҳастаӣ, ки ба нерӯи таркиши 1000 тонна тратил баробар аст.
- КИЛЧ** کچ *кит.* чин, шикани зулф, хамаи зулф.
- КИМ** کیم *ғуфт.* ҳиссаҷае, ки бо пурсиш-ҷонишишҳо ва зарфҳо омада, номуайяниро ифода мекунад: **КИМ-кадом**, **КИМ-кучо**, **КИМ-каӣ**, **КИМ-кӣ**, **КИМ-чӣ**.
- КИМИЁ** ю. کيميا 1. *таър.* илми бардурӯғ дар боран ба тиллову нуқра мубаддал гардонидани филизҳои одӣ ба воситаи иксир-ҷавҳари афсонавӣ дар асрҳои миёна, алхимия. 2. *маҷ.* чизи камёб, нодир. 3. *маҷ.* макру хила; фикр ва мулоҳизаи нозукбиниона. 4. *ниг.* **ХИМИЯ**.
- КИМИЁГАР** کيمياگر *таър.* он ки даъвои пучи аз филизҳои одӣ, аз қабилҳои мис ва қалъагӣ, тиллову нуқра сохтан мекард.
- КИМИЁГАРӢ** کيمياگرى 1. шуғли кимиёгар. 2. *маҷ.* кори каммеҳнати пурфоида; фиребгарӣ.
- КИМИЁӢ** کيميايى 1. *мансуб ба* **КИМИЁ**. 2. кимиёгар.
- КИМОЛ** کيمال *кит.*, *зоол.* ҷонвари кабудранге, ки аз пӯсти он пӯстин медӯзанд, савсар.
- КИМХО(Б)** کيمخا(ب) навъи матои абрешимии нафиси рангоранг: **камзӯли кимхо**.
- КИН** کين душманӣ ва бугз, ки касе дар дил нигоҳ медорад, адоват, кина; **кину адоват** душманӣ ва нафрату бадхоҳии дарунӣ; **кину хасад** душманӣ ва нотавонбинӣ.
- К-ИН** کين *шакли кӯтоҳишудаи ки ин.*
- КИНА** کينه 1. *ниг.* **КИН**; **кина гирифта** (доштан) дар дили худ нисбат ба касе адоват парваридан. 2. *д.* чашмзаҳм, чашмрасӣ, сук; **кина кардан** аз касе гӯё зарару зиёни чашмзаҳмро бароварданӣ шуда, амали афшону такон, бо нон силакунӣ ва дуохониро иҷро кардан.
- КИНАВАР** کينهوار *ниг.* **кинадор**.
- КИНАГАР** کينهگر *ниг.* **кинадор**.
- КИНАДОР** کينهدار он ки дар дилаш нисбат ба касе душманно бадхоҳӣ дорад; бадкина.

- КИНАДОРӢ** کينهدارى кинадор будан, бадкинагӣ; бугз; душманӣ, адоват.
- КИНАКАШ** کينهکش *ниг.* **кинахоҳ**.
- КИНАТӮЗ** کينهتوز *кит.*, *ниг.* **киначӯ**.
- КИНАТӮЗӢ** کينهتوزى *ниг.* **киначӯӣ**.
- КИНАХОҲ** کينهخواه адоватпарвар, бадхоҳ.
- КИНАХОҲӢ** کينهخواهى дар дил адоват парвардан; ба касе фурсат чустан.
- КИНАЧӢ** کينهچى *д.* он ки гӯё бо дуою амал аз одамони чашми бад расида зарари чашмзаҳмро дур мекунад.
- КИНАЧӮ(Ӣ)** کينهجو(ي) *ниг.* **кинахоҳ**.
- КИНАЧӮӢ** کينهجوئى *ниг.* **кинахоҳӣ**.
- КИНГ** کنگ амради беҳаё, шаттоҳ, амрад.
- КИНДОР** کيندار *ниг.* **кинадор**.
- КИНЕМАТОГРАФИСТ** ю. کينمتاگريفيست филм-соз, филмбардор, синамогар.
- КИНЕМАТОГРАФИЯ** ю. کينمتاگريفيه синамогарӣ, соҳаи фарҳанг, ки бо истехсоли кинофилмҳо ва намоиши онҳо машғул аст.
- КИНЕСКОП** ю. کينسکاپ абзори лӯлашакли қабулкунандаи навори видео барои аз нав падида овардани тасвир дар оинаи телевизион ва ғ.
- КИНЕТИКА** ю. کينتيکه қисми асосии механика, ки ҳаракатро вобаста ба сабабҳои асосии он меомӯзад, яъне динамика ва статикаро дар бар мегирад: **кинетикаи физикӣ**, **кинетикаи химиявӣ**.
- КИНЕТИКӢ** کينتيكى *мансуб ба* **кинетика**: хусусияти кинетикӣ.
- КИНО** ю. کينا *ниг.* **синамо**.
- КИНОВАР** کينآور интиқомчӯ, интиқомгир; чанговар.
- КИНОВАРӢ** کيناورى чангчӯӣ, интиқомчӯӣ.
- КИНОКОМЕДИЯ** کيناکامديه *ниг.* **филм (-и мазҳақавӣ)**.
- КИНОСТУДИЯ** ю. کيناستوديه муассисае, ки филмҳои кино истехсол мекунад.

КИНОТЕАТР *ю.* **کيناتيتر** бинои махсус барои ба омма нишон додани кинофилмҳо.

КИНОФЕСТИВАЛ *ю.* **کينافستول** намоиши оммавии филмҳо бо мақсади муайян кардани беҳтарини онҳо, фестивали филмҳо.

КИНОФИЛМ *ю.* **کينافيلم** асари санъати кино, филми бадеӣ; **кинофилми мустанад** филми хучҷатӣ.

КИНОШИНОС **کيناشناس** мутахассис ва мунаҷҷиди санъати кино.

КИНОШИНОСӢ **کيناشناسى** илм дар бораи санъати кино.

КИНОЯ *а.* **کنايه** 1. *адм.* навъи санъати сухан аст, ки нависанда ё гӯянда калимаву ибораеро гайр аз маънои аслиаш ба маънои маҷозии дигари мантиқан ва ташбеҳан бо он наздик қор мефармояд. 2. сухане, ки дар он мақсади асли пинҳон бошад; рамз, ишора; **киноя зада** (**кардан**) сухани кинояомез гуфтанд; пичинг зада.

КИНОЯВӢ **کنايه‌وى** *мансуб ба киноя*; маънои киноявӣ маънои бо истифодаи санъати киноя ифодаҷфта дар калимаву ибораҳо.

КИНОЯДОР **کنايه‌دار** *ниг.* кинояомез.

КИНОЯОМЕЗ **کنايه‌آمیز** пичингдор, духӯра.

КИНЧ **کنج** *қит.* бузургчусса, қавиҳайкал: **пилоши кинч** филҳои қавиҷуссаи чангӣ.

КИРДИГОР **کردگار** *д.* офаринанда, офаридгор, холиқ (*сифати Худо*).

КИРДОР **کردار** рафтор; қор, амал; **кирдори ношоиста** қор ва рафтори ношоям; **қору кирдор** қору рафтор.

КИРӢ **کيريا** *ниг.* кирѐтахта.

КИРӢТАХТА **کيريياتخته** тахтапорчаи оҳанӣ, ки сӯроҳҳои қалону хурди зиёде дорад ва заргарон симҳои тиллову нукрагини гафсрехтаро аз даруни он сӯроҳҳо кашида гузаронда, ба шакли симҳои борик медароранд.

КИРМ **کرم** хашароти хазандаи баданаш нарму дарози беустухон, ки дар оби лойқа, дар меваҳо ва гӯшт пайдо мешавад: **кирми лойхӯрак**, **кирми себ**; **кирми пилла** *ниг.* кирмак; **кирми шабтоб** кирми хурде, ки моддаи фос-

фории рӯи баданаш дар торикӣ аз худ рӯшноӣ медиҳад.

КИРМАК **کرمک** кирми шопалаки абрешими тут, ки баъди гирифтани пилла ва абрешим аз он парвариш мекунанд, кирми пилла, кирми абрешим; **кирмак барин хӯро** боиштихо, пурхӯр (*ишора ба даврани бедоришавӣ ва бисёр барги тут хӯрдаши кирми пилла*).

КИРМАҚДОР **کرمک‌دار** *ниг.* кирмакпарвар.

КИРМАҚДОРӢ **کرمک‌دارى** *ниг.* кирмакпарварӣ.

КИРМАҚПАРВАР **کرمک‌پرور** он ки машғули парвариши кирмак аст; мутахассиси соҳаи кирмакпарварӣ.

КИРМАҚПАРВАРӢ **کرمک‌پرورى** соҳаи кишоварзӣ, ки ба парвариши кирми пилла ихтисос дода шудааст, кирмақдорӣ; шугли кирмақпарвар.

КИРМЗАДА **کرم‌زده** чизе, ки дар он кирм пайдо шудааст, кирмхӯрда: **талқон ва қурутхон кирмзада**, зардолуи кирмзада.

КИРМКАРДА **کرم‌کرده** *ниг.* кирмзада.

КИРМХӢРДА **کرم‌خورده** он чи ба он кирм даромада нобуд кардааст; **дандони кирмхӯрда** дандони аз дарун пӯсида ва иллат пайдокарда.

КИРМЧА **کرم‌چه** кирми хурд.

КИРМШАҚЛ **کرم‌شکل** ҳамчун кирм, ба кирм монанд.

КИРО *а.* **کرا** 1. иҷорагирии хона, замин, чорпо ё чизи дигар барои муддати маълуме дар бадали маблағе, иҷора. 2. маблағе, ки ба ивази иҷорагирии чизе, чое, чорпое ба сохиби он пардохта мешавад, пули иҷора; **киро қардан** (*чое, чизе ё чорпоеро*) ба иҷора гирифтанд; **ба киро гирифтанд** (*чизеро*) ба иҷора гирифтанд; **ба киро додан** ба иҷора додан (*чизеро*); **кирои чизе қардан** (**нақардан**) арзидан (**наарзидан**), сазовор будан (**набудан**) ба чизе: **кирон гап зада** **намекунанд** ҳатто ба гап задам ҳам намеарзад.

КИРОӢ **کرائى** 1. кирошуда, ба киро гирифташуда: **аробан кироӣ**, **мошини кироӣ**. 2. арзишдор; **кироӣ набудан** намеарзад; казой набудан, арзанда набудан; **одами кироӣ** одами

ба чизе арзанда, сазовор, лонк.

КИРОКАШ کراکش 1. он ки чорпо ё воситаи нақлиёти худро ба касе ба киро (ичора) ме-дихад. 2. он ки ба воситаи нақлиёти худ ба ивази маблаге мусофиркашонӣ ё боркашонӣ мекунад.

КИРОКАШӢ کراکشӣ шуғл ва амали кирокаш, ба киро додани чорпо, ароба, мошин *ва ғ.*

КИРОКАШХОНА کراکشخانه ҷои исти восита-ҳои нақлиёти кироӣ.

КИРОКУНАНДА کراکننده *сифати феълӣ за-мони ҳозира аз киро кардан*; он ки чизеро ба киро гирифтанист.

КИРОКУНӢ کراکنӣ киро кардан, ба киро ги-рифтани.

КИРОМ I *а.* کرام *ч.* карим.

КИРОМ II کرام *ниг.* киромӣ.

КИРОМӢ کرامӣ *ниг.* гиромӣ; киромӣ доштан азиз доштан, хурмат кардан.

КИРОПУЛӢ کراپولی маблаге, ки дар бадали кирои чизе пардохта мешавад.

КИРОШУДА کراشده *сифати феълӣ замони гу-зафта аз киро шудан*; чизе, ки ба киро ги-рифта шудааст.

КИРОЯ کرایه 1. *ниг.* киро. 2. кирошуда, кироӣ; **аскари кироя** аскаре, ки ба ивази музде адои хизмат мекунад; **коркуни кироя** қувваи кории ба киро гирифташуда; **саворни кироя** чорпои ба ичора (киро) гирифташуда.

КИРОЯНИШИН کرایه‌نشین *ниг.* ичоранишин.

КИСА *а.* کیسه 1. ҷои халтачашакл дӯхташуда дар либос барои гузоштани пул ва чизҳои майдан сабук, чайб; **кисаи бағалӣ** *ниг.* **киса-бағал**. 2. халтачан пул, ҳамён. 3. халтачае аз матои дурушт, ки дар ҳаммом бо он баданро молида мешӯянд; **ба кисаи касе рафта** ба дасти касе афтодани пули касе; **дар киса тугун карда мондан** пасандоз кардан (маб-лагеро); **даст ба киса задан** даст ба чайб ан-дохта, пул баровардани шудан; **кисаи касеро афшонда гирифтани** тамоми пули дар чайб доштаи касеро гирифтани; **◇ кисаро бо чор-маги пуч пур кардан** ба касе ваъдаи хушку

холӣ додан; **таги киса кам шудан** кам шудани сармоя ё маблағи гункардаи касе зарар ди-дан аз муомилае.

КИСАБАҒАЛ کیسه‌بغل *ниг.* бағалкиса.

КИСАБУР کیسه‌بر дузде, ки дар бозор ва дигар ҷойҳои серодам пули мардумро аз кисаи онҳо мерабояд.

КИСАБУРӢ کیسه‌بری дуздидани пули касон аз кисаи онҳо; амали дузди кисабур.

КИСАГӢ کیسه‌گی ба киса гузошташаванда, чайбӣ; ҳар чизи хурд, ки дар киса гунчи-данаш мумкин аст: **дафтарчаи кисагӣ**, **китоб-чаи кисагӣ**, **соати кисагӣ**.

КИСАДОР کیسه‌دار 1. либосе, ки киса дорад ё чизе, ки шабеҳи кисаро дорад. 2. *кит.* хази-надор; хазиначӣ. 3. *киноя аз* одамони пулдор, бой; он ки дар вақти арзонӣ чизҳоро харид мекунад ва дар вақти камчинию қиматӣ онҳоро мефурӯшад; ханнот, чаллоб.

КИСАКАМАР کیسه‌کمر ҳамён, халтачае, ки одатан шахсони савора аз ду паҳлу ба камар мебанданд.

КИСАКАСАЛ کیسه‌کسل *гуфт.*, *мач.* он ки дар кисааш пул надорад, кисатиҳӣ, кисахолӣ, бе-пул.

КИСАКОВӢ کیسه‌کاوӣ кофтани киса; даст ан-дохтан ба киса барои баровардани пул.

КИСАМОЛ کیسه‌مال он ки дар ҳаммом тани одамнро тоза мекунад; халтакаш, даллок, ходимчӣ.

КИСАТИХӢ کیسه‌تهی *ниг.* кисахолӣ.

КИСАХАРЧӢ کیسه‌خرچی маблағи андаке, ки барои харочоти майда бо худ мегиранд.

КИСАХОЛӢ کیسه‌خالی он ки дар киса пуле на-дорад, бепул, тиҳикиса.

КИСВАТ *а.* کسوت *кит.* либос, пӯшок.

КИСВАТГАРӢ کسوت‌گری *кит.* 1. либоспӯшӣ; **кисватгарӣ кардан**. 2. ба либоси дигар даро-вардан. 3. *киноя аз* тарчума кардан.

КИСЛОТА کیسلاته *хим.* моддаи (пайвасти) химиявӣ, ки дар таркибаш гидроген дошта, ба ионҳо ҷудо шуда, мазаи туршӣ дорад, те-

зоб: кислотан пнтрат, кислотан сулфат, кислотан карбон.

КИСРО كسرى 1. шакли арабишудан Хисрав. 2. лақаби Хисрави Анӯшервон. 3. таър. лақаби подшоҳони Сосониён баъд аз Хисрави Анӯшервон.

КИТМОН a. كتمان махфӣ доштан, пинҳон кардан.

КИТОБ a. كتاب варақҳои таълифии дастнавис ё чопӣ, ки чилд шуда бошад: **китоби хониш**, **китоби алифбо**; **китоби дарсӣ** китобе, ки дар мактабҳо аз рӯи он дарс мехонанд; **китоби луғат** китобе, ки дар он маҷмӯи калима ва ибораҳои забоне бо шарҳу тафсир ё тарҷумааш гирд оварда шудааст (*бо риояи тартиби алифбо*), фарҳанг, луғатнома; **бозори китоб** растаи китобфурушон; **ҳисобу китоб кардан** дахлу харҷро баррасӣ кардан, ба ҳисоб гирифтан; **ҳисобро баробар кардан**; **як китоб маънӣ доштан** пурмаънӣ будани сухане.

КИТОБА a. كتابه матне, ки бо хати чалӣ бар девори масҷидҳо, болои дарвозаҳо ва ё санги мақбараҳо қанда ё навишта шудааст; *муқ. катиба II*.

КИТОБАТ a. كتابت навиштан; нусха- бардорӣ аз рӯи навиштае; **китобат кардан** навиштан; рӯбардор кардан, нусха бардоштан (*аз навиштае*).

КИТОБАТӢ كتابتى :аломатҳои китобатӣ *грам.* маҷмӯи аломатҳо дар забони хаттӣ (*аз қабилли* нуқта, вергул, нуқтавергул, аломатҳои суол, хитоб, баён ва ғ.), ки барои дуруст дарк кардани мазмуни матн ва бе ғалат хондани он хизмат мекунад; **забони китобатӣ** забони бо хат сабтшудан услубҳои бадеӣ, илмӣ, публицистӣ ва корғузории расмӣ, забони хаттӣ.

КИТОББОРОӢ كتاببرارى нашри китоб.

КИТОБДОН كتابدان *гуфт.* китобандозак, киф.

КИТОБДОР كتابدار корманди китобхона, барои ниғаҳдории китоб.

КИТОБДОРӢ كتابدارى 1. вазифа ва шугли китобдор. 2. усул ва қоидаву тартиботи ниғаҳдории китобҳо дар китобхона.

КИТОБДӢСТ كتابدوست он ки китобро дӯст медорад; чамъқунандаи китобҳои камёб ва нодир: **чамъияти китобдӯстони шаҳр**.

КИТОБДӢСТӢ كتابدوستى шугли китобдӯст, дӯст доштани китоб.

КИТОБИЁТ a. كتابيات тасвири илмии чигунагии шаклу мазмуни китобҳо ва тартиб додани феҳристи онҳо; **танқид ва китобиёт** боби махсус дар рӯзномаю маҷаллаҳо, ки ба тавсиф, шиносондан ва нишон додани камбудии китобҳои нав бахшида мешавад.

КИТОБӢ كتابى 1. *мансуб ба китоб*. 2. он чи дар асоси китоб гуфта ё навишта шудааст; **номи китобӣ** номи шахс, ки бо истинод ба китоб (*хусусан динӣ*) гузошта шудааст; **забони китобӣ** *ниг.* **китобатӣ** (**забони китобатӣ**).

КИТОБМОНАК كتابمانگ лавҳи китобғузори барон ба хондан мувофиқ ҷой гирифтани он, раҳл.

КИТОБНАВИС كتابنويس он ки китоб таълиф кардааст, нависанда.

КИТОБНАВИСӢ كتابنويسى *исми амал аз китоб навиштан*; навиштани китоб, иншон китоб.

КИТОБНОМА كتابنامه феҳрист ва номгӯи маводу маъхаз ва сарчашмаҳо, ки дар таҳияи асаре истифода шудааст ва он ё дар поварақ ё дар охири китоб оварда мешавад.

КИТОБОРОӢ كتابآرائى ороиши китоб, маҷмӯаи корҳои чун хушнависӣ, чилдсозӣ, ороиш, суратгирӣ, ки барон зебо кардани китоб истифода мешавад.

КИТОБПАРАСТ كتابپرست он ки китоб барои вай муқаддас аст, ошиқи китоб.

КИТОБПАРАСТӢ كتابپرستى шугли китобпараст, муқаддас донистани китоб.

КИТОБСОЗӢ كتابسازى 1. маҷмӯи корҳои таҳия, чилдсозӣ, ороиш, саҳифабандӣ ва муқовабандии асаре. 2. *маҷ.* барои дигарон чамъ овардани матн ва таҳияи китоб.

КИТОБФУРӢШ كتابفروش фурӯшандаи китобҳо, он ки ба савдои китоб машғул аст.

КИТОБФУРӢШӢ كتابفروشى 1. шугл ва амали китобфуруш. 2. ҷое, ки дар он китоб фурухта

мешавад: *дӯкони китобфурушӣ*.

КИТОБХОН کتابخوان 1. мутолиакунандаи китоб, хонандаи китоб; китобдӯст. 2. он ки чуқ узви расмии китобхонае аз китобҳои он истифода мебарад.

КИТОБХОНА کتابخانه 1. ҷое, ки ҳама гуна китобҳо чамъ ва ниғаҳдорӣ карда мешаванд: **китобхонаи шахсӣ**. 2. муассисае, ки ҳама гуна китобхоро барои истифодаи умум чамъ мекунад ва нигоҳ медорад; **китобхонаи сайёр** китобхонае, ки тавассути нақлиёт аз ҷое ба ҷое интиқол дода мешавад.

КИТОБХОНДА کتابخوانده босавод, таҳсилкарда.

КИТОБХОНӢ کتابخوانی 1. хондани китоб, мутолиа. 2. китоб хонда шунавонидан ба дигарон; **китобхонӣ кардан** чамъ шуда китоб хондан, ки дар қадим ва ҳоло дар деҳоти дурдаст яке аз тарзҳои вақтгузаронии маданӣ буд.

КИТОБЧА کتابچه китоби ҳаҷман хурд, рисола.

КИТОБШИНОС کتابشناس мутахассиси китобшиносӣ.

КИТОБШИНОСӢ کتابشناسی илм дар бораи китоб ҳамчун падидаи фарҳангӣ ва маҳсули истехсолот.

КИТФ *а.* کتف сари шонаи бадан, шона, дӯш: **китф дарҳам кашидан** аз коре ҳайрат ва тааҷҷуб кардан; дар масъалае изҳори беҳабарӣ кардан.

КИТФВАСЕЪ کتفوسیع фароҳдӯш, шонапахн.

КИТФТАНГ کتفتنگ либоси китфаш танг.

КИФОЛ *а.* کیفال *кит.* авбош, беҳудагард.

КИФОЛАГӢ کیفالگی авбошӣ, беҳудагардӣ.

КИФОФ *а.* کفاف он қадар даромад ё маош, ки ба хароҷот кифоя мекунад; миқдори хӯроке, ки барои зиндагӣ басӣ мекунад.

КИФОЯ(Т) *а.* کفایه//کفایت басанда, кофӣ; ба қадри кифоя ба андозаи қонеъкунанда, басанда; **кифоя будан** басанда будан, кофӣ будан, расидан.

КИФОЯТКУНАНДА کفایتکننده *сифати феълӣ*

замони ҳозира аз кифоят кардан; басанда.

КИФТ کفت *шакли ҷойивазкардаи китф.*

КИҲОНАТ *а.* کهنات *кит.* коҳинӣ, гайбгӯӣ, пешгӯӣ.

КИЧИРӢ کچیری *хӯр.* оше аз мошу биринҷ, ки мисли шӯла ғафс мешавад.

КИЧҶА کچجه кирмчаҳои паразитӣ, ки дар рӯдаю меъдаи инсон ва ҳайвони ширхор пайдо мешаванд, гичча, кирми меъда (*аскарида, глист*).

КИШ I کیش *нидои рондани мурғону парандагони хонагӣ; киш-киш додан касеро* ба муқобили касе шӯрондан, тез кардан.

КИШ II کیش *варз.* дар бозии шатранҷ ҳолате, ки шоҳро яке аз мӯҳраҳои ҳариф таҳдид мекунад.

КИШАН کیشن 1. занҷир ё банди махсусе, ки барои нагурехтани асп ба ду пойи пеши он (*ба воситаи қуфли вазндор*) мебанданд. 2. занҷири махсус, ки ба пою дасту гардани маҳбусон зада қуфл мекунад, завлона, ишкел; **кишан шудан** монеаи боздорандаи чизе шудан.

КИШВАР کشور 1. сарзамин, мамлакат, давлат. 2. воҳиди маъмурию ҳудудӣ.

КИШВАРӢ کشورى *мансуб ба кишвар; саросарӣ.*

КИШВАРКУШО(Ӣ) کشورکشای 1. кашфкунандаи кишвари нав. 2. фотех, ҷаҳонгир; истиллогар.

КИШВАРКУШОӢ کشورکشائی 1. кашфи кишвар, сарзамини нав. 2. фатҳ кардан, мутеъ сохтани кишварҳо.

КИШВАРСИТОН کشورستان *ниг.* киш-варкушо.

КИШВАРХУДОӢ کشورخدای *кит.* подшоҳ, соҳиби сарзамин ё кишвар.

КИШВАРШИНОС کشورشناس мутахассиси илми кишваршиносӣ.

КИШВАРШИНОСӢ کشورشناسی маҷмӯи тадқиқот ва донишно оид ба табиат, инсон, иқтисод, таърих, урфу одат, анъанаҳои кишвар; **осорхонаи кишваршиносӣ** осорхонае, ки дар он мавод ва ашёи оид ба шиносонидани

мамлакате чамъ оварда шудааст.

КИШМИШ كشمش навъи ангури майдаи бедонак; мавизи ин ангур: **кишмиши зард**, **кишмиши сиёҳ**.

КИШМИШӢ كشمشى *марбут ба кишмиш*; бо истифода аз кишмиш таҳия шудани чизе.

КИШОВАРЗ کشاورز деҳқон, зоръ, барзгар.

КИШОВАРЗӢ کشاورزى деҳқонӣ, зироаткорӣ, барзгарӣ.

кишт كشت *асоси замони гузашта аз киштан*.

КИШТ I كشت 1. коштан, коридан; киштукор, зироат. 2. замини коридашуда, киштзор. 3. он чизи коридашуда, ки аз замин сабзида баромадааст; **кишти барвақтӣ** киштукор пеш аз вақти муқаррарӣ; **кишти баҳорӣ** *ниг. баҳорӣ*; **кишти дастӣ** зироати бо қувваи бевоситаи даст, яъне бо побел (*бе шиттироки техника*) кишташуда, зироати ғайримошинӣ; **кишти тирамоҳӣ** зироати фасли тирамоҳ; **кишт кардан** а) шинондан, дона пошидан; б) киштукор кардан, замин рондан, чуфт рондан.

КИШТ II كشت *варз.* донаронӣ ба сӯи шоҳи хариф; **кишт хӯрдан** *мач.* дучори таъқиб гардидан (*аз тарафи касе ё ҳукумат*).

КИШТА كشته *сифати феълӣи замони гузашта аз киштан*; он чи кишта шудааст.

КИШТАЗОР كشتهزار *кит., ниг. киштзор*.

КИШТАН كشتن тухм пошидан, коридан, коштан.

КИШТБОБ كشتباب *барои киштукор мувофиқ; замини киштбоб*.

КИШТБОЗӢ كشتبازى *варз.* **киштбозии рух** ба воситаи рух «кишт» гуфтан ба шоҳ.

КИШТГАРДОН كشتگردان дар як қитъаи замин бо навбат коштани зироатҳо (*мавсим ба мавсим*).

КИШТГОҲ كشتگاه ҷои кишт, замини коридашаванда ё кориданшуда; киштзор.

КИШТЗОР كشتزار замини кишт, майдони кишт, мазраа.

КИШТИБАНДӢ كشتىبندى баста нигоҳ доштани киштиҳо дар бандар.

КИШТИБАНДОН كشتىبندان ҷос, ки киштиҳо ро мебанданд, бандар.

КИШТИБОН كشتىبان ронандаи киштӣ, киштирон, ноҳудо.

КИШТИГАРД كشتىگرد мусоид ба гаштани (рафтуои) киштӣ; **дарён киштигард** дарёе, ки дар он киштӣ рафтуо карда метавонад.

КИШТИГОҲ كشتىگاه *кит.* 1. ҷос, ки киштӣ лангар меандозад, бандар. 2. соҳил, канор.

КИШТИКАШ كشتىكش 1. кашандаи киштӣ, киштие, ки амад ва киштиҳои дигарро кашола мекунад. 2. коргаре, ки киштиро бо аргамчин муқобили ҷараён кашада мебарад ё ба соҳили баҳру дарё кашада меорад.

КИШТИКАШӢ كشتىكشى кашадани киштӣ; шугл ва амали киштикаш.

КИШТИНИШИН كشتىنشين он ки дар киштӣ сафар мекунад, киштисавор.

КИШТИРОН كشتىران ронандаи киштӣ, маллоҳ.

КИШТИРОНӢ كشتىرانى 1. шугли ронандаи киштӣ, маллоҳӣ. 2. рафтуои киштӣ.

КИШТИСАВОР كشتىسوار *ниг. киштিনিшин*.

КИШТИСОЗ كشتىساز он ки киштӣ месозад, созандаи киштӣ.

КИШТИСОЗӢ كشتىسازى сохтани киштиҳо: **саноати киштисозӣ**.

КИШТИШИКАСТАГОН كشتىشكستگان *ҷ.* **киштишикаста**; 1. онҳое, ки киштиашон шикаста ё ғарқ шудааст. 2. *мач.* навмедшудагон, маъюсон.

КИШТӢ كشتى воситаи нақлиёте, ки дар рӯи об ҳаракат мекунад, кема, сафина; **киштии бодбонӣ** (**бодӣ**) киштии бодбондор, ки бо қувваи бод ҳаракат мекунад; **киштии бухорӣ** киштие, ки бо қувваи бухор (буғ) ҳаракат мекунад; **киштии зирехпӯш** кемаи ҷангии баданаш бо филизи тирногузар пӯшондашуда; **киштии зернобӣ** киштие, ки зери об мегардад; **киштии нафтқашонӣ** киштии борқашаи махсус барои кашондани нафт; **киштии яхшикап** киштии махсус таҷҳизонидашуда барои гузаштан аз обҳои яхбаста; **киштии ха-**

вої *киноя аз* хавопаймо.

КИШТУКОР *کشت و کار* деҳқонӣ, қорхон саҳроӣ; кишт; **киштуқори баҳорӣ** киштуқор дар мавсим баҳор; **киштуқори обӣ** зироате, ки бо воситаҳои сунъӣ (ҷуйборҳо) обёрӣ мешавад.

КӢ *کى* *ҷонишини саволӣ* кадом кас?, чӣ касе?, кист?, киҳо? **ҳар кӢ** *ҷонишини таъйинӣ* ҳар кас, ки; **кӢ будан** чӣ хел одам будан, соҳиби чӣ касбу қор будан; **кӢ будани ӯро** *пурсидам*.

КЛАПАН *лот. کلپن* 1. сарпӯш(ак). 2. *тех.* қисми (детали) мотори мошинҳо, ки ҷараёни газ ё сӯзишвории моеъро ҳамчун монеае танзим қарда мегузаронад.

КЛАРНЕТ *фр. кларнет* асбоби мусиқии дамӣ аз навъи сурнай.

КЛАССИК *лот. کلاسیک* арбоби пешқадам, барҷаста ва мақбули ом гардидаи соҳаи илм, адабиёт ва санъат, ки осораш намуна ва сармашқи дигарон шудааст, саромад; **шоири классик** шоири баргузидаи эътирофшуда (*беиштар нисбат ба шӯарои бузурги гузашта қор фармуда мешавад*).

КЛАССИКӢ *کلاسیکی* он чи ба классикон нисбат дорад, он чи классикҳо ба вучуд овардаанд: адабиёти классикӣ.

КЛАССИКОНА *کلاسیکانه* 1. ба тарзи устодони барҷаста; классикӣ. 2. *мач.* олі, бо санъати баланд.

КЛАССИЦИЗМ *лот. کلاسیسیزم* ҷараёне дар санъату адабиёти асрҳои 17 – ибтидои асри 19-уми Аврупо, ки дар тақлид ва намунаҳои антиқӣ ва истифодаи мавзӯҳои он асос ёфтааст.

КЛИНИКА *ю. کلینیکه* беморхонае, ки дар он ба ғайр аз табобати муқаррарӣ таҷрибагузаронии донишҷӯён ва қорҳои тадқиқоти илмӣ низ бурда мешавад; *муқ. дармонгоҳ*.

КЛИРИНГ *англ. کلیرینگ* *икт.* муомилот бидуни пули нақд (*асосан дар савдои беруӣ*).

КОБАЛТ *олм. کابلت* *хим.* 1. унсури химиявӣ. 2. номи ранги кабудӣ баланд.

КОБИДАН *کابیدن* *ниг.* **қовидан**.

КОБИН *کابین* пул ё мулки манқул ва ғайриманқуле, ки дар вақти никоҳ домод пардохтани онро ба арӯс ба зимма мегирад ва дар сурати занро талоқ додани шавҳар ё мурдани шавҳар бояд ба зан дода шавад: *ниг.* **маҳр**.

КОБИНА *کابنه* *қҳн.* чашм, дида.

КОБРА *کابره* *зоол.* навъе аз мори захрдор, мори айнақдор.

КОБУК *کابوک* *қит.* сабаде, ки ба шифт меовезанд, то ки қабӯтар дар он лона созад, кафтархона; лона, ошёна.

КОБУС *а. کابوس* хоби даҳшатангез, пахш қардани сиёҳӣ дар хоб, қаранҷу.

қов *کاو* 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз қофтан*; **қов-қов** қофтуқов, қустуҷӯ, тафтиш. 2. *қузъи насини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои қованда*: **оташқов**, **гӯрқов**, **қунҷқов**.

КОВАК *کاوک* *ғуфт.* қофтуқов, қустуҷӯ; **қовак қардан** қустуҷӯ қардан; тафтиш қардан.

КОВИДАН *کاویدن* *қит., ниг.* **қофтан**.

КОВИЁН//КОВИЁНӢ *کاوایان//کاوایانی* *мансуб ба Қова*: **қирақши қовиён** байрақи Қова.

КОВИШ *کاویش* қандани замин дар қустуҷӯи осори атиқа ё қонҳо, қустуҷӯ, тафаххус.

КОВИШГАР *کاویشگر* қустуҷӯқунанда, шахсе, ки қарои ёфтани осори атиқа қар асоси усулҳои илмӣ қовиш мегузаронад.

КОВИШГАРӢ *کاویشگری* амал ва шугли қовишгар.

КОВ-КОВ *کاوکاو* қофтуқови қойҳои гуногун қарои ёфтани қизе; қустуҷӯ; тафтиш.

КОВОК *کاواک* 1. дарунқолий, миёнқихӣ; **қормағзи қовок** қормағзи қуч; **одами қовок** *мач.*

қаси бехунар, қодон. 2. нарм, мулоим; **қамини қовок** қамини нарму мулоим.

КОВОКӢ *کاواکي* 1. қои қолий, сӯроҳӣ; **қовокни қарахт** қолиғӣ дар қанаи қарахт. 2. нармӣ, мулоимӣ.

КОВОНДАН *کاواندن* *тарзи бавоситаи қовидан*; ба қасе фармуда, қовидани қое.

қоғ I *کاغ* *қит.* 1. қавша, қавша қардан. 2. қонги

калзоғ.

КОФ II کاغ *кит.* оташ.

КОҒАЗ *хит.* کاغذ 1. варақи нозуки аз хамираи набототи гуногун ва чўбу латта сохташудае, ки асосан барои навиштан ва чоп кардан ба рўи он истифода бурда мешавад, қиртос. 2. мактуб, нома, хат; хуччат; **коғазҳои қиматнок** *ниг.* қиматнок.

КОҒАЗБАРОР کاغذبرار *корхонае, ки коғаз истеҳсол мекунад: корхонаи коғазбарор.*

КОҒАЗБАРОРӢ کاغذبراری *мансуб ба коғазбарор.*

КОҒАЗБОЗ کاغذباز *мач.* 1. дўлобкор, каш-олкор. 2. расмиятпараст.

КОҒАЗБОЗӢ کاغذبازی *мач.* 1. кашолкорӣ дар ичрои корхо, ба ҷои кори амалӣ машғул шудан бо хатнависӣ ва ҳаволаи кор ба дигарон. 2. расмиятпарастӣ, бюрократӣ.

КОҒАЗБУР کاغذبر *василае кордмонанд, ки барои буридани коғаз истифода мешавад.*

КОҒАЗГИР کاغذگیر *кҳн.* дари панҷарагӣ, ки бар он ба ҷои шиша коғаз часпонда шудааст.

КОҒАЗИН کاغذین *ниг.* коғазӣ.

КОҒАЗӢ کاغذی *аз коғаз тайёршуда, коғазин.*

КОҒАЗПАРОНӢ کاغذپرانی *номапаронӣ, коғазбозӣ.*

КОҒАЗПЕЧ کاغذپیچ 1. чизи ба коғаз печонидашуда. 2. *гуфт.*, *мач.* махсус, ҷудогона.

КОҒАЗПОРА کاغذپاره *порчаҳои алоҳидаи коғаз; коғазкўҳна.*

КОҒАЗХАЛТА کاغذخلته *халтаи коғазӣ барои ба ҷое бурдан ва ӯ нигоҳ доштани чизе.*

КОҒАЗХҶҶРАК کاغذخورک *зоол.* кирме, ки коғазро хўрда сўроҳ мекунад.

КОҒАТӢ//КОҒОТӢ کاغاتی//کاغتی *гуфт.* чормағз ӯ бодомӣ пўсттунук: **бодомӣ коғатӣ, чормағзи коғатӣ.**

КОД *фр.* கட *мачмӯи аломатҳо, калимаҳо ӯ сардохӣ шартӣ, ки дар алоқаи телефонию телеграфӣ, радио ва дар амалиёти дастгоҳҳои компютерӣ кор фармуда мешавад; рамз.*

КОДЕКС *лот.* کادکس 1. мачмӯи қонунҳое, ки меъёрҳои ҳуқуқии соҳаи муайяни муносибатҳои ҷамъиятиро дар бар мегирад: **кодекси шаҳрвандӣ, кодекси ҷипоятӣ.** 2. мачмӯи меъёр, қоида ва ақидаҳо: **кодекси ахлоқ.**

КОДОК کاداک 1. мобайн, фосила: **кодоки нардбон** фосилаи миёни ду пиллаи нардбон. 2. ҳар як ҷой аз чор тарафи сандалӣ.

КОЖ کاج *ниг.* қоч II.

КОЗА کازه *хонаи аз наю шоҳи дарахтон сохта дар сари кишт, каппа, чайла: хонаам коза бошаду дилам тоза (зарб.).*

КОЗАР کازر *ниг.* козур.

КОЗАРӢ کازری *ниг.* козурӣ.

КОЗИБ کاذب *дурӯғгӯӣ; субҳи козиб* бом-доди дурӯғин, рӯшноие, ки пеш аз дамидани субҳ пайдо мешавад; *муқоб.* **субҳи содик.**

КОЗИМ کاظم *кит.* фурӯнишондаи хашм, фурӯбарандаи газаб; бурдбор.

КОЗУР کازر *шустагар, гозур.*

КОЗУРӢ کازری *ба таври махсус шуста, сафед ва суфта гардонидани матоъҳои дастӣ бофташуда; шустагарӣ, либосшӯӣ, гозурӣ.*

КОИН *а.* کائن *он чи вучуд дорад, мавҷуд, маҳлуқ; коини фосид* боқӣ ва фонӣ.

КОИНОТ کائنات *ҷ.* **коин;** ҳамаи мавҷудот ва маҳлуқот; тамоми олам.

КОК I کاک *кит.* нони равғани дар танӯр қок кардашуда.

КОК II کاک *кит.* сари забон, нӯги забон.

КОК III کاک *кит.* мард.

КОК IV کاک *кит.* мардумакӣ чашм, гавҳараки чашм.

КОК V کاک *кит.* лоғар, хароб, қоқина.

КОКАИН *исп.* какин *маводи сахтгаъсири муҳаддир.*

КОКАИНӢ کاکینى *мансуб ба кокаин.*

КОКО کاکа *кит.* бародари калонӣ.

КОКС *олм.* کاکس *навъе аз ангиштсанги дорон гармон баланд, ки барои гудохтани филизот*

ба кор меравад.

КОКСШАВАНДА کاکسشونده ба кокс шудан мувофиқ; англистсағги коксшаванда.

КОКТЕЙЛ *англ.* кактил нӯшокии ширину хушбӯн омехта бо шароб ё шир.

КОКУЛ کاکل 1. дастаи дарози мӯй дар фарқи сари мардон ва ҷавонон; **кокули назрӣ**. 2. гесӯи дароз (-и занон); **кокули ҷуворӣ** маҷ. мӯякхон гирди сӯтаи ҷуворӣ. 3. ёли асп.

КОКУЛА کاکله пӯчоқи гӯзаи пахта.

КОКУЛДОР کاکلدار 1. дорои кокул. 2. фатила-мӯй. 3. ёлдор.

КОКУЛПАРЕШОН کاکلپريشان 1. он ки кокул-хояш паҳну парешон аст. 2. ҷӯлидамӯй, мӯйхояш бетартиб.

КОКУТӢ کاکوتى *бот.* навъе аз гиёҳ.

кол *асоси замони ҳозира аз қолидан.*

КОЛ I کال *кит.* меваи хом, меваи норасида.

КОЛ II کال *кит.* ҷой, макон.

КОЛА I کاله *ниг.* коло.

КОЛА II کاله *кҳн.* зарфи кадугин барои шароб.

КОЛБА *олм.* کالبه *хим.* зарфи шишагии озмоишӣ дар озмоишгоҳ.

КОЛБАД *ю.* کالبد *кит.* 1. қолиб. 2. тан, бадан, ҷасад.

КОЛБУД *ю.* کالبد *ниг.* колбад.

КОЛИВ(А) کاليو(ه) *кит.* 1. саросема, гаранг; бекарор; хайрон. 2. нодон, аблах; девонами-зоҷ. 3. кар.

КОЛИДАН کاليدن *кит.* ошуфтан, шӯридан; парешонхотир шудан.

КОЛЛЕГИЯ *лот.* کالگيه мақоми роҳбари-кунанда ва машваратии ягон идора, ҳайати мушовара.

КОЛЛЕКСИОНЕР *фр.* کالکسيانр чамъоваранда ва ниғаҳдорандаи чизҳои аз ҷиҳати илмӣ, таърихӣ *ва г.* қиматнок ё нодир.

КОЛЛЕКСИЯ *лот.* کالکسيه чамъи чизҳои якҷинсае, ки қимат ва аҳамияти илмию таърихӣ доранд; коллексияи зоологӣ, кол-

лексияи маъданҳо.

КОЛЛЕКТИВОНӢ کالکتیوانى *таър.* муттаҳид-кунӣ ё муттаҳидшавии хоҷагиҳои яккадаст дар як хоҷагии умумӣ.

КОЛЛЕКТОР *лот.* کالکتار 1. *тех.* қисми муҳарики мошин. 2. *сохт.* кубури об ё газпарто. 3. *тех.* роҳрави зеризаминии тағи кӯчаҳо барои гузаронидани кабелу кубурҳо.

КОЛЛЕЧ *англ.* کالچ *нав.* таълимгоҳи миёнаи махсуси ягон касбу ихтисос.

КОЛЛОИД *ю.* کالاید *хим.* моддае, ки шӯ-ша намебандад (*мас., крахмал, сафеда, елим ва г.*).

КОЛО کال 1. асбоби хона, чизу чора. 2. мол, матоъ.

КОЛУМ کالم *кҳн.* зани шавҳармурда ё аз шавҳар ҷудошуда, бевазан.

КОЛУС کالوس *кит.* аҳмак, аблах, нодон, беақл.

КОЛУФТА کالفته *кит.* ошуфта, шӯрида, парешонҳол.

КОЛУША کالوشه *кит.* 1. дег. 2. таоме, ки аз нахӯд ва биринҷ мепазанд.

КОЛЧЕДАН *ю.* کالچيدن *маъд.* омехтаи оҳан, мис ва дигар филизот бо гӯгирд *ва г.*, пайвасти сулфурдор.

КОМ I کام сақфи даҳон аз дандони пеши болоӣ то ҳалқ, даруни даҳон; даҳон; **коми касеро** (*бо чизе*) **бардоштан** пас аз таваллуди кӯдак, одатан, бо ангушти асалмолида коми ўро мебардоранд; **ком шудани асп** ба сабаби дервақт нахӯрдани ҷав ва дигар хӯроқиҳои донагӣ дард пайдо кардани коми аспу хар, ки бе чок карда намак пахш кардан дуруст намешавад; **ба коми худ задан киноя аз хӯрдан**, аз худ кардан чизеро.

КОМ II کام мақсад, мурод, орзу, майл; **коми дил** муроди дил, орзуи матлуб; **ба коми касе шудан** а) мувофиқи орзую муроди касе шудани коре; б) аз они касе шудани чизе; **ба коми касе гардидани фалак** мувофиқи орзу ва мурод шудани корҳои касе; **ком гирифтани** ба мурод расидан, ба мақсад ноил шудан.

КОМА I کامه мураббо ё ҳалвое, ки бо шираи

ангур мепазанд.

КОМА II کامه 1. мансуб ба ком I. 2. ҳамчун чузъи пасини калимаҳои мураккаб ба калима маънои нав медиҳад: **худкома** он ки ҳамеша манфиати худро дар назар дорад; **ширинкома** пул ё зиёфате, ки баъди харидуфурӯш ба хозирон барои ширин кардани ком (дахон) дода мешавад.

КОМА III کامه чуқурча, ҷои кандашуда, нов.

КОМА IV کامه кит. марчон.

КОМАГӢ کامگی мансуб ба кома III.

КОМАДОР کامه دار чуқурчадор, он чи кома дорад.

КОМАКАНӢ کامه کنی исми амал аз кома кандаи дастгоҳи комаканӣ.

КОМАКОВАК کامه کاوک тех. мошини кома кан.

КОМАНДИР فر. کامندیر х. фармондеҳ.

КОМБАЙН انگل. کامبين мошини мураккабе, ки дар як вақт кори чанд мошинро ба ҷо меорад: **комбайни галладарав**, **комбайни ангишткан**.

КОМБАЙНРОН کامبين ران он ки комбайнро идора мекунад, ронандаи комбайн.

КОМБАЙНЧӢ کامبين چى ниг. **комбайнроп**.

КОМБАРДОРӢ کام بردارى ниг. **комбахшӢ**.

КОМБАХШ کام بخش он ки орзуи касеро ба ҷо меорад, муродбахш.

КОМБАХШӢ کام بخشى ба ҷо овардани орзу ва хоҳиши касе, муродбахшӣ; саховат.

КОМБИНАТ лот. کامبينت 1. иттиҳодияи корхонаҳое, ки чанд навъи истехсолот ё хизматро дар бар мегирад: **комбинати газворбарорӣ**, **комбинати хизмати маишӣ**, **комбинати хонасозӣ**; **комбинати таълимӣ** мактабҳои таълиму тарбиявии гуногундараҷа, ки дар назди муассисае муттаҳид карда шудаанд.

КОМВАР کامور ниг. **комгор**.

КОМГОР کام گار ба мақсаду орзуи худ расида, комёб.

КОМГОРӢ کام گارى комгор шудан, расидан ба мақсаду орзуи худ; хушбахтӣ.

КОМДОРӢ کام گارى :комдорӣ кардан лаб аз гуфтор фурӯ бастан, хомӯшӣ ихтиёр кардан.

КОМЕНДАНТ фр. کامندنت 1. сардори ҳарбие, ки ба интизоми хизмати гарнизонӣ ё ба тартиботи посбонон назорат мекунад: **коменданти гарнизони шаҳр**, **коменданти қалъа**. 2. маъмури назораткунандаи биноҳои чамъиятӣ, нозир: **коменданти хобгоҳи донишҷӯён**.

КОМЕНДАНТӢ کامندنتى :вақти **комендантӣ** соатҳои махсусан қайдшуда, ки дар он вақт рафтуомад дар шаҳре мамнӯъ аст (*ҳангоми вазъияти фавқулода ё ҳолати ҳарбӣ эълон кардан*), қуюди шабгардӣ.

КОМЕНДАТУРА олм. کامندتوره идорае, ки дар таҳти назорати комендант мебошад, комендантхона.

КОМӢБ کامياب ба муроду мақсад расидан, хушбахт, саодатманд; муваффақ; **комӢб шудан** а) ба мурод расидан, муваффақ гардидан; б) *мач.* дуруст шудан, шифо ёфтан.

КОМӢБӢ کاميابى мансуб ба **комӢб**; хушбахтӣ, саодатмандӣ.

КОМӢР کاميار хушбахт, бахтёр.

КОМИЛ а. کامل 1. пурра, тамом; мукаммал; беайбу нуқсон; *муқоб.* **ноқис**. 2. бакамолрасида, баркамол. 3. фозил, донишманд. 4. *ади.* яке аз баҳрҳои арӯз.

КОМИЛАН а. كاملاً ба таври пурра, тамоман, ба куллӣ.

КОМИЛИХТИСОС کامل اختصاص он ки дар соҳае ихтисоси комил дорад.

КОМИЛРАӢӢ کامل رأى кит. хирадманд, соҳибандеша; боирода.

КОМИЛӢХУҚУҚ کامل حقوق дорои ҳуқуқи комил, соҳибихтиёр, босалоҳият.

КОМИЛӢХУҚУҚӢ کامل حقوقى соҳиби ҳуқуқи комил будан, соҳибихтиёрӣ.

КОМИЛӢИӢР کامل عيار 1. баландгӯӣ, тоза, холис (*мас.*, тилло). 2. *кит.*, *мач.* шахси фозил, донишманд.

КОМИССАР *фр.* کامیستر 1. шахси роҳбарикунанда ба идорае бо ҳуқуқҳои махсуси маъмури, сиёсӣ ва ғ.: **комиссари ҳарбии поҳия (шаҳр)**. 2. *таър.* раҳбари сиёсӣ дар қисмҳои ҳарбӣ (дар солҳои 1918-1942); **комиссари халқӣ (вазир дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ дар солҳои 1917-1946)**.

КОМИССАРИАТ *фр.* کامیستريت 1. идорае, ки ба он комиссар роҳбарӣ мекунад: **комиссариати ҳарбӣ** мақоми маҳаллии идора қардани қорҳои ҳарбӣ. 2. *таър.* вазорат (солҳои 1917-1946 дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ).

КОМИССИЯ *лот.* کامیسيه ҳайати машваратии доимӣ ё муваққат, ки барои иҷрои супорише ташкил қарда мешавад: **комиссияи интиҳоботӣ, комиссияи тафтишот; комиссияи қабул** ҳайати махсус барои интиҳоб қарда гирифтани донишҷӯёну хонандагони нави мактабҳои олию миёнаи махсус ё барои таҳқиқ қардан ва маъқул донишҷӯёну қори иҷрошудае.

КОМИТЕТ *фр.* کاميتت *ниг.* кумита.

КОМИЦРОИЯ کام اجرائيه *кӯтоҳшудаи комитети иҷроия.*

КОМӢ کامى *мансуб ба ком; ҳамсадоҳон комӣ зби.* ҳамсадоҳое, ки тавассути коми сахт ё нарм сохта мешаванд.

КОММУНА *фр.* کامونه 1. гурӯҳи одамон, ки барои қору зиндагонии якҷоя дар асоси умумӣ будани қору мулк муттаҳид шудаанд. 2. воҳиди маъмурии марзӣ дар баъзе аз кишварҳо; **Коммунаи Париж** ҳуқуқмати инқилобии оммаи қиёмқардаи Париж дар соли 1871.

КОММУНАЛӢ کامونلى 1. *мансуб ба коммуна.* 2. *мансуб ба ҳоҷағни шаҳр; хизмати коммуналӣ* қорҳои марбут ба таъмини заруриёти зиндагонии шаҳрӣ (*аз қабилӣ об, барк, канализатсия ва ғ.*); **ҳоҷағни коммуналӣ** муассисае, ки таъмини заруриёти зиндағии шаҳрӣ ба зиммаи ӯст.

КОММУНИЗМ *фр.* کامونيزم 1. зинаи тараққиёти қамъиятию иқтисодӣ, ки асоси онро қамъиятӣ будани воситаҳои истехсолот ташкил медиҳад. 2. назарияи марксистӣ-ленинии соҳтмон ва инқишофи зинаи мазқур.

КОММУНИСТ *фр.* کامونيست узви ҳизби коммунист.

КОММУНИСТӢ کامونيستى *мансуб ба коммунист.*

КОММУТАТОР *лот.* کاموتار *тех.* 1. дастгоҳи васлу қудокунанда, тақсимқунанда ва табдилдиҳанда. 2. дастгоҳи махсус дар марказҳои маҳаллии телефонӣ барои ба ҳам пайвастанӣ ду ё якҷанд муштарӣ.

КОМПАС *ҳол.* کامپس асбоби махсус барои муайян қардани самтҳои қураи Замин ва меридиани қуғрофӣ; *ниг.* **қутбнамо.**

КОМПРЕСС *лот.* کامپرس 1. қишурда, қишурдашуда. 2. тарбанд; тарбандӣ.

КОМПРЕССОР *лот.* کامپرستار *тех.* мошин барои бо қишор интиқол додани ҳаво, газ, буг.

КОМПРЕССОРӢ کامپرستارى *мансуб ба компрессор.*

КОМПРЕССОРХОНА کامپرستارخانه *хонае, ки таққизоти компрессорӣ шинонда шудааст.*

КОМПЮТЕР *лот.* کامپيوتر *тех.* мошини электрони хисоббарор, роёна.

КОМПЮТЕРӢ کامپيوترى *мансуб ба компютер: компютерӣ қардан.*

КОМРАВО کامروا *ниг.* қомрон.

КОМРАВОН کامرواى *ниг.* қомронӣ.

КОМРОН کامران ба қуроду мақсади худ расида; хушбахт, бахтиёр.

КОМРОНӢ کامرانى 1. мувофиқи қурод ва орзу гузаронидани умр; хушбахтӣ, саодатмандӣ. 2. лаззат бурдан, қайф рондан; айёшӣ: **қомронӣ қардан.**

КОМСИТОНӢ کامستانى *ситонидани қом, қомгирӣ.*

КОМҚӢ(Ӣ) کامجوئى *қӯяндаи айшу иш-рат; айёш, маишатпараст.*

КОМҚӢӢ کامجوئى *айёшӣ, ишратталабӣ; ҳавою ҳавас.*

ҚОН كان 1. мақоне, ки дар он қанданиҳои қоиданоқи табӣӣ бисёр аст, маъдан: **қони анғишт, қони қуқра.** 2. қорқонаи саноати

маъдан, ки бо истихроҷи сарватҳои табиӣ машғул аст. 3. *мач.* ҷои зиёди ва фаровонии чизе, манбаъ: **кони бодом, кони мева, кони ғалла.**

КОНВЕЙЕР *англ.* *کانوییر* тасмаи яклухти гарданда, ки дар корхонаҳо борҳои дона-дона ва моли истеҳсолшударо аз ҷое ба ҷое мебаррад.

КОНВЕНСИЯ *лот.* *کانونسیه* шартномаи байналхалқӣ оид ба ягон масъалаи махсус, муохида.

КОНВЕРСИЯ *лот.* *کانورسیه* 1. *икт.* тағйир ёфтани шарту шароити вомбаргҳои давлатии қаблан баровардашуда (*кам шудани фоизи вомбарг ё тағйири мӯҳлати он*). 2. *зби.* калимасозие, ки бе тағйироти шакли дар натиҷаи гузаштан аз як ҳиссаи нутқ ба дигар ҳиссаи нутқ калимаи нав ба вучуд меояд (*мас., даромад – феъл ва даромад – исм*).

КОНВЕРТ *фр.* *канорт* лифофа барои андохта ба ҷое фиристодани мактуб ё ягон ҳуччати дигар, пакет.

КОНВОЙ *фр.* *канувай* даста ё шахси мусаллаҳ барои муҳофизати касе ё пешгирии аз гурези маҳбусону асирон.

КОНГЛОМЕРАТ *лот.* *кангламерт* *геол.* чинси кӯҳӣ, ки аз омехтаи маъданҳои гуногуни шахшудамонда иборат мебошад.

КОНГРЕСС *лот.* *кангресс* 1. анҷуман ё маҷлиси машваратӣ (*беиштар оид ба масъалаҳои байналхалқӣ*): **Конгресси ҷаҳони тарафдорони сулҳ.** 2. парламенти қонунбарор дар ИМА ва баъзе давлатҳои Амрикои Лотинӣ.

КОНДЕНСАТОР *лот.* *канднестар* *физ., тех.,* дастгоҳи махсус барои конденсатсия.

КОНДЕНСАТСИЯ *лот.* *канднестисие* 1. ғализшудан, зичшавӣ; ҷамъшавӣ. 2. ба ҳолати мосъ ва кристаллӣ табдил ёфтани газ ё бухор дар натиҷаи хунук ва фишурда шудан.

КОНДИТСИОНЕР *лот.* *кандтсиянар* дастгоҳи махсус барои гарм ё хунук ва мӯътадилу форам гардондани ҳавои хона.

КОНКАН *канкен* он ки дар қандани кон ширкат дорад.

КОНКУРС *лот.* *канкурс* *итг.* озмун.

КОНКУРСӢ *کانکړسى* *мансуб ба конкурс; имтиҳони конкурсӣ* имтиҳоне, ки ба барномаи конкурс дохил аст.

КОНО *کانا* *кит.* аблаҳ, нодон, гӯл; *муқоб.* доно.

КОНОӢ *کانائى* *кит.* аблаҳӣ, нодонӣ, гӯлӣ; *муқоб.* доноӣ.

КОНСЕРВАНТ *фр.* *кансронт* 1. хӯроки хушкондашудаи осонпаз. 2. еми серғизои чорво (*мас., ҷав, парма, қунҷора ва ғ.*). 3. *геол.* маҳсулоти маъдани тоза кардашуда.

КОНСЕПСИЯ *лот.* *кансипсие* системаи ақоид ва нуқтаи назарҳо оид ба ягон масъала ё ҳодиса (*дар фаҳмиш ва маънидодди онҳо*); фикри асосӣ дар асари илмӣ ё бадеӣ.

КОНСЕРВ(А) *фр.* *канср(о)* хӯрокворие, ки ба таври махсус ҷӯшонда, пухта ё намак карда, дар қуттиҳои ҳавонодаро нигоҳ медоранд.

КОНСЕРВАГӢ *канср(о)гӣ* консервшуда; *меваи консервагӣ* меваи консервшуда.

КОНСЕРВАТИВӢ *канср(о)тивӣ* *кҳи.* кӯҳнапарастӣ.

КОНСЕРВАТИЗМ *лот.* *канср(о)тизим* *кҳи.* кӯҳнапарастӣ.

КОНСЕРВАТОР *лот.* *канср(о)тар* *ниг.* кӯҳнапараст.

КОНСЕРВАТОРИЯ *ит.* *канср(о)тариё* мактаби олии мусиқӣ.

КОНСЕРВАТСИЯ *лот.* *канср(о)тисие* муваққатан ҳобондани кори корхона, сохтмон *ва ғ.*; **консерватсия** қардани мошин амалӣ қардани тадбирҳои техникӣ барои аз нобудшавӣ нигоҳ доштани мошин ҳангоми муддати зиёд қор нақардани он.

КОНСЕРВБОРОӢ *канср(о)барарӣ* истеҳсоли консерваҳо: **корхонаи консервбарорӣ.**

КОНСЕРН *лот.* *кансрн* иттиҳодияи якҷанд муассисаҳои мустақили молиявӣ ва тиҷоратӣ.

КОНСЕРТ *ит.* *кансерт* аз рӯи барнома бо суруду мусиқӣ *ва ғ.* дар сахна баромад қардани хунарепешаҳо.

КОНСЕРТӢ *канср(о)рти* *мансуб ба концерт; бар-*

номан концертӣ.

КОНСИЛИУМ лот. *کانسيليوم* машварати духтурҳо барои ташхиси ягон касалий ва тарзи муолиҷаи он.

КОНСПЕКТ лот. *کانسپکت* баёни мухтасари матне, баёни хулосавӣ, хулоса, ёддошт.

КОНСТИТУТСИОНӢ *کانستيتوتسيانى* мансуб ба конститутсия: суди конститутсионӣ; сохти конститутсионӣ тарзи идораи маршрутавӣ, тарзи идора аз рӯи сарқонун (қонуни асосӣ).

КОНСТИТУТСИЯ лот. *کانستيتوتسيه* қонуни асосӣ, қонуни асосии давлат, сарқонун.

КОНСТРУКСИЯ лот. *کانستروکسيه* сохт, тарх, таркиб.

КОНСТРУКТИВИЗМ лот. *کانستروکتивизم* 1. меъ. услуги меъмории асри XX. 2. ади. яке аз равияҳои шаклпарастонаи адабиёт ва санъати асри XX.

КОНСТРУКТИВӢ *کانستروکتивوى* мансуб ба конструксия; камбудихои конструктивии бино камбудихои лоиҳаи бино.

КОНСТРУКТОР лот. *کانستروکتار* созандаи ягон дастгоҳ ё мошин, таррох.

КОНСУЛ лот. *کانسول* мансабдор – намояндаи доимии дипломатии давлати хориҷӣ дар яке аз шаҳрҳои мамлакате, ки манфиатҳои давлати худ ва қорҳои ба раводид ва истиқомату рафтуомад вобастаи шаҳрвандони давлати худро химоя мекунад.

КОНСУЛГАРӢ *کانسولگرى* ниг. консулхона.

КОНСУЛӢ *کانسولى* 1. мансуб ба консул. 2. ниг. консулхона.

КОНСУЛХОНА *کانسولخانه* идораи консул, консулгарӣ.

КОНСУЛТАТСИЯ лот. *کانسولتتسيه* 1. маслиҳат, машварат (бо мутахассиси ягон соҳа). 2. идораи маслиҳатдиҳӣ. 3. як навъи машғулият дар сохтори мактабҳо, ки барои аз худ қардани фанҳо ба донишомӯзон ёрӣ мерасонад.

КОНТЕЙНЕР *انگل. کانتينر* сандуқи бузурги махсус барои тавассути мошин, роҳи оҳан, киштӣ ва ғ. кашондани борҳо.

КОНТЕЙНЕРӢ *کانتينرى* мансуб ба контейнер: боркашонии контейнерӣ.

КОНТЕЙНЕРКАШ *کانتينرکش* мошини махсуси контейнеркашӣ.

КОНТИНЕНТ лот. *کانتيننت* ниг. қитъа.

КОНТИНЕНТАЛӢ *کانتيننتلى* мансуб ба континент; иқлими континенталӣ обу ҳавои ғайрибахрӣ, обу ҳавои хушк дар ҷойҳои аз баҳрдур, ки тобистонаш гарму зимистонаш сард аст.

КОНУН I *کانون* кит. 1. оташдон, кӯра, манқал. 2. марказ, макон.

КОНУН II с. *کانون* номи ду моҳи зимистон дар солшумории румӣ: қонуни аввал (декабр), қонуни сонӣ (январ).

КОНУН III *کانون* кит. асбоби мусиқӣ.

КОНУС лот. *کانوس* ҳанд., ниг. махрут.

КОНУСӢ *کانوسى* ниг. махрути.

КОНФЕДЕРАТСИЯ лот. *کانفدرتسيه* 1. номи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар баъзе мамлакатҳо. 2. иттифоқи давлатҳои мустақил бо мақсади ҳамоҳанг қардани фаъолияти хориҷӣ ва қорҳои ҳарбӣ.

КОНФЕРЕНСИЯ лот. *کانفرنسيه* ниг. конфронс.

КОНФЕТ *ит. کانت* маҳсулоти ширини қаннодӣ, ки бештар лӯнда ё лӯлаи коғазпеч мешавад: конфети шоколадӣ

КОНФРОНС *کانفرانس* маҷлиси машваратӣ, ҷамъомади намояндагони ташкилотҳо, давлатҳо ва олимони барои муҳокимаи масъалаҳои махсус, ҳамош.

КОНЯК *کانیک* навъе аз машрубот.

КОР *کار* 1. асоси замони ҳозира аз коштан, киштан ва қоридан. 2. ҷузъи насини қалимаҳои мураккаб ба маъноҳои қоранда ва кишткунанда: галлақор, пахтақор, риёқор, хилофқор...

КОР *کار* 1. амалиёти табдил ёфтани як шакли энергия ба шакли дигар, амал. 2. он чи ки қасе ба он машғул аст, шугъл, пеша; қори дастӣ а) амале, ки ба воситаи даст ва умуман бо истифодаи қувваи қисмонӣ ба ҷо оварда ме-

шавад; б) маҳсуле, ки аз дасти косибу пешаварон мебарояд; *муқоб.* **кори корхонагӣ**. 3. он чи аз касе содир мешавад, рафтор, кирдор: **ии кори ӯ кори хуб нест**. 4. хизмат, ҷои хизмат, вазифа; машғулият. 5. супориш ё масъалае, ки иҷро ва ҳалли он ҳамчун яке аз шаклҳои санчиши дониши мактабиён ба ҳисоб гирифта мешавад: **кори дипломӣ, кори санчишӣ, кори курсӣ; дар сари кор** дар маҳалли иҷрои амале; дар аснои адои хизмат ва вазифа; **кор доштан** а) машғул будан, ба иҷрои амал ё вазифа банд будан; б) *маҷ.* бо касе муомила доштан; бо муҳимме ба касе рӯ овардан; **кор кардан** а) бо амале машғул шудан, меҳнат кардан; б) *киноя аз* таъсир бахшидан, асар кардан; **кор карда баромадан** а) шудгор кардан, нарма кардан ва ғизо додани заминни кишт; тайёр кардани замин барои киштукор; *муқ.* **коркард** 3; б) омӯхта, таҳлилу тадқиқ намуда, кашф кардани назарияе (қонун); ихтироъ кардан; **кор барор гирифтани** пеш рафтани амале, авҷ гирифтани коре, муваффақият пайдо кардани кори касе; **кор боло гирифтани // кор боло рафтани** *инг.* **кор барор гирифтани; кор буд шудан** а) ба итмом расидани коре, анҷом пазируфтани амале; б) *киноя аз* рафъ шудани эҳтиёҷи касе; **аз кор баровардан** а) аз вазифа озод кардан; б) *киноя аз* фарсуда кардан, ба ҳолати корношоямӣ расонидан, монда кардан; **аз кор баромадан** а) аз кор фориғ шудан; б) *киноя аз* фарсуда шудан, маҷолу тавонони иҷрои кореро надоштан; в) *маҷ.* вайрон шудан, ғайри қобили истифода шудан; **аз кор мондан** а) кор накардан, аз ҳаракат бозистодан (-и муассиса ё мошин); б) *маҷ.* қобилияти корро гум кардан (*аз заъфи тирӣ ва ғ.*); **аз кор ҳолӣ шудан** сабуқдӯш шудан, маъзул шудан, дур карда шудан аз вазифае; **ба кор даромадан** а) дар ҷое ба хизмат дохил шудан; б) ба ҳаракату фаъолияти истеҳсоли шурӯъ кардан (-и корхонае); **кори калон** бисёр хуб, ниҳоят олий; **кори сиёҳ** меҳнати ҷисмонӣ (дастӣ)-и коргари беихтисос; **кори хайр** амри нек, кори савоб (*мас.*, *издивоҷ, тӯӣ ё ягон маъракаи дигар*); **кору бор // кору кочол** ҳар хел корҳо, машғулиёт; шугл; **аз афти кор** а) чунон ки аз рафти масъала дида мешавад...; б) шояд, эҳтимол; **кори касе афтодан** (*ба касе*) сару кор доштан бо касе; дар ҳалли масъалае эҳтиёҷманд шудани касе

ба касе; **кор афтодан ба сари касе** ҳодисае пеш омадан, воқеае рӯй додан (*беитар погувор*); **кор додан** лозим шудан; эҳтиёҷи касеро баровардани чизе; **кор падоштан** а) мудохила накардан ба кори касе; эътибор надодан, бепарво будан нисбат ба коре; **корро пухтан** (*пазондан*) масъаларо ҳаллу фасл кардан, дар масъалае бо касе ба қарори муайяне омадан; **кор фармудан** а) ба касе иҷрои вазифаеро сурурдан, касеро ба иҷрои вазифае водоштан; б) чизеро истифода кардан, ба кор бурдан; **кор аз даст рафтани // кор аз кор гузаштан** истифода нашуда мондани фурсати муносиби иҷрои амале, мавриди мувофиқи коре бар бод рафтани; **кори касеро** (*чизеро*) **тамом кардан** касеро нобуд кардан; чизеро аз байн бурдан; **ба кор андохтан** ба иҷрои шугле водоштан касеро; ба ҳаракат даровардан, амалкунанда намудани чизе; **ба кор бурдан** а) истифода бурдан, кор фармудан; **ба кор омадан** лозим шудан, даркор шудан; ба дарди касе даво шудан; **ба рӯи кор омадан** ба сари ҳокимият омадан, роҳбарии идораеро ба даст гирифтани; **пул кор кардан** меҳнат карда пул ба даст овардан, пул ёфтан; **сару кор доштан** а) машғул будан бо амал ё вазифае; б) муомила доштан бо касе; **чашми корро донистан** дар шуглу амал маҳорат доштан; **кор карда** илоче карда, чорае андешида...; ба ҳар восита. б. *маҷ.* вазъият, аҳвол; **кор чатоқ // кор хӯрчин гуфт.** вазъияти хеле бад, аҳволи бад. 7. *маҷ.* ҷанг, муҳориба; **кору пайкор** задухӯрд, муҳориба. 8. *маҷ.* марг, аҷал; **кор шудан** ба ҳоли баду табоҳ афтодан; хеле ранҷу озор дидан; **кор тамом шудан гуфт.** харобу табоҳ шудани аҳволи касе, вазъияти касе бад шудан, марги касе даррасидан; *муқ.* **кори касеро тамом кардан; ягон кор кардан** илоче ёфтан, чорае андешидан; ба навъе роҳи ҳалли масъалаеро пайдо кардан.

КОРА *کاره*: **кора кардан** асар кардан, таъсир бахшидан, коргар афтодан.

КОРАМ *كارم* барои кишт мувофиқ, қобили кишт: **заминни корам.**

КОРАМНАШУДА *كارم نشده* киштнашуда; барои кишт мувофиқнашуда.

КОРАМШУДА *كارم شده* киштшуда; барои кишт мувофиқшуда.

КОРАНДА کارنده *сифати феълии замони ҳозира аз коридан ва коштан*; он ки кишт мекунад, зорё, зироаткунанда.

КОРАНДОЗ کارانداز *тех.* мурвати (тугмаи) ба кор андозанда: **корандози магнитӣ**.

КОРАНДОЗӢ کاراندازی *мансуб ба корандоз*.

КОРАФЗО(Ӣ) کارافز(ای) он ки боиси зиёд шудани кор ва ташвиши дигарон мешавад, корзиёдкунанда.

КОРАФТОДА کارافتاده *сифати феълии замони гузашти аз кор афтодан*; 1. эҳтиёчманд, ниёзманд. 2. кордида, тачрибадор; **пешни табиб нарав** – **пешни корафтода рав** (*мақ.*).

КОРБАЙӢ کاريي *музде, ки ба микдору ҳаҷми кори иҷрошуда пардохта мешавад*: **музди корбайӢ**.

КОРБАНД کاريبند *кит.* ба амал оваранда, ба амал татбиқкунанда; **корбанд шудан** а) ба ҷо овардан, иҷро кардан; б) итоат кардан.

КОРБАРӢ کاريبري *ба роҳ мондани коре, пеш бурдани коре*; **қобилняти корбарӣ доштан**.

КОРБАСТ کاريبست *ба кор бурдан, истифода кардан*.

КОРБОФ کاريباف *кҳн.* косиби бофанда; **шохи-боф.**

КОРБОФӢ کاريبافي *кҳн.* касбу шугли бофанда, бофандагӣ; **шохи-бофӣ**; **дӯқони корбофӣ** дастгоҳи бофандагӣ.

КОРБУРД کاريبرد *ниг.* **корбаст**.

КОРВАРЗ کارورز *кит.* коркун, коргар.

КОРВОН کاروان 1. қатори чорпоёни боркаш (*шутур, аспу хар*) ва аробаҳо, ки бо он савдогарону мусофирон бо чизу чораашон сафар мекунанд, қофила. 2. қатори киштиҳо ё мошинҳои якҷоя ба сӯе ҳаракаткунанда; **корвон-корвон** қофила-қофила; **бисёр**.

КОРВОНАК کاروانک *зоол.* як навъ парандаи ботлоқӣ.

КОРВОНБОШӢ کاروانباشي *таър., ниг.* **корвон-солор**.

КОРВОНГАРД کاروانگرد *:роҳи корвонгард кҳн.* роҳе, ки аз он корвон мегузарад.

КОРВОНГОҲ کاروانگاه 1. истгоҳи корвон. 2. *ниг.* **корвопсаро(ӣ)**.

КОРВОНГУЗАР کاروانگذر *ниг.* **корвонгард**.

КОРВОНӢ کارواني он ки бо корвон сафар мекунад, яке аз равандагон дар корвон; аҳли корвон.

КОРВОНКАШ کاروانکش *корвонсолор*; **ситораи корвонкаш** ситораи кутб, ки ба корвон роҳ нишон медиҳад.

КОРВОНКУШ کاروانکش *кушандаи корвону корвониён*; **роҳи корвонкуш** роҳи дури пур-машаққати корвон; **сароби корвонкуш** саробе, ки корвониён ба фиреби он афтода раҳгум мезананд; **ситораи корвонкуш** *киноя аз сайёраи Муштарӣ*.

КОРВОНСАРО(Ӣ) کاروانسرا(ای) сарои бузурги дорои меҳмонхона дар шаҳрҳо ва сари роҳҳои корвонгард, ки корвону корвониён дар он манзил мегирифтанд.

КОРВОНСОЛОР کاروانسالار *сардори мусофирону савдогарони бо корвон сафаркунанда, сардори қофила*.

КОРВОНХОНА کاروانخانه *ниг.* **корвопсаро(ӣ)**.

КОРГАР کارگر 1. шахсе, ки дар корхонае ё коргоҳе бо техника ё бе техника кори ҷисмонӣ карда, ба ивази он музд мегирад, меҳнаткаш, заҳматкаш. 2. *маҷ.* таъсирбахш, муассир; **коргар афтодан** таъсир бахшидан, асар кардан.

КОРГАРДОН کارگردان *нав.* он ки дар кори аз рӯи намоишнома офаридани филмҳо роҳбарӣ мекунад; **коргардони филм** роҳбари бадеии филм, режиссёр.

КОРГАРЗАН کارگزين *зане, ки дар муассисаи истехсолӣ кор мекунад*.

КОРГАРЗОДА کارگزياده *фарзанди коргар, зодаи меҳнаткаш*.

КОРГАРӢ کارگري *мансуб ба коргар*; амали коргар; **ҳаракати коргарӣ** фаъолияти сиёсӣ ва ҷамъиятии синфи коргар.

КОРГАРНИШИН کارگرنشين *ҷое, ки коргарон иқомат доранд*: **шаҳраки коргарнишин**.

КОРГАРҶАВОН کارگريجوان *коргаре, ки ба синну сол ҷавон аст*.

ну сол чавон аст.

КОРГАҲ کارگاه *ниг.* коргоҳ.

КОРГОҲ کارگاه 1. ҷои кор, маҳалли кори коргарон (*завод, фабрика, сех, устохона ва ғ.*). 2. дӯкон, дастгоҳи бофандагӣ.

КОРГУЗОР کارگذار 1. он ки мукотиботи расмӣ ва ҳуччатҳои ҷорӣ муассисаеро идора мекунад. 2. он ки корҳоро дар идораи давлатӣ ба коркунон тақсим карда медиҳад ва ба иҷрои онҳо назорат мекунад.

КОРГУЗОРӢ کارگذاری 1. танзиму тартибдиҳии ҳуччатҳои ҷорӣ ва мукотиботи расмӣ забони коргузорӣ, услуби забони расмӣ идорӣ. 2. ҷой ва маҳалли анҷоми корҳои ҳуччатнигорӣ.

КОРГУРЕЗ کارگریз он ки бо ҳар баҳона аз коргардан метобад; танбал.

КОРГУРЕЗӢ کارگریزی гардан тофтан аз кор бо баҳонае; танбалӣ.

КОРД کارد олати филизии дастадори як ё ду тарафаш тез, ки барои буридан истифода мебаранд; **корди дудама** корде, ки ҳар ду тарафи тегааш тез ва буранда аст; **корди ош** корди калон барои буридани гӯшт, угро *ва ғ.*; **корд ба устухон расидан** *киноя аз* бисёр ба танг омадан, ҷон ба лаб расидан; **корди касе дар болои равған** (*думба*) будан *киноя аз* фойданокӯ сердаромад будани кори касе, ҳама чизи касе фаровон будан; **кордро аввал ба худат зан**, **дард накунад**, **ба дигар кас зан** (*зарб.*) он чи ба худат раво намебинӣ, ба дигаре раво мадор.

КОРДАК کاردک *ниг.* кордча.

КОРДБОЗ کاردباز он ки бо корд дар сахна бозӣ мекунад.

КОРДБОЗӢ کاردبازی *мансуб ба* кордбоз; амали кордбоз.

КОРДЗАӢ کاردزنی бо корд задани якдигар хангоми муноқиша ё даст ба гиребон шудан.

КОРДИДА کاردیده корозмуда, тачрибанок; кордон: **пири кордида**.

КОРДИҲАНДА کاردهنده он ки дигаронро бо кор таъмин мекунад.

КОРДКАШ کاردکش шахси бадкирдоре, ки бо корд ба одамон ҳучум мекунад.

КОРДКАШӢ کاردکشی корд кашидан; бо корд ба якдигар ҳучум кардан; *муқ.* **кордзанӣ**: **кордкашӣ кардан**.

КОРДОН کاردان шахсе, ки тартиби (чашми) корро хуб медонад, аҳли кор; कोरोҳ.

КОРДОӢ کاردانی кордон будан, донандагии коре, कोरोҳӣ.

КОРДОР کاردار 1. он ки соҳиби коре ва вазифаест; он ки шугле ва касбе дорад; *муқоб.* **бекор**. 2. дахлдор; **кордор шудан** дахл намудан, даҳолат кардан, мудохила кардан.

КОРДОРӢ کارداری тариқи муносибат ба иҷрои корҳо; тарзи идораи коре.

КОРДСОЗ کاردساز устои кордсоз; он ки корд сохта метавонад.

КОРДСОЗӢ کاردسازی *мансуб ба* кордсоз, амали кордсоз.

КОРДУСТ کاردوست он ки меҳнат ва кор барои вай хушу дилкаш аст, он ки кор карданро дӯст медорад.

КОРДУСТӢ کاردوستی меҳру муҳаббат ба қору меҳнат.

КОРДХӮРДА کاردخورده аз зарби корд ҷароҳатбардошта, бо корд маҷрӯхшуда.

КОРДЧА کاردچه корди хурд, асосан қатшаванда, корди кисагӣ.

КОРЕЗ کاريز чоҳҳои қатори аз зери замин ба ҳам пайваста, ки оби онҳо рафта-рафта ба рӯи замин баромада раво мешавад.

КОРЕЗКАН کاريزکن *қҳн.* коргари канандаи корез.

КОРЕӢБӢ کاريابي ҷустуҷӯи кор, аз пайи ёфтани кор рафтан.

КОРЗАДА کارزده он ки аз зиёд ва бошиддат кор кардан дилаш аз кор сард шудааст, он ки аз кори зиёд саҳт монда шудааст: **корзада шудан**.

КОРЗОР کارزار 1. ҷанг, муҳориба. 2. майдони ҷанг.

КОРИДАН کاریدن *ниг.* коштан.

КОРИСТОН کارستان 1. кор ва саргузашти қахрамонҳо; воқеа(ҳо)-и ачибу ғариб; корнома. 2. *кит.* коргоҳ, чои кор.

КОРӢ کاری 1. он ки аз дасташ кор меояд, аҳли кор; меҳнатӣ, коркун. 2. *мансуб ба кор*; он чи ба иҷрои коре лозим мешавад; даркорӣ: **либоси корӣ** корчома; **мизи корӣ** мизе, ки дар сари он нишаста кор мекунад; **дасти корӣ доштан** *киноя аз* кордон будан, ўҳдабаро будан.

КОРКАРД کارکرد 1. маҳсули кор; ҳаҷми кори иҷрошуда. 2. музди коре, ки коргар ё касиб дар бадали кори худ мегирад. 3. *нав.* кор карда баромадан; такмилу тайёр кардани чизе; **коркарди байни қаторҳои пахта** каланд карда баромадани пахтазор, нарм кардани беҳи пахта; **коркарди механикӣ** **чӯб** бурида тайёр кардани маснуоти чӯбӣ барои истифода.

КОРКУН کارکن *ниг.* коргар.

КОРКУШТА کارکشته *ниг.* корзада.

КОРКЎФТА کارکوفته 1. аз кори зиёд мондашуда ва дардмандшуда. 2. *мач.* таҷрибанок, кордида.

КОРМАНД کارمند коркун, ходим; **Корманди шонстан Тоҷикистон** унвони фахрие, ки ба коркунони пешқадами соҳаҳо барои хизматҳои шоиста дода мешавад.

КОРМУЗД کارمزد *ниг.* корбайъ.

КОРНАМОӢ کارنامهӣ нишон додани кори намоён; рафтори қахрамонона ва фидокорона.

КОРНОДИДА کارنادیده бетачриба, навкор.

КОРНОМА کارنامه *кит.* 1. воқеанома, ҷангнома. 2. ҳунариномӣ; қахрамонӣ; **корнома нишон додан** амали фидокоронае ба ҷо овардан; фидокорона меҳнат кардан.

КОРНОШОЯМ کارناشایم 1. аз кор баромада, қобили истифода набуда. 2. *тех.* вайрон.

КОРНОШОЯМӢ کارناشایمی *мансуб ба* **корношоям**; ба кор наомадан; вайрон будан.

КОРОГОҲ کارآگاه 1. он ки аз ҳақиқати воқеа огоҳ аст. 2. кордон, пуртаҷриба. 3. *кит.*

ҷосус.

КОРОГОҲӢ کارآگاهی корогоҳ будан; воқифӣ аз кор ва хусусияти он.

КОРОЗМО(Ӣ) (کارآزمایی) таҷрибакунанд; коромӯзанда.

КОРОЗМОӢ کارآزمایی таҷриба, озмоиш дар иҷрои коре: **мӯҳлати корозмоӣ**.

КОРОЗМУДА کارآزموده кордида, таҷрибадида.

КОРОЗМУДАГӢ کارآزمودگی кордида будан, таҷрибадида будан.

КОРОӢ کارائی 1. ба кор омадан, даркор шудан. 2. чизи бакороянда, бакорраванда, даркорӣ.

КОРОМАД کارآمد даркорӣ; қобили истеъмол ва истифода.

КОРОМУӢЗ کارآموز таҷрибаомӯз, шогирд.

КОРОМУӢЗӢ کارآموزی *исми амал аз* **коромӯхтан**; омӯхтани тарзи иҷрои кор дар идора ё муассисае, ёд гирифтани кор.

КОРОМУӢХТА کارآموخته таҷрибадида, кордон.

КОРОНДАН کاراندن *тарзи бавоситаи* **коридан**; касеро ба кишт водоштан; ба касе фармуда чизе киштан.

КОРОЯМ کارآیم *ниг.* коромад.

КОРПАРДОЗ کارپرداز пухтакор, кордон, корчаллон.

КОРПАРДОЗӢ کارپردازى пухтакорӣ, кордонӣ, корчаллонӣ.

КОРПАРТОӢ کارپرتائی *с.* ба таври оммавӣ аз кор даст кашидани коргарон бо мақсади ба корфармо пеш гузоштани ягон талаб, эътисоб: **корпартой кардан**, **корпартой эълон кардан**.

КОРПОРАТСИЯ لوت. کارپارتسیه 1. иттиҳодияи гурӯҳҳо, иттифоқи шахсҳои ҳампешаю ҳамтабақа. 2. яке аз шаклҳои ширкати саҳомӣ дар баъзе кишварҳо; *муқ.* **ширкат**.

КОРПУС лот. کارپوس 1. бинои алоҳидае аз маҷмӯи иморатҳои ягон муассисаи саноатӣ, таълимӣ *ва ғ.* 2. ҳ. иттиҳодия, ки аз чанд дивизия ё бригада ташкил меёбад. 3. *ниг.* **ҳайат**; **корпуси дипломатӣ** ҳайати намояндагони

дипломатии давлатҳои хориҷӣ дар ягон давлати дигар.

КОРРУПСИЯ лот. карпсия ниг. ришваситонӣ.

КОРСОЗ کارساز 1. анҷомдиҳандаи кор, хизматгузор; мададгор; осонкунандаи мушкилиҳо. 2. кит. пуштибон, тақягоҳ. 3. маҷ. мушкилкушо (*сифати Худо*).

КОРСОЗӢ کارسازی 1. корбудкунӣ; мададгорӣ, ёрмандӣ. 2. кит. пуштибонӣ, ҳимоя.

КОРСОН کارسان табақи чӯбини калон; зарфи чӯбин ё филизӣ барои ҳамир.

КОРТАЛАБ کارطلب 1. толиби кор, чӯяндаи кор. 2. кор ё соҳае, ки барои истехсоли чизе, расондани ҳосиле бисёртар кор карданро меҳодад (*мас., пахтакорӣ нисбат ба галлакорӣ меҳнатталаб аст*).

КОРУБОР کاروبار *гуфт.* корҳо, вазъи корҳо.

КОРУНД ҳ. کاروند навъи маъдани бисёр саҳт, санги саҳт.

КОРФАРМО کارفرما он ки муздурро кор мефармояд; он ки иҷро кардани кореро ба касе месупорад; саркор, соҳибкор.

КОРФАРМОӢ کارفرمائی 1. истеъмол кардан, ба кор бурдани чизе. 2. корфармо будан, амали корфармо; ба касе фармудани коре.

КОРХОНА کارخانه фабрика, коргоҳ, устохона.

КОРХОНАДОР کارخانه‌دار соҳиби корхона, соҳиби устохона ё заводу фабрика.

КОРХӮРДА کارخوردە бисёр корфармудашуда, кӯҳна, фарсуда.

КОРЧАЛЛОН کارچالان он ки бо ҳар васила корашро пеш мебарад, устокор, кордон, ўҳдабаро, корбудкун ба манфиати худ.

КОРЧАЛЛОНӢ کارچالانی ўҳдабароӣ дар иҷрои корҳо; кордонӣ.

КОРҶОМА کارجامه либосе, ки дар вақти кор мепӯшанд, либоси корӣ.

КОРҶУНБОН کارجنبان ташкилкунандаи кор; ташаббускор.

КОРШИКАН کارشکن монеъшавандаи кор, халалрасонандаи кор; вайронкор.

КОРШИКАНӢ کارشکنӣ мамониат кардан ба пешрафти кор, халал расондан ба иҷрои кор ё чорабинӣ, вайронкорӣ.

КОРШИНОС کارشناس мутахассис; кордон, таҳлилгари кор (эксперт).

КОРШИНОСӢ کارشناسی *исми амал аз кор шинохтан*, кордонӣ, мутахассис будан дар ин ё он соҳа.

КОРШОЯМ کارشایم 1. қобили истифода, бақороянда. 2. *тех.* дуруст, соз.

КОРШОЯМӢ کارشایمی 1. қобили истифода будан, бақороянда будан. 2. *тех.* дурустӣ, созӣ

КОС I کاس сари рони одамӣ ва ҳайвонот, ки ба тана пайваст мешавад ва косашакл аст.

КОС II کاس ниг. **коса**.

КОС III کاس кит., зоол. хук.

КОСА کاسه зарфи чуқури даҳанфарохи аз пиёла калонтар барои таомхӯрӣ: **косаи чинӣ**, **косаи сафолӣ**, **косаи чӯбин**, **косаю табақ**; **косаи сангпӯшт** устухони сипармонанд, ки сангпӯшт дар он ҷо гирифтааст; **косаи сар** ниг. **косахона (-и сар)**; **коса кардан** ду ё чор пора карда буридани харбузаю тарбуз барои хӯрдан; \diamond **косаи сабри касе пур** (**лабрез**) шудан ба ниҳоят расидани сабру тоқати касе, дигар тобу тоқат намондан; **ҳамин ош**, **ҳамин коса** (*мақ.*) вазъ тағйир наёфтааст, аҳвол мисли пештара аст; **пазири боз ҳамон тосу ҳамон ҳаммом**; **дар таги (зерн) коса нимкоса** (*мақ.*) дар коре ниҳон будани сирре; макру фиребе доштан.

КОСАГАР کاسه‌گر он ки косаю табақ месозад, косасоз, кулол.

КОСАГАРӢ کاسه‌گری косагар будан, косасозӣ.

КОСАГУЛ کاسه‌گل 1. гули садбарги баргҳояш калон-калон. 2. *маҷ.* соқии нишастии шаробнӯшӣ, соқии базм.

КОСАДУМ کاسه‌دم *гуфт.*, ниг. **санҷоб**.

КОСАЛЕС کاسه‌ليس 1. пурхӯр, ҳарис, гурусначашм. 2. *маҷ.* хушомадгӯӣ, лаганбардор.

КОСАЛЕСӢ کاسه‌لوسی 1. пурхӯрӣ, ҳарисӣ, гурусначашмӣ. 2. *маҷ.* тамаллуқкорӣ, хушомадгӯӣ, лаганбардорӣ.

КОСАМОНАНД *каسه مانند* ба монанди коса, косашакл.

КОСАНАВОЗ *каسه نواز* *кит.* таблзан, нақорачӣ.

КОСАПУШТ *каسه پشت* *кит., ниг.* сангпушт.

КОСАТАРОШ *каسه تراش* он ки аз чӯб косаю табақ метарошад, косагар.

КОСАТАРОШӢ *каسه تراشي* *исми амал аз коса тарошидан*; амали косатарош.

КОСАХОНА *каسه خانه*: *косахонаи сангпушт ниг. косаи сангпушт*; *косахонаи сар биол.* устухонбандии сари одам ва баъзе ҳайвоноти дигар, чумчума; *косахонаи чашм биол.* чуқурне, ки себаки чашм дар он чо гирифтааст; *аз косахонааш баромадани чашми касе* харосон шудан, саҳт тарсидан.

КОСАШИКАН(АК) *каسه شکن* // *каسه شکنک* *гуфт.* беморне, ки кӯдак бисёр ғаш карда, беҳуш мешавад; саръ.

КОСИБ *а. касиб* он ки бо меҳнати (хунари) дастӣ ба таври инфиродӣ чизе истехсол мекунад, хунарманд, пешавар.

КОСИББАЧА *касибچه* косиби чавон; фарзанди косиб.

КОСИБДЕҲҶОН *касибدهقان* деҳқоне, ки дар айни замон бо истехсоли ашёи хунари дастӣ машғул мебошад.

КОСИБӢ *касиби* истехсоли дастии хонагӣ; хунармандӣ, касб; *корхонаи косибӣ* устохонае, ки дар он хунармандон дастӣ ва бо асбобҳои одӣ маҳсулот истехсол мекунанд.

КОСИБНИШИН *касиб نشين* маҳаллае, ки дар он асосан косибон иқомат доранд.

КОСИД *а. касид* бехаридор, беривоч, беравнак, касодшуда (*дар бораи бозор ва молу матоъ*).

КОСИНУС *лот. касинус* дар тригонометрия синуси кунҷи иловагӣ.

КОСМЕТИКА *ю. касметике* 1. ба таври сунъӣ беҳтару зебо сохтани намуди берунии сару рӯй ва бадан; солим ва тару тоза нигоҳ доштани сару рӯй ва бадан. 2. маҷмӯи чизҳое, ки ба рӯй ва пӯст молида мешаванд, аз қабилӣ атру гоза, равғанҳои гуногуни атрӣ ва ғ.

КОСМЕТИКӢ *каسمتيكي* *мансуб ба косметика.*

КОСМОГОНИЯ *ю. касмаگانیه* *нуч.* қисми астрономия, ки пайдоиш ва инкишофи коинот, ҷирмҳои осмонӣ ва системаи онҳоро меомӯзад.

КОСМОДРОМ *ю. касмаدرام* маҷмӯи иншооту таҷҳизот ва майдончаҳо барои тайёр кардан ва ба кайҳон сар додани киштиҳои парвозкунанда.

КОСМОЛОГИЯ *каسمالاجيه* илм дар бораи сохт ва таркиби коинот, кайҳоншиносӣ.

КОСМОПОЛИТ *ю. касмаپاليت* пайрави маслаки космополитизм.

КОСМОПОЛИТИЗМ *ю. касмаپاليتيزم* таълимоте, ки тамоми оламро ватан пиндошта, гоӣи мудофиаи ватан, мустақилияти давлатӣ ва истиқлоли миллиро рад менамояд.

КОСНӢ *каسنی* *бот.* гиёҳи худрӯи талхе, ки дар тиб ба қор меравад, ҳиндбо.

КОСТ *касост* *асоси замони гузаита аз костан*; камӣ, накс; *каму кост ниг. кам*; *бекаму кост* пурра.

КОСТА *каسته* *сифати феълии замони гузаита аз костан*; камшуда, коҳида; нуқсон пайдокарда: *коста будан, коста шудан (гардидан)*; *моҳи (маҳи) коста* // *коста моҳ (маҳ) киноя аз моҳи нав*; *бозори чизе коста шудан а) ниг. касод (касод шудани бозори чизе)*; б) кам шудани аҳамияту эътибори чизе.

КОСТАН *каستن* 1. кам шудан, коста шудан (-и қисме аз чизе). 2. кам кардан. 3. *маҷ. лоғар шудан, коҳидан*; *зеҳни касе костан ниг. коҳидан (зеҳни касе коҳидан)*.

КОСТӢ *каستی* камӣ, камбудӣ; нуқсон: *камнӯ костӣ*.

КОТА *кате* *лаҳҷ.* зане, ки маъшуқаи марди бегона аст, маъшуқа; марде, ки бо зани дигаре муошиқа дорад, ошиқ, хушдор; *кота кардан* ба худ ошиқ пайдо кардан (*оид ба зан*).

КОТАБОЗ *кате باز* *лаҳҷ.* занбоз, занакабоз, фосиқ.

КОТАБОЗӢ *кате بازی* *лаҳҷ.* занакабозӣ, фосиқӣ.

КОТИБ *а. кاتب* 1. он ки менависад, китобаткунанда; мирзо, дабир, муншӣ. 2. шахси

масъули коргузорни идораю муассисаҳо ва одамони ғайрирасмӣ; **котиби маҷлис** нави-сандан суратмаҷлис. 3. соҳибмансабе, ки иҷрои корҳои ташкилию ҷорни муассисаҳои илмӣ, идораи нашриёт ва ғ. ба зиммаи ӯст: **котиби илмӣ**, **котиби масъули идораи рӯзнама**, **котиби масъули комиссияи қабули донишгоҳ**. 4. роҳбари интихобии ташкилотҳои хизбӣ ва иттифоқҳо; **котиби кумитаи хизбӣ**, **котиби Иттифоқи нависандагон**.

КОТИБА *а.* **کاتبه** муаннаси **котиб**; котибзан.

КОТИБӢ *катиби* амал ва вазифаи котиб; дабирӣ; муншигӣ.

КОТИБОНА *кاتبانه* к.хн. музде, ки дар Бухорои амирӣ дар муруфияҳо барои китобат ситонда мешуд.

КОТИБОТ *а.* **کتابت** шӯъбаи идора ё макоми махсус, ки роҳбарӣ ба корҳои ташкилӣ ва умуман коргузориро ба ҷо меорад: **котиботи кумитаи марказии хизб**.

КОТУРА *катوره* *кит.* 1. ошуфтагӣ; ҳайронӣ, саргаштагӣ. 2. саргашта, ҳайрон; ошуфта.

КОТЛЕТ *фр.* **катлет** *хӯр.* гӯшти кимаи дар тоба бирёнкарда.

КОТТЕЦ *англ.* **катиҷ** хонаи асосан душӯнаи истиқоматии махсус барои як оила, ки бештар дар беруни шаҳр сохта мешавад.

КОФ I *кофи* *номи ҳарфи бисту панҷуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар алифбои ҳозираи тоҷикӣ муодили «к» буда, дар ҳисоби абҷад ба адади бист баробар аст.*

КОФ II *коф* *шикоф, сӯроҳ, тарқиш.*

КОФАР *кофр* **:занбӯри кофар** занбӯри сурхи калон.

КОФЕИН *ҳол.* **кафйин** моддаи доруии пурзӯркунандаи кори асаб, ки дар чой ва қаҳва мавҷуд аст.

КОФИДАН *кафидан* *кит.* шикафтан, кандан, ковидан.

КОФИР *а.* **кофр** *д.* номусулмон; умуман худношинос, бедин, беимон, беҳудо.

КОФИРДИЛ *кофрди* *кит.* бевафо, сангдил, бе-рахм.

КОФИРӢ *кофрӣ* *д.* мансуб ба **кофир**; бединӣ, худношиносӣ.

КОФИРКЕШ *кофр кеш* *кит., ниг.* **кофир**.

КОФИРНЕЪМАТ *кофрнеъмет* носипос, ношукр; кӯрнамак.

КОФИРНЕЪМАТӢ *кофрнеъметӣ* носипосӣ, ношукрӣ, кӯрнамакӣ.

КОФИРНИХОД *кофрнеҳад* *кит.* кофиртабиат, кофир.

КОФӢ *кофӣ* басанда, кифояткунанда; ба **қадри кофӣ** ба қадре, ки ба зиёдтар аз он эҳтиёҷ нест; **кофӣ будан** басанда будан, кифоятбахш будан.

КОФТА *кофте* *сифати феълӣ замони гузашта аз кофтан*: **кофта баровардан**, **кофта гирифтан**, **кофта ёфтан**; **кофта-кофта** чустучӯкунон, чизеро бисёр ҷуста.

КОФТАН *кофтан* 1. *кит.* шикафтан. 2. кандан, ковидан. 3. чустучӯ кардан, кофтуков кардан; **дандон кофтан** байни дандонҳоро аз боқимондаи хӯроқиҳо покиза кардан, мисвок кардан; **даст кофтан** а) даст расондан; б) *маҷ.* кордор шудан, даҳолат кардан; **таги гапро (корро) кофтан** ба асли (моҳияти) масъала ё сухане расиданӣ шудан; **чашм кофтан** себаки чашмро канда аз косахонааш баровардан.

КОФТАНӢ *кофтанӣ* *сифати феълӣ замони оянда аз кофтан*; **кофтанӣ рафтан** ба суроғи касе рафтан, ба чустучӯ рафтан.

КОФТУКОВ *кофтуко* *ковиш, чустучӯ, тафаҳхус*; **кофтукови бостоншиносон** харобаҳоро канда осори қадимии таърихро чустучӯ кардани бостоншиносон; ҳафрияти бостоншиносон; **кофтуков гузаронидан** ҷоеро чустучӯ кардан бо мақсади ёфтани чизи пинҳонкардашуда; аз назари тафтиш гузаронидани касе барои ёфтани чизҳои пинҳонкардашуда; **кофтуков кардан** а) чустучӯ кардан; б) пурсучӯ кардан, истинток кардан; **ба кофтуков даромадан** ба чустучӯ сар кардан.

КОФУР *кофур* *маъд.* 1. моддаи булӯрини сафедранги бӯйдор, ки дар тиб ва техника ба кор меравад. 2. *маҷ.* сафед.

- КОФУРБОР** کافوربار *кит. киноя аз ҳар чизи бисёр сафед ва хушбӯӣ; ◇ абри кофурбор* абри барфовар.
- КОФУРБҮ(Ӣ)** کافوربوی *кит., маҷ. муаттар, хушбӯӣ.*
- КОФУРӢ** کافوری 1. аз кофур сохташуда, мураккаб аз кофур. 2. *маҷ. сафед; шамъи кофурӣ* шамъе, ки аз кофур сохта шудааст.
- КОХ** کاخ қаср, кӯшк; бинои боҳашамат; **кохи истибод** *маҷ. дастгоҳи зулму бедодӣ; ҳокимияти мутлақа.*
- КОҲ** کاه резаҳои кӯфтаи пояи хушки гандуму чав ва амсоли он ки бештар чун хӯроки чорво ва дар тайёр кардани каҳгил аз он истифода мебаранд; **агар коҳ аз ту нест, коҳдон аз туст** (*зарб.*) дар мавриди хӯрокеро муфт дида пурхӯрӣ кардани шахсе гуфта мешавад; **як пари коҳ** чизи андак, чизи аз чиҳати миқдор ва вазн ночиз, кам ва сабук; **коҳи кӯхнаро бод додан** (*кардан*) воқеаи гузаштаеро ба миён оварда, бо касе гилагузориву хархаша кардан; **пар(р)и коҳ надоштан** ҳеч чиз надоштан, тамоман бечизу нодор будан.
- КОҲВОР** کاهوار 1. чун коҳ, мисли коҳ. 2. *маҷ. хеле ба сабукӣ ва осонӣ (чизеро аз ҷое ба ҷое андохтан).*
- КОҲГИЛ** کاهگل гили бо коҳ омехта барои андоваи бому девор; лойи коҳдори хушкида.
- КОҲДОН** کاهدان ҷои махсус барои ниғаҳ доштани коҳ, коҳдон, каҳхона: **давидани ғӯсола то коҳдон** (*зарб.*).
- КОҲДУД** کاهدود 1. дуде, ки аз оҳиста-оҳиста сӯхтани коҳу хошок пайдо мешавад ва хеле гализу гулӯгир аст. 2. *маҷ. кори хавфнок.*
- КОҲИДА** کاهیده *сифати феълии замони гузашта аз коҳидан; харобшуда, лоғаршуда: тани коҳида.*
- КОҲИДАН** کاهیدن 1. костан, кам шудан. 2. лоғар (хароб) шудан. 3. *маҷ. азоб кашидан; ранчидан, озор лидан; иззати нафси касе коҳидан* шахсияти касе халалдор шудан; *обрӯю эътибори худро пастшуда дарёфтани касе; зехни касе коҳидан* ранчидан, малолӣ хотир пайдо кардан; *рӯҳи касе коҳидан* бад шудани ҳолати дарунӣ ва қалбии касе, аф-
- сурда шудани рӯҳи касе, хира шудани таъби касе.
- КОҲИЛ I** ا. کاهل танбал, сусткор.
- КОҲИЛ II** а. کاهل байни ду шона поёнтар аз ақиби гардан (*бештар оид ба чорпо*).
- КОҲИЛӢ** کاهلی танбалӣ; сустӣ.
- КОҲИЛОНА** کاهلانه танбалона; бемайлу рағбат.
- КОҲИЛТАН** کاهلتن лаванд, танбал, фаҳул.
- КОҲИЛТАНӢ** کاهلتنی лавандӣ, танбалӣ, сустӣ.
- КОҲИН** کاهن 1. марди рӯҳонии мисриён, насронийн ва яҳудиёни қадим. 2. *маҷ. соҳир; гайбгӯ.*
- КОҲИШ** کاهش маломат, сарзаниш; **коҳиш кардан** маломат намудан, сарзаниш кардан.
- КОҲИШОМЕЗ** کاهشآمیز маломатомез, бо оҳанги таънаву сарзаниш.
- КОҲКАШОН** کاهکشان *ниг. роҳ (Роҳи Каҳкашон).*
- КОҲМАЙДА** کاهمیده коҳреза.
- КОҲОН(И)ДАН** کاهانیدن//کاهانیدن *тарзи бавоситаи феъли коҳидан; азоб додан, ба азоб мондан; ҷон коҳонидан* бисёр ранҷу азоб кашидан, худро ба азоб мондан (*барои расидан ба чизе*).
- КОҲРАБО** کاهربا *ниг. каҳрабо.*
- КОҲРАНГ** کاهرنگ мисли ранги каҳ, зарди беранг.
- КОҲРЕЗА** کاهریزه резаҳои коҳ, пояҳои кӯфташудан гандум, чав *ва ғ.*
- КОҲУ** کاهو *бот. як навъ растании хӯр-данбоб.*
- КОҲХОНА** کاهخانه *ниг. каҳхона.*
- КОЧ I** کاج *кит. кош, кошки.*
- КОЧ II** کاج *кит. бунигарданӣ, задан ба қафон сар; шаппотӣ, торсақӣ.*
- КОЧӢ** کاجی атолаи аз ҷуворин сафед пухташуда, ки бо равғану чурғот мехӯранд; **кочӣ хӯрдан** *маҷ. торсақӣ хӯрдан, мушт хӯрдан.*
- КОЧОЛ** کاجال асбобу анҷоми хона, коло; **кору**

кочол кору бор.

КОЧОР کاجار *ниг.* кочол.

КОЧУЛ کاجول *кит.* чупбонидани суриин дар вақти рақс ва масхарабозӣ.

КОҶ I کاج *дарахти сӯзанбарги ҳамешасабз аз санавбарихо.*

КОҶ II کاج *олус, аҳвал, качбин, чашмкач.*

КОШ کاش *шакли қўтоҳи кошки.*

КОША کاشе *кит.* яхи тунуки рӯи об.

КОШИКОР کاشى کار *устое, ки ба деворҳо кошӣ мечинад.*

КОШИКОРӢ کاشى کارى *бо кошӣ оро додашуда; кошикорӣ кардан бо кошӣ зинат додани деворҳо.*

КОШИН کاشين *ниг.* кошӣ.

КОШИНКОР کاشين کار *ниг.* кошикор.

КОШИНКОРӢ کاشين کارى *ниг.* кошикорӣ.

КОШИФ کاشف *кашфкунанда, кушоянда.*

КОШӢ کاشى *хиштчаҳои тунуки рангоранги ба тариқи кулолӣ тайёркардашуда барои зина-ти рӯи девори хонаҳо.*

КОШКИ کاشکه *ҳиссаҷаи шартӣ ва таъкидӣ, ки хоҳишу орзу ва таассуфро ифода мекунад.*

КОШОНА کاشانه *1. хонаи ҳақирона, кулба; хонача. 2. лона, ошёна; кошонаи ҳусн хонаи зебу зинатории занҳо.*

КОШТА کاشته *сифати феълии замони гузаити аз коштан; кошташуда, зироатшуда, коридашуда.*

КОШТАН کاشتن *ниг.* киштан.

КОШТАНӢ کاشتنى *сифати феълии замони оянда аз коштан; хусусияти гиёҳе, ки барои коштан муносиб аст, муносиб ва шоистаи коштан.*

КОЭФФИТСИЕНТ *лот.* کايّفِتْسِنْت *физ., риез.* бузургии доимии маълум, ки одатан барои бузургии дигари тағйирёбанда ё номуайян ҳамчун зарбкунианда истифода мешавад, зариб; *коэффитсенти амали фоиданок ададе, ки қисми ба кори фоиданок табдилёфтаи кувваи сарфшударо нишон медиҳад (ба ҳисо-*

би фоиз).

КРАН I ҳол. کرن *1. даҳанпӯши лӯлаҳои обу газ ва г. 2. миле, ки аз он об чорӣ мешавад, чуммаки лӯлаи об.*

КРАН II олм. کرن *таҷҳизоти механикӣ – мошин барои бардоштан ва аз ҷое ба ҷои дигар интиқол додани бор: крани борбардор, крани тобхӯранда, крани чорпоя.*

КРАНДОР کرن دار *дорои дастгоҳи бор-бардорӣ: мошини крандор.*

КРЕМ фр. كريم *1. яке аз моддаҳои, ки барои нарму хушбӯ ва хушранг кардан ба дасту рӯй мемоланд; равғани рӯй. 2. равғани пардозии пойафзол. 3. дар қаннодӣ маводе иборат аз чилчӯбадаи равғани маска, рӯиширу қаймоқ, шакалод ва г., ки дар тайёр кардани торт ва дигар маҳсулоти қаннодӣ ба кор мебаранд.*

КРИМИНАЛИСТИКА лот. *криминалестика* *ниг.* кайфаршиносӣ.

КРОСС англ. کراس *варз.* пойга дар масофаи ноҳамвори табиӣ.

КРОССВОРД англ. کراسوارد *навъе аз бозӣ-чистон, ки хонаҷаҳои мураббаъшакли чадвалро бо ҳарфҳо пур карда, калимаи даркориро меёбанд.*

КУ کو *1. пурсишҷонишини каниӣ?, дар кучо?. 2. ҳиссаҷаи таъкидӣ охир, чӣ.*

КУБ I ю. کوب *1. шакли ҳандасии шашрӯя, ки ҳар як тарафаш мураббаи бо ҳам баробар аст. 2. риез. ҳосили зарби дубораи ададе ба худӣ он, мукааб. 3. гуфт. метри мукааб: як куб тахта.*

КУБ II کوب *кит.* қадаҳи поядарози бедаста; чом, пиёла.

КУБА کوبه *ниг.* каба.

КУБИТО کبتا *кит.* шириние, ки бо мағзи бодом, ништа ва г. омода мекунанд.

КУБӢ کوبى *мансуб ба куб I; риез. решаи кубӣ.*

КУБРО کبرا *муаннаси акбар.*

КУДА کده *кит.* *1. забонҷаи ҳалқи одам. 2. забонаки лӯкидон.*

КУДУНГ کدونگ *к.х.* кӯбаи чӯбини калон, ки пардозгарон ва шустагарон матоъро бо вай зада пардоз медоданд.

КУДУНГГАР کدونگر *к.х.* пардоздихандаи порчаҳои дастӣ бофташуда.

КУДУНГГАРӢ کدونگری *к.х.* 1. шуғлу касби кудунгар. 2. ҷои кори кудунгар.

КУДУРАТ *а.* کدورت 1. тирагӣ, хирагӣ. 2. *мач.* малол, озор, дилтангӣ, хафагӣ. 3. *мач.* душманӣ, хусумат; **кудуратро аз дил баровардан** хафагӣ ва малолро ба василае аз худ рафъ кардан.

КУЁН کویان *кит.* хаймаи яксутона; чодир.

КУЗОЗ *а.* کزاز *тиб.* беморие, ки ба сабаби қарахт ва шах шудани мушакҳо пайдо мешавад.

КУКУ I کوکو 1. *зоол.* кабутари ёбой, фохта. 2. *мач.* мурғ, паранда.

КУКУ II کوکو тухмбирёни бо кабудихо пухташуда.

КУ-КУ کوکو *калмаи тақлиди* овози паранда, мурғон.

КУКУПАЛАВ کوکوپلو мурғпалав.

КУЛАНГ I کلنگ *зоол.* турна.

КУЛАНГ II کلنگ *зоғнӯл*, метин.

КУЛАНГ III کلنگ дар силоҳи оташфишон ҷои зер карда ба қор андохтани механизми аслиҳа, чангак.

КУЛАНГДИЛ کلنگدل *кит.* тарсончак, тарсу, буздил.

КУЛАНГДОН کلنگدان ҷои чангаки бакордари механизми силоҳ.

КУЛАНГДОР کلنگدار *дорони куланг (онд ба силоҳ).*

КУЛАНГӢ کلنگی 1. мурғи хонагии почадарози калонҷуссаи турнамонанд. 2. *мач.* почадароз, он ки пойхоҷаш дароз-дароз аст.

КУЛАҲ کله *ниг.* кулоҳ.

КУЛАҲБОРОН(Ӣ) کلهباران//کلهبارانی *кулоҳи* обноғузар, ки дар рӯзҳои боронӣ мепӯшанд.

КУЛАҲДОР کلهدار *ниг.* кулоҳдор.

КУЛАҲХӮД کلهخود *ниг.* кулоҳхӯд.

КУЛБА کلبه 1. хонаи хурди ҳақирона ва тираву торик, ҳучра. 2. *кит.* дӯқон; \diamond **кулбан эҳзон** ғамхона, ҷои ғаму андӯх.

КУЛИЧА کلیچه *ниг.* кулча.

КУЛКАН کلکن *бот.* навъи дарахт аз чинси ҳаданг.

КУЛЛ *а.* کلл ҳама, тамои, маҷмӯъ: **кулли дунё**, **кулли мардум**; **сулхи кулл** сулхи умумӣ; **ҳокими кулл** ҳокими мутлақ.

КУЛЛИЁТ *а.* کلیات 1. ҷ. **куллият**. 2. маҷмӯаи осори шоир ё нависанда: **куллиёти Айнӣ**.

КУЛЛИЯ *а.* کلیه 1. *ниг.* **куллият**. 2. ҳама, ҳамагӣ; маҷмӯан. 3. *муаннаси* **куллӣ**.

КУЛЛИЯТ *а.* کلیت кулл будан, тамомият, тамои, ҳама.

КУЛЛИЯТАН *а.* کلیتاً 1. умуман, ба таври умумӣ. 2. пурра, ҳамагӣ.

КУЛЛӢ کلی 1. умумӣ. 2. том, пурра, комил; **куллӣву ҷузъӣ** а) асосӣ ва ғайриасосӣ (фаръӣ); ба **куллӣ** пурра, комилан.

КУЛЛУК کلک дасту пой ба таври махсус ба ҳам басташудаи бандиён (*дар зиндонҳои аморати Бухоро*); **куллук қардан** дасту пойро ба таври махсус ба ҳам бастан (*нисбат ба одам ва ҳайвон*).

КУЛОЛ کلال ҳунарманде, ки кӯзаву коса ва дигар зарфҳои сафолӣ месозад, кӯзагар; **лоӣи (ҳокӣ) кулол** лоӣе, ки кулол аз он зарфҳои сафолӣ месозад; **кулол дар мундӣ об меҳӯрад** (*зарб.*).

КУЛОЛА کلاه 1. мӯи чингила, мӯи марғула, печу тобдор, зулф. 2. узви модинаи гули растани ва ғ.

КУЛОЛГАРӢ کلالگری 1. *ниг.* кулолӣ. 2. қорғоҳи кулол.

КУЛОЛӢ کلالی шуғл ва касбу ҳунари кулол; сохтан ва дар кӯра пухтани зарфҳои сафолӣ.

КУЛОЛХОНА کلالخانه дӯқони кулол, ҷои кулолгарӣ.

КУЛОҲ کلاه 1. он чи аз пӯст, намад *ва г.* дӯхта ба сар мепӯшанд, каллапӯш. 2. телпаки махсуси нӯгборики қаландарон. 3. кулохи чангӣ, тоскулох, хӯд. 4. *кит.* тоҷи шоҳӣ.

КУЛОҲАК کلاهک *тех.* пӯша, пӯшаи хурд.

КУЛОҲБАРДОРӢ کلاهبرداری *мач.* фиреб додан, макру ҳила, кулохгузорӣ.

КУЛОҲГУЗОРӢ کلاهگذاری *мач.* кулохбардорӣ, фиреб кардан.

КУЛОҲГӢША کلاهگوشه *кит.* 1. гӯшаи кулох. 2. *мач.* сар.

КУЛОҲДОР کلاهدار 1. кулохпӯш, он ки кулох пӯшидааст. 2. *мач.* тоҷдор, подшоҳ.

КУЛОҲДОРӢ کلاهدارى *мач.* тоҷдорӣ, подшоҳӣ.

КУЛОҲДӢЗ کلاهدوز *дӯзандаи кулох, телпақдӯз.*

КУЛОҲДӢЗӢ کلاهدوزى 1. амал ва шуғли кулохдӯз. 2. маҳал ва ҷое, ки дар он кулох медӯзанд.

КУЛОҲСОЗ کلاهساز *ниг.* кулохдӯз.

КУЛОҲСОЗӢ کلاهسازى *ниг.* кулохдӯзӣ.

КУЛОҲХӢД کلاهخود *кит.* тоскулох, кулохи чангӣ.

КУЛТИВАТОР *фр.* کولتیواتار олати (мошини) махсус барои нарм кардани хок ва нест кардани алафи байни қаторҳои пахта, картошка *ва г.*

КУЛТИВАТСИЯ *фр.* کولتیوتسیе нарм кардани хоки ҷӯякҳои киштзор ва маҳв кардани алафҳои бегона ба воситаи култиватор.

КУЛӢК کلوک *кит.* беадаб, беодоб; бешарм, шаттоҳ.

КУЛӢЛА کلوله 1. гирда, чизи мисли тӯб гирд; муқ. гулӯла. 2. лӯнда: кулӯлаи қанд. 2. нумератив, баста: як кулӯла чой; кулӯла-кулӯла лӯнда-лӯнда; кулӯла шудан ба худ печидан, лӯнда шудан.

КУЛӢЛАШАКЛ کلولهشکل шаклаш лӯнда, гирда.

КУЛӢТА کلوته 1. лӯнда, мудаввар, гирд: **риши кулӯта**. 2. навъи каллапӯши занона, ки ода-тан занони калонсол мепӯшанд.

КУЛӢТАПӢШАК کلوتهپوشک 1. каллапӯши либос (*палто, курта ва г.*). 2. *ниг.* кулӯта 2.

КУЛӢТАРИШ کلوتهريش он ки риши лӯнда до-рад ё ришашро бо қайчӣ лӯндашакл намуда-аст.

КУЛӢХ کلوخ 1. пораи хушк ва саҳти аз девор ё марзаҳои замин кандашудаи хок. 2. лойи махсуси кулӯла-кулӯла кардашуда, ки барои сохтани девор мерезанд ва дар офтоб хушк мекунад; лойи хушкида; лӯндаи гили хушк: **кулӯхи обхӯрда** хоки кӯхнаи кулӯхдеворҳо, деворҳои поҳса ва пуштаҳо, ки барои пуркуват кардан ба замини киштукор андохта мешавад; **♦ ба лаб кулӯх молидан** (**ё молида гаштан**) *ниг.* лаб.

КУЛӢХАНДОЗ کلوخانداز 1. он ки ба сӯи касе сангу кулӯх ҳаво медиҳад. 2. *таър.* сӯроҳҳои махсуси девори қалъа, ки аз он ба сӯи душман санг меандохтанд, сангандоз: **кулӯхандозро подош санг аст** (*зарб.*).

КУЛӢХДОР کلوخدار *дорони кулӯх: хоки кулӯхдор.*

КУЛӢХКӢБ کلوخکوب *путки ҷубин, бомкӯ(б).*

КУЛӢХРӢӢ کلوخروى бадафт, хунукба-шара, бадрӯй.

КУЛӢХЧИН کلوخچين бо кулӯх чидашуда; **девори кулӯхчин** деворе, ки бо кулӯх (поҳса) бардошта шудааст.

КУЛӢХШУДГОР کلوخشدگار бо трактор ё ҷуфти гов чуқур рондани киштзор, ки аз замин кулӯхҳои калон-калон мехезад; *муқоб.* **майдашудгор; кулӯхшудгор** кардан як бор шудгоркардани замин.

КУЛӢЧА کلوچه *таър.* нимтанаи сарбозӣ дар Бухорои амирӣ, ки аз таги шинел мепӯшиданд.

КУЛФАТ *а.* کلفت ранҷ, саҳтӣ, машаққат.

КУЛФАТАНГЕЗ کلفتانگيز 1. пурмашаққат, душвор, меҳнатталаб. 2. гамангез, пурмусибат, андӯховар.

КУЛФАТЗАДА کلفتزده он ки дар зери бори азобу уқубат аст, гирифтори ранҷу машаққат, гамзада.

КУЛЧА *كلچە* 1. нони гирдаи начандон калони танӯрӣ, ки бештар аз орди гандум бо ширу равған мепазанд: **кулчаи равғанӣ**, **кулчаи ширмол**, **кулчаи қандии (қандӣ)**. 2. *пумератив дар шумори собун ва ашён одатан гирда ё шабеҳи он*; кулӯла, лӯнда: **кулчаи собун**, **як кулча собуни проқӣ**; **кулча зада** хобидан кулӯла (лӯнда) шуда хобидан, ҳалқа зада хобидан.

КУЛЧАБИХӢ *كلچەبەھى* *бот.* навъи себи биҳӣ, ки шаклаш ба кулча монанд аст.

КУЛЧАҚАНД *كلچەقند* *хӓр.* кулчаи маҳсуси ширине, ки қаннодон тайёр мекунад.

КУЛЧАМОНАНД *كلچەمانند* гирда, мудаввар: **рӯи гандумии кулчамонанд**.

КУЛЧАПАЗ *كلچەپەز* пазандаи кулча.

КУЛЧАРӢ(Ӣ) *كلچەرو(ى)* он ки рӯяш мудаввар аст: **зани кулчарӯӣ**.

КУМ *كم* гнѐҳи хушбӯе, ки дар лаби чӯйбор ва ҳавзхо мерӯяд.

КУМАЙТ *ا. كميته* *кит.* аспии сурхранги сиѐхтоб, аспии сиѐхтӯруқ; асп.

КУМАК *т. كەمك* ёрӣ, мадад, дастгирӣ; **кумак кардан (расондан)** мадад (ёрӣ) расондан, дастгирӣ кардан.

КУМАКПУЛӢ *كەمك پولى* маблағи муайяне, ки барон ёрӣ ба касе дода мешавад, ёрдампулӣ.

КУМАКРАСОН *كەمك رەسان* он ки ба касе кумак, мадад мерасонад; **кишварҳои кумақрасон** давлатҳои донор, давлатҳои, ки ба таври ихтиёрӣ ба кишварҳои ақибмонда, чангзада ва офатзада кумакҳои башардӯстона (моли ё молиявӣ) мерасонанд.

КУМАКҲАЗИНА *كەمك ھەزينة* маблағи ило вағӣ, ки ба тариқи ройгон ба идора ё муассиса ҷудо мегардад.

КУМЕЗ *كەمەز* *кит.* наҷосат, палидӣ.

КУМИТА *фр. كميته* идораи роҳбарикунандаи машваратӣ ба ягон соҳаи фаъолияти давлатӣ: **кумитан давлатии андози Ҷумҳурии Тоҷикистон**; **кумитан иҷроия таър.** мақоми интихобии амалкунандаи роҳбарӣ ба фаъолияти шӯроҳои вакилони шаҳриву вилоятии

собик Иттиҳоди Шӯравӣ. 2. мақоми интихобии роҳбарикунанда дар хизбҳо ва ташкилотҳои сиёсӣю ҷамъиятӣ: **кумитан марказии хизб**, **кумитан хизб** (-и муассиса, шаҳр...).

КУМОЧ *كەمەچ* навъи нони дар лахчаҳои оташ, реги тафсон, дар таги қӯр пухташуда.

КУМОЧ I *كەمەچ* *ниг.* кумоч.

КУМОЧ II *كەمەچ* тахтача ё ҳалқаи гирди миёнсӯрохи сари сутуни хайма.

кун *كن* *асоси замони ҳозира аз кардан.*

КУН *كون* 1. мақъад, сурина, нишастгоҳ. 2. *гуфт.* таг, қисми поёнии ҳар чизе.

КУНГУР *كەنگر* 1. *кит.* гадои яқрав. 2. бум, чуғз. 3. *маҷ.* беҳаё, шаттоҳ.

КУНГУРА I *كەنگره* барҷастагиҳои дандонавори сари иморату деворҳо ва канори дигар чизҳо.

КУНГУРА II *лот. كەنگره* конгресс.

КУНГУРАДОР *كەنگره دار* *марбут ба кунгура I.*

КУНГУРАКОРӢ *كەنگره كارى* бо кунгураҳо оро додашуда (*девор, қаср*).

КУНД *كەند* 1. ҳар чизи бурандае, ки дамаш тез набошад, нобурро; *муқоб.* **тез:** **корди кунд**, **кунд кардан**, **кунд шудан**. 2. *маҷ.* кундзехн, кундфаҳм; **кунчи тез** *ҳанд.* кунче, ки аз кунчи рост калон аст; *муқоб.* **кунчи кунд**; **дандонро кунд кардан** ягон чизи турши дандонбар хӯрда дандонро кунд кардан; **зеҳни касе кунд будан** *ниг.* зеҳн.

КУНДА *كەنده* 1. қисми пас аз буридан дар рӯи замин боқимондаи танаи дарахт; **то табар омадан кунда меосояд** (*зарб.*); **кунда кафондан** ҳезум шикастан. 2. гӯлаи ғафси дарахт, ки қассобон дар болои он гӯшт майда мекунад; **кундан ҷувоз** чӯби ғафси миёншикофта, ки дар даруни вай дар обҷувоз равған мекашиданд. 3. *таър.* чӯби чортароши ғафси сӯроҳдоре, ки пой бандиёро ба он сӯроҳ гузаронда банд мекарданд, пойбанди чӯбин; **кунда задан** кунда ба пой касе ниҳодан, пойбанди кунда кардан (*зиддониро*).

КУНДАЗОНУ *كەنده زانو* *варз.* тарзи зарбазанӣ, ки гӯштигир ҳарифашро пуштнокӣ ба замин

- хобонда, бар болои вай савор шуда, бо зонухои худ ба сари синаи ӯ мезанад: **кундазо-ну задан**.
- КУНДАКОВ** کونده کاو кофта гирифтани кундаи дарахти бурида бо решааш, решаков наму-дан: **кундаков кардан**.
- КУНДАКОВӢ** کونده کاوی исми амал аз **кунда кофтан**; решакан кардани дарахти бурида-шуда.
- КУНДАҚЛ** کند عقل *ниг.* кундзехн.
- КУНДАҚЛӢ** کند عقلی *ниг.* кундзехнӢ.
- КУНДАЛ** کندل порчаи зарбофти аъло.
- КУНДАПИХ** کنده پيخ *гуфт.*, *маҷ.* танбал, ланда-хур.
- КУНДАХОНА** کنده خانه *таър.* яке аз зиндонҳо дар арки Бухорои амири.
- КУНДАЧА** کندچه зеркундаи дарахт ё буттаҳо.
- КУНДЗАБОН** کند زبان 1. очиз аз гуфтор; тутила, сақав, забонгирифта. 2. *маҷ.* он ки забони бурро надорад, дар гуфтор суст, нотавон.
- КУНДЗАБОНӢ** کند زبانی очиз будан дар гуфтор, тутилагӣ, забонгирифтагӣ.
- КУНДЗЕХН** کند ذهن он ки кувваи идрокаш заиф аст ва масъалаеро ба тезӣ дарк намекунад, шахси зехнаш кунд, кундфаҳм.
- КУНДЗЕХНӢ** کند ذهني кундзехн будан, тез набудани кувваи идроки шахс, кам будани қобилият дар фаҳмидани масъала.
- КУНДӢ** I کندی 1. кунд будан, нобурроӣ, тез набудан; *муқ.* **тезӣ**. 2. *маҷ.* камфаросатӣ, махдудақлӣ, кундзехнӢ.
- КУНДӢ** II کندی *кит.* далерӣ, пахлавонӣ; зурозмоӣ.
- КУНДКУНЧА** کند کچه :секунчаи кунд-кунча *риёз.* секунчае, ки яке аз кунчҳояш кунд аст.
- КУНДОВАР** کنداور *кит.* 1. шучоъ, далер, часур. 2. доно, оқил.
- КУНДОВАРӢ** کنداوری *кит.* 1. далерӣ, шучоӣ. 2. доноӣ, оқилӣ.
- КУНДОШ** ت. کنداش *ниг.* палонҷ.
- КУНДПО** کندپا *ниг.* кундрав.
- КУНДРАВ** کندرو *кит.* сустратор, он ки суст роҳ мегардад; ланг.
- КУНДФАҲМ** کند فهم *ниг.* кундзехн.
- КУНДФАҲМӢ** کند فهمی *ниг.* кундзехнӢ.
- КУНДУ** کندو *кит.*, *ниг.* канду.
- КУНИШ** کنش *исми феълӣ аз кардан; кирдор, амал.*
- КУНИШТ** کنشت ибодатхонаи яҳудиён, умуман ибодатгоҳи ғайримусулмонон.
- КУНИЯ(Т)** ا. کنيه//کنيت *кит.*, *номе*, ки дар аввали он ҷузъҳои аб, абу, ибн, ум, бинт ҳамроҳ омада, аксаран вазифи лақаби эҳтиромиро адо мекунад (Абӯабдуллоҳ, Абулмаоӣ, Ибни Сино, Умми Кулсум, Бинти Салмо).
- КУН-МАКУН** کز ممکن *кит.* амру наҳӣ.
- КУННА I** کته *кит.* фатила, пилтаи чароғ.
- КУННА II** ا. کته *кит.* соябони иморат, пеш-айвон.
- КУНОҒ** کناغ *кит.* 1. кирми пилла, кирмак. 2. тор; тори абрешим; тори анкабут.
- КУНОМ** کنام *кит.* 1. лонаи чонварони ваҳшӣ, мағора ва бошишгоҳи ҳайвоноти даранда. 2. чарогоҳ.
- КУНОНИДАН** کنانیدن *тарзи бавоситаи кардан*; кореро ба касе фармуда, ба воситаи вай иҷро кардан: **розӣ кунонидан**, **қаноат кунонидан**.
- КУНУН** کنون *шакли дигари акнун*; **то кунун** то ҳол, то ин вақт.
- КУНУНӢ** کنونی ҳозира, имрӯза: **шаронти кунунӣ**.
- КУНҲ** ا. کنه *кит.* 1. поён, тағ, умқ. 2. асл, моҳият, ҳақиқат, чавҳар.
- КУНҶ** کنج 1. гӯша, зовия: **кунчи рост**, **кунчи тез**. 2. ҷойҳои аз назар дури шаҳр, ҳавлӣ ё ягон ҷои дигар: **кунчи шаҳр**, **кунчи хона**.
- КУНҶАК** کنجک гӯша, бурҷак; ҷои хилват, беодам, назарногир.
- КУНҶАКӢ** کنجکی *мансуб ба кунҷ*; он чи дар кунҷ воқеъ шудааст; **домуллон кунҷакӣ кун**.

омӯзгори расмӣ ё гайрирасмие, ки шогирдон аввал дарсашонро пеши ӯ хонда тайёр мекарданд ва пас аз он ба пеши мударриси мадраса рафта меҳонданд; *гуфт.* мударриси хонагӣ.

КУНЧИД *کنجيد* *бот.* гиёҳест, ки аз тухми он равған мекашанд ва ҳамчунин онро дар нонвою халвопазӣ истифода мебаранд.

КУНЧИДАК *کنجيدک* доғҳои майдаи сиёҳчаи малларанг, ки дар пӯсти рӯю гардани баъзе касон баҳорон пайдо мешавад: **доги кунчидак.**

КУНЧИДӢ *کنجيدى* *мансуб ба кунчид*; он чи донаи кунчид дорад; **нони кунчидӣ** ноне, ки ба рӯяш донаҳои кунчид пошида пухта шудааст; **халвои кунчидӣ** халвое, ки бо тухми кунчид пухта шудааст.

КУНЧИТ *کنجيت* *гуфт., ниг. кунчид.*

КУНЧИТАК *کنجيتک* *гуфт., ниг. кунчидак.*

КУНЧӢ *کنجى* *мансуб ба кунч*; **тӯби кунчӣ** тӯбе, ки дар бозии футбол аз кунчи майдон ба сӯи дарвозаи ҳариф зада мешавад.

КУНЧКОВ *کنجکاو* он ки барои фаҳмидани чизе марок дорад ва шилқинона ҷустуҷӯ мекунад; он ки ҳар чизро пурсида доништан меҳаҳад (*то ҳадде сифати манфӣ ба шумор меравад*).

КУНЧКОВӢ *کنجکاوى* ҷустуҷӯ ва пурсиш кардан барои доништани сирру асроге; **раги кунчковӣ ба ҳаракат омадан** // **раги кунчковӣ даст додан** пайдо шудани мароқи зиёд ба доништани чизе; **ҳисси кунчковини касе даст додан** эҳсос кардани шавқи зиёди доништани чизе; **зӯрӣ** (ғалаба) кардани шавқи зиёди доништани чизе дар касе.

КУНЧОЛА *کنجاله* *гуфт., ниг. кунчора.*

КУНЧОРА *کنجاره* маҳсулоте, ки аз тилфи кунчид ва донаҳои дигари рағандор баъд аз кашида гирифтани рағани онҳо тайёр карда мешавад ва хӯроки чорпоён ҳисоб меёбад.

КУПЕ *фр.* *купё* хоначаи алоҳидаи ду ё чоркаса дар вағони мусофирбарӣ.

КУПОН *фр.* *купан* 1. ҷузъи қоғази қиматнок, ки ба ивази пул медиҳанд. 2. *кҳн.* билети театр.

КУРА *а.* *کوره* 1. шакли хандасӣ, ки аз давр задани доира дар гирди кутри худ пайдо мешавад. 2. ҳар ҷисми кулӯла (мудағвар, гирда); **кураи арз** // **кураи Замин** сайёраи Замин; рӯи замин; **кураи ҷуғрофӣ** тасвири харитаи Замин дар рӯи кура (*одатан ҳамчун воситаи аёнӣ дар дарси ҷуғрофия истифода мебаранд*).

КУРАМОНАНД *کورهمانند* монанди кура, шаклаш ба кура монанд.

КУРАНГ *کرنگ* *кит.* аспе, ки рангаш зарди баланд ё ҳиноя бошад.

КУРАНД *کردن* *ниг. куранг.*

КУРАТОР *лот.* *کورتار* 1. тарбиятгар, парастор; нозири коре; **куратори гурӯҳ** роҳбари гурӯҳи донишҷӯён дар мактаби олий. 2. донишҷӯи донишгоҳи тиббӣ, ки ҷараёни касалии беморони бистарии дармонгоҳиро назорат мекунад.

КУРАШ *کورش* *гуфт., ниг. гӯштин.*

КУРАШАКЛ *کورهشکل* *ниг. курамонанд.*

КУРД *کرد* яке аз халқҳои эронинаҷод, ки асосан дар Эрон, Ироқ, Туркия, Сурия ва дар Ҷафқозу Осиёи Миёна зиндагӣ мекунанд.

КУРДӢ *کردى* *мансуб ба курд*: **забони курдӣ.**

КУРЕЗ *کريز* *кит.* пар рехтан, тулак шудани парандагон.

КУРЕЗӢ *کريزى* *кит.* 1. мурғи паррехта, тулаккарда. 2. *мач.* пири фартути хамидақомат.

КУРК I *کرک* мокиёне, ки аз тухм монда моил ба тухм пахш кардан (*барои ҷӯча баровардан*) шудааст; **мурғи курк.**

КУРК II *کرک* *кит.* 1. пашми нарми бадани ҷонварони пашмдор. 2. *мач.* пари нозуки бадани парандагон. 3. *мач.* мӯйҳои навруста дар рӯи ҷавонон. 4. пашмаки маҳини болои баъзе мевачот.

КУРМАК *کرمک* алафи бегонае, ки донааш аз арзан калонтари сиёҳранг аст ва дар шолитор мерӯяд; **аз давлати шолӣ курмак об меҳӯрад** (*зарб.*).

КУРМАКЧИНӢ *کرمکچينى* тоза кардани бирич аз курмаке, ки ба он омехтааст.

КУРОРТ *олм.* *کورارت* мавзее, ки дар он муассисаҳои табобатӣ ва пешгирии бемориҳо ба воситаҳои табиӣ (*чашмаҳои оби шиғобаҳи, обу ҳавои хос, гил ва ғ.*) сохта ва ба роҳ монда шудааст, истироҳатгоҳ, осоишгоҳ.

КУРРА *кр.* *کره* бачаи хар, асп, шутур *ва ғ.*, ки ҳанӯз ба саворӣ нарасидааст, хутик, той, тойча.

КУРС *лот.* *курс* номи баъзе муассисаҳои таълимӣ, ки барои ягон соҳаи маҳдуд мутахассис тайёр мекунад: **курси ронадагӣ**, **курси якмоҳан тақмили ихтисос**. 2. давраи таҳсили яксола дар мактабҳои олии миёнаи махсус: **курси якум**, **курси охирин**. 3. тафсир ва баёни як фан ё давраи муайяни он: **курси мухтасари таърихи Тоҷикистон**; **курси адибони ҷавон** навъе аз анҷумани аҳли адаб, ки дар он асарҳои адибони ҷавон таҳлил ва муҳокима карда мешаванд.

КУРСАНТ *лот.* *کورسنت* 1. он ки дар курс (2) машғули таҳсил аст. 2. таълиму тарбиягирандаи омӯзишгоҳи ҳарбӣ.

КУРСИВ *лот.* *کورسيو* як навъи хат дар матбаа, ки шаклан ба хати дастӣ монанд буда, барои аз матни асосӣ ҷудо кардани порчае ё ягон калимаю ибора онро ба кор мебаранд.

КУРСИНИШИН *кр.* *کرسى نشين* 1. он ки дар курсӣ нишастааст. 2. *мач.* он ки соҳиби маснад ё вазифаву мартаба аст, маснаднишин, соҳибмансаб.

КУРСИЧА *кр.* *کرسىچه* чорпоия хурд барои нишаст.

КУРСӢ I *кр.* *کرسى* 1. чорпоия аксаран пуштдор барои нишаст, нишастангоҳ. 2. тахт; маснад; **курсии фалак** *киноя аз осмон*.

КУРСӢ II *кр.* *کرسى مانسوب* ба курс; **кори курсӣ** супориш ба таҳсилкунандагони мактабҳои олии миёнаи махсус, ки ҳамчун шакли санҷиши дониш дар хатми курс (2) тайёр мекунад ё менависанд.

КУРТА *кр.* *کرته* либоси якҷабатаи тахпӯшӣ, пирӯҳан; **куртаи гулӣ** куртаи гулдори сурхранги загона; **куртаи оҳарӣ** куртаи нав ва ҳанӯз ношуста; **♦ тани ба курта // тани курта** таги як курта, фақат курта дар тан; **курта-курта гӯшт гирифтаи // аз шодӣ ба курта на-гунҷидан** хеле хурсанд будан, хеле болидан;

фараҳманд шудан (*аз таърифу таҳсини касе ё аз расидаи ба орзуе*); **як курта пештар даронндааст** (*нисбат ба касе гуфта мешавад, ки синнаш зиёдтар аст*).

КУРТАВОР *кр.* *کرتهوار* матои боби куртадӯзӣ; матоъ ба қадри як курта: **як куртавор**.

КУРТАВОРӢ *кр.* *کرتهوارى* *ниг.* куртавор.

КУРТАК *кр.* *کرتک* *гуфт.*, *мач.* задан, зарба, шаллок; иллату миннат; **куртак хӯрдан // калтаку куртак хӯрдан** *киноя аз шаттаву шаллок хӯрдан, таънаву маломат шунидан*.

КУРУЖ *кр.* *کروژ* *кит.*, *ниг.* куруз.

КУРУЗ *кр.* *کروز* *кит.* шодӣ, нишот, тарабу шодмонӣ.

КУРТКА *лот.* *کورتکه* нимтанаи болопӯши мардона.

КУРУМ *кр.* *کروم* 1. *ч.* карм. 2. тоқзор.

КУРУР I *кр.* *کورور* *кит.* панҷсад ҳазор, ним миллион

КУРУР II *а.* *کورور* *кит.* такрор, гузашти ҳар чизе.

КУРӢХ *а.* *کروه* ченаки масофа, баробари сеяки фарсанг (*тахминаи ду километр*).

КУСТИБОФ *кр.* *کستىباف* *кит.* зуннорбоф.

КУСТӢ//КУШТӢ *кр.* *کستى//کشتى* *таър.* зуннор, ресмоне, ки тарсоён ва бараҳманон бар камар мебастанд; камарбанди махсуси зардуштиён.

КУСУФ *а.* *کسوف* *нуч.* гирифтани Офтоб; **кусуфу хусуф** гирифтани Офтобу Моҳтоб.

КУТАК *кр.* *کتک* задан (*бо ҷӯб, тозиёна ё даст*).

КУТАЛ I *кр.* *کتل* аспӣ зинкардашудаи эҳтиётӣ, ки дар сафарҳо бо худ палтар карда мебаранд, аспӣ ядак.

КУТАЛ II *кр.* *کتل* *ниг.* қутал.

КУТВОЛ *кр.* *کوتوال* *ниг.* кӯтвол.

КУТУБ *а.* *کتب* *ч.* китоб; **хатми кутуб** *кҳн.* тамоми кардани давраи таҳсил дар мадраса.

КУТУБХОНА *кр.* *کتبخانه* *кит.*, *ниг.* китобхона.

КУФ I *кр.* *کف* *кит.*, *ниг.* бум.

КУФ **كف** :куфу суф дуохонӣ; куфу суф кардан дуо хоида дам андохтани азоимхонон; **куфу суф кунондан** дуо (азоим) хонондан.

КУФР *а.* **كفر** 1. *д.* аз таълимоти дини ислом дур рафтан, имон надоштан ба дини ислом, кофирӣ, бемазҳабӣ, бединӣ. 2. ношукр, носипосӣ, кӯрнамакӣ; *муқ.* **куфрон**.

КУФРӢ **كفرى** *д.* кофир, беимон, мункири Худо ва дин.

КУФРОН *а.* **كفران** носипосӣ, ношукрӣ; **куфрони неъмат** ношукрӣ кардан ба он чи ки дастрас аст, ба кадри неъмат нарасидан; носипосӣ ба лутфу карами касе.

КУФФОР *а.* **كفار** *ҷ.* кофир.

КУҲАН **كهن** 1. *шакли дигари кӯҳна*; қадимӣ, қадим. 2. солхӯрда, пири рӯзгордида. 3. *мач.* кордида, таҷрибадор.

КУҲАНБУНӢД **كهنبنیاد** қадим, таърихи қадим дошта.

КУҲАНДИЗ **كهنديز** *таър.* қалъаи қадим, арки кӯҳна.

КУҲАНПАЙВАНД **كهنپیوند** хоназод, до-рои аслу насаби қадимӣ.

КУҲАНСОЛ **كهنسال** солхӯрда, умрдида, пир.

КУҲАНСОЛӢ **كهنسالى** кӯҳансол будан, солхӯрдагӣ, пирӣ.

КУҲАНСОХТ **كهنساخت** ба тарзу шакли кӯҳна биноёфта.

КУҲУЛАТ *а.* **كهولت** 1. *кит.* давраи мошу биринҷ шудани мӯ, миёнсолӣ. 2. давраи камолоти умр.

КУҲУН **كهن** *шакли дигари кӯҳан* 2.

КУЧАН **كوچن** гарданбанди мудаавари хару аспи корӣ, ки чун болиштак сари шонаи ҳайвонро аз ягир шудан муҳофизат мекунад.

КУЧОЛА **كچاله** *ниг.* кучула.

КУЧУК *т.* **كچك** *гуфт.* 1. *ниг.* сағ. 2. *ниг.* сағбача.

КУЧУКБАЧА **كچكبچه** *ниг.* сағбача.

КУЧУЛА **كچوله** гиёҳест бисёр талх ва заҳрнок, ки дар Ҳиндустону Сарандеб мерӯяд, кучола.

КУЧО **كچا** *ҷошииши саволӣ* дар кучо?, дар кадом ҷо?; ба кадом ҷо?; аз кучо? аз кадом ҷо?; аз чӣ ҷое?; ба кучо? ба кадом ҷо?, ба чӣ ҷое?; **ҳар кучо** дар ҳар ҷо; **кучо шуд?** ба кадом ҷой рафт?.

КУЧОӢ **كچائى** аз кадом ҷой, аҳли кучо; **кучо ҳастӣ?** аз кучоӣ?

куш **كش** 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз куштан*. 2. *ҷузъи пасии калимаҳои мураккаб ба маънои кушанда*: одамкуш, говкуш.

КУШ **كش** куштан, кушиш, қатл; **ҳукми куш** ҳукми суд (маҳкама) дар бораи ба қатл расонидани касе (*ҳалмчун ҷазои олӣ*).

КУШАНДА **كشنده** 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз куштан*; он ки касеро куштааст, қотил. 2. *мач.* миёнраве, ки сухани ӯ барои шахси корафтода рад намешавад.

КУШИШ **كشش** *исми феълӣ аз куштан*; куштор, қатл; қитол; аввал **пурсиш**, баъд **кушиш** (*зарб.*).

КУШИШГОҲ **كششگاه** 1. ҷои махсус барои иҷрои ҳукми куш. 2. *ниг.* кушишхона.

КУШИШХОНА **كششخانه** ҷои куштани чорпо барои гӯшт, мазбах, саллоххона.

КУШКАНҶИР **كشكنجير** *таър.*, *ҳ.* манҷаник, тӯп.

КУШО **كشا** 1. *сигаи амр аз кушодан*. 2. *ҷузъи пасии калимаҳои мураккаб ба маънои кушоянда*: дилкушо, мушкилкушо.

КУШОД **كشاد** 1. *ниг.* кушода 2. 2. *васеъ, фарох, паҳновар*: дили кушод, майдони кушод, **остини кушод**; кушоду равшан ҳеч чизро пинҳон накарда, ошқорову возех, бепарда; **мактуби кушод** нома барои дарҷ кардан дар рӯзно-маю маҷалла, мактуб ба воситаи матбуот; **маҷлиси кушод** ҷаласае, ки вуруди хоҳишмандон ба он озод аст, ҷаласаи боз, ҷаласаи васеъ ва озод; **рӯи кушод** рӯи хандон ва ифодакунандаи самимияту лутф.

КУШОДА **كشاده** 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз кушодан*. 2. *во, боз, яла, нобаста*; **як дари баста, сад дари кушода** (*зарб.*). 3. *ниг.* кушод 2. 4. *соф, бегубор, беабр*: **ҳавои кушода, осмони кушода**; **кушода шудан** а) *во шу-*

дан, боз шудан; б) фош шудан, ошкор гарди-дан; **бими кушода шудани сирри касе**; в) рафъ шудани осори андӯх ва гирифтагӣ; **кушода шудани гул шукуфтани гул**; **кушода шудани иштиҳо** пайдо шудани майл ба хӯрдан, хохони тановули таом шудан; **кушода шудани роҳи нафас** рафъ шудани гирифтагии на-фас; **кушода шудани ҳаво** аз абру ғубор пок ва соф шудани ҳаво; **кашидаву кушода** бо зарб ва шиддати тамом (*задан бо кафи даст, тозиёна ва г.*); **кушода додан** а) ошкор кардан, фош сохтан, парда бардоштан аз рӯи сирре; б) фаҳмонда додан, шарҳ додан, маънидод кардан, тафсир додан; **кушода партофтан** фош сохтан, ошкор кардан; **кушода шудани бахт** рӯ овардани некӣ ва хушбахтӣ ба касе; **кушода шудани чашм** а) аз чи-зе бохабар шуда тағйир ёфтани ҷаҳонбинӣ ва шуури касе; б) таваллуд кардан, чашми касе равшан шудан; **кушода шудани чашми рӯз** *ниг. чашм (чашми рӯз кушода шудан)*; **дастархони кушода доштан** меҳмоннавоз будан; **рӯи кушода дидан аз касе** мавриди меҳрубонии касе қарор гирифтани, илтифот ва меҳрубонӣ дидан аз касе.

КУШОДАГҶӢ *кушодеگوئى* ошкоро ва беибо сухан гуфтан.

КУШОДАГҶӢ *кушодеگوئى* он ки суханро беибо ва ошкор мегӯяд.

КУШОДАДАСТ *кушодеدهست* киноя аз соҳиббэхсон, сахӣ, ҷавонмард.

КУШОДАДАСТӢ *кушодеدهستى* соҳиббэхсон будан, сахӣ будан, ҷавонмардӣ.

КУШОДАДИЛ *кушодеدل* хурсанд, хуррам, хуш-хол.

КУШОДАЗАБОН *кушодеزبان* суханвар, фасех-забон; хушгап.

КУШОДАН *кушадан* 1. боз кардан, яла кардан; сарпӯши чизеро бардоштан; *муқоб.* бастан ва пӯшидан: **гирехро кушодан**, **дарро кушодан**, **қулфро кушодан**, **тугмаро кушодан**. 2. густурдан, паҳн кардан: **дастархонро кушодан**, **суффоро кушодан**. 3. раҳо кардан; чудо кардан, раҳо ёфтан: **аргамчиро кушодан**, **аспро кушодан**. 4. таъсис кардан: **мактаб кушодан**; **болу нар кушодан** а) ба парвоз даромадан; б)

киноя аз ба пешрафти худ имкон пайдо кардан; **гап кушодан** сухан оғоз кардан (*дар бо-раи чизе*), гап сар кардан; **замин кушодан** за-мини нокорамро қобили кишт гардонидан; **замири дили хешро кушодан** рози дили худро гуфтан, ҳаман он чиро, ки дар дил ниҳон аст, гуфта додан; **лаб (дахон) кушодан** сухан сар кардан, гап задан; **мачлисро кушодан** сар шудани мачлисро эълон кардан, чаласаро ифтитоҳ кардан; **оташ кушодан** тирпаронӣ сар кардан (*бо аслиҳаҳои оташбор*); **оғӯш кушодан** дастхоро аз ҳам кушодан (*барои дар бағал гирифтани касе аз рӯи меҳрубонӣ*); **роҳ кушодан** а) роҳи нав сохтан; б) роҳро боз кардан; **рӯза кушодан** ифтор кардан, баъди итмоми муддати рӯзагирӣ ба хӯрокхӯрӣ сар кардан; **чашми касеро кушодан** киноя аз касе-ро огоҳ ва бохабар кардан, касеро аз ҳолати гафлат бароварда ба ҳақиқати кор воқиф намудан.

КУШОДАПЕШОНӢ *кушодеپيشانى* маҷ. хушмуо-мила, хушзабон, пешоникушода.

КУШОДАРӢ(Ӣ) *кушодеروي* 1. бечодар, бефа-ранҷӣ. 2. маҷ. хандонрӯй, дӯстрӯй, чеҳрааш кушода.

КУШОДАТАБӢ *кушодеطبع* хушҳол, чеҳраҳандон.

КУШОДАШАВАНДА *кушодеشونده* 1. *сифати феъ-ли замони ҳозира аз кушода шудан*. 2. он чи боз мешавад; он чи мешукуфад. 3. он чи нав ба кор мебарояд; таъсисбанда.

КУШОӢН(Ӣ)ДАН *кушодеنياندين//кушодеنيانندن* тарзи ба-воситаи кушодан; чизеро ба воситаи касе во кардан, кушодан.

КУШОИШ *кушодеش* 1. *исми феълий аз кушодан*. 2. барор, омади кор; рафъ шудани банду баст ва мушкilot дар роҳи пешрафти коре, осон шудани мушките; **кушонши кор** рӯ ба осонӣ овардани кори душворе, барор ва пешрафти кор; **дуон кушонш** *д.* дуое, ки барои кушон-ши кор мехонанд ё навишта медиханд.

КУШОКУШӢ *кушодеكشيش* куштори якдигар; қатлу куштори зиёд.

КУШОН *кушодеشان* феъли ҳол аз куштан; дар ҳолати куштан.

КУШОНДАН *кушодеشانندن* тарзи бавоситаи куштан;

- ба касе фармуда қатл кунонидан (*касера*).
- КУШТА** کشته 1. *сифати феълии замони гузаштаи куштан*. 2. чондоре, ки сари ўро бурида ё ба тариқи дигар бечон карда бошанд; мурда, майнит; **кушта гаштан (шудан)** а) бечон карда шудан, ба қатл расидан; б) хомӯш карда шудан (-и оташ, чарог); **оҳаки кушта** оҳаки об-расида.
- КУШТАН** کشتن 1. мирондан, махв кардан, ба қатл расонидан; бечон кардани чондоре (*мас., гов, гўсфанд*); **худро ба куштан додан** доништа истода худро ба хатари марг андохтан. 2. хомӯш кардан (*оташиро, чарогро*).
- КУШТАНГОҲ** کشتن گاه чой ва маҳали куштан, қатл кардан.
- КУШТАШУДА** کشته شده *сифати феълии замони гузашта аз кушта шудан*; мақтул, сар буридашуда.
- КУШТОР** کشتار кушиш, куштан; бисёр куштан, кушокушӣ.
- КУШУДАН** کشودن *ниг. кушодан*.
- КУШХОНА** کشخانه *лаҳҷ., ниг. кушишхона*.
- КУЯ** كويه шапалаки хурде, ки кирмаки он матоъҳои пашмиро хӯрда нобуд мекунад, девча (*муқ. митга*, ки орду ғалладонаро хӯрда нобуд мекунад); **куя задан** ба воситаи куя хӯрда шудан (-и порчаи пашмӣ ё гилем).
- КУЯЗАДА** كويه زده *сифати феълии замони гузашта аз куя задан*; куяхӯрда.
- КУЯХҲҶРДА** كويه خورده *ниг. куязада*.
- КҶ** كو *ниг. кӯй*.
- кӯб** كوب 1. *асоси замони ҳозира аз кӯбидан ва кӯфтан*. 2. *чузъи пасити калимаҳои мураккаб ба маънои кӯбанда ва бо чизе кӯфташуда: хирманкӯб, шиликӯб, мехкӯб...*
- КҶБ** كوب зарбу лат, зарба: лату кӯб.
- КҶБА** كوبه 1. ҳар олати шабеҳи путк ё ҳовандаста барои кӯфта майда кардан, ҳамвор кардан, шибба кардан *ва г.* 2. олати оҳанини болғачамонанд, ки барои бо он кӯфтани дарвоза шинонда мешавад; **кӯбан кафшдӯзон** болчаған махсуси кафшдӯзон барои зада ҳамвор кардани чарм.
- КҶБАК** كوبك *ниг. кӯба*.
- КҶБАНДА** كوبنده *сифати феълии замони ҳозира аз кӯбидан ва кӯфтан*; он ки чизеро мекубад (*мас., дарро*).
- КҶБИДА** كوبيده 1. *сифати феълии замони гузашта аз кӯбидан*. 2. орди ғаллаи бирёншуда.
- КҶБИДАН** كوبيدن 1. *ниг. кӯфтан*. 2. мех ё чизи дигарро зада ба чое фурӯ равондан.
- КҶБИН** كوبين *кит. кӯба*, болған чӯбини чомашӯй.
- КҶБИШ** كوبش *исми феълий аз кӯбидан*; кӯфтан; задан.
- КҶБКОРӢ** كوبيكاري *ниг. бузкашӣ*.
- КҶДАК** كودك писар ё духтари хурдсол, тифл, бачаи хурдсол: **кӯдаки навзод**, **кӯдаки ширмак**.
- КҶДАКВОР** كودك وار *мисли бачаи хурдсол, бача барин*.
- КҶДАКДОР** كودك دار 1. соҳиби кӯдак; соҳиби фарзанд. 2. *гуфт. серфарзанд, серкӯдак: зани кӯдакдор*.
- КҶДАКИСТОН** كودكستان *муассисаи тарбияи кӯдакони томақтабӣ*.
- КҶДАКӢ** كودكي 1. бачагӣ, хурдсолӣ, туфулият. 2. айёми бачагӣ, вақти хурдсолӣ. 3. *маҷ. рафтори кӯдакона, кори бачагона; беандешагӣ*.
- КҶДАКОНА** كودكانه 1. махсуси кӯдакон: **либоси кӯдакона**, **хандаи кӯдакона**. 2. *ниг. кӯдаквор*.
- КҶЖ** كوژ *ниг. кӯз*.
- КҶЖПУШТ** كوژپشت *ниг. кӯзапушт*.
- КҶЗ** كوز *хамида, пуштхамида, кӯзпушт*.
- КҶЗА** كوزه зарфи сафолин ё мисини дастадор ва гоҳо бедаста барои об ва моеоти дигар, сабӯ.
- КҶЗАГАР** كوزه گر *кӯзасоз, кулол*.
- КҶЗАГАРӢ** كوزه گري 1. касбу шугли кӯзагар. 2. *устохонаи сафолпазӣ*.
- КҶЗАГУЛ** كوزه گل *бот. савсани сафеди обӣ, нилуфари сафед*.
- КҶЗАЧА** كوزه چه *кӯзан хурд*.

КҮЗ(А)ПУШТ کوز(ه)پشت он ки пушташ хамида аст ё дар пушти шонааш гуррӣ дорад, букрӣ.

КҮЙ کوی 1. маҳалла, гузар. 2. роҳи даруни шаҳр, кӯча; **кӯйи бад** а) роҳи бад; б) *киноя аз кирдорҳои нописанд (аз қабилӣ қиморбозӣ, нашъамандӣ ва ғ.)*, ки баъд аз одат кардани одам аз онҳо халос шуданаш душвор аст; **сарӣ кӯй** дар сари роҳ; **дар кӯйи бад афтодан** ба роҳи бад даромадан, гирифтӣ шудан ба кирдору хислатҳои нописанд; **бекасу кӯй** бешу табор ва бехонаю қой: **ятими бекасу кӯй**.

КҮК I کوک *кит.* гиёҳест хобовар, коҳу.

КҮК II کوک *кит., мус.* мувофиқ намудани овозҳо дар мусиқӣ, ҳамоҳангӣ; чӯр.

КҮК III کوک баҳяи калон-калони муваққат, ки дӯзандагон бо даст дар рӯи либосҳо мезананд; дӯхти муваққатӣ; хомдӯз, хомдӯзӣ; **кӯк задан (кардан)** муваққатӣ баҳяи зада калон-калон дӯхтани ягон қой либос; **кӯки чашмони касе канда шудан** хеле интизорӣ кашидан, саҳт чашм ба роҳ будани касе.

КҮКНОР کونار *бот.* гиёҳест, ки аз тухми он равған мекашанд, истеъмоли пӯсти ғӯзааш кайфовару хобовар буда, аз шираи танай он маводи муҳаддир – чакида ва баргу пояшро чӯшонда тарёк ҳосил мекунанд; хашхош; **оби кӯкнор** обе, ки аз тар карда фушурдани пӯсти ғӯзай кӯкнор ҳосил шуда, нашъамандон онро менӯшанд, инчунин дар тибби қадим давои сурфа маҳсуб мешудааст.

КҮКНОРДОНА کوناردانه тухми донаи хашхош.

КҮКНОРӢ کونارى он ки мӯътод ба хӯрдан, нӯшидан ва қаппа кардани кӯкнор аст; нашъаманди кӯкнор.

КҮКНОРҲОНА کونارخانه хонае, ки дар он кӯкнор ё маводи нашъаовари дигарро истеъмом мекунанд, қой истеъмом ва фуруши кӯкнор.

КҮКСУЛТОН کوکسلطان *бот.* яке аз навъҳои олуи пешпазак, ки мевааш калони кулӯла, турштаъм ва рангаш бештар сабзи сурхча аст.

КҮКЧА کوکچه *бот.* навъе аз харбузай ширини

пӯташ сабзи тӯрдор ва пӯчоқаш саҳт.

КҮЛ *т.* کول қой ба миқдори зиёд гун шуда истодани об, ҳавзи оби табиӣ, толоб; **кӯли обпарто (обгурез)** қой маҳсули атрофаш маҳдуд барои қорӣ шуда чамъ омадани обҳои барзиёд, заҳқаш; **кӯл шудан** ба як қой чамъ шуда истодани об.

КҮЛБОР کولبار тӯрбае, ки ба он бореро андохта ба пушт мегиранд, борхалта, халтаи сафарӣ.

КҮЛВОР کولوار *ниг.* кӯлбор.

КҮЛӢ کولى қойи захира кардани галла дар доҳили ҳучра.

КҮЛМАК کولمک оби начандон зиёд, ки дар қойи пасту нишеби роҳу заминҳо аз борон ё оби дигар чамъ мешавад; **кӯлмак шудан** чамъ шуда мондани об дар пастию нишебиҳо.

КҮЛОБ کولاب ҳавзай оби табиӣ, толоб.

КҮЛОБИ کولابى 1. *мансуб ба Кӯлоб* (шаҳр ва минтақа). 2. аҳл ва сокини Кӯлоб.

КҮЛШИНОС کولشناس он ки ба омӯзишу пажӯҳиши кӯлҳо машғул аст.

КҮЛШИНОСӢ کولشناسى илм дар бораи омӯхтани кӯлҳо, лимнология.

КҮМА کومه *лаҳҷ.* чизи дар як қой тӯбшуда, тӯда: **кӯман барф, кӯман харбуза**.

КҮНДАЛАНГ کوندهلنگ ба бари худ воқеъ шудани чизе дар сари роҳи чизи дигар, муқобили дарозии чизе бо бари худ истодани чизи дигар, арзӣ; **кӯндаланг гузоштан // кӯндаланг мондан (суоле ё масъалаеро)** ба таври қатъӣ мондани масъалае; қавоби қатъии «ҳа» ё «не» талабидан ба суоле.

КҮПОЛ کوپال *кҳн.* 1. гурз, гӯпол. 2. *мач.* қувват ва тавоноӣ.

КҮПРУК کوپروک *ниг.* пул II.

КҮПРУКСОЗ کوپروکساز *ниг.* пулсоз.

КҮПРУКСОЗӢ کوپروکسازى *ниг.* пулсозӣ.

КҮР کور 1. он ки чашмаш намебинад, нобино, аъмо; **кӯри модарзод** он ки аз модар нобино таваллуд шудааст; **кӯр кардан** а) нобино кардан; б) ба воситаи чизе молида ё тарошида

хатеро нест кардан; хати бутлон кашидан; **кўр шудан** а) нобино гардидан; б) нохоно шудан (*oid ба хат*). 2. *мач*. нодон, бесавод, аз олам беҳабар; **кўр шуда** мачбур гардида, нонлоҷ монда, хоҳу нохоҳ; **кўр шавад!** ҷазояшро бинад!, бало ба пасаш!; **нону намакам кўр кунад!** дар мавриди маломат ба каси намакношинос ва носипос гуфта мешавад; **кўр асояшро як бор гум мекунад** (*зарб.*) одам ки як бор фиреб хўрд, хушёр мешавад ва кўшиш мекунад, ки минбаъд фиреб нахўрад; **кўр чӣ меҳаҳад?** – ду дидан (*чашми*) **бино** (*зарб.*) дар мавриде мегўянд, ки чизе айни муддао, хохшиши дил бошад.

КЌРА I *كوره* оташдони оҳангарону мисгарон, иншооти махсус барои хиштпазӣ *ва г.*; хумдон: **кўран дастӣ**, **кўран оҳангарӣ**; **кўран ангиштгарон** ҷои махсус барои ҷўбро сўзонда тайёр кардани ангишт; **кўран сиккабоб** оташдони махсус барои пухтани сиккабоб – гўшти ба сик гузаронида; **дар кўран мубориза(хо) пухта шудан** *киноя аз* обутоб ёфтан, мустаҳкам шудан дар рафти мубориза.

КЌРА II *كوره* як тўб шоҳӣ, ки ба дувоздаҳ куртан занона мерасад; **кўра-кўра атлас** тўб-тўб атлас.

КЌРАГАР *كوره گر* 1. он ки бо оташдони оҳангарию мисгарӣ кор мекунад. 2. он ки чунин оташдонро месозад, устои кўра.

КЌРАГӢ *كوره گي* *мансуб ба кўра*; дар кўра гудохта тайёршуда.

КЌРАК *كورک* гўзаи хоми нокушодаи пахта, гўзаи пунба, ки ҳанўз нашукуфтааст; **кўрак бастан** пайдо шудани гўзаҳо дар ниҳоли пахта.

КЌРАКБАНДӢ *كورک بندي* пайдо шудани гўза дар ниҳоли пахта.

КЌРАКҒУНДОР *كورک غندار* *ниг.* кўракчинак.

КЌРАКҒУНДОРӢ *كورک غنداري* *ниг.* кўракчинӣ.

КЌРАҚДОР *كورک دار*: ниҳоли кўракдори пахта ниҳоли кўракбасти пахта.

КЌРАККАНӢ *كورک کني* *исми амал аз кўрак* кайдан; кайдан ва чамъ кардани кўракҳо барои минбаъд кашида гирифтани пахташон, кўракчинӣ, кўракғундорӣ.

КЌРАККАШАК *كورک کشک* *тех.* мошини махсус, ки пағаҳои кўракҳои боқимондаи ниҳоли пахтаро кашада мегирад.

КЌРАККАШӢ *كورک کشي* *исми амал аз кўрак* кашидан; баровардани пахта аз даруни гўза, ки дар вақташ кушода нашудааст: **кўраккашӣ кардан**.

КЌРАКЧИНАК *كورک چينک* *тех.* мошини махсусе, ки кўракҳои боқимондаи ниҳоли пахтаро чида (канда) мегирад.

КЌРАККЧИНӢ *كورک چيني* *исми амал аз кўрак* чидан; чидани кўракҳои хом ва нимхоми ниҳоли пахта.

КЌРАХОНА *كوره خانه* ҷои (хонаи) оташдонҳои маъдангудозӣ.

КЌРБАРЗАНГӢ *كوربرزنگي* *фолк.* кампири бадкор дар афсонаҳо, ки неки кардан намеҳаҳад.

КЌРБАХТ *كوربخت* *ниг.* бадбахт.

КЌРГИРЕҲ *كورگه* гиреҳи болоиҳамбаста, ки кушодани он душвор аст; **кўргиреҳ кардан** печдарпеч ба ҳам бастанӣ ду нўги ресмон, ки кушоданаш хеле душвор мебошад.

КЌРДИЛ *كوردل* качдил, качфаҳм; бадтинат. 2. чоҳил, нодон, бефаросат.

КЌРДУД *كوردود* оташе, ки бе шўъла луд карда месўзад; **хона кўрдуд шудан** пур аз луд шудани хона (*бинобар даруисўз шудани оташи бухорӣ*).

КЌРӢ *كوري* нобиноӣ, гум шудани қувваи босира; **ба кўрии касе** бар хилофи майли касе, ба қасди касе.

КЌРКАШ *كورکش* *ниг.* асокаш.

КЌР-КЌРОНА *كورکورانه* бе мулоҳиза, чӣ шудани оқибатро наандешида, насанчида: **кўр-кўрона бовар кардан** насанчида, бечуну чаро бовар кардан ба касе; **кўр-кўрона тақлид кардан** фикр накарда (бе мулоҳиза) тақлид кардан.

КЌРМАҲТОБ *كورمهتاب* аз байни абр хира тобидани моҳ, партави хираи моҳ; **шаби кўрмаҳтоб** шабе, ки моҳтоб хира метобад.

КЌРМОР *كورمار* *зоол.* яке аз намудҳои мори

безахр, ки дар тибби халкӣ истифода мебаранд.

КҮРМУШ *کورموش* *зоол.* як намуди муш, ки зери замин зиндагӣ мекунад ва чашмонаш рӯшноиро намебинанд.

КҮРНАМАК *کورنمک* *маҷ.* он ки дар ивази некии касе бадӣ мекунад, ҳақношинос, носипос.

КҮРНАМАКӢ *کورنمکی* ҳақношиносӣ, носипосӣ; **кӯрнамакӣ кардан** ба қадри некии касе нарасидан, ҳақношиносӣ кардан.

КҮРОБ *کورآب* *кҳн.* 1. ташнае, ки аз об сер нашудааст. 2. сароб.

КҮРПА *کورپه* бистари пахтадори лагандашуда барои хобидан, лиҳоф; **кӯрпа шуда хобидан** қабати гафс шуда хобидани чизе; бисёр будани чизе; **ба кӯрпа нигоҳ карда пой дароз кардан** (*мақ.*) дар иҷрои корҳо имконият ва шароитро ба ҳисоб гирифтани; **барф кӯрпай замин аст** (*мақ.*) барф барои гарм нигоҳ доштани замини кишт мисли кӯрпа барои инсон зарур аст.

КҮРПАВОР(Ӣ) *کورپه‌وار(ی)* миқдори матоъ барои дӯхтани як кӯрпа.

КҮРПАДӢЗ *کورپه‌دوز* зане, ки хунари кӯрпадӯзӣ дорад, дӯзандаи кӯрпа.

КҮРПАДӢЗӢ *کورپه‌دوزی* *исми амал аз кӯрпа дӯхтаи, дӯхтани кӯрпа.*

КҮРПАДӢЗОН *کورپه‌دوزان* маросими дӯхтани кӯрпай арӯс пеш аз тӯй; *муқ.* **пахтарезон.**

КҮРПАТАК *کورپتک* *зоол.* як навъ парандаи бешагӣ.

КҮРПАЧА *کورپچه* кӯрпай камбар барои нишастан ё хобидан; **кӯрпачаи якандоз кӯрпачае**, ки дар гирдогирди хонаи нишаст як қабат андохта менишинанд; **кӯрпача барин чой киноя аз** андак чой; як кӯрпавор чой.

КҮРПАЧАВОР *کورپچه‌وار* 1. матоъ барои кӯрпача. 2. ба андозаи як кӯрпача; як **кӯрпачавор чой** чой ба андозаи як кӯрпача; чои андак.

КҮРПАШША *کورپشه* *зоол.* пашшаи зарди заҳрдор, хомӯшак.

КҮРПИСТОН *کورپستان* модагове, ки сӯрохи як ё чанд сараки пистонаш баста буда, аз онҳо шир намеояд.

КҮРРӢДА *کورروده* *тиб.* як қисми кирмшакли рӯда.

КҮРСАВОД *کورسواد* чаласавод, камсавод

КҮРСАВОДӢ *کورسوادی* чаласаводӣ, камсаводӣ.

КҮРХАРИД *کورخرید* :**кӯрхарид кардан** моли хубро (босифатро) аз моли бесифат фарқ карда натавониста харидан.

КҮРХАРИДОР *کورخریدار* харидоре, ки чизҳои хубро аз бад фарқ карда наметавонад; он ки колои бадсифатро бо нархи гарон мехарад.

КҮРШАБПАРАК *کورشبپرک* *зоол.* ҷонварест болдор, ки бинобар заиф будани биноии чашмаш рӯзҳо хобида, шабона парвоз мекунад, хаффош, ватвот, шабпара.

КҮС I *کوس* 1. *кит.* табл, духул, нақораи калон. 2. зарба, лат, такон, садама.

КҮС II *کوس* уреб, қачӣ ва норасоии калони ягон чиз (*мас., матоъ*).

КҮСА *کوسه* марде, ки ришаш набаромада мондааст ё фақат дар манаҳаш чанд тор мӯй дорад, марди беришу мӯйлаб; **то риш набарорӣ ба кӯса наханд** (*мақ.*) худро аз дигарон боло мадон, зеро ояндаатро намедонӣ.

КҮСАК *کوسک* *ниг.* кӯрак.

КҮСАРИШ *کوسه ریش* марде, ки мӯи ришаш кам аст, камриш.

КҮСДОР *کوسدار* 1. як канораш қач ва норасо (*оид ба порча, замин, хона ва ғ.*). 2. *маҷ.* ноқис, камбудидор.

КҮСТ *کوست* *кит., ниг.* кӯс I (1).

КҮТАК *کوتک* *ниг.* кӯтакароба.

КҮТАКАРОБА *کوتک ارابه* аробаи чорчарха, аробаи чарххояш хурд.

КҮТАЛ *کوتل* 1. баландӣ, тепа. 2. гузаргоҳи кӯҳӣ, ағба; **кӯҳу кӯтал кӯҳу ағбаҳо**, кӯталу баландиҳо.

КҮТАРА *کوتره* харидуфурӯши яклухти ягон навъи мол, савдон яклухт; *муқ.* **чакана**; **кӯтара фурӯхтан, кӯтара харидан, умда-**

- фурӯхтаи, кӯтара харидан, умдафурӯшӣ.
- КҮТАРАБАЙЪ** كوترهبيع пудрат, кори пархаш яклухт, умумӣ, якчоя кореро ба субут расонидаи.
- КҮТАРАГИР** كوترهگير он ки навъи молеро яклухт савдо карда мегирад.
- КҮТАРАСАВДО** كوترهسودا савдои яклухт, кӯтарафурӯшӣ, умдафурӯшӣ.
- КҮТАРАФУРҶШ** كوترهفروش он ки молашро яклухту якчоя мефурӯшад, умдафурӯш, муқоб. чаканафурӯш.
- КҮТАРАФУРҶШӢ** كوترهفروشي харидуфурӯши якчояи ҳамаи мол; мансуб ба савдои яклухт: нархи кӯтарафурӯшӣ.
- КҮТАҲ** كوته ниг. кӯтоҳ.
- КҮТАҲБИН** كوتهبين ниг. кӯтоҳбин.
- КҮТАҲДАСТ** كوتهدست ниг. кӯтоҳдаст.
- КҮТАҲДАСТӢ** كوتهدستي ниг. кӯтоҳдастӣ.
- КҮТАҲӢ** كوتهي ниг. кӯтоҳӣ.
- КҮТВОЛ** ҳ. كوتوال 1. қ.ҳн. қалъабон, диҷбон, маъмури муҳофизати қалъа. 2. таър. миршаб, раиси нозирони тартибот дар Бухорои амирӣ.
- КҮТОҲ** كوتاه 1. дарозиаш кам, калта; муқоб. дароз; дар муддати кӯтоҳ дар муддати на чандон зиёд, дар андак вақт. 2. мухтасар, гайримуфассал: маълумоти кӯтоҳ, суханронии кӯтоҳ; кӯтоҳ-кӯтоҳ а) хеле мухтасар, ниҳоят ихтисоран: ҷавобҳои кӯтоҳ-кӯтоҳ додан; б) бурида-бурида, канда: кӯтоҳ-кӯтоҳ нафас кашидан; кӯтоҳаш ҳамин ки..., қисса кӯтоҳ..., хуллас ин ки..., хулосаи гап ин ки...; ақли кӯтоҳ киноя аз ақли норасо, ақли дурноандеш; дастӣ кӯтоҳ киноя аз кӯтоҳдастӣ, очизӣ, нотавонӣ; кӯтоҳ кардан а) дарозии чизеро кам кардан, калта кардан; б) буридан, қатъ кардан; в) ихтисор кардан; кашол надодан: кӯтоҳ карда гуфтаи; кӯтоҳ омадан ба қади касе ё чизе баробар наомадан; кӯтоҳ шудан тарзи мафъулии кӯтоҳ кардан; чоман бомаслиҳат кӯтоҳ намеояд (зарб.).
- КҮТОҲАК** كوتاهك мухтасаран, ба таври ихтисор.

- КҮТОҲАКАК** كوتاهك хеле кӯтоҳ, хеле мухтасар.
- КҮТОҲАҚЛ** كوتاهعقل камақл, бемулоҳиза.
- КҮТОҲАҚЛӢ** كوتاهعقلي камақлӣ, бемулоҳизагӣ.
- КҮТОҲАНГУШТ** كوتاهانگشت он ки ягон ангушташ кӯтоҳ ё бурида аст.
- КҮТОҲАНДЕШ** كوتاهاندیش он ки оқибати корро мулоҳиза намекунад, бемулоҳиза, кӯтоҳназар, кӯтоҳбин; муқоб. дурандеш.
- КҮТОҲАНДЕШӢ** كوتاهاندیشي кӯтоҳандеш будан, бемулоҳизагӣ; кӯтоҳандешӣ кардан бемулоҳиза кор кардан.
- КҮТОҲБАӢНИ** كوتاهبياني мухтасарбаӢнӣ, бо сухани кӯтоҳ ифода кардани фикри том, мӯҷазбаӢнӣ.
- КҮТОҲБИН** كوتاهبين ниг. кӯтоҳандеш.
- КҮТОҲБИНӢ** كوتاهبييني ниг. кӯтоҳандешӣ.
- КҮТОҲБИНОНА** كوتاهبينانه бемулоҳиза, ноандешида, кӯтоҳназарона.
- КҮТОҲГАРДАН** كوتاهگردн ниг. гарданкӯтоҳ.
- КҮТОҲДАСТ** كوتاهدست маҷ. нотавон, очиз, дасткӯтоҳ; муқоб. дароздаст.
- КҮТОҲДАСТӢ** كوتاهدستي нотавонӣ дар иҷрои коре, очизӣ, дасткӯтоҳӣ.
- КҮТОҲДОМАН** كوتاهدامن либосе, ки доманаш кӯтоҳ аст.
- КҮТОҲЗАБОН** كوتاهزبان ниг. забонкӯтоҳ.
- КҮТОҲӢ** كوتاهي 1. кӯтоҳ будан, калтагӣ, дарозиаш кам будан. 2. кӯтоҳмуддатӣ, кам будани муддати чизе. 3. маҷ. камбудӣ, нуқсон, айби андак. 4. маҷ. очизӣ, нотавонӣ; кӯтоҳӣ кардан а) дарозиаш кам будан, калтагӣ кардан, расо набудан; б) маҷ. камбудӣ кардан-дар коре; в) маҷ. очизӣ кашидан дар коре; даст кӯтоҳӣ кардан зӯр нарасидан, чуръат карда натавонистан.
- КҮТОҲҚАД** كوتاهقد қадпаст, кӯтоҳқомат; муқоб. қадбаланд.
- КҮТОҲҚОМАТ** كوتاهقامت ниг. кӯтоҳқад.
- КҮТОҲМАВЧ** كوتاهموج дастгоҳе, ки дар мавҷҳои кӯтоҳи радио кор мекунад.

КҶТОҲМЕТРАЖ کوتاهمترژ филме, ки дарозии навораш назар ба филмҳои маъмулӣ камтар аст.

КҶТОҲМИЖГОН کوتاهمژگان чашмони миҷа-ҳояш кӯтоҳ, мӯи милки чашм, ки дароз нест.

КҶТОҲМИЛ کوتاهمیل силоҳи оташ-фишони милҳояш кӯтоҳ: туфанги кӯтоҳмил.

КҶТОҲМУДДАТ کوتاهمدت муддаташ кӯтоҳ, мӯҳлаташ кӯтоҳ; муқоб. дарозмуддат: таҳсили кӯтоҳмуддат.

КҶТОҲМҶҲЛАТ کوتاهمهلت *ниг.* кӯтоҳмуддат.

КҶТОҲНАЗАР کوتاهمنظر маҳдудфикр, ҷаҳонбинияш танг, кӯтоҳбин; муқоб. дурбин.

КҶТОҲНАЗАРӢ کوتاهمنظری маҳдуд будани тафаккур, кӯтоҳбинӣ.

КҶТОҲНАЗАРОНА کوتاهمنظرانه бо тафаккури маҳдуд, кӯтоҳбинона, амиқ фикр накарда.

КҶТОҲОСТИН کوتاهآستين *ниг.* остинкӯтоҳ.

КҶТОҲПАШМ کوتاهپشم пашмаш кӯтоҳ: гӯсфандони кӯтоҳпашм.

КҶТОҲПОӢ کوتاهپای пойҳояш кӯтоҳ.

КҶТОҲПОЯ کوتاهپايه пояш кӯтоҳ: гандуми кӯтоҳпоя.

КҶТОҲУМР کوتاهعمر камумр, умри дароз надошта, он ки ба пирӣ нарасида вафот мекунад.

КҶТОҲУМРӢ کوتاهعمری камумрӣ, умри дароз надоштан.

КҶФӢ كوفي 1. мансуб ба Кӯфа (шаҳр дар Байнаннаҳрайн). 2. қадимтарин навъи хати арабӣ: хати кӯфӣ.

кӯфт كوفت 1. асоси замони гузаита аз кӯфтаи. 2. хастагӣ аз иҷрои коре, мондагӣ: кӯфти кор, кӯфти роҳ.

КҶФТА كوفته сифати феълӣ замони гузаита аз кӯфтаи. 1. кӯбидашуда; реза кардашуда: хасу хошоки кӯфта. 2. хӯр. навъи кабоб аз гӯшти қима (кӯбида) бирёнкардашуда. 3. хӯр. ҳалвоя аз талқони мағзҳо. 4. маҷ. мондашуда, хастагӣ; кӯфта шудан а) зада шудан, мавриди зарбу лат қарор гирифтаи, калтаккорӣ карда шудан, шаллоқ хӯрдан; б) тақ-тақ шу-

дан, кӯбида (зада) шудан (-и дар); в) майда (реза) ва нарм карда шудан (маҷ., гӯшт ё галлаеро); г) маҷ. монда (хаста) шудан, шалпар шудан.

КҶФТАГӢ كوفتگی шакли дигари сифати феълӣ замони гузаита аз кӯфтаи; шалпарӣ, мондагӣ; кӯфтагии роҳ мондашавӣ дар натиҷаи роҳравии зиёд.

КҶФТАКАБОБ كوفته كباب хӯр. навъи кабоб аз гӯшти қима.

КҶФТАКОРӢ كوفته كاری *тех.* кӯфта васеъ ё ба шакл даровардан.

КҶФТАН كوفتن 1. задан, зарба расондан, лату кӯб кардан. 2. кӯбидан, майда, реза ва нарм кардан (-и гӯшт, мурч, намак ва ғ.) зада ё кӯп карда аз сараку хӯшаҳо ҷудо кардани ҳосили гандум, ҷав, ҷуворӣ ва ғ.: хирман кӯфтан. 3. киноя аз сарзаниш кардан; танбеҳ додан; танқид кардан; каф кӯфтан чапак (қарсақ) задан, каф задан; мех кӯбидан мехро зада ба ҷое даровардан; мушт кӯфтан бо мушт задан, мушткӯбӣ кардан; по(ӣ) кӯфтан пои худро (ба замин) тап-тап задан; сари касеро кӯфтан, ба сари касе кӯфтан а) ба сари касе задан; б) маҷ. касеро саркӯб кардан, танбеҳи касеро додан; табл кӯфтан табл навохтан, нақора задан; хирман кӯфтан ғалларо кӯп карда аз появу пӯшташ ҷудо кардан; кори хар хар нест хирман кӯфтан (зарб.).

КҶФТАНӢ كوفتنی сифати феълӣ замони оянда аз кӯфтаи; кӯфтаниӣ шудан қасди кӯфтаи кардан, нияти задан кардан.

КҶФТАШУДА كوفته شده 1. сифати феълӣ замони гузаита аз кӯфта шудан. 2. маҷ. мондашуда, шалпаршуда.

КҶФТУКӢ كوفت و كوب хирманкӯб.

КҶФҶОН كوفجان *кит.* қафас, ҷон нигоҳ доштани парандагон.

КҶФШОНА كوفشانه *кит.* бофанда.

КҶҲ كوه барҷастагии табиӣ бузургу баланд дар рӯи замин, ки аз сангу хок ба вучуд омадааст, ҷабал; кӯҳ-кӯҳ ғарам-ғарам; бисёр, аз ҳад зиёд; кӯҳи оташфишон *ниг.* вулқон; кӯҳи пахта киноя аз ғарами калони пахта; кӯҳро зада талқон кардан маҷ. кори вазнинеро ба ҷо овардан; анҷом додани коре, ки иҷрояш

ба назар номумкин менамуд; кӯҳ ба кӯҳ на-
мерасад, одам ба одам мерасад (*зарб.*).

КҶҲА **کوه** 1. пушта, теппа, баромадагӣ, дунгӣ,
баландӣ. 2. қулла, сари кӯҳ. 3. *шиг.* кӯҳон. 4.
кит. мавчи азими об.

КҶҲАГИРИФТА **کوهگرفته** роҳи кӯҳ пешги-
рифта, кӯҳу биёбонгард; *киноя аз* девона,
мачнун.

КҶҲБАРО **کوهبرا** ба болои кӯҳ бароянда;
кӯҳнавард; **аспи кӯҳбаро** аспӣ боқуввати
кӯҳгард.

КҶҲБАРОӢ **کوهبرائی** ба болои кӯҳ баромадан;
кӯҳнавардӣ.

КҶҲБОН **کوهبان** нозири равуо дар кӯҳ, он ки
назорати кӯҳро ба ӯҳда дорад.

КҶҲБОНӢ **کوهبانی** назорат кардани тартибот
дар кӯҳ.

КҶҲБУД I **کهید** 1. кӯҳнишин. 2. гӯшанишин. 3.
киноя аз обид, зоҳид, порсо.

КҶҲБУД II **کهید** *кҳи.* хазинадори подшоҳ;
чамъкунандаи андоз.

КҶҲВОР **کوهوار** 1. мисли кӯҳ, чун кӯҳ. 2. бу-
зургӣ, баланд: **мавчи кӯҳвори баҳр.**

КҶҲГАРД **کوهگرد** *ниг.* кӯҳнавард.

КҶҲГАРДӢ **کوهگردی** *ниг.* кӯҳнавардӣ.

КҶҲДОМАН **کوهدامن** домани кӯҳ, кӯҳпоя.

КҶҲИСТОН **کوهستان** 1. замин, ки дар он кӯҳ
бисёр аст, ҷои зиёдии кӯҳ, кӯҳсор. 2. ноҳияи
кӯҳии ин ё он кишвар (*мас., Тоҷикистони*
марказӣ, ки таърихан сарғаҳи Зарафшон,
Қаротегину Дарвоз ва Ҳисор ба он дохил ме-
шаванд).

КҶҲИСТОНӢ **کوهستانی** 1. он ки дар кӯҳсор
зиндагӣ мекунад; он ки зодгоҳаш дар кӯҳсор
воқеъ гардидааст. 2. аҳли кӯҳистон

КҶҲӢ **کوهی** 1. *мансуб ба* кӯҳ: чабалӣ. 2. он ҷӣ
дар кӯҳсор мерӯяд ё зиндагӣ мекунад: **гиёҳи**
кӯҳӣ, **лолан кӯҳӣ**, **бузи кӯҳӣ** бузи ёбой, ки
дар кӯҳу даштҳо зиндагӣ мекунад.

КҶҲКАН **کوهکن** 1. коргаре, ки аз кон маъдан
меканад; он ки кӯҳро қанда шикоф мекунад.
2. лақаби Фарҳоди афсонавӣ, ки бо хоҳиши
маъшуқааш Ширин кӯҳро қанда, ҷӯй баро-
варда буд.

КҶҲКАНӢ **کوهکنی** қандани кӯҳ ва истихроҷи

маъданҳо: **техникаи навтарини кӯҳканӣ.**

КҶҲЛ **ا. کحل** *кит.* сурма.

КҶҲЛДОН **کحلدان** *кит.* сурмадон.

КҶҲЛӢ **کحلی** *кит.* 1. *мансуб ба* кӯҳл. 2. сурма-
ранг, сӣҳтоб.

КҶҲНА **کهنه** 1. чизи бисёр умрдида; чизи бисёр
кор фармудашуда; фарсуда; *муқоб.* **нав**, **тоза**:
кӯҳна қардан, **кӯҳна шудан**. 2. қадим, пеши-
на, дерина. 3. қадима, пештара. 4. қуҳансол,
солхӯрда, қордида; **дарди кӯҳна** бемории
муддати зиёд давомкарда ва бедаво, касалии
музмин; **мусалласи кӯҳна** мусалласи бисёри-
стода (бисёрсола); **урфу одатҳои кӯҳна** одату
русуми аз замони гузашта боқимонда.

КҶҲНААҚИДА **کهنهعقیده** *ниг.* кӯҳнапараст.

КҶҲНАВАРД **کهنورد** варзишгаре, ки бо кӯҳ-
навардӣ машғул аст, кӯҳпаймо, кӯҳгард.

КҶҲНАВАРДӢ **کهنوردی** навъи варзиш, ки
иштирокдорони он аз рӯи гузаштан аз
кӯталу агбаҳои мушкилгузар, баромадан ба
кӯҳҳои рост ва қуллаҳои баланд мусобика
мекунад, кӯҳгардӣ; кӯҳбароӣ.

КҶҲНАГӢ **کوهنگی** кӯҳна будан.

КҶҲНАДАМ **کهنه دم** палави зиёд дамхӯрда: **оши**
кӯҳнадам.

КҶҲНАДУНӢ **کهنه دنیا** *ниг.* кӯҳначаҳон.

КҶҲНАДӢЗ **کهنه دوز** он ки пойафзорҳоро дар-
беҳу пина мекунад, порадӯз, пинадӯз,
ямоқгар.

КҶҲНАДӢЗӢ **کهنه دوزی** амали кӯҳнадӯз, пора-
дӯзӣ, пинадӯзӣ.

КҶҲНАКАСАЛ **کهنه کسل** он ки бемориаш до-
имӣ шудааст ва илоҷи табобат надорад.

КҶҲНАКЕШ **کهنه کیش** он ки тибқи расму оини
кӯҳна зиндагӣ мекунад.

КҶҲНАКЕШӢ **کهنه کیشی** парастии расму оини
кӯҳна.

КҶҲНАКОЛА **کهنه کاله** майда-чуйдаи фарсуда;
либосҳои фарсудаи кӯҳна.

КҶҲНАКОР **کهنه کار** қордида, қорозмуда, таҷ-
рибанок.

КҶҲНАЛИБОС **کهنه لباس** он ки либоси
обшуста ва фарсуда пӯшида мегардад.

КҶҶНАОБОД کهنهآباد заминхое, ки солҳои зиёд кишт карда мешаванд.

КҶҶНАПАРАСТ кهنهپرست он ки тарафдори расму одат ва ақидаҳои кӯҳна (қадимӣ) аст; он ки ба навигариҳо муқобил аст, муҳофизакор.

КҶҶНАПАРАСТӢ кهنهپرستی тарафдорӣ аз расму оини қадима; муқобилат ба ҷорӣ шудани навигариҳо, муҳофизакорӣ.

КҶҶНАПАРАСТОНА کوهنهپرستانه мансуб ба кӯҳнапарастӣ; муҳофизакорона: ақидаҳои кӯҳнапарастона.

КҶҶНАПОРА کهنهپاره либоси ҷӯлидаю дарида; ашӯи фарсуда.

КҶҶНАФУРҶШ کوهنه فروش он ки ашӯи кӯҳнаву пӯшокҳои нимдоштро хариди мефурӯшад.

КҶҶНАФУРҶШӢ کوهنهفروشی фурӯши чизу чораҳои кӯҳна; бозор ё ҷои фурӯши чизҳои кӯҳна.

КҶҶНАҶАҶОН کهنهجهان кит. дунёи кӯҳна, дунёи қадим.

КҶҶНАШАВӢ کهنهشوی исми амал аз кӯҳна шудан; кӯҳна шудан, фарсуда шудан; корхӯрда шудан.

КҶҶНАШУДА کهنهشده сифати феълӣ замони гузашта аз кӯҳна шудан; фарсудаю жанда, аз кор баромада; аз мӯд баромада.

КҶҶНИШИН کوهنشین он ки дар кӯҳсор зиндагӣ мекунад; муқ. кӯҳистонӣ.

КҶҶҶОН کوهان барҷастагии пушти шутур; ҷои баромадагии сари шонаи наргов.

КҶҶҶОНДОР کوهاندار он чи кӯҳон дорад, он чи дар пушти худ баромадагӣ дорад.

КҶҶПАЙКАР کوهپيگر тануманд, кавиҳайкал, бузургҷусса.

КҶҶПАЙМО کوهپيما ниг. кӯҳнавард.

КҶҶПАЙМОӢ کوهپيمائی ниг. кӯҳнавардӣ.

КҶҶПИЁЗ کوهپياز пиёзи кӯҳӣ, ки бисёр тунду талх аст, пиёзи ансул.

КҶҶПОРА کوهپاره 1. як қисми кӯҳ; қисме, ки аз кӯҳ ҷудо шудааст, харсанг. 2. гуфт. гӯшаи маскунни кӯҳистон.

КҶҶПОЯ کوهپايه доманаи кӯҳ; замини доманаи кӯҳ, адир, кӯҳдоман.

КҶҶСОР کوهسار ҷое, ки дар он кӯҳ зиёд аст, кӯҳистон.

КҶҶҶТАН کوهتن бузургҷусса, тануманд.

КҶҶҶЧИГАР کوهجگر киноя аз далер, шучоъ, диловар.

КҶҶҶШИНОСӢ کوهشناسی соҳае, ки ба омӯзиши кӯҳхо машғул аст; пажӯҳишгоҳи кӯҳшиносӣ.

КҶҶҶ کوچ 1. аз ҷое ба ҷое ва аз сарзамине ба сарзамини дигар равона шудани шахси алоҳида ё гурӯҳе аз мардум, кӯҳчидан, ҳичрат. 2. асбобу анҷоми хона ва бору бунае, ки дар вақти дигар кардани ҷои истиқомат ҳамроҳи худ мебаранд; кӯҳ бурдан. 3. гуфт. хонавода, хонадон, тоифа; кӯҳ-кӯҳ ниг. кӯҳокӯҳ; кӯҳ бастан бору бунаи худро барои нақш макон омода кардан; кӯҳ кардан бо бору бунаи худ аз ҷое рафтан, нақли макон кардан, кӯҳчидан.

КҶҶҶҶ کوچه 1. роҳи пиёда ва саворгарди дохили шаҳр ва деха. 2. маҳалла, гузари истиқомат ё сукунати муайян, ки қад-қади роҳе воқеъ шудааст; ба тариқи истиора: дар кӯҳчан мардонагӣ..., ба кӯҳчан гадоӣ, расвой... даромадан, дар кӯҳчан олуфтагӣ... калон шудан; кӯҳчан сарбаста а) роҳе, ки пешаш бастааст ва баромадгоҳ надорад, бунбаст; б) киноя аз вазъияти ниҳоят саҳт, ҳолати бисёр душвор; ноилоҷӣ; ба кӯҳча баромадан а) ба маҳалла (гузар) баромадан; аз хона берун баромадан; б) дар байни одамон зоҳир шудан; ба кӯҳча партофтан аз хона рондан ва аз ризку рӯзи маҳрум кардан; аз кӯҳчан коре нагузаштан аз коре асло хабар надоштан; аҳли коре набудан; ба сад кӯҳча даромада баромадан дар ҳама ҳусус фикр кардан, фикру ҳаёли зиёд кардан; дар кӯҳча мондан а) бехонаву ҷой шудан; б) бекасу кӯй шудан; бесоҳиб мондан; кӯҳча ба кӯҳча гаштан овораю саргардон шудан (дар ҷустуҷӯи чизе); худро ба ҳар кӯҳча задан дар ҷустуҷӯи чорае ниҳоят саргардон шудан.

КҶҶҶҶБОҶ کوچهباغ кӯҳчае, ки аз байни боғот мегузарад; роҳи ду тарафаш сабзу дарахтзор; кӯҳчабоғи ошиқон боғе, ки дар он дилдодаҳо бо ҳам сӯҳбат мекунанд ва рози дил меғӯянд.

КҶҶҶҶБОҶӢ کوچهباغی 1. мансуб ба кӯҳчабоғ. 2. мус. яккахоние, ки хонанда овозашро аз ҳад зиёд баланд кашол медиҳад.

КҶҶҶҶГАРД کوچهگرد 1. аз кӯҳча гузаранда, роҳгузар. 2. он ки дар кӯҳчаҳо сарсарӣна мегардад, сарсарӣ, ҳарзагард, оворагард. 3. маҷ. бераҳагард, фоҳиша.

КҶҶҶҶГАРДӢ کوچهگردی 1. гардиш дар кӯҳчаю кӯй. 2. сарсаригардӣ, оворагардӣ, ҳарза-

гардӣ. 3. *маҷ.* бурохагардӣ, фохишагӣ.

КҮЧАГӢ *کوچگی* *мансуб ба кӯча*; дар кӯча буда: **чароғхон кӯчагӣ**; **гани** (*сухани, алфози*) **кӯчагӣ** а) сухани беодобона ва қабех; б) овозан беасос; **шиноси кӯчагӣ** шиноси дур, шинос салому алейк.

КҮЧАК *کوچک* хурд, майда.

КҮЧАКДИЛ *کوچک دل* *киноя аз хушхулк, хушмуомила.*

КҮЧАКДИЛӢ *کوچک دلی* *киноя аз хушхулкӣ, хушмуомилагӣ, некрафторӣ.*

КҮЧАН *کوچن* абзони ҳалқашакл, ки ба гардани аспӣ корӣ аз тағи ҳамут мегузоранд.

КҮЧАНВОР *کوچن وار* мисли кӯчан, ҳалқа-шакл.

КҮЧАНДА *کوچنده* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз кӯчидан.* 2. *маҷ.* равон, сайёр (*оид ба рег, барф ва ғ.*).

КҮЧАПҮШӢ *کوچه پوشی* либосе, ки вақти ба кӯчабарой, меҳмониравӣ *ва ғ.* мепӯшанд.

КҮЧАТ *کوچت* растани ё ниҳоле, ки барои шинондан дар ҷои дигар дар шаронти махсус сабзонида шудааст, парварда: **кӯчати гул**, **кӯчати карам**, **кӯчати райхон**; **кӯчат қардан** растани ё ниҳоли дар шаронти махсус парварондашударо ба ҷои дигар шинондан.

КҮЧАТШИНОНӢ *کوچت شنائی* растани ва ниҳолхон парвардашавандаро ба ҷои дигар шинондан.

КҮЧБАНДӢ *کوچ بندی* *исми амал аз кӯч бастан:* кӯч бастан аз ҷое ба ҷои дигар.

КҮЧИДАН *کوچیدن* 1. бо бору буна аз ҷое ба ҷои дигар рафтани (*барои истиқомат, маскан гирифтани*), нақли макон қардан, кӯч қардан; **кӯчидани рег** дар биёбон бо таъсири бод ҷо иваз қардани хомаҳои рег. 2. *гуфт.* қанда шудан, аз ҷояш бечо шудани чизе: **кӯчидани дарахт** бо таъсири бод аз реша ҳамроҳи замин он қанда шуда афтодани дарахт; **тарма кӯчидан** дар кӯҳсор аз ҷояшон қанда шуда ба поин фурурави барфхон ҷамъшуда.

КҮЧИДАНИ *کوچیدنی* *сифати феълӣи замони оянда аз кӯчидан; кӯчидани шудан* дар нияти кӯчидан будан, рафтани шудан бо кӯчи худ (*аз ҷое ба ҷое*).

КҮЧИШ *کوچش* *исми феълӣ аз кӯчидан; кӯч, нақли макон, ҳичрат.*

КҮЧӢ *کوچی* *ниг.* кӯчманчӣ.

КҮЧКАШОНӢ *کوچ کشانی* кашондани бору буна ва асбоби хона вақти кӯчидан.

КҮЧМАНЧИГӢ *کوچمنچيگی* бодиягардӣ, зиндагонии ғайримукимӣ.

КҮЧМАНЧӢ *کوچمنچی* бодиягард, он ки дар ҷое муқим нест.

КҮЧОКҮЧ *کوچاکوچ* кӯчидани пай дар пай; тараддуди кӯчидан.

КҮЧОН(И)ДА *کوچانده // کوچانیده* *сифати феълӣи замони гузашта аз кӯчон(и)дан; кӯчон(и)да овардан* касеро ба ҷои икомати дигар овардан.

КҮЧОН(И)ДАН *کوچانیدن // کوچانیدن* *тарзи бавоситаи кӯчидан;* 1. касеро аз ҷое ба ҷое нақли макон додан, касеро бо бору бунааш ба ҷое бурдан (*барои истиқомат ё сукунат*). 2. чизеро аз ҷояш бечо қардан ё аз ҷояш хезондан. 3. рӯбардор қардан, рӯнавис қардан.

кӯш *کوش* *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз кӯшидан; кӯшиш* кун, саъй кун.

КҮШАНДА *کوشنده* *сифати феълӣи замони ҳозира аз кӯшидан; он ки саъю кӯшиш дорад, кӯшо.*

КҮШИДАН *کوشیدن* кӯшиш (чидду ҷаҳд, саъй) қардан, ғайрат намудан.

КҮШИШ *کوشش* саъй, ҷаҳд, ғайрат; ҳаракат барои иҷрои коре; **кӯшиш қардан** (доштан) барои иҷрои коре чидду ҷаҳд қардан, саъю ҷаҳд ба қор бурдан, кӯшиш ба харҷ додан.

КҮШК *کوشک* иморати бошукӯҳ, ки атрофаш боғ ё сабзор бошад; қаср.

КҮШО *کوشا* *кит.* кӯшанда, саъйкунанда.

Қ

Қ ҳарфи понздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи қоф (ق); дар ҳисоби абҷад ба адади 100 баробар аст; ин ҳарф маъмулан дар ифодаи калимаҳои барғирифта аз забонҳои арабӣ, туркӣ ва юнонӣ истифода мешавад.

ҚАБ(Б) *а.* ق *қит.* гиребон, гиребони пирохан; **қаб даридан** гиребон даридан, гиребон чок кардан.

ҚАБА *қит.* قبه *ниг.* қава.

ҚАБАҚ *т.* قيق *қит.* 1. ҳадаф, нишона, нишон. 2. каду. 3. дарахти миёнхолой.

ҚАБАС *а.* قيس *шӯъла,* пораи оташ; оташпора.

ҚАБАТ *т.* قبت 1. ҳар табақаи чизҳои болои ҳам ҷойгиршуда, табақа, қат: **чор қабат кӯрпача, се қабат чома, як қабат хок; як қабат пӯст (қабати бадан)** пардаи пӯсти бадан. 2. *нум.* даста, комплект: **як қабат куртаву лозимӣ, чор қабат кӯрпаву болишт.** 3. *ғуфт.* табақа, ошёна (-и иморат); **аз қабати...** аз байни..., аз миёни...: **аз қабати абрҳо, аз қабати борони тир, аз қабати туман, аз қабати ангуштон; ба қабати...** а) ба даруни...: **ба қабати абр даромадани офтоб;** б) ба тағи..., ба зери...: **ба қабати бистар даромадан, ба қабати замин даромадан; дар қабати...** дар миёни..., дар байни..., андаруни...: **дар қабати кӯрпа, дар қабати китобу когазҳо, дар қабати ду нон...; қабат ба қабат // қабат-қабат а)** якчанд қабат, қабатҳои зиёд; қабати ғафс; б) болои ҳам, боло-болои ҳам, яке рӯи дигаре; **қабат ба қабати...** а) тамоми қабатҳои...; ҳамаи қишрҳои...; б) дарун ба даруни...; **◊ қабат-қабат гӯшт гирифта** аз шодию хурсандӣ рӯҳбаланд шудан, аз

ниҳояти шодмонӣ болидан.

ҚАБЕҲ *а.* قبيح 1. зишт, бад, ганда, нописанд (*оид ба чизе*); **алфози қабеҳ,** калимаҳои дашномии кӯчагӣ; **суханҳои қабеҳ, хислати қабеҳ.** 2. палид, разил (*оид ба касе*).

ҚАБЕҲА *а.* قبيحة *муаннаси* қабеҳ.

ҚАБЕҲӢ *ниг.* قبيحي *қабохат.*

ҚАБЕҲӢОНА *разилона,* палидона: **ёри қабеҳона, толону торочи қабеҳона.**

ҚАБЕҲУЛВАҶ *а.* قبيح الوجّه *зиштрӯй, бадрӯй, бадафт, баднамо.*

ҚАБЗ I *а.* قبض *қит.* гирифта бо даст (панча); **қабзи хотир** гирифтагии хотир, малол хотир; **қабзи чон** гирифтани чон, мирондан; **қабзу баст** гирифтани додан, додугирифт; санад, ки ба бадали чизи гирифта медиҳанд.

ҚАБЗ II *а.* قبض *қит.* гирифтани, дар банд будан; **қабзи меъда** саҳт шудани меъда; қабзият; **қабзи табнат а)** гирифтагии табъ, хиратабъ; б) *ниг.* қабзи меъда.

ҚАБЗА I *а.* قبضة 1. он миқдор чиз, ки дар як мушт меғунҷад, чизе, ки дар байни панҷаи даст ҷо мешавад, даста; **як қабза когаз, як қабза алаф (гул).** 2. даст, панча; **ба қабза касе даромадан** ба дасти касе даромадан, ба тасарруфи касе даромадан; **қабза кардан** дар байни қафи худ гирифта (риширо, банди дасти касеро *ва г.*); дар мобайни қафи панҷаи даст ҷой додан.

ҚАБЗА II *а.* قبضة *қит.* гирифтагии шамшер, теғ, корд, камон *ва г.*; даста, дастгира, макбаз; **қабзаи шамшер.**

ҚАБЗАГИР *қит.* قبضة گیر *даста, дастгира.*

ҚАБЗИЯТ *a.* قبضيت *кит.* гирифтағни меъда, сахт шудани меъда, инқибоз; **қабзияти ботиний** афсурдахолӣ, рӯхафтодағӣ.

ҚАБЗУЛВУСУЛ *a.* قبض الوصول *кит.* шаҳодатномаи расидани чизе, хати қабул, санади расид, забонхат.

ҚАБИЛ *a.* قبيل гурӯҳ, даста; қисм; чинс, хел, навъ; аз **ин** (**он**, **хамон**) **қабил**; аз **қабил**... аз навън..., аз чинси..., мисли..., монанди...

ҚАБИЛА *a.* قبيله гурӯҳи иҷтимоӣ, ки муносибатҳои ҳаҷраборӣ ва яғонағии забону ҷои истиқомат аз нишонаҳои он аст, қавм, тоифа: **қабилан манғит**, **қабиларон бодиянишин**.

ҚАБИЛАВӢ قبيلوى *мансуб ба қабил*; хоси қабил: **урфу одати қабилавӣ**, **ҷомеаи қабилавӣ**.

ҚАБЛ *a.* قبل пеш, аввал; *муқоб.* баъд; **қабл аз...** пеш аз..., то...; **илочи воқеа қабл аз вукӯб бояд кард** (*мақ.*).

ҚАБЛАН *a.* قبلاً пештар, пеш аз ин; пеш аз вақт, пешакӣ.

ҚАБЛӢ قبلى пешина; пешакӣ; **омодағни қаблӣ тайёрии пешакӣ**.

ҚАБО *a.* قبا як навъ либоси рӯпӯши дарози пешкушодаи мардона; ҷома, либос.

ҚАБОИЛ قبائل *ҷ.* қабил.

ҚАБОҚ *m.* قباق 1. каду. 2. ҳадаф, нишон (-и камонкашонӣ савораи қадим), қабак.

ҚАБОЛА *a.* قبالة 1. ҳуҷҷате, ки мутобиқи он касе чизеро ба зимма мегирад (*мас., адои қарзро*). 2. санади харидуфурӯши мулк, ҷой, хона; васиқа; **қарзу қабола** додугирифт.

ҚАБОЛАНАВИС قبالة نويس *кит., кхн.* он ки қаболаи расмӣ менависад ва онро сабт мекунад.

ҚАБОЛАНАВИСӢ قبالة نويسى *кит.* амал ва шугли қаболанавис.

ҚАБОНАМАД قبانمد *як*таки намадӣ, либоси боронӣ, чакман.

ҚАБОПӢСТИН قباپوستين *кит.* либоси яктаки дарози аз пӯст дӯхташуда.

ҚАБОПӢШ قباپوش қабопӯшида, қабо дар тан:

сарви қабопӯш.

ҚАБОҲАТ *a.* قباحт зиштӣ, нозебой, бадӣ; кубх, қабехӣ.

ҚАБОҲАТНОК قباحتناك қабех, манфур, нозебо, баднамо.

ҚАБР *a.* قبر гӯр, оромгоҳ, марқад; **қабр қандан** гӯр кофтан; **ба сари қабри касе рафтан** оромгоҳи касеро зиёрат кардан; **◇ ба қабри (гӯри) падари ...** бало ба пасаш, беҳтар аст дигар гапи ўро нагуед... (*қалимаи дашном*).

ҚАБРГОҲ قبرگاه маҳалле, ки дар он қабрҳо ҷойгиранд, қабристон.

ҚАБРИСТОН قبرستان ҷои дафни мурдагон, гӯристон; **қабристонӣ шаҳидон** оромгоҳи ҳалокшудагон дар ҷангҳои офатҳои табиӣ.

ҚАБРКАН قبرکن он ки барои марҳум қабр омода месозад, гӯрков.

ҚАБРКАНӢ قبرکنى шугли махсус, ки аз омода кардани қабр барои мурдагон иборат аст, гӯрковӣ.

ҚАБУ قابو *лаҳҷ.* камин; **буз дар девор, гург дар қабу** (*мақ.*).

ҚАБУЛ *a.* قبول 1. пазируфтан, гирифтан; таҳвилгирӣ, аҳзи чизи супурданӣ: **қабули ариза** (*дархост...*), **қабули пахта**, **қабули шилла**, **комиссияи қабул**; **қабули донишҷӯӣ** ба донишҷӯӣ пазируфтан. 2. пазирой, пазириш, руҳсатдихӣ; истиқбол. 3. ба зимма (*ўҳда*) гирифтан, ба дӯш гирифтан. 4. мақбул доштан, маъқул доништан, писандидан (-и сухан, насиҳат, таклиф *ва ғ.*); **қабули қарор // қарор қабул қардан** овоздихӣ, ба мувофиқа омадан (-и аҳли ҷаласа дар масъалае); **ўҳдадорӣ қабул қардан** иҷрои нақшаеро ба зимма гирифтан; **қабули салом киноя аз ҷавоб** додан ба салом, алейк гирифтан; **динеро қабул қардан** гаравидан (*майл қардан, рӯй овардан, мўътақид шудан*) ба дине; **узри касеро қабул қардан** ба эътибор гирифтани узри касе, касеро маъзур доштан; **ангушти қабул ба(р)** дида **ниҳодан киноя аз қабул қардан**; **зиёрат қабул!** сафар муборак!, ба хайр! (*таъбирест, ки ба шахси аз зиёрату сафар баргашта мегӯянд ва ў дар ҷавоб «мурод ҳосил» мегӯяд*).

ҚАБУЛГОҲ قبولگاه *утоқи пазирой*; хонае, ки

дар он корафтодагон соати қабулро мунтазир мешаванд: қабулгоҳи вазир, қабулгоҳи мудир...; қабулгоҳи беморон шӯъбаи қабули беморон дар беморхонаҳо.

ҚАБУЛДОР قبولدار: қабулдор кардан ба қабули чизе водор кардан; розӣ кунондан касеро ба чизе.

ҚАБУЛЎБАНДА قبوليابنده сифати феъли замони ҳозира аз қабул ёфтан; қабулшаванда, пазируфташаванда.

ҚАБУЛКУНАК قبولکنک радио. дастгоҳи қабулкунандан мавҷҳои радиой.

ҚАБУЛКУНАНДА قبولکننده 1. сифати феъли замони ҳозира аз қабул кардан. 2. он ки чизеро қабул мекунад.

ҚАБУЛОН(И)ДАН قبولانیدن//قبولاندن тарзи бавоситаи қабулдан; мавриди пазири карор додан; писанд кунонидан.

ҚАБУЛХОНА قبولخانه гуфт. 1. ниғ. қабулгоҳ. 2. хонае, ки табиб беморонро қабул мекунад.

ҚАБУЛШАВАНДА قبولشونده 1. сифати феъли замони ҳозира аз қабул шудан. 2. қобили қабул; он чи пазируфтанист. 3. он ки ба чое пазируфта мешавад.

ҚАБУРҒА ت. قبورغه устухони пахлу, данда (дар одам ва чорпо).

ҚАБУРҒАДОР قبورغهدار дорои қабурға, иборат аз қабурға; гӯшти қабурғадор гӯшти якчоя бо устухони пахлу.

ҚАВ I قو пилтаи чакмоқ, латтаи сӯхта барои бо чакмоқ даргирондани оташ; пахтаи сӯхта, ки барои ниғаҳ доштани хун ба ҷои хуншор зер мекунанд.

ҚАВ II قو навъи замбӯруғ, ки чатри он поя надорад ва дар танаи дарахтон мерӯяд.

ҚАВА قوه : қава будан гуфт. дар банд будан, муқайяд (гирифтор) будан; қава кардан касеро дар чое маҳкам кардан; ҳабс кардан; ду пойро дар як мӯза қава кардан исрор кардан дар коре.

ҚАВАД ا. قود кит. қасос, ниқор; қавад ситондан ниқор гирифтан, интиком гирифтан.

ҚАВАХОНА قوهخانه гуфт. ҳабсхона, маҳбас.

ҚАВВОД ا. قواد кит. далла; дайюс, қалтабон.

ҚАВВОДА ا. قواده муайнаси қаввод.

ҚАВВОДАГӢ قوادگی даллагӢ, дайюсӢ.

ҚАВВОДХОНА قوادخانه кит. даллахона, чойгоҳи фоҳишаҳо.

ҚАВВОЛ ا. قوال кит. 1. гапзананда, гӯянда, нотик; забонвар. 2. сароянда, ҳофиз.

ҚАВВОЛБАНД قوالبند кит. суҳанвар, хушгап, нотик.

ҚАВВОЛӢ قوالی амал ва шугли қаввол, нотикӢ, суҳанварӢ.

ҚАВВОС ا. قواس кит. камонсоз, камонгар.

ҚАВИАЗМ قویعزم қавнирода, дорои иродаи маҳкам, матин.

ҚАВИАНДОМ قویاندام ниғ. қавипайкар.

ҚАВИБОЗУ قویبازو 1. он ки бозувони бақувват дорад, қавидаст. 2. маҷ. зӯр, пурқувват; ҷавони қавибозу.

ҚАВИБОЛ قویبال дорои болҳои нерӯманд; ниғ. қавидил.

ҚАВИБУНӢД قویبنیاد он ки ва ё он чи появу бунёди пойдору устувор дорад; мустаҳкам, нерӯманд, пурқувват.

ҚАВИДАСТ قویدست 1. он ки дастони нерӯманд дорад. 2. маҷ. пурзӯр, боқувват, муқтадир; ниғ. қавибозу.

ҚАВИДАСТГАХ قویدستگه ниғ. қавидастгоҳ.

ҚАВИДАСТГОҲ قویدستگاه тавоно, давлатманд, соҳиби ҷоҳу манзалат.

ҚАВИДИЛ قویدل шучоъ, далер, часур; қавидил кардан (касера) часур шердил кардан.

ҚАВИӢЛ قویيال 1. он ки гардани бақувват дорад. 2. маҷ. зӯр, тануманд.

ҚАВИИРОДА قویاراده он ки иродаи мустаҳками халалнопазир дорад, қавиазм.

ҚАВИМ ا. قویم кит. рост, дуруст; устувор, пойдор.

ҚАВИНИҲОД قوینهاد салимтабиат, зӯровар, бақувват.

ҚАВИПАЙКАР قویپیکر тануманд, тановар, қавичусса; зӯр, бақувват.

ҚАВИПАНЧА قوی پنجه 1. он ки панчаҳои сахт ва бақувват дорад. 2. пурзӯр, боқувват, муқтадир, тавоно.

ҚАВИПОЙ قوی پای 1. дорои пойҳои устувору нерӯманд. 2. маҷ. устувор, мустаҳкам, пойдор, сахтбунёд.

ҚАВИРҶХ قوی روح он ки рӯҳи мустаҳкаму иродаи устувор дорад; *ниг.* қавнирода.

ҚАВИТАБЪ قوی طبع 1. дорои табъи баланд. 2. маҷ. шоири боистеъод.

ҚАВИТАН قوی تن тануманд, дорои ҷисми қавӣ, пурзӯр, нерӯманд,

ҚАВИҲАЙКАЛ قوی هيكل тануманд, қавипайкар, тавонгар.

ҚАВИҲИММАТ قوی همّت *ниг.* химматбаланд.

ҚАВИҲОЛ قوی حال 1. давлатманд, ғанӣ. 2. пур-иктидор, зӯр, бақувват.

ҚАВИЧАНГ قوی چنگ *ниг.* қавипанча.

ҚАВИЧАНГОЛ قوی چنگال 1. бо чанголи гирову мустаҳкам. 2. даранда, ваҳшӣ.

ҚАВИЧУССА قوی جثه бузургҷусса, тануманд, азимҷусса.

ҚАВИШАВКАТ قوی شوکت бошукӯҳ, соҳиби ҷалолу дабдаба.

ҚАВИШАЪН قوی شأن азимушшаън, боазамат, пуршаън.

ҚАВИЭЪТИҚОД قوی اعتقاد он ки бовариву итминони мустаҳкам дорад; *ниг.* қавнирода.

ҚАВӢ *a.* قوی 1. зӯр, бақувват, тавоно: **бозувони қавӣ**, даст (он)-и қавӣ, ўрдун қавӣ, эътиқоди қавӣ. 2. мустаҳкам, устувор: **азми қавӣ**, **иродан қавӣ**, **робитаро қавӣ қардан**, қавӣ шудани **азми қасе**. 3. калон, бузург, тануманд; **эҳтимоли қавӣ** гумони бисёр наздик, ба яқин, эҳтимоли яқин.

ҚАВЛ I *a.* قول 1. гуфтор, сухан, калом; аз қавли... аз гапи..., аз сухани...; аз рӯи қавли... // **назар ба қавли...** мувофиқи гапи..., тибқи гуфтаи...; **ба қавли...** бино ба гуфтаи..., ба гуфти..., аз рӯи гапи... тавре ки мегӯя(н)д. 2. фикр, ақида. 3. аҳд, паймон, мисоқ; ваъда; **қавлу қарор** а) аҳду паймон барои иҷрои қоре; гуфтугузор; б) аҳд ва

пойдорӣ ба аҳд; **қавл гирифтан** (*аз қасе*) паймон гирифтан, аҳд гирифтан аз қасе; **қавл додан** ваъда додан, иҷрои қореро ба ўҳда гирифтан; **қавл надоштан** дар қавли худ вафодорӣ накардан, ваъдаилоф будан; **аз қавли худ (бар) гаштан** аз рӯи гуфтаи худ амал накардан; аҳди худро шикастан; аз фикру раъйи худ баргаштан; **ба қавли худ вафо қардан** ваъдаи худро ба ҷо овардан; **◇ ба қавле ҷӣ тавре** ки мегӯянд, ба истиллоҳ; **гӯё ки; қавли қасе** **якто будан** гапи қасе як будан сухан (*ваъда ё аҳд*)-и худро дигар накардан.

ҚАВЛ II *a.* قول *кит.* тарона; тасниф; лаҳне дар мусиқӣ.

ҚАВЛНОМА قولنامه аҳду паймони навишта, санаде, ки фурушандаву харидор роҷеъ ба нарху байъ ба даллол медаханд.

ҚАВЛОНА قولانه *гуфт.* дастхат, забонхат.

ҚАВМ *a.* قوم 1. гурӯҳи мардум, тоифа, қабила, халқ, мардум: **қавми кӯчманҷӣ**, **қавми тоҷик**, **қавму қабила**. 2. хешу табор; **қавму хеш** хешу ақрабо. 3. *д., маҷ.* гурӯҳе, ки дар як масҷид ва аз паси як имом намоз мехонанд.

ҚАВМӢ قومی *мансуб* ба қавм; **низои қавмӣ** низоъ дар байни қавм; низои миллӣ.

ҚАВОИД قواعد *ҷ.* қонда.

ҚАВОҚ *m.* قواق пӯсти гирдогирди чашм, ки мижаҳо дар лаби он мерӯянд, пилки чашм; **бо қавоқи гирифта** // **бо қавоқи овезон** бо табъи хира, туршрӯёна; **қавоқ андохтан** бо ифодаи чеҳра ошкор сохтани хиратабъӣ ва баён қардани хашму норозигӣ, рӯ турш қардан; **қавоқу димоғ қардан** // **қошу қавоқ қардан** *ниг.* қавоқ андохтан; **қавоқи қасе овезон** будан табъи қасе хира будан, туршрӯ будан; хашмолуд будан; **қавоқи худро овезон қардан** *ниг.* қавоқ андохтан; **аз қавоқи қасе барфу борон боридан** туршрӯ будан, табъи хира доштан; гамгину хашмолуд будан.

ҚАВОЛА *a.* قوال *ниг.* қабола; **қарзу қавола қардан** *гуфт.* бо азобу машаққати зиёд қарз ёфтан.

ҚАВОМ *a.* قوام *кит.* 1. ростӣ, дурустӣ; устуворӣ, майдорӣ. 2. адл.

ҚАВОНИН *a.* قوانين *ҷ.* қонун.

ҚАВОРА *а.* قواره 1. шаклу шамоил, қиёфа. 2. *кит.* порчае аз матоъ, ки дўзанда аз ҷои гардан ва гиребони пирохан гирд мебурад.

ҚАВС *а.* قوس 1. камон; қисме аз доира (*дар ҷандаса*). 2. *грам.* аломати ҷуфти камоншакли китобат барои махсус ҷудо кардани баъзе маълумот аз матни асосӣ *ва ғ.* 3. моҳи нўҳуми солшумории хичрии шамсӣ (*аз рӯи тақвими бурҷӣ*), ки он ба 22 ноябр - 21 декабри милодӣ рост меояд ва дар форсӣ ин моҳро «озар» мегўянд; \diamond **қавси қузаҳ** тирӯ камон, рангинкамон.

ҚАВСАЙН *а.* قوسين ҷ. *дугонан қавс* 2.

ҚАВСАР(А) *а.* قوسر/قوصره *кит.* сабади хасин барои кашондани меваи хурмо *ва ғ.*

ҚАВСӢ قوسى *мансуб ба қавс*; камонмонанд, хамида, дуто; **борони қавсӣ** бороне, ки дар моҳи қавс меборад.

ҚАВСОБ قوساب *обмонии зимистона ба заминҳои шудгоршуда дар баъзе ҷойҳо.*

ҚАВСУННАҲОР *а.* قوس النهار *нуч.* хати ҳаракати Офтоб аз тулӯ то ғуруб.

ҚАВУРДОҚ *т.* قورداق *хӯр.* гӯшти дар равғани дунба пухта, ки одатан барои дар зимистон хӯрдан бо равғанаш дар хум нигоҳ медоранд, қайла.

ҚАВУРМА *т.* قورمه *хӯр.* таоме, ки гӯштро бо пиёзу картошка *ва ғ.* бирён карда, аз болояш каме об рехта мепазанд.

ҚАВУРМАШӢРБО قورمه شوربا *хӯр.* қавурмае, ки обашро зиёд рехта, ба шӯрбо табдил додаанд.

ҚАД(Д) *а.* قد 1. дарозии одам, ҳайвон ё растанӣ ба боло, қомат, боло: **қад** баланд, **қад** боло, **қад** дароз, **қад** дилҷӯ, **қад** мавзун, **қад** расо, **қад** раъно, **қад** боло, **қад** қомат, **қад** *касе* ҳам **гаштан**, **қад** худро ҳам **кардан**; *ба тариқи истиора:* **наҳли қад**, **сарви қад**, **қад** алиф, **қад** сарв, **қад** шамшод; **қад** *баст*, **қад** қомат андом; **қад** *ҷусса*, **қад** *гавда*; **қад** *афрохтан* қомат баланд **кардан**, **қад** (ро) дароз **кардан**; **қад** *ёзондан* а) қадбаланд шудан, дароз шудани қад, қад мондан; б) қадро баландтар бардоштан; қоматро андак пеш ва боло бурдан; **қад** *кашидан* а) дароз шудани қад, қадбаланд шудан; б) сабзидан

баромадан, нашъунамо **кардан**; **қад мондан** дароз гардидани қад, қадбаланд шудан; **қад** *рост* **кардан** а) қомат *рост* **кардан**, *рост* **рост** **кардан**; б) *киноя аз сохта* шудан, *бино* ёфтан; в) *мач.* қору бори худро аз нав ба роҳ мондан; нашъунамо **кардан**. 2. дарозӣ, тӯл; *муқоб.* **бар**; **(аз)** **қад**... бо лаби..., бо канори..., лаб-лаби (*дарё*, *ҷӯй*, *наҳр*); **бо** **қад** **роҳ** ба тӯли роҳ, ба дарозии роҳ; **қад-қад**... а) дар тӯли..., ба дарозии...; б) лаб-лаби..., дар канори..., дар соҳили...; **як қад** ... ба андозаи..., ба қадри баландии...: **(як)** **қад** **найза**, **ду қад** **сафелдор**; **қад** **бар** дарозию пахноӣ, тӯлу арз; **қад** **додан** а) қомат афрохтан, қад *рост* **кардан**; б) баробари қомат омадан, ба андозаи қад мувофиқ омадан; **бо** **як** **вачаб** **қад** бо ин хурдсолӣ (*ба хурдсолон гуфта мешавад*); **аз қад** **бари** **чизе** **зада** а) бо ҳар гуна баҳонаю фиреб чизеро ниҳоят кам карда додан; б) аз чизе беинсофона дуздидан; **ба қад** **расидан** ба камол расидан, ба балоғат расидан; **ба** (**дар**) **қад** **касе** **шудан** ҳомила шудан, дучон шудани зане; **як қад** **паридан** аз ҳодисаи ногаҳоние саҳт тарсидан, нохост ҳаросида частан; **як қад** **парондан** *тарзи бавоситаи* **як қад** **паридан**; **аз қад** **касе** **гаштан** *фидои* **қад** қомати *касе* шудан (*дар мавриди истиқбол ё меҳрубонӣ мегўянд*).

ҚАДАҒАН *т.* قدغن 1. манъ кардани чизе бар қасе, мамониат, монёш шудан. 2. таҳрим, эмбарго; **қад** **аған** **кардан** таҳрим, манъ кардан, монеа гузоштан.

ҚАДАК I قدك *шакли тасғир ва навозишии қад.*

ҚАДАК II قدك *қарбоси ранга (қабуд).*

ҚАДАМ *а.* قدم 1. пой, андозан пой аз сарангушт то пошна. 2. фосилаи байни ду пой вақти роҳ рафтан, гом (*ҳамчун воҳиди паймоши*). 3. қадаммонӣ, роҳгардӣ, роҳравӣ; **бо** **қадамхон** **дилпурона**, **бо** **қадамхон** **калон-калон**, **бо** **қадамхон** **қатъӣ**, **бо** **қадамхон** **оҳиста**, **бо** **қадамхон** **тез-тез**, **бо** **қадамхон** **устувор**. 4. кудум, ташриф, омадан. 5. *мач.* иқдом дар коре; **қадами** **аввалин** а) гоми нахустин; б) *киноя аз* ибтидон коре, огози чизе, шавгун; **машқи қадам** тамрини қадаммонии низомӣ ё варзишӣ, **машқи роҳгардии** хоси ҳарбиён ё варзишгарон; **бо** **қадамхон** **ҳарбӣ** ба тарзи қадаммонии низомӣ, бо роҳгардии хоси

харбиён; дар хар як қадам дар фосилаи хар як гом; як-ду қадам дуртар андаке дуртар, дар фосилаи начандон зиёд; қадам бардоштан ба роҳ даромадан, равон шудан; қадам гузоштан (мондан, ниҳодан) а) по гузоштан, ба роҳ даромадан; роҳ рафтан, роҳ гаштан; б) равон шудан ба сӯе, рафтан; в) омадан ба чое; г) даромадан, дохил гаштан, ворид гаштан ба чое; ғ) *мач.* шуруъ намудан, оғоз кардан ба коре; қадам задан роҳ гаштан; роҳ рафтани бисёр барои гардиш ё вақтгузаронӣ; қадам кардан масофасеро бо қадам андоза кардан; қадам партофтан пой мондан, ба роҳ даромадан; роҳ рафтан, роҳ гаштан; \diamond музди қадам ҳаққе, ки ба табибон, мутрибон *ва м. инҳо* барои омаданашон медиҳанд, поймузд; як сари қадам а) сари роҳ, аз чое гузашта истода; б) ба фурсати кам, барои андак вақт; қадам ба қадам гом ба гом; батадрич, оҳиста-оҳиста; дар сари хар қадам // дар хар қадам дар ҳама чо ва хамеша; зуд-зуд; аз қадами... ба шарофати омадани..., аз юмни қудуми...; аз пой қадами (неки) касе аз хушқадами касе; аз пою қадами касе бинобар расидани пой касе ба чое; ба шарофати омадани касе ба чое; қадам бечо мондан бемулоҳиза рафтор кардан; *муқ.* пой худро бечо мондан; қадам қач гузоштан (мондан) ба роҳи бад рафтан, бадахлоқӣ кардан; қадамро доништа мондан кореро бамулоҳиза ва хушёрона иҷро кардан; дар коре эҳтиёт ба харч додан; қадамро шумурда мондан (партофтан) бо эҳтиёт роҳ гаштан; саросема нашуда, оҳиста роҳ рафтан; қадам рапча кардан қабули заҳмат карда омадан (*дар мавриди аз рӯи лутф ва марҳамат ба чое омадани шахси мӯҳтараме гуфта мешавад*); қадами касе аз чое қанда набудан рафтуои худро ба чое қатъ накардан, алоқани худро набуридан; *муқ.* пой худро аз чое қандан; қадами касе (*ё* пою қадами касе) ба чое расидан ба чое омадани касе; қадами худро (*ё* пою қадами худро) аз чое қанда рафтуои худро ба чое қатъ кардан, алоқани худро буридан; қадаме ба пеш будан пешравие ҳисоб шудан, пешрафт будан; як қадам берун намондан (нарафтан) пурра мувофиқи нишондоди касе кор кардан, аз гапи касе ҳеч набаромадан; як (ду) қадам роҳ будан паздик будани роҳ; ба остонаи чое қадам ниҳодан (гузоштан, мондан) ба чое даромадан, ворид

шудан, дохил шудан; ба рӯи қадам омадан таваллуд ёфтан, зоида шудан, ба дунё омадан; ба соле қадам мондан (ниҳодан, гузоштан) ба соле даромадан, ... ба синне расидан; ба ҳаёт қадам гузоштан (*мондан, ниҳодан*) бо дунё омадан, таваллуд ёфтан, зоида шудан; хар қадами касеро назорат кардан рафтори касеро саҳт назорат кардан, хар як кори касеро таҳти назорат гирифтан; қадам расид, бало нарасад бо омадани касе балоҳо, офатҳо дафъ шаванд (*дуое, ки дар вақти омадани меҳмоне мегӯянд*); қадаматон болон дида // хар қадаматон нури дида, тоҷи сар аз ташрифатон бисёр хушнуд хастем (*дар мавриди назирой ба меҳмон мегӯянд*); қадами аввал-лӯкка аз одами навкор камбудӣ рӯи медиҳад; хар кор дар аввал нуқсон дорад; қадами касе муборак будан ба шарофати омадани касе хайрият шудан ва омад кардани корҳо; қадами худро озор надодан ба чое дигар наомадан, рафтуои худро қатъ кардан.

ҚАДАМВОР قدموار *кит.* чой ва масофаи як қадам, чои ба андозаи дарозии як қадам.

ҚАДАМГИР قدمگیر *кит.* чое, ки дар он по гузоштан ва роҳ рафтан мумкин аст.

ҚАДАМГОҲ قدمگاه 1. чои ниҳодани по, чои қадам. 2. маҳалле, ки изи пой одаме (*одатан рӯи санге*) боқӣ мондааст; чое, ки аз рӯи эътиқоди хурофӣ гӯе пой пайгамбаре, авлиё ё ягон бузургворе расидааст.

ҚАДАМГУЗОР قدمگذار роҳраванда, ҳаракаткунанда; қадамгузор шудан қадам мондан, пой ниҳодан, роҳ рафтан, роҳ гаштан.

ҚАДАМГУЗОРӢ قدمگذارӣ қадаммонӣ; роҳгардӣ, роҳ гаштан; ворид шудан ба чое.

ҚАДАМЗАНӢ قدمزنى *исми амал аз* қадам задан; роҳгардӣ, роҳравӣ (*бо мақсади гардиши ё вақтгузаронӣ*); ба қадамзанӣ даромадан; ҳ. бо низом қадам задан.

ҚАДАМЗАНОН قدمزنان *феъли ҳол аз* қадам задан; дар ҳоли қадам задан, дар ҳоли қадаммонӣ.

ҚАДАММОНӢ قدممانى 1. қадам мондан, пой гузоштан. 2. роҳгардӣ, роҳравӣ. 3. тарзи рафтор, тариқи роҳгардӣ; қадаммонии касе дигар (*хел*) шудан *мач.* тағйир ёфтани

рафтори касе, муомилаи касе дигар хел шудан (*дар мавриди дигар шудани рафтору гуфтори касе гуфта мешавад*).

ҚАДАМНОРАС قدم نارس чое, ки пои одам нарасидааст; чое, ки ба он қадам гузоштан берун аз имкон аст.

ҚАДАМПАРТОӢ قدم پرتائی рохравӣ, рохгардӣ, қадамгузорӣ.

ҚАДАМФАРСО قدم فرسا он ки азобу машаққати рохро бар ӯҳда мегирад, шахси боталош ва кӯшишкунанда.

ҚАДАМҶОӢ قدم جاي *ниг.* қадамгоҳ.

ҚАДАМШУМОР قدم شمار асбоб барои шумурдани миқдори қадамҳо.

ҚАДАМШУМОРИ//ҚАДАМШУМУРИ قدم شماری//قدم شمري қадамзанӣ, рохгардӣ; пасу пеш рафта омадан (*мас., дар интизори касе*).

ҚАДАМШУМ قدم شوم *кит.* шумқадам.

ҚАДАР I *а.* قدر миқдор, андоза, дараҷа; **қадаре** як қадар; андак, каме, қадре: **қадаре дам гирифтаи, қадаре осуда шудан, қадаре ранчидан, қадаре сӯҳбат кардан, забонаш қадаре мегирифт; ин қадар а)** ин миқдор (*андоза, дараҷа*); **б)** то ин андоза, то ба ин дараҷа; **чунин; зиёд, бисёр; он қадар а)** он миқдор; **ба он андоза; чандон (зиёд); б)** ба дараҷаи хуб, ба таври бояду шояд; **на он қадар** начандон; **хамин қадар а)** ин миқдор, ин андоза; **б)** зиёд, бисёр; **в)** фақат ҳаминро, танҳо инро; **ҳар қадар а)** ҳар андоза, чӣ қадаре ки; **чандон ки; б)** ҳарчанд, агарчи, бо вучуди он ки; **ҳар қадар ки..., хамин қадар... пайвандаки чуфти тобеъкунандаи миқдору дараҷа** ба ин андозае ки, ... ба ҳамон андоза...; **ҳар чи қадар а)** ба чи андозае ки...; **б)** ҳарчанд ки, агарчи, чандон ки; **чӣ қадар а)** чӣ миқдор?; **б)** чӣ андоза, ба кадом дараҷа; **в)** чӣ тавр, бисёр; хеле; **чӣ қадар ки...** ҳар қадар ки..., чӣ миқдоре ки...; **як қадар а)** як миқдор, қадре; **б)** як андоза, ба андозае; **в)** камтар, андаке, то андозае.

ҚАДАР II *а.* قدر *кит.* сарнавишт, тақдир, қисмат; **қазову қадар** пешомад ва сарнавишт, тақдир.

ҚАДАРАНДОЗ قدر انداز *таър.* камондоре, ки тираш ба хато намеравад.

ҚАДАРМОЯ قدرمايه *кит.* андак, кам, як миқдор, миқдори каме.

ҚАДАФРОЗӢ قدا فزای қад афрохтан, қадбаланд шудан, қадкашӣ; сабзиш, нашъунамо.

ҚАДАӢ *а.* قدح зарф барои нӯшидан, соғар, чом, пиёла, коса; **қадари гул киноя аз** косаи сари гули лола *ва з.*; **қадар нӯшидан; қадар бардоштан** май нӯшидан.

ҚАДАӢБАРДОР قدح بردار *ниг.* қадарнӯш.

ҚАДАӢГӢӢ قدح گوئی *гуфти.* сухангӯӣ вақти қадарбардорӣ ба саломатӣ ё ба шарафи касе.

ҚАДАӢКАШ قدح کش *кит.* майхора, шаробнӯш.

ҚАДАӢНӢШ قدح نوش *майнӯш, шаробхӯр.*

ҚАДАӢНӢШӢ قدح نوشی *исми амал аз қадар нӯшидан.*

ҚАДАӢПАЙМО قدح پيما *кит., ниг.* қадарнӯш.

ҚАДАӢСОЗ قدح ساز *кит.* устое, ки қадар месозад, косагар, кулол.

ҚАДАӢХОР قدح خوار *кит.* майгусор, шаробхор, майнӯш.

ҚАДБАЛАНД قدبلند *ниг.* қоматбаланд; **марди қоматбаланд, духтари қоматбаланди зебо.**

ҚАДД قد *ниг.* қад.

ҚАДДАРОЗ قد دراز *ниг.* қадбаланд.

ҚАДИД *а.* قدید гӯшти хушккондашуда, гӯшти қоқ; моҳин хушк ва намакин.

ҚАДИМ *а.* قدیم 1. дерина, дар айёми хеле пеш гузашта, собиқ, пешин, бостонӣ; куҳан, кӯҳна; **дӯсти қадим дӯсти** дерин; **маданияти қадим фарҳанги** дар замонҳои пеш бавучудомада; **тиббӣ қадим** илми тандурустии маълум дар замонҳои гузашта, тиббӣ бостонӣ; *муқоб.* **тиббӣ муосир; халқи қадим** халқи таърихи бостонӣ дошта; **шаҳри қадим** шаҳри таърихи кӯҳна дошта; **аз қадим** аз замонҳои гузашта; **дар қадим** дар вақтҳои пеш, дар айёми гузашта; **қадимон** *кит.* одамони дар замонҳои пеш зиста, пешгузаштагон. 2. *таър.* чараёни иртиқоии кӯҳнапараст, ки ба ҳар як навоарӣ индокорона ва чоҳилона муқобилат нишон медиҳад; *муқоб.* **чадид; забони қадим** забони мустаъмал дар замонҳои гузашта, вале холо

матрук; **забони форсии қадим** *зби.* нахустин давраи мавҷудияти табақабандишудаи забони форсӣ, ки тақрибан то асрҳои VI–IV пеш аз милодро дар бар мегирад; **таърихи дунёи қадим** *таър.* давраи таърихи дунё, ки шартан то асри VII–VIII милодро дар бар мегирад; **Юнони қадим** *таър.* давраи бостонии мамлакати Юнон, яъне то асрҳои миёна; **асли қадимаш барин мешавад** айнан монанди пештара мешавад, пурра ба вазъи пештарааш монанд мешавад.

ҚАДИМА *قديمه* муаннаси қадим: одами қадима, шаҳри қадима.

ҚАДИМАН *ا. قديماً* дар давраҳои бостон, аз қадим, дар қадим.

ҚАДИМИСОХТ *قديمى ساخت* ба тарзи меъмории замонҳои пеш сохташуда; кӯҳнасохт.

ҚАДИМИЙ *قديمى* 1. қадим будан; дерина будан. 2. бостонӣ, кӯҳна, дерина; пешина, куҳан, пештара. 3. қадимиён, пешгузаштагон.

ҚАДИМОНА *قديمانه* ба тарзи қадим, бо расму оини қадимӣ.

ҚАДИМНАСЛ *قديم نسل* 1. дорои аслу авлоди қадима, шачарадор. 2. аз дудаи бостонӣ

ҚАДИМНАСЛӢ *قديم نسلى* намояндаи авлоди қадима будан, аз аслу дудаи бостонӣ будан.

ҚАДИМУЛАЙӢМ *ا. قديم الايام*: аз қадимулайӢм аз замонҳои қадим, аз рӯзгори собиқ.

ҚАДӢЙ *قدى* 1. мансуб ба қад; нишондиҳандаи тасвири тамоми бадан. 2. баланд, дароз.

ҚАДКАЛТА *قدكلته* *гуфт.*, *ниг.* қадкӯтоҳ.

ҚАДКАШАК *قدكشك* *тиб.* гадуест дар чои ба тана пайванд шудани ронҳои пой.

ҚАДКАШӢЙ *قدكشى* *исми феълӣ* аз қад кашидан; қад ба боло кашидан, қаддарозӣ.

ҚАДКӢТОӢ *قدكوتاه* он ки қадаш кӯтоҳ аст, пастқомат, қадпаст, қадкалта.

ҚАДНАВЧА *قدنوجه* марди чавони қадаш дарози борик.

ҚАДНАМО *قدنما*: оннаи қаднамо оинае, ки қади одамро пурра нишон медиҳад, оинаи бақад.

ҚАДНОРАС *قدنارس* 1. чизе, ки ба он қад (даст) намерасад. 2. ноболиг, ба синни балоғат

норасида; **духтари қаднорас** духтари ноболиг.

ҚАДОҚ I *م. قداق* *таър.* воҳиди ченаки вазн, ки баробар ба 409, 05 г. буд, фунт.

ҚАДОҚ II *م. قداق* 1. бо бандакҳои майдаи оҳанӣ ба ҳам пайвастании зарфҳои шикаста ё кафидаи чинӣ ва шиша: **қадок қардан**. 2. чои шикастаи зарфҳо, ки бо бандакҳои мазкур ба ҳам пайваст карда шудааст. 3. *гуфт.* қублаи сахтшудаи дасту по, ки ба сабаби бисёр кори сахт қардан ва роҳ рафтан пайдо мешавад, пина.

ҚАДОҚГАР I *قداق گر* *таър.* коргаре, ки дар қадокхона чойро баркашидаву ба коғазо печонда барои фуруш тайёр мекард.

ҚАДОҚГАР II *قداق گر* он ки ба васлу таъмир қардани зарфҳои шикаста ё кафида машғул аст.

ҚАДОҚГАРӢ I *قداق گرى* шугли коғазпеч қардану фуруштани чой.

ҚАДОҚГАРӢ II *قداق گرى* шугли васлу таъмир қардани зарфҳои чинӣ ва филизӣ.

ҚАДОҚИН *قداقين* зарфи қадокшуда: **чойнаку пиёлаи қадокин**.

ҚАДОҚӢЙ *قداقى* *мансуб* ба қадок I; санги қадокӢй санги якқадокии тарозу.

ҚАДОҚХОНА *قداق خانه* *таър.* коргоҳе, ки чой ва тамокуро дар вазнҳои гуногун баркашида, ба коғаз печонда, ба фуруш тайёр мекарданд.

ҚАДОҚЧӢЙ *قداق چى* *ниг.* қадокгар II.

ҚАДПАСТ *قدپست* он ки ё он чи қадаш баланд нест, кӯтоҳқад; *муқоб.* қадбаланд: **марди қадпаст, чавони тануманди қадпаст, дарахти қадпаст**.

ҚАДПАСТӢЙ *قدپستى* пастии қад, қоматбаланд набудан.

ҚАДР *ا. قدر* 1. андоза, миқдор, андоза ва миқдори ҳар чизе; **қадре** а) миқдоре, андозае, як андоза; андаке, каме; *муқ.* як қадар: **қадре васеътар, қадре дуртар, қадре калонтар, қадре саросема шуда, қадре ба ғзаб омада, қадре қувват гирифтани, қадре хурсанд шудани, қадре хӯрда дидани; б) мударате, чанде: боз**

кадре, қадре андеша кардан, қадре гуфтушунид кардан, қадре кор кардан, қадре нигарон шуда истодан, қадре хобидан; ба қадре ки... а) ба андозае ки..., ба миқдоре ки...; б) то он дараҷае, ки...; то он ҷое ки...; бо қадре бо каме, бо андаке, бо як қадар: бо қадре бетоқатӣ, бо қадре нхтисор; ба қадри... а) ба андозаи..., ба миқдори...; тахминан: ба қадри донаҳон арзан, ба қадри гунҷонши..., ба қадри ҷаҳор ангушт, ба қадри як қадри одам; б) мувофиқи..., муносиби..., аз рӯи...: ба қадри дониши худ, ба қадри тавон; ин қадр // он қадр *ниг.* қадар; ҳар қадр *ниг.* қадар; ҷӣ қадр *ниг.* қадар; ба қадри даркорӣ ба андозае, ки лозим аст, ба миқдори зарурӣ; ба қадри дилхоҳ ба андозае, ки дил меҳоҳад, мувофиқи таъби дил; ба қадри зарурӣ а) *ниг.* ба қадри даркорӣ; б) зарурӣ, лозимӣ, даркорӣ; ба қадри имкон то ҳадде, ки имкон аст; ба қадри кофӣ ба он миқдору андозае, ки эҳтиёро қонеъ кунад; ба қадри расамашон аз рӯи расиданаш ба сари ҳар кас; ба қадри ҳол ба андозаи қувват ва тавоноӣ, алоқадри ҳол; мувофиқи имкон. 2. қимат, арзиш; эътибор, қурб; мартаба: қадру қимат, қадр доштан, қадру қимати худро гум кардан, қадру эътибор доштан, қадру манзалат доштан; қадр кардан *нав.* тақдир кардан; сарфароз гардонидан; қадри касе (*чизе*) ро доништан // қадри касе (*чизе*)ро шинохтан *ниг.* ба қадри касе ё *чизе* расидан; шаби қадр *ниг.* лайлатулқадр; ба қадри як сари мӯ ба қадри бисёр ночиз, каме ҳам, як зарра; қадри касе (*чизе*) гузаштан набудани касе ё *чизе* маълум шудан (*дар вақти аз даст додани касе ё чизе ва ё дастрас набудани чизе афсӯс хӯрда мегӯянд*); қадри ҷеъмат баъд аз завол (*зарб.*); одам дар вақти дастрас будани *чизе* қадру қимати онро наредонад ва баъди аз даст рафтани он ба қадраш мерасад, набудани онро хис мекунад; **оби дари хона қадр надорад** (*мақ.*) *ниг.* об.

ҚАДРАС *قدرس* 1. қадрасанда, ба андозаи қадри инсон. 2. *маҷ.* ба қад расида, ба балогат расида, ба синни булуг расида, ба камол расида; он ки синнаш ба ҳадди шавҳар кардан ё зан гирифтани расидааст (*беиштар дар ҳақиқи духтар гуфта мешавад*).

ҚАДРАСИДА *قدرسیده* *ниг.* қадрас 2.

ҚАДРАСО *قدرسا* *ниг.* қадрас 2.

ҚАДРБАЛАНД *قدربلند* олиқадр, олимартаба.

ҚАДРДОН *قدردان* 1. он ки қимату арзиши ҷизеро хуб медонад, он ки манзалату эҳтироми одамро медонад, қадриносо. 2. қарин, хеле наздик: **дӯсти қадрдон // ошнои қадрдон** дӯсти қарин, ошнои бисёр наздик; рафиқи хеле наздик.

ҚАДРДОНЗОДА *قدردانزاده* фарзанди дӯсти қарин ва хеле наздик.

ҚАДРДОНӢ *قدردانی* 1. қадрдон будан, расидан ба қадри кор ва хизмати касе; қадриносоӣ, сипосгузорӣ. 2. дӯсти наздик ва дерина; **қадрдонӣ кардан** қадриносоӣ кардан; сипосгузорӣ кардан, миннатдорӣ кардан.

ҚАДРНОК *قدرناк* боқадр, боарзиш; мӯътабар.

ҚАДРНОШИНОС *قدرشناس* носипос, ношукр, кӯрнамак; кӯтоҳандеш.

ҚАДРНОШИНОСӢ *قدرشناسی* носипосӣ, ношукрӣ, кӯрнамакӣ; кӯтоҳандешӣ.

ҚАДРШИНОС *قدرشناس* он ки ба қадри кор, некӣ ва фидокории кас мерасад, миннатгузор; *ниг.* қадрдон 1.

ҚАДРШИНОСӢ *قدرشناسی* қадриносо будан, расидан ба қадри кор ва фидокории касе, сипосгузор будан; **қадриносоӣ намудан** қадру манзалати касеро дониста, иззату эҳтиром кардан; сипосгузорӣ кардан.

ҚАДФАРОЗ *قدفراز* қоматбаланд, баландболо, дорои қадду қомати баланд.

ҚАДХАМИДА *قدخمیده* он ки қоматаш ба сабаби заъфи пирӣ ё беморие ҳам шуда бошад.

ҚАДХ а. *قدح* *қит.* таъна задан, айб кардан; айбҷӯй, мазаммат; *муқоб.* мадх; қадху чарх сарзаниш ва таҳқир.

ҚАЗ (З) *قز* *қит.* абрешими хом.

ҚАЗИБ *قضب* *қит.* 1. шоҳи дарахт, шоҳа, навда. 2. олати таносули мард.

ҚАЗИДОР *قزیدار*: **оши қазидор** оше, ки бо хамроҳии гӯшт ба он қазӣ ҳам андохтаанд.

ҚАЗИЯ а. *قضیه* 1. *қит.* ҳукм, фармон, амр. 2. масъала, матлаб. 3. воқеа, ҳодиса, пешомад.

ҚАЗҒИ قازى хасибе, ки аз гӯшти асп ба таври махсус тайёр ва хушконида мешавад.

ҚАЗНОҚ *m.* قزناق *gufm.* хоначаест дар наздикии бино, ки вазифаи анбори хонаро иҷро мекунад, анборча.

ҚАЗО *a.* قضا 1. *kit.* ҳукм кардан, ҳукми шаръӣ баровардан, қозигӣ кардан; қозӣ. 2. *d.* тақдир, сарнавишт; ҳукми илоҳӣ, фармудаи Худо; қазову қадар тақдир, қисмат, сарнавишт; балову қазо ҳодисаи ногаҳонӣ ва фалокат. 3. *d. маҷ.* мурдан, фавтидан, даргузаштан; қазо кардан вафот кардан. 4. *d.* намоз ё рӯзае, ки дар вақти муқаррариаш иҷро нашуда, баъд ба ҷо оварда мешавад; намоз қазо шудан дар вақти муайян хонда нашудани намоз. 2. тасодуф, иттифоқ, ҳодисаи ғайричашидошт; аз қазо // қазоро иттифоқо, тасодуфан, ногаҳонӣ; қазои осмонӣ *маҷ.* сарнавишт; ҳодисаи ногаҳонӣ; бало; қазон ҳочат таҳорат шикастан, ҳолӣ кардани шикам; ризо ба қазо додан // ба қазо ризо шудан ба тақдир тан додан.

ҚАЗОВАТ *a.* قضاوت 1. доварӣ кардан байни ду ё чанд кас; ҳукм баровардан дар бораи масъалае, ҳукмбарорӣ. 2. ҳукм, қозигӣ, вазифаи қозигӣ; қозигӣ кардан.

ҚАЗОГАНД قزاگند чомаи бо пахта ва ё бо абрешими хом пур карда, ки дар замони қадим дар рӯзҳои чанг мепӯшиданд.

ҚАЗОЁ *a.* قضايا *ç.* қазия.

ҚАЗОҚ قزاق 1. номи халқе аз қавмҳои туркизабон, ки сокинони асосии Ҷумҳурии Қазоқистон мебошанд. 2. нафаре аз халқи қазоқ.

ҚАЗОҚҒИ قزاقى мансуб ба қазоқ; забони қазоқӣ, намади қазоқӣ.

ҚАЗОҚНИШИН قزاقنشين чое, ки асосан қазоқон маскан гузидаанд, нишемангоҳи қазоқон.

ҚАЗОНДҶҲТ قزان دوخت пӯшоку пойафзоре, ки ба тарзи пӯшоку пойафзори тоторҳои қазонӣ дӯхта шудааст.

ҚАЗОҶАРАЁН قضا جريان *kit.* қори иҷрояш ҳатмӣ, вочибулизъон: фармони қазоҷараён.

ҚАИҚ *m.* قئيق киштии хурд, заврақ; қанқи

бодбондор заврақи бо вазиши бод ҳаракаткунанда; қанқи мотордор қанқи ба воситаи мотор ҳаракаткунанда; пойган қанқ мусобиқа дар қайқронӣ; қайқ рондан ба заврақ савор шуда онро ба таҳрик овардан.

ҚАИҚРОН قئيقران он ки қайқ меронад, заврақрон.

ҚАИҚРОНӢ قئيقراني 1. шуғли ронандаи қайқ, заврақронӣ. 2. мусобиқаи заврақронӣ.

ҚАИҚСАВОР قئيقسوار он ки савори қайқ аст (*мусофир ва ронанда*).

ҚАИҚСАВОРӢ قئيقسوارى шуғли қайқсавор.

ҚАИШ *m.* قئيش *gufm.* 1. чарми хом, ки тасмашакл бурида бо он сартарошҳо теғро тез мекунад, аз он аил ва дигар афзори аспу ароба месозанд. 2. он чи вақти ёзондан, ҳамидану тоб додан намешиканад ва боз шакли аввалаи худро мегирад, чандир, ёзанда, кашиишдор.

ҚАИШӢ قئيشى қайш будан, чандирӣ, хосияти чандирӣ доштан.

ҚАӢ *a.* قى ба воситаи даҳон аз меъда берун рехтани таоми хӯрдашуда, истифроғ; қай кардан гардондан, партофтан (*аз даҳон чизи дар меъда бударо*); ♦ қайи занбӯр асал, шахд.

ҚАӢД *a.* قيد 1. *kit.* банд ва ресмоне, ки ба дасту пой одам ё ба пой ҳайвон мебанданд; банду баст; ҳабс, зиндон; дом, банд; *ба тариқи истиора:* қайди ишқ, қайди панғу номус, қайди ғам, қайди ғаму ғусса; қайду банд // банду қайд банд, дом; дар қайд кашидан бандӣ кардан, ба ҳабс гирифтан. 2. шарт, аҳд, паймон; шарту қайд шарту шароит, қавлу қарор. 3. дилбастагӣ, ки одамро аз озодӣ нигоҳ медорад чун зану фарзанд, одоби зиндагии иҷтимоӣ *ва м. инҳо*; вобастагӣ, маҷбурият. 4. тазаккур, ёдоварӣ, гӯшзад, ёдрас, зикр; қайд кардан даркор аст, ки...; бояд қайд кард, ки... хотиррасон бояд кард, ки..., ба ёд овардан лозим аст, ки...; тазаккур бояд дод, ки..., сазовори қайд шумурдан қобили зикр доништан. 5. ёддошт, навиштаи мухтасар дар бораи чизе; қайдҳои сафар ёддоштҳои мухтасар дар бораи сафар; дафтари қайдҳо дафтари ёддоштҳо; дафтари фикру мулоҳизаҳо ва эродҳо. 6. сабти ном, ягон маълумот ё гузоштани ягон аломати

хаттӣ рӯбарӯи номи касе ё номгӯи чизе дар рӯйхат *ва з.* бо мақсади ҳисобгирӣ, ба эътибор гирифтани ё қонунӣ кардани амале, ба расмият даровардани ихтирое *ва м. инҳо:* қайд кардани чиптаи мусофирон, аз қайд гузаштан, ба қайд гирифтани, ба қайд мондани воситаи нақлиёт...; қайди никоҳ ба расмият даровардани ақди занашӯӣ дар идораи салоҳиятдор, ақди никоҳ; шӯъбаи қайдҳо а) шӯъбаи ба ҳисоб гирифтани мусофирон (*аз рӯи билеташон*), сабти номи меҳмонон дар меҳмонхонаҳо, шӯъбаи қабули беморон дар дармонгоҳҳо *ва з.*; б) киноя аз идораи сабти аҳволи шахрвандон; қайд кардан (намудан) а) дарч кардан, навиштан, рақам кардан, сабт кардан; б) зикр кардан, гуфтан, хотиррасон кардан, ёдовар шудан; в) чорабиние гузарондан (*аз қабили шабнишинӣ, вохӯрии як андоза хотирмон ва з.*) ба муносибати рӯзи таваллуд, иду ҷашн ё ягон воқеаи назаррас; қайд купондан а) тарзи бавоситаи қайд кардан (1, 2); б) ниг. никоҳро қайд кардан; қайд шудан тарзи мафъули қайд кардан (1, 2); никоҳро қайд кардан ақди занашӯиро ба расмият даровардан, дар идораи салоҳиятдор ҳуҷҷати ақди никоҳро тартиб додан; аз қайд баровардан тарзи бевоситаи аз қайд баромадан; аз қайд баромадан аз ҳисоби истиқоматкунандагони манзиле ё аз ҳисоби комиссариати ҳарбӣ хорич шудан; аз қайди никоҳ гузаштан ниг. никоҳро қайд кардан; дар қайди ҳаёт будан киноя аз зинда будан.

ҚАЙДГИР *қидگیر* асбобе, ки чизеро устувору маҳкам мекунад; часпак.

ҚАЙДКУНАНДА *қидکننده* сифати феълии замони ҳозира аз қайд кардан; он ки ба қайд мегирад, сабти ном мекунад.

ҚАЙДШУДА *қидشده* сифати феълии замони гузашта аз қайд шудан; касе ё чизе, ки сабти ном шудааст.

ҚАЙЁР *а. قيار* кирфурӯш, созанда ва фурӯшандаи кир.

ҚАЙИМ *а. قيم* 1. кит. ниғаҳдор ва барподоранда. 2. маҷ. он ки химоя, гамхорӣ ва сарпарастии касе ё чизе ба ӯ супурда шудааст, сарпараст, васӣ.

ҚАЙЛА *а. قيله* [аслаш қалия] гӯшти қима ё маҳин

резакардашуда, ки дар равған пухта ва сабзавоту кабудихои реза ҳамроҳ карда, ба болои оши тайёр мегузоранд; хеши зан – қайла бизан, хеши шӯ – дегро бишӯ (*мақ.*); ба ҳар ош қайлаю ба ҳар коса чумча шудан ниг. қатик (ба ҳар ош қатик шудан); маза аз қайла рафтан маҷ. дар вақташ илоҷ накардан, вақти чорачӯиро гузарондан; баъд аз табу тез қайла куну рез (*мақ.*) ниг. таб.

ҚАЙЛАДОН *قيله دان* зарфе, ки дар он қайла нигоҳ дошта мешавад.

ҚАЙМОҚ *т. قيقاق* 1. қабате, ки дар рӯи шир баъди дӯшида мондан пайдо мешавад, бастаи рӯи шир, саршир; қаймоқ бастан дар рӯи шири дӯшида монда пайдо шудани қаймоқ. 2. маҷ. қисми нағз, бартар ва олии ҳар чиз; қаймоқи меҳнат ҳосили аълои меҳнат; маҳсули кор; \diamond қаймоқи ган мағзи гап, моҳияти сухан; гапи асосӣ; қаймоқи сӯҳбатро чидан моҳияти гапро фаҳмида гирифтани, мақсади асосиро дарк кардан; қаймоқи чизеро хӯрдан қисми беҳтарини чизеро аз худ кардан; нағз ва баргузидаи чизеро гирифтани; сӯҳбат қаймоқ бастан авҷ гирифтани сӯҳбат, гарму тафсон шудани сӯҳбат; дилнишину хушоҷанд шудани гап.

ҚАЙМОҚАК *قيقاقك* 1. пардаи тунуки равғани рӯи шир. 2. пардаи тунуки рӯи чизе (*мас., об*); қаймоқак бастан (*гирифтани*) об тунук ях бастан об, бо пардаи тунуки ях пӯшида шудани рӯи об.

ҚАЙМОҚАКБАСТА *قيقاقك بسته* 1. сифати феълии замони гузашта аз қаймоқак бастан. 2. пардаи шири нав қаймоқакбаста, шири ба тозагӣ дар рӯи он қаймоқи тунук пайдошуда. 3. бо пардаи тунуки ях пӯшидашудаи об.

ҚАЙМОҚӢ *قىماقى* мансуб ба қаймоқ; қаймоқдор, бо қаймоқ омехта; чойи қаймоқӣ чойе, ки ба рӯи он қаймоқ андозанд.

ҚАЙМОҚРАНГ *قىماق رنگ* ранги ба қаймоқ монанд, зардҷатоб, зардранг.

ҚАЙМОҚЧОӢ *قىماق چاى* ниг. қаймоқӣ (чойи қаймоқӣ).

ҚАЙМУМИЯТ *а. قيموميت* кит. қайим будан; ҳомигӣ, сарпарастӣ, гамхорӣ, нигоҳубин.

ҚАЙОВАР *قى آور* он чи боиси қай мешавад,

чизе, ки истифроғ ба амал меорад; доруи махсусе, ки истифроғ ба вучуд меорад.

ҚАЙРОҒОЧ *m.* قيراغاج *бот.* сада, дарахти гучум.

ҚАЙРОҶ *m.* قيراق 1. санги калон-калонӣ лӯнда, ки бо он кӯчаҳоро фарш мекунад, қайроқсанг. 2. санги маъмулан дарозрӯяи начандон калон, ки бо он корд, тег, дос *ва м. ш.* ҳоро тез мекунад, санги фасон; **қайроқ кардан** (**задан**) ба қайроқ молда тез кардани корд, тег, дос *ва г.* 3. санги дарозрӯяи хурду борики раққосони қайроқбоз.

ҚАЙРОҚБОЗ قيراق باز раққосе, ки қайроқбозӣ мекунад.

ҚАЙРОҚБОЗӢ قيراق بازى навъи рақси классикӣ, ки дар он раққосон қайроқҳоро дар байни дастон ба ҳам зада, ба зарби он бозӣ мекунад.

ҚАЙРОҚӢ قيراقى *мансуб ба қайроқ*; аз қайроқ сохташуда; маҳси **қайроқӢ** маҳси соқаш чилодор ва ялаққосӣ.

ҚАЙРОҚСАНГ قيراق سنگ *шиг.* қайроқ.

ҚАЙСА *m.* قيسه зардолуи хушк ва баргаки зардолуи бугдодашудаи хушк.

ҚАЙСАР *лот.* قيصر 1. таър. лақаби подшоҳони Рум дар замони пеш. 2. *гуфт.*, *маҷ.* якрав, якраҳа, саркаш, гарданшах.

ҚАЙСАРӢ قيسرى якравӣ, гарданшахӣ, саркашӣ, инодкорӣ; худкомагӣ, худраъйӣ.

ҚАЙТОН *a.* قيطان 1. риштаи борику нозуки аз абрешим бофташуда, ки барои кашидани донаҳои тасбех, зеҳи домону гиребон *ва г.* 2. хобида, қаткардашуда; **гиребони қайтон** гиребони қаткарда.

ҚАЙЧИЗАДА قيجى زده *сифати феълӣ замона гузашта аз қайчӣ* **зада**; бо қайчӣ буридашуда; кӯтоҳ кардашуда: **риши қайчизада**.

ҚАЙЧӢ *m.* قيجى олати дутегаи ба ҳам пайвасте, ки бо он матоъ, когаз, мӯй *ва г.* мебуранд, микроз: **қайчии мӯйлабгирӣ**, **қайчии тоқбурӣ**; **қайчӣ кардан** // **қайчӣ задан** бо қайчӣ буридан.

ҚАЙӢОМ *a.* قيوم 1. *кит.* поянда, пойдор,

устувор; абадӣ. 2. *д.* яке аз номҳои Худо. 3. васӣ, парастор; ҳомӣ.

ҚАЙӢОМӢ قيومى 1. *мансуб ба қайӢом*. 2. вазифа ва кори қайӢом. 3. васоят, парасторӣ.

ҚАҚАР-ҚАҚАР ققرققر 1. *калимаи тақлиди овоз*, ки бо он садои хониши кабк ва дигар мургонро ифода мекунад. 2. тарзи ханда, хандаи завқовар.

ҚАҚА(Р)РОС ققراس *калимаи тақлиди овози хандаи баланд, қоҳ-қоҳ*; **қақаррос** **зада хандидан** ба овози баланд хандидан.

ҚАҚНУС *ю.* ققنوس *асот.* мурғи хушрангу хушовозе, ки гӯё 1000 сол умр мебинад, дар минқораш 360 сӯроҳ дорад ва дар муқобили бод нишаста, садоҳои ачибу дилкаше мебарорад, ки боиси чамъ гардидани дигар парандагон мегардад, чуфт надорад ва худро дар охири умраш оташ мезанад ва аз хокистараш тухм ва насли нав пайдо мегардад.

ҚАЛАҚ *a.* قلق *кит.* беқарорӣ, нооромӣ, ташвиш; тарсу ларз, изтироб.

ҚАЛАМ I *a.* قلم 1. афзорест найин, чӯбин ё филизӣ, ки ба воситаи он хат менависанд, хома, килк; **қалами абрӯ** қалами махсус барои ороиши абрӯи занон; **қалами мӯин** *шиг.* мӯ(й)қалам; **қалами нақшакашӣ** қалами филизӣ, ки нӯги дулабаи он гафсу борик карда мешавад; **қалами ранга** қалами расмкашӣ, ки одатан дар қуттиё иборат аз якчанд қалами гуногунранг мебошад; **қалами худкор** навъи қалам, ки дар вақти навиштан рангаш худ аз худ ба нӯги он меояд; **қалами худнавис** қалами худкор. 2. афзори сангтарош, ки бо он сангро ҳамвор ва дар рӯи он хат ва нақшо меканад: **қалами сангтарошӣ**, **қалами ҳаққокӣ**. 3. *маҷ.* қобилияти навиштан; лаёқати нависандагию шоирӣ; тарзи таълиф, тариқи иншо; **бо қалам** бо қаламкашӣ; бо фаъолияти нависандагию шоирӣ; **қалам доштан** қобилияти таҳрир доштан, қодир ба навиштан будан; **қалам кашидан** а) хат кашидан ба зер ё болои навиштае (*бо мақсади таъкид ё таҳрир*); б) хати бутлон кашидан ботил кардан, кӯр кардан чизеро; **қалами бурро** (*ё тез*) доштан тезу тунд навишта тавоништан, таъсиринок будани навиштаҳои касе; **қалам аз тасвири**

чизе очиз будан барои тасвири чизе сухан наёфтанд; дар баёни хубии чизе очизӣ кардани сухан; **ба даст қалам гирифтанд** а) оmodан хатнависӣ шудан, хат навиштанӣ шудан; б) *киноя аз* нависанда шудан; **аҳли қалам** онҳое, ки бо қалам сару кор доранд, қаламкашон, нависандагону шоирон, рӯз-номанигорон; **нештари қалам киноя аз** сухани тезу тунд, забони таъсирнок; **сипоҳи қалам** *ниг.* **аҳли қалам**; **қалам рондан киноя аз навиштан**; **аз қалам афтодан** фаромӯш шудани чизе дар вақти навиштан; фаромӯш шуда ба қайд ё рӯйхат надаромадани чизе; **ба қалам додан** дигар хел карда нишон додан; **ба қалам овардан** ба риштаи тахрир кашидан, навиштан; **арбоби қалам** *ниг.* **аҳли қалам**; **рафъи қалам** баргараф кардани ҳукм, бекор кардани мукаллафиятҳо; **қалами оҳанӣ** қаламе, ки нӯғаш аз оҳан аст; **қалами афшон** қаламе, ки барои афшондани ҳали зар ва нуқра аст, қалами тиллокорӣ; **қалами қудрат** қалами ҳукми парвардигор, қалами офариниш; **қалами пар** қаламе, ки аз пари мурғон месохтанд; **қалами шикаста** як навъ хати қадими борик аст, ки Абдулмаҷиди Дарвешро (*давраи сафавия*) ислоҳгари он медонанд; **қалами настаълиқ** а) навъи хат аст, ки аз хати насх ва таълиқ пайдо шудааст; б) қаламест, ки барои навиштани хати настаълиқ махсус гашта буд, ба монанди **қалами сулс**, **қалами таълиқ**, **қалами насх**; **қалами шингарф** қаламе, ки бо ранги сурхи сурбомехта менависад; **қалами даст** устухони даст, устухони оринҷ; **қалами по** устухони рон, устухони по (*аз бучул то зону*).

ҚАЛАМ II *а.* **қалм** 1. як пораи ба дарозияш буридаи харбуза ва тарбуз, карч, тилим. 2. буридан, пора кардан; **қалам кардан** а) буридан чизеро аз қадаш (*шоҳи дарахт, ё даст ва ангушти касро*), ду пора кардани чизе бо зарби тег; б) бўлак-бўлак кардан; карч кардан (*харбуза ё тарбузро*); **қалам-қалам кардан** пора-пора кардан, тикка-тикка кардан; карч кардан.

ҚАЛАМА I **қалме** 1. ходачае, ки дар дохили девори биноҳои чўбкорӣ рост мегузоранд. 2. усули ба муқобили зилзила устувори биносозӣ, ки тибқи он тарҳи асосии бино аз чўб сохта мешавад. 3. *кишов.* бахше аз соқа,

барг ё решаи як гиёҳ, ки аз он чудо карда барои сабзонда ва реша давондан дар шароити мусоиде ниғаҳдорӣ мешавад.

ҚАЛАМА II **қалме** *гуфт.*, *ниг.* **қалам**.

ҚАЛАМАНДОЗ **қалма** *қалма* касе, ки дар ҳусни хат саъю кўшиш надорад, касе, ки сарсарӣ ва бедикқат менависад.

ҚАЛАМБАДАСТ **қалма** *қалма* *ниг.* **қаламдаст**.

ҚАЛАМБАНД **қалма** *қалма* 1. созидаи мўқалам, ки бо он наққошӣ мекунад. 2. он чизе, ки мавриди тахрир қарор гирифта бошад.

ҚАЛАМВОР **қалма** *қалма* ба монанди қалам, ба кирдори қалам, мисли қалам.

ҚАЛАМГИР **қалма** *қалма* ангушт (*ки қаламро ба худ мегирад*); **се қаламгир киноя аз** се ангушти дасти рост – ибҳом, шаҳодат ва васатӣ, ки ҳангоми навиштан қаламро медоранд.

ҚАЛАМДАСТ **қалма** *қалма* он ки бо қалам кор мекунад (*хаттот, наққош, нависанда*); дабир, котиб, нависанда, муҳаррир.

ҚАЛАМДИДА **қалма** *қалма* навишташуда, навишта.

ҚАЛАМДОД **қалма** *қалма*: **қаламдод кардан** ба қалам додан, чизеро ба сифати чизи дигар нишон додан.

ҚАЛАМДОН **қалма** *қалма* қуттии дарозрӯяи махсусест, ки дар он қалам, қаламтарош ва ғ. нигоҳ медоранд.

ҚАЛАМДОР **қалма** *қалма* *ниг.* **соҳибқалам**.

ҚАЛАМЗАДА **қалма** *қалма* 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз қалам задан*; хати бутлон кашида, кўркарда; бо қалам ислоҳкарда: **хати қаламзада**. 2. **матон қаламзада** матое, ки барои зардӯзӣ ва дигар ороишҳои зинатӣ нақши он бо қалам кашида шудааст.

ҚАЛАМЗАН **қалма** *қалма* 1. нависанда. 2. дабир, муҳаррир. 3. нақшкан.

ҚАЛАМЗАНИ **қалма** *қалма* *исми амал аз қалам задан* 1. тахрир кардан, ислоҳ кардани навиштаҳо. 2. *кандакорӣ, кандани нақшҳо дар филлизот.*

ҚАЛАМИБОФ **қалма** *қалма* бофандае, ки қаламӣ мебофад.

ҚАЛАМӢ **қалма** 1. *мансуб ба қалам*; навишторӣ. 2. як навъ алоҷаи одии ресмонӣ, ки нақшҳои

борик дорад; кашида ва борик.

ҚАЛАМКАШ قلم كاش 1. қасе, ки тарҳи кашида ва дигар гулдӯзиҳоро бо қалам рӯи пораи матоъ кашида медиҳад. 2. он ки бо қаламронӣ машғулӣ дорад (*мас., рассом, нависанда, рӯзно. манигор...*); \diamond қаламкаши азал (*сифати Худо*).

ҚАЛАМКАШӢ قلم كاشي исми амал аз қалам кашидан; касб ва шугли қаламкаш.

ҚАЛАМКИРДОР قلم كردار кит. ба монанди қалам, мисли қалам, қаламвор.

ҚАЛАМКОР قلم كار газворе, ки дар рӯи он бо афзорҳои чӯбини дастӣ нақшу ниғор чоп мекунад.

ҚАЛАМКОРӢ قلم كاري наққошӣ; кандакорӣ рӯи филизот, санг, чӯб *ва ғ.*, ҳаққокӣ.

ҚАЛАМҚАТ قلم قت қаламтезкуни устухонӣ (*барои найқалам*).

ҚАЛАМҚОШ قلم قاش 1. қаламе, ки бонувон барои зебу ороиши абрӯ ба кор мебаранд. 2. абрӯи зебон қаламқошшуда. 3. *маҷ.* зани зебоабрӯ.

ҚАЛАМРАВ قلمرو кишвар ва мулки тобеъ ба фармони як подшоҳ, минтақаи ҳукмронӣ, мулк, мамлакат.

ҚАЛАМРАФТА قلم رفته тақдиршуда, сарнавишт-таш муайянгашта.

ҚАЛАМРОН قلم ران 1. офаридгор. 2. қазо, тақдир, сарнавишт. 3. *ниғ.* қаламзан.

ҚАЛАМРОНӢ قلم راني қаламронӣ кардан *киноя* аз навиштан.

ҚАЛАМТАРОШ قلم تراش кордчае, ки бо он нӯғи қаламро тарошида, тез мекунад.

ҚАЛАМТАРОШАК قلم تراشك *ниғ.* қаламтарош.

ҚАЛАМФАРСО قلم فرسا 1. бешнавис, муфассалнавис. 2. *маҷ.* он ки беҳуда қалам меронад, беҳуданавис, ҳарзанавис.

ҚАЛАМФАРСОӢ قلم فرسايي шугл ва амали қаламфарсо.

ҚАЛАМФУР قلم فور *ниғ.* қарапфул.

ҚАЛАМФУРДОН قلم فوردان зарфи махсус барои нигоҳ доштани қаламфур; зарфи хурде, ки ба

он қаламфури кӯфтаре рехта, ба рӯи дастархон мегузоранд.

ҚАЛАМФУРӢ قلم فوري мансуб ба қаламфур; бо қаламфур тайёр кардашуда; **араки қаламфурӣ** араке, ки таъми қаламфур дорад.

ҚАЛАМЧА قلمچه *бот.* наждаи буридаи дарахт (*тоқ, бед, сафедор*) ва растанӣ (*гулҳо*), ки барои шинондан ва парвариш кардан ба кор мебаранд.

ҚАЛАМЧАГӢ قلمچگي наждаи мувофиқ ба шинондан ва парвариш кардан, наждаи хубу мувофиқ барои қаламча.

ҚАЛАМЧАРО قلم چرا хати нозебу норавшан, ки хонданаи душвор аст.

ҚАЛАМЧАШИНОНӢ قلمچه شنائي амали шинондани қаламча: **вақти қаламчашинонӣ.**

ҚАЛАМЧАДВАЛ قلم جدول 1. қаламе, ки бо он чадвал кашанд, хомаи чадвалкашӣ. 2. *киноя* аз рости дуруст қору рафтор кардан.

ҚАЛАНДАР قلندر 1. пайрави қаландария. 2. *маҷ.* қасе, ки побанди хӯроку пӯшок ва дар қайди такаллуфот нест; дарвешии оворагард; фақир, бенаво; **гӯр сӯзаду деги қаландар чӯшад** (*мақ.*) дар мавриди манфиати худро аз зарари дигарон болотар доништан қасе гуфта мешавад; **як мавизро чил қаландар хӯрдааст** (*мақ.*) дар мавриди кам будани хӯрданию зиёд будани хӯранда ҳамчун даъват ба қаноат гуфта мешавад.

ҚАЛАНДАРБАЧА قلندريچه 1. фарзанди қаландар. 2. бачае, ки қаландарӣ мекунад.

ҚАЛАНДАРИЯ قلندريه тоифае дар тасаввуф, ки асоси таълимоти онҳоро тарки русуму одоби чорӣ – беқайдӣ дар тоату ибодат, дар пӯшоку хӯрок ва кӯчиёна умр ба сар бурдан ташкил медиҳад.

ҚАЛАНДАРӢ قلندري мансуб ба қаландар. 1. пайравӣ аз қаландария. 2. *маҷ.* оворагардӣ, фақирӣ; бепарвой.

ҚАЛАНДАРМАШРАБ قلندرمشرب 1. он ки қаландариро маслаки худ қарор додааст. 2. қаландартабиат, қаландармизоч; озод аз тааллуқ ва такаллуфоти зиндагӣ.

ҚАЛАНДАРНАМО قلندرنما зоҳиран монанд ба қаландар.

ҚАЛАНДАРОНА قلندرانه 1. чун қаландарон, мисли қаландархо. 2. озод ва бепарво аз тааллуқоти зиндагӣ.

ҚАЛАНДАРХОНА قلندرخانه хонақохи қаландарон, чои чамъомади қаландарон, ки дар он иқомат ва маросимҳои худро ба чо меоранд.

ҚАЛАНСУВА а. قلنسوه *кит.* навъе аз қулоҳҳои дароз.

ҚАЛАНФУР قلنפור *ниг.* қарапфул.

ҚАЛБ I а. قلب 1. узви марказии низоми гардиши хун дар бадани инсон ва ҳайвонот, дил; *ба тариқи истиора:* хонаи қалб, шишаи қалб. 2. *мач.* ботин, замир. 3. *мач.* миёна, васат, марказ: қалби дара, қалби кӯҳ, қалби кӯҳсорон; қалби лашкар қувваи асосии лашкар, ки дар миёна ҷой мегирад; аз самими қалб аз таҳи дил, аз сидқи дил, бо камоли майл; аз қалби пок (ё соф) *ниг.* аз самими қалб; бо қалби шикаста маъюсона, маҳзунона; қалби касе аз задан мондан вафот кардан, аз олам гузаштан; қалби касе нарм гардидан бедор шудани ҳисси раҳм дар касе; қалби касеро об кардан *ниг.* дил (-н касеро об кардан); қалби касе тапидан ба изтироб афтодан; ҳаросон шудан; қалби касеро шикаста *ниг.* дил; қуввати қалб ёфтаи қавидил шудан, ҷуръат пайдо кардан; ба қалби якдигар роҳ ёфтаи якдигарро дӯст доштан, ошики якдигар шудан; ◇ ба қалби реш-реш касе намак пошидан (ё намакпоши кардан) дарду ғама касеро афзун кардан; муқ. ба болои сӯхта – намақоб; ба қалби сӯзон касе об пошидан оташи ишқу муҳаббати касеро фуру нишондан; дили касеро аз худ хунук кардан; муқ. хаври дили касеро паст кардан; дар дили касе чо шудан ба касе ошиқ шудан, касеро саҳт дӯст доштан; то қалб дар задан будан то зинда будан, тамоми умр.

ҚАЛБ II а. قلب 1. *кит.* дигаргун кардан, тағйир додан; вожгун кардан, чаппагардон кардан. 2. қалбақӣ, носара, сохта, тақаллубӣ: пули қалб, сиккаи қалб. 3. *ади.* яке аз санъатҳои лафзӣ, ки дар натиҷаи аз охир, яъне чаппа хондан калимаву таркибе ё тамоман байте пайдо мешавад, *мас.*, зор – роз, реш – шер; *дасти касе қалб будан киноя аз* дузд ва қаллоб будан.

ҚАЛБАҚӢ قلبكى носара, сохта, тақаллубӣ; пули қалбақӣ пули сохта, пули носара; хучҷати қалбақӣ хучҷати сохта.

ҚАЛБАН а. قلباً 1. дар дил. 2. аз таҳи дил, сидқан. 3. ботинан, рӯҳан, маънаван.

ҚАЛБГОҲ قلبگاه маркази лашкар, миёнаи сипоҳ.

ҚАЛБДАСТ قلبدست қаллоб; одати дуздӣ дошта.

ҚАЛБӢ I قلبى 1. *мансуб ба* қалб I; ботинӣ, рӯҳӣ. 2. *мач.* самимӣ, аз таҳи дил; муносибати қалбӣ киноя аз муносибати маҳрамона, робитаи ишқӣ.

ҚАЛБӢ II قلبى *кит.* қалб будани чизе, носарагӣ.

ҚАЛБКОР قلبكار 1. коре, ки дар он қаллобӣ ва сохтакорӣ шудааст. 2. қаллоб, сохтакор, касе, ки бо қаллобӣ кор пеш мебарад.

ҚАЛБКОРӢ قلبكارى 1. тақаллуб, сохтакорӣ. 2. бо тақаллуб ва сохтакорӣ машғул будан.

ҚАЛӢН قلیان василае барои кашидани тамоку, ки дуди он аз маҳзани об мегузарад ва ба воситаи найи ҷубин ба боло кашада мешавад.

ҚАЛИЛ а. قلیل андак, кам, каммиқдор; муқоб. касир.

ҚАЛИН قلین маблағе, ки вақти никоҳ ба зиммаи мард гузошта мешуд, маблағе, ки тарафи домод ба тарафи арӯс мепардозад, маҳр, кобин: қалин додан, қалин гирифтаи.

ҚАЛЛОБ а. قلاب 1. он ки чизи носараро ба ҷои сара медиҳад; сохтакор, мутақаллиб. 2. *мач.* фиребгар, нодурусткор; чапдаст.

ҚАЛЛОБӢ قلابى 1. қаллоб будан; сохтакорӣ. 2. *мач.* фиребгарӣ, нодурусткорӣ; чапдастӣ.

ҚАЛЛОБОНА قلابانه сохтакорона; фиребгарона.

ҚАЛЛОҚ *т.* قلاق ҷуби қадаш қариб ду метр ва гафсиаш баробари қаланддаста, ки дар шинӣ ва шираворпазӣ барои ба ҳам зада пазондани шира кор фармуда мешавад; ҷуби панҷшоҳамонанди бепанҷа, ки бо вай монанди ҳариса таомҳоро омезиш медиҳанд; қаллоқ задан.

ҚАЛЛОҚЗАНИ قلاقزنى *исми амал аз қаллоқ задан*; бо қаллоқ задани чизҳои харисамонанд.

ҚАЛЛОШ *a. قلاش кит.* 1. бенангу номус; айёш, сарсаригард. 2. муфлис, қашшоқ.

ҚАЛМОҚ *m. قلماق* шаста моҳигирӣ, чангак.

ҚАЛМОҚӢ قلماقى *усуле дар гӯштингирӣ.*

ҚАЛОВУЗ *m. قلاوز кит.* пешрави лашкар, роҳнамо, роҳбалад; посбон ва муҳофизи лашкар.

ҚАЛОДА *a. قلاده ниг.* қилода.

ҚАЛОҚ I *m. قلاق гуфт.* чирки хушкшудаи бинӣ; чирк; калок бастан ниҳоят чиркин шудан.

ҚАЛОҚ II *m. قلاق гуфт.* навъи алафи худрӯе, ки то сабзидани алафи нав нест намешавад.

ҚАЛОҚБАСТА قلاقبسته *сифати феълии замони гузашта аз қалоқ бастан*; чиркбаста, ниҳоят чиркин.

ҚАЛПОҚ *m. قلپاق* тоқӣ, тўпшӣ; каллапўш.

ҚАЛПОҚДҶЗ قلپاقدوز *дўзандаи қаллоқ, токидўз, тўппидўз.*

ҚАЛТАБОН قلتبان *нокас, разил, нобакор; дайюс, далла; беномус.*

ҚАЛТУС *m. قلتوس гуфт.* эҳтимоли оқибати бад дошта, хатарнок; **саволи қалтус** саволи ниҳоят позук, ки эҳтиёткорона ҷавоб доданро талаб мекунад; **ҳазли қалтус** ҳазлу шўҳии бисёр нозук, ки боиси ранчиш шуданаш мумкин аст.

ҚАЛЬ *a. قلع кит.* решакан қардан, аз бех қандан, тамоман нест қардан.

ҚАЛЬА *a. قلعه* ҳисор бо деворҳои баланду гафс ва бурҷҳои мустаҳкам, ки барои муҳофизат аз душман ва муқовимат ба он сохта шудааст, диж: **қальаи вайрона**, **қальаи кўҳна**, **қальаи қадимӣ**, **қальаи мустаҳкам**, **қальаи оҳанни**, **қальаи пўлодӣ**, **қальаи чангӣ**, **қальа сохтаи**, **қальаро фатҳ қардан**; *ба тариқи истиора:* **қальаи амният**и ватан, **қальаи асрор фатҳ қардан**, **қальаи зулму занчири ситам шикастаи**, **қальаи ситаму зулм қардан**, **дар даври бари қальаи ум(м)ед нир шудан**, **қальаи бахт дар надорад**; **қальаи дарушӣ** қальаи хурд дар миёни қальаи қалон, арки

шоҳу ҳокимнишин; **қальаи обӣ** *киноя аз ҷое*, ки атрофи онро об қалъавор печонда гирифтааст.

ҚАЛЬААНДУДӢ قلعهاندودي *қальагӣ давондан, сафедқорӣ қардан, нуқраранг қардан.*

ҚАЛЬАБАНДӢ قلعهبندی 1. қальасозӣ, истеҳкомот бунёд қардан: **қальабандӣ қардан**. 2. *мус.* номи оҳанг ва суруде.

ҚАЛЬАВОР قلعهوار *монанди қальа, шабеҳи қальа, ба шакли қальа.*

ҚАЛЬАГӢ I قلعهگى *филизи нуқраранги вазнин ва нарми ёзанда, қальӣ (аломати химиявии Sn).*

ҚАЛЬАГӢ II قلعهگى *мансуб ба қальа; қальагӢён сарбозон ва дигар аҳолии дар қальа қароргирифта, қальанишинон.*

ҚАЛЬАДОР قلعهدار *кит.* он ки ниғаҳбонӣ ва химояи қальа ба ӯ супурда шудааст, дижбон, кутвол.

ҚАЛЬАКӢБ قلعهكوب *вайронқунанди қальа; қальашикан; тўби қальақӢб номи навъе аз тўбҳои қадимӣ, ки истеҳкомҳои қальаро вайрон мекард.*

ҚАЛЬАМОНАНД قلعهمانند *ба қальа монанд, шабеҳи қальа.*

ҚАЛЬАРАВ قلعهرو *ба қальа рафтуйқунанда.*

ҚАЛЬАСОЗ قلعهساز *устое, ки ҳунари қальасозӣ дорад.*

ҚАЛЬАСОЗӢ قلعهسازى *бино қардани қальа, бунёд қардани ҳисор; истеҳкомсозӣ.*

ҚАЛЬАҲАВЛӢ قلعهحولى *ҳавлию ҷой, ки монанди қальа бо деворҳои баланд иҳота қарда шудааст.*

ҚАЛЬАЧА قلعهچه *қальаи хурд.*

ҚАЛЬАЧӢ قلعهچى *қҳн.* савдогаре, ки пеш аз истиллои Осиёи Миёна бо Русияи подшоҳӣ робитаи тиҷоратӣ дошт.

ҚАЛЬӢ قلعى *ниг.* қальагӣ I.

ҚАЛЯ *a. قلعه тиг.* қайла.

ҚАМАР قمر 1. моҳ, маҳ; **қамари сунъӣ** радифи маснӯъ, ҳамроҳи сунъии сайёрае. 2. *мич.* маҳбубаи зебо, дилбари хушрӯй.

ҚАМАРИН قمرين *ниг.* қамарӣ.

ҚАМАРӢ قمرى *мансуб ба қамар; соли қамарӣ* соли, ки мувофиқи тақвими расмии мусулмонӣ (*солиумори қамарии ҳичрӣ*) аз рӯи гардиши моҳ ба даври Замин ба 354 рӯз баробар аст.

ҚАМАРМАНЗАР قمرمنظر *кит.* моҳпайкар, моҳрӯй, хушрӯй.

ҚАМАРСО قمرسا *кит.* қамарсой, моҳсой; **қамарсо шаб** *киноя аз мӯй ва зулфи сиёҳи бар рухсора овозони маҳбуба.*

ҚАМАРУЛМУҚАННАЪ ا. قمرالمقنع *моҳи Нахшаб, моҳи сунъие, ки бо ёрии оинаву нури моҳ Муқаннаъ гӯё барои даъвои пайгамбарӣ дар Нахшаб (наздики Бухоро) сохта будааст.*

ҚАМАРЧАБИН قمرچيبن *он ки пешонааш монанди моҳ нурбахш ва зебо аст, маҳчабин*

КАМИС ا. قميص *кит.* курта, пероҳан.

ҚАМИШ قميش *най, найқамиш.*

ҚАМИШӢ قميشى *мансуб ба қамиш; аз қамиш сохташуда: каппаи қамишӣ, козаи қамишӣ.*

ҚАМИШЗОР قميشزار *чоё, ки қамиш фаровон мерӯяд.*

ҚАМИШКАППА قميشكپه *чайлаи аз қамиш сохташуда, каппаи қамишӣ.*

ҚАМЧИН *т.* قمچين *олати аз пӯсти ҳайвон (буз, гӯсфанд) бофта барои рондани асп, тозиёна: дастаи қамчин, зарби қамчин, бо қамчин задан; қамчин задан бо тозиёна задан; қамчин хӯрдан бо қамчин зада шудан; ду-се қамчин фурувардан ду-се бор бо тозиёна задан; асп агар оҳу бувад, қамчин дар паҳлу бувад (зарб.); аз қамчини касе хуш чакидан ниҳоят бераҳму золим будан; асп агар нағз аст, як қамчин бас аст // ба (ё баҳри) аспни нағз як қамчин бас аст (мақ.) ба одами бофаҳму бофаросат як ишора кофист; чанд қамчин нарасидан каме беақлу бефаҳм будан.*

ҚАМЧИНАК قمچينک *пои борики риштамонанди баъзе чонварони якхучайра.*

ҚАМЧИНБОФ قمچينباف *он ки касбу кори вай бофта тайёр кардани қамчин аст.*

ҚАМЧИНБОФӢ قمچينبافي *шуғли бофтани*

тайёр кардани қамчин.

ҚАМЧИНБӢТТА قمچينبتّه *бот.* навъе аз алафи хурӯи бисёрсола, ки барои бастани хӯшаҳои ангур, бастани банди алаф ва инчунин дар тиб барои равондани санги пешобдон истифода мебаранд.

ҚАМЧИНДАСТА قمچيندسته *дастаи аз чӯб ё чизи дигари саҳт сохтаи қамчин.*

ҚАМЧИНЗАӢ قمچينزنى *ниг.* қамчинкорӣ.

ҚАМЧИНКОРӢ قمرچينكارى *бо қамчин зада чазо додан; бо тозиёна кӯфтан: қамчинкорӣ кардан.*

ҚАМЧИНКӢБ قمچينكوب *қамчинкӯб кардан бо қамчин задан, бо тозиёна кӯфтани касе ё чизе.*

ҚАМЧӢ قمچى *ниг.* қамчин.

ҚАНБИЛ//ҚАНБИЛА قنبييل//قنبيله *гарди меваи қанбил ном дарахти ҳиндӣ, ки дар тибби қадим ба кор мерафт.*

ҚАНД *а.* قند *1.* моддаи саҳти ширин, ки аз қиёми шираи найшакар ва лаблабуи қанд ҳосил мешавад: қанди қоғазпеч, қанди сафед, як лӯида қанд; ширинӣ, ширавор; қанду курс *ниг.* курс. *2.* маҷ. ширинӣ, ҳаловат, лаззат; беморин қанд *ниг.* диабет (*диабети қанд*); қанд барин пул кардан ба пули зиёд фуруҳтан; бо фоидаи хуб ба фуруш расондан; қанд карда додан *а)* андак чашида, баъд ба касе додани чизе, ки гӯё пас аз ин ширину гуворо мешуда бошад; *б)* чилими нав даргирондаро андак кашида, сердуд карда ба касе додан; қанд зан // қандата зан *гуфт.* офарин!, боракалло!; ҳалолат бод!; қандатро хӯр // қандашро хӯрад *ниг.* қанд зан.

ҚАНДАК قندک *навъе зардолу, ки хурд ва хеле ширин мешавад.*

ҚАНДАЛОТ قندلات *навъи ширинии дона-дона, ки аз қиёми омехта бо ҳамину мағзи бодом, зардолу ва ғ. тайёр мекунанд; қанду қандалот *ниг.* қанд.*

ҚАНДАЛОТФУРӢШ قندلاتفروش *фурушандаи қандалот, шираворфуруш.*

ҚАНДАЛОТФУРӢШӢ قندلاتفروشى *дӯкон ё растае, ки дар он ширавор мефурушанд.*

- ҚАНДДОН** قنددان зарф барои қанд.
- ҚАНДДОР** قنددار қанддошта; ширин; моддаҳои қанддор моддаҳои дар таркибашон қанд мавҷудбуда.
- ҚАНДИЛ** *ю.* قندیل шамъдон ё чароғдони калони овезон аз сақф, чароғи овезон, чилчароғ.
- ҚАНДИЛӢ I** قندیلی *мансуб ба қандил; шамъи қандил шамъе, ки дар қандил меғузоранд.*
- ҚАНДИЛӢ II** قندیلی яке аз усулҳои ғӯштин, ки ҳарифон аз китфи якдигар меғиранд.
- ҚАНДИН** قندین қанддор, қандомехта, ширин; қулчан қандин (қандӣ) нони рағғани ширин.
- ҚАНДӢ** قندی *ниг.* қандин.
- ҚАНДНОКӢ** قندناکی дараҷаи мавҷудияти қанд дар ягон модда, ширинӣ: қанднокин лаблабу.
- ҚАНДОБ** قندآب оби ширин; шарбат.
- ҚАНДПАЗ** قندپز он ки бо пухтану тайёр кардани қанд машғул аст, қаннод.
- ҚАНДПАЗӢ** قندپزی бо пухтану тайёр кардани қанд машғул будан, қаннодӣ.
- ҚАНДПОРА** قندپاره қанди сафеди шикаста; қандрежа.
- ҚАНДРЕЗА** قندريزه қанди сафеди майда-майдашуда.
- ҚАНДФУРӢШ** قندفروش фурӯшандаи қанд.
- ҚАНДФУРӢШӢ** قندفروشی 1. *исми амал аз қанд фурӯхтан; фурӯши қанд.* 2. дӯкон ё растае, ки дар он қандҳои гуногун мефурӯшанд.
- ҚАНДХӢ** قندخو *кит.* он ки рафтораш дилписанд аст, хушрафтор, хушхулк.
- ҚАНДЧОӢ** قندچای чойи бо қанд, чойи қанд андохташуда, чойи ширин.
- ҚАНДШИКАН** قندشکن болғачаи махсус барои майда кардани қанди лӯнда; қайчии қандмайдакунак.
- ҚАНДШИКАНАК** قندشکنک *ниг.* қандшикан.
- ҚАННОД** *а.* قناد *ниг.* қандпаз.
- ҚАННОДӢ** قنادی 1. шугли қандфурӯшӣ; шираворпазӣ; ҳалвогарӣ. 2. чои қандфурӯшӣ; қорхонаи қаннодӣ қорхонаи шира-

ворпазӣ; мағозаи қаннодӣ мағозаи махсуси қандфурӯшӣ.

ҚАНОАТ *а.* قناعت хурсанд ва розӣ будан ба он чи ҳаст, басанда дониستاني чизи андак; ризомандӣ; **бо қаноат** *а)* ба чизи андак қонеъ шуда, ба он чи ҳаст, розӣ шуда; *б)* сарфакорона, сарфачӯёна; *в)* маҷ. бо боварӣ, бо итминон; **қаноат доштан** *а)* *ниг.* қаноат кардан; *б)* маҷ. тоқат доштан, таҳаммул кардан, бардошт намудан; **қаноат кардан (намудан)** *а)* қонеъ шудан ба миқдори ками чиз, хурсанд ва розӣ будан ба он чи ҳаст; *б)* басанда ва кофӣ шумурдан чизеро, кифоя донистан қореро, иктифо кардан ба чизе; **қаноат ҳосил кардан (намудан)** *а)* қонеъ (ризоманд) шудан; *б)* боварӣ пайдо кардан, итминон ҳосил кардан, мутмаин шудан; **дар курсии қаноат нишастан киноя аз қаноат ҳосил кардан, қонеъ шудан; боварӣ пайдо кардан; қаноат қунон(и)дани ҳавас ва шавқи касе** ба амал баровардан ё иҷро кардани шавқу ҳаваси касе; мувофиқ омадани чизе ба шавқу ҳаваси касе.

ҚАНОАТБАХШ قناعتبخش 1. он чи тарафи дахлдорро розӣ карда метавонад, қонеъкунанда: тафсилоти қаноатбахш, қаноатбахш қор кардан, қореро қаноатбахш ҳисоб кардан; **ҷавоби қаноатбахш ҷавобе**, ки суолдихандаро қонеъ ва розӣ қунонида метавонад. 2. пасттарин баҳои мусбат ба дониши мактабиён аст, ки ифодаи рақамии он адади 3 мебошад.

ҚАНОАТБАХШАНДА قناعتبخشنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз қаноат бахшидан; қонеъсозанда.*

ҚАНОАТБАХШО قناعتبخشا *сифати феълӣ замони ҳозира аз қаноат бахшидан; чизе ё касе, ки боиси қаноатмандӣ аст, қонеъкунанда.*

ҚАНОАТКОР قناعتكار 1. қонеъшаванда ба он чи ҳаст; розӣ ва мамнун аз он чи дастрас аст. 2. сарфачӯӣ.

ҚАНОАТКОРОНА قناعتكارانه бо қаноат ба чизи андак, бо чизи кам қонеъ ва розӣ шуда; **қаноат қунон(и)дан** *а)* тарзи бавоситаи қаноат кардан; қонеъ кардан, розӣ қунонидан, ризоманд намудан; *б)* бовар қунонидан, мутмаин сохтан.

ҚАНОАТМАНД قناعت مند қонөъ, розй, хушнуд аз он чи хаст.

ҚАНОАТМАНДӢ قناعت مندی қаноатманд будан, қонөъ будан, розигй ва хушнудӢ аз коре, кофй ва басанда донистан коре ё чизеро; **бо қаноатмандӢ** хушнудона.

ҚАНОАТМАНДОНА قناعت مندانه бо қаноатмандӢ, бо розигй ва хушнудӢ, ризоятмандона, бо хушнудӢ ва ризоят; **бо камоли қаноатмандӢ** бо ниҳояти хушнудӢ.

ҚАНОАТПЕША قناعت پيشه он ки қаноатро пеша ва шугли худ қарор диҳад; қонөъ, хурсанд; розй ба чизе, ки муяссар гардад.

ҚАНОАТТАЛАБӢ قناعت طلبی талабгори қонөъ гардондани даъвоу хошиш будан, қаноатхоӢ.

ҚАНОР m. قنار халтаи аз чувол калон, ки дар он пахта, коҳ ва дигар чизҳои сабук меандозанд: **қанори пахта**; **қанор кардан** дар қанор чой кардан, ба қанор андохтан; **бе қанор кашондан (-и пахта)** тарзи дар қанорҳо чо накарда якбора аз хирманчо ба мошин бор карда кашондан (-и пахта); **қанор-қанор ваъда додан** ваъдаи зиёд додан.

ҚАНОРА a. قناره 1. чӯб ё оҳане, ки ба он мехҳои дароз ва чангакҳо зада шудааст ва қассобҳо дар он гӯштро меовезанд. 2. *кит.* дӯкони қассобӣ.

ҚАНОТ I قنات 1. *ниг.* бол. 2. қисми паҳлуии иморат, ҳавлӣ *ва* г.: **қаноти рости бинно**, **қаноти чапи ҳавлӣ**. 3. ҳ. тарафи рост ё чапи саф ё мавқеи қисми низомӣ, фланг; **қанот баровардан** а) падида омадани болу пар дар парандагон *ва* г.; б) қобилияти парвоз пайдо кардан; **қанот кушодан** болу пар паҳн карда, омодаи парвоз шудан; парвоз кардан, паридан; (**дар**) **зерн қаноти касе** дар паноҳи касе, дар ғимояи касе; **ба зерн қаноти(таги) касе даромадан** а) дастёру мададгори касе шудан; б) дар ғимояи касе қарор гирифтан, ба касе паноҳанда шудан; **ба зерн қанот гирифтан** ба касе пушту паноҳ шудан; **хомӣ ва парастори касе шудан**; **зерн қанот кардан** *шиг.* **ба (дар) зерн қанот гирифтан**; **қаноти касе шикастан** очизу нотавон шудани касе (*мисли мурғи беболу пар*).

ҚАНОТ II a. قنات *ниг.* қорез.

ҚАНОТАК قناتک *шакли тасғир ва навозишии қанот*; **қанотак задан** болафшонӣ кардан.

ҚАНОТДОР قنات دار дорон қанот, болдор: **киштии қанотдори зернобӣ**.

ҚАНТАР قنتر бе ему хошок ё алаф мондани чорво (*беитар оид ба асп*); **қантар кардан** асп, хар ва дигар чорворо тавре бастан, ки даҳани он ба хӯрок нарасад; **ба қантар истодан** дам гирифта, хунук шуда истодани асп баъд аз давидан ё пойга; **қантар карда гаштан** *гуфт.*, *маҷ.* бекор, дам гирифта бо кори муфид машғул нашуда рӯз гузаронидан.

ҚАНТАРА a. قنطره пули овеза, ки барои гузоштан аз болои дарё ва наҳрҳои калон месозанд.

ҚАНТАРАК قنطرك қисми болони бинӣ, чои борики устухони бинӣ.

ҚАНТАРӢ قنطری 1. *мансуб ба қантар*; қантар шуда; **аспи қантарӣ** аспи савории дам гирифта. 2. лаҷоми махсусе, ки ба асп мезананд, то ба хӯрок хӯрдани он монөъ шавад; **лаҷоми қантарӣ** лаҷоми махсус барои ба қантар бастании асп ва барзагов.

ҚАНТУ m. قنتو *гуфт.* рӯ ба рӯ кардан; **ба қанту рӯ ба рӯи ҳам**; **бо ҳам**.

ҚАНЧИҒ//ҚАНЧИҚ m. قنچيغ//قنچيق 1. сағи мода. 2. дар мавриди дашном нисбат ба зани бадрафтор гуфта мешавад.

ҚАПИДА قپيده *сифати феълӣи замони гузашта аз қапидан*; дастгиркарда, бадастафтада; **қапида гирифтан** дошта гирифтан, ба даст афтондан, даст гирифтан.

ҚАПИДАН قپيدن *гуфт.* 1. чизеро ба чолокӣ дошта гирифтан; **бо даст гирифтан**, чизеро бо даст доштан; аз дасти касе доштан. 2. *маҷ.* дастгир кардан; боздошт кардан; **домани касеро қапидан** *ниг.* **домани қасеро гирифтан**.

ҚАПОНДАН قپاندن *тарзи бавоситаи қапидан*; чизеро ба дасти касе додан (гузоштан); дастгир кунондан, дошта додан.

ҚАППАК قپك *гуфт.* 1. *ниг.* қапқон. 2. чапгаки либосовезӣ.

ҚАПЧУҚ m. قپچوق пулдони асосан чармӣ барои дар киса ё бағал нигоҳ доштани пул, ҳамён.

ҚАПҚОН *т.* قپقان *ниг.* дом.

ҚАРАБОЙ *т.* قربائی *гүфт.* 1. сирдор, эмал-андуда: табақи қарабой, чойникки қарабой. 2. чойникки филизӣ.

ҚАРАВУЛ *т.* قروول 1. *ниг.* қаровул. 2. *нидо* “вой дод!”

ҚАРАВУЛАК *т.* قروولك *ниг.* қаровулак.

ҚАРАВУЛҲИ *т.* قروولي *ниг.* қаровулҳи.

ҚАРАВУЛҲОНА *т.* قروولخانه *ниг.* қаровулхона.

ҚАРҒА *т.* قرغه *гүфт.* калзоғ, зоги ало.

ҚАРАҒАЙ *т.* قرغى *гүфт.* дарахти қоч, санавбар.

ҚАРАҒАЙЗОР *т.* قرغىزار *чое,* ки дарахти зиёди қарағай рӯндааст.

ҚАРАҒОЧ *т.* قرغاج *гүфт., ниг.* қайрағоч.

ҚАРАҚОТ *т.* قرقات *зирк,* барбарис.

ҚАРАҚЧҲИ *т.* قرقچى *роҳзан;* дуздур қарақчӣ задааст (*зарб.*) моли дуздӣ ба дузданда насиб намекунад; моли ҳаром ба ҳаром мебарояд.

ҚАРАҚУШ *т.* قرقوش *гүфт.* 1. уқоби сиёҳ. 2. аспӣ сиёҳи даванд, аспӣ сиёҳмушкини бодпо.

ҚАРАНҒУЛ *ҳ.* قرنفل *растани* буттагии полизӣ, ки ҳосили он пас аз расида сурх шудан таъми тунду тез дорад; тару хушки онро ба таом меандозанд ва хушконидашро кӯфта, чун мурч ба рӯи хӯрок мепоянд; қаламфури булғорӣ навъи қалон-қалон ва таъми тунд надоштаи қаламфур, ки ба даруни он гӯшти қима, биринч, пиёз ва ғ. андохта, дӯлма мепоянд.

ҚАРЗ *а.* قرض 1. пул ё чизе, ки ба шартӣ дар муддати муайян гардонда додан аз касе гирифта мешавад: қарз гирифта, қарз додан. 2. *маҷ.* вазифае, ки иҷрои он зарур аст, дайн: қарзи инсонӣ, қарзи фарзандӣ, қарзи шаҳрвандӣ, қарзи худ доништан; қарзи дарозмуддат қарзе, ки муддати пардохташ тӯлонӣ мебошад; қарзи кӯтоҳмуддат қарзе, ки барои дар андак вақт баргардонидан гирифта ё дода мешавад; қарзи ҳасана қарзи бесуд (бесфоиз), ки бе ягон тамаъ, бо мақсади мадад ва хайрхоҳӣ дода шудааст; қарзу қабола (қавола) додугирифт; ба қарз ба тариқи қарз: ба қарз гирифта, ба қарз додан; қарз доштан қарздор будан аз касе; қарз

қардан чизе ё маблағеро аз касе ба қарз гирифта; қарз пурсидан қарз хоштан, хоҳиши қарз додани касеро қардан; қарз (-и худ)ро адо қардан а) маблағи ба қарз гирифташударо пардохта тамома қардан; б) *маҷ.* вазифа ва ўҳдадорӣ худро ба ҷо овардан; қарзи худро қардан (баробар қардан) қарзи худро пардохта тамома қардан, аз қарз ҳалос шудан; қарзро пардохтан; қарз дар гардан (-и касе) мондан қарзи худро адо нақардан, қарздор мондан; ба қарз гӯтидан маблағи зиёде қарздор будан, бисёр қарз доштан; қарзу қавола қарда *гүфт.* аз ину аз он қарз гирифта; ба зорию илтиҷо аз чанд кас қарз гирифта; бо қарзхои зиёд; қарзи бандагиро адо қардан мурдан, фавтидан; қарз ба қиёмат намондан қарзи худро адо қарда (пардохта) мурдани касе; баъди мурдани касе пардохта шудани қарзи вай аз тарафи ворисонаш.

ҚАРЗА *т.* قرضه *ниг.* қарз.

ҚАРЗБАРДОР *т.* قرض بردار 1. он ки ба рӯзгузаронӣ тавассути васоили қарзӣ одат қардааст. 2. шахсе, ки қарзи наздиконашро ба зимма мегирад.

ҚАРЗГИР *т.* قرض گیر *он ки аз дигаре қарз мегирад,* вомгир.

ҚАРЗГИРАНДА *т.* قرض گیرنده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз қарз гирифта; он ки аз касе қарз мегирад, вомгиранда.

ҚАРЗГИРӢ *т.* قرض گیری 1. аз касе ё муассисаи бонкӣ қарз гирифта, вомгирӣ. 2. *зби.* аз забони дигар иқтибос ва ба орият гирифтани вожаҳо.

ҚАРЗДИҲАНДА *т.* قرض دهنده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз қарз додан; он ки ба касе қарз медиҳад, вомдиҳанда.

ҚАРЗДИҲӢ *т.* قرض دهی *исми амал аз қарз додан;* ба ихтиёри касе ба қарз гузоштани чизе ё пуле.

ҚАРЗДОР *т.* قرض دار *он ки аз касе қарз гирифтааст,* вомдор, мадюн: қарздор қардан қарз додан, қарздор шудан аз касе; қарздор будан аз касе а) аз касе қарз доштан; б) вазифадор будан барон баргардонидани неқиҳои касе.

ҚАРЗДОРӢ *т.* قرض داری *қарздор будан,* қарз доштан, вом доштан, макрузӣ, мадонӣ.

ҚАРЗӢ قرضى мансуб ба қарз.

ҚАРЗМАНД قرضمند ниг. қарздор.

ҚАРЗМАНДӢ قرضمندی ниг. қарздорӣ.

ҚАРЗТАЛАБ قرضطلب 1. он ки қарз мепурсад, он ки қарз гирифтан мецоҳад. 2. касе, ки қарзи додашро аз қарздор талаб мекунад.

ҚАРЗХОҲ قرضخواه ниг. қарзталаб.

ҚАРИБ а. قريب 1. наздик; қариби... наздик ба...; аз қариби... аз наздики..., дар наздики... 2. наздик ба...; қариб буд... наздик буд, ки..., кам монда буд, ки... 3. тақрибан, тахминан: қариб сад метр роҳ. 4. кит. хеш, хешованд (ба ин маъно беитар дар шакли чамъ меояд): қарибон. 5. адш. яке аз баҳрҳои вази арӯзи тоҷикӣ.

ҚАРИБӢ قريبي наздикӣ, наздик будан; қарибин... гуфт. наздикии..., наздик ба... (ба ин маънӣ шакли дурустаи қариби... аст): қариби(ҳо)и бегоҳӣ, қариби(ҳо)и сахар...; ба қарибӣ а) ба наздикӣ, дар ояндан наздик, дар рӯзҳои наздик; б) чанде пеш аз ин, дар гузаштаи наздик; в) ба тозагӣ, нав; дар қарибин... а) дар назди..., наздикии...; дар пеши...; б) наздик ба..., андак монда ба...: дар қариби(ҳо)и пиронсолӣ; ба ин қарибӣ (қарибиҳо) ниг. ба қарибӣ; дар ин қарибӣ // дар он қариби(ҳо) а) ба наздикӣ, дар вақтҳои наздик; б) чанде пеш (аз ин); дирӯзакак, ба тозагӣ; в) дар наздикӣ, дар он атроф; то ба ин (хам) ин қариби(ҳо) то чанде пеш аз ин, то дирӯзҳо.

ҚАРИН а. قرين 1. наздик; дӯсти қарин дӯсти наздик. 2. ҳамнишин, ҳамсӯҳбат, ҳамдаму ҳамнафас. 3. кит. мисл, монанд, ҳамто; баробар.

ҚАРИНА а. قرينه 1. муантаси қарин. 2. аломат, нишона. 3. назир, монанд, мисл.

ҚАРИНӢ قارين қарин будан, наздикӣ (дар муносибат бо ҳамдигар).

ҚАРИҲА а. قريحه табъ, табиати одамӣ; истеъдод.

ҚАРИЯ//ҚАРЯ а. قريه 1. деҳ, деҳа, қишлоқи нисбатан калон. 2. шаҳрча, шаҳрак.

ҚАРҚ т. قرق гуфт. 1. пардае иборат аз чирк ва хун, ки дар рӯи чароҳат пайдо мешавад,

карахш, шух. 2. чирки бадан; қарқ бастан а) бо шух ва карохш пӯшида шудани рӯи чароҳат; б) ниҳоят чиркин шудан (-и бадан аз шустушӯ накардан).

ҚАРҚБАСТА قرقبسته сифати феълии замони гузашта аз қарқ бастан.

ҚАРМАТИЯ а. قمرطيه як шоҳаи фирқаи исмоилия дар ислом (асосгузораш Ҳамдони Қармат), ки шӯришҳои пайравони он бар зидди хилофати Аббосӣ (асрҳои IX-X) дар таърих машҳур аст.

ҚАРМАТӢ قمرطى пайрави мазҳаби қарматия.

ҚАРН I а. قرن 1. сада, аср, муддате, ки гоҳо 30 сол ва гоҳо 80-100 солро дар бар мегирифтааст. 2. даврон, замон, аҳд.

ҚАРН II а. قرن кит. шоҳи ҳайвон.

ҚАРОБА а. قرايه кит. 1 зарфи шишай; зарфи об, обдон. 2. шишан шароб, суроҳӣ.

ҚАРОБАКАШ قرايهكش кит. шаробхӯр.

ҚАРОБАПАРДОЗ قرايهپرداز ниг. қаробакаш.

ҚАРОБАТ а. قرايت хешӣ, хешию таборӣ; наздикӣ; қаробат доштан хеш будан, нисбати хешовандӣ доштан.

ҚАРОБОДИН قرابادين (шакли муарраби калимаи юнонии pharmokorya) кит., маҷ. маҷмӯаи қоидаю дастурҳои таҳияи қардани доруҳо.

ҚАРОВУЛ т. قراول 1. ниғаҳбон, муҳофиз. 2. шахси мутасадди дидбонӣ ва посдорӣ ҷое; аскарӣ навбатдор; қаровули фаҳрӣ дастаи аскарон, ки ба ифтихори шахсе саф меороянд; қаровул гузоштан (мондан) касеро ба посбонӣ гумоштан, касеро ба назорат ва дидбонӣ гузоштан; қаровул истодан дар посбонӣ истодан; назорат ва муроқибат қардан, дидбонӣ қардан; қаровул шудан вазифаи посбониро иҷро қардан; назорат ва муроқибат намудан (аз болои касе); қаровулро иваз қардан як посбони навбатдорро ба дигараш бадал қардан.

ҚАРОВУЛАК قراولک 1. чизи меҳчамонанд ва амсоли он дар сари милаи аслиҳаи тирандозӣ, ки ба он нигоҳ қарда, ба нишон мегиранд. 2. пӯк ё чизи дигари сабуки дар рӯи об шинокунандаи шаст ва тӯри моҳидорӣ, ки аз ҳаракати он моҳигир ба

шаст афтодан ё дар тӯр дармондани моҳиро мефаҳмад, гаммозак, шиноварак.

ҚАРОВУЛБЕГӢ قراولبېگى *таър.* сардори посбонони дарбори амирони Бухоро.

ҚАРОВУЛӢ قراولى посбонӣ, дидбонӣ, назорат; қаровулӣ қардан посбонӣ қардан, муроқабат ва назорат қардан.

ҚАРОВУЛХОНА قراولخانه хонаи посбонон, посбонхона; хоначаи қаровулнишин.

ҚАРОКУРТ قراکرت гунда, навъе аз ҳашароти захрдор.

ҚАРОКӢЛӢ قراکولى *мансуб ба ноҳияи ҚарокӢл (дар вилояти Бухоро), ки пӯсти гӯсфандониш шӯҳрати ҷаҳонӣ дорад; пӯсти қарокӢлӣ* пӯсти барраи навзоди гӯсфанди қарокӢлӣ; **телпаки қарокӢлӣ** телпаке, ки аз пӯсти гӯсфанди қарокӢлӣ дӯхта шудааст.

ҚАРОКӢЛПАРВАРӢ قراکولپرورى соҳаи чорводорӣ, ки бо парвариши гӯсфандҳои зоти пӯсти қарокӢлидиҳанда машғул аст.

ҚАРОҚАНДӢ قراقندى яке аз навъҳои харбузаи маҳаллӣ.

ҚАРОМУҒ *т.* قراموغ *бот.* як навъ мағор, пӯпанаки захрноки ангали дар растаниҳои галладонагӣ.

ҚАРОР *а.* قرار 1. ором; оромиш, осоиш; **қарор надоштан дар ҷое** а) ором набудан, собит набудан, дар холи чунбиш ва ҳаракат будан; б) ором нагирифтани, дер наистодан дар ҷое; **қарор аз касе бурдан** орому осоиши касеро бархам додан, касеро беқарор қардан; **қарору оромро аз даст додан** орому осоишро гум қардан, беқарору нороҳат шудан; **мачоли қарор наёфтани** имкони ором гирифтани наёфтани; фурсати таваққуф наёфтани; **орому қарор надоштан** ором набудан, дар чунбишу ҳаракат будан. 2. сабр, тоқат, шикеб; **сабру қарор намондан** сабру тоқатро гум қардан, таҳаммулу бурдбориро аз даст додан. 3. аҳд, қавл, паймон; шарт; **қавлу қарор** *ниг.* қавл. 4. амр ё тасмиме, ки аз тарафи ҳукумат ё мақоми дигар бароварда шудааст; тасмиме, ки дар натиҷаи муҳокима ва музокираи масъалае қабул карда шудааст, қарордод, қатънома: **қарори қатъӣ**, **қарори мачлис**, **қарори ҳукумат**, **қарори ҳайати мушоваран**

вазорат, **қабули қарор**, **қарор баровардан**, **қарор баромадан**; **қарори суд** *ниг.* **ҳукм (-и суд)**. 5. азм, ирода, қасду ният оид ба коре, ки одам дар натиҷаи андешаву мулоҳиза ба он расидааст; **азму қарор** қасду нияти қатъӣ; **аз қарори худ гаштан** аз нияти худ гаштан; **қарор гирифтани** а) истодан, аз ҳаракат мондан, таваққуф қардан; б) оромидан, осудан, орамидан; в) ҷой гирифтани, сокин шудан, сукунат ихтиёр қардан; г) воқеъ шудан; **қарор додан** а) ҷой додан, ҷойгир қардан; б) муқаррар қардан, муайян намудан: **манбан даромад қарор додан**, **тахаллус қарор додан**, **ҷоеро минбар қарор додан**; в) аҳд қардан; мақсад гузоштан; г) тасмим гирифтани; ба қароре омадан; ғ) ҳисоб қардан, шумурдан, доништан: **сукутро аломати ризо қарор додан**; **қарор ёфтани** а) *ниг.* **қарор гирифтани**; б) муқаррар қарда шудан; в) ҳалли худро ёфтани, ҳал шудан; **қарор қардан** а) ором шудан, истодан; б) ором ёфтани, осудан; в) амр баровардан; г) тасмим гирифтани, ба қароре омадан, ба фикри қатъие омадан; азм қардан; ғ) байъ қардан, киро қардан; **қарор шуд**, **ки...** тасмим гирифта шуд, ки..., азм қарда шуд, ки...; **ба ин қарор** ба ин тарз; ба таври зайл, ба тариқи зайл; **ба қарори зайл** ба тариқе, ки дар поён зикр хоҳад шуд, ба таври зайл; **бо (ба) як қарор** ба як тартиб; бо як маром, як сон; **қарор намондан** тобу тавон намондан, аз ҳол рафтани; **вазифаи худ қарор додан** дар назди худ вазифа гузоштан; кори худ ҳисобидан; **дили касе қарор гирифтани** дили касе ором гирифтани, хоштири касе ҷамъ шудан, хотирҷамъ шудани касе; **дили касе қарор надоштан** беором (беқарор) будан; **маврид (ё маҳалл)-и баҳс қарор додан** баҳс қардан дар бораи чизе; **мавриди истифода (бахрабардорӣ) қарор гирифтани** истифода қарда шудан, истифода бурда шудан аз чизе; **тӯъман оташ қарор додан** оташ задан ба чизе, сӯзондан чизеро; **ҳақ (ҳақиқат) дар (ба) ҷон худ қарор гирифтани** ҳақиқат барқарор шудан, ба субут расидан ва ғалаба қардани ҳақиқат; **ба худ қарор додан** қасди иҷрои кореро қардан; дар пеши худ вазифа гузоштан; **ба як қарор омадан** тасмим гирифтани; дар бораи чизе ё коре фикр қарда, ба ҳулосае омадан; ба як фикр (-и қатъӣ) омадан.

ҚАРОРБАХШ قراربخش оромидиханда, ором-бахш, оромкунанда.

ҚАРОРГОҲ قرارگاه чон ист, мақарр; маскан, манзил: қароргоҳи президент, қароргоҳи марзбонон.

ҚАРОРДОД قرارداد 1. қавлу қарор (аҳду паймон)-и ду ё чанд қас дар бораи коре, паймон, аҳднома; шартнома. 2. *ниг.* қарор 5.

ҚАРОРДОДӢ قراردادی мансуб ба қарордод; аз рӯи қарордод: хизмати қарордодӣ.

ҚАРОРӢ قرارى 1. он ки аз хизмати касе бо шарту шаронти муайяне истифода мебарад; мизоҷ. 2. муздур, ятим; қарорин дари касе он ки барои анҷоми хизмати даргоҳе нигоҳ дошта мешавад; хизматгори хонан касе; қарорӣ қардан касеро ба муддате ва музде киро қардан; қарорӣ шудан муздур шудан; хизматгор шудан; ҳамчун коргари кироя хизмати касеро қардан.

ҚАРОРНАВИС قرارنویس котибе, ки қарори маҷлисро менависад.

ҚАРОСОН قراسان *тиб.* қарахту беҳис ё сиёҳ шуда пӯсидани ягон узв ё қисми бадан дар натиҷаи вайрон шудани гардиши хун, гангрена.

ҚАРОХОНИЁН قراخانيان *таър.* номи яке аз сулолаҳои турктабор.

ҚАРС I قرس 1. рӯймол, сарандоз, саргирак (*сарбанди занон*). 2. рӯймоли миёнбандии мардон.

ҚАРС II قرس *калимаи тақлиди овози* ба ҳам задани ду чиз; садои маҳсуси ба ҳам задани ангуштон ба ҳавои оҳанге, овози шикашкани.

ҚАРСАК قرسک ба ҳам задани ду кафи даст барои изҳори таҳсин ва табрик, кафкӯбӣ, чапак: қарсаки гулгуладор, мавҷи пургуғулаи қарсақҳо; қарсақ задан кафкӯбӣ қардан, чапак задан; қарсақ аз ду даст мебарояд (*мақ.*) бе ёрию ҳамкорӣ ҳеҷ кор буд намешавад, амалӣ шудани ҳар як кор ба ҳамкорию иттифоқ вобаста аст.

ҚАРСАКЗАНИ قرسکزنى *исми амал аз қарсақ задан*; кафкӯбӣ, чапакзанӣ.

ҚАРСАКӢ قرسکى *ниг.* қарсақ.

ҚАРСАС قرسس *ниг.* қарсос.

ҚАРСВОР قرسوار матоъ ба қадри як қарс, рӯймол.

ҚАРСӢ قرسى *калимаи тақлиди овози* шикастани шоҳу танаи дарахт.

ҚАРС-ҚАРС قرس قرس *калимаи тақлиди овози* муқаррар ба ҳам расидани ду чиз ё шикастани шоҳи дарахте; қасар-қусур.

ҚАРСОС قرساس *калимаи тақлиди овози* тирандозӣ, сар додани мушак ва ғ.

ҚАРСУҚУРС قرسوقرس *калимаи тақлиди овози* тирпаронии паиҳам аз милтиқу таппонча.

ҚАРТА I قرته 1. варақаҳои бозӣ бо холҳо ва суратҳои гуногунранг: қарта кашидан, бо қарта фол дидан. 2. як қитъаи замини қорам.

ҚАРТА II قرته *фр.* сафҳаи патефон.

ҚАРТАБОЗ قرتهباز он ки бо қарта қимор бозӣ мекунад.

ҚАРТАБОЗӢ قرتهبازى қимор бо қарта: қартабозӣ қардан.

ҚАРТАМОНАК قرتهمانک *гуфт.* дастгоҳи барқӣ барои шунавонидани қартаҳои патефон.

ҚАРҲА ا. قرحه *кит.* захм, реш, чароҳат.

ҚАРЧИҒАӢ ت. قرچينى парандаи шикорӣ аз чинси боз, ки аз боз қадре хурдтар, лекин тезпар аст, қирғӣ.

ҚАРЯ قريه *ниг.* қария.

ҚАСАБ ا. قصب 1. най, қамиш. 2. навъе матои нафис, ки аз катони мулоим ё аз абрешим бофта мешуд, беқасаб.

ҚАСАБА ا. قصبه ободие, ки аз чанд деҳ ташкил ёфта бошад; шаҳрча, шаҳри майда.

ҚАСАБПӢШ قصبپوش он ки аз матои нарму нозуки беқасаб либос пӯшидааст; хушлибос.

ҚАСАМ ا. قسم савганд: қасам ба Худо, қасам ба рӯҳи..., қасам ба арвоҳи... қасам ба вичдонам, ба Худо қасам, ба чашмонат қасам, ба чонн... қасам, ба қасами худ содиқ мондан...; қасам додан маҷбур ба қасамхӯрӣ қардан, савганд хӯрондан; *ниг.* савганд (ёд қардан); қасам хӯрдан савганд ба забон овардан барои бовар қуноидани касе ба коре; қавли қатъӣ

- додан (*ба иҷрои коре*); **қасам шикастан** қасам ёд кардаву (*қасам хӯрда*) ба он вафо накардан.
- ҚАСАМЁДКУНИ** قسم ياد كنى *исми амал аз қасам ёд кардан*; маросими савганд ёд кардан (*дар қувваҳои мусаллаҳ ҳангоми қабули вазифаи сарварии кишвар ва ғ*); қасам хӯрдан.
- ҚАСАМЗАДА** قسم زده *сифати феълӣи замони гузашта аз қасам задан*; он ки ба дурӯғ савганд хӯрдааст.
- ҚАСАМӢ** قسمى *мансуб ба қасам*; машварати суди қасамӣ машварати суде (*дар баъзе давлатҳо*), ки аз тарафи халқ бо овоздиҳин озод интиҳоб шудааст ва барои аз рӯи адлу инсоф ҳукм баровардан ба қонуни асосӣ *ва ғ.* қасам хӯрдааст.
- ҚАСАР-ҚАСАР** قسرقسر *калимаи тақлиди овози шикастани чӯбу тахта, шохҳои дарахтон ва ғ.*
- ҚАСАР-ҚУСУР** قسرقسور *калимаи тақлиди садои тирпароии пай дар пай, занозанӣ ва ғ.*
- ҚАСАС** *а.* قصص *ч.* қисса; қасасуланбиё қиссаҳои пайгамбарон.
- ҚАСВАТ** *а.* قسوت *ниг.* қасоват.
- ҚАСД** *а.* قصد 1. азм, ниёт, мақсад. 2. нияти бад, сунқасд; қасди бад нияти бад, нияти бадкорӣ дар ҳаққи касе: қасди бад доштан, қасди бад кардан *ба касе*; **ба қасди...** а) бо мақсади..., бо нияти...; б) ба муқобили..., ба зидди..., алорағми...; **аз гайри қасд** надониста, нафаҳмида, бе ягон нияти бад; **қасд кардан** а) ниёт кардан, азм кардан, дар пайи расидан ба мақсаде шудан; б) дар ҳаққи касе нияти бад доштан, бадӣ кардан ба касеро мақсади худ қарор додан; **қасд кардагӣ барин** гӯё қасдан (*ш тавр шуда истода бошад*); **қасд гирифтан** гуфт. интиқом гирифтан, қасос гирифтан; **қасд доштан ба касе гуфт.** гараз доштан; **аз қасди худ гаштан** аз нияти иҷрои коре даст кашидан, сарфи назар кардан аз расидан ба мақсаде; **ба** (ё **дар**) **қасди коре афтодан** азми қавӣ кардан барои иҷрои коре; **ба қасди чони касе шудан** // **дар қасди чони касе будан** // **қасди чони касеро кардан** азм ва нияти куштани касеро кардан; суиқасд карданӣ шудан.
- ҚАСДАН** *а.* قصداً аз рӯи қасд, амдан, дидаю дониста, мугризона.
- ҚАСДДОР** قصددار он ки бо касе гараз ва адовате дорад; никорталаб: **қасддор будан, қасддор шудан.**
- ҚАСИБ** *а.* قصيب *либоси мулавлану рангоранг.*
- ҚАСИДА I** *а.* قصيده *ади.* яке аз шаклҳои шеър, ки қофиябандиаш монанди ғазал аст, аз понздаҳ байт камтар набуда, бештар дар мадҳи касе ё чизе ё дар мавзӯҳои фалсафӣ ва ахлоқӣ гуфта мешавад: **қасидан баҳория, қасидан зафар, қасидан мадҳия, қасидан фаҳрия, қасидан хазония, қасидан ҳаҷвия.**
- ҚАСИДА II** *а.* قصيده *д.* дуохони маҳсуси муллоҳо, ки дар табобати беморони рӯҳӣ истифода мебаранд.
- ҚАСИДАГӢ** قصيده گوى *шоире, ки қасида сарояд, қасидасаро.*
- ҚАСИДАГӢ** قصيده گوئي *ниг.* қасидасароӣ.
- ҚАСИДАСАРО(Ӣ)** قصيده سراي *шоири қасиданавис, нависандаи қасида.*
- ҚАСИДАСАРОӢ** قصيده سرائى *навиштани қасида, амали шоири қасидасаро(Ӣ).*
- ҚАСИДАХОН** قصيده خوان 1. он ки ба хондани қасида машғул бошад; қасидасаро. 2. *д.* мулло, ки бо хондани дуоҳои маҳсус бо номи қасида ба табобати беморони рӯҳӣ машғул аст.
- ҚАСИДАХОНИ** قصيده خوانى *д.* хондани дуоҳои маҳсус аз тарафи мулло барои табобати беморони рӯҳӣ.
- ҚАСИМ** *а.* قسيم *кит.* 1. тақсимкунанда. 2. шарик дар қисмат; шарик, хиссадор, анбоз.
- ҚАСИР** *а.* قصير *кӯтоҳ; муқоб.* тавил.
- ҚАСҚОН** *т.* قسقان *чанбар, давра, доира; доираи ғалбер, ордбез: қасқони ғалбер.*
- ҚАСОВАТ** *а.* قساوت *кит.* саҳтдилӣ, бераҳмӣ; ситамкорӣ, золимӣ.
- ҚАСОВАТОМЕЗ** قساوت آميز *бо саҳтдилӣ, бо бераҳмӣ, ситамкорона.*
- ҚАСОИД** *а.* قصايد *ч.* қасида.
- ҚАСОРАТ** *а.* قسارت *кит.* кӯтаҳӣ; норасоӣ.
- ҚАСОС** *а.* قصاص *барои кори бади касе айна*

хамон корро дар ҳаққи худи вай кардан, интиқом, ниқор; қасос гирифтани (ё ситондан) интиқом гирифтани; оташи қасос афрӯхтан киноя аз ба қасосгирӣ пардохтан, дар пайи интиқомгирӣ шудан.

ҚАССОСГИР قصاص گیر қасосгиранда, интиқом-гиранда, никорчӯ.

ҚАССОСГИРАНДА قصاص گیرنده сифати феълӣи замони ҳозира аз қасос гирифтани; интиқомчӯӣ, қасдгиранда.

ҚАССОСГИРӢ قصاص گیری исми амал аз қасос гирифтани; ниқоргирӣ, интиқомчӯӣ; василан қасосгирӣ, яроқи қасосгирӣ, ба қасосгирӣ афтодан.

ҚАСР I قصر қох, сарой; кӯшки подшоҳӣ; бинои олии пурҳашамат; чорабиниҳои: қасри фарҳанг, қасри таърихӣ; ба тариқи истиора: қасри дилкушо, қасри нур, қасри саодат, қасри зулму хароб кардан, қасри ситамро сарнагуи кардан, ба қасри илму ғаноташ задан, пойдор кардани қасри сулҳу амният.

ҚАСР II قصر қит. кӯтоҳ кардан; кӯтоҳӣ, норасой.

ҚАСР III قصر қит. ба коре водор кардан, чабр.

ҚАССОБ ا. قصاب 1. он ки гову гӯсфанд ва ғ. барои гӯшт мекушад, гӯштфурӯш. 2. маҷ. бераҳм, ҷаллод; ба дасти қассоб гирифтани шудан дар банди одами золиму ҷаллод афтодан; гунчишкро (ё чумчукро) кӣ кушад? қассоб! (зарб.) корро бояд кордон кунад, ҷузъитарин корро ҳам бояд мутахассис иҷро кунад.

ҚАССОБАК قصابک зоол. парандаи хурди ботлоқӣ, лойхӯрак

ҚАССОБӢ قصابی 1. қасбу кори қассоб: қассобӣ кардан; мансуб ба қассоб: дӯкони қассобӣ, корди қассобӣ, кундан қассобӣ. 2. ҷои гӯштфурӯшӣ, дӯкони гӯштфурӯшӣ.

ҚАССОБВОР قصابوار мисли қассоб, монанди қассоб.

ҚАССОБХОНА قصابخانه ҷое, ки гову гӯсфанд ва ғ. мекушанд, саллоххона, кушишхона.

ҚАССОМ ا. قسام қит. 1. тақсимкунанда,

қисматкунанда, бахшкунанда (сифати Худо). 2. бисёр қасамхӯранда.

ҚАССОР ا. قصار қит. чомашӯӣ, шустагар, гозур.

ҚАССОС ا. قصاص қит. қиссагӯӣ, қиссахон, афсонагӯӣ.

ҚАТ I ا. قط 1. қабат, таҳ: як қат чома. 2. қач, ҳам; шикаста; қати курта ҷои таҳшуда хобидаи курта; чину гичими курта; пули қаташ нашикаста гуфт. пули қоғазии таҳаш вайроннашуда; киноя аз пули қоғазии нав; қату пат саҳт печу ҳамдор, ниҳоят қачу қилеб: релсҳои қату патшуда; қат кардан а) таҳ кардан, ҳам карда ба ҳам расонидани ду тарафи ягон қиз: қоғазро қат кардан, мактубро қат кардан; б) ҳам кардан, дуто кардан (миёнро); в) печондан, барзадан, ҳам карда хобонидан (-и қисми поини курта, почай изор ва ғ.); қат шудан а) ҳам шуда ба ҳам расидани ду тарафи ягон қиз; б) ҳамидан, дуто шудан (-и миён); ҳам шудан, қач шудан (-и кӯпрук); пойҳоро қат кардан зонухоро ҳам кардан, пойро дуқат кардан.

ҚАТ II ا. قط буридани қизи саҳте; қалам қат кардан бо корд бурида баровардани нӯги қалам.

ҚАТАҒАН т. قتنг манъ, ниг. қадаған; қатаған кардан саҳт манъ кардан (роҳро); бастан, рафтуомадро манъ кардан (мас., дар роҳе).

ҚАТАР-ҚАТАР قتر قتر қалимаи тақлиди овози ба ҳам расида гузаштан ё соиш хӯрдани қизҳои саҳт.

ҚАТЕӢ ا. قطيع қит. қатъ кардашуда, бурида.

ҚАТИҚ т. قتيق чурғоти обаш гирифташуда, мости гафс; мост, чурғот; қатиқ кардан ба шир сафедӣ (моя) ҳамроҳ карда, мост (чурғот) тайёр кардан; ба ҳар ош қатиқ шудан ба ҳар кор ҳамроҳ шудан (хоҳ дахлдор бошад, хоҳ бедахл).

ҚАТИӢ ا. قتيل қит. кушташуда, мактул.

ҚАТИМ قتيمة абрешими ҷӯшдодашудаи сафед.

ҚАТИФА قטיפه ҷомаи хоб; лӯнгӣ, матон пашмин, ки баъд аз гусл баданро бо он пок мекунад; шабпӯш.

ҚАТӢ//КАТӢ قتی//کتی гуфт. 1. ҳамроҳ, бо ҳам.

2. *пасв.* аз, ба сабаби...; **сахар қатӣ** ҳангоми сахар, сахаргоҳон; **қатӣ қардан** а) омехтан, махлут қардани чизе бо чизе; б) ҳамроҳ қардан; **қатӣ шудан** *тарзи мафъули* **қатӣ қардан**; а) ҳамроҳ шудан; унс гирифтан; б) даҳолат қардан ба коре, ба гапе; **ҷонам қатӣ!** бо ҷону дил! бо майлу хоҳиши том; *муқ.* **ба ҷашм** (*дар мавриди розӣ будан бо хоҳише суфта мешавад*).

ҚАТЛ а. *قتل* куштан, куштор: **қатлу тороч**, **қатлу горат**, **майдони қатл**, **ба қатл маҳкум шудан**, **ба қатл ҳукм қардан**, **ҳукми қатл баровардан**; **қатли ом** куштори яксараи ҳамаи мардум (*марду зан, тиру ҷавон, хурду калон*): **аслиҳан** (**яроқи**) **қатли ом**, **қатли ом қардан** (**намудан**); **қатл қардан** (**намудан**) куштан; **ба қатл расонидан** қатл қардан, куштан.

ҚАТЛАМА т. *قتلمه* навъи нони фатирмонанд, ки хамири тунуки равғандори қабат-қабатро дар андак равған мепазанд; чалпаки варақин.

ҚАТЛГОҲ *قتلگاه* ҷои куштани одамон, кушторҷой; ҷои кушта шудани касе, ҷои иҷрон ҳукми қатл.

ҚАТОР I а. *قطار* 1. хати ба тартиб ҷойгирифтаи чизҳои якхела; гурӯҳи одамон, чорпоён, мошинҳо *ва ғ.*, ки пайи ҳам ё паҳлӯи ҳам бо тартиб истодаанд ё воқеъ гаштаанд, саф, рад, рада, радиф: **қатори вагонҳо**, **қатори дарахтон**, **қатори хавлиҳо**, **қатори пешқадамон**, **қатори шермардон**, **панҷ-шаш қатор одамон**, **дар қатори якум ништастан** (*мас.*, *дар театр*); **қатор(ҳо)и пахта хатҳои ниҳоли пахта дар киштзор**; **қори байни қаторҳои пахта қорҳои хишова**, каланд қардан ва об додани пахтазор. 2. паҳлу ба паҳлу, паҳлун ҳам ё паси ҳам ба тартиб (истода): **қатор бистар андохтан**, **қатор гузоштан** (-и аскарон), **қатор истода расм гирифтан**, **қатор ништастан**, **қатор хобидан**, **қатор ҷидан**, **қатор шишондани дарахтон**, **қатор истодани мошинҳо ...**; **қатори... а) ниг.** дар қатори...; б) баробари ..., ҳамроҳ бо...; **ба қатори... II дар қатори... а) дар сафи...**, дар радифи...; **ба ҷумлаи...**; **ба қатори қалонсолон** (*қоргарони соҳибхитмос, нависандагон*) даромадан, **ба қатори...**

гузаштан...; б) дар байни..., дар миёни...; ҳамроҳ бо (*қасе ё чизе*); **дар қатори дигарон** (**халқ**) дар қатори ҳама, баробари дигарон; монанди одамони дигар; **аз ин (ё он) қатор** аз ин ҷумла, аз ин гурӯҳ; **дар ин (ё он) қатор** дар ин ҷумла, дар он миён; **◇ як қатор а) дар як саф истода**; б) **чандин**, **якчанд**; **баъзе**; **як қатор масъалаҳо** (**чораҳо**, **муваффақиятҳо**), **як қатор қорхонаҳо** (**ноҳияҳо**, **мамлакатҳо**); **қатор-қатор а) якчанд қатор шуда**, **як қатор аз паси қатори дигар**; б) *мач.* **чандин**, **якчанд**; **қатор-қатор қардан а) саф кашондан**, саф додан; б) пайи ҳам гузоштан, дар як хат ё ҷое чида мондани чизе; **қатор қарда савол додан** пайи ҳам савол додан, саволборон қардан; **қатор шудан а) саф кашидан**, саф оростан; паси сари ҳам ё паҳлӯ ба паҳлӯ бо тартиб истодан, пайи ҳам истодан (*дар навбат*); б) пайи ҳам чида шудан, пайи ҳам гузошта шудан; **ба қатор истодан** ба саф даромада истодан; **ба навбат истодан**; **як қатор аз як сар**; саросар, беистисно; **аз қатор баромадан** аз ҷамъият дур шудан; *муқ.* **ба қатори баромадан**; **аз қатор рафтан** вафот қардан, мурдан; *муқ.* **аз байн рафтан**; **ба қатори одам** (**ё мардум**) даровардан тарбия қарда ба воя расондан, ба камол расондан; **ба қатори мардум даромадан** ба воя расидан, ба камол расидан; **дар як қатор гузоштан** баробар ҳисоб қардан.

ҚАТОР II а. *قطار* *мачмӯи* вагонҳои, ки ба воситаи паровоз (локомотив) дар рӯи роҳи оҳан ҳаракат мекунад, поезд (*гоҳи қатори роҳи оҳан ҳам ба ин маъно қор фармуда мешавад*): **қатори борқаш**, **қатори мусофирбар**, **қатори тезгард**, **қатори Душанбе-Конибодом**.

ҚАТОРА I а. *قطاره* девораи ҷӯбин дар гирди боғ ва полиз, панҷарадевор, чапарак, ҷиг, тавора.

ҚАТОРА II а. *قطاره* *ниг.* қатор II.

ҚАТОРАК *قطارك* 1. *суфта*, *ниг.* қатор I. 2. яке аз навъҳои табл ва нақора.

ҚАТОРБАСТ *قطار بست* 1. пайи ҳам бо якдигар басташуда. 2. галаи дум ба дум басташудаи аспон ё шутурон.

ҚАТОРБЕД *قطار بيد* дарахтони дар як радиф

шинондашудаи бед.

ҚАТОРВАЗНА قطاروزنه тасман чармини дар китф овезон ё дар миён басташаванда, ки барои ҳар як тири милтиқ хоначаҳо дорад, тасма-тирдон.

ҚАТОРӢ قطارى 1. муқаррарӣ, одӣ: коргари қаторӣ; аскарӣ қаторӣ хизматчиӣ рутбаи аз поён охири қувваҳои низомӣ. 2. қаторихо, одамони одӣ, омӣён.

ҚАТОРКӢҲ قطارکوه чугр. кӢҲҳои занҷирбанд қаторшуда, силсилакӢҲ: қаторкӢҲи Зарафшон, қаторкӢҲи Ҳисор...

ҚАТОРМЕХ قطارمېخ мехҳои қатор кӯфташуда (мас., ба девор).

ҚАТРА а. قطره чакра: қатраи ашк, қатраи борон, қатраҳои оби чашм, қатраи шабнам, як қатра, ду-се қатра; қатрае а) як чакра; б) киноя аз каме, андаке; ҳеч; қатра-қатра а) чакра-чакра, як чакра-як чакра; б) маҷ. кам-кам, андак-андак; ба миқдори бисёр кам; қатра-қатра чамъ гардад в-он гаҳе дарё шавад (зарб.); то қатраи охири то чакраи охири, ягон қатра намонад; то тамоман ба охир расидани чизе; як қатра а) як чакра, қатрае; б) маҷ. андаке, каме; миқдори ночиз; қатрае аз дарё (ё баҳр) андаке аз бисёр; қатрае хун парехта бе ягон хунрезӣ; накушта; ду қатра об барин ду чиз ё шахси ба кулӣ ба ҳам монанд; айнан; то қатраи хун дар бадан ҳаст то нафаси охири, то зинда будан.

ҚАТРАБОРОН قطرهباران 1. бороне, ки бо қатраҳои калон меборад. 2. бот. номи гиёҳест, ки гулҳои қатори сафеду зард дорад. 3. маҷ. дандонҳои сафеди дона-дона, ки зич ва ҳамвор бари ҳам омадаанд.

ҚАТРАГӢ قطره گي мансуб ба қатра; ҳолати қатрагии модда, ҳолати дар шакли қатраҳо воқеъшудаи модда.

ҚАТРАДУЗД قطره دزد кит., киноя аз абр.

ҚАТРАЗАН قطره زن 1. кит. даванда, бо суръати тез даванда. 2. киноя аз ҳарзагард ва тангзарф, ки дар ҷое қарор намегирад. 3. маҷ. пайк, номарасон.

ҚАТРАЗАРФ قطره ظرف 1. кит. он чи ки зарфи-яташ кам аст, камзарф. 2. маҷ. ҳарзагард, камҳавсала; ҳолӣ аз ақлу илм.

ҚАТРАРЕЗ قطره ريز тиб. шишаи махсуси даҳонтанг барои қатра-қатра гузаронидани доруи обакӣ ба бадани бемор.

ҚАТРАФИШОН قطره فشان :қатрафишон шудан кит. тез рафтани, шитофтани, давидани.

ҚАТРАЧАКОН قطره چکان тиб. милаи шишагии махсус барои чакра чаконидан, чакрачакон, чакрарез (пипетка).

ҚАТРАШУМОР قطره شمار тиг. қатрачакон.

ҚАТРАШУМУР قطره شمر ниг. қатрачакон.

ҚАТРОН а. قطران 1. шираи часпак ва равғанмонанди сиёҳе, ки аз ҷӯби дарахтони санавбар, ар-ар ва ангишт мегиранд ва дар муолиҷаи касалиҳои пӯст, ба кор меравад; қатрони нефт кир; қатрон кардан шуста обашро покиза чакондани чизе. 2. киноя аз сиёҳӣ, ранги сиёҳ.

ҚАТРОНӢ قطراني 1. мансуб ба қатрон. 2. маҷ. сиёҳи сиёҳ, сип-сиёҳ (мас., мӯй).

ҚАТРОНКАШӢ قطران كشي ҷое, ки аз ҷӯбҳо қатрон истехсол мешавад: қатронкаи қатронкашӣ.

ҚАТРОНМОЛИДА قطران مالیده чизе, ки ба хошти напӯсидан ва аз зиёни ҳашарот эмин доштан кир, қатрон молида мешавад.

ҚАТРОНМОЛӢ قطران مالي молидани қатрони нафт ба қайқу киштӣ ва ғ. барои нагузаронидани об ва муҳофизат аз занг задан: қатронмоли.

ҚАТТ а. قط ниг. қат II.

ҚАТТОЛ а. قتال 1. бисёркушанда, бисёр қатл-кунанда; қотил. 2. маҷ. хунхор, бераҳм; душмани қаттол душмани ашаддӣ. 3. марговар, маҳвсозанда: заҳри қаттол заҳри ҷо ба ҷо кушанда.

ҚАТШУДА قط شده сифати феъли замони гузашта аз қат шудан; ҳамида, қачшуда: нӯги қорукӣ ба боло қатшуда.

ҚАТӢ а. قطع 1. буридан, қандан; ҷудо кардан. 2. андозаи муайяни буриши қоғаз (формат); қатӣ алоқа (қардан) алоқаро қандан, тарқи робита қардан; қатӣ қардан (намудан) а) буридан, қандан; б) бас қардан, хотима додан (ба қоре), аз байн бурдан (муносибат ё

муомиларо); қатъ шудан (гардидан, гаштан) а) бурида шудан, канда шудан; бас шудан (-и гуфтугӯ, сӯхбат...); б) хомӯш шудан (-и овози чизе, садон мусиқӣ...); корро қатъ кардан корро бас кардан, аз кор бозистодан; қатъи назар аз... сарфи назар аз..., бо вучуди...; риштан хаёл(от)и касеро қатъ кардан (намудан) боиси бурида шудани андешаронии касе шудан, хаёлоти касеро халалдор кардан; хомӯширо қатъ кардан хомӯширо халалдор (вайрон) кардан, ба хомӯши хотима додан.

ҚАТЪАН *a.* قطعاً *ниг.* қатъиян.

ҚАТЪИЯН *a.* قطعياً 1. ба таври қатъӣ, қотеона; тамоман: қатъиян инкор кардан, қатъиян манъ кардан, қатъиян муқобил баромадан, қатъиян риоя накардан. 2. ҳеч, асло, ҳаргиз: қатъиян итоат накардан, қатъиян лаб накушодан.

ҚАТЪИЯТ *a.* قطعیت 1. қатъӣ будан, яқин будан, хатмӣ будан. 2. қотеият, сахтиродагӣ, устувориин бочуръатона дар азму ирода ё фикру ақидани худ; бо қатъият қотеона, бо устуворино матонат.

ҚАТЪӢ *a.* قطعى яқин, аниқ; хатмӣ: қавли мо қатъист, ичрон ни қонуи қатъист; ба сурати қатъӣ а) *ниг.* ба таври қатъӣ; б) тамоман, ба куллий; қотеона; ба таври қатъӣ // ба тарзи қатъӣ ба таври аниқ, яқинан; ваъдан қатъӣ ваъдан ичрояш хатмӣ, қавли сахт; далели қатъӣ бурҳони қотеъ, далели бешаку шубҳа; чоран қатъӣ тадбири хатмӣ, чораи яқинан амалишаванда; қарори қатъӣ тасмими тағйирнопазир; фикри устувор; чавоби қатъӣ чавоби аниқ, чавоби дақиқ; қатъӣ будан а) хатмӣ будан; аниқ муайян будан (-и мӯхлати ичрон коре); б) устувор будан, мустаҳкам будан, сахт будан (-и азму иродан касе); азми қатъӣ майлу хоҳиши сахт, азми чазм; боварии қатъӣ боварии том, эътимоди комил; зарбан қатъӣ зарбаи сахт ва халокатовар; оҳанги қатъӣ оҳанги чиддӣ (*бе ҳазл*); қадами қатъӣ қадами устувор; қатъӣ рад кардан ба куллий рад кардан, бо қатъият чавоби рад додан; масъаларо қатъӣ гузоштан (*ё қатъӣ карда мондан*) масъаларо кӯндаланг ба миён гузоштан.

ҚАТЪНОМА *قطعنامه* қарори хаттии ишти-

рокдорони чаласа, анчуман ё гирдиҳамой, ки онд ба ҳалли масъалас қабул карда шудааст.

ҚАФАС *ю.* قفس 1. хоначаи аз химча ва симу ресмон бофта ва ё аз чӯбу оҳан панчарашакл сохташуда барои нигоҳ доштани парандагон ва хайвонот. 2. *мач.* банд, ҳабс.

ҚАФАСА *قفسه*: қафаси *сина тиб.* қисми синигии қафасмонанди сутунмӯхраи одам.

ҚАФАСБОФ *قفسباف* он ки қафас мебофад, қафассоз.

ҚАФАСБОФӢ *قفسبافی* амал ва шуғли қафасбоф; чой ва маҳали бофтани қафас.

ҚАФАСӢ *قفسى* мансуб ба қафас; дар қафас буда; мурғи қафасӣ мурғи дар қафас.

ҚАФАССОЗ *قفسساز* он ки қафас месозад, қафасбоф.

ҚАФИЗ *a.* قفيز *кит.* паймонаи галлабаркашӣ; паймона.

ҚАФҚОЗӢ *قفقازى* мансуб ба Қафқоз.

ҚАФО *a.* قفا 1. пушти гардан, паси сар. 2. умуман пушт, пас, ақиб; пай, дунбол; қафон расм пушти расм, тарафи холии акс; қафон саҳна паси парда (*дар театр*); қафон теппа тарафи пушти теппа, паси теппа; дари қафо дари воқеъ дар ақиб; дари партов; аз ҳама қафо аз ҳама охир; аз қафо аз пас, аз дунбол; аз қафон... а) аз пушти..., аз ақиб..., аз пай..., аз дунболи...; б) баъди..., баъд аз..., пас аз...; ба қафо ба тарафи ақиб, ба пас; ақибнокӣ, пуштнокӣ; ба қафо афтодан, ба қафо нигаристан, қадаме ба қафо гузоштан; ба қафон... а) ба пушти (худ), ба паси (худ); б) дар паси (сар); ба пушти (сар); қафо афтодан *ниг.* қафо мондан (а, б); қафо гаштан а) ба ақиб гаштан, баргаштан; б) ақибнишинӣ кардан, ақиб рафтан; қафо мондан а) аз коре ё чизе ақиб мондан; б) ба таъхир мондан, дер сар шудан(-и кишт); в) суғт ҳаракат карда вақтро кам нишон додани соат; қафо партофтан ичрои кореро ба таъхир андохтан; кореро кашол додан; қафо РАФтан ба ақиб рафтан, қафо гаштан; пешу қафо кардан ба пешу пас гузоштан, пасу пеш бурдан; худро қафо кашидан худро ба ақиб гирифтан, ақибнокӣ рафтан; чоеро қафо гузоштан чоеро паси сар кардан, аз маҳалле гузаштан;

аз **қафон** *касе* **афтодан** касеро таъкиб кардан; аз пайи *касе* гаштан (*бо яғои қасди бад*); аз **қафон** *касе* **гаштан** а) аз паси *касе* шилқин шуда гаштан (*то расидан ба мақсаде*); б) касеро таъкиб кардан; аз **қафон** *касе* **гиристан** (*ё* **гирия кардан**) дар рафтани (*ё* гуселонидани) *касе* **гирия кардан**; аз **қафон** *чизе* **давидан** дар хусули *чизе* такудав кардан; дар *чустучӯи* *чизе* сарсон шудан; аз **қафон** **коре рафтан** аз пайи *коре* шудан, пушти *кори* худ рафтан; аз **дарс қафо мондан** а) ба *дарс* дер кардан, ба машғулият таъхир карда омадан; б) *сустӣ* кардан дар омӯзиши маводи *дарсхо*; ба **қафо гаштан** ба *ақиб* рӯй гардондан, **қафо гаштан**, **баргаштан**; ба **қафо гузоштан** *гузашта* рафтан аз *чое*, *тай* намудан; ба **қафо мондан** *тай* шудан, паси *сар* шудани *чое*; **дар қафо мондан** а) *ниг.* **қафо мондан** (а,б); б) *тай* шудан, паси *сар* шудани *чое*.

ҚАФОГАРДӢ قفاگردى *исми амал аз қафо гаштан*; қафо рафтан, ақибгардӢ.

ҚАФОГИР قفاگیر *киноя аз додхоҳ, мазлум, ситамдида*; таъкибгардида, махлудшуда.

ҚАФОГОҲ قفاگاه *киноя* паси *сар*, пушти *сар*.

ҚАФОКАШ قفاکش *киноя* он ки ба *пешравӣ* мамониат мекунад; он ки *корро* ба *ақиб* мекашад.

ҚАФОМОНДА قفامانده *сифати феълӣи замонӣ гузашта аз қафо мондан*; 1. *ақибмонда*, *пасмонда* (*дар иҷрои коре, дар тайи масофае*); *допишчӯи қафомонда*, *талабаи қафомонда*. 2. *мач.* дар сатҳи *пасти* рушд қарордошта, рушду *инкишофаш* ба талаботи давру замон *чавобгӯ* набуда: **кишвари қафомонда**, **мамлакати қафомонда**; **соҳан қафомонда** соҳаи хуб *инкишофнаёфта*; **шахси аз ҳаёт қафомонда** одами бо ҳаёти *чомеа* баробар *пешнарафта*, *шахси* *чаҳонбинияш* *кӯҳна*.

ҚАФОМОНӢ قفامانى *исми амал аз қафо мондан*; *ақибмонӣ*, *пас мондан*, *ақиб мондан* (*дар коре аз дигарон*); аз **қафомонӣ** баромалан.

ҚАФОНИШИН قفانشين 1. дар *чойҳои қатори* *ақиб* нишаста. 2. *муқими ақибгоҳ*.

ҚАФОНОКӢ قفاناكى 1. *пас-пас*, *ақибнокӣ*, *паснокӣ*; **қафнокӣ рафтан** *паснокӣ* рафтан. 2. *пуштнокӣ*, *бо пушт*: **қафнокӣ афтидан**.

ҚАФОРАВӢ قفاروى *пасравӣ*; *муқоб.* *пешравӣ*.

ҚАФОХОРА قفاخوره *киноя* он ки *бисёр* шаттаю *шаллоқ* *мехӯрад*, *шаттахӯр*.

ҚАФОХОРАГӢ قفاخورگى *киноя* шаттахӯрӣ, шаппотӣ *хӯрдан*, *калтак хӯрдан*.

ҚАФОХӮРДА قفاخورده *киноя* шаттахӯрдагӣ, шаллоқхӯрда, калтакхӯрда.

ҚАҲБА ا. قحبه *киноя*. 1. *пирзан*, *ачуза*. 2. *зани сабукпо*, *фоҳиша*.

ҚАҲВА а. قهوه 1. *донаҳои (тухми)* *дарахти тропикие*, ки *онро* дар *оташ* *бирён* карда, баъд *кӯфта* *орд* карда, *истеъмол* мекунад. 2. *нӯшидание*, ки *кӯфта* *ё* *хокаи қаҳваро* дар *об* *чӯшонда* *ё* *болояш* *оби чӯш* *рехта*, ба он *шир* ва *шакар* *омехта* ва *гоҳе* *бе инҳо* *мехӯранд*; **қаҳваи сиёҳ** *нӯшидани* *қаҳваи бешир*.

ҚАҲВАГӢ قهوىگى *киноя* *қаҳвай*.

ҚАҲВАГУН قهوهگون *киноя* *қаҳваранг*.

ҚАҲВАДОН قهوهدان *зарф* *барои қаҳва*, *куттии қаҳва*.

ҚАҲВАӢ قهواى 1. аз *қаҳва* *тайёркардашуда*; *қаҳвадор*. 2. *ниг.* *қаҳваранг*.

ҚАҲВАНӮШӢ قهوهنوشى *исми амал аз қаҳва нӯшидан*: **қаҳванӯшӣ кардан**.

ҚАҲВАОРДКУНАК قهوهآردکنک *оси дастӣ* *барои кӯфта* *орд* *кардани* *донаҳои қаҳва*.

ҚАҲВАРАНГ قهوهرنگ *ба ранги* *донаи қаҳва*, *сурхи сиёҳтоб*, *қаҳвагӣ*, *қаҳвагун*: **мӯи қаҳваранг**, **пӯсти қаҳваранг**.

ҚАҲВАРЕЗ قهوهريز *қаҳвачӯш* *ё зарфе*, ки аз он *ба пиёла қаҳва* *резанд*.

ҚАҲВАФУРӮШӢ قهوهفروشى *амали* *фурӯхтани қаҳва*, *фурӯхтани қаҳва*.

ҚАҲВАҲОНА قهوهخانه *муассисаи хӯроки умумии аз тарабхона хурдтар*, ки дар он *қаҳваю чой* *дам* карда, *газакҳои гуногун* *тайёр* карда, *мефурӯшанд*.

ҚАҲВАХӮРӢ قهوهخورى *киноя* *қаҳванӯшӣ*.

ҚАҲВАЧӮШ قهوهجوش *киноя* *қаҳвачӯшонак*.

ҚАҲВАЧӮШОНАК قهوهجوشانک *зарфи махсуси филизӣ* *барои чӯшондани қаҳва*.

ҚАҲИСТОН قهستان *ниг.* қўҳистон.

ҚАҲҚАРО *а.* قهقرا *кит.* пас-пас рафтан, ақибнокӣ (кафонокӣ) рафтан.

ҚАҲ-ҚАҲ قهقه *1. ниг.* қоҳ-қоҳ; қаҳ-қаҳ_задан бо овози баланд хандидан. *2. калимаи тақлиди овози хошиши* қабк.

ҚАҲҚАҲА *а.* قهقهه *1.* ханда бо овози хеле баланд, сахт хандидан. *2.* хониши қабк, садои қабк:

ҚАҲҚОС قهقاس *ниг.* қаҳ-қаҳ.

ҚАҲР *а.* قهر *1. кит.* галаба, голибият. *2.* хашм, ғазаб; итоб: қаҳру ғазаб, қаҳру чаҳл, қаҳру ситеза. *3.* тарки рафтуомад ва гуфтугў, ногапӣ бо касе; аз қаҳр аз хашм, аз ғазаб; аз қаҳру ғазаб аз гояти хашму ғазаб; ба қаҳр *ниг.* бо қаҳр; дар болон хашму ғазаб, дар сари хашму ғазаб; бо қаҳр а) бо хашму ғазаб, аз рўи чаҳлу ситеза; б) хашмгинона, ғазаболудона; дар сари қаҳру ғазаб дар болон хашму ғазаб, дар ҳолати ғазабнокӣ; қаҳр қардан а) хашмгин шудан, ғазабнок шудан; б) чаҳлу ситеза қардан; шўридан, ошуфта шудан; эътироз қардан; в) тарки муошират қардан, ногап шудан ба касе; рўй гардондан аз касе; қаҳри қасеро овардан тарзи бавоситаи қаҳри қасе омадан қасеро хашмгин қардан, чаҳли қасеро овардан; қаҳри қасе омадан дар ғазаб шудан, хашмгин шудани қасе; аз қасе қаҳр қардан ранчидан, хафа шудан; ба қаҳр омадан ба ғазаб омадан, хашмгин шудан; ба қаҳр овардан тарзи бевоситаи ба қаҳр омадан ба ғазаб овардан, хашмгин қардан, барангехтани хашми қасе; дар қаҳр будан хашмгин будан, дар ғазаб будан, ғазабнок будан; дар қаҳр шудан (гаштан) ба ғазаб омадан, хашмгин шудан; оташин шудан; қаҳри фалак чаври замон; қаҳри қасе гирифтани хашмнок шудан, дар ғазаб шудан; қаҳри қасе дар иўғи бишиши будан одами зуд қаҳркунанда, қаҳргин, ба андак гапу коре баҳашмоянда; оташи қаҳри қасе алаңга задан (ё забона гирифтани) шиддат гирифтани хашму ғазаби қасе, сахт ба хашму ғазаб омадани қасе; аз қаҳр фурумадан хашму ғазаби худро фуру нишондан; таскин ёфтан.

ҚАҲРАМОН I قهرمان *1.* диловар, далер, пах-

лавон. *2.* шахсе, ки бо диловарию мардонагӣ ва фидокорию корнамоии худ шўҳрат ёфтааст: қаҳрамони ватап, қаҳрамони меҳнат, қаҳрамони халқи тоҷик, халқи қаҳрамон, қанговари қаҳрамон, се қарат қаҳрамон, қаҳрамон шудан (гаштан); шаҳри қаҳрамон *ниг.* қаҳрамоншаҳр; Қаҳрамони Тоҷикистон унвони фаҳрӣ ва дараҷаи олии мукофотест, ки барои хизмати барҷаста дар соҳаҳои сиёсату иқтисодиёт, фарҳанг ва инкишофи илму фан аз тарафи ҳукумати ҷумҳурӣ дода мешавад. *3.* иштироккунандаи асари бадеӣ; қаҳрамони афсонавӣ диловару паҳлавоне, ки дар бораи корнамоию шучоати ӯ афсонаҳо офарида шудаанд; қаҳрамони лирикӣ *ади.* шахсе, ки ашъори лирикӣ аз номи ӯ навишта шудааст.

ҚАҲРАМОН II قهرمان *кит.* *1.* вакил ё амини дахлу харҷ. *2.* масъули қорхо; ҳазинадор ва ниғаҳдорандаи он чи дар тасарруфи ӯ бошад; қорфармо.

ҚАҲРАМОНВОР قهرمانوار *ниг.* қаҳрамонона.

ҚАҲРАМОНЗАН قهرمانزن *бонуи* қаҳрамон, зане, ки бо диловарӣ ва фидокорию корнамоии худ шўҳрат ёфтааст.

ҚАҲРАМОНӢ I قهرمانى *1.* диловарӣ, далерӣ, шучоат; паҳлавонӣ; рўҳу рафтори ба қаҳрамон хос. *2.* иҷрои қору фаъолияти аҳамияти ҷамъиятӣ дошта, ки мардонагию шучоати шахсӣ ва фидокорию талаб мекунад: қаҳрамонӣ қардан, қаҳрамонӣ нишон додан; қаҳрамони афсонавӣ қаҳрамонию шучоати хайратангези дар васфаш афсонаҳо бавучудода; достони қаҳрамонӣ *ади.* дoston (асосан манзум) дар бораи қаҳрамонони қанғо ва қорномаҳои онҳо, ҳамоса.

ҚАҲРАМОНӢ II قهرمانى *қору амали* қаҳрамон II; фармонравой, қорфармой.

ҚАҲРАМОНМОДАР قهرمانمادر *таър.* унвони фаҳрие, ки дар замони Шўравӣ ба модари даҳ ва зиёда аз он фарзанд таваллуд қарда ба воя расонда, дода мешуд.

ҚАҲРАМОНОНА قهرمانانه *1.* ба монанди қаҳрамон, мисли қаҳрамон, қаҳрамонвор; далерона, баҳодуруна, часуруна, бо часорат ва фидокорӣ: қаҳрамонона қор қардан,

қахрамонона чапгидан, қахрамонона ҳалок шудан. 2. мансуб ба қахрамон; фидокорона: кори қахрамонона, муборизан қахрамонона.

ҚАХРАМОНТАРОШӢ قهرمان تراشي худро қахрамон вонамуд кардан, худро қахрамон ба қалам додан.

ҚАХРАМОНШАХР قهرمان شهر таър. ин унвон ба шаҳрхое дода мешуд, ки аҳолии онҳо дар солҳои Чанги Бузурги Ватанӣ қахрамонию корнамони бузург нишон дода буданд.

ҚАХРАН а. قهراً кит. аз рӯи қаҳр, бо зӯрӣ, зӯран; қаҳран ва чабран бо зӯрӣ ва ситам, бо фишор ва зӯрӣ.

ҚАХРАНГЕЗ قهرانگيز хашмгинона, ғазаболуд: нигоҳи қаҳрангез.

ҚАХРАТУН قهرتون аз ҳад зиёд хунук, сардин шадид, тоқатфарсо; сахт; зимистони қаҳратун, сармон қаҳратун.

ҚАХРӢ قهري ногап, чангӣ: қаҳрӣ будан (аз касе), қаҳрӣ шудан (гаштаи).

ҚАХРНОК قهريناк пурхашм, пургазаб; музтариб, ошuftа.

ҚАХРОЛУД قهراود 1. хашмгин, ғазабнок, ғазаболуд: чашмони қаҳролуд, чехраҳои қаҳролуд, нигоҳи қаҳролуд. 2. аз рӯи хашму итоб, хашмгинона.

ҚАХРОМЕЗ قهراميز ниг. қаҳролуд.

ҚАХТ а. قحط 1. хушксолӣ, беҳосилӣ. 2. камёбӣ, ноёбӣ; қахту гало кит. хушксолӣ ва қиматӣ, бегаллағӣ; қахт будан камёб будан, ёфтани чизе душвор будан; қахт задан гуфт. тамоман ноёб шудан, ёфтани чизе душвор шудан; муқ. қирон омадан; қахт шудан камёб шудан, ёфт нашудан.

ҚАХТӢ قحطى хушксолӣ; гуруснагӣ; қиматӣ, гаронӣ; соли қахтӣ соли хушксолию гуруснагӣ; гузарад соли қахтӣ, монад рӯи сиёҳи хоҳарам (зарб.).

ҚАХТОБОД قحط آباد кит. ҷои тангдастӣ, фақр ва эҳтиёҷ.

ҚАХТСОЛ قحط سال соли хушки бебориш, ки ғалла нарӯида, камёб ва қимат шудааст.

ҚАХТСОЛӢ قحط سالى хушксолӣ.

ҚАХҲОР а. قهار кит. 1. голиб. 2. хашмовар. 3. қаҳргиранда, хашмгиранда (яке аз номҳои Худо).

ҚАХҲОРӢ قهارى 1. голибият. 2. кинаварзӣ, интиқом.

ҚАШАВ т. قشو олати дандонадори шонамонанд, ки бадани аспро бо он тоза мекунанд; қашав кардан бо қашав хориш додан; қашаву чорӯб кардан пӯсти бадани аспро бо қашав хоридан ва бо чорӯб тоза кардан.

ҚАШАНГ قشنگ кит. зебо, хушрӯй: духтари қашанг, шаҳри қашанг; қашанг будан зебо будан.

ҚАШАНГӢ قشنگى зебой, хушрӯй.

ҚАШҚА I قشقه холи сафеди табиӣ аст, ки дар пешонаи асп ва баъзе ҳайвонҳо пайдо мешавад; аспни қашқа аспни дар пешонааш холи сиёҳ дошта.

ҚАШҚА II قشقه кӯраки нимшукуфта (нимбоз)-и пахта.

ҚАШҚАЛДОҚ т. قشقداق навъи ҳайвони даранда аз хонаводаи гурбаҳо, аз гурба бузургтар ва аз сағ хурдтар, ки холҳои сиёҳу сафед дорад.

ҚАШҚАПЕШОНӢ قشقه پيشانى ниг. пешони-қашқа.

ҚАШҚАРӢ قشقرى мансуб ба Қашқар (шаҳрест дар вилояти мухтори Синзъяни Хитой); аҳли Қашқар, сокини Қашқар; рубоби қашқарӣ мус. навъи рубоб, ки дар қисми болоии коса аз ду тарафи дасташ шох дорад.

ҚАШҚАЧИНӢ قشقه چينى чида чамъ кардани кӯрақҳои нимшукуфтамонда барои дар хирманҷову хонаҳо чудо карда гирифтани пахтаи он.

ҚАШШОҚ т. قشاق нодор, бенаво, фақир, камбағал, камбизоат: одами қашшоқ, деҳан қашшоқ, қашшоқ будан, қашшоқ шудан.

ҚАШШОҚБАЧА قشاق بچه ниг. қашшоқзода.

ҚАШШОҚЗОДА قشاق زاده фарзанди одами қашшоқу камбағал.

ҚАШШОҚӢ قشاقى фақирӣ, нодорӣ, бечизӣ, камбағалӣ, камбизоатӣ.

ҚАШШОҚОНА قشاقان камбағалона, фақирона; ба монанди одамони қашшоқ, мисли камбағалон; зиндагонии қашшоқона доштаи (*ё кардан*) камбағалона зиндагонӣ кардан.

ҚАЪР قعر *a.* 1. тағ, тахт, бун: **қаъри баҳр**, **қаъри дара**, **қаъри дарё**, **қаъри чох**, **қаъри чарӣ**, аз **қаъри баҳр нафт** кашидан. 2. умқ, чуқурӣ, жарфо; *ба тариқи истиора:* аз **қаъри дил** баромадан (-и сухан, оҳу нола...); *ба қаъри замин даромада рафтаи*, *ба қаъри чашми касе нигоҳ кардан*, *дар қаъри худ фурӯ кашидани замин* (*чизеро ё одамро*); **қаъри асрҳо** гузаштаи хеле дур: аз **қаъри асрҳо расидан**, *ба қаъри асрҳо расидан*.

ҚИБАЛ *a.* قبل *кит.* 1. чониб, тараф, сӯй. 2. чихат, сабаб; аз **қибали...** а) аз чониби..., аз тарафи...; б) аз чихати..., аз сабаби...; **з-ин қибал** аз ин чихат; аз ин бобат.

ҚИБЛА *a.* قبله 1. тарафе, ки мусулмонон ба он рӯ оварда, намоз мехонанд: **хонан Каъба**, **қиблан хонақоҳ**, **хонан рӯ ба қибла**, **ба қибла нигоҳ кардан**, **рӯ ба қибла овардан** (истодан, шишастан). 2. умуман ҷои парастиш, парастишгоҳ; **чор тарафат қибла!** ба кучоё, ки хоҳӣ, рафтаи гир!

ҚИБЛАГОҲ قبله گاه *1. кит.* макони парастиш, самти парастиш. 2. *маҷ.* падар (*фарзандон падари худро эҳтиромона қиблагоҳ меноманд*).

ҚИБЛАГОҲӢ قبله گاهي *ниг.* қиблагоҳ.

ҚИБЛАЗАН قبله زن *кит.* 1. даврзананда, гарданда, чархзананда. 2. *киноя* аз ситора.

ҚИБЛАНАМО قبله نما абзоре монанди қутб-намо, ки бо истифода аз он метавон самти қибларо муайян намуд.

ҚИБТ قبط мардуми таҳҷоии Миср, ки масеҳӣ хастанд; *муқоб.* **сибт** (*мардумони омада аз авлоди Яқуб*). Фарзияе вучуд дорад, ки ин калима ва шакли дигари он **копт** (coptes) бо номи Египет (Egypte) ҳамреша аст.

ҚИБТӢ قبطي *мишуб* ба **қибт**; намояндаи мардуми қибт: **забони қибтӣ**.

ҚИВОМ *a.* قوام *кит.* 1. он чи ё он ки сабаби пайдории коре ё чизе бошад; *поя*, *сутун*: 2. низом, тартиб.

ҚИДМАТ *a.* قدمت *кит.* қадимӣ, деринагӣ.

ҚИЁҚ *t.* قياق алафи ботлоқие, ки барғҳои борики дароз дорад.

ҚИЁМ I *a.* قيام 1. истодан, рост истодан, рост хестан, ростистӣ. 2. рост шудани офтоб дар болои сар (самтурраъс), ки дар нисфирӯзӣ ба амал меояд: **ба қиём омадани** (*ё расидани*) **офтоб**, **офтоби ба қиём омада** (*ё расида*), **вақти ба қиём омадани офтоб**, **то ба қиём омадани офтоб**. 3. саркашӣ, нофармонӣ, исён, шӯриш; **шӯру қиём** ошӯб ва исён; **қиём кардан** // **қиём намудан** бар зидди касе бархестан (ба по хестан), исён бардоштан, шӯриш кардан; **қиёми қиёмат** *d.* фаро расидани рӯзи қиёмат; **то қиёми қиёмат** то хири дунё. 4. рост истодан дар вақти намоз. 5. *маҷ.* ҳастӣ, вучуд, мавҷудият.

ҚИЁМ II *a.* قيام 1. об андохта чӯшонда ғафс кардани шакар. 2. шираи то гализӣ чӯшондашудаи гиёҳ, бутта, мева *ва м. ин.*; **қиёми парпӣ**, **қиёми таҳач**, **қиёми зирк**, **қиёми шакар**, **қиёми шираи мева**; **қиём гирифтаи** (**ба қиём овардан**); чӯшонда ба ҳолати гализӣ расондани шакари дар об ҳалшуда ё шираи гиёҳ, бутта *ва м. ин.* мевае.

ҚИЁМАТ *a.* قيامت 1. *кит.* рост шуда ба по истодан. 2. *d.* зинда шуда хестан пас аз марг, растохез; **рӯзи қиёмат** // **фардон қиёмат** аз рӯи ақидаи динӣ рӯзе, ки ҳамаи мурдагон зинда шуда, аз ғӯр мехезанд ва аз қору кирдорашон ҳисобот медиҳанд, **рӯзи ҷазо**, **явмуддин**, **рӯзи ҳисоб**, **рӯзи ҳашр**. 3. шӯру ғавго, ҳангома, ошӯб. 4. *маҷ.* ҳар чизи олій, таачҷубовар; **то қиёмат** а) то дунё ҳаст; б) *маҷ.* доимо, ҳамеша; **қиёмат бархостан** барпо шудани шӯру ошӯби умумӣ бо сабаби коре ё хабаре; **барпо шудани шӯру ғавго**; **қиёмат кардан** а) шӯру ошӯби бузург барпо кардан; шӯру ғавго барпо кардан; б) *маҷ.* бо қори ниҳоят олию ачиби худ шӯру ғавго барангехтан; мӯъҷиза нишон додан. **аз ғӯру қиёмат гап задан** *d.* аз азоби он дунё, мурдану зинда шудан ва дигар ҷазоҳои рӯзи қиёмат сухан ба миён овардан; **қиёмат қонм шудан** қиёмат барпо шудан; **рӯзи қиёмат фаро расидан**; **ба қиёмат намондан** дар вақти зинда будани худ қарзро адо кардан ё қореро иҷро кардан; **ғӯши ману девори қиёмат** (*маҷ.*) дар мавриди

ҳеч гӯш накардан, тамоман аҳамият надодан ё бепарвой зоҳир кардани касе ба коре ё чизе гуфта мешавад.

ҚИЁМАТАНГЕЗ قیامت‌انگیز 1. шӯру гавго барпоқунанда. 2. маҷ. ҳайратангез.

ҚИЁМАТГОҲ قیامت‌گاه 1. ҷои барпо шудани растохез. 2. маҷ. ҷои барпо шудани шӯру гавго, ҷои воқеъ шудани чизи аҷиб.

ҚИЁМАТЗОР قیامتزار *ниг.* қиёматгоҳ.

ҚИЁМАТӢ قیامتی: бародари қиёматӣ, додари қиёматӣ ба аҳду паймони бародарӣ то қиёмат (то дунё ҳаст) содиқ; касеро додари қиёматӣ хондан (гирифтан) бародархонд ҳисоб кардан, касеро ба бародархондӣ қабул кардан.

ҚИЁМАТКАДА قیامت‌کده *кит.* 1. ҷои ташвиш ва азоб. 2. киноя аз дил.

ҚИЁМАТНИГАҲ قیامت‌نگه *ниг.* қиёматнигоҳ.

ҚИЁМАТНИГОҲ قیامت‌نگاه *киноя аз* маҳбуб.

ҚИЁМАТПАЙКАР قیامت‌پیکر он ки андому пайкари бениҳоят зебо дорад, касе, ки бо пайкари зебои хеш шӯру шарар ангезад.

ҚИЁМАТПЕША قیامت‌پیشه он ки дар кори худ қиёмат кунад, касе, ки қору кирдори ҳайратангез содир намояд.

ҚИЁМАТЧИЛВА قیامت‌جلوه қиёматпайкар, андоми бениҳоят зебо ва мафтунгар.

ҚИЁМАТХИРОМ قیامت‌خرام он ки дар нозу ҳаракат шӯру қиём барпо кунад, хушрафтор, хушхиром, хиромон.

ҚИЁМКУНАНДА I قیام‌کننده *сифати феъли* замони ҳозира аз қиём (I) кардан; исёнгар; шӯришгар.

ҚИЁМКУНАНДА II قیام‌کننده *сифати феъли* замони ҳозира аз қиём (II) кардан; он, ки бо тайёр кардани қиёми шакар ва қиёми ширии гиёҳу бутта ва мева машғул аст.

ҚИЁМҚУТӢ قیام‌قوتی қутӣ барои нигоҳ доштани зарфҳои дорони қиём II.

ҚИЁС *а.* قياس 1. андоза гирифтан миёни ду чиз, андозагирӣ, муқоиса. 2. *фалс.* шакли хулосабарорӣ, ки аз ду муқаддима як хулосаи мантиқӣ бароварда мешавад

(силлогизм); қиёс кардан а) ду чизро бо ҳам муқоиса кардан; б) тахмин кардан; дарёфтан.

ҚИЁСАН *а.* قياساً 1. аз рӯи қиёс, ба таври муқоиса. 2. аз рӯи тахмин, тахминан.

ҚИЁСӢ قياسی *мансуб ба* қиёс; аз рӯи қиёс; *вазни қиёсӣ* *ниг.* *вазн (вазни хос).*

ҚИЁФА *а.* قیافه шакли зоҳирии инсон, шаклу шамоил; афт, рӯй, чеҳра; симо, сурат, намуди берунии чизе.

ҚИЁФАБОЗӢ قیافه‌بازی навъе аз санъати ҳунарварӣ, ки ҳунарпеша ба воситаи ҳаракатҳои ҷашм ва мушакҳои рӯй ҳиссиёту рӯҳияи қаҳрамони асари сахнавиро ифода мекунад.

ҚИЁФАСОЗӢ قیافه‌سازی сохтани намуди зоҳирии шахс аз рӯи гуфтаҳои шоҳидон.

ҚИЁФАШИНОС قیافه‌شناس *нав.* он ки ботини шахсро ба зоҳири вай нигоҳ карда, дарк ва муайян мекунад, мутахассиси физиономика.

ҚИЁФАШИНОСӢ قیافه‌شناسی 1. аз зоҳир (сурат) пай бурдани ботин (сират), ки Букрот (Гиппократ) ба чунин қобилият доро будааст; фаросат. 2. муайян ва тавсиф намудани симоҳои (образҳои) асар, чеҳрашиносии асари бадеӣ. 3. муайян кардани хусусиятҳои чеҳра, сурат, рӯй. 4. илме, ки далелҳои шабоҳат ва тафовути чеҳраву андоми ду нафарро (ба мақсади муайян сохтани валодат, ирсият ва ғ.) таҳқиқу ошкор месозад, антропология.

ҚИҚИРРОС ققراس *гуфт.*, *калимаи тақлиди овози* хандаи тамасхуромези начандон баланд: қиқиррос зада хандидан.

ҚИЛ I *а.* قيل гап, гуфтор; қилу қол а) гуфтугӯ, гуфтугузор; баҳсу мунозира; кашмакаши лафзӣ; хархаша, чанчол; б) маҷ. тафсил, чузъиёт.

ҚИЛ II قيل мӯй, мӯи думи асп; қилро қашидан амали касеро маҳдуд кардан; муқ. таноби касеро қашидан; қилро аз ҳамир ҷудо кардан *ниг.* мӯй(ро) аз ҳамир ҷудо кардан.

ҚИЛЛАТ *а.* قلت *кит.* қамӣ, андак будан; муқоб. қасрат, қалил будан.

ҚИЛОДА *а.* قلاده *кит.* банди гардани ҳайвонот, гулӯбанд, гарданбанд.

ҚИЛТИҚ *m.* قلتیق 1. устухони майдаи моҳӣ, сӯк.
2. сикҳои нозуки сари хӯшаи чаву гандум, сӯк.

ҚИЛТИҚДОР دار قلتیقдар 1. дорои устухони майда: моҳин қилтиқдор (сӯкдор). 2. хӯшаҳои гандум ё чав, ки дорои сӯк мебошанд, хӯшаҳои сӯкдор.

ҚИЛУҚОЛ قیلوقال гуфтугӯӣ бо овози баланд; баҳсу мунозираи пурхурӯш; **бе қилуқол** а) бегуфтугӯ, бешубҳа; б) бидуни баҳсу мунозира; бе муҳокима.

ҚИМА *m.* قیمة 1. гӯшти кӯфта; гӯшти майда буридашуда: қима кардан, қима шудан; қима - қима кардан а) пора-пора кардан, хурд-хурд реза кардани чизе; б) маҷ. саҳт зарбу лат кардани касе, саҳт маҷрӯҳ кардани касе. 2. навъи хӯрок, ки аз гӯшти қима ё нарм кӯфташуда тайёр мекунад.

ҚИМААНДОЗӢ قیمةاندازی амали қима кардани гӯшт, аз чарх гузаронидани гӯшт.

ҚИМАБОБ قیمةباب гӯште, ки барои қима кардан мувофиқ аст.

ҚИМАКАБОБ قیمةکباب навъи кабоб, ки аз гӯшти қима тайёр мекунад.

ҚИМАПАЛАВ قیمةپالو палаве, ки гӯшти он аз қима иборат аст, палави қимадор.

ҚИМАТ *a.* قیمت 1. баҳо, нарх, арзиш: қимати баланд (ё муносиб) додан; ба қимати... ба нархи...; қимат додан нарх мондан, баҳо додан, арзиш муайян кардан ба чизе; қимат доштан арзиш доштан, арзидан. 2. гарон, пурбаҳо; муқоб. арзон; аз арзиши худ зиёдтар, аз нархи муқаррарӣ болотар: қимат будан, қимат фуруҳтан, қимат харидан; гавҳари қимат гавҳари пурқимат; қимат кардан а) баҳои чизеро муқаррар намудан; б) гуфт. нархро боло бурдан, ба чизе аз арзишаш зиёдтар нарх мондан; қимат шудан гарон шудан, боло рафтан (баланд шудан)-и нарх. 3. арзиш, қадр, қурб; шоистагӣ, барозандагӣ; қимати бадеӣ арзиш аз ҷиҳати бадеият; қадр қимат эътибору арзиш; аз ҳама қиматтар аз ҳама бақадртар, ниҳоят азиз; қимати чизеро доништан баҳои ҳақиқии чизеро муайян кардан ва доништан; ба қадри чизе расидан; қимат афтодан (ё галтидан) гарантар воқеъ шудан, бо нархи гарон ба

даст даромадани чизе; бо харчи зиёд иҷро шудани коре; қимати чизеро шикастан қадр эътибори чизеро паст кардан, чизеро беқадр кардан; ба қадр қимати чизе расидан ниғ. қадр; баробари ҷон қимат доштан фавқулода гаранқадр будан.

ҚИМАТБАҲО قیمتبها он чи қимати зиёд дорад, пурарзиш, пурбаҳо, гаранбаҳо; муқоб. арзонбаҳо: муқофоти қиматбаҳо, тӯхфаи қиматбаҳо...; гавҳари қиматбаҳо а) дурри гаранбаҳо; б) киноя аз чизи ниҳоят пурарзиш.

ҚИМАТДОР قیمتدار ниғ. қиматнок.

ҚИМАТӢ قیمتى 1. мансуб ба қимат. 2. гаронӣ; беҳад зиёд будани нархи чизҳо (дар хушксолӣ ва ғ.): қаҳтӣ ва қиматӣ.

ҚИМАТНОК قیمتناک 1. он чи дорои арзиш аст, боарзиш. 2. дорои арзиши зиёд, гаранбаҳо; қоғазҳои қиматнок вомбарг, вексел, саҳм ва дигар варақаҳои баҳодор, ки воситаи додугирифт, харидуфуруш ва манбаи суду даромад мебошанд.

ҚИМАТСАНҶ قیمتسنج муайянкунандаи баҳо, таъйинкунандаи нарх ва арзиши чизе.

ҚИМАТШАВӢ قیمتشوی исми амал аз қимат шудан; афзудани нарху наво, зиёд шудани қимати молҳо.

ҚИМИЗ *m.* قميز як навъ нӯшоқие, ки аз шири байтал (ва ё шири шутур) тайёр мекунад.

ҚИМОБ قیماپ гуфт. танаффури ва кароҳати табиӣ ё сохтаву бардурӯғи касе аз ягон чиз ё кас, ки зикр ёфтани он боиси оташинӣ ё масхараву мазох кардани он кас мешавад; қимоб будан (аз касе, чизе) танаффури ва кароҳат доштан аз касе, чизе; қимоб шудан танаффури пайдо кардан ба касе, чизе, безор шудан аз касе, чизе.

ҚИМОР *a.* قمار 1. бозии ба пул, бозие, ки дар он бурду бохт ба пулу мол асос ёфтааст: қимор бозидан, қимор задан. 2. ниғ. қиморбозӣ; гӯш ба қимор ниҳояти мунтазирӣ ба шунидани чизе.

ҚИМОРБОЗ قمارباز он ки бо бозии қимор машғул аст, он ки ба бозии бурду бохтнок одат кардааст.

ҚИМОРБОЗӢ قماربازی 1. бозие, ки дар он бурду

бохт ба пулу мол ё чизи дигаре асос ёфтааст.
2. *мач.* ҳар коре, ки эҳтимоли нек ё бад анҷом ёфтан дорад, кори ниҳоят таваккалӣ.

ҚИМОРПЕША قمارپیشه *ниг.* қиморбоз.

ҚИМОРХОНА قمارخانه чое, ки дар он қимор мебозанд.

ҚИН *т.* قين 1. азоб, шиканча; **қин кардан** сахт азобу шиканча додани гунаҳгорон дар вақти пурсиш, то ба гуноҳшон иқроӣ шаванд. 2. *ғуфт.* душвор, мушкил, сахт, саъб; пурмашаққат.

ҚИНҒОЛА *т.* قنغاله арӯсе, ки ҳанӯз никоҳ нашуда бошад, духтари номзадшуда.

ҚИНҒОЛАБОЗӢ قنغاله بازی махфӣ ба мулоқоти арӯс омадани домод.

ҚИНҒОЛБОЗӢ قنغاله بازی *ниг.* қинғолабозӣ.

ҚИНӢ قينى *ғуфт.* душворӣ, мушкилӣ.

ҚИР I قير кушокушӣ, куштори ҳамагонӣ; **қир кардан** куштан, несту нобуд кардан, марғу мири ҳамагонӣ; **қир шудан** // **қир гаштан** кушта шудан, несту нобуд шудан.

ҚИР II *ю.* قير 1. моддаи сиёҳранге, ки вақти полудани нафт таҳнишин шуда мемонад ва он, аз чумла, дар мумфарш кардани роҳҳо ба кор меравад, қатрони нафт. 2. *мач.* сиёҳ.

ҚИР III قير кӯҳи паस्ताки сангрездор; баландӣ, пушта, адир, теппа.

ҚИРАВ قيرو шабнамаи яхбасти барфрезамонанд, ки шабона дар ҳавои сард дар рӯи барги дарахтон ва сабзаҳо пайдо мешавад, ҷалид; **қирав бастан** // **қирав рехтан** пайдо шудани қирав, рӯи гиёҳҳо ва барғхоро пӯшондани қирав.

ҚИРАВБАСТА قيرو بسته *сифати феълии замони гузашта аз қирав бастан*; қиравдор; қиравада: **шоҳхон қиравбастан дарахтони канори роҳ.**

ҚИРАВДОР قيرودار қиравдошта, бо қирав пӯшондашуда.

ҚИРАВЗАДА قيروزده *сифати феълии замони гузашта аз қирав задан*; бо таъсири қирав аз сабзиш мондан: **барғхон қиравада, юпучқан қиравада.**

ҚИРАВПӢШ قيروپوش *ниг.* қиравабаста.

ҚИРАНДУД قيراندود бо қир андовашуда, қирмолида, қирнок; **қирандуд кардан** қир молдан бо мақсади муҳофизат аз обурутубат.

ҚИРГУН قيرگون сиёҳ чун қир, ба ранги қир.

ҚИРҒИЗ قيرغيز 1. номи халқи туркнажод, ки аҳолии аслии Ҷумҳурии Қирғизистонро ташкил мекунад. 2. нафаре аз халқи қирғиз.

ҚИРҒИЗӢ قيرغيزى *мансуб ба қирғиз; забони қирғизӣ, кулоҳи қирғизӣ...*

ҚИРИНДӢ *т.* قيريندى :қириндин **сархонаи чилим** боқимондаи сӯхтаву нимсӯхтаи тамоқу дар сархонаи чилим.

ҚИРКУНАНДА قيرکننده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз қир кардан.* 2. нобудкунанда, сартосар куштаву несткунанда; **ҳавопаймои қиркунанда** ҳ. хавопаймое, ки ба ҳавопаймоҳои душман ҳамла бурда, нобуд месозад.

ҚИРМИЗ *ҳ.* قرمز 1. *қит.* як навъи кирмест ба андозаи нахӯд, ки ранги сурх дошта ва дар беша ё дар дарахти булут чойгир аст ва рангсозон аз он ранги сурхи баланд месохтанд. 2. ранги сурхи баланд.

ҚИРМИЗАК قرمزک *зоол.* гамбуски арча.

ҚИРМИЗИРАНГ قرمزىرنگ як навъ ранги сурхи баланд; сурхранг.

ҚИРМИЗИТОБ قرمزىتاب ранге, ки ба қирмизӣ наздик аст; *ниг.* қирмизиранг.

ҚИРМИЗӢ قرمزى ба ранги қирмиз, аргувонӣ; сурх: **пиёлан қирмизӣ, чойники қирмизӣ.**

ҚИРОАТ *а.* قرائت 1. хондан, хониш (-и китоб, рӯзнома, шеър ва ғ.); **китоби қироат, китоби хониши мактабӣ.** 2. хондани Қуръон; **қироат кардан** а) ба овози баланд (*бо риояти илми таҷвид*) хондани оятҳои Қуръон; б) хондан, мутолиа кардан (*мас., шеърро*).

ҚИРОАТКУНАНДА قرائتکننده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз қироат кардан.* 2. хонандаи оятҳои Қуръон, қорӣ.

ҚИРОАТХОНА قرائتخانه чое, ки дар он китоб, рӯзнома ва ғ. ба хондан дода мешавад; дар китобхона ва муассисаҳо хонаи махсус барои

мутолиан китобҳо.

ҚИРОБ I قيراب *ниг.* қираб.

ҚИРОБ II *а.* قراب қиём, гилофи шамшер.

ҚИРОН I *а.* قران 1. *кит.* наздик шудан, пайвастан чизе ба чизе. 2. *нуч.* ба ҳам наздик омадани ду сайёра дар як бурҷ; *муқ.* сохибқирон; *ҳаҷчи қирон* *д.* он давраи маросими зиёрати Каъба, ки дар он ҳаҷ ва умра ба ҳам мувофиқат кунад, бо ҳам омадани ҳаҷ ва умра; *қирон қардан* ба якдигар наздик шудан (-и сайёраҳо); *қирон сохтан* ба ҳам овардан, наздик сохтан.

ҚИРОН II قران несту нобуд шудан, маҳв шудан; *қирон овардан ба касе* (чизе) *ниг.* ба тухми кас (чизе) *қирон овардан; қирон омадан ба касе* (чизе) *ниг.* ба тухми касе (чизе) *қирон омадан* нобуд шудан, маҳв гардидан, фано ёфтани касе (чизе); фаро расидани вақти несту нобуд шудани касе (чизе); *ба тухми касе* (чизе) *қирон овардан тарзи бавоситан ба тухми касе* (чизе) *қирон омадан.*

ҚИРОН III قران воҳиди пули нуқраи Эрон то чорӣ шудани риёли хозира, ки аз сиккаҳои нуқрагин иборат буда, дар давраи Қочор ва аввалҳои салтанати Паҳлавӣ гардон буд.

ҚИРОТ *ю.* قراط 1. ченаки вазн, ки тахминан ба 0,2 грамм баробар аст ва асосан дар баркашидани чавохирот истифода мешавад. 2. *маҷ.* миқдори бисёр ками чиз.

ҚИРПҶШ قيرپوش бо қир пӯшонидашуда; *роҳи қирпӯш* роҳи асфалтпӯш, роҳи мумфарш.

ҚИРРА قرره раҳ, тарош, паҳлу; *қирраи бел* тарафи паҳлуи бел, паҳлуи бел; *қирраи кӯҳ* теган кӯҳ; *бо қирраи чашм нигоҳ қардан* (ё мушоҳида қардан) бо як кунчи чашм (рӯйро натофта ва ноаён) нигоҳ қардан (ё мушоҳида ва ё назорат қардан).

ҚИРРАДОР قره‌دار тегадор: *бини қиррадор.*

ҚИРРОС قرّاس *гуфт.* калимаи тақлиди овози тези ба ҳам расидан ё соиш хӯрдани чизҳои филизӣ; гичиррос.

ҚИРСОС قرساس *гуфт.* калимаи тақлиди овозе, ки аз шикастани алаф ва шохчаҳои хушк ва г. *инҳо* ҳосил мешавад: *қирсос зада шикастан.*

ҚИРТОС *а.* قرطاس *кит.* қоғаз, саҳифае, ки бар

он менависанд.

ҚИРТОСӢ قرطاسӣ *мансуб ба қиртос; мансуб ба коргузорӣ; маводи қиртосӣ* маводи коргузорӣ.

ҚИСАС *а.* قصص *ҷ.* қисса.

ҚИСИР *т.* قسير бордорнашуда: *модагови қисир, гӯсфанди қисир; қисир мондан* бордор нашуда мондан, бача накарда мондан (-и гов, гӯсфанд ва г.)

ҚИСИРӢ قسيري қисир будан; *қисирмонӣ, назоида мондан* (-и чорпо).

ҚИСИР-ҚИСИР قسیرقسیر *калимаи тақлиди овозе, ки аз шикастани чӯб, шохи дарахт, танаи гиёҳҳои хушк ва м. инҳо* мебарояд; қисиррос.

ҚИСИРМОНДА قسیرمانده *сифати феълӣи замони гузашта аз қисир мондан; чорвое, ки бордор нашуда мондааст.*

ҚИСИРМОНӢ قسیرمانی бордор нашуда мондани чорво.

ҚИСИРРОС قسیرّاس *калимаи тақлиди овози шикастан ё қариб ба шикастан расидани симчӯб, болор, курсӣ ва г.: қисиррос задан.*

ҚИСМ *а.* قسم 1. чузъе аз чизе, поре аз чизе, чузъ, ҳисса, пора, бахш. 2. чиҳозе, ки чузъи таркибии олоте аз таҷҳизот мебошад; *қисмҳои эҳтиётӣ* аҷзҳои таркибии олати техникӣ барои дар вақти шикастан ё корхӯрда шудани аъзои асли иваз қардани онҳо. 3. тақсимоти идорӣ, ки ба соҳае хос аст, шӯъба: *қисми илмӣ, қисми таълимӣ.* 4. ҳ. воҳиди чудоғонаи низомӣ: *қисми беҳдошт, қисми танкӣ; қисми ҳарбӣ* воҳиди ҳарбӣ. 5. чузъе аз асари бузург: *қисми аввали "Ёддоштҳо"-и С. Айнӣ.* 6. навъ, хел, гуна; соҳати...: *дар қисми пеши ин майдон, дар қисми шимолин шаҳр...; як қисм қисме, бархе, баъзе; гурӯҳе: як қисми мусофирон, як қисм заминҳои фалонӣ; қисм-қисм чузъ-чузъ, ба қисмҳо чудо қарда* (баркашидан, гузаронидан); *қисми бадеӣ* концерт дар охири маҷлисҳои тантанавӣ.

ҚИСМАН *а.* قسماً *як қисм..., як ҳиссае...; то ҳадде, то андозае.*

ҚИСМАТ *а.* قسمت 1. ҳисса, бахш, қисм. 2.

насиб, бахра; **қисмати азал(ӣ)** тақдир, сарнавишт.

ҚИСМАТХҶР قسمت خور *кит.* 1. рӯзихур, он ки аз ризку рӯзӣ бахра мегирад. 2. *мач.* бандаи Худо.

ҚИССА *а.* قصه 1. ҳикоят, нақл; ривоят; саргузашт; хабар, ҳадис; шарҳи ҳол; **қиссаи гамангез, қиссаи шабҳон ҳичрон; қисса гуфтан...**; **қиссаи касе** саргузашти касе, воқеаи бо касе рӯйдода. 2. *киноя аз* афсона, суҳанҳои бофта; **қисса кӯтоҳ** хулласи калом, алқисса, мухтасаран; **қисса аз қисса** нақли мухтасар аз ҳикояи муфассал, шаммае аз ривояте; **қисса дароз кардан** пурҳарфӣ ва гуфтани суҳанони беҳудава бемавқеъ.

ҚИССАГҶЙ قصه گوئي *исми амал аз қисса гуфтан;* машғулияти қиссагӯй.

ҚИССАГҶЙ قصه گوӣ он ки ҳикояте, ривояте ё саргузаштеро барои дигарон нақл мекунад, дostonгӯй.

ҚИССАПАРДОЗ قصه پرداز *ниг.* қиссагӯй.

ҚИССАХОН قصه خوان 1. он ки қиссахоро аз рӯи китоб ба дигарон меҳонад, гӯяндаи дoston, қос. 2. шугле будааст муравваҷ дар байни аҳли шиа дар давраи сафавиён ва гурӯҳе аз шоирон, ки бо касби қиссахонӣ низ машхур будаанд.

ҚИССАХОНӢ قصه خوانى қисса хондан; машғулияти қиссахон.

ҚИСТ *а.* قسط *кит.* 1. адлу инсоф, дод. 2. ҳисса, насиб, бахш, қисме аз чизе; **ба қист фуруҳтан** (ё харидан) *нав.* тарзи фуруш (ё харид)-и мол ба қарз, ки харидор қимати онро на якбора, балки қисм-қисм мепардозад.

ҚИСТОС *ю.* قسطاس *кит.* тарозу, тарозуе, ки хеле дуруст бармекашад, тарозуи ҳассос.

ҚИТИҚ *т.* قتيق эҳсосе дар кафи пой, дар зер бағал ва дар баъзе ҷои дигари бадани одам, ки бо расидани сари ангуштони дасти бегона ва г. кас беихтиёр ба ханда меояд; **қитиқ доштан;** **қитиқ кардан** сабукак бо ангуштон таги бағал ё кафи пой касеро хоронда, ўро беихтиёр ба ханда овардан; **♦ ба қитиқи касе расидан** ба касе суҳани қаҳровари ўро гуфтан; гаши касеро овардан, бо суҳане боиси асабонияти касе гардидан.

ҚИТИҚОВАР قتيق آور *коре* ё чизе, ки ҳисси қитиқи касеро меоварад.

ҚИТОЛ *а.* قتال *кит.* кушокушӣ дар ҷанг; ҷанг, масоф.

ҚИТЪА *а.* قطعه 1. поре аз чизе, тикка, поре, порча; порчаи замини қорам. 2. *ҷугр.* ҳар яке аз хушқиҳои бузурги қураи Замин, (Осиё, Африқо, Аврупо, Амрико, Австралия, Антарктида). 3. *ади.* яке аз намудҳои назм, ки матлаъ надорад ва мисраи дуҷуми ҳамаи байтҳо ҳамқофия омада, дар он аз як мавзӯ суҳан меравад.

ҚИТЪАВӢ قطعهوى *мансуб ба қитъа* 2; хоси яке аз қитъаҳои олам.

ҚИФ *а.* قيف даҳанаи поёнаш борик барои ба зарфҳои даҳонтанг рехтани моеъҳо.

ҚИФОЛ *ю.* قيفال *яке аз* рағҳои бадани одам, ки дар даст намоён аст.

ҚИФШАКЛ قيفشكل аз чихати шакл ба қиф монанд, мисли қиф даҳонвасеу думборик.

ҚИШЛОҚ *т.* قشلاق 1. дех, деҳа, қаря, русто. 2. *таър., кхн.* ҷои зимистонгузаронӣ; *муқ.* айлоқ.

ҚИШЛОҚИДУХТАР قشلاقى دختر духтари дехотӣ, духтари зоидашуда ва сокин дар дехот.

ҚИШЛОҚӢ قشلاقى *мансуб ба қишлоқ;* дехотӣ, сокини дех.

ҚИШЛОҚҶОЙ قشلاق جاي қишлоқ, берун аз шаҳр.

ҚИШР *а.* قشر пӯст, пӯчоқ; **қишри Замин** табақаи болоии Замин.

ҚОБ *т.* قاب *ғилофи ашӯи хурд;* **қоби айнак.**

ҚОБИЗ *а.* قابض 1. *кит.* қабзқунанда, гиранда; қабулқунанда. 2. миронанда, берункашандаи ҷон. 3. *тиб.* дорӯе, ки дарунравиро нигоҳ медорад, давои зидди исхол; **♦ қобизи рӯҳ** гирандаи ҷон, Азроил.

ҚОБИЛ I *а.* قابل 1. қобилиятнок, истеъдоднок, мустаид, лаёқатманд; **қобили хунаре дошттан** касеро ба хунаре лоиқ ҳисоб кардан. 2. лоиқ, сазовор, муносиб; **қобили чизе** (ё *коре*) а) сазовори (лоиқи) *коре* ё чизе, арзанда ба *коре* ё чизе: **қобили мадх, қобили тамошо, қобили тарбия, қобили тасвир...**; б) муносиби

(дархӯри, боби) чизе ё коре, мувофиқ ба коре ё чизе: замини қобили кишукор, хучраи қобили истиқомат, қобили ништаан набудан...; қобили зикр арзанда ба зикр кардан; (мавзӯи) боаҳамият; қобили муқонса муқонсашаванда, қобили хӯрдан хӯрданибоб; қобили қабул муносиб, пазируфтани; аҳолии қобили меҳнат мардуми коршоям; қувваи қобили меҳнат; қувваи қобили меҳнат қувваи (мардум) короянд, қувваи корӣ; қобил гардидаи (*барои коре*) мувофиқ гардидан, дархӯри коре шудан, коромад (*барои мақсаде*). 3. *гуфт.*, *маҷ.* ҳалиму ботамкин, хушфешлу нарм; гапдаро; қобилу гапдаро ҳалиму гапгир; қобилу ҳалим нарму хушфешл, хушахлоқ; қобил шудан ҳалиму гапдаро шудан, нарм гаштан.

ҚОБИЛ II *а.* قابل *исми фоил аз қабул кардан;* пазиранда, қабулқунанда.

ҚОБИЛ III *д.* قابيل *д.* бародари Ҳобил, номи фарзандони Одам ва Ҳавво (*дар Таврот ба шакли Қоин омадааст*).

ҚОБИЛА I *а.* قبيله *муаннаси қобил.*

ҚОБИЛА II *а.* قبيله *момодоя, доя, занс, ки бача зоёнад.*

ҚОБИЛАК قابلك *шакли тасгир ва павозишии қобил.*

ҚОБИЛИЯТ *а.* قابليت 1. истеъдоди зотӣ, лаёқат, қареха: қобилияти фавқулода, қобилияти шоирӣ. 2. лоикӣ, сазоворӣ, муносиб будан; қобилияти истиқоматӣ қобили истиқомат будан, муносиби зиндагонӣ будан; қобилият доштан *а)* лаёқат доштан, соҳиби истеъдоди зотӣ будан; *б)* лоик будан, сазовор будан, қобил будан; қобилияти корӣ доштан кор карда тавоништан, аз ўҳдаи кор кардан баромадан; қобилияти меҳнат надоштан кор карда натавоништан, коршоям набудан.

ҚОБИЛИЯТНОК قابليتناк *соҳиби истеъдод, лаёқатманд, лоик.*

ҚОБИЛИЯТНОКӢ قابليتناكي *қобилиятнок будан, соҳиби лаёқат будан, истеъдод доштан.*

ҚОБИЛӢ I قابلي 1. қобилият, истеъдоднокӣ, лаёқат. 2. қобил (3) будан, ҳалиму хушфешл

будан; гапдарой.

ҚОБИЛӢ II قابلي *:палави қобилӣ як навъ оши палав, ки ба болон гӯшту равған биринчи хомро андохта чӯшонда мепазанд.*

ҚОВҒА *т.* قاوغ *зарфи чармини обкашӣ, қавға.*

ҚОҒОТӢ قاغاتي *:чормағзи қоғотӣ чормағзи тунукпӯст.*

ҚОДИР *а.* قادر *тавоно, муқтадир, зӯрманд, соҳиби қудрат; дасти қодир а)* дасти тавоно; *б)* *маҷ.* иқтидор, қудрат; *устоди қодир* устоди пурхунар; *хунарманди бузург; қодир будан* қудрати ба чо овардани коре доштан, карда тавоништани кореро; *ба ҳар кор қодир* ҳама кор аз дасташ меояд, аз ўҳдаи ҳар кор мебарояд.

ҚОДИРАНДОЗ قادرانداز *таър.* тирандози моҳир, ки камонҳои сахттаринро ҳам кашида метавонист ва тираш беҳато ба нишон мерасид.

ҚОДИРИЯ قادريه *д.* номи яке аз тариқаҳои тасаввуф аст, ки ба номи асосгузораи Абдулқодири Гелонӣ гузошта шудааст.

ҚОДИРӢ قادري *иқтидор, тавоноӣ.*

ҚОДИХ *а.* قادح *кит.* 1. фарсудагии дандон. 2. айб, нақс, табоҳӣ. 3. айбқунанда, таъназананда.

ҚОЗ *т.* قاز *як навъ мурғи обии ваҳшӣ ва хонагии гардандарози калонтар аз мурғобӣ, ғоз; ◊ қоз чаронидан* кори беҳуда қардан.

ҚОЗГИР قازگير *қозгиранда, шикорқунандаи қоз; ◊ иштиҳон қозгир* иштиҳои ниҳоят зиёд; *иштиҳо қозгир шудан* хеле гурусна ва толиби хӯрок шудан.

ҚОЗИБОЗӢ قاضيبازي *таър.* кашмакаш ва мурофияи қозихонагӣ, ба қозихона даводави қардан бо мурофияе; *муқ.* судбозӣ.

ҚОЗИГӢ قاضىگي *таър.* вазифа ва кори қозӣ; қозӣ будан; ҳакамӣ; қозигӣ қардан қозӣ будан, вазифаи қозиро ба чо овардан.

ҚОЗИЁТ قاضيات *кҳн.* идорае, ки масъалаву баҳсхоро (*дар байни аҳли ислом*) мувофиқи қонунҳои куллии шарият баррасӣ ва ҳал менамояд.

ҚОЗИЗОДА قاضيزاده *кҳн.* фарзанди қозӣ, писар

ё духтари қозӣ.

ҚОЗИКАЛОН قاضى كلان *таър.* сардори қозиён; яке аз мансабҳои олии рӯхонӣ дар аморати Бухоро, ки шахси дувум дар идораи умури давлатӣ ба шумор мерафт (*пас аз қушбеғӣ*).

ҚОЗИХОНА قاضى خانه *таър.* маҳкамаи қозӣ, дорулқазо, ки муурофияҳо дар он чо анҷом меёфтанд; **ба қозихона кашидан** (*қасеро*) ба қасе даъвогар шуда, ӯро барои муурофия ба қозихона бурдан; *муқоб.* **ба суд додан**; **◇ гапро ба қозихона бурдан** аз пайи таҳқиқи гапе шудан, ба тағи гап расидани шудан.

ҚОЗИХОНАГӢ قاضى خانگى *мансуб ба қозихона; ниқоҳи қозихонагӣ кҳн.* маросими ниқоҳи духтарони гуреза (гурезондашуда), ки дар қозихона ба расмият дароварда мешуд; **хати қозихонагӣ кҳн.** ҳуҷҷате, ки дар қозихона сабт ва қайд шудааст, хате, ки эътибори қонунӣ дошт.

ҚОЗИЮЛҚУЗОТ قاضى القضاة *таър.* унвони қозикалонҳои Бухоро.

ҚОЗИЮЛҚУТ *а.* قاضى القوت *қит.* расонандан рӯзӣ, парвардигори ризқ (*сифати Худо*).

ҚОЗИЮЛҲОҶОТ *а.* قاضى الحاجات *д.* барорандан хочат ва ниёзҳо (*сифати Худо*).

ҚОЗӢ I *а.* قاضى 1. *қит.* қазоватқунанда, ҳукмбароранда, довар, ҳакам. 2. *таър.* мансабдори шаръӣ дар аморати Бухоро, ки масъалаҳои баҳсноки ҳуқуқӣ ва ҷиноятҳои содиршударо аз рӯи нишондоди шариаат ҳал мекард; фақеҳе, ки муурофиотро дар мавриди ихтиллофу низоъ байни мардум мувофиқи қонуни шариаат ҳал мекард; *муқ.* **судя; қозии калон** *шиғ.* **қозикалон; қозии ҳақиқӣ** а) қозии аз рӯи ҳақиқат амалқунанда; б) сифати Худо; **қозӣ шудан** а) ба мансаби қозигӣ расидан; б) *гуфт.* ҳакам шудан; **ба тахтаи қозӣ кашидан** *мач.* истинтоқ карда, танбех додан.

ҚОЗӢ II *а.* قاضى *д.* қасе, ки намозро бо қазо меҳонад, қазохон, вомгузор.

ҚОИД I *а.* قائد *қит.* 1. асоқаш, роҳнамон шахси нобино. 2. *мач.* роҳнамо, роҳбар, пешво; **◇ қонди тақдир** (*сифати Худо*).

ҚОИД II *а.* قاعد *қит.* нишинанда, нишаста; *муқоб.* қонм.

ҚОИДА *а.* قاعده 1. бунёд, асос, асл; қонун; дастур: **қондаҳои арӯз, қондаҳои грамматика, қондаҳои имло, қондаҳои ҳисоб, қондаву қонун.** 2. расм, оин, тартиботи муқарраршуда; **қондаҳои тартиботи дохилӣ, қондаҳои ҳаракати бехатари нақлиёту пиёдагардон дар роҳҳо; аз рӯи қонда //** мувофиқи қонда а) мутобиқи қонда, дар асоси қонун; б) мутобиқи расму оин; тибқи тартибу низоми муқарраршуда; в) чунон ки бояд, чунон ки лозим аст; **қондаро вайрон кардан** бар хилофи қондае амал кардан; қонуншиканӣ кардан; **қондан бозиро риоя кардан** риоя кардани тартибу низоми бозӣ; **қонда ҳамин ки...** расму одат ҳамин ки..., таомул шудааст, ки...

ҚОИДАДОН قاعده دان *донандаи қонда* 1,2; саҳт риояқунандаи қондаҳо.

ҚОИДАТАН *а.* قاعدتاً 1. мутобиқи қонда; аслан, асосан. 2. аз рӯи расму таомул; маъмулан.

ҚОИЛ *а.* قائل 1. иқдорқунанда ба гуноҳи худ; эътирофқунанда, тандиҳанда; **қонил кардан** бо ҳунар, кор ё дониши худ эътирофи қасеро ба даст овардан, водор ба тандиҳӣ кардан; **қонил шудан** ҳунарнамоии қасеро эътироф кардан, ба қордории қасе тан додан. 2. гӯянда, суҳангӯ.

ҚОИМ *а.* قائم 1. рост, устувор, истода, барпо; **қоним будан** устувор будан, поянда будан; пойдор истодан; барпо шудан; **қонимат қоним шудан** қонимат барпо шудан; **қоним ба зот** ба аслу зоти худ пойдор; абадӣ, ҷовид. 2. моланда, даллок (*дар ҳаммом*), масҳгар. 3. *кҳн.* халта (қиса, чаъба)-и чармӣ барои нигоҳ доштани мӯҳраҳои шоҳмот, дастаи шамшер, теғ.

ҚОИМА *а.* قائمه 1. *шиғ.* қонм 1; **қоғазҳои қонмаи ронча** пулҳои қоғазии боқурби дар муомила буда; **парҳи қонма** қимати устувор. 2. дастаи шамшер. 3. сутун, поя; чароғпоя. 4. пойғаҳи тахти хоб.

ҚОИММАҚОМ *а.* قائم مقام *ҷонишин, ноиб; чойгири қасе ё чизе.*

ҚОИФ *а.* قائف *қифашинос, он ки монандии қифаи фарзандро ба падар муқаррар қунад.*

ҚОҚ *т.* قاق 1. хушк, хушкшуда: **гӯшти қоқ, пони қоқ, чӯби қоқ; қоқ кардан** хушк кардан,

хушконида. 2. лоғар, хароб, камгӯшт; қоқина: дасту *пой дарозу қоқ, одами қоқ; қоқ шудан* а) хушк шудан, хушкидан; б) лоғару хароб шудан. 3. *лаҳҷ.* зардолуи хушконидашуда, ғулунг; *дашти қоқ* саҳрои беобу алаф, биёбон; *замини қоқ* замини сахт; замини бeфaршy кӯрпача; *сурфан қоқ* дастархони бeхӯрдy хӯрок, суфраи холӣ; *чӯи қоқ* чӯи беоб; *бо як омочи қоқ* танҳо бо як омоч; *бо як сари қоқ* танҳо; бекасу кӯй ва бeчизy чорa; *кисаи кaсe қоқ* будан кисаи кaсe холӣ будан; пул надoштaн; *ҳaлқи кaсe қоқ шудан* аз тaшнaғӣ, асабоният ё ҳаяҷон гулӯи кaсe хушк шудан.

ҚОҚБАДАН قاقبدان лоғар, хароб; камгӯшт: марди навчан қоқбадан.

ҚОҚИНА قاقينه лоғар, хароб; камгӯшт, газгӯшт: зaни қoқинaн гaндyмгyн, чaвoни қoқинaн миёнақад; рӯи қоқина рӯи камгӯшт.

ҚОҚИНААНДОМ قاقينهاندوم лоғарандом, қоқбадан.

ҚОҚИНАРҮ(Й) قاقينهروى/قاقينهروى он ки чeҳрaаш лоғари камгӯшт аст.

ҚОҚҲ قاقى 1. хушкӣ, хушкшудагӣ (*мас., пoи*). 2. лоғарӣ, харобӣ, камгӯштӣ.

ҚОҚМА *т.* قاقمه гилеми тунуки абрешимини бeпaт; чaкмaни қoқмa чaкмaни мaрдoнa аз нaмaди тyнyк.

ҚОҚҲ *т.* قاقى: ҳалвон қоқтӣ як навъ ҳалвост, ки аз орди бирёну қиёми ширини тут мепухтанд.

ҚОҚУ قاقو *бот.* гиёҳи худрӯи зардгул, ки байни мардум ҳамчун гиёҳи ғизоӣ ва доруй машхур аст.

ҚОҚУМ *а.* قاقم *зоол.* ҳайвони майдаест монанд ба санҷоб, ки пӯсти сафеди қиматбаҳо дорад ва аз он пӯстин медӯзанд.

ҚОҚШУДА قاقشده *сифати феълӣ* замони гузашта аз қоқ шудан; хушкшуда; ниҳоят хушк.

ҚОЛ *а.* قال *гуфт.* гуфтор, гап; қилу қол *ишг.* қил; қолу мақол гуфтугӯ, гапи бисёр; хаёху.

ҚОЛАБ *а.* قالب 1. тан, пайкар, қолбад; қолаб тихӣ қардан мурдан, чон додан. 2. *ишг.* қолиб.

ҚОЛАБТИҲӢ قالبتهى дарунхолӣ, миёнқовок.

ҚОЛИБ قالب 1. *ишг.* қолаб; қолаби бeчoн тaни бeрӯҳ, қисми бeчoн. 2. андозаи ягон чиз; бӯтаи оҳангарӣ; чӯбе, ки ба шакли пой тарошида, пойафзолро дар он мекашанд ва медӯзанд; олат ва абзоре барои шакл додан ба мавод: қолиби кафш ё мӯза, қолиби рехтагарӣ, қолиби хишт, қолиб гирифтап, қолиб задан, қолиб тарошидан, аз қолиб баромадан, ба қолиб рехтан. 3. нақши барқанда ё барқастаи ягон чиз дар рӯи тахта, филиз ва ғ., ки онро ранг қарда, бо чизи дигар пахш мекунад, то нақш ба чизи дигар гузарад: қолиби читгарӣ қоғаз ё филизе, ки дар он нақше, харфе ё рақаме бурида шудааст (*барои наққошӣ ё рассомӣ*); қоғазӣ нақшапартоӣ. 4. *мaҷ.* шакл, намуд: қолиби назм, қолиби наср; ба қолиби чизе даровардан ба шакли чизе даровардан, шакли чизеро додан; ◊ хишт аз қолиб бархест вақти иҷрои коре гузашт, фурсат аз даст рафт, қор аз қор гузашт.

ҚОЛИБАК قالبک 1. шакли тасғири қолиб; қолиби хурд. 2. қолибе, ки читгарҳо аз рӯи он ба матоъ нақш мепартоянд.

ҚОЛИБГАР قالبگر 1. он ки қолиб омода месозад, қолибсоз. 2. нусхабардор (*дар читгарӣ*).

ҚОЛИБГАРӢ قالبگرى *ишг.* қолибсозӣ.

ҚОЛИБГИР قالبگیر он ки қолиби чизеро тайёр мекунад; он ки дар рехтагарӣ қолиби чизҳои сохта шуданиро аз реғи сиёҳ дуруст мекунад.

ҚОЛИБГИРӢ قالبگیری *исми феълӣ* аз қолиб гирифтап; андоза ва шакли қисмеро бо қолибе маълум қардан; қолибгирии дандони маснӯӣ, кафш, қулоҳ ва ғ.

ҚОЛИБДОР قالبدار хиштзан, хиштомол, хиштзани сари қабрҳои хиштӣ.

ҚОЛИБЗАДА قالبزده *сифати феълӣ* замони гузашта аз қолиб задан; ба қолиб дароварда, дар қолиб гузошта: пойафзори қолибзада.

ҚОЛИБЗАӢ قالبزنى 1. *исми амал* аз қолиб задан; ба қолиб даровардани чизе. 2. аз рӯи нусха нақш задан (*дар читгарӣ*).

ҚОЛИБӢ قالبى 1. аз рӯи қолиби муайян сохташуда. 2. *мaҷ.* забонзада, чизе, ки аслият

надорад, ғайриаслӣ: **ибораҳон қолибӣ**, таъбирхон қолибӣ.

ҚОЛИБКАШӢ قالبكشى *исми амал аз қолиб кашидан*; кашидани нақшу шакли ашқе барои рехтани он; андоза ва шакли қисмеро бо қолибе муайян кардан.

ҚОЛИБМИСТАР قالبمستر *нав. хаткаш барои кашидани шаклҳои гуногуни Ҳандасӣ, лекало.*

ҚОЛИБОФ قالبى *ниг. қолинбоф.*

ҚОЛИБОФӢ قالبى *ниг. қолинбофӣ.*

ҚОЛИБРЕЗ قالبريز *он ки филизи ғудохтаро ба қолибҳо рехта, чизе тайёр мекунад.*

ҚОЛИБРЕЗӢ قالبريزى 1. *исми амал аз қолиб рехтан*; қору амали қолибрез. 2. қоргоҳе, ки барои ба қолибҳо рехта, сохтани чизҳо махсус гардонида шудааст: **қоргоҳи қолибрезӣ.**

ҚОЛИБСОЗ قالبساز *он ки барои сохтани ашқе гуногун қолиб (шакл) тайёр мекунад.*

ҚОЛИБСОЗӢ قالبسازى 1. *исми амал аз қолиб сохтан*; қору қасби қолибсоз. 2. қоргоҳе, ки барои тайёр кардани қолибҳо махсус гардонида шудааст.

ҚОЛИН *т.* قالبين *гилеми пашмини патдор: қолин бофтан, қолин густурдан, қолин паҳи кардан, қолин фарш кардан: ба тариқи истиора: қолини барф, қолини гулҳо, қолини нарми сабзаи навраста, аз сабза қолин бофтан.*

ҚОЛИНБОФ قالبينباف *бофандаи қолин, гилембоф.*

ҚОЛИНБОФӢ قالبينبافى 1. *исми амал аз қолин бофтан*; қору қасби бофандаи қолин. 2. ҷой ва дастгоҳе, ки дар он қолин мебофанд: **комбинати қолинбофӣ.**

ҚОЛИНПӢШ قالبينپوش 1. маконе, ки қолин густурда шудааст. 2. *маҷ.* ҷое, ки бо гулу гиёҳу сабза ораста аст.

ҚОЛИНФАРШ قالبينفرش *маконе, ки фаршаш бо гилему қолин ораста шудааст.*

ҚОЛИНФУРӢШ قالبينفروش *он ки қолин ва гилем мефурӯшад.*

ҚОЛИНФУРӢШӢ قالبينفروشى 1. *исми амал аз*

қолиб фурӯштан; шугли тичорати қолин, савдои гилем. 2. макони фурӯши қолинҳо: **дӯкони қолинфурӯшӣ.**

ҚОЛИНЧА قالبينچه *қолини хурд.*

ҚОЛИЧА قالبينچه *ниг. қолинча.*

ҚОЛӢ قالبى *ниг. қолин.*

ҚОЛУҚИЛ قالبوقيل *ниг. қилуқол.*

ҚОЛУМАҚОЛ قالبومقال *ниг. қилуқол.*

ҚОМ I *м.* قام *варз.* дар бозии шоҳмот вазъиятест, ки яке аз ҳарифон ба ҷое гашт карда наметавонад, то шоҳ бехатар бошад, пат.

ҚОМ II *а.* قام *кит.* сохир, ҷодугар, фолбин, фолгир.

ҚОМАТ *а.* قامت 1. қад, боло; қаду баст, андом. 2. *кит.* андоза, дараҷа, сатҳ, миқдор; **қомати мавзун, қомати ҳамгашта, қаду қомат, қаду қомати расо; қомат афроштан // қомат бардоштан** а) қад боло кардан; баланд шудан; б) *киноя аз сохта шудан, бино ёфтан; қомат кашидан* *ниг.* қад кашидан; **қоматро рост гирифтан** қадро рост кардан, рост шудан; **қомат рост кардан** *ниг.* қад рост кардан; **қомат бастан, қомат задан** *ниг.* қомат кардан; **қомат бастан** такбир гуфтан; ◊ **қомат (ат) занад** *гуфт.* дар мавриди мафтун шудан ба қаду бастии зебои касе мегӯянд.

ҚОМАТБАЛАНД قامتبلند *он ки қадаш дароз аст, қадбаланд, қаддароз, дарозқад, навча.*

ҚОМАТБОЛО قامتبالا *ниг. қадбаланд.*

ҚОМАТРАСО قامترسا *қадбаланд; хушқаду қомат.*

ҚОМАТПАСТ قامتپست *ниг. қадпаст.*

ҚОМАТҲАМ قامتخم *ниг. қоматҳамида.*

ҚОМАТҲАМИДА قامتخميده *он ки қоматаш ҳам гаштааст, он ки қомати дуто дорад.*

ҚОМУС *а.* قاموس 1. *кит.* чуқуртарин ҷои укёнус. 2. китоби лугат (*беиштар лугатҳои арабӣ*), фарҳанг; лугати донишнома, доира-тулмаориф, донишнома.

ҚОМУСНИГОР قاموسنگار *мураттиби қомус (лугати донишномай), қомуснавис.*

ҚОМУСНИГОРӢ قاموسنگارى *тахия ва тартибӣ*

қомус, қомуснависӣ.

ҚОНЕЪ *а.* قانع он ки аз вазъияти худ розӣ аст; он ки чизеро басанда мешуморад; қаноатманд, ризоманд, розӣ, хурсанд; **марди қонеъ** марди қаноатпеша (қаноаткор); **қонеъ кардан** розӣ кардан (*касоро ба чизе*); **қонеъ кунонидан** // **қонеъ гардон(и)дан** тарзи бавоситан **қонеъ кардан**; розӣ кунонидан; чизеро кофӣ шуморидан; **қонеъ шудан** розӣ шудан ба баҳран худ, басанда ва кофӣ шуморидан (*чизеро*), қаноат ҳосил кардан ба чизе (*мас., ба ҷавобе*); **талаби касоро қонеъ кардан** бо ичро кардани талабу хоҳиши касе ўро розӣ сохтан.

ҚОНЕЪГАРДОНӢ قانع گردانى исми амал аз **қонеъ гардонидан**; ичро кардани талаби касе.

ҚОНЕЪКУНАНДА قانع کننده сифати феълии замони ҳозира аз **қонеъ кардан**; касе ё чизе, ки талаботро ҷавобгӯӣ мебошад.

ҚОНЕЪШАВӢ قانع شوى сифати феълии замони ҳозира аз **қонеъ шудан**; чизеро басанда ва кофӣ шуморидан.

ҚОНУН I ю. قانون муарраби калиман юнони капоп. 1. низом, тартиб; қоида, дастур. 2. ҳуқ. қарори расмии мақомоти олии ҳокимияти давлатӣ, ки ба тартиби муқаррарнамудаи конституция қабул шудааст: Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи меҳнат, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи маориф...; қонуни асосӣ конституция, сарқонун; аз рӯи қонун дар асоси қонун, мувофиқи қонун; қонун баровардан қабул ва интишор кардани қонун (*аз тарафи мақомоти олии ҳокимияти давлатӣ*). 3. нав. робита ва вобастагии мутақобили ҳодисаҳои воқеияти объективӣ; қонуният: қонуни табиат, қонуни инкишофи ҷамъият, қонуни ҷозибан умумиҷаҳонӣ.

ҚОНУН II ю. قانون (муарраби қонун) сози қадимии торин шабеҳи чанг, ки бо мизроб навохта мешавад.

ҚОНУНАН قانوناً аз рӯи қонун, мувофиқи қонуну қоида.

ҚОНУНАСОС قانون اساسى ба қонун асосёфта, дар асоси қонун бунёдгардида.

ҚОНУНБАРОР قانون برار *ниг.* қонунгузор.

ҚОНУНБАРОРӢ قانون برارى *ниг.* қонунгузорӣ.

ҚОНУНГУЗОР قانون گزار он ки қонунро вазъ ва муқаррар мекунад.

ҚОНУНГУЗОРӢ قانون گزارى 1. фаъолияти мақомоти салоҳиятдори давлат оид ба баровардани қонун; вазъ ва муқаррар кардани қонун. 2. маҷмӯи қонунҳои муқарраршуда дар мамлакате: қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон.

ҚОНУНДОН قانون دان *ниг.* қонуншинос.

ҚОНУНДОНӢ قانون داني воқиф ва огоҳ будан аз қонун, донишани қонун ва аз рӯи он амал кардан.

ҚОНУНИЯТ *а.* قانونيت 1. мутобиқат бо қонун, вобастагӣ бо қонунҳои объективӣ: қонуниятҳои таърихӣ. 2. бо қонунҳо таъмин карда шудани ҳаёт ва фаъолияти ҷамъиятӣ.

ҚОНУНӢ I قانونى 1. мансуб ба қонун. 2. он чи мувофиқи қонун карда мешавад; ҳуқуқи қонунӣ ҳуқуқи дар қонун муқарраргардида ва нишондодашуда; ҳуҷҷати қонунӣ санади аз рӯи қонун тартибёфта; ҳуҷҷати расмӣ; қонунӣ кардан ба расмият даровардан.

ҚОНУННАВОЗ قانون نواز *кит.* навозандаи қонун, *ниг.* қонун II.

ҚОНУННОМА قانون نامه дастурамал, низомнома.

ҚОНУНПАРАСТӢ قانون پرستى ба меъёрҳои қонунӣ риоя кардан.

ҚОНУНШИКАНӢ قانون شکنى исми амал аз қонун шикастан; амали хилофи қонун.

ҚОНУНШИНОС قانون شناس ҳуқуқшинос, қонундон; шахсе, ки аз қонун воқиф ва огоҳ аст.

ҚОНУНШИНОСӢ قانون شناسى донишани қонун ва риоя кардани қонун; воқиф ва огоҳ будан аз қонун

ҚОПЧА قاپچه *лаҳҷ.* халта, линча.

ҚОР I ю. قار қир, мум, зафт, ки бар киштӣ ва г. мемолиданд.

ҚОР II قار 1. сиёҳ. 2. сиёҳиранг, мураккаб.

ҚОР III *т.* قار 1. барф. 2. маҷ. бисёр сафед.

ҚОР(Р)А *а.* قاره *ҷугр.* қитъа, қитъае аз шаш қитъаи ҷаҳон; хушкӣ, континент, бар(р).

ҚОР(Р)АВӢ قاروی мансуб ба қор(р)а; хушк (дар бораи иқлим).

ҚОРИАЗӢД قارىازيد гуфт. азӓд кардан бе дарки маънӣ, аз бар кардани тӯтивор; қорназӓд кардан ба маъниву мазмун сарфаҳм норафта аз ӓд кардан.

ҚОРӢ قارى 1. кит. мутолиакунанда, хонанда (-и китоб). 2. он ки Қуръонро аз ӓд карда, дар маросимҳо қуръонхонӣ мекунад; хофизӣ Қуръон. 3. унвони эхтиромӣ дар мурочиат ба нобиноҳо; қориин чамоа кхн. сардори синф дар мадрасаҳо, ки назди як мударрис дарс мехонанд.

ҚОРИГӢ I قارىگى 1. касб ва қори қорӣ. 2. қориёна, ба тарзи хос ба қориён; қоригни чамоа ниг. қорӣ (-и чамоа).

ҚОРИХОНА قارىخانه d. мактабе, ки дар он хонандагон Қуръонро аз аввал то охир ӓд карда, унвони қорӣ – хофизӣ қуръонро мегирифтанд.

ҚОРУН I قارون номи як давлатманди пешин, ки дар хасисӣ шӯҳрат дошт ва аз рӯи ин амалаш замин ўро бо тамоми ганҷаш фуру бурд.

ҚОРУН II a. قارون биол. гиёҳест хушбӯй, ки дар табобат истифода баранд, фариз.

ҚОРУРА a. قاروره 1. зарфи шишагӣ, ованд. 2. шишаи хурди маҳсус, ки беморон пешобро дар он гирифта, барои таҷзия ба назди табиб ӓ пизишк мебаранд; **қорура бар санг задан** нохуш кардани айш.

ҚОРУРАДОН قاروره دان кит. қорурашинос, табиб, пизишк.

ҚОРУРӢ قارورى мансуб ба қорура; шишагар, шишафуруш.

ҚОРЧ قارچ лаҳҷ. занбӯруг, саморуг.

ҚОС a. قاص киссагӯ, достонсаро; воиз.

ҚОСИБ a. قاصب 1. найнавоз; нойзан. 2. пӯсткананда, бурандаи гӯшту рӯда.

ҚОСИД a. قاصد 1. кит. қасдкунанда; он ки қасди қони касе кунад. 2. касе, ки мактуб ӓ хабареро аз касе ба қое мебарад, номабар, номарасон; пайгомбар, пайк, чопар, муждарасон: қосиди бахт, қосиди зафар, қосиди фасли баҳор, қосиди муҳаббат; қосиди баён

расонандаи сухани касе ба касе, ифшоғари каломи шахсе; қосиди дипломатӣ с. маннсабдоре, ки вазифаи ў иборат аз бурда расонидани почтаи дипломатӣ мебошад.

ҚОСИДӢ قاصدى шуғл ва амали қосиду номарасон.

ҚОСИМ I a. قاسم кит. 1. тақсимкунанда, қисматкунанда, бахшкунанда. 2. яке аз номҳои Худо.

ҚОСИМ II a. قاسم кит. дарҳамшикананда.

ҚОСИР a. قاصر кит. 1. кӯтоҳ, норасо. 2. нотаваон, очиз.

ҚОСИТ a. قاسط кит. қобир, ситамгор, бедодгар, золим.

ҚОТ t. قات ниг. қарақот.

ҚОТЕӢ a. قاطع қатъкунанда, буранда, бурро; бурхони қотеӢ далели қатъӣ.

ҚОТИЛ a. قاتل 1. он ки мавҷуди зиндаеро мекушад, кушанда, қатлкунанда. 2. марговар, мӯҳлик: захри қотил.

ҚОТИЛӢ قاتلى амали қотил, қотил будан: одамкушӣ, ҳалокгарӣ.

ҚОТУРМА t. قاترمة гуфт. ноне, ки аз хамири норасида дар деги тафсон мепазанд.

ҚОТИР I a. قاتر кит. он ки нафакаро ба аҳли аёл танг гирад, хасис, мумсик.

ҚОТИР II a. قاطر кит. қатра-қатрачаканда (мас., шири дарахт).

ҚОТИР III a. قاطر кит., зоол. хачир, астар.

ҚОФ I a. قاف номи ҳарфи 24-уми алифбои арабиасоси тоҷикӣ аст, ки дар алифбои кириллиасос муодили Қ ва дар ҳисоби абҷад ба адади 100 баробар мебошад; лофу қоф кино аз худситоию дурӯггӯй; лофу газоф.

ҚОФ II a. قاف 1. кӯҳи асотирӣ, ки ба қавле панҷсад фарсанг баландӣ дораду қисми зиёди он дар миёни об қойгир аст, нурҳои сахариин офтоб дар он сабз ва инъикосашон кабуд метобад, дар баъзе маъхазҳо чун кӯҳи бузурге тасвир гардидааст, ки гирди дунёро печонидааст. 2. номи сураи панҷохумини Қуръон, ки дар Макка нозил гаштаву 45 оят дорад, номи дигари ин сура “Босиқот” аст ба

маънии “нахлҳои баланд”; \diamond **қоф то қоф** сар то сари дунё, тамоми ҷаҳон.

ҚОФИЛА *a.* قافله гурӯҳи одамон, ки пиёда ё савора якҷоя сафар мекунад; корвон.

ҚОФИЛАСОЛОР قافلهسالار сардори қофила, корвонсолор.

ҚОФИЯ *a.* قافيه 1. *кит.* азпайраванда, пасоянда. 2. *ади.* якчанд ҳарф ё ҳиҷоҳои шабеҳ ва ҳамоҳанг, ки дар охири мисраъҳо пеш аз радиф такрор шуда омада, вазну оҳанги шеърро таъмин мекунад; **қофияи танг** қофияи камёб; **қофия танг будан** очиз шудан дар гуфтор ва кирдор, мушкилӣ пеш омадан; **қофия гуфтан** ба ҳамсӯҳбати худ зуд ва бо каломи қофиядор ҷавоб гуфтан; суханбозӣ кардан; **қофия танг омадан** дар муқобили эрод ё эътирозе ҷавоб ёфта натавониста очиз шудан; дар вазъияти тангу душвор мондан.

ҚОФИЯАНДЕШ قافيهانديش он ки қофия месозад, он ки қофия эҷод мекунад.

ҚОФИЯБАНД قافيهبند шоире, ки бештар ба вазну қофияи шеър аҳамият медиҳад ва ба маъно ва ҷавҳари шеър он қадар аҳамият намедиҳад.

ҚОФИЯБАНДӢ قافيهبندي 1. ба қофия даровардан. 2. тартиби қофияҳо дар шеър.

ҚОФИЯБОЗ قافيهباز қофиягӯӣ; базлагӯӣ, ширинсухан, ҳозирҷавоб.

ҚОФИЯБОЗӢ قافيهبازي ҳозирҷавобӣ, аскиягӯӣ; бо каломи мавзуну муқоффо ғавран ҷавоб додан ба сухани дигарон.

ҚОФИЯБОФ قافيهباف он ки қофия месозад; он ки на бадохатан, балки ба тариқи сунъӣ қофия мегузорад.

ҚОФИЯГӢ(Ӣ) قافيهگو(ي) 1. шоир, қофияпардоз, он ки дар ҷавоб бо қофия сухан эҷод мекунад. 2. ҳозирҷавоб, суханбоз, он ки суханро қофиядор мегӯяд.

ҚОФИЯГӢӢ قافيهگوئي *исми амал аз қофия гуфтан*; ҳозирҷавобӣ; суханбозӣ.

ҚОФИЯДОР قافيهدار сухани мавзун; қалимаҳои қофиядор қалимаҳои аз ҷиҳати оҳангу талаффуз ба ҳам шабеҳу баробар, вожаҳои ҳамқофия.

ҚОФИЯПАРДОЗ قافيهپرداز 1. шоир, шеърхон, қофиябанд. 2. рамзгӯ, суханбоз.

ҚОФИЯПАРДОЗӢ قافيهپردازي 1. шеъргӯӣ; шоирӣ. 2. рамзгӯӣ, суханбозӣ.

ҚОФИЯСАНЧ قافيهسنج 1. шоир, нозим. 2. мавзунтабъ; мунаққиди шеър.

ҚОФИЯСАНЧӢ قافيهسنجي 1. қофияшиносӣ; шоирӣ. 2. илми шеър, нақди шеър.

ҚОФИЯХОН قافيهخوان он ки шеър мехонад, шеърхон.

ҚОҲИР *a.* قاهر 1. *кит.* қаҳркунанда, ҳашмгин; бераҳм. 2. *маҷ.* голиб, болодаст.

ҚОҲИРА *a.* قاهره *кит.* 1. *муаннаси* қоҳир; **қувваи қоҳира** *киноя аз қувваи тавоно, нерӯи қавӣ.* 2. номи пойтахти Ҷумҳурии Мисри Араб.

ҚОҲ-ҚОҲ قاهه *қалимаи тақлиди овози хандаи баланд, қаҳ-қаҳ; қоҳ-қоҳ хандидан // қоҳ-қоҳ зада хандидан ба овози баланд хандидан.*

ҚОЧОҚ *t.* قاچاق 1. ғайриқонунӣ (*махфиёна ва бе супоридани боч*) аз сарҳади давлатӣ гузаронидани мол ва дигар чизҳои қиматнок. 2. молҳо ва дигар чизҳои қиматнок, ки ба тариқи махфӣ аз сарҳад гузаронида шудаанд. 3. чизе, ки вуруди он ба кишвар ва ё муомилаи он аз тарафи давлат манъ гардидааст.

ҚОЧОҚБАР قاچاقبر *пиг.* қочоқӣ.

ҚОЧОҚӢ قاچاقى 1. *мансуб ба қочоқ*; ба таври қочоқ; **молҳои қочоқӣ** молҳои ба таври қочоқ воридгардида. 2. *пиг.* қочоқчӣ.

ҚОЧОҚЧИГӢ قاچاقچيگي 1. молу маводи тичоратро ниҳонӣ, бидуни пардохти бочу андоз аз гумрук гузаронидан. 2. ворид кардани молу маводе, ки вуруди он ба кишвар ва ё муомилаи он аз тарафи давлат манъ гардидааст.

ҚОЧОҚЧӢ قاچاقچي 1. он ки молеро ба таври қочоқ (*бе додани боч, махфиёна*) ба мамлакате меоварад. 2. он ки молу маводеро аз роҳи ғайр ба кишвар ворид месозад.

ҚОШ *t.* قاش 1. абрӯ. 2. асбоби зинати занон, ки ба пешонӣ мебандад. 3. қисми пеши куббашакли зини асп: **қоши зин.** 4. бурише аз

кубурхон обу газ *ва г.*, хобондани кубурхо, лўлакашӣ.

ҚУБХ *а.* قبح зиштӣ, бадӣ қабоҳат; муқоб. хусн.

ҚУВВА(Т) *а.* قوه//قوت 1. зўр, қудрат, нерӯ: қувваи қисмонӣ, қувваи бозу, қувваи даст, қувваи худро нишон додан, ба коре қувват расидан. 2. тоб, тавон, тоқат, мадор, маҷол; қувваи коре надоштан маҷол надоштан барои иҷрои коре. 3. маншаи моддии воқеъ гардидани коре ё имкони ҳусули чизе; тавоноӣ, зўрӣ, иқтидор: қувваи табиат. 4. бузургии ифодакунандаи таъсири механикии як қисм ба қисми дигар; инчунин дараҷаи шиддати он: қувваи барқ, қувваи бод, қувваи заминҷунбӣ (зилзила), қувваи рўшноӣ, қувваи тарқиш, қувваи марказгурез, қувваи марказрав; қувваи асп воҳиди дар механика маъруфи иқтидори мошин, муҳаррик *ва г.* 5. қобилияти ҳар як аз панҷ ҳисси инсон дар дарки олами беруна: қувваи бинӯӣ (босира), қувваи ҷашӯӣ (зонқа), қувваи ломиса, қувваи шунавоӣ (сомоа), қувваи бӯёӣ (шомма); қобилият, лаёқат; қувваи мардигарӣ қобилияти алоқаи ҷинсии мард, нерӯи шаҳвонии мард; қуввати масткунанда қобилияти мастиоварӣ, дараҷаи масткунӣ; қувваи ҷашм қобилияти биноии ҷашм; қувваи хофиза қобилияти дар ёд нигоҳ доштан. 6. маҷ. истеъдод, таъб (*хусусан дар суханварӣ*); қувваи таъб истеъдоднокӣ, истеъдод. 7. ҷамоат, табақаи ҷомеа, гурӯҳи одамон, ки дорои хислате ё мутааллиқ ба табақае ҳастанд: қувваҳои демократӣ, қувваҳои инқилобӣ, қувваҳои сулҳхоҳ (сулҳпарвар, сулҳчӯ)...; қувваи коргарӣ қувваи қобили меҳнат; коргарон; қувваи корӣ // қувваи меҳнатӣ *ниг.* қувваи қобили меҳнат; қувваҳои шўришгар ҷомеаи шўришгар, шўришчиён, исёнгарон; қувваи қобили меҳнат одамони барои кор кардан қобилиятдошта, мардуми қобили кор. 8. маҷ. сипоҳ, лашкар, кўшун: қувваи пешчангӣ, қувваи эҳтиётӣ, таносуби қувваҳо; қувваи бегона сипоҳи аҷнабӣ; аскарони душман; қувваҳои мусаллаҳ артиш, нерӯҳои мусаллаҳ; қувваи ҷониқ аскарон, сипоҳиён (*бе назардошти аслиҳа*); қувваи ӣрода устувории ӣрода, матонат; қувваи кашинӣ нерӯи ба худ кашанда, қувваи ҷозиба; қувваи

навозиш таъсири навозиш, эътибори меҳрубонӣ; қувваи ҷозиба а) қувваи кашинӣ; б) киноя аз ҷаззобӣ, диққатҷалбкунандагӣ; мувофиқи қувва ба қадри тобу тавон, тибқи тавоноӣ; ба қадри қувва мувофиқи қудрату тавоноӣ, алоқадри ҳол; бо қувваи... бо истифода аз...; ба воситаи..., тавассути...: бо қувваи ҳунарпешаҳо, бо қувваи силоҳ..., бо тамоми қувва бо тамоми тавоноӣ, бо истифода аз ҳамаи қувват; қувва гирифтани а) зўру тавоно гаштан; мустаҳкам шудан; б) ба ҳол омадан қувват пайдо кардан баъди сихатёбӣ аз беморӣ; в) шиддат ёфтан, авҷ гирифтани (*қувваи бод, гиря...*); г) афзудан, зиёд шудан, густариш ёфтан (*қувваи таассуби динӣ, таъсири нуфузи касе...*); қувва додан а) нерӯ бахшидан; ба ҳол овардан; б) тақвият додан, пурзўр кардан, қувватнок кардан; густариш додан; қувват доштан а) соҳибии нерӯ ва иқтидор будан; б) эътибор доштан, таъсир доштан; қувват ёфтан а) *ниг.* қувват гирифтани; б) тақвият ёфтан (*бо дастгирию ҷонибдорӣ*); қувваи воҳима тасаввур, тасаввурот; қуввати дил а) қавиқунандаи дил; б) маҷ. мададгори маънавӣ; қувваҳои синаҳқор нерӯҳои бадқирдор; гурӯҳҳои зишту табаҳқор; қуввати дил шудан боиси дилбардорӣ ва тасаллии хотир шудан; дили касе қувват гирифтани осуда шудан, тасалли ёфтан; далер шудан; оташи касеро қувват додан хашму ғазаби касеро зиёд кардан; сухан (*ё фикр*)-и касеро қувват додан ба сухан (*гап*) ё фикри касе ҳамроҳ шуда, онро тасдиқ ва таъкид кардан, тақвият додан; аз қувват афтидан (*мондан, рафтани*) беҳолу бемадор гардидан; аз қуввати касе истифода бурдан аз қуввати касе ӯида бурдан; ба қувват омадан ба ҳол омадан, қувват гирифтани, қувват пайдо кардан; ба дили касе қувват додан эътимоду боварии касеро зиёд кардан (*барои иҷрои коре*); чуръатнок кардан; далер кардан; қуввати коре набудан маҷоли иҷрои коре надоштан.

ҚУВВАЛ *а.* قول ҷ. қоиЛ II; гўяндагои, сухангўён.

ҚУВВАОЗМОЙ قوه آزمائي 1. санҷиши зўр ва қувва, зўрозмоӣ: қувваозмоӣ кардан. 2. мусобиқа, сабақати варзишӣ.

ҚУВВАСАНҶ قوه سنج абзор санҷиши қувваи

механикӣ ё озмудани зӯри дасту бозу ва г.

ҚУВВАСАНҶӢ قوه‌سنجى озмудани зӯру бозу, санчидани нерӯву қувват байни ду ва ё зиёда ашхос.

ҚУВВАТ قوت *ниг.* қувва.

ҚУВВАТБАХШ قوت‌بخش бахшандаи зӯру қувва; қавикунанда, тақвиятдиҳанда.

ҚУВВАТДИҲАНДА قوت‌دهنده *сифати феълӣи замони ҳозира* аз қувват додан; қувватбахш; қавикунанда, тақвиятдиҳанда; **трансформатори қувватдиҳанда** трансформатори табилии чараёни барқ ба шиддати баланд.

ҚУВВАТДИҲӢ قوت‌دهى нерӯ додан, тавоноӣ бахшидан, тақвият додан.

ҚУВВАТДОР قوت‌دار дорои нерӯ, соҳиби тавоноӣ ва қудрат, боқувват.

ҚУВВАТНОК قوت‌ناк зӯр, тавоно, боқувват; **қувватнок кардан** қувват афзудан, қавӣ гардонидан; **қувватнок шудан** қувват гирифтани, иқтидор пайдо кардан; зӯр шудан; шиддат ёфтани; **суоли (саволи) қувватнок** саволи душвор (сахт); **эҳтимоли қувватнок** эҳтимоли қавӣ.

ҚУВВАТНОКӢ قوت‌ناكى зӯрӣ, тавоноӣ, дарачаи қувват; қувватнок будан.

ҚУВО *а.* قوا *ҷ.* қувва.

ҚУВОРА//ҚАВОРА *а.* قواره порчаи мудаввар буридашуда; порчаи гирде, ки вақти буридани ҷои гиребони курта мемонанд.

ҚУДАМО *а.* قدما *кит. ҷ.* қадим; пешгузаштагон; бузургони гузашта.

ҚУДДУС *а.* قدّوس *кит. д.* пок аз гуноҳон, бениҳоят пок (*сифат ва яке аз номҳои Худованд*).

ҚУД-ҚУД قد *қалимаи тақлиди* овози мурғи хонагӣ, хусусан овози мокиён вақти тухм кардан.

ҚУДО *т.* قدا падару модари арӯсу домод (*зану шавҳар*) нисбат ба якдигар; **қудо шудан** духтар дода ё духтар гирифта хешу табор шудан бо ҳамдигар, нисбати хешу таборӣ ва ақрабӣ пайдо кардан.

ҚУДОӢ قداى робитаи хешутаборӣ бо оилаи

дигар ба туфайли додан ё гирифтани духтар.

ҚУДОШАВАНДА قداشونده *сифати феълӣи замони ҳозира* аз **қудо шудан**; шахс(он)е, ки нияти қудо шудан дора(н)д.

ҚУДРАТ *а.* قدرت зӯр, нерӯ, иқтидор, қувва; зӯрӣ, тавоноӣ; **мувофиқи қудрат** мувофиқи қувват, ба кадри тобу тавон; **қудрати коре надоштан** қодир набудан ба коре; маҷоли коре надоштан; **қудрати худро нишон додан** ба ҷӣ қодир будани худро зоҳир кардан, зӯри худро намоиш додан; **қудрати касе расидан (ба коре)** зӯри касе расидан ба коре, қодир будан ба коре.

ҚУДРАТБАХШ قدرت‌بخش он ки ва он ҷӣ нерӯ ва тавоноӣ мебахшад, қувват ато мекунад.

ҚУДРАТӢ قدرتى *исми амал* аз **қудрат дорон** қудрат, қудратманд; **сохторҳои қудратӣ.**

ҚУДРАТМАНД قدرت‌مند тавоно, қодир, муқтадир, соҳибқудрат.

ҚУДРАТМАНДӢ قدرت‌مندی нерӯмандӣ, тавоноӣ, дорои иқтидор будан, соҳибқудрат будан.

ҚУДРАТНОК قدرت‌ناк *ниг.* қудратманд.

ҚУДРАТНОКӢ قدرت‌ناكى *ниг.* қудратмандӣ.

ҚУДС *а.* قدس *кит.* 1. *ниг.* қудсият. 2. пок, тоза.

ҚУДСИЯТ *а.* قدسيت *кит.* покӣ, покизагӣ, аз олоиш ва гуноҳ.

ҚУДСӢ قدسى *кит.* 1. мансуб ба қудс; покиза; солах, некӯкор. 2. *ниг.* қудсиён фариштаҳо, малоика.

ҚУДУҚ *т.* قدوق *ғуфт.* чоҳ; **оби қудуқ** оби чоҳ.

ҚУДУМ *а.* قدوم омадан, расидан аз ҷое, баргаштан (*аз сафар*); ташриф овардан.

ҚУЗОТ قضات *ҷ.* қозӣ.

ҚУЛ *т.* قل *ғуфт.* ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънои гулом, банда (*асосан дар таркиби номҳои мардона*) меояд: Ҳамроқул, Ҳайдарқул.

ҚУЛАӢ *т.* قلى муносиб, мувофиқ, соз, боб: вақти қулай, лаҳзаи қулай, аз фурсати қулай истифода бурда, фурсати қулайро интизор будан.

ҚУЛАНЧ ю. قولنج *ниг.* қулинч.

ҚУЛБА а. قلبه қисми чўбини омоч; испор.

ҚУЛЗУМ а. قلم *кит.* 1. помн қадимин баҳри Сурх. 2. баҳр.

ҚУЛИНЧ а. قولنج *тиб.* печиши рўдахо, дарди хала.

ҚУЛИНЧОН ҳ. قلنجان *бот.* гиёҳи табобатиест аз оилаи занчабилхо, ки ватанаш Ҳиндустону Чин аст, муарраби ховалинчон.

ҚУЛ-ҚУЛ قلقل *калимаи тақлиди овози* рехтани об аз шиша ва дигар зарфҳои даҳантанг: қул-қул қардан.

ҚУЛЛА а. قلّه 1. нуқтаи баландтарини кўх, тегаи кўх. 2. маҷ. нуқтаи баланд ва олии чизе: қуллан доғиш, қуллан эҷодиёт, ба қуллаҳон балади саъбат устуворона қадам ниҳодан.

ҚУЛЛОБ I а. قلاب чангаки моҳигирӣ, шаст, қалмоқ.

ҚУЛЛОБ II а. قلاب як нафас ба дарун кашидан (*мас., дуди тамокуро*); қуллоб кашидан як дам ба дарун гирифтани дуди тамоку.

ҚУЛОН т. قلان *зоол.* хари ёбой, гўрхар.

ҚУЛОЧ т. قلاچ *фосилаи байни ду нўғи дастони ба ду тараф ёзондашуда, ки ченаки дарозӣ ҳам ҳисоб мешавад; як қулоч а)* ба андозаи дастони ба ду тараф васеъ кушода; б) *киноя аз чизи дарозу муфассал: аз болои касе як қулоч шикоят навиштан; қулоч қардан* чизеро ба воситаи қулоч чен қардан (*мас., либосвориро*); *асиқулоч кашидан* қулочхоро ба ду тараф ёзондан (*мас., ҳангоми варзиш*); *қулоч кашидан а)* дастро то охир кушода; б) бо тамоми қувват (*чизеро ҳаво додан*); *кашидаву кушода, саҳт (задан); қулоч кушодан* дастхоро ба ду тараф ёзондан (*барои воҳурдӣ ва ғ.*); *забони касе як қулоч будан* бочуръат будани касе дар гапзанӣ, забондароз будани касе.

ҚУЛОЧКАШ قلاچ كاش: қулочкаш қарда задан кашидаву кушода задан, саҳт задан.

ҚУЛОЧКАШӢ قلاچ كاشى дастонро ба ду тараф ёзондан (*дар вақти ишноварӣ*).

ҚУЛТ قلت миқдори об ё нўшокии дигар, ки бо як дам нўшида мешавад, чуръа; *як қулт а)*

чуръа; б) *маҷ.* андаке аз май ва шароб; *қулт-қулт а)* чуръа-чуръа; б) қулт-қулт қарда.

ҚУЛУБ а. قلوب *ҷ.* қалб; \diamond *касри қулуб кит.* дилшикастағӣ, маъюсӣ.

ҚУЛУН I т. قلون *тойчаи нав таваллудшуда.*

ҚУЛУН II ю. قولون *тиб.* қисмате аз рўдаи фарох; (*муарраби калимаи юнонии қулун (colun) аст*): қулуни болорӯ, қулуни рост.

ҚУЛФ قلف шакли гуфтугўни қуфл.

ҚУЛФИНАӢ قلفنى туғи заминӣ.

ҚУЛФСОЗ قلفساز *ниг.* қуфлсоз.

ҚУМ قم *рег.*

ҚУМҒОН т. قمغان зарфи асосан чўянӣ, ки дар он об мечўшонанд, чойчўш.

ҚУМЗОР قمزار *регзор.*

ҚУМҚУМА قممه *обдони сафарӣ, фляга.*

ҚУМОНДОН *фр.* قماندان *гуфт.* командир, фармондеҳ; сардори дастаи низомӣ.

ҚУМОШ а. قماش матои латифу нозук, газвори абрешимӣ, шоҳӣ.

ҚУМРӢ а. قمرى *зоол.* парандаи хушовози хурдтар аз кабўтар, ки дар қардан тавқ дорад.

ҚУМРОН т. قمران сўхтаи чун ангишти сиёҳу саҳт мондаи ҳезум, осўхта.

ҚУНҒУЗ قنغوز *зоол.* гамбуск, саргинғелонак.

ҚУНҒУЗАК قنغوزك *шакли тасғири қунғуз;* гамбусак.

ҚУНҒУРОТ قنغرات *номи яке аз қабилаҳои туркнажод.*

ҚУНДИЗ قندز *шакли тағйирёфта ва кўтоҳиудани қуҳандиз.*

ҚУНДОҚ т. قنداق *ҳ.* қисми чўбини милтиқ, ки дар вақти тирандозӣ онро ба китф тақя медаханд, пошнаи милтиқ: қундоқи милтиқ.

ҚУНДУЗ قندز 1. *зоол.* қонвари санҷобмонандест аз қинси хояндагон, ки пўсти сиёҳи қиматбаҳо дорад, бедастар; қундузи санҷобранг киноя аз осмон, олам ва рўзгор. 2. *маҷ.* шаб, сиёҳӣ, торикӣ.

ҚУНДУЗӢ قندزى *мансуб ба қундуз*; аз пӯсти қундуз (дӯхташуда).

ҚУНУТ I *а. قنوت кит.* 1. фармонбардорӣ. хоксорӣ. 2. хомӯш будан, сукут қардан, аз суҳан бозмондан. 3. *д.* дуое, ки дар рақъати сеюми намози витри воҷиб баъд аз фотеҳа бо замми сураи дигар мехонанд.

ҚУНУТ II *а. قنوط кит.* ноумедӣ, маъюсӣ.

ҚУНФУЗ *а. قنفذ кит., зоол.* хорпушт(ак)и баҳрӣ.

ҚУРБ I *а. قرب кит.* 1. ҳамсоягӣ, ҳамчаворӣ; наздикӣ, қаробат. 2. *д.* яке аз мафҳумҳои суфигарӣ, ки қаробат, наздикии бандаро ба Худои таоло тавассути мушоҳида ва муқошифа ифода мекунад; *муқоб.* бӯъд.

ҚУРБ II *а. قرب* арзиш, қадру қимат; мартаба, чоҳу мақом; **қурби пул**, **қурби пул паст** будан (*ё паст фуромадан*), **қурб (на)доштан**; **қурбу манзала**т а) қадру қимат, арзиш; б) қадру мартаба, дараҷаву мақом; **дар қурби...** дар назди...; **то қурби...** наздик ба..., қариб.

ҚУРБАТ *а. قربت кит.* наздикӣ, қаробат.

ҚУРБО قربا *хешӣ, наздикӣ.*

ҚУРБОҚҚА *т. قرباقه зоол.* ғук, вазағ; **қурбоққан обӣ** (баҳрӣ), **қурбоққан лалмӣ** (хушкӣ, хокӣ).

ҚУРБОН I *а. قربان* 1. *д.* он чи ки дар роҳи Худо садақа мекунад (*мопади ғусфанд, гов, шутур*) ва бо он ба Худованд қаробат меҷӯянд. 2. қурбонишуда; талафёфта, талафшуда, ҳалокгардида. 3. *мач.* калимаи мурочиати самимона; **қурбони...** фидои..., садқаи..., тасаддуқи...; **иди қурбон** иди динии мусулмонон, ки дар он чорвои фарбеҳ ва солим қурбонӣ карда мешавад (*муқ. иди азҳо*); **қурбон додан** фидо кардани касе дар роҳи расидан ба мақсаде, аз даст додан; талафот додан; **қурбон қардан** а) дар роҳи худо кушта, садақа кардани ғусфанд, буз ва ғ; б) фидо қардан, аз даст додан; ба хогири касе ё коре аз баҳри худ ё касе ва ё чизе гузаштан; в) фидои кори баде кардани касе; бедареғ истифода бурдани касе барои расидан ба мақсаде; **қурбон шудан** а) фидо шудан, чон нисор қардан; б) талаф ёфтан; ҳалок шудан; **қурбони коре гардидан** фидои коре шудан, чон нисор қардан барои коре; **фирефтаи коре** ё чизе шуда, худро зоеъ

қардан; **қурбони тир гардидан** тӯъмаи тир гаштан, бо тир кушта шудан; **сарн худро қурбон қардан** чони худро фидо қардан, аз баҳри чони худ гузаштан; **қурбонат шавам** чонам ба ту фидо, тасаддуқат гардам (дар мавриди таҳқиқу тасдиқ гуфта мешавад).

ҚУРБОН//ҚИРБОН II قربان *камондон, чарме,* ки дар тиркаш дӯхта, ҳамоилвор дар гардан андозанд, ба тавре ки тиркаш дар паси дӯш чой гирад ва камонро низ дар он чарма ниғаҳдоранд.

ҚУРБОНГОҲ قربانگاه 1. чое, ки дар он ҳайвонҳои қурбониро мекушанд, маҳалли қурбонӣ қардан. 2. чое, ки дар он касоне дар роҳи мақсаде кушта шудаанд.

ҚУРБОНӢ قربانى 1. маросим ва амали куштани чорпоён дар иди қурбон. 2. ҳайвоне, ки онро дар иди қурбон мекушанд; **ғусфанди қурбонӣ**. 3. фидокорӣ, аз чон гузаштан, чоннисорӣ, кушта шудан дар роҳи расидан ба мақсаде; **қурбонӣ додан** а) *пиг.* **қурбонӣ қардан**; б) талафот додан, кушташуда доштан; **қурбонӣ қардан** чорпо куштан барои садақа.

ҚУР-ҚУР قور قور *калимаи тақлиди овози қурбоққа.*

ҚУРОҚ *т. قراق* чизе, ки аз порчаҳои матоъҳои гуногунранг бо тартиби махсусе дӯхта шудааст: **дастархони қуроқ**, **қурпаи қуроқ**.

ҚУРОҚӢ قراقى *мансуб ба қуроқ*; аз қуроқ дӯхташуда.

ҚУРРАТУЛАӢН *а. قرّةالعين кит.* 1. нури чашм. 2. *мач.* фарзанд, хеши бисёр наздик.

ҚУРС *а. قرص* 1. ҳар чизи гирд ва доирашакл, гирда: **қурси моҳ**, **қурси офтоб**, **қурси нон** гирдаи нон; якто нони гирда. 2. як хел қанди гирдаи паҳн; оби дандон, чак-чақи дандон; **қанду қурс** қандҳои гуногун. 3. доруи хушк, ки ба шакли гирд ва паҳн сохта шудааст.

ҚУРУҚМОЛӢ قروقمالى *таър.* андозе, ки дар собиқ аз қабилаҳои озоди кӯчӣ гирифта мешуд.

ҚУРУН *а. قرون* ҷ. қарн I ва II.

ҚУРУТ *т. قروت* чаккаи чурғоти сахте, ки лӯнда-лӯнда қарда хушконидаанд, кашк; **давои қурут** – оби **ҷӯш** (*зарб.*) ислоҳи ҳар чиз

роҳе дорад.

ҚУРУТАК قروتک *шакли тасғири* курут; ҳар чизи шабеҳи курут саҳт; **зардолун курутак** меваи зардолуе, ки начида, дар дарахташ нағз пазонда хушконида шудааст.

ҚУРУТОБ قروت آب навъи хӯроке, ки он асосан аз қурути дар оби чӯш ҳал кардашуда ва фатири равғанӣ тайёр мекунад.

ҚУРЧ قرچ сермағз, пурра, сифт, вазндор; *муқоб.* нӯк ва пуч.

ҚУРЪА *a.* قرعه коғазпора, чӯбча, мӯҳра, танга ё ягон чизи дигари шартӣ, ки аз рӯи он насиб ё ҳиссаи касеро муайян мекунад (*мас., дар бозӣ*); саҳм, насиб; **қуръа кашидан** бо кашидани ягон чизи нишонадори шартӣ аз байни чандтон якхелаи он муайян кардани насибу ҳаққи касе ба чизе ё навбати коре; **қуръа партофтан** бо ҳаво додани танга, мӯҳра, ягон чизи дигари шартӣ ҳал кардани баҳсу талоши байни ду ё чанд кас.

ҚУРЪАЗАН قرعه زن он ки бо қуръа фол мебинад, фолбин, раммол.

ҚУРЪАКАШӢ قرعه كشي муайян кардани ҳаққи навбати касе ё дастае бо роҳи қуръапартоӣ; **қуръакашии дастаҳо** муайян кардани ҳайати дастаҳои гурӯҳҳо (*мас., дар Чоми ҷаҳонӣ оид ба футбол*).

ҚУРЪАПАРТОӢ قرعه پرتائی *исми амал аз қуръа партофтан*; ба воситаи қуръа муайян кардани саҳм ё навбати касе.

ҚУРЪОН قرآن номи китоби муқаддаси мусулмонон, ки тибқи таълимоти дини ислом бар ҳазрати Муҳаммади пайғамбар (с) нозил гардидааст ва дар он аҳкоми дини ислом ва шарияти он дарҷ ёфтааст; **хатми Қуръон** а) аз сар то охир хондани Қуръон; б) барои ёди мурдагон хондани порчае аз Қуръон ва маросиме, ки барои ин барпо карда мешавад; **тилловати Қуръон** қироати Қуръон.

ҚУРЪОНХОН قرآن خوان хонандаи Қуръон, он ки Қуръон мехонад, қорӣ; порсо, обид.

ҚУРЪОНХОНӢ قرآن خوانی маросими хондани Қуръон; машғул будан бо хондани Қуръон.

ҚУСУР I *a.* قصور камбудӣ, нуқсон; айб, гуноҳ;

қусури чизеро баровардан камбудии рӯй-додро ислоҳ кардан, пур кардани ҷои чизи талафшуда, чуброн кардани кор ё фурсати зоеъшуда, талофӣ кардани зараре.

ҚУСУР II *a.* قصور *ҷ.* қаср.

ҚУТ I *a.* قوت хӯрданӣ, таом, ғизо (*шакли ҷамъи он ақвот аст*); ризк, рӯзӣ; *ба тариқи истиора:* **қути рӯх, қути рӯху равон, қути чон; қути лоямут** ҳадди ақалли хӯроке, ки барои зинда мондан кифоят мекунад, хӯроки «бихӯру намур».

ҚУТ II *a.* قوت ранг, ранги рухсор; **қути касе кандан** *ғуфт.* ранги рӯи касе тағйир ёфтан; саҳт тарсидан.

ҚУТБ I *a.* قطب 1. *ҷугр.* ҳар як аз ду нуқтаи меҳвари тасаввурии кураи Замин ва мавзеи атрофи ин нуқтаҳо: **қутби шимолӣ, қутби жанубӣ**. 2. *ҷугр.* маҳалли бархӯрди меҳвари олам аст бо кураи самовӣ, ки қутби осмон гӯянд. 3. *физ.* яке аз ду нӯги занҷири қувваҳои барқӣ ё магнитӣ: **қутби манфӣ, қутби мусбат, қутби магнитӣ; ситораи қутб** яке аз муниртарин ситораҳои гурӯҳи Дубби Асгар аст, ки дар наздикии қутби шимолии дунё воқеъ аст ва аз рӯи зарурат самтро бо он муайян мекунад; **қутби ҳайвонӣ** *зоол.* яке аз ду тарафи тухм ки тарафи дигарашро **қутби растанӣ** меноманд.

ҚУТБ II *a.* قطب навъи гиёҳест, ки се хор дорад ва онро хори сепахлӯ низ мегӯянд.

ҚУТБ III *a.* قطب 1. сутунаи оҳанини осие ва чарх; оҳанест дар санги поёнии осие, ки санги болоии осие бар он мегардад. 2. шайхи ягона; лақаби он валиест, ки тартиботи маънавии мулку кишвар бар дӯши ӯ гузошта шудааст; *мач.* дурахшонтарин симо (*аз адибон, ҳунармандон, варзишгарон ва м. ш.х.*); **қутби замон** машхуртарин, намоёнтарин шахси даврон.

ҚУТБГАРД قطب گرد иштироккунандаи экспедицияи илмӣ ба қутбҳои кураи Замин.

ҚУТБӢ قطبى *мансуб ба қутб:* воқеъ дар ноҳияи қутб: **фачри қутбӣ, шаби қутбӣ.**

ҚУТБНАМО قطب نما асбоби хурдест ба андозаи соати кисағӣ, ки дар рӯи сафҳаи дараҷабанди он ақрабақ ҷойгир шудааст ва

як нӯки (кабуди) он хамеша ба тарафи шимол ишорат мекунад.

ҚУТКАНДА *قوت كنده* сифати феълӣи замони гузашта аз қут қандан; рангпариди; тарсон.

ҚУТН *ا. قطن* кит. навъи пахта, пунба аст, ки ниҳоли он бисёрсола буда, ҳосили он барои табобат низ истифода мегардад.

ҚУТОС *ا. قطاس* 1. чорпой қавичуссаи монанд ба гов, ки пашми дароз дорад ва дар минтақаҳои баландкӯҳ зиндагӣ мекунад, гажгов: қутоси вахшӣ, қутоси хонагӣ. 2. туғи гарданбанди асп, ки аз мӯи думи қутос тайёр карда шудааст.

ҚУТОСПАРВАР *قطاس پرور* он ки бо парвариши қутосҳои хонагӣ машғул аст; мутахассиси қутоспарварӣ.

ҚУТОСПАРВАРӢ *قطاس پرورى* соҳаи чорводорӣ, ки барои парвариши қутосҳои хонагӣ барои истеҳсоли ширу гӯшт, пашм ва ғ. махсус гардонида шудааст: фермаи қутоспарварӣ.

ҚУТР *ا. قطر* 1. *риёз.* хатти росте, ки аз маркази доира гузашта, доираро ба ду ҳиссаи баробар тақсим мекунад, диаметр: қутри доира, қутри Моҳ, қутри қубур. 2. ғафсӣ, заҳомат.

ҚУТРӢ *قطرى* мансуб ба қутр; арзӣ, кӯндаланг.

ҚУТТИЧА *قطىچه* қуттии хурд.

ҚУТТӢ *т. قطى* 1. ҳар чизи аз чӯб, картон, филиз ё маводи пластикӣ сохташудаи чоркунча, ки барои ҷо додан ва нигоҳ доштани чизҳо хизмат мекунад, чаъба; сандуқча: қуттии гӯгирд, қуттии консерва, қуттии папирос (ё сигарет), қуттии шоколад, қуттии тир...; қуттии интиҳобот(ӣ) сандуқчаи махсус барои ба дохили он партофтани варақаҳои овоздихӣ; қуттии занбӯри асал *ниг.* қанду; қуттии почта сандуқчаи махсуси дар кӯчаю хиёбонҳо насбгардида, ки мактубҳои лифодадорро ба дохили он мепартоянд (*барои ба воситаи почта расонидани онҳо*). 2. дар кирмакпарварӣ воҳиди ченаки муайяни вази тухми кирмак, ки барои парвариши кирми абрешим тайёр карда шудааст; дар қуттии аттор ҳам ёфт нашудан // аз қуттии аттор ҳам ёфт нашудан ниҳоят подир, ноёб будан; бисёр ачибу ғариб будан.

ҚУУД *ا. قعود* *ниг.* нишастан дар намоз, нишаст.

ҚУФЛ//ҚУЛФ *قفل//قفل* 1. олати филизӣ, ки бо он дари хона, сандук, ҷевон ва ғ. маҳкам мекунад. 2. *гуфт.* кулангдони силоҳи оташфишон: қуфли пулемёт; қуфл будан баста будан, маҳкам будан (бо қулф); қуфл задан қулф овехтан, бастан; қулф кардан; қуфл кардан маҳкам кардан, бастан бо қулф; қуфл шинондан, қуфл шикастан, дарро аз болои касе қуфл кардан, дарро аз дарун қуфл кардан...; қулфу қалид олатҳои бастану кушодани дарҳо (-и хазина); қуфл бар дар суфт кардан дар ба рӯи соилон боз кардан, мушкили касеро ҳал кардан; қуфл дар роҳ будан банд будани роҳ, баста будани пеши коре; қуфл шудани дарё банд шудани дарё ба сабаби бисёр ғаштани об; гӯш қуфл задан гӯш руст шудан; қуфл задан ба даҳони касе касеро ба хомӯшӣ маҷбур кардан, даҳони касеро бастан; қуфли даҳонро кушодан ба гап даромадан, гап задан; қулфи дилро кушодан рози ниҳонии худро ошкор кардан; қулфи хомӯширо шикастан хомӯширо вайрон кардан бо гапи худ; ба суҳан даромадан; \diamond қуфли абҷад қулфе, ки бо рамзхарфҳо кушода мешавад; қуфли забонбанд *д.* дуо, ки барои бастании забони касе дар қуфл медаманд.

ҚУФЛАНДОЗ *قفل انداز* бозкунандаи дар; шика-нандаи қуфл.

ҚУФЛБАНД *قفل بند* дарбанд, касе, ки ниғаҳбони дар аст; дарбон, посбон.

ҚУФЛГАР *قفل گر* *ниг.* қуфлсоз.

ҚУФЛКУШО *قفل كشا* маҷ. кушояндаи қулф, барҳамзанандаи мушкилиҳо.

ҚУФЛСОЗ *قفل ساز* устод, ки қулф месозад, қуфлгар.

ҚУШБЕГӢ *قوش بيگى* таър. мансаби сарвазирӣ амирони Бухоро (*олитарин мансаб*), ки қорҳои маъмури давлатӣ дар дасти ӯ буд.

ҚУЮД *ا. قيود* кит. ҷ. қайд; қуюди шабгардӣ ҳ. қоидаҳои дар шаб ғаштугузор кардан, соати комендантӣ.

ҚҶЗАҚАНДӢ *т. قوڭقندى* занбӯруг, қорч, телпаки қозӣ.

ҚҶҚАНДӢ *قوڭقندى* мансуб ба Қӯқанд; сокини

- шаҳри Қўқанд; **аробан қўқандӣ** як навъ аробан дорон чарххон калон.
- ҚҰЛТУҚ** *т.* قوتوق зери бағал, зери каш; бағал, оғӯш.
- ҚҰНОҚ** *т.* قوناق як навъ ғалладонаи арзанмонанд, ки хӯроки парандагон ҳисоб мешавад.
- ҚҰПАЛ** *т.* قوپل дағал, ноҳинчор; номавзун, нотарошида (оид ба одам); **қўпал-қўпал** дағалона, ба дурушті.
- ҚҰР** I *т.* قور 1. оташи зери хокистар, хокистари сўзон: **оташи қўр**. 2. асбоби чанг, ярок, силох; ◊ **сўхбат қўр гирифтаи** сўхбат тафсидан, гуфтугӯ авч гирифтаи.
- ҚҰР** II *т.* قور 1. захира. 2. барака, файз; **қўру қўт** захираи озуқа, хӯроқвории захиравӣ.
- ҚҰРА** *т.* قوره чои чор тарафаш иҳоташуда барои ниғадорин рама, хобок, ҳел.
- ҚҰРАЙИЛ** قوراييل пуштанги пашмин, зертанги гилемӣ.
- ҚҰРБОШӢ** *т.* قورباشى *кит.* 1. сардори қўрхона дар аморати Бухоро. 2. унвони сардори дастаи босмачиён.
- ҚҰРҒОН** قورغان қалъа, ҳисор, диж; истехкомот.
- ҚҰРҒОНӢ** قورغانى *гүфт.* мансуб ба Қўрғонтеппа (шаҳр), қўрғонтеппагӣ.
- ҚҰРҒОНЧА** قورغانچه қўрғони хурд, қалъача, ҳисорак; истехкоми хурд.
- ҚҰРҒОШИМ** قورغاشيم *ниг.* сурб.
- ҚҰРҒОШИМИЙ** قورغاشيمى *мансуб ба қўрғошим;* аз қўрғошим сохташуда: **тири қўрғошимӣ**.
- ҚҰРҒОШИМРАНГ** قورغاشيمرنگ монанд ба ранги қўрғошим, хокистарранги моил ба кабуд; тираранг.
- ҚҰРӢ** قورى дар қўр (II) пухташуда; **лаблабуи қўрӣ** лаблабуе, ки дар хокистари қўрдор пухта шудааст.
- ҚҰРУҚ** *т.* قوروق 1. қўрук кардан муҳофиза кардан, посбонӣ кардан. 2. *нав.* мавзее, ки бо мақсади хиёзу ниғадорӣ ва парвариши баъзе намудҳои ҳайвоноту набототи дохили он дар он чо шикору мохигирӣ, дарахтбурию алафдаравӣ *ва г.* ба вақти муайян манъ карда

шудааст, қўрукгоҳ; *муқ.* мамнӯъгоҳ.

ҚҰРУҚГОҲ قوروق گاه *ниг.* қўрук 2.

ҚҰРУҚБОН قوروق بان хизматчии қўрукгоҳ; посбони қўрукгоҳ.

ҚҰРУҚШИКАН قوروقشكن он ки тартиботу муқаррароти қўрукгоҳро риоя намекунад, вайронкунандаи тартиботи қўрукгоҳ.

ҚҰРУҚШИКАНӢ قوروقشكنى вайрон кардани тартиботу муқаррароти қўрукгоҳ.

ҚҰРХОНА قورخانه *кит.* анбори аслиҳа ва лавозимоти чанг, аслиҳахона.

ҚҰРЧӢ قورچى *таър.* яке аз мансабҳои хурд дар аморати Бухоро, ки вазифааш силохдорӣ буд; низомие, ки ҳамеша дар назди саркарда буда, фармонҳои вайро ба чо меовард.

ҚҰТАН *т.* قوتن бошишгоҳ барои зимистонгузаронии рамаи гўсфандон (*дар чарогоҳҳои биёбонӣ*).

ҚҰТУР *т.* قوتور касалии гузаранда дар ҳайвонот, ки дар пўсти онҳо доначаҳои маддадор пайдо мешавад; **харбузан қўтур** як навъ харбузай зардчаи пўсташ саҳти чиндор.

ҚҰЧ *т.* قوچ гўсфанди нари шохдор, тагал; *муқ.* гуч.

ҚҰЧҚОР *т.* قوچقار *ниг.* қўч.

ҚҰШ I *т.* قوش 1. як чуфт барзагови ба омоч басташуда барои заминронӣ; **қўш рондан** замин шудгор кардан. 2. *кҳн.* андозаи замини зироатӣ, ки дар мавсими деҳқонӣ бо як чуфти гов қор қарда мешуд ва дар хонигариҳои Осиёи Миёна як қўш замин 40-50 таноб (ё 10-12 га)-ро ташкил меод; **қўш гирифтаи** ба андозаи қўш замин гирифтаи. 3. *лахч.* гурӯҳ, тўда (*одатан ҳамҷинсҳо*): **онҳо ба қўши мо ҳамроҳ шуданд;** **қўш қардан** *гүфт.* ҳамроҳ қардан, бастан (*барзаговро ба омоч, аспро ба ароба ва г.*); *васл қардан, пайвастан;* **қўш шудан** а) ҳамроҳ шудан, якчоя шудан; б) аралаш шудан ба қоре.

ҚҰШ II قوش қўшхона, манзили муваққат, бошишгоҳ (*дар сафар*); **қўш партофтаи** чои нишаст дуруст қардан барои гурӯҳи одамон.

ҚҰША قوشه чуфт, дуто; *муқ.* танҳо, якка; **қўша-қўша** а) чуфт-чуфт, дутой; б) *маҷ.* бисёр,

мутааддид.

ҚҰШАПИР قوشه پير орзуи хайр аст дар ҳаққи зану шавҳари ҷавон, ки то пирӣ дар як чо умр бинанд.

ҚҰШГИР قوش گير он ки ба ӯ қӯш-қӯш замин бахшида мешуд (*ниг.* қӯш II, 2).

ҚҰШДОИРА قوش دايره дуто доираи якҷоя навохташаванда.

ҚҰШКАРНАЙ قوش كرني асбоби мусиқӣ, ки аз ду карнай иборат аст ва онро дар тӯю чашнҳо истифода мебаранд.

ҚҰШКУНАНДА قوش كننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз қӯш кардан*; васлқунанда, пайвастануанда; **қӯшқунандаи вагонҳо** коргаре, ки вагонҳои қатори роҳи оҳанро ба якдигар пайваст мекунад.

ҚҰШҚОРАК قوشقاراك ғӯла, ғӯлачӯб; **қӯшқоракҳои чана** гулачӯбе, ки дар зери чана(-и русӣ) гузошта мешавад..

ҚҰШЛАҒАД قوش لغد *гуфт.* чуфтак задан, бо ду

по якбора лагад задани асп ва хар, чуфтак.

ҚҰШНАЙ قوش ني як навъ асбоби мусиқие, ки ба пайи дукӯша шабоҳат дорад.

ҚҰШОҚ *т.* قوشاق *гуфт.* якчанд гӯсфанди бо аргамчин ба ҳамдигар басташуда; **қӯшок-қӯшок карда мондан** гурӯҳ-гурӯҳ карда баста мондан.

ҚҰШПУЛӢ قوش پولى *кҳн.* яке аз андозҳои замин, ки собиқ аз деҳқонон гирифта мешуд.

ҚҰШУН *т.* قشون//قوشن лашкар, сипоҳ; артиш: **қӯшун(ҳо)и баҳрӣ**, **қӯшуни пиёдагард**, **қӯшуни савора**.

ҚҰШХОНА قوش خانه 1. манзилгоҳи муваққат, бошишгоҳ (*дар сафару саёҳат*). 2. манзилу макон барои меҳмонон; манзиле, ки дар тӯйҳо барои меҳмонони аз роҳи дур омада омода месозанд.

ҚҰШЧӢ قوش چى чуфтрон: **иттифоқи қӯшчиён** (*таър*).

Л

Л ҳарфи шонздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфи лом (ل) ифода меёбад; ҳарфи лом дар ҳисоби абҷад ба адади 30 баробар аст.

ЛАБ ل 1. канори берунии атрофи даҳони одам ва баъзе ҳайвонҳо, ки дандонҳоро мепӯшонад: **лаби боло**, **лаби поин**, **лаби тунук**, **лаби гафс**, **лаби гулгун**, **лаби майгун**, **лаби пурханда**, **лаби хандон**, **лаби чонбахш**, **кунчи лаб**, **лабро пок кардан**, **лабони касе** ба табассум монл шудан, аз **лабони касе** табассум дур нашудан, дар **лабони касе** табассум дамидан (**пайдо шудан**); **лаб(он)-и ақиқ** лабҳои сурхи зеборӯён; **лаби лаъли шакар-гуфтор** лаби сурхи ширинсуханон; **лаби шакарбор** лаби маҳбубаи ширинкалом; **лабу лунҷ** а) атрофи лабу даҳон; б) *киноя* аз намуди бади зоҳирни чизе; **бо лаби пурханда // бо лабони ҷуртабассум** бо лаби хандон; хеле хандон; ниҳоят шод; **лаб ҷунбон(н)дан** а) лабро ба ҳаракат даровардан; б) *киноя* аз зери лаб гуфтан, ниҳоят оҳиста гап задан. 2. канор, соҳил: **лаби баҳр**, **лаби дарё**, **лаби кӯл**, **лаби об**, **лаби рӯд**, **лаби чашма**; **лаби ҷӯ(ӣ)** а) канори ҷӯ; наздики ҷӯ; б) девораи паҳлуии ҷӯ; **лаби ҳавз** канори ҳавз; нишастгоҳ дар канору атрофи ҳавз: **лаби ҳавзи Ғозиён**, **лаби ҳавзи Девонбегӣ**; **сарви лаби ҷӯ** сарви сарсабзи воқеъ дар канори ҷӯ; **лаб-лаби...** бо канори..., ба тӯли соҳили...; қад-қади...: **лаб-лаби дарё**, **лаб-лаби ҷӯ...**; **лаби гор** назди даҳани гор. 3. канораи ҳар чиз; гӯшаи чизе: **лаби айвон**, **лаби бом**, **лаби кат**, **лаби палос**, **лаби су-**

фа; **як лаби рӯймол**; **лаби гилем** як гӯшаи гилем; **лаби доман** канори доман, зеҳи доман; **лаби кунчора** порчаи кунчора; **лаби нон** а) канори нон; б) *мач*. лукмаи нон, бурдаи он; **лаби тиреза** *гуфт*. зертахтаи тиреза; тоқчаи таги тиреза; **лаб ба лаб карда дӯхтан** ду канори матосеро ба ҳам расонида дӯхтан. 4. канораи болоии пиёла, коса, кӯза, хум *ва ғ*; **лаби дег** а) канораи гирдогирди даҳони дег; б) *гуфт*. назди дегу дегдон, атрофи дег; **лабу лаҳча** гапдонӣ; чарбзабонӣ, хушгапӣ; **лабу лаҳча кардан** чарбзабонӣ кардан, фасеҳбаёнӣ намудан; **лаб-лаб** лаболаб, лабрез, ниҳоят пур; **лаб ба лаб** лабрез, пурупур: **сатили лаб ба лаб** (*аз об...*): **лаб ба лаб кардан**, **лаб ба лаб шудан**; **зери лаб // дар зери лаб** а) оҳиста, камшунаво; б) худ ба худ (*чизе гуфтани*): **зери лаб замзама кардан**, **зери лаб чизеро ҳисоб кардан...**; (*дар*) **зери лаб хандидан // (дар) зери лаб табассум кардан** а) ноаён ханда кардан, табассум кардан, лабханд задан; б) тамасхур кардан, ришханд кардан, писханд задан; **як лаб нон** а) як бурда нон; б) *киноя* аз хӯроки бисёр кам; **ин лаб – он лаб** *мач*. ин тарафу он тараф; атрофу акноф; **бо лаби ташна** ташналаб; **бо лабони хушк** ташнаву гушна; **бо лабу лунҷи овезон** бо қиёфаи норозиёна; димоғсӯхта; **то лаби гӯр** то дами марг; **лаб бастан // лаб фуру бастан** гап назадан, хомӯш шудан; **лаб боз кардан // лаб во кардан** *ниг*. лаб кушодан; **лаб бурма кардан** лабро қачу пурчин кардан барои изҳори норизоғӣ аз чизе; **лаб ба чизе во кардан** *ниг*. **лаб ба чизе ку-**

шодан; **лаб газидан** а) лаби поинро ба зери дандон гирифтани ба аломати касеро нигоҳ доштан аз гуфтани чизе; б) хомӯш шудан, гап назадан; в) афсӯс хӯрдан, изҳори пушаймонӣ ва надомат кардан; **лаб кушодан** а) гап сар кардан, сухан оғоз кардан; б) гап задан, гуфтан; **лаб ба гап (сухан) кушодан** ба гап даромадан, сухан оғоз кардан; **лаб ба чизе кушодан** дар бораи чизе ё коре гап сар кардан; **лаб ба дашном кушодан, лаб ба шикаҷат кушодан...**; **лаб задан** лабрез шудан, пуропур шудан; **лаб леснда гаштан** *гуфт.* ташнаву гушна гаштан; **лабҳо пушти гӯш рафтани** хандон шудан; бисёр хурсанд шудан; **лаб тар кардан** андак нӯшидан; ташнагири шикастан; **лабу лунҷ овезон кардан** лабро качу килеб кардан барои изҳори норозигӣ ва димоғсӯхтагӣ; **вазъи рӯи худро тағйир дода** изҳори норозигӣ кардан аз чизе; **лаб андар лаб будан** бисёр наздик будан; дар дами чизе будан; **лаб ба лаб нарасонда (норасонда) гап задан** тез гап задан, бо шитоб ҳарф задан; **лаб ба ханда нарафтани** майлу хоҷиши хандидан надоштан, ба дил нагунчидани хандаю шодӣ; **бахти касе лаб задан** тофтани бахти касе; **омад кардани кори касе; аз ҳарф лаб фурӯ бастан** аз сухан бозистодан, гапро бас кардан; **аз як лаби чизе хӯрдан** қисми каме аз чизеро аз худ кардан; **ба лаби дарё (об) ташна бурда ташна овардан** а) ниҳоят пухтаву зирак будан; б) бисёр фиребгар будан, дар қаллобӣ ниҳоят моҳир будан; **ба лаб доштан** вирди забон будан (-и номи касе); **ба(р) лаб овардан** ба забон овардан, зикр кардан; **ба лаби гӯр бурдан** куштан, ба ҳалокат расондан; **ба лаб кулӯх молидан (молида гаштан)** ягон кори кардан худро пинҳон намуда хомӯш гаштан; **кореро карда худро ба нодонӣ задан; ба гап (сухан) лаб мондан** гапи касеро қувват додан, гапи касеро таъкид ва таъриф кардан; **дар лаб будан** дар даҳони касе будан, вирди забони касе будани чизе; **об ба лаби ҷӯ баробар шудан** *ниг.* **об; по бар лаби гӯр будан** дар дами марг будан; **охири умри худро ба сар бурдан; пои касе ба лаби гӯр расидан** наздик омадани марги касе, кам мондани умри касе; **ҷон ба лаб расидан (омадан)** а) ба марг наздик шудан, қариб ба мурдан расидан; б) ба танг омадан, ба ҷон расидан, аз ҷон безор шудан;

як лаби дунё кам нашуд ба дунё осебе нарасид, як гӯшаи дунё кам нашуд.

ЛАБА لبه 1. канора, ҳошияи чизе; қисми лабмонанди чизе. 2. лапар (-и кулоҳ), офтобгардон. 3. канор ва лаби тези корд ё шамшер.

ЛАБАД a. لبد *кит.* 1. намад. 2. пашми гӯсфанду шутур.

ЛАБАДОР لبدار канорадор, хошиядор.

ЛАБАДУЗӢ لبدوزى лабаи матоъ ва порчаҳоро ба дарун таҳ карда дӯхтан.

ЛАБАК لبيك 1. *шакли тасғир ва навозиши лаб.* 2. нӯги чизе. 3. *мус.* соҷҳои нафасие, ки ба лаб менавозанд: **лабаки най.**

ЛАБАКИДУЗӢ لبيكدوزى *исми амал аз лабакӣ дӯхтан;* шугли хайёте, ки ба либосҳо канора медӯзад.

ЛАБАКӢ لبيكى канораи мӯинае, ки ба гиребон, ба бар ё домани либосҳо барои ороиш медӯзанд; гардиши тарафи берунаи телпак: **лабакӣ дӯхтан.**

ЛАБАН a. لبن *кит.* шир.

ЛАБАНИЁТ لبنيات ширу маҳсулоти ширӣ (*ҷурғот, панир, равған, равғани маска, дӯғ, хома, кашк ва ғ.*)

ЛАБАНИӢ لبنى *марбут ба лабан;* ширӣ.

ЛАБАС a. لبث *кит.* таваққуф, истодан; даранг, диранг.

ЛАББАӢ a. لبي (аслаш **лаббайк**) *нидо дар ҷавоби хитоб ё баъди шунидани сухани касе ба маънои «қабул мекунам», «итоат мекунам», «ба хизмат тайёрам» кор фармуда мешавад;* ҳа, хо, бале; **лаббай гуфтан** ҳа гуфтан; **итоат кардан.**

ЛАББАӢГӢЁН لبيگويان *феъли ҳол аз лаббай гуфтан;* дар ҳолати лаббай гуфтан.

ЛАББАӢГӢӢ لبيگوئي фармонбардорӣ, итоат кардан.

ЛАББАӢГӢӢ لبيگوئي *итоаткунанда;* мутеъ, фармонбардор.

ЛАББАӢК a. لبيک *ниг.* **лаббай.**

ЛАББАӢКЗАНОН لبيکزان *ниг.* **лаббайгӯён.**

ЛАББАРГАРДОН لَب بَر گَر دَان 1. дорон лаб ё гиребони баргашта. 2. қисмате ё бахше аз рӯкаши китоб, ки аз чилди китоб зиёд меояд ва дар ду тараф тоб хӯрда, миёни чилд ва баданаи китоб қарор мегирад.

ЛАББАРГАШТА لَب بَر گَش تِه *ниг.* лаббаргардон.

ЛАББАСТА لَب بَس تِه 1. он ки даҳонашро бастааст, дорон даҳони баста. 2. *маҷ.* сокит, хомӯш.

ЛАББОФ لَب بَاف чуводдӯз, он ки чодари хайма ва лавозими онро медӯзад.

ЛАББОФӢ لَب بَافِ 1. амал ва шугли лаббоф. 2. мавзее, ки дар он ҷо чувол ва лавозими чодару хайма мебофанд.

ЛАБГАЗ لَب گَز он ки лабҳои худро бо ишорати сукут ё хомӯш ва аз рӯи хашму таассуф мегазад.

ЛАБГАЗӢ لَب گَزِ ҳолат ва вазъи лабгаз; **лаб газдан.**

ЛАБГАРДОН لَب گَر دَان (*лабос ё пойафзори*) канорааш ба берун ё дарун гардонида: **кулоҳи лабгардон.**

ЛАБГИРД لَب گَر_D он ки ё он чи лабҳои гирд дорад.

ЛАБҒАФС لَب غَفَس он ки лабҳои ғафси овезон дорад; лабдӯл.

ЛАБДӢЗ لَب دَو ز *маҷ.* бисёр ширин, чуноне ки аз гояти ширини лабҳоро бо ҳам медӯзад ва мечаспонад.

ЛАБДӢЛ لَب دَو ل *ниг.* лабгафс.

ЛАБЕША//ЛАБОША لَب شِه // لَب شِه ҳалқаи ресмони чӯбдор, ки ба лаби аспӣ бадфеъл ниҳода тоб мелиҳанд, то ки ором шавад; лабтоб.

ЛАБИБ *а.* لَبِيب оқил, доно, хирадманд.

ЛАБИДАРӢ لَب دَرِ يَ ا ӣ воқеъ дар соҳили дарё.

ЛАБИҚ *а.* لَبِيق *кит.* зирак, хушёр; бохабар.

ЛАБИРИНТ لَب رِ يَنْ ت 1. *таър.* иншооти дорон роҳравҳои печдарпеч дар Юнони қадим ва Миср. 2. вазъияти мураккаб, ки аз он баромадан хеле мушкул аст. 3. *тиб.* қисми дарунии гӯш, ки узви сомеа ва идорақунандаи мувозинати бадан ба ҳисоб меравад.

ЛАБӢ لَبِ 1. *мансуб ба лаб.* 2. *грам.* овозе, ки бо иштироқи лаб ҳосил мешавад: **садонокҳон лабӣ, ҳамсадоҳон лабӣ.**

ЛАБКАШОЛ لَب كَشَال *гуфт.* даҳоняла; ноӯҳдабаро.

ЛАБКАҶ لَب كَچ он ки ё он чи лабҳои қач дорад: **табақи лабқач; □ хандаро кӣ қунад? – лабқач! (мақ.).**

ЛАБЛАБУ لَب لَبُو як навъи сабзавоти хӯроқӣ, ки беҳмевааш сурх ё сафед мешавад, лабу, ҷугундар; **лаблабуи қанд** лаблабуи сафеди боғӣ, ки аз шираи он шакар мегиранд; **лаблабуи қӯрӣ** лаблабуи дар хокистари сӯзон пухта; **лаблабуи сурх** навъи лаблабуи хӯроқӣ, ки беҳмеваи сурх дорад; **◇ лаблабу барин сурх шудан** ниҳоят сурх шудан (*аз шарму хичолат*).

ЛАБЛАБУГИН//ЛАБЛАБУГӢ لَب لَبُو گِ يَنْ // لَب لَبُو گِ ي *мансуб ба лаблабу;* аз лаблабу тайёршуда.

ЛАБЛАБУҒУНДОР لَب لَبُو غُن دَار ғундорандаи лаблабу, ҷамъовариқунандаи ҳосили кишти лаблабу: **комбайни лаблабуғундор.**

ЛАБЛАБУҒУНДОРӢ لَب لَبُو غُن دَارِ *исми амал аз лаблабу ғундоштан;* кандану ҷамъ овардани ҳосили лаблабу: **мавсими лаблабуғундорӣ.**

ЛАБЛАБУЗОР لَب لَبُو ز_OР майдони кишти лаблабу, киштзори лаблабу.

ЛАБЛАБУКОВАК لَب لَبُو كَو ا ك олати кишоварзӣ барои кандани беҳмеваҳои лаблабу.

ЛАБЛАБУКОР لَب لَبُو ك_OР киштқунандаи лаблабу, он ки бо киштқори лаблабу машғул аст: **хочағни лаблабукор.**

ЛАБЛАБУКОРАК لَب لَبُو ك_O ر a K мошин барои киштани лаблабу.

ЛАБЛАБУКОРӢ لَب لَبُو ك_O رِ ӣ киштқори лаблабу.

ЛАБЛАБУРАНГ لَب لَبُو رَ ن گ ба ранги лаблабуи сурх, монанди ранги лаблабу.

ЛАБЛАБУФУРӢШ لَب لَبُو فُ رُ ش он ки лаблабуи хом ё пухта мефурӯшад.

ЛАБЛАБУФУРӢШӢ لَب لَبُو فُ رُ شِ ӣ шугли лаблабуфурӯш; **лаблабуфурӯшӣ қардан** бо харидуфурӯши лаблабу машғул будан.

ЛАБЛАБУШЎРБО لېلبوشوربا шўрбое, ки ба он лаблабуи сурх андохтаанд.

ЛАБЛЕС لېلبېس *гуфт.* даҳаняла, гаранг.

ЛАБЛОБ I لېلاب *кит.* гули ошикипечон, ишқандарпечон; алафи печак.

ЛАБЛОБ II لېلاب *кхп.* 1. азоимхон, дуохон. 2. афсунгар, чодугар.

ЛАБЛҶЛА لېلوله хошия, зех.

ЛАБЛҶЛАДОР لېلولهدار хошиядор, зехдор: **чомаи лаблҶладор.**

ЛАБОВЕЗОН لېبآويزان 1. он ки лаби ӯ ба поин кашол аст. 2. *мач.* даҳаняла, даҳанбоз.

ЛАБОД *а.* لېباد *кхп.* чомаи боронии намадӣ.

ЛАБОЛАБ لېلاب пур аз чизҳои обакӣ, лабрез, молломол, саршор: **лаболаб кардан, лаболаб шудан, лаболаб пур шудан.**

ЛАБОРАНТ *лот.* لېبارنت 1. корманди илмий техникӣ дар лабораторияи илмӣ – озмоишгоҳӣ, озмоишгар. 2. корманди таълимгоҳ, ки одатан барои машғулиятҳои лабораторӣ асбобу маводи заруриро тайёр мекунад.

ЛАБОРАНТӢ لېبارنتى кор ва шугли лаборант.

ЛАБОРАТОРИЯ *лот.* لېبارتارىه муассиса ё шўбае, ки дар он таҷриба ё тадқиқоти илмӣ ва санчишҳои гуногун гузаронида мешавад; озмоишгоҳ.

ЛАБОРАТОРӢ لېبارتارى *маҷсуб ба лаборатория,* озмоишгоҳӣ; натиҷаи дар лаборатория ба даст овардашуда; **машғулияти лабораторӣ** дарс дар донишгоҳу омӯзишгоҳҳо, ки дар он озмоишҳои илмӣ ва техникӣ мегузаронанд.

ЛАБОЧА لېبچه *кхп.* чомаи пешкушодаи дарози шабеҳи чакман.

ЛАБПАР لېبپر *ниг.* лабпарида.

ЛАБПАРИДА لېبپریده зарфе, ки ягон ҷои кано-раш андак шикастаст: **косаи лабпарида, пиллаи лабпарида.**

ЛАБПАРИДАГӢ لېبپریدگی лабшикастагӣ, ҷои паридагии бисёр ками лаби зарф ё чизи дигар.

ЛАБРЕЗ لېرېز лаболаб, пур, саршор, молломол;

лабрез шудан лаболаб пур шудан; **лабрез шудани косаи сабри касе** *ниг.* **коса.**

ЛАБС *а.* لېبس шубҳа эҷод кардан, ба шубҳа андохтан.

ЛАБСУРХКУНАК لېبسرخکنک *гуфт.* молидани ороишӣ барои сурх кардани ранги лаби занон.

ЛАБСҶЗ لېبسوز хеле гарм, сӯзон: **шўрбон лабсҶз.**

ЛАБСҶХТА لېبسوخته *сифати феълии замони ҳо-зира аз лаб сӯхтан.* 1. он ки чизи гарме нӯшида ё хӯрда, лабонаш сӯхтааст. 2. *мач.* он ки аз коре таҷрибаи талхе дорад.

ЛАБТАНГ لېبتنگ тангдаҳон (*сифати маҳбуба*).

ЛАБТАХТ لېبتخت лаълие, ки ҳамвор ва белаба аст.

ЛАБТАШНА لېبتشنه ташна, хоҳони об, ташна-налаб; **дашти лабташна** дашти беоб.

ЛАБТОБ لېتاب ҳалқаи тасмагие, ки вақти наъл задан лабу даҳони аспҳои бадфеълро тофта нигоҳ медоранд; лабеша.

ЛАБТУРШ لېبترش дорои туршии андак, камтурш.

ЛАБТУРШӢ لېبترشى лабтурш будан, камтуршӣ.

ЛАБХАНД لېبخند хандае, ки бо ҳаракати андаки лабҳо ба ҳам мерасад, табассум; писханд, тамасхур: **лабханд задан, лабханд кардан.**

ЛАБХАНДА لېبخنده *ниг.* лабханд.

ЛАБХАНДАК لېبخندک *ниг.* лабханд.

ЛАБХОНӢ لېبخوانى 1. аз рӯи ҳаракати лаби хонанда ё гӯянда дарёфтани суханони ӯ. 2. равиши кор бо кару гунгҳо барои фаҳми онҳо.

ЛАБХУШК لېبخشک он ки лаби ӯ аз ташнагӣ қоқ шудааст; лабташна.

ЛАБЧАНГ لېبچنگ *мус.* сози хурди камоншакли филизӣ, ки дар мобайнаш забонча дорад ва ин созро одатан занону духтарон миёнаи лабҳо гузошта менавозанд, чангқовуз.

ЛАБЧАРО لېبچرا нахӯди бирён, донак ва дигар меваҳои хушк, ки вақти сӯхбат мехӯранд.

ЛАБЧАСП لېبچسپ бомаза, лаззатнок, лазиз.

- ЛАБЧАШАК** لبچشک андаке аз хӯрок ё нӯшокне, ки барои санчидани мазаи он ме-чашанд.
- ЛАБЧОК** لبچاک он ки лаби болояш модарзод чок, яъне дарида аст.
- ЛАБШАКАР** لبشكر маҷ. 1. ширинзабон, ширинкалом, хушгап. 2. маҳбуба.
- ЛАБШИКАСТА** لبشكسته ниг. лабпарида.
- ЛАБШОН** لبشان чои ба тарафи дарун баромадаи канори чӯй ва роши киштзор; лабшон задан бо каланд ё бел зада-зада нест кардани чои ба тарафи дарун баромадаи канори чӯй ё во-ти замин.
- ЛАБШҶҶЛАТТА** لبشوى لته латтае, ки ба об тар карда, бо он лаби аспро мешӯянд.
- ЛАБШҶҶР** لبشور дорои шӯрии андак, шӯрии кам.
- ЛАВ I** لَو кит. баландӣ, пушта.
- ЛАВ II** لَو кхн. зардоб, сафро.
- ЛАВ III** لَو :гардан лав кардан гуфт. гардан гач кардан, сар хам кардан.
- ЛАВ IV** ا. لَو кит. агар; ва лав ва агар.
- ЛАВ V** لَو навъи ширинӣ.
- ЛАВАНД** لوند 1. танбал; коҳил, суфрафтор; ноӯҳдабаро. 2. кит. айёш, мард ё зани бад-рафтор.
- ЛАВАНДӢ** لوندى лаванд будан; танбалӣ, коҳилӣ: лавандӣ кардан.
- ЛАВАНДОНА** لوندانه танбалона; коҳилона.
- ЛАВВАС** لَوّس :лаввас кардан гуфт. а) сӯзиш кардан, сӯхтан (аз шиддати гармо ё сармо); б) дурахшидан, тофтан: лахча барин лаввас кардан.
- ЛАВВОҲ** а. لَوّاح 1. лавҳасоз. 2. лавҳакаш, рассоми лавҳанавис.
- ЛАВВОҲӢ** لَوّاحى 1. лавҳасозӣ. 2. санъати ороиши китобҳои қадимӣ.
- ЛАВГӢШ** لَوّغوش овезонгӯш: хари лавгӯш.
- ЛАВЕД//ЛАВИД** لَويد кит. деги калони саркушода, деги бузурги мисин ё сангин.
- ЛАВЗ I** ا. لوز бодом; ҳалвои лавз ҳалвои аз мағзи бодом ё писта бо шакар пухташуда.
- ЛАВЗ II** لوز часп, сафеда, сафедаи тухми мурғ.
- ЛАВЗ III** لوز 1. муш. 2. амрад.
- ЛАВЗАТАӢН** ا. لوزتين 1. ҷ. дугонаи лавз. 2. ду бодомаки гулӯ.
- ЛАВЗИНА** а. لوزينه ҳалвои лавз: лавзина ба гов додан (мақ.).
- ЛАВЗӢ** لوزى марбут ба бодом; ба шакли бодом, монанди бодом, бодомӣ.
- ЛАВМ** а. لوم кит. маломат, сарзаниш, нақӯхиш.
- ЛАВН** а. لون 1. ранг, гуна. 2. хел, навъ.
- ЛАВНА** لونه гулгуна, гоза, сурхӣ, ки занон ба рӯй мемоланд.
- ЛАВО** а. لوى кит. печиши шикам, дарди шикам.
- ЛАВОЕҲ** а. لوايح ҷ. лоиҳа.
- ЛАВОЗИМ** а. لوازم ҷ. лозима; корҳо ё чизҳои лозим.
- ЛАВОЗИМОТ** а. لوازمات ҷ. лавозим; чизҳои зару-рӣ; асбобу анҷом; лавозимоти хатнависӣ ас-бобу анҷоми хатнависӣ (аз қабилӣ когазу қалам ва ғ.), асбоби таҳрир; лавозимоти ҳарбӣ (чангӣ) яроқу аслиҳаи барои чанг ло-зим.
- ЛАВОМЕӢ** а. لوامع ҷ. ломеа ва ломеъ.
- ЛАВОҲИҚ** а. لواحيق ҷ. лоҳиқа ва лоҳиқ.
- ЛАВОШ** لواش як навъ нони хеле тунук.
- ЛАВОШӢ** لواشى чое ё дӯконе, ки дар он нони лавош мефурушанд.
- ЛАВС** а. لوث олоиш, олудагӣ (бо ягон чизи но-нок).
- ЛАВҲ** а. لوح 1. ҳар чизи сатҳаш паҳни сангӣ, филизӣ ва ғ., ки дар рӯи он хат менавиштанд ё нақшу нигор мекашиданд; лавҳи мазор сангнавиштаи сари қабр, санги мазор. 2. ду тахтаи аз ҳам гузаронидашудаи шабех ба курсича, ки бар рӯи он китобро монда мехо-нанд; лавҳи потамонӣ тахтачаи поядор барои рӯи он гузошта хондани пота. 3. тахтачаи мусаттаҳи мактабҳои қадим, ки ба рӯи он ҳарфҳо навишта, ба шогирдон ме-

омӯзонданд: **лавҳи таълим**. 4. тахтачаи расмкашии рассомон. 5. саҳифаи аввали бо нақшҳои рангин ороишдодашудаи китобу дастнависҳои қадимӣ; сарлавҳ; **лавҳу чадвалкашӣ** ороишу зинатдиҳӣ ва кашидани раҳи сатрҳои китобу дастнависҳо (-и қадимӣ). 6. *ниг.* **лавҳа**; **лавҳ кашидан** сурат кашидан, расм кашидан; **лавҳи маҳфуз** *кит.* сарнавишт; **лавҳи хотир** сафҳаи хотир; хотира, ёд; **аз лавҳи хотир рафтан** фаромӯш шудан, аз ёд рафтан, аз ёд баромадан; **ба лавҳи хотир нақш бастан** дар ёд мондан.

ЛАВҲА *а.* لوحه 1. тахтача ё қоғази сахте, ки дар он ном ва вазифаи шахсе, унвони ягон идора, тартиби кори шахсе ё идорае навишта, бар сари дар ё пештоқи бино овехта мешавад, овезаҳои пушти дар, овеза; **лавҳаи эълонҳо** тахтаи паҳну васе, ки дар он эълон, хабарҳои расмӣ *ва ғ.* навишта мечаспонанд; **лавҳаи дӯкони қаннодӣ**, **лавҳаи мағоза**; **лавҳаи ёдгорӣ** тахтае, ки дар он номе ё маълумотеро навишта, барои дар ёди омма нигоҳ доштан дар ҷои намоёни биное ё ба сари кӯчае мегузоранд; **лавҳаи фахрӣ** тахтаи паҳни калоне, ки дар он расм ё номи шахсоне, ки дигарон бо онҳо фахр карда метавонанд, часпонда ё навишта шудааст. 2. манзара, намуд, лавҳ. 3. рамз, сурат, мусаввара. 4. *адш.* тасвири хурди бадеии манзарае аз ҳаёт ё ягон хислати шахс; **лавҳаи бадеӣ** сахна, порча ё ҷузъиёте аз ягон асари бадеӣ, ки як навъ мустақилият дорад.

ЛАВҲАКАШ لوحه كاش бо нақшу нигор ороишдиҳандаи китобу дастнависҳои қадимӣ, ороишдиҳандаи китобу дастнависҳо.

ЛАВҲАКАШӢ لوحه كاشى хунару шугли лавҳакаш; **устохонаи лавҳакашӣ** ҷои кори устоҳои лавҳакашу лавҳасоз.

ЛАГ I لگ گافت., *ниг.* лак I.

ЛАГ II لگ банд, зиндон, маҳбас.

ЛАГАД لگд 1. лат ё зарбае, ки бо пой ба касе ё чизе зада мешавад; **лагад андохтан** (**парондан**, **партофтан**) бо як ё ду пой ақиб зарба задани чорпой сумдор; **лагад задан** бо пой зарба задан; ба зери лагад гирифтан; **лагад кардан** *ниг.* лагад задан; **лой лагад кардан** лойро бо по зер карда-зер карда тайёр кардан (*мас.,*

барои похсазанӣ); **лагад хӯрдан** бо лагад зада шудан. 2. зарбае, ки дар асари таркиши борут ҳангоми тирандозӣ аз силоҳҳои оташфишон (*туфанг, тӯп ва ғ.*) пайдо мешавад; **ба гапи касе лагад задан** *мач.* миёни сухани касеро бурида, ба гап даромадан; **лагади харро хар мебардорад** (*мақ.*) дуруштию дағалии одами бадро назирӣ ӯ таҳаммул мекунад.

ЛАГАДАНДОЗ لگدانداز бо як ё ду пой ақиб зарба задани чорпой сумдор.

ЛАГАДАНДОЗӢ لگداندازى *исми амал аз лагад андохтан.*

ЛАГАДЗАН لگدزن асп, хар ё гове, ки бо лагад одамро мезанад, ҳайвоне, ки бо ду пой пушт лагад мезанад.

ЛАГАДЗАНИ لگدزنى *исми амал аз лагад задан; лагадзан будан.*

ЛАГАДКОРӢ لگدكارى *ниг.* лагадкӯбӣ.

ЛАГАДКӢБ لگدكوب :лагадкӯб кардан бо лагад задан; поймол кардан.

ЛАГАДКӢБА لگدكوبه зарбаи лагад; зарба.

ЛАГАДКӢБӢ لگدكوبى задан бо пой касе ё чизеро; поймол кардан; **лагадкӯбӣ кардан** бо лагад зада-зада поймол кардан.

ЛАГАДМОЛ لگدمال *ниг.* лагадкӯб; **лагадмол шудан** зери по монда хеле бисёр дучори лату кӯб шудан.

ЛАГАДМОЛӢ لگدمالى *ниг.* лагадкӯбӣ.

ЛАГАДПАРОН لگدپران *ниг.* лагадандоз.

ЛАГАДПАРОНӢ لگدپرانى *ниг.* лагадандозӣ.

ЛАГАДПАРТОӢ لگدپرئايى *исми амал аз лагад партофтан.*

ЛАГАДХАСТА لگدخسته лагадзада, лагадхӯрда, помолшуда.

ЛАГАДХОР لگدخور *кит., ниг.* лагадхӯр.

ЛАГАДХӢР لگدخور 1. *сифати феълии замони гузашта аз лагад хӯрдан.* 2. *мач.* он ки озору шиканча дидааст.

ЛАГАДХӢРАНДА لگدخورنده *сифати феълии замони ҳозира аз лагад хӯрдан.*

ЛАГАН لگن 1. зарфи чуқури филизӣ барои да-

- стшӯй ё чомашӯй, ташт, тос, тағора. 2. *гуфт.* табақи калон, лаълӣ. 3. *кит.* шамъдон.
- ЛАГАНБАРДОР** لگن بردار *мач.* хушомадгӯй, ко-салес.
- ЛАГАНБАРДОРӢ** لگن بردارى *мач.* хушомадгӯй, тамаллуқ.
- ЛАГАНДА** لگنده кӯк (бахя)-и абраву астарн ли-боси пахтадор ё кӯрпа; **лаганда кардан** бо кӯкҳои калон-калон дӯхтани абраву астарн либоси пахтадор ё кӯрпа.
- ЛАГАНЧА** لگنچه лагани хурд.
- ЛАГЕР** *олм.* لگير 1. бошишгоҳи муваққати и умумии дар ҳавои кушод ё дар хаймаҳо чой-гирифта: **лагери сайёҳон**. 2. номи баъзе муас-сисаҳо барои нигоҳ доштани гурӯҳи калони одамон: **лагери асирони ҳарбӣ**, **лагери ислохи меҳнатӣ**; **лагери мактабиён** истироҳатгоҳи тобистонаи мактабиён. 3. гурӯҳбандӣ аз нуқтаи назари маслак ва мароми иҷтимоию сиёсӣ: **лагери сотсиализм**, **лагери тарафдорони сулҳ**.
- ЛАГЛАГ** لگ لگ *ниг.* лаклак.
- ЛАГОМ** لگام *кит., ниг.* лачом.
- ЛАГОМГУСЕХТА** لگام گسيخته *ниг.* лачомгусехта.
- ЛАГОМГУСЕХТАГӢ** لگام گسيختگى *кит., ниг.* лачомгусехтагӣ.
- ЛАГАД** لگد *гуфт., ниг.* лагад.
- ЛАГВ** *а.* لغو 1. сухани беҳудаву бемаънӣ, ҳарза, сафсата. 2. ботил кардан, бекор кардан; **лагв кардан** бекор кардан, аз эътибор соқит кардан, ботил кардан, мансух кардан, фасх на-мудан.
- ЛАГЖАНДА** لگژنده *сифати феълии замони ҳозира аз лагжидан*; лагжон, лагжонак; **нигоҳи лагжанда** нигоҳи хуноки шубҳаангез; нигоҳи гашовар.
- ЛАГЖАНДАГӢ** لگژندگى *тарзи дигари сифати феълии замони ҳозира аз лагжидан*; лагжанда будан, лагжандагӣ.
- ЛАГЖИДА** لگژيده *сифати феълии замони гузашта аз лагжидан*; лагжида рафтаи сахт лагжидан.

ЛАГЖИДАН//ЛАҒЗИДАН//ЛАҒЧИДАН

لگژيدن//لغزيدن//لغجيدن 1. молиш хӯрда аз ҷои худ рафтаи, гечидан. 2. *мач.* надониста хато со-дир кардан, аз камтаҷрибагӣ хато кардан.

ЛАГЖИШ//ЛАҒЗИШ لغزش//لغزش *исми феъли аз лагжидан//лагзидан*; **лагжиш** хӯрдан лагжи-дан, гечидан.

ЛАГЖОН لغزان *феъли ҳол аз лагжидан*; дар ҳолати лагжидан.

ЛАГЖОНАК لغزانک сатҳаш ба дараҷае тахту ҳамвор, ки дар рӯи он чизе истода наметаво-над, гечон, гечонак; **лагжонак кардан** лагжанда кардан, гечон кардан.

лагз асоси замони ҳозира аз лагзидан.

ЛАҒЗ لغز лагзиш, лагжидан; ҳазиди ба ҷаҳиш омода шудани шер, паланг *ва ғ.*

ЛАҒЗАНДА لغزنده *ниг.* лагжанда.

ЛАҒЗАНДАГӢ لغزندگى *ниг.* лагжандагӣ.

ЛАҒЗИДАН لغزيدن *ниг.* лагжидан.

ЛАҒЗИШ لغزش *ниг.* лагжиш.

ЛАҒЗИШГОҲ لغزشگاه *ҷои лагзидан.*

ЛАҒЗ-ЛАҒЗОН لغز لغزان лагжида-лагжида, гечидида-гечидида; ноустувор.

ЛАҒЗОН لغزان *феъли ҳол аз лагзидан*; лагжон.

ЛАҒЗОН(И)ДАН لغزاندن//لغزانيدن *тарзи бивоси-таи лагзидан*; гечонидан.

ЛАҒМОН لغمان хӯр. навъи таом, ки аз хаамири тор-тор буридаи дар об пухта ва аз қайлаи гӯшти қима, пиёз, сабзӣ, картошкаю нахӯд тайёр мекунанд.

ЛАҒЧИДАН لغجيدن *ниг.* лагжидан.

ЛАДҒ *а.* لدغ *кит.* газидани мор; неш задани каждому занбӯр.

ЛАДҒА *а.* لدغه *кит.* газидагӣ ва неши мору каждум.

ЛАДУННӢ *а.* لدونى *кит., ғ.* он чи аз ғайри та-биату зеҳн ва ғайри саъю кӯшиш аз тарафи Худо ато шудааст, худодод: **илми ландуннӣ**.

ЛАЁҚАТ *а.* لياقت 1. лоиқ будан, сазоворӣ, шоис-тагӣ, арзандагӣ. 2. қобилиятнокӣ, қобилият,

истеъдод; **лаёқат доштан** а) лоик будан, сазовор будан; б) қобили коре будан, қобилият доштан, тавоноӣ ва қудрати иҷрои коре доштан.

ЛАЁҚАТМАНД لياقت مند *ниг.* лаёқатнок.

ЛАЁҚАТМАНДӢ لياقت مندى лаёқатманд будан, болаёқатӣ.

ЛАЁҚАТНОК لياقت ناک *муқ.* болаёқат, қобил, мустаид; аз ўҳдаи ҳама кор мебаромадагӣ; ўҳдабаро.

ЛАЁҚАТНОКӢ لياقت ناکى *ниг.* лаёқатмандӣ.

ЛАЁЛӢ *а.* ليالى *кит., ч.* лайл.

ЛАЁН ليان *кит.* дурахшон, тобон, бофурӯг; лаён-лаён тобон-тобон, дурахшон-дурахшон.

ЛАЗГИНИӢ لازگينى *мансуб ба* лазгӣ; забони халқи лазгӣ.

ЛАЗГӢ لازگى номи яке аз халқҳои маскани кишварҳои Доғистон ва Озорбойҷони Қафқоз: халқи лазгӣ, забони лазгӣ, рақси лазгӣ.

ЛАЗЕР *фр.* ليزر *физ.* асбоби оптикӣ барои дар як чо чамъ карда, ҳосил намудани дастаи пурқуввати шуоъ.

ЛАЗЕРӢ ليزرى *мансуб ба* лазер; ба воситаи лазер ҳосилшуда: **нури лазерӣ**.

ЛАЗЗАТ *а.* لذت ҳиссе, ки аз дарки хушӣ ва гуворой дар одам пайдо мешавад, ҳаловат; дарки мазаи хуш; ширинӣ; **лаззат бурдан** ҳаловат бурдан, маза кардан (*аз хӯрдан ё дидани чизи хушу дилкаш*); **лаззат гирифан** а) *ниг.* лаззат бурдан; б) *мач.* аз чизе баҳра бурдан; ҳаловати чизеро дидан; **лаззати дигар доштан** мазаи дигаргун доштан; бомазатар будан; хеле ҳаловатбахш будан; \diamond **лаззати чизеро чашидан** аз чизе баҳра бурдан; ҳузуру ҳаловати чизеро дидан: **лаззати бўсаҳон аввалинро чашидан**, **лаззати дидор чашидан**, **лаззати ҳаётро чашидан**; **лаззати хӯрду хобро аз даст додан** бароҳат хӯрдаву хобида натавонистан; зиндагӣ барои касе талх шудан.

ЛАЗЗАТАФЗО لذت افزا он чи лаззати чизеро боз ҳам зиёдтар мекунад.

ЛАЗЗАТБАХШ لذت بخش он чи кас аз он лаззат ва

ҳаловат мегирад.

ЛАЗЗАТГИР لذت گير лаззатгиранда, аз маза ва гуворои чизе баҳраваршаванда.

ЛАЗЗАТӢБ لذت ياب :лаззатӢб гардидан // лаззатӢб шудан лаззат бурдан, ҳаловат кардан; баҳраманд шудан.

ЛАЗЗАТӢБӢ لذت يابى лаззат бурдан, ҳаловат бурдан, лаззатӢб гардидан.

ЛАЗЗАТНОК لذت ناک хушмаза, гуворо, хуш-гувор.

ЛАЗЗАТФИЗО لذت فيزا *ниг.* лаззатафзо.

ЛАЗЗАТОВАР لذت آور оварандаи лаззат, чизе, ки мазаи хуб дорад, болаззат.

ЛАЗИЗ *а.* لذيز лаззатнок, болаззат, бомаза, хуштаъм; ширин: **меваҳои лазиз**, **таомҳои лазиз**, **хӯроки лазиз**.

ЛАЗӢ *а.* لذع *кит.* сӯзиш; озор, озори дил.

ЛАИБ *а.* لعب *кит., ниг.* лаъб.

ЛАИМ *а.* لئيم *кит.* 1. баҳили гузаро; ҳасис, мумсик. 2. нокас, фурӯмоя, пастгинат.

ЛАИМӢ لئيمى 1. баҳилӣ, ҳасисӣ. 2. фурӯмоягӣ, нокасӣ.

ЛАИМОНА لئيمانه баҳилона, ҳасисона.

ЛАИМУТТАБӢ *а.* لئيم الطبع *кит.* ҳасистабнат, мумсик.

ЛАИН *а.* لعين 1. лаънаткарда, лаънатӣ, малъун. 2. нокас, бадгинат, палид: **душмани ланн**, **ҳасми ланн**.

ЛАЙИН *а.* لئين нарм, мулоим.

ЛАЙЛ *а.* ليل шаб; **лайлу наҳор** шабу рӯз.

ЛАЙЛАК لكلك *гуфт., ниг.* лаклак.

ЛАЙЛАКӢ ليلى *гуфт., ниг.* лаклакӣ.

ЛАЙЛАТУЛҚАДР *а.* ليلة القدر δ . шаби қадр, шаби 27-уми моҳи рамазон, ки он шабро бандагон бо дуову ибодат рӯз мекунанд.

ЛАЙЛӢ *а.* ليلي 1. *мансуб ба* лайл; шабӣ, шабона. 2. номи маъшуқаи Мачнун дар достони «Лайлӣ ва Мачнун». 3. *киноя аз* маъшуқа, маҳбуба.

ЛАЙЛО لايلا *ниг.* лайлӣ 2.

ЛАЙС *а.* لايث *кит.* шери дарранда.

ЛАК I لک 1. сад ҳазор; лак-лак // лак андар лак хеле зиёд, бисёри бисёр; лаки дар лак *ниг.* лак андар лак; □ ҳисоб чав-чав, бахшиш лак-лак он ки кораш ҳисобӣ нест, шахси исрофкор.

ЛАК II لک аҳмак, аблаҳ, нодон; Лаку Пак а) номи ду қаҳрамони содалавҳи афсонавӣ; б) *маҷ.* ду аблаҳи бо ҳам дӯст: лаку пак.

ЛАК//ЛОК III لک//لاک 1. либос ё порчаи кӯҳна ва пора-пора. 2. жандапӯш, гандапӯш.

ЛАКАЛАК لکک :лакалак задан ба оҳанги рақсу суруд қарсақ задан.

ЛАКАШАМ لکشم *гуфт.* лаванд, ландахур, ноӯҳдабаро.

ЛАКДИРОЙ لکدیرای ҳарзагӯӣ, беҳудагӯӣ, жожхо.

ЛАККА لکه доғи ба рӯи чизе пайдошуда, асаре, ки аз равған, ранг *ва г.* дар либос ё чизҳои дигар мондааст, доғ; □ лаккаи абр пораи абр, абрпора.

ЛАККАГИРӢ لکه گیری пок қардани доғ аз либос.

ЛАККАДОР لکه دار доғдор; лаккадор қардан а) доғдор қардан; б) *маҷ.* бадном қардан.

ЛАКЛАК لکک парандаи пой, гардан ва нӯлаш дарозе, ки баҳорон дар ҷойҳои баланд ошёна месозад, лайлак.

ЛАКЛАКБОЗӢ لکلبازی як хел бозии бачагон, ки аз қоғаз чизе месозанд ва мисли бодбарак ҳангоми шамол ба ресмон баста мепаронанд.

ЛАКЛАКӢ لککӣ ба монанди лаклак, лаклакмонанд; барфи лаклакӢ барфи қалонқалони нарм.

ЛАКЛАКХОНА لکک خانه лонаи лаклак.

ЛАКМУС ҳол. لکمس моддаи кабуди рангуборӣ, ки аз растаниҳои баҳрӣ месозанд ва ҳамчун индикатори химиявӣ истифода мебаранд.

ЛАКНАТ//ЛУКНАТ *а.* لکنت гирифтани забон дар вақти гап задан, тутилагӣ; лакнат доштан вақти гапзани забон гирифтани, тутила (алқан) будан.

ЛАКОНА لکانه *кит.* ҳасиб, рӯдаи гӯсфанд, ки бо гӯшту чигари кӯфта пур қарда мепазанд.

ЛАКОТ لکات хаставу бемадор, шалпар (*аз кори зиёд ва г.*): лакот шудан.

ЛАКОТӢ لکاتی беҳолию бемадорӣ, шалпарӣ.

ЛАКҲАН ҳ. لکهن *д.* рӯзадории ҳиндуён ва бутпарастон.

ЛАҚ :лаку дақ замини хушки беалаф; лаку луқҳо кӯҳнақола, лашу луш, чизҳои кӯҳнаю фарсуда, локу пар; лаку луқи рӯзгор чизҳои зарурии хона, чизу чораи рӯзгор.

ЛАҚАБ *а.* لقب номи иловагӣ, ки ба кас аз рӯи сифати нек ё бад, ё аз рӯи ягон қараш дода мешавад (*муқ.* таҳаллус, ки худӣ шахс интихоб мекунад); унвон: лақаб гирифтани, лақаб гузоштан, лақаб додан, лақаб доштан, лақаб мондан, лақаб ниҳодан; лақаб равшантар аз ном аст (*мақ.*) лақаб чигунагии шахсро беҳтар аз ном ифода мекунад.

ЛАҚАБГУЗОРӢ لقبگذارى *исми амал аз лақаб гузоштан; лақабмонӣ.*

ЛАҚАӢ لقی 1. номи яке аз қабилҳои туркзабон. 2. намояндаи ин қабил.

ЛАҚАӢӢ لقبى *мансуб ба қабилани лақай; аспии лақайӣ* номи яке аз зотҳои аспии боркашу саворӣ, ки дар Тоҷикистон парвариш мешавад.

ЛАҚВА *а.* لقوه *тиб.* беморие, ки даҳон ё рӯи одам қач мешавад, фалаҷи рӯӣ.

ЛАҚИТ *а.* لقيط *кит.* кӯдаки навзоди бесоҳиб, бачаи партов.

ЛАҚҚА لقه *ниг.* лаққамохӣ.

ЛАҚҚАМОХӢ لقه ماهي *зоол.* як навъ моҳии қалони мӯйлабдор аз оилаи зағорамохӣ.

ЛАҚҚИГӢ لقيگى *пургӯӣ, сергапӣ, ҳарзагӯӣ, ёвагӯӣ.*

ЛАҚҚИДА لقيده *сифати феълӣи замони гузашта аз лаққидан; лаққидани мондан* а) беихтиёр сергапӣ қардан, ноогоҳона саргарми сӯхбат шудан; б) нохост дар бораи чизе гуфта мондан, сирреро беихтиёр ором қардан.

ЛАҚҚИДАН لقيدن *бисёр ва беҳуда гап задан, ҳарза гуфтан, беҳудагӯӣ қардан.*

ЛАҚҚЎЙ لقى сергап, серчоғ, харзагӯ; даҳаняла; лакқӣ афтидан (афтодан) а) зуд бовар кардан; б) осон фиреб хӯрдан, фирефта шудан.

ЛАҚҚОН(И)ДАН لقاندىن//لقانيدن тарзи бавоситаи лакқидан; касеро бисёр гап занондан, ба гап андохтан (*барои шӯхӣ ё гангирӣ*).

ЛАҚҚОН(И)ДАНИЙ لقاندىنى//لقانيدنى сифати феъли замони оянда аз лаққон(и)дан; лаққон(и)данӣ шудан касеро ба гап андохтан хостан, бо мақсад ба гап гирифтани касе.

ЛАҚЛАҚ لقلق гуфт. бемаънигӯӣ, харзагӯӣ; сергапӣ.

ЛАҚЛАҚА ا. لقلقه кит. 1. бонги лаклак. 2. овози саҳти боизтироб. 3. ниг. лақлақ.

ЛАҚУЛУҚ لقلوق гуфт., ниг. лақ (лақу луқ).

ЛАЛЛУ//ЛАЛЛУҚ لاللو//لالوق гуфт. фарбеҳи камкувват ва ноӯҳдабаро.

ЛАЛЛУҚОНА لالوقانه гуфт. монанди лаллуқ; лавандона.

ЛАЛМ للم замини қорами беоб, заmine, ки обёрӣ намешавад.

ЛАЛМИКОР للمىكار деҳқон ё воҳиди дигари кишоварзӣ, ки дар заминҳои лалмӣ киштукор мекунад.

ЛАЛМИКОРӢ للمىكارى киштукор дар замини лалмӣ, зироат дар замини обёринашаванда; майдони лалмикорӣ киштзори лалмӣ.

ЛАЛМӢ للمى 1. обёринашаванда; аз барфу борон обхӯранда: замини лалмӣ; лалмӣ киштан дар замини лалмӣ кишт кардан. 2. галла ва дигар маҳсулоти кишоварзӣ, ки дар замини лалмӣ рӯёнида шудааст: гандуми лалмӣ, гарбузи лалмӣ; шавад - обӣ, нашавад - лалмӣ (*зарб.*) дар мавриди аз рӯи таваккал иҷро кардани коре, ки суду зиёни он начандон аст, истемол мешавад.

ЛАМА I исп. لمة зоол. як навъ ҳайвони ҷуфтсум аз оилаи шутурҳо.

ЛАМА II тибет. لمة роҳиби буддоиёни Тибет ва Муғулистон.

ЛАМАИЗМ тибет. لمةيزم яке аз мазҳабҳои асосии буддой, ки пайравонаш дар Тибет, Муғулистон ва Русия (*бурятҳо, қалмиқҳо ва*

тувагиҳо) зиндагӣ мекунанд.

ЛАМАРКИЗМ фр. لمرکيزم назарияи инкишофи эволюсионии табиати зинда, ки табиатшиноси фаронсавӣ Ж.Б. Ламарк (1744-1829) пешниҳод кардааст.

ЛАМ-ЛУМ لم لم калимаи тасвирӣ; лам-лум карда гаштан гуфт. бо чизе худро машғул кардан, бо коре худро банд карда гаштан.

ЛАМПА фр. لمپه 1. чароғи навъ ва соҳти гуногун: лампаи карасинӣ, лампаи овеза, лампаи даврапилта, лампаи хирасӯз, шишаи лампа, лампа(ро) даргирондан, лампаро хомӯш кардан; лампаи сиюм (чилум) чароғи даврапилтаи равшане, ки асосан ба сақф овехта мешавад; равшани лампа карасин; лампа сӯхтан лампа даргирифтани. 2. физ. номи баъзе асбобҳои махсус: лампаи генераторӣ, лампаи электронӣ (*дар радиотехника*); □ лампаи лаҳимкорӣ лампаи бензинӣ барои тафсонидани лаҳимкаш.

ЛАМПАДОР لمپهدار :радиоприёмники лампадор радиоприёмники бо лампаҳои электронӣ коркунанда.

ЛАМПОЧКА р. لمپاچکه чароғе, ки бо қувваи барқ дармегирад.

ЛАМС I ا. لمس палмосида, даст-даст карда дарк кардан, бо даст эҳсос кардан (*дуруитию гармӣ, сардию гармии чизеро*); қобили ламс ламсшавандагӣ, ламспазири; ламс кардан а) бо даст эҳсос кардан; б) даст-даст карда дидан чизеро.

ЛАМС II ا. لمس гуфт. суст, ланҷ: ламсу фаҳул сусту лаванд.

ЛАМТУР لمتر кит. гафс, фарбех, лаванд.

ЛАМҲА а. لمحہ кит. муддати андак, лаҳза, дам.

ЛАМӢА а. لمة дурахш, равшанӣ, партав.

ЛАМӢАФИШОН لمةفشان партавфишон, равшаниандоз.

ЛАМЯЗАЛ а. لميزل 1. безавол; ҷовид, абадӣ, безаволӣ. 2. безавол (*сифати Худо*).

ЛАНГ I لنگ одам ё ҳайвоне, ки як пояш айб дошта (*хоҳ модарзод ва хоҳ маъҷуб шуда*), дуруст роҳ рафта наметавонад, чӯлоқ; хари

ланг а) хари як пояш маъюб; б) *мач.* сустрафтор, танбал.

ЛАНГ II *نگ گوفт.* иллат; бало, офат; ланг будан иллатнок (нуксондор) будан; ланг расидан осеб расидан, офат расидан.

ЛАНГАР *نگر* 1. охани вазнини махуси занчирдор, ки вақти таваккуфи киштиҳо барои устувор истодани онҳо ба об мепартоянд: лангари киштӣ; лангар андохтан // лангар партофтан а) ба об лангар партофтани киштӣ барон аз ҳаракат боздоштан (*дар бандар*); б) *мач.* дар ҷое таваккуф кардан; устувору барқарор истодан; лангар бардоштан лангар аз об берун овардани киштӣ (*барои ба роҳ баромадан*). 2. чизи вазнине, ки барои дар як вазъият нигоҳ доштани дастгоҳе ба кор мебаранд: лангари дастгоҳи бофандагӣ; лангари соат қисми таркибии соатҳои деворӣ, ки бо чунбидани он чархҳои соат ба ҳаракат меоянд, раққосаки соат. 3. *таър.* ҷое, ки ҳар рӯз дар он ба факирон оши умумӣ медуанд; лангар зада бо тамкин, бо виқор, бо салобат: лангар зада истодан, лангар зада нишастан.

ЛАНГАРАК *نگرک* *ниг.* лангарча; лангараки соат *ниг.* лангари соат.

ЛАНГАРАНДОЗӢ *نگراندازی* *исми амал аз лангар андохтан; ҷои лангарандозии киштиҳо ниг.* лангаргоҳ.

ЛАНГАРГОҲ *نگرگاه* ҷои лангар андохтан ва истодани киштиҳо; бандар.

ЛАНГАРДОР *نگردار* 1. дорои лангар, болангар; соати лангардор. 2. сангин, вазнин.

ЛАНГАРӢ *نگری* мансуб ба лангар 3; табақи лангарӣ табақи бисёр калон.

ЛАНГАРЧӢӮБ *نگرچوب* чӯби дарозе, ки дорбозон вақти дорбозӣ барои нигоҳ доштани мувоzzинат ба даст мегиранд.

ЛАНГАС *نگس*: лангас задан *гуфт.* забона задан (-и оташ).

ЛАНГИДА *نگیده* *сифати феълии замои гузаита ва феъли ҳол аз лангидан.*

ЛАНГИДАН *نگیدن* 1. ба сабаби иллоти модарзод ё маъюбу дардманд будани як пой дуруст

роҳ рафта натавоништан, дар рафтор халал пайдо шудан. 2. *мач.* пеш нарафтани коре, дар коре халал ва таваккуф рӯй додан. 3. *мач.* дар коре омил набудан, кореро нағз надоништан: дар коре лангидан; \diamond бо (ҳар) ду по лангидан а) ягон пешравӣ надоштани кор (-и идорае); б) ниҳоят ноӯҳдабаро будани касе; **пой касе дар иҷрои коре налангидан** дар иҷрои коре дудила нашудан, бечуръатӣ накардани касе; **чун шутур аз элак лангидан** кори азимеро анҷом дода, дар иҷрои кори хурде очиз мондан; аз ӯҳдаи ҳалли масъалаи душворе баромада, дар ҳалли масъалаи ноҷизе дармондан.

ЛАНГӢ *نگی* ланг будан; дуруст роҳ гашта натавоништан бинобар иллат доштани пой.

ЛАНГОК *نگاک* *кит.* ранҷонанда, хафақунанда ва нофорам.

ЛАНГОН *نگان* *феъли ҳол аз лангидан;* роҳгардӣ бо пой ланг, лангида (роҳ гаштан); лангонлангон лангида-лангида роҳ рафтан, мисли ланг роҳ гаштан.

ЛАНДАҲУР *ندهور* одами кавихайкали нурзӯри танбал.

ЛАНДАҲУРӢ *ندهوری* танбалӣ.

ЛАНЧ *لنج* 1. суст, беморнамо; лакот. 2. палаве, ки нисбатан зиёд дам хӯрда ё биринҷаш бо сабаби серобӣ мулоим шудааст. 3. *мач.* расво, бемаза, чатоқ; \diamond **корро ланч кардан** корро вайрон кардан; корро расво кардан.

ЛАНЧА *لنجه* *кит.* рафтори бо нозу ишва, нозхилом.

ЛАНЧИДАН *لنجیدن* *кит.* 1. кашида баровардан, баровардан (*аз даруни чизе*). 2. ба ин тарафу он тараф майл карда мурғобивор роҳ гаштан.

ЛАНЧӢ *لنجی* 1. сустӣ, бемадорӣ; лакотӣ. 2. офат, бало.

ЛАОЛӢ *ا. لالی* ч. лӯълӯ.

ЛАОМА *ا. لامه* 1. лаимӣ, нокасӣ. 2. хасисӣ.

ЛАПАР I *لپر* қисми саҳти пеши кулоҳ, кепка; лабаи кепка.

ЛАПАР II *لپر* *мус.* сурудхонии бадеҳамонанди

дукаса.

ЛАП-ЛАП لاپ لاپ *калимаи тақлиди* садои мавчи об; шалаппас.

ЛАППАС//ЛАППОС لپس//لپاس *гуфт.*, *ниг.* лаппас ва лаппиш 1; лаппас задан дар ҳолати лаппиш будан, лаппидан (-и об ва мавҷҳои дигар).

ЛАППАСЗАНИ لپس زنى *мавҷзанӣ.*

ЛАППИДА لپيده *сифати феълӣи замони гузашта аз лаппидан; лаппида-лаппида* лаппиш хӯрда-лаппиш хӯрда.

ЛАППИДАН لپيدن *чунбидани чизҳои обакӣ; андак талотум доштани об; бо таъсири бод ба чунбиш омадан, амвоч хӯрдан (-и парчам ва ғ.).*

ЛАППИШ لپش 1. *исми феълӣ аз лаппидан; чунбиши чизҳои обакӣ ва эҳтизози матоъҳои тунуку нозук; шалаппас задан; лаппиш хӯрдан* 1. лапидан, лаппас задан. 2. *физ.* ҳаракате, ки дараҷаи муайяни такроршавӣ дорад: *лаппиши раққосаки соат, суръати лаппиши механикӣ.*

ЛАППӢ لپي *гуфт.* ноҳост, якбора ногаҳон; лаппӣ карда омадан ноҳост омада мондан.

ЛАППОН(И)ДАН لپاندين//لپاندين *тарзи бавоситаи феълӣ лаппидан; чунбонидан, ба чунбиш овардан (-и чизҳои обакӣ ва матоъҳои тунук).*

ЛАППОС لپاس *ниг.* лаппас.

ЛАР لر *кит.* 1. чӯй, ки онро хоҳ сел ва хоҳ одам кандааст. 2. бағал, каш.

ларз لرز *асоси замони ҳозира аз ларзидан.*

ЛАРЗ لرز *ларза, ларзиш; табу ларз* вараҷа, табларза; *тарсу ларз* аз шиддати тарс ларзидан; *бо тарсу ларз* тарсону ларзон; *ларз-ларз* ларзанда, ларзон; *ларз хӯрдан* ларзидан.

ЛАРЗА لرزه *чунбиш, таконхӯрии пай дар пай, ларза, раъша; эҳтизоз; ларза афкандан (афгандан) // ларза андохтан ниг. ба ларза андохтан; ларза афтодан ниг. ба ларза афтодан; ларза гирифтани касеро ларзидан; вараҷа гирифтани касеро; замин ба ларза омадан // замин ба ларза шудан замин чунбидан, за-*

минчунбӣ шудан; ба (дар) ларза андохтан // ба ларза даровардан // ба ларза овардан а) ларзонидан, ба чунбиш овардан; б) маҷ. чунбонда рӯ ба сустиву вайронӣ овардан; ба ларза афтодан // ба ларза даромадан // ба ларза омадан ларзидан, такон хӯрдан, ба раъша афтодан.

ЛАРЗАНДА لرزنده *сифати феълӣи замони ҳозира ва феълӣи ҳол аз ларзидан; ларзон.*

ЛАРЗИДА لرزيده *сифати феълӣи замони гузашта аз ларзидан; Д* дили касе ларзида мондан ҳаросида мондан, ҳаросон шудан, тарсидан.

ЛАРЗИДАН لرزيدن 1. *пайдарҳам, тез-тез ва бо фосилаҳои кӯтоҳ-кӯтоҳ чунбидан, такон хӯрдани ягон чиз (ҷои худро дигар накарда); ба раъша афтодан (-и бадан), ларза хӯрдан: дарағ-дарағ (дарақ-дарақ, дир-дир) ларзидани аъзои бадан, пир-пир ларзидани коғаз; замин ларзидан замин чунбидан, ба ларза омадани замин. 2. маҷ. ҳаросон шуда, ба изтироб афтодан, тарсидан, тарсида ба воҳима афтодан; овози касе ларзидан дар овози сухани касе эҳсос шудани ҳаяҷони саҳту изтироб; Д* дили касе ларзидан тарсидан, ҳаросидан, ба воҳима афтодан; *ба худ ларзидан* саҳт ларза гирифтани касе, бо шиддат ларзидани тамоми бадани касе; *чун барги бед ларзидан // барги бед барин ларзидан* саҳт ларзидан аз ғояти тарсу ваҳм.

ЛАРЗИШ لرزش 1. *исми феълӣ аз ларзидан; ларза, такон, чунбиш, раъша: ба ларзиш овардан ларзондан; ба ларзиш омадан ларзидан. 2. чунбиши муттасили ҳисме, лаппиш.*

ЛАРЗ-ЛАРЗОН لرز لرزان *дар ҳолати ларзандагӣ, ларзида-ларзида.*

ЛАРЗОН لرزان *феълӣи ҳол аз ларзидан; дар ҳолати ларзиш буда, ларзанда: бо дастони ларзон, бо овози ларзон: тарсону ларзон дар ҳолати тарсу ларз, бо тарсу ларз; ларзон шудан ларзидан, ба ларза афтодан.*

ЛАРЗОНАК لرزانك *андаке ларзанда; пули ларзонак кӯпруки ноустувор, пули шалақ.*

ЛАРЗОНАНДА لرزاننده *сифати феълӣ аз ларзидан; ба ларза дароваранда.*

ЛАРЗОН(И)ДАН لرزاندين//لرزاندين *тарзи бавоси-*

таи ларзидан; ба ларза овардан, ба ларзиш водор кардан; чунбондан, такон додан; ба эҳтизоз овардан.

ЛАС *لس* навъи матои нахии якранг, ки бештар барои астар ба кор меравад.

ЛАСИН *لسين* *ниг.* ласӣ.

ЛАСӢ *لسى* *мансуб ба лас*; аз лас дӯхташуда.

ЛАСМ *ا. ثم* *кит.* бӯсидан, бӯсиш.

ЛАТ I *ل* 1. задан бо даст, калтак *ва г.*, зарба, латма. 2. халал, монеа; **зарбу лат** задан, калтакӯбӣ, калтаккорӣ, лату кӯб; **лат додан чизеро** а) задан, такон додан; зада тела додан; б) *хӯр.* лат дода омехта ва тайёр кардани ягон чизи шуррут (*барои пухтан*); в) *мач.* халал расондан, монеъ шудан; миёни корро шикастан; **лат додан касеро мач.** гап ё раъйи касеро гардонда ўро хичил кардан; касеро саҳт сарзаниш кардан, афшонда партофтан; **лат задан** *ниг.* **лат додан чизеро**; б) **лат хӯрдан** а) зарба дидан, ба зарба дучор шудан; б) дар натиҷаи афтодан, беҳаво пой мондан, бори вазнинеро бардоштан *ва г.*, муддате дардманд шудан (-и даст, пой ё миёни одам); в) *мач.* зада шудан, дучори сарзанишу танқид шудан; **миёни кор лат хӯрдан киноя аз халал ёфтани коре**, ба монеае дучор омадани коре.

ЛАТ II *ل* *кит.* шашпар, гурз.

ЛАТ III *ل* пора; **лат-лат** пора-пора, порча-порча, тикка-тикка.

ЛАТАНБАР//ЛАТАНБОР *لتنبر//لتنبار* *кит.* 1. пурхӯр, бисёрхӯр, шикампараст. 2. *мач.* хечкора, кохил. 3. нодон, чоҳил, аҳмак.

ЛАТАНБОН *لتنبان* *кит.* он ки шикамаш аз пурхӯрӣ монанди анбон шавад, шикамбора, пурхӯр.

ЛАТАР *لتر* 1. *кҳн.* воҳиди вазн, ки ба 2,5 кг баробар будааст. 2. *кит.* як навъ қадаҳи шаробхӯрӣ.

ЛАТБАРДОР *لت بردار* ҷонсаҳт, саҳтҷон; тобовар.

ЛАТБАРДОРӢ *لت بردارى* ҷонсаҳтӣ, саҳтҷонӣ; тобоварӣ.

ЛАТВИЯГӢ *لويگى* *ниг.* латвӣ.

ЛАТВӢ *لوى* *мансуб ба Латвия*; латвиягӣ; **забони**

латвӣ, миллати латвӣ; аҳли латвӣ латишҳо.

ЛАТИФ *ا. لطيف* 1. нозук, зариф; нарм. 2. гуворо, форум, матбӯъ. 3. дилкаш, дилпазир, дилписанд; нозанин, раъно, зебо; **андоми латиф** андоми нозуку зебо, қаду қомаи раъно; **боғи латиф** боғи дилписанду дилкушо; **бӯи латиф** бӯи хушу форум (-и гулу майса); **савти латиф** овози форуму гӯшнавоз; **санъати латиф** санъати нафис, хунари зебо; **табассуми латиф** табассуми аз рӯи меҳру лутф, табассуми ширин; **табъи латиф** табъи нозук; хулқу атвори дилписанд; **таоми латиф** хӯроки хушмазаву гуворо; **чинси латиф** а) чинси нозук; б) *мач.* ишора ба зан; **хусни латиф** чамоли ҷаззоб, хусни дилфиреб; **шеъри (ашъори) латиф** шеъри пурнафосат, шеъри нағз.

ЛАТИФА *ا. لطيفه* 1. яке аз жанрҳои насрии адабиёт аст, ки ҳикояҷаҳои шӯҳи хандаовар ва нақлҳои кӯтоҳи дилнишинро дар бар мегирад, базла; аския.

ЛАТИФАГӢ *لطفه گويى* нақл кардани ҳикояҷаҳои шӯҳи хандаовар, зарофатгӯӣ, мутоиба; **латифагӯӣ** кардан латифа гуфтан, зарофатгӯӣ кардан (*одатан барои вақтгузаронӣ*).

ЛАТИФАГӢ *لطفه گوى* он ки латифа мегӯяд, гӯяндаи ҳикояҷаҳои шӯҳи хандаовар.

ЛАТИФАНАМО *لطفه نما* монанди латифа, шӯҳиомез, ҳикояҷаҳои латифамонанд.

ЛАТИФАНДОМ *لطف اندام* андоми латиф дошта, нозукандом.

ЛАТИФАНДОМӢ *لطف اندامى* латифандом будан, нозукандомӣ.

ЛАТИФБОЗУ *لطف بازو* дорои бозуи зебо ва нарму нозук.

ЛАТИФӢ *لطفى* латиф будан; латофат, назокат.

ЛАТИФМАНЗАР *لطف منظر* хушрӯӣ, зебосурат, хушандом.

ЛАТИФПАЙВАНД *لطف پيوند* мавзун, нозук.

ЛАТИФСИРИШТ *لطف سرشت* покниҳод, нозуктабъ.

ЛАТИФТАБИАТ *لطفه طبيعت* некӯсиришт, хушхулқ.

ЛАТИФХӢ *لطف خوئى* нармхӯӣ, хушфеълӣ,

хушхулқӣ.

ЛАТИШ *لتيش* *ниг.* латвӣ (аҳли латвӣ).

ЛАТИШӢ *لتيشى* *мансуб ба латишҳо; забони латишӣ* *ниг.* латвӣ (забони латвӣ).

ЛАТМА *ا. لطمه* ба ҳамдигар хӯрдани ду чиз; садама, осеб; зарба; тарсақӣ, шаппотӣ; **латма задан** а) зарба расонидан; б) халал расондан.

ЛАТОИФ *ا. لطائف* 1. *ч.* латифа. 2. *кит.* нозуқиҳо, бориқиҳо. 3. лутфу марҳамат.

ЛАТОИФУЛҲИЯЛ *ا. لطائفالحيل* *кит.* макру хи-лаҳои нозук.

ЛАТОФАТ *ا. لطافت* 1. латифӣ, назокат, нозукӣ, зарифӣ. 2. зебой, раъной: **латофати субҳи баҳорӣ**, хусну латофати духтар, хусну латофати фасли сол.

ЛАТРА *لتره* *кит.*, *кхн.* пора-пора, дарида.

ЛАТТА *لته* 1. қисме аз матоъ; як порча матоъ аз либос ё ягон чизи кӯҳнаи аз кор баромада: **ба латта бастан**, **бо латта пок кардан**; **латтаи кӯҳна** *ниг.* латтакӯҳна; **латтаи оҳорӣ** а) порчаи оҳордор, матое, ки барои шах ва ҷилдор шудан ба он оҳор молидаанд ё ба оби оҳордор андохта гирифтаанд; б) *мач.* матои нав; **латтаи софӣ** матое, ки бо он чизҳои обакиро аз цирку дурд *ва г.* соф мекунад, порча барои полудани моеот. 2. *мач.* одами аз ҳад зиёд мулоимтабиату сустирода; **латтаи касе ба (бар) об афтидан** а) сирри касе фош шудан; б) расову шарманда гардидан.

ЛАТТАБАНД *لته بند* бо латта басташуда; **латтабанд кардан** бо латтае бастан (*мас.*, *даҳони сатилро*).

ЛАТТАГИН//ЛАТТАГӢ *لته گين//لته گي* он чи ба латта марбут ё аз латта дӯхта шудааст.

ЛАТТАКӢХНА *لته كهنه* латтаи фарсуда ва нодаркор; либос ва дигар чизҳои кӯҳнаи бекура.

ЛАТТАПАРАСТ *لته پرست* зан ё марде, ки ба либоспӯшӣ ва умуман ба сару либос аз ҳад зиёд аҳамият медиҳад.

ЛАТТАПЕЧ *لته پيج* он чи ба латта печонда шудааст; **латтапеч кардан** бо латта печонидан.

ЛАТТАПОРА *لته پاره* порчае аз матои кӯҳнаву

нодаркор, латтакӯҳна; лахтак.

ЛАТТА-ПУТТА *لته پته* либос ва дигар чизҳои кӯҳнаи бекура ё камарзиш.

ЛАТТАХОР *لته خوار* *бот.* навъи алафи бегона, ки одатан дар галлазор мерӯяд ва баргу пояи сабзу сафедчатоби нарми хордор ва гули сабадаки бунафшу сурхранг дорад.

ЛАТХОРА *لته خواره* он ки зарбахоро тоқат ва таҳаммул мекунад.

ЛАТХӢРӢ *لته خوري* зарбхӯрӣ, садама дидан.

ЛАТХӢРДА *لته خورده* *сифати феълии замони гузашта аз лат хӯрдан*; зарбахӯрда, садамадида.

ЛАТХӢРДАГӢ *لته خوردگي* *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз лат хӯрдан*; латхӯрдагиҳои бадан.

ЛАФ(Ф) *لف* печониш дар шакли лӯла, лӯлакорӣ; **лаффу нашр** *адш.* дар шеър ё наср дар як қатор омадани чанд калима (*мас.*, *исм*), ки дар паси онҳо калимаҳои муносибашон (*мас.*, *сифатҳо ё феълҳои*) мутаносибан ба ҳамон микдор оварда мешаванд.

ЛАФЕТ *олм.* *لفت* *ҳ.* маснади тӯп, аробаи тӯп, пояи тӯп.

ЛАФЗ *а.* *لفظ* 1. гапе, ки аз даҳон мебарояд, сухан, калом, гап. 2. *гуфт.* забон, лаҳча; **лафзи қабех** сухани зишт, гапи ганда; дашном; **лафзи бад доштан** бадгап будан, дуруштсухан будан; **лафз ба лафз** калима ба калима, ҳарф ба ҳарф, таҳтуллафз; **аз лафзи худ гаштан** аз қавли худ гаштан; аҳдшиканӣ кардан.

ЛАФЗАН *а.* *لفظاً* даҳонакӣ, ба таври шифоҳӣ.

ЛАФЗБОЗ *لفظ باز* *ниг.* суханбоз.

ЛАФЗБОЗӢ *لفظ بازى* суханбозӣ, сухан-пардозӣ (*ба маънӣ кам аҳамият дода*); сафсатагӯӣ.

ЛАФЗӢ *لفظى* шифоҳӣ, даҳонакӣ; адабиёти лафзӣ адабиёти даҳонакӣ, фолклор; **санъати лафзӣ** *адш.* яке аз ду санъати бадеӣ, ки зебоии суханро ба мадди аввал мегузорад.

ЛАФИФ *а.* *لفيف* *ниг.* 1. дарҳампечίδα. 2. *мач.* ҳамроҳ, дӯсти холис.

ЛАФЧ//ЛАФЧ *لفچ//لفج* *кит.* 1. лаби гафси овезон

мисли лаби шутур. 2. гўштпораи беустухон.

ЛАФЧА//**ЛАФЧА** لافچه//لافچه *ниг.* лафч.

ЛАФЧАН لافچان *кит.* одами лабгафс.

ЛАФЧ لافچ *ниг.* лафч.

ЛАФЧА لافچ *ниг.* лафча.

ЛАХА لاهе кўхна, кафши кўхна, ки дар пой намеи-стад.

ЛАХА-ЛАХА لاهه لاهه *гуфт.* кўхнаи чигда-чигда, дарида; **кўрпаи лаха-лаха** кўрпаи кўхнаи да-ридагӣ.

ЛАХ-ЛАХ لاه لاه *шакли кўтоҳшудаи лахт-лахт;* тамоман порашуда ва дарида.

ЛАХЛАХА لاه لاه *кит.* хушбӯиҳои омехта (*аз мушқу анбар ва г.*).

ЛАХТ I لاهт пора, ҳисса, қитъа, тикка; **лахте** а) поре, қисме, қитъае аз чизе; б) *кит.* нафасе, даме, лаҳзае; **лахти чигар** поре аз чигар; **чи-гарпора**; **муқ. хуни чигар**; **лахт-лахт** а) поре-пора, тикка-тикка; б) *кит.* кам-кам, андак-андак; **лахти чон киноя** аз шахси ниҳоят азиз; **лахти хун гардидани чигар** чигархун шудан аз дарду алам; гирифтори гами сахту мусибат шудан.

ЛАХТ II لاهت *кит.* шашпар, гурз, лат; **лахти Рустам** гурзи Рустам.

ЛАХТА لاهته порчаи хурде аз чизе, тикка, пора; **лахтаи хун** хуни баста, хуни хушқшуда; **лахта-лахта** а) порча-порча; б) лўнда-лўнда (*онд би хун*); **лахта кардан** ба порчаҳои хурд му-баддал кардан, тика-тика кардан.

ЛАХТАК لاهتک пораи баъд аз либосбурӣ мон-даи матоъ, куроқ.

ЛАХТАШАВӢ لاهته شوي *гафс* шудани хун.

ЛАХЧА لاهچه 1. оташпора, ахгар; қисми баъд аз шўлаи зада сўхтан сурхшудамондаи хезуму ангишт; **лахча барин** // **лахчаи оташ барин** сурхи ба ранги лахчаи оташ монанд. 2. *маҷ.* қисми насўхта сиёхшудамондаи ангишту хезум, чуг.

ЛАХЧАВОР لاهچه وار *мисли* лахча.

ЛАХЧАК//**ЛАХШАК** لاهچک//لاهشک *оши* хами-раш порча-порчаи чоргўша буридашуда,

туппа.

ЛАХШ لاهش 1. лағз, лахшидан, лағзидан. 2. *гуфт.* захм.

ЛАХША لاهشه *гуфт.* захм.

ЛАХШИДА لاهشیده *сифати феълии замони гу-зафта аз лахшидан;* рахшида, дурахшида, тобида.

ЛАХШИДАН I لاهشيدان *ниг.* лағзидан.

ЛАХШИДАН II لاهشيدان *рахшидан, дурахши-дан.*

ЛАХШИШ لاهشيش *ниг.* лағжиш.

ЛАХШОН لاهشان *навъи* ширинӣ.

ЛАХ لاه *кит.* 1. шароби ангур. 2. бӯй.

ЛАҲА لاهе *василаи рўзгузаронӣ, василаи гуза-рони зиндагӣ, маҳола.*

ЛАҲАБ ا. لاهب *кит.* забонаи оташ, шўлаи оташ.

ЛАҲАД ا. لاهد *шикофи таги гўр, ки мурдари ба он чо мегузоранд; гўр, қабр; П аз гаҳвора то лаҳад аз тифлӣ то охири умр; як умр; хоки лаҳадро бахшидан дар мавриди таъкид кардани ниҳояти хасисии касе ба кор мебаранд.*

ЛАҲВ ا. لاهو *он чи ки кас худро бо он андармон мекунад, мояи саргармӣ ва бозӣ; лаҳву лаъб шўхию бозӣ.*

ЛАҲЗА ا. لاهظه 1. фурсати як бор нигоҳ кардан, миқдори вақте, ки ба як чашм ба ҳам задан баробар аст, дам, он, сония; ваҳла, ламҳа. 2. вақти воқеъ шудани амале, мавриди рўй додани воқеа; вақт, замон, гоҳ, асно, ҳангом; **лахза(ҳо)и дидор** фурсати андаки мулоқот ва хотирае аз он; **лахза(ҳо)и дарс** чузъҳои дарс, қисмҳои, ки мундариҷаи дарсро ташкил ме-диҳанд. 3. *нав.* ягон чихати ҳодиса ё шароите: **лахза(ҳо)и манфӣ**, **лахза(ҳо)и мусбат**; **лахзаи аввал** дар ибтидо, сараввал; **ин лаҳза** ин дам, ин вақт, дар ин асно; **ҳамои лаҳза** фавран, дархол; **ҳар лаҳза** ҳар дам; ҳама вақт, мудом; **чанд лаҳза** як муддати кўтоҳ; **ягон лаҳза** як лаҳза ҳам, муддати хеле кам; **як лаҳза** а) як дам, муддати кўтоҳе; б) *маҷ.* ҳеч гоҳ; **лахза ба лаҳза** а) дам ба дам, ҳар лаҳза, ҳар замон; зуд-зуд, тез-тез; б) сония ба сония, торафт; **аз лаҳзаи нахустин** аз сонияи нахустин; аз иб-тидо; **дар лаҳзаи...** дар вақти..., дар аснои...

хангоми..., хини....; (дар) лаҳзан аввал дар нахустин сония; дар ибтидо; пас аз лаҳзае пас аз андак вақт, муддати зиёде нагузашта.

ЛАҲЗАВӢ لحظوى *марбут ба лаҳза, зудгузар.*

ЛАҲЗАШУМОРӢ لحظه شماری 1. шумурдани лаҳзаҳо. 2. *мач.* бошиддат интизорӣ кашидан, беҳад интизор шудан.

ЛАҲИБ *а.* لهیب *кит.* гармин оташ ва ё шӯълаи бедуди он, забонаи оташ.

ЛАҲИМ *а.* لحیم *тех.* бо танакор (бӯра) тоза карда, қалъагӣ ё хӯлаи обшуда давонда, пайванд кардани филизот ё маҳкам кардани сӯрохҳо дар асбобҳои филизӣ.

ЛАҲИМКАШ لحیم کش *тех.* асбобе, ки дар оташи лампаи лаҳимкорӣ тафсонда бо он лаҳимкорӣ мекунад.

ЛАҲИМКОР لحیم کار он ки олоти асбобҳои филизиро ба тариқи лаҳим пайваст ё сӯрохгирӣ мекунад.

ЛАҲИМКОРӢ لحیم کاری амали ба тариқи бо лаҳим пайваст кардани филизот ё маҳкам кардани сӯрохи асбоби филизӣ; касбу кори лаҳимкор.

ЛАҲИМХӮРДА لحیم خورده лаҳимзада, чӯшхӯрда.

ЛАҲИФ *а.* لحیف намадзин.

ЛАҲМ *а.* لحم гӯшти беустухон; забон гӯшти лаҳм аст (*мақ.*).

ЛАҲМӢ لحمی гӯшті; фарбеҳ, чоқ.

ЛАҲН *а.* لحن 1. оҳанги гуфтор; овоз. 2. нағма, оҳанг, наво.

ЛАҲНАК لحنک овоз ва нағмаи зариф.

ЛАҲФ *а.* لحنف дарег, андӯх, таассуф, хасрат.

ЛАҲЧА *а.* لهجه 1. тарзи сухан гуфтан ва талаффузи хоси як маҳал. 2. *зби.* навъи забони гуфтугӯи умумихалқӣ, ки дар худуди муайян муоширату мубодилан афкори мардум бо он сурат мегирад, шева, диалект; лабу лаҳча карда чарбзабонӣ карда, гапдонӣ карда.

ЛАҲЧАВӢ لهجوى *мансуб ба лаҳча; хоси лаҳча, шевагӣ; унсурҳои лаҳчавӣ* калимаю ибора, хусусияти фонетикӣ ва ғайраи хоси ягон

лаҳча, диалектизмҳо.

ЛАҲЧАГӢ لهجى *ниг.* лаҳчавӣ.

ЛАҲЧАШИНОС لهجه شناس *зби.* мутахассис ва олими забоншинос, ки оид ба лаҳчаву шева тадқиқот мебарад.

ЛАҲЧАШИНОСӢ لهجه شناسى *зби.* илм оид ба омӯхтани лаҳчаҳои забон, диалектология.

ЛАЧАК لچک 1. рӯмоли хурди сегӯшае, ки занҳо ба сар ё гардан мебаранд. 2. пардаи овезони зери гардани баъзе парандаҳо: *лачаки хурӯс.*

ЛАЧ لچ *кҳн.* лагаде, ки пушти по мезананд.

ЛАЧ(Ч) *а.* لچ лачочат, ситеза, якравӣ, якраҳа-гӣ.

ЛАЧАН لچن сиёхлоӣ, лойка.

ЛАҶОМ لچام *муарраби лагом//лигом;* афзоре, ки вақти саворӣ ба сару даҳони асп меандозанд (*барои идора кардани рафтори асп*), чилав, инон: *лаҷомни нӯқракӯб ё тиллоқӯб, лаҷомни зулфдор, лаҷомро кашидан, лаҷомро сар додан, лаҷом хондани асп; лаҷом задан а) ба сару даҳони асп лаҷом андохтан; б) мач.* касеро ба худ мутеъ кардан; *◇ лаҷомни касеро сар додан мондан* касеро дар қору рафтор ба ихтиёри худ воғузоштан, касеро ба сари худ мондан; *лаҷомни худро ба дасти касе додан* ихтиёри худро ба дасти касе додан, мувофиқи раъй ва нишондоди дигаре қор кардан; *лаҷомни касеро кашидан мондан* касеро дар боғи ягон рафтор ё қирдори ношоамаш огоҳонидан; *лаҷомни суханро ба тарафи дигар тофтан* мавзӯи гапро дигар кардан.

ЛАҶОМАК لچامک *кит.* кафидагии қунҷи лаби инсон.

ЛАҶОМГУСАСТА لچام گسسته *ниг.* лаҷомгусехта.

ЛАҶОМГУСЕХТА لچام گسيخته 1. *сифати феълии замони гузафта аз лаҷом гусехтан;* аспе, ки лаҷомашро пора кардааст. 2. *мач.* одами бепартибу беинтизом, одами худсар.

ЛАҶОМГУСЕХТАГӢ لچام گسيختگى 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузафта аз лаҷом гусехтан;* вазъ ва ҳолати лаҷомгусехта, афсоргусехта будан. 2. *мач.* аз ҳадди худ фаротар по гузоштан, бепандуборӣ.

ЛАҶОМДӮЗ لچامدوز он ки қору шуглаш дӯхтани

- лачом аст, сарроч.
- ЛАЧОМЗАДА** لجام زده *сифати феъли* замони гузаита аз лачом задан; *аспи лачомзада* аспии лачомдори омодаи саворӣ.
- ЛАЧОМНОПАЗИР** لجام ناپذير 1. лачомнашуданӣ (*асп*), саркаш. 2. он ки ё он чи ҳеч гуна конуну қонидаро намепазирад.
- ЛАЧОЧ** *а.* لجاج 1. ситезақорӣ; якраҳагӣ, инод. 2. аз ҳад гузаронидан дар гуфтан ва қардани қоре, ифрот; **лачоч додан** кашол додан.
- ЛАЧОЧАТ** *а.* لجاجت напазируфтани сухани дуруст ва мантиқӣ, якроҳагӣ, хирасарӣ.
- ЛАЧЧОРА** *а.* لچاره *кит.* қангара, арбадачӯй.
- ЛАШ I** لاش *кит.* 1. *ниг.* лоша. 2. *маҷ.* танбал, бегайрат. 3. *гуфт.* сушт, беқувват; **лаш қардан** (ё **намудан**) сушту беқувват қардан. 4. қасади забҳшуда ва пӯстқардаи ҳайвон.
- ЛАШ II** لاش: **лашу луш** *гуфт.* чизу чораи одатан бекора; майда-чуйдаи рӯзгор, лоқу пар.
- ЛАШКАР** لشكر тамоми қувваҳои мусаллаҳи давлат, сипоҳ, қўшун, артиш: **лашқари душман**, **лашқари ғоратгар**, **лашқари инқилоб**, **лашқари қоргар**, **лашқари пнёда**, **лашқари фатҳу зафар**, **лашқари сулҳ**, **сардори лашқар**, **лашқар чамъ қардан**, **лашқареро шикаст додан**, **шикаст хўрдани лашқаре**; *ба таври истиора*: **лашқари зимистон рафт**, **лашқари хоб аз дида гурехтан**, **бар лашқари ғам хучум овардан**, **мулки дилро гирифтани лашқари ғам**; **лашқари халқӣ сипоҳе**, ки дар замони қанг барои мадад расондан ба қувваҳои мусаллаҳ аз ҳисоби одамони аз ўҳдадорӣ ҳарбӣ озод ташкил меёбад; **лашқари қаррор а)** лашқари сершумор, анбӯҳи лашқар; **б)** *маҷ.* лашқари далер; **лашқар кашидан** бо лашқар ба қасди қанг равона шудан.
- ЛАШКАРГОҲ** لشكرگاه қои исти муваққат ё доимии лашқар, урдугоҳ.
- ЛАШКАРӢ** لشكري 1. *мансуб ба лашқар*. 2. ҳар қадом аз аҳли лашқар, ҳарбӣ, сипоҳӣ; сарбоз.
- ЛАШКАРКАШ** لشكرکش сардори лашқар, сарқарда.
- ЛАШКАРКАШӢ** لشكرکشي ба қанг бурдани

лашқар, сипаҳсолорӣ; хучум.

- ЛАШКАРШИКАН** لشكرشكن шикастдиҳандаи лашқар, марди шуҷоӣ лашқаршиқоф, ки бар қалби лашқари душман ҳамла оварда, ба ў зарбаи ҳалокатовар медиҳад.
- ЛАШКАРШИКАНӢ** لشكرشكني амали лашқаршиқан; шикастан ва пароканда қардани лашқар.
- ЛАШКАРШУКУФ** لشكرشكوف *кит.* шуҷоъ, диловар.
- ЛАӢБ** *а.* لعيب бозӣ; **лаҳву лаӢб** *ниг.* лаҳв.
- ЛАӢБГАР** لعيب گر бозингар; фусунгар, найранг-боз.
- ЛАӢЛ** لعل (*муарраби лол*). 1. *маъд.* яке аз санғҳои қиматбаҳои сурх аз чинси ёқут; **лаӢли Бадахшон** яке аз навъҳои аълоӣ лаӢл, ки дар кӯҳистони Бадахшон ёфт мешавад. 2. *маҷ.* сурх, ба ранги сурх; **лаби лаӢл** лаби сурхранг. 3. *маҷ.* лаби лаӢлгуни маъшуқа: **ба таври истиора**: **лаӢли лаб**, **лаӢли сухангӯ**, **лаӢли рӯҳафзо**, **лаӢли хандон**, **лаӢли қонбахш**, **лаӢли шақарбор...**; ҳам **лаӢл ба даст ояду ҳам ёр наранҷад**. (*зарб.*); **лаӢл ба даст омадан** қомеъ шудан, ба мақсад расидан.
- ЛАӢЛАК** لعلك *кит., тиб.* бемории сӯхтанӣ.
- ЛАӢЛВАШ** لعلوش лаӢлмонанд, лаӢлосо.
- ЛАӢЛГАР** لعل گر бо лаӢл ороишдиҳанда.
- ЛАӢЛГУН** لعلگون чун лаӢл, сурх: **шароби лаӢлгун**.
- ЛАӢЛГУНА** لعلگونه 1. он чи ба лаӢл монанд аст, лаӢлранг, лаӢлмонанд. 2. *маҷ.* шоду масрур, фурузон, рӯҳбаланд.
- ЛАӢЛИЧА** لعليچه 1. лаӢлии хурд. 2. *мус., ниғ.* санҷ.
- ЛАӢЛӢ I** لعلي 1. зарфи паҳни лабадори филизӣ барои овардани зарфҳо ё гузоштани меваҳои хушк ва қанду қурс дар рӯи дастархон ва ё барои бурдани хӯроқиҳо ба қое; **лаӢллию дастархон қиноя** аз дастовезе иборат аз қулчаю мева ва қанду қурс. 2. *мус., ниғ.* санҷ.
- ЛАӢЛӢ II** لعلي *кит.* 1. *мансуб ба лаӢл*. 2. ба ранги лаӢл, лаӢлгун, сурх.

ЛАЪЛҚАНД لعلقند ширинлаб, сурхлаби ширингуфтор (*сифати маҳбуба*).

ЛАЪЛОШОМ لعلاشام *кит.* 1. майошом, майхӯр. 2. киноя аз хуношом, хунхор.

ЛАЪЛФОМ لعلفام *ниг.* лаългуна 1.

ЛАЪН لعن :таъну лаън таънаву нафрат.

ЛАЪНАТ *а.* لعنت дуои бад; бадгӯӣ, изхори нафрат; **лаънат ба...** таъбири дашном, ки дар мавриди изхори нафрату мазаммати сахт ба касе ё чизе гуфта мешавад; **таънаву лаънат** маломату нафрат; **лаънат кардан** // **лаънат фиристодан** // **лаънат хондан** нафрин гуфтан, изхори нафрату дашном кардан.

ЛАЪНАТӢ لعنتى *мансуб ба лаънат*; лаънаткарда, малъун; сазовори лаънат: **адӯн лаънатӣ**, **рашқи лаънатӣ**, **саги лаънатӣ**, **чонвари лаънатӣ**.

ЛАЪНАТКАРДА لعنت کرده *ниг.* лаънатӣ.

ЛАЪНАТНОМА لعنتنامه навиштае, ки дар бо-раи лаин будани касе далолат мекунад, но-маи лаънат.

ЛЕВЛАНГ ليولنگ *кит.* дӯғи хушкшуда, қурут, кашк.

ЛЕГАЛӢ ليگلى барои фаъолияти ошкоро иҷозат додашуда, қонунӣ шинохташуда, *муқоб.* **пинҳонӣ**: ҳизби легалӣ, **легалӣ шудан** (гардо-нидан).

ЛЕГИОН *лот.* ليگان 1. номи қисмҳои маҳсуси ҳарбӣ ва политсия дар баъзе мамлакатҳо. 2. *таър.* номи қисми ҳарбӣ дар Рими қадим.

ЛЕЗАК ليزك *варз., нав.* чихози варзишӣ, ки ба пой баста, бо вай дар рӯи барф ва ях ҳаракат мекунад; лижа.

ЛЕЗГИН ليزگين *ниг.* лазгӣ 2.

ЛЕЗИДАН ليزيدن *ниг.* лағжидан.

ЛЕЙБОРИСТ لييبارست *англ.* узви ҳизби лейбо-ристӣ.

ЛЕЙБОРИСТӢ لييبارستى *ҳизби корғариест дар Инглистон ва баъзе давлатҳои дигар, ки сиё-сати ислоҳоти созишкоронаро пеш мебарад: ҳизби лейбористӣ.*

ЛЕЙКОТСИТ *ю.* لييكاتسيت *биол.* яке аз қисмҳои таркибии хун, ки аз ҳуҷайраҳои сафедтоби

ҳаракатдор иборат мебошад.

ЛЕЙТЕНАНТ *фр.* لئنتنت *ҳ.* унвони афсари хурд дар қувваҳои мусаллаҳ; **лейтенанти калон** дараҷаи сеюми унвони афсарӣ; **лейтенанти хурд** дараҷаи аввали унвони афсарӣ.

ЛЕЙТЕНАНТӢ لئنتنتى *мансуб ба лейтенант.*

ЛЕК ليك *шакли кӯтоҳи лекин.*

ЛЕКИН ليکن *пайвандаки хилофӣ* 1. аммо, вале, лекин. 2. бо вучуди ин; дар баробари ин.

ЛЕКСИКА *ю.* ليكسيكه *збш., ниг.* **вожагон.**

ЛЕКСИКӢ ليكسيكى *збш. мансуб ба лексика; вожагонӣ, луғавӣ.*

ЛЕКСИКОГРАФИЯ *ю.* ليكسيكاگرافيه *збш., ниг.* **фарҳангшиносӣ.**

ЛЕКСИКОЛОГИЯ *ю.* ليكسيكالاگيه *збш., ниг.* **вожашиносӣ.**

ЛЕКСИЯ *лот.* ليكسيه баёни лафзии ягон мавзӯи таълимӣ ё илмию сиёсӣ; маърӯза; суҳанронӣ; **лексияи оммавӣ** шакли тарғиб ва паҳн кардани донишҳои сиёсӣ ва илмӣ дар мусси-саҳои фарҳангию маърифатӣ; **лексияи таълимӣ** яке аз шаклҳои таълим ва усулҳои тадрис дар мактабҳои олий.

ЛЕКТОР *лот.* ليكتور *ниг.* маърӯзақунанда.

ЛЕЛА(К) ليله//ليک *гуфт., ниг.* ангушт.

ЛЕНТА *олм.* لينته 1. матои нафиси паҳни тасмамонанд, ки барои ороиши либос ва мӯи сари занону духтарон ба қор мебаранд. 2. *ниг.* **навор**; ҳар чизи шабеҳи навор: **лентаи оик**; **лентаи сабти овоз.**

ЛЕПТОП *англ.* ليپتاپ *навъи компютери сабук, батареядор, ки ба сурати кифи хурд сохта шудааст, ноутбук.*

лес *лис* 1. *асоси замони ҳозира аз лесидан.* 2. *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои лесанда: косалес, табақлес...*

ЛЕСАК *зоол.* ليسک *тӯқумшуллуқ, ҳалазун: кирми лесак; мӯрчан лесак мӯрчаи хурд.*

ЛЕСАНДА *лисенде сифати феълӣи замони ҳозира аз лесидан; он ки ё он чи ки чизеро мелесад.*

ЛЕСИДА *лисиде сифати феълӣи замони гузашта*

аз лесидан; лесида-лесида дар ҳолати лесидан, лесида истода; лесида **рафтан** андак расида гузаштан; \diamond **хок лесида сифати феълӣи замони гузашта аз хок лесидан; гурба барин лесида калон кардан** касеро аз ҳад зиёд эҳтиёт ва гамхорӣ карда, ба воя расонидан; **хоки мадрасаро лесида баромадан** азобу машаққати мадрасаро аз сар гузаронидан, гарди мадрасаро хӯрдан.

ЛЕСИДАН لیسیدن 1. бо забон молидани чизе, бо забон молида пок кардани чизе: **ангушт лесидан, лабро лесидан, табақро лесидан**. 2. расида гузаштан. 3. *мач*. хӯрдан; хӯрда нобуд кардан; \diamond **таги табақи касеро лесидан** бар дари кас хизматгорӣ кардан; **хок лесидан** гурӯснагӣ кашидан; ба сахтӣ рӯз гузаронидан; **хоки заминни сиёхро лесидан ниг. хок лесидан**.

ЛЕСОЛЕС لیسالیس зиёд лесидани чизе.

ЛЕСОН(И)ДАН لیساندن//لیسانیدن *тарзи бавоситаи феълӣи лесидан*; ба лесидан водор кардан, маҷбур ба лесидан кардан.

ЛЕТАРГИЯ ю. لیترگیه *тиб.* бемории хоболудӣ; хоби сакта.

ЛЁТЧИК р. لیاتچیک *тиг.* фазонавард.

ЛИБЕРАЛ лот. لیبرل пайрав ё тарафдори либерализм; узви ягон ҳизби либералӣ.

ЛИБЕРАЛИЗМ лот. لیبرلیزم назария ва ҷараёни сиёсӣ, ки тарафдорони соҳти парламентӣ ва озодии номаҳдуди демократию буржуазиро муттаҳид мекунад.

ЛИБОС а. لباس пӯшок, пӯшидани, танпӯш, он ки ба тан мепӯшанд: **либоси арӯсӣ** (домодӣ), **либоси варзишӣ**, **либоси загона** (бачагона), **либоси дарида**, **либоси мотам**, **либоси нав**, **либоси пахтадор**, **либоси сабук**, **либоси сиёх**, **либоси низомӣ**, **либоси дӯхтан**, **либоси нӯшидан**, **либоси кашидан**, **либоси шустан**, **тағйири либоси кардан**, ба *таври истиора*: **либоси гам нӯшидан**, **либоси идона нӯшидан**, **либоси сабзро ба бар кардани сахро**, **либоси сиёсӣ нӯшонидан ба гапи касе**, **дар либоси сухан ифода ёфтани фикре**; **либоси атлас куртаю лозимии аз матои атлас дӯхташуда**; **либоси корӣ** либосе, ки дар вақти кор мепӯшанд; **либоси расмӣ** либоси аз ҷиҳати дӯхт ва ранг якхела (-и ҳарбиён, кормандони мақомоти куд-

ратӣ, талабаю донишҷӯёни баъзе таълимгоҳҳо); **либоси рӯ** либосе, ки аз болои либосҳои дигар мепӯшанд (*аз қабилӣ* чома, палто, боронӣ); **либоси тағ** он ки дар зери куртаю шалвор, яъне ба рӯи бадан мепӯшанд, тағпӯш; **либоси хонагӣ** почомаву хилъат ва дигар либос, ки хоси дар хона нӯшидан аст; \diamond **ба либоси касе кайк даромадан ниг. пӯстин** (ба *пӯстини касе кайк даромадан*); **одаму либос**, **хонаву палос** (*зарб.*) одаму либос ва хонаро палос зинат дода, назаррабо мегардонад, зеби одам либос бошад, зеби хона палос аст.

ЛИБОСБУР لباسبر устое, ки андоза гирифта, матоъро бурида, барои либосдӯзӣ омода мекунад, бурандаи либос.

ЛИБОСБУРӢ لباسبرى 1. *мансуб ба либосбур*: **коргоҳи либосбурӣ**. 2. шугл ва касби либосбур.

ЛИБОСВОР لباسوار матои муносиби либосдӯзӣ; **як либосвор...** миқдори матоъ, ки аз он ягон либос (*мас., куртаву лозимӣ*) дӯхтан мумкин аст.

ЛИБОСВОРӢ لباسوارӣ матоъхое, ки аз онҳо либоси дӯхта мешавад.

ЛИБОСДОР لباسدار чомадор, он ки ба тан либос дорад.

ЛИБОСДӢЗ لباسدوز дӯзанда, хайёт, дарзӣ.

ЛИБОСДӢЗӢ لباسدوزӣ *исми амал аз либоси дӯхтан*; шугл ва касби либосдӯз; хайётӣ: **устохонаи либосдӯзӣ**.

ЛИБОСКАШӢ لباسکشی *исми амал аз либоси кашидан*; **хонаи либоскашӣ** хона барои тағйири либоси варзишгарон, шиноварон ва

ЛИБОСҚАПАК لباسقپک *гуфт.* қапак барои либоси шустаро доштан (*то ин ки ба замин наафтад*).

ЛИБОСОВЕЗАК لباسآویزک тахтаи мехзада ё сепояи чангакдори махсус барои овехтани либос ва каллапӯшҳо.

ЛИБОСПӢШӢ لباسپوشی 1. *исми амал аз либоси нӯшидан*. 2. тарзи нӯшидани либос, ҷӣ хел нӯшидани либос.

ЛИБОСФУРӢШӢ لباسفروشی он ҷо, ки либос

мефурӯшанд: **мағозаи либосфурӯшӣ**.

ЛИБОСХОНА لباسخانه хонаи махсус дар биноҳои ҷамъиятӣ барои нигоҳ доштани либосҳои рӯ, қолибос, қомаҳона.

ЛИБОСШҶҲ لباسشویی исми амал аз либос шустан; *ниг.* қомашӯӣ.

ЛИБРЕТТО *ит.* либретта *санъ.* матни асари калони мусиқӣ (*опера, оперетта*), ки сароида мешавад; мазмуни мухтасари опера, балет *ва ғ.*

ЛИВО *а.* لواء байрақ, алам, парчам: дар зери ливои..., ливои дӯстӣ афроштан, ливои зафар афроштан, ливои истиқлол афроштан.

ЛИВОТА *а.* لواطе бачабозӣ, амраббозӣ.

ЛИВОТАГАР لواطهگر бачабоз, амраббоз.

ЛИГА I *фр.* лиге 1. иттифок, иттиҳод; маҷмаъ: Лигаи Миллатҳо (*таър.*), Лигаи давлатҳои араб. 2. *варз.* чанд дастае, ки дар мавсими бозиҳои варзишӣ дар гурӯҳе муттаҳид карда шудаанд: лигаи олимпӣ, лигаи якум.

ЛИГА II *ит.* лиге *мус.* аломати камоншакли нотаӣ, ки пайвастагии нотаҳои нишон медиҳад.

ЛИГАТУРА *лот.* лигатура *зби.* шакли пайвастаи ду ё зиёда ҳарфҳо дар навишт (*мас., ҳарфҳои дар як ҷо навишташудаи кофу алиф ва ғ. дар хати арабӣ*).

ЛИҶОЯТ *а.* لغايت ба шумули..., то ҳуди..., то ҳадди...

ЛИДЕР *англ.* лидер 1. сарвар, роҳбар. 2. *варз.* пешсафи мусобиқа.

ЛИЖА *р.* ليژه асбоби ҷӯбӣ ё оҳанине, ки ба таги по баста, бо ёрии ду ҷӯбдасти дарози асомонанд худро тела дода, дар рӯи барф лағжида роҳ мегарданд, лезак.

ЛИЖАРОНӢ ليژهراني *варз.* бо лижа роҳ гаштан дар рӯи барф; *ниг.* лижатоӣ.

ЛИЖАТОЗ ليژهتاز он ки дар рӯи барф бо лижа медавад.

ЛИЖАТОӢ ليژهتازى *варз.* навъе аз варзиши зимистонӣ, ки дар он варзишгарон рӯи барф бо лижа лағжида медаванд, лижаронӣ.

ЛИКӢР *фр.* ليكار нӯшокии ширину хушбӯӣ, ки

аз спирту шираи мевае тайёр мекунанд.

ЛИККАС ليگس *ниг.* лик-лик; ликкас кардан паида гаштан, ҷаҳида гаштан; ликкас карда омадан *мач.* зуду ногаҳон омадан ба ҷое.

ЛИККОНДАН ليگاندن чунбондан (*думро*).

ЛИКЛИК ليک ليک *гуфт.* ҷӯбаки ба зери дӯли осие баста, ки ба рӯи санг расида, бо гардиши санг ларзида, боиси муттасил аз дӯл поин рехтани гандум мегардад.

ЛИК-ЛИК ليک ليک 1. *калимаи тақлиди овози чунбидани ҷӯби зери дӯли осие дар вақти гардиши санг.* 2. *калимаи тасвирии тарзи думчунбонии сағ ва ғ.*

ЛИҚ ليقت *гуфт.* пур; лаболаб, саршор: лиқ пур будан ниҳоят пур будан; лиқ одам будан ниҳоят пур аз одам будан, воқеъ гаштани одамони хеле зиёд дар ҷое; **чаши касе лиқи об шудан** чашми касе пур аз ашк шудан (*ҳолати пеш аз гиристан*).

ЛИҚҚА ليقت *ниг.* лиққонак.

ЛИҚҚИДА ليقتيده *гуфт.* сифати феълии замони ҳозира аз лиққидан; чунбондан.

ЛИҚҚИДАН ليقتيدن *гуфт.* чунбидан (-и ягон чизи шалақ).

ЛИҚҚОНАК ليقتانک чунбонак; шалақ; номаҳкам: дандони лаққонак дандоне, ки мечунбад.

ЛИҚҚОНДАН ليقتاندن *гуфт.* тарзи бавоситаи лиққидан; чунбондан.

ЛИҚ-ЛИҚ ليقت ليقت *гуфт.* калимаи тақлиди овози чунбиши мосот; \diamond **лиқ-лиқ карда гаштан** базӯр гаштан; вазъияти ноустувор доштан.

ЛИҚО *а.* لقا рӯӣ, чеҳра, симо; \diamond **атоҷиро ба лиқояш бахшидан** барои надидани дидори одами бад аз баҳри фоидае, ки аз ӯ мерасад, гузаштан.

ЛИМИӢ *ю.* лимия *кҳн.* яке аз илмҳои асри-миёнагии риёзӣ, ки бахши шумори ададҳо ба он дахл доштааст.

ЛИМИТ *лот.* лимит меъёри муайян, ки дар истифода ё сарфи чизе риояи он ҳатмист.

ЛИМОНАД *фр.* лимонад нӯшобаи ширине, ки одатан аз оби лимӯ ва шарбати қанд тайёр карда мешавад.

мешавад.

ЛИМЎ ليم 1. меваи туршмазаи хушбӯй, ки дар ҷойҳои зимистонаш гарм мерӯяд. 2. дарахти ин мева.

ЛИМЎГИЁҲ ليموگياه навъи дарахт аз хонаводаи лимӯҳо.

ЛИМЎЗОР ليموزار майдони дарахтҳои лимӯ.

ЛИМЎПАРВАР ليموپرور боғбоне, ки бо нигоҳубини дарахтони лимӯ ва ба даст овардани ҳосили он машғул аст; мутахассиси парвариши лимӯ.

ЛИМЎПАРВАРӢ ليموپرورى соҳаи кишоварзӣ, ки барои парвариши дарахтони лимӯ ва гирифтани меваи он махсус гардонида шудааст; парвариши дарахти лимӯ.

ЛИМЎРАНГ ليمورنگ ба ранги лимӯ, ранги зарди равшан.

ЛИМЎХОНА ليموخانه ҷои махсуси парвариш ва нигоҳубини лимӯ (*хусусан дар кишвари обу ҳавояш барои парвариши лимӯ номусоид*).

ЛИНГ لنگ 1. ҳар кадом аз пойҳо аз сарпанча то қадкашак. 2. ҳар кадом аз ду бари чизе ё боре, ки ба ҳам баста, ҳар кадоми онро ба як паҳлуи маркаб бор мекунад: **линги (почаи) хӯрчин**; **линги касеро** аз осмон овардан касеро саҳт танбеҳ додан.

ЛИНГА لنگه ниг. халта.

ЛИНГВИСТИКА فر. لینگویستیکه ниг. забоншиносӣ.

ЛИНГДАРОЗ لینگدراز он ки пойҳояш дарозанд, қадбаланд.

ЛИНГЗАНИ لینگزنى задан бо лагад, чанг бо лагад (*дар ғӯштингирӣ*), позанӣ.

ЛИНГОФОН انگل. لینگافان тех. воситаи техникӣ барои мустақиллона омӯхтани нутқи шифохӣ дар дарсҳои забон.

ЛИНГЧА لنگچه гуфт. тӯрбаи хурд, халта.

ЛИНЗА ألم. لینه физ. навъе аз шишаҳои шаффофи булӯрии оптикӣ, ки дар дурбин, дастгоҳи суратгирӣ ва ғ. истифода бурда мешавад.

ЛИНОЛЕУМ لوت. لینالئوم сохт. матои гафсу

сахти обногузаре, ки барои пӯшондани фарши хона ба кор мебаранд.

ЛИНОТИП لوت. لیناتیپ нашр. мошини ҳуруфчинии матбаа, ки матро дар шакли якҷухти филизӣ ба чоп тайёр мекунад.

ЛИНТЕР انگل. لینتیر мошин барои чудо кардани тибити (нахи) пахта аз чигит; **пахтаи линтер** пахтаи пастсифат, ки аз боқимондаҳои нахи чигити тозакарда ба даст омадааст.

ЛИП-ЛИП لپ لپ *калмаи тасвири* ҳолати ниҳоят суст сӯхтани чароғ, шамъ ва ғ.; йилт-йилт, милт-милт; **лип-лип кардан** суст, канда-канда нурафшонӣ карда, сӯхтани чароғ, шамъ ва ғ., қариб ба хомӯшшавӣ расидани чароғ; милт-милт кардан.

ЛИРА I ایت. لیره воҳиди пул дар Италия, Туркия ва баъзе мамлакатҳои дигар.

ЛИРА II ю. لیره асбоби тордор дар Юнони қадим, ки тасвири он ҳамчун рамзи мусиқӣ ва санъат қабул шудааст.

ЛИРИЗМ ю. لیریزم *адш.* ҷанбаи лирикӣ; илҳои шоирона, эҳсосоти ҳаяҷони баланд дар асарҳои бадеӣ.

ЛИРИКА ю. لیریکه *адш.* 1. ҷинси бадеӣ, ки дар он эҳсосоти таассурот ва рӯҳияву ҳаяҷони шоир дар шакли назм ифода ёфтааст. 2. асарҳои бадеӣ, ки дар ин навъи назм эҷод шудаанд, асарҳои лирикӣ: **лирикаи ишқӣ**, **лирикаи фалсафӣ**, **лирикаи Ҳофиз**.

ЛИРИКӢ لیریکى *мансуб ба лирика*; *ғиноӣ*: асарҳои лирикӣ.

ЛИСОН а. لسان кит. забон, лафз.

ЛИСОНУЛҒАЙБ а. لسانالغیب кит. 1. забони ғайб, забони асрор. 2. лақаби шоири машҳури форсу тоҷик Ҳофиз Шерозӣ.

ЛИТВАГӢ لئوگى *мансуб ба Литва* (*яке аз кишварҳои Назди Балтика*); номи халқи сокини Литва; намояндаи миллати Литва; **забони литвагӣ** забони аҳолии асосии Литва, забони литвонӣ.

ЛИТВОНӢ لئوانى ниг. литвагӣ.

ЛИТОГРАФИЯ ю. لئاگرفیه 1. чопи сангӣ. 2. чопхонаи сангӣ, ки дар он ҷо матн ё сурати ба сиёҳии махсус навишташударо ба санг

сиёҳии махсус навишташударо ба санг гузаронда, аз рӯи он нашр мекунамд.

ЛИТР *фр.* *литр* воҳиди вазни моеот аз рӯи зарфият, ки ба ҳазор сантиметри мукааб баробар аст; ҳамин миқдори ягон қисми моеъ

ЛИТСЕЙ *ю.* *литсей* навъи мактаби миёна, ки дар он таълими амиқи баъзе фанҳо ба роҳ монда шудааст.

ЛИТСЕНЗИЯ *лот.* *литсензия* 1. иҷозатномае, ки барои воридоту содироти мол аз тарафи мақомоти давлатӣ дода мешавад, парвона. 2. ҳуқуқи истифодабарии бепул ё имтиёзҳои ихтироот *ва ғ.* барои истеҳсоли чизе.

ЛИФ *иф.* *ليف* 1. пӯсти нарми дарахти хурмо *ва ғ.*, ки аз он барои шустушӯи бадан ва зарфҳо бо собун истифода мебаранд. 2. чӯткаи нарми аз мӯй сохташуда барои тоза кардани чизе; **лиф задан** чизеро бо лиф тоза кардан. 3. мӯқалами рангмолӣ. 4. навъи ҳуҷайраҳои гиёҳии дароз; риштаҳои маснӯии нозуку баланд монанди катон ва хурмо.

ЛИФА *ниг.* *ليفه* **нифа**.

ЛИФДОР *ф.* *لفدار* тордор, нахдор, дорои лиф; **растаниҳои лифдор**.

ЛИФЗАНӢ *иф.* *لفزنى* амали задани лиф, лиф задан.

ЛИФӢ *иф.* *ليفى* **мансуб ба лиф** 1.

ЛИФКАДУ *ниг.* *ليفكدو* **лиф**.

ЛИФОФА *а.* *لفافه* 1. он чи чизе ба он печонда шавад. 2. халтачаи махсуси қоғазӣ, ки мактубро дохили он гузошта, ба чое мефиристанд, конверт, пакет.

ЛИФОФАНОК *та.* *ليفافه ناک* дорои лифофа (2), лифофадоста: **хати лифофанок**.

ЛИФТ *англ.* *ليفت* мошини махсус барои ба боло баровардану фурувардани одамон ва борҳо дар биноҳои баланди серошёрна, осонсур, осонбар.

ЛИФТБОН *та.* *ليفت بان* он ки мутасаддии кори лифт мебошад.

ЛИҲОЗ *а.* *ليحاظ* нигоҳ, назар, мулоҳиза; аз ин лиҳоз аз ин нуқтаи назар; аз ин ҷиҳат; аз лиҳози... аз ҷиҳати...

ЛИҲОЗО *а.* *لهذا* *кит.* бинобар ин, ба ин сабаб.

ЛИҲОФ *а.* *لحاف* кӯрпаи болопӯш.

ЛИҲЯ *а.* *لحيه* риш.

ЛО I *а.* *لو* *кит.* нест, не; но, бе (*ба ин маънӣ беиштар ҳамчун пешванд бо як қатор калимаҳо меояд: лоилоҷ, ломакон*).

ЛО//ЛОЙ II *ло//лой* таҳ, қабат; **ло ба лои...** қабат ба қабати..., мағз андар мағзи...; байни..., мобайни...

ЛОАҚАЛ *а.* *لا اقل* дасткам, ақаллан, ҳеч набошад.

ЛОБА *лоба* 1. зорӣ, тавалло. 2. хушомадгӯӣ бо аҷзу фурутанӣ аз роҳи ҳила, чоплусӣ бо чарбзабонӣ. 3. фиреб, ҳила, найранг. 4. шӯҳӣ, ҳазл; **лобаҳои фарох** бозӣ ва шӯҳии бисёр.

ЛОБАГАР *лобагар* 1. он ки хоҳиш ва аҷзу зорӣ мекунад, он ки зориву тавалло мекунад. 2. тамаллук ва хушомадкунамда.

ЛОБАГАРӢ *лобагарӣ* 1. хоҳиш ва аҷзу зорӣ кардан, зориву тавалло кардан. 2. тамаллук ва ширинзабонӣ.

ЛОБАКУНОН *лобакунан* *феълӣ* ҳол аз **лоба кардан**; зориву таваллокунон, хушомадкунон.

ЛОБУД(Д) *а.* *لايد* 1. *кит.* ночор, ноилоҷ, ногузир. 2. албатта, ҳатман.

ЛОБУДДАН *лобаддан* ба таври ҳатмӣ, ночор.

ЛОБУДДӢ *лобаддӣ* зарурӣ, ночорӣ, ҳатмӣ.

ЛОВИДАН *ловидан* *гуфт.* молидан (-и лой, равған *ва ғ.*); андова кардан.

ЛОГАРИФМ *ю.* *لاگريفم* *риёз.* нишондиҳан-даи дараҷаи реша, ки адади муайяне ҳосили зарби онҳост.

ЛОГАРИФМӢ *логарифмӣ* *риёз.*, *мансуб ба логарифм*; **ҷадвали логарифмӣ** ҷадвали ҳисоби логарифмҳо.

ЛОҒ *лоғ* *кит.* ҳазл, шӯҳӣ, зарофат, истеҳзо, тамасхур; хуштабъӣ, суханони ҳазломез.

ЛОҒАР *лоғар* инсон ё ҳайвони камгӯшт, хароб; қоқина; *муқоб.* **фарбех**; **ҷисми лоғар**, **лоғар шудан**; \diamond **лоғар шудани замин** кам шудани ҳосилхезии замини кишт.

ЛОҒАРАНДОМ لاغراندام одами хароб, лоғарбадан, қоқина.

ЛОҒАРАНДОМӢ لاغراندामी лоғарандом будан, камгӯшти.

ЛОҒАРБАДАН لاغربدان *ниг.* лоғарандом.

ЛОҒАРЗАМИН لاغرزمين замини беқуввати камҳосил.

ЛОҒАРӢ لاغرى лоғар будан, харобӣ, қоқинагӣ.

ЛОҒАРМИЁН لاغرميان дорои камари борик, камарборик.

ЛОҒАРНИХОД لاغرنيهاد наҳиф, заиф, наҳифчусса.

ЛОҒАРТАН لاغرتن *ниг.* лоғарандом.

ЛОҒАРҚУССА لاغرجه *ниг.* лоғарандом.

ЛОД I لاد *кҳн.* 1. лой, гил. 2. девори похса; лойдевор. 3. як лой (қабат) аз девори похса.

ЛОД II لاد *кит.* матои нозук, порчаи тунуки нафис.

ЛОД III لاد *ниг.* лодан.

ЛОДА لاده аҳмақ, аблах; содалавҳ, гӯл.

ЛОДАН//ЛОЗАН لادن//لاذن 1. *бот.* як навъ растани бисёрсола аз оилаи чилликугулҳо, ки пояи навруста ва барги онро ба таом меандозанд ва ҳамчунин дар тиб ба қор мебаранд. 2. моддаи самғии ин растанӣ, ки дар маросимҳои динӣ дуд мекунад.

ЛОЕҲ *а.* لايح *кит.* ошқор, зоҳир, хувайдо.

ЛОЖА *фр.* لژه чои алоҳидаи чандкаса дар театр.

ЛОЖВАРД لاژورد *ниг.* лочвард.

ЛОЗИМ *а.* لازم 1. зарур, даркор, боистанӣ; лозим будан зарур будан, даркор будан; зарурат ба миён омадан (*ба қоре ё ба қасе*); лозим доштан зарур шумурдан; лозим омадан зарур шудан, даркор шудан; зарурат ба миён омадан, эҳтиёҷ пайдо шудан; лозим шудан даркор шудан; эҳтиёҷ пайдо шудан; лозим аст, ки... зарур аст, ки...; ногузир аст, ки...; бояд, ки...; лозим нест даркор нест; зарурат надорад, эҳтиёҷ нест; шитоб лозим нест саросема шудан даркор нест, шитоб набояд қард.

2. зарурӣ, вочиб, муқтазӣ; иқдоми лозим амалӣ намоянд (*ё мабзул фармоянд*) чораи лозима бинанд; \diamond феъли лозим *кҳн., грам.* феъли монда.

ЛОЗИМА *а.* لازمه 1. муаннаси лозим. 2. чизи зарурӣ, чизи даркорӣ; лозимаи дӯстӣ он чи, яъне шарту шароите, ки барои дӯстӣ зарур аст; чора(ҳо)и лозима тадбиру илоҷи зарурӣ, чораҳои даркорӣ.

ЛОЗИМИЯТ *а.* لازميت даркорӣ, лозим будан.

ЛОЗИМӢ لازمی 1. даркорӣ, зарурӣ. 2. почома, эзор.

ЛОЗОЛ *а.* لازال 1. безавол, фанонопазир. 2. ҳамеша.

ЛОИДАН لايدان 1. нолидан. 2. ҳарзагӯӣ қардан.

ЛОИҚ *а.* لايق муносиб, сазовор, шоиста: лоиқи эҳтиром, пешкаши лоиқ, лоиқи мансабе будан, лоиқи ҷазо будан, лоиқи шавҳар шудан, ба қоре лоиқ дидан.

ЛОИЛОҶ *а.* لايعلاج ночор, аз рӯи ноилоҷӣ.

ЛОИҲА *а.* لايحه 1. тарху нақшаи ҳаматарафа қорқардаи ягон бино ва сохтмон: лоиҳаи чизеро кашидан. 2. матни пешакии ягон қарор ё ҳуҷҷат, ки ба муҳокима гузошта мешавад: лоиҳаи ислоҳоти..., лоиҳаи фармон, лоиҳаи қонун.

ЛОИҲАВӢ لايحوى мансуб ба лоиҳа; расондан ба меъёри лоиҳавӣ расондан ба дараҷае, ки дар лоиҳа ба назар гирифта шудааст.

ЛОИҲАКАШ لايحهكش мутахассисе, ки тарху лоиҳаи сохтмони бино ва иншоотро мекашад, меъмор.

ЛОИҲАКАШӢ لايحهكشي *исми феълӣ аз лоиҳа кашидан:* идораи лоиҳакашӣ, институти лоиҳакашӣ.

ЛОИҲАСОЗ لايحهساز *ниг.* лоиҳакаш.

ЛОИҲАСОЗӢ لايحهسازي *ниг.* лоиҳакашӣ.

ЛОӢ لاي *ниг.* лойин.

ЛОӢ I لاي 1. хоки бо об омехтаву шӯрида, ки дар деворзанӣ, андова ва г., ба қор мебаранд; гил; гили нарми таҳи оби чӯ, ҳавз ва г., таҳнишин: лойи бӯтана, лойи сақичмонанди

часпак, лойи шита, лойи шуррут, ба бом лой кашидан, ба лой ғўтидан, ба лой девор задан, дар лой банд шудан; лойи муоличавӣ гиле, ки барои табобати баъзе дардҳо истифода мебаранд; заминни лой замини обу хокашро ба лой табдилдода; замини намиаш зиёд ва нарм, ки шудгору кишт кардан имконнопазир аст; **оби лой** оби гилолуд, оби ғайри соф: **об лой шудан**; **лой кардан** а) хоку обро омехта, лой тайёр кардан; б) *гуфт.* лойолуд кардан (*мас., либосро*), ба гилу лой расонда, чиркин кардан (*мас., дастро*); в) обро лой кардан, гилолуд кардан; **лой хобондан** тайёр карда, дам додани лой; **роҳ лой шудан** ба лой табдил ёфтани хоки роҳи бефарш (*дар патичаи боршиот ва г.*). 2. *гуфт.*, *маҷ.* пул, пули аз роҳи ғайриқонунӣ ба даст даромада, пули ҳаром: **лойи чизеро гирифтани**; **◇ об(ро) лой кардан** а) дар коре ё ҷое қасдан бесарусомонию бетартибӣ барпо кардан (*барои рӯнӯи кардани ягон сирри худ*); б) дар байни мардум шӯру фитна андохтан; **об(ро) лой карда**, **моҳӣ доштан** корро қасдан чигилу вайрон карда ё дар байни одамон шӯру фитна андохта, ба мақсади нопоки худ расидан; **обу лой кардан** *чизеро* чизи дуздиро фуруҳтан; *чизеро* пинҳонӣ ё ба нархи ғайриқонунӣ фуруҳта, пули онро аз они худ кардан; **аз лой гурехта**, **ба лойдон афтодан** *назири аз борон гурехта*, **ба повдон дучор шудан**; **бо як лой ду поҳса задан** *назири ба як тир ду нишон задан*; **хари касе аз лой гузаштан** муҳими касе бароварда шудан, рафъ шудани эҳтиёҷи касе, мушкили касе ҳал шудан; **об аз боло лой (аст) // об аз сар лой (аст)** (*маҷ.*) кор аз бунёдаш вайрон (*дар мавриди аввал сардорон қонунро вайрон кунанду сипас тобеонашон аз онҳо ибрат гиранд, гуфта мешавад*).

ЛОЙ П لای 1. *ниг.* ло П. 2. *боф.* ҳар қабати ба навор печидаи матои бофташуда: **як лой карбос**; **як лой зиёд (будан)** аз тахмин зиёд (будан); аз гумони касе як дараҷа беҳтар (будан).

ЛОЙБОЗӢ لای بازی аз лой бозичаҳо сохта, банд шудани бачаҳо.

ЛОЙГАР لای گر он ки лой омода мекунад, он ки бо лой сару кор дорад: **устои лойгар**.

ЛОЙГАРӢ لای گری 1. *мансуб ба лойгар*; шугли

лойгар. 2. мавсими боронгарӣ ва лой шудани замин (*тағи по*): **лойгарии баҳор**.

ЛОЙДОН لای دان 1. чуқурии пурлой: **аз лой гурехта**, **ба лойдон афтодан** (*зарб.*). 2. *ниг.* **лойхона**. 3. *маҷ.* ботлоқи фиску фасод ва корҳои зишту ношоам.

ЛОЙИН لایین аз лой сохташуда: **суфани лойин**, **хонаи лойин**.

ЛОЙКАШ لای کش он ки лойи сохтмонро ба ҷое (*болои бом, болои девор ва г.*) кашида мебарад.

ЛОЙКОРӢ لای کاری амали лой тайёр кардан ва андова кардан дар сохтмон.

ЛОЙҚА لایقه лойи сиёҳи нарму часпак, ки дар тағи ҳавз, ҷӯй ва обҳои таҳшиншуда пайдо мешавад, сиёҳлой, лаҷан.

ЛОЙҚАДОР لایقه دار (оби) дорои лойи сиёҳу часпак.

ЛОЙҚАЗОР لایقه زار *ниг.* **лойқадор**.

ЛОЙОБ//ЛОЙОБА لای آب//لای آبه 1. оби тирае, ки аз об шудани барфҳо ва селобаҳо ҷорӣ мешавад. 2. лойи суюқ, лойи шуррут.

ЛОЙОЛУД لای آلود 1. омехта бо лой, тира: **оби лойолуд**. 2. он чи ба он лой чараҳса зада ё олуда бошад, олуда ба лой: **дастони лойолуд**, **либоси лойолуд**, **мӯзан лойолуд**, **лойолуд шудан**.

ЛОЙОМОЧ لای آماج чуфт кардани замин пеш аз коридани шолӣ дар даруни кӯли оби пали шолӣ.

ЛОЙФИШОН لای فشان лойе, ки аз даҳонаи вулқонҳо бо фишори баланд берун мешавад.

ЛОЙХОБОНӢ لای خابانی *исми феълӣ аз лой хобондан*; тайёр кардани лой барои сохтмон.

ЛОЙХОНА لای خانه ҷое, ки дар он лой мехобонанд.

ЛОЙХӢРАК لای خورک *зоол.* як навъ мурғаки дарозпои ботлоқӣ; **кирми лойхӢрак** *зоол.* кирми сурхчаи боронӣ.

ЛОЙШАКАР لای شکر таҳнишини шакари ҷӯшондашуда (*барои қиём*); ширае, ки аз нишоста ҳосил карда мешавад.

ЛОК//ЛАК I لک//ک моеи самгдори дар спирт, скипидар ё равган ҳалқарда, ки барои ҷилодиҳӣ ба чӯб, чарм *ва г.* мемоланд: **лок задан**, **лок молидан**; **локи мӯй** лок барои ороиши мӯй.

ЛОК II لک *кхн.* косаи чӯбин.

ЛОК III لک *ниг.* лак II.

ЛОК IV *кит., кхн.* сангпушт; *муқ.* локпушт.

ЛОК V لک *ранги сурхе*, ки дар Ҳиндустон аз шираи баъзе дарахтон ҳосил карда, дар наққошӣ *ва г.* ба қор мебаранд ва аз як қисми дурушти он сурғуч месозанд.

ЛОКАТОР *лот.* لاكتار *радио* абзоре, ки ҷои ҷисмро ба воситаи мавҷҳои садоӣ ё электромагнитӣ муайян мекунад.

ЛОКДОР لک دار *дорои лок.*

ЛОКЗАДА لک زده *сифати феълӣи замони гузашта аз лок задан*; **локдор**: мӯзаи локзада.

ЛОКЗАНИЙ لک زنى *исми феълӣ аз лок задан.*

ЛОКИН لکين *ниг.* лекин.

ЛОКӢ I لکى *мансуб ба лок I*; **локзада**; аз чарми локзада дӯхташуда; **маҳсии локӣ** маҳсии аз чарми саҳт дӯхташуда.

ЛОКӢ II لکى *лаҳҷ.* миёнбанд, рӯмоли мардона.

ЛОКОМОТИВ *лот.* لا کاماتيو *номи умумии машинҳои (аз қабилӣи паровоз, тепловоз, электровоз), ки дар болои релсҳо ҳаракат карда, вагонҳоро мекашанд: депои локомотив.*

ЛОКПУШТ لک پشت *кит.* сангпушт, кашаф.

ЛОКХӢРДА لک خورده *чизи чармине, ки аз лок сер шудааст: пойафзоли локхӢрда.*

ЛОҚ لاق *гуфт.* кӯҳна, фарсуда; **локу пар** чизу чора, майда-чуйдаи рӯзгор, лақу лук.

ЛОҚАЙД لاقيد *он ки ба чизе аҳамият намендихад, бепарво.*

ЛОҚАЙДӢ لاقيدى *бепарвой, бетаваҷҷӯҳӣ.*

ЛОҚАЙДОНА لاقيدانه *бепарвоёна, бетаваҷҷӯҳона.*

ЛОЛ I لال *гунг, лакнатдор; лолу мабҳут хомӯшу хайрон; лол шудан аз забон мондан; забони*

касе лол шудан (гаштан) аз забон мондан, забони касе гирифтани, гап зада натавони-стан.

ЛОЛ II لال *ниг.* лаъл 1, 2; *ранги сурх.*

ЛОЛА لاله *бот.* гули саҳроии пиёзакбех, ки барғҳои сурху зард ва дигар ранғҳо дошта, тарафи думчааш сиёҳ аст: **лолаи аргувонӣ**, **лолаи аҳмар**, **лолаи хандон**, **лолаи ҳамро**, **лола чидан**; **лолаи кӯҳӣ** лолаи гафсбарги калонкоса; **мавсими лола** вақти шукуфтани гули лола, ки ба аввали баҳор рост меояд.

ЛОЛАВОР لاله وار *мисли лола, ҳамчун лола, лоламонанд.*

ЛОЛАГУН لاله گون *ба ранги лола, лоларанг, сурхранг: рухсораи лолагун, чехраи лолагун, лолагун намудан, лолагун тобидан (-и шафақ), лолагун шудан (гаштан).*

ЛОЛАЗОР لاله زار *ҷое, ки лолаи зиёд рӯидааст; ҷои сергули шукуфта; ба тариқи истиора: лолазори ватан, лолазори умр, баҳори лолазор.*

ЛОЛАКАҲАК لاله کهک *лаҳҷ., ниг.* лоласасак.

ЛОЛАНГ لالنگ *таом ва тиккаҳои нон, ки гадоён ва фақирон аз меҳмонӣ ва дастархонҳо ҷамъ мекарданд.*

ЛОЛАОСО لاله آسا *ниг.* лолавор.

ЛОЛАПӢШ لاله پوش *пӯшида бо лолаи шукуфта, ораста бо гули лола: лолапӢш гаштан.*

ЛОЛАРАНГ لاله رنگ *ниг.* лолагун: **баҳори лоларанг**, **рӯи лоларанг**, **шафақи лоларанг.**

ЛОЛАРУХ لاله رخ *1. он ки рухсораҳои лолоосо сурх дорад: духтари лоларух. 2. маҷ. маҳбубаи зебо, хушрӯ.*

ЛОЛАРУХСОР لاله رخسار *ниг.* лоларӯ.

ЛОЛАРӢ(Ӣ) لاله روى *1. он ки рӯяш монанди лола сурх аст. 2. маҷ. маҳбубаи зебо, хушрӯ.*

ЛОЛАСОН لاله سان *ниг.* лолавор.

ЛОЛАХАСАК لاله خسک *бот.* навъи лолаи зудхазоншаванда, ки барги гулу пояш тунуку борик мешавад, дар ҳар кучо мерӯяд, монанди кӯкнор тухм мебандад.

ЛОЛАЧИНӢ لاله چينى *исми амал аз лола чидан;*

чидани лола.

ЛОЛӢ لولى вазъ ва ҳолати лол, лол будан, гунг будан, гунгӣ.

ЛОЛМОНӢ لولمانى лол мондан, гунг шудан, моту мабхут шудан.

ЛОЛО I لول 1. дурахшон, дурахшанда: лӯълӯи лоло. 2. гуфт. нағз, хуб (дар забони кӯдакон); лоло шудан а) нав шудан; б) беҳ шудан, хуб шудан.

ЛОЛО II لول кит. хизматгор; гулом; лолои сиёҳ гуломи ҳабашӣ, гуломи зангӣ.

ЛОЛОӢ لولابى ниг. алла; лолоӢ хондан алла гуфтан.

ЛОМ I لام 1. номи ҳарфи бисту ҳафтуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (2 .J). киноя аз зулфи қачи духтарон; ◊ лом (лому мим) нагуфтан дам назадан, хомӯш будан.

ЛОМ II لام кхн. либоси кӯҳнаву дарида, жандаи қаландарону дарвешон.

ЛОМ III لام кит. 1. худситой; лофу газоф. 2. зебу зинат, зевар.

ЛОМ IV لام кит. омехтаи ҳазориспанди сӯхта, мушку анбар ва нилу лочувард, ки барои дафъи чашмзахм ба пешонӣ ва баногӯши кӯдакон мемолиданд.

ЛОМА I لومه кхн. рӯмол ва ғ., ки аз болои салла мебастанд.

ЛОМА II لومه таър. либоси чангӣ, ки аз ҳалқаҳои оҳанӣ месохтанд, зиреҳчома.

ЛОМАЗҲАБ ا. لامذهب кит., таҳқ. бедин, беимон.

ЛОМАЗҲАБӢ لامذهبي бединӣ, беимонӣ, бемазҳаб будан.

ЛОМАКОН لامكان 1. он ки ҷои ист (истиқомат) надорад, бемакон, бечой. 2. д. сифати Худо.

ЛОМАКОНӢ لامكانى ломакон будан, бемаконӣ, бечойӣ.

ЛОМАҲОЛ//ЛОМАҲОЛА ا. لامحال//لامحاله кит. ногузир, ночор.

ЛОМБАРД ا. لامبرد ниг. гаравхона.

ЛОМЕА ا. لامعه кит. нур, чило; ламъа.

ЛОМЕЪ ا. لامع дурахшанда, дурахшон, тобон: барқи ломеъ.

ЛОМИСА ا. لامسه яке аз қувваҳои ҳисси панҷгонаи инсон, ки бо ёрии пӯсти бадан гармию сардӣ ва сахтию нармии чизҳоро дарк мекунад.

ЛОМИЯ ا. لاميه адш. ғазал ё қасидае, ки ҳарфи равии он «л» (лом) аст.

ЛОНА لونه 1. хонаи ҷонварон, ошёнаи парандагон, ошён: лонаи занбӯр, лонаи уқоб, лонаи хирс, лона гузоштан, лона кардан, лона мондан, лона сохтан. 2. маҷ. хона, ҷой; кулба; лона ёфтан макон гирифтани, ҷойгир шудан.

ЛОНАСОЗӢ لانهسازى исми амал аз лона сохтан: лонасозӣ кардан.

ЛОРД انگل. لورد унвони олии асилзодагон дар Инглистон, ки меросӣ мебошад; унвони мансабдорони олии давлатӣ дар Инглистон: палатаи лордҳо.

ЛОС لاس риштаи аз ҳама дурушт ва пастсифати абрешим, ки монанди мӯи думи асп саҳт мешавад.

ЛОТ لات номи яке аз ду бути машҳур (Лот ва Манот), ки арабҳо пеш аз ислом мепарастиданд.

ЛОТЕРЕЯ фр. لاتيريه шакли ихтиёрии маблағҷамъ кардани аз мардум бо роҳи фурӯши билетҳо ва гузаронидани бозии он: билети лотерея, билети лотереяи касе бурд кардан.

ЛОТИНӢ لاتينى :мансуб ба таърих ва тамаддуни Рими Қадим: алифбои лотинӣ, забони лотинӣ.

ЛОТИНОНИДАН لاتينانیدن лотинӣ кардан (-и алифбо, ҳарфҳо ва ғ.)

ЛОТО фр. لات навъи бозӣ бо варақаҳои катакдори дар рӯяшон рақамҳо навишташуда, ки касе кубикҳои рақамдорро аз ҳалта надида гирифта мехонад ва рақамҳои варақаи касе, ки аз ҳама пеш пур шавад, вай бозиро мебурад.

ЛОУБОЛ ا. لوبال бебок, бепарво, беибо; беқайду бетакаллуф.

ЛОУБОЛӢ لوبالى бебокӣ, бепарвоӣ, беибо будан; бетакаллуфӣ.

ЛОУБОЛОНА لا بولانه бебокона, бепарвоёна, бе-
ибоёна.

ЛОФ لاف 1. сухани беҳуда, гапи беасос; ёвагӯӣ.
2. худситой, худтаърифӣ, манманӣ. 3. маҷ.
даъвои беасос, иддао: **лофи адолатпарварӣ**
(ватанпарастӣ, миллатхоҳӣ) задан, **лоф аз**
шучоат ва қахрамонӣ задан; **лофу газоф** су-
ханони бардурӯғ, ёвагӯӣ, ҳарзагӯӣ; **лоф** задан
худситой кардан, худро бардурӯғ таъриф
кардан, беҳуда изҳори фазлу зӯрмандӣ кар-
дан.

ЛОФАКӢ لافكى он ки гапҳои калон зада,
худситой мекунад, худсито.

ЛОФЗАН لافزن худсито, лофакӣ.

ЛОФЗАНӢ لافزنى исми амал аз **лоф** задан; худ-
ситой, худро бардурӯғ таъриф кардан.

ЛОФИДАН لافيدن лоф задан, худситой кардан;
калон гап зада, даъвоҳои беасос кардан.

-**ЛОХ** لох пасванди каммаҳсул, ки ба исмҳо ҳамроҳ
шуда, мақол ва ҷои фаровонии он чизро нишон
медихад: **санглох**, **девлох**.

ЛОХАВЛ(А) а. لحوال d. қисми аввали дуое, ки
вақти тарс ё афтодан ба вазъияти хавфнок
меҳонанд: **лоҳавл(а) хондан**.

ЛОХАЗ а. لاهز суст, беҳол, бемадор, заиф; **лоҳаз**
шудан бемадор шудан.

ЛОХАЗӢ لاهزى ҳолати сустӣ ва бемадорӣ, аз ҳол
рафтани.

ЛОХӢ а. لاهى kit. он ки ба корҳои моддӣ ва
айшу ишрат машғул аст, бозикунанда, лахву
лаибкунанда.

ЛОХУТ а. لاهوت 1. худой; илоҳӣ, улуҳият; муқоб.
носут. 2. ҷаҳони ғайримоддӣ, олами ғайб,
ҷаҳони маънӣ.

ЛОХУТӢ لاهوتى мансуб ба **лохут**; олами
маънавий.

ЛОЧИН т. لچين шоҳини шикорӣ; шоҳин,
шаҳбоз; ба тариқи истиора: **лочини диловари**
ватан (фазонавардони далери Ватан).

ЛОЧИНВОР لچينوار ба монанди лочин (тез-
парвоз), лочинсифат (баландпарвоз).

ЛОЧИРА لچيره як навъ нони тунуки аз хамири

норасида пухта.

ЛОЧОР لچار kit. ночор, ноилоҷ.

ЛОЧАВОБ لچواب kit. бечавоб, бечавобмонда,
бепосух, чавобдоданашуда: **суоли лочавоб**.

ЛОЧАРАМ а. لچرم 1. ночор, ноилоҷ, ногузир:
лочарам розӣ шудем. 2. бинобар ин.

ЛОЦ(У)ВАРД لچورد маъд. санги кабуди баланд,
ки аз он нигини ангуштарӣ месозанд ва со-
ида хокаи онро дар тайёр кардани ранги ни-
лобӣ ба кор мебаранд; \diamond **гунбази лочувард**
осмон.

ЛОЦ(У)ВАРДӢ لچوردى кабудранг, нилгун; ба
ранги лочувард: **осмони софи лочувардӣ**.

ЛОЦУРӢА а. لچرعه дам нагирифта якбора
нӯшидани он чизе, ки дар пиёла хаст, аз ғай-
ри култ-култ якбора нӯшидан.

ЛОШ لاش nig. лоша.

ЛОША لاشе 1. ҷасади бечони одам ва ҷонварон;
ҷасади ҷонвари худмурда, чифа. 2. маҷ. чор-
пои ниҳоят заифу лоғар.

ЛОШАЙӢ а. لاشى ночиз, беарзиш.

ЛОШАК(К) а. لاشك бешак, бешубҳа, бегумон;
албатта, яқинан.

ЛОШАРИК а. لاشريك бешарик, яккаву ягона
(сифати Худо).

ЛОШАХАР لاشهخر хари лоғару нимҷон, ки
базӯр роҳ мегардад.

ЛОШАХОР لاشهخوار nig. лошахӯр.

ЛОШАХӢР لاشهخور 1. ҷонваре, ки гӯшти ҳай-
воноти мурдари меҳӯрад, мурдахӯр (аз қабил-
ли каргас, зог ва ғ.). 2. калхот. 3. таҳқ., маҷ.
он ки тамаи чизу чораи одамони мурдари
мекунад.

ЛОШӢ لاشى 1. харбузаи тарак, ки баъди
кандани ҳосили асосӣ дар нӯги палак боқӣ
мондааст. 2. охири чормағзу зардолу барин
меваҳои дастнораси нӯги навдаҳои дарахтон,
ки баъд аз гирифтани ҳосили асосӣ боқӣ
мондаанд ва одатан онҳоро бачагон ҳазонак
гӯён чида мегиранд; хӯшаҳои ангури
бокимонда дар нӯги тоқ баъди чидани ҳоси-
ли асосӣ.

ЛОЯЗОЛ *a.* لايزال *д.*, *ниг.* лоямут.

ЛОЯМУТ *a.* لايموت *д.* лоязол; намиранда, маргнопазир, (*сифати Худо*); \diamond **қути лоямут** хўроқвори и андаке, ки одамро аз мурдан нигоҳ медорад, хўроки «бихўру намир».

ЛОЯНҚАТЕЪ *a.* لاينقطع *кит.* ба қитъаҳо ва пораҳо чудонашаванда; бефосила, доимӣ.

ЛОЯНОМ *a.* لاينام *кит.*, *д.* хамеша бедор, беҳоб (*сифати Худо*).

ЛОЯФУТ *a.* لايفوت *кит.* он ки фавт намеёбад; он чи намемирад, фанонопазир, абадӣ ва доимӣ.

ЛОЯЧУЗ *a.* لايجوز *кит.* он чи раво нест, нораво, ноҷоиз.

ЛОЯЪҚИЛ *a.* لايعقل беақл, беҳирад; масти лояъқил масте, ки аз ақл бегона шудааст, масти беҳуш, масти аласт.

ЛОЯЪНИЙ *a.* لايعنى *кит.* бемаънӣ, беақл.

ЛУБ(Б) *a.* لب *кит.* 1. мағз, ҳаста; қисми холис ва беҳтарини ҳар чиз. 2. ақл.

ЛУБ-ЛУЧ لب لچ тамоман бараҳна, лучи модарзод: луб-луч кардан *касера*, луб-луч шудани *касе*; луб-луч шуда мондани *касе киноя аз бе* либоси зарурӣ ё бе чизу чора мондани *касе*.

ЛУБ-ЛУЧАК لب لچک *гуфт.*, *ниг.* луб-луч.

ЛУБОБ *a.* لباب *кит.* баргузидаи ҳар чиз, холиси ҳар чиз; чизи беомезиш.

ЛУБОД *a.* لباد *кит.* юг.

ЛУҒАВӢ لغوى *мансуб ба* луғат; **воҳиди луғавӣ** *зби.* калимаи маънидор; *муқ.* **воҳиди фразеологӣ**; **маънои луғавӣ** *зби.* маънои аслии калимаҳо, *муқоб.* **маънои маҷозӣ**; **таркиби луғавӣ** *зби.* калимаҳои мавҷудаи ягон забон, вожагон, лексика; **фонди (захираи) асосии луғавӣ** *зби.* қисми нисбатан устувори калимаҳо, ки асоси забонро ташкил медиҳад (*мас.*, *даст*, *об*, *пон ва г.*, *ки аз онҳо калимаҳои зиёде сохта шудаанд*).

ЛУҒАТ *a.* لغت 1. кҳн. забон, лисон. 2. *зби.* калима, вожа; лексика. 3. *зби.* китобе, ки дар он маҷмӯи калимаҳои як забон ҷамъ оварда, шарҳ дода ва ё ба забони дигар тарҷума шудааст, китоби луғат, фарҳангнома, фарҳанг:

луғати дузабона, луғати тафсирий; луғат дидан ба китоби луғат мурочиат кардан; \diamond **луғати зиёда киноя аз** шахсе, ки маънои қисмати зиёди калимаҳои забонро аз ёд медонад.

ЛУҒАТДОН لغتدان *донандаи луғат* (2), он ки луғати бисёр медонад; луғатшинос.

ЛУҒАТНАВИС لغت نويس *тартибдиҳандаи китоби луғат, фарҳангнавис.*

ЛУҒАТНАВИСӢ لغت نويسى *шуғл ва амали луғатнавис; таълифи фарҳанг, фарҳангнависӣ.*

ЛУҒАТНОМА لغت نامه 1. *кит.* китоби луғат, фарҳангнома, фарҳанг. 2. *нав.* рӯйхати алифбоии калимаҳои забон барои тартиб додани китобҳои луғат: **луғатномаи осори С. Айни**, **луғатномаи фарҳанги забони тоҷикӣ.**

ЛУҒАТСОЗ لغت ساز *ниг.* луғатнавис.

ЛУҒАТСОЗӢ لغت سازى *ниг.* луғатнависӣ.

ЛУҒАТШИНОС لغت شناس *зби.* 1. мутахассиси илм оид ба таркиби луғавии забон (лексиколог). 2. мутахассиси назария ва амалияи фарҳангнависӣ (лексикограф).

ЛУҒАТШИНОСӢ لغت شناسى *зби.* 1. соҳаи забоншиносӣ, ки таркиби луғавии забонро меомӯзад, вожашиносӣ, лексикология. 2. илм дар бораи назария ва амалияи тартиб додани китобҳои луғат, лексикография.

ЛУҒЗ *a.* لغز *ади.* навъи шеър ба чистон монанд, ки дар он хусусияти ягон чиз бо обуранги бадеӣ тасвир меёбаду аз худи он ном бурда намешавад.

ЛУҒОТ *a.* لغات 4. луғат; ҳалли луғот шарҳу эзоҳи маънои калимаҳои душворфаҳми матн.

ЛУЗУМ *a.* لزوم зарурат, даркор будан; **ба қадри лузум** ба қадри даркорӣ.

ЛУЗУМОТ *a.* لزومات *ниг.* лавозимот.

ЛУКНА *a.* لکنه *ниг.* лакнат.

ЛУКУК *a.* لکوک 4. лак I.

ЛУҚ *a.* لق :тухми луқ тухми вайрон; луқ шудан вайрон шудан (-и тухм).

ЛУҚАТА *a.* لقطه *чизи ёфтшудаи соҳибаш номаълум; чизи дар роҳ афтодамонда.*

ЛУҚМА *а.* لقمه 1. он миқдор хӯрок, ки як бор ба даҳон мегунҷад, як даҳон чизи хӯрданӣ; бурда, порча: **луқмаи нон**, **як луқма нон**, **луқмае аз гулӯяш намегузашт**; **луқмаи муфт** нони бемеҳнат ба даст омада; **луқмаи равғанӣ (равғанин)** маҷ. фоидаи калон; даромади зиёди муфт. 2. маҷ. эрод ё ягон мулоҳизаи дигар, ки дар аснои гап задани касе бо мақсади тасхех ба ӯ гуфта мешавад; **луқма додан** дар вақти суханронии касе ба ӯ халал расонда, аз ҷои нишаст чизеро тасхех ё танқид кардан ва ё ба хотир расондан; **луқма партофтан** миёни гапи касеро буридан (*бо қасди ба ғалат андохтани ӯ*); гаппарронӣ кардан.

ЛУҚМАДИҲӢ لقمه‌دهی исми амал аз луқма додан; луқмапартоӣ.

ЛУҚМАПАРТОӢ لقمه‌پرتای исми амал аз луқма партофтан; гаппарронӣ.

ЛУНЧ لنج ду тарафи даҳон аз дарун (ва берун) то ҷои ба устухон начаспидаи он: **лунчи дамида (баромада)**, **лунчи овезон**; **лабу лунч** *ниг.* лаб; **◇ бо лунчи овезон** *ниг.* лаб (**бо лабу лунчи овезон**); **лунчи касе овезон будан** қиёфаи норозиёна доштан, димоғсӯхта будан; **лунчи худро овезон кардан** аз чизе норозӣ будани худро ба вазъи рӯи худ зоҳир сохтан, муқ. лабу лунч овезон кардан.

ЛУОБ *а.* لعاب моеи андак ғализ ва часпанда, ки баъзе ҳуҷайраҳои организми зинда аз худ ҷудо мекунанд; оби даҳон.

ЛУОБДИҲӢ لعاب‌دهی исми амал аз луоб додан; луоб аз худ ҷудо кардан.

ЛУТ I لوت *кит.* анвои таоми лазиз; хӯрок; луту пут хӯрданӣ ва нӯшиданӣ.

ЛУТ II *а.* لوت *кит.*, *д.* номи яке аз пайғамбарони банӣ Исроил, ки барои бадкорию бадахлоқии аҳли қавми ӯ Худо шаҳри онҳоро зеру забар карда ва ба сари боқимондаҳояшон борони сангу оташ рехта буд.

ЛУТӢ لوطی 1. *мансуб ба* Лут II. 2. маҷ. бадахлок, бадқирдор; беқайду ринд; айёшу майхора; бачабоз.

ЛУТФ *а.* لطف 1. *кит.* нармӣ, мулоимат, назокат; **лутфи баён** фасоҳати сухан, нозукбаёнӣ; **лутфи маънӣ** нозукбаёнӣ бо истифодаи кали-

маҳои зебои сермаъно; **лутфи сухан** назокат ва балоғат дар сухан, фасоҳати сухан, фасеҳбаёнӣ. 2. меҳрубонӣ, марҳамат, илтифот: **лутфи модарона**, **лутфу меҳрубонӣ**, **лутфу марҳамат**, **лутфу навозиш**; аз лутф // аз сари лутф аз рӯи меҳрубонӣ, лутф карда; **ба лутф** аз рӯи лутфу меҳрубонӣ. 3. карам, эҳсон, бахшиш: **лутфи хуршед**, **борони лутф**, **нони лутф**, **лутфу карам**, **лутфу эҳсон**; **лутф кардан** а) меҳрубонӣ кардан, илтифот нишон додан; б) эҳсон намудан, бахшидан; **лутф намудан // лутф фармудан** меҳрубонӣ кардан, илтифот намудан, марҳамат кардан.

ЛУТФАН *а.* لطفاً аз рӯи лутф, аз рӯи меҳрубонӣ ва илтифот.

ЛУТФОМЕЗ لطف‌آمیز меҳрубонона, навозишкорона, аз рӯи марҳамат ва илтифот: **муносибати нарму лутфомез**, **оҳанги лутфомез доштан**, **суханони лутфомез гуфтан**.

ЛУТХӢР لوت‌خور *ниг.* зуккахӯр.

ЛУХ لوخ//لوح гиёҳи оби наймонанд, ки бо вай харбуза овезанд ва аз он бӯрӯ, сабад ва дигар чизҳо бофанд.

ЛУХСИДА لوخسیده *сифати феълӣи замони гузашта аз* лухсидан; пӯсида, гандида, бӯйгирифта.

ЛУХСИДАН لوخسیدن пӯсидан, ганда шудан, бӯй гирифтан.

ЛУХТ لخت *ниг.* луч.

ЛУХТАК لختک зоча, арӯсак, лӯъбат, бозича (-и духтаракон); **театри лӯхтак** як навъи театр, ки дар он ҳунарпешаҳо лӯхтакҳоро ба бозӣ медароранд ва бо ҳамдигар гап мезанонанд.

ЛУХТАКБОЗ لختک‌باز 1. он ки бо лӯхтакҳо бозӣ мекунад. 2. маҷ. духтари хурдсол, ба синни балоғат нарасида; **театри лӯхтакбозон** *ниг.* лӯхтак (театри лӯхтак).

ЛУХТАКБОЗӢ لختک‌بازی 1. бозӣ бо лӯхтакҳо, зочабозӣ, арӯсакбозӣ, лӯъбатбозӣ. 2. маҷ. найрангбозӣ; масхарабозӣ.

ЛУХТАКӢ لختکی *марбут ба* лӯхтак; **филми лӯхтакӣ** филми ҳунарӣ, ки қаҳрамонҳояш лӯхтаканд.

ЛУХТАКМОНАНД لختک‌مانند ба лӯхтак монанд,

шабеҳи зоча; ◊ **хокимияти лӯхтакмонанд** хо-
кимияте, ки мустақилияти воқеъ надошта, аз
рӯи нишондоди дигарон ва бар хилофи ман-
фиатҳои халқи худ амал мекунад.

ЛУҶУМАТ *a. لحمات кит.* хешӣ, хешигарӣ, хе-
шовандӣ, хешию таборӣ.

ЛУЧ *لوج* 1. бараҳна, урён; лухт. 2. *мач.* бечизу
нодор; бечизоат, бенаво; **навдан луч** навдан
бечизоат; **пой луч** пой бараҳна, пой бечӯроб;
пой бепойафзор; **сари луч** сари бекаллапӯш;
сари берӯмол (*oid ба замон*); **луч кардан** а)
бараҳна кардан; б) *мач.* дору надори касеро
кашида гирифтан; в) бечизоат кардан (*дарах-
тро*); **луч шудан тарзи мафъули луч кардан.**

ЛУЧАК *لوجک* 1. луч, бараҳна. 2. *мач.* бечизу
чора; бенаво, фақир; **шафтолуи лучак**
шафтолуи бепат; ◊ **лучаку пӯстканди гап**
сухани ошкорову бепарда.

ЛУЧӢ *لوجی* 1. бараҳнагӣ, урёнӣ. 2. *мач.* бечизию
нодорӣ; **лучӣ ба хона мешинонаду гушнагӣ**
(**ба кӯча**) медавонад. (*зарб.*).

ЛУЧЧАК *لوجچک* *ниг.* лучак.

ЛУЧҚА *a. لجه кит.* миёнаи дарё, ҷои чуқур-
тарини дарё ё баҳр; **лучқан андеша киноя аз**
фикри амиқ, мулоҳизаи чуқур.

ЛУШ *لوش* *ниг.* лаш II (лашу луш).

ЛҶБИӢ *لوييا* *бот.* ғалладонаи хӯроқӣ аз ҷинси
нахӯд, вале гурдашакл, ки дар ғилофакҳо
мерасад.

ЛҶБИӢӢ *لوييایی* *мансуб ба* лӯбиё; **растаниҳои**
лӯбиёӣ растаниҳое, ки донашон монанди
лӯбиё ба даруни ғилоф мерасад (*мош, нахӯд,
боқило ва г.*).

ЛҶБИӢШӢРАК *لويياشورک* *хӯр.* лӯбиёи ҳанӯз
тамоман напухтаи дар ғилофаш намак зада
чӯшондашуда.

ЛҶБ-ЛҶНДА *لوبونده* тамоман лӯнда, кӯб-
кулӯла: **сару рӯи лӯб-лӯнда, одами лӯб-лӯнда;**
лӯб-лӯнда кардан тамоман кулӯла кардан,
шакли гирда додан ба чизе.

ЛҶК *لوك* *кит.* он ки ба ҳар ду зону ва кафҳои
даст роҳ меравад; **лӯку ланг** майбу чӯлок;
шутури лӯк шутури борикбадану дарозпоя,
ки ноҳамвор роҳ мегардад.

ЛҶКИДОН *لوكيدان* *шакли ҷойивазнамудаи*
калиддон.

ЛҶККА *لوكه* 1. тарзи роҳравии асп ё ҳару шу-
тур, ки як пой пешу як пой ақибаш баробар
бардошта шуда, боиси як навъ ноҳамвор роҳ
гаштан мегардад, лӯк-лӯк; *муқоб.* **йӯрга;**
лӯкка давондан // лӯкка занондан ба тарзи
лӯкка тозонидани асп *ва г.*; **аспи лӯкка** аспе,
ки ба тарзи лӯкка роҳ мегардад; **аспи реза-**
чорпо; қадами аввал – лӯкка (*зарб.*).

ЛҶККИДА *لوكيده* *сифати феълии замони*
гузафта аз лӯккидан; лӯкказанон.

ЛҶККИДАН *لوكيدن* тарзе роҳ рафтани, ки дар
вақти қадам бардоштан тана ҳам бардошта
мешавад.

ЛҶККОС *لوكاس*: лӯккос задан лӯккида роҳ
гаштан.

ЛҶК-ЛҶК *لوكلوك* роҳгардии лӯккосӣ; чорҳез-
занӣ.

ЛҶЛ *لول* *кит.* бешарм, беҳаё, густох.

ЛҶЛА *لوله* 1. ҳар чизи дарози устувонашакл
(*дарунпур ё дарунҳолӣ*). 2. кубур; **лӯлаи**
бухорӣ кубури дудбарои бухорӣ; **лӯлаи об**
кубури обгузаронӣ. 3. *ниг.* **лӯлаболишт.** 4.
тӯби лӯлашакли матоъ, коғаз *ва г.*, лӯлапеч,
тӯб: **лӯлаи атлас, сад лӯла тол, як лӯла бинт;**
лӯла кардан дар шакли лӯла печондан
чизеро

ЛҶЛАБОЛИШТ *لولهبالشت* болишти гирди лӯла-
шакл.

ЛҶЛАБОЛОР *لولهبالار* хонае, ки болорҳои сак-
фаш гирд тарошида шудаанд; *муқоб.* **чорта-**
рошболор.

ЛҶЛАКАБОБ *لولهکباب* каботи сикӣ аз гӯшти
кӯфта; гӯштбирёни лӯлашакл аз қима.

ЛҶЛАПЕЧ *لولهپچ* ҳар чизи мисли лӯла (1, 2)
печондашуда; тӯб: **лӯлапечи коғаз; коғазии**
лӯлапеч кардашуда варақи коғазии монанди
лӯла (1, 2) печондашуда.

ЛҶЛАШАКЛ *لولهشکل* ҳар чизи устувонашакл ба
мисли лӯла, лӯламонанд.

ЛҶЛИБАЧА *لولهپچه* писари лӯлӣ, чӯғибача.

ЛҶЛИВАШ *لوليواش* лӯлимонанд, лӯличехра,
шӯху густох (*сифати маҳбуба*).

ЛҮЛИГАРӢ لولىگرى *ниг.* лӯлигӣ; монанди лӯлиён рафтор кардан.

ЛҮЛИГӢ لولىگى 1. мансуб ба лӯлӣ; лӯлиёна. 2. маҷ. бешармӣ, беҳаёӣ; исрор ва безор кардан (*дар талаби чизе*); лӯлигӣ кардан исрори зиёди бемаънӣ ва бешармона.

ЛҮЛИДУХТАР لولىدختر духтар аз қабилаи лӯлӣ, чӯги духтар.

ЛҮЛИЗАН لولىزن зан аз қабилаи лӯлӣ, чӯгизан.

ЛҮЛӢ لولى 1. қабилае, ки аслан аз Ҳиндустон буда, дар ҳолати кӯчманчӣ ва нимкӯчманчӣ зиндагӣ мекунад, чӯгӣ. 2. чӯгии раққосу сурдохону бозингар. 3. маҷ. зебо, хушрӯй.

ЛҮНГИДОР لونگىدار ходими ҳаммом, ки бо додугирифти лӯнгиҳо машғул аст.

ЛҮНГӢ لونگى 1. порчае, ки дар ҳаммом шустушӯкунандагон барои панаҳ кардани аз миён поинашон ба миён мебанданд. 2. порчаи матоъ, ки дар вақти сартарошӣ ба гардан мепечонанд.

ЛҮНДА لونده 1. гирд, гирда, курашакл, кулӯла: санги лӯнда, қанди лӯнда, лӯнда будани тарбуз. 2. як порча чизи суроби гирд дошта, кулӯла: як лӯнда қанд, ҳалво; марди лӯндаи фарбеҳ марди миёнақади фарбеҳ; ҳарфҳои лӯнда-лӯнда ҳарфҳои ба қад кӯтоҳу ба бар хеле гафс; лӯнда кардан печонида кулӯла кардан; лӯнда шуда хобидан кулӯла шуда хобидан, ба худ печида хоб кардан; \diamond лӯнда карда гуфтан хулосаи каломро баён кардан, моҳияти матлаберо гуфтан.

ЛҮНДАСАР لوندهسر он ки сараш лӯндашакл аст, каллакулӯла.

ЛҮНДАХҶА لوندهخوجه *гуфт.* фарбеҳ, лӯнда.

ЛҮНДАЧА لوندهچه *шакли тасғир ва навозиши* лӯнда; 1. лӯндаи хурд. 2. маҷ. фарбеҳак, лӯндаяк.

ЛҮНДАШАКЛ لوندهشکل шаклан лӯнда, курашакл.

ЛҮНДАЯК لوندهيك *ниг.* лӯндача 2.

ЛҮНДАЯКАК لوندهيكك хеле лӯндаяк, хеле

фарбеҳак.

ЛҮРА لوره гузаргоҳи сел ё оббурдае, ки дар он чо баъд аз сел гилу лой боқӣ мондааст.

ЛҮС لوس *кит.* тамаллук, ширинзабонӣ; мардумро ба забони ширину хуш фирефтан ва бозӣ додан.

ЛҮСОНА لوسانه *кит.* бо тамаллуку ширинзабонӣ, бо чоплӯсӣ, чоплӯсона.

ЛҮТТИБОЗ لوتىباز найрангбоз, фиребгар.

ЛҮТТИБОЗӢ لوتىبازى найрангбозӣ, фиребгарӣ; лӯттибозӣ кардан ҳилаю найранг ба кор бурдан.

ЛҮТТӢ لوتى *ниг.* лӯттибоз.

ЛҮШ I لوش *ниг.* луш ва лаш (-у луш).

ЛҮШ II لوش *кит.* сиёҳлой, лойка, лаҷан.

ЛҮЪБАТ ا. لعبت 1. бозича, арӯсак, лӯхтак. 2. маҷ. маҳбубаи зебо; маъшуқа.

ЛҮЪБАТАК لعبتك *шакли тасғири* лӯъбат.

ЛҮЪБАТБОЗ لعبت باز 1. лӯхтакбоз, зоча-боз. 2. шӯъбадабоз, найрангбоз (*дар сирк*).

ЛҮЪБАТБОЗӢ لعبت بازى 1. лӯхтакбозӣ, зочабозӣ. 2. шӯъбадабозӣ, найрангбозӣ (*дар сирк*).

ЛҮЪЛҮ لولو *ниг.* лӯълӯъ.

ЛҮЪЛҮЪ ا. لولو марворид, гавҳар: лӯълӯи лоло *ниг.* лоло I, 1; лӯълӯи тар а) марвориди дурахшон; б) маҷ. ашк.

ЛҮЪЛҮЪБАНД لولوبند *кит., киноя аз* лаби маъшуқа, ки дандонҳоро мепӯшонад.

ЛҮЪЛҮЪСАНЧ لولوسنج он ки марворидро месанчад, меозмояд.

ЛҮЪМ ا. لوم *ниг.* лаимӣ.

ЛҮОК ҳол. ليوك *тех.* даромадгоҳи сарпӯшдори киштӣ, танк, сафинаи кайҳонӣ ва ғ.

ЛҮОКС I фр. ليوكс сифати мағоза, утоқи меҳмонхона ва ғ., ки хуб таҷҳизонида шудааст ва нек хизмат мерасонад.

ЛҮОКС II лот. ليوكс *физ.* воҳиди байнал-ҳалқии ченаки дараҷаи рӯшноӣ.

М

М ҳарфи ҳабдаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; ҳарфи бисту ҳаштуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ мим (م); дар ҳисоби абҷад ба адади 40 баробар аст.

МА ҳиссаҷа ба маънои «гир» меояд: ма, ин китобро хон.

МА- пешванди инкорӣ сизаи амр на: магир, маҳӯр, мазан.

МАА а. مع кит., пешоянд бо, ҳамроҳи..., бо ҳамроҳии...

МАЗОЛИК(А) а. معذالك кит., ниг. мааҳозо.

МААК а. معك кит. бо ту, ҳамроҳи ту: Аллоҳу маак! Худо ёрат!

МААЛҚИССА а. مع القصة кит. алқисса, оқибат, хулоса.

МААТТААССУФ а. مع التأسف афсӯс, ки..., мутаассифона.

МААҲОЗО а. مع هذا кит. бо вучуди ин, бо ҳамаи ин.

МАБАРРАТ а. مبررة кит. кори хайр; инъом, бахшиш, садақа.

МАБДАЪ а. مبدأ 1. ҷои оғоз, ҷои пайдоиш; асл, асос, маншаъ. 2. аввали ҳар чиз ва ҳар қор; оғоз, ибтидо; мабдан ҳаракат нуктаи оғози ҳаракат.

МАБЗУЛ а. مذبول кит. базлқарда, бахшида; мабзул доштан а) қаноатманд қардан; б) ба ҳарч додан (мас., кӯмаки худро).

МАБЛАҒ а. مبلغ 1. микдори пули нақд, пул; ба маблағи... Дар бадали... пул, ба қимати...; як микдор, микдоре, як қадар; маблағ гузоштан ниг. маблағгузорӣ; маблағ чудо қардан тахсис додани микдори муайяни пул барои қоре;

таъйин қардани маблағ (мас., дар буҷет барои сохтмон ва ягон қори дигар). 2. кит. дараҷаи қамолот, расой, болиғ будан ба чизе.

МАБЛАҒГУЗОР مبلغگذار он ки барои иҷрон қоре маблағ тахсис медиҳад, сармоягузор

МАБЛАҒГУЗОРӢ مبلغگذارى исми амал аз маблағ гузоштан; маблағи дарқорӣ чудо қардан барои иҷрои қоре (сохтмон ва ғ.): маблағгузорӣ қардан.

МАБЛАҒҒУНДОРӢ مبلغگذارى исми амал аз маблағ ғундоштан; ҷамъ овардани маблағҳое, ки барои қоре дар назар гирифта шудааст.

МАБЛАҒҶУДОКУНӢ مبلغجداکنى исми амал аз маблағ чудо қардан; тахсис додани маблағи муайяне ба иҷрои қоре (мас., ба сохтмон).

МАБНӢ а. مبني: мабнӣ бар чизе биноёфта бар чизе, асосёфта ба чизе, дар асоси чизе.

МАБНО а. مبنا кит. бунёд, асос, поя.

МАБОД مباد ниг. мабодо.

МАБОДО مبادا 1. ҳиссаҷа хоҳиш ба нашудани қоре, нашавад, ки... 2. пайвандак агар, дар сурате ки...: мабодо ман омада натавонам...; рӯзи мабодо рӯзи саҳт.

МАБОЛИҒ а. مبالغ ҷ. маблағ.

МАБОР//МУБОР//МУБО مبار//مبا кит. ҳасиб.

МАБОҲИС مباحث ҷ. мабҳас.

МАБРАЗ а. مبرز ҷои қазои ҳочат, обрез, ҳочат-хона, ҳалоҷо, мустароҳ.

МАБРУС а. مبروص тиб. гирифтори бемории барас, пес.

МАБСУТ *а.* مبسوط 1. густурда, паҳн кардашуда.
2. *мач.* муфассал.

МАБҲАС *а.* مباحث *кит.* 1. чои баҳсу мунозира.
2. он чи дар бораи он баҳсу мунозира меку-
нанд, мавзӯи мубоҳиса.

МАБҲУТ *а.* ميهوت хайрон, хайратзада, му-
тахаййир; **моту мабҳут шудан** сахт ба хайрат
мондан.

МАБҲУТӢ ميهوتӣ ҳолати хайронӣ, хайрат-
задагӣ.

МАВАДДАТ *а.* مودت *кит.* дӯстӣ, муҳаббат.

МАВВОҶ *а.* موج *кит.* бисёр мавҷзананда, пур-
мавҷ.

МАВЗ *а.* موز *кит., ниг.* банан.

МАВЗЕЪ *а.* موضع чои гузоштани (нишондани)
чизе; чой, макон, маҳал; **мавзеъ гирифтан** чой
гирифтани, дар маҳалле чойгир шудан (*мас.,*
дар чанг).

МАВЗУН *а.* موزون 1. *кит.* вазн карда, бар-
кашида. 2. вазну қофиядор; хушоҳанг; **суха-
ни мавзун киноя аз шеър.** 3. мутаносиб, ши-
нам: қади мавзун, қомати мавзун; **ҳаракати**
мавзун ҳаракатҳои ҳамоҳанг бо зарб ва усул
(-и раққосӣ).

МАВЗУНӢ موزونӣ 1. мавзун будан, вазндорӣ. 2.
салосат, фасоҳат (*дар калом*). 3. мутаносибӣ;
ба зарбу усул мувофиқ будан (-и рақс ва
оҳанг).

МАВЗУНҚАД موزونقد *ниг.* мавзунқомат.

МАВЗУНҚОМАТ موزونقامت он ки қади расо,
мутаносиб ва зебо дорад, хушқаду қомат.

МАВЗӢ موزعӣ мансуб ба мавзӯ; **нақшаи**
мавзӯӣ нақшаи аз рӯи мавзӯҳо тартибёфта
(-и таълими фанне дар мактаб).

МАВЗӢЪ *а.* موضوع 1. он чи дар бораи он сухан
меравад, матлаби мавриди баҳс: **мавзӯи дарс,**
аз мавзӯ дур шудан. 2. *санъ.* он чи нависанда
ё рассом дар асараш мавриди тасвир қарор
додааст, объекти тасвири бадеӣ.

МАВИЗ موز ангури хушконида; **мавизи бедона**
хушконидашудаи ангури кишмиш, ки майда
ва бедона мешавад; **мавизи обҷӯш** ангуре, ки
дар маҳлули ишқор ғӯтонда, баъд хушк кар-
да шудааст; **мавизи соягӣ** ангури кишмиши
бедона, ки дар соя хушк карда мешавад.

МАВИЗАК موزك меваи пухта дар шохи дарахт
хушкшуда.

МАВИЗДОР موزدار ҳар чизи мавиздошта:
кулчан мавиздор.

МАВКИБ *а.* موكب *кҳн.* 1. гурӯҳи савора ё пиёда,
ки дар рикоби подшоҳ мерафтанд, аҳли ри-
коб. 2. дастаи савора ё гурӯҳи пиёда.

МАВҚЕЪ *а.* موقع 1. чои воқеъшавӣ, маҳалли
вукӯи чизе; чой, макон; **мавқеи ҷуғрофӣ** тӯлу
арзи маҳалле дар харитаи қураи Замин;
мавқеъ гирифтани чой гирифтани, мавзеъ ги-
рифтани (*мас., ду тарафи ба ҳам зид дар*
муқобили яқдигар): **дар мавқеи иҷро гузоштан**
иҷро кардан, ба ҷо овардани. 2. *мач.* мақом,
мартаба: **мавқеъ пайдо кардан.** 3. вақт,
ҳангом, фурсат, маврид, лаҳза; **аз мавқеъ ис-
тифода бурдан** аз фурсат истифода кардан.

МАВҚЕЪШИНОС موقع شناس он ки чой ва вақти
муносиби иҷрои кор ё гуфтани гапери ме-
донад, мавридшинос.

МАВҚИФ *а.* موقف *кит.* 1. чои таваккуф, истгоҳ.
2. ист, вақфа.

МАВҚУФ *а.* موقوف аз ҳаракат боздошташуда,
таваккуфёфта; ба вақти дигар монондашуда;
мавқуф будан вобаста будан, марбут будан;
мавқуф гузоштан а) монондан, боздоштан
(*корери аз иҷро*); б) ба вақти дигар мондан, ба
таъхир андохтан.

МАВҚУФОТ *а.* موقوفات 1. ҷ. мавқуф. 2. *таър.*
молу мулки вақф кардашуда.

МАВЛАВИЯ *а.* مولويه *д.* силсилаи тасаввуф, ки
Мавлоно Ҷалолиддини Балхии Румӣ асосгу-
зори он мебошад.

МАВЛАВӢ *а.* مولوى 1. мансуб ба Мавлавия. 2.
лақабе, ки ба шайхон ва олимони бузург до-
да мешуд: **Мавлавии Румӣ.**

МАВЛИД *а.* مولد 1. чои валодат, чои таваллуд,
зодгоҳ. 2. замони таваллуд, мавлуд.

МАВЛО *а.* مولى//مولا *кҳн.* 1. соҳиб, молик. 2.
ғулум; чокар, навкар; ғуломи озодқарда.

МАВЛОЗОДА مولىزاده фарзанди мавло ва мав-
лоно.

МАВЛОНО *а.* مولانا лақаби эҳтиромие, ки ба
донишмандон ва бузургон дода мешуд: **Мав-
лоно Ҷомӣ.**

МАВЛУД *a.* مولود 1. зоида, таваллудёфта; тифли нав таваллудшуда, навзод. 2. таваллуд; таърихи таваллуд, замони валодат; **мавлуди Исо** рӯзи таваллуди Исои пайғамбар. 3. *д.* яке аз маросими мусулмонон, ки ба рӯзи таваллуди Ҳазрати Расули Акрам (с) бахшида шудааст ва дар ин рӯз муслимин ба тоату ибодат машғул мешаванд.

МАВОД(Д) *a.* مواد 1. *ҷ.* модда; **маводи мухаддир(а)**//**маводи нашъаовар** моддаҳои кайфовавар (*аз қабил*и героин, ҳашиш, афюн...); **маводи сӯхт** *шиг.* сӯзишворӣ. 2. *нав.* маҷмӯи маълумот, маъхазҳо ва баъзе далелу хулосаҳо, ки барои ҳалли масъалае асос шуда метавонад: **мавод чамъ кардан**.

МАВОЛИД *a.* موالد *ҷ.* мавлуд; **маволиди салоса** (*ё сегона*) ҷамодот, наботот ва ҳайвонот.

МАВОЛӢ *a.* موالى *ҷ.* мавло.

МАВОНЕЪ *a.* موانع *ҷ.* монеа.

МАВОРИС *a.* موارث *ҷ.* мерос.

МАВОТ *a.* موات *кит.* чизи бечон, мурда.

МАВОЦИБ مواجب 1. *ҷ.* мӯҷиб. 2. *кҳи.* маош, музди кор, моҳона. 3. вочибот, чизҳои зарурӣ.

МАВРИД *a.* مورد 1. мавқеъ, ҷой. 2. замон, ҳангом; фурсати муносиб, вақти мувофиқ ва муносиби коре. 3. *гуфт.* маросим, маърака (*аз қабил*и тӯй, азо ва г.); **дар иш маврид** дар ин ҳолат, дар ин сурат; **дар мавридаш** дар мавқеи заруриаш; дар фурсати муносиби коре; **мавриди муҳокима қарор додан** муҳокима кардан; **мавриди санҷиш қарор гирифтани санчида** шудан; аз маврид истифода бурдан, фурсатро ганимат шумурдан; **мавридаш ояд**// **мавридаш шавад а)** вақт ва шароити мусонид шавад; б) *маҷ.* ҷояш ояд...; гоҳе мешавад, ки ...

МАВРИДНОШИНОС موردناشناس он ки ҷой ва вақти гуфтани гапе, кардани кореро наметоднад.

МАВРУС *a.* موروث *кит.* бамеросмонда, меросӣ; молу мулк **маврус**.

МАВРУСӢ موروثى *мансуб ба маврус*.

МАВСИМ *a.* موسم 1. ҳангоми фаро расидани чизе; вақт ва замони иҷрои коре: **мавсимӣ барфу борон**, **мавсими киштукор**, **мавсимӣ**

театрӣ. 2. фасл, ҳар як аз чаҳор фасли сол.

МАВСИМА موسم *ҷугр., ниг.* муссон.

МАВСИМӢ موسمى *мансуб ба мавсим*; **бодҳои мавсимӣ** *шиг.* муссон; **коргари мавсимӣ** коргари, ки дар фасли барои коре мувофиқи сол ба кор гирифта шудааст.

МАВСУЛ *a.* موصول *кит.* восилшуда, расида.

МАВСУМ *a.* موسوم ном ниҳода, номидашуда; **мавсум ба...**, ба номи...

МАВСУФ *a.* موصوف он ки ё он чи ки дорои сифатест; **васфшуда**, бо ягон сифат зикрёфта.

МАВТ *a.* موت марг, фавт.

МАВҲИБА//**МАВҲИБАТ** *a.* موهبته//موهبة *кит.* 1. бахшиш, ато, эҳсон. 2. он чи дар хулку хӯйи инсонӣ ниҳода шудааст.

МАВҲУМ *a.* موهوم 1. он чи дар натиҷаи ваҳму гумони беасос ба вучуд омадааст, тасавури ботил; хаёлӣ. 2. хурофӣ.

МАВҲУМОТ *a.* موهومات 1. *ҷ.* мавҳум. 2. хурофот.

МАВҲУМОТПАРАСТ موهوماتپرست хурофотпараст.

МАВҲУМОТПАРАСТӢ موهوماتپرستى хурофотпарастӣ.

МАВЧ *a.* موج 1. ҷунбиш ва лаппиши оби дарё ва баҳр бо таъсири бод ва тӯфон; кӯҳаи об, ки дар баҳр баланд хеста ба соҳил мезанад, уштурак: **мавчи баҳр**, **мавчи зарбатӣ**. 2. *физ.* ҳаракати лаппишдор дар муҳити физикӣ: **мавчи овоз ё садо**, **мавчи кӯтоҳ**, **миёна ва дарозии радио**, **мавчи ҳаво**, **мавчҳои электромагнитӣ**; **мавч задан а)** лаппидан, ба лаппиш даромадан (*мас., об*); галаён кардан; б) ранг ба ранг тофтани. 3. *маҷ.* ҳар чизе, ки зиёд ва пайи ҳам меомада бошад: **мавчи табрикҳо**.

МАВЧА موج *мавч*, як мавч.

МАВЧАК موجک *гуфт.* :**мавчак задан** мисли мавч намудан (*рӯшноии ҷароғ*, *либос ва г.*).

МАВЧАНГЕЗ موجانگيز *ангезандаи мавч*, ба тӯгён оварандаи мавч (*оид ба шамол*).

МАВЧБОР موجبار *мавчзананда*.

МАВЧБУР موجبر *шиг.* мавчгардон.

МАВЧВОР موجوار *монанди мавч*, чун мавч.

МАВЧГАРДОН موج گردان мавчро гардонанда: техникан мавчгардон.

МАВЧГИР موج گیر кабулқунандаи мавч, антенна.

МАВЧДОР موج دار он чи сатҳи мавчмонанд дорад, намуди ба мавч монанддошта.

МАВЧЗАН موج زن он чи мавч мезанад, он чи дар ҳолати талотум аст, мавчзананда, дорои мавч.

МАВЧЗАНИ موج زنى мавч задан, мавчзан будан, сарзани мавч дар баҳр, мавчхезӣ.

МАВЧЗАНОН موج زنان феъли ҳол аз мавч задан; дар пояи мавч задан, дар ҳоли мавчхезӣ; мавчзан.

МАВЧИБ موج جب ниг. мӯҷиб.

МАВЧМОНАНД موج مانند ба мисли мавч, шабеҳи мавч.

МАВЧНОК موج ناک ниг. мавчдор; хати мавчнок хати шабеҳи мавч чиндошта.

МАВЧРЕЗ موج ريز чои тезчараёни дарё, обшора.

МАВЧСАВОР موج سوار 1. нав., варз. он ки болои мавчи баҳр (ё дарё) мавчсаворӣ мекунад ва дар ин соҳа варзида аст. 2. маҷ. он ки аз ҳаводиси рӯзгор, пешомадҳо ба фоида ва суди худ ба таври яқсар истифода мекунад.

МАВЧСАВОРӢ موج سوارى варз. намуди варзиш, ки дар он варзишгар бо истифода аз тахтаи маҳсус болои мавчи баҳр мувозинати худро нигоҳ дошта, ҳаракатҳои намоишии варзиширо иҷро мекунад.

МАВЧСАНҶ موج سنج тех. асбобе, ки қувваи мавчро муайян мекунад.

МАВЧУД а. موجود 1. бавучудомада, ҳар чизе, ки ҳаст ва вучуд дорад; муқоб. нобуд, маъдум; мавчуд будан вучуд доштан, пайдо будан. 2. маҷ. маҳлуқ, офаридашуда; чондор. 3. маҷ. омода, тайёр, муҳайё.

МАВЧУДА а. موجوده муаннаси мавчуд; вазъияти мавчуда вазъияти бавучудомада, шароити ҳозира.

МАВЧУДИЯТ а. موجوديت вучуд доштан, будан, ба вучуд омадан, ҳастӣ.

МАВЧУДӢ موجودى 1. будан, вучуд доштан. 2. он чи нақдан мавчуд аст.

МАВЧУДОТ а. موجودات 1. ҷ. мавчуд. 2. маҳлуқот, чонварон: олами мавчудот.

МАВЧХЕЗ موج خيز 1. ба тугён омадани об. 2. чои сар задани мавч дар баҳр.

МАВЧХЕЗӢ موج خيزى мавчзанӣ, ба хезиш омадани оби дарё, мавчхез будан.

МАВЧШИКАН موج شکن сохт. хангоми соҳилбандӣ деворҳои сангиву бетонӣ, ки дар баробари мавчҳои селоби дарё сохта мешаванд.

МАВӢИД а. موعِد кит. 1. чои ваъда, ваъдагоҳ. 2. замони ваъда, вақти аҳду паймоншуда.

МАВӢИЗА а. موعظه он чи воиз мегӯяд; панд, насиҳат.

МАВӢУД а. موعود кит. (чизи) ваъдашуда.

МАГАЗИН مگزين 1. мағоза, фурӯшгоҳ. 2. тех. тирдони туфанг.

МАГАР مگر 1. ҳиссачаи саволию инқорӣ оё, наҳод. 2. пешванд, ки ба ҷумла маънои истисно медиҳад; ҷуз, гайр аз, илло. 3. шояд, аҷаб не; магарам (ки...) аҷаб не (ки ...), шояд, ки; аз афти қор; магар ки гайр аз ин ки, ба ҷуз.

МАГАС مگس навъе аз ҳашароти хурди болдори зарарнок, пашша; магаси сӯҳбат киноя аз қаси нофорами безорқунанда, ки мавриди нафрати аҳли сӯҳбат мебошад.

МАГАСАФШОН مگس افشان: магасафшон қардан маҷ. бе қадру қимат қардан, паст задан.

МАГАСВОР مگس وار магасмонанд, мисли магас.

МАГАСӢ مگسى маҷсуб ба магас.

МАГАСКУШ مگس کش он чи барои куштани пашшаву магас ва монанди онҳо истифода мешавад, ба монанди порчаи пластикӣ ё резинии дастадор ё порчаи қоғазӣ болояш шири раи захрдор.

МАГАСПАРРОН مگس پران порчае, ки барои дур қардани пашша ё магас ба он тасмаи чармӣ меовезанд ва ба чилави асп ё чорпои дигар мебанданд.

МАГАСПАРРОНӢ مگس پرانى паррондан ва дур қардани магас.

МАГАСРОН مگس ران кҳл. як навъ бодбезаки дастадароз, ки барои дур қардани магас аз пари товус, мӯи думи асп ё буз месохтанд.

МАГАСРОНӢ *مگسرانی* рондан ва дур кардани магас.

МАГИСТР *лот. мگیستر* 1. дараҷаи дуҷум (*баъд аз бакалавр*), ки ба хатмқунандағони магистратураи мактаби олии дода мешавад; 2. он ки соҳиби чунин дараҷа бошад.

МАГИСТРАЛ *лот. мگیسترл* хати асосӣ дар сохтори ягон шабака, шоҳроҳ; **магистралӣ роҳи оҳан, магистралӣ роҳи мошин.**

МАГИСТРАЛӢ *مگيسترلی* мансуб ба магистрал.

МАГИСТРАТУРА *лот. мگیسترтура* шакли таълими асосан дусола, ки дорандағони дипломи бакалавр барои боло бардоштани дараҷаи таҳассуси худ дар он таҳсил мекунад.

МАГМА *ю. мگمه геол.* моддаҳои гудохтаи қаъри кураи Замин, ки дар вақти оташишиҳои вулқонҳо ба рӯи замин мебароянд, тафта.

МАГНЕЗИЯ *ю. мگنيزيه хим.* хокаи сафедранге, ки аз окиси магний иборат аст.

МАГНЕТИЗМ *ю. мگنيتيزم* маҷмӯи ҳодисаҳои магнитӣ ва ҳосиятҳои магнитии ҷисмҳо; **магнетизми Замин** майдони магнитии кураи Замин ва фазои атрофи он.

МАГНИЙ *лот. мگنيي хим.* филизи нарму сабуки нуқраранг, ки вақти сӯхтан нури сафеди тобанда медиҳад.

МАГНИТ *ю. мگنيت* *ниг. оҳанрабо.*

МАГНИТӢ *мгнیتی* *ниг. оҳанрабоӣ.*

МАГНИТОФОН *ю. мگنيتافان* дастгоҳи сабти овоз ва шунавонандаи овози сабтшуда.

МАГНИТСАНӢ *нав. мگنيتسنج* асбоб барои ҷен кардани қувваҳои магнитӣ ва ҳосияти магнитии моддаҳо.

МАГНОЛИЯ *лот. мگناليه бот.* дарахт ё бутгаи ҳамешасабз, ки гули калони сафеди хушбӯӣ дорад.

МАҒ *مغ* *кит.* 1. амиқ, чуқур, жарф; *мук. мағок.* 2. рӯдхона, маҷрои дарё; рӯд, дарё.

МАҒАЛ *مغل* 1. *гуфт.* дод, фарёд, хархаша, ҷанҷол; **мағал бардоштаи** гавғою ҷанҷол сар кардан. 2. *кит.* хоб, истироҳат.

МАҒАЛГОҲ *مغل گاه* *кит.* истироҳатгоҳ, ҷои хобу хез.

МАҒБУН *а. مغبون* *кит.* фиребхӯрда (*дар хариду фурӯш*).

МАҒЕЛОН *مغيلان* *бот.* навъи буттахор.

МАҒЗ *مغز* 1. он чи дар даруни донаки баъзе меваҳо (*аз қабилӣ зардолу, бодом, pista, чормағз*) мавҷуд аст ва аз он растанӣ сабзида мебарояд; **фарзанд – дона, пабера – мағзи дона** (*зарб.*). 2. қисми меваи баъзе растаниҳои полизӣ *ва г.*, ки аз пӯст то донак ё тухуро ташкил медиҳад: **мағзи тарбуз, мағзи харбуза, мағзи шафтолу.** 3. даруни ҳар чиз: **мағзи девор, мағзи санг, мағзи Замин** қисми марказии кураи Замин. 4. моддаи нарми хокистаранги даруни косаи сар, майна, димоғ; моддаи рағганини даруни устухон, илик; ҳароммағз; **мағзи сар** майна, димоғ. 5. *маҷ. ақл, ҳуш, шуур, идрок; мағзи гап* ҷони гап, моҳияти суҳан, мақсад аз гуфтор; **мағз-мағзи...** қабат ба қабати..., тамоми даруни...; **мағз андар мағз** *ниг. мағз-мағзи...*

МАҒЗДОР *مغزدار* 1. дорои мағз, бомағз. 2. он чи дарунаш пурмағз (*бодом, чормағз, pista*) аст. 3. *маҷ.* пурмағний, мағнидор.

МАҒЗИДАН *مغزیدن* *кит.* таъхир кардан, вақтро гузаронидан.

МАҒЗИДОР *مغزیدار* дорои мағзӣ 2.

МАҒЗИДӢ *مغزیدوزی* *исми амал аз мағзӣ* дӯхтан; дӯхтани мағзӣ.

МАҒЗИГУЗОРӢ *مغزى گذارى* амали гузоштан ва дӯхтани мағзӣ.

МАҒЗИН *مغزین* *ниг. мағзӣ.*

МАҒЗӢ *مغزى* 1. *мансуб ба мағз; ҳалвои мағзӣ* ҳалвое, ки ба он мағзи дона ё pista ҳамроҳ карда шудааст. 2. чизе, ки дар миёни ду ҷиз монда медӯзанд (*мас., дар дарзҳои мӯза барои ороши ва тобоварӣ*). 3. порчаи ба таври хос буридаи матоъ, ки бо он канори абраву ас-тари кӯрпаву ҷомаро ба ҳам медӯзанд.

МАҒЗОБА *مغزآبه* 1. обе, ки дар он ҷомашӯӣ карда шудааст, оби собуномехта, собуноба. 2. *маҷ.* ҷизи ғач, бемаза.

МАҒЗПӢШИДА *مغزپوشیده* *маҷ.* камхуш, камидроқ, сустфаҳм.

МАҒЗШӢӢ *مغزشویی* аз лиҳози фаҳму идрок тағйир додани мағзи инсон, водор кардани касе ба фаромӯш кардани афкор ва ақидаҳои

- хеш ва эътиқод пайдо кардан ба афкори андешае, ки ба ӯ талқин мешавад.
- МАҒЗУБ** *a.* مغزوب *кит.* мавриди ғазаб қароргирифта, ба ҳашму ғазаби касе дучоргардида.
- МАҒЛАТА** *a.* مغلطة *кит.* сухане ё суоле ва ё ҷавобе, ки касро ба ғалат ва иштибоҳ меандозад; **мағлата додан** ба ғалат андохтан, ба иштибоҳ андохтан.
- МАҒЛУБ** *a.* مغلوب он ки бар вай ғалаба карданд, шикастхӯрда; **мағлуб шудан** а) шикаст хӯрдан; б) бохтан, бой додан (*бозиеро*).
- МАҒЛУБА** *a.* مغلوبе *кит.* саҳт, шадид; **чанги мағлуба** чанги шадид.
- МАҒЛУБИЯТ** مغلوبيت мағлуб шудан, шикастхӯрӣ.
- МАҒЛУБӢ** مغلوبى *ниг.* мағлубият.
- МАҒЛУБНАШАВАНДА** مغلوب نشونده *сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб нашудан; шикастнопазир.*
- МАҒЛУБНАШАВАНДАГӢ** مغلوب نشوندگى *сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб нашудан; шикастнопазирӣ.*
- МАҒЛУБНОПАЗИР** مغلوب ناپذير *ниг.* мағлубнашаваанда.
- МАҒЛУБНОПАЗИРӢ** مغلوب ناپذيري *ниг.* мағлубнашаваанда.
- МАҒЛУБШАВАНДА** مغلوب شونده *сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб шудан; шикастхӯрда.*
- МАҒЛУБШАВАНДАГӢ** مغلوب شوندگى *шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб шудан; шикастхӯрандагӣ.*
- МАҒЛУЛ** *a.* مغلول *кит.* ба гардан ғул андохташуда, бо занчиру тавқи гардан басташуда.
- МАҒМУМ** *a.* مغموم *кит.* ғамнок, андӯҳгин.
- МАҒМУМОНА** مغمومانه ғамгинона, андӯҳгинона.
- МАҒОЗА** *фр.* مغازه *ҷои* фурӯши чизҳо, фурӯшгоҳ, дукон: **мағозан озуқа**, **мағозан китобфурӯшӣ.**
- МАҒОЗАДОР** مغازه دار соҳиби мағоза, фурӯшанда, дукондор.
- МАҒОК** مغاک 1. чуқурии даҳонааш фарох; чуқурӣ, ҷар: **мағоки чашм** чуқурии чашм, косахонаи чашм. 2. *маҷ.* гӯр.
- МАҒОКӢ** مغاکى 1. чуқурӣ, ҷарӣ. 2. умк, жарфо.
- МАҒОР I** مغار *чизи* хокистарранги часпаки нохушбӯе, ки дар рӯи нон ва дигар чизҳо аз намӣ ва беҳавоӣ пайдо мешавад, пӯпанак; **мағор бастан (задан)** бо қабати мағор пӯшида шудан (*мас., нон*), пӯпанак задан.
- МАҒОР II //МАҒОРА** مغاره//مغار *a.* чуқурии чоҳмонанди табиӣ дар бағали кӯҳҳо, ғор, қаҳф.
- МАҒОРАНИШИН** مغاره نشين *касе*, ки дар мағора ҷой гирифтааст, ғорнишин.
- МАҒОРБАСТА** مغار بسته *сифати феълии замони гузашта аз мағор бастан; пӯпанакбаста, мағорпайдокарда, дар рӯяш пӯпанак пайдошуда: нони мағорбаста.*
- МАҒОС** *a.* مغاص *кит.* ҷои ғаввосӣ, ҷои ғӯтахӯрӣ; ҷои шиноварӣ.
- МАҒРИБ** *a.* مغرب 1. ҷои гуруби Офтоб, тарафи фуруравии Офтоб, ғарб, бохтар. 2. *таър.* номи умумии мамлакатҳои воқеъ дар Африқои Шимолий.
- МАҒРИБЗАМИН** مغرب زمين ғарб, кишварҳои Ғарб, минтақаи ғарб.
- МАҒРИБӢ** مغربى 1. *мансуб ба мағриб; ғарбӣ.* 2. сокини Мағриб, аҳли Мағриб 2.
- МАҒРИБПАРАСТ** مغرب پرست он ки маданият ва тарзи зиндагии Ғарбро мепарастад; ғарбдӯст.
- МАҒРИБРӮЯ** مغرب رويه тарафи ғарб.
- МАҒРУР** *a.* مغرور гурурок, ботакаббур, ҳавобаланд, худписанд, азхудрафта; **мағрур шудан** а) ғарра шудан, фирефта шудан (*ба чизи ботил*); б) аз худ рафтани, ҳавобаланд шудан.
- МАҒРУРӢ** مغرورى гурур, ҳавобаландӣ, худписандӣ, такаббур.
- МАҒРУРОНА** مغرورانه бо гуруру такаббур, ҳавобаландона, мутакаббирона.
- МАҒСУЛ** *a.* مغسول *кит.* ғуслдода, шусташуда.
- МАҒФИРАТ** *a.* مغفرت *кит.* бахшиши гуноҳи касе; омурзиш, афви гуноҳ; **мағфират кардан** гуноҳи касеро бахшидан, аз гуноҳи касе гу-

заштан.

МАҒФУР *a.* مغفور *kit.* 1. афвкарда, бахшидашуда. 2. *маҷ.* марҳум, вафоткарда.

МАҒШУШ *a.* مغشوش *гашдор, омехта, гайри-холис, носара: хаёлотн мағшуш фикрҳои ошуфтау парешон; хоби мағшуш дидан хоби парешон дидан.*

МАД(Д) I مَد 1. кашиш. 2. кашиши овоз дар вақти хондан ё гуфтор. 3. *ниг.* мадда II; **мад кашидан** а) дарозтар аз маъмулӣ талаффуз кардан, калимаеро кашол дода гуфтан; б) *маҷ.* охи чукур кашидан, бо ҳасрат нафаси чукур кашидан; **аз мадди назар дур будан** а) дар пеши чашм набудан, аз дида пинҳон будан; б) дар фикру хотир набудан; **дар мадди назар будан** а) пеши чашм будан; мавриди фикру хаёл қарор гирифтан; б) диққатро ба худ ҷалб кардан, дар маркази диққат воқеъ гаштан.

МАД(Д) II *a.* مَد лаппиш хӯрда баланд шудани сатҳи оби баҳр бо таъсири кувваи ҷозобаи Моҳу Офтоб; *муқоб.* **чазр: мадду чазр.**

МАДАД *a.* مدد 1. ёрӣ, кумак, имдод. 2. ёридиҳанда, мададгор; **мадад расонидан** ёрӣ додан, кумак кардан; **мадад хостан** ёрӣ талабидан.

МАДАДГОР مددگار 1. ёридиҳанда, ёвар, кумакрасон, 2. фарёдрас, ҳомӣ; **бахт агар мададгор шавад** бахт агар ёрӣ диҳад; **кор агар омад кунад.**

МАДАДГОРӢ مددگارى 1. ёридиҳӣ, кумакрасонӣ. 2. ҳимоят.

МАДАДМАОШ मदدمعاش маблағе, ки ба замми манбаи даромади асосӣ дастраси коргар мебардад.

МАДАДПУРСӢ مددپرسى талаби имдод, ёрихостан.

МАДАДРАСОН مدرسان мададгор, ёвар, ёридиҳанда.

МАДАДРАСОНӢ مدرسانى *исми амал аз мадад расондан; мададгорӣ, кумакрасонӣ.*

МАДАДХОҶ مددخواه он ки аз касе ёрӣ ва ҳимоят мепурсад, хоҳандаи мадад.

МАДАДХОӢ مددخواهى *ниг.* мададпурсӣ.

МАДАДЧӢӢ مددجویى *ниг.* мададпурсӣ.

МАДАДЧӢӢ مددجویى *ниг.* мададхоҳ.

МАДАНГ مدنگ *кҳн.* 1. калиди чӯбин барои кушодани лӯкидон. 2. як хел қулфи чӯбин.

МАДАНИЯТ *a.* مدنيت 1. фарҳанг; тамаддун; **маданияти моддӣ, маданияти маънавӣ; маданияти оммавӣ** *нав.* як навъ маданияти тичоратии ҳозира, ки фаъолияти он ба шавқовар ва хуш гузаронидани фарогати одамон равона шудааст ва ин фаъолият бо ҷорабиниҳои одатан сода ва силсилавии бо завқи паст таҳияшуда ва ба воситаи намоишҳои телевизионӣ, маҷаллаҳои мусаввар, видео ва аудионаворҳо паҳншаванда амалӣ мегардад. 2. савияи тарбияи иҷтимоӣ, илмӣ ва адабӣ; **маданияти нутқ** савияи баланди маҳорат дар гуфтор, риояи қонуну қоидаҳои забон дар изҳори фикр; **хонаи маданият** *кҳн.* муассисаи ҷамъиятӣ, ки дар он ҷо қорҳои маданияту равшаннамоӣ, машғулиятҳои илмӣ ва сиёсӣ гузаронида мешавад.

МАДАНИЯТНОК مدنيتناک *ниг.* маданият.

МАДАНИЯТНОКӢ مدنيتناكى дараҷаи баланди савияи маданияти касе.

МАДАНИӢ *a.* مدنى 1. *kit.* мансуб ба мадина 1; шаҳрӣ, сокини шаҳр. 2. *мансуб ба маданият: равобити маданият, ҳаёти маданият; мамлақати маданият* мамлақати пешрафта, кишвари мутараққӣ. 3. дорои савияи олий дар дониш ва одоби муошират: **одами маданият.**

МАДАР *a.* مدر *kit.* 1. қулӯҳ, гили саҳт. 2. хок; замин.

МАДДА I مده *варами фасоднок; мадда кардан* фасод ҷамъ шудан дар ягон ҷои латҳурдан бадан; **мадда(-и дилро) кафондан** а) шикоят аз касе доштаи худро ба рӯяш гуфтан; б) дарду андӯҳи худро ошкор кардан.

МАДДА II *a.* مده *грам.* аломатест дар алифбои арабӣ ба шакли ~, ки барои дароз талаффуз кардани ҳарфи алиф, яъне о хондани он бо-лои ҳарфи мазкур мегузорад: 1.

МАДДОҶ *a.* مداح 1. мадҳқунанда, таърифу ситоишқунанда; **шоири маддоҳ** шоири мадҳгӯӣ ва мадҳнавис. 2. *кҳн.* он ки дар маърақаҳо воқеа ва ҳодисаҳои таърихию бо обу ранги маҳсул нақл мекард.

МАДДОӢ *a.* مداحى 1. мадҳгӯӣ, санохонӣ. 2. *кҳн.* маърақа гирифта қиссагӯӣ кардани

- маддох; касб ва амали маддох.
- МАДЕҲА** *a.* مديحه ситоишнома; касидаи мадҳӣ, мадҳия.
- МАДИД** *a.* مديد 1. тӯлкашида, давомдор; дароз; **муддати мадид** муддати дуру дароз; **умри мадид дидан** зиёд умр дидан, дер зистан. 2. номи яке аз баҳрҳои вази арӯз.
- МАДИНА** مدينة 1. *kit.* шаҳр. 2. номи дигари шаҳри Яриб дар Арабистони Суудӣ, ки қабри Муҳаммади пайғамбар (с) дар он ҷост, бинобар ин бо изофаи калимаи «мунаввара» зикр мешавад.
- МАДҚУҚ** *a.* مدقوق *kit.* 1. кӯфта нарм ва маҳин карда. 2. гирифтори касалии диққи нафас, сил, табларза *ва г.*
- МАДОЕХ** *a.* مدايح *ч.* мадеха.
- МАДОИН** *a.* مدائن 1. *ч.* **мадина** 1. 2. номи дигари шаҳри Ктесифон (*ю.*) ва Тайсафун (*a.*) - пойтахти давлати Сосониён, ки харобаҳои он ханӯз боқист.
- МАДОН** مدان хоначае, ки дараш аз дохили дахлез буда, барои нигоҳдории чизу чораи зиёдати рӯзгор ҳамчун анборча хизмат мекунад.
- МАДОР I** *a.* مدار 1. ҷои чарх ва давр задани чизе. 2. *нуч.* хати ҳаракати фарзии чирмҳои осмонӣ; хати сайри кавокиб; **мадори чирми осмонӣ** хати ҳаракати фарзии як чирми осмонӣ нисбат ба дигар чирми осмонӣ дар фазои кайҳон; **мадори Замин**, **мадори Мох**, **мадори кишти кайҳонӣ**. 3. *чугр.* хати доираи фарзии мувозӣ бо хати истиво дар масофаи 23⁰ 27¹ аз он дар шимол ва дар ҷануб: **мадори Саратон**, **мадори Ҷадӣ**.
- МАДОР II** مدار *гуфт.* қувват, тобу тавон, маҷол; **мадор хушк** шудан қувват намондан.
- МАДОРИС** *a.* مدارس *ч.* мадраса.
- МАДОРӢ** مدارى *мансуб ба мадор I*; воқеъ дар мадори чирми осмоние.
- МАДОРО** مدارا [*аслаи мудоро*] *ниг.* мудоро.
- МАДОХИЛ I** *a.* مداخل *ч.* дахл; *муқоб.* махорич; **дафтари мадохил** дафтар барои қайди маблағҳои воридани муассисае.
- МАДОХИЛ II** *a.* مداخل *ч.* мадхал.
- МАДРАК** *a.* مدرک *kit.* 1. маҳалли дарк, макони идрок, ҷои дарёфтани. 2. маъхаз; санад, ҳуҷҷат.
- МАДРАСА** *a.* مدرسه 1. ҷои дарсхонӣ, мактаб. 2. мактаби олии динии мусулмонон.
- МАДРАСАДИДА** مدرسه ديده дар мадраса тахсилкарда.
- МАДРАСАҲОН** مدرسه خوان он ки дар мадраса тахсил мекунад, талабаи мадраса.
- МАДФАН** *a.* مدفون ҷои дафн кардан; ҷое, ки касе дафн шудааст.
- МАДФУН** *a.* مدفون дафншуда, зерихокшуда; он чи ва касе, ки онро гӯронидаанд.
- МАДФӮЪ** *a.* مدفوع *kit.* 1. дафъкарда, дуркарда, хоричшуда, рондашуда. 2. он чи ки аз бадани инсон ва ҳайвон бо роҳи рӯда, бо кай ва арақ кардан *ва г.* хорич мешавад; саргин.
- МАДХАЛ** *a.* مدخل 1. ҷои дохилшавӣ, роҳи даромад. 2. қисми муқаддимавӣ; оғози чизе (*фан*, *китоб*); даромади сухан; **мадхали забоншиносӣ** илм дар бораи асосҳои назариявии забоншиносӣ.
- МАДХ** *a.* مدح ситудан, ситоиш; сано, наът; **мадх кардан** ситудан, таъриф кардан.
- МАДХГАР** مدح گر *ниг.* мадхгӯ(ӣ).
- МАДХГӮ(Ӣ)** مدح گویى он ки мадху ситоиш мекунад, саногӯӣ, маддох.
- МАДХГӮӢ** مدح گوئی ситоиш, саногӯӣ, таъриф.
- МАДҲИЯ** *a.* مدحيه шеъри ситоишӣ, шеъри мутантан дар ситоиш ва таърифи касе.
- МАДҲИЯГӮӢ** مدحيه گوئی *ниг.* мадҳиясароӣ.
- МАДҲИЯГӮӢ** مدحيه گویى *ниг.* мадҳиясаро.
- МАДҲИЯНАВИС** مدحيه نویسی *ниг.* мадҳиясаро.
- МАДҲИЯНАВИСӢ** مدحيه نویسی *ниг.* мадҳиясароӣ.
- МАДҲИЯСАРО** مدحيه سرا он ки мадҳия месарояд, мадҳиянавис; **шонри мадҳиясаро**.
- МАДҲИЯСАРОӢ** مدحيه سرائی амал ва шугли мадҳиясаро, мадҳиянависӣ.
- МАДҲИЯҲОН** مدحيه خوان *ниг.* мадҳиясаро.
- МАДҲИЯҲОНӢ** مدحيه خوانى *ниг.* мадҳиясароӣ.

МАДХНАВИС مدح‌نویس шоире, ки дар таъриф ва ситоиши касон шеър мегӯяд, маддоҳ.

МАДХНАВИСӢ مدح‌نویسی шугли мадҳиянавис, маддоҳӣ.

МАДХУШ *a.* مدهوش 1. азхушрафта, беҳуш. 2. хайрон, мутаҳайир: **мадхуш кардан** беҳуш кардан, беҳуд кардан; **мадхуш шудан** а) аз хуш рафтан, беҳуш шудан, беҳуд гаштан; б) хайрон шудан, моту мабхут шудан.

МАДХУШВОР مدهوش‌وار монанди беҳушон; беҳушона.

МАДХУШӢ مدهوشی ҳолати каси азхушрафта, беҳушӣ.

МАДХУШКУНАНДА مدهوش‌کننده *сифати феълии замони ҳозира аз мадхуш кардан; беҳушкунанда: доруи мадхушкунанда.*

МАДХҲОН مدح‌خوان мадхгӯӣ, ситоишгар.

МАДХҲОНӢ مدح‌خوانی *исми амал аз мадх хондан; мадх кардан, ситоиш кардан.*

МАДҶОН *a.* مديون қарздор; **мадҷон будан** а) қарздор будан; б) *маҷ.* аз касе миннатдор будан.

МАӢМИН I ميامن ۴. маймун.

МАӢМИН II ميامن ۴. майманат.

МАЖ مژ : *кажу маж качу килеб.*

МАЖОР *фр.* مژار *мус.* пардаи мусикӣ, ки аз сеовозаи шӯх иборат аст.

МАЗА مزه 1. эҳсосе, ки аз чашидан, хӯрдану нӯшидани чизе дар даҳону забони одам пайдо мешавад, таъм. 2. лаззат, ҳаловат; **маза гурехтан** а) холи касе бад шудан, нотоб шудан; б) *маҷ.* аз равнақ афтодан; **мазаро гурезондан** а) *тарзи бавоситан маза гурехтан;* б) *маҷ.* касеро шармандаю беобрӯ кардан; **маза додан** лаззат бахшидан; **маза кардан** аз чизе лаззат бурдан; **маза падоштан** а) таъми қаноатбахш падоштан, бемаза (фач) будан; б) *маҷ.* таъми дил набудани коре; чандон хуб набудани чизе; **мазаи чизеро дидан (чашидан)** таъми чизеро фаҳмидан, чашидан; **мазаи чизе рафтан** бемаза шудан; **мазаи касе рафтан** бад шудани холи касе; бетоб шудан; **мазаи чизеро чашидан** а) *ниг. мазаи чизеро дидан;* б) ба лаззати чизе рафтан; в) *маҷ.* талхию ширинии чизеро аз сар гузаронидан; **маза аз даҳон на-**

рафтан хеле бомаза буд; ниҳоят ширин буд; **саломатӣ маза падоштан** хуб набудани саломатӣ, касалманд будан.

МАЗАДОР مزه‌دار бомаза, хуштаъм.

МАЗАКУНОН مزه‌کنان *феълии ҳол аз маза кардан;* дар ҳолати лаззат бурдан.

МАЗАЛЛАТ *a.* مذلت залилӣ, хорию зорӣ, пастӣ: **бори мазаллат кашидан.**

МАЗАММАТ *a.* مذمت накӯҳиш, сарзаниш, маломат: **дар мазаммати..., мазаммат кардан.**

МАЗАММАТОМЕЗ مذمت‌آمیز бо накӯҳиш, бо сарзаниш омехта: **нигоҳи мазамматомез.**

МАЗАНГ مزنگ 1. яке аз қabilaҳои лӯлиён; лӯлӣ, чӯғӣ. 2. *гуфт.* сиёхчурда, сиёхпӯст. 3. *маҷ., гуфт.* шаттоҳ.

МАЗАННА *a.* مظنه *кит.* 1. чои гумонбарӣ, чое, ки ба будани чизе гумон меравад. 2. занн, гумон, пиндор.

МАЗАНОК مزه‌ناک 1. бомаза; хуштаъм. 2. *маҷ.* ачиб, ғалатӣ.

МАЗАРРАТ *a.* مضرت зарар, зиён, газанд, осеб.

МАЗАХӢРАК مزه‌خورک ба мазан чизе рафта, лаззати чизеро фаҳмида; **мазахӯрак шудан** аз ягон чиз як-ду бор хӯрда ё истифода карда, ба он одат кардан.

МАЗБАЛА *a.* مزيله *кит.* чои рехтани хокрӯба ва ифлосихо, чои рехтани зубола.

МАЗБАӢ *a.* مذبح *кит.* чои забҳ, кушишгоҳ.

МАЗБУР *a.* مزبور *кит.* мазкур, фавқуззикр, номбаршуда; навишташуда (*дар боло*).

МАЗБУТ *a.* مضبوط 1. *кит.* забтшуда. 2. қайд ва сабтшуда. 3. *гуфт.* мустаҳкам, устувор; сахт.

МАЗБӢӢ *a.* مذبوح *кит.* забҳшуда, гулӯ бурида, сар зада кушташуда (*оид ба ҳайвон*).

МАЗБӢӢОНА مذبوحانه ба монанди мазбӯҳ, шабеҳи чонвари сарбурида: **ҳаракати мазбӯҳона** а) ҳаракати шабеҳи чонвари забҳшуда; ҳаракати чонканӣ; б) *маҷ.* зӯрзании бефоида, талоши беҳуда.

МАЗИД مزيد *кит.* 1. афзунӣ, зиёдӣ; афзонш. 2. афзушшуда.

МАЗИДАН مزیدن *кит.* 1. макидан, макида мазаи чизеро дидан. 2. чуръа-чуръа нӯшидан.

- МАЗИҚ//МАЗИҚА** *a. مضيق//مضيقе кит.* 1. чои танг; тангпо. 2. *маҷ.* ҳолати тангӣ, вазъияти душвор.
- МАЗИЯТ** *a. مزيت* афзалият ва бартарӣ (аз *чиҳати илм, саховат ва дигар хислатҳои маънавий*).
- МАЗКУР** *a. مذکور* зикршуда, гуфташуда (*пеш аз ши*), номбаршуда (*дар боло*); **мазкур** будан зикр ёфтан, навишта шудан.
- МАЗЛИМА** *a. مظلمه* кит. 1. зулму ситам, тааддӣ, ҷавр. 2. шикоят аз беадолатӣ, дод-хоҳӣ.
- МАЗЛУМ** *a. مظلوم* касе, ки дар ҳаққи вай зулм ва тааддӣ шудааст, зулмидида, ситамдида, ҷафокаш.
- МАЗМАЗА I** *a. مززه* чашидан, дидани мазаи чизе.
- МАЗМАЗА II** *a. مضمضه* обгардон кардани даҳон, ғарғара кардани даҳон, даҳонро бо об чайқондан.
- МАЗМУМ I** *a. مذموم* кит. мазамматшуда, мавриди сарзаниш қарор гирифта.
- МАЗМУМ II** *a. مضموم* 1. кит. замшуда, иловашуда. 2. *збиш.* дар хати арабӣ харфе, ки дар болояш ҳаракати замма дорад.
- МАЗМУН** *a. مضمون* 1. он чи аз сухан ё навиштае фаҳмида мешавад, он чи моҳияти чизеро дарбар мегирад; мавзӯи сухан; **мазмунӣ асар** он чи асар дар бар гирифтааст, мундариҷаи асар, мӯҳтавиёти асар; **ба ин мазмун** ба ин маънӣ ва мундариҷа. 2. *гуфт.* аз афташ; гӯё; **мазмун гирифта** рамуз гирифта вазъият ё сирру асрорро фаҳмидан.
- МАЗМУНАН** *a. مضموناً* 1. аз рӯи мазмун; аз чиҳати мазмун. 2. ба тарзи хулоса, хулосатан; **нутқи мазмунан нақлшуда** *грам.* сухани ягон шахс, ки дар матн аз рӯи мазмун оварда шудааст; *муқоб.* **нутқи айнан нақлшуда.**
- МАЗМУНДОР** *a. مضموندار* дорои мазмун ва маънои чуқур.
- МАЗНУН** *a. مزنون* кит. 1. гумонбурда, гумонбаршуда; тахминкарда. 2. он ки аз ӯ бадгумон шудаанд.
- МАЗОД** *a. مزاد* 1. зоди сафар, тӯша. 2. кӯлвор, анбон, тӯшадон.
- МАЗОЁ** *a. مزايا* ҷ. мазият.
- МАЗОҚ I** *a. مذاق* 1. маҳалли қувваи зоиқа, ки кому забон аст, чашидангоҳ. 2. зоиқа, ҳисси фаҳмиши мазаи чизҳо. 3. завқ
- МАЗОҚ II** *a. مذاق* *гуфт.* аслаш **мазоҳ.**
- МАЗОМИН** *a. مضامن* ҷ. мазмун.
- МАЗОР** *a. مزار* 1. чои зиёрат, зиёратгоҳ; оромгоҳи одамони бузург (*одатан пешвоёни ислом, ки халқ онро зиёрат мекунад*). 2. гӯр, қабр. 3. *маҷ.* гӯристон; **санги мазор** санги рӯи қабр
- МАЗОРГУЗАШТА** *a. مزارگذشته* тӯҳфаи аз ягон чо оварда, ки табаррукӣ ҳисоб мешавад (*ба хотири аз роҳи чандин мазорҳои одамони бузург убури шуданиш*).
- МАЗОРЕЪ** *a. مزارع* ҷ. мазраа.
- МАЗОРИСТОН** *a. مزارستان* гӯристон, қабристон.
- МАЗОҲ** *a. مزاح* 1. масхарадорӣ, масхара кардан (*касоро барои хандаю хушвақтӣ*). 2. ҳазл, шӯҳӣ: ҳазлу **мазоҳ**; **мазоҳ кардан** а) масхара кардани касе; б) ҳазлу шӯҳӣ кардан бо касе.
- МАЗОҲИБ** *a. مذاهب* ҷ. мазҳаб.
- МАЗОҲКОР** *a. مزاحكار* он ки мазох карданро дӯст медорад; ҳазлу шӯҳикунанда, шӯҳ.
- МАЗРАА** *a. مزعه* *ниг.* мазраъ; *ба таври истиора:* мазрааи умр.
- МАЗРАЪ** *a. مزع* чои кишт, замини зироат, майдони кишт, киштзор: **мазраи гандум**, **мазраи пахта**; *ба таври истиора:* **мазраи мурод**, **мазраи ум(м)ед**, дар мазраи дил тухми вафо коштан, донae аз мазраи матлаб начидан.
- МАЗРИБ** *a. مضرب* кит. чои задан, устувор ё насб кардани чизе.
- МАЗРУБ** *a. مضروب* зарбзада, сикказада.
- МАЗРУФ** *a. مظروف* кит. 1. дар зарф буда, он чи дар зарф аст (*аз қабилӣ об, равған ва ғ.*). 2. *маҷ.* мӯҳтавиёт, мазмун, маънӣ.
- МАЗРҶЪ** *a. مزروع* зироатшуда, кошташуда, кишта.
- МАЗУТ** *a. مزوت* *хим.* маводи моеъ, ки баъди аз нафт баровардани бензин, газолин ва карасин мемонад ва ҳамчун сӯзишвории арзонбаҳо дар дастгоҳҳои гармдиханда *ва ғ.*

ба кор меравад, нафти сиёҳ, пасмондаи нафт.

МАЗУТОЛУД مزوت آلود олуда ба мазут; чизи мазут расида чиркиншуда: **куртаи мазутолу**д.

МАЗҲАБ *a.* مذهب 1. *кит.* роҳ, тариқ. 2. дин, ойн, кеш; *ба тариқи истиора:* **мазҳаби заҳмат, мазҳаби ишқ, мазҳаби мурувват, мазҳаби ошнқон; мазҳаб надоштан** бемазҳаб будан, эътиқод ба дин надоштан, ломазҳаб. 3. *д.* шӯъба ва шохан ягон дин, тариқат: **мазҳаби Имоми Аъзам.**

МАЗҲАБӢ مذهبی *мансуб ба мазҳаб:* **пизоъ(ҳо)-и мазҳабӣ.**

МАЗҲАБПАРАСТ مذهب پرست он ки мазҳаби интихобкардаашро парастида аз дини ҳоким канорачӯӣ мекунад, сектант.

МАЗҲАБПАРАСТӢ مذهب پرستی парастии мазҳаби интихобкарда ва дурӣ чустан аз дини ҳоким.

МАЗҲАКА *a.* مضحكه 1. он чи бинанда, хонанда ва шунавандаро ба ханда меорад; мавриди ханда. 2. *ади.* асари драмативе, ки мазмуни хандаовар дорад, комедия.

МАЗҲАКАВӢ مضحکوی *мансуб ба мазҳака:* асари мазҳакавӣ, филми мазҳакавӣ.

МАЗҲАКАНАВИС مضحکه نویس нависандаи асарҳои мазҳакавӣ.

МАЗҲАКАНАВИСӢ مضحکه نویسی навиштани асарҳои мазҳакавӣ.

МАЗҲАР *a.* مظهر ҷои зуҳури чизе, ҷои намоён шудани чизе, ҷилвагоҳ.

МАИБ *a.* معيب 1. айбдошта, айбнок, нуксондор. 2. *гуфт.* маъюб; **маиб кардан** ба касе ё ҷондоре осебе расонда, ягон узви онро айбнок кардан; **маиб шудан** дар натиҷаи кори зӯрталабе ё осебе иллатноку маъюб гардидан; **айбро кӣ кунад?** – **маиб!** (*мақ.*) дар мавриди ба касе айб мондани шахсе, ки худ бе-айб нест, гуфта мешавад.

МАИН *a.* معين *кит.* равон, ҷорӣ; **мои маин** оби равон.

МАИШАТ *a.* معيشه 1. зисту зиндагонӣ, рӯзгор; тарзи зиндагонӣ; **асбоби маишат** васоили зиндагонӣ, он чи барои рӯзгузаронӣ лозим аст. 2. он чи ба воситаи он зиндагонӣ мекунад (*аз қабил*и хӯрок, пӯшок *ва г.*); маош;

маишати касеро таъмин кардан васоили зиндагонии касеро фароҳам овардан; **таъмини маишат кардан** воситаҳои рӯзгузаронии худро омода кардан (*аз ҳисоби даромади коре*). 3. *маҷ.* нағз хӯрдану нӯшидани одам; бо роҳату фарогат гузаронидани умр, хушгузаронии умр; **маишат кардан** бо хушгузаронӣ машғул шудан; айшу ишрат кардан.

МАИШАТДӢСТ معيشت دوست *ниг.* **маишатпа-раст.**

МАИШАТПАРАСТ معيشت پرست он ки хуб хӯрдан ва фарогату осоишро дӯст медорад.

МАИШАТПАРАСТӢ معيشت پرستی маишатпа-раст будан; дӯстдори хушгузаронӣ ва фарогату осоиш будан.

МАИШӢ معيشی *мансуб ба маишат* 1,2; ҳамаи он чи барои зиндагонӣ лозим аст; воситаҳои рӯзгузаронӣ; **аҳволи маишӣ, шаронти маишӣ** тарз ва василаҳои рӯзгузаронӣ; **хизмати маишӣ** маҷмӯи корҳои, ки барои қонеъ кардани талаботи ҳаёти рӯзмарраи аҳоли ба ҷо оварда мешавад (*ба воситаи муассисаҳои дузандагӣ, пойафзолдӯзӣ, таъмиргоҳҳои гуногуи, ҳаммому сартароихонаҳо ва г.*).

МАИ(Ӣ)ЯТ *a.* معيت *кит.* ҳамроҳӣ, бо ҳамроҳии...; **ба маи(Ӣ)яти касе** ба касе ҳамроҳбуда, ҳамроҳи касе буда.

МАӢ I می шароби ангур, умуман нӯшокии хуморовар; шароб, бода: **маи арғувонӣ, маи сурх, маю паймона, пиёлаи маӣ, ҷоми маӣ; маӣ нӯшидан, маӣ хӯрдан, маӣ рехтан, маӣ гусоридан; маӣ дастӣ** шароби ангурии хонагӣ; **маӣи ноб** маӣи софшуда, шароби бегаш.

МАӢ II لوت. می моҳи панҷуми солшумории милодӣ.

МАӢГАР می گر *кит.* он ки маю шароб таҳия мекунад.

МАӢГУН می گون ба ранги шароби сурх, сурхранг; **лаби маӣгун** лаби сурх, лаби маҳбуба.

МАӢГУНӢ می گونی *кит.* моил ба сурхӣ, сурхгун, сурхранг.

МАӢГУСОР می گسار шаробнӯш, майхора.

МАӢГУСОРӢ می گساری шаробнӯшӣ, май-хӯрӣ: **маӣгусорӣ кардан.**

МАЙДА I *میده* 1. хурд, кӯчак: **бачан майда**, **қадаҳи майда**, **одами майда**, **хонан майда**; **майдаи нон** резаи нон, нонреза; **борони майда** борони реза, резаборон, борони сим-сим; **хати майда** хати бо ҳарфҳои хурд навишташуда. 2. *мач*. камсармоя; **баққоли майда**, **савдогарӣ майда**, **корхонаи майда**, **хоҷагии майда**; **бахяҳои майда** дарзҳои ба ҳам зич, кӯкҳои фосилашон ба ҳам наздик; **дузди майда** дезде, ки чизҳои камарзиш, майда-чуйдахоро медуздад; **қарзи майда** қарзи маблағаш кам, воми андак; **пули майда** пули арзишаш кам (-и *одатан филизӣ*); **ҳашароти майда** чонварҳои хурдҷусса (*аз қабилӣ мӯрча*, *малах*, *магас...*); **майда-майда** а) хурд-хурд, реза-реза: **майда-майда боридани борон** (*яъне маҳин*, *сим-сим боридани борон*); б) *гуфт*. кам-кам, андак-андак; **оҳиста-оҳиста: майда-майда пеш рафтан**; **майда кардан** а) реза кардан, ба ҳиссаҳои хурд ҷудо намудан (*мас.*, *қандро*, *гӯшти ошро*, *ҳезумро...*); б) бадал кардани пули калон ба пулҳои арзишашон кам; **мӯйро майда бофтан** мӯйро ба кокулҳои борики зиёд ҷудо карда бофтани духтарон; **гапро майда кардан** дар гуфтугӯ гузаштан ба ҷузъиёташ; гапро кашол додан; **зуволан касеро майда гирифтани** тангрӯзи халқ кардан; **шӯрбахт офаридан касеро** (*аз чониби Худованд*).

МАЙДА II *миде* *кит.* орди гандуми дубеза ва нони аз он пухта.

МАЙДААВБОШӢ *миде* *ау* *башӣ* *ҳуқ.* авбошии майда, рафтори ношоям дар чойҳои ҷамъиятӣ, таҳқир кардану дашном додани одамон *ва ғ.*, ки тибқи қонун ба ҷавобгарӣ кашида мешавад.

МАЙДАБАРГ *миде* *берг* 1. баргҳои реза, резабарг (*oid* ба дарахт). 2. дӯхташ барг-барги реза (*oid* ба гулдӯзӣ).

МАЙДАБОЗ *миде* *баз* 1. он ки кореро аз майда-чуйдахояш шурӯъ карда назди дигарон дилбазан мешавад. 2. хасис, мумсик.

МАЙДАБОРОН *миде* *баран* *ниг.* резаборон.

МАЙДАБОФӢ *миде* *бافی* *исми амал аз* майда бофтаи: **майдабофӣ кардан** (*мӯйро*).

МАЙДАБОФТ *миде* *бافت* (*мӯи*) ба кокулҳои борику зиёд ҷудо карда бофташуда.

МАЙДАГАП *миде* *гп* он ки дар бораи масъалаҳои ҷузъӣ ва ғайримухим зиёд гап

мезанад; мичинг.

МАЙДАГАПӢ *миде* *гпӣ* майдагап будан; эрод-гирӣ ба чизҳои ҷузъӣ; мичингӣ.

МАЙДАГУЛ *миде* *گل* дорои гулҳои майда (*oid* ба гиёҳҳо); **читӣ майдагул** читӣ гулҳои хурд-хурд дошта.

МАЙДАКОР *миде* *кар* он ки бо корҳои ҷузъӣ ва ғайримухим машғул аст.

МАЙДАКОРӢ *миде* *кари* майдакор будан; аҳамият додан ба корҳои ҷузъӣ.

МАЙДАКОСИБ *миде* *касб* ҳунарманди аз ҷиҳати иқтисодӣ камбизоат; пешвари яккадаст.

МАЙДАКОСИБӢ *миде* *касбӣ* майдакосиб будан; шугл ва пешаи майдакосиб.

МАЙДАКУТР *миде* *قطر* он чи ки кутраш хурд аст; **тӯпи майдакутр** *ҳ.* тӯпи хурдкалибр.

МАЙДАЛАГАНДА *миде* *لگنده* чома ё кӯрпае, ки зич ва майда лаганда шудааст.

МАЙДАМИЛЛАТ *миде* *ملت* миллате, ки нуфусаш камшумор аст.

МАЙДАНАВИС *миде* *نویس* 1. он чи бо хати реза навишта шудааст. 2. он ки хаташ реза ва хурд аст.

МАЙДАНАВИСӢ *миде* *نویسی* навиштани хат бо ҳарфҳои хурд-хурд.

МАЙДАНАҚШ *миде* *نقش* дорои нақшу нигори хурд-хурд; майда гулкоришуда.

МАЙДАСАВДОГАР *миде* *سوداگر* савдогари камсармоя.

МАЙДАСОЛОР *миде* *سالار* *кит.* мубошир ва тартибдиҳандаи дастархон, дастархончӣ.

МАЙДАСУДХҶҶРӢ *миде* *سودخورى* маблағи андакро бо суд (бо фоида) ба касон додан.

МАЙДАФУРҶҶШ *миде* *فروش* резаворфурӯш; чаканафурӯш; *муқоб.* **яклухтфурӯш**.

МАЙДАФУРҶҶШӢ *миде* *فروشى* резаворфурӯшӣ, фурӯши майда-чуйда; чаканафурӯшӣ.

МАЙДАҶУНАРМАНД *миде* *هنرمند* *ниг.* **майдакосиб**.

МАЙДАҶУНАРМАНДӢ *миде* *هنرمندی* *ниг.* **майдакосибӣ**.

МАЙДА-ЧАЙДА *миде* *چيده* *ниг.* майда-чуйда.

МАЙДАЧОРВОДОР میده چاروادار чорводори камсармоя.

МАЙДА-ЧУЙДА میده چیده 1. чизҳои хурди даркори рӯзгор; чизу чора: **майда-чуйдаи рӯзгор**, ҳазору як **майда-чуйда**. 2. маҷ. камаҳамият, гайримухим, чузъи **корҳои майда-чуйда**, **камбудихони майда-чуйда**, **нуқсонҳои майда-чуйда**; то **майда-чуйдаҳо** то чузъиёт, бо тамоми тафсилот.

МАЙДАЧУЙДАФУРҶШӢ میده چیده فروشی гуфт. фурӯши майда-чуйда, резаворфурӯшӣ.

МАЙДАШУДГОР میده شدگار замини чандин бор рондашудаи нармхок.

МАЙДАЯК//МАЙДАЯКАК میده یک//میده یکک *шакли тасғири майда*: бачаи майдаяк, одами майдаяк.

МАЙДЕХ می ده соқӣ.

МАЙДОН میدان 1. замини васеъ, ялангӣ, чои кушоду фарох барои чамъомади одамон, гузаронидани машқ, аспдавонӣ *ва г.*; арса: **майдони машқ**, **майдони рақс**; **майдони кор** арсаи кор. 2. дарахтзори мевадор, боғ. 3. маҷ. чавлонгоҳ. 4. маҷ. чанггоҳ, маҳалли корзор; чабҳа; чанг; **рӯзи майдон** рӯзи набард; **майдони кишт** киштзор, масоҳате, ки дар он кишт мешавад, **майдони пахта** киштзори пахта, замини кишти пахта; **майдони тиррас** чое, ки бинобар монеа надоштан тир ба ҳадаф мерасад; **майдони чанг** чои вуқӯи чанг, чои бо ҳам рӯбарӯ шудани ду тарафи чангкунанда; **ба майдон рафтан** ба чанг (*ба корзор*, *ба чабҳа*) рафтан; **марди майдон** марди чангӣ; далер, шуҷоъ; **майдон додан** роҳ додан, имкон додан ба касе ба кардани он чи мехоҳад; **ба майдон овардан** а) *тарзи бавоситан* ба майдон омадан, ба вучуд овардан; б) ба миён гузоштан, матраҳ кардан (*масъалаеро*); **ба майдон омадан** пайдо шудан, ба вучуд омадан; **як майдон тохтан** як давра тохтан гирди майдон.

МАЙДОНГУРЕЗ میدان گریز гурезанда аз чанггоҳ; он ки аз набард ва мубориза гурехтааст.

МАЙДОНҒАРИБ میدان غریب *ниг.* хонашер (-и майдонғариб).

МАЙДОНДИДА میدان دیده ботаҷриба, кордида.

МАЙДОНДОР میدان دار *кит.* он ки дар майдони

мухориба, мусобиқа *ва г.* таҷрибадор буда, аз худ шуҷоату мардонагӣ ва истеъдод нишон медиҳад.

МАЙДОНДОРӢ میدان داری *кит.* чанговарӣ, ҳарбу зарб кардан, мубориза; **майдондорӣ кардан** ба майдони чанг ва зӯрозмоӣ даромадан.

МАЙДОНГАҲ میدان گه *ниг.* майдонгоҳ.

МАЙДОНГОҲ میدان گاه чои ҳарбу зарбу мусобиқа *ва г.*

МАЙДОНӢ میدانى مانسوب *ба майдон*; воқеъ дар майдон; **чанги майдонӣ** чанг дар майдон, чанги ошкоро.

МАЙДОНТОЗ میدان تاز даванд, кӯбкоритоз, пойгахтоз: **аспони бодпои майдонтоз**.

МАЙДОНЧА میدانچه майдони хурд: **май-дончан варзиш**.

МАЙЗАДА میزده майпараст, доимо ва бисёр нӯшандаи май, майхора.

МАЙЗАДАГӢ میزدگی майзада будан; доимо ва бисёр машрубот хӯрда ба майхӯрӣ одат кардан, майхорагӣ.

МАЙЗАР میز *кит.* дастор, салла, аммома.

МАЙӢЗ مییز *гуфт.* мавиз.

МАЙӢСТОН میستان *ниг.* майкада.

МАЙӢТ ا. میت часади бечони одам, мурда.

МАЙКАДА میکه чои шаробфурӯшӣ ва шаробнӯшӣ, майхона.

МАЙКАШ میکش *ниг.* майнӯш.

МАЙКАШӢ میکشى *ниг.* майнӯшӣ.

МАЙЛ ا. میل 1. хамиш, андаке ба сӯе ҳам шудан, тамоюл. 2. хоҳиш, рағбат, ҳавас; **ба майли худ** ба ихтиёри худ; аз пеши худ; **бо майли тамом** // **бо камоли майл** бо рағбати тамом, бо шавқу ҳаваси зиёд; **бо майли хотир** а) бо рағбати тамом, бо иштиёқ; б) бо хости худ; бемалол; **майл доштан** а) рағбат доштан; шавқу ҳавас доштан; б) хоҳиши таъб доштан ба чизе, иштиёқи зиёд доштан; **майли касеро доштан** моил будан ба касе; таваҷҷӯҳ доштан ба касе; **майл кардан** а) ҳамидан, қач шудан ба сӯе; б) хоҳишу рағбат зоҳир намудан; в) моил шудан, таваҷҷӯҳ кардан; **ба майли худ гузоштан** ба ихтиёри худ гузоштан (*кордор*

нашуда) ба холи худ гузоштан.

МАЙЛАШ *ميلش* 1. ихтиёр ба худаш, худаш медонад. 2. хайр, хуб (*дар мавриди изҳори розигӣ ба чизе ё қабул кардани коре гуфта мешавад*). 3. бигузур, боке нест, зарар надорад; хуб, майлаш хайр, ҳеч гап не, зарар надорад.

МАЙЛОН *а. ميلان* 1. *ниг.* майл I; моил шудан; майлон додан андак хам кардан чизеро ба сӯе; майлон кардан рағбат пайдо намудан; моил шудан. 2. дур шудан аз роҳи асосӣ дар назариёти сиёсӣ: майлони рост, майлони чап.

МАЙЛОНЧӢ *ميلانچي* *с.* тарафдори ягон майлон.

МАЙМАНА *а. ميمنه* *кит.* 1. тарафи дасти рост, ямин. 2. *таър.* қаноти (чаноҳи) рости лашкар, муқоб. майсара.

МАЙМАНАТ *а. ميمنت* *кит.* саодат, хушбахтӣ; муборакию фархундагӣ.

МАЙМУН I *а. ميمون* *кит.* хучаста, муборак, саодатманд, масъуд.

МАЙМУН II *а. ميمون* 1. бӯзина, ҳамдуна: маймуни одамшакл. 2. *маҷ.* одами камфаросати муқаллид; \diamond соли маймун соли нӯҳум дар ҳисоби мӯлчар (мучал).

МАЙМУНАК *ميمونک* *кит.*, *кҳн.* яке аз қисмҳои тӯп, ки ба воситаи он нишон мегирифтанд, нишонгир.

МАЙМУНБОЗ *ميمون باز* 1. он ки ба тарбияи маймунҳо машгул буда, ба онҳо бозихои гуногун меомӯзад. 2. *маҷ.* масхарабоз, найрангбоз.

МАЙМУНБОЗӢ *ميمون بازی* *маҷ.* ҳилаю найрангбозии ноӯҳдабароёна барои фиреб додани касе: маймунобозӣ кардан.

МАЙМУНӢ *ميموني* *марбут* ба маймун; монанди маймун коре кардан, масхарабозӣ.

МАЙНА I *مينه* мағзи сари одам ва ҷонварони дигар, мия; майна об кардан хуб фикр рондан, ҳаматарафа фикр кардан дар бораи чизе; гӯшу майнаи касеро хӯрдан бисёр гап зада касеро безор кардан; дар майнаи худ фикреро пазондан ҳаматарафа мулоҳиза карда санҷидани фикре.

МАЙНА II *مينه* *зоол.* парандае аз оилаи соч, ки

агар таълим диҳанд, чанд калимаи шунида-ашро тақлидан тақрор карда метавонад; майна барин гап задан гаперо (матлаберо) гаштаю баргашта тақрор кардан.

МАЙНАВОР *مينهوار* *ниг.* тўтивор: майнавор гап задан гаперо беист тақрор кардан.

МАЙНАГӢ *مينگي* *гуфт.* мансуб ба майна I; мағзи сар; кори майнагӣ коре, ки вобаста ба ҷаъолияти мағзи сар аст, меҳнати фикрӣ.

МАЙНАГУДОЗ *مينه گداز* *ниг.* майнасӯз.

МАЙНАСӢЗ *مينه سوز* тафсон: офтоби майнасӯз киноя аз офтоби моҳи саратон (22 июн – 22 июл), ки мавсими ниҳоят гармии зиёд аст.

МАЙНАЧА *مينچه* 1. майнаи хурд. 2. *биол.* як қисми мағзи сар, ки дар ҳамоҳангсозии ҳаракат, ҳифзи ҳолату вазъи бадан ва ғ. иштирок мекунад, мағзак.

МАЙНӢШ *مينوش* шаробнӯш, шаробхӯр, боданӯш.

МАЙНӢШӢ *مينوشي* *исми амал* аз май нӯшидан; нӯшидани май, боданӯшӣ, майхӯрӣ.

МАЙОНЕЗ *фр. میانيز* хӯр. хӯрише (соусе), ки аз равгани зайтун, зардии тухм, сирко бо омехтаи доруворхо тайёр карда мешавад.

МАЙОР *лот. мيار* 1. ҳ. унвони аввали афсари калон дар қувваҳои мусаллаҳ ва дигар мақомоти қудратӣ. 2. соҳиби ин унвон: майори гвардия.

МАЙПАЙМО *مي پيما* *кит.* он ки май рехта ба навбат ба дигарон медиҳад, соқӣ.

МАЙПАРАСТ *مي پرست* дӯстори май; майзада, майнӯш.

МАЙПАРАСТӢ *مي پرستي* майпараст будан, майхорагӣ, майзадагӣ.

МАЙСА *ميسه* сабзаи навхез; сабзаи навхези галла (*ҷаву гандум ва ғ.*).

МАЙСАВСАН *مي سوسن* *кит.* шароб ва майе, ки аз гули савсан тайёр мекарданд.

МАЙСАЗОР *ميسه زار* сабззор, алафзор; галлазори сабз.

МАЙСАРА *а. ميسره* 1. тарафи дасти чап, ясор. 2. *таър.* қаноти (чаноҳи) чапи лашкар, муқоб. маймана.

МАЙСУР *a.* ميسور *kit.* муяссаршуда, мумкиншуда; ҳар чизи дастрас.

МАЙФУРҶШ *مى فروش* фурӯшандаи шароб, шаробфурӯш, бодафурӯш.

МАЙФУРҶШӢ *مى فروشى* кор ва шугли майфурӯш; ҷои фурӯши май.

МАЙХОНА *مى خانه* ҷои майфурӯшӣ ва майнӯшӣ, майкада.

МАЙХОРА *مى خوار* бисёр майхӯранда, майзада, шаробнӯш.

МАЙХОРА *مى خواره* шаробхӯр; майнӯш; майзада.

МАЙХОРАГӢ *مى خوارگى* майхора будан, шаробзадагӣ, майзадагӣ.

МАЙХӶР *مى خور* *ниг.* майнӯш.

МАЙХӶРӢ *مى خورى* *ниг.* майнӯшӣ.

мак *مك* 1. асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз макидан. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои маканда ва хӯрандаи чизе: ширмак, хунмак.

МАКАКА *лот.* مَكْكَ *зоол.* чинси маймуни би-ниборики хурдҷусса (қадаш то 60 см).

МАКАРОН *ит.* مكران *хӯр.* навъи угрои хушки истехсоли саноатӣ, ки ба шаклҳои гуногун (*лӯлачаҳои борики дароз ва ғ.*) аз хамир тайёр карда шудааст.

МАКАРОНПАЛАВ *مكران پلو* *хӯр.* таоми аз макарон ва гӯшту сабзавот дам карда пухта.

МАКЕТ *фр.* مَكِيْت *намунаи барои намоиш сохташудаи чизе, модел.*

МАКЕТСОЗ *مَكِيْت ساز* созандаи макет.

МАКИДА *مَكِيْدَة* *сифати феълӣи замони гузашта аз макидан; шираи чизеро макида гирифта*н чизеро фишурда шираи онро макида тамом кардан.

МАКИДА(Т) *a.* مَكِيْدَة//مَكِيْد *kit.* бадандешӣ; кайду макр, хила, фиреб, найранг.

МАКИДАН *مَكِيْدَن* 1. бо ду лаб фурӯ кашидан. 2. ба даҳон гирифта, нахоида, бо забон ва ком молиш дода, ҳал карда фурӯ бурдан ё кӯшиши фурӯ бурдан кардан (*мас., наботро*). 3. чаббидан, нашф кардан, обро ба худ кашидан; хуни касеро макидан, хуни касеро

хӯрдан касеро истисмор кардан.

МАКИДАНИ *مَكِيْدَنِي* қобил ва шоистаи макидан доруҳои макиданӣ.

МАКИН *a.* مَكِيْن *kit.* соҳиби макон, макондор; барқарор.

МАККА I *مَكْكَ* шаҳр дар Арабистони Суудӣ, ки Каъба дар он воқеъ аст ва зиёратгоҳи мусулмонон мебошад.

МАККА II *مَكْكَ* *ниг.* ҷуворимакка.

МАККАТУЛЛОҲ *مَكَّةالله* *ниг.* Макка I.

МАККАҶУВОРӢ *مَكْكَ جَوَارِي* *ниг.* ҷуворимакка.

МАККОР *a.* مَكَّار *макркунанда, ҳилагар, фиребгар: рӯбоҳи маккор, душмани маккор.*

МАККОРӢ *مَكَّارِي* ҳилагарӣ, фиребгарӣ: маккорӣ кардан.

МАККОРОНА *مَكَّارَانَة* аз рӯи макру фиреб; ҳилагарона, фиребгарона, айёрона: тадбири маккорона, хандаи маккорона, маккорона табассум кардан, маккорона чашмак задан.

МАКМАНА *a.* مَكْمَنَة *kit.* ҷои пинҳон шудан; камингоҳ.

МАКНУН *a.* مَكْنُون *kit.* пинҳоншуда; ниҳуфта: дурри макнун марвориди хушоби гаронбаҳо.

МАКОН I *a.* مَكَّان *ҷой, маҳал; манзил, бошишгоҳ; маъво; нақли макон табдили ҷой; кӯчидан; табдили макон тағйири ҷой, ҷои иваз кардан; макон доштан манзил доштан, хона доштан; манзил кардан ҷой гирифта*н, истодан, будан; *нақли макон кардан ҷои истро тағйир додан; кӯчидан; зарфи макон грам.* калимаҳои мансуб ба зарф, ки ҷои воқеъ шудани амалро нишон медиҳанд; *макон ва замон фалс.* шаклҳои асосии мавҷудияти мода.

МАКОН II *مَكَّان* дар ҳоли макидан; макондан.

МАКОНӢБӢ *مَكَّانِيْبِي* ҷустуҷӯ ва мушаххас сохтани ҷои муносиб барои иҷрои коре (*сохтмон, наворгирӣ ва ғ.*).

МАКОН(И)ДАН *مَكَّانْدَن//مَكَّانِيْدَن* *тарзи бавоситаи макидан; шир хӯрондан (ба бача аз пистон); то бача гирия накунад, модараш намемаконад (зарб.).*

МАКОННАМО *مَكَّان نَمَا* *ит.* аломати нишондихандаи равшан ё чашмакзан, ки рӯи экра-

- ни компютер ҳаракат дода чойҳои таҳрирталаби матиро пайдо мекунанд.
- МАКУ** *مکو* *кит.*, *инг.* моку.
- МАКОТИБ I** *ا. مکاتب* *ч.* мактаб.
- МАКОТИБ II** *ا. مکاتیب* *ч.* мактуб.
- МАКР** *а.* *مکر* ҳила, фиреб, тазвир, ғадр: **макру** ҳила, **макру фиреб** ба кор бурдан, ба доми **макрн** *касе* афтодан.
- МАКРАНДЕШ** *مکراندیش* *кит.* бадандеш, ҳилагар, он ки дар фикри ҳила ва фиреб бошад.
- МАКРАҲА** *а.* *مکره* *кит.* чизи нафратовар, чизи нописанд.
- МАКРОМЕЗ** *مکرآمیز* омехта ба макру ҳила, ҳамроҳ ба ҳилаву фиреб, бо макру фиреб.
- МАКРҶҲ** *а.* *مکروه* 1. кароҳатовар, нафратовар, нафратангез; нописанд, нораво. 2. нопок.
- МАКС** *а.* *مکت* *кит.* даранг қардан, истодан; ист, таваққуф: **бидуни макс** беист.
- МАКСИМУМ** *лот.* *مکسیموم* ҳадди зиёди чизе, дараҷаи баландтарини чизе, ҳадди аксар, бешина; *муқоб.* **минимум**.
- МАКСУР** *а.* *مکسور* 1. шикасташуда, шикаста. 2. *зби.* дар хати арабӣ ҳарфи ҳаракати қасрадошта, ки баъд аз он садоноки «и»-и кӯтоҳ хонда мешавад.
- МАКТАБ** *а.* *مکتب* 1. муассисаи маориф, ки дар он омӯзгор насли наврасро таълим медиҳад ва тарбия мекунад. 2. биное, ки ин муассиса дар он чойгир шудааст, таълимгоҳ, дабистон ва дабиристон: **мактаби ибтидоӣ**, **мактаби миёна**, **мактаби олий**, **мактаби тахсилоти ҳамагонӣ**; **мактабро тамом қардан**, ба мактаб рафтан, дар мактаб хондан; *ба тариқи истиора:* мактаби зиндагӣ (*ё* ҳаёт), мактаби ишқ, мактаби мубориза, мактаби шучоат, мактаби гетӣ; мактаби интернат мактабе, ки баробари таълиму тарбия хонандагонро бо хобгоҳ ва хӯроку либос низ таъмин мекунад, мактаби шабонарӯзӣ. 3. қараён ва равия дар илм, адабиёт, санъат ва дар афкори ҷамъиятию сиёсӣ, ки бо ягонагии нуқтаи назарҳои асосӣ ва умумияту идомати худ ба ҳам алоқаманд аст.
- МАКТАББАЧА** *مکتبچه* бачаи мактабхон, та-
- лабаи мактаби ибтидоӣ ё миёна.
- МАКТАБДОР** *مکتبدار* *кҳн.* соҳиби мактаб; домулло (омӯзгор)-и мактаби кӯҳна.
- МАКТАБДОРӢ** *مکتبدارى* мактабдор будан; кушодани мактаб ва дарсгӯӣ; **мактабдорӣ қардан** мактаб кушодан ва дарсгӯӣ қардан; бо дарсдиҳӣ машғул шудан.
- МАКТАБӢ** *مکتبى* 1. *мансуб ба мактаб*; **либоси мактабӣ** либоси расмии мактабиён; **синни мактабӣ** аз ҳафтсола боло, даврае, ки бачагон дар мактаб таҳсил мекунанд. 2. **мактабиён** мактабхонҳо, талабагони мактаб.
- МАКТАБРАВ** *مکتبرو*: **мактабрав** шудан ба синни мактабӣ расидан.
- МАКТАБРАВӢ** *مکتبروى* *исми амал аз (ба)* мактаб рафтан.
- МАКТАБХОН** *مکتبخوان* он ки дар мактаб меҳонад, талабаи мактаб: **бачаи мактабхон**.
- МАКТАБХОНА** *مکتبخانه* бинои мактаб; мактаб.
- МАКТАБХОНӢ** *مکتبخوانى* дар мактаб хондан, таҳсил дар мактаб.
- МАКТУБ** *а.* *مکتوب* 1. китобатшуда, навишташуда. 2. ҳат, нома, руқъа: **мактуби сарбаста**, **мактуби ҷавобӣ**, **мактуб навиштан**; **мактуби илтимосӣ** мактубе, ки хоҳишero дар бар гирифтааст, илтимоснома; **мактуби боз (кушода)** номае, ки онро дигарон ҳам хонда метавонанд; хате, ки дар варақаи белифофа навишта шудааст; **мактуби саломатӣ гуфт.** номае, ки ба воситаи он аз чигунагии аҳволи худ хабар дода мешавад; **шӯъбаи мактубҳо** ҷузъе дар идора, ки мутасаддии қабулу ирсолли мактубҳо мебошад.
- МАКТУБАН** *а.* *مکتوباً* ба таври навишта, катбӣ.
- МАКТУБӢ** *مکتوبى* *марбут ба мактуб*; мактубан.
- МАКТУБНАВИС** *مکتوبنويس* 1. он ки номаро навиштааст, нависандаи мактуб. 2. *кҳн.* мирзое, ки ба дигарон мактубу ариза навишта меод.
- МАКТУБНАВИСӢ** *مکتوبنويسى* амали мактуб навиштан (*ба ҷое, ба касе*).
- МАКТУБЧА** *مکتوبچه* мактуби хурд, номаи дар коғазча навишташуда.

МАҚФУФ *a.* مكفوف *kit.* 1. басташуда, печондашуда. 2. кӯр, нобино. 3. *адш.* дар арӯз рукни ҳафтҳарфа, ки ҳамсадои охири он партофта шудааст (*мас.*, «мафоилун» шакли «мафоилу»-ро гирифтааст).

МАҚҲУЛ *a.* مكحول *kit.* кӯҳликашида, сурмасо: чашмони макҳул.

МАҚШУФ *a.* مكشوف кашфшуда; кушода, ошкоро.

МАҚАР(Р) *a.* مقرر *kit.* чои қароргирӣ, қароргоҳ, чойгоҳ, бошишгоҳ; чой, макон.

МАҚБАРА مقبره қабр, оромгоҳ, гӯрхона, дахма: макбаран Исмоили Сомонӣ.

МАҚБУЗ مقبوض *kit.* ба қабза гирифта, ба даст гирифта; ба даст даромада; гирифтор.

МАҚБУЛ *a.* مقبول 1. қабулшуда, пазируфта. 2. писандида, маъкул; **мақбули омма** писандида дар назди хама, мавриди писанди хамагон (*сифати одам*); **мақбул афтодан (шудан)** мавриди қабул қарор гирифтган, маъкул шудан, писандида шудан, хуш омадан.

МАҚДАМ *a.* مقدم 1: аз сафар ё аз чое омадан; омадан. 2. чои қадамгузорӣ; **мақдами касеро гирумӣ доштан** аз омадани касе хурсанд шуда ўро эҳтиром қардан; **хайра мақдам гуфтан** омадани касеро табрик қардан, «хуш омад» гуфтан (*ба касе*).

МАҚДУР *a.* مقدور *kit.* мувофиқи қудрат ва тавоноӣ; **ба қадри мақдур** ба қадри ҳол, он чи дар доираи имкон аст.

МАҚЛУБ *a.* مقلوب 1. қалбшуда, чаппа карда. 2. *адш.* калимаҳое, ки дар санъати шеърӣ қалб бо чаппа хондани онҳо ё бо пешу қафо шудани ҳарфҳои онҳо калимаҳои дигар ҳосил мешаванд (*мас.*, гар = раг, чодувона = човидона...).

МАҚОДИР *a.* مقادر *kit.*, *ч.* микдор.

МАҚОЛ *a.* مقال 1. гуфтор, сухан, нутқ. 2. як жанри фолклории бештар иборат аз ифодаю ибораҳои рехтаи мӯҷаз ва барҷастаи вирди забон гардида, ки дар нутқ барои мисол ва далел ба қор мебаранд, масал; **мақоли халқ(ӣ)**, зарбулмасалу мақол; **бо яқрав баҳс қардан мушт** ба дарафш задан аст (*мақ.*).

МАҚОЛА *a.* مقاله асари илмӣ ё публицистии ҳаҷман хурд дар маҷмӯа, маҷалла, рӯзнома:

мақолаи илмӣ, мақолаи танқидӣ; мақола навишта; мақолаи лугавӣ *итг.* модда(-и лугавӣ).

МАҚОЛАНАВИС مقاله‌نویس нависандаи мақола, муаллифи мақола.

МАҚОЛАНАВИСӢ مقاله‌نویسی *исми амал аз мақола навиштан.*

МАҚОМ I *a.* مقام 1. чои киём, чои истодан, чойгоҳ; чой, маҳал, мавзеъ. 2. маврид, вақти мувофиқи коре, фурсати муносиб; **ҳар сухан чоеву ҳар ҷукта мақоме дорад** (*зарб.*); **мувофиқи мақом** дар мавридаш; дар омади гап. 3. мартаба, рутба, манзалат. 4. вазъи ҳуқуқӣ: **мақоми давлатӣ додан ба чизе** ба дараҷаи давлатӣ бардоштан. 5. *нав.* дастгоҳи маъмурӣ, орган; **дар мақоми...** дар мавриди..., дар мавқеи...; **мақом доштан а)** чой доштан, чойгир шудан; **б)** мавқеъ доштан, қадру эътибор доштан.

МАҚОМ II مقام 1. *мус.* номи қисмҳои мусиқии классикии тоҷик «Шашмақом», ки ҳар яки он оҳангу тарона ва газалҳои зиёдеро дар бар гирифта, аз ду ҷузъи асосии созӣ («Мушкилот») ва овозӣ («Наср») иборат мебошад. 2. оҳанг, соз, наво; **мақоми ҳузноварро павохтан**, мақомҳои **форами халқиро навохтан**, **ба мақоми доира ракс қардан**, **ба мақоми мусиқӣ қадам партофтан**. 3. *гуфт.* тарз, тарик; **ба сад мақом гап задан**. 4. *гуфт.*, *маҷ.* нозу ишва, карашма; **мақом қардан нозу гамза қардан.**

МАҚОМОТ *a.* مقامات *ч.* мақом; мақомоти ҳифзи ҳуқуқ идораҳои масъули ҳифзи ҳуқуқи шаҳрвандон.

МАҚОСИД *a.* مقاصد *ч.* мақсад.

МАҚОТЕЪ *a.* مقاطع *ч.* мақтаъ.

МАҚРУН *a.* مقرون *kit.* қариншуда, наздикшуда; **мақрун ба ҳақиқат будан** ба ҳақиқат наздик будан.

МАҚСАД *a.* مقصد қасд ва ирода, он чи ки матлуб аст, мурод, матлаб, ҳадаф, мақсуд; **ният: мақсади асосӣ**, мақсади яғона, **бо мақсади нек** (ё бад); **мақсад доштан**, мақсади хуб (ё попок) доштан, мақсади аслиро фаромӯш қардан, мақсадро баён қардан, мақсади *касеро* фаҳмидап, асли мақсадро фаҳмидап, аз мақсад дур шудан, аз мақсади *касe* пай бурдан, ба назди худ мақсад гузоштан; мақсади

касе хосил шудан *ниг.* ба мақсад (*ё* муроду мақсад) расидан; мақсад ба даст даромадан мақсади кесе амалӣ шудан, ба мақсад расидан; мувофиқи мақсад баромадан тибки хоҳишу матлаби кесе воқеъ шудан; ба мақсад (*ё* муроду мақсад) расидан мақсади кесе иҷро шудан, ба мақсад муваффақ шудан; хоҳишу орзу иҷро шудан; ба сари мақсад омадан ба баёни мақсади асосӣ шурӯъ кардан; дар бо-раи матлаби асосӣ гап задан.

МАҚСАДНОК مقصدناک мақсаддошта, ҳадаф-манд, бомақсад; (кори) бо ягон мақсад кардашуда; қабули мақсадноки донишчӯён, маблағгузори мақсаднок.

МАҚСАДНОКӢ مقصدناکی мақсаднок будан; мақсад доштан; бо мақсади маълуме анҷом додани коре.

МАҚСУД *a.* مقصود чизи қасд кардашуда, чизи хоста ва орзукарда, чизи матлуб, талаб; мурод, мақсад; ба таври истиора: гулҳои мақсуд чидан, дурри мақсуд ба каф (дар)овардан, ба соҳили мақсуд расидан.

МАҚСУМ *a.* مقسوم кит. 1. тақсимшуда, ба қисмҳо ҷудо шуда. 2. тақдиршуда, насибкарда, аз азал дар пешонӣ навишташуда.

МАҚСУР *a.* مقصور кит. кӯтоҳшуда; қасршуда, кам, мухтасар.

МАҚСУРА I *a.* مقصوره муаннаси мақсур; алифи мақсура грам. дар алифбои арабии тоҷикӣ ҳарфи «й» (ی)-и охири баъзе калимаҳо, ки «о» хонда мешавад: кубро (کبری), сугро (صغرى).

МАҚСУРА II *a.* مقصوره кит. 1. хонача, ҳуҷра; хилватхона. 2. хоначаи махсус барои имом дар паҳлуи масҷид.

МАҚТАЛ *a.* مقتل кит. 1. ҷои қатл, ҷои куштан, қатлгоҳ. 2. қатл, куштан. 3. маҷ. ҷои нозуки бадан (чун чаккаи пешонӣ, дамғаҳи дил, раги калони гардан), ки агар зарба расад, инсон ба ҳалокат дучор мешавад.

МАҚТАЪ *a.* مقطع 1. ҷои қатъ кардан, ҷои бури-дани чизе, ҷои тамом шудани чизе; муқоб. матлаъ. 2. ади. байти охирини ғазал *ё* қасида.

МАҚТУЛ *a.* مقتول ба қатл расида, кушташуда: мақтул шудан (гардидан) кушта шудан, ҳалок шудан.

МАҚТӢЪ *a.* مقطوع кит. қатъшуда, бурида, кандашуда (*мас.*, *ресмои*); қимати мақтӢъ нархи устувор, қимати қатъӣ.

МАҚУЛА *a.* مقوله кит. 1. гуфтор, гап, суҳан. 2. маҷ. навъ, хел, қисм.

МАҚХУР *a.* مقهور кит. 1. мавриди қаҳру ҳашм қароргирифта, дучори қаҳру газабшуда. 2. хоршуда, шикасту латхӯрда, мағлуб.

МАҚЪАД *a.* مقعد 1. маҳалли қууд, нишастангоҳ, ҷои нишаст. 2. паси одам, дубур.

МАЛАК *a.* ملک 1. фаришта. 2. маҷ. зани хеле зебо.

МАЛАКА *a.* ملکه қудрат ва тавоноӣ дар иҷрои коре, ки дар натиҷаи машку тамрин ва аз би-сёр кардани коре дар табиати инсон пайдо мешавад; малака пайдо (ҳосил) кардан дар коре омил шудан дар иҷрои коре; таҷриба ҳосил кардан.

МАЛАКАДОР ملکه‌دار дорои малака дар иҷрои коре; таҷрибанок.

МАЛАКУЛМАВТ *a.* ملك‌الموت *д.* фариштаи марг, фариштаи аҷал, фариштае, ки мутасаддии гирифтани ҷон аст, Азроил (*a.*).

МАЛАКУТ *a.* ملکوت *д.* олами фариштаҳо; олами боло.

МАЛАКХӢӢ ملكخوئی фариштахӢӢ, малакхӢӢ будан.

МАЛАКХӢӢ ملكخوى фариштахӢӢ, дорои одобу рафтори ба фаришта монанд.

МАЛАНГ ملنگ 1. бесару по, хонабардӯш. 2. шахси фориг аз ҳар расму русум ва одату қоида, одами лоқайд. 3. сархуш, шодоб. 4. камхирад, беақлу бетадбир.

МАЛАХ ملخ 1. ҳашароти болдори зараррасон; чун мӯру малах//мӯру малах барин хеле зиёд, бешумор. 2. киноя аз ҳарис (*мисли ҳашароти зараррасон*). 3. гуфт., маҷ. пул, нақдина (*фоидаи гайриқонунӣ аз фурӯши чизе*).

МАЛАХАК ملخک малахи хурд; як бор частӣ малахак, ду бор частӣ малахак, охир ба дастӣ малахак (*мақ.*); малахак рафтан (*задан*)-и чашм гуфт. мисли малах рӯи чизе гардиш кардани нигоҳ, ба чизе чашм давондан.

МАЛБАС *a.* ملبس пӯшок, либос.

МАЛБУС *а.* ملبوس *кит.* 1. пӯшида. 2. либос, пӯшок.

МАЛЕХ *а.* مليح *кит.* 1. намакин, бонамак. 2. *маҷ.* бомалоҳат, дилкаш; **табассуми малех** (*бештар дар сифати хубии одам ва сухан*) табассуми хубу дилкаш.

МАЛЕХБАЁН مليح بيان *ширинсухан, хушгуфтор.*

МАЛЕХДИДОР مليح ديدار *бомалоҳат, қозибадор, ситорагарм.*

МАЛЗУМ ملزوم *кит.* лозимшуда; чизе, ки барои будани чизи дигар зарур ва ногузир аст, чизи даркорӣ.

МАЛИК ملك *соҳиби мулк, шох, подшоҳ, султон.*

МАЛИКА ملكه *муаннаси малик; подшоҳзан; зани подшоҳ; маликаи хубон киноя аз маҳбубаи ниҳоят соҳибчамол, шохӣ хубон; маликаи хусн нав. унвоне, ки ба ғолиби озмуни духтарони аз ҷиҳати хусну чамол бехтарини шахр, кишвар ва ғ. дода мешавад, маликаи зебой.*

МАЛИКАБОНУ ملكه بانو *ниг. малика.*

МАЛИКЗОДА ملك زاده *фарзанди малик, шохзода, писари подшоҳ.*

МАЛИКСИТО(Ӣ) ملك ستاي *кит.* маддоҳ ва ситоишгари подшоҳ.

МАЛИКУЛАРШ ملك العرش *д.* молики аршу курсӣ, Худованд.

МАЛИКУЛКАЛОМ *а.* ملك الكلام *кит.* подшоҳӣ иқлими сухан (*васфи шоир*).

МАЛИКУШШУАРО *а.* ملك الشعرا *таҷр.* шохӣ шоирон (*унвони ифтихорие, ки ба сардори шоирони дарбор дода мешуд*).

МАЛЛА مله *ранги зарди бенур; зарди сурхчатоб: мӯн малла, риши малла, чоман малла, хирси калони малла.*

МАЛЛАГӢ ملكي *ниг. маллатоб.*

МАЛЛАМУӢ مله موى *он ки ранги мӯяш зарди сурхчатоб аст: духтари малламуӣ, чавони малламуӣ.*

МАЛЛАРАНГ مله رنگ *ранги малла дошта: риши малларанг, чоман малларанг.*

МАЛЛАРИШ مله ريش *риши зардчаранг.*

МАЛЛАТОБ مله تاب *моил ба ранги малла, мо-*

нанд ба ранги малла; зардчаранг.

МАЛЛОК *а.* ملاك *кит.* дорой мулк, заминдор.

МАЛЛОҲ *а.* ملاح 1. киштирон, киштибон. 2. *кит.* оббоз, шиновар, баҳрнавард.

МАЛЛОҲӢ ملاحي *шуғл ва касби маллоҳ.*

МАЛО//МАЛОӢ ملا // ملا *кит.* 1. пурра, пуррагӣ; *муқоб хало//халлоъ.* 2. *маҷ.* гуруҳи мардум, анбӯҳи одамон; **бармало** ошқоро; **бармало шудан** ба ҳама маълум шудан, ошқор гардидан.

МАЛОИК//МАЛОИКА ملائكة // ملائكة *ҷ.* малак; *◇* агар малоикаҳо омин гуфта бошанд агар тақдир рафта бошад, агар дар сарнавишт бошад.

МАЛОЛ *а.* ملال *озурдагӣ, озор; андӯҳ, ғам; дилтангӣ, афсурдагии хотир; муқоб. бемалол; малоли хотир* боиси озурдагии хотир; боиси дилтангию зикӣ; **малол омадан (расидан)** боиси озурдагии хотир шудан (*коре ё гана*); боиси ташвишу заҳмат шудан.

МАЛОЛАТ *а.* ملالت *кит.* озурдагӣ; дилтангӣ; безор шудан; **малолат доштан** (*аз чизе*) озурдадил будан аз чизе; безор будан аз чизе.

МАЛОЛАНГЕЗ ملال انگيز *он чи боиси дилтангӣ ва озурдагӣ мешавад.*

МАЛОЛАТБОР ملالت بار *ниг. малоловар.*

МАЛОЛОВАР ملال آور *боиси малоли хотир; дилгирунанда.*

МАЛОМАТ *а.* ملامت *сарзаниш, нақӯҳиш, қоҳиш, таъна: маломат кардан, таънаву маломат кардан; санги маломат задан* касеро мавриди сарзаниш қарор додан, ба касе таъна задан; **ҳадафи тири таънаю маломат гаштан** мавриди сарзаниши саҳти касе қарор гирифтан, таънаву мазаммат шунидан аз касе; **ба сари касе санги маломат боридан** таънаву сарзаниши зиёд шунидан.

МАЛОМАТГАР ملامت گر *маломаткунанда, сарзанишкунанда, таъназананда.*

МАЛОМАТДИДА ملامت دیده *ранчида, ранчкашида, андӯҳгин.*

МАЛОМАТГӢ ملامت گوي *ниг. маломатгар.*

МАЛОМАТКАШ ملامت کش *ранчида, таҳаммулкунандаи маломату ранчу азоб.*

- МАЛОМАТОМЕЗ** ملامت آميز бо сарзаниш, таънаомез: **нигоҳи маломатомез, сухани маломатомез.**
- МАЛОҲАТ** *a.* ملاحظ 1. бонамакӣ, намакин будан. 2. *маҷ.* хусни дилкаш, зебой, хубрӯй; ситорагармӣ, қозибадорӣ.
- МАЛОҲӢ** ملاهى *кит.* 1. *ҷ.* малҳо. 2. *маҷ.* бозиҳо; дилхушию вақтчоқиҳо; хушгузаронию вақт.
- МАЛУЛ** *a.* ملول афсурдаҳол, андӯхгин, дилтанг; хафа, маъюс; **малул шудан** хафа (маъюс) шудан.
- МАЛУЛӢ** ملولى афсурдаҳолӣ, озурдадилӣ, андӯхгинӣ, маъюсӣ.
- МАЛУЛОНА** ملولانه афсурдаҳолона, озурдадилона, маъюсона.
- МАЛҲУФ** *a.* ملفوف *кит.* печонидашуда, лифофакарда; ба даруни лифофа гузошташуда.
- МАЛҲАМ** *a.* ملهم *гуфт.* аслаш **мархам.**
- МАЛҲО** *a.* ملهى *кит.* асбоби лахву бозӣ; асбоби айшу ишрат.
- МАЛҲУЗ** *a.* ملحوظ *кит.* амиқ мулоҳизашуда; дар назар дошташуда.
- МАЛҲУФ** *a.* ملهوف *кит.* ситамдида; дилсӯхта, ғамзада.
- МАЛҶО** *a.* ملجا паноҳгоҳ, ҷои амну паноҳ.
- МАЛЪАБА** *a.* ملعبه *кит.* 1. дилхушию вақтчоқӣ. 2. бозича, лӯъбат, лӯхтак.
- МАЛЪУН** *a.* ملعون лаънаткарда, лаънатӣ, лаин, рондашуда.
- МАМАР(Р)** *a.* ممر *кит.* 1. роҳи убуру мурур, гузаргоҳ. 2. *маҷ.* сабаб, иллат; **аз ин мамар(р)** аз ин хусус, дар ин бора.
- МАМДУД** *a.* ممدود 1. кашидашуда, мад(д) додашуда, дароз. 2. маддор, мамдуда.
- МАМДУДА** ممدوده *муаттаси* мамдуд; **алифи мамдуда** *грам.* ҳарфи алифи алифбои арабӣ, ки болеяш аломати мадда гузошта шуда, «о» хондани онро нишон медиҳад (~).
- МАМДӢХ** *a.* ممدوح *кит.* 1. он ки дар ҳаққи ӯ мадҳ навишта шудааст, мадҳшаванда. 2. писандида, нек.
- МАМЗУЧ** *a.* ممزوج *кит.* имтизочёфта, омехта, махлут.
- МАМЛАКАТ** *a.* مملکت кишвар, сарзамин; кишвари тобеи як давлат, сарзамини як давлат: **мамлақати бегона, мамлақати ҳамсоя, мамлақати ақибмонда, мамлақати рӯшдкарда, мамлақати тоҷикон, пиру ҷавони мамлақат, подшоҳи мамлақат, мамлақатро идора кардан.**
- МАМЛАКАТДОРӢ** مملکتدارى идора кардани мамлақат, давлатдорӣ.
- МАМЛУ** *a.* مملو *кит.* пури лабрез, пури лаболаб, оганда; ◊ **моҳи мамлу** моҳи тамом, моҳи пурра, бадр.
- МАМЛУК** *a.* مملوك 1. гулом, банда. 2. *таър.* чанговарони зархариди ҳокимони Миср дар асрҳои гузашта, ки аз ҷумлаи туркону қафқозиён гирд омада буданд.
- МАМНУН** *a.* ممنون миннатдор, сипосгузор, муташаккир; хурсанд, хушҳол: **мамнун ва сарфароз, шоду мамнун; мамнун будан, мамнун кардан, мамнун шудан; хеле мамнун(ам)** бисёр сипосгузорам, хеле миннатдорам.
- МАМНУНИЯТ** *a.* ممنونيت миннатдор будан, сипосгузорӣ, миннатдорӣ; хурсандӣ, шодӣ (*аз неъмат ва некии касе*); **бо мамнуният** миннатдорона, сипосгузорона: хурсандона; ризомандона, қаноатмандона.
- МАМНУНОНА** ممنونانه бо мамнуният, сипосгузорона; хурсандона: **мамнунона табассум кардан.**
- МАМНӢЪ** *a.* ممنوع манъшуда: **мамнӯ будан, мамнӯ карда натавонистан; минтақаи мамнӯ** ҷое, ки ба он дохил шудан манъ шудааст; **усулҳои мамнӯ** тарзу усулҳои манъшудаи коре; **мамнӯ аст** манъ карда шудааст.
- МАМНӢЪГОҲ** ممنوع گاه *нав.* мавзеи махсус барои парвариш, афзоиш ва муҳофизати анвои растани, зоту чинси ҳайвонот ва парандаҳои нодир, ки дар он шикор кардан ва буридани дарахтон манъ аст.
- МАМОЛИК** *a.* ممالک *ҷ.* мамлақат: **мамолики рӯи дунё, мамолики ҷаҳон.**
- МАМОНИАТ** *a.* ممانعت монеа, ҳалал; **боздорӣ, манъ: мамоннат кардан//мамоннат нишон додан** монеъ шудан; ҳалал расондан.
- МАМОНТ** *p.* ممانت ҳайвони ширхӯр аз оилаи филҳо, ки дар давраи яхбандӣ ва асри санг

зиндагӣ кардааст.

МАМОТ *a.* مامات марг; муқоб. ҳаёт, ҳаёту мамот зиндагӣ ва марг.

МАН I من 1. *грам.* ҷонишини шахси шахси якуми танҳо: ману ту, ман ва онҳо. 2. *дар ибораҳои изофӣ соҳибият ифода мекунад:* китоби ман, хонаи ман.

МАН II من *кҳн.* воҳиди вазн, ки дар ҳама манотик як ҳел набудааст (*мас., дар Бухоро ба 128 кг. дар Самарқанд ба 8 пуд баробар буд*); аз анбори ҳолӣ сад ман шолӣ (*зарб.*).

МАНА منه *ҳиссаҷаи шиоратӣ* инак, ин аст; ана; мана гапу мапа кор (*аломати тааҷҷуб*).

МАНАК منگ зарфи баркаш (*вазн*) барои чизҳои пошхӯранда (*гандум, биринҷ*) ва барои чизҳои моеъ.

МАНАҲ منه *занах, занахдон, зақан, чона; манаҳ бастан* а) манаҳи мурдари боло бардошта бастан, то ки даҳонаш боз намонад; б) *киноя аз миридан, ба марг расондан; манаҳи касеро бастан* а) *ниг. манаҳ бастан*; б) *мач.* одами сергапро хомӯш кунондан, аз лакқидан боздоштан; *манаҳ задан* бисёр гап задан, лакқидан, ёва гуфтан; *манаҳ тасфидан* гуфт. саргарми гап шудан, бисёр гап задан.

МАНАҲЗАНИ منه زنى *исми амал аз манаҳ задан; сергапӣ; лакқигӣ.*

МАНБАЪ *a.* منبع 1. чашма; сарғаҳи об: *манбаи об* (-и шифобахш). 2. *ҷои баромади чизе, сарчашма, маншаъ:* манбаи даромад, манбаи дониш, манбаи илҳом, манбаи нур, манбаи асосии беморӣ. 3. маъҳаз; сарчашмаи ахбор ва маълумот (*барои таҳқиқот*).

МАНГ I منگ *кит.* як навъи банг.

МАНГ II منگ *ҳангу манг* моту мабхут, гаранг, саҳт ҳайрон.

МАНГАНА منگنه *тех.* олати механикӣ барои боқувваи зиёд фишурдани ягон чиз бо мақсади зичу саҳт кардан ва тағйир додани шакли он ё васл кардани қисмҳо, ҷудо кардани моеъот ва ғ., *исканҷа:* манганан тойбандии пахта, манганан равғанкашӣ.

МАНГИДАН منگيدن *кит.* паст ва оҳиста гап задан, пичиррос задан.

МАНГУЛА منگله *кит.* гиёҳи даштӣ.

МАНГО *бот.* منگا як навъ дарахти ҳамешасабзи

кишварҳои гарми Осиё, ки меваи ширину хушбӯ дорад.

МАНҒИТ *m.* منغيت *таър.* номи яке аз қабилаҳои бодиянишини мугулиасли Осиёи Марказӣ.

МАНҒИТИЯ منغيتيه *мансуб ба қабилаи манғит (амирони охирини Бухоро аз ин қабила буданд).*

-манд مند *пасванде, ки аз исмҳои ҷинс исмҳои ҳоси дорои маънои соҳибият месозад; давлатманд, хунарманд, арҷманд.*

МАНДАЛ *ҳ.* مندل *кит.* 1. доирае, ки чодугарон бар гирди худ кашида дар миёни он менишастанд ва дуову азоимхонӣ мекарданд. 2. номи созе, ки аз навъи нақора будааст.

МАНДАТ *лот.* مندت *шаҳодатнома дар борани ягон ҳуқуқ ё супориш; ваколатнома.*

МАНДАТӢ مندتي *мансуб ба мандат; комиссияи мандатӣ* а) ҳайати тафтишкунандаи ваколатномаҳои намояндагони интихобшуда; б) ҳайате, ки дохилшавандагони мактабҳои олии ва миёнаи махсусро баъд аз супоридани имтиҳонҳо ба сафи донишҷӯён қабул мекунад.

МАНЕКЕН *фр.* منكين *ҳайкали аз ҷӯб ё пластик сохташудаи одам барои андоза кардан ва нишон додани либосҳо (дар мағозаҳо).*

МАНЁВР *фр.* منياور *тағйири ногаҳонии маҳалли будубоши сипоҳ барои ишғоли ҷои муносиб барои ҷанг; хила, найранг.*

МАНЗАЛА/МАНЗАЛАТ *a.* منزله//منزلт *мақом, мартаба, дараҷа; қадр; пояи баланд (аслаи манзила); ба манзалаи ... а) ба дараҷаи..., ба монанди...; б) ба сифати ..., ба ҷои...*

МАНЗАР *a.* منظر 1. ҷои назарандозӣ, ҷои нигаристан, назаргоҳ. 2. болохонае, ки аз дариҷаи он рӯи ҳавлӣ ва табиати атроф хуб намоён аст.

МАНЗАРА *a.* منظره 1. он чи ба назар намоён аст, намуд; намои табиат: *манзараи дилрабои кӯҳистон, манзараи табиат.* 2. *санъ.* жанри санъати тасвирӣ, ки асоси тасвири он табиат – кӯҳ, дашт, марғзор, беша ва ғ. мебошад, пейзаж.

МАНЗАРАВИ منظروى *мансуб ба манзара; суратҳои манзаравӣ суратҳои, ки манзаран*

табиатро тасвир мекунад.

МАНЗАРНИГОР منظره نگار *рассом* ё шоире, ки тасвири манзараҳои табиат асоси эҷодиёти ӯро ташкил медиҳад.

МАНЗАРГАҲ منظر گاه *ниг.* манзаргоҳ.

МАНЗАРГОҲ منظر گاه *кит.* ҷой ва мақоми хуб барои тамошо.

МАНЗИЛ *а.* منزل 1. ҷои фуруд омадан, фу-ромадгоҳ, истгоҳ. 2. мусофирхона (работ)-е, ки дар масофаи муайяни роҳҳои корвонгузор бино карда мешуд. 3. *гуфт.* қабр, гӯр; **баъд аз тайн чанд манзил, ду манзилро гузошта, дар ин роҳ моҳ аввалин манзил буд; манзил ба манзил аз як истгоҳ ба истгоҳи дигар; манзили сайру тамошо ҷои боби сайру тамошо; манзил гирифтан а)** ҷо гирифтани, ҷойгир шудани; **б)** ҷои ист қарор додан, маскан гирифтани, маҳалли сукунат ихтиёр кардани; **манзил гузидан ҷо гирифтани; манзил додан ҷо додан, ҷойгир кардани; ҷои ист додан; манзил кандан гуфт.** қабр (гӯр) кандани (*барои майит*); **манзил кардан а)** аз роҳ боз истодани ва фуруд омадани дар ҷое; қарор гирифтани, ҷо гирифтани; **б)** ҷои иқомат қарор додан, қароргоҳ ихтиёр кардани; зистани дар ҷое; **◇ манзили ум(м)ед ҷои расидани ба орзу, хонаи умед; манзили хомӯшон қабристон.**

МАНЗИЛА//МАНЗИЛАТ منزله//منزلت *ниг.* манзала//манзалат; **ба манзилаи...** *ниг.* манзала.

МАНЗИЛГАҲ منزل گاه *ниг.* манзилгоҳ.

МАНЗИЛГОҲ منزل گاه 1. *ниг.* манзил; манзилгоҳи гургону шағолон бошишгоҳ ва макони гургону шағолон. 2. ҷои истиқомат, маҳалли сукунат, маскан; хона: сохтмони манзилгоҳ, ҳазор метри мураббаъ манзилгоҳ сохтани, идораи истифодани манзилгоҳҳо; манзилгоҳи хомӯшон *ниг.* манзил(-и хомӯшон).

МАНЗИЛӢ منزلی *мансуб ба манзил; шароити манзили вазъи таъмин будани ба хонаю ҷой.*

МАНЗУМ *а.* منظوم 1. *кит.* ба назму тартиб дароварда. 2. ба ришта кашидашуда. 3. *маҷ.* ба риштаи назм кашидашуда; сухани мавзун, шеър; *муқоб.* **мансур:** асарҳои манзум, достони манзум.

МАНЗУМА *а.* منظومه 1. *муаттаси* манзум. 2. асари бо назм гуфташуда, асари калонтарини назм нисбат ба ғазал, китъа ва монанди инҳо; манзумаи «Мо зафар хоҳем

инҳо; манзумаи «Мо зафар хоҳем кард»-и Лоҳутӣ.

МАНЗУМАНАВИС منظومه نویس он ки манзума менависад: **шоири манзуманавис.**

МАНЗУР منظور 1. дар назар гирифташуда; он чи дар мадди назар аст, чизи мавриди назар. 2. ба ҷашм намоён, намоён, намудор, пади-дор, ошкор. 3. *маҷ.* мақбул, писандида, шои-ста. 4. *маҷ.* мақсуд, матлуб; мақсад, мурод; **ба чӣ манзур?** бо кадом мақсад?; **манзур будан а)** дар мадди назар будани; **б)** қадру эътибор доштан, ба назари эътибор гирифтани; писанд омадани; **манзур кардан аз назари касе гуза-ронидани; ба касе нишон додани; пешниҳод намудани; манзур накардан а)** ба касе нишон надодани; **б)** *гуфт.* писанд накардани, ба назар нагирифтани: писанду манзур накардани; **ман-зур шудан а)** дида шудани, ба назар намудани; **б)** *маҷ.* қабул шудани, пазируфта шудани, мавриди писанд қарор гирифтани; **манзури касе гардидани а)** *ниг.* манзур шудани; **б)** ба касе пешкаш шудани (*барои хондан*); **манзури назар кардан барои дидани пешкаш кардани, ба на-моиш гузоштани.**

МАНИСАК منيسك *кҳн.* ҷомаи занонаи бепахта, ки аз парча, адрас ва дигар матоъҳои қиматбаҳо дӯхта мешавад.

МАНИФЕСТ лот. манифест 1. мурочиатномаи хаттии ҳукумат ба халқ оид ба ягон масъалаи муҳими сиёсӣ. 2. мурочиатномаи ягон ҳизби сиёсӣ ё созмони ҷамъиятӣ, ки дар он барнома ва назариёти асосӣ баён ёфтааст.

МАНИШ منش *кит.* 1. табиат, сиришт. 2. феъл, хӯ, одат. 3. таъби баланд, тинати бузург; бузургӣ.

МАНӢ I منی *биол.* нутфа.

МАНӢ II منی *ниг.* манманӣ.

МАНКУБ *а.* منکوب *кит.* 1. нақбатзада, бадбахт. 2. манфур, лаънатӣ.

МАНКУС *а.* منکوس *кит.* вожгуна, чапашуда, сарнагун, сарозер.

МАНКӢҲА *а.* منکوحه *кит.* зани никоҳӣ, зани ақдбаста, зани қонунӣ.

МАНҚА منقه *гуфт.* он ки димоғӣ гап мезанад, он ки аз роҳи бинӣ ҳарф мезанад.

МАНҚАБАТ *а.* منقبت *кит.* он чи сабаби ситоиши дигарон ва мояи фахри одам аст,

ши дигарон ва мояи фахри одам аст, фазл, хунар.

МАНҚАЛ *a.* منقل 1. зарфи дахонфарохи поядор, ки дар он оташ афрӯхта гарм мешаванд; оташдон.

МАНҚАЛДОН منقلدان *ниг.* манқал.

МАНҚУЛ *a.* منقول 1. нақлшуда, гуфташуда, ривоятшуда; манқул аст, ки... дар ривоятҳо омадааст, ки... 2. нақлшаванда, аз ҷое ба ҷое кӯчондашаванда, интиқолшаванда; **моли манқул(а)** моле, ки аз ҷое ба ҷое бурданаш мумкин аст (*мас., асбобу аңҷоми хона*); **моли ғайриманқул(а)** замин, ҳавлӣ, мулк.

МАНҚУРТ *фр.* منقورت *нав.* безътиноикунанда, беҳурматӣ нишондиханда (*нисбат ба расму одати худ*); инкоркунанда(-и таърихи худ); он ки мағзаш хушк шуда бошад.

МАНҚУРТИЯТ منقورتيت *ниг.* манқуртӣ.

МАНҚУРТӢ منقورتى *мансуб ба манқурт.*

МАНҚУШ *a.* منقوش нақшин, нақшдор, мунаққаш; хонаи манқуш.

МАНМАНӢ منمنى кибр, гурур, худситой; манманӣ кардан худситой кардан, гуруру тақаббур нишон додан.

МАННОН *a.* منان *кит.* бисёр миннатгузоранда, бисёр некикунанда (*сифати Худо*).

МАННОӢ مناع *кит.* саҳт манъкунанда; ҳасис, мумсик.

МАНОБЕӢ *a.* مناع *ҷ.* манбаъ.

МАНОЗИЛ *a.* منازل *ҷ.* манзил.

МАНОҚИБ *a.* مناقب *кит. ҷ.* манқабат; таъриф, тавсиф, ситоиш; китобҳои маноқиб китобҳои оид ба сифатҳои шайхони бузург; дар маноқиб... дар ситоиши...

МАНОҚИБНАВИС مناقبنويس нависандаи сифатҳои шайхон ва бузургони тасаввуф.

МАНОҚИБНОМА مناقبنامه ситоишнома.

МАНОЛ *a.* منال ҷое, ки аз он нафъе, даромаде ба даст мебарояд (*замин, дӯкон, осия ва ғ.*); молу манол дорони манқул ва ғайриманқул.

МАНОМ *a.* منام *кит.* 1. хоб, он чи инсон дар хоб мебинад; хоббинӣ. 2. ҷои хоб, хобгоҳ.

МАНОМЕТР *лот.* منامتر *тех. ниг.* фишорсанҷ.

МАНОР *a.* منار бинои баланди сутунмонанди аз сангу хишт сохташуда (*дар масҷид ва маъбадҳо*), ки роҳи болоравиаш аз дарун аст.

МАНОРА *a.* مناره 1. *ниг.* манор; манораи марг таър. манорае, ки гунаҳкорони маҳкум ба қатлро аз болои он ба замин мепартофтанд. 2. бино ё иншооти маноршакле, ки барои посбонӣ, дидбонӣ ва ё бо мақсадҳои дигар аз гил, хишт, санг ё ҷӯб месозанд, бурҷ; \diamond манораи дидбонӣ.

МАНОРАДОР منارهدار манорадошта, дорои манора; крани манорадор *тех.* навъи крани борбардор, ки пояи баланди манорашакл дорад.

МАНОРӢ منارى *мансуб ба манор.*

МАНОРШАКЛ منارشكل ба шакли манор, ба сони манор.

МАНОС *a.* مناص *кит.* 1. гурехтан, фирор кардан, гурез. 2. гурезгоҳ, паноҳгоҳ, ҷои фирор.

МАНОСИБ *a.* مناصب *ҷ.* мансаб.

МАНОТ *p.* منات *кҳн.* сикка, танга; пул (*шакли таҳрифишудаи «монета»-и русӣ*); \diamond маноти эътибор воситаи ба даст овардани обрӯю эътибор.

МАНОТИҚ *a.* مناطق *ҷ.* минтақа.

МАНОФЕӢ *a.* منافع *ҷ.* манфиат.

МАНСАБ *a.* منصب рутба ва маъмурияти давлатӣ; рутба, мақом, ҷоҳ; шугли расмӣ: мансаби баланд, мансаби олий; мансаб гирифтани, мансаб доштан, мансаби муносиб додан, лоиқи мансаб будан, аз мансаб истифода бурдан, аз мансаб дур шудан, ба мансаби калон соҳиб шудан, ба мансабе сарфароз шудан; ба мансабе мансуб шудан ба мансабе таъйин шудан; ба мансабе расидан ба гирифтани мансабе ноил шудан.

МАНСАБГИРӢ منصبگیری *исми амал аз мансаб гирифтани.*

МАНСАБДОР منصبدار соҳиби мансаби (мақоми) расмӣ дар идораи давлатӣ; он ки рутбаву мақом дорад: мансабдори давлатӣ, мансабдори гумрук.

МАНСАБДӢСТ منصبدوست *ниг.* мансабпараст.

МАНСАБДӢСТӢ منصبدوستى *ниг.* мансабпарастӣ.

МАНСАБӢ منصبي мансуб ба мансаб; маъзули мансабӣ аз мансаб дур шуда, мансабдори аз кор гирифта.

МАНСАБПАРАСТ منصبپرست он ки барои ҳифзи мансаби худ ё барои ба дараҷаи болотар баромадан мекӯшад; мансабталаш, чоҳталаб.

МАНСАБПАРАСТӢ منصبپرستی мансабпараст будан; амали мансабпараст.

МАНСАБТАЛОШ منصبتلاش он ки барои ба мансаб расидан мекӯшад.

МАНСАБТАЛОШӢ منصبتلاشى талош ва ҷидду ҷаҳд барои расидан ба мансаб ё ниғаҳдории мансаб.

МАНСАБЧӢӢ منصبجوئی шуглу амали мансабчӯӣ.

МАНСАБЧӢӢ منصبجوی он ки чӯеи мансаб аст, мансабхоҳ, чоҳталаб.

МАНСУБ I a. منسوب нисбатдода, тааллуқдор, вобаста, дахлдор; мансуб будан тааллуқ доштан, марбут будан (ба касе ё чизе); мансубон хешу ақрабо, хешовандон, наздикон.

МАНСУБ II a. منصوب 1. насбшуда, нишонда. 2. таъйин шуда, муайяншуда (ба вазифае); мансуб кардан таъйин кардан (касоро ба мансабе); мансуб шудан тарзи мафъулии мансуб кардан таъйин шудан ба ягон мансаб.

МАНСУБА I a. منسوبه кит. муаннаси мансуб I.

МАНСУБА II منصوبه кит. 1. тадбири нозук, тадбири нек. 2. бозии моҳиронаи шоҳмот.

МАНСУБИЯТ a. منسوبیت нисбат доштан, муносибат доштан, тааллуқ доштан.

МАНСУР I a. منثور 1. кит. ба ришта кашида-нашуда (оид ба дурру гавҳар); пароканда, парешон. 2. ба наср навишташуда, ғайриманзум: достони мансур, «Шоҳнома»-и мансур.

МАНСУР II a. منصور нусратёфта, голиб, фирӯз.

МАНСУС a. منصوص кит. бо далелу ҳуччатҳои қатъӣ исботшуда; он чи бо таҳқику тафтиш бо субут расидааст.

МАНСУХ a. منسوخ нест гардонида, бекор карда, аз эътибор соқит: мансук қардан бекор қардан, ботил қардан, аз эътибор соқит қардан;

мансук шудан тарзи мафъулии мансук қардан.

МАНСУЧ منسوج кит. 1. бофта, бофташуда. 2. порчаи матоъ, газвор.

МАНТИҚ a. منطق 1. кит. нутқ, сухан; гуфтор. 2. илм дар бораи қонунҳои тафаккур, хулосабарорӣ ва шаклҳои он; маантиқи диалектиқӣ, маантиқи шаклӣ; маантиқи сухан (ё нутқ) мураттабӣ ва муназзамии нутқ, ба таноуби сухан ва фасоҳат ҷавобгӯ будани қалом; гапи аз маантиқ дур сухани асоси маантиқӣ надошта, гапи бемаантиқ; аз рӯи маантиқ мувофиқи маантиқ; мувофиқи қонунҳои тафаккур ва хулосабарории оқилона.

МАНТИҚАН a. منطقاً аз рӯи маантиқ, мувофиқи маантиқ.

МАНТИҚДОР منطقدار (сухани) аз рӯи маантиқ гуфташуда, (сухани) асоси маантиқӣ дошта.

МАНТИҚӢ a. منطقی мансуб ба маантиқ; зиддияти маантиқӣ, муҳокимаҳои маантиқӣ; далели маантиқӣ сухани аз рӯи маантиқ ва бо ҳукми ақл гуфташуда.

МАНТИҚУТТАӢР a. منطقالطير 1. сухани (овози) мурғон. 2. номи асари машҳури Шайх Аттор, ки аз нутқ ва гуфтугузори парандагон баҳс мекунад.

МАНТУ منتو хӯр. номи таоми маъруф, ки гӯштро кӯфта, ба хаамири тунук печонда, дар буг мепазанд.

МАНУТ a. منوط вобаста, марбут, тааллуқёфта ба чизе: манут ба... будан.

МАНУФАКТУРА лот. منوفكتوره кҳн., таър. 1. шакли истеҳсоли сармоядорӣ, ки пеш аз саноати қалон вучуд дошт ва он ба тақсмоти меҳнати коргарони қироя ва ҳунари дастӣ дар устохонаву коргоҳҳо асос ёфта буд. 2. ниг. газвор.

МАНФААТ a. منفعت ниг. маанфиат.

МАНФАЗ a. منفذ 1. даромадгоҳ, гузаргоҳ. 2. сӯроҳ; дарича. 3. маҷ. даҳони кӯза.

МАНФИАТ a. منفعت [аслаи маанфаат] нафъ, фоида, суд: бе ҳеч маанфиати моддӣ ва маънавӣ, маанфиат бахшидан, маанфиат бурдан, маанфиат дидан, маанфиат доштан, маанфиат овардан, маанфиат расондан, маанфиати давлатро мудоғна (ё муҳофизат) қардан,

- манфиати давлатро аз манфиати шахсӣ ба-
ланд допистан, манфиати худро аз манфиати
чамъият боло гузоштан, ба манфиати шахсии
худ сарф кардан; ба манфиати...//барои ман-
фиати... ба нафъи...; барои бехбудии...; аз
манфиат ҳолӣ набудан бе фоида набудан.
- МАНФИАТБАХШ** منفعت بخش нафърасонанда,
судовар, фоидаовар.
- МАНФИАТДОР** منفعت دار 1. он чи суд ва фоида
дорад. 2. он ки аз коре манфиате дар назар
дорад: тараф(ҳо)и манфиатдор, шахси ман-
фиатдор; манфиатдор будан.
- МАНФИАТНОК** منفعت ناک ниг. манфиатдор.
- МАНФИАТОВАР** منفعت آور 1. ниг. манфи-
атрасон. 2. фоидаовар, даромаднок.
- МАНФИАТПАРАСТ** منفعت پرست он ки дар
корҳо манфиати худро дар назар дорад; та-
маъкор, муғриз.
- МАНФИАТПАРАСТӢ** منفعت پرستی ман-
фиатпараст будан; ғаразнокӣ, тамаъкорӣ.
- МАНФИАТРАСОН** منفعت رسان он ки дар коре
нафъаш мерасад, нафърасонанда.
- МАНФИАТҲОҲ** منفعت خواه ниг. манфиатчӯ(ӣ).
- МАНФИАТЧӢӢ** منفعت جوئی манфиат чустан, аз
коре фоида чустан.
- МАНФИАТЧӢӢ(Ӣ)** منفعت جوئی он ки фақат ба
нафъи худ ҳал шудани корро меҳоҳад, ман-
фиатдор, муғриз.
- МАНФӢ** منفى он чи рад ва инкори чизеро дар-
назар дорад, он чи ҳеҷ ҷиҳати мусбат ва
эҷобӣ надорад, салбӣ, инкорӣ; муқоб. мус-
бат; таъсири манфӣ таъсири бад; ҷавоби
манфӣ ҷавоби рад.
- МАНФУР** а. منفور мавриди нафрат воқеъшуда,
боиси нафрат, мавриди нафрат; нафратовар;
лаин: душмани манфур, одами манфур, марги
манфур.
- МАНҲАЛ** а. منهل кит. обхӯра ё чашмаи об дар
чароғоҳ, ки чорпо ва мардум аз он об
менӯшанд.
- МАНҲАЧ** а. منهج кит. роҳи рост ва кушод, роҳи
васеъ.
- МАНҲИЁТ** а. منهيات кит. 1. ҷ. манҳӣ//ман-
хи(ӣ)ят. 2. корҳо ва чизҳои дар шарият
- манъшуда.
- МАНҲИ(Ӣ)ЯТ** а. منهيه ниг. манҳӣ.
- МАНҲӢ** а. منهي наҳӣ кардашуда, манъ шуда,
боздошта.
- МАНҲУЛ** а. منحول кит. 1. дурӯғ, бофта. 2.
шеъри шахси дигар, ки касе ба худ нисбат
додааст, шеъри интиҳолӣ; асари дуздада.
- МАНҲУС** а. منحوس 1. ба наҳсӣ монда, наҳс,
шум; номуборак. 2. нафратовар, манфур.
- МАНҶАК** منجك кит. як навъ найрангбозӣ, ки
найрангбозон ба косаи об оҳанпораву
сангчаҳо ва монанди инҳоро андохта аз коса
берун меҷаҳонанд; найранг.
- МАНҶАЛАҚ(Ӣ)** منجلق(ى) зани бадкора,
фосиқ.
- МАНҶАНИҚ** منجنیق таър. олати фало-
хунмонанде, ки дар ҷангҳои қадим барои ан-
дохтани сангу гулӯлаҳо ба тарафи душман
ба кор мебурданд.
- МАНҶАНИҚАНДОЗ** منجنیق انداز он ки аз
манҷаниқ ба тарафи душман санг ва
гулӯлаҳои оташ меандохт.
- МАНҶУҚ** т. منجوق кит. 1. моҳчаи байрақ;
нишони тило ё нуқрагин, ки ба нӯги ҷӯби
байрақ устувор мекарданд. 2. маҷ. байрақ,
парчам.
- МАНША** منشه гуфт. низоъ, ҷанҷол (бо касе);
маншаву мочаро, манша кардан.
- МАНШАТАЛАБ** منشه طلب гуфт. арбадаҷӯ,
пархошҷӯ; ҷанҷолӣ.
- МАНШАЪ** а. منشأ 1. ҷои нашъат, ҷои пайдоиш,
мабдаъ. 2. маҷ. зодгоҳ, ватан.
- МАНШУР** а. منشور 1. нашршуда, интишорёфта,
паҳншуда ба теъдоди зиёд. 2. таър. фармони
подшоҳӣ, ярлиғ дар бораи додани мансаб,
рутба ва ғ. 3. номаи имтиёз ва бартарӣ, им-
тиёзнама.
- МАНЪ** а. منع боздоштан аз коре ё чизе, пеши
роҳи чизеро гирифтани, пешгирии, роҳ надо-
дан; манъ кардан боздоштан (аз коре), монъ
шудан (ба коре).
- МАОБ I** а. مأب кит. 1. ҷои бозгашт, бозгашт. 2.
паноҳгоҳ. 3. ҷузъи пасини калимаҳои мурак-
каб ба маъноҳои дорои..., шабеҳи... ва ғ.:

- чалолатмаоб, фарангимаоб, фазилатмаоб** *ва г.*
- МАОБ II** *а. معاب кит.* айб, камбудӣ, нуксон.
- МАОД** *а. معاد кит.* 1. ҷои бозгашт; охирин ҷои бозгашт. 2. *д., маҷ.* зиндагии баъди марг; охират.
- МАОДИН** *а. معادن ҷ.* маъдан.
- МАОЗ** *а. معاذ кит.* паноҳгоҳ, маъман.
- МАОЗАЛЛОҲ** *а. معاذالله нидо* паноҳ ба Худо!, Худо нигоҳ дорад!
- МАОЛ** *а. مآل кит.* 1. ҷои ручӯъ, марчаъ, маҳалли бозгашт. 2. оқибати кор, анҷом ва охири кор; натиҷа.
- МАОНИСАРО** *а. معانى سرا кит.* нуктасанҷ, мӯшикоф дар суҳан.
- МАОНИӢ** *а. معانى ҷ.* маънӣ//маъно; илми маонӣ илме (фанне) буд, ки дар бораи маъноҳои калима (услубшиносӣ) ва санъатҳои бадеиву тарзи баёни фикр баҳс мекард.
- МАОРИФ I** *а. معارف 1. ҷ.* маърифат. 2. соҳаест, ки маҷмӯи корҳои оид ба таълиму тарбия ва муассисаҳои таълимию тарбиявиро дар бар мегиранд: **вазорати маориф, идораи маориф, шӯъбаи маориф; маорифи сиёсӣ** маҷмӯи корҳои оид ба фаҳмондани сиёсати давлат ва муассисаҳои марбут ба он.
- МАОРИФ II** *а. معارف кит., ҷ.* маъруф.
- МАОРИФДӢСТ** *а. معارف دوست* дӯстдор ва тарафдори илму дониш ва маърифат.
- МАОРИФДӢСТӢ** *а. معارف دوستى* маорифдӯст будан, дӯстдори маърифат будан.
- МАОРИФПАРВАР** *а. معارف پرور 1.* маорифдӯст. 2. пайрави ҷараёни маорифпарварӣ.
- МАОРИФПАРВАРӢ** *а. معارف پرورى 1.* маорифпарвар будан, маорифдӯст будан; фаъолияти маорифпарварона. 2. *таър.* ҷараёни адабию фарҳангӣ ва иҷтимоию сиёсӣест, ки пайравони он дар ҷаҳлу нодонӣ мондани оммаро сабабгори асосии рӯзгори бади халқ ҳисоб мекарданд ва роҳи наҷотро танҳо дар баланд бардоштани сатҳи таълиму тарбия, ҷорӣ кардани адолат *ва г.* медиданд.
- МАОФ//МУОФ** *а. معاف* авфшуда, бахшидашуда, гузашткарда; озод карда; **муоф кардан** озод кардан (*мас., аз пардохти андоз ё ба ҷо овардани хизмати ҷарбӣ*).

- МАОШ** *а. معاش 1. кит.* зиндагонӣ, рӯзгузаронӣ. 2. он чи ба василаи он кас рӯз мегузаронад; **маоши зиндагӣ** воситаи рӯзгузаронӣ (*аз қабилӣ хӯроку пӯшок*). 3. музди кор, ки бо он рӯз мегузаронанд; моҳиёна, моҳона: **маоши думоҳа, маоши иловагӣ, маоши муаллимӣ; маош гирифтани, маош додан; таъмини маош** а) ба музди кор таъмин намудан; б) фароҳамоварии васоили зиндагонӣ.
- МАОШХӢР** *а. معاشخور* он ки барои иҷрои вазифаи худ музди моҳона мегирад: **котиби маошхӢр.**
- МАР//МАРР I** *а. مَر кит.* 1. шумор, ҳисоб; шумора, адад. 2. воҳиди шумор, ки баробари 100 ҳазор аст, лак. 3. аломатест, ки дар вақти шумурдани чизе дар сари ҳар 50 ё 100 мегузоштан.
- МАР II** *а. مر* ҳиссачаест, ки пеш аз калимаи бо пасоянди **-ро** омада навишта шуда, як навъ маъноӣ таъйин ва таъкидро мефаҳмонад ва гоҳо барои зинати калом истифода мешавад, дар баъзе мавридҳо асосан дар матнҳои классикӣ, дар сурати зикр нашудани **«-ро»** ба ҷои он истифода мегардид: **мар он кас, мар-маро.**
- МАРАЗ** *а. مرض 1.* беморӣ, ранҷурӣ, касалӣ. 2. *маҷ.* разил, паст, дун.
- МАРАЗСӢЗ** *а. مرضسوز* несту нобудкунандаи касалӣ, илочкинунанда, шифобахш, табобаткунанда.
- МАРАММАТ** *а. مرمت кит.* таъмир, тармим, дуруст кардани бино *ва г.*
- МАРАС** *а. مرس кит.* ресмон, таноб, расане, ки ба гардани сағ, асп *ва г.* мебанданд.
- МАРАФОНӢ** *а. مرفانى*: **пойган марафонӣ** *варз.* дарозтарин масофаи давидан дар варзиши сабук (42 км 195 м).
- МАРАХША** *а. مرخشه кҲн.* шум, наҳс.
- МАРБАТ//МАРБИТ** *а. مربوط кит.* ҷои бастанӣ ҷорпоён; огил, тавила.
- МАРБАӢ** *а. مربع кит.* ҷои баҳоргузаронӣ; ҷарогоҳе, ки айёми баҳорро дар он ҷо мегузаронанд.
- МАРБИТ** *а. مربوط тиг.* марбат.
- МАРБУТ** *а. مربوط* рабтдор, вобаста; тааллуқ-

дор, алоқадор; **марбут** будан вобаста будан, алоқаманд будан.

МАРБУТА *а.* مربوط *ниг.* **марбут**; **идораҳои марбута** идораҳои дахлдор.

МАРВАЗӢ مروزی *мансуб ба Марв*; он ки зодгоҳи ӯ шаҳри бостонии Марв аст, сокин ва муқими шаҳри Марв.

МАРВАК مروک *бот.* гиёҳи бисёрсолаест, ки ҳамчун алафи бегона дар киштзору даштҳо мерӯяд ва низ дар баъзе кишварҳо чун гиёҳи шифобахш ва рағани эфирдиҳанда кишт мегардад, мармарак, кампиргулак.

МАРВӢ I مروی *ниг.* марвазӣ.

МАРВӢ II *а.* مروی *кит.* ривоятшуда.

МАРВОРИД *ю.* مرواريد 1. моддаи саҳту сафеди дурахшон, ки дар даруни садаф (гӯшмоҳӣ)-и баҳрӣ ба вучуд меояд, дурр, гавҳар. 2. *маҷ.* қатраҳои оби дида, ашк; **гули марворид** *бот.* навъе аз гули ороишӣ.

МАРВОРИДАК مرواريدک 1. гули марворид. 2. тути резаи холдори хеле ширин.

МАРВОРИДКОРӢ مرواريدکارى *асбоби зинатии бо марворидҳо оро дода: гӯшворан марворидкорӣ // овезан марворидкорӣ.*

МАРГ مرگ *муриш, мавт, фавт, аҷал; мамот, фано: марги ногаҳонӣ, марги ногузир, ҷанги маргу зиндагонӣ; аз ҷанголи марг раҳой ёфтан, ҷанг бо марги беамон қардан, рӯзи маргаш расидааст; марги бемаҳал мурдан пеш аз вақти маълум, марги барвақт; марги муфочо(т) марги ногаҳонӣ; фариштаи марг* *ниг.* малакулмавт; **дар дами марг будан** наздик ба марг будан, дар дами назъ будан; **марг ба...** нест шавад..., барҳам хӯрад..., бимирад...; **бо марг даст ба гиребон шудан** бо марг мубориза бурдан (*барои зинда мондан*); **ҷонбозӣ қардан**, **ҷонро ба хатар андохтан**; **дар дами марг будан** дар ҳолати наздик ба мурдан будан; **дил ба марг ниҳодан** маргро ба назар гирифттан; **ба мурдан розӣ шудан**; **заҳри маргат шавад** сабаби мурдани ту шавад, сари туро хӯрад (*таъбири дашном*); **марги бо дӯстон (ё ёрон) тӯй аст (зарб.)** аз сар гузаронидани ҳар фалокат ва нохушӣ ҳамроҳи дӯстон, бо ҷамоат саҳл аст, мурдан бо ёрон ид аст.

МАРГАНДЕШ مرگانديش он ки ба сабаҳои беморӣ, вазъи равонӣ *ва г.* доимо дар бораи

марг фикр мекунад.

МАРГАНДЕШӢ مرگانديشى *маргандеш будан, доимо дар фикри марг будан.*

МАРГАРИН *фр.* مرگرين *равғани сунъии ба равғани зард монанд, ки аз омехтаи равғанҳои наботӣ ё ҳайвонӣ тайёр мешавад.*

МАРГБОР مرگبار *ниг.* марговар.

МАРГВОР مرگوار *чун марг, мисли марг, ба дараҷаи марг.*

МАРГДОРУ مرگدارو *доруи марговар, доруе, ки боиси мурдан мешавад.*

МАРГЗО مرگزا *ниг.* маргбор.

МАРГИМУШ مرگموش *моддаи химиявӣ хокистарранги фӯлодгун аст, ки дар доруҳо ва дар техника ба қор меравад.*

МАРГОБА مرگآبه *маҷ.* майу шаробу арақ ва ҳар навъ машрубот.

МАРГОВАР مرگآور 1. он чи бо марг меанҷомад; ҳалокатовар; қушанда: **силоҳи марговар**. 2. *маҷ.* ба нобудшавӣ боисшаванда, ҳалокатовар, хеле бераҳмона: **зарбаи марговар, ҳуҷуми марговар.**

МАРГОМАРГ مرگامرگ *маргу мири умумӣ бо илллати қаҳтӣ, гуруснагӣ ё сирояти беморӣҳои гуногун, муриш.*

МАРГОМАРГӢ مرگامرگي *саросарӣ шудани маргу мир, ҷараёни доимӣ гирифтани муриш.*

МАРГОСО مرگآسا *маҷ.* ваҳшатноку тарсовар, ҳавлноқ, монанди марг.

МАРГОФАРИН مرگآفرين *ниг.* марговар.

МАРГПАРАСТӢ مرگپرستى *таваҷҷӯҳ ва диққати зиёд додан ба масъалаҳои маргу мир, маргҳоӣ.*

МАРГХОНӢ مرگخوانى *талабгори марг будан, дар орзуи марг будан.*

МАРҒ مرغ 1. *бот.* як навъ алафи аҷирикмонанд; алаф; сабзаи худрӯй. 2. *ниг.* марғзор.

МАРҒАЗАН مرغزن *кит.* гӯристон.

МАРҒАЗӢ مرغزى *кит., ниг.* марвазӣ.

МАРҒЗОР مرغزار *сабззор, ҷаманзор, алафзор; марғзори сералаф, марғзори канори роҳ.*

МАРҒЗОРӢ مرغزاري *мансуб ба марғзор.*

МАРҒУБ *a.* مرغوب он чи ба он майлу рағбат зоҳир мешавад, мавриди рағбат, писандида; дилкаш; дилхоҳ: **манзараи марғуб, оҳанги марғуб, марғуб будан; бӯи марғуб** бӯи дилкашу форам, ронҳан матбӯъ; **дилбари марғуб** дилбари хушрӯй, маҳбубаи зебо.

МАРҒУЗ مرغوز *kit.*, *зоол.* як навъи буз, ки пашми хуб доштааст.

МАРҒУЗӢ مرغوزي *kit.* *марбут ба марғуз;* пӯсти бузи марғуз, ки дар қадим либос тайёр мекарданд.

МАРҒУЗОР مرغزار *ниг.* **марғзор.**

МАРҒӢЛА مرغوله 1. печутобхӯрда; пурпечутоб, чингила; мӯи ҳалқа-ҳалқа: **кокули марғӯла, мӯи марғӯла.** 2. печутоби овоз дар вақти сурудхонӣ.

МАРҒӢЛАДОР مرغوله دار 1. ҳалқа-ҳалқа, чингила: **мӯи марғӯладор.** 2. печутобдор: **овози марғӯладор.**

МАРҒӢЛАМӢ (Ӣ) مرغوله مو(ي) чингиламӯй.

МАРД مرد 1. чинси наринаи инсон; *муқоб.* зан; одам, инсон; **мард бояд, ки ҳаросон нашавад, мушките нест, ки осон нашавад (зарб.).** 2. шавҳар, шӯй. 3. *мач.* росткор, ба қавли худ устувор, содик, вафодор; **марди майдон** марди шоистаи майдони корзор; **марди шучоъ** ва часур; **марди мардон** а) марди аз ҳама часур, одами ниҳоят шучоъ; б) унвони сардори олуфтаҳон Бухорои кӯҳна. 4. *мач.* шучоъ, далер, нотарс; *муқоб.* **номард; мард будан** далеру собитқадам будан; **мард(он)-и кор** аҳли кор; коргарон; он ки хубу диловарона кор мекунад; **ҳам зани хона, ҳам марди кӯча** зане ки ҳам вазифаи бонуи хонаро хуб адо мекунад ва ҳам мисли мардон машғули кори расмист.

МАРДАК مردک 1. *шакли тасгири мард;* мардина. 2. шавҳар (*хитоби зан ба шавҳар*).

МАРДАФКАН مردافکن 1. он чи ё он ки мардро аз по мегалтонад. 2. *мач.* қавӣ, зӯр; паҳлавони пурзӯр; **шароби мардафкан** шароби қувваи масткунандагаш зиёд, бодаи қавӣ.

МАРДБАНДӢ مردبندي *гуфт.* бо сеҳру чоду, дуохонӣ ва роҳҳои дигар боздоштани нерӯи

чинсии мард, то бо ягон зан издивоҷ карда натавонад, бастанӣ пеши роҳи мард бо сеҳру чоду *ва г.*

МАРДВОР مردوار монанди мард, чун мард(он), мардона, далерона: **мардвор амал кардан, мардвор чангидан.**

МАРДГИРОН مردگران *kit.* дар Эрони бостон чашне будааст дар панҷ рӯзи охири исфандмоҳ, ки занон метавонистанд ҳар чӣ хоҳанд аз мардон мегирифтанд.

МАРДИГАРӢ مردى گرى 1. мардӣ, мард будан. 2. *ниг.* **мардонагӣ: мардигарӣ нишон** додан марди ҳақиқӣ будани худро нишон додан.

МАРДИКОР مردکار 1. муздур, коргари кироӣ рӯзбайъ: **бозори мардикор, мардикор гирифтани, мардикор киро кардан.** 3. *ниг.* **мард (мард(он)-и кор).**

МАРДИКОРГИР مردکارگیر он ки мардикор киро мекунад.

МАРДИКОРГИРӢ مردکارگیری 1. *исми амал аз мардикор гирифтани.* 2. сафарбарии маҷбурии аҳолии маҳаллии меҳнатии Осиёи Миёна аз тарафи ҳукумати подшоҳии Русия барои корҳои сиёҳ дар ақибгоҳ (*дар солҳои Чанги якуми қаҳонӣ*).

МАРДИКОРӢ مردکاري 1. муздурӣ, кори рӯзбайъ; мардикор будан: **мардикорӣ кардан.** 2. *ниг.* **мардикоргири.**

МАРДИНА مردينه 1. одами чинси мард: **хизматгори мардина, меҳмонони мардина.** 2. *мач.* шавҳар, шӯй.

МАРДИСТОН مردستان 1. ҷои мардон, ҷои пур аз мардон. 2. *мач.* ҷои мардонагию шучоат нишон додан, маҳалли корнамоӣ.

МАРДӢ مردى 1. мард будан; мардонагӣ, далерӣ, шучоат. 2. *мач.* чавонмардӣ, олихимматӣ, одамгарӣ; инсофу мурувват. 3. *мач.* росткорӣ, устуворию матонат дар қавли худ. 4. *мач.* қувваи шахвонӣ, қувваи боҳ; **мардӣ кардан** а) мардонагӣ нишон додан, далерӣ кардан; б) устуворию матонат нишон додан, (*дар адои қарз, дар вафо ба аҳди худ...*); **доди мардӣ додан** беҳтарин намунаи далерию шучоат нишон додан, мардонагӣ кардан; **қавли мардӣ додан** ваъдаи мардвори вафо ба аҳди худро додан, ваъдаи қатъӣ додан барои иҷрои коре.

МАРДОЗМО(Й) (مردآزمای) он чи барои санчидан ва озмудани касе ба кор меравад.

МАРДОНА مردانه 1. чун мардон, чунонки ба мардон месазад; часуруна, далерона: **мардона рафтор кардан**. 2. *мансуб ба мардон*, он чи марбут ба мардон аст: **кафши мардона, куртаи мардона, либоси мардона, овози гафси мардона; ҳаммоми мардона, мардона рафтор кардан**.

МАРДОНАВОР مردانه‌وار 1. чунон ки лоики мардон аст; часуруна, бошучоат, далерона: **мардонавор кор кардан**. 2. монанди мардон.

МАРДОНАГӢ مردانگی мардӣ, далерӣ; устуворӣ, пойдорӣ: **шучоат ва мардонагӣ нишон додан**.

МАРДОНАДӢЗ مردانه‌دوز он ки пӯшок, пойяфзол ва ашён дигари мардона медӯзад.

МАРДОНАПӢШ مردانه‌پوش хусусияти зане, ки либосҳои мардона ё бо равиши мардон либос мепӯшад.

МАРДОНАРАВ مردانه‌رو *мач.* дорои рафтори мардон, чун мард рафтор кардан.

МАРДПИСАНД مردپسند *гуфт.* ба мард писанд афтодан, мавриди қабули мард қарор гирифтани, *муқоб.* занписанд.

МАРДРАНГ مردرنگ монанди мард; шучоъ, далер.

МАРДСИФАТ مردصفت монанди мардон (*oid ба зан*).

МАРДСОЛОР مردسالار низом ва ё соҳте, ки дар давраҳои бостон дорои низоми падаршоҳӣ будааст, падаршоҳӣ.

МАРДСОЛОРӢ مردسالاری шакли сохтори иҷтимоӣ, ки дар он мард дорои қудрат ва таъвоноии том будааст, падаршоҳӣ.

МАРДУД *а.* مردود рад шуда, рондашуда; лаънатӣ: **душмани мардуд**.

МАРДУМ *а.* مردم 1. одамон, одами бисёр; халқ; мардуми бегона, мардуми бечора, мардуми одӣ, мардуми олам, мардуми тоҷик, гурӯҳи мардум; маҳбуби мардум гаштан, раъйи мардумро гирифтани, аз байни мардум баромадани, дар байни (ё миёни) мардум овоза шудани; мардуми омма одамони одӣ, мардуми авом; оммаи мардум ҳамаи мардум, аксарияти одамон. 2. бошандагони ҳосе, аҳолии

маҳалле: **мардуми дара, мардуми деҳа, мардуми кӯҳистон; мардуми маҳаллӣ аҳолии таҳҷой**. 3. одамони бегона, дигарон: **духтари мардум, моли мардум, хонаи мардум; ◇ мардуми чашм ниг. мардумак(-и чашм)**.

МАРДУМАК مردمک 1. *ниг.* гавҳарак. 2; мардумаки чашм гавҳараки чашм.

МАРДУМБЕЗОР مردم‌بیزار он ки аз одамон нафрат дорад; мардумгурез, одамгурез.

МАРДУМБЕЗОРӢ مردم‌بیزاری нафрат доштан нисбат ба одам; **мардумгурезӣ, одамгурезӣ**.

МАРДУМВАШ مردم‌موش мардуммонанд, ба сурати одам.

МАРДУМГАЗО(Й) (مردم‌گزای) *ниг.* мардумозор.

МАРДУМГИЁҲ مردم‌گیاه *ниг.* меҳргиёҳ.

МАРДУМГУРЕЗ مردم‌گریز он ки аз одамон дур мегардад, бо мардум намеомезад, хилватнишин, одамгурез.

МАРДУМГУРЕЗӢ مردم‌گریزی хилватнишинӣ, одамгурезӣ, аз одамон дур гурехтан.

МАРДУМДАР مردم‌در 1. он ки ё он чи одам медарад, дарандаи одамхор. 2. *мач.* ваҳшӣ, хунхор.

МАРДУМДОР مردم‌دار он ки бо мардум рафтори хуб ва равиши хушоянд дорад, меҳрубон, хушрафтор, хушмуомила.

МАРДУМДОРӢ مردم‌داری дорои рафтори хуб бо мардум, бо мардум муомилаи хуб карда таъвонистани, мардумдор.

МАРДУМДӢСТ مردم‌دوست он ки нисбат ба одамон некхоҳ аст ва одамонро дӯст медорад, мардумнавоз.

МАРДУМДӢСТӢ مردم‌دوستی мардумдӯст будани, меҳрубон будани ба одамон, мардумнавозӣ.

МАРДУМЗОД مردم‌زاد *ниг.* мардумзода.

МАРДУМЗОДА مردم‌زاده 1. *кит.* зодаи инсон. 2. *мач.* дорои рафтор ва хислатҳои инсонӣ.

МАРДУМӢ مردمی 1. доро будани ба сифатҳои неки инсонӣ; одамгарӣ, инсонӣ; мурувват. 2. *нав.* халқӣ: **вакили мардумӣ**.

МАРДУМКУШ مردم‌کش одамкуш, қотил.

МАРДУМКУШӢ مردم‌کشی одамкушӣ, қотилӣ.

МАРДУМНАВОЗ مردم نواز хайру эҳсонқунанда ба одамон; навозишкор, меҳрубон.

МАРДУМНАВОЗӢ مردم نوازی *ниг.* мардумдӯстӣ.

МАРДУМНИШИН مردم نشین ҷое, ки дар он одамон хонаву ҷой карда истикомат доранд.

МАРДУМОЗОР مردم آزار он ки одамонро меранҷонад; ситамгар, золим, бераҳм.

МАРДУМОЗОРИ مردم آزاری мардумозор будан; ситамгарӣ, бераҳмӣ, золимӣ.

МАРДУМОМЕЗ مردم آمیز он ки ҳар чи зудтар ба мардум меомезад ва бо одамони гуногун хӯ мегирад; дидадаро, ҳамнишин ва бомуошират.

МАРДУМОМЕЗӢ مردم آمیزی бо мардум хӯ гирифтани, ҳамнишинӣ, муошират ва муносибати хуб доштан, дидароӣ.

МАРДУМПИСАНД مردم پسند мавриди қабул ва эътибори мардум қарор гирифтани, писанди одамон будан.

МАРДУМСИТОНӢ مردم ستانی *кит., мач.* мардумдорӣ, таваҷҷӯҳи мардумро ба хушрафторӣ ва меҳрубонӣ ҷалб кардан.

МАРДУМСОЛОР مردم سالار *с.* ҳокимияте, ки дар он қудрат ба халқу мардум тааллуқ дорад; ҳокимияти демократӣ: давлати мардумсолор.

МАРДУМСОЛОРИ مردم سالاری *с.* мардумсолор будан, демократӣ.

МАРДУМСОЛОРОНА مردم سالارانه *с.* мансуб ба мардумсолорӣ, аз рӯи равиши мардумсолорӣ.

МАРДУМСОР مردم سار *мач.* дорои рафтор ва кирдори инсонӣ.

МАРДУМФИРЕБ مردم فريب қаллоб, фиребгар.

МАРДУМФИРЕБӢ مردم فريبی фиреб додани мардум; қаллобӣ, фиребгарӣ.

МАРДУМХОР مردم خوار 1. он ки ё он чи, ки хӯроқаш гӯшти одам аст, одамхӯр. 2. *мач.* хунхор, ваҳшӣ.

МАРДУМХӮР مردم خور *ниг.* мардумхор.

МАРДУМХӮРИ مردم خوری мардумхӯр будан, одамхӯрӣ.

МАРДУМШИНОС مردم شناس *нав.* мутахассис ва олимӣ мардумшиносӣ, этнограф.

МАРДУМШИНОСӢ مردم شناسی *нав.* илми ҷомеашиносист, ки таърихи пайдоиши қавмҳо, тарзи зисту зиндагонӣ, урфу одат ва маданияти моддию маънавии онҳоро меомӯзад, этнография.

МАРЗ مرز 1. замин; замини киштукори атрофаш вот бардошта. 2. ҳудуди замин; сарҳад. 3. мамлакат, кишвар; **марзу бум** сарзамин, кишвар.

МАРЗА مرزه барҷастагӣ, баландии маҳсус аз ҳок бардоштаи канори замини кишт, вот, рош; **марза кашидан** атрофи замини киштро бо ҳок бардошта ҳудуди онро муайян кардан, рош бардоштан.

МАРЗАҒАН مرزغن *кит.* 1. *д.* дӯзах, ҷаҳаннам. 2. гӯристон.

МАРЗАКАШ مرزه کش он ки гирди замини киштро марза мебардорад.

МАРЗАКАШӢ مرزه کشی марза бардоштани гирдогирди замини кишт.

МАРЗАНГӮШ مرزنگوش *бот.* навъи райҳон, ки барғхояш ба гӯши муш монандӣ дорад.

МАРЗАНЧӮШ مرزنجوش *ниг.* марзангӯш.

МАРЗБАНДӢ مرزبندی 1. тақсимбандӣ ва ҷудо кардани қитъаҳои замин, заминбандӣ. 2. сарҳадбандӣ, муайян кардани ҳадду ҳудуд ва қаламраву доманаи чизе ё коре.

МАРЗБОН مرزيان 1. *таър.* сарпосбони сарҳад, сарҳаддор. 2. сарҳадбон.

МАРЗБОНӢ مرزبانی амал ва вазифаи марзбон, сарҳадбонӣ.

МАРЗДОР مرزدار *ниг.* марзбон.

МАРЗДОРӢ مرزدارى *ниг.* марзбонӣ.

МАРЗӢ I مرزی *мансуб ба марз;* сарҳадӣ.

МАРЗӢ II *а.* مرضى *кит.* мавриди ризояту писанд гардида, мақбул, писандида.

МАРЗНИШИН مرز نشين он ки дар шаҳрҳо ва ё деҳаҳои сарҳадӣ сокин шудааст, сарҳаднишин.

МАРЗУБУМ مرزوبوم маҳалли асосии иқомат, меҳан, ватан.

МАРЗШИКАН مرز شكن он ки сарҳади давлатро бе иҷозат убур мекунад, сарҳадшикан.

МАРЗШИКАНИЙ مرزشکنی *нав.* аз хати сарҳади давлате бе иҷозат ва пинҳонӣ гузаштан, сарҳадшиканӣ.

МАРИЗ *а.* مريض бемор, касал, бетоб: **мариз** шудан, **мариз** афтодан.

МАРИЗИЙ مريضى беморӣ, касалӣ, бетобӣ.

МАРКА *олм.* مرکه 1. коғазчаи хурди чоркунҷаи почта, ки ба рӯи лифофаи мактубҳо часпонида мешавад; коғазчаи ба ин монанди нишондори баъзе идораҳои давлатӣ, ки ҳамчун аломати пардохти музди чизе (*монанди мӯҳрона ва ғ.*) хизмат мекунад; чунин коғазча бо зикри маблағе, ки собиқ чун аломати пардохти ҳаққи узвияти баъзе ташкилотҳо ба китобча ё варақа мечаспониданд. 2. воҳиди пули Чумхурии Олмон (баробари 100 пфенинг) ва давлати Финляндия (баробари 100 пенни) мебошад.

МАРКАБ *а.* مرکب *кит.* 1. ҳайвони саворӣ (*монанди асп, хар, шутур*). 2. хар.

МАРКАБСАВОР مرکب‌سوار *ниг.* харсавор.

МАРКАБСАВОРИЙ مرکب‌سواری *ниг.* харсаворӣ.

МАРКАЗ *а.* مرکز 1. нуқтаи миёнаи доира, ки як пой паргор дар он устувор қарор гирифта, пой дигараш мегардад: **маркази доира**. 2. миёнаҷои ҳар чиз, васат, мобайн: **маркази зилзила**, **маркази коинот**, **маркази чорраҳа**, **дар маркази даромадгоҳ**. 3. маҳалле, ки идораҳои мақомоти роҳбарикунанда дар он ҷой гирифтаанд, **маркази маъмурӣ**: **маркази вилоят**, **маркази ноҳия**; *маҷ.* пойтахт. 4. ҷои умда ва асосии воқеъ шудан ва инкишофёфтаи чизе ё соҳае: **маркази илм**, **маркази саноатӣ**; **маркази савдо** а) шаҳру ноҳия ва умуман минтақае, ки дар он савдову тичорат инкишоф ёфтааст; б) *нав.* мағозаи калон, фурӯшгоҳ. 5. *нав.* номи муассисаҳои махсуси начандон калони таҳқиқотӣ ё корхонаҳои дигар: **маркази тадқиқи обу ҳаво**, **маркази ҳисоббарӣ**; **дар маркази диққат будан** (ё **истодан**) мавриди тавачҷӯҳи хос қарор гирифтани; аҳамияти зиёд додани касе ба касе ё чизе.

МАРКАЗГАРО مرکزگرا *нав.* пайрави марказгарой.

МАРКАЗГАРОЙ مرکزگرایى *нав.* чараёнест, ки пайравони он ақидаҳои мӯътадили сиёсӣ, яъне дар байни марказиятҳоону марказият-

гурезон ё чапгароёну ростгароён мавқеъ гирифтаниро тарафдорӣ мекунанд.

МАРКАЗГУРЕЗ مرکزگريز он чи вақти ҳаракат аз нуқтаи маркази доира ба атроф паҳн мегардад; *муқоб.* **марказрав**: қувваи марказгурез.

МАРКАЗИЯТ *а.* مرکزيت чамъ овардан дар як марказ, тобеъ гардонидан ба як марказ; **марказияти истехсолот** марказонидани истехсолот; **марказият пайдо кардан/марказият ёфтани** мутамарказ шудан, мутамарказонида шудан, дар як ҷо ё дар дасти як шахс ё як гурӯҳ қарор дода шудан (-и идораи давлат).

МАРКАЗИЙ مرکزی 1. *мансуб ба* **марказ**; **кумитани марказии ҳизб с.** ҳайати олии роҳбарикунандаи интихобӣ дар байни анҷумани ҳизбҳо: **рӯзномаи марказӣ** рӯзномае, ки мақоми бевоситаи ҳизб ё ҳукумат ҳисоб меёбад ва дар пойтахт ҷой мешавад; **ситоди марказӣ** дастгоҳи роҳбарикунандаи асосие, ки ситодҳои дигарро муттаҳид мекунад; **ҳукумати марказӣ** ҳукумати дар пойтахт ҷойгиршуда; ҳукумате, ки идораи тамоми кишвар дар дасти ӯст. 2. дар миёнаҷои шаҳру ноҳия, вилоят, давлат, қитъа *ва ғ.* воқеъгардида: **кӯчаи марказӣ**, **шаҳри марказии мамлакат**, **Осиёи Марказӣ**.

МАРКАЗОНИДАН مرکزانیدن ба як марказ тобеъ ва вобаста намудан.

МАРКАЗОНИДАШУДА مرکزانیده‌شده *сифати феълӣи замони гузашта аз марказонида шудан*; ба як марказ чамъ (ё тобеъ) кардашуда.

МАРКАЗОНӢ مرکزانی тобеъ гардонидан ба як марказ, ба як марказ вобаста кардан; идора кардан аз як нуқта.

МАРКАЗРАВ مرکزرو он чи вақти ҳаракат ба сӯи нуқтаи марказии доира майл мекунад, марказшитоб.

МАРКАЗШИТОБ مرکزشتاب *ниг.* марказрав.

МАРКЕТИНГ انگل. маркетинگ *иқт.* 1. тарзи идора ва ташкили истехсолот аст, ки ба вучуд овардани навъҳои нави маҳсулот ва фурӯши онҳо, омӯхтани талабот ба молҳо ва хизматрасониҳои ба ин вобаста мақсади асосии он мебошад. 2. *нав.* фанни иқтисодиёт, ки масъалаҳои марбут ба истехсол ва фурӯши маҳсулотро меомӯзад, бозорбӣ,

- бозоршносӣ.
- МАРКИЗ** *фр.* مرکز *таър.* унвони дворянҳо (байни граф ва герцог) дар чанде аз кишварҳои Аврупои Ғарбӣ.
- МАРКИЗЕТ** *фр.* مرکزیت навъи матои латифу тунуки наҳӣ ва абрешимӣ.
- МАРКСИЗМ** *олм.* مرکسیزم таълимоти диалектикий Маркс ва Энгелс дар бораи қонунҳои тараққиёти табиат ва ҷамъият, дар бораи инқилоби оммаҳои зулмдида ва истисморшаванда, дар бораи сотсиализм ва коммунизм.
- МАРКСИСТ** *олм.* مرکسیست пайрави марксизм.
- МАРКСИСТӢ** مرکسیستی мансуб ба марксизм: назарияи марксестӣ, ҳизби марксестӣ.
- МАРҚАД** *а.* مرقد оромгоҳ; гӯрхона, қабр, гӯр.
- МАРҚУМ** *а.* مرقوم *кит.* рақамшуда, навишта; қайдшуда; марқум аст, ки... навишта шудааст, ки...
- МАРМАЛОД** *фр.* مرملاд *хӯр.* навъи ширинӣ, ки аз шираи меваҳо, шакар ва нишоста пухта мешавад.
- МАРМАР** *ю.* مرمر санги сахте аз чинси сангҳои оҳақӣ, ки нағз сайқал меёбад ва дар меъморӣ ва ҳайкалтарошӣ ба қор меравад: санги мармар.
- МАРМАРАК** مرمرک *ниг.* марвак.
- МАРМАРИН** مرمرین *ниг.* мармарӣ.
- МАРМАРӢ** مرمری мансуб ба мармар; аз мармар сохташуда: тахтасанги мармарӣ.
- МАРМАРМОНАНД** مرمرمانند мисли мармар, мармариасл.
- МАРМАРТАРОШ** مرمرتراش он ки санги мармарро ба шаклҳои гуногун метарошад.
- МАРМАРТАРОШӢ** مرمرتراشی шуғл ва амали мармартарош.
- МАРМАРШАКЛ** مرمرشکل *ниг.* мармармонанд.
- МАРМИ(Н)ҶОН** مرمرمينجان//مرمينجان *бот.* як навъ меваи буттагии сиёҳи хӯрданӣ.
- МАРМУЗ** *а.* مرموز рамздор, рамзнок; **суханҳои мармуз** суханҳои рамзнок.
- МАРОҒА//МАРОҒАТ** *а.* مراغه//مراغت *кит.*

гелиш, ғалтидан; **мароға қардан** ғалтидан, гелидани ҳайвон ба хок.

МАРОКИЗ *а.* مراکز *ҷ.* марказ.

МАРОҚ *а.* مرقاق хоҳиш, майл, рағбат; кашиш ба қоре; рағбат ва майл ба доништан ва фаҳмидани чизе: **мароқ доштан**, **мароқ зоҳир қардан** (ба қоре, чизе), **бо мароқ**(-и зиёд, бузург) **гӯш қардан** (нигоҳ қардан, тамошо қардан); **ба мароқ овардан** моил қардан, шавқманд гардонидан; **ба мароқ омадан** майлу рағбат пайдо қардан, роғиб шудан.

МАРОҚАНГЕЗ مرقانگيز он чи боиси пайдоиши мароқ мегардад, шавқовар; диққатҷалбкунанда.

МАРОҚНОК مرقاقناк *ниг.* мароқангез.

МАРОҚОВАР مرقاقآور *ниг.* мароқангез.

МАРОМ *а.* مرام 1. мурод, матлаб, мақсад. 2. *гуфт.* рафт, чараён; равиш; **ба як маром//бо як маром** як зайл; мураттаб, муназзам, як равиш.

МАРОМНОМА مرمانما рисолае, ки дар он маслақ ва мақсади ягон ташкилот баён ёфтааст: ойиннома; барнома.

МАРОРАТ *а.* مرات *кит.* 1. талхӣ. 2. *маҷ.* талхқомӣ; азобу машаққат, сахтӣ.

МАРОСИМ *а.* مراسم 1. расмҳо, оинҳо, равишҳо (дар иҷро ва гузаронидани қоре); маърака: **маросими никоҳ**, **маросими тӯй**, **маросими дафн**, **маросимҳои динӣ**. 2. расму тартиби ботантана: **маросими дастбӯсӣ**, **маросими пурсупос**, **маросими савганд ёд қардан**, **маросими эълони фармон**.

МАРОСИМӢ مراسمی мансуб ба маросим; дар маросиме иҷрошаванда: **рақсҳои маросимӣ**, **сурудҳои маросимӣ**.

МАРОТИБ(А) *а.* مراتب//مراتب *ҷ.* мартаба 2.

МАРОҲИЛ *а.* مراحل *ҷ.* марҳала.

МАРРА *а.* مره 1. як бор, як қарат. 2. ҳисоби охирина (тамомшудаи) ягон бозӣ ё мусобиқа, ки дар аввал муқаррар шудааст; нуқтаи қароршуда, ки расидан ба он бурдани бозӣ ё мусобиқа ҳисоб меёбад; **ба марра расидан** дар бозӣ ё мусобиқа ба ҷой ё пояи муқарраршуда расидан.

МАРСИЯ *а.* مرثيه *адш.* шеъре, ки ба марг ва

сўгвории касе дар баёни сифатҳои неки ӯ эҷод шудааст: **марсия гуфтаи, марсия навиштан, марсия хондан.**

МАРСИЯГҶӢ *مرثيه گویی* *ниг.* марсияхонӣ.

МАРСИЯГҶӢ *مرثيه گوی* *ниг.* марсияхон.

МАРСИЯСАРО(Ӣ) *(مرثيه سراي)* шоире, ки марсия месарояд, марсиягӯӣ.

МАРСИЯСАРОӢ *مرثيه سراي* марсияхонӣ, сарояндаи ашъори марсиявӣ.

МАРСИЯХОН *مرثيه خوان* он ки дар мотами касе навҳагарӣ мекунад; он ки дар марги касе марсия мехонад, кироаткунандаи марсия.

МАРСИЯХОНӢ *مرثيه خواني* *исми амал аз марсия хондан*; кор ва шугли марсияхон.

МАРСУМ *ا. مرسم* *кит.* 1. расмшуда. одатшуда; **марсум шудан**, одат шудан. 2. *маҷ.* маош, музди кори моҳона ё рӯзина.

МАРТ *مرت* моҳи сеюми солшумории милодӣ.

МАРТАБА *ا. مرتبه* 1. рутба, дараҷа, поя; мақом: **мартаба гирифтаи, мартаба(-и баланд) ёфтаи, мартабаи касе баланд шудан, соҳиби мартаба шудан**; **ба мартаба расидан** мақому мансаб ба даст овардан. 2. дафъа, бор, қарат, маротиба.

МАРТЕНӢ *مرتيني*: **кӯраи мартенӣ** кӯраи махсуси пӯлодгудозӣ, ки бо усули истифодаи дубораи гармии ҳосилшуда кор мекунад.

МАРТӢ *مرتى* *мансуб ба март.*

МАРТУБ *ا. مرطوب* *кит.* рутубатнок, нам.

МАРФҶӢ *مرفوع* *кит.* 1. рифъат додашуда, баланд кардашуда, бардошташуда; баланд, боло. 2. рафъшуда, бартарафшуда, аз миён бардошташуда.

МАРҶАБО *ا. مرحبا* 1. хуш омадӣ: **марҷабо ба днӯри зебо.** 2. *нидо* офарин, зиҳӣ; хеле хуб (*калимаи таҳсин*).

МАРҶАЛА//МАРҶИЛА *ا. مرحله* 1. миқдори муайяни масофаи роҳ, масофае, ки сафаркунанда дар як рӯз тай мекунад. 2. *кит.* ҷои истироҳат дар аснои роҳ, манзилгоҳ, истгоҳ, қорвонсарой. 3. лаҳза ё давраи маълуми ягон амалиёт; лаҳза, ваҳла: **марҷалаи аввали сохтмон, марҷалаи асосии инкишофи настри форсу тоҷик; марҷала ба марҷала** давра ба давра.

МАРҶАЛАВӢ//МАРҶИЛАВӢ *مرحلولى* *мансуб ба марҷала* 3; давраеро ташкилкунанда, давравӣ.

МАРҶАМ *ا. مرهم* доруе, ки ба рӯи захм ва решҳо гузоранд (*барои назонда кашидани риму фасоди он*): **марҷам молидан** (гузоштан, ниҳодан), **марҷам тайёр кардан; марҷами ҷон а)** боиси роҳату осоиши ҷон, ороми ҷон; б) маҳбуб, азиз (*одатан дар мувоҷиат ба фарзандон*); **ба дарди касе марҷам шудан** дар айни зарурат хочати касеро баровардан; айни муддаои касе воқеъ шудани чизе, ба ҷони касе дармон шудан.

МАРҶАМАТ *ا. مرحمت* 1. раҳм, тараҳҳум. 2. меҳрубонӣ, лутф, илтифот. 3. *гуфт.* бифармоед, марҷамат кунед (*дар мавриди даъват ба ҷое ё ба қоре гуфта мешавад*); **ба марҷамати...** ба шарофати меҳрубонии..., ба туфайли лутфи...; **марҷамат кардан** лутф кардан, меҳрубонӣ кардан; тараҳҳум намудан; **марҷамат карда** лутфан, аз рӯи лутфу меҳрубонӣ; **марҷамат кунед** бифармоед (*ҳамчун нидаи ифодакунандаи хоҳиши ва таърифу гоҳо бо феълҳо ва гоҳо бе онҳо меояд*: **марҷамат кунед, гап занед; марҷамат кунед, ба нон нигоҳ кунед; ба хона марҷамат кунед.**

МАРҶИЛА *مرحله* *ниг.* марҷала.

МАРҶИЛАБАНДӢ *مرحله بندي* замонбандӣ, гурӯҳбандӣ аз рӯи вақту замон.

МАРҶИЛАДОР *مرحله دار* 1. дорои марҷила, дорои замонбандии муайян. 2. ниғаҳбони роҳ, ки байни ду манзил воқеъ будааст.

МАРҶУМ *ا. مرحوم* вафотёфта, мутаваффо, раҳматӣ, шодравон (*аз рӯи эҳтиром ба ҷои номи каси мурда гуфта мешавад*).

МАРҶУМА *ا. مرحومه* *муайяси марҷум.*

МАРҶУН *ا. مرهون* *кит.* раҳн кардашуда, ба гарав додашуда, ба гарав монда.

МАРҶАЪ *ا. مرجع* *кит.* 1. ҷои рӯҷӯ, ҷои бозгашт. 2. ҷое ё шахсе, ки бо қоре ба ӯ мувоҷиат мекунад.

МАРҶОН *ا. مرجان* 1. ҷонвари баҳрии гиёҳмонанде, ки гала-гала зери харсангҳои зеринӣ пайдо мешавад. 2. моддан сангшудаи оҳакии сурх, ки аз онҳо ҳосил мешавад ва барои асбоби зинат ва ороиш ба қор мевавад: **шаддан марҷон; ♠ мурғи марҷон** *ниг.*

- мурғ.
- МАРЧОНӢ** *مرجانی* мансуб ба марчон; қазираи марчонӣ қазираи аз тахниниҳои оҳаки марчонҳо бавучудода.
- МАРЧУМАК** *مرجومک* бот. наск.
- МАРҚӢЪ** *ا. مرجوع* кит. 1. рӯҷӯшуда. 2. бозгардонидашуда.
- МАРШ I** *фр. марш* мус. асари мусиқии дорои зарбу вази аниқ, ки ба оҳанги он саф кашада роҳгардӣ мекунад.
- МАРШ II** *фр. марш* ҳ. фармон барои ба роҳ дармадани сафи аскарон ё варзишгарон: **марш ба пеш!**
- МАРШАЛ** *фр. маршал* ҳ. 1. рутбаи олии болотар аз генерал. 2. шахсе, ки ба ин рутба сазовор гардидааст.
- МАРШРУТ** *фр. маршрут* кхн. хати сайр, сайрхат; хатсайр.
- МАСАЛ** *а. مثل* 1. ниг. зарбулмасал; мақол; масал шудан вирди забонҳо гардидани воқеа ё суҳане. 2. ривояту ҳикояи манзум ё мансури мӯҷази маҷозӣ ва рамзнок дар мавзӯҳои ахлоқӣ, тамсил (*мас., ҳикояҳои «Калила ва Димна»*).
- МАСАЛАН** *а. مثلاً* барои мисол, чунончи (*дар мавриди эзоҳи фикри пеш гуфташуда кор фармуда мешавад*).
- МАСАЛНАВИС** *مثل نویس* нависандаи масал (2); шоир ё нависандае, ки дар жанри масал машҳур аст.
- МАСАРРАТ** *а. مسرت* сурур, шодӣ, хурсандӣ; **масаррат бахшидан** (-и чизе ба касе) шодком ва хушнуд кардан.
- МАСАРРАТБАХШ** *مسرت بخش* шодибашш, фараҳангез: **масарратбахш аст, ки...**
- МАСБУҚ** *а. مسبوق* кит. пешакӣ огоҳ шуда, огоҳ, бохабар, хабардор: **масбуқ кардан**.
- МАСДАР** *а. مصدر* 1. ҷои судур, маҳалли берун омадани чизе, манбаъ. 2. *грам.* шакли номуайяни феъл.
- МАСДУД** *а. مسدود* дар пешаш сад кашада, баста; **масдуд кардан** банд кардан, бастан (*роҳро*).
- МАСЕҲ//МАСЕҲО** *مسيح//المسيح* лақаби Исо, ки паёмбари дини насронист.
- МАСЕҲИЯТ** *مسيحيّات* 1. масеҳӣ будан, насронӣ будан. 2. дини насронӣ, ки Исои Масеҳ асосгузори он аст.
- МАСЕҲӢ** *مسيحيّ* пайрави дини насронӣ, исавӣ.
- МАСЕҲО** *مسيحا* ниг. масеҳ.
- МАСЕҲОДАМ** *مسيحادم* ниг. масеҳонафас.
- МАСЕҲОНАФАС** *مسيحانفس* он ки нафасаш гӯёмисли нафаси Исои Масеҳ ҷонбахшу зиндакунада аст.
- МАСИР** *а. مسير* кит. 1. ҷои сайругашт, сайргоҳ. 2. роҳи рафт, маҷро; хати сайр: **масири ҳаракат**.
- МАСКА** *مسكه* равғани қаймоқӣ, равғане, ки аз шир бо ёрии гуппӣ ва чархҷӯб мегиранд, равғани зард.
- МАСКАВӢ** *р. مسكوى* 1. мансуб ба Маскав (Москва). 2. сокин ва муқими шаҳри Маскав.
- МАСКАН** *а. مسكن* маҳалли сукунат, ҷои иқомат, бошишгоҳ, хона: **маскан гирифтан** дар ҷое сокин шудан, иқомат кардан; **маскан доштан** дар ҷое муқим будан; **макон доштан**.
- МАСКАНАТ** *а. مسكنت* кит. мискинӣ, нодорӣ, бечорагӣ, камбағалӣ.
- МАСКАРАД** *фр. مسكرد* базме, ки ба он ниқоб пӯшида бо тағйири либос меоянд.
- МАСКУК** *а. مسكوك* сикказода.
- МАСКУН** *а. مسكون* маскангирифта, сокин дар ҷое, ҷойгирифта; **рубъи маскун** чоряки рӯи Замин, ки маҳалли сукунати одам ва ҳайвонот мебошад; қисми хушкӣи кураи Замин.
- МАСҚУЛ** *а. مصقول* сайқалдода; чилодор.
- МАСЛАК** *а. مسلک* 1. роҳ, тарик; мазҳаб; **маслаки ишқ** роҳи ишқ; ишқварзӣ. 2. роҳ ва мақсади сиёсӣ иҷтимоӣ; маром, мақсад; гоя, мафкура.
- МАСЛАКГУМКАРДА** *مسلک گمکرده* рӯгардонидани аз марому маслаки худ, хиёнаткарда ба ақидаҳои сиёсӣ иҷтимоӣ худ, муртад.
- МАСЛАКФУРӢШ** *مسلک فروش* ниг. маслакгумкард.
- МАСЛАХ** *а. مسلخ* ҷои куштан ва пӯст кардани

гову гӯсфанд ва г., саллоххона, кушишхона.

МАСЛИҲАТ *а.* **مصاحت** 1. он чи барои пешрафту хайру нафъи коре ё касе изҳор карда мешавад, салоҳи кор; гуфтугузори хайрандешона дар атрофи ягон масъала, машварат; **маслиҳат ин аст, ки...** салоҳи кор ин аст, ки...; **маслиҳат нест** салоҳ нест, дуруст нест. 2. фикру мулоҳизаи донандаи коре ё мутахассиси соҳае дар бораи коре ё чизе: **маслиҳати пухта**, **маслиҳати судманд**, **маслиҳати хуб**, **маслиҳати чузъӣ**; **маслиҳати касеро қабул кардан**, **маслиҳати тиббӣ додан**, **маслиҳати тӯйро кардан**; **бо маслиҳати...** а) бо салоҳиди..., фикру раъи касеро оид ба коре гирифта; **маслиҳат гирифтани** дар бораи дурустӣ ё нодурустии коре фикру ақидаи касеро пурсидану шундан; **маслиҳати касеро гирифтани** аз рӯи савобдиди касе кор кардан, маслиҳати касеро қабул кардан; **маслиҳат додан ба касе** а) салоҳу суди касеро нишон додан; роҳи ҳалли масъалаеро нишон додан; роҳи дурусти кореро пешниҳод кардан; б) кореро ба касе тавсия додан; **маслиҳат кардан** дар бораи коре фикри касеро пурсидан, машварат кардан; **маслиҳат пурсидани** фикри касеро дар бораи коре гирифтани, машварат кардан бо касе; **ба маслиҳат даромадани** а) маслиҳат доданро оғоз кардан, ба маслиҳатдихӣ сар кардан; б) ба сухани касе амал кардан, аз рӯи нишондоди касе кор кардан; **оши маслиҳат** маросиме, ки пеш аз тӯй барои маслиҳатпурсӣ барпо мешавад ва меҳмононро бо оши палав зиёфат мекунад, маслиҳатошӣ; **маслиҳатро дар як чо мондан** ба дурустии фикре муттафиқ шудан, ба фикру раъи якдигар розӣ шудан, маслиҳати кореро пазондан; **ҳар касе маслиҳати хеш нақӯ медонад** (*мақ.*) ҳар кас салоҳи кори худ ё манфиати худро беҳтар медонад.

МАСЛИҲАТАНДЕШ **مصاحتانديش** таҷрибанок, доно.

МАСЛИҲАТБИН **مصاحتبين** он ки маслиҳат медиҳад, мушовир.

МАСЛИҲАТГАР **مصاحتگر** маслиҳатдиҳанда, хайрияти кореро нишондиҳанда.

МАСЛИҲАТГИРӢ **مصاحتگیری** *исми амал аз маслиҳат гирифтани*; машварат.

МАСЛИҲАТГУЗОР **مصاحتگذار** *ниг.* **маслиҳатгар.**

МАСЛИҲАТГӢ (**Ӣ**) **مصاحتگو** // **مصاحتگوی** *ниг.* **маслиҳатгар.**

МАСЛИҲАТДИД **مصاحتدید** *кит.* он чи ба назар хайру салоҳ менамояд; салоҳдид, савобдид.

МАСЛИҲАТДИҲАНДА **مصاحتدهنده** он ки ба касе салоҳи кори ӯро нишон медиҳад, маслиҳатгар, маслиҳатдеҳ.

МАСЛИҲАТӢ **مصاحتی** 1. *мансуб ба маслиҳат.* 2. дорои ҳуқуқи иштирок кардан дар муҳокимаҳо (*бидуни ҳаққи раъйдихӣ*): **намоҷида бо раъи маслиҳатӢ**, **овоз (ё раъи)-и маслиҳатӢ доштан.**

МАСЛИҲАТОМЕЗ **مصاحتآمیز** 1. фикр ва сухани хайрхоҳона, фикр аз рӯи хайрхоҳӣ: **дурӯғи маслиҳатомез**, **таклифи маслиҳатомез.** 2. ба таври маслиҳат, ба тариқи машварат, маслиҳатомезона: **маслиҳатомез гуфтан.**

МАСЛИҲАТОМЕЗОНА **مصاحتآمیزانه** ба тарзи маслиҳат, ба тариқи машварат, бо маслиҳат, бо машварат.

МАСЛИҲАТОШӢ **مصاحتآشی** *ниг.* **маслиҳат (оши маслиҳат).**

МАСЛИҲАТХОНА **مصاحتخانه** чой ва маҳалли додани маслиҳат: **маслиҳатхонаи ҳуқуқӣ.**

МАСЛИҲАТХОӢ **مصاحتخواه** он ки барои маслиҳат ба касе мурочиат мекунад; ба машварат мӯҳтоҷ.

МАСЛИҲАТХОӢӢ **مصاحتخواهی** *исми амал аз маслиҳат хостан.*

МАСЛИҲАТЧӢ **مصاحتچی** *ниг.* **маслиҳатгар.**

МАСЛИҲАТШУНАВ **مصاحتشنو** он ки фикру раъи касеро ба эътибор мегирад, он ки маслиҳатро қабул мекунад.

МАСЛУБ I *а.* **مسلوب** *кит.* дуздида, рабуда.

МАСЛУБ II *а.* **مصلوب** *кит.* ба дор овехташуда.

МАСЛУК *а.* **مسلوک** *кит.* чоришуда, маъмул; **маслук доштан** чорӣ намудан, маъмул гардонидан.

МАСЛУҚ *а.* **مسلوق** *гуфт.* **аслаи маслуқ 2.**

МАСЛУХ I *а.* **مسلوخ** 1. ҳайвони сарбурида ва пӯстканда. 2. *гуфт.* чорпои лоғари аз кор баромада: **ҳарн маслуҳ**; **маъюбу маслуҳ** бе дасту по, иллатдор ва корношоям.

МАСМУМ *a.* مسموم *кит.* самдор, захролуд; захрноқ; **масмум шудан** захролуд шудан.

МАСМУЪ *a.* مسموع шунида, ба гӯш расида; **масмӯи касе шудан** ба гӯши касе расидан, ба самъи касе расидан.

МАСНАВИХОН مثنوى خوان он ки «Маснави маънавий»-и Мавлоно Ҷалолиддини Румиро бо оҳанги хуш мехонад.

МАСНАВИЙ مثنوى 1. *адш.* манзумаи нисбатан калонҳаҷме, ки мисраъҳои ҳар як байти он ҳамқофия аст. 2. асари манзуми шоир ва мутафаккири машҳури тоҷику форс Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ Румӣ (а. XIII), ки номи пурааш «Маснави маънавий»-ст.

МАСНАВИХОНӢ مثنوى خوانى 1. амал ва кори маснавиҳон. 2. ҷараёни амали маснавиҳонӣ.

МАСНАД مسند 1. ҷойгоҳ, нишастангоҳ; таъгоҳ, поя. 2. тахт, авранг. 3. *маҷ.* мансаби калон, мақом, мартаба, рутба: **маснади вазири ӯ вазорат**, **маснади рансӣ**.

МАСНАДНИШИН مسند نشين 1. тахтнишин; подшоҳ. 2. соҳиби мансаб ва мақоми олий, мансабдори калон.

МАСНАДНИШИНӢ مسند نشينى тахтнишинӣ, сардорӣ, подшоҳӣ, ҳокимӣ, роҳбарӣ.

МАСНУОТ *a.* مصنوعات 1. *ҷ.* маснӯъ. 2. молҳои саноатӣ, маҳсулоти косибон (хунармандон): **маснуоти биринҷӣ**, **маснуоти заргарӣ**.

МАСНӢЙ مصنوعى сунъӣ, сохта: **гули маснӯӣ**.

МАСНӢЪ مصنوع сохта, эҷодкарда; эҷод, офарида; **радифи маснӯи Замин** *пиг.* **радиф**.

МАСО(Ъ) *a.* مساء//مساء *кит.* шом, бегоҳӣ: **масову сабоҳ шом** ва **субҳ, шому саҳар**.

МАСОБА مثابه *кит.* дараҷа, андоза; **ба масобан...** ба дараҷаи...; **ба монанди...**, **монанди...**

МАСОИБ *a.* مصائب *ҷ.* мусибат.

МАСОИЛ *a.* مسائل *ҷ.* масъала.

МАСОКИН I *a.* مساكن *ҷ.* маскан.

МАСОКИН II *a.* مساكين *ҷ.* мискин.

МАСОЛЕҲ I *a.* مصالح *ҷ.* маслиҳат.

МАСОЛЕҲ II مصالح маҷмӯи чизҳое, ки барои сохтани чизе даркор аст, мавод; **масолехи**

бинокорӣ; **масолехи ош** он чи барои пухтани оши палав, аз қабили биринҷ, равған, гӯшт *ва ғ.*, лозим аст.

МАСОЛЕҲСАНҶӢ مصالح سنجى *нав.* санчиши масолехи бинокорӣ ва дигар маснуот дар озмоишгоҳ барои саҳтию мустаҳкамӣ *ва ғ.*

МАСОЛЕҲШИНОСӢ مصالح شناسى *нав.* илм дар бораи масолеху маводи ягон соҳаи истеҳсолот ва табиат: **масолехишносии кайҳонӣ**.

МАСОЛИК *a.* مسالك *ҷ.* маслак.

МАСОМ *a.* مسام сӯроҳҳои хеле майдаи нӯсти бадан, ки арақро аз бадан мебарорад.

МАСОНА *a.* مثانه *биол.* пешобдон дар бадани инсон ва ҳайвонот, шошадон, мезадон: **санги масона** моддаҳои сангҷамонанде, ки дар пешобдон пайдо мешаванд ва боиси дардмандӣ мегарданд.

МАСОРИФ مصارف *ҷ.* масриф//масраф.

МАСОФ *a.* مصاف 1. ҷои сафорой; майдони ҷанг. 2. ҷанг, муҳориба (*шакли танҳояш* – **масаф(ф)** дар *истеъмол нест*); **масоф кардан** ҷанг кардан.

МАСОФА//МАСОФАТ *a.* مسافت//مسافه фосилаи байни ду ҷой, дурии роҳ; дурӣ, тӯл: **масофани мобайни Моҳ ва Замин**, дар **масофани даҳҳо километр**; **масофа доштан**, **масофа дур набудан**, **масофаро риоя кардан**, **масофаро тай намудан**.

МАСОФАСАНҶ مسافه سنج *асбоб* барои напаймуда муайян кардани фосилаи байни бинанда ва ягон чиз.

МАСОФГОҲ مصافگاه *кит.* майдони ҷанг, набардгоҳ.

МАСОФОЗМУДА مصاف آزموده *кит.* ҷангозмуда, ҷанговари ботаҷриба.

МАСОҲА(Т) *a.* مساحه//مساحت 1. мисоҳат, паймоиш, андозагирии замин; андозаи қаду бари замин, миқдори сатҳи ягон қитъаи замин; **масоҳат кардан** чен кардани замин. 2. соҳат, сатҳ; майдон: **масоҳати истиқоматӣ**, дар **масоҳати даҳ гектар**.

МАСОҶИД *a.* مساجد *ҷ.* масҷид.

МАСРАФ//МАСРИФ *a.* مصرف 1. он чи сарфу харч мешавад; ҷои сарфу харч кардани чизе;

- ба **масраф** расондан чизеро ба ҷои даркори-харч кардан. 2. сарф, истифода, ба-
- МАС** арӣ; **масраф кардан** сарф кардан, харч кардан; истифода бурдани чизе барои коре; **масраф шудан** ба масраф расидан, сарф шудан, харч шудан; истифода бурдан.
- МАСРУР** *а.* مسرور шодмон, шод, хурсанд, хушвақт: **масрур будан**, **масрур кардан**, **масрур шудан** (гардидан).
- МАСРУРОНА** مسروانه бо шодӣ, бо нишот; хушнудона, хурсандона: **хандаҳои масрурона ба гӯш расидан**, **чашимони шахлояш масрурона медурахшиданд**.
- МАСРУФ** *а.* مصرف *кит.* 1. сарфшуда, харчшуда; бакоррафта, истифодашуда. 2. *грам.* тасрифӣ, тасрифшаванда.
- МАСРУФИЯТ** *а.* مصرفيت 1. сарф, истеъмол. 2. масрафсозӣ, харч кардан; **сандуқи масруфият** сандуқи истеъмолот. 3. *гуфт.* банд будан, ба коре андармон будан.
- МАСРУЪ** *а.* مصروع *тиб.* он ки мубталои бемории саръ аст, саръзада.
- МАССОҲ** *а.* مسح *кит.* он ки ба андозагирии замин машғул аст, он ки масоҳатеро чен мекунад.
- МАСТ** *а.* مست 1. он ки шароби бисёр нӯшида, аз ҳолати табиӣ баромада, ҳолати беҳудӣ пайдо кардааст; *муқоб.* хушёр; **девона гурез**, **ки маст омад** (*зарб.*). 2. *мач.* касе, ки ба сабаби доштани молу давлат ё мансаб бисёр мағрур шудааст ва аз худ рафтааст: **масти давлат**, **масти мансаб**. 3. чорпое, ки аз серӣ болида ва саркаш шудааст: **аспи маст**, **шутури маст**; **маст кардан** а) ба ҳолати беҳушӣ овардан (-и машрубот); б) аз худ равондан, мағрур кардан (-и молу мансаб ва ғ.); **маст шудан** а) май нӯшида беҳуш шудан; б) *мач.* аз худ рафтан, мағрур шудан; в) **масти аласт** а) *кит.* масти азали, ҳамеша маст; б) *гуфт.* саҳт маст, масти гузаро, масти лояъқил; **чаши маст** чаши пурхумор, чаши пурнозу дилфиреб; **масти хоб будан** дар хоби саҳт будан.
- МАСТАБА** *а.* مصطبه *кит.* 1. ҷои аз замин баландтар бардошташуда дар дарун ё беруни хона барои нишаст, суфа. 2. *таър.* оромгоҳ, мақбара дар Мисри Қадим. 3. майхона, майкада.
- МАСТАК I** مستک *шакли тасғир ва навозишии маст*; андак маст, сархуш.
- МАСТАК II** مستک *гуфт.* кабки мода; *муқоб.* наркабк.
- МАСТВОР** مستوار *чун маст*, маст барин.
- МАСТИГАРӢ** مستيگري аз андоза зиёд ва доимо мастӣ карда гаштани кас.
- МАСТӢ** مستي 1. ҳолати одами боданӯшида, ҳолати беҳудӣ ва беҳушӣ дар натиҷаи зиёд нӯшидани май, суқр. 2. боданӯшӣ, арақхӯрӣ, майпарастӣ; **мастӣ кардан** боданӯшӣ кардан: **бода нӯшида арбада кардан**; **мастӣ ба мастӣ мебарад мақ.** оқибати майпарастӣ забунӣю расвоист.
- МАСТКУНАНДА** مستکنده *сифати феълии замони ҳозира аз маст кардан*; нашьабахшанда, хуморбахшанда: **нӯшокни масткунанда**, **хавон масткунанда**.
- МАСТОБА** مستابه *инг.* **мостоба**.
- МАСТОМАСТ** مستامست дар ҳолати мастӣ, мастона.
- МАСТОНА** مستانه 1. *мансуб ба маст*; хоси мастон аз рӯи мастӣ: **гирияи мастона**, **хандаи мастона**, **якравии мастона**. 2. дар ҳолати мастӣ; мастҳо барин, маствор: **мастона наъра кашидан**, **мастона подарҳаво сухан роидан**.
- МАСТУР** *а.* مستور 1. пӯшида, дар парда; **рози мастур** рози пӯшида, сирри ниҳонӣ. 2. *мач.* покдоман, боиффат.
- МАСТУРА** *а.* مستوره 1. *муаннаси мастур*. 2. *мач.* духтар.
- МАСТУРӢ** مستوري мастур будан, пӯшида будан; дар парда будан, дар хичоб будан (-и зан).
- МАСУБАТ** *а.* مثبت *кит.* подоши нек, музди некӣ, сазои некӣ.
- МАСУН** *а.* مصون *нигаҳдоришуда*, эмин гардошида аз ҳар гуна таарруз ва дастдарозӣ.
- МАСУНИЯТ** *а.* مصونيت 1. масун будан, дахлнопазирӣ; **хуқуқи масуният** хуқуқи дахлнопазирӣ ва имтиёзхое, ки ба дипломатҳои хориҷӣ, вакилони парламентҳо ва ғ. дода мешавад. 2. *тиб.*, *биол.* қобилияти муқобилият карда тавонистани бадан ба бемориҳои сирояткунанда, микробҳо ва ди-

гар омилҳои касалнобар, иммунитет: **алома-ти (беморин) порасони муҳассали масуният** [СПИД].

МАСУНИЯТШИНОСИ مصونیت‌شناسی илм дар бораи муқобилияти бадан ба бемориҳо ва дигар омилҳои бемориовар.

МАСХ *a.* مسخ *кит.* 1. дигаргун кардани рӯй; ба шакли бад даровардани афту андом. 2. *d.* аз рӯи ривоятҳо сездах нафар марду занро Худо барон афъоли бадашон ба шакли ҳайвонот даровардааст (*аз қабилӣ* ғоратгареро ба шакли сусмор, дуздери – ба рӯбоҳ, он ки савганди дурӯғ меҳӯрд – ба фохта *ва г.*).

МАСХАРА *a.* مسخره 1. тамасхур, ришханд, мазох, шӯҳӣ; **масхараи чизе**; **масхара доштан**//**масхара кардан** мавриди мазох ва ришханд қарор додан касе (ё чизе)-ро, ришханд кардан, мазох кардан; **масхара шудан** мавриди хандахариш ва ришханд гардидан. 2. масхарабоз.

МАСХАРАБОЗ مسخره‌باز он ки бо гап ё бо ягон амали худ дигаронро хушвақт мекунад ва механдонад, ширинкор, мазохкор: **масхарабози сирк.**

МАСХАРАБОЗӢ مسخره‌بازی 1. масхарабоз будан; шугли масхарабоз; ҳазлу мазох, шӯҳӣ, писхандзанӣ, мазох ба чизе. 2. як соҳаи санъати театри ва сирк, ки ҳунарпешаҳои он ширинкорию аскиягӯӣ, ҳазлу мазох, тақлидкорию ҳаҷвӣ ва намоишҳо нишон медиҳанд, ширинкорӣ; **масхарабозӣ кардан** а) ҳазлу мазох кардан, шӯҳӣ кардан; б) бо шугли масхарабоз машғул шудан, ширинкорӣ кардан, саҳнаҳои ҳаҷвӣ намоиш додан.

МАСХАРАГӢ مسخرگی 1. масхара шудан, мавриди хандахариш қарор гирифтан. 2. масхарабозӣ, кори хандахариш, расвоӣ.

МАСХАРАОМЕЗ مسخره‌آمیز хандаомез, тамасхуромез: **хандан масхараомез**, **бо оҳанги масхараомез гуфтан.**

МАСХАРАОМЕЗОНА مسخره‌آمیزانه 1. *ниг.* **масхараомез.** 2. аз рӯи масхара, ришханд зада: **масхараомезона нигоҳ кардан.**

МАСХ *a.* مسح 1. молидани дасти тар ба сару по (*дар вақти таҳорат*). 2. молидан бо даст, молиш, моломоли бадан, дастмол,

молишгарӣ, молишкорӣ (*чун яке аз усули муолиҷа ва пешгирии бемориҳо*).

МАСХГАР مسحگر он ки мутахассиси молиши бадан аст; молишгар (*дар ҳаммом*).

МАСХИДӢ مسحی‌دوز устое, ки масҳӣ медӯзад.

МАСХИДӢӢ مسحی‌دوزی касбу шугли масҳидӯз.

МАСХИФУРӢШ مسحی‌فروش фурӯшандаи масҳӣ.

МАСХИФУРӢШӢ مسحی‌فروشی шугли масҳифурӯшӣ, масҳӣ фурӯхтан.

МАСХӢ مسحӣ пойафзори соқдарози тагтунук ва бепошна, ки бо кафш ё калӯш мепӯшанд: **кафшу масҳӣ.**

МАСЧИД *a.* مسجد ҷои намозхонии мусулмонон, ибодатгоҳи мусулмонон: **масчиди калон**, **масчиди одина**, **масчиди чомеъ**, **мактаби назди масчиди гузар.**

МАСЧУД *a.* مسجود *кит.* он ки ба вай сачда мекунад, мавриди парастииш.

МАСЪАЛА *a.* مسئله 1. қазийя ва матлабе, ки омӯхтан ва ҳал карданро талаб мекунад, мавзӯи ҳалталаб, мушкила. 2. мавзӯе, ки мавриди баҳсу музокира аст, мабҳас; матлаб; гап: **масъалаи муҳим**, **масъалаи мушкил**; **масъаларо муҳокима кардан**, **ба умқи масъала расидан**, **дар болои масъалае баҳсу мунозира кардан.** 3. супориш, вазифае, ки барои ҳал кардан ба талабаю донишҷӯён дода мешавад: **масъалаи ҳисоб**, **масъалаи рнэзиёт**, **масъалаи душвор**, **ҳалли масъала**, **масъаларо ҳал кардан**; **масъалаи асосӣ** мавзӯи асосии баҳсӣ: **масъалаи миллӣ** маҷмӯи муносибатҳои (*аз қабилӣ* сиёсӣ, иқтисодӣ, ҳуқуқӣ *ва г.*), ки дар байни гурӯҳҳои миллӣ, халқият ва миллатҳои соҳти муайяни ҷамъиятию иқтисодӣ мавҷуд аст; **масъалаи онлаві** кору шароити марбут ба оила; **масъалаи рӯзномаи маҷлис (чаласа)** мавзӯи мавриди баҳсу музокираи аҳли чаласа; **дар масъалаи...** оид ба мавзӯи..., **дар мавзӯи...**; **масъала гузоштан** // **масъала мондан** мавзӯеро барои ҳаллу фасл ба миён ниҳодан; **масъалаеро дар пеши касе мондан**, **масъаларо қатъӣ мондан**; **масъала равшан шудан** а) мавзӯи баҳс возеҳ шудан; б) гиреҳҳои мушкилот кушода шудан; **масъалаеро тамом намудан** баҳсро дар бораи чизе ба итмом расонидан; **масъаларо кӯндаланг**

мондан масъаларо қатъӣ мондан, ҳалли қатъии мавзӯи баҳсро талаб кардан; **масъаларо пазондан** а) масъалаеро бо касе ҳал кардан, дар ҳалли масъалае ба як қарор омадан; б) касеро ба чизе розӣ кунондан; **масъала ранги дигар гирифтан** тағйир ёфтани мавзӯ, дигаргун шудани мавзӯи баҳс; **масъаларо як-тарафа кардан** дар коре ба як қарор омадан; баҳсу мунозираро дар мавзӯе хотима додан.

МАСЪАЛАГУЗОРӢ *مسئله‌گزارى* *исми амал аз масъала гузоштан*; барои чалби тавачҷӯҳи умум ба миён ниҳодани мавзӯи гузориши масъала.

МАСЪАЛАДОР *مسئله‌دار* *дори нукта ё мушкилоти муайян, коре, ки ҳал кардани он баррасӣ меҳақад.*

МАСЪАЛАЗО *مسئله‌زا* *масъаласоз, эҷодкунандаи мушкилот.*

МАСЪАЛАОМУӢ *مسئله‌آموز* *омӯзанда, таълимдиҳанда.*

МАСЪАЛАСОЗ *مسئله‌ساز* *эҷодкунандаи мушкилот, мушкилсоз.*

МАСЪАЛАТАЛОШӢ *مسئله‌تلاشى* *кашмакаш кардан дар кор ё қазийе.*

МАСЪУД *ا. مسعود* *саодатманд, хушбахт; соати масъуд соати саъд, соати нек; вақти мусоид; толен масъуд бахту иқболи нек.*

МАСЪУЛ *مسئول* *он ки ба ичрои коре ӯҳдадор аст ва неку бади он аз вай пурсида мешавад, ҷавобгари коре; корманди масъул он ки вазифаи масъулиятноке ба ӯҳда дорад; котиби масъул *ниг.* котиб; масъули коре будан мутасаддии коре будан.*

МАСЪУЛИЯТ *ا. مسئوليت* *ҷавобгарӣ, масъул будан барои коре; аз масъулият гурехтан кореро карда аз ҷавобгарии он гардан тофтан; кори масъулиятнокро ба зимма нагирифтани ба масъулият кашидан касеро ҷавобгар кардан.*

МАСЪУЛИЯТНОК *مسئوليت‌ناک* *ҷавобгарӣ талабкунанда; хеле муҳим ва ҷиддӣ: вазифаи масъулиятнок, кори масъулиятнок, даврани масъулиятнок.*

МАСЪУЛИЯТНОКӢ *مسئوليت‌ناكى* *ҳисси масъулият, эҳсоси ҷавобгарии коре, чизе.*

МАСЪУЛИЯТШИНОС *مسئوليت‌شناس* *он ки*

масъул будани кореро дарк мекунад; ҷавобгар, масъул,

МАСЪУЛИЯТШИНОСӢ *مسئوليت‌شناسي* *масъулияти (ҷавобгарии) худро фаҳмидан, ҳисси масъулият.*

МАТАЛ *متل* *гуфт.* шуг, қисса; афсона; зарбулмасал, мақол; масал; **матал гуфтан**, **матал задан** мақолу масал гуфтан, афсона нақл кардан.

МАТБАА *ا. مطبعه* *ҷои чоп кардани китоб, рӯзнома ва ғ.; чопхона, нашриёт.*

МАТБАХ *ا. مطبخ* *ҷои ошпазӣ, ошпазхона, ҷои таббоҳӣ.*

МАТБАХӢ *مطبخى* *1. мансуб ба матбах. 2. ошпаз.*

МАТБУОТ *ا. مطبوعات* *1. маҳсулоти ба таъъ расида, чопшуда; нашрияҳое, ки дар вақтҳои муайян чоп мешаванд: матбуоти даврӣ. 2. соҳаи саноати таъъ нашр, умури таъъ нашр: коркунони матбуоти тоҷик, рӯзи матбуот.*

МАТБӢ I *ا. مطبوع* *таъъшуда, нашршуда, ба чоп расида.*

МАТБӢ II *ا. مطبوع* *мувофиқи таъъ, форум, дилкаш, дилписанд, хушоянд.*

МАТЕМАТИК *ю. ماتيماتيك* *ниг. рнѐзидон.*

МАТЕМАТИКА *ю. ماتيماتيكه* *ниг. рнѐзиёт.*

МАТЕРИАЛИЗМ *лот. ماتيئيليزم* *яке аз ду равияҳои асосӣ дар фалсафа аст, ки воқеияти объективиро эътироф намуда, чунин мешуморад, ки олам ва қонуниятҳои он тобеи шууру тафаккур нестанд, балки ба таври объективӣ вучуд доранд, моддигарой; муқоб. идеализм.*

МАТЕРИАЛИСТ *лот. ماتيئيليست* *пайрави материализм, моддигаро.*

МАТЕРИАЛИСТӢ *ماتيئيلستي* *мансуб ба материализм: ҷаҳонбинии материалистӣ.*

МАТЕРИЯ *лот. ماتيئه* *фалс. воқеияти объективӣ, ки хориҷ ва новобаста аз шуури инсон вучуд дорад; модда, ҳаюло.*

МАТИН *ا. متين* *1. устувор, маҳкам, собит; қавиуро: қалъан матин, муборизи матин, матин будан; иродаи матин иродаи сахт, азми қавӣ. 2. пурмаъно, асоснок, балеғ.*

МАТИНИРОДА متيناراده соҳиби азму иродан сахт, кавиурода, собитқадам.

МАТИНИЙ متينى *ниг.* матонат.

МАТИНЧ متينچ *бот.* гиёҳи яксолаест, ки баъзе намудҳои он чун сабзавот ва барои ороиш парвариш мешавад. (*Amazanthus*).

МАТИР *а.* مطير *кит.* бораңда: абри матир.

МАТЛАБ *а.* مطلب 1. он чи ё он ки талаб карда мешавад, чизи матлуб мавриди талаб, хоста; мақсад. хоҳиш. 2. масъала, мабҳас: **матлабро гуфтан**, **матлабро фаҳмидан**//**ба матлаб сарфаҳм рафтан**, **матлаб ҳосил шудан**//**матлаб ба даст даромадан**, **матлаби худро изҳор ё арз кардан**//**арзи матлаб кардан**; *ба тариқи истиора:* **дурри матлаб ба даст даромадан**, **мурғи матлаб аз дом растан**, **пиҳоли матлаби касе самар додан**, **сайди матлаб аз даст рафтан**; **матлаби худро ёфтан** ба мақсади худ расидан; чизи дилхоҳи худро ба даст даровардан; **мувофиқи матлаби худ ёфтан**, **мувофиқи талаб ҳисоб кардан**, **дилхоҳи худ дарёфтани чизе**; **ба матлаб расидан** ба мақсади худ расидан, мақсаду хоҳиши касе иҷро шудан.

МАТЛАЪ *а.* مطلع 1. ҷои тулӯъ; баромадгоҳи Офтобу Моҳ ва ситораҳо. 2. тулӯъ, баромадани Моҳу Офтоб ва ситораҳо. 3. *идш.* байти аввали газал, қасида ва умуман шеър; *муқоб.* мақтаъ.

МАТЛУБ *а.* مطلوب 1. талаб кардашуда, хосташуда, он чи кас мехоҳад, мақсуд. 2. мувофиқи табъ, дилхоҳ; *муқоб.* **номатлуб**; даркорӣ, лозим: **дарси матлуб**, **одами матлуб**, **рӯзи матлуб**, **айни матлуб** ниҳоят мувофиқи табъ, айни муддао; **натичаи матлуб** додан мувофиқи табъ анҷомидани коре; оқибати кор нек шудан. 3. *мач.* маҳбуб; маъшук; **толибу матлуб** ошику маъшук.

МАТЛУБОТ *а.* مطلوبات 1. ҷ. **матлуб**. 2. чизҳое, ки ба онҳо талаб ва эҳтиёҷмандӣ ҳаст: **чамъияти матлубот** иттиҳодияе, ки барои таъмини эҳтиёҷоти аҳоли ташкил ёфтааст.

МАТЛУБОТЧӢ مطلوباتچى *корманди соҳаи чамъияти матлубот.*

МАТМАӲ *а.* مطمح *кит.* ҷои назарандохта, ҷои чашм дӯхташуда; **матмаҳи назар** чизе, ки ба он бо диққат менигаранд; чизи мавриди

таваҷҷӯҳ.

МАТМАЪ *а.* مطمح *кит.* чизи тамаъ карда, чизи аз рӯи хирсу оз хосташуда; орзу, хоҳиш.

МАТМУРА *а.* مطوره *кит.* 1. таҳхона, барои пинҳон кардан ё нигоҳ доштани озуқа. 2. зиндон.

МАТМУРАНИШИН مطوره‌نشين *кит.* зиндоннишин, зиндонӣ, бандӣ, маҳбус.

МАТМУРАНИШОН مطوره‌نشان он ки дигаронро ба зиндон мешинонад.

МАТН *а.* متن чизи навишташуда, навиштаи аслии китоб, рисола *ва г.* (*ба истиснои ҳошия ва шарҳ*): **матни адабӣ**, **матни маърӯза**, **матни танқидӣ**//**матни интиқодӣ** матни асаре, ки бо муқоиса, тадқиқ ва ба эътибор гирифтани фарқи дастнавис ва нусхаҳои мавҷуди он асар нашр гардидааст.

МАТНХОНӢ متن‌خوانى *кит.* дар усули таълими мадрасаи кӯҳна хондани маводи аслии китобҳои дарсӣ бе шарҳ ва ҳошияҳои зиёди ба онҳо навишташуда, ки вақти зиёдеро мегирифт.

МАТНШИНОС متن‌شناس мутахассис ва таҳқиқгари матн.

МАТНШИНОСӢ متن‌شناسى соҳаи суҳаншиносӣ, ки бо омӯзиш, таҳқиқ ва ба нашр тайёр кардани матнҳои адабӣ, таърихӣ ва илмӣ машғул аст.

МАТОЛИБ *а.* مطالب ҷ. **матлаб**.

МАТОНАТ *а.* متانت устуворӣ, маҳкамӣ, субот: **матонат нишон додан**.

МАТОР *а.* مطار 1. паридан, парвоз кардан. 2. ҷои парвоз, маҳалли парвоз.

МАТОЪ *а.* متاع 1. порча, газвор, қумош: **матои абрешимӣ**, **матои наҳӣ**, **матои пашмӣ**, **матои сурх**, **як либосворӣ матоъ**, **матоъ бофтан**. 2. мол, коло, ашёи мавриди харидуфурӯш: **молу матои арзон**.

МАТОЪБОФ متاع‌باف газворбоф, парчабоф.

МАТОЪБОФӢ متاع‌بافى *исми амал аз матоъ бофтан*; газворбофӣ.

МАТРАӲ *а.* مطرح 1. ҷои андохтан, маҳалли тарху афғандани чизе; **матраҳ кардан** ба миён гузоштани мавзӯе барои баҳсу баррасӣ,

- баён кардани масъалае. 2. *кит.* халтае, ки сайёдон сайди худро дар он мегузоранд.
- МАТРУК** *а.* متروک 1. таркшуда, вогузошта. 2. аз байн рафта, ғайрироич; **забони матрук** *збш.* забони аз истеъмолбаромада ва фақат дар осори хатгӣ боқимонда (*мисли забони лотинӣ*); **матрук шудан** тарк шудан; аз байн рафтан.
- МАТРУКОТ** *а.* متروکات *кит.* молу чизи аз одами мурда боқимонда, моли меросии одами мурда, тарака.
- МАТЪУН** *а.* مطعون *кит.* 1. найзазада, бо найза сӯроҳ карда. 2. таънакарда, сарзанишшуда, мавриди таънаву маломат қароргирифта.
- МАУЗЕР** *олм.* مؤزر як навъи тапшончаи худкор.
- МАУНАТ I** *а.* مؤنت *кит.* 1. воситаҳои таъминот (*аз қабилӣ нафақа, тӯшаи сафар ва ғ.*); моия зиндагӣ. 2. ранҷ, заҳмат.
- МАУНАТ II** *а.* معونت *кит.* ёрӣ, кумак, мадад, ионат.
- МАФИЯ** *ит.* مفیه ташкилот ё қувваҳои чиноятқори махфӣ, ки бо усули таҳдид ва зӯрварии бераҳмона амал мекунад.
- МАФКУРА** *а.* مفکوره маҷмӯи ғояву ақидаҳо ва ҷаҳонбинӣ; тарзи тафаккур.
- МАФКУРАВИ** مفکوروی мансуб ба мафкура: муборизан мафкурави.
- МАФҚУД** *а.* مفقود гумшуда, нопадидшуда, фақид; аз байн рафта.
- МАФЛУК** *а.* مفلوک фалокатзада, бадбахт, очиз, дармонда; **пири мафлук** пири барҷомонда.
- МАФЛУҶ** *а.* مفلوج *кит.* фалаҷшуда, шал.
- МАФОСИД** *а.* مفاسد 1. ҷ. фасод. 2. сабабҳои фасод ва табоҳӣ.
- МАФОСИЛ** *а.* مفاصل *кит.*, ҷ. мафсил; дарди мафосил дарди бандҳои устухон.
- МАФОТЕҲ** *а.* مفاتيح *кит.* ҷ. мифтоҳ.
- МАФРАШ** *а.* مفرش чизи густурданӣ (*аз қабилӣ палос, қолин, намад ва ғ.*), фарш.
- МАФРУЗ I** *а.* مفروز *кит.* ҷудокарда; ҷудо, алоҳида.
- МАФРУЗ II** *а.* مفروض *кит.* 1. фарзкарда; таҳминкарда, тасаввуршуда. 2. вочиб, ҳатмӣ.
- МАФРУЗОТ** *а.* مفروضات 1. ҷ. мафруз II. 2. таҳминҳо, фарзияҳо, гумонҳо.
- МАФРУШ** *а.* مفروش *кит.* чизи густурда, пахн карда; фарш.
- МАФСАДА** *а.* مفسده *кит.* 1. фасодқорӣ, бадӣ, табаҳқорӣ. 2. сабаб ва боиси фасод.
- МАФСИЛ** *а.* مفصل *кит.* 1. фосилаи байни ду чиз; маҳалли аз ҳам ҷудо шудани ду чиз. 2. банди устухони бадан, пайвандгоҳ.
- МАФТУЛ** *а.* مفتول тобдода, тофта (*монанди фатила*).
- МАФТУН** *а.* مفتون шефта, ошиқ, дилбохта (*ба касе, ба чизе*): **мафтун кардан, мафтун шудан, мафтуни касе будан.**
- МАФТУНӢ** مفتونی шефтагӣ, дилбохтагӣ.
- МАФТУНКУНАНДА** مفتونکننده сифати феълии замони ҳозира аз **мафтун кардан**; фиребанда, ба худ ҷазбкунанда; дилкаш.
- МАФТӢҲ** *а.* مفتوح 1. кушода, боз. 2. фатҳ шуда, тасхиркарда. 3. *збш.* дар алифбои арабии тоҷикӣ ҳарфи ҳаракати фатҳа (забар) дошта, ки баъд аз он садонок «а» хонда мешавад; **алифи мафтӢҳ** чунин ҳарфи алиф, ки «а» хонда мешавад.
- МАФҲАР** *а.* مفاخر *кит.* 1. моия ифтихор, боиси ифтихор. 2. фаҳр, ифтихор.
- МАФҲУМ** *а.* مفهوم 1. он чи қобили фаҳму идрок аст, фаҳмидашуда; фаҳмо; **мафҳум будан** фаҳмо будан. 2. фикри (тасаввури) мантиқан муташаккили умумӣ дар бораи ашё ва ҳодисаҳо; маънои васеъ ва умумӣ: **мафҳуми вичдон, мафҳуми муборизан синфӣ.**
- МАФЪУЛ** *а.* مفعول 1. (ичро) карда, он чи (ичро) шудааст. 2. *кҲи., грам.* пуркунанда; **исми мафъул** сифати феълие, ки аз феъли гузаранда сохта шудааст (*монанди мақтул – қатлшуда*).
- МАҲАВ** مأخو *тиб.* 1. як навъ бемории гузаранда ва илочнопазири пӯст, ҷузом, хӯра. 2. мубталои ин дард.
- МАҲАВИ** مأخوی мансуб ба маҳав: бемории маҳавӣ.
- МАҲАВКОСА** مأخواسه *кҲи.* зарфи одатан ҷӯбине, ки маҳавҳои гадо барои садақа талабидан дар даст мегирифтанд.

МАХАВХОНА مخوخانه *тиб.* табобатгоҳи махсус барои муолиҷа ва иқомати махавҳо, ки ода-тан дар хоричи шаҳр месозанд.

МАХДУМ *а.* مخدوم 1. он ки дигарон ба ӯ хиз-мат мекунад; хӯҷанин, хоҷа. 2. *кхп.* унвоне, ки дар гузашта ба писарони муллоҳои калон дода мешуд (**махсум шакли гуфтугӯи ин ка-лима аст**).

МАХЗАН *а.* مخزن 1. ҷои нигоҳ доштани чизҳои гаронбаҳо, хазина; хизона, ганҷина: **махзани дастнависҳои қадим**. 2. анбор; мадон; **мах-зани ақл будан** ниҳоят оқил будан.

МАХЛАС *а.* مخلص 1. ҷои халосӣ, роҳи халос. 2. халосӣ, раҳой. 3. *адш.* ҷои гурез аз мақсад (*дар шеър*).

МАХЛУҚ *а.* مخلوق 1. халқшуда, офарида (ҷондор): **махлуки аҷиб**. 2. *киноя аз инсон*, одам (*беиштар таҳқиромез*); **махлуки безабон** ҷондори ғайринотиқ (*аз қабилӣ ҳайвоноти парандагон*).

МАХЛУТ *а.* مخلوط омехта; **махлут** кардан омехтан, аралаш кардан; **забони махлут** забони бо унсурҳои лаҳҷа ва бегона омехта, забони ғайрифасеҳ, забони ғализ.

МАХЛУТӢ مخلوطى махлут будан, омехтагӣ; дарҳам – барҳамӣ.

МАХМАЛ *а.* مخمل порчаи нафиси нахӣ ё аб-решимӣ, ки пати нарм дорад, бахмал: **мах-мали гулдор**, **махмали мавҷдор**, **куртаи мах-мал**; **махмали духоба** махмале, ки паташ ду-тарафа хобидааст.

МАХМАЛАК مخمלק *тиб.* бемории гузаранда дар бачагон, ки аломатҳои табларза, дарди гулӯ ва пайдоиши доначаҳои сурх дар рон, гулӯ ва дигар ҷоҳои бадан аст; баъд аз 6-7 рӯз бадан пӯст партофта беморӣ мегузарад.

МАХМАЛБОФ مخمل باف он ки махмал мебофад, бофандаи матои махмал.

МАХМАЛБОФӢ مخمل بافى касб ва шугли мах-малбоф; ҷои махмалбофӣ.

МАХМАЛИН مخملىن *мансуб ба махмал*; аз махмал дӯхташуда: **гиребони махмалин**.

МАХМАЛӢ مخملى *ниг.* махмалин.

МАХМАЛНАМО مخمل نما монанди махмал, ба сони махмал, он чи дар зоҳир ба махмал мо-

нанд аст.

МАХМАЛПӢШ مخمل پوش он ки либоси мах-малӣ пӯшидааст: **махмалпӯш гаштани за-миш** сабзпӯш шудани замин.

МАХМАСА *а.* مخصصه 1. гуруснагии аз ҳад зиёд, сӯзише, ки аз шиддати гуруснагӣ дар сина ва шикам ҳис карда мешавад. 2. *маҷ.* ғаму ранҷи саҳти беқароркунанда; **дар махмаса афтодан** дучори мушкilot шудан.

МАХМУР *а.* مخمور 1. хамрхӯрда, майнӯшида, ниммаст. 2. *маҷ.* хуморолуд, пурхумор; бо нозу ишва, дилфиреб: **чашмони махмур**; **мас-ту махмур кардан** сархушу табъхуш кардан.

МАХМУРӢ مخمورى ҳолати ниммастӣ; ҳолате, ки баъд аз шаробнӯшии зиёд рӯзи дигар рӯ медихад.

МАХМУРСОР مخمورسار *маҷ.* хуморолуд, сар-хушу табъхуш, махмур.

МАХОЗИН *а.* مخازن *ҷ.* махзан.

МАХОРИҶ I *а.* مخارج *ҷ.* махраҷ.

МАХОРИҶ II *а.* مخارج *ҷ.* харҷ; *муқоб.* мадохил: **махоричи ифтор**.

МАХРАҶ *а.* مخرج 1. ҷои баромад, ҷои хорич шудан; баромадгоҳ. 2. *збиш.* ҷои талаффуз кардани харфҳои алифбо дар кому халқ; ко-ри узвҳои нутқ барои талаффузи овозе; **бо адои махраҷ хондан** бо риояи тарзи ҳоси та-лаффузи харфҳо қироат кардан. 3. *риёз.* ада-ди поёни хат дар касри одӣ, ки ба чанд ҳисса тақсим шудани воҳиди болоиро нишон медихад.

МАХРУБ *а.* مخروب харобшуда, вайроншуда; вайрона.

МАХРУТ *а.* مخروط 1. харротшуда, тарошида-шуда. 2. *ниг.* конус.

МАХРУТИШАКЛ مخروطى شكل *ниг.* махрут-шакл.

МАХРУТӢ مخروطى 1. *мансуб ба махрут*. 2. ба шакли конус.

МАХРУТШАКЛ مخروط شكل ба махрут монанд, шабеҳи конус.

МАХСУМ مخسوم *гуфт.* шакли вайроншудаи махдум.

МАХСУС *а.* مخصوص 1. хос, (*ба касе ё чизе*); ихти-

сосдода, мансуб ба як кас ё як чиз: вағони махсус, дафтари махсус, курси махсуси такмили ихтисос, либоси махсус, хонаи махсус.

2. ғайриодӣ, фарқкунанда: аломати махсус, ғуштини махсус, даъвати махсус, оҳанги махсус, услуби махсус, ба забони махсус гап задан. 3. хоссатан, алалхусус, махсусан; ба таври хос; махсуси... хоси..., вижаи...; сирф барои..., маҳз барои...; махсус барои... фақат барои..., маҳз барои...; асбоби махсус сози

чудоғона, асбоби алоҳида; диққати махсус тавачҷӯҳи хос, аҳамияти бештар: диққати махсус додан; мактаби махсус мактабе, ки аз рӯи нақшаву барномаи хос таълим медиҳад

(мас., маълумоти модарзод ё побалиғони ҷиноят содиркардари); мактаби миёнаи махсус омӯзишгоҳ ва ҳунаристон, ки ғайр аз маълумоти миёна ба хонандагон дар соҳае

ихтисос медиҳад (мас., ҳунаристони сохтмон, омӯзишгоҳи тиббӣ ва ғ.); мактабҳои олии ва миёнаи махсуси ҷумҳурӣ; муҳбири махсус рӯзноманигори расмие, ки аз маҳалҳо

хабару мақолаҳо навишта мефиристад; наشري махсус хабар ё намоиши ғаврие, ки аз радио ва телевизион берун аз барнома паҳн мешавад; одамони махсус ашхоси хосе, ки ба

коре алоқа ё огоҳӣ доранд; роҳи махсус роҳи чудоғона, роҳи алоҳида; супориши махсус вазифаи ғайриодӣ; амри муҳими чудоғона; табиби махсуси худ табиби хоси худ; табиби хусусӣ; эҳтиромии махсус иззату иқдоми хос; хурмати бештар; махсус будан хос будан, вижаи касе ё коре будан; мансуб будан.

МАХСУСАН *а.* مخصوصاً хусусан, ба хусус, бавижа, хосатан.

МАХСУСГАРДОНИДА مخصوص گردانیده ба як соҳаи муайян ихтисос шуда ё вобаста шуда: корхонаи махсусгардонидида.

МАХСУСГАРДОНӢ مخصوص گردانى ба соҳаи муайяне махсус гардонидан (мас., истеҳсолро).

МАХСУСИЯТ مخصوصیت чиҳати хос, хусусият.

МАХТУМ *а.* مختوم *кит.* 1. мӯҳршуда, сарбаста, кулфзада. 2. хотимаёфта ба поён расида.

МАХУФ *а.* مخوف хавфнок, бимнок, тарсовар, хатарнок: роҳи махуф.

МАХФИЁНА *а.* مخفيانه 1. махфӣ, пинҳонӣ, ниҳонӣ, рустӣ: тафтиши махфиёна, таъқиби махфиёна, ҳаракати махфиёна. 2. ба таври

махфӣ, ба таври пинҳону рустӣ, дар хуфя: махфиёна нигоҳ кардан, махфиёна рафтуомад кардан.

МАХФӢ مخفی 1. пинҳон, пӯшида, руст, ғайри-ошкоро; ба таври махфӣ махфиёна, пинҳонӣ, ниҳонӣ, хуфя; махфӣ доштан ниҳон доштан, пинҳон кардан; махфӣ мондан пинҳон мондан, пӯшида мондан, ошкор нашудан; махфӣ нигоҳ доштан пинҳон нигоҳ доштан, ошкор накардан, фош накардан. 2. пинҳонӣ, ниҳонӣ, рустӣ: намояндаи махфӣ, анбори махфӣ, кори махфӣ, мулоқоти махфӣ, политсияи махфӣ, ҳуҷҷати махфӣ, ҷамъияти махфӣ; матбуоти махфӣ он чи пинҳонӣ чоп ва нашр карда мешавад; сирри махфӣ сирру асрори ниҳоят пӯшида; рози ниҳон; супориши махфӣ супориши пинҳонӣ; махфӣ мабод, ки... пӯшида мабод, ки..., ногуфта намонад, ки...; махфӣ нест, ки... пӯшида нест, ки..., аз ҳеч кас пинҳон нест, ки..., ба ҳама маълум аст, ки...; агар махфӣ набошад агар сирри пинҳонӣ набошад.

МАҲ مه муҳаффафи муҳ; аз (дар) рӯи касе маҳ дидан касеро одами ғавқулода нек, беҳамто ва ғ. пиндошта, шефтаи ӯ шудан; аз девои на мепурсӣ, ки маҳ чанд (аст) (мақ.) дар мавриди аз шахси нодону бесалоҳият ҷавоби оқилона талаб кардан гуфта мешавад.

МАҲАК *а.* محک санге, ки тилло ё нуқраро ба он соида, сара ё носара будани он ва ё иёри онҳоро муайян мекунад: санги маҳак; маҳак задан ба воситаи маҳак муайян кардани сараву носара будани тилову нуқра.

МАҲАЛ(Л) *а.* محل 1. ҷой, макон: маҳалли зист, маҳалли истиқомат, маҳалли иҷрои қатл; мавзъ ва навоҳии дар атрофи маркази маъмурӣ воқеъшуда; музофот. 2. вақт, ҳангом; се маҳал хӯрок се вақт хӯрок (*яъне*, субҳона, хӯроки нисфирӯзӣ ва шом); як маҳал як вақт; ногоҳ. 3. маврид, мавқеъ: маҳалли баҳс қарор додан, маҳалли шубҳа шудан.

МАҲАЛБОЗ محل باز *ниг.* маҳалгаро.

МАҲАЛБОЗӢ محل بازى *ниг.* маҳалгароӣ.

МАҲАЛГАРО محل گرا он ки манфиатҳои маҳаллӣ ва гурӯҳи хурди ҳаммаҳалҳои ҳешро аз манфиатҳои умумӣ бартар медонад ва аз манфиатҳои маҳалли ҳеш ба ҳар роҳу васила ҳимоят мекунад.

МАҲАЛГАРОЙ محل گرایي бар хилоф ва ба зарари манфиати миллӣ фақат манфиати маҳдуди маҳалли худноҳия, шаҳр ё вилояти худро муқаддам шумурдан ва ҳаммаҳалҳоро дар атрофи худ ҳам карда ба кор гумоштан, маҳалпарастӣ.

МАҲАЛДОН محل دان он ки мавқеъ ва маҳалро хуб медонад, мавқеъшинос.

МАҲАЛЛА *a.* محله қитъае аз шаҳр, ки аз чанд кӯча иборат аст, гузар, кӯй; \diamond аз ҳафтад маҳаллаи касе ё чизе безор шудан тамоман безор шудан аз касе ё чизе; ақлаш ба маҳалла кифоя мекунад хеле боақл аст.

МАҲАЛЛАТӢ محلتى 1. мансуб ба Маҳалла ном гузаре дар шаҳри Самарқанд, ки мардумонашон ба содагӣ ва зарофатгӯӣ ном баровардаанд. 2. маҷ. одами содалавҳ.

МАҲАЛЛИДӢХТ محلى دوخت дар маҳалли муайян дӯхташуда: кафши маҳаллидӯхт.

МАҲАЛЛӢ محلى 1. мансуб ба маҳал, мансуб ба ягон мавзеи муайян; дар худуди марзу буми муайян амалкунанда ё нуфуздошта: лаҳҷаи маҳаллӣ, мақомоти маҳалли ҳокимияти давлатӣ, ҳукумати маҳаллӣ; вақти маҳаллӣ вақти хоси минтақаи ҷуғрофӣ ё ягон навоҳии муайян. 2. зоида ё пайдошуда дар маҳалли маълум, таҳҷой, тағҷой; ҷойдорӣ: аҳолии маҳаллӣ, духтарони маҳаллӣ, кадрҳои маҳаллӣ, мардуми маҳаллӣ, тоҷики маҳаллӣ.

МАҲАЛПАРАСТ محل پرست *ниг.* маҳалгаро.

МАҲАЛПАРАСТӢ محل پرستى *ниг.* маҳалгароӣ.

МАҲБАС *a.* محبس ҳабсхона, ҷои нигоҳдории маҳбусон.

МАҲБАСӢ محبسى *ниг.* маҳбус.

МАҲБУБ *a.* محبوب дӯстдошта, муҳаббат баста, он ки касе ўро дӯст медорад: ватани маҳбуб, модари маҳбуб, фарзанди маҳбуб; маҳбуби халқ шудан, ба дидори маҳбуби худ расидан.

МАҲБУБА *a.* محبوبه муаннаси маҳбуб; зане, ки марде ўро дӯст медорад, маъшуқа: маҳбубаи нозанин, маҳбубаи соҳибчамол, маҳбубаи ҷон.

МАҲБУБИЯТ *a.* محبوبيت маҳбуб будан, мавриди муҳаббат қарор гирифтани; маҳбубият пайдо кардан маъруфу машҳур шудан (дар байни мардум).

МАҲБУС *a.* محبوس ҳабсшуда, ба ҳабс афтада, бандӣ: маҳбуси сиёсӣ; маҳбус будан дар ҳабс будан; бандӣ будан; маҳбус кардан ҳабс кардан; маҳбус шудан ҳабс карда шудан.

МАҲБУСӢ محبوسى маҳбус будан, дар ҳабс будан.

МАҲБУСХОНА محبوس خانه *ниг.* ҳабсхона.

МАҲВ *a.* محو 1. *кит.* сутурдан, пок кардан, сутурдани нақш ё хате аз когаз, девор ва ғ. 2. несту нобуд кардан: маҳви душман, маҳви лашкар; маҳви бесаводӣ нест кардани бесаводии саросарӣ; мактаби маҳви бесаводӣ гурӯҳҳое, ки барои дар муддати кӯтоҳ саводнок кардани аҳоли дар солҳои бистуму сиюми асри гузашта ташкил дода буданд. 3. маҷ. хайронии аз ҳад зиёд аз ягон чизи зебо ва тааҷҷубовар; шефта, мафтун; маҳву мот аз шиддати ҳайрат гарангшуда, саҳт дар ҳайрат монда, моту мабхут: маҳву мот будан, маҳву мот кардан, маҳву мот шудан; маҳв кардан несту нобуд кардан, аз байн бурдан; маҳв шудан нест шудан, аз байн рафтан; маҳви чизе будан гарқи чизе будан; дода шудан ба коре; маҳви чизе кардан ба чизе шефта кардан, мафтуну чизе кардан; маҳви чизе шудан мафтуну шефтаи чизе шудан.

МАҲВАШ مهوش 1. монанд ба моҳ, моҳмонанд, моҳосо. 2. маҷ. хушрӯй, зебо.

МАҲД *a.* مهد 1. гаҳвора. 2. маҷ. ҷои нашъунамои аввалаи чизе: маҳди тамаддун.

МАҲДУД *a.* محدود 1. он чи ҳадду ниҳоят дорад; он чи ба он ҳад таъйин карда бошанд: вақти маҳдуд. 2. маҷ. кам, андак, начандон зиёд; одами маҳдуд шахси доираи назар ва маълумоташ танг; маҳдуд шудан ҳадду ҳудуд гузоштан; қаноат кардан, иктифо кардан.

МАҲДУДА *a.* محدوده 1. муаннаси маҳдуд. 2. он чи атрофаш ихота шудааст.

МАҲДУДИХТИСОС محدود اختصاص соҳаи ихтисосаш танг, ихтисоси ба як самт равоншуда.

МАҲДУДИЯТ *a.* محدوديت 1. ҳад доштан; ҳад гузошта шудан. 2. тангии доираи дониш ва ҷаҳонбинӣ: маҳдудияти гоҷавӣ, маҳдудияти синфӣ, маҳдудияти таърихӣ.

МАҲДУДКУНАНДА محدود کننده *сифати феълӣ* замои ҳозира аз маҳдуд кардан; он чи ки ба чизи дигар ҳад гузошта метавонад.

МАҲДУДКУНИ محدودکنی 1. чудо сохтани чое бо худуд ва марз аз чоҳои дигар. 2. ба ягон хуқуқ ё рафтор ҳад гузоштан; доираи озодии касеро танг кардан.

МАҲДУДНАЗАРИ محدودنظری тангназарӣ, кӯтоҳназарӣ, дурандеш набудан.

МАҲЗ а. محض 1. чизи холис, чизе, ки бо чизҳои дигар омехтагӣ надорад. 2. фақат, сирф; маҳзи... фақат барои...; ба хотири..., аз барои...; маҳзи саҳо айни саҳо; асли ҳимматбаландӣ; маҳз барои... фақат барои...; аз барои...; ...и маҳз тамоман, сирф, ба кулӣ: дурӯғи маҳз, тӯҳмати маҳз, хатон маҳз; ба маҳзи дидан дидан ҳамон, дидан замон, ба мучарради дидан.

МАҲЗАР а. محضر кит. 1. ҷои ҳозир шудан, хузургоҳ; даргоҳ. 2. кӯн. чое, ки санад ва хуччатҳои расмӣ навишта мешуд. 3. таър. хуччате, ки дар хузури қозӣ тартиб дода шуда, расмият пайдо мекард, хуччати расмӣ; санад; маҳзари дафъӣ хуччате, ки барои раҳди даъво тартиб дода мешуд.

МАҲЗУН а. محزون андӯхгин, ҳазин, ғамнок; чашмони маҳзун, чеҳран маҳзун; маҳзуну ғамгин будан, маҳзун шудан: садон маҳзун овози ҳазинона.

МАҲЗУНИ а. محزونی ғамгинӣ, андӯхгинона; нигоҳи маҳзунона, сурудни маҳзунона, оҳанги маҳзунона,

МАҲЗУНОНА محزونانه хузнангез, хузновар, андӯхгинӣ.

МАҲЗУР а. محذور кит. 1. чизе, ки аз он ҳазар мекунад ва меҳаросанд. 2. манъ кардашуда, мамнӯъ.

МАҲИЛ а. مهيل кит. ҷои ҳавлангез, ҷои хавфнок.

МАҲИН I مهين 1. нозук; борик, муқоб. ғафс: риштаи маҳин. 2. нарм, мулоим, нафис, муқоб. дағал, дурушт: докаи маҳин, пашми маҳин. 3. реза, майда; борони маҳин борони реза-реза, резаборон; дандони маҳин дандони майда; реғи маҳин; дуди маҳин дуди тунук; лабони маҳин лабҳои борики нозук; овози маҳин овози пасту форам, садои мулоим; маҳин кардан (кулӯхро) кулӯхро майда-майда карда заминро барои кишт тайёр кардан; маҳин мавҷ задан оҳиста мавҷ задан.

МАҲИН II مهين кит. моҳмонанд, маҳосо.

МАҲИН III а. مهين кит. хору залил, беқадр.

МАҲИННАХ مهين نخ дорои риштаи нозук; нахи нағз ғоздиҳанда: пахтаи маҳиннах.

МАҲИНПАШМ مهين پشم гӯсфанд ва бузе, ки пашми нарму нозук дорад.

МАҲКАМ а. محکم 1. саҳт: маҳкам бастан (миёро), маҳкам гирифтани аз (банди дастӣ касе), маҳкам доштан чизеро, маҳкам зарба додан, маҳкам нигоҳ доштан, маҳкам часпидан ба чизе, муштро ба сари касе маҳкам задан, чашмо маҳкам пӯшидан. 2. устувор, қавӣ: азми маҳкам, иродани маҳкам. 3. баста, пӯшида; лифофани маҳкам лифофани баста (бознашуда); матони маҳкам матони доштнок, порчаи бадост; панҷаи маҳкам панҷаи пурқувват, панҷаи қавӣ; таҳкурсии маҳкам пойдевори мустаҳкам; маҳкам кардан а) мустаҳкам кардан, пурқувват кардан; б) бастан, пӯшидан; пӯшондан: дарро маҳкам кардан; в) касеро дар банд кардан; дар маҳкам будан дар (бо галақа ё занҷир) баста будан, дар қулф будан; маҳкам шудан тарзи мафъули маҳкам кардан.

МАҲКАМА а. محکمه кӯн. 1. чое, ки ҳукм бароварда мешавад; ҷои ҳукмбарории қозӣ; ба маҳкама кашидани барои муҳокимаи даъво (мурофия) ба маҳкама овардан. 2. кит. девон, идораи давлатӣ: маҳкамаи қушбегӣ, маҳкамаи ҳоким.

МАҲКАМӢ محکمی 1. саҳтӣ; мустаҳкамӣ. 2. устуворӣ, маҳкам будан.

МАҲКАМШАВӢ محکمشاوى 1. исми амал аз маҳкам шудан. 2. истехком ёфтани. 3. гуфтани баста шудан.

МАҲКАМИРОДА محکم اراده бо азму иродани қавӣ, қавиירוда, матинирода.

МАҲКАМЭЪТИҚОД محکم اعتقاد эътиқодаш қавию комил, саҳт мӯътақид.

МАҲКУМ а. محكوم 1. он ки дар ҳаққи ӯ ҳукми ҷазо содир шудааст, бо ҳукм айбдоршуда, маҳкуми дор шудан, ба ҳабси абадӣ маҳкум гаштан, ба эъдом (ба ҷазои олий) маҳкум кардан. 2. маҷ. мутеъ, фармонбардор; маҳкум кардан а) ҳукми ҷазо баровардан дар ҳаққи касе; б) маҷ. маъқул нашумурдан, мавриди сарзанишу мазаммат қарор додан; ба коре

- (чизе) **МАҲКУМ БУДАН** киноя аз ночор будан ба ичрои коре; ногузир будан барои дучор шудан ба чизе.
- МАҲКУМИЯТ** *a.* محكوميت 1. маҳкум будан ба чазое. 2. *маҷ.* маҳкумӣ ба ҳалокат, ногузир будани омадани бадбахтиё ба сар.
- МАҲКУМӢ** محكومى *ниг.* маҳкумият 1.
- МАҲКУМШУДА** محكوم شده *сифати феъли* замони гузашта аз маҳкум шудан; ҳукми чазо гирифта, гунаҳкоршуда.
- МАҲЛ** *a.* مهل *кит.* 1. оҳистагӣ, таъхир (*дар коре*). 2. мӯҳлат, муддат, фурсат.
- МАҲЛАК** *a.* مهلك *ниг.* маҳлака.
- МАҲЛАКА** *a.* مهلكه 1. чои ҳалокат, чои хавфнок, вартаи ҳалокат. 2. ҳалокат, хатар; **дар маҳлака мондан** ба чои хатарнок афтодан; **дар хавфу хатар будан**.
- МАҲЛИҚО** مهلقا *моҳсурат, моҳчеҳра, зебову хушрӯй, моҳрӯй.*
- МАҲЛУЛ** *a.* محلول 1. ҳалшуда, обшуда: **маҳлули маргимуш**. 2. *хим.* моеё, ки аз омезиш ва ҳал шудани ягон моддаи сахт, обакӣ ё газӣ дар моеё пайдо шудааст.
- МАҲМАДДОНО** محمدانا *гуфт.* он ки худро бисёр доно ҳисоб мекунад, худдонам; донотарош; ҳамадон (*беитар дар сифати кӯдакони нав забонбароварда меояд*).
- МАҲМАДДОНОӢ** محمدانائى *маҳмаддоно будан; донотарошӣ, худдонамӣ; маҳмаддоноӣ кардан* доноӣ кардан (*-и одитан хурдсолон*).
- МАҲМАНЗАР** مهمنظر *моҳсурат, моҳчеҳра, хушрӯй.*
- МАҲМЕЗ** مهميز *оҳани маҳсус дар пошнаи мӯзаи саворон барои хала карда тезондани рафтори асп; маҳмез задан* бо пошнаи маҳмездор аспро зада давондан.
- МАҲМИЛ** *a.* محمل *каҷова, сандуқи болокушодае, ки дутои онро ба ду тарафи асп ё шутур баста, дар он нишаста сафар мекарданд, аморӣ, хавдаҷ.*
- МАҲМИЛКАШ** محمل كاش *каҷовакаш, шутури кашандаи маҳмил.*
- МАҲМУД** *a.* محمود *ҳамдшуда, ситудашуда, ситоишшуда.*
- МАҲМУЛ** *a.* محمول 1. *кит.* ҳамлшуда, бор шуда; бори бардошта. 2. *кит.* гумон шуда, пиндошта. 3. боб, созгор, муносиб; **чоӣ маҳмул** чоӣ муносиб.
- МАҲОБАТ** *a.* مهابت 1. ҳайбатнокӣ, бузургворӣ, тамкину виқор, салобат. 2. тарс; даҳшатнокӣ.
- МАҲОБАТНОК** مهابت ناک 1. босалобат, бошукӯху виқор. 2. ҳавлангез, даҳшатнок.
- МАҲОЛ** *a.* محال (*аслаш муҳол*) *ношуданӣ, номумкин, имконнопазир; амри маҳол, кори ношуданӣ, кори шуданаш номумкин; хаёли хом; орзуи амалӣ ношуданӣ; ◇ тарки одат – амри маҳол (маҷ.).*
- МАҲОР//МИҲОР** مهار *чӯби хурде, ки аз ду сӯрохи бинии шутур гузаронида танобро ба он мебанданд; афсор, лачом, инон; маҳор кардан* а) маҳор бастан; б) *маҷ.* лачом задан, тасхир кардан.
- МАҲОРАТ** *a.* مهارت 1. моҳирӣ, устодӣ, устогӣ, хунармандӣ; забардастӣ (*дар кор*): **маҳорати баланд, маҳорати зиёд, маҳорати калон, маҳорати тамом ё том, маҳорати фавқулода, маҳорат нишон додан, маҳорат пайдо кардан**. 2. қобилият, лаёқат: **маҳорати хунарпешагӣ** хунару санъати хунарпешагӣ; силсилаи фанҳои марбут ба ихтисоси хунарпешаҳо; **маҳорати нависандагӣ** лаёқат ва истеъдоди нависандагӣ; **маҳорати сарояндагӣ** маҳорат ва қобилият дар сурудан; **бо маҳорат** моҳирона, устодона.
- МАҲОРАТНОКӢ** مهارت ناکى 1. устодӣ; кордонӣ; чобукӣ ва забардастӣ (*дар кор*). 2. қобилиятнокӣ.
- МАҲОРИМ** *a.* محارم *ҷ.* маҳрам.
- МАҲОСИН** *a.* محاسن 1. *ҷ.* ҳусн. 2. *маҷ.* риш.
- МАҲОФИЛ** *a.* محافل *ҷ.* маҳфил:
- МАҲПАЙКАР** مه پيكر *ниг.* моҳпайкар.
- МАҲПАРАСТ** مه پرست *ниг.* моҳпараст.
- МАҲПОРА//МОҲПОРА** مه پاره//ماه پاره *зебо, хушрӯй.*
- МАҲР** *a.* مهر *д.* мувофиқи қонуни шариати ислом пули нақд ё молу ашёе, ки ҳангоми ақди никоҳ ба зиммаи домод гузошта мешавад, домод ё онро ба падару модари арус мепар-

дозад ё дар сурати мурдан ё занашро талок додани вай ба занаш пардохта мешавад, кобин, қалин.

МАҲРАМ *а.* محرم 1. хеши аз ҳама наздики зан аз мардон, ки аз ӯ рӯ наменпӯшонад; хеши наздике, ки бо вай никоҳ раво нест; **маҳрамитан** зану шавҳар нисбат ба ҳамдигар. 2. ҳамроз, мӯнис, ҳамдам; дӯсти наздик; **маҳрами роз** он ки сирру асрори худро ба вай гуфтан мумкин аст, дӯсти роздон, ҳамроз. 3. *таър.* яке аз амалҳои дарбории даврони амирий. 4. *ниг.* маҳрамбача ва маҳрампеша.

МАҲРАМБАЧА محرم بچه *кҳн.* пешхизмат, шогирдпеша (*дар назди қозӣ ё амалдор*).

МАҲРАМӢ محرمى 1. маҳрам будан; наздик ва худӣ будан. 2. кор ва вазифаи маҳрам (3,4).

МАҲРАМОНА محرمانه 1. ба тарзе, ки одами бегона (номаҳрам) нашунавад ва набинад; **маҳрамона гуфтугӯ** кардан. 2. пинҳонӣ, махфӣ: сӯҳбати маҳрамона.

МАҲРАМПЕША محرم پيشه *кҳн.* он ки вазифа ва кораш маҳрамӣ будааст (*дар хизмати дарбор ё маҳкамаи миришаб ва ғ.*); муқ. маҳрам (3,4).

МАҲРАМЯСАВУЛ محرم يسول *таър.* яке аз мансабҳои дарборӣ дар аморати Бухоро, ки соҳибони ин мансаб аз зердастони удайчӣ – вазири ташрифот ҳисоб мешуданд.

МАҲРОНА مهرانه *д.* *кҳн.* ашё ва пуле, ки ба тариқи маҳр аз тарафи домод дода мешавад; чихози арӯс.

МАҲРУМ *а.* محروم аз чизе бебаҳраю бенасибмонда, бебаҳра: аз иштирок дар намоиш маҳрум будан, аз мутолиаи китобҳо маҳрум мондан; маҳрум кардан аз ягон чиз бенасиб гардонидан; чизеро надода, рабуда истифодаи онро номумкин сохтан; аз ҳуқуқ маҳрум кардан аз озодӣ маҳрум кардан, маҳқум кардан ба ҳабс; аз ҳуқуқи коре ё чизе маҳрум кардан ҳуқ. ҳуқуқи ба чизе (*мас., иштирок дар интиҳобот, машғул шудан ба коре ва ғ.*) доштаи касеро аз вай гирифтани; аз озодӣ маҳрум кардан ҳуқ. маҳқум ба ҳабс кардан; аз чизе маҳрум шудан а) бенасиб мондан аз чизе; б) *маҷ.* чудо шудан аз чизе, аз даст додан чизеро.

МАҲРУМИЯТ *а.* محروميت 1. маҳрумӣ, маҳрум будан. 2. *маҷ.* тангдастӣ, тангайшӣ; мӯхтоҷӣ.

МАҲРУМӢ محرومى *ниг.* маҳрумият.

МАҲРУС *а.* محروس *кит.* хиросатшуда, нигоҳ дошташуда, маҳфуз.

МАҲРУХ مهروخ *ниг.* моҳрух.

МАҲРӢ مهرو *ниг.* моҳрӯ(ӣ).

МАҲСӢ محسى *гуфт.* шакли вайроншудаи масҳӣ; *ниг.* масҳӣ.

МАҲСУБ *а.* محسوب ҳисобшуда, шумурда; **маҳсуб шудан** ба шумори чизе даромадан, ҳисоб карда шудан.

МАҲСУЛ *а.* محصول 1. ҳосилшуда, ҳосил; ҳосили кишт; ҳосили кор, он чи ки аз коре (чизе) ба даст меояд: **маҳсули деҳқон**, **маҳсул кам шудан**, **маҳсули фаровон рӯёнидан**. 2. натиҷа, самара; **маҳсули даст** ҳосили қору касб; натиҷаи меҳнат; **маҳсули кор** чизи истеҳсолкарда; ҳосили кор, самараи меҳнат; **маҳсули сафар** натиҷаи мусофират; **маҳсули хаёлот** аз хаёл бофта, маҳсули тафаккур; **маҳсули ҳунар** самараи касбу кор.

МАҲСУЛНОКӢ محصول ناکى қобилияти тайёр карда баровардани микдори муайяни маҳсулот, сермаҳсул будан; **маҳсулнокии кишоварзӣ** самараи зиёд додани кори кишоварзӣ.

МАҲСУЛОТ *а.* محصولات ҷ. маҳсул; ҳосили кори корхона ё хоҷагӣ; маҷмӯи чизҳои истеҳсолшаванда; **маҳсулоти корхонаҳои ҳунармандӣ**, **маҳсулоти озуқавӣ**, **маҳсулоти саноатӣ**, **маҳсулоти чорводорӣ**, **мубодилаи маҳсулот**, **маҳсулот супоридан**.

МАҲСУЛОТБАРОРӢ محصولات برارى *исми амал* аз маҳсулот баровардан; истеҳсоли саноатии молҳо (маҳсулот).

МАҲСУЛОТСУПОРӢ محصولات سپارى *исми амал* аз маҳсулот супоридан; маҳсулоти тайёршударо ба ҷойҳои муқарраршуда супоридани (фуруҳтани) хоҷагиҳои деҳқонӣ.

МАҲСУР *а.* محصور *кит.* 1. дар ҳисоршуда, ба атрофаш девор кашидашуда. 2. ба ихотаафтада, дар ихотамонда; муҳосирашуда.

МАҲСУС *а.* محسوس он чи ҳастии он ҳис карда мешавад, ҳисшаванда, эҳсосшаванда.

МАҲТАЛЪАТ مهطلعت *ниг.* моҳталъат.

МАҲТОБ مهتاب 1. тобиши моҳ, партави моҳ. 2. Моҳ, Қамар; **шаби маҳтоб** шаби осмонаш

софест, ки моҳ ҳама чоро равшан мекунад, шаби маҳтобӣ, маҳтобшаб: **шаб маҳтоб шудан** шаби маҳтоб шудан, аз партави моҳ равшан шудани шаб; **мо дузд шудему шаб маҳтоб** (мақ.).

МАҲТОБӢ مهتابى 1. мансуб ба маҳтоб; аз партави моҳ равшаншуда: **шаби маҳтобӣ**. 2. дар оташбозӣ як навъ мушак аст, ки дар вақти оташ гирондан шӯълаи сафед медиҳад; **чароғи маҳтобӣ** як навъ чароғ аст, ки равшании бисёр сафед медиҳад. 3. сафедранг, сафедчатоб. 4. як навъ зардолуи тунукпӯсти зарди сафедчатоб аст, ки асосан барои тархӯрӣ истифода меравад: **зардолуи маҳтобӣ**.

МАҲТОБШАБ مهتابشب шаби маҳтобӣ, шабе, ки маҳтоб бо нурҳои худ ҳама чоро равшан месозад.

МАҲФИЛ а. محفل 1. чамъомад; чамъомади дӯстон; маҷлиси базм. 2. гурӯҳи одамон, ки барои аз рӯи шавқу ҳавас машғул шудан бо касбу ҳунар ё шугла дар вақти холиашон дар як ҷо чамъ омадаанд: **маҳфили адабӣ**, **маҳфили ҳаваскорони санъат**, **маҳфили олимони ҷавон**.

МАҲФИЛОРО محفلآرا ниг. маҷлисоро.

МАҲФУЗ а. محفوظ 1. ҳифзшуда, дарёддошта, азбаршуда. 2. нигоҳдошта, эмин (мас., аз вайронӣ); **маҳфуз доштан** бегазанд ҳифз кардан, эмин нигоҳ доштан; **маҳфуз мондан** ҳифз карда шудан, нобуд нашуда боқӣ мондан.

МАҲҶАБИН مهجيبин мохрӯй, маҳлиқо, хушрӯй (сифати занон).

МАҲҶУБ а. محبوب 1. ҳичобдор, дар парда, паси пардабуда; пӯшида. 2. маҷ. шармгин, боҳаё.

МАҲҶУР а. مهجور дар ҳаҷр буда, дурафтода, ҷудомонда (аз ёру диёр): **ёри маҳҷур**, **ошики маҳҷур**.

МАҲҶУРӢ مهجورى маҳҷур будан, ҷудой, дурӣ, ҳичрон, финок.

МАҲШАР а. محشر 1. ҳашргоҳ, ҷои чамъомади халқ, ҷои чамъомади одами зиёд. 2. д. май-

дони қиёмат; қиёмат, растохез; **рӯзи маҳшар** рӯзи қиёмат, арасот; **маҳшар барпо кардан** шӯру гавго андохтан, ҷангу ҷидол кардан.

МАҶАҚ مجق *гумт.* зеркарда, пахшшуда; пачақ; гичимшуда; **маҷақ кардан** а) зер (пахш) карда ё зада шакли аслии чизеро аз байн бурдан; б) пахш карда нобуд кардан; **маҷақ шудан** дар натиҷаи зер (пахш) кардан, зада ё фишурда шакли аслии худро гум кардани чизе.

МАҶАЛЛА а. مجله нашрияи даврагӣ, ки одатан моҳе як бор ба шакли китоби маҷмӯа ҷоп мешавад: **маҷаллан ҳармоҳан адабӣ**.

МАҶАРГ مچرگ *кит.* кори маҷбурии бемузд.

МАҶАС(С) а. مجس 1. *кит.* маҳалли ламс, ҷои палмосидан. 2. ҷои набз дар банди даст.

МАҶБУЛ а. مجبول *кит.* ҷибиллигардида, фитрӣ, сириштӣ.

МАҶБУР а. مجبور 1. он ки бо зӯрӣ ба коре во-дошта шудааст, он ки ба ғайри ихтиёр кореро мекунад, водор; ноилоҷ, ночор. 2. *кит.*, *маҷ.* мутеъ, фармонбардор; **маҷбур кардан** водоштан; **зӯран** кореро иҷро кунондан; **маҷбур шудан** ноилоҷ мондан, ночор мондан.

МАҶБУРАН а. مجبوراً маҷбуршуда, ночор, аз рӯи ноилоҷӣ, ба таври маҷбури; зӯран, иҷборан.

МАҶБУРИЯТ а. مجبوريه 1. маҷбури, маҷбур шудан. 2. он чи ба ҷо овардани ба зимма гирифта ё ба ўҳдаи касе гузошта шудааст; ўҳдадорӣ, вазифадор будан.

МАҶБУРӢ مجبوري 1. мансуб ба маҷбур; бо зӯрӣ водоршуда, иҷборӣ, муқоб. ихтиёрӣ, кори маҷбури//меҳнати маҷбури коре, ки одам ба иҷрои он водор аст (мас., бо ҳукми суд); **маҷбури кор кардан** бо ҷабру зӯрӣ кор кардан. 2. ҳатмӣ, зарурӣ: **андози маҷбури**, **хизмати маҷбурии аскарӣ**; **ба таври маҷбури** маҷбуран, зӯран, иҷборан.

МАҶД а. مجد *кит.* бузургӣ, бузургворӣ, шаъну шавкат.

МАҶЗУБ а. مجذوب *кит.* 1. ҷазбшуда, кашида. 2. шефта, девона, маҷнун. 3. маслаке дар тасаввуф, ки пайравони он риёзату машаққатро воситаи ба ҳақ расидан ҳисоб карда, ба зоҳир девонавор мегаштанд.

МАЧИД *a.* **مجيد** *кит.* бузург, бошаъну шараф; оликадр, баландмартаба.

МАЧЛИС *a.* **مجلس** 1. *кит.* маҳалли чаласа, чои чамъомад, чамъомадгоҳи одамон барои машварат, маслиҳат ё сӯхбат дар бораи коре. 2. чамъ шуда нишастани чанд кас барои баррасию муҳокимаи чизе ё ҳалли масъалае; чамъомади расмии аъзои ягон созмон, чаласа: **мачлиси умумии кормандон, мачлиси фаълони шаҳр, мачлиси ҳисоботию интихоботии интифокҳои касаба, котибот ва раёсати мачлис, мачлис барпо кардан, мачлис гузарондан, мачлис даъват кардан, мачлисро кушодан ё пӯшидан (пӯшида эълон кардан); мачлиси ботантана ё тантанавӣ чамъомади бошукӯҳ ба муносибати чашне ё зодрузи бузурге ва г.; мачлиси машваратӣ чамъомади роҳбарону кормандони ягон соҳа барои муҳокимаи масъалае (*музокира дар болои масъалае*); **мачлиси мурофия** чаласаи муҳокимаи судӣ; **аҳли мачлис** одамони дар мачлис ҳозирбуда. 3. мақоми олии қонунбарори кишвар, парламент: **Мачлиси Олӣ, Мачлиси Миллӣ, Мачлиси Намояндагон**. 4. чамъомади хешовандон, ҳаққу ҳамсоҷо ва дӯстон барои гузаронидани ягон маросим, маърака: **мачлиси азо, мачлиси никоҳ, мачлиси хостгорӣ; мачлиси ёрон** шабнишинии ёрон, маҳфили дӯстон; **мачлиси зиёфат** меҳмондорӣ ва мачлиси айшу нӯш; **мачлиси подшоҳ** мачлиси қабули подшоҳ, **мачлиси пазироии подшоҳ**.**

МАЧЛИСАФРҶЗ **مجلس افروز** *ниг.* **мачлисоро**.

МАЧЛИСБОЗӢ **مجلس بازی** *бисёр* ва *бе зарурат* мачлис (чаласа) барпо кардан.

МАЧЛИСГОҲ **مجلس گاه** *гуфт.* чое, ки мачлис (чаласа) гузаронида мешавад.

МАЧЛИСӢ **مجلسی** 1. *мансуб ба мачлис;* мавриди зарурати мачлис. 2. он ки дар мачлис ҳузур дорад; **мачлисиёни дарбор**

одамони ба мачлиси қабули дарбор ҳозиршуда, аҳли мачлиси қабули дарбор

МАЧЛИСҚИМОБ **مجلس قصاب** *гуфт.* он ки ба мачлису мачлисбозӣ нафрат дорад, он ки мачлисро бад мебинад.

МАЧЛИСНИШИН **مجلس نشین** ширкаткунандаи мачлис, аҳли мачлис, дар мачлис нишаста.

МАЧЛИСОРО **مجلس آرا** он ки бо лутфи сухан ё рафтори худ мачлисею маҳфилеро гарм месозад; маҳфилоро, сӯхбаторо.

МАЧМАА *a.* **مجمعه** *ниг.* **мачмаъ**.

МАЧМАЪ *a.* **مجمع** 1. чамъомадгоҳ, чои гирд омадан; чои гуншавии чизҳо. 2. мачлис; маҳфил; чамбият; **Мачмаи умумӣ** номи яке аз мақомоти асосии Созмони Милали Муттаҳид.

МАЧМӢА *a.* **مجموعه** 1. гирдоварда; дафтар ё китобе, ки дар он шеър, қисса ва маводи гуногун чамъ оварда шудааст: **мачмӯан ашъор, мачмӯан қонунҳо, мачмӯан ҳикояҳо**.

МАЧМӢАН *a.* **مجموعاً** чамъан, ҳамагӣ.

МАЧМӢЪ *a.* **مجموع** 1. гирдомада, чамъшуда; гирдоварда. 2. чамъ; **мачмӯн...** ҳамаи...; **дар мачмӯъ** мачмӯан, чамъан, ҳамагӣ.

МАЧНУН *a.* **مجنون** 1. девона, чиннӣ. 2. *мач.* ошиқи шайдо. 3. лақаби Қайс – қаҳрамони достони «Лайлӣ ва Мачнун», ошиқи Лайлӣ; \diamond **беди мачнун** *ниг.* **мачнунбед**.

МАЧНУНБЕД **مجنون بید** *бот.* навъе аз дарахти зебонамуди бед, ки шоҳаҳояш дарози овезон аст.

МАЧНУНВОР **مجنون وار** чун мачнун, монанди девонаҳо, девонавор.

МАЧОЗ *a.* **مجاز** 1. *кит.* ғайри ҳақиқат, зидди ҳақиқат. 2. *ади., зби.* калима ва иборае, ки дар ғайри маънии ҳақиқии худ кор фармудашуда ва он маънӣ аз ягон ҷиҳат ба маънии аслии калима монанд аст.

МАЧОЗАН *a.* **مجازاً** ба тариқи маҷоз, ба маънии ғайриаслӣ кор фармуда.

МАЧОЗӢ **مجازی** ғайриҳақиқӣ, ғайриаслӣ: **ишки маҷозӣ; маънии маҷозӣ** маънии ба тариқи маҷоз кор фармудашуда, маънии ғайриаслӣ(-и калима ё ибора).

МАЧОЛ *a.* **مجال** 1. *кит.* ҷавлонгоҳ, майдони ҷавлон. 2. қувват, қудрат, тобу тавон, мадор; **мачол доштан** қудрат доштан, қувват (мадор) доштан. 3. имкон; фурсат; **мачол додан;** имкон додан; фурсат додан ба коре.

МАЧОЛИС *a.* **مجالس** *ч.* **мачлис**.

МАЧОМЕЪ *a.* **مجامع** *ч.* **мачмаъ**.

МАҶОР *مچار* номи халки асосин маскуни Ҷумҳурии Маҷористон (Венгрия).

МАҶОРӢ *مچارى* мансуб ба маҷор; аз аҳли Маҷористон: забони маҷорӣ.

МАҶРО *а. مجرى/مجرى* 1. чои чараёни оби дарёву нахрҳо, чараёнгоҳ. 2. самт; роҳи пшрафт: маҷрон кор.

МАҶРӢХ *а. مجروح* 1. чароҳатдор, захмдор, решдор, ярадор, захмӣ: маҷрӢхи сахт, сарбози маҷрӢх, афтида маҷрӢх шудан, зада маҷрӢх кардан, сабук маҷрӢх шудан, маҷрӢхи ҳарбӣ он ки аснои иҷрои хизмати ҳарбӣ маъюб шудааст. 2. маҷ. дилреш, дилозурда, дилафгор.

МАҶРӢХӢ *مجروحى* маҷрӢх будан, ярадор будан, захмдор будан.

МАҶУС *ю. مجوس* пайрави дини Зардушт; габр, оташпараст.

МАҶУСӢ *مجوسى* 1. мансуб ба маҷус; пайрави дини Зардушт будан, оташпарастӣ. 2. *ниг.* маҷус.

МАҶХУЛ *а. مجهول* 1. донистанашуда, ношинохта, номаълум. 2. *риёз.* адади номаълум дар муодила. 3. *грам.* феъле, ки фоили он номаълум аст, феъли тарзи мафъулии бевосита (*мас., дида шуд, хонда шуд*); **вови маҷхул зби.** овози «ӯ» у-и дароз, ки талаффузи он барои арабҳо бегона буд.

МАҶҶОНАН *а. مچاناً* ба таври ройгон; маҷҷонӣ муфт, бемузд.

МАҶҶОНӢ *مچانى* бе пардохти пул, ройгон, муфт, бепул.

МАШАҚҚАТ *а. مشقت* сахтӣ, душворӣ, ранҷ, азоб; заҳмат: машаққати тоқатгудоз, машаққати чоифарсо, аз машаққат халос шудан, ба машаққатҳо тоб овардан; бо сад (*ё* ҳазор) машаққат бо сахтию азоби зиёд; бо заҳмати тоқатфарсо (*азобу*) машаққат кашидан // машаққат дидан азобу уқубатро аз саргузарондан, душвориро паси сар кардан.

МАШАҚҚАТНОК *مشقتناک* сахт, пурранҷ, азобовар: кори машаққатнок.

МАШАҚҚАТОВАР *مشقتآور* *ниг.* машаққатнок.

МАШВАРАТ *а. مشورت* гуфтугузор барои гирифтани фикру мулоҳизаи касе ё гурӯҳе дар бораи коре; маслиҳат; **ба машварати...** бо

маслиҳати...; **машварат** додан маслиҳат додан; **машварат кардан** бо касе гуфтугӯ карда фикру мулоҳизаи ӯро гирифтани дар бораи коре;

МАШВАРАТГОҲ *مشورتگاه* чой (хона, толор) барои гузарондани машварат.

МАШВАРАТӢ *مشورتي* мансуб ба машварат; маҷлиси машваратӣ *ниг.* маҷлис.

МАШВАРАТХОНА *مشورتخانه* хона, чои маҳсус барои маслиҳат ва машварат, машваратгоҳ.

МАШВАРАТЧӢ *مشورتيچى* *гуфт.* мушовир; маслиҳатдиханда.

МАШҶАЛА *а. مشغله* 1. машғулият, қору бор. 2. галогула, мағал, шӯру гавго, доду фарёд. 3. *гуфт.* ташвиши ҳаррӯзаи зиндагӣ.

МАШҶУЛ *а. مشغول* саргарми коре ё чизе, он ки бо коре банд аст; андармон, банд; машғули сӯхбат саргарми сӯхбат; **ба кори худ машғул** бо кори худ банд, саргарми кори худ; машғул будан саргарм (банд, андармон) будан бо коре: машғули кор будан, машғули ношто будан, машғули бозӣ будан; машғул доштан саргарм кардан, андармон (банд) кардан; диккати касеро ба қорҳои гайримухим қалб кардан; машғул кардан бо коре саргарм (банд, андармон) кардан; машғул доштан; машғул шудан саргарм (банд, андармон) шудан бо коре (*хусусан фориғ аз кори асосӣ*); шугл варзидан, иҷро кардан қореро: **ба қорҳои илмӣ ва адабӣ машғул шудан**, **ба тамошон чизе машғул шудан**; **ба чой нӯшидан машғул шудан**, **ба шеърхонию шеърғӯй машғул шудан.**

МАШҶУЛИЯТ *а. مشغوليت* 1. машғулӣ, андармонӣ; банд будан бо коре. 2. қор, шугл. 3. дарс: машғулияти семинарӣ, машғулияти факултативӣ, машғулият гузаронидан.

МАШҶУЛӢ *مشغولى* машғул будан, банд будан; андармонӣ бо коре, саргарми коре будан; машғулӣ доштан машғул будан; андармон будан; машғулӣ кардан (*намудан*) машғул шудан.

МАШИБ *а. مشيب* *кит.* пир шудан, мӯсафед шудан; пирӣ; қухансолӣ.

МАШИМА *а. مشيمه* *кит., тиб.* ҳамроҳак, ҳамроҳ (*дар бачадони занон*).

МАШИЯТ *а.* مشيت *кит.* ирода, хост; хости Худо.

МАШИНА *англ.* ماشينه *ниг.* мошина.

МАШЙ *а.* مشى *кит.* роҳ рафтан, роҳ гаштан, рафтор; **хати машй** роҳи пешгирифта, роҳи интихобкарда.

МАШК مشك *пӯсти* яклухт кандаю ошдода дӯхтаи гов ё гӯсфанд барои кашондани об, дӯғ *ва г.*: **машки об.**

МАШКОБ مشكاب *кҳн.* он ки бо машк об мекашонад, саққо; **сар қозию пой машкоб** (*мақ.*) дар ҳаққи гурӯҳи одамоне гуфта мешавад, ки аз намояндагони табақаҳои ниҳоят гуногун иборат мебошанд.

МАШКОБӢ مشكابي *кҳн.* касби машкоб, обкашонӣ бо машк.

МАШКУК *а.* مشكوك *кит.* шаковарда, дар гумономада; шубҳанок; **машкук будан** дар гумон будан.

МАШКУФӢ//МАШКУФА مشكوفى//مشكوفه *кит.* ҳалвое, ки аз мағзи бодом ва шакар тайёр мешавад.

МАШҚ *а.* مشق 1. барои ба даст овардани малака ва маҳорат пай дар пай машғул шудан бо коре, тамрин, тайёрии пешакӣ. 2. ҳ. машғулият дар қисмҳои ҳарбӣ; дарси тайёрии ҳарбӣ; **машқ додан** машғулияти тайёрии ҳарбӣ гузаронидан, машқ кунонидан; таълим додан; **машқи ҳарбӣ гузаронидан** гузаронидани амалиёти ҳарбии ба шаронти ҷангӣ наздики қисму кӯшунҳо (*ҳалчун таълим*). 3. супориш дар китобҳои дарсӣ барои омӯзондан ва мустаҳкам кардани саводу дониши талабагон аз фанне. 4. *мус.* тайёрии пешакӣ дар навохтани созе ё дар сарояндагӣ; оҳанг; **машқи танбӯр** навохтани танбӯр, танбӯрнавозӣ; **машқи тарбияи бадан** маҷмӯи ҳаракатҳои махсуси аъзои бадан барои мустаҳкам кардани саломатӣ ва зиёд кардани қобилияти ҷисмонӣ, варзиши бадан; **машқ кардан** а) такрор ба такрор анҷом додани коре барои ёд гирифтани ва малака ҳосил кардан; б) тайёрии пешакии намоиш ё концерт (*қабл аз ба саҳна гузоштан ё ба саҳна баромадан*); тамрин кардан; **машқ кунондан** а) *тарзи бавоситан* машқ кардан; б) *ниг.* машқ додан; **шеър машқ кардан** шеърғӯӣ ва шеърнависӣ кардан барои ёд гирифтани.

МАШҚГОҲ مشق گاه *ҷои* машқ, майдони машқ.

МАШҚДИДА مشق ديده *машқкарда*, тамринкарда, тарбияи бадан ёфта: **варзишгари машқдида.**

МАШҚДИҲАНДА مشق دهنده *сифати феъли* замони ҳозира аз машқ додан; мураббӣ (*дар варзиш*).

МАШҚӢ مشقى *мансуб ба машқ*: **коғаз машқӣ** коғазӣ махсус барои ҳамчун мусаввада навиштани хат.

МАШҚКАРДА مشق کرده *сифати феъли* замони гузашта аз машқ кардан.

МАШМАША مشمشه *гуфт.* ҷанҷол, хархаша, ҷангу ҷидол; **машмаша кардан** ҷангу ҷидол кардан, ҷанҷол кардан.

МАШМУМ *а.* مشموم *кит.* он чи бо қувваи шомма ҳис карда мешавад; чизҳои бӯиданӣ; бӯидашаванда.

МАШОИХ *а.* مشايخ *ҷ.* шайх.

МАШОМ *а.* مشام 1. димоғ, бинӣ. 2. ҳисси бӯёӣ, қувваи шомма; **ба машом расидан** бо димоғ ҳис карда шудани бӯе.

МАШОҲИР *а.* مشاهير *ҷ.* машҳур; одамони машҳур.

МАШРАБ *а.* مشرب 1. *кит.* ҷои обхӯрӣ ва обгирӣ; ошомидангоҳ. 2. зарф барои нӯшидани об, шароб *ва г.* 3. *маҷ.* маслак, тариқат (*дар тасаввуф*).

МАШРАБА *а.* مشربه зарфи шишагӣ ё сафолӣ барои нигоҳ доштани моеот ва нӯшобаҳо; суроҳӣ.

МАШРИҚ *а.* مشرق 1. тарафи офтоббаро, самти тулуи Офтоб, шарқ, ховар. 2. *ниг.* **Машриқзамин**; амири **Машриқ таър.** лақаби подшоҳони Сомонӣ; \diamond **гоҳ аз Машриқ** **гоҳ аз Мағриб** **гоҳ** ину **гоҳ** он, аз ҳар хусус, беробита, дарҳамбарҳам.

МАШРИҚЗАМИН مشرق زمين *мамлакатҳое*, ки дар самти офтоббаро – Шарқ воқеанд.

МАШРИҚӢ مشرقى 1. *мансуб ба оид ба машриқ.* 2. сокини Машриқзамин.

МАШРУБ *а.* مشروب *об*, шароб ва дигар моеъҳои нӯшиданӣ, нӯшоба, май, шароб.

МАШРУБОТ مشروبات *ч.* машруб (беитар нӯшобаҳои алкоғоли).

МАШРУБОТФУРҶШ مشروباتفروش *фурӯ-*шандаи машрубот, майфурӯш.

МАШРУБОТФУРҶШӢ مشروباتفروشي *фурӯши* машрубот, майфурӯшӣ.

МАШРУТ *а.* مشروط шарткарда; чиз ё кори вобаста ба ягон шарт; **машрут бар ин ки...** ба шарте ки..., вобаста бар ин ки...

МАШРУТА *а.* مشروطة 1. муаттаси **машрут**. 2. с. ҳукумати мутлақаи маҳдуд бо қонуни парламентӣ (*пеи аз ҳама, конституция*); **инкилоби машрута** инкилобе, ки дар Эрон (1905–1911) машрутахоҳон бо талаби барпо кардани ҳукумати шохие, ки аз рӯи қонунҳои парламент (*пеи аз ҳама, қонуни асосӣ – конституция*) давлатро идора кунад, ба амал оварда буданд.

МАШРУТАВӢ مشروطوي مانسوب *ба машрута:* сохти машрутавӣ.

МАШРУТАТАЛАБ مشروطهطلب *ниг.* машрутахоҳ.

МАШРУТАТАЛАБӢ مشروطهطلبی *ниг.* машрутахоҳӣ.

МАШРУТАХОҶ مشروطهخواه *тарафдори тарзи* идораи машрутавӣ, толиби низоми конституционӣ.

МАШРУТАХОҶӢ مشروطهخواهی *сохтани тарзи* идораи машрутавӣ; талаби низоми конституционӣ.

МАШРУТИЯТ *а.* مشروطيت *сохти машрутавӣ* (*низоми конституционӣ*).

МАШРҶХ *а.* مشروح шарҳдода, эзоҳшуда; баёнёфта; шарҳ, эзоҳ; баёни муфассал; **машрӯх** шудан шарҳ додан; муфассал баён гаштан.

МАШРҶЪ *а.* مشروع он чи шариат онро раво ва ҷоиз медонад, мувофиқ ба шариат.

МАШТУТ *а.* مشتوت торҳои танида, ки барои бофтан ба зағӯта печонда шудаанд.

МАШҶАД *а.* مشهد 1. *кит.* ҷои шаҳид шудан, ҷои кушта шудан. 2. *кит.* қабри одамони шаҳидшуда, қабристони шаҳидон. 3. номи шаҳре дар Хуросони Эрон.

МАШҶУД *а.* مشهود *кит.* 1. дидашуда, муоинашуда. 2. ошкор, пайдо.

шуда. 2. ошкор, пайдо.

МАШҶУН *а.* مشحون *кит.* пуркарда; пур, мамлу; **машҷун ба...** пур аз...

МАШҶУР *а.* مشهور шӯҳратёфта, номвар, номӣ, маъруф; овозадор, номдор, номбароварда (*ба некӣ ё ба бадӣ*): **ғазали машҷур**, **дузди машҷур**, **мақоли машҷур**, **оҳанги машҷур**, **шоири машҷури тоҷик**, **машҷури ҷаҳон шудан//дар ҷаҳон машҷур шудан**, **ба...** машҷур кардан, **бо номе ё лақабе машҷур шудан**.

МАШШОИЯ *а.* مشائيه *фалс.* ҷараёнест дар фалсафаи асрҳои миёна, ки аз назарияҳои Афлотун, Арасту, Киндӣ *ва диг.* сарчашма гирифта, дар ҳис инъикосёбии ашъ асоси назариявии ин ҷараён буд, перипатетизм.

МАШШОҚ *а.* مشاق 1. *кит.* бисёр машққунанда; бисёр машқу таълимдида. 2. навозандаи созҳои торӣ; навозанда.

МАШШОҚӢ مشاقی *амал ва шӯғли машшоқ.*

МАШШОТА *а.* مشاطه *зане*, ки мӯи арӯсонро оро медиҳад; ороишгар, шоназан.

МАШШОЪ *а.* مشاء *кит.* 1. одами тезрав, тезгард. 2. *фалс.* пайрави машшоия.

МАШЪАЛ *а.* مشعل *ҷӯби дар сараш латтаҳои* равғанолуд печондашуда, ки афрӯхта торикиро равшан мекунад; *ҷароғ*: **машъали тобон ё фурӯзон**, **нури машъал**, **шӯълан машъал**, **машъал афрӯхтан ё даргирондан**; *истиора-тан*: **машъали илму маърифат**, **машъали озодӣ**, **машъали раҳшонӣ** адолат.

МАШЪАЛАФРҶЗ مشعلافروز 1. он ки машъал меафрӯзад; даргиронандаи машъалу қандилҳо (*хусусан дар дарборҳои шоҳу амирон*). 2. *мач.* ташаббускор, пешдари дар қоре.

МАШЪАЛАФРҶЗӢ مشعلافروزی *исми амал аз* машъал афрӯхтан; *бо ҷароғҳои ранга оро* додани кӯчаву хиёбон ва биноҳо ба муносибати ягон ҷашн.

МАШЪАЛБАР مشعلبر *ниг.* машъалдор.

МАШЪАЛДОР مشعلدار *он ки машъал дар даст* дорад; он ки машъал дар даст пошопеш ме-равад.

МАШЪУМ *а.* مشعوم *номуборак*, бадюмн; *манҳус*: **хабари машъум**, **хасми машъум**.

МАШЪУФ *а.* مشعوف *кит.* 1. шефта, мафтун. 2.

шод, хурсанд: машъуф ва масрур.

МАӢБАД(А) *а.* (معبد) чои ибодат, ибодатхона, ибодатгоҳ.

МАӢБАР(А) *а.* (معبر) *кит.* чои убур, гузаргоҳ; чои муайяни киштигузари дарё, баҳр ва ғ.

МАӢБУД *а.* معبود *кит.* қобили парастииш; мӯчиби парастииш (*мас.*, *Худо*).

МАӢВО *а.* مأوى/مأوا 1. паноҳгоҳ, маъман. 2. сарпаноҳ; бошишгоҳ, чойгоҳ, макон, чой, хона; *истиоритан:* маъвон дил, маъвон умед; маъво гирифтан чой гирифтан.

МАӢВОГАӢ مأواگه *ниг.* маъвогоҳ.

МАӢВОГОӢ مأواگاه *истиқоматгоҳ,* бахшишгоҳ.

МАӢДАН *а.* معدن 1. кон, чои филизот, санг ва ғ., ки қанда аз замин мебароранд. 2. моддан химиявии ғайриорганикӣ, ки дар кишри Замин ба таври табиӣ (дар шакли пайвастаҳо) ҳобидааст, минерал. 3. пайвастаи табиин аз конҳо истихроҷшуда, ки дар корхонаҳои саноати маъдангудозӣ ва дигар унсурҳои химиявиро аз он чудо карда мегиранд; канданиҳо(-и фоиданок): маъдани оҳан, кони маъдан, саноати маъдан. 4. маҷ. сарчашма, маншаъ.

МАӢДАНГУДОЗӢ معدن گدازى амали об кардани (гудохтани) маъдан; корхонаи маъдангудозӣ.

МАӢДАНДОР معدن دار он қабати хок, ки маъдан дорад.

МАӢДАНИЁТ *а.* معدنيات ҷ. маъдан: канданиҳо, минералҳо.

МАӢДАНИӢ معدني *мансуб ба маъдан;* маъдандор; нуриҳои маъданӣ моддаҳои химиявии серхосилкунандаи хок, ки дар кишоварзӣ ҳамчун поруи сунъӣ истифода мебаранд; обҳои маъданӣ обҳои зеризаминӣ, ки дар таркиби худ ягон моддаи химиявӣ доранд.

МАӢДАНКАН معدن کن он ки дар кони маъдан кор мекунад, он ки ба истихроҷи маъдан машғул аст, конкан.

МАӢДАНКАНИӢ معدن کنى амалиёти қанда баровардани маъданҳо, истихроҷи маъдан.

МАӢДАНШИНОС معدن شناس мутахассиси илми маъданшиносӣ.

МАӢДАНШИНОСӢ معدن شناسى илмест дар бораи маъданҳо – пайвастаҳои табиин

раи маъданҳо – пайвастаҳои табиин химиявӣ.

МАӢДУД *а.* معدود 1. шумурда, ҳисобшуда. 2. ба теъдоди маҳдуд, кам, башумур.

МАӢДУМ *а.* معذور *кит.* эъдомшуда, нестшуда, нобудгашта; маъдум шудан несту нобуд шудан.

МАӢЗАРАТ *а.* معذرت узрхоҳӣ; маъзарат хоستان узр пурсидан, пӯзиш хоستان.

МАӢЗАРАТҲОӢӢ معذرت خواهى *исли амал аз маъзарат хоستان;* узр хоستان.

МАӢЗУЛ *а.* معزول азлшуда, барканоршуда (*аз мансаб*), аз кор сабуқдӯшшуда; маъзул кардан аз кор гирифтан, аз амалу мансаб дур кардан, сабуқдӯш кардан.

МАӢЗУР *а.* معذور 1. узрдошта, узрдор, он ки узри маъқул ва асоснок дорад; маъзур доштаи узри касеро қабул кардан, узри касеро ба эътибор гирифтан; узру маъзур гуфтан бахшонӣ хоستان, афв пурсидан; хайру маъзур кардан хайрухуш кардан (гуфтан), худохофизӣ кардан; видоъ кардан.

МАӢКУС معكوس *кит.* баръакшуда, чаппа шуда; маклуб, нагунсор, вожгун, сарнагун.

МАӢҚУЛ *а.* معقول 1. он чи ба воситаи ақл дарк шудааст; аз рӯи ақл, оқилона. 2. писандидаи ақл; писандида; мақбул, хушоянд; хуб, нек; гапи маъқул сухани оқилона; гапи дуруст; маслиҳати маъқул маслиҳати дуруст; фикру мулоҳизаи қобили қабул: маъқул афтодан писанд омадан, хуш омадан; мавриди қабул воқеъ шудан; маъқул будан (набудан) писандида будан; мувофиқи майл ва таъб будан (набудан); маъқул доништан // маъқул ёфтан а) писандидан, пазируфтан; б) дуруст доништан, қобили қабул шумурдан; маъқул кардан а) дуруст доништан, хуб ҳисоб кардан, дуруст шумурдан; б) розӣ кунонидан, ба гап даровардан; маъқул кунонидан тарзи бивоситаи маъқул кардан; қабул кунонидан; маъқул омадан писанд омадан, хуш омадан, маъқул шудан; маъқул шудан писандида шудан; писанд омадан, хуш омадан, мувофиқи таъби касе воқеъ шудан.

МАӢЛУЛ *а.* معلول *кит.* иллатдор, касал, бемор, маъюб.

МАӢЛУМ *а.* معلوم 1. доништа, шинохта; муқоб.

маҷхул. 2. аён, ошкор; **гӯсолаи шуданӣ** аз по-
яш маълум (*мақ.*); **ба мақсади маълум** бо
мақсади муайян; **бо сабабҳои маълум** бо
сабабҳои муайян; **бо сабабҳои**, ки ҳама ме-
донанд; **маълум будан ба касе** хабардор бу-
дан, бохабар будан; **маълум кардан** а) хабар
додан, иттилоъ додан; б) зохир кардан, ни-
шон додан; **маълум шудан (гаштан)** а) ошкор
шудан, аён гаштан, равшан шудан (*-и
напичаи чизе, гузаштани вақт ва ғ.*); б) хабар
ёфтдан, огоҳ шудан; **нуфузи маълум доштан**
таъсири муайян доштан, як андоза нуфуз
доштан; **маълум аст, ки...** ошкор (аён, рав-
шан) аст, ки..., ҳувайдост, ки..., **маълум ме-**
шавад, ки...; **ба хулосае омадан мумкин аст,**
ки...; **ин гапи маълум (аст)** ин гапест, ки ҳама
медонанд, ин гапи машхур аст.

МАЪЛУМОТ *а. معلومات* *ҷ. маълум.* 1. маҷмӯи он
чи ки оид ба чизе доништа шудааст. 2.
хабарҳо доир ба чизе ё масъалае, иттилоот:
маълумоти дуруст, **маълумоти махфӣ**,
маълумот гирифтани, **маълумот додан**, **маълу-**
мот гуи кардан ё **чамъ кардан**, **маълумотро**
аниқ кардан; **маълумоти расмӣ** он чи расман
маълум гардидааст, ахбори расмӣ; **ба маълу-**
мот гирифтани бохабар будан аз масъалае; **бо**
хуччате шинос будани худро эълон кардан
(*дар коргузори*); **ба маълумоти касе расондан**
ба иттилои касе расондан, расман хабар до-
дан (*истилоҳи коргузори*).

МАЪЛУМОТДИҲӢ *معومات دهی* *исми амал аз*
маълумот додан; **маркази маълумотдиҳӣ** ҷои
дастрас намудани ахбори лозима, маркази
иттилоот.

МАЪЛУМОТДОР *معومات دار* он ки дар бораи
масъалае ахбори лозимаро медонад,
сохибхабар.

МАЪЛУМОТНОК *معوماتناк* бохабар,
боиттилоъ; маълумотдор.

МАЪЛУМОТНОМА *معوماتنامه* китоби дорон
иттилооти гуногун дар ягон соҳаи илм, кас-
бу шугл *ва ғ.*: **маълумотномаи ронада**,
маълумотномаи тиб; **маълумотномаи телефон**
китоби рақамҳои телефонҳои сокинон ва му-
ассисаву идораҳои муайян, роҳномаи теле-
фон.

МАЪМАН *а. مأمن* *кит.* ҷои амн; паноҳгоҳ.

МАЪМУЛ I *а. مأمول* *кит.* чизи умедкарда,
чашмдошт; умед, орзу.

мдошт; умед, орзу.

МАЪМУЛ II *а. معمول* 1. дар амал ҷорӣ,
таомулшуда, расму одатшуда; *расм, одат.* 2.
роич, мутадовил, мустаъмал; **лугати маъмул**
калимае, ки кор фармуда мешавад; **вожаи**
серистеъмол; **бар хилофи маъмул** бар хилофи
он чи таомул шудааст; **маъмул будан** дар
амал ҷорӣ будан; *роич будан, ривоч доштан.*

МАЪМУЛӢ *معمولی* *мансуб ба маъмул* (II); дар
амал кор фармудашаванда, расмшуда; одӣ,
муқаррарӣ.

МАЪМУН *а. مأمون* *кит.* дар амон буда, эмин аз
хавфу хатар.

МАЪМУР I *а. مأمور* амршуда, фармонгирифта.
2. он ки ба ӯ амр шудааст, то ягон кори дав-
латиро ба анҷом расонад; **корманди давлатӣ**;
вазифадоршуда, **мутасаддӣ барои иҷрои ко-**
ре; амалдор, мансабдор: **маъмури давлатӣ**,
маъмури гумрук, **маъмури меҳмонхона...**;
маъмур шудан (гарлидан) амр гирифтани ба-
рои иҷрои ягон кори давлатӣ; **вазифадор**
шудан.

МАЪМУР II *а. مأمور* таъмиршуда, иморатшуда;
обод, ободон: **деҳаи маъмуру обод.**

МАЪМУРИЯТ *а. مأموریت* 1. корхое, ки барон
ичро ба ягон маъмури давлатӣ ё ҳукумати
супурда шудааст. 2. мақомоти иҷроия;
роҳбарият: **маъмурияти корхона**, **маъмурияти**
мактаб, **маъмурияти муассиса.**

МАЪМУРӢ I *معوموری* *мансуб ва оид ба*
маъмурият: **бинои маъмури**, **маркази**
маъмури, **шӯъбаи маъмури**; **таксироти**
маъмури ба воҳидҳои маъмури марзӣ ҷудо
кардани сарзамине; **ҷораи маъмури** ҷора
(танбех), ки ба амру фармони маъмурият (*-и*
муассисаву корхона ва ғ.) амалӣ мегардад
(*мас., барои вайрон кардани интизоми*
меҳнатӣ); **бо роҳи маъмури** бо амру фармони
маъмурият, бо ҷораю тадбирҳои расмӣ.

МАЪМУРӢ II *معوموری* ободӣ, ободонӣ.

МАЪНАВИЁТ *а. معنویات* ҳамаи он чи, ки ба
олами рӯҳӣ ва ғоявию ахлоқӣ мансуб аст;
олами ботинӣ; ҳаёти маънавӣ; арзишҳои
маънавӣ.

МАЪНАВӢ *а. معنوی* 1. **марбут ба фаъолияти**
ақлонӣ. 2. **рӯҳӣ, муқоб.** **моддӣ**; **азоби маънавӣ**
азоби ботинӣ. 3. **ахлоқӣ**: **тарбияи маънавӣ**,

ягонагии маънавию сиёсӣ; симон маънавию одобу ахлоқ ва хислати шахс; хавасмаидгардонии моддӣ ва маънавию бо мукофотҳои пулӣ ва унвонҳои фахрӣ тақдир кардан. 4. маънан, мазмунаг: тарҷуман маънавии матн мазмунаг тарҷума шудани матн.

МАЪНАН *a.* معناً 1. аз чихати маънавию. 2. аз чихати маъно, аз рӯи мазмун.

МАЪНИДОД معنيداد маънии гапе ё масъалаеро кушода додан, шарҳ, тафсир; маънидод кардан шарҳу эзоҳ додан: галат ё подуруст маънидод кардан.

МАЪНИДОР معنيدار 1. дорои маънӣ; дорон мазмун ва мафҳуми муайян. 2. он чи дар зимн матлабе ё таассуротеро фаҳмонда мета-вонад: нигоҳи маънидор, табассуми маънидор; маънидоркарда гуфт. а) маънидорона, рамзнок; б) ифоданок; равон.

МАЪНИДОРОНА معنيدارانه чизеро дар назар дошта, ба чизе ишораткунон: табассуми маънидорона, маънидорона нигоҳ кардан.

МАЪНИЙ معني *ниг.* маъно.

МАЪНО//МАЪНИЙ *a.* معنى//معنا 1. он чи калима, ишора, аломат ва ғ. онро ифода мекунад, мазмуни калом: маънои калима, маънии барҷаста, маънии чуқур, маънои шеър; маънои лугавӣ маънои аслии калима; маънои маҷозӣ *ниг.* маҷозӣ; исми маънӣ *грам.* номи мафҳумҳое, ки ҳисм надоранд. 2. мақсад, мурод, манзур. 3. моҳият, мазмун; маънии зиндагӣ//маънии ҳаёт мафҳуми ҳаёт; он чи инсон барои он ба дунё омадааст; маънии хоб таъбири хоб; маънӣ доштан мақсад доштан, ҳадаф доштан; ба маънии чизе рафта ба мазмуни чизе сарфаҳм рафта; моҳияти чизе фаҳмидан; аҳли маънӣ суҳанварон; ба маънӣ моҳиятан; ботинан; дар ин маънӣ дар ин бобат; аз ин чихат; узру маънӣ гуфт. узрхоҳӣ, маъзаратхоҳӣ.

МАЪНОЙ معنائى *мансуб* ба маъно, маънидор.

МАЪНУС *a.* مأنوس унсгирифта, хӯкарда; одаткарда.

МАЪРАЗ *a.* معرض ҷои нишон додани чизе; ба маърази тамошо гузоштан нишон додан, намоиш додан (*мас., расмеро*).

МАЪРАКА *a.* معركة 1. *кит.* майдони ҷанг, майдони корзор; ҷанг, муҳориба, задухӯрд.

дони корзор; ҷанг, муҳориба, задухӯрд. 2. ҷамъомади мардум барои гузаронидани мусобиқа ё иҷрои якҷояи коре; давраи муташаккилона гузаронидани ягон кор ё вазифаи махсуси иҷтимоӣ ва сиёсӣ: маъракаи қиссагӯён, маъракаи алафдаравӣ, маъракаи интихобот, маъракаи киштукори баҳорӣ, маъракаи обуна; маъракаи гирифтаи дар майдони кушода мардумро ба гирди худ гун кардан (*ҷуноқи дар гузашта маддоҳону қиссахонон, ғӯштингирон ва ғ. маъракаири мекардаид*); гирд омадани одамон. 3. *нав.* маросими тӯй ё азо: маъракаи хурсандӣ, маъракаи оши сол; радди маъракаи шудан аз қатори мардум бароварда шудан; аз касе рӯ гардондани ҷамоат.

МАЪРАКАГИРӢ معركة گيري *исми амал аз маъракаи гирифтаи*; дар майдони кушод мардумро ба гирди худ ҷамъ кардани маддоҳону қиссахонони замони гузашта; тамошобинонро ба атрофи худ ҷамъ кардани ғӯштингирон.

МАЪРАКАЗЕБ معركة زيب маҷлисоро, маҳфилоро.

МАЪРАКАОРО معركة آرا он ки бо сухани ширин ё бо ягон хунари худ ҷамъомадро гарм мекунад, маҷлисоро, маҳфилоро.

МАЪРИФАТ *a.* معرفت 1. дониш, илму дониш; ба тариқи истиора: нури маърифат, ҷароғи маърифат афрӯхтаи ё фурузон кардан, аз боғи маърифат гул ҷидан, аз илму маърифат дур будан, офтоби маърифат дамидан. 2. *фалс.* дарки воқеият ба воситаи ақлу ҳис; шинохти ҷиғунагии олам: назарияи маърифат. 3. маориф; омӯзишу парвариш, таълиму тарбия; муқ. бомаърифатӣ; аҳли маърифат соҳибмаърифатон, одамони аз илму дониш баҳраманд, ашхоси огоҳу доно; \diamond гулҳои боғи маърифат мактабхонон, мактаббачаҳо.

МАЪРИФАТБЕЗОР معرفت بيزار он ки ба илму дониш нафрат дорад, маърифатқимоб, ҷаҳолатпараст.

МАЪРИФАТДӢСТ معرفت دوست *ниг.* маорифдӯст.

МАЪРИФАТӢ معرفتى *мансуб* ба маърифат; барномаи маърифатӣ барномаи онд ба паҳн кардани илму дониш дар байни омма ва умуман маърифатнок кардани аҳоли.

МАЪРИФАТНОК معرفت ناک соҳибии илму дониш, огоҳ, донанда, ориф.

МАЪРИФАТНОКӢ معرفت ناکӣ маърифатнок будан, соҳибии илму дониш будан.

МАЪРИФАТНАЗИРӢ معرفت پذیری доништашавандагӣ; маърифатназирии олам *фалс.* чиҳати дигари масъалаи асосии фалсафа, ки дар бораи ба воситаи ақлу ҳис қобили дарк будан ё набудани олам баҳс мекунад.

МАЪРИФАТПАРВАР معرفت پرور илмдӯст; тарафдори пешрафти илму маърифат; маорифпарвар, фарҳангпарвар.

МАЪРИФАТПАРВАРӢ معرفت پروری маърифатпарвар будан; маорифпарварӣ, фарҳангпарварӣ.

МАЪРУЗ *a.* معروض арзшуда; маъруз доштан арз кардан, баён кардан.

МАЪРУФ *a.* معروف 1. шинохташуда, маълум; *муқоб.* маҷхул. 2. машхур, овозадор, шӯҳратпайдокарда дар байни халқ; *нависанда* маъруф, сарояндани маъруф; *амри* маъруф *d.* даъват барои иҷрои вочиботи шариат; даъват ба неқӯроӣ; панду насихати динӣ ва ахлоқӣ; *вови* маъруф *грам.* овози «у»-и нисбатан пурра ва шунаво талаффузёбанда, ки дар хати арабии тоҷикӣ бо ҳарфи «вов» навишта мешавад (*мас.*, *дар калими* дуд, тут *ва г.*); *йои* маъруф *грам.* овози «и», ки дар хати арабии тоҷикӣ қондатан бо ҳарфи «йо» навишта мешавад (*мас.*, *дар калимаҳои* дирӯз, тир *ва г.*).

МАЪРӮЗА *a.* معروضе баёноти муфассал дар чамъомаде дар бораи мавзӯи муайяне, нутқ (*дар конференция*), суҳанронӣ: маърӯзаи ҳисоботӣ, маърӯза кардан.

МАЪРӮЗАКУНАНДА معروضه کننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз маърӯза кардан*; он ки дар маҷлис, конференция *ва г.* маърӯза мекунад, суҳангӯӣ, суҳанрон.

МАЪРӮЗАЧӢ معروضه چی *гуфт.*, *инг.* маърӯзакунанда.

МАЪСИЯТ *a.* معصيت *кит.* гуноҳ, чурм; гуноҳ кардан.

МАЪСУМ *a.* معصوم бегуноҳ; он ки дар умри худ гуноҳе накардааст: кӯдаки маъсум, тифли маъсум.

МАЪСУМА *a.* معصومه *муаннаси* маъсум; занӣ

бегуноҳ; покдоман.

МАЪСУМӢ معصومی 1. маъсум будан, бегуноҳӣ, босайбӣ. 2. покдоманӣ.

МАЪСУМОНА معصومانه покдилона, бегап; муомилаи тифлонаи маъсумона муносибати софдилонаи хоси тифлон.

МАЪТАЛ معطل (*аслаи* муаттал) интизор, мунтазир; маътали *касе ё чизе будан* дар интизори касе ё чизе будан, касе ё чизеро мунтазир будан, касеро интизорӣ кашидан, нигарони касе шудан; маътал кардан дар интизори нигоҳ доштан, мунтазир кардан; маътал мондан бекор мондан; маътал шудан а) мунтазир шудан, интизор будан; б) бекор мондан.

МАЪТАЛӢ معطلى маътал будан, интизорӣ, нигаронӣ.

МАЪТУФ *a.* معطوف *кит.* гардонида ба тарафе, нигаронида: инон маътуф доштан инон ба тарафе гардондан; ба сӯи дигар баргаштан.

МАЪФУВ *a.* معفو *кит.* афвшуда, баҳшида; маъфув доштан афв кардан, аз гуноҳи касе гузаштан.

МАЪХАЗ *a.* مأخذ 1. ҷои ахз, ҷое, ки аз он чизеро мегиранд. 2. сарчашмаи маълумот, манбаъ: маъхазии асосӣ, маъхазии илмӣ.

МАЪХАЗШИНОСӢ مأخذشناسӣ *нав.* илме, ки усули таҳқиқ ва истифодаи сарчашмаҳои (*хусусан таърихи*) меомӯзад.

МАЪХУЗ *a.* مأخوذ *кит.* 1. ахзшуда, гирифта; ба даст омада. 2. дастгиршуда; гирифтӣ, бандӣ.

МАЪХУД *a.* معهود 1. аҳду паймон шуда, бо аҳду паймон муайян ва муқарраршуда. 2. муқаррарӣ, одатӣ, маъмул; ба дастурни маъхуд аз рӯи расму қондан маълум.

МАЪЧУН *a.* معجون 1. чизи аз чанд модда таркибёфта, омеза, махлут. 2. хамиран хӯрданӣ, ки аз чанд доруи омехта бо асал ё бо шакар омода карда мешавад.

МАЪШАР *a.* معشر *кит.* 1. ҷамоат, гурӯҳи одамон. 2. хешовандон.

МАЪШУҚ *a.* معشوق он ки ишқ ва муҳаббати касе дар қалби ӯ ҷой гирифтааст, маҳбуб, дӯстдошта.

МАЪШУҚА *a.* معشوقه *муаннаси* маъшук.

МАЪШУҚАБОЗӢ معشوقه بازى ишқварзӣ; зан-бозӣ.

МАЪШУҚӢ معشوقى маъшук будан; **робитан** ошиқӣ ва маъшукӣ муносибати ошиқона.

МАЪЮБ *a.* معيوب 1. он ки ягон нуқсони узвӣ дорад, айбнок (**манб** ба ин маънӣ *шакли гуфтугӯиш иш калима аст*). 2. шахсе, ки дар натиҷаи бемории илочнопазир ё ягон иллати дигар қобилияти қорнашро гумкарда доништа шудааст: **маъюби чанг**.

МАЪЮС *a.* مأیوس ноумедшуда, ноумед; навмед; дилшикаста; **маъюс** шудан ноумед шудан; рӯхафтода шудан.

МАӢЮСӢ *a.* مأیوسى ноумедӣ, яъс: аломати маъюсӣ дар чехран *касe* намоеӣ будан; ба маъюсӣ афтодан ба яъсу навмедӣ дучор шудан; дар маъюсӣ андохтан дучори яъсу навмедӣ қардан; рӯхафтода қардан.

МАӢЮСОНА مأیوسانه дар ҳолати ноумедӣ, навмедона: **маъюсона чавоб** додан, **маъюсона нигоҳ** қардан, бо оҳанги маъюсона гуфтан.

МЕБЕЛ *лот.* ميبيل. ашёву асбоби чӯбини хона (*аз қабилӣ миз, курсӣ, диван, чевон*), асосия.

МЕБЕЛСОЗ ميبيلساز устое, ки мебел месозад, дуредгари созандаи мебел.

МЕБЕЛСОЗӢ ميبيلسازى сохтани мебел; қорхонас, ки дар он мебел месозанд: **қорхонаи мебелсозӣ**.

МЕБЕЛФУРӢШӢ ميبيلفروشى фурӯши мебел; қон фурӯши мебел: **мағозани мебелфурӯшӣ**.

МЕБОИСТ ميبايست *сигани шартно хоҳишмандӣ аз феъли бопстан, ки ҳамчун калимаи модалӣ бо феълҳо маънои зарурнатро медиҳад; лозим (зарур) буд, ки...*

МЕВА *мио* 1. ҳосили дарахт, бар, бор, самар: **меваи лазиз**, **меваи ширин**, **меваи тар**, **меваи хушк**, **меваҳои тирамоҳӣ**, **мева додан**, **мева фурӯхтан**, **мева чидан**; **оби мева** обе, ки аз фушурдани мева ҳосил мешавад, шираи мева; **шарбат**, **афшура**; **обу мева** мураббо ва меваҳои гуногун. 2. *мач*. натиҷа, ҳосили қор, самара; **меваи боғи умр** фарзанд.

МЕВАҒУНДОРӢ ميوه‌خندارى *шиг.* мевачинӣ; мавсимии мевағундорӣ.

МЕВАДИҲАНДА ميوه‌دهنده *сифати феълӣ за-*

мони ҳозира аз мева додан; самаровар: дарахти мевадиханда, ниҳоли мевадиханда.

МЕВАДОР ميوه‌دار дарахте, ки самар дорад, мевадиханда: **дарахти мевадор**.

МЕВАЗОР ميوه‌زار боғ ё қое, ки дарахти мевадори зиёд дорад.

МЕВАОВАР ميوه‌آور *шиг.* мевадиханда.

МЕВАПАЗ ميوه‌پز : мавсимии мевапаз мавсими пухта расидани меваи дарахтон.

МЕВАПАРВАРӢ ميوه‌پرورى соҳани боғдорӣ, ки бо нигоҳубини дарахтони мева ва гирифтани ҳосили онҳо машғул аст: **хоҷагии мевапарварӣ**.

МЕВАФУРӢШ ميوه‌فروش он ки мева мефурӯшад, фурӯшандаи мева.

МЕВАФУРӢШӢ ميوه‌فروشى 1. *исми амал аз мева* **фурӯхтан**, қой ё бозоре, ки дар он мева мефурӯшанд. 2. қасбу қори мевафурӯш: **мевафурӯшӣ қардан**.

МЕВАХУШККУНАК ميوه‌خشک‌کنк гармхона ё дастгоҳе, ки дар он мева хушк қарда мешавад.

МЕВАХУШКОНӢ ميوه‌خشک‌کاني амали хушк қардани мева (*дар ҳавои қушод ё дар меваҳушккунак*).

МЕВАЧИНӢ ميوه‌چيني *исми амал аз мева* **чидан**; амали чидани меваҳо аз дарахтон: **мевачинӣ қардан**.

МЕВАҶОТ ميوه‌جات *ҷ.* мева.

МЕГАВАТТ *ю.* مگه‌وات *физ.* як миллион ватт.

МЕГАФОН *ю.* مگه‌فان *тех.* абзор барои баланд қардани овоз (*аз қабилӣ қарнаи маҳсуси дастӣ ва ғ.*)

МЕҒ ميوغ *қун.* 1. абри сиёҳ; абр, саҳоб. 2. тумани галӣз, абр, саҳоб; туман.

МЕҒОЛУД ميوغ‌آلود ҳолати осмон ё ҳаво, ки дар онҳо абр ё туман дида мешавад, абролуд; туманолуд.

МЕДАЛ *фр.* مدل 1. нишони мудаввари филизии нақшдоре, ки барои тақдирни хизмате ҳамчун муқофоти давлатӣ дода мешавад. 2. нишони маҳсуе, ки барои қомебиҳои барҷаста дар соҳани илму фан, барои бо баҳои «аъло» таъмом қардани мактаби миёна, барои галаба

- дар мусобиқаҳои варзишӣ ва ғ. дода мешавад: медали тилло, медали нуқра, медали хизмати шонеста (мукофоти давлатӣ), бо ордену медалҳо мукофотонидаи, мактаби шиноснобаро бо медали тилло ё нуқра тамои кардан.
- МЕДАЛДОР** مدلدار бо медал мукофотонидашуда, бо медал сарфароз карданшуда; дар сари сина медал дошта.
- МЕДУЗА** ю. مدوزه зоол. чонвари баҳри чатрмонанд, ки бозу ва панҷаҳои дарозаш баромада менстад.
- МЕЗАК** ميزك гуфт., ниг. пешоб, меза, шоша, гумиз; мезак кардан мезидан.
- МЕЗАКДОН** ميزك دان ниг. масона.
- МЕЗИДАН** ميزيدان гуфт., ниг. шошидан.
- МЕЗОЗОЙ** ю. مزازى : давран мезозой геол. дар таърихи инкишофи Замин марҳалаи байни давраҳои палеозой ва кайнозой.
- МЕЛИОРАТСИЯ** лот. مليارتسيه маҷмӯи тадбирҳо (хушконидаи заминҳои сернам, обёрӣ кардан ва ғ.) оид ба киштбоб ва ҳосилхез кардани замин.
- МЕЛОД//МИЛОД** ميلاد замони валодат, вақти зода шудан; рӯзи таваллуд; мелоди Масеҳ рӯзи таваллуди Исои Масеҳ–пайгамбари аҳли насоро, ки мабдан солшумории мелодист; то мелод пеш аз солшумории мелодӣ: асри 4-уми то мелод.
- МЕЛОДРАМА** лот. ملادرمه санъ. асари драматик, ки дар он воқеаи фочиаангез бо ҳиссиёти баланди муболиғанок ва оҳанги паңдомез тасвир ёфтааст.
- МЕЛОДӢ//МИЛОДӢ** ميلادى 1. мансуб ба мелод. 2. солшуморие, ки аз рӯзи мелоди Исои Масеҳ сар мешавад ва дар аксари мамлакатҳои ҷаҳон ҷорист.
- МЕМБРАНА** лот. ممبرنه парда–тунукан нозуки филизӣ дар гӯшаки телефон ва ғ., ки аз ларзиши он садо ба вучуд меояд.
- МЕНЕЧЕР** انگل. منجير нав. 1. мутахассиси соҳаи идораи истеҳсолот – менечмент. 2. варз. дар варзиши касбӣ шахсе, ки мусобиқаҳои варзишкороиро ташкил медиҳад.
- МЕНЕЧМЕНТ** انگل. منجمنت нав. назарияву амалияи идораи истеҳсолот ва фуруши
- маҳсулот (бо назардошти баланд бардоштани самаранокии ва афзоиши фоида).
- МЕНИНГИТ** ю. مننگيت тиб. илтиҳоби парданмағзи сар; сарсом.
- МЕНШЕВИЗМ** р. منشويزم таър. ҷараёни ислохотхоҳии майдабуржуазӣ дар ҳизби коргарии сотсиалистӣ–демократии Русия, ки тарафдорони ин ҷараён ақаллиятро ташкил медоданд, ақаллиянон.
- МЕНШЕВИК** р. منشويك таър. пайрави меншевиизм; узви ҳизби меншевикон.
- МЕНУ** مينو ниг. мину.
- МЕОД** ميعاد ниг. миод.
- МЕРГАН** مرگن 1. тирандоз; тирандози мохир. 2. шикорчӣ, сайёд.
- МЕРИДИАН** лот. مريدئئн ҷугр. хати тӯл, хати нисфуннаҳор; меридиани Замин хати доиравии тасавурии кураи Замин, ки аз ҳар ду қутб мегузарад ва меридиани якум (ё сифрӣ) аз болои расадхонаи Гринвич (дар Лондон) гузашта, Заминро ба нимкураҳои шарқӣ ва ғарбӣ тақсим мекунад.
- МЕРИНОС** ит. ميريناس 1. навъе аз зоти гӯсфанди маҳинпашм. 2. як навъи пашм.
- МЕРОС** а. ميراث 1. он чи ба ирс мондааст, молу пуле, ки аз мурда ба ворисонаш мондааст: мероси аз падар монда. 2. ёдгориҳои маданӣ, адабӣ, меъморӣ ва ғ., ки аз гузаштагон ба наслҳои оянда расидаанд: мероси адабӣ осори адабии гузаштагон; мероси гузаштагон мерос мондан; ба мерос гирифтаи // мероси гирифтаи соҳиби мерос шудан.
- МЕРОСБАР** ميراث بر нав., ниг. меросхӯр.
- МЕРОСБАРӢ** ميراث برى нав., ниг. меросхӯрӣ.
- МЕРОСГИР** ميراث گير ниг. меросхӯр.
- МЕРОСГУЗОР** ميراث گذار он ки аз худ мерос боқӣ мемонад, меросдеҳ.
- МЕРОСДЕӢ** ميراث ده ниг. меросгузор.
- МЕРОСДИӢАНДА** ميراث دهنده сифати феълӣи замони ҳозира аз мерос додан.
- МЕРОСӢ** ميراثى ба мерос монда, ирсӣ, маврус; замини меросӣ, ҳавлии меросӣ, чизу ҷоран меросӣ.

МЕРОСХҶР *میراث خور* ворис, ирс- гиранда, он ки мерос ба ӯ мерасад.

МЕРОСХҶРӢ *میراث خوری* меросхҶр будан; сохиби молу мулки меросӣ будан, меросгирӣ: **ҳаққи меросхҶрӣ доштан**.

МЕТАЛЛ *лот. میتل шиг. филиз.*

МЕТАЛЛОГРАФИЯ *митлагрифие* илме, ки ба омӯхтани сохт ва хосияти физикни филизот ва ҳӯлаҳо машғул аст, филизшиносӣ.

МЕТАЛЛУРГИЯ *лот. митлургие* соҳаи саноати вазнин онд ба тайёр кардани филизот; илми истехсоли саноатни филизот, оҳангудозӣ; **металлургияи ранга, металлургияи сиёх.**

МЕТАЛЛУРГӢ *митлурги мансуб ба металлургия.*

МЕТАН *фр. метн хим.* газе, ки аз омехтаи карбон бо гидроген ҳосил мешавад ва сӯзандаю бебӯй аст, гази ботлоқӣ, гази кам.

МЕТАФИЗИК *ю. митефзӣк* олимни соҳаи метафизика.

МЕТАФИЗИКА *ю. митефзӣке* 1. таълимоти фалсафӣ дар бораи асосҳои фавқуттабин ҳастӣ, ба таҷрибаи ҳиссӣ дастнорас будани ашқе *ва ғ.* 2. тарзи тафаккури гайридиалектикӣ, ки ҳодисаҳои олами моддиро бидуни алоқамандӣ ва инкишофёбии онҳо баррасӣ мекунад.

МЕТЕОР *ю. митиар* шихоб, ситораи паррон.

МЕТЕОРИТ *ю. митиарит* ҷисми физикин сангӣ ё филизӣ ва ё сангию филизӣ, ки аз фазо ба замин меафтад, поран ситораи паррон, шихобпора.

МЕТЕОРИТӢ *митиарити мансуб ба метеорит: бо-роии метеоритӣ.*

МЕТЕОРОЛОГИЯ *ю. митиаралагие* илм онд ба ҳодисаҳои фазои атрофи Замин ва пешгӯии обу ҳаво; обуҳавошиносӣ, ҳавошиносӣ.

МЕТИЛ *фр. митил хим.* моддае, ки аз як атоми карбон се атоми гидроген иборат аст; пасмондан метан.

МЕТИЛӢ *митили мансуб ба метил: спирти метилӣ* спирти аз чӯб (аррамайда) ҳосилшудаи захрнок, ки дар дорусозӣ ва техника истифода мешавад.

МЕТИН *митин* кӯбаи оҳанин нӯлғафс, ки бо он

санг мешикананд ё аз кӯҳ маъдан мекананд; зогнӯл.

МЕТОД *ю. митад* усули маърифат ва тадқиқи ҳодисаҳои табиат ва ҳаёти ҷамъиятӣ; маҷмӯи равишҳои тадқиқи назариявӣ ва ба амал татбиқ кардани онҳо, равиш.

МЕТОДИКА *ю. митадике* маҷмӯи усулҳои таълими чизе ё иҷрои амали қоре; **методикан таълим** усули таълим, равишу омӯзиш.

МЕТОДИСТ *ю. митадист* мутахассиси усули таълими ягон фан, равишомӯз.

МЕТОДӢ *митадӣ мансуб ба метод; дастури методӣ* дастур онд ба тарзу усули таълиму тадриси фанне.

МЕТОДОЛОГИЯ *ю. митадалагие* таълимоти умумӣ дар бораи методу равишҳои илмӣ дар пажӯҳиши мавзӯҳои ягон соҳаи илм.

МЕТОДОЛОГӢ *митадалаги мансуб ба методология, онд ба методология: семнари методологӣ.*

МЕТР *ю. метр* 1. воҳиди андозагирии дарозӣ, ки ба 100 см баробар аст: **метри мураккаб, метри мураббаъ**. 2. чадвал ё навори ба дарозӣ 100 см, ки барои андоза кардани чизе ба сантиметрҳо тақсим карда шудааст; метрчӯб.

МЕТРАЖ *ю. метрж* 1. дарозӣ ба ҳисоби метр. 2. масоҳати хонаю ҷо ба ҳисоби метри мураббаъ.

МЕТРӢ *метри мансуб ба метр.*

МЕТРО *фр. метра* як навъи нақлиёти мусофирбарии зеризаминӣ, ки аз вагонҳои ба ҳам васлшуда иборат аст, метрополитен.

МЕТРОПОЛИТЕН *фр. метрапалитен* роҳи оҳани зеризаминии шахрӣ, ки як навъи нақлиёти мусофирбарӣ ҳисоб мешавад.

МЕХ *мих* милаи кӯтоҳи нӯгтези филизӣ ё чӯбие, ки бо он ду порчаи чӯбӣ ё филизиро ба ҳам васл мекунад ё онро ба девор кӯфта, ҳар чиз меовезанд ва ё ба замин кӯфта чорворо ба он мебанданд; **меҳи печдор** винт; **меҳ задан** меҳ кӯфтан ба ҷое (*мас., ба девор*); **меҳ кардан** меҳ зада маҳкам кардан (*чизеро*); **◇ қоматаш меҳ барни рост** одами солими боқувват.

МЕХАК *михак* 1. *шиг.* меҳчағул. 2. доначаҳои хурди хушбӯй, ки аз ғунҷаҳои буттаи меҳча-

гул чамъ карда хушконидаанд ва оиро кӯфта ба хӯрок ё шарбатҳо меандозанд.

МЕХАНИЗАТОР *р.* *میخیزتار* 1. мутахассиси соҳаи механизатсия. 2. коргари ихтисосманде, ки мошину олоти механиконидаро идора ва нигоҳубин мекунад: **механизатори хочагии деҳқонӣ**.

МЕХАНИЗАТОРӢ *میخیزتاری* касбу кори механизатор.

МЕХАНИЗАТСИЯ *ю.* *میخیزتسیه* *ниг.* **механиконӣ**.

МЕХАНИЗМ *ю.* *میخیزیم* 1. сохти даруни мошин (*олат ё дастгоҳ*): **механизми соат**. 2. *лаҷ.* сохт ё сохторе, ки тартибу қоидаи ягон соҳаи фаъолиятро муайян мекунад: **механизми давлатии идоракунии**.

МЕХАНИК *фр.* *میخیک* 1. мутахассиси соҳаи механика. 2. он ки ба кор ва истифодабарии мошинҳо назорат ва роҳбарӣ мекунад.

МЕХАНИКА *ю.* *میخیکه* 1. *физ.* соҳаи физика онд ба қонунҳои ҳаракати ҷисмҳо дар фазо ва қувваҳои ба амаловарандаи ин ҳаракат: **механикаи назариявӣ**. 2. *тех.* баҳши техника, ки бо ҳалли вазифаҳои дар амал татбиқ кардани қонунҳои ҳаракати ҷисмҳо ва қувваҳои муҳассали он машғул аст: **механикаи сохтмон**.

МЕХАНИКӢ *میخیکی* мансуб ба механика: **корхонаи механикӣ, қувваи механикӣ**.

МЕХАНИКОНИДАН *میخیکانیدن* ба кори мошинӣ гузаронидани кори соҳас, бо мошину олоти механикӣ таҷҳизонидан, механикӣ кардан: **механиконидани деҳқонӣ**.

МЕХАНИКОНИ *میخیکانی* *исми амал аз механиконидан*; механизатсия.

МЕХАНИТСИЗМ *ю.* *میخیتسیзім* *фалс.* як намуди тарзи метафизикии тафаккур ва дарки олами моддӣ, ки қонуниятҳои мураккаби тараққиётро чун қонуниҳои одии механика маънидод мекунад.

МЕХГАРДОН *میخگردان* асбоби оҳание, ки пойафзолро ба рӯи он монда мехчаҳояшро қат мекунад; \diamond **мехгардон кардан** *гуфт.* аз ҷое ба ҷои дигар бурда бастанӣ чорвои хонагӣ дар алафзор, ҷогардон кардан.

МЕХӢ *میخی* : хати мехӣ *таър.* навъи хатест, ки

бо аломатҳои мехмонанд навишта мешуд ва ёдгориҳои хатии забони форсии бостон бо ин хат китобат шудааст (*мас., Катибаи Бесутун дар наздикии шаҳри Кирмоншоҳи Эрон*).

МЕХКАШАК *میخکشک* асбобе, ки бо ёри он мехи кӯфтари кашаида мегиранд.

МЕХКӢБ *میخکوب* бо мех ба ҷое кӯфта маҳкам карда; \diamond **дар ҷои худ мехкӯб шудан** аз тарс ё ҳайрат дар як ҷо шаҳ шуда мондани касе.

МЕХКӢБӢ *میخکوبی* *исми амал аз мех кӯфтан* (*мех задан*).

МЕХПАРЧ *میخپرچ* милаи сусте, ки ҳангоми кӯфтан нӯғаш парчин мешавад.

МЕХПАРЧИН *میخپرچین* бо мех парчин кардашуда; **мехпарчин кардан** мехҳои зиёдро зада маҳкам кардан; **меху милаҳои кӯтоҳи филизиро кӯфта ба ҳам васл кардан**.

МЕХСОЗ *میخساز* устое, ки аз филизот ё аз ҷӯб меху мехчаҳо месозад.

МЕХСОЗӢ *میخسازی* касбу кори мехсоз; **истеҳсоли мех**.

МЕХСУТУН *میخستون* *нав.* ҳодае, ки дар ҷойҳои яхбаста ва бутлоқзор рост-рост ба замин мезананд, то ки ҳамчун поя ва таҳкурсии хизмат кунад.

МЕХЧА *میخچه* мехи хурди оҳанӣ ё ҷӯбӣ.

МЕХЧАГУЛ *میخچهگل* *бот.* гнёхе, ки соқа - шохаҳои дароз ва дар нӯги шохаҳо гулҳои калони рангоранги сурху сафеду бунафш ва г. дорад; гули мехак.

МЕХЧАКОРӢ *میخچهکاری* мехчаҳои зиёдеро зада маҳкам кардани чизе ба чизи дигар.

МЕХЧАОБАК *میخچهآبک* *бот.* як навъи ангур.

МЕХЧӢБ *میخچوب* мехи ҷӯбӣ, мехи аз ҷӯб тайёршуда.

МЕХ *مه* *кит.* калон, бузург, *муқоб.* кех; **кехону мехон** хурдону бузургон.

МЕҲАН *میهن* ватан, зодгоҳ.

МЕҲАНДӢСТ *میهندوست* *ниг.* **ватандӯст**.

МЕҲАНДӢСТӢ *میهندوستی* *ниг.* **ватандӯстӣ**.

МЕҲАНӢ *میهنی* *ниг.* **ватанӣ**.

МЕҲАНПАРАСТ *میهن پرست* *ниг.* ватанпараст.

МЕҲАНПАРАСТӢ *میهن پرستی* *ниг.* ватанпарастӣ.

МЕҲАНФУРӢШ *میهن فروش* *ниг.* ватанфурӯш.

МЕҲАНФУРӢШӢ *میهن فروشی* *ниг.* ватанфурӯшӣ.

МЕҲБАРА *ا. محبره* сиёҳидон, давот.

МЕҲВАР *ا. محور* 1. тире, ки чарх дар атрофи он давр меҳӯрад; **меҳвари чархи ароба**, **меҳвари чархҳои пешии мошин**, **меҳвари чархи ресмонресӣ**. 2. *чугр.* хати рости фаразӣ, ки як сари он ба кутби шимол ва сари дигараш ба кутби ҷануб пайвастааст ва Замин дар гирди он давр мезанад. 3. *мач.* марказ, асос; \diamond **меҳвари сӯҳбат** мавзӯи асосии сӯҳбат.

МЕҲВАРӢ *محوری* 1. *мансуб ба меҳвар*. 2. *мач.* марказӣ, асосӣ.

МЕҲЗОР *ا. مهذار* *кит.* беҳудагӯӣ; ҳарзагӯӣ.

МЕҲИН *مهين* *кит.* калонтарин, бузургтарин; калон, бузург; **писари меҳин** писари калон (*дар синну сол*).

МЕҲЛАБ *ا. محلب* *кит.* зарфи ширдӯшӣ, ширдӯша, хурма.

МЕҲМОЗ *ا. مهماز* оҳани маҳсули нӯгтез, ки ба ақиби пошнаи мӯза устувор карда, барои давонидани асп ба кор мебаранд, маҳмез.

МЕҲМОН *مهمان//مهمان* он ки ба хонаи каси дигаре омада аз тарафи соҳиби хона пазироӣ мебинад; **тоқати меҳмон надошт**, **хона ба меҳмон гузошт** (*зарб.*); **меҳмони ноҳонда** *ниг.* ноҳонда; **меҳмони туфайлӣ** *ниг.* туфайлӣ; **меҳмон кардан** касеро ба сифати меҳмон даъват кардан (*ба хонаи худ*), ҳамчун меҳмон пазироӣ кардан; **меҳмон шудан** ба сифати меҳмон ба хонаи касе рафтан, ҳамчун меҳмон дар ҷое воқеъ шудан; \diamond **меҳмони нав** тифли навзод.

МЕҲМОНАК *مهمانک* *гуфт.* шакли тасғир ва навозиши меҳмон.

МЕҲМОНГУРЕЗ *مهمان گریز* он ки меҳмонро хуб қабул намекунад, меҳмонро дар хонааш танҳо мемонад; он ки меҳмонро дӯст намедорад.

МЕҲМОНДОР *مهمان دار* он ки меҳмонро пазироӣ ва парасторӣ мекунад; меҳмондӯст.

МЕҲМОНДОРӢ *مهمان داری* 1. пазироӣ ва пара-

стории меҳмон, қабули меҳмон; зиёфат ба-роӣ меҳмонон. 2. меҳмоннавозӣ; **меҳмондорӣ кардан** (**намудан**) ба сифати меҳмон даъват карда зиёфат додан; меҳмоннавозӣ кардан.

МЕҲМОНДӢСТ *مهمان دوست* он ки омадани меҳмонро дӯст медорад, меҳмонпарвар; меҳмоннавоз: **мардуми меҳмондӯст**, **мизбони меҳмондӯст**.

МЕҲМОНДӢСТӢ *مهمان دوستی* меҳмондӯст будан; меҳмоннавозӣ.

МЕҲМОНӢ *مهمانی* ба сифати меҳмон омадан ё рафтан меҳмон ба ҷое; меҳмондорӣ, зиёфат: **ба меҳмонӣ бурдан** (**омадан**, **рафтан**), **ба меҳмонӣ даъват кардан** (**хабар кардан**, **хондан**, **ҷег задан**).

МЕҲМОНКАДА *مهمان کده* *ниг.* меҳмонхона.

МЕҲМОННАВОЗ *مهمان نواز* меҳмондӯст; он ки меҳмонро нағз пазироӣ мекунад: **мардуми меҳмоннавоз**; меҳмоннавоз будан.

МЕҲМОННАВОЗӢ *مهمان نوازی* меҳмоннавоз будан, меҳмондӯстӣ.

МЕҲМОННАВОЗОНА *مهمان نوازانه* аз рӯи меҳмоннавозӣ, меҳмондӯстона: **муомилан меҳмоннавозона**, **меҳмоннавозона истиқбол кардан** (**пешвоз гирифтан**).

МЕҲМОНПАЗИР *مهمان پذیر* он ки меҳмон пазироӣ мекунад, пазирандаи меҳмон, мизбон.

МЕҲМОНСАРО(Ӣ) *مهمان سرا//مهمان سرای* меҳмонхона: **меҳмонсарон ҳукуматӣ** иморати маҳсус барои иқомати меҳмонони ҳукуматӣ.

МЕҲМОНХОНА *مهمان خانه* 1. утоқи маҳсус барои пазироии меҳмонон; хонаи меҳмоннишини ҳар ҳавлӣ. 2. бинои бисёрхонадор дар шаҳрҳо барои истиқомати мусофирон.

МЕҲНАТ *ا. محنت* 1. азоб, ранҷ, машаққат, заҳмат **меҳнат кашидан** азобу машаққат кашидан, дар азоб будан. 2. фаъолияти мақсаднок ва ба ҷамъият нафъовари инсон, ки ранҷу кӯшиши ақлонӣ ва ҷисмонӣ металабад; кор; **меҳнати вазнин** (**миёншикан**, **пурмашаққат**, **сахт**, **тоқатфарсо**), **меҳнати даст(а)ҷамъона**, **меҳнати деҳқонӣ**, **меҳнати зарбдорона**, **меҳнати фидокорона** (**буиёдкорона**, **шоён**), **меҳнати осоишта**, **меҳнати сахро**,

меҳнати ҳалол, иди меҳнат, интизоми меҳнат, тақсимоти меҳнат, зоеъ нарафтани меҳнати касе; ба таври истиора: арсан меҳнат, майдони меҳнат, пихоли меҳнати касе меван роҳат додан; меҳнати дастӣ коре, ки дар истехсолот бе ёрии мошин ва техника, яъне бо қувваи бозу ба чо оварда мешавад; меҳнати кироя меҳнате, ки шахси воситаи истехсолот нашошта барои рӯзгузаронӣ ба сармоядор мефурӯшад; меҳнати фикрӣ//меҳнати ақлонӣ корест (аз қабилӣ корҳои эҷодӣ, илмӣ, муҳандисӣ ва ғ.), ки одам барои иҷрои он қувваи ақлонии худро сарф мекунад; меҳнати ҷисмонӣ корест (аз қабилӣ деҳқонӣ, сохтмон, ҳаммоли ва ғ.), ки асосан бо қувваи бадани одам иҷро карда мешавад, кори ҷисмонӣ; музди меҳнат ҳаққи, ки дар бадали иҷрои кор дода мешавад; рӯзи меҳнат воҳиди кори якрӯза дар муҳосибаи меҳнати деҳқонон; меҳнат кардан кор кардан; аз меҳнати касе фонда бурдан касеро истисмор кардан; ◇ аҳли меҳнат меҳнатқашон, заҳматқашон; меҳнати касе сӯхтаи кори анҷомдодаи касе самара надодан (бенатича мондан).

МЕХНАТГУРЕЗ محنت گریز он ки кор кардан намехоҳад, коргурез; танбал, коҳил.

МЕХНАТГУРЕЗӢ محنت گریزی меҳнатгурез будан, коргурезӣ; танбалӣ, коҳилӣ.

МЕХНАТДӢСТ محنت دوست одами меҳнатӣ, он ки аз кор намегурезад, он ки меҳнат кардан хӯрданро вазифаи асосии худ медонад.

МЕХНАТДӢСТӢ محنت دوستی меҳнатдӯст будан, кордӯстӣ.

МЕХНАТӢ محنتی 1. мансуб ба меҳнат; кори асосёфта бар меҳнат: ғалабаи меҳнатӣ, тарбияи меҳнатӣ, фаъолияти меҳнатӣ, шӯхрати меҳнатӣ; рӯзи меҳнатӣ рӯзи корӣ. 2. меҳнатқаш, меҳнатдӯст: марди меҳнатӣ, одами меҳнатӣ; мардуми меҳнатӣ // ҳалқи меҳнатӣ меҳнатқашон. 3. маҳсули меҳнат; бо меҳнат(-и ҳалол); даромади меҳнатӣ, нони меҳнатӣ; дафтарчаи меҳнатӣ ҳуҷҷатест ба шакли дафтари хурд, ки дар он маълумот оид ба фаъолияти меҳнати коргарону хизматчиён сабт мешавад; муассисаи ислоҳи меҳнатӣ маҳбас ва коргоҳ ё корхонаҳои маҳсус, ки маҳбусон дар он мӯҳлати ҷазои худро бо кор адо мекунанд; руҳсатии меҳнатӣ муд-

дати ҳарсолаи аз кор муваққатан озод кардан (*барои истироҳат*) бо хифзи чой ва музди миёнаи кор.

МЕХНАТКАШ محنت کش он ки бо меҳнати худ (кори худ) рӯз мегузаронад, меҳнатқунанда; меҳнатдӯст, кордӯст.

МЕХНАТКӢФТА محنت کوفته хаста аз меҳнати зиёд, коркӯфта.

МЕХНАТҚАРИН محنت قرین меҳнатдӯст, меҳнатӣ.

МЕХНАТОБОД محنت آباد 1. ҷои азобу машаққат. 2. ҷои бо қору кӯшиши меҳнатқашон ободгардида.

МЕХНАТРАСОН محنت رسان расонандаи бало, расонидани мусибат, озордиҳанда.

МЕХНАТРӢЗӢ محنت روزی 1. он ки азобу машаққат кашидан дар тақдири ӯст. 2. меҳнатдӯст, меҳнатӣ.

МЕХНАТСАРО محنت سرا 1. ғамхона, ғамқада. 2. маҷ. дунё.

МЕХНАТГАЛАБ محنت طلب коре, ки сарф кардани меҳнати зиёдро талаб мекунад: кори меҳнатғалаб.

МЕХНАТШИНОСӢ محنت شناسی як соҳаи илми иқтисод, эргономика.

МЕХР مهر 1. муҳаббат, ишк, дӯстдорӣ; навозиш, меҳрубонӣ; меҳри модар, меҳри поки Ватан, аз рӯи меҳр, бо меҳр, меҳри беандоза доштан, меҳри касе дар дил будан; ба таври истиора: меҳри касеро аз дил кандан, меҳри касеро ба чизе бедор кардан (*мас., меҳри касберо*), тухми меҳр дар дили касе коштан. 2. офтоб, хуршед: меҳри мунир, меҳри оламтоб, меҳри Ховар; меҳри дурахшон дамидаи офтоби тобон намоён шудан, офтоб баромадан; меҳр бастан нисбат ба касе ё чизе меҳру муҳаббат пайдо кардан; касе ё чизеро дӯст доштан, нағз дидан; меҳр мондан дӯст доштан касеро, дил бастан ба касе; меҳри касе ё чизе ба дил чо шудан ё дар дил чой гирифтани меҳр бастан ба касе ё чизе, касе ё чизеро дӯст доштан. 3. моҳи ҳафтуми солшумории шамсӣ пас аз шаҳривар ва пеш аз обон (*мутобиқ ба моҳи «мизон»-и тақвими бурҷӣ*), ки он ба сентябр - октябри милодӣ рост меояд; номи рӯзи шонздаҳуми ҳар моҳи шамсӣ; ◇ меҳр дар чашм // меҳр дар дида бо ёру дӯстон ҳар

қадар зиёдтар вохӯрдӣ ва рафтуомад кардӣ, ҳамон қадар бештар онҳоро дӯст медорӣ (ба онҳо дил мебандӣ).

МЕХРАНГЕЗ *مهراڼگيز* он чи ҳисси муҳаббат ва меҳрубонӣ ба вучуд меорад; пурмеҳру муҳаббат: **нигоҳи меҳрангез, чашми меҳрангез, суханҳои меҳрангез.**

МЕХРБОР *مهربار* пур аз меҳрубонӣ: **нигоҳи меҳрбор.**

МЕХРВАР *مهروار* *кит.* меҳрубон, мушфику меҳрубон.

МЕХРВАРЗ *مهروارز* *кит.* ишқварз, ошиқ.

МЕХРВАРЗӢ *مهروارزي* *кит.* ишқварзӣ, ошиқӣ.

МЕХРГИЁҲ *مهريه* 1. гиёҳе, ки решааш монанд ба шакли одамист ва дар тибби Чин истеъмоли зиёд дорад, астаранг. 2. растание, ки аз рӯи ақидаи хурофӣ ҳар кас беҳи онро бо худ дошта бошад, ҳама ба ӯ меҳр мебанданд ва дӯсташ медоранд, мардумгиёҳ.

МЕХРГОН *مهريگان* 1. яке аз чашнҳои бостонист, ки ҳар сол рӯзи шонздаҳуми меҳрмоҳ - рӯзи эътидоли шабу рӯз дар тирамоҳ чашн мегирифанд. 2. тирамоҳ, поиз, хазон, хазонрез, баргрезон.

МЕХРГОНӢ *مهريگاني* 1. *кит.* мансуб ба меҳргон. 2. *мус.* номи яке аз оҳангҳои мусикӣ.

МЕХРГУСИЛ *مهريگسيل* *кит.* 1. шиканандаи ҳусни офтоб; *киноя аз* хушруй. 2. меҳршикан, тарки муҳаббат кардан, қатъи муҳаббат кардан.

МЕХРДАВЛАТ *مهري دولت* *кит.* он ки давлаташ монанди офтоб дар дурахшонӣ ва авчу равнақ аст.

МЕХРӢ I *مهري* *мансуб ба* меҳр I; офтобӣ, хуршедӣ.

МЕХРӢ II *مهري* *бот.* як навъи гиёҳи даштӣ, ки гули он заҳрдор аст.

МЕХРКОР *مهريكار* *кит.* бомуҳаббат, меҳрубон.

МЕХРМОҲ *مهريماه* *ниг.* меҳр 3.

МЕХРНОМА *مهرينامه* номаи меҳру муҳаббат, номаи садоқат, номаи ишқу вафо.

МЕХРОБ I a. *محراب* тоқи даруни масҷид, ки ба тарафи қибла нигоҳ мекунад; ҷои истодани имом дар намози ҷамоа.

МЕХРОБ II *مهراب* номи подшоҳи Кобул, ки падари модари Рустам-қахрамони «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ буд.

МЕХРОМЕЗ *مهريميز* аз рӯи меҳрубонӣ; меҳрубонона, пурмеҳру муҳаббат.

МЕХРОФАРИН *مهريفرين* дорои меҳру муҳаббати қавӣ, дӯстдоранда.

МЕХРПАЙВАНД *مهريپيوند* *нав.* робита ва пайванде, ки дар пояи меҳру муҳаббат бунёд шудааст, дӯстӣ, рафокат.

МЕХРПАРВАР *مهريپاروار* 1. парварандаи меҳру муҳаббат; меҳрубон, навозишкор. 2. офтоб-парвар.

МЕХРПАРАСТ *مهريپرست* *д.* пайрави дини меҳрпарастӣ.

МЕХРПАРАСТӢ *مهريپرستي* *д.* яке аз динҳои бостонии халқҳои эронӣ, ки асоси он аз парастии Офтоб ва рушноӣ иборат буд, митроизм.

МЕХРСОЗ *مهريساز* *кит.* офарандаи меҳру муҳаббат, дӯсткор.

МЕХРСОН *مهريسان* чун офтоб, монанди хуршед.

МЕХРУБОН *مهريان* бомуҳру муҳаббат, пурмуҳаббат, навозишкор, мушфиқ, дӯстдор: **ёри меҳрубон** ёри азиз; **модари меҳрубон, фарзанди меҳрубон; меҳрубон будан** мушфиқ будан, ғамхор будан; **хушрафтор будан** бо касе; **меҳрубон шудан** (ё **гаштан**) а) дӯстдор гаштан; ошиқ шудан; б) мушфику ғамхор гаштан; лутф кардан.

МЕХРУБОНӢ *مهرياني* меҳру муҳаббат, шафқат, дӯстдорӣ; лутфу марҳамат; **бо меҳрубонӣ** аз рӯи меҳру шафқат, меҳрубонона; **меҳрубонӣ кардан** а) бо меҳру

муҳаббат муносибат кардан бо касе; б) илтифот кардан; бахшидан.

МЕХРУБОНОНА *مهريانانه* бо меҳру муҳаббат, бо меҳрубонӣ; пур аз меҳру шафқат; дӯстдорона, навозишкорона: **муносибати меҳрубонона, суханҳои меҳрубонона, табасуми меҳрубонона, меҳрубонона нигоҳ кардан.**

МЕХТАР *مهتر* 1. бузургтар, калонтар, *муқоб.* кехтар: **на ҳар ки ба қомат меҳтар, ба қимат бехтар** (*зарб.*). 2. одами бузург, бузургвор,

- олимақом; сардори қавме ё гурӯҳе. 3. кҳн. саис, ниғаҳбони аспон.
- МЕХТАРЗОДА** مهترزاده *кит.* бузургзода, асилзода.
- МЕХТАРӢ** مهتری бузургӢ, сардорӢ, калонӢ.
- МЕХТАРНАЖОД** مهترناژاد *кит.* бузургзода, асилнажод, аз нажоди бузургону меhtarон.
- МЕХТАРОЙИН** مهترآين *кит.* бузургтабъ, олитабиат, дорон оини бузургиву олитаборӢ.
- МЕХТАРПАРАСТ** مهترپرست бузургпараст, сардорпараст, калонпараст.
- МЕХЧАМА** *а.* محجمه *кит., тиб.* шиша, зарфи ҳаҷҷомӢ, шишан хунгирӢ.
- МЕХЧАН** *а.* محجن қуллоб, шаст, чангак.
- МЕШ** ميش гӯсфанд, гӯсфанди мода.
- МЕШИГАР** ميشگر чармгари чарми гӯсфанд.
- МЕШИГӢ** ميشيگي *тг.* мешӢ 3.
- МЕШӢ** ميشي 1. мансуб ба меш; гӯсфандӢ; чашм(он)и мешӢ чашми монанд ба чашми гӯсфанд; чашми сиёҳи моил ба сабз. 2. пӯсти даббоғишудан меш, чарми гӯсфанд, сафён, тимоч. 3. аз чарми меш (гӯсфанд) дӯхташуда ё таҳияшуда, мешигӢ: суфраи мешӢ, шалвори мешӢ.
- МЕШСОР** ميشسار *кит.* 1. бо нақши сари гӯсфанд нақшу нигоршуда, ба нақши сари меш ороста. 2. номи яке аз тахтҳои Хусрави Парвиз дар «Шоҳнома».
- МЕШЧАШМ** ميشچشم он ки чашмони ба чашми гӯсфанд монанд дорад, дорои чашмони мешӢ, бо чашмони гӯсфандӢ.
- МЕЪДА** *а.* معدة *биол.* узви бадани инсон, ҳайвон ва дигар мавҷудоти зинда, ки хӯрок ба он медаарояд ва ҳазм мешавад; **вайрон шудани меъда** ҳазм карда натавонистани меъда, касал шудани меъда; **меъда гирифт кардан** ба қабзият гирифторм шудани меъда; **меъдаи худро ором додан** ҳисси ба хӯрок доштаи худро қонеъ кардан, нафси худро ором кардан.
- МЕЪЁР** *а.* معيار 1. тарозуи зарсанҷ; санги маҳак; асбоб ё олати санҷиши чизе. 2. андоза, ченак, паймона. 3. андоза, наҳв, милоқ; миқдор, мизон; **меъёри баҳогузори** талаботе, ки дар асо-
- си он баҳо муайян мешавад (*мас., ба допиши талаба*); **аз меъёр зиёд** аз ҳадди муайян зиёд; **аз меъёри...** аз андозан..., назар ба ҳисоби...; **аз меъёр гузаштан** аз ҳад гузаштани чизе; **ба меъёр даровардан** ба ҳадди муайян овардан; **меъёр чорӣ кардан**; **меъёри забони адабӣ** намуна, анъана ва мачмӯи талаботи дар нутқи хаттию шифоҳӣ (*новобаста ба ҷои истиқомат ва мансубият ба табақаҳои ҷамъиятии халқе*) эътирофгардидаи тарзи талаффуз ва мавриди истеъмоли калимаю ибораҳо *ва ғ.*, ки ба ташаккули умумияти забони миллат замина мегузорад.
- МЕЪЁРӢ** معيارى мансуб ба меъёр.
- МЕЪЗАНА** *а.* مئذنه *кит.* маъзана, манораи азонгӯӣ.
- МЕЪЗАР** *а.* مئزر *кит.* либоси болопӯши чодармонанд; чодар.
- МЕЪЛОҚ** *а.* معلاق *кит.* чангак, чангаки овеза; чангаки қанораи қассобӢ; *гуфт.* мелоқ.
- МЕЪМОР** *а.* معمار 1. созандан иморат, устон бинокор. 2. он ки нақшаи иморатро кашада, сохтмони онро назорат мекунад, мутахассиси лоихакашӣ ва иморатсозӣ.
- МЕЪМОРӢ** معمارى 1. мансуб ба меъмор. 2. кори меъмор, бинокорӣ. 3. санъати лоихакашӣ ва иморатсозӣ: услуби меъморӣ.
- МЕЪРОҶ** *а.* معراج 1. он чи ба воситаи он боло мебароянд; нардбон, зинапоя. 2. болоравӣ, болобарой, уруҷ кардан. 3. рафтани Муҳаммади пайғамбар (с) ба осмон ва мулоқӣ шудани ӯ бо Худованд, ки шаби 27-уми моҳи раҷаб соли қамарӣ воқеъ гардидааст ва мусулмонон ин рӯзро ид мекунанд (*иди раҷаб*).
- МЕЪҶАР** *а.* معجر *кит.* рӯпӯш, чашмбанди занон; сарандоз.
- МИҶФАР** *а.* منفر *кҳн., кит.* тоскулоҳ, кулоҳи филизии чангӣ, хӯд.
- МИДОД** *а.* مداد *кит.* 1. сиёҳии хатнависӣ. 2. қалами одӣ.
- МИДҶАТ** *а.* مدحت *кит.* мадҳ, ситоиш.
- МИЁН** *а.* ميان 1. миёна, васат; *муқоб.* **канор**; байни ҳар чиз; байн, мобайн: **аз миёни** (*одамон гузашта*), **аз миёни** (*китобҳо*); **дар миёни мардум** дар байни омма; **аз миён а)** аз байн; б)

мач. аз он вақт (фурсат). 2. камари одам ва ҳайвонот; **миёни борик** камари борик; **миён бастан** киноя аз омода шудан (*ба иҷрои коре*); азм кардан; **миён дард накардан** а) дардро ҳис накардан; б) *киноя* аз меҳнат накардан барои ба даст даровардани чизе; **миён ҳам хӯрдан** а) ҳамидани миён, дуқат шудани камар; б) даст пеш рафтан ба коре; **дар ин (он) миён** дар ин фосилаи вақт, дар ин фурсат, дар ин байн; **рӯз дар миён** ба фосилаи як рӯз пас, як рӯз гузаронда; **миёни ган (сухан, сӯхбат)-ро буридан** сухани касеро қатъ кардан; ба байни сӯхбати касе даромада худ ба гап сар кардан; **миёни қорро шикастан** ба рафти қор монёе шудан; ба қор зарба задан; **аз миён бардоштан** а) бартараф кардан (*сарҳад ё монеаро*); б) нест кардан, маҳв кардан (қасеро); **аз миён рафтан** а) барҳам хӯрдан, нест шудан; б) мурдан; **ба миён гирифтган** миёнагир кардан; иҳота кардан қасеро; **ба миён гузоштан** масъала бардоштан, матраҳ кардан, мавриди муҳокима қарор додан; **ба миён овардан** а) *тарзи бавоситан ба миён омадан*; ба вучуд овардан; б) *ниг. ба миён гузоштан*; **ба миён омадан**; а) бардошта шудан, матраҳ шудан (*-и масъалае*); б) ба вучуд омадан, ба дунё омадан; в) воқеъ шудан, рӯй додан; **ба миёни гап даромадан** сухани қасеро қатъ карда, худ ба гап сар кардан; **дар миён набудан** мавҷуд набудан.

МИЁНА میانه 1. байн, мобайн, миён; **дар миёнаи чизе мондан** дар байни ду чиз (*қувва ва г.*) воқеъ шудан; аз ду ё ҳар тараф фаро гирифта шудан. 2. *мач.* алоқа, робита; **миёна(-и ду қас)** **вайрон шудан** қатъ ё халадор шудани алоқа дар байни ду шахс, бад шудани робита; 3. воқеъ дар байни ду нуқта ё хат, дар дурии (тахминан) баробар аз қанорҳо ҷойдошта: **дар миёнаи роҳ**; мобайнӣ, дар вазат воқеъшуда (*аз рӯи қалонию хурдӣ, синну сол ва г.*): **ангушти миёна**, **зани миёна**, **писари миёна**. 4. замони аз аввалу охири воҳиди вақт ё ҷараёни қоре мусовӣ воқеъгардида: **дар миёнаи зимистон**, **дар миёнаи моҳи август**, **дар миёнаи таҳсил**; **дар миёнаҳои...** дар худуди...; тахминан. 5. дар ҳадди эътидол (*на дарозу на кӯтоҳ, на гарму на сард, на хубу на бад...*): **қади аз миёна баландтар**; **баҳои миёна** баҳои «3», ки дар санҷиши панҷҳолии дониши талабагон баҳои қаноатбахш ҳисобида мешавад; **мактаби миёна** таълимгоҳ дар со-

хтори маориф, ки саводу маълумоти умумии аз ибтидоӣ боло ва аз олий поин медахад; **хати миёна** хати на хубу на бад; **ҳисоби миёна** ҳисобе, ки на ҳадди ақсар ва на ақал, балки ҳадди вазат ба эътибор гирифта шудааст; **аз миёнаи...** аз байни...; аз даруни...; аз чумлаи...; **дар миёнаи...** а) дар байни...; мобайни...; **дар миёнаи мардум**; б) дар даруни...; **дар миёнаи ин ҳама дуду ғубор**, **дар миёнаи лою хоку чанг**; **асрҳои миёна** фосилаи байни асрҳои V-XVII дар таърихи олам, ки ба давраи феодализм рост меояд; **аз миёна** а) аз он вақт; аз миён; дар фосилаи вақт; б) дар ниҳоят; дар натиҷа; **дар миёна** дар натиҷа; **дар ин миёна** *ниг. миён (дар ин (он) миён)*; **миёнаи қорро буридан** давоми қорро қатъ кардан; ба қатъи қоре сабаб шудан; **аз миёна рафтан** *ниг. миён (аз миён рафтан)*; **ба миёна даромадан** а) ба муомилаю ҷанҷоли ду шахс ҳамроҳ шудан, мудохила кардан (*ода-тан бо мақсади маслиҳату машварат*); б) воқита шудан, миёнҷӣ шудан; **дар миёна будан** мавҷуд будан, вучуд доштан; *муқоб. дар миён набудан.*

МИЁНАБУР مینه‌بر *ниг. миёнбур.*

МИЁНАВАЗН میانه‌وزن *варз.* дорои вазни на сабуку на гарон: **гӯштигири миёнавази.**

МИЁНАГИР میانه‌گیر :**миёнагир** қардан қасеро дар миён гирифта ба қоре мачбур қардан, ба ӯ насихат қардан, ўро сарзаниш қардан...

МИЁНАГӢ میانگی *воқеъ дар байн, мобайнӣ.*

МИЁНАГӢШТ میانه‌گوشته *одами на фарбеҳу на лоғар.*

МИЁНАДАРО میانه‌درا *ниг. миёнрав.*

МИЁНАДАҲЛЕЗ میانه‌دهلیز *дахлези мобайни ду хона.*

МИЁНАДЕВОР میانه‌دیوار *девори як хона ё ҷои дигарро ба ду қисм ҷудоқунанда, девори воқеъ дар байни ду ҳавлӣ ва г.*

МИЁНАҚАД میانه‌قد *он ки қоматаш на баланду на паст бошад.*

МИЁНАМУДДАТ میانه‌مدت *нав.* фосилаи замони на каму на зиёд; **барномаи миёнамуддат** барномае, ки аз ҷиҳати фарогирии вақт дар байни барномаи кӯтоҳмуддат ва дарозмуддат воқеъ аст.

МИЁНАМУЎХЛАТ میانمهلت *нав.*, *шиг.*
миёнамуддат.

МИЁНАПАРВОЗ میانه پرواز *нав.* ба масофаи на дуру на наздик парвозкунанда, парвоз ба фосилаи миёна: мушакҳои миёнапарвоз.

МИЁНАРАВ میانه رو 1. он ки байни ду кас ё ду гурӯҳи бо ҳам носозгор рафтуо карда ба созиши онҳо мекӯшад, восита, миёнҷӣ. 2. миёнҷӣ дар байни харидору фурӯшанда ё дар (алоқаҳои) миёни мардону занони сабукпо.

МИЁНАРАВАК میانه روک *гуфт*, миёнрав, восита, далла.

МИЁНАРАВАӢ میانه روی миёнчигарӣ, восита шудан; миёнаравӣ қардан ба миёна даромадан, восита шудан, миёнчигарӣ қардан.

МИЁНАСОЛ میانه سال *шиг.* миёнсол.

МИЁНАУМР میانه عمر *шиг.* миёнсол.

МИЁНАҲОЛ میانه حال на доро ва на камбағал; он ки ба табақои байни дорою камбизоат мансуб аст; бойи миёнаҳол бойи на чандон давлатманд; деҳқони миёнаҳол деҳқони яккахочағӣ, ки дар заминаш бо қувваи худ, бе қор фармудани муздур қор мекунад ва аз ҷиҳати бизоат байни деҳқони доро ва деҳқони камбағал меистад.

МИЁНАҲОЛОНА میانه حالانه 1. ба монанди миёнаҳолон, мисли миёнаҳолон: миёнаҳолона зиндагонӣ қардан; зиёфати миёнаҳолона зиёфати на чандон қалон.

МИЁНАҶО(Ӣ) میانه جای) нуқтаи мобайнии чизе ё ҷое; мобайн: миёнаҷон давра, миёнаҷон даррӯ, миёнаҷон деҳа, миёнаҷон майдон, миёнаҷон роҳ, миёнаҷон хона (ҳавлӣ); дар миёнаҷои... дар миёнаи..., дар мобайни..., дар васати...

МИЁНБАНД میان بند он чи бо он миёнро мебанданд (*аз қабил* рӯймоли миён, камарбанди миён).

МИЁНБАНДӢ میان بندی 1. бастан миён, камарро бастан бо чизе; рӯймоли миёнбандӣ рӯймол барои ба камар бастан. 2. таър. маросими руҳсат додани устои пешавар барои қори мустақилона ба шогирди худ; зиёфати миёнбандӣ зиёфате, ки ба муносибати маросими миёнбандӣ шогирди хунаредгирифта барпо менамуд.

МИЁНБАСТ میان بست суфае дар миёнаи хона барои нишаст ё чизмонӣ.

МИЁНБУР//МИЁНАБУР میان بر// میانه بر **миёнбур қардан** роҳи қачу қилебро монда рост рафтани, бо роҳи кӯтоҳтарин рафтани.

МИЁНҒУ میان غو *лаҳҷ.* он ки миёни ӯ дард мекунад; миёнғу шудан дарди миён шудан.

МИЁНДАРД میان درد 1. дарди миён, бемории қамар. 2. гирифтори дарди миён, мубтало ба дарди қамар.

МИЁНДАРӢ میان دری 1. тахтаи миёнаи тиреза ё дар. 2. *нашр.* фосила (*ҷойҳои холии мобайни сатуши рӯзнома ва маҷалла*).

МИЁНДАШТӢ میان دشتی мобайни дашт, миёнаи дашт.

МИЁНДОРӢ میان داری : миёндорӣ қардан *қит.* изҳори тафохур қардан, сарфарозӣ ва мумтозӣ намудан.

МИЁНКОЛӢ میان کالی 1. мансуб ба Миёнқол – водии байни Самарқанд ва Бухоро; **биринчи миёнқолӢ** биринче, ки дар заминҳои Миёнқол мегиранд ва нави оббардор ҳисоб мешавад. 2. бошандаи Миёнқол.

МИЁНСАРОӢ میان سراي роҳрави қалони болопӯшида аз дарвоза то рӯи ҳавлии бинҳои қалон ва саройҳо; даромадгоҳи болопӯшидаи ҳавлиҳои қалон.

МИЁНСОЛ میان سال он ки синнаш байни 30 ва 50 аст, он ки на пир асту на ҷавон, қаҳл.

МИЁНСОЛӢ//МИЁНАСОЛӢ میان سالی// میانه سالی 1. миёнасол будан. 2. дар миёнаи тобистон мепухтағӣ, меваи на пешпазу на дерпаз: тарбузу харбузаҳои миёнсолӣ.

МИЁНСӢРОХ میان سوراخ он чи дар мобайн сӯроҳ дорад, миёншикоф.

МИЁНТИҲӢ میان تهی *шиг.* миёнқоли.

МИЁНҚОЛӢ میان خالی дарунқоли, қовок.

МИЁНҚИГАРӢ میان جگری восита шудан байни ду кас барои рафти ихтилофе, васотат.

МИЁНҚӢ میان جی воситаи байни ду кас, миёнарав.

МИЁНҚО(Ӣ) میان جای) *шиг.* миёнаҷо(Ӣ).

МИЁНҚУДО میان جدا ба ду қисм қудоқарда, аз

мобайн ба ду қисми баробар чудо шуда; пули миёнчудо пуле, ки аз миён ба ду тараф чудо карда шудааст ва дар мавридҳои зарурӣ бардошта мешавад.

МИЁНШИКАН میانشکن *мач.* кори сахт, кори камаршикан: **меҳнати миёншикан** меҳнати сахти тоқатфарсо.

МИЁНШИКОФ میانشکاف 1. *ниг.* миёнсӯрох. 2. *боф.* алочае, ки байни раххояш як рахи бо-рики дуранг дорад.

МИЖА مژه *мӯи* канори пилки чашм; **мижа задан** беихтиёрона ва зуд-зуд мижаҳоро ба ҳам бастан ва кушодан (*аз тарс, ҳайрат ва ғ.*); **мижа назада** а) чашм напушида; нахобида; бедор; б) *киноя* аз чашм нақанда; зеҳн монда, бо диққат: **мижа назада нигоҳ кардан**, **мижа назада чашм дӯхтан**; **мижа ба мижа назадан** хоб накардан; хоб набурдан; бедор будан; **дар як мижа задан** дар як лаҳза, дар як дам; дарҳол; **мижа таҳ кардан** каме хобидан; **мижа ҳам накардан** а) ҳеч нахобидан, мижа таҳ накардан; б) натарсидан; парво накардан: **мижа ҳам нахӯрдан** а) тарсе ба дил роҳ надодан, натарсидан; б) парво накардан; эътибор на-додан.

МИЖАЗАНИЙ مژه زنی *исми амал аз мижа задан*; **дар як мижазаний** дар як мижа задан; як лаҳза, дарҳол.

МИЖГОН مژگان *ч.* мижа (*ба шакли танҳо ҳам кор мефармоянд*): **мижгон(ҳо)и дарози чоншикор**, **мижгони сиёҳ**; *ба тариқи истиора*; **новаки мижгон**, **тири мижгон**, **ханчари мижгон**, **захми мижгон** шудан.

МИЖГОНДАРОЗ مژگان دراز *дорони мижгонҳои дароз (сурати зебоӣ)*, он ки мижгонҳояш дароз-дароз аст (*яке аз сифатҳои зебоӣ*).

МИЗ ميز *тахтаи ба чор пояи дароз устувор*, чун як чузъи мебел, ки рӯи он чиз мегузоранд, хӯрок меҳӯранд ва хат менависанд: **мизи гирд**, **мизи дарозрӯя**, **мизи корӣ**, **мизи мудаввар**, **мизи хатнависӣ**, **мизи хӯрокхӯрӣ**, **ба сари миз даъват кардан**, **дар паси миз нишастан**, **дар сари миз нишастан**, **сӯхбат дар гирди мизи мудаввар** *киноя аз сӯхбат дар вазъияти баробархукукии комили иштирок-кунандагон*.

МИЗАЛЛА *а.* مظلة *кит.* соябон, чатр.

МИЗАЛЛАДОР مظله دار *кит.* соябондор, чатр-дор.

МИЗБОН ميزبان *соҳиби дастархон*, меҳмондор, *муқоб.* меҳмон.

МИЗБОНӢ ميزبانی *дар хизмати меҳмон будан*, меҳмондорӣ.

МИЗМОР I مزار *кит., мус.* най.

МИЗМОР II *а.* مضمار *кит.* майдони аспдавонӣ, чои пойга, аспрес.

МИЗОБ ميزآب *кит.* обмӯрӣ, кубур, гулба, лӯла.

МИЗОН *а.* ميزان 1. тарозу. 2. миқдор, андоза, меъёр; **ба як мизон** ба як андоза; **ба як қарор**, **як зайл**; **аз мизон беруи/зи мизон бурун** аз ҳад зиёд, беандоза. 3. *нуҷ.* номи арабии бурчи ҳафтум аз дувоздаҳ бурчи фалакӣ, моҳи ҳафтуми солшумории ҳичрии шамсӣ, ки дар форсӣ «меҳр» ном дорад ва он ба моҳҳои сентябр-октябр рост меояд.

МИЗОҶ I *а.* مزاج 1. сиришт, табиат, ниҳод. 2. ҳолат, аҳвол, вазъи табиӣ бадан. 3. хусусияти ботинии табиӣ одам (*дар тибби қадим мизоҷ чоргона аст: балғамӣ, дамавий, сафрӯй ва савдой*): **мизоҷи гарм ва сард**.

МИЗОҶ II *а.* مزاج *гуфт.* он ки аз хизмати ҷоёе касе мунтазам истифода мебарад, муштарӣ; харидор (муштарӣ)-и доимӣ, фармоишгари доимӣ.

МИЗОҶДОН مزاج دان *шиносандаи мизоҷҳо*, до-нандаи табиату мизоҷи одамон.

МИЗРОБ *а.* مضراب *мус.* олати майдаи ҷӯбӣ ё устухонӣ, ки бо он асбобҳои ториро (*аз қабилӣ* рубобу танбӯр) менавозанд, нохунак, захма; **ба мизроб омадан** ҷӯр шудани соз ба оҳанге.

МИЗРОҶ *а.* مزارق *найза*, найзаи хурд.

МИЗЧА ميزچه *мизи хурд*.

МИЙЯ ميه *гуфт.* майна, мағзи сар; **мийя об кардан** *ниг.* майна об кардан.

МИКНОС *а.* مکناس *кит.* чорӯб.

МИКОЛОГИЯ *ю.* ميکالاجيه *бахши илми ботаника ки замбӯруғҳоро меомӯзад*.

МИКРОАВТОБУС *ю.* ميکرواوتابوس *автобуси хурд*.

МИКРОАНОСИР میکرا عناصر 1. хурдтарин унсурҳо дар таркиби махлуқот ва мавҷудот. 2. хурдтарин унсурҳои радиотехникӣ.

МИКРОБ ю. میکراب хурдтарин организм, ки фақат бо заррабин дида мешавад мумкин ва сабаби пайдониши беморӣ ё сирояти он аст.

МИКРОБИОЛОГИЯ ю. میکرابئالاگيه бахши биология, ки сохт, инкишоф физиология ва дигар хусусиятҳои микроорганализмҳоро меомӯзанд.

МИКРОБИОЛОГӢ میکرابئالاگي мансуб ба микробиология.

МИКРОБӢ میکرابي мансуб ба микроб.

МИКРОЗАРРА میکرا ذره зарраҳои дорои вазни хеле хурд дар механикаи квантӣ.

МИКРОИҚЛИМ میکرا اقليم хусусиятҳои обу ҳавои ба худ хоси маҳалҳои ҷудоғона (*дашт, ҷангал, ботлоқзор ва ғ.*).

МИКРОМАВҶ میکرا موج :оташонни микромавҷ асбоби барқӣ барои тез пухтани хӯрок.

МИКРОМЕТР ю. میکرا متر *тех.* асбоби андозагирии дақиқи андозаҳои хаттӣ.

МИКРОН ю. میکرا n *тех.* воҳиди ҳосилавии дарозист, ки ба миллионяки метр (10^{-6} м.) баробар аст.

МИКРООРГАНИЗМ ю. میکرا آرگنيزم *биол.* хурдтарин организми ҳайвонӣ ё наботӣ, ки фақат бо заррабин дида мешавад.

МИКРОСКОП ю. میکرا سكاپ *ниг.* заррабин.

МИКРОСКОПӢ میکرا سكاپي мансуб ба микроскоп; он чи фақат бо микроскоп диданаш мумкин аст; хеле майда, ба назар нонамоён.

МИКРОФИЛМ ю. میکرا فيلم акси хеле хурд гирифташудан дастнавис, китоб *ва ғ.* дар навори филм.

МИКРОФОН ю. میکرا فون асбобе, ки лаппишҳои садоиро ба барқӣ табдил дода ба масофаи дур нақл мекунад; **микрoфонн** *озод маҷ.* микрофони дар байни толори маҷлис гузошташуда ё ноогоҳона ба касе пешниҳодшуда, ки он шахс метавонад ба воситаи он озодона изхори ақида кунад.

МИКВАД *а.* مقود *кит.* 1. расан, аргамчин, каманд, ки аспу маркабро ба он баста мека-

шанд. 2. чилав, афсор.

МИҚДОР مقدار 1. шумор, адад, теъдод. 2. андоза, андозаи муайяни чизе; **миқдоре** як миқдор; **кадре**, андаке; **ба миқдор** миқдоран, аз рӯи миқдор, **ба миқдори...** ба кадри... **ни миқдор** ин қадар; **чи миқдор** чи қадар, то чи андоза; **як миқдор** як қадар, қадре: андаке; **миқдор падошта** бемиқдор будан, зиёду бешумор будан; **аз пайи миқдор давидан** дунболи зиёд қардани миқдор шудан; барои зиёд қардани андозаи чизе кӯшидан.

МИҚДОРАН *а.* مقداراً аз ҷиҳати миқдор, аз рӯи шумор.

МИҚДОРӢ مقدارى мансуб ба миқдор: **тағйироти миқдорӣ**; **шумораи миқдорӣ** *грам.* шуморае, ки дар вақти шумур миқдори муайяни чизи ҳамҷинсро ифода мекунад.

МИҚӢС *а.* مقياس 1. андоза, ҳаҷм; вусъат. 2. нисбати масофаи нуқтаҳо дар нақша, харита ва ғ. бар масофаи ҳақиқии онҳо (*мас.*, дар харитаи ҷуғрофӣ чанд маротиба кам қарда нишон додани фосилаи аслии маҳалле); дар миқёси... дар сатҳи...: дар миқёси байналхалқӣ, дар миқёси ҷумҳурӣ, шахр ва ғ.

МИҚНАА//МИҚНАӢ//МИҚНОӢ *а.* مقنعه//مقنع//مقناع *кит.* ҷодирӣ занон, сарандоз, саргирак.

МИҚНОТИС ю. مقناطس магнит, оҳанрабо.

МИҚНОТИСӢ مقناطسى мансуб ба миқнотис, магнитӣ, оҳанрабой.

МИҚНОӢ مقناع *ниг.* миқнаа.

МИҚОТ *а.* ميقات *кит.* 1. вақти аз рӯи ваъда муайян шуда; вақти қор. 2. ҷои аз рӯи ваъда муайян шуда, ваъдагоҳ. 3. *д.* мувофиқи эътиқоди исроилиён вақт ва ҷои ваъда, ки Худо дар он ҷо бо Мӯсо ваҳй фиристонда аст. 4. *д.* ҷои муайяни эҳромбандии хоҷиён дар маросими ҳаҷ.

МИҚРАА *а.* مقرعه *кит.* тозиёна, дарра, қамчин.

МИҚРОЗ *а.* مقراض қайчӣ, дукорда.

МИҚРОЗА *а.* مقراضه *кҳи.* навъе аз пайкони (тири) душоха.

МИҚТАӢ *а.* مقطع *кит.* олати буранда (*ҳамҷун қорд, қайчӣ*).

МИЛ I *а.* ميل 1. ҷубҷаи нӯғборик барои сурма

кашидан ба чашм, сурмачӯб, милачӯб. 2. сихи филизӣ, сихи лӯлашакли дароз: **мили аро-ба** мехваре, ки дар ду тарафаш чарх шинонда шудааст; **мили соат** акрабақҳои соат, ки соат ва дақиқаро нишон медиҳанд. 3. лӯлаи тирбарояндаи олатҳои оташ-фишон: **мили милтик**, **мили таппонча**, **мили туфанг**; \diamond **мили кашидан** (ба чашми касе) таър. мили оханиро дар оташ тафсонда, ба чашми кас кашида, ўро нобино кардан; кӯр кардан. 4. *гуфт.* чумаки бастукушои кубурҳои образсонӣ, нӯги лӯлаи оби оташнишонӣ: **мили баки бензин**, **мили об(-и хунук)**.

МИЛ II a. *ميل* воҳиди паймоиши тӯл, ки тақрибан ба чор ҳазор қадам баробар буд: **мили англисӣ** (1609 метр), **мили баҳрӣ** (1852 метр), **мили чуғрофӣ** (1420 метр).

МИЛА I *ميله* 1. сутуни начандон дарозе, ки барои аломати масофаи мил ва дигар воҳидҳои паймоиш дар канори роҳҳо мешинонад. 2. *ниг.* мил I, 3.

МИЛА II *ميله* *гуфт.* дастаи мӯйҳои майда бофташудаи сари занону духтарон, мила.

МИЛАЛ a. *ملا* *ч.* миллат; Созмони Миллали Муттаҳид *ниг.* созмон.

МИЛВОХ a. *ملواح* *кит.* парандае, ки вақти шикор барои фиреб дода овардани мургони дигар ба дом баста мемонанд, пойдом.

МИЛДАРОЗ *میلدراز* *ниг.* дарозмил: тӯпи милдароз.

МИЛИСА *лот.* *милисе* *гуфт.* милитсия.

МИЛИСАХОНА *مليسه خانه* *гуфт.* идораи милитсия; шӯъбаи милитсия.

МИЛИТАРИЗАТСИЯ *лот.* *милиитаризтсия* *с.* ҳарбӣ кардани тамоми соҳаҳои ҳаёти иқтисодӣ, сиёсӣ ва ҷамъиятии мамлакат ба мақсади тайёрӣ ба ҷангҳои горагарона ва бурдани ҷунин ҷангҳо.

МИЛИТАРИЗМ *фр.* *милиитаризм* сиёсати иртиқоии давлатҳо, ки ба зиёд кардани қувваҳои ҳарбӣ ва тайёрӣ ба ҷанг нигаронида шудааст (*ода-тан бо мақсади истилогарӣ*).

МИЛИТАРИСТӢ *милиитаристӣ* мансуб ба милитаризм; ҷангчӯӣ.

МИЛИТСИОНЕР *лот.* *милитсионир* он ки дар идораи милитсия кор мекунад, корманди милитсия.

МИЛИТСИЯ *лот.* *милитсия* 1. муассисаи маъмурӣ барои муҳофизати тартиботи ҷамъиятӣ ва таъмини бехатарии шаҳрвандон ва молу мулки онон: **шӯъбаи милитсия**. 2. умуман шахси мансуб ба ин муассиса.

МИЛК I a. *ملك* *ниг.* мулк.

МИЛК II *ملك* канори чизе; решагоҳ ва бунӣ чизе; **милки дандон** гӯшти бунӣ дандонҳо, ки решаи дандонро нигоҳ медорад; **милки нохун** сафедии бунӣ нохун; **милки чашм** канори пилки чашм, ки миҷгон он ҷо баромадааст.

МИЛКАК *ملكك* *тиб.* бемории пӯст, ки дар гирди нохуни ангушт пайдо мешавад.

МИЛКДОР I *ملكدار* *ниг.* мулкдор.

МИЛКДОР II *ملكدار* дорои милк, канорадор, дорои бун.

МИЛЛАТ a. *ملت* 1. *қҳн.* дин, мазҳаб. 2. *с.* умумияти таърихан ба ҳам омадаи мустаҳками одамон, ки дар заминаи умумияти забон, марзу бум, ҳаёти иқтисодӣ ва соҳти равонии онҳо фароҳам омадааст: **баробарҳукукии миллатҳо**, **намояндагони миллатҳои гуногун**.

МИЛЛАТГАРО *ملتگرا* *с.* пайрави мафкура ва сиёсати миллатгарой, миллатчӣ.

МИЛЛАТГАРОӢ *ملتگرایي* мафкура ва сиёсати иртиқоӣ дар муносибат ба миллатҳои дигар ва имтиёзноку бартар шуморидани миллати худ аз миллатҳои дигар.

МИЛЛАТПАРАСТ *ملتپرست* дӯстдори миллати худ.

МИЛЛАТПАРАСТӢ *ملتپرستی* миллатпараст будан, миллати худро дӯст доштан.

МИЛЛАТЧИГӢ *ملتچيگي* *ниг.* миллатгарой.

МИЛЛАТЧӢ *ملتچی* *ниг.* миллатгаро.

МИЛЛИАРД *фр.* *милиард* ҳазор миллион, 1 000 000 000.

МИЛЛИАРДЕР *фр.* *милиардир* соҳиби миллиард ва беш аз он пули роичи кишвараш; сармоядори калон ва хеле давлатманд.

МИЛЛИГРАММ *лот.* *милиграмм* воҳиди ҳиссаи вазн, ки аз ҳазор як ҳиссаи граммро ташкил медиҳад.

МИЛЛИМЕТР *лот.* *милиметр* воҳиди андозагирии дарозӣ, ки ба аз ҳазор як ҳиссаи метр баро-

бар аст.

МИЛЛИМЕТРӢ میلیمتری мансуб ба **миллиметр**.

МИЛЛИОН фр. میلیون 1. ҳазор бор ҳазор, 1 000 000. 2. адади бисёр зиёд; **миллион-миллион** миллионҳо; ниҳоят бисёр; хеле зиёд; бешумор: **миллион-миллион** одам **иштирок** кард.

МИЛЛИОНЕР фр. میلیانр 1. он ки сарваташ ба як миллион мерасад. 2. маҷ. хеле сарватманд.

МИЛЛИШАКЛ ملی شکل он чи шаклан миллӣ бошад; **маданияти миллишакл** маданияти шаклан миллӣ.

МИЛЛИЯТ а. ملیت 1. мансуб будан ба ягон миллат ва халқ; сифат ва хислатҳои хос ба як миллат. 2. миллат.

МИЛЛӢ ملی мансуб ба миллат; ҳар чизи марбут ба миллат: **масъалан миллӣ**, **сиёсати миллӣ**, **гӯштини миллӣ**, **даромади миллӣ**, **бонки миллӣ**, **либоси миллӣ**, **мактаби миллӣ**, **рӯҳи миллӣ**, **тақсмоти ҳудуди миллӣ**, **ташкили ҳукумати миллӣ**, **миллӣ кардан//миллӣ қунондан**: аз моликияти хусусӣ ба моликияти давлатӣ гузаронидани муассисаҳои калони саноатӣ, замин ва умуман ягон соҳаи хоҷагии халқ.

МИЛМИЛАК مملک гуфт. милт-милтқунанда; **чароғаки милмилак** чароғаки сиёҳи пилтасӯз.

МИЛОВ میلو кит., кхн. шогирд.

МИЛОВИЯ میلاویه кит. пуле, ки ба шогирд медоданд, шогирдона, ҳаққи хидмати шогирд.

МИЛОД а. میلاد ниг. мелод.

МИЛОДӢ میلادی ниг. мелодӣ.

МИЛОК а. ملاк кит. 1. қисми асосии чизе, мояи асосии чизе, асли чизе. 2. меъёр, маҳак.

МИЛТАС//МИЛГОС ملتس//ملتاس ниг. милт-милт; **милтос** задан милт-милт кардан; лип-лип дар гирифтани; ◇ **милтас** задани **чашм** сахт харисона нигоҳ кардани касе ба чизе.

МИЛТИҚ ملتқ силоҳи дастии оташфишонӣ бо милаи дароз, туфанг: **милтиқи панҷтира**, **милтиқи пилтағӣ**, **қундоқи милтиқ**, **сарнайзаи милтиқ**, **милтиқро сарозер овехтаи**, **милтиқро ба пешии рӯи худ бардоштаи**, ба милтиқ тир чой додан, милтиқ дар даст омадан; **милтиқи даҳаншур** милтиқи қадимае, ки тир аз даҳани

миллаш чо карда мешуд; **милтиқи думила** милтиқи шикорӣ, ки ду милаи пайваст доирад.

МИЛТИҚАНДОЗӢ ملتقاندازی тарзи тирпарронӣ аз милтиқ, тариқи тирандозӣ аз милтиқ.

МИЛТИҚДОР ملتقدار он ки бо милтиқ ё туфанг мусаллаҳ аст, шахси мусаллаҳ бо милтиқ, туфангдор.

МИЛТИҚНОК ملتقناк ниг. милтиқдор.

МИЛТИҚПАРРОНИӢ ملتقپرانى ниг. **милтиқ-андозӣ**; тир ҳолӣ кардан аз милтиқ; тирҳоликунии дутарафа аз милтиқ.

МИЛТИҚСОЗ ملتقساز устои созандаи милтиқ, туфангсоз.

МИЛТИҚСОЗӢ ملتقسازی касбу кори милтиқ-соз.

МИЛТИРАС//МИЛТИРОС ملتراس//ملتروس ниг. милт-милт; **милтирос** задан лип-лип карда сӯхтан, гоҳ-гоҳ пайдо шудани нур ва рӯшноӣ.

МИЛТ-МИЛТ ملت ملت **калимаи тасвирӣ** лип-лип, **милт-милт сӯхтан** заиф ва камнур сӯхтан(-и чароғи сиёҳ); **милт-милт мижа** задан базӯр ва гоҳ-гоҳ мижаро бастану кушондан.

МИЛТ-МИЛТҚУНОН ملتملتکنان **феъли ҳол** аз милт-милт кардан; лип-липқунон.

МИЛЧӢБ میلچوب ниг. мил I, 1.

МИЛҲ а. ملح кит. намак.

МИМ ميم номи ҳарфи бисту ҳаштуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (م) ки дар хати ҳозира ба ҳарфи «м» ифода карда мешавад ва дар ҳисоби чумалу абҷад қимати ададиаш ба 40 баробар аст; ◇ **лому мим нагуфтани** ҳеч нагуфтани, эътироз накардани, хомӯш истодани.

МИМОЗА ю. میمازه **бот.** навъи растании минтақаи ҳора, ки дар шакли гиёҳҳои бисёрсола, бутта ва дарахт воমেҳӯрад ва барги баъзе намудҳои он ба сӯи рӯшноӣ ва гармӣ рӯ меоварад.

МИН а. من кит. **пешоянд** ба маънои «аз»; **дар калимаҳои мураккаб**, **ибора** ва **ҷумлаҳои арабӣ** меояд: **минҷумла** аз ҷумла; **минбаъд** баъд аз ин; **минҳайси** аз ҷиҳати...

МИНА *фр.* مینه *ҳ.* гулӯлаи тарканди махсус, ки одатан дар зеро хок ё об пинҳон карда мешавад ва бо расише метаркад; **минаи зернобӣ**, **минаи зиддитанкӣ**, **мина гузоштан**, **мина таркидан**.

МИНААНДОЗ مینه‌انداز *ҳ.* 1. тӯп ва аслиҳаи дигар барои партоби минаҳо, миномет; **тӯпи минаандоз**. 2. он ки аз минаандоз нишон мегирад, аскар минаандоз.

МИНААФКАН مینه‌افکن *ҳ.* киштии чангӣ барои бо торпедаҳо зада нобуд кардани душман; **киштии минаафкан**.

МИНАГУЗОР مینه‌گذار *ҳ.* аскар ё мутасаддии гузоштани минаҳо барои дар мавқеаш нобуд кардани душман ё барои гирифтани пеши роҳи ҳучуми он; **киштии минагузор** киштиё, ки минаҳои зернобӣ мегузорад.

МИНАГУЗОРӢ مینه‌گذاری *исми амал аз мина гузоштан*.

МИНАССА *а.* منصه *кит.* 1. ҷои зуҳур ва намоён шудани чизе; **минассан зуҳур** маҳалли зуҳур, маъраз, мазҳар. 2. тахт ё курсӣ, ки арӯсро ораста, болои он шинонда, ба домод ва дигарон нишон медиҳанд.

МИНАҚҶҲАК مینه‌جویک *ҳ.* асбоб барои дарёфтани ва кашф кардани минаҳои зеро хок гузоштаи душман.

МИНБАР *а.* منبر *ҷойгоҳи баланд барои суҳанронӣ ё ваъзгӯӣ*; **минбари анҷуман**, **минбари ваъз**, **минбари ҷашн**, аз **минбари баланд нутқ кардан**, ба **минбар баромадан**.

МИНБАЪД *а.* من بعد пас аз ин, баъд аз ин; дар оянда; **минбаъд ҳам дар оянда ҳам**.

МИНБАЪДА من بعده *баъдина*, оянда: он чи дар оянда карда мешавад; **давраҳои минбаъда**, **кори минбаъда**, **тараққиёти минбаъда**.

МИНВОЛ *а.* منوال *тавр*, тарз, тариқ; **ба ин минвол** // **бад-ин минвол** // **ба ҳамин минвол** ба ин тарз; ба ҳамин қарор.

МИНБОШӢ *т.* منگ‌باشی *тавр*. унвони ҳарбию маъмурӣ, ки дар Осӣи Миёна (*дар баъзе хониҳо*) ва дар Эрону Хуросон ба сардори ҳазор савораи ҳарбӣ итлоқ мешуд, мери ҳазор.

МИНЕРАЛ *фр.* مینیرال *ниг.* маъдан.

МИНЕРАЛӢ مینیرالی *мансуб ба минерал; ниг.* маъданӣ.

МИНЕРАЛОГИЯ *фр.* مینیرالوگیه *ниг.* маъданшиносӣ.

МИНИАТЮРА/МИНӢТУР *ит.* *ит.* مینیاتور // مینیاتور *санъ.* 1. расмҳои нафису марғуби хурдҳаҷм дар дастнависҳо ва китобҳои қадимӣ. 2. асари бадеии хурдҳаҷм; сахнаҷаҳои мусиқӣ ё рақсӣ: **театри миннатюра**.

МИНИМУМ *лот.* مینیموم 1. маҷмӯи дониш ва фанҳои, ки барои мутахассиси дараҷадори соҳае шудан омӯхтан ва доништани онҳо ҳатмист: **минимумҳои номзадӣ**. 2. миқдори ниҳоят кам, миқдори камтарин, ҳадди ақал(л), камина.

МИНҚАЛОӢ (مینقلای) *кит.*, *т.- м.* фавзи пешоҳанги лашкар.

МИНҚОР *а.* منقار *нӯли мурғону парандагон; минқор задан нӯл задан*.

МИНҚОРГОҶ منقار گاه *ҷои нӯлзанӣ, ҷои минқор задан*.

МИНҚОШ منقاش *анбурча; мӯчинак*.

МИННАТ *а.* منت 1. *кит.* некӣ, эҳсон, марҳамат. 2. *кит.* шуқр, сипос; **миннат кардан** сипосгузорӣ кардан, миннатдорӣ кардан. 3. некӣ ё эҳсонӣ дар ҳаққи касе кардаи худро ба ёди вай овардан ва ба рӯи вай задани кас: **бе музду миннат музд нагирифтаву миннат карда**; **миннат бардоштан/бори миннат(-и касеро)** **кашидан** зиллату хори некии касеро кашидан, барои некии касе худро аз вай қарздор ҳис кардан; **миннат гузоштан (кардан, ниҳодан)** *ба касе некии дар ҳаққи касе кардаи худро ба вай ёдовар карда, ба гарданаш бор ниҳодан*; **◇ миннат ба ҷонам** *бе ҳеч гуна миннатгузорӣ, бо ҷону дил (дар мавриди ягон некӣ кардан ба касе мегӯянд)*.

МИННАТБАРДОР منت‌بردار *аз касе бо коре муттаҳам шудан, миннати касеро бардоштан*.

МИННАТГУЗОРӢ منت‌گذاری *исми амал аз миннат гузоштан*; ба касе некие карда, баъд ба мавриду бемаврид онро ба ёди вай овардан.

МИННАТДОР منت‌دار *он ки аз некии ба ҳаққи худаи кардаи касе хурсанд ва сипосгузор*

аст; **МИННАТДОР** будан (**шудан**) аз касе сипосгузор будан аз касе барои некие, ки кардааст; **МИННАТДОР** кардан касеро дар ҳаққи касе некие карда, ўро мамнун ва сипосгузор наму-дан.

МИННАТДОРӢ منتداری изҳори хурсандӣ ва сипосгузорӣ аз касе барои некии кардааш, сипосгузорӣ: **бо** миннатдорин бепоён (*ё* зиёд), **бо** ҳисси миннатдорӣ; **миннатдорӣ** изҳор кардан (*ё* намудан) // **изҳори миннатдорӣ** кардан хурсанд ва сипосгузор будани худро баён кардан барои некиаш ба касе.

МИННАТДОРОНА منتدارانه бо миннатдорӣ; аз рӯи сипосгузорӣ; миннатдор шуда: **нигоҳҳои миннатдорона**, **табассуми миннатдорона**, **бо оҳанги миннатдорона**, **миннатдорона** нигари-стан.

МИННАТПАЗИР منتپذیر *ниг.* миннатдор; **ба чон миннатпазир** будан ниҳоят миннатдор будан, бисёр сипосгузор будан (*изҳори сипоси бепоён*).

МИННАТПАЗИРӢ منتپذیری *ниг.* миннатдорӣ.

МИНО I مينا 1. шиша, обгина; шишаи рангин ва нақшин. 2. зарфи шишагӣ; обгина (*барои ша-роб*). 3. маҷ. кабуд, осмонранг; сабзранг; **гули мино** *ниг.* марворид; **занбури мино** киноя аз осмони кабуд. 4. моддаи шишагӣ ё чинии чилодор, ки барои андудану рӯкашии сафолҳо ва зарфҳо истифода мешуд, сир: **ми-но кардан**.

МИНО II مينا *кит.* манораи баланди чароғдор, ки барои ба киштиҳо нишон додани роҳи бе-хатар дар соҳили баҳр месохтанд.

МИНОБОН مينابان *посбони мино*.

МИНОГАР ميناگر он ки ба рӯи чизе сир меда-вонад, сирдавон.

МИНОГУН ميناگون *маҷ.* кабуд, осмонранг; сабзранг: **осмони миногун**.

МИНОӢ مينايي 1. мансуб ба мино; кабуд, осмониранг; **чархи миноӢ** киноя аз осмони кабуд. 2. миноандуда, сирдор, сирдавонда.

МИНОКОРӢ ميناكاري бо мино андудан, сирдавонӣ, сирдиҳӣ: **минокорӣ кардан**.

МИНОМӢТ م. ميناميات *ниг.* минаандоз 1.

МИНОМӢТЧӢ مينامياتچي *ниг.* минаандоз 2.

МИНОР *лот.* مينار *мус.* пардаи мусикӣ, ки аз сеовозаи хурди хузновар иборат аст, *муқоб.* мажор.

МИНОРАНГ مينارنگ осмонранг, кабудтоб; **чархи миноранг** осмони кабуд.

МИНОФОМ مينافام *ниг.* миноранг.

МИНТАҚА *а.* منطقه 1. камарбанд, миёнбанд. 2. *ҷуг.* як қисми (қитъаи) дар байни ду хати арз воқеи рӯи Замин, ки аз ҷиҳати иқлим фарқ мекунад: **минтақаи чанубӣ**, **минтақаи шимолӣ**.

МИНТАҚАВӢ منطقهوي *мансуб ба минтақа* 2: **вақти минтақавӣ**.

МИНТАҚАТУЛБУРУЧ *а.* منطقةالبروج *нуч.* дои-раест, ки Замин ҳаракати худро дар он анҷом медиҳад ва он ба 12 қисмат (*бурҷ*) ҷудо мешавад: Ҳамал, Савр, Ҷавзо, Саратон, Асад, Сунбула, Мизон, Ақраб, Қавс, Ҷадӣ, Далв, Ҳут. Муддати гузаштани замин аз яке ин 12 қисмат (*бурҷ*) ба як моҳи шамсӣ баро-бар аст ва ҳар моҳи шамсӣ ба номи ҳамон бурҷ номида мешавад.

МИНУ//МЕНУ مينو *кит.* 1. *д.* олами улвӣ; фалак. 2. биҳишт, ҷаннат. 3. мучаррад.

МИНФАХ *а.* منفخ *кит.* дами оҳангарӣ.

МИНХАР//МИНХОРА منخار//منخار *кит.* сӯрохи бинӣ.

МИНҲАТ *а.* منحت *кит.* ато, бахшиш.

МИНҲОЧ *а.* منهاج *кит.* роҳи рост ва васеъ, роҳи калон.

МИНЧОҚ//МУНЧОҚ *т.* منچاق *гуфт.* донаҳои гирда ё ба шакли дигари аз шиша ё сангҳои дигар сохташудае, ки ба ришта кашида ба-рои зинат ба гардан меовезанд.

МИНЧАЛ *а.* منجل *кит.* дос; **минчал** задан даравидан бо дос.

МИНЧУМЛА *а.* من جمله аз чумла, аз он чумла.

МИНШАФА *а.* منشفه *кит.* сачоқ, дасторе, ки рӯи таомро ба он мепӯшонанд.

МИОД//МЕОД *а.* ميعاد *кит.* 1. ҷои ваъда, ваъдагоҳ. 2. вақти ваъда, замони ваъда, мавъид. 3. мулоқот, вохурӣ.

МИОДГОҲ ميعادگاه *ваъдагоҳ*.

МИОКАРД лот. *миџакард* биол. мушаки дил.

МИОКАРДИТ лот. *миџакардит* тиб. илтиҳоби мушаки дил.

мир *мир* асоси замони ҳозира аз мурдан.

МИР а. *мир* [кӯтоҳшудаи **амир**] таър. 1. лақаби сайидҳо. 2. ҳокими ягон вилоят (*дар тақсимоти маъмурии аморати Бухоро*). 3. мансаби маъмурию ҳарбӣ дар хониҳои Бухоро, ки чун қоида сардори дастае таъйин мешуд: **мири асас**, **мири шаб** (*ё миршаб*), **мири шикор**. 4. ҳокими шахр, раиси шахр.

МИРА *мире* кҳн. хоҷа, соҳиб.

МИРВАҲА а. *мироҳе* кит. бодбезак, бодбезан.

МИРҒАЗАБ *миргазаб* таър. он ки қазон аз тарафи амир муайяншударо бо чӯб задан иҷро мекард ё чӯб зада бандихоро ба иқро мачбур мекард.

МИРЗО *мирза* [кӯтоҳшудаи **амирзода**] 1. котиби ягон идора, котиб, муншӣ, дабир. 2. таър. лақаби шохзодагони сайиднасаб, ки дар охири номашон зикр мешуд (*мас.*, Иброҳим-Мирзо). 3. дар гузашта ба аввали номи одамони хатдор ва хушнавис илова мешуд (*мас.*, Мирзо Абдулвоҳиди Мунзим).

МИРЗОБОШӢ *мирзабошӣ* таър. сарвари котибон дар аморати Бухоро; раиси мирзохона, *ниг.* мирзохона.

МИРЗОДИКАК *мирзадикак* гуфт. бозичаи бачагона, ки агар хобонед, боз худааш меҳезад.

МИРЗО(Г)Ӣ *мирзагӣ* // *мирзайӣ* котибӣ; вазифа ва амали мирзо.

МИРЗОХОНА *мирзахона* 1. ҷои кори мирзоҳо. 2. таър. идораи маъмурият дар тартиботи маъмурии аморати Бухоро.

МИРИМУШОН *миромӯшон* биол. ҷонвари хазандаест, калонтар аз муши хонагӣ, рангаш хокистарии зардҷатоб, муши хурмо, росу.

МИРИҲАЗОР *мириҳазар* таър. сардори дастаи хазорнафарии сарбозон дар аморати Бухоро.

МИРИШИКОР *миришкар* *ниг.* миршикор.

МИРӢ *мири* 1. таър. мансаб ва вазифаи мир. 2. кҳн. воҳиди пули майдаи Осиёи Миёна, ки ба чоряки танга баробар буд; **як мири** ҳам **надоштан** *киноя* аз ҳеч пул надоштан.

МИРКАН а. *миркин* кит. тағораи ҷомашӯӣ, ла-

ган.

МИРОБ *мироб* он ки ба тақсимоти об назорат мекунад; он ки мутасаддии обёрии киштзор аст.

МИРОБӢ *миробӣ* вазифа ва амали мироб.

МИРОН(И)ДАН *миранден* // *мирандин* *тарзи бавоситаи мурдан*; мурондан, дучори марг гардонидан.

МИРОХУР *мироҳур* 1. таър. маъмур ва мутасаддии аспхона; сардори саисон ва саисхонаҳои давлатӣ (*яке аз мансабҳо дар дарбори амирони Бухоро*). 2. кҳн. саис, асп-бон.

МИРРИХ а. *мирих* *иуҷ.* яке аз сайёраҳои манзумаи Офтоб аст, ки дар осмон равшани сурхранг метобад, Баҳром.

МИРРИХНАБАРД *мирихнабард* кит. чангҷӯӣ, чанговари далер, разманда.

МИРСАНҶАЛӢ // **МИРСАНҶАРӢ** *мирсанҷалӣ* // *мирсанҷарӣ* бот. навъи зардолуи ширини сершира.

МИРСОД а. *мирсод* кит. 1. ҷои дидбонӣ, дидбонгоҳ. 2. роҳи васеъ, роҳи калон.

МИРСОТ а. *мирсот* кит. лангари киштӣ.

МИРУК *мирук* кит. мӯрча, як навъ аз мӯрча, ки бол дорад, мӯрчаи болдор.

МИРФАҚ а. *мирфақ* оринч.

МИРҶАЛ а. *мирҷал* кит. деги калони мисин; дег.

МИРШАБ *миршаб* таър. мансаби ҳарбию маъмури ва соҳиби ин мансаб дар шахру ноҳияҳои Осиёи Миёна, ки риояи тартиботи муқарраркардаи аморат ва хониҳоро назорат мекард, сардори шабгардҳо; сардори полтсия дар аморати Бухоро.

МИРШАБХОНА *миршабхона* таър. ҷои кори миршаб; бошишгоҳи шабгардҳо; маҳкамаи полтсия (*дар тақсимоти маъмурии ҳукумати подшоҳии рус дар Туркистон*).

МИРШИКОР *миришкар* таър. 1. бонигари ҷонварон ва парандаҳои шикории амирон ва сарватмандон. 2. саис, аспбон.

МИРШИКОРӢ *миришкарӣ* 1. вазифа ва кори миршикор. 2. аспбонӣ, саисӣ; **миршикорӣ** кардан аспбонӣ кардан.

МИРЪОТ *a.* مرآت онна, ойна.

МИС *مس* унсури химиявист, ки филизи сурхчаранги бисёр сахт буда, дар техника ба кор меравад, аз он зарфҳои гуногун месозанд: **табақи мис**, **кӯзан мис**; **мис барин тафсидан** монанди филизи мис зуд ва ба осонӣ тафсидан; **◇ миси касеро баровардан** сирри касеро ошкор кардан; **фиребу найранги касеро фош кардан**; **миси кор баромадан** сирри касе ошкор шудан.

МИСБОР *مسبار кит.* 1. *тиб.* мили оҳанӣ, ки ба ҷароҳат меҳаланд, то чи қадар чуқур будани онро фаҳманд; **пилтапахта** ё порчаи матоъ, ки ба даруни ҷароҳат мегузоранд. 2. *нав.* асбоб барои таҳқиқи узвҳои дарунӣ ва тоза кардани меъдаи одам, зонд.

МИСБОҲ *a.* مصباح *кит.* 1. ҷароғ. 2. қадаҳ барои нӯшидани шароби сабӯҳӣ.

МИСВОК *a.* مسواک чӯбҳои хушбӯи лӯнда-тарошида, ки онро ба ҷои лифи дандоншӯӣ ба дандонҳо молида дандонро пок мекарданд; лифи дандон, дандоншӯяк.

МИСГАР *مسگر* устое, ки аз мис ашён гуногуни рӯзгор месозад.

МИСГАРӢ *مسگرى* 1. касбу кори мисгар; хунари аз мис сохтани асбоби рӯзгор, аслиҳа ва ашён гуногун. 2. растаи мисгарон.

МИСГУДОЗ *مسگداز* он ки мис об мекунад; мисобкунанда.

МИСГУДОЗӢ *مسگدازى* амали мисгудоз; об кардани мис; гудохтани мис.

МИСДОҚ *a.* مصداق касе ё чизе, ки далели сидки кор ва сухани касе бошад, гувоҳ, исбот, далели рости сухане; **ба мисдоқи...** *гуфт.* ба монанди..., аз қабилӣ..., мисли...

МИСИН *مسين* *ниг.* **мисӣ:** косаи мисин, **офтобаи мисин**, тоси мисин.

МИСИНА *مسينه* зарфҳо ва асбоби рӯзгори аз мис сохташуда.

МИСИНАКӢБӢ *مسينه كوبي* бо даст ва ба воситаи чизе ба асбоби мисин зада баровардани овози ҷарангос, ки одатҳои хурофӣ буда, дар вақти гирифтани моҳ анҷом дода мешуд.

МИСӢ *مسي* *мансуб* ба **мис**; аз мис сохташуда, мисин.

МИСКИН *a.* مسكين 1. фақир, бенаво, бечиз, қашшоқ; **мушъиму мискин** дорою камбағал. 2. тамоман аз тобу тавонмонда, нотавон, очиз; бечора.

МИСКИНӢ *مسكينى* 1. фақирӣ, бенавоӣ, қашшоқӣ. 2. нотавонӣ, очизӣ; бечорагӣ.

МИСКИННАВОЗӢ *مسكين نوازى* лутфу марҳамат ба бечорагон; мададу ёрӣ ба бенавоён.

МИСКИНХОНА *مسكين خانه* *таър.* хонае, ки дар он барои бечорагону бенавоён хӯрок меоварданд.

МИСКУЛОҲ *مس كلاه* *ниг.* тоскулоҳ.

МИСҚАБ *a.* مثقب *кит.* парма.

МИСҚАЛ *a.* مصقل *кит.* асбоби сайқалдиҳӣ.

МИСҚОЛ *a.* مقال 1. *кҳн.* воҳиди ченаки вази чизҳои майда, ки асосан ба 4,68 гр. баробар буд; 2. санги тарозу.

МИСҚОЛӢ *مقالى* 1. *мансуб* ба **мисқол**; баробари як мисқол. 2. докаи нозуки тунуки аълосифат: **саллан мисқолӣ**.

МИСЛ *a.* مثل монанд, назир, ҳамто, чун; **мисли пештара** ба монанди собиқ, пештара барин; **ба мисли...** монанди..., назирӣ..., чун; **мислу монанд надоштан**//**мисл надоштан** беназир будан, ҳамто надоштан; ягона.

МИСМОР *a.* مسمار *кит.* меҳи филизӣ; меҳ; **мисмор кардан** меҳ зада маҳкам кардан.

МИСОҚ *a.* ميثاق *кит.* аҳд, паймон.

МИСОЛ *a.* مثال 1. ҳодисаи ҷудоғона ё чизе, ки барои эзоҳ ё исботи фикре шаҳодат дода метавонад ё чун намуна оварда мешавад, қиёс. 2. кор ё рафторе, ки барои тақлид ва такрор намуна шуда метавонад: **мисоли ибрат**. 3. монанд, шабеҳ, назир, мисл. 4. *кит.* фармони подшоҳ, маншур, ҳукм; **мисол додан** фармон додан, амр кардан, **ба мисоли** ба монанди..., мисли..., шабеҳи...; **мисол овардан** аз байни як гурӯҳ ё табақаи ҳамчунин ва монанд якero гирифта, барои исботи муддаои худ нишон додан.

МИСОС *a.* مساس *кит.* молидан, судан бо даст.

МИСОҲАТ *a.* مساحت *кит.* андозагирии замин, заминпаймой, танобкашӣ.

МИСОҲАТГАР *مساحت گر* *кит.* андозагари за-

мин, ченкунандаи замин, паймояндаи замин.

МИСР *a.* مصر 1. *кит.* сарҳади байни ду замин. 2. *кхн.* шаҳр. 3. номи яке аз давлатҳои араб, ки дар Шарқи Наздик воқеъ аст.

МИСРАНГ مسرنگ монанд ба ранги мис.

МИСРАЪ *a.* مصرع 1. *кит.* ҳар табақаи дари дутабақа. 2. *ади.* нисфи як байт, як сатри шеър.

МИСРӢ مصرى мансуб ба Миср; пахтаи мисрӣ навъи пахтаи маҳиннах.

МИСРОН مسران милаи ғафси оҳанин як нӯғаш паҳн барои зада шикастани чизҳои сахт ва истифода кардан чун фишанг.

МИССИОНЕР фр. миссионер он ки барои ташвиқи дине (*мас.*, *дини исавӣ*) ё даъват ба он дин ба мамлакатҳои бегона (*мас.*, *гайриисавӣ*) фиристода мешавад.

МИСТАР *a.* مسطر *кит.* 1. асбоби сатркаи аз коғазӣ ғафси сахт ва риштаи абрешим сохташуда, ки риштаи онро бо сиёҳие ранг карда, рӯи саҳифаи навишташуданӣ гузошта дасткаш мекарданд ва дар натиҷа раҳҳои рост рӯи саҳифа нақш мегузошт; хаткаш, чадвал. 2. коғазӣ раҳ-рахест, ки барои болову поин нарафтани сатр дар вақти навиштан дар зерӣ коғаз мегузоштанд.

МИСТИКА مستيكه эътиқоди динии боварӣ ба мӯъҷизаи илоҳӣ ва қувваи фавқуттабӣ, ирфон.

МИТИНГ англ. митинг *ниг.* гирдиҳамой: митинги серодам, митинг барпо кардан (*гаштан*), митинг гузаронидан.

МИТҚОЛ *a.* مقال боф. хомсуф.

МИТҚОЛӢ مقالى мансуб ба митқол; хомсуф будан: либоси митқолӣ.

МИТРАД *a.* مطرد *кит.* найзаи хурди шикорӣ.

МИТРАҚА *a.* مطرقه *кит.* болғаи оҳангарону мисгарон, пукт, чакуш.

МИТРОН ю. مطران *кит.* яке аз унвонҳои олии рӯҳониёни насронии шарқию ғарбӣ (*православӣ ва католикӣ*), митрополит.

МИТРОНА مطرانه *кит.* қулоҳи бошукӯҳи маросимии митрон.

МИТТА متّه кирме, ки дар ғалладона ва орд

пайдо шуда, онҳоро нобуд мекунад, ғалламус.

МИТҲАН *a.* مطحن *кит.* осиеб, осие.

МИТҲАРА *a.* مطهره *кит.* офтоба, обдаста; обдони сафарӣ, зарфи чармини об.

МИФЗОЛ *a.* مفضال *кит.* соҳиби фазлу эҳсон; фозил.

МИФЛОК *a.* مفلاك *кит.* фалокатзада, мафлук, бадбахт.

МИФОЛОГИЯ ю. ميفالاجيه илми устура, илм оид ба асотир, асотиршиносӣ, устурашиносӣ.

МИФТОҲ *a.* مفتاح 1. *ниг.* калид. 2. *зби.* навиштае ба хати дигар барои ҳосил кардани маълумоти бештар оид ба калимаҳо: **мифтоҳи калимаҳои «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ба хати арабии тоҷикӣ.**

МИХЛАБ *a.* مخلب *кит.* чанголи мургони шикорӣ; панҷаи ҳайвоноти даранда.

МИХНАҚА *a.* مخنقه *кит.* тавқ, килода гарданбанд.

МИХРАҚА *a.* مخرقه *кит.* олати чӯбин барои кафонидани чизе, фона.

МИҲАН *a.* ميهن ч. меҳнат (азобҳо, ранҷҳо).

МИҲАФФА *a.* محفه *кит.* қачоваи одамнишини соябондор; аморӣ, ҳавдач.

МИҶА مچه *ниг.* мижа.

МИҶАН(Н) *a.* مچن *кит.* сипар.

МИҶАРРА *a.* مجره *ниг.* қаҳқашон.

МИҶГОН مچگان *ниг.* мижгон.

МИҶИНГ مچينگ *гуфт.* инҷик, майдагап: одами миҷинг.

МИҶМАР *a.* مچمر зарфе, ки дар он оташ монда, сипанд, уд, мушк ва ҳар хел хушбӯиҳоро дуд мекунанд, бухурдон, удсӯз.

МИҶМОРУК مچماروق *гуфт.* 1. пурчин, чиндор, очингдор, бурма-бурма (*рӯй ва нӯсти бадан*). 2. иллатӣ, ношуд, нимҷон: **бузголаи логари мичморук, кампири мичморук.**

МИШКОТ *a.* مشكات *кит.* тоқчаи чароғмонӣ; чароғдон, чароғпоя.

МИШ-МИШ مش مش *гуфт.* 1. пичир-пичир,

зери лаб гап задан, начво. 2. гап-гап, овоза, гапхон беасос.

МИШЧАБ *а.* مشجب *кит.* тори чўбини либо совезй.

МИЯВ-МИЯВ *мио* *мио* *калимаи тақлиди* овози гурба, садои гурба.

МО *а.* *ма* *ҷонишини шахси якуми ҷамъ*; дар ибораҳои изофӣ соҳибиятро ифода мекунад; баъзан нависанда ё шахси ғӯянда барои ифодаи ҳоксорӣ чун муродифи «ман» ба кор мебарад; *◇* *мову ман* худбинӣ, худписандӣ.

мо- *а.* *ма-* *дар аввали калимаҳои сохта ва баъзе таркибҳои арабӣ омада, маънои «чизе ки», «он чи ки»-ро ифода мекунад; мобақӣ* он чи боқӣ мондааст; *моҳазар* он чи ҳозир аст!, *моҳасал* он чи ҳосил шудааст.

МОБАЙН *а.* مابين 1. байн, миён, байни ду кас ва ё ду чиз. 2. миёна, васат. 3. миёнаҷо, марказ; дар *мобайн* дар миёнаҷо; аз *мобайни...*, аз *миёни...*, аз *байни...*; дар *мобайни ...* а) дар байни..., дар миёнаи..., дар миёнаҷои... б) *киноятан* дар муносибати байни ду кас; *◇* аз *мобайн* аз он вақт, аз он фурсат; дар *ин мобайн* дар ин фосилаи вақт, дар ин фурсат, дар ин миён; ба *мобайн даромадан* *ниг.* *миёна* (*ба миёна даромадан*).

МОБАЙНӢ *мабинӣ* воқеъ дар мобайн, васатӣ.

МОВАРО *а.* ماورا *кит.* он сӯ, он тараф.

МОВАРОУННАХРӢ *маураунахри* *мансуб ба* Мовароуннахр; зода ва сокини Мовароуннахр.

МОВУМАНӢ *мауманӣ* *кит.* манманӣ.

МОВУТ *маут* *аслаш* мохут.

МОҒ I *мағ* *ниг.* қашқалдоқ.

МОҒ II *мағ* *кит.* бухори гафсу тираи дар рӯи замин паҳншуда, меғ, туман.

МОДА *маде* чинсе аз инсон, ки фарзанд ба дунё меоварад; ҷонзоте, ки мезояд ё тухм мегузорад, *муқоб.* *нар*; чинси занона, чинси муаннас.

МОДАБУЗ *мадебуз* бузи мода.

МОДАГОВ *мадегау* гови мода, гови ширдеҳ; модагови дӯшоӣ, модагови навзо, модагови нозо.

МОДАГУРГ *мадегург* гурги мода.

МОДАНДАР *мадандр* *кит.* шакли кӯтоҳишудаи модарандар.

МОДАР *мадар* 1. зан нисбат ба фарзанд (он)аш, волида. 2. калимаи мурочиати эҳтиромона нисбат ба зани калонсол; ум(м), оча: **модари меҳрубон**, **модари мушфиқ**, **модари серфарзанд**, **модари фарзандони ман**; **модари ӯғай** *ниг.* **модарандар**; **модар шудан** фарзанд таваллуд кардан, соҳиби бача шудан; *◇* **модари айём//модари даҳр** замона, рӯзгор; **модари зори касеро нишон** додан ҷазои сазовори касеро додан, очаи зори касеро нишон додан; **модараш ҳоло назондааст//аз модараш ҳанӯз нарӯндааст** ҳанӯз вучуд надорад, ҳоло ба вучуд наомадааст; **ба арвохи падару модар бахшидан** аз баҳри чизе гузаштан, чизеро садақа кардан.

МОДАРАК *мадарак* навдаи ҳосилдеҳи ток ва дигар дарахтони мевадор; *муқоб.* **нарак**.

МОДАРАНДАР *мадарандар* модари ӯғай.

МОДАРАРӢС *мадарарӯс* модари зан нисбат ба домод, модарзан, хушдоман; *◇* **модарарӯсат нағз медидааст** вақти ба болои хӯрокхӯрӣ омадани касе гуфта мешавад.

МОДАРБАХАТО *мадарбахата* *тахқ.* ҳаромзода, ҳаромӣ, валадуззино.

МОДАРБАХАТОӢ *мадарбахатаӣ* *тахқ.* 1. ҳаромзодагӣ. 2. фиребгарӣ, қаллобӣ.

МОДАРБЕЗОР *мадарбизор* он ки модарашро тарк кардааст, ноҳалаф, фарзанди ноқобил.

МОДАРБУЗУРГ *мадарбузург* *кит.* модари модар ё модари падар.

МОДАРВОР *мадарвар* монанди модар, чун модар, модарона.

МОДАРЗАН *мадарзан* *ниг.* **модарарӯс**.

МОДАРЗОД *мадарзад* 1. аз модар таваллудшуда; бо нақсе ё фитрате аз модар таваллуд шудан; **кӯри модарзод** он ки нобино зоида шудааст; **лучи модарзод** тамоман луч, чунон ки аз модар нав зоида шуда бошад. 2. сифат ва хосияте, ки табиатан дар шахс зоҳир мегардад, фитрӣ дар ягон ҷиҳат: **истеъдодӣ модарзод**.

МОДАРЗОДӢ *мадарзадӣ* *мансуб ба* модарзод; **беморӣ модарзодӣ**.

МОДАРИЙ مادری 1. мансуб ба модар; хоси модар: гурури модарӣ, хиссиёти модарӣ. 2. модар будан; муносибати модарона: модарӣ кардан; ◊ забони модарӣ а) забоне, ки инсон аз кӯдакӣ аз модар ва атрофиёнаш ёд мегирад; б) фан-нест, ки дар синфҳои ибтидоӣ барои баровардани саводи забонӣ ба талабагон меомӯзонанд.

МОДАРКАЛОН مادرکلان модари падар ё модари модар, момо, бибӣ.

МОДАРМУРДА مادرمرده *кит.* 1. он ки модараш вафот кардааст. 2. маҷ. бечора, ба азоби сахте гирифтورشуда.

МОДАРОВАРД مادرآورد *кит., шиг.* модарзод.

МОДАРОНА مادرانه модарӣ, муносиби модар, модарвор: меҳри модарона.

МОДАРСАГ مدرسگ *тахқ.* дар мавриди асабоният барои паст задан ва таҳқир кардани тарафи муқобил гуфта мешавад.

МОДАРСОЛОРӢ مدرسالارى *ниг.* модаршоҳӣ.

МОДАРХОНДА(А) مادرخوانده зане, ки ўро фарзандони ғайр ба ҷои модар қабул мекунад; зане, ки касе ўро ба худ модар хондааст.

МОДАРХУДО مادر خدا *д.* унвони Марям-модари Исои Масех (*дар таълимоти динии исавиён*).

МОДАРШАВҲАР مادرشوهر *ниг.* модаршӯ(ӣ).

МОДАРШАҲР مادرشهر *нав., маҷ.* шаҳрҳои бузурги як минтақа ё кишвар, ки дар атрофи худ шаҳрҳои хурд-хурди дигар доранд.

МОДАРШОҲӢ مادرشاهی *таър.* як шакли ҷамъияти ибтидоӣ, ки дар қабила зан ҳукмронӣ мекард, модарсолорӣ.

МОДАРШӢ(Ӣ) مادرشوی *модари шавҳар нисбат ба арӯс; ◊ хонаро бе модаршӯ ёфтан (дидан)* хилват ёфтан ҷоеро ва худсарӣ кардан.

МОДАСАГ مادهسگ 1. саги мода. 2. *тахқ., маҷ.* фоҳиша.

МОДАҲАР مادهخر хари мода, мочахар (*гуфт.*).

МОДАШЕР مادهشیر шери мода, модинаи шер: модашерн гуррон.

МОДДА I a. ماده 1. чизи асосӣ, ки барои пайдоиш ва сохта шудани чизи дигар чун замина хидмат мекунад, материал; *муқ.* мавод: моддаи захрдор, моддаҳои тарканда, моддаҳои химиявӣ. 2. *физ.* чизи дорои вазн,

химиявӣ. 2. *физ.* чизи дорои вазн, ки фазоеро ишғол мекунад, материя. 3. *филс.* ҳаюло.

МОДДА II a. ماده 1. ҳар як аз бандҳои ягон қонун, низомнома, қарордод ва ҳуҷҷатҳои дигар, ки як нуктаи томо дар бар мегирад ва бо рақамҳо аз ҳам ҷудо карда мешавад, банд; радиф: моддаи панҷуми қонун, моддаи ҳарочоти баровард. 2. мавзӯ, матлаб, ки як қисми чизеро ташкил медиҳад; моддаи лугавӣ *зби.* ҳар як аз воҳидҳои забонӣ дар фарҳанги тафсири *ва г.*, ки калидвожа, тафсири маъноҳои он ва дигар ҷузъҳои дар бар мегирад; моддаи таърих *ади.* калима ё таркибе, ки аз ҷамъбасти кимати адабии ҳарфҳои арабиасоси он мувофиқи ҳисоби абҷад санаи воқеае ҳосил мешавад.

МОДДИГАРОӢ مادى گرائى моддигаро будан; ашёпарастӣ, чизпарастӣ.

МОДДИЮН a. مادّيون *ниг.* материалист.

МОДДИЯТ a. مادّيت 1. *филс.* аз модда (материя) иборат будан(-и олам); моддӣ будан, ибтидои материалӣ доштан. 2. *кит.* моҳият, асл.

МОДДӢ مادى 1. мансуб ба модда I. 2. марбут ба чизу ҷораи зарури зиндагӣ, ашёӣ; аҳволи моддӣ дараҷаи таъминот бо чизу ҷораи зиндагӣ; пойгоҳи моддӣ таъминот бо чизҳои асосии мавриди зарурати анҷоми коре, сохтани чизе *ва г.*; ёрии моддӣ кумак бо чизу ҷораи зарурӣ; ёрии пулӣ; олами моддӣ киноя аз дунёи ҳастӣ муқоб. олами маънӣ (маънавӣ); неъматҳои моддӣ сарватҳои зарурии зиндагӣ; тангии моддӣ нарасидани чизу ҷораи зиндагӣ, тангии иқтисодӣ; аз ҷиҳати моддӣ вобаста ба чизу ҷора; аз ҷиҳати таъминот. 3. *кит.* шайъӣ: далелҳои моддӣ.

МОДЕЛ *фр.* مدل 1. нусха, тасвир, нақша ё намунаи хурди чиз, ки аз рӯи он чизеро бо теъдоди зиёд истеҳсол мекунад: модели ҳавопаймо. 2. навъ ё намунаи сохти ягон мошин ва асбоби техникӣ; *муқ.* тамға.

МОДЕЛСОЗ مدل ساز созандаи нусха, тасвир, нақша ё худ намунаи чизе (*барои намоиш, таҳқиқ ё истеҳсол*).

МОДЕЛСОЗӢ مدل سازى сохтан ва омӯхтани намунаҳои ашё ва ҳодисаҳои воқеӣ барои намоиш, омӯзиш ва таҳқиқи онҳо.

МОДЕРНИЗМ *фр.* مدرنيزم ҷараёни эҷодӣ дар

- санъат ва адабиёти як-ду асри охир.
- МОДЕХ** *а.* مادح *ниг.* маддох.
- МОДИЁН** ماديان чинси модинаи асп, байтал.
- МОДИНА** مادينه чинси мода, мансуб ба чинси мода (хайвон), *муқоб.* **нарина**.
- МОДОМ** *а.* مادام :**модом** **ки...** азбаски..., бинобар он ки..., чун; вақте ки...
- МОДУЛ** *лот.* مادل 1. сохт, меъёр, воҳиди шартӣ барои андозаи қисмҳои боло. 2. *риёзӣ.* бузургии мутлақи ададӣ, маҷмӯӣ.
- МОЕЙ** مايعی ҳолати обакӣ, моеъ будан.
- МОЕЪ** *а.* مايع чисми равон (*монанди об, раваган...*), обакӣ: **чисмҳои моеъ**.
- МОЗ** ماز *кит.* чин, шиканча.
- МОЗӢ** *а.* ماضى *кит.* гузашта, пешина: **феъли мазӣ** *грам.* феъли замони гузашта.
- МОЗОД(А)** مازاد(ه) *кит.* боқимонда, зиёдатии чизе.
- МОЗУ** مازو *кхн.* донаи гирди хордори дарахт, ки дар дибогати пӯст ва рангрёӣ ба кор мееравад.
- МОИДА** *а.* مائدة *кит.* дастархони пур аз нозу неъмат, дастархони пурнеъмат; дастархон, суфра.
- МОИЛ** *а.* مائل//مائل 1. хамида ба тарафи чизе. 2. майлдор, рағбатдор; шавқдор ба чизе ё касе; **моил будан** майл доштан, роғиб будан. 3. наздик ба чизе; **моил шудан** наздик шудан; рағбат пайдо кардан; тавачҷӯх доштан; **моил кардан** майл кунондан; кашидан, ҷалб кардан.
- МОИНДАР** مايندر *ниг.* модарандар.
- МОӢ** مایى мову манӣ, худбинӣ, кибру гурур.
- МОК** ماك :**хоку мок** *кит.* а) хоку замин; б) *мач.* дунё.
- МОКИЁН** ماكيان модинаи мурғи хонагӣ ва дигар парандаҳо: **мокиёни курк**.
- МОКУ** ماكو олати бофандагӣ, ки вақти бофтан пудро аз байни тор гузарондан мегирад; **монанди моку рафтуомад кардан** муттасил дар рафтуомад будан.
- МОҚАБЛ** *а.* ماقبل он чи пеш буд, пешина, гу-

зашта, муқаддам.

- МОҚУТ** ماقوت шириние, ки аз нишоста ва қанду рағван тайёр мешавад, полуда.
- МОЛ** مال *асоси замони ҳозира аз молидан.*
- МОЛ I** مال молиш; масҳ; **хору мол кардан** молиш додан; сила кардан, навозиш кардан.
- МОЛ II** *а.* مال 1. дорой, сарват; мулк; **моли ...**, мулки..., аз они... 2. *икт.* ҳар чизи моддии арзишдошта, ки барои қонеъ кардани талаботи инсон, фуруш ё мубодила истехсол мегаданд; маҳсули меҳнат. 3. чизҳои истехсолшуда (*аз қабил* ашъи саноатӣ), ки хариду фуруш мешавад, колои фурухтанӣ: **моли арзон**, **моли сермасриф**, **мағозан молҳои арзон**, **молу мулк**; **моли бесоҳиб**. **моли манқул** *ниг.* **манқул**; **моли саноат(ӣ)** моли баровардаи саноат *аз қабил* газвор *ва ғ.* **моли хом** ашъи барои кори саноат зарур; **молу мулк** боигарӣ, сарвати манқул ва ғайриманқул; **молу ҳол** чизу чора, молу мулк; **моли касе шудан** аз они касе шудан, ба ихтиёри касе даромадани чизе; **моли худ кардан** соҳибӣ кардан, аз они худ кардан (*чизи каси дигарро*); 4. чорпои хонагӣ: чорпо; **молҳои сиёҳ** гову барзагов, гову гӯсола; **бозори мол** бозори харидуфуруши ҳайвоноти хонагӣ; **◇ мол кардан таър.** а) муайян кардани ҳаҷми андоз аз замини кишт; б) *ниг.* **молу гов кардан**; **молу гов кардан** чорводорӣ кардан, ба молдорӣ машғул шудан.
- МОЛА I** ماله 1. *кишов.* тахтаи бедандона ё сихдори аз ҷӯб ё охан сохта, ки онро ба чуфт ё трактор баста замини шудгорро ҳамвор мекунад; **мола кардан (задан, кашидан)** бо мола ҳамвор ва нарм кардан (*заминро*). 2. лифи оҳардиҳии бофандагон.
- МОЛА II** ماله пур, молломол, лабрез.
- МОЛАКАШӢ** ماله كشي *исми амал аз мола кашидан*; бо мола ҳамвор кардани замини шудгоршуда ва кулӯҳҳои онро майда кардан, сихмола кардан..
- МОЛАК-МОЛАК** مالک مالک *исми амал аз молишдиҳӣ*; **молак-молак кардан** паси ҳам молиш додан.
- МОЛАКУНӢ** ماله كنى *исми амал аз мола кардан*; сихмола;
- МОЛАНДӢЗ** مال اندوز он ки хоҳони ҷамъовари

сарвату мол аст, молгундор.

МОЛГИРАНДА مال گیرنده гирандаи мол; кабулқунандаи моли оварда ё фиростода.

МОЛГУЗОР مال گذار *кит.* диханда ва пардохтгари бочу хироч.

МОЛГУЗОРӢ مال گذاری *кит.* бочу хирочдихӣ, андозсупорӣ.

МОЛГУНДОРӢ مال غنداری чамъ кардани молу чиз; чамъ кардани сарват.

МОЛДОР مال دار 1. доро, давлатманд; соҳиби молу мулк. 2. соҳиби чорво; чорвопарвар.

МОЛДОРӢ مال داری 1. сарватдорӣ, давлатмандӣ. 2. соҳиби чорво будан; парвариши чорпо.

МОЛДӢСТ مال دوست молпараст, сарватхоҳ.

МОЛЕКУЛА لوت مالیکوله хурдтарин ҳиссаи модда, ки ҳамаи хусусиятҳои асосии химиявии он моддаро дорад.

МОЛЕКУЛАВӢ مالیکولوی مانسوب ба молекула: вази молекулавӣ, химияи молекулавӣ.

МОЛЕКУЛӢ مالیکولی *ниг.* молекулавӣ.

МОЛИБДЕН یو مالیدن *хим.* навъи филизи саҳти нукрагини дурахшон.

МОЛИДА مالیده *сифати феълии замони гузаитта аз молидан; молида-молида* якзайл молиш дода.

МОЛИДАН مالیدن 1. чизеро бо даст молиш додан, бо даст судан. 2. молиш додани аъзои бадан бо даст, масҳ. 3. чизеро ба рӯи чизе молондан (*то ки он чиз бар рӯи чизи дигар паҳн гардад*): марҳам молидан ба чароҳат, сурхӣ молидан ба лаб, ўсма молидан ба абрӯ; равған молидан рӯи чизеро пӯшондан бо қабати тунуки равған: ба рӯи нон равғани маска молидан. 4. *мач.* гӯшмол ва танбех додан, сарзаниш кардан, чазо додан: *чизеро ба чашм молидан* а) чизеро ба пеши чашм оварда, онро рӯи чашм кашидан; б) чизеро хеле азиз доштан; ◇ ба лаб кулӯх молида гаштан кореро карда, худро беҳабар вонамуд кардан.

МОЛИДАӢ مالیدنی *сифати феълии замони оянда аз молидан; ҳар чизи қобили молидан* ба рӯи чизе.

МОЛИЁТ مالیات 1. *кит.* андоз: хироч, боч. 2. *таър.* навъи андоз аз замини кишт.

МОЛИК *а.* مالک 1. мулкдор, соҳиби мулку замин; доро, давлатманд. 2. соҳиб, хӯчаин; **молики чизе шудан** соҳиби чизе шудан, чизеро ба тасарруфи худ даровардан; **молик будан** соҳиб будан, чизеро дар ихтиёр доштан; ба аҳамияте молик будан дорои аҳамияте будан, аҳамият доштан; ◇ **молики дӯзах** д. фариштае, ки мутобиқи ривоёти динӣ дарбони дӯзах аст.

МОЛИКИЯТ مالکیت молу мулк, ки дар тасарруфи касе, ё идорае бошад; **моликияти давлатӣ** он чи дар тасарруфи давлат аст, молу мулки мутааллиқ ба давлат; **моликияти хусусӣ (шахсӣ)** молу мулки мутааллиқ ба як кас; **моликияти чамъиятӣ** молу мулки хоси чамъият, моликияти умумӣ.

МОЛИКИЯТПАРАСТ مالکیت پرست мулкпараст, аз ҳад зиёд ҳариси молу мулк; чизпараст.

МОЛИКИЯТПАРАСТӢ مالکیت پرستی мулкпарастӣ, аз ҳад зиёд дӯст доштани молу мулк; чизпарастӣ.

МОЛИКӢ مالکی *кит.* 1. соҳибӣ, хӯчаинӣ. 2. д. посбонӣ, дарбонӣ дар дӯзах.

МОЛИКОНА مالکانه 1. *ниг.* молиёт. 2. хӯр. навъи ҳалво, ки аз орди биринҷ ва мағзи бодом тайёр мекунад.

МОЛИМАРДУМХӢР مال مردم خور ғосиби моли мардум; ҳаромхӯр, ҳақимардумхӯр.

МОЛИМАРДУМХӢРӢ مال مردم خوری аз худ кардани моли мардум; ҳаромхӯрӣ, ҳаққимардумхӯрӣ.

МОЛИХУЛИЁ یو مالخولیا 1. бемории рӯҳиест, ки боиси ҳаёлотӣ воҳимаангез мешавад, бемории савдой. 2. *мач.* суҳанҳои сафсатаи парешон ва дардисаровар.

МОЛИШ مالش *исми феълий аз молидан; бо даст молидан* чизеро; соиш; **молиш додан** а) молидан, муштмол кардан. б) *мач.* гӯшмол додан, танбех додан, чазо додан; **молиш хӯрдан** молида шудан, сунбида шудан; тағи по шудан.

МОЛИШГАР مالش گر масҳгар; ходими ҳаммом.

МОЛИШДЕХ مالشده *кит.* 1. гӯшмолдиханда, танбехқунанда, таъкиб-қунанда, чазодиханда. 2. зеру забар ва нобудқунанда.

МОЛИЯ *а.* مالیе *мач.* муаи воситаҳои пулӣ ва

- муомилоти давлат; **вазорати молия** вазорате, ки вазифаи ҳисобгирии дахлу харчи давлат, тақсимооти воситаҳои пулӣ ва таъминоти пулӣ сохторҳои давлатиро дар зимма дорад; **идора** (ё **шӯба**)-и молия идора ё шӯбае, ки масъули ба роҳ мондани фаъолияти молиявӣ муассисаҳои давлатӣ, ҳукуматҳои шаҳру ноҳияҳо ба зиммаи он гузошта шудааст.
- МОЛИЯВӢ** مالييى мансуб ва оид ба молия; **нақшаи молиявӣ** нақшаи корҳои марбут ба молия.
- МОЛИЯТ** а. ماليت кит. 1. дороӣ, сарват; пул, нақдина. 2. ниг. **молиёт**.
- МОЛӢ** مالي 1. мансуб ба мол; **истеҳсоли молӣ**. 2. мансуб ба молия; молиявӣ.
- МОЛОКАЛОМ** а. ملاكلام кит. он чи бо калом ифода намешавад; гайри қобили тавсиф, баённопазир.
- МОЛОМОЛ I** مالامال молиши зиёд; соиш, молиш.
- МОЛОМОЛ II** مالامال нур, пулопур, лаб ба лаб.
- МОЛОН** مالان дар ҳоли молидан, ҷараёни молидан.
- МОЛОНДАН** مالاندن шакли бавоситаи молидан, ба даст ё чизи дигар чизеро молидан ё ҳамвор кардан.
- МОЛПАРАСТ** مالپرست ҳарис ба молу чиз; чизпараст.
- МОЛПАРАСТӢ** مالپرستى ҳарис будан ба молу чиз; чизпарастӣ.
- МОЛПАРВАР** مالپرور он ки бо парвариши чорҳои хонагӣ машғул аст, нигоҳубинкунандаи чорпо.
- МОЛПАРВАРӢ** مالپرورى парвариши чорҳои хонагӣ, нигоҳубини чорпо.
- МОЛФУРӢШ** مالفروش он ки мол мефурӯшад, фурӯшандаи чорҳои хонагӣ.
- МОЛФУРӢШӢ** مالفروشى фурӯши чорпо; шугли молфурӯш.
- МОЛХАРӢ** مالخرى хариди чорпо.
- МОЛХОНА** مالخانه бино ё хонаи нигоҳубини чорпо, огил.
- МОЛҶАЛЛОБ** مالجلاب он ки молро арзон ха-
- рида қимат мефурӯшад; ҷаллоби чорпо; **муқ. аспҷаллоб, говҷаллоб.**
- МОЛҶАЛЛОБӢ** مالجلابى шугли молҷаллоб; хариду фурӯши мол бо мақсади ба даст овардани ғоида.
- МОЛШИНОС** مالشناس 1. он ки моли сараву носараро мешиносад. 2. мутахассиси соҳаи молшиносӣ.
- МОЛШИНОСӢ** مالشناسى иқт. соҳаи илм оид ба савдо, ки хусусияти молҳои фурӯшӣ, навъи онҳо ва талаботи аҳолиро меомӯзад.
- МОМ** مام модар, волида; **◇ моми даҳр** дунё; рӯзгор, зиндагӣ.
- МОМА** مامه ниг. **момо**.
- МОМАК** مامك шакли тасгир ва навозишии **мом**.
- МОМИРОН** ماميران кит., бот. гиёҳи алафӣ, хурдӯй, аз хонаводаи хашхош, дорои гулҳои зард буда, хусусияти дармонӣ (*махсусан барои саратон*) дорад.
- МОМО** ماما 1. модаркалон; модари модаркалон. 2. момодоя, қобила. 3. *калимаи муроҷиати эҳтиромона нисбат ба зани калонсол*; **◇ гули момо** ниг. **момогул**.
- МОМОГУЛ** ماماگل бот. навъи гиёҳ, ки гулҳои зангӯламонанди гуногунранг дорад.
- МОМОДОЯ** مامادايه 1. зане, ки вақти зоидани зани ҳомила бачаи ўро мегирад, қобила. 2. парастори тиббӣ, ки ҳангоми таваллуд кардани занҳо ба онҳо ёрии тиббӣ мерасонад.
- МОМОДОЯГӢ** ماماداىگى кор ва шугли момодоя.
- МОМОӢ** مامائى 1. ниг. **момодоягӣ**. 2. соҳаи тиб, ки ҷараёни ҳомиладорӣ ва тарзу усулҳои дурусти таваллудро меомӯзад.
- МОМОЧУРҶОТАК** ماماجرغاتك як навъ парандаи хурди серҳаракат.
- МОМРОЗ** مامراز бот. як навъи дарахти баланди соядӯст, ки баргҳои байзашакл дорад.
- МОН** مان *асоси замони ҳозира ва феълӣ фармоиш аз мондан*; *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои мондан*: **алавмон**; созандаи исми масдар: **дудмон**, **сохтмон**; сифатсоз: **шодмон** ва ғ.
- МОН** مان кит. хона, ҷои истиқомат, хонумон, хона ва асбоби анҷоми он.

МОНАВӢ مانوى *кит.* 1. мансуб ба Монӣ (наққоши машҳури а. III, муаллифи китоби «Аржанг», ки даъвои пайгамбарӣ намуда, афкори зардуштӣ, яҳудӣ ва исавиро ба ҳам омехта, ойине ба вучуд овардааст). 2. маҷ. бо маҳорати зиёд эҷодшуда, мохирина иҷрошуда. 3. пайрави оини Монӣ.

МОНАВИКИРДОР مانوى کردار *кит.* мохир, устои суратгари соҳибмаҳорат.

МОНАНД مانند шабеҳ, мисл, ҳамчун: монанди аввала пештара барин; монанди касе (чизе) а) мисли касе (чизе), шабеҳи касе (чизе); б) ҳамчун касе (чизе), касе (чизе) барин; монанд будан шабоҳат доштан; монанд кардан назари касе (чизе) пиндоштан, ташбеҳ кардан чизе ба чизе; мислу монанд надоштан беназир будан, шабеҳ надоштан.

МОНАНДӢ مانندى якхела ё ба ҳамдигар наздик будани намуди зоҳирӣ ё сифати ду чиз ё ду кас, шабоҳат, шабеҳӣ: монандӣ доштан монанд будан, шабоҳат доштан.

МОНАРХИЗМ ю. مانرخيزم *с.* равияи сиёсие, ки яккаҳокимиятӣ ва ҳокимияти мутлақи шоҳиро шакли ягонаи ҳокимияти давлатӣ мешуморад, яккасолорӣ, шоҳпарастӣ.

МОНАРХИСТ ю. مانرخيست *с.* тарафдор ва пайрави монархизм, шоҳпараст.

МОНАРХИЯ ю. مانرخيه *с.* шакли ҳукмронист, ки дар он ҳокимият ба дасти як нафар (шоҳ) қарор гирифтааст, ҳокимияти мутлақа (шоҳӣ).

МОНДА مانده 1. сифати феълӣи замони гузашта аз мондан I; бақия, боқӣ, боқимонда. 2. хаста, сусту лакот, аз кор ё машғулияте кӯфташуда; монда кардан хаста кардан, сусту лакот кардан, кӯфта кардан; монда шудан а) сусту лакот шудан, шалпар шудан, кӯфта гардидан (аз сахтӣ ё аз бисёрӣи кор); б) ниҳодан, гузошта шудани чизе дар чояш; ◇ феълӣи монда *грам.* феъле, ки амали он ба мафъул намегузарад (яъне мафъул надорад), феълӣи лозим, муқоб. феълӣи гузаранда; омадан, хобидан...; монда пашавед! //мондаҳо!, хаста набошед! (дар вақти кор карда истодаани касе барои рӯҳбаланд кардан гуфта мешавад); аз ин мондаву аз он ронда (мақ.) дар як вақт ба ду қарор расидан хоста, ё аз пайи иҷрои ду коре шуда, ба ҳеч яки он муваффақ

нашудан.

МОНДАГӢ ماندگى 1. шакли дигари сифати феълӣи замони гузашта аз мондан; монда. 2. боқимонда, бақия. 3. монда шудан, хастагӣ, шалпарӣ, кӯфтагӣ (аз сабаби кору машғулияти сахт ва бисёр); мондагӣи худро баровардан дам гирифтан, кӯфтагиро бароварда қувват гирифтан; ◇ дар (ба) кӯча мондагӣ бекасу кӯӣ, бесоҳиб.

МОНДАГОР ماندگار *нав.* он ки ё он чи муддати тӯлонӣ ё бардавом боқӣ мемонад; бодавом, пойдор, монданӣ, мондагор шудан дар ҷое мондан, муқим шудан; чехраи мондагор.

МОНДАГОРӢ ماندگارى *нав.* вазъ ва ҳолати мондагор, пойдорӣ ва субот.

МОНДАКУНАНДА مانده کننده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз монда кардан. 2. хастакунанда, сусту шалпаркунанда, касолатовар.

МОНДАН I ماندن 1. гузоштан, ниҳодан; ҷо кардан. 2. шинондан, насб кардан. 3. таъйин кардан. 4. боқӣ будан, бозмондан. 5. сарфи назар кардан, даст кашидан аз коре. 6. истодан, ист кардан, будан, иқомат кардан. 7. қатъ шудан; бозистодан. 8. вогузоштан, ҳавола кардан, ба ихтиёри касе гузоштан. 9. иҷозат додан, раъӣ додан, имкони иҷрои корро додан. 10. дар таркиби ибораҳои феълӣиҳолӣ омада маъноҳои тасодуфан иҷро шудани амал, оғоз ва устувор гаштани амалро ифода мекунад: днда мондан, омада мондан, зада мондан, шуда мондан; ◇ ақиб мондан *ниг.* ақиб (мондан); бурут мондан бурутро натарошида дароз кардан, мӯйлаб гузоштан; гурусна мондан гурусна шудан, гушна шудан; дер мондан таъхир карда омадан, дер кардан; зинда мондан а) дар ҳаёт будан, намурдан; б) *кит.* пойдор будан, ҷовид будан; имзо мондан имзо гузоштан, имзо кардан; қадам мондан *ниг.* қадам(-мондан); нарх мондан баҳои чизе таъйин кардан, нарх гузоштан; ошён мондан ошён гузоштан; маскан сохтан; пойдор мондан поянда будан, ҷовид будан, абадӣ боқӣ мондан; тифл мондан аз падару модар дар айёми кӯдакӣ аз падару модар маҳрум шудан; хомӯш мондан хомӯш шудан, сукут кардан; ҳайрон мондан ҳайрон шудан, таачҷуб кардан; аз кор мондан а) *ниг.* кор (аз кор мондан); б) корро қатъ кардан, аз кор даст кашидан; аз об мондан бе

об мондан, обёрї нашудан; аз хосил мондан хосилдиҳиро бас кардан, дигар хосил надодан; аз шир мондан ширдиҳиро бас кардан, дигар шир надодан(-и модагов); ба зиммаи касе мондан ўҳдадор кардан, вазифадор кардани касе ба коре; дар хичолат мондан хичил шудан, шарм доштан аз кори худ; ◇ мондан гиред хочат ба баён (эзоҳ) нест; гап (дар) ҳамин чо монад гап берун набарояд, гап (*ё сирре*) дар байни мардум паҳн нашавад; аз сарат монад! бало ба паси чизат!, аз худатон гап намемонад худатон мефаҳмед; ба ту кӣ мондааст? туро ба ин кор чӣ кор? (*дар мавриди ба касе раво надидани амале гуфта мешавад*); ба чону ҳолаш намонад бо исрори бисёр, маҷбуран; аз чон безор карда.

МОНДАН II ماندن монанд (шабех) будан, шабоҳат доштан, монанда.

МОНДАНИЙ ماندنی: монданӣ надоштан баробар будан, ҳампояву ҳамвазн будан (*бо касе*).

МОНДАШАВӢ ماندهشوی исми амал аз монда шудан; кӯфта шудан, хаста шудан, шалпар шудан (*аз кори бисёр ё сахт*).

МОНДАШУДА ماندهشده сифати феълии замони гузашта аз монда шудан; хасташуда, кӯфташуда, лакоту шалпаршуда.

МОНЕА *a.* مانعه боздоранда; он чи барои пешрафт халал мерасонад. 2. садди сари роҳ, гав.

МОНЕЙ مانعی монеъ будан; садди роҳ шудан.

МОНЕЪ *a.* مانع 1. манъкунанда, боздоранда. 2. монеа, садд, монеъ омадан, *ниг.* монеъ шудан; монеъ шудан боздоштан, мамониат кардан, садди роҳ шудан.

МОНИДА مانیده *кит.* боқимонда, бокигузошта.

МОНИДАН مانیدن *кит.* 1. ба чо гузоштан, боқӣ гузоштан. 2. монанд будан, монистан, мондан II

МОНИЗМ *ю.* مانيزم *фалс.* равияи фалсафӣ, ки бар хилофи дуализм асоси дунёро як мабдаъ (модда ё рӯҳ) мешуморад.

МОНИҚАЛАМ مانىقلم *мач.* наққоши моҳир, рассоми соҳибхунар (*мисли Монӣ*).

МОНИСТ *ю.* مانيست тарафдори равияи монизм.

МОНИСТАН مانستن *ниг.* монидан.

МОНИСТӢ مانىستى *фалс.*, мансуб ба монизм,

алоқаманд ба монизм.

МОНИТОР *англ.* مانيتار *итт.* оина барои тасвир кардани иттилооти матнӣ ва хаттӣ дар компютер, ки ба истифодаи нурҳои электронӣ асос ёфтааст.

МОНИЯ مانیه *кит.* асбобу анчоми хона.

МОНО مانا монанд, шабех; **моно, ки ...** монанд аст ба он, ки; гӯё, пиндорӣ.

МОНОГРАММА *ю.* ماناگرمه ҳарфҳои аввали хаттотона ва печдарпеч навишташудаи номи худ ва номи хонаводагин рассомон, бахияздӯзон ва *м.* инҳо дар зерӣ асарҳояшон, туғро.

МОНОЛОГ *ю.* مانالاک *ади.* нутқи як қаҳрамони драма, ки тавассути он андешаҳои лирикию фалсафӣ ва нуқтаи назари ҳешро ба худ ё барои тамошобинон изҳор менамояд, муқоб. диалог.

МОНОНДАН ماناندан *тарзи бавоситаи феъли мондан*; **имзо монондан** имзо кунонидан; **мавқуф монондан** иҷрои кореро ба вақти дигар гузоштан. 2. нигоҳ доштан, боздоштан, мавқуф гузоштан.

МОНОПОЛИЗМ *ю.* ماناپاليزم *икт.* 1. мавҷудияти инҳисор дар иқтисоди давлат. 2. тамоюли дар дасти иттиҳодияи алоҳида муттаҳид кардани истехсолот ва дигар соҳаҳои иқтисоди давлат, инҳисоргарӣ.

МОНОПОЛИСТ ماناپاليست *икт.* соҳиби инҳисор ва мутлақи ягон соҳа, инҳисор кардан, инҳисоргаро, инҳисоргар.

МОНОПОЛИСТӢ ماناپاليسى *мансуб ба монополия, инҳисорӣ; сармоядории инҳисорӣ.*

МОНОПОЛИЯ *ю.* ماناپاليه 1. ҳуқуқ ва имтиёзи фавқулода. 2. иттиҳодияи сармоядорон, ки ба андушти аз ҳад зиёди сармоя қарор гирифта, ба ягон соҳаи иқтисодиёт ҳукмфармой карда, фоидаи калон мерӯёнад; **монополия кардан** ҳуқуқ ва имтиёзи фавқулодаи ягон соҳаро ба даст даровардан, инҳисор кардан.

МОНОТЕИЗМ *ю.* ماناتيزم *д.* эътиқод, ки ба тасаввурот дар бораи худои ягона асос ёфтааст; тавҳид, яккаҳудой, такҳудой.

МОНТАЖ *фр.* مانتز 1. *тех.* ба ҳам васл кардани қисмҳои машин ва таҷҳизот ва насб кардани онҳо, васлу насб; **монтажи крани борбардор,**

монтажи турбинаҳои нерӯгоҳ. 2. *санъ.* аз қисмҳои алоҳида ба тарзи интиҳоб тартиб додани як филми том дар кино, намоиш дар телевизион, гуфтор дар радиошунавонӣ *ва ғ.*: **монтажи филм, монтаж адабии мусиқавӣ, монтаж кардан, мутахассиси монтажкунадан** чизе.

МОНУГИР مانوگير 1. бо таваққуф, бо танаффус; гоҳ истода, гоҳ давом карда. 2. бо навбат, яке аз наси дигаре.

МОНУМЕНТАЛӢ مانومينتلى: **санъати монументалӣ** як намуди санъат, ки ба он муҷассамаву ҳайкалсозӣ, нақшу ниғори биноҳо *ва м.* инҳо шомил аст.

МОР مار *зоол.* чонвари хазандаи дорои бадани дарозу бидуни пою даст, ки заҳрдору безаҳр мешавад; заҳрдораш бо нӯги дандонҳои заҳр мезанад: **мори ало, мори афъӣ, мори гурза, мори кубро, мори обӣ**; \diamond **бо сухани ширин мор аз хонааш мебарояд; соли мор соли шашум аз солшумории дувоздаҳгонаи мучал** (*бо номи ҳайвонот*).

МОРАТОРИЯ лот. *مارتارويه* дароз кардани мӯҳлати пардохтҳо аз ҷониби ҳукумат бо ягон сабаби ғавқулода (*чанг, обхезӣ, zilzila ва ғ.*); ба мӯҳлати номуайян ё муайян боздоштани амали чизе: **мораторияи ҳукми қатл, моратория барои идома надодани истеҳсоли силоҳои ҳастай.**

МОРАФСО مارافسا *кит.* он ки бо афсунгарӣ морро ба худ ром мекунад; морбоз.

МОРАФСОӢ مارافسايى *кит.* амали морафсо; бо афсунгарӣ ба худ ром кардани мор; морбозӣ.

МОРБАЧА ماربچه 1. бачаи мор; мори хурд. 2. *тахқ., маҷ.* бадзот, бадчинс, палид, хабис; фиребгар, қаллоб; \diamond **аз мор морбача мебарояд** (*мақ.*) дар мавриди одамони бадзоту бадчинс ва қаллобу фиребгар гуфта мешавад.

МОРБОЗ مارباز он ки морро афсун карда, бозӣ медоронад.

МОРБОЗӢ ماربازى амали морбоз; морро бо сеҳру афсун ром карда бозӣ дорондан.

МОРВОР ماروار ба монанди мор, шабеҳи мор, мормонанд: **морвор печуб хӯрдан.**

МОРГ فرگ *итг.* сардхона.

МОРГАЗ مارگз *кит.* ба дарозии дандони мор.

МОРГАЗИДА مارگزيده 1. касе ё чонваре, ки онро мор заҳр зада бошад. 2. *маҷ.* он ки дарду машаққати ҳодисасро аз сар гузаронида, баъд хушёр шудааст (*яъне бисёр эҳтиёткор шудааст*); **моргазида аз ресмони ало метарсад** (*мақ.*).

МОРГИЁҲ مارگياه *итг.* морҷӯба.

МОРГИР مارگير он ки морро дошта мегирад, гирандаи мор.

МОРЖ фин. *مارژ* *зоол.* ҳайвони ширхӯри баҳрӣ, ки пашми зарди дурушт, дандонҳои ашқу мӯйлаби дароз дорад.

МОРЗАБОН مارزبان *кит., бот.* гиёҳи чандсолаи дорои соқаҳои хурди зеризаминӣ ва баргҳои пахну гулҳои резаи ҳарранга, ки бештар дар ҷойҳои намноки ботлоқӣ мерӯяд.

МОРЗАДА مارزده *кит., итг.* моргазида.

МОРИД ا. *مارد* саркаш, нофармон, осӣ.

МОРИДӢ ماردى сурх, ранги сурх.

МОРИСПАНД ماراسپند *кит., итг.* рӯзи бистунухуми ҳар моҳи шамсӣ дар Эрони бостон, морисфанд.

МОРИСФАНД ماراسفند *итг.* мориспанд.

МОРИСТОН I مارستان I *чоӣ сермор, чоӣ пур аз мор, морхона.*

МОРИСТОН II مارستان II *кит., шакли кӯтоҳишудаи бемористон.*

МОРМОНАНД مارمانند *итг.* морвор.

МОРМОҲӢ مارماهى *зоол.* як ҷинси моҳии моршакли дароз.

МОРПЕЧ مارپيچ 1. пурпечу хам, ин тарафу он тараф печхӯрда: **зишани морпеч, роҳи морпеч, пайраҳани морпеч.** 2. номи нақшу ниғоре ба шакли мори бар дарахт печида.

МОРСАРҲО مارسرهما *зоол.* ҷинси хазандаҳо аз оилаи калтакалосҳо, ки сари онҳо ба шакли сари мор аст.

МОРСОР مارسار он чи ки сараш ба монанди мор аст ё бар сараш нақши мор дорад.

МОРФЕМА ю. *مارفيمه* *зби.* қисми хурдтарини калимаҳо, ки ба дигар ҳиссаҳо тақсим намешавад; ҷузъи маънодори нутқ, ки ба қисмҳо тақсим намешавад (*чун кор, маи...*).

МОРФИЙ ю. *مارفيى* *тиб.* моддаи беҳушкунанда

ва рафъкунандаи дард, ки аз гӯзаи кӯкнори хом гирифта мешавад.

МОРФОЛОГИЯ ю. مارفالاگيه 1. биол. дар таркиби номи баъзе илмҳо ба маънои шакл ва сохт меояд рехтшиносӣ: **морфологияи одам**, **морфологияи растаниҳо**, **морфо-логияи хайвонот**. 2. зби. соҳаи грамматика, ки тарзи сохта шудан ва шаклҳои ифодакунандаи маънои калимаҳоро меомӯзад, сарф, илми сарф.

МОРФОЛОГӢ مارفالاگي *мансуб ба морфология.*
МОРХӢР مارخور *зоол.* бузи кӯҳӣ, пармашоҳ.

МОРЧӢБА مارچوبه *бот.* як навъ гиёҳи худрӯӣ, ки дар тибби халқӣ ҳамчун позаҳр истифода мешавад, сарсабил.

мос ماس *кит.* асоси замони ҳозираи **мосидан**.

МОСА ماسه *кит.* сангреза, сангрезаҳои хурди якхела, ки бештар дар сохтмон истифода мешавад, шағол.

МОСАБОДӢ ماسهبادي *кит.* сангрезаҳое, ки дар натиҷаи вазиши бод суфтаву гирд шудаанд.

МОСАСАНГ ماسهسنگ *сангҳое*, ки бар сари ҳам омада ва дар натиҷаи часпидани сангрезаҳо ба вучуд меояд.

МОСАЗОР ماسهزار *ҷое*, ки сангрезаҳои зиёд дорад.

МОСИВО ا. ماسوا *кит.* ғайри он, ба ҷуз он, дигар аз он.

МОСИДАН ماسيدن *кит.* 1. аз ҳолати моеъ ба ҳолати нимамоёе ё хамир овардан. 2. хушк шудан. 3. нафъ доштан, суд доштан. 4. ба самар расидан, анҷом ёфтан. 5. монанд шудан, мувофиқ омадан.

МОСОН ماسان *дар холи мосондан*, дар холи мосидан.

МОСТ ماست *чурғот*, шири бо моя туршонидашуда, ки ханӯз обаш нарафтааст.

МОСТОБА//МАСТОБА مستآبه//مستآبه *хӯр.* оши обдоре, ки аз биринҷ, гӯшти қима, пиёз ва картошка (ё шалғам ва ё сабзӣ) мепазанд ва чурғоту кабудӣ ҳамроҳ карда мехӯранд, биринҷобан чурғотдор.

МОТ مات 1. *варз.* ҷои гурез наёфтани шохи шатранҷ, ки аломати аз ҳариф мағлуб шудан аст, бохт дар бозии шоҳмот. 2. *мач.* хайрон, очиз; **моту мабхут** ҳолати хайрон шуда

хомӯш мондан; сахт дархайратмонда; **моту мабхут шудан (гаштан)** хайрон шуда хомӯш мондан; **мот кардан** а) бурдан, мағлуб кардан, галаба кардан дар бозии шоҳмот; б) хайрон кардан; **мот шудан** а) аз ҳарифи худ мағлуб шудани шоҳмотбоз; б) *мач.* сахт хайрон шудан; **◇ махву мот шудан** шефта шудан, волаву шайдо шудан; аклу хуши худро ба чизе бохтан.

МОТАМ ماتم *андӯху гусса аз марги касе*, азодорӣ, сӯгворӣ; **мотам гирифтани (доштан)** маросими азоро ба ҷо овардан; гирифтори мусибат будан; **либоси мотам пӯшидан** *киноя* аз азо гирифтани.

МОТАМБОР ماتمبار *мач.* пур аз андӯх, бисёр гамзада.

МОТАМДОР ماتمدار *азодор*, азогирфта, сӯгдор.

МОТАМДОРӢ ماتمداري *азодорӣ*, азогирӣ; маросими мотам, сӯгдорӣ.

МОТАМЗАДА ماتمزده *мусибатзада*; азогирфта.

МОТАМӢ ماتمي *мансуб ба мотам*; **мусикии мотамӣ** оҳангҳои ҳузновар, ки дар маросими азодорӣ менавозанд.

МОТАМКАДА ماتمكده *ниг.* **мотамсаро**.

МОТАМСАРО ماتمسرا 1. ҷои мотамгирӣ, махали азодорӣ. 2. *кин.* хонае, ки дар он ғаму гусса зиёд аст.

МОТАМХОНА ماتمخانه *ҷои мотам*, мотамсаро; ҳавлии азодор.

МОТОР лот. ماتور *тех.* дастгоҳи ҳаракатдиҳанда; муҳаррик: **мотори барқӣ**, **мотори ҳавопаймо**, **моторро ба кор даровардан (андохтан)**.

МОТОРДОР ماتاردار *дорои мотор*, моттордошта.

МОТОРСОЗӢ ماتارسازي *барои сохтани мотор* маҳсусгардонидани, бо сохтани моторҳо машғул шудан: **корхонаи моторсозӣ**.

МОТОРОЛЛЕР олм. ماتارالير *як навъи мотот-сикли хурдҷарх*, ки рондани он нисбатан осон ва роҳаттар аст.

МОТОТСИКЛ *лот.* ماتاتسيكل воситаи нақлиёти муҳаррикдори ду ё сечарха.

МОТОТСИКЛРОН *мататсиکلран* он ки мототсикл меронад, ронандаи мототсикл.

МОТОТСИКЛРОНИ *мататсиکلрани* 1. шугли мототсиклрон, рондани мототсикл. 2. *варз.* машғулияти таълимию машқӣ ва мусобика дар рондани мототсикл.

МОТОТСИКЛСАВОР *мататсиکلсавор* он ки савори мототсикл аст.

МОТХОНА *матхане* *кит.* 1. *варз.* ҷое, ки шоҳ он ҷо мот мешавад. 2. *мач.* бохту шикаст ва аз даст додани тавоноиву эътибор.

МОФАВҚ *а.* مافوق *кит.* он чи боло истодааст; болотар; бештар, зиёдтар.

МОФАВҚУТТАБИАТ *а.* مافوق الطبيع *кит.* берун аз табиат, метафизика.

МОФОТ *а.* مافات *кит.* он чи фавт шудааст; он чи аз даст рафтааст, аздастрафта, гумшуда.

МОХ *маҳ* *кит.* 1. қалбакӣ; носара: **зари мох**, **пули мох**. 2. *мач.* пастгинат, дунҳиммат; сифла.

МОҲ//МАҲ *маҳ//ма* 1. радифи наздик-тарини Замин, ки даври он мегардад ва аз акси нури Офтоб тобон аст, қамар; **моҳи духафта** а) моҳи чордах, бадр; б) *киноя аз* рӯи зебо, чеҳраи хушрӯи маҳбуба; **моҳи мунир** моҳи тобон, моҳи равшан; **моҳи нав** а) ҳилол; б) *киноя аз* абрӯи камоншакли маҳбуба; **моҳи нима** моҳи ноপুরра, *муқоб.* **моҳи тамом**; **моҳи пурра//моҳи тамом** *ниг.* **моҳи чордах**; **моҳи шомхӯрда** моҳи рӯ ба навшавӣ оварда; **гирифтани моҳ** *нуч.* ҳодисаест, ки дар вақти байни Офтоб ва Замин воқеъ шудани Моҳи пурра он дар сояи Замин монда, аз назар нопадид мегардад, хусуф, гирифтани Моҳ. 2. *мач.* маҳбубаи зебо, маъшуқаи маҳваш; **моҳи дилафрӯз** *киноя аз* дилбар, маҳбубаи зебо. 3. *кит., мач.* арӯс; **моҳу шоҳ** арӯсу домод. 4. нишони маҳсус ба шакли моҳи нав - ҳилол, ки ба сари гунбази қаср ва дар баъзе парчаму байрақҳо устувор мекунад. 5. воҳиди ҳисоби вақт, ки баробари аз дувоздах як ҳиссаи соли тақвимист; **моҳи сиём** *кит.* моҳи рӯза, моҳи рамазон; **моҳ ба моҳ** ҳар моҳ, мунтазам дар ҳар моҳ; **як моҳи дароз** дар тӯли як моҳи тамом; **◇ моҳ дидани занон** ҳайз дидани занон, одати моҳонаи занон; **моҳи**

беайб шуморидан тамоман бенуқсонӣ бекамбудӣ ҳисоб кардан касеро; **дар рӯи касе моҳ дидан** *ниг.* **маҳ(дар рӯи касе маҳ дидан)**; **рӯи моҳат** рӯи зебоат; **бо моҳ шинӣ, моҳ шавӣ, бо дег шинӣ, сиёҳ шавӣ** (*зарб.*) аз неконскӣ меомӯзӣ, аз бадон-бадӣ.

МОҲАЗАР *а.* محضر *кит.* он чи ҳозир аст; таоми андаки бетакаллуф, ки ҳозир ва мавҷуд аст, таоми андаки тайёр.

МОҲАСАЛ *а.* ماحصل *кит.* он чи ҳосил шудааст, маҳсул. 2. натиҷа; хулоса.

МОҲВАШ *маҳваш* *ниг.* **маҳваш.**

МОҲВОР *маҳвар* 1. ҳар моҳ, моҳ ба моҳ. 2. *ниг.* **моҳнома.**

МОҲВОРА *маҳваре* 1. дастгоҳ ё таҷҳизоте, ки дар мадори замин, моҳ ва ё сайёраи дигар мегардад ва иттилои марбут ба онҳоро ба замин ирсол мекорад. 2. хармоҳа, моҳона. 3. муддати як моҳро фарогиранда: **моҳвориан ободонӣ.**

МОҲВОРАӢ *маҳварии мансуб ва марбут ба моҳвора* 1; он чи ба воситаи моҳвора ба даст омадааст; **акси моҳвораӣ, алоқаи моҳвораӣ.**

МОҲГАРД *маҳгард* моҳпаймо, моҳнавард.

МОҲДАРМИЁН *маҳдармиан* моҳ андар миён, пас аз ҳар моҳ.

МОҲИБИРЁН *маҳибирян* *хӯр.* моҳии бирён, хӯроке, ки аз моҳии дар равшан бирёншуда иборат аст.

МОҲИГИР *маҳигир* он ки моҳӣ мегирад, сайдкунандаи моҳӣ.

МОҲИГИРӢ *маҳигирӣ* шугли моҳигир; гирифтани моҳӣ, моҳӣ доштан: **ҷон моҳигирӣ, шастани моҳигирӣ, моҳигирӣ кардан.**

МОҲИДОН *маҳидан* *кит.* ҷое, ки моҳӣ нигоҳдорӣ ва парвариш мешавад, ҳавз, кӯл.

МОҲИДОР *маҳидар* 1. *ниг.* **моҳигир.** 2. коргари соҳаи моҳипарварӣ.

МОҲИДОРӢ *маҳидарӣ* 1. *ниг.* **моҳигирӣ.** 2. *ниг.* **моҳипарварӣ; киштани моҳидорӣ** киштие, ки барои сайди моҳии баҳру кӯлҳои калон сохта шудааст.

МОҲИДУДӢ *маҳидудӣ* *кит.* моҳие, ки дар дуд пухта шудааст, моҳии дуддода.

МОҲИЁН *маҳиан* *кит.* чандин моҳ; моҳҳои зиёд.

МОҲИЁНА ماهيانه *кит.*, *ниг.* моҳона.

МОҲИПАЗ ماهيپز он ки моҳӣ мепазад ё бирён мекунад, пазандаи моҳӣ.

МОҲИПАЗӢ ماهيپزي *мансуб ба* моҳипаз; кори моҳипаз, пухтану бирён кардани моҳӣ.

МОҲИПАРВАР ماهيپرور коргари соҳаи моҳипарварӣ.

МОҲИПАРВАРӢ ماهيپروري парвариши моҳӣ, соҳае, ки бо парвариш, зиёд кардан, захира ва бехтар кардани сифати моҳӣ дар обанбору кӯлҳо машғул аст: **ҳавзи моҳипарварӣ**.

МОҲИР *a.* ماهر бомаҳорат, устод: дар касбу кори худ **моҳир**; **тирандоз**и **моҳир**; устоди тирандозӣ; мерган, ҳукмандоз; **маҳфили дас-тони моҳир** маҳфили хунаромӯзони касбҳои маҳоратгалаб (*дар мактабҳо*); **моҳир шудан** (**гаштан**) маҳорат пайдо кардан (*дар коре*).

МОҲИРӢ ماهيري *мансуб ба* **моҳир**; маҳоратнокӣ, чирадастӣ.

МОҲИРОНА ماهرانه бомаҳорат, бо кордонии тамом; бо маҳорат чизеро анҷом додан.

МОҲИФУРӢШ ماهيفروش фурӯшандаи моҳӣ; фурӯшандаи мағозаи моҳифурӯшӣ.

МОҲИФУРӢШӢ ماهيفروشي фурӯши моҳӣ; кору шугли моҳифурӯш.

МОҲИХОР ماهيخوار *кит.* 1. *ниг.* **моҳихӯр**. 2. *ниг.* **моҳихӯрак**.

МОҲИХӢР ماهيخور он ки ё он чи моҳиро мехӯрад: **парандаи моҳихӯр**.

МОҲИХӢРАК ماهيخورک *зоол.* навъе аз парандаи обии моҳихӯр.

МОҲИЧА ماهيچه 1. моҳии хурд. 2. *кит.*, *хӯр.* навъе аз ошии хамирӣ (ошии угро).

МОҲИШИНОС ماهيشناس мутахассис ва олими соҳаи моҳишиносӣ, ихтиолог.

МОҲИШИНОСӢ ماهيشناسي соҳаи илмии зоология, ки сохт, пайдоиш, тарзи ҳаёт, паҳншавӣ ва дигар масъалаҳои марбут ба моҳиро меомӯзад, ихтиология.

МОҲИШӢРБО ماهيشوربا *хӯр.* шӯрбои аз моҳӣ пухташуда.

МОҲИЯТ *a.* ماهيت 1. асл, ҳақиқат; чавҳари чизе: **моҳияти масъала**. 2. ниҳод, табиат.

МОҲИЯТАН *a.* ماهيتاً аз чихати моҳият; ҳақиқатан, табиатан.

МОҲӢ ماهي чонвари обӣ, ки баданаш бо пулакчаҳо пӯшида шудааст ва бо галсамаҳо нафас мегирад: **моҳӣ гирифтани**; **моҳӣ доштан**; **◇ обро лой карда моҳӣ доштан** корро чигил карда, ба манфиати худ истифода бурдан; **соли моҳӣ** соли панҷум аз силсилаи солшумории дувоздаҳгонаи мучал (*бо номи ҳайвонот*).

МОҲЛИҚО//МАҲЛИҚО ماهلقا//مهلقا моҳрӯ, моҳсимо, моҳчеҳра, хушрӯй (*сифати маҳбуба*).

МОҲМАНЗАР ماهمنظر моҳмонанд, моҳрӯ, он чи монанди моҳ манзараи зебое дорад, зебо-манзар; **рӯи моҳманзар** рӯи зебо.

МОҲНАВАРД ماهنورد он ки ва он чи дар рӯи моҳ гашта, онро таҳқиқ мекунад; моҳпаймо.

МОҲНАВАРДӢ ماهنوردي гаштан дар Моҳ, паймудани рӯи Моҳ.

МОҲНОМА ماهنامه нашрияе, ки ҳар моҳ як бор чоп мешавад, моҳвора.

МОҲОНА ماهانه 1. музди кори якмоҳа, маоши ба як кас барои як моҳ муқарраршуда, маош: **моҳона гирифтани**, **моҳона додан**. 2. барои муддати як моҳ муайяншуда ё дар мӯҳлати як моҳ иҷрошуда: **нақшани моҳона**, **ҳисоботи моҳона**.

МОҲОНАГИР ماهانهگير он ки моҳона мегирад; моҳонахӯр.

МОҲОНАГИРӢ ماهانهگيري *исми амал аз* **моҳона гирифтани**; гирифтани моҳона, гирифтани маоши якмоҳа: **рӯзи моҳонагирӣ**.

МОҲОНАХӢР ماهانهخور он ки бо моҳонаи расмӣ рӯз мегузаронад; он ки ғайр аз моҳона дигар даромад надорад: **корманди моҳонахӯр**.

МОҲОНАХӢРӢ ماهانهخوري *ниг.* **моҳонагирӣ**.

МОҲОР ماهار *кит.* маҳори шутур, инони шутур.

МОҲПАЙКАР//МАҲПАЙКАР ماهپيکر//مهپيکر хушқаду қомат; хеле хушрӯй. зебо.

МОҲПАЙМО ماهپيما *ниг.* **моҳнавард**.

МОҲПАРАСТ ماهپرست *китоя аз* ошик.

МОХПАРВИН ماه پروين 1. тиб. беморие, ки гирифтори он дар ҳолати хоб (*яъне аз хоб бедор нашуда*) аз ҷояш хеста, бешууона роҳ мегардад ва корхое мекунад. 2. ниг. дармана.

МОХПОРА//МАХПОРА ماه پاره//مه پاره 1. порас аз моҳ. 2. маҷ. монанди моҳ зебо ва хушрӯй; маҳлиқо.

МОХРУХ//МАХРУХ ماه رخ//مه رخ ниг. мохрӯ(й).

МОХРУХСОР ماه رخسار ниг. мохрӯ(й).

МОХРҶ(Й)//МАХРҶ(Й) ماه رو(ى)//مه رو(ى) моҳсурат, моҳсимо, хушрӯй, зебо моҳрухсор (*сифати зан*).

МОҲСАНГ ماه سنگ маъд. чинси сангмонанди аз сайёраи Моҳ овардаи кайҳоннавардон.

МОҲСИМО ماه سيمما ниг. мохрӯ(й).

МОҲТАЛЪАТ ماه طلعت мохрӯ, моҳсурат, хушрӯ.

МОҲТОБ//МАҲТОБ ماه تاب//مه تاب 1. рӯшноии моҳ, партави моҳ; **шаби моҳтоб** ниг. маҳтобшаб. 2. моҳ, қамар:

МОҲТОБӢ//МАҲТОБӢ ماهتابى//مهتابى 1. аз партав ва нури моҳтоб равшан, тобон: **шаби моҳтобӣ**; **моҳтобӣ шудан** равшан шудан, тобон шудан. 2. ширранг, сафедтоб, сафедранг. 3. навъи зардолуи пешпаз, ки мевааш ширранг ё зардчаи кулӯла буда, асосан барои тархӯрӣ ба кор меравад.

МОҲТОБШАБ//МАҲТОБШАБ

ماهتاب شب//مهتاب شب шаби аз партави нури Моҳ равшан, шаби маҳтобӣ.

МОҲУТ ماهوت матои пашмии паташ суфтаву ҳамвор, мовут (*гуфт*): **моҳути сурх**, **чакмани моҳут**.

МОҲУТБОФ ماهوت باف он ки ба бофтани моҳут машғул аст.

МОҲУТБОФӢ ماهوت بافى коргоҳе, ки дар он пашмҳои маҳинро молидаву пахш карда моҳут мебофанд.

МОҲУТӢ ماهوتى аз порчаи моҳут дӯхташуда.

МОҲЧЕҲРА ماهچهره мохрӯ, хушрӯ, зебо.

МОҲЧАБИН ماهچبين ниг. маҳчабин.

МОҲЧАМОЛ ماهجمال ниг. мохрӯ(й).

МОҶА ماه 1. хари мода. 2. таҳқ. зани бадкора, бироҳагард.

МОҶАҲАР ماهچهره *гуфт*. модахар, хари мода.

МОҶАРО а. ماجرا 1. воқеаи азсаргузашта; ходиса, рӯйдод; пешомад. 2. чанҷол, хархаша; **маншаю мочаро** чанҷоли забонӣ; **мочаро бардоштан//мочаро кардан** гавғо бардоштан, чанҷол кардан. 3. с. бо игво ба мақсад ноил шудан хостан: **мочарои сиёсӣ**.

МОҶАРОТАЛАБ ماجراطلب ниг. **мочароҷӯ(й)**: **мочароталаб шудан**.

МОҶАРОҶӢ(Й) ماجراجوى 1. чанҷол-талаб, хархашахоҳ; хангоматалаб. 2. игвоандоз.

МОҶАРОҶӢӢНА ماجراجويانه 1. чанҷол-талабона, ситезакорона. 2. ба тарзи игво, игвогарона: **сиёсати мочароҷӯёна**.

МОҶАРОҶӢӢ ماجراجويى 1. чанҷолхоҳӣ, хархашаталабӣ. 2. игвогарӣ.

МОҶИД а. ماجد *кит.* номдор; бузургвор, гиромӣ.

МОШ ماش *бот.* гиёҳе аз оилаи лӯбиёиҳо ва галладонаи он, ки мудаввари пӯстсабзи сафедмағз аст; \diamond **чашми касеро мош барин кушода мондан** касеро сахт танбеҳ дода, хушёр карда мондан; **чашми касе мош барин кушода шудан** танбеҳ дида, хушёр шудани касе; **чашми касе мош барин шудан (гаштан)** аз чизе бохабар шуда дар ҳайрат мондан; **айб дар ош аст ё дар мош?** дар вақти ханӯз муайян набудани сабаби бадии чизе гуфта мешавад.

МОША I ماشه *кҳи.* ченаки вазн дар тибб, ки баробари вазни як дона мош аст.

МОША II ماشه 1. анбӯри сарпахни оҳангарон. 2. ҷои пилтагузории милтиқҳои қадимӣ.

МОШАК ماشك *гуфт.* бедонаи модина. 2. тиб. варами пилки чашм, нахӯдак. 3. *бот.* боқило.

МОШАРО ماشرا *тиб.* варами хунин.

МОШБО ماشبا *кит.*, хӯр. шӯрбои аз мош пухташуда, шӯрбои мошӣ.

МОШИН(А) ماشين(ه) 1. механизме, ки ягон кори муфидро ба ҷо меоварад; дастгоҳе, ки бо қуввае ба ҳаракат даромада, кореро ба ҷо меоварад: **мошин(а)и алафдаравӣ**, **мошин(а)и дарздӯзӣ**, **мошин(а)и ҷомашӯй**. 2. *гуфт.* автомобил, автомашина: **мошин(а)и боркаш**, **мошин(а)и сабукрав**.

МОШИНАДӢӢ ماشينهدوزى *гуфт.* либос дӯхтан

- дар мошинаи дарздӯзӣ: **мошинадӯзӣ кардан**.
- МОШИНАЧӢ** ماشينه چى *гӯфт.* дӯзанда, хайёт, дарздӯз.
- МОШИНБОЗ** ماشين باز он ки бо мошинҳои гуногун ва оронши онҳо майл дорад.
- МОШИНБОЗӢ** ماشين بازى 1. амал ва шугли мошинбоз. 2. бозии кӯдакон бо мошини обзорҳои техникӣ.
- МОШИНГАРД** ماشين گرد роҳе, ки мошинҳо дар он рафтуо мекунад; **роҳи мошингард**.
- МОШИНГУЗАР** ماشين گذر мошинрав, мошингард; **роҳи мошингузар**.
- МОШИНДАРО** ماشين درا ҷое, ки автомашина даробаро карда метавонад: **дарвозаи мошиндаро**, **тангкӯчаи мошиндаро**.
- МОШИНДОР** ماشين دار дорандаи мошин, соҳиби автомашина.
- МОШИНӢ** ماشيني ба воситаи мошин, бо мошин: **чамъоварин мошини пахта**.
- МОШИННАВИС** ماشين نويس *кҳн.* 1. дар мошини хатнависӣ чопшуда: **ду вараки мошиннавис**. 2. он ки дар мошини чоп навиштаҳоро чоп мекунад.
- МОШИННАВИСӢ** ماشين نويسي *кҳн.* чоп кардан дар мошинкаи хатнависӣ; **кори мошиннавис**.
- МОШИНОЛОТ** ماشين آلات асбобу олоти мошин(а).
- МОШИНРОН** ماشين ران ронандаи автомашина, идоракуандаи мошин.
- МОШИНРОНӢ** ماشين راني рондани мошин; **қору шугли ронандаи автомашина**.
- МОШИНСАВОР** ماشين سوار савори автомобил.
- МОШИНСАВОРӢ** ماشين سواري савори автомашина будан.
- МОШИНСОЗ** ماشين ساز он ки мошину тачҳизот месозад.
- МОШИНСОЗӢ** ماشين سازى саноате, ки мошину тачҳизот истехсол мекунад: **корхонаи мошинсозӣ**.
- МОШИНХОНА** ماشين خانه *кҳн.* биное, ки дар он мошину дастгоҳҳо шинонда шудаанд; **коргоҳи мошинӣ**.
- МОШӢ I** ماشى ба ранги мош монанд, ранги сабзи тира: **гурбаи мошӣ**, **чашимои калони мошӣ**.
- МОШӢ II** ماشى *мансуб ба мош*, аз мош омодашуда.
- МОШӢ III** ماشى *кит.* он ки пиёда меравад, пиёдарав, пиёда.
- МОШКАДУ** ماش كدو *хрв.* шӯрбои аз мошу каду пухташуда.
- МОШКИЧИРӢ** ماش كچري *хрв.* шӯлаи аз мош ва биринҷ пухташуда.
- МОШОБА** ماشابه *хрв.* таоми обдори аз мош ва биринҷу лӯбиё пухташуда.
- МОШОБАХӢР** ماشابه خور он ки мошобаро дӯст медорад.
- МОШОҚ I** ماشاق *кит.* хӯша, сараки гандум.
- МОШПАЛАВ** ماش پلو *хрв.* палаве, ки аз мош тайёр мекунад.
- МОШПИЁБА** ماش پيابه *ниг.* мошоба.
- МОШУБИРИНЧ** ماش و برنج 1. хӯр. таоми обдоре, ки аз мош ва биринҷ мепазанд. 2. сиёҳу сафеди ба ҳам омехта: **риши мошубиринч**.
- МОШУРА//МОШӢРА** ماشوره 1. найчаи миёнхолоӣ, лӯлача. 2. *боф.* найчае, ки ба даруни моку мегузоранд.
- МОЯ** *а.* مایه 1. асли ҳар чиз, асос, бунёд. 2. ҳар чиз, ки барои ба вучуд омадани чизе асос мешавад (*мас.*, хамирмая (хамиртуруш барои хамир, сафедӣ барои мосту ҷурғот...)). 3. *кит.* сармоя, дастмоя; дорой, сарват. 4. *кит.* асбобу анҷоми коре, дову дастгоҳ. 5. тухмаи одам ва ҳайвони нарина, ки дуто мешавад; **♦ мояи дилхушии худ кардан** воситаи дилхушии худ қарор додан; **мояи ифтихори касе шудан** боиси фахри касе қарор гирифтани чизе ё касе.
- МОЯВАР** مایه وور *кит.* сармоядор, давлатманд.
- МОЯДОН** مایه دان *биол.* тухмдон, ҷои тухма.
- МОЯДОР** مایه دار сармоядор, давлатманд, соҳибдавлат, молик, соҳиб.
- МОЯК** مایک 1. *ниг.* моя 5. 2. тухми мурғ, ки зери мокиёни куркшуда мегузоранд.
- МОЯКӢБӢ** مایه کوبی *тиб.* доругузаронии эҳтиётӣ барои пешгирии баъзе бемориҳо;

обилакӯбӣ.

МОЯНДАР مايندر *ниг.* модарандар.

МОЯХТОЧ *а.* مايحتاج *кит.* чизҳое, ки инсон доим ба он эҳтиёҷ дорад, эҳтиёҷоти зиндагии рӯзмарра; **ҳадди ақали мояхтоҷ** камтарин воситаҳои рӯзгузаронӣ.

МУАББАД مؤبد *кит.* абадӣ ҷовид, ҳамешагӣ; азоби муаббад.

МУАББИР *а.* معبر *кит.* таъбиркунанда (*хусусан хобро*); баёнкунанда.

МУАВВАД *а.* معود *кит.* одаткунонида ба чизе, омӯхта.

МУАВВАЗ *а.* معوض *кит.* иваз шуда; иваз, бадал: муавваз гаштан.

МУАД(Д) *а.* معد *кит.* омода, мухайё ва ҳозир; муад будан омода будан, тайёр шудан.

МУАДДАБ *а.* مؤدб боадаб, тарбиядида.

МУАДДАБОНА *а.* مؤدبانه боадабона, рафтори аз рӯи одоб.

МУАДДИБ *а.* مودب адабдиҳанда, адабомӯз, мураббӣ, муаллим.

МУАДДИЛ *а.* معدل мӯътадилкунанда, ба ҳолати эътидол оваранда, росткунанда, қоимкунанда.

МУАДДИЛУННАҲОР *а.* معدل النهار *нуч.* хати доиравӣ, ки агар сайри Офтоб ба он доира тасодуф кунад, шабу рӯз баробар мешавад. 2. *ҷугр.* хати истиво.

МУАЗЗАБ *а.* معذب *кит.* азобкашанда, азоббинанда, дар азоб монда.

МУАЗЗАЗ *а.* معزز *кит.* азиз дошта шуда, эъзозу ҳурматдида, арҷманд.

МУАЗЗАМ *а.* معظم азим ва бузург донисташуда, касе (чизе), ки-онро бузург мешуморанд; бузург: устоди муаззам, мулки муаззам.

МУАЗЗАМӢ معظمى бузургӣ, арҷмандӣ; азамат.

МУАЗЗИН *а.* موزن *д.* ба намоз даъваткунанда, азонгӯӣ, сӯфии масҷид.

МУАЗЗИНӢ مؤذنى *д.* касбу кори муаззин; азонгӯӣ.

МУАЗЗО *а.* معزى//معزى азодор, мотамзада, сӯгвор.

МУАЙИД *а.* مؤيد *кит.* таъйидкунанда, тақвиятдиҳанда; дастгиркунанда.

МУАЙЯН *а.* معين 1. таъйиншуда, муқарраршуда. 2. аниқ, яқин, муқаррар; **вақти муайян** вақти муқарраршуда, вақти таъйиншуда; **микдори муайян** микдори маъхӯд, микдори маълум; **муайян кардан** а) маълум кардан; аниқ кардан; б) таъйин кардан, муқаррар намудан; **муайян шудан** муқаррар шудан, таъйин гаштан; **аҳамияти муайяне доштан** як дараҷа аҳамият доштан; тамоман беаҳамият набудан; **касби муайяне надоштан** касби аниқ надоштан; касбе надоштан.

МУАЙЯНӢ معينى муайян будан; аниқӣ; мушаххасӣ.

МУАЙЯНКУНАНДА معين كنده 1. *сифати феъли замони ҳозира аз муайян кардан* он ки муайян ва равшан мекунад. 2. *грам.* яке аз аъзои пайрави ҷумла, ки ба саволҳои *чӣ тавр?*, *чӣ гуна?*, *чӣ қадар?*, *аз он кӣ?*... ҷавоб медиҳад: **муайянкунанда** ва **муайяншаванда**, **муайянкунандан** **изофӣ** ва **бензофа**, **муайянкунандан** **ададӣ**. 3. *риёзӣ.* як навъ ифодаи риёзӣ, детерминант.

МУАЙЯНШАВАНДА معين شونده 1. *сифати феъли замони ҳозира аз муайян шудан*. 2. *грам.* яке аз аъзои ҷумла, ки бо муайянкунанда муайян мешавад.

МУАЙЯНШУДА معين شده замони гузашта аз муайян шудан; *сифати феъли таъйиншуда*, муқарраршуда: **нафақан муайяншуда**.

МУАККАД *а.* مؤكد *кит.* 1. таъкидшуда, таъкидгардида. 2. мустаҳкам, устувор.

МУАЛЛАҚ *а.* معلق овезон, овехташуда; муаллақ задан чапшаю роста шудан, сарпоину поболо шудан; **муаллақ истодан** дар ҳаво овезон истодан; **муаллақ мондан** овезон мондан; ◊ **ачали муаллақ** марги ногаҳонӣ.

МУАЛЛАҚА *а.* معلقه 1. *ниг.* муаллақ. 2. меъ. қисми озоди дар ҳаво будан бино, ки як тарафаш дар мағзи девор мустаҳкам карда шудааст.

МУАЛЛАҚЗАН معلق زن он ки муаллақ мезанад, муаллақзананда.

МУАЛЛАҚЗАНИ معلق زنى *исми амал аз муаллақ задан*; ҷаҳида ба чобукӣ чапшаю роста шудани варзишгарон ва бозингарони сирк; дар

- вакти парвоз бозикунон чапаю роста шудани парандагон (*мас., кабӯтарон*).
- МУАЛЛАҚЗАНОН** معلقزان *феъли ҳол аз муаллақ задан; дар ҳолати муаллақзанӣ.*
- МУАЛЛАЛ** *а. معلل кит.* он чи сабаб дорад, сабабноқ, иллатноқ; **сухани муаллал ба ғараз** гапи ғаразноқ.
- МУАЛЛАМ I** *а. معلم кит.* таълимгирифта, омӯхта; **калби муаллам** сағи омӯхта, сағи дастомӯз.
- МУАЛЛАМ II** *а. معلم кит.* аломатдор; нақшдор, нақшин; **дебон муаллам** матои харири пурнақшу нигор.
- МУАЛЛИМ I** *а. معلم 1.* он ки меомӯзонад ва ёд медиҳад, омӯзгор, таълимдиҳанда: **муаллими тачрибадор, муаллими фанни забони тоҷикӣ, муаллими хизматнишондода таър.** яке аз унвонҳои фахрии соҳаи маориф; **муаллими хонагӣ** муаллиме, ки ба талаба дар хона дарс медиҳад ё барои фаннеро бехтар аз худ кардан ба ӯ ёрӣ мерасонад. 2. мурочиати эҳтиромона нисбат ба шахсе, ки ӯро гӯянда устои худ мешуморад.
- МУАЛЛИМ II** *а. مؤلم кит.* аламноқ, дардноқ, дардовар.
- МУАЛЛИМИЙ** معلمى *шуғл ва касби муаллим; омӯзгорӣ, таълимдиҳӣ; муаллими кардан муаллим будан, омӯзгорӣ кардан.*
- МУАЛЛИМТАЙЁРКУНИЙ** معلم تياركنى *кҳи.* таълим ва тарбияи муаллимон: **Институти тақмили ихтисоси муаллимон, курси яқсолаи тақмили ихтисоси муаллимон.**
- МУАЛЛИФ** *а. مؤلف* таълифкунанда, нависан даи китоб ва асар: **муаллифи асар.**
- МУАЛЛИФӢ** مؤلفى *1. мансуб ба муаллиф. 2. муаллиф будан: ҳуқуқи муаллифӣ.*
- МУАЛЛО** *а. معلل//معلل кит.* 1. олий, баланд, боло: **арши муалло.** 2. азим, бузург, олий.
- МУАММАР** *а. معمر кит.* касе ё чизе, ки умри дароз дидааст, кӯҳансол, солхӯрда.
- МУАММО** *а. معما//معمى 1.* сарбаста ва муғлақ, пӯшида, душворфаҳм. 2. масъалаи сарбаста; мушкилот. 3. *иди.* шеър ва сухане, ки ғайр аз маънои зоҳириаш бо рамз ва имо номи касе ё чизеро ифода мекарда бошад; **муаммон чизе-**

ро кушодан (ҳал кардан) чизи сарбаста ва номаълумро равшан кардан; мушкилиро бартараф кардан.

- МУАММОГӢЙ** معماگوئي *гуфтани сухани сарбаста; изҳори муддао кардан бо рамз; муаммо навиштани шоир: муаммогӯӣ кардан.*
- МУАММОДОР** معمادار *сарбастамаънӣ, рамзноқ, душворфаҳм.*
- МУАНБАР** *а. معنبر кит.* анбарбӯ, хушбӯ, муаттар: **зулфи муанбар.**
- МУАННАС** *а. مؤنث 1.* мода, *муқоб.* **музаккар. 2. грам.** шакли занонаи калима, чинси занона (*дар баъзе забонҳо*).
- МУАРРАБ** *а. معرب зби.* калимае, ки аз забони дигар гирифта, ба қоидаи забони арабӣ тобеъ кунонида шудааст, арабишуда (*мас., гавҳар-чавҳар, канда-хандақ, ганч-канҷ*).
- МУАРРИФ** *а. معرف* шиносонанда, шиноскунанда.
- МУАРРИФӢ** معرفى : **муаррифӣ кардан** шинос кардан, шиносонидан.
- МУАРРИФИНОМА** معرفي نامه *1.* номае, ки барои шиносонидани шахсе ба шахси дигар навишта шудааст. 2. тавсиянома.
- МУАРРИХ** *а. مؤرخ кит.* таърихшинос; таърихнавис.
- МУАРРО** *а. معرّا//معرى кит.* орай аз чизе, холий, барӣ, пок: **муарро будан.**
- МУАССИР** *а. مؤثر* таъсиркунанда, таъсирбахш.
- МУАССИРӢ** مؤثرى *таъсирбахшӣ, таъсирноқӣ.*
- МУАССИС** *а. مؤسس* асосгузор, таъсискунанда; **маҷлиси муассисон с.** чамъомади интиҳобӣ, ки ҳуқуқи таъсису ташкил карданро дорад.
- МУАССИСА** *а. مؤسسه* созмоне, ки дар ягон соҳа фаъолият мекунад, идора: **муассисаи баҷагона, муассисаи илмӣ, муассисаи табобатӣ (муолиҷавӣ), муассисаи хӯроқи умумӣ, муассисаи хайрия** созмоне, ки аз рӯи шафқату некӯкорӣ бо расонидани ёрии моддӣ ба камбизоатону мӯҳтоҷон машғул аст.
- МУАССИСАВӢ** مؤسسوي *мансуб ба муассиса, ба муассиса тааллуқдор, тобеи идора.*
- МУАССИСОТӢ** مؤسسواتي *ниг.* **муассисавӣ.**
- МУАСФАР** *а. معصفر кит.* бо ранги гули усфур (**заъфарон**) ранг кардашуда; зардранги ба

сурхӣ моил, заъфарониранг.

МУАТТАЛ *a.* معطل *кит.* 1. аз истеъмол баромада, нодаркор. 2. маъзул ва бекоршуда; муаттал кардан аз кор монондан, бекор кардан; саргардон кардан, маътал.

МУАТТАР *a.* معطر атрнок, атрогин, хушбӯ; муаттар кардан хушбӯ гардонидан; муаттар шудан хушбӯ шудан.

МУАТТАРӢ *معطرى кит.* хушбӯӣ, накҳат, атрафшонӣ.

МУАХХАР *a.* مؤخر *кит.* 1. ба таъхир гузошташуда, ақибафтода. 2. қисми ақиби чизе: муаххари киштӣ.

МУБАДДАЛ *a.* مبدل табдилёфта, ивазшуда, баргашта (*ба чизе*); мубаддал гардидан (*гаштан*) бадал шудан, табдил ёфтан; мубаддал намудан (*кардан*) табдил додан; мубаддал шудан табдил ёфтан.

МУБАДДАЛШАВӢ *مبدلشوى исми амал аз мубаддал шудан; табдилёбӣ.*

МУБАӢЯН *a.* مبین баён ва равшан кардашуда; ошкор, аён.

МУБАЛЛИҒ *a.* مبلغ *кит.* 1. иблогкунанда, расонандаи амр ё хабар ба касони дигар. 2. таблиғкунандаи чизе, ташвиқу тарғибкунанда.

МУБАРРАД *a.* مبرّد *кит.* хунук шуда, сард карда.

МУБАРРИД *a.* مبرّد *кит.* 1. хунуккунанда, сардкунанда. 2. доруи сардкунандаи мизоч.

МУБАРРО *a.* مبرّآ // مبرّى *кит.* барӣ кардашуда, пок кардашуда; пок аз айб (*гуноҳ, тӯҳмат ва ғ.*).

МУБАССИР *a.* مبصر *кит.* назаркунанда, нигоҳкунанда, бинанда; бино, бобасират.

МУБАТТАР *a.* مبتّر 1. думбурида. 2. наслбурида, бенасл, бепарзанд.

МУБАШШИР *a.* مبشر *кит.* башоратдеҳ, муждадеҳ, хушхабаррасон, муждарасон.

МУБИН *a.* مبین *кит.* 1. ошкоркунанда, возеху равшанкунанда. 2. ошкоршуда; ошкор, возеҳ; чабини мубини пешонии софу кушода.

МУБОДАРАТ *a.* مبادرت *кит.* 1. сабқату пешӣ чустан, шитоб ва кӯшиш. 2. иқдом ба коре,

шурӯъ кардан ба коре: мубодарат ба коре кардан.

МУБОДИЛА *a.* مبادلە табодул, иваз кардан, муовиза; мубодилаи афкор изҳори фикру ақида байни ду ё чанд кас; нуқтаи мубодилаи арз ҷои иваз кардани асър (*пулҳои хориҷӣ*).

МУБОДИЛАВӢ *مبادلەوى* бадалшаванда, қобили бадал шудан, муовизавӣ: арзиши мубодилавӣ, қурби мубодилавӣ.

МУБОДИЛАГӢ *مبادلگی* *ниг.* мубодилавӣ.

МУБОЛИҒА *a.* مبالغه 1. аз ҳад берун таърифу тавсиф кардани чизе, аз ҳад гузаронидан дар таъриф (*дар сухан*); бидуни муболиға бе ҳеч тавсифи зиёдатӣ, бидуни болобардории зиёд; муболиға кардан аз будаи зиёд нишон додан; ба таърифу тавсифи аз ҳад зиёд роҳ додан. 2. *ади.* яке аз воситаҳои тасвири бадеӣ буда, аз ҳадди эътидол гузаронидани мадҳ ё мазаммат асоси он мебошад (*таблиғ, игроқ ва гулув аз навъҳои он аст*).

МУБОЛИҒАВӢ *مبالغهوى* дорои муболиға, берун аз ҳад (*дар таъриф ё танқид*).

МУБОЛИҒАДОР *مبالغه دار* бомуболиға, муболиғаомез.

МУБОЛИҒАКОР *مبالغه کار* ба муболиға роҳдиҳанда.

МУБОЛИҒАОМЕЗ *مبالغه آمیز* тавсиф ё танқиди аз ҳад зиёд, аз ҳақиқати воқеаи дур.

МУБОРАК *a.* مبارک хучаста, фархунда, нск, бахайр; табаррук(ӣ); моҳи муборак моҳи бахайр, моҳи табаррук; қадами муборак қадами бахосият; муборак бод!, муборак шавад! хитоби табрику таҳният ва шодбош, ки ба шарофати воқеаи неки касе нисбат ба ӯ гуфта мешавад.

МУБОРАКБОД *مبارک باد* изҳори нескҳои барои касе, шодбошӣ табрику таҳният; муборакбод гуфтаи табрик кардан, «муборак шавад» гуфтаи муборакбод кардан (*намудан*) табрик кардан.

МУБОРАКБОДӢ *مبارک بادی* 1. *ниг.* муборакбод; табрикгӯӣ. 2. чизи барои табрикгӯӣ додашуда; муборакбодӣ кардан (*намудан*) табрик гуфтаи.

МУБОРАКӢ *مبارکی* муборак будан, фархунда будан; хайру баракат.

- МУБОРАКҚАДАМ** مبارکقدم некқадам, хушқадам, бахосият, фархундапай.
- МУБОРАКНИҲОД** مبارکнеهاد поквичдон, некӯтабиат.
- МУБОРАКНОМА** مبارکنامه 1. номаи табрикӣ, табрикнома. 2. таър., маҷ. фармони подшоҳӣ.
- МУБОРАКПАЙ** مبارکپي кит., ниг. муборакқадам.
- МУБОРАКФОЛ** مبارکفال мусоид, мувофик; некпой; хушбинона.
- МУБОРИЗ** а. مبارز муборизакунанда, чанганда, чанговар.
- МУБОРИЗА** а. مبارزه чанги дугарафа, муҳориба; талош барои ҳаққу ҳуқуқ, ғоя, мақсад ва кори худ бо ҳар роҳ: **муборизаи иқтисодӣ**, **муборизаи мафкуравӣ**, **муборизаи синфӣ**; **мубориза бурдан** (кардан) чангидан.
- МУБОРИЗАКУНАНДА** مبارزهکننده сифати феълӣи замони ҳозира аз **мубориза кардан**; мубориз, муборизабаранда.
- МУБОҲ** а. مباح чоиз, раво: **мубоҳ гардонидан** а) раво дониста шудан, чоиз ҳисоб кардан; б) д. ҳалол кардан.
- МУБОҲИСА//МУБОҲАСА** а. مباحثه 1. баҳси чанд кас доир ба ягон масъала, изҳори фикр кардани чанд кас аз рӯи ягон масъала, муҳокимаи оммавӣ дар атрофи ягон мавзӯи баҳсталаб. 2. мунозира, муноқиша (*дар бораи чизе*); **мубоҳисаи илмӣ** баҳси илмӣ, баррасии ягон масъалаи илмӣ; **мубоҳиса кардан** баҳс кардан, мунозира кардан.
- МУБОҲИСАВӢ** مباحثوي мубоҳисанок, баҳснок: **масъалаи мубоҳисавӣ**.
- МУБОҲИСАКУНАНДА** مباحثهکننده сифати феълӣи замони ҳозира аз **мубоҳиса кардан**; баҳскунанда, мунозиракунанда.
- МУБОҲОТ** а. مباحات кит. фахр кардан ё болидан ба чизе.
- МУБОШИР** а. مباشر кит. сардор, саркор, амалдор; назораткунанда ба рафти коре.
- МУБОШИРАТ** а. مباشرت 1. кореро ба нафъи худ анҷом додан, ба сари худ ба коре машғул шудан; иқдом ба коре. 2. муоширати марду зан. 3. заносӯй, издивоч.
- МУБРАМ** а. مبرم 1. маҳкам, устувор. 2. маҷ. муҳим ва зарур; **зарурати мубрам** ниҳоят зарурат; **қазон мубрам** кит. сарнавишти ногузир.
- МУБТАДӢ** а. مبتدى кит. 1. оғозкунанда; ибтидоӣ, аввалин, муқоб. **мунтахӣ**. 2. ниг. **мубтадо**.
- МУБТАДО** а. مبتدا грам. фоили чумла (*сарвазо*).
- МУБТАКИР** а. متکبر кит. он ки навоварӣ мекунад, соҳибибтикор, ташаббускор.
- МУБТАЛО** а. مبتلا/مبتلى 1. ба дарду ранҷ афтада, гирифтор (*ба балову кулфате*). 2. маҷ. ошиқ; мафтун; **мубтало гаштап** (**шудан**) а) гирифтор гардидан (*ба дарде*); б) маҷ. ошиқ шудан; **мубтало кардан** гирифтор кардан; ба қайди чизе андохтан, шефта кардан.
- МУБТАНӢ** а. مبتنى кит. биноефта, асосёфта бар чизе; вобаста ба чизе: **мубтанӣ бар чизе будан**.
- МУБҲАМ** а. مبهم 1. пӯшида, пинҳон: **чизи мубҳам**. 2. норавшан, номуайян; печида, номафҳум: **сухани мубҳам**, **маънии мубҳам**.
- МУБҲАМӢ** مبهمى норавшанӣ, номуайянӣ, сарбастагӣ.
- МУВАЗЗАФ** а. موظف кит. он ки ба вай вазифае супурда шудааст, вазифадор: **муваззаф кардан**, **муваззаф шудан**.
- МУВАККАЛ** а. موكّل кит. он ки ба ӯ коре супорида шудааст, гумошта, вакил; **муваккал кардан** таъйин кардан, вакил кардан.
- МУВАҚҚАТ** а. مؤقت ба муддати муайян ва маҳдуд, ғайридоимӣ: **ба таври муваққат**; ниг. **муваққатан**.
- МУВАҚҚАТАН** а. مؤقتاً 1. ба таври муваққат барои муддати маҳдуд ва муайян, ғайридоимӣ. 2. нопойдор.
- МУВАҚҚАТӢ** مؤقتى нопойдор, барои муддати кӯтоҳ, ғайриҳамешагӣ; муқоб. **доимӣ** ва **хамешагӣ**: **корношоямни муваққатӣ**, **шаҳодатномаи муваққатӣ**.
- МУВАЛЛИД** а. کيت. 1. таваллудкунанда, зоянда. 2. тавлидкунанда, истехсолкунанда.
- МУВАРРАД** а. مورد кит. 1. гулкарда, шукуфта. 2. маҷ. гулгун; сурх.
- МУВАРРАС** а. مورث кит. чизи ба меросмонда,

меросӣ, ирсӣ.

МУВАСВАС *a.* موسوس 1. васваса кардашуда, дар васваса монда, дучори васваса шуда. 2. ошуфтаҳол, нороҳат ва бадгумон.

МУВАССАЛ *a.* موصلит *кит.* васл шуда, пайванд шуда.

МУВАФФАҚ *a.* موفق тавфикефта, комёбшуда, ба мурад расида; **муваффақ шудан** ба мақсад расидан; **муваффақ гаштан (шудан)** ноил шудан, комёб шудан, расидан ба мақсад.

МУВАФФАҚИЯТ *a.* موفقيت 1. комёбӣ, барор; пешрафт, пешравӣ. 2. ғалаба, фирӯзӣ, голибият; **бо муваффақият** бо натиҷаҳои нағз; **муваффақият ба даст овардан** комёб гаштан, ба пешравӣ ноил шудан; **муваффақият талабидан (хостан)** барор ва пешравӣ орзу кардан.

МУВАФФАҚОНА موققانه бомуваффақият, бобарор.

МУВАФФО *a.* موققا//موقى *кит.* вафо кардашуда, тамоман иҷро ва адо кардашуда; пурра ва комил.

МУВАҲҲИД *a.* موحد *кит.*, *d.* он ки ба ваҳдати Худо бовар дорад; он ки Худоро якка ва ягона медонад, мӯътақид ба Худои ягона.

МУВАШШАҲ *a.* موشح 1. *кит.* ороста, зинат додашуда; **мувашшаҳ гардонидан** оростан, зинат додан. 2. *адш.* шеъре, ки дар аввали ҳар мисраъ ё байти он чунин ҳарфе оварда мешавад, ки аз ҷамъи он ҳарфҳо номе, иборае ё ҷумлае ҳосил мегардад.

МУВАҲҲИШ *a.* موھش *кит.* ваҳшатовар, ваҳшатнок.

МУВАЧҶАҲ *a.* موجّه *кит.* 1. ваҷҳнок, далелнок, асоснок; **узри муваҷҷаҳ.** 2. писандида, мақбул.

МУВОЗАА *a.* مواضعه *кит.* 1. бо ҳамдигар қарор гузоштан (*ба коре*), забон як кардан (*дар коре*): **мувозаа кардан.** 2. қарордод, аҳднома, шартнома.

МУВОЗИНА//МУВОЗИНАТ *a.* موازنه//موازنات баробарвазний: ҳамвазний; **мувозинатро нигоҳ доштан** баробарвазний шуда истодан, устувор истодан; **мувозинатро гум кардан** аз баробарвазний баромадан, устувориро гум кардани як тараф.

МУВОЗӢ *a.* موازى баробар, ҳампахлу, параллел; **хати мувозӣ** *ҳанд.* ду хати рост, ки агар давом дода шаванд, аз ҳамдигар ҳамеша дар фосилаи мусовӣ меистанд.

МУВОСИЛА//МУВОСИЛАТ مواصله//مواصلت пайвастагӣ, иттиқол, ба ҳам пайвастан (*-и ду кас ё ду чиз*).

МУВОСО *a.* مواسا//مواسات мувофиқат, созиш, мадуро, муросо; **мувосо кардан** созиш кардан, муросо кардан; ошғӣ кардан.

МУВОСОКОР مواساكار он ки аз рӯи меҳрубонӣ ё барои салоҳи кор бо касе ё

чизе муросо ва созиш мекунад; созиши кор.

МУВОСОКОРӢ مواساكارى муросокор будан, созишкорӣ.

МУВОСОКОРОНА مواساكارانه бо роҳи муросо, созишкорона.

МУВОФИҚ *a.* موافق 1. созишкунанда, муттафиқ, ҳамраъӣ: **дӯстон ва ёрони мувофиқ.** 2. мутобиқ, созгар **мувофиқи...** а) мутобиқи...; муносиби...; б) аз рӯи..., дар асоси ...; **мувофиқи таъб** ба тарзи дилхоҳ таъби дил; мувофиқи қоида, аз рӯи қоида, мутобиқи қоида; **мавриди мувофиқ** фурсати мусоид, вақти мусоид; **мувофиқ кардан** мутобиқ ва созгор сохтан; **мувофиқ омадан** дуруст омадан, муносиб воқеъ шудан, мутобиқат доштан.

МУВОФИҚА *a.* موافقه созиш; ҳамфикрӣ, ҳамраъӣ: **мувофиқа кардан** изхори ҳамфикрӣ кардан; ризоият додан ба коре.

МУВОФИҚАТ *a.* موافقت 1. созиш, ҳамфикрӣ, ҳамраъӣ. 2. созгорӣ, мутобиқат; **мувофиқат кардан** мувофиқ омадан, созгор воқеъ шудан. 3. *иқт.* таносуби арзи мамлакатҳои гуногун ба ҳисоби тилло; \diamond **мувофиқати хун биол.** қобили омезиш будани гурӯҳи хуни як кас ба каси дигар.

МУВОФИҚАТНОМА موافقتنامه ҳуҷҷат дар бораи мувофиқати тарафҳо, созишнома.

МУВОҶЕҲ *a.* مواجه рӯ ба рӯи ҳам истода; **мувоҷеҳ шудан** рӯ ба рӯ шудан, дучор шудан (*ба мушкилоте*).

МУҒ *مع* 1. *кҲп.* рӯҳонии оташпараст. 2. оташпараст, зардуштӣ. 3. *маҷ.* майфуруш, сохиби майхона; **шири муғон** роҳбари хароботиён,

сардори майкада; **хароботи муғон** майхона.

МУҒАЙЛОН مغيلان *ниг.* муғелон.

МУҒАМБИР مغمبر 1. ҳилагар, маккор, айёр. 2. содалавҳнамои ба кори худ хушёр; он ки дар корҳо ноаён манфиати худро ба ҷои аввал мегузорад.

МУҒАМБИРӢ مغمبرى ҳилагарӣ, айёри: **муғамбирӣ** қардан.

МУҒАМБИРНАМО مغمبرنامа шахси хушманд

ба муғамбир монанд, айёрнамо.

МУҒАМБИРОНА مغمبرانه ҳилагарона, айёрона, маккорона.

МУҒАННӢ *a.* مغنى сароянда ва навозанда, мутриб ва хофиз.

МУҒБАЧА مغبچه 1. шогирд ва хизматгори дукони майфурӯшӣ. 2. бачаи оташпараст.

МУҒЕЛОН مغيلان *бот.* дарахтест хордор дар биёбонҳо, хори гелак, мағелон, муғайлон.

МУҒЛАҚ *a.* مغلق 1. *кит.* (дари) баста, нокушо-да. 2. *мач.* норавшан, номафҳум, мубҳам, печидаву душворфаҳм: **сухани муғлақ**, **ҷавоби муғлақ**.

МУҒЛАҚБАӢН مغلقبيان он ки тарзи ифодаи ӯ мушкилфаҳм аст, душворбаён; печидагӯ.

МУҒЛАҚБАӢНӢ مغلقبياني муғлақбаён будан; душворбаёнӣ; печидагӯӣ.

МУҒЛАҚГӢӢ (Ӣ) مغلقگوئي душворбаён, печидагӯӣ, муғлақгӯӣ.

МУҒЛАҚГӢӢ مغلقگوئي муғлақгӯӣ будан; душворбаёнӣ, печидагӯӣ.

МУҒЛАҚӢ مغلقى сарбастагӣ, номафҳумӣ, мубҳамӣ, печидагӯӣ.

МУҒОЛАТА *a.* مغالطه ба ғалат андохтан; бо далели сусту ғалат ба вучуд овардани иштибоҳ.

МУҒОНА مغانه *мансуб ба муғ*; ба монанди муғ.

МУҒРИЗ *a.* مغرض *кит.* он ки кинаву гараз меварзад, бадхоҳ.

МУҒРИЗОНА مغرضانه аз рӯи кинаву гараз; қасдан.

МУҒСАРО مغسرا *кит.* киноя аз майхона.

МУҒТАНАМ *a.* مغتتم ғанимат шумурда:

муғтанам доништан а) ғанимат шуморидан, мусоид доништан; б) ба қадри чизе расидан.

МУҒУЛ مغول//مغول 1. халқе, ки аксарияти аҳолии Муғулистонро ташкил медиҳад. 2. зода ва сокини Муғулистон.

МУҒУЛӢ مغولى//مغولى *мансуб ба муғул*: **забони муғулӣ**.

МУҒУЛЧА مغلچه номи оҳанге аз мақоми якуми «Шашмақом»: **муғулчаи дугоҳ** оҳанге аз мақоми чоруми «дугоҳ»-и «Шашмақом».

МУҒУЛЧОӢ مغلچاي *бот.* як навъ гиёҳи бисёрсола, ки баргаш ба ҷойи ҷой истифода мешавад.

МУҒЧА مغچه *бот.* ҷой баргбарорӣ ва гулкунии навда ва шохчаи растаниҳо, ҷавона, пунбак: **муғча баровардан**.

МУҒЧАБАНДӢ مغچهبندي муғча бастан, пунбакдамонӣ.

МУҒЧАДОР مغچهدار растаниҳое, ки муғча до-ранд; дорои муғча: **дарахтҳои муғчадор**.

МУҒЧАПАЙВАНД مغچهپيوند *бот.* навъи пай-ванд, ки муғчаи дарахти беҳтарини меваро ба навъи хасаки он пайванд мекунанд.

МУД(Д) *a.* مود(د) *кҳн.* зарфи паймонаӣ барои ҷисмҳои пошхӯранда ва моеъ.

МУДАББИР *a.* مدبّر *кит.* 1. соҳибтадбир, бо-тадбир, чорачӯ. 2. идорақунанда, сардор.

МУДАВВАР *a.* مدور доирашакл, гирда, кулӯла; **мизи мудаввар** мизи доирашакл, мизи гирда.

МУДАҚҚИҚ *a.* مدقق тадқиққунанда; дақиқкор, бориксанҷ.

МУДАРРИС *a.* مدرس дарсдиҳанда, дарсгӯ; му-аллими мадраса.

МУДАРРИСӢ مدرسى дарсгӯӣ, дарсдиҳӣ; шуглу амали мударрис.

МУДҒАМ *a.* مدغم 1. *кит.* ба даруни чизе даро-мада. 2. *збш.* идғомшуда; *ниг.* идғом.

МУДБАР//МУДБИР *a.* مدبر *кит.* баргаштабахт, бадбахт, *муқоб.* муқбил.

МУДДАИӢНА مدعىيانه даъвогарона, даъво-унон.

МУДДАӢ مدعى 1. даъвогар, даъвоқунанда; лодхоҳ. 2. иддаоқунанда, сифатеро ба худ

- нисбат дода фахрунанда. 3. *кит.*, *маҷ.* ракиб, ҳариф.
- МУДДАО** *مدعا* 1. даъво; иддао, талаб, тақозо. 2. хошиш; чизи орзукарда; мақсуд; **муддаон табъ** мувофиқи хошиши табъ, ба қадри дилхоҳ; **айни муддао** табъи дил, мувофиқи мақсад; чизи дилхоҳ ва матлуб; **арзи муддао кардан** мақсади худро изҳор кардан.
- МУДДАТ** *а. مدت* вақт ва замони муайян, як қисми вақт ва замон; мӯҳлат; **муддате** як муддат; то вақти муайян; **муддати андак** вақти кам; **муддати дароз (мадид)** вақти бисёр; **дар муддати як сол** дар давоми (фосилаи) як сол; **пеш аз муддат** пеш аз вақти муайян; **як муддат** муддате, андак вақт.
- МУДИР** *а. مدير* идорақунандаи ягон қор; роҳбари ягон баҳши муассиса; роҳбари баъзе муассисаҳо: **мудири қисми таълим**, **мудири боғчаи бачагон**, **мудири шӯъба**.
- МУДИРИЯТ** *а. مديريت* маъмурият, ҳайати идора; идора.
- МУДИРӢ** *مديري* мудир будан; мансаб ва шугли мудир.
- МУДОВИМ** *а. مداوم* 1. *кит.* давомдиханда, идомадиханда. 2. бардавом, пойдор, ҳамешагӣ.
- МУДОВИМАТ** *مداوimt* идома додан, давомдихӣ; **мудовимат кардан** давом додан.
- МУДОВО** *а. مداوا* даво, муолича, табобат; **мудово кардан** даво (илоҷ) кардан.
- МУДОМ I** *а. مدام* доимо, ҳамешагӣ.
- МУДОМ II** *а. مدام* *кит.* май, шароб.
- МУДОМУЛУМР** *а. مدامالعمر* *кит.* ҳамешагӣ, абадӣ, дар тамоми умр.
- МУДОРО** *а. مدارا* 1. бо нармӣ ва ҳусни хулқ бо касе рафтор кардан, муомилаи нек. 2. созиш, муросо, мадуро: **мудоро кардан**.
- МУДОФЕЪ** *а. مدافع* химоятгар, муҳофиз, дифоъқунанда.
- МУДОФИА** *а. مدافعه* дафъ кардани зарар ва ҳучум; дифоъ, нигоҳбонӣ: **мудофиаи Ватан** ҳимояи Ватан аз ҳучуми душман; **мудофиан ғайринизомӣ** маҷмӯаи чорабиниҳои, ки барои аз ҳучуми эҳтимолии душман муҳофизат кардани мамлакат ва дигар ҳодисаҳои фавқулода амалӣ карда мешаванд; **мудофиа кардан** химоя кардан, дафъ кардани ҳучум.
- МУДОФИАВӢ** *مدافعوى* *мансуб ба мудофиа:* иншооти мудофиавӣ, иқтидори мудофиавӣ, ҷангҳои мудофиавӣ.
- МУДОФИАГАР** *مدافعه گر* химояқунанда, химоятгар, муҳофиз; мудофиакор.
- МУДОФИАГОҲ** *مدافعه گاه* ҷои мудофиа, маҳалли ба мудофиа тайёршуда.
- МУДОФИАКОР** *مدافعه کار* 1. *ниг.* мудофиагар. 2. муҳофизаткор.
- МУДОФИАКУНАНДА** *مدافعه کننده* *сифати феълии замони ҳозира аз мудофиа кардан;* химояқунанда, муҳофиз, мудофеъ.
- МУДОХИЛА** *مداخله* дахл кардан ба қор, даҳолат; **мудохила кардан** дахл кардани шахсе ба қор, ки ба ӯ рабт надорад.
- МУДОҲАНА/МУДОҲАНАТ** *а. مداهنه//مداهنت* *кит.* хушомадгӯӣ, чоплусӣ; мунофиқӣ, риёкорӣ.
- МУДОҲИН** *а. مداهن* чоплус, хушомадгӯӣ; мунофиқ, дурӯя.
- МУДРАК** *а. مدرک* *кит.* он чи бо ҳисси ботинӣ дарк шудааст, даркшуда, идрокшуда, мафҳум.
- МУДРАЧ** *а. مدرج* *кит.* дарҷ шуда, дохил шуда.
- МУДРИК** *а. مدرک* *кит.* 1. дарққунанда, дарёбанда, фаҳмқунанда. 2. фарққунанда, имтиёзқунанда.
- МУДҲИШ** *а. مدهش* даҳшатнок, даҳшатангез, пуर्वоҳима; **воқеан мудҳиш**.
- МУЖДА** *مژده* хабари хуш, башорат, навид; **мужда (додан, овардан) расондан** хабари хуш овардан.
- МУЖДАБАР** *مژدهبر* он ки хабари хуш мебарад, муждарасон.
- МУЖДАВАР** *مژدهور* *кит.*, *ниг.* муждабар.
- МУЖДАГОНИӢ** *مژده گاني* ҳадяе, ки ба муждаовар дода мешавад; **муждагонӣ гирифтани** инъоме гирифтани, барои хабари хуш; **муждагонӣ додан** барои хабари хуш ба тариқи ҳадя ягон чиз додан.
- МУЖДАДИҲАНДА** *مژدهدهنده* *сифати феълии замони ҳозира аз мужда додан;* муждаовар.

МУЖДАОВАР *مژده آور* он ки ё он чи муждае меорад, муждарасон, муждадиханда.

МУЖДАРАСОН *مژده رسان* он ки мужда мерасонад, муждадиханда.

МУЖДАРАСОНӢ *مژده رسانی* мужда расондан, хабари хуш додан.

МУЗАБЗАБ *ا. مذبذب* *кит.* 1. чунбон, ларзанда. 2. *мач.* дудила, калаванда, мутараддид.

МУЗАВВАР *а. مزور* *кит.* ботазвир, бардурӯғ; сохта, қалбакӣ.

МУЗАВВАРА *а. مزوره* *кит.* таоми гарм ва гуворо, ки барои тасаллӣ ва хушҳолӣ ба бемор дода мешавад.

МУЗАВВИР *а. مزور* *кит.* тазвиркунанда, фибрегар, пардоздихандаи гапи дурӯғ; дурӯғгӯ.

МУЗАЙЯБ *а. مزيب* зеб дода.

МУЗАЙЯН *а. مزين* зебу зиннатёфта, орододашуда, ораста; **музайян кардан**, зинат додан, оростан.

МУЗАККАР *а. مذکر* 1. нар, нарина. 2. *грам.* чинси мардона; шакли мардонаи калима.

МУЗАФФАР *а. مظفر* зафарёфта, фирӯз, зафарманд, голиб; **музаффар гаштан** (гардидан, шудан) зафар ёфтан, голиб омадан, галаба кардан.

МУЗАФФАРИЯТ *а. مظفريت* галаба, голибият, зафармандӣ, фирӯзӣ, пирӯзӣ.

МУЗАФФАРОНА *مظفرانه* зафармандона, фирӯзмандона, голибона, пирӯзмандона.

МУЗАХРАФ *а. مزخرف* дурӯге, ки рост ба назар менамояд, дурӯги ростнамо.

МУЗАХҲАБ *а. مذهّب* *кит.* 1. зарандуд, зарҳалдавонда. 2. *мач.* пуртароват, тару тоза; пуробу ранг.

МУЗАЪФАР *а. مزعفر* *кит.* 1. заъфарон. 2. заъфарониранг, зард.

МУЗД *مزد* 1. пул ё чизе, ки дар ивази коре ба ичрокунандаи он дода мешавад, ҳаққи меҳнат ва хизмат. 2. подош, мукофот: **ба музди...**, ба ивази..., дар бадали..., **музди кор** а) ҳаққи кор, дастмузд, учрат; б) *икт.* маблағи пули коргар барои кораш: **музди кори вақтбайъ**; музди меҳнат *ниг.* **музди кор**: музди меҳнати **корбайъ**; музди меҳнати

моҳона маоши моҳона; **музди меҳнат** ҳаққи меҳнат; **музд гирифта** ҳаққи кор гирифта.

МУЗДАВИЧ *а. مزدوج* *кит.* издивоцкунанда, ҳамсаргиранда.

МУЗДГИР *مزدگیر* 1. он ки музд мегирад. 2. он ки ба музд кор мекунад, муздур.

МУЗДГИРӢ *مزدگیری* *исми амал аз* **музд гирифта**; ҳақгирӣ.

МУЗДДИХӢ *مزددهی* *исми амал аз* **музд додан**; додани музд: **тартиби нави музддихӣ**.

МУЗДӢ *مزدی* *кит.* 1. мансуб ба музд. 2. муздур.

МУЗДУР *مزدور* он ки кор карда музд мегирад; коргари корбайъ ё рӯзмузд; мардикор.

МУЗЕЙ *лот. موزی* *ниг.* **осорхона**.

МУЗЕЙШИНОСӢ *موزی شناسی* илм дар бораи сохти осорхонаҳо ва тарзи ба роҳ мондани кори онҳо.

МУЗИР(Р) *а. مضر* *кит.* зараррасон, зараровар; зарарнок, зиёновар.

МУЗЛИМ *а. مظلم* *кит.* дар зулмат монда; торик, тира.

МУЗМАР *а. مضمر* *кит.* 1. дар замир буда, (дар дил) нигоҳ дошта. 2. *мач.* пинҳон, пӯшида, махфӣ.

МУЗМАҲИЛ *а. مضحمل* *кит.* 1. маҳвшаваанда, несту нобудшаванда. 2. нестшуда, нобудшуда, маҳвгардида; **музмаҳил шудан** нест шудан, нобуд гаштан, маҳв шудан.

МУЗМИН *а. مزمین* *кит.* кӯҳна, дерина; **бемории музмин** бемории дер боз дар бадан ҷойгиршуда, дарди кӯҳна.

МУЗОАФ *а. مضاعف* *кит.* дучанд, ду баробар; ◊ **чуфтакро музоаф кардан** а) думро хода карда гурехтан; б) тез бадар рафтан.

МУЗОБ *مذاب* *кит.* завбкардашуда, гудохташуда, об карда.

МУЗОВАЛА *а. مزاوله* варзидани кор ва амале, таҷриба ҳосил кардан дар коре.

МУЗОВАҶАТ *а. مزاجت* *кит.* занашӯӣ кардан, хонадорӣ кардан.

МУЗОИДА *а. مزایده* *ниг.* музояда.

МУЗОИҚА//МУЗОЯҚА *а. مضایقه* *кит.* 1. танг гирифта, фишор, тазйик; сахтӣ, душворӣ. 2. дарегдорӣ, чизеро ба касе ҳайф шуморидан.

МУЗОКИРА *a.* مذاکره гуфтугӯ бо касе оид ба масъалае; мубоҳиса дар атрофи масъала: **музокиран** илмӣ баҳси илмӣ, муҳокимаи илмӣ; **музокира кардан** муҳокима (баҳс) кардан; **ба музокира баромадан** дар муҳокимаи масъалае иштирок карда, фикр гуфтан.

МУЗОКИРАЧӢ *музакиреҷи* он ки ба музокира мебарояд, иштироккунандаи музокирани масъалае.

МУЗОРЕӢ *a.* مضارع *кит.* 1. монанд, мушобех. 2. *грам.* феъле, ки ба замони ҳозира оянда далолат мекунад. 3. *ади.* яке аз баҳрҳои арӯз, ки аслан ба чор бор такрор ёфтани «мафои-лун фоилотун» асос ёфтааст ва ба баҳри ҳазач монанд аст.

МУЗОФ *a.* مضاف *кит.* 1. изофа шуда, иловашуда; ҳамроҳшуда; тобеъ. 2. нисбат додашуда, мансуб; тааллуқдошта, дахлдор. 3. *кҳн., грам.* калимаи муайяншаванда (*мас., дар иборати «олуи Бухоро» «олуи» музоф аст.*)

МУЗОФОТ *a.* مضافات маҳалҳо ва ноҳияҳои тобеи маркази маъмурӣ; гирду атрофи шаҳри калоне.

МУЗОФОТӢ *музифоти мансуб ба музофот;* сокини музофот, аҳли музофот; **калимаи музофотӣ** *збш.* калимае, ки хоси лаҳҷаҳои аксари ноҳияву маҳалҳои як вилоят ё шаҳри калоне ҳисоб меёбад.

МУЗОҲИМ *a.* مزاحم *кит.* заҳматрасонанда, ташвишдиҳанда.

МУЗОҲИМАТ *a.* مزاحمت *кит.* заҳматрасонӣ, ташвишдиҳӣ.

МУЗОҶААТ *кит.* مضاجعت *кит.* ҳамхобгаӣ, ҳамбистарӣ.

МУЗОЯДА *a.* مزایده *фурӯши* мол бо усули «кӣ зиёд (медихад?)» савдои «кӣ зиёд».

МУЗОЯДАБАР *музаидебир* барандаи маъракаи музояда, идоракунандаи музояда.

МУЗТАР *مضطر* 1. *кит.* зараррасида, зарардида. 2. бечора, дармонда, ноилоҷ. 3. *гуфт.* саҳт дар ҳиҷолат монда; дар ҳолати бисёр ногувор монда; **музтар кардан** саҳт дар ҳиҷолат мондан; **музтар шудан** а) ноилоҷ гаштан, дар тангӣ мондан; б) саҳт дар ҳиҷолат мондан, дар ҳолати ниҳоят ногувор мондан.

МУЗТАРИБ *a.* مضطرب ба изтироб афтода, бекарор, парешон, ошуфта; **музтариб кардан (намудан)** ошуфтаву бекарор кардан; **музтариб шудан** ошуфтаву бекарор шудан.

МУЗТАРИБОНА *مضطربانه* 1. дар ҳолати изтироб; бекаророна. 2. парешонҳолона, ошуфтаҳолона.

МУЗТАРИБҲОЛ *مضطربحال* парешонҳол, мушаваш, саросема.

МУЗТАРӢ *a.* مضطرى 1. ноилоҷӣ, бечорагӣ, дармондагӣ. 2. ҳиҷолатмандии саҳт.

МУЗТАРОНА *مضطرانه* 1. ноилоҷона, дар ҳолати дармондагӣ. 2. саҳт ҳиҷолатмандона; дар ҳолати ногувормонда.

МУЗҲИК *a.* مضحك *кит.* хандаовар, хандонанда.

МУЗҶОТ *مزجات* *кит.* камарзиш, ҳечмаярз, ночиз; **бизоати музҷот** а) молу матон кам, чизу чоран ночиз; б) *маҷ.* илми кам, дониши андак.

МУИЗ(З) *a.* معز *кит.* он ки касеро иззату эҳтиром мекунад, гиромидоранда.

МУИЛ *a.* معيل *кит.* он ки аҳли оилааш зиёд аст, аёлманд.

МУИН *a.* معين мададгор, ёридиханда, ионаткунанда.

МУКААБ *a.* مكعب *ҳанд.* шакли дорои шаш сатҳи баробар, куб; **метри мукааб** шакле, ки шаш сатҳи якметрӣ дорад.

МУКААБМЕТР *مكعبمتر* метри мукааб, метри кубӣ.

МУКААБШАКЛ *مكعبشکل* шакли мукаабро дошта, дорои шакли мукааб.

МУКАВВАН *a.* مڪون *кит.* ба вучуд оварда, ба вучуд омада; **мукавван кардан** ба вучуд овардан.

МУКАДДАР *a.* مڪدر *кит.* 1. кудуратдошта, тира, ғуборолуд. 2. *маҷ.* ғамгин, хафа, маҳзун.

МУКАЛЛАЛ *مڪلل* *кит.* 1. тоҷ ва шакли бар сар ниҳода. 2. ба чизе оросташуда, зебу зинат додашуда (*бо ҷавоҳир, тило ва м. шӯ.*)

МУКАЛЛАФ *a.* مكلف *кит.* 1. он ки иҷрои коре ба зиман ӯ гузошта шудааст; **мукаллаф будан** муваззаф будан, ўҳдадор будан. 2. он ки ба синни балогат расидааст, ба балогатрасида.

МУКАЛЛАФИЯТ *a.* مكلفيت *кит.* мукаллаф будан; ўҳдадорӣ.

- МУКАММАЛ** *a.* مَكْمَل 1. комил ва пурра шуда; комил, пурра; **мукаммал кардан** (намудан) пурра гардондан, комил кардан. 2. такмил додашуда, илова ва дуруст шуда.
- МУКАММАЛӢ** مَكْمَلِي мукаммал будан; пуррагӣ, комилӣ.
- МУКАММИЛ** *a.* مَكْمَل *kit.* комил ва пурраку-нанда; ба камол расонанда.
- МУКАРРАР** *a.* مَكْرَر 1. такроршуда, такрор-карда. 2. такрор ба такрор; такроран, дуом-бора.
- МУКНАТ** *a.* مَكْنَت 1. қудрат, тавоноӣ. 2. *мач.* сарват, боигарӣ.
- МУКОБАРА** مَكَابِر *kit.* 1. изҳори кибр нисбат ба дигарон; мағрурӣ; инодкорӣ; ситезӣ. 2. дар вақти мубоҳиса бе далел гапҳои калон зада, изҳори фазл кардан.
- МУКОЛАМА//МУКОЛИМА** *a.* مَكَالِم 1. гуфту-гӯ, мусоҳиба; **муколима кардан** гуфтугӯ кардан, музокира ва мунозира намудан. 2. дар адабиёт ва театр як навъи махсуси нутқи иштироккунандагони асарҳои адабӣ ва намоишномаҳост, ки ғояҳои асосии асарҳо дар гуфтугӯву мунозираҳои байни қахрамонҳо кушода мешавад.
- МУКОС** مَكَّاس *кҳн.* 1. талошу кашмакаш дар болои қоре (*хусусан дар вақти савдо*). 2. дастсاختӣ дар фурӯхтани чизе, шахсавдой.
- МУКОТИБА** *a.* مَكَاتِب *мактубнависӣ* ба ҳамдигар; **мукотоба доштан** ба ҳамдигар мактубнависӣ кардан, нома навишта нома гирифтан.
- МУКОТИБОТ** *a.* مَكَاتِب 1. *ч.* **мукотоба**. 2. *нав.* шӯъбаи қабул ва ирсолӣ мактубҳо дар баъзе идораҳои калон.
- МУКОФОТ** *a.* مَكَاْفَات 1. *кҳн.* подоши амал, сазои амал (*хоҳ нек бошад хоҳ бад*) **мукофоти амал**. 2. он чи барои қору амали нек ва ба ивази хизмати хуб дода мешавад; чоиза; **мукофоти давлатӣ** мукофоте, ки аз тарафи ҳукумат дода мешавад; **мукофот гирифтан** сазовори мукофот шудан; **мукофот додан** бо чизе тақдир карда шудан.
- МУКОФОТГИРӢ** مَكَاْفَاتِ گِيرِي *исми амал аз мукофот гирифтан*: маросими мукофотгирӣ.
- МУКОФОТНИДАН** مَكَاْفَاتِ نِيدَن бо мукофот кадр кардан, мукофот додан.
- МУҚАВВАР** *a.* مَقْوَر *kit.* миёнақовок, миёна-холӣ.
- МУҚАВВАС** *a.* مَقْوَس ба шакли қамон, қавс-шакл.
- МУҚАВВӢ** *a.* مَقْوِي қувватдиҳанда, қувватбахш: **ғизои муқаввӣ**, **доруи муқаввӣ**.
- МУҚАДДАМ** *a.* مَقْدَم 1. пеш, қабл. 2. *kit.* қисми пеши чизе, *муқоб.* **муаххар**. 3. авло, афзал, бартар; **муқаддам шуморидан** бехтар ва авло доништан.
- МУҚАДДАМОТ** *a.* مَقْدَمَات *ч.* муқаддима.
- МУҚАДДАР** *a.* مَقْدَر тақдиршуда, қисмат гардонидашуда; насиб, қисмат.
- МУҚАДДАС** *a.* مَقْدَس 1. пок, соф, тоза. 2. азиз, гиромӣ, моҳиятан азиз ва муаззам дониш-шуда; **вазифан муқаддас**, **даргоҳи муқаддас**, **китоби муқаддас**, **хоки муқаддас**. 3. *д.* пок ва олий донишашуда (*аз иазари динӣ*).
- МУҚАДДАСӢ** مَقْدَسِي покӣ, софӣ.
- МУҚАДДАСОТ** *a.* مَقْدَسَات *ч.* муқаддас: **муқаддасоти миллӣ**.
- МУҚАДДИМА** *a.* مَقْدِمَه 1. сарсухан, огози су-хан, даромади гап ва сӯхбат. 2. дебочаи китоб, пешгуфтори асар. 3. ибтидои қор, огози амал.
- МУҚАДДИМАВӢ** مَقْدِمَوِي *мансуб ба муқаддима*; ба тарзи муқаддима; **қисми муқаддимаӣ**, **су-хани муқаддимаӣ**.
- МУҚАЙЯД** *a.* مَقْيَد *kit.* 1. ба қайд афтода, гирифтӣ, побанд. 2. *мач.* вобаста, тааллуқдор; **муқайяд доништан** ба чизе вобаста шуморидан. 3. ба қайд гирифташуда, қайдшуда.
- МУҚАЛЛИБ** *a.* مَقْلَب *kit.* 1. баргардонанда, дигаргункунанда, тағйирдиҳанда. 2. вожгункунанда, чаппакунанда.
- МУҚАЛЛИД** *a.* مَقْلَد 1. тақлидкунанда, кӯр-кӯрона пайравикунанда. 2. он ки барои ҳазлу шӯҳӣ монанди гуфтору рафтори касе амал мекунад, тақлидгар.
- МУҚАЛЛИДӢ** مَقْلَدِي муқаллид будан, тақлидкунанда будан; тақлид кардан.
- МУҚАННАЪ** *a.* مَقْنَع *kit.* 1. ниқобдор, ниқоб-пӯш. 2. **Ибни Муқаннаъ** лақаби Ҳошим ибни Ҳақим, ки ба шӯриши зидди истилогарони араб сардорӣ кардааст.

МУҚАРНАС *a. مقرنس меъ.* 1. навъи нақши барҷастаи гачӣ, ки барои ороиши току сақфи гунбаз ва сари сутунҳо истифода мебуданд. 2. тоқ ва деворе, ки бо хамин услуб аз гач кандакорӣ шудааст.

МУҚАРРАБ *a. مقرب* 1. *кит.* наздикшуда. 2. одами хеле наздики шахси бузурге, надим, хамсӯхбат, хамнишин.

МУҚАРРАР *a. مقرر* 1. муайяншуда, таъйин кардашуда. 2. ҳатмӣ, ногузир. 3. бешак, ҳатман; **муқаррар кардан** а) қарор додан, ба қароре омадан, тасмим гирифтани дар бораи коре; б) муайян кардан, касеро таъйин намудан ба коре; в) боварӣ ҳосил кардан, ба фикре омадан; **муқаррар шудан** а) муайян гаштан, аниқ шудан; б) таъйин карда шудан; **муқаррар аст, ки...**, маълум аст, ки..., яқин аст, ки...

МУҚАРРАРАН *a. مقرراً* 1. яқинан, ногузир, ҳатман. 2. қоидатан, тавре ки расм шудааст; маъмулан.

МУҚАРРАРӢ *مقررӣ* 1. муайян, таъйиншуда, расмӣ. 2. одӣ, одатшуда, ба умумият даромада, таомулшуда, маъмул: **пурсупоси муқаррарӣ, либоси муқаррарӣ; одати муқаррарӣ** одати ҳарвақтӣ.

МУҚАРРАРОТ *a. مقررات* 1. *ҷ.* муқаррар. 2. амру қорҳои иҷрояшон таъйиншуда ё ба расмият даромада; таъйинот.

МУҚАРРИЗ *مقررّ* *нав.* он ки ба асарҳои илмӣ, адабӣ, намоишу концертҳо *ва ғ.* баҳои ҳаттӣ медихад, тақризнавис; **муқарризи расмӣ** он ки дар ҳимояи рисолаҳои илмӣ бо фикри танқидӣ ӯ эродҳо дар бораи қори илмии дифоқунанда маъруза мекунад, оппоненти расмӣ.

МУҚАРРИЗӢ *مقررّӣ* : муқарризи кардан баҳои ҳаттӣ додан, тақриз навиштан.

МУҚАССИР *a. مقصرّ* *кит.* 1. дорои ягон кӯтоҳӣ ва айб; пурнуқсон. 2. он ки қореро бо каму қост иҷро мекунад, хатоқор. 3. гунаҳгор, муҷрим; **муқассир будан**.

МУҚАТТАР *a. مقطر* 1. қатра-қатра чакида. 2. *тех.* бо роҳи тақтир софқарда, ба воситани бугронӣ тасфияшуда: **оби муқаттар**.

МУҚАТТАОТ *a. مقطعات* қитъаот, қитъаҳо, манзумаҳои сабуқвазну кӯтоҳ.

МУҚАШШАР *a. مقشّر* аз пӯст ҷудокарда, аз пӯст тозашуда: **наҳуди муқашшар, муқашшар қардан**.

МУҚАШАРКУНАНДА *مقشّرکننده* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **муқашшар қардан**; аз пӯст ҷудо қардан: **мошиннаи муқашшарқунанда**.

МУҚБИЛ *a. مقبل* *кит.* соҳиби иқбол, хушбахт.

МУҚИМ *a. مقیم* 1. бошанда, соқин; **муқими ҷое будан** ҷой гирифтани дар маҳалле, суқунат қардан. 2. истиқоматқунандаи доимӣ, таҳҷой; **муқим шудан** ҷо гирифтани; соқини ҷое шудани ба таври доимӣ, суқунат.

МУҚИМӢ *مقیمى* 1. соқини доимӣ, бошандаи доимӣ. 2. таҳҷой, маҳаллӣ.

МУҚЛ *a. مقل* *кит.* самғи хушбӯӣ дарахтест аз чинси хурмо, ки қобилияти шифой доштааст.

МУҚЛА *a. مقله* *кит.* қосаи чашм бо сафедӣ ва сиёҳиаш.

МУҚОБИЛ *a. مقابل* 1. рӯ ба рӯ. 2. зид, нақиз: **муқобили...** *збш.* аз ҷиҳати маъно зид; акси маъноӣ..., антоними...: **қалиман «ғарм» муқобили «сард» аст.** 3. муҳолиф, зидбаромада; аз **муқобил** аз рӯ ба рӯ, аз пеш; **ба муқобили...** а) рӯ ба рӯи... рӯёруи...; б) бар зидди...; в) ба ивази..., дар бадали...; **муқобил баромадан** зиддият нишон додан, муҳолифат қардан; **муқобил гузоштан** а) рӯ ба рӯи қасе ё чизе мондани чизе; б) муқоиса қардани чизе бо чизе; **муқобил истодан** зид шудани, муҳолифат қардан; **муқобил шудан** зид шудани; **ба муқобили қасе (чизе) баромадан** изҳори зиддият қардан ба қасе (чизе); муҳолиф будани бо қасе ё коре.

МУҚОБИЛА//МУҚОБАЛА *a. مقابله* 1. рӯ ба рӯ истода бо яқдигар баробарӣ қардан; рӯбарӯшавӣ. 2. муқоиса: **муқобилан матн чопӣ бо асл; муқобила қардан** а) *ниг.* **муқобилат қардан**; б) муқоиса қардан. 3. *ри-ёз.* қисме аз илми ҷабр, муодила: **ҷабр ва муқобила**.

МУҚОБИЛБАРОӢ *مقابلبرای* *исми амал* аз **муқобил баромадан**; муқобилият (зиддият) нишон додан ба қасе (чизе).

МУҚОБИЛГУЗОРӢ *مقابلگذارى* *исми амал* аз **муқобил гузоштан**; 1. чизеро зидди чизе гузоштан. 2. муқоиса қардан.

МУҚОБИЛИЯТ *a.* مقابليت *ниг.* муқобилат.

МУҚОВА *a.* مقاوه чилди сахти рӯи китоб ё дафтари калон.

МУҚОВАБАНД مقاوهبند он ки ба китоб, дафтари калон *ва г.* муқова мебандад.

МУҚОВАБАНДӢ مقاوهبندی шуғлу пешани муқовабанд; муқова бастан, муқова кардан.

МУҚОВАДОР مقاوهدار дорои муқова, муқова шуда: китоби муқовадор, дафтари муқовадор.

МУҚОВАСОЗ مقاوهساز *ниг.* муқовабанд.

МУҚОВАСОЗӢ مقاوهسازى *ниг.* муқовабандӣ.

МУҚОВИМАТ//МУҚОВАМАТ *a.* مقاومت 1. рӯ ба рӯ истода зиддият нишон додан ба касе (чизе): муқовимати мусаллаҳона. 2. истодагарӣ, муқобилӣ. 3. *физ.* қуввае, ки ба чисмхо таъсири акс мерасонад: муқовимати аэродинамикӣ.

МУҚОИСА *a.* مقايسه қиёс кардани ду чиз, андоза кардани ду чиз (*ду қор ё ду қас*) бо макседи пайдо кардани монандӣ ва фарқи онҳо: муқонса кардан (*намудан*), муқонса шудан.

МУҚОИСАВӢ مقاييسوى муқоисашаванда, қиёсшаванда; грамматикан муқонсавӣ; дарачан муқонсавини сифат; усули муқонсавини таърихӣ.

МУҚОИСАНАШАВАНДА مقاييسه نشونده *сифати феълии замони ҳозира аз муқонса шудан; муқоб.* муқонсашаванда.

МУҚОИСАНОПАЗИР مقاييسه ناپزير муқоисанашаванда, аз қиёс берун.

МУҚОИСАШАВАНДА مقاييسه شونده *сифати феълии замони ҳозира аз муқонса шудан; мавриди қиёс қароргирифта.*

МУҚОРАНА *a.* مقارنه *кит.* наздикшавӣ ба ҳамдигар; муқоранан найирайн *нуч.* дар як бурҷ воқеъ шудани ду сайёра - Офтоб ва Моҳ.

МУҚОРИН *a.* مقارن *кит.* ба ҳам қарин; наздикшуда; наздик; муқорини... наздики..., наздик ба...

МУҚОТАА *a.* مقاطعه *кит.* 1. бо ҳамдигар қатъи алоқа кардан. 2. иҷорагирӣ, ба иҷора гирифтани; супоридани коре ба касе ба таври пудратӣ.

МУҚОТАЛА *a.* مقاتله *кит.* чанг, кушокушӣ, қитол.

МУҚРӢ *a.* مقرى 1. он ки Куръонро бо овози хуб қироат мекунад, қорӣ. 2. таълимдихандаи қироати Куръон.

МУҚТАДИР *a.* مقتدر кудратманд, кодир, тавоно, пурзӯр.

МУҚТАДИРӢ مقتدرى кудратманд будан, қодирӣ, тавоноӣ, боқудратӣ.

МУҚТАДО *a.* مقتدى *кит.* 1. он ки ба ӯ пайравӣ мекунад, аз паси ӯ мераванд. 2. пешво.

МУҚТАЗӢ *a.* مقتضى *кит.* 1. иқтизоқунанда, хоҳанда, талабқунанда. 2. мӯчиб, боис, сабаб.

МУҚТАЗО *a.* مقتضا *кит.* 1. хосташуда, лозим шуморидашуда, матлуб. 2. тақозо, талаб; **муқтазон...** мувофиқи..., мувофиқ ба...

МУҚЪАД *a.* مقعد *кит.* 1. барҷомонда, аз ҳаракат маҳрум (*мас., бемори бистарӣ*).

МУЛ مل *кит.* май, шароб.

МУЛАВВАН *a.* ملون рангкарда; рангоранг, гуногунранг, рангин.

МУЛАВВАС *a.* ملوث олуда ба чирк; ифлосшуда, палид.

МУЛАҚҚАБ *a.* ملقب лақабгирифта, лақабдодашуда; он ки лақаб дорад, лақабдор (*лақаби эҳтиромӣю ифтихорӣ ё акси он*); **мулаққаб ба ...**, машҳур ба лақаби...; мутахаллис ба...

МУЛАММАЪ *a.* ملتم 1. *кит.* дурахшон, тобон. 2. *кит.* рангоранг. 3. *адш.* шеъре, ки ба ду забон навишта шудааст (*мас., як мисраъ ё байти он ба дигар забон гуфта шудааст*).

МУЛАХХАС *a.* ملخص *кит.* 1. мухтасар шуда, ихтисоршуда. 2. хулоса, мухтасари чизе; шарҳу баёни мухтасари мазмуни мақола ё рисолае.

МУЛЗАМ *a.* ملزم мағлубшуда дар мубоҳиса ва мунозира; **мулзам кардан** дар мубоҳиса мағлуб кардан; **мулзам шудан** дар мубоҳиса ё гуфтугӯ мағлуб ва муттаҳам шудан.

МУЛК *a.* ملك 1. дорои асосан ғайриманқул (*аз қабилӣ замин, ҳавлӣ, бог, хона*) милк; **мулку асбоб** молу мулк ва чизу чора; **мулки**

- хусусӣ молу мулки хос ва мансуби ягон кас; **мулки хур** (хуррият); *таър.* заминне, ки соҳиби он бино ба имтиёзе ба давлат хироч наредод; заминне, ки аз ҳосили он андоз гирифта намешуд; **молу мулк** дороии манқул ва ғайриманқул. 2. сарзамин, мамлакат; **мулки бегона** мамлақати хориҷа, кишвари бегона.
- МУЛКАК** ملكك *бот.* донане, аз чинси мош, ки аз наск калонтар аст.
- МУЛКАКГУН** ملكك گون *бот.* гиёҳи яксолаи гуногуноранг ва ниҳоят хушбӯй.
- МУЛҚДОР** ملكدار 1. заминдор, молики замин. 2. доро, давлатманд.
- МУЛҚДОРӢ** ملكدارى 1. заминдорӣ; мулк доштан. 2. давлатмандӣ, дороӣ.
- МУЛКИЯТ** ملكيت *ниг.* молиқият.
- МУЛҚӢ** ملكى 1. мансуб ба мулк. 2. нав. давлатӣ, ҳуқуматӣ.
- МУЛЛО** *а.* ملا 1. д. олими илми шарият. 2. д. ходими дини мусулмонӣ, маҳдум; **муллоҳон расмӣ** ходимони дин, рӯҳониёни иҷроқунандаи вазифае дар масҷиду мадрасаҳо (*аз қабилу* имом, хатиб, мударрис). 3. босавод, саводнок; **мулло қардан** босавод қардонидан (*қасеро*); **мулло шудан** соҳиби хату савод шудан. 4. ҳамчун қалимаи эҳтиром ба номи шахсони босаводу соҳибмаърифат ва баъзе ҳешовандони арҷманд... илова қарда мешавад: **мулло Бадриддин**, **мулло Ғиёсиддин**...
- МУЛЛОБАЧА** ملاچه *д.* талабаи мадраса, толибилм.
- МУЛЛОБАЧАӢ** ملاچه گى *давраи дарсонӣ дар мадраса.*
- МУЛЛОБУДБӢТАК** ملابدونك *зоол.* номи як парандаи қачминқори тоҷдор.
- МУЛЛОӢ** ملاگى *ниг.* муллоӣ.
- МУЛЛОӢНА** ملايانه 1. мансуб ба мулло; лоиқи мулло. 2. монанди мулло, ба мисли мулло.
- МУЛЛОЗОДА** ملازاده 1. фарзанди мулло. 2. аз оилаи мулло.
- МУЛЛОӢ** ملايى 1. мулло будан, соҳиби вазифаи мулло будан. 2. босаводӣ, саводнокӣ.
- МУЛЛОНАМО** ملائنا мулломонанд, муллоосу-
- рат, муллоҷоп.
- МУЛЛОТАРОШ** ملاتراش *даъвои муллоӣ дошта, худро мулло вонамуд қарда.*
- МУЛЛОЧИРИНГ** ملاچرينگ *гуфт.* пул, нақдина.
- МУЛОЗИМ** *а.* ملازم *таър.* хизматгузори ҳамеша дар хизмат ҳозир; хизматгор, навқар.
- МУЛОЗИМАТ** *а.* ملازمت 1. ҳамроҳ будан; бо қасе пайваста ва вобаста будан. 2. ҳамеша дар хизмати қасе будан; хизматгорӣ.
- МУЛОЗИМӢ** ملازمى 1. *ниг.* мулозимат. 2. хизматгорӣ, навқарӣ.
- МУЛОИМ** *а.* ملايم 1. нарм, суст, *муқоб.* саҳт: нони мулоим. 2. ҳалим, нармдил, беозор: одами мулоим. 3. маҳин, нозук: **овози мулоим**, **бо садон мулоим**. 4. фораи, созвор, мувофиқ; боди мулоим; \diamond **нишастии мулоими киштии қайҳонӣ** орому оҳиста фурудонии киштии қайҳонӣ; **мулоим қардани қардани шах** гақдаро қардан, аз қарданшаҳӣ, баровардан; **мулоим шудан** нарм гаштан; паст шудани хашму қазаби қасе; **абрешим барин мулоим шудан** хеле нарм шудан (*дар муомила*).
- МУЛОИМАТ** *а.* ملايمت 1. *қит.* мувофиқат созгорӣ. 2. мулоимӣ, нармӣ; **бо мулоимат** бо нармӣ; оҳиставу оромона.
- МУЛОИМАТӢ** ملايمتى *ниг.* мулоимат 2.
- МУЛОИМБАДАН** ملايم بدن он ки аъзои бадани ӯ нарму латиф аст, нозукбадан, нозукандом.
- МУЛОИМГАП** ملايم گپ он ки оҳиста ва нарм ва дурушті нақарда гап мезанад, нармгуфтор, нармсухан.
- МУЛОИМГАПӢ** ملايم گپى нармгуфторӣ, нармуханӣ; хушмуомилагӣ.
- МУЛОИМГУФТОРӢ** ملايم گفتارى *ниг.* мулоимгапӣ.
- МУЛОИМӢ** ملايمى 1. нарми, сустӣ, *муқоб.* саҳтӣ. 2. ҳалимӣ, хушмуомилагӣ.
- МУЛОИМОНА** ملايمانه бо нармӣ, оромона; ҳалимона.
- МУЛОИМПАШМ** ملايم پشم *ниг.* маҳинпашм.
- МУЛОИМСУХАН** ملايم سخن *ниг.* мулоимгап.
- МУЛОИМСУХАНӢ** ملايم سخنى *ниг.* мулоимгапӣ.

МУЛОИМТАБИАТ ملايم طبيعت нармтабиат, бе-
ор, хушхулқ.

МУЛОИМТАБЪ ملايم طبع итг. мулоимтабиат.

МУЛОИМХУНУК ملايم خنک *гуфт.* он ки раф-
тори хушомадгӯнаи дилнокаш дорад; дорои
кирдорҳои нохинчору гашовар.

МУЛОИМХУНУКӢ ملايم خنکي *мансуб ба*
мулоимхунук; рафтори мулоимхунук: му-
лоимхунукӣ кардан.

МУЛОИМХУНУКОНА ملايم خنکانه ба монанди
мулоимхунук, ба одами мулоимхунук хос:
рафтори мулоимхунукона, табассуми мулоим-
хунукона.

МУЛОИМШАВӢ ملايم شوي *исми амал аз мулоим*
шудан.

МУЛОИМШУДА ملايم شده *сифати фълиш*
замони гузашта аз мулоим шудан.

МУЛОҚӢ *а.* ملاقى *итг.* мулоқоткунанда,
воҳӯриқунанда, воҳӯранда.

МУЛОҚОТ *а.* ملاقات *воҳӯрӣ, хамдигарро дидан;*
рӯ ба рӯ шудан (бо касе): мулоқот кардан
(памудан) воҳӯрӣ кардан, ба дидори
хамдигар расидан; дучор омада гуфтугӯ кар-
дан.

МУЛОҚОТГОҲ ملاقات گاه *чоӣ мулоқот,*
маҳалли дидорбинӣ, ваъдагоҳ.

МУЛОТАФАТ//МУЛОТИФАТ *а.* ملاطف *итг.*
илтифот, шафқат, навозиш.

МУЛОҲИЗА *а.* ملاحظه 1. фикр, андеша; фикр
дар бораи чизе; **бо мулоҳиза гап задаи** фикр
карда гап задан, ҳарҷониба санчида гап за-
дан; **ба мулоҳиза гирифтаи** дар бораи чизе
фикр кардан, ба назари эътибор гирифтаи. 2.
хулосаи фикре, ки дар натиҷаи тааммули
ҳаматарафаи кор ё чизе пайдо шудааст. 3.
ибо ва андеша; **мулоҳиза доштан аз чизе** ибо
ва андеша доштан аз чизе; **мулоҳиза кардан**
(памудан) а) дар бораи чизе фикр кардан; **б)**
ба таҳти мушоҳида гирифтаи; **в)** ибо ва
рӯихотир кардан аз касе (аз чизе).

МУЛОҲИЗАКОР ملاحظه کار боандеша; дуран-
деш; эҳтиёткор.

МУЛОҲИЗАКОРӢ ملاحظه کاری боандешагӣ;
дурандешӣ; эҳтиёткорӣ.

МУЛОҲИЗАКОРОНА ملاحظه کارانه андеша-

мандона; дурандешона; эҳтиёткорона.

МУЛОҲИЗАРОНӢ ملاحظه رانی фикрронӣ, анде-
шаронӣ.

МУЛТАБАС *а.* ملتبس *итг.* 1. пӯшидашуда,
пӯшида. 2. шубҳанок; дар маънӣ носаҳеҳ,
мубҳам ва норавшан.

МУЛТАФИТ *а.* ملتفت *итг.* таваҷҷӯҳкунанда,
аҳамиятдиҳанда; **мултафит шудан а)** аҳамият
додан; **б)** фаҳмидан, боҳабар шудан.

МУЛТАҚӢ *а.* ملتجى *итг.* 1. паноҳҷӯянда;
паноҳоваранда; **мултақӣ шудан** паноҳ
чустан, паноҳ хостан. 2. илтиҷоқунанда, ил-
тимосқунанда, арзқунанда.

МУЛТИПЛИКАТСИЯ لوت. ملتپليکتسيه *филм-*
бардорӣ аз рӯи сурат ва бозичаҳо.

МУЛУ مولو *итг., мус.* нае, ки аз шоҳи миёнҳоӣ
месохтанд.

МУЛУК *а.* ملوک *ҷ.* малик.

МУЛӢҲ *а.* ملوه *чизи сохтаи хамшакл ва*
хамранги чизи дигар, ки барои ғиреби назар
гузошта мешавад (ба монанди хӯса).

МУЛҲАҚ *а.* ملحق *итг.* ҳамроҳшуда, пайваст-
шуда; **мулҳақ шудан** пайвастан, ҳамроҳ шу-
дан.

МУЛҲАҚОТ *а.* ملحقات 1. *ҷ.* мулҳақ. 2. *таър.*
шаҳрҳое, ки аз душман кашида гирифта ба
мамлақати худ дохил кардаанд. 3. илова дар
охири китоб, замимаи асари асосӣ.

МУЛҲАМ I *а.* ملهم *итг.* илҳомгирифта; он ки
дар дилаш фикре пайдо мешавад.

МУЛҲАМ II *а.* ملحم *итг.* як навъ матои абре-
шимини нафис.

МУЛҲИД *а.* ملحد *итг.* мункири роҳи ҳақ, бе-
дин, беҳудо; даҳрӣ; аҳли бидъат.

МУЛҲИДӢ ملحدى *мулҳид будан; бединӣ;*
беҳудой, даҳригӣ.

МУЛҲИМ *а.* ملهم *итг.* илҳомдиҳанда, илҳом-
бахш.

МУМ موم 1. моддаи нарми равшанмонанди аз
хонаи занбӯри асал ҳосилшуда ва чизи
хамхосияти он, ки аз растаниҳо ва аз кон ги-
рифта мешавад. 2. *мач.* чизи нарм; **муми са-**
фед муме, ки аз хонаи занбӯри асал ҳосил
мешавад; **муми сиёҳ** муме, ки аз кон гирифта

- мешавад; **мум барин мулоим шудан** а) ниҳоят нарм шудан; б) *мач.* ба ифоқа омадан; \diamond **мум газида нишастан** хомӯш мондан, сокит нишастан.
- МУМАВВАҲ** *a.* مموه *кит.* сухани дурӯге, ки барои ба роҳи хато бурдани мардум мебофанд.
- МУМАЙИЗ** *a.* ممیز 1. фарқкунандаи неку бад; санчидакор, эксперт. 2. *кит.* ботамиз, бофаросат, зирак.
- МУМАНДУД** موماندود 1. бо мум пӯшонида, андуда бо мум. 2. муми сафед молидашуда; бо муми сафед пардоз шуда; **коғаз**и мумандуд, **тахтафарши мумандуд.**
- МУМАҲҲАД** *a.* مهمد *кит.* 1. паҳн карда, густурдашуда. 2. ба тартиб дароварда, соз кардашуда.
- МУМАҲҲИД** *a.* مهمد *кит.* 1. паҳнкунанда, густуранда. 2. мураттабсозанда; барпокунанда.
- МУМДОР** مومدار дорои мум; дар таркибаш мумдошта: **асали мумдор** асале, ки аз мумҳои занбӯрхона соф карда нашудааст.
- МУМЗАДА** مومزده *ниг.* мумандуд.
- МУМИД(Д)** *a.* فمد *кит.* мададкунанда, мададгор, ёридоханда.
- МУМИЁ** *a.* موميا моддаи сиёхранги қирмонанди табиӣ, ки дар деворҳои ғорҳои кӯҳ пайдо шуда, дар тиб истифода мешавад; **мумиё кардан** бо дорувории махсус ва бо усули хос хушк кардани ҳасади майит барои дурудароз эмин нигоҳ доштани он.
- МУМИЁЙ** موميایى 1. *ниг.* мӯмиё. 2. ҳасади инсон ва ҳайвонот, ки онро дар қадим ба тарзи махсус бо доруҳо хушконида нигоҳ медоштанд.
- МУМИН** مومين *ниг.* мумӣ.
- МУМИ** مومی *мансуб* ба мум; аз мум сохташуда: **шамъи мумӣ.**
- МУМКИН** *a.* ممکن 1. имконпазир, қобили иҷро; мумкин будан имконпазир будан. 2. ҷоиз; раво; мумкин нест ҷоиз ва раво нест, мамнӯъ аст, манъ аст. 3. аз эҳтимол дур нест, ки... аҷаб не, шояд: **мумкин аст, ки...**
- МУМКИНУЛВУЧУД** *a.* ممکنالوجود *кит., фалс.* он чи вучуд доштани имконпазир аст; имконулулвучуд.
- МУМСИК** *a.* ممسك *хасис*, гуруснаҷашм; **харчи мумсик дучанд** (*зарб.*).
- МУМСИКӢ** ممسكى *хасисӣ*, чашмгуруснағӣ.
- МУМТАД(Д)** *a.* ممتد *кит.* давомнок, тӯлонӣ, дароз, тавил.
- МУМТАНЕЪ** *a.* ممتنع *кит.* 1. манъ кардашуда. 2. номумкин, гайримумкин, муҳол; **сахли мумтанеъ** *ниг.* сахл.
- МУМТАНЕЪУЛВУЧУД** *a.* ممتنعالوجود *кит., фалс.* он чи ҳастии он муҳол аст.
- МУМТАҲАН I** *a.* ممتحن *кит.* 1. имтиҳон шуда, озмун ва санчидашуда. 2. дучори сахтӣ ва балогардида, ахволаш бадшуда.
- МУМТАҲАН II** *a.* ممتهن *кит.* хору залил, бекадру қиматшуда.
- МУМТАҲИН** *a.* ممتحن *кит.* имтиҳонкунанда, озмоёнда; **ҳайати мумтаҳин** (ҳайати) имтиҳонгирандагон.
- МУМТОЗ** *a.* ممتاز 1. чудо шуда, фарқ карда аз чизе ё касе; интиҳоб карда, баргузида. 2. имтиёздошта, бартарӣ ва афзалиятдошта; **мумтоз гаштан** а) афзалият пайдо кардан; б) ном баровардан.
- МУМУЛ** مومول *кҳн.* як навъ бемории чашм.
- МУНАББАТ** *a.* منبب *кит.* нақши барҷастаи гулу растаниҳои ба дару девори хонаҳо аз ғач сохташуда ва дар ҷӯб кандакоришуда.
- МУНАББАТКОР** منببكار он ки шугли ӯ сохтани мунаббат мебошад; **устои мунаббаткор.**
- МУНАББАТКОРӢ** منببکاری *шугли* мунаббаткор; ороиш ва нақшу нигори барҷаста; **хонаи мунаббаткорӣ** хонаи бо нақшҳои барҷаста ороёфта.
- МУНАВВАР** *a.* منور *пурнур*, равшан, нуронӣ; **мунаввар гардидан** (*шудан*) равшан шудан, пурнур гардидан; **мунаввар гардопидан** пурнур сохтан, равшан кардан; **мунаввар кардан** (*сохтан*) равшан кардан, пурнур гардонидан.
- МУНАВВАРӢ** منورى *физ.* зичии сатҳи сели афканишот; сели рушноӣ: **воҳиди мунавварӣ.**
- МУНАФҶАС** *a.* منفص *кит.* хиратабъ, гамолуд, андӯхгин; \diamond **айши касеро мунағғас кардан** айши касеро талх кардан, ба шодию тараби касе халал расондан.

- МУНАЗЗАМ** *а.* **منظم** ба назму тартиб даромада, дорои назму тартиб, муруттаб.
- МУНАЗЗАҲ** *а.* **منزه** *кит.* покиза кардашуда; пок, покиза: **муназзаҳ аз чизе** пок аз чизе; холӣ ва барӣ аз чизе (*мас., аз саҳву галат*); **манзили муназзаҳ** манзили пок ва хушу фараҳбахш.
- МУНАЗЗИМ** *а.* **منظم** *нав.* ба назму тартиб дароваранда; танзимгар; **муназзимн овоз** танзимгари овоз (*дар радио ва телевизион*).
- МУНАҚҚАҲ** *а.* **منقح** *кит.* 1. пок ва тоза кардашуда. 2. ислоҳшуда; тоза аз айбу нуқс ва суханони номарғуб: **шеърест ба гоят мунаққо ва мунаққаҳ**.
- МУНАҚҚАШ** *а.* **منقش** дорои нақшу нигор, наққошишуда, наққдор: **хонаи мунаққаш**.
- МУНАҚҚИД** *а.* **منقد** он ки танқид мекунад, танқидкунанда, интиқод кунанда: **мунаққиди адабӣ** адабиётшиносе, ки чихатҳои хубу бадӣ асарҳои муосири адабиёро таҳлил ва ошкор мекунад, мутахассиси соҳаи танқиди адабӣ.
- МУНАҚҚО** *а.* **منقى/منقا** *кит.* 1. пок ва тоза кардашуда. 2. (мағзи) аз донак ва пӯчок тоза кардашуда; **мавизи мунаққо** мавизи донакаш баровардашуда, мавизи бедона кардашуда.
- МУНАҚҚИМ** *а.* **منجم** 1. ситорашинос, ки аз рӯи вазъияти ситораҳо пешгӯӣ мекунад, донандаи илми нучум, астролог. 2. мутахассиси илми ҳайат, астрономия, ситорашинос.
- МУНАҚҚИМӢ** **منجمى** ихтисос ва шугли мунаққим; мунаққим будан.
- МУНДАРИС** *а.* **مدرس** *кит.* кӯхна, фарсуда (*оид ба либос*); аз байн рафта.
- МУНДАРИЧ** *а.* **مندرج** дарчшуда, дохилшуда, гунҷонидашуда.
- МУНДАРИЧА** *а.* **مندرجه** 1. *кит.* мундарич. 2. мазмуни чизи навишташуда, фарогири матлаби дарҷёфта, мӯхтаво; **мунаввар кардан (сохтан)** равшан кардан, пурнур гардонидан.
- МУНДӢ** **مندى** кӯзаи сафолии даҳаншикастаи бедаста; кулол дар **мундӣ об мехӯрад** (*мақ.*).
- МУНЗАВӢ** *а.* **منزوى** *кит.* гӯшанишин, гӯшагир, узлатгир.
- МУНЗАЛ** *а.* **منزل** *кит.* нозилшуда, аз боло ба поин фиристодашуда (*аз ҷониби Худо*): **вахӣи мунал** паём ва илҳоме, ки Худо ба пайгамбарон мефиристод.
- МУНЗАМ(М)** *а.* **منظم** *кит.* замшуда, пайвастшуда, мулҳақ, пайваст.
- МУНЗАҲИФ** *а.* **منزح** 1. дуршаванда аз самти маъкул. 2. *ади.* дуршаванда аз вазни саҳеҳ, ғайрисолим, ғайриҷоиш (*дар бораи руқиҳое, ки дар вазн ҳарфе зиёд ва ё кам воқеъ мешавад*).
- МУНИР** *а.* **منير** нурпош, равшан, тобон, дурахшон; **бадри мунир** *кит.* а) моҳи пурраи тобон; б) *киноя аз маҳбубаи зебо*; **меҳри мунир** офтоби нурбахш; **моҳи мунир** моҳи тобон.
- МУНИС** **مونس** *ниг.* мӯънис.
- МУНИТСИПАЛИТЕТ** *фр.* **منتسپاليت** мақоми худидораи ҳукумати шаҳр ва ноҳия (*дар баъзе мамлакатҳо*).
- МУНИТСИПАЛӢ** **منتسپالى** *мансуб ба мунитсипалитет.*
- МУНКАР** *а.* **منكر** 1. инкоршаванда, шинохташаванда. 2. бад, зишт, қабех; номуборак. 3. кори зишт, кори бад: **наҳӣи мункар** манъ фармудан аз кори бад. 4. *д.* **Мункар ва Накир** – ду фариштае, ки пас аз марг дар гӯр ба сари мурда ҳозир омада аз ӯ дар бораи гуноҳу савоби дар дунё кардааш бозпурсӣ мекунад.
- МУНКАСИР** *а.* **منكسر** *кит.* 1. шикасташаванда, шикананда; **хати мункасир** *кҳн.* хати шикаста. 2. касрнок.
- МУНКАСИФ** *а.* **منكسف** *кит.* 1. дар кусуф монда, гирифта (*дар бораи Офтоб*). 2. маҷ. тира, хира.
- МУНКАШИФ** *а.* **منكشف** *кит.* 1. кашфшуда; кушодашуда. 2. *маҷ.* ошкоро, фош; возеҳ, равшан.
- МУНКИР** *а.* **منكر** инкоркунанда, эътирофнакунандаи коре ё касе; **мункир шудан** а) иқрор нашудан, эътироф накардан; б) рад кардан, инкор кардан.
- МУНКИРШАВӢ** **منكرشوى** *исми амил аз мункир шудан; инкор, рад.*
- МУНҚАЗӢ** *а.* **منقضى** гузашта, тамомшуда, ба охир расида; **мунқазӣ шудан (гардидан)** тамом шудани мӯҳлати чизе.

МУНҚАЛИБ *a.* منقلب *kit.* 1. баргарданда; аз ҳоле ба ҳоле гарданда. 2. вожгуншуда, сарнагуншуда. 3. баръакс, чаппа; **мунқалиб шудан** а) вожгун шудан, чаппа шудан; б) бад шудани вазъият.

МУНҚАРИЗ *a.* منقرض *kit.* ба инқироз расида, ба охир расида, азбайнрафта; **мунқариз шудан** нест шудан, аз байн рафтан.

МУНМУНА *a.* مونمونه *bot.* як навъи гиёҳи хамешасабз, ки баргҳои майда дорад.

МУНОДӢ *a.* منادى 1. нидокунанда. 2. таър. он ки матлаберо бо овози баланд эълон карда, ба мардум мерасонад, чорчӣ.

МУНОДО *a.* منادا *kit.* нидошуда, эълоншуда; **мунодо шудан** нидо шудан, эълон кардан, чар задан. 2. кун. мухотаб.

МУНОЗИРА *a.* مناظره 1. баҳсу чидоли ду ё чанд кас барои исботи нуқтаи назари худ онд ба мавзӯ ё масъалае: **мунозира кардан**, **мунозирараву мубоҳиса** баҳс, кашмакаши даҳонӣ. 2. *ади.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки ба тасвири баҳон як чиз ба чизи дигар (*мас.*, *мунозирараву замину осмон*, *шамъу парвона*) асос ёфтааст.

МУНОЗИРАВӢ *a.* مناظروى мавриди мунозира қароргиранда; баҳсноқ, бахсталаб.

МУНОЗИРАГАР *a.* مناظرهگر он ки баҳсу мунозира мекунад, мунозирақунанда, баҳскунанда.

МУНОҚИЗ *a.* مناقض *kit.* нақизи ҳам, зидди ҳамдигар.

МУНОҚИША *a.* مناقشه низоъ, муҳолифат, ҷанҷол бо ҳамдигар (*дар болои чизе, масъалае*): **муноқиша кардан**.

МУНОСИБ *a.* مناسب 1. мувофиқ, лоиқ, созгор; **вақти муносиб** дар мавриди мувофиқ; **фурсати муносиб** фурсати мусоид; **ба худаш муносиб** мувофиқи худ; шоистаи худ. 2. сазовор, шоиста: **ҷавоби муносиб**; **муносиб будан** маъқул будан; мувофиқи мақсад будан; муносиб шуморидан, лоиқ доништан (*чизеро ба касе*); **муносиб шуморидан** дуруст ҳисоб кардан; ба худ раво доништан;

МУНОСИБАТ *a.* مناسبت 1. нисбат доштан ба якдигар, вобаста будан аз якдигар; алоқа, робита; **муносибатҳо** вобастагиҳо, маҷмӯи робитаҳо: **муносибатҳои истеҳсолӣ** (*иқт.*), **муносибатҳои ҷамъиятӣ**; **муносибатро бури-**

дан тарки алоқа кардан, **робитаро буридан**; **муносибат қанда шудан** робита бурида шудан, қатъ гардидани алоқа; **муносибат доштан** алоқадор (дахлдор) будан. 2. маврид, фурсат; фурсати мувофиқ. 3. муомила, рафтор (*нисбат ба касе, чизе*); **ба муносибате** вобаста ба..., ба сабабе; **ба ин муносибат** аз ин ҷиҳат, бинобар ин.

МУНОСИБАТДОР *a.* مناسبدار дахлдор, робитадошта, алоқаманд.

МУНОФИҚ *a.* منافق он ки зоҳираш дигару бо-тинаш дигар аст, дурӯя.

МУНОФИҚӢ *a.* منافقى дурӯягӣ: **мунофиқӣ кардан**.

МУНОФИҚОНА *a.* منافقانه ба тарзи дурӯягӣ, мунофиқвор.

МУНОФИРАТ *a.* منافرت *mus.*, *kit.* номи овоз ва бӯъди нофораму ноҷӯр, диссонанс.

МУНОҶОТ *a.* مناجات 1. *д.* тавалло ва зорӣ кардан ба Худо, розу ниёз. 2. *ади.* яке аз унсурҳои асари бадеӣ дар адабиёти классикӣ, ки аз ситоиши Худо ва наъти пайғамбар (с) иборат аст.

МУНСАЛИК *a.* منسلک *kit.* 1. дар ришта касида. 2. дохилшуда, воридшуда ба маслаку тариқате. 3. *mus.* номи як силсила оҳангу сурудҳои машҳури классикӣ.

МУНСАӢ *a.* منثنى *kit.* хамхӯрда, хамида, қатшуда, дутошуда.

МУНСАРЕҲ *a.* منسرح *kit.* 1. осон равоншаванда. 2. *мач.* осон гуфташаванда. 3. *ади.* номи яке аз баҳрҳои арӯз, ки рукҳои он «мустафъилун мафъулот» аст.

МУНСИФ *a.* منصف *kit.* боинсоф, бовичдон, боадолат.

МУНСИФОНА *a.* منصفانه *kit.* боинсофона, бовичдонона, аз рӯи инсофу адолат; бегаразона.

МУНТАБЕӢ *a.* منطبع *kit.* 1. он чи дар рӯи чизи дигар нақш меёбад, нақшбанда; **мунтабеъ шудан** нақш бастан. 2. ба таъб расида, ҷопшуда.

МУНТАЗАМ *a.* منتظم 1. ба таври муназзам, бонизом, ботартиб, мурағтаб: **харакати мунтазами нақлиёт**. 2. якзайл, ҳамеша давомкушанда, бардавом, доимӣ.

МУНТАЗАМАН *a.* منتظماً *ниг.* мунтазамопа.

МУНТАЗАМӢ منتظمى *1.* муназзамӣ, бо тартибу низом будан, мураттабӣ. *2.* доимӣ, бардавом будан.

МУНТАЗАМОНА منتظمانه *1.* ба таври муназзам, ботартибона; мураттабан. *2.* доиман, бардавом.

МУНТАЗИР منتظر *нигарон, чашм ба роҳ; мунтазир будан* а) интизорӣ кашидан, нигарон будан; б) чашм доштан, умед кардан; **мунтазир доштан** интизор кардан; **мунтазир истодан** нигарон будан, чашм ба роҳ будан; **мунтазир кардан** дар интизорӣ доштан **мунтазир шудан** нигарон шудан, интизор шудан; **мунтазир ништастан** дар интизорӣ будан, нигарон ва чашм дар роҳ будан.

МУНТАЗИРӢ منتظري *мунтазир будан, нигаронӣ, интизорӣ.*

МУНТАМИС *a.* منتمس *кит.* маҳвшуда, нестшуда, аз байн рафта; нопадидшуда: **ситоран мунтамис.**

МУНТАСАБ *a.* منتصب *кит.* *1.* насбшуда, шинондашуда. *2.* муайяншуда, таъйиншуда (*ба мансабе*).

МУНТАСАХ *a.* منتسخ *кит.* *1.* нусхабардорӣ шуда, нусхабардошта. *2.* бекоршуда, лағвшуда.

МУНТАСИБ *a.* منتسب *1.* нисбатдоранда бо касе. *2.* ҳешу табор.

МУНТАХАБ *a.* منتخب *интихобшуда, баргузида, хоста гирифташуда: асарҳои мунтахаб.*

МУНТАХАБОТ *a.* منتخبات *1.* ҷ. **мунтахаб.** *2.* асарҳои интихобан гирифташудаи ягон шоир ва нависанда ё шоиру нависандагон.

МУНТАҲАЛ *a.* منتحل *кит.* ба худ нисбат додашуда (*мас., шеъри дигареро*).

МУНТАҲИЛ *a.* منتحل *кит.* ба худ нисбат диҳанда (*шеъри касеро*).

МУНТАҲӢ *a.* منتهى *кит.* *1.* *ниг.* **мунтаҳо.** *2.* интиҳоебанда, ба охир расанда, анҷомёбанда.

МУНТАҲО *a.* منتها//منتهى *1.* ба интиҳо расида, ба поён расида; охир, поён, анҷом. *2.* ниҳоят, ҳадди охирин; аз ҳад зиёд, ахиран; оқибат.

МУНТАҶАБ *a.* منتجب *кит.* баргузида, интихобшуда, мунтахаб.

МУНТАШИР *a.* منتشر *1.* нашршуда, интишорёфта, чопшуда. *2.* пахнгардида; **мунташир шудан** пахн гаштан.

МУНФАК *a.* منفك *кит.* *1.* аз ҳамдигар ҷудошуда, аз ҳам дуршуда. *2.* дур, ҷудо.

МУНФАИЛ *a.* منفعل *кит.* шармсор, хиҷолатманд, хиҷил: **мунфаил шудан.**

МУНФАРИД *a.* منفرد *кит.* яғона, танҳо; бемисл, беназир.

МУНФАСИЛ *a.* منفصل *кит.* ҷудошуда; фосилдор.

МУНФАСИЛА *a.* منفصله *муаннаси мунфасил; харфҳои мунфасила зби.* ҳафт харфи алифбои арабиасоси тоҷикӣ (ادزرزو), ки байни худ ва аз дигар харфҳои баъд аз худ омада ҷудо навишта мешаванд.

МУНФАСИХ *a.* منفسخ *кит.* фасхшуда, бекор (*оид ба оҳду паймон, қарордод*).

МУНФАҶИР *a.* منفجر *фаворазананда, пошхӯранда; тарканда, инфичоршаванда.*

МУНФАҶИРА *a.* منفجره *муаннаси мунфаҷир; маводи мунфаҷира моддаҳои тарканда.*

МУНҲАРИТ *a.* منخرط *кит.* *1.* тарошидашуда, харротишуда. *2.* ба ришта кашидашуда. *3.* *мач.* ба миёни чизе даромада, ҷойгиршуда.

МУНҲАДИМ *a.* منهدم *вайроншуда, харобшуда; мунҳадим шудан* вайрон шудан, аз ҳам рехтан (-и бино).

МУНҲАЗИМ *a.* منهزم *кит.* шикастхӯрда, мағлуб (*дар ҷанг*); рӯ ба гурез ниҳода, фирорӣ, гуреза (*аз ҷанг*); **мунҳазим шудан** рӯ ба гурез ниҳодан.

МУНҲАЛ *a.* منحل *кит.* *1.* ҳалшуда (*мас., шакар дар об*). *2.* фaysалаёфта, яктарафашуда (*оид ба масъалае*): **мунҳал шудан** а) ҳал шудан (-и масъалае); аз байн рафтан (-и ҳизбе).

МУНҲАНИӢ *a.* منحنى *кит.* хамида, дутошуда; **хати мунҳанӣ** хати хамида ва қач; **пири мунҳанӣ** пири хамидақомат.

МУНҲАРИФ *a.* منحرف *кит.* *1.* инҳирофёфта, аз роҳи рост баромада, ба роҳи қач рафта. *2.* хамида, қач; **мунҳариф шудани мизоч** а) аз ҳолати эътидол баромадани мизоч; б) *мач.*

бемор шудан.

МУНҲАСИР *a.* منحصر *kit.* 1. дар инҳисор буда, ихоташуда, махлуд. 2. дар инҳисорот воқеъгашта; **мунҳасир буд...** иборат буд...; **мунҳасир ба фард** ягона, якто; **китоби мунҳасир ба фард** китоби нодир.

МУНҲАТ(Т) *a.* منحت *kit.* интиҳоефта, пастфуромада, пастрафта; паст, поин.

МУНЧА *t.* منچه *гуфт.* хӯрдашуда, кундшуда: **каландчан мунча**; **қалами мунча** пасмондаи қалам.

МУНЧОҚ *t.* منچاق *шиг.* мипчоқ.

МУНЧ I منچ *бот.* навъи нахӯди даштӣ аз оилаи лӯбиё.

МУНЧ II منچ *kit.* занбӯри асал.

МУНЧАМИД *a.* منجمد *kit.* басташуда (*мас., хун*); **яхбаста (об ё моеи дигар)**; **мунчамид шудан** а) сахт шудан(-и хун); **ях бастан(-и об).**

МУНЧАР *a.* منجر *kit.* кашидашуда, расида ба чизе, анҷомида бо коре; **мунчар шудан** анҷомидан, анҷом ёфтан бо коре ё чизе, расидан ба ҷоё ё ба ҳолате.

МУНЧИК منجک *kit.* занбӯри хурд.

МУНШАОТ *a.* منشآت *kit.* навиштаҷоти адабӣ ва мактубӣ, иншоҳо ва таснифоти муншиён; мактубот.

МУНШИГӢ *a.* منشيگي 1. дабирӣ, касбу кори муншӣ, котибӣ, мирзоӣ. 2. *таър.* вазифаи котиби девони давлатӣ ё вазорат.

МУНШӢ *a.* منشي 1. котиб, дабир, мирзо. 2. *таър.* котиб-корғузори девони давлатӣ ё вазорат.

МУНЪАДИМ *a.* منعدم *kit.* маъдум, несту нобудшаванда.

МУНЪАКИС *a.* منعكس *инъикосёфта, аксёфта:* **мунъакис кардан, мунъакис шудан.**

МУНЪИМ *a.* منعم *kit.* тавонгар, соҳибнеъмат, бой, давлатманд.

МУОВАДАТ *a.* معاودت *kit.* бозгашт; бозгашт кардан баргаштан.

МУОВАНАТ *a.* معاونت *kit.* ба ҳамдигар кумак кардан; ионат, дастгирӣ, мададгорӣ, ёрмандӣ: **муованат кардан** ёрӣ расондан.

МУОВИЗА *a.* معاوضه *чизеро ба чизи дигар иваз*

кардан; ивази чизро аз ду тараф, ивази дута-рафа: муовизаи китоб, муовизаи мол; муовиза кардан чизеро ба чизе иваз кардан.

МУОВИН *a.* معاون 1. *кҳн.* ёридоханда, ёрирасон. 2. *ҷонишин.*

МУОД *a.* معاد *kit.* бозгардонида, бозпасдода.

МУОДИЛ *a.* معادل *як чизи ба чизи дигар аз ҳар чихат баробар, мусовӣ; баробарқимат, баробарвазн, ҳамчанд.*

МУОДИЛА *a.* معادله *риёз.* баробарии риёзӣ бо як ё якчанд бузургии номаълум, ки фақат дар ҳолатҳои муайяни он бузургихо мусовӣ мебошад.

МУОИНА *a.* معاينه 1. бо ҷашми худ дидан, аз назар гузаронидан: **муоина кардан.** 2. *тиб.* баррасӣ кардан ва бодикқат аз назар гузаронидани ҳолати бемор барои муайян намудани дарди ӯ: **муоинаи тиббӣ** баррасӣ ва назорати пизишкӣ барои муайян кардани вазъи таъдурустии кормандони баъзе соҳаҳо.

МУОЛИЧ *a.* معالج *kit., шиг.* **муоличакунанда; табобатӣ, сиҳаткунанда, дармонгар.**

МУОЛИЧА معالجه *дармон, илоҷ кардан (ба беморӣ), даво кардан, табобат:* **муолича кардан** табобат кардан, сиҳат кардан (*беморро*).

МУОЛИЧАВӢ معالجه‌وي *мансуб ба муолича; марбут ба дармон:* **муассисан муоличавӣ.**

МУОЛИЧАКУНАНДА معالجه‌کننده *пизишкӣ, ки ба муолича кардани беморони баҳши муайяни беморхона муваззаф аст; табиб:* **пизишки муоличакунанда.**

МУОЛИЧАНАШАВАНДА معالجه‌نشونده *шиг.* **муоличанопазир.**

МУОЛИЧАНОПАЗИР معالجه‌ناپذير *малҷанапазир, бедармон, табобатнашаванда, дармоннопазир.*

МУОЛИЧАПАЗИР معالجه‌پذير *шиг.* **муоличашаванда.**

МУОЛИЧАХОНА معالجه‌خانه *гуфт.* ҷои муолича, дармонгоҳ, табобатхона: **муоличахонаи дарди ҷашм.**

МУОЛИЧАШАВАНДА معالجه‌شونده *қобили муолича, қобили дармон, дармонпазир.*

МУОМИЛ *a.* معامل *kit.* 1. он ки ба хари-

- дуфурӯши мол машғул аст, додугирифткунанда, муомилакунанда, харидуфурӯшкунанда. 2. *кҗн.* тоҷир, бозаргон.
- МУОМИЛА** *a.* معامله 1. *кит.* муносибати дута-рафа, муносибати кории байни ҳам. 2. рафтор нисбат ба каси дигар, рафтори касе дар вақти вохӯрӣ (*сӯҳбат ва ғ.*) бо касони дигар. 3. харидуфурӯш, додугирифт, робитаи молӣ ва пулӣ; савдо; **муомиларо қандан** қатъи муносибат қардан; **муомила қардан** муносибат қардан; ба кас гапи хуб ё бад задан.
- МУОМИЛАДОР** *a.* معامله‌دار он ки бо корҳои тичорат, савдо ва молия машғул аст.
- МУОМИЛОТ//МУОМАЛОТ** *a.* معاملات 1. *ҷ.* муомила//муомала. 2. муносибатҳои пулӣ, равобии тичоратӣ; **муомилоти пул** гардиши пул; **андоз ва муомилот** андоз ва гардиши пул; андоз ва савдо.
- МУОСИР** *a.* معاصر 1. ҳамаср, ҳамқарн, ҳамзамон. 2. ҳозира, кунунӣ: **адабиёти муосири тоҷик.**
- МУОФ** *a.* معاف *кит.* авф шуда, бахшида; **муоф қардан** бахшидан, аз гуноҳи касе гузастан.
- МУОХИЗА//МУОХИЗАТ** *a.* مؤاخذه//مؤاخذت *кит.* 1. аҳз қардан, гирифтан; мусодира қардан. 2. сахтгирӣ, ҷазо, танбех: **муохиза қардан** а) аҳз қардан, гирифтан; б) ҷазо додан, танбех қардан.
- МУОҲИД** *a.* معاهد *кит.* аҳдкунанда бо касе, шартномакунанда.
- МУОҲИДА** *a.* معاهده 1. аҳду паймон бастан бо якдигар, аҳдбандӣ бо ҳам. 2. *с.* иттиҳод ва созиши байни давлатҳо, хизбҳо, созмонҳо ва гурӯҳҳо дар роҳи ягон мақсад, созишнома, паймон, блок, пакт: **муоҳида бастан** созишнома бастан, шартнома бастан.
- МУОҲИДАБАНДӢ** *a.* معاهده‌بندی *исми амал аз муоҳида бастан*; паймон бастан, созишнома ба имзо расондан.
- МУОҲИДАНОМА** *a.* معاهده‌نامه созишнома, шартнома.
- МУОШИҚА** *a.* معاشره *кит.* ишқварзӣ бо ҳам.
- МУОШИР** *a.* معاشر *кит.* ҳамдам, ҳамсӯҳбат; ҳамнишин.
- МУОШИРАТ** *a.* معاشرت *кит.* зистан бо ҳам; муносибат бо ҳам: **одоби муошират** рафтори бат бо ҳам: **одоби муошират** рафтори кас дар ҷамъият ва муносибат бо дигарон.
- МУРАББАЪ** *a.* مربّع 1. ҳар чизи чоргӯша, чизи қаду бараш баробар. 2. чоркунҷаи баробар-тараф, сатҳи чор тарафаш баробар: **метри мураббаъ.**
- МУРАББИГӢ** *a.* مربیگی *кит.* вазифа ва шугли мураббӣ; тарбиятгарӣ.
- МУРАББИЯ** *a.* مربيه *кит.* муаннаси мураббӣ; зани тарбияткунанда.
- МУРАББӢ** *a.* مربّی 1. тарбиятдиҳанда, парваришдиҳанда, тарбиятгар. 2. *нав.* омӯзондаи ягон навъи варзиш, машқдиҳанда ва роҳбари гурӯҳи варзишгарон, тренер.
- МУРАББО** *a.* مربّو *кит.* меваи дар шакар пухташуда: **мураббон бихӣ, мураббон зардолу, мураббон чормағз.**
- МУРАББОПАЗӢ** *a.* مربّوپازى *кит.* пухтани мураббо.
- МУРАВВАҚ I** *a.* مروّق *кит.* соф қарда, аз дурдурӣ лой чудо шуда; **шароби мураввақ** бодаи бедурд, шароби соф.
- МУРАВВАҚ II** *a.* مروّق *кит.* (хонаи) равоқдор, гунбаздор.
- МУРАВВЕҲ** *a.* مروّح *кит.* роҳатрасонанда; рӯҳафзо.
- МУРАККАБ** *a.* مرکّب 1. таркибёфта аз чанд чиз (ё чузъ), таркибӣ: **калиман мураккаб** *грам.* калимае, ки бо риояи қоидаҳои калимасозӣ аз ду ё чанд чузъ таркиб ёфтааст: **модаркалон, мардикоргирӣ.** 2. печдарпеч; мушқил: **давран мураккаб ва пур аз зиддият; мураккаб қардан** а) сертаркиб қардан, таркибашро зиёд қардан; б) душвор ва мушқил гардонидан. 3. *кҗн.* сиёҳӣ барои хатнависӣ.
- МУРАККАБӢ** *a.* مرکّبى *кит.* мураккаб будан; мушқилӣ, душворӣ.
- МУРАККАБНАВИСӢ** *a.* مرکّب‌نویسی *кит.* ба ҳам пайваст қарда навиштани ҳарфҳои арабӣ.
- МУРАККАБОТ** *a.* مرکّبات 1. *ҷ.* мураккаб. 2. шаклҳои ҳарфҳои арабӣ, ки дар алифбои арабӣ дар пайвастагӣ бо дигар ҳарфҳои навишта шудаанд; бахши сармашқ, ки тарзи пайваст қарда навиштани ҳарфҳои арабиро меомӯзонад, **муқоб. муфрадот.**
- МУРАҚҚАЪ** *a.* مرقّع *кит.* 1. аз порчаҳои матоъ-

хои гуногун бо ҳам дӯхташуда. 2. чомаи аз порчаҳо дӯхташудан дарвешон, чомаи куроқ.

МУРАКҚАЪПҶШ *مرقع پوش* *кит.* 1. пӯшандан чомаи куроқ. 2. *кҶн.* қаландар, дарвеш, сӯфӣ.

МУРАССАЪ *а.* *مرصع* 1. орошашуда бо сангҳои қиматбаҳо, тиловорӣ бо ҷавохирот ороиш додашуда, ҷавохирнишон. 2. *ади.* шеър, ки дар он санъати тарсеъ ба қор бурда шудааст; шеър ё настри фикраҳояш ба ҳам сачъдор.

МУРАССАЪКОРӢ *مرصع کاری* нишондани сангҳои қиматбаҳо ба рӯи чизҳои зебу зинатӣ, ҷавохирнишонӣ; нигинкорӣ.

МУРАТТАБ *а.* *مرتّب* 1. ба тартиб даровардашуда; **ба таври мураттаб** бо назму тартиб, мураттабан. 2. мунтазам, пайваста, пайҳам: **мураттаб қор қардан**; **мураттаб қардан** ба тартиб даровардан; **мураттаб шудан** ба тартиб даромадан.

МУРАТТАБАН *а.* *مرتّباً* ба таври мураттаб, мунтазаман: **мураттабан қор қардан**.

МУРАТТИБ *а.* *مرتّب* батартибоваранда; тартибдиханда: **мураттиби маҷмӯан мақолаҳо**.

МУРАТТИБӢ *مرتّبى* шугл ва касби мураттиб, тартибдихӣ, ба шаклдарорӣ.

МУРАФФАҲ *а.* *مرّفح* *кит.* осуда, роҳат, ором.

МУРАФФАҲУЛҲОЛ *а.* *مرّفه الحال* *кит.* осудаҳол; хушҳол.

МУРАХҲАМ I *а.* *مرحّم* 1. *кит.* думбурида. 2. *зби.* калимае, ки морфема ё ягон ҷузъи охири он афтода бошад ҳам, маънои шакли пурраашро дода метавонад: **масдари мураххам** (*мас.*, гузашт аз гузаштан).

МУРАХҲАМ II *а.* *مرحّم* *кит.* бо санги рухом фарш қардашуда, мармарфарш. 2. *маҷ.* орошта.

МУРАХҲАС *а.* *مرحّص* 1. рухсатшуда, иҷозатдода. 2. озодшуда; **мурахҳас қардан** а) иҷозат додан, рухсат додан (*ба рафтан*); б) озод қардан, сар додан.

МУРАХҲАСӢ *مرحّصى* рухсатӣ; таътил.

МУРВАТ *مروت* *тех.* меҳи печдор, ки онро чапу рост тоб дода ба ҷое мебароранд ва мебароранд, то чизе баста ё кушода шавад.

МУРВАТТОБ *مروت تاب* тобдихандаи мурват, винттоб; **калиди мурваттоб**.

МУРВО *مروا* *кит.* дуои хайр, фоли нек; *муқоб.* мурғво.

МУРГУ//МУРГӢ *مرگو* *кҶн.* гунчишк.

МУРҒ *مرغ* 1. номи умумии парандаҳо, паранда, тайр: **мурғи даштӣ//мурғи титав** тазарв; **мурғи қу** як навъ парандаи зебои калони обӣ; **мурғи марҷон** мурғи калонҷуссаи хонагӣ аз чинси тазарв, ки дар гулӯ ва беҳи нӯлаш гӯшти тоҷмонанди овезон дорад; **мурғи сакқо** мурғи дар об шинокунандаи калонҷуссаи минқорбоз, ки дар зери нӯлаш халтаи калони ҳалқум дорад; **мурғи титав** *ниг.* **мурғи даштӣ**. 2. мурғи хонагӣ; мокиён: **мурғи қурқ** мокиёни аз тухммонда ва барои ҷўҷабарорӣ ба тухм зер қардан моил; **мурғи бепар** а) мурғи парқанда (*барои гӯшт*); б) *киноя* аз нотавон, очиз; **мурғи Исо** (*ё Исӣ*) *кит.* шабпарак, хаффош; **мурғи сахар** булбул; **мурғи ҳаво** мурғи гайри қасасӣ, парандаи озод; **мурғи ҳумо** парандаи афсонавие, ки гӯё сояаш ба сари ҳар қас афтад, вай хушбахту қомрон мешудааст; **соли мурғ** соли даҳум аз силсилаи дувоздаҳгонаи солшумории мучал (*бо номи ҳайвонот*); **мурғи посӯхта барин** ошуфтаву беқарор, саҳт ҳаросон; **мурғи дилро қуштан** бешавқу ҳавсала шудан; **мурғи давлат** ба **сарӣ қасе нишастан** соҳибистиқлол шудан, хушбахт шудан; **забони мурғонро мурғон мефонанд** (*мақ.*) ҳамчинсон матлаби яқдигарро ба осонӣ мефаҳманд; **пон мурғ чандто?** – **якто!** барои тасдиқи риёқоронаи дурӯғи қаси дигар ё дар мавриди ваъдаи қатъӣ додан барои нигоҳ доштани сирри қасе гуфта мешавад.

МУРҒАҚ *مرغک* 1. *шакли тасғири* мурғ; мурғ ва парандаи хурдҷусса. 2. *гуфт.* доначаҳои бадан, ки мисли доначаҳои пӯсти мурғ бошад; **ба бадан (тан) мурғак дамидан** тарсидан, безобита шудан.

МУРҒБИРӢН *مرغ بريان* *хӯр.* таомест, ки гӯшти мурғро бирён қарда мепазанд.

МУРҒБОЗ *مرغ باز* *ниг.* хурӯсбоз.

МУРҒБОЗӢ *مرغ بازی* *ниг.* хурӯсбозӣ.

МУРҒБОН *مرغ بان* мурғпарвар, бонигари мурғон.

МУРҒБОНӢ *مرغ بانی* нигоҳбонӣ ва парвариши мурғ, мурғпарварӣ.

МУРҒВО *مرغوا* *кит.* дуои бад, фоли бад; *муқоб.* мурво.

МУРҒКАБОБ مرغ کباب кабоби гӯшти мурғ.

МУРҒОБИВОР مرغابی وار ба мисли мурғобӣ, монанди мурғобӣ: **мурғобивор роҳ рафтан**; **мурғобивор шино кардан**.

МУРҒОБИПАРВАРӢ مرغابی پروزی парваришу нигоҳубини мурғобиҳо барои истехсоли гӯшт: **фермаи мурғобипарварӣ**.

МУРҒОБӢ مرغابی мурғи хонагии оби аз қоз хурдтар, ки паҳннӯли гарданкӯтоҳи панҷахоҷаш пардадор аст.

МУРҒПАРВАР مرغ پرور он ки бо парвариши мурғон машғул аст, мурғбон.

МУРҒПАРВАРӢ مرغ پروزی соҳаи чорвопарварӣ, ки вазифаи он парваришу нигоҳубини парандаҳо (*аз қабили мурғ, мурғобӣ, ғоз, мурғи марҷон*) барои истехсоли гӯшту тухм мебошад: **фермаи мурғпарварӣ**.

МУРҒФАРӢД مرغ فریاد вақти бонги хурӯс, сахари барвақт.

МУРҒХОНА مرغ خانه 1. катаки мурғ, огили мурғон; ҷои нигоҳдорӣ ва парвариши мурғҳо. 2. корхонаи (фермаи) мурғпарварӣ.

МУРҒЧӮҶА مرغ چوجه чӯҷаи мурғ, бачаи мурғ.

МУРҒШӮРБО مرغ شوربا хӯр. таоми обакии аз гӯшти мурғ ва сабзабот пухташуда, шӯрбон мурғ.

МУРДА مرده *сифати феълии замони гузашта аз мурдан*. 1. ҷасади одами фавтида, тани бечон, наъш; *муқоб.* **зинда**. 2. ҷаноза; маросими дафи; **рузи мурда** рӯзи ҷаноза (**дафи**). 3. хомӯшшуда (*оид ба отаи ё чароғ*); **муши мурда** бадқирдоре, ки худро дар зоҳир бечора нишон медиҳад; **мурда-мурда** бисёр азобу машаққат кашида, бо азоби зиёд; **мурда барин** хобидан саҳт дар хоб будан, масти хоб будан; **мурдаи худро партофтаи** (*ба болои касе ё чизе*) барои ба даст овардани чизе (фоидае) хеле шилқин шудан; касеро безор кардан; **мурдаро монда тутхӯрӣ** кардан кори асосиро монда ба корҳои ғайримухим машғул шудан; **болон мурда сад чӯб** (*мақ.*) ба болои як мусибат мусибати дигар, ба болои нохушӣ боз нохушии нав.

МУРДАВОР مرده وار 1. мисли мурда, монанди мурда бечон. 2. *ниг.* **мурданивор**.

МУРДАДИЛ مرده دل *ниг.* **дилмурда**.

МУРДАДИЛӢ مرده دلی *маҷ.* 1. дилмурдагӣ, афсурдадилӣ, камҳавсалагӣ. 2. рӯхафтодагӣ, ноумедӣ.

МУРДАКАШ مرده کش кашондани ҷасади фавтида.

МУРДАКАШӢ مرده کشی кашонидани мурдаҳо; **мошини мурдакашӣ** мошин барои кашонидани мурда.

МУРДАМОНАНД مرده مانند мисли мурда, беҳаракат.

МУРДАН مردن 1. вафот кардан, фавтидан, қазо кардан; **ба мурдан расидан** ба марг наздик шудан; хеле бемору бемадор шудан. 2. хомӯш шудан (*дар бораи отаи, чароғ*); **пешии поят мурам!** дар мавриди аз касе бо зорӣ ва тавалло чизе ё коре хоستان мегӯянд.

МУРДАНИВОР مرده نیوار ба мурдан наздик; то ҳадди охир: **мурданивор задан**; **мурданивор зӯр задан** (**кор кардан**); **мурданивор тарсидан** саҳт тарсидан; **мурданивор хӯрок хӯрдан** бисёр хӯрдан, пурхӯрӣ кардан.

МУРДАНИӢ مردنی 1. *сифати феълии замони оянда аз мурдан*; фавтидан хоستان. 2. *таҳқ.* **гуфт.** *искит, палид, хасис.*

МУРДАОСО مرده آسا ба мисли мурда, шабеҳи мурда, ба сони мурда.

МУРДАРЕГ//МУРДАРИГ مرده ريگ *кҳи.* 1. он чи аз мурда ба ворисонаш мондааст, мерос. 2. чизи бар абас рафта, гумшуда.

МУРДАСӮЗӢ مرده سوزی мурдаро сӯхтан; ҷасади мурдаро дар кӯраи маҳсус сӯзонда хокистар кардан (*дар оини буддоиҳо*).

МУРДАХОНА مرده خانه 1. хонае, ки дар он касе мурдааст. 2. хонаи нигоҳ доштани ҷасадаҳои мурда, сардхона.

МУРДАХӮР مرده خور *ниг.* **лошахӯр**.

МУРДАШӮ(Ӣ) مرده شوی он ки мурдаро мешӯяд, покшӯӣ, ғассол.

МУРДАШӮӢ مرده شویی касбу кори мурдашӯ; покшӯӣ, ғассолӣ.

МУРДОБ مرداب толоб, истаҳри оби истода.

МУРДОД مر داد номи моҳи панҷуми соли шамсӣ (*мутобиқи асад*), ки ба 22 июл – 21 август

- рост меояд.
- МУРДОР** مردار 1. часади мурдаи бӯйгирифтаи ҳайвон; ҳайвони худмурда. 2. чизи нопок, чизи ифлос. 3. *гуфт*. палид, ҳаромӣ.
- МУРДОРӢ** مردارى 1. чизҳои чиркину ифлос. 2. палидӣ, бадкирдорӣ, ҳаромигарӣ.
- МУРДОРОНА** مردارانه ба мисли мурдор, палидона, нопокона.
- МУРИД** *a.* مرید 1. иродатманд, хоҳон, толиб. 2. *д.* пайравикунанда, пайрав; он ки байат мекунад (*мас.*, бо шайх, пир, эшон); **мурид будан** пайрав будан; **мурид гирифта** ба муридӣ қабул кардан; **мурид шудан** пайрав ва шогирди шайх ё эшон шудан; байат намудан бо шайх, эшон *ва г.*
- МУРИДӢ** مریدی *д.* мансуб ба мурид; мурид будан.
- МУРИС** *a.* مورث 1. меросгузоранда. 2. сабабшаванда, сабабгор, боис.
- МУРОАТ** *a.* مراعت *шақли дигари муроот.*
- МУРОД** *a.* مراد 1. чизи иродашуда, чизи хосташуда; мақсад; талаб, хоҳиш. 2. хоҳиш, орзу: **муроди касеро баровардан** касеро ба мақсад расондан; **мурод ҳосил шудан** мақсад ба даст омадан, хоҳиш иҷро шудан; **ба мурод расидан** ба матлаби худ ноил шудан, ба мақсади худ расидан.
- МУРОДБАХШ** مرادبخش расонанда ба мақсад, ба матлаб расонанда.
- МУРОДИФ** *a.* مرادف *зби.* ду ё чанд калимаи аз ҷиҳати таркиби овозӣ гуногун, ки як маъно ё маъноҳои ба ҳам наздикро ифода мекунанд (*мас.*, калима ва вожа).
- МУРОҚИБ** *a.* مراقب *кит.* муроқибаткунанда, ниғаҳбон, мувозиб; назораткунанда.
- МУРОҚИБАТ//МУРОҚАБАТ** *a.* مراقبت мушоҳида: **муроқабат кардан (намудан)**. 2. бо зикри Худо аз тааллуқоти дунё дур будан; нигоҳ доштани қалб аз бадихо.
- МУРОМУРӢ** مرامرى бисёр мурдани одамон аз офате (*мас.*, вабо, тоун...), муриш; **муромурӣ ҳайвонот** муриши ҳайвонот.
- МУРООТ** *a.* مراعات 1. риояи якдигар, поси хо-тири ҳамдигар нигоҳ доштан. 2. таваҷҷӯҳ, диққат; лутфу марҳамат, ҳурмат; **муроот**

кардан а) поси хотир кардан; ҳурмат кардан; б) марҳамат кардан, бо лутф чизеро пешниҳод кардан.

МУРООТУННАЗИР *a.* مراعاتالنظير *ади.* аз санъатҳои бадеии маънавий, ки дар як чо овардани чанд калимаи маънан ба ҳам муносибатдор (*риояи таносуби сухан*)-ро талаб мекунад.

МУРОСИЛА *a.* مراسله ба ҳам мактубнависӣ, мукотиба.

МУРОСИЛОТ مراسلات 1. *ҷ.* муросила. 2. *нав.* мактубҳо, номаҳо.

МУРОСО *a.* مراسم *гуфт.*, *ниг.* мувосо; **муросо кардан** созиш ва мувофиқат кардан бо касе.

МУРОСОГАР مراسمگر *ниг.* муросокор.

МУРОСОКОР مراسمکار созишгар, мувофиқаткунанда бо касе ё бо чизе.

МУРОСОКОРӢ مراسمکاری созишкорӣ, муросо-кор будан.

МУРОСОКОРОНА مراسمکارانه муносибати созишкорона, бо муросо (амал кардан).

МУРОФИА//МУРОФАА *a.* مراجعه муҳокимаи даъво ва додхоҳӣ дар маҳкамаи судӣ: **мурофиаи судӣ**; **мурофиа барпо кардан** кори судиро муҳокима кардан; дар муҳокимаи даъво ва додхоҳӣ саволу ҷавоб кардан.

МУРОФИАХОНА مراجعهخانه 1. маҳалли мурофиа. 2. *таър.* қозихона, ки дар он ҷо мурофиа барпо мешуд.

МУРОФИҚАТ *a.* مراققت *кит.* 1. ба ҳам рафиқ шудан, дӯст гаштан. 2. рафоқат, мулотифат.

МУРОҲИҚ *a.* مراقه *кит.* писари наздик ба синни балоғат, наврас.

МУРОҶИАТ *a.* مراجعت 1. ба касе ё марчае рӯй овардан барои коре ё бо саволе. 2. *кит.* гашта омадан; бозгашт: **мурочиат кардан (намудан)** рӯчӯ кардан, рӯй овардан ба касе барои коре.

МУРОҶИАТКУНАНДА مراجعتکننده он ки барои коре ба касе рӯй меорад.

МУРОҶИАТНОМА مراجعتنامه номае, ки ба воситаи он ба мардум мурочиат мекунанд: **мурочиатномаи маҷлис**, **мурочиатномаи қабул кардан**.

- МУРСАЛ** *а.* مرسل *кит.* 1. фиристода, расул. 2. пайгамбари соҳибкитоб; **мурсал доштаи** ирсол кардан, фиристодан.
- МУРСАЛА** *а.* مرسله *кит.* 1. муаннаси **мурсал**. 2. гарданбанди дароз аз сангҳои қиматбаҳо, марворид *ва ғ.*
- МУРСИЛ** *а.* مرسل *кит.* ирсолдоранда, фиристонда, фиристонанда.
- МУРТАД** *а.* مرتد *д.* аз дин баргашта, аз дин рӯғардонид; **муртад шудан** аз дин баргаштан.
- МУРТАДӢ** مرتدى *мансуб ба муртад*; муртад будан; аз дин баргашта.
- МУРТАЗО** *а.* مرتضى *кит.* 1. розишуда; каноатмандшуда; хурсандшуда. 2. лақаби домоди Мухаммади пайгамбар(с) Алӣ ибни Абутолиб (р).
- МУРТАКИБ** *а.* مرتكب *кит.* он ки ба коре сар кардааст; иқдомкунанда ба коре (*бад ӯ нек*); **муртакиби гуноҳ шудан** сабабгори гуноҳ шудан; гуноҳ кардан.
- МУРТАФЕЪ** *а.* مرتفع 1. баланд бардошташуда, баланд. 2. аз миён бардошташаванда, рафъшаванда; **муртафъ шудан** а) баланд шудан; б) бартараф шудан.
- МУРТАЧЕЪ** *а.* مرتجع 1. *кит.* бозгарданда, бозгашткунанда, иртиҷой. 2. с. тарафдор ва иштироккунандаи чараёни сиёсӣ, ки барои муҳофизат ва мустаҳкам кардани соҳти кӯҳнаи ҷамъияти мубориза мебаррад ва душмани ашадии пешрафти ҷомеа мебошад.
- МУРТОЗ** *а.* مرتاض *кит.* риёзаткаш, риёзаткашида; **аҳли муртоз** риёзаткашон; зониҳои риёзаткаш.
- МУРУВВАТ** *а.* 1. مروّت *чавонмардӣ, ҳимматбаландӣ; лутфу эҳсон.* 2. адолат, инсоф; мурувват кардан а) лутфу эҳсон намудан; б) аз рӯи инсоф амал кардан.
- МУРУР** *а.* مرور *гузаитан, гузариш; бо мурури замон бо гузаитани вақт; бо ситарӣ шудани замоне; роҳи мурур гузаргоҳ, ҷои гузар; мурур кардан гузаитан.*
- МУРУРГОҲ** مرورگاه *гузаргоҳ, ҷои убур.*
- МУРӮД** مرود *бот.* мевае аз чинси нок, ки аз он хурдтар буда, навҳои гуногун дорад.
- МУРЧ** مرچ *тухми сиёҳчаранги аз мош калонтар ва тунду хушбӯи як растании ҷанубӣ аст, ки кӯфта ба таом мепоянд; филфил: ◊ мурч хӯрдан* фиреб хӯрдан; **мурч хӯрондан** фиреб додан.
- МУРЧДОН** مرچدان *зарфи хурди махсусест, ки ба он мурчи кӯфта андохта ба рӯи дастархон мегузоранд.*
- МУРШИД** *а.* مرشيد 1. *д.* роҳнамо, пир, шайх. 2. тарбиятгар ва роҳбари сӯфиён (*дар тасаввуф*).
- МУСАББЕҲ** *а.* مسبح *кит.* тасбеҳгардонанда, зикргӯянда.
- МУСАББИБ** مسّيب *кит.* он ки ба коре ӯ чизе сабаб мешавад, сабабгор, боис.
- МУСАВВАДА** *а.* مسوّده *сиёҳнависи асар ӯ умуман таълифот, ки баъдан покнавис карда мешавад; мусаввада кардан* сиёҳнавис кардан.
- МУСАВВАР** *а.* مصوّر *тасвирдор; бо расму суратҳо ороишқфта; суратдор: маҷаллаи мусаввар, китоби мусаввар.*
- МУСАВВАРА** مصوّره 1. муаннаси мусаввар. 2. тасвир, сурат, расм.
- МУСАВВИБ** *а.* مصوّب *кит.* тасвибкунанда.
- МУСАВВИР** *а.* مصوّر *рассом, сураткаш.*
- МУСАВВИТ** *а.* مصوّت *кит., ниг.* садонок.
- МУСАВӢ** *а.* موسى 1. *д.* мансуб ба Мӯсо (*пайгамбари яҳудиён*); аз он Мӯсо: **асои мусавӣ**. 2. *д.* пайрави дини Мӯсо; яҳудӣ.
- МУСАДДАД** *а.* مسدّد *кит.* 1. саддшуда, басташуда, маҳкам, устувор; **садди мусаддад** банди мустаҳкам. 2. маҳкам, қавӣ; рост, дуруст; **раъйи мусаддад** фикри дуруст.
- МУСАДДАС** *а.* مسدّس 1. шашгӯша; шашпахлу. 2. *адш.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки ҳар як банди он аз шаш мисраъ иборат буда, панҷ мисраи аввал ҳамқофия ва мисраи охиринаи (шашуми) ҳамаи бандҳо бо якдигар ҳамқофия мебошанд.
- МУСАДДИҚ** *а.* مصدّق *кит.* тасдиқкунанда, ҳақ ҳисобкунанда.
- МУСАЙҚАЛ** *а.* مصيقل *сайқалдода, сайқалдор; ҷилодода, соф.*

МУСАЛЛАМ *a.* مسلم 1. *кит.* таслимшуда, тан-
дода, тобешшуда. 2. *кит.* эмин, сихату сало-
мат. 3. яқин, муайян, муқаррар, бешубха, бе-
чуну чаро; **мусаллам аст, ки...** а) яқин аст,
ки...; б) бе шакку шубха, бегумон.

МУСАЛЛАМАН *a.* مسلماً яқинан; бешубха,
бешак.

МУСАЛЛАС *a.* مثلث 1. *кит.* секунча, сегӯша. 2.
хар чизи мураккаб аз се чиз ё сохташуда аз
чузъ (*мас., хушбӯиш сегона, ки аз мушк, уд ва*
шбар ва мисли шӯҳо иборат аст). 3. навъе аз
шароб, ки баъди соф карда ҷӯшонидани ши-
раи ангур, сеяки он боқӣ мемондааст **мусал-**
ласи шаръӣ майи ба ин тариқ тайёр карда-
шуда. 4. *ади.* шакли шеърӣ, ки ҳар як банди
он аз ду мисраи ҳамқофия иборат буда, мис-
раи охири сеюми ҳамаи бандҳо ҳамқофия
мебошад.

МУСАЛЛАСОТ *a.* مثلثات *ч.* мусаллас; *ҳанд., кхн.*
тригонометрия.

МУСАЛЛАТ *a.* مسلط *кит.* голибшуда, тасаллу-
тёфта: **мусаллат шудан** касе ё мамлакатеро
ба итоати худ ё ба зери фармонбарии худ да-
ровардан.

МУСАЛЛАҲ *a.* مسلح силоҳдор, аслиҳадор,
ярокдор: **дастан мусаллах, қувван мусаллах,**
мусаллах будан ба чизе а) бо силоҳи ҷангӣ
муҷаҳҳаз будан; б) бо чизе таъмин будан; ба
чизе соҳиб будан. **мусаллах гардонидан** бо
силоҳи ҷангӣ муҷаҳҳаз намудан; **мусаллах**
кардан (намудан) аслиҳадор кардан, ярокнок
намудан; **мусаллах шудан (гаштан)** бо
силоҳи ҷангӣ муҷаҳҳаз шудан; ярокнок шу-
дан; аслиҳа гирифтан.

МУСАЛЛАҲОНА مسلحانه дар ҳолати ас-
лиҳадорӣ: ҳучуми мусаллаҳона.

МУСАЛЛО *a.* مصلا//مصلى *кит.* д. 1. чойнамоз,
саччода. 2. чои намозхонии умумӣ,
намозгоҳи умум.

МУСАЛМОН *a.* مسلمان *ниг.* мусулмон.

МУСАЛМОНӢ مسلماني *ниг.* мусулмонӣ.

МУСАЛСАЛ *a.* مسلسل 1. силсилабанд; бо ҳам
пайваст. 2. пайдарпай, пайваста: **кӯҳҳои му-**
салсал. 3. силоҳи оташфишон, пулемёт.

МУСАММАМ *a.* مصمم *кит.* тасмимёфта, қарори
катъӣ ёфта; **мусаммам кардан** ба қарори

катъӣ омадан.

МУСАММАН I *a.* مثنى *кит.* 1. ҳаштгӯша,
ҳашткунча, ҳаштпахлу. 2. *ади.* дар арӯз ваз-
ни ҳаштрукна, ки ҳар мисраъ аз чаҳор руки
ва ҳар як байти он шеър аз ҳафт руки иборат
аст; агар ба порчаҳои тараннумӣ тақсим ку-
нанд, ҳар мисраъ дар тӯлу арз як хел хонда
мешавад. 3. *ади.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки
ҳар як банд аз ҳафт мисраи ҳамқофия иборат
буда, мисраи охири (ҳаштуми) ҳама
бандҳо ҳамқофия мебошанд.

МУСАММАН II *a.* مثنى *кит.* фарбсхшуда,
равғангирифта.

МУСАММАР *a.* مستر *кит.* бо мисмор (мех)
парчин карда.

МУСАММАТ *a.* مسط *кит.* 1. ба ришта каши-
дашуда (*оид ба марворид ва ғ.*). 2. *ади.* шеърӣ
ишқию фалсафӣ, ки аз бандҳои ҷудогона
иборат буда, мисраҳои ҳар банд ба ғайр аз
мисраи охири ҳамқофия мебошанд ва мисраи
охири бандҳо қофияи ягона доранд; бандҳо
аз се то даҳ мисраъ шуда метавонанд.

МУСАММО *a.* مستما//مستى *кит.* исм додашуда,
номида, ном ниҳода; **мусаммо ба...** ба но-
ми...

МУСАММОТ *a.* مستات *ниг.* мусаммо (*нисбат ба*
ҷинси занона).

МУСАННАФ مصنف *кит.* таснифшуда,
таълифшуда; китоб, асар.

МУСАННИФ *a.* مصنف муаллиф, таълифкунан-
да, таснифгар.

МУСАННИФӢ مصنفى муаллифӣ, соҳиби тас-
ниф будан.

МУСАТТАҲ *a.* مسطح хамвору тахтшуда,
пастиву баландиҳояш баробар карда;
хамвор: **роҳи мусаттаҳ; мусаттаҳ кардан**
хамвор кардан.

МУСАФФО *a.* مصفا 1. соф, тоза, бегубор: **оби**
мусаффо. 2. равшан, дурахшон: **осмони му-**
саффо; мусаффо шудан соф шудан, тоза гаш-
тан, тасфия ёфтан.

МУСАХХАР *a.* مسخر тасхиршуда, мағлубшуда,
мутеъшуда, ба тасарруф даромада; фармон-
баршуда; **мусаххар гаштан (шудан)** тобеш
гаштан, ба итоат даромадан; **мусаххар кар-**
дан ишғол кардан, гирифтан, ба тасарруфи

- худ даровардан.
- МУСАҲҲАФ** *a.* مصحف *кит.* тағйирёфта дар натиҷаи хато навишта шудан ё галат хонда шудан, тасхифёфта, тахрифшуда.
- МУСАҲҲАҲ** *a.* مصحح *кит.* тасхехшуда, галатгиришуда: **нусхаи мусахҳаҳи рисола.**
- МУСАҲҲЕҲ** *a.* مصحح он ки галатҳои навиштаеро дуруст мекунад, тасхехкунанда, галатгир.
- МУСАҲҲЕҲӢ** *a.* مصححي шуғл ва кори мусахҳеҳ; галатгирӣ.
- МУСАЧЧАЪ** *a.* مسحح *кит.* бо сачъ навишташуда, сачънок, кофиядор: **настри мусаччаъ.**
- МУСБАТ** *a.* مثبت 1. *кит.* исботшуда, тасдиқшуда. 2. хуб, нек, маъқул, мақбул, *муқоб’манфӣ:* **чавоби мусбат; таъсири мусбат’** таъсири хуб; **натиҷан мусбат** натиҷаи гайриманфӣ (хуб); **қахрамони мусбат** қахрамони дорои сифатҳои нек, қахрамони эҷобӣ. 3. *риёз.* бузургие, ки бо аломати + аст ва аз сифр боло қимат дорад: **адади мусбат’** 4. *физ.* навъи чараёни барқ, ки ҳиссаҳои моддии онро протон ё позитрон меноманд.
- МУСИБАТ** *a.* مصيبت 1. азоб, сахтӣ, ранҷ. 2. бадбахтӣ, фалокат; **мусибат дидан (кашидан)** азоб дидан.
- МУСИБАТДИДА** مصيبت دیدе он ки мусибате ба сари ӯ омадааст.
- МУСИБАТЗАДА** مصيبت زده 1. *ниг.* **мусибатдида.** 2. он ки ба бадбахтӣ дучор шудааст; бадбахт.
- МУСИБАТКАДА** مصيبت كده хонае, ки дар он бадбахтӣ рӯй додааст; хонае, ки ба сабаби даргузашти наздикони соҳибонаш мотам дорад, мотамкада.
- МУСИБАТНОК** مصيبت ناك пурмусибат, пур аз ранҷу андӯх.
- МУСИБАТНОМА** مصيبت نامه навиштае, ки дар он азобу бадбахти баён ёфтааст, баёни ранҷу андӯх.
- МУСИҚАВӢ** موسيقي هوى *мансуб ба мусиқӣ.*
- МУСИҚИДОН** موسيقي دان *ниг.* **мусиқишинос.**
- МУСИҚИДОНӢ** موسيقي داني *ниг.* **мусиқишиносӣ.**
- МУСИҚИДӢСТ** موسيقي دوست *дӯстдори санъати мусиқӣ.*
- МУСИҚИНАВОЗ** موسيقي نواز он ки оҳанги мусиқӣ менавозад, мутриб, навозанда.
- МУСИҚИНАВОЗӢ** موسيقي نوازي оҳанги мусиқӣ навохтан.
- МУСИҚИФАҲМ** موسيقي فهم он ки қобилияти дарки нозуқиҳои мусиқиро дорад, мусиқидон.
- МУСИҚИШИНОС** موسيقي شناس мутахассиси санъати мусиқӣ.
- МУСИҚИШИНОСӢ** موسيقي شناسي яке аз шоҳаҳои илм оид ба санъат, ки таърих ва назарияи мусиқӣ ва фарҳанги мусиқии халқро меомӯзад.
- МУСИҚӢ** موسيقي 1. санъати нафисае, ки дар он хиссиёт, таассурот ва ғояҳо ба воситаи оҳанг ва садоҳои мавзунӣ муташаккил ифода меёбанд; **асбобҳои мусиқӣ, созҳои мусиқӣ** навозандагӣ (*аз қабилӣ* дутор, дойра, рубоб); **мусиқии камеравӣ** асари мусиқии сози ва овозие, ки барои ҳайати камшумори навозандагону сарояндагон ва барои доираи маҳдуди шунавандагон тасниф шудааст. 2. умуман санъати навозандагӣ ва сурудҳои. 3. оҳанг, лаҳн.
- МУСИҚОР** موسيقار 1. номи мурғи афсонавӣ. 2. номи сози нафасии қадимии мусиқист, ки гӯё тақлидан ба он мурғ офарида шудааст.
- МУСИН(Н)** *a.* مسن *кит.* куҳансол, солхӯрда; пир.
- МУСИР** *a.* موسر *кит.* бой, давлатманд.
- МУСИР(Р)** *a.* مصر *кит.* исроркунанда; он ки дар коре истодагарӣ мекунад, исрофкор.
- МУСИЧА** موسيچه *зоол.* парандае монанди қумрӣ ва аз чинси фохта; **мусичаи бегуноҳ** шахси содаи беозор.
- МУСКАТ** *a.* مسكت номи навъҳои ангури мушкбӯ, ки аз шарбати онҳо шароб тайёр мекунанд.
- МУСЛА** *a.* مثله *кҳн.* буридани гӯшу бинӣ ҳамчун чазо барои ибрати дигарон.
- МУСЛЕҲ** *a.* مصلح *кит.* 1. ба сулҳу салоҳ оранда, ба созиш оранда. 2. нақӯкор, хайрхоҳ.
- МУСЛИМ** *a.* مسلم мусулмон.
- МУСЛИМА** *a.* مسلمه *муаннаси муслим;* мусул-

монзан.

МУСКИР *a.* مسكر *кит.* масткунанда, кайфу нашъаовар.

МУСКИТ *a.* مسكت *кит.* сокиткунанда, хомӯшкунанда: **чавоби мускит** чавоби ба сукут водоркунанда.

МУСМИР *a.* مثمر *кит.* 1. мевадиханда, бордиханда, мевадор. 2. самарадиханда, самарбахш; натиҷадиханда, маҳсулноқ.

МУСНАД *a.* مسند *кит.* 1. он чи ба он чизеро тақя кунондаанд; он чи ба он тақя кардан мумкин аст. 2. он ки ба ӯ панох бурда шавад. 3. *кҗн., грам.* хабари ҷумла.

МУСО *a.* موسى *кит.* 1. устура, поку(-и сартарошӣ). 2. номи пайгамбари қавми яҳуд.

МУСОБИҚА *a.* مسابقه *як тарзи фаъолият ва чорабинӣ, ки иштироккунандагони он барои пешӣ гирифтани ва бартарӣ ҷустан аз якдигар кӯшиш мекунад; мусобиқаи варзишӣ қувваозмоӣ дар варзиш барои сабақат гирифтани, пеш гузаштани аз ҳамдигар; мусобиқа бастан* пешакӣ муайян кардани шартҳои шароити мусобиқа бо тарафи мусобиқақунанда; *мусобиқа кардан* дар мусобиқа иштирок кардан; *мусобиқаро бурдан* дар мусобиқа ғолиб омадан.

МУСОБИҚАКУНАНДА مسابقه کننده *он ки мусобиқа мекунад.*

МУСОВИЯТ مساويت *баробарӣ, айнан баробар будан.*

МУСОВОТ *a.* مساوات *кит.* мусовӣ будан, баробарӣ.

МУСОВӢ مساوى 1. баробар, муодил. 2. *варз.* холҳои баробар гирифтани мусобиқақунандагон, баробарҳои, бена-тиҷагии бозии варзишӣ; **мусовӣ будан** *риёз.* а) баробар будани ҳисоби масъала ё супорише; б) *варз.* соҳиби холҳои баробар будани мусобиқақунандагон; бе натиҷа (*ғолибу мағлуб муайян нашуда*) тамом шудани бозӣ.

МУСОДИМ *a.* مصادم *кит.* бархурдкунанда, тасодумкунанда; **мусодим шудан** ба дигаре бархӯрд кардан, садама рӯй додан.

МУСОДИМА *a.* مصادمه *ба ҳамдигар саҳт бархӯрдан, ба якдигар садама задан.*

МУСОДИРА//МУСОДАРА(Т) *a.* مصادره//مصادرت *молу мулки касеро ба тариқи ҷазо ё ҷарима забт кардани давлат; мусодира кардан* молу мулки касеро забт кардани давлат; **мусодира гардидан (шудан)** забт ва давлатӣ карда шудани (*молу мулки касе*); **ба мусодира кашидан (расондан)** забт ва давлатӣ кардан.

МУСОДИРАВӢ مصادروي مانسوب *ба мусодира; мавриди мусодира қароргиранда.*

МУСОИД *a.* مساعد 1. мувофиқ, муносиб; созгор. 2. ёрирасон, ёридиханда: **иклими мусонд; фурсати мусонд, шароити мусонд.**

МУСОИДАТ *a.* مساعدت 1. ёрӣ, ионат. 2. созгорӣ, мувофиқат.

МУСОЛИМАТ//МУСОЛАМАТ مسالمت *сулҳ-ҷӯй; сулҳ, оштӣ.*

МУСОЛИМАТОМЕЗ مسالمت آميز *сулҳҷӯёна, сулҳхоҳона; ҳамзистии мусолиматоomez* ҳамзистии осоишта, дар сулҳу осоиш зистан.

МУСОЛИҲА *a.* مسالحه 1. бо ҳам дар ҳолати сулҳ будан, оштӣ кардан. 2. сулҳ, оштӣ; созиш: **мусолнҳаи миллӣ.**

МУСОМАРА *a.* مسامره *кит.* бо ҳам шабгузаронӣ бо сӯҳбат; чамъомади дӯстон барои сӯҳбат.

МУСОМАҲА//МУСОМИҲА *a.* مسامحه *кит.* коре ё чизеро саҳл пиндошта ба он аҳамият надодан, кореро осон пиндоштан; саҳлгирӣ, саҳлангорӣ.

МУСОФАҲА *a.* مصافحه *кит.* даст дода вохӯрӣ кардан, дасти ҳамдигарро фишурдан вақти мулоқот, дастфишорӣ.

МУСОФИР *a.* مسافر 1. аз шаҳре, мамлакате..., раванда ба дигар шаҳре, мамлакате... сафаркунанда. 2. он ки бо қатора, ҳавопаймо ва дигар воситаҳои нақлиёт сафар мекунад; савори воситаи нақлиёт: **мусофир кашондан** бурдану овардани сафаркунандагон, ба ҷое саворонро ба манзил расондан. 3. аз ҷои дигар омада; аз шаҳр ё ҷои дигар кӯчида омада, гайритаҳҷой, ғариб.

МУСОФИРАТ *a.* مسافرت 1. сафар; сайру гашт: **дар тӯли мусофират.** 2. ғарибӣ, гурбат, дурӣ аз ватан; дар мусофират умр ба сар бурдан дур аз ватан зистан.

МУСОФИРБАР مسافربار *ниг.* мусофиркаш.

МУСОФИРБАРӢ مسافربرى *ниг.* мусофиркашӣ.

МУСОФИРГИРӢ مسافرگیری гирифтан ва савор кардани мусофирон.

МУСОФИРӢ مسافرى *мансуб ба мусофир;* мусофир будан; дар сафари диёри дур будан; гарибӣ; **хоки мусофирӣ** кишвари бегона; гарибӣ.

МУСОФИРКАШ مسافرکش нақлиёте, ки мусофир мекашонад; **каторан мусофиркаш.**

МУСОФИРКАШОНӢ مسافرکشانی ба воситаи нақлиёт кашондани мусофирон.

МУСОФИРХОК مسافرخاک *гуфт.* он ки дар мусофират фавтидааст.

МУСОФИРХОНА مسافرخانه *кҳн.* чои қарор гирифтани мусофирон, меҳмонхона барои мусофирон; корвонсарой.

МУСОҲАМАТ *а.* مساهمت *кит.* саҳмдорӣ; шарикӣ, анбозӣ.

МУСОҲИБ *а.* صاحب 1. мусоҳибақунанда; ҳамсӯҳбат. 2. ҳамдам, ёр, **мусоҳиб будан** ҳамсӯҳбат будан; **мусоҳиб гаштан (шудан)** ҳамсӯҳбат шудан, сӯҳбат доштан бо касе.

МУСОҲИБА *а.* مصاحبه сӯҳбат бо ҳам, ҳамсӯҳбатӣ; **мусоҳиба кардан** сӯҳбат кардан. 2. гуфтугӯ, саволу ҷавоб бо шахсони расмӣ; **мусоҳибаи матбуотӣ** гуфтугӯи шахсони расмӣ бо намояндагони матбуот (*муҳбирон, рӯзноманигорон ва ғ.*).

МУСОҲИБӢ *а.* مصاحبى мусоҳиб будан; ҳамсӯҳбатӣ.

МУСОҲИЛА *а.* مساهله 1. *кит.* нармӣ, мулоиматӣ, сустӣ. 2. саҳлгирӣ; бепарвой, бедиккатӣ, саҳлангорӣ; **мусоҳила кардан.**

МУСОҲИЛАКОР مساهله کار бепарво нисбат ба кор, бедиккат; саҳлангор, саҳлгир.

МУСОҲИЛАКОРӢ مساهله کارى бепарвой, бедиккатӣ; саҳлангорӣ, саҳлгирӣ.

МУСОҲИЛАКОРОНА مساهله کارانه бепарвоёна, бедиккатона; саҳлгирона, саҳлангорона.

МУСОҲИМ *а.* مساهم *кит.* саҳмдор, саҳим, хиссадор; шарик, анбоз.

МУСРЕӢ *а.* مسرع *кит.* 1. шитобқунанда, таъчилқунанда

. 2. пайки тезрав, қосиди тезрафта.

МУСРИФ *а.* مسرف исрофкор, бадхарҷ.

МУССОН *фр.* مسان *чугр.* боди вобаста ба мавсим тағйирёбанда, ки зимистон аз хушкӣ ба баҳр ва тобистон аз баҳр ба хушкӣ мевазад, бодҳои мавсимӣ.

МУСТ مست *кит.* гила, шикоят.

МУСТА I مسته *кҳн.* як порча гӯшт, ки ба парандаи шикорӣ медиҳанд; тӯма.

МУСТА II مسته *кит.* ғам, андӯх.

МУСТАБИД *а.* مستبد 1. истибдодқунанда, худраъӣ, худсар. 2. *кҳн.* ҳукмрони золим, ҳокими мутлақ.

МУСТАБИДӢ مستبدى истибдод; зулм.

МУСТАБИДОНА مستبدانه худсарона, ба истибдод асосёфта; ба зулм асосёфта.

МУСТАВӢ *а.* مستوى *кит.* 1. тахт, ҳамвор. 2. *маҷ.* рости дуруст, мустақим; **хати муставӣ а)** хати хоно; **б) рӯёз.** хати рост. 3. баробар, мусовӣ.

МУСТАВЛӢ *а.* مستولى *кит.* истилоқунанда, истилогар, забтқунанда.

МУСТАВФӢ I *а.* مستوفى *таър.* сардори аҳли девон, ки аз муҳосибон ҳисоб мегирифт; ҳисобдор, сарҳисобдор.

МУСТАВФӢ II *а.* مستوفى *кит.* басанда, кофӣ.

МУСТАҒАЛ *а.* مستغل *кит.* замини кишти ғалла; заmine, ки ҳосили хуби ғалла медиҳад.

МУСТАҒНӢ *а.* مستغنى 1. беэҳтиёҷ, бениёз. 2. сарватманд, давлатманд, доро: **мустағнӣ будан.**

МУСТАҒРИҚ *а.* مستغرق 1. гарқшуда, гӯтаваршуда фурӯрафта дар об. 2. *маҷ.* саҳт саргарми чизе (қоре) шуда: **мустағриқ шудан.**

МУСТАДИР *а.* مستدر *кит.* 1. даврзананда, гарданда. 2. доиравӣ, мудаввар, доирашакл, гирда, гирд.

МУСТАДОМ مستدام давомнок, доимӣ, ҳамеша.

МУСТАЗОД *а.* مستزاد 1. зиёд карда, афзун шуда. 2. *адн.* шакли шеърӣ, ки дар поёни ҳар мисраъ як фикра ё ниммисраи ҳамвазн илова мегардад.

МУСТАЗҲАР *а.* مستظهر *кит.* он ки аз ӯ ёрӣ

мехоханд; шахси дилпур, ки аз ӯ ёрӣ хоста шудааст.

МУСТАЗҲИР *a.* مستظهر *kit.* ёриталабанда аз касе; дилпуршуда, умедвор аз касе, чизе.

МУСТАИД(Д) *a.* مستعد 1. боистеъдод, соҳиби истеъдод. 2. омода, тайёр, ҳозир (*ба иҷрои коре*).

МУСТАИН *a.* مستعين *kit.* ионатхоҳ, ёриталаб.

МУСТАКБИР *a.* مستكبر *kit.* мутакаббир, бо-такаббур, мағрур.

МУСТАКБИРӢ مستكبرى мутакаббирӣ, бо-такаббурӣ, мағрурӣ.

МУСТАҚАР(Р) *a.* مستقر 1. қароргоҳ, ҷои иқомати доимӣ, маскан. 2. *kit.* марказ, пойтахти мамлакат.

МУСТАҚБАЛ *a.* مستقبل *kit.* 1. оянда. 2. *грам.* замони оянда.

МУСТАҚИЛ *a.* مستقل 1. соҳибистиклол, муҳтор, соҳибхтиёр, ба сари худ корбаранда: **давлати мустақил**. 2. алоҳида, ҷудоғона; **фикри мустақил** фикри бевоситаи худ; **мустақил (шудан)** истиклолият ба даст овардан, соҳибхтиёр шудан.

МУСТАҚИЛАН *a.* مستقلاً ба таври мустақил, мустақилона.

МУСТАҚИЛИЯТ *a.* مستقلية *ниг.* мустақилий.

МУСТАҚИЛИЯТӢ *a.* مستقلية *ниг.* мустақилий.

МУСТАҚИЛӢ مستقلӣ мустақил будан, соҳибхтиёр будан; вобаста набудан, озод будан: **мустақилини сиёсӣ**.

МУСТАҚИЛМАӢНО مستقلمعنا : **калимаи мустақилмаӢно** *зби.* калимаест, ки новобаста ба мавриди истеъмом маънои луғавӣ дорад, калимаи маънодор.

МУСТАҚИЛОНА مستقلانه ба сари худ, мустақилан, бе вобастагии каси дигар; **кори мустақилона** коре, ки бо қувваи худ, бе ёрӣ ва иштироки каси дигар иҷро мекунад; **зиндагии мустақилона** зиндагии бе ёрии дигарон, зиндагии ба сари худ; **мустақилона кор кардан** бе кумак ва иштироки дигарон (ба сари худ) кор кардан.

МУСТАҚИЛШАВӢ مستقلشوي *исми амал аз мустақил шудан; соҳибхтиёр шудан.*

МУСТАҚИМ *a.* مستقيم 1. рост; *муқоб. кач.* 2. иқоматкунанда, бошанда; **мустақим шудан** *kit.* муқими ҷое шудан, ҷой гирифтани дар маҳалле. 3. дуруст, саҳеҳ; **мустақим будани мизоч** мӯътадил ва солим будани мизоч (табиат). 4. устувор, коим, побарҷо; **бар аҳду паймони худ мустақим будан** дар аҳду паймони саҳт истодан, ба ваъдаву қавли худ вафо кардан.

МУСТАҚИМАН *a.* مستقيماً 1. рост, ба таври рост, бе ҳеч қачукилебӣ. 2. бевосита.

МУСТАҚИМОНА مستقيمانе *ниг.* мустақиман.

МУСТАҚИР(Р) مستقر *kit.* 1. *ниг.* мустақар(р). 2. ҷойгиршуда. 3. устувор, мустаҳкам.

МУСТАЛАҲ//МУСТАЛЕҲ *a.* مصطلح *kit.* 1. ҳамчун истилоҳ кор фармудашуда. 2. ҳамчун иборани маҷозӣ ва рехта мавриди истеъмомлошта.

МУСТАЛАҲОТ//МУСТАЛЕҲОТ *a.*

مصطلحات *kit.* 1. ҷ. мусталаҳ. 2. *зби.* маҷмӯи ибораҳои рехта ва маҷозӣ; истилоҳот.

МУСТАМАНД *a.* مستمند 1. ғамгин, андӯхгин. 2. мӯҳтоҷ, хочатманд, бечора. 3. *маҷ.* ошиқ, гирифтор.

МУСТАМАНДӢ مستمندی 1. ғамгинӣ, андӯхгинӣ. 2. бечорагӣ, бенавой, мӯҳтоҷӣ.

МУСТАМИР(Р) *a.* مستمر *kit.* 1. доимӣ, устувор, пойдор; давомдор, бардавом; **мустамир будан** *бар чизе* давом додан кореро, идома додан чизеро. 2. муқаррарӣ, маъмул, роиҷ.

МУСТАМЛИКА *a.* متملكه мулк ва мамлақати зӯран ба итоат даровардашуда, мамлақати тасарруфшуда аз тарафи давлати дигар.

МУСТАМЛИКАВӢ متملكوي *мансуб ба мустамлика; ниг.* мустамликадорӣ.

МУСТАМЛИКАДОР متملكهدار давлате, ки дорои мустамлика аст, давлати соҳибмустамлика.

МУСТАМЛИКАДОРӢ متملكهداري мамлақати дигареро забт ва тобеъ гардонидани мамлақате: **сиёсати мустамликадорӣ** сиёсати давлатҳое, ки барои зӯран ба итоати худ даровардани мамлақати камқуввату сусттараққӣ равона карда шудааст.

МУСТАНАД *a.* مستند ба санад(ҳо) асосёфта,

асоснок, далелдошта.

МУСТАНИР *а.* مستنير *кит.* 1. нурчӯянда, рӯшноичӯянда; **ситораи мустанир** ситорае, ки худ нур надошта аз ситораҳои дигар нур мегирад (*мисли Моҳ*). 2. равшан, тобон.

МУСТАНШИҚ *а.* مستنشق *кит.* он ки об, ҳаво ё доруеро ба бинӣ мекашад, бӯянда.

МУСТАОН *а.* مستعان 1. он ки аз ӯ ионат металабанд, он ки аз ӯ ёрӣ мепурсанд. 2. ионатрасон, (*сифати Худо*).

МУСТАОР *а.* مستعار 1. ориятӣ, ба орият гирифташуда. 2. ба маънои маҷозӣ истеъмолшуда; **номи мустаор** номи сохтае, ки муаллиф ба ҷои номи худу номи хонаводагӣ ба кор мебарад.

МУСТАРАД *а.* مسترد *кит.* рад карда, пас гардонда; **мустарад кардан** баргардонидан, пас гардонда додан, истирдод кардан.

МУСТАРЕҲ *а.* مسترح роҳаткунанда, осуда, форигбол.

МУСТАРОҲ *а.* مستراح 1. *кит.* ҷои осоиш ва роҳат. 2. *маҷ.* ҷои қазои ҳоҷат, ҳоҷатхона, обрез.

МУСТАСМАР *а.* مستثمر истиморшаванда.

МУСТАСМИР *а.* مستثمر истисморкунанда, аз худкунандаи самараи меҳнати дигарон.

МУСТАСНО *а.* مستثنى//مستثنا истисношуда; берун аз қоидаи муқаррарӣ.

МУСТАТИЛ *а.* مستطيل 1. *кит.* дароз, тӯлонӣ. 2. *риёз.* шакли чоркунҷаи дарозрӯя.

МУСТАТОБ *а.* مستطاب *кит.* пок, покиза.

МУСТАФО *а.* مصطفى *кит.* 1. соф карда. 2. баргузида. 3. *д.* яке аз номҳои Муҳаммади пайгамбар (с).

МУСТАФОД *а.* مستفاد *кит.* 1. фоида гирифта, истифодашуда. 2. *маҷ.* маълумшуда; мафҳум, маълум: **мустафод гаштан (шудан)** маълум гаштан, мафҳум шудан, фаҳмида шудан.

МУСТАҲАБ(Б) *а.* مستحب *кит.* 1. дӯст дошташуда. 2. некӯ, писандида. 3. *д.* ибодате, ки ба ҷо оварданиш савобият дошта, аммо тарк карданиш гуноҳ набошад.

МУСТАҲИҚ(Қ)//МУСТАҲАҚ(Қ) *а.* مستحق 1. лонқ, сазовор; **мустаҳиқ шудан** сазовор гаш-

тан. 2. мӯхточ, эҳтиёҷманд.

МУСТАҲКАМ *а.* مستحکم 1. устувор, қалъаи мустаҳкам, маҳкам. 2. пойдор, қавӣ: **иродаи мустаҳкам**, **мустаҳкам гардонидан** пойдор сохтан; **мустаҳкам кардан (намудан)** устувор гардонидан; **пойдор кардан**; **мустаҳкам шудан** устувор гаштан; **сахт пойдор шудан**.

МУСТАҲКАМӢ مستحکمی устуворӣ, маҳкамӣ; пойдорӣ.

МУСТАҲКАМКУНАНДА مستحکم کننده *сифати феълии замони ҳозира аз мустаҳкам кардан*; тақвият бахшида.

МУСТАҲКАМКУНӢ مستحکم کنی *исми амал аз мустаҳкам кардан*; тақвият бахшидан.

МУСТАҲКАМШАВӢ مستحکم شوی *исми амал аз мустаҳкам шудан*; тақвият ёфтан.

МУСТАҶИР مستجیر *кит.* паноҳталаб, паноҳчӯ, зинҳорхо.

МУСТАҶОБ *а.* مستجاب *д.* иҷобатшуда, қабулшуда (*дуо аз тарафи Худо*).

МУСТАШОР *а.* مستشار он ки аз ӯ машварат ва маслиҳат мепурсанд; соҳибмашварат, маслиҳатдиҳанда, мушовир, маслиҳатдеҳ.

МУСТАШРИҚ *а.* مستشرق *кит.*, *ниг.* шарқшинос, ховаршинос.

МУСТАЪМАЛ *а.* مستعمل 1. истеъмолшаванда, ба кор бурдашаванда. 2. истифодашуда, ба кор рафта; кӯҳна, фарсуда: **ашёи мустаъмал**.

МУСТАЪРИБ *а.* مستعرب *кит.* 1. арабгашта; арабишуда. 2. ба арабҳо тақлидкунанда, арабтарош.

МУСТАЪСАЛ *а.* مستأصل *кит.* 1. аз бех кандашуда, решақанда. 2. аз асл дур кардашуда; бадбахт, парешонҳол.

МУСТАЪФӢ *а.* مستعفى 1. *кит.* талаби авфкунанда, бахшишхоҳанда. 2. ба истеъфо баромада (*аз қору вазифа*).

МУСУЛМОН *а.* مسلمان пайрави дини ислом; **мусулмон шудан** ба дини Ислом даромадан, ба дини Ислом эътиқод пайдо кардан.

МУСУЛМОНӢ مسلمانی 1. мусулмон будан; исломият. 2. *мансуб ба Ислом*; амал кардан аз рӯи дини Ислом; **никоҳи мусулмонӣ** никоҳи шаръӣ.

МУСУЛМОНОБОД *مسلمان آباد* мулки бинокардаи мусулмонҳо; ҷои ободи мусулмонӣ.

МУСҲАФ *а. مصحف кит.* 1. варақаҳои саҳифабанд кардашуда; китоб. 2. *д.* Қуръон.

МУСҲИЛ *а. مهل тиб.* исхоловар, дарунрон: доруи мусхил.

МУТААДДИД *а. متعدد кит.* 1. сершумор, серадад, бисёр. 2. мухталиф, гуногун.

МУТААДДӢ *а. متعدى* 1. таҷовузкор, ситамгар. 2. *кҗн., грам.* феъли гузаранда.

МУТААҚҚИД *а. متعقد кит.* аҳду паймон басташуда бо ҳам, мунъақидшуда.

МУТААЛЛИҚ *а. متعلق* 1. тааллуқдор, дахлдор; мансуб, марбут; мутааллиқ будан мансуб будани чизе ба касе; моликияти касе будани чизе. 2. хеш, хешу табор.

МУТААЛЛИҚӢ *متعلقى* мутааллиқ будан, тааллуқ доштан ба касе ё ба чизе; мансуб будани чизе ба касе.

МУТААЛЛИҚОТ *а. متعلقات* 1. *ҷ.* мутааллиқ. 2. чизҳои ба касе ё ба чизе тааллуқдошта.

МУТААЛЛИМ I *а. متالم кит.* аламзада; дарднок; андӯхгин: мутааллим шудан.

МУТААЛЛИМ II *а. متعلم кит.* таълимгиранда, талаба, донишомӯз.

МУТААССИБ *а. متعصب* он ки дилбастаи коре (чизе) буда, онро саҳт ҳимоя мекунад; аз ҳад зиёд саҳт муқайяд ба одатҳои миллӣ ва динӣ, ба таассуби динӣ додашуда.

МУТААССИБӢ *متعصبى* мутаассиб будан, таассуб доштан.

МУТААССИБОНА *متعصبانه* аз рӯи таассуб; аз рӯи таассуб амалкунанда.

МУТААССИР *а. متأثر* 1. таъсир гирифта, дар таҳти чизе қароргирифта. 2. андӯхгин, хафа; мутаассир қардан а) ба таъсири худ гирифттан; б) андӯхгин қардан, ғамгин қардан; мутаассир шудан а) дар таҳти таъсири чизе мондан; б) аз чизе андӯхгин шудан.

МУТААССИРШАВӢ *متأثرشوى* исми амал аз мутаассир шудан; таъсирпазирӣ, ба осонӣ таҳти таъсир қарор гирифттан.

МУТААССИФ *а. متأسف* афсӯскунанда, таассуфкунанда, дарегҳӯранда.

МУТААССИФАН *а. متأسفاً ниг.* мутаассифона.

МУТААССИФОНА *متأسفانه* ҷои афсӯс аст, ки..., мутаассуф, бо таассуф.

МУТААФФИН *а. متعفن кит.* бадбӯй, бӯйгирифта, гандида.

МУТААХХИР *а. متأخر* дар охир оянда, пасоянда; насли оянда.

МУТААХҲИД *а. متعهد кит.* он ки иҷрои кореро ба ӯҳда гирифтааст, ӯҳдадор.

МУТААХҲИЛ *а. متأهل кит.* он ки аҳлу аёл дорад, оиладор, зану фарзанддор.

МУТААҶЧИБ *а. متعجب* дар тааҷҷубмонда, тааҷҷубкарда, ҳайрон.

МУТААҶЧИБОНА *متعجبانه* дар ҳолати тааҷҷуб, ба тарзи тааҷҷубовар, бо тааҷҷуб.

МУТАБАССИМ *а. متبسم кит.* табассумкунанда, хандон

МУТАВАЗЗО *а. متواضا кит.* ҷои вузӯғирӣ (*дар назди масҷид*); таҳоратхона.

МУТАВВАКИЛ *а. متوكل кит.* таваккулкунанда, умедвор, умедбаста (*хусусан ба Худо*).

МУТАВАҚҚЕЪ *а. متوقع кит.* таваққӯкунанда, чашмдоранда; умедвор.

МУТАВАҚҚИФ *а. متوقف кит.* таваққуфкарда, дар як ҷо истода, дарангкарда.

МУТАВАЛЛИД *а. متولد* таваллудёфта, зоидашуда: мутаваллид шудан таваллуд ёфттан, зоида шудан.

МУТАВАЛЛӢ *а. متولى* таър. мутасаддии корҳои хоҷагии масҷиду мадрасаҳо, ки даромади вақфхоро тақсиму мекард.

МУТАВАРРЕЪ *а. متورع кит.* парҳезгор, порсо.

МУТАВАССИТ *а. متوسط* 1. дар васат (миёна) воқеъшуда. 2. миёна, миёнаи ду чиз; *мач.* на хубу на бад.

МУТАВАТТИН *а. متوطن* ватангирифта, сокин, муқим; мутаваттин шудан ватан ихтиёр қардан; дар ҷое муқим шудан.

МУТАВАФФО *а. متوفى//متوفى кит.* вафотёфта, фавтида, марҳум.

МУТАВАҲҲИМ *а. متوهم кит.* ваҳмгирифта, тарсон, харосон.

МУТАВАЧЧЕХ *a.* متوجه 1. таваччӯхкунанда, диккаткунанда; рӯварда (*ба чизе*). 2. равоншуда, озим; **мутаваччех шудан** а) диккат додан, ахамият додан; б) равон шудан, озими чое шудан.

МУТАВОЗЕОНА متواضعانه бо тавозӯ, бо фурутанӣ, хоксорона.

МУТАВОЗЕЪ *a.* مواضع тавозӯкунанда, хоксор, фурутан.

МУТАВОЗИЯН *a.* متوازيًا баробаран, дар ҳолати баробарӣ, баробарравӣ.

МУТАВОЗӢ *a.* متوازي 1. баробарраванда, баробари якдигар. 2. *риёз.* ду хатти рост, ки агар чӣ қадар дароз набошанд, ба якдигар намерасанд, мувозӣ; **мутавозӣ будан** баробар воқеъ шудан.

МУТАВОЛИЯН *a.* متوالياً *kit.* пайи ҳам, ба тарзи пай дар пай, мутгасилан.

МУТАВОЛӢ *a.* متوالى *kit.* паёпай, пайи ҳам, пайдарпай.

МУТАВОРӢ *a.* متوارى *kit.* 1. пинҳоншуда. 2. пинҳоншаванда; он чӣ бо чизе пӯшонда шудааст: **мутаворӣ будан** пинҳон будан.

МУТАВОТИР متواتر *kit.* 1. пайи ҳам оянда. 2. пай дар пай, паси ҳам. 3. паҳншуда, интишорёфта; **мутаботир шудан** пайи ҳам нақл шудани хабаре аз тарафи ровиён.

МУТАҒАЙИР *a.* متغير *kit.* 1. тағйирёбанда, дигаргуншаванда; тағйирёфта, дигаргуншуда. 2. *kit., маҷ.* хафа, андӯхгин, ғамгин. 3. *kit., маҷ.* хашмгин, асабонӣ; **мутағайир шудан** а) тағйир ёфтган, дигаргун шудан; б) *маҷ.* хашмгин шудан, асабӣ шудан.

МУТАҒАЛЛИБ *a.* متغلب *kit.* ғалабакунанда; бо зӯрӣ ба дастдароваранда; зӯровар.

МУТАҒОИР *a.* متغير *kit.* он ки ё он чи бо дигаре ихтилоф дорад; мухталиф.

МУТАДАЙИН *a.* متدين *kit.* диндор, бодиёнат, боимон.

МУТАДОВИЛ متداول *kit.* маъмул, расмшуда; роиҷ, мустаъмал: **ибороти ғайри мутадовил** ибораҳои ғайри истеъмол.

МУТАЗАККИР *a.* متذکر тазаккур- кунанда, ба ёд оваранда, ба хотир расонанда: **мутазаккир шудан** ёдовар шудан, ба хотири касе расон-

дан.

МУТАЗАЛЗИЛ *a.* متزلزل *kit.* чунбанда, ларзон.

МУТАЗОД(Д) *a.* متضاد 1. *kit.* ба ҳам зид, мухолифи ҳамдигар; зид. 2. *зби.* калимаҳое, ки маъно ба ҳам зид доранд, зидмаъноҳо антонимҳо: калон-хурд; дароз-кӯтоҳ; сафед-сиёҳ.

МУТАКАББИР *a.* متكبر калонгир, мағрур, худбин.

МУТАКАББИРӢ متكبرى калонгирӣ, мағрурӣ; такаббуру гурур доштан.

МУТАКАББИРОНА متكبرانه калон-гирона, мағрурона, бо кибру гурур.

МУТАКАЛЛИМ *a.* متكلم *kit.* 1. такаллумкунанда, сухангӯянда, гапзананда. 2. суханоро, сухандон. 3. *кҗн., грам.* феъли тасрифии шахси якум (*танҳо ва чамъ*).

МУТАКАФФИЛ *a.* متكفل кафилшаванда, ба кафолат гиранда, зомин. 2. ба ўҳда гиранда, ўҳдадоршаванда, ўҳдадор.

МУТАҚАДДИМ *a.* متقدم пешгузашта, пешина; насли гузашта, *муқоб.* **мутааххир**; **таҷрибаи мутаққаддимон** таҷрибаи пешгузаштагон.

МУТАҚҚАЛЛИБ *a.* متقلب *kit.* 1. аз як паҳлӯ ба паҳлӯи дигар баргарданда дар ҷойгоҳ; дигаргуншаванда; нопойдор, бесубот. 2. он ки ба нафъи худ ва ба зарари дигар кор мекунад, нодурусткор, фиребгар.

МУТАҚҚАЛЛИД متقلد *kit.* 1. он ки қилода, шамшер *ва ғ.* ба худ овехтааст. 2. *маҷ.* ба зимма гирандаи коре ё чизе, ўҳдадоршаванда, ўҳдадор.

МУТАҚОБИЛ *a.* متقابل дар муқобили якдигар, рӯ ба рӯи ҳамдигар; **таъсири мутақобил** таъсиргузаронӣ ба ҳамдигар; **ҷараёни мутақобил** ҷараёни ба ҳам зид.

МУТАҚОРИБ *a.* متقارب 1. *kit.* наздикшаванда; ба ҳам наздик; наздик ва баробар бо ҳамдигар. 2. *адш.* номи яке аз баҳрҳои нуздаҳгонаи арӯз, ки вазни солими ҳар мисраи он аз ҷаҳор «фаулун» иборат аст.

МУТАЛАВВИН *a.* متلون *kit.* 1. ранг ба ранг, бо лавнҳои гуногун, гуногунранг. 2. *маҷ.* он ки дар ақидаи худ ноустувор аст, пайваста тағйири ақида мекунад. 3. *адш.* шеъре, ки ба

ду вази ё зиёда аз он хонда мешавад.

МУТАЛЛО *a.* **مطلا** *kit.* зарандуд, зароби халкарда: **муталло кардан** тилло давондан, зар андудан.

МУТАЛЛОШӢ *a.* **مٹلاش** *kit.* 1. пароканда, пош-пош, аз ҳам пошидашуда. 2. парешонҳол, мушавваш.

МУТАМАВВИЛ **مٹمول** *kit.* молдор, бой, тавонгар, доро.

МУТАМАДДИН *a.* **مٹمدن** дорои тамаддуни хоси ягон дараҷаи чамбиятиву сиёсӣ, маданиятнок, соҳибмаданият.

МУТАМАККИН *a.* **مٹمکن** *kit.* 1. маконгиранда, ҷойгиранда. 2. сокин, муҳим, истиқоматкунанда. 3. дорои молу мукнат; тавоно, қодир.

МУТАМАЛЛИҚ *a.* **مٹملق** *kit.* тамаллуққор, хушомадгӯӣ, ҷоплус.

МУТАМАЛЛИҚОНА **مٹملقانه** тамаллуққорона, хушомадгӯёна, ҷоплусона.

МУТАМАННӢ *a.* **مٹمنی** *kit.* таманнокунанда, орзукунанда.

МУТАМАННО *a.* **مٹمنّا//مٹمنی** *kit.* таманнокарда, таманношуда; ҷизи орзушуда; орзу, хошиш.

МУТАМАРКАЗ *a.* **مٹمرکز** дар як марказ чамъшуда; **мутамарказ кардан** мутамарказонидан; дар як ҷо чамъ кардан; **мутамарказ шудан** дар атрофи як марказ гирд оварда шудан; ба як марказ тобеъ шудан.

МУТАМАРКАЗОНИДАН **مٹمرکزانیدن** дар атрофи як марказ гирд овардан (*мас., муассисаҳоеро*); ба як марказ тобеъ гардонидан.

МУТАМОДӢ *a.* **مٹمادی** *kit.* давомнок, бардавом, тӯлонӣ, дароз: **солҳои мутамодӣ**.

МУТАМОИЛ *a.* **مٹمایل** *kit.* 1. майлқунанда; моилшуда. 2. он ки ба ҷизе рағбат дорад.

МУТАНАББЕХ *a.* **مٹنبه** *kit.* 1. бедоршаванда (*аз хоб*); бедор. 2. хабардор; огоҳ, хушёр.

МУТАНАБӢ *a.* **مٹنتی** *kit.* марде, ки иддои пайгамбарӣ мекунад, муддаии нубувват.

МУТАНАВВЕӢ *a.* **مٹنوع** *kit.* навъ ба навъ, дорои навъҳои гуногун; гуногун.

МУТАНАККИР *a.* **مٹنکر** *kit.* он ки барои шинохта намудани қиёфаи зоҳирӣ ва либоси худро дигар кардааст; ношинос.

МУТАНАФФИР *a.* **مٹنفر** нафратқунанда, он ки аз ҷизе нафрат ва кароҳат дорад; безор.

МУТАНАФФИС *a.* **مٹنفس** *kit.* нафаскашанда, ҷондор, зинда.

МУТАНОСИБ *a.* **مٹناسب** дорои таносуб; соз ва муносиб воқеъшуда, хушоянд.

МУТАНОСИБАН **مٹناسباً** аз рӯи таносуб; мувофиқан.

МУТАНОСИБӢ **مٹناسیبی** мутаносиб будан; дорои таносуб будан.

МУТАНОҲӢ *a.* **مٹناهی** *kit.* 1. ба ниҳоят расанда, ба охир расанда. 2. он чи поён ва интиҳо дорад; маҳдуд.

МУТАНТ *лот.* **مٹنت** *биол.* организм, ки дар натиҷаи тағйирёбии ирсӣ ба вучуд омадааст.

МУТАНТАН *a.* **مٹنطن** ботантана, пуртантана, дабдабанок.

МУТАОЛ *a.* **مٹعال** *д.* олій, воло, баланддараҷа (*сифати Худо*).

МУТАОРИФ *a.* **مٹعارف** *kit.* урфу расмшуда, маъмул; мустаъмал.

МУТАРАДДИД *a.* **مٹردد** 1. *kit.* рафтуойқунанда; раванда. 2. он ки дар тасмимгирӣ дар шаку тардид аст, дудила; он ки фикраш қатъӣ нест. 3. тараддудқунанда, тайёрибинанда.

МУТАРАДДИДӢ **مٹرددی** мутараддид будан; дудилагӣ, бесуботӣ.

МУТАРАДДИДОНА **مٹرددانه** бо дудилагӣ, бо тардид.

МУТАРАҚҚӢ *a.* **مٹرقی** 1. афзуншаванда, болораванда. 2. тараққиқунанда; пешқадам, пешрафта: **кишварҳои мутараққӣ**.

МУТАРАННИМ *a.* **مٹرنم** *kit.* тараннумқунанда, замзамақунанда.

МУТАРАССИД *a.* **مٹرصد** *kit.* тарассудқунанда, чашмбароҳ, нигарон, мунтазир.

МУТАРАТТИБ *a.* **مٹرتب** *kit.* мураттабқунанда, ба тартиб андозанда; тартибдиханда, мураттиб.

- МУТАРАШШЕХ** *a.* مترشح *кит.* тарашшӯҳ-ёбаңда; таровишкунанда; пошидашаванда.
- МУТАРОДИФ** *a.* مترادف 1. *кит.* хамрадиф, паси хамомада. 2. *ниг.* муродиф (*зби.*).
- МУТАРОКИМ** *a.* متراكم *кит.* ба тарокумонда, болои хам чамъшуда, анбӯхшуда.
- МУТАРРО** *a.* مطرا *кит.* бо тароват, тару тоза; мусаффо.
- МУТАРРОГАР** مطراگر *кит.* тароватбахш, тароватдиҳанда, навкунанда; зеби зинатдиҳанда, ороянда.
- МУТАРҶИМ** *a.* مترجم *ниг.* тарҷумон.
- МУТАСАВВИФ** *a.* متصوّف *таър., д.* сӯфӣ, аҳли тасаввуф.
- МУТАСАДДӢ** *a.* متصدّی ба ўҳда гиранда, ба зима гиранда (*кореро*); мутааҳхид; масъули ягон кор; мутасаддӣ кардан а) масъули коре таъйин кардан; б) ўҳдадор гардонидан; мутасаддӣ шудан (*гаштан*) ба коре ба зима гирифтани ичрои кореро, ўҳдадор шудан дар ичрои коре.
- МУТАСАРРИФ** *a.* متصرف ба тасарруф дароварда, молик, соҳиб: мутасарриф шудан ба тарассуф даровардан, молик шудан.
- МУТАФАККИР** *a.* متفكّر 1. *кит.* фикркунанда, андешанда. 2. соҳиби фикри дақиқ, соҳиби тафаккури амик: мутафаккири бузург.
- МУТАФАККИРОНА** متفكرانه *тавре* ки ба мутафаккир хос аст; монанди мутафаккир.
- МУТАФАРРИД** متفرّد *кит.* танҳо ва ягона дар сифате ё коре.
- МУТАФАРРИҚ** متفرّق аз ҳам чудошуда, пароканда.
- МУТАХАЛЛИС** متخلّص тахаллускарда, лақаб пайдокарда, дорон тахаллус.
- МУТАХАССИС** متخصص *ихтисос* пайдокардаи соҳа (*кор*); ҳунари ягон соҳаро азхудкарда, устои ягон соҳа; соҳибтахассус; мутахассиси забон забоншинос; мутахассиси кишоварзӣ ихтисосманди соҳаи кишоварзӣ.
- МУТАХАССИСӢ** متخصصّی мутахассис будан; соҳибихтисосӣ.
- МУТАҲАВВИР** *a.* متهور *кит.* нотарс, бебок; густох.
- МУТАҲАЙЙИР** *a.* متحیّر ҳайроншуда, дар ҳайратмонда, дар тааҷҷубмонда, ҳайрон, ҳайратзада.
- МУТАҲАЙЙИРОНА** متحیرانه бо ҳайронӣ, дар ҳолати ҳайронӣ, ҳайроншуда.
- МУТАҲАҚҚИҚ** *a.* متحقّق *кит.* 1. ба ҳақиқат бароранда; таҳқиқкунанда; собиткунанда. 2. рост, дуруст, яқин, бешубҳа.
- МУТАҲАММИЛ** *a.* متحمل 1. *кит.* хамлкунанда, борбардор. 2. *маҷ.* таҳаммулкунанда, бурдбор, батокат.
- МУТАҲАРРИК** *a.* متحرّک 1. ҳаракаткунанда, он чи ҳаракат мекунад, дар ҳолати ҳаракат. 2. *маҷ.* серчунбучӯш, ғаъол.
- МУТАҲАРРИКӢ** متحرّکی 1. ҳаракатнокӣ, ҳаракаткунандагӣ, дар ҳаракат будан. 2. *маҷ.* серҳаракатӣ; ғайратнокӣ.
- МУТАҲАРРИҚ** *a.* متحرّق *кит.* сӯзанда, сӯхташаванда; сӯхта, оташгирифта.
- МУТАҲАССИС** *a.* متخصصّ *эҳсоснок*, ба эҳсос омада.
- МУТАҲҲАР** *a.* مطهر *кит.* 1. татҳиршуда, покшуда; пок, покша, тоза. 2. *д.* лақаби Исои пайгамбар.
- МУТАҶАССИС** *a.* متجسس *кит.* 1. таҷассускунанда, чустучӯкунанда, кофтуковкунанда. 2. хурдагири айбчӯй.
- МУТАҶОВИЗ** *a.* متجاوز *кит.* таҷовузкунанда, аз ҳадди худ гузаранда, таҷовузкор; мутаҷовиз аз... зиёд аз ҳадди маълум, афзун аз...
- МУТАШАККИЛ** *a.* متشکل 1. ба шакл ва сурати махсус даромада, ташаққулёфта. 2. ба ҳолати ташкилот даромада; боинтизом, батартиб.
- МУТАШАККИЛӢ** متشکلی муташакк-кил будан; низоми муайян ва вазъи ташкилотӣ доштан.
- МУТАШАККИЛОНА** متشکلانه ба тарзи муташаккил, бо тартибу низом; мутаҳхидона.
- МУТАШАККИР** *a.* متشکر шукргузор, сипосгузор, мамнун.
- МУТАШАННИЧ** *a.* متشّح *кит.* он ки аз шиддати хунокӣ ё ягон сабаби дигар меларзад, ларзанда, ларзон; **вазъияти муташаннич** *кин.* вазъияти пуршиддат, ҳолати ғайримўътадил.

МУТЕИЯТ *а.* مطيعيت *ниг.* мутеъй.

МУТЕЙ مطيعи мутеъ будан; тобей, тобеият.

МУТЕОНА مطيعانه итоаткорона.

МУТЕЪ *а.* مطيع итоаткунанда, фармонбардор; тобеъ; мутеъ кардан (гардонидан) ба итоат даровардан; мутеъ шудан (гаштан) ба итоати касе даромадан.

МУТЛАҚ *а.* مطلق 1. *кит.* озодшуда, раҳошуда, озод, бекайд. 2. комил, тамом, том. 3. коми-лан, тамоман, мутлақо; ҳаргиз; **озодии мутлақ** озодии том, озодии бекайду шарт; **ҳақиқати мутлақ** ҳақиқати бебахс; **ҳокими мутлақ** ҳокими тамоми идораи давлат.

МУТЛАҚАН *а.* مطلقاً *ниг.* мутлақо.

МУТЛАҚИЯТ مطلقيت усули ҳукмроние, ки давлат таиҳо аз тарафи як шахс (*мас.*, *подшоҳ*) идора мешавад, ҳокими мутлақ.

МУТЛАҚО//МУТЛАҚАН مطلقا 1. комилан, тамоман. 2. ҳаргиз, ҳеч.

МУТМАИН *а.* مطمئن *кит.* итминондошта, эмин, хотирчамъ, осудахотир; **мутмаин шудан** эмин шудан, итминон пайдо кардан.

МУТОБЕЪ *а.* متابع *кит.* тобеъшуда; пайрав.

МУТОБИАТ *а.* متابعت *кит.* тобеъшавӣ, тобеият, итоат; фармонбардорӣ.

МУТОБИҚ *а.* مطابق мувофиқ, баробар; **мутобиқ шудан** мувофиқ гаштан.

МУТОБИҚАН *а.* مطابقاً мутобиқан ба... мутобиқи..., мувофиқи..., аз рӯи...

МУТОБИҚАТ *а.* مطابقت мувофиқат, баробарӣ, созгорӣ; **мутобиқати мубтадо бо хабар** *ниг.* мувофиқат.

МУТОИБА *а.* مطايبه 1. шӯҳӣ, зарофат, хушгӯӣ. 2. *ади.* тасвири ҳодисаҳои хандаовари ҳаёт ва қору рафтори ҳазломези шахсони алоҳида дар адабиёти бадеӣ; *муқ.* ҳачв.

МУТОИБАГҶӢ مطايبه گونى зарофатгӯӣ, ҳазлгӯӣ.

МУТОЛИА *а.* مطالعه 1. хондани китоб ё навиштае бодикқат барои иттилоъ пайдо кардан; ба маъниаш расида хондани навиштае. 2. омӯзиш, баррасӣ, тадқиқ; **мутолиа кардан**.

МУТОЛИАКУНАНДА مطالعه کننده *сифати феълии замони ҳозира аз мутолиа кардан; он*

ки мутолиа мекунад, хонандан китобе.

МУТОЛИБА//МУТОЛИБАТ *а.* مطالبه//مطالبت *кит.* 1. талаб кардани чизе ё ҳаққи худро аз касе. 2. бозхост, даъво, бозпурсӣ; **мутолиба кардан** (*ба ҳар ду маънӣ*).

МУТОРИКА *а.* متاركة муваққатан қатъ кардани амалиёти ҷангӣ (*мувофиқи созиши тарафҳои мухталиф*); сулҳи муваққат.

МУТОЪ *а.* مطاع *кит.* касе (ё чизе), ки мардум ба вай итоат мекунад, фармонраво.

МУТРИБ *а.* مطرب навозандаи асбоби мусиқӣ ва сароянда, созандаву хонанда; навозанда.

МУТРИБӢ مطربي навозандагӣ ва сарояндагӣ; навозандагӣ.

МУТТАКӢ *а.* متكى *кит.* 1. тақякунанда. 2. *маҷ.* эътимодкунанда ба чизе.

МУТТАКО *а.* متكى//متكا 1. *кит.* чизе, ки бар вай тақя карда мешавад (*мисли болишти*). 2. тақягоҳ, ҳомӣ.

МУТТАҚӢ *а.* متقى *кит.* такводор, парҳезгор, порсо.

МУТТАЛЕЪ *а.* مطلع *кит.* хабардор, огоҳ; **мутталеъ шудан**.

МУТТАСЕЪ *а.* متسع *кит.* васеъ, фарох, кушод.

МУТТАСИЛ *а.* متصل 1. васлшуда, ба ҳам пайваст, ба ҳам часпида. 2. бефосила, беист, пайваста, доимо.

МУТТАСИЛА *а.* متصله муаннаси муттасил; **ҳарфҳои муттасила** *грам.* 25 ҳарфи алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар навишт ба якдигар мечаспанд ва пеш аз ҳарфҳои мунфасила ба онҳо пайваста мешаванд.

МУТТАСИЛАН *а.* متصلاً *кит.* пайдарпай, паёпай; пайваста, доимо.

МУТТАСИЛӢ *а.* متصلى *кит.* донмӣ; бефосилагӣ; **муттасилӣ ҳаракат**.

МУТТАФИҚ *а.* متفق 1. ҳамраъӣ, якдилу якзабон; якшуда, иттифоққарда. 2. қарорёфта, тасмимгирифта; **муттафиқ шудан**; а) ҳамраъӣ омадан; б) тасмим гирифтани қарор додан.

МУТТАҲАМ *а.* متهم 1. тӯҳматзада, ба тӯҳмат дучоршуда, он ки дар ҳаққи ӯ гумоҳи бад рафтааст. 2. *ғуфт.* разил, нобакор; **муттаҳам кардан** забонкӯтоҳ кардан; бадном ва айбдор

- кардан.
- МУТТАҲАМИЙ** متهمی 1. забонкӯтоҳӣ, бадномӣ.
2. *гуфт.* аз ягон дасисаву найранг рӯ нагардондан; нобакорӣ.
- МУТТАҲИД** *a.* متحد иттиҳодкарда, якшуда; яктану якчоя; **Созмони Милали Муттаҳид** *c.* созмони байналхалқии давлатҳо, ки бо мақсади дастгирӣ ва мустаҳкам кардани сулҳу амният ва густариши ҳамкориҳои байни давлатҳо таъсис ёфтааст; **муттаҳид кардан** як кардан, ба ҳам пайвастан ва якчоя гардонидан; **муттаҳид шудан** иттиҳод кардан, як шудан; яктану ҳамраъӣ шудан.
- МУТТАҲИДА** *a.* متحده муаннаси муттаҳид; давлатҳои муттаҳид, қувваи муттаҳид.
- МУТТАҲИДАН** متحداً *ниг.* муттаҳидона.
- МУТТАҲИДГАРДОНӢ** متحدگردانی муттаҳид кардан; дар як марказ чамъ кардан, якчоя кардан.
- МУТТАҲИДИЙ** متحدى муттаҳид будан; иттиҳод, якраъйию якдилӣ.
- МУТТАҲИДКУНАНДА** متحدکننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз муттаҳид кардан; якчоякунанда.
- МУТТАҲИДОНА** متحده *дар ҳолати муттаҳидӣ*, ба тарзи муттаҳид, якчоя.
- МУТТАҲИДШАВӢ** متحدشوی *исми амал аз муттаҳид шудан*; якчоя шудан: **муттаҳидшавии қувваҳо**, **муттаҳидшавии хочагиҳои хурд**.
- МУТТАҲИМ** *a.* متهم *кит.* тӯҳматзананда, ифтирокунанда ба касе; бадгумоншаванда дар ҳаққи касе.
- МУТУН** *a.* متون *ч.* матн.
- МУТЪА** *a.* متعه *таър.* зангирӣ барои муддати муайян, никоҳи муваққатӣ, сиға (*дар мазҳаби аҳли таишайуъ*).
- МУФАВВАЗ** *a.* مفوض *кит.* вогузоргардида, тафвизкунанда; супурдашуда, таслим дода.
- МУФАРРАҲ** *a.* مفرح *кит.* фараҳманд, шоду хурсанд.
- МУФАРРЕҲ** مفرح *кит.* фараҳбахш, хурсандибахш; **доруи муфарреҳ** доруи қувватдиҳандаи дилу чигар; **мусиқии муфарреҳ** мусиқии шӯху сабуки фараҳбахш.
- МУФАРРЕҲНОМА** نامه مفرح *кит.* номаи фараҳбахш ва шодиафзо.
- МУФАССАЛ** *a.* مفصل 1. тафсилшуда, шарҳу эзоҳода; пурра ва ботафсил ифодаёфта. 2. ба таври васеъ ва ҳаматарафа, бо тафсил, муфассалан.
- МУФАССАЛАН** مفصلاً ба таври муфассал, пурра.
- МУФАССАЛӢ** مفصلي муфассал будан; дорони тафсилу чузъиёт будан.
- МУФАТТЕҲ** *a.* مفتح *фатҳкунанда*, кушоянда, бозкунанда.
- МУФАТТИШ** *a.* مفتش 1. он ки ҳолатҳои чиноятро баррасӣ ва таҳқиқ мекунад, тафтишкунанда, истинтоқкунанда. 2. маъмури корҳои тафтиш дар идораҳои тафтишотӣ, тафтишгар.
- МУФАТТИШӢ** مفتشی *вазифа* ва амали муфаттиш.
- МУФАССИР** *a.* مفسر 1. *кит.* тафсиркунанда (*беиштар Қуръонро*). 2. он ки дар васоити аҳбор шарҳу тафсири воқеаҳои сиёсату муСОБИҚАҳои варзишӣ *ва г.* менависад, шоиреҳ.
- МУФИД** *a.* مفيد нафъовар, фоидабахш, фоиданок; **кори муфид**, **маслиҳати муфид**.
- МУФИЗ** *a.* مفيز *кит.* файзбахш; ба фаровонӣ оваранда.
- МУФЛИҚ** *a.* مفلق *кит.* ибдоъкунанда, навоар; **шоири муфлиқ** шоире, ки шеърҳои наву нағз эҷод мекунад.
- МУФЛИС** *a.* مفلس 1. камбағал, фақир, бечиз, қашшоқ; он ки як пули сиёҳ ҳам надорад. 2. он ки аз сармоя ва моли худ (*дар тиҷорат*) маҳрум шудааст, варшикаста: **муфлис шудан** (*ба ҳар ду маъно*).
- МУФЛИСӢ** مفلسي камбағалӣ, бечизӣ, фақирӣ, қашшоқӣ.
- МУФЛИСКУНАНДА** مفلسکننده *амал*, кор ё касе, ки ба мумсикӣ мерасонад.
- МУФЛИСШАВӢ** مفلسشوی *исми амал аз муфлис шудан*; 1. бенавошавӣ, қашшоқшавӣ. 2.

шикастхӯрда дар савдо, варшикаста шудан.

МУФОРИҚ *a.* مفارق *кит.* чудошаванда, дуршаванда аз ҳамдигар.

МУФОРИҚАТ *a.* مفارقت *кит.* чудой, дурӣ, чудо шудан аз ҳам, фироқ.

МУФОХИР *a.* مفاخر *кит.* фахркунанда, ифти-хоркунанда.

МУФОХИРАТ *a.* مفاخرت *кит.* 1. фахр кардан, ифтихор кардан, ба худ болидан; изҳори бузургӣ кардан. 2. фахр, нозиш.

МУФОҶО(Т) *a.* مفاجات *кит.* ногаҳонӣ; **марги муфочот** марги ногаҳонӣ, нохост мурдан.

МУФРАД *a.* مفرد 1. чудогона, ягона, якка, танҳо. 2. *кхн., грам.* шумораи танҳо, муқоб. **чамъ:** шакли муфрад.

МУФРАДОТ *a.* مفردات 1. *ҷ.* муфрад (1). 2. *зби.* шаклҳои дар алоҳидагӣ навиштаи ҳарфҳои алифбои арабӣ; **машки муфрадот** машки хат оид ба танҳо-танҳо ва алоҳида навиштани ҳарфҳои арабӣ. 3. *адш.* маҷмӯи байтҳое, ки ҳамчун шакли шеърии якбайтӣ эҷод шудаанд.

МУФСИД *a.* مفسد фосидкунанда, табоҳкор, вайронкор, бадкор.

МУФСИДӢ مفسدى фосидӣ, табоҳкорӣ, вайронкорӣ, бадкорӣ.

МУФТ 1. бепул, бемузд; ройгон, маҷсонӣ; **даромади муфт** даромаде, ки бе меҳнат ва осон ба даст даромадааст. 2. беҳуда, бефоида; **муфт боҳтан** осон ва бе мубориза бой додан (*мас., мусобиқаи варзиширо*); **марги муфт** мурдани беҳуда, марги бекора; **муфт харидан** бо нархи ниҳоят арзон харидан чизеро.

МУФТАЗЕҲ مفتضح *кит.* дучори ифти-зоҳгардида; расво, бадном, беобрӯ.

МУФТАҚИР *a.* مفتقر *кит.* мӯҳтоҷ, ниёзманд.

МУФТАРИҚ *a.* مفترق *кит.* аз ҳам чудошуда, аз ҳам чудо; чудо-чудо, пароканда.

МУФТАХАР *a.* مفتخر ифтихорнок, соҳибифтихор, ба бузургӣ ва ифтихор расида.

МУФТБАР مفتبر он кас ки пул ё чизеро мегираду пас намедиханд.

МУФТБАРӢ مفتبرى амали муфтбар, он чизеро

аз касе гирифта дигар пас нагардондан.

МУФТБОЗ مفت باز *гуфт.* муфт аз даст диҳанда, касе, ки ҳар чиро ба осонӣ аз даст медиҳад.

МУФТИГӢ مفتيگى *д.* мансаб ва амали муфтӣ.

МУФТИЁТ مفتيات мақоми болотарини идораи қорҳои дини ислом дар Тоҷикистон.

МУФТӢ I مفتى 1. *мансуб ба муфт*, ройгон, бепул, маҷсонӣ. 2. *маҷ.* бе дарди сар, ба осонӣ, ба роҳатӣ.

МУФТӢ II مفتى 1. *д.* рӯҳонии олимансаб, ки дар бораи ин ё он масъала аз рӯи шариат фатво медиҳад, фатводиханда; қонуншиноси шариат. 2. мансаби олии динӣ Тоҷикистон: **Муфтин мусулмонони Тоҷикистон.**

МУФТХОР//МУФТХОРА مفت خوار //مفت خواره *ниг.* муфтхӯр.

МУФТХОРИ مفت خوارى *ниг.* муфтхӯрӣ.

МУФТХӮР مفت خور он ки аз ҳисоби маҳсули меҳнати дигарон зиндагӣ мекунад: **унсури муфтхӯр** гурӯҳи одамони аз ҳисоби дигарон зиндагикунанда.

МУФТХӮРӢ مفت خورى зиндагӣ аз ҳисоби маҳсули меҳнати дигарон.

МУФҲИМ *a.* مفهم *кит.* фаҳмонанда; фаҳмо: **тахқиқи муфҳим** таҳқиқе, ки масъаларо тамоман мафҳум мегардонад.

МУФҲИШ *a.* مفحش *кит.* фаҳшгӯянда, носазогӯянда, дашномдиханда.

МУХАДДАР *a.* مخدر *кит.* 1. суст ва беҳис кардашуда. 2. дар парда нишонда.

МУХАДДАРА *a.* مخدره *кит.* муаннаси мухаддар: зани парданишин, мастура; духтари покдоман.

МУХАДДАРОТ *a.* مخدرات *кит.*, *ҷ.* мухаддара.

МУХАДДИР *a.* مخدر суст ва беҳушкунанда; нашъаовар, кайфовар, масткунанда (*чун банг, кӯкнор, героин, кокаин*).

МУХАДДИРА *a.* مخدره *муаннаси мухаддир; мавод(д)и мухаддира* дору ва моддаҳое, ки истеъмоли онҳо боиси беҳиссиву беҳушӣ ва мастӣ мегардад ва истеъмол-кунандагон маъмулан мӯътод шуда мемонанд.

МУХАЙӢИЛ *a.* مخيل *кит.* хаёлкунанда; ба хаёли беҳуда додашаванда, одами хаёли.

- ли беҳуда долашаванда, одами хаёли.
- МУХАЙЙИЛА** *а.* مخيله *кит.* 1. муаннаси мухайил. 2. чои пайдо шудани хаёл ва тасаввур дар димоғ, хаёлхона, қувваи мухайил.
- МУХАЙЙИР** *а.* مخير *кит.* хайркунанда, хайротдиҳанда.
- МУХАЙЙЯЛ** *а.* مخيل *кит.* хаёл карда; он чи аз хаёли одам гузаштааст.
- МУХАЙЯМ** *а.* مخيم *кит.* 1. чои барпо кардани хаймаҳо, хаймагоҳ. 2. урдугоҳ, лашкаргоҳ.
- МУХАЙЯР** *а.* مخير *кит.* ихтиёрдор, сохиб-ихтиёр, мухтор: **мухайяр кардан**.
- МУХАЛЛАД** *а.* مخلد *кит.* ҳамешабоқӣ, човидон; доимӣ, абадӣ.
- МУХАЛЛАС I** *а.* مخلص *кит.* холис карда, софшуда.
- МУХАЛЛАС II** *а.* مخلص *кит.* 1. халосшуда, раҳонида. 2. бароварда, гирифта.
- МУХАММАР** *а.* مخمر *кит.* хамир карда, сиришта; мавод(д)и мухаммар хамирмоя *ва г.*, он чи барои тайёр кардани оби чав ба кор мебаранд.
- МУХАММАС** *а.* محمس 1. *кит.* панҷгона. 2. *кит.* панҷгӯша, панҷпахлу. 3. *ади.* шеъре, ки ҳар бандаш аз панҷ мисраъ иборат буда, се мисраи аввал бо ду мисраи охир, ки аз газали худи шоир ё одатан аз шоири дигар гирифта мешавад, ҳамвазну ҳамқофия меояд; **мухаммас бастан (кардан)** ба газале мухаммас навиштан.
- МУХАННАС** *а.* مخنث *кит.* 1. хунсо, нару мода. 2. хез, номард. 3. *мач.* разил, паст, нокас.
- МУХАРРИБ** *а.* مخرب *кит.* харобкунанда, вайронкунанда.
- МУХАФФАФ** *а.* مخفف *кит.* 1. таҳфифшуда, сабукшуда. 2. *зби.* калимае, ки ягон ҳарфи он бо ҳарфи сабуктар иваз карда шудааст (*чун* дахан аз даҳон) ё ягон чузъи он ихтисор карда шудааст (*чун* шористон аз шаҳристон).
- МУХБИР** *а.* مخبر 1. *кит.* хабардиҳанда, огоҳкунанда. 2. корманди воситаи ахбор, ки навиштани хабару мақолаҳо шугли ӯст, хабарнигор: **мухбири рӯзнама**.
- МУХБИРӢ** مخبرى *мансуб ба мухбир*; мухбир будан; касбу амали мухбир, хабарнигорӣ; **мухбирӣ кардан**.
- МУХЛИС** *а.* مخلص 1. ихлосманд, эътиқодманд. 2. дӯстдор, садоқатманд; **мухлиси футбол** ҳаводори бозии футбол, ки муваффақият ва ноқомии дастаи дӯстдоштааш ӯро шод ё мутаассир мекунад.
- МУХЛИСӢ** مخلصى *мансуб ба мухлис*; мухлис будан; ихлосмандӣ, ҳаводорӣ.
- МУХЛИСОҶА** مخلصانه аз рӯи мухлисӣ, ихлосмандона, эътиқодмандона.
- МУХОБИРА** *а.* مخبره хабар расонидан ба ҳамдигар; хабар додан ва хабар гирифтани ду тараф; мухобира кардан хабареро ба касе расонидан (*одатан ба воситаи телеграф ё телефон*).
- МУХОЗ** *а.* مخاز дарде, ки хангоми зоидан дар занҳо пайдо мешавад, дарди зоиш, чордард.
- МУХОЛИФ** *а.* مخالف 1. муқобил, зид, *муқоб.* мувофиқ; **боди мухалиф** боде, ки ба муқобили рафти киштӣ мевазад, боди носозгор; **мухалиф будан** зидди ҳам будан. 2. душман, хасм; **мухалиф баромадан** зидди масъалаи пешниҳодшуда баромадан.
- МУХОЛИФАТ//МУХОЛАФАТ** *а.* مخالفت 1. ихтилоф, зиддият. 2. муқобилат; **мухалифат андохтан** низоъ барангехтан, чудой андохтан.
- МУХОЛИФАТАНДОЗ** مخالفانداз он ки байни одамон ихтилоф меандозад, низоъбарангез, низоъангез.
- МУХОЛИФАТАНДОЗӢ** مخالفاندازي *исми амал аз мухалифат андохтан*; ихтилофандозӣ, низоъангезӣ дар байни мардум.
- МУХОЛИФАТКОР** مخالفتكار он ки ба коре бо назари манфӣ даҳолат мекунад; халалрасонанда, ихтилофандозанда, мухалифатандоз.
- МУХОЛИФАТКОРӢ** مخالفتكاري *ниг.* мухалифатандозӣ.
- МУХОЛИФИН** *а.* مخالفين ҷ. мухалиф; муқобилон, зидди ҳам баромадагон.
- МУХОСАМА//МУХОСИМА** *а.* مخاصمه душманӣ бо ҳам, хусумат бо ҳам; низоъ, ҷанҷол.
- МУХОСИМ** *а.* مخاصم *кит.* бо ҳамдигар хусу-

маткунанда, бо ҳамдигар душманӣ варзанда; хасм, душман.

МУХОТАБ *a.* مخاطب 1. он ки ё он чи суҳан ба вай нигаронида шудааст; он ки ба вай нидо ва хитоб карда шудааст, хитобшаванда. 2. *грам.* калима ё иборае, ки гӯянда ба воситаи он мурочиат мекунад.

МУХОТИБ *a.* مخاطب *кит.* хитобкунанда, ба касе рӯ оварда, суҳанкунанда.

МУХОТИРА//МУХОТАРА *a.* مخاطره *кит.* худро ба хатар андохтан, кори хатарнок кардан; хатар, хавф.

МУХТАЛ(Л) *a.* مختل 1. *кит.* халалдоршуда, дархаму парешон. 2. вайроншуда, табоҳгардида (*оид ба кор*).

МУХТАЛИТ *a.* مختلط *кит.* 1. омезишёбанда, ихтилоткунанда, омехташаванда; **ширкати мухталит** ширкати омехта; **мухталит шудан** омезиш пайдо кардан, омехтан. 2. *маҷ.* муошираткунанда; хушмуошират; зудунсиранда.

МУХТАЛИФ مختلف 1. гуногун, ҳархела. 2. ихтилофдошта, хилофи ҳамдигар: **фикрҳои мухталиф**.

МУХТАЛИФЗАБОН مختلف زبان гуногунзабон.

МУХТАЛИФӢ مختلفى 1. гуногунӣ, ҳархелагӣ. 2. ихтилоф доштан, хилофи ҳамдигар будан: **мухталифин ақидаҳо**.

МУХТАРАӢ *a.* مخترع *кит.* ихтироъшуда, ба вучуд омада, офарида.

МУХТАРЕӢ *a.* مخترع *кит.* ихтироъкунанда, ба вучуд оваранда, созанда, офаринанда; ихтироъкор.

МУХТАС(С) *a.* مختص *кит.* махсус, хос; он чи хоси касе ё чизе бошад.

МУХТАСАР *a.* مختصر 1. ихтисоршуда, кӯтоҳшуда, кӯтоҳ, мӯҷаз: тарҷумаи ҳоли **мухтасар**, **чавоби мухтасар**, **маълумоти мухтасар**. 2. *кит.* хурд, майда. 3. *маҷ.* ночиз, ноаҳамият: **тӯҳфан мухтасар**. 4. мухтасаран; хулоса; кӯтоҳ карда гӯем.

МУХТАСАРАН *a.* مختصراً ба тарзи мухтасар, дар шакли кӯтоҳ.

МУХТАФӢ *a.* مختفى *кит.* махфӣ, пинҳон, пӯшида, нуҳуфта: **мухтафӣ шудан** пинҳон

шудан, руст шудан; **◇ хои мухтафӣ** дар хати арабии тоҷикӣ: ҳарфи хои ҳаввази охири калимаҳо, ки **a** ё **e** хонда мешавад.

МУХТӢ *a.* مختى *кит.* он ки бо нияти нек ба коре даст зада, саҳван хато мекунад; хатокунанда.

МУХТОР *a.* مختار 1. соҳибхитиёр, ихтиёрдор. 2. ихтиёркарда, баргузида, писандида; **вакили мухтор** *ниг.* **вакил**; **мухтор шудан** соҳибхитиёр шудан; мустақил гардидан.

МУХТОРИЯТ *a.* مختاريت соҳибхитиёрӣ дар идораи мамлакат, соҳибистиклолӣ, истиклолият.

МУҲАББАТ *a.* محبت 1. дӯстдорӣ, ишқ; **изҳори муҳаббат кардан** ошиқиву дӯстдорию худро маълум намудан. 2. меҳр; майл, ихлос.

МУҲАББАТНОК محبت‌ناک пурмеҳр, меҳрубон.

МУҲАББАТОМЕЗ محبت‌آمیز мурмеҳр, меҳрубонона.

МУҲАББАТПАРВАР محبت‌پرور дӯстдоранда, бо рағбат дӯстдоранда.

МУҲАВВАЛ *a.* محوّل *кит.* 1. тағйирдода; дигаргуншуда, тағйири ҳолнамуда. 2. тахвилшуда, ҳаволашуда; ба зиммаи касе гузошта.

МУҲАВВАТА *a.* محوطه *кит.* ҷое, ки атрофи он бо деворе ихота шудааст, ҳаёт, ҳота.

МУҲАВВИС *a.* مهوس *кит.* соҳибҳавас, орзу ва ҳавасдошта ба чизе, ҳавасманд.

МУҲАДДАБ *a.* محدّب *кит.* барҷастаи гунбадшакл, баромада.

МУҲАДДИС *a.* محدث *кит.* 1. қиссагӯ, дostonгӯ, қиссахон. 2. *d.* донандаи ҳадису ривоятҳо, ҳадисдон.

МУҲАЙӢ *a.* مهيا тайёр, омода, ҳозир: **мухайё будан** тайёр ва мавҷуд будан; **мухайё кардан** омода сохтан, тайёр кардан, ҳозир намудан; **мухайё шудан** омода гардидан, тайёр шудан.

МУҲАҚҚАР *a.* محقر *кит.* 1. ҳақир, ночиз, камарзиш. 2. хурд, майда; кӯтоҳ. 3. ҳар чизи андак, микдори каме аз чизе.

МУҲАҚҚИҚ *a.* محقق *кит.* 1. таҳқиқгар, пажӯҳишгар, таҳқиқкунанда, тадқиқкунанда, аҳли таҳқиқ, мудаққиқ. 2. дар тасаввуф шахси ба ҳақиқати ашъ пайбурда, ориф.

МУҲАҚҚИҚОНА محققانه ба тарзи муҳаққиқон, ба мисли муҳаққиқон.

МУҲАЛЛО *а.* محلى *кит.* ороста, зебу зинатёфта.

МУҲАММАДӢ محمدى *кит.* мансуб ба Муҳаммади пайгамбар(с); дини Муҳаммадӣ дини ислом; ◊ гули муҳаммадӣ як чинси садбарги сурх, ки гулобро асосан аз он тайёр мекунанд.

МУҲАНДАМ *а.* مهندس *кит.* хушандому зебо, аз ҳар чихат хубу базеб сохташуда; санги муҳандам санги ҳама паҳлуҳояш нағз тарошида ва суфта.

МУҲАНДИС *а.* مهندس 1. олими илми хандаса, хандасадон. 2. мутахассиси ягон соҳаи техника, ки дорои таҳсилоти олист.

МУҲАНДИСӢ مهندسى *мансуб ба муҳандис*; тахассус ва шугли муҳандис.

МУҲАННАД *а.* مهنت *кит.* аз пӯлоди ҳиндӣ сохташуда: ханчари муҳаннад.

МУҲАННО *а.* مهنتа *кит.* гуворо, лазиз, хушмаза.

МУҲАРРАМ 1. محرم *кит.* ҳаром кардашуда, ҳаром шумурда; манъшуда. 2. номи моҳи аввал аз соли қамарии ҳичрӣ (*сабаби ин моҳро чунин номидани арабҳо он аст, ки дар ин моҳ чапг кардан мамнӯъ будааст*).

МУҲАРРИК *а.* محرك 1. ба ҳаракат оваранда; ҳаракатдиханда. 2. *тех.* мошине, ки ягон энергияро ба кори механикӣ, яъне ҳаракатдарорӣ ва ғ. табдил медиҳад: муҳаррики автомобил, муҳаррики дарунсӯз, муҳаррики баркӣ, муҳаррики реактивӣ.

МУҲАРРИҚ *а.* محرق *кит.* 1. сӯзонанда; сӯзанда; таби муҳаррик таби сӯзон. 2. *мач.* ташнагиовар; *доруи муҳаррик* марҳаме, ки пас аз молидан ба пӯсти бадан сахт сӯзиш мекунад.

МУҲАРРИР *а.* محرر 1. *кҳн.* нависанда, муаллиф: муҳаррири ин авроқ, муҳаррири сутур. 2. он ки навиштаҳои каси дигарро пеш аз чоп месанҷад ва лозим шавад, ислоҳ медарорад: муҳаррири адабӣ, муҳаррири китоб. 3. роҳбари нашрия, ки муайян кардани мундариҷаи он дар салоҳияти ӯст: муҳаррири рӯзнома; муҳаррири техникӣ ходими идораи рӯзномаю мачалла ё нашриёт, ки маъсули

назорат ва ҳалли масъалаҳои техникийи нашрия (*аз қабилӣ тарзи чоп, саҳифабандӣ*) мебошад.

МУҲАРРИРӢ محررى *вазифа ва фаъолияти муҳаррир*; муҳаррир будан: муҳаррирӣ кардан.

МУҲАРРО *а.* مهرا *пухта нармшуда, хил-хил пухта.*

МУҲАССАЛ *а.* محصل *кит.* ҳосилшуда, ба даст даровардашуда: аломати (беморни) норасоин масунияти бадан (СПИД).

МУҲАССАН محسن *кит.* 1. хушсохт; зинатдода. 2. таҳсиншуда, мавриди таҳсин қароргирифта.

МУҲАССИЛ *а.* محصل *кҳн.* 1. ҳосилкунанда, ба даст оваранда; хонанда, донишҷӯ, таҳсилкунанда. 2. *таър.* омили хироҷ, маъмури чамъоварандаи хироҷ.

МУҲАССИЛОНА محصلانه *таър.* андозе буд дар Осиёи Миёна, ки муҳассил ба фоидаи худ аз деҳқонон меситонд.

МУҲАШШО *а.* محشى // محشاً *кит.* хошияи навишташуда, хошиядор (*оид ба китоб*); ба воқитаи хошия шарҳёфта.

МУҲИБ *а.* مهيب *кит.* боҳайбат, ҳавлангез.

МУҲИБ(Б) *а.* محب 1. ҳабиб, дӯстдор. 2. дӯсти меҳрубон, ёри меҳрубон.

МУҲИББОНА محبانه аз рӯи дӯстӣ, меҳрубонона.

МУҲИҚ(Қ) *а.* محق *кит.* 1. ҳақдор, ҳаққонӣ. 2. ростгӯй, ҳақиқатгӯй. 3. рост, ҳақ.

МУҲИЛ I *а.* محيل *кит.* ҳилагар, фиребгар, маккор.

МУҲИЛ II *а.* مهيل *кит.* (чоӣ) ҳавлангез, (мақони) ҳавфнок.

МУҲӢИ *а.* موحى *кит.* эҳёкунанда, зиндакунанда.

МУҲИМ *а.* مهم 1. *кит.* кори аҳамиятнок, амри қобили таваҷҷӯҳ; аҳамиятнок; пураҳамият: *вазифаи муҳим*; *кори муҳим*. 2. лозим, зарур, воҷиб; *муҳимми касеро баровардан* эҳтиёҷи касеро ба чо овардан; мушкили касеро осон кардан. 3. асосӣ, бисёр, аксар; *қисми*

муҳимми.. аксари..., бештари..., қисмати асосии...; муҳиммаш ин, ки... асосаш ин, ки...

МУҲИММОТ *a.* مهيات 1. *ч.* муҳим. 2. чизҳои зарур, чизҳои даркорӣ: муҳиммоти сафар. 3. маҷмӯи таъминоти ҷангӣ аз қабилӣ тиру туфанг ва дигар таҷҳизоти зарурӣ, лавозимоти ҷангӣ.

МУҲИТ *a.* محيط 1. ихотақунанда, дарбаргиранда, фарогиранда. 2. атроф, гирду пеш. 3. шароит; муҳити зист табиат ва шароите, ки одам дар он зиндагӣ мекунад; 4. *кит.* уқёнус; баҳри бузург; баҳри муҳит уқёнус.

МУҲИТШИНОСӢ محيطشناسى *нав.* илмест, ки таъсири мутақобили наботот, ҳайвонот, одам ва муҳити зистро меомӯзад ва таҳқиқ мекунад, экология.

МУҲОБОТ *a.* محابات 1. *кит.* муомилаи нағз, муомилаи эхтиромона. 2. *кит.* тарс, бим, бок. 3. аз ҳад зиёд нишон додан, муболиға; муҳобот қардан муболиға қардан; воҳима қарда гап задан.

МУҲОВАРА *a.* محاوره 1. гуфтугӯ, сӯҳбат, гуфтугузор. 2. воситаи таълимӣ барои омӯхтани забони хориҷӣ, ки одатан аз намунаи сӯҳбатҳо дар мавзӯҳои гуногун иборат мебошад: муҳоваран англисӣ ба тоҷикӣ.

МУҲОЗӢ *a.* محاذى *кит.* дар рӯбарӯи якдигар будани ду чиз; рӯбарӯ, муқобил.

МУҲОКИМА *a.* محاکمه 1. *ниг.* мурофия. 2. фикронӣ ва баҳсу гуфтушунид оид ба масъалае (*барои ҳукм ё хулосабарорӣ*); фикронӣ, мулоҳиза, фикру андеша; муҳокима қардан мавриди муҳокима қарор додан; муҳокима шудан мавриди муҳокима қарор гирифтан.

МУҲОКИМАРОНӢ محاکمه‌رانی муҳокима қардан; изхори фикру андеша.

МУҲОКИМАШУДА محاکمه‌شده *сифати феълӣ* замони гузашта аз муҳокима шудан; мавриди муҳокима ва баҳсу музокира қароргирифта; масъалаи муҳокимашуда.

МУҲОҚ *a.* محاق *кит.* се шаби охири моҳи қамарӣ, ки моҳ дида намешавад; дар муҳоқ афтодани моҳ нопадид шудани маҳтоб дар охири моҳ.

МУҲОЛАНДЕШ محال‌اندیش *кит.* орзуманнди

мақсади ношуданӣ, хомтамаъ.

МУҲОРИБ *a.* محارب *кит.* муҳориба- кунанда, ҳарбқунанда, ҷанговар, разманда.

МУҲОРИБА *a.* محاربه бо ҳамдигар ҷангидан; разму пайкор дар майдони ҷанг; ҷанг, набард, ҳарбу зарб.

МУҲОСИБ *a.* محاسب ҳисобқунанда, ҳисобдор; корманди шӯъбаи ҳисобдорӣ.

МУҲОСИБА *a.* محاسبه ҳисобгирӣ, ҳисобдорӣ, ҳисобӣ қардан бо касе.

МУҲОСИБОТ *a.* محاسبات *ч.* муҳосиба; шӯъбаи муҳосибот шӯъбаи ҳисобдорӣ (*дар идораву корхонаҳо...*).

МУҲОСИРА *a.* محاصره ихота, печонда гирифтани гирди чизе; ба муҳосира гирифтани ба ихота гирифтани, муҳосира қардан, ихота қардан; ба муҳосира андохтани давродаври қалъае (шаҳр ё лашкаре)-ро печонда гирифтани; ба муҳосира афтодан аз ҳар сӯ печонда гирифта шудан; ба (дар) муҳосира мондан дар ихота мондан.

МУҲОТ *a.* محاط *кит.* ихоташуда.

МУҲОФИЗ *a.* محافظ ҳифзқунанда, мудофияқунанда, ниғаҳбон; посбони шахсӣ.

МУҲОФИЗА *a.* محافظه *ниг.* муҳофизат.

МУҲОФИЗАКОР محافظه‌کار *с.* кӯҳнапараст.

МУҲОФИЗАКОРӢ محافظه‌کاری кӯҳнапарастӣ.

МУҲОФИЗАТ *a.* محافظت ҳифозат, ниғаҳбонӣ, мудофия: муҳофизати ватан, муҳофизати ёдгориҳои таърихӣ ва фарҳангӣ; муҳофизат қардан (намудан) ниғаҳбонӣ қардан; ҳимоя қардан.

МУҲОФИЗАТГАР محافظتگر *нав., варз.* узви дастаи бозингарони футбол ё хоккей, ки дар муҳофизат бозӣ мекунад.

МУҲОФИЗАТҚУНАНДА محافظت‌کننده *сифати феълӣ* замони гузашта аз муҳофизат қардан; муҳофиз, ҳифзқунанда, ниғаҳбон; муҳофизатқунандагонӣ сарҳад.

МУҲОФИЗАТЧӢ محافظتچی *гуфт.* муҳофизатқунанда.

МУҲОЧИР *a.* مهاجر 1. шахси аз ҷои муқимиаш ба ҷои дигар кӯчида (*бо оилааш ва дар гурӯҳи*

- оилаҳои дигар*): муҳочир шудан аз чои муқимӣ ба дигар чо кӯчидан. 2. он ки аз мамлакати худ ба мамлакати дигар кӯчида рафта дар он сокин шудааст, хичраткарда.
- МУҲОЧИРАТ** *а.* مهاجرت барои истиқомати доимӣ аз ватани худ ба ягон мамлакат кӯчида рафтан, хичрат кардан (*аз мамлакати худ ба мамлакати дигар*).
- МУҲОЧИРИЙ** مهاجری *ниг.* муҳочират; ҳуқуқҳои муҳочирӣ ҳуқуқҳои марбут ба муҳочирон.
- МУЧАЛ** موچل *гуфт.* солшуморӣ аз рӯи силсилаи дувоздахгона бо номи ҳайвонот, муқ. мӯлҷар.
- МУЧЧӢ** مچى *гуфт.* бўса; муҷчӣ кардан бўсидан.
- МУЧААД** *а.* مچعد *кит.* мӯи чингила, марғула.
- МУЧАВВАЗ** *а.* مچوز *кит.* чоиз доништа, равдошта; чоиз, раво.
- МУЧАВВАФ** *а.* مچوف *кит.* миёнтиҳӣ, дарун-холӣ, ковок (*мисли пай*).
- МУЧАДДАД** *а.* مچدد таҷдидшуда, нав шуда; навпайдо; нав, тоза.
- МУЧАДДАДАН** *а.* مچدداً аз сари нав, аз нав, дубора.
- МУЧАДДАР** *а.* مچدر *кит.* 1. мубталои бемории обила, обилабароварда. 2. чӯтур, обиларӯй.
- МУЧАДДИД** *а.* مچدد *кит.* 1. навкунанда, тозакунанда. 2. аз нав барқароркунанда, аз нав созанда.
- МУЧАЗ** *а.* مچز кӯтоҳкарда, мухтасар.
- МУЧАЗБАӢН** مچز بيان кӯтоҳбаӢн, кӯтоҳсухан.
- МУЧАЗБАӢНИЙ** مچز بياني кӯтоҳбаӢний, мухтасаран изҳори ақида карда тавонистан.
- МУЧАЗЗИБ** *а.* مچذب *кит.* чазбкунанда, ба худ кашанда.
- МУЧАЗЗО** *а.* مچزا *кит.* ба чузъҳо ҷудошуда; таҷзияшуда; аз ҳам ҷудошуда.
- МУЧАЛЛАД** *а.* مچلد 1. ҷилдшуда, муковашуда. 2. китоби ҷилдшуда, ҷилд.
- МУЧАЛЛО** *а.* مچلا//مچلى ҷилодода, сайқал дода; дурахшон, тобон.
- МУЧАРРАБ** *а.* مچرب аз таҷриба гузашта, санҷида, озмуда: **доруи муҷарраб**.
- МУЧАРРАД** *а.* مچرد 1. яка, танҳо. 2. марди безан. 3. ғайримоддӣ (*ҳамчун ақл, ҳуш, нафс ва ғ.*); абстракт: **мафҳуми муҷаррад**; ба муҷарради... ба маҳзи... баробари...; **ба муҷарради дидан** дидан ҳамона.
- МУЧАРРАДӢ** مچردى танҳой; безанӣ.
- МУЧАРРАДОНА** مچردانه дар ҳолати муҷаррадӣ; ба танҳой: **зиндагонии муҷаррадона**, **ҳаёти муҷаррадона**, **муҷаррадона умр гузаронидан** (**умр ба сар бурдан**).
- МУЧАССАМ** مچسم 1. ба сурати ҷисм даромада, намогирифта, шакл пайдокарда, ба сурате таҷассумёфта. 2. *кит.* мусаввар, тасвирушуда: **ҳусни муҷассам** а) ҳусни ба шакли ҷисм даромада б) духтари зебо; **муҷассам гардидан** (**шудан**) шакл пайдо кардан; таҷассум ёфтан; **муҷассам кардан** ба сурати ҷисм даровардан (*мас., чизе ё касеро дар тасвир*), таҷассум кардан.
- МУЧАССАМА** *а.* مچسته 1. чизи дар як шакл таҷассумшуда; тимсол, рамз. 2. ҳайкал, пайкара; кураи муҷассама кураи ҷугрофӣ; глобус.
- МУЧАССАМАСОЗ** مچسمه ساز ҳайкалсоз, ҳайкалтарош, пайкарасоз.
- МУЧАССАМАСОЗӢ** مچسمه سازى ҳайкалтарошӣ, пайкарасозӣ, ҳайкалсозӣ.
- МУЧАССАС** *а.* مچصص *кит.* гаҷгирифта, гаҷандуда; гаҷкоришуда.
- МУЧАҲҲАЗ** *а.* مچهز таҷҳизонида, таҷҳизшуда, ҷихозонида; бо ҷихоз (*асбобу анҷом, афзору олат ва ғ.*) таъминшуда.
- МУЧИБ** *а.* مچيب *кит.* ҷавобдиҳанда, посухгӯянда, ҷавобгӯ, посухгӯ.
- МУЧИД(Д)ОНА** مچيدانه *кит.* ҷаҳдкунон, саъйкунон.
- МУЧМАЛ I** *а.* مچمل *кит.* 1. иҷмол шуда, мухтасар, кӯтоҳ. 2. суҳане, ки маънои он ба шарҳу эзоҳ эҳтиёҷ дорад; суҳани хулосашуда. 3. ба таври иҷмол, иҷмолан, мухтасаран, *муқоб.* **муфассалап**.
- МУЧМАЛ II** *а.* مچمل *гуфт.* номафҳум, номауайян, носоҳеҳ, бесару нӯг; **ҷавоби муҷмал**

- чавоби носаҳеҳ; **гапро мучмал кардан** гапро номафҳум кардан.
- МУЧМАЛӢ** *مجملي* *гумт.* номафҳумӣ, бесарунӯғӣ, носаҳеҳӣ.
- МУЧОБ** *ا. مجاب* *кит.* он ки ба *ӯ* посух додаанд, чавобшунда.
- МУЧОВИР** *а. مجاور* 1. ҳамсоя, ҳамчавор, наздик, қариб. 2. *д.* муқим ва бошандаи назди ибодатгоҳ ва дигар ҷойҳои муқаддас.
- МУЧОДИЛ** *а. مجالد* *кит.* баҳсу ҷидолкунанда; ситезаву кашмакаш-кунанда.
- МУЧОДИЛА** *а. مجادلہ* 1. баҳс ва ҷидол бо касе; мубоҳиса дар масъалае ба тавре ки ҳар кас меҳодад фикри худро гузаронад. 2. *кит.* низоъ, кашмакаш, ҷанг.
- МУЧОЗИБА** *а. مجاذبه* *кит.* ҷазба доштан бо якдигар; кашмакаш, низоъ.
- МУЧОЗОТ** *а. مجازات* 1. *кит.* ҷазодиҳӣ; сазои амали бад; подоши некӣ ё бадӣ. 2. *с.* чораву тадбирҳое, ки нисбат ба мамлакати муоҳидаи байналхалқиро вайрон карда чун ҷазо амалӣ карда мешавад.
- МУЧОМИАТ** *а. مجامعت* *кит.* 1. дар як ҷо ҷамъ омадан, фароҳамоии ду ҷиз бо ҳам. 2. ҳамбистарии зану мард.
- МУЧОҲИД** *а. مجاهد* 1. ҷидду ҷаҳдкунанда, кӯшанда; ҷанганда, мубориз. 2. *д.* ҷиҳодкунанда (*дар роҳи Худо*).
- МУЧОҲИДА** *а. مجاهده* 1. *кит.* ҷидду ҷаҳд, кӯшиш, саъй. 2. ҷанг дар роҳи дин, ҷиҳод.
- МУЦРИМ** *а. مجرم* гунаҳкор.
- МУЦРӢ** *а. مجرى* *кит.* иҷроқунанда, анҷомдиҳанда; ба марҳилаи иҷро дароварда.
- МУЦРО** *а. مجرا* *кит.* чоришуда; иҷрошуда, амалишуда.
- МУЦТАБО** *а. مجتبا* *кит.* баргузида, интихобшуда.
- МУЦТАМАӢ** *а. مجتمع* 1. *кит.* ҷамъшуда, фароҳамоада. 2. *нав.* муассиса ё иттиҳодияе, ки якчанд қисмҳоро дар худ муттаҳид кардааст ё якбора якчанд вазифаро иҷро мекунад.
- МУЦТАС** *а. مجتث* 1. *кит.* аз бех барканда, аз бех қатъшуда. 2. *ади.* яке аз баҳрҳои фаръии
- вазни арӯз.
- МУЦТАҲИД** *а. مجتهد* *кит.* 1. кӯшанда, ҷидду ҷаҳдкунанда. 2. *д.* рӯҳонии баландмартаба – фақеҳи шиӣён; олиме, ки дар илмҳои динӣ ба дараҷаи иҷтиҳод расидааст.
- МУШ** *موش* *зоол.* ҷонвари хурдҷуссаи ширхӯр аз қатори хояндаҳо; **девор муш дорад муш гӯш** (*зарб.*); **муши мурда** одами бадқирдори дар зоҳир худро орому бечора нишондиҳанда; **соли муш** соли якум аз силсилаи дувоздаҳгонаи солшумории мучал.
- МУШАББАК** *а. مشبک* 1. шабакадор (*монанди тиреза*), панҷарашакл. 2. сӯроҳ-сӯроҳ (*мас., тӯр, галбер*).
- МУШАББАҲ** *а. مشبه* *кит.* ташбеҳ шуда, монанд карда; монандшуда, моно.
- МУШАББАӢ** *а. مشيع* 1. *кит.* пуршуда; пурра, комил. 2. муфассал.
- МУШАВВАШ** *а. مشوش* ба ташвиш афтода; пурташвиш, ошуфта, парешон; **хотири мушавваш** хотири парешон; **мушавваш шудан** (**гардидан**) парешон гаштан; **мушавваш кардан** ба ташвиш андохтан; ошуфтаву парешон кардан.
- МУШАВВАШӢ** *а. مشوشى* пурташвишӣ, ошуфтагӣ, парешонӣ.
- МУШАВВАШОНА** *а. مشوشانه* музтарибона, ошуфта, парешонхотирона.
- МУШАВВАШҲАӢЛ** *а. مشوش خيال* *ниг.* мушаввашхотир.
- МУШАВВАШХОТИР** *а. مشوش خاطر* парешонхотир, ошуфтахотир; бо хотири парешон.
- МУШАВВАШХОТИРӢ** *а. مشوش خاطرى* парешонхотирӣ, мушаввашӣ.
- МУШАДДАД** *а. مشدد* 1. *кит.* шадидшуда, шиддатёфта. 2. *грам.* ҳарфи ташдиддор (*мас., ара*).
- МУШАК I** *ا. موشک* *тасири* муш; муши хурд, мушча; **мушаки кӯр** *ниг.* кӯрмуш.
- МУШАК II** *ا. موشک* 1. як ҷизи дарунаш аз борут ё ҷизҳои тарканда пуркардашуда, ки бо оташ додан шӯълаҳои гуногунранг бароварда ба ҳаво мепарад, тарф: **мушак нарондан**. 2. тири аз борут пуркардашуда, ки барои равшан

- кардани самти муайян ё барои ба масофаи дур расондани хабаре паронда мешавад, ракета. 3. ҳ. тири реактиви тӯпи чангӣ. 4. *кайҳ*. дастгоҳи парвозкунандаи кайҳонӣ (*бо муҳаррики реактивӣ*): **мушаки кайҳонӣ**. 5. *итт*. қисми насбшавандаи компютер, ки дар монитор ишоратгарро ифода мекунад.
- МУШАК III** *موشک* *анат.* гӯшти пайдори бестухон, ки дар дасту по ва дигар аъзои бадани одамӣ ва ҳайвонот ҳаст ва қобилияти сусту кашидашавӣ дорад: **мушаки рах-рах**, **мушаки суфта**.
- МУШАКАНДОЗ** *موشک انداز* олати туфангмонанд, ки мушак бо он паронда мешавад.
- МУШАКБЕЗӢ** *موشک بزی* мушакафшонӣ, муаттар, хушбӯӣ.
- МУШАКБОЗ** *موشک باز* он ки мушак (II. 1) месозад ва мепаронад.
- МУШАКБОЗӢ** *موشک بازی* 1. мушакпаронӣ, тарфбозӣ, оташбозӣ (*дар чаинҳо*). 2. касб ва кори мушакбоз.
- МУШАКБОРОН** *موشک باران* ҳамла бо мушак, ҳучуме, ки бо андохтани мушакҳои зиёд амалӣ мешавад.
- МУШАКПАРОНӢ** *موشک پرانی* *исми амал аз мушак парондан*; мушакбозӣ, оташбозӣ, тарфбозӣ.
- МУШАНГ** *مشنگ* *ниг.* мушунг.
- МУШАРРАФ** *ا. مشرف* ба шарафи чизе расида, сарафрозшуда, ноилгашта; **мушарраф шудан** сазовор гаштан.
- МУШАХТА** *مشخته* як навъ халвои варақин.
- МУШАХХАС** *ا. مشخص* 1. ташхис шуда, муайяншуда, муайян; ба таври мушаххас ба таври муайян ва аниқ. 2. фарқкарда; **мушаххас кардан** дақиқан муайян кардан; як-як нишон додан.
- МУШАХХАСОТ** *ا. مشخصات* 1. ҷ. **мушаххас**. 2. ҷиҳатҳои фарқкунандаи чизе; ҷигунагӣ ва кайфияти чизе.
- МУШАЧЧАР** *ا. مشجر* *кит.* 1. он чи ба шакли шаҷар (дарахт) аст. 2. дарахтдор, дарахтшинонда: **хиёбони мушаччар**. 3. навъ аз матои абрешимӣ, ки нақшҳои шакли баргу
- шоҳаҳои дарахтро дорад.
- МУШАЪБИД** *ا. مشعبد* *кит.* 1. шӯъбадабоз, найрангбоз. 2. ҳилагар, ҳукқабоз.
- МУШАЪБИДӢ** *ا. مشعبدی* шӯъбадабозӣ кардан; найрангбозӣ; корнамоӣ дар найрангбозӣ.
- МУШАЪШАЪ** *ا. مشعشع* *кит.* шаъшаанок, шуъафкананда; тобон, дурахшон: **чеҳраи мушаъшаъ**.
- МУШБУРУТ** *موشبروت* дорои мӯйлаби тунуки сих-сих: **марди мушбурут**.
- МУШГИР** *موشگیر* *кит.* загани саҳроӣ, галевоч (*параидаи зогчамопаид*).
- МУШГИРАК** *موشگیرک* дом барои дошта гирифтани муш, мушкапак.
- МУШДАНДОН** *موشدندان* он ки дандонҳои шабеҳи дандонҳои муш аст, дандонҳои хурду реза, резадандон.
- МУШЗАДА** *موشزده* он чи муш онро хоида сӯроҳ кардааст.
- МУШИР** *ا. مشير* *кит.* 1. ишорақунанда, нишондиҳанда. 2. машваратдиҳанда, мушовир, маслиҳатдиҳанда.
- МУШЛАК//МУШКЛАК** *مشکک//مشکلک* *кит.* навъ аз гиёҳи дарозу навдағавсе, ки дар лаби об ва ҷойҳои ботлоқӣ мерӯяд ва дорои бӯи хося мебошад.
- МУШК** *مشک* 1. моддаи сиёҳранги бисёр хушбӯӣ, ки аз ҳайвон ва растанӣ ҳосил мешавад ва дар атрсозӣ ва тиб истифода мебаранд; **бӯи мушк** пинҳон намоида. (*мақол.*); **мушки ноб** мушки холис ва соф; **мушки суда** а) мушки кӯфта; б) *мач.* зулфи сиёҳи парешони маҳбуба; \diamond **қимати мушк шикастан** ниҳоят муаттар будан.
- МУШКАК** *مشکک* *бот.* гиёҳест дорои соқан зеризаминии хушбӯӣ, мушки заминӣ.
- МУШКАФШОНӢ** *مشک افشانی* афшондан ва паҳн кардани мушк, рад кардани ҳавои муаттари хушбӯӣ.
- МУШКБЕД** *مشک بید* *бот.* навъ аз бед, ки гули хушбӯӣ дорад.
- МУШКБЕЗ** *مشک بیز* атрфишон, хушбӯӣ.
- МУШКБЕЗӢ** *مشک بیزی* мушкафшонӣ, муаттар,

хушбӯй.

МУШКБОР مشکبار мушкрез, хушбӯибахш, атрфишон; пасими мушкбор боди форами муаттар.

МУШКБҮ(Ӣ) مشکبو/مشکبوی бӯи мушк дошта, хушбӯй, муаттар.

МУШҚДОНА مشکدانه мус. яке аз оҳангҳои сегонаи Борбад, ки мутриби машҳури дарбори Хусрави Парвиз буд.

МУШҚДУМ مشکدم кит., зоол. номи як навъ парандаи сиёҳдуми хушовоз; дорои думи сиёҳранг (асп).

МУШКИЛ a. مشکل 1. душвор, вазнин, сахт: мушкил будан, мушкил шудан (гардидан). 2. душворӣ, сахтӣ, вазнинӣ; кори сахт ва душвор; масъалаи душвори ҳалнашуда.

МУШКИЛБАӢН مشکلبیان он ки тарзи баёнаш печ дар печ ва душворфаҳм аст: нависандаи мушкилбаён.

МУШКИЛБАӢНӢ مشکلبیانی мушкилбаён будан; тарзи баёни душворфаҳм доштан: мушкилбаёнӣи Бедил.

МУШКИЛГУЗАР مشکلگذر гузаштанаш душвор, душворгузар: пайраҳа (роҳ)-и мушкилгузар.

МУШКИЛИФШО مشکل افشا мушкилкушо, ҳалқунандаи корҳои душвор, кушояндаи масъалаҳои мураккаб.

МУШКИЛӢ مشکلی душворӣ, сахтӣ, вазнинӣ.

МУШКИЛКУШО مشکلکشا 1. осонқунандаи корҳои душвор; мусоидатқунанда дар ҳалли масъалаҳо. 2. д. хур. маросими хурди занон, ки дар он барои рафъи мушкилиҳо дар сари дастархон шамъ даргиронда, дуо хонда мешавад.

МУШКИЛОТ مشکلات 1. ҷ. мушкил 2. 2. мус. номи шӯъбаҳои созии мақомҳои таркибии «Шашмақом».

МУШКИЛПИСАНД مشکلپسند он ки ҳар чиз ба вай маъқул шудан намегирад; серталаб, нозуктабъ, инчиқ.

МУШКИЛПИСАНДӢ مشکلپسندی мушкилписанд будан; серталабӣ, нозуктабъӣ.

МУШКИЛТАРБИЯ مشکل تربیه он ки ба осони тарбия намешавад; душвортарбия: бачаҳои мушкилтарбия.

МУШКИЛТАРОШӢ مشکل تراشی эҷод кардани монеаву мушкилӣ барои касе, чизе ё коре.

МУШКИЛФАҲМ مشکل فهم он чи фаҳмидани маънояш душвор аст, душворфаҳм.

МУШКИН 1. مشکين 1. он чи бӯи мушк медиҳад; хушбӯй: собуни мушкӣ. 2. сиёҳ; сиёҳи хушбӯй: зулфи мушкӣ.

МУШКИНБҮӢ مشکين بوی бӯи мушк дошта; хушбӯй, хушнақҳат.

МУШКИНКАМАНД مشکين كمند кит. дорои мӯи сиёҳи хушбӯй (сифати маъиуқа).

МУШКИНКУЛОЛА مشکين كلاله кит. дорои кулолаи (кокули) сиёҳи хушбӯи печида (сифати маъиуқа).

МУШКИНМӢ مشکين موی сиёҳмӯӣ, дорои мӯи сиёҳи хушбӯӣ.

МУШКИНРАҚАМ مشکين رقم кит. хушнавис (сифати қалам).

МУШКИНХОЛ مشکل خال кит. холи сиёҳ (сифати маъиуқа.)

МУШКИНШАМОИЛ مشکين شمایل кит. мушксифат, хушбӯибахш.

МУШКИСТОН مشکلستان кит. киноя аз торикӣ ва сиёҳӣ.

МУШКӢ مشکي ниг. мушкӣ.

МУШКЛАК مشکلک ниг. мушлак.

МУШКМОЛӢ مشکل مالي кит. мус. оҳанги бисту чорум аз оҳангҳои сигонаи Борбад.

МУШКМОНАНД مشکل مانند 1. монанд ба мушк. 2. сиёҳи хушбӯӣ.

МУШКМӢ مشک موی дорои мӯи сиёҳи хушбӯӣ; сиёҳмӯӣ.

МУШКНАКҲАТ مشکل نکهت кит., ниг. мушкбӯӣ.

МУШКРАНГ مشکل رنگ сиёҳранг, сиёҳ.

МУШКРЕЗ مشکريز ниг. мушкбор.

МУШКСО(Ӣ) مشکساي(ي) мушкмолида, мушкпошида; бӯи мушкдиханда, хушбӯӣ.

МУШКУШАК مشک موش: доруи мушқушак; ниг.

- маргимуш.**
- МУШКҮ(Й)** (*مشکوی*) *кит.* 1. бутхона; 2. ҳарам-саро; кӯшк, қаср.
- МУШКФИШОН** (*مشکفشان*) *ниг.* мушкбор.
- МУШКФУРҮШ** (*مشکفروش*) *кит.* фурӯшандаи мушк, маҷозан паҳнкунандаи мушку бӯи хуш.
- МУШКХЕЗ** (*مشکخیز*) дорои мушк, анбарафшон.
- МУШКШИКАН** (*مشکشکن*) *кит.* дорои мӯйҳои марғуладори мушкин (*сифати маъшуқа*).
- МУШҚАПАК** (*موشقپاک*) *ниг.* мушгирак.
- МУШМУЛА** (*مشملة*) *бот.* як навъ бутта аз оилаи настараниҳо ва меваи он.
- МУШОБЕҲ** *а.* *مشابه* шабоҳатдошта; монанд, шабеҳ.
- МУШОБЕҲАТ** *а.* *مشابهت* ба ҳам монанд, шабоҳат бо ҳамдигар; мушобеҳат доштан монанд будан.
- МУШОВАРА** *а.* *مشاوره* бо ҳам гуфтугузор ва машварат қардан; ҳайати мушовара гурӯҳи таъиншуда ё интихобие, ки ягон мақоми роҳбарикунанда ё амрдиханда ё машваратиро ташкил медиҳад; ҳайати мушовараи вазорат.
- МУШОВИР** *а.* *مشاور* машваратдиханда, маслиҳатдиханда, машваратчи.
- МУШОВИРА** *а.* *مشاوره* *ниг.* мушовара.
- МУШОИАТ** *а.* *مشايعة* *ниг.* мушоаят.
- МУШОИРА** *а.* *مشاعره* шеърғӯӣ ва шеърхонии тарафайн; мусобиқаи шоирон дар шеърдонӣ ва шеърхонӣ.
- МУШОКИЛ** *а.* *مشاكل* 1. *кит.* ҳамшакл, мушобеҳ, монанд. 2. *ади.* яке аз баҳрҳои фаръии баҳри арӯз.
- МУШОЛ** (*مشال*) *бот.* як чинси буттаҳои гучум-мева, бушол.
- МУШОНА** (*مشانه*) *мансуб ба муш; чашмони мушона.*
- МУШОКИРАТ** *а.* *مشاکرت* бо ҳам шарик будан, бо ҳам дар коре ширкат доштан (ҳамроҳ будан); шарикӣ.
- МУШОҲИД** *а.* *مشاهد* *кит.* мушоҳидакунанда, бинанда.
- МУШОҲИДА** *а.* *مشاهده* бо чашми худ дидан, нигаристан; мушоҳида қардан (**намудан**) бо чашми худ дидан; дида муайян қардан, муоина қардан; мушоҳида шудан дида шудан, ба назар расидан.
- МУШОҲИДАКОР** (*مشاهدهکار*) муоинакор, бо диққат аз назар гузаронанда.
- МУШОҲИДАКОРӢ** (*مشاهدهکاری*) мушоҳидакор будан; тезбинӣ.
- МУШОҲИДАКУНАНДА** 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз мушоҳида қардан.* 2. бинанда, муоинакунанда, аз назар гузаронанда, шоҳид.
- МУШОЯТ** *а.* *مشايعة* 1. ҳамроҳӣ қардан касеро дар сафар, бадрақа. 2. гусел (*меҳмонро ё равандаеро ба ҷое*): мушоаят қардан.
- МУШРИК** *а.* *مشرك* *фалс.* он ки ба шарик доштани Худо (бисёрхудой) эътиқод дорад, пайрави мушрикон.
- МУШРИКӢ** (*مشركي*) *фалс.* дину мазҳабе, ки ба ақидаи бисёрхудой асос ёфтааст, политеизм.
- МУШРИФ** *а.* *مشرف* *кит.* 1. дар баландӣ воқеъшуда: баланд. 2. аз ҷои баланд дидбонкунанда. 3. ҳисобдор; ноziри харҷ. 4. сардори девон (*дар аҳди салҷуқиён*); \diamond мушриф ба марғ ба мурдан наздик.
- МУШТ I** (*مشت*) 1. панҷаи даст дар ҳолати гуншуда, кулӯла гаштани ангуштон: муште, ки пас аз чанг ба ёд ояд, бояд ба сари худ зад (*зарб*.); муште андаке, каме, як миқдор; як қабза; мушт бардоштан ба задан бо мушт омода шудан; задан; мушт задан бо мушт кӯфтан; мушт фурувардан бо мушт задан; мушт хӯрдан шаллоқ хӯрдан; ба зери мушту лағад гирифтан бисёр задан, кӯфтан; муштро ба як ҷо задан иттиҳод шуда қор қардан; мушт – намунаи хирвор (*мақ.*) намунаи аз чизи бисёр. 2. миқдори чизе, ки дар ҳолати кушода шудани ангуштон ба кафи даст мегунҷад.
- МУШТ II** *а.* *مشط* *ҳ.* *кит.* 1. қошона. 2. устухонҳои пушти кафи даст ва рӯи пой.
- МУШТА** (*مشته*) 1. он чи дар мушт ҷой гирад; якмушта. 2. абзори филизие, ки санноҷон ва

мӯзадӯзон дар мушт мегиранд ва барои кӯбидани мех ва мустаҳкам кардани он истифода мебаранд.

МУШТАБАҲ *a.* مشتبه *kit.* шубҳанок, мубҳам.

МУШТАБЕҲ *a.* مشتبه *kit.* шабоҳатдор, шабех, монанд.

МУШТАҒИЛ *a.* مشتغل *kit.* машғулшаванда (*бо коре*), машғул, андармон (*бо коре*).

МУШТАК مشتک *кҲн.* ҳаққи тарозубон, ки аз чизи баркашидааш (*мас., аз маҳсулоти деҳқонӣ*) хавуч карда мегирифт: **муштак гирифтган**.

МУШТАКГИРӢ مشتک گیری *исми амал аз муштак гирифтган.*

МУШТАКӢ مشتکی *kit.* шикояткунанда, шокӣ.

МУШТАКНАВАРД مشتک نورد *тех.* наварди тақсимот (муштакдор)-и мошин, ки ин ё он қисматҳои онро ба ҳаракат медарорад.

МУШТАҚ *a.* مشتق 1. *kit.* чизи аз як чизи дигар гирифташуда, аз чизе ҷудо ё ҳосилшуда. 2. *збш.* калимае, ки аз калимаи дигар сохта шудааст; калимае, ки аз як решаи масдари арабӣ гирифта шудааст (*мас., олим, таълим, маълум...* аз масдари илм ва ё доно, нодон, дониш, донанда аз «донистан» муштаканд).

МУШТАҚОТ مشتقات *ч.* муштак 2.

МУШТАМИЛ مشتمل *kit.* фарогиранда, дарбаргиранда, ҳовӣ: **муштамил бар...**

МУШТАРАК *a.* مشترک 1. он чи аз онҳо чанд кас аст, умумӣ, шарикӣ; **муштарак** будан шарикӣ будан; **муштарак кардан** якҷоя кардан. 2. якҷоя, муттаҳид; омехта, махлут: **комиссияи муштарак**.

МУШТАРАКОНА مشترکانه *ба таври муштарак; амалиёти муштаракона.*

МУШТАРАКУЛМАНОФЕЪ *a.* مشترک المنافع *нав.* нафъи муштаракдошта; **Иттиҳоди Давлатҳои Муштаракулманофез** *с.* иттиҳоди сиёсӣ ва иқтисодии давлатҳо-ҷумҳуриҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ.

МУШТАРИАХЛОҚ مشتری اخلاق *kit.* олиқирдор, дорои ахлоқи атвори писандида, хушхулқ.

МУШТАРИБАХТ مشتری بخت *kit.* хушбахт, саодатманд.

МУШТАРИДОР مشتری دار 1. моле, ки харидорони зиёде дорад, моли хушхарид. 2. *мач.* он ки хостгорони зиёде дорад, серхаридор.

МУШТАРИК *a.* مشترک *kit.* он ки дар чизе шарик аст, шарик.

МУШТАРИОРАЗ مشتری عارض *kit., ниг.* муштарирӯӣ.

МУШТАРИРӢ مشتری روی *хушрӯ, муборакчехра.*

МУШТАРӢ I *a.* مشتری 1. *нуч.* номи бузуртгарин сайёраи манзумаи Офтоб, ки мунаҷҷимони қадим онро муборак мешуморанд, Бирчис, Ҳурмуз, Саъди Акбар, Қозии фалак [Юпитер].

МУШТАРӢ II *a.* مشتری 1. харидор. 2. талабгор, толиб.

МУШТАФШОР مشت افشار *kit.* зари муштафшор аз рӯи ривоят зари ба мушт нармшаванда, ки дар ҳазинаи Хисрави Парвиз будааст ва онро ба ҳар шакл, ки мехостанд, медароварданд

МУШТАҲАР *a.* مشتھر *kit.* шӯҳратёфта; машҳур, маъруф.

МУШТАҲО *a.* مشتھی//مشتھا *kit.* орзу ва хоҳишкарда; он чи мавриди орзу ва иштиҳо аст.

МУШТБАРДОРӢ مشت برداری *муштзанӣ.*

МУШТБОРОН مشت باران: **муштборон** кардан дар зери борони мушт гирифтган, зиёд бо мушт задан.

МУШТЗАН مشت زن 1. бо мушт зананда. 2. *кҲн.* гӯштингир. 3. *kit.* қавӣ, пурзӯр. 4. варзишгари бозиҳои муштзанӣ (бокс).

МУШТЗАНӢ مشت زنی 1. ҷанги бо мушт; машгулияти муштзан. 2. навъи бозӣ, ки дар он бо муштҳои дастпӯшакдор то галаба кардан мезананд, бокс.

МУШТЗӢР مشت زور 1. зӯровар, зӯрикунанда. 2. золим, истисморкунанда.

МУШТЗӢРӢ مشت زوری 1. зӯроварӣ, зӯрӣ. 2. золимӣ, истисмор.

- МУШТИПАР** *مشت پير* маҷ. заиф, бечора, нота-
вон, оқиз.
- МУШТКОРӢ** *مشت کاری* муштзанӣ, муштакӯбӣ;
муштакорӣ қардан муштакӯбӣ қардан, бо мушт
задан.
- МУШТКӢБӢ** *مشت کوبی* бо мушт кӯфтан,
муштакорӣ, муштзанӣ: муштакӯбӣ қардан
хамдигарро бо мушт задан; занозанӣ қардан.
- МУШТМОЛ** *مشت مال* 1. бо мушт моланда. 2.
молишгар (*дар ҳаммом ва дар варзиш*).
- МУШТМОЛӢ** *مشت مالی* қору амали муштомл;
муштомлӣ қардан бо мушт молидан, бо мушт
зер қардан (*хамирро барои тайёр шудан*).
- МУШТОҚ** *ا. مشتاق* 1. иштиёқманд, шавқманд,
орзуманд, роғиб. 2. маҷ. ошиқ.
- МУШТОҚӢ** *مشتاقی* иштиёқмандӣ, орзумандӣ.
- МУШТОҚОНА** *مشتاقانه* 1. бо рағбат, бо майли
зиёд. 2. иштиёқмандона, дуои муштоқона,
паёми муштоқона.
- МУШТРАНДА** *مشت رنده* рандаи хурди
дуредгарон, дастранда.
- МУШТЧАНГ** *مشت چنگ* чанг бо мушт, занозанӣ
бо мушт.
- МУШУНГ** *مشنگ* бот. як навъ растанӣ аз оилаи
лӯбиёихо, ки аз дону орди он таом мепазанд.
- МУШФИҚ** *ا. مشفق* бошафқат, шафиқ,
меҳрубон; дилсӯз, ғамхор: модари мушфиқ.
- МУШФИҚӢ** *ا. مشفقی* 1. дилсӯзӣ, меҳрубонӣ,
шафиқӣ. 2. тахаллуси шоири машҳури тоҷик
Абдурахмон Мушфиқӣ (1538-1588).
- МУШФИҚОНА** *مشفقانه* меҳрубонона, дил-
сӯзона: нигоҳи мушфиқона.
- МУШХОНА** *موش خانه* 1. сӯроҳи дар зери девору
замин шикофта барон худ хона сохтаи му-
шон. 2. маҷ. ҷои махфӣ ва ноён: ба кадом
мушхонае ғайб задаст, дар мушхонае ҷой ги-
рифтааст.
- МУШХОР** *موش خار* 1. хӯрандаи муш, заған; 2.
бот. растани паҳнбарги хордори часпанда,
зорчаспак.
- МУШХӢРДА** *موش خورده* ниғ. мушзада.
- МУШҲАЛАК** *موش هلك* ниғ. мушгирак.
- МУЯССАР** *ا. میسر* ба осонӣ ба даст дароварда,
осон фароҳамомада; дастрасшуда; осон; му-
яссар будан фароҳам будан; муяссар гардида
(шудан) ба даст даромадан; имконпазир шу-
дан; ба осонӣ фароҳам омадан (*оид ба коре*).
- МӢ** *مو* ниғ. мӯй; \diamond як сари мӯ ниҳоят кам, заррае;
қариб ҳеч; мӯ ба мӯ як ба як, айнан, нуқта ба
нуқта; муфассалан.
- МӢБАД//МУБАД** *مويد* рӯҳони зардуштиён;
олим ва донишманди оини зардуштӣ; мӯбади
мӯбадон саррӯҳони зардуштиён.
- МӢД** *مود* гуфт. 1. расм ва олатҳои дар замони
муайян писанди умум гардида (*дар
либоспӯшии, орошии мӯйсар ва ғ.*), мода: мӯд
шудан, аз мӯд баромадан. 2. сару либос, ас-
бобу анҷоми маишат *ва ғ.*, ки дар замони му-
айян байни мардум расм шудааст.
- МӢДШУДА** *مودشده* ба мӯд даромада, ба мӯд
мувофиқшуда, расмшуда.
- МӢЁН** *مويان* кит. гирён, мӯякунон, навҳакунон;
нолон.
- МӢЖ** *موژ* кит. обгир.
- МӢЗА** *موزه* як навъ пойафзори соқдароз; обро-
дида мӯза каш, ҳаворо дида ғӯза каш. (*мақ.*);
мӯзаи америкой (*дар гуфтугӯ америконӣ*)
мӯзаи чармаш локдор; мӯзаи намадӣ мӯзаи
аз намад сохтаи зимистонӣ; мӯзаи пошнаба-
ланд мӯзаи пошнаҳояш баландтар аз
маъмулӣ; мӯзаи таглама мӯзае, ки ба соқи
кӯҳна тағ ва рӯи нав бастаанд; \diamond ду пойро дар
як мӯза ҷой қардан (*тикқондан*) чизеро бо
исрор талаб қардан, ба гуфтаи худ саҳт исто-
додан, яқрави бечо қардан.
- МӢЗАДОР** *موزه دار* мӯзадошта (*дар пой*), мӯза-
пӯшида, мӯзапӯш.
- МӢЗАДӢЗ** *موزه دوز* устои дӯзандаи мӯза;
пойафзордӯз.
- МӢЗАДӢЗӢ** *موزه دوزی* касбу кори мӯзадӯз:
хунари мӯзадӯзӣ.
- МӢЗАПӢШ** *موزه پوش* он ки мӯза пӯшидааст; он
ки мӯза пӯшида мегардад.
- МӢЗАРД** *موزرد* ниғ. мӯйзард.
- МӢЗАҶАЛЛОБ** *موزه جلاب* он ки мӯзаро аз
дӯзандагон харида мефурӯшад, вофурӯш.

МҮӢИН موئين 1. мансуб ба мӯй; аз мӯй сохташуда; қалами мӯин мӯкалам. 2. аз мӯй бофташуда, мӯина, пашмина.

МҮӢИНА موئينه 1. мансуб ба мӯй. 2. пӯсти ҳайвонот, ки аз вай пӯшок дӯхта мешавад. 3. чизи аз мӯй бофташуда, пашмина: матои мӯина, рӯймоли мӯина.

МҮӢИНАВОР موئينهوار маҳсулоти мӯин, пӯсти сайдҳо; молҳои мӯинавор.

МҮӢИНАФУРҮШ موئينهفروش фурӯшандаи пӯшоки аз пӯсти ҳайвонот дӯхташуда.

МҮӢИНАФУРҮШӢ موئينهفروشي чои фурӯши мӯинаворӣ.

МҮӢ(Ӣ) I موى 1. пашми тор-тори маҳин, ки дар сар, рӯй ва бадан мебарояд: мӯи мушкин, мӯи сиёҳ; мӯи гулӣ мӯи ғафс; мӯи мошу биринҷ мӯи сиёҳу сафед омехта; мӯи чингила мӯи маргула; мӯи печу тобхӯрда; мӯ(Ӣ) бофтан торҳои мӯйро ба ҳам пайваста кокулу гесӯ сохтани занону духтарон; мӯӣ қандан а) аз бех қанда партофтани мӯ; б) ниг. мӯӣқанӣ. 2. торҳои дум ва ёли асп, ҳар ва г.; қил, ки барои сохтани мӯкалам ва барои баъзе созҳои мусиқӣ ҳамчун тор хизмат мекунад; ◊ мӯе (аз...) миқдори хеле каме (аз чизе), андаке (аз), заррае (аз); сари мӯе ниг. мӯ (як сари мӯ); аз хирс мӯе аз одами хасис андак чизе ҳам ба даст ояд, ғанимат аст; ба хотири мӯи сафеди қасе барои эҳтироми синну соли қасе; мӯе аз бадани қасе қам нақардан ба қасе андаке ҳам бошад, озор ва осеб нарасондан; мӯйро аз ҳамир ҷудо қардан масъаларо дақиқ тафтиш қардан; ҳақиқати масъалаеро ошқор қардан; мӯи сар рост хестан а) саҳт хашмгин ва газабнок шудан; б) саҳт тарсидан; мӯи сар сафед шудан дар қоре бо қоре муддати хеле зиёд машғул шудан; батаҷрибаву моҳир шудан дар қоре (аз солҳои зиёд анҷом додани он); аз мӯи сар ҳам зиёд будан(-и қоре) аз ҳад зиёд будани қоре; мӯи сари қасеро хушк тарошидан қасеро саҳт азоб додан; дар ҳаққи қасе ягон бадӣ қардан; даҳони қасе мӯӣ баровардан дар мавриде, ки ба қасе бисёр мегӯянд ва ё зиёд насихат мекунанду бенатиҷа мемонад, гуфта мешавад.

МҮӢ//МӮ II موى//مو kit. кафидагии нозуке, ки дар зарфҳои чинӣ пайдо мешавад: мӯи (қо-

саи) чинӣ.

МҮӢБАНД موىبند банд ва дигар воситаи ба тартиб даровардани мӯи сари занону духтарон.

МҮӢБОФӢ موىبافى исми амал аз мӯӣ бофтан.

МҮӢГИРӢ موىگيرى исми амал аз мӯӣ гирифтани. 1. гирифтани мӯи сар. 2. бемӯ қардани сару бадан (одатан ҳангоми табобат).

МҮӢДАРОЗ موىدراز 1. он ки мӯяш дароз аст, дарозмӯ. 2. маҷ. таҳқ. зан.

МҮӢДОР موىدار он ки (он чи), ки мӯӣ дорад, мӯдор.

МҮӢЗАРД موىزرد он ки мӯи сару рӯи ӯ зардранг аст; муқ. малламӯӣ.

МҮӢКАНӢ موىكنى исми амал аз мӯӣ қандан; аз зӯрии алам ва ғаму ғусса бо фарёду фиғон бо таҳдиди қандан ба мӯи худ даст задани занон: мӯӣқанӣ қардан.

МҮӢКАНОН موىكنان исми амал аз мӯӣ қандан; аз шиддати ғаму андӯх мӯӣхоро қандану парешон қардан.

МҮӢКАШОН موىكشان феъли ҳол аз мӯӣ қашидан; дар ҳолати мӯи қасеро бо даст қашидан, зуран бурдан.

МҮӢҚАЛАМ موىقلم ниг. мӯкалам.

МҮӢЛАБ موىلب мӯи расидаи лаби болои мардон, бурут; мӯӣлаб гирифтани а) тарошидани мӯӣлаб; б) қайчӣ зада ба тартиб даровардани мӯӣлаби расида; мӯӣлаб сабз қардан бурут баровардан; мӯӣлаб тоб додан а) мӯӣлабро тофта шоф қардан; б) маҷ. қибру ғурур зоҳир қардан; ◊ мӯӣлаби қасеро табар (ҳам) набуридан а) бисёр мағрур будан, ниҳоят қибру ғурур доштан; б) ҳеҷ парво ё тарсе надоштан.

МҮӢЛАБГИРӢ موىلبگيرى исми амал аз мӯӣлаб гирифтани; қайчии мӯӣлабгирӣ қайчӣ барои бурида ба тартиб даровардани мӯӣлаб.

МҮӢЛАБДАРОЗ موىلبدراز марди дорон мӯӣлаби дароз, дарозбурут.

МҮӢЛАБДОР موىلبدار шахси мӯӣлабмонда, мӯӣлабнок, бурутдор; ришу мӯӣлабдор шудан а) соҳиби ришу мӯӣлаб шудан; б) маҷ. ба балоғат расидан, мард шудан.

МҮЙЛАБӢ مویلبی *мансуб ба мӯйлаб; ишоран мӯйлабӣ* ишора бо чунбондани мӯйлаб.

МҮЙЛАБСАФЕД مویلبسفید *марди дорои мӯйлаби сафед, сафедбурут.*

МҮЙЛАБСИӒХ مویلبسیاه *марди дорои мӯйлаби сиӒх, сиӒхбурут.*

МҮЙМИӒН مویمیان *киноя аз борикмиӒн, нозукмиӒн, мӯрчамиӒн (сифати маҳбуба).*

МҮЙМОНДА مویمانده *мӯйсардор.*

МҮЙПАРЕШОН مویپریشان *он ки мӯи сари ӯ шонанакарда ва бетартиб аст, парешонмӯ, жӯлидамӯ.*

МҮЙРАГ مویرگ *биол. рагҳои бориктарини бадани инсон ва ҳайвон, ки ҳучайраҳоро бо хун таъмин мекунанд.*

МҮЙРЕЗӢ مویریزی *рехтани мӯи сар; мӯй рехта кам мӯ ё кал шудани сар.*

МҮЙРЕХТА مویریخته *1. он ки мӯи сари ӯ рехтааст. 2. нашмрехта.*

МҮЙСАР مویسر *мӯи сари инсон: мӯйсар гирифтан, мӯйсар тарошидан.*

МҮЙСАРГИР مویسرگیر *1. устои сартарош. 2. он ки барои тарошидани мӯи сари худ ба сартарошхона омадааст.*

МҮЙСАРГИРӢ مویسرگیری *исми амал аз мӯйсар гирифтан; мӯйсартарошӣ.*

МҮЙСАРГИРОН مویسرگیران *маросими халқии аввалин бор гирифтани мӯйсари писарбачагон.*

МҮЙСАРТАРОШӢ مویسرتراشی *бо поку тарошида гирифтани мӯйсар; мӯйсаргирӣ.*

МҮЙСАФЕД مویسفید *1. он ки мӯи сару рӯяш сафед шудааст, сафедмӯ. 2. одами пир, куҳансол; пири бадавлат киноя аз пири саодатманд.*

МҮЙСАФЕДӢ مویسفیدی *1. сафед будани мӯй, сафедмӯй. 2. пири, куҳансолӣ.*

МҮЙСИӒХ مویسیاه *дорои мӯи сари сиӒх, сиӒхмӯ.*

МҮЙЧИНАК مویچینک *олате, ки бо вай мӯйҳои зиёдатиरो чида мепартоянд, абрӯчинак, минқош, қошчинак.*

МҮКАЛЛА موكله *зоол. кирми рӯдаи одам.*

МҮҚАЛАМ موقلم *абзори дасти рангмолону рассомон барои ба рӯи зевар, когаз ва ғ. давондани ранг, ширеш..., мӯйқалам.*

МҮЛ I مول *гуфт. бисёр, фаровон; барзиёд: мӯл гап задан, мӯл кардани ҳосил.*

МҮЛ II مول *кит. даранг ва таъхир дар корҳо; мӯл кардан даранг кардан, таъхир кардан.*

МҮЛА موله *баландии лоини манорашакл, ки дар киштзорҳо барои рондани парандаҳо ва дар роҳҳои биёбонҳо барои назора кардани ояндаву равандагон месохтанд; мӯла барин рост истодан бекор рост истодан.*

МҮЛИДАН مولىدن *кит. даранг ва таъхир кардан; бозистодан, сустӣ кардан дар ҳаракат.*

МҮЛӢ مولى *гуфт. бисёрӣ; фаровонӣ.*

МҮЛОМҮЛ مولامول *кит. таъхир аз пайи таъхир.*

МҮЛТОНӢ مولتانى *ҳ. чӯғӣ, лӯлӣ.*

МҮЛЧАР مولچر *1. вақти муайян: мӯлчарн хоб расидан. 2. ҳар як аз 12 соли силсилаи солшуморӣ ба ҳисоби мучал, ки синну соли одамро ба воситаи он муайян кардан мумкин аст; мӯлчар кардан (намудан) а) тахмин кардан; б) ба назар гирифтан.*

МҮМИӒ موميا *ниг. мумиӒ.*

МҮНИС مونس *унсгирифта; дӯст, ҳамдам, ҳамнафас; мӯннс будан ёри дӯсти хеле наздик будан.*

МҮР مور *ниг. мӯрча; ◇ монанди мӯру малах//мӯру малах барин чизи бисёр ва беҳисоб; аз ҳад зиёд; аз мӯр камтар хеле беқадр ва ночиз; ба хонаи мӯр об сар додан вайронкорӣ кардан, шӯру гавғо бархезондан.*

МҮРД مورد *бот. як навъ дарахтест ҳамешасабз ва баргу гулҳои хушбӯ дорад ва дар дорусозӣ ба кор меравад, дарахти ос.*

МҮРИӒНА موریانه *кит. зангоре, ки охану фӯлодро мехӯрад, занги оҳан.*

МҮРӢ موری *1. сӯроҳии маҳсули дудкаши хона, дудкаш, дудбаро; то оташ набошад аз мӯрӣ дуд намебарояд. (мақ.). 2. ниг. обмӯрӣ; мӯрӣ аз боғ калон (аст) кин. харчи чизе аз арзишаш*

зиёдтар аст.

МҶРМИЁН مورميان *ниг.* мӯрчампён.

МҶРСОН مورسان монанди мӯр, шабеҳи мӯрча.

МҶРЧА مورچه [*тасғири* мӯр] навъе аз ҳашараи майда, ки ичтимомъ шуда зиндагӣ мекунад ва навъҳои гуногун дорад; **мӯрчан аспак** навъе аз мӯрча, ки калону тезрав аст; *касери мӯрча нагазидан* а) ҳоло ташвиши қору зиндагиро надидан; б) ҳоло сахтии рӯзгорро аз сар нагузаронида; **мӯрча ҳам аз ӯ озор намеёбад** хеле раҳмдил ва беозор аст.

МҶРЧАГИР مورچه گیر *зоол.* ҳашаротест, ки дар рӯи замин қифмонанд чуқурчае (*тоси лағзанда*) сохта, мӯрчаҳои ба ин дом афтода-ро дошта меҳӯрад.

МҶРЧАЛ مورچل *ниг.* мӯрчол.

МҶРЧАМИЁН مورچهميان *борикмиён,*
химчамиён, камарборик.

МҶРЧАХОНА مورچه خانه хонаи мӯрчаҳо.

МҶРЧАХОРИ/МҶРЧАХҶР

مورچه خور//مورچه خوار *зоол.* ҳайвони бедандони ширхор, ки дорои забони дароз буда, бо он мӯрчаҳоро аз хонашон гирифта меҳӯрад.

МҶРЧОЛ/МҶРЧАЛ مورچال//مورچل *тағр.* нақбе, ки барои забт кардани қалъа ё аз он гурехтани дар қалъа будагон канда мешуд.

МҶСАФЕД موسفيد *ниг.* мӯйсафед.

МҶСАФЕДӢ موسفیدی *пирӣ,* пир будан, аз ғояти пирӣ мӯи сафед доштан.

МҶСИЁҲ موسياه *ниг.* мӯйснёҳ.

МҶХУШККУНАК موخشکنک *асбоби барқӣ*
барои хушк кардани мӯи сар ба воситаи чараёни ҳавои гарм [фен].

МҶХҶРАК/МҶХОРАК موخورک//موخارک *гуфт.* беморие, ки мӯйро мерезонад.

МҶХДАС *a.* محدث *кит.* тоза ҳодисшуда, нав пайдошуда, нав рухдода; нав.

МҶҲЛАТ *a.* مهلت 1. вақт, муддат. 2. вақти муайян, муддати муайяни иҷрон қоре; фурсат; **пеш аз мӯҳлат** барвақт; **мӯҳлаташ расад** вақташ расад; **мӯҳлат гирифтани**, барои иҷрои қоре вақти муайян гирифтани; **мӯҳлат додан** ба чизе вақт таъйин кардан ба чизе.

МҶҲЛАТДОР مهلت دار *дорои мӯҳлати муайян,* вақти муайяни эътибордошта, вақти муайян амалкунанда, *муқоб.* бемӯҳлат.

МҶҲЛИК *a.* مهلك *кит.* ҳалоккунанда, ҳалокатовар, марговар; хатарнок.

МҶҲМАЛ *a.* مهمل 1. чизи беэтибор, чизи беҳуда ва беаҳамият. 2. бемаънӣ, беҳуда: **гапҳои мӯҳмал; мӯҳмал ҷавоб додан.** 3. одами бекора.

МҶҲМАЛА *a.* مهمله *муаннаси* мӯҳмал; **ҳарфи мӯҳмала** *зби.* ҳарфи бенуктаи алифбои арабӣ, *муқоб.* манкута: **доли мӯҳмала.**

МҶҲМАЛОТ *a.* مهملات *кит.* суҳанҳои бемаънӣ ва беҳуда.

МҶҲР مهر 1. олати филизӣ ё резинӣ, ки ба рӯяш номи шахс ё идора ва созмон канда шудааст; **мӯҳр задан** (кардан, гузоштан); **мӯҳр пахш кардан.** 2. нақше, ки баъд аз ранг молида задани мӯҳр бар рӯи қоғаз, мум *ва г.* мемонад; **мӯҳри хомӯшӣ ба даҳон задан** хомӯш будан (шудан, кардан); **хату мӯҳр карда додан** тасдиқ кардан ва иҷозат додан (*ба чизе*).

МҶҲРА مهره 1. устухонҳои мусалсали миёни тахтапушт ва гардан: **мӯҳран гардан, мӯҳран пушт.** 2. донаи марҷон, тасбеҳ *ва г.* 3. донаи нард, шохмот *ва г.* 4. навъи садаф ё умуман суфтаву ҳамвор кардани қоғаз баъд аз оҳор додан ва чизҳои дигари пахш; **мӯҳран каланд** пушти ҷои дастагузаронии каланд, табар *ва монанди инҳо.*

МҶҲРАБОЗ مهره باز 1. он ки бо мӯҳраҳо киморбозӣ мекунад. 2. *маҷ.* ҳуққабоз, найрангбоз; фиребгар.

МҶҲРАБОЗӢ مهره بازی 1. киморбозӣ бо мӯҳраҳо. 2. *маҷ.* ҳуққабозӣ, найрангбозӣ; фиребгарӣ.

МҶҲРАГАР مهره گر *кҳн., ниг.* мӯҳрақаш; пардозгар; кудунгар.

МҶҲРАДОР I مهره دار он ки дорои мӯҳра аст, мӯҳрадошта; **мӯҳрадорон** *биол.* яке аз гурӯҳҳои муташаккилтани ҳайвонот, ки сутунмӯҳра доранд, ҳайвоноти мӯҳрадор.

МҶҲРАДОР II مهره دار бо мӯҳра (4) сайқал ва ҷило додашуда.

МҶҲРАЗАН مهره زن он ки ба мӯҳразанӣ машғул

- аст, суфтакунанда.
- МҶҲРАЗАНӢ** مهره زنى шугли мӯҳразан, мӯҳра задан, суфта кардани чиз.
- МҶҲРАКАШ** مهره كشي он ки рӯи коғаз ва дигар чизҳо мӯҳра кашида сайқал ва чило медиҳад: **коғазни мӯҳрадор**.
- МҶҲРАКАШӢ** مهره كشي касб ва кори мӯҳракаш.
- МҶҲРАҚ** *a.* محرق *kit.* оташгирифта, ҳарикгирифта; сӯзондашуда, сӯхта.
- МҶҲРАҚАЛАМ** مهره قلم асбоби секирраи пӯлодӣ, ки дар қандакории филизот (*хусусан мис, биринҷӣ, тило*) истифода мебаранд.
- МҶҲРБАНД** مهر بند устои мӯҳрсоз, мӯҳркан.
- МҶҲРДОН** مهر دان куттӣ ё халтача барои нигоҳдории мӯҳр.
- МҶҲРДОРӢ** مهر داری 1. дорои мӯҳр будан, соҳиби мӯҳр будан. 2. нигоҳдории мӯҳр.
- МҶҲРЗАНИӢ** مهر زنى *исми амал аз мӯҳр задан;* мӯҳр пахш кардан.
- МҶҲРИҚ** *a.* محرق *kit.* сӯзонанда, сӯзон; сӯзанда; **таби мӯҳриқ** таби бисёр баланд.
- МҶҲРКАН** مهر كن устое, ки дар рӯи филиз нақши мӯҳрро меканад.
- МҶҲРКАНИӢ** مهر كنى касб ва кори устои мӯҳркан.
- МҶҲРҚОЛАБ** مهر قالب *боф.* қолаби нақшдор, ки ба воситаи он ба матоъ гул мепартоянд.
- МҶҲРОНА** مهرانه *таър.* пуле, ки барои мӯҳр пахш кардани ҳуҷҷат гирифта мешуд.
- МҶҲСИН I** *a.* محسن *kit.* эҳсонкунанда, соҳиби хайрот; некӯкор.
- МҶҲСИН II** *a.* محسن *kit.* порсо, парҳезгор.
- МҶҲТАВИЁТ** *a.* محتويات *ҷ.* мӯҳтавӣ: чизҳои фарогирандаи чизе; мундариҷа.
- МҶҲТАВӢ//МҶҲТАВО** *a.* محتوى//محتوا эҳтивокунанда, фарогиранда, дарбаргиранда; ҳовии..., дорои..., шомили...
- МҶҲТАЗИР** *a.* محتضر *kit.* ба ҷонканӣ афтада, дар ҳолати назъ.
- МҶҲТАМАЛ** *a.* محتمل *kit.* коре, ки рӯй дода-

- наш аз эҳтимол дур нест, эҳтимолрафта, эҳтимолӣ.
- МҶҲТАМИЛ** *a.* محتمل *kit.* 1. бардорандаи бор, ҳамлқунанда. 2. таҳаммулқунанда, тоқатқунанда, сабрқунанда.
- МҶҲТАРАМ** *a.* محترم он ки ӯро эҳтиром мекунанд, соҳиби эҳтиром, боэҳтиром; **мӯҳтарам доштан** *касери* эҳтироми касери ба ҷо овардан; эҳтиром кардан.
- МҶҲТАРАМАН** *a.* محترماً *ниг.* мӯҳтарамона.
- МҶҲТАРАМОНА** محترمانه аз рӯи хурмат, бо эҳтиром, эҳтиромона.
- МҶҲТАРИЗ** *a.* محترض *kit.* эҳтирозқунанда, парҳезқунанда; худдориқунанда.
- МҶҲТАСИБ** *a.* محاسب *таър.* назоратқунандаи иҷрои қонуну қоидаҳои шариати ислом; назоратқунандаи тартибу қоидаи бозор, дурустии сангу тарозу, нархи наво *ва м. инҳо.*
- МҶҲТАШАМ** *a.* محشم 1. соҳибҳашамат, боҳашамат, бошукӯҳ; **бинои мӯҳташам, қасри мӯҳташам.** 2. бузург, азим: **кӯҳи мӯҳташам, қасри мӯҳташам.**
- МҶҲТАШАМӢ** محشمى мӯҳташам будан; шукӯҳу ҳашамат; бузургӣ, азамат.
- МҶҲТОЛ** *a.* محتال *kit.* хилағар, маккор.
- МҶҲТОҶ** *a.* محتاج эҳтиёҷманд, ҳоҷатманд, ниёзманд; **мӯҳтоҷ** будан эҳтиёҷ доштан, **мӯҳтоҷ мондан** эҳтиёҷманд гардидан; **мӯҳтоҷ шудан** эҳтиёҷ пайдо кардан; **мӯҳтоҷи дасти касе шудан** ба чиз ё ёрии касе эҳтиёҷ пайдо кардан.
- МҶҲТОҶӢ** محتاجى эҳтиёҷмандӣ, ҳоҷатмандӣ, эҳтиёҷ; **мӯҳтоҷӣ** **кашидан** дар эҳтиёҷ шудан (будан).
- МҶҲЧАБ** *a.* محجب пӯшида, дар ҳичоб; пинҳон.
- МҶҲЧАЗ** *a.* مهجز *kit.* дар ҳичоб буда; пӯшида, пинҳон.
- МҶҲЧИНАК** موحينك *ниг.* мӯйчинак.
- МҶҲЧАЗ** *a.* موحز кӯтоҳ карда, мухтасар.
- МҶҲЧАЗБАӢНИ** موحز بياني баӢни кӯтоҳ ва мухтасар дар гуфтор ва таълифот.
- МҶҲЧИБ** *a.* موحب сабаб, боис; **ба мӯчибе** бо сабабе; бо баҳонае; **ба мӯчиби...** ба асоси...;

мувофиқи...

МУШИКОФ *موشكاف* нуктасанҷ, дақиқкори борикбин; он ки масъалаеро бо ҳамаи нозуқиҳо ва ҷузъиёташ месанҷад.

МУШИКОФӢ *موشكافى* дақиқӣ ва нуктасанҷӣ дар корҳо, борикбинӣ.

МУШИКОФОНА *موشكافانه* ба таври дақиқ ва борикбиниона, нуктасанҷона.

МУЪЗАМ *ا. معظم* *кит.* қисми бузург ва асосӣ, қисмати аъзами чизе, бештари чизе.

МУЪЛАМ *а.* *معلم* 1. аламдор, нишондор, аломатдор. 2. мунаққаш, пурнақшу нигор.

МУЪМИН *а.* *مؤمن* *д.* боимон, имондор, диндор; **изои мӯмин ҳаром** *д.* ранҷондани мусулмон ҷоиз нест.

МУЪТАБАРА *а.* *معتبر* 1. бозътибор, соҳиб-этибор. 2. мӯхтарам, иззатманд, бообрӯ: **одами мӯътабар ва машҳур**. 3. бозътимод, мӯътамад, боваринок: **манбаъҳои мӯътабар; мӯътабар будан** эътибор доштан.

МУЪТАБАРАӢ *معتبرى* мӯътабар будан; мӯхтарамӣ, бозътиборӣ, иззатмандӣ.

МУЪТАД(Д) *а.* *معتد* *кит.* 1. ба ҳисоб гирифта, шумурдашуда. 2. тахминшуда, гумонкарда.

МУЪТАДИЛ *معتدل* 1. дар ҳадди эътидол, миёна: **иклими мӯътадил**. 2. мутаносиб, мувофиқ. 3. мӯътадилона; мувофиқи меъёр, ба таври бояду шояд.

МУЪТАДИЛӢ *معتدلى* мӯътадил будан, дар ҳолати эътидол.

МУЪТАДИЛОНА *معتدلانه* ба таври мӯътадил, ба таври бояду шояд.

МУЪТАЗИЛ *а.* *معتزل* *кит.* 1. канорагир, узлатгузин, гӯшанишин. 2. пайрави чараёни мӯътазилия.

МУЪТАЗИЛА *а.* *معتزله* *ниг.* мӯътазилия.

МУЪТАЗИЛИЯ *а.* *معتزليه* *ф., д.* чараёнест дар ислом, ки пайравони он ба баъзе аҳкоми дин бо далелҳои ақлӣ ва мантиқӣ муносибат карданро талқин менамуданд.

МУЪТАКИФ *а.* *معتكف* *кит.* 1. гӯшанишин. 2. *д.* он ки барои ибодат масҷид ё гӯшаеро ихтиёр кардааст.

МУЪТАКИД *а.* *معتقد* эътиқодманд, эътиқодкарда, боваркарда.

МУЪТАКИДАН *а.* *معتقداً* *кит.* аз рӯи эътиқод; эътиқодона, бо боварии тамом.

МУЪТАМАД *а.* *معتمد* эътимоднок, бозътимод, боварнок, дилпуршаванда: **далелҳои мӯътамад**.

МУЪТАРИЗ *а.* *معترض* *кит.* он ки ба сухан ё кори касе эрод мегирад; эътирозкунанда, муқарриз; мунаққид.

МУЪТАРИФ *а.* *معترف* *кит.* эътирофкунанда, иқроршаванда, базимагиранда (*мас., гуноҳи худро*): **мӯътариф шудан**.

МУЪТОД *а.* *معتاد* 1. одаткарда. 2. расм, одат; **мӯътод шудан** одат шудан.

МУЪЪЧАМ *а.* *معجم* 1. *кит.* тартиби алифбои ҳарфҳои арабӣ, ки ихтирои аҳли аҷам аст. 2. *зби.* ҳарфҳои нуктадори алифбои арабӣ, ҳуруфи манкута.

МУЪЪЧИЗ *а.* *معجز* *кит.* 1. оҷизкунанда. 2. кори ҳайратовар, аҷибу ғариб.

МУЪЪЧИЗА *а.* *معجزه* 1. *д.* кори аз одат берун, ки эъҷози пайғамбарон аст ва дигарон аз кардани он очизанд; **мӯъчиза шумурдан** кори аз одат берун шумурдан, кори ғайриимкон ҳисоб кардан. 2. кори ҳайратовар, кори аҷиб, кори шигифтовар; **мӯъчиза нишон додан** кори ниҳоят аҷибу шигифт зоҳир кардан.

МУЪЪЧИЗАВӢ *معجزوى* *мансуб ба мӯъчиза;* ниҳоят ҳайратангез, фавқулода аҷибу тааҷҷубовар.

МУЪЪЧИЗАДОР *معجزه دار* *ниг.* мӯъчизанок.

МУЪЪЧИЗАКОР *معجزه كار* соҳибэъҷоз; мӯъчизаофарин.

МУЪЪЧИЗАКОРӢ *معجزه كاري* мӯъчизакор будан; мӯъчиза нишон додан.

МУЪЪЧИЗАКОРОНА *معجزه كارانه* ба таври ҳайратангез; мӯъчизаосо.

МУЪЪЧИЗАОВАР *معجزه آور* мӯъчиза нишондиҳанда; ҳайратовар.

МУЪЪЧИЗАОСО *معجزه آسا* мӯъчизамонанд, шабеҳи мӯъчиза; ҳайратовар: **ба таври мӯъчизаосо**.

МЎЪЦИЗАОФАРИН معجزه آفرين он ки ё он чи корҳои мўъчизавӣ мекунад, кори ҳайратовар нишон медиҳад: **дастони мўъчизаофарин**.

МЎЪЦИЗАСОЗ معجزه ساز 1. *ниг.* мўъчизаофарин. 2. сохир, чодугар.

МЎЯ I مويه қилтиқи хўшаи ғалла, сўк.

МЎЯ II مويه *кит.* гирия, навҳа, нолаи ҳазин; **мўя** кардан гирия кардан.

МЎЯГАР مويه گر *кит.* навҳагар, овозандоз, зани навҳагар (*дар рӯзи мотам*).

МЎЯК مويک 1. кафидагии зарфҳои чинӣ ва сафол, ки ба мўй монанд шуда ба назар мерасад; **мўяк рафтааст** кафидагӣ пайдо кардааст. 2. сими нозуки механизми соат: **мўяки соат**. 3. решаи нозуки растанӣ; **мўяки чароғи барқӣ** сими ниҳоят борик ва нозуки чароғи барқӣ, ки аз қувваи барқ даргирифта рӯшноӣ медиҳад.

МЎЯКДОР مويک دار сўкдор,

МЎЯСАРО مويسرا *ниг.* мўягар.

Н

Н ҳарфи ҳажждаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи нун (ن); дар ҳисоби абҷад ба адади 50 баробар аст.

НА ن 1. ҳиссаҷаи инкорӣ не; **на... балки...** не, лекин..., **на ин ки...** на фақат..., на танҳо; **на...**, на ва на он, ҳеч кадом; **не...**, **на...;** **на...**, **на...** **на фақат** на танҳо. 2. *пешванд, ки бо феълҳо ҳамроҳ омада, маъни инкор ва нафӣро медиҳад: ҷавоб надод, суҳан нагуфт ва ғ.*

НААМ I ا. نعم ҳа, бале, оре; муқоб. ло.

НААМ II ا. نعم чорпо (ҳамчун уштур, гову гӯсфанд).

НААРЗАНДА نه ارزنده беарзиш, бекадр.

НАБАВӢ ا. نبوى мансуб ба набӣ; пайғамбарӣ.

НАБАРД نبرد чанг, ҳарб, разм; чангу чидол.

НАБАРДА نبرده кит. 1. мутааллиқ ба набард, чангӣ: **қабои набарда**. 2. марди чангӣ, чанговар; далер, шучоъ, диловар, паҳлавон.

НАБАРДАФЗОР نبردافزار кит. чангафзор, силоҳи чанг.

НАБАРДАЧАВОН نبرده جوان кит. паҳлавони чавон, чавони диловар, чангвари чавон.

НАБАРДГОҲ نبردگاه ҷои чанг, майдони чанг.

НАБАРДӢ نبردى 1. *марбут ба набард*; чангӣ. 2. чангчӯй, пархошчӯ, чанговар.

НАБАРДОЗМО(Ӣ) نبردازماي(ى) чанговари ботаҷриба, паҳлавони чангозмуда.

НАБАРДОЗМУДА نبردازموده ниг. набардозмо.

НАБАСА نېسه ниг. набера; писарзода, духтарзо-

да, набера.

НАБАҲРА نېهره кит. 1. қалб ва носара (дар бо-раи пул, нукра ва ғ.); паст, ночиз. 2. *мач*. пинҳон, пӯшида; чапғалат.

НАБЕРА نېره фарзанди фарзанд, фарзандзода, писарзода ё духтарзода.

НАБЕРАДОР نېره دار соҳибнабера (бобо ё модаркалон).

НАБЕРАЧА نېره چه набераи хурдсол.

НАБЗ ا. نبض задани (чунбиши) рағи шараёни инсон ва ҳайвон, ки ба тапиши дил вобаста аст; **набзи касеро санчидан (дидан)** ламс кардани маҳалли набзи касе (*мас., рағи чунбандаи банди дастро бо ангуштон ё ба воситаи асбоб бо мақсади муайян кардани фишори хуни у*); **набз аз задан мондан** аз чунбиш мондани набз; мурдан; **□ набзи сайёра** вазъияти сиёсӣ иқтисодӣ ва фарҳангии ҷаҳон.

НАБЗГИРӢ نبض گيرى рағи чунбандаи дастро ба даст гирифтани бо мақсади таҳлили ҳолати бемор.

НАБЗНИГОР نبض نگار ниг. набзсанҷ.

НАБЗСАНҶ نبض سنج он ки набзи беморро муоина мекунад.

НАБЗСАНҶӢ نبض سنجي исми амал аз **набз санчидан**.

НАБЗШИНОСӢ نبض شناسى соҳаи тиб, ки ба муоинаи набзи беморон машғул аст.

НАБИД//НАБИЗ نبيد//نبيذ кит. шароби хурмо; шароб, май.

НАБИШТА *نيشته* *ниг.* павишта.

НАБИШТАН *نيشتن* *ниг.* навиштан.

НАБӢ *ا. نبي د.* пайгамбар, расул.

НАБОТ I *ا. نبات* гиёҳ, растани.

НАБОТ II *а. نبات* як навъ ширинии шӯшашакли булӯрмонанд, ки аз чӯшонидан ва сард кардани шакар ҳосил мешавад; **қанду набот** (*дар мавриди дӯстдорӣ ба қӯдак гуфта мешавад*).

НАБОТӢ I *نباتی* *мансуб ба набот*; гиёҳӣ; равгани наботӣ равгани аз ҳосили растаниҳо гирифта.

НАБОТӢ II *نباتی* бо қанди набот ширинкарда; ширин, (*мас., чой ё ягон мева*).

НАБОТОТ *а. نباتات* *ҷ.* набот I; олами наботот дунёи растаниҳо.

НАБОТОТШИНОС *نباتاتشناس* он ки набототро меомӯзад, гиёҳшинос.

НАБОТОТШИНОСӢ *نباتاتشناسی* илми омӯхтани наботот, гиёҳшиносӣ.

НАБОТПАЗ *نباتپز* он ки набот мепазад, ҳалвогар.

НАБОТПАЗӢ *نباتپزی* набот пухтан, ҳалвогарӣ.

НАБОТЧОӢ *چای نباتچای* чойи наботӣ, чойи набот андохташуда.

НАБОҲАТ *а. ناهت* *кҳн.* начобат, чавонмардӣ; бузургӣ.

НАБОШАД *نباشد* 1. *шакли инкориш аористи шахси сеюми танҳои феъли будан.* 2. агар ин тавр бошад..., дар ин сурат..., дар ин ҳол... 3. *пайвандак дар ҳолате ки..., дар сурате ки..., вагарна.*

НАВ *نو* 1. он чи, пеш аз ин мавҷуд набуд, аввалин бор сохташуда ё таҳияшуда; чадидан ихтироъгардида; тоза, чадид; *муқоб.* кӯҳна; **расму оини нав**, **ҳаёти нав**, **ҳодисаи нав**; **бинои нав** иморати тозабунёд, бинои навсохт; **либоси нав** сарутани тозадӯхт, либоси ҳанӯз напӯшида; **меваи нав** аввалин мева аз ҳосили имсола; **роҳи нав** роҳи ба тозагӣ сохташуда. 2. ба қарибӣ пайдошуда, ба наздикӣ арзи вучуд карда; **мачаллаю рӯзномаҳои нав** а) мачаллаю рӯзномаҳои бори аввал нашршуда; б) нусхаҳои мачаллаю рӯзномаҳои ба наздикӣ чопшуда, ки ҳоло нахондаанд; **одами нав**

пахси ба қарибӣ ба ҷое омада, ки дигарон ўро намешиносанд; **раиси нав** роҳбари ба қарибӣ таъйин ё интихобшуда; **қору касби нав** қору касби ҳоло ноозмуда ва омӯхта нашуда; **соли нав** соли ба қарибӣ дохилшаванда, соли дар рӯзҳои наздик фарорасида. 3. иловагӣ, дигар, ба гайри он чи буд: **муваффақиятҳои нав**, **қувваҳои нав**, **хусни нав**; **либоси нав** кардан либоси дигар пӯшидан, либос иваз кардан. 4. ҳозир ҳамин, ҳоло, ба тозагӣ, андак вақт пеш. 5. *мач.* пешқадам, мутараққӣ; **нав-нав** тоза ба тоза; **нав ба нав** тоза ба тоза; **так-рор ба такрор**; **аз нав // аз сари нав** дигарбора, дубора, гашта.. **заминаи нав** *ниг.* **навқорам** (**заминаи навқорам**); **мактаби нав** мактаби тарзи таълимаш тоза, мактаби усули таълимаш чадид; **аз нав дида баромадан** дубора аз назар гузаронидан, таҷдиди назар кардан; **аз нав сохтан** дубора ба вучуд овардан, тамоман дигар кардан; **нав карда гирифтан** тоза карда гирифтан, дигар кардан, иваз карда гирифтан.

НАВАД *نود* *шумораи миқдорӣ* адади даҳие, ки пас аз ҳаштод ва пеш аз сад меояд, адади 90.

НАВАДСОЛА *نودساله* навад сол дошта; синнаш ба навад расида.

НАВАДСОЛАГӢ *نودگسالگی* навадсола будан; навад сол доштан.

НАВАДУМ *نودم* *шумораи тартибӣ аз навад.*

НАВАДУМИН *نودمین* *ниг.* навадум; касе ё чизе, ки дар шумораи навадум қарор дорад.

НАВАКАК *نوکک* 1. ба ҳамин наздикӣ, ҳозиракак. 2. *шакли навозиши нав.*

НАВАКӢ *نوکی* *гуфт.* ба наздикӣ, ба тозагӣ.

НАВАНД *نوند* *кит., ниг.* наванда.

НАВАНД(А) *نوند(ه)* *кит.* 1. аспӣ тезрав, аспӣ тундрав; асп; **наванди чорпар** аспӣ тезрафтор, аспӣ тезтак, аспӣ чорхезгиранда. 2. қосид, пайк, номабар. 3. тезфаҳм, зирак. 4. номи кӯхе дар Эрон, ки оташқадаи маъруфи Озар барзин дар он ҷо воқеъ будааст.

НАВАНГӢ *نونگی* *гуфт.* он ки ё он чи ҳозиракак буд; он ки ё он чи ҳамин ҳозир номаш зикр шуд ё мавриди суҳан буд.

НАВАРД *نورد* 1. *асоси замони ҳозира аз навардидан.*

2. *чузъи пасиши баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои тайкунанда: сахронавард, дарёнавард, кайхоннавард.*

НАВАРД *نورد* 1. дар дастгоҳи бофандагӣ чӯбест, ки матои бофташуда ба он мепечад. 2. чизи печида; туби матоъ; лӯлапеч, тӯмори мактуб. 3. *кит.* андӯхта, чамъкарда. 4. *кит.* ҳошияе, ки дар нӯги остин ва бару домани либос медӯзанд; □ аз ҳар навард ба ҳар тарик.

НАВАРДДОР *نورددار* дорои навард (1).

НАВАРДИДАН *نوردیدن* *кит.* 1. печидан, печонидан, қат кардан. 2. тай кардан, паймудан, гузаштан; гаштан, гардидан.

НАВАРДӢ *نوردی* мансуб ба навард; наварддор.

НАВАРДЧА *نوردچه* *шақли тасғири навард; наварди хурд.*

НАВАРӢС *نوعروس* келини нав, духтари нав шавҳаркарда, наварӢс.

НАВАСА *نوسه* *лаҳҷ., ниг.* набера.

НАВБАР *نوبر* 1. дарахте, ки нав ба мевадихӣ даромадаст. 2. аввалин меваи расидаи дарахт ва ғ. дар мавсим, меваи наврасида; **ниҳоли навбар** а) ниҳоли нав ба мевадихӣ даромада; б) *кит.* чавони нав ба балогатрасида; духтари қадрас.

НАВБАРӢ *نوبری* 1. айёми нав ба ҳосил даромадани дарахт. 2. овони наврасӣ.

НАВБАРНИҲОЛ *نوبرنهال* *ниг.* ниҳоли нав бар.

НАВБАРОМАД *نوبرامد* нав пайдошуда, ба тозагӣ зохиршуда, ба тозагӣ баромада.

НАВБАТ I *ا. نوبت* 1. тартиб дар кардани коре; вақту фурсати аз рӯи тартиб фарорасида ба рои ичрои коре ё додану гирифтани чизе. 2. дафъа, қарат, бор; **дар навбати дигар**. 3. давр, замон. 4. марҳила дар силсилан коре ё сохтмоне, ки тибқи нақшаи қаблӣ ба ичро мерасад; **навбат ба навбат** пешу пас, пайи ҳам, аз пайи ҳамдигар; **ба навбат** ботартиб, пешу пас, пайи ҳам; **ба (дар) навбати худ** ба тартиб, аз рӯи тартиб; **дар навбати аввал** пеш аз ҳама, якумин шуда; **навбат гирифтани** барои кардани коре ё гирифтани чизе ба тартиб дар саф истодан; **навбат надодан** фурсат надодан, имконият надодан (ба касе барои коре); **навбат омадан (расидан)** ба касе аз рӯи тартиб раси-

дани вақт ва фурсати ичрои коре; **ба (дар) навбат истодан** бо тартиб пайи ҳам истодан ба рои коре ё гирифтани чизе; **дар навбати аввал гузоштан** дар ҷои якум мондан, аҳамияти махсус додан; имтиёз додан.

НАВБАТ II *ا. نوبت* *кит.* 1. табли калон, нақора; **навбат задан** табл задан, нақора задан. 2. хаймаи бузург; боргоҳ.

НАВБАТГОҲ *نوبتگاه* посбонгоҳ, қаровулхона.

НАВБАТДОР *نوبتدار* 1. он ки мутобиқи тартибу нақшаи пешакӣ вазифаеро ба ҷо меорад: **навбатдори синф**, **духтури навбатдор**, **навбатдор шудан**. 2. посбоне, ки дар навбати худ посдорӣ мекунад.

НАВБАТДОРӢ *نوبتداری* 1. навбатдор будан, кори навбатии худро ичро кардан. 2. посбонӣ, қаровулӣ: **навбатдорӣ кардан**.

НАВБАТЗАН *نوبتزن* посбони нақоразан, ки дар вақтҳои муайян нақора мезанад, нақоразан, нақорачӣ.

НАВБАТИГОҲ *نوبتگاه* *кит.* хаймаи калони посбонӣ, ки онро боргоҳ ҳам мегӯянд.

НАВБАТӢ *نوبتی* мансуб ба навбат; он чи бо тартиби муайян, пайи ҳам карда мешавад: **мачлисӣ навбатӣ**, **рухсатин навбатӣ**; **шӯхин навбатӣ** ҳазлу шӯхии ҳамешагӣ, ҳарвақтина.

НАВБАТНАВОЗ *نوبت نواز* *ниг.* навбатзан.

НАВБАТПОӢ *نوبت پائی* навбати худро мунтазир шудан.

НАВБАТЧӢ *نوبتچی* *ниг.* навбатдор.

НАВБАҲОР *نوبهار* аввали фасли баҳор; **абри навбаҳор**, **фасли навбаҳор**.

НАВБАҲОРӢ *نوبهاری* он ҷӣ ба аввали баҳор мансуб аст ё дар аввали баҳор рӯидааст: **гулҳои навбаҳорӣ**.

НАВБАҲРА *نوبهره* ҳосили якуми юнучқа; юнучқаи барра.

НАВБЕХ *نوبیخ* навниҳол, ниҳоли нав шинондашуда.

НАВБОВА *نوباوه* *кит.* 1. меваи аввал расида, пешпазак, аввалин меваи боғ. 2. *кит.* кӯдак, фарзанд.

НАВБОҶ *نوباغ* боги нав, боги навбунёд.

- НАВБОЛИҒ** نوبالغ нав ба балоғат расида, наврас.
- НАВБОРИДА** نوباریده ба тозагӣ борида, нав аз ҳаво рехта: **барфи навборида**.
- НАВБОҒТА** نوبافته ба тозагӣ бофташуда.
- НАВБУНЁД** نوبنياد нав сохташуда, ба тозагӣ биноёфта: **бинон навбунёд, боғи навбунёд**.
- НАВБУРУТ** نوبروت он ки нав бурут баровардааст, навхат; навчавон.
- НАВВОБ** *a. نواب таър.* 1. ҷонишин, волӣ. 2. лақаби амирон ва шоҳзодагон (асосан дар Ҳинд).
- НАВГАРОӢ** نوبگرائى нав. пайравӣ аз сабки усулҳои чадид, навҷӯӣ, навпардозӣ.
- НАВГАРО** نوبگرا нав. он ки ба сабку услуби хозиразамон пайравӣ мекунад, навпардоз.
- НАВГОӢ** نوبگاني нав. 1. меваи нахустини дарахт. 2. чизи нав (тоза), чизи навбаромад.
- НАВГУЛ** نوبگل 1. гули навшукуфта; дарахти соли аввал гулкарда. 2. *мач.* навчавон, хусусан духтари наврас.
- НАВҒОН** نوبغان *кит.* тухми кирмак, кирми пилла.
- НАВДА** نوبده 1. шохчаи навраси дарахт. 2. қаламча.
- НАВДАВЛАТ** نوبدولت он ки нав соҳиби давлату сарват шудааст; он ки ба тозагӣ ба мансабу давлат расидааст.
- НАВДАВЛАТӢ** نوبدولتى навдавлат будан, акнун ба сарвату давлат расидан.
- НАВДАДАВОНӢ** نوبدهدوانى навда баровардани дарахт, **айёми навдадавонӣ** айёми шохчабарории дарахтон.
- НАВДАДОР** نوبدهدار дарахти шохчадор.
- НАВДАМ** نوبدم 1. чавон, наврас. 2. *мач.* навкор; одами нав ба вазифае таъйиншуда.
- НАВДАМИДА** نوبدميده наврасида; наврӯида; навбаромада: **мӯйлаби навдамида**.
- НАВДАНДОН** نوبدندان кӯдаки навзоде, ки акнун дандон баровардааст.
- НАВДАНИҲОЛ** نوبدهنهال ниҳоли чавон, навниҳол.
- НАВДАРС** نوبدرس нав ба дарسخонӣ саркарда, навомӯз.
- НАВДАРСХОН** نوبدرسخوان нав ба дарسخонӣ шурӯъкарда; **талабаи навдарسخон**.
- НАВДАЪВАТ** نوبدعوت он ки бори аввал ва ба қарибӣ ба хизмати ҳарбӣ даъват шудааст.
- НАВДОМОД** نوبداماد он ки ба тозагӣ зан гирифтааст, чавони навхонадор.
- НАВДӢХТА** نوبدوخته нав дӯхташуда, ба тозагӣ дӯхташуда.
- НАВДӢШ** نوبدوش **шири навдӯш** шири нав дӯшида.
- НАВДӢШИДА** نوبدوشيده *сифати феълӣ ва феъли ҳол аз дӯшидан*; навдӯшидашуда (*оид ба шир*).
- НАВЁДГИР** نوبديادگير навкор, ба тозагӣ кореро омӯхта.
- НАВЗАМИН** نوبزمين замини нав киштбоб шуда, замини навкорам.
- НАВЗО** نوبزا навзоида, ба қарибӣ бача таваллудкарда.
- НАВЗОД(А)** نوبزاده(ه) кӯдаки навзоидашуда; нав аз модар таваллудшуда.
- НАВЗОӢ** نوبزاي *ниг.* **навзо**.
- НАВИГАРИДӢУСТ** نوبديگري دوست дӯстдори навигарӣ; навпараст.
- НАВИГАРӢ** نوبديگري 1. нав будан, тозагӣ. 2. чизи нав, чизи тоза ба вуқӯъ пайваста, он чи, ки то ҳол мавҷуд набуд ё зоҳир нашуда буд. 3. *гуфт.* хабари тоза, хабари нав; **навигариҳои рӯз** ахбори тоза аз вазъи замони ҳол.
- НАВИГАТСИЯ** نوبديگتسيه *лот.* 1. киштиронӣ (*ҳам дар об ва ҳам дар ҳаво*). 2. соҳаи илми киштиронист, ки тарзу усулҳои идораи киштиҳоро ҳам дар обу ҳам дар ҳаво меомӯзад. 3. давраи муайяне аз фасли сол, ки обу ҳаво ба киштиронӣ ва парвози киштиҳои ҳавоӣ имкон медиҳад.
- НАВИГАТСИОНӢ** نوبديگتسياني *мансуб ба навигатсия*; **давран навигатсионӣ** муддате, ки киштиронӣ имкон дорад.
- НАВИД** نوبديد мужда, хабари хуш; ваъда.
- НАВИН** نوبين нав, тоза; навтарин.
- НАВИС** نوبنويس 1. *асоси замони ҳозира аз навиштан*; **навис–навис** бо такрор ва бисёру пайва-

ста навиштан. 2. *чузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои нависандаи чизе: номанавис, шеърнавис, ҳикоянавис.*

НАВИСАНДА نویسنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз павиштан*; он ки навиштааст, касе, ки иншо кардааст, нигоранда. 2. он ки машғули фаъолияти адабӣ аст, асарҳои бадеӣ эҷод мекунад; муаллифи асари бадеӣ: **Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон, Нависандаи халқии Тоҷикистон.**

НАВИСАНДАГӢ نویسندهگی нависанда будан, шуглу амали нависанда.

НАВИСОНАВИС نویسانویس бисёр навиштан, аз ҳад зиёд ва беҳуда навиштан.

НАВИСОНДАН نویساندن тарзи бавоситаи навиштан.

НАВИШТ نوشت *асоси замони гузаиттаи навиштан*: тарзи навишти ҳарфҳо.

НАВИШТА نوشته 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони гузаитта аз навиштан.* 2. ҳар чизи навишташуда; китобатшуда; **навишта гирифтани** рӯнавис кардан, рӯбардор кардан.

НАВИШТАН نوشتن 1. фикре, матлаберо рӯи (ба рӯи) коғаз овардан, нигоштан. 2. таълиф кардан, эҷод кардан, ба вучуд овардани асари адабӣ ё илмӣ. 3. рӯбардор кардан, рӯнавис кардан, китобат намудан.

НАВИШТАНӢ نوشتنی *сифати феълии замони оянда аз навиштан*; он чи навишта мешавад; лоиқи навиштан; муносиби навиштан.

НАВИШТАҶОТ نوشتجات ҷ. **навишта**; чизҳои навишташуда; навиштаҳо; нигоришот.

НАВИШТОР نوشتار навишт; (тарзи) иншо, нигориш.

НАВИШТОРӢ نوشتاری *мансуб ба навиштор*; хаттӣ, китобатӣ, иншой; **забони навишторӣ** забони китобӣ; *муқоб гуфторӣ.*

НАВӢ نوی нав будан; навигарӣ, тозагӣ (*нисбат ба пайдоиш*): **тарафдори навӣ.**

НАВКАНДА نوکنده 1. ба тозагӣ кандашуда, нав кофташуда; **ҷӯи навканда.** 2. ба тозагӣ аз дарахт чида ё аз палак чудо карда: **харбузан навканда.**

НАВКАР//НӢКАР نوکر 1. мулозим, хизматгор,

чокар. 2. *таър.* аскарӣ як дастаи низомӣ дар аморати Бухоро.

НАВКАРӢ//НӢКАРӢ نوکری 1. хизматгорӣ, чокарӣ, пешхизматӣ. 2. *таър.* хизмат дар дастаи низомии навкарон.

НАВКАРОНА//НӢКАРОНА نوکرانه монанди навкар, шабеҳи хизматгор; чоплусона. 2. *таър.* хизматона ба навкар.

НАВКИСА نوکيسه он ки нав соҳибӣ пулу мол шудааст, одами нав пулдоршуда.

НАВКОР نوکار касе, ки ба ягон кор нав шурӯъ кардааст ва таҷрибаи корӣ надорад.

НАВКОРАМ نوکارم ба тозагӣ кишт шуда, навикишт; **замини навкорам** замини нокурами ба тозагӣ обёрӣ ва корамшуда.

НАВКОРӢ نوکاری навкор будан дар коре, камтаҷриба будан.

НАВҚАЛАМ نوқلم *мач.* он ки тоза ба нависандагӣ шурӯъ кардааст: **адиби навқалам.**

НАВҚИРАВ نوқرو нав; истифоданашуда; **корди навқирав** корди нав тезкарда.

НАВҚИРОН نوقران 1. ба тозагӣ наздикшуда, пайваста ба чизе. 2. *нуч.* ба тозагӣ ба ҳам наздикшуда дар як бурҷ (*оид ба ситораҳо*).

НАВҚОН نوқан хӯшаҳои гандум, ки ҳангоми дарав ба замин мерезанд.

НАВМ *а. نوم кит.* хоб.

НАВМАШҚ نومشқ он ки ба тозагӣ ба машқе шурӯъ кардааст, навёдгир, навкор.

НАВМЕД نوמיד *ниг.* ноумед.

НАВМЕДӢ نوמידى *ниг.* ноумедӣ; **бо навмедӣ** ноумедона, умедро канда; **ба навмедӣ андохтан** маънос кардан, ноумед кардан (*касоро*); **ба навмедӣ афтодан** ноумед шудан, маънос гаштан.

НАВМЕДОНА نوמידانه *ниг.* ноумедӣ.

НАВНИҲОЛ نونهال 1. ниҳоли нав, ниҳоли ба тозагӣ шинондашуда; дарахти чавон. 2. *мач.* навчавон, наврас. 3. *мач.* он, ки ба коре ё шугле ба тозагӣ шурӯъ кардааст; **навниҳоли боғи сапъат** хунарманди чавон; **навниҳоли адабӣ** адиби чавон.

НАВ

- НАВО I** نوا 1. садо, овоз; нагма, оҳанг; нола. 2. номи мақоми сеюм аз оҳангҳои “Шашмақом”; созу наво нағмаву овоз, оҳангу суруд.
- НАВО II** نوا 1. хӯрок, чизҳои хурданӣ, ғизо. 2. воситаҳои зиндагӣ, чизу чораи рӯзгор; нарху наво баҳову арзиши чизҳо дар бозор. 3. на-сиб, рӯзӣ. 4. сарват, дорой, боигарӣ.
- НАВО III** نوا а. тухми хурмо, донаи хурмо.
- НАВОБАХШ** نوابخش кит. рӯзирасон, раззоқ.
- НАВОБОД** نواباد нав ободшуда, нав бун-ёдшуда, нав ба вучуд овардашуда, навбунёд.
- НАВОВАР** نواور чорикунандаи навигариҳо; он ки дар қору касби худ ягон навигарии муфид мебарорад ва ё усулу тарзи нав, фикри тозае пешниҳод мекунад.
- НАВОВАРӢ** نواورى 1. навигарӣ даровардан. 2. навовар будан, фаъолияти навовар.
- НАВОГАР** نواگر мутриб, сароянда, созанда, на-возанда.
- НАВОДИР** ا. نوادر ч. нодир; чизҳои камёб ва кам дучоршаванда.
- навоз** 1. асоси замони ҳозира аз навохтан. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои навозанда: оҳангнавоз, дуторнавоз, торнавоз. 3. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои навозишкунанда: меҳмоннавоз, дил-навоз, рӯхнавоз.
- НАВОЗ** نواز навозиш, меҳрубонӣ.
- НАВОЗАНДА** نوازنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз навохтан. 2. мутриб, созанда.
- НАВОЗАНДАГӢ** نوازندگي навохтани асбобҳои мусиқӣ; касби навозандаи олатҳои мусиқӣ, хунари навохтан.
- НАВОЗИШ I** نوازش меҳрубонӣ, шафқат; дилҷӯӣ, навозиши модар, лутфу навозиш; бо навозиш навозишкорона, меҳрубонона; навозиш кардан меҳрубонӣ кардан, дилҷӯӣ кардан, дӯстдорӣ намудан.
- НАВОЗИШ II** نوازش мутрибӣ, созавозӣ; нағмаву суруд.
- НАВОЗИШГАР** نوازشگر ниг. навозишкор.
- НАВОЗИШКОР** نوازش کار меҳрубон, дилҷӯ, бо-илтифот.

- НАВОЗИШКОРОНА** نوازش کارانه бо навозиш, бо меҳрубонӣ, меҳрубонона, илтифоткорона.
- НАВОЗИШКОРӢ** نوازش کاری навозиш, дилҷӯӣ, меҳрубонӣ.
- НАВОИН** نواين 1. нав пайдошуда, навбаромад, тозабаромад. 2. кит. зебо ва ороста.
- НАВОҚИС** ا. نواقص кит., ч. нақс.
- НАВОЛ** ا. نوال кит. 1. ато, бахшиш, ҳадя. 2. на-сиб, баҳра.
- НАВОЛА** نواله 1. хӯрок, таом, тӯша; микдори як бор хӯрдани чизе, як микдор хӯроке, ки барои касе ҷудо карда мешавад. 2. қулӯлаи хамир, (зувола) қулӯлаи ягон чизи хӯрданӣ; луқма. 3. ризқ.
- НАВОЛАБУР** نواله بر корди хамирбурӣ.
- НАВОМАДА** نواآمده он ки ба ҷо ба тозагӣ ома-дааст.
- НАВОМУӢЗ** نواآموز 1. он ки нав ба омӯхтан сар кардааст, навшоғирд. 2. он ки дар коре ҳанӯз таҷриба надорад, навкор.
- НАВОН** نوان кит. 1. сифати феъли ва феъли ҳоли замони ҳозира аз навидан. 2. хамида, хамшуда, дуто. 3. маҷ. суст ва заиф; □ сарви навои маҳбубаи хушрафтор, ёри хиромон.
- навор** نوار асоси замони ҳозира аз наворидан; на-воштан.
- НАВОР** نوار 1. риштаи сербари тасмамонанд аз матоъ, чарм ё чизҳои эластикӣ; канора, зех, шероза, лента. 2. лентай филмгирӣ; ба навор гирифтани (бардоштани) а) ба лента сабт карда-ни овоз ё сурате; б) филмро дар навор сабт кардан, филм бардоштан.
- НАВОРБАРДОР** نوار بردار нав. дар телевизион ва кино: мутахассисе, ки намоиш ва сахнахоро дар навор сабт мекунад, мутахассиси аксбар-дор; наворгир, филмбардор.
- НАВОРБАРДОРӢ** نوار بردارى исми амал ба навор бардоштан; шуғл ва кори наворбардор.
- НАВОРГИР** نوار گير ниг. наворбардор.
- НАВОРГИРӢ** نوار گيرى ниг. наворбардорӣ.
- НАВОРДОР** نوار دار дорони навор, навордошта: дастгоҳи навордори суратгирӣ.

НАВОРШАКЛ نوارشکل шакли наворро дошта.

НАВОСА نواسه *ниг.* набаса.

НАВОСАНЧ نواسنج *кит.* 1. сароянда, ҳофиз, овозхон; навозанда. 2. *маҷ.* касе, ки кадру қимати сухани мавзунро медонад, сухансанч, саррофи сухан, сухандон.

НАВОСОЗ نواساز нағмахон, сурудхон, таронагӯй.

НАВОФАРИН نوآفرин касе, ки чизи нав месозад; навовар.

НАВОХОН نواخوان сурудхон, нағмахон; **мурғи навохон** булбул.

НАВОХОНӢ نواخوانӣ сурудхонӣ, нағмахонӣ, нағмасароӣ.

НАВОХТ I نواخت навозиш, меҳрубонӣ, дилчӯӣ.

НАВОХТ II نواخت оҳанг, суруд, тарона.

НАВОХТАН I نواختن асбоби мусиқиро ба садо даровардан, созандагӣ қардан; **шикам** (аз **гуруснагӣ**) **танбӯр навохтан** *киноя аз* хеле гурусна будан.

НАВОХТАН II نواختن навозиш қардан, меҳрубонӣ, дилчӯӣ қардан, илтифот зоҳир намудан.

НАВОҲИНИШИН نواحى نشين муқими ноҳия, сокини ноҳия.

НАВОҲӢ *a.* نواحى *ҷ.* поҳия; дар ин навоҳӣ дар ин наздикиҳо.

НАВПАР نوپر ба тозагӣ пару бол бароварда, нав ба парвоз сар карда: **ҷўчаи навпар**.

НАВПАРАСТ نوپرست толиб ва ишқбози ҳар як чизи нав.

НАВПАРВОЗ نوپرواز нав ба парвоз (паридан) сар карда: **мурғи навпарвоз**.

НАВПАРДОЗ نوپرداز 1. нав пардоз (рангубор) додашуда: **кафши навпардоз**. 2. тарафдори навӣ, навовар: **шоири навпардоз**.

НАВПУХТ(A) نوپخته//نوپیخته ҳар чизи ба тозагӣ пухташуда, расида: **таоми навпухта**, **чави навпухта**.

НАВРАС نورس 1. нав қадкашида, нав ба камол-расида: **ҷавони наврас**; **насли наврас** насли ҷавон, ҷавонон. 2. навпухта: **меваи наврас**.

НАВРАСИДА نورسيده *ниг.* наврас.

НАВРАСТА نورسته наврас, наврасида: наврӯида, наврӯста (оид ба растаниҳо): **алафи наврасида**.

НАВРЕХТА نوربخته ба тозагӣ афтида; чакида: ҳамин ҳоло: **шабнами наврехта**.

НАВРАСӢ نورسى навҷавонӣ; ҷавонӣ: **айёми наврасӣ** замони (давраи, солҳои) наврас будан.

НАВРИШ نوريش нав ришбароварда, ба тозагӣ ришаш дамида: **ҷавони навриш**.

НАВРУСТА نورسته наврӯида; гули **навруста** а) гули ба тозагӣ сабзида; гули навшукуфта; б) *киноя аз* маҳбуба, маъшуқа.

НАВРӢЗ نوروز 1. рӯзи аввали соли хичрии шамсӣ, ки ба 21 март баробар меояд ва ин рӯз иди соли нав аст; **иди Наврӯз**. 2. умуман ид, чашн.

НАВРӢЗГОР نوروزگار нав хонадоршуда, марде, ки нав зан гирифтааст ё зане, ки нав шавҳар кардааст.

НАВРӢЗӢ نوروزى 1. *мансуб ба* **наврӯз**: **сайри наврӯзӣ**. 2. тӯҳфаи идона ба муносибати ҷашни наврӯз: **идии наврӯзӣ**.

НАВРӢЗМОҲ نوروزماه моҳи наврӯз, фарвардии моҳ.

НАВРӢИДА نورويده *ниг.* навруста.

НАВСАБЗ نوسبز ба тозагӣ сабзшуда, он чи нав сабз шудааст: **дарахтони навсабз**.

НАВСАБЗИДА نوسبزیده *ниг.* **навсабз**: **барғҳои навсабзида**.

НАВСАВОД نوسواد нав саводбароварда, акнун саводаш баромада: **бачаи навсавод**.

НАВСОЗӢ نوسازى *исми амал аз* **нав сохтан**; дигаргунсозӣ: **навсозиҳои инқилобӣ**.

НАВСОХТ نوساخت нав сохташуда, навбунёд: **бинои навсохт**.

НАВТАҲСИЛ نوتحصیل он ки нав ба таҳсил шурӯъ кардааст.

НАВТАШКИЛ نوتشكيل ба тозагӣ шакл гирифта, созмонёфта, навбунёд.

НАВТАЪСИС نوتأسيس ба тозагӣ бунёд шуда,

НАВ

- асос гузошта.
- НАВФИКР** *نوفکر* шахси соҳиби тафаккури ҷадид.
- НАВХАТ** *نوط* мӯйлабу ришаш акнун дамида: ҷавони навхат.
- НАВХАТМ** *نوطم* он ки таҳсилро дар мактаб нав ба итмом расонидааст.
- НАВХЕЗ** *نوخيز* 1. гиёҳи ба тозагӣ аз замин баромада, навруида, навсабз: **сабзаҳои** (гиёҳҳои) **навхез**. 2. наврас, ҷавон.
- НАВХОНАДОР** *نوخانهدار* он ки нав зан гирифтааст ё шавҳар кардааст.
- НАВХОСТА** *نوخواسته* *ниг.* **навхез**: **гулҳои навхоста**.
- НАВҲА** *ا. نوحه* **фиғон**, **зорӣ**, **нола**, **шеван**, **гирия** бо овози баланд дар азову мусибате: **навҳаву фиғон**; **навҳа кардан** сӯзу гудози худро бо овози баланд ифода кардан; **гирис-тан**, **гирия кардан**.
- НАВҲАГАР** *نوحهگر* он ки дар мотам нолаву фиғон мекунад, овозандоз, гириякунанда.
- НАВҲАГАРӢ** *نوحهگرى* гирияву зорӣ бо суруди мотам, овозандозӣ.
- НАВҲАСАРО** *نوحهسرا* *ниг.* **навҳагар**.
- НАВҲАСАРОӢ** *نوحهسراى* навҳа кардан, суруди мотамӣ хондан.
- НАВҲАХОНӢ** *نوحهخوانى* *ниг.* **навҳасароӣ**.
- НАВЧА** *نوجه* 1. нозукандом, қадбаланд, баландқомат: **одами навча**. 2. *кҳн.* хидматгор, қарорӣ, пешхизмат; шогирди саисхона.
- НАВЧАБА** *نوجه* *кҳн.* сел, селоб.
- НАВЧАВОН** *نوجوان* тозаҷавон, ҷавони нав ба балоғат расида.
- НАВЧАВОНӢ** *نوجوانى* айёми аввали ҷавонӣ, наврасӣ.
- НАВЧӢ** *نوجو* чӯяндаи навигарӣ, навоар.
- НАВЧӢШ** *نوجوش* 1. *ниг.* **навдӯш**. 2. ба тозагӣ ба чӯш омада (*нисбат ба моеъ*).
- НАВШИРА** *نوشيره* нав ба шира даромада, тоза ширагирифта (*оид ба меваҳо*).
- НАВШОГИРД** *نوشاگرد* шогирди нав, нав шогирдшуда.

- НАВШОДИР** *نوشادر* *хим.* моддаи сафеди кристаллӣ, ки дар техникаву тиб истифода мешавад, хлориди аммоний: **ҷавҳари навшодир**.
- НАВШУДА** *نوشده* аз нав сохташуда; дигаргуншуда, тағйирёфта.
- НАВШУДГОР** *نوشدگار* ба тозагӣ шудгоршуда: **замини навшудгор**.
- НАВШУКУФТА** *نوشكفته* гули ба тозагӣ кушодашуда, шукуфаҳояш нав намоёншуда: **гулҳои навшукуфта**; **□ оташи навшукуфта** оташи ҳамин хозир даргирифта, оташи ба тозагӣ шӯълаваршуда, нав лахчашуда.
- НАВЪ** *ا. نوع* 1. хел, чинс: **навъи аъло**, **навъҳои нави пахта**; **навъи башар** инсоният, одамизод; **ба навъҳо чудо кардан** чизеро мувофиқи сифаташ ба хелҳо чудо кардан. 2. тавр, тарз, гуна; **як навъ а)** як хел, навъе, ким -чи хел; **б)** ба тавре, тавре карда; **базур**; **в) мас.**, бад нест, мешавад (ҷавобан ба суоли «аҳволатон чӣ хел аст?»); **ба ҳар навъе ки бошад...** ба ҳар роҳе, ки бошад; илоче ёфта, чорае андешида; **чи навъ шуда** бо кадом роҳ, чи гуна, бо кадом усул; **як навъ карда** илоче ёфта, бо як роҳе, тавре карда; **ҳар навъ карда а)** илоче ёфта; бо ягон роҳ. **б)** чи хеле ки набошад, бо ҳар роҳ
- НАВЪӢ** *نوعى* 1. *мансуб ба навъ*. 2. *биол.* чинсӣ, зотӣ.
- НАВЪСАНЧӢ** *نوعسنجى* *кишов.* тухмисанчӣ.
- НАВЭЧОД** *نوايجاد* ба тозагӣ эҷодшуда; навбунёд, навсохт.
- НАГАН** *نگن* як навъ таппончаи ҳафттира, ки тирдони чархзананда дорад.
- НАГУН** *نگون* сар зеру по боло, сарозер, вож-гун.
- НАГУНБАХТ** *نگونبخت* баргаштабахт, бадбахт.
- НАГУНБАХТӢ** *نگونبختى* нагунбахт будан; шӯрбахтӣ, сияхбахтӣ.
- НАГУНСОР** *نگونسار* чаппа, сарнагун, подарҳаво: **нагунсор шудан** сарнагун шудан, аз байн рафтган.
- НАГҲАТ** *نگهت* *ниг.* **накҳат**.
- НАГЗ** *نغز* 1. хуб, некӯ, писандида. 2. бо сифати хуб, бомуваффақият: **амалиёт нагз гузашт**. 3. ба хубӣ, хеле хуб, ба вачҳи аҳсан; **нагзаш**

беҳтараш, беҳтар он аст, ки...: **нағзаш ҳамин ки...**; **нағз дидан** а) ба хубӣ дидан, бо диққат аз назар гузарондан: **ҳар тарафро нағз дида баромадан**; б) дӯст доштан; **нағз доништан** ба хубӣ доништан, хеле хуб огоҳ будан аз чизе; **нағзу бад шудан** чангу чанҷол кардан бо касе, сурху сафед шудан; **нағз шудан** а) хуб шудан; б) саломат шудан, сиҳат шудан; **нағз кардед** кори хуб кардед; **нағз монед!** сиҳату саломат бошед (*вақти видоъ мегӯянд*); **нағз равед!** роҳи сафед! тинчу осуда рафта расед!; **нағз нашудан** анҷомаш хуб набудан, оқибаташ ташвишвар будан; **нағз не** хуб не, кори нек не, маъқул не, писандида не.

НАҒЗАК نغزک 1. *тиб.* бемории бачагонаи сирояткунанда, ки бар асари он ба бадан обила мебарояд, чечак. 2. доге, ки дар рӯй баъди обилаи нағзак мондааст; **доги нағзак** доги боқимонда аз обилаи нағзак; **нағзак кандан**, **нағзак буридан** барои пешгири аз бемории нағзак заррае аз барангезонандаи ин касалиро ба организм гузаронидан, ки бо дусе дона чечак баровардан бача аз хавф халос мешавад; чечак кандан, обилакӯбӣ кардан.

НАҒЗАКАК نغزکک 1. *шакли навозишии нағз.* 2. хушнамуд, дилписанд, назаррабо: **ҳавлии нағзакак**; **духтарчаи нағзакак** духтарчаи хушрӯяку зебо. 3. бисёртар, бештар, ба қадри кофӣ, ба дараҷаи дарқорӣ.

НАҒЗАКБУРӢ نغزکبری *ниг.* нағзакканӣ.

НАҒЗАКДОР نغزکدار он ки доги нағзак дорад.

НАҒЗАККАНӢ نغزککنی *исми амал аз нағзак кандан*; нағзаккӯбӣ.

НАҒЗАККӢБӢ نغزککوبی *ниг.* нағзак кандан.

НАҒЗӢ نغزی 1. хубӣ, имтиёз, бартарӣ. 2. некӣ, некӯкорӣ; *муқоб.* бадӣ; **нағзӣ кардан** некӣ кардан; *фоида* ё ёрӣ расондан.

НАҒИЛ نغل *кҳл.* чое, ки дар сахро ва домани кӯх барои паноҳ гирифтани гӯсфандон тавора кашида ё қанда шудааст.

НАҒМА نغمه 1. наво, оҳанг, лаҳн; хониш, суруд: **нағмаи дугор**, **нағмаи мургони чаман**, **гоҳ нағмаю усул**, **гоҳ Худою расул**. 2. *маҷ.* рафтори бад, рафтори нозеб. 3. *маҷ.* ҳила, найранг; **нағма баровардан** рафтори бад нишон додан, кори ношоиста ва номақбул кардан; **□ ба**

нағмаи касе бозидан бо гуфти касе кор кардан, мувофиқи майли касе амал кардан; дар тахти таъсири касе будан.

НАҒМАБОЗ نغمه باز *ниг.* нағмагар 3.

НАҒМАБОЗӢ نغمه بازى *ниг.* найрангбозӣ, шӯъбадабозӣ.

НАҒМАГАР نغمه گر 1. навозанда. 2. сароянда. 3. *маҷ.* найрангбоз, шӯъбадабоз.

НАҒМАНАВОЗ نغمه نواز *ниг.* навозанда, мусикинавоз, мутриб.

НАҒМАНАВОЗӢ نغمه نوازی *ниг.* навозандагӣ, мутрибӣ.

НАҒМАПАРДОЗ نغمه پرداز *ниг.* нағмасаро.

НАҒМАПАРДОЗӢ نغمه پردازى *ниг.* нағмасароӣ.

НАҒМАСАРО نغمه سرا *ниг.* нағмагон, сароянда, мутриб.

НАҒМАСАРОӢ نغمه سرائى *ниг.* суруд хондан; **нағмасароӣ кардан** сурудхонӣ кардан.

НАҒМАТИРОЗ نغمه تراز // نغمه طراز *ниг.* нағмапардоз, нағмагон.

НАҒМАХОН نغمه خوان *ниг.* нағмасаро.

НАҒОМ نغام *кит.* 1. зарраҳои чанг, ки дар ҳаво пароканда мешаванд. 2. тира, сиёҳранг. 3. бад, зишт.

НАҒОРА نغاره *ниг.* нақора.

НАҒОРАЗАН نغاره زن *ниг.* нақоразан.

НАҒОРАЗАНӢ نغاره زنى *ниг.* нақоразанӣ.

НАҒОРАЧӢБ نغاره چوب *ниг.* нақорачӯб.

НАДАБ نداب *кит.* 1. ҷой ва асари захм. 2. ғарав, шартбандӣ дар қимор ё дар тирандозӣ.

НАДАМ ندم *кит.* пушаймонӣ, надомат, афсӯс.

НАДВА نده *кит.* гурӯҳ, анҷуман; маҳфил.

НАДДОФ ندف *кит.* тит ва гоз-гозкунандаи пашм, пахта ва ғ. (*барои нарм шудани он*), ҳаллоҷ, пайанда.

НАДДОФӢ ندفى *кит.* тит кардани пашм, пахта, пайандагӣ (*ҳоло ин амалро мошин анҷом медиҳад*); қору касби наддоф.

НАДДОФХОНА ندف خانه *кит.* ҷои наддофӣ, ҷои пайдан.

НАД

- НАДИД** *a.* نديد *кит.* монанд, ҳамто, назир.
- НАДИМ** *a.* نديم ҳамнишини шахсони бузург (*аз қабил*и амируну шоҳон); ҳамсӯҳбат, ҳамдам.
- НАДИМӢ** نديم мусоҳибӣ, муқаррабиву ҳамнишинии амируну шоҳон.
- НАДӢ** *a.* ندى *кит.* тарӣ, намӣ, рутубат; муқоб. хушкӣ.
- НАДОМАТ** *a.* ندامت афсӯс, таассуф, пушаймонӣ; хасрату надомат кардан афсӯс хӯрдан, таасуф кардан; пушаймонӣ изҳор намудан.
- НАДОМАТЗАДА** ندامت زده пушаймоншуда, афсӯсхӯрда.
- НАЁМ//НИЁМ** نيام ғилоф; ғилофи шамшер.
- НАЖАНД** نژند *кхн.* ғамгин, андӯхгин, афсурда, пажмурда.
- НАЖОД** نژاد 1. насл, авлод. 2. ирк.
- НАЖОДӢ** نژادى мансуб ба нажод; аз чихати нажод.
- НАЖОДПАРАСТ** نژادپرست тарафдор ва пайрави равияи нажодпарастӣ; он ки нажоди худро аз дигарон болотар медонад ва нажодҳои дигарро паст мезанад.
- НАЖОДПАРАСТӢ** نژادپرستӣ назарияи зиддиқимматии иртиқочӣ, ки ба даъвои нобаробарии башар, ки гӯё ирқи олий аз азал лоқи ҳукмронӣ бошаду насибаи ирқи паст итоату заҳмат асос ёфтааст.
- НАЖОДПАРАСТОНА** نژادپرستانе ҳамчун нажодпараст; аз нуқтаи назари нажодпарастӣ; сиёсати нажодпарастона сиёсати давлатие, ки ба назария ва равияи нажодпарастӣ асос ёфтааст.
- НАЖОДШИНОСӢ** نژادشناسӣ як шоҳаи илми мардумшиносӣ (этнография), ки масъалаҳои пайдоиши ирку нажоди халққоро меомӯзад.
- Н-АЗ** نز *шакли кӯтоҳшудаи* на аз.
- НАЗАР** *a.* نظر 1. нигоҳ, дид; назар андохтан (**афкандан**) нигоҳ кардан; аз назар гузаронидан (чизеро, ҷоеро); **назараш афтидан** дида мондан (касе, чизеро); **назар давонидан** тез нигоҳ кардан; назар гузарондан; **назар дӯхтан** бо диққат нигоҳ кардан; **назар кардан** нигоҳ кардан; аз назар нопадид шудан дида нашудан,

нонамоён гаштан, ғойб гаштан; **аз назар пинҳон шудан** нопадид гаштан. 2. *мач.* чашм, дида; **назар доштан** чашм доштан, чашми умед доштан; **назар ба...** а) нисбат ба..., аз чизе дида...; б) бино бар..., аз рӯи..., мувофиқи...: **назар ба фикри вай, назар ба қавли вай.** 3. *мач.* фикр, мулоҳиза; **нуқтаи назар** фикр ва мулоҳизаи касе дар бораи масъалае; **аз нуқтаи назари...** аз рӯи ақидаи..., ба фикри..., бино бар диди...; **ба назар зоҳиран, гӯё; ба назарам...** ба фикрам, бино ба пиндоштам; **ба назари аввал** дар нигоҳи нахуст; гӯё ки, чунин менамояд, ки... **ба назар намоён** а) шоёнӣ диққат, диққатқалбқунанда; б) *мач.* муътабар, шинохта; **ба назари истехзо** истехзоомез; **бо назари таачҷуб** таачҷубомезона; **дар назари...** ба фикри..., аз рӯи ақидаи... **доираи назар** ҳудуди биниш, ҷаҳонбинӣ; **аз мадди назари...** дар пеши чашми..., ба он нигоҳ накарда; **назараш паст...** *киноя* аз дунҳиммат, мумсик, хасис; **аз назар гузарондан** а) як-як дида баромадан, санчишқорона нигоҳ кардан; б) *мач.* хондан, мутолиа кардан; **аз назар дур нарафтган** доим дар пеши чашм будан, ба чашм намуда истодан, аз ёд набаромадан. **аз назар ғойб шудан** нопадид гаштан, намоён шудан; **ба назар афтодан** ногоҳ дида шудан, нохост намоён шудан; **ба назар гирифтган** *кин.* ба эътибор гирифтган, эътибор додан, ба ҳисоб гирифтган; **ба назар намудан** намоён шудан, ба чашм расидан; **ба назар нанамудан** *кин.* беаҳамият ҳисоб кардан; мавриди эътибор қарор нагирифтган. **ба назар овардан** ба ёд овардан; **ба назар тофтган** дида шудан, ба чашм намудан, ба чашм афтодан; **ба пеши назар овардан** а) тасаввур кардан; б) намоён кардан, зоҳир сохтан, намоёндан **ба пеши назар омадан** намоён шудан, дида шудан (*дар тасаввур, дар ҳаёл*); **дар зерин назар гирифтган** *киноя* аз дида истодан, назорат кардан; **дар назар доштан** *киноя* аз ба эътибор гирифтган, ба асос гирифтган; **дар (ба) назар чунин намудан** чунин тофтган, гӯё, зоҳиран; **манзури назари касе кардан** ба касе нишон додан.

НАЗАРАН *a.* نظراً назар ба ... нисбат ба...; аз рӯи..., мувофиқи....

НАЗАРБАЛАНД نظربلند 1. ҳавобаланд, худписанд, мағрур. 2. бовиқор, саҳт.

НАЗАРБАЛАНДӢ نظربلندى 1. ҳавобаландӣ,

мағрурӣ, худписандӣ. 2. виқор, ҳиммат, саховат.

НАЗАРБАЛАНДОНА نظربلندانه 1. ҳаво-баландона, худписандона, мағрурона. 2. ҳимматбаландона, саховатмандона.

НАЗАРБАНД نظربند маҷ. он ки рафтору кирдораш ба таври пинҳонӣ тафтиш ва назорат мешавад, зери назорат гирифта, таги чашм кардашуда.

НАЗАРБОЗ نظرباز 1. карашмакунанда, ишвагар. 2. маҷ. ошиқи дидори хубрӯён; ишқварзанда.

НАЗАРБОЗӢ نظربازى 1. назарбоз будан; ишвагарӣ. 2. маҷ. назар кардан ба чеҳраи хубрӯён, чашмчаронӣ; ишқварзӣ.

НАЗАРГАҲ نظرگه ниг. назаргоҳ.

НАЗАРГИР نظرگير маҷ. назаррабо, диққат-чалбкунанда, эътиборро ба худ кашанда; муқоб. назарногир.

НАЗАРГОҲ نظرگاه 1. ҷои назар кардан, ҷои нигоҳ кардан, тамошогоҳ. 2. мазори пайгамбарон ва мардумони порсо.

НАЗАРДИД نظرديد андоза кардан бо чашм; ба назардид ба тахмин, аз рӯи тахмин.

НАЗАРДӢЗ نظردوز нигоҳкунанда, бо диққат бинанда.

НАЗАРИЁТ نظريات ниг. назария.

НАЗАРИЯ نظريه а. таълимот ва системаи илмии принципҳо ва ақидаҳо, ки таҷрибаи амалиётро чамъбаст намуда, қонуниятҳои табиат, чамъият ва тафаккурро инъикос менамояд: назария ва амалия.

НАЗАРИЯВӢ نظريه‌وى мансуб ба назария; ба назария асосёфта: хулосаи назариявӣ.

НАЗАРИЯДОН نظريه‌دان он ки бо назария машғул аст; олиме, ки дар соҳаи ягон илм таълимоту ақидаи худро эҷод кардааст.

НАЗАРӢ نظرى ниг. назариявӣ.

НАЗАРКАРДА نظر کرده 1. сифати феълҳои замони гузашта аз назар кардан. 2. ба лутфу марҳамати Худо сазоворшуда, аз илтифоти Худо баҳрабурда.

НАЗАРМАҲДУД نظرمحدود он ки доираи дониш ва бинишаш маҳдуд аст, шахси доираи маф-

курааш танг тангназар.

НАЗАРНОГИР نظرناگير ҳар чиз ё касе, ки бинанда онро ба назари эътибор намегирад, вале дар ҳақиқат муҳим аст; ба назар нонамоён, дур аз эътибор, берун аз доираи диққат; воқеаи назарногир; одами назарногир одаме, ки бо ягон рафтору хислаташ диққати касро ба худ ҷалб намекунад; одами одӣ.

НАЗАРНОГИРӢ نظرناگيري назарногир будан, безътиборӣ; ҳавобаландӣ, мағрурӣ.

НАЗАРНОГИРОНА نظرناگيرانه безътиборона, беаҳамиятона; ҳавобаландона, мағрурона: назарногирона нигоҳ кардан.

НАЗАРПАРАСТ نظرپرست ниг. назарбоз.

НАЗАРПАСТ نظرپست маҷ. дунҳиммат, ҳасис, мумсик, ба чизҳои майда ҷуйда аҳамият-диҳанда.

НАЗАРПИСАНД نظرپسند диққатчалбкунанда, эътиборро ба худ кашанда, назаррабо.

НАЗАРПУРСӢ نظرپرسی ниг. раъйпурсӣ.

НАЗАРРАБО نظربا диққатчалбкунанда, дилкаш, зебо: манзараи назаррабо.

НАЗАРРАБОӢ نظرباى назаррабо будан, дилрабой, дилкашӣ; ҷозибанокӣ.

НАЗАРРАС نظررس ба чашм намоён; қобили мулоҳиза: кори назаррас.

НАЗАРСАНҶӢ نظرسنجى пурсиши назар ва андешаи гурӯҳе аз мардум дар бораи матлабе ё мавзӯи доғи рӯз; баррасии ин мавзӯёҳо, бо гурӯҳе аз мардум.

НАЗАРТАНГ نظرتنگ ниг. тангназар.

НАЗАРТАНГӢ نظرتنگى ниг. тапгназарӣ.

НАЗАРФИРЕБ نظرفريب чизе, ки берунаш оро-ставу хуб, дарунаш хароб ва бад бошад ва бинанда ба зоҳири он фирефта шавад; зоҳиран дилкашу ҷаззоб.

НАЗАРФИРЕБӢ نظرفريبي назарфиреб будан; ҷозибӣ, дилрабой дар зоҳир.

НАЗАРХОҲ نظرخواه толиби дидори маъшуқа, он ки орзуи дидор бо дӯсту хабиби худро дорад

НАЗАРХОҲӢ نظرخواهي 1. назар гирифтани фикру андешаҳои дигаронро гирифтани. 2. маҷ. тала-

би дидори маънуқа доштап.

НАЗД نزد :назди... пеши..., қариби (касе,чизе); аз назди... аз пеши..., аз пахлуи...; ба назди... ба пеши..., наздики... дар назди а) дар пеши..., дар пахлуи..., дар ҳузури...; б) дар назари..., барои...

НАЗДИК نزدیک 1. он чи аз чиҳати макон, замон ва масофа дур намебошад, қариб; муқоб. дур. 2. қарин, ҳамдам, муқарраб: дӯсти наздик, одами наздик; наздикон хешу ақрабо, хешовандон. 3. монанд, шабех; наздики... ба назди..., ба пеши... дар ояндаи наздик ба наздикӣ, ба қарибӣ, ба зудӣ; дуру наздик масофаи гуногун, гирду атроф, ҳама чо; пешу наздик гирду атроф; дар масофаи начандон дур; наздик будан а) қариб будан; б) маҷ. шинос, дӯст, ё ҳамроз будан; наздик намондан қариб омадан намондан, иҷозат надодан барои пеши касе омадан; наздик намудан алоқаманд кардан: ба ҳаёт наздик намудани таълим; наздик омадан а) ба қарибии ҷое, чизе расидан, қариб расидан, пеши чизе омадан; б) фаро расидан; наздик расидан қариб омадан мондан (ба ҷое), ба қарибии ҷое омадан мондан; наздик шудан; наздик шудан а) ба назди чизе омадан, ба қарибии касе омадан. б) қаробат пайдо кардан, шинос шудан; аз наздик дидан аз масофаи кам нигоҳ кардан; бевосита дидан; аз наздик шинохтан хуб шинохтан; ошнони бевосита доштан; ба ҳам наздик кардан ба ҳам шинос кардан, ба ҳам ошно кардан, қарин гардонидан; наздик буд, ки қариб ки, кам монда буд, ки... наздик монд кам монд, қариб расидем (ба ҷое).

НАЗДИКБИН نزدیکبین 1. он ки фақат чизҳои дар наздиқаш бударо мебинад; хираҷашм. 2. маҷ. кӯтоҳназар, кӯтоҳандеш, бемулоҳиза, кӯтоҳназар; муқоб. дурбин.

НАЗДИКБИНӢ نزدیکبینی 1. наздикбин будан. 2. маҷ. кӯтоҳназарӣ, кӯтоҳандешӣ.

НАЗДИКӢ نزدیکى 1. ҷой ва вақти қариби чизе, қарибӣ; муқоб. дурӣ; аз наздикӣ аз қарибӣ, аз ҷои начандон дур. 2. қаробат, дӯстӣ, ҳамнишинӣ; ба наздикӣ; а) ба назди..., ба пеши... б) ба қарибӣ; дар вақтҳои наздик; дар ин наздикӣ а) дар ин қарибӣ, дар наздикии ин ҷо. б) дар вақтҳои наздик, ба зудӣ, анқариб; дар наздикии... дар қарибии..., дар ҷои наздик

ба..., дар пеши...

НАЗДИКФИКР نزدیکفکر ҳамфикр, ҳамакида; рафиқони наздикфикр.

НАЗДИМАКТАБӢ نزدماکتبی воқеъ дар пахлуи мактаб; дар тасарруфи мактаб буда; ба мактаб робитадошта.

НАЗДИҲАВЛИГӢ نزدحولىگى воқеъ дар назди ҳавлӣ; дар ихтиёри соҳиби ҳавлӣ буда; замнини наздиҳавлигӣ.

НАЗДИШАҲРӢ نزدشهرى дар наздикии шаҳр воқеъшуда; берун аз шаҳр, вале дар атрофи он воқеъгардида; қаторои наздишаҳрӣ қатороае, ки дар байни шаҳр ва ноҳияву деҳаҳои он рафтуо мекунад.

НАЗЗОРА نظاره 1. назар афкандан ба чизе, нигоҳ, биниш. 2. нигоҳқунанда, бинанда; ба як наззора бо як нигоҳ; наззора қардан дидан; тамошо қардан.

НАЗИР а. نظير мисл, монанд; назир надоштан бемисл будан, беназир будан, ҳамто надоштан.

НАЗИРА а. نظيره 1. муайяси назир; чизи монанд. 2. ади. шеър, ки дар тақлид ё пайравии мавзӯъ ва вазни шеъри ягон шоир навишта шудааст: назира гуфтан, назира навиштан.

НАЗИРАГӢӢ نظيره گوىى исми амал аз назира гуфтан; дар пайравӣ ва ҷавоби шеър шеъри дигар навиштан (бо ҳамон вазну қофия).

НАЗИРАСАРОӢ نظيرهسرائى ниг. назирагӯӣ.

НАЗИФ а. نظيف кит. покиза, тоза; нозук, зариф.

НАЗЛА а. نزله кит. беморие, ки дар натиҷаи сармоҳӯрӣ пайдо мешавад ва дучори ин касали атса мезанад ва аз биниаш об омада меистад, зуком.

НАЗМ а. نظم 1. тартиб, низом; интизом. 2. ади. каломии мавзун, шеър; муқоб. наср; ба назм даровардан бо шеър навиштан, ба тарзи шеър эҷод кардан; ба риштаи назм қашидан манзум сохтан, назм кардан, матлаберо дар шакли назм гуфтан.

НАЗМАН а. نظماً ба шакли назм, бо шеър; назман навиштан бо назм навиштан.

НАЗМӢ نظمى ади. мансуб ба назм; манзум, шеърӣ: асарҳои назмӣ.

НАЗМНАВИС *назм нависанда*, шеърнавис, нозим, шоир.

НАЗМШИНОСӢ *назмшиносӣ* адш. як шоҳаи адабиётшиносӣ, ки хусусиятҳои назмро меомӯзад.

НАЗО I *наз* *ниг.* нозо.

НАЗО II *наз* девори баланде, ки пеши роҳи чизе мекашиданд.

НАЗОИР *назира* *кит.* ч. *пазира*.

НАЗОКАТ *назоқат* 1. нозукӣ, латофат, зебой. 2. рафтори боэҳтиромона дар муомила бо одамон, хушахлоқӣ; **бо камолӣ назокат** ниҳоят боодобона, хеле боэҳтиромона.

НАЗОКАТОМЕЗ *назоқатомез* 1. боназоқат; нозукона, зарифона. 2. боадабона.

НАЗОР I *назор* *кит.* 1. заиф, лоғар, нотавон. 2. беморгуна, дардманд, ранчур. 3. кам, андак.

НАЗОР II *назор* тилло, зар, симу зар.

НАЗОРА *назора* *ниг.* наззора.

НАЗОРАТ I *назорат* 1. назар кардан, нигаристан (*аз болои коре ё касе*), муроқибат; ба таҳти назар гирифтани (коре ё рафтори касеро); **дар таҳти (зери) назорати касе** дар зери назари касе, зери муроҳибати касе; **назорат кардан** зери назар доштан, муроқибат кардан, нигаҳбонӣ карда истодан. 2. таҳти назар (*мушоҳида, назора*) гирифтани риояи қонун, татбиқи дастур, иҷрои фармон, тартибот *ва ғ.* аз тарафи ягон мақоми нозир (*ҳамчун як шакли тафтиши*): **назорати давлатӣ**, **назорати молниявӣ**, **назорати беҳдоштӣ**, **назорати техникӣ**.

НАЗОРАТ II *назорат* *кит.* тозагӣ, обдорӣ, тароват.

НАЗОРАТГАР *назоратгар* *ниг.* назораткунанда.

НАЗОРАТКУНАНДА *назораткунанда* 1. сифати феълӣ *замоти ҳозира* аз **назорат кардан**. 2. он ки назорат мекунад, назоратчӣ; нозир.

НАЗОРАТЧӢ *назоратчи* *ниг.* назоратгар.

НАЗОФАТ *назофат* *кит.* покӣ, тозагӣ, покизагӣ.

НАЗОҲАТ *назоҳат* 1. *кит.* парҳезгорӣ; покӣ ва сафват; *муқ.* **пузҳат**. 2. аз сухани носазо ва фаҳш дур будани ҳаҷв.

НАЗР *назр* 1. *кит.* аҳд, паймон. 2. *д.* чизе, ки касе дар роҳи Худо адо кардани онро ният мекунад (*аз қабилӣ садақа, қурбонӣ, намоз ва ғ.*) **пазру ниёз** чизҳое, ки чун садақа дода мешаванд; **назр гирифтани** худой, садақа ва қурбонии назриро гирифтани; **назр кардан** ният кардани иҷрои коре дар роҳи Худо, ки ба нияткунанда амри вочиб аст.

НАЗРДЕҲ *назрдеҳ* он ки қурбонӣ ё садақа мекунад.

НАЗРӢ *назрӣ* *мансуб ба* **пазр**; назркарда: **пули назрӣ**, **чизи назрӣ**.

НАЗЪ *назъ* дами вопасин, дами марг, ҷонканӣ; **дар пазъи ҷон** дар вақти ҷонканӣ.

НАИМ *наим* неъмат; нозу неъмат, тавонгарӣ.

НАЙ *най* 1. растаниест, ки танаи борику дарози дарунхолии банддор дорад ва дар заминҳои заҳ ва сернам мерӯяд; камиш. 2. *мус.* асбоби мусиқии нафасӣ, ки бештар аз най ё чӯби дарунсӯроҳ сохта мешавад: **най навоҳтан**; **наии чилим** милаи наини чилим, ки ба воситаи он дуди тамокуро ба дарун мекашанд.

НАЙАНБОН *наибон* *кҳи.* як навъ асбоби мусиқӣ, ки аз най ва халтаи чармини сӯроҳдор иборат буда, ба найи он пуф карда менавозанд, найанвон.

НАЙБАСТ *наибаст* *кит.* чайла, каппа, коза.

НАЙДАРАВ *найдарав* *кит.* даравкунандаи най, даравгари най; замон ва мавсими найдарав.

НАЙЗА *найза* 1. чӯби дарози саҳт, ки дар нӯғаш пайкони оҳанӣ шинонда мешавад ва яке аз силоҳҳои ҷангӣ ба шумор меравад; олати найзамонанде, ки варзишкорон дар партофтани он ба масофаи дуртар қувваозмӣ мекунад: **найза партофтан**. 2. қисми нӯгтези кордмонанде, ки ба нӯги туфанг устувор карда мешавад: **қади найза баланд шудани офтоб** вақти ба гармӣ додан сар кардани офтоб.

НАЙЗААНДОЗ *найзаандоз* касе, ки найза мепартояд.

НАЙЗААНДОЗӢ *найзаандозӣ* *ниг.* найзапартоӣ.

НАЙЗАБОЗ *найзабоз* он ки бо найза моҳирона ҷангида метавонад.

НАЙЗАБОЗӢ *найзабозӣ* найзазанӣ; бо найза ҷанг кардан.

НАЙ

НАЙЗАБОЛО نیزه بالا *кит.* воҳиди ченак, ки ба андозаи дарозии як найза баробар аст.

НАЙЗАВАР نیزه‌ور найзадор, чанговари найзадор, найзаандоз.

НАЙЗАДОР نیزه‌دار найзадаст; мусаллах бо найза.

НАЙЗАЗАНИ نیزه‌زنی *исми амал аз найза задан; ниг.* найзабозӣ.

НАЙЗАПАРТОЙ نیزه‌پرتائی 1. *исми амал аз найза партофтан.* 2. *варз.* найза партофтан, найза андохтан ба дурӣ.

НАЙЗАЧАНГ نیزه‌جنگ муҳориба ба воситаи найза.

НАЙЗОР نیزار чои рӯидани най, найистон, қамишзор.

НАЙИН ناین *мансуб ба най* 1; аз най сохташуда; қалами найин найқалам.

НАЙИР ا. نير *кит.* нурпошанда, рӯшноидиханда, равшанқунанда.

НАЙИСТОН نايستان *ниг.* найзор.

НАЙӢ ناي *ниг.* найин.

НАЙҚАЛАМ ناي قلم қалами аз най сохташуда.

НАЙЛ a. نيل *кит.* расидан ба мақсад, ноил шудан ба талабе.

НАЙЛАБАК ناي لبک найи хурд, ки бо лаб менавозанд.

НАЙМОНАНД ناي مانند *ниг.* монанд ба най, лӯлашакл.

НАЙНАВОЗ ناي نواز он ки най менавозад, мутриби навозандаи най.

НАЙНАВОЗӢ ناي نوازی *исми амал аз най навохтан;* навозандагӣ дар най хунар ва шугли найнавоз.

НАЙРАНГ ناي رنگ 1. сеҳр, афсун, чоду; чашмбандӣ. 2. *мач.* ҳила, макр; фиреб, тазвир; *пайрангу фиреб* макру ҳила.

НАЙРАНГБОЗ ناي رنگ‌باز 1. соҳир, афсунгар, чодугар, чашмбанд. 2. фиребгар, маккор, ҳилагар.

НАЙРАНГБОЗӢ ناي رنگ‌بازی 1. соҳирӣ, чодугарӣ; чашмбандӣ, шӯъбадабозӣ. 2. ҳилагарӣ, фиребгарӣ, маккорӣ, ҳуққабозӣ.

НАЙРАНГСӢ ناي رنگ‌ساز 1. *ниг.* найрангбоз. 2.

кит., мач. моҳир, усто, одами бомаҳорат.

НАЙРАНЧ ناي رنج *муарраби* найранг.

НАЙРАНЧӢ a. ناي رنجات 1. *ч.* найранг. 2. соҳирӣ, чодугарӣ; чашмбандӣ.

НАЙСОР//НЕСОРӢ ناي سراى *кит.* сипоҳӣ, лашкарӣ.

НАЙСИТОН نايستان *ниг.* найистон.

НАЙСОН ناي سان моҳи ҳафтуми таквими қадими суриёнӣ, ки тақрибан ба моҳи апрел баробар меояд ва аз рӯи ривоят гӯё аз катраҳои борони ин моҳ дар даруни садаф марворид пайдо мешудааст; **абри найсон** абри моҳи найсон; **борони найсон** борони моҳи найсон; **борони баҳор**.

НАЙСОНӢ ناي سانی *мансуб ба найсон.*

НАЙЧА I نايچه 1. танаи борики кӯтоҳ буридашудаи най (қамиш) ё чизи ба ин монанди дигар, ки бофандагон пудро ба он печонда дар моку мегузаронанд. 2. *тех.* номи қисмҳои гуногуни найчашакл, гилза.

НАЙЧА II نايچه навдача, ё шохчаи навсабзидаи дарахт, ки барои пайванд кардан бурида мегиранд.

НАЙЧААНДОЗ نايچه اندازه *боф.* коргари найча тайёрқунанда; ба найча ресмон печонанда.

НАЙЧААНДОЗӢ نايچه اندازه ناي نايچه андохтан, найча печондан.

НАЙЧАМОНАНД نايچه مانند ба найча монанд, мисли найча пайванди найчамонанд.

НАЙЧАПАЙВАНД نايچه پيوند пайванди найча, ба таври найча пайванд кардан.

НАЙЧАШИША نايچه شيشه шишачаи устувонаии шабеҳ ба найча, ки дар озмоишгоҳҳои тиббӣ барои хунгирӣ ва нигоҳ доштани хун ба кор мебаранд.

НАЙЧӢ نايچی *ниг.* найнавоз.

НАЙШАКАР ناي شكار як навъ най, ки аз он шакар ҳосил карда мешавад.

НАЙШАКАРЗОР ناي شكارزار чои анбӯҳи найшакар, чои рӯидани найшакар.

НАКАВ ناي كاو : **бори накав** чизе, ки ба он даст расондан мумкин нест, чизе, ки сару кор доштан

бо он боиси тапвиши барзиёд мешавад.

НАҚБАТ *a.* **ناکت** *кит.* бадбахтӣ, мусибат, сахтӣ; машаққат, ранҷ.

НАҚБАТБОР **بار نکت** *кит.* нақбатовар.

НАҚБАТЗАДА **ده نکت** ба бадбахтӣ дучоршуда, дучори мусибат гардида.

НАҚБАТЗАДАГӢ **گي نکت زده** ба бадбахтӣ (мусибат) дучор шудан.

НАҚБАТОВАР **آور نکت** бадбахтовар, мусибатовар; машаққатовар.

НАҚБО *a.* **نکبا** *кит.* боди тунду тезе, ки роҳи вазиши худро иваз ва қач карда миёни ду бод мезазад ва он навъҳои гуногун дорад.

НАҚИР *a.* **نکیر** 1. инкоркунанда. 2. *d.* номи яке аз ду фаришта, Мункиру Нақир, ки пас аз марг дар гӯр ба сари мурда омада, аз ӯ гуноҳу савоби дар дунё кардаашро бозпурс мекунад.

НАҚС I //НИКС *a.* **نکت** шикастани аҳду паймон; барҳам задани муомила ва савдо.

НАҚС II *a.* **نکس** нагунсор шудан, вожгун шудан, чаппа шудан.

НАҚӢ **نکو** хуб, нағз, нек: кори нақӢ, рӯзи нақӢ, феъли нақу; соле, ки нақӢст, аз баҳораш пайдост (*зарб.*)

НАҚӢАНДЕШ **نکواندیش** *ниг.* некандеш.

НАҚӢАҲВОЛ **نکواحوال** *ниг.* неқаҳвол.

НАҚӢАҲВОЛӢ **نکواحوالی** *ниг.* неқаҳволӣ.

НАҚӢБАХТ **نکوبخت** *ниг.* некбахт.

НАҚӢГӢӢ **نکوگوی** *кит.* хушқалом, хушғуфтор; он ки дар ҳаққи дигарон бадгӢӢ намекунад.

НАҚӢЗОТ **نکوذات** *ниг.* некзот.

НАҚӢӢ **نکوئی** некӣ, хубӣ, нағзӣ: нақӢӢ қардан.

НАҚӢКИРДОР **نکو کردار** *ниг.* некқирдор.

НАҚӢКОР **نکو کار** қасе, ки некӣ мекунад; шахси дурустқор; *муқоб.* бадқор.

НАҚӢКОРӢ **نکو کاری** кори нек қардан, кори хайр қардан, некӣ қардан; *муқоб.* бадқорӣ.

НАҚӢНОМ **نکونام** *ниг.* некном.

НАҚӢНОМӢ **نکونامی** *ниг.* некномӣ.

НАҚӢРОӢ **نکورای** *ниг.* некрой.

НАҚӢРӢӢ **نکوروی** *ниг.* некрӯӣ.

НАҚӢСИРИШТ **نکوسرشت** *ниг.* нексириншт.

НАҚӢСИФАТ **نکوصفت** *ниг.* нексифат.

НЕҚӢСИФАТӢ **نکوصفتی** *ниг.* нексифатӣ.

НАҚӢТОЛЕӢ **نکوطالع** *ниг.* нектолеъ.

НАҚӢФАРҶОМ **نکوفر جام** *ниг.* некфарҷом.

НАҚӢХИСЛАТ **نکو خصلت** *ниг.* неқухислат.

НАҚӢХИСОЛ **نکو خصال** *ниг.* неқӢхислат.

НАҚӢХОҲ **نکو خواه** *ниг.* некхоҳ.

НАҚӢХОҲӢ **نکو خواهی** хайрхоҳӣ, дӯстӣ, некандешӣ.

НАҚӢҲИШ **نکوهش** сарзаниш, маломат.

НАҚӢҲИДАН **نکوهیدن** таъна қардан, сарзаниш қардан, маломат қардан, мазаммат қардан.

НАҚӢҲОЛӢ **نکو حالی** *ниг.* неқӢҳолӣ.

НАҚҲАТ *a.* **نکته** бӯи хуш, хушбӯӣ: нақҳати гул.

НАҚҲАТОВАР **آور نکته** хушбӯиовар, оварандаи бӯи хуш: **насим** нақҳатовар.

НАҚАРОТ *a.* **نقرات** 1. *ҷ.* нақр. 2. порчае аз суруд, ки дар байни бандҳо такрор меёбад.

НАҚБ *a.* **نقب** роҳи аз зери замин қандашуда ба-рои гузаштани одаму воситаҳои нақлиётӣ ва гузаронидани об, тунел; **нақб қайдан** (қофтан) роҳи зеризаминӣ сохтан: **нақби Анзоб**.

НАҚБАФКАН **نقب افکن** *кит., ниг.* нақбзан.

НАҚБАФКАНӢ **نقب افکنی** *ниг.* нақбзний.

НАҚБЗАН **نقب زن** *кит.* нақбқан.

НАҚБЗАНӢ **نقب زنی** *ниг.* нақбқанӣ.

НАҚБӢ **نقبی** *мансуб ба* нақб; зеризаминӣ.

НАҚБКАН **نقب کن** он ки нақб меканад, он ки роҳи зеризаминӣ месозад.

НАҚБКАНӢ **نقب کنی** *исми амал аз* нақб қайдан; роҳи зеризаминӣ қардан.

НАҚД I *a.* **نقد** 1. пули мавҷуд, пул; пули нақд пули мавҷуд. 2. харидуфурӯш бо супурдани маблағ вақти гирифтани мол, *муқоб.* **насия**; нақд қарда додан пул тайёр қарда додан, на-

- қдан супоридаи; **нақд кардан** (пулро) мухайё ва омода кардан (пулро); **нақд шумурда** додан сари савдо ҳисоб карда додан, ҳангоми харид пардохтани қимати чизе. 3. тайёр, мавчуда; **шуши нақд беҳ аз дунбаи насия** (зарб.). 4. бечуну чаро, хатман, *гуфт.* ба куллий, тамоман. 5. *кит.* сара кардани тиллову танга; \diamond **нақди адабӣ** *шиг.* таққиди адабӣ; **ба нақди** чон дода..., чон фидо карда..., ба ивази чон.
- НАҚД II** *a.* نقد (пул ва тилло)-и холис, сара.
- НАҚДА** *a.* نقده пули мавчуд, нақд.
- НАҚДАН** *a.* نقداً бо пули мавчуд, нақд.
- НАҚДИНА** نقدينه 1. пули нақд, пули мавчуд. 2. пул, маблағ.
- НАҚДОНАҚД** نقدانقد нақдан, ба пули нақд.
- НАҚДӢ** نقدى бо пули нақд; нақдина; **чазои нақдӣ** чазои пулӣ, чарима.
- НАҚДШИНОС** نقدشناس *кит.* сарроф.
- НАҚЗ** *a.* نقض шикастан, вайрон кардан (маҳсусан аҳду паймонро); нақс I: **нақзи аҳд.**
- НАҚИБ** *a.* نقيب *кҲи.* 1. сардори қабила, раиси қавм. 2. *таър.* мансабе буд, ки ба хоҷагон меоданд.
- НАҚИБАТ** *a.* نقيبت *кҲи.* хирад, зеҳн.
- НАҚИЗ** *a.* نقىض *кит.* муҳолиф, зид, муқобил.
- НАҚИЗА** *a.* نقىضه 1. *муаттаси* **нақиз.** 2. муҳолифат, зиддият; *адш.* асари адабие, ки дар муқобил ё ҷавоби асаре навишта мешавад. 3. тақлиди ҳаҷвӣ дар саҳна.
- НАҚИР** *a.* نقير *кит.* 1. чоҳак (чуқурча)-е, ки бар пушти тухми хурмост. 2. *маҷ.* чизи хурд, андак, чизи ҷузъӣ.
- НАҚИСА** نقيصه *кит.* нақс, айб; хӯйи бад.
- НАҚҚОРӢ** نقارى *кит.* 1. қандақорӣ дар санг ва ҷуб. 2. навозандагӣ дар доираву табл.
- НАҚҚОШ** *a.* نقاش 1. нақшнигор, нақшунигорқунанда, рассом, мусаввир; **наққош нақши соиӣ беҳтар кашад зи аввал** (зарб.). 2. ҳаққок, қандақор; \diamond **наққоши азал киноя аз Худо.**
- НАҚҚОШӢ** نقاشي 1. хунар ва амали наққош. 2. нақшнигорӣ, гулқориӣ рӯи чизҳо, расмқашӣ:

санъати наққошӣ.

- НАҚҚОШХОНА** نقاشخانه 1. *кит.* коргоҳи рангрезӣ. 2. ҷой ё бинои пурнақшу ниғор.
- НАҚЛ** *a.* نقل 1. аз ҷое ба ҷое бурдан, интиқол додан, гузарондан, кӯчондан; **нақл додан** кашондан; **нақли макон** ҷои худро дигар қардан, кӯчидан. 2. *кҲи.* воситаи аз ҷои ба ҷои кӯчидан; воситаи борқашӣ, нақлиёт. 3. ҳикоя қардан, баён қардан, гуфтан; **нақли хатгӣ** баёни китобатии мундариҷаи қиссаву ҳикоя аз рӯи нақли муаллим; **назар ба нақли...** аз рӯи гуфти...; 4. ҳикоя, қисса, достон, ривоят; **нақл ёфтан** а) бурда шудан, кӯчонда шудан, кашонда шудан; б) гуфта шудан, баён гаштан; **нақл қардан** а) аз ҷое ба ҷое бурдан, аз ҷое ба ҷое кӯчондан; б) ба ҷои дигар рафтан, нақли макон қардан; в) ҳикоя қардан, гуфта додан, баён намудан; г) *киноя аз* мурдан; **аз дори дунё нақл қардан киноя аз** аз олам гузаштан, мурдан.
- НАҚЛАН** *a.* نقلًا ба таври нақл; назар ба нақли...
- НАҚЛГӢӢ** نقلگوى он ки ҳикоя мекунад ноқил.
- НАҚЛИЁТ** *a.* نقليات борқашонӣ; воситаҳои бор ва одамқашонӣ; соҳаи иқтисод, ки бо кашондани бору мусофир машғул аст: **нақлиёти автомобилӣ** (роҳи оҳан, баҳрӣ, ҳавой), рӯзи корқунони нақлиёти роҳи оҳан.
- НАҚЛИЁТӢ** نقلياتى *мансуб ба* нақлиёт.
- НАҚЛКУНАНДА** نقلکننده 1. *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **нақл қардан**. 2. он ки нақл мекунад, ноқил, гӯянда.
- НАҚЛӢ** نقلى *мансуб ба* нақл; ривоятӣ; **илмҳои ақлӣ ва нақлӣ** илмҳои фалсафӣ ва илмҳои марбут ба ҳадису ривоятҳо.
- НАҚО** *a.* نقا *кҲи.* тозагӣ, покӣ, покизагӣ, софию бегуборӣ.
- НАҚОРА//НАҒОРА** *a.* نقاره//نغاره яке аз созҳои зарбии мусиқӣ, ки танаи доирашакли дарунҳоли дошта, ба як ё ду тарафи рӯяш пӯст кашида мешавад ва бо ду ҷубак менавозанд; табл, духул: **нақора навохтан (задан)**; \diamond **шиқам нақора навохтан маҷ.** ниҳоят гурусна будан: **ба нақораи касе бозӣ қардан(рақс қардан)** бо майлу иродаи касе қор қардан; **баъд аз тӯй нақора (мақ)** доир ба қори бемавриде, ки

вақташ гузашта бошад, гуфта мешавад.

НАҚОРАЗАН نقاره زن *ниг.* нақоранавоз.

НАҚОРАЗАНӢ نقاره زنى *исми амал аз нақора задан*; табл навохтан.

НАҚОРАНАВОЗ نقاره نواز он ки нақора менавозад, мутриби навозандаи нақора, нақорачӣ.

НАҚОРАНАВОЗӢ نقاره نوازی *исми амал аз нақора навохтан*; хунар ва шугли нақоранавоз.

НАҚОРАХОНА نقاره خانه *таър.* чои махсус дар сардари (пештоқи) биноҳои калон (арк, қаср) барои нақоранавозӣ.

НАҚОРАЧӢ نقارچى *ниг.* нақоранавоз; усул бо дастӣ нақорачӣ (*зарб.*).

НАҚОРАЧӢӢ نقاره چوب *чӯбаки нақоранавозӣ.*

НАҚР *а.* نقر *кит.* 1. кӯбидан, кӯфтан. 2. кҳн. кандакорӣ дар рӯи санг ва чӯб. 3. бо минқор зада сӯроҳ кардани мург чизеро. 4. *мус.* бо ангушт ё мизроб навохтани сози мусиқӣ (*аз қабилӣ дойра, таблак*). 5. *мус.* зарб, ритм.

НАҚРАСАҢГ نقرسنگ *санъ.* санги қиматбаҳое, ки дар он хат ё суратҳо канда шудаанд.

НАҚС *а.* ناقص *ниг.* нуқсон.

НАҚШ I *а.* نقش 1. пай, из ва асаре, ки аз чизе бар рӯи чизе мемонад: **нақши по.** 2. гулкорӣ, ки ба когаз, девор ё ба чизи дигаре кашида мешавад; расм ва сурати касе ё чизе; **нақшу ниғор** гулкорӣ, расму тасвир, ороиши рӯи чизе; **нақши бар об** маҷ. чизи ноустувор, кори бефоида. 3. *нав.* маҷмӯи қору кирдор ва хислатҳои як шахс, ки аз тарафи хунарпеша дар сахнаи театр ё дар филм таҷассум карда мешавад, рол: **нақши касеро бозидан.** 4. *мус.* суруди тӯйи арӯсист, ки чандқаса мехонанд; **нақши мулло** суруди махсусе, ки дар тӯю чашнҳо чанд нафар ҳамовоз шуда месароянд: **нақши мулло хондан.** 5. *маҷ.* мақом, мавқеъ, мартаба; **нақш бастан** а) боқӣ мондан, асар боқӣ мондан (*аз чизе*), тасвир ёфтан; б) пайдо шудан, намудор гаштан; **нақш ёфтан** кашида шудан, навишта шудан; **нақш кардан** тасвири чизеро кашидан; **нақши бар об**; **нақши обу гил** *кит., кин.* дунё, олам; **ҳамчун нақши девор** *кин.* кори беҳуда кардан, бо кори бефоида машғул шудан; **нақш бар санг задан** *кит., кин.* пойдор ва устувор кардан. 6. *маҷ.* толеъ, бахт,

сарнавишт.

НАҚША نقشه 1. тасвири мутобиқи қоидаҳои махсуси ҳандаса ба рӯи варақи қоғаз кашидан иморат ва дигар чизҳо; нақш, расм, сурат. 2. тарҳ, лоиҳа. 3. реча, барнома, коре, ки иҷрои он дар мӯҳлати муайян ва бо зикри мақсади мазмун ҳаҷм ва тарзи анҷом пешбинӣ шудааст: **нақшаи ҳафтсола, ба нақша гирифтан; нақша кашидан** а) сурат, расм ё тасвири чизеро рӯи қоғаз овардан; б) тарҳ ё лоиҳаи чизеро кашидан.

НАҚШАБАРДОР نقشه بردار мутахассиси топография, ки сатҳи заминеро чен карда, ба нақша ё харита медадорад.

НАҚШАБАРДОРӢ نقشه بردارى *лоиҳасозӣ, шугл ба амали нақшабардор; харитакашӣ.*

НАҚШАГИРӢ نقشه گيرى 1. *исми амали ба нақша гирифтан.* 2. лоиҳасозӣ; харитасозӣ.

НАҚШАКАШ نقشه کش он ки нақша мекашад; расмкаш, сураткаш.

НАҚШАКАШӢ نقشه کشى 1. нақша кашидан, тарҳи чизеро тасвир кардан, лоиҳакашӣ. 2. речаи иҷрои кореро тартиб додан. 3. фаннест дар мақтаб, ки усули нақша кашиданро меомӯзонад.

НАҚШАНДОЗ نقش انداز 1. *кит.* суратгир, наққош. 2. он ки дар нуسخаҳои қаламин сӯзаниҳо нақшу суратҳои гуногунро мекашад.

НАҚШАНДОЗӢ نقش اندازى *кит.* суратгарӣ, суратбардорӣ, наққошӣ.

НАҚШБАНД نقش بند 1. *кит.* наққош, рассом, сураткаш. 2. *таър.* лақаби Баҳоддини Бухорой, ки сарвари силсилаи тасаввуфии нақшбандия буд (*асри XV*); **нақшбанди аҷал киноя аз Худо.**

НАҚШБАНДИЯ نقش بنديه *таър.* яке аз ҷараёнҳои тасаввуфӣ, ки дар асри XV пайдо шуда буд.

НАҚШБАНДӢ نقش بندى 1. *кит.* наққоши, рассомӣ, сураткашӣ. 2. *таър.* мансуб ба нақшбандия.

НАҚШБОЗ نقش باز 1. хунарпеша, ки дар сахан нақши қаҳрамонеро бозӣ мекунад. 2. *маҷ.* фиребкор.

НАҚШГӢӢ نقشگوئى *ниг.* нақшхонӣ.

НАҚШГҶЙ نقشگوی *ниг.* нақшхон.

НАҚШДОР نقشدار *нақшнок, нақшин, нақшунигорнок.*

НАҚШИН نقشين *нақшунигордор, нақшин, нақшдор, тасвирнок: коса ва табақхон нақшин.*

НАҚШКАЛОН نقش کالان *дорои нақшу нигорхон калон-калон: чоман нақшкалон.*

НАҚШКАН نقشکن *кандакор, ҳақкок (дар чӯб); зарроб (дар филиз).*

НАҚШКАНӢ نقش کنی *ҳақкокӣ, кандакорӣ; зарробӣ.*

НАҚШКӢБ نقش کوب *кит.* қолаби чӯбӣ ё оҳанӣ, ки дорои нақшу нигорхон гуногун буда, дар муқовабандӣ (гузаштани пайи рӯи қоғаз ё чарм) истифода мегардад.

НАҚШКӢБӢ نقش کوبی *кит.* кори нақш гузоштан болои чилдхон қоғазӣ ё чармии китобҳо.

НАҚШҚОЛАБ نقش قالب *1. ниг. мӯҳрқолаб. 2. наир, лавҳаи харфхон чидашуда.*

НАҚШМОҶ нақши аслие, ки дар мавзӯҳои гуногуни наққошӣ, суратирӣ *ва ғ.* истифода мешавад.

НАҚШНИГОР نقش نگار *наққош, нақшунигоркунанда.*

НАҚШНОК نقشناک *ниг.* нақшдор.

НАҚШНОМА نقش نامه *кит.* китоби мусаввар, китоби дорои суратҳо зебо ва ранга.

НАҚШОФАРИН نقش آفرين *1. наққош, сураткаш, суратгар. 2. он ки дар сахна нақшро бо маҳорат иҷро мекунад. 3. маҷ. он ки кореро бо хунари хуб анҷом медиҳад.*

НАҚШОФАРИНӢ نقش آفرینی *амали нақшофарин.*

НАҚШХОН نقش خوان *он, ки нақш (4) мехонад.*

НАҚШХОНӢ نقش خوانی *сурудани нақш (4), нақш хондан.*

НАЛМ نلم *кит.* зебо, хушрӯй.

НАМ I نم *1. тарӣ, рутубат: нами замин. 2. рутубатнок, мартуб, андак тар: хонаи нам. 3. маҷ. оби чашм, ашк; нам гирифта* андаке тар шудан, рутубатнок шудан; *нам кардан тар кар-*

*дан; нам кашидан тар шудан, тариро ба худ гирифта*н, рутубатнок гаштан; *◇ нами ток шароб.*

НАМ II // НАММ a. نم *суханчинӣ, хабаркашӣ.*

НАМАД نمد *фарше, ки аз пашми хайвонот (гусфанд, буз, шугур) ба воситаи молиш тайёр карда мешавад; намади оҳакӣ намади пастсифати камдошт; намади қазокӣ навъи намади баландсифати пурдошт.*

НАМАДГАР نمدگر *ниг.* намадмол.

НАМАДЗИН نمدزين *намадпорае, ки ба пушти асп андохта зинро ба рӯи он мегузоранд, асп-намад.*

НАМАДИН نمدين *аз намад тайёркарда: мӯзаи намадин.*

НАМАДӢ نمدی *ниг.* намадин: кулоҳи намадӣ.

НАМАДМОЛ نمدمال *он ки касбаш тайёр кардани намад аст, намадсоз.*

НАМАДМОЛӢ نمدمالی *намад тайёр кардан.*

НАМАДПӢШ نمدپوش *1. он ки пӯшоки намадин мепӯшад; пашминапӯш. 2. бо намад пӯшидашуда, бо намад печонидашуда.*

НАМАДСОЗ نمدساز *ниг.* намадмол.

НАМАК نمک *1. моддаи сафеди булӯрии шӯртамъ, ки аз оби дарёҳо ва ё аз конҳо бароварда мешавад ва ба хӯрок меандозанд: намаки ошӣ, кони намак, намак андохтан; намак задан // намак кардан намак пошидан; намак андохттан, намаки чизеро дидан (чашидан) дараҷаи шӯрии хӯрокеро чашида дидан. 2. маҷ. латофат, малоҳат, зебу зинат; ◇ обу намаки даст хунармандӣ дар пухтани таомҳо; намак хӯрдан а) гӯшт ва маҳсулоти гӯштиро намак додан барои ниғадории дарозмуддат ё хуб намак хурдан; б) аз хони касе нон хӯрдан; беҳуда хобидан, беҳуда дер нигоҳ дошта шудан: намак ба ҷароҳат (реш, алам) пошидан азоб бар азоб афзудан; зиёд кардани дарду алам; намак карда мондан чизеро истифода накарда гирифта мондан, солҳо нигоҳ доштан чизеро; намак начашидан чизе нахӯрдан, гурусна будан; намак хӯрда намакдон шикастан ба ивази некӣ бадӣ кардан, поси хотири хуби касеро нигоҳ надошта бадӣ кардан, кӯрнамакӣ кардан; намак хӯрдан аз хонаи ка-*

се а) таоми касеро хӯрдан; б) *киноя аз* некие дидан аз касе; **ҳаққи намак доштан** касеро хӯрондаву тарбия карда ба ивази он аз ӯ ба ҳурмату некие ҳақ доштан, ҳуқуқи миннатгузорӣ доштан; **ҳаққи намакро пос доштан** поси хотири некии касеро нигоҳ доштан, ҳурмати касеро, ки некие карда неъмате додааст, ба ҷо овардан; **намак кӯр кардан** поси хотири некии касеро нигоҳ надоштан.

НАМАКАНДЕШ *намкандиш* он ки поси хотири некии касеро нигоҳ медорад.

НАМАҚДОН *намкдан* зарфи намак, зарфи хурде, ки намак андохта ба рӯи дастархон мегузоранд; **намак хӯрда намақдон шикастан**.

НАМАҚДОР *намкдар* *ниг.* намақин.

НАМАҚЗАДА *намкзде* 1. намақдор, бо намақ; шӯр; **пӯсти намақзада** пусти намақпошида. 2. *мач.* носипос, кӯрнамақ.

НАМАҚЗОР *намкзар* 1. шӯразор; шӯразамин. 2. кони намақ.

НАМАҚИН *намкин* 1. намақдор, бо намақ, шӯр. 2. *мач.* латиф, малех, зебо, хуш.

НАМАҚНОШИНОС *намкнашнас* *мач.* носипос, кӯрнамақ.

НАМАҚОБ *намкоб* намақ андохташуда, оби шӯр; **болон сӯхта намақоб** дар вақти ба алам ё азоби касе афзуда шудани алам ё азоби дигар гуфта мешавад.

НАМАҚПОШӢ *намкпашӣ* намақ пошидан; ба **реш(чароҳат)** намақпошӣ кардан аламу азоби касеро боз ҳам афзудан.

НАМАҚСАНГ *намксанг* намаке, ки дар шакли чинси кӯҳӣ аз кон канда бароварда мешавад.

НАМАҚСО *намкса* 1. шӯр, намақин. 2. *мач.* гамгиншуда, аламзада, озурда.

НАМАҚСОРА *намксара* маъдани намақ, замини шӯр, ки дар он намақ фаровон аст.

НАМАҚСУД *намксуд* хӯроқворие, ки ба он намақ зада хушконидаанд, монанди гӯшт, моҳӣ *ва ғ.*

НАМАҚФУРӢШ *намкфурӯш* фурӯшандаи намақ.

НАМАҚФУРӢШӢ *намкфурӯшӣ* намақ фурӯштан; **фурӯши намақ**: **дукони намақфурӯшӣ**.

НАМАҚХОР *намкхор* намақхӯрда, он ки ногу намақи касеро хӯрда ё аз касе неқӣ дида, тобеъ ва сипосгузори он шудааст.

НАМАҚХОРА *намкхора* *ниг.* намақхор.

НАМАҚХӢР *намкхор* *ниг.* намақхор.

НАМАҚХӢРДА *намкхорде* *ниг.* намақхор.

НАМАҚЧАШ *намкҷаш* 1. чашандаи намақи гизо. 2. миқдори каме аз ҳар чиз.

НАМАҚЧАШАК *намкҷашк* аввалин бор чашидани мазаи чизе.

НАМАҚШИНОС *намкшнас* 1. сипосгузор, ҳақшинос. 2. содик, вафодор.

НАМАҚШӢӢ *намкшоӣ* 1. *хим.* тоза кардани намақ аз сангу гил. 2. *ниг.* шӯршӯӣ.

НАМАТ *а.* *нмт* тарз, тариқа, равиш, усул.

НАМГИРИФТА *нам гирфте* намиро ба худ кашида; намдор.

НАМДОР *намдар* намнок, рутубатнок, мартуб; **реги намдор**.

НАМЗАМИН *нам замин* замини нам, замини намдор.

НАМИБАРДОР *намӣ бардар* (ба намӣ) ба об тобовар: рутубатро нопазир: **масолеҳи намибардор**.

НАМИГАРӢ *намӣ гири* намӣ, намнокӣ; бориш, боронгарӣ.

НАМИДАН *намидан* *кит.* майл кардан; таваччӯх намудан.

НАМИМ *а.* *намим* *кит.* суханчин, гайбаткунанда, бӯхтонгӯӣ.

НАМИНИГОҲДОРӢ *намӣ нигоҳдари* нигоҳ доштани нами замин: **тадбирҳои наминигоҳдорӣ оид ба замини кишт**.

НАМИНОГУЗАР *намӣ нағдр* намию рутубатро нагузаронда.

НАМИРАНДА *намӣ ранде* ҷовид, ҳамешазинда, адабзинда.

НАМИСАНҶ *намӣ санҷ* асбоб барои муайян кардани намӣ ва рутубати ҳаво ё ягон масолеҳ, рутубатсанҷ..

НАМӢ *намӣ* тарӣ, рутубат, мартубӣ, намнокӣ:

памни хок, памни хаво.

НАМКАШ نمكش чизе, ки намро ба худ мекашад; \diamond девори памкаш киноя аз шахсе, ки ҳар гапро ба худ мегирад; шахсе, ки ҳар гапро киноя ба худ доништа меранчад.

НАММОМ *a.* نام *кит.* суханчин, хабаркаш.

НАМНАГУЗАРОН\НАМНОГУЗАРОН

نام نگذران//نم ناگذران чизе ки намиро намегузаронад, ба нам тобовар, тарнашаванда: матои намногузарон.

НАМНОК نمناк намдор, рутубатнок; тарӣ: хавон памнок.

намо نما 1. *асоси замони ҳозира аз намудан.* 2. *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои намоянда, нишондиҳанда ва ба назар намоянда, намуд, қисми зоҳирии чизе: раҳнамо, хушнамо, баднамо.*

НАМО نما нумув, рӯиш, афзоиш; *ниг.* пашъунамо.

НАМОБАНДӢ نمابندی ороиши намуди зоҳирӣ, зоҳирсозӣ, зебу зинат ва ороиш додани қисми берунии биноҳо *ва г.*

НАМОД نماد 1. *нав.* рамз, символ. 2. *нишонаи навишторӣ ё чопӣ барои баёни мақсади кас аз қабилӣ аломатҳои риёзӣ, мусиқӣ.* 3. *риёз.* шакл ё ҳарфи хосе барои ифодаи як мафҳуми риёзӣ.

НАМОДГАРО نمادگرا он ки ба нишонаҳо ва рамзҳо эътиқодманд аст, шаклпараст, символист.

НАМОДГАРОӢ نمادگرایی чараёне, ки ба намуди зоҳирӣ аҳамият намедихад, шаклпарастӣ, зоҳирпарастӣ, символизм.

НАМОДӢ نمادی *ниг.* намодин.

НАМОДИН نمادين *марбут ба намод;* он чи ба унвони намод истифода мешавад.

НАМОӢН نمايان 1. *пайдо, ошкор, падидор, аён, хувайдо.* 2. *назаррас, муҳим: мақоми(чоӣ) намоебро нишол кардан.* 3. *машхур, маъруф; ба назар намоен қолиби диққат, муҳим, аҳамиятнок; намоен гаштан (гардидан) зоҳир шудан, намудор шудан; намоен кардан нишон додан, намудан, намудор сохтан; намоен шудан намудор гаштан, дида шудан, зоҳир гаш-*

тан; \diamond мислӣ кор намоен шудан фолш шудани сохтакорӣ, ошкор шудани қаллобӣ.

НАМОӢНӢ نماياني 1. *намудор будан, зоҳир ва ошкор будан.* 2. *машхурӣ, шӯҳратнокӣ.*

НАМОЗ نماز 1. *қҲн.* сар ҳам кардан барои таъзим; сачда. 2. *д.* дуову ибодати, дар шабонарӯз панҷ бор адошаванда, ки яке аз фарзҳои мусулмонӣ аст: **намоз гузордан, намоз хондан; намози аср** а) *намозе, ки то як соат пеш аз фуру рафтани офтоб хонда мешавад; б) кин.* бегоҳӣ, бегоҳ; **намози бомдод** *намозе, ки субҳ пеш аз баромадани офтоб хонда мешавад; намози пешин* *намозе, ки нисфирузӣ хонда мешавад; намози таровеҳ* *намози махсусе, ки дар шабҳои рамазон мехонанд; намози хуфтан* *намози панҷум, ки шабона пеш аз хоб хонда мешавад; намози шом* *намозе, ки баъд аз фуру рафтани офтоб хонда мешавад; намози чумъа* *намозе, ки ҳафтае як бор рӯзи чумъа (бо ҷамоат) хонда мешавад, намози одина.*

НАМОЗГОҲ نمازگاه чоӣ намозхонии ҷамоатӣ дар рӯзҳои иди қурбону рамазон, ки барои гунҷонидани издиҳоми зиёд одатан дар шакли масҷид дар беруни шаҳр месохтанд.

НАМОЗГУЗОР نماز گزار *ниг.* намозхон.

НАМОЗГУЗОРӢ نمازگزارى *ниг.* намозхонӣ.

НАМОЗИШОМКУШО نماز شامگشا гули *памозишомкушо бот.* як навъ гул, ки вақти намози шом, яъне баъди нишастани офтоб мешукуфад, намозишомгул.

НАМОЗӢ نمازى пок, ноолуда, тоза.

НАМОЗХОН نمازخوانى 1. *он ки намоз мехонад, намозгузор.* 2. *мач.* диндор, порсо.

НАМОЗХОНӢ نمازخوانى *исми амал аз намоз хондан; намозгузорӣ.*

НАМОИШ نمايش 1. *намудан, нишон додани чизе ба тарзи тантананок.* 2. *ба маърази тамошо гузоштан; (ба тамошобин) нишон додани филм, пиеса ва г.: намоиши асарҳои расмон, намоиши кинофилмҳои таълимӣ.* 3. *с.* баромадан, ба майдону хиёбон ва роҳпаймоии оммавӣ барои нишон додани ягонагии сиёсӣ, эътироз, изҳори шодмонӣ *ва г.,* гирдиҳамой, тазоҳурот; **намоиш додан** а) *нишон додан, бо мақсади хунарнамоӣ чизеро манзури назар*

кардан; б) ба маърази тамошо гузоштан.

НАМОИШГАР نمایشگر 1. он ки (чизеро) намоиш медиҳад. 2. он ки дар намоиш (2) иштирок мекунад, иштироккунандаи гирдиҳамоӣ.

НАМОИШГАҲ نمایشگاه *ниг.* намоишгоҳ.

НАМОИШГОҲ نمایشگاه ҷои намоиш додани чизе: намоишгоҳи асарҳои рассомон, намоишгоҳи комёбиҳон кишоварзӣ, намоишгоҳи молҳои сапоатӣ.

НАМОИШДИҲАНДА نمایشدهنده *ниг.* намоишгар.

НАМОИШДИҲӢ نمایشدهی *исми амал аз* намоиш додан; нишондиҳӣ: намоишдиҳии кино.

НАМОИШӢ نمایشی *мансуб ба* намоиш; марбут ба сахнагузорӣ.

НАМОИШКОРӢ نمایش کاری *барои* намуд (намоиш), зоҳирнамоӣ; худнамоӣ.

НАМОИШКОРОНА نمایش کارانه 1. ошкоро, рӯирист, дар пеши назари умум. 2. ба тарзи норозигии рӯирист.

НАМОИШНОМА نمایش نامه *асари* барои намоиши сахна навишташуда, пиеса.

НАМОК نمک *кит.* 1. равнақ, ривоч. 2. хусн, зебоӣ.

НАМОСОЗ نما ساز *сохт.* он ки ба сохтмони бахшҳои берунии бино машғул аст, созандаи намои аслии бино ё иншоот.

НАМОСОЗӢ نما سازی *сохт.* ороиш ва зебо гардонидани намуди берунии сохтмони бино ё иморат.

НАМОЯНДА نماینده [*сифати феълӣи замони ҳозира аз* намудан] 1. он ки аз тарафи касе, созмоне ва ғ. барои бурдани гуфтушунид ё иҷрои коре таъйин шудааст; шахси ваколатдор, вакил: **намояндаи давлат**, **намояндаи тичоратӣ**. 2. шахси интихобнамудаи аҳоли дар парламент – Мачлиси Олӣ, депутат. 3. он ки дар шахси худ хислат ва хусусияти ягон халқ, табакаи ҷамъият, гурӯҳи муайяни одамон, касбу кор, машғулият ва ғ. зоҳир менамояд: **намояндаи аҳли меҳнат**; **намояндаи адабиёт**, **намояндаи санъат**, **намояндаи лаҳча**.

НАМОЯНДАГӢ نمایندگی 1. намоянда будан, ваколат. 2. ваколатхона; **намояндагии тичо-**

ратӣ дар пазди сафорати Тоҷикистон.

НАМРЕЗА نم ریزه *майдаборон*, *резаборон*, *борони хеле майда*.

НАМУД نمود 1. шакл, сурат, ба назарнамоӣ. 2. қисфа, симо, афту андом; **намуди зоҳирӣ (берунӣ)** манзараи ба назар намоён; **ба (дар) намуд** зоҳиран, аз зоҳир, ба назар; **барон намуд** а) барои намуна, барои намоиш; б) барои зеби зоҳирӣ, барои зебо будан.

НАМУДАН نمودن 1. намоён кардан, нишон додан, ба назар намоён кардан. 2. ба назар намоён шудан; ба назар тофтан, намоён шудан, зоҳир гаштан, дида шудан: ...**тахминан сисола менамуд**; **ба назар намудан** ба назар тофтан. 3. *ҳамчун феъли ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ба ҷои «кардан» меояд*: **афзун намудан**, **мафтун намудан**, **сар намудан**, **табассум намудан**; **такрор намудан**, **сайр намудан**.

НАМУДОР نمودار 1. намоён, падидор, зоҳир: **намудор будан**; **намудор гардидаи (гаштан, шудан)** дида шудан, намоён гаштан, намудан; **пайдо (зоҳир) шудан**. 2. чадвал, нақша.

НАМУН نمون *кит.* нишондиҳанда; аломат, нишона.

НАМУНА I نمونه 1. миқдори каме аз чизи бисёр, ки барои нишон додани сифати он гирифта шудааст: **мушт намунаи хирвор аст** (*зарб.*). 2. мисл, монанд. 3. мисоли ибрат, шоистаи пайравӣ; **намуна гаштан(шудан)** мисоли ибрат шудан.

НАМУНА II نمونه *зишт*; беҳуда, бефоида; аз кор афтода, бекор карда.

НАМУНАВӢ نمونه شوئی *ибрат*, *ибратшаванда*, *сазовори пайравӣ*: **кори намунавӣ**, **мактаби намунавӣ**.

НАМУНАВОР نمونه وار *ниг.* **намунавӣ**.

НАМЧ نمچ *кит.* **нам**, тарӣ, тарии андак.

НАМЧИН نم چین *восилае*, ки ба воситаи он **нам** бартараф карда мешавад, **намгир**.

НАНГ ننگ 1. шарм, айб, ор. 2. шараф, номус, орият. 3. боиси шармандагӣ, расвой.

НАНГИН ننگین *шармовар*, *зишт*, *боиси бадномӣ*.

НАНГИНРӢ ننگین روی *бошарм*; *бономус*, *шармин*.

мин.

НАНГОВАР ننگ آور шармовар, боиси бадномӣ.

НАОМА *a.* نعامه *кит.* шутурмурғ.

НАППА-НАВ نپه نو *гуфт.* тамоман нав, ниҳоят нав.

НАР نر музаккар, чинси мардина; *муқоб.* мода (*асосан тисбат ба ҳайвонот*).

НАРАНГУШТ نرانگشت ангушти калони даст ё пой, сарангушт.

НАРБУЗ نربز бузи нар, такка.

НАРГАСӢ نرگسي сабзии тор-тор реза карда, ки ба зирбаки палав меандозанд: **наргасӣ кардан**.

НАРГАТ نرگت реза кардан, пора кардан.

НАРГИС نرگس 1. номи гиёҳи пиёзбеҳи хурду нозуки баҳорӣ, ки гули хушбӯи сафед ё зарди ба чашми нимпӯш монанд дорад. 2. *мач.* чашм; **наргиси маст (махмур, шахло, чоду)** *киноя аз чашми хумори махбуба*.

НАРГИСА نرگسه 1. *ниг.* **наргис**. 2. гули сунъӣ, ки аз оҷ ё устухони дигар тарошида ба шифти хона барои зинат чо медиханд.

НАРГИСӢ نرگسي 1. *мансуб ба наргис*. 2. наргисмонанд, наргисранг. 3. номи хӯроке, ки тухми мургро чӯшонда ва аз пӯчоқ тоза карда, дар гӯшти кӯфта печонида мепазанд ва баъд ду пора мекунанд, ки зардию сафедии тухм ба наргис монандӣ пайдо менамояд.

НАРГОВ نرگاو гови нар, барзагов; чувона.

НАРҒӢЛ نرغول *гуфт.* одами қавичуссаи дағал.

НАРД نرد 1. танаи дарахт; навдаи расида, сахт ва устуворшудаи дарахт. 2. бозии шатранчмонанде, ки бо сӣ мӯхраи сиёҳу сафед ва ду тос бозӣ карда мешавад.

НАРДА نرده панҷараи оҳанин ё чӯбин, ки гирди богча ё хона кашида мешавад, қаторак.

НАРДБОЗ نردباز он ки нард бозӣ мекунад.

НАРДБОЗӢ نردبازي нард бозӣ кардан.

НАРДБОН نردبان зинапоёе, ки аз чое ба чое бурдан ва гузоштан мумкин аст.

НАРДСУНБУЛ نردسنبل *бот.* растании бисёрсола, ки аз решаҳои он дору тайёр мекунанд.

НАРДТАХТА نردتخته тахтаи нардбозӣ.

НАРӢН نريان аспӣ нар; нарина; *муқоб.* **модина**.

НАРИМОН نريمان 1. *кит.* паҳлавон, диловар. 2. яке аз қахрамонони ҳамосии қадимии халқҳои эронинаҷод аст, ки дар «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ падари Сом – бобои Рустам ба қалам дода шудааст.

НАРИНА نرينه чинси нар, мансуб ба нар (чи одам бошад ва чи ҳайвон).

НАРКОЗ نرکاز *тиб.* ба таври сунъӣ беҳиссу карахт кардани узве ё умуман беҳуш кардани бемор дар вақти амалиёти ҷарроҳӣ.

НАРМ نرم 1. мулоим; *муқоб.* сахт ва дурушт; маҳин: **хоки нарм, реги нарм; вағони нарм** вағони чоӣ хобаш роҳатбахш. 2. оҳиста, ором; бо мулоимат, навозишқорона: **муомилаи нарм, сухани нарм, нарм ҷавоб додан; шамоли нарм** боди форам; **нарм-нармак** оҳиста-оҳиста, паст-паст; бо мулоимат; **нарм гаштан(шудан)** а) мулоим шудан; б) аз хашм фаромадан, ба ифоқа омадан; **нарм кардан** а) мулоим гардонидан (*мас., хокро*); б) *мач.* ба роҳ андохтан, гапдари кардан; ба ҳолати эътидол овардан (*мас., одами гарданишах ва сахтмуомила*); **нарм фуромадан** мулоимаки нишастан, оромона фуруд омадан; \diamond **дили нарм** дили раҳмнок, дили меҳрубон.

НАРМА نرمه параи гӯш, ки ба он гӯшвора меовезанд: **нармаи гӯш**.

НАРМА نرمه сабӯси биринҷ, ки вақти кӯфтан аз шолӣ мебарояд.

НАРМАК نرمک 1. *шакли тасғири нарм*; мулоимаки. 2. оҳиста, бо мулоимат, бо оҳистагӣ; **нармак-нармак** а) мулоим-мулоим; б) оҳиста-оҳиста: **нармак-нармак пой ниҳодан**.

НАРМБАДАН(ҲО) نرم بدن(ها) *зоол.* як навъ ҷонварони бемуҳра, моллюскҳо.

НАРМГАРДАН نرم گردن *киноя аз мутеъ ва фармонбардор*.

НАРМГУФТОР نرم گفتار мулоимсухан; хушгап.

НАРМГУФТОРӢ نرم گفتاري мулоимгапӣ; хушгапӣ.

НАРМГӢӢ نرم گوي *ниг.* **нармгуфтор**.

НАРМДИЛ نرم دل одами мулоимтабиат; беозор,

ҳалим, раҳмдил.

НАРМДИЛӢ نرم دلی мулоимтабиатӣ; ҳалимӣ; раҳмдилӣ.

НАРМДИЛОНА نرم دلانه ҳалимона, бо мулоимат; раҳмдилона.

НАРМЗАБОН نرم زبان *ниг.* нармгуфтор.

НАРМИДАН نرمیدن 1. нарм шудан, мулоим гаштан. 2. *мач.* ҳалим шудан; аз ҷаҳл фуромадан.

НАРМИН نرمين нарм, мулоим: **нармин кардан**.

НАРМИӢ نرمی 1. мулоимӣ; *муқоб.* **сахтӣ: нармин хоки замин**. 2. ҷои нармин гӯш, нарма. 3. мулоимат, нармгуфторӣ, ҳалимӣ; **бо нармӣ** бо мулоимат, ҳалимона.

НАРМКУНАК نرم کنک олати кишоварзон барои қанда мулоим қардани замини беҳи дарахтон *ва ғ.*

НАРМЛАГОМ نرم لگام *кит.* 1. аспӣ хушчилав, ки мувофиқи хоҳиши савор ба ҳар тараф ба осонӣ мегардад. 2. *мач.* мутеъ, фармонбардор.

НАРММУОМИЛА نرم معامله мулоимгуфтор, мулоимсухан, ҳалим.

НАРМНИГОӢ نرم نگاه он ки нигоҳи ҳалимона ва навозишкорона дорад.

НАРМОДА نرم داده *гуфт.* наримода, хунсо.

НАРМОӢАН نرم آهن *киноя аз* одами суст, заиф, забун а нотагон.

НАРМОӢАНӢ نرم آهنی *киноя аз* сустӣ, заифӣ, забунӣ ва нотагонӣ.

НАРМПОӢ نرم پای *кит.* номи як халқи афсонавӣ, ки гӯё дар Мозандарон мезистаанд, рӯдапой.

НАРМРАВ نرم رو аспӣ рому ором, аспӣ хушраву хушхиром.

НАРМСУӢАН نرم سخن *ниг.* нармгуфтор.

НАРМТАБИАТ نرم طبيعت нармдил, ҳалим; не-кмуомила, хушмуомила,

НАРМТАН نرم تن дорои тани мулоим ва фарбех, мулоимбадан.

НАРМӢОК نرم خاک дорои хоки мулоим: **дашти паҳновари нармӢок**.

НАРМӢӢ (Ӣ) نرم خو (ی) *ниг.* нармтабиат.

НАРМШАМШЕР نرم شمشير *киноя аз* инсонӣ нотагон, заиф ва забун.

НАРМШОНА نرم شانه *киноя аз* касе, ки ҳар чиз гӯянд, қабул мекунад; заиф; сустмизоч.

НАРПАӢ نرم پایی *биол.* рагу найи гафси мушакҳо.

НАРПАРДА نرم پرده *мус.* тор, гафси созҳои мусиқӣ.

НАРРА//НАРА نرمه 1. олати таносули ҷинси нар (-и инсон ё чорпо). 2. *кит.* зишт, бадафт. 3. *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб* ба маънии қавӣ, тануманд: **наррашер, нарраҳар**. 4. *кит.* мавҷи об, кӯҳаи об.

НАРРАК نرمک навдаҳои ҳосилнадиҳандаи дарахтони мевадор.

НАРРАКӢ نرمکی бехмеваи дар соқааш ҷӯб барин чизи хӯрдашаванда дошта: **сабзин нарракӣ**.

НАРРАШЕР نرم شير шери нари зӯр; \diamond **худро наррашер гирифтаи** мисли шери нар нотарс нишон додан.

НАРРОД نرم زاد *а.* нардбоз, касе, ки бозии нардро нағз медонад.

НАРСАГ نرم سگ саги нар; *муқоб.* модасаг.

НАРӢ نرم 1. арзиш, баҳо, қимати чизе: **нархи озод, нархи фуруш, нархи харид, нархи ҷақна, нархи шартномавӣ, нархи яклухт**. 2. *икт.* ифодаи пулии арзиши мол; **нархи бозор** нархи харидуфуруши чизҳо дар бозор; **нархи давлатӣ** нархи аз тарафи давлат муайяншуда; **нархи гарон** баҳои баланд, қимати баланд; **нарху наво** пасту баландии нархҳо, арзониву гаронии хариду-фуруши чизҳо; **бо нархи тамом** бо баҳои баланд; **нарх қардан** баҳо мондан, қиматашро муайян қардан, нарх мондан ба чизе.

НАРӢАР نرم خر 1. хари тануманди нар; *муқоб.* мочаҳар. 2. *мач.* одами дағали бефаросат.

НАРӢГУЗОР نرم گذار он ки ба молҳо нарх мегузорад, муайянқунандаи, нарх; қиматгузор: **комиссияи нархгузор**.

НАРӢГУЗОРАНДА نرم گذارنده *ниг.* нархгузор.

НАРӢГУЗОРӢ نرم گذاری нарх гузоштан ба молҳо, таъйин қарданибаҳои чизҳои фурушӣ.

НАРӢМОНӢ نرم منی *ниг.* нархгузорӣ.

НАРХНОМА نرخنامه хучҷати нархи мол ва чизҳои дигар; рӯихати нархи молҳо, таърифа.

НАРХУК نرخوک ҳуки нар, гуроз.

НАРШУТУР نرختور шутури нар.

НАСАБ *a.* نسب 1. насл, наҷод. 2. мансубият ба ҳонадон, сулола, силсила (-и авлод); **аслу насаб**, **насабу насл**; **дар насаб** нисбат ба наслу ҳонадон, аз ҷиҳати насаб.

НАСАБНОМА نسبنامه навиштае, ки дар он аслу насаб ва аҷлоди касе зикр ёфтааст, шаҷара.

НАСАБТАРОШӢ نسب تراشى насаби худро бартар ҳисоб карда бо он фахр доштан, ки аз сифатҳои манфист.

НАСАБШИНОС نسب شناس мутахассиси соҳаи омӯзиши насаб, ва шаҷара.

НАСАБШИНОСӢ نسب شناسى соҳаи ба омӯзиши насаб ва шаҷара ихтисосёфтаи илми таърих.

НАСАҚ *a.* نسق 1. тарз, равиш; тартиб. 2. ҳолат, аҳвол, тартиб. 3. *гуфт.* рафтор, атвор.

НАСАР نسر *кит.* 1. соя, соягоҳ; соядор. 2. ҳонае, ки дар сояи кӯҳ аз ҷӯбу хошок месозанд.

НАСБ *a.* نصب 1. ба коре таъйин кардан, ба коре гумоштан; **азлу насб** аз кор бекор кардан ва ба кор гумоштан. 2. нишондан, маҳкам кардани чизе дар ҷое, устувор кардан (*мас. байрақро*); **насб кардан** а) ба коре таъйин кардан; б) ба ҷое устувор намудан, шинондан.

НАСЕХ *a.* نصيح панддиханда, насихатгар.

НАСИБ I *a.* نصيب 1. он чи гӯё аз азал ба инсон муқаррар шудааст; қисмат, сарнавишт, **нону насиб**, **тақдир** **насиб**. 2. баҳра, ҳисса; он чи дастрас ва муяссар гардидааст; **насиб бошад** (*қунад*) қисмат бошад..., муяссар шавад...; агар даст диҳад...; **насиб гаштан** (*шудан*) даст додан, муяссар гардидан, дастрас шудан; **насиб кардан** муяссар шудан.

НАСИБ II *a.* نصيب 1. *кит.* соҳиби насаб (-и олий); олиҷаҳод. 2. *адӣ.* қисми аввали қасида, ки пеш аз мадҳ меояд ва мазмуни ишқӣ дорад.

НАСИБА *a.* نصيبه *ниг.* **насиб I**.

НАСИБАДОР نصيبه دار *ниг.* **насибахӯр**.

НАСИБАХӢР نصيبه خور он ки хӯрдану баҳра бурдан аз чизе дар тақдираш будааст, наси-

бадор.

НАСИМ *a.* نسيم боди форами саҳаргоҳ, боди нарм: **насими пагоҳӣ** (**сахарӣ**, **субҳ**), **насими сабо**.

НАСИР *a.* نصير ёридиҳанда, мададгор, кӯмаккунанда.

НАСИХАТ *a.* نصيحت панд, андарз; маслиҳати хайрхоҳона (*аз нуқтаи назари гӯянда*); **насихат додан** (**кардан**) панд додан, ба хайри касе суҳанони пандомез гуфтан.

НАСИХАТГАР نصيحتگر насихатгӯӣ, панддиханда, носех.

НАСИХАТГАРӢ نصيحتگري панддихӣ, носехӣ.

НАСИХАТГӢ نصيحت گوئي *ниг.* **насихатгарӣ**.

НАСИХАТГӢ نصيحت گوي *ниг.* **насихатгар**.

НАСИХАТДИХӢ نصيحت دهى *ниг.* **насихатгарӣ**.

НАСИХАТНОПАЗИР نصيحت ناپذير он ки панд намегирад; саркаш; якрав.

НАСИХАТОМЕЗ نصيحت آميز бо оҳанги насихат, ба тарзи панду андарз: **насихатомез суҳан кардан**.

НАСИХАТОМЕЗОНА نصيحت آميزانه *ниг.* **насихатомез**.

НАСИХАТШУНАВ نصيحت شنو он ки панду насихатро гӯш мекунад; мувофиқи панду андарзҳо кор мекунад.

НАСИЯ//НАСЯ *a.* نسيه 1. хариду фурӯши мол, ки пули он нақдан дода нашуда пас аз чанде пардохта мешавад; *муқоб.* **нақд** (2); **насия додан** (**молеро**), **насия фурӯхтан**, **ба насия гирифттан**, **ба насия харидан**. 2. *мач.* алҳол амалинашаванда; \diamond **саломро насия гузоштан** салом надодан; **хайрухушро насия карда рафттан** хайрухуш накарда рафттан.

НАСИЯФУРӢШӢ نصيه فروشى *исми амал аз насия фӯрухтан*; молеро ба ваъдаи дар оянда додани пули он фурӯхтан; фурӯши насияи амвол (*дар мағоза*).

НАСИЯЧИН نصيه چين *кҳн.* гумоштаи савдогар, ки аз одамони ба насия молҳарида қарзашонро рӯёнда мегирифт.

НАСИЯЧИНӢ نصيه چيني *кҳн.* рӯёндани пули чизҳои ба насия фурӯхташуда.

НАСК I نىسک навъи галла аз чинси лӯбиё, адас, марчумак.

НАСК II نىسک навъе аз гиёҳи ёбоии хордор, ки онро хорхасак низ мегӯянд.

НАСК III نىسک *ниг.* нуск.

НАСК *а.* نىسق муназзам кардан, ба тартиб даровардан.

НАСЛ *а.* نىسلى 1. зуррият (зурриёт), авлод; насаб; **насли башар** авлоди одамизод. 2. *биол.* гурӯҳи афроде, ки бо гузаштагони худ қаробати якхела доранд. 3. *нав.* давраи зиндагонӣ ва фаъолияти гурӯҳи одамони синнашон наздик ба ҳам: **насли нави олимон**, **насли ҷавони ҳозира**; аз **насл ба насл** а) аз падарон ба фарзандон; аз як пушт ба пушти дигар (идома ёфтани коре); б) аз ҳамсинҳои ҳозира ба ҳамсинҳои оянда; **насл гирифтани...** **насл гирифтани** насл рӯёнидан; зот парвариш кардан.

НАСЛАН *а.* نىسلا аз чихати нисбати насл; аз руй насаб,

НАСЛГИРИ نىسلى گيرى *исми амал аз насл гирифтани*: наслгирӣ аз гӯсфандон.

НАСЛДЕХ نىسلى ده зоянда, самардиҳанда.

НАСЛДИҲӢ نىسلى دهى қобилияти насл оварда тавонистани ҳайвонҳо, ки дар чараёни таҳаввулоти онҳо шакл гирифтааст.

НАСЛӢ نىسلى 1. *мансуб ба насл*; нажодӣ. 2. зотӣ.

НАСНОС//НИСНОС نىسناس 1. *х.* махлуқи афсонавӣ ба сурати нисфи одам, ки гӯё як пою як дасту як чашм дошта, бо частухез роҳ мерафтааст. 2. одами девсират, девмардум, бадҳайбат.

НАСОЕХ *а.* نىصايح ҷ. **насихат**.

НАСОРО نىصارى ҷ. **насронӣ**.

НАСОС *р.* نىساس *тех.* олат барои кашида баровардан ва ба ҷое фиристодани об, чизҳои моеъ, газ, ҳаво ва инчунин барои дам кардани баъзе асбобҳо, тулумба; **насоси об** насоси обкашӣ.

НАСП I *а.* نىسр 1. *кит.* пошидан, рехтан. 2. *ади.* каломӣ бевазну қофия, сухани гайри манзум; **наспи бадеӣ** асарҳои бо сухани гайриманзум навишташудаи адабӣ. 3. *мус.* номи шӯъбаи таронавии «Шашмақом».

НАСП II نىسر *кит.* каргас; уқоб; ♠ **Наспи тоир** номи ситораи дигари бурчи Уқоб.

НАСП III *а.* نىسر 1. ёрӣ, мадад. 2. галаба, зафар, нусрат.

НАСРИН نىسرين *бот.* як навъ гули сафеди хушбӯи хурд, гули мушкин.

НАСРӢ نىسرى *мансуб ба насп*; бо насп навишташуда: **асари наспӣ**, **порчаи наспӣ**.

НАСПНАВИС نىسرنويس *адибе*, ки бо насп (I, 2) асар менависад, носир.

НАСПНАВИСӢ نىسرنويسى бо насп асар навиштан.

НАСРОНИЯТ نىسراينيت *д.* насронигӣ, дини насронӣ.

НАСРОНӢ نىسرائى *д.* пайрави дини Исо, пайрави дини христианин, масеҳӣ.

НАССОХ *а.* نىساخ *кит.* нусахагиранда, нусахабардор.

НАССОҶ *а.* نىساج *кит.* бофанда.

НАССОҶӢ نىساجى *кит.* касб ва кори нассоч; бофандагӣ.

НАСТАРАН نىسترن *бот.* гулест хурди сафеду сурхи хушбӯи зебо, ки дар шохаҳо гучум-гучум кушода мешавад; раъно, насприн.

НАСТАЪЛИҚ *а.* نىستعلق номи яке аз навъҳои хати арабии тоҷикӣ, ки аз хати насп ва хати таълиқ ба ҳам омадааст.

НАСТӢХ نىستوه 1. чангҷӯ, шучоъ, нотарс. 2. зишт, дағал, бадфеъл.

НАСӢХ *а.* نىصوح *кит.* носех, насихаткунанда; **тавбаи насӢх маҷ.** тавбаи қатъӣ ва ҳақиқӣ, тавбаи ношикастанӣ.

НАСПХ *а.* نىسح 1. *кит.* бекор кардан чизро бо чизе, ки беҳтар аз он бошад; ботилкунӣ, бекор намудан, лағв кардан. 2. номи яке аз шаш навъи хати арабии тоҷикӣ, ки онро хатти қуръонӣ низ мегӯянд.

НАСПҶ *а.* نىسح бофтан; танидан.

НАТ نىت халқае, ки дар бинӣ меовезанд.

НАТАҚ *а.* نىطق *гуфт.* овоз, садо; **натақ набаровардан** садо набаровардан, ҳарф назадан.

НАТИҶА *а.* نىتيجه 1. чизе, ки аз чизе пайдо мешавад; оқибати ягон кор, хулоса. 2. маҳсул,

вад; оқибати ягон кор, хулоса. 2. маҳсул, самара; дар **натича**... дар охири кор, оқибат; дар **натичан**... дар оқибати..., аз сабаби..., аз боиси..., **натича баромадан** самара ба даст даровардан; **натича баровардан** хулоса баровардан; **натичан хуб додан** ҳосил (и нағз) додан, самараи нағз бахшидан, (нек) анчом ёфтан.

НАТИЧАБАХШ نتیجه بخش 1. самарабахш, фоидабахш. 2. неканчом, некфарчом.

НАТИЧАГИРӢ نتیجه گیری чамъбаст кардан; натича ба даст овардан; **натичагирӣ кардан** натича баровардан, ба хулосае омадан.

НАТИЧАНОК نتیجه ناک натичадиханда, натичабахш, бонатича.

НАТН а. نتن кит. бӯи бад, бӯи ганда.

НАТОИЧ а. نتایج//نتائج ҷ. натича.

НАТРИЙ лот. ناترى хим. унсури химиявие, ки филизи сафедранги мулоим ва сабуки ишкорист.

НАТТОҚ а. نطق кит. 1. суханвар, суханрони моҳир. 2. гӯянда, ровӣ.

НАТТОҚӢ نطقى 1. суханварӣ. 2. ровигӣ, гӯяндагӣ.

НАТУРАЛИЗМ лот. نتورليزم чараёнест дар санъат ва адабиёт, ки бар хилофи реализм воқеиятро барои айнан, бе кушодани мундариҷаи он, нусхабардорӣ кардан кӯшиш мекунад.

НАТУРАЛИСТ лот. نتورليست 1. ниг. табиатшинос. 2. пайрави натурализм; намояндаи чараёни натуралистӣ дар адабиёт ва санъат.

НАТУРАЛИСТӢ نتواليستى мансуб ба натурализм; ба натурализм тааллуқдор: **равияи натуралистӣ**.

НАТУРАЛӢ نتورلى иқт. молӣ, чизӣ, ғайрипулӣ; **хоҷагин натуралӣ** хоҷагие, ки маҳсулоти меҳнатро на барои фуруш (чун хоҷагии молӣ), балки барои таъминоти эҳтиёҷоти дохилии худ истехсол мекунад.

НАТУРФАЛСАФА نتورفلسفه фалс. таълимоти фалсафии асримиёнагӣ, ки асосан табиатро ақлан маънидод намуда, онро чун як чизи том тасвир мекард.

НАТЬ а. نطق 1. кит. суфраи чармин; фарши чармин; **патья замин киноя аз** сатҳи замин,

мин; **патья замин киноя аз** сатҳи замин, рӯи замин. 2. *таър.* фарше, ки гунаҳгоронро ба рӯи он нишонда сар мезаданд.

НАТЮРМОРТ фр. نتيومارت санъ. дар санъати тасвирӣ – расми чизҳои бечони маъмул, (*аз қабил*и гулҳои канда, меваҳои чидашуда, зарфҳо ва ғ.).

НАУЗУБИЛЛОҲ а. نعوذبالله паноҳ мебарем бар Худо (*ибораест, ки дар вақти эҳтимоли пеш омадани ҳодисаи баде мегӯянд*).

НАФАҚА а. نفقه 1. кит. харчи рӯзгузаронии аҳли оила, харочоти ҳаррӯзаи аҳли оила; **дар нафақан касе будан** дар таъминоти касе будан. 2. маблаге, ки моҳона мунтазам аз тарафи давлат ба кӯҳансолон ва шахсони мутобиқи қонун муддати муайян хизмат карда, ба маъюбоне, ки қобилияти корӣ надоранд *ва ғ.* дода мешавад: **нафақа гирифтан**, **нафақа додан**, **ба нафақа баромадан**, **нафақан пиронсолӣ**, **нафақан шахсӣ**, **нафақа барои маъюбон**.

НАФАҚАГИР نفقه گیر он ки нафақа мегирад, гирандаи нафақа: **муйсафеди нафақагир**.

НАФАҚАГИРӢ نفقه گیری исми амал аз **нафақа гирифтан**; ба нафақа баромадан.

НАФАҚАХӢР نفقه خور ниг. **нафақагир**.

НАФАР نفر 1. воҳиди шумориши инсон, воҳиди ҳисоб кардани мардум. 2. *нумератив*, ки дар шумори инсон кор фармуда мешавад; тан, кас: **чанд нафар коргар**, **се-чор нафар талаба**. 3. кҳн. хизматгор, мулозим; сарбози чун чокар хизматкунанда. 4. одами одӣ; шахс, фард.

НАФАРӢ نفرى кҳн. фарди қатории даста ва гурӯҳҳои харбӣ; қаторӣ.

НАФАС а. نفس 1. дами бо роҳи даҳону бинӣ ба дарун кашида ва боз баровардашавандаи инсон ё ҳайвон: **нафас кашидан**, **нафас баровардан**, **нафас гирифтан**; **нафаси вопасин** дами пеш аз марг, дами охирин; **зиққи (тангии) нафас тиб.** дарди сина (шуш), ки гирифтори он ба душворӣ нафас мекашад, зиққуннафас; **то охирин нафас** то дами охирин, то қон хаст; **нафас ба дарун афтидан** а) нафасгирӣ қатъ шудан; б) кин. тамоман хомӯш шудан, чизе нагуфтан; **нафаси касеро гардонидан** ба нафаскашӣ монез шудан; **нафаси касе гаштан**

нафас гирифта натавонистан, нафасгардон шудан; **нафас гирифта** а) нафас кашидан; б) нафас банд шудан; **нафас сабук кашидан** оромона нафас гирифта; орому осуда шудан; **нафас нигоҳ доштан** а) нафас нагирифта; б) *кин.* хомӯш шудан; **нафаси рост гирифта** озодона, ба оромӣ нафас кашидан; **нафас танг шудан** // **нафас тангӣ кардан** нафас гаштан, дуруст нафас гирифта натавонистан; **озод нафас гирифта** (кашидан) оромона нафас гирифта, осуда шудан; **то нафас бокист...** то зинда ҳастам; **нафас як!** дам набарор, хомӯш бош! 2. *мач.* лаҳза, сония; **нафасе** лаҳзае, фурсати хеле кам; **дар як нафас** дар як лаҳза, дар як дам, лаҳзатан; **як нафас** як лаҳза. 3. *мач.* ҳаво; **нафаси хунук** сухани бад, гапи нофотрам; **нафаси бад кардан** сухани бад гуфтан; нияти бад кардан.

НАФАСБАНД *نفس بند*: **нафасбанд шудан** нафас гирифта натавонистан, баста шудани роҳи нафасгирӣ.

НАФАСГАРДОН *نفس گردان* нафас гирифта натавонистан, нафасбанд: **нафасгардон шу-**

НАФАСГИРӢ *نفس گیری* *исми амал аз нафас гирифта*; нафас гирифта.

НАФАСӢ *نفسی* *мансуб ба нафас*; **созхон нафасӢ** *мус.* созхон мусиқӣ, ки дар асари бод дамидан (пуф кардан) ба садо медароянд.

НАФАСКАШӢ *نفس کشی* *ниг.* нафасгирӣ.

НАФАСКӢТОҲ *نفس کوتاه* он ки кӯтоҳ-кӯтоҳ нафас мегирад, он ки ба душворӣ нафас мекашад.

НАФАСТАНГ *نفس تنگ* нафасбанд, нафасгардон; **нафастанг шудан** ба душворӣ нафас гирифта, нафасбанд гаштан.

НАФАСТАНГӢ *نفس تنگی* тангии нафас, ба душворӣ нафас гирифта.

НАФИР I *ا. نفیر* фарёд, бонг; нолаву зорӣ; **нафир** кашидан бонг кашидан.

НАФИР II *а. نفیر* *кхн.* сурнай, шайпур.

НАФИС *а. نفیس* латиф, марғуб, нозук, дилписанд; **накшу ниғорхон нафис**.

НАФИСА *а. نفیسه* 1. *мушассиси нафис*; **санъати нафиса, адабиёти нафиса**. 2. чизи нафиси қимати камёб

НАФИСАКОРӢ *نفسه کاری* хунармандӣ дар офаридани чизҳои нафис, маҳорат дар эҷоди санъати нафиса.

НАФИСӢ *نفسی* нафосат, латофат, зебой.

НАФИСКОР *نفس کار* *кит.* нозуккор, хунармаиб, усто, мумтоз.

НАФИСКОРОНА *نفس کارانه* *кит.* мумтозона, устокорона, устодона, хунармандона.

НАФӢ *а. نفی* *кит.* 1. рад, инкор. 2. бадарга, рондан аз ҷое ба ҷое; **нафӢ кардан** а) дур кардан; б) нест кардан, маҳв кардан. 3. *зби.* воситаи инкори фикр дар феълҳо (монанди пешвандаҳои *на -, по -, ма - ...*).

НАФЛ *а. نفل* *кит.* ибодати гайривочиб, ибодати (намози) мустаҳаб.

НАФОЗ *а. نفاذ* *кит.* 1. таъсир, нуфуз. 2. иҷро (-и амр), қорӣ шудан (-и фармон, ҳукм).

НАФОСАТ *а. نفاست* нафисӣ, латофат, назокат, дилписандӣ, зебой.

НАФОЯ I *а. نفايه* *кит.* сиёхранг, сиёхтоб; тира, сиёх.

НАФОЯ II // **НУФОЯ** *а. نفايه* (пули) қалб, носара; паст.

НАФРАТ *а. نفرت* рамидагин дил аз чизе, кароҳат доштан, безор будан; **танафур**; **нафрат доштан аз (ба) касе** безор будан аз касе; бад дидан касеро; **нафрат кардан аз касе** бад дидан, ҳисси кароҳат доштан (*нисбат ба касе*); **бо чашми нафрат нигоҳ кардан** назар кардан бо кароҳат, мавриди нафрат қарор додан (касе ё чизеро).

НАФРАТАНГЕЗ *نفرت انگیز* бедоркунандаи ҳисси нафрат, нафратовар.

НАФРАТБОР *نفرت بار* *ниг.* нафратангез.

НАФРАТЗАДА *نفرت زده* мавриди нафрату танаффури ом қарор гирифта, манфур.

НАФРАТОВАР *نفرت آور* *ниг.* нафратангез.

НАФРАТОМЕЗ *نفرت آمیز* нафратнок, бонафрат, нафраткунон.

НАФРИДАН *نفریدن* аз ғалабаи нафрат лаънат хондан, дуои бад кардан, нафрин кардан.

НАФРИН *نفرین* дашном; дуои бад; лаънат; **нафрин кардан (хондан)** дашном додан,

НАФ

рин кардан (хондан) дашном додан, лаънат гуфтан.

НАФРИНКАРДА نَفْرين كرده *ниг.* нафратзада.

НАФС نفس 1. *кит.* чон, рӯҳ; табиати инсон. 2. *мач.* хошиши табиӣ инсон ва ҳар чондор ба чизҳои хӯрдани ва лаззатбахш; **нафси бад** // **нафси аммора** хошишу тақозои аз ҳад зиёди табиати инсон ба лаззатпарастӣ ва дигар корҳои ношоиста, баднафсӣ; **нафси бад** – **балон чон** (*зарб.*). 3. шахс, худ. 4. шахсият, ҳайсият; **иззати нафс** эҳтиром ба шахсият; **ба иззати нафси касе расидан киноя аз шахсияти касеро таҳқир кардан**, дар ҳаққи касе беҳурмати кардан; **баздаи нафс** нафспараст, баднафс; **шикасти нафс** *мач.* худро ҳақиру камтар гирифта, хоксорӣ, фурутанӣ; **нафсро калон кардан киноя аз чашмгуруснагӣ** (ҳарисӣ) кардан, бо каму беш қонеъ нашудан, баднафсӣ кардан; **нафси касе ором гирифта** *мач.* қонеъ шудани талаби нафс (*аз хӯрок ва ғ.*); **нафсро ором додан** қонеъ гардондани тақозои табиати инсон аз чизе, фуру нишондани хирс.

НАФСӢ نفسى *ниг.* нафсонӣ.

НАФСКАЛОН نفس كلان 1. *мач.* хасис, мумсик. 2. *гуфт.* пурхӯр, шикампарвар.

НАФСОНИЯТ ا. نفسانيت 1. шахсият, ҳайсият; иззати нафс. 2. худқомӣ, мутеи наф-си худ будан, ягон қор ё гапи касеро ба худ ор шумурда ба вай душманӣ кардан, орият. 3. *мач.* хасисӣ, мумсикӣ. 4. шахватпарастӣ, шахвоният.

НАФСОНӢ نفسانى 1. *мансуб ба нафс*; рӯҳӣ. 2. хошиши нафс, талаби зиёди нафс.

НАФСПАРАСТ نفس پرست 1. ба талаби нафсу хирс додашуда; баднафс. 2. худпараст, худқом.

НАФСПАРАСТӢ نفس پرستى 1. нафспараст будан; баднафсӣ. 2. худқомӣ, худпарастӣ.

НАФСПАРВАР نفس پرور ҳавову ҳаваспарвар; шахватпараст.

НАФСУЛАМР ا. نفس الامر *кит.* ҳақиқати қор; қори воқеӣ.

НАФТ نفت *моеи равғани сӯзанда*, ки аз зери замин бароварда мешавад ва баъди ва тасфия

аз он бензин, карасин, мазут *ва ғ.* ҳосил мекунанд; **нафт кашидан**, **қорхонаи қорқарди нафт**, **полонишгоҳи нафт**.

НАФТАЛИН نفتلين *ю.* моддаи сафеда бӯйдор, ки барои аз қуя муҳофизат кардан ба матоъҳои пашмӣ, гилем ва пӯстин мепоянд.

НАФТАНДОЗ نفت انداز *таър.* он ки дар қанғҳои қадим ба сӯи душман нафти оташирифта меандохт.

НАФТАНДОЗӢ نفت اندازى *таър.* ба сӯи душман нафт андохтан, оташандозӣ.

НАФТДОР نفت دار *дорои нафт*; нафтхез.

НАФТӢ نفتى 1. *мансуб ба нафт*; бо нафт қорқунанда. 2. аз нафт истехсолшуда: **маводи нафтӣ**.

НАФТКАШ نفتكش *воситаи нақлиёте*, ки барои қашондани маводи нафтӣ таъйин шудааст: **қишти нафтқаш**.

НАФТКАШӢ نفت كشى *исми амал аз нафт кашидан*. 1. нафт кашида баровардан аз қони он; нафт ҳосил кардан. 2. қашонандаи нафт; ҳамлу нақли нафт.

НАФТКАШОН نفت كشان *ниг.* нафтқаш.

НАФТРАСОН نفت رسان *бо нафт таъминқунанда*.

НАФТРАСОНӢ نفت رسانی *бо нафт таъмин кардан*: **лӯлаи нафтрасонӣ**.

НАФТХЕЗ نفت خيز *қое*, ки маъдани зиёди нафт дорад, қои сернафт: **минтақаи нафтхез**.

НАФФОЪ ا. نفاع *кит.* нафъбахш, манфиатқунанда; одами бисёр қоидабаранда.

НАФХ ا. نفخ *кит.* 1. дамидан бо даҳон, пуф кардан; вазиши тези ҳаво. 2. бо ҳаво пур кардан; пурбод кардан. 3. *мач.* такабур, ҳавобаландӣ, худбинӣ; **нафхи меъда** дамидагии шикам, шиками пур аз бод.

НАФҲА ا. نفحه *кит.* бӯи хуш, роиҳа.

НАФЪ ا. نفع *қоида*, суд, манфиат; **муқоб.** зарар; **нафъи шахсӣ** қоидаи шахсӣ; **ба нафъи касе** (*чизе*) ба манфиати касе (*чизе*); **нафъ бахшидан** (*додан*) қоида кардан; **нафъ доштан** қоида доштан, манфиатовар будан; **нафъ кардан** қоида кардан; нафъ расондан, қоида расондан.

НАФЪДИХАНДА نفع‌دهنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз **нафъ** додан. 2. ниг. **нафъовар**.

НАФЪОВАР نفع‌آور фоидаовар, нафърасон, манфиатнок, судбахш.

НАХ نخ 1. тори нозуки норесида; ресмон, ришта: **нахи пахта**, **нахи сунъӣ**. 2. кит. қолин, гилем; хусусан қолину гилеми нозуку нақшини абрешимӣ. 3. кҳн., маҷ. сафи лашкар; **нах кашидан** саф кашидан; **нах – пах** тор – тор.

НАХАРТ نخرت : **гӯшти нахарт** гӯшти пахлуи гӯсфанд.

НАХБАНД نخ‌بند *боф.* коргаре, ки дар дастгоҳи бофандагӣ нахҳои кандашударо васл мекунад.

НАХБАНДӢ نخ‌بندی *боф.* нахи кандашударо бастан; касбу кори нахбанд.

НАХВАТ ا. نخوت *кит.* гурур, такаббур, калонгирӣ.

НАХГИРАК نخ‌گیرک *боф.* чангакест, ки бо он нахро чудо карда мегиранд.

НАХДОР نخ‌دار нахдошта; лифдор: **растаниҳои нахдор**.

НАХЛ ا. نخل 1. дарахти хурмо. 2. умуман дарахт, ниҳол; *ба тарзи истиора:* **нахли қомат**, **нахли дӯстӣ**, **нахли умед ва г.**

НАХЛБАНД نخ‌بند 1. касе ки аз мум ё қоғаз гулу меваву дарахт месозад; гулсоз. 2. *маҷ.* боғбон.

НАХЛИСТОН نخ‌لستان хурмозор; ҷое, ки нахл зиёд аст.

НАХЛӢ نخلی *мансуб ба нахл.*

НАХОД نخاد *гуфт.* на ин ки..., магар [аслаи нахоҳад].

НАХПЕЧ نخ‌پيچ он чи бо наху ришта печонда шудааст.

НАХРЕС نخ‌ريس он ки аз пашм, пахта ва монанди инҳо нах тӣр мекунад, нахбоф.

НАХРЕСӢ نخ‌ريسى аз пахта, пашм ва монанди инҳо ришта бофтан.

НАХТОБ نخ‌تاب *ниг.* нахрес.

НАХТОБӢ نخ‌تابى *ниг.* нахресӣ.

НАХУСТ نخست аввал; аввало [аслаи пухуст]. **бори нахуст** бори аввал, аввалин маротиба.

НАХУСТВАЗИР نخست‌وزیر *ниг.* сарвазир.

НАХУСТИН نخستين 1. аввалин, якумин: **мулоқоти нахустин**, **фарзанди нахустин**. 2. аввало; авалан; **нахустин бор** аввалин бор.

НАХУСТНАМОИШ نخست‌نمایش *санъ.* бори аввал ба тамошо пешниҳод намудани ягон аса-ри сахнавӣ ё филм.

НАХУСТФАРЗАНД نخست‌فرزند фарзанди якум, фарзанди аввал.

НАХӢД نخود донае аз чинси лӯбиё, вале аз он хурдтару сахттар ва растании он; **нахӢди бирён** *ниг.* **нахӢдбирён**; **шӢрбои нахӢд** нахӢдшӢрбо; \diamond **нахӢди пеши қошук** *киноя аз шаҳси ба ҳар кор мудохилакунанда, пешдасти хар кор.*

НАХӢДАК نخودک 1. донаи хурди нахӢд; нахӢддона. 2. *фолк.* бачаи майдаяк.

НАХӢДБИРӢН نخودبیران *хӢр.* як навъ таомест, ки нахӢди тарро дар оби намакин мепазанд ва баъд хушкида онро дар дег бир-ён мекунад; нахӢди дар дег тафдода.

НАХӢДДОНА نخوددانه донаи нахӢд.

НАХӢДЗОР نخودزار майдони кишти нахӢд.

НАХӢДӢ نخودی *мансуб ба нахӢд*; **ранги нахӢдӣ** ранги шабеҳи нахӢд зарди равшан; **нахӢдӣ кардан** майда карда реза кардан, майда-майда буридан.

НАХӢДПАЗӢ نخودپزی 1. нахӢд пухтан. 2. ҷое, ки аз нахӢд хӯроке мепазанд ва мефурӯшанд.

НАХӢДРАНГ نخودرنگ *ниг.* нахӢдӣ.

НАХӢДШӢРАК نخودشورک *хӢр.* як навъ таомест, ки нахӢдро дар об ҷӯшониди мепазанд ва намак зада мехӢранд.

НАХӢДШӢРБО نخودشوربا *хӢр.* шӢрбое, ки яке аз масолеҳи асосии он нахӢд аст, шӢрбои нахӢдӣ.

НАХХОС ا. نخاس бардафурӯш, гуломфурӯш; фурӯшандаи асирон ва ё галаи горатӣ

НАХЧАД//НАХЧАД نخچد//نخچد пасмондаи гу-дозии филизот; рими оҳан.

НАХ

- НАХЧАЛ//НАХЧАЛ//НАХЧУЛ** *ناخچال//ناخچال* чимдй, пучидан.
- НАХЧИР** *ناخچير* *ниг.* нахчир.
- НАХЧИРЗАН** *ناخچيرزن* шикорчй, сайёд.
- НАХЧИР** *ناخچير* чонвари саҳроӣ, ҳайвони шикорӣ (*аз қабилли оху, бузи кӯҳӣ*).
- НАХЧИРВОЛ** *ناخچيروال* *кит.* он ки ҳайвоноти шикорино ба сӯи шикоргоҳ меронад.
- НАХЧИРГОН** *ناخچيرگان* 1. *кит.* шикорчй, сайёд. 2. *мус.* яке аз си лаҳни мусиқии Борбад.
- НАХЧИРГОҲ** *ناخچيرگاه* чои шикор, шикоргоҳ.
- НАҲ** *نه* : наҳ задан *гуфт.* паст задан, бад гуфтан.
- НАҲАНГ** *نهنگ* 1. як навъ ҳайвони баҳрии калон; *кит.* хӯрдан чу наҳанг, кор кардан чун бузи ланг (*мақ.*) соли наҳанг *ниг.* моҳӣ (*соли моҳӣ*). 2. *кит., маҷ.* мубориз, паҳлавон.
- НАҲБ** *ا. نهب* *кит.* горат, тороч, яғмо; ганиматгирӣ.
- НАҲВ** *ا. نحو* *кҳн. ниг.* синтаксис.
- НАҲВА** *ا. نحوه* *кит.* тарик, равия, равиш.
- НАҲВӢ** *ا. نحوى* 1. *кҳн.* мансуб ба наҳв; синтаксисӣ; таҳлили синтаксисӣ. 2. донишманд ва мутахассиси илми синтаксис.
- НАҲЗАТ** *ا. نهضت* *кит.* ҳаракат, чунбиш, юриш; наҳзат намудан (*кардан*) а) ҳаракат кардан; б) қиём кардан барои расидан ба ҳадафҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ.
- НАҲИБ** *ا. نهيب* *ниг.* ниҳеб.
- НАҲИФ** *ا. نحيف* *кит.* лоғар, хароб; заиф.
- НАҲИФӢ** *ا. نحيفى* *кит.* лоғарӣ, харобӣ; заифӣ, сустӣ.
- НАҲӢ** *ا. نهى* *кит.* манъ; манъ кардан, боздоштан (*касоро аз чизе ё коре*): наҳӣ мункар..
- НАҲЛ** *ا. نحل* *кит.* занбӯри асал, оруи асал.
- НАҲМОР** *ا. نهمار* *кит.* 1. бешумор, беандоза, бисёр. 2. бузург, азиму тааччубовар.
- НАҲОР I** *ا. نهار* 1. рӯз; *муқоб.* лайл; лайлу наҳор шабу рӯз. 2. хӯроки нисфирӯзӣ.
- НАҲОР II** *ا. نهار* *ниг.* поҳор: дили поҳор.
- НАҲОРӢ** *ا. نهارى* чошт, ношто, ноништа, таҳтӯл; хӯрок, чизи хӯрданӣ, гизо; наҳорӣ кардан хӯрок хӯрдан.
- НАҲОРАН** *ا. نهاراً* *кит.* рӯзона, дар рӯз.
- НАҲОСАТ** *ا. نحاست* *ниг.* наҳсият.
- НАҲОФАТ** *ا. نحافت* *кит. ниг.* наҳифӣ.
- НАҲР I** *ا. نحر* *кит.* 1. пеши сина, чои гарданбанд. 2. *маҷ.* қурбонӣ, буридани сари ҳайвон.
- НАҲР II** *ا. نهر* чӯи калон, дарё, рӯд.
- НАҲРӢ** *ا. نهري* *мансуб ба наҳр;* рӯдӣ, дарёӣ.
- НАҲС** *ا. نحس* 1. таъсири бади ситораҳо, ки гӯё боиси бадбахтии мардум мешавад; *муқоб.* саъд; бетолей, бадбахтӣ. 2. бадахтар, манҳус, шум, бехосият: рӯзи наҳс.
- НАҲСИЯТ** *ا. نحسيت* наҳсӣ, шумӣ, бехосиятӣ.
- НАҲСӢ** *ا. نحسى* *ниг.* наҳсият.
- НАҲЧ** *ا. نهج* *кит.* тарз, тавр, тарик; ба наҳче ки ба тарзе ки.
- НАЧАНДОН** *ا. نچندان* на он қадар, на ба он дараҷа: начандон калон.
- НАЧАК//НАЧАҚ** *ا. نچک//نچک* *кҳн.* навъе аз табарзин.
- НАЧАНД** *ا. نچند* *аслаш* наҷанд.
- НАЧДА//НАЧДАТ** *ا. نچده//نچدت* *кит.* 1. часорат, шуҷоат, далерӣ, диловарӣ, мардонагӣ. 2. ёрӣ, кӯмак.
- НАЧАС** *ا. نچس* мурдорӣ, палидӣ, нопокӣ.
- НАЧВО** *ا. نچوا* *кит.* пичиррос, пичир-пичир.
- НАЧИБ** *ا. نچيب* асил, шариф, асилзода, бузургзода; гиromӣ: одами начиб.
- НАЧИБӢ** *ا. نچيبى* асилӣ, шарифӣ, бошарафӣ, шарофат.
- НАЧИБОНА** *ا. نچيبانه* ҳамчун начибон, ба начибон хос; бузургворона, бошарафона: кори начибона.
- НАЧИС** *ا. نچيس* нопок, палид, мурдор.
- НАЧИСӢ** *ا. نچيسى* нопокӣ, палидӣ, мурдорӣ.
- НАЧМ** *ا. نچم* ситора, ахтар.
- НАЧОБАТ** *ا. نچابت* *кит.* начибӣ, шарифӣ, бузургворӣ.

НАҶОСАТ *a.* نجاست нопокӣ, палидӣ; гандагӣ, саргин.

НАҶОТ *a.* نجات халосӣ, раҳой, раҳоебӣ; **начот** додан халос кардан, раҳой доданӣ; **начот ёфтан** халос шудан, раҳой ёфтан.

НАҶОТБАХШ نجاتبخش *ниг.* **начотдиханда.**

НАҶОТБАХШӢ نجاتبخشى *ниг.* **начотдихӣ.**

НАҶОТДИҲАНДА نجاتدهنده *сифати феълии замони ҳозира аз начот додан; халоскунанда; озодкунанда, озодибаш.*

НАҶОТДИХӢ نجاتدهمى *исми амал аз начот додан; халос кардан, раҳой додан.*

НАҶОТӢБӢ نجاتيبي *исми амал аз начот ёфтан; халос шудан, раҳой ёфтан.*

НАҶОТӢФТА نجاتيافته *сифати феълии замони гузашта аз начот ёфтан; халосшуда; озодшуда.*

НАҶҶОР *a.* نجار дуредгар, чӯбтарош.

НАҶҶОРӢ نجارى *дуредгарӣ, чӯбтарошӣ; саъвати начорӣ, начорӣ кардан.*

НАШАСТАН نشستن *гуфт., ниг.* **нишастан.**

НАШВ نشو *кит.* сабзиш, рӯиш; **нашв намудан (кардан)** сабзидан, рӯидан.

НАШВУНАМО نشونما *ниг.* **нашъунамо.**

НАШИД\НАШИДА نشيد//نشيده *кит.* 1. шеърхонӣ, сурудхонӣ. 2. суруд, тарона.

НАШ نش *кит.* дарахти қоч, санавбар.

НАШ(Ш)А نشه *ниг.* **нашъа.**

НАШ(Ш)АКАШ نشهکش он ки одати нашакашӣ дорад, бангӣ, нашъаманд, тарёккаш.

НАШ(Ш)АКАШӢ نشهكشى *нашъамандӣ, бангӣ, тарёкӣ.*

НАШР I *a.* نشر 1. паҳн кардан, интишор, парокандан. 2. чоп, ба таъб расондан: **нашри китоб, соли аввали нашр; нашри ахбор** шунавонидани хабарҳо аз радио ва телевизион; **нашр кардан** чоп кардан, паҳн кардан; **нашр шудан** чоп шудан, ба таъб расидан, паҳн гардидан.

НАШР II *a.* نشر ۵. зинда шудан ва зинда кардан пас аз марг, эҳё.

НАШР III *a.* نشر бӯй, бӯи хуш, хушбӯй.

НАШРИӢТ *a.* نشریات муассисаи нашри китоб, чопкунандаи асарҳо: **нашриӢти давлатӣ, нашриӢти хусусӣ.**

НАШРИЯ *a.* نشریه 1. рӯзнома ё маҷалла, ки ба таври доимӣ дар вақти муайяншуда чоп мешавад. 2. он чи ба таври умумӣ ба воситаи чоп ба шумораи зиёд нашр мешавад; чизи нашршуда, (*аз қабилӣ* китоб, маҷалла, рӯзнома).

НАШТАР نشتر *ниг.* **нештар.**

НАШФ نشف *кит.* обро ба худ кашидан, чаб бидани об.

НАШӢ نشأ *кит.* 1. офариниш; нав пайдо шудан. 2. рӯидан; нуму кардан; бузург шудан. 3. ҷаҳон, олам.

НАШӢА *a.* نشعه 1. кайф ва сархушӣ, ки аз нӯшидан ё кашидани моддаҳои масткунанда пайдо мешавад, наш(ш)а. 2. умуман кайф, ҳаловат: **нашъаи дидор; нашъа бурдан** кайф кардан, лаззат бурдан. 3. банг, кӯкнор *ва г.*; **нашъа кашидан** истеъмол кардани банг, тарёк ва дигар моддаҳои масткунанда.

НАШӢАБАХШ نشعهبخش *кайфдиханда, сархушкунанда.*

НАШӢАДОР نشعهدار *нашъабаш, кайфовар, мастиовар.*

НАШӢАКАШ نشعهکش *ниг.* **нашъаманд.**

НАШӢАКАШӢ نشعهكشى *ниг.* **нашъамандӣ.**

НАШӢАМАНД نشعهمند *мӯътод ба маводи муҳаддир, нашъакаш, бангӣ.*

НАШӢАМАНДӢ نشعهمندی *нашъаманд будан, мӯътод будан ба маводи муҳаддир.*

НАШӢАҲОНА نشعهخانه *ҷои нашъакашӣ.*

НАШӢАҶАЛЛОБ نشعهجلاب *он ки бо харидуфурӯши маводи нашъаовар машғул аст.*

НАШӢАҶАЛЛОБӢ نشعهجلابي *ҳаннотӣ дар харидуфурӯши маводи нашъаовар.*

НАШӢУНАМО نشأونما [*аслаи нашвунамо*]; 1. сабзидан, сабзиш; ба воя расидан **нашъунамо ёфтан (кардан)** а) сабзида ба камол расидан. б) тараққӣ кардан.

НАӢЛ *a.* نعل 1. *кит.* кафш, пойафзор. 2. оҳани

- камоншакле, ки ба пошнаи пойафзол ва ба суми аспу хар мезананд; **◇ ҳам дар наъл задану ҳам дар мех** (мӯза) камоли дурӯяғи зоҳир кардан.
- НАЪЛБАНД** نعلبند *ниг.* наългар.
- НАЪЛБАНДӢ** نعلبندی *ниг.* наългарӣ.
- НАЪЛБАҲО** نعلبها *кит.* мол ва заре, ки барои наҷоти кишвари худ аз тохту тороч ба душман медоданд.
- НАЪЛГАР** نعلگر оҳангаре, ки касбаш наъл сохтану наъл задан аст.
- НАЪЛГАРӢ** نعلگری касби наълсозӣ ва наълзанӣ.
- НАЪЛДОҒ** نعلداغ тамға, мӯҳр, нишона (дар шакли наъл).
- НАЪЛДОР** نعلدار наълдошта, наълкарда: **аспи наълдор.**
- НАЪЛЗАН** نعلزن *ниг.* наълбанд.
- НАЪЛЗАНӢ** نعلزنى *ниг.* наълбандӣ.
- НАЪЛНОК** نعلناک *ниг.* наълдор.
- НАЪЛШАКЛ** نعلشکل ба шакли наъл, камоншакл.
- НАЪМО** ا. نعمة неъмат, некӣ, эҳсон, лутф.
- НАЪНО** ا. نعنا *бот.* як навъ гиёҳи хӯрданӣ аз чинси пудина, ки бӯи хуш дорад, пудинаи боғӣ.
- НАЪРА** ا. نعره фарёд, бонги баланд, овози ларзаовар: **наъраи шер; наъра задан(кашидан)** бонг задан.
- НАЪТ** ا. نعت *кит.* мадҳ, ситоиш, васф, тавсиф: **дар наъти Худову Расул пайғамбар.**
- НАЪШ** ا. نعيش *кит.* 1. часади одами мурда, тани бечон. 2. *мач.* тобут.
- НАЪШКАШ** نعيشکش *кит.* 1. он ки тобутро мекӯрдад. 2. нақлиёти тобуткашонӣ.
- НЕ** ني 1. *ҳиссаҷаи инкорӣ* на; *муқоб.* бале, оре, ха. 2. нест; *муқоб.* хаст; **не гуфтан** инкор кардан, розӣ нашудан; **нею нестон кардан** розӣ нашудан, изхори норизоӣ кардан; **ачаб не** мумкин аст; **чои ҳайрат нест; як рӯз не, як рӯз** ягон рӯз, имрӯз набошад, фардо.
- НЕВ** نيو *кит.* далер, шучоъ, диловар, паҳлавон.
- НЕВА** نيوه *кит.* нола, фарёд, гиря, навҳа.
- НЕВБАНД** نيوبند мутеъқунандаи паҳлавонон, мутеъқунандаи паҳлавони бузург.
- НЕВРОЗ** يو. نيوراز *тиб.* беморие, ки аз вайронии фаъолияти системаи асаб пайдо мешавад.
- НЕВРОЛОГИЯ** يو. نيورالاجيه *ниг.* асабшиносӣ.
- НЕВРОПАТОЛОГ** يو. نيوراپتالاگ *тиб.* 1. мутахассиси невропотология. 2. духтури касалиҳои асаб.
- НЕВРОПАТОЛОГИЯ** يو. نيوراپتالاجيه *тиб.* илмест дар бораи бемориҳои асаб.
- НЕГАТИВ** лот. نيگتيو навор суратбардорӣ, ки сурати чизе бар вай хилофи ранги равшани худ, сиёҳранг инъикос ёфтааст.
- НЕЙЛОН** انگل. نيلان як навъ нахи синтетикӣ ва матои аз он бофташуда.
- НЕЙРОН//НЕВРОН** يو. نيرون//نيوران *тиб.* ҳуҷайраҳои асаб бо ҳамаи шохаҳоҷаш.
- НЕЙТРОН** лот. نيتران *физ.* зарраи одитарин, ки ба таркиби ядроӣ ҳаста дохил аст ва заряди барқӣ надорад.
- НЕЙТРОНӢ** نيترانى *мансуб ба нейтрон; бомбаи нейтронӣ.*
- НЕК** نيك 1. хуб, нағз, хуш, баҳайр; *муқоб.* бад: **нияти нек, номи нек, рӯзи нек, қадами нек; неку бад** хубу ганда, хайру шарр; **фоли нек** аломати ҳодисаи хуб ва баҳайр, шавгуни нек. 2. одами хуб; **некон** одамони хуб.
- НЕКАЗМ** نيكعزم он ки ният, майл ва хоҳиши нек дорад, некирода.
- НЕКАЙӢМ** نيكايام *ниг.* некрӯз.
- НЕКАЙӢМӢ** نيكايامى *ниг.* некрӯзӣ.
- НЕКАНДЕШ** نيكانديش некрӯй, неknият, хайрхоҳ, хайрандеш.
- НЕКАНДЕШӢ** نيكانديشى некрӯйӣ, неknиятӣ, хайрхоҳӣ, хайрандешӣ.
- НЕКАНҶОМ** نيكانجام он ки кор ва зиндагонии вай ба некӣ анҷом меёбад, хушоқибат, некоқибат, неkfарҷом.
- НЕКАНҶОМӢ** نيكانجامى анҷоми хуб, амале, ки оқибати нек дорад, неkfарҷомӣ.

НЕКАТВОР نیک اطوار *ниг. некафъол.*

НЕКАФЪОЛ نیک افعال дорои феълу атвори хуб, неккирдор.

НЕКАФЪОЛӢ نیک افعالی неккирдорӣ, некатворӣ.

НЕКАХЛОҚ نیک اخلاق дорои ахлоки писандида, хушахлоқ, боодоб, писандидаахлоқ,

НЕКАХЛОҚӢ نیک اخلاقی хушахлоқӣ, баодобӣ, писандидаахлоқӣ.

НЕКАХТАР نیک اختر толеъбаланд, саодатманд, хушбахт, хуштолеъ.

НЕКАХВОЛ نیک احوال *ниг. неқӯахвол.*

НЕКАХВОЛӢ نیک احوالی *ниг. неқӯахволӣ.*

НЕКАХД نیک عهد вафодор, хушқавл.

НЕКАХДӢ نیک عهدی вафодорӣ, хушқавлӣ.

НЕКБАХТ نیک بخت хушбахт, бахтёр, саодатманд.

НЕКБАХТӢ نیک بختی хушбахтӣ, саодатмандӣ.

НЕКБИН نیک بین 1. *ниг. хушбин.* 2. хайрхоҳ, некхоҳ, некандеш.

НЕКБИНӢ نیک بینی 1. хушбинӣ, ҳаётдустӣ. 2. хайрхоҳӣ, некандешӣ.

НЕКБИНОНА نیک بینانه хушбинона, ҳаётдӯстона.

НЕКДИЛ نیک دل нектабиат; хайрхоҳ,

НЕКДИЛӢ نیک دلی нектабиатӣ; хайрхоҳӣ,

НЕКДИЛОНА نیک دلانه хайрхоҳона, меҳрубонона.

НЕКЗОТ نیک ذات хушзот, начиб, асилзода; **чавони некзот** чавони начиб, асилзода.

НЕКИРОДА نیک اراده он ки иродаи нек дорад; некандеш, хушният.

НЕКӢ نیکи хубӣ, нағзӣ, хайрхоҳӣ; **некӣ кардан** нағзӣ кардан, ёрӣ додан; **ба некӣ ёд кардан** сифати хубӣ касеро гуфтан, бо хайр зикр кардан (ному кирдори касеро); **чашми некӣ умед кардан (доштан)** дар интизори хайрхоҳӣ будан, хубӣ умед кардан.

НЕККИРДОР نیک کردار нақӯкор, хайрхоҳ, некаъмол.

НЕККИРДОРӢ نیک کرداری нақӯкорӣ, хайрхоҳӣ,

некаъмолӣ.

НЕКҚАДАМ نیک قدم дорои қадами нек, қадами бахайр ва бахосият, некпай.

НЕКМАНЗАР نیک منظر *кит.* 1. зебоманзар, хушнамауд. 2. *мач.* зебо, хушрӯй.

НЕКМАНЗАРӢ نیک منظری *кит.* зебоман зарӣ, хушнамаудӣ. 2. *мач.* зебой, хушрӯй.

НЕКМАНИШ نیک منش *ниг. некмаҳзар.*

НЕКМАНИШӢ نیک منشی *ниг. некмаҳзарӣ.*

НЕКМАРД نیک مرد марди неқӯкор, марди хайрхоҳ.

НЕКМАХЗАР نیک محضر *кит.* хушхӯ, нектабиат, хушхулқ.

НЕКМАХЗАРӢ نیک محضری хушхӯӣ, нектабиатӣ, хушхулқӣ.

НЕКНАЖОД نیک نژاد *ниг. некзот.*

НЕКНИҲОД نیک نهاد *ниг. неқӯниҳод.*

НЕКНИҲОДӢ نیک نهادی *ниг. неқӯниҳодӣ.*

НЕКНОМ نیک نام касе, ки номаш ба некӣ машхур аст; *муқоб. бадном.*

НЕКНОМӢ نیک نامی соҳиби номи нек будан, бахубӣ ном баровардан.

НЕКПАӢ نیک پی *кит.* хушқадам, бахосият.

НЕКПАЙВАНД نیک پیوند *кит.* дӯст, рафик, шарик.

НЕКПАЙВАНДӢ نیک پیوندی *кит.* дӯстӣ, рафикӣ, шарикӣ.

НЕКПАЙӢ نیک پی *кит.* хушқадамӣ, бахосиятӣ.

НЕКРАВ نیک رو хуб роҳраванда, хушрафтор, хушгард (*сифати асп*).

НЕКРАФТОР نیک رفتار боодоб, хушмуомила, хушхулқ, хушрафтор.

НЕКРОӢ نیک رای дурустдабир, некандеш, оқил.

НЕКРӢ(Ӣ) نیک روی хушрӯй, зебо.

НЕКРӢЗ نیک روز он ки рӯзгораш хуб мегузарад, саодатманд, хушбахт.

НЕКРӢЗӢ نیک روزی хушбахтӣ, саодатмандӣ.

НЕКСИГОЛ نیک سگال *кит.* некандеш, хайрхоҳ; *муқоб. бадситол.*

НЕК

НЕКСИГОЛӢ نیک سگالی *кит.* некандешӣ, хайрхоҳӣ; *муқоб.* бадсиголӣ.

НЕКСИРАТ نیک سیرت дорои хулку хислати хуб; ботинаш пок, некдил, дилсоф.

НЕКСИРАТӢ نیک سیرتی нексират будан; некдилӣ, дилсофӣ.

НЕКСИРИШТ نیک سرشت *ниг.* нексират.

НЕКСИРИШТӢ نیک سرشتи *ниг.* нексиратӣ.

НЕКСИФАТ نیک صفت дорои сифати хуб, хубсифат.

НЕКСИФАТӢ نیک صفتи сифати хуб доштан, хубсифатӣ.

НЕКСОЗ نیک ساز *ниг.* нексохт.

НЕКСОХТ نیک ساخت чизе, ки нағз сохта шудааст, хушсохт.

НЕКТАБИАТ نیک طبیعت *ниг.* некниҳод.

НЕКТАБИАТӢ نیک طبیعتи *ниг.* некниҳодӣ.

НЕКТАҚДИР نیک تقدیر хушбахт, хуштолеъ.

НЕКТИНАТ نیک طینت нексират; софдил, покботин.

НЕКТИНАТӢ نیک طینتی нексиратӣ; софдилӣ, покботинӣ.

НЕКТОЛЕЪ نیک طالع некаҳтар, соҳибистиклол. хушбахт,

НЕКТОЛЕЙ نیک طالعی некаҳтарӣ, соҳибистиклолӣ; хушбахтӣ.

НЕКӮ نیکو 1. *ниг.* нек (1). 2. зебо, хушрӯй; рӯи некӯ рӯи зебо.

НЕКӮАЙЁМ نیکو ایام *ниг.* некӯз.

НЕКӮАМАЛ نیکو عمل накӯкор, некрафтор; хайрхоҳ.

НЕКӮАФЪОЛ نیکو افعال *ниг.* некафъол.

НЕКӮАФЪОЛӢ نیکو افعالی *ниг.* некафъолӣ.

НЕКӮАХЛОҚ نیکو اخلاق *ниг.* некахлоқ.

НЕКӮАХЛОҚӢ نیکو اخلاقی *ниг.* некахлоқӣ.

НЕКӮАХВОЛ نیکو احوال осудаҳол.

НЕКӮАХВОЛӢ نیکو احوالی осудаҳолӣ, зиндагии тинч ва осоишта.

НЕКӮӢ نیکوئی некӣ, хубӣ, кори нек, кори хайр.

НЕКӮКИРДОР نیکو کردار *ниг.* неккирдор.

НЕКӮКИРДОРӢ نیکو کرداری *ниг.* неккирдорӣ.

НЕКӮКОР نیکو کار *ниг.* накӯкор.

НЕКӮКОРӢ نیکو کاری *ниг.* неккорӣ.

НЕКӮНИХОД نیکو نهاد нексиришт, нексират; наслу авлодаш асил, некниҳод.

НЕКӮНИХОДӢ نیکو نهادی нексириштӣ, нексиратӣ.

НЕКӮНОМ نیکو نام *ниг.* некном.

НЕКӮНОМӢ نیکو نامی *ниг.* некномӣ.

НЕКӮСИЯР نیکو سیر *ниг.* нексират.

НЕКӮСИЯРӢ نیکو سیری *ниг.* нексиратӣ.

НЕКӮСУХАН نیکو سخن хушгуфтор, хушгап.

НЕКӮСУХАНӢ نیکو سخنی хушгуфторӣ, хушгапӣ.

НЕКӮФАРЧОМ نیکو فرجام *ниг.* неkfарчом.

НЕКӮФАРЧОМӢ نیکو فرجامی *ниг.* неkfарчомӣ.

НЕКӮХИСЛАТ نیکو خصلت хубхислат, хушхулқ, хушфеъл.

НЕКӮХИСЛАТӢ نیکو خصلتی хубхислатӣ, хушхулқӣ, хушфеълӣ.

НЕКӮХИСОЛ نیکو خصال *ниг.* некӯхислат.

НЕКӮХИСОЛӢ نیکو خصالی *ниг.* некухислатӣ.

НЕКӮҲИММАТ نیکو همت кушодадаст, босаховат, олиҳиммат.

НЕКӮҲИММАТӢ نیکو همتی кушодадастӣ, босаховатӣ, олиҳимматӣ.

НЕКӮҲОЛ نیکو حال *ниг.* некӯаҳвол.

НЕКФАРЧОМ نیک فرجام он ки фарчоми кору зиндагонии ӯ хуб аст, кори ӯ ба некӣ анҷом меёбад, хубфарчом.

НЕКФАРЧОМӢ نیک فرجامی нек будани оқибати кору зиндагонӣ, неkfарчом будан

НЕКФИТРАТ نیک فطرت *ниг.* некниҳод.

НЕКФИТРАТӢ نیک فطرتی *ниг.* некниҳодӣ.

НЕКФОЛ نیک فال бахосият, хушқадам; пешомади некдошта.

НЕКФОЛӢ نیک فالی бахосият будан, хушқадамӣ; пешомади нск доштан.

НЕКХИСЛАТ نیک خصلت *ниг.* некӯхислат.

НЕКХИСЛАТӢ نیک خصلتی *ниг.* некӯхислатӣ.

НЕКХОҲ نیک خواه он ки ба дигарон некӣ мецоҳад, хайрхоҳ, некандеш.

НЕКХОҲӢ نیک خواهی хайрхоҳӣ, меҳрубонӣ.

НЕКХОҲОНА نیک خواهانه хайрхоҳона, хайрандешона.

НЕКХӮӢ نیک خوئی феълу хӯи хуб доштан, некхислатӣ, хушхулқӣ.

НЕКХӮ(Ӣ) نیک خوی(ی) дорои феълу хӯи хуб, некхислат, хушхулқ.

НЕКҲОЛ نیک حال *ниг.* некӯаҳвол.

НЕКҲОЛӢ نیک حالی *ниг.* некӯаҳволӣ.

НЕМИС نيميس номи мардуми аслии Олмон (Германия).

НЕМИСӢ نيميسی мансуб ба немис; олмонӣ.

НЕОЛИТ ю. نياليت *геол.* марҳалаи охири давраи санг (*дар пайдоиши ҳаёт дар рӯи замин*).

НЕОН ю. نيان *хим.* гази асил (мусбат), ки ба миқдори кам дар таркиби ҳаво мавҷуд аст ва дар чароғҳои рекламаву асбобҳои равшандиҳандаи барқӣ истифода мешавад.

НЕОНӢ نيانی мансуб ба неон.

НЕРӮ نيرو *ниг.* нирӯ.

НЕРӮБАХШ نيروبخش қувватбахш, қудратбахш.

НЕРӮГОҲ نيروگاه *нав., тех.* маҷмӯи иншоот, таҷҳизот ва дастгоҳҳо барои истехсоли қувваи барқ: **нерӯгоҳи барқӣ**, **нарӯгоҳи барқи ҳароратӣ**.

НЕРӮМАНД نيرومند *ниг.* нирӯманд.

НЕРӮМАНДӢ نيرومندی *ниг.* нирӯмандӣ.

НЕРӮСАНЧ نيروسنج *тех.* асбоб барои санҷидани қувваи ҷисмонии одам, қуввасанҷ.

НЕРӮСАНЧӢ نيروسنجی *тех.* қуввасанҷӣ.

НЕСТ نيست 1. *шакли қўтоҳишудан на аст, ки бандаки феълӣ мебошад*; не (инкор). 2. нобуд, маъдум; *муқоб.* ҳаст; гайримавҷуд. 3. нопадид, нономаён, ғоиб; **нест шуда рафт**ан гайб

задан; **нест бод!** гум шавад!, нопадид гардад! **нест гаштан(шудан)** нобуд шудан, аз байн рафтан; нопадид шудан; **нест кардан** нобуд кардан; барҳам задан; аз байн бурдан; **несту нобуд гардондан** тамоми барҳам задан, ба боди фано додан; аз байн бурдан.

НЕСТАК نيستک *гуфт., шакли тасғири нест*; **ҳастақу нестак** миқдоран хеле кам, ночиз; **ҳастақу нестак шуда мондан**.

НЕСТАНДАРҚАҲОН نيستاندرجهان он чи мислаш дар чаҳон ёфт намешавад, бемисл, беназир, ягона, беҳамто.

НЕСТӢ نيستی нобудӣ, адам, номавҷудӣ, фано; *муқоб.* **ҳастӣ**, **вучуд**; **ба дараҷаи нестӣ будан** хеле кам будан, ба миқдори андак будан; **ҳастию нестияш** буду шудаи, он чизе ки дорад.

НЕСТОН نيستان :нею нестон кардан не гуфтаи, қабул накардан, розӣ нашудан; қабул накардан.

НЕФА نيفه *ниг.* нифа.

НЕФТ نيفت *ниг.* нафт.

НЕҲЗАТ ا. نهضت *ниг.* наҳзат.

НЕСШ نيش 1. узви нӯгтези заҳрдори баъзе ҳашароти газанда (каждум, занбӯр ва ғ.). 2. нӯги борику тези ҳар чиз; **неши харбуза**; **неш задан** а) газидан ва заҳр давондани ҳашараи газанда. б) гапи саҳт ва талх гуфта ранҷондан касеро; в) кафида сар намоён кардани тухмҳо баъд аз кишт. 3. нӯги тези олатҳо, тегаи чизҳо: **неши каланд**, **неши хор...** **неш зада баромадан** тухмҳоро кафонда баромадани гиёҳу растаниҳо, рӯидан. 4. талхӣ, заҳр; *муқоб.* **нӯш**; **неш хӯрдан** а) заҳролуд шудан; б) *киноя аз талхком будан, азоб кашидан.* 5. *маҷ.* озор, ранҷи саҳт; \diamond **неши забон** гапи саҳт ва заҳрдор.

НЕСШБОРИК نيشباريك 1. дорои неши борику тез. 2. нӯгборик.

НЕСШДАРОЗ نيشدراز 1. дорои неши дароз. 2. нӯгдароз.

НЕСШДИДА نيشديده 1. нешзада. 2. *маҷ.* озорёфта; заҳри забончашида.

НЕСШДОР نيشدار нешнок, дорои неш: **пашшан нешдор**: суҳанҳои нешдор гапи саҳту заҳрдор.

НЕШ

НЕШЗАБОН نیشزبان талхгап, захрзабон, тундмизоч (*онд ба одам*).

НЕШЗАН نیشزان нешзананда, захмзананда.

НЕШЗАНИЙ نیشزنی 1. *исми амал аз неш задан*; неши забон задан, сухани талх гуфтан. 2. сабзиш, сабзидан.

НЕШКУНД نیش کند дорои неши кунд; нўгаш кунд; *муқоб.* **нештез**.

НЕШКЎТОХ نیش کوتاه дорои неши кўтох; нўгкўтох; *муқоб.* **нешдароз**.

НЕШМОНАНД نیش مانند мисли неш, шабеҳи неш борику тез (*мас., нўги сўзан, кард*).

НЕШТАК نیش تک *гуфт.* чашиш, чошнӣ, **нештак** задан чашидан, чошнӣ гирифтан.

НЕШТАР نیشتر олати фўлодии нўгборики тез, ки чарроҳон бо вай решҳоро чок карда фасодро мебароранд; *ба тарзи истиора* **неш-тари танқид, нештари қалам; нештар** задан ба ягон чои бадан нештар фуру бурдан, то ки риму фасод хорич шавад.

НЕШТАРБАҚО//НИШТАРБАҲО نیشتر بقا *ништрба* *кит.* дастмузди он ки нештар мезанад, дастмузди табиби рагзан.

НЕШТАРЗАН//НИШТАРЗАН نیشتر زن *кит.* 1. он ки нештар мезанад. 2. *мач.* озордиханда, золим, ситамгар

НЕШТЕЗ نیش تیز дорои неши тез, нўгтез.

НЕШУ I نیشو навъе аз олу, ки онро олуи табарӣ низ мегӯянд.

НЕШУ II نیشو *ниг.* **нештар**.

НЕШХАНД نیش خند хандае, ки аз рӯи хашм ва асабоният мекунад, захрханд, писханд; тамасхур, истехзо.

НЕШХҶҶРД نیش خورد *ниг.* **нишхӯрд**.

НЕЪМАТ *а.* نعمت 1. чизҳои зарури зиндагӣ ва рўзгор, ризку рўзӣ; **неъматҳои моддӣ** ва **маънавий** сарватҳои моддӣ ва маънавий; **нозу неъмат** васоили айшу осудагии зиндагӣ; **хони неъмат** дастархони пур аз нозу неъмат; **куфрони неъмат** носипосӣ ба некии касе; ношукрӣ. 2. бахшоиш, каромат, лутф, эҳсон. 3. осоиш, фарогат, осудаҳоли; **дар неъмат будан** бо ҳамаи молу васоили зиндагӣ таъмин

будан; дар фаровонию осудагӣ зистан.

НЕЪМАТБАХШ نعمت بخش бахшандаи нозу неъмат; саховатманди ризку рўзидиханда; **водии неъматбахш** водии фаровонибахш; водии файзбахш.

НЕЪМАТДЕҲ نعمت ده *ниг.* **неъматрасон**.

НЕЪМАТНИСОП نعمت نثار *ниг.* **неъматбахш**.

НЕЪМАТОБОД نعمت آباد чои пурнозу неъмат; макони фаровонию осудагӣ.

НЕЪМАТПАРВАРДА نعمت پرورده 1. он ки аз некии шахсе ё хонадоне дар зиндагонӣ баҳраманд шудааст. 2. он ки дар миёни нозу неъмат парвариш ёфтааст.

НЕЪМАТРАСОП نعمت رسان ризку рўзидиханда, нозу неъмат оваранда.

НИАМ نعم *ч.* **неъмат**.

НИВЕЛИР فر. نوبلير асбоби заминсанҷӣ, ки бо он фарқи баландии нисбии як нуктаи сатҳи заминро аз нуктаи дигар муайян мекунад.

НИГАРИДАН نگریدن *ниг.* **нигаристан**.

НИГАРИСТАН نگرستن 1. нигоҳ кардан, дидан, назар андохтан, назар кардан. 2. диққат додан, таваҷҷӯҳ кардан.

НИГАРИШ نگرش 1. *исми феълӣ аз нигаристан*. 2. нигоҳ, назар; наззора; мушоҳида. 3. мулоҳиза.

НИГАРОП نگران 1. *феълӣ ҳол аз нигаристан*. 2. нигоҳкунанда, бинанда. 3. чашм ба роҳ, мунтазир, умедвор: **нигарон шудан; нигарон будан** а) чашм ба роҳ будан, дар интизор будан; б) умедвор будан; в) изтироб, ташвиш..

НИГАРОП(И)ДАН نگراندن//نگرانیدن 1. *тарзи бивоситтаи нигаристан*. 2. равона кардан, гардонидан ба сӯе, моил кунондан ба тарафе.

НИГАРОПӢ نگرانی 1. мунтазирӣ, интизорӣ. 2. *нав.* изтироб; ташвиш: **изҳори нигаронӣ кардан**.

НИГАҲ نگاه *муҳаффафи* **нигоҳ**.

НИГАҲБОН نگهبان *муҳаффафи* **нигоҳбон**.

НИГАҲБОНӢ نگهبانی *муҳаффафи* **нигоҳбонӣ**.

НИГАҲДОР نگهدار *муҳаффафи* **нигоҳдор**.

НИГАҲДОРӢ نگهداری *муҳаффафи* **нигоҳдорӣ**.

НИГИЛИЗМ лот. *نگليزم* бе ҳеч асос тамоман инкор кардани маслаку мафкура, меъёр ва принципҳои пешина, нестангорӣ.

НИГИЛИСТӢ *نگليستی* мансуб ба ниғилизм: ақидаҳои ниғилистӣ.

НИГИН *نگين* 1. санги қиматбаҳо ё филизе, ки ба чашмаки ангуштарин шинонда мешавад. 2. ангуштарӣ, ангуштарин. 3. ангуштарине, ки дар ниғинаш мӯҳри ҳокимият қанда шудааст ва рамзи ҳокимияти подшоҳӣ ҳисоб мешавад; **зери нигин будан** дар таҳти ҳукми касе будан, тобеи касе будан; **ба зери нигин даровардан** ба итоати худ даровардан, зери даст кардан.

НИГИНА *نگينه* 1. *ниг*. **нигин**. 2. санги пурқимате, ки барои зинат ба чизҳо мешинонд (*ба дастаи корд, шамшер, ба танбӯр, дутор ва ғ.*).

НИГИНАДОР *دارنگينهدار* санги қиматбаҳои зинатӣ дошта (*oid* ба маснуоти заргарӣ).

НИГИНАКОРӢ *كارىنگينهكارى* сангҳои қиматбаҳо шинондашуда.

НИГИНДОР *دارنگيندار* *ниг*. **нигинадор**.

НИГИНКОРӢ *كارىنگينكارى* *ниг*. **нигинакорӣ**.

НИГИНХОНА *خاننگينخانه* ҷои насби нигин дар ангуштарин.

нигор *نگار* 1. *асоси замони ҳозираи нигоштан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маъноҳои нигоранда; рӯзноманигор, номанигор...*, наққош: **чехранигор, суратнигор**, нигошташуда: **зарнигор, гавҳарнигор**.

НИГОР *نگار* 1. нақш, гулқорӣ рӯи чизе; **нақшу нигор** *ниг*. **нақш**. 2. *маҷ*. маҳбуба, маъшуқа.

НИГОРА *نگاره* 1. нақш, тасвир расм. 2. *нав*. чизи ба намоишгузошта дар осорхона ва намоншгоҳ [*экспонат*].

НИГОРАНДА *نگارنده* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз нигоштан*. 2. мусанниф, муаллиф, нависанда. 3. *рассом, мусаввир, наққош*.

НИГОРГАР *نگارگر* наққош, *рассом*.

НИГОРИДА *نگاریده* 1. *навишташуда*. 2. *ороста, зеварёфта*. 3. *офарида, махлук*.

НИГОРИДАН *نگاريدن* нақш кардан, расм кашидан, сурат кашидан; *навиштан*.

НИГОРИН *نگارين* 1. *ороиш додашуда, зинатёфта; рангин, рангомезишуда*. 2. *зебо, хушрӯй; маҳбуба, маъшуқа*.

НИГОРИСТОН *نگارستان* 1. *ҷое, ки сурату тасвир ва нақшу нигор дорад*. 2. *намоишгоҳи осори тасвирӣ, галереяи расмҳо*.

НИГОРИШ *نگارش* 1. *исли феълӣ аз нигоштан*. 2. *тасниф, таълиф, навиштан*. 3. *расмкашӣ, нақшакашӣ, наққошӣ; нақшу нигор; тасвир, ороиш, расм, сурат*.

НИГОРПАРАСТ *نگارپرست* *кит.* бутпараст, суратпараст.

НИГОРПАРАСТӢ *نگارپرستى* *кит.* бутпарастӣ

НИГОРХОНА *خاننگارخانه* *ниг*. **нигористон**.

НИГОҲ//НИГАҲ *نگاه//نگه* чашмандозӣ барон дидан, нигариш; *дид, назар; нигоҳи бечо назари бад; нигоҳи гарм нигариши меҳромез; нигоҳи дузида назари пинҳонӣ; нигоҳи маънидор нигоҳе, ки бо он матлабе ифода меёбад; нигоҳи пурсиш нигоҳи суол-омез; нигоҳи ҳайрат ҳайратомезона нигаристан ба касе (чизе); нигоҳ доштан а) ба таҳти назар гирифтани, боздошт кардан; б) гирифта мондан, андармон кардан; в) ҳифз кардан, маҳфуз доштан; г) боздоштан, пеши чизро гирифтани, мутаваққиф сохтани; **гов (мурғ) нигоҳ доштан** *гов (мурғ) парвариш кардан, нигоҳубин намудани; худро вазнин нигоҳ доштан батамкин будани; тартиб нигоҳ доштан ба тартиб риоя кардан; ятим нигоҳ доштан касеро барои хизматгорӣ гирифтани; нигоҳ кардан а) назар кардан, нигаристани; б) рӯ ба чизе овардани, рӯ ба ҷониби чизе кардан; в) эътибор додани, назорат кардан, мувоқиқат кардан; г) муносибат кардан; **нигоҳ карда истодан** а) якзайл чашм дӯхтани, беист нигаристани; б) мунтазир шудани; **ба дасти касе нигоҳ карда мондан** дастнигар шудани, мӯҳтоҷ будани ба ёрии касе; **нигоҳ накардан** а) назар наандохтани; б) вобаста набудани, марбут набудани; **нигоҳ карда нишастан** мунтазир шудани; **бо як чашм нигоҳ кардан** як хел муносибат кардан; **нигоҳ карда мондан** мавқуф ба чизе будани; **нигоҳ карда...** а) аз рӯи..., вобаста ба..., хаминро ба назар гирифта... б) ба ҷониби..., рӯ ба... **ба маи нигоҳ кун!** ба гапи ман гӯш деҳ! **нигоҳ карда истодан...** чанд муддат таҳти назар гирифтани, мушоҳида кардан.**

НИГОҲБОН نگاهبان 1. назораткунанда, посбон, муҳофиз. 2. нигохубинкунанда, парастор.

НИГОҲБОНӢ نگاهبانی 1. муҳофизат, посбонӣ. 2. нигохубин, парасторӣ.

НИГОҲДОР نگاهدار нигоҳдоранда, посбон, муҳофиз.

НИГОҲДОРАНДА نگاهدارنده 1. сифати феълӣи замои ҳозира аз нигоҳ доштан. 2. ҳифзкунанда: хӯроки камӣ аз мурдаи нигоҳдоранда. 3. муҳофиз, посбон, нигоҳдор.

НИГОҲДОРӢ نگاهداری 1. исми амал аз нигоҳ доштан; муҳофизат: нигоҳдорӣ кардан а) муҳофизат кардан, химоят кардан; б) боздоштан, даст гирифтан. 2. риоя.

НИГОҲУБИН نگاهبین 1. парасторӣ, парвариш, муроқибат. 2. назорат, посбонӣ.

НИГОШТАН نگاهشتن *ниг.* нигоридан.

НИГУН نگون *ниг.* нагун.

НИДО ندا 1. овоз, садо, бонг, фарёд; **нидо** (дар)додан овоз баровардан. 2. *грам.* ҳиссаи тағйирнаёбандаи нутқ, ки хитобу ҳиссиёт ҳаяҷонро ифода мекунад (*мас., эҳ, оҳ, вай, об-бо*).

НИЁ نیا *кит.* падари падар ё модар, бобо, чад.

НИЁБАТ *а.* نیابت *кит.* ноибӣ, чонишинӣ; ваколат.

НИЁГОН//НИЁКОН نیاگان//نیاکان 1. *ҷ.* ниё. 2. гузаштагон, аҷдод; **алифбои ниёгон** расмулхати гузаштагон, ки мурод аз он хатти арабии тоҷикӣ; **расми ниёгон** расму оини гузаштагон.

НИЁЗ نیاز 1. ҳоҷат, эҳтиёҷ; **ниёз доштан** эҳтиёҷ доштан. 2. майлу хоҳиш; илтимос, дархост; **ба ниёз омадан** майлу хоҳиш зоҳир намудан. 3. *ниг.* назр; (2): **назру ниёз**.

НИЁЗӢ نیازی (*мансуб ба ниёз*) 1. ниёзманд; мӯҳточ. 2. *кит. маҷ.* маҳбуб; дӯст. 3. *кит. маҷ.* азиз, гиромӣ.

НИЁЗМАНД نیازمند эҳтиёҷманд, ҳоҷатманд, мӯҳточ.

НИЁЗМАНДӢ نیازمندی мӯҳточӣ, эҳтиёҷ.

НИЁИШ نیایش *кит.* 1. ситоиш, таъриф, таҳсин. 2. *кҳи.* дуо аз рӯи зорӣ ва илтиҷо.

НИЁКОН نیاکان *ниг.* ниёгон.

НИЁМ نیم *ниг.* наём.

НИЖАНД نژند *ниг.* нажанд.

НИЖОД نژاد *ниг.* нажод.

НИЗ نیز *пайвандак* ҳам, инчунин, ҳамчунин.

НИЗОМ *а.* نظام 1. тартиб, равиш; услуби ҳос, расму қоидаи махсус: **бо низому тартиб**. 2. *кит.* риштаи марворид *ва ғ.* 3. соҳт, соҳтор, система; **низоми иҷтимоӣ** соҳти ҷамъиятӣ; **низом додан** муназзам соҳтан, мурағтаб кардан, ба тартиб овардан; **ба низом омадан** мурағтаб гаштан; **низоми бонкӣ**.

НИЗОМӢ نظامی 1. ҳарбӣ, ҷангӣ: **кишти низомӣ**, **минтақаи низомӣ**. 2. **мансуб ба кӯшунҳои расмӣ** ва доимӣ; **аскари низомӣ** аскари кӯшунҳои доимӣ. 3. хизматчиҳои ҳарбӣ (дар рутбаҳои гуногун); **либоси низомӣ** пӯшоки ҳоси низомӣ, либоси ҳарбиён; **саломии низомӣ** саломии расмӣи ҳарбӣ.

НИЗОМИМОНАНД نظامیمانند монанд ба низомӣ; **либоси низомимонанд** пӯшоки ба либоси расмӣи ҳарбӣ шабоҳатдошта.

НИЗОМНОМА نظامنامه қоидаҳои навишта барои ба тартиби муайян гузаронидани коре, дастур, асоснома: **низомноман** илтиҳобот.

НИЗОР نزار хароб, лоғар; суст, заиф, назор; **зору низор** ниҳоят оҷизу бечора.

НИЗОРӢ نزاری харобӣ, лоғарӣ; сустӣ, заифӣ.

НИЗОЪ *а.* نزاع ҷангу ҷидол, кашмакаш, муноқиша; ҳусумат, душманӣ (*дар болои ҷизе*); **низоъ андохтан** дар байни қасон ҷангу муноқиша барангехтан; **низоъ бархостан** (**баромадан**) муноқиша пайдо шудан; **низоъ кардан** кашмакаш кардан, баҳсу муноқиша кардан; **низоъ хестан** ҷангу ҷидол барпо шудан.

НИЙЯТ *а.* نیت *ниг.* ният.

НИКЕЛ *олм.* نیکل *хим.* филизи сафеди нукранги дергудоз, ки барои ҳосил намудани хӯлаҳои ба гармӣ тобовару зангногир *ви ғ.* истифода мебаранд.

НИКЕЛАНДУД(А) نیکلاندود(ا) никел давондашуда: **никеландуд кардан**.

НИКЕЛӢ نیکلی *мансуб ба никел*; аз никел со-

хташуда.

НИКОТИН *фр.* *никотин* моддаи зарарноки наркотикӣ, ки дар таркиби тамоку мавҷуд аст.

НИКОҲ *а.* *никаҳ* занашӯӣ, издивоҷ; **ақди никоҳ** маросими бастанӣ аҳду паймони издивоҷ; **хати никоҳ** ҳуҷҷат дар бораи ақди никоҳ; **никоҳ кардан**, **ақди никоҳ бастан** ақди занашӯӣ бастан; **ба никоҳи касе даровардан** ба касе ба занӣ додан.

НИКОҲӢ *дар* *никаҳи* дар издивоҷи қонунӣ буда, расман занашӯ гардида; **зани никоҳӣ** зани дар ақди никоҳ буда.

НИКОҲНОМА *نامه نكاح* хати никоҳ.

НИКОҲОНА *د. نكاحانه* маблағе, ки барои хондани хутбаи никоҳ ва ақди никоҳ дода мешавад.

НИКУҲИШ *ش نكوهش* *ниг.* *накӯҳиш*.

НИҚ *ق* *гуфт.*: **ниқ нагуфтан** хомӯш будан, ҳарфе назадан.

НИҚҚӢ *قى* *ниққӣ накардан* *гуфт.* ҳарфе назадан; тамоман хомӯш истодан.

НИҚОБ *а.* *نقاب* 1. пардаи рӯйпӯшӣ, рӯбанд; чашмбанд; чодар. 2. он чи барои нашиносондани худ дар бозию базмҳои хурсандӣ ба рӯй мепӯшанд; **ниқоб аз рӯй бардоштан** а) парда аз рӯй гирифтани рӯй кушодан; б) худро дар симои аслии худ намоёндан; **ниқоб ба рӯй кашидан** а) зери ниқоб шудан; б) худро дигар карда нишон додан; **ниқоб аз рӯи касе бардоштан** сохтакори касеро фош кардан, симои ҳақиқии касеро ошкор намудан.

НИҚОБДОР *دار نقابدار* он ки бо ниқоб рӯяшро пӯшондааст, рӯпӯшида; пардапӯш.

НИҚОБӢ *بى نقابى* ниқобпӯш, ниқобдор; **зани ниқобӣ** зани рӯйпӯшида.

НИҚОБПӢШ *ش نقابپوش* *ниг.* *ниқобдор*.

НИҚОБПӢШИДА *دا نقابپوشيده* *ниг.* *ниқобпӯш*.

НИҚОБПӢШӢ *شى نقابپوشى* 1. ниқоб ба рӯй гирифтани (кашидан). 2. *мач.* пинҳон кардан, пардапӯш кардан.

НИҚОР *а.* *نقار* интиқом, қасос; **ниқор гирифтани** қасос гирифтани аз касе.

НИҚОРГИР *گير نقارگير* касе, ки ниқор мегирад,

ниқоргиранда, қасосгир, интиқомгир.

НИҚОРГИРАНДА *ندۀ نقارگير* *ниг.* *ниқоргир*.

НИҚОРГИРӢ *بى نقارگيرى* *исли амал аз ниқор гирифтани*; қасосгирӣ, интиқомгирӣ.

НИҚОРТАЛАБ *ب نقارطلب* *с.* тарафдори сиёсати ниқорталабӣ.

НИҚОРТАЛАБӢ *بى نقارطلبى* *с.* сиёсати давлатҳои дар ҷанг шикастхӯрда, ки бо баҳонаи қасосгирию интиқомчӯӣ ба ҷанги нав тайёрӣ мебинанд.

НИҚОРЧӢ *چى نقارچوى* интиқомчӯӣ; ниқорталаб.

НИҚРИС *س نقريس* *тиб.* дарди бандҳои устухони дасту пой, подагра.

НИЛ *خ.* *نيل* 1. *бот.* гиёҳест дар мамлакатҳои гарм, ки аз шираи он ранги нилӣ мегиранд; индиго. 2. ранги кабудӣ баланди сиёҳтоб, ранги лочувардӣ.

НИЛА *له نيله* ҳар чизи кабудранг (*маҳсусан қома*).

НИЛГУН *گون نيلگون* ба монанди ранги нил кабуд; **нилобӣ**: **осмони нилгун**.

НИЛӢ *بى نيلي* ба ранги нил, ранги кабудӣ сиёҳчатоб, нилгун; **гунбади нилӣ** *кин.* осмон.

НИЛК//НАЛК *ك نلك* *кит.* олуи хушк.

НИЛОБИРАНГ *نگ نيلبرنگ* ба ранги нилобӣ, кабудранг.

НИЛОБӢ *بى نيلابى* нилӣ, нилгун, кабуд.

НИЛУФАР *خ.* *نيلوفر* *бот.* як навъ растании обии барғҳояш калону гулаш сафед, зард ё кабудранг аст, ки бо баромадани офтоб аз об сар берун меорад ва баробари нишастани офтоб дар об фуру меравад, савсани обӣ.

НИЛУФАРӢ *بى نيلوفرى* ба ранги нилуфар, лочувардӣ; кабуд, осмониранг.

НИЛУФОМ *م نيلوفام* кабудранг, осмониранг.

НИМ *نيم* 1. як қисм аз ду қисми баробари чизе, нисфи ҳар чиз; **нияти нағз ними давлат** (*мақ.*); **ними шаб** нисфи шаб, миёнаи шаб; **ним санг** а) *кҳн.* воҳиди андозаи масофае, ки ба нисфи фарсанг - 4 км. баробар аст; б) *кҳн.* вазни муодили нисфи санг (*воҳиди ченаки вазн*), ки дар ҳар ҷо ҳар хел буд; **ним сол** шаш моҳ. 2. нотамом, нопурра; **ниму нимқора** нопурра,

НИМ

нотамом. 3. *чузъи пешиши баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нисфи чизе* ё нопурра ва нотамом будани чизе: **нимабрешимӣ**, **нимпахтагӣ**, **нимсард**, **нимгарм**.

НИМА نیمه 1. нисфи ҳар чиз; миёни ҳар чиз: **ниман роҳ**, **ниман шаб**. 2. нопурра, нотамом; қисман.

НИМАБРЕШИМӢ نیمابریشمی қисман нахи абрешимӣ дошта; матои нимшоҳӣ.

НИМАВТОМАТӢ نیمواتامتی қисман автоматӣ шуда: **мошинаҳои нимавтоматӣ**.

НИМАГӢ نیمگی ба ду ними баробар, нисфӣ, нимӣ.

НИМАРОҲ نیمهراه ними роҳ, миёни роҳ; **дар нимароҳ** мондан.

НИМАСРӢ نیم عصری иборат аз ним аср; дар худуди ним аср; 50-солагӣ; **чашни нимасрии муассиса**.

НИМАФРОШТА نیمافراشته *ниг.* **нимбардошта**.

НИМАШАБ نیمشب *ниг.* **нимшаб**.

НИМАШАБӢ نیمشبی *ниг.* **нимишабӣ**.

НИМБАРАҲНА نیمبرهنه қисман бараҳна, нимлуч.

НИМБАРДОШТА نیمبرداشته нимафрошта, ба андозаи миёна баланд будани чизе; **парчами нимбардошта** парчами то нисф боло шуда.

НИМБЕДОР نیمبیدار он ки ба хоби сахт нарафтааст; **нимхобу нимбедор** дар ҳолати хобу бедор.

НИМБЕДОРӢ نیمبیداری нимхобу нимбедор будан; ҳолати нимхобино нимбедорӣ.

НИМБЕКОР نیمبیکار касе, ки бо кор пурра таъмин нест.

НИМБЕМОР نیمبیمار он ки ҳоло тамоман сиҳат наёфтааст. **нимсиҳат**.

НИМБИЁБОН نیمبیایان *ниг.* **нимдашт**.

НИМБИРӢН نیمبریآن каме бирёншуда, пурра бирённашуда.

НИМБИСМИЛ نیمبسمل нимкушта, нимҷон.

НИМБОЗ نیمباز нимвоз, нимкушода: **чашти нимбоз**.

НИМБУД نیمبود ба дараҷаи ним будшуда; **кори нимбуд** коре, ки то нисф иҷро шудааст, **кори пурра** ба анҷом нарасида.

НИМБУР نیمبر то нисф буридашуда.

НИМБУТТА نیمبته растаниҳое (*аз қабилӣ терескен*, аксари навъҳои дармана), ки қисми поёнии навдаҳояшон ба ҷӯб табдил меёбанду қисми болоии онҳо алафӣ буда, ҳар сол нобуд мешаванд.

НИМВАЙРОНА نیمویرانه *ниг.* **нимхароба**.

НИМВАҲШӢ نیموهشی тамоман ваҳшинабуда.

НИМВО نیموا *ниг.* **нимбоз**.

НИМГАРДОН نیمگردان то нисф ё каме гардондашуда, **нимрӯя**: **нимгардон кардани рӯй**.

НИМГАРМ نیم گرم на хуку на гарм, камтар гарм: **оби нимгарм**, **чойи нимгарм**.

НИМГИРИФТА نیمگرفته нимхиррӣ, нимхирросӣ: **овози нимгирифта**.

НИМГУРУСНА نیمگرسنه он ки пурра сер нест; **нимсеру нимгурусна** на серу на гурусна.

НИМГУРУСНАГӢ نیمگرسنهگی нимгурусна будан, пурра сер набудан; ҳолати нимсеру нимгурусна.

НИМГУШНА نیمگشنه *ниг.* **нимгурусна**.

НИМГУРМА نیمغرم нофаҳмо, норавшан: **нимгурма талаффуз кардан**.

НИМДАРИДА نیمدریده каме дарида, қисман порашуда.

НИМДАШТ نیمداشت сахрое, ки нима аз он бе обу гиёҳ ва нима сабзу хуррам аст, **нимбиёбон**.

НИМДОИРА نیمدائره нисфи доира; **нимҳалка**: **нимдоира нишастан**.

НИМДОНАГӢ نیمدانگی як доноро ба ду хисса тақсим карда; **нимтой**, **нисфӣ**.

НИМДОШТ نیمداشت чизи муддате дар истифодабуда ё пӯшидашуда: **либоси нимдошт**; **пойафзори нимдошт**.

НИМДУНБУЛ نیمدنبل ба пухтан наздикшуда; **нимпухта**: **гандуми нимдунбул**, **лӯбиёи нимдунбул**; **тухми нимдунбул** тухми мурғи нимпухтаву нимҳом.

НИМЗИНДА نیم زنده нимчон: ним зидаву ним-мурда.

НИМИРЎЗӢ نیم روزی вақти пешин, нимаи рӯз, зӯҳр.

НИМИСТГОҲ نیم استگاه истгоҳи хурди роҳи оҳан.

НИМИШАБӢ نیم شبی вақти ними шаб.

НИМӢ نیمі ниме (нисфе) аз чизе, ки ба таври мусовӣ ба ду тараф мерасад; ба ҳар як кас ба андозаи ним-ним; нисфӣ.

НИМКАТ نیم کات кати хурд; ҳарак.

НИМКАФОН نیم کفان: листай нимкафон пистай даҳонаш нимкушода; нимкафон қардан қалон-қалон шикастан (*мас., ҳезумро*).

НИМКОВОК نیم کاواک то нисф миёнтиҳӣ як андоза дарунҳоли: нимковок қардан, нимковок мондан.

НИМКОЛА نیم کاله *гуфт* ниг. нимқора.

НИМКОРА نیم کاره нотамом, ноқурра, чала. ниму нимқора чала, нотамом; нимқора мондан (*партофтан*) қореро ба итмом нарасонидан, ноқис гузоштан.

НИМКОРАГӢ نیم کاره گی нотамомӣ, ноқуррагӣ, ба анҷом нарасидагӣ.

НИМКОСА نیم کاسه қосача, пиёлаи қалон; дар таги қоса нимқоса ҳаст (*мақ.*) дар мавриди дар қоре ниҳон будани сирре, мақсаде ё ҳилаю найранге гуфта мешавад.

НИМКОФ نیم کاف нимбоз, нимкушода, нимроғ.

НИМКУРА نیم کره ними кура(и замин): нимкураи шимолӣ, нимкураи ҷанубӣ.

НИМКУШО نیم کشا нимбоз, нимкоф, нимроғ: дари нимкушо, тирезаи нимкушо, чашмро нимкушо қардан.

НИМКУШОДА نیم کشاده ниг. нимкушо.

НИМКУШТА نیم کشته нимбисмил, нимчон; зада нимкушта қардан мурданивор задан, ниҳоят саҳт лату қӯб қардан.

НИМКӢР نیم کور он ки қобилияти биноии ӯ ба дараҷаи нисфи зарурӣ аст, чашмони ӯ хира шудааст: чашмони нимкӯр.

НИМКӢФТА نیم گفته : гӯшти нимкӯфта гӯшти бо

қӯбаи маҳсус зада андақ мулоим қарда; галлаи нимқуфта ниг. ярма.

НИМЛАНГ نیم لنگ *қит.* асбоби тасмамонанди чармӣ барои дар пушт нигоҳ доштани қамон; тасмаи туфанг; қамондон.

НИМЛИТРА نیم لتره ҳар зарфе, ки дар ҳаҷми ним литр гунҷоиш дорад.

НИМЛУЧ نیم لوج ниг. нимбараҳна.

НИММАНИӢ نیم منی *қҳн.* чорпудӣ: деги нимманӣ.

НИММАСТ نیم مست он ки тамоман маст нашудааст, ширақайф на масту на хушёр, ниммасту нимхушёр.

НИММОҲА نیم ماهه 1. муддати нисфи моҳро дошта, ним моҳро пурқарда. 2. муддати 15 рӯзро фарогиранда; музди қори ниммоҳа музде, ки барои қори 15-рӯза пардохта мешавад; нақшаи ниммоҳа нақшаи қорқое, ки бояд дар мӯҳлати ним моҳ иҷро қарда шаванд.

НИММУРДА نیم مرده нимчон; бемадор, сусту лақот.

НИММУСТАҚИЛ نیم مستقل давлат ва мамлақате, ки истиқлоли қомил надорад.

НИММУСТАМЛИКА نیم مستملکه мамлақати нимасоҳибхтиёр, ниммустақил (*дар қорқои маъмурию давлатдорӣ*).

НИММУҲОФИЗ نیم محافظ ниг. ниммуҳофизатчӣ.

НИММУҲОФИЗАТЧӢ نیم محافظتچی *варз.* яке аз бозингарони футболу хоккей, ки алоқаи байни муҳофизатчиён ва ҳуҷумқунандагон ба воқеаи ӯ сурат мегирад.

НИМНАМО نیم نما чизе, ки нисфи он ба назар менамояд, нимаш намоеӣ; моҳи аз таги абр нимнамо.

НИМНИГОҲ نیم نگاه назари сатҳӣ, нигоҳи андақ; нигоҳ бо қирраи чашм; нимнигоҳ қардан бедикқатона назар андохтан, бо қирраи чашм нигоҳ қардан.

НИМНИДО نیم ندا бонг бо садои наҷандон баланд; хитоби бечуръатона.

НИМНИҚОБ نیم نقاب ниқоби борик, ки фақат қисми болоии рӯйро мепӯшонад.

НИМНИҲОӢ نیم نهائی нимфиналӣ, бозиқо ва мусобиқақое, ки ба даври пеш аз ниҳой ворид

НИМ

- шуда дар онҳо чор даста ё чор нафар боқӣ мондаанд.
- НИМНИШАСТ** نیم نشست пахлӯ зада ё така карда ништастан.
- НИМНОҚИЛ** نیم ناقل *физ.* чисмҳое, ки аз чихати дараҷаи ҷараёни барқро чи тавр гузаронида-нашон дар байни филизот ва диэлектрикҳо ҷой гирифтаанд.
- НИМНОҚИЛӢ** نیم ناقلی *мансуб ба нимноқил;* дорои нимноқил: **асбобҳои нимноқилӣ.**
- НИМОСТИН** نیم آستین остинаш ним, остинкӯтоҳ: куртаи нимостин.
- НИМПАЗ** نیم پز нимпухта, нимхом (*oid ба таом*): нимпаз кардан, нимпаз шудан.
- НИМПАЙКАРА** نیم پیکره хайкали аз миён болои одам.
- НИМПАРДА** نیم پرده 1. пардаи матое, ки аз поин қариб то нисфи тирезаро фаро мегирад, пардаи кӯтоҳи тиреза. 2. *мус.* яке аз фосилаи хурдтарини байни оҳангҳои мусиқӣ.
- НИМПАҲЛУ** نیم پهلو ба як бари бадан така карда дароз кашидан.
- НИМПАШМИН** نیم پشمین порҷаи аз нахи пашмӣ ва пахтагӣ бофташуда.
- НИМПУДӢ** نیم پودی *вазни нисфи пудро дошта (баробар ба 8 кг): санги нимпудӣ.*
- НИМПУР** نیم پر то нисф пуркардашуда: **сатили нимпур.**
- НИМПУХТ(А)** نیم گپخته 1. нимпаз, нимхом. 2. нимдунбул, нимрасида (*oid ба мева*).
- НИМПӢСИДА** نیم پوسیده *пурранапӯсида.*
- НИМПӢСТИН** نیم پوستین *пӯстини кӯтоҳи то зону.*
- НИМПӢШНИМПӢШИДА** نیم پوش // نیم پوشیده *ним пӯшидаву нимкушода: нимпӯш кардан (чаширо).* 2. то ним панаҳ, қисман пинҳон.
- НИМРАВШАН** نیم روشن на он қадар равшан, каме равшан.
- НИМРАНГ** نیم رنگ 1. дорои ранги норав шан, камранг. 2. *бот.* як навъ ангури дерпаз, ки баъди пухтан зарди сафедча ё гулоби мешаванд.
- НИМРАС** نیم رس *норасида, нимпухта, нимпаз: сарҳои нимраси ҷуворӣ.*
- НИМРАСМӢ** نیم رسمی *бо риояти ноপুরраи талаботи ҳукумату мансабдорӣ ва расмӣ: даъвати нимрасмӣ; либоси нимрасмӣ либоси ним ба либоси ашхоси расмӣ ҷавобгӯ.*
- НИМРАҲА** نیم ره *ниг. нимроҳа.*
- НИМРОҒ** نیم راغ *нимкушода, нимбоз: дари нимроғ.*
- НИМРОҲА** نیم راه *нисфи роҳ, миёни роҳ, нима роҳ.*
- НИМРУХ** نیم رخ *ниг. нимрӯ(ӣ).*
- НИМРӢ(Ӣ)** نیم روی *сурат ё тасвире, ки як тарафи рӯи одамро нишон медиҳад, нимрух (профил).*
- НИМРӢЗ** نیم روز 1. нисфи рӯз, нимаи рӯз; нимрӯзӣ, зӯҳр, пешин. 2. *кит.* ҷануб, тарафи ҷануб. 3. номи қадимии вилояти Систон. 4. *мус.* номи як оҳанги қадимӣ.
- НИМРӢЗА** نیم روزه *мансуб ба нимрӯз (1); дар муддати нисфи рӯз иҷрошаванда: нимрӯза қор, нимрӯза роҳ.*
- НИМРӢЗИНА** نیم روزینه *ниг. нимрӯза: қори нимрӯзина.*
- НИМРӢЗӢ** نیم روزی *вақти зӯҳр, пешин.*
- НИМРӢЯ** نیم رویه 1. ними рӯйро намоён карда, бо як пахлуи рӯй: **нимрӯя истодан.** 2. яктарафа, яксӯя: **нимрӯя сурх кардан (тасфондан); токиро нимрӯя ниҳодан токиро қач ба сар ниҳодан.**
- НИМСАДО** نیم صدا *зби. овозе, ки вобаста ба мавқеи ҳиҷо гоҳе садонок ва гоҳе ҳамсадо мешавад (мас., j ва w дар забони англисӣ).*
- НИМСАРД** نیم سرد *нимхунуку нимгарм.*
- НИМСЕР** نیم سير *на он қадар сер, на гуруснаву на сер; муқоб. нимгурусна.*
- НИМСЕРӢ** نیم سیری *нимсер будан, ҳолати на серу на гурусна будан.*
- НИМСОАТА** نیم ساعت *ним соат, (30 дақиқа)-ро фарогиранда, дар ним соат иҷрошаванда: қори нимсоата, сӯхбати нимсоата.*
- НИМСОАТИНА** نیم ساعتینه *ниг. нимсоата.*

НИМСОЛА *нимсала* *мансуб ба нимаи сол*, 6-моҳа: *нимсолаи дувум нисфи дуюми сол*; *мачаллаи нимсола* мачаллае, ки дар ним сол як бор чоп мешавад.

НИМСОЛИНА *нимсалине* мутааллиқ ба муддати ними сол; нимсола.

НИМСОЛӢ *нимсали* шашмоҳӣ; дар ним сол як бор.

НИМСОХТ *нимсохт* нима сохташуда; чала ва нотаоммонда.

НИМСУФТА *нимсфате* он чи ҳанӯз ба тамои суфта нашудааст, комилан ҳамвор нагардидааст.

НИМСӢЗ *нимсӯхта*; нимдаргирифта, (чӯби) як тарафаш сӯхта.

НИМСӢХТА *нимсохте* *ниг.* *нимсӢз*.

НИМТА *нимте* *гуфт*. 1. нимаи чизе, нисфи чизе; *нимтаи нон роҳати чон (мақ.)* *якта-нимта* хеле кам, ягон-ягон; *нони касеро нимта кардан (мақ.)* ба даромади касе халали калон расондан, ба манфиати касе зарар расондан. 2. *маҷ.*, *гуфт*. як шишаи нимлитра (*доир ба арак*).

НИМТАБАҚ *нимтабақ* табақи хурд, табақча.

НИМТАБАССУМ *нимтабассум* табассуми малех, табассуми андак: *нимтабассум кардан*.

НИМТАГӢ *нимтаги* *гуфт*. 1. нисфӣ, нимтанимта, ним-ним. 2. *кин.* нимлитрӣ (*оид ба арак*).

НИМТАЙӢР *нимтайр* ҳар чизи нима омодашуда; ба такмил заруратдошта: *маҳсулоти нимтайёр*.

НИМТАНА *нимтене* камзӯлча, гуппича; *расми нимтана* расме, ки дар он аз миён болои тани одам акс ёфтааст.

НИМТАХТ *нимтахт* кати хурд; тахти хурди хоб, нимкат.

НИМТАӢЗИМ *нимтаъзим*: *нимтаъзим кардан* қоматро каме ҳам кардан (*ба аломати эҳтиром*).

НИМТИХӢ *нимтихи* чизи нисфи он холӣ, то нима пур кардашуда.

НИМТОРИК *нимторики* ҳолати байни торикию равшанӣ; андак торик.

НИМТОРИКӢ *нимторики* нимрӯшноию нимсиёҳӣ; говгум, вақти шом.

НИМФАРБЕӢ *нимфарбе* на он қадар фарбех, нисфи дараҷаи фарбехиро гирифта.

НИМФИНАЛӢ *нимфинали*: *мусобиқаи нимфиналӣ* ду вохӯрии пеш аз охирини 4 даста ё 4 нафар варзишгар, ки голиби ҳар як вохӯрӣ ҳаққи дар бозии финалӣ иштирок карданро ба даст меорад, нимниҳой.

НИМӢАМ *нимхам* то нисф ҳам шуда; хамида, қач; *нимхам шуда роҳ рафта* бо қомати ҳам (қат) роҳ рафта.

НИМӢАНД *нимханд* *ниг.* *нимханда*.

НИМӢАНДА *нимханде* табассум, лабханд.

НИМӢАРОБ *нимҳароб* ҳанӯз тамоиан вайроннашуда; (*димнаи*) нимвайрона.

НИМӢЕЗ *нимҳез* аз ҷои нишаст то нимаи қомат хеста, ҳолати байни хестану нишастанӣ: *нимҳез шудан*.

НИМӢОБ *нимҳоб* ҳолати байни хобу бедорӣ; хоби сабук.

НИМӢОИДА *нимҳаида* пурра хоида нашуда.

НИМӢОЛӢ I *нимҳали I* нисфаш холӣ, то ним пур.

НИМӢОЛӢ II *нимҳали II* *дар бозихои варзишӣ*: нисфи як холи бурд барои ҳар ҳариф.

НИМӢОМ *нимҳам*. 1. нимпухта, нопухта (*оид ба нон, таом*). 2. норасида: *меваи нимҳом*.

НИМӢУФТА *нимҳфате* *ниг.* *нимҳоб*.

НИМӢУШК *нимҳушк* ҳанӯз тамоиан хушкнашуда: *ҳезуми нимҳушк*.

НИМӢӢРДА *нимҳӯрде* аз касе пасмонда (*оид ба хӯрок*); сарқут.

НИМӢАЛҚА *нимҳалқе* нимдоира.

НИМТАРГ//НИМТАРК *нимтарг//нимтарк* *кҳн.* 1. қулохе, ки дар вақти чанг мепӯшиданд, хӯд. 2. навъ аз хайма, хаймаи хурд.

НИМӢУШӢР *нимҳушир* дар ҳолати як дараҷа хушӯру як андоза маст: *ниммасту нимҳушӯр*.

НИМЧА I *нимҷе* *кҳн.* воҳиди ченаки вазн, ки таҳминан ба 400-500г баробар будааст.

НИМЧА II *нимҷе* 1. ҳар чизи кӯтоҳ (*хусусан ли-*

НИМ

бос). 2. *гуфт.* нимкола, чала.

НИМЧАГӢ *گیمچیگی* ба вазни нимча; ба кадри 400-500 граммӣ: **чойи нимчагии когазпеч, шамъи нимчагӣ.**

НИМЧАМУЛЛО *нимҷеҳма* муллои мадраса хатмнакарда; муллои чаласавод.

НИМҚАЗИРА *нимҷазире* *ҷузр.* қитъаи байни об, ки се тарафи онро об фаро гирифта, аз як тараф ба хушкӣ пайваст аст.

НИМЧИДӢ *нимҷидӣ* на тамоман чиддӣ; ҳазломез: **суханони нимчиддӣю нимшӯхӣ.**

НИМҶОМА *нимҷаме* нимкамзӯли пахтанок; фуфайка.

НИМҶОН *нимҷан* 1. ба ҳалокат наздикрасида, ниммурда. 2. фартут, беқувват, сусту заиф.

НИМШАБ *нимшерб* 1. нимаи шаб, нисфи шаб. 2. *мач.* бевақт, дер (*баъд аз фаро расидани шаб*).

НИМШАФФОФ *нимшэфф* на он қадар шаффоф, шаффофияташ на ба дараҷаи пурра.

НИМШИКАН *нимшикан* 1. нимшикаста, нимпора. 2. қаткарда, қатшуда, хамшуда; **каллапӯшро нимшикан мондан** каллапӯшро қач (нимрӯя) ба сар мондан.

НИМШИКАСТА *нимшикесте* нимвайрон, нимхароб, пурра нашикаста.

НИМШОӢ *нимшомӣ* матое, ки ними нахаш аз шохист, нимабрешимӣ.

НИМШУКУФТ *нимшукфт* нисф кушодашуда, нисф бозшуда (*нисбат ба гул*).

НИМШУНАВО *нимшунаво* овози паст: **бо овози нимшунаво.**

НИМШУСТА *нимшусте* ба пуррагӣ нашуста, тоза шустанашуда.

НИМШӢ *нимшӯхӣ* бо андак шӯхӣ; шӯхиомез, нимҳазл: **нимшӯхию нимчиддӣ.**

НИНАКШАХ *нимнакшох* *гуфт.* гарданшахи бешарм, якрави берӯ.

НИНАКШАӢ *нимнакшохӣ* *гуфт.* гарданшахӣ, якравӣ; берӯӣ.

НИНИЧА *нимниҷе* *гуфт.* тифли навзод.

НИНӢ *нимни* *ниг.* пинича.

НИОБИЙ *лот.* *нибийи* *хим.* филизи пӯлодранги сахтгудоз ва устувор, ки дар саноати электротехникӣ, мушаксозӣ *ва г.* истифода мебаранд.

НИРӢ//НЕРУ *ниро* қувва, зӯр, қудрат.

НИРӢМАНД *нироманд* пурқувват, пурзӯр, тавоно.

НИРӢМАНДӢ *ниромандӣ* пурқувватӣ, пурзӯрӣ, тавоноӣ.

НИСБАТ *а.* *нисбат* иртибот ва муносибати байни ду чиз ё ду кас; **нисбати...** муносибати..., робитаи...; алокаи...; **нисбати хешӣ доштан** *ба касе* робитаи хеши доштан бо касе; **нисбати шогирдӣ доштан** *ба касе* шогирд будан ба касе; **нисбат ба...** а) назар ба..., қиёсан бо..., дар муқоиса бо.... б) дар ҳаққи..., дар бораи..., оид ба... (*ба ин маъноҳ* ба ҷои «нисбат ба...» *кор фармудани* нисбати ... аз ғасоҳат дур аст). **нисбат додан** ба касе мансуб донистан, махсус шуморидан ба касе; **нисбат доштан** муносибат доштан, рабт доштан, дар алоқа будан, бо касе, чизе; мансуб будан, ба касе, чизе; **нисбати ду адад риёз.** ҳосили тақсима, ки дар натиҷаи тақсим кардани адади яқум ба адади дуҷум ба даст меояд; **нисбати таносуб риёз.** номи мавзӯи арифметикӣ; **й-йи нисбат** *грам.* пасванди й-йи нисбӣ, ки сифати нисбӣ месозад.

НИСБАТАН *а.* *нисбат* ба чизҳои ҳамрадифи худ, қиёсан.

НИСБӢ *нисби* мансуб ба нисбат; сифати нисбӣ *грам.* сифате, ки бо й-йи нисбат сохта шудааст (*мас.* падарӣ, ҳаққи падарӣ...); **ҷонишини нисбӣ** *ниг.* **ҷонишини саволӣ.**

НИСВОН *а.* *нисван* *кит.* занон.

НИСӢН *а.* *нисан* фаромӯшӣ, аз хотир баровардан; **ба тоқи нисӢн гузоштан (ниҳодан)** фаромӯш кардан.

НИСО *а.* *ниса* *кит.* занон, занҳо.

НИСОБ *а.* *нисаб* *кит.* 1. асли ҳар чизе; **ба нисобаш расонидан** то ба дараҷаи аслиаш расонидан. 2. ибтидо, оғози ҳар чиз. 3. *таър.* миқдори пулу моле, ки аз он закот додан лозим будааст.

НИСОР *а.* *нисар* 1. пошиш, резиш (*мас., пулро дар ҷаши арӯсӣ ба сару тағи пои арӯсу домод*). 2. фидо, қурбон; **нисор кардан** а) рехтан, поши-

дан (*мас., чизҳои пурқимат ва таширо*); б) фидо кардан, қурбон кардан: **чон нисор кардан**.

НИСФ *а.* نصف як ҳисса аз ду ҳиссаи баробари чизе, ним, нима, ними чизе: **нисфи роҳ**, **нисфи умр**; **нисфи шаб** нимаи шаб; соати дувоздаҳи шаб, ки шабонарӯз аз он шуруъ мешавад; **нисф шудан** нима шудан; аз **нисф гузаштан** аз нима зиёд шудан; **рохро нисф кардан** ними рохро тай кардан.

НИСФАКОР *кар نصفه таър.* деҳқоне, ки барои соҳиб шудан ба нисфи ҳосил замини каси дигарро кишт мекард.

НИСФАКОРӢ *кари نصفه کاری таър.* қору шугли нисфакор; киштукори замини дигаре барои соҳиб шудан ба ними ҳосил.

НИСФИРӢ *روزى نصف روزى* вақти нисфи рӯз, дар нимаи рӯз, зӯҳр, пешин.

НИСФИШАБӢ *شبى نصف شبى* вақти нисфи шаб, дар нимаи шаб, нимашабӣ.

НИСФУННАҲОР *а.* نصف النهار *кит.* миёнаи рӯз, ними рӯз, вақти пешин, зӯҳр; **нисфуннаҳор** *ниг.* меридиан.

НИТОҚ *а.* نطاق *кит.* миёнбанд, камарбанд.

НИТОЧ *а.* نتاج *кит.* 1. насл, зот; зоида; бачаи чорпоён; **ниточ гирифта** насл гирифта. 2. натиҷа, самар, маҳсул.

НИТРАТ *ю.* نيتريت *хим.* намаки кислотае, ки аз гази нитроген бо роҳҳои гуногун ҳосил мешавад.

НИТРОГЕН *ю.* نيتراگين *гази* бибӯю беранг, ки қисми асосии ҳаворо ташкил медиҳад, азот.

НИФА *нيفة* 1. чон бандгузаронии эзор. 2. эзорбанд; камарбанди шалвор.

НИФОҚ *а.* نفاق 1. дурӯягӣ, мунофиқӣ. 2. хусумат, душманӣ; **нифоқ андохтан** чудой андохтан; ба якдигар душман кардан.

НИФОС *а.* نفاس 1. хунравии баъди таваллуд дар занон. 2. айёми чиллаи зани таваллудкарда.

НИХТА *نخته* *гуфт.* халондани халаҷуб (*ба хар дар вақти рондан*); **нихта кардан/нихта задан** а) халаҷуб халондан (*ба хар*); б) пӯги ангуштро ба паҳлуи касе расонидан, оҳиста хала

карда мондан (*барои водоштан ба коре*).

НИХЕБ *а.* نهييب *кит.* ҳайбат; тарс, бим.

НИҲОД *نهاد* *асоси замони гузашта* аз **ниҳодан**.

НИҲОД *نهاد* 1. табъ, табиат; сиришт; тинат; **дар ниҳоди...** ботини одамӣ. 2. *маҷ.* бунёд, асос.

НИҲОДАН *نهادن* 1. чизеро ба ҷое мондан, гузоштан. 2. канор гузоштан (*барои захира*); захира кардан; **рӯ ба гурез ниҳодан** рӯ ба гурез овардан, гурехтан, фирор кардан.

НИҲОЗИДАН//НИҲОЗИДАН *نهانيدن* *кит.* тарсидан, бим бурдан, ваҳмидан.

НИҲӢ *نهائى* *мансуб ба ниҳоят*; охирӣ, охирин, хотимавӣ; **натичаҳои ниҳӢ** натиҷаҳои охирин.

НИҲӢ I *نهال* 1. дарахти нав шинондашуда, дарахти навраста ва ҷавон; **ниҳӢ шинондан** дарахти ҷавонро ба ҷое шинондан, ниҳӢ кучат кардан, гарс кардан. 2. танаи аз замин нав қадкашидаи растанӣ; **ниҳӢ аз об сер не, бача аз хоб сер не** (*зарб.*)

НИҲӢ II *نهال* *кит.* бистар, рахти хоб, кӯрпаву болин, болишт.

НИҲӢЛА I *نهاله* *кит.* 1. дарахти наврӯида, ниҳӢ. 2. шоҳаи дарахт, ки шикорчиён ба нӯги он латтапораеро баста овезон карда, дар як тарафи дом мегуздоранд, то ки ҷонварон аз он тарсида ба сӯи дом раванд.

НИҲӢЛА II *نهاله* *кит.* камин; камингоҳи сайёд ё душман.

НИҲӢЛАГОҲ//НИҲӢЛАГАҲ *نهاله گاه//نهاله گه* *кит.* камингоҳ, махсусан камингоҳи шикорчиён.

НИҲӢЛЗОР *نهالزار* майдони ниҳӢлҳо, заминни дарахтони ҷавон.

НИҲӢЛӢ I *نهالى* дарахти навраста барои кӯчат.

НИҲӢЛӢ II *نهالى* *кит.* бистар, болишт.

НИҲӢЛПАРВАР *نهالپورو* парварандаи ниҳӢлҳо; богбони хочагии оид ба таҳия ва парвариши ниҳӢлҳо барои кӯчат.

НИҲӢЛПАРВАРӢ *نهالپوروى* парвариши ниҳӢл; оид ба таҳия ва нигоҳубини ниҳӢлҳо барои кӯчат: хочагии **ниҳӢлпарварӣ**.

НИХ

НИХОЛХОНА نهالخانه ҷои махсус барои парвариши ниҳолҳо; гармхонаи ниҳолрасонӣ.

НИХОЛШИНОНӢ نهالشانانӣ *исми амал аз ниҳол* шиндон; дарахтшинонӣ, кӯчаткунии ниҳолҳо: мавсими ниҳолшинонӣ.

НИҲОН نهان пӯшида, пинҳон, нухуфта; дар **ниҳон** ниҳонӣ, пинҳонӣ; дар **ошкоро ва ниҳон** рӯирут ва пинҳонӣ; **рози ниҳон** сирри махфӣ; **ниҳон гаштан(шудан)** пинҳон шудан, аз назар нопадид гаштан; **ниҳон доштан** пӯшида нигоҳ доштан, пинҳон кардан; **ниҳон кардан** пинҳон кардан, махфӣ нигоҳ доштан; **ниҳон мондан** пӯшида мондан, ошкоро ва фош нашудан.

НИҲОНГОҲ نهانگاه ҷои пинҳон шудан, ҷои пинҳон.

НИҲОНӢ نهانى 1. махфӣ, пинҳонӣ, пӯшида; душмани **ниҳонӣ** хасми пӯшидакор. 2. ба таври пинҳонӣ, махфиёна.

НИҲОНХОНА نهانخانه хилватхона, ҷои хилват, ки дар зери замин барои нигахдории хӯрокворӣ ва химоя аз сардиву гармӣ сохта мешавад.

НИҲОЯТ نهايت 1. охир, анҷом, поёни коре ё чизе. 2. оқибат, дар охир, билохира. 3. хеле, бисёр, аз ҳад зиёд, беҳад, беандоза, бағоят; **ниҳоят зарур** хеле ва беҳад зарур; **ба ниҳояти...** ба дараҷаи охири..., **ба ҳадди охири ... дар ниҳояти...** ба дараҷаи олнии...

НИШАЛЛО نشالا шириниест, ки бо омезиши қиёми шакар ба кафки бех ва сафедаи тухм тайёр карда мешавад.

НИШАЛЛОПАЗ نشلاپاز он ки нишалло мепазад.

НИШАЛЛОПАЗӢ نشلاپازى пухтани нишалло; касб ва кори нишаллоҳпаз.

НИШАЛЛОФУРӮШ نشلافروش он ки нишалло мефурӯшад, фурӯшандаи нишалло.

НИШАЛЛОФУРӮШӢ نشلافروشى фурӯхтани нишалло, фурӯши нишалло.

нишаст نشست *асоси замони гузашта аз нишастан.*

НИШАСТ نشست 1. шишт; **ҷои нишаст** ҷой барои нишастан, нишастгоҳ; **хонаи нишаст** хонаи истиқоматӣ; **нишасту барҳост** шиштухез, мусоҳибат. 2. маҷлис, ҷамъомад; **нишаст кар-**

дан ҷамъ омадан, маҷлиси базм ё зиёфат оростан. 3. ба замин фурумадан, фурудой: **нишаст** мулоими киштии кайҳонӣ, **нишаст** ҳавопаймо.

НИШАСТА I نشسته 1. *сифати феълӣ замони гузашта аз нишастан.* 2. он ки шишта бошад, нишастагӣ. 2. қароргирифта дар ҷое.

НИШАСТА II نشسته *ниг.* нишоста.

НИШАСТАГӢ نشستگى *шакли дигари сифати феълӣ нишастан.*

НИШАСТАН نشستان 1. сурина худро ба ҷое гузошта, пойҳоро қат ё дароз карда қарор гирифтани, шиштан: **ба курсӣ нишастан**, **дар атрофи сандалӣ нишастан**, **дар пеши касе нишастан**; **дузону нишастан** ҳар ду зонуро ба замин монда нишастан. **зону зада нишастан** бо зону нишастан; **сари ду по нишастан** зонуро қат карда, вале ба замин нарасонда нишастан, диккак нишастан; **чорзону нишастан** пойҳоро қат карда нишастан. 2. фуру рафтани, ҷӯкидан; **ба замин нишастан** ба замин яксон шудан; фуру рафтани, ҷӯкидан. 3. фурумадан, поин шудан. 4. савор шудан: **ба асп нишастан**, **ба мошин нишастан**, **ба ҳавопаймо нишастан.** 5. истиқомат доштан, иқомат кардан, сокин будан. 6. часпидан: **гард нишастан**, **хок нишастан**, **чанг нишастан** ба чизе. 7. *ҳамчун феъл* давом доштани амалро *ифода мекунад*; **мочаро карда нишастан.** 8. *ҳамчун феълӣ ёридиҳанда феълҳои таркибии номӣ месозад*: **ором нишастан**, **бекор нишастан**; **♦ ба тахт нишастан** маросими тахтниниширо иҷро кардан, чулус кардан; **подшоҳиро ибтидо гузоштан**; **бо ҳам нишастан** якҷо будан, ҳамроҳ будан; **нишастани офтоб** фуру рафтани офтоб, гуруби офтоб; **нишастани шамол** мондани шамол, хомӯш шудани бод, қарор гирифтани шамол; **меҳри касе дар дил нишастан** касеро дӯст доштан, ошиқи касе шудан.

НИШАСТАНБОБ نشستنباب боби нишастан, муносиб барои нишаст: **ҷои нишастанбоб.**

НИШАСТАНГОҲ//НИШАСТАНГАҲ

نشستن گاه//نشستن گه 1. ҷои нишастан. 2. толори ҷашн, ҷашнгоҳ; маҷлиси ҷашн. 3. ҷои тахт, пойтахт.

НИШАСТГОҲ نشست گاه 1. истиқоматгоҳ, манзил. 2. ҷои махсуси нишаст (*мас., дар мошин*).

НИШАСТУХЕЗ نشست و خیز шинухез, муошират, омезиш, ҳамнишинӣ: **нишастухез кардан**.

НИШЕБ نشيب 1. пастӣ, пасти замин; муқоб. фароз; **нишебу фароз** пастию баландӣ. 2. замини пасти сарозер, ҷои сарозер, **соҳили нишеби дарё**.

НИШЕБӢ نشيبӣ пастӣ; ҷои сарозер.

НИШЕБОНА نشيبانه дар ҳолати нишеб, сарозер, рӯ ба поин.

НИШЕМ نديم ниг. нишеман.

НИШЕМАН نديم кит. 1. нишастгоҳ, ҷои нишастан; ҷойгоҳ. 2. истиқоматгоҳ, маҳалли сукунат. ҷои истиқомат, маҳалли сукунат. 3. кит. лона, ошёна.

НИШЕМАНГАҲ نديمگاه ниг. нишемангоҳ.

НИШЕМАНГОҲ نديمگاه ҷои нишаст; ҷои ба нишастан мувофиқ; нишин. 1. *асоси замони ҳозира аз нишастан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нишинанда, бошанда: хонанишин, шаҳрнишин*.

НИШИНАНДА نديمندۀ сифати феълӣ замони ҳозира аз нишастан; он ки нишаста бошад; **нишинандагони меҳмонхона** сокинони меҳмонхона.

НИШОЛЛО نشالا ниг. нишалло.

НИШОЛЛОПАЗ نشالاپز ниг. нишаллопаз.

НИШОЛЛОПАЗӢ نشالاپزӣ ниг. нишаллопазӣ.

НИШОЛОФУРӮШ نشالافروش ниг. нишаллофуруш.

НИШОЛЛОФУРӮШӢ نشالافروشي ниг. нишаллофурушӣ.

нишон نشان 1. *асоси замони ҳозира аз нишондан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нишонанда: оташнишон*.

НИШОН نشان 1. асар, пай, из; нишона, аломат; дарак; **нишон додан** а) ишора кардан ба чизе; чизе ё касеро ба каси дигар намоёндан; намоиш додан; б) вонамуд кардан, зоҳир кардан; в) маълум кардан, муайян сохтан; г) исбот кардан, собит намудан; тасдиқ кардан; **нишон мондан** асар мондан, ёдгорӣ боқӣ мондан; **беному нишон рафтан** беасар рафтан, бедарак шуда рафтан; **кор нишон додан** хидмате кар-

дан, кореро ба хубӣ адо намудан; хунарнамоӣ кардан; **худро нишон додан** истеъдод ва лаёқати худро зоҳир кардан; **Худо нишон надихад аз қабилӣ** Худо ниғаҳ дорад харгиз нашавад!; **шоҳид нишон додан** касеро ҳамчун шоҳид мауаррифӣ кардан, шоҳид овардан. 2. чизе ки дар машқҳои таълимӣ ва ҳарбӣ ба он нигоҳ карда тир мепарронанд, ҳар чизе, ки ҳамчун ҳадафи тирандозон хизмат мекунад, омон; **ба нишон гирифтан** а) бо чашм ҳадафро муайян кардан; б) ҳадаф қарор додан (*барои гаразе*); **бо як тир чанд(ду) нишонро задан** маҷ. аз коре якбора ду натиҷа (фоида) ба даст даровардан. 3. тамға, аломати фарқ, нишона. 4. аломате ба шакли порчаи филизӣ (аз тилло, нуқра ва ғ.), ки барои кадр кардани хизматҳои шоён ба касе аз тарафи ҳукумат дода мешавад ва ба сари сина овехта мегарданд, орден; медал; аломате, ки ба ғолибони мусобиқа, барандаи мукофоте ё соҳибони унвону дараҷае супурда мешавад; **нишони “Шараф”**; **нишони сарисинагӣ**.

НИШОНА نشانه 1. асар, дарак, аломат, нишон; **нишона намондан**, **ному нишона набудан** асаре боқӣ намондан. 2. доғ, пай. 3. чизе ки аз касе ба ёдгор мемонад, ёдгорӣ. 4. ниг. **нишон** 2; **нишона задан** ба ҳадаф задан (расондан) тирро.

НИШОНАГИР نشانه گير ба нишон гиранда, ҳадафро муайянкунанда.

НИШОНАГИРӢ نشانه گيرӣ 1. ниг. **нишонгирӣ**. 2. аломати чизеро ба хотир нигоҳ доштан; нишонаи чизеро тағӣ чашм кардан.

НИШОНАГУЗОР نشانه گزار он ки аломат мегузорад.

НИШОНАГУЗОРӢ نشانه گزارӣ 1. нишона ва аломат мондан дар чизе. 2. аз худ чизе барои ёдгор боқӣ гузоштан.

НИШОНАДОР نشانه دار он чи дар худ аломате ё тамғае дорад; **куртан доғдор ва нишонадор**.

НИШОНАКАРДА نشانه كرده ишорашуда, аломат гузошташуда: **ҷои нишонакарда**.

НИШОНАМОНӢ نشانه منانӣ ниг. нишонагузорӣ.

НИШОНАНОК نشانه ناك ниг. нишонадор.

НИШОНАГИРАК نشانه يرك ниг. нишонгирак.

НИШ

НИШОНГИР نشان گیر 1. он ки ба нишон мегирад, он ки ҳадафи тирро муайян мекунад. 2. тирандози мохир, нишонзан; бехато ба ҳадаф зананда, нишонрас.

НИШОНГИРАК نشانیرک қисми ҳадафро муайянкунадани аслиҳаи чангӣ; қаровулак (дар милтиқ).

НИШОНГИРӢ نشان گیری нишон гирифтани барон тирандозӣ, ба нишон гирифтани.

НИШОНГОҲ نشانگاه чое, ки тирро ба он нигоҳ карда мепарронанд, ҷои нишонзанӣ.

НИШОНГУЗОРӢ نشان گذاری *ниг.* нишонагузорӣ.

НИШОНДАН نشان دادن 1. тарзи бавоситаи нишас-тан; ба нишастани водор кардан, шинондан. 2. ҷой додан, ҷойгир кунондан (дар манзиле). 3. коштан, шинондан: ниҳол шинондан. 4. насб кардан, часпондан, устувор намудан: нигин нишондан дар ангуштарӣ, ҷавохирот нишондан дар асбобҳои зинатӣ. 5. ҳабс кунонидан; ҳабс кардан, дар маҳбус нигоҳ доштан; оташ нишондан оташро хомӯш кардан; фуру нишондани дард таскин додани дардро.

НИШОНДИҲАНДА نشان دهنده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз нишон додан. 2. аломате, ки ба чизе (ҷое) ишора мекунад (мас., дар роҳ). 3. рақамҳое, ки равиши коре ё дараҷаи иҷрои нақшаеро манзур мекунад; нишондиҳандаҳои меҳнатӣ, нишондиҳандаи мусобика.

НИШОНДИҲӢ نشان دهمӣ 1. исми амал аз нишон додан. 2. намоиш додан; намоиш; нишондиҳиши филм.

НИШОНДОД نشان داد 1. раҳнамоӣ, ҳидоят; дастур. 2. он чи (мас., рақам ё ҳарфе), ки асбобе нишон медиҳад.

НИШОНДОР نشان دار соҳибнишон, ордендор.

НИШОНЗАН نشان زن тирандозе, ки тирро бехато ба ҳадаф мерасонад; он ки нишона мегирад, ҳадафгир.

НИШОНЗАНӢ نشان زنی ба нишон задан, тирандозӣ ба нишон (мас., дар машқ).

НИШОНИДАН نشانیدن *ниг.* нишондан.

НИШОНӢ نشانی номи кӯча ва шумораи бино ё хонаи иқомати шахсе чун аломати пайдо кар-

дани он ё фиристодани мактуб ва ғ., адрес.

НИШОНКАРДА نشان کرده *ниг.* нишонакарда.

НИШОНРАС نشان رس ба нишон расанда; бехато ба нишон зананда: тирҳояш нишонрас буданд.

НИШОСТА نشانسته оҳор, нишаста.

НИШОТ ا. نشاط хурсандӣ, шодӣ, сурур шодмонӣ; айшу нишот дилхушию тараб.

НИШОТОВАР نشاط آور шодиовар, хурсандибахш, тарабангез.

НИШОТОФАР نشاط آفری *ниг.* нишотовар.

НИШТАР نشتر *ниг.* нештар.

НИШХОР//НИШХӢР نشخوار//نشخور кавша; нишхӯр кардан хӯроки хӯрдари аз меъда ба даҳон гардонда ҷавидани гову гӯсфанд, кавша кардан.

НИШХӢРД نشخورد андаке аз коҳу алаф ва ғ., ки дар охури ҳайвонот боқӣ мондааст, нимхӯрдаи гову гӯспанд ва ғ.

НИЮШИДАН نوشیدن *кит.* шунидан, гӯш кардан; гӯш фаро додан гӯш додан..

НИЮШО//НИӢШО نوشا *кит.* шунаванда, гӯшкунанда; гӯш фародиҳанда.

НИЯТ//НИӢЯТ ا. نیت қасд, майл, азм, мақсад; бо ин ният бо ин майлу хоҳиш, бо ин мақсад; ба нияти... бо мақсади...; барои...; ният доштан дар қасди коре будан; аз ният баргаштан аз азм ва қарори худ баргаштан; ба ният расидан ба мақсаду орзу расидан.

НО I نا *пейванде, ки ба калима маънои* рад, инкор ва нафӣ *медиҳад:* норавшан, нотавон, номаълум, нодуруст, нопадид.

НО II تا об.

НО III تا 1. *ниг.* най. 2. гулӯ, ҳалк.

НОАӢН ناعيان норавшан; диданашаванда; номаълум.

НОАНИҚ ناانيق *ниг.* номуайян.

НОАНИҚӢ ناانيقى *ниг.* номуайяни.

НОАСЛ ناصل 1. бадзот, ночинс; бадсифат. 2. но-бакор, нокас, бадкирдор.

НОАСЛӢ ناصلى 1. ночинсӣ; бадсифатӣ. 2. но-ба-

- корӣ, нокаси, бадкирдорӣ.
- НОАҲЛ** ناهل 1. белаёкат, нолоиқ, ноӯхдабаро. 2. ноиттифок, нотифок.
- НОАҲЛӢ** ناهلی 1. белаёқатӣ, ноӯхдабарой. 2. ноиттифокӣ, нотифокӣ.
- НОАҲЛОНА** ناهلانه 1. белаёқатона, ноӯхдабароёна. 2. нотифоқона.
- НОБ I** نوب *кит.* соф, тоза, холис, беғаш: **зари ноб**, **майи ноб**.
- НОБ II** نوب *кит.* дандони ашк.
- НОБАКОР** نوبكار бадкирдор, бадамал; нокас, паст, сифла.
- НОБАКОРӢ** نوبکاری бадкирдорӣ, бадамалӣ; нокаси, сифлагӣ.
- НОБАКОРОНА** نوبكارانه бадкирдорона, нокасона, зишт, бад: **ҳаракатҳои нобакорона**.
- НОБАЛАД** نابلد 1. ноошно бо чизе, надонанда. 2. ноогоҳ, ғайривоқиқ. **беҳабар**, **ноогоҳ**.
- НОБАЛАДӢ** نابلدی 1. ноошноӣ бо чизе, надонистани чизе. 2. ноогоҳӣ, новоқиқӣ.
- НОБАНАВО** نابنوا *кит.* ҳар чизе, ки зоеъ шудааст ва ба кор намеояд.
- НОБАРОБАР** نابرابر номусовӣ; ночур, номуносиб (*аз ҷиҳати миқдор, дараҷа*); **чанги нобаробар** чанге, ки қувваи тарафайн баробар нест.
- НОБАРОБАРӢ** نابرابری баробар набудан, мусовӣ набудан; гуногунӣ (*аз ҷиҳати миқдор, дараҷа, мақом*).
- НОБАРОБАРҲУҚУҚ** نابرابر حقوق аз ҷиҳати ҳуқуқ ғайримусовӣ.
- НОБАРОБАРҲУҚУҚӢ** نابرابر حقوقی нобаробарӣ дар ҳуқуқ; нобаробарҳуқуқии миллатҳо дар баъзе мамлакатҳо.
- НОБАРОР** نابرار он ки бештарини қораш пеш намеравад ва ё умуман қораш омад намекунад, бемувафакият, ноком.
- НОБАРОРӢ** نابرابری барор нагирифтани қор, бемувафакиятӣ, номади қор.
- НОБАСОМОН** نابسامان 1. бесару бесомон; беназму тартиб: **зиндагии нобасомон**. 2. ошуфтаҳол, носозгор, номувофиқ, нохинчор.
- НОБАСОМОНӢ** نابسامانی 1. бесарусомонӣ, номураттабӣ. 2. ошуфтаҳолӣ, носозгорӣ, нохинчорӣ.
- НОБАСТА** نايسته бастанашуда, махсусан захме, ки докапеч нашудааст.
- НОБАҲАНГОМ** نايهنگام 1. бевақт, бемавқеъ. 2. бемаврид, бечо.
- НОБАҲРА I** نايهره *кит.* бузург, азим.
- НОБАҲРА II** نايهره *ниг.* **набахра**.
- НОБАҲРАМАНД** نايهره مند *кит.* бебахра, бенасиб.
- НОБАҶО** نايجا *ниг.* бечо.
- НОБИҒА** ا. نايغه сохиби хуш ва истеъдоди фавқулода, одами дорои истеъдоди барҷаста; **нобиғаи замон** одами дар илм ва фазл ягонаи замони худ.
- НОБИНО** نابينا маҳрум аз қобилияти биной, кӯр, аъмо; **нобинои модарзод** аз модар нобино таваллудшуда.
- НОБИНОӢ** نابينای маҳрум будан аз биной, бечашмӣ, кӯрӣ.
- НОБИСУД//НОБИСУДА** نابسود//نابسوده носуфта (*oid би сангҳои қиматбаҳо*).
- НОБИХРАД** نايخرد бехирад, беақл, нодон.
- НОБИХРАДӢ** نايخردی бехирадӣ, беақлӣ, нодонӣ.
- НОБОБ** نواب 1. номувофиқ, номуносиб; ноқулай, бад. 2. нофорам, ногувор: **хӯроки нобоб**. 3. *мач.* ночинс, улфатнопазир; номурсо; **одами нобоб** одами номурсо, бадмуомила.
- НОБОБӢ** نوابی нобоб будан; номувофиқӣ, номуносибӣ; **нобобии ҷои истиқомат**.
- НОБОВАР** ناباور боварнақунанда, итминоннадоста, эътимоднадоста; шубҳақунанда (*ба дурустии қоре, сухане, фикре*).
- НОБОВАРӢ** ناباوری бовар нақардан, эътимоднадостан, итминон надостан; шубҳа; **изҳори нобоварӣ қардан** итминон надостани худро аз чизе ё касе баён намудан; шубҳа изҳор қардан.
- НОБОВАРОНА** نابورانہ бо нобоварӣ; ба назари шубҳа; **нобоварона нигоҳ қардан** бо шубҳа нигаристан.

НОВ

НОБОИСТ نابايست *кит.* 1. нобоб, нолоик. 2. гайри лозим; чизе ки ба кор намеояд.

НОБОЛИҒ نابالغ ба синни балоғат нарасида, ба ҳадди булуг нарасида.

НОБОЛИҒӢ نابالغӣ ноболиғ будан; ба балоғат нарасидагӣ; даврони туфулият, айёми бачагӣ.

НОБУД نابود номавчуд, нестшуда; барҳамхӯрда, аз байнрафта; **нобуд гардидан (гаштан)** нест шудан, барҳам хӯрдан, аз байн рафтан; **нобуд кардан** а) талаф кардан; беҳуда сарф кардан; б) *мач.* ҳалок сохтан; **нобуд шудан** а) талаф шудан; беҳуда рафтан, беҳуда сарф шудан, зоеъ шудан; **несту нобуд кардан** нест кардан, барҳам задан, зоеъ кардан; **♦ буду нобуд** ҳасту нест, тамоми дороии касе.

НОБУДА نابوده 1. нобуд, номавчуд; набуда, гоиб. 2. нодор, камбағал, бенаво, бебизоат.

НОБУДАГӢ نابودگӣ нодорамӣ, камбағалӣ, бенавой, бебизотӣ.

НОБУДӢ نابودی 1. нестӣ, фано. 2. нест шудан, талаф шудан, нобуд шудан. 3. нобудагӣ, камбағалӣ, бенавой.

НОБУДКОР نابودکار исрофкор, беҳуда сарфкунанда.

НОБУДКОРӢ نابودکاری исрофкорӣ, беҳуда сарф ва талаф кардан: **нобудкорӣ кардан.**

НОБУДМАНД نابودمند *кит.* фақир, бебаргу наво; камбағал.

НОБУРДБОР نابردبار бесабр, бетоқат, бетаҳаммул.

нов نو *асоси замони ҳозира аз новидан.*

НОВ I نو 1. киштӣ, киштии чангӣ. 2. чӯби ковок ё қубури тунукагин, ки дар лаби бом гузошта мешавад, то ки оби боронро аз бом ба поён резонад; нова, новадон. 3. маҷрое, ки ба воситаи он об ба осие мерезад.

НОВ II نو *кит.* об; нам.

НОВА نواه чӯби дарози дарунковок дар осиеҳои обӣ, қубури сафолӣ, филизӣ *ва ғ.*, ки дар обрезҳо ва обгузарҳо кор мефармоянд.

НОВАДОН ناهدان *ниг.* нов I; аз борон гурехта ба новадон дучор шудан аз балое гурехта ба балон бадтар аз он вохӯрдан.

НОВАДОР ناهدار дорои нова, нова насб карда: **боми новадор.**

НОВАК I ناک *шакли таъсир ва навозиши нов I.*

НОВАК II ناک тири камон; тир; **новаки миҷгон** *киноя аз миҷгони зебои маҳбуба.*

НОВАКАНДОЗ ناکانداز тирандозанда аз камон; камонвар.

НОВАКАНДОЗӢ ناکاندازی тирандозӣ аз камон; камонварӣ.

НОВАҚТ نوقت бевақт, нобаҳангом.

НОВАҚТӢ نوقتӣ бевақтӣ, нобаҳангомӣ.

НОВАМОНАНД ناهمانند *ниг.* новашакл.

НОВАРД ناورд *ниг.* набард.

НОВАРДХОҶ ناوردخواه чангчӯӣ, хариси чанг, касе, ки чанг металабад.

НОВАЧА ناهچه новаи хурд.

НОВАШАКЛ ناهشکل чизи ба нова монанд, шабеҳи нова, новамонанд.

НОВДОН نودان *ниг.* новадон.

НОВЕЛЛА ناولا *ит.* *ади.* навъи жанри хурди адабии ба ҳикоя монанд.

НОВЕЛЛАНАВИС ناولانويس муаллифи новелла; нависандае, ки дар жанри новелла эҷод мекунад.

НОВЕЛЛАНАВИСӢ ناولانويسӣ новелла навиштан, эҷод кардани новелла.

НОВИДАН نويدن *кит.* 1. монанди нови суштшудаи бом ба чапу рост калавидан; калавида роҳ рафтан. 2. *мач.* хиромидан, ба ноз роҳ рафтан.

НОВОБАСТА نوابسته вобастанабуда; ба сари худ, мустақил; **новобаста аз...** қатъи назар аз..., сарфи назар аз...

НОВОҚИФ نواقف *кит.* беҳабар, беиттилоъ; ноозмудакор.

НОВОЧИБ نواجب *кит.* 1. гайрилозим, нолозим, нодаркор. 2. *ниг.* мустаҳаб.

НОГАП نگاهп **ногап** будан ҳамгап набудан, қаҳрӣ будан; **ногап шудан** бо ҳамдигар гапнозан шудан, қаҳрӣ шудан.

НОГАПӢ ناگپي хамгап набудан, қахрӢ будан.

НОГАҲ ناگه *ниг.* ногоҳ.

НОГАҲОН ناگهان баногоҳ, банохост, ғайричашмдошт; якбора, дафъатан: **ногоҳон истода мондан, ногоҳон пайдо шудан.**

НОГАҲОНӢ ناگهاني ғайричашмдошт, ҳодисае, ки банохост ва якбора рӯй додааст; **балон ногоҳонӢ, ҳодисаи ногоҳонӢ; хучуми ногоҳонӢ** ҳамлаи якборай пинҳонӢ.

НОГИРО ناگيرا чизеро дошта (гирифта) наметавонистагӢ, сушт, бемадор.

НОГОҲ ناگاه 1. ноҳост; якбора, дафъатан. 2. бемаврид, нобахангом; **гоҳу ногоҳ** бамавриду бемаврид; **ба ногоҳ** ба як вақти номуайян, ба як вақти ғайричашмдошт.

НОГУВОР ناگوار 1. бадҳазм, ба табъ нофорам; бадмаза: **хӯроки ногувор.** 2. *маҷ.* нописанд, номувофиқ, нохушоянд; **вазъияти (ҳолати) ногувор; ногувор дидан** номуносиб доништан, раво надидан; **ногувор хис кардан** нохинчор хис кардан; бад хис кардан.

НОГУВОРӢ ناگواري нохушӢ, ҳодисаи нохушоянд ва бад.

НОГУВОРО ناگوارا *ниг.* ногувор.

НОГУДОХТА ناگداخته гудохтанашуда, обнокарда: **равғани ногудохта.**

НОГУЗИР ناگزير ноилоҷ, хатмӢ; ҳодисае, ки рӯй доданаш хатмист: **ногузир будан.**

НОГУЗИРӢ ناگزيري ногузир будан, хатмӢ будан: **ногузирӢи ғалаба.**

НОГУФТ ناگفت ноҳонда, даъватнашуда, бедаъват; **меҳмони ногуфт** меҳмони ноҳонда; **ногуфт рафтан** бе даъват рафтан.

НОГУФТА ناگفته баённагашта, изҳорнаёфта; гапи нотамом, ба охир нарасида: **ногуфта мондани сухан; ногуфта намонад, ки...** қобили тазаккур аст, ки..., бояд гуфт, ки...

НОГУФТАНӢ ناگفتني 1. чизи гуфтанаши номумкин, гуфтанаши нораво. 2. он чи бояд пинҳон бимонад ва ба дигаре изҳор нашавад.

НОДАРКОР نادرکار зиёдатӢ, бекора, нолозим: **чизҳои подаркор.**

НОДАРКОРӢ نادرکاري подаркор будан, зарурат

надоштан; зиёдатӢ.

НОДИДА نادیده 1. надидагӢ, беҳабар; **худро нодида шуморидан (вонамуд кардан)** худро беҳабар ва гофил нишон додан. 2. *маҷ.* он ки молу давлат насибаш нашудаасут; чашмгурсна, бенаво, бебизоат.

НОДИДАНӢ ناديدني диданаши мамнӯъ, пинҳон дошташаванда.

НОДИМ ا. نام *кит.* надоматкунанда; пушаймон, пушаймоншуда.

НОДИР ا. نادر 1. кам дидашаванда, кам дучоршаванда, камчин, камёб: **кони филизҳои нодир; китобҳои нодир** китобҳои камёб. 2. ягона, мумтоз, беназир, беҳамто.

НОДИРА ا. نادره *муаннаси* **нодир; нодирани даврон** дар чаҳон ягона, беҳамтои чаҳон.

НОДИРАГУФТОР نادره گفتار хушсухан; зарофатгӯй, ҳозирҷавоб.

НОДИРАДОН نادره دان *кит.* одами хушёр, оқил, бофаросат, фозил, огоҳ.

НОДИРАКОР نادره دار санъаткори нафискор; хунарманди гулдаст; **хунармандони нодиракор.**

НОДОН نادان 1. чоҳил, бесавод, бедониш. 2. беақл, камақ; **ҷони подон дар азоб (зарб.).**

НОДОНӢ ناداني 1. бедонишӢ, бесаводӢ, бемаърифатӢ; чаҳолат. 2. беақлӢ, бефаҳмӢ, гӯлӢ; **нодонӢ кардан** аҳмақӢ кардан, дар коре бо сабаби ноогоҳӢи ғафлат кардан; **худро ба нодонӢ задан (андохтан)** худро аз чизе беҳабар вонамуд кардан, худро беҳабар нишон додан, тағофул кардан.

НОДОР نادر он ки чизе надорад, тихидаст, камбағал, мискин.

НОДОРАМ نادارم *ниг.* подор.

НОДОРАМӢ نادارمي *ниг.* подорӢ.

НОДОРӢ ناداري бенавой, камбағалӢ, қашшоқӢ, бебизоатӢ, тихидастӢ.

НОДУРУСТ نادرست 1. ғалат, хато; *муқоб.* **дуруст.** 2. ноҳақ, нораво.

НОДУРУСТӢ نادرستي хато ва ғалат будан; раво набудан.

НОД

НОДУХТАР نادختر беиффат, нодушиза.

НОЁБ ناياب ёфтнашаванда, камёб, нодир: гав-
хари ноёб, хазинаи ноёб.

НОЁФТ نايافت *инг.* ноёб.

ноз ناز *асаси замони ҳозира аз нозидан.*

НОЗ ناز 1. хушахволӣ, ҳузуру ҳаловат; **нозу** **неъмат** хӯрданиҳои хубу болаззат. **бистари поз** *мач.* бистари боҳузуру ҳаловат; **хоби поз** хоб дар роҳату осудагӣ. 2. карашма, ишва, таннозӣ; **нозу адо** ишваю карашма; **нозу итоб** карашмаву ишваи хашмомез. 3. истиғно, эркагӣ; **нозу нуз** нею нестон аз рӯи эркагӣ, баҳоначӯӣ; **нози касе ғунчидан** гапи касе гу-
заштан; эътибор доштан; **нози касеро бардош-
тап** ба эркагии касе тоб овардан; **ноз кардан** а) ишваву карашма кардан; б) эркагӣ кардан, нею нестон кардан аз эркагӣ. 4. фахр, тафо-
хур, гурур.

НОЗАНДА نازنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз нозидан.* 2. нозкунанда. 3. фахркунанда.

НОЗАНИН نازنين 1. ноздор, карашмагар, ишва-
гару танноз. 2. зебо, хушқаду қомат, нозукан-
дом, дилрабо. 3. *мач.* маҳбуба.

НОЗАНИНӢ نازينينӣ зебой, хушқаду қоматӣ,
нозукандомӣ, дилрабой.

НОЗАРУР ناضرور *инг.* подаркор.

НОЗБАРДОР نازبردار он ки нози касеро мебар-
дорад; он ки ба эркагӣ ва инчиқии каси дигар
тоқат мекунад.

НОЗБӮ(Ӣ) نازبو(ي) 1. *бот.* як навъ гиёҳи даст-
парвари хушбӯӣ, аз лабгулҳо, лимӯгиёҳ. 2.
райхон.

НОЗГУЛ نازگل *бот.* як навъ растании майдагул
аз чинси растаниҳои лӯбиёӣ, ки дар сурати
даст расонидан барғояш баста мешавад, ми-
моза.

НОЗДОР نازدار нозкунанда, ишвагар.

НОЗЕБ نازيب 1. безеб, зишт, зиштрӯӣ, бадшакл.
2. назебанда, номувофиқ (*оид ба* либос); нопи-
санд: **рафтори нозеб.**

НОЗЕБО نازيبا *инг.* нозеб.

НОЗЕБОӢ نازيبايӣ зиштли, зиштрӯӣ, бадшаклӣ.

НОЗИДАН نازيدن 1. ноз кардан, карашмаву
ишва кардан. 2. фахр кардан, болидан.

ва кардан. 2. фахр кардан, болидан.

НОЗИЛ *а.* نازل *кит.* 1. фурудоянда,
пастфуроянда; **нозил шудан** поин омадан,
фуруд омадан. 2. камбаҳо, камарзиш, паст; **ба**
қимати нозил ба нархи арзон.

НОЗИМ *а.* ناظم 1. *кит.* он ки чизеро ба ришта
мекашад (*мас., марворидро*). 2. ба назму тар-
тибоваранда, тартибдиханда; танзимгар. 3.
шоир, шеърнавис.

НОЗИР *а.* ناظر 1. назаркунанда, нигоҳкунанда,
бинанда; **ҳозир** **нозир** он ки дар ҷое ҳозир
буда ва воқеаро дидааст. 2. назораткунанда,
назоратчи; **бозрас:** **нозири роҳ**, **нозири тарти-**
бот, **нозири шӯъбаи назорати техникӣ**. 3. *кҳн.*
вазир; **шӯрои нозирон** шӯрои вазирон.

НОЗИРАКӢ نازيركي зираку хушёр набудан;
кундзехнӣ.

НОЗИРӢ ناظري назорат кардан, нигоҳбонӣ,
бозрасӣ.

НОЗИРОТ ناظرات *ҷ.* **нозир**; идораи назорат, ва
тафтиш; **нозироти андоз** идораи назорат ва
тафтиши ҳолати андозсупорию андозгири.

НОЗИШ نازش *исми феълӣ аз нозидан;* фахр, иф-
тихор.

НОЗКАШ نازکش *инг.* позбардор.

НОЗКУНАНДА نازکننده *сифати феълӣи замони*
ҳозира аз ноз кардан; он ки ноз мекунад, иш-
вакунанда.

НОЗКУНОН نازکنان *феълӣ ҳол аз ноз кардан;*
бонозу карашма.

НОЗОДА نازده зоиданашуда, таваллуднашуда;
онки ё он чи ҳанӯз назоидааст.

НОЗО(Ӣ) نازاي назоянда, ақим (*оид ба* зан ва
модаи чорпоён).

НОЗОӢ نازائي ноборворӣ, нозо будан.

НОЗОФАРИН نازآفرين 1. ба вучуд оварандаи
нозу неъмат; оварандаи хушию хуррамӣ. 2.
офаридашуда аз ноз; пурнозу карашма. 3.
мач. маҳбуба, маъшуқа.

НОЗОЯНДА نازاينده он ки ё он чи қобилияти
таваллуд кардан надорад, надостанӣ таво-
ноии зоидан.

НОЗПАРВАР نازپرور 1. он ки бо нозу неъмат ва

мехрубониҳо парвариш ёфтааст. 2. эрка калоншуда, тарбияи дурустнадида. 3. *мач.* маҳбуба, маъшука.

НОЗПАРВАРДА نازپرورده *ниг.* нозпарвар. (1. 2).

НОЗПАРВАРДАГӢ نازپرورده گي нозпарварда будан; эркагӣ, инҷикӣ.

НОЗУК نازك 1. латиф, зариф, дилкаш. 2. нафис, тунук; **либоси позук**, **матон нозук**. 3. борик: маҳин: **дасти позук**, **тори позук**. 4. зудранч; ҳассос: **дили нозук**, **хотири нозук**. 5. *мач.* муҳим, чиддӣ; **нозук-нозук** хиромон-хиромон, таннозона; бисёр эҳтиёткорона; **аз чон нозуки чизе** (*касе*) **гирифтан** чон муҳим ва ба зарба тобноовар ва зудшикани чизе, касеро ёфта тавонистан.

НОЗУКАДО نازكادا 1. он ки рафтор ва кирдораш дилписанду латиф аст. 2. хушадо; хушовоз.

НОЗУКАДОӢ نازكاداي 1. латофатнокӣ, чозибадорӣ. дилрабой, 2. хушадоӣ, хушовозӣ.

НОЗУКАК نازكك *шакли навозишии* **нозук**; хеле нозук.

НОЗУКАНДЕШ نازكاندیش борикандеш, нозукхаёл.

НОЗУКАНДЕШӢ نازكاندیشي борикандешӣ, нозукхаёль.

НОЗУКАНДОМ نازكاندام он ки аъзою бадани вай латиф ва борик аст; нозукбадан.

НОЗУКАНДОМӢ نازكاندامي латифбаданӣ, нозукбаданӣ.

НОЗУКБАДАН نازكبدن 1. *ниг.* нозукандом. 2. *мач.* маъшукаи латиф ва зебо; маъшука.

НОЗУКБАДАНИӢ نازكبدني *ниг.* нозукандомӣ.

НОЗУКБАӢН نازكبيان соҳиби гуфтори латифу дилкаш, хушбаён.

НОЗУКБИН نازكبين 1. борикбин, дақиқназар. 2. нуктасанч.

НОЗУКБИНӢ نازكبیني 1. борикбинӣ, дақиқназарӣ. 2. нуктасанчӣ, мӯшикофӣ.

НОЗУКДИЛ نازكدل ҳассос, мутаассиршаванда; зудранч.

НОЗУКДИЛӢ نازكدلي ҳассосӣ, мутаассир-

шавандагӣ; зудранчӣ.

НОЗУКӢ نازكي 1. назокат, латифӣ, зарифӣ, латофат; нафосат. 2. чихати хос, махсусият, сирру асрори чизе; **нозукиҳои забон** нуктаҳои борики забон.

НОЗУКМИӢН نازكميان он ки миёни борики базеб дорад, борикмиён, камарборик, химчамииён.

НОЗУКМИЗОЧ نازكمزاج *ниг.* нозуктабиат.

НОЗУКМИЗОЧӢ نازكمزاجي *ниг.* нозуктабиатӣ.

НОЗУКМУОМИЛА نازكمعامله он ки дар муомила ба назокат эътибор медиҳад, хушмуомила, боилтифот.

НОЗУКМУОМИЛАГӢ نازكمعامله گي риояи назокат дар муомила, хушмуомилагӣ, боилтифотӣ.

НОЗУКОНА نازكانه аз рӯи назокат, бо риояи зарофат, бо лутфу малоҳат.

НОЗУКПАЙКАР نازكپيكر *ниг.* нозукбадан.

НОЗУКПӢСТ نازكپوست пӯсташ нозук, пӯсттунук.

НОЗУКРУХСОРА نازكرخساره *ниг.* нозукрӯй.

НОЗУКРӢӢ نازكروي он ки рӯи дилкашу зебо дорад; хушрӯй.

НОЗУКСАНАМ نازكصنم маҳбубаи нозук, зебо.

НОЗУКСАНЧ نازكسنج 1. он чи дақиқ месанҷад, аниқ муайян мекунад: **тарозуи нозуксанч**. 2. *мач.* нуктасанч, борикбин: **мунаққиди нозуксанч**.

НОЗУКСАНЧӢ نازكسنجي 1. нозуксанч будан, дақиқкорӣ. 2. *мач.* нуктасанчӣ, борикбинӣ.

НОЗУКТАБИАТ نازكطبيعت таъаш нозук, ҳассос; инчиқ, сернозунуз.

НОЗУКТАБИАТӢ نازكطبيعتي нозуктабиат будан; ҳассосӣ; инчиқӣ, сернозунузӣ.

НОЗУКТАБӢ نازكطبيع *ниг.* нозуктабиат.

НОЗУКТАБӢӢ نازكطبعي *ниг.* нозуктабиатӣ.

НОЗУКТИНАТ نازكطينت касе, ки табиаташ нозук аст, ҳассос; зудранч.

НОЗУКФАХМ نازكفهم борикхаёл, хушфаҳм; бофаросат, зирак.

НОЗУКФАҲМӢ نازکفهمی борикхаёли, хуш-фаҳмӣ; дақиқназарӣ; зиракӣ.

НОЗУКХАЁЛ نازکخیال нозукандеш, дақиқназар: **шоири нозукхаёл** шоире, ки тахайлотӣ латифу ширинро тараннум мекунад.

НОЗУНУЗ نازنوز *ниг.* поз (3).

НОИБ *a.* نائب 1. чонишин, муовин: **поиб раис**. 2. вакил, ваколатдор.

НОИБӢ نائبӣ ниёбат, чонишинӣ, муовинӣ.

НОИБКОНСУЛ نائب کانسُل *таър.* чонишини консул.

НОИБУЛҲУКУМАТ *a.* نائب الحکومت *таър.* он ки ҳамчун ноиби ҳоким идораи шаҳре ба зиммаи ӯ гузошта шудааст; қоиммақом.

НОИБУССАЛТАНА *a.* نائب السلطنة *таър.* он ки ҳамчун ноиби подшоҳе, ки ба синни қонунӣ нарасидааст, салтанатро идора мекунад.

НОИЖА نايژه *кит.* кубур, лӯлаи об, ғулба.

НОИЗА نايزه *кит.* 1. *ниг.* **ноижа**. 2. *маҷ.* қатраи оби дида, ашк.

НОИЛ *a.* نائل он ки ба мақсади худ расидааст; **ноил шудан** а) расидан ба муроду мақсади худ; б) муваффақ шудан ба чизе.

НОИЛОҶ ناعلاج 1. ночор, лоилоҷ; маҷбур; **ноилоҷ мондан** ночор мондан; маҷбур шудан. 2. хоҳу ноҳох, ногузир, аз рӯи зурурат (*кардан кореро*).

НОИЛОҶӢ ناعلاجي 1. ночорӣ, маҷбурӣ. 2. зарурат, ногузирӣ.

НОИМ *a.* نائم хобида, хуфта, хобрабуда; *муқ.* навм.

НОИНСОФ نانصاف беинсоф; бевичдон.

НОИНСОФӢ نانصافي беинсофӣ, беадолатӣ.

НОИНСОФОНА نانصافانه бо ноинсофӣ, бо беадолатӣ: **ноинсофона рафтор** кардан.

НОИРА *a.* نائرة *ниг.* **пойпра**.

НОИТТИФОҚ ناتفاق муттафиқнабуда, тифоқнабуда, ноаҳл, яғонағӣ надошта.

НОИТТИФОҚӢ ناتفاقي аҳлу тифоқ набудан, нотифоқӣ, ноаҳлӣ.

НОИТТИФОҚОНА ناتفاقانه бо ҳам иттифок накарда, ноаҳлона, нотифоқона; ба таври пароканда.

НОӢ I ناي *ниг.* **най**.

НОӢ II ناي гулӯ, ҳалқум, ҳалқ.

НОӢАНБОН نايانبان *ниг.* **найанбон**.

НОӢИРА *a.* نائيره *кит.* оташи шӯълавар, оташи барафрӯхта; оташ, нор.

НОӢЧА نايچه 1. *ниг.* **найча** I, 1. 2. қисми лӯлашакли баъзе асбобҳо, ки бо он ҳаво мекашанд ё бод медаманд.

НОК I ناک *кит.* олуда, нопок, нософ (*оид ба мушку анбар ва з.*)

НОК II ناک растани ва мевани он аз чинси мурӯд ва калонтар аз он, амруд, гулобӣ.

НОКАРДАКОР ناکرده он ки ноозмуда ва таҷрибадор нест, корнодида, бетачриба.

НОКАС ناکس он ки одамгарӣ надорад, ноодам, нобакор, разил; **касу нокас** одамони неку бад, одаму ноодам.

НОКАСӢ ناکسي ноодамӣ, пастӣ, номардӣ, разилӣ.

НОКАУТ انگل. ناکاوت *варз.* вазъияти аз зарби ҳариф ба замин афтодани боксёр, ки даҳ сония нахезад, мағлуб ҳисоб мешавад.

НОКЗОР ناکزار чое, ки дарахти нок зиёд рӯидааст; боғи нок.

НОКИФОЯ(Т) ناکفایه // ناکفایت ба дараҷаи кофӣ набуда, нокофӣ.

НОКИФОЯТӢ ناکفایتي нокифоя (кам) будан, нокофӣ будан.

НОКИШТА ناکشته киштнашуда; нокорам, **нокишт гузоштан (мондан)** кишта нашудан.

НОКОМ ناکام 1. ба муроду мақсад нарасида, номурод. 2. ноумед, маъюс. 3. *нав.* дар мактабҳои олий – як навъ баҳои бад, ки ба донишҷӯи аз санҷиш нагузашта гузошта мешавад; *муқоб.* **комёб**.

НОКОМӢ ناکامي 1. ноком будан, ба муроду мақсади худ нарасидан; номуродӣ. 2. бе-муваффақиятӣ.

НОКОРАМ ناکارم киштнашуда, бекорхобида:

замини покорам.

НОКОРДИДА ناکاردیده *ниг.* корнодида.

НОКОСТА ناکاسته костанашуда, камнашуда, пурра; бенуксон; **моҳи нокоста** а) моҳи шаби чордах, моҳи пурра; б) *кин.* махбуба, маъшука.

НОКОФӢ ناکافی *ниг.* нокифоя.

НОКУШОДА ناکشاده бознашуда; ношукуфта; кӯраки нокушода, мугҷаи нокушода.

НОҚА *а.* ناقه *кит.* шутури мода, модашутур.

НОҚАВОМ//НОҚИВОМ ناقوام *кит.* ноқоим, нопойдор, ноустувор.

НОКИД *а.* ناقد *кит.* 1. саракунандаи пул, он ки пули сараро аз пули носара чудо мекунад. 2. *маҷ.* он ки хубу бади чизеро чудо карда метавонад; **нокиди сухан** сухансанҷ, суханшинос.

НОҚИЛ I *а.* ناقل 1. чизеро аз чое ба чое баранда, аз чое ба чое гузаронанда, интиколкунанда. 2. сими гафси баркгузаронанда; **ноқилҳои барқӣ** а) *физ.* чисмҳое, ки чараёни барқро хуб мегузаронанд; б) сими гафси барқӣ.

НОҚИЛ II *а.* ناقل *кит.* нақлқунанда, ҳикоятқунанда.

НОҚИЛИЯТ *а.* ناقليت *физ.* хусусияти чараёни барқро гузарондани чисмҳо: **ноқилияти барқӣ.**

НОҚИЛТАСМА ناقلتسمه *нав.* тасмаи даврзананда, ки борҳои гуногунро аз як ҷо ба ҷои дигар мерасонад; **ноқилтасмаи белҷадор.**

НОҚИС *а.* ناقص 1. нотамом, нопурра. 2. *муқоб.* комил; **кори ноқис** кори нопурра, кори чала. нуксондор, камбудидор.

НОҚИСӢ ناقصى 1. нотамомӣ, нопуррагӣ; нуксондорӣ, камбудидорӣ. 2. камбудӣ, нуксон.

НОҚИСУЛАҚЛИ *а.* ناقصالعقل ақлаш ноқис, ақлкӯтоҳ, камақл; нодон.

НОҚИСУЛАҚЛИӢ ناقصالعقلي камақлӣ, ақлкӯтоҳӣ; нодонӣ.

НОҚОБИЛ ناقابل белаёқат, беқобилият; ноӯҳдабаро, беҳунар; беистеъдод; **фарзанди ноқобил** фарзанди бефаросат ва ноӯҳдабаро; бачаи гарданшах, гапнодаро.

НОҚОБИЛӢ ناقابلى белаёқатӣ, беқобилиятӣ; ноӯҳдабароӣ, беҳунарӣ; беистеъдодӣ,

НОҚУЛАӢ ناقلى 1. *гуфт.* номувофик, номусоид, номуносиб. 2. ногувор, носоз, нохуш; **дар вазъияти ноқулай гузоштан** (мондан) дар ҳолати ногувор гузоштан (мондан).

НОҚУС ناقوس зангӯлаи калони калисо, зангӯлаи ибодатхонаи насронӣён.

нол асоси замони ҳозира аз нолидан.

НОЛ I نال 1. *кит.* най, камиш; найи миёнковок.

НОЛ II نال *ниг.* сифр.

НОЛА ناله 1. овози баланд аз рӯи дард ё сӯзи дил, оҳу фарёд бо гиряву зорӣ, навҳа, нолиш: **нолаву афгон**, **нолаву зорӣ**, **гиряву нола**, **оҳу нола**; **нола кардан** гиряи саҳт кардан; оҳу фиғон бардоштан; **нола кашидан** бо сӯзи дил фарёду фиғон кардан. 2. овози ғамгинонаи мусиқӣ ва суруд, савту оҳанги ҳазин: **нолан таибӯр.**

НОЛАГАР ناله گر *ниг.* ноланда (2).

НОЛАНДА نالنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз нолидан.* 2. он ки менолад; зориқунанда.

НОЛАОМЕЗ ناله آميز навҳаомез, фиғономез, бо нола, бо нолиш, нолишомез.

НОЛАОМЕЗОНА ناله آميزانه навҳагарона, оҳу фиғонқунон.

НОЛАПАРДОЗ ناله پرداز нолақунанда, зориқунанда; фарёду фиғонқунанда.

НОЛИДАН ناليدن 1. гиряву зорӣ кардан, нолиш кардан. 2. шикоят кардан, гила кардан.

НОЛИШ نالش 1. *исми феъли аз нолидан;* нолаву зорӣ, оҳу фиғон: **нолиш кардан.** 2. шикоят, изҳори норизой.

НОЛИШГАР نالش گر нолагар, ноланда.

НОЛИШҚУНАНДА نالش کننده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз нолиш кардан.* 2. ноланда, зориқунанда.

НОЛИШҚУНОН نالشکنان *феъли ҳол аз нолиш кардан;* бо нолиш, бо оҳу воҳ; бо овози ҳазин.

НОЛОИҚ نالائق 1. носазовор, ношоиста; номуносиб, номувофик: **кори нолонқ**, **рафтори нолонқ**, **сухапи нолоиқ.** 2. *маҷ.* наарзанда, беарзиш: **ҷони нолоиқ.**

НОЛОИҚЇ نالايقى носазоворӣ, ношоистагӣ, номуносиби.

НОЛОН نالان *фезли ҳол* аз **нолидан**; нолишқунон, бо нолиш, бо оху воҳ; **гирёну нолон** бо оху фиғон, бо доду ох.

НОМ نام 1. калимае, ки барои муайян кардани касе ё чизе махсус шудааст, исм; **номи асли** номи ҳақиқӣ (на лақаб ва на таҳаллус); **ному пасаб** исми худ ва нисбати хонаводагӣ, аслу авлод; **аз номи...** аз тарафи..., аз ҷониби...: **аз номи тамоми халқи тоҷик**; **ба ном гӯё**, зохиран, расман; **ба номи...** а) ба исми..., мавсум ба...; б) ба унвони...; **ном ба ном шахсан**, бо номи ҳар яке, як ба як номбурда; **ном бурдан** а) номи касеро ба забон гирифта; ном гирифта чег задан; б) зикр кардан, гуфта гузаштан; **ном гирифта** а) ном бурдан, номи касеро гуфта, зикр кардан; б) номида шудан, бо ном ё сифате машҳур шудан; **ном гузоштан (мондан)** номидан, исм мондан; **ному нишон мондан** киноя аз асар боқӣ мондан, хотира мондан; **ному нишон набудан** а) асаре ё нишо-нае набудан; б) бедарак шудан. 2. номидашуда, номидашаванда. 3. *мач.* обрӯ, эътибор; **ному нанг мач.** ору номус; обрӯю эътибор; **ном баровардан** киноя аз машҳур шудан, номдор шудан.

НОМА نامه 1. навиштае, ки ба касе ё ҷое мефиристонанд, мактуб, хат, руқъа. 2. *кит.* китоб, асар; **номаи аъмол** д. рӯйхати корҳои неку бади кас тибқи ривоёти динӣ, ки гӯё фариштаҳо ба ҳисоб гирифта, рӯзи қиёмат ба дасти соҳибашон месупоранд; **номаи камол** шаходатнома дар бораи тамом кардани мактаби миёна.

НОМАБАР نامهبر барандаи мактуб, хаткашон, косид, пайк; **кабӯтари (мурғи) номабар** кабӯтари хаткашон.

НОМАБАРӢ نامهبرى номарасонӣ, хаткашонӣ, косидӣ.

НОМАВЗУН ناموزون 1. номутаносиб. 2. бевазн, вайронвазн; **шеърн номавзун**.

НОМАВЗУНӢ ناموزونى номавзун будан, номутаносибӣ.

НОМАВЧУД ناموجود мавчуднабуда, вучуд надошта; гайривокей.

НОМАЗБУТ نامضبوت ноустувор, нопойдор, но-поянда.

НОМАҚБУЛ نامقبول ғайри қобили қабул; номаъқул, писандиданашуда.

НОМАҚБУЛӢ نامقبولى қобили қабул набудан; номаъқулӣ, нописандидагӣ.

НОМАҚДУР نامقدور *кит.* 1. он чи одам ба он қодир нест. 2. номумкин, имконопазир, муҳол.

НОМАНАВИС نامهنويس нависандаи нома, мактубнавис, номанигор.

НОМАНАВИСӢ نامهنويسى мактубнависӣ, номанигорӣ.

НОМАНЗУМӢ نامنظومى ношоиронагӣ, шеърят надошта, ғайришоирона.

НОМАНЗУР نامنظور *кит.* манзурнагашта; дар назар нагирифта, ба эътибор нагирифта.

НОМАНИГОР نامهنگار *ниг.* номанавис.

НОМАНИГОРӢ نامهنگارى *ниг.* номанависӣ.

НОМАОВАР نامهآور *ниг.* номабар.

НОМАРАСОН نامه‌رسان *ниг.* номабар.

НОМАРАСОНӢ نامه‌رسانى *ниг.* номабарӣ.

НОМАРБУТ نامربوط дахлнадошта ба чизе ё касе, берабт, бемуносибат.

НОМАРБУТӢ نامربوطى берабтӣ, бемуносибатӣ.

НОМАРҒУБ نامرغوب нофорам, номатбӯъ; номатлуб.

НОМАРҒУБӢ نامرغوبى нофорамӣ, номатбӯӣ; номатлубӣ.

НОМАРД نامرد 1. тарсончак; беғайрат, беҳамият. 2. нокас, нобакор, ноодам, разил.

НОМАРДӢ نامردى 1. тарсончакӣ, буздилӣ; ноустуворӣ дар қавли худ. 2. нокасӣ, нобакорӣ, ноодамӣ, разилӣ.

НОМАРДОНА نامردانه нобакорона, нокасона, разилона.

НОМАРДУМ نامردم *кит.* нокас, одами паст, ноодам.

НОМАРДУМӢ نامردمى *кит.* нокасӣ, пастфитратӣ, ноодамӣ.

НОМАРЗӢ نامرزی *кит.* нописандида, ношоиста, номақбул; нофорам, номатбуъ.

НОМАРӢ I نامرئی *кит.* диданашаванда; пинҳон, махфӣ.

НОМАРӢ II نامرعی *кит.* риоя накарда, диққат накарда; ба чо наоварда.

НОМАСДУД نامسدود *кит.* масдуднашуда, бастанашуда; кушода: **сарҳади номасдуд.**

НОМАСИӢХ نامهسیاه бадамал, бадкирдор, табахкор.

НОМАСКУН نامسکون гайримаскун, маҳалли сукунат қарорнагирифта; беодам: **чазираи номаскун.**

НОМАСӢУЛ نامستول гайримасъул; бемас ӯлият, масъулиятношинос.

НОМАТӢӢ نامطوبوع 1. мувофиқи табънабуда, нофорам. 2. ба табъ нарасида, чопнашуда: **асари номатбуъ.**

НОМАТЛУБ نامطلوب мувофиқи мақсаднабуда, гайри дилхоҳ; номақбул.

НОМАФӢУМ نامفهوم нофаҳмо, фаҳмнорас, муғлақ, мубҳам: **калимаи номафҳум.**

НОМАФӢУМӢ نامفهومی нофаҳмой, муғлақӣ, мубҳамӣ.

НОМАӢДУД نامحدود гайримаҳдуд, он чи ҳадду канор надорад, беканор.

НОМАӢДУӢ نامحدودی беканорӣ, васеӣ; беохирӣ, бешуморӣ.

НОМАӢРАМ نامحرم 1. бегона, гайр; гайрихудӣ; он ки сазовори маҳрамӣ нест. 2. *күн.* он ки ба хонаи занон ва ҳавлии дарун даромадани ӯ мумкин нест.

НОМАӢРАМӢ نامحرمی номаҳрам будан; бегонагӣ; гайрихудӣ будан.

НОМАӢСУР نامحصور *кит.* 1. беҳисор, бедевор. 2. *мач.* номаҳдуд, беҳудуд; беҳад, бешумор.

НОМАШӢУР نامشهور машҳурнашуда, шӯҳратнадошта; гайри маъруф: **шоири номашҳур.**

НОМАШӢУРӢ نامشهوری машҳур набудан, шӯҳрат надоштан.

НОМАӢДУД نامعدود бешумор, беҳисоб; аз ҳад

афзун.

НОМАӢҚУЛ نامعقول 1. он чи мувофиқи ақлу хирад нест, ба ақл рост намеояд. 2. номақбул, гайри қобили қабул, нописандида.

НОМАӢҚУЛӢ نامعقولى кори нораво ва номақбул, кори нописанд: **номаӢқули қардан.**

НОМАӢЛУМ نامعلوم 1. номуайян, гайри мушаххас. 2. шинохтанашуда; ношинос, одамони мусаллаҳи номаӢлум; номаӢлум қарда нафаҳмонда, ошкор накарда, зоҳир насохта, ба таври пинҳонӣ, номаӢлумак.

НОМАӢЛУМӢ نامعلومی номуайяни, номушахасӣ; норавшани; номафҳумӣ: **номаӢлумии фикр.**

НОМАӢЛУМАК//НОМАӢЛУМАКАК نامعلومک//نامعلومک *гуфт.* маӢлум накарда, нафаҳмонда, пинҳонӣ: **номаӢлумакак гузаштан аз ҷое.**

НОМАӢМУР نامامور нообод, хароб, вайрон: **деҳаи номаӢмур.**

НОМАӢНУС نامأنوس *кит.* 1. унсанагирифта, хӯнакарда, одатнакарда. 2. ноошно, ношинос; **калимаҳои номаӢнус** калимаҳои гайриодӣ ва номафҳум; калимаҳои гайримустаӢмал.

НОМАӢРУФ نامعروف номаӢлум, номуайян, шинохтанашуда, номашҳур.

НОМБАР نامبر: **номбар қардан** ном бурдан, зикр намудан.

НОМБАРДОР نامبردار номдор, машҳур, маъруф.

НОМБАРДОРӢ نامبردارى номбарорӣ, номоварӣ; шӯҳратнокӣ.

НОМБАРОРӢ نامبرارى *исми амал аз ном баровардан;* шӯҳрат ёфтан, машҳур гаштан.

НОМБАРШУДА نامبرشده *шиг.* номбурда.

НОМБУРДА نامبرده *шиг.* номбурда.

НОМВАР نامور *шиг.* номовар.

НОМГУЗОРӢ نامگذاري *исми амал аз ном гузоштан;* номмонӣ, ном мондан ба касе ё ба чизе ва ё ҷое: **номгузорӣ шудан.**

НОМГӢӢ نامگوی 1. чизе бо номе қайдшуда; номи сабтшуда. 2. ном, унвон: **дах номгӢӣ маҷалла, панҷ номгӢӣ рӯнома.**

НОМДОР نامدار овозадор, машхур, шӯхратнок, маъруф; ба нскй номбароварда: **устои номдор**, **шонри номдор**.

НОМДОРӢ نامدارى овозадорӣ, шӯхратнокӣ, машхурӣ; неқномӣ.

НОМДУЗД نامدزد он ки ном ва унвони шахси дигарро аз они худ кардааст.

НОМЕХРУБОН نامهربان бемехр, бемухаббат; беилтифот; бешафқат.

НОМЕХРУБОНӢ نامهربانى бемехрӣ; беилтифотӣ; бешафқатӣ.

НОМЕХРУБОНОНА نامهربانانه бо номехрубонӣ; беилтифотона, бешафқатона.

НОМЗАД نامزد 1. он ки кореро ба вай муносиб дидаанд; он ки ўро барои интиҳоб, қабул ва таъйин кардан ба коре, ишғоли вазифае ё дарёфти унвоне дар назар гирифтаанд; **номзад ба узви хизб** он ки пеш аз қабул шудан ба узвияти хизб давраи санчиширо аз сар бояд гузаронад; **номзад ба вакилӣ** шахсе, ки барои интиҳоб шудан ба вакилӣ пешниҳод шудааст. 2. духтаре, ки барои зан шудан ба касе муносиб дида шудааст, арӯшаванда; **номзад кардан** ба арӯсӣ интиҳоб кардан; **номзад шудан** ба арӯсӣ интиҳоб шудан. 3. дараҷаи аввали унвони илмӣ; **номзади илми филология**, **номзади илми таърих**.

НОМЗАДӢ نامزدى 1. мансуб ба **номзад**; **номзад** будан. 2. **номзад** пешбарӣ шудан (ба ишғоли вазифа, интиҳобот ва ғ.); **имтиҳони номзадӣ** имтиҳон аз фанҳое, ки барои гирифтани дараҷаи номзади илм муқаррар шудааст; **рисолаи номзадӣ** асари илмӣ барои гирифтани дараҷаи номзади илм.

НОМИДА ناميده сифати феълии замони гузашта аз **номидан**; **номида шудан** ном гирифтани номгузорӣ шудан.

НОМИДАН ناميدن зикр кардани чизе ё касе бо номе, ном додан.

НОМИДАШАВАНДА ناميدهشونده сифати феълии замони ҳозира аз **номида шудан**; номбаршаванда, он ки ва он чи бо номе зикр мешавад.

НОМИЯ а. ناميه 1. муаннаси **номӣ** II. 2. қувваи рӯяндагӣ, қувваи рӯиш, қобилияти рӯидан ва болидан. 3. маҷ. наботот.

НОМӢ I نامى 1. номдор, овозадор; машхур: **оҳангсози номӣ**, **нависандаи номӣ**. 2. грам. мансуб ба **ном** (хоҳ чинс бошад ва хоҳ хос); **хиссаҳои номии нутқ** хиссаҳои исм, сифат ва шумора, ки номи ашё, шахс, аломат, миқдор ва ғ-ро ифода мекунанд; **хабари номӣ** хабаре, ки бо хиссаҳои номии нутқ ифода ёфтааст.

НОМӢ II а. نامى нумувқунанда, рӯянда, сабзанда; рустанӣ.

НОММОНӢ ناممانى исми амал аз **ном мондан**; номгузорӣ.

НОМНАВИС نامنويس :**номнавис кардан** ба қайд гирифтани ном, ба рӯйхат даровардани ном; **номнавис шудан тарзи мафъулии номнавис кардан**

НОМНАВИСӢ نامنويسى сабти ном кардан, ба қайд гирифтани ном.

НОМОВАР نام آور номдор, соҳибном, овозадор, шӯхратёфта, машхур.

НОМУАЙЯН نامعين 1. он чи аз чихати миқдор, ҳаҷм ва манбаъ аниқ ва муайян нест, ғайри мушаххас, аниқ муқаррарнашуда: **даромади номуайян**. 2. норавшан; ноаниқ: **ҷавоби номуайян**.

НОМУАЙЯНӢ نامعيني номуайян будан; номушаххасӣ, ноаниқӣ; норавшанӣ.

НОМУБОРАК نامبارک шум, бехосият, бадбахтиовар, манхус: **қадами нумуборак**.

НОМУБОРАКӢ نامباركى шумӣ, бехосиятӣ, манхусӣ.

НОМУВАФАҚҚИЯТӢ ناموفقيتى ниг. бемувафқакиятӣ.

НОМУВАЧҶАҲ ناموجه кит. сухан ё узри бедалелу беасос; ғайримаъзур: **эътирозоти номувачҷаҳ**.

НОМУВОФИҚ ناموافق ғайримувофиқ, носозгор, номуносиб.

НОМУВОФИҚАТӢ ناموافقتى мувофиқ набудан, мувофиқат надоштан.

НОМУКАММАЛ نامکمل такмилнаёфта, ғайрикомил, нопурра.

НОМУКАММАЛӢ نامکملы номукаммал будан, комил набудан; нопуррагӣ.

НОМУКАРРАР نامكرر такорнашаванда;

хамеша нав, доимо тоза.

НОМУКАРРАРӢ نامكررى нотакрорӣ, ҳамеша нав будан, доимо тоза будан.

НОМУҚАРРАР نامقرر 1. гайримуқаррар, номуайян. 2. гайриодӣ, аз одат берун, на ба таври ҳаррӯза ва ҳамеша.

НОМУҚАРРАРӢ نامقرررى 1. гайримуқаррарӣ, номуайянӣ. 2. гайриодӣ будан.

НОМУМКИН ناممکن гайриимкон, аз имкон дур, муҳол.

НОМУМКИНӢ ناممکنى гайриимкон будан, аз имкон дур будан, муҳолӣ.

НОМУНОСИБ نامناسب 1. номақбул, нораво. 2. номувофик, носозгор; нозеб.

НОМУНОСИБӢ نامناسبى 1. номақбулӣ, норавоӣ. 2. номувофикӣ, носозгорӣ; нозебӣ.

НОМУНТАЗАМ نامنتظم гайримунтазам, ному-раттаб; бенизом, бетартиб.

НОМУНТАЗАМӢ نامنتظمى тартиб ва низом на-доштан.

НОМУРАТТАБ نامرتب номунтазам, бетартиб; пароканда, парешон.

НОМУРАТТАБӢ نامرتبى номунтазамӣ, бетар-тибӣ; парокандагӣ, парешонӣ.

НОМУРОД نامراد ноком, ба муроду мақсад на-расида; бадбахт.

НОМУРОДӢ نامرادى нокомӣ, маҳрумият.

НОМУРОСО نامراسا унснагиранда; нобоб, ночинс.

НОМУС ю. ناموس 1. шараф, обрӯ, неқномӣ. 2. исмат, иффат, покӣ, покизагӣ; **прзу номус** обрӯ ва шараф. 3. нанг, шарм, ор; **ору номус** иззату шараф; **номус кардан** ор кардан, шарм доштан.

НОМУСАЛСАЛ نامسلسل кит. номутгасил, но-мураттаб, нопаїваста.

НОМУСАТТАҲ نامسطح кит. ноҳамвор, пасту баланд.

НОМУСОИД نامساعد мусоидатнақунанда, номувофик, носозгор; ноқулай: **вазъияти но-**

мусоид.

НОМУСОИДӢ نامساعدى мусоидат нақардан, номувофикӣ, созгор набудан: **номусоидни обу ҳаво.**

НОМУСТАИД نامستعد кит. истеъдод надошта, беистеъдод, беқобилият; нолоик, носазвор.

НОМУСТАҚИЛ نامستقل мустақилиятнадошта, гайривоҳибхтиёр; гайримухтор.

НОМУСТАҚИЛӢ نامستقلى мустақилият надоштан, соҳибхтиёр набудан, мухтор набудан

НОМУСТАҚИМ نامستقيم кит. 1. қаҷ. 2. маҷ. но-дуруст, норост.

НОМУСТАҚИМӢ نامستقيمي 1. қаҷӣ. 2. маҷ. нодурустӣ, норостӣ.

НОМУСТАЛАБ نامستلب ориятхоҳ; иззатталаб.

НОМУСТАЛАБӢ نامستلبى ориятхоҳӣ; иззат-талабӣ.

НОМУСТАҲКАМ نامستحکم ноустувор, нопой-дор суст.

НОМУСТАҲКАМӢ نامستحکمي ноустуворӣ, нопойдорӣ.

НОМУСУЛМОН نامسلمان гайримусулмон; ко-фир (*аз рӯи ақидаи дини ислом*).

НОМУТАНОСИБ نامتناسب таносубаш вайрон, номувофик, бетаносуб.

НОМУТАНОСИБӢ نامتناسبى вайронии таносуби чизе, бетаносубӣ, номувофикӣ.

НОМУТАНОҲӢ نامتناهى беинтихо, бенихоят, бепоён.

НОМУТАШАККИЛ نامتشکل гайримуташаккил, тартибу низоми муайяннадошта, бетартибу бенизом.

НОМУТАШАККИЛӢ نامتشکلى муташаккил набудан, шаклу назми муайян надоштан.

НОМУТАШАККИЛОНА نامتشکلانه ба таври гайримуташаккил; бетартибонаву бенизома-на.

НОМУТТАСИЛ نامتسل гайримуттасил; ному-раттаб.

НОМУТТАФИҚОНА نامفقانه гайримуттафиқона ба таври нотифоқ; ноаҳлона.

НОМ

НОМУТТАХИД نامتحد ғайримуттахид; мутаҳид нагардида.

НОМУТТАХИДӢ نامتحدى ғайримуттахидӣ; муттахид набудан.

НОМУФАССАЛ نامفصل бидуни тафсил, бо пуррагӣ ифода наёфта; ба таври хуллас.

НОМУӢТАДИЛ نامعتدل ғайримӯътадил; ному-соид, носозгор: **обу ҳавои номӯътадил.**

НОМЧӢӢ نامجوى 1. номчӯй будан; шӯҳрат-талабӣ. 2. *маҷ.* диловарӣ.

НОМЧӢӢ(Ӣ) نامجوى 1. он ки толиби номи нек аст; шӯҳратталаб. 2. *маҷ.* диловар, шучоъ.

НОН نان 1. хӯроки асосии инсон, ки аз орд ха-мир карда мепазанд: **нони гандум, нони гарм, нони загора, нони сафед, нони сиёҳ, нони таф-тон, нони фатир, нони хонагӣ, нони хушк, но-ни чавин, нони ширмол; нон буридан, нон пух-тан, нон пора кардан, нон шикастан** а) нонро пора кардан; б) *киноя* аз духтареро ба арӯсӣ номзад кардан. 2. *кит., маҷ.* хӯрок, гизо; **нони муфт** ризку рӯзии бе меҳнат ба даст омада; **нони ҳалол** а) ризку рӯзии бо меҳнат ба даст омада; б) ноне, ки ба подабон барои чарон-дани чорпоён медиҳанд; **нону намаки касеро хӯрдан** аз хони неъматӣ касе баҳраманд шу-дан, аз хони касе ризқ дидан; **◇ нону насиб** қисмат, насиба; **нони касе равганӣ шудан** а) аз чое баҳравар шудани касе; б) ба серию пурӣ расидан (одатан аз даромади муфт); **нони ка-серо нимта кардан** ба ризқи касе шарик шу-дан, ба даромади касе ҳамроҳ шудан; **нонро пешпо задан** ношукрӣ кардан, ба қадри неъмате нарасидан; **нони даҳони касеро ги-рифтан** охирин воситаи зиндагии касеро аз худ кардан, ризку рӯзии касеро даррабудан; **нони чизеро хӯрда тавонистан** қобилияту лаёқати бо коре рӯз гузарониданро доштан, аз паси касбу коре зиндагонӣ карда тавони-стан; **нонро аз даҳони касе зада гирифтан** *ниг.* нони даҳони касеро гирифтан; **нонро ҳалол карда хӯрдан** аз ҳисоби меҳнати софдилона зиндагӣ кардан; **нону насиба бурида шудан** ризку рӯзӣ қанда шудан; аз чое, вазифае, да-ромад ё фоидае маҳрум гаштан; **нон хӯрда намақдон шикастан** (*мақ.*) кӯрнамакӣ кардан, ҳақношиносӣ кардан; **аз нону оби касе хабар гирифтан** гамхорӣ кардан дар ҳаққи касе; ёрӣ расонидан ба шахси эҳтиёҷманд; аз пушти ко-

ре (*чизе*) **нон хӯрдан** рӯз гузарондан ба воси-тан коре, таъмину майшат доштан аз шугле.

НОНАВИШТА نانوشته 1. навиштанашуда. 2. он чи ки аз рӯи урфу одат мавҷуд ва ҷорист: **қондан нонавишта.**

НОНАМОӢН نانمايان аз назар пинҳон, ноаён, диданашаванда.

НОНБАНДОН نانبندان *гуфт.* аз тарафи зане соҳибэҳтиром бо нияти нек бастанӣ аввалин нон ба танӯр дар нонпазӣ барои тӯйҳо.

НОНБУРДА نانبرده бурдаи нон, пораи нон.

НОНБУРӢ نانبرى *исми амал аз нон буридан;* нон реза кардан.

НОНВО(Ӣ) نانواى он ки касб ва шугли ӯ нон пухта фуруҳтан аст, пазандаву фурушандаи нон, хаббоз.

НОНВОӢ نانوائى касб ва шугли нонвой, нонпазӣ ва нонфурушӣ.

НОНВОӢХОНА نانواىخانه ҷои пухтан ва фуруҳтани нон; ҷои нонпазӣ.

НОНГАДОӢ نانگداى нон гадоӣ кардан; нонталабӣ; мӯхтоҷӣ ба нон.

НОНДИҲАНДА ناندهنده 1. *сифати феълӣи замои ҳозира* аз нон додан. 2. ба нон таъминкунанда, ризқдиҳанда ба касе; хӯронанда.

НОНДОН ناندان сандуқ ё қуттии ниғаҳдори нон; **нон дар нондон, калидаш дар осмон** (*зарб.*).

НОНИШТА نانشته гизое, ки дар аввали пагоҳ меҳӯранд, ношто, субҳона; **поништа кардан** нахорӣ хӯрдан.

НОНИ نانӣ *мансуб ба нон;* **◇ дӯсти нонӣ** *маҷ.* он ки барои суди шахсӣ бо касе дӯстӣ мекунад; дӯсти миёнкор; *муқоб.* дӯсти ҷонӣ.

НОНКАШОНӢ نانكشاني нон кашондан; **аробан нонкашонӣ** ароба барои аз чое ба чое кашон-дани нон.

НОНМАӢДА نانميده *ниг.* нонреза.

НОНПАЗ نانپز он ки нон мепазад; нонвой.

НОНПАЗӢ نانپزى 1. *исми амал аз нон пухтан.* 2. чое, ки дар он нон мепазанд: **корхонаи нонпазӣ.**

НОНПАР نان پړ дастан ба ҳам бастан пар ё олати чӯбини мӯхрашакли мехчакӯб, ки нонвоён онро ба рӯи заволаи росткардаи нон мезананд, то ки нон хангоми пухтан надамад ва рӯяш зебо бошад.

НОНРЕЗА نان ريزه резаи нон; бурдахон майдаи нон.

НОНРОСТКУНӢ نان راستکونی заволаи ноиро паҳн карда онро барои часпондан ба танӯр омода намудан.

НОНТАЛАБ نان طلب 1. нончӯй, нонхоҳ, чӯяндаи ризку рӯзӣ. 2. гадо.

НОНФУРӢШ نان فروش фурӯшандаи нон.

НОНФУРӢШӢ نان فروشی фурӯши нон; шугли нонфурӯш: дӯкони нонфурӯшӣ.

НОНХАЛТА نان خلته халта барои нигоҳ доштани нон; халтаи нони подабон *ва г.*

НОНХОНА نان خانه чое, ки дар тӯй ва мехмондориҳои калон ноиро он чо нигоҳ медоранд.

НОНХОҲ نان خواه хоҳандаи нон; гадо, талбандаи нон.

НОНХӢР نان خور он ки нони дигареро мехӯрад; узв ё аззои оила, ки дар таъминоти волид ё волидайн ҳастанд.

НОНХӢРАК I نان خورک *к.х.* вақти барои хӯроқхӯрӣ дарсро қатъ кардани шогирдон дар мактаб ва коргарон хангоми кор.

НОНХӢРАК II نان خورک *зоол.* як навъ ҳашароте, ки дар хонаҳои истиқоматӣ ва биноҳои гарм зиндагонӣ мекунад.

НОНХӢРИШ نان خورش ҳар чизи сард (*аз қабилли* гӯшти яхнӣ, панир, ширинӣ, чурғоту қаймоқ), ки бо нон мехӯранд.

НОНХӢРӢ نان خوری нон хӯрдан; хӯроқхӯрӣ, таомхӯрӣ.

НОНЧАСПОНӢ نان چسپانی нон часпондан ба танӯр, нон бастан.

НОНЧӢВӢ(Ӣ) نان چوی *ниг.* нонталаб.

НОНШИКАНОН نان شکنان маъракаи рамзан нон шикастан ва зиёфате ороштани духтардорон барои эълони номзидии арусшаванда ба та-рафи домод: **ноншиканон кардан.**

НООБОД آباد ғайримаъмур, номаъмур, чоӣ обод карданашуда; *муқоб.* **ободон.**

НООГАҲ ناگاه *ниг.* **ноогоҳ.**

НООГАҲӢ ناگاهي *ниг.* **ноогоҳӣ.**

НООГОҲ ناگاه бехабар, беиттилоъ воқифнабуда; бетачриба дар коре.

НООГОҲӢ ناگاهي бехабарӣ, беиттиллоӣ, новоқифӣ.

НООГОҲОНА ناگاهانه 1. бехабарона, новоқифона. 2. надониста; гофилона; ногоҳ.

НООДАМ نام *ниг.* **нокас.**

НООДАМГАРӢ نامگري одамгарӣ надоштан, аз хислатҳои одамии дур будан, одамият надоштан.

НООДАМӢ نامي *ниг.* **нокаси.**

НООЗМУД(А) نامزود(ه) 1. озмуданашуда, имтиҳоннакарда: **таҷхизоти ноозмуда.** 2. бетачриба, таҷрибанадида.

НООЗМУДАГӢ نامزودگي *ниг.* **нооузуда.**

НООЗМУДАКОР نامزودکار бетачриба, таҷриба-нодида.

НООЗМУДАКОРӢ نامزودکاري бетачрибагӣ, таҷриба надоштан.

НООМАД نامد :**ноомади кор** барор нагирифтани кор, пеш нарафтани кор ё рӯй додани ягон ҳодисаи ғайриинтизорӣ, вазъияти душвор; **дар ноомади кор** вақте ки кор барор намекунад; вақте ки толеъ мадад намекунад.

НООМӢХТА نامموخته 1. таълимнагирифта, ёднагирифта; машқнадида. 2. омӯхтанашуда, одатнакарда.

НООРОМ نام آرام 1. он ки оромӣ қарор надорад, нороҳат, нотинч. 2. пуртуғён, пурталотум: **рӯди ноором; ноором кардан (намудан)** нороҳат кардан, пурташвиш гардонидан; **ноором шудан** беқарор шудан нороҳат гаштан, ба ташвиш афтодан; нотинч шудан. 3. беқарор, шӯх; бетоқат: **бачаи ноором.**

НООРОМӢ نام آرامи оромӣ қарор надоштан; беқарорӣ; нотинчӣ,

НООСУДА نامسوده ноором, нотинч; пурташвиш.

НООСУДАГӢ نامسودگي нооромӣ, нотинчӣ;

- пурташвишӣ.
- НООШНО** ناآشنا ношинос, бегона.
- НООШНОӢ** ناآشناи ношиносӣ, бегонагӣ.
- НОПАДИД** ناپديد нонамоён, пинҳон, дидана-шаванда, нопаддо; **нопадид гардидан (гаштан, шудан)** гоиб шудан, нонамоён шудан.
- НОПАЗИР** ناپذير 1. қабулнашаванда. 2. *чӯзӣ пасини калимаҳои мураккаб ба маънои қабулнақунанда ва ғайри қобили қабул: баҳснопазир, ошгинопазир.*
- НОПАЙВАСТ(А)** ناپيوسته 1. пайвастнашуда, ба ҳам нобаста; берабт. 2. чудо-чудо, канда-канда, гусаста.
- НОПАЙВАСТАГӢ** ناپيوسته گى 1. нопадидандӣ, ба ҳам вобаста нашуда; берабтӣ. 2. чудо-чудо, канда-канда будан, гусастагӣ.
- НОПАЙДО** ناپيدا диданашаванда, нопадид; но-намоён, ниҳон.
- НОПАЙДОКАНОР** ناپيداکتار худудаш нонамоён, беканор, беинтиҳо, беохир, бепоён: **осмони нопадидоканор, нопадидоканор будан.**
- НОПИДРОМ** ناپدram *kit.* нофорам, нохуш, бад, ғайри маъқул, дилночасп.
- НОПИСАНД** ناپسند он чи мақбул ва писандида нест, номақбул; **нописанд омадан** бад воқеъ шудан; бад намудан.
- НОПИСАНДӢ** ناپسندی мавриди писанд қарор нагирифтан; номақбулӣ; назарногирий, безътиной.
- НОПИСАНДОНА** ناپسندانе писанд накарда; безътиноёна, безътиборона; назарногирина.
- НОПОЙДОР** ناپايدار ноустувор; бедавом, напоянда, бебақо, фонӣ.
- НОПОЙДОРӢ** ناپايدارى ноустуворӣ, нопояндагӣ, бебақоӣ.
- НОПОК** ناپاک 1. олуда, мурдор, палид. 2. *мач.* бадкор, бадкирдор, нобакор, нокас: **одами нопок.**
- НОПОКДОМАН** ناپاکدامن беисмат, беиффат; нопархезгор, фосик.
- НОПОКИЗАКОР** ناپاکزه کار кораш нопокиза, кораш пурайбу нуксон, *муқоб.* ҳалолкор.

НОПОКӢ ناپاکى олудагӣ, чиркинӣ.

НОПУРРА ناپره пурнабуда, пурнашуда; нокомил; ба дараҷаи пурра нарасида; **мактаби миёнаи нопурра, тахсилоти олии нопурра.**

НОПУРСИДА ناپرسیده пурсиданашуда; беичозат, берухсат.

НОПУХТА ناپخته 1. хом; нарасида. 2. *мач.* одами бетачриба, ноозмудакор: **ҷавони нопухта.**

НОР I نار 1. *муҳаффафи* **анор**; гули **нор** а) гули анор; б) *мач.* гули сурх. 2. доғи сурхе, ки дар рӯи инсон пайдо мешавад.

НОР II a. نار оташ.

НОРА ناره забонаи тарозу; санги каппон, санги тарозуи калон.

НОРАВО ناروا ношоиста, ҷоизнабуда.

НОРАВОН ناروان 1. истода, ҷорӣ нашаванда: **оби норавон.** 2. *kit.* ҳар чизе ки мавриди истифодаи бояду шояд надорад (*маҳсусан пул*), нороиҷ.

НОРАВШАН ناروشن 1. бенур, номунаввар, хира. 2. нофаҳмо, номафҳум; ғайри возеҳ: **сухани норавшан, маънии норавшан.**

НОРАВШАНӢ ناروشنى 1. камнурӣ, хирагӣ. 2. номафҳумӣ; номуайяний, номаълумӣ.

НОРАНГ x. نارنگ *ing.* **норанҷ//норинҷ.**

НОРАНЧ//НОРИНЧ نارنج [*муарраби норанҷ*] навъе аз афлесун, ки пӯсташ зарди сурхранг аст.

НОРАНЧӢ//НОРИНЧӢ نارنجى ба ранги норанҷ, зарди сурхчатоб.

НОРАС نارس 1. нарасида, напухта, хом: **меваи норас.** 2. *чӯзӣ пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нарасандагӣ ва намерасидагӣ: ақлнорас, дастнорас.*

НОРАСИДА نارسیده 1. нопухта, хом. 2. ноболиғ, ба воя нарасида. **ҷавони норасида.**

НОРАСО نارسا 1. нокомил, нопурра; *муқоб.* **комил: асари норасо, ақли норасо.** 2. кӯтоҳ, паст: **қади норасо.**

НОРАСОӢ نارسای 1. камбуд, камомад; нопуррагӣ. 2. камбудӣ, ноқисӣ, нуксон.

НОРБОН ناربان *ing.* **нардбон.**

НОРВАН نارون *кит.* сада, гучум.

НОРВЕГ نارويگ номи халке, ки аҳолии асосии Норвегияро ташкил медиҳад: **норвегҳо**.

НОРВЕГӢ نارويگى *мансуб ба Норвегия (давлате дар Аврупои Шимолӣ); забони норвегӣ* забони аҳолии Норвегия.

НОРГИЛ نارگيل *бот.* дарахти чормағзи хиндӣ, ки ба дарахти хурмо монанд аст; меваи ин дарахт гирду калон буда, пӯчоқи ғафсе дорад ва дар даруни он обе ҳаст, ки мисли шир ва ширин аст, норчил, чавзи хиндӣ (кокос).

НОРГУЛ نارگل гули анор.

НОРДБОН نارديبان *ниг.* **нордбон**.

НОРДОН I ناردان *ширини туршмаза; анори нордон, себи нордон.*

НОРДОН II ناردان *кит.* оташдон.

НОРДОНА نارदानه 1. донаи анор. 2. *киноя аз лаби маъшука.*

НОРИЗО نارضا *норозӣ, гайриқонеъ, ноқаноатманд; эътирозманд.*

НОРИЗОГӢ نارضاگى *норозигӣ, розӣ ва қонеъ набудан аз касе ё чизе: норизогӣ кардан, норизогӣ изҳор кардан.*

НОРИЗОӢНА نارضايانه *бо норозигӣ, дар ҳолати норозӣ будан: норизоёна нигоҳ кардан.*

НОРИЗОӢ نارضاى *ниг.* **норизогӣ: изҳори норизогӣ кардан.**

НОРИН نارين *хӯр.* як навъ таоми аз гӯшту угро ё туппа пухта.

НОРИНЧ نارنج *ниг.* **норанч.**

НОРИНЧӢ نارنجى *ниг.* **норанчӣ.**

НОРМАТИВ لوت. نارماتيو *меъёри муайяни истехсол, миқдори истифодаи мавод, сарфи маблағ ва ғ.*, ки мувофиқи он кор бурда мешавад.

НОРОЗИГӢ ناراضىگى *ниг.* **норизогӣ.**

НОРОЗИӢНА ناراضيانه *ниг.* **норизоёна.**

НОРОЗӢ ناراضى 1. *ниг.* **норизо.** 2. мухолиф, муқобил; **норозӣ шудан** розӣ ва мувофиқ набудан аз коре.

НОРОМ نارام *ромнашуда, (ба саворӣ) одатна-*

карда; аспии норомии беором.

НОРОСТ ناراست *ғайри рост, қач.*

НОРОҲАТ ناراحت 1. он чи дар он роҳату осоиш нест; нобоб; заҳмату ташвишвар: **чоӣ нороҳат, либоси нороҳат.** 2. нотинч, ноором; **нороҳат кардан** безобита кардан, ташвиш додан; **нороҳат шудан** безобита шудан, нотинч гаштан.

НОРОҲАТӢ ناراحتى 1. безобитагӣ, ташвиш. 2. нотинчӣ, нооромӣ.

НОРПИСТОН نارپستان *дорои пистони мисли анор дамида ва гирд, пистони анормонанд.*

НОРПӢСТ نارپوست *пӯсти анор, пӯчоки хушки анор.*

НОРӢФТА ناروفته *чорӯбназада; рӯбучин накарда: хонаи норӯфта.*

НОРҶИЛ *а.* نارجل *муарраби норгил.*

НОС I ناس *тамоқуи кӯфтаи бо оҳак, хокистар ва равғани загир ва ғ. омехта ва соидашудаи кайфовар, ки ба зерӣ забон гирифта боз мепартоянд; носвор; нос кашидан* нос истеъмол кардан.

НОС II *а.* ناس *кит.* одам, инсон; мардум, халқ; **дар афвоҳи нос** дар даҳони халқ, дар гуфтугӯи мардум.

НОСАБУР ناصبور *бесабр, бетоқат.*

НОСАБУРӢ ناصبورى *бесабрӣ, бетоқатӣ.*

НОСАВОБ I ناصواب 1. нодуруст, нохуб. 2. нописандида, номақбул, номаъқул.

НОСАВОБ II ناثواب *: амали носавоб* *д.* кори хато, амали зишт, ки Худо намебахшад.

НОСАЗО ناسزا 1. нолоиқ, ношониста, номуносиб; **рафтори носазо.** 2. гапи бад, сухани зишт, дашном, ҳақорат; **носазо гуфтан** ҳарфи бад гуфтан; ҳақорат кардан;

НОСАЗОГӢ(Ӣ) ناسزاگو(ى) 1. беҳудагӯ, баддаҳон. 2. ҳақораткунанда, дашномдиханда.

НОСАЗОГӢӢ ناسزاگوئى 1. бадзабонӣ; гапи ношониста гуфтан. 2. ҳақорат кардан, дашномдихӣ.

НОСАРА ناسره *қалб, сақат; нософ (oid ба пули тиллову нуқра ва худӣ тилло).*

- НОСАРЕХ** نصريح норавшан, гайри возех, аз сарохат дур; номафхум.
- НОСАРЕХӢ** نصريحى норавшанӣ, вазех набудан; номафхумӣ.
- НОСАХЕХ** ناصحيح нодуруст; галат; норавшан, гайри дақиқ.
- НОСАХЕХӢ** ناصحيحى нодурустӣ; ноаниқӣ.
- НОСДОН** ناسدان зарф барои нос аз қабили носкаду, носшиша.
- НОСЕР** ناسير сернашуда; гурусна.
- НОСЕРАМ** ناسيرم *гүфт.* 1. пурхӯр, баднафс. 2. сернашаванда; гурусначашм.
- НОСЕРАМӢ** ناسيرمى 1. пурхӯрӣ, баднафсӣ. 2. гурусначашмӣ.
- НОСЕРӢ** ناسيرى 1. сернашуданӣ, сернашавандагӣ; **хӯроки носерӣ** хӯроки сернакунанда; хӯроки андак. 2. гуруснагӣ; нимгуруснагӣ.
- НОСЕРОНА** ناسيرانه баднафсона; гурусначашмона.
- НОСЕХ** ناصيح насихатгар, панддиханда.
- НОСЕХӢ** ناصيحى насихатгарӣ, панддихӣ.
- НОСЕХОНА** ناصيحانه насихатгарона, насихатгӯёна.
- НОСИПОС** ناسپاس ношукр кӯрнамак, ҳақношинос.
- НОСИПОСӢ** ناسپاسى ношукрӣ, кӯрнамакӣ, ҳақношиносӣ.
- НОСИР I a.** نائر насрнавис, нависанда.
- НОСИР II a.** ناصر нусратдиханда, ёридиханда, мададгор.
- НОСИТУДА** ناستوده *ниг.* носутуда.
- НОСИХ I a.** ناسخ *кҳн.* порчаи абрешимини зарбофт ё нукрабофт.
- НОСИХ II a.** ناسخ *кит.* 1. лағвкунанда, бекоркунанда (-и ҳукми собиқ), бекоркунандаи хуччати пештара. 2. нухабардор, нависанда, котиб.
- НОСИХАТ** ناصحت бемор, касал, носолим.
- НОСӢ I a.** ناسى *кит.* фаромӯшкунанда, фаромӯшкор; фаромӯшхотир.
- НОСӢ II** ناسى 1. ҳамранги нос, сабзи тира (*оид ба ранг*). 2. мӯътод ба нос, носкаши гузаро.
- НОСКАДУ** ناس كدو носдоне, ки аз чӯбкаду месозанд.
- НОСКАШ** ناس كش он ки нос мекашад, истеъмолкунандаи нос.
- НОСКАШӢ** ناس كشى 1. *исми амал аз нос кашидан*. 2. носкаш будан; одати носкаш.
- НОСОЗ** ناساز 1. номувофик, нобоб, номақбул; хилофи табъ. 2. ноқулай, норохат: **худо носоз ҳис кардан; носоз будан** а) мувофик набудан; б) соз набудан, муносибати хуб надоштан (бо касе). 3. ноҳамоҳанг, номавзун, ночӯр.
- НОСОЗГОР** ناسازگار 1. номувофик, мувофиқатнакунанда; муҳолиф. 2. ноҳамоҳанг, номавзун, ночӯр; **бахти носозгор** бахти бад; бетолеъӣ.
- НОСОЗГОРӢ** ناسازگارى носозгор будан; номувофиқатӣ, муҳолифат, носозӣ.
- НОСОЗГОРОНА** ناسازگارانه носозона, номувофиқона, муҳолифона.
- НОСОЗӢ** ناسازى 1. номувофиқӣ; нобобӣ, бадӣ. 2. бадии муносибат, вайронии муносибат; муҳолифат.
- НОСОЛИМ** ناسالم 1. носихат, бемор, касалманд. 2. номусоид; нохуш, бад: **обу ҳавои носолим, вазъияти носолим**.
- НОСОЛИМӢ** ناسالمى 1. носихатӣ, беморӣ, маризӣ. 2. номусоидӣ; бадӣ: **носолимни вазъият**.
- НОСРАНГ** ناسرنگ *ниг.* носӣ II, 1.
- НОСУР a.** ناسور//ناصور *кит.* реше, ки ҳамеша аз он фасод меравад, реши равон, захми илочнопазир, захми кӯҳна.
- НОСУТ a.** ناسوت *кит.* 1. д. олами моддӣ, дунё, инчаҳон. 2. *маҷ.* инсонӣ, одамӣ; **муқоб. лоҳут**.
- НОСУТУДА//НОСИТУДА** ناستوده *кит.* 1. нописандида, номаъкул: **рафтори носутуда**. 2. бадкор, бадамал.
- НОСУФТА** ناسفته 1. сӯрохнашуда, 2. *маҷ.* беайбу нуқсон; **дурри носуфта** а) дурру гавҳари сайқалнаёфта; б) *кин.* сухани бикр, сухани то-

за.

НОСФУРҶШ ناسفروش он ки нос мефурӯшад, фурӯшандаи нос.

НОСФУРҶШӢ ناسفروشي фурӯши нос; шугли носфурӯш.

НОСҶЗ ناسوز насӯзанда; оташбардор: **сандуки носӯз**.

НОТА I лот. ناته мус. аломатҳои хаттии махсус, ки ба воситаи онҳо овозҳои мусиқиро нишон медиҳанд: **ба нота гирифтани (гузарондан)**.

НОТА II лот. ناته ниг. эътирознома.

НОТАВОН ناتوان 1. суст, заиф, бекуват, бекудрат; очиз; муқоб. **тавоно: пирри нотавон; тани нотавон** тани дардманд. 2. камбағал, фақир, нодор; муқоб. **тавоногар**.

НОТАВОНБИН ناتوانبين ҳасадбаранда, беҳбудии касеро нахоҳанда, муваффақияти касеро дида натавонанда.

НОТАВОНБИНИ ناتوانبينӣ ҳасадбарӣ, беҳбудии касеро дида натавонистан.

НОТАВОНӢ ناتواني 1. заифӣ, камкуватӣ, бемадорӣ. 2. нодорӣ, камбағалӣ бечорагӣ.

НОТАВОНӢ ناتوانӣ ниг. **нотавонӣ**.

НОТАӢЕР ناتيار буднашуда, нотамом.

НОТАМОМ ناتمام 1. итмомнаёфта, анҷомнаёфта, ба итмом нарасида; гайри комил. 2. ба охир нарасонда ба поён нарасонда; **нотамом-нотамом** канда-канда, бо фосила; нимгурма; **нотамом мондан** буд нашуда мондан, ба анҷом нарасида мондан.

НОТАНТЕ ناتنتى гуфт. он ки ба ҳеч чиз тан дарнамедахад; он ки ба ҳақ тан намедахад; муқоб. **яққавл**.

НОТАРИАЛӢ ناتريالي мансуб ба **нотариат**; идораи нотариус; **идораи давлатии нотариалии шахр**; **ҳуҷҷати нотариалӣ** ҳуҷҷати дар идораи нотариус сабт ва тасдиқшуда.

НОТАРИАТ лот. ناتريات сохтори идораҳои ба расмият дароварандаи ҳуҷҷатҳои ҳуқуқӣ: **нотариати давлатӣ**.

НОТАРИУС лот. ناتريوس хизматчиҳои нотариат, ки ҳуҷҷатҳои ҳуқуқиро сабт, тасдиқ ва ба расмият мебарорад.

НОТАРОШИДА ناتراشیده 1. (мӯяш) тарошида-нашуда; мӯяшрасида. 2. носуфта, ноҳамвор. 3. маҷ. одами дағал, бадмуомила; беодоб.

НОТАРС ناترس 1. натарсанда; часур, далер, бебок. 2. натарсида, наҳаросида; далерона, часуруна.

НОТАРСӢ ناترسی далерӣ, шуҷоат, ҳасорат.

НОТАРСОНА ناترسانه наҳаросида; часуруна, бебокона.

НОТИҚ а. ناطق 1. гӯянда, суҳангӯӣ, гапзанандаи моҳир; **ҳайвони нотиқ** инсон, ки қобилияти нутқ (гап задан) дорад; 2. нутқкунанда, маърузагар.

НОТИҚА ناطقه 1. муаннаси **нотиқ**. 2. қобилияти нутқ, қувваи суҳангӯӣ.

НОТИҚӢ ناطقى 1. нотиқ будан; суҳангӯӣ, суҳанронӣ. 2. гапдонӣ, суҳандонӣ.

НОТИНЧ ناتنج ноором, ноосолишта; пурташвиш; **нотинч шудан** пурташвиш гаштан.

НОТИНЧӢ ناتنجى нооромӣ, беосолиштагӣ; пурташвишӣ.

НОТИФОҚ ناتفاق ниг. **ноиттифоқ**.

НОТИФОҚӢ ناتفاقى ниг. **ноиттифоқӣ**.

НОТОБ ناتاب 1. носихат, бемор, касал: **потоб шудан**. 2. заиф, бемадор.

НОТОБӢ ناتابي носихатӣ, беморӣ, касалӣ.

НОУМЕД ناميد 1. умеду орзуяш бар бод рафта, навмед, маъюс; муқоб. **умедвор**; **ноумед гаштан(шудан)** умедро қандан, маъюс шудан; **ноумед қардан** касеро маъюс гардонидан. 2. бечора, ба мурод нарасида, **ба таври навозиш берӯзӣ**.

НОУМЕДӢ ناميدى маъюсӣ, аз даст додани умед, бар бод рафтани орзӯ; **ба ноумедӣ афтодан(ғирифтрон шудан)** маъюс шудан, умедро аз даст додан; **ба ноумедӣ андохтан** маъюс гардонидан, ноумед сохтан.

НОУМЕДОНА ناميدانه бо ноумедӣ, навмедона, маъюсона.

НОУСТУВОР ناستوار 1. номустаҳкам, суст, бебунёд. 2. бесубот, калаванда: **одами ноустувор**.

НОУСТУВОРИ *ناستواری* ноустувор будан, мустаҳкам ва устувор набудан; субот надоштан: **ноустуворни** **вазъият**; **ноустуворни** **харакат**.

НОУСТУВОРОНА *наастоаране* бо ноустуворӣ.

НОҶҲДАБАРОЁНА *наеҳдебрайане* белаёқатона, беқобилиятона.

НОҶҲДАБАРОӢ *наеҳдебраӣ* 1. белаёқатӣ, беқобилиятӣ, корношоямӣ, корнодонӣ. 2. нота-вонӣ, бедаступой.

НОФ *ناف* 1. чуқурчаи миёни шиками одам, ки мунтаҳои рӯда аст ва вақти зоида шудани бача онро мебуранд; **нофаш дар фалон ҷой бурида шудааст** *кин.* дар фалон ҷой зоида шудааст; **хуни нофи ман дар ин ҷо рехтааст** *кин.* зодгоҳи ман ин ҷост. 2. *мач.* миёни ҳар чиз; **нофи шаб** миёни шаб, нисфи шаб.

НОФА *نافه* 1. нофи оҳуи мушқин. 2. моддае, ки дар ҳалтачаи зери нофи оҳуи мушқин чамъ мешавад ва хеле хушбӯй аст.

НОФАРМОН *нафарман* саркаш, итоатнақунанда.

НОФАРМОНБАРДОР *нафарманбардар* итоатнақунанда, саркаш, осӣ.

НОФАРМОНБАРДОРӢ *нафарманбардарӣ* саркашӣ, исёнгарӣ.

НОФАРМОНӢ *нафарманӣ* нофармон будан, саркашӣ, итоатнақунандагӣ.

НОФАРРУХ *нафарх* *кин.* безеб, зиштрӯ.

НОФАРРУХАХТАР *нафархихтар* *кин.* бадбахт, беголеъ, манхус.

НОФАРҶОМ *нафарҷам* *кин.* 1. бефоида, беҳуда, коре, ки оқибаташ неқ нест, бадфарҷом. 2. бенатича, **бахти нофарҷом** толеи бад, бахти бад.

НОФАРҶОМӢ *нафарҷамӣ* *кин.* 1. бенатичагӣ, бефоидагӣ, беҳудагӣ. 2. бадфарҷомӣ.

НОФАҲМ *нафем* *ниг.* бефаҳм.

НОФАҲМИДА *нафемиде* надониста, сарфаҳм на-рафта.

НОФАҲМИӢ *нафемӣ* нодонӣ, надонистан; огоҳ

набудан, беҳабарӣ; худро ба **нофаҳмӣ** андохтан

(задан) худро нофаҳмида нишон додан; худро беҳабар вонамуд кардан.

НОФАҲМО *нафема* номафҳум; душворфаҳм.

НОФЕЪ *а.* *نافع* фоиданок, манфиатнок, судманд.

НОФИЗ *а.* *نافذ* *кин.* 1. нуфузқунанда, фурураванда. 2. раво, ҷоришаванда: **амри нофиз**, **ҳукми нофиз**.

НОФИЛА *а.* *نافله* *кин.* 1. баҳшиш, атийя. 2. *д.* ибодате, ки анҷом додани он вочиб нест: **намози нофила**.

НОФИР *а.* *نافر* *кин.* нафратқунанда; раманда, тарсанда.

НОФОРАМ *нафарам* 1. ноҳуш, ноҳинҷор. 2. ногувор, бемаза, дилнокаш, бадхӯр: **хӯроки нофорам**.

НОХАЛАФ *ناخلف* 1. фарзанди ноқобил, фарзанди нолоиқи падар, падарбезор. 2. *тахқ.* одами нобакор, бадқирдор, бадахлок.

НОХИРАДМАНД *нахиреманд* нодон, беақл.

НОХИРАДМАНДОНА *нахиремдане* беақлона; аз рӯи нодонӣ.

НОХОНДА *нахонде* 1. таҳсилнодида, бесавод. 2. даъватнашуда, ногуфт, тақлифнашуда: **меҳмони нохонда**.

НОХОНО *нахона* хонданаш душвор, душворхон, бадхон: **хати нохона**.

НОХОСТ *наخواست* 1. ғайримунтазир, ғайричашмдошт; баногоҳ, ногаҳон; тасодуфан. 2. маълум накарда, беҳабар; ба таври ногаҳонӣ; **нохост ҳучум кардан** ғафлатан ҳучум овардан.

НОХОТИРҶАМЪ *нахатриҷам* 1. хотирошуфта, нотинҷ; мушаввашхотир. 2. хавфнок, пурхатар.

НОХОТИРҶАМЪӢ *нахатриҷамӣ* 1. хотирҷамъ набудан, хотирошуфтагӣ, нотинҷӣ. 2. хавфнокӣ, пурхатарӣ.

НОХОҲ *нахоа* бар хилофи хоҳиш ва майл; **хоху нохоҳ** аз ду сар; бегуфтугӯ; хоҳӣ нахоҳӣ.

НОХОҲАМ *нахохам* нахоҳанда; бемайл, беҳоҳиш; **бо дили нохоҳам**; бе хоҳишу майл; **дили нохоҳам-узри бисёр** (*зарб.*) агар одам майлу ҳаваси иҷрои коре надошта бошад, баҳонаҳои зиёде меорад.

НОХУБ ناخوب номувофик; бад, зишт.

НОХУДО I ناخدا беҳудо, бедин.

НОХУДО II ناخدا киштибон, киштирон.

НОХУН ناخون моддаи шохӣ, ки нӯги ангуштони дасту пой инсон ва чонваронро мепӯшонад; аз нохуни пой то мӯи сар сар то пой бадан; монанди (чун) гӯшту нохун хеле зич ва ногустаанӣ (*мас., муҳаббати инсон ба ватан*); нӯги нохун барин а) заррае андаке; б) ҳеч. нохун гирифтани кӯтоҳ кардани нохунҳои дарозшуда бо нохунгирак *ва г.*; нохун задан ба воситаи нохун харошидани чизе; нохун расонидан ба чизе (*мас., ба тор барои навохтан*); аз мағзи(зери) нохун чирк кофтан айбҷӯӣ кардан, камбудии касеро чустан (*қасдан, боғаразона*); бо нохуну дандон чангидан то дами охири чангидан; \diamond нохуни обдор панҷаҳои пурхунар (*дар шавоҳиди соҳҳои торӣ*).

НОХУНА ناخونه *кит., тиб.* пардаи гӯштомонанди сафедранг, ки дар гӯшаи чашм аз тарафи бинӣ пайдо мешавад ва агар табобат накунад, боиси хира шудани мардуми чашм мегардад.

НОХУНАК ناخونک 1. *ниг. мизроб.* 2. *грам.* аломатест, ки барои фарқ кунонидани матн, ҷумла ё калимаи ба таври иқтибос овардашуда аз ду тарафаш гузошта мешавад: ба нохунак гирифтани.

НОХУНГИРАК ناخونگیرк асбобчаи махсус ки бо он нохун мегиранд.

НОХУНДАРОЗ ناخوندراز он ки ва он чи нохунаш дароз шудааст.

НОХУНОРОӢ ناخونآرائى ороиши нохун дар толори ҳусн.

НОХУНПЕРО(Ӣ) ناخونپيرای *кит.* 1. нохунгирак; қайчии хурди нохунгири. 2. сартарош.

НОХУНХӢРАК ناخونخورк *тиб.* бемории зери нохуни ангушт.

НОХУШ ناخوش 1. гамгин, ношод. 2. бадҳол, нотоб, бемор: нохуш шудан. 3. бад, нохуб: кори нохуш, бо назари нохуш нигоҳ кардан; хабари нохуш хабари хафагиовар, хабари андӯховар, хабари хуш.

НОХУШӢ ناخوشي 1. хафагӣ, гамгинӣ. 2. беморӣ,

носиҳатӣ, нотобӣ.

НОХУШНУД ناخوشنود 1. хафа, гамгин, маҳзун. 2. норизо, норозӣ; нохушнуд шудан норозӣ шудан, хафа шудан.

НОХУШНУДӢ ناخوشنودى 1. гамгинӣ, хафагӣ. 2. норозигӣ, норозӣ.

НОХУШНУДОНА ناخوشنودانه бо нохушнудӣ, маҳзунона; норозӣна.

НОХӢРДАНИ ناخوردنى 1. шакли инқории сифати феълии замони оянда аз хӢрдан. 2. гайри қобили хӢрдан, ба хӢрдан номувофик: алафи нохӢрдани.

НОӢАҚ ناحق норост, нодуруст; бардурӯг; гайриодилона; тӯхмати ноӢақ; хуни ноӢақ хуни одами бегуноҳ; ба ноӢақ бе ҳеч айбу гуноҳ, бе ҳеч далел; ба ҳаққу ноӢақ хоҳ ҳақ бошаду хоҳ ноӢақ; бе исботи гуноҳ.

НОӢАҚӢ//НОӢАҚҚӢ ناحقى норостӣ, нодурустӣ; бардурӯгӣ; гайриодилонагӣ.

НОӢАҚОНА//НОӢАҚҚОНА ناحقانه 1. ба таври ноӢақ, нодуруст; ҷазои ноӢақона ҷазои ноодилона

НОӢАҚШИНОС ناحقشناس *кит.* кӯрнамак, носипос, бевафо.

НОӢАМВОР ناهموار 1. номусаттаҳ, нотахт; пурнишебу фароз, пасту баланд: роҳи ноӢамвор. 2. номавзун; на ба як қарор.

НОӢАМВОРӢ ناهموارى пастиву баландӣ, пурнишебу фароз будан, номусаттаҳӣ: ноӢамвории роҳ.

НОӢАМОЛ ناهمال *кит.* беназир, беҳамто, бемислу монанд.

НОӢАМУЛӢ ناهمولى *кит.* бесабрӣ, бетоқатӣ.

НОӢИБ ا. ناهب гиранда, рабоянда; гора-кунанда, горагар.

НОӢИД ناهد *нуч.* ситораи Зӯхра.

НОӢИНЧОР ناهنجار 1. номуносиб; номақбул, зишт. 2. ногувор, номатбӯъ, нофорам: ваъзияти ноӢинчор. 3. нобоб, дурушт: бори ноӢинчор.

НОӢИНЧОРӢ ناهنجارى 1. номувофикӣ, носозгорӣ. 2. ногуворӣ, нофорамӣ.

НОӢИЯ I ا. ناحيه 1. қисме аз як сарзамин, гӯшае

НОХ

- аз мамлакат. 2. мамлакат, кишвар, минтақа. 3. *нав.* воҳиди маъмурию марзӣ дар ҳайати вилоят ё шаҳрҳои калон, район: **ноҳияҳои тобени ҷумҳурӣ, ноҳияҳои шаҳри Душанбе.**
- НОҲИЯ II** *а.* **ناهيه** *кит.* 1. муаннаси ноҳӣ. 2. манъ; манъи қатъӣ.
- НОҲИЯБАНДИ** **ناحيهبندي** 1. *нав.* ба ноҳияҳо (3) чудо кардан; **ноҳиябандии вилоят** вилоятро ба ноҳияҳо тақсим кардан. 2. *кишов.* навъҳои ин ё он зироатро ба ин ё он ноҳия махсус гардондан: **ноҳиябандии навъҳои ҷуворимакка.**
- НОҲӢ** *а.* **ناهي** манъкунанда, наҳйкунанда, боздоранда.
- НОҲОР** **ناهار** аз бомдод чизе наҳӯрда, аз пагоҳирӯзӣ тахтулнакарда; ноништанакарда; гурусна: **ддли ноҳор.**
- НОҲУШӢР** **ناهوشيار** 1. он ки хушёр нест, маст. 2. кундфаҳм; нофаҳм.
- НОЧА** **ناچه** *ниг.* **пойча**; **ноча андохтан** нойча тайёр кардан, нойча печонда мондан. 2. ҳосили навбастаи растаниҳои палакӣ аз қабилӣ бодиринг, харбуза, каду *ва г.:* **ноча бастан**
- НОЧАСП** **ناچسپ** *ниг.* **ночаспон.**
- НОЧАСПӢ** **ناچسپي** *ниг.* **ночаспонӣ.**
- НОЧАСПОН** **ناچسپان** 1. номувофик; берабт, бемуносибат; **гапҳои ночаспон** суханони берабт ва бемаврид; **дарбеҳи ночаспон** дарбеҳи номувофик; ямоки безеб; **табассуми ночаспон** табассуми номувофик ва сохта. 2. ноҳинҷор, кабоб.
- НОЧАСПОНӢ** **ناچسپاني** 1. берабтӣ; номуносибӣ; **ночаспони гап.** 2. ношинамӣ, номувофиқӣ.
- НОЧАХ** **ناچخ** *кит.* 1. *ниг.* **табарзин.** 2. найзаи хурд.
- НОЧИЗ** **ناچيز** 1. бисёр кам, хеле кам, андак: **дармади ночиз, маблағи ночиз.** 2. арзишнадошта, беқадр: **тӯхфан ночиз.** 3. ҳеч чиз; ҳеч, беаҳамият.
- НОЧОР** **ناچار** 1. ноилоч, маҷбур, лобуд. 2. ногузир, ҳатман, бечунучаро: **чор-ночор** хоҳ-нохоҳ, ногузир; **ночор гардидан** (мондан, шудан) ноилоч шудан, маҷбур шудан.
- НОЧОРӢ** **ناچاري** 1. ноилочӣ, маҷбурӣ; зарурат; аз **ночорӣ** аз беилочӣ, аз ноилочӣ; **ба ночорӣ** бо ноилочӣ. 2. *маҷ.* бечорагӣ, тихидастӣ, фақр.
- НОЧОҚ** **ناچاق** *гуфт.* нохуш, нохурсанд, ношод; **димоғи ночоқ.**
- НОҶАВОНМАРД** **ناچوانمرد** 1. он ки ҷавонмард нест; бадсиришт; бешараф. 2. пастҳиммат, фурумоя, сифла.
- НОҶАВОНМАРДӢ** **ناچوانمردي** 1. бадсириштӣ; бешарафӣ. 2. пастҳимматӣ, дунҳимматӣ.
- НОҶАВОНМАРДОНА** **ناچوانمردانه** 1. бешарафона: **амали ноҷавонмардона.** 2. пастҳимматона, дунҳимматона.
- НОҶАМӢ** **ناجمع** парешон, пароканда; **хотири ноҷамӢ** парешонии хотир.
- НОҶИНС** **ناچنس** 1. зоташ бад бадзот; бадчинс. 2. *таҳк.* нокас, номард; нобоб. 3. унснагиранда; номуросо.
- НОҶӢ** *а.* **ناجي** *кит.* начотёбанда; начотёфта.
- НОҶОИЗ** **ناچائز** 1. нораво, чоизнабуда. 2. *маҷ.* нолоик, ношоиста: **корҳои ноҷоиз.**
- НОҶОЛИБ** **ناچاليب** қолибнабуда, ҷалбнакунанда; намуди қолиб надошта.
- НОҶУНБОН** **ناچنبان** начунбанда, беҳаракат; **ноҷунбон шуда мондан** беҳаракат (караҳт) шудан, шах шуда мондан.
- НОҶӢР** **ناچور** 1. мувофиқатнадошта, номутаносиб, ноҳамоҳанг. 2. ноқулай, нохуш: **худро ноҷур хис кардан.**
- НОҶӢРӢ** **ناچوري** 1. номувофиқатӣ, номутаносибӣ; ноҳамоҳангӣ, 2. ноқулайӣ, нохуш будан.
- НОШАФФОФ** **ناشفاف** 1. ғайришаффоф, нософ; тира; губоролуд. 2. *маҷ.* ноошкор, пӯшида.
- НОШИКАН** **ناشکين** нашикананда, намешикастагӣ: **истакани ношикан.**
- НОШИКАСТА** **ناشکسته** нашикаста, бутун (чизҳои шикастанӣ).
- НОШИКЕБ** **ناشکيب** бесабр, бетоқат.
- НОШИКЕБӢ** **ناشکيبی** бесабрӣ, беқарорӣ.
- НОШИКЕБО** **ناشکيبا** *ниг.* ношикеб.
- НОШИНОС** **ناشناس** 1. ноошно, бегона: **одамони**

- ношинос.** 2. шинохтанашуда; шиносоинадошта; омӯхтанашуда: **чизи ношинос, ношинос будан бо чизе.**
- НОШИНОСӢ** ناشناسى ношинос будан; шинос набудан, бегона будан; **ба ношиносӣ задан** ношинос вонамуд кардан.
- НОШИНОСО** ناشناسا ношинос; шиноснашуда, ошноинадошта бо чизе; ноогоҳ аз чизе.
- НОШИНОСОӢ** ناشناسائى ношиносӣ; ноогоҳӣ.
- НОШИНОХТ** ناشناخت *кит.* ношинос; шинохтанашуда; он ки ҳеч кас ўро намешиносад.
- НОШИР** а. ناشر нашркунанда, паҳнкунанда; ба таъб расонанда.
- НОШИТО** ناشتا *ниг.* **ношто.**
- НОШИФ** а. ناشف *кит.* ба худ кашанда (*мас., обро*), чаббанда, нашфкунанда.
- НОШӢ** ناشى 1. пайдошаванда (аз чизе), сарзананда. 2. *кит.* бетачриба; навкор, тозагор.
- НОШОД** ناشاد он ки шоду хурсанд нест; андӯхгин, гамгин, маҳзун, хафа.
- НОШОИСТА** ناشايسته 1. ношоям, носазовор, нолоик. 2. бехуда, бечо, бад: **гапи ношоиста, ҳаракати ношоиста.**
- НОШОИСТАӢ** ناشايسته گى ношоиста будан, нолоикӣ, носазоворӣ.
- НОШОЯМ** ناشايم ношоиста, носазовор, гайри шоистаи коре ё чизе, нодуруст, бад, зишт; **кори ношоям** кори бад, амали зишт; **суханҳон ношоям** алфози қабех.
- НОШПОТӢ** ناشپاتى меваи ширини обдор аз чинси мурӯд ва нок.
- НОШПӢТӢ** ناشپوتى *ниг.* **ношпотӣ.**
- НОШТО** ناشتا *ниг.* **попишта; пошто кардаи** хӯроки пагоҳӣ хӯрдан, ноништа кардан; **вақти ношто** ҳангоми таҳтӯли пагоҳӣ.
- НОШУД** ناشد 1. белаёқат, бебарор, ноӯхдабаро, нотаваон, бекора, он ки аз ўхдаи коре намебарояд. 2. нимҷон, бекувват.
- НОШУДАНИ** ناشدنى 1. *шакли инкориш сифати феълш замони оянда* аз **шудан**. 2. он чи набояд шавад, нашаванда; он чи шуданаш мумкин нест, гайримумкин.
- НОШУКР** ناشكر носипос, кӯрнамак; ҳақношинос: **бандаи ношукр.**
- НОШУКРӢ** ناشكرى кӯрнамакӣ, носипосӣ, ҳақношиносӣ; **ношукрӣ кардан** а) носипосӣ кардан, пешпо задан (*неъматеро*); б) қадри чизеро надонистан, ба қадри чизе ё некии касе нарасидан.
- НОШУКУФТА** ناشكفته шукуфттанашуда, бознашуда, вонашуда, **гули ношукӯфта; оҳаки ношукӯфта** оҳаки обнарасида.
- НОШУМОР\НОШУМУР** ناشمر//ناشمار 1. нашумурда, шумор накарда. 2. *ниг.* **бешумор.**
- НОШУНАВО** ناشنوا нашунаванда, кар.
- НОШУНАВОӢ** ناشنوائى қобилияти шунавоӣ надостан, нашунаванда будан, ношунидан; **худро ба ношунавоӣ андохтан** худро нашунида вонамуд кардан.
- НОШУСТА** ناشسته шустанашуда; чиркин, нопок: **либоси ношуста; ◇ тифли ношуста** кӯдаки навозод.
- НОЯБР** ю. نايبر номи моҳи ёздаҳуми солшумории милодӣ.
- НОЯБРӢ** نايبرى *мансуб ба ноябр.*
- НУБУВВАТ** а. نبوت *кит.* 1. *ниг.* **рисолат.** 2. *маҷ.* эъҷоз, мӯъҷизанамоӣ, мӯъҷиза нишон додан.
- НУБУҒ** а. نبوغ *кит.* заковати баланд, истеъдоди фавқулода, ниҳояти мумтозӣ дар илму адаб.
- НУВВОБ** نواب ҷ. **ноиб.**
- НУГУН** نگون *ниг.* **нагун.**
- НУГУНСОР** نگونسار *ниг.* **нагунсор.**
- НУДАМО** а. ندما ҷ. **надим.**
- НУДБА** а. ندبه гиря, нола; гиря кардан, нола кардан; ба мурда навҳа кардан.
- НУДРАТ** а. ندرت камӣ, камёбӣ, кам воқеъ шудан; **ба нудрат кам, аҳён.**
- НУДРАТАН** а. ندرتاً аҳёнан, гоҳ-гоҳ.
- НУЗДАҲ** نزده шумораи миқдорӣ адади 19, яъне даҳ чамъи нӯҳ.
- НУЗДАҲСОЛА** نزدهساله он ки (чи) нуздаҳ сол дорад, нуздаҳ сол дошта; синнаш ба нуздаҳ даромада: **чавони нуздаҳсола.**

НУЗДАҲСОЛАГӢ *نوده سالگی* нуздаҳсола будан, нуздаҳ сол доштан.

НУЗДАҲУМ *نودهم* шумораи тартибӣ аз нуздаҳ.

НУЗДАҲУМИН *نودهمین* *ниг.* нуздаҳум; касе ё чизе, ки шумораи нуздаҳ қарор дорад.

НУЗЛ *ا. نزل* *кит.* 1. ризқ, рӯзӣ. 2. хӯрданиҳое, ки пеши меҳмон мегузоранд; зиёфат.

НУЗУЛ *а. نزول* *кит.* 1. фурудой. 2. поин омадан, фуромадан; манзил гирифтани (*пас аз сафар*); нузул қардан (*намудан, фармудан*) манзил гирифтани, фуромада ҷой гирифтани.

НУЗҲАТ *а. نزهت* *кит.* 1. покизагӣ; неқӯӣ. 2. хушҳолӣ, хурсандӣ.

НУЗҲАТБАХШ *نزهت بخش* фараҳбахш, хурсанди-овар.

НУЗҲАТГОҲ *نزهتگاه* *кит.* ҷои хушҳаво, ҷои дилкушо.

НУКОТ *а. نکات* *ҷ. нукта.*

НУКТА *نکته* 1. масъалаи нозук. 2. мазмуни дақиқ. 3. сухани пӯшида, каломи рамзнок; **донандаи нуктаҳои борик** донандаи суханҳои пурмазмун ва таъсирбахш, суханвари борикфаҳм, нозукадо. 4. ҷиҳати муҳими ягон масъала; ҳарфи муҳим, гапи зарур.

НУКТАГИР *نکته گیر* эродгир, хурдагир, айбҷӯӣ.

НУКТАГИРӢ *نکته گیری* эродгирӣ, хӯрдагирӣ, айбҷӯӣ.

НУКТАДОН *نکته دان* борикфаҳм, зирак; он ки хубу бадро нағз фарқ мекунад (*хусусан суханро*); сухандони забардаст.

НУКТАДОНИӢ *نکته دانی* борикфаҳмӣ, донистани паҳлуҳои нозуки сухан.

НУКТАКУШО *نکته کشا* нуктасанҷ, борикбин; рамзфаҳм.

НУКТАПАРДОЗ *نکته پرداز* гӯяндаи нуктаҳои латифу дақиқ, нозукбаён, суханвари нозука-

НУКТАПАРДОЗӢ *نکته پردازى* нозукбаёнӣ.

НУКТАСАНҶ *نکته سنج* дарк ва баёнқунандаи мазмунҳои баланду дақиқ, сухансанҷ, суханвари мумтоз.

НУКТАСАНҶӢ *نکته سنجى* дарк ва баёни нуктаҳои борик; санҷидагӯӣ; суханварӣ, фасехбаёнӣ.

НУКТАФАҲМ *نکته فهم* *ниг.* нуктадон.

НУКТАФАҲМӢ *نکته فهمى* *ниг.* нуктадонӣ.

НУКЧА *نوکچه* *ниг.* пӯкча.

НУҚАТ *а. نقت* *ҷ. нукта.*

НУҚЛ *а. نقل* 1. чизе ки пас аз нӯшидани бодову май меҳӯранд, газак, ҳалқосо. 2. беҳтарини чизҳои хӯрдани; хуб ва сараи чизҳо; **нуқлу наво** шириниҳо, меваҳои хушк; **нуқли маҷлис киноя аз сухане**, ки сари забонҳои аҳли маҷлис бошад; мавзӯе, ки вирди забони ҷамъият аст. 3. *гуфт.* ҳама, тамоми, тамоми: **заминаш нуқл аз сангу рег иборат аст.**

НУҚЛДОН *نقلدان* зарфе барои нуқл, зарфе барои газак.

НУҚОТ *نقات* *аслаш* **ниқот.**

НУҚРА *نقره* 1. филизи гаронбаҳои сафедранг, сим; **нуқраи ҳолис** нуқраи софи бе омехтагӣ бо маъданҳои дигар. 2. аз нуқра сохташуда, нуқрагин: **пули (тангаи) нуқра; медали нуқра** нишонест, ки дар мактабҳои миёна ба талабагонӣ бо баҳои “хуб” ва “аъло” таҳсилкарда ва имтиҳонҳои хатмро супурда дода мешавад.

НУҚРААНДУД *نقره اندود* бо оби нуқра андудашуда, бо нуқра рӯйбаст кардашуда, симандуд.

НУҚРАБАНД *نقره بند* бо нуқра ороиш додашуда, нуқракоришуда: **носкадуи нуқрабанд.**

НУҚРАВОР *نقره وار* нуқрамонанд, нуқраранг.

НУҚРАВОРӢ *نقره واری* асбобу олоти зебу ороишии нуқрагин.

НУҚРАГИН *نقره گین* аз нуқра сохташуда, симин; бо нуқра ороиш додашуда: **камарбанди нуқрагин, лаълини нуқрагин.**

НУҚРАГӢ *نقره گى* *мансуб ба нуқра;* нуқрагин.

НУҚРАГУН *نقره گون* *ниг.* нуқраранг.

НУҚРАДАВОНИӢ *نقره دوانى* нуқра давондан ба рӯи чизе, нуқра андудан.

НУҚРАДОР *نقره دار* он чи дар таркибаш нуқра дорад: **санги нуқрадор.**

НУҚРАКОР *نقره کار* заргаре, ки чизҳои нуқрагӣ месозад.

НУҚРАКОРӢ *نقره کارى* 1. бо нуқра зинат додан. 2. бо нуқра зинат додашуда; хотамкорӣ аз нуқра: **зини қошаш нуқракорӣ.**

НУҚРАКӢБ *نقره کوب* ба рӯяш аз нуқра нақшу нигор дошта: **камарбанди нуқракӢб.**

НУҚРАКӢБӢ *نقره کوبى* *ниг.* нуқракорӣ.

НУҚРАМОРАНД *نقره مانند* *ниг.* нуқравор.

НУҚРАМӢ(Ӣ) *نقره مو(ى)* дорои мӯи нуқрамонанд; духтари нуқрамӯӣ.

НУҚРАОСО *نقره آسا* *ниг.* нуқравор.

НУҚРАПЎШ نقرهپوش пӯшидашуда бо нукра; сафедпӯш; кӯҳи сарбаланди нукрапӯш кӯҳи баланди бо барфҳои нукрагун пӯшидашуда.

НУҚРАНГ نقره رنگ ба ранги нукра сафед, нукратоб, симгун.

НУҚРАСОН نقره سان нукрагун, нукрамонанд, нукравор.

НУҚРАТОБ نقره تاب *ниг.* нукраранг.

НУҚРАФОМ نقره فام нукрагун, нукраранг.

НУҚРАҲАЛ نقره حل ҳалли нукра, оби ғудохтаи нукра.

НУҚС *а.* نقص [аслаш нақс] *ниг.* нуқсон.

НУҚСДОР نقص دار *ниг.* нуқсондор.

НУҚСОН نقصان 1. *кит.* кам шудан, коста шудан. 2. камбудӣ, норасой, камӣ. 3. айб, иллат: нуқсон доштан, нуқсон ёфтан (пайдо кардан); ислоҳи нуқсон кардан камбудихоро бартаараф кардан.

НУҚСОНДОР نقصان دار он чи камбудӣ ва нора-соие дорад.

НУҚТА *а.* نقطه 1. изи бисёр хурде, ки бо як бор расондани нӯги қалам ё ягон чизи нӯгтез пайдо мешавад; нуқтаи ҳарфҳои арабӣ аломати холчамонанде, ки дар боло ва зери ҳарфҳои арабӣ гузошта мешавад. 2. *грам.* аломати ист дар китобат (.), ки дар охири ҷумла гузошта мешавад: нуқтаву вергул. 3. мафҳуми асосӣ дар риёзиёт, ҳандаса ва физика, ки мафҳуми ибтидои чизе, ҷои бурида гузаштани як хат ё чанд хат ва ғайраро ифода мекунад: нуқтаи буриши ду хати рост, нуқтаи яхбандӣ, нуқтаи ҷӯшиш; нуқта гузоштан а) нуқта мондан; б) *кин.* ба охир расонидан, анҷом додан. 4. марказ; нуқтаи доира маркази доира. 5. ҷои ягон чиз, ҷой, маҳал; нуқтаи баланд қуллаи авҷ, дараҷаи баландтарини ҷое, чизе; нуқтаи марказӣ ҷои асосӣ, марказ; нуқтаи савдо мағоза, дуқон ва умуман ҷои хурда фурушиҳо. 6. *мач.* нуқта, масъала; нуқтаи телефон дастгоҳи собити дар ҷое насбшудаи телефон; \diamond нуқтаи назар фикр, мулоҳиза, тарзи биниш; аз нуқтаи назари... мувофиқи диди..., назар ба мулоҳизаи...; нуқта ба нуқта айнан, бекаму кост.

НУҚТАВЕРГУЛ نقطه ويرگل *грам.* аломати китобатиест, ки дар дохили ҷумла, дар сурати нотаом ва тафсилталаб будани фикр гузошта мешавад.

НУҚТАГУЗОРӢ نقطه گذارى гузоштани нуқта (дар ҳарфҳои арабӣ ва дар охири ҷумлаҳо).

НУҚТАДОР نقطه دار нуктанок, нуктадошта: ҳарфи нуктадор (дар алифбои араби асоси тоҷикӣ).

НУҚУД نقود *кит., ҷ.* нақд.

НУЛА نوله садои дарози сағу шағол; уллоси сағ; нула кашидан садои дароз баровардани сағ ва шағол.

НУЛАКАШӢ نوله كشي *исми амал аз нула кашидан*; уллоскашии сағу шағол.

НУМӢ/НУМУВ *а.* نمو 1. сабзидан, сабзиш, нашъунамо, болиш. 2. тараққиёт, инкишоф, болоравӣ, рушд: нумӯ кардан.

НУН I نون *номи ҳарфи бисту нӯҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, (), ки дар ҳисоби абҷад баробари адади 50 аст.*

НУН II نون *кутоҳшудаи акнун.*

НУР نور 1. рӯшноӣ, равшанӣ, зиё (-и офтоб, ситора, чароғ, оташ ва ғ.). 2. шуоъ: нурҳои ультрабунафш. 3. фуруғ, тобиш, дурахшиш (-и чашм) ба тарзи истиора: нури дониш, нури илм, нури маърифат; нур аз чашм (дида) рафтани хира шудани чашм, заиф ва беқувват шудани биной; нур бахшидан а) равшанӣ додан, равшан кардан; б) *кин.* ҳузуру ҳаловат бахшидан; нур додан равшанӣ додан, равшан кардан (*мас.* ба воситаи қувваи барқ); нур пошидан дурахшидан; нур фишондан равшанӣ додан, фурузон кардан; \diamond нур болон нур нуран ало нур, боз бехтар; нури дида (чашм) фарзанди азиз; нури дида, тоҷи сар дар мавриди ниҳояти сарфарозӣ ва хурсандӣ аз омадани одами азиз ва мӯҳтарам гуфта мешавад.

НУРА نوره омехтаи оҳаку зарних, ки барои поксозии мӯй аз бадан кор фармуда мешавад.

НУРАФКАН نورافكن 1. нурпош, дурахшон; равшанидиҳанда. 2. *нав.* чароғи махсуси барқӣ, ки нурро ба як дастаи пурқувват ҷамъ карда ба тарафи даркорӣ ва ба дур медиҳад, прожектор.

НУРАФКАНӢ نورافكنى 1. нурпошӣ, равшандиҳӣ. 2. *физ.* шуоъдиҳӣ.

НУРАФШОН نورافشان нурпош, нурафкан.

НУРАФШОНӢ نورافشاني нурпошӣ, равшанибахшӣ, нурдиҳӣ.

НУРБАХШ نوربخش нурдиҳанда, равшанқунанда, партавафкан.

НУРБОР نوربار нурафшон, нурпош, бисёр равшан.

НУРБОРОН نورباران пурнур, пурзиё; нурборон

- намудан ниҳоят равшан кардан, пурнур кардан.
- НУРДИХАНДА** نوردهنده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз нур додан; нурбахш. 2. он ки мутасаддии равшан кардани сахна ва во-ситаҳои дигари нурдихӣ аст, танвиргар.
- НУРИАНДОЗӢ** نوري اندازی ниг. нурипошӣ.
- НУРИКАШОНӢ** نوري کشانی нури кашондан, нури овардан ба сари замини кишт.
- НУРИПОШАК** نوري پاشک асбобе, ки ба воситаи он ба замини кишт нури мепошанд.
- НУРИПОШӢ** نوري پاشӣ исми амал аз нури пошдан; нури андохтан ба киштзор, нури-андозӣ; порупошӣ
- НУРИ** نوري моддаи органикӣ ва гайриорганикӣ, ки қувваи ҳосилхезии заминро зиёд мекунад (аз қабилӣ пору, селитра ва моддаҳои дигар); нури андохтан, нури пошдан (ба замини кишт); нури маъданӣ (азотӣ, фосфорӣ ва ғ.) моддаи ба ҳок қувватдихандаи химиявӣ.
- НУРОНӢ** نورانی 1. пурнур, пурзиё, тобон, мунаввар. 2. маҷ. гармрӯ, ситорагарм; мӯйсафеди (пири) нуронӣ; чехран нуронӣ рӯи рахшон
- НУРПОШ** نورپاش нурафшон, партавафкан, нурбахш; дурахшон, мунаввар.
- НУРПОШАНДА** نورپاشنده ниг. нурпош.
- НУРПОШӢ** نورپاشӣ нурафшонӣ, равшанидихӣ, партавафканӣ.
- НУРФИШОН** نورفشان ниг. нурафшон.
- НУРФИШОНӢ** نورفшани ниг. нурафшонӣ.
- НУС** نوس кит. гирдогирди даҳон; лаб; пӯз, фук.
- НУСК//НАСК** نسک кит. номи ҳар як аз бистуяк баҳши китоби муқаддаси зардуштиён - Авесто.
- НУСРАТ** ا. نصرت 1. кит. ёрӣ, ёрмандӣ, мадад. 2. зафар, ғалаба, пирӯзӣ; нусрат ёфтан ғалаба кардан, зафар ёфтан.
- НУСРАТБАХШ** نصرت بخش зафарбахш, фатховар.
- НУСРАТҚАРИН** نصرت قرين он ки фатху ғалаба ёру ёвари уст; зафарманд, фирӯзманд.
- НУСРАТМАНД** نصرت مند зафарманд, голиб, фотех.
- НУСРАТОВАР** نصرت آور ниг. нусратбахш.
- НУСРАТОИН** نصرت آئين ниг. нусратқарин.
- НУСХА** نسخه 1. навиштае, ки аз рӯи китоб ё

- матни дигар рӯнавис карда шудааст; аксе, ки аз рӯи тасвир, нақша ё ҳуччате бардошта шудааст, копия; нусхаи асл навиштаи аввал, асли матн. 2. ҳар адад аз чизҳои навишта ва чопшуда: адади нашро ба.... нусха расондан. 3. нақшаи чизҳои гулдӯзӣ ва ё гулбуришуда; нусха бардоштан а) рӯйбардор кардан, рӯнавис кардан (навишта ё нақшаеро); б) кин. тақлид кардан. 4. нав. дастури хаттии духтур барои тайёр кардани дору ва тарзи истеъмоли он.
- НУСХАБАДАЛ** نسخه بدل адш. матни аз тарафи нусханависе тағйирёфтаи ягон асар: нусхабадалҳои девони шоир.
- НУСХАБАРДОР** نسخه بردار рӯнавискунанда, нусхагир.
- НУСХАБАРДОРӢ** نسخه برداری нусха бардоштан, нусхагирӣ, рӯнавис кардан.
- НУСХАГИР** نسخه گیر коргари матбаа, ки барои мусахҳаҳои нусхаи асари чопшавандаро тайёр мекунад.
- НУСХАГИРӢ** نسخه گیری ниг. нусхабардорӣ.
- НУСХАКАШ** نسخه کش он ки барои гулдӯзӣ ва гулпартоӣ нақшаи намуна мекашад.
- НУСХАКАШӢ** نسخه کشӣ шугл ва амали нусхакаш.
- НУСХАНАВИС** نسخه نویس он ки чизи навиштаро рӯбардор мекунад, нусхабардор.
- НУСХАНАВИСӢ** نسخه نویسی аз чизи навиштае рӯй бардоштан.
- НУТҚ** ا. نطق 1. қобилияти сухан гуфтан, ба забон овардани калом, гапзанӣ; узвҳои нутқ узвҳои гуногуни инсон (аз қабилӣ забон, ком, ҳалқ, садопардаҳо, забонча ва ғ.), ки бо иштироки онҳо овозҳои нутқ ба вучуд меояд. 2. ҳунари сухангӯӣ; суханронӣ дар назди чамбият; хитоба гуфтан; нутқи бурро ҳунари равшан, фаҳмо ва зебову ифоданок сухан гуфтан. нутқ кардан//нутқ эрод кардан суханронӣ кардан, гап задан дар чамъомаде. 3. зби. услуб, тарзи гуфтор; нутқи хаттӣ услуби забони китобӣ, забони навишторӣ; нутқи айнан нақлшуда порчае аз гуфтори шахси дигар, ки нависанда ё гӯянда бе ягон тағйирот, яъне айнан дар иншо ё сухани худ иқтибосан меорад; нутқи мазмуан нақлшуда мазмуни сухани каси дигар, ки гӯянда ё нависанда онро одатан ихтисоран дар калом ё навиштаи худ меорад; ◊ нутқи сахнавӣ фанни махсусе дар шӯъбаҳои актёрӣ ва коргардонии мактабҳои олии санъат, ки дар хусуси чигунагии забони асарҳои

сахнавӣ ва тарзи такаллуми ҳунарпешагон баҳс мекунад.

НУТФА *a.* نطفه оби мард, манӣ.

НУФУЗ *a.* نفوذ 1. таъсир гузарондан, асар кардан; таъсир: **нуфузи маънавӣ**. 2. чорӣ шудани ҳукм ва фармон (-и шахсе, давлате; **нуфуз доштан** таъсир доштан; **нуфузи худро афзудан** таъсири худро зиёд кардан; **нуфуз пайдо кардан** таъсиру эътибор пайдо кардан.

НУФУЗНОК نفوذناк соҳиби таъсиру эътибор, бонуфуз.

НУФУЗНОПАЗИР نفوذناپذير он ки ё он чи ба он таъсир расондан номумкин аст.

НУФУЗНОПАЗИРӢ نفوذناپذيرى нуфузнопазир будан.

НУФУР نفور *kit.* 1. гурез, рамидан бинобар нафрат аз чизе. 2. танаффури, нафрат.

НУФУС نفوس 1. *ч.* нафс. 2. аҳолӣ, мардум; **афзонии нуфус** афзудани саршумори аҳолӣ.

НУХОЛА *a.* نخاله *kit.* 1. сабӯс. 2. *маҷ.* ҳар чизи беарзишу бефоида.

НУХОӢ *a.* نخاع *kit.* моддаи сафедранг, ки дар даруни аррапушт ҷойгир аст; мағзи ҳаром, ҳароммағз.

НУҲОС *a.* نحاس *kit.* мис.

НУҲУЛ *a.* نحول *kit.* лоғарӣ, харобӣ.

НУҲУНБАН//НИҲУНБАН نهين *ниг.* ниҳанбан; сарпуши деғу табақ, танӯр *ва г.*

НУҲУС *a.* نهوس *ч.* наҳс.

НУҲУСАТ نهوست бадбахтӣ, шумӣ, бетолей, нофарҷомӣ.

НУҲУФТ نهفت пинҳон, пӯшида; **нуҳуфт доштан** пинҳон доштан.

НУҲУФТА نهفته 1. *сифати феълии замони гузашта аз нуҳуфтан*; пинҳон, пӯшида, махфӣ: **нуҳуфта доштан**. 2. рустшуда, пинҳоншуда.

НУҲУФТАН نهفتن 1. пинҳон кардан, нонамоён кардан, рӯпӯш кардан, махфӣ кардан. 2. пинҳон шудан, махфӣ шудан, ниҳон гардиан.

НУҶАБО *a.* نجبا *kit.*, *ч.* начиб.

НУҶУМ *a.* نجوم 1. *ч.* начм. 2. эътиқоду тасаввуротест дар бораи аз рӯи вазъи ситораҳо пешгӯӣ кардани тақдири инсону дигар пешомадҳо (астрология); **илми нуҷум** илми ҳайат, ситорашиносӣ, астрономия.

НУҶУМӢ نجومى 1. *марбут ба нуҷум*. 2. му-

наччим; ситорашинос ахтаршинос; **расадоти нуҷумӣ** мушоҳидоти ситорашиносӣ.

НУШРА(Т) نشره//نشرت *kit.* афсун, дуое, ки барои муолиҷаи девона ё беморе хонда ё ба рӯи коғаз ва лавҳа навишта мешавад; таъвиз.

НУШУЗ *a.* نشوز *kit.* 1. носозгорӣ кардани зан бо шавҳари худ. 2. гарданшаҳӣ, гарданкашӣ, нофармонӣ.

НУШУР *a.* نشور *d.* зинда шудани баъд аз мурдан, бархостан аз гӯр; растахез, қиёмат.

НУШҲОР//НУШҲӢР نشخوار *kit.* 1. пасмондаи алафи гову гӯсфанд. 2. кафшаи гову гӯсфанд.

НӢГ//НӢК نوگ//نوگ 1. сари тези ҳар чиз (*мас., сӯзан, қалам ва г.*). 2. сари чизе (*мас., ришта, ҷӯб ва г.*); **нӢги забон** а) қисми пеши забон; б) *маҷ.* на аз сидқи дил, рӯякӣ, аз рӯи дил; **нуки калоба** а) сари риштаи калоба; б) *маҷ.* сари риштаи коре, роҳи ҳалли коре (*масъалае*). **нӢг-нӢги даст** а) бо нӢги ангуштони даст; *гирам-нагирам*; б) *киноя аз дили нохоҳам, берағбат, беҳоҳиш; нӢг-нӢги пой* хеле оҳиста, бесадо (*oid ба роҳ рафтан*); **аз нӢги...** а) аз сари...; б) *маҷ.* аз ҳисоби...; **бесару нӢг** дарҳамбарҳам, печида, сарпеч; **нӢг додан** сар задан, намоён гаштан, неш задан(-и растанӣ); **нӢги калобаро гум кардан** саросема шудан, ҷӣ кор кардани худро надониста мондан; **нӢги остин шуда натавонистан** баробарӣ карда натавонистан, рақобат карда натавонистан бо чизе; **нӢг ба нӢг расондан (кардан)** чизеро дар рӯзгор то вақти муайян бо машаққат расонидан; **аз нӢги хамир фатир (мақ.)** намунаи аввал, намунае аз бисёр, андаке аз чизе.

НӢГБОРИК نوگباريک дорои нӢги борик.

НӢГБУРИДА نوگبريده аз нӢг кӯтоҳ (қалта) кардашуда: буридашуда.

НӢГДОДА نوگداده *сифати феълии замони гузашта аз нӢг додан*; сарзада, зоҳиршуда, намоёншуда.

НӢГДОР نوگدار дорои нӢг, нӢги тез дошта.

НӢГИЗАБОНИ نوگزبانى рӯякӣ, ғайрисамимӣ.

НӢГИОСТИНӢ نوگآستيني : **кори нӢгиостинӣ** кори ғайриқонунии махфӣ, қаллобию фиребгарии андак.

НӢГИРӢМОЛӢ نوگرويمالى чизи ёд кардашуда, ёдакишуда (*сатҳӣ, рӯякӣ*).

НӢГКАЧ نوگكچ дорои нӢги кач, нӢгаш кач, сараш кач.

НӢГТЕЗ نوگتيز нӢгаш борик: **кафши бепошнан нӢгтез, нӢгтез кардан**.

НҮГ

НҮГТОК نوگ تاک бурида ё канда партофтани нӯги шохчаи навраси токи ангур.

НҮГЧА نوگچه *ниг.* нӯкча.

НҮК نوک *ниг.* нӯг.

НҮКАР نوکر *ниг.* навкар.

НҮКАРӢ نوكرى *ниг.* навкарӣ.

НҮКАРОНА نوكرانه *ниг.* навкарона.

НҮКҒАФС نوک غفس ҳар чизи нӯгаш ғафс.

НҮКЧА نوگچه чӯбчаи нӯгаш пахта печонидашуда, ки равған молида дармегиронанд (*беистар дар мазорҳо*): нӯкча даргирондан.

НҮКЧАДАРГИРОНИӢ نوگچه درگيرانى *исми амал аз нӯкча даргирондан*; даргирондани нӯкча.

НҮЛ نول 1. минқори мургон. 2. милаи офтоба ва зарфҳои дигар; нӯл задан минқор задан; бо нӯл задан; \diamond *касери дар коре бо (ба) як нӯл задан* аз касе дар коре ниҳоят нешдаст будан; хеле моҳир будан.

НҮЛА نوله *ниг.* нула.

НҮЛБОРИК نولباريك ҳар чизе, ки нӯлаш борик, аст, борикнӯл.

НҮЛДАРОЗ نولدراز чизи нӯлаш дароз, дарознӯл; чойники нӯлдароз.

НҮЛДОР نولدور нӯлнок, миладор, милнок.

НҮЛЗАНИӢ نولزنى *исми амал аз нӯл задан*; минқор задан.

НҮСА نوسه *кит.* рангинкамон, қавси кузах.

НҮФ نوف *кит.*, акси овоз, ки аз кӯҳ бар мегардад акси садо.

НҮФА نوفه *кит.* шӯру ғавго, ғалогула.

НҮФИДАН نوفيدن *кит.* баромадани акси садо аз кӯҳ; гурридан, ғалогула кардан, шӯру ғавго намудан.

НҮХТА نوخته абзоре аз чарм ё банд, ки барои нигоҳ доштани асп, ҳар ё чорпои дигар ба сари он андохта мебанданд; гулафсор; нӯхта задан (*андохтан*) а) нӯхта ба сар кардан (*ба хар*); б) *мач.* ба итоат даровардан, ром кардан, мутеъ сохтан; нӯхтаро кандан *мач.* аз итоат баромадан.

НҮХТАБАНД نوخته بند банди дарозе, ки ба нӯхта пайванд буда, ба даст дошта ё ба чое баста мешавад.

НУҲ نه *шумораи миқдорӣ* ададе, ки пеш аз даҳ меояд, адади 9; \diamond нух гунбад нух табақаи осмон (*аз рӯи ақидаи қадимиён*); нух фалак нух

табақаи осмон, яъне ҳафт фалак ва фалаки ҳаштум, ки гӯё бурҷҳои осмонӣ он чо қарор доранд ва фалаки нухум, ки охири табақаи осмон буда, фалакулафлок низ номида мешавад.

НУҲБОЛОР نهبالار хонае, ки нух болор дорад.

НУҲГОНА نهگانه иборат аз нух адад, нухтой; рақами нухгона.

НУҲСАД نهصد *шумораи миқдорӣ* нух бор сад.

НУҲСАДСОЛА نهصدساله он чи нухсад сол дорад.

НУҲСАДСОЛАГӢ نهصدسالگي нухсадсола будан, нухсад сол доштан.

НУҲСАДУМ نهصدم *шумораи тартибӣ аз нухсад.*

НУҲСАДУМИН نهصدمين *ниг.* нухсадум; чизе, ки дар шумораи нухсад қарор дорад.

НУҲСОЛА نه ساله он ки ё он чи нух сол дорад, нух сол дошта; синаш ба нух даромада.

НУҲСОЛАГӢ نهسالگي нух сол дошта.

НУҲУМ نههم *шумораи тартибӣ аз нух.*

НУҲУМИН نهمين *ниг.* нухум; он чи ё он ки дар шумораи нух ё чои нухум қарор дорад.

НУҲЯК نهيك аз нух як (*ҳисса*).

НҮҲ نوح *кит.* д. яке аз пайгамбарони қадим, ки тибқи ривоёти динӣ дар замони ӯ тӯфони азиме рӯй дода, аксари рӯи заминро об зер кардааст ва Нӯҳ бо киштии худ гурӯҳе аз одамон ва ҳайвоноту растаниҳоро наҷот додааст.

нӯш نوش 1. *асоси замони ҳозира аз нӯшидан.* 2. *ҷузъи пасиши баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нӯшанда:* боданӯш, обнӯш.

НҮШ نوش 1. ширин, гуворо; лаззатбахш. 2. асал; ангубин. 3. чизи нӯшиданӣ; нӯш кардан нӯшидан; \diamond айшу нӯш кайфу сафо, айшу ишрат; нӯшу неш а) асал ва захр; б) *мач.* меҳрубонӣ ва хашму ғазаб; нӯши чон кардан нӯшида ва хӯрда ҳаловат бурдан; айшу нӯш кардан кайфу сафо кардан, айшу ишрат кардан; нӯши чонатон шавад! гуворо бошад! (*ибораи хоҳиши нек*).

НҮШБОД نوشباد суханронии вақти шаробнӯшӣ (*ба муносибате*).

НҮШГИЁҲ نوشگياه гиёҳе, ки дафъи захр мекунад.

НҮШДОРУ نوشدارو доруи зидди захр, подзахр; доруи шифобахш.

НҮШИДАН نوشيدن ошомидан, нӯш кардан,

хӯрдан чизхон обакиро (*аз қабилӣ* шир, шароб, обро).

НҮШИДАНБОБ نوشیدن باب ҳар чизи боби нӯшидан, барои ошомидан мувофиқ.

НҮШИДАНИ نوشیدنی *сифати феълӣ* замони оянда *аз нӯшидан*; он чи нӯшида мешавад, он чи боби нӯшидан аст, ошомиданӣ.

НҮШИН نوشин ширин, гуворо, хуштаъм, лаззатбахш.

НҮШИНА نوشینه *ниг.* нӯшин.

НҮШИНБОДА نوشین باده 1. майи хушмаза, шароби лазиз. 2. *мус.* яке аз сӣ лаҳни Борбад.

НҮШИНЛАБ نوشین لب *ширинлаб (сифати маҳбуба)*.

НҮШКОМ نوش کام шодком, баҳравар.

НҮШЛАБ نوش لب *ниг.* нӯшинлаб.

НҮШОБА نوش آبه 1. май, машрубот. 2. чизи нӯшиданӣ, нӯшокӣ (*аз қабилӣ* шарбат, оби маъданӣ).

НҮШОКӢ نوشاکی чизи нӯшиданӣ, чизи обакӣ, нӯшоба; **оби нӯшокӣ** оби қобили хӯрдан, оби нӯшиданбоб, оби хӯрданӣ.

НҮШОН(И)ДАН نوشانیدن *тарзи бавоситаи нӯшидан*; ошомонидан, ба нӯшидан водостан, хӯрондан.

НҮШОНӢШ نوشانوش (май) нӯшидани пай дар пай ва бисёр.

НҮШОНӢШӢ نوشا نوشی нӯшонӯш; бисёр нӯшидан, аз ҳад зиёд нӯшидан (майро).

НҮШХӢР I نوش جور *ниг.* нушхор // нушхӯр.

НҮШХӢР II نوش خور *зуккахӯр, бомазахӯрак.*

НҮЪМОН نوعمان : *лолаи нӯъмон* лолаи сурх.

ФАРҲАНГИ ТАФСИРИИ ЗАБОНИ ТОҶИКӢ

Иборат аз 2 ҷилд
ҷилди I
А – Н

*Ношир: ҶММ «Ксероксленд» бо ҳамкориҳои интишороти
«Сухангустар», Машиҳад-Душанбе, с. 2008, 950 саҳ.*

Муҳаррирон Назарзода С., Сангинов А., Каримов С.,
М.-Ҷ Султон

Мусахҳахон Мискинов И., Зарафшонӣ С., Назаршоева
Ч., Некбахтшоева С., Усмонова Г.,
Мирзоева О.

Муҳаррири техникӣ

Ибодуллоев Ф.

Саҳифабанд ва ороишгар Назарзода Ф., Наимӣ М.

Ҳуруфчинони компютерӣ Назаршоева Ч., Ашӯрова Н.,
Усмонова Г., Некбахтшоева С.,
Мирзоева О., Раҷабова М.,
Шералиева А.

Ба чопаш 30.07.2008 имзо шуд.

Андозаи қоғаз 70x100 1/16. Қоғази офсетии №1.

Ҳуруфи «Times New Roman Tj». Чопи офсетӣ.

Ҳаҷмаш 60 ҷузъи чопӣ.

Адади нашр 5000 нусха.

